

Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος
ΚΩΝΣΤ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ *1815-1891*

Theology Library
ΙΣΤΟΡΙΑ

SCHOOL OF THEOLOGY
AT CLAREMONT
California

*Historia tou
Ellenikou Ethnous*

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ Α΄

ΕΚΔΟΣΙΣ ΠΕΜΠΤΗ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ

ΜΕΤΑ ΠΡΟΣΘΗΚΩΝ, ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ ΚΑΙ ΒΕΛΤΙΩΣΕΩΝ ΕΠΙ ΤΗ ΒΑΣΕΙ ΤΩΝ ΝΕΩΤΑΤΩΝ ΠΟΡΙΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ

ΥΠΟ

ΠΑΥΛΟΥ ΚΑΡΟΛΙΔΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΕΝ ΤΩ ΕΘΝΙΚΩ ΚΑΙ ΚΑΤΟΔΙΣΤΡΙΑΚΩ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩ

ΤΟΜΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ "ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ.,

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1925

Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ ΥΨΩΝ ΤΗΝ ΣΗΜΑΙΑΝ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΕΝ ΙΑΣΙΩ,
(Κατὰ τὴν ἐν ταῖς Στοαῖς τοῦ Μονάχου εἰκόνα τοῦ "Εσς)

Σύμβολον καὶ χροπτόγραφημα τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

ΚΑΙ Η ΠΡΩΤΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ⁽¹⁾

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΟ ΕΝ ΤΑΙΣ ΗΓΕΜΟΝΙΑΙΣ ΚΙΝΗΜΑ - ΠΡΩΤΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ

Ἡ ἐν ἔτει 1821 ἀρξαμένη ἐπανάστασις ὑπῆρξεν ὁμολογουμένως τὸ καθολικώτερον ὅλων τῶν κατὰ τῆς ὁσμανικῆς κυριαρχίας ἐπαναστατικῶν κινημάτων ὅσα ἐν τῷ προηγουμένῳ βιβλίῳ ἱστορήσαμεν. Τοῦτο δὲ οὐ μόνον ἕνεκα τῆς προαχθείσης διὰ τοῦ χρόνου ὀλιγῆς καὶ ἡθικῆς τοῦ ἔθνους δυνάμεως ἀλλὰ καὶ διότι πρότερον οὐδεμία ἐγένετο γενικὴ συνεννόησις καὶ σύμπραξις. Οἱ ἀρματολοὶ καὶ οἱ κλέφται εἶχον ἐλαχίστην σχέσιν πρὸς τὰ μεγάλα ὀρμητήρια τοῦ ἔθνικου στόλου· οὐδ' ὑπῆρχεν ἀποχωρῶσα ἢ τε μεταξύ τῶν ἡπειρωτικῶν καὶ τῶν ναυτικῶν ἐστιῶν τοῦ ἀστικοῦ βίου κοινωνία, καὶ ἡ μεταξύ τῶν ἐντὸς τοῦ Ἰσθμοῦ καὶ τῶν ἐκτὸς αὐτοῦ μέχρι τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῶν Κεραυνίων ὁρέων,

(¹) Ἡ ἱστορία τοῦ μεγάλου ἀγῶνος, ἡ ἐκτιθεμένη ἐν τῇ τοῦ Παπαρρηγοπούλου συγγραφῇ, ἔχουσα χαρακτῆρα μᾶλλον ἐπιλόγου τῆς ἱστορίας τῶν μέχρι τοῦ ἀγῶνος τούτου τυχῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἢ ἱστορίας αὐτοτελοῦς περὶ τοῦ ἀγῶνος, εἶναι μᾶλλον ἐπίτομος ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως συγγραφεῖσα κατὰ τὰς τότε εἰς τὸν συγγραφεα γνωστάς πηγάς. Πολλὰ μετὰ τὴν

καὶ μέχρι τοῦ Ἀξιοῦ κοινοτήτων. Ἐν γένει δὲ πρὸς τὰς κοινότητας δὲν διετέλουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εὐμενῶς οἱ ἀρηίφιλοι τῶν ὁρέων ἄνδρες. Ἡ μὲν πνευματικὴ ἐπίδοσις ἐγένετο μεῖζον ἐκτὸς τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἢ ἐντός, ὁ δὲ μάχιμος λαὸς ὑπῆρχεν ἐντὸς μᾶλλον ἢ ἐκτὸς, ὥστε καὶ κατὰ τοῦτο συνέβαιναν ἀνωμαλίας τις περὶ τὰς ἀμοιβαίας προαιρέσεις. Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐδρεύοντες πολιτικοὶ ἄνδρες ἐπεῖχον μὲν, ἔνεκα τῆς παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ θέσεως αὐτῶν, ὑπερέχουσιν τινα ἐν τῷ ἔθνει τάξιν ἄλλὰ, ἔνεκα αὐτῆς δὴ ταύτης τῆς ἰδιαζούσης αὐτῶν θέσεως, δυσκόλως ἠδύναντο νὰ ἀναλάβωσι τὴν πρωτοβουλίαν ἐπαναστατικοῦ κινήματος. Ἔτι ὀλιγώτερον πρόσφορος πρὸς τοῦτο ἦτο ἡ μόνη ἀληθῶς πανελλήνιος ἀρχή, ἥτοι τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον. Ἐντεῦθεν, ὅσον δεξιῶς καὶ ἂν διωκοῦντο αἱ κοινότητες ἡμῶν, ὅσον καὶ ἂν ἐπολλαπλασιάσθησαν οἱ πόροι, ὅσον τολμηρότεροι καὶ ἂν ἀπέβαινον οἱ ὁρεῖται καὶ οἱ ναῦται, ὅσην ἐπίδοσιν καὶ ἂν ἐλάμβανεν ἡ παιδεία, ἐπειδὴ πάντα ταῦτα ἦσαν ἀσυνάρτητα πρὸς ἄλληλα, οὐδὲν ἦττον ἀσυνάρτητα ἐγένοντο καὶ ὅλα τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα. Νῦν μὲν ἐκνεῖτο μόνη ἡ Πελοπόννησος, νῦν δὲ μόνη ἡ Στερεά, νῦν δὲ μόναι τινὲς τῶν νήσων, ὥστε αἱ μερικαὶ αὗται ἐκρήξεις εὐχερῶς ἐσβεννύοντο. Ἵνα ὑπάρξῃ πιθανότης ἐπιτυχίας ἔπρεπε νὰ συναρμολογηθῶσι πᾶσαι ἐκεῖναι τοῦ ἔθνους αἱ δυνάμεις καὶ νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς πειθαρχίαν τινὰ καὶ γενεὴν διεύθυνσιν. Τοῦτο δὲ ἐπεχείρησεν ἡ *Εταιρεία τῶν Φιλικῶν*, ἥτις ἀληθῶς εἰπεῖν δύναται νὰ λογισθῇ ὡς ἡ πρώτη ἀπόπειρα ἡ γενομένη ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ συγκεροτηθῇ γενικὴ τις κυβέρνησις τοῦ πρότερον κατακερματισμένου ἔθνους.

Πολλοὶ μεταγενέστεροι ἱστορικοί, γράφοντες εἰς χρόνους καθ' οὓς κάλλιστα ἐγνώσθη πῶς προέκυψεν εἰς μέσον καὶ ἐκ τίνων ἀπηρτίσθη ἡ *Εταιρεία*, καὶ ἀναλογιζόμενοι τὸ μέγεθος τοῦ ἔργου ὅπερ ἀνέλαβεν, ὠμίλησαν μετὰ οἴκτου τινὸς καὶ περιφρονήσεως περὶ αὐτῆς. Τῷροντι τῷ 1814, ἐν Ὁδησσῷ, τρεῖς ἄνθρωποι, ὁ Σκουφᾶς, ὁ Τσακάλωφ καὶ ὁ Ξάνθος, ἄνθρωποι ἔντιμοι ἀλλ' ἀκατονόμαστοι, ἀπεφάσισαν νὰ κινήσωσιν εἰς ἐπανάστασιν τὸ ἔθνος καὶ ἐπὶ τούτῳ νὰ συστήσωσιν *Εταιρείαν* μυστικὴν σκοποῦσαν νὰ καθυποβάλῃ ὑπὸ τὸ κράτος αὐτῆς ἀπάσας τοῦ ἔθνους τὰς τάξεις, κληρὸν, φαναριώτας, προεστώτας, ναυβιάτας, ἄρματολούς, κλέφτας, λογίους, ἐμπόρους, γεωργούς. Μετὰ παρέλευσιν δὲ ἐτῶν ἔξ, ἥτοι ἐν ἀρχῇ τοῦ 1820, ἐν αὐταῖς ταῖς παραμοναῖς τῆς ἐκρήξεως, οἱ κινῶντες τὴν *Εταιρείαν*, καίτοι συμποσωνέντες εἰς ὀκτώ, οὐδένα ἔτι εἶχον συμπαράλαβει μέτοχον τῆς ὑπερτάτης αὐτῶν ἐνεργείας ἐπιφανῇ τοῦ ἔθνους ἄνδρα· διότι, ἀποθανόντος ἐν τῷ μεταξύ τοῦ Σκουφᾶ, ἦσαν οἱ κινῶντες, παρεκτὸς τῶν δύο ἄλλων ἀρχικῶν ἰδρυτῶν, ὁ Ἀνθίμος Γαζῆς, ὁ Παναγιώτης Α. Ἀναγνωστόπουλος, ὁ Παναγιώτης Σέκερης, ὁ Νικόλαος Ν. Πατισμάδης, ὁ Γεώργιος Λεβέντης καὶ ὁ Α. Κομιζόπουλος. Καὶ ὁμως οἱ ἄνθρωποι αὗτοὶ ἐπέτυχον τοῦ σκοποῦ, πρὸ πάντων μὲν διότι ἀνταπεκρίνοντο εἰς τὰς προαιρέσεις τοῦ ἔθνους ἀλλὰ προσέτι διότι ἐπολιτεύθησαν εἰς τρόπον μαρτυροῦντα ὅτι

συγγραφὴν τῆς ἱστορίας ταύτης ἐξεδόθησαν νέα ἔργα διαφωτίζοντα τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀγῶνος καὶ ὑπὸ ἔποψιν ἐλληνικὴν καὶ ὑπὸ ἔποψιν εὐρωπαϊκὴν. Αὐτὸς δὲ ὁ Παπαρηγόπουλος, μετὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ βιβλίου τούτου, ἐξέδοκε τινὰς πραγματείας ἀναφερομένας εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀγῶνος. Ἐκ τούτων νοεῖται ὅτι ἡ ἐνταῦθα ἐκτιθεμένη ἱστορία εἶναι ὑπὸ τινος ἐπόψεως ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων ἀτελής, τινὰ δὲ ἴσως καὶ ὑπὸ ἔποψιν ὀκρυφείας χρήζουσι συζητήσεως. Ἀλλ' οἰαδήποτε κατὰ μέρος προσθήκη εἶναι ἀνεπαρκὴς πρὸς συμπλήρωσιν τῆς προκειμένης ἱστορίας, ἡ δὲ ὀξυζήκη διασκευὴ τοῦ κεφαλαίου τούτου ἀντιβαίνει εἰς τὸν χαρακτήρα τοῦ ἡμετέρου ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ ἔργου. Διὰ τοῦτο ὀλίγα τινὰ σχετικῶς μόνον προσθεσάμεν εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο, ὅπερ ἐν τῷ ὅλῳ εἶναι ἀληθῶς ἀξίος ἐπίλογος τοῦ μεγάλου ἔργου τοῦ Παπαρηγοπούλου, ἐκφράζων τὰς ἰδέας τοῦ ἀνδρὸς περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἀγῶνος καὶ περὶ τῆς ὅλης νέας φύσεως τοῦ ἐλληνικοῦ βίου, τῆς μετὰ τοῦ ἀγῶνος ἀρχομένης.

δὲν ἦσαν ἄμοιροι ἐπιτηδειότητος. Τὸ ἔθνος ἤθελε βεβαίως τὴν ἐπανάστασιν, ἐπόθει ὅμως αὐτὴν ἐπὶ τῷ ὄρει ὅτι θέλει ἔχει ἰσχυρόν τινα ἐπίκουρον. Μόνη δὲ ἡ Ρωσία ἐλογίζετο τότε ὡς πιθανὴ ἐπίκουρος. Οἱ ἰδρυταὶ τῆς *ἐταιρείας* δὲν ἀπετάθησαν ἐξ ἀρχῆς πρὸς αὐτήν, καὶ ἔπραξαν κατὰ τοῦτο συνετῶς, διότι, ὅπως μετ' ὀλίγον θέλει ἐξηγηθῇ, ἡ Ρωσία ἤθελεν ἀποδοκιμάσει τὰ ἐνεργούμενα καὶ ματαιώσει αὐτὰ ἐκ πρώτης ἀφετηρίας. Ἄλλ' οἱ ἰδρυταὶ τῆς *ἐταιρείας* ἐπενόησαν νὰ παραστήσωσιν ἑαυτοὺς ὡς ἐπιτρόπους ἀφανοῦς τινος Ἀρχῆς, περὶ ἧς οὐδόλως ἐξηγοῦντο, ἀφίροντες μόνον νὰ ὑπονοῇται ὅτι ἡ Ἀρχὴ αὕτη ἦτο οὐδεὶς ἄλλος ἢ αὐτὸς ὁ παντοδύναμος τῆς Ρωσίας αὐτοκράτωρ. Τὸ δ' ἔθνος ἔπαθεν ὅτι πάσχουσι πάντες οἱ θεομῶς τι ἐπιθυμοῦντες, ἐπίστευσεν εὐχερῶς εἰς τὸ μυστηριώδες ἐκείνο Ἰνδαίμα. Ἐντὸς ὀλίγων ἐνιαυτῶν ἡ *ἐταιρεία* ἐξέτεινε τοὺς πλοκάμους αὐτῆς καὶ ἄπασαν τὴν Ἀνατολήν ἀπὸ τῶν παριστρίων Ἡγεμονιῶν μέχρι τῆς Μάνης καὶ ἀπὸ τῶν Ἰονίων νήσων μέχρι τῶν παραλίων τῆς μικρᾶς Ἀσίας· ἐσύστησεν ἀπανταχοῦ ἐφορείας ἐκλεγομένας ὑπὸ τῶν ἐταίρων καὶ ἐνεργούσας μὲν αὐτοτελῶς, διατελούσας δὲ εἰς συνεχῇ ἀνταπόκρισιν μετὰ τῆς ὑπεριότητος Ἀρχῆς· καὶ ἐπὶ τέλους περιέλαβε συνεργοὺς τοὺς ἐγκριτωτάτους τοῦ ἔθνους ἄνδρας, τὸν πατριάρχην Γρηγόριον (¹), πολλοὺς ἱεράρχας, τοὺς Ὑψηλάντας, τὸν Ἀλέξανδρον Μαυροζορδάτον, τὸν Πέτρον Μαυρομιχάλην καὶ τὸν Μιχαὴλ Σοῦτσον.

Ἀνθίμος Γαζής

Εἶναι ἀληθές ὅτι εἰς τὴν δραστηρίαν ταύτην ἐνέργειαν ἀνemieύθησαν, ὅπως συνήθως συμβαίνει, οὐκ ὀλίγα ἄτοπα. Πολλοὶ ἐξεμεταλλεύθησαν τὸ ἱερὸν ἔργον ἐπὶ ἀργυρολογίᾳ, ἄλλοι ἐζήτουν ὑπερόγκους χρηματικὰς χορηγίας καὶ ἄλλοι ἐπολιτεῖοντο ἐπὶ τοσοῦτον ἀπερισκέπτως ὥστε διεκινδύνεον τὴν τύχην ὀλοκλήρου τοῦ ἐπιχειρήματος. Ἄλλ' ἡ *ἐταιρεία* δὲν ἐδίστασε νὰ προβῇ ὡς πρὸς τινὰς εἰς τὰ ἔσχατα, διενεργήσασα τὸν φρόνον τοῦ Νιζολάου Γαλάτου καὶ βραδύτερον τοῦ Καμαρίνοῦ. Καὶ ἐν τῷ μεταξὺ προέβανεν ἐπιμόνως πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτῆς. Μὴ ἀρχουμένη εἰς τὸν μέγαν σύνδεσμον ὃν ἀδιαλείπτως ἐπεδίωκε, μηδὲ εἰς τὴν εὐτυχῇ σύμπτωσιν τῶν στασιαστικῶν βουλευμάτων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ κατὰ τῆς Ὑ. Πύλης, ἐπεζήτησε φρυσικωτέρους ἐντὸς τοῦ κράτους συμμάχους· ἐσκέφθη ὁρθῶς ὅτι συμφέρει νὰ ἐπιτίχῃ τὴν σύμπραξιν τῶν Σέρβων, οἵτινες κτησάμενοι σχετιζήν τινα αὐτονομίαν ἐπόθουν τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῶν· καὶ ἡ περὶ τούτου διαπραγματεύσεις διεξήχθη ὑπὸ τοῦ ἐταίρου Γεωργίου Λεβέντη, κατορθώσαντος νὰ πείσῃ τὸν ἐπιφανέστατον τῶν ἀγωνιστῶν τῆς χώρας ἐκείνης Καρὰ-Γεώργιον, ἐξόριστον τότε ὄντα ἐν Βεσσαραβία, νὰ μεταβῇ εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ καὶ ἀναλαβὼν τὴν ἀρχὴν νὰ συνεργήσῃ εἰς τὸν μελετώμενον γενικὸν ἀγῶνα. Ὁ Καρὰ-Γεώργιος ἀπῆλθε τρώντι ἐπὶ τούτῳ εἰς Σερβίαν, ἀλλ' ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ κατέχοντος τὰ πράγματα

(¹) Ὁ πατριάρχης ἦν ἀπλῶς γνώστης τῶν γενομένων, ὃν τὴν περαιτέρω φορὰν δὲν ἠδύνατο νὰ βολύσῃ διὰ τῆς ἡθικῆς αὐτοῦ ροπῆς καὶ πνευματικῆς ἐξουσίας, μὴ δυνάμενος ὅμως ν' ἀναφέρῃ τὰ ὅσα ἐγίνωσκε πρὸς τὴν Πύλην καὶ νὰ προκαλέσῃ φοβεράν καταστροφὴν. Ὁ πατριάρχης δὲν ἦτο συνωμότης οὔτε μέλος τῆς *ἐταιρείας*.

αὐτῆς Μιλόση, ἡ δὲ Σερβία προαιρουμένη καὶ τότε, ὅπως πάντοτε βραδύτερον, νὰ ὠφελῇται ἐκ τῶν δυσχερειῶν τῆς ὁσμανικῆς κυβερνήσεως, ἵνα αὐξάνῃ τὰ πλεονεκτήματα αὐτῆς δι' ὅσον ἐνδέχεται μισροτέρων ἰδίων θυσίων, ἐπέμεινεν εἰς τὴν τήρησιν τῆς οὐδετερότητος. Ἀπέτιχε λοιπὸν ἡ ἀπόπειρα αὕτη τῆς *εἰσαιρέας*, ὅση συνετῇ καὶ ἂν ἦτο. Οὐδὲ ἀρχὴν δ' ἐκτελέσεως ἔλαβεν ἕτερον αὐτῆς σχέδιον, τοῦ νὰ διενεργήσῃ ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει τὴν τε πυρπόλησιν τοῦ ὁσμανικοῦ στόλου καὶ τὴν τοῦ σουλτάνου σύλληψιν, ὅπερ εἶναι ἐν τῶν βουλευσιμάτων ἐξείνων τὰ ὁποῖα εὐδοκίμησαντα μὲν ἐξημνοῦνται ὡς ἡρωικά, μὴ εὐδοκωθέντα δὲ καταδικάζονται ὡς παράφρονα.

Καρά - Γεώργιος
(κατ' εἰκόνα ἐκ τοῦ φυσικοῦ)

Ἀλλὰ περὶ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἀρχικοῦ αὐτῆς σκοποῦ ἡ *εἰσαιρέα* ἀνέδειξε συνήθως πρακτικώτερον πνεῦμα. Προϊόντος τοῦ χρόνου, ἡ κοινὴ γνώμη ἤρχισε νὰ ἀπαιτῇ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς Ἀρχῆς ἐκείνης ἐπ' ὀνόματι καὶ κατ' ἐντολὴν τῆς ὁποίας ἡξίου ἡ *εἰσαιρέα* ὅτι ἐνεργεῖ, καὶ ὅση πολυπληθέστεροι καὶ ἐπισημότεροι ἐγίνοντο οἱ ἐταῖροι τόσῳ ἐπιμονωτέρα ἀπέβαινεν ἡ περὶ τούτου ἀπαίτησις, ὥστε τῷ 1818 οἱ ἰδρυταὶ ἐνόησαν τὴν ἀναπόδραστον ἀνάγκην τοῦ νὰ ἐπιστεγάσωσι τὸ ἀκέραιον αὐτῶν οἰκοδόμημα ἀναβιβάζοντες εἰς τὴν κορυφὴν αὐτοῦ ἄνδρα ἱκανὸν νὰ παράσῃ τὰ πιστὰ εἰς τὸ ἔθνος. Δύο ἦσαν κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου οἱ Ἕλληνες οἵτινες ὡς ἐκ τῶν προσωπιζῶν αὐτῶν σχέσεων πρὸς

τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον καὶ τοῦ ἀξιωματοῦ ὅπερ κατεῖχον παρ' αὐτῷ ἠδύναντο νὰ κρατύνωσι τὴν πρότερον ἀμυδρῶς πως ἐπικρατούσαν ἐλπίδα ὅτι τὸ κίνημα ἐνεργεῖται ἐν γνώσει τῆς Ρωσίας καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ ὑποστηριχθῇ ὑπ' αὐτῆς ἅμα ἐκτραγέ. Ὁ κερκυραῖος Ἰωάννης Καποδίστριας ἦτο μὲν ὑπουργὸς τοῦ ἰσχυροῦ μονάρχου τῆς Ἀρχτοῦ καὶ μέγα ἐκτίμητο ἐν Εὐρώπῃ ὄνομα ἐπὶ διπλωματικῇ ἱκανότητι ἀπὸ τῆς ἐν Βιέννῃ συνόδου καὶ μετέπειτα, ἀλλότριος ὁμῶς ὢν τῶν πολεμικῶν ἔργων δὲν ἐφαίνετο πρόσφορος νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἡγεμονίαν ἀγῶνος ὅστις ἔμελλε κατ' ἀρχὰς τοῦλάχιστον νὰ διεξαχθῇ ἐν τοῖς πεδίοις τῆς μάχης μᾶλλον ἢ ἐν τοῖς διαβουλίαις τῶν διεθνῶν διαπραγματεύσεων. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ὁ πρεσβύτερος τῶν πέντε υἱῶν τοῦ Κωνσταντίνου ἐκείνου Ὑψηλάντου, τοῦ ὁποίου ἐλάβομεν ἥδη ἀφορμὴν νὰ ἀναφέρωμεν τὴν εἰς Ρωσίαν ἀποδημίαν (Κερ. Η' βιβλ. ΙΔ' τοῦ Ε' τόμου), ἦτο ὑπάσπιστις τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, κομπῆς, εὐτράπελος καὶ φέρων ἐπὶ τοῦ σώματος τὸ δαῖγμα τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ ἀνδρείας, διότι εἶχεν ἀποβάλει εἰς τοὺς μεγάλους κατὰ Ναπολέοντος πολέμους τὸν δεξιὸν βραχίονα ὥστε τὸ εὐλογώτερον ἐφαίνετο ν' ἀποταθῶσιν εἰς αὐτὸν πρὸ πάντων, τόσῳ μᾶλλον ὅση δὲν ἦτο ἔτι γνωστὴ ἡ μισρὰ αὐτοῦ στρατηγικὴ καὶ πολιτικὴ ἀξία. Οὐδὲν ἦττον, εἴτε διότι τινὲς τῶν ἰδρυτῶν ἐγίνωσκον ἕκτοτε κάλλιον τὰ κατ' αὐτὸν εἴτε διότι ὁμολογουμένως ὁ Καποδίστριας ἴσχυε πολὺ μᾶλλον εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, ἀπεφασίσθη νὰ προταθῇ ἡ ἀρχὴ εἰς τὸν πολυμήχανον ὑπουργόν,

"Ανδρες Γραικοί, ὅσοι εὕρισκεσθε εἰς Μολδαβίαν καὶ Βλαχίαν!

Ἰδοὺ μετὰ τοσοῦτων αἰώνων ὀδύνας, ἀπλόνει πάλιν ὁ φοῖνιξ τῆς Ἑλλάδος μεγαλοπρεπῶς τὰς πτέρυγας του καὶ προσκαλεῖ ἐπὶ τὴν οὐκίαν αὐτοῦ τὰ γνήσια καὶ εὐγενῆ τέκνα της! Ἰδοὺ ἡ φίλη ἡμῶν Πατρίς Ἑλλὰς ἀνυψώνει μετὰ θριάμβου τὰς προπατορικὰς της σημαίας! Ὁ Μωρέας, ἡ Ἑπειρος, ἡ Θεσσαλία, ἡ Σερβία, ἡ Βουλγαρία, τὰ Νησιά τοῦ Ἀρχιπελάγους, ἐν ἑνὶ λόγῳ ἡ Ἑλλὰς ἅπασα ἐπίσας τὰ ὅπλα, διὰ τὰ ἀποτιθάλη τὸν βαρὺν ζυγὸν τῶν Βαρβάρων, καὶ ἐνατενίζουσα εἰς τὸ μόνον νικητήριον ὄπλον τῶν Ὁρθοδόξων, τὸν ἥμιον, λέγω, καὶ ζωοποιὸν Σταυρὸν κράτει μεγαλοφώνως ἐπὶ τὴν προταξίαν μεγάλης καὶ κραταιᾶς δυνάμεως, ἐν τούτῳ τῷ σημείῳ νικώμεν! Ζήτω ἡ ἐλευθερία! Καὶ εἰς τὰς δύο ταύτας φιλικὰς μας ἐπαρχίας σχηματίζεται σῶμα πολυάριθμον ἀνδρείων οὐρανοπατριωτῶν, διὰ καὶ τρέξῃ εἰς τὸ ἱερὸν ἔδαφος τῆς φίλης ἡμῶν Πατρίδος. Ὅθεν ὅσοι εἰχονταὶ νὰ ἀπομασθοῦσι Σοῦφρες τῇ Ἑλλάδι, καὶ εἶναι διασκορπισμένοι εἰς διάφορα Καθολικά, ἢ τρέξουσιν εἰς τοὺς ὄφρους ὅπου ἀκούσων ὅτι διαβαίνει τὸ σῶμα τοῦτο, διὰ νὰ συνεισδῶσι μὲ τοῖς συνδύφοις ταν. Ὅσοι, ὅμως, γνήσιοι Ἕλληνες εἶναι ἄξιοι νὰ πιάσῃ τὰ ὅπλα, καὶ μὲ ὅλας τὰς μένους ἰδιότητες, ἃς ἔχουσιν, εἰς τὴν ἐπιχείρησιν τὴν ταύτην τὴν μεγάλην ἀτιμίαν, καὶ ὅτι ἡ Πατρίς θέλει τοὺς θεωρεῖ ὡς ὁδοὺς καὶ ἀναξίους τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὁνόματος!

Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης

Λεξ.

Ἰάσιον. τὴν 24. Φεβρουαρίου: 1821

Ἡ προκήρυξις τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντη κατὰ τὴν εἰς Βλαχίαν εἰσβολὴν αὐτοῦ.

καὶ μόνον ἐν ἀποτυχίᾳ νὰ στραφῶσι πρὸς τὸν λαμπρὸν ὑπασπιστὴν. Ἐπετροπὴ δὲ ἡ ἐντολὴ αὕτη εἰς τὸν Ἑμμανουὴλ Ξάνθον.

Ὁ Ξάνθος δὲν ἔφθασεν εἰς Πετρούπολιν εἰμὴ κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1820, φέρον πρὸς τοῖς ἄλλοις συστατικῇν πρὸς τὸν Καποδίστριαν ἐπιστολὴν τοῦ ἀρχαίου αὐτοῦ γνωρίμου Ἀνθίου Γαζῆ, ὄντος τότε, ὡς προείπομεν, ἑνὸς τῶν 8 *κινούντων τὴν μηχανὴν τῆς Φιλικῆς ἐταιρείας*. Ἐν τῇ μεταξὺ ὁ Καποδίστριας εἶχε λάβει ἀφορμὴν νὰ ἐκφέρῃ τὴν περὶ τῶν ἐνεργουμένων γνώμην αὐτοῦ, δημοσίᾳ τε πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς καὶ κατ' ἰδίαν πρὸς δύο ἐγκρίτους τοῦ ἔθνους ἄνδρας· τὸ μὲν διὰ φυλλάδιον συστήσαντος τὴν ἐν εἰρήνῃ βελτίωσιν τῆς τύχης τῆς πατρίδος, τὸ δὲ διὰ τῆς ἀπαντήσεως ἣν ἔδωκε πρὸς τὸν Βαρδαλάχον καὶ τὸν Νέγρην, τοὺς ζητήσαντας οἴκοθεν νὰ φωτισθῶσι τί φρονοῦσιν ὅτε αὐτοκράτωρ καὶ αὐτὸς περὶ τῆς παρασκευαζομένης μεγάλης ἐθνικῆς κινήσεως. Εἰς ἀμφοτέρους εἶχεν ἀποκριθῆ ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ οὐδὲν γινώσκει περὶ τῆς *ἐταιρείας*, αὐτὸς δὲ ἀποκρούει πᾶσαν εἰς ταύτην μετοχὴν καὶ ἔξορκίζει τοὺς γράφοντας νὰ ἀποτρέψωσι διὰ παντὸς τρόπον τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τῶν ὀλεθρίων τούτων βουλευμάτων.

Καὶ τὴν γνώμην αὐτοῦ ταύτην δὲν ἐφαίνοντο ἐπιτήδεια νὰ τροπολογήσωσιν οὔτε αἱ κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου ἀτομικαὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου διαθέσεις οὔτε ἡ ἐντύπωσις ἣν εἶχε προσενησεί εἰς αὐτὸν ἡ πρὸ μικροῦ τότε ἐκτραγέισα ἐν Ἰσπανίᾳ στρατιωτικὴ κατὰ τοῦ Φερδινάνδου Ζ' ἐπανάστασις. Μετὰ τοὺς μακροὺς καὶ ἐναγωνίους πολέμους τοὺς ἐπαγαγόντας τὴν πτώσιν τοῦ Ναπολέοντος καὶ τὴν παλινόρθωσιν τῶν ἀρχαίων τῆς Εὐρώπης καθεστώτων ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος οὐδὲν ἄλλο ἐπτόθει ἢ τὴν ἀσφαλὴ τῶν καθεστώτων τούτων συντήρησιν, ἡ δὲ ἀπὸ τῆς Ἰσπανίας ἀρξαμένη διατάραξις εἶχεν ἐμβάλει εἰς ἀνησυχίαν αὐτόν. Καθ' ἣν στιγμὴν λοιπὸν ὁ Καποδίστριας, ὡς ὑπουργὸς τῆς Ρωσίας, ἐβουλευέτο μετὰ τῶν ὑπουργῶν τῶν συμμάχων δυνάμεων πῶς νὰ ἀποτρέψωσι τὴν ἀπὸ δυσμιῶν ἀπειλουμένην καταγίδα ἥτο φυσικὸν νὰ μὴ θεωρήσῃ εὐλογον νὰ προτείνῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὴν προστασίαν ἐτέρας ἀπ' ἀνατολῶν καταγίδος, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ἐμμείνῃ εἰς τὰς ἀρχικὰς αὐτοῦ δοξασίας.

Ἐν τούτοις οὐ μόνον δὲν ἀπήντησεν εἰς τὸν Ξάνθον τοσοῦτον ἀποτόμως ὅσον εἰς τὸν Βαρδαλάχον καὶ εἰς τὸν Νέγρην ἀλλὰ καὶ διηυκόλυνεν ἐν μέρει τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐντολῆς τοῦ ἀπεσταλμένου τῆς *ἐταιρείας*. Ἀπεποιήθη μὲν διαρρήδην τὴν προσενηχθεῖσαν αὐτῷ ἀρχήν, προσέθηκεν ὅμως· «ἐὰν ἐγὼ δὲν ἡμπορῶ τώρα, οἱ διενθύνοντες τὴν ἐταιρείαν δύνανται, ἂν γνωρίζωσι, νὰ μεταχειρισθῶσιν ἄλλα μέσα, καὶ εὐχομαι νὰ τοῖς βοηθήσῃ ὁ Θεὸς διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σχολοῦ των». Καί, ὅτε ὁ Ξάνθος ἐτροπὴ πρὸς τὸν Ὑψηλάντην, ὁ δὲ Ὑψηλάντης ἠθέλησε, πρὶν ἢ ἀποφασίσῃ τι, νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ Καποδιστρίου, οὗτος ἐνίσχυσε μᾶλλον αὐτὸν ἢ ἀπέτρεψεν. Ἐπὶ τέλους δ' ἐρωτήσαντος τοῦ στρατηγοῦ «θέλει ἄρᾳ γε ἡ Ρωσία εἶναι ἐναντία ἢ θέλει βοηθήσῃ, ἂν ὅχι διὰ τοῦ στρατοῦ αὐτῆς, τοὐλάχιστον δι' ὀπλῶν μέσων;», ὁ Καποδίστριας ἀπήντησεν· «ἀρκεῖ ἡ ἐμφάνισις ὀλίγων χιλιάδων ἐπαναστατῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα, ὅπως ἡ Ρωσία συνδράμῃ ἐκ τῶν ἐνόντων». Ὁ Ὑψηλάντης ἐξέφρασε τότε τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ συνδιαλεχθῇ μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος περὶ τοῦ πράγματος, ἀλλ' ὁ Καποδίστριας ἀπέτρεψεν αὐτὸν παρατηρήσας, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἦτο τοσοῦτον προκατελιμμένος κατὰ πάσης οἰασδὴποτε μεταβολῆς τῶν καθεστώ-

Ἀθανάσιος Τσακάλωφ

(εἰκὼν τοῦ 1818)

των, ἔστω καὶ τῶν τῆς Ἀνατολῆς καθεστῶτων, ὥστε ἡθελεν ἀκούσει δυσμενῶς τὰ ἐνεργούμενα. Προσέθηκε μὲν ἐπὶ τέλους ὅτι, ἐὰν συνταχθῇ ὑπόμνημα περὶ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων, ὑπόσχεται νὰ το ὑποβάλῃ ἐπ' εὐκαιρίας εἰς τὸν αὐτοκράτορα, κατόπιν ὁμῶς οὐδὲ τὸ παρασκευασθὲν ὑπόμνημα κατέστησε γνωστὸν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, βεβαιώσας τὸν Ὑψηλάντην ὅτι εἰδὼς κάλλιστα τὰς παρούσας τοῦ αὐτοκράτορος διαθέσεις δὲν τολμᾷ νὰ θέσῃ ὑπ' ὄψιν τοῦ τοιαύτας προτάσεις. Ὁ δὲ Ὑψηλάντης, βλέπων ὅτι ἐν τούτοις ὁ ὑπουργὸς δὲν ἀπέτρεπεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν καὶ περιελθὼν ἐξ ὅσων ἤκουσεν εἰς τὸ συμπεράσμα ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ κατ' οὐδέναν μὲν λόγον ἡθελε νὰ κινήσῃ τὰ πράγματα, κινήθεντα ὁμῶς ἅπαξ ἔμελλε νὰ τα ὑποστηρίξῃ, ἀπεφάσισεν ὀριστικῶς νὰ δεχθῇ τὴν προσενεχθεῖσαν αὐτῷ ἐντολήν, καὶ περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου 1820 ἀνηγορεύθῃ *γενικός ἐπίτροπος τῆς Ἀρχῆς*.

Τὰς μετὰ τὸν Καποδιστρίου καὶ Ξάνθου καὶ Ὑψηλάντου προεκτεθείσας διαλέξεις ἱστορήσαμεν κατὰ τὸ *περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως Δοκίμιον* τοῦ Ἰωάννου Φιλίμομονος, ὅπερ, ἐὰν ὡς μὴ ὠφελε δὲν ἔμενεν ἀτελές, ἡθελεν ἀποβῇ τὸ πολυτιμώτατον τῶν βοηθημάτων ὅσα ἄχρι τοῦδε ἐδημοσιεύθησαν περὶ τῆς περιόδου ἐκείνης. Εἶναι ἀληθές ὅτι ἐπὶ τοῦ προκειμένου οὐδὲν παραιτίησιν ἔγγραφον, ἀλλ' ὡς ἐκ τῶν μετὰ τοῦ Ὑψηλάντιν οἴκον σχέσεων τοῦ συγγραφέως δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀμφιβάλλωμεν ὅτι ἐξέθηκεν ἀκριβῶς τὴν ἔννοιαν τῶν πραγμάτων, ἂν ὅχι αὐτολέξει τὰς διαμεριθεύσας ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις. Ἰσως εἴπωσί τινες ὅτι οἱ Ὑψηλάνται εἶχον συμφέρον νὰ παραστήσωσι τὸν γενικὸν ἐπίτροπον τῆς Ἀρχῆς παραπεισθέντα ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου, ἀλλὰ πῶς νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης γράφων ἐκ Βιέννης τῇ 2/14 Ἰανουαρίου 1828 πρὸς αὐτὸν τὸν αὐτοκράτορα Νικόλαον, ζῶντος καὶ εἶπερ ποτὲ ἀκμαζόντος τοῦ Καποδιστρίου, ἐτόλμησε νὰ διαστρέψῃ ἄντικρυς τὴν ἀλήθειαν; Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς δὲ ταύτης συνάγεται ὅτι ὁ κόμης μετέβαλε τῶντι τὴν προτέραν γνώμην καὶ κατὰ τὴν ρητὴν τοῦ Ὑψηλάντου βεβαίωσιν «τὸν συνεβούλευσε νὰ ἐνεργήσῃ μὴ δεικνύων διαταγμὸν τινα περὶ τῆς ἐπιτυχίας». Πολλοὶ ἐμέμφθησαν τὴν τοιαύτην τοῦ Καποδιστρίου διαγωγὴν καὶ κατεδίκασαν αὐτὴν ὡς παλίμβουλον καὶ σχολιὰν καὶ ἀπατηλήν (1). Ἡ περὶ τῶν πολιτικῶν ὁμῶς ἀνδρῶν κρίσις δέον νὰ στηρίζεται οὐχὶ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῶν πραγμάτων ἀλλ' εἰς τὴν ἀκριβῆ αὐτῶν ἐξέτασιν. Ὁ Καποδιστριας, πρὸς βεβαίωσιν κατ' ἀρχὰς ὅτι δὲν ἐπέστη ἔτι ἡ ὥρα τοῦ πολεμικοῦ ἀγῶνος καὶ ὅτι ἔδει πρὸ πάντων νὰ ἐπιδοθῶμεν εἰς τὴν ὕλικὴν καὶ ἡθικὴν ἡμῶν ἐπίδοσιν, συνεμερίζετο κατὰ τοῦτο τὴν γνώμην πολλῶν ἐγκρίτων κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου ἀνδρῶν, τοῦ Μανροκορδάτου, τοῦ Ἰγνατίου, τοῦ Κοραῖ (2). Ἀλλ' ὅτε προσήλθεν ἐνώπιόν του εἰς τῶν κινούντων τὰ τῆς *ἐταιρείας* καὶ παρέστησεν αὐτῷ ἐπ' ὀνόματι αὐτῆς τὴν ἔκτασιν ἣν ἔλαβε τὸ κίνημα, τὸ πλῆθος τῶν περιπλακέντων ἐν αὐτῷ ἀνθρώπων καὶ συμφερόντων, τὴν ἀνυπομονησίαν τῶν πολλῶν, τὰς ἐνδείξεις ὡς ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ ἡ ὁσμανικὴ κυβέρνησις περὶ τῶν ἐνεργουμένων, ἦτο φυσικὸν νὰ περιέλθῃ

(1) Ἰδ. τὰ περὶ τούτων λεπτομερέστατα ἐκτιθέμενα ὑφ' ἡμῶν ἐν τῇ Συγχρόνῳ Ἱστορίᾳ τῶν Ἑλλήνων, τόμ. α' σελ. 101—117.

(2) Ὁ Κοραῖς ἐν τοῖς πρὸ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως χρόνοις ἐφρόνει ὅτι ἡ Ἑλλὰς μετὰ πολὺν ἔτι χρόνον παιδεύσεως καὶ ἡθικῆς μορφώσεως πρέπει ν' ἀναμίνη ἐλευθερίαν καὶ ἀρᾷ μάλιστα ἀνταλλάξῃ τὴν τουρκικὴν δεσποτείαν ἀντὶ ἄλλης ἡττον τυραννικῆς. Ἀλλ' ἅμα τῇ ἐμφανίσει τῶν Γάλλων ἐν Ἀνατολῇ γενόμενος αἰφνης θούριος ἐξέδωκε τὸ πολεμιστήριον σάλπισμα. Βραδύτερον, ἀποτυχὼν ἐν ταῖς ἐλπίσι περὶ ἐλευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος διὰ δυνάμειος οἰασθήποτε εὐρωπαϊκῆς, ἤλπιζε τὴν ἐλευθέρωσιν ἐκ τῆς προσόδου τῶν γραμμάτων καὶ ἐθνικῆς ἐκπαιδεύσεως, ὑπελόγιζε δὲ ὅτι μόνον περὶ τὰ μέσα τοῦ ἸΘ' αἰῶνος ἡδύνατο νὰ ἐπιχειρηθῇ ἐπανάστασις παρέχουσα ἐλπίδας ἐπιτυχίας.

εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι, ὅπου κατήντησαν τὰ πράγματα, ἀπέβη σχεδὸν ἀδύνατον νὰ περισταλῶσι καὶ πᾶσα πρὸς τοῦτο ἀπόπειρα ἡδύνατο νὰ συνεπαγάγῃ συμφορὰς οὐδὲν ἥττον δεινὰς ἢ καὶ αὐτὴ τῆς ἐπαναστάσεως ἢ ἐκρηξίς. Τοῦτου τεθέντος, τὸ ζήτημα δὲν ἦτο πλέον ἂν πρέπει νὰ αναριφθῇ ὁ κύβος ἀλλὰ πῶς δύναται νὰ ἐκβιασθῇ ἢ τῆς Ρωσίας παρέμβασις. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος οὐδεμίαν εἶχε προσωπικὴν διάθεσιν νὰ προκαλέσῃ οἰανδήποτε πραγμάτων περιπλοκὴν, βεβαίως ὅμως ἐγνώριζε τὰ ἐνεργούμενα. Ἀφοῦ πολλοὶ πρόξενοι καὶ προξενικοὶ πράκτορες τῆς Ρωσίας ἦσαν μέλη ἐνεργὰ τῆς *Εταιρείας*, ἀφοῦ ὁ διερχομὲνός τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ προξενεῖον Γ. Λεβέντης, ὅστις ἤγε καὶ ἔφερε τὸ προξενεῖον τοῦτο, ἦτο εἰς τῶν κινούντων τὴν *Εταιρικὴν* μηχανήν, ἀφοῦ ὁ Μιλόσης ἐγίνωσκε τὰ πάντα, ἀφοῦ αὐτὴ ἡ ὁσμανικὴ κυβερνήσις εἶχεν ἀρχίσει νὰ παρακολουθῇ τὰ γινόμενα, τίς θέλει πιστεῦσαι ὅτι μόνος ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος διετέλει ἐν πλήρει αὐτῶν ἀγνοίᾳ; Ἀλλ' οὗτος ἐταλαντεύετο μεταξὺ δύο αἰσθημάτων καὶ δύο συμφερόντων τῆς ἐπιθυμίας τοῦ νὰ μὴ ταράξῃ τὰ καθεστῶτα, ψυχραίνων, ἂν ὅχι ἄλλο, τοὺς συμμάχους, δι' ὧν εἶχε πράξει τὸ μέγα ἔργον τῆς εἰρηνεύσεως τῆς Εὐρώπης, καὶ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ νὰ μὴ ἀπαρνηθῇ τὴν ἀρχαίαν τοῦ οἴκου αὐτοῦ πολιτικὴν, ἐγκαταλείπων τοὺς χριστιανούς τῆς Ἀνατολῆς, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἠρείδετο κυρίως ἡ πρὸς τοῦτο τὸ μέρος ἰσχὺς τῆς Ρωσίας. Οὕτω δὲ ἀντιπερισπώμενος δὲν ἠθέλει αὐτὸς νὰ κινήσῃ τὰ πράγματα, ἐὰν ὅμως τὰ πράγματα οἴκοθεν περιεπλέζοντο, ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ παρακολουθῇ τὸ ρεῦμα αὐτῶν καὶ πολλὰκις ἐξεδήλωσεν, εἰ καὶ ἀορίστως ὅπωςοῦν, τὴν τοιαύτην αὐτοῦ διάθεσιν, ὥς ἐξάγεται πάλιν ἐκ τῆς προμνημονευθείσης ἐπιστολῆς τοῦ Ὑψηλάντου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Νικόλαον. Ὅθεν, ὅταν ὁ Καποδίστριας ὑπέσχετο εἰς τὸν Ὑψηλάντην τὴν συνδρομὴν τῆς Ρωσίας, ἔλεγε τι τὸ ὁποῖον, καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι δὲν ἤκουσεν ἐξερχόμενον τῶν χειλέων τοῦ Ἀλεξάνδρου, οὕτως ἢ ἄλλως διατυπούμενον, ἐπίστευσεν ὅτι θέλει ἐπαληθεύσει καὶ τὸ ὁποῖον ἐπηλήθευσε τῶντι, ἀρξάμενον ἀπὸ ἀπλῶν παραστάσεων, βαθμὴν δὲ τραχηνθὲν ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε ἐπὶ τέλους ἐξ ἀνάγκης προεκάλεσε τὴν παρέμβασιν ὀλοκλήρου τῆς Εὐρώπης. Ἦτο ὅμως οὐδὲν ἥττον βέβαιον ὅτι, ἂν ὁ Ὑψηλάντης ἐξήτει τὴν ἄδειαν ἢ τὴν συναίνεσιν τοῦ αὐτοκράτορος, ἵνα ἀρχίσῃ τὸν ἀγῶνα, δὲν ἠθέλε λάβει αὐτὴν ποτέ· καὶ τοῦτου ἕνεκα ὁ Καποδίστριας πεισθεὶς ἅπαξ ὅτι ἡ ἐπανάστασις κατήντησεν ἀναπόδραστος παρεκόλυσεν ἐκ παντὸς τρόπου πᾶσαν προηγουμένην μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ Ὑψηλάντου συνεννόησιν. Δὲν ἐδέχθη δὲ αὐτὸς τὴν ἡγεμονίαν, διότι ἡ περίστασις ἀπῆτει ὁμολογουμένως πολεμικὸν μᾶλλον ἄνδρα ἢ πολιτικόν, οὐχὶ διότι δὲν ἠθέλησε νὰ θυσιάσῃ τὸ μέγα αὐτοῦ ἐν τῷ ῥωσικῷ ἀνακτοβουλίῳ ἀξίωμα. Μήπως μετὰ δύο ἔτη, ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξύ ἠγωνίσθη ἐκ παντὸς τρόπου νὰ πείσῃ τὸν αὐτοκράτορα εἰς ἄμεσον πολεμικὴν παρέμβασιν καὶ μικροῦ ἐδέησε νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ, ἔπειτα ἰδὼν ματαιωθείσας ἐπὶ τοῦ παρόντος τὰς προσπάθειάς αὐτοῦ, ἐδίστασε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ῥωσικὴν ὑπηρεσίαν (1);

Διὰ τῆς ἀναγορεύσεως τοῦ γενικοῦ ἐπιτρόπου τῆς Ἀρχῆς ἢ *Φιλικῆς Εταιρείας* δὲν διελύθη μὲν ἀλλὰ μετεβίβασε τὴν ἀνωτάτην τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τοῦ ἔθνους χειραγωγίαν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην. Καθ' ἣν στιγμὴν δὲ παύει ἡ εὐθύνη αὐτῆς ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἐξεπλήρωσε τὴν ἐντολὴν ἣν ἀνέλαβεν, ὅπερ δὲν συνέβη εἰς πολλὰς τῶν μετέπειτα ἑλληνικῶν κυβερνήσεων. Ὁ σκοπὸς αὐτῆς ἦτο νὰ διενεργήσῃ τὴν

(1) Ὁ Καποδίστριας δὲν κατέλειπεν ἐπισήμως τὴν ῥωσικὴν ὑπηρεσίαν. Ἀλλὰ τῷ 1822, ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ Μεττερνίχου διπλωματικῶς, ἐνεργεῖα τούτου παραγκωνισθεὶς ἐν τοῖς συμβουλίῳ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλέξανδρου Α', ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ ἄδειαν ἀπουσίας ἀπεριόριστον καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Γενεύην, ἔνθα διέτριψε μέχρι τοῦ 1827.

συνεννόησιν καὶ τὴν σύμπραξιν ὅλων τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ δυνάμεων, ἵνα ἐπαγάγῃ τὴν γενικὴν αὐτῶν ἐπανάστασιν. Καὶ ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ τούτου οὐχὶ μὲν δι' ἐκτάκτου τινὸς ἱκανότητος ἀλλὰ διότι ὑπηρετήσεν εὐφυῶς ἀμφοτέρως τοῦ ἔθνους τὰς προαιρέσεις, ἅμα μὲν παρασκευάσασα τὴν ἐπανάστασιν ἅμα δὲ υποθρέψασα τὴν ἐλπίδα τῆς ἐξωτερικῆς ἐπικουρίας. Ἐπὶ τούτῳ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπέθηκεν ἀντὶ κεφαλῆς τοῦ ὅλου ἐπιχειρήματος μυστηριώδη πέπλον ἐπιτίθειον νὰ παραπείσῃ μικροὺς καὶ μεγάλους, ἔπειτα δέ, ὅτε ἦλθεν ἡ ἀνάγκη νὰ ἀποκαλυφθῇ ὁ πέπλος οὗτος, ἐπέστησεν ἄνδρα ὅστις ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ παρὰ τῷ αὐτοκράτορι Ἀλεξάνδρῳ ἐνίσχυσε τὴν κοινὴν πεποίθησιν ὅτι τὸ ἔθνος δύνатаι νὰ ἐλπίσῃ εἰς τὴν συνδρομὴν τῆς Ρωσίας.

Ὁ γενικὸς ἐπίτροπος τῆς ἀρχῆς ἦτο ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων οἵτινες χρήσιμοι ὄντες δευτερογωνισταὶ ἱλιγγιῶσιν ἐπὶ τῆς ὑπερτάτης βαθμίδος καὶ ἐν τούτοις μὴ καταμετροῦντες τὰς ἰδίας δυνάμεις ἀνέρχονται εἰς αὐτήν. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ἔχουσι πλείονα φιλοδοξίαν ἢ ἀξίαν πραγματικὴν, πλείονα πόθον νὰ καταλάβωσι τὴν ἀρχὴν ἢ ἱκανότητα νὰ τὴν διεξαγάγωσι καὶ ἐνζώλως μὲν ἐλπίζοντες ἐνζωλώτερον δὲ ἀτελιζόμενοι φέρουσιν ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτῶν τὴν πεπρωμένην σφραγίδα τῆς ἀποτυχίας. Ἐπειδὴ ὁμως τὰ μὲν ἐλαττώματα τοῦ ἀνδρὸς δὲν ἦσαν ἔτι γνωστά, ὁ δὲ διορισμὸς αὐτοῦ ἀνταπεκρίνετο εἰς τοὺς πόθους καὶ τὰς προσδοκίας τοῦ ἔθνους, πᾶσα ἡ ἑλληνικὴ Ἀνατολὴ ὑπέκλυεν ἐν τῷ ἅμα ἐνθουσιωδῶς εἰς τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ καὶ ὁδηγίας. Ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις, ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ μέχρι τῶν μεσημβρινωτέρων χωρῶν καὶ νήσων, ἡ φωνὴ αὐτοῦ διαδοθεῖσα ἠλέκτρισεν ἀπάσας τὰς καρδίας· καὶ, ὅταν ἔγραψε πρὸς τὸν Θεόδωρον Κολοζοτρώνην, παραγγέλλων αὐτῷ νὰ εἶναι ἕτοιμος καὶ ἐπιφέρων ὅτι «ὁ ἐνθερμος ζήλος καὶ ἡ φυσικὴ γενναιότης του εἶναι ἀρκετὰ γνωστὴ *ἐκεί ὅπου πρόπει*», ἄπορον δὲν εἶναι ὅτι οἱ λόγοι οὗτοι συνεζίνησαν καὶ αὐτὴν τὴν σώφρονα ψυχὴν τοῦ πολεμάρχου ἐκείνου (1). Ἀλλ' ἡ ὀλίγη τοῦ γενικοῦ ἐπιτρόπου δεξιότης καὶ ἡ δεινὴ δυσχέρεια τοῦ ἔργου ὅπερ ἀνέλαβεν ἔμελλον ἀπαραιτήτως νὰ φέρωσιν εἰς μέσον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀτοπήματα πολλὰ. Ἀτυχὴς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκλογὴ τῶν ἀνδρῶν οἵτινες περιεστοίχισαν τὸν γενικὸν ἐπίτροπον, ἄγοντες μᾶλλον καὶ φέροντες αὐτὸν ἢ ὑπ' αὐτοῦ χειραγωγούμενοι· ἀτελὴς καὶ ἡμαρτημένη τῶν πραγμάτων τῆς Ἑλλάδος γνῶσις· οὐδεμία ἢ μικρὰ πρόνοια περὶ αὐξήσεως τοῦ πυρῆνος τῶν ὑφισταμένων στρατιωτικῶν δυνάμεων, ἀντὶ δὲ τούτου διαψύεις διορισμοὶ ἀρχιστρατῆγων, στρατηγῶν καὶ ἄλλων ἀξιωματικῶν· πολλὰ σχέδια καὶ πολλὴ περὶ τὴν παραδοχὴν καὶ ἀπόρριψιν αὐτῶν παλιμβουλία· νέα πρὸς συγκρότησιν ἑλληνοσερβικῆς συμμαχίας καὶ συνθήκης ἀπόπειρα, αἰθὺς ἀποτυχεῖσα διχόνοια μεταξὺ τῶν ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι ἐκείνων ἀρχιστρατῆγων· ἐγκλήσεις καὶ ἀντεγκλήσεις μεταξὺ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν· περὶ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα διήλθον 12 περίπου μῆνες. Ὁ Ὑψηλάντης λαβὼν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἀπεριόριστον ἄδειαν ἀπουσίας λόγῳ ὑγείας ἀνεχώρησεν ἐκ Πετροπόλεως περὶ τὰ μέσα τοῦ 1820 καὶ κατήλθε διὰ Μόσχας καὶ Κιέβου εἰς Ὁδησσόν, ὅπου οἱ πλουσιώτατοι τῶν ἡμετέρων ὀλίγην παρέσχον αὐτῷ χρηματικὴν συνδρομὴν, πολλοὺς δ' ἐξέφρασαν δισταγμοὺς περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἐπιχειρήματος. Οἱ δισταγμοὶ ἦσαν βεβαίως ἐπιτετραμμένοι, ἀλλ' ἡ ἐγκατάλειψις καὶ αὐτὴ ἡ ἐπὶ μαζὸν ἀναβολὴ τοῦ ἔργου ἀπέβαιναν

(1) Ὅτε ὁ ἐν Ζαζάνωφ τότε διατρίβων Θ. Κολοζοτρώνης (διότι περὶ τούτου ὁ λόγος) ἔλεγεν ὅτι ἦλθεν αὐτῷ ἡ ἀγγελία τῆς τοῦ Ὑψηλάντου ἐπιζήτησεως, ἔφάνη αὐτῷ ὅτι ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ ἐπανελάμβανον τὰς λέξεις· «Ἡ σάλπιγξ τῆς πατρίδος καλεῖ ἡμᾶς» καὶ ὅτι «τὸ εὐλογημένον ὄνομα τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου ἐχαράσσετο πυφίνοις γραμμασίς ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ».

δοσημέραι ἀδύνατος (1). Ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ συνέβαινον ἀλλεπάλληλα ἐπαναστατικὰ κινήματα, τὰ ὁποῖα δὲν συνετέλουν μὲν νὰ εὐκολύνωσι τὴν θέσιν τοῦ αὐτοκράτορος ἐν τῇ ἐπιχειμένῃ ἑλληνικῇ ἐπαναστάσει, ἐκορύφουν ὅμως τὸν ἐρεθισμὸν τῶν πνευμάτων ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Τῶντι τῷ 1820 τοὺς Ἰσπανοὺς ἐμιμήθησαν ἀλληλοδιαδόχως οἱ νεωτερισταὶ τῆς Πορτογαλλίας, τῆς Νεαπόλεως, τοῦ Πεδεμοντίου. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι καὶ εἰς πολὺν ὁμαλωτέρας περιστάσεις τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα ἔχουσι πολλὴν μεταδοτικὴν δύναμιν. Πλὴν τούτου ὁ ἀπὸ τοῦ Μαΐου μηνὸς ἀρξάμενος ἐμφύλιος μεταξὺ τοῦ Μαχμούτ Β' καὶ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἀγὼν ἐλογίζετο εὐλόγως παρὰ πάντων ὡς σύμπτωσις εὐτυχής, ἥς ἔδει νὰ σπεύσωσι νὰ ὠφεληθῶσιν. Ἐτέρωθεν δὲ ἡ τουρκικὴ ἀστυνομία ἔλαβεν ἀκριβῆ καταγγελίαν τῶν γινομένων παρ' ἑνὸς τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει φιλικῶν, τοῦ προδότου Ἀσημάκη καὶ πολλὰ τεκμήρια ἐδήλουν ὅτι ἡ κυβερνήσις ἤρρισε νὰ παρακολουθῇ τὰς ἐνεργείας ταύτας ἐν ταῖς κυριωτέραις αὐτῶν λεπτομερείαις. Ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ Ὑψηλάντου Ὑπατρος, ἀπερχόμενος πρὸς τὸν Ἀλῆ πασᾶν, ἐδολοφονήθη ἐν Μακεδονίᾳ. Ἄλλος ἀπεσταλμένος πρὸς τὸν Μιλόσην τῆς Σερβίας, ὁ Ἀριστείδης Παπᾶς, συνελήφθη καὶ ἔδωκε μὲν παράδειγμα φιλοπατρῖδος ἀφοσιώσεως, αὐτόχειρ γενόμενος, ἀροῦ κατέστρεψε τὰ ἔγγραφα ὧν ἦτο κομιστής, ἀλλ' ἡ σύλληψις αὐτοῦ κατέστησεν ἀναμυρισβήτητον ὅτι ἡ Ὑψηλὴ Πύλῃ γινώσκει τὰ τε πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα. Εἶναι λοιπὸν προδήλον ὅτι ὁ Ὑψηλάντης οὔτε νὰ παραιτηθῇ τοῦ ἔργου ἡδύνατο οὔτε νὰ ἀναβάλῃ αὐτό. Εἴτε ἐξεργήγνυτο ἡ ἐπανάστασις ἀκέφαλος καὶ ἀσυνάρτητος εἴτε μὴ, ἤθελον ἐπέλθει συμφοραί, αἵτινες κατὰ τοῦτο μάλιστα ἐμελλον ν' ἀποβῶσι φοβερώτεραι ὁλῶν ὅσαι πράγματι ἐπῆλθον, ὅτι ἤθελον ἀποβῇ ἄγονοι.

Τὸ κύριον λοιπὸν ζήτημα τὸ ἀπασχολῆσαν τὸν Ὑψηλάντην καὶ ἐν Ὀδησῶ καὶ ἐν Κισνοβίῳ, ὅπου βραδύτερον μετέβη, δὲν ἦτο ἂν θέλει ἀναβληθῇ ὁ ἀγὼν ἢ θέλει ἀμέσως ἀρχίσαι, ἀλλὰ πόθεν θέλουσι προσιμιάσει εἰς αὐτόν; ἐκ τῶν παριστρίων Ἡγεμονίων ἢ ἐκ τῆς κυρίως Ἑλλάδος; Κακῶς δὲ ἐτέθη, διότι, ὅπως τὰ πράγματα ἀπέδειξαν —εὐκόλον δὲ ἦτο νὰ προνοηθῇ—, τὸ κίνημα ἔδει νὰ ἐκτραγῇ ἐκατέρωθεν, ὥστε τὸ πολὺ ἡδύνατο νὰ ἐξετασθῇ ἂν αὐτὸς ὁ Ὑψηλάντης ἔπρεπε νὰ παρέλθῃ εἰς μέσον ἀπὸ βορρᾶ ἢ ἀπὸ μεσημβρίας. Ἀλλὰ, καθὼς πολλάκις συνέβη ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως, τὰ πράγματα ἀπέβησαν συνετώτερα τῶν ἀνθρώπων. Ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ὁ Ὑψηλάντης ἐταλάντευθη καὶ ἐπὶ μίαν μάλιστα στιγμὴν εἶχεν ἀποφασίσαι νὰ κατέλθῃ διὰ Τεργέστης εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐπειτα ὅμως ἐπαλινώδησε καὶ περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου 1821 διαπεράσας τὸν Προῦτον εἰσῆλθεν εἰς Ἰάσιον τῆς Μολδαβίας.

Τὸ ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις γινόμενον τοῦτο κίνημα δὲν ἦτο παράλογον, ὅπως πολλάκις ὑπελήφθη. Βεβαίως αἱ κυριώτεραι τῶν ἐπαναστατικῶν δυνάμεων ὑπῆρχον ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις, ἀλλὰ καὶ αἱ Ἡγεμονίαι, ὅπως εἶχον κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου, ἡδύνατο νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς στάδιον ἐνεργείας οὐχὶ ἀτελεσφόρου. Τὸ πνεῦμα τῶν ἀνωτέρων τάξεων δὲν ἦτο τότε ἐν Ρουμανίᾳ πολέμιον τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ὅλη σχεδὸν ἡ διοίκησις ἦτο εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων, οὔτινες, ὡς καὶ πάντες οἱ ἄλλοι ἐκεῖ ὁμογενεῖς, ἦσαν πρόθυμοι νὰ συμπραΰσωσιν. Αὐτὸς τῆς Μολδαβίας ὁ ἡγεμὼν, Μιχαήλ Σούτσος, ἦτο εἰς τὰς

(1) Ὁ Ὑψηλάντης ἐσκέπτετο νὰ παραιτηθῇ τὴν ἐν τῷ ρωσικῷ στρατῷ θέσιν αὐτοῦ ἀναλαμβάνων τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ δὲν ἔπραξε τοῦτο προτροπῇ τοῦ Καποδιστρίου, «ἵνα μὴ ἡ ἐμφάνισις αὐτοῦ ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῆς ἐπαναστάσεως ἀπολέσῃ τι τῆς ἠθικῆς γοητείας αὐτῆς». Διὰ τοῦτο ἔλαβεν ἀπλῶς ἄδειαν ἀπουσίας ἵνα μεταβῇ εἰς θεορμὰ λουτροῦ.

διαταγὰς τῆς *ἐταιρείας*. Ἐὰν δὲ περὶ τοῦ μᾶλλον περιεσχεμένου ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Ἀλεξάνδρου Σούτσου ἠδύναντο νὰ ὑπάρχωσι διαταγμοὶ τινες, ὁ ἐν ἀρχῇ τοῦ 1821 θάνατος αὐτοῦ παρέδωκε καὶ τὴν Βλαχίαν εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ κινήματος. Τοῦρκοι ἐλάχιστοι ὑπῆρχον ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις, σπουδαίως δὲ κατεῖχον μόνον τὸ φρούριον τῆς Βοαΐλας. Τὰνάπαλιν δὲ αἱ φρουραὶ τῶν ἡγεμόνων συγκεῖμεναι ἐξ ἀρματωλῶν καὶ ἄλλων λογῶν μαχητῶν, Ἑλλήνων, Σέρβων, Βουλγάρων, καὶ ἔχουσαι ἀρχηγούς ἐμπείρους, δεδοξιμασμένους καὶ πρὸ καιροῦ εἰς τὰ τῆς *ἐταιρείας* μεμνημένους, τὸν Σάββαν, τὸν Γεωργίον Ὀλύμπιον, τὸν Φαρμάκην, οὐ μόνον καθ' ἑαυτὰς ἀπετέλουν δύναμιν ἀξιόμαχον ἀλλὰ ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς πυρὴν στρατοῦ πολυαριθμοῦ, τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ, ἂν ὁ Σάββας ἦτο ἀνὴρ παλὺμβουλός, οἱ ἄλλοι ἀρχηγοί, καὶ μάλιστα ὁ καπετὰν Γεωργάκης ὁ Ὀλύμπιος, εἶχον ὅλας τὰς ἀρετὰς τοῦ καλοῦ καγαθοῦ στρατιώτου, τὴν πευθαρχίαν, τὴν τόλμην, τὴν ἀφοσίωσιν. Παρεκτὸς τούτων, πᾶσα ἡ ἑλληνικὴ νεολαία τῶν γυμνασίων καὶ τῶν σχολείων τῶν τε Ἡγεμονιῶν καὶ τῆς μεσημβρινῆς Ρωσίας ἀφωσιώθη μετ' ἀπαρμύλλου προθυμίας εἰς τὸν ἀγῶνα 500 δὲ λόγιοι ἔφηβοι ἀπετέλεσαν τὸν *ἱερὸν ἐκείνον λόχον*, ὅστις ἔμελλε νὰ μαρτυρήσῃ ὅτι, ἂν οἱ νεαροὶ αὐτοῦ ὀπλῖται δὲν εἶχον τὴν ἐμπειρίαν καὶ τὴν ἀσκησιν τῶν ὁρεσιβίων ἀνδρῶν τοῦ Ὀλύμπου καὶ τοῦ Κισσάβου, ἦσαν ὅμως οὐδὲν ἥττον πρόθυμοι νὰ πέσωσιν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος. Συνέδραμον δὲ εἰς τὰς Ἡγεμονίας διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν ἐταίρων καὶ πολλοὶ ἄλλοι Ἕλληνες, Βούλγαροι, Σέρβοι, ὥστε ὑπῆρχε πᾶν τὸ ἀπαιτούμενον ἵνα συγκροτηθῇ ἐκ πρώτης ἀφετηρίας στρατὸς λόγου ἄξιος. Τελευταῖον διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ καπετὰν Γεωργάκη εἰς τῶν ἐγγωρίων στρατιωτικῶν, ὁ Θεόδωρος Βλαδιμιρέσκος, ὅστις εἶχε διακριθῇ ἐν τῷ τελευταίῳ ρωσικῷ πολέμῳ, ὕψωσε μικρὸν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου τὴν σημαίαν τῆς στάσεως ἐν τῇ μικρᾷ Βλαχίᾳ, καὶ δὲν ἐταύτισε μὲν τὴν σημαίαν του ταύτην μετὰ τῆς ἑλληνικῆς, ἐφαίνετο ἀπ' ἐναντίας πολέμιος τῶν Ἑλλήνων καὶ συνενόηθη μάλιστα μετ' οὐ πολὺ μετὰ τῶν Τούρκων, ἀλλὰ, ὅπως τὰ πράγματα ἀπέδειξαν, οἱ ὁπαδοὶ αὐτοῦ δὲν ἐδίστασαν νὰ πληθύνωσι τὰς τάξεις τοῦ ἑλληνικοῦ κινήματος. Ἐξ ὅλων τούτων γίνεται δῆλον ὅτι, ἂν ὁ Ὑψηλάντης ἦτο ἄλλος ἀνθρωπος, ἠδύνато νὰ περιποιήσῃ εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἡγεμονιῶν μεγίστην σπουδαιότητα. Ἀλλὰ διότι δὲν ἦτο ὁ δυστυχὴς οἷος ἔδει νὰ ἀναδειχθῇ, καὶ διότι τούτου ἕνεκα τὸ κίνημα ἀπέτυχεν οἰκτρῶς, δὲν ἔπεται ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ γίνῃ καὶ ὅτι δὲν ἀπέβη χρήσιμον εἰς τὴν ἐπανάστασιν. Ἡ ὁσμανικὴ κυβέρνησις ἐνισχύθη, ὡς ἔξ αὐτοῦ, εἰς τὰς ὑπονοίας αὐτῆς ὅτι τὸ πρᾶγμα ὑπεκινήθη ὑπὸ τῆς Ρωσίας, καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον διετέλεσε περισπῶσα ἱκανὸν τοῦ στρατοῦ αὐτῆς μέρος πρὸς βερωᾶν, ἔξ οὗ ἀνεκουφίσθη ἡ ἐπανάστασις τῶν μεσημβρινωτέρων χωρῶν. Πλείστον δὲ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ ἐπαγάγῃ ἅπαντα ταῦτα τὰ ἀποτελέσματα τὸ γεγονός ὅτι αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης παρέστη ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις καὶ ἴσως μὲν ἄλλος τις ἠθέλην ἀποβῇ εὐτυχέστερος αὐτοῦ ἐν Ρουμανίᾳ, πιθανώτερον δὲ εἶναι ὅτι αὐτός, οἷος ἦτο, κατερχόμενος εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐλάχιστα ἠθέλην ὠφελῆσαι τὸν ἐνταῦθα ἀγῶνα.

Εἶναι ἤδη ἄρᾳ γε ἀναγκαῖον νὰ διέλθωμεν διὰ μακρῶν τὴν ἑλεσινὴν ἐκείνην ἱστορίαν; Ὁ Ὑψηλάντης, εἰσελθὼν εἰς Ἰάσιον τῇ 22 Φεβρουαρίου μετὰ τῶν δύο ἀδελφῶν αὐτοῦ Νικολάου καὶ Γεωργίου καὶ εὐαριθμῶν τινῶν ἄλλων ὁπαδῶν, ἐδημοσίευσεν ἀμέσως προκήρυξιν πρὸς τὸν ἑλληνικὸν ἔθνος, ἥτις μακροτάτη οὖσα καὶ μεστὴ πομπωδῶν φράσεων μίαν μόνην εἶχε σπουδαίαν περιζοπὴν «Κινηθῆτε, φίλοι, ἔλεγε, καὶ ἐν τῷ ἅμα μία μεγάλῃ δύναμιν θέλει παρασταθῇ προστάτις τῶν ἡμετέρων δικαίων». Ἡ βεβαίως αὕτη κατεκρίθη πολλὰκις ὡς ἀνυπόστατος. Ἄν, καὶ μέχρι τίνος, ἦτο ἀνυπό-

στατος, προϋπεδείξαμεν ἀνωτέρω καὶ θέλομεν ἐξετάσει ἀκριβέστερον μετ' οὐ πολὺ. Ὁπωσδήποτε, τὸ καὶ ἡμᾶς νομίζομεν ὅτι ἦτο ἀπαραίτητος ἵνα ἀναπετραύσῃ τὰ πνεύματα καὶ συντελέσῃ ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀγῶνος ἔν τε ταῖς Ἡγεμονίαις καὶ ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις, καὶ ὅτι, ἂν ἔπραξέ τι ὁ Ὑψηλάντης σωτήριοιον, ἦτο τοῦτο, τὸ νὰ ἐμφυγώσῃ τοὺς ὁμογενεῖς αὐτοῦ καὶ νὰ ποιήσῃ τοὺς πολεμίους διὰ τῆς ἐπαγγελίας ἐκείνης. Κατὰ τὰ λοιπὰ ἐπολιτεύθη ἀθλίως. Διατρίψας μίαν περίπου ἑβδομάδα ἐν Ἰασίῳ οὐδὲν

Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης

ἔπραξε πρὸς διοργανώσιν καὶ αὔξησιν τοῦ στρατοῦ, πολλοὺς δὲ μόνον ἐχειροτόνησε στρατηγούς καὶ ἀξιωματικούς τοῦ ἐπιτελείου· πλὴν τούτου δὲ ἐπεχείρησεν ἐπενειδίστους καταπιέσεις κατὰ τῶν πλουσίων Ἑλλήνων τε καὶ Ρουμάνων, ἐπέτρεψε τὴν ὑπὸ τοῦ τυχοδιώκτου Βασιλείου Καραβιᾶ σφαγὴν τῆς μικρᾶς ἐν Γαλαζίῳ τουρκικῆς φρουρᾶς καὶ τὴν λεηλασίαν τῆς πόλεως ταύτης, ἀντήμειρε μάλιστα τὸν ἄνδρα ἐπὶ τῷ κατορθώματι καὶ προεκάλεσε τοιοῦτοτρόπως ὁμοίας σαηνὰς ἐν Ἰασίῳ καὶ ἀλλαχοῦ. Πορευθεὶς ἔπειτα εἰς Φοξάνιον διωργάνωσε τοῦλάχιστον αὐτόθι τὸν ἱερὸν λόχον. Παρέμεινε κατόπιν ἱκανὰς ἡμέρας εἰς Πλοέστιον οὐδὲν πάλιν σπουδαῖον ἐνεργήσας καὶ ἔφθασε τελευταῖον περὶ τὰ τέλη Μαρτίου εἰς Βουκουρέστιον. Πλησίον τῆς πρωτευούσης ταύτης τῆς Βλαχίας ἐστάθμευεν ὁ Βλαδιμιρέσκος μετὰ 3000 ἀνδρῶν, ἐντὸς δὲ αὐτῆς ὁ Σάββας μετὰ 1000. Οὐδετέρου αἱ διαθέσεις ἦσαν εἰλιζουινεῖς. Ἀλλ' ὁ Ὑψηλάντης, ὅστις εἶχε βοηθὸν πιστόν, τὸν καλὸν γάγαθὸν καπετὰν Γεωργάκη, ἐὰν ὀλίγην ἐπεδείκνυε τόλμην καὶ δραστηριότητα, ἠδύνατο ἢ νὰ προσοικειωθῇ ἀμφοτέροισι ἢ ἀμφοτέροις νὰ καταστήσῃ ἐκποδῶν, παραλαμβάνων τοὺς τετρακισχίλους ἐκείνους ἄνδρας εἰς τὸν ἴδιον στρατόν. Ἀντὶ τούτου ὁμῶς ἐτράπη εἰς νέας καταπιέσεις, αἵτινες, ὅπως καὶ αἱ προηγουμέναι, συνετέλεσαν μόνον εἰς τὸ νὰ φυγαδεύσωσι τοὺς ἐπισημοτέρους τῶν κατοίκων· οὐδεμίαν ἐτήρει ἐν τῷ στρατῷ πειθαρχίαν, ἀφῆκε τὰ πράγματα νὰ παραλύωσιν ὁσμήραι, καί, τὸ παραδοξότερον, ἡσχολήθη περὶ τὸν καταρτισμὸν καὶ τὴν συντήρησιν θεατροικοῦ θιάσου. Περὶ ταῦτα ἀναλίσκων τὸν χρόνον ἔλαβεν ἐν Βουκουρεστίῳ τὴν ἀποδοκιμασίαν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου καὶ τὸν ἀφορισμὸν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου (1). Τότε ἀπηλπίσθη ἀμέσως

(1) Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἤγγειλε πρὸς τὸν τσάρον τὰ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν διὰ τῆς ἐξῆς ἐπιστολῆς: «Μεγαλειότατε! Αἱ γενναῖαι ἐπιβολαὶ (impulsions) τῶν ἐθνῶν ἔρχονται ἀπὸ Θεοῦ καὶ ἐξ ἐμπνεύσεως πάντως θείας οἱ Ἕλληνες ἐξεγείρονται ἀθρόοι σήμερον, ἵνα ἀποτινάξωσι τὸν στυγερὸν ζυγὸν τὸν ἀπ' αἰῶνων πιέζοντα αὐτοὺς. Τὰ καθήκοντά μου πρὸς τὴν πατρίδα καὶ πρὸς τὰ τελευταῖα θελήματα τοῦ πατρὸς μου μοὶ ἐπιβάλλουσιν ἐπιτακτικῶς ν' ἀφιερωθῶ μετὰ τῶν ἀδελφῶν μου εἰς ἀγῶνα οὕτω δίκαιον, εἰς τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς πατρίδος μου. Μεγαλειότατε! Ἀναφοραὶ πλείονες τῶν διαζοσίων ὑπογεγραμμέναι ὑπὸ πλειόνων ἢ ἑξαζοσίων χιλιάδων ὀνομάτων τῶν προκρίτων πασῶν τῶν τάξεων καὶ ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος καλοῦσί με ν' ἀναλάβω τὴν ἀρχηγίαν αὐτῶν ἵνα νικήσω ἢ ν' ἀποθάνω μετ' αὐτῶν. Τοιοῦτος ὁ ὁρμος ὃν ὠμόσαμεν πάντες καὶ ὃν θὰ δυνηθῶμεν νὰ τηρήσωμεν ἀπαραβίαστον. Καθῆκον νομίζω νὰ ὑποτυπώσω διὰ βραχέων τὸν τρόπον κατ' ὃν οἱ Ἕλληνες ἔφθασαν εἰς τὸ σημεῖον ἀφ' οὗ νῦν ὀρμῶνται. Πρὸ τινων ἐτῶν εἰσαίρεται τις μυστικὴ καὶ μόνον σοφοῦν προτιθεμένη τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἐσχηματίσθη ἐν τῷ κόλπῳ αὐτῆς. Ἡ εἰσαίρεσις αὕτη ἠϋξήθη ταχέως καὶ αἱ διακλαδώσεις αὐτῆς ἐκτείνονται σήμερον πανταχοῦ τοῦ κόσμου, ἔνθα ὑπάρχουσιν Ἕλληνες. Ἡ θεία Πρόνοια ἢ προστατεύουσα τοὺς δικαίους ἀγῶνας ἠδύοκησε νὰ

καὶ ἤρχισε νὰ υποχωρῇ τῇ 1 Ἀπριλίου πρὸς τὰ Καρπάθια, καταλιπὼν ἐν Βουνουρεστίῳ καὶ περὶ αὐτὸ τὸν Σάββαν καὶ τὸν Βλαδιμιρέσκον ἐλευθέρους νὰ συνεννοῶνται μετὰ τῶν Τούρκων, οἵτινες ἐν τῷ μεταξύ δὲν ἔμειναν ἀργοί.

Τρεῖς πασάδες, ὁ τῆς Βραΐλας, ὁ τῆς Σιλιστρίας καὶ ὁ τοῦ Βιδινίου, εἰσήλασαν ἐν ἀρχῇ Μαΐου εἰς τὰς Ἡγεμονίας, ὁ μὲν κατὰ τῆς Μολδαβίας, ὁ δὲ κατὰ τῆς Βλαχίας, ὁ δὲ κατὰ τῆς μικρᾶς Βλαχίας. Ὁ Σάββας ταλαντευόμενος ἔτι ἐν τῇ προδοσίᾳ τοῦ ὑπεχώρησεν ἀμέσως ἐκ Βουνουρεστίου πρὸς τὸν Ὑψηλάντην, ὁ δὲ Βλαδιμιρέσκος ἐπεχείρησεν ἤδη ὠρισμένας πρὸς τοὺς Τούρκους διαπραγματεύσεις, ἐπαγγελλόμενος νὰ δολοφονήσῃ τὸν τε ἀρχηγὸν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὸν καπετὰν Γεωργάκη. Ἀλλ' ὁ Ὀλύμπιος μαχητὴς, βεβαιωθείς τὰ ἐνεργούμενα, παρέστη αἰφνης μετὰ 300 μόνον ἀνδρῶν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στρατοπέδου αὐτοῦ, ἤλεγξε τὴν προδοσίαν τοῦ καὶ συλλαβὼν τὸν προδότην ἀπήγαγεν αὐτὸν μεθ' ὅλης τῆς στρατιᾶς τοῦ εἰς τὸν Ὑψηλάντην, ὅστις τὸν μὲν Βλαδιμιρέσκον ἐθανάτωσε, τοὺς δὲ περὶ αὐτὸν ὀπλίτας συμπαρέλαβεν εἰς τὴν ἰδίαν ὑπηρεσίαν. Καὶ ἐν τῷ ἅμα ἔδωκε τελευταῖον σημεῖά τινα ζωῆς ἐκ τοῦ ἐν Τιγοβοιστίῳ στρατοπέδου διατάξας νὰ καταληφθῇ ἰσχυρῶς τὸ περὶ τὴν μονὴν Δραγασσανίου πεδίον. Ἀλλ' ἡ τότε λαμπρῶς ἀποκαλυφθεῖσα προδοσία τοῦ Σάββα, ἡ ἀπειρία ἐνὸς τῶν ἐκ τοῦ προχείρου χειροτονηθέντων στρατηγῶν, τοῦ Κωνσταντίνου Δούζα, καὶ ἡ ραγδαίως ἐπερχομένη τουρκικὴ δύναμις δὲν ἐπέτρεψαν νὰ ἐκτελεσθῇ προσηκόντως τὸ τοσοῦτο βραδέως ἀποφασισθὲν ἐν καὶ μόνον τοῦτο στρατηγικὸν σχέδιον. Ὁ Σάββας ἠττομόλησε μεθ' ὅλης τῆς ἰδίας στρατιᾶς πρὸς τοὺς πολέμιους· ὁ Δούζας ἔξελθὼν ἐκ Τιγοβοιστίου,

ρήμῃ βλέμμα ἐλέου ἐπὶ τὴν δυστυχὴ πατρίδα μου καὶ ἐτίφλωσε τοὺς τυράννους. Καὶ ἔμειναν οὗτοι ἐν πληρεστάτῃ ἀπαθείᾳ, παρ' ὅλας τὰς ἐπανειλημμένας καταμινήσεις καὶ παρ' ὅλον τὸ ἰσχυρὸς ἐκδηλούμενον ἀνεξαρτησίας πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων. Ἡ πολιτικὴ τοῦ νῦν σουλτάνου, θέλοντος νὰ καταστρέψῃ πάντας τοὺς πασάδες τοὺς ἔχοντας δύναμιν ἐν Ρουμέλῃ, ἔξηρε τὸ θάρρος τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὁ κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων πόλεμος ὑπερήφωσε τὸν ἐθνουσιασμὸν αὐτῶν. Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην οἱ ὀπλαρχογοὶ τῆς Ἠπείρου προσβάλλουσι τὰ στρατεύματα τοῦ σουλτάνου, οἱ Σουλῳται καὶ οἱ Πάργιοι ἐπιστρέφουσιν εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν, ἵν' ἀνακηρύξωσι τὴν ἐλευθερίαν· πάντα τὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος συνοικίζονται ὑπὸ τῶν ἀτρομήτων ὑπερμάχων τῆς ἐλευθερίας· ἡ Πελοπόννησος καὶ τὸ Αἰγαῖον κινούνται· ἡ Κρήτη ἐπανίσταται· ἡ Σερβία, ἡ Βουλγαρία, ἡ Θράκη καὶ ἡ Μακεδονία σπεύδουσιν εἰς τὰ ὅπλα· ἡ Βλαχία καὶ ἡ Μολδαβία ἐξεγείρονται, καὶ οἱ Τούρκοι ὑπὸ τρόμου κατελιγμένοι κεῖνται ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει αὐτῇ ἐπὶ ἡφαιστείου ἐτοίμοι νὰ κατατῇ αὐτοὺς. Τοιαύτη, Μεγαλειότατε, ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων σήμερον ἐν Ἑλλάδι. Τολμῶ δὲ νὰ βεβαιώσω τὴν Ὑμ. Α. Μ. ὅτι οὐδεμία ἀνθρωπίνη δύναμις θὰ δυνηθῇ νὰ ἐπίσχη τὴν γενναίαν ταύτην ὁρμὴν τῶν Ἑλλήνων καὶ ὅτι πᾶσα ἀντίστασις εἰς τὸν γενικὸν πόθον τοῦ ἔθνους μόνον ἀποτελεσμα εἴξει τὴν διὰ παντὸς καταστροφὴν αὐτοῦ, ἐνῷ διευθύνων τις τὸν ἐθνουσιασμὸν τοῦτον πρέπει νὰ ἐλπίσῃ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἔθνους. Ἐγκαταλείπετε, Μεγαλειότατε, τοὺς Ἕλληνας εἰς ἑαυτούς, ὅποτε διὰ μᾶς λέξεως δύνασθε νὰ ἐλευθερώσῃτε αὐτοὺς τῆς τερατοδεστάτης τῶν τυραννῶν καὶ νὰ σώσῃτε αὐτοὺς ἀπὸ τῶν φρικταλεστέων μαζροῦ καὶ τρομεροῦ ἀγῶνος; Ἡ θεία Πρόνοια θὰ προστατεύσῃ ἀναμφιβόλως τὸν ἡμέτερον τοσοῦτον δίκαιον ἀγῶνα, ὁμοίως δὲ τὰ πάντα λέγουσιν ἡμῖν ὅτι Ὑμᾶς, Μεγαλειότατε, ἡ Πρόνοια αὐτῇ ἐξελέξατο, ἵνα θέσῃτε τέρμα εἰς τὰς μαζράς ἡμῶν θλίψεις. Μὴ ἀπορρίψετε, Μεγαλειότατε, τὰς παρακλήσεις δέκα ἐκατομμυρίων χριστιανῶν, οἵτινες ἐνεκα τῆς εἰς τὸν θεῖον Λυτρωτὴν πίστεως ἐξεγείρουσι τὸ μῖσος τῶν τυράννων αὐτῶν. Σώσατε, Μεγαλειότατε, σώσατε τὴν πίστιν ταύτην ἐναντίον τῶν διωκτῶν αὐτῆς καὶ ἀπόδοτε ἡμῖν τοὺς ναοὺς ἡμῶν καὶ τοὺς βομboύς, ὁπόθεν τὸ θεῖον τοῦ Εὐαγγελίου φῶς ἐκπεμφθὲν ἐφώτισε τὸ μέγα ἔθνος οὗ ἄρχετε. Ἐλευθερώσατε ἡμᾶς, Μεγαλειότατε, καθάρσατε τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τῶν αἱματηρῶν τούτων τεράτων καὶ ἀξιώσατε νὰ προσθέσῃτε εἰς πάντα τὰ μεγάλα ὀνόματα ἅπερ ἡ εὐρωπαϊκὴ εὐγνωμοσύνη παρέχει Ὑμῖν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἐλευθερωτοῦ τῆς Ἑλλάδος». Τίνα ἀπάντησιν ἔδωκεν ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην καὶ πῶς ἀπεδοκίμασε τὸ κίνημα, περὶ τούτου γενήσεται λόγος περαιτέρω.

Ο ΟΡΚΟΣ ΤΩΝ ΦΙΛΙΚΩΝ

(Εἰκὼν Α. Τσόκου, 1849)

ἵνα σώσῃ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων προσβληθεῖσαν μονὴν τοῦ Νοσέτιου, ἐτράπη εἰς φυγὴν· πανικὸς φόβος κατέλαβε τοὺς ἐν Τιγοβιστίφ· αὐτὸς δ' Ὑψηλάντης ἀπέδρα εἰς Ρίμνικον προσεγγίζων πάντοτε πρὸς τὰ αὐστριακὰ σύνορα, καὶ τῇ 1 Ἰουνίου οἱ Τούρκοι ἐκურίευσαν ἀμαχητὶ τὸ ἐγκαταλειφθὲν στραταρχεῖον μεθ' ὅλων αὐτοῦ τῶν ἐφοδίων καὶ τῶν σκευῶν.

Τὸ κίνημα ἐφάνη τότε καταβληθέν. Οἱ Τούρκοι κατέλαβον καὶ ὠχύρωσαν τὸ

Δραγασάνιον, ὃ δὲ ἡγεμὼν αὐτῶν Καρὰ Ἀχμέτ ἐπέστρεψεν ἐν τῷ μεταξὺ εἰς Βουκουρέστιον. Ἀλλ' ἐν Ριμνίκῳ ὑπῆρχον ἔτι περὶ τὸν Ὑψηλάντην 7.500 ἄνδρες καὶ 4 τηλεβόλα, ὃ δὲ καπετὰν Γεωργάκης, ὅστις δὲν ἀπληλπίζετο εὐκόλως, ἀπεφάσισε νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Δραγασσανίου, τὸ ὁποῖον δὲν κατεῖχeto εἰμὴ ὑπὸ 2.000 ἀνδρῶν, τὸ πλεῖστον ἱππέων. Ἐνῶ, ὅμως τὰ πάντα εἶχον διαταχθῇ καὶ ἐνεργηθῇ ὑπ' αὐτοῦ ἐπιτηδεύως κατὰ τὰς πρώτας τοῦ Ἰουνίου ἡμέρας, οἱ δὲ Τούρκοι ἡτοιμάζοντο νὰ ὑποχωρήσωσιν, ὃ Βασίλειος Καραβιάς, παρὰ τὰς τοῦ Ὀλυμπίου παραγγελίας καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς πρὸς αὐτὸν εἰδοποιήσεως, ἐπετέθη τῇ 6 μετὰ 500 ἱππέων κατὰ τοῦ χωρίου παραπείσας καὶ τὸν Νικόλαον Ὑψηλάντην νὰ συμπράξῃ εἰς τὸ ἀπονενομημένον ἐκείνου κίνημα μετὰ τοῦ Ἱεροῦ λόγου καὶ τοῦ πυροβολικοῦ.

Μιχαὴλ Σούτσος, ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας

Κατ' ἀρχὰς οἱ πολέμιοι, ὑπολαβόντες ὅτι ἐπέρχεται ἐπ' αὐτοὺς πᾶσα ἡ ἐλληνικὴ δύναμις καὶ ἐκ τοῦ προτέρου διανοούμενοι νὰ ὑποχωρήσωσιν, ὑπενέδωκαν. Μετ' ὀλίγον ὅμως νοήσαντες ὅτι ἦσαν διπλάσιοι τῶν ἐπερχομένων καὶ ὅτι τὸ κακῶς διευθυνόμενον πυροβολικὸν οὐδεμιάν ἐπροξένει εἰς αὐτοὺς ζημίαν ἀνεθάρρουν, ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς ἀτάκτως ἐπερχομένους ἱππεῖς καὶ ἔπειτα ἐβρέθησαν ἐνώπιον τοῦ Ἱεροῦ λόγου. Οἱ νεαροὶ ἐκείνοι μαχηταί, οἱ πρῶτοι οὓς ἔφερον εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης ἢ ἐκ τῆς ἐλληνικῆς παιδείσεως παραγομένη ἐνθουσιώδης πρὸς τὸ καθῆκον καὶ τὴν ἐθνικὴν τιμὴν ἀφοσίωσις, καίτοι εἰς 500 μόνον ἀριθμούμενοι, δὲν κατέλιπον τὰς τάξεις ἀλλὰ καρτερικῶς ἀντιπαθόντες εἰς τετραπλασίαν δύναμιν ἔπεσον οἱ πλεῖστοι ἐπαξίως τοῦ ὀνόματος ὅπερ ἔφερε τὸ τάγμα αὐτῶν. Ὁ καπετὰν Γεωργάκης, ἅμα μαθὼν τὴν ὀλεθρίαν τοῦ Καραβιά ἀρροσίην, ἔδραμε πρὸς τὸν κίνδυνον, μὴ δυνηθεὶς ἀτυχῶς νὰ συνεπαγῇ εἰμὴ ὀλίγους, διότι τὸ πλεῖστον τοῦ στρατοῦ, καταπτοηθὲν ὑπὸ τῆς ἀπαισίας ἐκείνης εἰδήσεως, διὰ μιᾶς παρέλυσε· μόλις

δὲ κατώρθωσεν ὁ γενναῖος ἀνὴρ νὰ ἀρπάσῃ τὴν σημαίαν τοῦ Ἱεροῦ λόχου, νὰ σώσῃ δύο πυροβόλα καὶ 100 περίπου ὑπολειφθέντας ἱερολογίτας καὶ νὰ προστατεύσῃ οὕτω κατὰ τὸ ἐνὸν τὴν πάγκοινον φυγὴν. Μετὰ τὴν καταστροφὴν ταύτην ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης δὲν ἐδίστασε πλέον νὰ ὑποχωρήσῃ ὀριστικῶς· ὁ δὲ Ὀλύμπιος μέχρι τέλους ἐμμείνας πιστὸς εἰς τὸ καθήκον συνώδευσεν αὐτὸν ἕως εἰς τὰ παρακείμενα αὐστριακὰ σύνορα καὶ ἀπεχαιρέτισεν αὐτὸν τῇ 15 μετὰ καρδίας συντετριμμένης· διότι τὸ καθ' ἑαυτὸν δυσπίστως ἔχων πρὸς τὴν Αὐστρίαν ἐτρόπη μετὰ τοῦ φίλου αὐτοῦ Φαρμάκη πρὸς τὰ ὀπίσω ἐπ' ἐλπίδι ὅτι θέλει δυνηθῇ νὰ παρυσέλθῃ εἰς τὴν ρωσικὴν χώραν, ἵνα ἐκεῖθεν καταβῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ ὁσμανικὴ κυβέρνησις ἡδυνήθη τότε ἐλλόγως νὰ ὑπολάβῃ ὡς παρελθούσας τὴν μικρὰν ἐξείνῃν καταιγίδα. Ὁ Ὑψηλάντης μετὰ τῶν πλείστων αὐτοῦ ὁπαδῶν εἶχον φύγει ὁ Βλαδιμιρέσκος εἶχε πρὸ καιροῦ θανατωθῇ καὶ αὐτὸς ὁ Σάββας ἐφρονεύθη ἐν Βουκουρεστίῳ ὑπὸ τοῦ Καρᾶ Ἀχμέτ, ἵνα πληρωθῇ καὶ αὐτὸς τὸ ρητὸν ὅτι ἀγαπᾶται μὲν ἢ προδοσία μισεῖται δὲ ὁ προδότης. Φοβερὰ δ' ἐγένετο τότε ἡ ἔνεκα τῆς προδοσίας τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἐκατόμβη, διότι τὴν τύχην τοῦ ἀρχηγοῦ ἔλαβον καὶ ἅπαντες οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ ἅπαντες οἱ στρατιῶταί του, ἂν καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἀντέστησαν καὶ πολλοὺς τῶν ἀντιπάλων κατέβαλον πρὶν ἢ πέσωσιν, αἱ δὲ κεφαλὰὶ πάντων ἀπεστάλησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Οὐδ' ἔχομεν χρεῖαν νὰ προσθέσωμεν ὅτι ἐφρονεύθησαν ὡσαύτως καὶ ἅπαντες οἱ μετασχόντες τοῦ κινήματος ὅσοι δὲν ἡδυνήθησαν ἢ νὰ διαβῶσι τὰ σύνορα ἢ νὰ κρυβῶσιν.

Ἀλλ' ἀντήχησαν ἔτι καὶ ἔμελλον νὰ ἀντηχήσωσι πολεμικὰ τινα ἔργα πέραν τοῦ Ἰστρου, μάταια μὲν πλέον βεβαίως ἐπιτιμῆσαι δὲ τοὐλάχιστον νὰ περικαλύψωσι δι' αἴγλης τινὸς τὴν οἰκτρὰν ἐκείνῃν ἀποτυχίαν. Ὁ ἐκ Βραΐλας στρατεύσας πρὸς ἀνάγκησιν τῆς Μολδαβίας Ἰουσοῦφ πασᾶς δὲν εἰσῆλθεν εἰς τὸ Γαλάζιον τῇ 2 Μαΐου εἰμὴ ἀφοῦ ἐπὶ μίαν ὅλην ἡμέραν ἀντέστησαν εἰς αὐτὸν καὶ οὐ μικρὰν ἐπροξένησαν εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν βλάβην εὐαρίθμοι τινες Ἕλληνες ὑπὸ τοῦ λοχαγοῦ Ἀθανασίου τοῦ Καρπενισιώτου ἀγόμενοι. Ὁ Ἰουσοῦφ πασᾶς, ἐπιχειρήσας τριήμερον σφαγὴν καὶ λεηλασίαν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, ἐπέστρεψεν εἰς Βραΐλαν καὶ ἐβράδυνε νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὸ Ἰάσιον. Ὁ ἡγεμὼν Μιχαὴλ Σούτσος, βλέπων ὅτι εἰς οὐδὲν ἡδύνατο πλέον νὰ χρησιμεύσῃ ἡ παρουσία αὐτοῦ, εἶχεν ἀπέλθῃ εἰς Βεσσαραβίαν. Ὁσαύτως ὁ Γεώργιος Καντακουζηνός, τὸν ὁποῖον ὁ Ὑψηλάντης εἶχε πέμψῃ ὡς ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ εἰς Μολδαβίαν, διέβη τὸν Προῦτον ἅμα μαθὼν ἐν ἀρχῇ Ἰουλίου ὅτι οἱ πολέμοι τελευταῖον πλησιάζουσιν. Ἀλλ' ὁ Ἀθανάσιος Καρπενισιώτης, ὅστις εἶχεν ἀναγκασθῇ νὰ ὑποχωρήσῃ ἐκ τῆς περὶ Γαλάζιον μάχης, ὠχρώθη μετὰ 400 περίπου λογάδων ἀνδρῶν καὶ 8 τηλεβόλων ἐπὶ λόφου ὑπερκειμένου εἰς τὸ παρὰ τὸν Προῦτον κείμενον χωρίον Σκουλένιον, ὅπερ οὗτοι ἐφρόντισαν προηγουμένως νὰ καύσωσιν. Ἐκεῖ προσεβλήθησαν τῇ 17 Ἰουλίου ὑπὸ ἐξακισχιλίων Ὀσμανιδῶν, οἵτινες εἶχον ἐν τῷ μεταξύ καταλάβῃ τὸ Ἰάσιον. Ἐπὶ τῆς ἐτέρας τοῦ ποταμοῦ ὄχθης ἴσταντο παρατεταγμένα ρωσικὰ στρατεύματα, ὧν οἱ ἡγεμόνες εἶχον διαμηνύσει εἰς τοὺς πολεμίους ὅτι μία μόνον σφαῖρα ἂν ἐπιπτεν ἐπὶ τοῦ ρωσικοῦ ἐδάφους ἢ θύλε προζαλέσει τὴν ἐπέμβασιν αὐτῶν. Ἐπὶ 8 ὥρας ἀντέστησαν οἱ ἡμέτεροι εἰς πολλαπλασίους ἀντιπάλους, οἵτινες ἐφρόντισαν νὰ μὴ ἐκτεθῶσιν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ρωσικῆς ἀπειλῆς. Καί, ἐνῶ ἐντεῖθεν ἀντήχουν τὰ πυροβόλα καὶ αἱ κραυγαὶ τῶν μαχομένων, εἰς τὴν ἀντιπέραν ὄχθην οἱ Ρῶσοι, δέσμοι κρατούμενοι ὑπὸ τῆς ἀδυσωπότητος αὐτῶν πειθαρχίας, μανιωδῶς ἐπευφήμουν εἰς τὴν ἀπηλπισμένην πάλιν τῶν εὐαρίθμων ἐξείνων ἀνδρῶν. Ἡ νίκη ἦτο ἀδύ-

νατος ἐφρονεύθησαν μὲν 1000 περίπου Ὅσμανῖδαι ἀλλ' εἶχον πέσει ἐνταύτῳ 300 Ἑλληνες καὶ ἐν τοῖς πρώτοις ὁ ἥρωες Ἀθανάσιος. Οἱ περιλιπόμενοι ἐσώθησαν εἰς Βεσσαραβίαν, οἱ δὲ Ρῶσοι ἠναγκάσθησαν νὰ ὁμολογήσωσιν ὅτι, μυρίους τοιοῦτους μαχητὰς ἐὰν εἶχεν ὁ Ὑψηλάντης, βεβαίως ἠδύνατο ν' ἀντιταχθῇ εἰς 40.000 μουσουλμάνους. Ἐπήρχοντο δ' ἐντούτοις ἐκ Βλαχίας ὁ Γεωργάκης καὶ ὁ Φαρμάκης μετὰ 350 πιστῶν ὁπαδῶν, βραδέως ὁποσοῦν διότι παρεκτὸς τῶν ἄλλων δυσχερειῶν ὁ πρῶτος ἀσθενήσας ἐκομίζετο ἐπὶ φορείου· καὶ ἐπὶ τέλους δὲν ἠτύχησαν νὰ σωθῶσι. Προδοθέντες ὑπὸ τῶν Ρουμάνων καὶ κυκλωθέντες πανταχόθεν ὑπὸ τῶν πολεμίων κατέλαβον ἐν ἀρχῇ τοῦ Σεπτεμβρίου τὸ μοναστήριον τοῦ Σέκκου. Ἐκεῖ πολιορκηθέντες ὑπὸ πολυαριθμοῦ τουρκικῆς δυνάμεως καὶ προσκληθέντες νὰ συνθηκολογήσωσιν, ὁ μὲν Γεωργάκης, ὅστις κατεῖχε τὸ κωδωνοστάσιον μετὰ 11 ἀνδρῶν, δὲν ἐπέισθη, ἀλλ' ἀνάγκας τῇ 23 Σεπτεμβρίου τὴν πυριτιδαποθήκην ἔθαψεν ὑπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ καταπεσόντος οἰκοδομήματος· τοὺς τε ἐμβυλόντας πολεμίους καὶ ἑαυτὸν καὶ τοὺς συντρόφους αὐτοῦ παρεκτὸς ἐνός, ὡς ἐκ θαύματος τῇ ἀληθείᾳ σφωθέντος· ὁ δὲ φίλος καὶ συναγωνιστὴς αὐτοῦ Φαρμάκης, ὅστις ἦτο ἐντὸς τῆς μονῆς, εἶχε τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ νομίσαι ὅτι δύναται νὰ συνομολογήσῃ συνθήκην ὑποχωρήσεως μετὰ τῶν ὅπλων ἐπὶ τῇ ἐγγυήσει τοῦ παρόντος προξένου τῆς Αὐστρίας. Ἀλλ' ἅμα ἐξεληθόντος αὐτοῦ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἀπεδείχθη ὅποια ἦτο τῆς ἐγγυήσεως ἐκείνη ἡ ἀξία. Οἱ μὲν στρατιῶται ἐφρονεύθησαν ἀμέσως, οἱ δὲ ἀξιωματοῖς εἰς Σιλίστριαν, ὅπου ἐστάλησαν, ὁ δὲ Φαρμάκης, ὃν ἀπήγαγον ὡς τὸ κάλλιστον νίκης αἰσχροῦς τρόπαιον, εἰς Κωνσταντινούπολιν, ζῶν ἐκλεπισθεὶς ἐρρίφθη πρὸς θῆαν εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ Γαλατᾶ.

Καὶ τοιοῦτους ἔχων συναθλητὰς ὁ Ὑψηλάντης οὐδὲν ἔπραξεν, ἀλλ' ἔτι ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Ἰουνίου παρέδωκεν ἑαυτὸν εἰς τὴν Αὐστροίαν, ἵνα κατακλεισθῇ εἰς τὸ φρούριον τοῦ Μούγκατζ καὶ μετὰ τινα ἔτη εἰς τὸ τῆς Θηρεσιουπόλεως, μέχρις οὗ ἠλευθερώθη μὲν τελευταῖον διὰ μεσολαβήσεως τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου ἀλλὰ φέρων ἐν ἑαυτῷ τὰ σπέρματα τοῦ καρδιακοῦ ἐκείνου νοσήματος, ἔξ οὗ ἀπέθανεν ἐν Βιέννῃ κατ' Αὐγουστον τοῦ 1828. Ἄ! βεβαίως, τὰ μαρτύρια ὅσα ὑπέστη κατὰ τὰ ὀκτὼ ταῦτα ἔτη, τὰ ἠθικὰ μάλιστα αὐτοῦ μαρτύρια, ἐκίνησαν εὐλόγως τὸν ἔλεον τοῦ ἔθνους· ἀλλ' ἡ ἱστορία ὀφείλει νὰ ἀποφανθῇ ὅτι εἰς χεῖρας ἄλλου ἀνθρώπου τὸ ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις κίνημα ἠδύνατο οὐ μόνον ὡς σπουδαῖος ἀντιπερισπασμὸς νὰ ἀποβῇ χρήσιμον εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, ὅπερ συνέβη, ἀλλὰ παρατεινόμενον, ἂν ὅχι ἄλλο, ἐπὶ τινα χρόνον, νὰ δώσῃ καιρὸν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον νὰ ἐνεργήσῃ τελεσφόρως, καθάπερ οὗτος ἐβουλεύθη νὰ πράξῃ ἐκ πρώτης ἀφετηρίας.

Τῷόντι οἱ αὐτοκράτορες τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Αὐστρίας, ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσίας μετὰ τῶν ὑπουργῶν αὐτῶν καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας ἐσκέπτοντο συνηγμένοι εἰς Λάμβαχ περὶ τῆς καταστολῆς τῶν ἐν τῇ Ἰβηρικῇ καὶ τῇ Ἰταλικῇ χερσονήσῳ ἐκραγισῶν στάσεων καὶ περὶ τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς ἐν τῇ Εὐρώπῃ τάξεως, ὅτε αἴφνης κατέφθασεν αὐτόθι ἡ ἀγγελία τῆς ἀπὸ τῶν Ἡγεμονιῶν ἀρξαμένης ἑλληνικῆς ἐπανάστασεως. Ἡ ἀγγελία αὕτη κατεθορύβησε πάντας τόσο μᾶλλον ὅσοι παρήχθη ἀμέσως ἡ ὑπόνοια, ἡ ὑπὸ τῆς προκηρῦξεως τοῦ Ὑψηλάντου ἐνισχυθεῖσα, ὅτι τὸ κίνημα υποθάλπεται ὑπὸ τῆς Ρωσίας. Ὅθεν τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος δὲν ἠδυνήθη νὰ φανῇ ταλαντευόμενος, ἀλλ' ἐδέησε νὰ δώσῃ ὠρισμένας τοῦ ἐναντίου ἀποδείξεις καὶ ἐπὶ τούτῳ διέγραψε μὲν τὸν Ὑψηλάντην ἐκ τῶν καταλόγων τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ, διέταξε δὲ τὸν στρατηγὸν τοῦ παρὰ τὸν Προὔτον στρατιωτικοῦ σώματος νὰ τηρήσῃ αὐστηροτάτην οὐδετερότητα, ἐδήλωσεν εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην

ὅτι εἶναι παντελῶς ἀλλότριος τῶν γινομένων καὶ ἐπὶ πᾶσι δι' ἐπιστολῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν Ὑψηλάντην ἀπεδοκίμασε τὴν διαγωγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐπαναστάσεως (1). Ἀλλ' ὁ Μέττερνιχ καὶ ὁ σύμβουλος αὐτοῦ Γέντζ, οἱ τοσοῦτο σπεύσαντες νὰ θοριαμβεύσωσιν ἐπὶ τῇ νίκῃ ταύτῃ τῶν φρονημάτων αὐτῶν, ἠθέλον ἐκ πρώτης ἀρχῆς περιέλθει εἰς ἐνδοιασμούς τινας ἐὰν δὲν ἀπέδιδον εἰς τοὺς ὅρους τῆς ἀπὸ 14 Μαρτίου πρὸς τὸν Ὑψηλάντην ἀποστολείσης ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου ἐπιστολῆς τὴν ἔννοιαν ἣν ἐπόθουν μᾶλλον νὰ ἔχῃ ἢ εἶχε πράγματι.

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, ἡ γραφεῖσα καὶ ὑπογραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου, ἀπεδοκίμαζε μὲν τὸ κίνημα ἀλλὰ διελάμβανεν ἐν τῷ μεταξύ ὅτι «πολλὰι περιστάσεις δικαιολογοῦσι τὴν εὐχὴν τῶν Ἑλλήνων τοῦ νὰ μὴ μένωσιν ἑσαεὶ ἀδιάφοροι πρὸς τὴν βελτίωσιν τῆς ἰδίας αὐτῶν τύχης». Ὡστε, ἂν κατέκρινε τὸν τρόπον καὶ τὸν χρόνον καὶ ὃν ἐξηγέρθη ἡ ἐπανάστασις, κατ' οὐσίαν ἀνεγνώριζε τὸ δίκαιον τῶν ἀπαιτήσεων αὐτῆς. Πλὴν τούτου κατωτέρω προσέθετεν· «ἐὰν ὑποδείξετε ἡμῖν τὰ μέσα δι' ὧν δύνανται νὰ παύσωσιν αἱ ταραχαί, μὴ παραβιάζομένων τῶν μεταξύ Ρωσίας καὶ Πύλης συνθηκῶν, ὁ αὐτοκράτωρ δὲν θέλει διστάσει νὰ παρεμβῇ ἐπὶ τούτῳ παρὰ τῇ ὁσμανικῇ κυβερνήσει». Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὁ Ὑψηλάντης ἐκαλεῖτο νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὰς διαπραγματεύσεις ὅσας ὁ αὐτοκράτωρ ἔλεγεν ἑαυτὸν πρόθυμον νὰ ἐπιχειρήσῃ πρὸς θεραπείαν τῶν ἐνλόγων τοῦ ἔθνους εὐχῶν· ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖτο πρὸ πάντων, ἐννοεῖται, νὰ διατηρήσῃ ἐν τῷ μεταξύ ὁ Ὑψηλάντης τὴν ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις ἰδίαν θέσιν καὶ τοῦλάχιστον νὰ μὴ παραδώσῃ ἑαυτὸν εἰς τὴν Αὐστροίαν ἵνα κατακλεισθῇ εἰς Μούγκατζ. Ἴνα δὲ ἀναβάλῃ ὅσον ἐνδέχεται τὰ ἀποτελέσματα τῆς ψυχρᾶς ὁπωσδήποτε ἐντυπώσεως ἣν ἔμελλε νὰ προσενήσῃ ἡ διακήρυξις αὕτη εἰς τὰ περὶ τὸν Ὑψηλάντην πλήθη, τὰ ὁποῖα περιέμενον τὴν ἀμεσον ἐμφάνισιν τῶν ρωσικῶν στρατευμάτων, ὁ αὐτοκράτωρ, ἀντὶ νὰ διαβιβᾷ ἀμέσως τὴν ἐπιστολὴν του εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐπαναστάσεως, ὅπερ ἡδύνατο νὰ γίνῃ ἐντὸς δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν, προσετίμησε τὸν πολὺ μακροχρονιώτερον τρόπον τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς διὰ Κωνσταντινουπόλεως. Τῇ ἀληθείᾳ, ἐὰν ἀναλογισθῶμεν ἐν μέσῳ

(1) Δι' ἐπιστολῆς τοῦ Καποδιστρίου, ἥς τὸ περιεχόμενον εἶχεν ὡς ἐξῆς· Ἐν αὐτῇ ἐξεφράζετο ἡ θλίψις τοῦ αὐτοκράτορος βλέποντος τὸν Ὑψηλάντην ἀποπλανηθέντα ὑπὸ τοῦ χμιαριζοῦ πνεύματος τῆς ἡμέρας, ὅπερ παρώρμα αὐτὸν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς δι' ἐπαναστατικῆς ὁδοῦ πραγματοποιήσεως τοῦ φρουαζοῦ πόθου τῶν Ἑλλήνων νὰ βελτιώσωσι τὴν κατὰστασιν αὐτῶν καὶ νὰ ἐπιτύχωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν, καὶ συνδέοντα τὸ ὄνομα αὐτοῦ πρὸς ἔργα ἅπερ ὁ αὐτοκράτωρ δὲν δύναται νὰ μὴ ἀποδοκιμάσῃ καὶ ὁλοκληρίαν, καὶ ταῦτα καὶ ἦν στιγμὴν διαπραγματεύσεις ρονιμώταται εἰς ἀγαθὰ ἀποτελέσματα περιεβαλλόν τὴν γενικὴν εἰρήνην διὰ νέων ἐγγυήσεων καὶ καὶ ἦν στιγμὴν αἱ ἀπαιτήσεις τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ (τοῦ Ὑψηλάντου) ἔμελλον νὰ ἰκανοποιηθῶσιν. Ἀζολούθως ὁ Καποδιστριας ὑπομνήσκει τὸν Ὑψηλάντην περὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ περὶ τῆς βοηθείας μᾶς μεγάλης Δυνάμεως κηρυχθέντων ἐδήλου σαφῶς (ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ἡ τοιαύτη μεγάλη Δύναμις ὑπενοεῖτο ἡ Ρωσία) ὅτι ἡ Ρωσία ἔμελλε νὰ διατελῇ ἀκίνητος ἀπέναντι τοιούτου ἀγώνος, διότι ἠθέλει εἰσθαι ἀναξιοπρεπὲς διὰ τὸν αὐτοκράτορα νὰ ὑποσκάπτῃ τὰ θεμέλια τῆς Τουρκίας διὰ τῆς ἐπονειδίστου ἐνεργείας μυστικῆς τινοῦ ἐταιρείας. Ἐδηλοῦτο προσετι ἐν τῇ ἐπιστολῇ εἰς τὸν Ὑψηλάντην ὅτι αὐτὸς τε καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἀπηλλάσσοντο τοῦ λοιποῦ τῆς ρωσικῆς ὑπερσείας καὶ ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἡδύνατο νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν εἰς τὸ κράτος αὐτοῦ ἐπάνοδον αὐτῶν. Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Καποδιστρίου ἐπέμφθη τῇ 14/26 Μαρτίου, αὐθημερὸν δὲ καὶ ὁ τοῦ Καποδιστρίου συνάδελφος Νεσελερῶδης κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος διεβίβαζε πρὸς τὸν Ὑψηλάντην τὴν συμβουλὴν τοῦ νὰ μὴ προβαίνειν περαιτέρω, ἀλλὰ νὰ ἀπολύσῃ, εἰ τοῦτο ἦτο δυνατόν, τοὺς ὑπ' αὐτοῦ πλανηθέντας δυστυχεῖς καὶ, ἐὰν εἶχε νὰ ἀπευθύνῃ δικαίαις τινὰς ἀπαιτήσεις πρὸς τὴν Πύλην, νὰ πράξῃ τοῦτο διὰ τοῦ βαρόνου Στρογονόφ (πρέσβους τῆς Ρωσίας ἐν Κωνσταντινουπόλει), λαβόντος ἥδη τὰς ἀναγκαίαις πρὸς τοῦτο ὁδηγίας.

τίνων δυσχερῶν περιστάσεων ἠναγκάσθη ὁ Καποδίστριας νὰ γράψῃ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἐν ὀνόματι τοῦ Ἀλεξάνδρου, πρέπει μὲν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἐλυπεῖτο καιρίως μὴ δυνάμενος νὰ πράξῃ ἐπὶ τοῦ παρόντος πλείοτερα, ἀλλὰ δὲν ἔχομεν χρεῖαν νὰ υποθέσωμεν αὐτόν, ὥς ἐρρήθη, ἀποβαλόντα, καθ' ἣν στιγμὴν ἔγραψε καὶ ὑπέγραψε ταῦτα, πᾶν αἶσθημα τιμῆς καὶ πίστεως, ὥς ἐκ τοῦ διπλωματικοῦ δόλου καὶ ψεύδους ἐν ᾧ διήγαγε τὴν ζωὴν αὐτοῦ. Συγχρόνως δὲ ἤρξαντο ἐν Κωνσταντινουπόλει παραστάσεις ἔντονοι περὶ τῶν βιαίων μέσων δι' ὧν ἡ ὁσμανικὴ κυβερνήσις ἐπεχείρησε νὰ περιστείλῃ τὸ ἐν ταῖς ἡγεμονίαις κίνημα. Ἡ διακοίνωσις, ἣν διεβίβασεν ὁ Ρεῖζ ἐφένδης εἰς τὸν πρέσβυν τῆς Ρωσίας βαρῶνον Στρογόνοφ ἐν τῇ συνδιαλέξει τῆς 25 Ἀπριλίου, ἡ ἀπάντησις τοῦ πρέσβεως καὶ ἡ ἀπὸ 22 Μαΐου διακοίνωσις αὐτοῦ μαρτυροῦσιν ὁπόσον ἐτραχύνθησαν ἐκ πρώτης ἀρχῆς αἱ μετὰ τὴν δύο δυνάμεων σχέσεις. Ἐν τῇ ἀπαντήσει αὐτοῦ ὁ πρέσβυς ἐξεδήλουν πρὸς τοῖς ἄλλοις τὴν ἐλπίδα ὅτι «ἡ Ρωσία δὲν θέλει καταναγκασθῇ νὰ υποστηρίξῃ ἐμπρόκτως τὰ συμφέροντα τοῦ ἀθρόου καὶ καταπιεζομένου». Ἐν δὲ τῇ διακοινώσει τῆς 22 Μαΐου διαλαμβάνεται ὅτι «ἡ αὐτοκρατορικὴ αὐτὴ δὲν δύναται νὰ συμμερισθῇ τὴν εὐθύνην τῶν ἀποτελεσμάτων τὰ ὁποῖα θέλει συνεπαγάγῃ ἡ χοῆσις τῆς βίας καὶ ὅτι καθ' ἑαυτὴν θέλει πράξῃ πᾶν τὸ δυνατόν ὑπὲρ τῶν ἐπαρχιῶν, ὧν ἡ προστασία ἀνετέθη αὐτῇ διὰ πανηγυρικῶν συμβάσεων».

Γεώργιος Ὀλύμπιος

Μέχρι τοῦ σημείου τούτου ἡ διπλωματικὴ μονομαχία ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρξάμενη μετὰ τὸν Στρογόνοφ καὶ τῆς ὁσμανικῆς κυβερνήσεως περιορίζετο εἰς τὸ ἐν ταῖς ἡγεμονίαις γεγόμενον κίνημα· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἔλαβε πολὺν μείζονα διαστάσεις. Ἡ ἐπανάστασις ἐξεργάγῃ ἐν Πελοποννήσῳ, ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι καὶ ἐν ταῖς νήσοις. Ἡ Ὑ. Πύλη ἐκμανεῖσα ἐπεχείρησε φροβερὰν τῶν χριστιανῶν καταδρομὴν καὶ σφαγὴν, ἀρξάμενη ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀπὸ τῶν ἐπιφανεστάτων τοῦ ἔθνους ἀνδρῶν. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκκλησίας ἡμῶν, ὁ ἱερομόντης Γρηγόριος Ε΄, ἀπηγγονίσθη πρὸ τῆς πύλης τοῦ πατριαρχείου καὶ ὁ νεκρὸς αὐτοῦ ὑπέστη τὰς αἰσχίστας τῶν ὕβρεων· πολλοὶ δὲ ἄλλοι ἱεράρχαι ἐθανατώθησαν ἀλληλοδιαδόχως. Τότε ἀπηγγονίσθη ὁ τραπεζίτης Δημήτριος Παπαρηγόπουλος, ὃν οἱ Πελοποννήσιοι ὠνόμασαν *κότσολα* τῶν Μωραϊτῶν. Τότε ὅλοι οἱ Φαναριῶται, ὅσοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ φύγωσιν, ἢ ἐφρονεύθησαν ἢ ἐξωρίσθησαν εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν, ἵνα κατοπιν αὐτόθι οἱ πλείστοι φρονευθῶσι· καὶ ὁ θάνατος ἀδιακόπως πολλαπλασιαζόμενος περιέλαβεν ἀπάσας τῶν Ἑλλήνων τῆς βασιλευούσης τὰς τάξεις, ὁ δὲ παροξυνθεὶς ὁσμανικὸς ὄχλος ὁσημέραι ἐρεθιζόμενος ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, ἀντὶ νὰ ἀναχαιτισθῇ ὑπ' αὐτῆς, ἐξεστράτη εἰς τὴν δεινότεραν ἀκολασίαν, καὶ ἐν διαστήματι ἑβδομάδων πολλῶν τὰ στίφη αὐτοῦ καθοδηγούμενα ὑπὸ γενιτσάρων καὶ οὐλεμάδων διέτρεχον τὴν πόλιν καὶ τὰ περὶχωρὰ τοῦ Βοσπόρου ληστεύοντα καὶ σφάζοντα τοὺς ραγιάδες. Τὰ αὐτὰ δὲ ἀνοσιουργήματα ἐτελέσθησαν καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. Ἐν Ἀδριανουπόλει ἀπηγγονίσθησαν ὁ πρῶην πατριάρχης Κύριλλος καὶ πολλοὶ τῶν προεστώτων· ἐν Θεσσαλονίκῃ ὁ ἐπίσκοπος τοῦ μητροπολίτου (διότι ὁ μητροπολίτης αὐτὸς ἐθανατώθη ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὑποῦ διέτρεψε) καὶ οἱ ἐπισημότατοι τῶν κατοί-

κων· ἐν Λαρίσῃ ὁ μητροπολίτης καὶ ἄλλοι ἐν Σμύρνῃ, ἐν Κυδωνίαις, ἐν Κῷ, ἐν Ρόδῳ, ἐν Κρήτῃ, ἐν Κύπρῳ, παντοῦ ὅπου δὲν ἴσχυεν ἡ ἐπανάστασις, οἱ Ἕλληνες καθυπεβλήθησαν εἰς μαρτύρια φοβερά. Δὲν θέλομεν ἀρνηθῆναι ὅτι τὰ αὐτὰ διέπραττον οἱ Ἕλληνες κατὰ τῶν Τούρκων ἐν ταῖς χώραις ὅσαι ἐπανεστήσαν. Ἀλλ' ἡ διαφορὰ ἦτο ὅτι παρ' ἡμῖν κυβέρονσις δὲν ὑπῆρχε, λαὸς δὲ ἐπὶ τοσοῦτους αἰῶνας τοσοῦτον δυναστευθεῖς, ἀγαλίνωτος ὢν, ἐξεστράπη εἰς παντοίας ἐκδικήσεις κατὰ τοῦ ἐν χερσὶν ἔτι φέροντος τὰ ὅπλα δυναστού. Ἐν Τουρκίᾳ τὰνάπαυιν, αὕτη ἡ κυβέρονσις οὐ μόνον δὲν ἀνεχαίτισε τὴν ἀκολασίαν τοῦ ὄχλου κατὰ ὑπηκόων ἀόπλων ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας παρώτρυνεν αὐτήν. Τοῦτου ἕνεκεν ἐκίνησεν ἐπὶ τέλους τὴν ἀγανάκτησιν ὄλου τοῦ κόσμου καὶ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τῆς Ρωσίας.

Τῇ 4/16 Ἰουνίου ὁ Στρογόνοφ ἔλαβεν ἐκ Πετροπόλεως διαταγὴν νὰ δηλώσῃ εἰς τὴν Ὑ. Πύλῃν ὅτι, ἐὰν δὲν παύσῃ πολεμοῦσα οὐχὶ μόνον τοὺς ἐπαναστάτας ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος ἀθρόον, ἐὰν δὲν παύσῃ οὐχὶ φροντίζουσα περὶ τῆς ἰδίας ἀμύνης μόνον καὶ ἀσφαλείας ἀλλὰ προσβάλλουσα αὐτήν τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστιν, ὁ αὐτοκράτωρ, μετὰ τὰς προηγηθείσας παραστάσεις, δὲν θέλει ἐπιχειρήσει πρὸς αὐτὴν νέας δηλώσεις οὐδὲ δώσει νέας συμβουλίας, ἀποφαίνεται δὲ ἀπὸ τοῦδε «*ὅτι ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἀποβαίνει πολεμία παντὸς τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, ὅτι νομιμοποιεῖ τὴν τῶν Ἑλλήνων ἄμυναν καὶ ὅτι ἡ Ρωσία θέλει εὐρεθῆναι εἰς τὴν ἀναπόδραστον ἀνάγκην νὰ παράσῃ αὐτοῖς οὐ μόνον ἄστυλιν ἀλλὰ καὶ προστασίαν καὶ συνδρομὴν ἀπὸ κοινοῦ μεθ' ἀπάσης τῆς χριστιανοσύνης*» (1).

[«*Δύο διακοινώσεις ἐπεμψεν ἡ ρωσικὴ κυβέρονσις πρὸς τὸν Στρογόνοφ ἀπὸ 16 Ἰουνίου. Τούτων ἡ μὲν προφορικὴ (note verbale), ἀφοῦ ἐν ἀρχῇ ἐποιεῖτο μνεΐαν τοῦ τραγικοῦ τέλους τοῦ σεβαστοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐλληνικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησίας καὶ τῶν πρώτων ποιμεναρχῶν, ἐξηκολούθει εἴτα ὡς ἐξῆς· «*Ἄμα τῇ εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐπιστροφῇ Αὐτοῦ ὁ αὐτοκράτωρ ἐθεώρησε καθήκον νὰ ἐξετάσῃ μετὰ προσοχῆς βαθείας τὰ σοβαρὰ ζητήματα τῆς πολιτικῆς, ἅτινα παρουσιάζει ἡ νῦν κατάστασις τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους. Δὲν δυνάμεθα ν' ἀποκρύψωμεν ὅτι ἡ προϊούσα πορεία τῶν γεγονότων καὶ τὰ ὑπὸ τῆς Πύλης μετὰ σφόδρα μοιραίας ταχύτητος διαπραττόμενα λάθῃ προσημαίνουσι τῇ Τουρκίᾳ συνεχῇ τινα καὶ ἀναπόδραστον καταστροφὴν. Ἡ Πύλη, ἀντὶ νὰ καταπνίξῃ τὸ ἐπαναστατικὸν πνεῦμα, διαδίδει αὐτὸ καί, ἀντὶ νὰ πατάξῃ τὸν ἀγῶνα τῆς ἐπαναστάσεως, φαίνεται ἀγωνιζομένη ἵνα ἐξογκώσῃ αὐτόν· καὶ τέλος, ἀντὶ νὰ δείξῃ εἰς τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος ὅτι οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ταραχῶν δελεάζουσι καὶ παραπλανῶσιν αὐτό, ἡ Πύλη διὰ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τοῦ σκοποῦ τῶν ὑπ' αὐτῆς λαμβανομένων μέτρων δείκνυσιν εἰς αὐτὸ ὅτι ἔχει νὰ ἐκλέξῃ μετὰ ἀπογνώσεως καὶ θανάτου. Δὲν πολεμεῖ πλέον κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν, ἀλλὰ τὰ διατάγματα τοῦ Μεγάλου Κυρίου ἐξοπλίζουνσι πάντας τοὺς μουσουλμάνους ἐναντίον τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους ἀθρόου. Δὲν φροντίζει πλέον περὶ τῆς ἀμύνης καὶ τῆς ἀσφαλείας ἑαυτῆς, ἀλλὰ προσβάλλει τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν, τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ. Καὶ βλέπομεν τὴν Πύλῃν διδοῦσαν αὐτὴν ταύτην τὸ σύνθημα τῆς ἀταξίας, ἐπικαλουμένην εἰς βοήθειαν αὐτῆς τὴν μανίαν φανατισμοῦ τυφλοῦ, ἐπιλανθανομένην πάσης σκέψεως ὀρθῆς, ἀφαιροῦσαν ἑαυτὴν τὸ δυνατόν τῆς τοῦ λοιποῦ μετὰ τῶν ἄλλων κυβερνήσεων συννπαύξεως καὶ παραβιάζουσαν τὰς συνθήκας, αἵτινες ἠγγυῶντο αὐτῇ περὶ τῶν διαθέσεων τῶν γειτόνων αὐτῇ δυνάμεων, ὥς ἐὰν ἡ ἐπανάστασις ἡ ἐλληνικὴ κατέλαβεν ἐν τοῖς βουλευμασι τῆς Πύλης θέσιν ἐξωθοῦσαν αὐτὴν πρὸς τὸν ὄλεθρον αὐτῆς, ἢ ὥς ἐὰν ὁ βραχίων τοῦ Παντοδυνάμου ἔσυρεν αὐτὴν ἄκουσαν εἰς τὴν ἄβυσσον, ἣν μάτην ἠγγονίσθημεν νὰ ὑποδείξωμεν εἰς τὴν προορατικότητά αὐτῆς. Ἐν ταῖς κρίσεσιν ταύταις περιστάσεσιν, ἐξακολουθεῖ ἡ ρωσικὴ διακοινώσις, ἡ συνείδησις τοῦ αὐτοκράτορος λέγει**

»

» Αὐτῷ ἐκεῖνο τὸ ὅπερ ὀφείλει βεβαίωτα νὰ εἴπῃ ἡ συνείδησις παντὸς μονάρχου χρι-
 » στιανοῦ καὶ παντὸς φίλου τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐὰν αἱ παρειατροπαῖ αἱ διαπραττόμεναι
 » ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐξακολουθῶσιν· ἐὰν ἐν τοῖς χρότεσιν αὐτῶν ἡ ἡμετέρα ἀγία πίστις
 » καθίσταται καθ' ἐκάστην ἀντικείμενον νέων ὕβρεων· ἐὰν αἱ ὕβρεις αὗται ἀποβλέπωσιν
 » εἰς τὴν ἐξολόθρευσιν τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους, θὰ νοήσῃ ταχέως ἡ Πύλη ὅτι οὔτε
 » ἡ Ρωσία οὔτε ἄλλη τις Δύναμις τῆς Εὐρώπης οὐδεμία θὰ δυνηθῇ νὰ μείνῃ ἀκίνητος θεα-
 » τῆς τῶν βεβηλώσεων τούτων καὶ τῶν ὁμοτήτων. Ἀλλὰ τὸ πρῶτον χρέος, προστίθῃσιν
 » ἡ διακοίνωσις, κυβερνήσεως δεδουλευμένης διὰ συνθηκῶν εἶναι νὰ συμμορφωθῇ πρὸς
 » τὰ ὑπὸ τῶν συνθηκῶν τούτων καθιερούμενα καὶ διατασσόμενα. Ὀφείλομεν λοιπὸν νὰ
 » στέρξομεν ἐπὶ τὴν διατήρησιν τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως ἐπὶ τοῖς ὅροις τοῖς συμβι-
 » βαζομένοις μετὰ τῶν θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν καθηκόντων τῆς Α. Α. Μ. Ὀφεί-
 » λομεν δι' ἐσχάτην φρονὴν νὰ ὁμιλήσωμεν τῇ Πύλῃ περὶ τῶν κινδύνων εἰς οὓς ἐκτί-
 » θησιν ἑαυτήν. Ταύτην μόνην τὴν ὑπηρεσίαν δύναται νὰ λάβῃ σήμερον παρ' ἡμῶν. Καὶ
 » μετὰ τῆς ὑπηρεσίας ταύτης θέλει εἶσθαι τετελεσμένη ἡ περίοδος τῶν διακηρύξεων
 » καὶ τῶν συμβουλῶν. Τὸ ἡμέτερον διάβημα θὰ καταστήσῃ γνωστὸν τῇ Εὐρώπῃ ἂν τὸ
 » Διβάνιον ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ἐπανορθώσῃ τὰ ἄπειρα ἅπερ ἐργάσατο κατὰ καὶ ἅπερ
 » δὲν παύεται καθιστῶν βαρύτερα. Ἐὰν ἔχῃ τὴν δύναμιν ταύτην, ἡ Ρωσία ὀφείλει
 » αὐτῇ εἰλικρινῇ συμπράξιν· ἄλλως ἡ θέσις ἣν ὁ αὐτοκράτωρ θὰ ἴδῃ ἑαυτὸν ἠναγκα-
 » σμένον νὰ λάβῃ εἶναι εὐνόητος. Θέλει λάβῃ τὴν θέσιν τὴν ὑπαγορευμένην Αὐτῷ
 » ὑπὸ τῆς θρησκείας καὶ ὑπὸ τῆς φιλανθρωπίας, τὴν θέσιν δι' ἧς θέλει ὑπερασπίσει
 » ἀποτελεσματικώτατα τὰ συμφέροντα ἀμφοτέρων τούτων, τὴν θέσιν τέλος ἐκεῖνην ἐν
 » ἣ ἐκ συμφώνου μετὰ τῶν συμμάχων Αὐτοῦ δύναται νὰ ἐργασθῇ τὸ μέγιστον ὑπὲρ τοῦ
 » κόσμου ἀγαθόν».

» Ἡ δευτέρα διακοίνωσις, ἐπίσημος αὕτη, ἔχουσα τύπον τηλεσιγράφου, ἔλεγε τάδε·
 » «Ἐκεῖνο ὅπερ ὁ αὐτοκράτωρ ἐφοβεῖτο τὰ μέγιστα διὰ τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν ἦτο
 » μήπως τὰ μέτρα τὰ λαμβανόμενα ὑπὸ τῆς ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως ἐντυπώσωσιν εἰς
 » τὴν ἐπιχείρησιν τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐπαναστάσεως τὸν χαρακτῆρα νομίμου ἀμύνης ἐναν-
 » τίων τῆς ὀλοσχεροῦς καταστροφῆς τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους καὶ τῆς θρησκείας ἣν προ-
 » σβεύει. Οἱ φόβοι οὗτοι φαίνονται πραγματοποιούμενοι καθ' ὁλοκληρίαν. Πλέον ἢ
 » ἀπᾶς αἱ ἐπαρχίαι ἐνθα ἐγένοντο αἱ πρῶται προσβολαὶ κατὰ τῆς ὀθωμανικῆς δυνα-
 » στείας εἶχον καταστῆ θέατρον ὁμοίων ἐπαναστατικῶν ἀποπειρῶν, καὶ ὅμως οὐδέποτε
 » ἡ κυβερνήσις ἡ τουρκικὴ εἶχεν ὀπλίσει ἐναντίον τῶν χωρῶν τούτων τὸ ὅλον τῶν
 » μουσουλμάνων ὑπηκόων αὐτῆς ἐν ὀνόματι τῆς κινδυνεύουσας θρησκείας. Οὐχ ἅπας
 » κίνδυνοι οὐχ ἥττον πραγματικοὶ ἢ οἱ νῦν εἶχον ἀπειλήσει τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν, ἐν
 » χρόνοις μάλιστα καθ' οὓς ἑξωτερικοὶ πόλεμοι καθίστων δυσχερῆ τὴν θέσιν αὐτῆς·
 » καὶ ὅμως οὐδέποτε ἐν Τουρκίᾳ προγραφὴ γενικὴ εἶχεν ἐφαρμοσθῇ καθ' ὁλοκληρῶς
 » ἔθνους, οὔτε ἡ θρησκεία ἡ χριστιανικὴ εἶχε παραδοθῇ εἰς τὰς αἱματηροτάτας τῶν
 » ὕβρεων. Ἦτο ἀπαράδειγματίστον (εὐτυχῶς) ὅτι πατριάρχης τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκ-
 » κλησίας ὑπέστη τιμωρίαν φρικτὴν ἐν τοῖς τόποις ἐν οἷς ἦσκε τὰ ἥμισυ αὐτοῦ
 » καθήμενον, καὶ τοῦτο ἐν ἡμέρᾳ ἣν σέβεται πᾶσα ἡ Χριστιανοσύνη καὶ ἀφοῦ
 » ὁ σεβαστὸς οὗτος ποιμενάρχης εἶχε πληρώσει ὑπὲρ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως τὸ μέ-
 »τρον τῆς νομιμότητος καὶ τῆς ὑπακοῆς (ἐννοεῖ τὸν ἀφορισμὸν τοῦ Ὑψηλάντου). Ἡ
 » Εὐρώπη δὲν εἶχεν ἐτι δοκιμάσει τὴν θλίψιν τοῦ νὰ ἴδῃ πάντας τοὺς πνευματικοὺς
 » καὶ κοσμικοὺς ἀρχηγοὺς λαοῦ χριστιανικοῦ, καὶ μάλιστα τοιοῦτους οἵτινες εἶχον
 » προσενέγκει τὰς ἐπιφανεστάτας ὑπηρεσίας, πίπτοντας ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ δημίου,

» βεβηλουμένους τοὺς νεκροὺς αὐτῶν, τὰς οἰκογενείας αὐτῶν ἀναγκαζομένας νὰ φεύ-
 » γωσι τὴν γῆν τῆς δυστυχίας αὐτῶν, τὰς περιουσίας αὐτῶν καταστροφομένας διὰ
 » πυρὸς καὶ σιδήρου. Δὲν εἶχεν ἰδεῖ πρὸ πάντων, ἀπὸ τετρακοσίων ἐτῶν, πόλεμον
 » κηρυσσόμενον κατὰ τῆς θρησκείας τοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ φόνου τῶν λειτουργῶν
 » αὐτοῦ, διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν ναῶν καὶ διὰ τῶν ὕβρεων τῶν ἐπιδαψιλευομένων
 » ἐναντίον τοῦ συμβόλου τῆς θείας αὐτοῦ πίστεως. Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη θὰ νοήσῃ
 » εὐκόλως τὰ ἐπακόλουθα τοῦ τοιούτου αὐτῆς συστήματος..... θέλει ἰδεῖ ἐαυτήν,
 » παρ' ὅλας τὰς εὐμενεῖς ὑπὲρ αὐτῆς διαθέσεις τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης, τιθε-
 » μένην ἐν καταστάσει ἐχθρότητος ἐναντίον τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Ἡ ἀλήθεια αὕτη
 » ἡ ἐξαγγελλομένη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν εἶναι τοσοῦ-
 » τον ἀναμφήριστος ὥστε ἀνεγνωρίσθη λεληθότως καὶ ὑπὸ τῶν προκατόχων τοῦ νῦν
 » βασιλεύοντος ἐπὶ τῆς Τουρκίας ἡγεμόνων. Ἀρκεῖ ν' ἀνοίξωσι τὴν ἱστορίαν αὐτῶν οἱ
 » Τοῦρκοι ἵνα πεισθῶσι περὶ τούτου. Ἄμα κτησάμενοι χώρας ἐν Εὐρώπῃ οἱ σουλτάνοι
 » οὗτοι ἔδειξαν διὰ τῶν πρώτων πρὸς τὰς χριστιανικὰς δυνάμεις συμβάσεων ὅτι ἐνό-
 » ουν ὅτι, ἵνα ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις δύνῃται νὰ συνυπάρχῃ μετ' αὐτῶν, ἡ συνύπαρ-
 » ξις αὕτη δὲν ἔπρεπε νὰ εἶναι σύνθημα πολέμου καὶ ὕβρεων ἐναντίον τῆς θρησκείας
 » οὔτε νὰ προηγηθῇ τὴν καταστροφὴν ὁλοκλήρου λαοῦ ἡνωμένου πρὸς ἐκείνας διὰ πάν-
 » των τῶν δεσμῶν οὓς καθιέρωσαν ἡ θρησκεία, τὰ ἥθη καὶ αἱ ἀναμνήσεις. Σήμερον
 » ὑπάρχει τι πλεόν; Ἴνα ἡ συνύπαρξις διατελῇ ἀνεκτὴ ἐν τῇ νῦν θέσει τῆς Εὐρώπης,
 » ἔπρεπε νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν ἐμπέδωσιν σχέσεων εἰρηνικῶν καὶ φιλικῶν, οἷα ὑφί-
 » στανται μετὰ τῶν πασῶν τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων καὶ ἃς προσπαθοῦσι πάντες,
 » ἐξ ἀμοιβαίας συμφωνίας, νὰ καταστήσωσιν οἰκειότερας καὶ διαρκεστέρας».

» Κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τὸ ρωσικὸν τελεσίγραφον ἐξηκολοῦθει νὰ λαλῇ ἐν ὀνό-
 » ματι τῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου ὅτι θρησκεία ἦν πρεσβεύουσιν
 » οἱ χριστιανοὶ μονάρχαι ἐξετέθη εἰς ὕβρεις, ἃς δὲν δύνανται νὰ λησιμονήσωσιν οὗτοι
 » ἄνευ πανηγυρικῆς ἱκανοποιήσεως ὅτι ἡ Πύλη ἠνάγκαζε τὸν χριστιανικὸν κόσμον νὰ
 » ἐρωτήσῃ ἐαυτὸν ἂν δύναται νὰ μένῃ ἀκίνητος θεατὴς τῆς ἐξολοθρευσεως λαοῦ χρι-
 » στιανικοῦ ἂν δύναται νὰ ὑπομένῃ ὕβρεις συνεχεῖς ἐναντίον τῆς θρησκείας ἂν τέλος
 » δύναται νὰ στέρξῃ τὴν ὑπαρξίν κράτους ἀπειλοῦντος τὴν εἰρήνην, ἣν ἡ Εὐρώπη
 » ἠγόρασε διὰ τσοφύτων θυσιῶν. Εἶτα κηρύσσον ὅτι ἡ Ρωσία ὑπερασπίζουσα
 » μέχρι νῦν τὰ γενικὰ συμφέροντα τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου δὲν ἐπεκαλέσατο τὰ ἰδιαί-
 » τερα δικαιώματα τὰ παρέχόμενα αὐτῇ ὑπὸ τῶν συνθηκῶν ἀπηρτίθμει πάντα τὰ ἀπὸ
 » τῆς συνθήκης τοῦ Κιουντζοῦ καὶ Βαρτζί (1774) μέχρι τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρε-
 » στίου (1812) διὰ συνθηκῶν ἀνεγνωρισμένα δικαιώματα αὐτῆς πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς
 » Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ ὀθωμανικῷ κράτει καὶ τῶν χριστιανικῶν λαῶν
 » τῶν οἰκούντων ἐν αὐτῷ. Καὶ ἐπὶ τούτων στηριζόμενον διετύπου τοὺς ἐξῆς ὅρους, ὧν
 » ἐκ τῆς παραδοχῆς ἐξήρτα τὴν διατήρησιν τῆς πρὸς τὴν Τουρκίαν εἰρήνης·

» « 1) Αἱ ἐκκλησίαι αἱ λεηλατηθεῖσαι νὰ τεθῶσιν ἀμέσως εἰς κατάστασιν ἐπιτρέ-
 » πουσιν ἵνα χρησιμεύσωσιν εἰς τὸν ἱερὸν αὐτῶν σκοπόν.

» 2) Ἡ Πύλη, ἀποδίδουσα εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν τὰ προνόμια αὐτῆς
 » καὶ ἐπιδαψιλεύουσα αὐτῇ τὴν αὐτὴν προστασίαν ἣν καὶ ἐν τῷ παρελθόντι καὶ ἐξα-
 » σφαλίζουσα τὸ ἀπαρξίαν αὐτῆς ἐν τῷ μέλλοντι, νὰ προσπαθῇ νὰ παρηγορήσῃ
 » τὴν Εὐρώπην διὰ τὸν φόνον τοῦ πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ διὰ τὰς
 » βεβηλώσεις αἵτινες ἠκολούθησαν τῷ θανάτῳ αὐτοῦ·

» 3) Νὰ παρέχῃ ἡ Πύλη μέλλον εἰρηνικὸν καὶ ἥσυχον εἰς τοὺς Ἕλληνας τοὺς

† Γ Ρ Η Γ Ο Ρ Ι Ο Σ Ε Λ Ε Ω Θ Ε Ο Υ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ

Καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Οἱ Σιώτατοι Ὑγέμενοι, Προηγέμενοί τε, καὶ Προεσώτες τῶν ἀπανταχῇ Ἱερῶν, καὶ σεβασμίων ἡμετέρων Πατριαρχικῶν, καὶ Σταυροπηγιακῶν Μονασιερῶν, τέχνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάρις εἴη ὑμῖν, καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ. Ἐπειδὴ μετὰ τὴν ἐλπίδι Θεῷ ἐκκαθίδρυσιν ἡμῶν αὐθις ἐν αὐτῇ τῇ ἱερᾷ οἰκουμενικῇ Καθέδρᾳ ἐλάβομεν παρὰ τῶν Ὀσιωτάτων Πατέρων τινῶν σταυροπηγιακῶν Μονασιερῶν ἐνυπογράφως αὐτῶν ἀναφορὰς, δι' ὧν ἀναφέρουσι τὴν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν εὐπείθειαν αὐτῶν, καὶ εὐγνωμοσύνην, καὶ ὑπόσχονται μὲν τὴν δόσιν τῆ διορισθέντος αὐτοῖς ἐτήσις, ἐξαίτηνται δὲ τὴν λύσιν τῶν Ἐκκλησιασικῶν ἐπιτιμιῶν, τῶν περιεχομένων ἐν τοῖς Πατριαρχικοῖς, καὶ Συνοδικοῖς Σιγίλλοις γράμμασιν, ὡς μὴ δυνάμενοι διατηρῆσαι ἅπαντα ἀπαρτρέπτως τὰ ἐν ἐκείνοις κεφαλαιωδῶς ἐκτεθέντα, διὰ τῆτο γράφοντες, ὡς ἔχοντες βασιλικῶς τε καὶ Ἐκκλησιασικῶς τὴν προσασίαν, ἐφορίαν τε, καὶ ἐξουσίαν ἐν ὅλοις τοῖς Πατριαρχικοῖς ἡμῶν, καὶ σταυροπηγίοις Μονασιείοις, καὶ μεριμνῶντες κατὰ χρέος ὑπὲρ τῆς εὐσεθείας αὐτῶν, καὶ ἀνέσεως ὑμῶν τῶν ἐν αὐτοῖς ἀσκημένων, ἐντελλόμεθα καὶ παραγγέλλομεν ὑμῖν εὐχετικῶς ὅπως ταῦτα πληροφоруμένοι καλῶς γράψιτε ἀμέσως πρὸς ἡμᾶς ἐλευθέρως, καὶ ἀναγγέλλιτε θαρρύντως τὰς συμβαινέσας Μονασιεριακὰς ὑμῶν χρείας, καὶ ὑποθέσεις ἐπὶ τῷ λαμβάνειν τάχιον τὸ προσήκον πέρας, φανερῶντες διὰ κοινῶν ἐνυπογράφων Μονασιεριακῶν ἀναφορῶν τὰς αἰτίας, δι' ἃς ἔκ ἡδυνήθητε διατηρῆσαι τὰ Ἐκκλησιασικῶς Θεσπισθέντα, καὶ τὸν ἐξ αὐτῶν ἐπικείμενον ὑμῖν Ἐκκλησιασικὸν δεσμόν, ἵνα γεννηται παρ' ἡμῶν κατ' Ἐκκλησιασικὴν πρόνοιαν ἡ προσήκουσα διδρυσις, καὶ ἡ λύσις. ἀμέσως δὲ θέλετε ἐγχειρίσει τὸ διορισθὲν ἐτήσιον ἀνελλιπὲς πρὸς τὸν ἐγχειρίζοντα ὑμῖν πλησίον Ἀρχιερεῖα τὴν παρῶσαν ἐν τύποις ἐγκύκλιον Πατριαρχικὴν ἡμῶν Ἐπιστολὴν, καὶ λήψετε παρ' αὐτῆς τὴν ἀπόδειξιν, καὶ ἐνταλτηριῶδῃ Ἐκκλησιασικὰ ἡμῶν γράμματα, ἵνα κατὰ τὴν ἔννοιαν αὐτῶν ἐκλεξάμενοι διορίζετε κοινὸν ἐν ὑμῖν Πνευματικὸν τὸν μᾶλλον ἄξιον, καὶ ἀρετῇ διαπρέποντα, καὶ αὐτὸς κατὰ τὴν Ἐκκλησιασικὴν ἡμῶν ὁδηγίαν ἐπιτελῇ ἀπαρτρέπτως τὸ μέγα τῆτο ὑπεργύμνα τῆ ἐξαισίς ἱερῆ μυστηρίῃ τῆς ἱερᾶς ἐξομολογήσεως, φυλάττιτε δὲ καὶ ὑμεῖς σύμπαντες ὅσα ἀγνὰ, ὅσα δίκαια, καὶ ἀμεμπτα, κατὰ τὸν τύπον τῆ μοναδικῆς ἐπαγγέλματος, καὶ Θεῷ ἀρεστὰ, καὶ ἡ χάρις καὶ τὸ ἀπείρον ἔλεος εἴη πᾶσιν ὑμῖν.

αωζ. Μαριτίου Α'.

Ἐντολὸς «Πανταχοῦσα», ἐκτυπωθεῖσα ἐν τῇ Πατριαρχικῇ τυπογραφίᾳ, τὸ ὁποῖον ἰδρυθῇ ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' ἐν Κωνσταντινί. Ὑπογραφή αὐτόγραφος τοῦ ἀειγιόστου Πατριάρχου: «Ὁ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐν Χριστῷ τῷ ἑαυτοῦ». Μέγεθος φουαζίν. Ἀναзоиноῦται ὑπὸ Ι. Βλαχογιάννη.

» τε ἐν ὑποταγῇ μέιναντας καὶ τοὺς ἐν ὀρισμένῳ χρόνῳ ὑποτασσομένους, καὶ νὰ ποιῇ-
» ται διαζοῖσιν αὐστηράν μεταξὺ τῶν ἐνόχων καὶ τῶν ἀθώων·

» 4) Ὡς ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις κάλλιον διατρανώσῃ τὴν ἀπαραίτητον ταύτην
» ἐν τῷ συστήματι αὐτῆς μεταβολήν, νὰ παρᾶσῃ τὰ μέσα εἰς τὴν Ρωσίαν, ὥς ἐν τῷ
» πνεύματι τῶν συνθη-
» κῶν συντελέσῃ αὕτη
» εἰς τὴν εἰρήνευσιν τῶν
» Ἡγεμονιῶν τῆς Βλα-
» χίας καὶ τῆς Μολδαν-
» ίας, νὰ προσπαθῇσιν
» πάσῃ δυνάμει ν' ἀπο-
» καταστήσῃ τὴν τάξιν
» καὶ τὴν δημοσίαν ἡσυ-
» χίαν ἐπὶ βάσεων διαζο-
» κῶν. Ἐνὶ λόγῳ τὸ πα-
» ράδειγμα τῶν ἐπαρ-
» χιῶν τούτων νὰ εἶναι
» τοιοῦτον ὥστε νὰ ἐπα-
» ναγάγῃ εἰς ὑποταγὴν
» πάντας τοὺς Ἑλληνας
» τοὺς ἀγαπῶντας τὴν
» πατρίδα αὐτῶν».

» Εἰς τὸ τέλοςί-
» γραφον τοῦτο ἀπὴν-
» τησεν ἡ Πύλη δι' ἐπι-
» στολῆς τοῦ βεζίρου
» πρὸς τὸν Στρογονόφ.
» Ἐν αὐτῇ ἐλέγετο πρὸς
» τοὺς ἄλλους ὅτι· «Τὸ
» ἑλληνικὸν ἔθνος, ὁ-
» περ ἐγένετο νῦν αἰ-
» τιον ἀνταρσίας τοσοῦ-
» το μεγάλῃς καὶ περὶ
» οὗ τοσοῦτος γίνεται

Ἡ θυσία τοῦ Ὀλυμπίου
(Εἰκὼν τοῦ Ἑὸς ἐν ταῖς Στοαῖς (arcaden) τοῦ Μονάχου)

» θόρυβος καὶ τοσοῦτος λόγος, ἀπέλαυε γενικῶς πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων, ὥς ἐπὶ ἡ-
» κοον τῇ Πύλῃ, πλήθους προνομίων μεγάλων πέρα τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου τοῖς ὑπηκόοις
» παρεχομένων. Τοῖς ἀρχηγοῖς τοῦ γένους, καὶ τῷ πατριάρχῃ καὶ τοῖς προκρίτοις Φα-
» ναριώταις ἐπεδαφιλευνόντο τιμαὶ καὶ διαζοίσεις· ἀπέλαυον δὲ ἐντελοῦς ἐλευθερίας ἐν
» τῇ τροφῇ (1), ταῖς ἐνδυμασίαις, κατοικίαις καὶ ἰδιοκτησίαις ἀπολύτως ὥς αὐτοὶ ἐπεθύ-
» μουν· πᾶσα προστασία καὶ εὐνοία ἐπεδαφιλευνέτο αὐτοῖς· οὐδέποτε οὐδ' ἐλαχίστη προσ-
» βολὴ ἐγένετο κατὰ τῆς θρησκείας καὶ κατὰ τῆς ἀσκήσεως τῆς λατρείας αὐτῶν διὰ
» παραβάσεως τῶν ἀρχαίων θεσμῶν· οὐδεὶς ἐγένετο νεωτερισμὸς ἐναντίον τῶν ἐκκλη-
» σιῶν αὐτῶν· τοῦναντίον, ἂν κατεστρέφετο ἐκκλησία τις διὰ πυρὸς ἢ κατηρεῖπετο, ἢ
» μακροθυμία τοῦ σουλτάνου, διατεθειμένου πάντοτε ὑπὲρ τῶν αἰτήσεων αὐτῶν, διέ-

(1) Ὅτι δηλονότι ἐπετρέπετο αὐτοῖς καὶ τροφὴ ἀπηγορευμένη τῷ Ἰσλάμ (τὸ χοίρειον κρέας).

» τασσε τὴν ἄνοιχοδόμησιν τῶν ἐκκλησιῶν τούτων, ὥς ἐπιτρέπει τοῦτο ὁ μουσουλμα-
 » νικὸς νόμος· ἄπειρον πλῆθος ἄλλο εὐνοϊκῶν δωρημάτων καὶ παραχωρήσεων ἐπέδα-
 » ψιλεύετο τῷ ἔθνει τούτῳ ὑπὸ τῆς γενναιότητος τοῦ κυριάρχου· ὅλος ὁ κόσμος γινώ-
 » σκει τοῦτο. Ἀλλὰ τί! Οἱ διεστραμμένοι οὗτοι ἄνθρωποι, ἀντὶ νὰ εὐγνωμονῶσι δι'
 » εὐεργεσίας οὕτω περιφανεῖς, ἀκολουθοῦντες διαβολικαῖς εἰσηγήσεσι μὴ γνύουσι σήμε-
 » ρον πυρὶ διὰ τῆς ἀνταρσίας καὶ τῆς ἀπειθείας ἅπαν τὸ ὀθωμανικὸν κράτος, ὅπερ
 » ὑπῆρξεν ὁ εὐεργέτης».]

Ἀλέξανδρος Α΄
 (Ἔργον Δελμῆς)

Ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις διεβίβασε τὰς ἀποφάνσεις ταύ-
 τας εἰς τὰς συμμάχους αὐτῆς
 Δυνάμεις· καὶ εἶναι γνωστὴ
 ἡ διακοίνωσις ἣν ἐπὶ τούτῳ
 ἔγραψε τῇ 10/22 Ἰουνίου εἰς
 τὸν παρὰ τῇ αὐστριακῇ αὐλῇ
 πρέσβυν τῆς κόμητα Γολόφ-
 ζιν. Ἐν τῇ διακοινώσει ταύτῃ
 ἐλέγετο ρητῶς· «Ἀφ' ἐνὸς ἡ
 ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἐκτείνε-
 ται καὶ διαδίδεται, ἐκ δὲ τῶν
 ἐν Κωνσταντινουπόλει σφα-
 γῶν κορυφούται ἡ ἀπελπισία
 τῶν Ἑλλήνων· ἀφ' ἐτέρου ἡ
 τουρκικὴ κυβέρνησις δὲν ἐνδί-
 δει πλέον εἰς τὴν ὀρησκολη-
 ψίαν τοῦ ὄχλου ἀλλ' ἐπιμένει
 αὐτῇ ἐκτελοῦσα σχέδιον ἀμετά-
 θετον· ἐπισωρεύει τὴν παρα-
 βίαν τῶν συνθηκῶν αὐτῆς οὐ
 μόνον μετὰ τῆς Ρωσίας ἀλλὰ
 καὶ μετὰ τῶν κυριωτέρων
 δυνάμεων τῆς Εὐρώπης, καὶ

θανασίμως προσβάλλει τὴν ἐλευθερίαν τῆς εὐρωπαϊκῆς θαλασσοπλοΐας καὶ ἐμπορίας...
 Τὰ πάντα δικαιοῦσιν ἡμῶς νὰ φοβώμεθα ὅτι ἡ Πύλη δὲν ἔχει οὔτε τὴν θέλησιν οὔτε
 τὸν τρόπον νὰ μεταβάλῃ τὸ καταστρεπτικὸν τοῦτο σύστημα... Ὅθεν ὁ αὐτοκράτωρ νομί-
 ζει χρέος αὐτοῦ νὰ προσέλθῃ εἰς ἐξηγήσεις ἀκριβεστέρας πρὸς τοὺς συμμάχους, ἵνα ἀπο-
 δείξῃ ὅτι ἡ ὀθμανικὴ κυβέρνησις δὲν εἶναι δυνατόν πλέον νὰ συνυπάρξῃ μετὰ τῶν χρι-
 στιανικῶν κυβερνήσεων... Παρακαλεῖ δὲ τὰς δυνάμεις νὰ πληροφορησώσιν αὐτὸν ἀπρο-
 καλύπτως τί σκοποῦσι καὶ τί εὔχονται καὶ πῶς νομίζουν ἐπιτηδεύεσθαι νὰ ἀσφαλί-
 σωσι τὴν εὐτυχίαν τῆς Ἀνατολῆς... Ὁ ρωσικὸς στρατὸς εἶναι ἔτοιμος νὰ συντελέσῃ πρὸς
 ἐκπλήρωσιν τῶν ὅσα περὶ τούτου ἠθέλον ἀποφασίσαι αἱ σύμμαχοι ἀδελφαί».

Ἐκ τῶν διακοινώσεων τούτων δηλοῦται ὅτι ἡ Ρωσία ἐπενέβη ἐκ πρώτης ἀφρη-
 ρίας εἰς αὐτὸ τὸ ζήτημα τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασεως, συνδέσασα αὐτὴν μετὰ τοῦ ζητή-
 ματος τῆς σωτηρίας τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς, τῆς παραβιάσεως τῶν συνθηκῶν καὶ
 τῆς κατὰ τῶν ναυτικῶν καὶ ἐμπορικῶν συμφερόντων τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κόσμου προσβολῆς·
 σύναμα ὅμως οὐδὲν ἠθέλησε νὰ πράξῃ μονομερῶς ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἀλλ' ἐπεκαλέ-

σατο τὴν ἐπὶ τούτῳ σύμπραξιν ὅλων τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυναμίσεων. Εἶναι ἄξιον σημειώσεως ὅτι οὔτε ἐν τῇ πρὸς τὴν Ὑ. Πύλῃν διακοινώσκει οὔτε ἐν τῇ πρὸς τὸν κόμητα Γολόφκιν ἀναφέρεται ἡ λέξις πόλεμος. Ἐν ἀμφοτέραις διὰ ποικίλων περιστροφῶν ὑποδεικνύεται οὗτος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον σαφῶς ὡς ἐπιζέμενος· ἐν τῷ τέλει μάλιστα τῆς πρώτης ὁ Στρόγονοφ ἔλεγε ρητῶς ὅτι, ἂν ἡ Ὑ. Πύλη δὲν μεταβάλλῃ σύστημα, «ὁ ὑπογεγραμμένος ἔλαβε διαταγὴν νὰ ἀναγγείλῃ ὅτι θέλει ἐγκαταλίπει ἀμέσως τὴν Κων-

Ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ἀπαγόμενος εἰς τὴν ἀρχόνειον
(Εἰκὼν Ν. Λύτρα)

σταντινούπολιν μεθ' ὅλων αὐτοῦ τῶν ὑπαλλήλων». Ἀλλ' ὁ ὅρος πόλεμος δὲν ἐξέρχεται ἔτι ἀπροκαλύπτως τῶν χειλέων τοῦ αὐτοκράτορος. Πρώτην δὲ φρονίαν μετεχειρίσθη αὐτὸν ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἣν ἔγραψε πρὸς τὸν τῆς Αὐστροίας αὐτοκράτορα ἀπὸ 29 Ἰουνίου. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ ἔλεγεν· «Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ πόλεμος οὗτος ἡθέλει ἀναγκαίως ἀποβλέπει ὡς ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτοῦ εἰς τὰ συμφέροντα τῶν ἄλλων τῆς Εὐρώπης κυριάρχων νομίζω ἔμμαντὸν ὑπόχρεωσιν νὰ συνεννοηθῶ ἐκ προοιμίου μετὰ τῶν συμμάχων μου περὶ τούτου. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν ἡθέλον εὐχαριστηθῇ⁽¹⁾ εἰς τὴν γρῶσιν ἣν ἔχω τῶν προσωπικῶν τῆς Ὑ. Μ. αἰσθημάτων ὡς πρὸς ἐμέ. Δὲν διστάζω οὖν αὕτη εἶναι πεπεισμένη περὶ τῆς εὐλαχρείας τῶν ἐμῶν προαιρέσεων. Ἦθελον ὅμως ἐπιθυμήσει, ὥστε ἵπασθαι αἱ σύμμαχοι δυνάμεις νὰ συμμερισθῶσι τὴν πεποιθήσιν ταύτην, καὶ τολμῶ νὰ ἐλπίσω οὖν ἡ Ὑ. Α. καὶ Β. Μ.

(1) Τὸ «δὲν ἡθέλον εὐχαριστηθῇ» εἶναι ἐνταῦθα ἀνακριβὴς μετάφρασις τοῦ je ne serais pas content (=δὲν ἡθέλον ἀρεσθῆ) τοῦ γαλλικοῦ ζειμένου τῆς ἐπιστολῆς.

δὲν θέλει διατάσει νὰ ἐγγυηθῇ εἰς αὐτὰς περὶ τῶν διαθέσεών μου, ἐὰν ἡ Πύλη ἤθελε μὲ ἀναγκάσει νὰ καταφύγω εἰς μέτρα τὰ ἐπιβαλλόμενά μοι ὑπὸ τε τῶν συνθηκῶν καὶ τῆς θέσεως τῆς Ρωσίας, μέτρα ὅμως τὰ ὁποῖα, ἐπαναλαμβάνω, δὲν θέλουσι τείνει ποτε εἰς ἀποκλειστικὸν σκοπὸν, ἀλλὰ θέλουσιν ἐπιφυλάξει πάντοτε εἰς τὰς συμμάχους δυνάμεις τὸ δικαίωμα νὰ πράξωσιν ἐν τῇ Ἀνατολῇ πᾶν τὸ ὑπὸ τῶν ὥραίων τούτων χωρῶν ἐκ τῆς κοινῆς αὐτῶν συνέσεως προσδοκώμενον ἀγαθόν».

Ὁ ἐν Ἀθήναις ἀνδριὰς
τοῦ πατριάρχου
Γρηγορίου τοῦ Ε΄

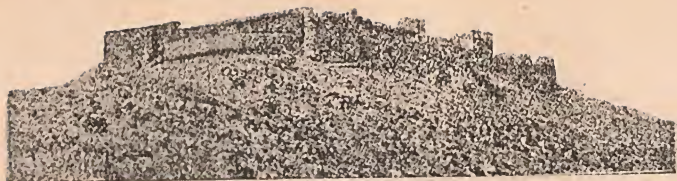
Τρεῖς λοιπὸν μῆνες καὶ ἡμῖς εἶχον μόνον παρῆλθαι ἀφ' ἧς ἡμέρας ὁ Καποδίστριας ἔγραψεν ἐξ ὀνόματος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου τὴν λεγομένην ἀποκρίσιν τοῦ ἐλληνικοῦ κινήματος, ὥς ἐκ τῆς ὁποίας οἱ προϊστάμενοι τῆς αὐστριακῆς διπλωματίας ἐνόμισαν ὅτι ἡσφαλίσθη τὸ καθέστως τῆς Εὐρώπης, καὶ νῦν ὁ αὐτὸς αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἐδήλου ὅτι οἱ στρατοὶ αὐτοῦ εἶναι ἔτοιμοι νὰ ἐμβάλωσιν εἰς τὴν Τουρκίαν πρὸς νέαν τῶν ἀνατολικῶν πραγμάτων ρύθμισιν καὶ ἐπεκαλεῖτο πρὸς τοῦτο τὴν σύμπραξιν ὅλων τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων. Αἱ δυνάμεις αὗται, ἤτοι ἡ Αὐστρία, ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Πρωσσία, δὲν εἶχον δώσει εἰς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις αὐτῶν, καθάπερ ἐπεθύμει ἡ Ρωσία, ὁδηγίας ἐντελῶς συμφώνους πρὸς τὰς ἐκ Πετροπόλεως εἰς τὸν Στρώγονωφ σταλείσας· περιορίσθησαν εἰς τὸ νὰ προτρέψωσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐντόνως τὴν Ὑψ. Πύλιν νὰ μὴ ἐπιμείνῃ εἰς τὸ δλέθριον τοῦ διωγμοῦ καὶ τῶν σφαγῶν σύστημα, τὸ ὁποῖον ἦτο ἐπιτηδεύοντες ν' ἀναρριπίσῃ ἢ νὰ καταπαύσῃ τὴν ἐπανάστασιν, ἀλλὰ περαιτέρω δὲν προέβησαν. Ἀπ' ἐναντίας ἡγωνίσθησαν παντὶ σθένει νὰ συμβιβάσωσι καὶ συνδιαλλάξωσι τὸν Στρώγονωφ μετὰ τοῦ Ρεῖτς ἐφέντη. Ἐκ τῶν 4 δυνάμεων αἱ δύο κατ'

ἐκεῖνο τοῦ χρόνου ἐπισημότεραι καὶ ἰσχυρότεραι, ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Ἀγγλία, δὲν ἐκινούντο ἐκ τῶν αὐτῶν ἀπαρριπτικῶς ἀφορμῶν οὔτω πῶς πολιτεύμεναι. Ἡ μὲν Αὐστρία ἐπεθύμει πρὸ πάντων νὰ ἀποτρέψῃ πᾶν τὸ δυνάμενον νὰ ἐξερθεῖσῃ μὲν τὰ φιλελευθέρων τῆς Εὐρώπης πνεύματα νὰ διαταράξῃ δὲ τὴν ὑπὸ τῶν ἐν Βιέννῃ συνθηκῶν κυρωθεῖσαν τάξιν τῶν εὐρωπαϊκῶν πραγμάτων. Ἡ Ἀγγλία δὲν ἐροβεῖτο τὰς περὶ τὰ πολιτεύματα μεταβολάς, ἀλλὰ δὲν ἠθέλει νὰ ἀνατραπῶσι τὰ κατὰ τὴν Ἀνατολὴν πράγματα, πεποιθυῖα ὅτι ὥς ἐκ τῆς ἀνατροπῆς ταύτης ἡ Ρωσία διὰ τε τὴν γεωγραφικὴν αὐτῆς θέσιν καὶ τὴν ταυτότητα τοῦ θρησκευτικοῦ δόγματος πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν χωρῶν τούτων ἠθελες περιποιήσῃ ἑαυτῇ δυνάμεις ἐπικινδύνους εἰς τὰ γενικά εὐρωπαϊκά συμφέροντα. Ἐὰν μάλιστα πιστεύσωμεν τὴν ἐπὶ ταῖς πληροφορίας τοῦ Στρώγονωφ γραφεῖσαν δευτέραν ἀπὸ 10/22 Ἰουνίου ἐπιστολὴν τοῦ κόμητος Νεσελρόδου πρὸς τὸν κόμητα Γολόφκιν, ἐνῷ ὁ πρέσβυς τῆς Αὐστρίας κόμης Λύττσοβ δὲν ἔπαισεν ὑποβάλλων τῇ Πύλῃ τὰς ζοηροτέρας κατὰ τῆς διαγωγῆς αὐτῆς παραστάσεις, ὁ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας λόρδος Στράγκφορντ ἐφαίνετο ἀπ' ἐναντίας ἐμφυχωὺν τὴν Πύλιν εἰς τὰς ἀκατανοήτους αὐτῆς διαθέσεις καὶ παρέχων αὐτῇ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ ἀγρία ἐκεῖνη καὶ ἡμαρτημένη πολιτεία ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐγκρισιν καὶ ἴσως τὴν συνδρομὴν τοῦ βρετανικοῦ ὑπουργείου. Ἐτέρωθεν ὅμως ὁ κόμης Λύττσοβ ἐβεβαίον τὸν προϊστάμενον αὐτοῦ τῇ 6/18 Αὐγούστου ὅτι ὁ λόρδος Στράγκφορντ, οὐδὲν ἥττον ἢ οἱ πρέσβεις τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Πρωσσίας ὑποκόμης

Βιελλᾶ καὶ βαρὼν Μίλτιτς, δὲν ἡδυνήθησαν εἰμὴ νὰ συμβουλευώσῃσι τὸ ὁσμανικὸν ὑπουργεῖον νὰ δώσῃ ὅτα εὐμενοῦς ἀκροάσεως εἰς τὰ συμβουλὰς τὰς ὁποίας ἡ φιλία καὶ τὸ εἰλικρινές ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τοῦ ὁσμανικοῦ κράτους συμφέρον εἶχον ὑπαγορεύσει τῇ αὐτῇ τῆς Βιέννης. Καὶ ὑπάρχει τῳρόντι διακοίνωσις τοῦ λόρδου Στράγκφορντ ἀπὸ 25 Ἰουλίου (6 Αὐγούστου) πρὸς τὴν Ὑ. Πύλιν συνιστῶσα τὴν μετριοπαθεῖαν, τὴν μεταξὺ ἀθρόων καὶ ἐνόχων διάκρισιν καὶ τὸν συνδυασμὸν τῆς διατηρήσεως τῶν δικαίων τοῦ κυριαρχοῦ μετὰ τῶν ἰσρῶν καθηκόντων ὅσα ἐπιβάλλει ἡ φιλανθρωπία. Ἀλλ' οἰοιδήποτε καὶ ἂν ὑπῆρξαν οἱ ποικίλοι χρωματισμοὶ τῶν συμβουλῶν ὅσας ἔδωκαν αἱ δυτικαὶ δυνάμεις οἱ πρέσβεις αὐτῶν δὲν κατώρθωσαν νὰ προλάβωσι τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας ρῆξιν· ὁ Στράγκφορντ ἀνεχώρησεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τῇ 5 Ἰουλίου. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι βραδύτερον ἐπέτυχεν ἡ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀναβολὴ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν· ἀλλ' εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἔθετο ἔκτοτε τὴν ἀρχὴν τῆς κοινῆς εὐρωπαϊκῆς ἐπεμβάσεως, ἀρχὴν ἣτις ἔμελλε προϊόντος τοῦ χρόνου νὰ καρποφορήσῃ παρασύρουσα καὶ αὐτὴν τὴν Ἀγγλίαν, οὐδὲ ἡδύνατο νὰ μὴ ἐπικρατήσῃ, ἥρρει νὰ λάβῃ τὸν πρὸς τοῦτο ἀπαιτούμενον καιρόν. Τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντου ἔσβυσεν ὡς φλόξ ἀχύρου· ἡ ἐπανάστασις ὅμως τῶν κυρίως ἑλληνικῶν χωρῶν ἔμελλε νὰ διαρκέσῃ ἔτι ἑπτὰ, καὶ οὐ μόνον τὴν δυτικὴν Εὐρώπην νὰ καταναγκάσῃ εἰς τὸ νὰ ἀποδεχθῇ τὴν ὑπὸ τῆς Ρωσίας ἀνέκαθεν προσταθεῖσαν προστασίαν ἀλλὰ καὶ τὴν Ρωσίαν νὰ ὑποχρεώσῃ ν' ἀποδεχθῇ τὴν ἀρχὴν τῆς πλήρους ἡμῶν ἀνεξαρτησίας, ἣτις δὲν περιλαμβάνετο βεβαίως ἐν ταῖς προαιρέσεσιν αὐτῆς τῷ 1821 καὶ κατόπιν μέχρι τοῦ 1829.

Κενοτάφιον Γρηγορίου Ε΄
(Μητρόπολις Ἀθηνῶν)

Τὸ φρούριον τοῦ Ἀστρου

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

ΕΝΑΡΞΙΣ ΤΗΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ — ΤΑ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Περὶ τοῦ ζητήματος τοῦ, κατὰ ποίαν ἀκριβῶς ἡμέραν καὶ διὰ τίνων ἐξεργάγῃ κατὰ πρῶτον ἢ ἐν Ἑλλάδι ἐπανάστασις ἐγράφησαν πολλὰ ὑπὸ τοπικῶν φιλοτιμιῶν. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι, ὅταν τὰ πράγματα δὲν εἶναι ἐπιτήδεια πρὸς τοιαύτην τινὰ ἐπιχείρησιν, καὶ περὶ τούτου ἐλάβομεν πεῖραν πικρὰν κατὰ τὰ τελευτάια 50 ἔτη, αἱ ἐπαναστάσεις ἀρχίζουσιν ἀλλ' ἀποτυγχάνουσιν, ἐνῶ, ὅταν εἶναι προϊόν ὥριμον περιστάσεων προσφόρων, οὐ μόνον ἀρχίζουσιν ἀλλὰ καὶ εὐδοκῶνται. Οὐδεμία δὲ ἴσως ἄλλη ἐπανάστασις ἡξιώθη νὰ ἐκτραγῇ ἐν μέσῳ τοσοῦτον εὐμενῶν αὐτῇ περιπετειῶν ὅσον ἡ ἐν ἔτει 1821 ἀρξαμένη. Δὲν λέγομέν τι περὶ τῶν πόθων τοῦ ἔθνους· ὁ πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν ἔρως ἀνέκαθεν ὦν συμφυῆς αὐτῷ εἶχεν ἀποβῆ ζωηρότατος πρὸ μιᾶς περὶ τοῦ ἑκατονταετηρίδος καὶ πεποίθαμεν ὅτι δὲν θέλει ἐκλείψει ἐν ὅσῳ ὑπάρχει ἔθνος ἑλληνικὸν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Ἄλλ' οἱ πόθοι μόνον δὲν ἀρκοῦσι. Πρὸ ἐτῶν πολλῶν εἶχον οὗτοι καθυποβληθῇ μὲν εἰς πειθαρχίαν τινὰ καὶ ἡγεμονίαν ἀναρριπισθῇ δὲ κατ' ἀρχὰς ὑπὸ ἐλπίδος ἐξωτερικῆς ἐπικουρίας καὶ ἔπειτα ὑπὸ τῆς πεποιθήσεως ἦν περὶ τούτου παρήγαγεν ἡ προθυμία μεθ' ἧς ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐπιχειρήματος ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης. Ἀπόστολοι ἀξιοῦντες ὅτι ὀμιλοῦσιν ἐν ὀνόματι μεγάλης δυνάμεως περιέτρεχον τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐξήπτον τὰ πνεύματα ἀπ' ἄκρου αὐτῆς μέχρις ἄκρου. Ἐν Πελοποννήσῳ ἰδίως ἐπῆλθε περὶ τὰ τέλη τοῦ 1820 πεμφθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου ὁ ἀρχιμανδρίτης Δικαῖος, ὁ κοινότερον καλούμενος Παπαφλέσας, ἀνὴρ ἔχων ὅλα τὰ ἐλαττώματα καὶ ὅλα τὰ προτερήματα τοῦ κρατίστου συνωμότου, τὸ πλανᾶσθαι καὶ πλανᾶν, τὸ τολμᾶν καὶ θνήσκειν. Κομιστὴς γενόμενος ἱκανῆς πυρίτιδος καὶ ἄλλων πολεμοφοδίων, πλείονων δὲ ὑποσχέσεων μᾶλλον ἢ ἦττον ἀσφαλῶν καὶ ἀνυπολογίστου ἐπαναστατικοῦ ἡλεκτρισμοῦ, ἀνῆρπασε τὰ πλήθη πρὸ πάντων διὰ τῆς βεβαιώσεως ὅτι ρωσικὸς στρατὸς ἐπέρχεται πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος· δὲν ἐδίστασε δὲ νὰ ἐπαναλάβῃ τὰ αὐτὰ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς προκρίτους τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου, τὸν Ζαΐμην, τὸν Λόντον, τὸν μητροπολίτην Γερμανόν, ὅτε οὗτοι ἐν ἀρχῇ Φεβρουαρίου 1821 συνελθόντες ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Γεωργίου περὶ τὸ Αἴγιον ἐξήτησαν παρ' αὐτοῦ πληροφορίας περὶ τῆς φημιζομένης ρωσικῆς συνδρομῆς. Καὶ αὐτοὶ μὲν ἐταλαντεύοντο ἔτι ἄλλ' ὁ Φλέσας καταπείσας τὸν Ν. Σολιώτην νὰ τολμήσῃ τὰς πρώτας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῶν Καλαβρυτῶν ἐχθροπραξίας

περιύγαγε τὸν Ἀσημάκην Ζαΐμην καὶ κατόπιν ὅλους τοὺς λοιποὺς εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ παρακολουθήσωσι τὸ ρεῦμα. Ἡ ἐπαγγελία τῆς ρωσικῆς ἐπικουρίας ὑπῆρξεν ἀπανταχοῦ σχεδὸν ἐν τῶν κυριωτάτων τοῦ κινήματος ἐλατηρίων. Οἱ συνετώτεροι ἔπαυσαν προΐμως νὰ πιστεύωσιν εἰς αὐτήν, ἀλλ' οὐδὲν ἤττον μετεχειρίζοντο τὸ θρύλημα ἵνα παρορμήσωσι τοὺς πολλοὺς. Ὅταν ὀλίγας κατόπιν ἡμέρας, ἐν ἀρχῇ Ἀπριλίου, ὁ Πανουριάς συγκαλέσας τοὺς προσετώτας τῆς Ἀμφίσης κατέπεισεν αὐτοὺς νὰ κηρύξωσι τὴν ἐπανάστασιν,

Γρηγόριος Δικαῖος ἢ Παπαφλέσας

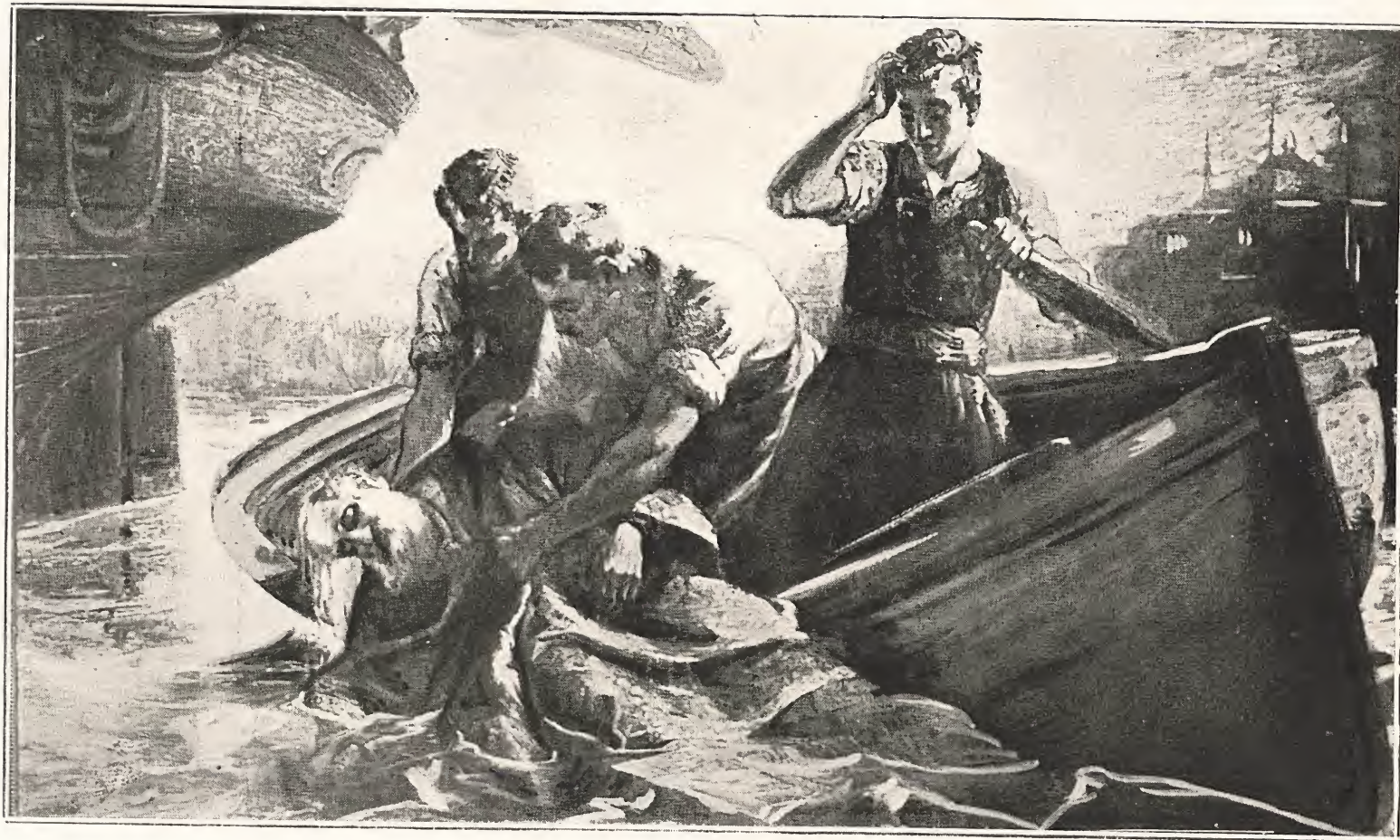
ἡ εὐχὴ κατήντησεν ἐνδημική. Εἰς μάτην ἀπὸ 9/21 Μαρτίου ὁ Στρογόνοφ διεβίβασεν εἰς ἀπαντα τὰ προσενεῖα τῆς Ρωσίας ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐγκυκλίον διαλαμβάνουσαν ὅτι ἡ δύναμις αὕτη εἶναι παντελῶς ἀμέτοχος τῶν γινομένων. Εἰς μάτην αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος μετὰ τινας ἡμέρας ἀπεδοκίμαζε τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, ὁ δὲ Στρογόνοφ διεκοίνου τοῦτο τῇ 4/16 Ἀπριλίου διὰ νέας ἐγκυκλίου πρὸς τοὺς κατὰ τὴν Ἀνατολὴν προσέξονους τῆς Ρωσίας. Εἰς μάτην τελευταῖον τὸ ἐπιχείρημα τοῦ Ὑψηλάντου ἀπετύγχανεν ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις. Τὸ τέχνασμα τῆς *Φιλικῆς Ῥταιρείας* εἶχε ρίψει βαθείας εἰς τὰ σπλάγχχνα τοῦ λαοῦ ρίζας, αἱ δὲ προκαταλήψεις τῶν πολλῶν εὐχερέστερον φύονται ἢ ἐκρίζονται. Αἱ διαψεύσεις ἐκεῖναι, ὅσον ἐπίσημοι καὶ ἂν ἦσαν, ἐβράδυνον νὰ φθάσωσιν ἢ ἔφθανον παραμειορφωμένοι μέχρι τῶν τελευταίων τοῦ πλήθους στρωμάτων, τὸ ὁποῖον ἐξηκολούθησεν ἐφ' ἱκανὸν χρόνον πιστεῦον εἰς τὸ μορμολύκειον αὐτοῦ, διότι εἶχεν ἀνάγκην νὰ πιστεύῃ εἰς αὐτό. Ἰδοὺ-δὲ ποῖαι εἰδήσεις διεδίδοντο τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ πέρουσιν ἐκδοθὲν ἡμερολόγιον τοῦ ἀοιδίου Ἀναστασίου Τσάμαδοῦ. «Ὅτι τὴν ἡμέραν τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἔμελλεν ὁ ρωσικὸς στόλος νὰ διέλθῃ τὸν Βόσπορον ἢ μὲ τὴν θέλησιν τῶν Τούρκων ἢ μὲ πόλεμον» ὅτι ὁ καπετὰν Πρατελὶς εἶδεν εἰς τὴν Σεβαστούπολιν δύο ρωσικὰ καράβια τοῦ πολέμου ἔτοιμα καὶ ὅτι ἐτοιμαζόντο ἄλλα ὅτι τὸ στράτευμα τοῦ Ὑψηλάντη ἐκνέριευσεν τὸ μέγα Τούρναβον καὶ τὴν Φιλιππούπολιν, ἐκινεῖτο δὲ κατὰ τὴν Ἀδριανούπολιν ὅτι ὁ ἀρχηγὸς Ὑψηλάντης ἐμβῆκεν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, φωνάζοντας ζήτω

ἐφρόντισε νὰ παρασκευάσῃ ἄνθρωπον, ὅστις ἐλθὼν δρομαῖος ἐκ Γαλαξειδίου ἀνήγγειλεν ὅτι ἔφθασαν αὐτόθι ρωσικὰ πλοῖα. Καὶ ὅταν ὁ νεώτερος τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου ἀδελφὸς Δημήτριος, σταλὲς ὑπ' αὐτοῦ ἵνα -τον ἐκπροσωπήσῃ ἐν Ἑλλάδι, ἀπέβη εἰς Ἄστρος κατὰ μῆνα Ἰούνιον, ἐξήχθη δ' ἐκ τοῦ πλοίου κιβώτιον βαρὺ, ἀμέσως διεδόθη ἡ φήμη ὅτι εἶναι πλήρες ρωσικῶν χρημάτων. Μετ' οὐ πολὺ δέ, ἐπὶ τῶν διενέξεων τοῦ Ὑψηλάντου πρὸς τοὺς προσετώτας, εἰς τῶν περὶ αὐτόν, ὁ Καντιώτης, ἀνέκραξεν· «ἢ υπογράφετε εὐθὺς τὸν ὀργανισμόν τοῦ πρίγκιπος ἢ μετ' ὀλίγον ἔρχονται 12.000 Ρῶσοι καὶ τότε βλέπετε ποῖα τύχη σᾶς περιμένει». Εἰς ὃ ὁ Ἀσημάκης Ζαΐμης ἀπήντησεν· «εἶθε νὰ ἔλθωσιν οἱ Ρῶσοι καὶ ἂς σκοτώσουν πρῶτον ἐμένα· φθάνει νὰ σωθῇ ἡ πατρίς». Ἡ πλάνη λοιπὸν καὶ

ἡ ἐλευθερία». Καὶ ταῦτα πάντα μέχρι τῶν μέσων Ἰουνίου, ὅτε ὁ Ὑψηλάντης εἶχεν ἤδη υποχωρήσει εἰς τὴν Αὐστρίαν. Ὅτε δ' ἐπὶ τέλους ἐδέησεν οἱ ἄνθρωποι νὰ διανοίξωσι τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἡ ἐπανάστασις εἶχε τοσοῦτον γενικευθῇ καὶ εὐδοκιμήσῃ ὥστε ἡ παλινῳδία κατέστη περιττὴ καὶ ἀδύνατος.

Ἄλλ' ἡ ἐπανάστασις ἐγενικεύθη καὶ ἠϋδοκίμησε δι' ἄλλους προσέτι καὶ πρακτικωτέρους λόγους. Ὁ ἐμφύλιος μεταξὺ Μαχμούτη καὶ Ἀλῆ πασᾶ ἀγὼν προεκάλεσε τὴν ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου μηνὸς ἀναχώρησιν εἰς τὸ πεδῖον ἐκεῖνο τῆς μάχης τοῦ Χουρσίτ πασᾶ, ἡ δὲ Πελοπόννησος ἀπαλλαγεῖσα τοῦ ρέκτου τούτου καὶ ἐμπείρου πολεμίου ἠδυνήθη εὐχερέστερον νὰ ἐπιληφθῇ τοῦ ἔργου. Πλὴν τούτου ἡ στάσις τοῦ Ἀλῆ ἀπὸ σκόλησε δι' ὅλον τοῦ ἔτους 1821 τὰς πλείστας τῶν τουρκικῶν δυνάμεων τῆς Ρούμελης· οἱ Σουλῳται ἠδυνήθησαν νὰ ἀνακτήσωσι τὴν πατρίδα αὐτῶν· ἡ ἀνατολικὴ Ἑλλὰς δὲν ἐβράδυνε νὰ παρακολουθήσῃ τὸ παράδειγμα τῆς Πελοποννήσου· ἐὰν δὲ ἡ δυτικὴ ἐδίστασεν ἐπὶ τινα χρόνον, περὶ τὰ μέσα ὅμως τοῦ ἔτους, ὅτε οἱ Σουλῳται ἤρχισαν παρενοχλοῦντες τὸ στρατόπεδον τοῦ Χουρσίτη, ἐκινήθησαν πᾶσαι αἱ πρὸς μεσημβρίαν αὐτῶν μέχρι Μεσολογγίου χώραι. Παρεκτὸς δὲ τοῦ ἐμφυλίου τούτου ὁσμανικοῦ ἀγῶνος ἐπιτηδειότατον ἀπέβη πρὸς τὴν ἐν Ἑλλάδι ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὰς πρώτας αὐτῆς ἐπιτιγίας, καθὰ προσέπομεν, τὸ ἐπιχείρημα τοῦ Ὑψηλάντου· διότι, καίτοι ἀπέτυχε, προεκάλεσαν ὅμως τὰς ἐπικινδύνους τῆς Ρωσίας παραστάσεις ἠνάγκασε τὴν ὁσμανικὴν κυβέρνησιν νὰ ἐνισχύσῃ μὲν τὰς περὶ τὸν Ἰστρον φρουράς, τὰς ἀπειλουμένας ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τὰ ὁποῖα ἐσωρεύνοντο ἐν Βεσσαραβία, νὰ ἐξακολογήσῃ δ' ἐπὶ πολλὰ ἔτη κατέχουσα τὰς Ἡγεμονίας. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι συνέπεσον ἀντιπερισπασμοί. Ὁ πασᾶς τῆς Πτολεμαίδος εἶχεν ἐπαναστατήσῃ· οἱ Δροῦσοι ἐκινεῦντο· οἱ Βαχαβῖται ἠπειλουν αὐθις τὰς ἱερὰς πόλεις Μέκκαν καὶ Μεδίνην, ὁ δὲ σουλτάνος ἠναγκάσθη νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον εἰς τὸν σάχην τῆς Περσίας, ἐμβάλλοντα ἀδιακόπως εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους.

Ἄπορον λοιπὸν δὲν εἶναι ὅτι ἡ ἐπανάστασις ὑπὸ πολλῶν καὶ ποικίλων περιστάσεων ῥιπιζομένη ἐξεργάγῃ καὶ ἄπορον ἦθελεν εἶναι μᾶλλον ἐὰν δὲν ἤρχιζεν ἐν καιρῷ τοσοῦτον εὐθέτω, ἀφοῦ πρὸ αἰώνων οὐδὲν ἄλλο ἐπεξίηται εἰμὴ εὐθετον καιρὸν. Τὸ δὲ θαυμαστὸν μόνον εἶναι πῶς ἠδυνήθη νὰ ἀνθέξῃ καὶ διεξάγῃ. Τὸ ὁσμανικὸν κράτος, ὅσοιδήποτε καὶ ἂν ὑπῆρξαν οἱ περιστοιχίσαντες αὐτὸ κίνδυνοι, ἦτο μέγα, μάλιστα παραβαλλόμενον πρὸς τὴν μικρὰν γωνίαν τῆς γῆς ἣτις ἐπανέστη· εἶχε κυβέρνησιν, ἥτις, ὅσον πλημμελὴς καὶ ἂν λογισθῇ, ἦτο πάντοτε προτιμωτέρα τῆς ἐλλείψεως πάσης κυβερνήσεως ἢ δὲ ἐπανάστασις ἤρχισεν οὐ μόνον ἀλλὰ καὶ διεξήχθη ἀνευ τῆς ἐν πολέμῳ τοσοῦτον ἀπαραίτητου συμπτκνώσεως ἐκείνης καὶ χειραγωγίας τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων. Πλὴν τούτου ὁ ἀντίπαλός αὐτῆς εἶχεν ὁργανισμόν τινα στρατιωτικόν, οἰκονομικόν, διοικητικόν, ὅστις, ὅσον καὶ ἂν ὑποτεθῇ χωλαίνων, παρείχεν αὐτῷ ἰσχύν, ἥς ὅλως ἐστερεῖτο καὶ ἐστερήθη τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος καθ' ὅλον τὸν ἀγῶνα. Τελευταῖον τὸ ὁσμανικὸν κράτος εἶχε συμμάχους πεπεισμένους ὅτι ἡ ὑπαρξις αὐτοῦ, καὶ ἡ ἀκεραία μάλιστα ὑπαρξις, ἦτο ἀπαραίτητος εἰς τὰ συμφέροντα τῆς Εὐρώπης. Οἱ σύμμαχοι οὗτοι ἀναφανδὸν μὲν εἰς ἐπικουρίαν αὐτοῦ δὲν ἦλθον ἀλλ' εἶχον μυρίους τρόπους νὰ το βοηθήσωσι, τοὺς ὁποίους δὲν ἐδίστασαν νὰ μεταχειρισθῶσιν, οὐ μικρὰ μὲν παρεμβалόντες ἡμῖν κατ' ἀρχὰς κωλύματα ἀναχατίσαντες δ' ἐπὶ ἔτι πολλὰ τὰς πολεμικὰς τῆς Ρωσίας ὁρμὰς, ἐνῶ ἡ ἐπανάστασις προεκάλεσε μὲν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὰς συμπαθείας τῶν λαῶν τῆς δυτικῆς Εὐρώπης καὶ τὰς ἐπικεικὲς διαθέσεις τινῶν τοῦλάχιστον κυβερνήσεων ἀλλὰ συμμάχους δὲν

ΤΟ ΣΚΗΝΩΜΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ Ε' ΑΝΑΣΥΡΟΜΕΝΟΝ ΕΚ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΗΣ

(Εικὼν Γ. Ροῖλου. — Ἑθνικὴ Πινακοθήκη Ἀθηνῶν)

ἠτύχησε νὰ εὔρῃ εἰμὴ μετὰ ἔτη πολλά, ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἡδύνατο πολλάκις νὰ καταβληθῇ, ἐὰν δὲν περιεῖχεν ἐν ἑαυτῇ ἀκαταδάμαστον τινα δύναμιν. Ἐτέρωθεν ὁμοῦς ὀφειλόμεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι μέχρι τοῦ 1825, ὅτε ἐπῆλθεν ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον ἡ τακτικὴ τῆς Αἰγύπτου στρατιά, ἡ δυσαναλογία τῶν πολεμικῶν πόρων δὲν ὑπῆρξε κατὰ ξηρὰν τοσοῦτο μεγάλη ὅσον ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται. Ἡ Τουρκία οἷα ἀπέβη μετὰ τὰς μεταρρυθμίσεις ἃς ἐπεχείρησεν ὁ σουλτὰν Μαχμούτ ἀπὸ τοῦ 1826, καὶ μάλιστα μετὰ τὴν μεταρρυθμίσιν τῶν στρατιωτικῶν αὐτῆς δυνάμεων, οὐδεμίαν δύναται νὰ δώσῃ ἡμῖν ἔννοιαν τοῦ τί ἦτο τῷ 1821. Ἡ παραλυσία αὐτῆς εἶχε τότε κορυφωθῇ. Οἱ ἐπίσημοι τοῦ ὁσμаниκοῦ στρατοῦ ἀριθμοὶ ἀνεβίβαζον μὲν αὐτὸν εἰς 180.000 ἱππέων, 220.000 πεζῶν καὶ 15.000 πυροβολητῶν. Κατεῖχε δὲ ἡ Πύλη ἐν ταῖς κυρίως ἐλληνικαῖς χώραις φρούρια πολλά, τὰ ὅποια, ὅσον εὐάλωτα καὶ ἀνῆδύναντο νὰ λογισθῶσιν ὑπὸ τακτικοῦ στρατοῦ, ἦσαν ἱκανὰ νὰ ἀντιτάξωσιν εἰς στίφη πολεμικὰ προχείρως συτταγαμένα ἀπροσμάχητον ἀντίστασιν τὴν Χαλκίδα, τὴν Κάρυστον, τὴν ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, τὸν Ἀκροκόρινθον, τὸ Ναύπλιον, τὴν Μονεμβασίαν, τὴν Πύλον, τὴν Μεθώνην, τὴν Κορώνην, τὴν ἀκρόπολιν τῶν Πατρῶν, τὴν Τρίπολιν, ἄλλας τινὰς ὀχυρὰς θέσεις καὶ τὰ ἐν Κρήτῃ φρούρια. Ἀλλά, ἵνα ἀρχίσωμεν ἀπὸ τοῦ κινητοῦ στρατοῦ, καθ' ὅλα τὰ 50 πρὸ τοῦ 1821 ἔτη ἡ Πύλη οὐδέποτε ἡδυνήθη πράγματι ν' ἀντιπαρατάξῃ κατὰ τῶν πολεμίων αὐτῆς πλείονους τῶν δεκακισμυρίων ἀνδρῶν. Ἀναλογιζόμενοι δὲ ὅτι ὤφειλε νὰ φυλάττῃ τὸν Ἰστρον, νὰ ὑποχρεώσῃ τὴν Περσίαν εἰς εἰρήνην, νὰ συμπληρώσῃ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἀλῆ καὶ νὰ συντηρῇ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον τὴν δημοσίαν ἐν τῷ κράτει τάξιν θέλομεν ἐννοήσῃ πῶς οὐ μόνον τῷ 1821 οὐδεμίαν ἡδυνήθη νὰ ἐκπέμψῃ κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως ἀξιόλογον στρατιὰν ἀλλὰ καὶ βραδύτερον, ἀφοῦ ἐξέλιπον πολλοὶ τῶν προεκτεθέντων ἀντιπερισπασμῶν, ἡ Ὑψηλὴ Πύλη δὲν ἀπέστειλε καθ' ἡμῶν ποτὲ ἄνδρας πλείονας τοῦ τριτημυρίου τῆς προσημειωθείσης πραγματικῆς αὐτῆς δυνάμεως. Καὶ τῶντι ἡ μεγίστη τῶν ἐκστρατειῶν ὅσας ἐπεχείρησεν, ἡ τοῦ Δράμαλη, μόλις συνεποσοῦτο εἰς 30.000 ἀνδρῶν. Τὰ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλη ἐμβαλόντα εἰς τὴν ἀνατολικὴν καὶ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τὸν Μεχμέτ πασάν καὶ τὸν Ὁμέρ Βοιώνην στίφη δὲν περιελάμβανον πλείονας τῶν εἰκοσακισχιλίων ἀνδρῶν. Τοσοῦτος δὲ περίπου ἦτο ἢ μικρὸν πλείότερος καὶ ὁ ἐν ἔτει 1823 ἔνθεν μὲν ὑπὸ τὸν Μουσταῖν τῆς Σκόδρας ἔνθεν δὲ ὑπὸ τὸν Ἰουσούφ Περχόφτζαλη ἐλάσας στρατός. Τῷ δὲ 1824 ὁ Δερβίς πασὰς ἤγαγε πολὺ ὀλιγωτέρους, τὸ ἥμισυ σχεδόν. Εἰς τοὺς ἀριθμοὺς τούτους δὲν θέλομεν ἀντιπαραθέσει τοὺς 51.000 ἀνδρας ὅσους κατὰ ξηρὰν προηρεῖτο νὰ ὀπλίσῃ ἡ ἐλληνικὴ κυβερνήσις, κατὰ τὴν ἐκθεσιν τῆς ἐπιτροπείας τῆς ἐν Ἀστροὶ Β' ἐθνικῆς συνελεύσεως· ἀλλὰ καὶ οἱ ἡμίσεις τούτων ἠθέλον ἀρκέσει, τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ ἐν αὐτοῖς περιελαμβάνοντο οὐκ ὀλίγοι κράτιστοι ἀρματολοὶ καὶ κλέφται, οἱ δὲ ἀντίπαλοι ἦσαν κατ' ἐκείνο τοῦ χρόνου ἄτακτοι ὅπως καὶ οἱ ἡμέτεροι, εἶχον τὸν αὐτὸν ὀπλισμόν, τὸν αὐτὸν τοῦ πολεμεῖν τρόπον καὶ πολλάκις προηγουμένως μετρηθέντες πρὸς τοὺς ὀρεσιβίους μαχητάς, ἰδίως τῆς Ρούμελης, καθάπερ ἐν τοῖς προτέροις ἱστορήσαμεν, εἶχον οὐχὶ ἅπαξ τρέψῃ τὰ νῶτα πρὸς αὐτοὺς.

Δὲν πρόκειται νὰ ἐλαττώσωμεν εἰς ὑπερβολὴν τὰς πολλὰς καὶ δεινὰς δυσχερείας πρὸς ἃς ἔμελλον νὰ ἀντιπαλαίσωσιν οἱ πατέρες ἡμῶν. Ἀλλ' ἀνάγκη νὰ μὴ ἐμπίπτωμεν εἰς τὴν ἀντίθετον ὑπερβολήν, ἐν θέλωμεν τελευταῖον νὸ μάθωμεν τί ἀληθῶς καὶ ὑπὸ

Ὁ σουλτάνος
Μαχμούτ Β

τίνας ὅρους διεπραχθή ἐν τῇ ἐπαναστάσει, ἵνα διδαχθῶμεν οὕτω τί καὶ ὑπὸ τίνας ὅρους δύναται νὰ κατορθωθῇ ἐν τῷ μέλλοντι. Ἐὰν δὲν ἐπλανώμεθα ὑπὸ τῆς φιλαυτίας ἡμῶν καὶ τῆς πρὸς τὸν οἰδαίνοντα λόγον ροπῆς, ἐὰν ἐσπουδάξωμεν ἀκριβέστερον τὴν πάτριον ἱστορίαν, δὲν ἠθέλωμεν παρασυρθῇ εἰς τοσοῦτον ὀλέθρια ἀμαρτήματα καὶ ἀσύνετα ἐπιχειρήματα κατὰ τὰ τελευταῖα τεσσαράκοντα ἔτη. Τῷ 1821 οἱ Τούρκοι εἶχον ἱππικὸν πολυάριθμον καὶ πυροβολικὸν οὐ μικρόν, ἐνῷ ἡμεῖς ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ἐστερούμεθα πυροβόλων, μέχρι τέλους δὲ ἐλάχιστον ἐκτησάμεθα ἱππικόν. Ἀλλὰ τὸ πυροβολικὸν τῶν πολεμίων ἦτο μέτριον καὶ τῇ ἀληθείᾳ οὐχὶ πολὺ ἀνώτερον τοῦ κατὰ μικρὸν οὕτως ἢ ἄλλως παρ' ἡμῖν ἀπαρισθεντός. Τὸ δὲ ὅντως ἀξιόλογον αὐτῶν ἱππικὸν ὀλίγον τοῖς ἐχρησίμευσεν ὥς ἐκ τῆς φύσεως τῆς χώρας καὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐπολέμουν οἱ ἡμέτεροι· συνετέλεσε δὲ ἀπ' ἐναντίας πολλάκις εἰς τὸ ν' αὐξήσῃ τὴν ἀμηχανίαν αὐτῶν, ὥς ἐκ τῆς δυσκολίας τῆς συντηρήσεώς του, ὅπως συνέβη ἐπὶ Δράμαλῃ. Τὰ φρούρια βεβαίως ἦσαν κώλυμα μέγα· οὔτε φρουρὰς ὅμως ἱκανὰς εἶχον οὔτε ἐφόδια πολέμου οὔτε τροφάς, αὕτη δὲ μάλιστα ἡ τελευταία ἔλλειψις ἀπέβη κρίσιμος ὥς πρὸς τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν, διότι οἱ Ὀσμανίδαι τῆς ὑπαίθρου χώρας καταφυγόντες ἐκ πρώτης ἀφετηρίας ἐντὸς τῶν τειχῶν ἐκείνων κατέστησαν τὴν διατήρησιν πολλῶν ἐξ αὐτῶν ἀδύνατον. Ἡ Μονεμβασία, τὸ Ναυαρίνον, ἡ Τρίπολις, ὁ Ἀκροκόρινθος, ἡ ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν, παρεδόθησαν δι' ἐνδειαν τροφίμων. Τὰ παράλια φρούρια, καὶ τοιαῦτα ἦσαν τὰ πλεῖστα, ἠδύναντο νὰ τροφοδοτηθῶσιν ἀπὸ θαλάσσης, ἡ δὲ ναυτικὴ δύναμις, ἣν ἡ Ὑψηλὴ Πύλῃ ἠδυνήθη νὰ μεταχειρισθῇ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως, ὑπῆρξεν ἀσυγκρίτως μείζων τῆς πεζικῆς. Ἐν ἔτει 1821 ὑπῆρχον ἐν τοῖς ναυστάθμοις τῆς Κωνσταντινουπόλεως 4 τρίκροτα, 13 δίκροτα τῶν 74, 7 φρεγάδες, 5 δρόμῳνες καὶ τινες πάρωνες (βορίκια). Καὶ πλὴν τούτων ἡ Ὑψηλὴ Πύλῃ εἶχεν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῆς τὰς ναυτικὰς μοῖρας τῆς Ἀλγερίας, τῆς Τύνιδος, τῆς Τριπόλεως καὶ τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ πασᾶ τῆς Αἰγύπτου. Εἰς τὴν ὅλως κολοσσιᾶν ταύτην δύναμιν οἱ ἡμέτεροι δὲν εἶχον ν' ἀντιτάξωσιν εἰμὴ 120 ἕως 150 πάρωνας, ἥτοι τὰ ἐμπορικὰ μὲν ἀλλ' ἐπὶ πολέμῳ κατηρητισμένα σκάφη τῆς Ὑδρας, τῶν Σπετσῶν καὶ τῶν Ψαρῶν, τὰ ὅποια διὰ ποικίλων περιστάσεων τῶν προηγηθέντων 25 ἐνιαυτῶν, ὥσει ὑπὸ τῆς Προνοίας αὐτῆς παρεσκευάσθησαν πρὸς τὸν προκείμενον ἀγῶνα· ἀλλὰ τὰ σκάφη ταῦτα πολλάκις κατὰ τῶν πειρατῶν τῆς Ἀλγερίας ἀντιπαλαίσαντα οὔτε εἶχον ποτὲ πολεμῆσαι οὔτε ἦτο δυνατόν νὰ πολεμήσωσιν ἐκ τοῦ συστάδην κατὰ τρικρότων καὶ δικρότων· ὥστε κατὰ θάλασσαν ἡ δυσαναλογία ὑπῆρξεν ἀληθῶς φοβερά. Ναὶ μὲν, ὥς καὶ ἄλλοτε εἵπομεν, οἱ ὀσμανικοὶ στόλοι προσελάμβανον τὴν κυριωτάτην αὐτῶν ἀξίαν ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς ὑπηρετούντων ἐλλήνων ναυτικῶν, νῦν δὲ στερηθέντες τῶν ἐπικουρῶν τούτων περιήλθον εἰς πολλὴν ἀμηχανίαν, ἠναγκάσθησαν νὰ ναυτολογήσωσι κωπηλάτας τοῦ Βοσπόρου καὶ πολλοὺς ξένους τυχοδιώκτας, Γενοαίους, Μελιταίους, Σκλαβόνους, ὁ δ' ἐντεῦθεν ἐπελθὼν κἀκιστος τῶν κητῶν ἐκείνων χειρισμὸς ἐπενήργησεν εἰς τὴν ὀλεθρίαν ἔκβασιν τῶν ἐπιχειρήσεων αὐτῶν. Πλὴν τούτου αἱ ναυτικαὶ μοῖραι τῆς Ἀλγερίας, τῆς Τριπόλεως καὶ τῆς Τύνιδος, αἵτινες πάντοτε εἶχον δώσει δείγματα δεξιότητος καὶ ἀνδρείας, δὲν προσήρχοντο προθύμως, προθυμότερον δὲ ἀπῆρχοντο εἰς τὰ ἴδια. Αὐτὸ δὲ τοῦτο συνέβη κατὰ τὰ τρία πρῶτα ἔτη εἰς τὸν στόλον τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ. Οὐδὲν ἦττον τὸ μέγεθος τῆς ἀντιπάλου δυνάμεως ἦτο τοσοῦτον ὑπέρογκον ὥστε ἡ ἀντιπαράταξις τῶν ἡμετέρων στολίσκων προεκάλεσε πάντοτε τὴν ἀπορίαν καὶ τὸν θαυμασμόν τῶν ἐμπειροτάτων περὶ τὴν ναυτικὴν τέχνην ἀνδρῶν, τὰ δὲ κατὰ θάλασσαν κατορθώματα τοῦ ἀγῶνος ἐτιμήθησαν πολὺ μᾶλλον ἢ τὰ κατὰ ξηράν.

Ἐν γένει ὅμως δυνάμεθα, ἄνευ τῶν ὑπερβολῶν τῆς ποιήσεως ἡμῶν καὶ οἰήσεως, νὰ εἴπωμεν ὅτι οἱ μαχηταὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἐξεπλήρωσαν κατὰ τε ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν τὸ καθήκον αὐτῶν, ἐπαξίως τοῦ ἐπιδιωχθέντος μεγάλου σκοποῦ. Εἶναι δὲ τοῦτου ἕνεκα τοσοῦτον μᾶλλον ἀξιάγαστοι ὅσον δι' ὅλου τοῦ ἀγῶνος οὐδέποτε ἐκτησάμεθα κυβέρνησιν πράγματι χειραγωγήσασαν τὰ κοινὰ τοῦ ἔθνους συμφέροντα καὶ τελεσφόρος προνοήσασαν περὶ ὀργανισμοῦ καὶ συντηρήσεως τῶν στρατιωτικῶν τοῦ ἔθνους δυνάμεων. Πρὸς συγκρότησιν τοιαύτης κυβερνήσεως οὔτε προὔπῃρχον οὔτε ὑπὸ τῆς ἐπαναστάσεως παρήχθησαν οἱ ἀπαιτούμενοι ἄνδρες. Οἱ προεστῶτες εἶχον δεῖξει ἐπιτηδεύτητά τινα περὶ τὴν διοίκησιν τῶν κοινοτήτων καὶ τινες πολλὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν ἐπανάστασιν. Ἄλλο ὅμως διοικήσεις κοινότητος καὶ ἄλλο κυβέρνησις

Οἱ ἐντὸς τῆς Ἀκροπόλεως πολιορκημένοι πολεμισταί

τῆς ὅλης Ἑλλάδος. Ἐκ δὲ τῶν ἀνδρῶν ὅσοι προέκυψαν εἰς μέσον διὰ τῆς ἐπαναστάσεως, εἴτε αὐτόχθονες ὑπῆρξαν οὔτοι εἴτε ἐτερόχθονες, οὐδεὶς ἀνεφάνη τοσοῦτο τῶν ἄλλων ὑπερέχων ὥστε νὰ ὑπαγάγῃ ὑφ' ἑαυτὸν πρόσωπά τε καὶ πράγματα. Ἐντεῦθεν τὰ πολιτεύματα καὶ αἱ κυβερνήσεις τῆς ἐπαναστάσεως οὐδὲν ἄλλο ὑπῆρξαν ἢ συμβιβασμοὶ τινες δευτερευουσῶν φιλαρχιῶν, καθ' οὓς αὗται ἐπέτρεπον μὲν τὴν ἀρχὴν ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὄρον ὅτι θέλει εἶναι ὅσον ἔνεστι μικρὰ ἢ μᾶλλον ψιλὸν ἀρχῆς ὄνομα. Ἄμα δέ τινες ἐπεχείρησαν νὰ ἐνασκήσωσι πραγματικὴν ἐξουσίαν, προέκυψαν ἐκ τούτου ἐμφύλιοι πόλεμοι, οἵτινες, συνδυαζόμενοι μετὰ τῶν ἐξωτερικῶν κινδύνων, ἀπέληξαν εἰς παντελῆ ἀναρχίαν. Ἡ πρώτη πρὸς συμπύκνωσιν τῶν μεριστῶν δυνάμεων τοῦ ἔθνους ἀπόπειρα ἐγένετο ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μάνης Πετρόμπευ, ὅστις προθύμως δράξας τὰ ὅπλα κατὰ Μάρτιον τοῦ 1821 καὶ προσελάσας ἐκ τῆς χώρας αὐτοῦ ἐκυρίευσεν τῇ 23 τὰς Καλάμας. Ὁ Πέτρος Μαυρομυχάλης ἵδρυσεν ἀμέσως μετὰ τῶν προεστώτων τὴν λεγομένην *Μεσσηριακὴν Γερουσίαν* καὶ ἐξέδωκε τῇ 28 διακήρυξιν πρὸς

τάς εὐρωπαϊκὰς αὐτὰς ὑπογραφεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ τε ὡς ἀρχιστρατήγου καὶ τῶν ἄλλων τῆς Γερουσίας ταύτης μελῶν. Ἐξ αὐτοῦ ὅμως τοῦ ὀνόματος τῆς μεσσηνιακῆς Γερουσίας δηλοῦται ὅτι αὕτη οὐ μόνον τὴν ὅλην Ἑλλάδα ἀλλ' οὐδὲ τὴν Πελοπόννησον ὅλην ἡξίου νὰ ἐκπροσωπήσῃ. Γενικωτέρα ὅπως οὖν ὑπῆρξεν ἡ πρᾶξις ἣν τῇ 26 Μαΐου ὑπέγραψαν ἐν τῇ μονῇ τῶν Καλτεζῶν εἰκοσιεννέα πρῶχοντες τῆς Πελοποννήσου καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ἑλούς Ἀνθίμος *ἔχοντες τὴν γνώμην καὶ ὅλων τῶν λοιπῶν ἀπόντων μελῶν*. Διὰ τῆς πράξεως ταύτης οἱ εἰρημένοι πρῶχοντες αὐτόκλητοι ἐπέτρεψαν τὴν διοίκησιν ὅλης τῆς Πελοποννήσου εἰς *Γερουσίαν* συγκεκλιμένην μὲν ἐκ πέντε προεστώτων καὶ τοῦ ἁγίου Βρεσθῆνης Θεοδωρήτου, προεδρευομένην δὲ ὑπὸ τοῦ *ἐνδοξοτάτου κοινοῦ ἀρχιστρατήγου μας Πειρόμπεϋ Μανρομιάλη*. Μετ' οὐ πολὺ ὅμως ἀφίκετο εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, κομίζων ἔτι γενικωτέρας ἀξιώσεις.

Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἦτο τότε μόλις 28 ἐτῶν καὶ εἶχε διατελέσει, ὅπως ὁ ἀδελφός αὐτοῦ, ἐν τῇ στρατιωτικῇ τῆς Ρωσίας ὑπηρεσίᾳ· παρέστη δὲ εἰς μέσον ὡς «διωρισμένος ἀπὸ τὸν ἀρχιστράτηγον τοῦ γένους ἡμῶν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν φιλιτάτην Ἑλλάδα πληρεξούσιος ἀρχιστράτηγος τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν ἄλλων μερῶν». Ἐκ πρώτης ὄψεως δὲν ἦτο ἐπιτήδειος νὰ δελεάσῃ τοὺς ἀνθρώπους, διότι οὔτε λινάστημα, οὔτε ρώμην, οὔτε φωνήν, οὔτε λόγον, οὔτε τρόπον εἶχεν. Ἀλλ' ἐκέκμητο ἰσχύον, ἂν ὅχι λεπτόν, νοῦν· ἦτο ἀτρόμητος, καρτερικὸς καὶ φιλόπατρις ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε ἀνεδείχθη πάντοτε πρόθυμος νὰ θυσιάσῃ εἰς τὸ εὐγενὲς τοῦτο αἶσθημα τὴν ἰδίαν φιλοτιμίαν, δούς κατὰ τοῦτο παρὰδειγμα τὸ ὅποιον ὀλίγους, ὡς μὴ ὠφέλεν, εὖρε μιμητὰς παρ' ἡμῖν. Κατ' ἀρχὰς πειθόμενος ὅτι ἡ ἐπανάστασις εἶχεν ἀνάγκην ἀρχηγοῦ ἐνόμισεν ὅτι δύναται νὰ ἀπαιτήσῃ τὸ ἀξίωμα τοῦτο ὡς ἐκ τῆς αἵγλης τοῦ ὀνόματος τὸ ὅποιον ἔφερε καὶ τῆς ἐντολῆς ἣν παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἔλαβεν. Ἀποτυχὼν δὲ διὰ τὴν πεισματώδη τῶν προεστώτων ἀντίπραξιν, καὶ παθὼν πλείστας παρ' αὐτῶν ἀδικίας, καὶ ἰδὼν τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ δεινῆς ἀναρχίας κλυδωνιζομένην, δὲν ἐστασίασε ποτὲ κατὰ τῶν καθεστώτων, οὐδ' ἀπηλίπισθη ποτὲ περὶ τῆς τύχης τοῦ ἔθνους· διότι, ἂν δὲν ἡδυνήθη νὰ κυβερνήσῃ ἄλλους, ἠπίστατο ὅμως τὸ κυβερνᾶν ἑαυτὸν καὶ ἐγκαταλείψας πᾶσαν περὶ ἀρχῆς ἀξίωσιν παρέμεινε μέχρι τέλους πιστὸς τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος πρόμαχος. Οὐ μόνον ἀσθενὲς ὦν τὸ σῶμα ἀλλὰ καὶ καχεκτικὸς τὴν κοῤῃσιν ἀντέσχε, δι' ἀκαταβλήτου ἡθικῆς δυνάμεως, εἰς τὰς κακουχίας πολέμου διεξαγομένου ἐν μέσῳ μυρίων στερήσεων. Συμπесόντος ποτὲ λόγου περὶ ὑποχωρήσεως ἐκ τινος πεδίου τῆς μάχης, εἶπεν ὅτι *δὲν ἤμπορεῖ νὰ φύγῃ*· ἐπειδὴ δὲ εἷς τῶν συναθλητῶν ἐν τῇ ἀφελείᾳ αὐτοῦ ἀνεφώνησεν ὅτι αὐτὸς θέλει τὸν ἐπάρεῖ εἰς τοὺς ὅμους τοῦ τοσοῦτον ἐλαφρὸν ὄντα, ὁ Ὑψηλάντης διὰ τῆς φωνῆς ἐκείνης ἥτις ἐξήρχετο ἐκ τῆς ρινὸς μᾶλλον ἢ ἐκ τοῦ στόματος, «ναί, ὑπετονθόρυσσε μειδιάσας, ἐλαφρὸν εἶναι τὸ σαρκίον τοῦτο ἀλλ' ἡ καρδιά αὐτοῦ βαρεῖα».

Ἀποβὰς κατ' ἀρχὰς εἰς Ὑδραν, τῇ 8 Ἰουνίου, ἀνεγνωρίσθη αὐτόθι τε καὶ εἰς τὰς ἄλλας νήσους ὡς πληρεξούσιος τοῦ γενικοῦ ἐπιτρόπου καὶ ἐνήργησεν ὡς τοιοῦτος. Ἐπειτα δὲ περάσας εἰς Ἀστρος τῇ 19 καὶ τυχὼν πανηγυρικῆς δεξιώσεως ἀνῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον τὸ ὅποιον ἐπολιόρκει τὴν Τρίπολιν καὶ ἐγένετο ὡσαύτως δεκτὸς ὡς γενικὸς πληρεξούσιος ὑπὸ τοῦ στρατοῦ. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ προσέκρουσε πρὸς τὴν προμνημονευθεῖσαν Γερουσίαν τῶν προεστώτων τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Ὑψηλάντης ἐξήγησε νὰ συμπυκνώσῃ εἰς χεῖρας αὐτοῦ τὴν ἀρχιστρατηγίαν, συμπράττων καὶ ὅλα τὰ λοιπὰ μετὰ Βουλῆς ἐκλελεγμένης ἐμμέσως ὑπὸ τῶν ἐπαρχιῶν. Ἡ Γερουσία, αἰσθανομένη ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιμείνη εἰς τὴν προτέρα αὐτογνώμονα αὐτῆς συγκρότησιν,

συνήνεσεν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἔμμεσον ἐκλογὴν 24 ἀντιπροσώπων, ἐπέμεινεν ὁμοῦ εἰς τὸ νὰ ὀνομάζωνται οὗτοι Γερουσία, ὅχι Βουλὴ. Καὶ τοῦτο μὲν ἦτο δευτέρου λόγου ἄξιον ἀλλ' οἱ προεστῶτες ἐπέμειναν καὶ εἰς ἕτερα πολὺ σπουδαιότερα. «Οἱ ἀποσταλησόμενοι 24 γερουσιασταί, ἔλεγον, ἕνας ἀπὸ κάθε ἐπαρχίαν, μετὰ τοῦ ἐνδοξοτάτου Πετρόμπευ Μαυρομυχάλη, προηγουμένης τῆς ἐνδοξότητός του, κατὰ τὸ ἐν Καλτεζαῖς γενόμενον σύστημα, θέλουν ἐπέχει τὴν Γερουσίαν τοῦ δήμου τῆς Πελοποννήσου. Αὕτη δὲ ἡ Γερουσία νὰ παρευρίσκει μετὰ τοῦ Ὑψηλοτάτου πρίγκιπος Δημητρίου Ὑψηλάντου, ἀπεσταλμένου παρὰ τοῦ γενικοῦ ἐπιτρόπου τῆς ἀρχῆς, καὶ συμφώνως νὰ σκέπτωνται καὶ μὲ ψήφους νὰ ἀποφασίζωσι καὶ νὰ διώκωσι τὰ τε πολιτικὰ καὶ τὰ στρατιωτικὰ εἰς τρόπον ὥστε μῆτε ἡ Γερουσία νὰ ἐνεργῇ τι χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τοῦ πρίγκιπος μῆτε ὁ πρίγκιψ χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τῆς Γερουσίας». Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἡ Γερουσία ἠθέλε νὰ ἐπεμβαίνει καὶ εἰς αὐτὴν τῶν στρατιωτικῶν πραγμάτων τὴν διεξαγωγὴν, ὅπερ ἠθέλεν εἶναι πάντοτε ὀλέθριον, μάλιστα δὲ ἐπικρατοῦντος πολέμου. Μετὰ τινὰς διενέξεις ἡ Γερουσία ἐτροπολόγησε κατὰ τοῦτο τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς πρότασιν, ὅτι συνήνεσεν, ἀντὶ νὰ συμπράττῃ ὁλόκληρος μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου, νὰ ἐπιτρέψῃ τὸ ἔργον τοῦτο εἰς ἄνδρας τρεῖς, ἢ, καθὼς ἐλέγετο τότε, εἰς τρία ὑποκείμενα ὁ δὲ Ὑψηλάντης ἀντέτεινε πάλιν, ἰδίως ἐπιμένων εἰς τὴν ἐλευθέραν ἐνάσκησιν τῆς ἀρχιστρατηγίας. Ὅθεν ἐτραχύνθησαν τὰ πράγματα ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε ὁ Ὑψηλάντης ἀνεχώρησεν ἐκ τοῦ στρατοπέδου καὶ μόλις μετὰ πολλὰς παρακλήσεις τῶν προεστώτων ἐπέστρεψε τῇ 2 Ἰουλίου, ὅτε ἐπανελήφθησαν αἱ μετὰ τῶν δύο μερῶν διαπραγματεύσεις. Ἀλλὰ τότε κατίσχυσαν ἐπὶ τέλους οἱ περὶ τὴν Γερουσίαν, διότι συνετάχθη αἴφνης μετ' αὐτῶν ἕτερος πολιτικὸς ἀνὴρ ἔξωθεν, ὅπως καὶ ὁ Ὑψηλάντης, προσελθὼν.

Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος δὲν ἀφίκετο εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰμὴ περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἰουλίου, ἀποβὰς εἰς Μεσολόγγιον, ὅπερ ἐκ πρώτης ἀφετηρίας ἐξελέξατο ἐπιτηδεῖος ὡς τὸ κύριον τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ στάδιον. Ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μηνὸς εἶχε προηγηθῇ καὶ αὐτοῦ τοῦ Ὑψηλάντου ὁ Θεόδωρος Νέγγης, ὅστις καταπλεύσας εἰς Τήνον καὶ ἔπειτα εἰς Ὑδραν περιῆλθε ἀμέσως εἰς διένεξιν πρὸς τὸν πληρεξούσιον τοῦ γενικοῦ ἐπιτρόπου, διότι οὗτος οὔτε σύμβουλον ἠθέλησε νὰ προσλάβῃ παρ' ἑαυτῷ τὸν ἄνθρωπον οὔτε διευθυντὴν νὰ τον διορίσῃ τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαναστάσεως. Ἀλλ' ὁ μὲν Θεόδωρος Νέγγης, προσελθὼν κατ' ἀρχὰς ἐπὶ τῆς σκηνῆς, τάχιστα κατήλθεν εἰς δευτερεύουσαν τάξιν καὶ πρωίμως ἐξέλιπε, θανὼν τῇ 22 Νοεμβρίου 1824. Ὁ δὲ Μαυροκορδάτος ὑπῆρξεν ὁμολογουμένως ὁ ἐξοχώτερος πολιτικὸς ἀνὴρ ὃν παρήγαγεν ἡ ἐπανάστασις, ἐπενεργήσας ὡς οὐδείς ἄλλος εἰς τὴν τύχην τοῦ ἔθνους διὰ τε τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ καὶ τῶν ἐλαττωμάτων. Ὁ Ἰωάννης Κωλέττης καὶ ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς, οἱ βραδύτερον ἴσοι αὐτοῦ λογισθέντες καὶ μέχρι τινὸς διατελέσαντες, οὐδόλως, διαρκούσης τῆς ἐπαναστάσεως, ἀνεδείχθησαν ἐκείνου ἐνάμυλλοι. Ὁ δὲ Ἰωάννης Καποδίστριας προήχθη μὲν ἐν τῇ ρωσικῇ ὑπηρεσίᾳ κατήλθε δὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα περὶ τὰ τέλη τοῦ ἀγῶνος. Ὁ Μαυροκορδάτος ἦτο ἀντίπους τοῦ Ὑψηλάντου αἰμίλος τοὺς τρόπους, εὐφυῆς περὶ τὸ λέγειν, ἐπιτήδειος περὶ τὸ γράφειν, δεξιὸς περὶ τὴν χρῆσιν τῶν ἀνθρώπων, ἡγάγησε καὶ ἐπεξήτησε τὴν ἀρχὴν διὰ παντὸς σχεδὸν τοῦ βίου. Οὐδὲ λέγομεν τοῦτο ἵνα καταμεμφθῶμεν αὐτοῦ. Ἡ φιλαρχία εἶναι πάθος γενναῖον. Ὅχι ἡ ἄγνοια καὶ νόθουρος φιλαρχία, ἣν εἶδομεν πολλάκις, καί, ὡς μὴ ὥφελε, βλέπομεν ἔτι λυμαιομένην τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ἡ φιλαρχία ἣτις ἡ σφῆξι τὴν πατρίδα ἢ τοῦλάχιστον ὑπηρετεῖ αὐτὴν λυσιτελεῶς. Ὁ δὲ Μαυροκορδάτος τῷ μὲν 1822 ἔσωσε τὸ Μεσολόγγιον τῷ δὲ 1824 παρσεκρέμασε διὰ προνοίας πολλῆς

καὶ συντόνου ἐνεργείας τὴν ἔνδοξον τῆς πόλεως ἐκείνης κατὰ τὰ δύο ἐπόμενα ἔτη ἄμυναν· τῷ δὲ 1825 ἐρρηφικινδύνευσεν ὡς ἀπλοὺς στρατιώτης ἐν Σφακτηρίᾳ· δι' ὅλης δὲ τῆς ἐπαναστάσεως διεξήγαγε τὰ ἐξωτερικὰ αὐτῆς πράγματα, ἐργασθεὶς μὲν ἐπιτηδείως εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος διάπλυσιν τῆς κοινῆς ἐν τῇ Δύσει γνώμης ὡς οὐδεὶς δὲ τῶν Ἑλλήνων συντελέσας εἰς τὸ νὰ παρυσκευάσῃ τὴν σωτήριον τῶν δυνάμεων ἐπέμβασιν.

Ἄλλ' ἐνῶ τοσοῦτον ἦτο δεξιὸς περὶ τὴν διεξαγωγὴν τῶν διεθνῶν τῆς Ἑλλάδος συμφερόντων, εἰς δὲ τὰ πολεμικὰ πράγματα ἔπραττε πᾶν ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ πράξῃ ἄνθρωπος μὴ ὢν ἐξ ἐπαγγέλματος στρατιωτικός, ὥς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν δὲν εἶχεν εἰμὴ τὸ ἥμισυ ἀκριβῶς τῶν ἀρετῶν ὅσαι ἀπαιτοῦνται ἵνα εὐδοκιμήσῃ ἐν αὐτῇ ὁ πολιτικὸς ἀνὴρ· ἦτο εὐφυσάτατος εἰς τὸ νὰ διαγινώσκῃ τὸ τρωτὸν μέρος ἐκάστου καθεστῶτος ἀλλὰ δὲν ἦτο ἐξ ἴσου εὐτυχὴς εἰς τὴν εὕρεσιν τῆς προσηκούσης θεραπείας. Ὅτε ἀφίκετο εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀνεγνώρισε τὴν ἀρχὴν τοῦ Ὑψηλάντου, ὅπως αὕτη εἶχεν ἤδη ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τῶν νήσων καὶ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ στρατοῦ τῆς Πελοποννήσου. Τὴν ἐπιούσαν τῆς ἀποβάσεώς του εἰς Μεσολόγγιον, ἦτοι τὴν 22 Ἰουλίου, ἔγραψε πρὸς αὐτόν· «Ἐν ἐνὶ λόγῳ ἐγὼ χρέμαμαι ἀπὸ τὰς προσταγὰς τῆς, τὰς ὁποίας θεωρῶ ὡς προσταγὰς τῆς πατρίδος... Ἄς προσταῇ, ἃς δώσῃ τὰς ἀναγκαίας ὁδηγίας, καὶ θέλει εὕρῃ εἰς ἐμὲ δοῦλον πιστὸν τῆς πατρίδος...». Μετ' οὗ πολὺ δὲ πάλιν ἔγραψε πρὸς αὐτόν· «Πρέπει νὰ συστηθῇ εἰς Μεσολόγγιον αὐτὴ ἡ τοπικὴ διοίκησις, ἐξηρητημένη πάντοτε ἀπὸ ἐκείνην τῆς Πελοποννήσου· καὶ ἂν ἡ ἐκλαμπρότης τῆς στοχάζεται ὅτι ἡμπορῶ ὁ ἴδιος νὰ χρησιμεύσω εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτῆς τῆς διοικήσεως, ἃς μὲ προσταῇ ὡς λογιζόμενον ἱερὰς τὰς προσταγὰς τῆς καὶ ἃς μοὶ ἀποστείλῃ κανένα συνεργόν». Ἐπειτα κληθεὶς ὑπ' αὐτοῦ εἰς Τρίκορφα, ὅπου ἦτο τὸ γενικὸν στρατήγιον, προσῆλθε τῇ 14 Αὐγούστου. Ἐπειδὴ δὲ ἀφίκοιτο ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἀλλεπάλληλοι αἰτήσεις τῶν ὁπλαρχηγῶν τῆς Ἀκαρνανίας καὶ τῆς Αἰτωλίας περὶ ἀποστειλῆς ἄξιον τινὸς προσώπου πολιτικοῦ, καὶ ἀπεσταλμένοι τῶν ἐπαρχιῶν τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἐπικαλούμενοι «ἄνθρωπον ἄξιον νὰ διοργανίσῃ πολιτικῶς αὐτάς», ὁ Ὑψηλάντης ἐπέτρεψε τὸ ἔργον εἰς τὸν Μαυροκορδάτον, προχειρισάμενος αὐτόν «πληρεξούσιον αὐτοῦ». Ὁ Μαυροκορδάτος ἐζήτησε τότε βοηθὸν τὸν Νέγρον· ὁ δὲ Ὑψηλάντης κατ' ἀρχὰς ἀπεποιήθη, κατόπιν ὅμως ἐνδούς εἰς τὰς ἐπιμόνους τοῦ πληρεξουσίου του αἰτήσεις ἐνέδωκε, συμβουλευσας νὰ μὴ μεταχειρισθῇ τὸν ἄνθρωπον εἰμὴ «εἰς μικρὰ μόνον πράγματα, διότι δὲν εἶναι ἀρμόδιος διὰ μεγάλα». Ἄλλ' ὁ Μαυροκορδάτος, ἰδὼν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα, ἤρχισεν ἔκτοτε νὰ διστάζῃ ἂν ὁ Ὑψηλάντης θέλει κατορθώσῃ νὰ διατηρηθῇ· καὶ ἅμα ἀναχωρήσας ἀπὸ Τρίκορφα παρέβη τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ ὁρθὴν συμβουλὴν καὶ ἐπέτρεψε μὲν τὰ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν Νέγρον, μεταβάντα ἐπὶ τούτῳ εἰς Ἀμφισσαν, ἀνέλαβε δὲ αὐτὸς τὴν ρύθμισιν τῆς δυτικῆς, ἐπιστρέψας εἰς Μεσολόγγιον.

Ἐν τούτοις ἐπὶ τινα εἰσέτι χρόνον δὲν ἀπεκάλυψε πῶς μελετᾷ νὰ πολιτευθῇ ὀριστικῶς, ὅτε αἴφνης, τῇ 27 Ὀκτωβρίου, ἔγραψεν ἐκ Μεσολογγίου πρὸς τὸν Ὑψηλάντην ἐπιστολὴν μακράν, δι' ἧς, ἀφοῦ ἀκαίρως ὁπωσοῦν πολλὰ ἐμειψιμοίησε περὶ τῆς προώρου ἐνάργεως τοῦ ἀγῶνος καὶ τῶν ποικίλων τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου σφαλμάτων, ἰδίως ἐλέγξας αὐτόν διότι προχειρίσθη «Ἐπίτροπος τῆς ἀνυπότακτου Ἀρχῆς, ἥτις καὶ ἂν ὑπῆρχε δὲν εἶχε κανὲν δικαίωμα ἐπάνω εἰς ὅλον τὸ ἔθνος», καὶ ὑποδείξας οὕτως ὅτι οὐδ' ὁ Δημήτριος εἶχε τοιοῦτο δικαίωμα, συνεκεφαλαίωσε ἐπειτα ὡς ἐξῆς τί ἐφρῶναι περὶ τῶν δεόντων γενέσθαι· «Ἀλλὰ τί πρέπει νὰ γίνῃ, θέλει εἶπει ἡ ἐκλαμπρότης τῆς. Τώρα τὸ γένος ἔλαβεν εἰς χεῖρας τὰ ὅπλα· τί νὰ κάμωμεν; Ν' ἀφήσωμεν τὰ

δνόματα ἀρχηγῶν καὶ πληρεξουσίων καὶ ἐπιτρόπων· νὰ ὁργανίσωμεν τὴν διοίκησιν ἀπὸ τοὺς ἰδίους ἐντοπίους, τῶν ὁποίων νὰ γίνωμεν ἡμεῖς ὁδηγοὶ καὶ ὅσον δυνάμεθα νὰ τὴν συγκεντρώσωμεν εἰς ὀλίγας χεῖρας, ἐνὸς ἢ νὰ προσκαλέσωμεν κανένα ὑποκείμενον οἶος ὁ πρίγκιπ Εὐγένιος (ὁ θετὸς υἱὸς τοῦ μεγάλου Ναπολέοντος), ἢ ὁ κόμης Καποδίστριας, ἢ πᾶς τις ἄλλος ἱκανώτερος ἡμῶν». Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη χαρακτηρίζει τὸν ἄνδρα. Ὅσα ἔλεγε περὶ τῶν ἐλαττωμάτων τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου ἦσαν ὀρθότατα. Ὁ Ὑψηλάντης οὔτε δικαίωμα τι εἶχεν «ἐπάνω εἰς ὅλον τὸ ἔθνος» οὔτε τὴν ἀπαιτούμενην διοικητικὴν ἱκανότητα. Ἀλλ' ὅσα προέτεινεν ὁ Μαυροκορδάτος πρὸς θεραπείαν τῶν ἐλαττωμάτων τούτων ἦσαν καὶ ἀπεδείχθησαν δυστυχῶς ὑπὸ τῶν πραγμάτων πλημμελῆ. Τὸ ἔθνος εἶχεν ἀνάγκην ἀρχῆς καὶ δὲν εἶχε καιρὸν νὰ περιμένῃ οὔτε τὸν πρίγκιπ Εὐγένιον οὔτε τὸν κόμην Καποδίστριαν. Ἡ ἀρχὴ αὕτη κατελήφθη οὕτως ἢ ἄλλως ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ ἐγένετο δεκτὴ οὕτως ἢ ἄλλως ὑπὸ σύμπαντος τοῦ ἔθνους ἐξαιρέσει τῶν προεστώτων τῆς Πελοποννήσου, οἵτινες καὶ αὐτοὶ δὲν ἠμφισβήτησαν πρὸς τὸν Ὑψηλάντην εἰμὴ περὶ τῆς ἐλευθερίας ἐνασχίσεως τῆς ἀρχιστρατηγίας, προτείνοντες κατὰ τοῦτο περιορισμούς, οὓς οὐδεὶς εὐσυνείδητος κυβερνήτης ἠδύνατο ν' ἀποδεχθῇ. Ὅ,τι λοιπὸν πρακτικὸν ἠδύνατο νὰ γίνῃ ἦτο νὰ νομιμοποιηθῇ μὲν ἡ τοῦ Ὑψηλάντου ἀρχὴ διὰ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους, οὓς ἐξ ἀρχῆς προηροῦτο οὕτως νὰ συγκαλέσῃ καὶ εἶχε πραγματικῶς συγκαλέσει, ὅτε ὁ Μαυροκορδάτος ἔγραψε τὴν ἐπιστολὴν αὐτοῦ, νὰ ἀνακληρωθῶσι δὲ αἱ περὶ τὴν διοίκησιν ἰδίως ἐλλείψεις αὐτοῦ διὰ τῆς συμπράξεως τῶν ἱκανωτέρων τοῦ ἔθνους ἀνδρῶν. Ὁ Μαυροκορδάτος ἠδύνατο νὰ συντελέσῃ πολὺ εἰς τοῦτο, διότι ὑπὲρ πάντα ἄλλον τότε εἶχε τὰ ἀπαιτούμενα προσόντα. Ἀντὶ ὅμως νὰ πράξῃ τοῦτο συντελέσας διὰ τῆς συμμετοχῆς αὐτοῦ μετὰ τῶν προεστώτων εἰς τὴν κατάλυσιν τῆς τοῦ Ὑψηλάντου ἀρχῆς καὶ εἰς τὴν ψήφισιν πολιτεύματος πολυαρχικοῦ, ἵνα μὴ εἴπωμεν ἀναρχικοῦ, οὐδὲν ἄλλο κατώρθωσεν εἰμὴ νὰ καταστήσῃ ἀδύνατον τὴν συγκρότησιν ἀληθοῦς κυβερνήσεως δι' ὅλης τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ μακρὰν τοῦ νὰ γίνῃ ὁδηγὸς τῶν συμμάχων αὐτοῦ, ὥς ἤλπιζεν, ἀπέβη θῦμα αὐτῶν καὶ ἠναγκάσθη νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν Ἑλλάδα ὥς ἀπλοῦς ἐθελοντής, ὅπως καὶ ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης.

Παραπλησίως δὲ ἐπολιτεύθη καὶ ὅτε μετὰ τινα ἔτη ἀνηγορεύθη κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, δηλαδὴ εἰς τῶν ἀνδρῶν οὓς ἔλεγεν ἱκανωτέρους τῷ 1821. Ὁ Κυβερνήτης δὲν ὑπῆρξε βεβαίως ἀναμάρτητος, ἀλλ' ὁ Μαυροκορδάτος, ἀντὶ νὰ προσπαθῇ νὰ διαφωτίσῃ αὐτόν, παρῳήσεν ἀπ' ἐναντίας τὸν ἄνδρα δι' ἀποτόμου ἀντιπολιτεύσεως· καὶ τότε, ἀντὶ νὰ περιμείνῃ τὴν προσεχῇ τῆς βασιλείας ἄρξιν, ἔσπευσε νὰ προκαλέσῃ τὴν βιαίαν τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ κατάλυσιν, ὥς ἐκ τῆς ὁποίας ἐπῆλθεν ἀναρχ-

Ἄλεξανδρος Μαυροκορδάτος

χία φοβερά, οὐ μικρὸν συντελέσασα εἰς τὸ νὰ ὑπολάβῃ ἡ βασιλεία τὴν Ἑλλάδα ὡς χώραν ἐν ἣ ἡδύνατο νὰ πράξῃ ὅ,τι ἤθελεν. Ἡ βασιλεία περιέπεσε τούτου ἕνεκα ἰδίως εἰς πλεῖστα ὅσα σφάλματα ὁ δὲ Μαυροκορδάτος, μετριώτερος γενόμενος ὡς ἐκ τῆς ἡλικίας καὶ τῆς πείρας, ὑπηρετήσεν αὐτὴν ἐπικαιρῶς, μάλιστα τῷ 1843 καὶ τῷ 1854· ἀλλὰ περὶ δυσμᾶς βίου, καίτοι δὲν συνέπραξεν ὡς αὐτουργὸς εἰς τὴν τῆς πρώτης βασιλείας κατάλυσιν, εἶδεν ὅμως εὐχαρίστως αὐτὴν πίπτουσαν, ἐλπίζων πάλιν πολλὰ καὶ αἴσια ὑπὲρ

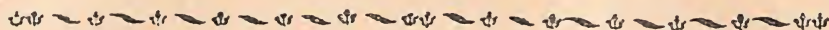
Σφραγὶς τῆς Γερουσίας τῆς
δυτικῆς Ἑλλάδος

τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ νέας ριζικῆς τοῦ καθεστῶτος μεταβολῆς. Τί ἤθελε φρονήσῃ σήμερον δὲν γνωρίζομεν βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι, ἐνῶ ἐλογίζετο ἀγγλόφρων, ἐπολιτεύθη ἐν τοῖς ἐσωτερικοῖς πράγμασι συνήθως ὡς Γάλλος μᾶλλον ἢ ὡς Ἕλληνας, ἐπιζητῶν μὲν τὸ ἀπόλυτον καλὸν διακινδυνεύων δὲ καὶ αὐτὸ τὸ σχετικόν. Ἀληθῆς πραγμάτων διόρθωσις δὲν γίνεται ἄνευ ἐννόμου τάξεως, ἡ δ' ἐννομος τάξις ἀνατρέπεται διὰ τῶν βιαίων μεταβολῶν. Ἡ Ἀγγλία ἀρκομένη κατὰ τὰ τελευταῖα διακόσια ἔτη εἰς τὴν βαθμιαίαν καὶ εἰρηνικὴν τὴν κακῶς κειμένων, διόρθωσιν ἀπέβη εἴπερ ποτὲ ἰσχυρὰ καὶ εὐδαίμων, ἡ δὲ Γαλλία ἐν διαστήματι ὅλης ἐκατονταετηρίδος δις μὲν μοναρχικῶς ὁργανωθείσα δις δὲ συνταγματι-

κῶς καὶ τοῖς δημοκρατικῶς ἄδηλον ἔτι ἂν εὔρε τὸ προσήκον αὐτῇ πολίτευμα.

Μικρὸν ἀφοῦ ἔγραψε τὴν προμνημονευθεῖσαν πρὸς τὸν Ὑψηλάντην ἐπιστολὴν ὁ Μαυροκορδάτος προσέβη ὀριστικῶς εἰς τὴν ρύθμισιν τῶν πραγμάτων τῆς Στερεᾶς ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Νέγρου. Καὶ τῇ μὲν 4 Νοεμβρίου ὁ πρῶτος διεξήγαγε τὸν ὁργανισμὸν τῆς *Γερουσίας τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος*, προεδρεύων 32 προεστώτων καὶ καπετάνων τοῦ Βλογοῦ καὶ τοῦ Βραχωρίου, τοῦ Ζυγοῦ, τοῦ Ξηρομέρου, τοῦ Σουλίου, τοῦ Βάλτου, τοῦ Ἀποκούρου, τοῦ Ἀνατολικοῦ καὶ τοῦ Μεσολογγίου, τῇ δὲ 15 Νοεμβρίου ὁ Θεόδωρος Νέγρης κατήρτισε τὴν *νομικὴν διάταξιν τῆς ἀνατολικῆς χέρσου Ἑλλάδος ἢ ὁργανισμὸν τοῦ Ἀρείου Πάγου, Γερουσίας τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος*, προεδρεύων 70 καὶ ἐνὸς καπετάνων καὶ προεστώτων τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Μακεδονίας, ἐν οἷς ἦσαν καὶ τρεῖς ἀρχιερεῖς, ὁ Ταλαντίου, ὁ Βουδουνίτης καὶ ὁ Λοιδωρικίου. Ἐν τοῖς ὁργανισμοῖς αὐτοῖς οὐδεμία ἐγένετο μνεῖα περὶ Ὑψηλάντου ὥστε ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ πράγματι κατελύθη ἐν τῇ Στερεᾷ. Ἐντεῦθεν δὲ ἐνθαρρυνθέντες καὶ οἱ προεστώτες τῆς Πελοποννήσου, μεθ' ὧν ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Νέγρης ἦσαν εἰς ἀδιάκοπον συνεννόησιν, προσέβησαν θαρραλεώτεροι εἰς τὴν κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου ἀντιπολίτευσιν. Οὗτος ἀπαυδήσας ἐκ τῶν ἀγόνων πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους διαπραγματεύσεων ἐξεκάλεσε τὴν διένεξιν εἰς τὴν κρίσιν τοῦ ἔθνους καὶ ἐξέδωκεν ἐν ἀρχῇ Ὀκτωβρίου προκήρυξιν πρὸς ὅλας τὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους ἵνα πέμψωσι τοὺς πληρεξουσίους αὐτῶν. Οἱ πληρεξούσιοι ὅμως οὗτοι ἐξελέχθησαν παραδόξως. Ἐν τῇ Στερεᾷ δὲν ἐνηργήθη ἡ ἐκλογὴ ὑπὸ τῶν ἐπαρχίων ἀλλ' ὑπ' αὐτῶν τῶν συνελεύσεων αἵτινες ἐπὶ ἡφίσταν τὴν Γερουσίαν τῆς δυτικῆς καὶ τὴν Νομικὴν διάταξιν τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος· ὁ ἐστὶν ὑπὸ τῶν προκρίτων αὐτῶν. Ἐν Πελοποννήσῳ διεπράχθη μὲν πρόσχημά τι ἐκλογῆς κατ' ἐπαρχίας ἀλλὰ καὶ ὅσοι ἐκ τῶν προεστώτων δὲν προεχειρίσθησαν ἐγένοντο ἔπειτα δεκτοὶ ἄνευ ἐκλογῆς. Οἱ δὲ πληρεξούσιοι τῶν νήσων προσήλθον μὲν εὐμενῶς πρὸς τὸν Ὑψηλάντην διακειμένοι μετ' ὀλίγον ὅμως μετέβαλον καὶ οὗτοι γνώμην, ὅχι μόνον ἀκούοντες τὰ αἰσχιστὰ κατὰ τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου ἀλλὰ καὶ διότι ἡ πελοποννησιακὴ Γερουσία διὰ τοῦ

467.

ΕΘΝΙΚΗ ΑΜΟΙΒΗ ΤΙΜΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΟΜΟΔΟΤΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

3594

Πρὸς τὸν Κ. Χαρίν Κυριακῆν,
Μέλος τοῦ Βασιλικῆς Σώματος.

Ἐν Κορίνθῳ, τῇ 17. Μαρτίου. 1822

Κατὰ τὴν ἐπιταγὴν τοῦ Ἐκλαμπροτάτου Προέδρου τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Σώματος, εἰς ἐνέργειαν τοῦ Νόμου ἀπὸ 6. Μαρ. Α 6., Σὰς ἐπιτρέπεται νὰ σολισθῇτε τὸ ἀργυροῦν Νόμισμα, φέρον τῆς Ἐπιδάουρου τὸ Σύμβολον, ὡς Μέλος τῆς Νομοδοτικῆς Συνελεύσεως.

Σπεύδω, Κύριε, νὰ Σὰς γνωστοποιήσω τοῦτο, χαίρων μεγάλως ὅτι φέρετε ἐνδειξὴν τῆς ὁπάας ἀπηλευσάτε εὐ γνωμοσύνης ἀπὸ τὴν ΠΑΤΡΙΔΑ.

Ο ΑΡΧΙΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ
ΜΙΝΙΣΤΡΟΣ ΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ
ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΩΝ ΜΙΝΙΣΤΡΩΝ

Δ. Μυρι...

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ
Γεώργιος Βιλαής

Δίπλωμα ἀπονομῆς τοῦ ἐπὶ τούτῳ ψηφισθέντος παρσιήμου εἰς τοὺς Πληρεξουσίους τῆς πρώτης ἐν Ἐπιδάουρῳ Ἐθνικῆς Συνελεύσεως.

Σμίκρυνσις κατὰ 1)8. Ἀνακοινουταὶ ὑπὸ Ι. Βλαχογιάννη.

ἄρθρον κ' τοῦ κεφαλαίου κγ' τοῦ καταστατικοῦ αὐτῆς ἐψήφισεν ὅτι «ἀναλαμβάνει τὰς ἀποζημιώσεις τῶν ἄχροι τοῦδε σημαντικῶν ἐξόδων τῶν νήσων». Ὡμλήσαμεν πάλιν περὶ πελοποννησιακῆς Γερουσίας. Τῶνόντι οἱ πληρεξούσιοι τῆς Πελοποννήσου πρὸ πάντων διωργάνωσαν τὴν Γερουσίαν αὐτῶν κατὰ τὸ παρὰδειγμα τῆς δυτικῆς καὶ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Ἐπειτα δὲ διώρισαν καὶ αὐτοὶ οἴκοθεν τοὺς εἰς τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν ἀντιπροσώπους τῆς χερσονήσου. Τούτων δὲ γενομένων, ἐψηφίσθη ἐν Ἐπιδαύρῳ τῇ 1 Ἰανουαρίου 1822, ὑπὸ τῶν παραστατῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους εἰς ἐθνικὴν συνέλευσιν, συνηγμένων καὶ προσεδρευομένων ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, τὸ *πρῶτον προσωρινὸν πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος*.

Δὲν θέλομεν ἐνδιατρίφει περὶ τὴν λεπτομεροῦ ἑξέτασιν οὔτε τούτου τοῦ πολιτεύματος οὔτε τῶν τροπολογιῶν ὅσας ἐπὶνεγκεν εἰς αὐτὸ ἡ ἐν Ἀστρεὶ συγκροτηθεῖσα δευτέρα ἐθνικὴ συνέλευσις κατὰ μῆνα μεσοῦντα Ἀπρίλιον τοῦ 1823. Τὰ πολιτεύματα ταῦτα οὐδέποτε σπουδαίως ἐφηρημώσθησαν καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἀδύνατον ἦτο νὰ ἐφαρμοσθῶσι πράγματι. Ὁ διερχόμενος αὐτὰ ἐπιμελῶς νομίζει μάλιστα ὅτι ἐξ ἀρχῆς συνετάχθησαν ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ μὴ ἐκτελεσθῶσι ποτέ. Εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ πρώτου ἐξ αὐτῶν, τοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ, συνετέλεσεν ὁ ἱταλὸς Βικέντιος Γαλίνας, εἰς ὃν τούτου ἕνεκα ἐπετροπῇ νὰ λάβῃ καὶ τὸ νομισματώσιμον τὸ ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῆς πρώτης ἐθνικῆς συνέλεύσεως ψηφισθὲν διὰ τοῦ ἀπὸ 5 Μαρτίου 1822 νόμου. Ἀλλ' ὁ Γαλίνας δὲν ἡσχολήθη εἰμὴ περὶ τὴν ἐξωτερικὴν τοῦ ἔργου διασκευὴν καὶ περὶ τινὰς ἀδιαφόρους λεπτομερείας, αἱ δὲ οὐσιώδεις διατάξεις ὑπηρεορεύθησαν ὑπὸ τοῦ Μαυροκορδάτου, τοῦ Νέγρη καὶ τῶν προσεστώτων, ἰδίως τῶν ἐν Πελοποννήσῳ προσεστώτων. Οἱ τῆς Στερεᾶς ὀλίγον πάντοτε ἐπενήργησαν εἰς τὰ γενικὰ τῆς Ἑλλάδος πράγματα, οἱ δὲ τῶν νήσων ὅπως οὖν βραδέως, τῷ 1824 ὄθεν πρωταγωνιστοὶ τῆς τῶν πολιτευμάτων ρυθμίσεως καὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐξετελέσθησαν κατὰ τὰ τρία πρῶτα ἔτη ἐγένοντο οἱ τῆς Πελοποννήσου προύχοντες, οἵτινες, συνειδότες ὅτι δὲν δύνανται νὰ κυβερνήσωσι τὴν ὅλην Ἑλλάδα, ἠθέλησαν τοῦλάχιστον νὰ ἐξασφαλίσωσιν ἑαυτοῖς τὴν ἑξουσίαν τοῦ νὰ πράττωσιν ὅ,τι ἂν βούλωνται ἕκαστος ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐπαρχίᾳ.

Ὅτι δὲ τὸ πολίτευμα τῆς Ἐπιδαύρου ἦτο ἀνεπιτήδειον νὰ παραγάγῃ κυβέρνησιν ὅπως οὖν ἄξιαν τοῦ ὀνόματος τούτου, καθίσταται πρόδηλον ἅμα ρίψη τις ἐν βλέμμα ἐπ' αὐτοῦ. Κατὰ τὴν § κ' τὸ *Ἐκτελεστικὸν* σύγκειται ἐκ 5 μελῶν καὶ κατὰ τὴν § κδ' ἡ διάρκεια αὐτοῦ εἶναι ἐνιαύσιος· ὃ ἐστὶν οὔτε ἐνότης ἐνεργείας ἐπετροπῇ εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἑξουσίαν οὔτε χρόνος ἀποχρῶν. Ὡσὺν δὲ μὴ ἤρκει τοῦτο, ἡ § ρα' ἐκύρου τὴν ὑπαρξίν τῶν Γερουσιῶν καὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ πάσης κατὰ μέρος κεντρικῆς τῆς Ἑλλάδος διοικήσεως ὀργανωθείσης πρὸ τῆς γενικῆς τοῦ ἔθνους συνέλεύσεως· καὶ προσέειπε μὲν ὅτι αἱ Γερουσίαι καὶ τὰ τοιαῦτα ὑπόκεινται ἐξ ἴσου ἐντελῶς εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς διοικήσεως ἀλλὰ, ἐπειδὴ οἱ ὀργανισμοὶ τῶν κατὰ μέρος ἐκείνων διοικήσεων ἤρχοντο εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὰ δικαιώματα τῆς ὅλης ἐθνικῆς κυβερνήσεως, ἀναγκάως ἔμελλε νὰ κορυφωθῇ ἐκ τούτου ἡ πολυαρχία καὶ ἀναρχία. Κατὰ τὴν γ' § τοῦ τμήματος Β' τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ Ἀρείου Πάγου δὲν ἠδύνατο ἡ ἐθνικὴ βουλὴ (καὶ ἔτι ὀλιγώτερον ἄρα ἡ ἐκτελεστικὴ ἑξουσία) νὰ εἰσάγῃ στρατεύματα εἰς τὴν ἀνατολικὴν χέρσον Ἑλλάδα, ἂν δὲν συγκατετίθετο εἰς τοῦτο ὁ Ἀρειος Πάγος· τὰνάπαλιν ὅμως ὁ Ἀρειος Πάγος ἐδικαιούτο νὰ φέρῃ πανταχόθεν στρατεύματα τόσον ἐνδοθεν ὅσον καὶ ἔξωθεν τοῦ ἔθνους, καὶ ἡ ἐθνικὴ βουλὴ ὥφειλε νὰ ἐνδώσῃ εἰς τοῦτο ἅμα προβληθὲν εἰς αὐτήν. Κατὰ τὴν § γ' τοῦ τμήματος Δ' τοῦ αὐτοῦ ὀργανισμοῦ ὁ Ἀρειος Πάγος ἠδύνατο νὰ ἀντιτείνῃ

πρὸς τὴν ἔθνηκὴν βουλὴν περὶ τῆς ποσότητος τῶν δοσιμιάτων καὶ περὶ τῆς διανομῆς αὐτῶν. Ἀνάλογον δὲ διάταξιν περιεῖχε καὶ ἡ ιδ' § τοῦ κεφαλαίου Γ' τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς πελοποννησιακῆς Γερουσίας. Τὸ δὲ πρακτικώτερον καὶ σπουδαιότερον πάντων, τὸ κεφάλαιον Δ' τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς πελοποννησιακῆς Γερουσίας, ἀφῆρει ἀπὸ τοῦ ἐκτελεστικοῦ πᾶσαν περὶ τὴν διεύθυνσιν τῶν πολεμικῶν πραγμάτων ἔξουσίαν, ὀρίζον ὅτι ἡ Γερουσία μετὰ τῶν στρατηγῶν καὶ καπετάνων τῆς Πελοποννήσου ἐκλέγουσιν ἓνα ἀρχιστράτηγον καὶ ὅτι οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ καπετάνοι ὑπόκεινται εἰς τὰς διαταγὰς τῆς πελοποννησιακῆς Γερουσίας. Ἡ ἐκ τούτων πάντων προελθοῦσα δεινὴ σύγχυσις ἀνωμολογήθη ἐπισήμως ὑπὸ τοῦ ἀπὸ 30 Μαρτίου 1823 ψηφίσματος τῆς ἐν Ἀστρεὶ ἔθνηκῃς συνελεύσεως, ἔχοντος ἐπὶ λέξεως ὡς ἑξῆς· «Ἡ ἔθνηκὴ συνέλευσις θεωρήσασα τὴν ὑπαρξίν τῶν μερικῶν ὑπαλλήλων διοικήσεων, οἷον Γερουσιῶν, Ἀρείου Πάγου κλπ., ἐπιβλαβῇ διὰ τὸ μέγα προερχόμενον ἐμπόδιον εἰς τὴν πρόοδον τῆς δημοσίου οἰκονομίας καὶ θεωρήσασα πρόσφορον τὴν παροῦσαν περίστασιν εἰς τὴν κατάλυσιν αὐτῶν ἐψηφίσατο τάδε· Ὅλαι αἱ μερικαὶ διοικήσεις τῶν τμημάτων τῆς ἐπικρατείας νὰ καταλυθῶσιν εἰς τὸ ἑξῆς καὶ ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἔθνηκὴν διοίκησιν νὰ ἑξαρτῶνται οἱ διάφοροι λαοὶ τῆς Ἑλλάδος». Ἀλλ' ἂν κατὰ τοῦτο ἐσωφρόνησεν ἡ ἐν Ἀστρεὶ συνέλευσις παρήγαγεν ἀφ' ἑτέρου εἰς μέσον νέαν ἀφορμὴν διοικητικῆς παραλυσίας. Κατὰ τὰς §§ κς' καὶ νε' τοῦ ὑπ' αὐτῆς τροπολογηθέντος πολιτεύματος τῆς Ἐπιδαύρου τὸ *Ἐκτελεστικὸν* εἶχεν, ὅπως καὶ πρότερον, τὸ δικαίωμα τοῦ διορίζειν καὶ παύειν ὅλους τοὺς ὑπαλλήλους τοῦ κράτους. Ἀλλὰ τῇ 13 Ἀπριλίου 1823 ἐξεδόθη ὑπὸ τῆς συνελεύσεως ἐκείνης τὸ ἀκόλουθον παράδοxon ἔγγραφον· «Ἡ ἔθνηκὴ συνέλευσις θεωρήσασα τὰς §§ κς' καὶ νε' τοῦ σήμερον ἐπικυρωθέντος νόμου τῆς Ἐπιδαύρου· θεωρήσασα ἀρμόδιον μὲν τοιοῦτοτρόπως νὰ ἐμπεριέχωνται αὐτοὶ εἰς τὸν νόμον, ἀναγκαῖον ὅμως καὶ τὰ δύο σώματα τῆς διοικήσεως ἕξ ἴσου νὰ μετέχουσι τοῦ δικαιώματος τῶν εἰρημένων §§, ἀποφασίζει § α' Εἰς τὸ διάστημα τῆς Β' περιόδου τῆς διοικήσεως ὅλοι οἱ ἑπαρχοὶ τῆς ἐπικρατείας τῆς Ἑλλάδος νὰ ἐκλέγωνται ἀπὸ τὰ δύο σώματα, Βουλευτικὸν καὶ Ἐκτελεστικόν. § β' Νὰ μὴ ἀποβάλλεται κανένας τῶν ἐπάρχων εἰμὴ συναινέσει τῶν δύο εἰρημένων σωμάτων. § γ' Τόσον ἡ ἐκλογὴ καὶ ὁ διορισμὸς ὅσον ἡ ἀποβολὴ τῶν ἐπάρχων προβάλλονται ἐκατέρωθεν, πάντοτε ὅμως ἐγγράφως. § δ' Τὸ παρὸν *μυστικὸν* ἔγγραφον τῆς συνελεύσεως θέλει διατηρηθῇ εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ βουλευτικοῦ σώματος καὶ θέλει ἐνεργηθῇ μὲ ὅλην τὴν ἀπαιτουμένην ἀκριβείαν, δὲν θέλει ὅμως καταχωρισθῇ εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς συνελεύσεως». Εἶναι περιττὸν νὰ μακροηγορήσωμεν περὶ τῆς διατάξεως ταύτης. Ὑπάρχουσι δημόσιοι λειτουργοὶ οἵτινες ἡμποροῦν εὐλόγως νὰ διορίζωνται τῇ συμπράξει τοῦ νομοθετικοῦ σώματος, οἷον οἱ ἀνώτεροι δικασταί. Ἀλλ' οὐδέποτε ἀφηρέθη ἀπὸ τὴν ἐκτελεστικὴν ἔξουσίαν τὸ δικαίωμα τοῦ διορίζειν καὶ παύειν τοὺς καθαρῶς διοικητικοὺς λειτουργούς. Καὶ αὕτη δὲ ἡ συνέλευσις ἐκείνη ὥσανεὶ ἐρυθρῶσα ἐπὶ τῇ διατάξει ταύτῃ ἀπεφάνετο ὅτι θέλει μείνει μυστικὴ καὶ δὲν θέλει καταχωρισθῇ εἰς τὰ πρακτικά. Ἐν τούτοις ἡ μὲν διάταξις αὕτη ὑπ' οὐδενὸς τῶν μετέπειτα πολιτευμάτων ἐπανελήφθη οἱ δὲ ὑπαγορεύσαντες αὐτὴν προεστῶτες ἐξέλιπον, αἱ ἕξεις ὅμως καὶ αἱ παραδόσεις τοσοῦτο διειρηθήσαν ὥστε μέχρι τῆς σήμερον οἱ βουλευταὶ ἐπεμβαίνουσιν ἀπροκαλύπτως εἰς τὰ τῆς ἐκτελεστικῆς ἔξουσίας δίκαια καὶ καθήκοντα. Οὐ μόνον δὲ κατὰ τοῦτο οὐδεμίαν πραγματικὴν ἐποιήσαμεν ἐν διαστήματι ἐτῶν ἐξήκοντα πρόοδον ἀλλὰ καὶ καθ' ἑτέρα τινα. Τὸ σύνταγμα δὲν ὀρίζει πλέον ὅτι ἡ ἐκτελεστικὴ ἀρχή, ὅ ἐστι τὸ ὑπουργεῖον, εἶναι ἐνιαύσιος· καὶ ὅμως πράγματι τὰ ὑπουργεῖα ἀπέβησαν συνήθως ἐνιαύσια, ὡς πάλαι τὰ ἐκτελεστικά. Τὸ σύνταγμα δὲν ὀρίζει πλέον ὅτι ἡ βουλὴ εἶναι ἐνιαύσιος· ἀπ' ἐναντίας παρατείνει τὴν ὑπαρξίν αὐτῆς ἐπὶ τετραετίαν, παρε-

κατὸς τῆς ὅλως ἐκτάκτου περιστάσεως τῆς διαλύσεως· ἡμεῖς δὲ μεταβαλόντες τὴν ἐξαίρεσιν εἰς κανόνα κατεστήσαμεν καὶ τὴν βουλὴν πολλάκις ἐνιαύσιον, ὡς τὸ πάλαι βουλευτικόν (1). Καθ' ἐν μόνον ἐβελτιώθημεν, ὅτι ἔχομεν τὴν συνειδήσιν τῶν τοιούτων ἀτοπημάτων ἣν δὲν εἶχον οἱ πατέρες ἡμῶν. Ὅθεν τὰ ἀτοπήματα ταῦτα δὲν ἀναγράφονται πλέον ἐν τοῖς πολιτεύμασιν, ἀπὸ τίνος δὲ χρόνου ἡ κοινὴ γνώμη ἤρchiσε σπουδαίως νὰ μεριμνᾷ τίνι τρόπῳ δύναται νὰ κατορθωθῇ ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχωσι καὶ ἐν τοῖς πράγμασι. Τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι σφόδρα πολὺπλοκον καὶ δύσλυτον· μόνος δὲ ὁ χρόνος καὶ ἡ συμπάρεδρος αὐτοῦ πείρα θέλουσι βοηθήσει ἡμᾶς εἰς θεραπείαν τοῦ κακοῦ ἀσφαλέστερον ἢ αἱ θεωρητικαὶ καὶ πρόχειροι συνταγαὶ ἅς ἄνδρες ἄλλως ἀξιοίτιμοι ἡμποροῦν νὰ γράψωσιν ὁπωσοῦν αὐτογνωμόνως ἐν τοῖς ταμείοις αὐτῶν. Τούτλάχιστον ὁ χρόνος καὶ ἡ πείρα ἐδίδαξαν ἡμᾶς ἤδη σπουδαῖόν τι ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Ἐπὶ μακρὸν ἐπεκράτησε παρ' ἡμῖν ἡ δοξασία ὅτι πρωταίτιοι τῆς πλημμελοῦς τῶν πραγμάτων διαχειρίσεως εἶναι οἱ ὑπέρτατοι ἄρχοντες καὶ οἱ ὑπέρτατοι θεσμοί. Ἀλλὰ σήμερον ἐπίσθημεν, ὑποθέτω, ὅτι τοῦτο εἶναι ὑπεκφυγὴ τοῦ ζητήματος καὶ οὐχὶ λύσις. Ἐν διαστήματι ἐτῶν 40 δύο μὲν κατελύσαμεν ὑπερτάτους ἄρχοντας δύο δ' ἐψηφίσαιμεν συντάγματα, τὰ δὲ πράγματα πολὺν δὲν ἐβελτιώθησαν. Ἐντεῦθεν, ἐὰν δὲν θέλωμεν ν' ἀμβλυωπώμεν πρὸς τὸ φῶς τῆς μεμαρτυρημένης ἀληθείας, ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἐν κοινοβουλευτικῇ πολιτείᾳ σφοδρόνως ὀργανωμένη οἱ ὑπέρτατοι ἄρχοντες καὶ οἱ ὑπέρτατοι θεσμοὶ δὲν ἐνεργοῦσιν εἰμὴ ὅπως τὸ ἔθνος θέλει νὰ ἐνεργήσωσιν. Οἴχοθεν οὔτε ἀπολύτως ἀγαθοὶ εἶναι οὔτε πονηροὶ ἀπολύτως, ἀλλ' ὥσπερ τὰ κάτοπτρα ἀπεικονίζουσι τὰ δρῶντα πρόσωπα καὶ τὰ συμβαίνοντα πράγματα. Ἐὰν τὰ πράγματα καὶ τὰ πρόσωπα χολαίνωσι, δὲν πταίνουσι τὰ κάτοπτρα· μάτην δὲ ἡθέλωμεν ἐξακολουθεῖν νὰ θρασύνωμεν αὐτὰ προσηυθεύοντες νέα, διότι καὶ τὰ νέα τὰς αὐτὰς θέλουσι παραστήσει εἰκόνας.

Ἀλλὰ τῷ 1822 ἡ πολυαρχία, ἡ προσωρ νότις τῶν ἀρχῶν καὶ ἡ μεταξὺ αὐτῶν σύγκρουσις ἦσαν νενομοθετημέναι καὶ ὡς ἐκ τούτου κατέστη ἀδύνατος ἡ συγκρότησις σπουδαίας κυβερνήσεως. Οἱ μᾶλλον φιλότιμοι ἄνδρες τοῦ ἐκτελεστικοῦ καὶ τοῦ βουλευτικοῦ, βλέποντες ὅτι οὐδὲν ἐν αὐτοῖς καὶ δι' αὐτῶν πράττουσι, προσέτιμησαν νὰ ἀπέλθωσιν εἰς τὰ πεδία τῆς μάχης· ἰδίως ὁ πρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ τοῦ Βουλευτικοῦ πρόεδρος Ὑψηλάντης, οἵτινες συνετέλεσαν τότε εἰς τὴν σωτηρίαν ὁ μὲν τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ Ὁμέρ Βριώνη ὁ δὲ τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ τοῦ Δράμαλη, ἐνῶ οἱ πλεῖστοι τῶν συναδέλφων αὐτῶν ἔφευγον ἔξ' Ἀργεὺς προτροπαδὴν. Ὅτε δὲ μετὰ τὴν παρέλευσιν τοῦ κινδύνου συνεκροτήθη ἡ δευτέρα ἐθνικὴ συνέλευσις καὶ ἐτελειώθη κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα τὸ πολίτευμα, τὸ νέον *Ἐκτελεστικόν* ἐδιχονόησεν ἀμέσως πρὸς τὸ νέον *Βουλευτικόν*, ἐκάτερον ἐκίρυξε τὸ ἕτερον παράνομον καὶ μετ' οὐ πολὺ κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1823 τὸ *Ἐκτελεστικόν* ἐπεχείρησε νὰ ὑποτάξῃ διὰ τῆς βίας τὸ *Βουλευτικόν*. Τότε τὸ *Βουλευτικόν* κατέφυγεν εἰς Ἐρμιόνην, καί, καθαιρέσαν ἐκεῖθεν τὸ *Ἐκτελεστικόν*, προεχειρίσατο ἕτερον. Ἐντεῦθεν δ' ἐξερράγη ὁ πρῶτος ἐμφύλιος πόλεμος, ὅστις ἠκολούθησε μέχρι τῶν μέσων περὶ τοῦ 1824, ὅτε κατίσχυσεν ὀριστικῶς τὸ ἐν Ἐρμιόνῃ προχειρισθὲν *Ἐκτελεστικόν*. Ἀλλὰ μετὰ τινος μῆνας ἐπανελήφθη ὁ ἐμφύλιος ἀγών. Οἱ συνετέλεσαντες εἰς τὸν θρίαμβον τῆς νέας κυβερνήσεως προσεστῶτες τῆς Πελοποννήσου εὗρον ὅτι αὕτη ἴσχυσε πλέον τοῦ παρ' αὐτῶν νομιζομένου δέοντος. Καὶ κατίσχυσε μὲν πάλιν

(1) Τὴν πάλαι δηλονότι ἐν Ἀθήναις «βουλὴν τῶν τετρακοσίων ἢ πεντακοσίων» τὴν ἐκλεγομένην (κληρουμένην) κατ' ἐνιαυτὸν.

τὸ Ἐκτελεστικόν, ἰδίως διὰ τῶν ρουμελιωτικῶν στρατευμάτων τὰ ὁποῖα εἰσήγαγεν εἰς Πελοπόννησον καὶ διὰ τῶν 300.000 λιρῶν τὰς ὁποίας ἐκ τοῦ πρώτου ἀγγλικοῦ δανείου εἶχεν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ· ἀλλὰ καταναλῶσαν πολλοὺς ἐκ τῶν πόρων τούτων εἰς τοὺς ἐσωτερικοὺς ἐκείνους περισπασμοὺς δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνθέξῃ τῇ 1825 εἰς τὸν κατὰ πρῶτον τότε ἐπισκήψαντα τακτικὸν τῆς Αἰγύπτου στρατόν. Ὅλη σχεδὸν ἡ Πελοπόννησος κατεπατήθη ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τούτου, παρεκτὸς τῆς Μάνης καὶ τοῦ Ναυπλίου. Εἰς τὴν

Δημήτριος Ὑψηλάντης

Στερεὰν δὲν ἀνθίστατο εἰμὴ τὸ ἡρωικὸν Μεσολόγγιον. Ἡ λεγομένη κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδος, καίτοι λαβοῦσα τῇ 1825 τὸ δεύτερον δάνειον εἶχε περιέλθει εἰς τὴν ἐσχάτην παρὰλυσίαν· ὥστε εὐτύχημα βεβαίως ἐνόμισεν ὅτι ἐπέστη ἐν τῷ μεταξὺ ἡ διετὴς προθεσμία ἣν ἡ ἐν Ἀστροὶ συνέλευσις εἶχε προσδιορίσει πρὸς συγκρότησιν νέας τρίτης ἐθνικῆς συνελεύσεως. Κατέφυγε λοιπὸν τῇ 25 Σεπτεμβρίου 1825 εἰς τὴν φαντασιώδη ταύτην πανάκειαν, τῇ δὲ 12 Ἰανουαρίου 1826 ἐπανέλαβε τὴν περὶ τούτου διακήρυξιν αὐτῆς προσδιορίσασα τὰ Μέγαρά ὡς τόπον ὅπου ἔδει νὰ προσέλθωσιν οἱ πληρεξούσιοι τῶν ἐπαρχιῶν. Καὶ συνήλθον τῶντοι οἱ πληρεξούσιοι κατὰ μῆνα Ἀπρίλιον οὐχὶ εἰς Μέγαρά ἀλλ' εἰς Ἐπίδαυρον. Μόλις ὅμως ἀρχίσαντες τὰς ἐργασίας αὐτῶν, καὶ ἐπὶ λθὼν εἰ-

δήσεις ὀλέθριαι περὶ τοῦ ἐσχάτου κινδύνου, ὃν διέτρεχε τὸ Μεσολόγγιον. Ὅθεν ὑπὸ τῆς δεινῆς ἐκείνης ἀμνηχανίας πιεζόμενοι ἐνόησαν ὅτι εἶναι περιττὸν νὰ ἐξακολουθήσωσι συζητοῦντες καὶ ἀνέβαλον τῇ 12 Ἀπριλίου τὰς ἐργασίας τῆς συνελεύσεως μέχρι Σεπτεμβρίου. Ἐξέδωκαν δὲ αὐθημερὸν δύο ψηφίσματα, ἐξ ὧν διὰ μὲν τοῦ ἐνός, πεισθέντες τελευταῖον «ὅτι ὁ ἐπαπειλούμενος κίνδυνος ἀπαιτεῖ νὰ κινῶνται τὰ πράγματα μὲ τὴν πλέον δυνατὴν ταχύτητα καὶ δραστηριότητα καὶ ὅτι ἡ ταχύτης καὶ ἡ δραστηριότης ἀπαιτεῖ τὴν συγκέντρωσιν τῆς διοικητικῆς ἐξουσίας εἰς ὀλίγα ἄτομα», ἐνεπιστεύθησαν προσωρινῶς τὴν ὀλικὴν κυβέρνησιν τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων εἰς ἐνδεκαμελῆ ἐπιτροπὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα *διοικητικὴν ἐπιτροπὴν τῆς Ἑλλάδος*· διὰ δὲ τοῦ ἐτέρου διώρισαν *ἐπιτροπὴν τῆς συνελεύσεως* συγκεκριμένην ἐκ 13 μελῶν καὶ ἐπιτετραμμένην δυνάμει τρίτου μυστικοῦ ψηφίσματος «νὰ διαπραγματευθῇ διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγγλικοῦ πρέσβεως κυρίου Κάνιγγ τὸν μεταξὺ τοῦ ἔθνους καὶ τῆς Ὀθωμανικῆς Πόρτας συμβιβασμὸν μὲ τὸν πλέον ἐπωφελεῖν τρόπον διὰ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ ἀνταξίως τῶν μεγάλων του θυσιῶν».

Ἡ νέα *διοικητικὴ ἐπιτροπὴ*, ὅσον δικτατωρικὴν ἐξουσίαν καὶ ἂν περιεβλήθη, οὐδὲν σχεδὸν ἠδυνήθη νὰ πράξῃ λόγου ἄξιον, διότι καιρὸν πλέον δὲν εἶχε νὰ πράξῃ τι. Τὸ Μεσολόγγιον εἶχε πέσει ἀπὸ τῆς 10 Ἀπριλίου. Ἡ νέα κυβέρνησις εἰσελθοῦσα εἰς Ναύπλιον περὶ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς τούτου· δὲν εὔρεν ἐν τῷ ταμείῳ εἰμὴ 16 γροσσία· ὃ ἐστίν, ἡ προηγουμένη κυβέρνησις εἶχεν ἐντὸς ἔτους δαπανήσει, τὸ πλεῖστον ἐπὶ ματαίῳ, 53.000.000 γροσίων, κατὰ τὴν μετ' ὀλίγον παρατεθησομένην ἐκθεσιν τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ 1826, ἥτοι περὶ τὰ 29 δραχμῶν ἑκατομμύρια. Τὰ φροῦρια τοῦ Ναυπλίου κατεῖχοντο ὑπὸ Σουλιωτῶν καὶ Ρουμελιωτῶν, ἡ δὲ κυβέρνησις, ἥτις οὐδεμίαν εἶχεν ἐπ' αὐτῶν ἐξουσίαν, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν ἐν τῷ λιμένι θαλασσοπύργον. Ἐν Κορινθίᾳ οἱ προύχοντες ἀντεμάχοντο περὶ κορινθιακῆς σταφίδος· οἱ Σπεισιῶται κατέφυγον εἰς Ὑδραν καὶ οἱ Ὑδραῖοι ἐβουλεύοντο ἂν δὲν πρέπει νὰ πέμψωσι τὰ γυναικόπαιδα εἰς

Ὁ δὲ γέρων τὸ παρὸν κύριος Παναγῆς ὁρβανὸς ὑπαρχιερέως ἡμεῖς γέγραται
αὐτοῦ εἰς Κόρινθον, ὅτ' αὐτὸς ἐλθὼν εἰς τὴν μετὰ τοῦ προαποσταλμένου Πάτερ τῶν
βουλομένων καὶ εἰς τὴν Δερβέντα γραμματεῖα, καὶ τὰ ἐκείθεν διὰ συνέταξιν καὶ
βίβλιν καὶ δημοσίῳ μνημείῳ ὅθεν καὶ ἔφοροι καὶ πάντες οἱ κληρικοί
χρεωστοὶ καὶ τοῦ ὑποτάσσοντος, καὶ καὶ ἐκείνου καὶ ἐνταύθα καὶ παραγγ-
λίας τοῦ, ὅτ' αὐτὸς καὶ ἐλθὼν καὶ τὴν συμβούλῃ καὶ παρίδῃ.
τῇ 11 Ἰουλίου 1821 Ἀθήνα.

Δημήτριος Ὑψηλάντης
Ἐκτελεστικός

Ἐν τῶν πρώτων ἐγγράφων τοῦ Δ. Ὑψηλάντη, ἀφικθέντος εἰς Πελοπόννησον ἐν ἀρχῇ τοῦ 1821. Αἱ περὶ τὸν Φοῖνικα λέξεις τῆς σφραγίδος
«Σφραγὶς τοῦ Πληρεξουσίου τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου». Φυσικὸν μέγεθος. Ἀνακοινοῦται ὑπὸ τοῦ κ. Ι. Βλαχογιάννη.

Κύθηρα. Ἐν ἡ ἐπανάστασις ἡδυνήθη ν' ἀνθῆξῃ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον μέχοι τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐπεμβάσεως, τοῦτο ὀφείλεται οὐχὶ εἰς τὴν κυβερνήσιν καὶ τοὺς βουλευτάς ἀλλ' ὥς πάντοτε εἰς τὴν αὐταπάρησιν κατ' ἰδίαν τινῶν ἀνδρῶν καὶ εἰς τὰ ἔξωτερικά βοηθήματα. Αἱ δὲ καθεστηκυῖαι ἀρχαὶ εἰς μάτην ἡγωνίζοντο νὰ πράξωσι τι. Ἡ ἐπιτροπὴ τῆς συνελύσεως συνεκάλεσε κατὰ τὰ προαποφασισθέντα τοὺς πληρεξουσίους εἰς Πόρον τῇ 2 Αὐγούστου καὶ μὴ προσελθόντας προσεκάλεσεν αὐτοὺς τὸ δεύτερον τῇ 21 Σεπτεμβρίου ἀλλὰ μὴ εἰσακουσθεῖσα πάλιν συνεκάλεσεν αὐτοὺς τῇ 1 Νοεμβρίου εἰς Αἴγιναν. Τῇ 6 Νοεμβρίου ἀπηύθυνεν ὁμοίαν πρόσκλησιν καὶ ἡ Διοικητικὴ ἐπιτροπὴ, ὅτε μετέβη καὶ αὕτη εἰς τὴν νῆσον ἐκεῖνην, ἐξελθοῦσα τοῦ δεσποτηρίου ἐν ᾧ διέτριphen ἐπὶ ἑξ μῆνας, ἦτοι τοῦ ἐν Ναυπλίῳ θαλασσοπύργου. Ἐπανέλαβε δὲ τὴν πρόσκλησιν αὐτῆς ἑξ Αἰγίνης τῇ 28 Δεκεμβρίου. Καὶ τῇ 2 Ἰανουαρίου 1827 τετάρτην ἐξέδοτο προκήρυξιν ἡ ἐπιτροπὴ τῆς συνελύσεως. Ἀλλὰ μάταια ἀπέβησαν ἐπὶ ὅλους μῆνας αἱ ἐπανειλημμέναι αὐταὶ προκηρύξεις. Ἐν ἱκανοὶ πληρεξούσιοι εἶχον συνέλθει εἰς Αἴγιναν, ἕτεροι οὐδὲν ἦττον πολυαριθμοὶ ἤθελον νὰ συνεδρεύσωσιν εἰς Ἑρμιόνην. Εἰς τὰς προηγουμένας ἀφορμὰς τῶν διχονοιῶν προσετέθησαν τότε αἱ διαιρέσεις αἱ προκείμεναι ἐκ τῶν τριῶν σχηματισθέντων ἔξωτερικῶν κομμμάτων, τοῦ ρωσικοῦ, τοῦ ἀγγλικοῦ καὶ τοῦ γαλλικοῦ. Τὰ δύο πρῶτα ἦσαν ὁμολογουμένως ἰσχυρότερα τοῦ τελευταίου ἀλλὰ πρὸς ἄλληλα ἰσόπαλα. Ἐπὶ τέλους ὁμως συνεβιβάσθησαν δι' ἀμοιβαίων τινῶν παραχωρήσεων αἱ δύο μεγαλύτεραι μερίδες, ὥς παρηκολούθησε καὶ ἡ τρίτη. Συμφωνήσασαι δὲ ν' ἀναγορεύσωσι Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν, ἀρχιστράτηγον δὲ καὶ στόλαρχον τοὺς ἄγγλους Ριχάρδον Τζῶρετζ καὶ λόρδον Κόχραν, συνῆλθον περὶ τὰ μέσα Μαρτίου 1827 ἑξ Ἑρμιόνης καὶ Αἰγίνης εἰς Τροιζῆνα καὶ ἀπῆρτισαν αὐτόθι τὴν τρίτην ἐθνικὴν συνέλευσιν, ἣτις συνεδριάσασα μέχρι τῆς 7 Μαΐου ἐνήφισε τὸ πολίτευμα κατὰ τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ διαχειρισθῇ τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος ὁ νέος Κυβερνήτης.

Τὸ πολίτευμα τοῦτο ὑπῆρξεν ὁμολογουμένως εὐπρεπέστερον ὅλων τῶν προηγουμένων, συνεπύκνωσεν εἰς χεῖρας ἀνδρὸς ἑνὸς πᾶσαν τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ἐπέτρεphen αὐτῷ τὸν διορισμὸν ὅλων τῶν ἀρχῶν καὶ τὴν κίνησιν τῶν κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν δυνάμεων, ὥρισε δὲ τὴν προθεσμίαν τῆς ἐξουσίας ταύτης εἰς ἑπταετίαν. Συγχρόνως ἐξέτεινε τὴν διάρκειαν τοῦ βουλευτικοῦ σώματος εἰς τριετίαν καὶ καθιέρωσε τὴν δημοσιότητα τῶν συνεδριάσεων αὐτοῦ, ἐνῷ πρότερον αὗται ἐγίνοντο μυστικά. Ἐπὶ τοσοῦτο δὲ προῆλθε καλοκαγαθίας ὥστε ἀνεκίρηξε τὸν ἀρχηγὸν τοῦ δημοκρατικοῦ ἐκείνου πολιτεύματος ἀνεύθυνον καὶ ἀπαραβίαστον. Οἱ μὲν ποθοῦντες τὴν ἄρισιν τοῦ Κυβερνήτου ἐνήφισαν ταῦτα πάντα, διότι ἤξευρον ὅτι ὁ Κυβερνήτης δὲν ἡδύνατο νὰ δεχθῇ τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτῷ ἀρχήν, ἐὰν αὕτη καθυπεβάλλετο εἰς τὰ ἀναρχικά πολιτεύματα τῆς Ἐπιδαύρου καὶ τοῦ Ἀστροῦς μετ' ὀλίγων μάλιστα ἡ πείρα ἔμελλε νὰ ἀποδείξῃ ὅτι οὐδὲ διὰ τοῦ ἐν Τροιζῆνι ψηφισθέντος πολιτεύματος ἐνόμισεν ὅτι δύναται νὰ κυβερνηθῇ ἡ Ἑλλάς. Οἱ δὲ ἀναγκασθέντες νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ συνήνεσαν εἰς τὴν ὁλοσχερῇ ἀνατροπὴν τῶν προσφιλῶν αὐτοῖς προτέρων διατάξεων, διότι ἔβλεπον ὅτι ἡ κοινὴ γνώμη, ἐσωτερικὴ τε καὶ ἔξωτερικὴ, ἀπῆται τοῦτο ἀπαραιτήτως. Ὅτι ὁμως ἡ πλειονοψηφία τοῦλάχιστον δὲν ἐσυνετίσθη ἐκ τῶν ἐσχάτων κινδύνων τῆς πατρίδος εἶναι δυστηγῶς βέβαιοι. Οἱ κίνδυνοι ἑξ ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως ὑπῆρξαν μεγάλοι, ὥστε πρὸ καιροῦ ἔπρεπε ν' ἀναδειχθῶσιν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι συνετώτεροι. Ἐνῷ δὲ κατὰ Μάιον τοῦ 1827 τὰ πράγματα εἶχον περιέλθει ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς, ἡ ἐκτέλεσις τοῦ νέου πολιτεύματος ἀνεβλήθη μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ Κυβερνήτου, καὶ ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἀρχὴ ἐπετράπη εἰς τριμελῆ ἀνικυβερνητικὴν ἐπιτροπὴν, ἣτις ὀφείλε νὰ κυβερνήσῃ κατὰ τὸ ὑπὸ στοιχεῖον ις'

ψηφίσμα τῆς ἐν Τροϊζῇνι κυβερνήσεως, κατὰ τὸ ὅποιον ἡ ἀρχηγία τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δυνάμεων ἀνετέθη εἰς ἀρχιστράτηγον καὶ στόλαρχον σχεδὸν ἀνεξαρτήτους ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴν, οἱ πλεῖστοι διορισμοὶ ἔδει νὰ γίνωνται συναινέσει τῆς βουλῆς, ἡ διάρκεια αὐτῆς περιορίσθη εἰς ἔτος ἓν καὶ πολυειδῶς ἄλλως περιορίσθη ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία. Ὡσὰν δὲ μὴ ἦρξουν ταῦτα πάντα, ἡ τριανδρία, εἰς ἣν ὑπὸ τοιοῦτους ὅρους ἔλαχεν ὁ κληρὸς νὰ φέρῃ εἰς σωτήριον λιμένα ἀνὰ μέσον τοσούτων σκοπέλων καὶ τρικυμιῶν τὸ παν-

ταχόθεν καταρρέον σκάφος τῆς πατρίδος, ἀπηρτίσθη ἐκ τῶν ἀπειροτέρων ἀνθρώπων συμπάσης τῆς Ἑλλάδος, ἵνα μὴ τι χεῖρον εἴπωμεν.

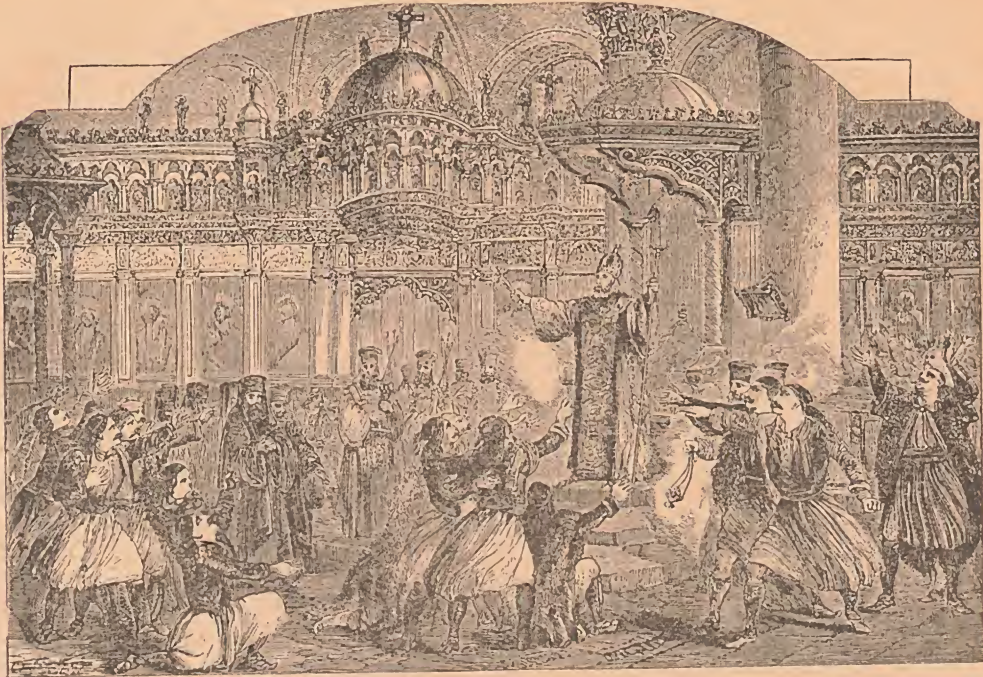
Ὁ Παλαιὸν Πατρὼν Γερμανὸς
ἔρπων τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας
(Εἰκὼν τοῦ Ἔως ἐν ταῖς Στοιαῖς (Arcaden) τοῦ Μονάχου)

Δι' ὅλης λοιπὸν τῆς ἐπαναστάσεως κυβερνήσιν πραγματικὴν οὐδέποτε ἠντιχήσαμεν νὰ λάβωμεν. Τὰ προεκτεθέντα, ἡ κοινὴ παραλυσία, αἱ συγχρούσεις, οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι καὶ ἐπὶ τέλους ἡ ἐσχάτη ἀτονία καὶ ἔκλυσις μαρτυροῦσιν ἀποχρώντως περὶ τούτου. Ἀλλ' ἵνα λάβῃ ἡ παρούσα γενεὰ ἀκριβεστέραν τινὰ ἔννοιαν τοῦ τρόπου καθ' ὃν διεχειρίζοντο τότε ἰδίως οἱ χρηματικοὶ τοῦ ἔθνους πόροι, οἵτινες ἀπετέλουν, ἢ μᾶλλον ἔπρεπε ν' ἀποτελῶσι, τὰ νεῦρα τοῦ ἱερωτάτου τῶν πολέμων, θέλομεν συνοψίσει ἐνταῦθα τὴν ἐκθεσιν ἣν καθυπέβαλεν εἰς τὴν τρίτην ἐθνικὴν συνέλευσιν ἡ ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν λογαριασμῶν Ἐπιτροπὴ τῇ 11 Ἀπριλίου 1827. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη, ἥτις εἴχε συστηθῇ δυνάμει τοῦ ἀπὸ 13

Ἀπριλίου 1826 ψηφίσματος τῆς 3ης Ἐθνικῆς Συνελεύσεως «πρὸς ἐπεξεργασίαν τῶν ἐθνικῶν λογαριασμῶν τῶν ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς Α' περιόδου μέχρι τοῦ τέλους τῆς Γ' περιόδου», εἰργάσθη δὲ ἐπὶ τούτῳ ὁλόκληρον σχεδὸν ἔτος καὶ ἐξεπλήρωσε τὸ καθήκον ἐν πάσῃ συνειδήσει, «μολονότι παρημελήθη καθ' ὅλα τῆς ἀπὸ τὰ ἀνήκοντα μέρη», συνέκειτο ἐκ 5 μελῶν. Νομίζομεν δὲ δίκαιον νὰ ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα τὰ ὀνόματα τῶν ἀνδρῶν τούτων, διότι ἐξ ὅλων τῶν μνημείων τῶν χρόνων ἐκείνων οὐδὲν ἴσως ὑπάρχει διδακτικώτερον καὶ μετὰ πλείονος παρησιίας καταγγέλλον ἀληθείας αἵτινες ἔμελλον νὰ προκαλέσωσι τὴν ὀργὴν ὅλων τῶν ἰσχυρῶν. Ἀπετέλεσαν λοιπὸν τὴν ἐπιτροπὴν ταύτην ὁ Κ. Πολυάδης, ὁ Κ. Τασσίκας, ὁ Μ. Κ. Πάγκαλος, ὁ Χριστόδουλος Οἰκονομίδης, ὁ Ἀθανάσιος Σκανδαλίδης καὶ ἕκ τῆς ἐκθέσεως αὐτῶν ἐξάγονται τὰ ἀκόλουθα συμπεράσματα.

Τὰ ἐθνικὰ κατάστιχα ἦσαν «νοθευμένα καὶ πλήρη ἀπὸ καταχρήσεις, πλαστοπαρ-

τίδας, ἐλλείψεις, λάθη καὶ ἀνωμαλίας». Τὰ ἔξοδα, ὅπως τοῦλάχιστον ἠδύναντο νὰ ἐξαχθῶσιν ἐκ τῶν οὕτως ἐχόντων βιβλίων, συνεποσώθησαν κατὰ μὲν τὴν Α' περίοδον εἰς 2.138.824 γρόσια, κατὰ δὲ τὴν Β' εἰς 14,933,069 καὶ 11· κατὰ δὲ τὴν Γ' περίοδον εἰς 53.044.894 καὶ 25. Ἐν ὅλοις γρόσια 70.116.787 καὶ 36. Ἐφάπαξ σημειοῦμεν ἐνταῦθα ὅτι, ἐπειδὴ, κατὰ τὴν εἰς τὸ ἀπὸ 30 Ἰανουαρίου 1835 Β. Δ. προσαρτηθεῖσαν διατίμησιν, τὸ δίστηλον εἶχεν ἀξίαν Ἰανουαρίῳ μὲν 1822 γρόσια 7 καὶ 1/2, Σεπτεμβρίῳ δὲ 1826 γρόσια 13, ὁ μέσος ὅρος τῆς ἀξίας τοῦ διστήλου καθ' ὅλας τὰς τρεῖς περιόδους δύναται νὰ ὑπολο-

Ὁ Γερμανὸς Παλαιὸν Πατρῶν εὐλογῶν τοὺς ἐπαναστάτας καὶ προσφωνῶν αὐτοὺς διὰ τοῦ
«Ἀναστήτω τὸ ἔθνος καὶ διασκορπισθῇτωσαν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ»
(Κατὰ παλαιὰν λατινὴν εἰκόνα)

γισθῇ εἰς γρόσια 10· ὥστε τὸ προπαρατεθὲν σύνολον τῶν ἔξόδων συνεποσοῦτο εἰς 37.800.000 περίπου σημερινῶν δραχμῶν. «Πόσα δὲ εἶναι ἀληθῶς τὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα τῆς Α', Β' καὶ Γ' περιόδου, τοῦτο εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐκβῇ ἀπὸ κατὰστρωσιν τοιαύτην τῶν ἐθνικῶν καταστίχων, τὰ ὁποῖα εἶναι τοιαῦτα ὥς νὰ μὴ εἶναι τελείως». Ἄλλ' ἐκ τῶν καταστίχων τούτων, ὅσον νενοθυμένα καὶ ἂν ἦσαν, ἀποκαλύπτεται ἀρκούντως ὅτι, ἐνῶ τὸ ταλαίπωρον ἔθνος ἐν τοιαύτῃ ἀμυχανίᾳ ὄν, κατέβαλλεν οὐδὲν ἥττον ἐκ τῶν ἐνόντων φόρους ἱκανοὺς καὶ ἀνελάμβανεν ἔτι μείζονας ὑποχρεώσεις, πλεῖσται ὅσαι τῶν θυσιῶν ἐκείνων εἰς πᾶν ἄλλο ἐχρησίμευον ἢ εἰς τὰς τοῦ πολέμου ἀνάγκας.

Κατὰ τὸν Α' Νόμον τῆς διοικήσεως τῆς Α' περιόδου ἐτυπώθησαν ἐθνικαὶ ὁμολογίαι 17.250 ἐκπροσωποῦσαι ἀξίαν γροσίων 5.000.000. Ἐκ τῶν ὁμολογιῶν τούτων ἐξεδόθησαν μὲν 3.688 γροσίων 1.471.000, εὐρέθησαν δὲ ἀνέκδοτοι μόνον 408 γροσίων 42.100· ὥστε ἔλειπον 13.154 ἀξίας γροσίων 3.486.900, «τὰς ὁποίας οἱ ἐκτελέσαντες τὰ χρεὴ τοῦ ὑπουργείου τῆς Οἰκονομίας Α' καὶ Β' Περιόδου ὀφείλουσι νὰ ἐπιστρέψωσιν ἢ νὰ ἀσφαλίσωσι τὸ ἔθνος διὰ τὰς αὐτὰς ὁμολογίας». Ἐκ τῶν ἐθνικῶν προσόδων

ἀπ' ἀρχῆς τῆς Α' περιόδου μέχρι τέλους τῆς Γ' καθυστέρουν 4.471.354 καὶ 30· ἀλλ' ἔπειδὴ πολλῶν ἐπαρχιῶν αἱ πρόσοδοι δὲν ὑπῆρχον καταγεγραμμέναι εἰς τὰ ἐθνικὰ κατάστιχα ἀδύνατον ἦτο νὰ γνωσθῇ τίνες ἐκ τῶν ἐνοικιαστῶν τῶν ἐπαρχιῶν τούτων ἔμενον ὀφειλέται καὶ τίνος ἕκαστος ποσότητος. Ἐν τῷ καθημερινῷ τῆς Β' περιόδου ἀνεφέρετο ὅτι ἐπληρώθησαν εἰς διαφόρους γρόσια 399.098 καὶ 13 δι' ὅσα εἶχον δώσει οὗτοι πρότερον εἰς τὴν Διοίκησιν. Πότε ὅμως τὰ χρήματα ἐδόθησαν ἀπ' αὐτοὺς εἰς τὴν Διοίκησιν καὶ ποῦ κατόπιν ἐδαπανήθησαν οὐδόλως ὑπῆρχε σεσημειωμένον ἐν τοῖς καταστίχοις. Ἐπειδὴ κατὰ τὰ κατάστιχα πολλοὶ ἀνεφαίνοντο ὀφειλέται μεγάλων πρὸς τὸ Δημόσιον ποσοτήτων, ὁ γενικὸς γραμματεὺς καταστρώσας τῇ 10 Ὀκτωβρίου 1824 γενικὸν τῆς Β' περιόδου ἰσολογισμόν «ἐπίστωσε τὰς παρτίδας αὐτῶν μὲ τὰ γρόσια ταῦτα καὶ ἐχρέωσε τὴν παρτίδα τῶν ἐξόδων ἢ τῶν προσόδων μὲ τὰ αὐτὰ γρόσια, καὶ οὕτω διὰ τῆς πράξεως ταύτης ἐξώφλησεν αὐτούς». Οὐδαμοῦ ὑπῆρχον σεσημειωμένα «εἰς ποῖα μέρη ἐδόθησαν ἢ ἐστάλησαν πρὸς κοινὴν χρῆσιν τὰ μεγάλης ποσότητος γεννήματα, πολεμεφόδια, ἢ ξυλικὴ καὶ ἄλλα τοιαῦτα ὅσα ἡγοράσθησαν διὰ δημοσίων χρημάτων παρὰ τοῦ ὑπουργείου τῆς Οἰκονομίας» καὶ οὔτε βιβλία τῶν ἀποθηκῶν εὐρίσκοντο. «Εἰς τὰ κατάστιχα εὐρίσκονται καὶ παράνομοι πωλήσεις ἐθνικῶν κτημάτων καὶ ἀνύπαρχτοι πληρωμαὶ αὐτῶν, ὥς ἔπραξε κατὰ τοῦτο καὶ ὁ ὑπουργὸς τῆς Οἰκονομίας τῆς Γ' περιόδου εἰς τὰ παρ' αὐτοῦ ἀγορασθέντα ἐθνικὰ κτήματα». Ἐν τῷ καθημερινῷ ἦσαν περασμένα εἰς χρέος τοῦ ταμείου γρόσια 485.318 καὶ 21. «Εἰς αὐτὰ δὲ τὰ γρόσια 485.318 καὶ 21 εἶναι προστεθειμένα καὶ ἄλλα γρόσια 485.318 καὶ 21, τὰ ὅποια εἶναι ποσότης διπλῇ». Ἠγοράσθησαν πράγματα ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν πολεμικῶν πρὸς χρῆσιν τοῦ στρατοῦ· μὴ χρησιμεύσαντα δὲ ἐπωλήθησαν ἔπειτα ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ὑπουργείου. Ἐν τούτοις ὁ μὲν ὑπουργὸς τῆς Οἰκονομίας τῆς Γ' περιόδου ἔλαβε τὴν τιμὴν τῆς ἀγορᾶς τῶν πραγμάτων τούτων, ὁ δὲ ὑπουργὸς τοῦ πολέμου ἔλαβε τὴν τιμὴν τῆς πωλήσεως αὐτῶν· μόνος ὁ ἀρχικὸς τῶν πραγμάτων κύριος δὲν ἔλαβε μέχρι τέλους τίποτε. Ἀλλ' ἐρχόμεθα εἰς ἔτι σπουδαιότερα εἰ δυνατόν γεγονότα. Οὐδαμοῦ ὑπῆρχον σεσημειωμένα τὰ πολεμεφόδια ὅσα ἐστάλησαν πρὸς τὴν κυβέρνησιν ὑπὸ τῆς ἐν Λονδίνῳ ἐπιτροπῆς τῶν ἐθνικῶν δανείων· καὶ ὅμως ἡ ἀξία τῶν πολεμεφодиῶν τούτων συνεποσοῦτο εἰς ἑκατομμύρια. Οὐδαμοῦ ὑπῆρχον σεσημειωμένα αἱ λείαι οὐδὲ τὰ ἐκ τῶν λειῶν τούτων εἰσπραχθέντα ἐθνικὰ δικαιώματα. «Ἐκ δὲ τῶν συνεισφορῶν αἱ ὅποια ἐδόθησαν εἰς τὸ ἔθνος ἀπὸ τοὺς φιλέλληνας καὶ Ἑλλήνας ἐκτὸς καὶ ἐντὸς τῆς ἐπικρατείας, ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος μέχρι τέλους τῆς Γ' περιόδου, καὶ αἱ ὅποια ἤμπορουν νὰ ἀναβαίνουν εἰς μυλλιόνια γροσίων, δὲν εὐρίσκονται περασμένα εἰς τὰ κατάστιχα εἰμὴ μόνον μερικαὶ ἑκατοντάδες χιλιάδων γροσίων· τὸ ἴδιον δὲ τρέχει καὶ εἰς τοὺς κατὰ καιροὺς δοθέντας ἐράνους».

Μὴ δ' εἴπη τις ὅτι καλῶς ἄρα ποιοῦντες οἱ ἰσχυροὶ τῶν ἐπαρχιῶν δὲν ἐπέτρεπον πλείότερον κράτος εἰς τοιαῦτα *Ἐκτελεστικά*, διότι τὰ *Ἐκτελεστικά* οὐδὲν ἠδύναντο νὰ πράξωσιν ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῶν *Βουλευτικῶν*, ἐν τοῖς *Βουλευτικοῖς* δὲ παντοδύναμοι ἦσαν οἱ ἰσχυροὶ τῶν ἐπαρχιῶν. Ἡ μήπως καὶ αὐταὶ αἱ ἐθνικαὶ συνελεύσεις ἐφρόντιζον νὰ ἐνεργήσωσι τι πρὸς θεραπείαν τῆς τοιαύτης ἀκολασίας καὶ ἀναρχίας; Ἡ ἐπὶ τῶν *Ἐθνικῶν λογαριασμῶν ἐπιτροπὴ* προοιμαζομένη εἰς τὴν πρὸς τὴν Γ' ἐθνικὴν συνέλευσιν ἔκθεσιν αὐτῆς ἔλεγεν· «Ὁ σκοπὸς τὸν ὁποῖον ἀνέλαβεν ἡ ἐθνικὴ αὕτη συνέλευσις, εἰς τὸ νὰ ἐπεξεργασθῶσιν οἱ παρελθόντες λογαριασμοί, εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ πράγματα ἐκεῖνα ὅσα στερεώνουν ἀληθῶς τὰς ἐπικρατείας... ἀλλὰ διὰ νὰ ἐκτελεσθῇ καλῶς ὁ ἀνωτέρω σκοπὸς εἶναι χρεῖα καὶ νὰ δώσῃ ἡ σεβαστὴ ἐθνικὴ συνέλευσις ὅμμα προσεκτικὸν καὶ ὀξυδεργὲς εἰς τὰς μέχρι τοῦδε γεννηθείσας ἐπεξεργασίας τῶν ἐθνικῶν τούτων λογαρια-

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Αρ. 7%,

Γρ. 250:

ΕΘΝΙΚΟΝ ΤΑΜΕΙΟΝ

Χρεωσούνται Τρόσια Διακόσια πενήντα με τέκον έτήσιον όκτω τά έκατόν, διδόμενον κατά εξαμηνίαν, και έξεφλούνται είς έτη τρία Η παρούσα όμολογία είναι δεκτική είς αγοράν έθνικών κτημάτων· πρετιμάται από μετρητά· είναι δεκτική και είς τά συναλλάγματα, κατά τόν Νόμον τόν έκδοθέντα έν Επιδάφυρτην ή. Ιανουαρίου αιώκ. Αρ. α.

Έν Κορίνθω την 25. Αυγ. 1822.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟΥ.

Α. Μανζουροπούλου

Ο Μινίστρος τής Οικονομίας
Ναυτίλ Νόβας

Αρχιγραμματεύς τής
Επικρατείας.

Θ. Νικη

Όμολογία γροσίων 250 έκ τών έκδοθεισών από τοϋ 1822 και έξής. (Έξεδόθησαν γρ. 100, 250, 500 και 1000) Όπογραφή πρωτότυπος είναι μόνον τοϋ Π. Νοταρά, αί δέ άλλαι στερεότυποι διά σφραγίδος. Μέγεθος φρυσικόν. Άνακοινοϋται υπό Ι. Βλαχογιάννη.

σιμῶν, καὶ οὕτω διὰ τούτου νὰ δυνηθῇ νὰ γνωρίσῃ ὅπως οὖν ἀρκετῶς τοὺς τρόπους διὰ τῶν ὁποίων τὸ ἔθνος πρέπει εἰς τὸ ἕξῃς νὰ ἐμπιστεύεται τὰ δημόσια πράγματα». Λόγοι χρυσοῖ, εἰς τοὺς ὁποίους ὅμως ἡ ἔθνικὴ συνέλευσις οὐδεμίαν φαίνεται δοῦσα προσοχήν. Οὐδεμίαν τοῦλάχιστον εὔρομεν ἀναφερομένην ἐπὶ τῆς ἐκθέσεως ταύτης ἐνέργειαν, ἂν ὅχι ἄλλο, ἀποδοκιμασίαν τινὰ καὶ κατάκρισιν. Ἀντὶ δὲ τούτων πάντων ἐπὶ τοῦ πρωτοτύπου ὑπάρχει μόνον ἀπλῶς σεσημειωμένη ἡ λέξις *ἀνεγνώσθη* !

Ἡ σφραγὶς
τῆς πελοποννησιακῆς Γερουσίας

Τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς
(Κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ βαναροῦ ἀξιωματικοῦ Καϊνμπέργκερ, εὗρισκομένην
ἐν τῷ Στρατιωτικῷ Ἀρχεῖῳ τοῦ Μονάχου)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ο ΧΕΡΣΑΙΟΣ ΑΓΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1821 ΚΑΙ 1822

Ἐὰν ἡ ἐπανάστασις περιέμενε νὰ χειραγωγηθῇ καὶ νὰ συντηρηθῇ ὑπὸ τοιούτων Ἐκτελεστικῶν καὶ τοιούτων Βουλευτικῶν καὶ τοιούτων ὑπουργείων τῆς οἰκονομίας, ἤθελε βεβαίως καταστραφῇ ἔξ ἀρχῆς. Κατωρθώθη δὲ νὰ εὐοδωθῇ ὁπωδήποτε χάρις πρὸ πάντων εἰς τὰς ἀτομικὰς ἐνεργείας εὐαρίθμων τινῶν ἀνδρῶν, οἵτινες, ἂν οὐδεὶς ἔξ αὐτῶν ἔσχε τὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ νὰ δράξῃ κραταιῶς τὰς ἡνίας τῆς ὅλης Ἑλλάδος, ἠδυνήθησαν τοῦλάχιστον νὰ συμπυκνώσωσι μέχρι τινὸς εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν τὰς δυνάμεις τῶν διαφόρων αὐτῆς τμημάτων καὶ ἀπέβησαν οἱ ἀληθεῖς τοῦ ἀγῶνος κυβερνήται. Τοῦτο συνέβη ἐν Πελοποννήσῳ, τοῦτο ἐν ταῖς νήσοις, τοῦτο ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι καὶ τοῦτο περὶ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐξωτερικῶν ἡμῶν διαπραγματεύσεων.

Ὅτε κατὰ Μάρτιον τοῦ 1821 ἐξευρόαγη ἡ ἐπανάστασις ἐν Πελοποννήσῳ, ὁ ἡγεμὼν τῆς Μάνης Πέτρος Μαυρομιχάλης ἐφαίνετο ὁ ἀνθρῶπος ὁ προωρισμένος νὰ χειραγωγῇ τὰ τῆς χερσονήσου πράγματα. Προϊστάτο χώρας καὶ φυλῆς αἵτινες οὐδέποτε ὑπέκυψαν ὁλοσχερῶς εἰς τὴν ὀσμανικὴν κυριαρχίαν καὶ ἀείποτε σχεδὸν διετέλεσαν κατ' αὐτῆς στασιάζουσαι. Εἶχε λοιπὸν ὀρμητήριον ἀσφαλὲς καὶ στρατιὰν παρεσκευασμένην. Ἄν καθ' ἑαυτὸν δὲν ἦτο ἀνὴρ μάχιμος, εἶχεν ἀδελφὸν καὶ υἱοὺς ἀναδείξαντας περιφανεῖς πολεμικὰς ἀρετὰς ἐν τῷ ἀγῶνι. Καὶ ὅμως ἤρπασεν ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτοῦ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Πελοποννήσου ἀνὴρ ὅστις ἀνῆκε μὲν εἰς γενεὰν κλεφτῶν περιώνυμον, εἶχε συναγωνισθῇ μετὰ τοῦ Σταθᾶ περὶ Σκόπελον, εἶχε βουλευθῇ μετὰ τοῦ Ἀλῆ Φαριμάκη περὶ

έλληνοτουρκικῆς τινος ἐπαναστάσεως τῆς Πελοποννήσου, πράγματι ὅμως οὐδὲν εἶχε κατηρτισμένον ἐφόδιον ἵνα λάβῃ τηλικούτον ἀξίωμα. Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἦλθε κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1821 εἰς Μάνην ἐκ τῶν Ἰονίων νήσων, ὅπου εἶχε διατελέσει εἰς τὴν ἀγγλικὴν ὑπηρεσίαν καὶ προαθῇ μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ταγματάρχου. Παρηκολούθησε δὲ ὡς μικρὸς ἔτι καπετάνος τὸν Πέτρον Μαυρομιχάλην εἰς τὴν κατὰ τῶν Καλαμῶν πρώτην ἐκστρατείαν, τὴν ἐπαγαγοῦσαν τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως ταύτης τῇ 23 Μαρτίου. Ἀλλὰ τότε ἐχωρίσθη ἀμέσως ἀπὸ τὸν Μαυρομιχάλην καὶ ἀπῆλθε μετὰ 150 Μανιατῶν εἰς Καρύταιναν, ὅπου εἶχε προσκληθῇ ὑπὸ τῶν Δεληγιανναίων. Ὀλίγον μετὰ τοῦτον ἐνέβαλον εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς χερσονήσου ὁ Ἡλίας Μαυρομιχάλης, ὁ Νικήτας, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, ὁ Παπαφλέσσας καὶ ἄλλοι. Ἦτο δὲ ὁ Κολοκοτρώνης τῇ 27 εἰς τὸ χωρίον Τετέμπεϋ, μετὰξὺ Μεγαλοπόλεως καὶ Γόρτυνος, ὅτε οἱ Τοῦρκοι τοῦ Φαναρίου καὶ ἄλλων τινῶν χωρίων ἐπύρροντο ἵνα ἐνωθῶσι μετὰ τῶν τῆς Γόρτυνος καὶ μεταβῶσι πάντες ὁμοῦ εἰς Τρίπολιν. Ὁ Κολοκοτρώνης κατ' ἀρχὰς μόνος καὶ ἔπειτα τῇ συμπτῶσει τῶν ὀπλαρχηγῶν Καρυταίνης Πλαπουνταίων ἐπεχείρησε τῇ 28 νὰ διακωλύσῃ τὴν ἐνωσιν τῶν Φαναριτῶν μετὰ τῶν Γορτυνίων καὶ τοῦτο μὲν δὲν ἐπέτυχε, διότι οἱ Φαναρίται κατώρθωσαν νὰ περάσωσι καὶ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν ἀκρόπολιν, ἔπαθον ὅμως ζημίαν οὐ μικράν. Τὴν δὲ ἐπιοῦσαν καὶ τὰς δύο ἐπομένας ἡμέρας κατέφθασαν εἰς τοὺς ἡμετέρους βοήθειαι πολλαὶ ὑπὸ τὸν Ἡλίαν Μαυρομιχάλην, τοὺς Δεληγιανναίους, Κανέλλον καὶ Δημήτριον, τὸν Παπαφλέσσαν, τὸν Ἀναγνωσταρᾶν καὶ ἄλλους, ὥστε συμποσωθέντες ἅπαντες εἰς 6.000 ἐπολιόρκησαν τοὺς ἐν τῇ ἀκροπόλει κλεισθέντας γορτυνίους καὶ φαναρίτας Τούρκους. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἤρχισε τὸ ἀληθὲς ἱστορικὸν τοῦ Κολοκοτρώνη στάδιον.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἄγων τὸ 52 ἔτος τῆς ἡλικίας ἦτο τῶνόντι πεπλασμένος ἵνα ἄρξῃ τῆς Πελοποννήσου ὅπως αὕτη εἶχεν ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος. Τὸ εὐπαγὲς αὐτοῦ σῶμα, ἡ μεγάλη κεφαλὴ, ἡ μακρὰ κόμη, οἱ ἀεωῶδεις ὀφθαλμοί, τὸ εὐρὺ μέτωπον, ἡ βροντώδης φωνή, τὰ πάντα ἦσαν παρ' αὐτῷ ἐπιτήδεια νὰ καταπλήξωσιν ἐκ πρώτης ὄψεως τοὺς ρωμαλέους τῆς χερσονήσου ὁρεῖτας. Ἀλλὰ τὰ ἐξωτερικὰ ταῦτα προτερήματα δὲν ἤθελον ἀρκέσει ἵνα ἐξηγήσωσι τὴν ἀπροσμάχητον δύναμιν ἣν ἐκτήσατο δι' ὅλης τῆς ἐπαναστάσεως ἐπὶ τῶν ἀφελῶν ἐκείνων ψυχῶν. Ὁ Κολοκοτρώνης δὲν δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἀνὴρ μεγαλοφυΐας, εἶχεν ὅμως τοιαύτην καὶ τοσαύτην ὀρθότητα πνεύματος, εὐγλωττίαν, στρατηγικὴν δεξιότητα, πανουργίαν καὶ γνῶσιν τῶν πραγμάτων καὶ τῶν προσώπων οἷα καὶ ὅσα ἀπῆτοῦντο ἵνα ὑπαγάγῃ τοὺς Μωραῖτας τοῦ 1821 (1). Ἄν ἡ Ἑλλὰς περιορίζετο εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἡ Πελοπόννησος ἦτο χώρα ἡπειρωτικὴ, ὁ Κολοκοτρώνης ἤθελε λάβει βεβαίως ἐν αὐτῇ ἢν τάξιν ἐν Σερβίᾳ ὁ Μιλόσης Ὁβρένοβιτς. Ὅπως δὲ ἔχει ἡ Ἑλλὰς, καὶ μάλιστα ὅπως εἶχε τῷ 1821, ὅτε οἱ χαρακτῆρες τῆς Στερεᾶς καὶ τῶν νήσων ἦσαν πολὺ μᾶλλον ἰδιάζοντες ἢ τανῦν, οὔτε ἡδύνατο οὔτε ἐφαντάσθη ποτὲ ὁ ἀνὴρ νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος αὐτοῦ πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ ἢ τῶν παραλίων τῆς χερσονήσου. Ἀλλὰ τὴν Πελοπόννησον ἐθεώρησε δι' ὅλης τῆς ἐπαναστάσεως ὡς ἴδιον πλᾶσμα καὶ κτῆμα (2). Ἐντεῦθεν δὲ οὔτε αὐτὸς ἐκυβέρνησε τὴν Ἑλλάδα οὔτε ἄλλον ἀφῆκε νὰ κυβερνήσῃ αὐτὴν ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως. Κατ' ἀρχὰς συνετάχθη εἰλικρινῶς μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου δὲν ἠξέυρομεν πῶς ἤθελε πολιτευθῇ, ἐὰν ὁ Ὑψηλάντης ἐπετύγχανεν ἀποτυχόντος δὲ τούτου κατεξάνεσθαι μετ' ἀποτόμου τραχύτητος κατὰ τοῦ Μαυροκορδαίου καὶ τῶν προεστώτων. Ἐπὶ

(1) Οὐχ ἅταξ ὅμως ἔδειξε δείγματα τρανὰ μεγαλοφυΐας στρατιωτικῆς.

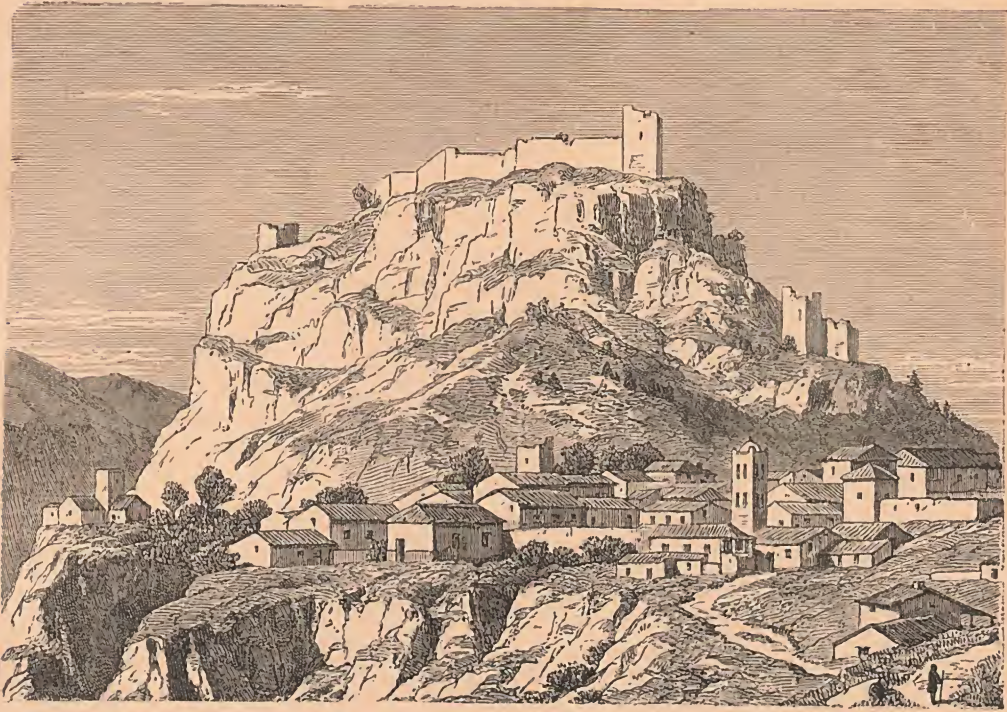
(2) Ὁ Θ. Κολοκοτρώνης εἶχεν ὡς ἀρχὴν ὅτι ἡ Πελοπόννησος πρέπει πρῶτον νὰ ἐλευθερωθῇ καὶ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις καὶ ἀφετηρία τῆς τῶν ἄλλων ἐλληνικῶν χωρῶν ἐλευθερώσεως.

τέλους ὅμως, ὅτε ἐκορυφώθησαν οἱ τῆς πατρίδος κίνδυνοι, ἐπεκράτησεν ἐν τῇ γενναίᾳ ἐκείνῃ ψυχῇ τὸ τῆς φιλοπατρίας αἶσθημα καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ὡς οὐδείς ἄλλος συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου καὶ ὡς οὐδείς ἄλλος ὑπηρετήσεν αὐτόν. Ἀλλ' ἔλθωμεν εἰς τὰς περιπετείας, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων ἐκτίσατο τὸ μέγα αὐτοῦ ἀξίωμα.

Οἱ ἑξ̄ χιλιάδες ἄνδρες οἵτινες συνέρρουσαν περὶ τὴν ἀκρόπολιν τῆς Καρυταίνης κατὰ τὰ τέλη Μαρτίου, οἱ πλεῖστοι ἄοπλοι ὄντες καὶ ἀνάσκητοι, διελύθησαν ὡς ἱστός ἀράχνης ἀμαχητὶ σχεδὸν ἅμα ἐπὶ λθεν ἐπικουρία ἐκ Τριπόλεως πρὸς τοὺς ἀποκεκλεισμένους Τούρκους. Ἀπαντες οἱ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ κατεπλάγησαν καὶ προέτειναν, μὴδ' αὐτοῦ τοῦ Παπαφλέσσα ἐξαιρουμένου, τὴν ὑποχώρησιν εἰς Μεσσηνίαν. Μόνος ὁ Κολοκοτρώνης ἐνόησεν ὅτι ὑποχωροῦντες εἰς τὴν ἄκραν τῆς χερσονήσου καὶ ἀρῆνοντες τὰ ἐνδότερα αὐτῆς εἰς τὴν διάκρισιν τῶν πολεμίων ἠθέλον διακινδυνεύσει τὴν τύχην ὅλου τοῦ κινήματος. Ἡ ἐκ Τριπόλεως ἐλθοῦσα ἐπικουρία δὲν ἠρξέσθῃ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῶν ἐν Καρυταίνῃ ἀλλὰ συνεπύγαγεν αὐτὴν εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐκείνην τῆς Πελοποννήσου ἢ Καρύταινα λοιπὸν ἔμενεν ἐλευθέρᾳ, οἱ διαλυθέντες ἠδύναντο νὰ συγκροτηθῶσιν αὐθις καὶ βαθμυδὸν νὰ ἀσκηθῶσι καὶ νὰ ὀπλισθῶσι κύριος δὲ σκοπὸς ἔδει νὰ προτεθῇ ἢ ἄλωσις τῆς Τριπόλεως, ἣτις δεξαμένη ἐντὸς τῶν τειχῶν αὐτῆς τὸ ἥμισυ περίπου τοῦ ὅλου τουρκικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Πελοποννήσου καὶ στερουμένη τροφῶν ἠδύνато νὰ περιζωσθῇ πανταχόθεν καὶ νὰ καταναγκασθῇ εἰς παραδόσιν ἄνευ μεγάλων πολεμικῶν ἔργων. Τοῦτου δὲ γενομένου ἡσφαλιζέτο ἡ ἐπανάστασις πολὺν μᾶλλον ἢ δι' οἰουδήποτε ἄλλου κατορθώματος περὶ τὰ κράσπεδα τῆς χερσονήσου διαπραχθέντος, καὶ ἂν ὑποτεθῇ ὅτι ἠδύνато νὰ διαπραχθῇ. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ἐλάλησεν ὅπως γράφομεν ἡμεῖς ἐνταῦθα πρὸς τοὺς κατεπτοημένους ὀπλαρχηγούς, οἵτινες ἠξίουσαν ὅτι μὴδὲν ἔχοντες νὰ γάμωσιν εἰς Καρύταιναν δέον νὰ ἀπέλθωσιν εἰς Μεσσηνίαν. Ὁ Κολοκοτρώνης, κατὰ τὰς αὐτοὺς μετ' ἄλγους ψυχῆς «δὲν πάγω πονθενά, ἀνέκραξεν. Ἄν θέλετε σεῖς, τραβᾶτε ἐγὼ θὰ μείνω ἐδῶ, ὅπου καὶ τὰ βουνὰ καὶ τὰ ποινὰ μὲ γνωρίζουν. Ἄν χαθῶ, κάλλιο νὰ μὲ φᾶν αὐτὰ». Καὶ οἱ μὲν ἀνεχώρησαν πάντες, οἰκτίροντες καὶ ἐμπαίζοντες τὸν ἄνδρα τοσοῦτον ὥστε ὁ Παπαφλέσσας εἶπεν εἰς ἕνα τῶν στρατιωτῶν «Βρέ, μείν' ἐσὺ μαζί του γὰ νὰ μὴν τὸν φᾶν οἱ λύκοι». Ὁ δὲ μείνας μόνος, ὀλομόναχος, προσηυχήθη πρὸς τὴν Παναγίαν καὶ ἐμάζυνσε πάλιν ἐδῶ κ' ἐκεῖ 300 περίπου ἄνδρας εἰς Πιάναν, χωρίον ἀπέχον 3 περίπου ὥρας ἐκ Τριπόλεως. Ἀλλὰ τῇ 5 Ἀπριλίου, μόλις ἐπεφάνη ἕτερος ἐκ Τριπόλεως τουρκικὸς στρατός, διελύθησαν καὶ πάλιν οἱ νεοσύλλεκτοι. Δὲν κατεβλήθη ὅμως οὐδὲ τότε ὁ ἀδάμαστος ἄνθρωπος ἀλλὰ γράφων ἀδιακόπως πανταχοῦ καὶ παριστῶν τὴν ἀνάγκην τῆς πολιορκίας τῆς Τριπόλεως εἶδε τελευταῖον εὐχαρίστως προσελθόντας πολλοὺς τῆς χερσονήσου ὀπλαρχηγούς καὶ καταλαβόντας εἰς μέγα περὶ τὴν πρωτεύουσαν κύκλον τὸ Πάπαρι, τὴν Βλαχοκερασιάν, τὸ Διάσελον, τὴν Ἀλωνίσταιναν καὶ τὰ Βέρβενα. Τὰ στίφη ταῦτα κατὰ μικρὸν πολλαπλασιασθέντα ἀνηγόρευσαν μὲν ἀρχιστράτηγον τὸν Πέτρον Μαυρομυχάλην ἀπεφάσισαν δὲ νὰ ἐκτελέσωσι τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη. Τὸ εὖρον τοῦτο στρατόπεδον, δι' οὗ περιεζώσθη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ἡ Τρίπολις πόρωθεν, συνετηρήθη μέχρι τῶν μέσων Μαΐου, ὅτε μὲν ἀντέχον εἰς τὰς ἐξόδους τῶν Τούρκων ὅτε δὲ περὶ τινα σημεία διαλυόμενον ὑπ' αὐτῶν ἀλλὰ μετ' ὀλίγον πάλιν συγκροτούμενον τότε δὲ ἐδέησε νὰ ὑποστῇ δοκιμασίαν σπουδαιότεραν.

Ὁ Χουρσίτ πασᾶς ἐξέπεμψεν ἐξ Ἰωαννίνων δυνάμεις λόγου ἀξίας πρὸς περιστολὴν

τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ μὲν Κιοσὲ Μεχμέτ πασᾶς ἔλαβεν ἐντολὴν νὰ δαμάσῃ πρῶτον τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ ἔπειτα νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον ὃ δὲ Μουσταφάμπεϋς ἐστάλη κατ' εὐθείαν ἐπὶ τὴν χερσόνησον διὰ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, ἣτις δὲν εἶχεν ἔτι κινηθῇ. Ὁ Μουσταφάμπεϋς κατελθὼν ἀκωλύτως εἰς Πάτρας, λεηλατήσας τὴν πόλιν ταύτην, καύσας τὸ Αἶγιον, διασκορπίσας τοὺς πολιορκοῦντας τὸν Ἀκροκόρινθον καὶ τὸ Ναύπλιον

Ἡ ἀκρόπολις τῆς Καρυταίνης

εἰσῆλθε τῇ 6 Μαΐου εἰς τὴν Τρίπολιν. Ἡ ἄφιξις αὐτοῦ κατεπτόησε τοὺς πολιορκοῦντας. Ὁ Κολοκοτρώνης προέτεινεν ἀμέσως νὰ καταληφθῇ ἰσχυρῶς τὸ Βαλτέτσι (Κεφ. Β' βιβλ. Ε' τοῦ Α' τόμου) καὶ εὐτυχῶς ὁ Ἡλίας Μαυρομιχάλης ἐξετέλεσε πρῶτος τὸ ἔργον. Μετ' ὀλίγον δὲ συνῆλθον αὐτόθι καὶ ἄλλοι ὀπλαρχηγοί, ἡ ὅλη δύναμις ἀπηρτίσθη ἔξ 845 ἀνδρῶν, ἠγείτο δὲ συμπάντων ὁ τοῦ Ἡλίου θεῖος Κυριακούλης καὶ κατελέγετο μεταξὺ τῶν μαχητῶν ὁ τοῦ Ἡλίου ἀδελφὸς Ἰωάννης ἑτῶν 14. Ὁ Κολοκοτρώνης ὠδήγησεν αὐτοὺς πῶς πρέπει νὰ ὀχυρωθῶσι, παρεσκεύασε τὰ ἄλλα σώματα, ἵνα δράμωσιν εἰς βοήθειαν ἐν καιρῷ εὐθέτω καὶ ἀεικίνητος ὢν ἐκοιμᾶτο εἰς Βαλτέτσι, προεγεύετο εἰς Πιάναν καὶ ἐδείπνει εἰς Χρυσοβίτσι. Τρόντι τῇ 12 πρωὶ ὁ Μουσταφάμπεϋς ἐβάδισε πρὸς τὸ Βαλτέτσι ἄγων 6.500 πεζοὺς, 1500 ἵππεις καὶ 2 πυροβόλα ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ ρήξῃ πρὸς τοῦτο τὸ μέρος τὸν ἀποκλεισμόν, νὰ προελάσῃ ἐπὶ τὴν Λακωνίαν καὶ δαμάσας αὐτὴν νὰ ἐπαγάγῃ τῆς ὅλης Πελοποννήσου τὴν χεῖρωσιν. Ὁ Κολοκοτρώνης τυχὼν τὴν ὥραν ἐκείνην εἰς Χρυσοβίτσι, χωρίον ἀπέχον 2 1/2 περίπου ὥρας ἀπὸ τὸ Βαλτέτσι, δὲν παρενρέθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν ἀγῶνα, ὃν διεξήγαγον καρτερικῶς οἱ περὶ τὸν Κυριακούλην καὶ τὸν Ἡλίαν ὀπισθεν τῶν προχείρων ἐκείνων ὀχυρωμάτων, τὰ ὅποια ἐκαλοῦντο

ταμπούρια. Μετά 3 ὥρας κατέφθασαν ὁ Κολοκοτρώνης ἀπὸ Χρυσοβίτσι καὶ ὁ Πλαπούτας ἀπὸ Πιάναν καὶ ἤρχισαν παρενοχλοῦντες ἔξωθεν τοὺς πολεμίους, οἱ δὲ περὶ τὸν Κυριακούλην ἐνθαρρυνθέντες ἐξηκολούθησαν ἀνθιστάμενοι μέχρι τῆς ἑσπέρας, ὅτε ἑκάτεροι τῶν διαμαχομένων διετήρησαν τὰς οἰκείας θέσεις. Περὶ μέσας νύκτας παρεισέδυσεν ὁ Κολοκοτρώνης εἰς Βαλτέτσι καὶ ἠσπάσθη τοὺς ἀγωνισαμένους, ὅλος καρδιά καὶ χαρά (!) καὶ αὐτὸς μὲν ἐπέστρεψεν εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἄλλοι ὅμως ἱκανοὶ προσῆλθον εἰς τὸ χωρίον

Ὁ Κολοκοτρώνης

διὰ νυκτὸς ἐπίκουροι, ὥστε τὴν ἐπιούσαν, ἐπαναληφθείσης τῆς μάχης, οἱ ἐντὸς τοῦ Βαλτεσίου ἀντὶ ν' ἀμύνονται, ὅπως τὴν προτεραίαν, ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἀντιπάλων καὶ πῆσαντες αὐτοὺς ἔτρεψαν μετ' οὐ πολὺ εἰς φυγὴν, οἱ δὲ πρῶτοι τραπέντες διωκόμενοι συμπαρέσυραν καὶ τὸ κύριον τοῦ Μουσταφάμπευ σῶμα, ὅστις δὲν ἐσώθη εἰμὴ ἀροῦ ἀπώλεσε τὸν ἵππον αὐτοῦ. Εἶχε δὲ διατάξει τὰ πράγματα ὁ Κολοκοτρώνης εἰς τρόπον ὥστε πᾶσαι αἱ ἀποσκευαὶ καὶ τὰ φορητὰ καὶ τὰ πυροβόλα περιέπεσον εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἡμετέρων, οὔτινες ἔλαβον προσέτι καὶ ἄλλα πολλὰ λάφυρα, διότι οἱ φεύγοντες, ἵνα ἀναγκαιώσωσι τὴν ὀρμὴν τῆς καταδιώξεως, ἔρριπτον τὰ ἐπίχρυσα καὶ ἐπυργυρωμένα αὐτῶν ὅπλα. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἔξακριβωθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν τῇ διημέρῳ τούτῃ ἀγῶνι ἑκατέρωθεν πεσόντων. Οἱ Τούρκοι πολεμήσαντες ἐν ὑπαίθρῳ ἔπαθον βεβαίως ζημίας πολὺν μείζονας τῶν Ἑλλήνων, ὧν τραυματῖαι καὶ νεκροὶ δὲν ἐγένοντο πολλοί. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον ὑπῆρξεν ὅτι ἡ πολιτορχία δὲν διελύθη καὶ ὅτι τὸ θάρρος τῶν Ἑλλήνων ἠῤῥησεν. Εὐλόγως ἄρα τὸ ἐν Βαλτεσίῳ τρόπιον ἐλογίσθη ὡς ὁ θεμέλιος λίθος τῆς πελοποννησιακῆς ἀνεξαρτησίας καὶ δικαίως ἐξυμνήθη ὡς ἐν τῶν μᾶλλον ἀξιωματικῶν ἔργων τῆς ἐπαναστάσεως. Τὸ θάρρος τῶν ἡμετέρων ἀπέβη τρόντι τοσοῦτον ὡς ἐκ τοῦ κατορθώματος ἐκείνου ὥστε, ὅτε μετὰ τινος ἡμέρας, τὴν νύκτα τῆς 17 πρὸς τὴν 18, ὁ Μουσταφάμπευς προσέβαλε δι' ἑξακισχιλίων πεζῶν καὶ ἱππέων καὶ δύο πυροβόλων τὰ Δολιανὰ, ὅπου ἴστατο μετὰ ἀνδρῶν 200 ὁ Νικίτας, ὁ ἀνεψιὸς οὗτος τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ δεξιὸς αὐτοῦ βραχίων, ἀντέστη ἐπὶ ὥρας πολλὰς· οἱ ἐν Βερβένοις δὲν ἠδυνήθησαν νὰ δράμωσιν ἀμέσως εἰς βοήθειαν, παρακλυθέντες ὑπὸ ἰσχυρᾶς τουρκικῆς δυνάμεως. Ἐπὶ τέλους ὅμως κατίσχυσαν καὶ ὀρμήσαντες ἐπὶ τὰ Δολιανὰ ἐπήγαγον τὴν γενικὴν τῶν πολεμίων τροπὴν. Ἐκεῖ ἐν μέσῳ τοῦ πυρὸς ἀνευφημήθη τὸ πρῶτον ὁ Νικίτας *Τουρκοφάγος*.

Μετὰ ἓνα περίπου μῆνα ἀφίκετο εἰς Πελοπόννησον ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης καὶ ἤρχισεν ἡ προμνημονευθεῖσα ἔρις αὐτοῦ πρὸς τοὺς προεστώτας. Ὁ Κολοκοτρώνης

(!) Ἡ κατάληψις τοῦ Βαλτεσίου, ὁ κατὰ μαζρὸν καὶ λεληθότως ἐνεργούμενος ἀποζήλεισμός τῆς Πελοποννήσου καὶ ἡ δέσμευσις τῆς ἐπαναστάσεως ἐν τῇ κέντρῳ τῆς χερσονήσου ἦσαν μεγαλοφρενῆς ἐπίνοιαι στρατιωτικαὶ καὶ πολιτικαὶ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη.

ετάχθη μετ' αὐτοῦ. Τὸ πρακτικὸν τοῦ ἀνδρὸς τούτου πνεῦμα κατενόει τοσοῦτο τότε τὴν ἀνάγκην γενικοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐπαναστάσεως ὥστε, ὅτε μετὰ τὴν ἐν Βαλτετσίῳ νίκην ἔγραψε πρὸς τὸν Μουσταφάμπεῦν νὰ παραδοθῇ, ἔλεγε πρὸς τοὺς ἄλλους «καὶ ἂν θέλῃς ἔλα εἰς αἰσθησίν, ἀνθρώπε, καὶ μὴ παίρνῃς εἰς τὸν λαϊμόν σου τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι, ὅταν παραδώσουν τὰ ἄρματα τους, θέλει ζήσουν φιλικὰ μὲ ἡμᾶς ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ

κραταιοτάτου καὶ πολυχρονίου πριγκίπου μας Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου». Καθ' ἃ προῦπεδείξαμεν, δὲν ἐγγνώμεθα ὅτι ἔμελλε νὰ μὴ διαφωνήσῃ μέχρι τέλους πρὸς τὸν πληρεξούσιον τοῦ γενικοῦ ἐπιτρόπου, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν οὗτος ἤθελεν ὑπερισχύσει. Ἐνῷ οἱ προύχοντες ἤθελον πρὸ πάντων νὰ ἄρχωσιν ἐν ταῖς ἰδίαις ἐπαρχίαις, ἐνῷ ὁ ὀρίζων τοῦ Ὑψηλάντου περιελάμβανε σύμπασαν τὴν Ἑλλάδα, ὃ' ἐν τῷ μέσῳ ἱστάμενος Κολοκοτρώνης εἰς οὐδένα ἐνόει νὰ παραχωρήσῃ τὴν τῆς Πελοποννήσου ἀρχήν. Ἀλλὰ τότε ὑπεστηρίξε πάσῃ δυνάμει τὸν Ὑψηλάντην καὶ μετ' οὗ πολὺ ἔδωκεν αὐτῷ δεῖγμα ἐξαίρετον τῆς ἑαυτοῦ ἀξίας· διότι τῇ 10 Αὐγούστου κατετρόπωσε λαμπρῶς τοὺς ἐπὶ συλλογῇ τρωφῶν ἐξεληθόντας πολεμίους

Ἡ ἄλωσις τοῦ Λάλα ὑπὸ τῶν Ἑπτανησίων, ἀγομένον
ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέου Μεταξᾶ

(Κατὰ τὴν ἐν ταῖς Στοαῖς τοῦ Μονάχου εἰκόνα τοῦ Ἑσς)

εἰς τὴν Γράναν, ἥτοι τὴν τάφρον ἣτις ἐκ προνοίας αὐτοῦ πάλιν εἶχεν ὀρυχθῇ περὶ τὴν ἄκρην τοῦ ὄρους Μαινάλου, τὴν καλουμένην Μύτικαν. Μετὰ τὴν μάχην τῆς Γράνας ὁ ἀποκλεισμός ἀπέβη στενώτερος, ὃ δὲ πληρεξούσιος τοῦ γενικοῦ ἐπιτρόπου ἔγραψεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῆς Τριπολιτσᾶς τῇ 13 Αὐγούστου 1821, πρὸς τὸν γενναϊότατον καπετάνιον Θεοδωράκην Κολοκοτρώνην, ἐπιστολήν, ἐν εἵδει διαταγῆς τῆς ἡμέρας, ἀνομολογοῦσαν τὴν στρατηγικὴν αὐτοῦ πρόνοιαν καὶ ἀποδίδουσαν αὐτῷ τὴν νίκην.

Ἐν τῷ μεταξύ τὸ ἐν τῇ Ἡλιδι μεσόγειον χωρίον Λάλα, ὑπὸ γενναίων Ἀλβανῶν

ἀνέκαθεν κατεχόμενον καὶ πολιορκηθὲν ὑπὸ Ἑλλείων καὶ ἄλλων, ἐκενώθη ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἀπελθόντων εἰς Πάτρας· διέπρεψαν δ' ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ οἱ Ἴόνιοι ὑπὸ τὸν Κωνσταντῖνον καὶ τὸν Ἀνδρέαν Μετάξαν. Καὶ ἔπειτα ἀλλεπαλλήλως παρεδόθησαν ἡ Μονεμβασία καὶ τὸ Ναυαρίνον δι' ἑλλειψιν τροφῶν ἡ αὐτὴ δὲ τύχη περιέμενε προδήλως τὴν Τρίπολιν. Εἶχε μὲν εἰσέλθει εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον ὁ ὁσμανικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Καρᾶ Ἀλῆν καὶ κίνδυνος ἐντεῦθεν παρήχθη μήπως ἀποβιβάσῃ εἰς τὰ ἀρκτικά τῆς

Ἡ Τρίπολις — Γενικὴ ἄποψις

Πελοποννήσου παρὰ τὰς δυνάμεις ἱκανὴν νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν τῆς πρωτεύουσας· τούτου δ' ἐνεκεν ὁ Ὑψηλάντης ἐνόμισε καθῆκον αὐτοῦ νὰ δράμῃ μετὰ 2.000 ἀνδρῶν πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο. Ἀλλ' ὁ Καρᾶ Ἀλῆς οὐδεμίαν ἀπεβίβασε δύναμιν, καὶ ἐν τῇ ἀπουσίᾳ τοῦ Ὑψηλάντου κατελήφθη τελευταῖον, Σεπτεμβρίου φθίνοντος, ἡ Τρίπολις. Ἐπὶ τῆς ἀλώσεως ταύτης οὐ μόνον πᾶσα ἡ λεία διηρπάγη μηδαμῶς χρησιμεύσασα εἰς τὰς κοινὰς τοῦ

ἔθνους ἀνάγκας ἀλλὰ συνέβη προσέτι σφαγὴ ἀνωφελὴς καὶ ἀνηλεὴς πολλῶν χιλιάδων ὁσμανιδῶν, ὡς βεβαιοῦται. Μόνοι οἱ πλουσιώτατοι καὶ ἐγχευτάτοι αὐτῶν διεσώθησαν ἀντὶ ἁδρῶν λύτρων ὑπὸ τινῶν τῶν ὀπλαρχηγῶν, ἰδίως δὲ ὁ Κολοκοτρώνης ἐξησφάλισε τὴν ἀναχώρησιν τῶν Ἀλβανῶν, διακινδυνεύσας μὲν κατὰ τὴν ἀπὸ τῆς πόλεως ἔξοδον αὐτῶν προπέμψας δ' αὐτοὺς μέχρι τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου διὰ τοῦ Πλαπούτα, ὅστις ἔλαβε βραδυτέρον παρὰ τῶν διασωθέντων, ἀφοῦ ἀφίκοντο εἰς Ἡπειρον, ἐπιστολὴν εὐχαριστήριον, ἐν ἣ ἑξυμνούν τὸν Κολοκοτρώνην ὡς εὐεργέτην. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἐξεργάγη κατὰ πρῶτον σπουδαίως ἡ μετὰ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ προσεστώτων ἔρις. Τινὲς ἐκ τούτων ἀγανακτοῦντες διότι ἔβλεπον αὐτὸν προπέμποντα τοὺς Ἀλβανοὺς ἀπερχομένους μετὰ τῶν ἰδίων πραγμάτων καὶ σκευῶν ἠθέλησαν νὰ κινήσωσι τὸν ὄχλον κατὰ τοῦ ἀνδρός· καὶ ἀποτυχόντες ἐξετράπησαν εἰς ὕβρεις καὶ ἀπειλὰς. Ἀλλ' ἐκεῖνος εἶπεν ἀταράχως πρὸς τὸν γραμματεῖα αὐτοῦ Φωτιάδον· «Τώρα ὅπου ὁ ἅγιος Θεὸς ἠθέλησε καὶ μᾶς ἐδυνάμωσε καὶ ἐπήραμε τὴν Τριπολιτῆν, ὡς λέγουν ὅτι θέλουν . . . ἡλιπίζαν νὰ κληρονομήσουν τοὺς Τούρκους καὶ νὰ μείνουν αὐτοὶ εἰς τὸν τόπον τους, ἀλλ' ἀργὰ τὸ ἐσυλλογίσθησαν».

Ἐσπευδεν ὁμῶς πολὺν τοιαῦτα περὶ αὐτῶν λόγων. Ἐδέησε νὰ ἐπέλθωσι κίνδυνοι φοβερώτατοι, ἵνα ἐξασφαλισθῇ τὸ κράτος αὐτοῦ· καὶ ἀφοῦ δ' ἐπανειλημμένως ἀπεδείχθη ὁπόσον ἦτο ἀπαραίτητος ἡ ὑπεροχὴ του πάλιν δὲν ἔπαυσε μέχρι τέλους ἔχων ἐκείνους ἀντιπράττοντας. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως προέτεινε νὰ ὠφεληθῶσιν

ἐκ τοῦ ἐντεῦθεν παραχθέντος τρόμου τῶν πολεμίων, ἐπιπίπτοντες κατὰ τῶν Πατρῶν. Ἄλλ' οἱ προύχοντες τῆς Ἀχαΐας, μὴ θέλοντες νὰ παρὰσχωσιν αὐτῷ νέαν ἀφορμὴν θορύμβου καὶ κραταιώσεως, ἐδήλωσαν πρὸς τὸν Ὑψηλάντην ὅτι δὲν ἔχουσιν ἀνάγκη τῆς βοηθείας τοῦ Κολοκοτρώνη, μέλλοντες αὐτοῖς νὰ ἐπιχειρήσωσι τὸ ἔργον. Καὶ ἐπεχείρησαν τῶντι νὰ κυριεύσωσι μόνοι τὰς Πάτρας ἀλλὰ μετ' ὀλίγον διεσκορπίσθησαν τῇδε κακεῖσε ὑπὸ τῶν πολεμίων. Ὁ δὲ Ὑψηλάντης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἐτράπησαν ἐπὶ τὴν ἄλωσιν τοῦ

Ναυπλίου, τὸ ὁποῖον ὁμῶς τροφοδοτηθὲν περὶ τὰ τέλη τοῦ Ὀκτωβρίου δὲν ἠδύνατο νὰ κυριευθῇ εἰμὴ ἐξ ἐφόδου. Ἀλλὰ τοιοῦτό τι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ κατορθωθῇ διὰ τῶν ἀτάκτων ἡμῶν σιμῶν, τὰ ὁποῖα καρτερικῶς μὲν ἐμάχοντο ὅπισθεν ὀχυρωμάτων ἀνεπιτήδεια δὲ ἦσαν πρὸς τὰς ἐκ τοῦ συστάδην μάχας καὶ ἔτι μᾶλλον πρὸς τὰς ἐφόδους. Ὅθεν ὁ Ὑψηλάντης ἀνῆρτησεν ἀπάσας αὐτοῦ τὰς ἐλπίδας εἰς μικρόν τι σῶμα τακτικοῦ στρατοῦ, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐν τῇ μετὰξὺ καταρτισθῇ δι' ἐπιμελείας αὐτοῦ εἰς Καλάμας ὑπὸ τοῦ γάλλου ὑπολοχαγοῦ τῶν ἐπιλέκτων Βαλέστα καὶ εἰς τοὺς μετ' αὐτοῦ συντεταγμένους ὀλίγους γερμανοὺς φιλέλληνας. Τὸ σῶμα ὁμῶς τοῦτο οὐ μόνον εὐάριθμον ἦτο ἀλλ' οὔτε εἶχε τὸ βαρὺ πυροβολικὸν τὸ ἀπαραίτητον ἵνα ἀνοιχθῇ ρήγμα ὥστε ἐδέησε νὰ πλησιάσωσιν εἰς τεῖχη ἀκέραια καὶ ν' ἀναβῶσιν εἰς αὐτὰ διὰ κλιμάκων. Ἐξώρμησαν οὐδὲν ἥττον οἱ ἀτρόμητοι μαχηταί· δεκατευθύνοντες ὁμῶς ὑπὸ καταστρεπτικοῦ πυρὸς καὶ ἀποβαλόντες νεκροὺς καὶ τραυματίας 50 περίπου φιλέλληνας καὶ τακτικούς, ἐν οἷς καὶ τὸν γενναῖον Βυρτεμβέργιον ἀρχηγὸν τῶν φιλελλήνων Λίνσιγγ, ἐδέησε νὰ υποχωρήσωσιν. Ἐφεδρεία τακτικῶν οὐδεμία ὑπῆρχεν ἵνα ἐπαναληφθῇ ὁ ἀγὼν. Ὄθεν ὁ Ὑψηλάντης ἀπῆλθεν ἐξ ἀνάγκης εἰς Ἄργος. Ἔλαβε δὲ περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἰανουαρίου ἀποζημιώσιν τινα διὰ τὴν ἀποτυχίαν ἐκείνην, παραδοθέντος εἰς αὐτὸν τοῦ Ἀκροκορίνθου δι' ἑλλειψιν τροφῶν. Ἀλλ' εἶναι θλιβερὸν νὰ το εἴπωμεν· τινὲς τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ, ἵνα μὴ προσλάβῃ τὴν τιμὴν ταύτην, προέτρεπον χωρίως τοὺς Τούρκους νὰ ἐπιμείνωσιν ἀνθιστάμενοι καὶ μὴ ἐπιτυχόντες τοῦ σκοποῦ ὠφελήθησαν ἐκ τῆς ἐπισυμβάσης τῷ ἀνδρὶ ἀσθενείας καὶ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Κολοκοτρώνη, ἵνα παρασπονδήσωσι, καὶ ἔσφαξαν τὴν διὰ συνθηκῶν παραδοθεῖσαν φρουράν. Ἡ παραβίασις αὕτη τῶν συντεθειμένων, ἧς ὁμοία καὶ ἔτι χειρῶν ἐγένετο προηγουμένως καὶ ἐν Μονεμβασιά καὶ ἐν Ναυαρίνῳ, ἵνα μὴ ὑπομνήσωμεν τὰς φοβεράς σκηναὶς τῆς Τριπόλεως, ἡμπορεῖ ἴσως νὰ ἐξηγηθῇ ἐκ τοῦ προαιωνίου μετὰξὺ τῶν δύο φυλῶν καὶ θρησκειῶν πάθους ἀλλὰ νὰ δικαιολογηθῇ δὲν ἐπιτρέπεται. Καὶ δυστυχῶς ἐπανελήφθη πολλάκις ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἡ ἱστορικὴ πλάτανος τῆς μονῆς Καλαβρύτων, ὑπὸ τὴν σκιάν της ὁποίας συγγενετροφθέντες οἱ ἐπαναστάται ἐκήρυξαν τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἔθνους

Μικρὸν πρὸ τῆς ἀλώσεως τοῦ Ἀκροκορίνθου καὶ μικρὸν μετ' αὐτὴν συνεπλήρωσεν ἡ πρώτη ἐν Ἐπιδαύρῳ συγκροτηθεῖσα ἐθνικὴ συνέλευσις τὸ ἔργον αὐτῆς. Τῇ μὲν 1 Ἰανουαρίου 1822 ἐπήφρισε τὸ προσωρινὸν πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος τῇ δὲ 15 ἐξέδοτο

Ὁ Ἀκροκορίνθος κατὰ τὴν ἐπανάστασιν

τὴν διακήρυξιν ἐκείνην ἥτις γραφεῖσα μὲν ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Νέγρη ὑπογραφεῖσα δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου ὡς προέδρου τῆς συνελεύσεως καὶ ὑπὸ 58 πληρεξουσίων εἶναι τὸ κάλλιστον τῆς συνελεύσεως ταύτης ἔργον καὶ τὸ κάλλιστον ἴσως ἔγγραφον ἐξ ὧσων ποτὲ ἐπὶ 60 ἔτη ἐξέδωκεν ἑλληνικὴ συνέλευσις ἢ κυβέρνησις. Ἐδικαιολόγει τὴν ἐπανάστασιν, διέκρινεν αὐτὴν ἐπιμελῶς ἀπὸ τῶν δημαγωγικῶν καὶ στασιωδῶν κινήματων, τὰ ὁποῖα τοσοῦτον τρόμον ἐνέπνεον τότε εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐξήγει πῶς ἔνεκα τῶν πρώτων τοῦ πολέμου περιπετειῶν παρεκωλύθη ἐπὶ ἔτος ὀλόκληρον ὁ ὀργανισμὸς τοῦ πολιτικοῦ τῆς Ἑλλάδος συντάγματος, καὶ συνεπέρανε τὸν λόγον ἀναφωνοῦσα «εἶθε ὁ κραταῖος τοῦ Ὑψίστου βραχίων ν' ἀνιψώσῃ καὶ ἀρχομένους καὶ ἄρχοντας, τὴν Ἑλλάδα

ὀλόκληρον πρὸς τὴν ἀρεδρον αὐτοῦ Σοφίαν, ὥστε νὰ γνωρίσωσι τὰληθῆ των ἀμοιβαῖα συμφέροντα καὶ οἱ μὲν ἄρχοντες διὰ τῆς προνοίας οἱ δὲ λαοὶ διὰ τῆς εὐπειθείας νὰ στερεώσωσι τῆς κοινῆς ἡμῶν πατρίδος τὴν πολύνεκτον εὐτυχίαν. Εἶθε! Εἶθε!». Εὐλόγως δὲ τῇ ἀληθείᾳ ἐπανελάμβανε τοσαύτις τὴν εὐχὴν ταύτην, ὥσάν εἶχε τὴν προαίσθησιν ὅτι χρόνος μακρὸς, μακρότατος, ἔμελλε νὰ παρέλθῃ πρὶν ἢ αὕτη ἐκπληρωθῇ. Αὐτὸ τὸ πολίτευμα ἔμελλε νὰ παρεμβάλλῃ δυσυπέροβλητα πρὸς τοῦτο κωλύματα. Ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἡ διακήρυξις ἐκείνη, ἂν δὲν ἔμελλε νὰ καρποφορήσῃ ἐν Ἑλλάδι, ἦτο βεβαίως ἐπιτηδειοτάτη νὰ προσενήσῃ ἀγαθὴν ἐντύπωσιν εἰς τὸν ξένον κόσμον.

Προσέτι τῇ 15 Ἰανουαρίου ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις ἐξελέξατο κατὰ τὴν κ' § τοῦ ὀργανικοῦ νόμου προέδρον μὲν τοῦ Ἐκτελεστικοῦ τὸν Μαυροκορδάτον μέλη δὲ τὸν Ἀθανάσιον Κανακάρην, τὸν Ἀναγνώστην Παπαγιαννόπουλον (Δεληγιάννην), τὸν Ἰωάννην Ὁρλάνδον καὶ τὸν Ἰωάννην Λογοθέτην. Αὐθημερὸν δὲ πάλιν τὸ Ἐκτελεστικὸν

διώρισε τὸν Θεόδωρον Νέγρη, ἀρχιγραμματέα τῆς Ἐπικρατείας, μινίστρον τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων καὶ πρόεδρον τοῦ συμβουλίου τῶν μινίστρων· τὸν Ἰωάννην Κωλέττην μινίστρον τῶν ἐσωτερικῶν, τὸν Πανοῦτσον Νοταρᾶν τῆς οἰκονομίας, τὸν Νόττην Μπότσαρην τοῦ πολέμου· ἐπιτροπὴν ἐκ τριῶν εἰς τὸ μινιστέριον τῶν ναυτικῶν· τὸν Θεόδω-

ρον Βλάσιον μινίστρον τοῦ δικαίου· τὸν ἐπίσκοπον Ἀνδρούσης Ἰωσήφ τῶν θρησκευτικῶν καὶ τὸν Λάμπρον Νάκον τῆς ἀστυνομίας. Ποτὲ πληρέστερον μινιστέριον δὲν ἠδύχησε νὰ ἀπολαύσῃ ἡ Ἑλλάς· ἀλλ' ἡ ἐντελεστικότητα αὕτη τῶν κυβερνήσεων οὐδὲν ἔμελλε τῇ ἀληθείᾳ νὰ κυβερνήσῃ. Ἡ προσωρινὴ διοίκησις τῆς Ἑλλάδος, ὅπως ἐλέγετο, ἀπηρτίσθη μὲν ἐν Ἐπιδαύρῳ, ὅπου καὶ παρέμεινε μέχρι τῆς 22 Ἰανουαρίου, ἀλλ' ἀπὸ τῆς 31 ἐγκαθιδρύθη εἰς Κόρινθον. Ἐκεῖ ἤρχισε νὰ γράφῃ τὸ ἐκτελεστικὸν πρὸς τὸ βουλευτικόν, τὸ βουλευτικὸν πρὸς τὸ ἐκτελεστικόν, ἀμφότερα δὲ πρὸς τὰς Γερουσίας καὶ τὸν Ἀρειον Πάγον· τὸ ἐκτελεστικὸν πρὸς τοὺς μινίστρον, καὶ ἰδίᾳ πάλιν πρὸς τοὺς μινίστρον

Ὁ Κολοκοτρώνης καὶ τὰ παλληγάρια του
(Εἰκὼν τοῦ Ἔως ἐν ταῖς Στοαῖς τοῦ Μονάχου)

ὁ ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας. Ἐντεῦθεν ἐκορυφώθη ὁ κυκεὼν, τοῦ ὁποίου τὰ σπέρματα ὑπῆρχον ἐν αὐτῷ τῷ πολιτεύματι. Τὸ Βουλευτικὸν καὶ ὄχι τὸ Ἐκτελεστικὸν ἀπεφάσιζε ποῦ θέλει γίνεαι ἐκστρατεία καὶ ποῦ δὲν θέλει γίνεαι· τὸ Βουλευτικὸν καὶ ὄχι τὸ Ἐκτελεστικὸν διώριζε τοὺς ἐκστρατεύοντας ἀξιωματικούς· καὶ ἐν γένει τοσοῦτον ἐπενέβαιναν εἰς τὰ ἔργα τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ὥστε ἀνεμυγνύετο καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἐλάχιστα ἀστυνομικὰ πράγματα. Αἱ μόναι σπουδαῖαι κυβερνητικαὶ πράξεις αἱ τότε γενόμεναι ἦσαν τὸ δάνειον τῶν 5 ἑκατομμυρίων, περὶ τῆς τύχης τοῦ ὁποίου ὀμιλήσαμεν ἐν τοῖς πρόσθεν, καὶ τὸ περὶ ναυτικοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν παρὰ τὴν Ἑλλάδα, περὶ οὗ θέλομεν ὀμιλῆσαι κατωτέρω. Ἐν τούτοις ἡ κυβερνήσις ἔμεινε κατ' ἀρχὰς ἐντελῶς ἐλευθέρα περὶ τὰς ἐνεργείας αὐτῆς, ἀφοῦ καταργηθέντος τοῦ διαρκοῦς καὶ πραγματικοῦ ἀξιωματοῦ τῆς ἀρχιστρατηγίας ὑπὸ τοῦ ἀπὸ 9 Ἰανουαρίου ψηφίσματος τῆς Ἐθνικῆς

Συνελεύσεως περὶ στρατιωτικοῦ ὀργανισμοῦ ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης περιορίσθη εἰς τὴν ἀνώδυνον λειτουργίαν τοῦ προέδρου τοῦ Βουλευτικοῦ· ὁ δὲ Κολοκοτρώνης διωρίσθη νὰ στρατεύσῃ ἐπὶ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, καί, τούτου μὴ γενομένου, ἐπετροπή τὴν πολιτορξίαν τῶν Πατρῶν. Ἀλλὰ τί τὸ ἐκ τούτου ὄφελος, ὅταν αὐτὸ τὸ πολίτευμα παρεκώλυε

Ἡ παρὰ τὸ Παλαμῖδεον στρατοπέδουσι τῶν ἐπαναστατῶν

τὴν κυβέρνησιν νὰ πράξῃ τι, ὁσάκις δὲ ἀπεφάσιζε νὰ πράξῃ «αἱ ὑποθέσεις καὶ αἱ διαταγαὶ τῆς Διοικήσεως ἔμενον ἀνεργητοὶ διὰ τὴν ἑλλειψιν ἐκτελεστικῆς δυνάμεως», ὥς ἔγραφεν ἐπισήμως τῇ 2 Μαρτίου ὁ πρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ πρὸς τὸ Ἐκτελεστικόν;

Δὲν ἠξεύρομεν ἂν ὁ Μαυροκορδάτος ἐπίσθιη τότε ὅτι καταλύσας πρὸ τινῶν μηνῶν τὸ οἰκοδόμημα τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀρχίσει νὰ κατασκευάζῃ ὁ Ὑψηλάντης καὶ ἀναπληρώσας αὐτὸ δι' ἄλλον ἰδίον ἐπὶ τῆς ἅμμον ἐκτίσεν· ἀλλ' ἐπολιτεύθη βεβαίως εἰς τρόπον μαρτυροῦντα ὅτι ἀπηλπίσθη νὰ πράξῃ τι γενναῖον διὰ

τοῦ ἐν Ἑπιδιόρῳ πολιτεύματος. Ὁργανώσας ἐκ τοῦ προχείρου τοὺς ὀλίγους τακτικούς ὅσοι εἶχον συγκεντρωθῇ διὰ τῆς προνοίας τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τοὺς ὀλίγους φιλέλληνας ὅσοι εἶχον προσέλθει εἰς Κόρινθον ἀνεχώρησε μετ' αὐτῶν ἐν ἀρχῇ Μαΐου, ἵνα δράμῃ εἰς βοήθειαν τῆς κινδυνεύουσας δυτικῆς Ἑλλάδος, καταλείπων εἰς τοὺς συντρόφους αὐτοῦ τὸ ἔργον τοῦ νὰ ἐκτελέσωσι τὸ ἀνεπίδεκτον ἐκτελέσεως πολίτευμα καὶ νὰ ἐξέλθωσι τῶν περιπλοκῶν εἰς τὰς ὁποίας μετ' οὐ πολὺ ἤρχισε νὰ ἐμβάλλῃ αὐτοὺς ἡ ὑπὸ τῆς νέας τῶν πραγμάτων τάξεως τοσοῦτο περιφρονηθεῖσα ἀντίπαλος μερίς. Ὁ μὲν Δημήτριος Ὑψηλάντης ἠνέσχeto μετ' ἀξιοζήλου αὐταρκειᾶς τὴν ἀπὸ τῆς ἀρχιστρατηγίας καθάρσεσιν αὐτοῦ, περιμένων τὴν πρώτην περίστασιν ἵνα ὑπηρετήσῃ ὥς ἀπλοῦς στρατιώτης τὴν πατρίδα· ἀλλὰ ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ἦτο ἄνθρωπος νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τοὺς προεστώτας τὴν ἀνενόχλητον τῆς ἐξουσίας κατοχήν. Ἀπελθὼν ἐπὶ τὴν πολιτορξίαν τῶν Πατρῶν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Μαρτίου ἀπέκλεισεν ἀμέσως τοὺς πολεμίους ἐντὸς τῆς πόλεως ταύτης διὰ μάχης

συγκροτηθείσης περὶ τὴν μονὴν τοῦ Γηροκομείου. Διὰ τοὺς δεινοὺς ὅμως κινδύνους ὅφ' ὧν ἠπειλήθη τότε ἡ δυτικὴ Ἑλλὰς ἱκανοὶ τῶν περὶ αὐτὸν ὀπλαρχηγῶν ἐδέησε νὰ δράμωσιν αὐτόθι· αὐτὸς ὁ δεύτερος υἱὸς τοῦ Γενναῖος διεπεραιώθη εἰς τὴν ἀντικεῖν παραλίαν. Ὅθεν ἀπέβη ἀδύνατον νὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ τῶν Πατρῶν πολιορκία, ὁ δὲ ἀργὸς μείνας Κολοκοτρώνης ἡτοιμάζετο νὰ ἀνατρέψῃ τὸ ἔργον τῆς Ἐπιδαύρου, ὅτε κίνδυνος μέγας ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου κρεμασθεὶς ἔδωκεν αὐτῷ ἀφορμὴν νὰ ἀποδείξῃ δι' ἄλλου εὐγενεστεροῦ τρόπου ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν ἠδύνατο νὰ σωθῇ ὑπὸ τοῦ πολιτεύματος ἐκείνου. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἰστορήσωμεν τὰ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Δράμαλι ἀνάγκη νὰ ἴδωμεν τί συνέβαιναν ἐν τῇ μεταξὺ ἐν τῇ ἐκτὸς τοῦ ἰσθμοῦ Ἑλλάδι.

Σφραγὶς τῆς Μαγνησίας

Ἐκτὸς τοῦ ἰσθμοῦ ἡ ἐπανάστασις ἐφάνη κατ' ἀρχὰς λαβοῦσα ἔκτασιν μεγάλην. Κατὰ Μάιον τοῦ 1821 ἐξηγέρθη ἡ Χαλκιδικὴ ὑπὸ ἀρχηγὸν καὶ προστάτην τὸν Ἐμμανουὴλ Παπᾶν, μεγαλέμπορον καὶ τραπεζίτην τῶν Σερρῶν. Ἐὰν συγχρόνως ἐκινεῖντο οἱ Ὀλύμπιοι, τὸ ἐπιχείρημα ἠδύνατο νὰ εὐδοκιμήσῃ. Οἱ Ὀλύμπιοι ὅμως ἠπράκτεσαν ἐπὶ ἔτος ὅλον. Ἐν τῇ μεταξὺ δὲ οἱ τῆς Χαλκιδικῆς ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν ἐντὸς τῆς χερσονήσου Παλλήνης (Κασσάνδρας). Ἐκεῖ ἀντέστησαν μέχρι τοῦ τέλους Ὀκτωβρίου, ἀλλὰ τότε ὁ νέος τῆς Θεσσαλονίκης διοικητὴς Ἀβουλαβὸν πασᾶς αὐτοὺς μὲν κατετρόπωσε κατέπεισε δὲ καὶ τὰς ὀχυρὰς τοῦ ἀγωνύμου ὄρους Ἄθω μονὰς, αἵτινες εἶχον κοινωνήσει τοῦ κινήματος, νὰ παραδοθῶσιν. Αἱ μοναὶ αὗται οὔτε προθυμίαν οὔτε καρτερίαν ἱκανὴν ἔδειξαν καὶ ἐτιμωρήθησαν πικρῶς τούτου ἕνεκα, διότι οὐ μόνον ὁμήρους ἠναγκάσθησαν νὰ δώσωσι καὶ 2 καὶ ἡμισυ ἑκατομμύρια γροσίων νὰ καταβάλωσιν ἀλλὰ τῇ 15 Δεκεμβρίου ἐδέχθησαν προσέτι φρουρὰν τουρκικὴν 3.000 ἀνδρῶν παραμείνανσαν αὐτόθι καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος, ἥτοι ἐπὶ ἔτη ἑννέα. Κατόπιν ἐορτῆς, ἐν μηνὶ Μαΐῳ τοῦ 1822, ἐπανεστήσαν οἱ ἀρματολοὶ τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἡ Νιάουσα· ἀλλ' ὁ Ἀβουλαβὸν πασᾶς ἐδάμασε καὶ τοῦτο τὸ κίνημα. Σπονδαῖος ἀγὼν οὐδεὶς οὐδὲ ἐν Θεσσαλίᾳ διεξήχθη. Ἐπανεστὴ μὲν ἐν ἀρχῇ Μαΐου ἡ Θετταλομαγνησία δι' Ἀνθίμου τοῦ Γαζῆ ὑπὸ τὸν ὀπλαρχηγὸν Κυριάκον Βασδέκην καὶ Βουλὴν Θετταλομαγνησίας αὐτόθι συνεκροτήθη ἀλλ' ἐπελθὼν ἐκ Λαρίσης Ἱδ. Μελέκ πασᾶς, σταλεῖς ὑπὸ τοῦ αὐτόθι ἀρχοντος Μαχμὺν πασᾶ τῆς Δράμας, διέλυσε ὥς ἰστὸν ἀράχνης τὸ κίνημα ἐκεῖνο καὶ ἐπυρόλησε καὶ ἐλεηλάτησε τὰ ἄλλοτε τοσοῦτο πλούσια χωρία τῆς Μαγνησίας.

Ὅθεν ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 1822 ἡ ἐπανάστασις πρὸς τοῦτο τὸ μέρος περὶεστάλη ἐντὸς τῆς σήμερον λεγομένης ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ἐνταῦθα εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τῶν τελευταίων ἡμερῶν τοῦ Μαρτίου 1821. Ὁ ἀρματολὸς Πανουριάς ἐξηγέρθη πρῶτος πάντων ἐν Ἀμφίσσει· τοῦτον παρηκολούθησεν ἀμέσως ὁ Λῆμος Σκαλτσᾶς ἐν Δωρίδι· συγχρόνως σχεδὸν ὁ Διάκος ἐν Λεβαδείᾳ καὶ κατόπιν ὁ Ἰωάννης Δουβουνιώτης εἰς Βουδουνίτζαν. Ὁ Μήτσος Κοντογιάννης τῆς Ὑπάτης ἐδίστασεν ἔφ' ἱκανόν, ἀλλὰ τελευταῖον ἠνώθη ἐκὼν ἄκων μετὰ τῶν ἄλλων. Ἀφ' ἑτέρου οἱ Μενιδιάται καὶ οἱ Χασσιῶται τῆς Ἀττικῆς ἐπολιορκήσαν τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἐγένοντο δὲ κινήματα τινα καὶ εἰς Εὐβοίαν, ὅπου οἱ ἡμέτεροι κατέλαβον τὰ ὀχυρὰ Βουσακία. Ἐν τῇ μεταξὺ ὅμως ἐπῆλθον κατὰ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ὁ Ὁμέρ Βριώνης καὶ ὁ Κιοσὲ Μεχμὲτ πασᾶς, ἀποσπασθέντες μετὰ 9.000 πεζῶν καὶ ἱππέων ἐκ τοῦ περὶ τὰ Ἰωάννινα.

στρατοπέδου τοῦ Χουρσίτ πασᾶ. Ὁ Κοντογιάννης ἔμεινεν ἀμέσως οὐδέτερος, ὁ δὲ Πανουριᾶς, ὁ Δυοβουνιώτης καὶ ὁ Διάκος, ἔχοντες 1.500 ἄνδρας ἀπεφάσισαν νὰ καταλάβωσι τὰς δύο ὁδοὺς αἰτνες ἦγον ἢ μὲν εἰς τὴν Λοκρίδα καὶ τὴν Βοιωτίαν διὰ τῶν Θερμοπυλῶν ἢ δὲ εἰς τὴν Φωκίδα διὰ τῆς Χαλκομάτας. Ἐν τῷ μέσῳ ἔστη ὁ Διάκος

Ἀθανάσιος Διάκος

(Εἰκὼν τοῦ Ἔως ἐν ταῖς Στοαῖς τοῦ Μοναχοῦ)

εἰς Λαμιάσταν καὶ τὴν γέφυραν τοῦ Σπερχειοῦ Ἀλαμάναν ἔνθεν δὲ καὶ ἔνθεν ὁ μὲν Πανουριᾶς εἰς Χαλκομάταν ὁ δὲ Δυοβουνιώτης εἰς τὴν γέφυραν τοῦ ποταμίου Δύρου. Πρῶτοι προσεβλήθησαν τῇ 22 Ἀπριλίου ὁ Πανουριᾶς καὶ ὁ Δυοβουνιώτης καὶ μετὰ τινὰ ἀντίστασιν ἐτράπησαν. Μόνος δ' ἔμεινεν ὁ Διάκος καὶ τότε διεπράχθη εἰς Λαμιάσταν καὶ Ἀλαμάναν ἔργον τὸ ὁποῖον μάτην ἠθέλομεν ἐπιχειρήσει νὰ περιγράψωμεν μετὰ τὴν ἐξυμνήσαντα αὐτὸ δημῳδὴ ποιήσιν. Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος, καταλιπὼν προῳμῶς τὸν μοναχικὸν βίον, εἶχε ριφθῇ εἰς τὰ βουνὰ καὶ ἔζησεν ὡς κλέφτης· καὶ ὑπηρέτησεν ἔπειτα τὸν Ἀλῆ πασᾶν καὶ παρήτησεν αὐτὸν κατόπιν ἅμα ἠσθάνθη προσεγγίζουσας τὴν καταγίδα τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας. Ἔως ἐδῶ δὲν διαφέρει ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους. Ἀλλ' ὁ Διάκος ἦτο νέος· ἦτο ὠραῖος· ἐπέτειλεν ὡς μετέωρον λαμπρὸν

ἐν τῇ αὐγῇ τῆς ἐπαναστάσεως· καὶ ἐν ἀκαρεῖ ἄφαντος γενόμενος κατέλιπεν ὀπισθεν αὐτοῦ τὴν μνήμην μάρτυρος ἅμα καὶ μαχητοῦ· ὥστε ἀνῆκει εἰς τὴν παραδοσιν ἅμα καὶ τὴν ἱστορίαν καὶ εἶναι κτῆμα τοῦ λαοῦ μᾶλλον ἢ τῆς ἐπιστήμης. Λέγει δὲ ὁ λαὸς ὅτι, ὅταν ὁ Διάκος ἰστάμενος εἰς Ἀλαμάναν εἶδε πλακώσαντα τὸν Ὀμιὲρ Βριώνην,

«Καρδιά, παιδιά μου, φώναξε, παιδιά, μὴ φοβηθῆτε»
 »Ἀνδρεῖα, ὥσάν Ἕλληνες, ὥσάν Γραικοὶ σταθῆτε». —
 Ἐκεῖνοι ἐφοβήθησαν καὶ ἐσκόρπισαν στοὺς λόγκους.
 Ἔμειν' ὁ Διάκος στὴ φωτιά μὲ δεχοχτῶ λεβέντες.
 Τρεῖς ὥρες ἐπολέμαε μὲ δεχοχτῶ χιλιάδες,
 Σχίσθηκε τὸ τουφέκι του καὶ ἐγίνηκε κοιμᾶτια
 Καὶ τὸ σπαθὶ του ἔσυρε καὶ στὴ φωτιά ἐμβῆζεν.
 Ἔκοψε Τούρκους ἀπειρους καὶ ἔφτά μπουλουμπασῆδες,
 Πλὴν τὸ σπαθὶ του ἔσπασεν ἀπ' ἀπὸ τὴν χούφταν,
 Κ' ἔπεσ' ὁ Διάκος ζωντανὸς εἰς τῶν ἐχθρῶν τὰ χέρια.
 Χίλιοι τὸν πῆραν ἀπ' ἐμπρὸς καὶ δυὸ χιλιάδες πίσω.

Κι Ὁμιῖρ Βριώνης μυστικὰ στὸν δρόμον τὸν ἐρώτα·
 «Γένεσαι Τοῦρκοζ, Διάκο μου, τὴν πίστι σου ν' ἀλλάξης;
 »Νὰ προσκυνᾷς εἰς τὸ τζαμί, τὴν ἐκκλησίαν ν' ἀφήσης;» —
 Κ' ἐκεῖνος τ' ἀπεκρίθη καὶ μὲ θυμὸν τοῦ λέγει·
 «Πᾶτε κ' ἐσεῖς κ' ἡ πίστις σας, μουρτάτες, νὰ χαθῇτε.
 »Εγὼ Γ'ραικὸς γεννήθηκα, Γραικὸς θέλ' ἀπεθάνω...
 »Ἄν θέλετε χίλια φλωριά καὶ χίλιους μαχμουτιέδες,
 »Μόνον πέντ' ἔξι ἡμερῶν ζωὴν νὰ μοῦ χαρίστε,
 »Ὅσον νὰ φθάσ' ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ὁ Θανάσης Βάϊας».
 Σὰν τ' ἄκουσ' ὁ Χαλήλιπεῦς, μὲ δάκρυα φωνάζει·
 «Χίλια πουργιὰ σᾶς δίνω ἡγὼ, κι ἀζόμια πενταζόμια
 »Τὸν Διάκο νὰ χαλάσετε, τὸν φοβερό τὸν κλέφτη,
 »Ὅτι θὰ σβύσῃ τὴν Τουρκιὰ καὶ ὅλο τὸ Δοβλέτι».
 Τὸν Διάκο τότε πήρανε καὶ στὸ σουβλί τὸν βάλανε·
 Ὁλόρθον τὸν ἐστήσανε κι αὐτὸς χαμογελοῦσε.

Ἐπὶ μίαν μόνην στιγμὴν, ἀναλογισάμενος τὴν νεότητά αὐτοῦ καὶ τὸ κάλλος τῆς περιστοιχιζούσης αὐτὸν ἑαρινῆς φύσεως, ἐμεινιμοίωσεν εἰπών·

Γιὰ δὲς καιρὸ πὺν διάλεξε ὁ χάρος νὰ μὲ τᾶρῃ
 Τώρα π' ἀνθίζουν τὸ κλαριά καὶ βγάν' ἡ γῆ χορτάρι.

Ἄμέσως δ' ἔπειτα ἀναλαβὼν τὴν ἀδάμαστον αὐτοῦ καρτερίαν καὶ ὡς ἐκμανεῖς ὑπὸ τῆς φιλοπατρίας καὶ κατὰ τοῦ κατὰ τῶν πολεμίων πάθους

Τὴν πίστι τοὺς τοὺς ὕβριζε, τοὺς ἔλεγε μουρτάτες.
 «Ἐμέν' ἂν ἐσουβλίσετε, ἕνας Γραικὸς ἐχάθη·
 »Ἄς εἶν' καλὰ ὁ Ὀδυσσεὺς κι ὁ καπετάν Νικίτας.
 »Αὐτοὶ θὰ κάψουν τὴν Τουρκιὰ καὶ ὅλο σας τὸ Δοβλέτι».

Οὐδ' ἐπεκαλέσθη ἐπὶ ματαίῳ κατὰ τὴν ὑστίτην αὐτοῦ ὥραν ἐκδίκησιν παρὰ τοῦ Ὀδυσσέως. Μετὰ τὴν τροπὴν τοῦ Δυοβουνιώτου καὶ τοῦ Πανουριᾶ καὶ τὸν θάνατον τοῦ Διάκου οἱ πολέμοι διελθόντες τῇ 7 Μαΐου τὰς Θερμοπύλας ἐπεχείρησαν νὰ ἐμβάλωσιν εἰς τὴν Ἀμφισσαν. Τότε παρέστη εἰς μέσον ὁ Ὀδυσσεὺς. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀνδρούτσου καὶ γεννηθεὶς ἐν Ἰθάκῃ τῷ 1788 ἦτο συνομήλικος περίπου τοῦ Διάκου. Εἶχεν ὑπηρετήσῃ ὅπως ὁ φίλος αὐτοῦ ἐκεῖνος, τὸν Ἀλῆ πασάν, ἀλλ' ὅτε ἐξεργάγη ἡ ἐπανάστασις ἦτο εἰς Ἐπτάνησον, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἔδραμεν ἀμέσως διὰ Πατρῶν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα αὐτοῦ, τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, καὶ ἔφθασεν ἐγκαίρως εἰς Ἀμφισσαν, τὴν ἐπιούσαν οὕτως εἰπεῖν τῆς ἐν Λαμάρσῃ καὶ ἐν Ἀλαμάνῃ καταστροφῆς. Ἐν τῷ ᾧμα συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ Πανουριᾶ καὶ τοῦ Δυοβουνιώτου κατέλαβε τὸ χάνι τῆς Γραβιάς, ἥτοι τοῦ στενοῦ τοῦ φέροντος πρὸς τὴν Ἀμφισσαν. Καὶ αὐτὸς μὲν εἰσῆλθεν εἰς τὸ πλινθόκτιστον καὶ ἀσθενὲς ἐκεῖνο οἰκοδόμημα μετὰ 120 λογάδων ἐθελοντῶν, ἔνθεν δὲ καὶ ἔνθεν κατελήφθη ἡ ὁδὸς ἀριστερᾷ μὲν ὑπὸ τοῦ Πανουριᾶ καὶ τοῦ Δυοβουνιώτου δεξιᾷ δὲ ὑπὸ τοῦ Κοσμᾶ Σουλιώτου. Ἀλλ' ᾧμα ἐπιφανέντος τὴν πρωίαν τῆς 8 τοῦ Ὁμιῖρ Βριώνη συνέβη ἐνταῦθα ὅτι πρὸ 14 ἡμερῶν εἰς Θερμοπύλας. Μετὰ τινα ἀντίστασιν οἱ περὶ τοὺς τρεῖς ἐκείνους ὁπλαρχηγοὺς ἐτροπήσαν καὶ ἐσκορπίσθησαν εἰς τὰ ὄρη, ὥστε ἅπανα ἡ δύναμις τῶν πολεμίων ἐπέπεσε κατὰ τοῦ Ὀδυσσέως. Δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἀντέστησαν οἱ περὶ αὐτὸν γενναῖοι μαχηταὶ εἰς τὰς ἐπανειλημμένας τῶν ἀντιπάλων αὐτῶν ἐφόδους, φρονεύσαντες ὑπὲρ τοὺς 300 καὶ διπλασίους τραυματίσαντες. Τὴν δ' ἐπελθοῦσαν νύκτα ἐπεχείρησαν ἔξοδον καὶ διήλθον διὰ τῶν πολεμίων μὴ ἀποβαλόντες ἐν ὅλοις εἰμὶ 6 νεκροὺς. Ἄ! διατί νὰ μὴ πέσῃ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ Ὀδυσσεὺς!

ἐπιζήσας οὐδὲν μὲν μέγα διέπραξεν ἔκτοτε, καίτοι κτησάμενος ὑπεροχὴν ὁμολογούμενην, περιποιήσας δὲ εἰς τὴν φιλαρχίαν αὐτοῦ χαρακτηρὰ ὄντως προδοτικόν, ἐτελεύτησε δέσμιος οἰκτρῶς. Εἰς Γραβιὰν ὅμως ἔσωσε τῶντι τὴν ἐπανάστασιν. Ἀνέωχθη μὲν αὖθις ἡ ὁδὸς ἀλλ' ὁ Ὀμὲρ Βριώνης, ὅστις εἶχεν ἐλπίζει νὰ διελάσῃ ἀμαχητὶ διὰ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἵνα εἰσέλθῃ εἰς Πελοπόννησον καὶ διαλύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως, συναντήσας τοσοῦτο καρτερικὴν ἀντίστασιν, ἐνόησεν ὅτι ἤθελεν εἶναι παντελῶς ἀσύνετον νὰ προχωρήσῃ ἐν ὄσῳ τὰ ὀπίσθια αὐτοῦ δὲν ἤθελον ἀσφαλισθῇ· ὅθεν ἀπεφάσισε πρῶτον νὰ ἐπιπᾶσῃ κατὰ τῆς Βοιωτίας, τῆς Εὐβοίας καὶ τῆς Ἀττικῆς. Συγχρόνως οἱ Πελοποννήσιοι, αἰσθανόμενοι ὅτι τὸ πᾶν ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς ἐνισχύσεως τοῦ ἐκτὸς τοῦ Ἰσθμοῦ ἀγῶνος, ἐπεμφαν αὐτόθι περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου ἐπικουρίαν ἀξιόλογον ὑπὸ τὸν Ἥλιαν καὶ κατόπιν ἐτέραν ὑπὸ τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην. Οἱ δὲ πολέμοι ἐκυρίευσαν μὲν τὴν Λεβάρειαν προσέλαβον δ' ἐπικουρίαν 2.500 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Δεμῆρ πασᾶν, καὶ μετ' ὀλίγον ἀνηγγέλθη ἐτέρα πολὺ μείζων, 8.000 περίπου ἀνδρῶν, κατερχομένη ἐκ Μακεδονίας ὑπὸ τὸν Βεϋρὰν πασᾶν, ἀλλ' αὕτη δὲν κατώρθωσε νὰ ἐνωθῇ μετὰ τοῦ Ὀμὲρ Βριώνη καὶ τοῦ Κιοσὲ Μεχμέτ πασᾶ. Ἄμα ἐγνώσθη ὅτι ὁ Βεϋρὰν πασᾶς ἔφθασεν εἰς Λαμίαν, 1600 περίπου Ἑλληνας ὑπὸ τὸν Δουβουνιώτην, τὸν Πανουριὰν καὶ τὸν Γούραν ἀναπληροῦντα τὸν Ὀδυσσεά, ὅστις δὲν προσέφθασεν εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης, κατέλαβον τὴν λεωφόρον τῶν Βασιλικῶν, δι' ἧς εὐλόγως προσιώνισεν ὁ Δουβουνιώτης ὅτι ἔμελλε νὰ διέλθῃ ὁ Βεϋρὰν πασᾶς. Τῶντι τῇ 26 Αὐγούστου ἐκίνησεν ὁ πασᾶς οὗτος ἐκ Πλατανιάς καὶ πλησιάσας μετὰ δυνάμεως τετραπλασίας καὶ πυροβόλων ἐπεχείρησε νὰ διελάσῃ ἐκ παντὸς τρόπου. Ἀλλ' ἐνταῦθα συνεκροτήθη μία τῶν μάλλον ἀξιοληνημονεύτων μαχῶν τῆς ἐπαναστάσεως καθ' ἑαυτὴν τε καὶ διὰ τὰ ἀποτελέσματα τὰ ὅποια ἐπήγαγε. Πεισματωδῶς ἐπετέθη ὁ Βεϋρὰν πασᾶς, ἀλλὰ πεισματωδέστερον ἀντέστησαν οἱ ἡμέτεροι, ἀριστεύσαντος τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους τοῦ Γούρα. Μετὰ πολύωρον δὲ σύγκρουσιν ἐτράπησαν οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐπέστρεψαν κακῶς ἔχοντες εἰς Πλατανίαν. Ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ἀπέβαλον 700 φονευθέντας, ἐν οἷς ἓνα πασᾶν καὶ πολλοὺς ἀνωτέρους ἀξιωματικούς, 18 σημαίας, 800 πολεμιστηρίους ἵππους· τοσοῦτος δὲ ὑπῆρξεν ὁ τρόμος αὐτῶν ὥστε τὴν ἐπιούσαν ὁ Βεϋρὰν πασᾶς ἀπῆλθεν εἰς Λαμίαν καταλιπὼν εἰς Πλατανίαν πᾶσαν σχεδὸν αὐτοῦ τὴν συσκευὴν καὶ κόψας τὴν γέφυραν τοῦ Σπερχειοῦ, οὐδὲ ἠκούσθη ἔκτοτε οὐδὲ γνωί τὸν εἶναι τί ἀπέγινεν.

Οἱ δὲ ἐν Βοιωτίᾳ ἀρχηγοὶ τῶν πολεμίων οὔτε ὑπὲρ τοῦ ἐπερχομένου εἰς ἐπικουρίαν αὐτῶν Βεϋρὰν πασᾶ ἔπραξαν τι οὔτε τὴν ἐν Εὐβοίᾳ καὶ Ἀττικῇ ἐπανάστασιν ἠδυνήθησαν νὰ καταβάλωσιν. Ἐν Εὐβοίᾳ μὲν ὁ Ὀμὲρ Βριώνης δὲν ἠδυνήθη νὰ κατισχύσῃ τοῦ Ἀγγελῆ Γωβγίνα ἰσχυρῶς κατέχοντος τὰ Βουσακία, ἐν Ἀττικῇ δὲ διέλυσε μὲν τῇ 19 Ἰουλίου τὴν πολιορκίαν τῆς ἀκροπόλεως ἀλλ' εἰς τὴν ὑπαιθρον χώραν ἐξηκολούθει ἐνταῦθα ὁ ἀγών· ἐπῆλθον δ' ἐν τῇ μετὰξὺ ἡ καταστροφή τοῦ Βεϋρὰν πασᾶ καὶ ἡ ἄλωσις τῆς Τριπόλεως, ὁ Ὀμὲρ Βριώνης ὑπεχώρησεν εἰς Βοιωτίαν περὶ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου, ἐπανελήφθη δὲ ἡ πολιορκία τῆς ἀκροπόλεως ὑπὸ ἀρχηγὸν τὸν Ἥλιαν Μαυρομιχάλην. Καὶ ἐπὶ τέλους πλησιάζοντος τοῦ χειμῶνος οἱ ἐν Βοιωτίᾳ ἀρχηγοὶ τῶν πολεμίων, βλέποντες μὲν ὅτι ὁ στρατὸς αὐτῶν οὐσιωδῶς ἐπὶ ἕξ περίπου μῆνας ἡλαττώθη ἔνεκα τοῦ πολέμου, τῶν ἀσθενειῶν καὶ τῶν λιποταξιῶν, οὐδεμίαν δὲ προσδοκῶντες προσεχῇ βοήθειαν, ὑπεχώρησαν διὰ τῆς Ἀταλάντης εἰς Λαμίαν καὶ ἐκεῖθεν ἀπῆλθον εἰς Ἰωάννινα. Ἀλλ' ἐνῶ ἡ ἀνατολικὴ Ἑλλὰς ἀπηλλάγη οὕτω παντὸς κατεπίγοντος κινδύνου περιέπεσεν εἰς ἐσωτερικὰς περιπλοκάς ὁλεθρίας. Τότε ὁ Θεόδωρος Νέγρης κατήρτισεν ἐν Ἀμφίσσῃ τὴν *Νομικὴν* ἐκείνην *διάταξιν* τῆς ἀνατολικῆς χέρσου

ΣΥΝΘΗΚΑΙ, ταῖς ὁποίας εἶχαν δι' ὑπογεγραμμένοι ἐπίβοποι τῆς νῆστρατης.
Διοικητοὺς, οἱ, ἔφοροι τῶν Ἀθηνῶν, καὶ βασιλῆαις, καὶ οἱ ἐν τῇ Ἀγορᾷ πολε-
μικῶν Τεχνῶν. ὅτι καταβολῆς τῶν εἰσὶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, καὶ εἰς ἑκάστην ἀναγκὴν
ἐλθόντες, ἐπισκοποῦντες περὶ συνθηκῶν.

Κερ. Α. Οι τούτοι καὶ παραδόντες τὰ δάδα ἔνι νῶς τῶν Ἀποστόλων ποὶ δὲ τὰ ἑνὶ ἑαυτοῦ ἀποστολῆναι.
πρᾶγματα ἐνὶ νῶς δάδα.

8. Γι' ελπίδα κα' πολέμου με' εδμή και' δολιχήν εσπεύδον και' φόνε' κα' ἡπνὶ τοῖς τοῦ ποταμοῦ.

Γ. Πόσα περιπτώσεις Τετάνου νο. λαβή ένα πρόγραμμα στο 2^ο ετήσιο, είναι τα πρόβ. βλ. 1^ο και 2^ο και 3^ο αλλαγών. δύο υπερπρόβ. με 2^ο μετασχηματισμό βλ. 2^ο και 3^ο αλλαγών με 2^ο μετασχηματισμό βλ. 2^ο και 3^ο αλλαγών.

Δὲν ἀπὸ ἀσθενῶν, μαλακῶν, συμπεριλαμβανέντων καὶ ἐνερῶν, καὶ ἀδύνατον. ὅτι
ἔστιν ἐξ ἀρχῆς ἐξ ἑαυτοῦ καὶ οὐκ ἔστιν, ἐκ τοῦ Αἵ. καὶ οὐκ ἔστιν ἐκ ἀναγκῆς ἀπὸ
ζωνίου, καὶ λαβὴν τὸ ἔργον.

Ε. Ὅσοι τὸν Ἰσραὴλ διδόντες ἀντομαρτυροῦν καὶ μένουσιν ἐν ταῖς πόλεσιν, καὶ τοὶ συγγενεῖς ἰδοὺ
 ἔρασι καὶ οὐκ ἔχουσιν. Ὅσοι δὲ δίδουν καὶ ἀποτάσσουσιν τὴν ἡγήν, καὶ τοὶ ἐμβαρυντοῦσιν ἢ ἀποκύνουσιν
 ἐν ἐνδοσπίνοις καραβίοις, ὅσοι δὲ ποτὶ σπηλαία ἔλθουσιν, ἢ ποτὶ τὰς ἐκείθεν παρεκκλινὰς ἐκτρέφουσιν
 ὅσα ἐν λαγέδοις καὶ παζιμαῖς ἐκτρέφουσιν, ὅσοι δὲ ἐκτρέφουσιν καὶ τοὶ ναὺται οὗτοι.

Tavta touperisynousa melazōn tō dō perit epiballous, hō autabalous. hō dō
 hō dō autabalous hō dō perit epiballous, hō autabalous hō dō perit epiballous, hō autabalous
 hō dō perit epiballous hō autabalous hō dō perit epiballous, hō autabalous hō dō perit epiballous, hō autabalous
 hō dō perit epiballous hō autabalous hō dō perit epiballous, hō autabalous hō dō perit epiballous, hō autabalous

in Advers. 29th Dec. 1822 -

Ἐκ τῆς πόλεως ἔρχεται ὁ ἀρχιεπίσκοπος.

Οἱ ἔργοι ἡμῶν

21. 425. 2110

22. *Paronychia ulmi* Esfajagos
23. *X. arbutorum* succinidialis

" υπαρχουσας
 " συμμενον ταχαειντας

" $\mu\sigma\sigma\sigma/\mu\sigma\sigma\sigma$ $\mu\sigma\sigma\sigma$
" $\mu\sigma\sigma\sigma/\mu\sigma\sigma\sigma$ $\mu\sigma\sigma\sigma$

" 1857/10 25/7 1857/10 25/7

سوموار ۱۱۵۰

ואמר לה' אלהי אבותינו

22. *l'archevêque,*

...missions in

22

1

Θ' Αρχιεπίσκοπος

Veritas Liberabit

ΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ

.....

Συνθήκη παραδόσεως τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν.

Ἑλλάδος, ἥτις ἔμελλε νὰ αὐξήσῃ μᾶλλον ἢ νὰ καταπαύσῃ τὴν προτέραν ἀναρχίαν. Τότε δ' Ὀδυσσεὺς ἐστασίασε κατὰ τε τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ τῆς ἐν Κορίνθῳ κυβερνήσεως. Τότε παρακολυθέντος τοῦ Ὀδυσσεὺς νὰ ἐπέλθῃ εἰς ἐμφύχωσιν τῆς ἐν Εὐβοίᾳ ἐπαναστάσεως καὶ στρατεύσαντος ἐπὶ τούτῳ ἐν ἀρχῇ Ἰανουαρίου 1822 ἐξ Ἀττικῆς μόνου τοῦ Ἠλία Μαυρομυχάλη, ἔπεσεν εἰς μικράν τινα συμπλοκὴν πλησίον τῶν Στυρῶν ὃ εὐκλεῖς οὗτος τοῦ Βαλτετσίου πρόμαχος, ὃ τοσοῦτο προΐμως εἰς τὸν τάφρον συναπαγαγὼν τὰς ἐλπίδας ὅσας δικαίως ἡ πατρις εἶχε συλλάβει περὶ αὐτοῦ. Ὁ δὲ συνοδεύσας αὐτὸν θεῖός του Κυριαζούλης ἐσώθη μὲν τότε ἀπῆλθεν ὅμως εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἐπέπρωτο νὰ ἀποθάνῃ οὐδὲν ἥττον προΐμως καὶ ἐνδελεῶς. Καὶ ἡ γαγκασίθη μὲν τῇ 9 Ἰουλίου νὰ παραδοθῇ εἰς τοὺς ἡμετέρους ἢ τῶν Ἀθηνῶν ἀκρόπολις ἀλλ' ἡ ἄλωσις τῆς ἀκροπόλεως δὲν ἀντεστάθμισε τὴν καιρίαν πληγὴν ἣν εἶχεν ὑποστῇ ἡ ἐπανάστασις ἐν Εὐβοίᾳ καὶ τὴν ἀναρχίαν ἣτις ἐπεκράτει καθ' ὅλην τὴν ἐλευθέραν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ ὥς ἐκ τῆς ὁποίας μέγιστος ἐπεκρεμάσθη ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως κίνδυνος.

Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουτσός

(Ἡ θεωρουμένη ὡς πιστότερον ἀποδίδουσα τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ Ἀνδρουτσῶν εἰκὼν, ἔργον ἀγγίου φιλέλληκος)

Ὁ κίνδυνος οὗτος κατέστη τόσῳ μᾶλλον δεινότερος ὅσῳ ἔτι ἐπισφαλέστερα εἰ δυνατόν ἀπέβησαν τὰ κατὰ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, καίτοι ἡ ἐπανάστασις κατεῖχε πρὸς τοῦτο τὸ μέρος ἐν μέσῃ Ἠπειρῷ [τὰ ὄρη τοῦ Σουλίου ὄρη ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Δεκεμβρίου 1820 (Κεφ. Η' βιβλ. ΙΔ' τοῦ Ε' τόμου). Οἱ Σουλιῶται ἀπ' ἧς διὰ παραχωρήσεως τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἀνέκτησαν τὴν ἰδίαν πατρίδα οὐ μόνον ἐφαίνοντο ὑπὲρ τούτου κατὰ τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων διαγωνιζόμενοι ἀλλὰ, ὥς φθάντες προσείπομεν, συνεμάχησαν ἐπὶ τούτῳ καὶ μετὰ πολλῶν ἀγάδων ἀλβανῶν. Ἡ συμμαχία αὕτη εἶχε μὲν τὰ ἀτοπήματα αὐ-

Λ εὐσεβὴς αἰ
18/10:

Ὑπογραφή καὶ σφραγὶς Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουτσῶν

τῆς, διότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ υπάρξῃ εὐλικρινής· καὶ τρώντι μετ' οὐ πολὺ ὁ ἐπισημότερος τῶν συμμάχων ἐκείνων Σιλικτὰρ Πόττας ἠντομόλησε μετὰ 400 ὁπαδῶν του πρὸς τὸν Χουρσίτην τὸν πολιορκοῦντα τὸν Ἀλῆν· εἶχεν ὅμως ἡ συμμαχία καὶ τὰ πλεονεκτήματα αὐτῆς, διότι διὰ νέας συνθήκης, τῇ 27 Μαΐου 1821 συνομολογηθείσης, ὑπεχρεώθησαν οἱ τσάμηδες ἀγάδες, καὶ ἂν ἤθελον ὑπηρετήσῃ τὸν Χουρσίτην, νὰ μὴ παρενοχλῶσι τοὺς Σουλιώτας ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Γλυκῆς. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπανάστησαν τελευταῖον καὶ αἱ μεσημβρινιώτεροι τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ἐπαρχίαι· πρῶτον τὸ Μεσολόγγιον τῇ 24 Μαΐου

διὰ τοῦ ὀπλαρχηγοῦ τοῦ Ζυγοῦ Δημητρίου Μακρῆ, καταλαβόντος καὶ τὸ Αἰτωλικόν, ἀμέσως ἔπειτα τὸ Ξηρόμερον διὰ τοῦ Γεωργίου Βαρνακιώτου· ἡ Ναυπακτία διὰ τοῦ Κωνσταντίνου Σαδῆμα καὶ ἄλλων ὀπλαρχηγῶν· τὸ Βραχῶρι (Ἀγρίνιον) διὰ τοῦ Βλαχοπούλου, προσελθόντων εἰς βοήθειαν αὐτοῦ τοῦ Μακρῆ, τοῦ Σαδῆμα καὶ τοῦ Βαρνακιώτου· ἡ Βόνιτσα διὰ τοῦ Γεωργίου Τσόγκα· τὸ Καρπενίσι διὰ τῶν Γιολδασαίων. Ὁ Ἰσμαὶλ πασᾶς Πλιάσας, ὁρμώμενος ἐξ Ἀρτης, ἠγωνίσθη νὰ ἐμβάλῃ εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν, ἀλλ' ἀπεκρούσθη εἰς τὸ στενὸν μὲν τῆς Λαγκάδας ὑπὸ τοῦ Γώγου Βακόλα ἐν τῇ χωρίῳ δὲ Ἀφτί ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Ράγκου, τῇ δὲ 3 Ἰουλίου οἱ ἀκαρνανεὶς ὀπλαρχεγοὶ ἐνίκησαν τοὺς ἐχθροὺς καὶ εἰς Κομπότι.

Ἀλλ' ἂν ἡ ἐπανάστασις ἠυδοκίμει οὕτως ἐν τῇ Αἰτωλίᾳ καὶ ἐν τῇ Ἀκαρνανίᾳ πάντα τὰ κινήματα ὅσα ἐγένοντο πρὸς βορρὰν αὐτῶν καὶ πρὸς τὸ βορειοανατολικὸν μέρος ἀπέτυχον. Εἰς τὰ Ἀγραφα ὁ Σταμούλης Γάτσος πολεμηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐκ Λαρίσης ἐξεληθόντος Μαχιοῦτ πασᾶ τῆς Δράμας ἠναγκάσθη νὰ συμβιβασθῇ πρὸς αὐτὸν καὶ νὰ ὑποκύβῃ εἰς τὴν προτέραν ὑποταγὴν. Αἱ πλούσιαι κωμοπόλεις Καλαρρῦτη καὶ Συράκω μόλις ὑψώσασαι τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως κατετροπώθησαν ὑπὸ τοῦ ἐκ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Χουρσίτη ἀποσταλέντος Ἰσμαὶλ Πλιάσα καὶ διηρπάγησαν καὶ εἰς τέφραν πυρὸς μετεβλήθησαν. Τὸ Ἀσπροπόταμον ἐξεγερθὲν ὑπὸ τὸν Νικόλαον Στορνάρην, τὸν Ἀθανάσιον Μάνδαλον, τὸν Χριστόδουλον Χατζηπέτρου καὶ τοὺς Λιακαταίους, προσεβλήθη ὑπὸ δυνάμεων ἐπελθουσῶν ἐκ Θεσσαλίας ἅμα καὶ ἐξ Ἠπείρου καὶ ἠναγκάσθη νὰ καταθέσῃ τὰ ὅπλα. Οἱ Παργηνοὶ ἐπιπλεύσαντες ἐκ Κερκύρας ἵνα ἀνακτίσωσι τὴν πατρίδα αὐτῶν ἀπέτυχον. Οἱ Χειμαροῖται προσκληθέντες διὰ διακηρύξεως τοῦ Δ. Ὑψηλάντου ἀπὸ 12 Ἰουλίου νὰ κοινωνήσωσι τοῦ ἀγῶνος ἐκώφευσαν. Ὅθεν ἅπαν τὸ βάρος τοῦ κατὰ τὴν Ἠπειρον ἀγῶνος ἐπέπεσεν ἐπὶ τοὺς Σουλιώτας. Οἱ ἄνδρες οὗτοι, εἰς οὓς προσήλθον κατὰ Ἰούλιον καὶ ἔτεροι 250 ὁμόφυλοι, ἐκ Κερκύρας τότε ἐξεληθόντες μετὰ τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Διαμάντη Ζέρβα, ἠγωνίσθησαν ἐπὶ μῆνας ἑξὶ περίπου πρᾶγματι μὲν ὑπὲρ τοῦ ἐλληνισμοῦ προφασιζόμενοι δὲ πάντοτε ὅτι ἄλλον σκοπὸν δὲν ἔχουσιν εἰμὴ τὴν διάλυσιν τῆς πολιτορκίας τῶν Ἰωαννίνων, διότι ἐπὶ μόνῳ τῷ ὄρφι τούτῳ ἠδύναντο νὰ διατηρήσωσι τὴν μετὰ τῶν Τουρκαλβανῶν συμμαχίαν· καὶ εἰς πολλὰς μάχας κατετρόπωσαν τὰ ἀποσπάσματα τοῦ Χουρσίτη· τῇ δὲ 15 καὶ 17 Σεπτεμβρίου λαμπρῶς ἐνίκησαν εἰς Πέντε Πηγάδια, ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Δράκου καὶ τοῦ συμμάχου Ἀγῶ Μουχουρδάρη, τὸν Μουσταφᾶ πασᾶν, στρατεύσαντα ἑξ Ἰωαννίνων, ἵνα καταλάβῃ τὴν καιρίαν ἐκείνην θέσιν μετὰ 3.000 ἐκλεκτῶν πεζῶν καὶ 500 ἵππεων. Ἀλλὰ κατὰ Δεκέμβριον ἐγκατελείφθησαν ὑπὸ τῶν συμμάχων Τουρκαλβανῶν. Ὁ Χουρσίτ πασᾶς ἀπελπισθεὶς νὰ καταβάλῃ τὴν συμμαχίαν ἐκείνην διὰ τῶν ὅπλων κατέφυγεν εἰς διαπραγματεύσεις καὶ ἀνέβηκεν αὐτὰς εἰς τὸν τότε ἐκ Βοιωτίας ἐπανελθόντα Ὁμέρ Βριώνην, ἀρχαίᾳς ἔχοντα σχέσεις οὐ μόνον μετὰ τῶν Τουρκαλβανῶν ἀλλὰ καὶ μεθ' ὅλων τῶν Ἑλλήνων τῆς Στερεᾶς. Ἡ δοθεῖσα εἰς τὸν Ὁμέρ Βριώνην ἐντολὴ κυρίως μὲν ἐσκόπει νὰ ἀποσπᾷ ἀπὸ τῶν Σουλιωτῶν τοὺς Τουρκαλβανούς, εἰ δυνατόν δὲ καὶ τοὺς Σουλιώτας καὶ τοὺς Αἰτωλοὺς καὶ Ἀκαρνανεas, ἀπὸ τοῦ γενικοῦ τῶν Ἑλλήνων ἐπιχειρήματος. Οἱ Ἕλληνες ἐκώφευσαν εἰς τὰς εἰσηγήσεις ταύτας· ἀλλ' οἱ περὶ τὸν Ἀγῶ Μουχουρδάρη πέμψαντες μέχρι Μεσολογγίου ἕνα τῶν ἐπισημοτάτων αὐτῶν συντρόφων, τὸν Ταχὶρ Ἀμπάζην, ἵνα φωτισθῇ περὶ τῶν τρεχόντων, ἐπέισθησαν πληρέστατα μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ «ὅτι οἱ ραγιάδες ὀπλίσθησαν οὐχὶ ὑπὲρ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἀλλ' ὑπὲρ ἐαυτῶν καὶ διὰ τὴν πίστιν αὐτῶν πολεμοῦσι τὴν μωαμεθανικὴν πίστιν». Ὅθεν ἀπεφάσισαν νὰ ἀποχωρήσωσι καὶ ἐγκαταλείποντες τὸν τε Ἀλῆ πασᾶν καὶ τοὺς

ἐπαναστάτας Ἑλληνας νὰ συνταχθῶσι μετὰ τοῦ Χουρσίτη. Δὲν ἐπρόδωκαν δὲ τοὺς Σουλιώτας. Καίτοι δυνάμενοι νὰ μεμημιοιρήσωσι μέχρι τινὸς ὥς περιπλακέντες ὑπ' αὐτῶν εἰς ἀγῶνα τὸν ὁποῖον οὐδόλως προηροῦντο νὰ ἀναλάβωσι, καίτοι κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμήν ἠδύναντο ἐξ ἐπιβουλῆς νὰ ἐκδικηθῶσιν αὐτοὺς ἀμερόμινους ὄντας καὶ ἐν ἀγνοίᾳ διατελοῦντας τῶν διατρέχόντων, διαθέτοντες μάλιστα ὅλην τὴν ἐξ Ἰωαννίνων ἐπελθούσαν στρατιάν, οὐδὲν τοιοῦτον ἔπραξαν. Ἀλλ' ἐξηγήσαντες ἀπλῶς εἰς αὐτοὺς ὅτι χωρίζονται, διότι ἀνέκαθεν οὐδέποτε κατὰ νοῦν συνέβαλον νὰ πολεμήσωσι πρὸς καταστροφὴν τοῦ τουρκικοῦ βασιλείου, ἀφῆκαν αὐτοὺς ἀνενοχλήτους νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς Σούλιον.

Ἡλίας Μαυρομυχάλης

(Ἐκ τῆς πινακοθήκης τῆς οἰκογενείας Κυρ. Π. Μαυρομυχάλη)

Ἐν ἀρχῇ λοιπὸν τοῦ 1822 μόνοι τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως πρόμαχοι καὶ ὅλην τὴν Ἠπειρον ἔμενον οἱ Σουλιῶται. Ἡ παράδοσις τοῦ Ἀλῆ ἐπέκειτο καὶ ἦτο πρόδηλον ὅτι ὁ Χουρσίτης ἔμελλεν ἀμέσως ἔπειτα νὰ ἐπιπέσῃ πανστρατιᾷ κατὰ τοῦ ἐπιπλέοντος ἐκείνου ναυαγίου τῆς Ἠπειρωτικῆς ἐπαναστάσεως· πρόδηλον δὲ οὐδὲν ἦττον ὑπῆρχεν ὅτι μέγα συμφέρον εἶχεν ἡ ἐπανάστασις νὰ συντηρήσῃ ἐκ παντὸς τρόπου τὸ ὄχυρόν ἐκεῖνο προπύργιον, πέμπουσα ἀμέσως τὴν ὑπὸ τῶν Σουλιωτῶν ζητηθεῖσαν ἐπικουρίαν. Καὶ ἠδύνατο νὰ πράξῃ τοῦτο, ἀφοῦ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 1821 ἵστατο ὀρθία καὶ ἔνοπλος ἡ Ἀκαρνανία καὶ ἡ Αἰτωλία, περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ ἔτους ἐκείνου εἶχε διοργανωθῇ ὑπὸ τοῦ Μαυροκορδάτου ἡ Γερουσία αὐτῆς· ἀφοῦ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1822 κατηρτίσθη κυβέρνησις τῆς ὅλης Ἑλλάδος· ἀφοῦ ἡ Πελοπόννησος ὑπ' οὐδενὸς ἠπειλεῖτο κινδύνου, μετὰ τὴν εἰς Ἠπειρον ἐπιστροφὴν τῆς δυνάμεως ἣτις εἶχε σταλῇ ἵνα ἐμβάλῃ εἰς αὐτὴν διὰ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἡ μὲν Γερουσία τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος οὐδὲν ποτε σπουδαῖον ἔπραξε τὸ δὲ Ἐκτελεστικὸν καὶ τὸ Βουλευτικόν, ἀναλίσκοντα τὴν τελευταίαν σκιὰν τῆς ἐξουσίας ἣν εἶχον περὶ τὰς κατὰ Ὑψηλάντου καὶ Κολοκοτρώνη σκευωρίας, οὔτε τὴν ἀκαιρον ἐπανάστασιν οὔτε τὴν ὀλεθρίαν τῆς Χίου καταστροφὴν προέλαβον, περὶ ἧς κατωτέρω θέλομεν εἰπεῖν τινά· ἔτι δὲ ὀλιγώτερον ἐφρόντιζον περὶ Ἠπείρου. Καὶ ἐν τούτοις ὁ Χουρσίτης, ἅμα ἀπαλλαγείς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἐστράτευσεν μετὰ 14.000 ἐπιλέκτων Ἀλβανῶν κατὰ τοῦ Σουλίου, τὸ ὁποῖον δὲν κατείχετο εἰμὴ ὑπὸ 1000 ἀνδρῶν. Οἱ Σουλιῶται ἠγωνίσθησαν ὅπως πάντοτε. Ἐκχωρήσαντες περὶ τὰ μέσα Μαΐου ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν αὐτῶν θέσεων καὶ συμπυκνωθέντες εἰς Κιάφαν, Ἀβαρίκον καὶ Χώνιαν ἐκτυπήθησαν μὲν ἐκεῖ τῇ 5 Ἰουνίου ἀλλ' ἀντέστησαν τοσοῦτο καρτερικῶς ὥστε ὁ Χουρσίτης ἀγανακτήσας καὶ ἀποβαλὼν τὴν ὑπομονὴν ἀπῆλθεν εἰς

Λάρισαν, ἐπιτρέψας εἰς τὸν Ὅμηρ Βοιώνην τὰ κατὰ τὴν δύσιν καὶ ἰδίως τὴν ἐξακολούθησιν τῆς πολιορκίας. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐξῆπνεσε τελευταῖον τὸ Βουλευτικὸν καὶ τῇ 21 Ἀπριλίου ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα «τὸν γενερεὰλ Νορμάνν με τοὺς τακτικούς του στρατιώτας», ἀπεφάσισε δηλαδὴ τὸ παραλογώτατον πάντων, διότι, οἰαδήποτε καὶ ἂν ἦτο ἡ τοῦ γενναίου τούτου ἀνδρὸς ἀξία οὐδὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ, οὔτε τὰ πράγματα οὔτε τὰ πρόσωπα οὔτε τὴν γλῶσσαν εἰδώς. Ταῦτα ἀναλογιζόμενος

Ὁ στρατηγὸς Νορμάνν

ὁ Μαυροκορδάτος ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ αὐτὸς εἰς ἐπικουρίαν τοῦ Σουλίου. Ἄν ὑπελάμβανε κατ' ἐλάχιστον σπουδαῖον τὸ ἀξίωμα τοῦ προέδρου τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, βεβαίως δὲν ἠθέλε ποτὲ προβῇ εἰς τοιαύτην ἀπόφασιν, ἐγκαταλείπων τὴν ἐν καιροῖς τοσοῦτο χραισμίμοις γενικὴν ἀπὸ τοῦ κέντρου διεύθυνσιν τῶν πολεμικῶν καὶ διοικητικῶν τοῦ ἔθνους πραγμάτων. Ἀλλ' ἔβλεπεν ὅτι οὐδὲν διηύθυνε τὸ Βουλευτικὸν ἐκράτει δεσμίας τὰς χεῖρας τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, αἱ δὲ Γερουσίαι ἢ οὐδὲν ἔπραττον ἢ ἀπερρόφουν πᾶσαν ἰκμάδα δυνάμεως τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως. Ἰδίως ἡ πελοποννησιακὴ Γερουσία ἐπὶ τοσοῦτον ἐσφτερρίζετο ὅλους τοὺς χρηματικούς πόρους τῆς Πελοποννήσου ὥστε τῇ 28 Μαρτίου ὁ μὲν πρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ἔγραφε πρὸς τὸ Βουλευτικὸν ὅτι ἡ Γερουσία ἐκείνη «ἀρνεῖται τὴν ἀποστολὴν χρημάτων, μολονότι ὁμολογεῖ ὅτι ἔχει εἰς μετοχὰς, ὁ δὲ μίνιστρος τῆς οἰκονομίας, ὁ καλὸς κάγα-

θὸς Πανοῦτσος Νοταρᾶς, τὰ αὐτὰ μετ' ἀγανακτήσεως καταγγέλλων εἰς τὸν πρόεδρον τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, συνεπέρανεν ὅτι «ἀναγκάζεται κλείσας τὸ μινιστέριον νὰ ἀναχωρήσῃ με πόνον τῆς ψυχῆς ἀσυνείκαστον». Ἰδοὺ διατί ὁ Μαυροκορδάτος ἀπελπισθεὶς προετίμησε νὰ μεταβῇ εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ ὅτι ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ, ἣν κατὰ πρῶτον εἶδε καὶ ὅπου εἶχε πολλοὺς προσωπικοὺς φίλους, ἴσως δυνηθῇ νὰ πράξῃ τι σπουδαιότερον.

Ἐν Κορίνθῳ ὑπῆρχον, ὡς προσείπομεν, ὀλίγοι τινὲς τακτικοὶ ὑπὸ τοῦ Βαλέστα ἐπὶ Ὑψηλάντου ὀργανωθέντες. Τὸ τάγμα τοῦτο τὸ δεκαεὺς ἐπὶ τῆς κατὰ τοῦ Ναυπλίου ἐφόδου συνέκειτο ἐκ 350 περίπου ἀνδρῶν καὶ διετέλει ἤδη ὑπὸ τὸν ἱταλὸν Ταρέλλαν, διότι ὁ Βαλέστας εἶχεν ἀπέλθει ἐν τῷ μεταξὺ μετὰ τινων ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν εἰς Κρήτην, ὅπου μετ' ὀλίγον ἔπεσε. Πλὴν τούτων ὑπῆρχον ἐν Κορίνθῳ καὶ τινες Ἴονιοι τακτικῶς ὀργανωμένοι ὑπὸ τὸν Σπύρον Πανᾶν καὶ 300 περίπου φιλέλληνες ἀξιωματικοὶ γερμανοί, γάλλοι, ἱταλοί, πολωνοί, ἐξ ὧν ὅμως μόνον 180 συνήνεσαν νὰ συγκεροτήσωσι δύο λόχους. Τοῦ ἐνὸς τῶν λόχων τούτων ἡγεῖτο ὁ πολωνὸς Μιρζένσκις, μαχητὴς πολλὸς καὶ δόκιμος, διαγαγὼν τὸν βίον εἰς τὰ πεδία τῆς μάχης τῶν δύο ἡμισφαιρίων ὑπὸ τὸν Ναπολέοντα καὶ τὸν Βωλιβάφ τοῦ δὲ ἑτέρου ὁ ἑλβετὸς Σεβαλιέ, ἀμφοτέρων δὲ τῶν λόχων διοικητὴς προεχειρίσθη ὁ γενναῖος ἱταλὸς μὲν τὴν καταγωγὴν πολιτογραφηθεὶς δὲ γάλλος Δάννιας. Μετὰ τῆς εὐαρίθμου ταύτης

δυνάμειος καὶ τινων Σουλιωτῶν ὑπὸ τὸν Μᾶρκον Βότσαρη καὶ τινων Πελοποννησίων ἀπῆλθεν ὁ Μαυροκορδάτος ἐν ἀρχῇ Μαΐου ἔχων περὶ ἑαυτὸν ὡς ἐπιτελεῖς ἑλληνὰς τινὰς καὶ γάλλους καὶ γερμανοὺς ἀξιωματικοὺς, ἐν οἷς διεκρίνετο ὁ προεσβύτης βυρ-

Ἰλιθογραφία τοῦ Σερμέ παριστώσα ὁμίλον ἀξιωματικῶν διαφόρων ἐθνότητων ἐκ τῶν σπευσάντων εἰς Ἑλλάδα ὅπως ἀγωνισθῶσιν ὑπὲρ αὐτῆς

τεμβέργιος στρατηγὸς Νόρμανν Ehrenfels, ὅστις ἔμελλε νὰ ἀποδείξῃ ὅτι δικαίως ἔφερε τὸ ἐπωνύμιον ἐκεῖνο τοῦ *Βράχου τῆς τιμῆς*. Εἰς Πάτρας ὁ Μαυροκορδάτος ἔμελλε νὰ παραλάβῃ καὶ ἄλλους πελοποννησίους ἐπικούρους, ἐν δὲ τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι προσεδόκα νὰ ἴδῃ πολυαριθμοὺς περὶ αὐτὸν συρρέοντας μαχητάς. Ἀλλὰ κράτιστον τοῦ αὐτοσχεδιαζομένου τούτου στρατοῦ μέρος ὑπελάμβανε τὸ τακτικόν. Καὶ βεβαίως ἂν εἶχε καιρὸν καὶ χρήματα νὰ καταρτίσῃ αὐτὸ ὅπως οὖν ἀξιόμαχον κατὰ τε τὸ πλῆθος καὶ τὴν ἄλλην παρασκευὴν ἤθελεν ἔχει μέγα δίκαιον. Δυστυχῶς ὁ καιρὸς καὶ τὰ χρήματα εἰς πᾶν ἄλλο εἶχον δαπανηθῇ ἢ εἰς τὰς ἀληθεῖς τοῦ πολέμου ἀνάγκας. Ὁμολογοῦμεν ὅτι ὁ λαὸς προετίμα τὸ πατροπαράδοτον πολεμικὸν αὐτοῦ σύστημα· οἱ δὲ ἀρματολοὶ καὶ οἱ κλέφται περιεφρόνουν πολὺ καὶ ὀλίγον τι ἐφθόνουν τὸν φραγκικὸν ἐκεῖνον νεωτερισμόν. Ἀλλ' εἶναι βέβαιον ὅτι, ἀφοῦ δι' ἰδιωτικῶν ἐνεργειῶν κατορθώθη νὰ συγκροτηθῶσι δύο καὶ τρία προϊόντος τοῦ χρόνου τάγματα, ἐὰν ὑπῆρχε κυβέρνησις, ἠδύνατο νὰ καταρτίσῃ δέκα τοὐλάχιστον τοιαῦτα, ἅτινα ἤρκουν ἵνα σώσωσι τὴν ἐπανάστασιν. Τούτου δὲ μὴ γενομένου ὁ Μαυροκορδάτος ἠναγκάσθη νὰ ἀρκεσθῇ εἰς ὅσα ὁ Ὑψηλάντης εἶχε παρασκευάσει ἐκ τοῦ μηδενὸς καὶ ὅσα ἔπειτα αὐτομάτως προέκυψαν εἰς μέσον. Εἰς Πάτρας εἶχε 1000 περίπου Πελοποννησίους ὑπὸ τὸν γενναῖον Κολοκοτρώνην, τὸν Γιατράκον καὶ τὸν Κυριακούλην Μαυρομυχάλην, μεθ' ὧν καὶ διεπεραιώθη εἰς Μεσολόγγιον. Ἡ ἐπικουρία δὲν ἦτο μεγάλη, ἀλλ' οὐδὲ ἔπρεπε νὰ εἶναι πλειότερα, διότι ἡ δυτικὴ Ἑλλὰς ὥφειλε καὶ ἠδύνατο νὰ ἐπαρκέσῃ ἐξ ἰδίων εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, ἐὰν ἐδείκνυε τὴν προσήκου-

σαν προθυμίαν, ἥτις ὅμως ἔλειπεν ὥς μὴ ὥφελεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Πολλοὶ κατηγόρησαν τὸν Μαυροκορδάτον ὅτι ἐκ πρώτης ἀφετηρίας καὶ προΐοντος τοῦ χρόνου ἐσκόρπισε τὰς μικρὰς αὐτοῦ δυνάμεις, ἀντὶ νὰ ἐνεργήσῃ μετ' αὐτῶν συμπεπυκνωμένων· ἀλλ' οἱ μὲν πρόμαχοι τοῦ Σουλίου, στερούμενοι πάντων, ἐφώναζον νὰ τοῖς σταλῇ ἀμέσως βοήθεια ὁ δὲ Μαυροκορδάτος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ φαντασθῇ ὅτι τὰ ἀποσπάσματα τὰ ὁποῖα ἐπὶ τούτῳ προεξέπεμπε δὲν θέλουσιν ὑπερاناπληρωθῇ ὑπὸ τῶν ἐγγυρίων μαχητῶν.

Ἔτι ἐκ Μεσολογγίου, πιεζόμενος ὑπὸ τῶν Σουλιωτῶν, ἐξαπέστειλε τὸν Κυριακούλην Μαυρομυχάλην μετὰ 500 Μανιατῶν διὰ θαλάσσης εἰς Φανάρι, λιμένα ἀπέχοντα 7 ὥρας ἀπὸ τῆς Κιάφας, ἵνα προμηθεύσῃ τροφὰς εἰς τὴν κινδυνεύουσαν ἐκείνην ἀκρόπολιν.

Ἐπειτα ἀναχωρήσας ἐκ Μεσολογγίου τῇ 1 Ἰουνίου προήλασεν ὅπως οὖν βραδέως, ἀλλὰ τοῦτο ἵνα δώσῃ καιρὸν εἰς τοὺς Στερεοελλαδίτας νὰ ἀθροισθῶσιν. Ἐκ τούτων ὅμως δὲν συνέδραμον πολλοί· αἱ δὲ κραυγαὶ τῆς ἀμυχανίας αἵτινες ἀντίχουν ἐξ Ἡπείρου ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ προεκπέμψῃ αὐθις τὸν Μάρκον Βότσαρην πρὸς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο διὰ τῶν Πέντε Πηγαδιῶν. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τούτου ὁ στρατὸς προσέβη μέχρ' αὐτοῦ χωρίου Πέτα, πρὸς βορρᾶν τῆς Ἄρτης κειμένου. Ἐν τῷ μεταξύ ὅμως οὐ μόνον ὀλίγοι προσήλθον ἐκ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ἀλλὰ καὶ ὁ στρατὸς ἡλατιτοῦτο ἀντὶ ν' αὐξάνῃ. Οἱ ὑπὸ τὸν Γενναῖον καὶ τὸν Γιατράκον Πελοποννήσιοι, ψυχρανθέντες ἐκ τῆς μικρᾶς τῶν ἐγγυρίων προθυμίας, ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια. Τὸ δὲ οὐδὲν ἦτον δεινόν, ὁ ὀπλαρχηγὸς Ἄρτης Γῶλος Βακόλας, ὁ ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπαναστάσεως ἐκπληρώσας τὸ καθήκον, νῦν ἐταλαινεύετο καὶ συνεννοούμενος μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἅμα καὶ τῶν Τούρκων ἦτο σύμμαχος ἐπικίνδυνος μᾶλλον ἢ ὠφέλιμος.

Ἐνῶ δὲ ὁ Κυριακούλης Μαυρομυχάλης προσβληθεὶς εἰς Φανάρι ὑπὸ δυνάμεως ἰσχυρᾶς ἐπιπτεν αὐτόθι, ὁ Μάρκος εὐρὼν τὰ Πέντε Πηγάδια προκατελημμένα καὶ θεωρῶν ἑαυτὸν ἀπειλούμενον ἐκ τῶν γότων ὑπὸ ἐτέρου τουρκικοῦ σώματος 2.000 ἀνδρῶν δὲν ἠδυνήθη νὰ προχωρήσῃ, καὶ ἀναγκασθεὶς νὰ ἀνακάμψῃ μόλις μετὰ πεισματώδη μάχην ἐσώθη εἰς Πέτα, ἀφοῦ ἀπέβαλε τὰς τε τροφὰς ὅσας συναπεκόμισε καὶ τὰ πολεμφοῦδια. Τῇ δὲ 4 Ἰουλίου, ἐνῶ ὁ Μαυροκορδάτος ἦτο εἰς Λαγκαδάν φροντίζων περὶ τῶν ἀναγκαίων εἰς τὸν στρατὸν, ὁ Ρεσίτ πασᾶς, ὁ μετέπειτα περιώνυμος γενόμενος ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ Κιουταχῆ, ὁρμήσας ἐξ Ἄρτης μετὰ 6.000 ἀνδρῶν, προσέβαλε πανταχόθεν τοὺς ἐν Πέτῃ. Ἐκεῖ ἔπεσον, ἥρωικῶς τῇ ἀληθείᾳ ἀντιπαραταχθέντες, ἅπαντες σχεδὸν οἱ φιλέλληνες· ὁ Ταρέλλας, ὁ Μιρζεύσκις, ὁ Δάννιος, ὁ Ταΐχμανν, ὁ γάλλος Μινιάκ, ἵνα ὀνομάσωμεν τοὺς ἐπιφανεστέρους, διότι ἐξ ὧν μόλις 25 ἠδυνήθησαν λογομαχοῦντες νὰ διελάσωσι μέχρ' αὐτοῦ Λαγκαδάς. Ἄπαντες ἤξευρον πρὸ ἡμερῶν τὴν τύχην ἥτις τοῖς περιέμενεν, ἂν καὶ ἡ στρατιωτικὴ αὐτῶν τιμὴ δὲν ἐπέτρεπεν αὐτοῖς νὰ φανῶσιν ὅτι ἀπέβαλον πᾶσαν ἐλπίδα. Οἱ λόγοι τοὺς ὁποίους ἀντήλλασσον ἀγρυλοῦντες ἐν Πέτῃ διεσώθησαν εἰς ἡμᾶς ἐπὶ τῶν ἐπιζησάντων. «Ἐκ νεότητος ἐπολέμισα, ἔλεγεν ὁ παλαιάμαχος Μιρζεύσκις, ἀπανταχοῦ τῆς ὑπ' οὐρανόν· ἐν δὲ μόνον ἐκέρδησα ἐκ τούτου, τὴν πεποίθησιν ὅτι ἀπανταχοῦ τῆς ὑπ' οὐρανὸν κακῶς ἔχουσι τὰ πράγματα. Τώρα ἐν καὶ μόνον ποθῶ, νὰ ἀποθάνω μαχόμενος ἐπὶ τῆς ἡγιασμένης ταύτης γῆς ἢ νὰ ἴδω τὴν ἐλευθερίαν ἀναθάλλουσιν ἐν αὐτῇ ὥς γηγραιὸς αὐτῆς πολίτης». Ὁ δὲ Δάννιος προτείνων εἰς αὐτὸν τὴν δεξιάν· «καὶ ἂν οἱ πολέμοι στήσωσι, προσέθετο, τὰς πολυὰς ἡμῶν κεφαλὰς ἐπὶ τῶν σεραίων αὐτῶν, τὰ λείψανα ἐκεῖνα θέλουσι διδάξαι πῶς θνήσκουσιν οἱ ἀνθρώποι ὑπὲρ ἐλευθερίας καὶ πίστεως». Ἀλλοίμονον, ἀνεφώνει ὁ γερομαγὸς Φέλδχαννς, ἀλλοίμονον εἰς τοὺς Τούρκους ὅσοι προσέλθωσιν ἐντὸς τῆς βολῆς τῶν πυροβόλων μου!». Καὶ τρώντι, μόνον ἀφοῦ ἐθέρισαν πλείστους ὅσους πολέμιους, ἀντήλλαξαν τὸν θάνατον ἀντὶ τῆς ζωῆς. Αἰωνία αὐτῶν ἡ μνήμη! τὸ αἷμα ἐκεῖνο τῆς χριστιαν-

νικῆς Εὐρώπης δὲν ἐχύθη ἐπὶ ματαίῳ· ἡ εὐγενὴς αὐτὴ θυσία ἔμελλε νὰ προκαλέσῃ πολλὰς ἄλλας θυσίας καὶ ἐπὶ τέλους νὰ στεφανωθῇ διὰ τῆς ἐν Πύλῳ ναυμαχίας καὶ τῆς εἰς Πελοπόννησον ἀποβάσεως τῶν Γάλλων. Μετὰ τῶν φιλελλήνων ἔπεσον εἰς Πέτα καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν τακτικῶν, ἐλάχιστοι δὲ κατώρθωσαν νὰ ὑποχωρήσωσιν ὡσαύτως εἰς Λαγκάδαν μετὰ τοῦ βαρέως τετραυματισμένου Νόρμανν. Ἄπαντα τὰ πολεμεφόνδια, αἱ τροφαί, τὰ πυροβόλα συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν πολεμίων. Πᾶσα ἐλπίς περὶ σωτηρίας τοῦ Σουλίου ἀπωλέσθη, ἡ δὲ φρουρὰ αὐτοῦ ἀντέστη μὲν μέχοι Σεπτεμβρίου μηνός, ταύτην ἔτι τὴν ὑπηρεσίαν προσενεγκούσα εἰς τὴν ἐπανάστασιν, ὅτι παρεκώλυσε τὸν ἐν Πέτῳ νικητὴν τοῦ νὰ ὠφεληθῇ ἀμέσως ἐκ τῆς καταστροφῆς ἐκείνης· ἀλλ' ἠναγκάσθησαν ἐπὶ τέλους ὑπὸ τῆς πείνης οἱ Σουλῶται νὰ συνθηκολογήσωσι μετὰ τοῦ Ὁμέρ Βριώνη, ἐπιτρέψαντος αὐτοῖς νὰ ὑποχωρήσωσι μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν τέκνων εἰς τὰς Ἰονίους νήσους. Οὐ μόνον ὁ Γῶγος ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ καὶ οἱ ἰσχυρότατοι τῶν ἀρματολῶν τῆς Αἰτωλίας καὶ τῆς Ἀκαρνανίας, ὁ Βαρνακιώτης, ὁ Ἴσκος, ὁ Ράγκος ἐσυνθηκολόγησαν πρὸς τοὺς Τούρκους. Ἡ ἐπανάστασις ἀπὸ τοῦ Σουλίου κατεκρημνίσθη διὰ μᾶς εἰς Μεσολόγγιον. Ὁ δὲ Μαυροκορδάτος ἐπανελθὼν μετὰ τοῦ Μάρκου Βότσαρη καὶ τῶν ἄλλων λειψάνων τοῦ Πέτα εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἐδέησε νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ τελευταίου προμαχῶνος τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος.

Οὕτως εἶχον τὰ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ Ἰσθμοῦ πράγματα ὅτε ἐπῆλθε κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἡ μεγάλη ὀσμανικὴ δύναμις ἣτις ἔμεινε διαθέσιμος μετὰ τὴν κατατρόπωσιν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ὁ Χουρσίτης, καταλιπὼν χιλιάδας τινὰς ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Ὁμέρ Βριώνην εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, συνεκέντρωσε τὸν ἐπίλοιπον στρατὸν εἰς Λάρισαν καὶ ἠΰξησεν αὐτὸν διὰ νέων στρατολογιῶν ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε συνεποσώθη οὗτος εἰς 24.000 πεζῶν καὶ 6.000 ἵππεων μετὰ ἱκανοῦ πυροβολικοῦ. Ἀλλὰ ταῦτα διαπραΰνας δὲν ἠξιώθη νὰ ὀδηγήσῃ αὐτὸς τὴν δύναμιν ἐκείνην ἣτις ὑπῆρξε βεβαίως ἡ ἰσχυρότερα καὶ λαμπρότερα ὄλων ὅσας ἡ Τουρκία ἐξαπέστειλε κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως πρὶν ἢ παραλάβῃ τὴν ἐπικουρίαν τῶν τακτικῶν τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ πασᾶ. Ὁ σουλτάνος φρονῶν ὅτι, ἐὰν ὁ γηραιὸς τοῦ Ἀλῆ νικητὴς κατέβαλλε καὶ τὴν ἐλληνικὴν ἐπανάστασιν, ἥθελεν ἰσχύσει πέρα τοῦ πρῶτοντος, ἀνέθηκε τὴν ἡγεμονίαν τῆς νέας ἐκστρατείας εἰς τὸν ἐν Λαρίσῃ ἄρχοντα Μαχμὺτ πασᾶν τῆς Δράμας, ὅστις πρὸ μικροῦ εἶχε καταβάλλει τὰ κινήματα τῶν Ἀγρᾶφων, τοῦ Ἀσπροποτάμου καὶ τῆς Θεσσαλομαγνησίας. Ὁ νέος ἀρχιστράτηγος κοινότερον γενόμενος παρ' ἡμῖν γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Δράμαλης, ἐμβαλὼν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, οὐδαμῶς αὐτῆς συνήντησε σπουδαίαν ἀντίστασιν. Ὁ Ἀρειος Πάγος εἶχεν ἐξουδενωθῇ διὰ τῆς στάσεως τοῦ Ὀδυσσέως, οἱ δ' ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ ὑπέβλεπον τὰς ἀξιώσεις τοῦ πολεμάρχου τούτου, ὥστε οὐδεμία ὑπῆρχεν αὐτόθι ἀφετηρία ἠνωμένης ἐνεργείας, ὁ δὲ Δράμαλης προελάσας ἀκωλύτως σχεδὸν μέχοι Βοιωτίας καὶ Ἀττικῆς ἐληλάτησεν ἀνηλεῶς ἀμφοτέρως ταύτας τὰς χώρας. Μὴ κατατρίψας δὲ χρόνον περὶ τὴν πολιορκίαν τῆς πρὸ μικροῦ παραδοθείσης εἰς τοὺς ἡμετέρους ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν προεχώρησε πρὸς τὴν Μεγαρίδα, ὑπ' οὐδενὸς εὗρε κατειλημμένα τὰ δυσπόρθητα τῶν Γερανίων στενὰ καὶ τῇ 5 Ἰουλίου ἐστρατοπέδευσε εἰς Κόρινθον. Ἡ κυβέρνησις εἶχεν ὑποχωρήσει εἰς Ἄργος ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἰουνίου καὶ ἔκτοτε, ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν βουλευτῶν ἠξίωσαν ὅτι ἀνάγκη νὰ ἐκστρατεύσωσι διὰ τὸν ἐπικείμενον τῆς πατρίδος κίνδυνον, ἡ τοῦ Βουλευτικοῦ ἐξουσία ἀνετέθη εἰς βουλευτικὴν ἐπιτροπὴν. Ἐν τούτοις ὁ μὲν Ἀκροκόρινθος παρεδόθη τῇ 5 Ἰουλίου εἰς τὸν Δράμαλην ἀμαχητὶ, ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τοῦ φρουράρχου αὐτοῦ, ὅστις κατὰ παράδοξον τῆς τύχης παιδιὰν ἐκαλεῖτο Ἀχιλλεύς· οἱ δὲ

προεστώτες οἱ καταλαβόντες τὰ Δερβενάκια, ἦτοι τὰ στενὰ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγοῦσης ἐκ Κορινθίας εἰς Ἀργολίδα, ἐνόμισαν περικτὸν νὰ μνησθῶσι τὸν Διάκον· ὥστε ὁ Δράμαλης τῇ 12 ἐστρατοπέδευσε ἀκωλύτως ἐν Ἀργεῖ. Ἄμα ἐπλησίασεν, Ἐκτελεστικὸν καὶ βουλευτικὴ ἐπιτροπὴ καὶ μνίστροι κατέφυγον εἰς δύο ἐντὸς τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου ἡμολίας, τὴν μίαν τῶν Κουντροιωτῶν καὶ τὴν ἄλλην τοῦ σπετσιώτου Κολομπότασι· Μανιάται καὶ Μεσσήνιοι ἐτράπησαν ἐπὶ τὴν λεηλασίαν ἀπάγοντες τὰ λάφυρα αὐτῶν εἰς τὰ ὄρη, εἶχε δὲ διαλυθῇ καὶ ἡ πολιορκία τοῦ Ναυπλίου, τὸ ὁποῖον διεπραγματεύετο ἤδη περὶ παραδόσεως. Ὅταν ἀναμνησθῶμεν ὅτι πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἶχε συμβῇ ἡ ἐν Πέτρᾳ καταστροφή, ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ ἐπανάστασις κατακλυσθεῖσα πανταχόθεν ὑπὸ πολεμίων καὶ μηδὲ σκιᾶν κυβερνήσεως ἔχουσα ἐφαίνετο πνέουσα τὰ λείψια. Ἀλλὰ τότε παρέστη εἰς μέσον ἡ ἀτομικὴ ἐνέργεια.

Ὁ Ὑψηλάντης ἀντὶ νὰ μνησθῇ τὴν βουλευτικὴν ἐπιτροπὴν ἣς ἦτο πρόεδρος καὶ νὰ ζητήσῃ ἄσπλον ἐντὸς τῶν πλοίων ἔμεινεν εἰς τὴν ξηράν· καὶ ἀθροίσας 700 ἄνδρας ἐνίσχυσε τὴν ὀχυρὰν τοῦ Ἀργους ἀκρόπολιν, ἣν εἶχε προκαταλάβει μετὰ τινων συντρόφων ὁ μανιάτης Καραγιάννης, ὅστις ἔμελλε νὰ ἐκπλύνῃ διὰ τοῦ κατορθώματος τούτου τὰ ἀνόσια πολλῶν ἐκ τῶν ὁμοφύλων αὐτοῦ ἁμαρτήματα. Ἀνεχαιτίσθη λοιπὸν οὕτως ἡ πρὸς τὰ πρόσω πορεία τοῦ Δράμαλη, ὅστις δὲν ἦτο δυνατόν νὰ προελάσῃ εἰς Ἀκαρδίαν, ἀπὴνων ὀπισθεν αὐτοῦ τὸ φρούριον ἐκεῖνο. Καὶ ἐν τούτοις ἐπύχετο ἐκ Τριπόλεως ὁ Κολοκοτρώνης πλήρης θάρρους καὶ πεποιθήσεως. Ἡ κραταιὰ φωνὴ δι' ἣς ἐγκαίρως ἐκάλεσεν εἰς τὰ ὄπλα τοὺς Πελοποννησίους ἀντήχησεν εἰς τὰ τετραπέρατα τῆς χερσονήσου· χιλιάδες μαχητῶν συνέρρεον περὶ αὐτόν· καὶ πῶς νὰ μὴ συρρεύσωσιν; Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἤξευρε νὰ κινή τὰ εὐγενέστατα τῶν αἰσθημάτων καὶ τὰς ἰσχυροτέρας τῶν προλήψεων. Δὲν ἠρκεῖτο νὰ ὁμιλῇ περὶ πατρίδος, περὶ θρησκείας, περὶ δόξης, ἀλλ' ἐβεβαίον ὅτι ἀγρία, περιστερεὰ καὶ κόρακες προανήγγελλον ἀσφαλῶς τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλη· αἱ γυναῖκες ἐφώναζον εἰς τοὺς ἄνδρας τῶν· τρέξατε, εἰδεμὶ ὑπάγομεν ἡμεῖς· ἡ Γερουσία ἐκοῦσα ἄκουσα συνέπρασεν. Ἐνῶ λοιπὸν ὁ Δράμαλης κατελάμβανε τὸ Ἀργος, ὁ Κολοκοτρώνης ἐξεκίνει ἐκ Τριπόλεως μετὰ στρατοῦ πολυαριθμοῦ, ὅστις καθ' ὁδὸν ἐξωγκοῦτο ὡς ποταμὸς δεχόμενος ἔνθεν καὶ ἔνθεν τὰ ἐκ τῶν ὁρέων κατερχόμενα ρυάκια. Εἰς Ἀχλαδόκαμπον συνήντησε τοὺς ἐξ Ἀργους ἀναβαίνοντας μετὰ τῶν λαφύρων αὐτῶν Μανιάτας καὶ τοὺς ἐφώναξε· «γὰρ ποῦ;» — «Νὰ ξεφορτώσωμεν, ἀπὴντησαν, τοὺς ἀρρώστους καὶ τὰ πράγματά μας καὶ ἔπειτα ἐπιστρέφομεν εἰς τὴν μάχην». — «Στοῦ διαβόλου τὴ μάννα, κακαβούλια», ἐβόησεν ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ἐξηκολούθησε τὴν κατάβασιν αὐτοῦ. Ἄμα δ' ἐκβαλὼν τῶν ὁρέων κατέλαβε τοὺς Μύλους καὶ ἐκεῖθεν κατ' ἀρχὰς μὲν ἐβόηθησε τοὺς ἐν τῇ ἀκροπόλει τοῦ Ἀργους εἰς τὸ νὰ ἐπιμείνωσιν ἀνθιστάμενοι μετ' οὐ πολὺ δὲ διηυκόλυνε τὴν βαθμιαίαν καὶ λαθραίαν εἰς τοὺς Μύλους ὑποχώρησιν αὐτῶν, ἅμα ὅτε ἐπέσθη ὅτι ἡ περαιτέρω κατοχὴ τοῦ φρουρίου ἀπέβη περιττή.

Τρόποντι τὰ κατὰ τὸν Δράμαλην ἤρχισαν νὰ ἔχωσιν ἐπισφαλῶς, μικρὸν μετὰ τὴν εἰς τὴν Ἀργολίδα εἰσβολὴν αὐτοῦ. Ὁ ὁσμανίδης ἀρχιστράτηγος, εὐχερῶς διελθὼν διὰ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ οὐδὲν ἦττον εὐχερῶς περάσας τὰ Δερβενάκια, ἐνόμισεν ὅτι δὲν ἔχει εἰμὴ νὰ περιαγάγῃ τὰ θριαμβικὰ αὐτοῦ τάγματα καθ' ἅπασαν τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐπομένως οὐδόλως ἐφρόντισε νὰ ἀποταμιεύσῃ τροφὰς πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ. Ἐν Ἀργολίδι δὲν ἠδυνήθη ν' ἀναπληρώσῃ τὴν ἔλλειψιν ταύτην, διότι ἡ συγκομιδὴ τοῦ ἔτους ἐκείνου ἀπέβη ἐλλιπής, τὰ δὲ ὑπάρχοντα ὀλίγα σιτηρὰ καὶ κρέατα

Ὁ Μαχμούτ πασᾶς τῆς Δράμας, Δράμαλης, ἔχων 24.000 πεζοὺς καὶ 6.000 ἵππεῖς ἐμβάλλει εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα.

Τὴν 5ην Ἰουλίου στρατοπεδεύει εἰς Κόρινθον.

Τὴν 12ην Ἰουλίου στρατοπεδεύει εἰς Ἄργος.

Τὸ Ἐκτελεστικὸν καὶ ἡ βουλευτικὴ ἐπιτροπὴ καταφεύγει εἰς τὰ πλοῖα.

Ὁ Ὑψηλάντης μετὰ 700 ἀνδρῶν ἐνισχύει τὴν ἀκρόπολιν τοῦ Ἀργους.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἐπέρχεται ἐκ Τριπόλεως καὶ καταλαμβάνει τοὺς Μύλους.

Ὁ Δράμαλης ἐνεκεν ἐλλείψεως ἐφοδίων ἀποφασίζει νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ ὅπως ἐξαπατήσῃ τοὺς Ἑλληνας διαδίδει ὅτι θὰ προχωρήσῃ πρὸς Τρίπολιν.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἐννοήσας τὸ τέχνασμα ἔδραμε πρὸς τὸ χωρίον Ἀγ. Γεώργιος, τὸ δεσπόζον τῶν Δερβενακίων.

Τὴν πρωΐαν τῆς 25ης Ἰουλίου οἱ Τοῦρκοι ἔπεμψαν τὴν πρώτην μοῖραν πρὸς Κόρινθον διὰ τοῦ Ἀγίου Σώστη.

Ὁ Κολοκοτρώνης προσβάλλει αὐτοὺς εἰς Δερβενάκια, κατὰ μετώπον, οἱ δὲ Νικήτας, Παπαφλέσσας καὶ Ὑψηλάντης ἐκ τῶν νώτων.

Κατὰ τὴν φονικωτάτην μάχην 3000 νεκροὶ ἐκάλυψαν τὰς χαράδρας καὶ τὰς κλιτύας.

Ὁ Δράμαλης ἀποφασίζει νὰ ὑποχωρήσῃ διὰ τῆς στενωποῦ Ἀγινόρι τὴν 27ην Ἰουλίου.

Ὁ Κολοκοτρώνης πέμπει κατ' αὐτοῦ τὸν Ὑψηλάντην, Νικήταν καὶ Παπαφλέσσαν.

Ὁ Δράμαλης διαφεύγει εἰς Κόρινθον, ὅπου συνεκέντρωσε μόνον 4.000 ἄνδρας, ὅπου κατὰ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου ἀπέθανεν.

Εἰς τὴν Ἀκράταν τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ προσβληθέντα ὑπὸ τῶν δύο Ζαῖμαίων, τοῦ Λόντου, τοῦ Πειμεζᾶ καὶ Χαρχαλάμπους καὶ παθόντα νέαν συμφορὰν, ἐπιβιβάζονται ἐπὶ πλοίων καὶ φεύγουσι.

ἀπήχθησαν ὑπὸ τῶν ἡμετέρων. Ὁ ὁσμανικὸς στόλος, ὅστις ἠδύνατο νὰ παράσχη αὐτῷ τροφάς, παραπλεύσας παρὰ τὸν Ἀργολικὸν κόλπον δὲν εἰσῆλθεν εἰς αὐτόν. Ὁ Χουρσίτ πασᾶς ἢ δὲν ἠθέλεν ἢ δὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ τι ἐκ Λαρίσης ὑπὲρ τοῦ ἀπερισκέπτως προσελάσαντος ἀντιζήλου αὐτοῦ. Ὁ στρατὸς ἤρχισε νὰ πάσῃ στερήσεις δεινὰς· νὰ προχωρήσῃ δὲν ἠδύνατο πρὶν ἢ ἐκπορθήσῃ τὸ ἐν Μύλοις στρατόπεδον· πρὸς τοῦτο ὅμως ἀπηρεῖτο καιρὸς, καιρὸν δὲ δὲν εἶχε διὰ τὴν προαγομένην ὁσημέραι τῶν τροφῶν ἔνδειαν, ὥς ἐκ τῆς ὁποίας οἱ μὲν ἄνθρωποι ἐνόσουν τὰ δὲ κτήνη ἐπιπτον. Ὅθεν περιέστη εἰς τὴν ἀναπόδραστον ἀνάγκην νὰ υποχωρήσῃ. Ἡθέλησε δὲ νὰ ἀπατήσῃ τοὺς ἡμετέρους καὶ ἔπεμψε πρὸς αὐτοὺς ἐν Μύλοις τὸν χριστιανὸν αὐτοῦ γραμματέα ἐπὶ τῇ προφάσει μὲν τοῦ νὰ προτείνῃ ἀμνηστίαν πράγματι δὲ ἵνα περισπάσῃ τὴν προσοχὴν τῶν ἀναγγέλλων ὅτι μελετᾷ νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Τρίπολιν. Ὅλοι ἠπατήθησαν· μόνος ὁ Κολοκοτρώνης ἐνόησε τὸ τέχνασμα καὶ εἶπεν ἐν τῷ συγκροτηθέντι περὶ τούτου πολεμικῷ συμβουλίῳ ὅτι εἰς τὸν Δράμαλιν δὲν μένει ἄλλο εἰμὴ νὰ υποχωρήσῃ καὶ ὅτι ἀπαραίτητον ἦτο νὰ καταληφθῶσι τὰ πρὸς τὴν Κόρινθον στενά. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εἰσηκούσθη, καταλιπὼν εἰς Μύλους τὸ μέγα στρατόπεδον, ἔδραμεν αὐτὸς μετ' ὀλίγων πιστῶν συντρόφων εἰς τὸ δεσπόζον τῶν Δερβενακίων χωρίον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, μὴ προσέχων εἰς τοὺς χλευασμοὺς τοῦ Μαυρομυχάλῃ, ὅστις εἶπε τότε περιφρονητικῶς περὶ αὐτοῦ ὅτι πηγαίνει νὰ γίνῃ πάλιν κλέφτης εἰς τὰ βουνά. Ἀλλὰ τῇ 25 Ἰουλίου κατέστη ἀναμφισβήτητον ὅποσον ὀρθὴ ὑπῆρξεν ἡ πρόνοια τοῦ κλέφτου ἐκείνου. Τὴν πρωΐαν τῆς ἡμέρας ταύτης οἱ Τούρκοι ἔπεμψαν τὴν πρώτην αὐτῶν μοῖραν πρὸς τὴν Κόρινθον διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ ἁγίου Σώστη. Ὁ Κολοκοτρώνης καταλαβὼν, ὅπως ἠδυνήθη, τὸν χεῖμαρρον τοῦ Δερβενακίου καὶ τὰς παρακειμένας ἀνωφερείας τοῦ ἁγίου Σώστη, ἔπεμψε ζητῶν κατεσπευσμένως ἐπικουρίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ πρῶτοι φθάσαντες δελήδες, προσβληθέντες περὶ τὸν χεῖμαρρον καὶ ἀπελπισθέντες νὰ διελάσσωσιν, ἐτράπησαν περὶ τὰ ὑψώματα τοῦ ἁγίου Σώστη, κατόπιν ἤρχοντο οἱ πεζοί, αἱ δὲ ἀποσκευαὶ ἐγκατελείφθησαν. Πεζοὶ καὶ ἱππεῖς ἠδυνήθησαν οὕτω νὰ ἀναβῶσιν εἰς ἅγιον Σώστην, καὶ ἤδη ἐνόμιζον ἑαυτοὺς ἔξω κινδύνου, ὅτε ὁ Νικίτας, ὁ Παπαφλέσσας καὶ ὁ Ὑψηλάντης φθάσαντες ἐγκαίρως κατέλαβον τὸν λόφον τὸν φράσσοντα χαράδραν τινὰ δι' ἧς ἔμελλον νὰ διέλθωσιν οἱ ἀπὸ τοῦ ἁγίου Σώστη καταβαίνοντες πολέμοι. Ἐκεῖ συνέβη μάχη φονικωτάτη. Ὀλίγοι τινὲς ἱππεῖς κατώρθωσαν νὰ διαπεράσωσιν εἰς τὸ πρὸς τὴν Κόρινθον χάνι τῆς Κουρτέσας, ἀλλὰ τὸ πλεῖστον τῆς μοῖρας ἐκείνης πολεμούμενον κατὰ μέτωπον μὲν καὶ ἐκ πλαγίου ὑπὸ τοῦ Νικίτα, τοῦ Παπαφλέσσα καὶ τοῦ Ὑψηλάντου, ὅπισθεν δὲ ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη, κατεστράφη ὁλοσχερῶς. Πλείονες τῶν 3.000 νεκρῶν ἐκάλυψαν τὰς χαράδρας καὶ τὰς κλιτύας· οἱ ἄλλοι ὠφελοῦμενοι ἀπὸ τοῦ σκότους τῆς ἐπελθούσης νυκτὸς διέφυγον οἱ μὲν εἰς Κόρινθον οἱ δὲ εἰς Ἀργολίδα, ἀλλ' ἅπαντες κακῶς ἔχοντες. Ἐν τῇ φοβερᾷ ταύτῃ συρράξει ὁ Νικίτας ἀνευφημῆθη καὶ πάλιν *τοῦρκοφάγος*. Τὴν ἐποῦσαν ὁ Δράμαλης ἔμεινε καταπεφοβισμένος εἰς Ἀργος, τῇ δὲ 27 ἀπεφάσισε νὰ προσέλθῃ μετ' ὅλου τοῦ στρατοῦ οὐχὶ ὅμως ἀπὸ τὰ Δερβενάκια ἀλλ' ἀπὸ τὸ ἀνατολικώτερον Ἀγινόρι. Ὁ Κολοκοτρώνης, μὴ εἰδὼς ἔτι ποίαν θέλει τροπὴ ὁδόν, αὐτὸς μὲν ἔμεινεν εἰς Δερβενάκια ἔπεμψε δὲ εἰς Ἀγινόρι τὸν Παπαφλέσσαν, τὸν Νικίταν καὶ τὸν Ὑψηλάντην. Οἱ τρεῖς οὗτοι ἄνδρες ἐπέπεσον τρόντι κατὰ τῶν πρὸς τοῦτο τὸ μέρος ἐπελθόντων πολεμίων· καὶ ἂν ὁ ἐν Μύλοις πολυάριθμος στρατὸς προσέβαλλεν αὐτοὺς κατὰ νότων, ἀμφιβολία δὲν ὑπάρχει ὅτι τῇ 27 ἠθέλε συμ- πληρωθῇ ἡ καταστροφὴ τῶν Τούρκων. Ἀλλ' ὁ στρατὸς ἐκεῖνος ἡσυχολήθη, ἅμα ἀναχωρήσαντος ἔξ' Ἀργους τοῦ Δράμαλη, εἰς τὸ νὰ λεηλατήσῃ τὰς παρ' αὐτοῦ αὐτόθι καταλει-

φθείσας ἀποσκευάς, ἐκ τούτου δὲ καὶ προσέτι διότι αὐτοὶ οἱ περὶ τὸν Νικητὰν καὶ τὸν Φλέσσαν καὶ τὸν Ὑψηλάντην στρατιῶται ἐπρόσεξαν μᾶλλον εἰς τὴν λαφυραγωγίαν τῶν διερχομένων ἢ εἰς τὴν ἀναχαίτισιν αὐτῶν τὸ πλεῖστον τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ κατώρθωσε τελευταῖον νὰ διέλθῃ, ἀποβαλὼν μὲν πολλὰς σκευάς, ἡμίονους καὶ καμήλους ἄνδρας δὲ μόνον περὶ τοὺς χιλίους.

Ἄλλ' ὅπωςδὴποτε ἡ λαμπρὰ τοῦ Δράμαλη ἐπιχείρησις ἡ τοσοῦτο θριαμβικῶς

Ὁ Ἀνδρέας Λόντος ἐξολοθρεύει παρὰ τὴν Βοστίτσαν
διὰ λιμοῦ 3000 ἐχθρῶν

(Ἐκ τῶν ἐν ταῖς Στοιαῖς τοῦ Μονάζου, εἰκόνων τοῦ Ἑως)

ἀρξάμενη ἀπέτυχεν οὐκ ἐλάττω. Μετ' οὐ πολὺ ὁ Κολοκοτρώνης ἀπέκλεισε τὸν δεκατενθέντα ἐκεῖνον στρατὸν ἐντὸς τῆς Κορίνθου, πείσας μὲν τὸν Ὀδυσσεὰ νὰ καταλάβῃ τὰ στενὰ τῆς Μεγαρίδος αὐτὸς δὲ περιζώσας πανταχόθεν τοὺς πολεμίους ἐν Πελοποννήσῳ. Περὶ τὰ τέλη τοῦ Ὀκτωβρίου ἀπέθανεν ἐν Κορίνθῳ ὁ Δράμαλης. Τὸ Ναύπλιον μηδεμίαν λαβὼν ἀπὸ θαλάσσης βοήθειαν ἐλικοκτόνει καὶ τῇ 30 Νοεμβρίου παρεδόθη εἰς τὸν Κολοκοτρώνην διὰ συνθήκης, ἣτις ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἀκριβῶς ἐκτελεσθεῖσα ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἐκ τῶν πολλῶν ὅσαι πρότερον συνομολογηθεῖσαι πᾶσαι δυστυχῶς εἶχον παραβιασθῇ. Τὰ δὲ ἔλεεινά τοῦ στρατοῦ τοῦ Δράμαλη λείψανα, ἐλαττωθέντα ἐν Κορίνθῳ ἐκ τοῦ πολέμου καὶ τοῦ λοιμοῦ καὶ λιμοῦ εἰς 4.000 ἄνδρας, ἐζήτησαν μὲν νὰ μεταβῶσιν εἰς Πάτρας διὰ τῆς παραλίας τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου ἀλλ' εἰς Ἀκράταν περιζωθέντα ὑπὸ τῶν δύο Ζαϊμαίων, τοῦ Λόντου, τοῦ Πετιμεζᾶ καὶ τοῦ Χα-

ραλάμπη, καὶ παθόντα πάλιν ἐκεῖ νέας συμφοράς, μόλις ἐπὶ τέλους κατώρθωσαν νὰ διασωθῶσιν ἐπὶ πλοίων τὰ ὅποια προσήγαγεν ὁ τῶν Πατρῶν φρούραρχος Ἰουσοῦφ πασᾶς. Τοιαῦτα ἐγένοντο ἐν Πελοποννήσῳ κατὰ τὸ δεύτερον ἡμῶν τοῦ ἔτους 1822, οὐδεὶς δὲ ἠδύνατο νὰ ἀρνηθῇ ὅτι ἡ ἀπὸ τοῦ μεγάλου κινδύνου τοῦ ἐπιχειρημασθέντος ἐπ' αὐτῆς περὶ τὰ μέσα τοῦ ἔτους τούτου σωτηρία ὡς εἴλετο πρὸ πάντων εἰς τὸν Κολοκοτρώνην λαὸς καὶ στρατὸς ἀνωμολόγουν τοῦτο, αὐτὴ δὲ ἡ Γερουσία ἠναγκάσθη νὰ διορίσῃ αὐτὸν κατ' ἀπαίτησιν τῶν ὀπλαρχηγῶν ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου. Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ εὐτυχεστέρα τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἐποχὴ καὶ μία τῶν εὐτυχεστέρων τῆς ὅλης ἐπαναστάσεως. Ἡμποροῦμεν μάλιστα νὰ εἰπώμεν ὅτι ἐπὶ μίαν στιγμὴν ὁ Κολοκοτρώνης ἀπέβη τὸ πρῶτον πρόσωπον ἀπάσης τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος. Ἐν τῇ δυτικῇ Στερεᾷ ὁ Μαυροκορδάτος εἶχε πάθει τὴν ἐν Πέτρᾳ συμφορὰν. Ἐν τῇ ἀνατολικῇ ὁ Ὀδυσσεὺς ἔσφρε μὲν ἔτι τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ, οὐ μόνον ὅμως μετὰ τὸ πρῶτον τῆς Γραβιᾶς κατόρθωμα δι' οὐδενὸς νέου ἔργου ἐλάμπρυνε τὸ ἀξίωμα τοῦτο, οὐ μόνον ἰδίως ἀρῆξε τὸν Δράμαλην νὰ εἰσελάσῃ ἀνενόχλητος εἰς Πελοπόννησον, ἀλλὰ καὶ ὅτε κατὰ Ὀκτώβριον μῆνα ὁ Χουρσίτης ἔπειμψε τελευταῖον

εἰς βοήθειαν τῶν ἐν Κορίνθῳ ἀποκεκλεισμένων 8.000 ἄνδρας ὑπὸ τὸν Μεχμέτ πασᾶν διὰ Λαμίας καὶ Ἀμφίσσης, ὃ Ὀδυσσεὺς ἠτήθη ὑπ' αὐτοῦ καὶ μόλις διασωθεὶς ἐκ τῆς μάχης δὲν ἀνεχαίτισε τὴν περαιτέρω πρόοδον τοῦ ὁσμανίδου στρατηγοῦ εἰμὴ διὰ τῆς ὑποσχέσεως ὅτι ἤτο ἔτοιμος νὰ προσκνήσῃ, ἂν λάβῃ τὸ ἀρματολόγιον ἀπάσης τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Ὁ δὲ Μεχμέτ πασᾶς ἀπεδέξατο ἢ ἐπροσποιήθη ὅτι ἀποδέχεται τὴν διαβεβαίωσιν ταύτην, διότι ἐν τῷ μεταξὺ ἠτοκτόνησεν αἴφνης ὁ Χουρσίτ πασᾶς, ὥστε ὁ ὑποστράτηγος αὐτοῦ ἐνόμισεν ἀπαραίτητον νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Λάρισαν.

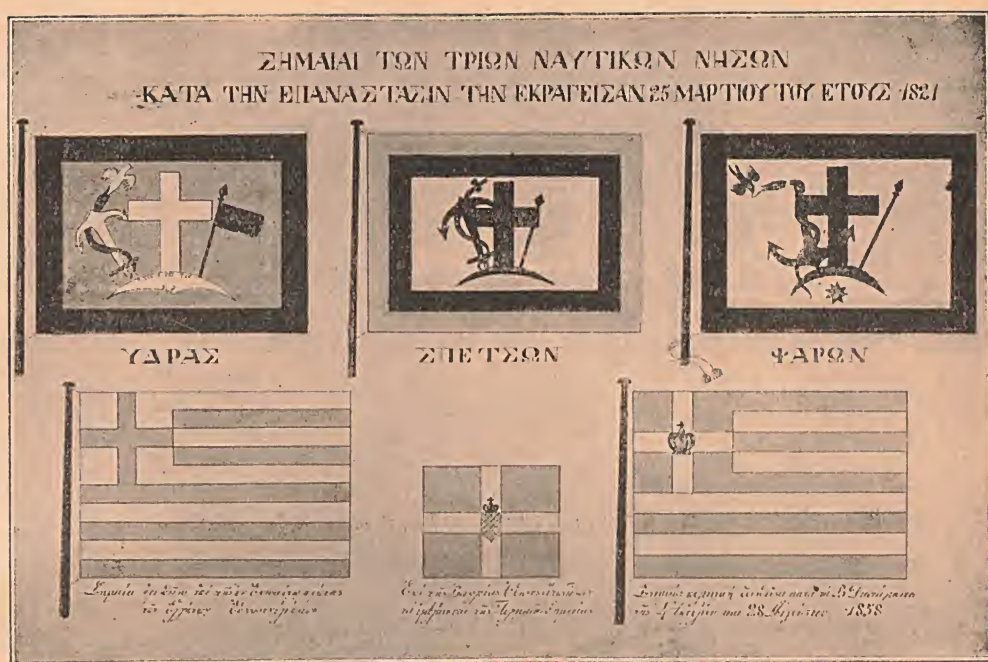
Εἰς καὶ μόνος ἄνθρωπος ἠτύχησε κατὰ τὰς τελευταίας τοῦ ἔτους ἡμέρας νὰ παράσῃ τῇ πατρίδι ὑπηρεσίαν οὐχὶ μὲν ἐνάμυλλον τῆς καταστροφῆς τοῦ Δράμαλι ἀλλὰ τῇ ἀληθείᾳ σπουδαιοτάτην. Καὶ ὁ ἄνθρωπος οὗτος ὑπῆρξεν ὁ πρὸ τινων μηνῶν τοσοῦτον ἀτυχήσας Μαυροκορδάτος. Ὅτε μετὰ τὴν πανωλεθρίαν τοῦ Πέτα καὶ τὴν παρὰδοσιν τοῦ Σουλίου πολλοὶ τῶν ἀρματολῶν τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας ἐπροσκύνησαν, καθὰ προείπομεν, οἱ δὲ κάτοικοι ἐσφόντο προτροπάδην εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, ὃ δὲ Ὁμέρ Βριώνης καὶ ὁ Κιουταχῆς κατήλθον περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου μετὰ 11.000 ἀνδρῶν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Μεσολογγίου, ὃ δὲ Ἰουσοῦφ πασᾶς τῶν Πατρῶν ἀπέκλειε τὴν πόλιν ταύτην ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ὃ Μαυροκορδάτος μείνας ἐν Μεσολογγίῳ μετὰ τοῦ Μάρκου Βότσαρη καὶ 600 τὸ πολὺ ἀνδρῶν εἶπεν ὅτι δὲν θέλει ἀπέλθαι ἐν ὄσῳ εἰς καὶ μόνος ἀνὴρ ὑπάρχει πρόθυμος ν' ἀγωνισθῇ, καὶ ἐτήρησε τὸν λόγον. Ὁ περὶβολος τῆς πόλεως ἀπῆτει ἐπταπλασίους τοῦλάχιστον τῶν ὑπαρχόντων προμάχους· ἐπὶ τῶν τειχῶν δὲν ὑπῆρχον εἰμὴ 14 παλαιὰ πυροβόλα, ἐντὸς δὲ αὐτῶν πολεμοφόδια καὶ τροφαὶ μόλις δι' ἓνα μῆνα. Ἐὰν οἱ Τούρκοι ἐπεχείρουν ἀμέσως τὴν ἔφοδον, ἦθελον πιθανώτατα κυριεύσει τὸ οὕτως ἔχον φρούριον· ἀλλὰ κατέτριψαν τὸν χρόνον κατ' ἀρχὰς εἰς ἀκροβολισμούς, ἔπειτα εἰς διαπραγματεύσεις περὶ παραδόσεως, τὰς ὁποίας οἱ πολιορκούμενοι παρέτεινον ἐπιτηδεύως, ἵνα προφθάσῃ ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἐπικουρία ἣν ἐζήτησαν ἐκ Πελοποννήσου καὶ ἐκ τῶν νήσων. Ὅτε δὲ περὶ τὰ μέσα Νοεμβρίου μοῖρα τοῦ ὕδραϊκού στόλου ἐπιφανεῖσα πρὸ τῆς πόλεως διέλυσε τὸν ἀποκλεισμόν τοῦ Ἰουσοῦφ πασᾶ, ἐκόμισε τροφὰς καὶ πολεμοφόδια καὶ ἀπεβίβασε 1.000 Πελοποννησίους ὑπὸ τὸν Πετρόμπευν, τὸν Ζαΐμην καὶ τὸν Δεληγιάννην, οἱ ἡμέτεροι διεμήνυσαν εἰς τὸν Ὁμέρ Βριώνην ὅτι, ἂν θέλῃ τὸ Μεσολόγγιον, ἅς ἔλθῃ νὰ το πάρῃ. Ἐν τῷ μεταξὺ ἤρχισαν νὰ πάσχωσιν οἱ πολιορκηταὶ ὅτι πρότερον οἱ πολιορκούμενοι· αἱ τροφαὶ καὶ τὰ πολεμοφόδια αὐτῶν ἡλαττώθησαν, ἡ δὲ προσαγωγή νέων ἀπέβη δυσχερής, διότι οἱ τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας κάτοικοι ἤρχισαν τελευταῖον νὰ δίδωσι σημεῖα ζωῆς· ὅθεν ὁ Ὁμέρ Βριώνης ἐδέησε νὰ πράξῃ τι κρίσιμον. Καὶ τῶντι τὴν νύκτα τῆς 25 Δεκεμβρίου ἐπεχείρησεν ἔφοδον ἐπ' ἐλπίδι ὅτι οἱ Ἕλληες ἐκκλησιαζόμενοι ἔνεκα τῶν Χριστουγέννων ἦθελον ἐγκαταλείψει τὰ τεῖχη. Ἡ φρουρὰ ὅμως εἰδοποιηθεῖσα περὶ τοῦ βουλευματος· εὐρέθη ἐτοίμη. Ἀφήσασα τὰ ἀλβανικὰ τάγματα νὰ πλησιάσωσι μέχρι βολῆς πιστολίου ἐθέρισεν ἔπειτα αὐτὰ διὰ πυκνοῦ πυροβολισμοῦ καὶ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν. Ὀλίγας δὲ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην ἡμέρας ἐλύθη ἡ πολιορκία. Ἡ ὑποχώρησις τῶν πολεμίων ἀπέβη αὐτοῖς ὀλεθρία. Καταλιπόντες τὰ πλεῖστα πυροβόλα καὶ πᾶσαν τὴν ἀποσκευὴν ἔφθασαν δρομαῖοι εἰς Βραχῶρι. Ἀλλ' ἐκεῖθεν προχωρήσαντες ἔπαθον νέας συμφοράς· 500 ἐπνίγησαν ἐντὸς τοῦ πλημμυρήσαντος Ἀχελῷου, οἱ δὲ διαπεράσαντες ἀφίκοντο κακῶς ἔχοντες πρῶτον εἰς Καρβασαράν καὶ ἔπειτα εἰς Πρέβεζαν.

Ἐσώθη λοιπὸν ἡ δυτικὴ Ἑλλάς καὶ ἐσώθη πρὸ πάντων διὰ τοῦ Μαυροκορδάτου· ὥστε ἐν ἀρχῇ τοῦ 1823 δύο ἄνδρες ὑπερεῖχον ὁμολογουμένως ὅλων τῶν λοιπῶν

τῇ Ἑλληνικῇ ἡπείρῳ ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Μαυροκορδατός. Ἄν ἦτο δυνατόν νὰ συμβιβασθῶσι καὶ νὰ συμπράξωσιν, ἴσως κατηρτίζετο κυβέρνησις ὁπωσοῦν ἀξία τοῦ ὀνόματος τούτου. Ἄλλ' ἦτο ἀδύνατον νὰ συνεννοηθῶσιν ὥς ἐκ τῆς διαφόρου αὐτῶν φύσεως καὶ ἀνατροφῆς, ἔτι δὲ μᾶλλον διὰ τὰς ὅλως ἀντιθέτους προαιρέσεις. Ὁ Κολοκοτρώνης ἤθελε νὰ ἄρξῃ τῆς Πελοποννήσου ἐπερειδόμενος κυρίως ἐπὶ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, ἀδιαφορῶν δὲ περὶ τῆς διοικήσεως τῆς ὅλης Ἑλλάδος. Ὁ Μαυροκορδατός ἐπέζητει ἀπ' ἐναντίας πάντοτε τὴν συγκρότησιν γενικῆς τοῦ ἔθνους κυβερνήσεως, καὶ ἐπειδὴ ἄλλην δύναμιν δὲν εἶχε πρὸς τοῦτο παρὰ τοὺς προσεστώτας, διὰ τούτων ἰδίως ἐδίωκε τὴν τοῦ σκοποῦ ἐκτέλεσιν ἐπὶ τῇ ἐλπίδι, ἐννοεῖται, ὅτι θέλει αὐτὸς χειραγωγεῖ αὐτοὺς καὶ διευθύνει. Πολυμήχανος δὲ ὢν προσέλαβε τρώντι τότε εἶπερ ἄλλοτέ ποτε προθυμοτάτους συνεργοὺς οὐ μόνον τοὺς πλείστους τῶν προυχόντων τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς ἀλλὰ καὶ τοὺς προσεστώτας τῶν τριῶν μαχίμων νήσων, οἵτινες διὰ θυσιῶν καὶ κατορθωμάτων μεγάλων ἴσχυσαν μετ' οὐ πολὺ ὑπὲρ πάντας τοὺς λοιπούς.

Ἡ σφραγὶς
τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη

Αἱ σημαίαι τῶν ναυτικῶν νήσων
(Ἐκ τῆς συλλογῆς κ. Γ. Πώπ)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Ο ΝΑΥΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1821 ΚΑΙ 1822

Εἰς τὰς νήσους συνέβη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ὅτι καὶ εἰς τὴν ἐκτὸς τοῦ ἰσθμοῦ Ἑλλάδα. Ἡ ἐπανάστασις λαβοῦσα κατ' ἀρχὰς καὶ πρὸς τοῦτο τὸ μέρος ἔκτασιν μεγάλην περιεστᾶλη, προϊόντος τοῦ χρόνου, εἰς τὰς πλησιεστέρας πρὸς τὴν Ἑλλάδα νήσους, παρεκτὸς ὅτι ἐν ταῖς νήσοις ἡ περιστολὴ ἀρξαμένη διὰ τῆς ἐν ἔτει 1822 καταστροφῆς τῆς Χίου δὲν συνεπληρώθη εἰμὴ τῷ 1824, ὅτε κατεβλήθη μὲν τὸ κίνημα τῶν Κρητῶν ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ τῆς Αἰγύπτου κατεστράφησαν δὲ ἢ τε Κάσος καὶ τὰ Ψαρά. Ἀλλὰ καὶ τότε πάλιν ἡ ἐπανάστασις διετήρησε τὴν τοσοῦτο προσεγγίζουσαν εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν Σάμον, ἣτις ἐπέπρωτο νὰ διασώσῃ μέχρι τέλους αὐτονομίαν τινά, ἂν ὄχι πλήρη τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν μετὰ τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος ἔνωσιν.

Ἐκ τῶν μεγαλυτέρων νήσων, Κρήτης, Ρόδου καὶ Κύπρου, αἵτινες πᾶσαι κατεῖχοντο ὑπὸ πολυαρίθμων ὀσμανιδῶν ἐπεριειδομένων ἐπὶ ἰσχυρῶν φρουρίων, δὲν ἐπανέστη εἰμὴ μόνῃ ἡ Κρήτη. Ἀπορον δὲ θέλει φανῇ πῶς καὶ αὕτη ἐπανάστη, καὶ μάλιστα πῶς κατώρθωσε νὰ παρατείνῃ μέχρι τινὸς τὴν ἐπανάστασιν αὐτῆς, ἅμα ἀντιπαραβάλλωμεν τὰ κατὰ τὴν νῆσον ταύτην πρὸς τὴν τῆς Πελοποννήσου κατάστασιν καὶ θέσιν. Οἱ μου-

σουλμάνοι τῆς Πελοποννήσου μὴ διακρινόμενοι ἐπὶ ἑξαιρέτῳ ἀνδρείᾳ, παρεκτὸς τῶν Λαλαίων καὶ τῶν Βαρδουνιωτῶν, ἦσαν προσέτι πολὺ ὀλιγώτεροι τῶν Ἑλλήνων, διότι ὑπελογίζοντο εἰς 12.000 ἄνδρας, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες ἄνδρες συνεποσοῦντο, μετὰ τῆς Μάνης, εἰς 30.400. Ὁ δὲ μουσουλμανικὸς πληθυσμὸς τῆς Κρήτης τῷ 1821 ἀνέβαιναν εἰς 25.000 περίπου οἰκογενείας καὶ ἦτο κατ' ἐλάχιστον μικρότερος τοῦ ἑλληνικοῦ ἀριθμοῦντος περὶ τὰς 28.000 οἰκογενείας· ἦτο δ' ἐπὶ τοσοῦτο μαχিমώτερος ὥστε ἀντιπαρέταξεν 20.000 ἀνδρῶν εἰς τὸν ἀγῶνα, ἐνῶ οἱ ἡμέτεροι δὲν παρέστησαν ποτὲ πλειότεροι τῶν τρισχιλίων. Πλὴν τούτου ἡ Κρήτη κατείχeto πολὺ ἰσχυρότερον ἢ ἡ Πελοπόννησος, διότι, ἐνῶ ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ δὲν ὑπῆρχεν εἰμὴ εἰς μόνος πασᾶς, ὅστις καὶ αὐτὸς συνέπεσε νὰ ἀποδημήσῃ, τρεῖς πασάδες ἐπεκράθηον ἐπὶ τοῦ τραχήλου τῆς Κρήτης, εἰς ἐν Ἡρακλεῖω, εἰς ἐν Κυδωνίᾳ καὶ εἰς ἐν Ρεθύμνῳ. Προσέτι ἡ Πελοπόννησος εἶχε πρὸς βορρᾶν μὲν δύο προμαχῶνας, τὴν δυτικὴν καὶ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, αἵτινες, ἂν ὅχι πάντοτε, ἐκ διαλειμμάτων ὅμως ἀνεχαίτισαν τοὺς ἀπὸ τούτου τοῦ μέρους καταβαίνοντας ὀθωμανικοὺς στρατοὺς, εἶχεν εἰς τὰ δυτικὰ αὐτῆς πλευρὰ τὴν Ἐπτανήσον, ἐκ τῆς ὁποίας εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καὶ μάλιστα προϊόντος τοῦ χρόνου οὐ μικρὰς ἔλαβεν ἐπικουρίας καὶ συνδρομὰς καὶ πολυειδεῖς ἀνακουφίσεις· εἶχεν ἀπ' ἀνατολῶν τοὺς δύο κυριωτάτους ναυστάθμους τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ, τὴν Ὑδραν καὶ τὰς Σπέτσας. Ἡ δὲ Κρήτη ἦτο μεμονωμένη ἐν τῷ Λιβυκῷ πελάγει καὶ πολὺ πλησιεστέρα τῆς ἄλλης Ἑλλάδος πρὸς τὴν Αἴγυπτον, ἐξ ἧς ὠριμῶντο οἱ στόλοι τῆς Ἀφρικῆς, ἐπῆλθον δὲ ἀπὸ τοῦ 1824 καὶ οἱ φοβεροὶ τακτικοὶ στρατοί. Ἡ κρητικὴ λοιπὸν ἐπανάστασις ἦτο δυσκολώτατον νὰ διατηρηθῇ οἴκοθεν. Ἀλλὰ περὶ σπουδαίας ὁπωσοῦν πεζικῆς ἐπικουρίας ἐκ τῆς πανταχόθεν κινδυνευούσης ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος λόγος δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ. Τὸ δὲ ναυτικὸν ἡμῶν περιεσπᾶτο ὑπὸ τοσούτων ἀναγκῶν καὶ εἶχε νὰ παλαίσῃ πρὸς τοσαύτας δυσχερείας ὥστε δὲν ἠδυνήθη νὰ διασώσῃ οὔτε τὴν Χίον οὔτε τὴν Κάσσον οὔτε τὰ Ψαρά, καὶ μόλις ἐκάλυψε διὰ τῆς αἰγίδος αὐτοῦ τὴν Σάμον, ἥτις καίτοι γενναίως ἀγωνισθεῖσα δυσκόλως ἐπὶ τέλους ἠθέλε διαφύγει τὴν τύχην τῶν προειρημένων τριῶν νήσων, ἐὰν ὁ ἑλληνικὸς στόλος δὲν ἔσπευδεν ἐπανειλημμένως εἰς ἐπικουρίαν καὶ δὲν ἠτύχει πάντοτε νὰ ἀποτρέψῃ τὴν ἀπόβασιν τῶν πολεμίων. Σπουδαίαν ὁπωσοῦν ναυτικὴν ἐπικουρίαν δὲν ἔλαβεν ἡ Κρήτη εἰμὴ παρὰ τῶν γειτόνων αὐτῆς Κασσίων, οἵτινες, σπανίως ἐν τῷ τακτικῷ στόλῳ παρατασσόμενοι ἐσιταγώγησαν ἐν τούτοις ἐκ διαλειμμάτων τὴν μεγάλην ἐκείνην νῆσον καὶ ἐπεχείρησαν ἀποκλεισμούς τινας τῆς Ρεθύμνου καὶ τῆς Κυδωνίας. Ἀλλ' ἐννοεῖται ὅτι οἱ Κάσσιοι, καὶ διότι ἐνήργουν μεμονωμένοι καὶ διότι πρωίμως κατεστράφησαν, δὲν ἦτο ἐφικτὸν νὰ σώσωσι τὴν Κρήτην. Ἐξ ὅλων δὲ τῶν προειρημένων συνάγεται ὅτι ἡ τύχη τῆς ἐν τῇ ἑλληνικῇ θαλάσῃ ἐπαναστάσεως ἐξηρτᾶτο ἐκ τοῦ στόλου, ὅστις ἐνταῦθ' ἀπετέλει ἓνα τῶν κυριωτάτων προμαχόνων τῆς τε Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς. Καί, ἐπειδὴ ὁ στόλος ἀπρητίσθη σχεδὸν καθ' ὅλοκληρίαν ὑπὸ τῶν τριῶν νήσων Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν, εἰς ταύτας δέον νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν ἰδιάζουσαν ἡμῶν προσοχὴν.

Αἱ τρεῖς αὗται νῆσοι ἐπανεστήσαν κατὰ τὰς πρώτας τοῦ Ἀπριλίου μηνὸς 1821 ἡμέρας. Οἱ πρόχροιοι τῆς Ὑδρας διστάσαντες ἐπὶ μικρὸν ἠναγκάσθησαν νὰ παρακολουθήσωσι τὸ κοινὸν παράδειγμα ὑπὸ στάσεως τοῦ λαοῦ ἢ νὰ ὑπεκίνησε δευτερεύων τις ἀλλὰ τολμηρὸς πλοίαρχος, ὁ Ἀντώνιος Οἰκονόμου, ὅστις καθαιρέσας τῇ 30 Μαρτίου τὸν τότε διοικητὴν Νικόλαον Κοκοβίλαν καὶ καταπλῆξας τοὺς προεστῶτας ἀνεγνωρίσθη ὑπ' αὐτῶν τὴν ἐπιούσαν ὡς διοικητὴς, ἔχων «μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τέσσαρας συμβούλους

ἐκλελεγμένους ὑπ' αὐτοῦ». Ὁ νέος διοικητὴς προεκήρυξε τότε τὴν ἐπανάστασιν, 16 Ἀπριλίου. Καὶ ἡ μὲν ἐξουσία αὐτοῦ δὲν διήρκεσε πολὺ. Τῇ 12 Μαΐου οἱ πρωτεύοντες πλοίαρχοι Γεώργιος Σαχτούρης, Ἀντώνιος Κριεζῆς καὶ Λάζαρος Παναγιώτας, συμπράττοντες

Ὁ Ἀντώνιος Οἰκονόμου ἐπαναστατεῖ τὴν Ὑδραν
(Εἰς τὸν τοῦ Ἐσθ' ἐν ταῖς Στοιαῖς τοῦ Μονάχου)

μετὰ τῶν προκρίτων καὶ ὠφελιθέντες ἐκ τῆς ἀπουσίας τῶν πλείστων τοῦ Οἰκονόμου ὁπαδῶν, ἀπελθόντων μετὰ τοῦ ἐκπλεύσαντος στόλου, καθήρκεσαν καὶ ἐξώρισαν τὸν ἐφήμερον δικτάτωρα, κατ' ἀρχὰς περιορισθέντα ἐντὸς τῆς μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου καὶ βραδύτερον περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους δολοφονηθέντα ἐνῶ ἀπύρχετο ἐκεῖθεν εἰς Ἄργος. Ἀλλ' ἂν οἱ πρόκριτοι ἀπηλλαγῇσαν οὕτω τοῦ Οἰκονόμου δὲν ἐγκατέλειψαν τὴν ἐπανάστασιν, πολλοῦ γε δεῖ. Ὁ δισταγμὸς ὃν ἔδειξαν κατ' ἀρχὰς ἐπήγασεν οὐχὶ ἐκ φιλαργυρίας, ὥς ἐρρήθη, καὶ ἐξ ἀδιαφορίας πρὸς τὴν κοινὴν ἐλευθερίαν, ἀλλ' ἐκ βαθείας συνειδήσεως, ἣν ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους εἶχον τοῦ μεγέθους τοῦ ἔργου ὅπερ προέκειτο νὰ ἀναλάβωσι, καὶ τῆς εὐθύνης ἣν ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους ἔμελλον νὰ φέρωσι περὶ τὴν διεξαγωγὴν αὐτοῦ. Ἄμα δὲ ὁ λαὸς ἀπέδειξε ὅτι ὀργῇ πρὸς τὸν ἀγῶ-

να, οἱ πρόκριτοι, καίτοι καθαιρέσαντες τὸν ἀρχηγὸν αὐτοῦ, καίτοι ἀναλαβόντες πᾶσαν τὴν προτέραν ἐξουσίαν, δὲν ὠπισθοδρόμησαν ἀλλ' ἐνέμειναν μετὰ πάσης θυσίας καὶ ἐθελουσίας εἰς τὸ ἀπαξ ἀρξάμενον ἐπιχείρημα. Τὰς αὐτὰς ἀρετὰς ἀνέδειξαν ἄλλως ἐξ ἴσου καὶ αἱ τρεῖς νῆσοι· καὶ αἱ τρεῖς νῆσοι, κατ' ἰδίαν τε καὶ ἐν κοινῷ, ἐπολιτεύθησαν κατ' ὅλην τὴν ἐπανάστασιν εἰς τρόπον ὅστις παραβαλλόμενος πρὸς τὰ γενόμενα ἐν ταῖς πλείσταῖς τῶν ἄλλων ἐλληνικῶν χωρῶν ἐξαιρέτως τιμᾷ τὴν μερίδα ταύτην τοῦ ἐλληνισμοῦ. Τίς δὲν ἤκουσε φημιζομένας τὰς μεγάλας αὐτῶν χρηματικὰς θυσίας; Τὰ ὑπὸ τῶν ἐλληνικῶν κυβερνήσεων καὶ βουλῶν ἀναγνωρισθέντα ἐπισήμως ποσὰ ἀναβαίνουν εἰς 18.000.000 νέων δραχμῶν, ἐξ ὧν 9 μὲν ἑκατομμύρια κατεβλήθησαν ὑπὸ τῆς Ὑδρας, 5 δὲ περίπου ἑκατομμύρια ὑπὸ τῶν Σπετσῶν καὶ 4.000.000 ὑπὸ τῶν Ψαρῶν. Δύσκολον εἶναι βεβαίως νὰ ὀρίσωμεν ἀκριβῶς τὴν σχετικὴν ἀξίαν τῆς θυσίας ταύτης πρὸς τὰ ὑπὸ τῆς ὅλης Ἑλλάδος κατατεθέντα, διότι πολλοὶ ὑπάρχουσι λογαριασμοὶ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς μὴ ἐκκαθαρισμένοι. Ἀλλ' ἡ κοινὴ τοῦ ἔθνους συνειδήσις δὲν ἐπέβαλεν ἄχρι τοῦδε, μετὰ τοσούτου χρόνου παρέλευσιν, τὴν τῶν λογαριασμῶν ἐκείνων ἐκκαθάρισιν, ὅπως ὑπέλαβε καθήκον αὐτῆς ἱερὸν νὰ πράξῃ ἐγκαίρως ὡς πρὸς τὰς τῶν νήσων ἀπαιτήσεις. Ὅθεν, ἵνα λάβωμεν

ἐννοιάν τινα περὶ τοῦ περιέργου τούτου ζητήματος, γενικὴν μὲν οὐχὶ δὲ ὅλως τῆς ἀληθείας μεμακρυσμένην, ἐπιτρέπεται νὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς τὴν ἐκθεσιν τῆς ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν λογαριασμῶν ἐπιτροπῆς, ἥς ἐμνημονεύσαμεν ἐν τοῖς προτέροις. Κατὰ τὴν ἐκθεσιν ταύτην τὸ σύνολον τῶν ὑπὸ τῶν ἐλληνικῶν κυβερνήσεων δαπανηθέντων κατὰ τὰς τρεῖς περιόδους ἦτοι μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 1827, συνεποσοῦτο εἰς 70 περίπου ἑκατομμύρια γροσίων, ἦτοι, ὡς προσέειπομεν, 37.800.000 περίπου σημερινῶν δραχμῶν⁽¹⁾. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ συνόλῳ τούτῳ περιλαμβάνονται τὰ ἐκ διαφόρων δανείων εἰσρεψάντα εἰς τὸ ταμεῖον χρήματα, τὰ ὁποῖα ὑπολογίζονται περὶ τὰ 15.300.000, ἔπεται ὅτι αἱ τρεῖς νῆσοι κατέβαλον καθ' ἑαυτὰς ποσὸν οὐχὶ ὀλιγώτερον τοῦ ποσοῦ ὅπερ εἰσепράχθη ἐκ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος, ἔξαιρέσει τοῦ Αἰγαίου πελάγους, περὶ τῶν προσόδων τοῦ ὁποῖου θέλομεν ὁμολήσει κατωτέρω. Καὶ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ· τὰ 22.500.000 τὰ καταβλήθέντα εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον ὑπὸ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος εἰσепράχθησαν ἀπὸ πασῶν τῶν κοινωνικῶν αὐτῆς τάξεων καὶ ἰδίως ἀπὸ τοῦ ἐργατικοῦ λαοῦ, ἐνῶ τὰ 18.000.000 τῶν νήσων κατεβλήθησαν κατὰ μέγα μέρος ὑπὸ τῶν εὐπορωτέρων, ὃ ἔστιν ὑπὸ τῶν προκρίτων αὐτῶν.

Ἄλλ' οἵαυτίποτε καὶ ἂν ἀπέβησαν αἱ χρηματικαὶ τῶν τριῶν νήσων θυσίαι ἔτι μᾶλλον ἀξίαγαστος ὑπῆρξεν ἡ ὁμοφροσύνη δι' ἣς αἷται διεξήγαγον τὰ ναυτικά τοῦ ἔθνους πράγματα ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως. Οἱ ναυτικοὶ ὅμοιοι καὶ μάλιστα οἱ μᾶλλον ἀτίθασοι ὅμοιοι τῆς Ὑδρας ἐστασίασαν πολλάκις, ἀλλ' οἱ πρόκριτοι, παρεκτὸς ἐλαχίστων ἔξαιρέσεων, ὁμοφρόνησαν καὶ κατίσχυσαν τοῦ δυσηνίου πλήθους· ὥστε ἐν γένει εἰπεῖν αἱ τρεῖς νῆσοι, καθ' ἑαυτήν τε ἐκάστη καὶ ἐν κοινῷ, ἐπολιτεύθησαν ἐν ὁμονοίᾳ. Ἐκάστη εἶχε τοὺς ἰδίους δημογέροντας, διέποντας ἀνεξαρτήτως τὰ κατ' αὐτήν, ἀλλ' αἱ ναυτικαὶ ἐπιχειρήσεις ἐγίνοντο πάντοτε ἀπὸ κοινοῦ. Κοινὰ ἦσαν τὰ πάντα παρ' αὐτοῖς· θυσίαι, δόξα, παθήματα. Πολλὰς ἡδυνάμεθα νὰ φέρωμεν ἀποδείξεις τῆς ὄντως ἀδελφικῆς αὐτῶν ἐνώσεως, ἀλλ' ἀρκούμεθα εἰς μίαν πασῶν ἐμφαντικωτέραν. Ἐν ἔτει 1826 μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου δεινῶς κατεπλήγη σύμπασα ἡ Ἑλλὰς καὶ γενικὴ πεποίθησις παρήχθη, ὅτι, ἵνα συμπληρωθῇ τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς, δὲν ὑπολείπεται εἰς τὸν Ἰβρώμην εἰμὴ νὰ ἐπιπέσῃ πανστρατιᾷ κατὰ τῶν Σπετσῶν καὶ τῆς Ὑδρας. Τότε οἱ Σπετσιοῦται ἐνόμισαν ἀπαραίτητον νὰ ἐγκαταλείψωσι χάριν τῆς κοινῆς σωτηρίας τὴν φιλότιμην αὐτῶν νῆσον, ἐπίπεδον οὖσαν καὶ εὐπρόσβλητον, καὶ νὰ μετοικήσωσι πανοικί εἰς Ὑδραν μετὰ τῶν Ψαριανῶν, ἵνα συμπήξωσιν εἰς ἓν ἀπάσας τὰς ναυτικὰς τοῦ ἔθνους δυνάμεις. Οἱ δὲ πρόκριτοι τῆς Ὑδρας, προῖσταμένου τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτου, ἅμα μαθόντες τὴν τοιαύτην τῶν προκρίτων Σπετσῶν πρόθεσιν, ἔγραψαν πρὸς αὐτοὺς τῇ 21 Ἀπριλίου τάδε· «Τὰ ὅσα ζητήματα οἱ ἀπεσταλμένοι σας μᾶς ἐπρότειναν ἀπὸ μέρους σας καὶ τοῦ λαοῦ σας, ὅλα ἐνεκρίθησαν ἀπὸ ἡμᾶς καὶ ἀπὸ τὸν λαόν μας ὅλον, τὸν ὁποῖον ἐπροσκαλέσαμεν εἰς συνέλευσιν ἐνώπιον τῶν ἀπεσταλμένων σας, καὶ οὕτως οὗτοι εἶδαν προσωπικῶς καὶ ἤκουσαν μὲ ποίαν ἀδελφικὴν ἀγάπην καὶ προθυμίαν εἰλικρινῇ ὑποσχεταί, ὥς καὶ ἡμεῖς ὑποσχόμεθα, νὰ διατηρῇ ἄχρι τέλους τὴν ἀναγκαιοτάτην εἰς τὴν κοινὴν σωτηρίαν στενὴν ἐνωσιν καὶ ἀδελφικὴν ὁμόνοιαν. Θέλετε ἔχει λοιπὸν τὰ ἀναγκαῖα καταλύματα, ἦτοι κατοικίας εἰς τὸ Καμίνι κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν σας, καὶ χωρὶς νὰ πληρώσετε παραμικρὸν ἐνοίκιον, ὅσον καιρὸν μέινετε ἐδῶ. Ὅσαι διαφοραὶ ὑπάρχουν μετὰ τὴν συμπολιτῶν μας καὶ συμπολιτῶν σας, ἀλησιμονοῦνται καὶ νὰ μὴ ἀναφερθοῦν ὅσον καιρὸν

(1) Τοῦ ὀθωμανικοῦ γροσίου ἡ ἀξία εἶχε πολὺ ἐκπέσει κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐκ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἀξίας.

La nazione Greca, stanca omai di gemere sotto il duro giogo, da cui per più di quattro secoli, è stata obbrobriosamente oppressa: con generale ed unanime impulso, corre alle armi per distruggere le pesanti catene imposte dalle barbarie Maomettani. Il nome sacro di Libertà echeggia in tutti gli angoli della Grecia, ed ogni cuor greco arde di desiderio di riacquistare questo prezioso dono del Cielo, o di perire nel cimento.

Gli Abitanti dell' Isola d'Iora non vogliono essere i meno audaci in questa nobile guerra. Essi affrontando ogni pericolo, per ostilità e i loro tiranni, faranno uso dell'unico mezzo che la natura della loro situazione locale gli ha concesso. a tal uopo

Noi Primiti componenti il Governo di quest' Isola permettiamo al Capitano Geo. A. Bisco del Bregantino Cistone con cannoni 14 ed altri armi sottili inalberando il Vessillo Nazionale Greco di recarsi con questo suo Bastimento ovunque credesse utile e necessario alla causa comune, per agire contro le forze Ottomane (ovvero di terra che di mare) verificando qualunque atto di leuita guerra, fino a tanto che la liberta e l'indipendenza della Nazione Greca, sia fermamente ristabilita.

Supplicano i Comandanti delle forze marittime e terrestri di tutte le Potenze Europee, non solamente di non dare impedimento a luno a questo Bastimento nell'esercizio di lla sua Missione, ma anzi di prestargli tutta que lla assistenza e protezione che comparir li esser possa al loro stato di neutra lita.

Non dobbiamo meno riprometterci dalla generosità de' le Nazioni civilizzate, e sarebbe offenderle se dubitassimo un istante de' la loro sollecita condiscendenza a favore de' la nostra causa, che è la causa de' l'Umanità: i discendenti de' gli Uomini i l'istruiti che hanno onorato l'uman genere con le sublimi loro virtù, che hanno i illuminato il Mondo, combattono per la libertà contro i loro oppressori, i barbari discendenti de' l'barbaro Osman, distruttori de' le scienze e de' le arti, e nemici de' la Religion Santa di JESU CRISTO: chi sarà mai tanto crudele che vogliano tentarci in questa terribile lotta, o che non facciano dei voti per voi?

Dato nella Cancelleria dell' *Isola d'Isola*
 novemaggio millaotto cento nov' uno L. L.

"Dirus Bogdan Enghas

"*αυτοπροσώπως* εν αγγλ."

Εξήχθη εις τὴν Καταγελλάρια 29^η μην
29^η 4 μην. 1821

Georgio Triffo
Lanc. 11^e

Διπλώμα καταδρομῆς, ὑφ' οὗ συνωδούντο τὰ ὑδραϊκὰ πλοῖα ἅμα ἐκπλεύσαντα τῆς νήσου εἰς διώξιν τῶν ὤν. Πολύτιμον καὶ ὑπὸ τυπογραφικῇ ἐποψίν. Ἐλὶ τῆς ὁπισθίας πλευρᾶς τοῦ διπλώματος ἡ ἐξῆς ἔντυπος οἰσις. «Ἐντυπώθησαν παρὰ Νικολάου Μπαρώτζη τοῦ Σαλωνίτου πρὸς χρῆσιν τοῦ Γένους». Σμίκρυνσις κατὰ 1/2. Οἰνοῦται ὑπὸ Ι. Βλαχογιάννη.

συνδιατρίβωμεν. Ταχύνετε λοιπόν, ἄδελφοί, τὸν πανοικί ἐρχομόν σας διὰ τὰ γενῆ ὅσον τάχιον ἢ γενικὴ ἐκστρατεία, καὶ αἱ ἐραμελίαι σας, ὅταν φθάσουν ἐδῶ, εὐρίσκουν ἔτοιμα καὶ εὐκαιρωμένα τὰ ὁσπίτια τῶν Καμινίων, καὶ τὴν πλέον ἀδελφικὴν δεξίωσιν εὐρίσκετε ὅλοι ἀπὸ ὅλους μας». Τὴν δὲ ἐπιούσαν ἔγραψαν οἱ Ὑδραῖοι τὰ αὐτὰ εἰς τοὺς Ψαριανούς. Καὶ οἱ μὲν Ψαριανοὶ μετὰ τινὰς συνδιασκέψεις ἀπεκρίθησαν, τῇ 18 Μαΐου, ὅτι «ἡ μετάβασις τοῦ λαοῦ τῶν ἤτο ἀδύνατος, ἀλλ' εἶναι πρόθυμοι νὰ ἐκπλεύσωσιν εἰς ὅποιανδήποτε στιγμὴν μάθουν παρ' αὐτῶν ὅτι εἶναι ἔτοιμοι». Οἱ Σπετσιῶται μετῴκησαν τῳόντι περὶ τὰ τέλη Μαΐου καὶ ἀρχὰς Ἰουνίου εἰς Ὑδραν καὶ ἔτυχον αὐτόθι τῆς πανηγυρικωτάτης καὶ ἀδελφικωτάτης δεξιώσεως. Κοινὰ λοιπόν ἦσαν τὰ πάντα μεταξὺ τῶν τριῶν νήσων· ἀλλ' ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι, ἐπειδὴ ἡ Ὑδρα, ἂν ὄχι κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν πλοίων, ὁμολογουμένως ὅμως κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀνδρῶν, τὸν πλοῦτον τῶν προκρίτων καὶ τὸ μέγεθος τῆς καταβολῆς αὐτῶν ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἰσοφάριζε μόνῃ πρὸς τὰς δύο ἄλλας νήσους ἠνωμένας ὁμοῦ, φρσιζῶ τῷ λόγῳ ἀπεδόθη σιωπηρῶς προεδρία τις αὐτῇ ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν τῆς κοινῆς ἐνεργείας. Πάλιν δέ, ἐπειδὴ ἐν Ὑδρᾷ ἐπρώτευν ὁ τῶν Κουντουριωτῶν οἶκος, ὁ ἀρχηγὸς αὐτοῦ Λάζαρος Κουντουριώτης ἀνωμολογήθη πάντοτε ὡς ὑπάτος τῆς ἡσίου κυβερνήτης· ὥστε τούτου ἔνεζεν ἐπέσχε προέχουσάν τινα τάξιν ἐν τῇ ὅλῃ διοικήσει τῶν κοινῶν ἐπιχειρήσεων, εἰ καὶ οὐδέποτε ἀνωμολογήθη ἐπισήμως τὸ τοιοῦτον αὐτοῦ ἀξίωμα.

Λάζαρος Κουντουριώτης

Ἀνεδείχθη δὲ τῇ ἀληθείᾳ ὁ ἀνὴρ ἄξιος τοῦ τοιοῦτου πρωτείου τῆς ναυτικῆς Ἑλλάδος. Αἱ χρηματικαὶ θυσίαι τοῦ οἴκου τῶν Κουντουριωτῶν συνεποσώθησαν εἰς 2.000.000 περίπου παλαιῶν δραχμῶν (ἀκριβῶς κατὰ τὸν ἐπίσημον πίνακα 1.941.158), ὃ ἔστιν εἰς τὸ πέμπτον τῶν ὅλων ὑδραϊκῶν ἀπαιτήσεων καὶ τὸ δέκατον τῆς ὅλης καταβολῆς τῶν τριῶν νήσων. Ἐκ τῶν ἄλλων πλουσιωτέρων Ὑδραίων οἱ μὲν Τομπαζαῖοι δὲν σημειοῦνται εἰμὴ διὰ 559.170, οἱ δὲ Βουδουραῖοι διὰ 447.814. Ἐκ τῶν Σπετσιωτῶν οἱ Ἀνάργυροι δὲν ἀποζημιοῦνται εἰμὴ ἐπὶ κεφαλαίῳ 609.606· οἱ Μῆξαι 510.606· οἱ Μποτασαῖοι 453.530. Ἐκ τῶν Ψαριανῶν οἱ Κοτσάδες ἐπὶ κεφαλαίῳ 464.114 καὶ οἱ Ἀποστόλαι 431.009. Ἀλλ' αἱ χρηματικαὶ ἐκεῖναι θυσίαι δὲν ἤθελον ἀρκέσει ἵνα ἀναδείξωσι τὸν Λάζαρον Κουντουριώτην ὑπάτον κυβερνήτην τοῦ ναυτικοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀγῶνος. Ὁ ἀνὴρ, μὲν ὢν τριακοντούτης ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπαναστάσεως, εἶχεν ἀρετὰς ἐξαιρετοῦς. Ἦτο τῳόντι μεγαλόφυχος ὡς ἰδιώτης τε καὶ ὡς δημόσιος ἄνθρωπος· οὐ μόνον ἐσυγχώρησε τὸν φονέα τοῦ πατρός του ἀλλὰ καὶ εὐπομητικὸς πρὸς αὐτὸν ἀνεδείχθη, μίαν μόνην ἐπιβαλὼν αὐτῷ τιμωρίαν τοῦ νὰ μὴ ἐμφανισθῇ ποτὲ ἐνώπιόν του· δι' ἅπαντος δὲ τοῦ ἀγῶνος, ἐν τοῖς κρισιμωτάτοις τῶν καιρῶν οὐδέποτε ἀπέβαλε τὸ μέγα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ παράστημα. Δι' ἀνεξαντλήτου εὐροίας λόγου συνδυαζομένης μετὰ τῆς ἀφοσιώσεως ἦν ἐνέπνεεν ἡ δεδοκιμασμένη αὐτοῦ σύνεσις πλειστάκις ἐχαλιναγώγησε τὰ ἀφηνιάσαντα πλήθη· καὶ ποτε φοβερὰς ἐκτραγείσης συμπλοκῆς μεταξὺ Ὑδραίων καὶ ἐκ Πελοποννησίων καὶ Ρουμελιωτῶν συγκαμμένης φρουρᾶς τῆς νήσου, παρελθὼν ἀτρόμητος εἰς μέσον καὶ λαλήσας

πρὸς μὲν τοὺς ναύτας ἁλβανιστὶ πρὸς δὲ τοὺς πεζοὺς ἑλληνιστὶ περιήγαγεν αὐτοὺς αἰμοφύρτους ἔτι ὄντας νὰ ἀσπασθῶσιν ἀλλήλους.* Καίπερ ἑτερόφθαλμος ὢν εἶχε θανυστὴν ὀξυδέρκειαν περὶ τὴν διάγνωσιν τῶν πραγμάτων καὶ τῶν προσώπων. Εἰς αὐτὸν

* Ἀνδρέας Μιαούλης εἰς νεανικὴν ἡλικίαν

ὀφείλει ἡ Ἑλλάς τὴν εἰς ναύαρχον προχείρισιν καὶ τὴν ἐπὶ ἑξ ὅλα ἔτη ἀδιάσειστον ἐν τῷ ἀξιώματι τούτῳ διατήρησιν τοῦ Ἀνδρέου Μιαούλη. Εἶχε τὴν συνείδησιν τοῦ τί δύναται νὰ πράξῃ, προτέρημα σπανιώτατον παρ' ἡμῖν, οἷτινες νομίζομεν πάντες ὅτι πρὸς πάντα περύκαμεν. Εἶχε τὴν συνείδησιν ὅτι, ἂν ἦτο ὁ ἀριστος τῶν ναυτικῶν πραγμάτων κυβερνήτης, δὲν εἴπετο ἐκ τούτου ὅτι ἡδύνατο ἐξ ἴσου ἐπιτιθεῖως νὰ ἀναλάβῃ καὶ τῆς ὅλης Ἑλλάδος τὴν κυβέρνησιν. Πολλάκις δ' ἐπὶ τούτῳ παρακληθεὶς αἰείποτε ἀπεποιήθη, καὶ μόλις ἐπέτρεψεν εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐ-

τοῦ Γεώργιον νὰ ἀναμειχθῇ εἰς τὰς ἡπειρωτικὰς τῆς Ἑλλάδος ὑποθέσεις, αὐτὸς ἐπιμόνων ἀποφυγὼν τοὺς σκοπέλους καθ' ὃν ἐκεῖνος συνετρίβη. Μηδ' ὀνομάσῃ τις ἀρνητικὴν τὴν ἀρετὴν ταύτην, διότι δι' αὐτῆς δὲν ἔσωσε μόνον τὴν ἰδίαν ὑπόληψιν, ἔσωσε καὶ τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν, διατηρήσας μέχρι τέλους τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ναυτικοῦ ἀγῶνος ἐξ ἧς ἐξηρτᾶτο πρὸ πάντων ἡ τῆς πατρίδος τύχη καὶ ἣν ἤθελε διακινδυνεύσει, ἐὰν ἀναμειγνυόμενος εἰς ἀλλότρια ἀπέβαλλε τὴν ὑπόληψιν αὐτοῦ. Ἐπὶ τοσοῦτο δὲ ἀπέβη συμφυῆς αὐτῷ ἢ ἐν τῇ τάξει ἐγκατέστης ὥστε οὐδέποτε ἐπέισθη νὰ ἀποδημήσῃ ἐξ Ὑδρας, οὔτε ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος οὔτε μετὰ. Κυβερνῆται καὶ βασιλεῖς τῆς Ἑλλάδος ἐπεσκέφθησαν αὐτὸν καὶ ἔτυχον ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ τῆς προσηκούσης εὐλαβοῦς δεξιώσεως, ἀλλ' αὐτὸς οὐδέποτε ἀπέδωκεν αὐτοῖς τὴν ἐπίσκεψιν. Ἐνόμιζες ὅτι ἦτο εἰς τῶν βράχων τῆς Ὑδρας, ὅστις καίτοι ἐμψυχωθεὶς ὑπὸ τοῦ Δευκαλίωνος δὲν ἠδυνήθη νὰ μετακινήθῃ χωρὶς νὰ ἐπαγάγῃ δεινὴν αὐτῆς ἀλλοίωσιν⁽¹⁾.

(1) Ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης, καίπερ οὐδέποτε ἐξερχόμενος τῆς Ὑδρας, ὅμως κατὰ διάνοιαν εὗρίσκετο πανταχοῦ ὄχι μόνον τῆς Ἑλλάδος ἀλλὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου σύμπαντος. Ἐν Ἑλλάδι ὁ οἶκος αὐτοῦ ἦτο κέντρον κυβερνήσεως πολλῶ ἐνεργωτέρας τῆς τοῦ Ναυπλίου. Διὰ τῶν γραμματέων αὐτοῦ, ἐνίοτε δὲ καὶ δι' αὐτογράφων ἐπιστολῶν, ἀπευθύνεται πρὸς πάντας τοὺς κατὰ γῆν ὀπλαρχηγούς, ἀμφότεροι δὲ πρὸς τοὺς ἀρχηγούς τοῦ στόλου. Οὐ μόνον ἐν τῇ Ἑλλάδι αὐτῇ πρὸς τοὺς ἐν ταῖς ἐσχαιαῖς τῆς χώρας εὐρισκομένους προκρίτους, τὸν Μαυροκορδάτον ἐν Λιγοβιτίῳ, τὸν Πετρόμπευ ἐν Μάνῃ καὶ ἐν Καλάμῃς καὶ πρὸς τὸν Παλαιὸν Πατρὸν Γερμανόν, ἀλλὰ μετὰ τοῦ ἐν Πίσῃ τῆς Ἰταλίας ἐφησυχάζοντος περιφήμου μητροπολίτου Ἰγνατίου (τοῦ πρὸ φην Οὐγγρο-

Ἐκάστη τῶν τριῶν νήσων εἶχε τὸν ναύαρχον αὐτῆς καὶ τὸν ἀντιναύαρχον, οὐδείς δὲ ὑπῆρχεν ἐπισήμως διωρισμένος ναύαρχος τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου. Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ἡ δύναμις αὐτῆ τῶν πραγμάτων ἔμελλε νὰ συνεπαγάγῃ ἀπαραιτήτως τὴν ὑπεροχὴν ἑνὸς τῶν ναυάρχων ἐπὶ τοὺς ἄλλους δύο, διὰ δὲ τοὺς πολλοὺς προεκτεθέντας λόγους ὧν ἕνεκα ἡ Ὑδρα ἐπρώτευσεν τῶν λοιπῶν δύο νήσων καὶ πρὸ πάντων διὰ τὴν ὑπ' οὐδενὸς ἀμφισβητηθεῖσαν ποτὲ μεγαλοφυΐαν τοῦ Μιαούλη ἡ ἀρχηγία πράγματι ἐνησιγήθη ὑπὸ τοῦ ναυάρχου τῆς Ὑδρας. Ὅσοι δὲ τῶν Σπετσιωτῶν καὶ Ψαριανῶν ἠθέλησαν βραδύτερον νὰ ἀμφισβητήσωσι τὸ γεγονός τοῦτο, ἀξιῶντες ὅτι ἑκάστη τῶν τριῶν μοιρῶν ὑπὸ τοῦ ἰδίου ναυάρχου ἐντελῶς ἀνεξαοχήτως ἐκυβερνᾶτο, οὐ μόνον τὴν ἀλήθειαν ἠδίκησαν ἀλλὰ καὶ τὴν Ἑλλάδα σύμπασαν καὶ αὐτὰς τὰς ἰδίας πατρίδας. Ἐν πολέμῳ ἐν γένει, καὶ ἑξαιρέτως ἐν τῷ ναυτικῷ πολέμῳ, ποτὲ δὲν ἠκούσθη νὰ ἄρχωσι σύναμα καὶ ἔξ ἴσου τρεῖς ἡγεμόνες. Ἐν αὐταῖς ταῖς παναρχαίαις Ἀθήναις, ὅπου ἐκ περιτροπῆς καθημέραν μετεβάλλετο ὁ στρατηγός, ὁ τῆς ἡμέρας στρατηγός εἶχε τὴν ὑπερτάτην τοῦ ὅλου ἡγεμονίαν, καὶ κατὰ τὴν ἐν Μαράθῳ μάχην ὁ τῆς ἡμέρας ἐκείνης προεξάρχων Μιλιτιάδης ἐλογίσθη σωτὴρ τῆς Ἑλλάδος. Πρὸ τῆς μάχης ἠμποροῦν νὰ βουλεύωνται πολλοὶ καὶ νὰ ἀποφασίσωσι περὶ τοῦ πρακτέου ἀλλ' ἐν τῇ μάχῃ αὐτῇ ἀδύνατον εἶναι νὰ μὴ ὑπάρχῃ εἰς ὁ ἀρχηγός καὶ ἰδίως ἐν ναυμαχίᾳ εἰς ὁ ἀνυψῶν τὰ σήματα τῶν διαφόρων κινήσεων τοῦ στόλου καὶ μάλιστα ὅταν, ὅπως μετ' ὀλίγον θέλομεν ἐξηγήσει ὅτι συνέβαινε παρ' ἡμῖν, τὸ πᾶν ἐξηγητᾷ ἀπὸ τῆς ἐπιτηδεΐας τῶν κινήσεων διεξαγωγῆς. Ὅθεν ἡ μεγαλύτερα ὕβρις τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ κάμωμεν κατὰ τῆς ναυτικῆς ἡμῶν δυνάμεως ἦθελεν εἶναι τὸ νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι ἐν ταῖς ναυμαχίαις ἡμῶν οὐδείς ὑπῆρχεν ὁ διευθύνων τὰς γενικὰς τοῦ στόλου κινήσεις. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ δριμύτερον τῶν ἄλλων κατεξαναστάντες κατὰ τῆς ἡγεμονίας τοῦ Μιαούλη ἀναγκάζονται ἄκοντες νὰ ἀνομολογήσωσιν αὐτήν. Μήπως ἐν τῇ γραφικωτάτῃ εἰκόνι ἦν ἐτεχνούργησεν ὁ Ἀνάργυρος Ἀνδρέου Χ. Ἀναργύρου, τῆς περὶ τὸν Γέροντα μεγάλης ναυμαχίας, ὅταν ἔρχεται εἰς τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν καὶ ἦν οἱ ναύαρχοι καὶ ἀντιναύαρχοι τῆς Ὑδρας καὶ τῶν Σπετσῶν εὐρέθησαν ἐκ τύχης μετὰ τινων ἄλλων πλοίων ἐν τῷ μυχῷ τοῦ

Ἀνδρέας Μιαούλης

βλαχίας) καὶ πρὸς πολλοὺς τῶν ἐν Εὐρώπῃ ὀνομαστῶν Ἑλλήνων καὶ πρὸς τὴν ἐν Λονδίνῳ παρεπιδημοῦσαν διὰ δάνεια τριμελὴ ἐπιτροπέαν. Πάντες δὲ οἱ πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος εἴτε ἀγαθὸν τι ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ βουλευόμενοι εἴτε ἐναντίον τῶν παρανομιῶν τῶν ἀρχόντων διαμαρτυρόμενοι πρὸς αὐτὸν ἀπετείνοντο καὶ οἱ δυστυχεῖς οἱ Κοῦρητες τούτου τὴν προστασίαν ἐπεκαλοῦντο. Αὐτὸς δὲ ἦν ὁ ὑπὲρ τοῦ στόλου, τῶν πυρπολικῶν, τῶν τροφῶν καὶ τῶν ἐφοδίων τοῦ πολέμου διηνεκῶς φροντίζων καὶ τὸ ἐλλείπον τοῦ δημοσίου ταμείου γεννοῖως ἐκ τῶν ἰδίων ἀναπληρῶν καὶ πᾶσαν τὴν περιουσίαν εἰς τὰ κοινὰ δαπανῶν καὶ ὑπὸ πάντων «**Πατῆρ**» τοῦ ἔθνους» προσαγορευόμενος. Ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς ἐπιζαλούμενος τὴν εὐεργετικὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν πρὸς κατάρταυσιν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου τοῦ 1824 ἔγραφε πρὸς αὐτόν «**Η** οἰκογένειά σας λέγεται ἡ πρώτη τοῦ ἔθνους καὶ μέγα μέρος τῆς εὐτυχίας τοῦ ἔθνους ἀνάγεται εἰς δόξαν της. Τοιοῦτος ἦν καὶ τοιοῦτος ἔμεινε μέχρι τέλους τοῦ ἀγῶνος ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης.

κόλπου αποκεχωρισμένοι τοῦ ἄλλου στόλου καὶ ἐν γαλήνῃ εἶχον νὰ ἀγωνισθῶσι κατὰ συμπάσης τῆς αἰγυπτιακῆς δυνάμεως, ἐνῶ ὁ Χοσρέφης παρεκώλυε τὰς ἄλλας μοίρας νὰ ἔλθωσιν εἰς βοήθειαν, μήπως αὐτὸς ὁ σπετσιώτης ἱστορικός δὲν ἀποδίδει ἅπασαν τὴν τιμὴν τῆς σωτηρίας Ὑδραίων τε καὶ Σπετσιωτῶν εἰς τὸν Μιαούλην καὶ δὲν ἐπιφωνεῖ περὶ αὐτοῦ· «θέτει εἰς ἀναγκὴν τὴν ναυαρχίδα καὶ ἀνυποῖ εἰς τὸν μεγάλον ἱστὸν τὴν μεγάλην ταινίαν, τὴν φοινικίδα, τὸ σημεῖον τοῦ πολέμου... διότι δὲν ἔχει σκοπὸν νὰ ὀμιλήσῃ πλέον ὁ ἀνὴρ παρὰ νὰ πράξῃ..... διατάσσονται δὲ τὰ δέοντα ὑπὸ τοῦ Μιαούλη, ἐποπτεύοντος ἀπὸ τὸ κέντρον ὅλους τοὺς συναγωνιζομένους»; Ὁ δ' Ἀναστάσιος Κ. Ὁρλάνδος λέγει· «ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ πολεμικὰ συμβούλια ἐγίνοντο ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος τοῦ Μιαούλη, ἀτομικῶς μὲν θεωρουμένου ὡς ἐμπείρου, προτιμωμένου δὲ καὶ ἔνεκα τῆς ποδαλγίας του καὶ ἔνεκα τῆς ἡλικίας του». Ἀλλαχοῦ ὅμως ἐξηγεῖ πολὺ εἰλικρινέστερον διατὶ ἀληθῶς προειμᾶτο ὁ Μιαούλης. «Μετὰ τὰ πρῶτα ἔτη, λέγει, κατωρθώθη ὥστε ἐν μὲν τῇ Ὑδρᾷ ἡ ἐκλογή τοῦ ναυάρχου ἔπεσεν εἰς τὸν Ἀνδρέαν Μιαούλην, ἀνδρὰ ἀληθῶς καὶ γενναῖον καὶ νοήμονα, καὶ εἰς τὴν τάξιν τῶν προκρίτων ἀνήκοντα, εἰς τὰ Ψαρὰ εἰς τὸν ἔμφορνα πρόκριτον Ἀποστόλην, εἰς δὲ τὰς Σπέτσας εἰς τὸν πλοίαρχον Γεώργιον Ἀνδρουτσουν, ἀνδρὰ γενναῖον μὲν, τίμιον καὶ σοβαρόν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἱκανότητος ἀναλόγου πρὸς τὴν ναυαρχικὴν θέσιν. Ὁφείλεται δὲ ἡ μὴ εὖστοχος αὕτη ἐκλογή αὐτοῦ εἰς τὴν μεγάλην δημοτικότητα τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀναστασίου Ἀνδρουτσου, εἰς τὴν ἀντιζηλίαν τῶν φατριῶν καὶ εἰς τὴν ὑπερίσχυσιν τῆς ὀλιγαρχικῆς μερίδος». Τίς δὲν βλέπει ἐνταῦθα ὅτι ὁ σπετσιώτης ἱστορικός, δεικνύων αὐταπάρνησιν ἀξίαν τῶν πατέρων αὐτοῦ, ἀνακηρύττει τὴν ἀσύγκριτον τοῦ Μιαούλη ὑπεροχὴν ὡς πρὸς τοὺς ναυάρχους τῶν δύο ἄλλων νήσων; Βεβαίως αἱ ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος κυβερνήσεις, ἂν ὅχι ἄλλο, ἔσχον τοῦλάχιστον τὴν σύνεσιν νὰ μὴ θελήσωσι νὰ προσβάλωσι τὰς τοπικὰς φιλοτιμίας τῶν δύο ἄλλων νήσων, προχειρίζουσαι τὸν Μιαούλην ἀρχιναύαρχον τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου. Ὁ Μιαούλης δὲν ἐλέγετο πάντοτε εἰμὴ ναύαρχος τῶν Ὑδραίων, καὶ πάντοτε ἔσχε τὴν μετριοφροσύνην νὰ γράφῃ τὰς ἐκθέσεις αὐτοῦ ὡς ἀπλοῦς τῶν Ὑδραίων ναύαρχος. Ἀλλὰ τί σημαίνει ὅτι δὲν ἦτο διὰ διπλώματος διωρισμένος, ὅτε καθ' ὅλας τὰς ναυμαχίας εἰς ἃς παρευρέθη ἐνήσκει διὰ τῆς βίας τῶν πραγμάτων τὴν ἀρχήν; Περὶ τούτου δὲ οὐδεμία ἐπιτρέπεται ἀμφιβολία. Τὸ ἔθνος ὅλον, τὸ σύγχρονον αὐτοῦ ἔθνος, τὸ ὁποῖον ἠσθάνετο ὅτι ἐκ τοῦ στόλου ἐξηρτάτο ἡ τῶν πάντων σωτηρία, αὐτὸν κατ' ἐξοχὴν ἀνεκίρυντε ναύαρχον. Διατρέξατε τὰς ἐφημερίδας τῶν χρόνων ἐκείνων, οὐχὶ τὰς ἐφημερίδας τῆς Ὑδρας, οὐχί, ἂν θέλετε, καὶ τὰς ἄλλας ἐφημερίδας, ἀλλὰ τὰ Ἑλληνικά Χρονικά, τὰ ὁποῖα ἐγράφοντο ἐν τῷ μέσῳ τῆς φοβερᾶς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου, τοῦ ἐπανειλημμένως σωθέντος διὰ τῶν ἀγώνων τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου, καὶ θέλετε ἶδει τὸν Μιαούλην αἰείποτε ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους ἔξαιρούμενον καὶ ἐξυμνούμενον. Δὲν θέλομεν ἀναφέρει ἐνταῦθα τὰς μαρτυρίας τῶν ἀγγλῶν καὶ τῶν γάλλων ναυάρχων καὶ μοιράρχων, οἵτινες ἐν τούτοις αὐτόπται ὄντες τῶν πραγμάτων καὶ ἐπιτηδεύοντες αὐτῶν κριταί, εἰς τὸν Μιαούλην πάντοτε ἀπέδωκαν τὴν τιμὴν τῶν ναυτικῶν τῆς Ἑλλάδος ἄθλων. Ἀλλὰ πῶς νὰ τυφλώσωμεν ἐνώπιον τῶν ἔξαιρετικῶν τιμῶν τὰς ὁποίας ἀπένειμε τῷ ἀνδρὶ τὸ ἀγωνιῶν καὶ ἀγωνιζόμενον ἔθνος; Τὸ ἔθνος δὲν εἶχε χρήματα, ἵνα βραβεύσῃ ἀποχωρῶντως τοὺς σωτῆρας αὐτοῦ· δὲν ἐσυνήθισε δὲ ποτὲ νὰ ἀπονέμῃ αὐτοῖς τὰ ἀλλαχοῦ ἐν χρήσει πολύκριτα ἐπωνύμια. Ἀλλ' ὅταν τὸ Μεσολόγγιον περιζωσθὲν πανταχόθεν, ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, ὑπὸ ὑπερόγκων πολεμίων δυνάμεων, ἵδρυσεν τὰ ἀθάνατα αὐτοῦ πυροβολοστάσια καὶ ἐβάπτισεν ἕκαστον αὐτῶν διὰ τῷ ὀνόματος τῶν μεγίστων εὐεργετῶν τῆς Ἑλλάδος, τρεῖς καὶ μόνους ἐκ τῶν ναυτικῶν ἡμῶν συγκατέλεξε μεταξὺ τῶν πολιούχων ἐκείνων ἡρώων, τὸν Μιαούλην, τὸν

Σαχτούρην, τὸν Κανάρην· ἐξ οὗ καθίσταται πρόδηλον ὅτι οὐ μόνον τὸν Μιαούλην ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν ἀντιναύαρχον τῆς Ὑδρας Σαχτούρην διέκρινεν ὑπὲρ πάντας τοὺς λοιπούς, ἐκ δὲ τῶν δύο ἄλλων νήσων ἐκείνον μάλιστα τὸν ἄνδρα ὅστις οὐχὶ ὡς ναύαρχος ἢ ἀντιναύαρχος ἀλλ' ὡς ἀπλοῦς πυρπολητῆς ὑπῆρξεν ὁ φοβερώτατος τῶν κεραυνῶν οὗς κατήρασσεν ἐπὶ τῶν πολεμίων ὁ ἑλληνικὸς στόλος. Ἀναμφιβόλως καὶ ὁ ναύαρχος τῶν Σπεισιωτῶν Γεώργιος Ἀνδρουτῶσου, καὶ ὁ τῶν Ψαριανῶν ναύαρχος Νικόλαος Ἀποστόλης, καὶ οἱ ἄλλοι τῶν τριῶν νήσων πυρποληταὶ ἐξεπλήρωσαν τὸ καθήκον αὐτῶν εἰς μυριάς ναυμαχίας, καὶ δὴ καὶ περὶ τὸ Μεσολόγγιον. Ἀλλ' ἡ πόλις αὕτη, ἀπονέμουσα πάντοτε τὸν προσήκοντα εἰς τοὺς προμάχους τούτους τῆς πατρίδος ἔπαινον ἐνόμισεν ὅτι, ἐνῶ πράττει τὸ ἔργον τοῦτο τῆς δικαιοσύνης, ἤθελε συγχρόνως περιπέσει εἰς ἀδικίαν, ἐὰν δὲν διέκρινεν ἰδιαζόντως ἐκείνους ὅσοι ἠτύχησαν νὰ ἐπιστήσωσιν εἰς ἑαυτοὺς τὸν ἐξαίρετον τοῦ κόσμου θαυμασμόν. Καὶ ἡ ἱστορία πέποιθεν ὅτι δὲν λανθάνεται καθαγιαζούσα τὴν ἀπόφασιν αὐτῆς διὰ τῆς ἀποφάνσεως τῶν ἀειμνήστων ἀθλητῶν τῆς μεγαλομάρτυρος πόλεως.

Κατὰ τὸ πρῶτον τῆς ἐπαναστάσεως ἔτος ναύαρχος τῶν Ὑδραίων προεχειρίσθη ὁ Ἰάκωβος Νικολάου Τομπάζης, ἔτι διαρκούσης τῆς δικτατορίας τοῦ Ἀντωνίου Οἰκονόμου. Ὁ Ἰάκωβος Τομπάζης ἦτο ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ συνετός, ναυτικὸς δὲ ἔμπειρος ἔχων μάλιστα καὶ θεωρητικὰς τινὰς περὶ τὴν ναυπηγικὴν γνώσεις. Ἀλλ' ἐστερεῖτο τοῦ ἀρχικοῦ ἀξιώματος ὑπὲρ ἀπαιτεῖτο εἰς τὰς δυσχερεῖς ἐκείνας περιστάσεις καὶ εἶχε τὴν μετριοφροσύνην νὰ ἀνομολογῇ τοῦτο. Τότε ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης ἐμάντευσε τίς ἐκ τῆς πολυαριθμοῦ πλειάδος τῶν ἀρειοτόλων τῆς Ὑδρας πλοιάρχων ἔφερεν ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτοῦ τὴν πεπρωμένην τῆς ἡγεμονίας σφραγίδα. Δὲν ἦτο δὲ εὐκόλος ἡ διάκρισις, διότι ὁ Ἀνδρέας Μιούλης εἶχε δεινὰ τινὰ ἐλαττώματα. Τὰς σκιὰς ταύτας τῆς φρυσιογνωμίας τοῦ ἐπιφανεστάτου στρατηλάτου τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλλάδος δὲν θέλω διστάσει νὰ καταδείξω τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ χαρακτῆρός του πολλαὶ ἐξ αὐτῶν ἠφρανίσθησαν εἴτε ἀπ' ἧς ἀνέλαβε τὴν τοῦ στόλου ἡγεμονίαν εἴτε καὶ πρότερον. Ἵνα δὲ μὴ ἀπατηθῶ καὶ μὴ ἀπατήσω, τὰ μὲν ἐλαττώματα τοῦ ἀνδρὸς θέλω παραστήσει ὅπως ἐξήγαγον αὐτὰ ἐκ τῶν ὁμιλιῶν μου μετὰ φιλτάων αὐτῶν, τὰ δὲ προτερήματα ὅπως ἀνομολογοῦνται ὑπὸ τῶν ἀντιζήλων. Ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης ἦτο ἐκ νεότητος οἰνοπότης μέχρι τῆς ἐσχάτης μέθης· καὶ τοῦτο μὲν τὸ πάθος ἀπέβαλεν ἅμα ἐνυμφεύθη τὴν σύντροφον τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἀλλὰ παρέμεινεν ἥμιστι πρὸς τὸ θεῖον εὐλαβῆς (1) καί, τὸ οὐδὲν ἦττον δεινόν, δὲν ἐπίστευεν ὅτι τὰ

(1) Τὰ λεγόμενα ἐναυθὰ, ὅτι ὁ Μιαούλης «ἔμεινεν ἥμιστι πρὸς τὸν Θεὸν εὐλαβῆς» ὡς καὶ τὰ ἐν τῇ ἐπομένῃ σελίδι «δὲν ἐστηρίχθη (ὁ Μιαούλης) οὔτε κατὰ τὸν μετέπειτα βίον ἐπὶ τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθηματος», δὲν μοι φαίνονται μετ' ἀκριβείας λεγόμενα. Ἐν τῇ ἀρτίως δημοσιευθέντι Γ' τόμῳ τῶν ἀρχείων Λαζάρου καὶ Γεωργίου Κουντουριώτου 1821-1832 ὑπὸ Ἀντωνίου Λιγνοῦ ἱατροῦ, διευθυντοῦ τοῦ ἱστορικοῦ ἀρχείου Ὑδρας (Τόμ. Γ' 1922) ἐν σελ. 232 εὐρίσκομεν ἐπιστολὴν τοῦ Α. Μιαούλη γεγραμμένην ἀπὸ Βολιμοῦ (τῆς Χίου) τῇ 22 Σεπτεμβρίου 1824 πρὸς τὸν τότε ἀρχηγὸν τῆς Κυβερνήσεως (τοῦ Ἐκτελεστικοῦ δηλονότι σώματος) Γεώργιον Κουντουριώτην, ἐν ἣ λέγει πρὸς τοῖς ἄλλοις: «Εἰς αὐτὴν (τὴν πρὸς τοὺς προκρίτους Ὑδρας ἐπιστολὴν) τὴν ἑλληνικὴν οὕτως τῶν ἰδικῶν μας γενναϊότητα καὶ τὴν ὁποίαν παρ' ὅλας του τὰς δοκιμὰς οἱ ἐχθροὶ ἔλαβον ἦταν καὶ καταισχύνειν, δι' ἣν «ὁ ἔφορος τῆς Ἑλλάδος Θεὸς ἐνέπνευσεν εἰς τὰς καρδίας των ἄκραν δειλίαν καὶ φόβον. Ἐπιζῶ δ' ἐντὸς ὀλίγου μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ τιμίου Σταυροῦ καὶ τῶν θεο. πειθῶν τῆς πατρίδος εὐχῶν νὰ σᾶς χαροποιήσω κ.τ.λ.». Ἐν οὐδεμῇ σχεδὸν τῶν πολλῶν ἐπιστολῶν τῆς ἐκθέσεως τοῦ Α. Μιαούλη δὲν λείπει ἡ μνεία «τῆς βοήθειας τοῦ τιμίου Σταυροῦ» καὶ τοῦ παναγίου Θεοῦ. Ἐν ἐκθέσει μαζοῦ ἀπὸ Ψαρῶν τῆς 6 Ἰουλίου 1824 πρὸς τοὺς προκρίτους τῆς

μικρὰ τῆς Ἑλλάδος πλοῖα καὶ τὰ ἀτίθασα αὐτῶν πληρώματα καὶ οἱ ὀλίγοι χορηματικοὶ πόροι θέλουσι δυνηθῆναι νὰ κατισχύσωσι τῶν πελωρίων τοῦ πολεμίου δυνάμεων. Ἀλλ' ὁ Λάζαρος ὁ Κουντουριώτης δὲν ἀπηλπίσθη· καὶ ἀφοῦ πολλάκις περὶ τὰ τέλη τοῦ 1821 ἠγωνίσθη ἐπὶ ματαίῳ νὰ πείσῃ αὐτὸν εἰς τὸ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχὴν ἔλαβε τελευταίαν τινὰ καὶ μακροτάτην μετ' αὐτοῦ συνέντευξιν. Τί ἐρρήθη τότε μετὰ τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν οὐδέποτε ἐγνώσθη. Ἀλλὰ τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ Μιαούλης ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ με-

Υπογραφή - Γεώργιος

Υπογραφή Γεωργίου Ἀνδρούτσου

γάρου τοῦ Λαζάρου τοῦ Κουντουριώτου ναύαρχος τῶν Ὑδραίων καὶ ἀπεδόθη πρὸς τὴν ἡγεμονίαν τῆς ναυτικῆς ἡμῶν δυνάμεως μετὰ κατρείας ἥτις, ἐστίν, ὥς μὴ ὄφελε, δὲν ἐστηρίχθη οὐδὲ κατὰ τὸν μετέπειτα βίον ἐπὶ τοῦ θρησκευτικοῦ αἰ-

σθήματος, οὐδέποτε ἔπαινε καθοδηγούμενη ὑπὸ τοῦ ἀνεσπέρου τῆς Ἑλλάδος ἀστέρος. Ὁ Μιαούλης ἦτο ὁ ἀτρομητότατος τῶν ἀνθρώπων, ἐπιτείνων τὴν ἀρετὴν ταύτην μέχρι τῶν ἐσχάτων μεθουρίων τῆς φρονήσεως καὶ τῆς ἀφροσύνης. Ἐν τῇ νεότητι ἔχων ιδιόκτητον μέγα καὶ ὠραῖον πλοῖον ἐλοξοδρομεῖ ποτὲ διὰ τὸν ἐναντίον ἄνεμον ἐντὸς τοῦ πορθμοῦ τῶν Γαδείρων. Γέρον συμπλωτὴρ παρετήρησεν αὐτῷ ὅτι ὑπάρχει περὶ τὴν Ταοίρην ὑψάλος

Ἔδρας λέγει ὅτι, ἐὰν ἐκτελεσθῶσι τινες προτάσεις αὐτοῦ περὶ τοῦ ναυτικοῦ, τότε ἠμποροῦμεν μετὰ Θεοῦ νὰ ἐλπίσωμεν ν' ἀποφύγωμεν τὸν ἐπὶ κεφαλὴν μας ὄλεθρον καὶ εἰς κάθε ἐναντίαν (ὁ μὴ γένοιτο, Θεὲ Βασιλεῦ) τοῦ στόλου μας περιστάσιν.

Ἐν ἄλλῃ ἐκθέσει πρὸς τοὺς αὐτοὺς προζήτους ἀπὸ Γέροντα τῆς 30 Αὐγούστου 1824 λέγει· «Ἐλπίζομεν εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὸ ἔλεος τῆς ἀγαθότητός Του ὅτι ὁ ἐχθρὸς δὲν θέλει βραδύνει νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ὁ Θεὸς μεθ' ἡμῶν καὶ οὐδεὶς δύναται ἀντιστήναι εἰς τὸν δυνατόν βραχίονά Του». Ἐν ἄλλῃ ἐκθέσει πρὸς τοὺς αὐτοὺς προζήτους ἀπὸ Πατρῶν ἀπὸ 26 Σεπτεμβρίου 1824 γράφει· «Ἀδελφοί! δότε δόξαν τῷ Ὑψίστῳ τῶν καλῶν δοτῆρι καὶ τῆς Ἑλλάδος κηδεμόνι Θεῷ, ἐλπίζομεν εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ».

Ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Γεώργιον Κουντουριώτην ἀπὸ Μαραθοζάμπου (9 Ὀκτωβρίου) λέγει ὅτι τὸν «ἐλληνικὸν στόλον ἢ χάρις τοῦ τιμίου Σταυροῦ καὶ ἡ γενναϊότης τῶν Ἑλλήνων διαφυλάττουσιν ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ». Ἀλλ' ὡς κορωνίδα τῆς πρὸς τὸν Θεὸν εὐσεβείας τοῦ Α. Μιαούλη παραθέτομεν ἐκ τῆς πρὸς τὸν Γεώργιον Κουντουριώτην ἀπὸ 6 Αὐγούστου (ἀπὸ Ὑδρας) ἐπιστολῆς αὐτοῦ τήνδε τὴν περιοχτήν·

«Ὡς μὴ λείψῃ δέ, παρακαλῶ, καὶ ἡ Ὑμετέρα Ἐκλαμπρότης ἀπὸ τοῦ νὰ συνεργήσῃ εἰς τὸ νὰ γίνωσιν αἱ ἀνήκουσαι πρὸς Κύριον πρὸς ἐξυλέωσιν τῆς θείας Αὐτοῦ δικαιοσύνης ἰκεσίαι διὰ τὰς ἀμαρτίας καὶ ἐμοῦ τοῦ ἀναξίου καὶ ὄλου τοῦ χρηστεπώνυμου λαοῦ, τὸν ὅποιον τῷ ἰδίῳ Αὐτοῦ αἵματι ἐξηγόρασεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ νοητοῦ διαβόλου, ἅπως συνοδευούσης τῆς θείας Αὐτοῦ ἀγαθότητος ἐνισχυθῶσιν ἀπὸ τὴν παντοδύναμον χάριν Του οἱ βραχίονες τῶν Ἑλλήνων καὶ οὕτω κατατροπώσαντες διὰ τοῦ ἐπὶ τῆς ἐλληνικῆς σημαίας τιμίου Σταυροῦ καὶ τοὺς αἰσθητοὺς ἐχθροὺς τούτους αὐτοὺς μὲν ὑποχρεώσωμεν καὶ ἅπαντας νὰ ὁμολογῶσι καὶ νὰ κηρύττωσι· «Μέγας ὁ Θεὸς καὶ ἡ πίστις τῶν χριστιανῶν», ἡμεῖς δὲ δοξολογοῦντες νὰ ψάλλωμεν τὸ τοῦ Προφητάναιτος· «Ὡς δεξιά Σου, Κύριε, δεδοξασται».

Πάντως ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης εἶχε καὶ τινὰ ἐλαττώματα ἡθικὰ καὶ ἰδίως τὴν «δίψαν τῆς ἐκδικήσεως» (κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φράσιν) καὶ τὴν πεισμονήν. Ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὸν ἴδιον ἀδελφον Γεώργιον Κουντουριώτην (4 Αὐγούστου 1824) ἔγραψεν ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης· «Ταύτην τὴν στιγμὴν ἐπέσθη τέλος πάντων διὰ προτροπῆς ὄλων τῶν προζήτων, κατ' ἐξάίρεσιν δὲ δι' ἐμοῦ, ὅστις τῷ ἔγινε φορτίον, καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐξακολογηθῇ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ μετὰ τὸν στόλον, πεισθεὶς εἰς τοὺς προτρεπτικoὺς λόγους καὶ ἐμοῦ καὶ τῶν λοιπῶν συναδελφῶν μου. Ταύτην τὴν ἐπιμονὴν αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου δὲν τὴν εἶδον ποτὲ εἰς ἄλλον ἄνθρωπον».

Τοιαύτης ἐπιμονῆς ἢ πεισμονῆς σύμπτωμα ἦτο πάντως καὶ τὸ τῆς 31 Ἰουλίου 1830 ὑπὸ τοῦ Α. Παγκαβῆ «μεγαλοῦργον ἐγκλημα» κληθὲν ἔργον τοῦ Ἀνδρέου Μιαούλη.

εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς ξηρᾶς ἀπόστασιν. Τί περὶ αὐτῆς, ἀπήντησεν ὁ Μισαούλης, καί, εἴτε μὴ πιστεύων τὸν γέροντα εἴτε πεποινθὼς ὅτι θέλει κάμψαι τὸν κίνδυνον, ἐξηκολούθησε πλέων εἰς τὸ ὑποδειχθὲν ὕψουλον μέρος, μέχρις οὗ συνετρίβη αἴφνης ἡ ναὺς καὶ δεινὴν ἐπέστη ὁ ἀνὴρ ζημίαν, ἣς ἄνευ ἤθελεν ἀποβῆ ὁ πλουσιώτατος τῶν πλοιάρχων τῆς Ὑδρας. Ἀλλ' ὁ ἄκαμπτος αὐτὸς χαρακτηρὴ ἦτο ἀπαραίτητος, ἵνα καταπλήξῃ καὶ δαμάσῃ τὰ δυσήνια ναυτικά πλήθη, ὧν ἐμελλενὰ ἄρξῃ. Ἀρχὴν εἶχεν ὅτι ὁ πλοίαρχος δὲν πρέπει νὰ ἀναποδίσῃ ποτέ ὁσονδήποτε σφοδρὸς καὶ ἂν εἶναι ὁ ἐναντίος ἄνεμος, καὶ πλειστάκις ἔκαμψε τὸν Καφηρέα ἐπικρατοῦντος καταιγιδώδους βορρᾶ, ἐνῶ οἱ συνάδελφοι αὐτοῦ κατέφρευγον εἰς τοὺς παρακειμένους λιμένας. Ἦτο ἀδυσώπητος πρὸς τὴν δειλίαν μὴ φειδόμενος οὐδὲ τοῦ ἴδιου αὐτοῦ ἀδελφοῦ, ὅστις συνέπεσε νὰ μὴ διακρίνεται ἐπ' ἀνδρείᾳ. «Ἀπαράμιλλος ἦτο ὁ Ἀνδρέας Μισαούλης εἰς τὰ πολεμικὰ ἔργα, ἀναφωνεῖ ὁ δίκαιος σπετσιώτης Ἀνάργυρος Ἀνδρέου Χ. Ἀναργύρου. Ἐπὶ τοῦ πολέμου συνελάμβανεν ἓν σχέδιον καὶ ἀμέσως τὸ ἔθετεν εἰς ἐνέργειαν· ἡδιαφόρει δὲ ἂν τὸν παρηκολούθουν οἱ ἄλλοι ἢ ὄχι. Ἐπὶ τέλους ἦτο εἰς τῶν ἐκτάκτων ἀνδρῶν οὔτινες τῶν διαπραττομένων τὴν εὐθύνην εἰς μόνον ἑαυτοὺς ἀναθέτουσι». Τοιοῦτος δὲ ὢν ἐν τοῖς κινδύνοις ἦτο ἐκτὸς αὐτῶν ὁ μετριοφρονέστερος τῶν ἀνθρώπων. «Ἐπιτυχάνων εἰς τοὺς ἐναλίους ἀγῶνας, ἐξακολουθεῖ ὁ αὐτὸς ἱστορικός, ποτὲ δὲν ἐσεμνύνετο, ἄφηνε τοὺς ἄλλους νὰ λέγουν· ἀποτυχάνων δὲ πρὸς οὐδὲν ἐμέτρει τὰς ἐναντιότητας. Ὅλοι οἱ συνάδελφοί του τὸν ἐσέβοντο ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως, διότι πρὸς ὅλους ἦτο προσήνης ἐν τῇ σφαίρᾳ πάντοτε τῆς ἰδιοσυγκρασίας του. Διὰ ταῦτα περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι μήτε τὸν ἠχθαίροντο μήτε τὸν ἐφθόνουν οἱ σύγχρονοι αὐτοῦ».

χάλαρος αὐτὸς ὁ χρὸς

Ἀλλὰ τὰ ἐξαίρετα προτερήματα τῶν ναυτικῶν ἡμῶν ομίλων καὶ τοῦ ἀνδρὸς ὅστις ἐπέμνωτο νὰ ἄρξῃ αὐτῶν ἐπὶ ἑξ ὅλα ἔτη δὲν ἤθελεν ἀρκέσει, ἵνα ἐξηγήσωσι τὰ τε κατορθώματα δι' ὧν ἐκλείσθησαν αἱ τρεῖς νῆσοι καὶ τὰς πικιλίας δυσχερείας πρὸς ἃς ἐδῆσεν ἐπὶ τούτῳ νὰ παλαίωσιν. Ἐν γένει τοῦ πεζοῦ στρατοῦ, καὶ αὐτοῦ τοῦ τελειοτάτου, ἡ συγκρότησις καὶ παρασκευὴ εἶναι εὐχερεστέρα τῆς συστάσεως ἀναλόγου ναυτικῆς δυνάμεως· ἰδίως δὲ τὰ ἄτακτα στίφη, ἑξ ὧν συνεκροτοῦντο ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως οἱ ἡπειρωτικοὶ ἡμῶν στρατοί, ἀπληρτίζοντο καὶ συνετηροῦντο ὅπως οὐκ ἀποχρηστέον ἢ αἱ ναυτικαὶ μοῖραι, αἵτινες, ὅσον μικραὶ καὶ ἂν ἦσαν, παραβαλλόμεναι πρὸς τοὺς στόλους τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ἀπῆτουν ὥς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ θαλασσίου ἀγῶνος προμηθείας καὶ δαπάνας πραγματικᾶς, παρεμφερεῖς ἀναλόγως πρὸς τὰς τῶν τακτικῶν καὶ μεγάλων στόλων. Δὲν θέλομεν ὑπομνήσει ὅτι πρὸ πάντων αἱ νῆσοι ἡμῶν ἔδει νὰ ἐκθῆσωσιν εἰς τοὺς ἐσχάτους τῶν κινδύνων τὸ πολυτιμώτατον τῆς περιουσίας αὐτῶν κεφάλαιον, τὰ πλοῖα αὐτῶν. Ἀλλ' ἵνα τὰ πλοῖα ταῦτα ἐκστρατεύσωσιν, ἀπητοῦντο νεαὶ παντὸς εἶδους προμηθεῖαι καὶ χρηματικαὶ καταβολαί. Τὰ πλοῖα ἔδει νὰ καταρτισθῶσιν ὅσον ἐνδέχεται τελειότερον πρὸς ἐκπλουν καὶ πρὸς τοὺς κινδύνους τῆς θαλασσοπορίας· ἔδει νὰ ἔχῃ ἕκαστον τὰ πυροβόλα αὐτοῦ ὅσον ἐνεστί κάλλιον διηυθετημένα· πᾶσαν τὴν δι' ὅλην τὴν ἐκστρατείαν ἀναγκαίαν προμηθειαν πυρίτιδος καὶ βλημάτων καὶ πλὴν τούτου ἱκανὸν ἀριθμὸν μικρῶν ὕπλων μετὰ τῶν ἐφοδίων αὐτῶν, τελευταῖον δὲ καὶ οὐδὲν ἥττον σπουδαῖον, ἕκαστον πλοῖον ἔπρεπε νὰ φέρῃ τὰς δι' ἅπασαν τὴν ἐκστρατείαν ἀπαραιτήτους εἰς τὸ πλήρωμα αὐτοῦ τροφὰς καὶ τὸ πρὸς πόσιν ὕδωρ. Κατὰ τὸν προϋπολογισμὸν τὸν ὑποβληθέντα εἰς τὴν ἐν Ἀστροὶ ἐθνικὴν συνέλευσιν τὰ ἑξῶδα πλοίου φέροντος 16

πυροβόλα, ἄνδρας 108, συνεποσοῦντο κατὰ μῆνα ἐν ὅλοις εἰς γρόσια 20.000 περίπου. Κατὰ δὲ τὸ ἀπὸ 14 Ἰουλίου 1825 ἔγγραφον τοῦ Μινιστερίου τῶν Ναυτικῶν πρὸς τὸ ἐκτελεστικὸν σῶμα ἀπητοῦντο κατὰ μῆνα, καὶ μάλιστα τὸν πρῶτον μῆνα τὸν περιλαμβάνοντα τὴν παρασκευὴν, 1000 τάλληρα. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἐλαττωθέντα τὰ ἔξοδα ταῦτα, ἐὰν λάβωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι αἱ τρεῖς νῆσοι ἐκ τῶν 150 περίπου αὐτῶν πλοίων

Ἰάκωβος Τομπάζης

ὠπλιζον ἐκ περιτροπῆς 60 περίπου ἐπὶ 6 μῆνας κατ' ἔτος, ὅτι τὰ τε πλοῖα ταῦτα ὅτε δὲν ἐξεστράτευον καὶ τὰ λοιπὰ 90 ἔδει πάντοτε νὰ συντηρῶνται διὰ τινος δαπάνης, ὅτι τελευταῖον οὐκ ὀλίγα πλοῖα ἐντελῶς ὡς πυροπολικά ἠναλώθησαν, τὸ σύνολον τῆς ἐτησίης δαπάνης τῶν νήσων ἀνέβαινεν εἰς πρὸς τὸ ὅποιον δὲν δυνάμεθα μὲν ὀπωσοῦν ἀκριβῶς νὰ ὁρίσωμεν ἀλλ' ἦτο βεβαίως μέγα. Εἰς τὴν δαπάνην ταύτην δὲν ἐπήρκεσαν μόναι αἱ τρεῖς νῆσοι· αἱ νῆσοι αὗται εἰσέπραττον πρὸς τὰς χρεῖας τοῦ στόλου τὰς προσόδους τοῦ Αἰγαίου, ἐλάμβανον ἐκ διαλειμάτων χορηγίας τινὰς ἐκ τοῦ δημο-

σίου ταμείου τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον λόγου ἁξίας· εἶχον τελευταῖον καὶ ἄλλους τινὰς πόρους, οἷον τὰς λείας. Ἀλλὰ κατὰ τὸ ὑπόμνημα τοῦ ὑποναυάρχου Κ. Νικοδήμου, μέχρι τοῦ 1824, ἐκ τῶν προσόδων τῶν νήσων τὰ μὲν Ψαρὰ εἶχον λάβει 120.000 γρόσια, αἱ δὲ Σπέτσαι 160.000, ἡ δὲ Ὑδρα 240.000. Κατὰ τὴν ἀπὸ 11 Ἰανουαρίου 1824 διακρίρῃσιν τῶν τριῶν νήσων Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν «ἐκ τῶν τοῦ λήγοντος ἔτους προσόδων τῶν ἐθνικῶν κτημάτων, τελωνείων, ἐράνων καὶ δασμοῦ, ὅσα κατὰ ξηρὰν ἐσυναχθήσαν, μόνον γρόσια 121.148 καὶ παραδες 30 ἐστάλθησαν ἀπὸ τὴν Διοίκησιν εἰς τὰς τρεῖς ναυτικὰς νήσους, δι' ὅλου τοῦ ἔτους 1823. Ἐν ἀρχῇ δὲ τοῦ 1822 ἐκ τῶν λαφύρων τοῦ πρὸ μικροῦ τότε πεσόντος Ἀκροχορίνθου παρεχωρήθησαν εἰς τὰς νήσους τινὰ (πολύτιμοι λίθοι, ἀργυρὰ καὶ χρυσὰ σκεύη), ὧν ἡ ἁξία κατὰ μὲν Φιλήμονα ἦτο 800.000 γροσίων, κατὰ δὲ Ὁρλάνδον 213.000 περίπου, πλὴν 35.000 εἰς μετροητὰ δοθέντων. Τῷ 1824 ἐπληρώθησαν εἰς τὰς νήσους ἐκ τῶν τοῦ πρώτου δανείου χρημάτων 94.000 δίστηλα. Αἱ δ' ἐκ τῶν λειῶν εἰσπραξέεις τῶν νήσων δὲν ἦσαν βεβαίως πολλαί, διότι πολλαὶ μὲν κατεβύλλοντο εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον πλείσται δὲ ἰδιοποιοῦντο ὑπὸ τῶν καταδρομέων αὐτῶν. Ὅθεν ἄπορον δὲν εἶναι ὅτι αἱ ὑπὸ τῶν τριῶν νήσων καταβληθεῖσαι δαπάναι συνεποσώθησαν εἰς 20.000.000 παλαιῶν δραχμῶν. Τὰ ὑπὸ τοῦ δημοσίου ταμείου ὡς ἄνω πληρωθέντα εἰς τὰς νήσους ποσά, ἐὰν δὲν εἶναι τὰ μόναι, εἶναι ὅμως πιθανώτατα τὰ σπουδαιότερα ἐὰν δὲ ἀνρρίσωμεν αὐτά, δεχόμενοι ὡς πρὸς τὰ λάφυρα τῆς Κορίνθου τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ Φιλήμονος, μόλις θέλομεν φθάσει εἰς 1.400.000 παλαιὰς δραχμίας, ὃ ἔστιν εἰς τὸ ποσὸν ὅπερ ἀπαιτεῖτο εἰς συντήρησιν 40 μόνον πλοίων ἐπὶ ἕξ μῆνας. Ἐννοεῖται ὅτι διὰ τῶν ἀριθμῶν τούτων δὲν ἀξιοῦμεν νὰ παραστήσωμεν τὴν ἀπόλυτον ἀλήθειαν, ἥτις δυστυχῶς εἶναι σφόδρα δυσεύρετος, ἀλλὰ μόνον νὰ δώσωμεν γενικὴν τινα ἔννοιαν περὶ τοῦ μεγέθους τῶν δαπανῶν τῶν νήσων καὶ τῆς ὀλίγης συνδρομῆς ἣν ἐλάμβανον ἀπὸ τοῦ δημοσίου ταμείου.

ΣΑΛΠΙΓΞ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Α΄

Εἰς αἰωνὸς ἄριστος ἀμύνησθαι περὶ Πατρὸς.
"Ὅμηρ. Ἰλιάδ. β'. στίχ. 243.

Ἐν Καλαμάτῃ, ἐν αὐτῇ τῇς ἑλευθερίας (1821)

Ἐκ τῆς ἑστῆς Τυπογραφίας.

Ἡ πρώτη ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 18.1 ἐκδοθεῖσα ἐφημερίς διὰ τυπογραφείου κομισθέντος ἐκ Τεργέστης, φροντίδι τοῦ Δ. Ὑψηλάντου, κατελθόντος εἰς Ἑλλάδα κατὰ τὰ μέσα Ἰουνίου τοῦ 1821. Ἡ «Σάλπιγξ» ἐτυπώθη ἐν Καλαμάτῃ ὑπὸ τοῦ πρώτου Ἑλλήνος τυπογράφου (ἐν Παρισίοις παρὰ τῷ Λιδότῳ σπουδάσαντος πρὸ τοῦ 1821, ιδρύσαντος δὲ τυπογραφεῖον ἐν Κυδωνίᾳ) Ἰω. Τόμπρα. Συντάκτης τῆς «Σάλπιγγος» ἦτο ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης. Φύλλα ἐκδοθέντα ὑπάρχουσι γνωστά τρία, τῆς 1, 5 καὶ 25 Αὐγ. 1821, προσέτι δὲ ἡ προηγηθεῖσα ἀγγελία τῆς ἐκδόσεως.

Τὰ διὰ τοιούτων κόπων καὶ θυσιῶν παρασκευαζόμενα σκάφη ἦσαν ἐν τούτοις τὰ πλεῖστα ἀπλοῖ πάρωνες (βρίκια, ἐκτὸς ὀλίγων τριστῆλων καὶ τινων ἡμιολιῶν), ὀπλισμένοι διὰ 10—20 τὸ πολὺ πυροβόλων· καὶ τοιαῦτα ὄντα ἔδει ν' ἀντιπαραταχθῶσι κατὰ πλοίων μεγίστων, φρεγάδων, δικρότων, τριζρότων. Προόηλον ὅτι διὰ τῶν μικρῶν αὐτῶν πυροβόλων δὲν ἦτο δυνατόν νὰ προσβάλῳσιν ἐπιτυχῶς τὰ πλοῖα ἐκεῖνα. Αἱ σφαῖραι αὐτῶν δὲν ἠδύναντο νὰ διαπεράσωσιν ἀποτελεσματικῶς τὰ παχέα τῶν ἀντιπάλων τείχη. Ἡ διὰ προσαρραγμοῦ (abordage) ἐπίθεσις κατὰ τῶν «κινήτων τούτων βουνῶν», ὅπως ὠνομάζετο ἐν τῶν ὁσμανικῶν πλοίων, ἐφαίνετο οὐδὲν ἦττον ἀκατόρθωτος. Εὐχερὴς δὲν εἶναι ἡ ἀναπήδησις ἀπὸ τοῦ ταπεινοῦ τῶν παρῶνων καταστρώματος εἰς τὸ ὑψηλὸν τοῦ δικρότου· καί, ἂν ἐπὶ τέλους ἐπετύγχανεν, ἔπρεπε πρῶτον νὰ ἐνεργηθῇ συγχρόνως διὰ πολλῶν παρῶνων, ἵνα ὑπάρξῃ ἀναλογία τις μεταξὺ τῶν ἐμβαλλόντων πληρωμάτων, ὧν ἕκαστον δὲν ὑπερέβαινε πολὺ τοὺς 100 ἄνδρας, καὶ τοῦ πληρώματος πρὸς ὃ ἐμείλιν ν' ἀγωνισθῶσιν ἐκ τοῦ συστάδην καὶ τὸ ὅποιον ὑπερέβαινε πολλὰκις τοὺς 700 καὶ 800 ἄνδρας· ἀλλὰ δεύτερον, καὶ τούτων πάντων ὑποτεθέντων, δὲν ἦτο βεβαίως συνετὸν νὰ προτιμῇσωσιν οἱ ἡμέτεροι ναυβάται τὸν μόνον τῆς θαλασσίας ἀντιπαρατάξεως ἄγων, καθ' ὃν ἡ κτηνώδης δύναμις ἠμπορεῖ νὰ κατισχύσῃ τῆς νοημοσύνης καὶ τῆς δεξιότητος. Ὅθεν ἐπὶ ἄλλην ἐτράπησαν ὁδόν. Συναντήσαντες τὸν στόλον τῶν πολεμίων πρὸ πάντων ἐφρόντιζον νὰ ὑπερπλεύσωσι καί, τοῦτο κατορθώσαντες, ἔριπτον κατ' αὐτῶν τὰ πυρπολικά. Τότε δέ, εἴτε διότι ταῦτα ἐπετύγχανον νὰ κολλήσωσιν εἰς μίαν ἢ πλείονας ναῦς εἴτε ὡς ἐκ τοῦ τρόμου ἀπλῶς τὸν ὅποιον ἐνέπνεον, ἐπήρχετο ἡ τροπὴ τῶν ἐναντίων. Τίς ἐδίδαξεν εἰς τοὺς ἡμετέρους τὸ εὐφρεστάτον τοῦτο καὶ τοσοῦτο τελεσφόρον ἀναδειχθὲν μηχανήμα; Μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς 18 ἑκατονταετηρίδος οἱ ναύαρχοι τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας δι' αὐτοῦ κυρίως ἀντηγωνίσθησαν καὶ ἐκλείσθησαν, ἀλλ' οἱ ναυβάται τοῦ 1821 δὲν ἐγίνωσκον οὐδὲ ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ γινώσκωσι τὴν ἱστορίαν τῆς ναυτικῆς τέχνης. Ὅτι ἐκ παραδόσεως ἤξευρον εἶναι ὅτι εἰς Τσεσμέν ὁ τουρκικὸς στόλος εἶχε καταστραφῇ διὰ πυρπολικῶν. Εἰς Τσεσμέν ὅμως ὁ τουρκικὸς στόλος ἦτο ἡγκυροβολημένος. Κατὰ τὰ πρῶτα δύο ἔτη τῆς ἐπαναστάσεως ἠτύχησαν ὥσαύτως οἱ ἡμέτεροι πυρπολισταὶ νὰ ἐπιτεθῶσιν εὐδοκίμως κατὰ τινων σκαφῶν ἐπ' ἡγκυρῶν ἐν λιμέσι σαλευόντων. Ἀλλ' ἐκ πρώτης ἀφετηρίας καὶ μάλιστα ἀπὸ τοῦ δευτέρου τοῦ πολέμου ἔτους, καθ' ὅσον οἱ Τούρκοι διδασκόμενοι ὑπὸ πολλῶν παιδημάτων ἀπέφρευγον ὅσον οἶόν τε νὰ διαμένωσιν εἰς λιμένας, ὅπου ἠδύναντο νὰ προσβληθῶσιν ὑπὸ τῶν ἡμετέρων, ἐδέησεν ὁ στόλος ἡμῶν ν' ἀντιπαραταχθῇ πολλὰκις κατὰ τοῦ ὁσμανικοῦ ἐν πελάγει. Ἐν ταύταις δὲ μάλιστα ταῖς ναυμαχίαις ἀνεδείχθη ἡ εὐφυΐα τοῦ Ἕλληνος ναυτικοῦ, ἡ διὰ τοῦ τεχνάσματος τῆς προσάνεμώσεως καταστήσασα δυνατὴν τὴν ἐν πελάγει χρῆσιν τῶν πυρπολικῶν, καὶ πλὴν τούτου ἡ θαυμαστὴ δεξιότης περὶ τὸν χειρισμὸν τῶν ἀρμένων, δι' ἧς πρὸ πάντων ἐπετύγχανον τὴν προσανέμωσιν. Ὁ γάλλος Ναύαρχος E. Jurien de la Gravière περιγράφων καὶ ἀποθαυμάζων τὴν περὶ τοῦτο ἐξαίρετον τέχνην τῶν ναύαρχων τοῦ Καρόλου Β' καὶ τοῦ Λουδοβίκου ΙΑ' ἐπιφέρει «εἰς ὁμοίας περιστάσεις καὶ μετὰ μέσων ἀναλόγων οἱ Ἕλληνες ναύαρχοι ἀνέδειξαν τὰ αὐτὰ προτερήματα. Χειρίζοντες (μανουβράροντες) ἠνάγκασαν πολλὰκις τοὺς στόλους τῶν πολεμίων νὰ τραπῶσιν, ἢ ἀνεχαίτισαν αὐτούς, ἢ παρεκώλυσαν τὴν πορείαν αὐτῶν, ἢ διέκοψαν τὰς ἐπιχειρήσεις». Καὶ συμπεραίνων τὴν ἀξιόλογον αὐτοῦ περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ιδίως περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ πραγματείαν λέγει· Οἱ Ἕλληνες ὑπῆρξαν οἱ πρόδρομοι τοῦ νῦν νυφορομένου νέου πολεμικοῦ ναυτικοῦ συστήματος, καθ' ὃ οἱ θωρηκτοὶ στόλοι κύριον σκοπὸν θέλουσιν ἔχει νὰ συνοδεύωσι, νὰ προστατεύωσι, νὰ τοποθετῶ-

σιν ἐπιτηδεῖως καὶ νὰ ἐξακοντίζωσιν ἐν καιρῷ εὐθέτω τὰ νέα πυρπολικά τὰ καλούμενα τορπιλλοβόλα (bateaux torpilles). Αὐτὸ δὲ τοῦτο ἔπραττον διὰ τῶν στολίσκων αὐτῶν ὁ Μιαούλης καὶ ὁ Σαχτούρης ὅτε ἐναντιάζοντο πρὸς τοὺς στόλους τοῦ Χοσρέφη καὶ τοῦ Ἰβραήμη. Μεγαλύτερον ἐγκώμιον δὲν ἠδύνατο νὰ γραφῇ περὶ τῆς εὐφυΐας τοῦ ἡμετέρου ναυτικοῦ. Καὶ ὅμως ἡ ἀλήθεια ἀπαιτεῖ νὰ προσθέσωμεν ἐν ἔτι τῶν ἡμετέρων προτέρημα. Ἐφ' ὅσον οἱ Εὐρωπαῖοι μετεχειρίζοντο πυρπολικά, ταῦτα ἐκομίζοντο εἰς προσήνεμον μέρος τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, ἐκεῖθεν δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀφίκοντο εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἀνέμου, ἀναχωροῦντων τῶν πληρωμάτων ἐκτὸς βολῆς, ἐνῷ τὰ ἡμέτερα ἐχειρίζοντο καὶ οἰακίζοντο ὑπὸ τῶν πληρωμάτων μέχρι τῆς ἐντελοῦς προσκολλήσεως.

Τὸ προεκτεθὲν στρατηγικὸν σύστημα ἤρχισε νὰ ἐφαρμόζεται ὑπὸ τῶν ἡμετέρων εὐθὺς ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀλλὰ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο δὲν ἀνεπτύχθη ἐν πελάγει καὶ ὅλας αὐτοῦ τὰς περιπετείας. Ὁ ἐλληνικὸς στόλος συνετέλεσε μὲν εἰς τὸ νὰ προστατεύσῃ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Σάμου δὲν ἐφρόντισεν ὅμως νὰ παρακολύσῃ τὸν ναύαρχον Καρὰ Ἀλὴν ἀπὸ τοῦ νὰ τροφοδοτήσῃ τὰ φρούρια τῆς Μεθώνης καὶ τῆς Κορώνης, οὐδὲ προέλαβε τὴν ὑπ' αὐτοῦ καταστροφὴν τοῦ Γαλαξειδίου καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ στολίσκου τῆς ναυτικῆς αὐτῆς πόλεως, ὥστε ὁ τουρκικὸς στόλος ἐπέστρεψεν ἐν ἀνέσει εἰς τὸν Ἑλλήσποντον κατὰ Ὀκτώβριον. Ἐν γένει δὲ κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος οἱ ἡμέτεροι ἐφαίνοντο ψηλαφῶντες μᾶλλον ἢ μεγάλα τολμῶντες. Οἱ δὲ Τούρκοι προετίμων ἔτι νὰ ἀγκυροβολῶσι μᾶλλον ἢ νὰ πελαγοδρομῶσι, καὶ ἐντεῦθεν τῇ 27 Μαΐου 1821 συνέβη ἡ πρώτη μεγάλη αὐτῶν συμφορά. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ ψαριανὸς Παπανικολῆς ἐπυρπόλησεν εἰς Ἐρεσσὸν τῆς Μυτιλήνης ἐν δίχροτον 74 πυροβόλων, τὸ ὅποιον εἶχε καταφύγει ἐκεῖ ὡς εἰς ἄσυλον ἀσφαλές. Τὸ κατόρθωμα τοῦτο τοὺς μὲν ἡμετέρους ἐνεθάρρυνε τοὺς δὲ Ὀσμανίδας κατέπληξεν. Ἀλλὰ τῷ 1822 ἔμελλον νὰ πάθωσιν ἐν λιμένι τε καὶ ἐν πελάγει πολὺν δεινότερα.

Τῇ 24 Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους τούτου ὁ ὁσμανικὸς στόλος ἐξῆλθε πάλιν τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ ἐνωθεὶς μετὰ τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἐσίτισε μὲν τὴν Μεθώνην ἔπλευσε δὲ πρὸς τὰς Πάτρας ἵνα ἐνδυναμώσῃ τὰ περὶ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον φρούρια. Τῇ 16 Φεβρουαρίου ἔφθασε καὶ ὁ ἐλληνικὸς στόλος εἰς Μεσολόγγιον, τῇ δὲ 19 ὁ ναύαρχος ἤδη Μιαούλης ἀπεφάσισε ἤδη νὰ προσβάλλῃ τοὺς πολεμίους. Τῷ 20 συνεκροτήθη ἡ πρώτη ἀληθὴς μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων ναυμαχία περὶ Πάτρας. Ἐνταῦθα «ὁ Μιαούλης, προαναχθεὶς τῶν ἄλλων πλοίων, ἱστορεῖ ὁ συνήθως οὐχὶ εὐμενὴς πρὸς αὐτὸν Ὁρλάνδος, εἰσῆλθεν ἐντὸς τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου καὶ διαβάς κατὰ τὴν οὐρὰν αὐτοῦ μεταξὺ δύο φρεγατῶν ἐπυρπολεῖ κατ' αὐτῶν ἐκατέρωθεν καὶ ἀντεπυρπολεῖτο ἀπὸ αὐτὰς· ἔφθασαν τότε καὶ ἄλλα τινὰ ἐκ τῶν ἐλληνικῶν πλοίων, τῆς μᾶλλον ὑπὸνέμου φρεγάτας ἐθραύσθη ἡ κεραία τῆς γάπιας, αὐτὸς δὲ ὁ Μιαούλης καὶ τὰ ἀκολουθοῦντα αὐτὸν λοιπὰ πλοῖα ἐξῆλθον τοῦ πολέμου ἄνευ σημαντικῆς βλάβης».

Ἀλλ' ἴδωμεν τί λέγει περὶ τῆς ναυμαχίας ταύτης ὁ Ἀναστάσιος Τσαμαδός, τοῦ ὁποίου τὴν ἐκθεσιν παραθέτομεν ὅπως ἐγράφη ἐν τῷ μέσῳ οὕτως εἰπεῖν τοῦ πυρός «Φεβρουαρίου 20, ἡμέρα Δευτέρα, ὥρα 4 νὰ ξημερώσῃ. Ἐκαμε σινιάλο ὁ Κομμαντάντες καὶ ἐσηκωθίκαμεν εἰς τὰ πανιὰ πηγαίνοντες κατεπάνω τοῦ ἐχθροῦ, καὶ πλησιάζοντας ἐσηκώθη ὁ ἐχθρὸς εἰς τὸ πανιὰ κοιμάτια 36 καὶ πλησιάζοντας ὁ Ναύαρχος εἰς μίαν φεργάδα ἄρχισε τὸν πόλεμον, ἦτο ἡ ὥρα δύο τῆς ἡμέρας, καὶ πολεμῶν τοῦ ἐχάλασε τὴν γάπια τοῦ ἐχθροῦ, δὲν ἦτο ὅμως ὅλα τὰ καράβια συναγμένα τὰ ἰδικά μας διὰ νὰ ἐμβουν εἰς τὴν λίνιαν, εὐθὺς ἐφθάσαμεν καὶ ἡμεῖς καὶ ἀρχίσαμε τὸν πόλεμον ἕως ὅπου ἐφθάναν

τὰ μυσδράλια. Ἐρρίξαμε κανόνια 18 εἰς αὐτὴν τὴν μπατάλια, ἦλθεν ὁμως μία σφαῖρα ἀπὸ τὸν ἐχθρόν, καὶ ἐκτύπησεν εἰς τὸ μεγάλο κατάρτι καὶ ἐπύρωμεν δευτέρα βόλτα, ἐπέσαμεν εἰς πόλεμον ῥίγνοντας κανόνια 23, ἦλθε μία σφαῖρα τοῦ ἐχθροῦ μᾶς ἔκοψε τὴν ῥάντα. Εἰς αὐτὸν τὸν πόλεμον ἐπῆγεν ὁ σύντροφος διὰ τὴν γεμίση τὸ κανόνι τῆς προύβας, ἐπῆρε φωτιά τὸ κανόνι καὶ ἐπληγώθη· εἰς τὴν τρίτην μπατάγια μᾶς ἔπεσαν τρεῖς φεργάδες πολεμῶντές μας ἕως μίαν ὥραν, ἐρρίξαμεν κανόνια 26, δὲν ἠμπορούσαμεν πλέον νὰ βαστάξωμεν ὅτι μᾶς ἐκατάκοψαν τὰ παταράτσα, μᾶς ἐκατατρύπησαν μὲ τὰ μυσδράλια· μία σφαῖρα ἰδική μας ἐπῆγε καὶ ἔκοψε τὴν κόντρα μεντζάνα τοῦ φλόζου τοῦ ἐχθροῦ, βλέποντας τὰ ἰδικὰ μας νὰ ποδίσουν δὲν ἠμπορούσαμεν εἰμὴ νὰ ποδίσωμεν· ὁ καιρὸς ἦτο φρέσκος, καὶ εἵμεθα ἡμεῖς καὶ ὁ ἰδικὸς μας στόλος σοτταβέντο, ὁ ἐχθρὸς ἦτο σουβράνο· ἐποδίσαμεν ἡμεῖς, ἤρχετο ὁ ἐχθρὸς κινηγώντας, ὁ δὲ ναύαρχος εἰς τὴν πρώτην καὶ δευτέραν προσβολὴν ἐβλάφη σπουδαίως εἰς τὴν ἀποσκενὴν, ὁ δὲ πόλεμος ἐβάσταξεν ὥρας 5 1)2). Ἦτο τὰ ἐχθρικά φεργάδες 7, κουρβέτες 6, βορίκια 19, γολέττα 1, τὰ ἀπολειφθέντα μικρὰ ἔμειναν ἀραγμένα ἀπὸ κάτω εἰς τὴν Πάτρα».

Ἡ ναυμαχία αὕτη εἶναι κατὰ τοῦτο μάλιστα ἀξιομνημόνευτος, ὅτι πρώτην ταύτην φορὰν οἱ ἡμέτεροι ὑπὸ τοῦ παντόλμου αὐτῶν ἡγέτου παραδειγματιζόμενοι δὲν ἐδίστασαν νὰ παραταχθῶσιν ἐκ τοῦ συστάδην κατὰ τῶν ἀντιπάλων. Δυστυχῶς οὐδεὶς ξένος ἐγένετο αὐτόπτης τοῦ μεγάλου τούτου ἔργου· ἀλλὰ βραδύτερον οἱ τοιοῦτοι ἐκ τοῦ συστάδην ἀγῶνες, ἀγῶνες ἀείμνηστοι, ὅσον καὶ ἂν ἦσαν καθ' ἑαυτοὺς ἀτελέσφοροι, ἐβεβαιώθησαν ὑπὸ μαρτύρων ὧν οὐδεὶς θέλει ἀμφισβητήσῃ τὸ ἀξίόπιστον. Ἐπὶ παραδείγματος, ὁ γάλλος πλοίαρχος Brait κυβερνήτης τῆς *Δελφινίδος*, παρευρεθεὶς εἰς τὰς ναυμαχίας ἃς ἠθλήσε πρὸς τὸν Χοσρέφην ὁ Μιαούλης κατὰ τὰ τέλη Αὐγούστου 1826 περὶ Μυτιλήνην, ἔγραφεν ἐν τῇ ἐπισήμῳ αὐτοῦ ἐκδόσει· «Τῇ ἀληθείᾳ οἱ ἄνδρες οὗτοι ὑπῆρξαν θαυμαστοὶ διερχόμενοι καὶ ἐπανερχόμενοι ἐντὸς ἡμισείας βολῆς ἀπὸ τῶν Τούρκων καὶ ὑφιστάμενοι ἀπτόητοι τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο πῦρ τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ τοὺς ἐξοντώσῃ, οὐδὲν δὲ ἄλλο κατώρθου εἰμὴ νὰ ἔξακοντίξῃ ἐπ' αὐτοὺς τὸ ὕδωρ τῆς περιζεϊμένης θαλάσσης». Ἀλλ' ἐρχόμεθα εἰς ἔργα οὐδὲν ἦττον γενναῖα καὶ μᾶλλον τελεσφόρα.

Παπανηολῆς

Οἱ Σάμιοι, οἵτινες καὶ πρότερον εἶχον ἀγωνισθῇ νὰ κινήσωσιν εἰς ἐπανάστασιν τὴν εὐδαίμονα μὲν ἦιστα δὲ πρὸς πόλεμον παρεσκευασμένην Χίον, εἶχον τελευταῖον ἐπιτύχει τοῦ σκοποῦ ἀποβάντες εἰς αὐτὴν περὶ τοὺς 2500 τῇ 10 Μαρτίου 1822. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας κατέπλευσεν εἰς τὸν πορθμὸν τῆς Χίου ὁ ἐν τῷ μεταξύ εἰς ἀρχιναύαρχον προχειρισθεὶς Καρῶ Ἀλῆς. Ἐὰν προσέφθαιεν ὁ ἐλληνικὸς στόλος, πιθανώτατα ἐσφύζετο ἡ νῆσος. Ἡ ἔγκαιρος ὁμως παρασκευὴ αὐτοῦ δὲν ἦτο εὐκόλος διὰ ποικίλους λόγους, οὓς προσεξηγήσαμεν. Ὄθεν ὁ Καρῶ Ἀλῆς προλαβὼν ἀπεβίβασεν 7.000 ἄνδρας καὶ ἀναγκάσας τοὺς Σαμίους νὰ σωθῶσι διὰ τινων ψαριανῶν πλοίων ἐτόλπη ἐπὶ δῆψιν καὶ σφαγὴν φοβεράν. Πρὸ τῆς καταστροφῆς ταύτης ἡ Χίος ἠρρίθμει 100.000 κατοίκων· μετὰ

δὲ τὸν ὄλεθρον ἐξεῖνον δὲν ἔμειναν ἐν αὐτῇ εἰμὴ 30.000 ψυχῶν, καὶ ἐκ τῶν ἐκλιπόντων 70.000 οἱ 40.000 ἢ ἐσφάγησαν ἀνηλεῶς ἢ ἐπωλήθησαν ὡς ἀνδράποδα εἰς ὅλας τὰς ἀγοράς τῆς μικρᾶς Ἀσίας. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἐπεφάνη ὁ ἑλληνικὸς στόλος, συγκεῖμενος ἐκ 56

Ὁ Κανάρης

(Μία τῶν πολλῶν χαλκογραφιῶν αἰτίνες ἐκυκλοφόρησαν ἐν Εὐρώπῃ εἰς μέγαν ἀριθμὸν ἀντιτύπων μετὰ τὴν πυρπόλησιν τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος. Ἔργον Ἀλφόνσου Πλανσόν)

σκαφῶν. Ὁ Καρᾶ Ἀλῆς, σφῶζων ἔτι τὸ θάρρος τῶν κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος ἐπιτυχιῶν αὐτοῦ, ἐξέπλευσε καὶ ἀντιπαρετάχθη. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας οἱ ἀντίπαλοι διετέλεσαν ἐπιτηρούμενοι καὶ καταπυροβολούμενοι ἄνευ ἀποτελέσματος. Ἰκανὰ πυρπολικά ἐρρίφθησαν κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ἀλλὰ διὰ τὴν σφοδρότητα τοῦ ἀνέμου οὐδὲν ἐξ αὐτῶν ἐπέτυχε νὰ καταπλέξῃ πλοῖον ὁσμανικόν. Τότε οἱ δύο στόλοι ἐχωρίσθησαν, καὶ οἱ μὲν Ὀσμανίδαι ἐπανῆλθον εἰς Χίον οἱ δὲ ἡμέτεροι ἠγκυροβόλησαν εἰς Ψαρά. Ἀλλὰ τὴν παῦλαν ταύτην ἔμελλενὰ διακόψῃ κεραυνός. Ἐν Χίῳ τῇ 6 Ἰουνίου οἱ κυριώτατοι ἀξιωματικοὶ τοῦ ὁσμανικοῦ στόλου ἦσαν συνηγμένοι ἐν τῇ ναυαρχίδι, διότι λήξαντος τοῦ ραμαζανίου ἡτοιμάζοντο νὰ ἐορτάσωσι τὸ βαϊράμιον. Ἡ νύξ ἦτο σκοτεινὴ, ὁ δὲ στόλος σύμπα

εῖχε φωταγωγηθῇ διὰ φανῶν. Εἰς Ψαρά, ὅπου παρεμόνευον οἱ ἡμέτεροι, ταῦτα πάντα ἦσαν γνωστά· πᾶσαι δὲ αἱ περιστάσεις ἦσαν τοσοῦτον ἐπιτήδεια πρὸς ἐπιχείρησιν τολμηροῦ ἔργου ὥστε ἀπεφασίσθη νὰ ἐκπέμψωσιν εἰς Χίον δύο πυρπολικά, ἐν ψαριανὸν καὶ ἐν ὑδραϊκόν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο, κυβερνώμενον ὑπὸ τοῦ Γ. Πιπίνου, προσεκολλήθη μὲν εἰς τὴν ὑπονναρχίδα ἀλλὰ, παρασυρόμενον ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ἀπεσπασθῇ ἀπ' αὐτῆς καὶ ἐπλανήθη φλεγόμενον ἐν μέσῳ τῶν ὁσμανικῶν δικρότων εἰς οὐδὲν ἐξ αὐτῶν προσπελάσαν. Τοῦ δὲ ψαριανοῦ ἠγεῖτο ὁ Κωνσταντῖνος Κανάρης, «εἰς ἐκ τῶν γενναιοτέρων ἀνδρῶν ἐξ ὧσιν μνημονεῖται ἡ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἱστορία», λέγει ὁ ναύαρχος Jurien de la Gravière. Ὁ Κανάρης κατάρθωσε νὰ εἰσάξῃ τὸν πρόβολον ἱστὸν του εἰς κανονοθυρίδα ἀνεωγμένην τῆς ναυαρχίδος· οὕτω τὸ πυρπολικόν του προσεδέθη ἀσφαλῶς εἰς τὸ ὁσμανικὸν κατάφρακτον κατὰ τὴν ἐπωτίδα, εἰς τοιαύτην θέσιν ὥστε ὁ ἄνεμος ἔμελλενὰ φέρῃ τὰς φλόγας πρὸς τὸν μέγαν ἱστὸν τοῦ πολεμίου σκάφους. Τότε ὁ Κανάρης ἀνῆψε ἰδίᾳ χειρὶ τὴν θρυαλλίδα καὶ ἐπῆδησεν εἰς τὴν λέμβον ἐν ἣ τὸν περιέμενον οἱ σύντροφοι αὐτοῦ· ἐν ἀκαρεῖ ἡ ναυαρχὴς μετεβλήθη εἰς κάμινον. Ὁ Καρᾶ Ἀλῆς, σπεύδων νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸ φλεγόμενον πλοῖόν του, κατέβη ἔντρομος εἰς τὴν παραβεβλημένην τῇ κλίμακι ἄκατον· ἀλλὰ τεμάχιόν τι ἐκ τῆς ἐξαρτίας πεσὼν κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὸν ἐτραυμά-

τισε θανασίμως. Οἱ δὲ 2.000 ἄνδρες οἱ κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην συνηγμένοι ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος ἅπαντες σχεδὸν ἀπωλέσθησαν. Τὰ ἐκφυρόμενα τηλεβόλα βάλλοντα ἀρ' ἑαυτῶν ἐκ διαλειμμάτων ἀπεμάκρυνον τὰ εἰς βοήθειαν ἐρχόμενα ἐφόλκια· αἱ δὲ λέμβοι τῆς ναυαρχίδος ὑπερμέτρως πληρούμεναι κατεποντίζοντο ἢ μία κατόπιν τῆς ἄλλης. Ἡ ἐπικρατήσασα ἐν τῷ λιμένι κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην σύγχυσις ἐγένετο φοβερὰ καὶ ἡ κατάπληξις ἀπερίγραπτος· ὅθεν αἱ λέμβοι τῶν πυρπολικῶν διήλθον ἀνενοχλήτως διὰ μέσου ἁπαντος τοῦ στόλου καὶ ἐρθασαν εἰς τὴν ἄλλην ἄκραν τοῦ πορθιμοῦ, ὅπου περιέμενον αὐτὰς οἱ ἑλληνικοὶ πάρωνες, οἵτινες δεξάμενοι τοὺς 32 ἐθελοντάς, σφύους ἐπανελθόντας ἅπαντας, ἐπανεπλευσαν ἐν θριάμβῳ πρὸς τὰ Ψαρά. Ὁ δὲ ἀντιναύαρχος ἀναλαβὼν τὴν ἡγεμονίαν τοῦ στόλου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καρᾶ Ἀλῆ δὲν ἐτόλμησε πλέον οὔτε τὰ Ψαρὰ νὰ προσβάλλῃ οὔτε τὴν Σάμον, ἀλλ' ἔσπευσε νὰ καταφυγῇ διωκόμενος ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἐντὸς τοῦ Ἑλλησπόντου. Τοιοῦτοτρόπως ἐτιμωρήθη ἡ τῆς Χίου καταστροφή.

Καὶ μετ' ὀλίγους μῆνας νέον ἤρατο τὸ ναυτικὸν ἡμῶν θριάμβον. Τὸ Ναύπλιον στενῶς πολιορκούμενον ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἐλιμοκτόνει, καί, ἐπειδὴ, ὡς εἶδομεν, οἱ διὰ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἐκπεμφθέντες ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον στρατοὶ οἱ μὲν κατεστράφησαν οἱ δὲ ὑπεχώρησαν, ἀπαραίτητον κατέστη νὰ ἐπιστισθῇ τὸ φρούριον ἐκείνο ἐκ θαλάσσης. Τῇ 8 Σεπτεμβρίου 1822 ἐθεάθη ἐκ τῶν σκοπιῶν τῆς Ὑδρας ὁ ὀσμανικὸς στόλος ὑπὸ τὸν νέον αὐτοῦ ἀρχιναύαρχον Μεχμέτ πασᾶν 84 σκάφη, ἕξ ὧν οὐκ ὀλίγα δίχροτα καὶ φρεγάδες, ἔπλεον πρὸς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον⁽¹⁾. Οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχον ν' ἀντιτάξωσιν εἰς αὐτὰ εἰμὴ 60 πάρωνας 10—20 πυροβόλων. Τῆς παρατάξεως ταύτης αὐτόπτης ἐγένετο ὁ ἱππότης Βιελλᾶ, κυβερνήτης τῆς γαλλικῆς φρεγάδος τὸ *Κρόνον* (*Fleur de Lis*), καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐκθέσεως ἦν περὶ αὐτῆς ἔγραψε πρὸς τὴν ἰδίαν κυβέρνησιν θέλομεν παραστήσει τὰς διαφορὰς τῆς συμπλοκῆς ταύτης περιπετειᾶς, διότι ἡ ἀφήγησις αὐτοῦ, ὅσον γενικὴ καὶ ἂν εἶναι, παρέχει ἔννοιαν καθαρωτέραν τῆς ὅλης σκηνῆς ἀπὸ τὰς ποικίλας λεπτομερεῖας ἀνθρώπων οὔτινες ἢ ἀνίδεοι ὄντες τῶν ναυτικῶν πραγμάτων ἢ συμφέρον ἔχοντες νὰ ἐξυμνήσωσι τὸν δεῖνα καὶ νὰ ταπεινώσωσι τὸν ἄλλον σκοτίζουσι μᾶλλον ἢ φωτίζουν τὴν ἀναγνώστην. Τῇ 8 λοιπὸν Σεπτεμβρίου διεκρίνοντο σαφῶς ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τοῦ *Κρόνου* «οἱ δύο στόλοι κατ' οὐλαμοὺς συμπλακέντες καὶ ἐν πυρπολικὸν καταναλισκόμενον· ἐν γένει τὸ θέαμα ἦτο συγκινητικώτατον». Τὸ πυρπολικὸν ἦτο πάρων καὶ ὑπελήφθη ὡς ἁπλοῦν πολεμικὸν ὑπὸ ἀλγερινῆς φρεγάδος, ἣτις τούτου

(1) Περὶ τοῦ γεγονότος τοῦ Ἀργολικοῦ ὁ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ καθηγητὴς Γ. Α. Σωτηρίου ἔπεμψεν ἡμῖν τότε τὸ σημείωμα, ὅπερ ἀσμένως παραθέτομεν ἐνταῦθα.

«Ἡ ἐξίστησις τῆς φερομένης ὡς ναυμαχίας τοῦ Ἀργολικοῦ (Παπαρηγ. Ἱστορία Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, Ε' τόμ. σελ. 798 κ. ἐ. ἐκδ. Β' 1887 ἐν τῇ τετάρτῃ ἐκδόσει τοῦ 1903 σ. 848 κ. ἐ.) δὲν ἐκτίθεται συμφώνως πρὸς τὰ μαρτυρούμενα γεγονότα.

«Ὁ ἀείμνηστος ἱστορικὸς ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἀνακριβὴ ὑπὸ τοῦ Σ. Τριζοῦπης ἐκθεσιν τῆς πρὸ τῶν Σπετσῶν ναυμαχίας, ἣτις ἐξήγειρε τὴν γενικὴν διαμαρτυρίαν—καίτοι ὁ Τριζοῦπης ἐβασίσθη κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς ὁδραϊκὰς πηγὰς (πρβλ. Α. Μιαούλη, Βίον Ἀντωνίου Κριεζῆ, ἐν Ἀθήναις, 1877, σ. 22 κ. ἐ.), δὲν ἔλαβεν οὐδεμίαν ἄλλην πληροφορίαν ὑπ' ὄψιν (ὧν δικαιότερα ἢ τοῦ Ὁρλάνδου. Ναυτικά, 1869. τόμ. Α' σελ. 301 κ. ἐ.).

• Οὕτω παρέλειπε α') νὰ ἐξάγῃ τὴν γενναϊότητα τοῦ ἄρχοντος τῶν Σπετσῶν Μῆξη καὶ ἄλλων Σπετσιωτῶν πλοίαρχων ὡς καὶ τὴν ἀποφασιστικότητα τοῦ Σπετσιώτου πυρπολιτοῦ *Μπότση*, ἐπιχειρήσαντος ν' ἀναφλέξῃ τὴν ναυαρχίδα, ἐπίσης δὲ καὶ τὰ μεγάλα ἀποτελέσματα τῆς ὑποχωρήσεως τοῦ τουρκοῦ στόλου (διευκολύνσις καταλήψεως τοῦ Ναυπλίου—διάσωσις τῶν κυριωτάτων ναυτικῶν βάσεων τοῦ Ἀγώνος, Ὑδρας καὶ Σπετσῶν)•.

ένεκα ἐνέβαλεν εἰς αὐτό. Οἱ ἡμέτεροι πρὶν ἢ πηδήσωσιν εἰς τὴν ἐφελκομένην λέμβον ἀνέφλεξαν τὴν θρυαλλίδα καὶ τὸ πῦρ μεταδοθὲν εἰς τὰ ἱστία τῆς φρεγάδος ἐσβέσθη μὲν ἀλλ' ἐπήγαγεν ἐν τούτοις τὸν θάνατον 50 ἀνδρῶν. Τῇ 9 καὶ τῇ 10 οἱ Ὀσμανίδαι ὑποχωρήσαντες εἰς τὸ πέλαγος ἔμειναν ἀργοί· ἀλλὰ τῇ 11 ἐπέπλευσαν αὐθις πρὸς τὸν κόλπον καὶ περὶ δυσμὰς ἡλίου ἡ πρωτοπορεία τοῦ ὀσμανικοῦ στόλου εἶχεν ἤδη εἰσπλευσέει ἐντὸς αὐτοῦ, κατόπιν δ' αὐτῆς τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἠθροίζοντο κατ' οὐλαμούς. "Ἐξ δίκροτα, ὑπὲρ τὰς 14 φρεγάδας ἢ δρομίωνας, 40 ἢ 50 ἄλλα πολεμικὰ σκάφη ὑπὸ τοῦ πελαγίου ἀνέμου φερόμενα ἔμελλον ἄρᾳ γε νὰ ἐγκαταλίπωσι τὸ λιμνοκτονοῦν φρούριον, τὸ ὁποῖον ἔτεινεν ἱκετικῶς πρὸς αὐτὰ τὰς χεῖρας; "Ἐμελλον ἄρᾳ γε νὰ ἐπιτρέψωσι νὰ φράξῃ τὴν προόδον αὐτῶν στολίσκος τοῦ ὁποίου τὸ μεγαλύτερον πλοῖον ἐπὶ σιτεμπορίᾳ κατεσκευασμένον δὲν ἔφραγεν εἰμὴ 20 πυροβόλα; "Ἡ νῦν ἔνεκα τῆς γαλήνης διήλθεν ἡσυχος. Τὴν δ' ἐπιοῦσαν ἐκ πρωΐας, ἐπειδὴ τὸ *Κρίνον* εὐρέσθη εἰς μικρὰν ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἀπόστασιν, ὁ κυβερνήτης αὐτοῦ ἔπεμψε τὸν ὑποπλοίαρχον Γραεβ περὶ τὴν 8 ὥραν ἐν συνοδίᾳ ἐνὸς τῶν διερισπασμένων τῆς γαλλικῆς πρεσβείας ἵνα χαιρετίσῃ κατὰ τὰ εἰθισμένα τὸν καπετὰν πασᾶν. Ὁ δὲ ἀποπέμψας πάντας τοὺς περὶ αὐτὸν καὶ μείνας μόνος μετὰ τοῦ γάλλου ἀξιωματικοῦ "ἔχω εἰς τὸν στόλον μου, εἶπε διὰ φωνῆς θωπευτικωτάτης, αὐστριακὸν πάρων αφρόντα τὸν ἀναγκαῖον εἰς τροφοδότησιν τοῦ Ναυπλίου σῖτον· δὲν εἶναι ἄρᾳ γε δυνατὸν νὰ τὸν συνοδεύσετε κατὰ βάθος τοῦ κόλπου;» Ὁ Γάλλος ἔδειξε τὴν ἀπορίαν τοῦ ἐπὶ τῇ ἐρωτήσει καὶ "δὲν πιστεύω, εἶπε, τὸν ἀρχηγόν μου διατεθειμένον νὰ ἀναλάβῃ τὴν προστασίαν πλοίου οὐδετέρου». Ὁ καπετὰν πασᾶς ἐπέμενε. "Ἐὰν τὸ πλοῖον ἐκαλύπτετο ὑπὸ τῆς γαλλικῆς σημαίας, οὐδεὶς βεβαίως ἠθελε τολμήσει νὰ το προσβάλῃ. Ὁ Γάλλος μὴδὲν προσθεὶς ἀλλὰ χαιρετίσας ἀπλῶς ἀπῆλθεν.

Τὴν στιγμὴν ταύτην λαμπρότατον τῇ ἀληθείᾳ παρίστατο θέαμα ἐν τῷ Ἀργολικῷ κόλπῳ. Τὰ 84 ὀσμανικὰ σκάφη ἐπλήρουν τὴν εἴσοδον αὐτοῦ· πρὸ αὐτῶν ἴσταιτο ἐντὸς 10 ἢ 12 μίλις μυλίων ἡ ἀκρόπολις τοῦ Ναυπλίου, ἣς οἱ ὑπέρμαχοι ἐνόμιζον ὅτι ἔχουσιν ἤδη ἐν χερσὶ τὴν προσδοκωμένην βοήθειαν. Ἀριστερᾷ οἱ ἑλληνικοὶ πάρωνες ἀναχωρεῦντες ὑπὸ μόνους τοὺς δόλωνας ἀνέμενον σῆμα ἵνα ἀναπετάσωσιν ἅπαντὰ τὰ ἱστία. Γαλήνῃ ἐπεκράτει τότε, ἀφοῦ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς εἶχε πνεύσει ἀπόγειος ἄνεμος, περὶ δὲ τὴν 10 ὥραν ἤρχισαν νὰ πνέωσιν αἱ πρῶται τοῦ πελαγίου ριπαί. "Ἦτο λοιπὸν φυσικώτατον νὰ προσδοκῶσι πάντες ὅτι ὁ πελώριος στόλος οὐριοδρομῶν ἔμελλε νὰ εἰσέλθῃ ἐν θριάμβῳ εἰς Ναύπλιον καὶ διαχύσῃ αὐτόθι τὴν δαψίλειαν. Ἀλλ' αἰφνης οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ *Κρίνου* εἶδον ἔκθαμβοι τοὺς Ὀσμανίδας πλαγιάζοντας πρὸς τὸν ἄνεμον καὶ τρεπομένους ὁδὸν ἀντίθετον τῆς πρὸς τοὺς πολιορκουμένους ἀγούσης. Ἐνταυτῷ πάρων ὑπὸ σημαίαν αὐστριακὴν ἀπεσπᾶσθη ἀπὸ τοῦ στόλου καὶ διελθὼν ἔμπροσθεν τοῦ καπετὰν πασᾶ οὐριοδρομήσας πρὸς τὸ βάθος τοῦ κόλπου. Ἀλλ' ὁ πάρων οὗτος δὲν ἐπροχώρησε πολὺ· δύο ἑλληνικὰ σκάφη κρυπτόμενα διὰ τὸ νησίδιον Τολὸν ἀνεφάνησαν αἰφνιδίως· ὁ πάρων κατηυθύνθη πρῶτον πρὸς τὴν γαλλικὴν φρεγάδα, ἣδη καθορμισθεῖσαν εἰς ἅγιον Ἰωάννην, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐπανέλαβε τὸν πλοῦν του, ἔπειτα πάλιν ἐδίστασεν, ἐπὶ τέλους δὲ ἐνέδωκεν ἀναχωρεῦσας καὶ παρεδόθη εἰς τοὺς Ἑλληνας. Τῇ 13 Σεπτεμβρίου λίαν πρῶι τὸ *Κρίνον* εἶδεν 75 ὀσμανικὰ σκάφη διαδρομεύοντα περὶ τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου ἐν ἀταξίᾳ, ἣτις δὲν ἐπέτρεπε νὰ ἐννοήσῃ τις τίνας ἦσαν οἱ σκοποὶ τοῦ καπετὰν πασᾶ. Οἱ Ἕλληνες ἀπαύστως γρηγοροῦντες διέπλεον μετὰξὺ Σπετσῶν καὶ πελοποννησιακῆς παραλίας. Ἀλλὰ περὶ τὸ ἑσπέρας τῆς 14 τὰ πράγματα διενκρινήθησαν· ὁ καπετὰν πασᾶς ἀπέπλευσεν εἰς Σοῦδαν, τὸν εὐρὺν καὶ ἀσφαλῆ λιμένα τῆς Κρήτης ἐγκαταλείπων τὸ Ναύπλιον εἰς τὴν τύχην αὐτοῦ, ἣτις, ὥς γνωρίζομεν ἤδη, ἀπεφασίσθη

μετ' οὐ πολὺ, παραδοθέντος τοῦ μεγάλου τούτου φρουρίου εἰς τὸν Κολοκοτρώνην τῇ 30 Νοεμβρίου. Οὐδὲ ὑπῆρξεν ἡ θυσία αὕτη ἡ μόνη ἣν ὑπέστη ὁ νέος καπετὰν πασᾶς. Μετά τινα ἐν Σούδα διατριβὴν ἀναπλεύσας τὸ Αἰγαῖον ἠγκυροβόλησε μεταξὺ Τενέδου καὶ Τρωάδος, νομίζων ἐαντὸν ἀσφαλῆ αὐτόθι, διότι οἱ πρόσκοποί του οἱ ἐπιτετραμμένοι νὰ ἐπιτηρῶσι τὴν προσέγγισιν τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου οὐδὲν ἀνήγγελλον αὐτῷ ὑποπτον. Ἀλλὰ τῇ 29 Ὀκτωβρίου τὸ ἑσπέρας δύο πυρπολικά ἐκπλεύσαντα ἐκ Ψαρῶν παρεισέδυσαν μετὰ τὸ τουρκικοῦ στόλου. Τοῦ ἐνὸς ἠγεῖτο πάλιν ὁ Κανάρης, ὅστις κολλήσας εἰς τὸ δίκροτον τοῦ ἀντιναύαρχου κατεπυρπόλησεν αὐτὸ ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ. Ἡ καταστροφή ὑπῆρξε τοσοῦτο ταχεῖα ὥστε ἐκ τῶν 800 τοῦ πληρώματος ἀνδρῶν ὀλίγοι διεσώθησαν. Τὸ δ' ἕτερον πυρπολικὸν ὑπὸ τοῦ ψαριανοῦ Γ. Βρατσάνου διοικούμενον ἀπέτυχε. Εἶχε μὲν ἐμβάσει εἰς τὴν ναυαρχίδα ἀπεσπᾶσθαι ὅμως ἀπ' αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ρεύματος τοῦ ὁποίου δὲν εἶχε κρίνει καλῶς ὁ κυβερνήτης τὴν βίαν καὶ τὴν φορὰν. «Μόνος ὁ Κανάρης, λέγει ὁ γάλλος ναύαρχος καὶ ἱστορικός, ἦτο ἐν τῷ εἶδει τούτῳ ἀναμάρτητος· ἥρως ἐπιτήδειος νὰ συγκινήσῃ τὴν καρδίαν τῶν ποιητῶν καὶ ναύτης τὸν ὅποιον οἱ ναῦται τοῦ κόσμου ὅλου δὲν θέλουσι παῦσαι ἀποθανυμάζοντες. Ἐντὸς 6 μηνῶν κατέστρεψε δύο δίκροτα καὶ 3.000 πολέμιους· τὸ δ' ὄνομα αὐτοῦ καὶ μόνον ἔτρεπεν εἰς φυγὴν τοὺς στόλους αὐτῶν». Ὁ Μεχμέτ πασᾶς ἀποκόψας τὰς ἀγκύρας ἀπέπλευσε μεθ' ὅλου τοῦ στόλου ἐν τοσαύτῃ ἀταξίᾳ ὥστε μόνις μετὰ τινας ἡμέρας εἶδε τὰ πλοῖα αὐτοῦ περισωθέντα ἐντὸς τοῦ Ἑλλησπόντου. Εἰς τῶν δρομῶνων αὐτοῦ εἶχε ἐξοκεῖλει εἰς Τένεδον, καὶ ἄλλος ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τοῦ πληρώματός του ἐφέρετο τῆδε κακέϊσε ὡς ναυάγιον ἐντὸς τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὅτε πλοῖον γαλλικὸν ὀνόματι L' Active σταλὲν εἰς ἀναζήτησις αὐτοῦ ἐπὶ ταῖς ἐπιμόνοις παρακλήσεσι τοῦ πασᾶ τῆς Σμύρνης κατώρθωσε τελευταῖον μετὰ πέντε ἡμέρας νὰ τον ἀνακαλύψῃ περὶ Τσεσμέν.

Ἡ συνδρομὴ αὕτη δὲν δικαιοὶ ἡμᾶς νὰ ἐπαναλάβωμεν τὸ πολλάκις ρηθέν, ὅτι ἐν ἀρχῇ τοῦ ἀγῶνος τὸ γαλλικὸν ναυτικὸν ἀνεδείχθη σχεδὸν σύμμιχον τῶν Τούρκων καὶ ἀντικρὺς πολέμιον πρὸς ἡμᾶς· Εἶδομεν τὴν διαγωγὴν τοῦ κυβερνήτου Βιελλᾶ ἐπὶ τῆς ναυμαχίας τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου· ἡ οὐδετερότης αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἀναμφισβήτητος. Καθ' ἐν ἔπαισεν οὗτος τρῶντι. Πρὸ τινος εἶχε συλληφθῇ ἐν Μονεμβασίᾳ πλοῖον ὑπὸ γαλλικὴν σημαίαν ὑπηρετοῦν τουρκικὰ συμφέροντα, τὸ δὲ φορτίον αὐτοῦ ἔδημευσθη. Ὁ γάλλος μοίραρχος ἀπήτησε καὶ ἔλαβε τὸ πλοῖον, ἀλλὰ συγχρόνως ἀπήτησεν ἀποζημιώσιν διὰ τὸ φορτίον 35.000 γρόσια. Ἔως ἐδῶ ἦτο ἐντὸς τοῦ αὐστηροῦ δικαίου. Ἐπειδὴ ὅμως κυβερνήσις ἐλληνικὴ κατὰ Σεπτέμβριον 1822 δὲν ὑπῆρχεν, ὁ μοίραρχος ἐζήτησε τὰ χρήματα ἀπὸ τὴν κοινότητα τῆς Ὑδρας. Ἡ κοινότης ἀπήντησε φυσικῶ τῷ λόγῳ ὅτι κατ' οὐδὲν ἐνέχεται εἰς τὴν ὑπόθεσιν· ἀλλ' ὁ μοίραρχος ἐπέμεινεν ἀπειλῶν τὴν χοῆσιν τῆς βίας· τὸ δὲ χεῖριστον, ἐξελέξατο πρὸς τοῦτο τὴν 9ην Σεπτεμβρίου, ὃ ἐστὶ τὴν δευτέραν ἐκτῶν ἑξ ἡμερῶν καθ' ἃς οἱ ἡμέτεροι ἠγωνίζοντο νὰ παρακλύσωσι τὸν ὁσμаниκὸν στόλον τοῦ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον, ἐν Ὑδρᾷ δὲ φυσικῶ τῷ λόγῳ ἐπεκράτει φοβερὰ ταραχὴ καὶ ἀμηχανία. Μάτην οἱ Ὑδραῖοι ἐζήτησαν ἀναβολὴν ἕνεκα τοῦ κινδύνου εἰς ὃν ἐδρίσκοντο. Ὁ Γάλλος ἐπέμεινε, καὶ ἵνα ἐξασφαλισθῇ ἐπεχείρησε νὰ παραλάβῃ ἐπισήμους τινὰς τούρκους ὁμήρους οἵτινες ἐφυλάττοντο ἐπὶ τῆς ἡμορίας *Τερψιχόρης*· τοῦ δὲ κυβερνήτου ταύτης ἀποποιηθέντος νὰ τοὺς παραδώσῃ, ὁ ἱππότης Βιελλᾶ ἐπυρροβόλησε κατ' αὐτῆς καὶ αἱ σφαῖραι αὐτοῦ ἔφθασαν μέχρι τῆς παραλίας τῆς Ὑδρας. Τότε οἱ Ὑδραῖοι ἐπλήρωσαν. Τὸ γεγονὸς εἶναι ἀναμφισβήτητον καὶ μαρτυρεῖται πρὸς τοῖς ἄλλοις ὑπὸ τοῦ γάλλου ἀξιωματικοῦ Baybaud, τοῦ εἰς τὴν ἐλληνικὴν

ίπτηρεσίαν διατελέσαντος. 'Αλλ' ἂν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὁ ἱππότης Βιελῶ ἔδειξεν ἄκαιρον καὶ ἀδυσώπητον ἐπιμονὴν περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος εἰς πολλὰς ἄλλας περιστάσεις ἐπολιτεύθη μετριοπαθέστερον, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ ἀπέκλινε κατὰ τι πρὸς ἡμᾶς καὶ πρῶτον ἐν τῇ ἐπισήμῳ ἐκθέσει ἣν διεβίβασεν εἰς τὴν κυβέρνησιν αὐτοῦ περὶ αὐτῆς δὴ ταύτης τῆς περὶ τὸν 'Αργολικὸν κόλπον ναυμαχίας.

«Ἡ σμικρότης τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων, ἔγραφεν, ὑπηγόρευσε εἰς τοὺς "Ελλήνας τὴν ἰδέαν τοῦ νὰ μεταβάλωσιν εἰς πυρπολικά οὐκ ὀλίγα τῶν πλοίων αὐτῶν. Ἡ ἐπιτυχία μεθ' ἧς μετεχειρίσθησαν τὸ ὄπλον τοῦτο κατὰ τοῦ τελευταίου καπετὰν πασᾶ καὶ εἰς ἄλλας ὁμοίας περιστάσεις κατεπτόησε τοσοῦτο τοὺς 'Οσμανίδας, ὥστε τὰ κατάφρακτα αὐτῶν σκάφη δὲν τολμῶσι νὰ ἀγκυροβολήσωσιν ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ἀντιπάλων αὐτῶν, ἀλλὰ παρενοχλούμενα νυκτὸς καὶ ἡμέρας δὲν ἠξεύρουσι πῶς νὰ ἀπαλλαγῶσι τῶν εὐκινήτων πλοίων τὰ ὅποια ἀδιακόπως τοὺς παραμονεύουσι. Τῇ ἀληθείᾳ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἴδῃ τις μὲ ἀδιαφορίαν τὴν μαγικὴν σχεδὸν δημιουργίαν τῶν στολίσκων τούτων, οἵτινες ἐπιτυχάνουσι τοσοῦτο θαυμασίως νὰ παραλύωσι τοὺς ὀσμανικοὺς στόλους». Καὶ ὅμως ἑλλήν ἱστορικός, παρεξηγῶν τὴν προεκτεθεῖσαν συνέντευξιν τοῦ γάλλου ἀξιωματικοῦ μετὰ τοῦ καπετὰν πασᾶ, τῆς ὁποίας, εἶναι ἀληθές, δὲν ἐγίνωσκεν οὐδὲ ἡδύνατο νὰ γινώσκῃ τὰς λεπτομερείας, ἐβεβαίωσεν ὅτι ἐν τῇ συνεντεύξει ταύτῃ ὁ Γάλλος ἔδωκεν εἰς τὸν καπετὰν πασᾶν «ὅλας ὅσας ἡδύνατο πληροφορίας καὶ συμβουλὰς». Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἐνδίδουσα εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ἐμπορικοῦ αὐτῆς ναυτικοῦ, θέλοντος νὰ ὠφελήθῃ ἀπὸ τὰς ἀνάγκας ἃς παρήγαγεν ὁ πόλεμος τῆς 'Ανατολῆς, δὲν ἀνεγνώρισεν ἐκ πρώτης ἀφετηρίας, ὅπως καὶ ἡ Αὐστρία, ὅπως καὶ ἡ 'Αγγλία, τὴν ἀπὸ 1 Μαρτίου 1822 προᾶξιν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, δι' ἧς ἐκηρύχθησαν εἰς κατάστασιν ἀποκλεισμοῦ πᾶσαι αἱ παραλίας τῆς 'Ηπείρου, τῆς Πελοποννήσου, τῆς Εὐβοίας, τῆς Θεσσαλίας μέχρι τῆς Θεσσαλονίκης καὶ οἱ λιμένες τῶν νήσων Κυκλάδων, Σποράδων καὶ Κρήτης. 'Αλλ' ἐνῷ οἱ αὐστριακοὶ μοίραρχοι καὶ ναύαρχοι ὑπεστήριζον ἐκ παντὸς τρόπου τὰ ἐμπορικὰ αὐτῶν σκάφη μὴ συστελλόμενοι νὰ παραβιάζωσι πραγματικοὺς ἀποκλεισμοὺς καὶ εἰς μυρίας ἐκτραχηλιζόμενοι ἀδικίας «ὁ γάλλος κυβερνήτης, λέγει ὁ Jurien de la Gravière, δὲν ἐνόμισε ποτὲ ὅτι δικαιούται νὰ παραβῇ τοὺς κανόνας οὓς, ἀνεξαρκήτως ὅλων τῶν διεθνῶν συμβάσεων, ἐπιβάλλει ἡ αἰδὶς καὶ ἀπαιστος δικαιοσύνη εἰς τὴν οὐδετέραν θαλασσοπλοίαν. Εἶναι θλιβερόν νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν, ἔγραφε τῇ 15 'Ιανουαρίου 1823 πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν ναυτικῶν ὑπουργόν, ἀλλ' ἐξετάζοντες ἐπιμελῶς τὰ παράπονα τῶν ἡμετέρων εὐρίσκομεν σχεδὸν πάντοτε αὐτοὺς πρῶτους πταίνοντας καὶ προκαλοῦντας κατ' αὐτῶν ἐπιθέσεις. Πάντοτε δὲ εὐρίσκει τις ἐν ταῖς περὶ τούτου συζητήσεσι τὴν αἰσχροκέρδειαν ἀγωνιζομένην νὰ ἐμπαίξῃ ἀρχὰς καὶ νόμους». 'Εντεῦθεν καθίσταται προδήλον ὅτι ὁ γάλλος ἀξιωματικός, καίτοι ἡ κυβέρνησις αὐτοῦ δὲν ἀνεγνώρισε τὸν ἀποκλεισμόν, ὅσον ἐνδέχεται ὀλιγώτερον καὶ μόνον ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ ἐπροστάτευσεν τὰ ἐμπορικὰ τοῦ ἔθνους αὐτοῦ πλοῖα τὰ τὸν ἀποκλεισμόν ἐκείνον παραβιάζοντα.

Ὁμολογοῦμεν ὅτι ἡ 'Αγγλία ἔπραττε πλείοτέρον τι. Ἡ δύναμις αὕτη, καὶ πρὶν ἢ ἀναγνωρίσῃ τὸν ἀποκλεισμόν, πολλάκις ἐντελῶς ἡδιαφόρησεν εἰς τὰ παθήματα ὅσα ὑφίσταντο τὰ παραβιάζοντα αὐτὸν ἀγγλικά ἐμπορικὰ πλοῖα. «'Αποκεκλεισμένου ὄντος τοῦ Ναυπλίου ὑπὸ τῶν 'Ελλήνων, ἀγγλικὸς πάρων ἐπεχείρησε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν λιμένα καὶ πυρποληθεὶς ἀπώλεσε τὸν ὑπαρχον αὐτοῦ. Οἱ δὲ "Αγγλοι, οἱ συνήθως τοσοῦτον ἱερὰν ὑπολαμβάνοντες τὴν σημαίαν αὐτῶν, μικρὸν ἐθορύβησαν πρὸ τῆς μεγάλης ταύτης ὑποθέσεως ὑπολαβόντες αὐτὴν ἀπλῶς ὡς κερδοσκοπίαν ἀποτυχοῦσαν.» Ταῦτα γράφει περὶ

τῶν Ἀγγλων ὁ γάλλος ναύαρχος, ὅστις βεβαίως δὲν προηρθεῖτο νὰ συνηγορήσῃ ἀδίκως ὑπὲρ αὐτοῦ. Καὶ ἔπειτα τίς Ἕλλην δὲν γνωρίζει τὸ ὄνομα τοῦ ἄγγλου μοιράρχου Ἀμιλτων, ὅστις διετέλεσε δι' ὅλης τῆς ἐπαναστάσεως φίλος ἐπικεικῆς οὐ μόνον ἀλλὰ καὶ σύμβουλος τῆς Ἑλλάδος καὶ ὁδηγὸς αὐτῆς; Ὁ Ἀμιλτων ὑπηρετεῖ βεβαίως τὰ ἀγγλικά συμφέροντα, ὑπηρετεῖ ὅμως αὐτὰ εἰς τρόπον ἐπιτήδειον νὰ προκαλέσῃ τὴν ἰσχυρὰν τοῦ ἔθνους αὐτοῦ ὑπὲρ ἡμῶν μεσολάβησιν. Καὶ ἐν τῷ μεταξὺ δὲν ἔπαυσεν ὑποδεικνύων τὰ δέοντα γενέσθαι βοηθῶν λεληθότως, ἀδελφικὰς τηρῶν σχέσεις μετὰ τοῦ ναυτικοῦ ἡμῶν καὶ ἰδίως τῶν Ὑδραίων καὶ πρὸ πάντων ἀγωνιζόμενος νὰ παύῃ τὰς ἐμφυλίους διενέξεις. Τῷ 1826 ἐπεκράτησεν ἐπὶ μικρὸν διενεξίς τις μεταξὺ τῶν προκρίτων τῆς Ὑδρας. «Ὁ Ἀμιλτων, λέγει ὁ Ὁρλάνδος, φιλέλλην ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἰδίας συναισθήσεως, ἐλμπήθη μεγάλως καὶ θέλων νὰ συμβιβάσῃ τὰ διεστῶτα ἔφερεν ἐντὸς τῆς φρεγάδας του τοὺς ἐν Πόρῳ καταφυγόντας ὑδραίους προκρίτους καὶ προσκαλέσας ἐντὸς αὐτῆς καὶ τοὺς

Ὁ ναύαρχος Ἀμιλτων

περὶ τοὺς Κουντουριώτας κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν νὰ τοὺς συμριλιώσῃ, παραστήσας αὐτοῖς πόσον ἦτο ἀσίμφορος εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ τοιαύτη διαίρεσις, εἰς τὰς παρούσας μάλιστα κρίσιμους περιστάσεις, καθ' ἃς ὁ Κάνιγγ προσπαθεῖ μεσιτεύων νὰ πράξῃ ὅ, τι καλὸν διὰ τὴν τύχην τῆς Ἑλλάδος». Πάλιν δὲ τῷ 1827 ἡ ἐν Τροιζηνί συνέλευσις ἐπὶ οὐδὲν μὲν νὰ ἐκλέξῃ κυβερνήτην τὸν Ἰ. Καποδίστριαν ἐδίσταξε δὲ διότι ἤξευρεν ὅτι ἡ Ἀγγλία δὲν τον ἤθελε, καὶ ἰδίως ὁ Ἀμιλτων ὑπόπτειεν αὐτὸν ὡς ἔχοντα ἀρχαίας καὶ παρούσας μετὰ τῆς Ρωσίας σχέσεις. Ἐν τῇ ἀμυχανίᾳ ταύτῃ ἀπῆλθε πρὸς αὐτὸν ὁ Κολοκοτρώνης ἵνα λύσῃ τὸ ζήτημα. Ἐχομεν ἀνάγκην κυβερνήτου, εἶπε πρὸς τὸν Ἀμιλτων. Μᾶς δίδει ἡ Ἀγγλία ἡγεμόνα ἢ βασιλέα; Ὁχι, ἀπήντησεν ὁ Ἀγγλος. — Ἡ δὲ Ρωσία, ἡ Πρωσσία, ἡ Νεάπολις, ἡ Ἰσπανία; — Ὁχι, ὄχι, ὄχι, ἐπανέλαβεν ὁ Ἀμιλτων ζητήσατε νὰ εὕρετε Ἕλληνα. — Ἀλλὰ Ἕλληνα δὲν ἔχομεν ἀξιωτέρον τοῦ Καποδιστρίου, ὑπέλαβεν ὁ γέρον πολέμαρχος. Ὁ Ἀμιλτων, ὅστις μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης εἶχεν ἐστραμμένον ἀλλαχοῦ τὸ πρόσωπον, τὸν ἐκύτταξε τότε ἀσκαρδαμυκτί. Ὁ Κολοκοτρώνης ὅμως δὲν τα ἔχασεν. Ἡ Ἀγγλία, εἶπεν, εἶναι ἡ σκέπη μας· ἔχομεν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν ἄγγλον ἀρχηγόν, καὶ ἠθέλομεν δεχθῇ καὶ ἄγγλον ἡγεμόνα, ἂν μᾶς ἐδίδετο τοιοῦτος. Ἀλλ' ἀφοῦ, ὡς λέγεis, δὲν δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἄγγλον μᾶς χρειάζεται ὁ Καποδίστριας. Λοιπὸν, ἀνεφώνησεν ὁ Ἀμιλτων, ἡττηθεὶς ὑπὸ τῆς ἀπλῆς μὲν δυσκαταμαχίτου δ' ἐκείνης λογικῆς, πρὸ πάντων ὅμως ὑπενδίδων εἰς τὴν πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀγάπην, λοιπὸν ἐκλέξατε τὸν Καποδίστριαν ἢ ὅποιον διάβολον θέλετε, διότι ἀλλῶς ἐχάθητε.

Ἐν τούτοις καὶ αὐτῶν τῶν Γάλλων ὁ φιλελληνισμὸς δὲν ἐπῆλθε κατόπιν ἐορτῆς. Ὅτι ἐκ πρώτης ἀφειρηθείας ἠγάπησαν καὶ ἐτίμησαν τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα, καθίσταται ἀναμφισβήτητον ἐκ πολλῶν γεγονότων, μάλιστα δὲ ἐκ τῆς ἀπὸ 18 Σεπτεμβρίου 1821 ἐκθέσεως τοῦ ναυάρχου Ἀλγάν, ἣν πρὸ ὀλίγων μόλις μηνῶν ἐγνωρίσαμεν ἐκ τῶν ἀρχείων τοῦ ἐπὶ τῶν ναυτικῶν τῆς Γαλλίας ἐξορυχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ πολλάκις πρὸ μικροῦ μνημονευθέντος καλοῦ καγαθοῦ τῆς Ἑλλάδος φίλου. «Ἡ εὐρωπαϊκὴ Ἑλλάς, ἔγραφεν ὁ ναύαρχος Ἀλγάν, δὲν εἶναι δυνατόν πλέον νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν προτέραν αὐτῆς κατάστασιν. Πᾶσα εἰρηνopoίησις, πᾶς ἐπὶ τοιαύτης βάσεως συμβιβασμὸς δὲν ἤθελεν ἀποβῆ διαρκής. Εἰς μάτην ἡ Υ. Πύλη ἤθελεν ἐπιδαψιλεύσει τὰς ἐπιεικεῖς αὐτῆς ἐπαγγελίας· καὶ ἂν ὑποτεθῶσιν εἰλικρινεῖς, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐκτελεσθῶσι. Θρησκομανία, δίψα αἵματος καὶ λεηλασία, ἀνία ἐκ τῆς ἀργίας καὶ μάλιστα ἡ ἔντρομος κραυγὴ τοῦ ἡγεμόνος, ἐξήγειραν τὸ τρίτον τῆς Ἀσίας. Οἱ Μουσουλμάνοι ἔλαβον τὰ ὅπλα καὶ πρὶν ἢ ἀποθέσωσιν αὐτὰ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, ἐὰν ἐπέπρωτο νὰ καθυποβληθῇ εἰς ὑπακοήν, ἤθελεν ἐξαλειφθῇ ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς. Τίνα ἐγγύησιν δύναται νὰ παράσχῃ αὐτῷ κυβέρνησις μὴ ὑπάρχουσα, παρεκτὸς ἐὰν δώσωμεν τὸ ὄνομα τῆς κυβερνήσεως εἰς τὴν αὐτογνώμονα θέλησιν τοῦ ἐλαχίστου ἀγαθῆς, ἢ μᾶλλον, ὅπως νῦν ἔχουσι τὰ πράγματα, παντὸς ἀνθρώπου φέροντος καβουκι; Μετὰ τὴν διαφωτίσασαν αὐτοὺς ἡμῶν τοῦ πολιτισμοῦ δὲν ὑπολείπεται εἰς τοὺς Ἕλληνας εἰμὴ καταστροφὴ ἢ ἐλευθερία. . . . Δὲν διαβουκολοῦμαι ὑπὸ τῶν ἀγαπήσεων τοῦ παρελθόντος. Κρίνω τοὺς Ἕλληνας ἄνευ προκαταλήψεως. Γνωρίζω τὸν βαθμὸν τῆς ἠθικῆς ἐκπτώσεως εἰς ἣν περιέστησαν, οὐδὲ ἀμφιβállω ὅτι ἡ ἰσχὺς ἐπὶ μακρὸν χρόνον θέλει εἶναι ἀπαραίτητος ἐνταῦθα, ἵνα ἀσφαλίσῃ τὴν δικαιοσύνην· ἀλλ' ὅσονδῆποτε σπουδαῖται καὶ ἂν εἶναι αἱ σκέψεις αὗται δύνανται ἄρα γε νὰ παρακωλύσωσι τὴν πορείαν καὶ τὰ ἀκατάσχετα ἀποτελέσματα τοῦ χρόνου; Θᾶσσον ἢ βράδιον ἀνάγκη νὰ ἐλευθερωθῇ ἡ Ἑλλάς. Περὶ τούτου πεποιθυῖα ἡ Εὐρώπη ἅς πράξῃ τὰ δέοντα». Καὶ ταῦτα ἐγράφοντο κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τῆς ἐπαναστάσεως, ἐδέησε δὲ νὰ παρέλθωσιν ἑπτὰ ἔτη ἀγώνων φοβερῶν καὶ συμφορῶν ἀνυπολογίστων ἵνα ἐπακούσῃ ἡ Εὐρώπη τῆς τοσοῦτο προνοητικῆς φωνῆς τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

Ἀζρόπρωρον

Τύπος πυρπολικού

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Ο ΕΜΦΥΛΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΩΝ ΕΤΩΝ 1823 ΚΑΙ 1824. ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ ΤΑΥΤΑ
ΚΑΤΑ ΞΗΡΑΝ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΘΑΛΑΣΣΑΝ ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΕΡΓΑ

Τὰ προεκτεθέντα πολεμικά κατὰ τε ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν γεγονότα τοῦ ἔτους 1822 δὲν ἐπήγαγον οὐσιώδη τινὰ μεταβολὴν εἰς τὰς προαιρέσεις καὶ ἐνεργείας τῶν πολιτικῶν μερίδων. Τὰ πρόσωπα μετεβλήθησαν ἐν μέρει, τὰ πράγματα ἔμειναν τὰ αὐτά, τροπολογηθέντα μόνον κατὰ τὸν διάφορον χαρακτῆρα τῶν νέων πρωταγωνιστῶν. Ἐπειδὴ ὁ Ὑψηλάντης ἀπέσχε πάσης πολιτικῆς ἐνεργείας, ἡ ἀρχηγία τῆς μερίδος αὐτοῦ μετεβιβάσθη εἰς τὸν τοσοῦτο διὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ Δράμαλι κλεισθέντα Κολοκοτρώνην. Τῆς ἀντιθέτου μερίδος ἀρχηγὸς ἦτο πάντοτε ὁ Μαυροκορδάτος, τοῦ ὁποίου τὸ ἀξίωμα διετηρήθη διὰ τῆς ἐπ' ἐσχάτων τότε ἐπελθούσης σωτηρίας τοῦ Μεσολογγίου καὶ ὅστις ἐπέτυχεν ἥδη τὴν ἐπικουρίαν τῶν προεστώτων τῶν νήσων καὶ μάλιστα τῆς Ὑδρας. Καὶ ὁ μὲν Κολοκοτρώνης κατὰ τοῦτο διέφερε τοῦ Ὑψηλάντου, ὅτι περιορίζε τὰς ἀξιώσεις αὐτοῦ εἰς μόνην τὴν Πελοπόννησον, ὁ δὲ Μαυροκορδάτος ἐνισχύθη οὐ μικρὸν ἐκ τούτου, ὅτι οἱ νέοι αὐτοῦ ἐπικουροὶ ἔνεκα τῶν προσφάτων ναυτικῶν κατορθωμάτων ἀναγκάως ἔλαβον ἐπὶ τέλους ὑπερέχουσάν τινα τάξιν ἐν τῇ τῶν πραγμάτων διεξαγωγῇ. Πολλὰ δὲ συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ μὴ παρέλθῃ νῦν, ὅπως περὶ τὰ τέλη τοῦ 1821 καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1822, ἐν εἰρήνῃ ἢ τῶν δύο μερίδων σύγκρουσις. Κατὰ τὰ ἔτη 1823 καὶ 1824 ἡ Πελοπόννησος οὐδόλως ὑπὸ τῶν πολεμίων προσεβλήθη, ὥστε δὲν ἐμεσολάβησεν ἑξωτερικὸς τις ἄμεσος αὐτῆς κίνδυνος ἐπιτήδειος νὰ κατευνάσῃ τὰς ἐμφυλίους διενέξεις. Οἱ πρόκριτοι τῶν νήσων ἦσαν πολὺ τολμηρότεροι τῶν τῆς Πελοποννήσου προκρίτων, ὁ Κολοκοτρώνης πολὺ ἀπεῖχε τοῦ νὰ ἔχῃ τὴν προέχοντα καὶ τὴν αὐτάρχειαν τοῦ Ὑψηλάντου καὶ πλὴν τούτου οὐ μόνον δὲν ἐτιμῆθη δεόντως ἀλλὰ καὶ προδῆλως ἠδικήθη ὑπὸ τῆς πρώτης Διοικήσεως, ἥτις, καίτοι μὴδὲν πράξασα χάριν τῆς κοινῆς σωτηρίας, καίτοι ἐλπεινῶς πλαγηθεῖσα τῇδε ἀνέκτισε ἀπὸ τῆς πρώτης εἰς τὴν Ἀργολίδα εἰσβολῆς τοῦ Δράμαλι μέχρι τέλους τοῦ ἔτους, ἐνόμισεν ἐν τούτοις εὐλογον νὰ προσβάλῃ τὴν φιλοτιμίαν τοῦ ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους πρωταγωνιστήσαντος κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου ἀνδρός.

Τῷντι ἀπὸ τῆς 6 Ἰουλίου καθ' ἣν ἡ Διοίκησις, ἦτοι ἡ βουλευτικὴ ἐπιτροπὴ

καὶ τὸ ἡρωωτηριασμένον ἐκτελεστικόν, κατέφυγον διὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλι εἰς τὰς ἡμιολίας τῶν ἀδελφῶν Κουντουριωτῶν καὶ τοῦ σπετσιώτου Κολομπόταση ἰδοὺ ὁποία ὑπῆρξεν ἡ τύχη αὐτῆς κατὰ τὴν ἐπίσημον σημείωσιν ἣν διέσωσεν ἡμῖν ὁ πρῶτος τοῦ Βουλευτικοῦ γραμματεὺς Ι. Σκανδαλίδης· «Ἡ Διοίκησις ἔμεινεν εἰς τὰ πλοῖα ἀπὸ τὰς 6 Ἰουλίου ἕως τὰς 12 Αὐγούστου. Ἀπὸ τὴν 12 Αὐγούστου ἤρξατο ἐξέρχεσθαι εἰς τοὺς Μύλους καὶ ἐκεῖ ἐνεργεῖν. Μετὰ 8 ἡμερῶν διατριβὴν εἰς τοὺς Μύλους μετέβη εἰς τὸ χωρίον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου καλούμενον. Διέτριψεν ἐκεῖ ἄχρι τῆς 30 Σεπτεμβρίου καὶ μετέβη εἰς τὴν Ἐρμιόνην, φθάσασα τὴν 1 Ὀκτωβρίου, καὶ διέμεινεν ἄχρι τῆς 6 Φεβρουαρίου». Ἐννοεῖται ὅτι καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα ὑπῆρξεν ἐντελὼς ἀσφάλεια κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν κατορθωθέντων· ἐξέδωκε μόνον πρᾶξιν ἐν Ἐρμιόνῃ τῇ 31 Ἰανουαρίου 1823, δι' ἧς διεκήρυξε «τὸν προέδρον τοῦ Ἐκτελεστικοῦ πρίγκιπα Α. Μαυροκορδάτον ἄξιον τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ ἔθνους». Καὶ κατὰ τοῦτο μὲν δικαίως ἔπραξεν ἀλλὰ μετὰ δύο ἡμέρας ἐξέδωκε πρᾶξιν δι' ἧς ἀνεκήρυξεν «ἄξιον τῆς εὐνοίας καὶ ὑπολήψεως παντὸς τοῦ Γένους» καὶ τὸν Θεόδωρον Νέγγην, ὅστις ὑπερέβη μὲν τὸ Γένος ὅπως ἠδυνήθη οὐδὲν ὅμως ἐμεγαλουργήσας τὸ ἐπιτήδειον νὰ κατατάξῃ αὐτὸν εἰς ἴσην σχεδὸν πρὸς τὸν Μαυροκορδάτον μοῖραν. Καὶ οὐδὲ τοῦτο ἤρκεσεν ἀλλὰ συνελθὼν πάλιν ἔπαν τὸ Βουλευτικὸν ἐν Ἀστρεὶ κατὰ μῆνα μεσοῦντα Μάρτιον ἀνωμολόγησε «χάριτας καὶ εὐγνωμοσύνην», πρὸς τίνα; πρὸς τὴν βουλευτικὴν ἐπιτροπὴν καὶ τὸ ἐκτελεστικὸν καὶ τοὺς μινίστρος, δηλαδὴ πρὸς ὅλους ὅσοι, καταφυγόντες εἰς τὰς ἡμιολίας, εἶδομεν ἀνωτέρω ποῦ καὶ πῶς ἐπλανήθησαν. Εἰς μόνον τὸν Κολοκοτρώνην οὐδὲν ἐξέδωκεν εὐχαριστήριον· τὸ δὲ εἰ δυνατόν οἰκτρότερον, ἐν τοῖς πρακτικοῖς τὰ ὁποῖα ἐτηρήθησαν «ἐν τῷ πλοίῳ τοῦ καπετὰν Νικολάου Μπόταση» μετ' ἀποδοκimasίας καὶ ἀγανακτήσεώς τινος ὁμιλεῖ ἡ βουλευτικὴ ἐπιτροπὴ περὶ τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου τοῦ μὴ θελήσαντος νὰ τὴν ἀκολουθήσῃ εἰς τὰς ἡμιολίας καὶ τὰς περιπλανήσεις αὐτῆς ἀλλὰ μείναντος εἰς τὴν ξηράν, ἵνα συναγωνισθῇ ὡς στρατιώτης μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε ἡ Διοίκησις, ἀφοῦ ἠθέλησε νὰ ἔλθῃ ἐξ Ἐρμιόνης εἰς Ναύπλιον ἐν ἀρχῇ Φεβρουαρίου καὶ δὲν ἐγένετο αὐτόθι δεκτὴ ὑπὸ τοῦ φρουράρχου Δημητρίου Παπούτα, ἀπῆλθεν εἰς Ἀστρὸς· ἐκεῖ δὲ συνῆλθον καὶ οἱ πρὸ καιροῦ προσκληθέντες πληρεξούσιοι τῆς Β' ἐθνικῆς συνέλευσεως περὶ τὰ τέλη Μαρτίου. Οἱ πλεῖστοι τῶν πληρεξουσίων τούτων ἦσαν φυσικῶς τῷ λόγῳ προχρίτοι, οἱ δὲ περὶ τὸν Κολοκοτρώνην ἐλάχιστοι ἴσχυον ἐν αὐτῇ. Ἡ συνέλευσις λοιπὸν ἐνόμισεν ὅτι δύναται νὰ ἐμμεῖνῃ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ πολιτεύματος, ἀρχὰς αἵτινες, καθὰ ἐλάβομεν ἀφορμὴν νὰ ἐξηγήσωμεν ἐν τοῖς προτέροις, σκοπὸν κύριον πάντοτε εἶχον νὰ ἐγκαταταστήσωσι κυβέρνησιν ὡς οἷόν ἀσθενῇ, ἵνα οἱ προσεστώτες πράττωσιν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις αὐτῶν ὅτι αὐτοὶ βούλονται. Μήπως ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ἔγραψε τῇ 19 Ὀκτωβρίου 1822 ἐκ Μύλων πρὸς τὸν Ἰωάννην Μάξην καὶ τοὺς ἄλλους τῶν Σπετσιωτῶν προχρίτους «ὅτι οἱ ἄρχοντές μας δὲν παραδειγματίζονται εἰς σὰς νὰ ἐξοδεύουν ἀπὸ τὰ ἰδικὰ των ἀλλὰ σφετερίζονται καὶ τὰ τῆς πατρίδος καὶ πρὸς διαφέντευσίν των στασιάζουν καὶ τὰ ἄρματα, καὶ προξενεῖται ἐκ τούτου ἡ ἐσχάτη δυστυχία, καὶ κινδυνεύομεν νὰ χαθῶμεν»; Ἦλπισαν δὲ οἱ ἄρχοντες οὗτοι ὅτι ὅπως ἐπὶ τῆς πρώτης περιόδου οὕτω καὶ νῦν ἔμελλον νὰ κακοπωθῶσιν ἀνενοχλῆτως ἅπαντα τὰ ὀφέλη τῆς τοιαύτης πολυαρχίας. Ἀλλ' ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ἦτο ἄνθρωπος νὰ μὴ ἀμφισβητήσῃ τὰς τοιαύτας αὐτῶν ἀξιώσεις καὶ ἔδωκε νὰ ἐννοήσῃ τοῦτο αὐτὴ ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις ἐτι συνεδρεύουσα.

Ἀπὸ τῆς 18 Ἰανουαρίου ἡ πρῶν Διοίκησις ἀπεφάνετο ὅτι προσφορωτάτη καθέδρα τοῦ κράτους εἶναι τὸ Ναύπλιον. Εἶπομεν ὅμως πρὸ ὀλίγου ὅτι, ὅταν αὕτη ἐν ἀρχῇ

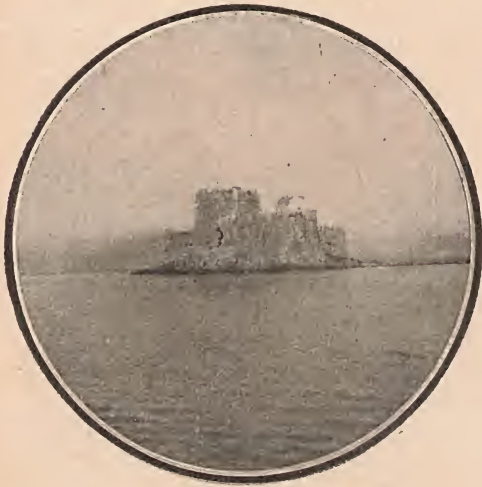
τοῦ Φεβρουαρίου ἠθέλησε νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτό, ἀπεκωλύθη ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Πλαπούτα. Ὁ Πλαπούτας ἔξετασθὲν ὁμολόγησεν ὅτι τοιαύτην ἔλαβε διαταγὴν παρὰ τοῦ Κολοκοτρώνη. Συνελθόντων δὲ τῶν πληρεξουσίων τοῦ ἔθνους, αὐτὴ ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις ἐξέδωκε τῇ 7 Ἀπριλίου θέσπισμα διαλαμβάνον ὅτι «ἐπειδὴ θεωρεῖ τὸ Ναύπλιον ἐθνικὸν κτῆμα, διατάττει τὸν στρατηγὸν Θ. Κολοκοτρώνην νὰ παραδώσῃ εἰς τὴν ἐθνικὴν ταύτην συνέλευσιν ἄνευ σμικρᾶς ἀναβολῆς τὸ εἰρημένον Ναύπλιον μὲ τὸ Παλαμῆδι καὶ Βοῦρτζι καὶ ὅλους τοὺς ἐν αὐτοῖς ἐσφραγισμένους καὶ ἀνοικτοὺς τζεμπχανέδες καὶ διάφορα ἐργαλεῖα». Σημειωτέον ὅτι ἀπὸ τῆς προτεραιᾶς ὁ Κολοκοτρώνης, καίτοι μὴ συνεδρεῖων ἐν τῇ συνέλευσει, ἠθέλησε νὰ ἀποδείξῃ εἰς αὐτὴν ὅτι δὲν ἐννοεῖ νὰ τὴν ἀφῇσῃ νὰ πράττῃ ὅ,τι θέλει καὶ ἀπέστειλεν ἀπὸ τὰ Μελιγιότικα τὰ ἑξῆς: «Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ σᾶς παρακαλέσω, χωρὶς ἐνόχλησιν, νὰ ἐπιβαρύνετε 8 συνεδριάζοντάς σας ἀδελφούς, 6 νησιώτας, ἦτοι 2 Ὑδραίους, 3 Πετρώτας καὶ 2 Ψαριανούς καὶ 2 Πελοποννησίους, νὰ λάβουν τὸν κόπον νὰ ἔλθουν ὡς ἐκ τῆς συνελεύσεως νὰ οὐκλήσω πρὸς τὴν εὐγενίαν των τὴν γνώμην μου ὡς πατριώτης διὰ τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος, καὶ ἐξαιτῶντάς σας τὴν συγγνώμην μὲν ὅλον τὸ σέβας».

Ἡ πύλη τοῦ Παλαμηδίου

Εἰς ἀπάντησιν δὲ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης προσεκληθὲν νὰ παραδώσῃ τὸ Ναύπλιον. Ἀλλ' ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ἐστρεφεῖτο λεπτότητος τινος πολιτικοῦ πνεύματος. Ἀποκριθεὶς τῇ 9 ὅτι πείθεται μὲ ὅλον τὸ σέβας εἰς τὴν διαταγὴν τῆς καὶ ὅτι ἀναγνωρίζει τὸ Ναύπλιον ὡς ἐθνικὸν προσέθηκεν ὅμως ὅτι, ἂν καὶ ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις εἶναι ἰσχυρότερα τῆς Διοικήσεως, δὲν εἶναι οὐδὲν ἥττον Διοικήσις ὅτι οἱ παραστᾶται παριστάνουσιν ἕκαστος ἐπαρχίαν ὅμι ὅμιος καὶ διοικητικὴν τινα ἀρχὴν. Ὅθεν δὲν ἠξέυρει εἰς τίνα νὰ παραδώσῃ τὸ φρούριον. Παρακαλεῖ διὰ τοῦτο τὴν συνέλευσιν νὰ λάβῃ ὀλίγην ὑπομονὴν ἕως ὅτου νὰ ὀρίσθῃ μὲν τὸ πολίτευμα νὰ συστηθῇ δὲ ἡ Διοίκησις καὶ τότε εὐθὺς διὰ τοῦ μινιστερίου τοῦ πολέμου θέλει τὸ παραδώσει εἰς ὄντινα τὸν διορίσῃ. Τοσοῦτο δὲ τὰ πράγματα, τῶν ὁποίων κύριος ἦτο ὁ Κολοκοτρώνης, ἦσαν ἰσχυρότερα τῶν τύπων, τοὺς ὁποίους ἐξέπροσώπει ἡ συνέλευσις, ὥστε οἱ προεστώτες, καίτοι ἦσαν κύριοι νὰ διορίσωσιν οἰανδήποτε ἠθελον κυβερνήσιν, καίτοι ἀπὸ τῆς 29 Μαρτίου ἀπεφάνησαν ὅτι τίτλος ἀρχιστρατήγου εἴτε γενικῶς τῆς Ἑλλάδος εἴτε μερικῶς τῶν διαφορῶν αὐτῆς τιμημάτων «εἶναι διόλου ἀπαράδεκτος εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος», ὃ ἔστι κατήργησε τὸ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλι ὑπὸ τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ λαοῦ ἀποδοθὲν εἰς τὸν Κολοκοτρώνην ἀξίωμα τοῦ ἀρχιστρατήγου, ὑπέκυψε ὅμως εἰς τὴν ἐπιτροπὴν αὐτοῦ περὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ νέου Ἐκτελεστικοῦ. Τὸ Ἐκτελεστικὸν τοῦτο ἀηρητίσθη ἐκ τοῦ Πέτρου Μαυρομυχάλη, προεδρεύσαντος καὶ τῆς ἐθνικῆς

συνελεύσεως, τοῦ Σωτηρίου Χαραλάμπη, τοῦ Ἀνδρέου Ζαΐμη, τοῦ Ἀνδρέου Μεταξᾶ, καὶ κατόπιν ἡ πέμπτη θέσις ἀπεδόθη εἰς αὐτὸν τὸν Κολοκοτρώνην. Ἐπειδὴ δὲ ὁ μὲν Ἀνδρέας Μεταξᾶς οὐδὲν ἄλλο ὑπῆρξε δι' ὅλης τῆς ἐπαναστάσεως εἰμὴ πιστὸς αὐτοῦ ἀκόλουθος ὁ δὲ Πέτρος Μαυρομυχάλης καὶ ὁ Σωτήριος Χαραλάμπης τάχιστα ὁμοφρόνησαν

Ἡ νησίς Βούρτζι

πρὸς αὐτόν, καὶ προσέτι καθέδρα τῆς κυβερνήσεως ὠρίσθη ἡ Τρίπολις, ἐν ᾗ καὶ περὶ τὴν ὁποίαν ὁ Κολοκοτρώνης ἦτο παντοδύναμος, οὗτος ἀπέβη κύριος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ἐκτελεστικοῦ προεχειρίσθη ὁ Μαυροκορδάτος, οὗτος ὅμως μετ' οὐ πολὺν οὐ μόνον θέσιν μετέβαλεν ἀλλὰ καὶ ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐκ Τριπόλεως. Τρόντι τὸ Βουλευτικὸν κατ' ἀρχὰς ἐξελέξατο πρόεδρον αὐτοῦ τὸν Ἰωάννην Ὁρλάνδον, ἀλλὰ τῇ 24 Μαΐου προχειρίσθέντος τούτου ἀντιπροέδρου τοῦ ἐκτελεστικοῦ πρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ ἐγένετο ὁ Μαυροκορδάτος. Ἀλλ' ὁ Κολοκοτρώνης, ὅστις μεταβάλλων ἐν ἀρχῇ Ἰουνίου τοῦ Ὁρλάνδου εἰς Λονδίνον ἐπὶ τῇ δια-

πραγματεύσει τοῦ δανείου κατέλαβε τὴν θέσιν αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκτελεστικόν, μὴ ἀρκούμενος εἰς τοῦτο ἐπέμενε προσέτι νὰ διορίσῃ πρόεδρον τοῦ Βουλευτικοῦ ἰδικὸν του ἀνθρώπον· ἐξετραχηλίσθη δὲ εἰς τοσαύτην κατὰ τοῦ Μαυροκορδάτου ὕβριν καὶ ἀπειλὴν ὥστε οὗτος, ἀφοῦ ἐξηκολούθησεν ἐπὶ τινα χρόνον ἐπιτελὼν τὸ τοῦ γενικοῦ γραμματεῶς ἔργον, ἐπὶ τέλους μὴ νομίζων ἑαυτὸν ἀσφαλῆ ἀπῆλθεν εἰς Ὑδραν, ἵνα ἀντλήσῃ ἐκεῖθεν δύναμιν ἱκανὴν νὰ καταβάλλῃ τὸν ἀντίπαλον. Ἐν τούτοις τὸ Βουλευτικὸν δὲν ἔπαυσε τοῦ νὰ ἀναγνωρίζῃ αὐτὸν ὡς πρόεδρον καὶ φεῦγον διὰ τὸν αὐτὸν λόγον τὴν Τρίπολιν κατήλθεν εἰς Ἀργος· ἀλλ' ἀπὸ τὴν Σκύλλαν ἔπεσεν εἰς τὴν Χάρυβδι.

Ὁ Κολοκοτρώνης, ὅστις ἦτο κύριος τοῦ Ναυπλίου, εἴλκυσεν ἐντὸς τῶν τειχῶν αὐτοῦ τὸ Ἐκτελεστικόν, διὰ δὲ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ἐκάλεσεν αὐτόθι καὶ τὸ Βουλευτικόν, τὸ ὁποῖον ὅμως ἠρνήθη νὰ ὑπακούσῃ. Σημειωτέον ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε προσλάβει νέαν ἠθικὴν δύναμιν διὰ τελευταίου τινὸς ἀπαντάσματος τῶν κατὰ τοῦ Δράμαλι θριάμβων. Ὁ Ἀεροκόρινθος κατεῖχeto ἔτι ἔκτοτε ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀλλὰ τῇ 26 Ὀκτωβρίου ὁ καλὸς γαῖατος Νικήτας ἠνάγκασε τὸ φρούριον τοῦτο νὰ συνθηκολογήσῃ καί, μὴ λησμονήσωμεν νὰ μνημονεύσωμεν σπουδαίου γεγονότος, ὁ Νικήτας ἐτήρησε τὴν συνθήκην καὶ τὴν τιμὴν τοῦ ἐλληνικοῦ ὀνόματος. Μετὰ ἓνα δὲ ἀκριβοῦς μῆνα ὁ Πάνος Κολοκοτρώνης ὁρμώμενος ἐκ Ναυπλίου εἰσῆλθεν εἰς Ἀργος καὶ ἐπεχείρησε νὰ ὑπαγάγῃ διὰ τῆς βίας τὸ Βουλευτικόν. Τὸ σῶμα ὅμως τοῦτο ἐπιμείναν εἰς τὴν ἀντίστασιν αὐτοῦ ἀπῆλθεν εἰς Ἐρμιόνην τῇ 30 Νοεμβρίου καὶ κατήγγειλεν ἐκεῖθεν τῇ 3 Δεκεμβρίου τὰ γενόμενα εἰς πάντας τοὺς Ἕλληνας. Συγχρόνως οἱ πρόκριτοι τῆς Ὑδρας δι' ἐπιστολῆς μὲν πρὸς τὸ Ἐκτελεστικὸν κατέκριναν τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ δι' ἐτέρας δὲ πρὸς τὸ Βουλευτικὸν ἐδήλωσαν ὅτι θέλουσιν ὑπερασπίσει ὅλως ταῖς δυνάμεισι τὰς δικαίας τούτου πράξεις. Μετ' ὀλίγον μάλιστα, τῇ 20 Δεκεμβρίου, καὶ αἱ τρεῖς νῆσοι διὰ διακηρύξεώς των

πρὸς τὸ πανελλήνιον ἐτάχθησαν μετὰ τοῦ Βουλευτικοῦ κατὰ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ. Ἐντεῦθεν δὲ ἐνθαρρυνθὲν τὸ Βουλευτικὸν ἀπεφήνατο τῇ 6 Ἰανουαρίου 1824 ἔκπτωτον τῆς ἀρχῆς τὸ Ἐκτελεστικὸν καὶ προεχειρίσατο νέα τοῦ Ἐκτελεστικοῦ μέλη, τὸν Γεώργιον Κουντουριώτην πρόεδρον, τὸν Παναγιώτην Μπότاسιν ἀντιπρόεδρον, τὸν Ἰωάννην Κωλέττην, τὸν Ἀναγνώστην Σπηλιωτάκην καὶ τὸν Νικόλαον Λόντον, ἀντὶ τοῦ ὁποίου, θανόντος μετ' ὀλίγον, διωρίσθη ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης, ὅστις ὁμῶς δὲν ἐδέχθη.

Διὰ τοῦ νέου τούτου Ἐκτελεστικοῦ οὐ μόνον τὰ πρόσωπα μετεβλήθησαν ἀλλὰ μέχρι τινὸς καὶ τὰ πράγματα. Ἐνῷ εἰς τὸ προηγούμενον Ἐκτελεστικὸν ἐπλειονοψήφουν οἱ Πελοποννήσιοι, εἰς τὸ νέον, καὶ ἂν ἡ κενὴ μείνασα τοῦ πέμπτου ἐδίδετο εἰς αὐτοὺς, πάλιν οὗτοι ἤθελον μειονοψηφεῖ. Ὑπερίσχυσαν δὲ τὰ δύο ἄλλα τμήματα διὰ τῶν δύο νησιωτῶν καὶ τοῦ Ἡπειρώτου

Ἡ Καρύταινα

Ἰωάννου Κωλέττου συμπράξαντος μετ' αὐτῶν. Καὶ ὁ μὲν Κουντουριώτης καὶ ὁ Μπότاسιν περιεποίησαν τῷ νέῳ Ἐκτελεστικῷ ἀξίωμα μέγα διὰ τῶν θυσιῶν καὶ τῶν κατορθωμάτων τῶν νήσων ἃς ἐξεπροσώπων ὁ δὲ Ἰωάννης Κωλέττης προσήνεγκεν αὐτῷ τὴν ἀπαραίτητον ἐκτελεστικὴν δύναμιν, ἐπιτηδεύσας προσελκύσας εἰς ἑαυτὸν τοὺς τολμηροτάτους τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς Ρούμελης. Ἡ στιγμή αὕτη ὑπῆρξεν ἐπίσης κρίσιμος ὅσον καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ 1823. Καθὼς τότε, ἂν ὁ Κολοκοτρώνης συνεβιβάζετο μετὰ τοῦ Μαυροκορδάτου, ἴσως ἡδύνατο ν' ἀπαρτισθῇ σπουδαία τις κυβέρνησις ἐν Ἑλλάδι, οὕτω καὶ νῦν, ἐὰν ὁ Κολοκοτρώνης προέτεινε τὴν δεξιὰν εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, ἴσως ἐπὶ τέλους ἐξεπληροῦτο ἡ μεγάλη ἐκείνη τοῦ ἔθνους ἀνάγκη. Ἀλλ' ὁ Κολοκοτρώνης, ὅστις ἔσωσεν ἀπαξ λαμπρῶς τὴν Πελοπόννησον καὶ μετὰ τινον χρόνον ἔμελλε καὶ αὖθις νὰ σώσῃ αὐτὴν ὁπωσδήποτε, δὲν ἐνόει διατὶ ὥφειλε νὰ ὑπαγάγῃ εἰς ἄλλον τὴν τῆς χερσονήσου ἀρχήν. Καθὼς λοιπὸν ἐπολέμησεν ἄχρι τοῦδε τοὺς πρωεστῶτας αὐτῆς, τοὺς ἔσωθεν διαμρισβητήσαντας τὴν ἀρχήν του, οὕτως ἀπεφάσισε νὰ ἀντιταχθῇ εἰς τοὺς νησιώτας καὶ τοὺς Στερεοελλαδίτας, τοὺς ἐπιζητήσαντας νὰ ἐπιβληθῶσιν ἔξωθεν.

Δὲν ἦτο δ' ἐκ πρώτης ὄψεως εὐκόλον εἰς τὸ νέον Ἐκτελεστικὸν νὰ καταβάλῃ τὸν ἀντίπαλον τοῦτον, ὅστις ἐπεριδόμενος κυρίως εἰς τὰς κεντροικὰς τῆς Πελοποννήσου ἐπαρχίας, ὅπου εἶχε τοὺς πλείστους φίλους καὶ συναθλητάς, κατεῖχε προσέτι διὰ τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ δύο ἰσχυρότατα τῆς ἀνατολικῆς χερσονήσου φρούρια, τὸ Ναύπλιον καὶ τὸν Ἀρκοκόρινθον. Ἀλλὰ τὸ ἔθνος ἐπόθει τὴν ἐγκαθίδουσιν κυβερνήσεως ἰσχυρᾶς ἢ Στερεὰ καὶ αἱ νῆσοι μετ' αὐτῆς συνετάσσοντο· οἱ ἐπισημώτατοι τῶν προκρίτων τῆς Πελοποννήσου ὑπῆκουσαν εἰς τὴν φωνὴν αὐτῆς ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἰδίως τοῦ νὰ καταβάλωσι τὸν ἀρχαῖον καὶ φοβερόν τῆς τάξεως αὐτῶν πολέμον· ἡ κοινὴ τοῦ ἔξω κόσμου γνώμη, ἣτις εἶχεν ἀρχίσει σπουδαίως νὰ ἐπενεργῇ εἰς τὰ ἔσω τεταραχένια ἡμῶν πράγματα, ἦτο εὖνους πρὸς τὴν νέαν τῶν πραγμάτων κατὰστασιν. Ὅθεν ἡ ἐν Ἐομιόνη συγκροτηθεῖσα κυβέρνησις δὲν

ἐβράδυνε νὰ κατισχύσῃ τῆς προηγουμένης. Τῇ 2 Μαρτίου ἐθέσπισεν ὅτι καθέδρα αὐτῆς ἔσεται τὸ Ναύπλιον· τῇ 7 ὁ Πάνος Κολοκοτρώνης, ἐπειδὴ ἀπεποιήθη νὰ παραδώσῃ τὸ φρούριον τοῦτο, ἀνεκηρύχθη ἀποστάτης· ἡ Διοίκησις ἐγκαθιδρύθη προσωρινῶς εἰς Μύλους καὶ συγχρόνως ὥρισεν ὅτι ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἡ πολιορκία τοῦ Ναυ-

Ἀνδρέας Ζαΐμης

πλίου κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν. Περὶ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς ὁ Κολοκοτρώνης ἐπιχειρήσας νὰ εἰσέλθῃ εἰς Τρίπολιν ἀπέτυχεν, ἀντιστάντων τῶν προεστώτων. Ἐν ἀρχῇ Μαΐου ἔπεμψε διαφόρους ἐπικουρίας εἰς τὸν ἐν Ναυπλίῳ πολιορκούμενον υἱόν του, ἀλλ' αἱ ἐπικουρίαὶ αὐτὰ ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν ρουμελιωτικῶν στρατευμάτων τῆς Διοικήσεως. Συγχρόνως δὲ αὐτὸς ὁ Κολοκοτρώνης μετὰ 500 ἐστράτευσεν πάλιν κατὰ τῆς Τριπόλεως, ἀλλὰ πάλιν ἀπέτυχεν, ὁ δὲ Ἀνδρέας Ζαΐμης ἠτοιμάζετο νὰ ἐμβάλῃ εἰς αὐτὴν τὴν Καρύταιναν, καὶ κατοπιν αὐτοῦ ἐπύρχοντο ὁ Ἀνδρέας Λόντος καὶ ὁ ἄγων τοῦς Ρουμελιώτας Ἰωάννης Νοταρᾶς.

Ὁ Ἀκροκόρινθος εἶχε περιέλθει ἐξ ἀρχῆς τοῦ ἔμφυλίου τούτου ἀγῶνος εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ. Ὄθεν ὁ Κολοκοτρώνης ἐνόμισε συνετὸν νὰ ὑποταχθῇ καὶ λαβὼν ἀμνηστίαν ὑπὲρ αὐτοῦ τε καὶ τῶν ὁπαδῶν, ἰδίως δὲ τοῦ υἱοῦ του Πάνου, διέταξεν αὐτὸν ἐν ἀρχῇ Ἰουνίου νὰ παραδώσῃ τὸ Ναύπλιον, ὅπου ἀμέσως μετέβη ἡ κυβερνήσις.

Ἀλλ' οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου οἱ συντελέσαντες εἰς τὴν ταπείνωσιν τοῦ πάλαι ἀρχιστρατήγου ἐνόησαν μετ' ὀλίγον ὅτι οὐδὲν ἄλλο ἔπραξαν ἢ νὰ δημιουργήσωσι νέον κυρίαρχον πολὺ ἐκείνου ἰσχυρότερον. Ὅτε κατὰ Ὀκτώβριον ἐγένετο συνφθὰ πρὸς τοὺς ὑφισταμένους ἀλλοκότους νόμους νέα ἐκλογὴ Ἐκτελεστικοῦ, ἀνεδείχθησαν πάλιν μέλη αὐτοῦ ὁ Γ. Κουντουριώτης πρόεδρος, ὁ Π. Μπότσης ἀντιπρόεδρος, ὁ Ἀσημάκης Φωτῆλας, ὁ Ἀναγνώστης Σπηλιωτάκης καὶ ὁ Ἰωάννης Κωλέττης, ὅς ἐστιν οὐ μόνον οἱ Πελοποννήσιοι ἐμειονοψήρησαν αὐτοὺς ἐν τῷ Ἐκτελεστικῷ ἀλλ' οὐδεὶς τῶν προεστώτων ὅσοι τοσοῦτο συντελέσαντες εἰς τὴν καταστολὴν τοῦ ἔμφυλίου πολέμου περιελήφθη ἐν τῇ ὑπερτάτῃ ἀρχῇ. Ἐν τούτοις ἡ κατοχὴ αὐτῆς ἀπέβη τοσοῦτω μᾶλλον πολὺτιμος ὥσθ ἤρχισαν νὰ ἔρχωνται εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ χρήματα τοῦ ἀγγλικοῦ δανείου. Τὸ δάνειον τοῦτο εἶχε συνομολογηθῇ ἐν Λονδίνῳ τῇ 21 Φεβρουαρίου 1824 ἐπὶ ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου 800.000 λιγρῶν πρὸς 59 ο)ο ἐπὶ τόκῳ 5 ο)ο καὶ χρεολύτῳ 1 ο)ο. Ἀλλ' ἐκ τοῦ πραγματικοῦ κεφαλαίου ἀφῆρέθησαν, ὁ ἐπὶ διετίαν τόκος τοῦ ὀνομαστικοῦ, τὸ ἐπὶ διετίαν χρεόλυτρον, πλὴν τούτου δὲ διάφορα μεσιτικά, προμήθια, ἔξοδα, ἐπὶ πᾶσιν ἐπληρώθησαν καὶ εἰς πολυμεφόδια 10.000 λίγρμ περίπου· δὲν ἦλθον δὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα

μετρητά εἰμὴ λίραι 298.726.11 καὶ 9 ἐπληρώθησαν προσέτι καὶ συναλλάγματα ἐξ Ἑλλάδος ἐκδοθέντα 3.858.18, ὥστε τὸ σύνολον τῶν χρημάτων ὅσα ἐκ τοῦ δανείου τούτου ἡ νέα κυβέρνησις διέθεσεν ἐν Ἑλλάδι συνεποσώθη, κατὰ τὸν ἐπισυνημμένον εἰς τὴν ἀπολογίαν τοῦ Ὁρλάνδου καὶ τοῦ Λουριώτου λογαριασμὸν εἰς λίρας 302.585.99, ἥτοι 8.472.000 περίπου παλαιὰς δραχμᾶς.

Ὡς πρὸς τοὺς χρόνους ἑκείνους τὸ ποσὸν ἦτο ὑπέρογκον· οὐδ' εἶναι ἄπορον ὅτι ἡ ἀγγελία τῆς ἀλληλοδιαδόχου ἀφίξεως τῶν δόσεων αὐτοῦ ἠΰξησε τὸν περὶ κατοχῆς τῆς ἐξουσίας πόθος καὶ ὅτι ὁ πόθος οὗτος βοηθούμενος ὑπὸ τῶν ἄλλων ἀφορμῶν τῆς δυσαρεσκείας ὅσαι ἐπεκράτουν, καθ' ἃ προεΐρηται, ἐν Πελοποννήσῳ ἀπέληξε βαθμηδὸν εἰς δεύτερον ἐμφύλιον πόλεμον. Ὁ Φωτήλας παρητήθη τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ, αἱ κεντρικαὶ ἐπαρχίαι ἠρνήθησαν τὴν πληρωμὴν τῶν φόρων, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ὠφελούμενος ἐκ τούτου προσέτεινε τὴν δεξιὰν εἰς τοὺς παλαιοὺς ἀντιπάλους καὶ ἤδη ἐξεργάγη λαμπρῶς νέος ἐμφύλιος ἀγὼν, ἐν ᾧ ἐτάχθη ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην ὁ Ζαΐμης, ὁ Λόντος, ὁ Σισίνης, ὁ Νοταρᾶς. Καὶ ὁ μὲν Νιζήτας ἐστράτευσε κατὰ τοῦ Ναυπλίου,

Ἰωάννης Κολέττης

ὁ δὲ Κολοκοτρώνης μετὰ τῶν υἱῶν του κατὰ τῆς Τριπόλεως, ὁ δὲ Νοταρᾶς καὶ ὁ Λόντος κατὰ τοῦ Ἀροκορίνθου. Ἀλλ' ἡ κυβέρνησις ἦτο εἴπερ ποτε ἰσχυρὰ ἔνεκα αὐτῶν δὴ ἐκείνων τῶν χρημάτων τοῦ δανείου. Περὶ τὰ τέλη Νοεμβρίου καὶ τὰς ἀρχὰς Δεκεμβρίου εἰσήγαγεν εἰς τὴν Πελοπόννησον τῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ Ἰωάννου Κολέττου τὴν κρατίστην τῆς Ἑλλάδος πεζικὴν δύναμιν, ἥτοι τὰ ρουμελιωτικὰ στίφη ὑπὸ τὸν Καρατάσον, τὸν Γούραν, τὸν Καραϊσκάκη, τὸν Δράκον καὶ τὸν Τζαβέλλαν. Ἐκ τούτων, ἀγομένων ὑπὸ τοῦ ρέκτου ἐκείνου μέλους τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, οἱ μὲν, ἀφοῦ διέλυσαν τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἀροκορίνθου, κατετρόπωσαν τὸν Λόντον καὶ τὸν Νοταρᾶν εἰς Κουτσομαῖδι, ἐπῆλθον κατόπιν αὐτῶν εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον, τοὺς ἠνάγκασαν μετὰ δεινὴν ἀντίστασιν νὰ φύγῃσι πάλιν καὶ ἐκυρίευσαν ἐπὶ τέλους αὐτὰ τὰ Τρίκαλα. Ἐνῷ δὲ οὕτως ἐδαμάζετο ἡ ἀνατολικὴ Πελοπόννησος, ἕτερα ρουμελιωτικὰ στίφη ἀνέβησαν ἀπὸ Βοστίτης εἰς Καλάβρυτα καὶ κατῆλθον ἐκεῖθεν μέχρι Μεσσηνίας διαλύοντα τὰ καταπιέζοντα τοὺς στασιαστὰς τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου. Εἰς τὰς κεντρικὰς ἐπαρχίας δὲν ἐγένοντο μεγάλαι συμπλοκαί, διότι ὁ ἰσχυρότατος τοῦ Κολοκοτρώνη ὑποστράτηγος Δ. Πλαπούτας ἐτάχθη μετὰ τῆς κυβερνήσεως. Φονευθέντος δὲ περὶ Τρίπολιν τοῦ Πάνου Κολοκοτρώνη εἰς μικράν τινα ἀψιμαχίαν, ὁ πατήρ αὐτοῦ τοσοῦτο κατεβλήθη ὥστε ἐπεκαλέσατο αὐτῇ τὴν ἀμνηστίαν

τῆς κυβερνήσεως καὶ παρεδόθη μάλιστα εἰς αὐτήν. Οἱ πάλοι ἀντίπαλοι καὶ ἐπ' ἐσχάτων σύμμαχοι ἐταπεινώθησαν οὕτως ὁλοσχερῶς. Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, οἱ τέσσαρες ἀδελφοὶ Δεληγιανναῖοι, ὁ Ἰωάννης Νοταρᾶς, ὁ Μ. Ἀναστασόπουλος, ὁ Γρίζαλης, ὁ Παπατσώνης, ὁ Α. Κατσαρός, ὁ γέρον Σισίνης μετὰ τοῦ υἱοῦ του Χρυσάνθου καὶ ὁ μόνος μετ'

Μάριος
Μαυροῦδης

Μάριος Μπότσαρης
καὶ ἡ ὑπογραφή του

αὐτῶν συνταχθεὶς ῥουμελιώτης Θεόδωρος Γρίβας ἀπήχθησαν τῇ 2 Φεβρουαρίου 1825 εἰς Ὑδραν καὶ ἐφυλακίσθησαν εἰς τὴν μονὴν τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ οἱ δύο Ἀνδρέαι, Ζαΐμης καὶ Λόντος, καὶ ὁ Νικήτας κατώρθωσαν νὰ διαφύγωσιν εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, ἐν ἣ εἶχον προσωπικοὺς τινες φίλους, οἵτινες διέσωσαν αὐτοὺς. Ἐπὶ πᾶσιν ὁ Γούρας, ἐπανελθὼν κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 1825 ἐκ Πελοποννήσου εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ὅπου ὁ Ὀδυσσεὺς ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ προηγούμενου ἔτους εἶχεν ἀπροκαλύπτως ἤδη συμμαχήσει μετὰ τῶν Τούρκων, κατετρόπωσεν αὐτόν, τὸν ἠνάγκασε νὰ παραδοθῇ καὶ ἀπήγαγε δέσμιον καὶ παρὰ πάντων περιφρονηθέντα καὶ ἐγκαταλειφθέντα εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν. Ἐκεῖ μετ' οὐ πολὺν ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὁ διαψεύσας ἀπάσας τὰς ἐλπίδας ὅσας εὐλόγως ἠδύνατο νὰ συλλάβῃ περὶ αὐτοῦ ἡ Ἑλλὰς ὥς ἐκ τοῦ περὶ Γραβιᾶν κατορθώματος, εὐθέτη νεκρὸς τῇ 16 Ἰουλίου εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ναοῦ τῆς Ἀπτέρου Νίκης, ἐξ οὗ ἐπεκράτησεν ἡ φήμη ὅτι ἀποπειραθεὶς νὰ δραπετεύσῃ καὶ κατακρημνισθεὶς ἐτελεύτησεν.

Οὐδέποτε ἡ ἐλληνικὴ κυβερνήσις ἔλαβε πλείονα ἰσχύος ἐπιφάνειαν. Ἀλλὰ τί ἐγίνετο ἐν τῷ

μεταξὺ τούτῳ ὁ ἀνὴρ ὅστις ἠδύνατο νὰ λογισθῇ ὡς πρωτοουργὸς τῆς τοιαύτης τῶν πραγμάτων ἀλλοιώσεως; Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ἀπῆλθεν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 1823 εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ παρέμεινεν ἐκεῖ δι' ὅλου τοῦ ἔτους 1824 ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς κυβερνήσεως τοσοῦτον χρόνον διαρκέσασα ἀπουσία αὐτοῦ συνδέεται μετὰ τῶν πολεμικῶν γεγονότων ὅσα συνέβησαν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐν τῇ Στερεᾷ. Τῶνόντι, μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλι ὁ σουλτάνος διέταξε νὰ ἐμβάλωσι τῷ 1823 εἰς τὴν Ἑλλάδα δύο στρατοί, ὁ μὲν ἐκ Θεσσαλίας ὁ δὲ ἐξ Ἡπείρου, ἐνούμενοι δὲ περὶ Ναύπακτον νὰ διαπεράσωσιν εἰς Πάτρας, ἐκεῖθεν ἐπιχειροῦντες τὴν τῆς Πελοποννήσου χεῖρωσιν. Ἐπὶ τούτῳ κατ' Ἀπρίλιον μὲν εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ὁ Ἰουσοῦφ πασᾶς Βερζόφτσαλης μετὰ ἱππικῆς τὸ πλεῖστον δυνάμεως καὶ προῆλθεν εἰς τὴν Φωκίδα καὶ τὴν Βοιωτίαν. Ἀλλ' ὁ Ἰουσοῦφ πασᾶς, καίτοι ἀγαθὸς στρατιώτης, ἦτο ὑπέρογκως καὶ προσωπικῶς δυσηρεστημένος κατὰ τοῦ σουλτάνου ὅθεν οὔτε τὸ ἀρχικὸν σχέδιον ἐξετέλεσεν οὔτε ἄλλο τι γενναῖον ἔπραξεν. Ἀντὶ νὰ καταλάβῃ τὴν Ἀμφισσαν καὶ ἀσφαλίσῃ τὴν μετὰ τῆς Ναυπάκτου συγγνωμίαν, κατηνάλωσε τὸν χρόνον καὶ τὸν στρατὸν περὶ μικρὰς τινας συμπλοκάς ἐν Βοιωτίᾳ, ἐν Ἀττικῇ, ἐν Εὐβοίᾳ καὶ ἐπὶ τέλους ἐπέστρεψεν εἰς Λαμίαν ἀπρακτος. Πολὺ σπουδαιότερα ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ἐπίθεσις. Ἡ ἐπίθεσις αὕτη ἐπετράπη εἰς τὸν Μουσταῖν,

πασάν τῆς Σκόδρας, κατελθόντα ἐκεῖθεν μετὰ 8.000 γενναίων Μιρδιτῶν καὶ Γκέγκιδων, καὶ εἰς τὸν Ὁμιρ Βοιώνην τῶν Ἰωαννίνων μετὰ 4.000 ἀνδρῶν Ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἐβράδυνον νὰ εἰσβάλωσι καὶ κατ' ἀρχὰς ἐνήργησαν διηρημένοι ἀπ' ἀλλήλων. Οὐδὲν ἦττον, ὅτε ἐν ἀρχῇ Αὐγούστου ὁ παῖς τῆς Σκόδρας διελθὼν τὰ Ἀγραφα κατέλαβε διὰ τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς αὐτοῦ τὸ Καρπενίσι, ὁ κίνδυνος ἀπέβη μέγας. Καθὼς τῷ 1822, οὕτω καὶ νῦν, ἐπρωταγωνίστησεν ἐν τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι ὁ σουλιώτης Μάρκος Βότσαρης. Ὁ Μάρκος ὑπῆρξε βεβαίως εἰς τῶν ἡρωικωτάτων καὶ τῶν εὐγενεσιτάτων τύπων τοῦ Ἑλλήνος μαχητοῦ. Δὲν εἶχε τὸ πολυμήχανον τοῦ Κολοκοτρώνη πνεῦμα· δὲν εἶχε τὸ μεγαλεπήβολον πνεῦμα ὅπερ ἀπεκάλυψε περὶ τὰ τέλη τῆς ἐπαναστάσεως ὁ Καραϊσκάκης. Λόγῳ ἀροσιώσεως ὁμοῦ καὶ προσωπικῆς ἀνδρείας οὐδεὶς ἦτο αὐτοῦ ἐνάμιλλος. Ἡ χρηστότης ἦτο ἐξωγραφημένη εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ ἡ καλοζαγαθία ἐμαρτυρεῖτο ὑπὸ τῶν τρόπων καὶ τῶν λόγων αὐτοῦ. Ἦτο ἀρνίον κεκτημένον καρδίαν λέοντος. Οἱ Ἀλβανοὶ ἔλεγον ὅτι, ἂν ἦτο μουσουλμάνος, ἤθελον πιστεύσει ὅτι ὁ προφήτης Ἀλῆς ἐπανῆλθεν εἰς

Ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου

(Εἰκὼν τοῦ Ἑὸς ἐν ταῖς Στοιαῖς τοῦ Μονάχου)

τὴν γῆν. Ἄμα μαθὼν ὅτι ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ Μουσταῆ κατέλαβε τοὺς λειμῶνας καὶ τοὺς κήπους τοῦ Καρπενισίου, συνεννοηθεὶς μετὰ εὐαγρίμων τινῶν Αἰτωλῶν καὶ Ἀκαρνανῶν, ἀπεφάσισε νὰ προσβάλλῃ αὐτὴν διὰ νυκτὸς διχόθεν, αὐτὸς μὲν μετὰ τῶν Σουλιωτῶν ἐκ τοῦ πεδίου οἱ δ' Αἰτωλοὶ, οἱ Ἀκαρνανεὶ καὶ τινεὶ ἄλλοι Σουλιῶται ἐκ τῶν ὀρέων. Καὶ αὐτὸς μὲν ἐξεπλήρωσε τὰ ἀποφασισθέντα, ὀρμήσας τὴν νύκτα τῆς 9 Αὐγούστου μετὰ 350 ἀνδρῶν. Οἱ Σκοδρινοὶ καταληφθέντες κοιμώμενοι καὶ ἐκπλεγέντες ἔρριψαν τὰ ὅπλα καὶ ἐτρόπησαν εἰς φυγὴν. Ἄν κατήρχοντο τότε ἐκ τῶν ὀρέων καὶ ὅλοι οἱ λοιποὶ Ἕλληνες, ἡ καταστροφὴ τῶν πολεμίων ἦθελεν ἀποβῆ ὁλοσχερής. Δυστυχῶς, καίτοι ἀκούοντες τὸν πυροβολισμόν, δὲν προσῆλθον ἐκεῖθεν εἰμὴ ὀλίγοι ὑπὸ τὸν Κίτσον Τζαβέλλαν. Οὐδὲν ἦττον οἱ Σουλιῶται ἐξέβαλον τοὺς ἐχθροὺς ἀφ' ὧν τῶν χαρακωμάτων, παρεκτὸς μᾶς μάνδρας ἐν ἧ εἶχε πῆξει τὴν σκηνὴν αὐτοῦ ὁ Τζελαλεδὶμπεῦς, ὁ ἡγεμὼν τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς τοῦ Μουσταῆ. Ὁ Μάρκος, καίτοι πληγωθεὶς κατὰ τὸν δεξιὸν βουβῶνα ἀλλὰ ἐλαφρῶς, ἔδραμε πρὸς τὴν μάνδραν καὶ ἀναρριχηθεὶς εἰς τὸ τεῖ-

χος κατώπτευσσε πῶς εἶναι δυνατόν νὰ εἰσέλθῃ· οἱ ἐντὸς δέ, ἅμα ἰδόντες ἐπιφανεῖσαν τὴν κεφαλὴν ἐκείνην, ἐπυροβόλησαν, καὶ ὁ Μᾶρκος κτυπηθεὶς εἰς τὸ μέτωπον ἔπεσε νεκρὸς. Οἱ συναθληταὶ αὐτοῦ ἀπαγαγόντες τότε τὸ σῶμα τοῦ ἀρχηγοῦ ἀπῆλθον, μηδενὸς τολμήσαντος νὰ παρενοχλήσῃ τὴν ὑποχώρησιν αὐτῶν, καίτοι συναπῆγαγον ἐπὶ ἡμίονων φορτωμένων πλουσιώτατα καὶ πολυάριθμα λάφυρα ὅπλων καὶ πολεμοφοδίων. Οἱ πολέμιοι ἀπέβαλον ἐν τῇ ναυμαχίᾳ ταύτῃ περὶ τοὺς 800 ἄνδρας. Ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς ἀπώλεσεν ἓνα τῶν καλλίστων αὐτῆς προμάχων.

Τὴν ἐπιούσαν οἱ Μιρδῖται ἔθαιψαν τοὺς νεκροὺς αὐτῶν παρὰ τὰς ἱτέας τοῦ Καρ-
πενισίου καὶ μετ' ὀλίγον, ἐπελθόντος τοῦ Μουσταῆ, κατέβησαν πνέοντες ἐκδίζησιν εἰς
τὸν κάτω Ζυγὸν τῆς Αἰτωλίας. Εἰς Γουριά, χωρίον κείμενον ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης
τοῦ Ἀχελϋῶ, ἠγώθησαν τῇ 17 Σεπτεμβρίου μετὰ τοῦ Ὁμέρ πασᾶ. Ἄλλ' οἱ δύο πασά-
δες δὲν προέβαλον τὸ Μεσολόγγιον εὐρόντες αὐτὸ κάλλιον ὠχυρωμένον ἢ κατὰ τὸ
προηγούμενον ἔτος. Ἀφοῦ περὶ ἓνα μῆνα περιεφέρθησαν ἀπὸ τοῦ Ἀχελϋῶ μέχρι τοῦ
Εὐήνου, ἔστησαν τὸ στρατόπεδον αὐτῶν εἰς τὰ περιβόλια καὶ τοὺς ἐλαιῶνας τοῦ Ἀνα-
τολικοῦ. Κατὰ τῆς πόλεως ταύτης ἔρριψαν χιλιάδας βομβῶν, αἵτινες ὅμως ὀλίγην ἐπροξέ-
νησαν βλάβην. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἤρχισαν νὰ πάσχωσιν ἔλλειψιν τροφῶν καὶ χοιμάτων.
διάρροα ἑλληνικὰ σώματα διέκοπτον κατὰ νῶτον τὰς συγκοινωνίας αὐτῶν· οἱ δύο ἡγε-
μόνες δὲν διατέλουν εἰς φιλικὰς πρὸς ἀλλήλους σχέσεις· αἱματηραὶ συνέβαινον συγκρού-
σεις μεταξύ Τόσκων, Γκέγκιδων καὶ Μιρδιτῶν ἐπὶ τῆς εἰδησις ὅτι τὸ κατὰ τὴν ἀνατο-
λικὴν Ἑλλάδα στρατόπεδον τοῦ Βερζοφτισαλὴ Ἰουσούφ πασᾶ διελύθη. Ὅθεν τῇ 17
Νοεμβρίου οἱ δύο πασάδες ἐνόμισαν συνετὸν νὰ ἀναξεύξωσι καὶ ἀφοῦ ἀπέβαλον ἐπὶ μα-
ταίῳ τὸ τέταρτον τῆς δυνάμεως ἀπῆλθον κατεσπευσμένως ὅπως οὖν εἰς τὰ ἴδια, ὃ μὲν
εἰς Σκόδραν ὃ δὲ εἰς Ἰωάνναν.

Ἐν τῷ μέσῳ τῶν τελευταίων τῆς ἐστρατείας ταύτης περιπετειῶν οἱ κάτοικοι τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ἐνεθυμῆθησαν τὸν ἄνδρα ὅστις πρὸ διετίας εἶχε σώσει τὸ Μεσολόγγιον· ἐνεθυμῆθησαν αὐτὸν τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ ὁ τότε κυριώτατος αὐτοῦ συναθλητὴς, ὁ Μάρκος Βότσαρης, δὲν ὑπῆρχε πλέον ἐν τοῖς οὖσι· καὶ παρεκάλεσαν τὸν Μαυροκορδάτον ν' ἀναλάβῃ τὴν γενικὴν διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων αὐτῶν. Ὁ δὲ ἀπῆλθε προθύμως καὶ ἀφίκετο εἰς Μεσολόγγιον τῇ 30 Δεκεμβρίου. Αὕτη τοῦ Μαυροκορδάτου ἡ ἀπόφασις ὑπῆρξε μία τῶν ἐντιμοτάτων ἀπαντος τοῦ πολιτικοῦ αὐτοῦ βίου. Ἡ περὶ τὰ τέλη τοῦ 1823 ἐπελθοῦσα εἰς τὰ πράγματα τῆς ὅλης ἐλληνικῆς κυβερνήσεως μεταβολὴ ὑπῆρξεν ἔργον τῶν χειρῶν αὐτοῦ. Πρόεδρος ὢν τοῦ Βουλευτικοῦ ἠδύνατο νὰ ἐλπίσῃ καὶ ν' ἀπαιτήσῃ, ἂν ὄχι τὴν πρώτην, προέχουσαν ὅμως τινὰ τάξιν ἐν τῇ διεξαγωγῇ τῆς γενικῆς τοῦ ἔθνους τύχης. Καὶ ὅμως καταλιπὼν εἰς ἄλλους τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἠρξάσθῃ εἰς τὸ νὰ ρυθμίσῃ τὰ κατὰ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα. Ἰσως προσεῖδεν ὅτι καὶ νῦν, ὅπως τῷ 1822, δύναται νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν Ἑλλάδα λυσιτελέστερον ὥς ἐθελοντὴς μᾶλλον ἢ ὡς κυβερνήτης. Τὸ δὲ βέβαιον εἶναι ὅτι ἐπὶ ἔτος ὀλόκληρον διατρίψας ἐν τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι ἐτακτοποίησε καὶ ἐνεψύχωσεν αὐτὴν καὶ πρὸ πάντων ἐφρόντισε νὰ ὁχυρώσῃ ὅσον οἷόν τε τὸ Μεσολόγγιον. Ἐν μόνον λάθος ἔπραξε τότε, ὅτι δὲν ἐμάντευσε τὴν ἀξίαν τοῦ Καραϊσκάκη καὶ περιῆλθεν εἰς ρῆξιν πρὸς τὸν ἄνδρα ἐκείνον ὅστις μετὰ δύο ἔτη εἰς στιγμὴν κρισιμοτάτην ἔμελλε νὰ ἀποδείξῃ δι' ἔργων λαμπρῶν ὅτι εἶναι ὁ κράτιστος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος πολέμαρχος καὶ ἴσως ὁ κράτιστος τῶν κατὰ ξηρὰν ἀναδειχθέντων. Κατὰ τὰ λοιπὰ ὅμως ἡ διοικητικὴ καὶ στρατιωτικὴ διοργάνωσις περὶ ἣν ἐνησχολήθη ὁ Μαυροκορδάτος· αἱ' ὅλον τὸ 1824 παρεσκευάσε τὴν ἀείμνηστον ἄμυναν, ἣν τὸ

Μεσολόγγιον ἀντέταξε κατὰ τὸ ἐπόμενα ἔτη εἰς τὰς ἠνωμένας δυνάμεις τῆς Ροῦμης καὶ τῆς Αἰγύπτου· ἄμυναν τῆς ὁποίας ἡ τιμὴ ἐν μέρει ἀνήκει εἰς τὸν Μανροχορδάτον. Διηκολύνθη δὲ τὸ ἔργον αὐτοῦ κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐν ἔτει 1824 οὐδεμία ἐγένετο κατὰ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος σπουδαία τουρκικὴ ἐπιστρατεία. Μόνον δὲ ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἑλλάδι ὁ ἐν ἔαρι τοῦ ἔτους ἐκείνου Ρού-μελη Βαλεσῆς Δερβίς πασᾶς ἐπε-χείρησε νὰ ἐμβάλῃ κατὰ Ἰούλιον μετὰ ἀνδρῶν μυρίων, ἀλλ' ἀπε-κρούσθη ὑπὸ τῶν καταλαβόντων τὰ στενὰ ὀπλαρχηγῶν τῶν Σα-λώνων, τῶν Κραββάρων, τοῦ Ζυγοῦ, μεθ' ὧν συνετάσσοντο καὶ τινες Σουλιῶται καὶ Πελο-ποννήσιοι. Ἡ μᾶλλον ἀξιωμα-μόνευτος τῶν ἐνταῦθα γενομέ-νων μαχῶν ἐγένετο ἡ περὶ Ἀμ-πλιανην (μεταξὺ Σαλώνων καὶ Γραβιᾶς), καθ' ἣν ὁ Δῆμος Σκαλ-τσᾶς, ὁ Κίτσος Τζαβέλλας, ὁ Ἰωάννης Νοταρᾶς καὶ ἄλλοι κα-τετρόπωσαν τοὺς πολεμίους, κα-ταλιπόντας εἰς χεῖρας τῶν ἡμε-τέρων δύο πυροβόλα, ἑπτὰ ση-μαίας καὶ πολεμεφῶδια. Ὁ Δερ-βίς πασᾶς παρέμεινεν εἰσέτι ἐπὶ τρεῖς περίπου μῆνας εἰς τὰς κοιλάδας τοῦ Κηφισοῦ καὶ τοῦ Σπερχειοῦ, μηδὲν λόγου ἄξιον δυνάμενος νὰ ἐπιχειρήσῃ καὶ ἀδιαλείπτως ὑπὸ τῶν ἡμετέρων παρενοχλούμενος, μέχρις οὗ τῇ 6 Ὀκτωβρίου ὑπεχώρησεν ἐκεῖθεν τοῦ Σπερχειοῦ ἄπρακτος.

Ὁ Ἀλέξανδρος Μανροχορδάτος
ἐν μέσῳ τῶν πολεμιστῶν τοῦ Μεσολογγίου
(Ἐκ τῶν ἐν ταῖς Στοιαῖς τοῦ Μονάχου εἰκόνων τοῦ Ἑσς)

Ἡ νέα λοιπὸν κυβέρνησις ἠτύχησε μὲν νὰ ἀναλάβῃ τὰ πράγματα εἰς στιγμὴν καθ' ἣν ἔμειναι αὐτὸ ἡ σπουδαία κατὰ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ἐπιχειρήσις τοῦ Μουσταῖ τῆς Σκόδρας, τοῦ Ὁμέρ Βριώνη τῶν Ἰωαννίνων καὶ τοῦ Ἰουσούφ πασᾶ Βερκοφτσάλη, καθ' ὅλον δὲ τὸ 1824 οὐ μόνον τοὺς ἐσωτερικοὺς αὐτῆς ἀντιπάλους κατέβαλεν ἀλλὰ καὶ οὐδένα μέγαν ἐξωτερικὸν κίνδυνον ὑπέστη κατὰ ξηράν. Κατὰ θάλασσαν δὲ τῷ μὲν 1823 τὰ πολεμικὰ ἔργα δὲν ἀπέβησαν ἐν γένει πολύκροτα τῷ δὲ 1824 ἡ ἐπανάστασις, ἀφοῦ ὑπέστη τραύματά τινα ὀδυνηρά, ἔπειτα ἀνεδείχθη νικηφόρος ἐν ταῖς λαμπροτάταις ὅλου τοῦ ἀγῶνος ναυμαχίαις.

Κατ' ἀρχὰς τῷ 1823 ἡ Υ. Πύλη ἐφάνη ἰδιαζόντως ἐπιμεληθεῖσα τὴν ναυτικὴν αὐτῆς ἐπιχειρήσιν. Ἀπολέσασα ἐν ταῖς προηγουμέναις ἐκστρατεῖαις τρία κατάφρακτα ἀπεφάσισε νὰ μὴ ἐκθῇ τοῦ λοιποῦ τοὺς κακῶς χειριζομένους ἐκείνους ὄγκους εἰς τοὺς ἀπὸ τῶν πυρπολικῶν κινδύνους καὶ συνεκρότησε τὸν στόλον αὐτῆς ἐκ φρεγάδων

μᾶλλον παρὰ ἐκ δικροτόων. Παρεσχεύασε δὲ εἰς ἔκπλουν 46 σκάφη, ἐξ ὧν ἓν μόνον δίκροτον· μετὰ τούτων ἔμελλον νὰ ἐνωθῶσιν 6 ἄλγερινά, 7 ἐκ Τύνιδος καὶ 4 ἐκ Τριπόλεως, τὸ πλεῖστον φρεγάδες ἢ δρομώνες. Ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος, συγκείμενος ἐξ 60 πλοίων, δὲν ἔμελλε νὰ ἐνωθῇ μετὰ τοῦ ὁσμανικοῦ εἰμὴ μετὰ τὴν προσβολὴν καὶ τὴν

Ἡ Κάρυστος καὶ τὸ φρούριόν της

καταστροφὴν τῆς Κάσου. Ἐν Κωνσταντινουπόλει πᾶσα κατεβλήθη προσπάθεια ἵνα καταρτισθῶσι τὰ πληρώματα τοῦ στόλου ὅσον ἐνδέχεται βελτίονα τῶν προτέρων, καὶ ἐπὶ τούτῳ ἐσαγηνε ὕθισαν οὐκ ὀλίγοι εὐρωπαῖοι ναῦται. Προεχειρίσθη δὲ νέος ἀρχινάυαρχος ὁ Χοσρέφ Μεχμέτ πασᾶς, ἀνὴρ λογιζόμενος ἐμπειρότατος

ἂν καὶ τὰ πράγματα ἔμελλον νὰ ἀποδείξωσιν ὅτι τὸ θάρρος αὐτοῦ δὲν ἦτο ἐφάμυλλον τῆς συνέσεως. Ὁ στόλος αὐτοῦ δὲν ἐξῆλθε τοῦ Βοσπόρου εἰμὴ τῇ 12 Ἀπριλίου καὶ δὲν ἠνώθη ἐν Τενέδῳ μετὰ τῆς βαρβαρικῆς μοίρας εἰμὴ τῇ 9 Μαΐου. Ὁ γάλλος τοῦ ἔτους τούτου μοίραρχος ἐν τῇ Ἀνατολῇ Δερινύ, ὁ μετέπειτα ἐν Πύλῳ ναυμαχίσας, συνήντησε τῇ 21 περὶ τὴν Μυτιλήνην τὸν στόλον ἐκεῖνον παραλαμβάνοντα στρατεύματα πανταχόθεν τῆς Ἀσίας προσερχόμενα. Ὁ Γάλλος ἔλαβεν ἐκεῖ συνέντευξιν μετὰ τοῦ καπετὰν πασᾶ, περὶ ἧς ὑπέβαλεν ἔκθεσιν εἰς τὴν κυβέρνησίν του. Ὁ Χοσρέφ πασᾶς, ἀφοῦ ὡμολόγησεν ὅτι αἱ σφαγαὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Χίου παρῶντων μᾶλλον τὴν ἐπανάστασιν ἢ συνετέλεσαν εἰς περιστολὴν αὐτῆς, προσεβήκεν ὅτι τὸ καθ' ἑαυτὸν νομίζει συνετὸν νὰ μεταβάλῃ σύστημα. «Οἱ νησιῶται, εἶπε, καὶ μάλιστα οἱ Ὑδραῖοι, γνωρίζουσιν ὅτι διετέλεσα πάντοτε προστάτης αὐτῶν· μόνος δὲ ὁ διορισμός μου ὡς ἀρχινάυαρχου ἀρκεῖ ἵνα ὑποδείξῃ εἰς αὐτοὺς ὅτι ὁ σουλτάνος ἀποκλίνει εἰς ἐπιεικεστέρας διαθέσεις. Ἀφήσωμεν κατὰ μέρος πάσας τὰς περιστροφὰς ἀνωφελοῦς ἐθιμοταξίας. Εἴσθε ἄρᾳ γε διατρεψιμὸς νὰ διαβιβάσετε εἰς τὴν Ὑδραν προτάσεις τινὰς συμβιβασμοῦ;—Ἐπὶ τίνι βάσει;— Τῆς ὑποταγῆς καὶ τῆς παραδόσεως τῶν ὅπλων.—Καὶ τίνα θέλω προτείνει εἰς αὐτοὺς ἐγγύησιν;—Τὸν λόγον μου. Οἱ Ὑδραῖοι μὲ ὀφείλουσι πολλὰ καὶ ἡξεύρουν ὅτι ἡμποροῦν νὰ ἐμπιστευθῶσιν εἰς ἐμέ». Ὁ Δερινύ δὲν ἐνόμισεν εὐπροπὲς νὰ διαψεύσῃ τὸν πασᾶν ἀλλὰ τῷ παρετήρησεν ὅτι δὲν δικαιοῦται ν' ἀπαιτήσῃ παρὰ τῶν Ἑλλήνων τὴν παραδόσιν τῶν ὅπλων αὐτῶν καὶ νὰ ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνην τῶν συνεπειῶν. Τότε ὁ καπετὰν πασᾶς καταλιπὼν τὰ περὶ Μυτιλήνην ὕδατα ἔπλευσεν ἐπὶ τὸν Καφηρέα καὶ φθάσας τῇ 23 εἰς Κάρυστον ἀπεβίβασεν εἰς αὐτὴν τροφάς, ἐφόδια καὶ ἐπικουρίαν, καὶ

διέλυσεν οὕτω τὴν πολιορκίαν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Ν. Κριεζώτου, Εὐβοέως, ὅστις προσελθὼν ἐξ Ἰωνίας ἐν αὐτῇ τῇ πρώτῃ τῆς ἐπαναστάσεως ἔτει, ὡς ἀπλοῦς δὲ στρατιώτης κατ' ἀρχὰς ταχθεὶς ὑπὸ τὸν Ἀγγελὴν Γωβγίαν, ἔπειτα ἀνεδείχθη διὰ τῆς ἀνδρείας καὶ καρτερίας αὐτοῦ εἰς τῶν μάλιστα ἀξιωμανημονεύτων δευτερευόντων στρατηγῶν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ὁ Δερινύ, γράφων τῇ 24 Ἰουνίου πρὸς τὴν κυβέρνησιν αὐτοῦ περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων ὅσα ἐπήγαγεν ἡ προκειμένη διάλυσις τῆς πολιορκίας τῆς Καρούστου, ἔλεγεν· «Ἐγενόμην μάρτυς τοῦ πρώτου τούτου δείγματος τῆς μετριοπαθείας τοῦ καπετὰν πασᾶ. Αἱ φλόγες 40 πυρποληθέντων χωρίων κατηύγασαν δι' ὅλης τῆς νυκτὸς τὴν *Μήδειαν* καὶ τὸν *Σειληρόν* (τὰ δύο γαλλικὰ πλοῖα). Ἡ αὐτόθι παρουσία ἡμῶν ἐχρησίμευσε τοῦλάχιστον εἰς τὴν σωτηρίαν πολλῶν Ἑλλήνων, οὓς φεύγοντας ἐπὶ μικρῶν πλοιαρίων καὶ κινδυνεύοντας νὰ ἀποθάνωσι τῆς πείνης παρελάβομεν καὶ ἐπεριποιήθημεν». Μετ' ἄλλην δὲ ἐπιδρομὴν εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον, οὐδὲν ἦττον αἱματηρὰν γενομένην, ὁ καπετὰν πασᾶς πορευθεὶς εἰς τὸ Κρητικὸν πέλαγος καὶ διατρίψας αὐτόθι ἡμέρας τινὰς περιέπλευσε τὴν Πελοπόννησον, ἐφασίτισε τὴν Μεθώνην καὶ τὴν Κορώνην, καὶ ἡγκυροβόλησε τῇ 9 Ἰουλίου εἰς Πάτρας. Ἐκεῖ παραμείνας 40 ἡμέρας ἀλλὰ οὐδόλως δυνηθεὶς νὰ πράξῃ τι ὑπὲρ τῆς ἀπὸ ξηρᾶς ἐπερχομένης ἐκστρατείας τοῦ Μουσταῖ καὶ τοῦ Ὁμέρ Βοιώνη ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Αἰγαῖον, προσβληθεὶς δὲ εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον ὑπὸ μικρᾶς τιнос μοίρας Ὑδραίων καὶ Ψαριανῶν καὶ ἔντρομος γενόμενος ἐκ τῶν πυρπολικῶν, καίτοι οὐδὲν ἀπὸ τούτων ἔπαθεν, ἀνέκαμψεν εἰς Ἑλλησποντον μηδὲν τῇ ἀληθείᾳ γενναῖον πράξας. Ὡσαύτως καὶ ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος λυμαινόμενος ὑπὸ τῆς πανώλους δὲν ἐπεχείρησέ τι κατὰ τῆς Κάσσου ἀλλ' ἐπανῆλθεν ὅλως ἄπρακτος εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Τότε ὁ Δερινύ ἔγραψε πάλιν εἰς τὴν κυβέρνησιν αὐτοῦ· «Αἱ φοβεραὶ λοιπὸν τῶν Τούρκων παρασκευαὶ εἰς οὐδὲν ἀπέληξαν ἀποτέλεσμα. Ἰδοὺ συμπληροῦται τὸ τρίτον τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἔτος καὶ οἱ ἠνωμένοι ἀγῶνες τῶν ὁσμανικῶν στόλων καὶ στρατῶν τίποτε δὲν κατώρθωσαν. Οἱ Τούρκοι ἐγκαταλειμμένοι εἰς ἑαυτοὺς δύνανται νὰ καταστρέψωσι τοὺς Ἑλληνας, ὅχι νὰ τοὺς ὑποτάξωσιν. Ἡ ὁσμανικὴ κυβέρνησις δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐνεργήσῃ ἐμὴ διὰ τῶν οἰκείων τῇ φύσει αὐτῆς ἐλατηρίων. Συμβουλευόντες αὐτῇ τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν ἐπιείκειαν, τὴν τάξιν καὶ ἀπαιτοῦντες μέχρι τινὸς ταῦτα πάντα παρ' αὐτῆς ἠθέλομεν τῇ ἀφαιρέσει τοὺς μόνους τρόπους τῆς ἐνεργείας ὅσους κέκτηται. Ἀφ' ἑτέρου οἱ Ἑλληνες, ἀλληλομαχοῦντες ἅμα ἡ τύχη προσμειδιάσῃ πρὸς αὐτοὺς, δὲν ἠμποροῦν νὰ πράξωσι πλείότερα τῶν ὅσα ἔπραξαν. Δὲν θέλουσι καθαιρέσει τὸ ὁσμανικὸν κράτος· ἀνάγκη ἄρα νὰ ὑπάρξωσι παρ' αὐτῷ».

Ἀλλ' ἂν οἱ ἡμέτεροι οὐδὲν μέγα ἔπαθον ἐκ τοῦ ὁσμανικοῦ στόλου κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο οὐδ' αὐτοὶ ἐπήγαγον πληγὴν τινα εἰς αὐτόν. Δι' ἔλλειψιν πόρων ἢ βραδέως ἢ ὀλίγοι ἐξεστράτευον, ἢ ἐκστρατεύοντες ἠναγκάζοντο διὰ τὸν αὐτὸν λόγον νὰ ἐπιστρέφωσι παρακαίρως εἰς τὰ ἴδια. Ἐν τούτοις αἱ ἐνέργειαι τῶν ἐλληνικῶν πλοίων δὲν περιωρίζοντο εἰς τὰς τακτικὰς ἐκείνας ἐκστρατείας. Ἐξ ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος καὶ μάλιστα ἀπὸ τοῦ 1823 καὶ ἐφεξῆς τὰ πλοῖα ἡμῶν ἐπεχείρουν ἐπιδρομὰς κατὰ τῶν τουρκικῶν παραλίων καὶ καταδιώξεις τῶν πλοίων ὅσα ὑπὸ σημαίαν οὐδετέραν ἢ παρεβίαζον τοὺς ἀποκλεισμούς ἢ ἐχρησίμευον ὡς σκευαγωγὰ τῶν πολεμίων. Πᾶσαι αὗται αἱ πράξεις εἶναι βεβαίως δεδικαιολογημέναι καὶ συγχρόνως παρεῖχον ἐνασχόλησιν καὶ πόρον ζωῆς εἰς τὰ λιμώττοντα ναυτικά ἡμῶν πλήθη. Ἀλλ' ἂν αἱ λεηλασίαι τουρκικῶν χωρῶν οὐδεμίαν παρῆγον εἰς μέσον δυσχέρειαν ἢ καταδιώξεις τῶν οὐδετέρων πλοίων προεκάλει περιπλοκάς δυσαρέστους μετὰ τῶν ναυάρχων καὶ μοιράρχων τῆς δυτικῆς Εὐρώπης. Αὐτοὶ οἱ Ἀγγλοι, οἵτινες, ὡς εἶδομεν, δὲν ἦσαν πολὺ ἀυστηροὶ περὶ τὴν προστασίαν τῆς σημαίας

αὐτῶν, ὁσάκις αὕτη παρεβίαζε τοὺς ἡμετέρους ἀποκλεισμούς, οὐδὲν ἤττον ἠνάγκασαν τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν νὰ ἀνακαλέσῃ τὴν ἀπὸ 27 Μαΐου 1824 διακήρυξιν, δι' ἧς αὕτη εἶχεν ὀρίσει ὅτι τὰ εἰς ὑπηρεσίαν τῆς Τουρκίας πλοῖα, «ὁποῖαν σημαίαν καὶ ἂν φέρωσι, δὲν θέλουν θεωρηθῇ πλέον ὥς ἀνήκοντα εἰς οὐδέτερον ἔθνος ἀλλ' ὥς ἐχθρικά». Ἡ ἀνάκλησις ὁμῶς τῆς διακηρύξεως ταύτης δὲν ἔπαυσε τὴν καταδίωξιν, ἣτις ἐπεβάλλετο οὕτως εἰπεῖν ὑπὸ τε τῆς ἀνάγκης τοῦ πολέμου καὶ ὑπὸ τῆς ἐνδεΐας τῶν ναυτικῶν ὁμίλων. Ἡ καταδίωξις λοιπὸν ἐξακολουθοῦσα ἐλογίσθη ὥς πειρατεία. Ἐπειδὴ δὲ πρὸ καιροῦ πολλὰ πλοῖα ἡμῶν δι' αὐτὸν ἐκείνον τὸν λόγον, ὅτι ἐστεροῦντο παντὸς τρόπου νομίμου ἐργασίας καὶ συντηρήσεως, εἶχον ἐκτραπῇ τῳόντι εἰς ἀληθεῖς πειρατικὰς πράξεις, ὥς ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τούτου τῆς λογιζομένης καὶ τῆς πραγματικῆς πειρατείας, αὕτη ἔλαβε προϋόντος τοῦ χρόνου διαστάσεις φοβεράς, αἵτινες πολὺν προσέτριψαν μῶμον εἰς τὸ ἑλληνικὸν ναυτικὸν καὶ εἰς πολλὴν ἐνέβαλον ἀμηχανίαν τοὺς εἰλικρινεστέρους φίλους τῆς Ἑλλάδος. Μήπως αὐτὸς ὁ Ἀμילτων, ἀπαιτήσας τῷ 1826 τὴν παράδοσιν καταδρομικοῦ πλοίου ζημιώσαντος μὲν τὴν ἀγγλικὴν σημαίαν εὐρισκομένου δὲ ἐν Ὑδρα, καὶ πυροβοληθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, δὲν εὐρέθη εἰς τὴν θλιβεράν ἀνάγκην ν' ἀντιπυροβολήσῃ; Ὡστε συνέβη τὸ παράδοξον τοῦτο, ὅτι ἡ Ὑδρα, καθ' ἧς τουρκικὴ σφαίρα δὲν ἔλαβε τὴν τιμὴν νὰ πέσῃ, ἐδέχθη σφαίρας ἀγγλικὰς καθὼς τῷ 1822 εἶχε δεχθῇ καὶ γαλλικὰς σφαίρας. Ἀνάγκη ἐν τούτοις νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ὁ δεινὸς ἐκεῖνος τάραχος ὁ ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει ἐπικρατήσας συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ καταναγκάσῃ τὰς δυνάμεις νὰ ὑπογράψωσι τὴν συνθήκην τοῦ 1827, ἣτις ρητῶς τοῦτο ἐν τῷ προοιμίῳ αὐτῆς ἀνακηρύττει.

Ἐλθωμεν δὲ εἰς τὰ ναυτικὰ ἀτυχήματα τῶν πρώτων μηνῶν τοῦ 1824. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὁ σουλτὰν Μαχμούτης εἶχεν ἀπελπισθῇ τοῦ νὰ καταβάλῃ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν διὰ μόνων τῶν ἰδίων δυνάμεων. Αἱ κατὰ τὰ δύο προηγούμενα ἔτη ἐκ Θεσσαλίας καὶ Ἡπείρου ὀρμήσασαι πεζικαὶ ἐκστρατεῖαι ἀπέδειξαν ὅτι οἱ ἄτακτοι αὐτοῦ στρατοὶ οὐ μόνον δὲν ἠδυνήθησαν νὰ προελάσωσι μέχρι τῆς Πελοποννήσου ἀλλ' οὐδὲ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα κατώρθωσαν νὰ χειρῳώσωσιν. Ἡσθάνετο μὲν πρὸ καιροῦ ὁ σουλτάνος τὴν ἀνάγκην νὰ συγκροτήσῃ στρατὸν τακτικόν, πρὸς τοῦτο ὁμῶς ἔδει πρὸ πάντων νὰ καταλύσῃ τὸ γεννιτσαρικὸν σῶμα, ὅπερ πρὸ αἰῶνος εἰς οὐδὲν ἄλλο συνετέλει εἰμὴ εἰς τὸ νὰ ὑποτρέφῃ τὴν ἀναρχίαν καὶ τὴν παραλυσίαν τοῦ κράτους. Ἀλλὰ τὸ ὅλως ἐξαχρειωθὲν τοῦτο δημιούργημα τοῦ Καρᾶ Χαλὴλ Τζεντερελῆ δὲν ἔμελλε νὰ παραδώσῃ τὰ ὅπλα ἀμαχητί· ὥστε ὁ σουλτάνος ἐνθυμούμενος τὴν τύχην τοῦ Σελίμη προσέβαινε πρὸς τοῦτο μετὰ πολλῆς περισκέψεως, ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἐνόει ὅτι ἔπρεπε νὰ πράξῃ τι καίριον κατὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἐπὶ τούτῳ ἀπετάθη πρὸς τὸν Μεχμέτ Ἀλῆν, πασᾶν τῆς Αἰγύπτου. Ὁ μεγαλεπήβολος οὗτος δυνάστης εἶχε πρὸ καιροῦ συγκροτήσῃ τακτικὸν στρατόν· ὅσονδῃποτε δὲ καὶ ἂν ὁ Μαχμούτης ἐδυσπίσται πρὸς αὐτόν, ἠναγκασμένος νῦν ἢ νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι οὐδὲν ἠδύνατο κατὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἢ νὰ καταβάλῃ αὐτὴν διὰ πάσης θυσίας, ἔστω καὶ διακινδυνεύων τοῦ νὰ ἐνισχύσῃ ἔτι μᾶλλον τὸν ἤδη τοσοῦτον ἰσχυρὸν ἐκεῖνον σατράπην, ἀπεφάσισεν ἐκ τῶν δύο κακῶν νὰ προτιμήσῃ τὸ μὴ χεῖρον καὶ ἐπέτρεψε τὸ πασαλίκι τῆς Πελοποννήσου εἰς τὸν Μεχμέτ Ἀλῆν. Ἡ Αἴγυπτος εἶχεν ἕξ ἀρχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος κοινωνήσῃ τῶν κατ' αὐτοῦ θαλασσίων ἐκστρατειῶν, εἰ καὶ οὐχὶ μετὰ πολλοῦ ζήλου. Ἀπὸ τοῦ 1822 ὁ σουλτάνος εἶχεν ἐπιτρέψει εἰς τὸν Μεχμέτ Ἀλῆν τὰ κατὰ τὴν Κρήτην καὶ ἐν μηνὶ Ἰουνίῳ τοῦ ἔτους ἐκεῖνου ὁ γαμβρὸς τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ Χασὰν πασᾶς ἀπεβίβασεν εἰς Σοῦδαν 5.000 Ἀλβανούς. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1824 ὁ πολυμήχανος σατράπης, προσλαβὼν τὸ πασαλίκιον

Η ΔΟΞΑ

(Εικὼν Ν. Γκϋξη)

« Ὅστων Ψαφῶν τὴν δλόμωσιν ῥάζη
» Περπατῶντας ἡ Δόξα μονάχη
» Μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληγάρια. »

Δ. ΣΟΛΩΜΟΣ

τῆς Πελοποννήσου καὶ φιλοτιμούμενος νὰ δώσῃ εἰς τὸ ἔργον τῶν Φαραώνων, ὅπερ ἐπόθει νὰ ἀνορθώσῃ, ἔκτασιν οἷαν ποτὲ δὲν εἶχε λάβει ἐν καιρῷ τῆς μεγίστης αὐτοῦ ἀκμῆς, ἀπεδύθη εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ πάσης θυσίας κατὰ ξηράν τε καὶ κατὰ θάλασσαν. Ἐπὶ ἀπὸ τοῦ Μαρτίου 1824 ὁ Χουσεΐμπεϋς σταλὲς ἐξ Αἰγύπτου εἰς Κρήτην συνεπλήρωσε διὰ σφαγῶν καὶ καταστροφῶν φοβερῶν τὴν χεῖρωσιν τῆς πολυπαθοῦς ταύτης νήσου.

Ἀλλὰ τότε προέκυψαν εἰς μέσον αἱ μεγάλαι τοῦ ἐπιχειρήματος δυσχέρειαι. Μέχρι τοῦ Λιβυκοῦ πελάγους σπανίως προέβαινεν ὁ ἑλληνικὸς στόλος, τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ, ἐπειδὴ οἱ λιμένες τῆς Κρήτης κατεῖχοντο πάντοτε ὑπὸ τῶν Ὁσμανιδῶν, οἱ ἡμέτεροι δὲν εἶχον καταρύγια ἀσφαλῆ ἐν τῇ ἀχανεῖ ἐκείνῃ ἐκτάσει. Ὅθεν δυσκόλως ἠδύναντο νὰ παρακολύσωσι τὴν ἄμεσον μεταξὺ Αἰγύπτου καὶ Κρήτης διαπεραΐωσιν. Ἀλλὰ μεταξὺ Κρήτης καὶ Πελοποννήσου ὁ στόλος ὁ μετακομίζων τὸν τακτικὸν στρατὸν ἔμελλεν ἀπαραιτήτως νὰ προσκόψῃ πρὸς τοὺς στολίσκους ἐκείνους οἵτινες κατὰ τὰ τρία πρῶτα ἔτη τῆς ἐπαναστάσεως τοσοῦτον ἐνετόησαν τρώμονες εἰς τοὺς Ὁσμανίδας.

Αυστυχῶς ἡ ὀλίγη δραστηριότης ἡ ἀναφανείσα εἰς τὰς παρασκευὰς καὶ τὰς κινήσεις τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου τῷ 1823 ἐξηκολούθησεν ἐπικρατοῦσα καὶ κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 1824 καὶ εἰς παντελῇ μάλιστα μετεβλήθη ἀδράνεια. Τὰ χρήματα τοῦ πρώτου δαείου δὲν εἶχον ἔτι ἔλθει, οἱ ἰδιωτικοὶ πόροι τῶν τριῶν νήσων ὁσημέραι ἐξηντλοῦντο, τὸ ἐ νέον Ἐκτελεστικὸν ἡσυχολεῖτο πολὺ μᾶλλον εἰς τὴν περιστολὴν τῶν ἐσωτερικῶν αὐτοῦ ἀνταγίων ἢ εἰς τὴν ἀποτροπὴν τοῦ ἐπικρεμαμένου μεγάλου ἐξωτερικοῦ κινδύνου. Ἐντεῦθεν κατὰ τὸ πρῶτον ἐξάμηνον τοῦ ἔτους ἐκείνου οἱ στόλοι ἡμῶν ἔμειναν ἀργοί, παρ' ὅξως δὲ ἠνικολύνθη κατ' ἀρχὰς ἡ ἐκτέλεσις τοῦ νέου σχεδίου ὅπερ συνεφωνήθη μεταξὺ Αἰγύπτου καὶ Κωνσταντινουπόλεως. Κατὰ τὸ σχέδιον τοῦτο, ἵνα ἀσφαλισθῇ ἡ διὰ τοῦ ἰσλαίμου πελάγους διαπεραΐωσις τῆς αἰγυπτιακῆς δυνάμεως, ἐκρύβη πρὸ πάντων ἀναγκαῖον νὰ ὑποταχθῶσιν αἱ νῆσοι, ἂν ὅχι ὅλαι, τοῦλάχιστον αἱ ἀπωτέρω τῆς Πελοποννήσου εἶναι. Ἐπὶ τούτῳ δὲ ὠρίσθη ὅτι ὁ μὲν αἰγυπτιακὸς στόλος θέλει ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Κάσσου, ὁ δὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τῶν Ψαρῶν, ἀμφοτέρω δὲ ἐνωθέντες κατὰ τῆς Σάμου. Καὶ πρώτη προσεβλήθη ἡ Κάσος. Ἡ ἀπόκριμνος αὕτη νῆσος ἡ παρακειμένη εἰς τὴν Κρήτην εἶχεν 7.000 περίπου κατοίκους καὶ 15 μὲν πάρωνας 40 δὲ μικρότερα πλοῖα. Οἱ Κάσσιοι σπανίως μετέσχον τῶν ἐργασιῶν τοῦ τακτικοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, ἀλλ' ἐν τῷ διαστήματι τῶν προηγηθέντων τριῶν ἐτῶν δὲν ἔπαυσαν βοηθοῦντες μὲν τὴν ἠθητικὴν ἐπανάστασιν λιμαινόμενοι δὲ τὰ παράλια τῆς Καραμανίας, τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου καὶ δεινῶς δυσφημούμενοι ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων ὡς πειραταί. Τὸ ἔργον τῆς

Μεχμέτ Ἀλῆς

καταστροφῆς αὐτῶν ἀνετέθη εἰς τὸν Χουσεΐμπεϋν, τρεῖς δὲ φρεγάδες καὶ 10 δρόμωνες ἔξέπλευσαν ἐπὶ τούτῳ ἔξ Ἀλεξανδρείας ὑπὸ τὸν Ἰσμαὴλ Γιβραλτάρ, ναύτην τολμηρὸν καὶ ἔμπειρον ἀνατραφέντα ἐν τῇ σχολῇ τῶν πειρατῶν τῆς Βαρβαρίας. Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Μαΐου ἡ νῆσος ἀπεκλείσθη καὶ ἤρχισε νὰ κανονοβολῇται, τῇ δὲ 7 Ἰουνίου ὁ Χουσεΐμπεϋς ἀπεβίβασε διὰ νυκτὸς 3.000 Ἀλβανοὺς εἰς τὴν πρὸς τὴν Κρήτην νεύουσαν παραλίαν καὶ μὴ συναντήσας ἱκανὴν ἀντίστασιν τοὺς μὲν ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας ἐθανάτωσε τοὺς δὲ νέους καὶ παῖδας, 2.000 τὸν ἀριθμὸν, ἔπεμψεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου ἐπωλήθησαν ὡς ἀνδράποδα.

Ἡ δὲ κατὰ τῶν Ψαρῶν ἐπίθεσις ἀνετέθη εἰς τὸν Χοσρέφ πασᾶν. Τῇ 20 Ἰουνίου ἀπὸ πρωΐας ὁ ὀσμανικὸς στόλος προερχόμενος ἐκ Μυτιλήνης καὶ ὑπὸ ἐλαφρᾶς βορείου αὐρας φερόμενος ἔπλεε πρὸς τὴν βορειοδυτικὴν ἄκρην τῶν Ψαρῶν. Ὁ στόλος οὗτος συγκεείμενος τότε ἔξ 140 σκαφῶν, ἐν οἷς 2 κατάρρακτα, 5 φρεγάδες καὶ 45 δρόμωνες, πάρωνες, ἡμιολίαι καὶ βάρεις (κανονοφόροι), φέρων δὲ στρατὸν ἀποβατικὸν 14.000 ἀνδρῶν προέβαιναν ἐν μακροτάτῳ στίχῳ, οὗ ἢ τε κεφαλὴ καὶ ἢ οὐρὰ συνέκειντο κατὰ μέγα μέρος ἔξ ἐπικώπων πλοίων παρατεμπομένων ὑπὸ τινῶν φρεγάδων. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς φάλαγγος ταύτης διεκρίνετο ἡ ναυαρχίς. Ἐὰν προσήρχοντο ἐγκαίρως πᾶσαι αἱ ναυτικαὶ ἑλληνικαὶ δυνάμεις, βεβαίως ὁ Χοσρέφης δὲν ἀπεβιβάζετο ποτὲ εἰς Ψαρά. Ἐὰν καὶ αὐτοὶ οἱ Ψαριανοὶ ἔξέπεμπον κατ' αὐτοῦ τὰ πυρπολικά των ἐπερειδόμενα ἐπὶ τῶν πολεμικῶν, ὅσον εὐάριθμα καὶ ἂν ἦσαν ταῦτα, πιθανῶς ἦθελον ἀναβάλει τὴν ἀπόβασιν μέχρι τῆς προσελεύσεως τοῦ ὅλου ἑλληνικοῦ στόλου, ὅστις τῷντι παρέστη μετ' ὀλίγας ἡμέρας. Ἀλλ' οἱ Ψαριανοὶ δὲν ἦσαν οἱ μόνοι τῆς νήσου πρόμαχοι. Εἶχον προσλάβει χιλίους ὑπομισθίους Θεταλοὺς καὶ Μακεδόνας, οἵτινες φοβούμενοι μήπως διεξαγομένον κατὰ θάλασσαν τοῦ ἀγῶνος ἐγκαταλειφθῶσιν ἐν ἀποτυχίᾳ αὐτοῦ ἐπὶ τῆς νήσου ἀπήτησαν νὰ μείνωσιν ἡγυροβολημένα τὰ πλοῖα ἐν τῷ λιμένι καὶ αὐτὰ τὰ πηδάλια αὐτῶν, ἀφαιρέθοντα, νὰ ἀποβιβασθῶσιν εἰς τὴν ξηράν, ὅπερ καὶ ἐγένετο ὥστε κατεδικάσθησαν εἰς ἀργίαν πυρπολικήν τε καὶ πολεμικήν, ὁ ἀγὼν περιορίσθη εἰς τὴν ἐπὶ τῆς νήσου ἄμυναν, τὸ δὲ οὐδὲν ἦττον ἄτοπον, αἱ ὀλίγαι αὐτῆς δυνάμεις, ἀντὶ νὰ συμπυκνωθῶσιν ἐντὸς ἀσφαλῶς κατοχυρωμένου σημείου, ἐσκορπίσθησαν εἰς διαφόρους ἀσθενεῖς προμαχῶνας. Τῆς ἐπιθέσεως τοῦ Χοσρέφη καὶ τῆς ἀμύνης τῶν ἡμετέρων ἔχομεν μάρτυρα αὐτόπτην τὸν κυβερνήτην τοῦ γαλλικοῦ δρόμωνος *Ἰσιδος* Βιλλενεῦ, ὅστις παρευρέθη εἰς τὴν φοβερὰν ταύτην σκηνὴν ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὴν ἡμιολίαν *Ἀμάραντον*. Ἡξεύρομεν ὅτι ἡ παρουσία τῶν γαλλικῶν τούτων πλοίων παρεξηγήθη παρὰ τῶν ἡμετέρων κατὰ τὸ σύννηδες, ἀλλὰ, καθὼς ἐκ τῆς ἐκθέσεως τοῦ κυβερνήτου ἐκείνου ἐπισήμως ἔξάγεται, ἀφοῦ τῇ 18 Ἰουνίου ἔπεμψεν εἰς Ψαρά ἓνα τῶν ἀξιωματικῶν αὐτοῦ ἵνα ἀναγγεῖλῃ τὴν ἐπικειμένην ἐπίθεσιν καὶ ἠκούσεν ὅτι θέλουσι μείνει μέχρι τέλους πιστοὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, παρέμεινε περὶ τὴν νῆσον, ἵνα ἐν περιπτώσει συμφορᾶς πράξῃ πᾶν ὅ,τι ἡ φιλανθρωπία ἐπιτρέπει καὶ ὑπαγορεύει. Ἀνάγκη δὲ νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ἐκθεσιν ταύτην, διότι δὲν συγχωρεῖται νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι γάλλοι ἀξιωματικοὶ ἄλλα ἔπραττον καὶ ἄλλα ἀνέφερον εἰς τὴν ἰδίαν κυβέρνησιν.

Μετὰ μεσημβρίαν λοιπὸν τῆς 20, ἐπαυμάσαντος τοῦ ἀνέμου, ὁ τουρκικὸς στόλος ἐπλησίασε πρὸς τὸν βόρειον λιμενίσκον τῆς νήσου καὶ τὴν 7 τὸ ἑσπέρας οἱ πάρωνες αὐτοῦ καὶ αἱ βάρεις ἤρχισαν νὰ πυροβολῶσι κατὰ τῶν κανονοστασιῶν τοῦ μέρους τούτου τῆς παραλίας. Οἱ Ἕλληνες ἀπήντησαν, καὶ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἐξηκολούθησεν ὁ ἀντιπυροβολισμὸς οὗτος διεξαγόμενος ἐκατέρωθεν «ὅπως οὖν τυχαίως». Τὴν ἐπιούσαν

πρωί, γαλήνης επικρατούσης, τὰ κοπήρη ἀπεβίβασαν εἰς διάφορα περὶ τὸν λιμενίσκον σημεῖα στρατὸν πολυάριθμον, ὅστις, ἐπιβοηθούμενος ὑπὸ τοῦ πυκνοῦ πυρὸς τῶν πλοίων εὐχερῶς ἀπώθησε τοὺς εἰαυρίθμους μαχητάς, εἰς οὓς ἐπετραπή ηἰ ἐπιτήρησις μᾶλλον ἢ ἡ ἄμυνα τῶν περιζυμένων βράχων. Ἐπιτιθέμενοι καὶ ἀμυνόμενοι ἐρρίφθησαν μίγδην πρὸς τι μικρὸν πυροβολοστάσιον, περὶ ὃ ἤρξατο ἀγὼν πεισματώδης· ἐπὶ ἐν τέταρτον, λέγει ὁ γάλλος κυβερνήτης, ἐβλέπομεν συγχρόνως αἰωρουμένας ἐπὶ τῶν προμαχόνων τὴν τε ἑλληνικὴν καὶ τὴν τουρκικὴν σημαίαν· τελευταῖον ἡφανίσθη ἡ ἑλληνικὴ καὶ ἐκυμάτισε μόνη ἡ τουρκικὴ. Τότε οἱ Ἕλληνες ὑπεχώρησαν πρὸς τὸ μεσημβρινὸν τῆς νήσου, καταπυρπολοῦντες τὰ πάντα καθ' ὅσον ὑπεχώρουν. Ἐν τῷ μεταξύ δὲ ἐπνευσε βορειοδυτικὸς ἄνεμος, καὶ ὁ καπετὰν πασᾶς ὠφελούμενος ἐξ αὐτοῦ διέταξε τὰς φρεγάδας καὶ τοὺς δρομώνας, ὅσοι ἦσαν πλησιέστεροι εἰς τὸν πορθμὸν τῶν Ἀντιψάρων, νὰ εἰσέλθωσιν ἐν αὐτῷ, κἀμπτοντες τὴν βόρειον τῆς νήσου ἄκρην. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην τὸ καταπεπληγμένον πλῆθος συμπαρέσυρε πρὸς τὸν λιμένα τοὺς ἄνδρας ὅσοι ἠδύναντο εἰσεῖτι νὰ τοῦ ὑπερασπίσωσι. Δεκαπέντε ἕως εἴκοσι πάρωνες, οἵτινες καὶ μόνοι εἶχον διασώσει τὰ πηδάλια αὐτῶν, μεστοὶ ἤδη φυγάδων γενόμενοι εἶχον ἀπάρει, καταδιωκόμενοι ἐκ τοῦ σύνεγγυς καὶ κανονοβολούμενοι ὑπὸ τῶν φρεγάδων καὶ τῶν δρομῶνων τῆς πρωτοπορείας. Εἷς τῶν παρώνων, κινδυνεύων ἀπὸ δύο φρεγάδων, ἀνῆψεν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος διαφόρους κανστικὰς ὕλας καὶ περιεκαλύφθη οὕτως ὑπὸ καπνοῦ, οἱ δὲ κυβερνῆται τῶν δύο φρεγάδων ὑπολαβόντες αὐτὸν ὡς πυρπολικὸν ἀπετράψαν ἀμέσως τῆς διώξεως· τοσοῦτον τρόμον ἐνέπνεεν αὐτοῖς ἀπλῇ ἢ ὑπόνοια ὅτι ἔχουσι κατέναντι αὐτῶν ἐμπρηστήριον σκάφος. Ἄλλ' ἐπὶ τῶν πλοίων τούτων ὀλίγοι σχετικῶς τῶν κατοίκων εὖρον καταφυγὴν· εἰς ἅπαντας τοὺς ἄλλους ἡ θάλασσα ἀπεκλείσθη, διότι ὁ στόλος τοῦ Χοσρέφη, φερόμενος ὑπὸ τοῦ βορρᾶ, κατέλαβε τὸν πορθμὸν τῶν Ἀντιψάρων, ἢ περιεκύκλου τὴν νήσον. Πολυάριθμα πλοίαρια καὶ ἀκάτια ἐζήτουν νὰ διαφύγωσι πανταχόθεν, ἀλλὰ τὰ τουρκικὰ πλοῖα ἐπυροβολοῦν κατ' αὐτῶν ἀνηλεῶς καὶ κατεδιώκον προσέτι αὐτὰ διὰ λέμβων. Τὰ ὕδατα τοῦ λιμένος βαθμηδὸν ἐρυθραίνοντο καὶ ἐντὸς σταδίου ὁ κυβερνήτης τῆς Ἰσιδος ἐμέτρησε περὶ τὸν δρόμον αὐτοῦ 30 πτώματα γυναικῶν καὶ παιδῶν. Μόνον τὸ Παλαιόκαστρον ἀνθίστατο ἔτι. Τὸ ἀσθενὲς τοῦτο ὀχύρωμα ἀντεπυροβόλει μετὰ θαυμαστῆς ζωηρότητος τὰς φρεγάδας καὶ τοὺς ἀπὸ ξηρᾶς ἐπιτιθεμένους. Ἐντὸς τοῦ ἀθλίου τούτου περιβόλου εὐαρίθμητοί τινες Ἕλληνες ἡμύνοντο κατὰ 6.000 καὶ ἐπέκεινα Τούρκων. Ὁ κυβερνήτης τῆς Ἰσιδος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὸ θέαμα τοῦτο. Τῇ 22 περὶ τὴν 9 ὥραν τῆς πρωίας ἀπελθὼν πρὸς τὸν καπετὰν πασᾶν, «ἔρχομαι, τοῦ εἶπε, νὰ σᾶς προσφέρω τὴν μεσολάβησίν μου». Συναινέσαντος δὲ τοῦ Χοσρέφη, γάλλος ἀξιωματικὸς ἀπεβιβάσθη ἐν συνοδίᾳ τοῦ ταμίου τοῦ καπετὰν πασᾶ ὡς διερμηνέως, κομίζων προτάσεις ἀναχωχῆς. Τὰ ὁσμανικὰ ὅμως στρατεύματα ἐκμανέντα οὐδένα ἠθέλυσαν νὰ ἀκούσωσι λόγον περὶ συμβιβασμοῦ. Καίτοι παθόντα ζημίας δεινὰς εἶχον προσεγγίσει κατὰ μικρὸν τοσοῦτον εἰς τὸ ὀχύρωμα ὥστε περὶ τὴν 6 τῆς ἐσπέρας πολιορκούμενοι καὶ πολιορκηταὶ ἀντηρεθίζοντο ἀμοιβαίως διὰ μυρίων ὕβρεων. Περὶ τὴν 6 καὶ 1/2 φοβερὰ ἀντήχησε κραυγὴ. Οἱ Τούρκοι περικυκλώσαντες πανταχόθεν τὸν λόφον καὶ ἀναβάντες εἰς αὐτὸν ἐπλημμύρησαν τὰ ἐξωτερικὰ ὀχυρώματα. Ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τῆς Ἰσιδος ἐθεῶντο ἐναγωνίως πᾶσαι τῆς συμπολοκῆς αἱ περιπέτεια. Οἱ γάλλοι ἀξιωματικοὶ ἐξηκολούθουν διὰ τοῦ τηλεσκοπίου διακρίνοντες τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν καὶ λέγοντες ὅτι, ἐν ὅσῳ τὸ ἅγιον αὐτὸ ράκος κυματίζει ἐπὶ τοῦ πυροβολείου, ὑπάρχει εἰσέτι ἐλπίς. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην τοῦρκος στρατιώτης ἐξοριμᾷ πρὸς αὐτό, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐγγίσῃ τὸ ξυστὸν ἐπὶ τοῦ ὁποίου μόλις ἐκυ-

μάτιζεν ὑπὸ ἐκπνεούσης αὔρας ἡ σημαία, καὶ ἔκρηξις φρικώδης ἔσεισε καὶ διέσχισε τὸν ἄερα· τὸ φρούριον, οἱ ὑπερασπίσαντες αὐτὸ ἥρωες, ὁ ἐμβάλων εἰς αὐτὸ ἐχθρός, τὰ πάντα ἐγένοντο θρύμματα. Οἱ μαχηταὶ οὗτοι ἐτήρησαν τὸν λόγον αὐτῶν· ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸ ἐσπέρας, ἅμα ἐνύκτωσεν, ὁ κυβερνήτης τῆς Ἰσίδος ἐπλησίασε πρὸς τὸν βράχον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἴστατο τὸ ἀνατραπὲν ὀχύρωμα, ἐπ' ἐλπίδι τοῦ νὰ διασώσῃ ἐπιζήσαντά τινα θύματα. Ἀλλὰ μάταιαι ἀπέβησαν ἅπασαι αὐτοῦ αἱ ἔρευναι, διότι ἡ μανία τῶν Τούρκων οὐδένα ἐλησμόνησε. Τὴν ἐπιούσαν ἐκ πρωίας αἱ λέμβοι αὐτοῦ, ἔξετάσασαι ἐπιμελῶς ἅπασας τὰς ἀποκρήμινους ἀκτὰς τῆς ἀρκτικῆς παραλίας, ἀπέβησαν εὐτυχέστεραι καὶ ἀπήγαγον ὑπὸ τὴν προσταίδα σκέπην τῆς γαλλικῆς σημαίας 156 γυναικόπαιδα καὶ στρατιώτας βαρέως τετραυματισμένους. Ἀλλ' ἡ καταστροφή ἐγένετο φοβερά. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως εἶχον καταφύγει εἰς Ψαρά, ἐκ Χίου, ἐκ Κυδωνιῶν καὶ ἐκ Σμύρνης, ἀλληλοδιαδόχως τοσοῦτοι ἄνθρωποι ὥστε τῷ 1824 ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου συνεποσοῦτο εἰς 30.000 ψυχάς, ἐν οἷς 7.000 μόνον ἦσαν Ψαριανοί. Ἐκ τῶν τελευταίων τούτων 3.000 διέφυγον τὴν σφαγὴν, ἐκ δὲ τῶν προσφύγων 17.000 ἢ ἐθανατώθησαν ἢ ἐξηνδραποδίσθησαν· 100 δὲ μικρὰ καὶ μεγάλα πλοῖα ἔπесον εἰς τὰς χεῖρας τοῦ καπετὰν πασᾶ. Ἡ Πύλη, μὴ ἀρχεσθεῖσα εἰς τὸν ἀνόσιον τοῦτον θρίαμβον, παρεπονέθη εἰς τὴν γαλλικὴν πρεσβείαν διὰ τὴν μεσολάβησιν τοῦ κυβερνήτου τῆς Ἰσίδος, ἀξιούσα ὅτι οὐδενὶ ἐπετρέπετο ν' ἀναγκάσῃ τὴν ἐκδίκησιν αὐτῆς καὶ ν' ἀπαλλάξῃ τοὺς ἐνόχους τῆς προσηκούσης τιμωρίας. «Συγχαρῆτε ἐκ μέρους μου εἰλικρινέστατα τὸν κύριον Βιλλενεῦ διὰ τὴν καλλίστην αὐτοῦ διαγωγὴν εἰς Ψαρά», ἔγραψεν ὁ κόμης Γκιγεμινὼ εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς γαλλικῆς μοίρας· αὕτη δὲ ὑπῆρξεν ἡ μόνη ἀπάντησις ἣν ὁ πρέσβυς οὗτος ἔδωκεν εἰς τὰς αἰτιάσεις τῆς Ὑψηλῆς Πύλης (1).

Τί δὲ ἔπραττεν ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, ἐνῶν κατεστρέφοντο ἡ Κάσσος καὶ τὰ Ψαρά; Ἔτι ἀπὸ τῆς 17 Μαΐου, ἥτοι 20 ἡμέρας πρὸ τῆς ἀλώσεως αὐτῶν, οἱ Κάσσοι εἶχον ἀναφερθῇ εἰς τὴν *Σερρατὴν Διοίκησιν* ἐξαιτούμενοι τὴν ἀποστολὴν ναυτι-

(1) Περὶ τῆς ἐπελθούσης εἰς Ψαρά καταστροφῆς ὁ Στρατηγὸς Κάνινγκ, ὁ ἐπισκεφθεὶς τὰ Ψαρά κατὰ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ τῆς Ἑλλάδος μετάβασιν αὐτοῦ, λέγει τὰ ἑξῆς:

«Ἐν τῷ λιμένι τῶν Ψαρῶν τρομερὰν ἐλάβομεν πείραν τοῦ τί ἐστὶ πόλεμος διεξαγόμενος μετ' ἀντιπαθειῶν φυλετικῶν καὶ θρησκευτικῶν. Λίαν πρωὶ ἡγχυροβολήσαμεν πρὸ τῆς φερωνύμου τῇ νήσῳ πόλεως τῶν Ψαρῶν. Αἱ οἰκίαι παρῆγον δόκησιν ἀταράχου ἡσυχίας καὶ τὸ πρῶτον τῆς ὥρας ἐφαίνετο ἐξηγοῦν ἡμῖν τὴν ἑλλειψιν κινήσεως ἐν ταῖς ὁδοῖς. Ὁ φροντιστὴς τοῦ ναυάρχου ἐξῆλθεν εἰς τὴν παραλίαν ἐν πλήρει πεποιθήσει ὅτι εὐρήσει ἀγορὰν πλήθουσιν ἐπιτηδείων. Φαντάσθητε τὴν ἐκπληξιν αὐτοῦ πρὸ τῆς ἀποκαλυφθείσης αὐτῷ ἀληθείας. Νεκρικὴ σιγὴ ἐντὸς καὶ ἐκτός· οὐδεμία φωνή, οὐδεὶς κρότος βήματος, οὐδεὶς κάτοικος· ἡ πόλις ἦτο ἀληθὲς κελυφος, εὐπρεπὲς τὴν ὄψιν ἀλλ' ἐνδον κενὸν ζώης. Βραδύτερον ἐξῆλθομεν μετὰ τῶν ὁπλῶν ἡμῶν καὶ ἐπλανήθημεν ἐν ταῖς ἀμπελείς χάριν θήρας· εἰς τόπον τινὰ πλησίον τῆς παραλίας κατελήφθημεν ὑπὸ φρικτοῦ θεάματος, τοῦ σωροῦ δηλονότι τῶν ὁσῶν τῶν πολλῶν ἐκείνων οἵτινες εἶχον προτιμήσει θάνατον ἐκούσιον ἀντὶ τῆς αἰχμαλωσίας, ὅποτε αἱ κατοικίαι αὐτῶν ἐγίνοντο λεῖα τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Μητέρες ἐν φρίκῃ καὶ ἀπογνώσει εἶχον σφάζει τὰ τέκνα αὐτῶν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς, ῥίπτουσαι ὕστερον ἐαυτάς ἐπὶ τὰ σώματα ἐκείνων, ἀφοῦ τὰῦτα εὗρον ἀναπαντικὴν θέσιν ἐνταῦθα. Οὐχὶ ὀλιγότερον φρικτόν τῆς σκηνῆς ταύτης τοῦ θανάτου ἦτο ἡ ἐμφάνισις δύο ἐπιζώντων τῆς καταστροφῆς ἀνθρώπων ἐρχομένων ἐκ τῶν ἐνδον τῆς νήσου. Καταστάντες οὗτοι τετριμμένοι σχεδὸν σκελετοὶ ὑπὸ φόβου, ἀγωνίας καὶ πείνης, ἀληθεῖς εἰκόνες ἀπέλτιδος δυστυχίας, μετ' ὀφθαλμῶν κεκοιλωμένων καὶ πογώνων μυσσῶν καὶ κεκαλυμμένοι διὰ ραζῶν κατεσχισμένων, ἀντὶ ἐνδυμάτων, ἐλάλουν ἡμῖν σιωπηλῶς καὶ ἀφώνως τὴν ἱστορίαν τῶν παθημάτων αὐτῶν. ὦ Θεέ! πόσον ἐπόθουν νὰ εἶμαι ὄργανον τῆς θεραπείας τοιούτων συμφορῶν, φέρον τὴν ἀποστολήν μου, τὴν ἀποβλέπουσαν εἰς εἰρήνην καὶ εἰς ἀπολύτρωσιν, εἰς τέλος ἐπιτυχίας».

κῆς δυνάμεως καὶ πολεμοφροδίων· τὸ δ' Ἐκτελεστικόν, τὸ ὁποῖον ἡσχολεῖτο ἔτι εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου, ἀπεκρίνετο ἐκ Μύλων τῇ 27 ὅτι «ἡ Διοίκησις ὥς κοινὴ μήτηρ δὲν θέλει ἀδιαφορήσει καὶ εἰς τὰς πολεμικὰς χρεῖας καὶ φθάσαντος τοῦ δανείου θέλει σᾶς οἰκονομήσει ἀναλόγως. Τὰ πολεμικὰ πλοῖα ἐξ Ὑδρας καὶ Σπετσῶν δὲν ἐκπλεύουσιν ἀκόμη ἐξ αἰτίας ὅπου τὸ ταμεῖον δὲν ἔχει χρήματα νὰ πληρώσῃ τοὺς ναύτας· ἅμα ὅμως φθάσουν τὰ χρήματα καὶ πληρωθῶν οἱ ναῦται θέλουν ἔβγει εὐθύς, ἐπειδὴ εἶναι ἔτοιμοι». Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἡ Σεβαστὴ Διοίκησις εἶχε χρήματα νὰ πληρώσῃ τοὺς στρατοὺς τοὺς διεξάγοντας τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, ἄφηνε δὲ τὴν Κάσσον νὰ καταστραφῇ. Καὶ οὐδὲ μετὰ τὴν καταστροφὴν ἐλήφθη πρόνοιά τις, ἵνα ἐκπλεύσῃ ὁ στόλος. Τῇ δὲ 22 Ἰουνίου φθάσαντες εἰς Σπέτσας οἱ πρῶτοι τῶν Ψαρῶν φυγάδες ἔφερον τὴν ἀγγελίαν τῆς πτώσεως τοῦ μεγάλου ἐκείνου πρὸς βορρᾶν προμαχῶνος τῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ συμφορὰ αὕτη κατέπληξεν ὥς κεραυνὸς τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν ἀπὸ περάτων αὐτῆς μέχρι περάτων. Καὶ τὸ κακὸν δὲν περιορίζετο εἰς τοῦτο μόνον. Οἱ ἑπαρχοὶ Τήνου, Μυκόνου, Νάξου ἀνῆγγελλον ἀλληλοδιαδόχως ὅτι ἐκ τῶν νήσων αἱ μὲν ἐπροσκύνησαν αἱ δὲ ἡτοιμάζοντο νὰ προσκυνήσωσιν. Ἡ σωτηρία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ λεπτοῦ ἐξηρητάτο νήματος, διότι, ἂν δὲν ἐξήρχετο τελευταῖον ὁ στόλος, ὑπετάσσετο μὲν ἡ Σάμος, διεπεραιούντο δὲ ἔκτοτε τὰ τακτικά τῆς Αἰγύπτου στρατεύματα εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τότε ἡ Ὑδρα, αἱ Σπέτσαι καὶ οἱ πρὸ μικροῦ τοσοῦτον οἰκτρῶς δεκατευθέντες Ψαριανοὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐκστρατεύσωσιν ἐκ τῶν ἰδίων πάλιν ἑπαρχοῦντες εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀνάγκην. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἐκστρατεύσωσιν οἱ πρόκριτοι τῆς Ὑδρας ἔγραψαν τῇ 23 Ἰουνίου ἀξιωματικόν πρὸς τὸ βουλευτικὸν σῶμα διαμαρτυρήσιν·

«Αἱ καταχρήσεις τῶν νόμων καὶ ὅχι ἡ ἔλλειψις πόρων εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπροξένησε τὴν γενικὴν ἀνοικονομίαν καὶ ἀπὸ τὴν ἀνοικονομίαν δὲν ἐβοηθήθησαν ἐν καιρῷ ἡ Κρήτη καὶ ἡ Κάσσος καὶ τὰ Ψαρά, μέρη σημαντικώτατα τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεως· κινδυνεύει δὲ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ὅλον καὶ ἡ νήσός μας αὕτη κινδυνεύει, ἂν δὲν βοηθηθῇ ἐν συντόμῳ καὶ σημαντικῶς. . . . Στοχασθῆτε πόσας θυσίας ἐκάμαμεν ἄχρι τοῦδε· μὴ φαντασθῆτε ὅτι ἡμποροῦμεν ἔτι νὰ ὑποφέρωμεν. Ἡμεῖς ἐξαντλήσαντες τὸ χρηματικὸν μας ἐρανίσσαμεν τώρα ἐσχάτως ἀπὸ τοὺς συμπολίτας μας πάσης τάξεως διὰ νὰ κινήσωμεν τὰ πλοῖά μας. Ἄς δράμῃ λοιπόν, ἃς συνεισφέρει μίαν φορὰν τὸ ἔθνος καὶ ἡ Πελοπόννησος, ὥς τὸ εὐτυχέστερον μέρος τῆς Ἑλλάδος, ἐλαφρώοντές μας ἀπὸ μερικὰ ἔξοδα». Τὸ βουλευτικὸν σῶμα ἀποκρινόμενον τῇ 25 ἠναγκάσθη νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἀθλιότητα τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἀλλὰ χρήματα πάλιν δὲν ἔστειλε καὶ ἐπεκαλέσατο αὐτὴς τὴν φιλοπατρίαν τῶν νησιωτῶν· «Εἰς ἀπάντησιν τοῦ εὐγενοῦς γράμματός σας ἐκδεδομένον τῇ 23 τοῦ παρόντος, ἀληθείας ἀναντιρρήτου εἶναι τὸ περιεχόμενον τόσῃ τῆς ἡθικῆς διαφθορᾶς ἐξ ἧς πηγάζει ἡ ἀνοικονομία ὅσῃ καὶ περὶ τῆς θαλασσίου δυνάμεως, χωρὶς τῆς ὁποίας βέβαια Ἑλλάς δὲν σῴζεται. Τοῦτο προβλέπουσα καὶ ἡ Διοίκησις πάντοτε ἐνασχολεῖται πρὸς ἐνδυνάμωσίν της. Τὰ ἀλλεπάλληλα ὅμως περιστατικά ἐμπόδισαν. . . . Ἀδελφοί, εἰσθε ἀρκετὰ καλοὶ πατριῶται καὶ ἀπείρους θυσίας ἐκάματε· ὁ κίνδυνος γνωρίζετε ὅτι εἶναι μέγας. Ὅθεν τρέξατε μὲ τὴν θαλάσσιον δύναμιν διὰ νὰ προφθάσωμεν τὰ Ψαρά, νὰ ἐγκαρδιώσωμεν καὶ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος». Καὶ ἐξέπλευσαν τρόντι οἱ ἑλληνικοὶ στολίσκοι τὴν 24 καὶ 25 ὁπωσδήποτε ἐξ ἰδίων παρασκευασθέντες καὶ κατηνύθησαν εἰς Ψαρά, διότι ἐλέγετο ὅτι τὸ Παλαιόκαστρον ἀντέχει ἔτι. Ἡ φήμη ἦτο ἀνυπόστατος. Ὅτε ἀφίκοντο, τὰ πάντα ἤδη εἶχον τελειώσει, ὁ δὲ καπετὰν πασᾶς, καταλιπὼν ἐπὶ τῆς νήσου φρουρὰν καὶ ἐν τῷ λιμένι αὐτῆς μικρὰν τινα ναυτικὴν μοῖραν ἐξ ἐνὸς πάρωνος καὶ ἱκανῶν βάρων συγκεκλιμένην, εἶχεν ἀπέλθει εἰς Μυτιλήνην. Ὅθεν οἱ ἡμέ-

τεροι περιορίσθησαν εἰς τὸ νὰ καταδιώξωσι, καταστρέψωσι καὶ ἐν μέρει αἰχμαλωτεύσωσι τὴν μοῖραν ἐκείνην, μεθ' ὃ ἐδέησε νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰ ἴδια δι' ἔλλειψιν προμηθειῶν.

Ἄν ὁ Χοσρέφης εἶχε μικράν τινα δόσιν δραστηριότητος καὶ ἐπέπιπεν ἀμέσως κατὰ τῆς Σάμου, ἤθελεν ἐπιτύχει αὐτόθι ἔτι εὐχερέστερον ἢ εἰς Ψαρά. Εὐτυχῶς ἀνέβαλεν ἐπὶ ἓνα μῆνα τὸ ἐπιχειρημα αὐτοῦ, ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἡδυνήθη τελευταῖον νὰ ἐπέλθῃ πολυαριθμότερος ἢ ποτὲ καὶ κάλλιον συγκεκροτημένος ὁ ἑλληνικὸς στόλος. Τῇ 20 Ἰουλίου περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῆς κυβερνήσεως τὸ πρῶτον ἀγγλικὸν δάνειον, καὶ μετὰ τέσσαρας ἡμέρας ἠδρόκησεν αὕτη νὰ ἐγχειρίσῃ εἰς μὲν τὴν Ὑδραν 47.000 δίστηλα, εἰς δὲ τοὺς Σπεσιώτας 32.000, εἰς δὲ τοὺς Ψαριανοὺς 15.000, ἐν ὅλοις 94.000 τάλληρα, ἥτοι, ὥς ἠθέλομεν εἶπει σήμερον, 507.000 δραχμάς. Τότε ἀπῆλθον ἀλληλοδιαδόχως οἱ ἑλληνικοὶ στολίσκοι ἐπὶ τὴν Σάμον, ὅπου συγχρόνως σχεδὸν μετ' αὐτῶν κατέπλευσεν ἐκ Μυτιλήνης καὶ ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως στόλος, ἵνα διαβιβάσῃ μὲν εἰς τὴν νῆσον ταύτην τὸν ἐπὶ τῆς κατέναντι παραλίας τῆς μικρᾶς Ἀσίας κατεσκευαμένον πολυαριθμὸν ὁσμανικὸν στρατὸν συντελέσῃ δὲ ἀπὸ θαλάσσης εἰς τὴν ἄλωσιν. Ἐν τῷ στενῷ ἐκείνῳ πορθμῷ ἐγένοντο ἀπὸ τῆς 31 Ἰουλίου μέχρι τῆς 5 Αὐγούστου μεταξὺ τῶν δύο ἀντιπάλων στόλων συμπλοκαὶ πεισματώδεις, καθ' ἃς οὐ μόνον οἱ πολέμοι δὲν ἡδυνήθησαν νὰ διαπορθμεύσωσι τὸν στρατὸν αὐτῶν ἀλλ' ἀπέβαλον τὴν τελευταίαν ἡμέραν μίαν φρεγάδα τῶν 54, πυρποληθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Κανάρη, ἓνα ἐκ Τύνιδος πάρωνας πυρποληθέντα ὑπὸ τοῦ ὕδραίου Γεωργίου Βατικιώτου καὶ ἓνα τριπολιτικὸν δρόμωνα πυρποληθέντα ὑπὸ τοῦ σπεσιώτου Λέκα Ματρούζου. Μετὰ τῶν τριῶν τούτων πλοίων ἀπώλεσαν οἱ πολέμοι 100 πυροβόλα καὶ 1000 τοῦλάχιστον ἄνδρας. Τότε ὁ Χοσρέφης ἀπελπισθεὶς νὰ διαπραΐξῃ τὸ ἔργον μόνος ἔπλευσεν εἰς Κῶν, ἵνα περιμείνῃ ἐκεῖ τὸν προσδοκώμενον αἰγυπτιακὸν στόλον.

Ὁ στόλος οὗτος εἶχε τῷντι ἀναχωρήσει ἐξ Ἀλεξανδρείας τῇ 7 Ἰουλίου καὶ συνέκειτο ἐξ 25 πολεμικῶν πλοίων παραπεμπόντων 8.000 τακτικὸς καὶ 1000 ἵππους ἐπὶ 100 φορηγῶν μετακομιζομένους. Τοῦ στόλου ἡρχεν ὁ Ἰσμαὴλ Γιβραλτάρ, τὴν δὲ ὑπερτάτην τῆς ὕλης δυνάμεως ἡγεμονίαν εἶχεν ἐπιτρέψει ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς εἰς τὸν πολυδρῦλτον θετὸν αὐτοῦ υἱὸν Ἰβραήμ πασᾶν, ἄνδρα γενναῖον, τολμηρὸν καὶ καρτερικόν. Ἐκέκτητο δὲ καὶ ἕτερον πλεονέκτημα ὁ Ἰβραήμ πασᾶς. Γάλλοι ἀξιωματικοὶ εἶχον προγυμνάσει τὸν τακτικὸν αὐτοῦ στρατόν, καὶ νῦν πολλοὶ ἐξ αὐτῶν συνεξέπλεον μετ' αὐτοῦ. Τοσαύτη δὲ ἦτο ἡ πρὸς τὸν ἄνδρα πεποίησις τῶν Εὐρωπαίων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ προξένων ὥστε, ὅτε εἶδον αὐτὸν ἐκστρατεύσαντα, «ἐντὸς ἑξ μηνῶν, εἶπον, ἀπόλῳεν ἡ Ἑλλάς». Ἡ προφητεία δὲν ἐπληρίθυσεν καθ' ὁλοκληρίαν. Οἱ ἑξ μῆνες ἔμελλον μάλιστα νὰ παρέλθωσι πρὶν ἢ οὗτος δυνήθῃ νὰ πατήσῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐπὶ τέλους ὅμως βέβαιοι εἶναι ὅτι κατήγαγε τὴν ἐπανάστασιν ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς. Ὁ Ἰβραήμ πασᾶς πεποινῶς ἰδίως εἰς τὸν πεζὸν αὐτοῦ στρατὸν οὐδὲν ἄλλο ἤγχετο εἰμῇ νὰ διαπεραιωθῇ. Οἱ ἐτησίαι ὅμως οἱ ἐπικρατοῦντες κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας ἐν τῷ Λιβυκῷ πελάγει, ὅπως καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ, παρεκώλυσαν ἐπὶ μακρὸν τὸν ἀνάπλουν αὐτοῦ. Ἵνα ἀναχθῇ ἀπὸ τῆς ἀφρικανικῆς παραλίας, ἐδέησε νὰ διανείμῃ τὸν στόλον εἰς μικρὰς μοῖρας, εἰς ἃς ἐπέτρεψε νὰ διαδρομήσωσιν ἐν πάσῃ ἐλευθερίᾳ. Τὸ πέλαγος, τὸ ἀπλούμενον μεταξὺ Αἰγύπτου, Κύπρου καὶ Κρήτης, ἐκαλύφθη περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἰουλίου ὑπὸ πλοίων, μόλις δὲ περὶ τὰ μέσα τοῦ Αὐγούστου ἐγένετο ἡ μετὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἔνωσις μεταξὺ Κῶ καὶ Ἀλικαρνασσοῦ. Οἱ δύο στόλοι περιελάμβανον τότε ἐν δίχροτον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκυμάτιζεν ἡ σημαία τοῦ Χοσρέφης, 25 φρεγάδας, 25 δρόμοντας, 50 πάρωνας καὶ ἡμιολίας καὶ περὶ τὰ 300 σκευαγωγὰ. Οἱ Ἑλ-

ληνες συνεκεντρώθησαν περὶ τὰς νήσους Λέρον, Λειψὼ καὶ Πάτιμον. Ὁ Μιαούλης, ὅστις, ἀπασχοληθεὶς εἰς ἐτέρας ὑπηρεσίας, δὲν εἶχε παρευρεθῇ εἰς τοὺς περὶ Σάμιον ἀγῶνας, καθ' οὓς ἀνεπληρώθη ὑπὸ τοῦ ἀντιναύαρχου Γεωργίου Σαχτούρη, κατέπλευσεν ἤδη τῇ 22 εἰς Πάτιμον καὶ ἀνέλαβεν αὐτὸς τὴν ἡγεμονίαν. Ὁ φοβερός τῶν πολέμιων στόλος ἔφερε 50.000 ναύτας καὶ στρατιώτας καὶ 2.500 πυροβόλα, οἱ δὲ ἡμέτεροι δὲν εἶχον ν' ἀντιτάξωσιν εἰμὴ 70 σκάφη καὶ 800 πυροβόλα μικρᾶς ἐν γένει ὀλκῆς. Καὶ ὅμως ἐν τοιαύτῃ δυνάμειον δυσαναλογία ἔμελλον νῦν νὰ συγκροτήσωσιν οὐχὶ πλέον ἀπλᾶς συμπλοκὰς ἀλλ' ἀληθεὶς ἐκ παρατάξεως μάχας. «Ἡ ναυτικὴ ἱστορία, λέγει ὁ ναύαρχος Jurien de la Gravière, οὐδεμίαν ἴσως παρίστησι σελίδα ἀξιοτέραν νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν παντὸς ναυτικοῦ ἀνδρός».

Ὁ κατερχόμενος ἐκ Σάμου πρὸς τὴν Ἀλικαρνασσὸν συναντᾷ ἀριστερᾷ ἐπὶ τῆς ἀσιανῆς παραλίας τὸν κόλπον τὸν καλούμενον τοῦ Γέροντος, δεξιᾷ δὲ πολυάριθμα νησία, ὧν τὰ κυριώτερα εἰσὶν ἡ Πάτιμος, ἡ Λειψὼ, ἡ Λέρος καὶ ἡ Κάλυμνος. Προχωρῶν πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς ἀσιανῆς ἡπείρου Ἀλικαρνασσὸν ἔχει δεξιᾷ, κατέναντι ταύτης κειμένην, τὴν νήσον Κῶν, ὅπισθεν δὲ τοῦ μεταξὺ τῶν δύο τούτων σημείων πορθιμοῦ βυθίζεται ἐν τῇ ἡπείρῳ ὁ κόλπος ὁ καλούμενος τῆς Κῶ. Οἱ ἡμέτεροι, ὥς προεβίπομεν, συνεκεντρώθησαν περὶ Λέρον, Λειψὼ καὶ Πάτιμον, οἱ δὲ Τούρκοι μεταξὺ Ἀλικαρνασσὸς καὶ Κῶ. Ἐπειδὴ κατ' Αὐγουστον ἐπικρατοῦσιν ἐτησίαι, οἱ ἡμέτεροι κατέλαβον θέσιν, ἐν ᾗ οὐ μόνον τὴν Σάμιον προεφύλαττον ἀλλὰ καὶ πιθανότητα εἶχον νὰ εἶναι προσήνεμοι. Ἀποφασίσαντες δὲ νὰ ἐπιτεθῶσιν ἀπῆραν τῇ 24. Ἀπόσπασμα συγκείμενον ἐκ 18 πολεμικῶν καὶ 6 πυρπολικῶν προηγεῖτο τῆς μεσοπορείας. Οἱ Τούρκοι ἐκπετάσαντες ὡσαύτως τὰ ἱστία παρετάχθησαν εἰς μάχην ἐν τῷ πορθιμῷ. Πνέοντος δὲ ἀνέμου λαμπροῦ τὸ κατάφρακτον τοῦ καπετὰν πασᾶ, ποιούμενον τὴν ἀναστροφὴν, ἀπέβαλε τὸν δόλωνα αὐτοῦ καὶ τὴν κεραίαν τοῦ φώσωνος, ὥστε ὁ Χοσρέφης οὐριοδρομήσας ὑπεχώρησεν, ἵνα ἐπισκευάσῃ τὰς ζημίας του πόρρω πυρός. Ἡ ὀπισθοχώρησις αὐτοῦ δὲν ἦτο ἐπιτηδεῖα νὰ ἐνθαρρύνῃ τὸν τουρκικὸν στόλον, τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ ὁ ἄνεμος σφοδρότερος γενόμενος ἐνέβαλε μετ' οὐ πολὺ εἰς ἀταξίαν ἅπασαν τὴν μοῖραν τοῦ Χοσρέφη, ἡ δὲ θεὰ μόνη τῶν ἐπερχομένων πυρπολικῶν ἐπὶ τοσοῦτο κατεπτόησε τοὺς Τούρκους ὥστε πολλὰ τῶν πλοίων αὐτῶν, σπεύδοντα ν' ἀποφύγῃσι τὴν ἀπειλήν, συνεκρούσθησαν. Πάντα ταῦτα τὰ κινήματα συνωδεύθησαν ὑπὸ σφοδροτάτου πυρὸς διαρκέσαντος ὥρας πολλὰς ἀλλὰ μὴ προξενήσαντος ἐκατέρωθεν πολλὴν θραύσιν· τὸ μικρὸν πυρπολικὸν τῶν Ἑλλήνων ἦτο ἀτελέσφορον, τὸ δὲ ὀγκῶδες τῶν Τούρκων «ἐφαίνετο ἐντελῶς ἀνόητον» καὶ ἐπὶ τέλους οἱ παρ' ἀμφοτέροις πεσόντες ἄνδρες δὲν ὑπερέβησαν τοὺς 20. Τὸ δὲ ἐσπέρας οἱ δύο στόλοι ἐχωρίσθησαν καὶ ἀπῆλθον ζητοῦντες ἀγκυροβόλιον ὅπως ἐπισκευάσωσι τὰς ζημίας ὅσας ἔπαθον. Τῆς ναυμαχίας ταύτης αὐτόπτης ἐγένετο ὁ ἀρχηγὸς τῆς κατὰ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ἀγγλικῆς μοίρας Κ. Κλίνφορντ, τοῦ ὁποίου ὅμως ἀτυχῶς δὲν ἔχομεν τὴν ἐκθεσιν.

Τὴν 28 τὸ ἐσπέρας, ἐνῷ ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἦτο προσωρμισμένος εἰς τὸν Γέροντα, οἱ δὲ πολέμοι πάντοτε μεταξὺ Κῶ καὶ Ἀλικαρνασσὸς, οἱ πρόσκοποι ἐκατέρωθεν, συναντηθέντες περὶ Κάλυμνον, ἤρχισαν ἀκροβολιζόμενοι· ἐντεῦθεν ἀμφοτέροι οἱ στόλοι ἀπάραντες τὴν μὲν νύκτα ἐκείνην δὲν συνηντήθησαν τὴν δ' ἐπιούσαν πρωὶ ἐξημερώθησαν οὐ πολὺ μακρὰν ἀπέχοντες ἀπ' ἀλλήλων. Οἱ Τούρκοι εὐρέθησαν ἐκ τύχης ἔχοντες πολλὰ πλεονεκτήματα· οὐ μόνον προσήνεμοι ἦσαν, ἐνῷ οἱ ἡμέτεροι κατεῖχοντο ὑπὸ γαλήνης, ἀλλὰ κατὰ τὴν προηγουμένην νύκτα 22 ἑλληνικὰ πλοῖα, ἐν οἷς πέντε πυρπολικὰ, εἶχον εἰσπλεύσει ἐντὸς τοῦ κόλπου τοῦ Γέροντος καὶ ἐκρατοῦντο ἐκεῖ δέσμια ὑπὸ

τῆς γαλήνης· ἦσαν δ' ἐν τοῖς πλοίοις αὐτοῖς οἱ πρῶτιστοι τῶν ἐλλήνων μαχητῶν. Ἐκεῖ ἦτο ὁ Μιαούλης, ἐκεῖ ἦτο ὁ Γ. Σαχτούρης καὶ ὁ ναύαρχος τῶν Σπετσιῶν Ἀνδροῦτσος, καὶ ὁ ἀντιναύαρχος τῆς αὐτῆς νήσου Ἰωάννης Α. Κυριακός, καὶ ὁ Ἀντώνιος Κριεζῆς, καὶ ὁ Ἐμμανουὴλ Τομπάζης, καὶ ὁ Ἀναστάσιος Τσαμαδός καὶ ὁ Ἀναργύρος

Ὁ Γεώργιος Σαχτούρης κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Γέροντος

Λεμπέσης. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὁ στόλος τῶν πολέμιων οὐ μόνον εἶχεν οὐριον τὸν ἄνεμον ἀλλὰ καὶ ἠνωμένος ἦτο, ὁ δὲ ἡμέτερος οὐ μόνον ἀκινήτων διετέλει ἀλλὰ καὶ διηρημένος. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν ἦτο δύσκολον νὰ ἐννοήσῃ ὁ Ἰβραῖμ πασᾶς τί ὄφειλε νὰ πράξῃ. Ἐκπέμψας τὸ δεξιὸν αὐτοῦ κέρας πρὸς τὸν μυχὸν τοῦ Γέροντος, φρεγάδας, δρόμοντας καὶ πάρωνας, εὐλόγως ἥλπισεν ὅτι δι' αὐτῶν θέλει συλλάβει ἢ καταστρέψει τοὺς αὐτοῖσι μανδρουθέντας Ἕλληνας, ἐνῶ διὰ τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος, συγκειμένης τὸ πλεῖστον ἐκ τοῦ στόλου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὑπὸ τοῦ Χοσρέφ πασᾶ ἀγομένης, συνέιχε τὸ μεγαλύτερον τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου μέρος καὶ το παρεκώλυεν ἀπὸ τοῦ νὰ δράμῃ εἰς βοήθειαν τῆς μονωθείσης αὐτοῦ μοῖρας. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ Μιαούλης ἀνεδείχθη

ἀνώτερος ἑαυτοῦ, κατὰ τὴν νόμολογίαν αὐτοῦ τοῦ σπετσιώτου Ἀναργύρου. Τὸ μὲν διὰ συντόνου ρυμουλκίας τὸ δὲ ὠφελούμενος ἐξ ἐλαφροῦς τινος αὔρας, ἥτις ἤρχισε νὰ πνέῃ, εἰ καὶ οὐχὶ ἐντελῶς οὐρίας, κατόρθωσε νὰ ἐξελιχθῇ πᾶσα ἐκείνη ἢ μοῖρα ἐκ τοῦ μυχοῦ ἐν τῷ ὁποίῳ ἦτο ἀποκεκλεισμένη καὶ ν' ἀντιπαραταχθῇ ἀνετώτερον ὁπωσοῦν κατὰ τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου, ὅστις, καίτοι τοσοῦτο καθυπέρτερος ὢν, δὲν ἐτόλμα νὰ πλησιάσῃ, ἀλλὰ περιορίζετο εἰς τὸ νὰ πυροβολῇ μανιωδῶς. Ἀφ' ἑτέρου αὔρα ἐλαφρὰ ἤρχισε νὰ κινῇ καὶ τὸν περὶ Λειψῶ, Ἀγαθόνησον καὶ Φαρμακοῦσαν πρότερον ἀμυχανοῦντα ἐπὶ λοιπὸν ἐλληνικὸν στόλον. Περὶ δὲ τὴν δευτέραν μετὰ μεσημβρίαν, πνεύσαντος ἀνέμου ζωηρότερον ἅμα καὶ οὐριώτερον, ἤρχισεν ὁ στόλος οὗτος νὰ πλησιάζῃ πρὸς τὴν μεμονωμένην αὐτοῦ μοῖραν. Ἐνθεν καὶ ἐνθεν παταγώδης ἀντίχει πυροβολισμός, ἀμφοτέραι δὲ τῶν πολέμιων αἱ πτέρυγες συνείχοντο, ὡς πάντοτε, κυρίως ἐκ τοῦ ἀπὸ τῶν πυρπολικῶν φόβου. Ἀλλὰ τὴν φορὰν ταύτην δὲν ἔμελλε τὸ ὄπλον τοῦτο νὰ περιορισθῇ εἰς ἀπλὴν ἀπειλήν. Τὰ δύο τιμήματα τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου κατὰ μικρὸν ἐπλησίαζον, ὁ δὲ Χοσρέφης ἤρχισεν ἤδη νὰ ὑποχωρῇ. Ἀλλ' ὁ ἀγανακτῶν διὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ ἀρχικοῦ

Σχεδιάγραμμα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐκδόσεων τοῦ ναυάρχου τῶν Σπετσ

ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΓΕΡΟΝΤΑ

— 24 Αύγουστου 1824 —

Σημ. Ἡ ναυμαχία διήρμησεν ἀπὸ τῆς 8^{ης} 30
τῆς πρωΐας μέχρι τῆς 3^{ης} μ.μ

Ε.Θ.Ε.

Γεωργίου Ἀνδρούτσου. Ὑπὸ ναυάρχου Μ. Γούδα

ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΓΕΡΟΝΤΑ

τῆς 29 Αὐγούστου 1824

αὐτοῦ σχεδίου Ἰβραήμης ἐπέμενε πεισματωδῶς, εἰ καὶ ματαίως, ἐκπέμπων τοὺς κεραυνοὺς αὐτοῦ κατὰ τῶν ἡμετέρων καὶ μὴ πειθόμενος νὰ ἐγκαταλίπη τὸ πεδῖον τῆς μάχης. Τότε διέταξεν ὁ Μιαούλης νὰ προελάσῃ σπουδαιότερον τὰ πυρπολικά. Οἱ ὕδραῖοι Ι. Ματρώζος καὶ Γ. Βατικιώτης καὶ ὁ σπετσιώτης Λάζαρος Μουσοῦς πυρπολοῦσι πάρωνα αἰγυπτιακὸν πρώτης δυνάμεως καὶ σφύζονται ἐν τῷ πλοίῳ τοῦ Ἀντωνίου Κριεζῆ. Ἡ καταστροφή τοῦ πάρωνος τούτου κατεθορύβησε καὶ αὐτοὺς τοὺς Αἰγυπτίους. Ἀπτόητος ὅμως ἐνέμενεν ἐν τῷ κινδύνῳ ὁ τῆς Τύνιδος ναύαρχος ἐπιβαίνων καλλιστής φρεγάδος 44 πυροβόλων καὶ προκαλὼν διὰ τῆς τόλμης αὐτοῦ καὶ τῆς δεξιότητος τὸν θανατασμὸν ἐκατέρων τῶν μαχομένων. Ὁ Μιαούλης ἐπαναλαμβάνει τὴν διαταγὴν νὰ προελάσῃ τὰ πυρπολικά. Καὶ ἐπὶ ταῦτα ὁ ὕδραῖος Γεώργιος Θεοχάρης. Ἡ φρεγάς διὰ ποικίλων στροφῶν καὶ ἀδιακόπων πυροβολισμῶν ἀγωνίζεται νὰ διαφύγῃ τὰς ἀρπάγας τοῦ θρασέος ἀντιπάλου, ἀλλὰ τελευταῖον ἀρπάζεται καὶ ἐν ἀκαρεῖ καταφλογίζεται. Οἱ 400 ἄνδρες τοῦ πληρώματος αὐτοῦ καὶ οἱ 250 ἄραβες στρατιῶται, ὅσοι εἶχον ἐπιβιβασθῇ ἐπὶ τοῦ σκάφους ἐκείνου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, οἱ μὲν ἐκάησαν, οἱ δὲ ἐπνίγησαν, οἱ δὲ συνελήφθησαν ζῶντες καὶ μετὰ τῶν στρατῶν τούτων ἦτο καὶ ὁ γενναῖος ναύαρχος καὶ οὐκ ὀλίγοι ἀξιωματικοὶ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ. Ἐκλινε δὲ ὁ ἥλιος περὶ τὴν δύσιν αὐτοῦ καὶ οἱ πολέμοι κατέρχον ὀριστικῶς ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀλικαρνασσοῦ καὶ τῆς Κῶ. Οἱ δὲ ἡμέτεροι, ἀραιωθέντος ὅπως τοῦ καπνοῦ, ἤρχισαν ἀναζητούμενοι καὶ ἀριθμούμενοι. «Τρύπια ἦσαν τὰ παντὰ ὅλων, ἴστορεῖ ὁ Ἀνάργυρος, τὰ ἑξάρτια ἐκνυμάτιζον εἰς τὸν ἀέρα, αἱ δὲ κεραῖαι μεσοβαστοῦνται· μόλις δὲ τὰ σημεῖα τῶν ναυάρχων φαίνονται τὴν ἀπαρίθμησιν προκαλοῦντα, ὅλοι ἀποκρίνονται, καὶ εἰς τὴν κλῆσιν οὐδεμία ναὺς ἐμπόλεμος τῶν χριστιανῶν ὕστερεῖ. Μόνον τὰ πυρπολικά ἀπεχαιρέτισαν τοὺς συναδέλφους τῶν ἀντὶ τοσούτων καὶ τηλικούτων θυμῶν τουρκικῶν, ὅσα ἐκείνην τὴν ἡμέραν κατεβρόχθισεν ὁ ἀχανὴς πόντος. Ἄσαιοι ἦσαν ὅλην τὴν ἡμέραν, μαῦροι δὲ ὥσαν τὴν πίσσαν ἀπὸ τὴν πυροκοποῦν καὶ τοῦ Ἀρεως τὸν σφαδασμόν. Ναῦται, τριήραρχοι καὶ ναύκληροι κατεκλίθησαν εἰς τὸ δειπνοποιῆσαι, ὄψον δὲ προσεφέρετο ἄρτος καὶ ὀλίγαι ἐλαταὶ εἰς ὅλους· με φαιδρὰ ὅμως τὰ πρόσωπα τούτων ἐγεύοντο, ἐδόξασαν δὲ τὸν Θεὸν τὸν δωρήσαντα εἰς αὐτοὺς τὰ νικητήρια καὶ φρεισθέντα τῶν ὑπερμάχων τῆς τοῦ Χριστοῦ πίστεως, ἐξ ὧν ὀλίγοι τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἔπαθον τραυματισθέντες, ὀλίγιστοι δὲ νεκροὶ ἔπесον».

Μετὰ τὴν ναυμαχίαν ταύτην οἱ δύο τῶν πολεμίων ἀρχηγοὶ ἀπελπισθέντες ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ διαπεράσῃ εἰς Κρήτην ἐπανῆλθον εἰς τὸ κατὰ τῆς Σάμου ἀρχαῖον αὐτῶν βούλευμα, καὶ τῇ 1 Σεπτεμβρίου ἐπέπλευσαν ἐπ' αὐτὴν συνεπαγόμενοι 200 περίπου πολεμικά καὶ φορηγὰ πλοῖα μικρά τε καὶ μεγάλα, τὰ ὅποια συμπυκνούμενα ἐνίοτε ἐσημάτιζον ἀληθῶς ἐν τῷ πελάγει κινούμενον δάσος· ἀλλ' εἰς μίαν τὴν ἡγωνίσθησαν ἐπὶ 10 περίπου ἡμέρας, συναντῶντες ἐκάστοτε τοὺς ἡμετέρους ἀντιπαρατασσομένους εἰς τὴν περὶ τὴν Σάμον θάλασσαν καὶ ἀπειλοῦντας αὐτοὺς διὰ τῶν πυρπολικῶν ὥστε ἐπὶ τέλους οἱ πολέμοι, ἀπελθόντες εἰς Μυτιλήνην, ἐχωρίσθησαν ἐκεῖ περὶ τὴν 20 τοῦ μηνός. Καὶ ὁ μὲν καπετὰν πασῶς ὑπεχώρησεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ὁ δὲ Ἰβραήμ πασῶς, εἰς ὃν ὁ ἀρχιναύαρχος τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατέλιπε 15 ἐκ τῶν ἰδίων πλοίων, ἤρχισε καταπλέων πρὸς τὴν Κῶν καὶ τὴν Ἀλικαρνασσόν. Ἀλλὰ διωκόμενος ὑπὸ τῶν ἡμετέρων καὶ ἀπολέσας ἓνα πάρωνα καὶ ἓνα δρόμωνα, διὰ τῶν πυρπολικῶν καταστραφέντας, ἠναγκάσθη πάλιν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Μυτιλήνην, καὶ μόλις τὴν 9 Ὀκτωβρίου ἐπιτυχὸν ἄνεμον οὖριον καὶ διαφυγὸν τὸν ἑλληνικὸν στόλον εἰσέπλευσεν εἰς Κῶν. Ἐκεῖ ὁ Ἰβραήμ πασῶς ἀνεπλήρωσε μὲν τὰ κενὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ διὰ 5.000 Αἰγυπτίων ἐξ Ἀλεξανδρείας

προσελθόντων, ἐτιμώρησε δέ τινας τῶν κυβερνητῶν, ὅσους ἐξήλεγε μὴ ἐκπληρώσαντας προσηκόντως τὸ καθήκον. Ἀπηγγόνισεν ἓνα ἐξ αὐτῶν, τοῦ ὁποίου τὸ πλοῖον ἐπυρπολήθη καὶ ὅστις ἐγκατέλιπεν αὐτὸ πρὸ τῆς ἐσχάτης ἀνάγκης. Ἄλλος δὲ ἐπὶ ἀτολμία φωραθεὶς ἐρραβδίσθη ἐπὶ τῆς πρύμνης. Καὶ ἔπειτα ὁ Ἰβραήμης ἐπέμεινε νὰ περάσῃ εἰς Κρήτην. Οἱ δὲ ἡμέτεροι ἠγκυροβολημένοι ὄντες εἰς Λέρον καὶ μαθόντες ὅτι ἐξέπλευσεν ἐκ τῆς Κῶ πρὸς νότον ἔδραμον ἀμέσως τῇ 28 εἰς ἀναζήτησιν αὐτοῦ. Καὶ τῇ μὲν 29 συναντήσαντες μεμονωμένον ἓν τῶν σκευαγωγῶν αὐτοῦ (ἰσπανικόν) φέρον ἵππους καὶ στρατιώτας συνέλαβον αὐτὸ μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν τῇ δὲ 1 Νοεμβρίου συνήντησαν ὀλοκλήρον τὸν στόλον, ὑπὲρ 10 μίλια ἀπέχοντα τοῦ μεγάλου κάστρου τῆς Κρήτης καὶ ἔχοντα κατὰ μέτωπον μὲν τὰ μεγαλύτερα πολεμικά, ὀπίσθεν τὰ μικρότερα καὶ ἐν τῷ μέσῳ τὰ σκευαγωγὰ. Τέσσαρα πυρπολικά ἀγωνισθέντα νὰ προσκολληθῶσιν εἰς τρεῖς φρεγάδας καὶ ἓνα πάρωνα ἀπέτυχον μὲν ἐπὶ γαγον ὁμῶς τὴν τροπὴν ὀλοκλήρου τοῦ στόλου. Τὴν δὲ ἐπιούσαν, πνεύσαντος ἀπὸ τῆς νυκτὸς ἀνέμου σφοδροῦ, ὁ ἑλληνικὸς στόλος περὶ τὴν Κάσσον εὐρισκόμενος συνέλαβεν ἱκανὰ σκευαγωγὰ διαφόρων σημαίων φέροντα ἵππους, στρατιώτας καὶ παντὸς εἶδους ἀποσκευάς. Ὡς ἐκ τῆς τρικυμίας δὲ ταύτης ὁ ἐχθρικός στόλος διεσπάρη τῇδε καὶ κεῖσε καὶ πολλὰ μὲν τῶν σκευαγωγῶν αὐτοῦ ἐναυάγησαν τὰ δὲ ἄλλα κατέφυγον εἰς Ρόδον, εἰς τὰ παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἀλεξανδρείαν. Ἐὰν ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐξηκολούθει θαλασσοδρομῶν, ὁ Ἰβραήμης ἦτο ἀδύνατον νὰ περάσῃ. Δυστυχῶς τὰ μὲν πληρώματα ἔπασχον δεινὰς στερήσεις τὰ δὲ σκάφη ἐπὶ τρεῖς ὅλους μῆνας, ἀδιακόπως σχεδὸν ναυμαχοῦντα καὶ ποντοποροῦντα, ὑπέστησαν ζημίας οὐ μικράς. Εἰς μάτην οἱ ναύαρχοι ἔγραφον πρὸς τὴν κυβέρνησιν ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου μηνὸς νὰ πέμψῃ τὰς μισθοδοσίας τῶν πληρωμάτων καὶ νέα πυρπολικά ἢ κυβέρνησις, καίτοι ἔχουσα εἰς χεῖράς της τὰ χρήματα τοῦ πρώτου δανείου, ἐκώφευεν. Ἐνόμισαν δὲ καὶ οἱ περὶ τὸν Μιαούλην ὅτι τοῦ χειμῶνος ἤδη ἐπελθόντος δὲν θέλει θαλασσομαχήσει αὐθις ὁ Ἰβραήμης. Ὅθεν ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια. Ἀλλὰ δὲν ἤξευρόν τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην τοῦ ἀντιπάλου αὐτῶν. Ὁ Ἰβραήμης συγκεντρώσας αὐθις εἰς Ρόδον τὰ τε πολεμικά καὶ τὰ σκευαγωγὰ καὶ εὐρὼν τὴν θάλασσαν ἐλευθέραν κατέπλευσε περὶ τὰ τέλη Νοεμβρίου ἀσφαλῶς εἰς Σοῦδαν καὶ ἀπεβίβασεν ἐκεῖ τὰ στρατεύματα αὐτοῦ.

Σφραγὶς Φιλανθρωπικῆς
Ἑταιρείας (1824—1828)

Γάλλοι απόμαχοι τοῦ στρατοῦ τοῦ Ναπολέοντος, διδάσκοντες εἰς τοὺς Ἕλληνας τὸν χειρισμὸν τῶν τηλεβόλων

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

ΑΠΟΒΑΣΙΣ ΤΟΥ ΙΒΡΑΗΜΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΝ — Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Ἐν ἀρχῇ τοῦ 1825 ἡ ἐπανάστασις καὶ ἡ νέα αὐτῆς κυβέρνησις ἐφαίνοντο ἐξασφαλίσασαι τὴν τύχην αὐτῶν. Δι' ὅλου τοῦ ἔτους 1824 κατὰ ξηρὰν οἱ πολέμοι μίαν μόνην ἐπεχείρησαν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ ἐκεῖθεν ἠναγκάσθησαν νὰ υποχωρήσωσιν ἄπρακτοι μετὰ τὰς περὶ Ἀμπλιανὴν μάχας. Κατὰ θάλασσαν δὲ ἐτελέσθησαν τὰ λαμπρότατα τῶν ἐλληνικῶν κατορθωμάτων. Οἱ στόλοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας κατανανυμαχηθέντες ἐπανειλημμένως ἀπώλεσαν δύο φρεγάδας, δύο δρόμοντας καὶ τρεῖς πάρωνας, ἴτοι 7 πολεμικὰ πλοῖα, πυρποληθέντα μεθ' ὅλων αὐτῶν τῶν πληρωμάτων· ἔτι δὲ ἓνα δρόμωνα ναυαγῆσαντα καὶ 50 σκευαγωγὰ αἰχμαλωτευθέντα, βυθισθέντα ἢ ἄλλως καταστραφέντα· εἰς ναύαρχος καὶ 4.000 στρατιῶται καὶ ναῦται συνελήφθησαν, ἐφρονεύθησαν ἢ κατεποντώθησαν, 500 δὲ περίπου τακτικοὶ ἄραβες ἀπῆχθησαν αἰχμαλῶται εἰς Ναύπλιον, τὴν πρωτεύουσιν τῆς κυβερνήσεως. Ἡ κυβέρνησις αὕτη εἶχε κατισχύσει ἀπάντων τῶν ἐσωτερικῶν αὐτῆς ἀντιπάλων. Οἱ ἐπισημότεροι ἐξ αὐτῶν ἢ ἐκρατοῦντο δέσμοι εἰς Ὑδρὰν ἢ ἐκρύπτοντο εἰς ἀπώτατα ἄστυα. Ὁ ναυτικὸς ἀκόλουθος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει γαλλικῆς πρεσβείας Ρευερσὼ ἔγραφε τῇ 3 Δεκεμ-

βρίου 1824 πρὸς τὸν προϊστάμενον αὐτοῦ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν ὑπουργόν, ἀφοῦ ἐπεσκέφθη τὸ Ναύπλιον καὶ εἶδε τοὺς ἀρχηγούς τῆς ἡμετέρας κυβερνήσεως, τὰ ἐξῆς: «Τὰ λαμπρὰ κατορθώματα ὅσα ἐπέτυχον οἱ ἐπαναστάται κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐπαγίωνσαν τὸ οἰκοδόμημα τῆς παλιγγενεσίας αὐτῶν». Ὁ Μαυροκορδάτος ἦτο μεστὸς χρηστῶν ἐλπίδων ἀφοῦ δι' ὅλου τοῦ ἔτους 1824 περιορίσθη εἰς τὴν διοίκησιν τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, ἀπῆλθεν ἐν ἀρχῇ Ἰανουαρίου 1825 εἰς Ναύπλιον, ἵνα ἀναλάβῃ τὰ ἔργα τοῦ γενικοῦ γραμματέως τῆς νέας κυβερνήσεως, πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ὁποίων πρὸ καιροῦ ὑπ' αὐτῆς προσεκαλεῖτο. Πρὶν δὲ ἀπέλθῃ τῇ 1/13 Ἰανουαρίου γράφων ἐκ Μεσολογγίου πρὸς τὸν πιστὸν τοῦ Μεττερνίχου σύμβουλον Γέντζ ἔλεγεν· «Αἱ ἐσωτερικαὶ ταραχαί, αἵτινες τοιαύτην ἡμῖν ἐπροξένισαν ζημίαν καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς παλιγγενεσίας ἡμῶν, μετ' οὐ πολὺν ἐκλείπουσι διὰ παντός. Ἡ κυβέρνησις, ἀφοῦ μάλιστα ἠγωνίσθη νὰ μεταπείσῃ τοὺς ἀντιπάλους αὐτῆς διὰ πάσης ἐπιεικειᾶς, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν βίαν. Ὁ ἐντεῦθεν ἐκραγὲς ἀγὼν ἀπέβη βραχύτατος, διότι τὸ ἔθνος ὅλον συνετάσσετο μετὰ τῆς κυβερνήσεως, ὁ δὲ θρίαμβος αὐτῆς ἀπέβη πλήρης, διότι ἐντὸς 20 ἡμερῶν οἱ ἄνθρωποι οἵτινες ἐφραντάζοντο ὅτι θέλουσι καταναγκάσει τὴν κυβέρνησιν νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὰς ἰδιοτελεῖς αὐτῶν ἀπαιτήσεις κατετροπώθησαν. Ἐντεῦθεν κατέστη πασίδηλον ὅτι ἡ κοινὴ τῆς Ἑλλάδος γνώμη ἐπιθυμεῖ κυβέρνησιν ἰσχυρὰν καὶ ἱκανὴν νὰ καταπαύσῃ ὅλας τὰς καταχρήσεις, ὧν τὸ ἔθνος ἐγένετο θῦμα. Ἐὰν τὰ γενναῖα καὶ ἀμετάτρεπτα μέτρα εἰς τὰ ὁποῖα ἠναγκάσθη νὰ προβῇ ἡ κυβέρνησις συνεπαγάγῃσι βραδύτητα τινὰ περὶ τὴν συγκρότησιν τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως, ἡ ἀναβολὴ αὕτη θέλει χρησιμεύσει τοῦλάχιστον εἰς τὸ νὰ γνωρίσωμεν ἐκ προοιμίου τὸ μέλλον νὰ ἐπικρατήσῃ ἐν τῇ συνελεύσει ταύτῃ πνεῦμα, τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ ἡ ἐκλογὴ τῶν ἀντιπροσώπων δὲν θέλει ἐν τῷ παρόντι νοθευθῇ ὑπὸ τῶν πονηρῶν ὅσοι τοσάκις προήδρουν εἰς τὰς ἐκλογὰς ταύτας». Ποτὲ ὁ ἐπιφανὴς ἀνὴρ δὲν διετύπωσε λαμπρότερον τὰς ἱγίεις αὐτοῦ ἀρχάς. Ἀλλὰ καὶ ποτὲ δὲν ἔμελλε νὰ ἀποδειχθῇ μᾶλλον ἀριδιήλως ὁπόσον συνήθως ἐπλανᾶτο περὶ τὸν τρόπον καθ' ὃν αἱ θεωρίαι ἐκεῖναι ἠδύναντο νὰ γίνωσι πράγματα.

Πῶς ἦτο δυνατόν νὰ πιστεῦν ὅτι ἠδύνατο νὰ ἀποβῇ ἰσχυρὰ κυβέρνησις πολυμελής, τῆς ὁποίας οἱ κάτοχοι εἶχον ἀρχίσει νὰ ἐρίζωσι πρὸς ἀλλήλους ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θριαμβίου αὐτῶν; Τρόντι ὁ Γ. Κουντουριώτης ἔβλεπεν ἀνησυχῶς τὴν ἐξαίρετον ἐπιρροὴν ἣν ἐνήσκει ὁ Ἰωάννης Κωλέττης ἐπὶ τῶν ρουμελιωτικῶν στρατευμάτων, δι' ὧν κυρίως κατεβλήθησαν οἱ στασιασταί. Πλὴν τούτου, πῶς ἦτο δυνατόν νὰ πιστεῦν ὅτι ἡ κυβέρνησις αὕτη θέλει καταπαύσει ὅλας τὰς καταχρήσεις ὧν πρότερον ἐγένετο θῦμα τὸ ἔθνος, ἐνῷ δὲν ἐστηρίζετο εἰμὴ ἐπὶ ἀτάκτων στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι μάχονται ὑπὲρ τῆς ἰσχύος τοῦ νόμου ἐξετραχλίζοντο εἰς τὰς φοβερωτέρας καταχρήσεις καὶ καταπιέσεις καὶ λεηλασίας πανταχοῦ ὅπου ἐστάθμευον ἢ ἀπλῶς διέμενον; Ἡ τάξις καὶ ὁ νόμος οὐδέποτε ἀνορθοῦνται διὰ τῆς ἀνομίας καὶ τῆς ἀταξίας. Κυβερνήσις ἐπιτελοῦσα μὲν ἐσωτερικῶς τὰ ἀληθῆ αὐτῆς καθήκοντα ἀσφαλίζουσα δὲ ἔξωτερικῶς τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ ἔθνους δὲν ἠδύνατο νὰ ἐνιδρυθῇ ἐν Ἑλλάδι εἰμὴ ἐὰν ἐστηρίζετο ἐπὶ στρατοῦ τακτικοῦ· στρατὸν δὲ τοιοῦτον οὐ μόνον τὰ προηγούμενα Ἐκτελεστικά δὲν ἐφρόντισαν ὁπωσοῦν σπουδαίως νὰ καταρτίσωσιν ἀλλ' οὐδὲ τὸ Ἐκτελεστικὸν τοῦ 1824, καίτοι ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ἔτους τούτου ἔλαβεν 8 - 9.000.000 δραχμῶν ἐκ τοῦ πρώτου δανείου. Καὶ οὔτε ἦτο ἴσως δυνατόν νὰ πράξῃ τι σπουδαῖον περὶ τούτου, ἀφοῦ ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ ἠδρουν ἀνὴρ ὅστις ἦντλει τὴν ἰδίαν ἰσχὺν ἀπὸ τῶν ἀτάκτων σιφῶν τῆς Ρούμελης καὶ ἀφοῦ οὐ μόνον οἱ ρουμελιῶται ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ πελοποννήσιοι μαχηταὶ δὲν διέκειντο

εὐμενῶς πρὸς τὴν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ συγκρότησιν. Ἡ νέα λοιπὸν κυβέρνησις εἶχε τὰ ἐλαττώματα ὅλων τῶν προηγουμένων τὴν ἐσωτερικὴν διαίρεσιν καὶ τὴν ἔλλειψιν ἐπιτιμίου ἐκτελεστικοῦ ὀργάνου ὥστε, καίτοι ἐπὶ μίαν στιγμὴν κατισχύσασα τῶν ἀντιπάλων περιεῖχε τὰ σπέρματα προσεχούσας ἀναρχίας καὶ πτώσεως. Τί δὲ ἂν ἦθελεν ἀπειληθῇ ὑπὸ μεγάλων ἐξωτερικῶν κινδύνων ;

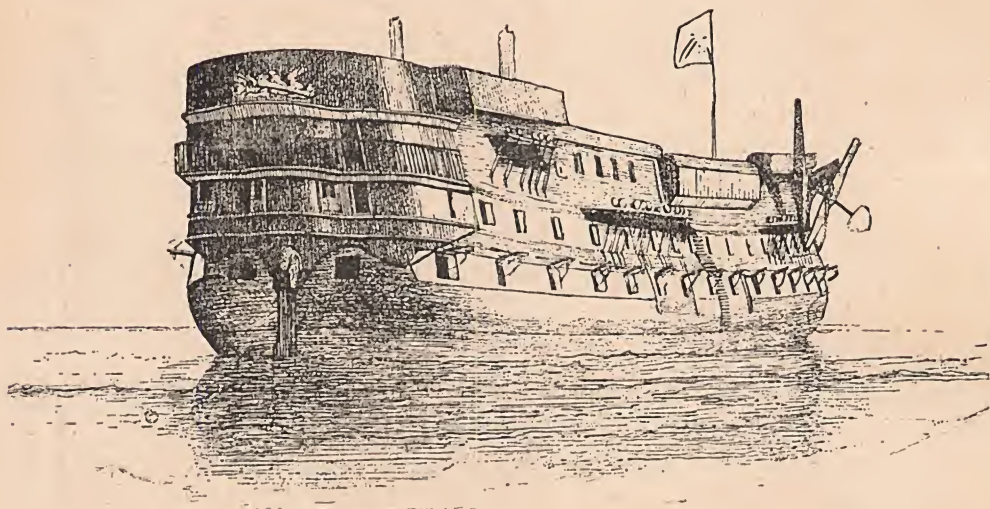
Οἱ κίνδυνοι οὗτοι ἀπέβησαν τφόντι φοβερώτατοι, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τοῦ 1826, ὁξυδερεστέρα δὲ περὶ τοῦ μέλλοντος πρόνοια καὶ ἀκριβεστέρα τῶν πραγμάτων ἐκτίμησις ἠδύνατο νὰ προῖδῃ τὴν παρασκευαζομένην θύελλαν, ὅσονδήποτε ἀδρανὴς καὶ ἂν ἀνεδείχθῃ ὁ πόλεμος κατὰ ξηρὰν τῷ 1824, ὅσονδήποτε λαμπρὰ καὶ ἂν ἀπέβησαν τὰ ναυτικά ἡμῶν κατορθώματα κατὰ τὴν δευτέραν ἐξαμηνίαν τοῦ ἔτους ἐκείνου. Ὡς ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ σουλτὰν Μαχμουτ ἀνέθιζεν εἰς τὸν Μεχμέτ Ἀλὴν τῆς Αἰγύπτου τὴν περιστολὴν τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ὡς ἐκ τῆς προθυμίας μετ' ἧς ὁ Μεχμέτ Ἀλὴς ἀνέλαβε τὸ ἔργον, ἦτο πρόδηλον ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἠπειλεῖτο νὰ ἴδῃ ἀποβαίνουσαν εἰς τὰς ἀκτὰς αὐτῆς στρατιωτικὴν δύναμιν ἐντελῶς διάφορον τῶν ἀλβανικῶν καὶ ἀσιανῶν σιφυῶν κατ' ὧν ἐπάλαισαν τέσσαρα ἤδη ἔτη κατὰ ξηρὰν οἱ μαχηταὶ ἡμῶν. Τὰ στίφη ταῦτα εἶχον τὸν αὐτὸν ὄπλισμόν καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον τοῦ πολεμεῖν ὃν καὶ οἱ ἡμέτεροι νῦν δὲ οἱ ἄτακτοι ἡμῶν ὁμιλοὶ προσέκειτο νὰ ἀντιπαραταχθῶσι κατὰ στρατοῦ τακτικῶς ὀργανωμένου, τεχνικῶς κατηρτισμένου καὶ ἀγομένου ὑπὸ ἄρχοντος τολμηροτάτου ἅμα καὶ συνετοῦ. Τὰ δὲ πράγματα ἔμελλον δυστυχῶς μετ' ὀλίγον νὰ μαρτυρήσωσιν ἀλήθειαν, τὴν ὁποίαν ἔπρεπεν ἐκ προοιμίου νὰ γνωρίζῃ ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις, ὅτι στρατοὶ ἄτακτοι, ὅσον γενναῖοι καὶ ἂν ᾤσιν, ἀδύνατον εἶναι νὰ ἀνθῆξωσιν εἰς δύναμιν τακτικὴν. Ἀλλὰ θέλουσιν ἴσως εἶπει ὅτι ὁ τακτικὸς στρατὸς τῶν πολεμίων ἔπρεπε νὰ διαπεραιωθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα, αἱ δὲ ναυμαχίαι τοῦ Αὐγούστου, τοῦ Σεπτεμβρίου, τοῦ Ὀκτωβρίου καὶ τοῦ Νοεμβρίου ἀπέδειξαν ὅτι οἱ στολίσκοι ἡμῶν ἦσαν ἱκανοὶ νὰ παρακωλύσωσι τὴν διαπεραίωσιν ταύτην. Ναί, ἀλλ' εἶχον ἀποδείξει ἐπ' ἐσχάτων καὶ ἕτερόν τι, ὅτι ὁ Ἰβραῆμ πασᾶς δὲν ὠμοίαιζε τοὺς ναυάρχους τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δὲν παρήτει τὰς ἐπιχειρήσεις αὐτοῦ, ὡς ἐκ μόνης τῆς ἐπιφανείας τῶν πυρπολικῶν, καί, ἂν ἀπέβαλε πλοῖα τινά, ἐπέμεινεν οὐδὲν ἥττον πεισματωδῶς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ κυρίου βουλεύματος, ἐπιμένων δὲ κατῶρθον νὰ διαπεραιωθῇ. Καθάπερ εἶδομεν, ἀπεβίβασεν ἐπὶ τέλους τὸν στρατὸν αὐτοῦ εἰς Κρήτην, καὶ δὲν ἦτο ἀπίθανον ὅτι δι' ὁμοίων θυσιῶν ἠδύνατο νὰ περαιωθῇ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τὸ δὲ δεινότερον, ἐρχόμενος εἰς τὴν Πελοπόννησον ἔμελλε νὰ εὕρῃ ἐν αὐτῇ τρία ἀσφαλῆ ὀρμητήρια, τὰ φρούρια τῆς Μεθώνης, τῆς Κορώνης καὶ τῶν Πατρῶν, τῶν ὁποίων οὐδεμία τῶν προηγουμένων κυβερνήσεων ἐφρόντισε σπουδαίως νὰ προλάβῃ τὸν ἐπισιτισμόν, ἵνα οὕτως ἐπιτύχῃ τὴν παράδοσιν.

Ἰβραῆμ πασᾶς

Ἀλλὰ τὸ ἔτι θλιβερώτερον ὑπῆρξεν ὅτι ἐν ἀρχῇ Φεβρουαρίου ὁ Ἰβραῆμ πασᾶς ἐκπλεύσας ἐκ Σούδας ἐνεφανίσθη εἰς τὰ μεσσηνιακὰ παράλια, μηδενὸς παρακωλύσαντος, καὶ ἀπεβίβασε τῇ 12 εἰς Μεθώνην 4.000 τακτικοῦ πεζικοῦ καὶ 500 ἱππεῖς. Ἐκπέμψας δὲ ἀμέσως εἰς Κρήτην τὸν στόλον μετεκόμισεν ἐκεῖθεν δευτέραν στρατοῦ μοῖραν, πάλιν μηδένα παρακωλύοντα συναντήσας, ὥστε τῇ 9 Μαρτίου ἔχων μυρίους πεζοὺς καὶ 1000 ἱππεῖς ἐπεχείρησε τὴν πολιορκίαν τῆς Πύλου. Πῶς κατ' ἀμφοτέρως ταύτας τὰς διαπεραιώ-

σεις οὐδέν συνήντησεν ἑλληνικὸν πλοῖον; «Διότι, λέγει ὁρθῶς ὁ Α. Κ. Ὁρλάνδος, τὸ ἔθνικὸν ταμεῖον εἶχε σχεδὸν κενωθῆ ἕνεκα τῶν ἐμφυλίων πολέμων». Καὶ πῶς ἦτο δυνατόν νὰ μὴ ἐξαντληθῇ ὅτε μόνος ὁ Γούρας ἐπληρώνετο διὰ 12.000 ἄνδρας, ἐνῶ δὲν εἶχε πράγματι εἰμὴ 3.000; Δὲν θέλομεν ὑπολογίσει τὰ εἰς αὐτὸν πληρωθέντα κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν ὅστις εἶχεν ὑποβληθῇ εἰς τὴν ἐν Ἀστρεὶ συνέλευσιν, καθ' ὃν 12.000 ἄνδρες

Ἡ «Ἀσία»

ἀπῆλθον 600.000 γροσίων κατὰ μῆνα. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἥμισυ τούτων ἂν ἐλάμβανεν ὁ Γούρας, ἐπειδὴ ἐπληρώθη τὰ χρήματα ταῦτα ἐπὶ τρεῖς τοῦλάχιστον μῆνας, ἔπεται ὅτι ἐπληρώθησαν χάριν αὐτοῦ καὶ μόνου περὶ τὰς 900.000 γροσίων, ἡτοι 90.000 ταλλήρων, ἡτοι ὅσα περίπου ἡ κυβέρνησις ἐδαπάνησεν ὑπὲρ τοῦ στόλου, τοῦ κατὰ τὸ δεύτερον ἐξάμηνον τοῦ προηγουμένου ἔτους τοσαῦτα μεγαλουργήσαντος. Καὶ ἐν τούτοις ὁ Γούρας δὲν ἦτο μόνος, ὥστε ἄπορον δὲν εἶναι ὅτι δὲν ὑπῆρχον χρήματα, ἵνα παρακωλυθῇ ἡ τοῦ Ἰβραήμ πασᾶ διαπεραίωσις. Ἄμα ἀναγγεληθείσης ταύτης εἰς Ναύπλιον, ἡ κυβέρνησις ἔδωκε σημεῖά τινα ζωῆς. Δὲν λέγομέν τι περὶ τῆς οἰκτρᾶς ἐκστρατείας τοῦ Γεωργίου Κουντουριώτου, ὅστις βραδέως ὀπωσοῦν φθάσας εἰς Καλάμας τάχιστα ἐπέστρεψεν εἰς Ναύπλιον μὴ ἰδὼν κατὰ πρόσωπον τὸν πολέμιον. Ἀλλ' ὁ Μαυροκορδαῖος εἰσῆλθεν ἐντὸς τῆς κινδυνευούσης Σφακτηρίας, ἐξ ἧς ὡς ἐκ θαύματος διεσώθη τῇ 26 Ἀπριλίου, ὅτε ἑάλω ἡ νῆσος. Πρὸ τούτου ἔτι τὰ ρουμελιωτικὰ στρατεύματα, δι' ὧν πρὸ μικροῦ εἶχε καταβληθῇ τοσοῦτον εὐχερῶς ἡ ἀνταρσία, ἐμετρήθησαν τῇ 7 Ἀπριλίου εἰς Κρομμύδι πρὸς τὸ τακτικὸν τοῦ Ἰβραήμ πασᾶ καὶ κατατροπωθέντα ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Στερεάν. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐκπλεύσας τελευταῖον δὲν ἠτύχησε νὰ παρεμποδίσῃ τὴν μετακόμισιν νέων στρατευμάτων εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐκ Κρήτης καὶ Ἀλεξανδρείας τῇ δὲ 19 Ἀπριλίου ἀπεβίβζοντο αὐθις εἰς Μεθώνην 4.000 ἄνδρες, 500 ἡμίονοι καὶ πολεμεφόδια καὶ τροφαί. Ἀληθὲς ὅτι μετὰ τινος ἡμέρας, τῇ 30, ὁ Μιαούλης εἰσβαλὼν τολμηρότατα ἐντὸς τοῦ λιμένος τῆς Μεθώνης κατεπυρπόλησε μίαν ὥραίαν φρεγάδα, τὴν Ἀσίαν, ἐν Ἀγγλίᾳ κατασκευασθεῖσαν, δύο δρόμοντας καὶ 4 φορτηγά. Ἀλλ' οὐδὲν ἦττον τῇ 11 Μαΐου παρεδόθη τὸ Νεόκαστρον εἰς τὸν Ἰβραήμην ἀσφαλίσαντα οὕτω τὴν κατοχὴν τῆς Μεσσηνίας. Ἀληθὲς ὡσαύτως ὅτι τῇ 20 ὁ περὶ τὸν Γεώργιον Σαχτούρην ἑλληνικὸς στόλος ἀντιπαρατα-

χθεις περὶ Καφηρέα πρὸς τὸν στόλον τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατώρθου ἐν τῶν λαμπροτάτων ναυτικῶν ἔργων, πυρπολήσας τὴν ναυαρχίδα διὰ τοῦ ὕδραίου Ἰωάννου Ματρώζου καὶ τοῦ σπετσιώτου Λαζάρου Μουσού, καταστρέψας δὲ δύο δρόμοντας καὶ κυριεύσας 30 φορηγὰ καὶ πληθὺς ὀρειχαλκίων πυροβόλων. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἀπέτρεψαν τὸν Ἰβραήμην ἀπὸ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ κυρίου αὐτοῦ βουλευματος καὶ περὶ τὰ μέσα Μαΐου οὗτος, ἀφοῦ καταχωρώθη ἐν Μεσσηνίᾳ, ἠτοιμάζετο νὰ βαδίσῃ πρὸς τὰ ἐνδότερα τῆς Πελοποννήσου, ἐνφ' οἱ μὲν ἡττηθέντες Ρουμελιῶται εἶχον ἤδη ἀπέλθῃ εἰς τὰ ἴδια ὃ δὲ κατεπτοημένος τῆς χειρσονήσου λαὸς κατεκραύγαζεν ἀπαιτῶν τὴν λύτρωσιν τοῦ ἐν Ὑδρᾷ κρατουμένου Κολοκοτρώνη, παρ' αὐτοῦ καὶ μόνου ἐλπίζων σωτηρίαν, ὅπως ἐπὶ τοῦ Δράμαλι.

Τότε ἡ ἐν Ναυπλίῳ κυβέρνησις πειθομένη ὅτι οὐδένα ἄλλον τρόπον εἶχε νὰ ἀντιταχθῇ κατὰ τοῦ ἐκ Μεσσηνίας ἐπερχομένου Ἰβραήμ πασᾶ ἀνεκάλυψε τελευταῖον ὅτι «ἡ σύμπνοια καὶ σύμπραξις ὅλων τῶν Ἑλλήνων εἶναι ὁμολογουμένως τὸ μόνον ἀκαταμάχητον ὄπλον ἐναντίον τοῦ ἀσπόνδου ἐχθροῦ τῆς πατρίδος», ἐψήφισε τῇ 18 Μαΐου

Αἰγύπτιοι τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ τοῦ Ἰβραήμ
(Παλαιὰ χαλκογραφία)

γενικὴν ἀμνηστίαν καὶ ἀνηγόρευσε τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην γενικὸν ἀρχηγὸν τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Κολοκοτρώνης ἔπραξε πᾶν ὅ,τι ἦτο δυνατόν νὰ πραχθῇ δι' ὧν εἶχε στρατῶν καὶ πόρων ἀπέναντι τῶν στρατῶν καὶ τῶν πόρων τοιούτου ἀντιπάλου. Ἡ κρατερὰ, ἡ σεβαστή, ἡ ἀγαπητὴ αὐτοῦ φωνὴ ἀντήχησε πάλιν ἀπ' ἄκρου ἕως ἄκρου τῆς χειρσονήσου καὶ ἐπλήρωσε παραμυθίας καὶ πεποιθήσεως τὰς τεθλιμμένας τῶν κατοίκων αὐτῆς ψυχάς. Οἱ Μωραῖται ἰδόντες τὸν πατέρα αὐτῶν ἐνόμισαν ὅτι ἐλυτρώθησαν. Καὶ δὲν ἐλυτρώθησαν μὲν, πολλοὺ γε δεῖ, ἀλλ' ὁ Γέρος, ἂν δὲν ἡδυνήθη νὰ διακολύσῃ τὴν πρόοδον τοῦ Ἰβραήμ πασᾶ, ἐμβalόντος τῇ 11 Ἰουνίου εἰς Τρίπολιν καὶ τῇ 13 εἰς τὴν Ἀργολίδα, ἂν ἡττήθη ὑπ' αὐτοῦ τῇ 23 εἰς Τρίκορφα, κατώρθωσεν ὅμως δύο τινὰ σωτηριωδέστατα. Διὰ μὲν τῆς καρτερίας αὐτοῦ ἐνεποίησε τοσαύτην εἰς τοὺς Πελοποννησίους ἐθελοδουσίαν ὥστε προετίμησαν νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τὰς φοβερωτέρας στερησεις καὶ κακουχίας μᾶλλον ἢ νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὸν Ἰβραήμ πασᾶν, ὅστις ἀληθῶς εἶπεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον δὲν ἤρξεν εἰμὴ τῶν σημείων ὅσα πράγματι διὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ κατεῖχε· δεύτερον δὲ ὁ Κολοκοτρώνης διὰ τῆς ἀκαταβλήτου αὐτοῦ δραστηριότητος κατεκόπωσε τὴν ἐπιμονὴν τοῦ πείσμονος ἐκείνου ἀντιπάλου καὶ πολλάκις περιήγαγεν αὐτὸν εἰς ἀμη-

χανίαν. Ἄλλ' ὅσον σωτήρια καὶ ἂν ὑπῆρξαν τὰ τοῦ Κολοκοτρώνη ἔργα, ἢ μᾶλλον δι' αὐτὸ τοῦτο ὅτι ὑπῆρξαν σωτήρια, ἢ ἐν Ναυπλίῳ κυβέρνησις ἐταπεινώθη οἰκτρῶς. Ἄπαν τὸ οἰκοδόμημα ὅπερ ἤγειρε πρὸ ὀλίγων μηνῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐξοντώσεως τοῦ τῆς Πελοποννήσου πολεμάρχου κατέπεσεν, ἐγεθθέντος καὶ εἶπερ ποτὲ ἰσχυροτέρου ἀποβάντος τοῦ πολεμάρχου ἐκείνου. Ἄπαν τὸ ὄνειρον τοῦ Μαυροκορδάτου, ὅτι ἐνιδρύθη τελευταῖον κυβέρνησις ἔχουσα ἰδίαν βούλησιν καὶ δύναμιν καὶ ἄρχουσα διὰ τῆς δυνάμεως ταύτης καὶ τῆς βουλίσσεως ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος, διεσκεδάσθη. Ἐνῶ ἡ κυβέρνησις αὕτη ἐκάθητο ὀπισθεν τῶν τειχῶν τοῦ Ναυπλίου, τῆς Πελοποννήσου ἦρχον ἄρ' ἐνὸς ὁ Ἰβραήμ πασᾶς, ἄρ' ἐτέρου ὁ Κολοκοτρώνης. Ἀπὸ δὲ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἀπριλίου ὁ Ρεσίτ πασᾶς, ἐμβαλὼν μετὰ ἀνδρῶν δισμυρίων εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ σὺδεμίαν κατὰ τὸ σῦνηθες συναντήσας ἀντίστασιν τῶν ὀπλαρχηγῶν αὐτῆς, προήλασε μέχρι Μεσολογγίου, τοῦ ὁποῦ ἦρχισε τῇ 5 Μαΐου τὴν τελευταίαν πολιορκίαν. Τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἦρχεν ὁ Γούρας, παντοδύναμος αὐτόθι γενόμενος μετὰ τὴν σύλληψιν καὶ τὸν θάνατον τοῦ Ὀδυσσεως. Ἡ πραγματικὴ λοιπὸν ἐξουσία τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως δὲν ἐξετείνεται ἐπὶ πολὺ τῆς Ἑλλάδος μέρος. Αἱ νῆσοι, ἀναγκασθεῖσαι πάλιν νὰ ὀπλιζονται ἐξ ἰδίων ἐξηκολούθουν μὲν παντὶ σθένει ἀγωνιζόμεναι ἀλλ' ἔνεκα τῆς ἐνδεείας τῶν πόρων αὐτῶν μὴ δυνηθεῖσαι νὰ συντηρήσωσιν ἀδιαλείπτως στολίσκους ἱκανοὺς δὲν ἠτύχησαν οὔτε τὴν συγκοινωνίαν τοῦ Ἰβραήμ πασᾶ μετὰ τῆς Ἀλεξανδρείας νὰ παρακωλύσωσιν οὔτε τὸ Μεσολόγγιον ἐπὶ τέλους ἀποχρώντως νὰ τροφοδοτήσωσιν.

Ἐν τούτοις κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο 1825 ἡ ἐν Ναυπλίῳ κυβέρνησις ἔλαβεν ἐκ διαλειμμάτων τὰ χρήματα τοῦ δευτέρου δανείου, ὅπερ συνομολογηθὲν τῇ 7 Φεβρουαρίου ἐν Λονδίνῳ, ὅπως καὶ τὸ πρῶτον, συνεποσούτο ὀνόματι εἰς 2.000.000 λίρας. Ἀλλὰ συνεφωνήθη πρὸς 55 ὅ) 10 τοῖς ἑκατὸν τοῦ ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου ὥστε ἐπραγματώθησαν μόνον 1.110.000. Ἐπληρώθησαν δὲ ἐκ τοῦ οὕτω μειωθέντος ποσοῦ τόκος δύο ἐτῶν πρὸς 5 % 200.000, χρεόλυτρον ἐνὸς ἔτους πρὸς 1 % 20.000, διάφορα μεσιτικὰ 68.800· πλὴν τούτου εἰς ἑξαγορὰν ὁμολογιῶν αὐτοῦ τούτου τοῦ δανείου καὶ τοῦ προηγουμένου λίραι 212.220· εἰς διάφορα ἔξοδα καὶ ζημίας 13.700· ἐλογίσθησαν ὡς μένοντα εἰς βάρος τῶν διαπραγματευσαμένων τὸ δάνειον Ὁρλάνδου καὶ Λουριώτου 15.487. Ἐκ τῶν ὑπολοίπων ἐστάλησαν εἰς τὴν Ἀμερικὴν, διὰ τὴν κατασκευὴν δύο φρεγᾶδων (ὧν μίαν μόνον ἐπὶ τέλους ἐλάβομεν, τὴν Ἑλλάδα) λίραι 156.600· ἔμειναν εἰς Ἀγγλίαν πρὸς κατασκευὴν ἑξ ἀτμοκινήτων (ὧν τρία μόνον ἐλάβομεν, ἐν οἷς ἐν κυρίῳ χρησιμεύσαν εἰς τὸν πόλεμον, τὴν *Καρτερίαν*) λ. 123.300· ἐδόθησαν εἰς μισθοδοσίαν τοῦ λόρδου Κόχραν 37.000 λ. καὶ εἰς ἀγορὰν πολεμοφοδίων, εἰς ἔξοδα ὀπλισμοῦ, ἱματισμοῦ κλπ. λ. 77.200. Ὅθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἐστάλησαν εἰμὴ λίραι 232.700. Ταῦτα κατὰ τὴν ὑπὸ Γ. Σπανιολάκη συνταχθεῖσαν *Περίληψιν τῶν λογαριασμῶν τῶν σχεδιασθέντων παρὰ τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ δανείου*. Σημειωτέον ὅτι τὸ σύνολον τῶν ἄνω ποσῶν ὑπερβαίνει τὰς ἐκ τῶν 2.000.000 πραγματωθείσας 1.110.000 κατὰ 47.000 περίπου λίρας, αἵτινες εἰσεπράχθησαν τῷ 1825 ἰδίως πρὸς ἐξόφλησιν διαφόρων λογαριασμῶν τοῦ πρώτου δανείου.

Ἡ ἐν Ναυπλίῳ λοιπὸν κυβέρνησις δὲν ἔλαβεν ἐκ τοῦ δευτέρου δανείου εἰμὴ 232.700 λίρας. Ἀλλὰ τελευταῖον 232.700 λίραι ἀπετέλουν περὶ τὰ 6 ἑκατομμύρια δραχμῶν, τὸ δὲ ποσὸν τοῦτο ἡδύνατο νὰ ἐπαρκέσῃ μέχρι τινὸς εἰς τε τοῦ στόλου τὴν συντήρησιν καὶ εἰς τὴν ἄμυναν τοῦ Μεσολογγίου. Ἀλλ' ἵνα μὴ ἐπαναλάβωμεν ἐνταῦθα ὅσα ἡ κοινὴ γνώμη τότε ἔλεγε καὶ αἱ ἐφημερίδες ἐπανελάμβανον περὶ τῶν δεινῶν καταχρήσεων εἰς ἃς ἐξώκειλε τὸ λεγόμενον Ὑπουργεῖον τῆς Οἰκονομίας ὡς πρὸς τὴν παραλαβὴν

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ .

ΑΡ : 1

Τὰ πλείω ὀφέλη , τοῖς πλείοσι .

Φρανκλίνος

Μεσολόγιον ἤ 1 Ἰανουαρίου 1824

Ἑσπερια καὶ Εἰδήσεις .

ΤΟ δημοσίον εἶναι ἀναμφιδέως περίεργον νὰ πληροφρηθῇ τὴν ἀλήθειαν τῶν ἐν Ἀρχεὶ Συμβάντων, ὅπου πρὸ μηνῶν εὐρίσκειτο τὸ ΣΕΒΑΣΤΟΝ ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΝ ΣΩΜΑ . Ἀκούει, ὅτι οἱ παραστάται τοῦ ἔθνους, τοὺς ὁποίους τοῦτο σέβεται καὶ ἀγαπᾷ, καὶ οἱ νόμοι, εὐερισκόμενοι εἰς παρακαθήκην αὐτῶν, ἐκινδύνευσαν μεγάλως, καὶ δοκιμάζει ἀησυχίαν καὶ φόβον ἢ φήμην, ἥτις μεγαλύνει τὰ πράγματα, ἀντὶ νὰ τὸ πληροφρηθῇ; τὸ Παράττει ἔτι μᾶλλον αὐξάνουσα τὴν ὑποψίαν. Ἡθελε λοιπὸν ἀπαγγεῖλαι μὲ εὐχαρίστησιν εἰς τὸ πρῶτον φύλλον τῶν ΧΡΟΝΙΚΩΝ, τὴν ἐκθεσὶν τῶν συμβάντων ἐσχάτως εἰς Ἄργος· διὸ προσφέρομεν εἰς αὐτὸ τὴν ἑξῆς περίληψιν διαφόρων Γραμμάτων, ἐκ Κρανιδίου, τόσον ἐπισημῶν, ὅσον καὶ μερικῶν, ἐκ τῆς ὁποίας θέλει γνωρίσει καὶ τὴν ἀτίαν, αἱτινὴς παρεκίνησαν τὸ ΣΕΒΑΣΤΟΝ ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΝ νὰ ἐκδώσῃ πρὸς τὸ ἔθνος καὶ τὴν κατωτέρω προκήρυξιν .

Περὶ τῶν ἐν Ἀρχεὶ συμβάντων ἀπὸ 28
μέχρι 30 Νοεμβρίου .

Ἀς οὖν τὸ ΣΕΒΑΣΤΟΝ ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΝ ΣΩΜΑ ἔκαμιν ἐκπτώτης τῆς ἀξίας τὴν τὸν Κρίματτα Ἀνδρέαν Μεταξῆν,

διότι, ἄνευ νόμου, ἀνεχώρησεν ἀπὸ τοῦ ΣΕΒΑΣΤΟΝ ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟΝ, καὶ ἔφησεν αὐτὸ εἰς ἀπραξίαν, μὴ δυναμένων κατὰ τὸν νόμον, τῶν δύν μεινάντων μετὰ νὰ ἐνεργῶσι τὰ διοικητικὰ ἔργα . Τὸν Ἡεράλαμπον Περβέκαν, ἐκ τοῦ ὑπαρχείου τῆς οἰκονομίας, διότι ἄνευ νόμου, καὶ μάλιστα, παρανόμως, ἔδωκε μονοπωλεῖον ἀλατος, τὸ ἐσπίον κατήντησεν ἐν ταῖς πενήτοις παρὰδὲς ἢ ὅπῃ, καὶ δι' ἄλλα πολιτικά ἐγκλήματα, καὶ τινὰς τῶν Βαλεντῶν εὐρεθέντας καὶ ταύτους ἐνέχους· αὐτοὶ τότε, ὁμοῦ μὲ ὅσους εἶχον καὶ πρότερον συνεργούς εἰς τὰς μαφικανείας των, ἐξέβισαν τινὰς ἀρχηγούς τῶν ὅσπων, διὰ νὰ ἐπάγῃσιν εἰς Ἄργος, νὰ κυριεύσωσι τὰ ἀρχεῖα τοῦ ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΤ, καὶ νὰ ἐπιδουλεύωσι τὴν ζωὴν τινῶν Βαλεντῶν . Οἱ ἀρχηγοὶ οὗτοι ἦσαν, ὁ Φερούρρχος τοῦ Ναυπλίου, ὁμοῦ μὲ τὸν ἀδελφὸν τῆς, φθάνοντα μετὰ ταῦτα, εἰς Χιλιάσχος, καὶ ἐκεῖνος ἀπὸ τοὺς στρατηγούς τῆς Πελοποννήσου, ὅστις ἔχει τὴν μεγαλητέραν ὑπόληψιν διὰ τὴν ἀνδρείαν, ἀφιλοκέρδειαν καὶ ἀγαθότητά τε, ἀλλ' ἐν ταῖς ἔχει καὶ τὴν ἀτυχίαν νὰ γίνεταί πολλάνισ, διὰ τὴν ἀπλόγητά τῆς, ἀκασιῶς, ὅργανον τῆς κακίας τῶν ἀνταγμάτων καὶ παραχρησμάτων . Οὗτοι ἐλθόντες εἰς Ἄργος, τῇ 26 Νοεμβρίου, μετὰ διακοσίων στρατιωτῶν, ἐπέστησαν αἰφνυδῶς ἐντολῇ εἰς τὴν συνίδευσιν τοῦ ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΤ, τὸ ὅποιον ἐπὶ τῇ 18 εἰς συνείρησιν, καὶ τοὺς ἐπέστη ἀπαράχαι .

Ἡ δευτέρα μετὰ τὴν «Σάλπιγγα» ἐκδοθεῖσα κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν ἐν Ἑλλάδι ἐφημερίδις φροντίδι τοῦ Ἀγγλοφιλῆ Ἑλληνοστῆ, κατελθόντος ἐντολῇ τοῦ Ἀγγλικοῦ Φιλελλήνου Κομιτάτου εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τοῦ λόρδου Βύρωνος. Τὰ ὑπὸ τοῦ ρηθέντος Κομιτάτου ἀποσταλέντα ἀγγλικά τυπογραφεῖα ἐνεκα περιπετειῶν κατ' ὁδὸν ἐβράδυναν νὰ φθάσουν εἰς Μεσολόγιον. Ἐν τῇ μεταξὺ ἤρχισεν ἡ δις τῆς εβδομάδος ἐκδοσις τῶν «Ἑλλην. Χρονικῶν» ὑπὸ τοῦ φιλέλληνο «Ἑλβετοῦ ἱατροῦ Ἰω. Μάγερ, διαμένοντος ἡδὴ ἐν Μεσολογίῳ, ἐπιμελεία δὲ πάντοτε τοῦ Στάνου, διὰ τυπογραφείου γαλλικοῦ, κομισθέντος τῇ 1821 ἐξ Ἑδρώλης ὑπὸ τοῦ Ἀλ. Μαυροκορδάτου ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου 1924, συνεκίσθη δὲ ἡ ἐκδοσις διὰ τοῦ ἀγγλικοῦ τυπογραφείου ἀπὸ 20 Ἀπριλίου 1824 μέχρι τέλους. Φύλλα ἐν ὅλῳ ἐξεδόθησαν 211 μέχρι τοῦ τελευταίου τῆς 20 Φεβρ. 1824, ὅτε τὸ τυπογραφεῖον κατεστράφη ὑπὸ πεσοῦσης τουρκικῆς βόμβας, ἐξακολουθοῦσης τῆς πολιορκίας τοῦ ἡρωικοῦ Μεσολογίου.

καὶ τὴν διαχειρίζουσιν τῶν χρημάτων ἐκείνων, καταχρήσεων αἵτινες ἄλλως τε ἐπισήμως ἐπιστοποιήθησαν ὑπὸ τῆς ἐκθέσεως τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς, ἣν παρθεύσαμεν ἐν τοῖς προέροις (Κεφ. Β' τοῦ παρόντος βιβλίου καὶ τόμου), ἀρζοῦμεθα νὰ ἀναφέρωμεν δύο γεγονότα μαρτυροῦντα ὅποσον ἀσεβῶς καὶ ταχέως ἐγένοντο ἄφρατα τὰ ἱερὰ ταῦτα χρήματα. Ἡ ἐπίσημος ἐφημερὶς τῆς κυβερνήσεως τοῦ Ναυπλίου, ἡ *Γενικὴ ἐφημερὶς τῆς Ἑλλάδος*, ἥτις πολυλάκις διέστρεφε τὰ πράγματα καὶ πολλάκις ἐβεβαίωσεν ὅτι τὸ Μεσολόγγιον πυροβολεῖται *μακρόθεν μόνον* ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ, ὅτι οὗτος δὲν ἔχει εἰμὴ 6.000 ἀνδρῶν καὶ ὅτι προσεχῶς διαλύεται ἡ πολιορκία, τῇ 2 Δεκεμβρίου ἀνήγγειλεν ὅτι «τὸ Μεσολόγγιον εἶναι *καλῶς προμηθευμένον* καὶ ὅλον ἐν προμηθεύεται ἀπὸ ζωοτροφῶν, διότι περὶ τοῦτου ἐφρόντισεν ἡ διοίκησις ἐν καιρῷ». Τὰ δὲ ἐν αὐτῷ τῷ Μεσολογγίῳ ἐκδιδόμενα *Ἑλληνικὰ Χρονικά*, τὰ ὁποῖα φιλικώτατα πάντοτε ἐπολιτεύθησαν πρὸς τὴν ἐν Ναυπλίῳ κυβέρνησιν, μετὰ πικρᾶς εἰρωνείας ἀπεκρίνοντο ὅτι δὲν ἀμφιβάλλουσιν ὅτι τὸ Ναύπλιον εἶναι *καλὰ προμηθευμένον*, ἡ φρουρὰ ὅμως τοῦ Μεσολογγίου οὔτε τοὺς μισθοὺς τῆς οὔτε τὸ σιτηρέσιόν τῆς ἔλαβεν, ἡ δὲ Σεβαστὴ Διοίκησις οὐδεμίαν κατέβαλε φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν, ἵνα προμηθεύσῃ τὴν ἡρωικὴν πόλιν μὲ τὰ ἀναγκαῖα ἐφόδια. Καὶ ἔτος δὲν εἶχε παρέλθει ἀφ' ἧς ἦλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ χρήματα τοῦ δευτέρου δανείου, ὅτε τῇ 7 Ἀπριλίου 1826 ἡ Γ' ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων συνέλευσις ἐψήφισε νὰ ἀνοιχθῇ νέον δάνειον 100.000 ταλλήρων, ἵνα χρησιμεύσῃ «διὰ τὸ μέλλον μόνον εἰς τροφὰς καὶ μισθοὺς τοῦ στόλου, εἰς ἐπισκευὴν καὶ τροφὰς διὰ τὸ Μεσολόγγιον καὶ τὰ ἔξωθεν αὐτοῦ συστηθησόμενα στρατόπεδα», ἐνῷ τὸ Μεσολόγγιον ἔπιπτε πρὶν ἢ ξηρανθῇ ἡ μελάνη δι' ἧς ἐγράφη τὸ ψήφισμα τοῦτο. 100.000 ταλλήρων λοιπὸν ἵκουν ἵνα σωθῇ τὸ προπύργιον ἐκεῖνο, καὶ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἡ λαβοῦσα εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς κατὰ τὸ προλαβὸν δωδεκάμηνον ἑκατομμύριον περίπου ταλλήρων δὲν ἠδυνήθη νὰ οἰκονομήσῃ ἕξ αὐτῶν τὰς 100 ἐκεῖνας χιλιάδας ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐξηρητήθη ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ κυβέρνησις αὕτη ἔμεινεν οὕτω βιοῦσα καὶ πράττουσα ἐν Ναυπλίῳ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἀπριλίου 1826, ὅτε συνῆλθεν ἡ Γ' ἐθνικὴ συνέλευσις, ἣν πρὸ πολλῶν μηνῶν ἠγωνίζετο νὰ συγκροτήσῃ. Εἰς ποίαν ἀπελπισίαν περιῆλθεν ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ καὶ πόσον ἠλλοιώθησαν αἱ πρὸ τινων μηνῶν τοσοῦτο λαμπραὶ προσδοκίαι τοῦ Μαυροκορδάτου ἐξάγεται ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ἣν τὸ Ἐκτελεστικὸν ἔγραψε τῇ 11 Ἰουνίου πρὸς τὴν ἐν Λονδίνῳ ἐπιτροπῇ· «Τὸ στρατιωτικὸν μας κατήντησεν ὄχι μόνον ἀνοικονόμητον ἀλλὰ καὶ ὁ λυμεὼν τῆς πατρίδος. Αἱ καταχρήσεις τὰς ὁποίας κάμνει εἶναι ἀπερίγραπτοι... Αὐτοῦ τοῦ στρατιωτικοῦ ἡ κακοήθεια ἐξήντλησε τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ δανείου χωρὶς νὰ ὠφελῇ τὴν παντελῶς ἡ πατρίς, καὶ εἰς τὸν παρόντα κίνδυνον δὲν ἔχει οὔτε μέσα οὔτε στρατιώτας ν' ἀντιτάξῃ. Ἐὰν δὲν ἐγίνοντο αἱ λείαι τῶν ζωοτροφῶν περὶ ὧν σᾶς προέγραψεν ἡ Διοίκησις, δὲν ἠθέλαμεν ἠμπορέσει ἀπὸ τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τοῦ ἐχθροῦ σχεδὸν νὰ συστήσωμεν στρατόπεδον, μὴ ἔχοντες χρήματα ν' ἀγοράσωμεν τροφὰς. Τὸ Νεόκαστρον ἐχάθη μόνον καὶ μόνον ἀπὸ τὴν κακοήθειαν τῶν στρατιωτῶν καὶ ἀπὸ τὴν ἀδιαφορίαν τῶν Πελοποννησίων... Ἀπὸ τὰ αὐτὰ αἷτια καὶ τώρα ἐκυρεῖται

Σφραγίδες τῶν ὑπουργείων
τοῦ Πολέμου
καὶ τῆς Οἰκονομίας

[illegible]

Σφραγίς τῶν Ἀρχαίων

ταξὺ δὲ ἡ Ἑλλάς ἐκινδύνευε τὸν ἔσχατον κίνδυνον ἐὰν δὲν διενηργεῖτο συγχρόνως ἡ ἑξωτερικὴ παρέμβασις. Εἰς τὴν προπαρασκευὴν τῆς μεσολαβήσεως ταύτης εἶχεν ἀσχοληθῆ πρὸ καιροῦ ὁ Μαυροκορδάτος, ἀλλὰ τῷ 1825 εἰργάσθη πρὸς τοῦτο μετὰ ἀξιωματικότητος δραστηριότητος, ὡς ἐθελοντὴς μᾶλλον ἢ ὡς δημόσιος λειτουργός, οἰκοῦντες βουλευόμενος, ἐνεργῶν καὶ τολμῶν.

Περὶ τῶν πρώτων ἐντυπώσεων καὶ τῶν πρώτων ἐνεργειῶν τῶν δυνάμεων, ἅμα μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, διελάβομεν ἐν τοῖς προτέροις. Ἡ Ρωσία ἔθετο ἀμέσως τὸ ζήτημα τῆς ἐνόπλου ἐπεμβάσεως καὶ προσεκάλεσε τοὺς συμμάχους αὐτῆς νὰ συναινέσωσιν εἰς τοῦτο· οἱ δὲ σύμμαχοι, ὃ ἐστὶν ἡ Αὐστρία, ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Πρωσία, ἠγωνίσθησαν ν' ἀποτρέψωσι τὸν πόλεμον καὶ νὰ συμβιβάσωσι τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον πρὸς τὴν Ὑ. Πύλιν. Καὶ τοῦτο μὲν δὲν κατώρθωσαν, διότι ὁ Στρόγονωφ ἀνέχωρησεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τῇ 5 Ἰουλίου 1821, ἀλλὰ διὰ τῶν ποικίλων αὐτῶν παραστάσεων καὶ μεσολαβήσεων ἐπέτυχον νὰ ἀναβάλωσι τὴν ἑναρξιν τῶν ἐπιχειρημάτων. Ἄν αἱ δυνάμεις ἐπέτρεπον τὸν πόλεμον τοῦτον, ἢ ἂν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος εἶχε τὴν γενναίότητα νὰ ἐπιχειρήσῃ αὐτὸν καὶ ἄνευ τῆς τῶν συμμάχων του συναινέσεως, ἢ εἰσβολὴ τῶν ρωσικῶν στρατευμάτων, συμπίπτουσα πρὸς τὴν μεγάλην ἀνάπτυξιν ἣν κατ' ἀρχὰς ἔλαβεν ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, ἥθελε προδήλως περιποιήσῃ εἰς αὐτὴν ἐκ πρώτης ἀφετηρίας ἰσχὺν καὶ ἔκτασιν ἀνυπολόγιστον, οἰαδήποτε καὶ ἂν ἦθελον ὑποτεθῇ τὰ ἴδια συμφέροντα ὧν ἕνεκα ἡ Ρωσία ἔμελλε νὰ δράξῃ τὰ ὅπλα. Οὐ μόνον ὅμως ὁ πόλεμος δὲν ἐγένετο ἀλλ' ἐντὶ τῷ 1821 ἡ Ρωσία ἐλάλει περὶ τρόπων ἐπιτηδείων νὰ ἀσφαλίσωσι τὴν εὐτυχίαν τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐκάλει τὰς δυνάμεις νὰ πράξωσιν ἐν τῇ Ἀνατολῇ πᾶν τὸ ὑπὸ τῶν ὁραίων τούτων χωρῶν ἐκ τῆς κοινῆς αὐτῶν συνέσεως προσδοκώμενον ἀγαθόν, ἐν ἀρχῇ τοῦ 1822 ἐφάνη πολὺ μετριοτέρα εἰς τὰς ἀπαιτήσεις αὐτῆς ὡς πρὸς τὴν Πύλιν. Εἰς τοῦτο συνετέλεσε βεβαίως πολὺ ὁ μαλακὸς καὶ ὁπωσοῦν παλίμβουλος χαρακτήρ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, ὅστις εὐχερῶς ἐνέδιδεν εἰς τὴν ἀδιάκοπον πίεσιν τῶν δυτικῶν δυνάμεων καὶ μάλιστα τῆς Αὐστρίας· συνετέλεσεν ὅμως καὶ τοῦτο, ὅτι ἐν ἀρχῇ τοῦ 1822 ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος, ὁ τῆς Πολωνίας κυβερνήτης, διεβεβαίον αὐτὸν ὅτι πολλὸς ἀναβρασμὸς ἐπεκράτει ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ καὶ ὅτι, ἅμα ἀρξαμένου τοῦ κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμου, ἀφρευκτὸς ἦτο ἡ πολωνικὴ ἐπανάστασις. Ἐντεῦθεν ἐχαραώθησαν αἱ περὶ Ἀνατολῆς ἀξιώσεις τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου ἐπεμψεν εἰς Βιέννην ἑκτακτον ἀπεσταλμένον, τὸν ἐν ἐνεργείᾳ μυστικὸν σύμβουλον Τατίσιεφ, ἐγνωσμένον ὁπαδὸν τῆς εἰρηνοφίλου πολιτικῆς καὶ ἀντίπαλον τοῦ Καποδιστριαίου, τοῦ μὴ παύσαντος νὰ ὑποτρέφῃ τὰς φιλοπολέμους διαθέσεις ἐν τῷ ρωσικῷ ἀνακτοβουλίῳ. Ὁ δὲ Τατίσιεφ ὑπέβαλε τῇ 2/14 Μαρτίου προφορικὴν διακοίνωσιν (note verbale), δι' ἧς κατὰ πρῶτον ὀρίζουσα ἡ Ρωσία τί ἐνόει ὅτι αἱ δυνάμεις θέλουσιν ἀπαιτήσῃ παρὰ τῆς Ὑ. Πύλης ὡς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ἔλεγεν ὅτι «ἡ Πύλη θέλει διατηρήσῃ τὴν ἐπικυριαρχίαν αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους τοῦ οἰκοῦντος ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις χώραις ὅσαι ἐπανεστήσαν καὶ ζητοῦσι τὴν ἀπόλυτον αὐτῶν ἀπελευθέρωσιν». Μετ' οὐ πολὺ ὁ Καποδίστριας βλέπων ματαιουμένας τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ καὶ προσδοκίας ἔλαβεν ἄδειαν ἀπεριόριστον, ὃ ἐστὶν ἀπεχώρησε τῆς ρωσικῆς ὑπηρεσίας, ἡ δὲ Ρωσία ἐξακολουθοῦσα νὰ ὑπενδίδῃ ὑπέβαλεν ἔτι ἐπιεικεστέρας προτάσεις εἰς τὴν κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1822 ἐν Οὐρηρῶνι συγκροτηθεῖσαν νέαν σύνοδον, ἐπὶ σκοπῷ μὲν τοῦ νὰ ἀσχοληθῇ κυρίως περὶ τῶν ἰσπανικῶν πραγμάτων, ἐπιληφθεῖσαν δὲ ἐν μέρει καὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος. Ἐν τῇ συνδιαλέξει ἣτις ἐγένετο αὐτόθι τῇ

28 Ὁκτωβρίου ὁ Τατίσσιεφ ἐδήλωσεν ἐν ὀνόματι τοῦ αὐτοκράτορος ὅτι προτείνει ὡς πρὸς τὴν εἰρηνοποίησιν τῆς Ἑλλάδος «ἢ νὰ συναινέσῃ ἡ Πύλη εἰς ἄμεσον μετὰ τῶν πληρεξουσίων ὅλων τῶν δυνάμεων διαπραγματέυσιν περὶ τῶν ἐγγυήσεων ὅσας θέλουσι λάβει οἱ Ἕλληνες ἐπανερχόμενοι ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου· ἢ νὰ ἀποδείξῃ διὰ σειρᾶς γεγονότων ὅτι σέβεται τὴν ἐλληνικὴν θρησκείαν καὶ ζητεῖ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν ἐσωτερικὴν τῆς Ἑλλάδος ἡσυχίαν ἐπὶ βάσεων ἐπιτηδείων νὰ παράσχωσι τῇ Ρωσίᾳ μὲν τὴν ἐλπίδα διαρκoῦς εἰρήνης, τοῖς δὲ ὁμοθρήσκoις αὐτῆς ἐγγύα ἀσφαλείας καὶ εὐημερίας». Οἱ πληρεξούσιοι τῆς Αὐστρίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Πρωσσίας καὶ τῆς Ἀγγλίας δὲν ἐδίστασαν νὰ ἀποδεχθῶσι τὰς τοσοῦτο μετριόφρονας ταύτας προτάσεις, ὁ μὲν αὐθημερὸν οἱ δὲ τρεῖς ἄλλοι διὰ δηλώσεων τῇ 14 Νοεμβρίου γενομένων, ἅπαντες δὲ ἐξυμνοῦντες τὴν γενναιοφροσύνην καὶ τὴν μετριοπάθειαν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου. Καὶ ἐννοεῖται ὅτι τοιαύτας θέσαντες τὰς βάσεις τῶν παρὰ τῇ Πύλῃ μελλουσῶν ἐνεργειῶν δὲν ἀπεδέχθησαν τοὺς ἀντιπροσώπους οὓς ἔπειλε πρὸς τὴν σύνοδον ἐκείνην ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις ἐξ Ἑομιόνης τῇ 17 Αὐγούστου, ἐξαιτουμένη τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνεξαρχήτου καὶ ἐθνικῆς τῶν Ἑλλήνων ὑπάρξεως ⁽¹⁾.

Ἀλλ' ἡ Ρωσία φθάσασα περὶ τὰ τέλη τοῦ 1822 εἰς τὸ ἔσχατον τοῦτο σημεῖον τῶν παραχωρήσεων αὐτῆς ἤρχισε κατὰ τὸ ἐπόμενο ἐτος νὰ περιορίῃ πάλιν εἰς τὰς προτάσεις τῆς σπουδαιότερόν τινα χαρακτηῖρα. Ἡ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλι, ἡ ἀποτυχία τῆς πρώτης τοῦ Μεσολογγίου πολιορκίας καὶ τὰ ναυτικὰ κατορθώματα τοῦ 1822, παρέστησαν εἰς ἅπασαν τὴν Εὐρώπην τὴν ἐπανάστασιν πολλὴ γενναιοτέραν ἢ ὅτι πρότερον ἐλογίζετο, αἱ δὲ φοβεραὶ τῆς Χίου σφαγαὶ κατέστησαν ἔτι ζωηρότερας τὰς ἀνέκαθεν ἐξεγερθείσας ἔνεκα τῶν παθημάτων τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους συμπαθείας. Τὸ δὲ κυριώτερον, ἡ Ρωσία ἔλαβεν εὐλόγους ἀφορμὰς νὰ ὑποπτεύῃ ὅτι ὁ ἀναλαβὼν τότε τὰ πράγματα τῆς Ἀγγλίας Γεώργιος Κάνινγκ ἤρχισε νὰ μεταβάλλῃ φρόνημα περὶ τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Ἐντεῦθεν ἐνθαρρυνομένη ἡ Ρωσία καὶ μὴ θέλουσα ν' ἀρπαγῇ ὑπὸ ἄλλου ἢ ἐπὶ τοῦ προκειμένου πρωτοβουλία ὑπέβαλε, κατὰ Ὁκτώβριον τοῦ 1823, διὰ τοῦ αὐτοῦ Τατίσσιεφ σχέδιον (арегу) ὁποσοῦν ὀριστικώτερον τῶν κατὰ τὸ προηγουμένον ἐτος εἰς τὴν ἐν Οὐνιῶνι σύνοδον γενομένων παρ' αὐτῆς ὅλως ἀσφαλῶν προτάσεων. Κατὰ τὸ σχέδιον τοῦτο, ἐπειδὴ ἡ Ρωσία ἐπέστησεν ἤδη τὴν προσοχὴν τοῦ πρέσβεως τῆς Ἀγγλίας εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ἐπιληφθῇ μετὰ τῆς Πύλης τοῦ ζητήματος τῆς ἀπὸ κοινοῦ ἐπεμβάσεως τῶν συμμάχων ὑπὲρ τῆς εἰρηνοποιήσεως τῆς Ἑλλάδος, οἱ ἀντιπρό-

(1) Τὴν πρεσβείαν ἀπετέλουν ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς καὶ οἱ ὀλίγον μετ' αὐτὸν ἀποσταλέντες Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς καὶ ὁ ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ Πετρόμπευ Γεωργιάκης Μανρομυζάλης. Ἡ πρεσβεΐα ἔφερεν ἐπιστολὰς δύο φερουσας χρονολογίαν 29/10 Σεπτεμβρίου ἀπευθυνομένας ἀπὸ τοῦ **Ἀργου**. Ἡ μία τῶν ἐπιστολῶν ἀπηυθύνετο πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλεξάνδρου, ἡ δ' ἑτέρα πρὸς τοὺς ἄλλους ἐν τῇ Συνόδῳ ἡγεμόνας, ἦσαν δ' ἀμφότεραι προῖον τοῦ καλῆμου τοῦ ἐν τῇ ρωσικῇ διπλωματικῇ ὑπηρεσίᾳ διατελοῦντος Ἀλεξάνδρου Στούρτζα, ὅστις ἀπὸ τῆς ἐν Βιέννῃ συνόδου τοῦ 1815 ἤδη εἶχεν ἀρχίσει ἀγῶνας διὰ καλῆμου ὑπὲρ τῶν ἐλληνικῶν δικαίων. Ἀφικνόμενος εἰς Ἀγκῶνα ὁ Μεταξᾶς ἀπηύθυνεν ἐντεῦθεν ἐπιστολὰς πρὸς τὸν πάπαν Πίον Ζ' καὶ πρὸς τὸν καρδινάλιον Κουσάλλο παρακαλῶν ἵνα ἐπιτραπῇ τοῖς ἀπεσταλμένοις νὰ μεταβῶσιν εἰς Βερῶνην διὰ τοῦ παπικοῦ κράτους. Ἀλλ' ὁ πάπας Πίος Ζ', παρὰ πάντα τὰ φιλάνθρωπα αὐτοῦ αἰσθήματα, διατελὼν τότε ὑπὸ ἡθικὴν καὶ πολιτικὴν πίεσιν τῶν αὐστριακῶν, οἵτινες εἶχον καταλάβει στρατιωτικῶς καὶ τὸ κράτος αὐτοῦ, δὲν ἐπέτρεψε τὸ αἰτούμενον, μὴ μεταβαλὼν τὴν τοιαύτην πολιτείαν μηδὲ διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν γενομένης αὐτῷ προτάσεως περὶ ἐνώσεως τῆς Ἑκκλησίας τοῦ νέου ἐλληνικοῦ κράτους μετὰ τῆς ρωμαϊκῆς Ἑκκλησίας. Οὕτως ἡ ἐλληνικὴ πρεσβεΐα μηδὲ παρὰ τῷ πάπᾳ τυχοῦσα ἀκροάσεως ἐπέστρεψεν ἀπραγτος.

σωποι αὐτῶν θέλουσιν ἐπιτραπῇ τοῦ νὰ συνεννοηθῶσι μετὰ τοῦ λόρδου Στράγκφορντ περὶ τῶν πρακτικῶν ἵνα πεισθῇ ὁ Σουλτάνος νὰ ἀποδεχθῇ τὴν μεσολάβησιν ταύτην κατ' ἀρχήν. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τὰ ἀνακτοβούλια τῆς Πετροπόλεως καὶ τῆς Βιέννης θέλουσιν ἀποφασίσαι ἀπὸ κοινοῦ τὰ κατὰ τὸν ὄργανισμόν τὸν εἰσακτέον εἰς Πελοπόννησον, εἰς Θεσσαλίαν καὶ εἰς τὰς τοῦ Αἰγαίου πελάγους νήσους. Ἡ διαίρεσις τῶν χωρῶν τούτων εἰς μεγάλας ἐπαρχίας διοικουμένας ὑπὸ ἡγεμόνων, οἱοί εἰσιν οἱ τῆς Μολδαβίας καὶ Βλαχίας, ἢ ἡ διανομὴ τῆς χώρας μεταξὺ πόλεων διοικουμένων ὑπὸ κοινοτικῶν ἀρχῶν ἢ κατοχῇ τῶν φρουρίων τῆς Πελοποννήσου, ἡ δύναμις τῶν φρουρῶν, αἱ σχέσεις αὐτῶν πρὸς τοὺς κατοίκους, τὸ ποσὸν τῶν ἀποδοτέων τῇ Πύλῃ εἰσοδημάτων, ὁ τρόπος τῆς εἰσπράξεως αὐτῶν, οἱ δεσμοὶ δι' ὧν τοῦ λοιποῦ θέλει ἐξαρτᾶται ἡ Ἑλλάς ἀπὸ τοῦ σουλτάνου, ἰδοὺ τὰ ἀντικείμενα περὶ ὧν δέον νὰ βουλευθῶσι τὰ δύο ἀνακτοβούλια πρὶν ἢ ζητήσωσι τὴν σύμπραξιν τῶν ἄλλων τῆς συμμαχίας μελῶν».

Μετὰ δύο δὲ μῆνας, ἦτοι τῇ 28 Δεκεμβρίου 1823 (9 Ἰανουαρίου 1824), ἡ Ρωσία ὑπέβαλεν ἔτι ὀριστικώτερον ὑπόμνημα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐν τῷ σχεδιάσματι αὐτῆς τεθεισῶν ἀρχῶν. Κατὰ τὸ ὑπόμνημα τοῦτο προστείνεται νὰ διαιρεθῇ ἡ Ἑλλάς εἰς τρεῖς ἡγεμονίας, ὧν ἡ μὲν πρώτη νὰ περιλάβῃ τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ἡ δὲ δευτέρα τὴν Ὑπείρου καὶ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, ἡ δὲ τρίτη τὴν Πελοπόννησον, «εἰς ἣν ἡδύνατο νὰ προστεθῇ καὶ ἡ νῆσος Κρήτη». Αἱ δὲ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἐμέλλον νὰ καθυποβληθῶσιν εἰς κοινοτικὴν διοίκησιν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προνομίων ὅσα ἐκέκτηντο ἀπ' αἰῶνος. Ἡ Πύλη θέλει διατηρήσῃ τὴν κυριαρχίαν ὅλων τούτων τῶν χωρῶν, ἀλλὰ δὲν θέλει πέμπει εἰς αὐτάς οὔτε πασάδες οὔτε ἄλλους διοικητάς· θέλει λαμβάνει δὲ ἐτήσιον φόρον, προσδιοριστέον ἀπὸ τοῦδε, κατὰ τὴν ἑκτασιν ἐκάστης νήσου ἢ ἡγεμονίας. Ὅλαι αἱ δημόσιαι ὑπηρεσίαι θέλουσιν ἐκπληροῦνται ὑπὸ ἰθαγενῶν, καὶ ἐν γένει ἡ Πύλη θέλει διάκειται πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ Αἶγαϊον πέλαγος ὅπως πρὸς τὴν Βλαχίαν καὶ τὴν Μολδαβίαν. Αἱ ἑλληνικαὶ ἡγεμονίαι καὶ νῆσοι θέλουσιν ἀπολαμβάνει πλήρη ἐλευθερίαν ἐμπορίου καὶ θέλουσιν ἔχει ἰδίαν σημαίαν. Θέλουσι δὲ ἀντιπροσωπεύονται οὕτως εἰπεῖν παρὰ τῷ σουλτάνῳ ὑπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἔχοντος τὰ τῶν ἐθνῶν δίκαια, ὅπως οἱ πράκτορες τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Μολδαβίας ⁽¹⁾. Ἐπὶ πᾶσιν ἡ Πύλη θέλει μὲν ἔχει φρουράν εἷς τινα φρούρια ἀλλὰ περὶ τὰ φρούρια ταῦτα θέλει διαγραφῇ ἀκτὺς ἐντὸς τῆς ὁποίας τὰ τουρκικὰ στρατεύματα θέλουσι τροφοδοῦνται μὴ δυνάμενα νὰ ἐπεκτείνωσι τὰς ἐκδρομὰς αὐτῶν εἰς τὰς γείτονας χώρας. Εἰς τὰς περὶ τοῦ ἀκριβεστεροῦ προσδιορισμοῦ τῶν διαφορῶν τούτων κεφαλαίων διαπραγματεύσεις μεταξὺ Πύλης καὶ συμμάχων δυνάμεων θέλει λάβει μέρος καὶ πρεσβεία ἑλληνικὴ, ὅπως ἐγένετο τῷ 1812 ὡς πρὸς τὴν Σερβίαν. Τὰ δὲ ὀριστικῶς ἀποφασισθησόμενα θέλουσι τεθῇ ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν ὅλων τῶν συμμάχων δυνάμεων ἢ ἐκείνων ἐξ αὐτῶν ὅσαι ἠθελον ἀναλάβει τὴν ὑποχρέωσιν ταύτην. Καὶ ἐπειδὴ αἱ ἐπὶ ταῖς προτάσεσι αὐταῖς διαπραγματεύσεις ἤρχισαν, διεκόπησαν καὶ πάλιν προέκειτο ἐν ἀρχῇ τοῦ 1825 νὰ ἐπαναληφθῶσιν, ἡ Ρωσία κατὰ Μάιοι τοῦ ἔτους τούτου ἐδήλωσεν ὅτι «ὡς ἀναγκαίαν βάσιν πάσης περαιτέρω διαπραγματεύσεως θεωρεῖ τὸ νὰ ἀναγνωρίσωσιν αἱ δυνάμεις ὅτι ὁ μαστίζων τὴν Ἀνατολὴν πόλεμος δέον νὰ τελειώσῃ δι' ἐπεμβάσεως κοινῆς, ἐνεργοῦ καὶ ταχείας» (demande à être terminée par une intervention commune, énergique et prompte).

(1) Λαμβάνοντος δηλαδὴ χαρακτηριστὰ ἀρχῆς ἀπολαυούσης τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ διεθνoῦς δικαίου τοῦ ἀναγνωρίζομένου τοῖς ἀντιπροσώποις ὑποτελῶν τῇ Πύλῃ χωρῶν.

Μέχρι τοῦ σημείου τούτου εἶχε προβῇ ἡ Ρωσία ἐν ἀρχῇ τοῦ 1825. Περὶ δὲ τῆς Αὐστρίας δὲν ἔχομεν ἀνάγκην νὰ εἴπωμεν ὅτι οὐδεμίαν ἔνοπλον ἐπέμβασιν ἀπεδέχτο καὶ οὐδεμίαν μεταβολὴν οἰανδήποτε τοῦ καθεστῶτος ἐν τῇ Ἀνατολῇ, περιο-

Λουδοβίκος διάδοχος τῆς Βαυαρίας, βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ 1825

ριζομένη τὸ πολὺ εἰς τὸ νὰ συμβουλευῇ τῇ Ὑ. Πύλῃ ἐπιείκειαν καὶ διάκρισιν μεταξὺ ἀθώων καὶ ἐνόχων. Ἀλλ' ἡ πολιτικὴ τῆς Αὐστρίας ἢ μᾶλλον τοῦ τότε προσεζάρχοντος αὐτῆς πρίγκιπος Μέττερνιχ μαρτυρεῖ ὅποσον ἡ μεγίστη εὐφυΐα καὶ δεξιότης εἰς μάτην ἀντιπαλαίουςι πρὸς τὴν ἀκαταμάχητον ἰσὺν πραγμάτων φορὰν. Καὶ τοῦτο μὲν συμβαίνει πολλάκις ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲ συνέβη καὶ ἕτερόν τι. Ὁ πρίγκιψ Μέττερνιχ δὲν ἠθέλησε ποτὲ μέχρι τοῦ 1829 νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ματαιοπονεῖ, ἀλλ' ὅσῳ μᾶλλον ἡττᾶτο ὑπὸ τῶν πραγμάτων τόσῳ μᾶλλον ἠξίου ὅτι νικηφορεῖ ὥστε ἐπὶ τέλους ἢ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀλληλογραφία αὐτοῦ ἀδύνατον εἶναι νὰ μὴ κινήσῃ ἐνίοτε τὸ μειδιάμα τῆς ἱστορίας. Ἐλάβομεν ἤδη ἀφορμὴν νὰ ἐξηγήσωμεν ὅποσον ὀλίγον δίκαιον εἶχον ὅτε ὁ πρίγκιψ Μέττερνιχ καὶ ὁ Πυλάδης αὐτοῦ Γέντζ νὰ θριαμβεύουσιν ἐπὶ τῇ ἐπιστολῇ ἣν ὁ Καποδίστριας ἔγραψεν ἅμα ἐκτραγείσης τῆς ἐπαναστάσεως πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην ἐπ' ὀνόματι τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας. Τὰ αὐτὰ ἐπινίκια θέλομεν ἶδει αὐτοὺς ἔχοντας μέχρι τοῦ 1829, καίπερ ἀδιακόπως ὑπὸ τῶν γινομένων διαψευδομένους. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Φραγκῖσκος ἀπαντῶν εἰς τὴν ἀπὸ 29 Ἰουνίου (11 Ἰουλίου) 1821 προμνημονευθεῖσαν πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν τοῦ τῆς Ρωσίας αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, καὶ γράφων διὰ μακρῶν ἐκ Σαλτσβούργου τῇ 10/22 Αὐγούστου ἔλεγεν ἐπὶ τέλους ὅτι «ἡ ψυχὴ αὐτοῦ δὲν θέλει ἡσυχάσει, ἐὰν δὲν προᾶξῃ ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ἀποτρέψῃ τὸν μεταξὺ Ρωσίας καὶ Πύλης πόλεμον». Συγχρόνως δ' ἐπεχείρησε νὰ περιστείλῃ τὸ φιλελληνικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐξεργάγῃ ἐκ πρώτης ἀφετηρίας εἰς πᾶσαν τὴν Γερμανίαν. Τρόντι οἱ μὲν λόγιοι συνηγόρουν ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, προϋσταμένου τοῦ ἀγαθοῦ Θεοφίλου· ἔρανοι δὲ χρηματικοὶ ἐγίνοντο πολλαχοῦ καὶ ἀνδρῶν στρατολογίαι· τὸ δ' ἔτι σπουδαιότερον καὶ ὀχληρότερον τῇ Αὐστρίᾳ, ἅπασα ἡ κίνησις αὕτη ἀναφανδὸν ἐπροστατεύετο ὑπὸ τοῦ βασιλόπαιδος διαδόχου τῆς Βαυαρίας (τοῦ μετέπειτα βασιλέως Λουδοβίκου, πατρὸς δὲ τοῦ πρώτου ἡμῶν βασιλέως Ὁθωνος), καὶ ὑπὸ τοῦ

οὗτο μὲν συμβαίνει πολλάκις ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲ συνέβη καὶ ἕτερόν τι. Ὁ πρίγκιψ Μέττερνιχ δὲν ἠθέλησε ποτὲ μέχρι τοῦ 1829 νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ματαιοπονεῖ, ἀλλ' ὅσῳ μᾶλλον ἡττᾶτο ὑπὸ τῶν πραγμάτων τόσῳ μᾶλλον ἠξίου ὅτι νικηφορεῖ ὥστε ἐπὶ τέλους ἢ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀλληλογραφία αὐτοῦ ἀδύνατον εἶναι νὰ μὴ κινήσῃ ἐνίοτε τὸ μειδιάμα τῆς ἱστορίας. Ἐλάβο-

βασιλέως τῆς Βυρτεμβέργης. Ὅθεν ἐπιτίμησις δοιμυτάτῃ ἀπηυθύνθη πρὸς τοὺς ἐστεμμένους ἐκείνους ἡμῶν φίλους. Ἄλλ' οὔτε ἡ ἐπιτίμησις παρεκώλυσε τοὺς Γερμανοὺς, μεγάλους καὶ μικροὺς, νὰ λέγωσι καὶ νὰ πράττωσιν ὑπὲρ ἡμῶν πολλὰ οὔτε αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου ἡλλοίωσαν οὐσιωδῶς τὰς διαθέσεις τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου. Ὁ πόλεμος

μεταξὺ Ρωσίας καὶ Πύλης ἀνεστάλη τφόντι· ἡ δὲ Ρωσία τῷ 1822 ἀδιακόπως ὑποχωροῦσα κατήντησεν ἐν Οὐηρῶνι εἰς τὰς ἀνωδύνους ἐκείνας προτάσεις εἰς αἷς τοσοῦτον ἐπεκράτησε πρώτη ἡ Αὐστρία. Ἐπειτα ὅμως πάλιν τῷ 1823 καὶ τῷ 1824 ἡ Ρωσία ἀνακύπτουσα καθυπέβαλε σχέδιον δι' οὗ οὐ μόνον ἀντικρὺς ἀνετρέποντο τὰ ἐν τῇ Ἀνατολῇ καθεστῶτα ἀλλὰ καὶ ἡ βία ἐζητεῖτο ἐπέμβασις, ὃ ἐστὶν ὁ πόλεμος. Τότε ὁ πρίγκιψ Μέττερνιχ ἐσοφίσθη νὰ οὐδετερώσῃ τὰς ἐνεργείας τῆς Ρωσίας δι' ἑτέρου ἐπιχειρήματος. Ἐπειδὴ ἡ Ρωσία δὲν ἐπρότεινε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ εἰλικρινέστατα μάλιστα ἔλεγεν ὅτι δὲν ἤθελε ποτὲ συγκα-

Μέττερνιχ

τανεύσει εἰς αὐτήν, ὃ ἐν Πετροπόλει ἀντιπρόσωπος τοῦ πρίγκιπος Μέττερνιχ, κόμης Λεβζέλτερν εἶπε ρητῶς εἰς τὰς διαπραγματεύσεις ἐκείνας ὅτι ἡ αὐλὴ αὐτοῦ οὐδέποτε θέλει συναίνεσει εἰς τὴν πρότασιν τοῦ νὰ καταναγκασθῇ διὰ τῆς βίας ἢ θέλησις τῆς Πύλης, ὅτι ὁ πόλεμος οὗτος δύναται νὰ ἐπαγάγῃ ἀνυπολογίστους συνεπείας καὶ μεταβολάς, καὶ ὅτι τὸ καθ' ἑαυτὸν «προτιμᾷ νὰ πηδήσῃ διὰ μιᾶς τὸν χάνδακα καὶ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, ἣτις ἤθελε προλάβει πολλὰς μείζονας συμφοράς». Κατὰ τὴν ἔκθεσιν ἦν περὶ τούτου ὑπέβαλεν εἰς Βιέννην ὁ πρέσβυς οὗτος, ὁ μὲν κόμης Νεσελρόδε, ὁ τῆς Ρωσίας ὑπουργός, ἤκουσε μετ' ἀπορίας τὴν τοιαύτην τοῦ αὐστριακοῦ πρότασιν ὃ δὲ τῆς Γαλλίας πρέσβυς εἶπεν «ὅτι ἀναγνωρίζει ὡς μέγα κακὸν τὴν παραδοχὴν τῆς ἀρχῆς τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅτι μόνον προζευμένου μεταξὺ δύο κακῶν, ἔνθεν μὲν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος ἔνθεν δὲ τῆς ἀναποδράστου ἀνάγκης τοῦ πολέμου, προτιμᾷ, ἵνα ἀποφύγῃ τὰ ἐπικίνδυνα τοῦ πολέμου τούτου ἀποτελέσματα, τὴν ἄλλην ἀνάγκην, ἣτις ἤθελε φέρει εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς τῶν Ἑλλήνων ἀνεξαρτησίας». Ἐν ἄλλαις λέξεσιν αἱ δυνάμεις ἐφοβοῦντο πρὸ πάντων τὸν ρωσικὸν πόλεμον, καθὼ δυνάμειον νὰ συνεπαγάγῃ τὴν ἀνατροπὴν ὀλοκλήρου τῆς Τουρκίας· ἵνα ἀποφύγῃσι δὲ τὸ μέγα

τοῦτο κακόν, ἐφαίνοντο ἔκτοτε προτιμῶσαι τὴν ἄμεσον τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας ἀναγνώρισιν. Καὶ ἡ μὲν Γαλλία εἰλικρινῶς ὁ δὲ πρίγκιψ Μέττερνιχ ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ ὅτι ἡ Ρωσία, ἣτις τότε δὲν ἠθέλει τὴν ἀνεξαρτησίαν ταύτην, θέλει ὀπισθοδρομήσει. Δὲν ὀπισθοδρομήσῃ δέ, καὶ τῇ 23 Μαρτίου (4 Ἀπριλίου) 1826 ὑπέγραψεν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς Ἀγγλίας τὸ πρῶτον περὶ Ἑλλάδος πρωτόκολλον, δι' οὗ, ὅσον καὶ ἂν ὑπεβάλλετο ἡ Ἑλλὰς εἰς τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Πύλης, ἀνετρέπετο ὅμως οὐσιωδῶς τὸ τῆς Ἀνατολῆς καθεστώς⁽¹⁾. Οὐδὲν ἦττον ὁ πρίγκιψ Μέττερνιχ διὰ τῆς ἀπὸ 7/19 Μαΐου 1826 ἰδιαιτέρας αὐτοῦ ἐπιστολῆς πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν του βαρῶνον Ὅττενφελς ἐβεβαίουν ὅτι τὸ πρωτόκολλον ἐκεῖνο εἶναι «ἔργον ἀσθενέστατον καὶ γελοιωδέστατον, τὸ δὲ ἀποτέλεσμα αὐτοῦ θέλει εἶναι *τίποτε* (une œuvre pleine de faiblesse et de ridicule. Le résultat de la besogne sera rien du tout). Καὶ μὴ ἀρκούμενος εἰς ταῦτα ἐβεβαίουν ὅτι ὁ Στράτφορντ Κάννιγγ ἀπέτυχεν ἐν Ὑδρᾷ, ἀπέτυχεν ἐν Κωνσταντινουπόλει· ὅτι ἐν Λονδίνῳ εἶναι δυσηρεστήμενοι διὰ τὴν ἄκαιρον δημοσίευσιν τοῦ πρωτοκόλλου· ὅτι ἐν ἐνὶ λόγῳ ὅλος ὁ κόσμος εἶναι δυσηρεστήμενος, ὅπερ συμβαίνει εἰς τὰς διπλωματικὰς ἀνοησίας, καθὼς καὶ εἰς ὅλας τὰς ἀνοησίας. Ἀλλὰ τὰ πράγματα προχωροῦσιν ἔτι μᾶλλον. Ὑπογράφεται ἡ ἀπὸ 24 Ἰουνίου (6 Ἰουλίου) 1827 συνθήκη, δι' ἣς καὶ ἡ Γαλλία ἀπεδέχθη τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐν ἔτει 1826 πρωτοκόλλου· ἄλλο πρακτικώτερον, αἱ τρεῖς σύμμαχοι δυνάμεις καταστρέφουσι τὸν τουρκοαιγυπτιακὸν στόλον ἐν Πύλῳ· ἄλλο ἔτι πρακτικώτερον, ἐπέρχεται ἡ σῶτειρα στρατεία τῶν Γάλλων ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον· τὸ δὲ πάντων δεινότερον διὰ τὴν Αὐστρίαν, ἤρχισε τελευταῖον ὁ ἐπὶ τὸσαῦτα ἔτη ἀναβληθεὶς ρωσοτουρκικὸς πόλεμος· ποικίλαι δὲ καὶ ἄλλαι περιστάσεις προαναγγέλλουσι τὴν πλήρη τῆς Ἑλλάδος ἀνεξαρτησίαν. Ἀλλ' ὁ πρίγκιψ Μέττερνιχ θριαμβεύει πάντοτε καὶ ἐν τῷ ἐγγράφῳ αὐτοῦ ἀπὸ 25 Νοεμβρίου (10 Δεκεμβρίου) 1828 πρὸς τὸν βαρῶνον Ὅττενφελς γράφει· «Ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἀπεφάσισεν ὅτι τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος δὲν θέλουσιν ὑπερβῇ τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου. Ἡ ἰδέα τῆς ἐντελοῦς ἀνεξαρτησίας Ἑλλάδος τινὸς ὀριστικῶς ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας. Δὲν πρόκειται εἰμὴ περὶ κοινοτικῶν τινῶν θεσμῶν, τοὺς ὁποίους ἡ Πύλη ἠμπορεῖ νὰ ἀποδεχθῇ ὡς ἐντελῶς δι' αὐτὴν ἀσημάντους, τὸσφ μᾶλλον ὅσφ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐυδοκιμήσωσιν ἐν Πελοποννήσῳ». Ἀλλὰ τρεῖς μόνον παρῆλθον μῆνες μετὰ τοὺς νικητηρίους τούτους παιᾶνας τοῦ πρίγκιπος Μέττερνιχ, καὶ τὸ ἀπὸ 10/22 Μαρτίου 1829 πρωτόκολλον τῶν τριῶν δυνάμεων ἀπεφαίνεται ὅτι τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος ἀρχόμενα ἀπὸ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου θέλουσιν ἀπολήγει εἰς τὸν Ἀμβρακικόν· μετὰ ἑξ δὲ μῆνας ἡ Ρωσία διὰ τοῦ ἄρθρου 10 τῆς ἀπὸ 2 14 Σεπτεμβρίου εἰρήνης αὐτῆς μετὰ τῆς Πύλης καθιγάγαζε ταύτην ν' ἀποδεχθῇ τοὺς ὅρους τοῦ προεξηρημένου πρωτοκόλλου. Τότε δέ, ἀλλὰ τότε μόνον, ἠναγκάσθη ὁ πρίγκιψ Μέττερνιχ νὰ ὁμολογήσῃ ἑαυτὸν ἡττηθέντα· καὶ πάλιν ὅμως κολᾷζων τὴν ἦτταν ἐβεβαίουν διὰ τῆς ἀπὸ 25 Αὐγούστου (6 Σεπτεμβρίου)

(1) Τοῦτο ἐποίει ὁ *Μέττερνιχος* ἀπλῶς πρὸς ἐκφύβησιν τοῦ τσάρου, οὗτινος ἐνόει τὴν πρὸς ἐντελὴ ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος ἀποστραφῆν. Ἡ περὶ ἀναγνώρισεως ἀνεξαρτησίας γνώμη τῆς αὐστριακῆς πολιτικῆς πέρα τῆς ἀπειλῆς οὐδὲν περιεῖχε πρακτικῶς λογικόν. Διότι ἡ πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ πολέμου δῆθεν γεννησομένη αὕτη ἀναγνώρισις πῶς ἡδύνατο νὰ λάβῃ πολιτικὴν ὑπόστασιν ἄνευ συναισθήσεως τῆς Πύλης, ἡ δὲ Πύλη ἡ μὴ θέλουσα νὰ συζητήσῃ καὶ περὶ αὐτονομίας περιορισμένης πῶς ἡδύνατο ν' ἀναγνώρισῃ ἐντελὴ ἀνεξαρτησίαν χωρὶς ν' ἀναγκασθῇ πρὸς τοῦτο διὰ πολέμου; Ὡς πρὸς τοῦτο ἡ ἀναγνώρισις ἀνεξαρτησίας ἡδύνατο μᾶλλον νὰ προκαλέσῃ τὸν πόλεμον. Ἀλλ' ὁ *Μέττερνιχος* οὐδαμῶς περὶ τούτου ἀνισχύει, διότι ἐνόει ὅτι ἡ πρότασις αὐτοῦ ἦν θνησιγενὴς μόνον προορισμὸν ἔχουσα τὴν ἐκφύβησιν τῆς Ρωσίας καὶ ὑπὸ ταύτης μέλλουσα ν' ἀπορριφθῇ.

ἐπιστολῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐν Λονδίνῳ πρέσβυν πρίγκιπα Ἑστερχάζου ὅτι «ἰδοὺ τελευταῖον ἐφθάσαμεν εἰς τὸ σημεῖον ὅπερ αἱ εὐχαὶ ἡμῶν πρὸ τοσοῦτου χρόνου ἐπεκαλοῦντο· ἰδοὺ ἐγγίζομεν εἰς τὴν ὀριστικὴν λύσιν τῆς ἀνατολικῆς ὑποθέσεως».

Δὲν θέλομεν ὁμιλήσει περὶ τῆς Πρωσίας, ἥτις οὔτε μέγα ἀξίωμα εἶχε τότε οὔτε ἄμεσα ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ σπουδαῖα συμφέροντα· ὥστε δι' ἀμφοτέρους τούτους τοὺς λόγους ἥκιστα ἐπενήργησεν εἰς τὴν τύχην ἡμῶν. Ἀλλὰ καὶ τῆς Γαλλίας ἡ πολιτικὴ οὐδένα ἔσχεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον αὐτοτελή καὶ ὀριστικὸν χαρακτῆρα. Ἐφ' ὅσον αἱ δυτικαὶ δυνάμεις ἐνήργουν ἐκ συμφώνου κατὰ τῆς Ρωσίας, παρηκολούθησεν αὐτάς καὶ ἡ Γαλλία. Τῷ 1824 καὶ τῷ 1825 ὑπέβαλε καὶ αὐτή, ὅπως ἡ Ρωσία, ὅπως ἡ Ἀγγλία, προτάσεις τινὰς μεσολαβήσεως ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ἔπειτα ὑπενδίδουσα ἔτι εἰς τὰς εἰσηγήσεις τοῦ πρίγκιπος Μέντερνιχ καὶ εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν πρὸς τὸν Μεχμέτ Ἀλὴν ἰδιαζουσῶν αὐτῆς σχέσεων ἀφῆκεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Ρωσίαν τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ ἐν ἔτει 1826 ὑπογραφέντος πρωτοκόλλου. Τότε δὲ μόνον ἐχωρίσθη ὀριστικῶς ἀπὸ τῆς Αὐστρίας καὶ μετ' οὐ πολὺ μετέσχεν ἐπισήμως καὶ ὀριστικῶς τῆς συνθήκης τοῦ 1827. Ὁ γενναῖος τῆς Γαλλίας φιλελληνισμὸς παρέσχεν εἰς τὴν ἐπανάστασιν λαμπροτάτης ὑπηρεσίας· ἐταιρεῖαι, χρηματικαὶ συνδρομαί, εὐγλωττοὶ ἐν τῷ τύπῳ καὶ ἐν ταῖς βουλαῖς συνηγορία, τὰ πάντα ἐπεδαφιλευθήσαν εἰς ἡμᾶς ὑπὸ τῆς μεγαλοφροσύνης τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους· πᾶσαι αἱ πολιτικαὶ μερίδες, αἱ τοσοῦτον ἀντίθεται πρὸς ἀλλήλας ἐν τοῖς ἐσωτερικοῖς αὐτῶν πράγμασι, προέτειναν ἀλλήλαις τὴν δεξιὰν ὅταν ὁ λόγος ἦτο περὶ Ἑλλάδος· οἱ Chateaubriand, οἱ La Rochefoucauld, οἱ Noailles, οἱ Fitz James, οἱ Sainte Hilaire, οἱ d'Harcourt, οἱ Dalberg ὡμοφρόνησαν πρὸς τοὺς Laffitte καὶ τοὺς Benjamin Constant· καὶ τὸ οὐδὲν ἦττον ἐπιβάλλον ἡμῖν ἀνεξάλειπτον εὐγνωμοσύνην, πολλοὶ Γάλλοι ἀνέμιξαν εἰς τὰ πεδία καὶ τὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος τὸ αἷμα αὐτῶν μετὰ τοῦ ἐλληνικοῦ αἵματος, καὶ Γάλλος ὑπῆρξεν ὁ μόνος σπουδαῖος τοῦ ἐλληνικοῦ τακτικοῦ ἰδρυτῆς καὶ ὁδηγός, ὁ αἰοιδιμος στρατηγὸς Φαβιέρος. Ἀλλ' ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις, ἔχουσα ὅπως οὖν ἀντιφατικὰ ἐν τῇ Ἀνατολῇ συμφέροντα ἀμύφεταιλαντεύετο ἐν ταῖς πολιτικαῖς αὐτῆς ἐνεργείαις. Ἐνῷ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ναυτικῶν αὐτῆς δυνάμεων τοσοῦτο συμπαθεῖς ἀνεδείκνυντο πρὸς τὸν ἐλληνικὸν ἀγῶνα, ἐνῷ τοσοῦτοι γάλλοι φιλέλληνες προσήρχοντο πρὸς ἡμᾶς, συγχρόνως πολυάριθμοι γάλλοι ἀξιωματικοὶ ὑπηρετοῦντες ἐν τῷ ναυτικῷ καὶ τῷ πεζῷ στρατῷ τοῦ Ἰβραήμ πασᾶ, ὠδήγουν τὰς κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν δυνάμεις αὐτοῦ. Μήπως ἐν αὐτῇ τῇ παραμονῇ τῆς ἐν Πύλῳ ναυμαχίας ὁ ναύαρχος Δερινὺ δὲν ἠναγκάσθη νὰ προσκαλέσῃ τοὺς γάλλους ἀξιωματικούς ὅσοι ὑπῆρξον ἐν τῷ αἰγυπτιακῷ στόλῳ νὰ ἀποσυρθῶσιν, ἵνα μὴ εὐρεθῶσιν εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ πυροβολήσωσι κατὰ τῆς γαλλικῆς σημαίας; Ἐν γένει δὲ ἡ Γαλλία ἐπεζητεῖ τότε τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἐπιρροῆς αὐτῆς ἅμα μὲν ἐν Αἰγύπτῳ ἅμα δὲ ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἐπιδιώκουσα ταυτοχρόνως δύο σκοπούς, οἵτινες, ὅπως εἶχον κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου τὰ πράγματα, ἀντεμάχοντο πρὸς ἀλλήλους, οὐδένα ἔξ αὐτῶν ἠδύνατο καθ' ὁλοκληρίαν νὰ ἐπιτύχῃ. Ὅτε περὶ τὰ τέλη τοῦ 1825 ὁ ναύαρχος Δερινὺ ἔγραφε πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν τῆς Γαλλίας κόμητα Γκιγεμινὸ ὅτι κατὰ τὴν προσωπικὴν του γνώμην ἀνάγκη ἦτο νὰ χωρισθῇ ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ τῆς Τουρκίας, ἔστω καὶ διατηρούσης τῆς τελευταίας ταύτης ἐπικυριαρχίαν τινά, ὁ πρέσβυς ἀπεκρίνετο τῇ 27 Νοεμβρίου ὡς ἑξῆς· «Μωρία ἦθελεν εἶναι ἐκ μέρους ἡμῶν ν' ἀντιταχθῶμεν εἰς τὰ βουλευτάματα τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ. Ἡ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὑπόληψις ἡμῶν ἀπαιτεῖ νὰ διατηρήσωμεν τὰς φιλικὰς ἡμῶν πρὸς αὐτὸν σχέσεις. Ἀλλως θέλομεν αὐθις ἐκτεθῇ εἰς τὸ ν' ἀκούσωμεν αὐτὸν λέγοντα ὅτι γαλλικὴ πολιτικὴ καὶ

ἄλλοπρόσαλλος πολιτικὴ εἶναι συνώνυμα». Μετ' ὀλίγον δὲ θέλομεν ἰδεῖ ὅποσον παλιμ-
βούλως ἐπολιτεύθη ἡ Γαλλία καὶ ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἀναγορεύσεως τοῦ δυνάστη Νε-
μοῦρ ὡς βασιλέως τῆς Ἑλλάδος. Βεβαίως ἀπὸ τοῦ 1827 καὶ ἐφεξῆς ἀνεδείχθη πολυειδῶς
καὶ πολυτρόπως εὐεργετικωτάτη πρὸς ἡμᾶς· ἀλλὰ κατὰ τὰ πρῶτα 6 ἔτη διὰ τὴν σφόδρα
διφορουμένην αὐτῆς πολιτείαν αἱ δύο ἄλλαι δυνάμεις, ἡ Ρωσία καὶ μάλιστα ἡ Ἀγγλία,
καθυπερέτρησαν αὐτῆς ἐν τῇ ἐπιρροῇ ἣν ἤσκησαν ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν πραγμάτων.

Τῷ ὅντι ὅπως ἡ Ρωσία, καὶ μᾶλλον ἢ ἡ Ρωσία, ἡ Ἀγγλία ἐπολιτεύθη ἀνέ-
καθεν ἐν τῇ Ἀνατολῇ καθ' ὥρισμένον τι σύστημα, τὸ ὅποιον, ὅσον καὶ ἂν κατ' ἐπι-
φάνειαν ἐτροπολογήθη πολλάκις, κατ' οὐσίαν ὅμως ἔμενε πάντοτε τὸ αὐτό. Ἐνῶ ἡ Ρω-
σία ἔτεινεν ἀδιαλείπτως εἰς τὸν βαθμιαῖον ἀκρωτηριασμὸν τοῦ ὀσμανικοῦ κράτους, εἴτε
ἵνα ἰδιοποιηθῇ τινὰς τῶν ἐπαρχιῶν του εἴτε ἵνα ἐξασθενήσῃ αὐτὸ διὰ τοῦ κατα-
κερματισμοῦ, ἡ Ἀγγλία ἐπρέσβευεν αἰείποτε τὴν ἀκεραιότητα τοῦ κράτους τούτου.
Τούτου ἕνεκα μετὰ δεινῆς δυσαρεσκείας εἶδεν ἐκτραγεῖσαν τὴν ἐλληνικὴν ἐπανάστα-
σιν· τούτου ἕνεκα ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπρόσωπος αὐτῆς λόρδος Στράγκφορντ
ἐπολιτεύθη πρὸς αὐτὴν τῇ ἀληθείᾳ οὐδὲν ἥττον ἀποτόμως ἢ ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Αὐ-
στρίας, ἵσως δὲ καὶ ἀποτομωτέρόν τι αὐτοῦ· τούτου ἕνεκα κατὰ τὰ πρῶτα τρία
ἔτη ἀντετάχθη εἰς ὅλας τὰ περὶ τοιαύτης ἢ τοιαύτης ἐπεμβάσεως προτάσεις καὶ εἰση-
γήσεις τῆς Ρωσίας· τούτου ἕνεκα αἱ ἐν τῇ Ἑπτανήσῳ αὐτῆς ἀρχαὶ ἀνεδείχθησαν
πολεμιώταται εἰς τὸν ἐλληνικὸν ἀγῶνα, ἀπὸ τῆς προγραφῆς ἣν ἐξέδωκαν τῇ 6/18 Ἰου-
λίου 1821 καθ' ὅλων τῶν Ἰονίων ὅσοι ἔδραμον ἵνα κοινωνήσωσι τοῦ κατὰ τῶν Τούρ-
κων πολέμου μέχρι τῆς περιφύμῃ ἀπὸ 20 Δεκεμβρίου 1823 προκηρύξεως τοῦ σιρ Θωμᾶ
Μαίτλανδ, δι' ἧς ἐστιγματίζε «μίαν ἀπάνθρωπον παραβίαν τῆς Ἰονικῆς γῆς ἀπὸ
μέρους τινῶν ἀρματωμένων πλοίων, τὰ ὅποια φαίνεται νὰ ἦσαν ὑπὸ τὰς ὁδηγίας ἑνὸς
ὑποκειμένου καλουμένου πρίγκιπ Μαυροκορδάτος»· καὶ τούτου ἕνεκα ἐπὶ πᾶσιν αἱ ἀρχαὶ
τῆς Ἰονίου πολιτείας, ἐνῶ ἐκήρυττον αὐστηρὰν οὐδετερότητα, ἐδέχοντο μὲν εἰς Ζάκυν-
θον καταφεύγοντα τὸν ὀσμανικὸν στόλον ἀπέκρουον δὲ ἐκ τῶν λιμένων αὐτῶν πᾶν
ἐλληνικὸν πλοῖον καὶ οὐ μόνον ἐκ τῶν λιμένων αὐτῶν ἀλλ' ἐνίοτε καὶ ἐκ τῆς περὶ τὰς
νήσους θαλάσσης. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ ἤρχισεν ὑφισταμένη
κατὰ μικρὸν οὐσιώδεις τροπολογίας. Ἐλάβομεν ἀφορμὴν νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι, καίτοι
ἐπὶ πολλοὺς ἐνιαυτοὺς μὴ ἀναγνωρίσασα τὸν ὑπὸ τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως
ψηφισθέντα ναυτικὸν ἀποκλεισμόν, ἔκλειεν ὅμως τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὰς προσ-
βολὰς ὅσας ὑφίσταντο τὰ ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν σημαίαν πλοῖα, τὰ ἐπιχειροῦντα νὰ παρα-
βιάσωσι τὸν ἀποκλεισμόν. Ὁ κατὰ τὴν Ἀνατολὴν μοίραρχος αὐτῆς Ἀμιλτων
ἀπεδείχθη πρωιμώτατος ὁ εὐλικρινέστερος φίλος καὶ σύμβουλος τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους, μά-
λιστα δὲ τῶν ναυτικῶν ἡμῶν δυνάμεων. Πλεῖστοι ἐπιφανεῖς Ἀγγλοι συνέπραττον
μεθ' ἡμῶν λόγῳ τε καὶ ἔργῳ, ἐν οἷς καὶ εἷς τῶν μεγίστων ποιητῶν τοῦ πα-
ρόντος αἰῶνος, ὁ λόρδος Βύρων, ὁ ἐν αὐτῷ τῷ Μεσολογγίῳ ἀποθανὼν τῇ 7
Ἀπριλίου 1824. Ἀπὸ τοῦ προηγουμένου ἔτους 1823, περὶ τὰ τέλη τοῦ ὁποίου
ὁ Μαίτλανδ ὑπέγραφε τὴν προμνημονευθεῖσαν ὕβριστικὴν καθ' ἑνὸς τῶν λειτουργῶν
τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως διακήρυξιν, ἤρξαντο ἐν Λονδίνῳ διαπραγματεύσεις περὶ
συννομολογήσεως τοῦ πρώτου μετὰ τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως δανείου, ὅπερ καὶ
συννομολογήθη ἐν ἀρχῇ τοῦ 1824, μαρτυροῦν πρακτικώτατα τὴν πεποιθήσιν ἣν εἶχε τὸ
ἀγγλικὸν ἔθνος εἰς τὴν εὐδωσιν τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

Ἀλλ' ἐξ αὐτῶν τῶν ἀρχῶν τοῦ 1823 τὰ γεγονότα ἔλαβον ἔτι χαρακτηριστικώ-

τέραν τροπήν. Πρὸ μικροῦ τότε αὐτοκτονήσαντος τοῦ διέποντος τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα τῆς Ἀγγλίας λόρδου Καστελορὴν καὶ ἐπιτραπέντος τὴν διεξαγωγὴν αὐτῶν τοῦ Γεωργίου Κάννιγγ, ὁ νέος ὑπουργὸς ἐπραξεν εὐθὺς πολλὰ ἀνατρέποντα τὸ σύστημα τοῦ προκατόχου. Τῇ 21⁴ Φεβρουαρίου παρήγγελλε τὸν λόρδον Στράγκφορδ νὰ διακοινώσῃ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ ὅτι ἡ Ἀγγλία δὲν ἠδύνατο νὰ διατηρήσῃ τὰς προτέρας φιλικὰς πρὸς αὐτὴν σχέσεις, ἐὰν ἡ Ὑ.Πύλῃ δὲν ἐκπληρώσῃ τὰς περὶ χριστιανῶν ἐπαγγελίας αὐτῆς, καὶ προσέθετε τὴν ἀπειλὴν ὅτι θέλει καταλάβει νήσους τινὰς τοῦ Αἰγαίου. Δύο λοιπὸν δὲν παρήλθον ἔτη ἂν ᾗς ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος προέτεινε τὴν ἔνοπλον ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν ἐπέμβασιν, ἣν ἡ Ἀγγλία τοσοῦτον ἐντόνως, ὅπως καὶ αἱ ἄλλαι δυνάμεις, ἀπέκρουσε, καὶ νῦν, αὐτὴ ἡ Ἀγγλία ἠπεῖλει ἀπ' εὐθείας τὴν Τουρκίαν δι' ἐνόπλου ἐπεμβάσεως. Ἡ ἀπειλὴ δὲν ἐξετελέσθη. Προδήλως ὅμως ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ ἐξηκολούθησεν ἔκτοτε σπουδαιότατα τροπολογουμένη. Ὁ λόρδος Στράγκφορδ, αὐτὸς ὁ λόρδος

Ὁ λόρδος Βύρων, φέρων ἑλληνικὴν ἐνδυμασίαν

Στράγκφορδ, ἔγραφεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὸν πρίγκιπα Μέντερνιχ τῇ 19¹ Ἰουνίου 1824· « πρόκειται νὰ ἐπιληφθῶμεν ἐνὸς τῶν σπουδαιοτέρων καὶ δυσχερεστέρων ζητημάτων ἐξ ὧν ἡ διπλωματία διεπραγματεύθη ποτέ », ἦτοι τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος. Τῇ 25 Αὐγούστου ὁ νέος λόρδος ἀρμοστής τῆς Ἰονίου πολιτείας Φρειδερίκος Ἄδαμ, ἀπαιτῶν τὴν ἀνάκλησιν τῆς ἀπὸ 27 Μαΐου διακηρύξεως τῆς ἑλληνικῆς διοικήσεως (δι' ἣς αὕτη εἶχε χαρακτηρίσει ὡς μὴ οὐδέτερα πάντα τὰ εὐρωπαϊκὰ πλοῖα ὅσα ἦθελον ὑπηρετεῖ τὴν τουρκικὴν κυβερνήσιν ὡς σκευαγωγὰ), ὁμίλει περὶ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ὡς περὶ κυβερνήσεως ὑφισταμένης, ἐνῷ ὁ προκάτοχος αὐτοῦ ἐβεβαίον πάντοτε ὅτι « ἀγνοεῖ παντάπασιν ἂν ὑπάρχει προσωρινὴ κυβερνήσις τῆς Ἑλλάδος ». Τῇ 19 Νοεμβρίου αὐτὸς ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ὁ Γεώργιος Κάννιγγ, ἀπεκρίνετο εἰς τὴν ἀπὸ 12/24 Αὐγούστου πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως καὶ διαρρήδην ἀνεγνώριζε τὴν κυβερνήσιν ταύτην. Εἶχον δὲ ἀρχίσει ἀπὸ τῶν πρώτων μηνῶν τοῦ ἔτους τούτου ἐν Πετροπόλει αἱ μεταξὺ Ρωσίας καὶ τῶν τεσσάρων συμμάχων αὐτῆς Δυνάμεων διαπραγματεύσεις ἐπὶ τοῦ προμνημονευθέντος περὶ ἰδρύσεως ἡγεμονιῶν ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις ὑπομνήματος, ὅτε « περιστάσις ὁλεθρία ἅμα καὶ

ἀπροσδόκητος μετέβαλεν αἴφνης τὴν ὄψιν τῶν πραγμάτων», καθάπερ ἔλεγεν ὁ πρίγκιψ Μέντερνιχ ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐκθέσει ἣν συνέταξε περὶ τῆς ὑποθέσεως τῆς Ἀνατολῆς μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου. «Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις, ἐξακολουθεῖ ὁ πρίγκιψ, ἥτις κατὰ τὰ πρῶτα τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἔτι ἐβάδιζε πάντοτε συμφῶνως πρὸς τὰς ἡπειρωτικὰς αὐλὰς· ἥτις καὶ μετὰ τὴν μεταβολὴν τοῦ ὑπουργείου (ἦτοι τὴν εἰς τὰ πράγματα ἀνάρρησιν τοῦ Γεωργίου Κάννιγγ) δὲν εἶχεν οὔτε ἀνακαλέσει οὔτε τροπολογίσει οὐσιωδῶς τὰς ὁδηγίας καθ' ἃς ἐνῆργει ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ ἀντιπρόσωπος αὐτῆς, ἥτις τελευταῖον ὑπεχρεώθη ρητῶς νὰ συμπτῶσιν εἰς τὰς ἐν Πετροπόλει διαπραγματεύσεις, ἀπεφάνετο εἰς τὰς συμμάχους δυνάμεις ὅτι λόγοι σιγηζόμενοι ἐν μέρει εἰς τὰς ἰδίας αὐτῆς μετὰ τῶν χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς σχέσεις, ἐν μέρει εἰς τὴν δυσκολίαν τοῦ νὰ ἐπιτευχθῇ ἐν τῷ παρόντι συνδιαλλαγὴ μετὰ τῆς Πύλης καὶ τῶν ἐπαναστατῶν, παρεκώλυον αὐτὴν τοῦ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὰς διαπραγματεύσεις ἐκεῖνας». Ἀλλ' ἂν ὁ Κάννιγγ ἀπεχώρησεν ἀπὸ τῶν διαπραγματεύσεων τούτων δὲν ἐγκατέλιπε τὰ τῆς Ἑλλάδος πράγματα, πολλοῦ γε δεῖ. Τῇ 13/25 Μαρτίου 1825 ἀνεγνώρισε τοὺς ἐλληνικοὺς ἀποκλεισμούς, διέταξε τὰς ἀρχὰς τῆς Ἰονίου πολιτείας νὰ προσφέρωνται πρὸς ἡμᾶς ὡς πρὸς ἐμπόλεμον δύναμιν καὶ ἐπέτρεπεν ὥστε ἡ νῆσος Κάλαιος νὰ δέχεται τοὺς ἑλληνας πρόσφυγας. Τῇ 17/29 Ἀπριλίου ἐπετίμα αὐστηρῶς τὴν διαγωγὴν ἀγγλῶν τινῶν ὑπηκόων καὶ ἰδίως τοῦ προξένου Γρίην, οἵτινες ἐβοήθησαν τοὺς Τούρκους παραβιάζοντες τὸν ἐλληνικὸν ἀποκλεισμόν. Ἐνῷ δὲ διὰ τῆς ἀποχωρήσεως αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἐν Πετροπόλει διαπραγματεύσεων καὶ διὰ τὸν μετ' οὐ πολὺ ἐπελθόντα θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου παρέλυσαν αἱ διαπραγματεύσεις ἐκεῖναι, ἐφαίνεται δὲ ὅπως ἐγκαταλειφθεῖσα ἡ Ἑλλάς, ὁ Κάννιγγ ἀρπιάσας τὴν στιγμὴν ἐκείνην τῆς κοινῆς ἀδρανείας ἀναλαμβάνει αὐτὸς τὴν πρωτοβουλίαν νέας ἐπεμβάσεως καὶ πέμψας ἐπὶ τούτῳ ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ⁽¹⁾ παρὰ τῷ νέῳ αὐτοκράτορι Νικολάῳ ἐπιτυχάνει τὴν σύνταξιν τῆς πρώτης σπουδαίας ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος πράξεως τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, ἦτοι τοῦ ἀπὸ 23 Μαρτίου (4 Ἀπριλίου) 1826 πρωτοκόλλου. Ἀλλ' ὅσον σπουδαία καὶ ἂν ὑπῆρξεν ἡ πράξις αὕτη οὐδὲν ὥριζε περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἔδει νὰ καταναγκασθῇ ἡ Ὑ. Πύλη εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων μεσολαβήσεως τῶν δύο δυνάμεων. Τὸ ἄρθρον 3 ἔλεγε μόνον ὅτι ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως τῆς ὁσμανικῆς Πύλης αἱ δυνάμεις θέλουσι μεταχειρισθῇ πᾶσαν τὴν ἐπιρροήν αὐτῶν πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς συνδιαλλαγῆς μετὰ τῶν δύο διαμαχομένων. Ἦτο δὲ πρόδηλον ὅτι δι' ἀπλῆς τῆς παρὰ τῇ Πύλῃ ἐπιρροῆς αὐτῶν οὐδὲν ἔμελλον νὰ κατορθώσωσιν· ὅθεν ἤρχισαν μετ' ὀλίγον διαπραγματεύσεις, ὧν μετέσχεν ἤδη καὶ ἡ Γαλλία (ἡ ἀποδεξαμένη τὸ πρωτόκολλον διὰ τῆς ἀπὸ 26 Νοεμβρίου (8 Δεκεμβρίου) 1826 διακοινώσεως τοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ βαρὼν Δαμὰς πρὸς τὸν ἐν Παρισίοις πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας λόρδον Γρένβιλλ) περὶ τῶν πρακτικωτέρων πρὸς εἰρηνοποίησιν μέσων, διαπραγματεύσεις ἀπολήξασαι εἰς τὴν ἐν Λονδίνῳ ὑπογραφεῖσαν τῇ 6 Ἰουλίου 1827 συνθήκην, ἥς τὸ πρῶτον ἄρθρον ὥριζεν ὅτι θέλει ἀπαιτηθῇ ἀμέσως ἀναχωρῇ ὅπλων μετὰ τῶν δύο διαμαχομένων μερῶν⁽²⁾.

(1) Ὁ ἀντιπρόσωπος οὗτος ἦν ὁ περίφημος ἄγγλος στρατηγὸς καὶ πολιτικὸς ἀνὴρ, ὁ νικητὴς τοῦ Ναπολέοντος Α' ἐν Οὐατερλόφ, *Οὐέλλινγκτων*.

(2) Ἀκριβῶς τὸ κυριώτατον μέρος τῆς συνθήκης τῆς 2/46 Ἰουλίου συνίστατο ἐν τῷ μυστικῷ ἄρθρῳ, ἐν ᾧ καθορίζοντο αἱ ἐπισυνημμένα τῇ συνθήκῃ ὁδηγίαι αἱ δοθησόμεναι εἰς τοὺς ἐν Κων) πόλει πρέσβεις τῶν τριῶν συμμάχων Αὐλῶν καὶ εἰς τοὺς στολάρχους τῶν ἐν τῇ Αἰγαίῳ πελάγει ναυτικῶν μοιρῶν τῶν τριῶν δυνάμεων (ἡ ἐν τῷ κειμένῳ τῆς συνθήκης παράλειψις τῶν λεπτομερειῶν

‘Αλλ’ ἐὰν τὰ δύο μέρη, καὶ ἰδίως ἡ Ὑ. Πύλη, δὲν ἐπέιθοντο νὰ καταθέσωσι τὰ ὅπλα, τί ἔμελλε γενέσθαι; Περὶ τούτου οὐδ’ ἡ συνθήκη τῆς 6 Ἰουλίου ὥριζέ τι, ὁ δὲ ἄγγλος ναύαρχος Κόδριγκτων, ὁ ἐπιτραπείς νὰ ἀπαιτήσῃ τὴν ἀναχωρῆν ταύτην τῇ συμπράξει τῶν ναυάρχων τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσίας, προβλέπων τὴν ἄρνησιν τοῦ Ἰβραήμ πασᾶ, ἠναγκάσθη νὰ ἐρωτήσῃ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν Στράτφορντ Κάννινγκ « τίνι τρόπῳ δύναται νὰ ἐμποδίσῃ μὲν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τοῦ νὰ ἐξακολουθήσωσι τὰς ἐχθροπραξίας, νὰ μὴ πράξῃ δέ τι ἐχθρικὸν πρὸς αὐτούς; Βεβαίως, προσέθετεν, ἡ ἔννοια τῆς τοιαύτης διαταγῆς εἶναι νὰ τοὺς ἀποκλείσω· ἀλλ’ ἐὰν οἱ Τούρκοι ἐπιχειρήσωσι νὰ βιάσωσι τὸν ἀποκλεισμὸν τὸ ἐπιχείρημα αὐτῶν δὲν πρέπει νὰ ἀναχαιτισθῇ διὰ πυροβόλων;». Τότε ὁ Στράτφορντ Κάννινγκ δὲν ἐδίστασε νὰ ἀπαντήσῃ ὅτι « τὸ χρέος ὑμῶν εἶναι νὰ ἐπιβάλετε τὴν εἰρήνην εἰς τοὺς διαμαχομένους, πρῶτον μὲν διὰ τοῦ τηλεφώνου ὑμῶν, ἐὰν τὸ πρᾶγμα εἶναι δυνατόν, δεύτερον δὲ διὰ τῶν πυροβόλων ὑμῶν, ἐὰν οὐκ ἔστιν ἄλλως γενέσθαι ».

Μετὰ τὰς διασαφίσεις ταύτας ὁ αἰοίδιμος ναύαρχος ἐνόησε τί ἔχει νὰ πράξῃ· καί, ἐπειδὴ ὁ Ἰβραήμ πασᾶς ἐπέμενε δυστροπῶν καὶ μὴ πευθόμενος ν’ ἀποδεχθῇ τὴν ἀναχωρῆν, οἱ στόλοι τῶν τριῶν δυνάμεων, ἄρχηγοῦντος τοῦ Κόδριγκτων, κατέστρεψαν ἐν Πύλῳ, τῇ 8 Ὀκτωβρίου 1827, τὸν τουρκοαιγυπτιακὸν καὶ ἐξησφάλισαν οὕτω τὴν τύχην τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι, ἀποθανόντος ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ Γεωργίου Κάννινγκ, ὁ δούξ Οὐέλλινγκτων, ὁ ἀναλαβὼν περὶ τὰ ἔσχατα τοῦ 1827 τὴν κυβέρνησιν, ἐξακρατήρισε δι’ αὐτοῦ τοῦ βασιλικοῦ λόγου τὴν ἐν Πύλῳ ναυμαχίαν ὡς ἀτυχὲς

τούτων ἐγένετο κατ’ ἀκολουθίαν γνωμοδοτήσεως τοῦ νομικοῦ συμβουλίου τοῦ Ἀγγλικοῦ Στέμματος). Αἱ πρὸς τοὺς πρέσβεις ὁδηγίαι συνωδεύοντο ὑπὸ κοινῆς διακοινώσεως, ἣν ὤφειλεν οὗτοι νὰ δώσωσιν ἀπὸ κοινοῦ τῇ Πύλῃ προτείνοντες τὴν μεσολάβησιν αὐτῶν εἰς τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα, ἀπαιτοῦντες ἀναχωρῆν καὶ παρέχοντες προθεσμίαν τεσσάρων ἐβδομαδῶν πρὸς παραδοχὴν τῶν προτάσεων τούτων. Ἐὰν πρὸ τῆς λήξεως τῆς προθεσμίας ταύτης ἡ Τουρκία δὲν παρεδέχετο τὰς προτάσεις τῶν τριῶν δυνάμεων, οἱ πρέσβεις διετάσσοντο ν’ ἀνακοινώσωσι τῇ Πύλῃ τὰ κατανγκαστικά μέτρα ὧν ἔμελλον νὰ ποιήσονται χρῆσιν πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν προτάσεων αὐτῶν, χωρὶς ἐντεῦθεν νὰ παύσωσι τὰς φιλικὰς πρὸς τὴν δυνάμιν ταύτην σχέσεις, καὶ νὰ δώσωσι τῇ Πύλῃ δύο ἐβδομαδῶν προθεσμίαν ἵνα σκεφθῇ καὶ ἀπαντήσῃ. Ἀλλ’ ἐπιδιδόντες τὴν δευτέραν ταύτην διακοινώσιν τῇ Πύλῃ ὤφειλον συγχρόνως νὰ εἰδοποιήσωσι περὶ τοῦ διαβήματος αὐτῶν τούτου τοὺς στολάρχους ἵνα παρασκευασθῶσιν οὗτοι πρὸς λήψιν τῶν ἐν ταῖς ὁδηγίαις αὐτῶν δεικνυμένων μέτρων. Αἱ πρὸς τοὺς ναυάρχους ὁδηγίαι ὑπεγόρευον αὐτοὺς νὰ προτείνωσι τοῖς Ἑλλήσιν ἀναχωρῆν συγχρόνως τῇ ὑπὸ τῶν πρέσβεων ἐπιδόσει τῆς πρώτης πρὸς τὴν Πύλιν διακοινώσεως· ἅμα δὲ τῇ ἐπιδόσει τῆς δευτέρας πρὸς τὴν Ὑ. Π. διακοινώσεως οἱ ναύαρχοι ἔδει νὰ ἔλθωσιν εἰς φιλικὰς πρὸς τὰς ἐλληνικὰς ἀρχάς σχέσεις καὶ νὰ κολύσωσι πᾶσαν κατὰ θάλασσαν διὰ τοῦ τουρκικοῦ ἢ τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου μεταβίβασιν στρατοῦ καὶ ὅπλων εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀποφεύγοντες ἐν τούτοις νὰ δώσωσιν εἰς τὰς ἐνεργείας αὐτὰς χαρακτηριστὰ ἐχθροπραξίας κατὰ τῆς Πύλης, καὶ τότε μόνον προσβάλλοντες τοὺς Τούρκους ὅποτε οὗτοι ἤθελον ζητήσῃ νὰ ἐκβιάσωσι τὸν ὑπὸ τοῦ συμμαχικοῦ στόλου ἐπιβαλλόμενον αὐτοῖς ἀποκλεισμὸν τῶν παραλίων τῆς Ἑλλάδος. Ἐν τούτοις διὰ πᾶν ἀπρόοπτον *κατελείπετο εὐρεῖα ἐλευθερία τοῖς στολάρχουσιν*, ἐφιστάτο δὲ ἡ προσοχὴ αὐτῶν κυρίως εἰς τρία τινά:

1) νὰ νοήσωσιν ἀκριβῶς τὸν σκοπὸν τῶν Δυνάμεων·

2) νὰ γνώσωσιν ἀσφαλῶς τίνων μέσων αἱ δυνάμεις ἐνόουν νὰ ποιήσονται χρῆσιν·

3) νὰ ἔχωσι πεποιθῆσιν περὶ τῆς ὑφισταμένης πλήρους συνεννόησεως μεταξὺ τῶν τριῶν δυνάμεων. Ἐν ἐπιστολῇ δὲ πρὸς τὸν Κόδριγκτων, ὑφ’ ὃν ὡς ἀνώτερον τὸν βαθμὸν (ἀντιναύαρχον) ἐτάχθησαν ὁ γάλλος καὶ ὁ ρώσος στολάρχοι, ὁ τότε ἀντιβασιλεὺς Γουλιέλμος ἔγραφεν ἐν ὑστερογράφῳ « Ἀγαπητέ μοι Κόδριγκτων, μὴ φρεισθῇς καὶ ὀλίγης πυρίτιδος, ἐὰν ἡ τιμὴ τῆς Ἀγγλίας ἀπαιτήσῃ τοῦτο ».

συμβεβηκός(¹). Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐξεργάγη τελευταῖον τῇ 24 Ἀπριλίου 1828 ὁ πρὸ ἐπτά ἐτῶν κυοφορούμενος ρωσοτουρκικὸς πόλεμος καὶ κατεβλήθη ὁλοσχερῶς ἡ Πύλη διὰ τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει εἰρήνης τῆς 2 (14) Σεπτεμβρίου 1829. Τότε καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ δοῦξ

Ὁ δοῦξ Οὐέλλιγκτων

Οὐέλλιγκτων μετέβαλε γλῶσσαν καὶ φρόνημα. Ἐπειδὴ ὁ πρίγκιψ Μέττερνιχ, παύσας πλέον τοῦ νὰ χαριτολογῇ καὶ νὰ θριαμβεύῃ, ἐξέβαλε κραυγὴν ἀπελπισίας καὶ διὰ τοῦ ἐν Λονδίῳ πρέσβεως αὐτοῦ πρίγκιπος Ἑστερχάζυ ἐπεκαλέσατο τῆς Εὐρώπης συμπάσης καὶ ἰδίως τῆς Ἀγγλίας τὴν σύντονον ἐνέργειαν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ ὁσμανικοῦ κράτους, ἰδοὺ τίνα ἀπάντησιν ἔδωκεν ὁ τῆς Ἀγγλίας κυβερνήτης εἰς τὸν τῆς Αἰστροφίας ἀντιπρόσωπον, κατὰ τὴν ἐκθεσιν τοῦ πρίγκιπος Ἑστερχάζυ ἀπὸ 30 Σεπτεμβρίου (12 Ὀκτωβρίου) 1829 πρὸς τὸν πρίγκιπα Μέττερνιχ. «Ὁ δοῦξ Οὐέλλιγκτων παραδέχεται ὡς βάσιν τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ σκέψεων ὅτι ἡ Ὑ. Πύλη προσεβλήθη θανασίμως καὶ ὅτι ἐπομένως οἱ ἀγῶνες ἡμῶν τοῦ νὰ ἀναξωογονήσωμεν αὐτὴν θέλουσιν ἀποβῇ ἄκαρποι, ὀφείλομεν δὲ μᾶλλον νὰ σκεφθῶμεν

πῶς θέλομεν ἀντικαταστήσει αὐτὴν μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων. Μάτην παρετήρησα αὐτῷ, προσέθετεν ὁ πρίγκιψ Ἑστερχάζυ, ὅτι ἤθελεν εἶναι ἀσυνχώρητον νὰ ἐνεργήσωμεν ἐκ προκαταλήψεως καὶ ὅτι, ὑποτιθεμένου ὅτι ἡ Ὑ. Πύλη ἤθελε καταπέσει αὐριον, πάλιν ἔπρεπε νὰ τείνωμεν αὐτῇ χεῖρα ἀρωγὸν σήμερον, ἂν ὅχι δι' ἄλλο, τοῦλάχιστον ἵνα καταστήσωμεν μαλακωτέραν τὴν πτῶσιν αὐτῆς καὶ προλάβωμεν τὰ ἀποτελέσματα τοσοῦτο βιαίου κλονισμοῦ. Αἱ τοιαῦτα παραστάσεις μου ὀλίγην ἐπροξένησαν ἐντύπωσιν· ὁ μὲν λόρδος Ἀβερδην ἐφάνη προσέχων εἰς αὐτάς πλειότερον ἢ ὁ δοῦξ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ λόρδος Ἀβερδην συμμερίζεται τὰς ἰδέας τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ὑπουργείου καὶ δὲν ἀσχολεῖται ἐν τῷ παρόντι εἰμὴ περὶ τῆς παγιώσεως τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους, ἐν τῷ ὁποίῳ τὸ ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον καθορᾷ ἤδη τὴν δύναμιν τὴν κεκλημένην νὰ ἀντι-

(¹) Ὁ Κάννιγγ ἐτελεύτησε τῇ 26/7 Αὐγούστου 1827. Ὡς πρωθυπουργὸς διεδέξατο αὐτὸν ὁ τέως ὑπὸ τὸν Γ. Κάννιγγ ὑπουργὸς τῶν ἀποικιῶν ὑποκόμης Γύδεριχ, διατηρήσας ὡς ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τὸν ὑπὸ τὸν Γ. Κάννιγγ τὴν θέσιν ταύτην κατέχοντα κόμητα Δουδλεῦ. Ἐπὶ τοῦ ὑπουργείου δὲ Γύδεριχ—Δουδλεῦ ἐγένετο καὶ ἡ ναυμαχία τοῦ Ναβαρίνου (8/20 Ὀκτωβρίου 1827). Ἀλλὰ τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο ἔπεσε κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1828 καὶ τότε ἦλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν ὡς πρωθυπουργὸς ὁ δοῦξ Οὐέλλιγκτων.

καταστροφή το κράτος τοῦ σουλτάνου». Ὅποια πραγμάτων ἀλλοιώσεις μεταξὺ τῶν ἀποκηρύξεων καὶ ὑβριστικῶν διακηρύξεων τοῦ Μαίτλανδ ἐν ἔτει 1821—1823 καὶ τῶν δηλώσεων τούτων τοῦ λόρδου Ἀβερδην καὶ τοῦ δυνκὸς Οὐέλλιγκτων περὶ τὰ τέλη τοῦ 1829 (1)!

Τοιαῦται ὑπῆρξαν αἱ ποικίλαι φάσεις δι' ὧν διήλθεν ἡ πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν πολιτικὴ τῶν μεγάλων δυνάμεων. Ὁ πρίγκιψ Μέττερνιχ, ὅστις ἠυφραίνετο νὰ φιλοσοφῇ ἐκ διαλεμμάτων ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀποτυχιῶν αὐτοῦ, ἰδοὺ πῶς ἐχαρakterίζεν ἐκίστην τῶν δυνάμεων τούτων ἐν τῇ ἀπὸ 18/30 Δεκεμβρίου 1826 ἀπορρήτῳ αὐτοῦ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν βαρῶνον Ὅττενφελς: «Ἡ πορεία τῆς Ρωσίας εἶναι ἀμφίβολος, φέρουσα χαρακτηριστὰ ὅτε μὲν αὐστηρότητος ὅτε δὲ ἀκρας γλυκύτητος, ἀλλ' εἶναι πάντοτε ἀσφαής. Ἡ τῆς Ἀγγλίας εἶναι ἀγέρωχος, ἀλαζών καὶ πλήρης ἀδοκίμων τολμημάτων. Ἡ τῆς Γαλλίας ἀπερίσκεπτος, ἀμφίροπος καὶ συνήθως ἄνω καὶ κάτω καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ὑποθέσει ταλαντευομένη» τελευταῖον ἡ τῆς Πρωσίας, δειλὴ καὶ συνεσταλμένη». Τὸ καθ' ἡμᾶς ἀφήνοντες εἰς τὴν κρίσιν τοῦ ἀναγνώστου τοὺς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον εὐφυεῖς τού-

(1) Αἱ παροδικῶς ὑπὸ τοῦ Οὐέλλιγκτων καὶ τοῦ Ἀβερδίνου ἐκδηλωθεῖσαι ὑπὲρ τῆς μεγάλης Ἑλλάδος, ὑπὲρ ἀναστάσεως μάλιστα τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Βυζαντίου, σκέψεις ἦσαν οὐχὶ ἐκρήξεις φιλελληνισμοῦ ἀλλὰ σκέψεις πολιτικαὶ σύμφωνοι πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ κόμματος τῶν Τόρεων, ἐμπνευσθεῖσαι παροδικῶς ὑπὸ τῶν ἐκάστοτε περιστάσεων. Οἱ Τόρεις δηλονότι ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Γ. Πίττ ὡς δόγμα πολιτικῆς πίστεως εἶχον τὴν ἀνεραΐαν διατήρησιν τῆς Τουρκίας. Ἀλλ' ἡ ἄγαν φιλότονος αὕτη πολιτικὴ ἔπαθε σοβαρὸν κλονισμόν τῷ 1829 διὰ τὴν ἑξῆς αἰτίαν:

Ἐνεκα τῆς ἐπὶ Κωνσταντινούπολιν ρωσικῆς στρατείας τοῦ 1829 ἐπιστεύθη ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν Εὐρώπῃ ὅτι ἐπέκειτο ἡ ὀριστικὴ πτῶσις τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ τότε τὸ ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον φρενέον πρὸ τῆς ἐνδεχομένης καταλήψεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ρώσων, ἦτις, κατὰ τὴν πολιτικὴν διαθήκην τοῦ Γ. Πίττ, ἤθελεν εἶσθαι ὁ νεκρώσιμος κώδων τῆς ἀγγλικῆς δυνάμεως ἐν Ἀνατολῇ, ὡς μόνην θεραπείαν τοῦ κακοῦ ἐν τῇ ἀπορίᾳ ἐκείνῃ ἔβλεπε τὴν διὰ τοῦ νεοτεύκτου ἑλληνικοῦ κράτους ἀντικατάστασιν τοῦ πίπτοντος ὀθωμανικοῦ. Τῶν Ρώσων προσεγγιζόντων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Οὐέλλιγκτων, ὅστις μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης εἰργάζετο ἐν Λονδίνῳ φιλοτουρκικώτατα ἵνα μὴ τὰ ὄρια τοῦ ἰδρυμένου ὑποτελοῦς τῇ Τουρκίᾳ κράτους μηδαμῶς ὑπερβῶσι τὰ ὄρια τοῦ Ἰσθμοῦ, ἵνα μὴ ἡ Τουρκία ἐξασθενήσῃ, ἔγραψε τότε πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἄγγλον πρεσβευτὴν Στρατφόρδον Κάνινγκ «Ἐὰν οἱ Ρῶσοι ἀποχωρήσωσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀρκούμενοι εἰς χρηματικὴν ἀποζημίωσιν, τὰ πάντα ἔχουσι καλῶς· ἄλλως δὲν ὑπάρχει πλέον ζήτημα ἑλληνικόν (τὸ μικρὸν δηλονότι ζήτημα τῆς μικρᾶς Ἑλλάδος)· πρέπει ἀπλούστατα ν' ἀναστήσωμεν τὸ ἑλληνικὸν κράτος τοῦ Βυζαντίου». Ὅτε μετὰ μικρὸν ἡγγέλθη εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυβερνήσιν ὅτι οἱ Ρῶσοι δὲν εἰσῆλθον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ὅτι συνωμολογήθη συνθήκη εἰρήνης μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας ἐν Ἀδριανουπόλει, ὁ Οὐέλλιγκτων καὶ ἡ κυβερνήσις αὐτοῦ συνελθόντες ἐκ τῆς πρώτης ζάλης ἐπέσχον τὰς περὶ ἀνασυστάσεως τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Βυζαντίου ὁρμὰς, ἀλλὰ δὲν κατέλιπον εὐθὺς τὸ σχέδιον. Τοῦναντίον ἡ μετὰ τὴν συνωμολόγησιν τῆς εἰρήνης τῆς Ἀδριανουπόλεως ἐπελθοῦσα παντελὴς φανομένη πολιτικὴ καὶ ἠθικὴ ἐξάρτησις τῆς Τουρκίας ἀπὸ τῆς Ρωσίας καὶ ἡ μεγίστη ἠθικὴ ῥοπή ἦν ἐκτίσασθαι ἡ δύναμις αὐτῇ ἐν τοῖς συμβουλίῳις τῆς Πύλης, ὡς μόνην θεραπείαν τοῦ τοιοῦτου κακοῦ ὑπηγόρευον τῷ Οὐέλλιγκτων καὶ τῷ Ἀβερδίνῳ τὴν ἰδέαν καὶ τὸ σχέδιον μεγάλης καὶ ἐλευθεράς Ἑλλάδος, εἰς τοῦτο δὲ κατὰ μέρος ὀφείλεται καὶ ἡ δημιουργία κράτους ἑλληνικοῦ ἐντελῶς ἀνεξαρτήτου. Ἀλλ' ἀφοῦ ἡ Τουρκία, ἰδίως μετὰ τὸ 1840 κατὰ μικρὸν ἔδωκε σημεῖα νέας ζωῆς καὶ αὐτοτελείας πολιτικῆς ἐγκατελείφθη ἐντελῶς τὸ σχέδιον καὶ ἡ Τουρκικὴ Ἀγγλία (μετ' αὐτῆς δὲ καὶ ἡ τῶν Οὐίγων) ἐπανῆλθε φανατικώτερον εἰς τὸ δόγμα τῆς ἀνεραϊότητος τῆς Τουρκίας, δι' ὃ καὶ διεξήγαγε τὸν μέγαν πόλεμον τοῦ 1854-56, οὗ ἀποτέλεσμα ἦν ἡ συνθήκη τῶν Παρισίων τοῦ 1856 ἡ δι' εὐρωπαϊκῆς ἐγγυήσεως περιβαλοῦσα τὴν περὶ ἀνεραϊότητος καὶ ἀνεξαρτησίας τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους ἀρχὴν καὶ παραδεξαμένη τὴν Τουρκίαν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν τῶν κρατῶν οἰκογένειαν.

τους χαρακτηρισμούς τοὺς ἐν τῷ μέσῳ οὕτως εἰπεῖν τοῦ πυρὸς διαγραφέντας ἡμποροῦμεν νομίζομεν, τὴν σήμερον ἀπρολήπτως κρίνοντες τὰ πράγματα ὅπως ἐν τοῖς πρόσθετον ἀκριβῶς ἐξετελέσθησαν νὰ εἴπωμεν ὅτι τὴν μὲν ἡθικὴν πρωτοβουλίαν τῆς μεσολαβήσεως ἔλαβεν ἡ Ρωσία, τὴν δὲ ἐνεργὸν πρωτοβουλίαν ἡ Ἀγγλία, ἡ δὲ Γαλλία δὲν συνετάχθη μετ' αὐτῶν εἰμὴ ἀφ' οὗ ἐπέσθη ὅτι αἱ δύο αὗται δυνάμεις θέλουσι προβῇ εἰς ἔργα καὶ ἄνευ αὐτῆς. Ἡ Ρωσία πρώτη, ἀπ' αὐτῶν τῶν μέσων τοῦ 1821, ἐκήρυξεν ὅτι θέλει ἐπεμβῇ, ἐπιχειροῦσα πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας. Δυστυχῶς, πτοηθεῖσα ὑπὸ τῆς ὁμοφώνου τότε ἀντιπράξεως ὅλων τῶν ἄλλων δυνάμεων, ὀπισθοδρόμησεν ἐπὶ 7 ὅλα ἔτη καὶ δὲν ἐκήρυξε τὸν πόλεμον αὐτῆς εἰμὴ τῷ 1828. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως τούτῳ ἡ Ἑλλάς, ὅπως περιῆλθον τὰ πράγματα αὐτῆς ἀπὸ τοῦ 1825 καὶ ἐφεξῆς, ἤθελε βεβαίως καταστραφῇ, ἐὰν ἡ Ἀγγλία, μεταβαλοῦσα αἵρεσιν πρόσωπον, δὲν ἀνελάμβανεν αὐτὴ τὸν ἀγῶνα καὶ δὲν προεκάλει τὴν ὑπογραφὴν τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ 1826, δι' οὗ αἱ ἀτελεύτητοι προηγουμέναι συζητήσεις καὶ θεωρίαι περιεβλήθησαν κατὰ πρῶτον τὸν τύπον ἐπισήμου πράξεως. Καὶ τῆς μὲν Ρωσίας ἡ πολιτικὴ ἐξηγεῖται εὐκόλως ἐξ ὅλων ὅσα γνωρίζομεν ἤδη περὶ αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἀρχῶν καὶ μάλιστα ἀπὸ τῶν μέσων τῆς προηγουμένης ἑκατονταετηρίδος. Ἡ Ρωσία διετέλεσε πάντοτε συμπαλοῦσα ὁμολογουμένως πρὸς τοὺς χριστιανούς τῆς Ἀνατολῆς διὰ τὸ ὁμόδοξον, ἐνταυτῷ δὲ ἐπεξήτησε πάντοτε διὰ τῆς παγτοειδοῦς προστασίας ἣν ἀπένεμεν ἀνέκαθεν πρὸς αὐτοὺς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἰδίας ἐπιρροῆς εἰς τὰς ἀνατολικὰς χώρας· ἀλλὰ πάντοτε ὡσαύτως καθυπῆγαγε, φυσικῷ τῷ λόγῳ, τὰ αἰσθητά ταῦτα καὶ συμφέροντα εἰς τὰ ἄλλα ἔτι ἰσχυρότερα αἰσθητά καὶ συμφέροντα ὅσα ἐκ διαλειμμάτων ἠδύναντο νὰ προκύψωσιν εἰς μέσον, οὐδὲ ἐδίστασέ ποτε, καὶ τοῦτο εὐλογώτατα, νὰ ἀναβάλλῃ χάριν αὐτῶν τὰς ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐνεργείας. Οὕτως ἐπολιτεύθη ἀπὸ τοῦ πολέμου ὅστις ἔληξε διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Κιουτσούκ Καϊναρτζι, μέχρι τοῦ πολέμου ὅστις ἔληξε διὰ τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ συνθήκης· καὶ οὕτως ἐπολιτεύθη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1821 μέχρι τοῦ ἔτους 1830. Ἄμα ἐκτραγείσης τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐφάνη πρόθυμος νὰ ἐπεμβῇ· ἀλλ' ἔπειτα, δυσωπουμένη ὑπὸ τῶν ἄλλων δυνάμεων καὶ φοβούμενη ἐσωτερικοὺς ἀντιπερισπασμούς, ἀνέβαλε τὸν πόλεμον μέχρις οὗ τὰ ἄλλα συμφέροντα αὐτῆς τῇ ἐπέτρυσαν νὰ τὸν ἐπιχειρήσῃ. Ἀλλὰ πῶς ἡ Ἀγγλία μετέβαλε πολιτικὴν;

Ἰνα ἐννοήσωμεν καλῶς τὰς διαφορὰς περιπετείας, αἵτινες βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἐτροπολόγησαν τὴν πολιτικὴν ἣν ἠκολούθησεν ἡ Ἀγγλία κατὰ τὰ πρῶτα τῆς ἐπαναστάσεως ἔτη, δεόν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ δύναμις αὕτη ὑπερμαχίσασα ἀπ' αἰῶνος ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτητοῦς τοῦ ὀσμανικοῦ κράτους σκοπὸν κύριον εἶχε νὰ μὴ ἀφήσῃ τὰς χώρας τὰς ἀποτελούσας τὸ κράτος τοῦτο νὰ περιπέσωσιν ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἢ ἕμμεσον κυριαρχίαν τῆς Ρωσίας. Ἐπειδὴ δὲ κάτοχοι τῶν χωρῶν τούτων ἦσαν οἱ Ὀσμανίδαι, καὶ οὐδεμία πιθανότης ἐφαίνετο ὅτι οἱ χριστιανοὶ αὐτῶν κάτοικοι δύνανται νὰ ἀπαρτίσωσι πολιτικὸν κράτος ἱκανὸν νὰ ἀναπληρώσῃ τὸ ὀσμανικόν, φυσικώτατον ἦτο νὰ ταυτίξῃ ἡ Ἀγγλία τὸ ζήτημα τῆς ἀνεξαρτητοῦς μετὰ τοῦ ζητήματος τῆς ὑπὸ τῶν Ὀσμανιδῶν κατοχῆς. Ἀπλῇ ἡ ἐναρξίς τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως δὲν ἦρκει ἵνα ἐπαγάγῃ τὸν χωρισμὸν τῶν δύο ζητημάτων, διότι πολλὰ ἐγένοντο καὶ προηγουμένως ἐλληνικὰ κινήματα τὰ ὅποια οὐδόλως εἶχον ἀποδείξει τὴν πολιτικὴν τοῦ ἐλληνισμοῦ ἰσχύν, καί, πλὴν τούτου, οὐ μόνον πᾶσαι αἱ ἐπαναστατικαὶ τῆς προηγουμένης ἑκατονταετηρίδος ἀπόπειραι ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ τελευταία ἐπανάστασις ἐκινήθησαν ἢ ἐλογίζοντο κινηθεῖσαι δι' ἐνεργειῶν τῆς Ρωσίας, ὥστε τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος ἐφαίνετο ἀπλοῦν ὄργανον τῶν ρωσικῶν εἰσηγήσεων καὶ συμφερόντων· τοῦτο ἀρκεῖ ἵνα ἐξηγήσῃ εἰς ἡμᾶς τὴν πολεμίαν τῆς

Ο ΦΙΛΟΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ.

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ,

Αρ. 80^η

ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΗΣΟΥ ΥΔΡΑΣ.

Υδρα, 19 Δεκεμβρίου 1824.

Παρασκευή.

« Δίπλωμα γὰρ τὴν αὐτὴν ἐκδοθῆναι τὴν ἑαυτὸν ἐκδοθῆναι ἔστιν.
οὕτω καὶ χωρὶς τῆς Νόμου καὶ ἄλλης γένεσιν πάντων. »
(Δίπλωμα. Πρωτ. Β. 22. Α. 117. Α')

[Ἐκ τῆς ἑφημερίδος τῆς Μάλτας,
15 (3) Δεκεμβρίου.]

ΤΡΙΕΣΤΙΟΝ, 15 ὁκτωβρίου.

Ἡ Αὐστριακὴ Διοίκησις διέταξε τὸν
Ναύαρχον τῶν Ναυτικῶν τῆς Δυνά-
μεως νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν προκήρυξιν
τῶν Ἑλλήνων τὴν περὶ τοῦ ἀποκλει-
σμοῦ. Νὰ μὴ συγχωρῇ εἰς τὰ εἰρον-
τα Αὐστριακὴν σημαίαν πλοία νὰ ναυ-
λῶνται διὰ νὰ μετακαμίζωσι ζωοτρο-
φίας καὶ πολυμερῶς εἰς χεῖρας τῶν
Τούρκων, οὐδὲ νὰ ἐφοδιάζωσι ποσὶς
τὰ εἶπαι εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν εὐρι-
σκόμεινα φρούρια.

Ἀπόσπασμα ἰδιαιτέρου γράμματος
ἐκ Τριεστίνου, 8 Δεκεμβρίου.

Ὁ κυβερνήτης τοῦ πλοίου, τὸ ὁ-
ποῖον ἔφερον εἰς τὴν λιμένα τοῦτον
τῶν Ἀρβῶν Στρατηγὸς, ἔφερον ἐκ
Κωνσταντινουπόλεως καὶ γράμματα τῆς
18 τοῦ παρελθόντος. Ἡ Πόρτα ἀνέ-
γαγεν εἰς τοὺς ὑπουργοὺς τῶν Χρι-
στianικῶν Δυνάμεων, ὅτι τὰ ἐκδοθέν-

τα ἀπὸ τῶν Ἰσούρπασσιν διοικητῶν
τῶν Πατρῶν ἀνταλλακτικὰ γράμματα
εἰς πληρωμὴν διὰ νὰ ἐφοδιάσῃ ἐκεί-
νο τὸ φρούριον, αὐτὴ δὲν τὰ θεωρεῖ
κατ' οὐδέναν τρόπον ὑποχρεωτικὰ δι' αὐ-
τήν. Μέχρι τούτου τὰ ἀνταλλακτικὰ
ταῦτα ἐπληρώθησαν ἀπὸ τῶν Κρισ-
τιανικῶν Θεσφατῶν, ἀλλ' εἰς τὸ ἔξῃ δὲν
θέλουν πλέον διέχεσθαι. Ἡ διακρίσις
αὕτη ἐπροξήνησε μεγίστην ἐντύπωσιν εἰς
τοὺς Ἑυρωπαίους.

Γράμματα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως
τῆς 22 νοεμβρίου μαρτυροῦν ὅτι τὰ
Τουρκικὰ στρατεύματα θέλουν μείνει
τοῦτον τὸν χειμῶνα εἰς Μολδοβλαχίαν.
Ἄδεται λόγος ὅτι αἱ οἰκογένειαι τῶν
δύο ἀθηνῶν ἐξέβησαν ὡς ἐνέχυρα
εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Πρὸς τὸν κύριον Ἐκδότην τοῦ Φίλου
τοῦ Νόμου.

Εἰς τὸν Ἀρ. 71^{ον} τῆς ἑφημερίδος
σου παρατηρῶ μίαν ἀνωμαλίαν ἐπιπλη-

Ἐφημερίς ἐκδοθεῖσα ἐν Ὑδρᾷ ἀπὸ 10 Μαρτίου 1824 μέχρι 27 Μαρτ. 1827 ὑπὸ τοῦ Ἰωσήφ
Ν. Κιάππε διὰ τυπογραφείου ἐξ ἐφθαρμένων στοιχείων, ἀγνοοῦσιν πόθιν ἀγορασθέντες (ἴσως ἐκ
Μάλτας). Τὰ 14 πρῶτα φύλλα ἐταιρώθησαν ἐπὶ πιεστηρίου ἐγγωφίου κατασκευῆς, τὰ δὲ ἐπόμενα
ἐπὶ πιεστηρίου δωρηθέντος ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις φιλέλληκος τυπογράφου Α. F. Didot. Ἀπὸ τοῦ
πρώτου ἀριθμοῦ μέχρι 24 Ἀπριλίου 1824 ἡ ἐφημερίς ἐξεδίδετο ἀνευ τοῦ τίτλου «Ἐφημερίς τῆς
Διοικήσεως καὶ τῆς νήσου Ὑδρας», ἔπειτα δὲ προσετέθη ὁ τίτλος οὗτος ἀπὸ 25 Ἀπριλίου μέχρι 6
Ὀκτωβρίου 1825. ὅτε ἠρξάτο ἐν Ναυπλίῳ ἐκδιδόμενον τὸ ἐπίσημον τῆς Κυβερνήσεως ὄργανον, ἡ
«Γενικὴ Ἐφημερίς».

Ἀγγλίας πολιτικὴν ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἄμα ὅμως ἀπὸ τοῦ 1822 ἤρχισε διὰ τῶν πραγμάτων νὰ ἀναφαίνεται ὅτι ἡ ὁσμανικὴ Πύλη δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ καταβάλῃ τὴν ἐπανάστασιν καὶ ὅτι ἀδιακόπως κατετροποῦτο ὑπ' αὐτῆς, εὐλογον ἦτο νὰ παραχθῶσιν ἐν Ἀγγλίᾳ ἀμφιβολίαι περὶ τῆς ἱκανότητος τῶν Ὀσμανιδῶν τοῦ νὰ διατηρήσωσι τὴν ἀκεραιότητα τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν καὶ ἐλπίδες ὅτι ὑπάρχει ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐθνότης ἐπιτηδαιότερα νὰ ἐκκληρώσῃ τὸ μέγα τοῦτο εὐρωπαϊκὸν συμφέρον. Ἐντεῦθεν προῆλθεν ἡ βαθμιαία τροπολογία τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς ὡς πρὸς τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα. Ἡ δύναμις αὕτη δὲν ἐγκατέλιπε τὴν θεμελιώδη αὐτῆς ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο ἀρχὴν, τὴν ἀρχὴν τῆς ἀκεραιότητος, ἀλλὰ τὴν ἐτροπολόγησε μόνον κατὰ τοῦτο, ὅτι ἤλπισεν αὐτὴν δυναμένην νὰ συντηρηθῇ δι' ἄλλης ἐθνότητος παρὰ τὴν ὁσμανικὴν, ἥτοι διὰ τῆς ἐλληνικῆς. Ὅτε ὅμως βραδύτερον δὲν εἶδε τὸ ἐλληνικὸν βασίλειον διαρρυθμισθὲν ὅσον αὕτη ἀπῆτει ταχέως καὶ ἀπταιστως οὐδὲ παρασκευάσαν δυνάμεις πολιτικάς, διοικητικάς καὶ οἰκονομικάς ἐπιτηδεῖας νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἀφρηταίαι πρὸς τὴν μείζονα αὐτοῦ ἀνάπτυξιν καὶ ἀφ' ἑτέρου εἶδε τὴν Τουρκίαν κατορθώσασαν νὰ συγκροτήσῃ πεζικὰς καὶ ναυτικὰς δυνάμεις ἀξιωμαχούς, ἡ Ἀγγλία ἤρχισε παλινωδοῦσα καὶ ἐπιζητοῦσα μᾶλλον τὴν στήριξιν τοῦ ὁσμανικοῦ κράτους ἢ τὴν αὔξησιν τοῦ ἐλληνικοῦ βασιλείου. Δὲν ἔπαυσε μὲν εὐμενῶς πρὸς ἡμᾶς πολιτευομένη καὶ συμβουλευούσα καὶ παραινούσα δὲν ἐδίστασε δέ, ἅμα τῷ 1863 ἤλπιε βελτιονά τινα τῶν πραγμάτων ἡμῶν ρύθμισιν, νὰ ἐπιτρέψῃ μὲν τὴν ἔνωσιν τῆς Ἑπτανήσου νὰ ἐπιχειρήσῃ δὲ διαπραγματεύσεις πρὸς τὴν Ὑ. Πύλιν περὶ ἐπεκτάσεως τῶν ὁρίων ἡμῶν πρὸς τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Θεσσαλίαν ἀλλ' ἔπειτα πάλιν δυσπιστήσασα ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς ἀξίωσιν τοῦ νὰ ἀναδειχθῇ πρότερον τὸ βασίλειον τῆς Ἑλλάδος ὡς ἐκ τοῦ πολιτικοῦ, διοικητικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ αὐτοῦ ὀργανισμοῦ ἐπιτήδειον νὰ ἐκκληρώσῃ τὴν προσδοκωμένην παρ' αὐτοῦ μεγάλην ἐντολήν. Ἀλλὰ πῶς ἡ Ἀγγλία, ἐνῶ ἀπῆτει τὴν ἐσωτερικὴν τῆς Ἑλλάδος ἀναδιοργάνωσιν, παρε-
νέβαλε τοσαῦτα εἰς αὐτὴν κωλύματα διὰ τῆς καταλύσεως τοῦ Κυβερνήτου καὶ τοῦ βασιλέως Ὁθωνος; Ἐννοεῖται ὅτι ἡ Ἀγγλία δὲν ἔτεινεν εἰς ἡμᾶς χεῖρα ἀρωγὸν εἰμὴ διότι ἐθεώρει τοῦτο συνᾶδον πρὸς τὰ ἐν τῇ Ἀνατολῇ πολιτικὰ αὐτῆς συμφέροντα. Ἐξ ἀρχῆς ἐδυσπίστησε πρὸς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Κυβερνήτου καὶ προϊόντος τοῦ χρόνου ἠΐξισεν ἡ δυσπιστία τῆς πρὸς αὐτόν· ἀλλ' ὅμως ἤθελεν ἴσως περιμείνειν τὴν φυσικὴν τοῦ ἀνδρὸς ἀποχώρησιν διὰ τῆς ἀναρρήσεως τοῦ νέου βασιλέως, ἐὰν παρ' ἡμῶν δὲν διεπράττετο ἡ βίαια αὐτοῦ πτώσις. Πρὸς δὲ τὸν βασιλέα Ὁθωνα πολλάκις εἰλικρινέστατα διεκοίνωσεν ὅτι διακινδυνεύει τὸν θρόνον του, διαστρέφων μὲν τὸ πολίτευμα κινῶν δὲ ἐν οὐ δέοντι τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς· ἀλλ' ἐπὶ τοσοῦτο μέχρι τέλους ἐπεθύμει τὴν διατήρησίν του ὥστε, ἂν ὅχι ὅλην τὴν Ἑπτανήσον, τοῦλάχιστον ὅμως τὰς πέντε νήσους (πλὴν τῆς Κερκύρας καὶ τῶν Παξῶν) ἐφάνη ἔκτοτε εὐδιάθετος νὰ παραχωρήσῃ ἅμα ἤθελον ἀκουσθῇ αἱ συμβουλαι αὐτῆς. Οὐδεμία δὲ ἤθελεν ἐπέλθαι πιθανώτατα ἀνατροπὴ, ἐὰν ἡμεῖς πάλιν δὲν διενηργοῦμεν αὐτήν. Ὅθεν ἀμφοτέρων τῶν μεταβολῶν ἡμεῖς πρὸ πάντων φέρομεν τὴν ἱστορικὴν εὐθύνην. Ἐπιμένομεν δὲ εἰς τοῦτο, διότι ὑπάρχει ἔτι παρὰ πολλοῖς τῶν ἡμετέρων ροπὴ τις τοῦ αἰτιασθαι ἄλλους ἐπὶ ταῖς ἡμῶν δυσπραγίαις, ροπὴ ἀνάξια λαοῦ ὅστις τοσάκις ἐγένετο δημιουργὸς τῆς ἰδίας τύχης. Καὶ μεμνημιοῦσι λοιπὸν οἱ τοιοῦτοι νῦν μὲν κατὰ τῆς δεινῆς δυνάμεως, νῦν δὲ κατὰ τῆς δεινῆς καὶ νῦν κατὰ τῆς τρίτης, λησμονοῦντες ὅτι ἐπὶ πεντήκοντα ἔτη δὲν ἐπαύσαμεν λαμβάνοντες παρ' ὧν τηλικαύτας

Στράτφορντ Κάννιγγ,
 Πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας ἐν
 Κωνσταντινουπόλει
 1825-1828

εὐεργεσίας, ἀπαρallάκτως ὅπως ἀποδίδουσι τὴν πολιτικὴν ἡμῶν καχεξίαν εἰς μόνους τοὺς ὑπερτάτους ἄρχοντας καὶ εἰς μόνους τοὺς θεμελιώδεις θεσμούς, λησιμονοῦντες ὅτι οὗτοι δὲν ἐπεβλήθησαν εἰς ἡμᾶς, ὅτι δι' ἡμῶν λειτουργοῦσι καὶ ὅτι παρ' ἡμῖν πρὸ πάντων κεῖται νὰ λειτουργήσωσι προσηκόντως. Ἐνόσω ὁμως ἀξιούμεν ὅτι πάντοτε οἱ ἄλλοι πταίουσιν, ἡμεῖς δὲ μόνον εἴμεθα ἀναμάρτητοι, δύσκολον εἶναι νὰ παύσωμεν ἁμαρτάνοντες.

Ἐπανερχόμενοι δὲ εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἐπαναστάσεως ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι ὁ κύριος λόγος δι' ὃν ἡ Ἀγγλία ἐτροπολόγησεν ἐν μέρει ἀπὸ τοῦ 1823 τὸ ἀρχικὸν αὐτῆς πολιτικὸν σύστημα ὑπῆρξεν αὐτὸς ὁ θριαμβικὸς τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀγὼν. Δὲν ἀρνούμεθα ὅτι συνετέλεσαν εἰς τὴν βαθμιαίαν ἐκείνην τροπολογίαν καὶ ἄλλα πλεῖστα αἷτια· ὁ προσωπικὸς χαρακτήρ τῶν δύο Κάννιγγ, αἱ εὐγενεῖς προαιρέσεις τοῦ Ἀμιλτων, ὁ ἰσχυρὸς φιλελληνισμὸς ὁ ἐπικρατήσας εἰς ἀπάσας τὰς τάξεις τῆς ἀγγλικῆς κοινωνίας, καὶ μάλιστα εἰς τὰς ἀνωτάτας, ἀπὸ τοῦ λόρδου Ἐρσκιν μέχρι τοῦ λόρδου Βύρωνος. Ἀλλ' ἰσχυρότατοι συνήγοροι καὶ πόρμαχοι τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας ἐν τοῖς διπλωματικοῖς διαβουλίαις ἐγένοντο οἱ μεγάλοι ἡμῶν ἀθληταὶ κατὰ τε θάλασσαν καὶ κατὰ ξηράν, διὰ τε τῶν κατορθωμάτων αὐτῶν καὶ τῶν ἐνδόξων ἀτυχημάτων. Μὴ λησιμονήσωμεν ἐν τούτοις ὅτι αἱ διπλωματικαὶ τῆς Εὐρώπης ἐνέργειαι διήρκεσαν ἐπὶ 7 ὅλα ἔτη πρὶν ἢ ἀπολήξωσιν εἰς τὴν πραγματικὴν ἐπέμβασιν· ὅτι διήλθον διὰ μυρίων φράσεων καὶ ἀντιφράσεων· ὅτι διεξήγοντο νωθρῶς ὅπως οὐκ ἀνὰ μέσον ποικίλων προκαταλήψεων, παρεξηγήσεων καὶ δισταγμῶν· ὅτι ἐπομένως ἦτο ἀπαραίτητον νὰ διασκεδάζωνται αἱ προκαταλήψεις, νὰ ἐπανορθῶνται αἱ παρεξηγήσεις, νὰ ἐκβιάζωνται οἱ δισταγμοί, ὅτι ἐνὶ λόγῳ ἀπαραίτητον ἦτο νὰ ἔρχεται εἰς ἐπικουρίαν τῶν κατορθωμάτων, τῶν παθημάτων, τῶν ἀξιώσεων τοῦ ἔθνους ἡ προσήκουσα διπλωματικὴ αὐτοῦ ἐνέργεια. Καὶ ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ διπλωματία τῆς ἐπαναστάσεως ἀνεδείχθη ὅσον ἐνδέχεται ἐπιτηδεῖα καὶ ἀναμφιβόλως ἀσυγκρίτως ἐπιτηδειότερα τῶν τρόπων καθ' οὓς διεξήχθησαν εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους αἱ ἑξωτερικαὶ ἡμῶν σχέσεις. Τοῦτο δὲ ὀφείλεται ἰδίως εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον, ὅστις, δυνάμεθα εἰπεῖν, διετέλεσεν ἐπὶ 7 ὅλα ἔτη ὁ ἐπὶ τῶν ἑξωτερικῶν ὑπουργὸς τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καίτοι μηδέποτε διορισθεὶς τοιοῦτος ἐπισήμως.

Τὴν σήμερον, ὅτε ἔχομεν ὑπ' ὄψιν τὰ γεγονότα, εἶναι εὐκόλον μετ' ὀλίγης ἀγαθῆς βουλήσεως νὰ διακρίνωμεν τί ἔπρεπε νὰ πράξῃ ἡ διπλωματία τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀλλὰ τῷ 1821, ὅτε ἡ Ρωσία μόνη παρίστατο ὡς ἐτοίμη νὰ ἐπέλθῃ εἰς βοήθειαν ἡμῶν, πᾶσαι δὲ αἱ ἄλλαι μεγάλαι δυνάμεις αὐτὴν μὲν ἠγωνίζοντο νὰ ἀποτροφώσωσιν ἀπὸ τοῦ πολέμου, πρὸς ἡμᾶς δὲ ἦσαν ψυχρόταται καὶ ἐνίοτε πολέμιοι μᾶλλον ἢ οὐδέτεροι, τὸ πρακτέον ἦτο σφόδρα δυσδιάκριτον. Ἐν τούτοις ὁ Μαυροκορδάτος ἐνόησεν ἀμέσως ὅτι ἡ Ρωσία, ὅσον ἀγαθὴ καὶ ἂν ὑπετίθετο ἡ ὑπὲρ ἡμῶν προαίρεσις αὐτῆς, δὲν θέλει πολεμήσῃ, ἐν ὅσῳ σύμψασαι αἱ ἄλλαι δυνάμεις ἀνεχαίτιζον αὐτήν, ὅτι ἔδει ἄρα νὰ ἐξευμενίσωμεν ἐκ παντὸς τρόπου τὰς δυνάμεις ταύτας ἢ τοῦλάχιστον τινὰς ἐξ αὐτῶν· ὅτι πρὸς τοῦτο ὀφείλομεν πρὸ πάντων νὰ ἀποδείξωμεν ὅτι ἡ ἐπανάστασις οὐδὲν κοινὸν εἶχε πρὸς τὰς ἀναρχικὰς ἐταιρείας αἵτινες ἐτάραττον τὴν ἄλλην Εὐρώπην, ὅτι ἐνταυτῷ δὲν ἦτο ἔργον οὐδὲ τῆς Ρωσίας οὐδ' ἐσχόπει νὰ ὑπηρετήσῃ ὅπως ὅποτε τὰ συμφέροντα τῆς δυνάμεως ταύτης, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἔχει τὴν ἀξίωσιν νὰ ἀντικαταστήσῃ τοὺς Ὀσμανίδας ἐν τῇ πολιτικῇ κατοχῇ τῶν χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς, ὅτι τελευταῖον τὸ τοιοῦτο, καὶ ἂν δὲν δύναται νὰ κατορθωθῇ διὰ μιᾶς, ἢ παρὰ τὸ ὀσμανικὸν κράτος ὑπαρξίς αὐτονόμου καὶ ἀνεξαρτήτου μοίρας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους οὐ μόνον δὲν θέλει ἐξασθενήσει

τὸ κράτος ἐκεῖνο ἀλλὰ δύναται νὰ συντελέσῃ καὶ εἰς ἐπίρρωσιν αὐτοῦ. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τούτων ἐπολιτεύθη ὁ Μαυροκορδάτος ἀπὸ τοῦ πρώτου τῆς ἐπαναστάσεως ἔτους μέχρι τέλους αὐτῆς καὶ ἐπιτηδείως ἐκμεταλλευόμενος μέχρι μὲν τοῦ 1825 τὰ μεγάλα κατὰ θάλασσαν καὶ κατὰ ξηρὰν κατορθώματα τοῦ ἔθνους δι' ἅπαντος δὲ τοῦ ἀγῶνος τὰς με-

Ἡ ἄφιξις τοῦ Βύρωνος εἰς Μεσολόγγιον
(Ἰδιωτικὴ συλλογὴ Ἑμμ. Τσουδεροῦ)

ταξὺ τῶν δυτικῶν δυνάμεων διαιρέσεις συνετέλεσε πολὺ εἰς τὸ νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν ἐπέμβασιν.

Εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης ἐθνικῆς συνλεύσεως διενήργησε νὰ καταργηθῶσι τὰ σύμβολα καὶ τὰ χρώματα τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἥτις λογιζομένη πάντοτε ὡς ὄργανον τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς ἐδέησε νὰ θυσιάσθῃ χάριν τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάστασις, καὶ ἂν τυχὸν ἡδύνατο νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ὑπῆρξεν ἔργον τῆς Ρωσίας, διέκοπτεν οὕτω πάντα πρὸς αὐτὴν δεσμόν. Ἀντὶ τοῦ φοῖνικος καὶ τοῦ μέλανος χρώματος τῶν Ὑψηλάντων ἡ συνέλευσις παρεδέξατο ὡς σύμβολον μὲν τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας τὴν γλαυκὰ τῆς Ἀθηνᾶς ὡς χρώματα δὲ τῆς ἐθνικῆς σημαίας τὸ κυανοῦν καὶ τὸ λευκόν. Πλὴν τούτου ἐν τῇ διακηρύξει ἦν ὑπεγράψαν ὡς πρόεδρος τῆς Συνλεύσεως ταύτης ἀπεδοκίμασε τὰς *δημαγωγικὰς καὶ στασιώδεις ἀρχὰς* αἵτινες ἐτάραττον τότε τὴν δυτικὴν Εὐρώπην. Ἐὰν ὑπάρχῃ δέ τι τὸ δυνάμενον οὐχὶ νὰ δικαιολογήσῃ ἀλλὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν κατὰ τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου ἀντιπολίτευσιν τοῦ Μαυροκορδάτου, εἶναι ἡ προεκτεθεῖσα ἀνάγκη τῆς διακοπῆς πάσης πρὸς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν σχέσεως. Λέγομεν νὰ ἐξηγήσῃ καὶ οὐχὶ νὰ δικαιολογήσῃ, διότι ὁ Μαυροκορδάτος δὲν ἐπολέμησε μόνον τὸ πρόσωπον τοῦ Ὑψηλάντου ἀλλὰ καὶ τὸ λογικώτατον πολίτευμα ὅπερ οὗτος ὑπεστήριζεν,

ἐνῶ εἶναι πρόδηλον ὅτι, καὶ ἂν ἔπρεπε νὰ λογισθῇ ἀπαραίτητος ἡ ἀπὸ τῆς ὑπερτάτης τῶν πραγμάτων διοικήσεως ἀποχώρησις τοῦ πληρεξουσίου τοῦ Γ. ἐπιτρόπου, τοῦτο ἡδύνατο νὰ γίνῃ χωρὶς νὰ περιέλθωμεν εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ψηφίσωμεν τὸ πολυαρχικὸν τῆς Ἐπιδαύρου πολίτευμα. Ἄλλως τε, ἐὰν οἱ περὶ τὸν Ὑψηλάντην καὶ ἄλλοι οὐκ ὀλίγοι δὲν ἐδίστασαν κατ' ἀρχὰς νὰ μεταχειρισθῶσι τὸ ἐλατήριον τῆς ρωσικῆς συνεννοήσεως καὶ ἐπικουρίας, ἵνα ἐμψυχώσωσι τοὺς πολλοὺς, τάχιστα ἐγκατέλιπον τὸ μηχανήμα

A. Maurocordato

Ἡ ὑπογραφή τοῦ Α. Μαυροκορδάτου

τοῦτο, ἡ δὲ παραπεποιημένη ἀπραξία τῆς Ρωσίας, ἐνῶ ὁ ἐλληνικὸς ἀγὼν ἐξηκολούθει, κατέστησε πρόδηλον ὅτι οὐδεμία ὑφίστατο σχέσις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς δυνάμεως ἐκείνης. Καὶ ἔπειτα οἱ πολυάριθμοι γάλλοι, γερμανοὶ καὶ ἰταλοὶ φιλέλληνες, οἱ ἐκ πρώτης

ἁφειρίας περιστοιχίσαντες τὸν Μαυροκορδάτον καὶ οἱ μετ' οὐ πολὺ συμπράξαντες μετ' αὐτοῦ ἐπιφανεῖς Ἀγγλοὶ, ὁ λόρδος Βύρων, ὁ λόρδος Κάρολος Μουραί, ὁ συνταγματάρχης Στάνωπ, ὁ καλὸς φίλος μας Βλακέρως, ὅπως τὸν ἔλεγεν ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ μοίραρχος Ἀμιλτων καὶ ἄλλοι οὐκ ὀλίγοι, αὐτόπται τῶν πραγμάτων γενόμενοι, καὶ ἡ ἀλληλογραφοῦντες ἀδιακόπως μετὰ τῆς Εὐρώπης ἢ ἐπανερχόμενοι εἰς αὐτήν, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ ἐμποιήσωσι πρωιμώτατα ἀπανταχοῦ τὴν πεποιθήσιν ὅτι ὁ ἐλληνικὸς ἀγὼν διεξήγετο ἀνεξαρκήτως πάσης ξενικῆς εἰσγηγήσεως.

Πολὺ δυσκολώτερον ἦτο νὰ πεισθῇ ἡ Εὐρώπη περὶ τῆς πολιτικῆς ἀξίας τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους καὶ νὰ παύσῃ πρεσβεύουσα ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἔθνος ἐπιτηδεῖα ν' ἀντικαταστήσῃ τοὺς Ὀσμανίδας ἢ τοὺλάχιστον νὰ συνυπάρξῃ μετ' αὐτῶν πολιτικῶς, μὴ ἐλαττουμένης ὥς ἐκ τούτου τῆς συντηρητικῆς τῶν χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς δυνάμεως. Περὶ τὴν ἐξέτασιν καὶ διευκρίνισιν τῶν δυσχερῶν τούτων ζητημάτων ἐνησχολήθη ἐπιμόνως ὁ Μαυροκορδάτος ἐν ἀπάσαις ταῖς ἐπισήμοις καὶ ἡμιεπισήμοις αὐτοῦ ἀλληλογραφίαις. Ἐτι πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, ἦτοι τῷ 1820, εἶχε συντάξει ὑπόμνημα μακρόν (Coup d'oeil sur la Turquie), τὸ ὁποῖον σταλὲν τότε εἰς τὰς μεγαλυτέρας αὐλὰς τῆς Εὐρώπης ἐδημοσιεῦθη βραδύτερον, τῷ 1867, ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Πρόκεσς. Τὰ συμπεράσματα τοῦ ὑπομνήματος τούτου ἦσαν ὅτι τὸ ὁσμανικὸν κράτος οὐδὲν ἔχει βάρος ἐν τῇ πολιτικῇ τῆς Εὐρώπης πλάστιγγι, οὐδεμίαν δὲ δύναται νὰ ἔχῃ ἀξίαν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ περιπτώσει κατ' ἡν γενικὴ συμμαχία ἤθελεν ἀπαρτισθῇ ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τῆς Ρωσίας (ὅπερ ἀπεδείχθη λαμπρῶς τῷ 1854—1856)· ὅτι ἡ πτώσις τοῦ ὁσμανικοῦ κράτους εἶναι οὐ μόνον δυνατὴ ἀλλὰ καὶ ἄφεντος· ὅτι ὅμως δύναται νὰ ἀναβληθῇ καὶ νὰ ἀποβῇ ὠφέλιμος μᾶλλον ἢ ἐπιβλαβὴς εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις.

Ἄλλ' ἂρ' ἥς ἀνέλαβε τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐξωτερικῶν τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως πραγμάτων ἀνέπτυξε τὸ πολιτικὸν αὐτοῦ σύστημα ὀριστικώτερον ἔτι καὶ πρακτικώτερον. Ἡ πληθὺς τῶν σχέσεων εἰς τὰς ὁποίας ἐπὶ τούτῳ περιῆλθεν ὑποφαίνεται ἐν ταῖς ὁδηγίαις ἃς ἔδωκε τῇ 24 Ἰουνίου 1823, ἐκ Τριπόλεως, ὡς γενικὸς γραμματεὺς τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, πρὸς τὴν εἰς Λονδίνον σταλεῖσαν ἐπιτροπὴν (Ἰωάννην Ὁρλάνδον, Ἰωάννην Ζαΐμην, Ἀνδρέαν Λουριώτην) ἵνα συνομολογήσῃ τὸ πρῶτον δάνειον. Τὸ δάνειον τοῦτο εἶχε κατ' αὐτὸν δύο σκοποὺς· οὐ μόνον νὰ παράσχῃ πόρους χρηματικὸς τῇ ἐλληνικῇ κυβερνήσει ἀλλὰ καὶ νὰ ἐνοχοποιήσῃ οὕτως εἰπεῖν τὴν Ἀγγλίαν ἐν τῇ ἐκβάσει τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καί, ὡς ρητῶς ἔλεγε, νὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς τὴν ἐναρξιν ἀμοιβαίων σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο ἐθνῶν. Τὸ δὲ τελευταῖον τοῦτο ἦτο κατ' αὐτὸν οὐδὲν ἥττον σπου-

δαῖον ἢ τὸ πρῶτον. Ὅθεν ἰδιαίτερον περιέλαβεν ἐν ταῖς ὁδηγίαις ἃς ἔδωκε κεφάλαιον *περὶ τῶν μετοξὺν Ἑλλάδος καὶ Ἀγγλίας σχέσεων*. Ἐν αὐταῖς καταφαίνεται ὅτι, ἐνῶ τότε μόνος ἴσως ὁ Μέττερνιχ ἐν τῇ ἡπειρωτικῇ Εὐρώπῃ ἐγνώριζεν ὅπως οὖν θετικῶς τὴν ἐπελθούσαν εἰς τὴν ἀγγλικὴν πολιτικὴν τροπὴν ὡς πρὸς τὰ ἀνατολικά πράγματα μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Γ. Κάννιγγ καὶ ἐγνώρισε τοῦτο διὰ κρυφιοτάτης τινὸς ἐκμυστηρεύσεως τοῦ λόρδου Στράγκφορντ, ὁ Μαυροκορδάτος ἦτο κάλλιστα περὶ τούτου πληροφορημένος· καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ ἠλπισεν εἰς τε τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ δανείου καὶ εἰς τὴν προπαρασκευὴν τῆς ἀγγλικῆς ἐπεμβάσεως (1). Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἦτο βέβαιον ἔτι μέχρι τίνος θέλει προχωρήσει ἡ μεταβολὴ αὕτη τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς, αἱ ὁδηγαὶ ἐπέμενον εἰς τὸ νὰ διατηρήσῃ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐνεργείας αὐτῆς ἡ Ἑλλάς. «Ὅσον μὲν λοιπὸν περὶ σχέσεων ἐμπορικῶν, καὶ τούτων οὐχὶ ἀποκλειστικῶν, ἔχετε τὴν ἄδειαν νὰ πραγματευθῆτε. Περὶ δὲ τῶν ἄλλων σχέσεων θέλετε πασχίσει πρῶτον νὰ γνωρίσετε ὁποῖος ὁ ἀληθὴς σκοπὸς τῆς Ἀγγλίας, πόσον ἢ ἐπιθυμεῖ ἡ ὑποπεύει τὴν ἀνεξαρτησίαν μας, εἰς ποῖα ὅρια φρονεῖ ὅτι θέλομεν σταθῇ καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα κρίνετε ἀναγκαῖα νὰ γνωρίσῃ ἡ ἑλληνικὴ Διοίκησις... Ἐπειδὴ δὲν συμφέρει εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ γνωρισθῇ ὅτι πραγματεύεται περὶ ὁποιοῦνδήποτε πολιτικῶν σχέσεων μὲ τὴν Ἀγγλίαν, καθότι τοῦτο δύναται νὰ κινήσῃ τὴν ζηλοτυπίαν τῶν ἄλλων δυνάμεων, θέλετε φροντίσει, ὅσον τὸ δυνατόν, νὰ γνωρισθῇ ὡς μόνος σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς ὁ τοῦ δανείου· εἰς τοῦτο ἀπαιτεῖται νὰ καταβάλλετε ὅλην τὴν δυνατὴν προσοχήν». Ἐδόθησαν δὲ καὶ ἄλλαι μυστικώτεραι ὁδηγαὶ πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν περὶ ἐκλογῆς βασιλέως· καὶ ἔκτοτε ἤρχισαν διαλέξεις τῶν ἀπεσταλμένων ἐκείνων μετὰ τοῦ Κάννιγγ περὶ Λεοπόλδου, μετ' αὐτοῦ τούτου τοῦ Λεοπόλδου καὶ μετὰ τοῦ δουκὸς τῆς Αὐρηλίας ὡς πρὸς τὸν υἱὸν του δοῦκα τοῦ Νεμούρς. Εἶδομεν ὅτι ἔτι ἀπὸ τοῦ 1821 ἔτους ὁ Μαυροκορδάτος ἠθέλε νὰ προτείνῃ τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν Εὐγένιον, τὸν θετὸν τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος υἱόν, ὅστις δικαίως ἐφημίζετο ἐπὶ τε τῇ πολιτικῇ καὶ τῇ στρατιωτικῇ αὐτοῦ ἀξίᾳ. Καὶ τῷ 1823 εἶχε πέμψει πρὸς τὸν πρίγκιπα τὸν ὑπασπιστὴν αὐτοῦ Ἐδουάρδον Ράινεκ δούκῃ αὐτῷ λεπτομερεῖς μυστικὰς ὁδηγίας. Ὁ Ράινεκ ἀπῆλθεν εἰς Μόναχον, ὅπου διέμενεν ὁ Εὐγένιος· ἀλλ' ὁ ἐν τῷ μεταξὺ συμβὰς θάνατος τοῦ πρίγκιπος ἐματαιώσε τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς ταύτης. Ἦδη δὲ ὁ Μαυροκορδάτος ἤρχισε διαπραγματεύσεις πρὸς τὸν Λεοπόλδον, διὰ πολλῶν καὶ τοῦτον προτερημάτων διακρινόμενον. Οὐδὲ δυνάμεθα νὰ μὴ παρατηρήσωμεν ἐνταῦθα ὅτι ὅλαι αἱ ἀρχαὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔξ ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως ὁ Μαυροκορδάτος ἐστήριζεν ἀπάσας τὰς ἐξωτερικὰς αὐτοῦ ἐνεργείας, μοναρχίαν, ἀνεξαρτησίαν πλήρη, εὐρωπαϊκὸν δάνειον, εὐρωπαϊκὸς στρατός, ὅλαι ἐγένοντο ἐπὶ τέλους δεκταὶ ὑπὸ τῶν μεγάλων δυνάμεων.

Δὲν ἤρκεϊτο δὲ εἰς τὰς μετὰ τῆς Ἀγγλίας συνεννοήσεις. Ἀναλόγους συνεννοήσεις διεξῆγε μετὰ τῆς Γαλλίας καί, τὸ παραδοξότερον, μετὰ τῆς Αὐστρίας. Ἀρχαίως εἶχε μετὰ τοῦ Γέντζ σχέσεις, ἔτι ἀπὸ τῶν χρόνων καθ' οὓς ἦτο ἐπιτετραμμένος μέχρι τοῦ 1818 τὰ ἔξωτερικὰ πράγματα τῆς Βλαχίας, ὑπὸ ἡγεμόνα τὸν Ι. Καρατζᾶν. Καὶ διέκοψε μὲν αὐτὰς μετὰ τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἄφιξίν του ἀλλὰ διετήρησεν, ὡς φαίνεται, ἡ τοῦλάχιστον ἐπανελάβε μετὰ παρέλευσιν τινὸς χρόνου ἀλληλογραφίαν τινὰ μετὰ τοῦ ἱππότου Ἀουερσὺλδ

(1) Ἀλλ' ὁ Γ. Κάννιγγ, εὐθύς ὡς ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ἔδειξε τάσεις πολιτικὰς ἀποτόμως ἀντιθέτους πρὸς τὰς τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης, ἐχούσας ἐνδείξεις φιλελευθέρου πνεύματος ἢ τοῦλάχιστον πνεύματος ἀντιθέτου πρὸς τὸ τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, ὑφ' οὗ ἐνεπνέετο ὁ Καστελόρηγας, ἐκδηλωθέντος ἰδίως ἐν τῇ ἀναγνωρίσει τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν νοτίων ἀμερικανικῶν (ἰσπανικῶν) ἀποικιῶν.

γενικοῦ προξένου τῆς Αὐστρίας ἐν Κερκύρα, διότι, καίτοι εἰδὼς τὴν πολειμίαν τῆς δυνάμεως ταύτην διάθεσιν, εἰδὼς ὅμως ἐνταυτῷ τὴν στενὴν αὐτῆς οἰκειότητα πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, μάλιστα ὡς πρὸς τὰ ἀνατολικά πράγματα, ἐνόμισε καθῆκόν του νὰ πράξῃ ὅτι ἦτο δυνατόν ἵνα ἐπενεργήσῃ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ πρίγκιπος Μέντερνιχ⁽¹⁾. Ὅθεν περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1824 λαβὼν τὸ ἐνδόσιμον ἐκ τινων *εὐχαρίστων κοινοποιήσεων* τοῦ ἱππότου Ἀουερσσίλδ ἐγράφε πρὸς τὸν Γέντζ ἐκ Μεσολογγίου τῇ 5/17 Δεκεμβρίου ἐπιστολήν, τὴν ὁποίαν λυπούμεθα μὴ δυνάμενοι νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα ὁλόκληρον, διότι θεωροῦμεν αὐτὴν ὡς ἐν τῶν μᾶλλον περινενοημένων ἔργων ὅσα ἐξῆλθον ἐκ τοῦ τοσοῦτον ἐπιτηδείου ἐκείνου καλάμου. Πολλοὶ θέλουσιν ἴσως εὔρει σφόδρα παρακεκινδυνευμένα τινὰ τῶν ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ περιεχομένων καὶ ἰδίως τὰ περὶ Ρωσίας. Αἱ πολιτικαὶ ὅμως δοξασαίαι πρέπει νὰ κρίνωνται οὐχὶ ἀπολύτως ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους, τὰς περιστάσεις καὶ τὰς ἀνάγκας ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων πρεσβεύονται. Ὅτι δὲ ὁ ἡμέτερος πολιτικὸς ἀνὴρ ἤξευρε τί καὶ πρὸς τίνα ἔγραφε, δηλοῦται ἐκ τῆς ἀπαντήσεως ἣν ἔλαβεν.

Ὁ Μαυροκορδάτος, ἀφοῦ ὑπέμνησεν ὅτι τέταρτον ἤδη ἔτος ἐνδόξως διεξήχθη ὁ ἀγὼν καὶ προσέθηκεν ὅτι ὑπολαμβάνει ὡς συμπλήρωμα τῶν τελεσθέντων κατορθωμάτων σπουδαιότατον τοῦτο, ὅτι διελύθησαν αἱ πλάναι καὶ αἱ συκοφανταίαι αἱ τοσοῦτον ἀδίκως ἀναμίξασαι τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν μετὰ τῶν Καρβοναρίων, τῶν Ριζοσπαστῶν, τῶν Κοινοτικῶν καὶ ἐν γένει ὅλων τῶν ἀνθρώπων ὅσοι πρὸ τοσοῦτου χρόνου ἐτάραξαν τὴν Εὐρώπην· ἀφοῦ ἔθηκεν ὡς ἀποδεδειγμένον ὑπὸ τῶν πραγμάτων ὅτι ἡ Τουρκία δὲν εἶναι πλέον εἰς κατάστασιν νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα (καθ' ἣν στιγμὴν ἐγράφετο ἡ ἐπιστολὴ οἱ δυσπιστότεροι τῶν ἀνθρώπων δὲν ἠδύναντο νὰ μὴ το ὁμολογήσωσι), προσέθετο: «Τούτου τεθέντος ἔπεται ὅτι ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος θέλει ἀσφαλισθῇ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον εὐχερῶς, καθόσον αἱ μεγάλαι χριστιανικαὶ Δυνάμεις θέλουσι πολιτευθῇ πρὸς αὐτὴν ἢ εὐμενῶς ἢ ἀδιαφόρως. Ἀναχωροῦντες ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ταύτης λείπεται νὰ ἐξετάσωμεν μέχρι τίνος ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος ἡμπορεῖ νὰ εἶναι ὠφέλιμος ἢ ἐπιβλαβὴς εἰς τὰ μεγάλα εὐρωπαϊκὰ συμφέροντα. Δὲν δυσκολεύομαι νὰ ἐννοήσω ὅτι συμφέρει εἰς τὴν πολιτικὴν τοῦ ἀνακτοβουλίου τῆς Περουπόλεως νὰ διαιρέσῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς πολλὰς ἡγεμονίας ὑποτελεῖς τῇ ὁσμανικῇ Πύλῃ. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑποτεθῇ δυνατὴ ἡ τοῦ σχεδίου τούτου ἐκτέλεσις ἤθελε συμφέρει τῇ Εὐρώπῃ νὰ παρακωλύσῃ αὐτήν, ἐὰν βούλεται νὰ προλάβῃ τὴν ὑπέρμετρον τῆς Ρωσίας ἐπέκτασιν καὶ τοὺς ἐκ τούτου προκύφοντας ἀπαραιτήτως πολέμους. Μία τῶν νομιμωτέρων βάσεων τῆς ἐν Ἑλλάδι γενομένης μεταβολῆς εἶναι ὅτι οὐδέποτε συνωμολογήσαμεν τὴν εἰς τὴν Τουρκίαν ὑποταγήν, ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει πρᾶξις ἡ ὑποχρεοῦσα ἡμᾶς εἰς ὑπακοήν, ὅτι ἡ χεῖρως ἡμῶν δὲν ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα εἰμὴ τῆς βίας καὶ ὅτι διὰ τῆς αὐτῆς βίας δικαιούμεθα νὰ ρήξωμεν τὰ δεσμὰ ἡμῶν. Ἄμα ὅμως ἠθέλομεν διὰ δημοσίας τινὸς πράξεως ἀνομολογήσει τὴν ὑποτελείαν ἡμῶν⁽²⁾, δι' αὐτὸ τοῦτο ἠθέλομεν ἀποβάλλει διὰ παντός τὰ δίκαια ἐκείνα

(1) Ἡ στενὴ οἰκειότης μετὰ τὴν Αὐστρίαν καὶ Ἀγγλίαν ἐν τοῖς ἀνατολικοῖς πράγμασιν ὑφίστατο μόνον κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως, ζῶντος ἔτι τοῦ Καστελρήγου. Ἀλλ' ἀφ' ἧς ἀνῆλθεν ὁ Γ. Κάννιγγ εἰς τὴν ἐξουσίαν (1822) οὐ μόνον ἡ οἰκειότης αὕτη ἔπαυσεν ὑφισταμένη ἀλλὰ καὶ πολεμιωτάτῃ πρὸς τὴν Αὐστρίαν κατέστη ἡ πολιτικὴ τοῦ Γ. Κάννιγγ, ὃν ὁ Μεττερνίχος ἐκάλει *Ἰακωβίνον*, ὡς ἐχθρὸν τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας.

(2) Τὸ τοιοῦτο βεβαίως δὲν συνάδει πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν. Ἡ ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας τοῦ Ἑλληνικοῦ ὑποταγὴ εἰς τὸ κράτος τὸ ὀθωμανικόν, τὸ ἀνακηρυττόμενον ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ὡς ὑπερτάτης ἀρχῆς πολιτικῆς, ὡς *θεόθεν* τεταγμένης ἐφ' ἡμᾶς κραταιᾶς βασιλείας, δὲν συνηγοροῦσι βεβαίως ὑπὲρ τῆς θεωρίας τοῦ Μαυροκορδάτου. Σημειωτέον δὲ ὅτι πᾶσα αὕτη ἡ βε-

καὶ ἠθέλομεν παρασκευάσει τοσαύτας ἐπαρχίας κατακτητέας ὑπὸ τῆς Ρωσίας ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι, ὅσαι τυχόν ἰδρυνθῶσιν ὑποτελεῖς ἡγεμονίαι, ἐνῶ θέλει ἀποβῆ δύσκολω-
 τατον εἰς αὐτὴν νὰ ἐπιβάλῃ χεῖρα ἐπὶ τῆς ἐλευθέρως καὶ ἀνεξαρτήτου Ἑλλάδος. Τὸ δὲ
 τοιοῦτο τῆς δυνάμεως ἐκείνης βούλευμα εἶναι τοσοῦτον ἀπροκάλυπτον ὥστε δὲν ἡμπορῶ
 νὰ πεισθῶ ὅτι διέφυγε τὴν δξυδέρκειαν τῶν μεγάλων τῆς Εὐρώπης ἀνακτοβουλίων.
 Ἄν ἡ ὁσμανικὴ Πύλη ὑπεστηρίχθῃ ὑπ' αὐτῶν ἱκανῶς ἐν τῷ προκειμένῳ πολέμῳ, ἂν
 ἐπόθησαν τὴν ὑπαρξίν τοῦ κράτους τούτου, δὲν ἐπολιτεύ-
 θησαν οὕτως, ἂν μὴ ἀπατῶμαι, εἰμὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ
 ἔχωσι προμαχῶνα κατὰ τῆς μελλούσης ἐπεκτάσεως τῆς Ρω-
 σίας. Τὰ πράγματα ἀπέδειξαν ὅτι ἰσχυρίσθην ἀπὸ τοῦ 1820,
 ὅτι δηλαδὴ ἡ Πύλη δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς τὸν
 σκοπὸν τοῦτον. Ἄλλ' ἰδοὺ παρουσιάζεται εὐτυχὴς περίστασις,
 ἵνα ἡ Πύλη καταστῇ πρὸς τὸν σκοπὸν ἐκεῖνον ἐν τῷ μέλ-
 λοντι χρησιμωτέρα ἢ ἐν τῷ παρελθόντι. Ὁ ἀπ' αὐτῆς χωρι-
 σμὸς τῆς κυρίως Ἑλλάδος, ἀντὶ νὰ ἐξασθενίσῃ τὴν Τουρκίαν,
 θέλει ἀπ' ἐναντίας συντελέσει εἰς τὸ νὰ ἐπιρρώσῃ αὐτὴν καὶ νὰ
 καμίστησῃ ἱκανωτέραν εἰς τὸ νὰ ἀναχαιτίσῃ τὰ κοινῶς ἀποδιδόμενα τῇ αὐτῇ τῆς Ρωσίας
 φιλόδοξα σχέδια. Ἡ Τουρκία ἡναγκασμένη νὰ φυλάττῃ ὅλα τὰ ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος φρού-
 ρια ἡλαττωνεν οὕτω τὰς δυνάμεις ὅσας ἡδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ κατὰ τῶν πολεμίων
 αὐτῆς· πλὴν τούτου οἱ διεσπαρμένοι εἰς τὰς ἐπαρχίας ἡμῶν Τούρκοι δὲν ἡδύναντο νὰ
 συντελῶσιν εἰς τοὺς πανδήμους ὀπλισμοὺς ὅσους ὁ σουλτάνος διέτασεν ἐν καιρῷ
 δεινοῦ κινδύνου. Πᾶσαι αἱ ἀξιόλογοι αὗται δυνάμεις συμπυκνούνται θέλουσι γίνεαι διαθέ-
 σιμοι δσάκις τὸ κράτος ἠθέλῃ ἀπαιτήσῃ τοῦτο. Καὶ ἐνταῦθα δὲ δὲν δύναμαι νὰ ἀποσιω-
 πήσω ἰδέαν, ἣτις, ἀποδεικνύουσα πόσον ἀλλόκοτοι εἶναι αἱ στροφαὶ τῆς πολιτικῆς, ἔρχεται
 συγχρόνως εἰς ἐπικύρωσιν τοῦ λόγου μου. Τὴν σήμερον εἴμεθα, καὶ εὐλόγως, οἱ δεινό-
 τατοι τῶν πολεμίων τῆς Τουρκίας, καὶ ὅμως, ἅμα τὰ σύνορα ἡμῶν προσδιορισθῶσι καὶ
 ἡ ἀνεξαρτησία ἡμῶν ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τῆς Τουρκίας, θέλομεν περιέλθει εἰς τὴν ἀνάγκη-
 ν τοῦ νὰ πολιτευθῶμεν ὡς κράτος ἀνεξάρτητον κατ' ἀντίθετον λόγον τῶν ἐθνικῶν
 ἡμῶν αἰσθημάτων καὶ ἀντιπαθειῶν· θέλομεν ὑποχρεωθῇ νὰ ἐπιθυμήσωμεν καὶ νὰ ὑπο-
 στηρίξωμεν μάλιστα τὴν ὑπαρξίν τῆς ἐπιλοίπου Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, μηδὲν ἔχοντες νὰ
 φοβηθῶμεν ἐκ τῆς γειτονίας αὐτῆς, τὰ πάντα δὲ δυνάμενοι νὰ ὑποπτεύσωμεν ἐκ τῆς
 γειτονίας τῆς Ρωσίας. Φύσει ὄντες τῶν Τούρκων πολέμοι θέλομεν ἀποβῆ οἱ πιστότατοι
 αὐτῶν κατὰ τῶν Ρώσων σύμμαχοι, ἂν οὗτοι ἐπιχειρήσωσι νὰ ἐξώσωσιν αὐτοὺς ἐκ τῆς
 Εὐρώπης. Ἐπειδὴ δὲ τοιοῦτο θέλει ἀποβῇ τὸ πολιτικὸν τῆς Ἑλλάδος σύστημα, ἅμα ἐπι-
 τύχῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς, δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω τίνα εἶναι τὰ συμφέροντα τῆς Εὐ-
 ρώπης (τῆς Ρωσίας μόνης ἐξαιρουμένης) τὰ προσκρούοντα πρὸς τὰ τῆς Ἑλλάδος συμφέ-
 ροντα. Ἰδίως δὲ τὰ τῆς Αὐστρίας φαίνονται κατ' ὅλα πρὸς τὰ ἡμέτερα ταυτιζόμενα, οὐ μόνον
 ἕνεκα τῶν προεκτεθέντων πλεονεκτημάτων τῆς ἀντιστάσεως εἰς τὰ μέλλοντα τῆς Ρωσίας
 βουλευμάτων ἀλλὰ καὶ ἕνεκα τοῦ ἐμπορικοῦ συμφέροντος τῶν δύο ἐπικρατειῶν. Ἐπειδὴ
 αὗται δὲν θέλουσι συνορεύει, ἡ Ἑλλὰς οὐδὲν θέλει ἔχει νὰ φοβηθῇ ἐκ τῆς ὑπεροχῆς τῆς
 Αὐστρίας· διὰ δὲ τοῦ Ἀδριατικοῦ κόλπου τὰ δύο ἔθνη θέλουσι συνάψαι συναλλαγὰς προ-
 χεירוῦς μὲν καὶ ὠφελίμους εἰλικρινεῖς δὲ καὶ διαρκεῖς».

Φρειδερίκος Γέντς

βιασμένη δικαιολογία τῆς ἀπορρίψεως τῆς ὑποτελείας ἣν ἐξ ἀνάγκης ἐπιβαλλομένη, ἀφοῦ κατ' ἐι-
 σήγησιν ἀγγλικὴν ὁ Μαυροκορδάτος προέβη εἰς διαμαρτυρίαν κατὰ τῶν προτάσεων τοῦ ρωσικοῦ
 ὑπομνήματος.

Ὁ Γ'έντς ἀπήντησεν, ἂν ὄχι κατ' εὐθείαν, ἐμμέσως ὁμως διὰ τοῦ ἱππότου Ἀουερ-σὶλδ. Ἐν τῇ ἀπαντήσῃ ταύτῃ, ἣτις ἐγράφη τῇ 8 Μαρτίου ἔ. ν. 1825, ὁ πολυμήχανος ἐκείνος σύμβουλος τοῦ πρίγκιπος Μέττερνιχ, ἀφοῦ ἠναγκάσθη νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι οἱ Ἕλληνες ἠδύναντο τῶντι νὰ νομίσωσιν ἑαυτοὺς δικαιουμένους νὰ ἐξεγερθῶσι κατὰ κυβερνήσεως ἣτις ἄλλον τρόπον ἐνεργείας δὲν εἶχεν εἰμὴ τὴν τυφλὴν βίαν, ἀφοῦ ἠναγκάσθη νὰ συναινέσῃ ὅτι ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἔσχεν ἔξ ἀρχῆς χαρακτῆρα ἴδιον καὶ ἐθνικόν, παντελῶς ἀλλότριον τῆς ἀφροσύνης καὶ μοχθηρίας ἣτις ἐπεχείρησε νὰ ταράξῃ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης τὴν ἔννομον τάξιν, κηρύττει διαπρυσίως ὅτι ὁ ἡμέτερος πολιτικὸς ἀνὴρ μετὰ ἐξαίρετου διαλεκτικῆς καὶ ὀξυνοίας ἀνέπτυξε τοὺς τε λόγους δι' οὓς αἱ δυνάμεις ὀφείλουσι (τοῦλάχιστον τινὲς ἔξ αὐτῶν) νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, καὶ τὰ πλεονεκτήματα, τὰς ἀντισταθμίσεις, τὰς ἐγγυήσεις, τὰς ὁποίας ἠθέλον εὔρῃ ἔν τε τῷ παρόντι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι τοιοῦτό τι ἀποφασίζουσαι. Ἐν μόνον ἀντέταξεν ἐπιχείρημα, ὅτι αἱ δυνάμεις οὐδόλως οὐδαμῶς ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλωσιν εἰς τὴν ὁσμανικὴν Πύλιν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, τούτου δὲ τεθέντος, ἐπειδὴ οἱ μὲν Ἕλληνες ἐπιμένουσιν ἀπαιτοῦντες τὴν ἀπόλυτον αὐτῶν ἀπελευθέρωσιν, οἱ δὲ Τούρκοι εἶναι ἀποφασισμένοι νὰ μὴ εἰρηνεύσωσι ποτὲ ἐπὶ τῷ ὄρφι τούτῳ, αἱ δὲ εὐρωπαϊκαὶ δυνάμεις δὲν δύνανται νὰ ἐπιβάλωσι τὸν νόμον οὔτε εἰς τοὺς μὲν οὔτε εἰς τοὺς δὲ εἰμὴ θυσιάζουσαι τὰς ἀρχὰς αὐτῶν καὶ ἴσως τὴν εἰρήνην τῆς Εὐρώπης, «ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσω, ἐπεφώνησεν, ὅτι μόνη ἡ θεία Πρόνοια θέλει λύσει τὸ πρόβλημα τοῦτο» (1).

Ἡ θεία Πρόνοια ἐπέλυσε τὸ πρόβλημα διὰ τῶν τριῶν δυνάμεων, Ρωσίας, Ἀγγλίας, Γαλλίας· ἀλλὰ τῷ 1824 καὶ 1825 αἱ δυνάμεις αὗται πολὺ ἀπεῖχόν τοῦ νὰ ὁμοφρονῶσιν, ὥστε ἐδέησε νὰ πράξῃ ἡ Ἑλλὰς πολλὰ, ἵνα, ἔξ αὐτῶν διη τῶν διαφωνιῶν αὐτῶν ὠφελουμένη, καταναγκάσῃ αὐτὰς εἰς κοινὴν ἀπόφασιν καὶ σύμπραξιν. Εἴπομεν ὅτι περὶ τὰ τέλη τοῦ 1823 ἡ Ρωσία εἶχε προτείνει τὴν διανοίην τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν εἰς 3 ἢ 4 ἡγεμονίας ὑποτελεῖς τῇ Τουρκίᾳ· ὅτι κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 1824 ἡρ-

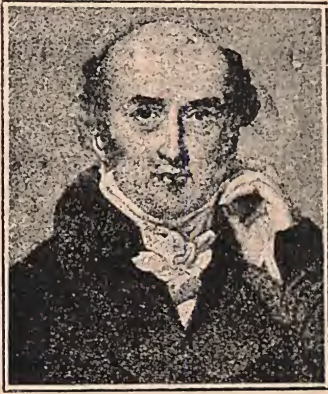
(1) Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐν τοῖς κυριωτάτοις ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Δὲν θὰ συζητήσω ἐνταῦθα, ἔλεγεν, οὔτε περὶ τῆς νομιμότητος (*légitimité*) οὔτε περὶ τοῦ νομοταγοῦς (*loyauté*) τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασεως. Θὰ σεβασθῶ μάλιστα ὅσον δύναιμι καὶ τὰς γνώμας τὰς ἐναντιωτάτας πρὸς τὰς ἐμὰς. Θὰ εἴπω λοιπὸν ὅτι ἐννοῶ ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐπὶ καλῇ τῇ πίστει ἐθεώρουν ἑαυτοὺς δικαιουμένους νὰ ἐπαναστῶσι κατὰ κυβερνήσεως ἐν ἣ οὐδὲν ἄλλο ἐβλεπον ἢ τὰ ἀποτελέσματα τυφλῆς δυνάμεως. Ἡ γνώμη αὕτη, εἴτ' ἀληθὴς εἶναι εἴτε ψευδής, ἔχει θιασώτας ἐν Εὐρώπῃ οὐχὶ ἁπλῶς τοὺς αὐτοκαλουμένους φιλελευθέρους ἀλλὰ καὶ πολλοὺς καλῶς λογιζομένους φίλους τῆς τάξεως καὶ ἐχθροὺς τῶν ἐπαναστατικῶν ἀρχῶν. ἠθέλον ψευσθῇ ἀπέναντι τῆς συνειδήσεώς μου, ἐὰν ἔλεγον ὅτι συμμερίζομαι τὴν τούτων γνώμην. Ἐν τούτοις παρ' ὅλην τὴν αὐστηρότητα τῶν ἐμῶν ἀρχῶν καὶ χωρὶς νὰ ὑποκριθῶ ἄγνοιαν περὶ τῆς ὅλης ἐπιρροῆς ἣν ἠσκησαν ἐπὶ πολλοὺς τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐπανάστασεως τὰ κακὰ παραδείγματα τῶν ἡμετέρων χρόνων ἀναγνωρίζω ὅτι ἡ ἐπανάστασις αὕτη ἔξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς αὐτῆς εἶχε χαρακτῆρα ἴδιον καὶ ἐθνικόν, μὴ ἐπιτρέποντα νὰ γίνηται σύγκυσις αὐτῆς μετὰ τῶν ἐπανάστασεων αἰτινες ἐξεργράφησαν εἰς ἄλλα μέρη τῆς Εὐρώπης δωρεὰν ἔνεκα τῆς παραφροσύνης καὶ τοῦ διεστραμμένου πνεύματος μερίδος πολιτικῆς μισητῆς. Ἠλπίσα ἐπὶ τινὰ χρόνον ὅτι ἠθέλεν εὐρεθῇ τι μέσον νὰ συμβιβάσῃ τις ὅτι δίκαιον ὑπάρχει ἐν ταῖς ἀξιώσεσι τῶν Ἑλλήνων μετὰ τῆς κατὰ μέρος τοῦλάχιστον διατηρήσεως τῶν ἀρχαίων δικαιωμάτων τῆς Πύλης. Τὸ εἰς τὴν Ρωσίαν ἀποδιδόμενον σχέδιον εἶχεν ἀναντιρρήτως μεγάλας ἐλλείψεις, ἀλλὰ δὲν ἀπέκλειε συνδυασμοὺς εὐτυχεστέρους. Ἀλλ' ἐὰν τὸ πρᾶγμα ἔχῃ ἀληθῶς οὕτως, ὥς μοι φαίνεται ὅτι ἔχει σήμερον (τῶν μὲν Ἑλλήνων ἐπιμενόντων εἰς ἀπόλυτον ἀνεξαρτησίαν τῶν δὲ Τούρκων οὐδέποτε βουλευομένων νὰ εἰρηνεύσωσιν ἐπὶ τοιοῦτῳ ὄρφι καὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων μὴ δυναμένων νὰ ἐπιβάλωσι νόμον οὐδετέρῳ ἄνευ τῆς θυσίας τῶν ἀρχῶν αὐτῶν ἴσως δὲ καὶ τῆς εἰρήνης τῆς Εὐρώπης), βλέπω καλῶς ὅτι ἡ Πρόνοια μόνη θὰ δυνηθῇ νὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα τοῦτο».

ξαντο ἐν Περουπόλει διαπραγματεύσεις περὶ τῆς προτάσεως ταύτης μεταξύ Ρωσίας καὶ τῶν 4 αὐτῆς συμμάχων· ὅτι ὅμως μετ' οὐ πολὺ ἡ Ἀγγλία ἀπεχώρησε τῶν διαπραγματεύσεων τούτων διὰ τε τὰς ἰδίας αὐτῆς μετὰ τῶν χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς σχέσεις καὶ διὰ τὴν δυσκολίαν τοῦ νὰ ἐπιτευχθῇ ἐν τῷ παρόντι συνδιαλλαγὴ μετὰ τῆς Πύλης καὶ τῶν ἐπαναστατῶν. Ὁ Μανροκορδάτος ἦτο τότε εἰς Μεσολόγγιον· ἅμα δὲ πληροφορηθεὶς τὰς τε προτάσεις τῆς Ρωσίας καὶ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Κάννιγγ ἔγραψεν ἀμέσως εἰς τὸν προσωρινῶς ἀναπληροῦντα αὐτὸν ὡς γενικὸν γραμματέα τῆς κυβερνήσεως Π. Γ. Ρόδιον νὰ διαβιβάσῃ πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸν τῆς Ἀγγλίας ὅτι ἡ Ἑλλάς κατ' οὐδένα λόγον δὲν δέχεται τὴν προτεινομένην ὑποτέλειαν, ὅτι δι' ἔργων καὶ θυσιῶν μεγάλων ἀπέδειξεν ὅποσον εἶναι ἀξία τῆς ἀνεξαρτησίας· ὅτι ἡ Βρεταννικὴ αὐτῆς Μεγαλειότης, ἡ τοσοῦτον φιλανθρωποὺς ἐπιδειξαμένη ἀρχὰς πρὸς τοὺς λαοὺς τῆς μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς, δὲν θέλει ἐπιτρέψει βεβαίως ν' ἀποκλεισθῶσιν οἱ Ἕλληνες τῶν ἀγαθῶν τῆς ἐλευθερίας· ὅτι ἠθικῶς καὶ πολιτικῶς καὶ ἐμπορικῶς ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος συμφέρει εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἀγγλίαν, καὶ ὅτι τούτων πάντων ἔνεκεν ἡ Ἑλλάς δικαιούται νὰ ἐλπίσῃ πᾶν εἶδος βοηθείας καὶ προστασίας παρὰ τοῦ φιλανθρώπου ἔθνους τῶν Ἀγγλῶν καὶ ἐξαιρέτως παρὰ τῆς Βρεταννικῆς Α. Μεγαλειότητος, ἥς γνωστότατα εἶναι τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα. Τῷ ῥόδιος ἔσπευσε νὰ διαβιβάσῃ τῇ 12/24 Αὐγούστου ἐκ Ναυπλίου τοιαύτην τινὰ διακοίνωσιν πρὸς τὸν Γεώργιον Κάννιγγ. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο, εἰ καὶ συντεταγμένον οὐχὶ ὑπὸ τοῦ ἡσκημένου καὶ γλαφυροῦ καλάμου τοῦ ἀπόντος γενικοῦ γραμματέως ἀλλὰ ξηρῶς ὁπωσοῦν καὶ σκαιῶς, ἠξιώθη ἐν τούτοις ἀπαντήσεως πολυειδῶς ἀξιωματημοῦ, καὶ πρὸ πάντων κατὰ τοῦτο, ὅτι ἦτο τὸ *primum* ἔγγραφον ὅπερ κυβερνήσις ἑλληνικὴ ἐλάμβανεν, ὡς τοιαύτη, παρὰ κυβερνήτου μεγάλης δυνάμεως. Ἡ ἀπάντησις τοῦ Κάννιγγ, γραφεῖσα τῇ 1 Δεκεμβρίου, ἦτο φιλοφρονεστάτη καὶ προοιμιαζομένη ἐδικαιολόγει τὴν μεσολαβήσασαν ἱκανὴν αὐτῆς ἀναβολὴν διὰ τοῦτο, ὅτι ἡ ἐπιστολὴ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως δὲν ἔφθασεν εἰς χεῖράς του εἰμὴ τῇ 4 Νοεμβρίου. Ὁ Κάννιγγ ἔλεγε ὅτι μεσολαβήσις τῶν δυνάμεων δὲν ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ εἰμὴ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ τροπολογήσῃ κατὰ τι καὶ μέχρι τινὸς τὴν κυριαρχίαν τῆς Πύλης καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Ἑλλήνων· ὅτι, τούτου τεθέντος, τὸ σχέδιον τῆς Ρωσίας τὸ κινήσαν τὴν ἀγανάκτησιν τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως τῆς Ἑλλάδος (καὶ τὸ ὅποῖον τὴν αὐτὴν ἐντύπωσιν ἐπροξένησεν εἰς τὸ διβάνιον) δὲν ἠδύνατο νὰ λογισθῇ ὡς ἀποτρόπαιον, τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ κατὰ τὴν γνώμην τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως πᾶν σχέδιον εἰρηνοποιήσεως προερχόμενον ἐκ τοῦ ἀνακτοβουλίου τῆς Περουπόλεως δὲν ἠμπορεῖ εἰμὴ νὰ ὑπαγορευθῇ ὑπὸ φιλικῶν πρὸς τοὺς Ἕλληνας διαθέσεων· ὅτι ὅμως, ἐπειδὴ οἱ μὲν Ἕλληνες οὐδαμῶς ἀποδέχονται συμβιβασμὸν τινὰ τὸ δὲ διβάνιον ἀποκρούει πᾶσαν συνδιαλλαγὴν ἣτις δὲν ἠθελεν ἀποκαταστήσῃ τὴν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος κυριαρχίαν του, ἡ ἐλπίς ἐπιτυχοῦς μεσολαβήσεως ἀποβαίνει ἐντελῶς ἀπαράδεκτος. Καθὰ δὲ προσέθετεν, ἐν τῇ μετὰ τῆς Ἰσπανίας καὶ τῶν ἐν Ἀμερικῇ ἐπαρχιῶν αὐτῆς ἔριδι ἡ Ἀγγλία οὐδὲν ἄλλο ἔπραξεν ἢ νὰ τηρήσῃ αὐστηρὰν οὐδετερότητα· καὶ τὴν αὐτὴν οὐδετερότητα ἐτήρησε καὶ θέλει τηρήσῃ ὡς πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ἐπὶ πᾶσιν ὅμως ἔλεγε· «ἐὰν οἱ Ἕλληνες κρύνωσιν εὐλόγον θᾶσσον ἢ βράδιον νὰ ἐπικαλεσθῶσιν τὴν μεσολαβήσιν ἡμῶν, θέλομεν προτείνειν αὐτὴν εἰς τὴν Πύλην καὶ ἐν περιπτώσει παραδοχῆς οὐδὲν θέλομεν παραμελήσει ἵνα καταστήσωμεν αὐτὴν τηλεσφόρον ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἄλλων δυνάμεων, τῶν ὁποίων ἡ σύμπραξις δύναται νὰ εὐκολύνῃ τὸν συμβιβασμὸν καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ».

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο, καθὼς συμβαίνει συνήθως εἰς τὰ τοιαῦτα ἔγγραφα, περιεῖχε

τὴν ἀλήθειαν ἀλλ' ὄχι πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. Ἦτο βέβαιον ὅτι ἡ μεσολάβησις δὲν ἰδύνατο ν' ἀρχίσῃ εἰμὴ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὑποτελείας, παρεκτός ἂν ἤρχιζε διὰ πολέμου κατὰ τῆς Τουρκίας, ὃν ἡ Ἀγγλία ὀλιγότερον ἀπὸ πᾶσαν ἄλλην δύναμιν ἤθελε νὰ ἐπιχειρήσῃ.

Γεώργιος Κάννινγκ, ὑπουργὸς τῶν
Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας
(1822—1827)
(πρωτοτυπὸς ἀπὸ Φεβρ.—Αὐγ. 1827)

Τὸ ρωσικὸν λοιπὸν σχέδιον καθ' ἑαυτὸ οὐδὲν εἶχε τὸ ἄτοπον· τὸ καίριον ἐλάττωμά του ἦτο ὅτι αἱ ἄλλαι δυνάμεις δὲν ἐπέτρεπον τῇ Ρωσίᾳ νὰ το ἐκτελέσῃ, ἡ δὲ Ρωσία δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐκτέλεσίν του παρὰ τὴν θέλῃσιν τῶν ἄλλων δυνάμεων. Ἄλλως τὴν σήμερον δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι ἤθελεν εἶναι εὐτύχημα ἐὰν ἐγίνετο δεκτόν, καίτοι διαίρουσιν τὴν Ἑλλάδα εἰς 3 ἡγεμονίας, τὴν Ἡπειρον μετὰ τῆς δυτικῆς Στερεᾶς, τὴν Θεσσαλίαν μετὰ τῆς ἀνατολικῆς, τὴν Πελοπόννησον μετὰ τῆς Κρήτης, καὶ τὰς αὐτοτελεῖς νήσους· τοῦ Αἰγαίου. Ἀφοῦ αἱ δύο ἡγεμονίαι τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας δὲν παρεκωλύθησαν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐνωθῶσι, διατί νὰ μὴ παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ αὐτὸ ἤθελε συμβῆ καὶ ὡς πρὸς ἡμᾶς καὶ ὅτι οὕτω πρὸ καιροῦ ἡ αὐτόνομος Ἑλλάς ἤθελε πρὸς βορρᾶν ἐκτείνεται μέχρι Ὀλύμπου καὶ Κεραυνίων ὁρέων, πρὸς μεσημβρίαν δὲ ἤθελε περιλαμβάνει τὴν Κρήτην; Ἀλλ' ὅτε ὁ Κάννινγκ ἔλεγεν ὅτι ἡ Ἀγγλία

ἀπεχώρησε τῶν ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ διαπραγματεύσεων διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι οἱ μὲν Ἑλληνες ἠροῦντο νὰ δεχθῶσι τὴν ὑποτελείαν οἱ δὲ Τούρκοι ἠροῦντο νὰ ἐπιτρέψωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν, δὲν ἔλεγε πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. Ὁ Κάννινγκ ἀπεχώρησε πρὸ πάντων, ὡς εἶδομεν, διὰ τὰς ἰδιαζούσας σχέσεις τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, ὅ ἐστιν, ἵνα ὁμιλήσωμεν σαφέστερον, διότι ἡ Ἀγγλία, ἥτις δὲν ἐπέτρεπεν εἰς τὴν Ρωσίαν νὰ ἐκτελέσῃ τὸ σχέδιόν της, ἤθελεν αὐτὴ νὰ ἐκτελέσῃ σχέδιον μέχρι τινὸς ἀνάλογον ἢ τοῦλάχιστον νὰ ἀναλάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν τῆς μεσολαβήσεως, ἵνα διεξαγάγῃ τὸ ζήτημα προεξάρχουσα αὐτοῦ. Καὶ ὄχι μόνον ἤθελεν ἀλλὰ καὶ το κατώρθωσε. Τοῦτο δὲ μαντεύσας ὁ Μανροκορδάτος προετίμησε πάντοτε τὴν ἀγγλικὴν ἐπέμβασιν μᾶλλον ἢ τὴν ρωσικὴν, μὴ διστάσας μετ' οὐ πολὺ νὰ ἀποδεχθῇ καὶ αὐτὴν τὴν ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας ἀπαιτουμένην ἀρχὴν τῆς ὑποτελείας, ἣν τοσοῦτον ἐκθύμως ἐπολέμησεν ὅτε ὑπὸ τῆς Ρωσίας προετάθη, διότι ἐπεύθετο ὅτι ἡ Ἀγγλία οὐδὲν εἶχε συμφέρον νὰ ἐπιμείνῃ διὰ παντός εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκείνην. Μήπως ἐὰν δὲν ἐπύρχοντο αἱ συμφοραὶ τοῦ 1825, 1826 καὶ 1827 ὁ Κάννινγκ, ὅστις ἐπὶ τοσοῦτον ἐτροπολόγησε κατὰ τὰ 1823 καὶ 1824 τὴν προηγουμένην τῆς Ἀγγλίας πολιτικὴν, βλέπων τὴν Τουρκίαν ἀδυνατοῦσαν νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπιθυμῶν νὰ μὴ προκαταλάβῃ αὐτὸν ἄλλος εἰς τὴν ρύθμισιν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος δὲν ἤθελεν εὖρει τρόπον νὰ παραμερίσῃ καὶ τὸν τελευταῖον ἐκείνον τῆς ὑποτελείας φραγμὸν; Μήπως ἐπὶ τέλους ἡ μεσολάβησις δὲν ἀπέληξεν εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν;

Δυστυχῶς ἀπὸ τῶν πρώτων μηνῶν τοῦ 1825 ὁ ἀστὴρ τῆς ἐπαναστάσεως ἤρχισε νὰ ὥχρῃ. Οἱ στολίσκοι ἡμῶν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ παρακαλύσωσι τὴν διαπεραίωσιν τοῦ Ἰβραήμη, τὰ δὲ κρᾶτιστα τῶν πεζῶν ἡμῶν στρατευμάτων δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀνθῆξωσιν εἰς τὰς λόγχας καὶ τὰ πυροβόλα τοῦ τακτικοῦ αὐτοῦ. Μετ' οὐ πολὺ ὁ Ἰβραήμης παρέστη ἐνώπιον τῶν τειχῶν τοῦ Ναυπλίου. Εἰς ποίαν ἀπελπισίαν περιῆλθε κατὰ τὰς ἡμέρας

ἐκείνας ἢ Κυβέρνησις, τὸ γνωρίζομεν ἐκ τῆς ἀπὸ 11 Ἰουνίου ἐπιστολῆς αὐτῆς πρὸς τὴν ἐν Λονδίῳ ἐπιτροπὴν. Καὶ ὁ μὲν Ἰβραήμης, περιορισθεὶς εἰς ἀπλὴν κατασκόπησιν, ὑπεχώρησεν, ἀλλὰ πρόδηλον ἦτο ὅτι ἄνευ ταχείας τινὸς ἑξωτερικῆς ἐπεμβάσεως ἢ Ἑλλὰς ἐκινδύνευε τὸν ἔσχατον κίνδυνον. Πῶς ὅμως νὰ κατορθωθῇ ἡ ταχὺ αὕτη ἐπέμβασις; Ἡ Ρωσία ἦτο μακρὰν καὶ ἠρκεῖτο εἰς σχέδια καὶ διαπραγματεύσεις. Παρόντες δὲν ἦσαν εἰμὴ οἱ ναυτικοὶ ἀντιπρόσωποι τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας. Καὶ ἡ μὲν Ἀγγλία διεκοίνωσεν, ὡς εἶδομεν, ἐσχάτως εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ὅτι εἶναι πρόθυμος νὰ μεσολαβήσῃ, ἐὰν ζητηθῇ, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ὑποτελείας. Ἡ Γαλλία ἐπηγγέλλετο πολὺν αἰσιώτερον. Αὐτὸς ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ δουκὸς τῆς Αὐρηλίας στρατηγὸς Ρυμινύς, καὶ ὁ στρατηγὸς Σεβαστιάνης καὶ ἄλλοι ἐπιφανεῖς Γάλλοι εἶχον γράφει πρὸς τὸν γενικὸν γραμματεῖα τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ἀξιοῦντες ὅτι, ἐὰν ἀνηγορεύετο ὁ δούξ τοῦ Νεμουρς, δευτερότοκος τοῦ δουκὸς τῆς Αὐρηλίας υἱός, ἡσφαλίζετο ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος. Ὅτε δὲ περὶ τὰ μέσα Ἰουνίου κατήλθεν ὁ Ἰβραήμ πασᾶς εἰς τὴν Ἀργολίδα καὶ πολλὴ κατέλαβεν ἀμχανία τοὺς ἐν Ναυπλίῳ, ὁ στρατηγὸς Ρόος, ἀπεσταλμένος τῆς φιλελληνικῆς γαλλικῆς ἐταιρείας, ἐπανέλαβε τὴν πρότασιν ἐκείνην. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ γαλλικὴ αὕτη πρότασις ἦτο προτιμότερα τῆς ἀγγλικῆς, διότι ἡ ἀναγόρευσις εὐρωπαϊοῦ βασιλέως προὔπεδεν ἀπαραιτήτως τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν. Ὅθεν τὸ νομοθετικὸν ἐπελήφθη δραστηριῶς τοῦ ζητήματος καὶ ἡ πλειονοψηφία αὐτοῦ ἐφαίνετο ἀποκλίνουσα εἰς τὴν ἀναγόρευσιν τοῦ γάλλου ἡγεμονόπαιδος καὶ εἰς τὴν ἀνύψωσιν ἐπὶ τῶν τειχῶν τοῦ Ναυπλίου τῆς γαλλικῆς σημαίας. Ἀλλ' ὁ γάλλος ναύαρχος Δερινιύ, ὅστις συνέπεσε νὰ καταπλεύσῃ τότε εἰς Ναύπλιον καὶ παρεκλήθη ὑπὸ τῶν ἐπτοημένων ἐκείνων ἀνθρώπων νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν σημαίαν αὐτοῦ καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ ἐν ὀνόματι τῆς Γαλλίας ἀναγκάσῃν εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Ἰβραήμ, ἀπεποιήθη διαρρήδην νὰ ἀναμιχθῇ. «Τῇ ἀληθείᾳ, κύριε ὑπουργέ, ἔγραφε τῇ 23 Ἰουνίου πρὸς τὴν κυβέρνησιν αὐτοῦ, ἐντρέπομαι σχεδὸν ἀναμνησκόμενος τῶν ὀνείρων τούτων, ἀλλὰ λέγω παρησιᾶ ὅτι, καὶ ἂν αἱ ὁδηγίαι μου ἤθελον μὲ ἐπιτρέψει νὰ συμπράξω ὅπωςδῆποτε εἰς τοιαῦτα σχέδια, ἤθελον νομίσει ὅτι παραβαίνω τὸ καθήκον μου καὶ διακινδυνεύω τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος μου ἐνδίδων ἐν τοιαύτῃ στιγμῇ εἰς τὰς ματαίας ἐκείνας ἐλπίδας». Καὶ εἶχε δίκαιον ὁ ναύαρχος τοιαῦτα γράφων, διότι, ὅτε βραδύτερον περὶ τὰ τέλη τοῦ 1825 τὸ ἐν μέσῳ τοιούτων περιστάσεων ἀρχίσαν νὰ σχηματίζεται γαλλικὸν κόμμα ἔπειπεν εἰς Παρισίους τὸν Ἀλέξανδρον Ἀξιώτην, ἵνα πληροφορηθῇ ἂν ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις συγκατένευεν εἰς τὴν ἀναγόρευσιν τοῦ δουκὸς Νεμουρς καὶ ἂν ἡ Ἑλλὰς ἠδύνατο νὰ σωθῇ διὰ τούτου, ὅτε δούξ τῆς Αὐρηλίας καὶ ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἀπήντησαν ὅτι αἱ δυνάμεις δὲν θέλουσι ποτὲ ἐπιτρέψει εἰς τὴν Γαλλίαν νὰ δώσῃ βασιλεῖα γάλλον τῇ Ἑλλάδι καὶ ὅτι ἀνάγκη νὰ διοργανώσωσιν οἱ Ἕλληνες τακτικῶς τὸν στρατὸν καὶ νὰ ρυθμίσωσι τὰ οἰκονομικὰ αὐτῶν. Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυς τῆς Γαλλίας κόμης Γκιγεμινὼ ἐξήγησεν εὐκρινέστατα τὰς παλμβουλίας ταύτας τῆς κυβερνήσεώς του ἐν ἐπιστολῇ ἣν ἔγραψε πρὸς τὸν ναύαρχον Δερινιύ, τῇ 15)27 Δεκεμβρίου 1825. «Νομίζω ὅτι ἡ κυβέρνησις τοῦ βασιλέως διὰ τῆς ἀνοχῆς ἣν ἐπεδείξατο ὡς πρὸς τὸ ἀλλόλοτον ἐκεῖνο βούλευμα ἠθέλησεν ἀπλῶς νὰ οἰκονομήσῃ τὴν δημοτικότητά της εἰς τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα». Ἐπὶ τέλους δὲ ὁ ἐπὶ τῶν ἑξωτερικῶν ὑπουργὸς ἔγραψε πρὸς τὸν πρέσβυν «ὅτι ὁ βασιλεὺς ὑπολαμβάνει ὡς ὀνειροπολήματα ὅλα ταῦτα τὰ σχέδια περὶ ἐκλογῆς βασιλέως τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅτι ἡ πρεσβεία δὲν ἔχει νὰ προσέξῃ εἰς αὐτά». Ὅποσον δίκαιον λοιπὸν εἶχεν ὁ Μαυροκορδάτος νὰ καταφέρεται κατὰ τῶν *μεγάλων σχεδίων τοῦ Roche* καὶ τῆς *γαλλικῆς φατρίας* ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ πρὸς τὴν ἐν Λονδίῳ ἐπιτροπὴν, ἰδίως ἀπὸ 15 Μαΐου καὶ 20 Αὐγούστου καὶ 3 Ὀκτωβρίου!

Ἐνῷ δὲ ἐκ μὲν τῆς Ρωσίας οὐδεμία ἄμεσος συνδρομὴ ἠλπίζετο ἢ δὲ γαλλικὴ ἐπέμβασις ἀπεδεικνύετο χιμαιρικὴ, ὁ Ἀμιλτων ἀπελθὼν ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου μηνὸς εἰς Κέρκυραν ἐπανήλθεν ἐκεῖθεν ἁμέσως συνεπαγόμενος μὲν 4 φρεγάδας καὶ 3 δρόμοντας,

Βασιλεὺς Γεώργιος Δ' τῆς Ἀγγλίας

δίδων δὲ τὴν συμβουλὴν νὰ ζητηθῇ ἡ ἀγγλικὴ ὑπεράσπισις. Ὁ Μαυροκορδάτος μεθ' ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος ἐνόησεν ὅτι ἄλλη ἐλπίς σωτηρίας δὲν ὑπῆρχεν. Ὅθεν ἐν τῷ ἄμα οἱ ἐπισημότεροι Πελοποννήσιοι, πολιτικοὶ τε καὶ στρατιωτικοί, ὁ Θ. Κολοκοτρώνης, οἱ πρόκριτοι τῶν ναυτικῶν νήσων, ὁ Α. Μιαούλης, ὁ ἀκμάζων τότε ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι Γούρας, καὶ χιλιάδες ἄλλων ἀνθρώπων ὑπέγραψαν τὴν πολυθρόνητον ἐκείνην προᾶξιν δι' ἧς χρονολογηθείσης τῇ 24 Ἰουλίου 1825 μετὰ τινος αἰτιολογίας ὥριζετο ὅτι πρῶτον τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος θέτει ἐκουσίως τὴν ἱερὰν παρακαταθήκην τῆς ἰδίας ἐλευθερίας, ἀνεξαρτησίας καὶ πολιτικῆς του ὑπάρξεως ὑπὸ τὴν μοναδικὴν ὑπεράσπισιν τῆς Α. Μ. τοῦ Γεωργίου Δ',

δεύτερον ἡ παροῦσα προᾶξις νὰ διευθυνθῇ εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς αὐτοῦ Βρετανικῆς Μεγαλειότητος. Κατὰ τῆς πράξεως ταύτης διεμαρτυρήθησαν Ἑλληνές τινες καὶ ξένοι, ἐν οἷς καὶ ὁ γάλλος στρατηγὸς Ρόσς. Ἐκ τῶν εὐαρίθμων τούτων διαμαρτυρήσεων αἱ μὲν παρ' Ἑλλήνων γενόμεναι, ἐξ ὧν πολὺκροτος μάλιστα ἀπέβη ἡ τοῦ Δημοτρίου Ὑψηλάντου, δικαιολογοῦνται μέχρι τινός· διότι οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἐνόμιζον ὅτι πρόκειται νὰ πωληθῇ ἡ Ἑλλάς εἰς τὴν Ἀγγλίαν, μὴ εἰδότες τὰ κινήσαντα τὴν προᾶξιν ἐλατήρια καὶ ἀγνοοῦντες ἢ μὴ πιστεύοντες ὅτι δὲν ἐζητήθη ἀπὸ τῆς Ἀγγλίας εἰμὴ ἵνα λάβῃ ἀφορμὴν ἐπεμβάσεως, καὶ ἐπεμβάσεως κυρίως ὑπ' αὐτῆς διενεργουμένης. Ἀλλ' ὅποσον ἡ διαμαρτυρήσις τῶν Γάλλων ἦτο ἀδικαιολόγητος ἀπεδείχθη ἐκ τῆς ἀπαντήσεως ἣτις ἐδόθη μετὰ τινος μηνὸς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἀξιῶτου. Ὅπως δὲ καὶ ἡ Ἑλλάς καιρὸν δὲν εἶχε νὰ περιμένῃ. Ἡ ἀπελπισία ἦτο τοσαύτη ὥστε ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης, ὅτε ἦλθεν ἡ σειρὰ αὐτοῦ νὰ υπογράψῃ καὶ εἶδε τὸν Κολοκοτρώνην υπογραφέντα ἤδη ὡς ἀρχηγὸν ὅλων τῶν κατὰ ξηρὰν ἐλληνικῶν δυνάμεων, στραφεὶς πρὸς αὐτὸν εἶπε· «διὰ τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος σὲ υπογράφω καὶ πρόεδρον τῶν κατὰ ξηρὰν βουλευτηρίων καὶ ἀρχηγὸν τῶν κατὰ γῆν δυνάμεων».

Ἡ προᾶξις ἀπεστάλη ἁμέσως εἰς Λονδίνον, ὁ δὲ Μαυροκορδάτος, ὅστις δὲν ἐδίστασε νὰ τὴν υπογράψῃ, εἰ καὶ εἰς τῶν τελευταίων καὶ ὡς ἀπλοῦς ἰδιώτης, ἀπηύθυνε συγχρόνως σχεδὸν τῇ 8/20 Αὐγούστου ἐπίσημον πρὸς τὸν Γεώργιον Κάννιγγ ἐπιστολήν, ἐν ᾗ συμπληρῶν τὸ ἔγγραφον τοῦ κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος ἀναπληρωτοῦ αὐτοῦ Ροδίου καὶ ἀποκρινόμενος εἰς τὴν γνωστὴν ἡδὴ ἀπάντησιν τοῦ Κάννιγγ ἐπανέλαβε τὰ πλεῖστα τῶν ἐπιχειρημάτων ὅσα ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος εἶχε γράφει πρὸς τὸν Γέντζ. «Ἡ ἀνεξαρτησία αὕτη, ἔλεγεν ἀποσιωπῶν τὴν κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἀμυχανίαν, ἡ ἀνεξαρτησία αὕτη εἶναι ὁ μόνος τρόπος τοῦ νὰ ἰδρυσθῇ ὁ φραγμὸς ὃν

ἀπαιτεῖ ἡ σωτηρία τῆς Εὐρώπης κατὰ τῆς κολοσσιαίας ρωσικῆς δυνάμεως. Ἄλλοτε τὸ ὁσμανικὸν κράτος ἀπετέλει τὸν φραγμὸν ἐκείνον, ἀλλ' ἡ παρούσα τῶν Ἑλλήνων πάλη κατ' αὐτοῦ ἀπέδειξεν ἀποχωρόντως ὅτι τὸ ὁσμανικὸν κράτος δὲν δύναται τοῦ λοιποῦ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἐντολὴν ταύτην· καὶ ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες, εἰ καὶ τοσοῦτον ἔτι εὐαριῆμοι, ἀνεδείχθησαν ἱκανοὶ νὰ ἀνθέξωσιν εἰς αὐτό, δηλὸν ὅτι ἡ Πρόνοια ἀνατίθησι τὸ ἔργον εἰς αὐτοὺς καὶ ὅτι ἡ Εὐρώπη δύναται ν' ἀναπauθῇ ἐπ' αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος, ἐλευθέρας καὶ ἀνεξαρτήτου γενομένης. Ἡ ὑμετέρα ἐξοχότης θέλει συμφωνήσῃ μετ' ἐμοῦ ὅτι ἡ ὁσμανικὴ Πύλη συμπτυκνωθεῖσα ἐν Ἀσίᾳ καὶ παύσασα τοῦ νὰ ἐξασθενῇται ὑπὸ τε τῶν ἀδιακόπων στάσεων τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς ἀπαρατήτου συντηρήσεως στρατιωτικῶν δυνάμεων ἐν Ἑλλάδι (ἥς ἡ ὑποταγὴ οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἀποτελεσμα συνθήκης τινὸς ἢ πράξεως οἰασθήποτε δυναμένης νὰ νομιμοποιήσῃ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν) θέλει προσλάβει δύναμιν πλείονα τῆς παρουσίας, καὶ ὅτι ἡ Ἑλλάς θέλει ἀποβῇ θάσσον ἢ βράδιον ἢ φυσικὴ τῆς Πύλης σύμμαχος, ἅμα ἡ τελευταία αὕτη γνωρίσῃ κάλλιον τὰ συμφέροντα αὐτῆς. Ἐντεῦθεν δὲ Ἀγγλία, Πύλη καὶ Ἑλλάς δὲν θέλουσιν ἀποτελεῖ εἰμὴ μίαν οὕτως εἰπεῖν δύναμιν κατέναντι τῆς Ρωσίας, καὶ ὥς ἐκ τῆς ἐνώσεως ταύτης ἡ Ἀγγλία θέλει προσλάβει μείζονα πάσης ἄλλης ἐγγύησιν κατὰ τῶν ἀποπειρῶν ὅσας ἡ Ρωσία καὶ ἄλλη οἰαδήποτε ἐν Εὐρώπῃ δύναμις θέλουσι μετ' οὐ πολὺ βεβαίως ἐπιχειρήσει, ἵνα βλάψωσι τὴν ἀγγλικὴν κυριαρχίαν καὶ ἐμπορίαν ἐν τῇ Ἰνδικῇ. Ἐνὶ λόγῳ εἶμαι πεπεισμένος ὅτι ἡ σωτηρία τῆς Εὐρώπης καὶ τὸ συμφέρον τῆς Ἀγγλίας ἀπαιτοῦσι τὴν ἐν Ἑλλάδι ἴδρυσιν κράτους ἀνεξαρτήτου καὶ κυβερνήσεως ἰσχυρᾶς. Ὅσονδήποτε κρίσιμοι καὶ ἂν ἀπέβησαν αἱ περιστάσεις, ὁ Μαυροκορδάτος ἐπέμενε πρὸ πάντων εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν Κάννιγγ, γράφων πρὸς τὸν Ἀμυλτων τῇ 19 Ἰουνίου (1 Ἰουλίου), ἐβεβαίουν αὐτὸν ὅτι ὁ κίνδυνος δὲν εἶναι τοιοῦτος οἷον ἄλλοι τὸν παρέστησαν. Κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ πνεῦμα ἦσαν συντεταγμένοι καὶ αἱ νέαι ὁδηγίαι ὅσας ἔδωκεν εἰς τὴν ἐν Λονδίνῳ ἐπιτροπὴν ἣν ἐσύστησε δι' ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν Κάννιγγ ἀπὸ 11/23 Ἰουλίου.

Ἡ προεκτεθεῖσα ἀπὸ 24 Ἰουλίου πράξις ἐστάλη εἰς Λονδίνον διὰ τοῦ Δημητρίου Μιαούλη, υἱοῦ τοῦ περικλεοῦς ναυάρχου. Ὁ Κάννιγγ δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀπαντήσῃ εἰς αὐτήν. Ἐπειδὴ ἡ πράξις δὲν συνετάχθη ὥς ἐγγραφον κυβερνητικὸν ἀλλ' ὥς αἰτήσεις ἄμεσος τοῦ ἔθνους ἐρμηνευομένη ὑπὸ τῶν ἐπισημοτέρων αὐτοῦ ἀνδρῶν, ὁ Κάννιγγ ἀπηύθυνε τὴν ἀπάντησίν του, γραφεῖσαν τῇ 13 Ὀκτωβρίου, πρὸς τοὺς δύο πάντων ἐπιφανεστάτους, τὸν Ἀνδρέαν Μιαούλην καὶ τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην. Διὰ τῆς ἀπαντήσεως δὲ ταύτης ἔλεγεν ὅτι, ἐὰν ἀπεδέχετο ἀπολύτως τὴν πρότασιν τοῦ ἔθνους, ἡ Ἀγγλία ἔπρεπε οὐ μόνον νὰ κηρύξῃ πόλεμον κατὰ τῆς Πύλης, ἐνῷ αὕτη οὐδεμίαν ἔδωκεν αὐτῇ δικαίαν ἀφορμὴν πολέμου, ἀλλὰ καὶ ν' ἀναδεχθῇ ἅπαν τὸ βάρος τοῦ πολέμου τούτου καὶ νὰ ὑποχρεωθῇ ἀφ' ἑαυτῆς νὰ μὴ καταθέσῃ τὰ ὅπλα εἰμὴ ἀφοῦ ἡ Ἑλλάς κατασταθῇ ἀνεξάρτητος. Τὸ πρᾶγμα, προσέθετεν, εἶναι ἐντελῶς παράλογον. Καὶ τῇ ἀληθείᾳ, ἐὰν εἴμεθα δίκαιοι, πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι τοιαύτη ἀξίωσις ἤθελεν εἶναι ἐκ μέρους ἡμῶν ἀνήκουστος. Ἀλλ' ὁ Κάννιγγ, ὅστις εἶχε προκαλέσει ἐμμέσως τὴν πράξιν καὶ ἤξευρε διατί τὴν εἶχε προκαλέσει, προσέθετεν ὅτι ἡ Ἀγγλία «εὐχαρίστως θέλει δράξῃ πᾶσαν εὐκαιρίαν ἣν ἡ τύχη τοῦ πολέμου καὶ αἱ ἀμοιβαῖαι ἐχθροπραξίαι ἤθελον παράσχει αὐτῇ, ἵνα συντελέσῃ εἰς τὸ νὰ λάβῃ τέλος ὁ πολυαίμακτος οὗτος ἀγὼν διὰ τῆς μεσολαβήσεώς της καὶ διὰ συνθήκης διατηρούσης ἀπόσβλητα τὰ συμφέροντα καὶ τὴν τιμὴν ἀμφοτέρων τῶν μερῶν». Εἶναι πρόδηλον ὅτι ὁ Κάννιγγ, ὅσον καὶ ἂν ἐφαίνετο μὴ ἀποδε-

χόμενος τὴν αἴτησιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους διὰ τοῦ πρώτου μέρους τῆς ἀπαντήσεώς του, ἀπεδέχετο αὐτὴν διαροήδην διὰ τοῦ δευτέρου, ἀποφεύγων μόνον νὰ μὴ ἀναλάβῃ καμμίαν ὑποχρέωσιν ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἐντελοῦς ἀνεξαρτησίας.

Τῷ ὄντι προχειρισάμενος ἀμέσως πρέσβυν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀντὶ τοῦ λόρδου

Ναύαρχος Κόχραν

Στράτφορντ, τὸν ἴδιον αὐτοῦ ἀνεψιὸν Στράτφορντ Κάννιγγ, παρήγγειλεν αὐτῷ νὰ διέλθῃ διὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ διαπραγματευθῇ εἰδικώτερον τὸ ζήτημα μετὰ τοῦ Μαυροκορδάτου. Αἱ διαπραγματεύσεις αὗται ἐγένοντο κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1826 εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Ὑδρας πελοποννησιακὴν παραλίαν. Αἱ περιστάσεις τῆς Ἑλλάδος ἦσαν δεινότητες. Ἡ Κάσσος καὶ τὰ Ψαρὰ εἶχον πρὸ καιροῦ καταστραφῇ. Ἡ Κρήτη εἶχε καθ' ὅλοκληρίαν δαμασθῇ. Οἱ ἑλληνικοὶ στολίσκοι ἀνεδείκνυνον μὲν πάντοτε τὴν ἀπαράμιλλον αὐτῶν δεξιότητα καὶ τόλμην ἀλλὰ τοσοῦτον ἐπεκράτησε παρ' αὐτοῖς ἡ ἰδέα ὅτι διὰ τῶν μικρῶν αὐτῶν πλοίων καὶ πόρων οὐδὲν πλέον

δύνανται καίριον νὰ κατορθώσωσι κατὰ τῶν στόλων τοῦ Ἰβραήμ πασᾶ ὥστε, καθὼς ὀρθότατα λέγει ὁ ναύαρχος Jurien de la Gravière, ἡ Ἑλλάς, ἥτις εἶχε τὸν Μιαούλην, τὸν Σαχτούρην, τὸν Κανάρην, ἄνδρας ναυτικούς οἷους ὀλίγοι παρήγαγον αἰῶνες, κατήντησε νὰ περιμένῃ τὴν σωτηρίαν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ λόρδου Κόχραν, ὅστις, ἀφοῦ ἀπήτησεν ὡς μισθὸν τῶν ὑπηρεσιῶν αὐτοῦ ἡμιόλιον ἑκατομμύριον φράγκων καὶ ἔλαβεν ὡς προκαταβολὴν ὑπὲρ τᾶς 900.000, οὐδὲν ἐπὶ τέλους λόγου ἄξιον ἔπραξεν. Οἱ Πελοποννήσιοι δὲν ὑπετάσσοντο, πολλοῦ γε δεῖ, ἀλλὰ δὲν ἠδύναντο ν' ἀντιταχθῶσιν εἰς τὰ τάγματα τοῦ Ἰβραήμ. Ἐν τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι ἡ ἐπανάστασις εἶχε κατακλεισθῇ ἐν τῷ Μεσολογγίῳ, τὸ ὁποῖον πολιορκούμενον πρὸ ἑπτὰ μηνῶν ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ, μεθ' οὗ ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου συνέπραττε καὶ ὁ αἰγυπτιακὸς στρατός, δὲν ἦτο πιθανὸν ὅτι θέλει ἀνθῆξει πολὺ. Ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἑλλάδι δὲν εἶχομεν εἰμὴ τὴν ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Μαυροκορδάτος πιεζόμενος ὑπὸ τῆς ἀμυχανίας ταύτης καὶ ὑπὸ τῶν παραστάσεων τοῦ Στράτφορντ Κάννιγγ, ὅτι αἱ πρὸς τὴν Πύλιν διαπραγματεύσεις ἦτο ἀδύνατον ν' ἀρχίσωσιν ἄλλως ἢ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὑποτελείας, ἠναγκάσθη νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὸ κεφαλαῖῳδες τοῦτο ζήτημα. Τοῦτο δὲν το γινώσκουμεν ἔξ ἑλληνικῆς πηγῆς, διότι δυστυχῶς ἄχρι τοῦδε οὐδὲν παρ' ἡμῶν ἐδημοσιεύθη περὶ τῶν τοσοῦτο σπουδαίων διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν διαλέξεων ἐκείνων. Ἀλλὰ ὁ Γ. Κάννιγγ, ἐν τῇ ἀπὸ 14/26 Σεπτεμβρίου 1826 ἐπιστολῇ αὐτοῦ, πρὸς τὸν κύριον Γ. Temple, ἐπιτετραμμένον τῆς Ἀγγλίας εἰς Βερολίνον, λέγει ρητῶς. Certains chefs Grecs, parlant au nom de leurs compatriotes, ont déclaré à l'ambassadeur du Roi près de la Porte, lors qu'il s'est rendu à Constantinople, qu'ils se

désistaient de leur prétention à une indépendance illimitée. Ἴσως εἴπωσί τινες· ἀλλὰ διατί λοιπὸν ὁ Μαυροκορδάτος ὑπελάμβανε τοσοῦτον ὀλεθρίας τὰς περὶ 4 ἡγεμονιῶν προτάσεις τοῦ ρωσικοῦ ἀνακτοβουλίου ἐν ἔτει 1824, νῦν δὲ ἀπεδέχετο τὴν ὑποτέλειαν καὶ μάλιστα ἐπὶ ὁρίων τὰ ὁποῖα πιθανώτατα ἐμελλον νὰ εἶναι πολὺ στενωτέρα τῶν ὑπὸ τῆς Ρωσίας προταθέντων; Δὲν θέλομεν εἶπει ὅτι ἐνταῦθα προέκειτο περὶ ἐνὸς ὑποτελοῦς κράτους καὶ οὐχὶ περὶ τεσσάρων, οὐδ' ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ κρισίμῳ περιπετείᾳ ἐν ἣ εὐρέθημεν τῷ 1826 αἱ ὁδηγίαι ἅς διέγραψε μετ' ὀλίγον ἢ ἐν Ἐρμιόνη συνέλευσις ἐπέμειναν ν' ἀπαιτῶσιν ὥστε τὸ ὑποτελὲς κράτος νὰ περιλαμβάνῃ τὴν Πελοπόννησον, τὴν ἀνατολικὴν καὶ δυτικὴν Ἑλλάδα, τὰς ναυτικὰς καὶ τὰς τοῦ Αἰγαίου πελάγους νήσους, τὴν Κρήτην καὶ εἰ δυνατὸν « ὅσα ἄλλα μέρη ἔπιασαν ὅπλα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἢ ἐσυσσωματώθησαν μὲ τὴν προσωρινὴν Ἑλληνικὴν Διοίκησιν », ἐνῷ ἡ ρωσικὴ πρότασις διήρει τὰς χώρας ταύτας εἰς 4 ἡγεμονίας. Δὲν θέλομεν εἶπει ὅτι ὁ ἀνὴρ, ὑψηροτέρῳ ἔθνος τοῦ ὁποίου αἱ περιστάσεις τοσοῦτον ἄλλοκοτῶς μετεβάλλοντο καὶ ἰδίως τοσοῦτο παραδόξως ἡλλοιωθήσαν κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος, ἡδύνατο τῇ ἀληθείᾳ εὐλόγως νὰ τροπολογῇ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ πορείαν, ἀφοῦ αἱ μέγισται τῶν δυνάμεων τῆς Εὐρώπης τοσοῦτο καὶ τασάκις ἐτροπολόγησαν αὐτὴν ὡς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Ἡ ἀπαρέγκλιτος εὐστιάθεια δὲν εἶναι ἡ πρωτίστη τῆς διπλωματίας ἀρετὴ. Ὁ, τι ὅμως ὀφείλομεν νὰ εἴπωμεν εἶναι ὅτι ἡ ἱστορία δὲν ἔχει ἔργον μῆτε νὰ δικαιολογῇ ἀπολύτως τινὰ μῆτε ἀπολύτως νὰ καταδικάζῃ. Ἔργον ἔχει νὰ ἐξετάζῃ τὰ πράγματα. Ἐξετάζοντες δὲ τὰ πράγματα εὐρίσκομεν ὅτι τὸ ἀνακτοβούλιον τῆς Πετροπόλεως, προτεῖνον εἰς τὰς δυνάμεις ἐν ἀρχῇ τοῦ 1824 τὴν ἴδρυσιν 4 ἡγεμονιῶν, οὐδὲν ἔπραξε μέχρι τοῦ 1828 πρὸς ἐκβίασιν τῆς Πύλης. Ἐὰν ἡ Ρωσία, ἣτις ἡπέλιψε πόλεμον ἀπὸ τοῦ 1821, ἐκίρυσεν αὐτόν, ἔστω καὶ τῷ 1824, ἡ Ρωσία ἠθέλει ἀποβῇ ὁ μέγιστος τῶν εὐεργετῶν τῆς Ἑλλάδος ἐφ' οἷσιν ἂν ἐνέηγε σκοπῶ. Ἀλλ' ἡ Ρωσία δὲν ἐκίρυσεν τὸν πόλεμον εἰμὴ τῷ 1828· μέχρι δὲ τοῦ 1828 ἡ Ἑλλὰς δὲν ἡδύνατο νὰ περμιένῃ. Ἐκ τῶν ἄλλων δυνάμεων ἡ μὲν Αὐστρία ἦτο ἀντικρὺς ἡμῖν πολεμία ἡ δὲ Γαλλία ἀδιακόπως ἐταλαντεύετο καὶ ζητῶς μάλιστα ἀπέκρουσε τὴν περὶ μεσολαβήσεως αἴτησιν ἡμῶν τῷ 1825, οὐδὲ μετέσχε τοῦ ἐν ἔτει 1826 συνταχθέντος πρώτου πρωτοκόλλου. Ἐμνευ μόνῃ ἡ Ἀγγλία, ἣτις, ὅσον καὶ ἂν ἀνεδείχθη κατ' ἀρχὰς πολεμία, ἔτεινε ἡμῖν ἐγκαίρως χεῖρα ἀρωγόν. Τὸ προτέρημα τοῦ Μαυροκορδάτου ὑπῆρξεν ὅτι ἐνόησεν ἐκ πρώτης ἀφετηρίας τὴν ἐνδεχομένην ταύτην τροπὴν τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς καὶ ὅτι δὲν ἔπαυσεν ἀγωνιζόμενος εἰς τὸ νὰ ἐξευμενίσῃ, νὰ προσοικειωθῇ, νὰ παρὰσῃ αὐτήν. Ὁμολογοῦμεν ὅτι ἐν ταῖς ἐνεργείαις αὐτοῦ καὶ ἐν τοῖς λόγοις δὲν ἐτήρησε πάντοτε τὸ προσῆκον πρὸς τὰς ἄλλας δυνάμεις μέτρον. Ὁπωσδήποτε ὅμως ἡ διπλωματία τῆς ἐπαναστάσεως ἐπέτυχεν τοῦ σκοποῦ ὃν ἐπεδίωκε· καὶ μόνον ἡ ὀλεθρία τροπὴ ἣν ἔλαβεν ὁ πόλεμος κατὰ τὸ 1826 καὶ 1827 παρεκώλυσε τοῦ νὰ τεθῇ ἐξ ἀρχῆς ὡς βάσις τῆς μεσολαβήσεως ἡ πλήρης ἀνεξαρτησία, ὅπερ δὲν θέλει φανῇ βεβαίως παρὰδόξον, ἀφοῦ ἡ Αὐστρία ἐν ἔτεσι 1826 καὶ 1827 ἐβεβαίον ἀδιακόπως ὅτι δὲν βλέπει πλέον ποῦ ὑπάρχει ἡ Ἑλλὰς ὑπὲρ ἧς σκιαμαχοῦσιν οἱ φίλοι αὐτῆς καὶ προστάται. Ἀλλὰ δὲν ἔχομεν ἀνάγκην νὰ προσθέσωμεν ὅτι τὸ σπουδαῖον, τὸ κατεπεῖγον, τὸ σωτήριον ἦτο νὰ ἀρχίσῃ ἡ μεσολαβήσις· διότι ἅπαξ ἀρξαμένη πιθανώτατον ἦτο, ὅπως καὶ συνέβη, νὰ ἀπολήξῃ εἰς τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν.

Ὁ Στράτηφορδ Κάννινγ ἀπῆλθεν ἐξ Ἑλλάδος εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵνα ἀρχίσῃ τὰς διαπραγματεύσεις αὐτοῦ. Ὀλίγον δὲ μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του συνεκροτήθη ἡ ἐν Ἐπι-

δαύρῳ Γ' Ἐθνικῇ Συνέλευσις, ἥτις 10 μόνον ἡμέρας συνεδριάσασα, ἀπὸ τῆς 6 μέχρι τῆς 16 Ἀπριλίου, καὶ διαλυθεῖσα διὰ τὴν ἐκ τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου ἐπελθοῦσαν κατὰ πληξιν, διώρισεν, ὥς γνωρίζομεν ἤδη, δύο ἐπιτροπὰς, τὴν μίαν *Διοικητικὴν*, εἰς ἣν ἐπέτρεψε προσωρινῶς τὴν *ὀλικὴν κυβέρνησιν τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων*, καὶ τὴν ἄλλην κληθεῖσαν *ἐπιτροπὴν τῆς συνελεύσεως*, εἰς ἣν ἀνέθηκε τὸ ἔργον τοῦ νὰ διαπραγματευθῇ διὰ τοῦ Στράτφορντ Κάννιγγ τὸν μεταξὺ τοῦ ἔθνους καὶ τῆς ὁσμανικῆς Πύλης συμβιβασμόν. Τὸ δὲ 7 ἄρθρον τῶν ὁδηγιῶν, αἵτινες ἐδόθησαν εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην ἐπιτροπὴν, διελάμβανε ρητῶς· «Ἐμπορεῖ ἡ ἐπιτροπὴ νὰ συγκατατεθῇ διὰ τὴν ὑπεροχὴν (δηλ. ἐπικυριαρχίαν) τῆς Πόρτας εἰς τὸ νὰ πληρώνη εἰς αὐτὴν ἡ ἅπαξ μίαν χρηματικὴν ποσότητα εἰς διαφόρους δόσεις ἢ ἓνα ἐτήσιον φόρον». Εἶναι ἄξιον σημειώσεως ὅτι ἡ ἐπιτροπὴ ἡ διορισθεῖσα πρὸς διεξαγωγὴν τῶν μετὰ τοῦ Στράτφορντ Κάννιγγ διαπραγματεύσεων συνέκειτο ἐκ τῶν κ. κ. Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ, Ἄρτης Πορφυρίου, Π. Νοταρᾶ, Β. Βουδούρη, Α. Κοπανίτσα, Α. Λόντου, Γ. Μπούκουρη, Γ. Δαρειώτου, Ἐμμανουὴλ Ξένου, Γ. Αἰνιάν, Σ. Καλογεροπούλου, Ν. Ρενιέρη καὶ Ν. Κ. Βελισαρίου. Ὅλος λοιπὸν ὁ κόσμος ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἐπιτροπῇ ταύτῃ παρεκτὸς τοῦ Μαυροκορδάτου. Ὑποθέτομεν δὲ ὅτι οὗτος ἀπεκλείσθη διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ πανισχύρου τότε Κολοκοτρώνη. Αἱ δύο αὗται φύσεις, ὥς καὶ ἄλλοτε εἴπομεν, ἦσαν ἀσυμβίβαστοι. Ἀλλά, ἂν ἡ εἰκασία ἡμῶν εἶναι ἀληθής, ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὁ ἀντίπαλος τοῦ Δράμαλη καὶ τοῦ Ἰβραήμη ἔπραξέ τι ἐντελῶς ἑαυτοῦ ἀνάξιον. Ὅπως δὴ ποτε, ὅτε ἐν τῇ πέμπτῃ συνεδριάσει τῆς συνελεύσεως προετάρθη καὶ ἐνεκρίθη ἡ ἴδρυσις τῶν δύο ἐπιτροπῶν, συγχρόνως κατὰ τὸ τέταρτον κεφάλαιον τῶν πρακτικῶν τῆς ἡμέρας ἐκείνης· «ἐπροβλήθη νὰ διορισθῶν μέλη καὶ εἰς τὰς δύο ἐπιτροπὰς ἄνθρωποι οἱ ὅποιοι νὰ ἔχουν τὰς οἰκογενείας των ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ ἔχωσιν ἀκίνητα κτήματα. Ἐγίνε δεκτὴ ἡ πρότασις». Εἶναι πρόδηλον ὅτι ἡ ἀπόφασις αὕτη ἀπέβλεπεν εἰς τὸν Μαυροκορδάτον, ὅστις οὔτε τὴν οἰκογένειάν του εἶχεν ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος οὔτε ἀκίνητα κτήματα. Ἀλλὰ δὲν ἐλυπήθη βεβαίως πολὺ ὁ αἰοίδιμος ἀνὴρ διότι ἀπεκλείσθη τοῦ δαιμονίου ἐκείνου διπλωματικοῦ συλλόγου, τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ ἀναθίς τὴν τύχην τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν Στράτφορντ Κάννιγγ ἠξέυρεν ὅτι εἶναι εἰς χεῖρας ἀσφαλεῖς. Καὶ ἔπειτα μήπως δὲν ὑπηρετήσε δι' ὅλης τῆς ἐπαναστάσεως τὸ ἔθνος ὡς ἐθελοντὴς μᾶλλον ἢ ὡς δημόσιος λειτουργός; Ἀλλά, ἐπειδὴ ἐσυνήθιζε νὰ γελᾷ συγχάκις, πρέπει νὰ ἐγέλασε πολὺ κατὰ τὸν ἰδιάζοντα ἐκείνον τρόπον ὃν ἐνθυμοῦνται πάντες ὅσοι τὸν ἐγνώρισαν, βλέπων εἰς τίνας ἐπετροπῆς ἡ ἐπίσημος τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος πραγμάτων διεξαγωγὴ κατὰ τὴν κρίσιν ἐκείνην στιγμὴν.

Ἡ ὁσμανικὴ Πύλη ἀπέκρουσεν ἀποτόμως τὰς περὶ μεσολαβήσεως διαπραγματεύσεις τοῦ Στράτφορντ Κάννιγγ· καὶ ἐπειδὴ ἔπρεσε μὲν τὸ Μεσολόγγιον τῇ δὲ 18 Ἀπριλίου ἡ Πύλη ἀπεδέχθη τὰς ἀπαιτήσεις τῆς Ρωσίας πρὸς ρύθμισιν τῶν ἀπὸ τοῦ 1816 ἐκκρεμῶν ἰδιαιτέρων αὐτῆς μετὰ τῆς Τουρκίας διαφορῶν, ὁ Ρεῖζ ἀφέντης ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν βαρῶνον Ὅττενφελς ἔλεγε θριαμβικῶς· «Τρία ἦσαν τὰ στηρίγματα εἰς τὰ ὅποια ἤλπιζον οἱ Ἕλληνες, τὸ Μεσολόγγιον, ἡ Ρωσία καὶ ἡ Ἀγγλία, ἐκ τούτων ὅμως τὰ μὲν δύο ἀφῆρθέησαν ἐκ μέσου τὸ δὲ τρίτον, ἥτοι ἡ Ἀγγλία, δὲν ἠμπορεῖ νὰ τοὺς ὠφελήσῃ πολὺ εἰς τὸ ἔξῃς». Ἀλλ' ὁ Ρεῖζ ἐφένδης ἠπατήθη, ὅπως ἠπατήθη ὁ πρίγκιψ Μέντερνιχ καὶ ὅπως τοσοῦτοι ἄλλοι. Ἐνῶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐφραντάζοντο ὅτι διὰ τῶν τελευταίων πρὸς τὴν Ρωσίαν παραχωρήσεων εἶχεν αὕτη ἐντελῶς ἐξουδετερωθῇ, ἐν Πετροπόλει ὑπεγράφετο διὰ τῶν ἀκοιμῆτων ἐνεργειῶν τοῦ Γεωργίου Κάννιγγ τῇ 23 Μαρτίου (4 Ἀπριλίου) 1826 ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ρωσίας τὸ πρῶτον ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος πρωτόκολλον, περὶ οὗ εἴπομεν ἱκανὰ ἐν τοῖς προτέροις. Ἐκεῖ δὲ ἐξηγήσαμεν καὶ πῶς μὲν

τὸ πρωτόκολλον τοῦτο μετεμορφώθη εἰς τὴν ἐν Λονδίνῳ ὑπογραφεῖσαν συνθήκην τῆς 6 Ἰουλίου 1827, εἰς ἣν μετέσχον ἤδη καὶ ἡ Γαλλία, πῶς δὲ ἡ συνθήκη αὕτη ἡρμηνεύθη διὰ τῆς ἐν Πύλῳ ναυμαχίας, ὥς ἐκ τῆς ὁποίας κατὰ πρῶτον ἀνέπνευσεν ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ τῶν ἀπεριγράπτων συμφορῶν καὶ δοκιμασιῶν ὑφ' ὧν κατετρώχετο ἐπὶ τρία ἀδιαικόπως ἔτη.

Ὁ ἐν Ἀθήναις ἀνδριὰς τοῦ Θ. Κολοζοτρώνη

Νομίσματα τοῦ Καποδιστρίου

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

ΑΙ ΠΕΡΙΠΤΕΤΕΙΑΙ ΤΩΝ ΟΛΕΘΡΙΩΝ ΕΤΩΝ 1825, 1826 ΚΑΙ 1827

Φοβερά τρόντι ὑπῆρξαν τὰ τρία ταῦτα ἔτη. Μέχρι τοῦδε ἐγράψαμεν ἱστορίαν. Ἐφεξῆς ἡ ἐπανάστασις προσλαμβάνει τραγωδίας σχῆμα. Ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1825 ὁ ἀγὼν ὑπῆρξε μὲν δυσανάλογος ἀλλὰ κατὰ ξηράν οἱ πολέμοι εἶχον τὸν αὐτὸν ὅπλισμόν πρὸς τοὺς ἡμετέρους, τὸν αὐτὸν τρόπον τοῦ πολεμεῖν καὶ ἐν συνόλῳ δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀντιπαρατάξωσι δυνάμεις ὑπερβαλλόντως ἀνωτέρας κατὰ τὸ πλῆθος· κατὰ θάλασσαν δὲ πελώριοι μὲν ἦσαν οἱ ὄγκοι τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἀλλὰ, κακῶς κυβερνώμενοι καὶ χειριζόμενοι, κατωρθώθη νὰ καταστρατηγῶνται καὶ ἐν μέρει νὰ καταστρέφονται διὰ τῆς δεξιότητος καὶ τῆς τόλμης τῶν ἡμετέρων. Ἐντεῦθεν δὲν ἦτο ἀπίθανον νὰ ματαιωθῶσιν ἐπὶ τέλους τὰ τῶν Ὁσμανιδῶν ἐπιχειρήματα. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1825 μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 1827 τὰ πράγματα μετέβαλον ὄψιν. Ἡ ἐπανάστασις ἐπολεμήθη ἔκτοτε ὑπὸ τακτικοῦ στρατοῦ καλῶς ὀργανωμένου καὶ κάλλιον ὀδηγούμενου. Ὁ τολμηρὸς, ὁ νοήμων, ὁ ἐπίμονος τοῦ στρατοῦ τούτου ἡγεμὼν ἐπηρείδετο ἐπὶ τῶν δαιμιλῶν τῆς Αἰγύπτου πόρων καὶ ἐπὶ στόλου,

ὅστις μὴ πτοούμενος ἤδη ἀπὸ τῶν πυρπολικῶν⁽¹⁾ καὶ εἰς μὴδὲν λογιζόμενος τὰς ζημίας ὅσας κατ' ἀρχὰς ἐξ αὐτῶν ἔπαθε δὲν ἔπαισε διατηρῶν τὴν μεταξὺ Ἀλεξανδρείας καὶ Πελοποννήσου συγκοινωνίαν καὶ μεταβιβάζων ἐπικουρίας, χρήματα, ἐφόδια. Ὁ Ἰβραήμ πασᾶς μὴ ἀρκοῦμενος εἰς τὸ νὰ καταβάλῃ πᾶσαν ἐκ παρατάξεως ἀντίστασιν ἐν Πελοποννήσῳ ἐβοήθησε τὸν Ρεσίτ πασᾶν εἰς τὸ νὰ κυριεύσῃ τὸ Μεσολόγγιον. Αὐτὸς οὗτος ὁ Ρεσίτ πασᾶς δὲν ἦτο ἄνθρωπος κοινὸς οὐδὲ ὁμοίαιζε τοὺς πασάδες ὅσους ὁ σουλτάν Μαχμούτης εἶχε πέμψει προηγουμένως κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ναὶ μὲν ἤρχε πάντοτε ἀτάκτων σιφῶν ἀλλὰ ἤξευρε νὰ συντηρῇ, νὰ ἀναπληροῖ, νὰ προμηθεύῃ δι' ἀπάντων τῶν δεόντων τὰ σίφη ἐκεῖνα καὶ πρὸ πάντων ἤξευρε νὰ ὀδηγῇ αὐτὰ ἐπιτηδεύς, νὰ μὴ πτοῖται ὑπὸ τῶν ἀτυγῶν καὶ νὰ ἐπιμένῃ. Ἡ ἐπανάστασις, ἣτις ἐν τῇ ἡπειρωτικῇ Ἑλλάδι ἤρξατο τῷ 1821 ἀπὸ τῆς Χαλκιδικῆς καὶ τοῦ Σουλίου, περιεστάλη τῷ 1827 ἐντὸς τῶν τειχῶν τοῦ Ναυπλίου καὶ τοῦ Ἀκροκορίνθου, ἐντὸς τῶν βράχων τῆς Μάνης καὶ τῆς Ὑδρας. Τότε κατέστη ἀναμφισβήτητον ὅπόσον ἄδικον εἶχον οἱ ἐν ταῖς παραμοναῖς τοῦ 1821 πρεσβεύσαντες ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀναβληθῇ τὸ ἐπιχείρημα. Ἐὰν ἀνεβάλλετο καὶ ἐδίδοτο εἰς τὴν Τουρκίαν καιρὸς νὰ συγκροτήσῃ στρατὸν τακτικὸν καὶ ναυτικὴν δύναμιν ἀτμοκίνητον, ἡ ἐπανάστασις οὐδέποτε ἠδύνατο ν' ἀρχίσῃ, μὴ ἔχουσα ν' ἀντιπαρατάξῃ εἰμὴ ἀρματολοὺς καὶ κλέφτας, εἰμὴ πάρωνας ἐπὶ σιτεμπορίᾳ κατεσκευασμένους.

Ἄλλ' ἐν τῷ μέσῳ τῶν συμφορῶν καὶ τῶν δοκιμασιῶν αἵτινες ἐπέσκηψαν κατὰ τὰ τρία ἐκεῖνα ἀπαίσια ἔτη τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἀνεδείχθη τῇ ἀληθείᾳ ἀξιόγαστον. Δὲν ἀγαπῶ τὰς ὑπερβολὰς αἵτινες εἶναι τὸ ψιμύθιον τῆς ἱστορίας ἐπὶ τοσοῦτον ὅμως χρόνον συζήσας διανοίᾳ τε καὶ καρδίᾳ μετὰ τοῦ ἀρχαίου, τοῦ μέσου καὶ τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ, ἠμπορῶ, νομίζω, νὰ εἶπω ὅτι, λόγῳ καρτερίας καὶ ἀφοσιώσεως, οὐδέποτε ὑπῆρξε λαμπρότερος ἢ κατὰ τὴν ἀποφράδα ταύτην περίοδος. Ὅχι, οὐδέποτε, οὐδ' ἐπὶ τῶν πολυμνήτων ἐκείνων χρόνων καθ' οὓς ἐπῆλθε κατ' αὐτοῦ ἡ δυσαρίθμητος τοῦ Ξέρξου στρατιά. Ὁ θάνατος τοῦ Λεωνίδου, ἡ ἐθελοθυσία τῶν Ἀθηναίων, ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία, ὑπῆρξαν βεβαίως ἔργα μεγάλα, ἀλλ' ἡ κρίσις ἐκείνη δὲν διήρκεσεν εἰμὴ μῆνας τρεῖς, ἐνῶ κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπανάστασιν ἡ κρίσις, ἡ ὀλεθρία κρίσις, παρετάθη ἐπὶ τρία ὅλα ἔτη. Τρία φρούρια παρεδόθησαν τὸ Παλαιόκαστρον (τὸ Παλαιὸν Ναυαρίνον), τὸ Νεόκαστρον, ἡ ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν. Ἀπὸ τῶν μέσων τῆς μακρᾶς ταύτης ἀγωνίας

Ὁ κόμης Σανταρόζας, στρατηγὸς καὶ ὑπουργὸς
τῶν Στρατιωτικῶν τοῦ Πεδεμοντίου.
φανευθεὶς ἐν Σφακτηρίᾳ

(1) Πυρπολικά διέθετε νῦν καὶ ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος.

τινὲς ὑπέκνυψαν· ἀλλὰ πάντες μὲν ἐπὶ ἡμιόλιον ἔτος οἱ δὲ πλείονες, οἱ ἀσυγκρίτως πλείονες, μέχρι τέλους ἐνεκαοττέρησαν. Γυναῖκες, παῖδες καὶ πρεσβῦται κατέφευγον εἰς τὰ βουνά, εἰς τὰ σπήλαια, εἰς τὰ τενάγη, ἐπείνων, ἐδίρων, ἐρρίγουν, ἔθνησκον, ἐξηγδρα-

Ὁ θάνατος τοῦ Σανταρόζα, κατὰ παλαιὰν χαλκογραφίαν

καὶ εἰς τῶν ἐπιφανεστέρων φιλελλήνων, ὁ περιώνυμος πεδεμοντινὸς κόμης Σανταρόζας. 200 περίπου ἠχμιαλευθήσαν, 500 διέφυγον ἐπὶ τῆς ξηρᾶς διὰ τοῦ πρὸς βορρᾶν τῆς νήσου πόρου· ὁ Δ. Σαχτούρης καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ἐσώθησαν, ὁ μὲν κολυμβῶν ὁ δὲ ἐπὶ λέμβου, ἐνῶ κατέπιπτεν ἐπ' αὐτοὺς βροχὴ πολεμίων σφαιρῶν, εἰς τὸν πάρωνα τοῦ Τσαμαδοῦ, τὸν πολυθρύλητον ἐκεῖνον Ἄρην, ὅστις, καίτοι χηρεύσας τοῦ ἡγεμόνος αὐτοῦ, κατώρθωσε νὰ διελάσῃ ἀνὰ μέσον 34 σκαφῶν τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου, τῶν ὁποίων ἡ διπλὴ καὶ τριπλὴ σειρὰ εἰς μύτιν ἠγωνίσθη νὰ παρακωλύσῃ τὴν ἐξοδὸν αὐτοῦ. Ἐν ἀρχῇ Μαΐου ἀπῆλθεν ἐκ Ναυπλίου ὁ Παπαφλέσας πρὸς τὸ θέατρον τοῦ πολέμου. Ὁ Φλέσας ἦτο τότε ὑπουργὸς τῶν ἐσωτερικῶν, ἀλλ' ἐνόμισε περιττὸν νὰ γράφῃ καὶ νὰ υπογράφῃ,

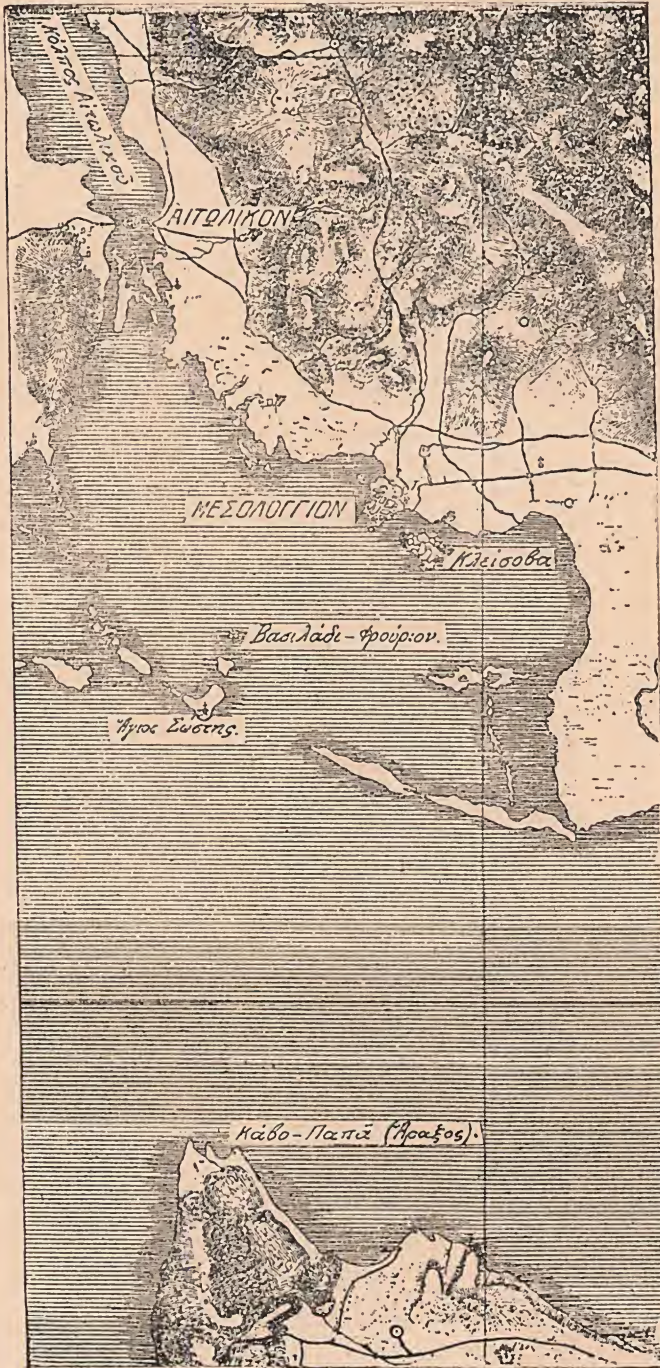
ποδίζοντο, ὑφίσταντο τὰς ὀδυνηροτέρας τῶν δοκιμασιῶν, ἀλλὰ δὲν ὑπετάσσοντο, δὲν παρεδίδοντο καὶ διήγαγον τὸν βίον τοῦτον ἐπὶ τρία ὁλόκληρα ἔτη. Οἱ μαχηταὶ ἐπήρχοντο ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἀπέλπιδες, ἀπέθνησκον, ἠχμιαλευόντο, ἐσφύζοντο ὅπως ἠδύναντο, ἀλλὰ δὲν παρέδιδον τὰ ὅπλα.

Ὀλίγον μετὰ τὴν πρώτην ἀπόβασιν τοῦ Ἰβραήμ πασᾶ εἰς Πελοπόννησον, περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου 1825, ἐρρίφθησαν εἰς τὴν Σφακτηριὰν μετὰ 1000 περίπου ἀνδρῶν ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ γέρον Ἀναγνωσταρᾶς, ὁ Σταῦρος Σαχίνης, ὁ Ἀναστάσιος Τσαμαδός, ὁ Δημήτριος Σαχτούρης, καὶ ἐν τῷ ἅμα προσεβλήθησαν αὐτόθι ὑπὸ δυνάμεως ναυτικῆς καὶ πεζικῆς, 350 ἄνδρες ἐφρονεύθησαν, ἐν οἷς ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, ὁ Σαχίνης, ὁ Τσαμαδός

ἐνῶ ἐν Μεσσηνίᾳ ἐτελεῖτο ἀγὼν περὶ ζωῆς καὶ θανάτου. Ὁ ἀρχαῖος αὐτὸς ἐταιριστὴς ἦτο ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων ἐν οἷς κοχλάζουσι πάντα τὰ πάθη, γενναῖά τε καὶ πονηρά. Ἄν ὁ κατ' ἰδίαν βίος αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἀκόλαστος, ἐν τῷ δημοσίῳ ἀνεδείχθη ἀείποτε τοσοῦτον ἀτρόμητος ὥστε προδήλως ἦτο πεπωμένον νὰ μὴ ἐπιζήσῃ ἐν τῷ μέσῳ τῶν δεινῶν ἐκείνων κινδύνων. Διασχίσας τὴν χειρόνησον ὑπῆγε καὶ κατέλαβε μετὰ ἀνδρῶν 1000 ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς κλιτύος τοῦ ὄρους Μάλλια τὴν θέσιν τὴν ἔκτοτε περιβόητον γενομένην, τὸ λεγόμενον Μανιάκι. Δυστυχῶς οἱ πλεῖστοι τῶν συντρόφων τοῦ τὸν ἐγκατέλιπον ἐν τῇ ἐσχάτῃ ὥρᾳ, ὅτε προσεβλήθη τῇ 20 Μαΐου ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰβραήμη ἄγοντος 6000 ἀνδρας. Τὰ τάγματα τοῦ Αἰγυπτίου δὲν ἐδυσκολεύθησαν νὰ ἐμβάλωσιν εἰς τὰ ἀσθενῆ ἑλληνικὰ ταμπούρια· ἀλλ' ἐντὸς αὐτῶν ἐτελέσθη μία τῶν φοβερωτάτων θυσιῶν τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ ἀνδρὸς πρὸς ἄνδρα οἱ Αἰγύπτιοι προσέτεινον τὰς λόγχας, οἱ Ἕλληνες κατέφερον τὰ ξίφη· ἡ ἀλή ὑπῆρξεν ἄνισος, ἄνισος κατὰ τὸ ὄπλον, ἄνισός κατὰ τὸ πλῆθος. Ἕλληνες μὲν ἔπeson πάντες οἱ ἐγκατορερήσαντες 300 τὸν ἀριθμὸν, Αἰγύπτιοι δὲ 600. Ἐν τῇ σωρείᾳ τῶν πτωμάτων ἀνευρέθη ὁ νεκρὸς τοῦ Φλέσσα ἀκέφαλος, μετ' ὀλίγον δὲ ἐκ διαταγῆς τοῦ Ἰβραήμη προσήχθη καὶ ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ· καὶ λέγουσιν ὅτι ὁ γνώστης ἐκεῖνος τῆς πολεμικῆς ἀρετῆς, ἀφοῦ ἐκύτταξεν αὐτὸν ἀκίνητος καὶ σιωπηλὸς ἐπὶ μίαν στιγμὴν, στραφείς πρὸς τοὺς ἀξιωματικούς αὐτοῦ, «τῇ ἀληθείᾳ, εἶπε, γενναῖος ἦτο ὁ ἀνὴρ». Τοιοῦτοτρόπως ἐτελεύτησεν εἰς τῶν πρωτουργῶν τῆς ἐπαναστάσεως, ὅστις ἤθελε δικαίως ἐπικληθῇ ὁ Βότσαρης καὶ ὁ Διάκος τῆς Πελοποννήσου, ἐὰν εἶχεν ὀλίγον πλείονα χρηστότητα. Μικρὸν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὁ Ἰβραήμης προήλασε πρὸς τὴν Ἀρκαδίαν. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Κολοκοτρώνης, ἀπαλλαγείς τῶν ἐν τῇ μονῇ τῆς Ὑδρας δεσμῶν καὶ ἀναγορευθεὶς ἀρχιστράτηγος τῆς Πελοποννήσου ἐπρόφθασε νὰ καταλάβῃ διὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Γενναίου, τοῦ Κανέλλου Δεληγιάννη, τοῦ Πλαπούτα, τοῦ Τσώκρη καὶ τοῦ Κ. Μαυρομυγᾶλη τὰς παρόδους τὰς ἀγούσας ἐκ Μεσσηνίας πρὸς τὴν Ἀρκαδίαν. Περὶ Δραμπάλαν ἰδίως, ἣτις κατεῖχeto ὑπὸ τοῦ Γενναίου καὶ τοῦ Δεληγιάννη, ἐγένετο μάχη κρατερὰ τῇ 6 καὶ 7 Ἰουνίου· ἀλλὰ τὸ ἐσπέρας τῆς 7 οἱ πρόμαχοι τῆς θέσεως ἐκείνης μὴ δυνηθέντες ν' ἀνθεξώσιν εἰς τὰ ὀρεῖνα πυροβόλα καὶ τοὺς ὅλμους ὑπεχώρησαν, ὁ δὲ Ἰβραήμης κατῆλθεν ἀκωλύτως εἰς τὴν Ἀργολίδα. Ἡξέυρομεν ἤδη τὴν ἐν Ναυπλίῳ ἐπικρατήσανσαν τότε κατὰπληξιν. Τὸ φρούριον δὲν ἠδύνατο νὰ κυριευθῇ ἐκ τοῦ προχείρου, ἀλλ' ἐκινδύνευον αἱ ἐν Μύλοις ἀποθῆκαι αὐτοῦ. Τότε ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἔσπευσε νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν ταύτην μετὰ τοῦ Μακρυγιάννη, τοῦ Κ. Μαυρομυγᾶλη καὶ τινῶν φιλελλήνων, 350 ἐν ὅλοις ἀνδρῶν. Ὁ γάλλος ναύαρχος Δερινιὺ ὁ εὐρεθεὶς κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου ἐν Ναυπλίῳ παρετήρησεν εἰς τὸν Ὑψηλάντην ὅτι μάτην ἐκτίθεται εἰς τηλικούτον κίνδυνον, ὁ δὲ «τὸ καθήκονμας, ἀπήντησεν, εἶναι ν' ἀποθάνωμεν». Οἱ Αἰγύπτιοι ἐφώρμησαν, ἀλλ' οἱ ἡμέτεροι ἀντεπεξελθόντες ξιφίρεις ἠτύχησαν ν' ἀποκρούσωσιν αὐτούς. Ὁ δὲ Ἰβραήμης δὲν ἐπέμεινεν. Εἶχε καταβῇ εἰς τὴν Ἀργολίδα ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ ὅτι ἴσως προχείρως ὁπωσοῦν κυριεύσει τὸ Ναύπλιον· συναντήσας ὅμως τηλικαύτην ἀντίστασιν ἐν Μύλοις καὶ μὴ συνεπαγαγὼν βαρὺ πυροβολικὸν ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Πελοποννήσου.

Καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἤρξατο ἡ πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου, τὸ ἐνδοξότατον κατὰ ξηρὰν μεγαλούργημα τῆς ὅλης ἐπαναστάσεως. Τῷ 1824 τὸ φρούριον τῆς πόλεως ταύτης εἶχε λάβει δι' ἐπιμελείας τοῦ Μαυροκορδάτου οὐ μικρὰν βελτίωσιν. Ἡ τάφρος ὠρύχθη βαθύτερα, ὁ μακρὸς περίβολος καταχυρώθη διὰ πύργων καὶ πολυγώνων προτειχισμάτων, ἐτέθησαν δ' ἐπ' αὐτῶν 48 πυροβόλα καὶ 4 ὅλμοι. Τὸ νησίδιον τὸ καλούμενον

Βασιλάδι ἀπετέλει μεταξύ τῆς ἐσωτερικῆς παραλίας καὶ τῆς

Σχεδιογράφημα τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῶν περὶ

καὶ ὁ Σαχτούρης ἐσπιτοδότησαν τὴν πόλιν, μὴ δυνηθέντος τοῦ ὁσμανικοῦ στόλου νὰ παρακα-

θάλασσης εἰδός τι προτεταγμένου ὀχυρώματος. Ἐκεῖ ἐτοποθετήθησαν 6 πυροβόλα καὶ ἐσωρεύθησαν 2.000 γυναικόπαιδα, ἵνα μὴ βαρύνωσιν ἐπὶ ματαίῳ τὴν φρουράν. Οὐδὲν ἦττον ὑπῆρχον ἔτι ἐν Μεσολογγίῳ 12.000 ψυχαί, ἐξ ὧν 4.000 ἄνδρες, οἱ κράτιστοι μαχηταὶ τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Αἰτωλίας καὶ τῆς Ἀχαρνίας, καὶ πλὴν τούτων 1.000 περίπου κάτοικοι ἱκανοὶ νὰ φέρωσιν ὅπλα. Ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου τὸ Μεσολόγγιον ἐπολιορκήθη ὑπὸ μόνου τοῦ Ρεσίτ πασᾶ ἀπὸ δέτοῦ Δεκεμβρίου μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἀπριλίου 1826 ὁ ἀγὼν διεσχίσθη διὰ τῆς κοινῆς συμπράξεως τοῦ Ρεσίτη καὶ τοῦ Ἰβραήμη. Κατὰ τὴν πρώτην τῆς πολιορκίας περίοδον τρεῖς ἐγένοντο ἔφοδοι καὶ αἱ τρεῖς ἀποκρουσθεῖσαι δύο δὲ ἐτελέσθησαν ἔξοδοι τῆς φρουρᾶς, ἐξ ὧν εἰς μὲν τὴν πρώτην, 25 Ἰουλίου, 1.000 λογάδες ἄνδρες προελάσαντες ξιφῆρεις ἐξέβαλον τοὺς πολιορκητὰς ἐκ 4 πυροβολείων, μετὰ τρίωρον δὲ αἱματηρὰν πάλιν ἐπανήλθον εἰς τὴν πόλιν συνεπαγόμενοι ὅπλα, σημαίας καὶ αἰχμαλώτους. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν δευτέραν ἔξοδον, ἥτις ἐγένετο τῇ 1 Ὀκτωβρίου, πολλὴν ἔπαθον οἱ πολέμοι ζημίαν. Ἀπαξ δὲ περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου ὁ Μιαούλης

λύση αὐτοῦς. Τῇ 7 Αὐγούστου εἰσῆλθεν ὁ Κίττος Τζαβέλλας μετὰ τῶν Σουλιωτῶν αὐτοῦ καὶ ἐνίσχυσε τὸ θάρος τῆς φρουρᾶς. Τῇ δὲ 5 Ὀκτωβρίου ὁ περὶ τὸ Μεσολόγγιον ἐνεργὸς τοῦ Ρεσίτη στρατός, περιορισθεὶς εἰς 3.000 πεζοὺς καὶ 600 ἱππεῖς, ἐφαίνετο ἠναγκασμένος νὰ παραιτήσῃ τὸ ἔργον· ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Νοεμβρίου ὁ ὁσμανικὸς καὶ ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος ἀπεβίβασαν εἰς Αἰτωλίαν 8.000 Ἀραβας, κατὰ δὲ τὸν ἀκόλουθον μῆνα προσελθὼν αὐτὸς ὁ Ἰβραήμης ἐπεχείρησε προπαρασκευάσας πρὸς τὴν νέαν πολιορκίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Μιαούλης κατ'ὥρθωσε δευτέραν φορὰν περὶ τὰ τέλη Νοεμβρίου νὰ εἰσαγάγῃ τροφὰς τινὰς εἰς τὴν πόλιν· καὶ περὶ τὰ μέσα Ἰανουαρίου 1826, τρέψας τὸν τουρκικὸν στόλον, ἐσιτομέτροσε τρίτον ἤδη τὴν πεινῶσαν φρουράν. Πρὸ τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ πᾶσα προμήθεια εἶχεν ἐκλείπει· οἱ κάτοικοι, ἀφοῦ κατεβρόχθισαν καμήλους, ἡμιόνους καὶ ὄνους, δὲν ἔξωον εἰμὴ ἀπὸ σίτου μὴ ἀλληλεσμένον· πρὸ 15 ἡμερῶν δὲν εἶχον ἴδει ἄρτον καὶ τὰ ἡμερήσια σιτηρέσια εἶχον καταβιβασθῇ εἰς 50 καὶ τελευταῖον εἰς 30 δραῖμα.

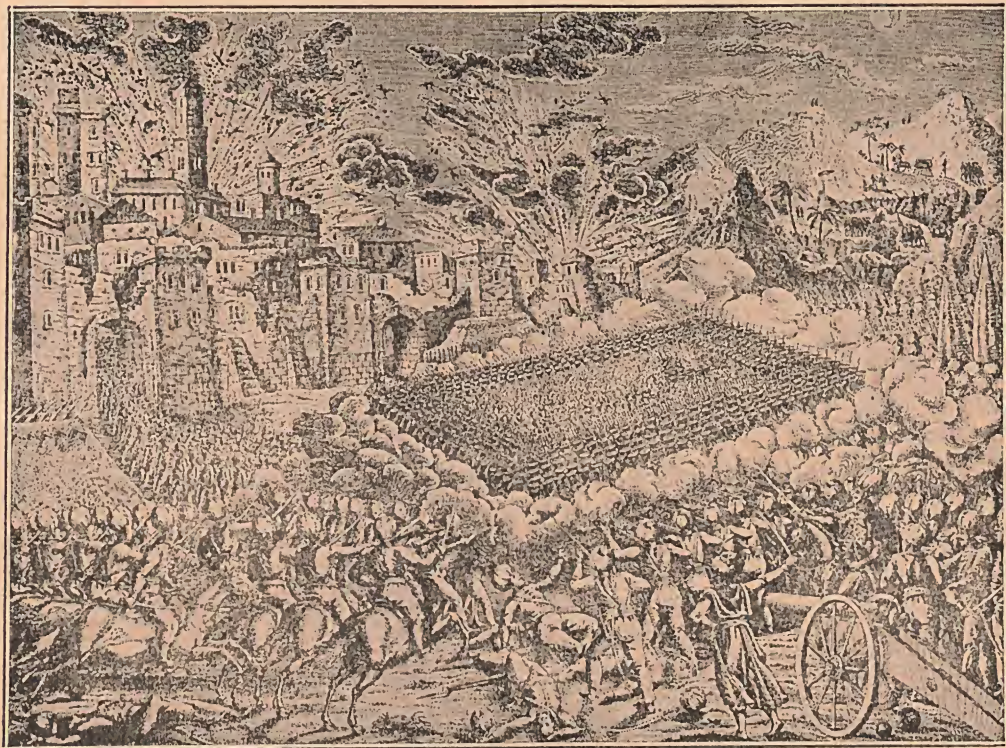
Νῦν δὲ ἔλαβον μὲν τροφὰς ἐπὶ μῆνας δύο ἀλλ' ἀπὸ θαλάσσης μικρὰ πλέον ὑπέφωσκεν ἡ ἐλπίς διὰ τὴν παντελῆ χρηματικὴν ἀπορίαν τῶν τε νήσων καὶ τῆς κυβερνήσεως, ἀπὸ ξηρᾶς δὲ ἡ πολιορκία ἀπέβη εἴτερο ποτὲ δεινότερα. Οἱ Τοῦρκοι εἶχον 40 πυροβόλα, τὰ ὁποῖα διαιρεθέντα ὑπὸ τοῦ Ἰβραήμη εἰς τρία κανονοστάσια ἔτριπτον εἰς τὸ Μεσολόγγιον κατὰ πάσας τὰς 24 ὥρας 2.000 σφαίρας ἢ βόμβας. Περὶ τὰ μέσα Φεβρουαρίου δύο ἐγένοντο ἀλλεπάλληλοι ἔφοδοι καὶ αἱ δύο ἀπεκρούσθησαν μετὰ φθορᾶς μεγάλης, μετὰ δὲ τὴν δευτέραν ἡ φρουρά, ἐπιχειρήσασα ἔξοδον διὰ νυκτὸς καὶ ἐμβαλοῦσα εἰς τὰ ὀχυρώματα τῶν πολεμίων, ἀπῆγαγεν ἀπ' αὐτῶν ὅπλα ἱκανὰ καὶ αἰχμαλώτους. Τότε οἱ πασάδες μετέβαλον σύστημα· ἐξηκολογούουν μὲν κατακεραυνοῦντες τὴν πόλιν ἀλλὰ συγχρόνως, εἰσαγαγόντες εἰς τὴν λίμνην 32 πλοίαρχα, κατέλαβον τὸ Βασιλάδιον. Ἐντεῦθεν ἠΰξησεν ὁ κίνδυνος τοῦ Μεσολογγίου, ὁ δὲ μέγας ἀρμοστής τῶν Ἰονίων νήσων, Φρειδερίκος Ἀδαμ, ἐπεχείρησε νὰ μεσολαβήσῃ, ἀλλ' οἱ ἀπηλπισμένοι ἐκεῖνοι τῆς Ἑλλάδος πρόμαχοι, ὅσον ἀπηλπισμένοι καὶ ἂν ἦσαν, ἀπέκρουσαν ἀγερῶχος τὴν πρότασιν. Τῇ 25 Μαρτίου οἱ πασάδες ἀπεφάσισαν νὰ κάμωσιν ἕν ἔτι βῆμα πρὸς τὸ φρούριον ἀπὸ τῆς λίμνης. Καὶ πρῶτος ὁ Ρεσίτης μετὰ τῶν Ἀλβανῶν αὐτοῦ ἐφώρμησεν εἰς τὴν Κλείσσοβαν, σύρτιν μᾶλλον ἢ νησιδίον, ἀπέχουσαν μόνις ἕν μίλιον ἐκ Μεσολογγίου, ὠχυρωμένην διὰ 4 μικρῶν πυροβόλων καὶ φρουρουμένην ὑπὸ 130 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Κίττον Τζαβέλλαν. Ὁ Ρεσίτης, ἀποβαλὼν 600 ἀνδρας καὶ ἐπιχειρήσας αὐτοπροσώπως νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ἔφοδον, ἐπληρώθη εἰς τὴν κνήμην καὶ ὑπεχώρησεν. Ὁ Ἰβραήμης ἐνέπαιξεν ἀνηλεῶς τὴν ἀποτυχίαν τοῦ συναδέλφου του καὶ «τώρα βλέπεις, τῷ εἶπε, πῶς οἱ Ἀραβές μου θέλουσι κυριεύσει τὸ ὀχύρωμα τοῦτο». Διέταξε δὲ νὰ προσελάσσωσι δύο τάγματα ὑπὸ τὸν Χουσεΐμπεϋν, τὸν Χουσεΐμπεϋν ἐκεῖνον ὅστις ἀνέκτησε τὴν Κρήτην, τὴν Κάσσον, τὴν Σφακτηρίαν καὶ πρὸ ὀλίγου τὸ Βασιλάδιον καὶ τὸ Ἀνατολικόν. Ἦτο δυνατόν νὰ μὴ χειρῶσῃ τὴν Κλείσσοβαν; Ἀλλ' οἱ Ἀραβες ἀπέτυχον, ὅπως καὶ οἱ Ἀλβανοί· 800 ἔπεσον, ὁ δὲ Χουσεΐμπεϋς θανασίμως ἐτραυματίσθη διὰ σφαίρας, ἥτις εὗρεν αὐτὸν εἰς τὸ μέτωπον. Ἐν τούτοις ὅμως ἡ δίμηνος τροφοδοσία εἶχεν ἔξαντληθῇ. Ὁ Μιαούλης ἐπεφάνη μὲν αὖθις εἰς τὸν ὀρίζοντα ἀλλὰ 57 μὲν φρεγάδες, δρόμωνες καὶ πάρωνες ἀντιπαρετάχθησαν κατ' αὐτοῦ ἐν πελάγει πολυάριθμοι δὲ βάρεις καὶ ἄλλα ὀπλισμένα πλοίαρχα ἔφρασσον ἐπιμελῶς πάντα τὰ στενά. Οἱ θαλασσινοὶ μας ἠγωνίσθησαν ὡς πάντοτε, ἀδύνατον ὅμως ἀπέβη νὰ παρεισδύσωσι. Ραγδαία δὲ βροχὴ πυρὸς κατέπιπτεν ἀδιαλείπτως ἐπὶ τοῦ Μεσολογγίου· καί, τὸ ἔτι δεινότερον, οἱ ἄνθρωποι ἐτρέφοντο μὲ γάττας, ποντικούς, δέσματα, φύκη· οὐδεμία δὲ ὑπῆρχεν ἰατρικὴ θεραπεία. Ἡ μὲν ἐκ τοῦ πολέμου ζημία τῆς φρουρᾶς δὲν ἐγένετο μεγάλη· ὀλίγοι τινὲς ἐκατοστύες ἀνδρῶν εἶχον πέσει,

ἐνῶ χιλιάδες Τούρκων κατέκειντο ἐν τῇ λίμνῃ καὶ ὑπὸ τοὺς προμαχῶνας τῆς πόλεως ἄλλ' ἐκ τῶν 12.000 κατοίκων 3.000 ἐξέλιπον ἐκ τῆς πείνης καὶ τῶν νόσων μᾶλλον ἢ ἐκ τοῦ πυρός. Ἀνώτερος ἄγγλος ἀξιωματικὸς παρευρεθεὶς εἰς τὴν πολιορκίαν ἔλεγε βραδύτερον εἰς τὸν ναύαρχον Δερνινύ «δὲν ἤξεύρω τί μᾶλλον ἔπρεπε νὰ θαυμάσῃ τις, τὸ πείσμα τῶν ἐφορμώντων ἢ τὴν ἀνδρείαν τῶν ἀμυνομένων». Ἀλλ' ἡ τελευταία ὥρα τοῦ φοβεροῦ τούτου δράματος προσήγγιζεν. «Ἡξεύρετε δέ, ἔλεγε πρὸς τοὺς Γάλλους εἰς τῶν διερχομένων τῆς Πύλης ἐπὶ τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος εὐρισκόμενος, ὁ ἀρμένιος Κωνσταντῖνος, ἤξεύρετε ὅτι οἱ Σουλιῶται δὲν παραδίδονται ποτέ». Καὶ δὲν παρεδόθησαν, ἀλλ' ἐξηλθον· τὸ πῶς ἐξηλθον ἠθέλεν εἶναι μάταιον νὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ περιγράψωμεν διὰ μακρῶν. Τὴν νύκτα τῆς 10 Ἀπριλίου οἱ περιλιπόμενοι 3.000 μαχηταὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐκβιάσωσι τὴν δίοδον, ἐλπίζοντες ἔτι ὅτι οἱ κάτοικοι, ὠφελούμενοι ἐκ τῆς καταπλήξεως τοῦ ἐχθροῦ, θέλουσι δυνηθῇ νὰ τοὺς παρακολουθήσωσι. Δὲν εὗρον ὅμως τὸν Ἰβραήμην ἀπαράσκευον. Οὐδὲν ἦττον διηρημένοι εἰς τρεῖς στήλας καὶ ἐκβαλόντες κραυγὴν τρομερὰν ἐξώρμησαν ξιφίρεις. Οὔτε τὰ γιαταγάνια τῶν Ἀλβανῶν οὔτε αἱ λόγχαι τῶν Ἀράβων ἠδυνήθησαν νὰ ἀναχατίσωσι τὴν ἀκατάσχετον ἐκείνην καταιγίδα. Οἱ ἀπαράμυλλοι οὗτοι τῆς ἐλευθερίας πρόμαχοι ἐπὶ ἦσαν δι' ἐνὸς ἄλματος τάφρους, διαδοκίδας (traverses), θωράκια (parapets), ἅπαντα τὸν πολύπλοκον λαβύρινθον τῶν πολιορκητικῶν γραμμῶν. Ἀλλ' ἐνῶ ἐσάρωνον ἐνώπιόν των τοὺς τελευταίους ἀντιπάλους, ὅσοι ἐπέμενον εἰσέτι ν' ἀνταχθῶσι κατ' αὐτῶν, ἕτερα τάγματα ἐξώθησαν τὰ γυναικόπαιδα ὀπίσω πρὸς τὸ Μεσολόγγιον, καὶ ἐτελέσθη τότε ἐν τῇ πόλει θυσία μανιώδης. Ἡ ἀπόγνωσις τῶν ἡττηθέντων καὶ ἡ μανία τῶν νικητῶν συνεπλάκησαν ἐν τελευταίῳ καὶ φρικώδει ἀγῶνι, ἐν τῷ ὁποίῳ οἱ Ἕλληνες ἄλλον τρόπον ἀμύνης μὴ ἔχοντες ἐνέβαλλον πῦρ εἰς τὰ σωζόμενα ἔτι ἐφόδια καὶ ἀνέτρεπον ἑαυτούς τε καὶ τοὺς ἐπιτιθεμένους. Οὕτως ἔπεσεν ἐν τῇ μεγάλῃ πυριταποθήκῃ ὁ ἡρωικὸς Καψάλης· οὕτω γέρον τις, ὅστις καθίσας παρὰ τὴν ὑπόνομον καὶ ἰδὼν ἑαυτὸν περικυκλωθέντα ὑπὸ πολεμίων ἀνετίναξεν αὐτήν. 2.000 οὕτως ἐπυρπολήθησαν ἄνθρωποι, Ἕλληνες καὶ τοῦρκοι· 3.000 δὲ ἐκόπησαν ἑλληνικαὶ κεφαλαὶ καὶ τὰ περισωθέντα γυναικόπαιδα ἐξηνδραποδίσθησαν.

Οἱ δ' ἐξεληθόντες ὑπέστησαν εἰσέτι δεινὰς δοκιμασίας· κατεδιώχθησαν ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ· ἐνέπεσον εἰς ἐνέδρας ἐπιτηδείως παρασκευασθείσας· καὶ ἀφοῦ διέφυγον ἅπαντας αὐτοὺς τοὺς κινδύνους δὲν εὗρον ἄρτον ἵνα φάγωσι, δὲν εὗρον καλύβην ἵνα ἀναπαυθῶσιν· ἡ Στερεὰ Ἑλλὰς ἦτο ἔρημος· καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον πλανηθέντες εἰς τὰ ὄρη, ὅτε ἐφθασαν τελευταῖον εἰς Σάλωνα, μόλις ἠρτίμουν 1.300 μαχηταί. Κατὰ τὴν ὁλεθρίαν ἐκείνην νύκτα τῆς ἐξόδου καὶ κατόπιν, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς πόλεως, ἀπέθανον ὁ ἐπίσκοπος Ρωγῶν Ἰωσήφ, ὁ χρηστὸς Ἰωάννης Παπαδιαμαντόπουλος, πολιτικὸς τῆς πόλεως διοικητής, οἱ στρατιωτικοὶ Νικόλαος Στορνάρης, Κωνσταντῖνος Σαδήμας, Ἀθανάσιος Ραζῆς, ὁ πλεῖστον συντελέσας εἰς τὴν ἀμυναν μηχανικὸς Μιχαὴλ Κοκκίνης, ὁ φιλέλλην Μάγερ, ὅστις ἔγραψε καὶ ἐξέδιδεν ἐν μέσῳ τοῦ πυρός τὰ *Ἑλληνικά Χρονικά*. Οἱ δὲ ὀνομαστότεροι τῶν περισωθέντων ἦσαν ὁ Νότης Βότσαρης καὶ ὁ Μήτσος Κοντογιάννης, πρεσβῦται ρωμαλεοὶ, δυνηθέντες ν' ἀνθέξωσιν εἰς τηλικαύτας δοκιμασίας· ὁ Δημήτριος Μακρῆς, ὁ Κίτσος Τζαβέλλας, ὁ Χοῆστος Φωτομάρας· καὶ, τὸ παραδοξότερον, κατώρθωσαν νὰ διέλθωσι καὶ γυναικὲς καὶ παῖδες.

[« Ἰδοὺ πῶς κρίνει ὁ περίφημος γερομανὸς ἱστορικὸς Γερβίνος περὶ τῆς ἐντυπώσεως ἣν ἐποίησεν ἐν Εὐρώπῃ ἡ πτώσις τοῦ Μεσολογγίου· «Τὰ μεμονωμένα ταῦτα» σημεῖα τόλμης ἡρωικῆς καὶ ἀπολύτου περιφρονήσεως πρὸς τὸν θάνατον, ἀποτελοῦντα» οἶονεὶ συμπλέγματα περὶ τὴν λαμπρὰν εἰκόνα τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου καὶ

» περὶ τὰς σκοτεινὰς νυκτερινὰς σκηνὰς, ἔνθα δὲν ἔβλεπέ τις εἰμὴ τὴν ἐν δυστυχίᾳ καρ-
 » τερίαν τῶν γενναίων τούτων ἀνδρῶν καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ σκιαγραφίᾳ τέλος ἀπεγνώ-
 » σμένον, παρῆχον τῷ κόσμῳ καθολικὴν τινα εἰκόνα μεγαλοπρεπῆ τῆς πολιορκίας ταύ-

Ἡ ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ βαναροῦ Δουσράιερ

» τῆς τῆς παραγωγούσης αἰσθησιν ἐκ τῶν σπανιωτάτων ἐπὶ πάντα τὰ πνεύματα. Ἡ
 » ἐξηυγενισμένη κοινωνία τῆς Εὐρώπης δὲν εἶναι πλέον εἰθισμένη εἰς τὴν ζέσιν ταύτην
 » τῆς φιλοπατρίας καὶ τοῦ μίσους ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος, εἰς τὴν περιφρό-
 » νησιν ἐκείνην πρὸς τὴν ζωὴν, εἰς ἣν ὁ λεπτότερος πολιτισμὸς τῆς εὐρωπαϊκῆς κοι-
 » νωνίας ἀποδίδει μεῖζον θέλγητρον καὶ μεῖζονα ἀξίαν· ἀλλὰ δὲν εἶναι ἔτι καὶ τοσοῦ-
 » τον ἀπημυλνυμένη ὥστε ν' ἀπολέσῃ τὸ αἶσθημα τοῦ μεγαλείου τούτου λαῶν ἦττον πο-
 » λιτισμένων, καὶ τῶν ἀρετῶν τούτων τῶν ἀνηκουσῶν εἰς τὴν νεότητα, αἵτινες τοσοῦτο
 » θέλγουσιν ἡμᾶς, ἐν τῇ ἰδίᾳ ἡμῶν παιδικῇ ἡλικίᾳ, ὁπότε βλέπομεν αὐτὰς ἐν ταῖς νεα-
 » ραῖς γενεαῖς τῆς ἀνθρωπότητος. Αἱ ἀρχαῖαι σελίδες, αἵτινες ἐν τῇ αἰνιγματικῇ αὐτῶν
 » γλώσσῃ διηγοῦνται ἡμῖν τὴν ἄμυναν τοῦ Σαγούντου (Ζακάνθης) καὶ τῆς Νουμαντίας,
 » εὖρον ἐρμηνείαν πλήρη ζωῆς ἐν τῇ συγχρόνῳ ἱστορίᾳ. Ἐννοεῖται λοιπὸν εὐκόλως ὅτι
 » ἐν τε τῇ γειτονίᾳ τῇ ἀμεσωτάτῃ καὶ ἐν ταῖς μάλιστα ἀπομακρυσμέναις χώραις πάντα
 » τὰ πνεύματα κατελήφθησαν ὑπὸ ἰσχυρᾶς συγκινήσεως αἰφνιδίου καὶ βαθείας ἐπὶ τῇ εἰδή-
 » σει τῆς καταστροφῆς ταύτης. Πανταχοῦ, ἔνθα ἐνεφανίζοντο οἱ ἄνδρες οἱ διεκφυγόντες
 » τὸν θάνατον, Μακροῦς, Τζαβέλλας, Φωτομάρας, ὁ γηραιὸς Νότης Βότσαρης, ἐβδομη-
 » κοντούτης τότε, ἔβλεπον πρὸς αὐτοὺς μετ' ἐκπλήξεως, ὡς πρὸς θαύματα ἀνδρείας

» δεικνύοντες αὐτοῖς σεβασμὸν ἄφωνον καὶ ταπεινόν. Ἄλλ' ἅμα ἐγνώσθη ὅτι οἱ δυστυ-
 » χεῖς αἰχμάλωτοι, οἱ τετρωμένοι ἐκ τῆς δυστυχίας, ἐξετίθεντο εἰς τὰς ἀγορὰς πρὸς
 » πώλησιν, ἀφηνυσθήντες τότε, τὸ πρῶτον ἐν τῇ ἀμέσῳ γειτονίᾳ, ἢ φιλανθρωπία ἢ ἰσχυ-
 » ροτάτῃ, καὶ ἡ ἀγανάκτησις ἡ βαθυτάτη, αἵτινες ἀκολούθως διεχύθησαν εἰς τὰς πλέον
 » ἀπομεμακρυσμένας χώρας, ὁπότε διεδόθη ἡ φήμη ὅτι ἤρχοντο ν' ἀπαγάγωσιν αὐτοὺς εἰς
 » Αἴγυπτον ὡς δούλους. Ἔδει νὰ δοθῇ εἰς τοὺς Ἑλληνας ἐνθάδε οὐκ ἡθικὴ, βοηθη-
 » ματα ὑλικά καὶ ἡ ὑποστήριξις τῆς πολιτικῆς, ἐὰν ἤθελεν ἔτι ἡ Εὐρώπη νὰ ἔλθῃ εἰς
 » βοήθειαν τοῦ λαοῦ τούτου τοῦ καταπιεζομένου ὑπὸ τὸ βάρος τῶν δυστυχιῶν αὐτοῦ.
 » Ἡ Ἑλλάς ἔμελλε νὰ εὕρῃ ταῦτα πάντα ἐν ταῖς συμπαθείαις τῶν πλέον ἀπομεμακρυ-
 » σμένων χωρῶν τῆς Λύσεως, ἐνθα εἴπερ ποτὲ ἦσαν προθυμότετοι οἱ ἄνθρωποι εἰς θυ-
 » σίας, διότι ὁ θαυμασμὸς καὶ ὁ ἔλεος ἐμπνεόμενοι ὑπὸ τῶν ὑψίστων ἡρωικῶν κατορ-
 » θωμάτων καὶ ὑπὸ τῶν ἀλγηδόνων τῶν ὑπερμάχων τοῦ Μεσολογγίου δὲν εἶχεν ἔξα-
 » φανισθῇ ὡς ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τῆς καταπλήξεως καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν
 » δεινῶν τῶν καταπονούντων αὐτοὺς ὥσπερ καὶ τοὺς ἀδελφούς αὐτῶν (τοὺς τοῦ Μεσο-
 » λογγίου)».

« Λέγει δὲ καὶ ὁ ἄλλος γερμανὸς ἱστορικὸς τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως Μέν-
 » δελσων Βαρθόλδου· «Διὰ τῆς πολιορκίας ταύτης τῆς τοσοῦτον ἀξιωμακροῦς, ὅσον
 » ἡ τῆς Ζακάνθης ἐν τῇ ἀρχαιότητι καὶ τῆς Σαραγόσσης ἐν τοῖς νέοις χρόνοις, διὰ τοῦ
 » ἡρωικοῦ τούτου ἀγῶνος, ὅστις θὰ μείνῃ ἀθάνατος, ἐφ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος ἀγαπᾷ τὴν
 » πατρίδα αὐτοῦ καὶ δύναται νὰ θυσιάσῃ αὐτῇ τὴν ζωὴν, διὰ τῆς ἐνδόξου ταύτης
 » πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου ἡ ἀδιάλλακτος μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων ἀντίθεσις
 » ἀπεδείχθη ἐν αἵματι τοῖς γράμμασι μεγάλοις, καὶ αὐτῇ δὲ τῇ μελλετικῇ καὶ ἐνθου-
 » σιασμοῦ ἐνδεεῖ διπλωματίᾳ κατάδηλον ἐγένετο ὅτι ἔδει τι νὰ γίνῃ ἐν τῇ Ἀνατολῇ,
 » ὅτι ἡ κίνησις δὲν ἦτο δυνατόν πλέον νὰ καταπαύσῃ καὶ νὰ ταφῇ σιωπηλῶς.»]

Τοιαύτη πτώσις ἰσοφάριζε βεβαίως πρὸς τὴν περιφανεστάτην τῶν νικῶν
 ὁ κόσμος ὅλος, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, συνεκινήθη ἐκ τῆς περὶ αὐτῆς ἀγγελίας, καὶ οὐδέποτε
 συνέρρευσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα πλείοτερα τρόφιμα καὶ ἐφόδια ὑπὸ τῶν φιλελληνικῶν ἐται-
 ρειῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς στελλόμενα. Ἄλλ' οὐδὲν ἦτον ἡ ἐπανάστασις
 κατεβλήθη οὐ μόνον καθ' ὅλην τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ πλεῖστον τῆς
 ἀνατολικῆς. Ὅσοι τῶν κατοίκων δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διαφύγωσιν εἰς τὴν Πελοπόννησον,
 ὑπετάχθησαν εἰς τὸν Ρεσίτην, πιεζόμενοι ὑπὸ τῆς ἀκαταμαχίτου πείνης. Μόνον εἰς
 τὴν μεσημβρινὴν τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος γωνίαν ἐσφύζετο ἔτι ἡ ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν,
 φρουρουμένη ὑπὸ τοῦ Γούρα, ὅστις ὅμως κατὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο τῆς ζωῆς αὐτοῦ
 μέρος οὐδὲν γενναῖον ἔπραξεν ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας διὰ πολλῆς ἀργυρολογίας κατεπείξε
 τοὺς κατοίκους τῆς πέριξ χώρας. Τότε παρέστη εἰς μέσον ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης.
 Πολλοὶ παρέβαλον αὐτὸν πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην· ἀληθῶς ὅμως ὀλίγη ὑπῆρξεν
 ἡ μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν ὁμοιότης. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐπόθησεν ἐκ νεότητος τὴν ἐθνικὴν
 ἀνεξαρτησίαν, εἰργάσθη πρὸς τοῦτο ἔτι πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἅμα ἐκτραγείσης
 αὐτῆς ἀνεδείχθη δι' ἀγώνων ἀγρύτων καὶ εὐγενῶν ὁ ἥπατος τῶν πολεμάρχων τῆς
 Πελοποννήσου, παραμείνας τοιοῦτος μέχρι τέλους τοῦ ἀγῶνος. Ὁ δὲ Καραϊσκάκης οὐ
 μόνον πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἀλλὰ καὶ καθ' ἅπαντα τὰ πρῶτα αὐτῆς ἔτη οὐδόλως ἔσχε τὴν
 συνείδησιν τῆς μεγάλης αὐτῆς ἀποστολῆς, διατελέσας πρὸ μὲν τοῦ 1821 ἀπλοῦς κλέφτης
 ἢ τὸ πολὺ μισθοφόρος τοῦ Ἀλὶ πασᾶ ἔπειτα δὲ μέχρι τοῦ 1826 εἰς τῶν κοινῶν κατε-
 τανέων τῆς Ρούμελης, διακρινόμενος μὲν ἐπ' ἀνδρείᾳ ἀλλὰ καὶ ἐπὶ αὐθαδεῖᾳ τρόπων

καὶ ἀκολασίᾳ λόγων· συνεννοηθεὶς πολλάκις μετὰ τῶν Τούρκων, ἵνα λάβῃ τὸ ἀροματο-
λίχιον τῶν Ἀγρᾶφων, κατηγορηθεὶς μάλιστα καὶ ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ, εἰ καὶ ἀδίκως
τοῦτο· μὴ διατρέψας εἰμὶ ἐν τῷ ἐμφυλίῳ τῆς Πελοποννήσου πολέμῳ, κατὰ δὲ τῶν
πολεμίων μηδὲν μέγα πράξας, τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ, σφόδρα φιλάσθενος ὢν, ἠναγκάσθη
πολλάκις ἐν τῷ μεταξὺ νὰ διακόψῃ τὸ
στρατιωτικὸν αὐτοῦ στάδιον. Νεώτα-
τον ὄντα ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἔστρωσεν αὐ-
τὸν ποτε εἰς τὸν φάλαγγα καὶ τὸν
ἐρράβδισεν ἀνηλεῶς. Ἀλλ' ἐκτιμῶν
οὐδὲν ἦττον τὴν ἀνδρείαν αὐτοῦ τὸν
ἠρώτησεν ἄλλοτε « τί θέλεις νὰ σὲ κάμω,
μωρὲ Καραϊσκάκη ; » Ὁ δὲ θαρρῶν
μὲν ἀνέκαθεν εἰς τὴν ἰδίαν ἀξίαν ἀλ-
λὰ μὴ λησμονῶν ὅτι ἐλάλει πρὸς δε-
σπότην δύσπιστον, « ἂν μὲ γνωρίζῃς
ἄξιον δι' ἀφέντην, ἀπεκρίθη, κάμε με
ἀφέντην, ἂν μὲ γνωρίζῃς ἄξιον διὰ
χουσμιτιάσῃν (ὑπηρέτην), κάμε με χου-
σμιτιάσῃν ἂν μὲ γνωρίζῃς ἀνάξιον
τοῦ παντός, ρῖπέ με εἰς τὸν γιालὸν
τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων ». Μετα-
σχὼν κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1821
τῆς περὶ τὸ Κομπότι μάχης δὲν ἠρ-

Γεώργιος Καραϊσκάκης

κέσθη ν' ἀγωνισθῇ ἐκθύμως ἀλλὰ τραπέντων τῶν πολεμίων ἀνέβη εἰς ὕψωμα
καὶ ἤρχισεν ἐκεῖθεν ὑβρίζων αὐτοὺς μεγαλοφώνως. Ἐπειτα δὲ γυμνωθεὶς ἔστρεψε
πρὸς αὐτοὺς τὰ ὀπίσθια. Τότε ὁμως Γκέκας τις κεκρυμμένος ἐκεῖ που πλησίον
πυροβολήσας ἐπλήγωσεν αὐτὸν εἰς τοὺς δύο μηροὺς καὶ εἰς ἔτι καιριώτερόν τι
μέρος· πρὸς ἴασιν δὲ τῆς πληγῆς ταύτης ἠναγκάσθη ὁ αἰσχρολόγος καὶ αἰσχρο-
ποιοὺς πολεμιστὴς νὰ μεταβῇ εἰς Λουτρόκι. Ὅτε δὲ τῷ 1824, κατηγορηθεὶς ἐπὶ συνεννο-
ήσει μετὰ τοῦ Ὁμέρο Βριώνη, ἐστερήθη τοῦ βαθμοῦ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀξιώματος ὑπὸ
πολεμικοῦ δικαστηρίου, ὅπερ ἐκ στρατηγῶν καὶ χιλιάρχων συνεκρότησεν ἐπὶ τούτῳ
ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ἤρχισε νὰ ἐννοῇ ὅτι δὲν δύναται νὰ κάμνῃ ὅ, τι θέλει
ἀτιμωρητὶ καὶ ὅτι ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἐπαναστάσει ἀρχὴ τις πρὸς τὴν ὁποίαν, ὅσον ἀσθενὴς
καὶ ἂν ἦτο, δὲν τὸν συνέφερε νὰ διατελῇ πολέμιος. Ὅθεν ἔγραψε τῇ 27 Μαΐου ἀπὸ
Δομνίτσαν εἰς τὸν Μαυροκορδάτον ἀναφορὰν, δι' ἧς ἀπολογούμενος ἐπὶ τοῖς γενο-
μένοις ἐξίηται ἐπὶ τέλους συγγνώμην, ὅπως αὐτὸς ἐνόμιζεν ὅτι πρέπει νὰ ζητήσῃ. « Ἐμένα,
ἔλεγεν, ἡ κακὴ μου τύχη καὶ ἀρρώστησα ὀπίσω· δὲν ἠξέυρω κίβλα ἀπὸ τὰ κρύα τὰ πολλὰ
ἦταν ἢ ἀπὸ τόσους ἀφορισμοὺς ὅπου μοῦ ἐκάματε, καὶ σὲ παρακαλῶ νὰ μὲ συγχωρήσῃ
ἡ Διοίκησις, καὶ ὅλοι οἱ χριστιανοί, καὶ νὰ μοῦ σταλθῇ καὶ μία εὐχὴ συγχωρητικὴ παρὰ
τοῦ ἀρχιερέως ». Ἐκτοτε τῶντι ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ συνειδήσιν τινα πειθαρχίας, ὑπη-
ρέτησε μετ' οὐ πολὺ τὴν κυβέρνησιν εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον καὶ προσεπάθησε
κατόπιν νὰ πράξῃ τι ὑπὲρ τοῦ κινδυνεύοντος Μεσολογγίου, ἀλλὰ κλινήρης εὐρεθεὶς
ἔξωθεν αὐτοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐξόδου δὲν ἠδυνήθη νὰ φανῇ πολὺ χρήσιμος εἰς τὴν
ἠρωικὴν φρουράν.

Ἀμα ὁμως ἔπεσεν ὁ προμαχὼν ἐκείνος καὶ ὁ Ρεσίτης ἐπῆλθεν εἰς τὴν ἀνατολικὴν

Ἑλλάδα, ἵνα μετ' οὐ πολὺ ἐπιχειρήσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς ἀκροπόλεως, καὶ ἐκορυφώθῃ ἡ κοινὴ ἀπελπισία, ὁ Καραϊσκάκης ἐγένετο ἄλλος ἄνθρωπος. Ἐνόμιζες ὅτι ἡ ἐκπνέουσα τῆς ἐπαναστάσεως θρυαλλὶς ἀνῆψεν ἐν τῇ ἀμορφώτῳ καὶ πολυμυγεῖ ἐκείνῃ ψυχῇ τὴν

Ἡ παρὰ τὴν μονὴν τοῦ Ἁγ. Σπυρίδωνος (νῦν ναὸς Ἁγ. Σπυρίδωνος) ἄμυνα τοῦ Πειραιῶς

φλόγα τῆς ἀφοσιώσεως καὶ τῆς μεγαλοπραγμοσύνης. Ἐλθὼν εἰς Ναύπλιον περὶ τὰ μέσα Ἰουνίου 1826 συνενοήθη μετὰ τοῦ γέροντος ἀρχηγοῦ τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐζήτησε παρὰ τῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς, τῆς κεκλεισμένης εἰς τὸν θαλασσόφυργον, τὸν διορισμὸν αὐτοῦ ὡς γενικοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Στερεᾶς. Ὅταν ὑπεβλήθῃ ἡ αἴτησίς του, πρῶτος ὠμίλησεν ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης, ὁ πρόεδρος τῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς. Πάντες ἐνόμιζον ὅτι θέλει καταψηφίσαι, διότι πρόσφατος ἦτο ἔτι ἡ μνήμη τῶν καταδρομῶν καὶ τῶν περιφρονήσεων ἃς ὁ οἶκος τοῦ Ζαΐμη διέστη ἐν Κερπινῇ ἀπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Καραϊσκάκη ἐπὶ τοῦ δευτέρου ἐμφυλίου πολέμου. Ἀλλ' ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης, ἀν ἐκ γενετῆς ἀνῆκεν εἰς τὴν τάξιν τῶν προεστώτων, ἐκ τοῦ φρονήματος μετεωρίζετο εἰς τὸν πανελλήνιον ὀρίζοντα καὶ συνεπολιτεύετο μὲν θέσει μετὰ τῶν ὁμοταγῶν ἀλλὰ φύσει ἦτο ἀλλότριος τῶν μικρῶν αὐτῶν παθῶν καὶ συμφερόντων. Ἐν τῷ ἅμα ἀπεφύνατο ὅτι οὐδένα ἄλλον γνωρίζει ικανώτερον ἀρχηγὸν τῆς Στερεᾶς καὶ προσελθόντος τὴν ἐπιούσαν τοῦ Καραϊσκάκη εἰς τὸν θαλασσόφυργον προέτεινεν αὐτῷ τὴν δεξιὰν καὶ εἶπεν ὅσα εὐγενὲς ψυχὴ ἠδύνατο νὰ εἴπῃ. Παρέστη δὲ εἰς τὴν σκηνὴν ταύτην κατὰ τύχην ὁ ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς τῆς συνελεύσεως Βασίλειος Βουδούρης, ὁ ἀγέρωχος Ὑδραῖος, ὅστις ἀποταθεὶς πρὸς τὸν νέον ἀρχηγόν, « δὲν ἔκαμες, τῷ εἶπεν, ὅσον ἔπρεπεν ἕως τῶρα τὸ χρέος σου, Καραϊσκάκη ὁ Θεὸς νὰ σὲ βοηθήσῃ νὰ τὸ κάμῃς εἰς τὸ ἔξῃς». — Ὁ δέ, ὅστις εἶχεν ὁπωσοῦν συγκληθῇ ἐκ τῶν τρόπων καὶ τῶν λόγων τοῦ προέδρου, ἀναλαβὼν τὴν συνήθη παρορησίαν « Ναί, ἀπεκρίθη ὅταν θέλω, γίνομαι διάβολος καὶ ὅταν θέλω, ἄγγελος».

[illegible]

ἀξιωματικῶν καὶ 300 μόνον στρατιώτας, ἀπέκρουσε τὴν ἔφοδον· οἱ δὲ πρότερον λιποτακτήσαντες ἐντραπέντες τότε ἐπανῆλθον, ὥστε ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν συνεκροτήθησαν αὐθις εἰς 4 ἢ 5 χιλιάδας ἀνδρῶν. Ἦτο ὁμως πρόδηλον ὅτι διὰ τοσαύτης δυνάμεως καὶ οὕτως ὀλίγον πειθαρχούσης ἀδύνατον ἦτο νὰ διαπραχθῇ κρίσιμόν τι κατὰ τοῦ

Φαβιέρος με ἑλληνιστὴν περιβολήν

Ρεσίτη. Πλὴν τούτου ἡ φρουρὰ τῆς ἀκροπόλεως ἀπῆτει ἐπιμόνως νὰ ἐνισχυθῇ. Δύο ἀπόπειραι γενόμεναι τῇ 12 καὶ τῇ 27 Σεπτεμβρίου, ἵνα παρειαχθῇ εἰς τὸ φρούριον στρατιωτικόν τι σῶμα, ἀπέτυχον, τῇ δὲ 30 ὁ Γούρας περιπολῶν εἰς τὸ ἐξώτατον τοῦ περιτειχίσματος καὶ προσβληθεὶς ὑπὸ πολέμιας σφαίρας ἔπεσε νεκρός. Ὅθεν ὁ Καραϊσκάκης ἀπεφάσισε τότε δύο τινὰ πρῶτον μὲν νὰ εἰσαγάγῃ ἐκ παντὸς τρόπου εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἀξιολόγον τινα ἐπικουρίαν ὑπὸ ἡγεμόνα ἱκανὸν ν' ἀναπληρώσῃ τὸν Γούραν καὶ δευτέρον νὰ ἐπιχειρήσῃ αὐτὸς μεγάλην τινὰ ἐπὶ τὴν Ρούμελην στρατείαν, ἵνα ἀναζωπυρήσῃ αὐτότι τὴν ἐπανάστασιν καὶ παρακωλύσῃ τὰς ἐκεῖθεν ἐρχομένας εἰς τὸν Ρεσίτην ἐπικουρίας καὶ τροφάς.

Νέον φρούραρχον τῆς ἀκροπόλεως ἐξελέξατο, τὸν Κριζώτην· καὶ τῶντι

ὁ δόκιμος οὗτος μαχητὴς, ἀποβάς μετὰ 450 ρουμελιωτῶν καὶ ἰονίων διὰ θαλάσσης, περὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἰλισοῦ, τὴν νύκτα τῆς 11 Ὀκτωβρίου, κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἐνῶ αὐτὸς ὁ Καραϊσκάκης ἐπεχειρήσεν ἀφ' ἑσπέρας ἀντιπερισπασμὸν ἐκ Πατησίων. Ἡ δ' ἐπὶ τὴν Ρούμελην στρατεία συνήνητσε κατ' ἀρχὰς δεινὰς τινὰς δυσχερείας. Οὐ μόνον ὁ Φαβιέρος οὐδόλως ἐπέισθη νὰ συμπράξῃ, ἀπελθὼν μεθ' ὅλου τοῦ τακτικοῦ εἰς Μέθανα ἀλλὰ καὶ οἱ Σουλιῶται, οἱ ἐπ' ἄθλοισι πολυκρότοις δικαίως σεμνυνόμενοι, δὲν ἐπέιδοντο νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς ἡγεμόνα μηδὲν ἔτι δόντα τεκμήριον ἐξαιρέτου ὑπεροχῆς. Ἀλλ' ὁ Καραϊσκάκης δι' ἀνοχῆς καὶ ἐπιτηδεσιότητος τῶντι ἐξαιρέτου ἠδυνήθη νὰ τοὺς μεταπείσῃ, καί, τῇ 25 Ὀκτωβρίου, καταλιπὼν ἐν Ἐλευσίνι δύναμιν ἱκανὴν νὰ διατηρήσῃ τὴν θέσιν ταύτην καὶ ἐπιτρέψας τὴν ἡγεμονίαν αὐτῆς εἰς τὸν Βάσσον Μαυροβουνιώτην ἀπῆλθεν αὐτὸς ἐκεῖθεν ἐπὶ τὴν Ρούμελην μετὰ 2.500 μαχητῶν. Ἡ δύναμις ἦτο μικρά, ἀλλὰ συνέκειτο ἐκ τῶν κρατίστων ἀνδρῶν οὓς εἶχε τότε ἡ Ἑλλὰς καὶ πρὸ πάντων ἐκ τῶν παλαιμάχων ὅσοι εἶχον διαπραῖξει τὴν ἐκ τοῦ Μεσολογγίου ἔξοδον. Πλὴν τούτων δὲ ἀνεδείχθησαν ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ καὶ τινες νεώτεροι μαχηταί, ἰδίως οἱ ὑπὸ τοῦ Καραϊσκάκη ἐξαιρέτως ἀγαπώμενοι Γαρδικιώτης Γρίβας καὶ Χριστόδουλος Χ. Πέτρος. Ἡ ἐκ τῆς Ἀττικῆς ἀπουσία αὐτοῦ διήρκεσε 4 περὶπου μῆνας. Ὅταν τῇ 25 Ὀκτωβρίου ἀνεχώρησεν ἐξ Ἐλευσίνος, πᾶσα ἡ Στερεὰ Ἑλλὰς ἦτο ὑποτεταγμένη εἰς τοὺς Τούρκους· ὅταν δὲ τῇ 23 Φεβρουαρίου 1827 ἀνέ-

καμψεν εἰς Ἐλευσίνα, ἀπὸ τοῦ Ἀμβρακινοῦ κόλπου μέχρι τῶν Ἀθηνῶν, οὐδαμοῦ ἄλλοῦ ἐφαίνετο ὁθωμανικὴ σημαία εἰμὴ ἐντὸς τῶν παραλίων φρουρίων τῆς Βονίτσης, τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῆς Ναυπάκτου. Εἰς μάτην ὁ Ρεσίτ πασᾶς, ἐξακολουθῶν πεισματωδῶς τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως, ἠγωνίσθη συγχρόνως ν' ἀναχαιτίσῃ τὴν πορείαν τοῦ ἑλληνος πολεμάρχου διὰ τε τοῦ Ὁμέρ πασᾶ καὶ διὰ νέων λογάδων ταγμάτων, τὰ ὁποῖα ἐξ Ἀλβανίας προσεκάλεσεν ὑπὸ πολεμάρχους ὀνομαστούς, τὸν Μουσταφάμπεϋν καὶ τὸν Κεχαγιάμπεϋν. Τρεῖς νῆ- και, ἡ περὶ Ράχo-βαν, ἡ περὶ Τουρκοχωῶρι καὶ ἡ περὶ Δίστομον ἐπεσφράγισαν τὸ ἔργον τοῦ Καραϊσκάκη, καὶ διὰ τριῶν στεφάνων ἐκόσμησαν τὴν κεφαλὴν τῆς πνεύσεως τὰ λοιθδια ἐπαναστάσεως.

Ἡ Ἀκρόπολις καὶ τὸ νότιον μέρος τῶν νέων Ἀθηνῶν

Ὁ Καραϊσκάκης καταλιπὼν τὸ πλεῖστον τῆς δυνάμεως περὶ Μεσολόγγιον καὶ εἰς Λεβάδειαν ἐπέστρεψεν εἰς Ἐλευσίνα μετὰ 1000 μόνον περίπου ἀνδρῶν· τοῦτο δὲ διότι ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον συγκεντρωθῆ περὶ Ἐλευσίνα καὶ Σαλαμίνα περὶ τοὺς ἑξακισχιλίους· Ἡ μὲν πρώτη ἐπὶ τὴν Ἀττικὴν στρατεία τοῦ Καραϊσκάκη, καὶ κατόπιν ἡ ἐπὶ τὴν Ρούμελην, ὑπῆρξεν ἔργον οὕτως εἰπεῖν ἀτομικὸν τοῦ ἀνδρός, ὀλίγα λαβόντος βοηθήματα παρὰ τῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς, ἐπὶ τοσοῦτον ὀλίγα ὥστε τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ πολλάκις ἐκινδύνευσε νὰ διαλυθῇ δι' ἑλλειψιν τροφῶν καὶ πολεμεφοδίων. Καὶ πόθεν ἦτο δυνατόν νὰ πορισθῶσι τὰ ἀναγκαῖα ταῦτα, ἀφοῦ τὰ μὲν ἐκ τοῦ δευτέρου δανείου ἐλθόντα εἰς τὴν Ἑλλάδα χρήματα εἶχον πρὸ πολλοῦ ἐξαντληθῇ ἐκ δὲ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς ὀβολὸς φόρου δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἰσπραχθῇ; Ἀλλ' ἀπὸ τῶν τελευταίων ἡμερῶν τοῦ 1826 καὶ κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 1827 ἔφθασαν ἀλληλοδιαδόχως αἱ δαψυλεῖς χορηγίαι τὰς ὁποίας ἔπεμπον αἱ φιλελληνικαὶ τῆς Εὐρώπης ἑταιρεῖαι· εἶπερ ποτὲ συγκινηθεῖσαι ἐκ τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου. Πλὴν τούτου ἀφίζοντο τότε τελευταῖον καὶ τὰ πολεμεφόδια καὶ τὰ σκάφη (ἡ Ἑλλάς, ἡ Καρτερία) ὅσα εἶχον παραγγελθῇ διὰ τῶν χρημάτων τοῦ δευτέρου δανείου, ὀλίγα μὲν ὥς πρὸς τὰ ἐπὶ τούτῳ κρατηθέντα καὶ σπαταληθέντα ποσὰ χρησιμώτατα ὅμως δυνάμενα νὰ ἀποβῶσιν ἐν τῇ παντελεῖ ἐκείνῃ ἀμνηχανία ἐν ἣ εὐρισκόμεθα. Ἐπὶ πᾶσιν ἐπέπλευσαν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν Ἀμερικῇ ψυχία τινὰ τοῦ δανείου, 20.000 περίπου λίραι, διὰ δὲ τῶν ποικίλων τούτων πόρων ἔλαβον πολλὴν ζωὴν αἱ κατὰ τοῦ Ρεσίτῃ ἐχθροπραξίαι. Καὶ πρῶτον μὲν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Νοεμβρίου ὁ Φαβιέρος ἐπέτυχεν νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἐφόδια ἱκανά, διερχόμενος μετὰ τοῦ τακτικοῦ σώματος ἀνὰ μέσον τῶν ἐχθρικῶν χαραωμάτων· δεύτερον δὲ κατορθώθη νὰ ἀποβῇ ὁπωσοῦν ἀξιόμαχος ὁ ἔξωθεν τοῦ φρουρίου ἐνεργὸς στρατὸς καὶ νὰ λάβῃ δαψιλῇ

ἐφόδια, βαρὺ καὶ ἐλαφρὸν πυροβολικόν, πυρίτιδα, μόλυβδον, σίτον, ἄλευρον. Ἄλλ' ὁ στρατὸς οὗτος στερούμενος κατ' ἀρχὰς ἡγεμόνος ἐπιτηδεῖον διηρέθη κακῶς εἰς δύο σώματα πόρρωθεν ἀπ' ἀλλήλων ἐνεργοῦντα, τὸ μὲν ἀπὸ Ἑλευσίνος τὸ δὲ ἀπὸ Φαλήρου ἐντεῦθεν ὁ Ρεσίτης ὠφελούμενος ἐπιπεσὼν τῇ 26 Φεβρουαρίου κατὰ τοῦ πρώτου τοῦ προελάσαντος μέχρι τοῦ Καμιατεροῦ ἠνάγκασεν αὐτὸ μετὰ πολλῆς ζημίας νὰ ὑποχωρήσῃ

Ριχάρδος Τζώρτζ

μέχρι Σαλαμῖνος. Ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ ἔπεσεν ὁ γενναῖος κεφαλήν Βούρβαχης. Ὁ δὲ Καραϊσκάκης, ἅμα ἐπιστρέψας, ἔστησε τὸ στρατήγιον αὐτοῦ εἰς Κερασίην, καὶ ἀποκρούσας, τῇ 4 Μαρτίου, μεγάλην τινὰ κατ' αὐτοῦ ἐπίθεσιν τοῦ Ρεσίτη ἠγωνίσθη νὰ ἐνωθῇ κατὰ μικρὸν μετὰ τοῦ ἐν Φαλήρῳ στρατοπέδου.

Τούτων δὲ γενομένων ἐν τῇ Ἀττικῇ, ἡ ἐν Τροιζῆνι συνέλευσις, ἀπαρτισθεῖσα ἐκ τῶν δύο πρότερον διηρημένων, τῆς ἐν Ἐρμιόνῃ καὶ τῆς ἐν Αἰγίνῃ, προεχειρίσατο τὸν μὲν λόρδον Κόχραν στόλαρχον τὸν δὲ Ριχάρδον Τζώρτζ ἀρχιστράτηγον τῶν

κατὰ ξηρὰν δυνάμεων καὶ τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος. Τῶν μὲν δύο πρώτων ὁ διορισμὸς ἦτο εὐεξήγητος. Ἔτι οἱ ἐν Ἐρμιόνῃ συνελθόντες πληρεξούσιοι εἶχον γράψαι τῇ 18 Φεβρουαρίου ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Στράτηγον Κάνινγκ, ἣτις ἐχαράκτιζεν αὐτὸν ὡς τὸν μόνον μεσίτην μεταξὺ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ τῶν ἄλλων δυνάμεων καὶ τῆς Τουρκίας· ἀπεκάλει δὲ τὸν ἄνδρα εὐεργέτην κυρίως δέ, διὰ τῶν προτροπῶν αὐτοῦ καὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Ἀμιλτων, κατορθώθη νὰ ἐνωθῶσιν αἱ δύο ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμέναι συνελεύσεις εἰς μίαν κοινήν, τὴν ἐν Τροιζῆνι, τῇ 19 Μαρτίου. Ὅθεν ἐννοεῖ ἕκαστος ὅτι ὑπὸ τὴν πολιτικὴν ἔποψιν ἡ συνέλευσις, καλῶς ποιούσα, ἀνέθηκε τὴν ὑπερτάτην διεξαγωγὴν τοῦ κατὰ θάλασσαν καὶ γῆν ἀγῶνος εἰς τοὺς δύο ἐκείνους Βρετανούς. Τοῦ δὲ Καποδιστρίου ἡ ἐκλογή δὲν ἦτο βεβαίως ἀρεστὴ τῇ Ἀγγλίᾳ. Ἄλλ' ἕτερος ἑλλήν πολιτικὸς ἀνὴρ δὲν ὑπῆρχε, δυνάμενος νὰ ἐκλεχθῇ εἰς τὸ ὕπατον ἐκεῖνο ἀξίωμα· ἡ Ἀγγλία, ἣτις εἶχεν ἀρχίσει νὰ συμπράττῃ μετὰ τῆς Ρωσίας ἀπὸ τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ προηγουμένου ἔτους καὶ παρесеκεύαζεν ἀπὸ κοινοῦ μετ' αὐτῆς τὴν ἐν Λονδίνῳ συνθήκην τοῦ 1827, δὲν ἠθέλε νὰ δυσαρεστήσῃ τὴν δυνάμιν ταύτην, ἐπιμένουσα εἰς τὸ νὰ ἀποκρούῃ τὸν ὑπ' αὐτῆς συσταινόμενον ἄνδρα. Ἡ Ρωσία, ἣτις, ἀπὸ τοῦ 1822 οὐδὲν ἔντονον πράξασα ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ὀλίγους εἶχε τοὺς πρὸς αὐτὴν συμπαθοῦντας παρ' ἡμῖν, ἤρχισε, μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ πρώτου ἐν Πετροπόλει πρωτοκόλλου, νὰ ἀναλαμβάνῃ ἐπιρροὴν τινα διὰ τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἀρχαίων αὐτῆς φίλων τῶν Φιλικῶν. Μυστικῇ ἐταιρείᾳ καλουμένῃ Φοῖνιξ εἰργάζετο ἀπὸ τινος ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἐν Πελοποννήσῳ καὶ προσφκειώθη αὐτὸν τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην. Διὰ

ΠΑΙΓΝΙΟΧΑΡΤΑ ΕΚΤΥΠΩΘΕΝΤΑ ΕΝ ΟΥΓΓΑΡΙΑ

ΚΑΙ ΦΕΡΟΝΤΑ ΕΙΚΟΝΑΣ

ΤΩΝ ΕΠΙΦΑΝΩΝ ΑΝΔΡΩΝ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

(Μουσείον 'Εθνολ. 'Εταιρείας)

τῆς συνδρομῆς λοιπὸν ὄλων τούτων τῶν περιστάσεων ἀνηρπάγη ἡ ὑπὲρ τοῦ Καποδιστριαίου ψήφος τῆς συνελεύσεως καὶ εἶδομεν πῶς ὁ Κολοκοτρώνης κατώρθωσε νὰ ἀποσπάσῃ τὴν πρὸς τοῦτο βεβιασμένην ὁπωσοῦν συναίνεσιν τοῦ Ἀμιλτων.

Οἱ δύο νέοι τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου ἡγεμόνες προσῆλθον εἰς Πειραιᾶ ἀπὸ

Ἡ ἐν Φαλήρῳ κατὰ τὴν θέσιν Ἀνάτολιος πανώλεθρία
(Κατὰ λαϊκὴν λιθογραφίαν)

τῶν πρώτων τοῦ Ἀπριλίου ἡμερῶν. Ὁ Καραϊσκάκης ἀπεδέξατο ἀμφοτέρους μετὰ τῆς ἐνδεχομένης προθυμίας· ἀλλ' ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπικρατήσῃ ὁμοφωνία μετὰ τῶν αὐτῶν καὶ αὐτοῦ, πρὸ πάντων διότι οἱ δύο Ἀγγλοὶ ἀπῆλθον ἄμεσον ἐκ τοῦ συστάδην ἀγῶνα, ἵνα ἐκβιασθῇ ἡ ταχεῖα τῆς πολιορκίας διάλυσις, ὁ δὲ Καραϊσκάκης ἐπρόσβενεν ὀρθῶς ὅτι τὰ ἄτακτα ἑλληνικὰ στρατεύματα εἶναι μᾶλλον ἐπιτήδεια εἰς τὸν ἀπὸ χαρακωμάτων πόλεμον, καὶ ἐπέμενεν ὅτι συμφέρει νὰ προχωρῶσι βαθμηδὸν περιζωννύοντες διὰ νέων πάντοτε χαρακωμάτων τὸν στρατὸν τοῦ Ρεσίτη. Ἐντεῦθεν πολλὰι προέκυψαν δυσκολίαι καὶ ἐψυχράνθησαν ὁπωσοῦν αἱ μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν δύο ξένων σχέσεις. «Βλέπω, ἔλεγεν ὁ Καραϊσκάκης, ὅτι κακὰ θὰ τὰ πᾶμε μὲ τούτους τοὺς Φράγκους· φοβῶμαι πὼς θὰ μᾶς χάσουν μὲ τὴν ἀβασταγιά τους».

Οὐδὲν ἦττον πολλὰς καταπίνων πιζρίας ἀνέδειξεν ὑπομονὴν καὶ ἀνοχὴν ἐντελῶς ἀλλοτριᾶν τοῦ ἰδίου χαρακτῆρος· καὶ τοῦτο ὑπῆρξε, κατ' ἐμὲ, ἐν τῶν μᾶλλον ἀξιοπαλίνων αὐτοῦ προτερημάτων. Ἐπιμένων δέ, ὅσον ἡδύνατο, εἰς τὸ σύστημα αὐτοῦ ἐπέτυχε περὶ τὰ μέσα τοῦ μηνὸς νὰ ἐκβάλῃ τοὺς πολεμίους ἀφ' ὄλων τῶν ὀχυρωμάτων δι' ὧν ἐχώριζον τὰ δύο ἑλληνικὰ στρατόπεδα, καὶ νὰ ἐνώσῃ οὕτως αὐτὰ ἀπὸ Κερατσίνης μέχρι Φαλήρου. Τότε προέτεινε νὰ καταληφθῇ ὁ Ὠρωπὸς καὶ ὁ Μαραθίων, ἵνα φραγθῇ οὕτω καὶ ἡ τελευταία δίοδος δι' ἧς ὁ Κιουταγῆς ἡδύνατο νὰ λαμβάνῃ τροφὰς καὶ πολεμφοδία ἐξ Εὐβοίας, διότι ἡ ἄλλη Ρούμελη κατεῖχετο ὑπὸ τῶν ἡμετέρων· τῆς δὲ περὶ τὴν Ἀτ-

τικήν θαλάσσης εἵμεθα κύριοι διὰ τῆς «Ἑλλάδος», τῆς «Καριείας» καὶ ἄλλων τινῶν πλοίων. Ἄν τὸ σχέδιον τοῦτο ἐξετελεῖτο, βεβαίως ὁ Ρεσίτης ἠναγκάζετο νὰ καταθέσῃ τὰ ὅπλα μετ' οὐ πολὺ, διότι ἤρχισεν ἤδη ὁ στρατὸς αὐτοῦ νὰ πάσῃ πολλὰς στερήσεις. Ἄλλ' οἱ δύο ξένοι στρατηγοὶ ἐπέμενον εἰς τὴν ἄμεινον κατὰ τοῦ Ρεσίτη ἐφοδον, ὁ δὲ Καραισκάκης ἠναγκάσθη νὰ ἐνδῶσῃ. Ἐνῶ ὅμως παρυσκευάζετο πρὸς τοῦτο προσπαθῶν νὰ καταστήσῃ τὸ ἐπιχείρημα ὅσον ἐνδέχεται ὀλιγώτερον ἐπισφαλές, τῇ 22 Ἀπριλίου, μικρὰς τινος γενομένης ἐκ τύχης συμπλοκῆς, ὁ Καραισκάκης καίτοι νοσῶν, καίτοι ἀθυμῶν, παρέστη εἰς μέσον ἵνα προλάβῃ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς, καὶ ἐκεῖ ἐτραυματίσθη καὶ οὖτως. Ποτὲ θάνατος ἀνδρὸς δὲν ἀπέδειξεν ὅποια ἦτο ἡ ἀξία αὐτοῦ. Τὴν νύκτα τῆς 23 πρὸς τὴν 24 ἐγένετο τελευταῖον ἡ πρὸ τοσοῦτου χρόνου ἀπαιτουμένη ὑπὸ τῶν δύο στρατηγῶν ἐφοδος κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοπέδου ἀπὸ Φαλήρου. Ἀλλὰ τοσοῦτο κακῶς διέταξαν τὰ πράγματα ὥστε ἀντὶ θριάμβου κατήνεγκον κατὰ τῆς Ἑλλάδος τὴν ὀλεθριωτάτην τῶν πληγῶν ὅσας ὑπέστη αὕτη κατὰ τὰ ἀπαίσια ἐκεῖνα ἔτη. Οἱ ἄνδρες ἡμῶν, διαταχθέντες νὰ προσέλθωσιν ἐπὶ σφαγὴν προφανῇ, ἐβάδισαν ἀπτοήτως πρὸς τὸν θάνατον. Ὅλοι σχεδὸν οἱ Σουλῶται καὶ οἱ γενναῖοτάτοι τῶν Κρητῶν ἔπεσον, 1.500 μαχηταί, οἱ κρᾶτιστοι τῆς Ἑλλάδος· ἐκ τῶν 26 φιλελλήνων οἵτινες παρευρέθησαν εἰς τὸ πυκνότερον τοῦ ἀγῶνος διεσώθησαν 4· ἐκ τῶν 300 τακτικῶν 29. Αὕτη τοῦ Μεσολογγίου ἡ ἔξοδος καθ' ἑαυτὴν δὲν ἐπήγαγε τοσαύτην μαχητῶν φθοράν. Ἐκεῖ, περὶ Φάληρον, ἐχάπαμεν τὸν Ἰωάννην Νοταρᾶν, τὸν Λάμπρον Βέικον, τὸν Γεώργιον Δράκον, τὸν Γεώργιον Τζαβέλλαν, τὸν Ἀθανάσιον Τούσιαν Βότσαρην, τὸν ταγματάρχην τοῦ τακτικοῦ Ἰγγλέσσην· καὶ ἐκεῖ ἐχάθη πᾶσα ἡ Στερεὰ Ἑλλάς, διότι μετ' ὀλίγας ἡμέρας διελύθη ὁ περιλιπόμενος ἐλληνικὸς στρατὸς καὶ τῇ 24 Μαΐου παρεδόθη μὲν ἡ ἀκρόπολις ὑπέκρυψε δὲ αὐτῆς ἡ Στερεὰ εἰς τὸν ὁσμανικὸν ζυγόν.

Ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ θάλασσαν γεγονότα ἐν διαστήματι τῶν τριῶν τούτων ἐνιαυτῶν ἀπέβησαν οἷα τὰ χειρᾶ. Οἱ ναυτικοὶ ἡμῶν ἐμάχοντο ὅπως ἄλλοτε, ἐτόλμων πολλάκις τὰ πάντα, ἀλλ' οἱ ἄγῶνες αὐτῶν ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀτελέσφοροι· ἰδίως δὲ οὐδέποτε ἠτύχησαν νὰ παρακωλύσωσι τὴν ἀδιάκοπον διαπεραιώσιν τῶν ἐπικουριῶν τοῦ Ἰβραήμη ἐξ Ἀλεξανδρείας εἰς Πελοπόννησον. Μετὰ τὰ ἐν Μεθώνῃ καὶ περὶ Καφερέα κατορθώματα συνελήφθη βούλευμα τολμηροτάτον· ἀπεφασίσθη νὰ πυρποληθῇ ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος ἐν αὐτῇ τῇ Ἀλεξανδρείᾳ. Τῇ 23 Ἰουλίου 1825 ἐξέπλευσαν ἐξ Ὑδρας ἐπὶ τούτῳ δύο πολεμικά, τὸ μὲν ὑπὸ τὸν Ἐμμανουὴλ Τομπάζην τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Ἀντώνιον Κριεζήν, καὶ τρία πυρπολικά, τὸ μὲν ὑπὸ τὸν Κανάρην τὰ δὲ ὑπὸ τοὺς ὕδραλους Α. Θ. Βῶκον καὶ Ἐμμανουὴλ Μπούτην. Ἡ ἐπιχειρήσις αὕτη, ἥτις, ἂν ἐπιτύγχανεν, ἦθελε μεταβάλλει διὰ μιᾶς τὴν ὄψιν τῶν πραγμάτων, ἐκρίθη πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως, κατὰ τὰ διάφορα πάθη καὶ συμφέροντα, παρ' ἡμῖν καὶ ἐν Εὐρώπῃ. Τὸ καθ' ἡμᾶς νομίζομεν ὅτι ἀληθεστάτη εἶναι ἡ τοῦ γάλλου ναυάρχου καὶ ἱστορικοῦ ἀφήγησις. Ἡ μοῖρα ἡμῶν οὐροδρομήσασα ἔφθασε τῇ 29 ἔσθθεν τοῦ λιμένος τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπῆρχον τὴν ἡμέραν ἐκείνην 60 πολεμικά τῆς Αἰγύπτου σκάφη καὶ 150 ἐμπορικὰ τῆς Εὐρώπης πλοῖα, ἐν οἷς 25 γαλλικὰ φορτωμένα βάμβακα διὰ τὴν Μασσαλίαν. Περὶ τὴν 6 τῆς ἑσπέρας ὁ Κανάρης προπορευόμενος τῶν ἄλλων πυρπολικῶν καὶ νομίσας περιττὸν νὰ περιμείνῃ τοὺς συντρόφους τοῦ εἰσῆλθε μόνος εἰς τὸ στόμιον τοῦ λιμένος. Μεταχειρισθεὶς στρατήγημα τὸ ὁποῖον οἱ ναυτικοὶ νόμοι δὲν ἀποδοκιμάζουσιν ἀπέκρυψε τὴν ἐθνότητά αὐτοῦ. Ὁ αἰγύπτιος πλοηγὸς ἰδὼν τὴν ρωσικὴν σημαίαν κυματίζουσαν ἐπὶ τοῦ πλοίου καὶ νομί-

σας ὅτι τὸ πλοῖον ἀνήκει εἰς οὐδετέραν δύναμιν προσήλθεν ἀνυπόπτως, τὸ δὲ πυρπολικὸν οἰακίζόμενον ὑπ' αὐτοῦ διεπέρασε τὰς ὑφάλους, ὧν ἡ μακρὰ ἄλυσις φράσσει τὸν λιμένα. Τότε ὁ Κανάρης πλέει εὐθὺ ἐπὶ τὸν αἰγυπτιακὸν στόλον· ἀλλὰ τότε ἡ πελάγία αὖρα ἔπαυσεν, ὁ ἄνεμος μετεβλήθη, τὸ δὲ πυρπολικὸν ἐδέησε νὰ λοξοδρομήσῃ, ἵνα προβῇ πρὸς τὸν μυχὸν τοῦ λιμένος.

Οὐδεὶς στόλος, ἔστω οὗτος καὶ τουρκικὸς, δὲν ἐπιτρέπει ἐν πολέμῳ εἰς πλοῖον ἄγνωστον νὰ παρεισδύσῃ εἰς τὰς τάξεις αὐτοῦ πρὶν ἢ τὸ ἐξετάσῃ. Ὅθεν λέμβοι ἐστάλησαν ἐπὶ τούτῳ ὑπὸ τῶν φρεγάδων τῆς προφυλακῆς. Ἐνῶ δὲ ἐπέπλεον αἱ λέμβοι, παρετηρήθη ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τοῦ πολεμικοῦ γαλλικοῦ πάρωνος, ἡ *Μελίσσα*, τοῦ ναυλοχοῦντος παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος, ὅτι ἄνδρες πολλοὶ κατέβαινον ἐν σπουδῇ εἰς τὴν ἐφελκομένην ὑπὸ τοῦ πάρωνος τοῦ Κανάρη ἄκατον. Οὔτε τὰ ὀχυρώματα τοῦ λιμένος οὔτε ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος εἶχον λάβει εἰσέτι ὑπόνοιαν τινα· ἀλλ' εἰς τοὺς ἄνδρας τῆς *Μελίσσης* τὸ γεγονός ἐκεῖνο ἐφάνη παράδοξον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ γαλλικὸς πάρων ὥς ἐκ τῆς θέσεως ἦν κατεῖχε πρῶτος ἐκινδύνευεν, ἔσπευσε νὰ προφυλαχθῇ κατὰ παντὸς ἐνδεχομένου· ἔπτυξε τὰς σκινάς, ἔκρουσε

Ὁ Κανάρης, κατὰ τὴν εἰκόνα Ν. Λύτρα
(Συλλογὴ Φ. Σεργιέρη)

τὸ πολεμικόν, παρεσκεύασε τοὺς ἀρτέμονας, ἐγέμισε τὰ πυροβόλα καὶ ἠτοιμάσθη νὰ ἀποκόψῃ τὴν ἄγκυραν. «Τὸ ὑποπτον πλοῖον, γράφει ὁ πλοίαρχος Ἀργούς, ὁ κυβερνήτης τῆς *Μελίσσης*, ἀπεῖχε τρία περίπου στάδια ἀφ' ἡμῶν, ὅτε αἱ τελευταῖαι ἡμῶν ἀμφιβολίαι διελύθησαν. Ἦτο πρὸδηλον ὅτι ὁ ὑπὸ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἐγκαταλειφθεὶς πάρων ἦτο πυρπολικόν. Ἐφνης τρόντι ἀνεφλέχθη καὶ ἐν τῷ ᾧμα οἱ δύο πάρωνες, οἱ ἐν τῷ πελάγει μέιναντες, ἀνέστρεψαν ἐπάραντες τὴν ἐλληνικὴν σημαίαν». Ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ τὸ πῦρ διαδίδεται ὀφιοειδῶς διὰ τῶν ἐξαοτίων, οἱ ὄλκοι τῶν κεραιῶν καὶ οἱ πλαγιαστῆρες καίονται, τὰ δὲ λυθέντα ἱστία ἐξαπλοῦνται. Ὁ πάρων ἀντηνεμοῦται, ἀνακρούεται, ἀποκλίνει, ἀναλαμβάνει τὸν πλοῦν αὐτοῦ, ὅτε μὲν πρὸς τοῦτο ὅτε δὲ πρὸς τὸ ἕτερον μέρος κατὰ τὸ φέρον αὐτὸν ἄστατον πνεῦμα καὶ τὴν ὥθησιν τῶν περιλιπομένων ἔτι ἱστίων· διέρχεται δὲ οὕτω ἀνὰ μέσον πολλῶν πολεμικῶν καὶ ἐμπορικῶν σκαφῶν, προσπαύων πρὸς τοῦτο, παρακάμπτων τὸ ἕτερον, πληρῶν πάντα φρίκης. Τελευταῖον αἱ τουρκικαὶ λέμβοι κατορθοῦσι νὰ ρίψωσιν ἐπ' αὐτοῦ τὰς ἀρπάγας καὶ ρυμουλκοῦσιν αὐτὸν πρὸς τὴν γείτονα παραλίαν. «Ἐὰν τὸ πυρπολικὸν τοῦτο, γράφει ὁ πλοίαρχος Ἀργούς, ἤθελεν, ὃ μὴ γένοιτο, κολλήσει εἰς τὴν φρεγάδα τῆς προφυλακῆς ὁ στόλος ὅλος ἤθελε περιέλθει εἰς ἀταξίαν, τὰ δύο ἄλλα πυρπολικά ἤθελεν προσδράμει

καὶ ἐπιτεθῇ εἰς ἕτερα σκάφη, ἡ δὲ καταστροφή ἤθελεν ἀποβῆ φρικώδης καὶ ἡ ἐπιτυχία τῶν Ἑλλήνων πληρεστάτη· ἀλλ' ἡ *Μέλισσα* παρεκώλυσεν αὐτοὺς ὁπωσοῦν (*mais l'Abeille les a un peu gênés*). Ὁ δὲ ναύαρχος ἱστορικὸς προστίθησιν· Ἐδέησε νὰ παρέλθῃ ὥρα ἱκανή, πρὶν ἢ τὰ αἰγυπτιακὰ πλοῖα συνέλθωσιν ἀπὸ τῆς δεινῆς ἐκείνης ταραχῆς. Οὐδὲν ἦττον ὁ Κανάρης ἐκινδύνευε τὸν ἔσχατον τῶν κινδύνων. Πυροβολισμοὶ τινες τοῦ πλοιάρχου Ἀργοῦς ἐξύπνισαν τὰ πυροβολεῖα τοῦ λιμένος, ὁ δὲ ἀτρόμητος Ψαριανὸς

Καρα-Ἀλῆ πασᾶς

Ὁ ὑπὸ τοῦ Κανάρη μετὰ τῆς
ναυαρχίδος του τορπιλισθεὶς
ἀρχηγὸς τοῦ τουρκικοῦ στόλου

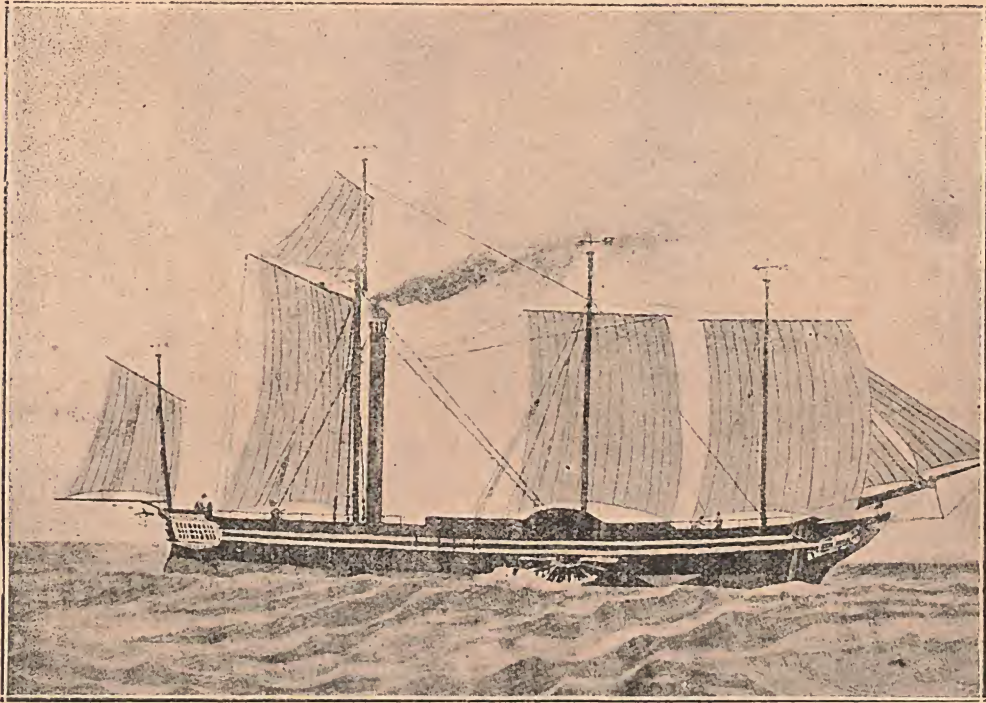
(Βλέπε σελ. 92)

ἠναγκάσθη νὰ διέλθῃ ὑπὸ τὸ πῦρ αὐτῶν πρὶν ἢ φθάσῃ εἰς τὰ περιμέμοντα ἐν τῷ πελάγει πλοῖα. Ὁ μὲν ναύαρχος Δερινὺ καὶ ὁ πλοίαρχος Λεραῖν ἀπεθανύμασαν αὐτὸν ὡς ἥρωα· ὁ δὲ πλοίαρχος Ἀργοῦς καὶ ὁ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γενικὸς πρόξενος τῆς Γαλλίας Δροβετὶ ἐχαρακτήρισαν τὸν ἄνδρα ὡς πειρατὴν, τὸ μὲν διότι ἐπέπλευσεν ὑπὸ ξένην σημαίαν τὸ δὲ διότι ἐπιτυγχάνων οὐ μόνον ἤθελεν ἐπαγάγει ἀνυπολόγιστον ζημίαν εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν ἐμπόριον ἀλλὰ καὶ προκαλέσει φοβερὰς ἀντεκδικήσεις τῶν Αἰγυπτίων κατὰ τῶν Χριστιανῶν. Τὸ πρῶτον καὶ τὸ τρίτον τῶν ἐπιχειρημάτων τούτων ἦσαν ἀνυπόστατα. Οἱ διεθνεῖς νόμοι, λέγει ὁ ναύαρχος *Jurien de la Gravière*, δὲν ἀπαγορεύουσι τὸ πλέειν ἀλλὰ τὸ μάχεσθαι ὑπὸ ἀλλοτρίαν σημαίαν. Τὸ καθ' ἡμᾶς δὲ προσθέτομεν ὅτι σπουδαῖος ἀντεκδικήσεως κίνδυνος δὲν ὑπῆρχεν· ἀλλ' ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὁ πλοίαρχος Ἀργοῦς τεταγμένος ὡς φρουρὸς τῶν εἰς τὸ ἔθνος αὐτοῦ ἀνηκόντων ἐμπορικῶν πλοίων δυσκόλως ἠδύνατο νὰ πράξῃ

ἄλλο τι παρ' ὅ,τι ἔπραξε. Καὶ ἔπειτα τὸ τόλμημα ἀπέτυχε πρὸ πάντων διὰ τὴν αἰφνιδίαν τοῦ ἀνέμου μεταβολήν. Ἐὰν ἐπὶ μικρὸν ἔτι ἔπνεε βορρᾶς, τὸ πυρπολικὸν ἤθελεν εὐρεθῇ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου πολὺ πρὶν ἢ *Μέλισσα* δυνηθῇ νὰ πράξῃ τι πρὸς ματαίωσιν τοῦ ἔργου.

Ἀλλ' ὁ Θεὸς εἶχεν ἀποσύρει τὴν δεξιὰν αὐτοῦ ἀφ' ἡμῶν κατὰ τὰ τρία ταῦτα ἔτη· τὸ ἐπιχείρημα τοῦ Κανάρη ἀπέτυχε, τὸ Μεσολόγγιον ἔπεσεν, ὁ Καραϊσκάκης ἐφονεύθη. Κατὰ τὸ ἔτος 1826 ὁ Μιαούλης καὶ ὁ Σαχτούρης ἔσωσαν καὶ πάλιν τὴν Σάμιον ἀπὸ τῶν ἐπιθέσεων τοῦ Χοσρέφη καὶ τοῦ Ταχιο πασᾶ. Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1826 ἀφίκοντο τελευταῖον καὶ τὰ διὰ τῶν χρημάτων τοῦ δευτέρου δανείου κατασκευασθέντα πλοῖα. Ἡ Ἑλλάς ναυπηγηθεῖσα ἐν Ἀμερικῇ ἦτο τρόντι φρεγὰς μεγίστη καὶ λαμπροτάτη 64 πυροβόλων, δι' ἣν ὅμως ἐδαπανήθησαν 3.000.000 φράγκων. Ὁ λόρδος Κόχραν, ὁ μετ' ὀλίγον ἀναλαβὼν τὴν ἡγεμονίαν αὐτῆς τε καὶ ὀλοκλήρου τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου, ἦτο ἀνὴρ πολυθρύλητος ἐπὶ τοῖς προτέροις κατορθώμασι, τοσαύτη δὲ ἦτο ἡ πρὸς αὐτὸν πεποίθησις τῆς Ἑλλάδος συμπάσης ὥστε, λέγει ὁ πολλάκις προμνημονευθεὶς γάλλος ναύαρχος, ὁ Μιαούλης ἐκεῖνος, ὅστις ἐν ἄλλοις καιροῖς ἠδύνατο νὰ εἶναι ἀντίζηλος τοῦ *Ruyter* καὶ τοῦ *Duquesne* (περιωνύμων ναυάρχων τῆς Ὀλλανδίας καὶ τῆς Γαλλίας ἐν τῇ 17 ἑκατονταετηρίδι), κατήλθε μετ' ἀρχαϊκῆς μετριοφροσύνης ἀπὸ τῆς τάξεως τοῦ ναύαρχου εἰς τὴν τοῦ ἀπλοῦ πλοιάρχου, ἵνα ὑπηρετήσῃ ὑπὸ τὸν ἄνθρωπον παρ' οὗ προσεδόκατο σωτηρία. Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος οὗτος καίπερ ἄρχων τοιαύτης φρεγάδος οὐδὲν τῇ

ἀληθεία, οὐδὲν διέπραξεν ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἀγῶνι τὸ δυνάμενον καὶ πόρρωθεν νὰ παραβληθῇ πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν παρῶνων τῆς Ὑδρας, τῶν Σπετσῶν καὶ τῶν Ψαρῶν πρότερον κατορθωθέντα. Καὶ δὲν εἶχε μόνον τὴν φρεγάδα· παρεκτὸς τῶν προϋπαρχόντων στολίσκων

Ἡ Καρτερία

(Κατὰ τὸ ἐν τῷ Ἐθνολογικῷ Μουσείῳ ὁμοίωμα)

εἶχε προσέτι τὴν *Καρτερίαν*, πλοῖον ἀτμοκίνητον, τὸ ὁποῖον πολὺ μὲν ἀπεῖχε τῶν σημερινῶν ἐλικοκινήτων καὶ θωρηκτῶν ἀλλ' ὥς πρῶτον δοκίμιον πολεμικοῦ ἀτμοκινήτου εἶναι βεβαίως πολυειδῶς ἀξιομνημόνευτον. Ἡ *Καρτερία* κατεσκευάσθη ἐν Ἀγγλίᾳ, εἶχε μηχανὴν 48 ἵππων καὶ ταχύτητα μόλις φθάνουσαν εἰς 5 ἢ 6 μίλια τὴν ὥραν· ὁ ἐλάχιστος ἐναντίος ἄνεμος ἠλάττωνε κατὰ τὸ ἥμισυ τὸν δρόμον τοῦτον, ἡ δὲ κυμαινόμενη θάλασσα κατεβίβαζεν αὐτὸν εἰς τὸ μηδέν. Ἀλλ' ὅμως τοσοῦτο μέγα εἶναι τὸ πλεονέκτημα τοῦ πλέειν ἐν γαλήνῃ καὶ τοῦ ἀναπλέειν πρὸς ἐναντίον ἄνεμον ὥστε ἔκτοτε ἔπρεπε πάντες νὰ μαντεύσωσιν ὁποῖαν ἀλλοίωσιν ἔμελλε νὰ ἐπιφέρει εἰς τοὺς ναυτικούς ἀγῶνας ἡ τελειοποίησις τοῦ πρώτου ἐκείνου δοκιμίου. Καὶ ὅμως ὁ γάλλος ναύαρχος βεβαίῳ ὅτι οὐδὲ ἕγχοις τοιοῦτου προαισθήματος δὲν ὑποφαίνεται ἐν τῇ περὶ τοῦ πλοίου τούτου ἐκθέσει ἣν εἶχεν ὑπ' ὄψιν αὐτοῦ. Ἡ *Καρτερία* ἦτο ὠπλισμένη δι' 8 πυροβόλων τῶν 68 χυθέντων ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὸ σύστημα τὸ πρὸ μικροῦ τότε ἐπινοηθὲν ὑπὸ τοῦ γάλλου συνταγματάρχου Παιζάνς· ἠδύνατο δὲ οὕτω νὰ ρίπτῃ κατὰ βούλησιν σφαίρας στρογγύλας «ψυχρὰς ἢ πετυρακτωμένας», καὶ ρήκτας βάρους 45 λιτρῶν καὶ κεριοθυήκας περιεχούσας μέχρι 500 σιδηρῶν σφαιριδίων. Τὸ δὲ οὐδὲν ἦττον μέγα πλεονέκτημα τῆς *Καρτερίας* ἦτο ὅτι ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ τοῦ φιλέλληνος ἀγγλοῦ Ἀστιγγος, περὶ οὗ μετὰ ἔξαιρέτου ὑπολήψεως ἐλάλησαν πάντοτε καὶ αὐτοὶ οἱ γάλλοι ἀξιωματικοί. Καὶ ὅμως,

εἰ καὶ ὁ Ἄστιγξ προσήνεγκε βεβαίως τῇ Ἑλλάδι ὑπηρεσίας πολὺ μείζονας ἢ ὁ Κόχραν, δὲν ἠτύχησεν ὁ ἀνὴρ, ὅσηνδήποτε καὶ ἂν ἦτο ἡ ἀξία αὐτοῦ, νὰ ἀνάψῃ πυρκαϊὰς ὁμοίας τῶν ἐν Χίῳ, ἐν Τενέδῳ, ἐν Σάμῳ, περὶ Γέροντα, περὶ Καφηρέα καὶ ἐν Μεθώνῃ ὀλοκαυτωμάτων.

Ἡ Ἑλλὰς καὶ *Καρτερία* συνέδραμον οὐκ ὀλίγον τὰς ἐργασίας τοῦ ἐν τῇ Ἀττικῇ ἐλληνικοῦ στρατοπέδου· ἀλλὰ μετὰ τὴν διάλυσιν αὐτοῦ ὁ νέος ἡγεμὼν τῶν ναυτικῶν τῆς Ἑλλάδος δυνάμεων δὲν ἐπεχείρησε νὰ παρακωλύσῃ τὴν ἔνωσιν τοῦ τουρκικοῦ στόλου μετὰ τοῦ αἰγυπτιακοῦ καὶ ἔτι ὀλιγώτερον νὰ διακόψῃ τὴν μεταξὺ Αἰγύπτου καὶ Πελοποννήσου συγκοινωνίαν. Ἐτόρπη δὲ εἰς παρὰβολὰ τινα ἔργα· ἠθέλησε νὰ συλλάβῃ τὸν Ἰβραήμην εἰς τὰ δυτικά τῆς Πελοποννήσου παρὰλια, ἀλλ' ἀπέτυχεν, ἠθέλησε νὰ ἐμβάλλῃ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἀλλ' ἀπέτυχεν, καὶ ἐν τῷ μεταξὺ, ἐκτὸς τῆς Ὑδρας, τῶν Σπετσῶν καὶ τῆς Αἰγίνης, ἥτις κατεῖχτο ὑπὸ τῶν Ψαριανῶν, ἡ πειρατεία κορυφωθείσα κατέβαλε πάσας τὰς λοιπὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου· εἰς Γραμβοῦσαν τῆς Κρήτης ἰδρῦθη μέγα καὶ ἐπίσημον οὕτως εἰπεῖν ληστῶν ὀρμητήριον καὶ καταγῶγιον, ἡ δὲ θάλασσα κατήντησεν ἀδιάπλευστος. Ἡ ἐπὶ τῆς ἐν Τροιζήνι συνελεύσεως διορισθεῖσα μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ Κυβερνήτου *ἀντικυβερνητικὴ* ἐπιτροπὴ, ἣν συνεκρότουν ὁ Ἰωαννοῦλης Νάκος, ὁ Ἰωάννης Μ. Μιλαήτης καὶ ὁ Γεώργιος Μαυρομυχάλης, οὔτε πόρους ἔχουσα οὔτε προσωπικὴν τινα ἀξίαν, ἀπέβη εἰ δυνατόν ἔτι ἀσθενεστέρα τῆς κατὰ τὸ 1826 ἐπιτραπέισης τὰ πράγματα *διοικητικῆς ἐπιτροπῆς*. Κατ' ἀρχὰς ἤδρευεν εἰς Ναύπλιον, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ καὶ αὐτὴ εἰς τὸν θαλασσόπυργον, διότι τὰ φρούρια τοῦ Ναυπλίου κατεῖχοντο ὑπὸ τοῦ Γρίβα καὶ τοῦ Φωτομάρα, οἱ δὲ κάτοικοι τῆς ταλαιπώρου ταύτης πόλεως ἀδιαλείπτως μὲν ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τούτων ἐλθετεύοντο ἐκ διαλειμμάτων δὲ καὶ ἐφρονεύοντο. Εἰς μάτην ὁ Ἀμιλτων, εἰς μάτην αὐτὸς ὁ Κόδριγκτων ἠγωνίσθησαν διὰ τῶν προτροπῶν αὐτῶν νὰ καταπαύσωσι τοὺς ὀλεθρίους τούτους σπαραγμούς. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εἰσηκούοντο, ὁ Κόδριγκτων περιορίσθη νὰ μεταβιβάσῃ τὴν ἀντικυβερνητικὴν ἐπιτροπὴν εἰς τὸν θαλασσόπυργον καὶ νὰ σώσῃ τοῦλάχιστον τὴν ζωὴν τῶν συγκροτούντων αὐτὴν ἀνδρῶν, ἥτις κατὰ τοῦτο εἶχε καταντήσῃ πολῦτιμος, ὅτι μετ' αὐτῶν ἠθελὲ λείψῃ καὶ ἡ τελευταία σκιὰ κυβερνήσεως ἐν Ἑλλάδι. Ἐκεῖ εἰς τὸ ἐπιθαλάσσιον τοῦ Ναυπλίου φρούριον ἔμεινεν ἡ κυβερνητικὴ αὕτη σκιὰ μέχρι τῶν μέσων Αὐγούστου, ὅτε μετέβη εἰς Αἴγινα. Εἰς αὐτὴν δέ, τὴν οὕτως ἔχουσαν *ἀντικυβερνητικὴν* ἐπιτροπὴν, ἔγραφεν ὁ Κολοκοτρώνης ἐκ τῶν ἐνδοτέρων τῆς Πελοποννήσου περὶ τὰ μέσα τοῦ ἔτους· «Ἐτιμῆθην παρὰ τοῦ ἀρχιστρατήγου εἰς τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τῶν πελοποννησιακῶν στρατευμάτων ὅχι διὰ νὰ φάγω ἢ νὰ σκοτώσω μόνος μου τὸν ἐχθρὸν ἀλλὰ διὰ νὰ ὀδηγήσω κατ' αὐτοῦ τὰ πελοποννησιακὰ στρατεύματα. Τὰ στρατεύματα αὐτὰ συνίστανται ἀπὸ ἀνθρώπους καὶ ὄχι ἀπὸ πέτρας. Ἀλλὰ τί λέγω; καὶ αἱ πέτραι αὐταὶ ὑποτάσσονται εἰς τὴν δύναμιν τοῦ μαρτυροῦ. Δύο τώρα περίπου μῆνας δὲν ἔπαυσα καθημέραν οὐδὲ στιγμὴν νὰ ἐπικαλοῦμαι τὴν πρόνοιαν τῆς κυβερνήσεως κατ' εὐθείαν, καὶ διὰ τοῦ ἀρχιστρατήγου, διὰ τροφὰς καὶ πολεμεφόδια· ἀλλ' ὅχι μόνον πρόβλεψιν καμμίαν δὲν εἶδον ἀλλ' οὔτε ἀποκρίσεως καὶ ἡξιώθην πρὸς παρηγορίαν μου».

Διότι τῶντιν ἡ Στερεὰ Ἑλλὰς εἶχεν ὑποταχθῇ καθ' ὀλοκληρίαν, τὸ δὲ Αἶγαϊον εἶχε μεταβληθῇ εἰς μέγα ληστήριον, μόνος δὲ ὁ Κολοκοτρώνης, ἔχων περὶ ἑαυτὸν τοὺς κρατίστους τῆς χερσονήσου μαχητὰς, διέσωζεν ἐν Πελοποννήσῳ μέχρι τινὸς τὸ ἀξίωμα τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1825 ὁ Ἰβραήμης ἐπανερχόμενος ἐξ

Ἀργολίδος, συνήντησεν αὐτὸν εἰς Τρίκορφα ἄγοντα μυρίους ἄνδρας. Ὁ στρατὸς οὗτος ἐπολέμησεν, ἀλλ' ἀποβαλὼν 400 νεκρούς, ἐν οἷς 14 ὀνομαστοὺς ἀξιωματικούς, καὶ 800 αἰχμαλώτους, δὲν ἠδυνήθη ν' ἀνθέξῃ. Κατὰ τοὺς δύο ἀκολούθους μῆνας ὁ Ἰβραήμης ἐπεχείρησε δεινοτάτην λεηλασίαν καὶ δῆψιν εἰς τὰς παρὰ τὸν Ἀλφειὸν, τὸν Λάδωνα καὶ τὸν Εὐρώταν' χώρας, ὃ δὲ Κολοκοτρώνης ἀθροίσας πάλιν τὸν στρατὸν περὶ Ἄλωνίσταιναν περιωρίσθη εἰς τὸ νὰ παρακολουθῇ κατὰ πόδας καὶ παρενοχλῇ ἀδιαλείπτως αὐτόν. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1825 καὶ κατ' ἀρχὰς τοῦ 1826 ὁ Ἰβραήμης πασᾶς ἀπασχολήθη εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου. Ἐπιστρέψας ἐκεῖθεν κατὰ Μάιον ἐπετέθη κατὰ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, ἀλλ' ἀπεκρούσθη. Ἐπειτα ἐστράτευσε πρὸς τὴν Γορτυνίαν, συναντήσας ὅμως ἀντίστασιν εἰς τὰ ἀσφαλῶς καταληφθέντα στενὰ ἐτράπη ἐπὶ τὴν Σπάρτην καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Μεθώνην. Ἐκεῖθεν ἀναπαύσας τὸν στρατὸν ἐπεχείρησε κατὰ τὰ τέλη Ἰουλίου μεγάλην ἐπὶ τὴν Μάνην στρατείαν, ἣν ὅμως ἀπέκρουσαν οἱ κάτοικοι τῆς δυσ-

Ὁ Πετρόμπευς ἐπαναστατῶν τὴν Μεσσηνίαν

προσίτου ἐκεῖνης χώρας. Τότε ἐλθὼν εἰς Τρίπολιν διέπραξεν ἐν διαστήματι μηνῶν 4 καταστροφὰς φοβερὰς εἰς ὅλας τὰς πέριξ ἐπαρχίας, τὴν Γορτυνίαν, τὴν Κυνουρίαν, τὴν Λακεδαίμονα, καὶ ἐπετέθη αὖθις ἐπὶ ματαίῳ κατὰ τῆς Μάνης. Ἐν ἀρχῇ δὲ Νοεμβρίου ἐπανῆλθεν εἰς Μεθώνην, ἵνα διαχειμάσῃ. Καὶ ἐπελθόντος τοῦ ἔαρος, 1827, ἐξώρισε πάλιν, κατ' Ἀπρίλιον, ἐπὶ τὴν δυτικὴν Πελοπόννησον. Ἀλλὰ τότε μετέβαλεν ἐπὶ τινα χρόνον σύστημα. Ἀντὶ νὰ ἐκδηοῖ ἀνηλεῶς τὴν χώραν, ἤρχισε νὰ περιποιῇται ὁπωσοῦν τοὺς κατοίκους, νὰ φεῖδεται τῶν σπαρτῶν, νὰ πληρώνῃ ὅσα πρὸς χρῆσιν τοῦ στρατοῦ ἐλάμβανεν. Ἐὰν ἀναλογισθῶμεν ὅτι, πεσόντος τότε τοῦ Καραϊσκάκη, ἐφάνη ἐκλιπύσσεια πᾶσα ἐλπίς καὶ ὅτι τρίτον ἤδη ἔτος οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἔπασχον ὅσα κάλαμος δὲν δύναται νὰ περιγράψῃ, δὲν θέλομεν ἀπορήσει ὅτι οὐκ ὀλίγοι ἐν τῇ ἀπογνώσει αὐτῶν ἤρχισαν νὰ ὑποτάσσωνται, δολαζόμενοι ὑπὸ τῶν ἐπεικῶν τοῦ δορικτήτορος τρόπων. Ἡ στιγμή ὑπῆρξε κρίσιμος, διότι τὸ μόλυσμα διαδιδόμενον ἀπὸ τῶν δυτικῶν εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας ἠδύνατο νὰ καταφέρῃ πληγὴν καιρίαν εἰς τὴν καὶ ἄλλως πνέουσαν τὰ λοίσθια ἐπανάστασιν. Τότε ὁ Κολοκοτρώνης προσήνεγκε τελευταίαν καὶ μεγάλην εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκδούλευσιν. Ἀδυσώπητος ἐξεγερθεὶς κατὰ τῆς προδοσίας διέταξε νὰ δράξωσι

τὰ ὅπλα πάντες ἀπὸ 15 μέχρις 60 ἐτῶν, ἠπειλήσε διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου τοὺς ὑποτασσομένους καὶ βαρὺν κατήνεγκε τὸν πέλεκυν τῆς ἐθνικῆς δικαιοσύνης κατὰ τοῦ ἐπισημοτέρου ἐξ αὐτῶν, τοῦ Ἡλείου Νενέκου. Δὲν ἦτο ἐν τούτοις αἰμοβόρος ὁ ἀνὴρ· καὶ ὅταν τις τῶν γενναίων αὐτοῦ ὑπασπιστῶν, ὁ καπετὰν Βασίλης ὁ Ἀλωνιστιώτης, τῷ παρατήρησεν ὅτι

Ἄστιγξ

ὁ Νενέκος δὲν ἦτο μόνος ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἦσαν ἄξιοι τῆς αὐτῆς τιμωρίας, ὁ Κολοκοτρώνης ἀπεκρίθη ὅτι δὲν ὑπῆρχον περὶ τούτων ἀποχωρῶσαι ἀποδείξεις. Ἐπιμένοντος δὲ τοῦ ὑπασπιστοῦ, « καί μένε Βασίλη, τῷ εἴπε, Τοῦρκος εἶσαι; » καὶ ἔκτοτε διετέλεσεν ἐπιλεγόμενος Τουρκοβασίλης ὁ Ἀλωνιστιώτης ἐκείνος μαχητής.

Τὸ κακὸν λοιπὸν ἀνεχαιτίσθη. Ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου κατέφθασεν εἰς Πύλον ἐξ Αἰγύπτου στόλος νέος ἰσχυρὸς, 92 πλοῖα, ἐν οἷς 51 πολεμικά, καὶ ἀπεβίβασαν εἰς Πελοπόννησον ἄφθονα χρήματα, παντὸς εἶδους ἐφόδια, 4.000 τακτικόν. Ἡ παρὰ τα-

σις τῆς ἀπεγνωσμένης ἐκείνης ἀμύνης ἐφαινότο ἀδύνατος· ὁ δὲ Ἰβραήμης μὴ ἀκούμενος εἰς τὴν χεῖρωσιν τῆς Πελοποννήσου ἡτοιμάζετο μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ τελευταίου στόλου νὰ ἐπιπέσῃ καὶ κατὰ τῆς Ὑδρας αὐτῆς. Εὐτυχῶς ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Ἰουνίου εἶχεν ὑπογραφῇ ἐν Λονδίῳ ὑπὸ τῶν τριῶν δυνάμεων ἡ συνθήκη ἐκείνη δι' ἧς ὠρίζετο ὅτι θέλει ἀπαιτηθῇ ἄμεσος ὅπλων ἀνακωχὴ μετὰ τῶν διαμαχομένων. Ἡ ἀνακωχὴ ἀνεκοινώθη καὶ οἱ μὲν Ἕλληνες ἀπεδέξαντο αὐτήν, διὰ πράξεως τοῦ ἐπταμελοῦς συμβουλίου, ὃ ἔοικεν ἵνα τότε ἐπιτετραμμένον τὰς μεταξὺ τοῦ ἔθνους καὶ τῆς Πύλης διαπραγματεύσεις, πράξεως ἐκδοθείσης ἐν Αἰγίνῃ τῇ 21 Αὐγούστου, τῆς ὁποίας ὅμως περιέργον εἶναι ὅτι τὸ ἑλληνικὸν πρωτότυπον δὲν σφίζεται. Ὁ δὲ Ἰβραήμης πασᾶς ἀπεκρίθη ὅτι θέλει ζητήσει διαταγὰς ἐξ Αἰγύπτου καὶ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ ἴσως ἤθελε περιμείνει τὰς διαταγὰς ταύτας ἐν ἀπραξίᾳ, ἐὰν οἱ ἡμέτεροι μανθάνοντες ὅτι ἀπεποιήθη τοῦ νὰ παραδεχθῇ ὀριστικῶς τὴν ἀνακωχὴν δὲν ἐπεχείρουν νέας ἐχθροπραξίας. Τῇ 6 Σεπτεμβρίου ὁ Κόχραν προσέβαλε τὸ Μεσολόγγιον, καὶ κατὰ τὴν συνήθειάν του ἀπετύγχανεν· ἀλλ' ὁ Ἄστιγξ μετὰ τῆς Καρτερίας κατέστρεφεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἀμφίσσης ἐξ τουρκικοὺς πάρωνας καὶ 1 ἀλγερινὴν ἡμιολίαν. Οἱ ναύαρχοι φοβηθέντες τὰς συνεπείας τῆς πράξεως ταύτης ἀπήτησαν ἔτι αὐστηρότερον παρὰ τοῦ Ἰβραήμης τὴν παραδοχὴν τῆς ἀνακωχῆς. Ὁ δὲ ὑπέσχετο τελευταῖον ρητῶς καὶ ἐν λόγῳ τιμῆς ὅτι ὁ στόλος του δὲν θέλει ἐξέλθει ἐκ Πύλου ἕως οὗ ἔλθωσιν αἱ ὁδηγαὶ τὰς ὁποίας ἐζήτησεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Αἰγύπτου. Ἀλλὰ δὲν ἐτήρησε τὸν λόγον. Τῇ 19 Σεπτεμβρίου ἀξιόλογος μοῖρα τοῦ ὀσμανικοῦ στόλου συγκειμένη ἐκ πολλῶν φρεγάδων καὶ δρομίωνων ἐξέπλευσεν ἐκ Πύλου πρὸς τὰς Πάτρας, ἵνα τιμωρήσῃ τὸν Ἄστιγα. Τότε ὁ Κόδρυγκτων ἐπελθὼν ἐκ Ζακύνθου μετὰ δύο μόνον πλοίων ἠνάγκασεν αὐτὴν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Πύλον. Ἀλλὰ τότε ὁ Ἰβραήμης ἀγανακτήσας ἐξαπέστειλε τρία σώματα, τὸ μὲν ἐπὶ τὴν Μεσσηνίαν, τὸ δὲ ἐπὶ τὴν Λακωνικὴν, τὸ δὲ ἐπὶ τὴν Ἀρκαδίαν. Οἰκίαι, συγκομιδαί, ἀγροτικὰ ἔργα-

λεῖα παρεδόθησαν εἰς τὰς φλόγας, αἱ ἄμπελοι ἐξερριζώθησαν, αἱ συκαὶ καὶ αἱ ἐλαῖαι κατεκόπησαν πρόρριζα. «Ἐὰν ἐπιτρέψωμεν εἰς τὸν Ἰβραήμην νὰ μένῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔγραφεν ὁ καλὸς ἀγαθὸς Ἀμιλτων, τὸ τρίτον τῶν κατοίκων θέλει λιμοκτονήσῃ». Οἱ ναύαρχοι τῶν τριῶν δυνάμεων, αἵτινες ὑπέγραψαν πρὸ ὀλίγου τὴν περὶ μεσολαβήσεως συνθήκην, δὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀνεχθῶσι νὰ ἐμπαίζωνται τοιουτοτρόπως. Ἡξεύρομεν δὲ ἤδη τὴν ἐρμηνείαν τῆς συνθήκης, ἣν ἔδωκεν εἰς τὸν Κόδριγκτων ὁ Στράτοφορδ Κάννιγγ. «Ἐάν, τῷ εἶχεν εἰπεῖ, δὲν εἰσακουσθῇ ὁ λόγος σας, μεταχειρισθῆτε τὰ πυροβόλα». Οἱ ναύαρχοι, διαμαρτυρηθέντες κατὰ τῶν βιαιοπραγιῶν τοῦ Ἰβραήμη, ἐκήρυξαν αὐτὸν «ἐκτὸς τοῦ νόμου τῶν ἔθνων καὶ ἐκτὸς τῶν ὑφισταμένων συνθηγῶν», καὶ ἀπεφάσισαν νὰ εἰσπλεύσωσι, πανστρατιᾷ ἐν Πύλῳ καὶ νὰ προσκαλέσωσι τὸν τουρκοαιγυπτιακὸν στόλον νὰ διαλυθῇ καὶ νὰ ἀπέλθῃ ἀμέσως εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς Αἴγυπτον· εἰ δὲ μὴ ὑπακούσῃ, νὰ τον προσβάλωσι. Καὶ εἰσῆλθον τῇ 8 Ὀκτωβρίου προεξάρχοντος τοῦ Κόδριγκτων. Ἄλλ' ἐνθ' ἐξήτουν ἔτι νὰ τοποθετηθῶσιν ἠρξάντο οἱ πολέμιοι χειρῶν ἀδίκων· ἀπεκρίθησαν οἱ σύμμαχοι, καὶ ἐντὸς τεσσάρων ὥρων, ἐκ τῶν 120 περιίπου πολεμικῶν καὶ φορητῶν πλοίων, ἐξ ὧν συνεκροτεῖτο ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος, δὲν ἔμειναν ἐπιπλέοντες εἰμὴ 20 δρόμωνες καὶ πάρωνες.

[Ἐἶδον πῶς ὁ Γάλλος ναύαρχος Jurien de la Gravière περιγράφει τὴν ναυμαχίαν ταύτην· «Ὁρῶν βαθέος τῇ 8/20 Ὀκτωβρίου οἱ στόλοι εὐρίσκοντο ἐν νηνεμίᾳ εἰς ἀπόστασιν 4 χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ λιμένος. Περὶ τὴν μεσημβρίαν ἐπνευσεν ἄνεμος οὐρίος· τότε δὲ οἱ στόλοι ἐλοξοδρόμησαν καὶ διηυθύνθησαν κατὰ τρεῖς διακεκριμένας ἀπ' ἀλλήλων σειράς πρὸς τὸ στόμιον τοῦ κόλπου. Τῆς δεξιᾶς πτέρυγος ἡγεῖτο ὁ ναύαρχος Κόδριγκτων μετὰ τῆς «Ἀσίας», ταύτῃ δ' εἶποντο τὰ πλοῖα τῆς γραμμῆς «Γένουα» καὶ «Ἀλβιών». Ἡ «Σειρήν», ἥς ἐπέβαινεν ὁ Δεριγνύ, εἶπετο ἀμέσως τῷ ἀγγλικῷ στόλῳ μετὰ τῶν ἐν μιᾷ γραμμῇ ἀκολουθούντων πλοίων «Σκιπώνος», «Βρεσλανίας» καὶ «Τριαίνης». Αἱ φρεγάται καὶ τὰ μικρότερα πλοῖα ἐτάχθησαν ὑπὸ ἡγεμείᾳ, ὁ δὲ ρωσικὸς στόλος, συγκείμενος ἐκ τεσσάρων τριγρότων καὶ τριῶν φρεγατῶν ἔπλεεν ἐπίσης πρὸς τὰ ἀριστερὰ τοῦ ἀγγλογαλλικοῦ στόλου. Ἡ κυρία δύναμις τῶν Ὀθωμανῶν κατεῖχε τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ λιμένος. Ἐνταῦθα ἦσαν τεταγμένοι δίκην τόξου ἐκτεινομένου ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ φρουρίου μέχρι τοῦ μυχοῦ τέσσαρες μεγάλαι φρεγάται, δύο τρίκροτα, μία ἔτι φρεγάτα καὶ ἕν ἔτι τρίκροτον. Ὁ γαλλικὸς στόλος ὤφειλε νὰ ὀρμῇ πρὸς τὰ πλάγια τῶν πρώτων πλοίων, ἅτινα ἀπετέλουν τὴν πρώτην πτέρυγα τῆς τριπλῆς ἡμισελήνου. Τὰ πλοῖα ἐκεῖνα ἦσαν αἰγυπτιακὰ καὶ ὑπετίθετο ὅτι ἐκυβερνῶντο ὑπὸ γάλλων ἀξιωματικῶν. Ὁ ναύαρχος Κόδριγκτων ὤφειλε νὰ θέσῃ τὴν «Ἀσίαν» ἀπέναντι τοῦ ἐχθρικοῦ δικροτοῦ τοῦ φέροντος τὴν ναυαρχικὴν σημαίαν, ἡ δὲ «Γένουα» καὶ ἡ «Ἀλβιών» εἶχον διαταχθῇ νὰ πληρώσωσι τὸ μεταξὺ «Ἀσίας» καὶ «Σειρήνος» κενόν, ὁ δὲ ναύαρχος Ἐνδεν μετὰ τοῦ ρωσικοῦ στόλου εἶχεν ἐντολὴν νὰ ἀγκυροβολήσῃ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ λιμένος, εἰς τρόπον ὥστε νὰ εὐρίσκηται ἀπέναντι τοῦ κέντρου τῆς ἡμισελήνου. Αἱ κορβέται καὶ τὰ βρίκια τιθέμενα ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ κυβερνήτου τῆς «Δαρτουμένης» πλοιοάρχου Φέλλογς εἶχον ἐντολὴν νὰ ἐπιτηρῶσι τὰ ἐν τοῖς δυσὶν ἄκροις τῆς ἐχθρικῆς παρατάξεως τεταγμένα πυρπολικά.

» Περὶ τὴν 1/2 μ. μ. ὁ ἄγγλος ναύαρχος χωρῶν βραδέως παρέκαμψε τὰ φρούρια καὶ τὰ κανονιστάσια τὰ ὑποστηρίζοντα ἐκατέρωθεν τὸ στενὸν στόμιον τοῦ λιμένος. Τὰ φρούρια ἐτήρησαν σιωπὴν. Πρῶνυμν ὑψηλὴ καὶ χρυσοστόλιστος καὶ πορφυρεὰ σημαία κυματίζουσα ἐν τῷ μέσῳ ἱστικῷ ἐδείκνυνον τῷ Κόδριγκτῶν τὴν ναυαρχίδα τοῦ Ταχιο πασᾶ. Οὐ μακρὰν ταύτης ἐπὶ τῆς φρεγάτας τοῦ Μωχαρρέμ βέη ἐκυμάτιζεν

» ἡ πρασίνη σημαία μετὰ τῆς ἡμισελήνου καὶ τῶν ἄστρον, ἅτινα ἦσαν τὰ διακριτικὰ
 » σημεῖα τοῦ αἰγυπτίου ναυάρχου. Εἰς τὸ μέρος τοῦτο σπεύσασα ἡ «Ἀσία» ἠγκυροβό-
 » λησεν ἐν μέσῳ τῶν δύο ναυαρχίδων. Ἡ Γένουα ἠγκυροβόλησεν ὀπισθεν τῆς «Ἀσίας»
 » στρέφουσα τὰ τηλεβόλα αὐτῆς κατὰ τινος τουρκικῆς φρεγάτας. Τὰ πάντα ἦσαν ἔτι
 » ἥσυχαι, τὴν δ' ἐπικρατοῦσαν σιωπὴν διέκοπτεν ἐκ διαλειμμάτων ὁ κρότος πιπτούσης
 » ἀγκύρας ἢ ὁ τριγμὸς τῶν σχοινίων. Ἡ «Ἀλβίων» εἶχε διαταχθῆ ν' ἀγκυροβολήσῃ
 » ὀπισθεν τῆς «Ἀσίας», ἐχώρει δὲ βραδέως πρὸς τὸν μυχὸν τοῦ λιμένος. Ἡ «Δαρτ-
 » μούθη» μετὰ τῆς «Φιλομήλας» ἔστησαν εἰς τὸ στόμιον τοῦ λιμένος, ἡ δὲ «Σειρὴν»
 » ἀφικομένη πρὸ τοῦ φρουρίου ἀπεσπάρσθη τῆς παρὰτῆς καὶ μετὰ σπανίας δεξιότη-
 » τος διολισθίησασα ἐντὸς τῆς πρώτης ἐχθρικῆς ομάδος ἐτάχθη ἀπειλητικῇ ἐν μέσῳ τριῶν
 » αἰγυπτιακῶν φρεγατῶν. Ἡ τοιαύτη ἀρχὴ τῶν πραγμάτων δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ
 » ἐπενέγκῃ σύγκρουσιν ταχεῖαν. Ἦδη ἐπὶ τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου ἐφαίνετο ἐρεθισμὸς
 » τις. Τὰ τρίκροτα καὶ τὰ δίκροτα ἠσφάλιζον τὰ ἐξάρτια αὐτῶν· τὰ δὲ πυροπολικά ἐφαί-
 » νοντο ἔτοιμα πρὸς ἔκπλουν. Κατὰ τὴν κρίσιν ἐκείνην στιγμὴν ὁ κυβερνήτης τῆς
 » «Δαρτιμούθης» Φέλλογς, στενοχωρούμενος ὑπὸ τῆς γειτονίας αἰγυπτιακοῦ πυροπολικοῦ
 » ἐξώπλισε τὸν μέγαν λέμβον του, ἀνύψωσεν ἐπ' αὐτοῦ σημαίαν κήρυκος καὶ διέταξε τὸν
 » ὑποπλοίαρχον Φιτζρόην νὰ προσκαλέσῃ τὸ πυροπολικὸν ν' ἀπομακρυνθῇ. Ἀλλὰ μόλις
 » προσήγγισεν ὁ λέμβος σφαῖρα ἐκ τοῦ πυροπολικοῦ ἔτρωσε καιρίως τὸν ἄγγλον ἀξιωμα-
 » τικόν, πεσόντα αἰμόφυρτον εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ συντρόφου αὐτοῦ δοξίμου Φόρβες.
 » Εἰς τὴν βάρβαρον ταύτην ἐπίθεσιν ἡ «Δαρτιμούθη» ἀπήντησε διὰ πυροβολισμοῦ, ὅπως
 » ὑπερασπίσῃ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ λέμβου αὐτῆς.

» Τὸ πυροπολικὸν ἐπυροβόλησε τότε καὶ πάλιν· πάντες δ' οἱ ἐν τῷ λέμβῳ τῆς
 » «Δαρτιμούθης» ἐφρονεύθησαν ἢ ἐπληγώθησαν. Ὅμοιον δὲ τι συνέβαινε μετὰ τινι λε-
 » πτᾷ παρὰ τὴν φρεγάταν τοῦ Μωχαρρέμ βέη. Ὁ ναύαρχος Κοδριγκτὼν εἶχεν ἀποστείλει
 » τὸν ἑλληνα πρῶτά Μιχαήλ, ἵνα προσκαλέσῃ τὸν αἰγύπτιον ναύαρχον νὰ μείνῃ ἐν
 » πάσῃ περιπτώσει οὐδέτερος. Ὁ ἀτυχὴς ἀπεσταλμένος, ἀφοῦ ἐξεπλήρωσε τὴν ἀποστολήν
 » αὐτοῦ, κατήρχετο εἰς τὸν λέμβον τῆς «Ἀσίας», ὅτε Τοῦρκός τις προκύψας ἐκ θυρίδος
 » καὶ ἀναγνωρίσας ἐν τῷ ἀπεσταλμένῳ τοῦ ναυάρχου ἑλληνα ναύτην, ἤρπασε πιστόλιον
 » ἐκ τῆς ζώνης αὐτοῦ καὶ ἐξεκένωσεν αὐτὸ μετὰ φορικτῆς ἀρᾶς κατὰ τοῦ ἀτυχοῦς ῥαγιαῖ.
 » Τρωθεὶς τὸ στήθος ὁ ἀτυχὴς Μιχαήλ ἔπεσεν ἐντὸς τοῦ λέμβου. Ἐν τούτῳ τῷ μεταξύ
 » ὁ Δερὶνγὺν ὀρθὸς ἐπὶ τῆς γερύρας τῆς «Σειρῆνος» ἰστάμενος προσεκάλει τὴν παραπλεύ-
 » ρως σταθμεύουσαν αἰγυπτιακὴν φρεγάταν «Ἑσμίαν» νὰ μὴ συμμετάσχῃ τῆς μάχης
 » ὑποσχεθεὶς ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νὰ μὴ πυροβολήσῃ κατ' αὐτῆς. Μάταιαι προσπά-
 » θειαι! Ἡ μάχη ἅπαξ ἀρξαμένη ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ καταστῇ γενικῇ. Τὰς πρώτας
 » σφαῖρας ἔρριπεν ὀθωμανικόν τι πλοῖον τεταγμένον ἐν δευτέρᾳ γραμμῇ ὑπὸ τὴν πρύ-
 » μναν τῆς «Σειρῆνος». Μία σφαῖρα διηυθύνετο κατὰ τῆς «Δαρτιμούθης», ἑτέρα ἔπεσεν
 » ἐπὶ τῆς γαλλικῆς ναυαρχίδος καὶ ἐφόνευσεν ἕνα ναύτην. Ἡ «Σειρὴν» ἀπήντησε διὰ
 » πάντων αὐτῆς τῶν τηλεβόλων· ταυτοχρόνως δὲ καὶ ἡ «Ἀσία» διηυθύνετο κατὰ τῶν δύο
 » ναυαρχίδων πῦρ τρομερόν.

» Ἐν τούτοις ἡ θέσις τῶν πραγμάτων ἦτο ἥμισυ ἐνθαρρυντικῇ. Δύο τρίκροτα
 » καὶ δύο δίκροτα εὗρισκοντο ἐπὶ τινι χρόνον ἐκτεθειμένα εἰς τὸ πῦρ 61 πολεμικῶν
 » πλοίων. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι αἱ πλεῖσται τῶν ναυμαχιῶν καὶ αὐταὶ ἔτι αἱ
 » ὑπὸ νίκης στεφθεῖσαι, συνεκροτήθησαν ἀδεξίως. Καὶ ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου δὲν
 » ἀποτελεῖ ἐξαίρεσιν ἐκ τοῦ κανόνος τούτου. Ἀλλ' εἶναι ἀληθές ὅτι ἐν Ναυαρίνῳ οἱ
 » ἀρχηγοὶ τῶν συμμαχικῶν στόλων ἠθέλουν ἀπλῶς νὰ φοβίσωσιν, οὐχὶ νὰ πολεμήσωσι

» τὸν ἐχθρόν. Εὐθὺς μετὰ τοὺς πρώτους κανονιοβολισμοὺς ἡ μάχη ἐξετάθη ἀπὸ ἄκρον
 » εἰς ἄκρον τοῦ ὄρμου. Πρὸς τὰ δεξιὰ δύο πυρπολικά ἀνέδιδον ἤδη φλόγας. Ἄλλὰ
 » τὸ μὲν ἐν ἑξ αὐτῶν κατέστρεψαν τὰ τηλεβόλα τῆς «Δαρτιμούθης» καὶ τῆς «Σειρήνος»
 » τὸ δὲ ἕτερον ἐβύθισεν ἡ μικρὰ «Φιλομήλα». Ἄχρὶ τῆς στιγμῆς ἐκείνης τὰ φρούρια
 » ἐσίγων. Τότε ὁμως ἤρξαντο κανονιοβολοῦντα μανιωδῶς. Πολλὰ ἀγγλικά καὶ γαλλικά
 » πλοῖα δὲν εἶχον ἔτι συμμετάσχει τῆς πάλης· ἐκ τῶν ρωσικῶν δὲ πλοίων οὐδὲ ἓν εἶχε
 » κατορθώσει νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὸν λιμένα. Ἐν τούτοις οἱ δονοῦντες τὴν ἀτιμόσφαιραν
 » κανονιοβολισμοὶ ἤρξαντο νὰ ἐπιφέρωσι τὸ σύνηθες ἀποτελεσμα. Ὁ ἄνεμος ἐκόπαιζε
 » μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐν τῷ ὄρμῳ. Ἡ «Ἀλβίων» καταληφθεῖσα ὑπὸ τῆς νηνεμίας δὲν
 » ἠδυνήθη νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ὁρισμένην αὐτῇ θέσιν καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἀγκυροβολήσῃ
 » οὐ μακρὰν τῆς «Γενούας» ἐν μέσῳ πλήθους ἐχθρικῶν πλοίων, μαχομένων καθ' ἑνὸς
 » τριγρότου φέροντος 74 πυροβόλα καὶ δύο φρεγατῶν ἔχουσιν ἀνὰ 60 πυροβόλα.
 » Ἡ «Τρίαινα» ἦτο τὸ πέμπτον σκάφος τῆς ὑπηνέμου πτέρυγος· ὑπέστη δὲ πρώτη τὸ
 » πῦρ τῶν φρουρίων. Ἀγκυροβολήσασα περὶ τὰς δύο ὥρας καὶ τρία τέταρτα πρὸς νότον
 » τῆς «Σειρήνος» ὑπερήσπισε τὴν ναυαρχίδα κατὰ τοῦ πυρὸς τοῦ φρουρίου καὶ παρέσχεν
 » αὐτῇ διὰ πρὸς ἀκαταμάχητον κατὰ τῶν πέριξ πλοίων τὴν μᾶλλον τελεσφόρον συν-
 »δρομὴν. Ταυτοχρόνως σχεδὸν ὁ «Σκιπίων» δεινὸν διέτρεχε κίνδυνον. Τὸ πλοῖον ἐκεῖνο,
 » ὥς ἡ «Τρίαινα», εἶχε καταλάβει θέσιν κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος. Ἄλλ' ἐνῶ ἀπήντα
 » εὐτόλμως εἰς τὸ πῦρ τοῦ φρουρίου καὶ δύο μεγάλων δικρότων πυρπολικὸν ἐχθρικὸν
 » μετὰ θανμαστῆς διευθυνόμενον ἀταραξίας ἐρρίφθη ὑπὸ τοὺς προτόνους του. Ἐν μιᾷ
 » στιγμῇ οἱ φώσωνες ἀνεφλέχθησαν, τὸ δὲ πῦρ μεταδιδόμενον ἀπὸ ἑξαρκίου εἰς ἑξάρτιον
 » ἔφθασεν ἄχρι τοῦ κατωτέρου κανονιοστασίου. Οἱ πυρπολῆται κατεβιβρώσκοντο ὑπὸ
 » τῶν φλογῶν ἢ ἐσπαράσσοντο ὑπὸ τῆς ἐκρήξεως τῶν πολεμεφρόδιων. Εἰς ἀξίωμα-
 » τικὸς ἀγγέλλει εἰς τὸν κυβερνήτην Μίλιον ὅτι ἀπειλεῖται τὸ ὑπόστρωμα καὶ ἐρωτᾷ ἂν
 » πρέπει νὰ καταποντισθῇ ἡ πυρῖτις. Οὐχί! ἀπαντᾷ ὁ πλοίαρχος, πρέπει νὰ ἐξακολου-
 » θήσῃ τὸ πῦρ! «Ζήτω ὁ βασιλεὺς!» Ἡ κραυγὴ αὕτη ἐπαναλαμβάνεται μέχρι τῶν
 » μυχῶν τοῦ πλοίου καὶ τὸ πρὸς στιγμὴν διακοπὴν πῦρ ἄρχεται αὖθις μετὰ μεζονος
 » ζέσεως. Ἐν τούτοις τὸ πλήρωμα προσπαθεῖ ν' ἀπαλλαγῇ τοῦ πυρπολικοῦ καὶ βυθίζει
 » αὐτὸ δι' εὐστόχων κανονιοβολισμῶν. Τότε ὁ «Σκιπίων» πλέει πρὸς τὴν ἀντίθετον
 » ἀκτὴν, παρὰ τὴν νοτίαν ἄκραν τῆς Σφακτηρίας, καὶ ζητεῖ νέαν θέσιν μάχης. Ἐκεῖ
 » εὐρίσκει τὰς φρεγάτας «Ἀρμιῖдан», «Γάλβωτ», «Γλάσκωβ» καὶ «Καμβριάν», αἵτινες
 » ἐν τῇ αὐτῇ σχεδὸν πρὸς τὴν «Σειρήνα», τὴν «Γένουαν» καὶ τὴν «Ἀλβιόνα» τετα-
 » γμέναι γραμμῇ παρενετέθησαν εὐτυχῶς μεταξὺ τῶν δεινῶς παθόντων ἐκείνων πλοίων
 » καὶ τῆς δεξιᾶς πτέρυγος τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου. Ἄλλ' αἱ τέσσαρες ἐκεῖναι φρεγάται
 » κρταιοὺς ἔχουσιν ἀντιπάλους. Τοῦτο ἐννοεῖ ὁ ἄγγλος ναύαρχος καὶ ἐπὶ τῆς μορφῆς.
 » αὐτοῦ περιφερομένου ἐπὶ τοῦ καταστρώματος εἰκονίζεται ἡ ἀνησυχία αὐξανομένη.
 » Περὶ τὴν τρίτην τέλος ὥραν φαίνεται εἰς τὸ στόμιον τοῦ λιμένος ὁ ρωσικὸς στόλος.
 » «Δόξα σοι ὁ Θεός!» ἀνακράζει ἐν συγκινήσει ὁ Κοδριγκτών. Καὶ ὄντως τὰ ὀκτῶ
 » ἐκεῖνα σκάφη, τέσσαρα τρίκροτα καὶ τέσσαρα δίκροτα, ἔφθασαν καθ' ἣν στιγμὴν
 » ἡ σύμπραξις ἦτο ἀναγκαιοτάτη. Τὸ πῦρ αὐτῶν ἐπέβαλε σιγὴν εἰς τὰ κανονιοστάσια
 » τῆς νήσου. Ἄλλὰ καὶ ὁ ρωσικὸς στόλος διερχόμενος ὑπὸ τὸ πῦρ τῶν φρουρίων καὶ
 » εἰς ἀπόστασιν βολῆς ἀπὸ τῶν ἐχθρικῶν πλοίων μεγάλας ὑπέστη ζημίας. Ἡ ναυ-
 » αρχὴς τοῦ Ἑυδεν «Ἀζῶφ» ἐπιέτετο ἐκ τοῦ σύνεγγυς ὑπὸ δύο τουρκικῶν φρε-
 » γατῶν. Γαλλικὴ ναὺς, ἡ «Βρεσλαυία», ἔσπευσεν εἰς βοήθειάν της. Ἡ «Βρεσ-
 » λαυία», εὐρισκομένη ἐν τῇ οὐραγίᾳ τῆς ὑπηνέμου πτέρυγος, ἵνα εἰσέλθῃ εἰς τὸν λιμένα

» ἐξετέθη εἰς τὸ διασταυρούμενον πῦρ τῶν δύο ἀκτῶν καὶ τὰς ἐκ πλαγίου βολὰς τοῦ
 » κέντρου τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου. Πυκνὰ νέφη καπνοῦ, ὅθεν ἐξήρχοντο συνεχεῖς
 » ἀστραπαί, ἐξετείνοντο ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τοῦ λιμένος. Ὁ κυβερνήτης λοιπὸν Λαβρε-
 » τονιὲ μόλις ἠδυνήθη νὰ διακρίνῃ τὰ συμμαχικὰ σκάφη ἀπὸ τῶν ἐχθρικών, ἐξηκολού-
 » θησεν οὐχ ἥττον τὴν ὁδὸν τοῦ ζητῶν ψηλαφητὶ θέσιν ἀξίαν τοῦ πλοίου του. Αἴφνης

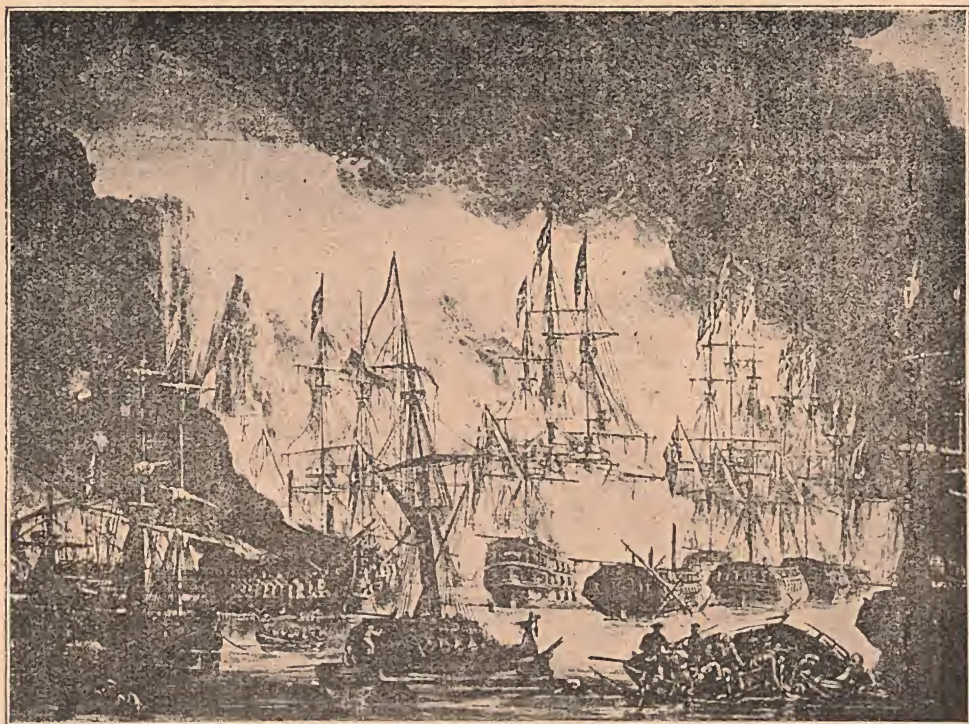

Οἱ τρεῖς ναύαρχοι τοῦ Ναυαρίνου, Δεριγνύ, Κόδριγκτων καὶ Ἐϋδεν

» φαίνεται ἐγγύτατα πυρπολικόν τι, ὅπερ ἡ γαλλικὴ ἡμιολία «Ἀλκυὼν» μάτην προσπαθεῖ
 » ν' ἀπομακρύνῃ. Ἡ «Βρεσλαυία» διὰ ταχείας κινήσεως ἀποφεύγει μὲν τὸ πυρπολικόν
 » περιπλέκεται ὅμως εἰς τὰ ἐξάρτια τῆς «Ἀλκυῶνος» καὶ παρασύρει τὴν ἡμιολίαν
 » ἐν μέσῳ τῆς μάχης. Μάτην ὁ κυβερνήτης Λαβρετονιὲ προσπαθεῖ ν' ἀναχαιτίσῃ τὸν
 » δρόμον τοῦ πλοίου. Ν' ἀγκυροβολήσῃ δὲν δύναται, διότι ἡ ἀγκυρά του θὰ ἔπιπτεν
 » ἐπὶ τοῦ καταστροφώματος τῆς «Ἀλβιόνος». Ἐξακολουθεῖ λοιπὸν νὰ μάχεται μετ' ἀνα-
 » πεπταμένων ἱστίων, ὅτε μὲν διευθύνων τὰ πυροβόλα του κατὰ τῶν φρεγατῶν, αἵτινες
 » περικυκλοῦσι τὴν «Σειρήνα», ὅτε δὲ κατὰ τοῦ συμπλέγματος, ὅπερ κανονιοβολεῖ τὴν
 » «Ἀσίαν», τὴν «Γένουαν» καὶ τὴν «Ἀλβιόνα». Ἐλευθερωθεῖσα τέλος τῆς ἐπαφῆς
 » τῆς «Ἀλκυῶνος» ἡ «Βρεσλαυία» καταλαμβάνει θέσιν μεταξὺ τοῦ «Ἀζώφ» καὶ τοῦ
 » τρίτου ὀθωμανικοῦ τρικρότου καὶ ὑφίσταται ἐπὶ δύο σχεδὸν ὥρας τὸ πῦρ τούτου καὶ
 » ἄλλων ἐχθρικών φρεγατῶν κατορθώνει δὲ μόνῃ νὰ καταβάλλῃ μὲν τρία τῶν ἐχθρικών
 » πλοίων νὰ συντελέσῃ δὲ εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν λοιπῶν δύο. Περὶ τὴν τρίτην ὥραν
 » καὶ ἡμίσειαν ὁ κυβερνήτης Λαβρετονιὲ τραυματίζεται εἰς τὰς κνήμας, ἀντ' αὐτοῦ δὲ
 » τὴν διοίκησιν τῆς «Βρεσλαυίας» ἀναλαμβάνει ὁ πλοίαρχος Λογγεβίλ.

» Κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ μανία τῆς μάχης ἦτο ἐν τῇ μεγίστῃ αὐτῆς ὁρμῇ
 » Ὅγδοιζοντα καὶ ἑπτὰ πολεμικὰ πλοῖα τεταγμένα εἰς τέσσαρας γραμμάς καὶ συνω-
 » θύμενα ἐν εὐρείᾳ δεξαμενῇ ἀντήλλασσαν ἀπαύστως πυροβολισμούς· ἐκ τῆς ἀπεράν-
 » του δ' ἐκείνης καμίνου διέφευγον πάντοτε πλοῖα ἡμιφλεγῇ, ἐνῶ ἕτερα ἀνετινάσσοντο

» εἰς τὸν ἀέρα μετὰ τρομεροῦ κρότου. Ὁ λιμὴν τῆς Πύλου, ὁ τὴν πρωΐαν ὅμοιος πρὸς
 » ἥσυχον λιμένα, νῦν ἀφρίζων ἀπὸ τὰς πληττούσας αὐτὸν σφαίρας, κεκαλυμμένος ὑπὸ
 » συντριμμαίων, ἐφ' ὧν πλέουσι δυστυχεῖς Τοῦρκοι, μετεβλήθη εἰς λιμένα τοῦ Ἄδου,

Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου

(Εἰκὼν τοῦ Θ. Λῶ, κατὰ σχεδιογράφημα τοῦ πλοιάρχου λόρδου Ἰγκόστρι. Συλλογὴ ἀγγλικῆς ναυαρχείας)

» ἔγθα ἐν μέσῳ κυμάτων πυρὸς πλέουσιν οἱ κολασμένοι. Ὁ πληρῶν τὸν λιμένα τοῦτον
 » ὀθωμανικὸς στόλος ἐξαφανίζεται μικρὸν κατὰ μικρὸν ἀλλὰ μαχόμενος ἔτι μετὰ σπα-
 » νίας πεισμονῆς. Ἐπὶ μίαν καὶ ἐπέκεινα ὥραν ἐμάχετο ἡ «Σειρὴν» εἰς ἀπόστασιν βο-
 » λῆς πιστολίου κατ' αἰγυπτιακοῦ τιγος δικρότου. Τὰ ιστία, τὰ ἐξάρτια, οἱ λέμβοι τῆς
 » γαλλικῆς ναυαρχίδος ἦσαν κατακερματισμένα, ἐξ δὲ σφαῖραι εὔρον αὐτὴν εἰς τὰ
 » ὕφαλα. Αἶφνης ἀκούεται τρομερὰ ἔκρηξις καταπνίγουσα τὸν κρότον τῶν τηλεβόλων.
 » Ἡ «Σειρὴν» τρέμει ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον, ὁ ὀπίσθιος ιστὸς πίπτει καὶ καλύπτει ὑπὸ
 » τὰς πτυχὰς τῶν ιστίων τὸν ναύαρχον, τὸν πλοίαρχον καὶ τινὰ ἐγγὺς ιστάμενον ἀξιω-
 » ματικόν. Τὸ κατάστροφον πληροῦται φλεγόντων συντριμμαίων, ἅτινα φαίνονται πί-
 » πτοντα ἐξ οὐρανοῦ. Ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἐπικρατεῖ ἐπὶ τῆς «Σειρῆνος» γενικὴ σύγχυ-
 » σις. Ἀλλὰ πάραντα ἀποκαθίσταται ἡ τάξις καὶ οἱ πυροβοληταὶ ἐπανερχονται εἰς τὰ
 » τηλεβόλα των. Ἐν βλέμμα πληροφορεῖ πάντας ὅτι ἡ φρεγάτα «Ἐσμίνα» ἐγένετο
 » ἄφαντος. Αὕτη εἶχεν ἐκραγῇ μετὰ κρότου! Ἡ «Ἀσία» ὑποβοηθουμένη ἔμπροσθεν
 » μὲν ὑπὸ τῆς «Γενοῦας», ὀπίσθεν δὲ ὑπὸ τῆς «Σειρῆνος», τῆς μᾶς μὲν πλευρᾶς τὰ
 » τηλεβόλα διευθύνει κατὰ τῆς ὀθωμανικῆς τῆς δ' ἐτέρας κατὰ τῆς αἰγυπτιακῆς ναυ-
 » αρχίδος. Πρῶτον σιγῇ τὸ τρίκροτον τοῦ Ταχίρ πασᾶ. Τὸ ἐκ τῶν κανονιοβολισμῶν

» τῆς «Ἀσίας» ἀποτελεσμα ἦτο τοσοῦτο φοβερόν ὥστε, κατὰ τὸν Δερρινύ, «ἐνόμιζέ τις
 » ὅτι ἔβλεπεν ὁμάδα μεγάλην ξυλουργῶν διαμελιζόντων ἐν σπουδῇ τὴν ὀθωμανικὴν
 » ναυαρχίδα». Δι' ὑπερμεγέθων ρηγμάτων ἔβλεπέ τις τὰ ἔνδον τοῦ πλοίου ἐστρωμένα
 » διὰ νεκρῶν καὶ τραυματιῶν. Ἐξ 800 ἀνδρῶν 600 εἶχον καταστῆ ἀπόλεμοι. Περὶ τὴν
 » τετάρτην μετὰ μεσημβρίαν ὥραν αἱ δύο ναυαρχίδες, μὴ δυνάμεναι πλέον ν' ἀντιστῶσιν,
 » ἔκοψαν τὰς ἀγκύρας τῶν καὶ ἐξώκειλαν. Ἡ «Ἀσία» καὶ ἡ «Σειρὴν» ἐξεπλήρωσαν ἔκ-
 » τοτε τὴν ἀποστολήν των· ἄλλο δὲν ὑπελείπετο πλέον ἢ νὰ καταστραφῶσι τὰ πλοῖα τῆς
 » δευτέρας καὶ τρίτης τάξεως, αἱ κορβέτται καὶ τὰ βρίκια. Μία μόνη σπιγμὴ ἤρκει πρὸς
 » τοῦτο. Ἄλλ' ὅτε ἡ ἀγγλικὴ ναυαρχὶς ἠδυνήθη τέλος νὰ διακόψῃ τὸ πῦρ, ὁ Κοδριγ-
 » κτὼν εἶδεν ἐπὶ τίνι θυσίᾳ ἀπηλλάγη τῶν πολεμίων. Πολλῶν τηλεβόλων εἶχον κατα-
 » στραφῇ οἱ ὑποστάται, τινὰ τῶν ἰστίων εἶχον κοπῇ, τὸ δὲ σκάφος ἔφερε πολλαχοῦ
 » ἴχνη τῶν ἐχθρικῶν σφαιρῶν, αἵτινες εἶχον φρονέουσαι 19 ἀνδρας καὶ πληγώσαι 57.
 » Ἔτι μερίζοντας ζημίαις ὑπέστη ἡ «Σειρὴν» ἀπολέσασα ἐν συνόλῳ 66 ἀνδρας.

» Ἐν τούτοις ἡ «Ἀλβιών» εἶχε κυριεύσει ἐξ ἐπίπλου ὀθωμανικὴν φρεγάταν.
 » Πρῶτοι ὥρμησαν εἰς ἐπίθεσιν οἱ Ὀθωμανοί, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τοῦ πυρὸς
 » τῶν Ἀγγλῶν. Τότε τριάκοντα Ἀγγλοὶ διοικούμενοι ὑφ' ἑνὸς ὑποπλοιάρχου καὶ δύο
 » δοκίμων ὁρμῶσιν ἐπὶ τοῦ ἐχθρικοῦ καταστρώματος· ἐνῶ δὲ τὸ πρῶτον ἐκεῖνο ἀπό-
 » σπασμα κατασφάζει τοὺς φεύγοντας Τούρκους καὶ ἀναγκάζει αὐτοὺς ἢ νὰ καταφύγωσιν
 » εἰς τὸ ἐπίστρωμα ἢ νὰ πέσωσιν εἰς τὴν θάλασσαν, ἐπὶ τῆς τουρκικῆς φρεγάτας, προσ-
 » κεκολλημένης ἔτι οὔσης εἰς τὴν «Ἀλβιόνα», ἐκρήγνυται πυρκαϊά. Ἐν διαστήματι πέντε
 » μόνον λεπτῶν τὸ πῦρ μεταδίδεται εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην. Εὐτυχῶς ἡ «Ἀλβιών»
 » κατ'ὥρῳσε ν' ἀπομακρυνθῇ καὶ τὸ ὀθωμανικὸν σκάφος ἐβυθίσθῃ εἰς τὴν ἄβυσσον.

» Ἐκ τῶν τριῶν ἀγγλικῶν τριερότων τὰς δεινότητος ἀπωλείας ὑπέστη ἡ «Γέ-
 » γουα». Ὁ κυβερνήτης αὐτῆς Βάθουρστ ἐτρώθη ἐξ ἀρχῆς τῆς μάχης τοῖς θανασίμως.
 » Ἄλλ' ἐπέζησεν ἑνδεκα ὥρας, ἐπιδείξας ἄχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς ἐν μέσῳ φοβερῶν
 » βασάνων θαυμάσιον ἡρωισμόν. Ἐπὶ τῆς «Γενούας» 26 ἀνδρες ἐφρονεύθησαν καὶ 33
 » ἐπληγώθησαν. Ὁ Δερρινύ ἐθαύμασε τὴν ὀξυδέρκειαν, μεθ' ἧς ὁ πλοίαρχος Βάθουρστ
 » ἐξελέξατο τὴν θέσιν του καὶ τὴν τόλμην μεθ' ἧς ἐβοήθησε τὴν «Ἀσίαν». Ἄλλ' οὐδὲν
 » πλοῖον διήγειρε τὴν ἡμέραν ἐκείνην ζωηρότερον ἐνθουσιασμόν ἢ ἡ «Ἀρμίδα» διοι-
 » κουμένη ὑπὸ τοῦ γενναίου πλοιάρχου Οὐῶνος, ἀπομάχου τῶν πολέμων τῆς αὐτοκρα-
 » τορίας. Ὅτε εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα ἡ «Ἀρμίδα», ἡ μικρὰ ἀγγλικὴ φρεγάτα «Τάλβωτ»
 » ἐπάλαψε πρὸ εἴκοσι λεπτῶν κατὰ τριῶν μεγάλων δικρότων. Ἄλλ' ὁ Οὐῶνος διωλίσθησε
 » μεταξὺ τοῦ «Τάλβωτ» καὶ τῶν πολεμίων πλοίων. Ἐπὶ τῇ θέᾳ τῆς ἀπροσδοκήτου καὶ
 » γενναioφρονος ἐκείνης ἐπικουρίας καὶ τοῦ δεξιωτάτου ἐκείνου ἐλιγμοῦ οἱ Ἀγγλοὶ ναῦ-
 » ται κατέλιπον πρὸς στιγμὴν τὰ τηλεβόλα των, ὥρμησαν ἐπὶ τῶν κεραιῶν καὶ ἐχαιρέ-
 » τισαν τὴν «Ἀρμίδα» δι' ἐπευφημιῶν. Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ἡ γαλλικὴ φρεγάτα εἶχεν
 » ἀγκυροβολήσῃ καὶ στραφεῖσα ἐπιτηδείως ἐκάλυπεν ὅλα τὰ μικρὰ ἀγγλικά σκάφη καὶ
 » ἐπροστάτευsen αὐτὰ κατὰ τῶν βολῶν τοῦ κινδυνωδεστάτου τῶν ἐχθρικῶν δικρότων,
 » ὅπερ μετὰ μικρὸν παρεδόθη. Ὁ πλοίαρχος Οὐῶνος ἀνεπέτασεν ἱπποτικῶς ἐπὶ τοῦ κυ-
 » ριευθέντος σκάφους τὴν ἀγγλικὴν σημαίαν παρὰ τὴν γαλλικὴν. Μετ' οὐ πολὺ καὶ
 » ἡ δευτέρα φρεγάτα παρεδόθη εἰς τὸ «Τάλβωτ», ἡ δὲ τρίτη ἐβυθίσθη ὑπὸ τὰς σφαίρας
 » τοῦ ρωσικοῦ δικρότου «Ἀλεξάνδρου Νεύσκη». Εἶναι πέμπτη ὥρα τῆς ἑσπέρας. Ἡ
 » μάχη σχεδὸν ἔπαυsen· οἱ δὲ Τούρκοι μόλις ἀπαντῶσι δι' ἀραιῶν κανονιοβολισμῶν εἰς
 » τὸ φοβερόν πῦρ τῶν συμμάχων. Ἡ πρώτη ἐχθρικὴ γραμμὴ κατεστράφη σχεδὸν ἔντε-
 » λως. Τὰ κυριευθέντα, βυθισθέντα ἢ ἀνατιναχθέντα πλοῖα ἐξώκειλαν εἰς τὴν ἀκτὴν. Ἐκ

» τοῦ φοβεροῦ τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου, ἔγραφεν ὁ Δεριννύ, σήμερον σφύζονται μόνον
 » 20 περίπου κορβέται καὶ βρίκια, καὶ τὰ πλοῖα δὲ ταῦτα εἶναι ἐγκαταλείμμενα. Ἡ
 » ἱστορία δὲν ἀναφέρει παράδειγμα πληρεστέρας καταστροφῆς». Οἱ σύμμαχοι εἶχον ἀν-
 » τιτάξει μόνον 1270 τηλεβόλα κατὰ δισχιλίων, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι σχεδὸν αἱ βολαὶ τῶν ἦσαν
 » ἐπιτυχεῖς, ἐνῷ τῶν Τούρκων αἱ πλείσται σφαῖραι ἔπιπτον εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐπὶ τῶν
 » ὀθωμανικῶν πλοίων ὁ ὀλεθρὸς ὑπῆρξε τρομερός. Ἡ ὀλικὴ ἀπώλεια τῶν Ὀθωμανῶν
 » ὑπελογίσθη εἰς ἑξακισχιλίους ἄνδρας. Μόνον ἐπὶ τῆς ὀθωμανικῆς καὶ ἐπὶ τῆς αἰγυπτι-
 » ακῆς ναυαρχίδος οἱ νεκροὶ καὶ οἱ τραυματαῖαι ἀνῆλθον εἰς χιλίους. Ὁ δ' ἀριθμὸς τῶν
 » νεκρῶν καὶ τραυματιῶν τοῦ συμμαχικοῦ στόλου ἀποδεικνύει τὸ δυσανάλογον τῆς πλά-
 » λης. Ἐν συνόλῳ ἐτέθησαν ἐκτὸς μάχης 654 ἄνδρες, ἐξ ὧν 272 Ἀγγλοὶ, 184 Γάλλοι,
 » 198 Ρῶσοι. Αἱ τρεῖς ναυαρχίδες ἦσαν τὰ δεινότερον παθόντα πλοῖα. Τὸ πρᾶγμα
 » εἶναι εὐεξήγητον, διότι αἱ ναυαρχίδες προηγουντο τῶν στόλων καὶ ὑπέστησαν τὸ πρῶ-
 » τον πῦρ τῶν Τούρκων, τὸ μόνον ἐπίφορον. Ἡ νύξ ἐξήπλωσε τέλος ἐπὶ τῆς φοβερᾶς
 » ἐκείνης σκηνῆς τὸν μέλανα αὐτῆς πέπλον. Τὸ τηλεβόλον ἐσίγησεν, ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἔτι
 » ἐπιστῆ ἢ ὥρα τῆς ἡσυχίας. Ὁ ἐχθρὸς συνεπλήρου ἰδίαις χερσὶ τὸ ἔργον τῆς καταστρο-
 » φῆς. Ἐκκενῶν ἀλληλοδιαδόχως τὰ μήπω βυθισθέντα πλοῖα ἔβαλεν αὐτὰ εἰς τὸ πῦρ.
 » Τὰ πλείστα αὐτῶν ἐξώκελλον εἰς τὴν ἀκτὴν καὶ ἀπετεφροῦντο αὐτόθι. Ἀλλὰ ὅμως πε-
 » ριφέροντο τῇδε ἀκαεῖσε ὠθούμενα ὑπὸ τοῦ ἀνέμου πρὸς τὴν ἀριστερὰν ἡμῶν πτέ-
 » ρυγα. Μόνοι αἱ ἀπαίσιαι φλόγες ἄς ἀνέδιδον οἱ πλέοντες ἐκεῖνοι δαυλοὶ, καὶ οἱ κρότοι
 » τῶν ἐκρήξεων διέκοπτον τὸ σκότος καὶ τὴν ἡσυχίαν τοῦ λιμένος. Αἱ τελευταῖαι ἐκεῖναι
 » ὥραι ἐφάνησαν εἰς τοὺς ἐκ τοῦ κόπου καταβεβλημένους ἡμετέρους ἀξιωματικοὺς αἱ
 » μακρόταται. Ἐφ' ὅσον διήρκει ἡ πάλη, τὰς δυνάμεις αὐτῶν ὑπεστήριζον αἱ συγκινή-
 » σεις αὐτῆς. Ἀλλ' ὅτε πλέον δὲν ὑπελείπετο ἢ νὰ προφυλαχθῶσι τὰ πλοῖα κατὰ τῶν
 » πυρπολικῶν, νὰ σβεσθῶσι τὰ καπνίζοντα ἐκεῖνα συντρίμματα καὶ ν' ἀπομακρυνθῶσι
 » διὰ τῶν λέμβων ἀπειλητικὰ ναυάγια, πολλοὶ τῶν ἐκκληρωσάντων εὐγενέστατα τὸ κα-
 » θήκόν των διαρκούσης τῆς μάχης κατεβλήθησαν ὑπὸ τοῦ κόπου. Τὸ δυσχερέστατον
 » λοιπὸν ἔργον ἔλαχε τότε εἰς νέους τινὰς ἀξιωματικούς, ὧν ἡ φήμη ἤρξατο ἔκτοτε
 » κρατυνομένη.

» Μαθὼν παρ' ἀγγελιαφόρου τὴν σύγκρουσιν ὁ Ἰβραήμ ἔσπευσεν ἐκ τῶν ὁρέων
 » τῆς Μεσσηνίας. Ἀλλ' αἱ πρῶται ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου κατέστησαν αὐτῷ προφανές τὸ
 » μέγεθος τῆς καταστροφῆς. Ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος δὲν ὑπῆρχε πλέον, τὸν δὲ
 » λιμένα κατεῖχε μόνος ὁ συμμαχικὸς στόλος κατεσχισμένα ἔχων τὰ ἱστία καὶ τεθραυ-
 » σμένα τὰ κατάρτια. Οὕτως ἐπηλήθευσε τὸ υπερήφανον λόγιον τοῦ πασᾶ «ὁ στόλος ἡμῶν
 » δύναται νὰ καταστραφῇ, ἀλλ' οὐδὲν νὰ αἰχμαλωτισθῇ». Τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς ναυμα-
 » χίας μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν οἱ τρεῖς ναυάρχοι ἔπεμψαν ἐπιστολὴν
 » πρὸς τὸν Ἰβραήμ πασᾶν καὶ Ταχιο πασᾶν καὶ Μωχαρρέμ βέην, ἐν ᾗ ἔλεγον·
 » «Δὲν προτιθέμεθα νὰ προσβάλωμεν τὰ περισωθέντα ὀθωμανικὰ πλοῖα. Ἀλλ' ἐὰν
 » μία μόνη σφαῖρα ῥιφθῇ ἐπὶ πλοίου ἢ ἐπὶ λέμβου τῶν συμμάχων θὰ καταστρέψωμεν
 » εὐθὺς τὰ λείψανα τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου, θὰ θεωρήσωμεν δὲ πᾶσαν νέαν ἐχθρο-
 » πραξίαν ὡς ρητὴν κήρυξιν πολέμου, ἥς τὰ ἐπακόλουθα θὰ ὑποστῶσιν ὁ σουλτάνος
 » καὶ οἱ πασάδες. Θέλομεν σαφῇ ἀπάντησιν, ζητοῦμεν δὲ νὰ ἀναπετασθῇ ἐπὶ πάντων
 » τῶν φρουρίων πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου ὡς σημεῖον εἰρήνης ἢ λευκῆ σημαίας». Οἱ
 » πασάδες συνεμορφώθησαν πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ναυάρχων καὶ τῇ ἐπαύριον αὐτὸς
 » ὁ Ταχιο μετέβη εἰς τὴν ναυαρχίδα τοῦ Κόδριγκτων, ἵνα διὰ συμφωνίας ρητῆς ἐπικυ-
 » ρώσῃ τὴν ἀνακωχήν.

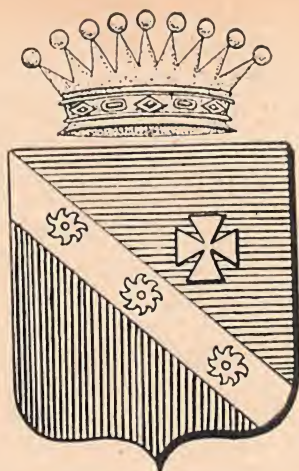
· Ἡ ἡθικὴ σημασία τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου. « Ἡ ἐντύπωσις ἡ ἐμποι-
 » θεῖσα ἐν Εὐρώπῃ ἐκ τῆς εἰδήσεως τῆς ἐν Ναυαρίνῳ ναυμαχίας ἦτο μεγάλη. Παντα-
 » χοῦ τῆς Εὐρώπης, οἱ φιλέλληνες καὶ οἱ φιλελεύθεροι εἶδον ἐν τῷ γεγονότι τὴν με-
 » γάλην δύναμιν τῆς κοινῆς γνώμης ἐν τοῖς βουλευμασι καὶ πράξεσι τῶν ἡγεμόνων

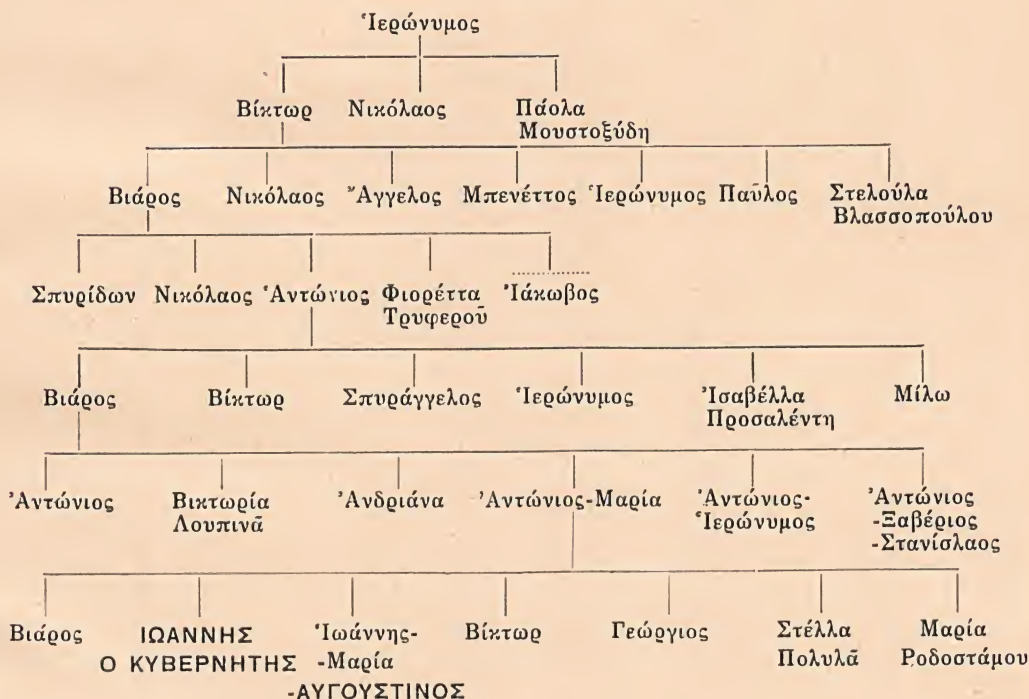
Ἰωάννης Καποδίστριας

» καὶ τῶν κυβερνήσεων, ἐθεώρησαν
 » δὲ τὸ γεγονὸς ὡς νίκην τῶν λαῶν
 » ἐναντίον τῶν ἀνακτοβουλίων καὶ τῶν
 » κυβερνήσεων. « Τὸ δίκτυον τῶν ἐπι-
 » βουλῶν καὶ τῶν τεχνασμάτων, λέγει
 » ὁ Γερβίνος, τὸ πλεχθὲν ὑπὸ τῶν
 » ἀνθρώπων τῶν ἀνακτοβουλίων,
 » διεσπάρη διὰ κτυπήματος σθεναροῦ
 » ἀποδεικνύοντος ὅτι πᾶσαι αἱ ζωτι-
 » καὶ δυνάμεις καὶ πᾶς χυμὸς ἐν τῷ
 » πολιτικῷ σώματι τῆς Εὐρώπης δὲν
 » εἶχον ἐξαντληθῇ ἐκ τῆς παραλυ-
 » τικῆς ἐνεργείας τοῦ ἀνακτοβουλίου
 » τῆς Βιέννης. Πάντες οἱ ἰδόντες τὴν
 » ἐποχὴν ἐκείνην γινώσκουσιν ὅτι
 » ὁ εὐρωπαϊκὸς κόσμος ἡσθάνετο ἑαυ-
 » τὸν ἀναγεννώμενον καὶ ἀναπνέοντα
 » ἐλευθέρως βλέπων ἑαυτὸν ἡλευθε-
 » ρωμένον ἐκ τῆς ἡθικῆς ἐκείνης πιέ-
 » σεως, ἥτις ἀπὸ ἐννέα ἐτῶν ἐπίεζε
 » τὴν καρδίαν πάντων. Ἡ κοινὴ
 » γνώμη ἐδέξατο μετὰ κραυγῶν χα-

» ρᾶς τοὺς φράγκους νικητάς. Εἶχε τεθῇ τέρμα εἰς τὴν ἐν Ἑλλάδι αἱματοχυ-
 » σίαν καὶ εἰς τὴν ἀγριότητα τοῦ πολέμου· τὸ ἔργον τῶν δίκην Δαναΐδων ἐργα-
 » ζομένων φιλελλήνων εἶχεν ἀντικατασταθῇ δι' ἀρωγῆς δραστηκωτέρας· ὁ ἐλλήνι-
 » κὸς λαὸς εἶχε σωθῇ ἐκ τῆς καταστροφῆς, ἀφοῦ ἤδη εἶχε φθάσει οὗτος εἰς τὸ χει-
 » λος τῆς ἀπωλείας, εἶχε δ' ἀποδειχθῇ τοῖς Τούρκοις ὅτι ἡ διαμαρτύρησις τῆς Εὐρώ-
 » πης ἐναντίον τῆς καταστροφῆς τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους ἦτο λίαν σοβαρά. Ἄνδρες
 » ἥρεμοι, μετριοπαθεῖς καὶ ὀξυδερεκεῖς ἐξέφερον ἔτι ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλίᾳ τὴν εὐέλπιν
 » γνώμην ὅτι ἡ μάχη αὕτη ἤθελεν ἔχει τὴν σπουδαιότητα τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνος,
 » ἐὰν τὸ ἔθνος τοῦτο μετὰ τὴν ἐλευθέρωσιν αὐτοῦ ἦτο ἱκανὸν νὰ διασπείρῃ τὸν σπόρον
 » πολιτισμοῦ νέου εἰς τὰ ἔνδον χωρῶν αἵτινες κατέστησαν ἀπολίτιστοι καὶ ἄγριοι, ἐν
 » τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἴμου καὶ ἐν τῇ δυτικῇ Ἀσίᾳ. Ἐν τῇ φιλελληνικῇ Γαλλίᾳ ἡγάλ-
 » λοντο πρὸ πάντων βλέποντες ὅτι τὸ δημόσιον φρόνημα μετεῖχεν εἰς τοιοῦτον μέγαν
 » βαθμὸν τῆς νίκης ταύτης. « Ἡ μάχη τοῦ Ναυαρίνου, ἔγραφεν ὁ Pierre Lebrun, ἦτο
 » κατόρθωμα τῶν λαῶν. Ὁ ἀλαλαγμὸς ἐπὶ τῇ νίκῃ, ὁ ἐκπεμπόμενος ἐκ τοῦ Αἰγαίου,
 » εἶναι ἴσως ὁ πρῶτος ἀλαλαγμὸς ὃν μετὰ πολλοὺς αἰῶνας πάντες οἱ λαοὶ ἐδέξαντο
 » μετὰ συμπαθείας κοινῆς. Τὸ πυροβόλον τοῦ Ναυαρίνου ἐγένετο ἀρχὴ νέας περιόδου
 » καὶ ἀνῆγγελε θριαμβευτικὴν τὴν ἀνάρρησιν τῆς κοινῆς γνώμης τῆς ὑφουμένης
 » ὑπεράνω τῶν θρόνων, τὸ πρῶτον ἀληθῶς βασιλίδος διαθετούσης στόλους καὶ πυρο-
 » βόλα, διδούσης διαταγὰς τοῖς ναυάρχοις, συναρπαζούσης καὶ τοὺς ἡγεμόνας αὐτοὺς

ΟΙΚΟΣΗΜΟΝ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΟΥ

Ἡ οἰκογένεια Καποδίστρια κατάγεται ἐκ Δαλματίας καὶ δὴ ἐκ τῆς ὁμωνύμου πρὸς τὴν οἰκογένειαν ταύτην πόλεως. Τὸ πρότερον ὄνομα αὐτῆς ἦτο Βιτόρι, πρῶτος δὲ ὠνομάσθη Καποδίστριας ἐκ τῆς πατρίδος αὐτοῦ ὁ Βίκτωρ Βιτόρι, καταφυγὼν τῷ 1373 εἰς Κέρκυραν διὰ πολιτικούς λόγους. Τῷ 1477 ἡ οἰκογένεια ἀναφέρεται ἐν τῇ Χρυσῇ Βίβλῳ τῶν εὐγενῶν τῆς νήσου, ὡς καθολικῇ. Ὁ κομητικὸς τίτλος ἀπενεμήθη εἰς αὐτὴν ὑπὸ τοῦ Καρόλου-Ἐμμανουήλ, δυνκὸς τοῦ Πεδεμονίου καὶ βασιλεὺς τῆς Κύπρου, τῷ 1689, ἀνεγνωρίσθη δὲ ὑπὸ τῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας τῷ 1796. Ἡ οἰκογένεια Καποδίστρια διηρῆθη ἐνωρίς εἰς τέσσαρας καὶ εἶτα εἰς ἑπτὰ κλάδους. Ἐξ αὐτῶν ὁ κλάδος ὁ λαβὼν τὸν κομητικὸν τίτλον εἶνε ὁ τοῦ Ἰωάννου Καποδίστρια, Κυβερνήτου. Ἀρχηγέτης τοῦ κλάδου τούτου εἶνε ὁ Ἱερώνυμος Καποδίστριας, δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Βικτωρος Καποδίστρια, γεννηθέντος τῷ 1555. Τοῦ Ἱερωνύμου τούτου ἔγγονος ἦτο ὁ Βιάρος Καποδίστριας, γεννηθεὶς τῷ 1623, ὁ λαβὼν τὸν τίτλον τοῦ κόμητος.

(Κατὰ Εὐγ. Ρ. Ραγκαβῆν)

ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΚΟΝ ΔΕΝΔΡΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΟΥ

» καὶ ἀναγκαζούσης αὐτοὺς οὕτως εἰπεῖν νὰ ἀναγνωρίζωσι τὰς νίκας καὶ νὰ οἰκτιροῦν
» ποιηθῶσι τὰς δάφνας αὐτῆς. »]

Ἡ ἐν Πύλῳ ναυμαχία, ὡς πᾶσα μετὰ μακρὰν πίεσιν ἐπελθούσα ἐκρηγνῆς, ἔσχεν
ἀνυπολόγιστα ἀποτελέσματα. Ἡ Ἑ. Πύλη οὐδὲ μετὰ τὴν συμφορὰν ταύτην ἐπέισθη νὰ ἐν-

Ἄρ. 65.

Ὁ Κύριος *Μωνζαυτίνογ γράφον*
Πληρεξούσιος τῆς *ἐπαρχίας Μαρμαρῆ*
ἔχει τὴν ἄδειαν τῆς εισόδου εἰς τὴν Δ' Ἐθνικὴν Συνέλευσιν.

Τῇ 9 Ἰουλίου 1829 ἐν Ἀργεῖ.

Ἡ ἐπὶ τῶν Ἀντιπροσωπικῶν Ἐγγράφων

Ἐξεταστικῇ Ἐπιτροπῇ

Γεωργίου Σοῦλη
Α. Σ. Χαριστάκης
Εὐαγγέλιος
Γ. Μουράδης

Δ. Μ. Κωνσταντίνου

Μ. Βερνάρδος

Φ. Χαριστάκης

Γεώργιος Σοῦλης

Γεώργιος Σοῦλης

Εἰσιτήριοι μέλῶν Συνελεύσεως τοῦ 1829

δῶση κατ' ἐλάχιστον ὡς πρὸς τὰ κυριαρχικά αὐτῆς ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος δίκαια. Προσκλη-
θεῖσα τῇ 12 Νοεμβρίου ὑπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεων τῶν τριῶν δυνάμεων
νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐν Λονδίῳ συνθήκην ἀπεποιήθη ὅθεν οἱ πρέσβεις ἀνεχώρησαν
ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τῇ 26. Ἐπειδὴ ἡ Πύλη, ἰδίως ἐξηγριωμένη κατὰ τῆς Ρωσίας
καὶ ταύτην θεωροῦσα ὡς πρωταίτιον ὅλων τῶν γενομένων, ἐκάλεσεν εἰς τὰ ὅπλα τοὺς
πιστοὺς κατὰ τοῦ μισητοτέρου τῶν ἀπίστων λαῶν (1), ἡ Ρωσία ἐκήρυξε τελευταῖον τῇ
14 Ἀπριλίου 1828 τὸν πρὸ ἐπτὰ ἐτῶν ἀπειληθέντα καὶ ἀείποτε ἔκτοτε ἀναβληθέντα πό-

(1) Ὡς οὖν ὁ συγγραφεὺς, ὡς φαίνεται, τὸν περίφημον *Μπεργιανναμέ*, τὴν δήλωσιν δη-
λονότι, ὡς συνετάχθη κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1827 ὑπὸ συνόδου στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν καὶ προκρί-
των τῶν μωσικῶν ἀνικῶν κοινοτήτων (ἀγιάν) καὶ τιμαριούχων εὐγενῶν συνελθόντων εἰς Κωνσταντινού-
πολιν κατὰ τὴν ἐπιτολὴν τῆς Πύλης, ἵνα συσκεφθῶσι περὶ τῆς πολεμικῆς ἀμύνης τοῦ κράτους. Ἡ
δήλωσις αὕτη ποῦσα ν' ἀναγρίψῃ τὸν θρησκευτικὸν φανατισμὸν τῶν Μωαμεθανῶν ἀπηυθύν-
ετο μετὰ τὴν ἐκκρίσιν τῶν χριστιανικῶν ἐν γένει κρατῶν ἀλλ' ἰδίως κατὰ τῆς Ρωσίας, ἣν ἐκήρυττεν ὡς
αἰώνιον ἐχθρὴν τῆς Τουρκίας καὶ τοῦ Ἰσλάμ καὶ κατήγγελλεν ὡς γενομένην αἰτίαν πασῶν τῶν
τελευταίων ταραχῶν, παρατλανήσασαν καὶ τὰς δύο ἐτέρας δυνάμεις καὶ προκαλέσασαν τὴν ναυμαχίαν
τοῦ Ναυαρίνου. Οὕτω δ' ἐξήγειρε καὶ ἐξῆλπε τὸ μῖσος τῶν ὑπηκόων κατὰ τῆς Ρωσίας. Εἶναι ἀληθές
ὅμως ὅτι ἡ Τουρκία τινὰ μέρη τῆς ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς ἐφημερίαις δηλώσεως ἀπεκήρυξεν ὕστερον.

ΣΤ' α' 13

λεμιον. Ὁ πόλεμος οὗτος δὲν παρεκώλυσεν, ἀπ' ἐναντίας διηυκόλυνε τὰς περαιτέρω ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἐνεργείας τῶν δυνάμεων· εἰς ὃ συνετέλεσε καὶ τοῦτο, ὅτι ὀλίγῳ πρότερον ἤτοι τῇ 12 Ἰανουαρίου, ἔφθασεν εἰς Αἴγιναν ὁ νέος τῆς Ἑλλάδος κυβερνήτης Ἰωάν-

Ἡ ἀπόβασις τοῦ Μαιζῶνος

νης Καποδίστριας, καὶ ιδρύθη δι' αὐτοῦ παρ' ἡμῖν ἡ πρώτη κυβέρνησις, ἡ ἀξία νὰ φέρῃ τὸ ὄνομα τοῦτο. Αἱ δυνάμεις τῶντι δὲν ἔπαυσαν ἐργαζόμεναι κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπὲρ τῆς ἀπαλλαγῆς τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ τῶν αἰγυπτιακῶν στρατευμάτων ἔπειτα δὲ περὶ τῆς ὀριστικῆς ρυθμίσεως τοῦ νέου κράτους. Δυνάμει τοῦ ἀπὸ 7/19 Ἰουλίου 1828 ἐν Λονδίῳ πρωτοκόλλου ἐπῆλθεν εἰς Πελοπόννησόν γαλλικὴ στρατιὰ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ ἐπιταχύνη τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ἰβραήμ πασᾶ. Ἡ στρατιὰ αὕτη ἀπεβιβάσθη ὑπὸ τὸν στρατάρχην Μαιζὼν εἰς Πεταλίδι, μεταξὺ Καλαμῶν καὶ Νησίου, περὶ τὰ μέσα Αὐγούστου, ὃ δὲ Ἰβραήμ πασᾶς ἐξεχώρησεν ἀμαχητὶ ἐκ τῆς χερσονήσου περὶ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου. Καὶ μετὰ ἑξ. περίπου μῆνας, διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 10/22 Μαΐου 1829, ἐκανονίσθησαν κατὰ πρῶτον τὰ πρὸς βορρᾶν ὅρια τοῦ νέου κράτους. Τὰ ὅρια ταῦτα ἀρχόμενα παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου τοῦ Βόλου, ἀναβαίνοντα ἐκεῖθεν τὴν Ὀθρυν, παρακολουθοῦντα αὐτὴν μέχρι τῆς κορυφῆς τῆς πρὸς ἀνατολὰς τῶν Ἀγραφῶν κειμένης, δι' ἧς συνάπτεται τὸ ὄρος ἐκεῖνο μετὰ τῆς Πίνδου· καταβαίνοντα ἔπειτα ἐκ τῆς κορυφῆς ταύτης εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀσπροποτάμιου, ἧτις ἔμενεν εἰς τὴν Τουρκίαν, διερχόμενα κατόπιν τὸ Μακρυνόρος, τοῦ ὁποίου τὸ στενὸν περιλαμβάνετο ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος, ἀπέληγον ἐπὶ τέλους εἰς τὴν θάλασσαν διὰ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Προσετέθη δὲ ὅτι ἡ Εὐβοία, αἱ προσκείμεναι τῇ Πελοποννήσῳ νῆσοι καὶ αἱ Κυκλάδες θέλουσιν ἀποτελέσει μέρος τοῦ κράτους τούτου. Ἀλλὰ πλὴν τῶν ὁρίων τὸ προκείμενον πρωτόκολλον ἐπανελάμβανε μὲν τὴν ἐν ταῖς προηγουμέναις πράξεσιν ἀρχήν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς θέλει διατελεῖ ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Ὑ. Πύλης, ὥριζεν ὅμως ὅτι ἡ μοναρχικὴ καὶ διαδοχικὴ τοῦ νέου κράτους

κυβέρνησις θέλει ἐπιτραπῇ εἰς ἡγεμόνα χριστιανὸν μὴ ἀνήκοντα εἰς τὰς βασιλικὰς οἰκογενείας τῶν τριῶν δυνάμεων. Ἡ διάταξις αὕτη προπαρασκεύασε τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν, διότι ἦτο δύσκολον, τότε μάλιστα, νὰ παραδεχθῇ τὴν εἰς τοὺς Τούρκους ὑποτέλειαν βασιλόπαις εὐρωπαῖος. Μὴ παραλίπωμεν δὲ νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι ἡ Ρωσία μετὰ πλείστον ζήλου ὑπεστήριξε τὴν ὑπὸ βασιλόπαιδα εὐρωπαῖον ἴδρυσιν τοῦ νέου κράτους, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν εἰς τὸ εἰρημένον πρωτόκολλον συνημμένων δύο ἐκθέσεων τοῦ κόμητος Νεσσελρόδε ἀπὸ 22 Δεκεμβρίου 1828 (3 Ἰανουαρίου 1829) καὶ 14/26 Ἰανουαρίου 1829.

Ἡ Ὑ. Πύλη ἐν τούτοις ἐδυσχέραινεν ἔτι νὰ ἀποδεχθῇ τὰ ἐν Λονδίνῳ ἀποφασισθέντα, ὅτε μετ' οὐ πολὺ ὀλοσχερῶς ὑπὸ τῶν ρωσικῶν ὅπλων καταβληθεῖσα καὶ ἀναγκασθεῖσα νὰ ὑπογράψῃ τῇ 2/14 Σεπτεμβρίου τὴν ἐν Ἀδριανουπόλει εἰρήνην ἀπεφάνητο διὰ τοῦ δεκάτου αὐτῆς ἄρθρου ὅτι ἀποδέχεται πάντα ὅσα αἱ

δυνάμεις ἀπεφάσισαν περὶ Ἑλλάδος. Ὅμοιαν δὲ δήλωσιν εἶχεν ὑπογράψῃ πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν ὀλίγας ἡμέρας πρότερον, 28 Αὐγούστου (9 Σεπτεμβρίου). Ἐντεῦθεν ὠφελοῦμεν αἱ τρεῖς δυνάμεις καὶ ἐξακολουθοῦσαι ἀδιαλείπτως τὰς ὑπὲρ Ἑλλάδος ἐνεργείας αὐτῶν ἀνηγόρευσαν διὰ τοῦ ἀπὸ 22 Ἰανουαρίου (3 Φεβρουαρίου) 1830 πρωτοκόλλου ἡγεμόνα κυρίαρχον τῆς Ἑλλάδος τὸν πρίγκιπα Λεοπόλδον (τὸν μετέπειτα βασιλέα τῶν Βέλγων) καὶ ἀπεφάνησαν ὅτι ἡ Ἑλλὰς θέλει ἀποτελέσει κράτος ἐντελῶς ἀνεξάρτητον ἄλλὰ συγχρόνως προαιρούμεναι νὰ εὐχαριστήσωσι κατὰ τι τὴν Ὑψηλὴν Πύλην ἔνεκα τῆς προθυμίας ἣν ἔδειξε πρὸς τὴν παραδοχὴν τῶν γενομένων περισταίαν οὐκ ὀλίγον τὰ πρὸς βορρᾶν ὄρια τῆς Ἑλλάδος, τὰ ὅποια τότε κατεβιβάσθησαν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀσπροποτάμου ἀφ' ἐνός, εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σπερχεῖο ἀφ' ἑτέρου, ὃ ἐστὶ διὰ τῆς ὁροθεσίας ταύτης ἔμενον εἰς τὴν Τουρκίαν ἢ Ἀκαρνανίαν, ἢ Βόνιτσαν, ὃ Βάλτος, ὃ Βλοχός, τὰ Ἄγραφα, τὰ Κράββαρα, τὸ Καρπενίσιον καὶ ἡ Ὑπάτη. Τὸ πρωτόκολλον ὅμως τοῦτο δὲν ἦτο πεπωμένον νὰ ἐκτελεσθῇ. Ὁ πρίγκις Λεοπόλδος παρητήθη τῇ 9/21 Μαΐου. Τὸ ζήτημα τῆς Ἑλλάδος ἔμεινεν αὐθις μετέωρον καὶ περιεπλάκη τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ, δολοφονηθέντος τοῦ Κυβερνήτου τῇ 27 Σεπτεμβρίου (9 Ὀκτωβρίου) 1831, δεινῇ μετ' οὐ πολὺ ἐπεκράτησεν αὐθις ἐν Ἑλλάδι ἀναρχία τῷ 1832. Οὐδὲν ἦττον αἱ δυνάμεις ἐπιδιώκουσαι ἐπιμόνως τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἔργου αὐτῶν ὑπέγραψαν τῇ 25 Ἀπριλίου (7 Μαΐου) 1832 ἐν Λονδίνῳ σύμβασιν δι' ἧς ἀνεβίβασαν τὴν Ἑλλάδα εἰς τάξιν βασιλείου, καὶ ἀνηγόρευσαν βασιλέα αὐτῆς τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ βασιλέως

Ὁ Ὅθων κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ ὡς βασιλέως τῆς Ἑλλάδος

τῆς Βαυαρίας Ὅθωνα. Ἐπιχειρήσασαι δὲ συγχρόνως διὰ τοῦ Στράτφορδ Κάννιγγ νέας διαπραγματεύσεις πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν περὶ τῶν ἀρχικῶν ὁρίων ἐπέτυχον ἐπέκτασιν αὐτῶν, μείζονα καὶ αὐτῆς τῆς ἐν ἔτει 1829 κανονισθείσης ἐπὶ ἀποζημιώσει 40 ἑκατομμυρίων γροσίων.

Τοιοιυτοτρόπως αἱ τρεῖς κραταιόταται κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου δυνάμεις τῆς Εὐρώπης, ἐκάστη μὲν κατ' ἀρχὰς ἐπὶ ἄλλῳ σκοπῷ ἐνεργοῦσα, ἐπὶ τέλους ὁμως συμπράξασαι, ἀπήρτισαν τὸ ἔργον τῆς ἐλληνικῆς ἀνεξαρτησίας. Ἡ ἐπανάστασις, ἡ ἀρξαμένη ἐπ' ἐλπίσι μεγάλαις, περιέστη εἰς ἀποτελέσματα μικρά. Ἵνα ὁμως ἐπιτύχωμεν καὶ ταῦτα, πρὸ πάντων δὲ ἵνα καταναγκάσωμεν οὕτως εἰπεῖν τὰς δυνάμεις νὰ ὁμοφωνήσωσιν, ἐδέησε νὰ προηγηθῶσιν ἀφοσιώσεις καὶ θυσίαι, τὰς ὁποίας ἡ ἱστορία θέλει ἀποθαυμάζει ἐν ὅσῳ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τιμῶνται τὰ ἱερὰ ὀνόματα τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας.

Τ Ε Λ Ο Σ

Λέων, εἰς τὸ προάστειον «Πρόνοια» τοῦ Ναυπλίου,
εἰς μνήμην τῶν ἐν Ἑλλάδι θανόντων τῷ 1833-34
βαυαρῶν ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν

ΠΑΥΛΟΥ ΚΑΡΟΛΙΔΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΙΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΚΩΝΣΤ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΠΟ

ΤΗΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ ΤΟΥ 1821

ΜΕΧΡΙ

ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ Α΄

(1881)

Χαρτονόμισμα σπανιώτατον, χρώματος ἀνοιχτοῦ κεραμιόχρου, ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Καποδίστρια
(Φυσικὸν μέγεθος· ἐξεδόθησαν ἔτι χαρτονομίσματα τῶν δέκα καὶ εἴκοσι πέντε φοινίκων)

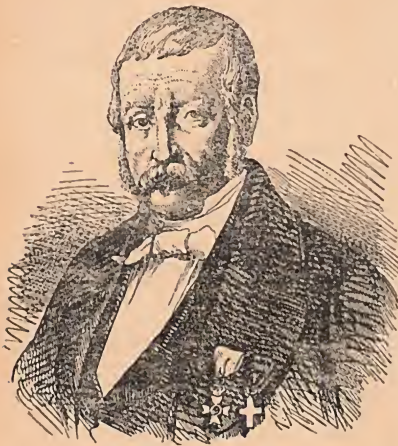
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ ΑΠΟ ΤΗΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΓΩΝΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1881 ⁽¹⁾

Μετά την ἑνδοξον καὶ ἡρωϊκωτάτην πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου ἐφάνη ἐπὶ στιγμὴν ὁ ἀγὼν πνέων τὰ λoισθία. Ἡ Πελοπόννησος σχεδὸν ἅπασα πλὴν τοῦ Ναυπλίου καὶ τῆς Ὑδρας εἶχε περιέλθει ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ Ἰμβραήμ, ἐκτὸς δυσβάτων τινῶν ὀρεινῶν μερῶν ἐν οἷς ἐξηκολούθει ἔτι ὁ μικρὸς πόλεμος, ὁλόκληρος δὲ ἡ Δυτικὴ Ἑλλάς μετὰ τοῦ Μεσολογγίου κατελαμβάνετο ὑπὸ τῶν Τούρκων. Μόνον καταφύγιον τῆς ἐλευθερίας ἔμενον αἱ Ἀθῆναι. Ἀκριβῶς κατὰ τῆς θέσεως ταύτης παρεσκευάζετο ὁ πορθητὴς τοῦ Μεσολογγίου Ρεσὶτ μεθ' ἁπασῶν τῶν τουρκικῶν ἐν Ἑλλάδι στρατιωτικῶν δυνάμεων. Ἀλλ' ἡ ἀπὸ στρατιωτικῆς ἀπόψεως κακίστη κατάστασις καθίστατο ἔτι μᾶλλον ἀπεγνωσμένη ἐκ τῆς ἡθικῆς ἐντυπώσεως ἣν παρήγαγεν ἡ πτώσις τοῦ μεγάλου προπυργίου τῆς ἐλευθερίας ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι. Αὕτη ἡ Συνέλευσις ἡ ἐδρεύουσα ἐν Τροιζίνι κατελήφθη ὑπὸ μεγάλης ἡθικῆς ἀθυμίας ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῆς συμφορᾶς.

Στρατὸς πλέον δὲν ὑπῆρχεν εἰς ἐξακολούθησιν τοῦ ἀγῶνος, στρατὸς ὅπως οὖν καλῶς συντεταγμένος, τοῦ δὲ δημοσίου ταμείου τὸ κεφάλαιον δὲν ὑπερέβαινε τὸ ποσὸν δεκάδων τινῶν χροσίων· καὶ ἐπὶ ἤνεγκε μὲν ἡ τοῦ Μεσολογγίου πτώσις ὥς ἐγνώσθη ἐν τῷ

¹⁾ Ἐπειδὴ ὁ συγγραφεὺς τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους τοὺς μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου χρόνους συντομωτάτα ἀφηγεῖται καὶ ἰδίως τοὺς τῆς κυβερνήσεως Καποδιστριαί, συνεχίζομεν τὴν ἱστορίαν ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου, πληροῦντες μερικὰ κενὰ, ἰδίως ἐν τῷ κεφαλαίῳ ἀπὸ τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου μέχρι τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀρτίσεως τοῦ Ὀθώonos.

πεπολιτισμένῳ κόσμῳ καὶ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα διὰ τῆς ἰσχυροτάτης ἀφυπνίσεως τοῦ φιλελληνισμοῦ καὶ τῆς χριστιανικῆς φιλανθρωπίας· ἐκθαμβος μετ' αἰσθήματος ἀναμύκτου θαυμασμοῦ καὶ συμπαθείας ἐμάνθανεν ὁ κόσμος τὰ κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦτο τῆς ἐσχάτης πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀρροσιώσεως καὶ τῆς πρὸς τὸν θάνατον

Γεώργιος Γεννάδιος

ἀπολύτου αὐταπαρνήσεως τῆς ἡρωϊκῆς πόλεως, κατελαμβάνετο δ' ἅμα ὑπὸ βαθυτάτων αἰσθημάτων συμπαθείας ἀπέναντι τῶν θυμάτων, τῶν γυναικοπαίδων δηλονότι, ὧν πολλὰ μὲν πλήθη ἦγοντο εἰς αἰχμαλωσίαν καὶ ἀνδραποδισμόν, ὀλίγα δὲ διεσπείροντο ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐν στερήσει τῶν πάντων. Ἐπακόλουθον τῶν τοιούτων ἐν τῷ πεπολιτισμένῳ κόσμῳ ἐπικρατούντων αἰσθημάτων ἦν ἡ πανταχοῦ μὲν ἐνίσχυσις τῶν φιλελληνικῶν συλλόγων, ἴδρυσις δὲ καὶ νέων ἀπὸ Στοκχόλμης μέχρι Καλκούτας, μηδ' αὐτῆς τῆς αὐστριακῆς Βιέννης ἐξαιρουμένης (ἀλλ' οἱ ἐνταῦθα ἰδρυνόμενοι σύλλογοι ἐθροισθῆναι καὶ ὀνομάζοντο ἀπλῶς φιλανθρωπικοί). Ἀλλ' αἱ τοιαῦται ἐκδηλώσεις ὑψίστου φιλελληνισμοῦ καὶ φιλανθρωπίας αἱ πορίζουσαι νῦν ἄφθογα κεφάλαια πρὸς συντήρησιν τοῦ

ἀγῶνος βραδέως ἠδύναντο κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον νὰ ἐπιδράσωσιν οἰκονομικῶς ἐπὶ τὰς τύχας τῶν ἀγωνιζομένων, ὅποτε οὔτε τηλέγραφος ὑπῆρχεν οὔτε αἱ τραπεζιτικαὶ καὶ συναλλαγματικαὶ εὐκολίαι πρὸς μεταβίβασιν χρημάτων, ἡ δὲ συγκοινωνία ἐτελεῖτο μόνον δι' ἱστιοφόρων (τῆς ἀτμοπλοίας ἔτι ἐν σπαργάνοις εὐρισκομένης). Ἀλλ' ἐνῷ οὕτω ἐν ἀπογνώσει ἔκειντο τὰ πράγματα ἐν Ἑλλάδι καὶ οἱ πληρεξούσιοι τῆς Τροικῆς ἤκουον ἐπὶ μίαν στιγμὴν τὴν τοῦ Μεσολογγίου πτώσιν ἐν μέσῳ δεινῆς καταπλήξεως καὶ τρόμου παγετώδους, αἴφνης μετὰ τὴν πρώτην τρομερὰν κατάπληξιν ἀνερωπιίσθη ἡ φλόξ τοῦ ἀγῶνος διὰ τῆς μεγάλης φιλοπατρίας ἣν ἔδειξε νῦν ἡ Συνέλευσις, κατασιγάσασα πάντα τὰ κομματικὰ πάθη καὶ ἐν ἱερᾷ συμπνοίᾳ πᾶσαν αὐτῆς τὴν μέριμναν ἐν τῇ σωτηρίᾳ τῆς πατρίδος στρέψασα.

Ἡ πρωτίστη μέριμνα καὶ φροντίς ἦτο νῦν ἡ διάσωσις τῶν τελευταίων σπινθήρων ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι δι' ἐνισχύσεως τοῦ ἐν Ἀττικῇ ἔτι διαρκούντος ἀγῶνος. Ἐν τῇ ἐσχάτῃ καὶ κρισιμωτάτῃ ταύτῃ στιγμῇ καὶ τὸ Ναύπλιον ἐγένετο κέντρον μεγάλης φιλοπατρίδος ἐνεργείας δι' ἐκουσίων συνδρομῶν τῶν ὁπωσοῦν εὐπορούντων καὶ τοῦ ὀβολοῦ τῶν ἀπόρων· διὰ τοῦ παραδείγματος ἰδίως τοῦ διδασκάλου τοῦ γένους Γ. Γενναδίου, ῥίψαντος εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ κράτους τὴν ἐξ ὀλίγων χρυσῶν νομισμάτων περιουσίαν αὐτοῦ, κατωρθώθη νὰ συναχθῇ χρηματικὴ τις ποσότης ἐπαρκοῦσα εἰς τὰς πρώτας ἀνάγκας. Ἐσχεδιάσθη δὲ νῦν στρατεία ἐπὶ τὴν Ἀττικὴν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ὑπὸ τῶν περιστάσεων ἐνδεικνυομένου ὀπλαρχηγοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη, δόντος κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην δῆγμα φιλοπατρίας ἐναμίλλου πρὸς τὴν τοῦ ὁμοθύμως ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως προέδρου τῆς κυβερνήσεως ἐκλεγέντος Ἀνδρέου Ζαΐμη.

Τὰ περὶ τῆς στρατείας ταύτης τοῦ Καραϊσκάκη καὶ τὰ περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ριχάρδου Τζῶρτζι καὶ τοῦ λόρδου Κόχραν καὶ τῶν ἀτυχῶν ἀποτελεσμάτων τῆς στρατείας ὥς καὶ τὰ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Καραϊσκάκη ἐξετέθησαν ἤδη ὑπὸ τοῦ Κ. Παπαρηγοπούλου· ἐκεῖνο ὅπερ ὑπολείπεται νὰ ἐκθέσωμεν ἐνταῦθα εἶναι τὰ τῆς ὑπὸ τῆς Συνε-

λεύσεως ἐκλογῆς τοῦ Καποδιστρίου ὡς κυβερνήτου καὶ περὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ ἀνδρὸς τούτου.

Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Καποδιστρίου ὡς κυβερνήτου ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς ἀπὸ τῆς τελευταίας περιόδου ἐπικρατησάσης ἐν τῇ κοινῇ γνώμῃ τοῦ ἀγωνιζομένου ἔθνους πεποιθήσεως ὅτι τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος καὶ τοῦ ἀγῶνος ἀπῆτει ἵνα τὸ πολίτευμα μεταρρυθμισθῇ ἐπὶ τὸ μοναρχικώτερον καὶ ἀντὶ πολυμελοῦς κυβερνήσεως ἀναλάβῃ τὴν τῶν πραγμάτων διεύθυνσιν εἰς μόνος κυβερνήτης.

Ἡ συνέλευσις ὑπέκρινε εἰς τὴν γενικὴν ταύτην ἀξίωσιν τῆς κοινῆς γνώμης ἀπεφάσισε νὰ ἐκλέξῃ κυβερνήτην, καὶ ἐν τῇ ἐκλογῇ ταύτῃ ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη ὅτι ὁ ἐκλεγησόμενος ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐκ τῶν Ἑλλήνων τῶν ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος βιούντων, καὶ σημαντικὴν θέσιν ἐν Εὐρώπῃ κατέχων. Μεταξὺ τῶν τοιαύτην σημαντικὴν θέσιν κατεχόντων προεχρίθη ὁ Ἰωάννης Καποδιστρίας, ἐπιφανέστατος πάντων ὄν, διατελέσας πρὸ πολλοῦ ἐν ῥωσικῇ ὑπηρεσίᾳ ἐν ἐπιφανεστάτῃ πολιτικῇ θέσει (σύμβουλος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλε-

Ι. Γ. Ἐυνάρδος

ξάνδρου Α'), μέγα παραστήσας πρόσωπον ἐν ταῖς μεγάλαις ἰδίως ἀπὸ 1814 καὶ ἐντεῦθεν γενομέναις πολιτικαῖς συνεδρίαις καὶ τελεσφόρως ἐργασθεὶς ἐν τῇ συνομολογήσει σπουδαιοτάτων συνθηκῶν μεταξὺ τῶν μεγάλων Δυνάμεων. Καταλιπὼν δὲ τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν ἔνεκα τῆς διαφωνίας εἰς ἣν περιῆλθε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον ἀπὸ τοῦ 1822 λόγῳ τῆς φιλανστριακῆς τάσεως αὐτοῦ, ἔκτοτε ἰδιώτευσεν ἐν Γενεύῃ διατηρῶν τυπικῶς μόνον τὸ ἐπίσημον ἀξίωμα αὐτοῦ¹⁾. Ἐν Γενεύῃ διατρίβων ὑπηρετεῖ πολυειδῶς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα συνάπτων σχέσεις μετὰ πολλῶν ἐπιφανῶν εὐρωπαϊῶν φιλελλήνων καὶ ἰδίως τοῦ ἐν Γενεύῃ τραπεζίτου Ἐυνάρδου καὶ τῶν διασήμων γερμα-

¹⁾ Ὁ Ἰωάννης Καποδιστρίας κατήγετο ἐξ ἐπιφανοῦς κερκυραϊκῆς οἰκογενείας μετοικησάσης εἰς Κέρκυραν κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα ἀπὸ τῆς ἐν Ἰστροῖ πόλεως Capo d'Istria.

Γεννηθεὶς καὶ ἀνατρεφθεὶς ἐν Κερκύρᾳ, παιδευθεὶς δὲ μετὰ τὴν Κέρκυραν ἐν ἰταλικῶις πανεπιστημίῳις, ἐν οἷς ἐσπούδασε καὶ τὴν ἱατρικὴν, καὶ τυχὼν οὕτω πολυμερεστάτης παιδεύσεως μετὰ τὴν εἰς τὴν πατρίδα ἐπάνοδον ὑπηρετήσεν ἐπὶ τινα χρόνον εἰς τὴν διοίκησιν τῆς αὐτονομηθείσης ἡδὴ (1801) Ἑπτανήσου. Τῆς Ἑπτανήσου ἡ αὐτονομία ἦτο ὡς γνωστὸν ἀποτέλεσμα τῆς ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου τῷ 1797 καταλύσεως τῆς ἐνετικῆς δημοκρατίας καὶ τῆς κατ' ἀκολουθίαν τῆς καταλύσεως ταύτης ὑπὸ τῶν Γάλλων καταλήψεως τῆς τε Κερκύρας καὶ τῶν ἄλλων Ἰονίων νήσων. Τὸ γεγονός τοῦτο προὐκάλεσε συμμαχίαν καὶ σύστασιν μεταξὺ Ἀγγλίας, Ρωσσίας καὶ Τουρκίας, διατελούσης ἐν πολέμῳ κατὰ τῆς Γαλλίας ἔνεκα τῆς τοῦ Βοναπάρτου ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον στρατείας.

Διὰ τῆς συστάσεως ταύτης κατελύθη ἡ ἐπὶ τὴν Ἑπτανήσον γαλλικὴ κυριαρχία καὶ ἡ Ἑπτανήσος ἅπασα ἐγένετο πολιτεία αὐτόνομος ὑπὸ τὴν ὀνομαστικὴν κυριαρχίαν τῆς Τουρκίας καὶ τὴν προστασίαν τῶν τριῶν Δυνάμεων. Ἡ προστασία δὲ ἡσθεῖτο κυρίως ὑπὸ τῆς Ρωσσίας ὡς δυνάμειος ὁμο-

νών πολιτικῶν ἀνδρῶν Χάνς Γκάιερ (Hans Gaier, περιφήμου Γερμανοῦ ἐν τῇ ἐλβετικῇ πολιτικῇ διατελέσαντος, τότε δὲ περιηγουμένου τὴν Ἑλβετίαν καὶ Γερμανίαν) καὶ τοῦ ἔτι περιφημοτέρου Καρόλου Στάιν (πρώην πρωθυπουργοῦ τῆς Πρωσσίας, διατελέσαντος καὶ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ πασῶν τῶν συμμάχων δυνάμεων κατὰ τὰ ἔτη 1813-1815, ἰδρυτοῦ τοῦ ἐν Πρωσίᾳ στρατιωτικοῦ συστήματος τῆς πολιτοφυλακῆς, νῦν ἐφησυχάζοντος ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ Νασαυία καὶ ἐντεῦθεν μεταβαίνοντος συχνὰ εἰς τὴν Γενεύην), ἀμφοτέρων ἀνδρῶν λίαν φιλελλήνων καὶ φιλελευθέρων. Ἐν Γενεῇ ἡ κατοικία τοῦ Καποδιστρίου κατέστη τόπος συνεντεύξεως πολλῶν ἀνδρῶν Εὐρωπαίων καὶ Ἑλλήνων, διετέλει δ' ὁ ἀνὴρ καὶ ἐν συχνῇ ἐπικοινωνίᾳ πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ ἀγῶνος, ἰδίως πρὸς τὸν Θ. Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Γ. Καραϊσκάκη, οἵτινες ἦσαν καὶ οἱ πρῶτοι τὸ σχέδιον τῆς ὑποσηφιοφύτου συλλαβόντες καὶ ἐνεργήσαντες. Διατρίβοντος τοῦ Καποδιστρίου ἐν Γενεῇ ἐπῆλθεν ὁ περὶ τὰ τέλη τοῦ 1825 ἐπισυμβὰς θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου Α'. Τότε δὲ ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Πετροῦπολιν ἵνα προσφέρῃ τὰ σεβάσματα αὐτοῦ εἰς τὸν τάφον τοῦ μεγάλου αὐτοῦ εὐεργέτου, ὡς ἔλεγε, καὶ τὰ σὺλμπτηρία εἰς τὰς χήρας αὐτοκρατείας μητέρα καὶ σύζυγον τοῦ ἀποθανόντος. Ἀλλὰ πρὸ τούτου ἐνόμισεν ὅτι ἔδει νὰ καθορίσῃ τὴν θέσιν αὐτοῦ ἐν τῷ πολιτικῷ αὐτοῦ βίῳ ἀπέναντι τοῦ νέου καὶ νεαροῦ αὐτοκράτορος Νικολάου Α', πρὸς ὃν, ὅπως πρὸς πάντας τοὺς ἡγεμόνας καὶ κυβερνήτας τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν, εἶχεν ὁ ἀνὴρ πολυειδῶς διαβληθῇ ὑπὸ τῆς Μεττερνιχείου πολιτικῆς. Τότε δὲ ἔγραψε τὴν μικρὰν αὐτοῦ πραγματείαν «Τὸ πολιτικόν μου στάδιον (Ma carrière politique)», ἐν εἵδει ἀπολογίας αἵμα καὶ αὐτοβιογραφίας, χρησιμευούσης ἔτι νῦν ὡς σπουδαίας πηγῆς τῆς ἱστορίας τῶν χρόνων αὐτοῦ. Ἀφοῦ δὲ ἔλαβε τὴν ἄδειαν τῶν ἐν Πετροπόλει διὰ τὴν αὐτόσε μετάβασιν, ἐν Βερολίῳ γενόμενος ἔμαθε τὰ κατὰ τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ ὡς κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος. Ἐν Πετροπόλει ὁ Καποδίστριας ἔτυχεν εὐμενестάτης ὑποδοχῆς παρὰ πάσης τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας. Τυχὼν δὲ ἀκροάσεως ἰδιαιτέρας παρὰ τῷ Τσάρῳ ἐν Τσάρκοε

δόξου, τῆς Ἀγγλίας μὴ ἐναντιουμένης εἰς τοῦτο. Ἀπὸ τοῦ χρόνου δὲ τῆς ρωσικῆς ταύτης προστασίας πολλοὶ Ἑπταῆσιοι ἐλάμβανον ὑπηρεσίας ἰδίως διπλωματικὰς ἐν τῷ ρωσικῷ κράτει, ἐκ τούτων δ' ἐγένετο καὶ ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, εἰσελθὼν εἰς τὴν ρωσικὴν ὑπηρεσίαν ἀπὸ τοῦ 1804 διαμένων ὅμως ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ ὑπὸ τὸν τιμητικὸν ἀπλῶς τίτλον τοῦ ἐπὶ τῶν Ἑξωτερικῶν συμβούλου (Conseiller de C. llège): ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1807, ὅτε διὰ τῆς ἐν Τιλσιτῷ συνθήκης ὁ τσάρος Ἀλέξανδρος Α' παρήγγεστο ὑπὲρ τοῦ Ναπολέοντος τὰ ἐπὶ τὴν προστασίαν τῆς Ἑπτανήσου δικαιώματα αὐτοῦ, ὁ Καποδίστριας ἀπορρίψας τὴν ὑπὸ τῶν ἐκ νέου καταλαβόντων τὰς Ἰονίους νήσους Γάλλων γενομένην αὐτῷ πρότασιν νὰ λάβῃ σπουδαίαν θέσιν ἐν τῇ διοικήσει τῶν νήσων μετέβη εἰς Πετροῦπολιν τῷ 1809 καὶ ἔκτοτε μετὰ μικρὰς τινας ὑπηρεσίας αὐλικὰς διωρίσθη εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἑξωτερικῶν μετ' ὀλιγοχρόνιον ὑπηρεσίαν ἐν τῇ ἐν Βιέννῃ πρεσβείᾳ διωρίσθη σύμβουλος πολιτικὸς καὶ διπλωματικὸς ἐν τῷ ρωσικῷ στρατῷ τῷ πολεμοῦντι παρὰ τὸν Λανούβιον κατὰ τῶν Τούρκων. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ θέσει διατελὼν ἔλαβε σπουδαιότατον μέρος εἰς τὴν κατὰ τὸ 1812 συνομολογηθεῖσαν μετὰ τῇ Ἀγγλίᾳ καὶ Τουρκίᾳ συνθήκῃ τοῦ Βουκουρεστίου, συνεργάτην ἔχων καὶ τὸν νεαρὸν διπλωματικὸν ὑπάλληλον Στρατηγόδον Κάνινγκ, ὕστερον κηρύσσμενον ὄνομα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος καὶ τῆς Ἀνατολῆς ἐν γένει. Ἐκτοτε προαχθεὶς ἀπὸ ἀξίωμα εἰς ἀξίωμα ἕνεκα τῆς ἰδιαιτέρας εὐνοίας τοῦ Τσάρου, ἐκτιμῶντος λίαν τὴν ικανότητα καὶ ἐπιτηδειότητα αὐτοῦ, διοργανώσας δὲ αὐτὸς τὰ κατὰ τὴν νέαν Ἑλβετικὴν Συμπολιτείαν κατ' ἐντολὴν τῶν συμμάχων καὶ τοῦ Τσάρου, μετέσχε σπουδαιότατα τοῦ ἐν Βιέννῃ συνελθόντος τῷ 1815 συνεδρίου, συνέπραξε δὲ καὶ εἰς τὴν δευτέραν συνθήκην τοῦ 1815 ἰδίως εἰς τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας τεθεῖσαν Ἑπτανήσον.

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1821 εὗρε τὸν Καποδίστριαν ἐν τῇ ρωσικῇ ὑπηρεσίᾳ ὑπουργὸν ἢ σύμβουλον ἐπὶ τῶν ἑξωτερικῶν, ἀπεχώρησε δὲ τῆς θέσεως τὸ ἐπόμενον ἔτος 1822, διαφωνήσας πρὸς τὸν Τσάρον ἐν τῇ πρὸς τὸν ἐλληνικὸν ἀγῶνα πολιτικῇ.

Σέλο παρηγνέθη ὑπὸ τούτου νὰ ἐνεργήσῃ ὑπὲρ τῆς ἀνεπιφυλάκτου ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος ἀποδοχῆς τῶν διατάξεων τῆς ἐν Λονδίῳ συνομολογηθείσης ὑπὸ τῶν τριῶν Δυνάμεων συνθήκης τῆς 6 Ἰουλίου (24 Ἰουνίου) 1827⁽¹⁾.

Ἀπὸ Πετρούπολεως ὁ Καποδίστριας μετέβη εἰς Λονδίνον, ἔνθα ἔμαθε τὸν κατ' ἀτυχεστάτην σύμπτωσιν τὴν προτεραίαν τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ θάνατον τοῦ Γεωργίου Κάννιγγ. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἔνθα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κάννιγγ, ὅστις καίπερ ἀνήκων εἰς τὴν μερίδα τῶν Ὅψεων ἀπὸ φιλελληνισμὸν ὅπωςδὴποτε εἰργάζετο ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἤρξατο νὰ ἐπικρατῇ ἡ πατροπαράδοτος τῶν Ὅψεων φιλοτουρκικὴ πολιτικὴ ὁ Καποδίστριας ἔτυχε ψυχροτάτης ὑποδοχῆς παρὰ τοῖς πολιτικοῖς κύκλοις καὶ κυρίως τοῦ βασιλέως Γεωργίου Δ'. Πᾶσαι αἱ προσπάθειαι τοῦ ἀνδρὸς ἵνα ἐπιτύχῃ δάνειον ἢ οἰανδήποτε χρηματικὴν ἀρωγὴν ἐν Λονδίῳ ἀπέτυγον. Ἐν Παρισίοις θερμότερας ἔτυχεν ὑποδοχῆς ἕνεκα τῆς διατηρουμένης ἐτι ἀκμῆς τοῦ φιλελληνισμοῦ ἐν Γαλλίᾳ. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἐνταῦθα ἐνέργειαι περὶ εὐρέσεως χρηματικῶν πόρων δὲν ἐτελεσφόρησαν. Ἐκ Παρισίων μεταβὰς δι' Ἑλβετίας εἰς Ἀγκῶνα τοῦ παπικοῦ κράτους ἀνέμενε τὸ ἀγγλικὸν πολεμικὸν πλοῖον ὅπερ ἡ ἀγγλικὴ κυβερνήσις παρὰ πᾶσαν τὴν πρὸς τὸν ἄνδρα δυσμένειαν, ἐπιτηδεύουσα νῦν ἰδιαιτέραν προστασίαν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, ἔμελλε νὰ θέσῃ ὑπὸ τὴν διάθεσιν αὐτοῦ. Ἐπιβὰς δὲ ἐπὶ τοῦ λίαν βραδέως πλεύσαντος πλοίου διηιθύνθη πρὸς τὴν Μελίτην καὶ ἐκεῖθεν, ἀροῦ εἰς τὴν συνοδεῖαν προσετέθη ἐν γαλλικόν, εἶτα καὶ ἐν ρωσικόν πλοῖον, ἀφίκετο ἐν ἀρχῇ τοῦ 1828 εἰς τὴν Αἴγιναν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ Ναύπλιον ἐν μέσῳ ἀρρήτου ἀγαλλιᾶσεως καὶ ἐνθουσιασμοῦ τοῦ λαοῦ.

Ἐν τῇ ἐσωτερικῇ πολιτικῇ αὐτοῦ τῇ ἀφορώσῃ εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους, εἰς ὃ ἐκλήθη κυβερνήτης, ὁ Καποδίστριας προέβη εἰς πολιτειακοὺς νεωτερισμοὺς κατ' οὐσίαν οὐχὶ πολὺ ἐπιβλαβεῖς εἰς τὰ κοινὰ συμφέροντα ἀλλὰ κατὰ τύπον καὶ θεωρίαν λίαν ἀνωμάλους. Ὁ ἀνὴρ, ὡς ἐρρήθη, ἐξελέγη κυβερνήτης ὑπὸ τῆς ἐν Τροιζίνι ἐθνικῆς συνελεύσεως. Ἡ συνέλευσις δὲ αὐτὴ πλὴν τῆς ἐκλογῆς τοῦ Καποδιστρίου καὶ τῆς προηγηθείσης τῆς ἐκλογῆς ταύτης ἐπὶ τὸ μοναρχικώτερον ρυθμίσεως τῆς πολιτείας διωργάνωσε τὸ κράτος κατ' οὐσίαν συμφώνως πρὸς τὰς νῦν κοινοβουλευτικὰς ἀρχάς. Διότι πρὸς τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ κυβερνήτου ἡ προέδρου τῆς πολιτείας συνέστησε καὶ δύο ἀρχὰς ἀντιπροσωπευτικὰς τοῦ κυριαρχοῦ λαοῦ (ἡ συνέλευσις αὕτη ἐκίρυσσε τὸ δόγμα τῆς τοῦ λαοῦ κυριαρχίας, ἀνεκίρυσσε δὲ καὶ τὸ δόγμα ὅτι πᾶσαι αἱ ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι ἀπορρέουσιν ἀπὸ τῆς κυριαρχίας τοῦ λαοῦ), τὴν τῆς ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκλεγομένης βουλῆς τῶν ἀντιπροσώπων καὶ τὴν τῆς γερουσίας, ἀλλ' ὁ Κυβερνήτης ἅμα ἀφικόμενος εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπεχρέωσε τὰς δύο εἰρημέναις ἀντιπροσωπευτικὰς ἀρχὰς νὰ καταλύσωσιν αὐταὶ ἑαυτάς. Ἰδρυσσε δὲ

(1) Εὐρωπαῖοι τινες ἱστοριογράφοι καὶ ἰδίως ὁ Μέντελσον Βαρθόλδης ἐν τῇ παραinéσει ταύτῃ τοῦ Τσάρου ἠξίωσαν νὰ δίδωσι τὸ ἀπόρητον σχέδιον τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς νὰ μὴ κατασταθῇ ἡ Ἑλλὰς κράτος ἐντελὲς ἐλεύθερον καὶ ἀνεξάρτητον, ἀλλὰ ὑποτελὲς πάντοτε τῇ Τουρκίᾳ, ἵνα οὕτω ὑπόκειται εἰς ρωσικὴν πολιτικὴν ροπὴν ὅπως αἱ ἡγεμονίαι, ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἀξίωσις εἶναι ὅλως παράλογος. Ἡ πρὸς τὴν Τουρκίαν ὑποτελεία ἦν τῶν διατάξεων τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου, ἥτις ἦν τώρα ἡ μόνη ἄγχωρα σωτηρία τῇ Ἑλλάδι. Ἡ δὲ Ἑλλὰς μὴ ἀποδεχομένη τὴν συνθήκην εἰργάζετο αὐτὴ τὸν ὀλεθρον αὐτῆς, ἐφοβεῖτο δὲ ὁ Τσάρος μὴ ἡ διμαγωγία ἐν Ἑλλάδι προκαλέσῃ διαμαρτυρίαν ἐναντίον τῆς συνθήκης καὶ θέσῃ εἰς κίνδυνον τὸ ἔργον τῶν Δυνάμεων, ὡς ἐγένετο τοῦτο εἰς τὸ 1824-25, ὅτε ἡ εἰρηγῆσι τοῦ Α. Μαυροχορδάτου παρακαίρως γενομένη διαμαρτυρία τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἐναντίον τοῦ ρωσικοῦ ὑπομνήματος τοῦ ἔτους ἐξείνου ἐματαίωσε τὴν εὐρωπαϊκὴν ἐπέμβασιν καὶ παρέτεινεν ἀσκόπως τὸν ἀγῶνα ἐπὶ ἑτὶ ὀλόκληρον, ἐπὶνεγκε δὲ τὸν ὀλιζὸν ὀλεθρον τῆς χώρας.

νέον συμβούλιον ἐξ 27 μελῶν, καλούμενον *Πανελλήμιον*, διηρημένον εἰς τρία διάφορα τμήματα ὑπὸ προέδρους καλούμενους *προβούλους*. Τὸ νέον τοῦτο συμβούλιον οὐδεμίαν εἶχεν ιδιότητα ἀντιπροσωπευτικὴν κατ' οὐσίαν οὔτε ἐξουσίαν νομοθετικὴν ἢ ἐκτελεστικὴν, ἀλλ' ἦν ἀπλῶς συμβουλευτικὸν συμβούλιον, εἰς ὃ παρεπέμποντο εἰς διάσκεψιν τυπικὴν τὰ διατάγματα τοῦ προέδρου καὶ ἐπανήρχοντο μετὰ τυπικὴν ἀπλῶς ἐξέτασιν καὶ συναίνεσιν εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ κυβερνήτου, ὑφ' οὗ ἐπικυρούμενα διὰ διατάγματος ἐλάμβανον ἰσχὺν νόμου. Ἵνα δὲ συγκεντρώσῃ ἔτι μᾶλλον πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν εἰς χεῖρας αὐτοῦ, κατήργησε καὶ τὸ ἐξ ἀρχῆς περίπου τῆς ἐπαναστάσεως ἀπὸ τῆς πρώτης συνελεύσεως τῆς Ἐπιδιόρου ὑφιστάμενον συμβούλιον τὸ καλούμενον ὑπουργικὸν (τοῦ *ὑπουργικοῦ*), οὐχὶ ἀνάλογον πρὸς τὸ νῦν ὑπουργικὸν συμβούλιον, ἀλλ' ἀπλῶς συμβούλιον ὑπηρεσιακὸν διοικητικόν. Ἀντὶ δὲ τούτου συνέστησε τὴν λεγομένην *γραμματεῖαν τοῦ κράτους*, ὑπὸ ἀνώτατον ἀρχηγὸν ἀρχιγραμματέα καλούμενον, καὶ ἧς ἔργον ἦν ἡ διεύθυνσις τοῦ κυβερνητικοῦ γραφείου⁽¹⁾.

Οἱ νεωτερισμοὶ οὗτοι ἐσκόπουν προδήλως τὴν συγκέντρωσιν ἀπάσης τῆς ἐξουσίας εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Κυβερνήτου. Ἀλλὰ πρὸς τί ἀπέβλεπεν ἡ συγκέντρωσις αὕτη, πολλὰ ἐδόθησαν ἐξηγήσεις ὑπὸ τε τῶν ἡμετέρων καὶ τῶν ξένων· καὶ ἄλλοι ἀπέδωκαν τὰ γενόμενα εἰς τὰς αὐταρχικὰς διαθέσεις τοῦ ἀνδρός, ἄλλοι δὲ πρὸς τὴν εἰς τὸν Τσάρον διήθεν δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν ὅτι δὲν ἔμελλε νὰ δεχθῇ τὸ ἀξίωμα τοῦ κυβερνήτου ἐὰν μὴ οἱ Ἕλληνες ἐδέχοντο ἀνεπιφυλάκτως τὰς ἀποφάσεις τῆς Λονδινίας συνθήκης τοῦ Ἰουλίου· ἀλλ' ἡ δευτέρα αὕτη ἐξηγήσις εἶναι ὅλως παράλογος, διότι πρὸ τῆς ἀφίξεως ἔτι τοῦ Κυβερνήτου ἡ συνέλευσις εἶχεν ἀνεπιφυλάκτως προσχωρήσει εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν Δυνάμεων, δεξαμένη καὶ τὴν ὑπὸ τούτων προτεινομένην ἀναχωρὴν ἣν ἡ Πύλη δὲν ἐδέξατο. Ἀλλως, ὥς καὶ ἀνωτέρω ἦδη ἐρρήθη, ἀδύνατον καὶ παράλογον ἦτο ἡ ὑφ' οἷα σὴν ποτε ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἀπόκρουσις τῆς Λονδινίας ἀποφάσεως ἐξ ἧς ἐξηρτάτο ἡ σωτηρία τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἀπλουστερά ἐξηγήσις τῆς ἐσωτερικῆς ταύτης πολιτείας τοῦ Κυβερνήτου εἶναι ἡ ἐξ ἧς ὁ ἀνὴρ ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔχων συνείδησιν τῆς τε σπουδαιότητος καὶ τοῦ ἠθικοῦ με-

(1) Πρὸ τῶν ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου ἐπιτελεσθέντων ἐν τῇ πολιτικῇ συστήματι νεωτερισμῶν τὸ ἰσχύον ἀπὸ τοῦ 1827 σύνταγμα τοῦ κράτους ἦν τὸ ὑπὸ τῆς ἐν Τροιζίνι Ἑθνικῆς Συνελεύσεως ψηφισθέν.

Τοῦ συντάγματος συγκεκριμένου ἐξ 150 ἄρθρων, αἱ κυριώταται θεμελιώδεις διατάξεις ἦσαν: 1) Ἡ Ἀνατολικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι ἡ ἐπικρατοῦσα ἐν τῷ κράτει Ἐκκλησία, ἐπιτρεπομένης ἐλευθερίας θρησκευτικῆς καὶ εἰς τὰς λοιπὰς γνωστὰς θρησκείας. 2) Τὸ ἀδιαίρετον Ἑλληνικὸν κράτος στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς *κυριαρχίας* τοῦ λαοῦ. 3) Πάντες οἱ Ἕλληνες πολῖται τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους εἰσὶν ἴσοι πρὸς ἀλλήλους ἐν τοῖς δικαιώμασι καὶ ἐν τοῖς καθήκουσιν, δὲν ὑπάρχει δὲ οὔτ' εὐγένεια, οὔτε τίτλοι εὐγενείας ἐπιτρέπονται, ἐξαιρουμένου μόνου τοῦ Κυβερνήτου ἔχοντος πρὸς νόμον «Ἐξοχώτατος» καὶ «Ἐξοχότητος (Excellence)». 4) Ὁ τύπος εἶναι ἐλεύθερος. 5) Ἡ κυριαρχία τοῦ λαοῦ ἀσχεῖται διὰ τριῶν ἀπ' ἀλλήλων διακεχωρισμένων ἐξουσιῶν, νομοθετικῆς, νομοτελεστικῆς, ἧς ἀρχηγὸς εἶναι ὁ κυβερνήτης, καὶ δικαστικῆς.

Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία διεξάγεται ὑπὸ Βουλῆς ἀντιπροσώπων, κατὰ τρία ἔτη ἐκλεγομένης κατ' ἐπαρχίαν, κατὰ τὸ *τρίτον* κατ' ἔτος ἀνανεουμένης.

Αἱ τῆς Βουλῆς (ἢ Βουλευτικοῦ) ἀποφάσεις πρέπει ἐντὸς 15 ἡμερῶν νὰ γίνωνται δεκταὶ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἢ ν' ἀπορρίπτονται, ἀλλ' ὁ κυβερνήτης δις μόνον δύναται τὴν αὐτὴν πρότασιν τῆς Βουλῆς ν' ἀπορρίψῃ, κατὰ τὴν τρίτην ψήφισιν ὑποχρεωτικῆς οὔσης τῆς παραδοχῆς αὐτῆς. Πᾶσα πρότασις τοῦ κυβερνήτου πρὸς τὴν Βουλὴν τρίς ὑπὸ ταύτης ἀπορριπτομένη ἐγκαταλείπεται ὁριστικῶς. Ἡ Βουλὴ ψηφίζει τὸν προϋπολογισμόν, ἐλέγχει τὰς προσόδους καὶ τὰς δαπάνας τοῦ κράτους. Ὡστε τὸ ἀντιπροσωπευτικὸν σύστημα τοῦ Συντάγματος τούτου συνέχευτο ἐκ μιᾶς μόνης Βουλῆς, ὅπως τὸ τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864, οὐχὶ δὲ ἐκ δύο ὅπως τὸ τοῦ 1844.

γαλείου τοῦ ἔργου εἰς ὃ ἀπέβλεπε, τοῦ ἔργου δηλονότι τῆς ἐκ τῆς ἀναρχίας ἀπαλλαγῆς καὶ εἰς εὐρυθμον πολιτικὸν βίον εἰσόδου τοῦ λαοῦ, ἐν ταυτῷ δὲ καὶ τῆς μεγάλης εὐθύνης ἣν ἐλάμβανεν ἀπέναντι τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ καὶ ἀπέναντι τοῦ ἔξω κόσμου, ἐὰν μὴ ἐξετέλει πᾶν ὅ,τι συνέτεινεν εἰς τὸν μέγαν σκοπόν. Ἐντεῦθεν τὴν ἀπόλυτον σχεδὸν δικτατωρικὴν ἐξουσίαν ἐθεώρει ἀπαραίτητον πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου. Πάντως, κατὰ τὸν νῦν ἡμέτερον τρόπον τοῦ λογίζεσθαι καὶ κρίνειν περὶ τῶν πολιτειακῶν πραγμάτων, ἡ προᾶξις τοῦ κυβερνήτου ἤθελε κριθῆ ἔκνομος, στηριζομένη ἐπὶ μιᾷ ἐκβιάσεως ἠθικῆς ἣν ἐτέλεσε πρὸς τὰ συμβούλια, ὧν ἡ ὑπαρξίς ἀπέρρεεν ἐκ τῆς αὐτῆς νομίμου ὑπερτάτης ἀρχῆς, τῆς τὴν ἔθνικὴν κυριαρχίαν ἐκπροσωποῦσης Συνελεύσεως, ἐξ ἧς ἀπέρρευσσε καὶ ἡ ἰδία αὐτοῦ ἐξουσία. Εἰ καὶ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους αἱ περὶ πολιτειακῆς γονιμότητος θεωρίαι εἶχον ἀρκούντως προαχθῆ, ἐντούτοις εἰς τοὺς ὑπεράγαν συντηρητικούς κύκλους πᾶσαι αἱ θεωρίαι αὗται κατεδικάζοντο ἠθικῶς. Ὁ δὲ Καποδίστριας, τὸν μέχρι τοῦδε πολιτειακὸν αὐτοῦ βίον διαγαγὼν ἐν τοιούτοις πολιτικοῖς κύκλοις, δὲν ἔδιδε σημασίαν εἰς τὴν κατὰ τύπους γονιμότητα («ἡ σωτηρία τοῦ κράτους εἶναι ὑπέρτατος νόμος», *salus patriae lex suprema*), δὲν ἀπέβλεπε δὲ εἰς ἀποφάσεις συνελεύσεων ἐχούσας κῦρος ὑπεράτου νόμου, ἀλλ' εἰς τὰ πράγματα. Ὁ πολὺς λαὸς ἐδέξατο αὐτὸν ὡς σωτήρα· ἐθεώρει λοιπὸν δίκαιον καὶ πρέπον νὰ ἐργασθῇ πρὸς τὴν σωτηρίαν ταύτην μετὰ πάσης τῆς ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς δυνάμεως αὐτοῦ, χωρὶς ν' ἀποβλέπῃ εἰς τοὺς τύπους, ὅπως δὲν ἀπέβλεπεν εἰς αὐτοὺς ὁ πολὺς λαὸς ὁ πατέρα αὐτὸν ἀποκαλῶν (*Μπαρμπαγιάν*) καὶ βλέπων θαύματα ἐν τῇ καταπολεμήσει τοῦ κακοῦ καὶ ἐν τῇ προαγωγῇ τοῦ ἀγαθοῦ, θαύματα τελεσθέντα ἐν εἴκοσιν ἡμέραις, ὡς λέγει ὁ Ν. Δραγούμης. Ἐν τῷ ἐλαχίστῳ τούτῳ χρονικῷ διαστήματι ἡ ἀναρχία ἐξέλιπε πανταχοῦ, ἡ δημοσία ἀσφάλεια ἡμπεδώθη, τὸ δημόσιον ταμεῖον ἠρξάτο ἐπαρκοῦν ἐν ταῖς δημοσίαις ὑπηρεσίαις, τὸ δὲ σπουδαιότατον, ἡ δεινῶς λυμαιομένη τὰς ἐλληνικὰς θαλάσσας καὶ καταισχύνουσα τὴν Ἑλλάδα ἀπέναντι τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου πειρατεία ἐπλήγῃ διὰ τῶν κατὰ ταύτης ληφθέντων ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου τελεσφόρων μέτρων, συμπράττοντος τελεσφόρως καὶ τοῦ ναυάρχου Α. Μιαούλη. Ἀλλὰ πλὴν τούτων καὶ θετικῶς εἰργάσθη πρὸς σημαντικὴν βελτίωσιν τῆς καταστάσεως διὰ τῆς προστασίας, ἣν ἐπεδαψίλευσεν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ εἰς πάσας τῶν κατωτέρων τάξεων τοῦ λαοῦ τὰς ἐργασίας. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὡς λέγει ὁ Θεόφιλος, ὅτι ἡ ἐντὸς μικροῦ ἐπελθοῦσα μεγάλη βελτίωσις ἦτο ἀποτέλεσμα οὐχὶ τῆς ἀμέσου ἐνεργείας τοῦ Κυβερνήτου ἀλλὰ τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ τοῦ λαοῦ ὅστις μετὰ μακρὰν περίοδον πολέμων καὶ καταστροφῶν, κεκμηκὼς ἀπὸ τῶν ἔργων τῶν ὅπλων, ἐδίψα ἡσυχίαν καὶ ἀσφάλειαν, ἵνα ἐπιδοθῇ ἀκωλύτως εἰς τὰ ἔργα τῆς εἰρήνης καὶ εὐημερίας· ἀλλ' ἐπίσης ἀληθὲς εἶναι ὅτι τὴν πεποίθησιν ταύτην εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ λαοῦ ἐνέπνευσεν αὐτὴ ἡ ἐμράνισις καὶ δραστηριότης τοῦ Κυβερνήτου. Ὁ Καποδίστριας ἦτο τῇ ἀληθείᾳ ὑπόδειγμα ἄνδρὸς μετ' αὐταπαρνήσεως ἐργαζομένου ὑπὲρ τῶν κοινῶν. Ἡ μόνη κατοικία αὐτοῦ ἀπὸ πρωῒας μέχρι βαθείας νυκτὸς ἦτο τὸ κυβερνητικὸν γραφεῖον, ἔνθα ἔγραφεν ἢ ὑπηγόρευε διηνεκῶς εἰς τοὺς γραμματεῖς αὐτοῦ τὰ τῆς διοικήσεως ἔγγραφα καὶ ἐμελέτα διαρκῶς τὰ ζητήματα τὰ διοικητικὰ ἐκάστης ἡμέρας, δίδων καὶ ἀκροάσεις εἰς πάντας ἄνευ διακρίσεως κοινωνικῆς θέσεως, ἐπισήμους καὶ ἀνεπισήμους, πλουσίους καὶ πτωχοὺς, καὶ ἐλάμβανε σημειώσεις περὶ πάντων τῶν ἀναφερομένων εἰς αὐτούς. Ἀλλ' ἡ δραστηριότης δὲν περιορίζετο ἐν τῷ κέντρῳ μέρος σημαντικὸν τοῦ ἔτους ἐδαπάνα καὶ εἰς περιοδείας ἀνὰ πᾶν τὸ κράτος, συνοδευόμενος συνήθως ὑπὸ τοῦ ἀφωσιωμένου φίλου αὐτοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, καὶ ἐν ταῖς περιοδείαις ταύταις ἐδείκνυε τὴν αὐτὴν ὑπὲρ πάντων προθυμίαν, τὴν αὐτὴν πρὸς πάντας εὐπροσηγορίαν, πάντων δεχόμενος τὰς ἀναφο-

ράς καὶ ὑπὲρ πάντων προνοῶν. Ἐν πᾶσι δὲ δεικνύων μεγίστην μέχρι ἀκροτάτης ἐνίοτε ὑπερβολῆς χωροῦσαν ἀφιλαργυρίαν καὶ ἐλευθεριότητα, ἀντικειμένην ἐνίοτε καὶ εἰς τὰ πάτρια παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν ἔθιμα τῆς συντηρητικότητος. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Κυβερνήτης

Νεόφυτος Δούκας

καὶ εἰς τὴν Ἑθνικὴν Τράπεζαν ἦν ἴδρυσε τότε ἐγένετο μέτοχος διὰ 50, 000 φράγκων (οὗ κατὰ μίμησιν καὶ ὁ βασιλεὺς Λουδοβίκος ἔλαβε μετοχὰς 100 χιλ. φράγκων).

Ὁ Κυβερνήτης ἀπέρριψε καὶ τὴν τότε ἐκ πεντήκοντα χιλιάδων φρουρῶν ὑπὸ τῆς συνελεύσεως ψηφισθεῖσαν ἐπιχορήγησιν, εἰπὼν ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶναι εἰς θέσιν γὰ διατηρῆ ἄρχοντας μετ' ἐπιχορηγήσεων. Ὁ Κυβερνήτης ἐφρόντιζε πρὸς τούτοις καὶ ὑπὲρ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, πρὸ πάντων ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς, θεωρῶν ταύτην ἅμα μὲν ὡς βάσιν πάσης ἀνωτέρας ὑγιоῦς παιδεύσεως, ἅμα δὲ καὶ τὸ ἠθικώτερον στοιχεῖον πρὸς μόρφωσιν τοῦ λαοῦ· ἐφρόντισε καὶ περὶ ἀνεγέρσεως δημοτικῶν σχολείων ἐν τοῖς δήμοις μετὰ πάσης ἐπιμελείας ὡς πρὸς τὸ ὑγιεινὸν τῆς θέσεως, αὐτὸς δὲ πρῶτος συνέστησε καὶ μουσεῖον ἐν Αἰγίνῃ. Ἰδρυσε τέλος καὶ ἀνωτέραν σχολήν, εἶδος γυμνα-

σίου, ἐν Αἰγίνῃ, ἔνθα ἐδίδασκεν ὁ περίφημος ἑλληνιστὴς ἀρχιμανδρὴτης Νεόφυτος Δούκας καὶ ὁ διδάσκαλος τοῦ Γένους Γεώργιος Γεννάδιος.

Ἀλλὰ παρὰ πάσας τὰς ὑπὲρ παντὸς κλάδου τοῦ δημοσίου βίου μερίμνας καὶ καρποφόρους ἐνεργείας τοῦ Κυβερνήτου, δὲν ἔλειπον ἐν τῇ ὅλῃ κυβερνήσει αὐτοῦ καὶ τινα σημεῖα ὁπωσοῦν μελανά, δημιουργοῦντα κατὰ μυχρὸν ἀντιπολίτευσιν ἐναντίον αὐτοῦ. Παρὰ τῷ πολλῷ λαῷ ἔμεινεν πάντοτε ἀγαπητὸς ὁ Καποδίστριας· παρὰ ταῖς ἀνωτέραις ὁμωσὶ τᾶξι καὶ ὑπὸ καθόλου ἔποψιν ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ ὑπάρχωσι δυσαρέσκειαι ἐναντίον τῆς συγκεντρώσεως πάσης ἐξουσίας ἐν ταῖς χερσὶν ἐνὸς μόνου ἀνδρός. Ὁ δὲ Κυβερνήτης, παρὰ τὴν δοθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ ὑπόσχεσιν καθ' ὃν χρόνον ἀπέλυε τὴν Συνέλευσιν, ὅτι ἔμελλε νὰ συγκαλέσῃ αὐτὴν ἐν καιρῷ, οὔτε ταύτην συνεκάλεσεν οὔτε νέας ἐκλογὰς πρὸ παρόδου ἡμιολίου ἔτους διέταξεν· ἐνηργήθησαν δὲ αὗται μόλις κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1829.

Ἐπικειμένων δὲ τέλος τῶν ἐκλογῶν ὁ Κυβερνήτης ἐφρόνει ὅτι τὸ ἐκλογικὸν συνέδριον τὸ διευθύνον καὶ ἐπιβλέπον τὰς ἐκλογὰς ἔδει νὰ προσδρῶνται ὑπὸ ἐπιτρόπων τῆς κυβερνήσεως. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη γνώμη εὗρεν ἀντίρρησην καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Πανελληνίῳ, οὗ ἡ πλειονότης ἐφρόνει ὅτι ὁ προέδρος τῶν τοιούτων συμβουλίων πρέπει γὰ ἐκλέγεται ὑπὸ τῶν ἐκλογέων αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ ἕτερόν τι ζήτημα προὐκάλεσε διαφορὰν

μεταξὺ Κυβερνήτου καὶ Πανελληνίου. Τὸ συμβούλιον τοῦτο ὑπὸ πνεύματος ἄγαν συντηρητικοῦ φερόμενον ἀνεγνώριζε δικαίωμα ψήφου μόνον εἰς τοὺς αὐτόχθονας καὶ κτηματίας, ἐνῶ ὁ Κυβερνήτης ἤθελε ν' ἀναγνωρίσῃ τὸ τοιοῦτον δικαίωμα εἰς πάντας τοὺς εἰς Ἑλλάδα ἐλθόντας Ἕλληνας τὴν καταγωγὴν ἄνδρας. Καὶ νῦν ὁ Κυβερνήτης, ἵνα καταπνίξῃ πᾶσαν ἀντιπολίτευσιν ἐν τῷ Πανελληνίῳ, ἠὔξησε τὸν ἀριθμὸν τῶν τοῦ Συμβουλίου μελῶν διὰ προσθήκης ἐννέα μελῶν καὶ ἡσφάλισεν οὕτως ἑαυτῷ διὰ νέας αὐθαρέτου πράξεως τὴν πλειονοψηφίαν τοῦ Πανελληνίου, διὰ τῆς νέας δὲ ταύτης πλειονοψηφίας ἐπέτυχε καὶ τὴν παρὰ τοῦ Πανελληνίου ἔγκρισιν τοῦ περὶ τῶν αὐτοχθόνων βουλευματος αὐτοῦ. Ἀμφότεραι αἱ πράξεις ἀπεξένωσαν τοῦ Κυβερνήτου ἱκανοὺς τῶν τέως εἰμηνῶς ἐχόντων πρὸς αὐτόν, παρητήθη δὲ τότε καὶ ὁ τῆς Ἐπικρατείας γραμματεὺς Σπ. Τριζούπης, μὴ θέλων ὥς ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ νὰ θεωρῇται συνένοχος πράξεων ἐκνόμων, ἃν καὶ δὲν ὑπῆρχε νόμος θετικὸς καθορίζων σαφῶς τὰ τοιαῦτα ζητήματα. Ἀλλ' ὁ Κυβερνήτης μὴ θέλων τὴν ἀπὸ τῆς κυβερνήσεως ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἀνδρός, ἴδρυσε τότε πρῶτον «Γραμματεῖαν» τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν, ἥτοι ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν, καὶ Γραμματέα, ἥτοι ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν, διώρισε τὸν Σπ. Τριζούπην. Καὶ ὑπεχώρησε μὲν ὁ Κυβερνήτης ἐν τῷ ζητήματι τῆς προεδρίας τοῦ ἐκλογικοῦ συμβουλίου εἰς τὴν γνώμην τοῦ Πανελληνίου, ἀλλὰ τὸν διὰ τοῦ βουλευματος ἐκείνου ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν, ἥτοι τὴν ἐν ταῖς ἐκλογαῖς νίκην, ἐπεδίωξεν ἔπειτα κατ' ἄλλον τρόπον. Κατὰ τὰς παραμονὰς δηλονότι τῶν ἐκλογῶν ὑπάλληλοι τῆς Κυβερνήσεως ἐν γνώσει ἢ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Κυβερνήτου ἐδίδασκον τοὺς ἐκλογεῖς ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἀνάγκη συνελεύσεως καὶ ὅτι οἱ ἐκλογεῖς ἔδει νὰ ἐκλεξώσιν ὥς ἀντιπρόσωπον καὶ πληρεξούσιον αὐτῶν τὸν Κυβερνήτην αὐτόν. Πρὸς τὰ τοιαῦτα δὲ διδάγματα συμμορφωθέντες οἱ ἐκλογεῖς τοῦ Ἄργους ἐξέλεξαν ὥς ἀντιπρόσωπον αὐτῶν τὸν Κυβερνήτην. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος δὲν ἀπεδοκίμασε τὸ γενόμενον, καὶ ἄλλαι πολλαὶ ἐπαρχίαι ἐμυμήθησαν τὸ τοῦ Ἄργους παρὰδειγμα (αἱ ἐκλογαὶ κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον δὲν διεξήγοντο, ὥς σήμερον, ἐν μᾶ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἢ κατὰ τὰς αὐτὰς πολλὰς ἡμέρας, ἀλλ' ἐν διαστήματι πολλῶν καθ' ἑβδομάδας ἐνίοτε ἀφισταμένων ἀπ' ἀλλήλων ἡμερῶν). Ὅτε δὲ τὸ τοιοῦτον γεγονὸς προὐκάλεσε διαμαρτυρίας ἐκ μέρους πολλῶν προκρίτων ὥς καταστρατήγησις τοῦ νόμου, ὁ Κυβερνήτης συγκαλέσας τὸ Πανελλήνιον ἀπεδοκίμασε τὰ γενόμενα, ὑπεύθυνον δι' αὐτὰ θεωρήσας αὐτὸ τὸ Πανελλήνιον, ἅτε μὴ προσχωρήσαν εἰς τὴν τοῦ Κυβερνήτου γνώμην περὶ διορισμοῦ ἐπιτρόπου τῆς Κυβερνήσεως. Τότε δὲ προσεχώρησε τὸ Πανελλήνιον εἰς τὴν γνώμην τοῦ Κυβερνήτου, ὅστις νῦν ἀπεκήρυξε τὰς γενομένας ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκλογὰς καὶ διέταξε νέας ἐν ταῖς ἐκλεξάσαις αὐτὸν ἐκλογικαῖς περιφερείαις, παρατείνας τὴν τῶν ἐκλογῶν προθεσμίαν ἐπὶ ἓνα μῆνα (μέχρι 15 Ἰουνίου), ἐξέδωκε δὲ καὶ δύο νέας διατάξεις τὴν μὲν ἐπιτρέπουσαν εἰς τοὺς ὑπαλλήλους τῆς Κυβερνήσεως τὴν εἰς τὰς ἐκλογὰς «χάριν εὐταξίας καὶ νομιμότητος» ἐπέμβασιν, τὴν δὲ ἐγκαινίζουσιν τὸ σύστημα τῆς ἀπ'

Ἐπιγεφυλὶς τῶν ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως Καποδιστριαίου ἐκδιδόμενων διπλωμάτων τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου

εὐθείας ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκλογῆς τῶν ἀντιπροσώπων ἀντὶ τοῦ μέχρι τότε ἰσχύοντος συστήματος τῆς διπλῆς δι' ἐκλεκτόρων γινομένης ἐκλογῆς. Καὶ αἱ διατάξεις μὲν αὗται καλῶς νοούμεναι καὶ ἐκτελούμεναι δὲν ἦσαν τοσοῦτον ἄτοποι καὶ ἀδικαιολόγητοι. Ἀλλ' ὁ Κυβερνήτης, ἂν μὴ ἐπέτρεψε, τοῦλάχιστον ἠνείχετο ἀνάμειξιν τινὰ τῶν ὑπαλλήλων εἰς τὰς ἐκλογάς.

Οἱ ὑπάλληλοι οὗτοι προέτρεπον τοὺς ἐκλογεῖς νὰ λαμβάνωσι παρὰ τῶν ἐκλεγμένων ὑπ' αὐτῶν πληρεξουσίων (ἐννοεῖται πρὶν ἐκλέξωσιν αὐτοὺς) ἔγγραφον ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ ἀκολουθῶσιν ἐν πᾶσι τὰς τοῦ Κυβερνήτου εἰσηγήσεις. Ἡ δὲ τοιαύτη πολιτικῶς καὶ ἠθικῶς ἔτι ἄρδην ἀνατρέπουσα τὴν ἐννοίαν ἐκλογῆς βουλευτικῆς καὶ ἀντιπροσωπείας ἐθνικῆς εἰσηγήσεις τῶν ὀργάνων τῆς κυβερνήσεως εἰκότως ἤγειρε πολλὴν ἀγανάκτησιν καὶ προὐκάλεσε τὴν ἀπὸ τῆς θέσεως ἀντιπροσώπου παραίτησιν τοῦ Σ. Τριζούπη, καταγγείλαντος τῷ Κυβερνήτῃ ὡς εἰσηγητὰς τῶν τοιούτων πράξεων αὐτοῖς τοὺς ἐν ταῖς ἐκλογικαῖς περιφερείαις διωρισμένους διοικητὰς ἢ ἐπιτρόπους τῆς κυβερνήσεως. Ἀλλὰ τὸν Σ. Τριζούπην οὐδεὶς ἄλλος τῶν ἐκλεγέντων ἐμιμήθη καὶ οὕτως ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις μετεβλήθη ἐκ τῶν προτέρων εἰς μέγα συμβούλιον κυβερνητικόν. Μόνοι οἱ τῆς Ὑδρας ἀντιπρόσωποι ἐνεφοροῦντο πνεύματος ἀντιπολιτευτικοῦ ἄλλὰ καὶ οὗτοι δελεασθέντες ὑπὸ τῶν ὑποσχέσεων, ἃς ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ Κυβερνήτης περὶ ἀποζημιώσεων, δικαιωμάτων ἄλλως διὰ τὰς μεγάλας θυσίας εἰς ἃς ὑπεβλήθησαν ἐν τῷ ἁγῶνι καὶ ὑπὲρ τοῦ ἁγῶνος, καὶ περὶ τῶν ἄλλων νομίμων ἀπαιτήσεων αὐτῶν, ἐσιώπησαν.

Τέλος τῇ 11 Ἰουλίου 1829 τῆς ἐν Ἀργεὶ συνελευούσης Ἐθνικῆς Συνελεύσεως ἀρξαμένης τῶν ἔργων αὐτῆς, μετὰ λόγον ἀπαγγεληθέντα ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου, διδόντος εὐθύνην τῶν πεπραγμένων ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ μέχρι τότε καὶ δικαιολογούντος τὴν βραδύτητα τῆς συγκλήσεως τῆς Συνελεύσεως, κυριώτατα ἔργα εἶναι:

1) Ἡ εἰς τὸ προσωρινῶς ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου αὐθαιρέτως διοργανωθὲν πολίτευμα ἐπενεχθεῖσα συντακτικὴ μεταβολὴ διὰ τῆς καταργήσεως τοῦ Πανελληνίου καὶ ἰδρύσεως τῆς Γερουσίας ἥτοι τῆς ἐπανόδου ὑπ' ἄλλο ὄνομα εἰς τὸ *Βουλευτικόν*, τὸ αὐθαιρέτως ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου καταργηθὲν. Ἀλλ' ἐνῶ τὸ *Βουλευτικόν*, ἥτοι ἡ Βουλὴ, ἦτο συμβούλιον ἐκλεγόμενον ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως ἢ ὑπὸ τοῦ λαοῦ, τῆς νέας ἔξ ἑξοσὶ καὶ ἑπτὰ μελῶν συγκειμένης Γερουσίας τὰ μὲν 21 μέλη ἐξελέγοντο ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου ἀπὸ καταλόγου ψηφίζομένου ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως δι' ὑποδείξεως ὑφ' ἐκάστου πληρεξουσίου τριῶν ὑποψηφίων, τὰ δὲ ἔξ ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου, ὥστε κατ' οὐσίαν ἡ Γερουσία ἐξελέγετο ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου καὶ ἦν δημιούργημα αὐτοῦ, αὐτὸ τὸ δῆθεν καταργηθὲν Πανελλήνιον, μεταβαλὼν ὄνομα καὶ ἀπατηλὸν τι χρῆμα ἔξωτερικὸν λαβὼν συμβουλίου ἀπορρέοντος δῆθεν ἀπὸ τῆς Συνελεύσεως. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ νομοτελεστικὸν συμβούλιον τὸ καταργηθὲν αὐθαιρέτως ὑπὸ τοῦ κυβερνήτου ἀνιδρύετο αὖθις ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως μετὰ περιορισμένης ἐξουσίας, ὡς ἦν περιορισμένη καὶ ἡ τῆς Γερουσίας ἐξουσία. 2) Ἡ Συνέλευσις ἐγκρίνουσα τὴν μέχρι νῦν πολιτείαν τοῦ Κυβερνήτου ἐν ταῖς πρὸς τὰς Δυνάμεις περὶ τῆς ἐκτελέσεως τῆς συνθήκης τοῦ Ἰουνίου διαπραγματεύσεις, ἔδιδεν αὐτῷ ἐξουσίαν πρὸς ἐξακολουθήσιν τῶν διαπραγματεύσεων ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι, ἐπιφυλάττουσα ἑαυτῇ τὸ δικαίωμα τῆς ἐγκρίσεως τῶν γενησομένων συμφωνιῶν, καὶ ἐξέδωκε ψήφισμα περὶ διοργανώσεως τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ναυτικοῦ. 3) Ἐξέδωκε ψήφισμα (ψηφ. ε') περὶ τῶν ἀπορρόντων εἰς τὴν ἀποζημιώσιν, διατιθεμένου πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τοῦ δεκάτου τοῦ συνομολογηθισομένου δανείου τῆς ἐκ 200 χιλ. στρεμμάτων ἐθνικῆς γῆς, ἐξαιρουμένων τῶν σταφιδῶνων, ἀμπελώνων καὶ ἐλαιῶνων, καὶ περὶ συστάσεως βιβλίου τοῦ δημοσίου χρέους. 4) Ψήφισμα (ψηφ. ζ') περὶ ἐξοφλήσεως

Η ΓΕΡΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ,

Πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

Με θαθεῖαν λυπὴν καὶ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς κοινοποιεῖ ἡ Γερουσία πρὸς τοὺς Ἕλληνας τὴν θλίβεράν εἰδήσιν ὅτι ὁ Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος ὁ Ἰωάννης Α. Καποδίστριας δὲν ὑπάρχει πλέον εἰς τὴν ζωὴν. Σήμερον τὸ πρωὶ πρὸς τὴν ὥραν ἐνῷ ὁ αἰμῆνηςτος Κυβερνήτης εἰσῆρχετο εἰς τὴν ἱερὰν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν ἐθνοκταγμάτων καὶ πατροκτόνων Κωνστ. Μαυρομιχάλη καὶ Γεωργίου Μαυρομιχάλη, τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος ἔγινεν εὐθὺς παρὰνάγκη τῆς δικαίης ἀγανακτήσεως τοῦ λαοῦ. Τοῦτο τὸ τρομερὸν καὶ ἀνέλπιστον συμβῆν, τὸ ὅποιον δικαίως ῥίπτει τὴν Γερουσίαν μετὰ τῶν συμπολιτῶν τῆς Ἑλλήνων εἰς θαθεῖαν θλίψιν, διότι σήμερον αὐτὴν νὰ λάβῃ πρόχρημα μέτρα πρὸς συντήρησιν τῆς κοινῆς ἡσυχίας καὶ ἀσφαλείας, καὶ πρὸς ἐξκαλοῦσθαι τῆς κυβερνήσεως τῶν πραγμάτων νὰ συστήσῃ μίαν Διοικητικὴν Ἐπιτροπὴν προσωρινῶς ἐκ τριῶν μελῶν, σύμφωνα μὲ τὸν § II' τοῦ ὑπ' Ἀρ. Β Ψηφίσματος τῆς ἐν Ἀργεῖ Δ Ἐθνικῆς Συνελεύσεως. Μίλη αὐτῆς τῆς Ἐπιτροπῆς ὡνόμασι κατὰ τὸ ἐκδιδομένον σήμερον Ψήφισμα τοὺς Κυρίους Λόγους τῶν Α. Καποδίστρια, Θεόδωρον Κωλοκοτρώνη, καὶ Ἰωάννη Κωλέττην, καὶ δι' εὐγνωμοσύνην τοῦ ἔθνους πρὸς τὸν αὐθιχὸν Ἀρχηγόν του, Πρόεδρον αὐτῆς τῆς Ἐπιτροπῆς, τὸν ἀδελφόν του Κύριον Λόγους τῶν Α. Καποδίστρια. Ἡ Γερουσία χωρὶς ἀναβολῆς θέλει δώσῃ τὰ καθήκοντα αὐτῆς τῆς Ἐπιτροπῆς.

Ἡ Γερουσία προσκαλεῖ ὅλους τοὺς πολίτας νὰ δείξωσι διὰ τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος διὰ τὴν κοινὴν ἡσυχίαν καὶ ἀσφάλειαν πρὸς τὴν Διοικητικὴν Ἐπιτροπὴν, ἥτις σήμερον διορίζεται, τὴν ἀφοσιώτων, τὴν εὐπειθειαν καὶ ὑπακοήν των, ἐπειδὴ ἀπὸ τῶν πατριωτιστῶν καὶ τὴν φρόνησιν ὅλων ἐν γένει τῶν πολιτῶν κρίνεται κατ' αὐτὴν τὴν τρομερωτάτην περιστάσειν ἡ κοινὴ ἡσυχία καὶ ἀσφάλεια τῆς πατρίδος ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς.

Ἐν Ναυπλίῳ, τὴν 27 Σεπτεμβρίου 1831.

Ὁ Πρόεδρος

Δ ΤΖΑΜΑΔΟΣ.

Ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Γραμματέως, ὁ Συγγραμματοῦς

Δ. ΑΝΔΡΩΝΙΣΤΑΚΗΣ.

Ἡ ἔνδοξος ἐγκύκλιος δι' ἧς ἡ Γερουσία ἀνήγγειλε πρὸς τὸν λαὸν τὸν θάνατον τοῦ Καποδίστρια. Σμίκρυνσις κατὰ τὸ 1/4.

κὸν λαόν. Ὁ πόλεμος οὗτος πλὴν τῆς ἀπὸ γενικῆς πολιτικῆς ἀπόψεως ἐμμέσου ὠφελείας εἶχε τὴν ἰδιαίτεραν ἄμεσον εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ ἀγῶνος ὠφέλειαν, ὅτι τῆς Πύλης ἔνεκα τοῦ πολέμου τούτου μὴ δυναμένης νὰ διατηρήσῃ ἰσχυρὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις ἐν τῇ ἄνωθεν τοῦ Ἰσθμοῦ Ἑλλάδι, ἥ τε Δυτικὴ καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλάς,

Νικόλαος Α' τῆς Ρωσσίας

αἵτινες μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γ. Καυρᾶς καὶ τὴν πτώσιν τῆς αὐτοκρατορίας τῆς πόλεως Ἀθηνῶν εἶχον ἐπικρατῆσαι τὸ κράτος τῶν Τούρκων, καθ' ὅν νῦν ἐνέχυρον εἰς ἑπαινετὴν ἀξιόλογον ἐκ Πελοποννήσου ἐπερχόμενον στρατόν. Ἡ δὲ κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ 1827, μετ' ἐπίσημους τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν τῆς 24 Ἰουνίου ὡς συνθήκῃ τοῦ Συνελεύσεως ἀρχιστρατή- ἐν ᾧ διορισθεὶς Ἀγγλος ἐν τῇ ἑλλη- νικῇ ὑπηρεσίᾳ στρατιωτικὸς Ριχάρδος Τζώρτζ εἶχε μετακινήσει τὸ στρατόπε- δον αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Ἰσθμοῦ πρὸς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ στόλος ἑλληνι- κὸς ἐξ ἑννέα πλοίων ἀπαρτιζόμενος, ὑπὸ τὸν γενναῖον Ἀγγλον φιλέλληνα Γεώργιον Ἀστιγξ, ἐπεχειρεῖ τὴν ἐκπόρ- θησιν τῶν παραλίων πόλεων. Καὶ τά- χιστα μὲν ὁ γενναῖος Ἀγγλὸς ναυτικὸς ἐκαθάρισε τὸν Κορινθιακὸν κόλπον ἀπὸ τῶν τούρκικων πλοίων βυθίσας καὶ ἐν ἐν τουρκικῇ ὑπηρεσίᾳ Αὐστριακὸν πλοῖον, τοῦ ὁποίου τὸν στρατὸν τοῦ ἀρχιστρατήγου καὶ τοὺς ἐκ Πελοποννήσου σπεύδοντας εἰς τὴν ἑλλάδα πατρίδας αὐτῶν Ρουμελιώτας μαχητὰς εἰς Δραγαμέστον καὶ ἔστησεν τὰς ἰδιαιτέρας πατρίδας αὐτῶν Ρουμελιώτας μαχητὰς εἰς Δραγαμέστον καὶ ἔστησεν ἐπὶ τοῦ πελάγους τὸ Μεσολόγγιον Βασιλαδίου τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν. Ἀλλ' ἐν τῇ ἐπὶ τοῦ πελάγους Αἰτωλικῷ λαβὼν τραῦμα θανάσιμον (11 Μαΐου 1828) μετηνέχθη εἰς ἄλλαν χώραν, ἔνθα ἀπεβίωσε μετ' ὀλίγας ἡμέρας (20 Μαΐου).

Τὰ πολεμικὰ ἔργα συνεχισθέντα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀστιγξ, κατέληξαν μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 1828 εἰς τὴν κατάληψιν πασῶν τῶν νοτίων ἀκτῶν τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Ἐκυριεύθη δὲ καὶ ἡ Βόνιτσα (κατὰ Δεκέμβριον 1828), εἶτα (κατὰ Μάρτιον 1829) καὶ τὸ Ἀντίρριον, μετ' ὀλίγον (περὶ τὰ μέσα Ἀπριλίου) παρεδόθη δι' ὁμολογίας καὶ ἡ Ναύπακτος, ἐπηρεχόμενος δὲ καὶ ἡ τοῦ ἡρωϊκοῦ Μεσολογγίου, πολιορκουμένη κατὰ θάλασσαν ὑπὸ τοῦ Μιαούλη, δι' ὁμολογίας παράδοσις (2 Μαΐου), ὡς καὶ ἡ τοῦ Αἰτωλικῷ. Τὴν ἄλωσιν ἢ ὀρθότερον τὴν ἀνάκτησιν τοῦ Μεσολογγίου ὁ Κυβερνήτης δικαίως ἐξαίρει ὡς μέγα ἐθνικὸν εὐτυχὲς γεγονός ἐν προκινήσει αὐτοῦ πρὸς τὸν ἑλλη- νικὸν λαόν· ἐτέλεσε δ' ἐν Αἰγίνῃ, ἔνθα ἔμαθε τοῦτο, ἑορτὴν μετὰ δοξολογίας ἐπὶ τῷ εὐτυχεῖ γεγονότι καὶ μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν ἐνδόξως ἐνταῦθα πεσόντων.

Ἡ οὕτω τελεσθεῖσα ἀνάκτησις ἀπάσης τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος εἶναι τὸ μέγιστον καὶ ἐνδοξότατον τῶν τοῦ Κυβερνήτου ἔργων, ὑπὸ τῆς τούτου πρωτοβουλίας καὶ τῆς τολμηρᾶς ἐπιμονῆς αὐτοῦ τελεσθέν, ἐνῶ ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ ἢ μὴ θέλουσα τότε τὴν ἐπέκτασιν τοῦ νέου κράτους ἐντεῦθεν τοῦ Ἰσθμοῦ καὶ ἐπιτυχοῦσα τὸ παρελθὸν ἔτος

Μετὰ τὴν προσωρινὴν λήξιν τῶν ἐκ

Ὡς ἤδη προηγουμένως ἐρρήθη, οὐ πολὺ μετὰ τὴν εἰς Ἑλλάδα ἀφίξιν τοῦ Κυ-
ου, ἐξευράγη ἐπὶ τέλους ὁ ἀπὸ τοῦ 1821 ἐγκυμονοῦμενος ρωσικὸς ἐναντίον τῆς
αὐτοῦ πόλεμος, σωτηριωδέστατος ἀπὸ πάσης ἀπόψεως εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὡς ἐτόνισε καὶ
τὴν τοῦ γεγονότος ἔννοιαν καὶ ὁ Κυβερνήτης ἐν προκηρῶναι πρὸς τὸν ἐλλήνι-

κὸν λαόν. Ὁ πόλεμος οὗτος πλὴν τῆς ἀπὸ γενικῆς πολιτικῆς ἀπόψεως ἐμμέσου ὠφελείας εἶχε τὴν ἰδιαίτεραν ἄμεσον εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ ἀγῶνος ὠφέλειαν, ὅτι τῆς Πύλης ἔνεκα τοῦ πολέμου τούτου μὴ δυναμένης νὰ διατηρήσῃ ἰσχυρὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις ἐν τῇ ἄνωθεν τοῦ Ἰσθμοῦ Ἑλλάδι, ἢ τε Δυτικῇ καὶ ἡ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι,

Νικόλαος Α΄
της Ρωσίας

αἵτινες μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γ. Καυαῖσζακι καὶ τὴν πτώσιν τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Πόλεως Ἀθηνῶν εἶχον ἐπικρατήσει τὸ κράτος τῶν Τούρκων, καθ' ὅν νῦν ἐνέχυρον εἰς ἑπαινετοὺς ἀξιόλογον ἐκ Πελοποννήσου ἐπερχόμενον στρατόν. Ἡδὴ κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ 1827, μετ' ἐπίσημους τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν τῆς 24 Ἰουνίου ὡς συνθήκῃ Συλλεξέσεως ἀρχιστρατή- ἐν γὰρ διορισθεὶς Ἀγγλος ἐν τῇ ἑλλη- νικῇ ὑπηρεσίᾳ στρατιωτικὸς Ριχάρδος Τζώρτζ εἶχε μετακινήσει τὸ στρατόπε- δον αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Ἰσθμοῦ πρὸς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ στόλος ἑλληνι- κὸς ἐξ ἐννέα πλοίων ἀπαρτιζόμενος, ὑπὸ τὸν γενναῖον Ἀγγλον φιλέλληνα Γεώργιον Ἀστιγξ, ἐπεχειρεῖ τὴν ἐκπόρ- θησιν τῶν παραλίων πόλεων. Καὶ τά- χιστα μὲν ὁ γενναῖος Ἀγγλὸς ναυτικὸς ἐκαθάρισε τὸν Κορινθιακὸν κόλπον ἀπὸ τῶν τουρκικῶν πλοίων βυθίσας καὶ ἐν ἐν τουρκικῇ ὑπηρεσίᾳ Αὐστριακὸν πλο- αὐτῷ τουρκικὸν στρατὸν τοῦ ἀρχιστρατήγου καὶ τοὺς ἐκ Πελοποννήσου σπεύδοντας εἰς τὰς ἰδιαιτέρας πατρίδας αὐτῶν Ρουμελιώτας μαχητὰς εἰς Δραγαμέστον καὶ ἔστησεν ἐπὶ τοῦ πελάγους τὸ Μεσολόγγιον Βασιλαδίου τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν. Ἀλλ' ἐν τῇ ἐπὶ τοῦ πελάγους Αἰτωλικοῦ λαβὼν τραῦμα θανάσιμον (11 Μαΐου 1828) μετηνέχθη εἰς θάλασσαν.

Τὰ πολεμικὰ ἔργα συνεχισθέντα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀστιγξ, κατέληξαν μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 1828 εἰς τὴν κατάληψιν πασῶν τῶν νοτίων ἀκτῶν τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Ἐκκρίευσθη δὲ καὶ ἡ Βόνιτσα (κατὰ Δεκέμβριον 1828), εἴτα (κατὰ Μάρτιον 1829) καὶ τὸ Ἀντίρριον, μετ' ὀλίγον (περὶ τὰ μέσα Ἀπριλίου) παρεδόθη δι' ὁμολογίας καὶ ἡ Ναύπακτος, ἐπηρεολούθη δὲ καὶ ἡ τοῦ ἡρωϊκοῦ Μεσολογγίου, πολιορκουμένου κατὰ θάλασσαν ὑπὸ τοῦ Μιαούλη, δι' ὁμολογίας παράδοσις (2 Μαΐου), ὥς καὶ ἡ τοῦ Αἰτωλικοῦ. Τὴν ἄλωσιν ἢ ὀρθότερον τὴν ἀνάγκησιν τοῦ Μεσολογγίου ὁ Κυβερνήτης δικαίως ἐξαιρεῖ ὡς μέγα ἐθνικὸν εὐτυχὲς γεγονός ἐν προκηρύξει αὐτοῦ πρὸς τὸν ἑλλη- νικὸν λαόν ἐτέλεσε δ' ἐν Αἰγίνῃ, ἔνθα ἔμαθε τοῦτο, ἑορτὴν μετὰ δοξολογίας ἐπὶ τῷ εὐτυχεῖ γεγονότι καὶ μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν ἐνδόξως ἐνταῦθα πεσόντων.

Ἡ οὕτω τελεσθεῖσα ἀνάγκησιν ἀπάσης τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος εἶναι τὸ μέγιστον καὶ ἐνδοξότατον τῶν τοῦ Κυβερνήτου ἔργων, ὑπὸ τῆς τούτου πρωτοβουλίας καὶ τῆς τολμηρᾶς ἐπιμονῆς αὐτοῦ τελεσθέν, ἐνῶ ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ ἢ μὴ θέλουσα τότε τὴν ἐπέκτασιν τοῦ νέου κράτους ἐντεῦθεν τοῦ Ἰσθμοῦ καὶ ἐπιτυχοῦσα τὸ παρελθὸν ἔτος

διὰ πρωτοκόλλου τῆς ἐν Λονδίνῳ συνδιασκέψεως (τῆς 8/20 Νοεμβρίου 1828) τὸν περιορισμὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς Κυκλάδας νήσους, ἐξήτει ἐκ παντὸς τρόπου καὶ δι' ἀπειλῶν ἔτι νὰ κωλύσῃ τὴν ἐκτὸς Πελοποννήσου στρατείαν, θεωροῦσα ταύτην ὡς ἀντιπερισπασμὸν ὑπὲρ τῶν παρὰ τὸν Δανούβιον καὶ τὸν Αἰῖμον ἐναντίον τῶν Τούρκων πολεμούντων Ρώσων, ρωσικοῖς χρήμασιν ἐκτελούμενον.

Ἰκανῶς βραδύτερον τῶν ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι ἤρξαντο τὰ πολεμικὰ ἔργα καὶ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Δ. Ὑψηλάντου, ἀλλ' εὐχερῶς καὶ ἐνταῦθα κατελήφθησαν πολλὰ σπουδαῖα μέρη, τὸ Ζεμενόν, ἡ περίφημος μονὴ τοῦ Ὁσίου Λουκά, ἡ Λεβάρδεια, ἡ Σκοριτοῦ καὶ ἅπαντα ἡ ἐπαρχία Ἀταλάντης, τὸ φρούριον τῆς Βουδωνίτισης καὶ τὸ Τουρκοχωρι, πανταχοῦ τῶν τουρκικῶν φρουρῶν ὑποχωρουσῶν εἰρηνικῶς. Οἱ ἐν Τοπόλια Τούρκοι φρουροὶ ἀντισταθέντες κατέλιπον 20 νεκροὺς καὶ 15 αἰχμαλώτους. Δι' αἱματηρᾶς ἐφόδου ἐκυριεύθησαν ὡσαύτως αἱ ὄχυνται θέσεις τῆς Κακῆς Σκάλας (9 Νοεμβρίου 1828), φονευθέντων πολεμίων ὑπὲρ τοὺς 40 καὶ ζωγρηθέντων 15, ἰσαριθμῶν δὲ φονευθέντων Ἑλλήνων.

Ἡ Ἀμφιλιανή κατελήφθη δι' ὁμολογίας, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ Ἀμφισσα (17 Νοεμβρίου). Τῆς Ἀμφίσσης ἡ παράδοσις ἐπὶ ἤνεγκε καὶ τὴν πασῶν τῶν λοιπῶν μέχρι Λαμίας (μενούσης εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων) θέσεων. Οὕτως ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι τὸ ἔτος 1828 ἔληγε διὰ τῆς ἐλευθερώσεως πασῶν τῶν ἐντεῦθεν τοῦ Σπερχειοῦ χωρῶν. Ἀπόπειραί τινες τῶν Τούρκων περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐπομένου ἔτους, ἀπὸ Λαμίας καὶ ἀπὸ Καρύστου Εὐβοίας ὁρμουμένων, πρὸς ἀνάκτησιν τῶν ἀπολεσθευσῶν θέσεων, οὐδὲν ἐπὶ ἤνεγκον ἀποτέλεσμα. Τέλος δὲ τῇ 12 Σεπτεμβρίου 1829, καθ' ὃν χρόνον οἱ Ρῶσοι ὑπερβάντες ἤδη τὸν Αἰῖμον καὶ καταλαβόντες τὴν Ἀδριανούπολιν ἐχώρουν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ Τούρκος ἀξιωματικὸς Ἀρσλάνβης ἐπέμφθη εἰς Βοιωτίαν καὶ Ἀττικὴν ἵνα περισυλλέξῃ τὰς ἐν ταῖς χώραις ταύταις (ἐν Θήβαις καὶ ἐν Ἀθήναις) ἐναπομεινάσας ἔτι τουρκικὰς φρουρὰς καὶ ὀδηγήσῃ αὐτάς εἰς τὴν Θράκην πρὸς ἄμυναν τῆς ὑπὸ τῶν Ρώσων ἀπειλουμένης Κωνσταντινουπόλεως. Κατὰ τὴν τούτων διὰ Βοιωτίας ἐπιστροφὴν ἐγένετο ἡ περίφημος μάχη τῆς Πέτρας, καθ' ἣν κινδυνεύσας ὁ τοῦρκος ἀρχηγὸς δι' ὁμολογίας μετὰ τοῦ ἀρχιστρατήγου ἠδυνήθη νὰ ἀπέλθῃ ὑπόσπονδος. Τότε δὲ πᾶσα ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλὰς πλὴν τῆς Λαμίας καὶ τῶν Ἀθηνῶν (ἐνθα ἡ ἀκρόπολις κατεῖχετο ἔτι ὑπὸ ὀλιγαριθμοῦ τουρκικῆς φρουρᾶς) ἠλευθερώθη τελείως πρὸ τοῦ τέλους τοῦ 1829.

Τὰ πολεμικὰ ταῦτα ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι ἔργα τῶν ἐτῶν 1828 — 1829 καὶ τὰ εὐτυχῇ ἀποτελέσματα αὐτῶν εἶχον καὶ τοῦτο τὸ μέγα ἀγαθὸν τῇ Ἑλλάδι, ὅτι διὰ τοῦ τετελεσμένου γεγονότος ὅπερ ἐδημιούργησαν τῆς διὰ τῶν ὅπλων χαράξεως τῶν νέων ὁρίων ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σπερχειοῦ μέχρι τοῦ Σικελικοῦ πελάγους, ἔλυσαν προκαταρκτικῶς τὸ ἐν τῇ Λονδινίᾳ συνδιασκέψει μετὰ πολλῆς ἐχθρότητος ἐκ μέρους τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως διαπραγματευόμενον ζήτημα τῶν ὁρίων τοῦ νέου κράτους. Ἡ συνδιασκέψις τὰ ὅρια ταῦτα εἶχε περιορίσει, ὡς ἐρρήθη, τῷ 1828 (διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 8/20 Νοεμβρίου), ἀξιῶσει τῆς Ἀγγλίας, εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ εἰς τὰς Κυκλάδας. Ἀλλ' ἡ Ρωσία εἶχε μετ' ἐπιφυλάξεων συγκατατεθῇ εἰς τὰ ὅρια ταῦτα, τοῦ πρὸς τὴν Τουρκίαν πολέμου διαρκούντος ἔτι ἀμφιρρόπου. Ἀλλ' ὅτε ὁ πόλεμος τῷ 1829 ἐπανελήφθη ὑπὸ τῆς Ρωσίας μετὰ μείζονος ρώμης καὶ ἐπιτυχίας, Ρωσία καὶ Γαλλία εἶχον προτείνει καὶ ἐπιτύχει, παρὰ πάσας τὰς διαμαρτυρίας τοῦ Ἀγγλοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, τοῦ καὶ προέδρου τῆς Συνδιασκέψεως, τὴν εὐρυνσιν τῶν ὁρίων μέχρι γραμμῆς ὁροθετικῆς διηκού-

σης ἀπὸ τοῦ κόλπου τοῦ Βόλου μέχρι τοῦ κόλπου τῆς ᾽Αρτης. Ὅτε δὲ ὁ Ρῶσος στρα-
τάρχης Νικόλαος Δεΐβιτς κατ' Αὐγουστον τοῦ 1829, μετὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ὑπέρβασιν τοῦ
Αἵμιου, ἧς ἔνεκεν ἐτιμήθη ὑπὸ τοῦ αυτοκράτορος Νικολάου διὰ τῆς προσωνυμίας Ὑπε-
ραιμίου (Ζαβαλκάνσκι), ἔλαβε ῥητὴν διαταγὴν παρὰ τοῦ αυτοκράτορος ἵνα ἐν τῇ μετὰ

Αὐγουστῖνος Κατοδίστριας

εἰδικῶς περὶ τῶν ὁρίων προσεχώρησαν εἰς τὴν περὶ γραμμῆς ᾽Αρτης-Βόλου ἀξίωσιν τοῦ
νικητοῦ. Ἡ δὲ Λονδινία συνδιάσκεις ἢ κατὰ νέαν ἀξίωσιν τῆς Ἀγγλίας ἀποφασίσασα τὴν
παντελῆ ἀπὸ τοῦ Σουλτάνου ἀνεξαρτησίαν τοῦ νέου κράτους ἐναντίον τῶν διατάξεων τοῦ τε
πρωτοκόλλου τῆς Πετροπόλεως τοῦ 1826 καὶ τῆς Λονδινίας Συνθήκης τοῦ 1827, δι' ὧν
καθίστατο κρῆτος ὑποτελὲς τῷ Σουλτάνῳ, καὶ ὡς ἀντάλλαγμα πρὸς τὴν Πύλιν διὰ τὴν
ὀδυνηρὰν ταύτην θυσίαν ἐδέχθη τὴν περικοπὴν τῆς νέας γραμμῆς ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλ-
λάδι, ὁλοκλήρου τῆς πέραν τοῦ Ἀχελέου χώρας ἐπανερχομένης ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ Σουλ-
τάνου.

Ἡ τοιούτη περικοπὴ τῶν ὁρίων (8/20 Μαρτίου) ἀλγεινοτάτην ποιήσασα ἐντύ-
πωσιν ἐν Ἑλλάδι, προυκάλεσε, κατ' εἰσήγησιν τοῦ Κυβερνήτου, τὴν διαμαρτυρίαν τῆς τε
Ἑθνικῆς Συνελεύσεως καὶ τῆς Γερουσίας, ἐπὶνεγκε δὲ καὶ τὴν τοῦ πρίγκιπος Σάξ-Κο-
βούργου Λεοπόλδου, διορισθέντος ὑπὸ τῆς Συνδιασκέψεως ἡγεμόνος κυριάρχου (prince
souverain) τῆς Ἑλλάδος καὶ δεξαμένου ἐπὶ στιγμὴν, τὴν ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος παραίτησιν.
Ἡ παραίτησις δὲ τοῦ πρίγκιπος θεωρηθεῖσα ἐν Ἑλλάδι ὡς ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου προ-
κληθεῖσα ἠῤῥησε τὴν ἐναντίον τούτου ἀντιπολίτευσιν. Ἐντεῦθεν δὲ μεγάλοι προέκυψαν
ἀνωμαλίας ἐν τῇ κυβερνήσει τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὁ ὑπὸ πολλῶν καταγγελλόμενος νεποτισμὸς
ἦτοι προτίμησις σιγγενῶν ἐν ταῖς δημοσίαις ὑπηρεσίαις (τὰ μεγάλα ἀξιώματα ἐδίδοντο
εἰς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ Βιάρον καὶ Αὐγουστῖνον) ἠῤῥησε τὴν παρὰ ταῖς εἰρημέναις
τάξεσι δυσμένειαν, ἥτις ἔτι μᾶλλον ἐπετάθη διὰ τὰς ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας ἧς προϊστάτο

τῆς Πύλης συνομολογηθησο-
μένη συνθήκη ἐπιβάλη τὴν
παραδοχὴν τῆς εἰρημένης
γραμμῆς Βόλου—᾽Αρτης, ἢ
Πύλη καὶ ὁ Σουλτάνος, οἱ μέ-
χρι τότε οὐδὲ τῆς Πελοποννή-
σου μόνως στέργοντες τὴν αὐ-
τονομίαν, ἔντρομοι γενόμενοι
ἐπὶ τῇ εἰς τὴν Πόλιν προσεγγί-
σει τοῦ νικηφόρου στρατοῦ, διὰ
τοῦ ἄρθρου 10 τῆς συνθήκης
τῆς Ἀδριανουπόλεως (ὅπερ
κατὰ τὸν μέγαν ἄγγλον πολι-
τικὸν ἄνδρα Γουλιέλμον Γλάδ-
στωνα ὑπῆρξε τὸ διεθνὲς συμ-
βόλαιον τῆς πολιτικῆς ὑποστά-
σεως καὶ αὐτοτελείας τοῦ Ἑλ-
ληνικοῦ κράτους), ὑπεχρεώθη-
σαν νὰ δεχθῶσι πᾶσαν περὶ
τῆς Ἑλλάδος ἀπόφασιν τῆς
Λονδινίας συνδιασκέψεως καὶ

φίλος αὐτοῦ οἰκεῖος, ὁ Γενναῖος, ἐνεργουμένης καταδιώξεις ἐναντίον παντὸς ὑπόπτου ἐπὶ δυσμενεῖα ἢ ἐπιβουλῇ κατὰ τοῦ Κυβερνήτου θεωρουμένου. Κατηγορήθη πρὸς τούτοις ὁ Κυβερνήτης καὶ ὡς φερόμενος μετὰ περιφρονήσεως πρὸς τοὺς ὁπλαρχηγούς τοῦ ἀγῶνος (ἀλλ' ἡ τοιαύτη κατηγορία ἀπέβλεπε μᾶλλον ὁπλαρχηγούς κατωτέρους, διότι πρὸς τοὺς μεγάλους ὁπλαρχηγούς τοῦ ἀγῶνος τὸν Θ. Κολοκοτρώνην, ἐν ἀρχῇ δὲ καὶ τὸν Α. Μιαούλην, διετέλει πάντοτε ἐν μεγάλῃ οἰκειότητι). Ὁ οὕτω προκαλουμένη κατὰ τοῦ Κυβερνήτου ἀντιπολίτευσις ἔλαβε ἐπίτασιν ὅτε ἡγγέλθη ἡ τοῦ Λεοπόλδου παραίτησις ἀπὸ τοῦ ἀξιωματος κυριάρχου ἡγεμόνος, ἀποδοθεῖσα εἰς τὰς ἐκ μέρους τοῦ Κυβερνήτου πρὸς αὐτὸν πεμψθείσας εἰδήσεις περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι καταστάσεως ἣν παρίστα ἄκρως ζωφεράν καὶ ἀπεγνωσμένην, ἵνα προκαλέσῃ τὴν ἀπογοήτευσιν τοῦ ἐκλεγέντος ἡγεμόνος. Ὅτε ἡ ἀγγελθεῖσα παραίτησις τοῦ Λεοπόλδου, μεγάλην προκαλέσασα ἀθυμίαν παρὰ τῷ λαῷ, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς συλλογὴν ὑπογραφῶν εἰς ἀναφορὰς πεμψθησομένας εἰς τὸν πρίγκιπα καὶ καθικετευούσας αὐτὸν ἵνα ἀνακαλέσῃ τὴν παραίτησιν αὐτοῦ, ἐξητῶντο συγχρόνως καὶ ὑπογραφαὶ ὑπὸ τῶν ἀρροσιωμένων τῶ Κυβερνήτῃ δι' ὧν ἐζητεῖτο ἡ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ ἔν ἰσοβιότητι παραμονὴ αὐτοῦ. Ἐλέγετο δὲ ὅτι ἄνθρωποι τῆς ἐξουσίας ἐνῶ παρενέβαλλον προσκόμματα εἰς τὰς πρὸς τὸν Λεοπόλδον ἀναφορὰς, ἐργάζοντο ἐκθύμως ὑπὲρ τῶν χάριν τοῦ Κυβερνήτου ἀναφορῶν.

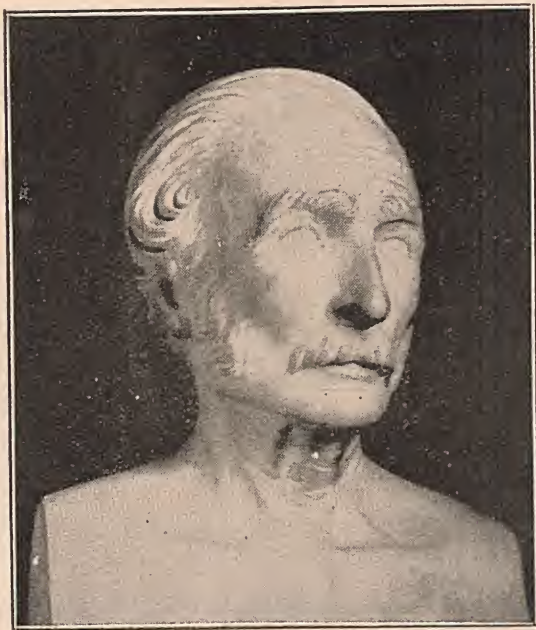
Εἰς τὰ γενικὰ ταῦτα αἷτια προστετέθησαν καὶ ἰδιαίτερα τοπικῆς ἢ προσωπικῆς ἀντιπολιτεύσεως πρὸς τὸν Κυβερνήτην, ἅτινα πάντα ὁμοῦ δὲν ἐβράδυναν νὰ ἐπενέγκωσι μεγάλην κρίσιν. Ὡς εἴπομεν, ὁ Κυβερνήτης ἐτίμα τὸν Μιαούλην καὶ διέκειτο εὐμενῶς πρὸς αὐτόν, ἀλλ' ὁ Μιαούλης ἦν Ὑδραῖος, ἡ δὲ Ὑδρα ἡ κατ' ὄλον τὸν ἀγῶνα τσαυτάς ὑποστᾶσα θυσίας χάριν τοῦ ἀγῶνος τούτου εἶχε τὴν εὐλογον ἀξίωσιν ἵνα αἱ θυσίαι αὗται ἀμειψθῶσι διὰ τινων ὑπὲρ τῆς ἡρωϊκῆς νήσου κυβερνητικῶν ἐνεργειῶν· εἶχε δὲ δοθῇ ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου αὐτοῦ ὑπόσχεσις τοιαύτη πρὸς ἐπιτροπείαν νησιωτῶν προσελθοῦσαν πρὸς αὐτόν καὶ ἐκθέσασαν τὰ κατὰ τὴν θέσιν τῆς νήσου, ἀλλ' οὐδὲν ἐπράχθη πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν δοθεισῶν ὑποσχέσεων. Τότε ἡ Ὑδρα κατέστη κέντρον ἀντιπολιτεύσεως ὁργανωμένης ἐναντίον τῆς θέσεως τοῦ Καποδιστρίου, καὶ ἡ νήσος ἀπετέλεσε κέντρον ἰδιαίτερας κυβερνήσεως, εἰς ἣν προσεχώρησαν καὶ πλείστοι νῆσοι τοῦ Αἰγαίου καὶ ἰδίως ἡ Σῶρος. Τῆς νήσου δὲ ταύτης ἡ ἀπὸ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Καποδιστρίου ἀποστασία ἀπέβαιναν ἐπιζημιωτάτῃ οἰκονομικῶς εἰς τὸ κράτος τοῦ Κυβερνήτου καθ' ὅσον ἡ ἀπὸ τοῦ τελευταίου χρόνου τοῦ ἀγῶνος ἀρξαμένη τῆς νήσου ταύτης ἐμπορία ἡ ἀπὸ τοῦ χρόνου οὗ ἀφηγούμεθα τὴν ἱστορίαν καταστήσασα αὐτὴν σπουδαιότατον ἐμπορικὸν λιμένα τοῦ κράτους, νῦν διὰ τῆς ἀποστασίας δὲν εἰσέφερε πλέον εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον τὰς ὁπωσοῦν πλουσίας τελωνειακὰς προσόδους. Ἀλλ' ἡ ἐν Ὑδρᾷ ἀντιπολιτευτικὴ ζήνησις δὲν περιορίζετο εἰς παθητικὴν ἄμυναν· τουναντίον ἐνηργεῖτο ἐνταῦθα καὶ σπουδαία ἐπιθετικὴ ἀντιπολίτευσις κατὰ τοῦ Κυβερνήτου, ἀφοῦ μετέβησαν εἰς τὴν νήσον καὶ ἐπιφανεῖς τινες

Λεοπόλδος

ὁ ἐκλεγείς ἡγεμὼν Κυριάρχος τῆς Ἑλλάδος

ἀντιπολιτευόμενοι, ὁ πολιτευτὴς Α. Μαυροκορδάτος καὶ ἄλλοι δυσηρεστημένοι κληρικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἐπίκουρος δὲ ἠθικῶς ἰσχυρὸς προσῆλθε τοῖς ἐν Ὑδρα καὶ ὁ ἐν Παρισίοις Ἀδαμάντιος Κοραΐς, δριμύως ψέγων τὴν τοῦ Κυβερνήτου πολιτείαν. Εἰς τὴν Ὑδραν δὲ

Ὁ ποιητὴς Ἀλέξανδρος Σούτσος

μετέβησαν καὶ ὁ ἔνθους ποιητὴς Ἀλέξανδρος Σούτσος, διὰ τῶν φλογερῶν αὐτοῦ ἐναντίον τοῦ Κυβερνήτου στίχων πόλεμον κατ' αὐτοῦ κηρύττων, καὶ ὁ νεαρὸς νομομαθὴς Ἀθανάσιος Πολυζωίδης. Οὗτος ἄρτι ἐπανελθὼν ἐκ Παρισίων, ἔνθα ἐτελειοποίησε τὰς νομικὰς αὐτοῦ σπουδὰς, καὶ ἐμπεφορημένος τῆς Ἰουλιανῆς ἐπαναστάσεως, ἣς ὑπῆρξε μάρτυς, ἐγένετο συντάκτης τῆς ἐφημερίδος «Ἀπόλλων» ἐν Ὑδρα ἐκδιδομένης, ἐν ἣ σφοδρότατα ἐγράφοντο ἄρθρα κατὰ τοῦ Κυβερνήτου.

Ὁ Καποδίστριας βλέπων τὸν ἐκ τῆς Ὑδρας κίνδυνον εἰργάζετο δραστηρίως πρὸς πρόληψιν αὐτοῦ, ἐνεργῶν παρασκευὰς μυστικὰς ἐν Πόρῳ πρὸς ἐπίθεσιν κατὰ τῆς νήσου. Τοῦτο γνωσθὲν ἐν τῇ νήσῳ προὔκάλεισε μυστικὸν συμβούλιον τῶν εὐπατριδῶν

αὐτῆς, ὅπερ ἀνέστηκεν εἰς τὸν Μιαούλην νὰ καταλάβῃ αἰφνιδιαστικῶς τὸν ναύσταθμον τοῦ Πόρου. Πράγματι δὲ ὁ Μιαούλης ἀπελθὼν ἐξ Ὑδρας μεθ' ἑκατὸν πεντήκοντα γενναίων αὐτοῦ κατέλαβεν αἰφνιδιαστικῶς τὸν ναύσταθμον τοῦ Πόρου ἀφοῦ περιώρισε τὸν διοικητὴν τοῦ στόλου Κ. Κανάρην. Ὁ Κυβερνήτης ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῶν γενομένων εὐρεθεὶς ἐν ἀπορίᾳ περὶ τοῦ πρακτέου ἀπετάθη πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν τριῶν Δυνάμεων, οὗτοι δὲ ἀπεφάσισαν νὰ συσχερῆθωσι μετὰ τῶν στολάρχων τῶν τριῶν Δυνάμεων καὶ νὰ ἐνεργήσωσι τὴν εἰς τὴν κυβερνήσιν παράδοσιν τοῦ ναυστάθμου, ἀφοῦ ὁ Μιαούλης ἀπέρριψε πάσας τὰς περὶ παραδόσεως γενομένας αὐτῷ ὑπὸ τῶν εἰρημένων ἀντιπρέσβων τῶν Δυνάμεων προσκλήσεις. Ἀλλὰ πρὶν γίνῃ τὸ συμβούλιον τῶν ἐν Ναυπλίῳ ἀντιπρέσβων μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ στόλου, ὁ ρῶσος ναύαρχος Ριζόρδος ἔπλευσε μόνος πρὸς τὸν ναύσταθμον καὶ ἀπέκλεισεν αὐτόν, ἐνῷ στρατὸς κυβερνητικὸς κατὰ ξηρὰν ἀφικόμενος πρὸ τοῦ ναυστάθμου ἐπολιόρκει αὐτόν. Ὁ Μιαούλης δὲ βλέπων τὸν ρῶσον ναύαρχον ἐνεργοῦντα μονομερῶς, ἀποκλείοντα τὸν ναύσταθμον καὶ κωλύοντα πᾶσαν κομιδὴν τροφῶν, ὑποπτεύσας δ' ἐκ τινων κινήσεων τῶν ρωσικῶν πλοίων ὅτι παρεσκευάζοντο οἱ Ρῶσοι πρὸς βιαίαν κατάληψιν, ἐν τῇ ὑπερτάτῃ στιγμῇ φόβου καὶ ἀπογνώσεως ἀπεφάσισε νὰ καταστρέψῃ μᾶλλον τὰ ὑπ' αὐτὸν πλοῖα ἢ νὰ ἴδῃ αὐτὰ καταλαμβανόμενα ὑπὸ Ρώσων καὶ ἔκαστε τὴν ὥραίαν φρεγάδα «Ἑλλάδα» ἣς ἐπέβαιναν· εἶτα κατεστράφη καὶ ἡ κορβέτα «Ὑδρα». Ὁ Μιαούλης ἐν μέσῳ μεγάλων κινδύνων διεσώθη φρυγὼν μετὰ τῶν ὀλίγων περὶ αὐτὸν μεινάντων Ὑδραίων (διότι καὶ ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν ναυτῶν οἱ πλείστοι εἶχον ἐγκαταλίπει ἤδη αὐτὸν πρὸ τῆς καταστροφῆς). Ταῦτα ἐγένοντο τῇ 1 Αὐγούστου 1831.

Ἡ προᾶξις τοῦ Μιαούλη δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ πάντως ὡς ἔμπνευσις φιλοπατρίας, καὶ ὡς εἶπε γεριμανὸς τις ἱστοριογράφος, οὔτε προᾶξις ὑδροαῖκῆς φιλοπατρίας, ἀλλὰ στιγμιαίας τινὸς ἐκρήξεως ὀργῆς καὶ ἀγανακτήσεως καὶ ἀμύνης ὑπερτάτης ἐναντίον βεβαίας φαινομένης αὐτῷ ἐπιβουλῆς καὶ καταστροφῆς. Ὁ Ἄ. Ραγκαβῆς ἐχαράκτιρσε τὴν προᾶξιν ὡς μεγαλουργὸν κακούργημα· ἐστιγμάτισαν δ' αὐτὴν καὶ ὁ Κυβερνήτης καὶ ὁ Κανάρης ὡς προδοσίαν καὶ κακούργημα· ὑπὸ τοιαύτην δὲ ἔννοιαν ὁ Κυβερνήτης ἔκρινεν αὐτὴν ἐν τῇ πρὸς τὸν λαὸν προκηρῶσει. Ἐν Ἑλλάδι ἡ κοινὴ γνώμη ἔνεκα τῶν ἐπικρατούντων σφοδροτάτων κομματικῶν παθῶν ἐδιχάσθη ἐν τῇ περὶ τοῦ γεγονότος κρίσει αὐτῆς, τῶν μὲν πρὸς τὸν Κυβερνήτην προσκειμένων, καὶ οὗτοι ἦσαν οἱ πλεῖστοι, θεωρησάντων αὐτὸ ἔγκλημα ἐνάντιον τῆς πατρίδος, τῶν δὲ ἀντιπολιτευομένων ἔργον νομίμου ἀμύνης.

Ἐκτὸς δὲ τῆς Ἑλλάδος, ἐν Εὐρώπῃ, οἱ προκατειλημμένοι ἐναντίον τοῦ Κυβερνήτου, τοῦ θεωρουμένου ὥσπου σατράπου, φιλελεύθεροι ἐδικαίωσαν μᾶλλον ἢ κατέκριναν τὸν Μιαούλην· καὶ ἐμβρυθεῖς ἱστοριογράφοι οἷον ὁ γεριμανὸς Γερβίνος ἀπεφήναντο γνώμην ὅτι τὸ γεγονός οὐδεμίαν ἠδύνατο νὰ προσάψῃ κηλίδα εἰς τὸν ἐγνωσμένον ἀγνὸν βίον τοῦ Μιαούλη, ἀφοῦ οὐδὲν ὑπῆρχεν ἐν αὐτῇ στοιχεῖον ἐμπαθείας ἢ φιλοδοξίας ἰδιοτελοῦς. Ὁ ἴδιος δὲ Μιαούλης, καθ' ἃ εἶπεν αὐτὸς βραδύτερον εἰς τὸν Σ. Τρικούπη, ἐθεώρει τὸ ἔργον αὐτοῦ προῖτον ἐξάψεως ὑπερτάτης καὶ ἐλυπεῖτο ὅτι ἐκείνην τὴν στιγμήν δὲν εὐρέθη τις παρ' αὐτῷ ἀνὴρ τῆς περσιωπῆς Τρικούπη ἢ Μανροκορδάτου, ἵνα κρατήσῃ τὴν χεῖρα αὐτοῦ.

Γεώργιος Μανρομυχάλης

Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο τὸ καταστρεπτικὸν οὐδεμίαν ἐπὶ ἡγήνεγκε λύσιν εἰς τὴν ὑφισταμένην ἐκ τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων καὶ διαιρέσεων μεγάλην κρίσιν. Τὰ μίση μεταξὺ τῶν δύο μερίδων ἐξηκολούθουν σφοδρότερα, ἐξεδηλώθησαν δὲ καὶ συμπτώματα ἐπαναστάσεως καὶ ἐν Μάνῃ (ὅπως πρότερον ἐν Λαμῃ ὑπὸ τὸν Καρατάσσον· ἀλλ' οὗτος τάχιστα καταβληθεὶς ὑπὸ τῶν κυβερνητικῶν δυνάμεων εἴρε τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ ἐν τῇ εἰς Τουρκίαν φυγῇ). Ὁ Κυβερνήτης, θεωρῶν ὅτι τὰ ἐν Μάνῃ συμπτώματα τῆς ἐπαναστάσεως ἦσαν ἔργον τῶν ἐν Ὑδρᾷ, συνέλαβε πολλοὺς ἐκτὸς ἐπιφανεῖς Μανιάτας ὡς ὑπόπτους καὶ ὡς ὁμίλους, συνελήφθη δὲ τότε καὶ ὁ γηραιὸς ἡρωϊκὸς πρόων ἄρχων τῆς Μάνης Πετρόμπευς, ἀρχηγὸς ἐνδόξου οἰκογενείας ὁλόκληρον ἐκατόμβην ἀνδρῶν θυσιασάσης εἰς τὸν ἀγῶνα. Ὁ Πετρόμπευς εἶχεν ἀπέλθει ἀπὸ Ναυπλίου εἰς τὴν Μάνην ἵνα εἰρηνεύσῃ τὸν τόπον, ἀλλ' ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Κυβερνήτου πράξας τοῦτο συνελήφθη κατὰ διαταγὴν τούτου ὑπὸ τοῦ μοιράρχου Κ. Κανάρη ναυλοχοῦντος ἐν τοῖς παραλίοις τῆς Λακωνίας καὶ Μεσσηνίας καὶ ἐπέμφθη εἰς Ναύπλιον, ὅπου ἐτέθη εἰς αὐστηρὰν φυλακὴν. Μάτην ἐγένοντο διαβήματά τινα καὶ μεσιτεῖαι πρὸς ἀποφυλάκισιν αὐτοῦ. Τότε δὲ ὁ Ρῶσος ναύαρχος Ριζόρδος εὐρεθεὶς ἐν

Μάνη παρεκλήθη συγκινητικώτατα ὑπὸ τῆς σεβασμίας μητρὸς τοῦ Πέτρου, τῆς Ἑκάβης τῆς Πελοποννήσου, ἵνα ἐνεργήσῃ ὑπὲρ τῆς ἀποφυλακίσεως τοῦ υἱοῦ της, καὶ ἐλθὼν εἰς Ναύπλιον εἰργάσθῃ πολὺ παρὰ τῷ Κυβερνήτῃ ἄλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος. Τοῦτο

Ἡ δολοφονία τοῦ Κυβερνήτου Καποδίστρια (Κατὰ σύγχρονον σκαρίφημα)

βλέποντες οἱ δύο νεαροὶ Μαυρομυῆλαι, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Μπέη Κωνσταντῖνος καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γεώργιος, προέβησαν εἰς τὸν φόνον τοῦ Κυβερνήτου τῇ εἰκοστῇ ἐβδόμῃ Σεπτεμβρίου, τελεσθέντα κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ καὶ ἦν στιγμὴν εἰσήροχτο ὁ ἀνὴρ εἰς τὸν ναόν. Καὶ ὁ μὲν Κωνσταντῖνος ἐφρονεῦθη αὐθημερὸν ἐν τῇ φυγῇ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τοῦ Κυβερνήτου, ὁ δὲ Γεώργιος, καταφυγὼν εἰς τὴν γαλλικὴν πρεσβείαν καὶ παραδοθεὶς ὑπὸ ταύτης, ἐδικάσθη ὑπὸ στρατοδικεῖον καὶ καταδικασθεὶς εἰς τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν ἐθανατώθη διὰ τυφεκισμοῦ.

Εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κυβερνήτου ἡ Γερουσία προέβη εἰς σύστασιν προσωρινῆς τριπλῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς ἀπαρτιζομένης ἐκ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ἀποθανόντος Καποδιστριαίου Λύγουστίνου, τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ Ἰ. Κωλέττη, ἄλλ' ἢ τῆς τριανδρίας ταύτης κυβερνήσις ταχέως διελύθη ἔνεκεν ἐλλείψεως ὁμοφωνίας μεταξὺ τῶν ἀποτελούντων αὐτὴν ἀνδρῶν. Ὁ Κωλέττης ἀντιπροσωπεύων μεγάλην μερίδα Ρουμελιωτῶν, οἵτινες δὲν διέκειντο εὐμνῶς πρὸς τὸν οἶκον τοῦ Καποδιστριαίου, ἀπεχώρησε τῆς ἀρχῆς, μετ' ὀλίγον δὲ καὶ εἰς πλήρη περιήλθε διάστασιν καὶ πρὸς τοὺς τέως συνάρχοντας, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ πάντας τοὺς Ρουμελιώτας μαχητάς. Καὶ ἔμελλεν ἤδη τότε νὰ ἐκραγῇ ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ Πελοποννησίων καὶ Ρουμελιωτῶν ἄλλ' ὁ κατὰ τὸν χρόνον ἐκείνον διὰ Ναυπλίου εἰς Κωνσταντινούπολιν ὥς ἑκτακτος ἀπεσταλμένος πρὸς διευθέτησιν ἀκριβῶς τοῦ περὶ τῶν ὁρίων τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους ζητήματος μεταβαίνων Στρατηγόρος Κάννιγγ, μεσολαβήσας ἐνέργησε τὴν ἀναιμωτὴ εἰς τὴν πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ Ἑλλάδα (εἰς Περαχώραν) ἀπο-

χώρησιν τῶν Ρουμελιωτῶν. Ἐν Περαχώρα συνέρρευσαν νῦν οἱ πανταχόθεν πρὸς τὴν κυβέρνησιν ἀντιπολιτευόμενοι καὶ πολλοὶ νέοι πολιτευταὶ καὶ ἴδρυσαν νέαν κυβέρνησιν ρουμελιωτικὴν, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Κωλέττου, παρ' ᾧ ὡς γραμματεὺς εἰργάζετο νῦν ὁ λόγιος Δ. Χρηστίδης· εἰς

τὸ γραφεῖον δὲ τούτου προσηρτήθη καὶ ὁ τότε ἐξ Εὐρώπης ἐλθὼν εἰς Ἑλλάδα νεαρὸς φαναριώτης Ἀλέξανδρος Ραγκαβῆς. Ταχέως ἠϋξήθη ὁ ἀριθμὸς καὶ τῶν ὁπλιτῶν, οἵτινες πανταχόθεν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος προσήχοντο εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Κωλέττου ἵνα ἀγωνισθῶσιν ὑπὸ τὴν σημαίαν τούτου, τὴν σημαίαν τῶν συνταγματικῶν, διότι τοιαύτην ὀνομασίαν προσέδωσαν οἱ περὶ τὸν Κωλέττην εἰς τὸ κόμμα αὐτῶν ὡς κόμμα συνταγματικὸν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν μοναρχίζουσαν μερίδα τὴν περὶ τὸν Αὐγουστίνον Καποδίστριαν καὶ Θ. Κολοκοτρώνην. Ὁ Κωλέττης λα-

Ἀλέξανδρος Ραγκαβῆς

βὼν ἀπόφασιν νῦν νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον ἐβράδυνεν ἐπὶ μικρὸν ἔνεκεν ἀπορίας χρημάτων, διότι οἱ ἀπὸ πολλοῦ μισθοδοσίας στερούμενοι ὁπλίται αὐτοῦ ἠπεύλουν ἐξέγερσιν διὰ τὴν καθυστέρησιν τῶν μισθῶν αὐτῶν· πρὸς τὸν ἐν ἀμνηχανία διατελοῦντα Κωλέττην προσῆλθε τότε βοηθὸς ὁ ἀπὸ τῆς περιγηγέσεως τῶν νήσων ἐπιστρέφων γεμῆς φιλέλλην Κάρολος Θερίσιος. Ὁ λόγιος οὗτος ἐπεσκεύαστο κατὰ τὸν χρόνον τούτον τὴν Ἑλλάδα, οὐχὶ μετ' ἐντολῆς ἐπισήμου τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ τῆς Βαναρικῆς, ἀλλ' ἀπλῶς χάριν ἐπιστημονικῶν σπουδῶν καὶ πρὸς τούτῳ τῷ σκοπῷ κομίζων ἐπιστολάς ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου πρὸς τὸν Καποδίστριαν, ὅταν ἔτι ἔζη οὗτος, μετέβη εἰς τὰς νήσους.

Πανταχοῦ ὅπου ἐνεφανίσθη ὁ Θερίσιος, νομιζόμενος οὐχὶ ἀκριβῶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς διδάσκαλος τοῦ βασιλόπαιδος Ὁθωνος, οὗ ἡ ὑποψηφιότης εἰς τὸν ἐλληνικὸν θρόνον εἶχε διαλαληθῇ ἤδη ἐν Ἑλλάδι, ἐτύγγανε μεγάλου σεβασμοῦ παρὰ τοῦ λαοῦ, ἐρωτώμενος πανταχοῦ «πότε ἔρχεται ὁ ἀφέντης» καὶ λαμβάνων τὴν βεβαίωσιν τῶν πρὸς τὸν Λουδοβίκον καὶ Ὁθωνα αἰσθημάτων τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ καὶ ἐνισχύων τὸν βασιλέα Λουδοβίκον διὰ τὴν περὶ τοῦ υἱοῦ του ἀπόφασιν. Ἀκούων δὲ νῦν ὅτε ἐπέστρεψεν ἀπὸ τῶν νήσων τὰ περὶ τῆς ἐπικειμένης στρατείας τῶν ἐν Περαχώρα ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον, ἔσπευσεν ἐνταῦθα ἰνὰ κωλύσῃ εἰ δυνατόν τὴν στρατείαν ταύτην. Ὁ Κωλέττης ἐδέχθη τιμητικῶς τὸν ἐπιφανῆ Γερμανὸν γιννώσκων ὅτι οὗτος ἔφερε μεθ' αὐτοῦ καὶ χοήματα, καὶ δανεισάμενος ἀρκετὰ παρ' αὐτοῦ ἐπῆρξεσε προσωρινῶς πρὸς τὰς ἀξιώσεις τοῦ στρατοῦ.

Ἄλλως πᾶσαι αἱ λοιπαὶ ἐνέργειαι τοῦ Ἱερισίου παρὰ τῷ Κωλέττῃ καὶ αἱ προσπάθειαι πρὸς τὴν εἰρηνικὴν διευθέτησιν τῶν ἐρίδων τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἀπέτυχεν. Ἐπεὶ οὖν τέλος καὶ ὁ Θείρισιος ὅτι καὶ τὸ δίκαιον ἦτο μᾶλλον πρὸς τὸ μέρος τῶν συνταγματικῶν. Οὕτως ἤρξατο νῦν ἡ ἐκστρατεία τῶν Ρουμελιωτῶν ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον·

Κάρολος Θείρισιος

ραγδαίως κατῆλθεν ὁ ρουμελιωτικὸς στρατὸς εἰς τὸν Ἰσθμὸν καὶ καταβαλὼν ἐνταῦθα τὸν ἀντιπαχθέντα αὐτῷ ἀσθενῆ κυβερνητικὸν στρατὸν ἐπῆλθεν ἐναντίον τοῦ Ναυπλίου. Ἐμελλε δὲ νῦν πρὸ τῆς πόλεως ταύτης νὰ συγκροτηθῇ μεγάλη αἵματηρὰ μάχη, ὁπότε ὁ Θείρισιος προβὺς εἰς τὸ μεταίχιμον τῶν δύο ἀντιπάλων στρατῶν παρήνεσε τοὺς μαχητὰς ν' ἀποσιῶσι τῆς ἀδελφοκτόνου πάλης, ἀναμιμνήσκων πρὸς τοῖς ἄλλοις τὸ λεχθὲν πάλαι ὑπὸ Ρωμαίου αὐτοκράτορος «τοὺς Ἕλληνας ἀπομαθηκέναι τὴν ἐλευθερίαν». Ἡ ἐμφάνις τοῦ γηραιοῦ Γερμανοῦ φιλέλληνος ἐνέπλησεν ἐνθουσιασμοῦ ἀμφοτέρω τὰ στρατόπεδα καὶ ἀπεφασίσθη νῦν νὰ λυθῇ εἰρηνικῶς ἡ ἔρις παραιτουμένης τῆς κυβερνή-

σεως τῆς τριανδρίας. Τὴν ἰδίαν νύκτα ὁ Αὐγουστῖνος ἀπῆλθεν ἀπὸ τοῦ Ναυπλίου, φέρων καὶ τὴν σορὸν τοῦ ἀδελφοῦ ἰου, καὶ ἀπεχώρησεν εἰς Κέρκυραν· ἰδρῦθη δὲ νέα κυβερνήσις πολυμελής, ἣς μετεῖχε καὶ ὁ Κωλέττης. Ἀλλὰ καὶ οὕτω δὲν ἐπῆλθεν ὀριστικὴ εἰρήνη. Τὰ ρουμελιωτικὰ στρατεύματα διεχύθησαν νῦν εἰς τὴν Πελοπόννησον ὥς εἰς ἐχθρικὴν χώραν, φέροντα καταστροφὴν καὶ ἀρπαγὰς καὶ πνέοντα τρόμον τοῖς κατοικοῖς ὑπὸ τὸ ὄνομα καὶ τὴν σημαίαν τοῦ συντάγματος. Καὶ τὸ σύνταγμα κατέστη, ὥς λέγει ὁ Θ. Κολοκοτρώνης, *σύνταγμα*. Τελεία ἀναρχία ὑπῆρξεν νῦν ἐν Πελοποννήσῳ, ἐκτὸς τῶν χωρῶν ἐκεῖνων ὅπου ἐπεκράτει ὁ Κολοκοτρώνης μετὰ τῆς σημαίας τῶν Φιλικῶν (τοῦ Φοίνικος). Πάντως ἡ τοῦ Κολοκοτρώνη ἐξουσία ἐστερεῖτο τυπικῆς νομιμότητος, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν ἦτο πατρικὴ καὶ εὐεργετικὴ εἰς τὸν λαόν. Τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν διέλυσε βιαίως αὐτὸς ὁ λεγόμενος στρατὸς διὰ τὴν καθυστέρησιν τῶν μισθῶν. Ἡ δὲ λεγομένη γερούσια ἵνα ἔχῃ ἀσφάλειαν τινά, καταλιποῦσα τὸ Ναύπλιον κατέφυγεν εἰς τὸ Ἄστρος, ὅπως διατελῇ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ρωσικῆς ναυτικῆς μοίρας τοῦ Ρικάρδου.

Εἰς τὴν οὕτω εἰς τὸ ἔπακρον ἐξικνουμένην ἀναρχίαν ἔθηκε τέρας ἡ κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1832 ἀφικομένη ἀγγελία περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ὁθωνος ὡς βασιλέως καὶ περὶ τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου τοῦ Μαΐου καὶ ἡ μετ' ὀλίγον διὰ τοῦ Ναυπλίου διάβασις τοῦ Σρατφόρδου Κάννιγγ, ἐπιστρέφοντος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀφοῦ προήγαγε τὴν Πύλην εἰς τὰ ἐν Λονδίνῳ ἀποφασισθέντα. Ἡ χαρὰ καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς ἰδίως ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ τοῦ Ὁθωνος ἐπήνεγκον τὴν ὁμόνοιαν μεταξὺ τῶν διαμαχομένων

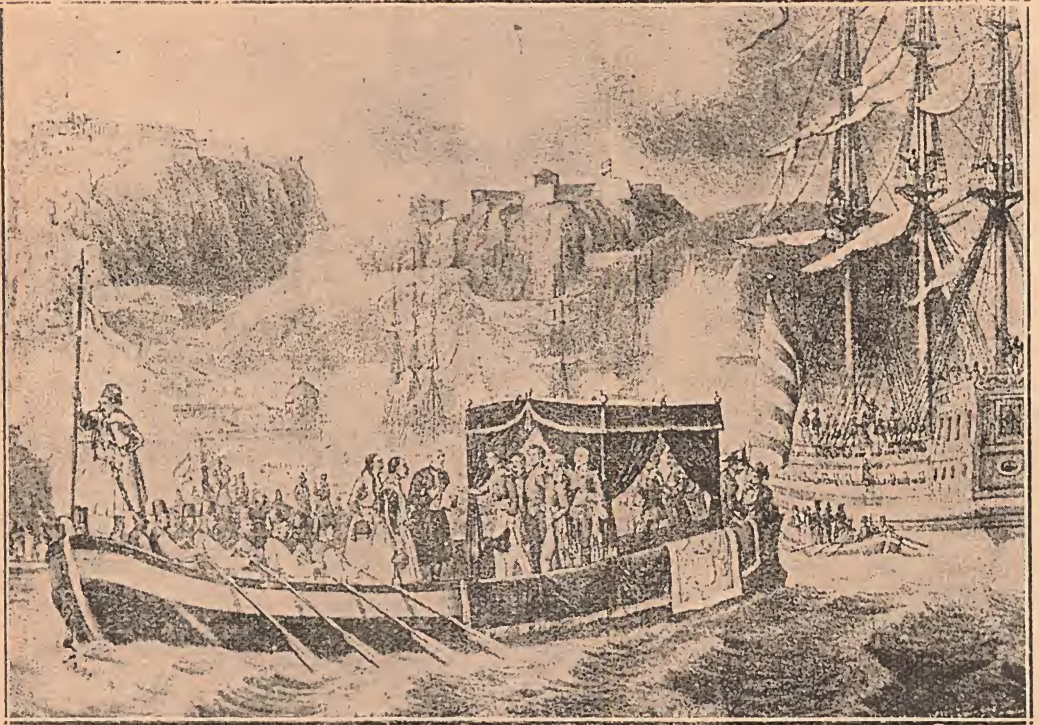
μερίδων καὶ τὴν εὐταξίαν ἐν τῇ κυβερνήσει, ἐστάλη δὲ τότε εἰς Μόναχον τριμελὲς ἐπιτροπὴ ἀποτελούμενη ἀπὸ τὸν Νότιν Μπότσαρην διὰ τὴν Ρούμελην, Α. Μιαούλην διὰ τὰς νήσους καὶ Δ. Πλαπούταν διὰ τὴν Πελοπόννησον, τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη μὴ ἐπιτρέψαντος εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Γενναῖον Κολοκοτρώνην νὰ μετάρχη. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη ἀφικθεῖσα εἰς Μόναχον κατὰ τὰς ἀρχὰς Ὀκτωβρίου μεγαλοπρεποῦς ἔτυχεν ὑποδοχῆς καὶ μεγάλων τιμῶν ἐκ μέρους τῆς τε βασιλικῆς οἰκογενείας καὶ τοῦ λαοῦ σύμπαντος. Μεγάλαι ἐορταὶ ἐτελέσθησαν πρὸς τιμὴν αὐτῆς καὶ αἱ ἡμέραι τῆς ἐν Μονάχῳ διατριβῆς ὀνομάσθησαν ἡμέραι ἑλληνικαὶ καὶ ἡμέραι χαρᾶς καὶ εὐθυμίας. Περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς Δεκεμβρίου ἀφοῦ ἡ ἑλληνικὴ ἐπιτροπεία ὥμοσε πανηγυρικῶς τὸν ὄρκον τῆς πίστεως εἰς τὸν νεαρὸν βασιλέα, διωρίσθη δὲ τριμελὲς ἀντιβασιλεία καὶ ἐδόθησαν προκαταβολαὶ τινες τοῦ μεταξὺ τῶν τριῶν Δυνάμεων ἐγγυηθέντος δανείου, ἀνεχώρησεν ἀπὸ Μονάχου ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ αὐτοῦ πρίγκιπος Μαξιμιλιανοῦ διὰ τοῦ Τυρόλου εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἵνα ἀπὸ Βορινδησίου μεταβῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὴν αὐτὴν δ' ἡμέραν ἀνεχώρησε καὶ ἡ ἐπιτροπεία μετὰ τῆς ἀντιβασιλείας εἰς Τεργέστην, ἵνα ἐκεῖθεν διὰ πλοίων μεταβῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τοῦ βασιλέως, τῆς Κερκύρας προσδιορισθείσης ὡς τόπον τῆς μετὰ τοῦ βασιλέως συντυχίας. Μετὰ τῆς ἀντιβασιλείας καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπιτροπείας ἐπεβιβάσθη εἰς τὰ ἐπὶ τούτῳ ναυλωθέντα πλοῖα ἐν Τεργέστῃ καὶ ὁ ἐκ 5000 ὀπλιτῶν συγκείμενος βαναρικός στρατὸς, ὁ μέλλον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πυρὴν τοῦ νέου τακτικοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Ὁ Πάπας Γρηγόριος ΙΣΤ'

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ διήρχοντο διὰ τῆς ἄνω καὶ μέσης Ἰταλίας τυγχάνοντες πανταχοῦ τιμῶν. Οὕτως ἀφίκοντο κατὰ τὰς ἐορτὰς τῆς Χριστοῦ γεννήσεως ἐν Ρώμῃ, ἔνθα ἔτυχον θερμοτάτης ὑποδοχῆς καὶ ἐκ μέρους τοῦ πάπα Γρηγορίου ΙΣΤ', καὶ τὰς ἡμέρας τῆς ἐορτῆς διῆλθον ἐν Ρώμῃ ἐκκλησιαζόμενοι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀ. Πέτρου. Ἀπὸ τῆς Ρώμης μετὰ τὰς ἐορτὰς τῶν Χριστουγέννων μετέβησαν Ὄθων καὶ Μαξιμιλιανὸς εἰς Νεάπολιν, φιλοξενηθέντες μεγαλοπρεπῶς ἐπὶ ἡμέρας. Κατόπιν ἀφίκοντο ἐπὶ τοῦ λιάν εὐγενῶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Φραγκίσκου παραχωρηθέντος ἀτμοπλοίου εἰς Βορινδήσιον, ἔνθα ὁ μὲν Μαξιμιλιανὸς ἀπεχαιρέτισε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, τὸν δὲ Ὄθωνα παρέλαβεν ἀγγλικὸν πολεμικόν, ἡ «Μήδεια», καὶ μετήγαγεν εἰς Κέρκυραν, ἔνθα ἀποβὰς ὁ βασιλεὺς ἔτυχεν ὑποδοχῆς ἐνθουσιώδους ἐκ μέρους τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος. Ἀφοῦ δὲ ὁ ἐνταῦθα ἀφικόμενος στρατὸς μετὰ τῆς ἀντιβασιλείας καὶ ἐπιτροπείας ἠνώθη μετὰ τῆς συνοδείας τοῦ βασιλέως, ἤρξατο ὁ ἀπόπλους πρὸς τὰ ἑλληνικὰ παρὰλια, ἀφοῦ μετὰ τῆς φερούσης τὸν βασιλέα ἀγγλικῆς φρεγάτας ἠνώθη γαλλικὸν καὶ ρωσικὸν πολεμικόν. Περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰανουαρίου ταχυδρομὸς ἀπὸ τῆς Πύλου ἔλθων εἰς τὸ Ναύπλιον ἠγγεilen ὅτι ὁ βασιλικὸς στόλος ἐφάνη ἐν Πύλῳ. Τέλος δὲ τῇ 15ῃ Ἰανουαρίου ὁ στόλος οὗτος εἰσῆλθεν εἰς τὸν ἀργολικὸν κόλπον. Ἀλλ' ἐστάθη ἐπὶ δεκαήμερον ὅλον μακρὰν τοῦ Ναυπλίου, ἵνα ἀποβιβασθῇ πρῶτος ὁ στρατός. Τέλος τῇ 26 Ἰανουαρίου 1833 ἀπεβιβάσθη καὶ ὁ βασιλεὺς πλησίον τῆς Τίρυνθος εἰς τοὺς λεγομένους «Ἀποβάθμους Δαναοῦ», οἱ ἔκτοτε ὀνομάσθησαν «Ἀπόβαθμοὶ Ὁθωνος». Ἐκεῖθεν δὲ ἡ βασιλικὴ συνοδεία, ἣς μετεῖχον πάντες οἱ ἐπίσημοι Ἕλληνες καὶ ξένοι, ἐν πρώτοις δὲ ὑπερηφάνως ἵππον ἐλαύνων μεγαλοπρεπῇ ὁ Θ. Κολοκοτρώνης, τῶν περὶ λόφων κατεχομένων πάντων

ὑπὸ θεατῶν Ἑλλήνων καὶ ξένων πανταχόθεν συρρευσάντων, προήλασεν εἰς τὸ Ναύπλιον, ἐνθα ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ ἐγένετο ἡ προσήκουσα δοξολογία, ἀφοῦ πρότερον ἀντηλλάγησαν λόγοι ἐπίσημοι τοῦ προεδρεύοντος τῆς συνόδου Κυρίλλου Κορινθίας καὶ τοῦ βασιλέως

Ὁ Ὅθων ἐν τῇ λέμβῳ δι' ἧς ἀπεβιβάσθη παρὰ τὴν Τίρυνθα

Ὁ θωvos ἀντιφωνήσαντος γερμανιστὶ διὰ βραχέος λόγον, ἐν ᾧ ἐξήρε τὸν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν σεβασμὸν καὶ ἀφοσίωσιν αὐτοῦ. Ἦλθον δὲ πρὸς τὸν βασιλέα ἐν τῇ λαμπρῷ ἐστολισμένῃ πύλῃ τῆς πόλεως καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ὧν ὁ ἀρχηγὸς προσφωνῶν τῷ βασιλεὶ παρέδωκεν αὐτῷ τὰς κλείδας τῆς πόλεως. Μικρὸν μετὰ τὴν εἴσοδον εἰς τὴν πόλιν ὁ βασιλεὺς ἀπεχώρησεν εἰς τὸ ἀγγλικὸν πλοῖον ὅπου ἦτο ἡ προσωρινὴ διαμονή. Ἡ δὲ ἀντιβασιλεία ἐξέδωκεν εὐθὺς προκήρυξιν πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως, ἀναμνησκουσα ἐν πρώτοις τὰ ὅσα δεινὰ ἐπάθεν ἡ Ἑλλὰς καὶ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἐν τῷ μακρῷ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνι αὐτοῦ ἐν μέσῳ τῶν πολλῶν ἡρωϊκῶν ἔργων αὐτοῦ, ἐπηγγέλλετο τὴν θεραπείαν τῶν κακῶν καὶ παρασχευὴν μέλλοντος εὐδαίμονος διὰ τῆς εἰς τὸ καθήκον ἀφοσιώσεως πάντων καὶ συντόνου ἐργασίας πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν κακῶς ἐχόντων. Ἡ ἀντιβασιλεία ὑπισχεῖτο ὅτι ἔμελλε νὰ καταβάλλῃ πᾶσαν προσπάθειαν καὶ ἐνέργειαν πρὸς τὸν ἱερὸν τοῦτον σκοπὸν καὶ ἐπεκαλεῖτο τὴν συνδρομὴν πάντων ἐν τῇ πιστῇ καὶ νομιμόφρονι ἐκτελέσει τοῦ καθήκοντος· ἐν τῇ προκηρῦξει ἐξήρετο ἰδιαιτέρως ὁ σεβασμὸς τοῦ βασιλέως πρὸς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὰ θέσμια αὐτῆς. Τὴν προκήρυξιν ὑπέγραφον οἱ τρεῖς ἀντιβασιλεῖς κόμης Ἀρμανσβεργ, Γεώργιος Μάουρερ καὶ Κάρολος Ἀβελ. Ἡ ἀντιβασιλεία δὲ αὕτη ἡ ταῦτα προκηρύξασα πρὸς τὸν λαὸν ἤρξατο εὐθὺς τοῦ ἔργου αὐτῆς μετὰ πάσης δραστηριότητος.

Τῆς ἀντιβασιλείας τιμητικὸς πρόεδρος ἦτο ὁ κόμης Ἀρμανσβεργκ, αὐτὸς δὲ καὶ παρίστατο ὡς ἐκπροσωπῶν τὸ κράτος ἐξωτερικῶς τε καὶ ἐσωτερικῶς, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν τὰ

μέλη αὐτῆς ἦσαν ἰσοβά-
θμια ἐθεωροῦντο δὲ
πάντως ὡς νόμιμοι ἀντι-
πρόσωποι τοῦ βασιλέως
Λουδοβίκου, ὅφ' οὐ διω-
ρίσθησαν καὶ ἂφ' οὐ ἐξηρ-
τῶντο, διότι ὁ Λουδοβί-
κος ἐθεωρεῖτο ὑπέρτα-
τος ἄρχων τοῦ Ἑλληνι-
κοῦ βασιλείου, ὡς πρα-
γματικὸς κηδεμὼν τοῦ
βασιλέως Ὁθωνος μέ-
χρι τῆς τούτου ἐνηλικιώ-
σεως. Ἦτο δὲ ἡ ὑπερ-
τάτη αὕτη ἀρχὴ ὡς καὶ ἡ
τοῦ Λουδοβίκου μοναρ-
χία ἀπόλυτος κατὰ τὰς
ἐπικρατούσας τότε ἐν τῇ
μοναρχικῇ Εὐρώπῃ, ἰδί-
ως ἐν Ρωσίᾳ καὶ Πρω-
σίᾳ ἁρχάς, καὶ ἐγένοντο
ἐμπιστευτικαὶ διαπρα-
γματεύσεις μεταξὺ τῶν
τριῶν Δυνάμεων, προ-
στατίδων καλουμένων
περὶ τοῦ χαρακτῆρος
τῆς ἐν Ἑλλάδι παρὰ
τούτων ἰδρυομένης μο-
ναρχίας. Ἀγγλία δὲ καὶ
Γαλλία προέτεινον νὰ

Ἀπόβασις καὶ ὑποδοχὴ τοῦ Ὁθωνος

ἐφαρμοσθῶσιν ἁρχαί τι-
νες συνταγματικαὶ φιλελεύθεροι, ἀλλ' ὁ τσάρος Νικόλαος, ἐκπροσωπῶν τὴν ὑπερτάτην ἀρχὴν
τῆς μοναρχικῆς νομιμοφροσύνης, διὰ τοῦ ὑπουργοῦ αὐτοῦ κόμητος Νεσελρόδε ἐκήρυξεν
ἐμφαντικώτατα ὅτι ὡς μόνην ἀρχὴν καὶ πηγὴν παντὸς νόμου ἐν Ἑλλάδι ἀναγνωρίζει
τὸν βασιλέα Ὁθωνα. Οὕτω καθιερώθη ἡ ἀπόλυτος μοναρχία ἐν Ἑλλάδι, μηδεμίαν ἀντί-
στασιν ἀντιταξασῶν τῶν λοιπῶν Δυνάμεων. Πᾶσα λοιπὸν ἐξουσία νομοθετικὴ καὶ ὑπερ-
τάτη δικαστικὴ συνεκεντρώθη ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ βασιλέως, προσωρινῶς δέ, μέχρις ἐνηλι-
κίωσεως τοῦ Ὁθωνος, ἐν ταῖς τῆς ἀντιβασιλείας ἧς τὰ διατάγματα ἦσαν ἢ νομοθετικὰ
ἢ νομοτελεστικά. Ἡ οὕτω παντοδύναμος καθισταμένη ἀντιβασιλεία ἐπορεύσατο χρῆσιν
τῆς τοιαύτης ἐξουσίας αὐτῆς ἐν πολλοῖς ἐπιωφελέστατα εἰς τὸ κράτος, διὰ τῶν νόμων δὲ
αὐτῆς ἔλαβε τὸ κράτος μονιμωτέραν τινὰ ὁργάνωσιν ἐν πᾶσι τοῖς κλάδοις τῆς δημοσίας
ὑπηρεσίας· ἤσκησε δὲ μέχρι τινὸς καὶ ἐξουσίαν συντακτικὴν ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως,
καθορίσασα τὰ πολιτικὰ ἀξιώματα.

Ὑπὸ τὴν ὑπερτάτην ἀρχὴν τῆς τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν διαχειριζομένης ἀντιβασιλείας ἐλειτούργει τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον. Παρὰ τοῦτο δὲ ἰδρῦθη καὶ τὸ συμβούλιον ἐπικρατείας, οὗτινος τὰ μέλη διωρίζοντο ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐκ τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀνδρῶν τῶν παρασχόντων μεγάλας ὑπηρεσίας ἐν τῷ ἀγῶνι· ἔργον δὲ τοῦ συμβουλίου τούτου ἦτο ἡ προπαρασκευὴ νόμων μετὰ ψήφου συμβουλευτικῆς. Ἀμφοτέρων δὲ τῶν συμβουλίων πρόεδρος ἦτο αὐτὸς ὁ βασιλεὺς· διὰ τοῦτο οἱ διευνύνοντες τὰ συμβούλια ταῦτα ἐκαλοῦντο ἀπλῶς ἀντιπρόεδροι.

Μετάλλιον Ὁθωνος ὡς βασιλέως μετὰ γερμανικὴν ἐπιγραφὴν (Πρίγκιψ τῆς Βαυαρίας, Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος)

Ὁργανώθη πρὸς τούτοις ὑπὸ τῆς ἀντιβασιλείας ἡ ἐκκλησιαστικὴ διοίκησις, ἡ μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἀγῶνος εἶχε περιέλθει εἰς μεγάλην ἀποσύνθεσιν, τῆς μέχρι τότε ἀπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐξαρτήσεως καὶ διοικήσεως τῶν ἐκκλησιῶν δικαίῳ μόνον καὶ θεωρητικῶς ὑφισταμένης, ἀλλ' ἔργῳ καὶ ὑπὸ τῆς φορᾶς τῶν πραγμάτων καταλυθείσης. Αἱ κατὰ τόπους ἐκκλησίαι τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν οὐδεμίαν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος ἠδύναντο ἔχῳσιν ἐπικοινωνίαν μετὰ τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν, τῆς δὲ Μεγάλης Ἐκκλησίας ἡ ἐπίβλεψις καὶ διοικήσις περιοριζέτο ἀπλῶς εἰς ἀποστολὴν παραινετικῶν ποιμαντορικῶν ἐπιστολῶν, καί τοῦτο κατ' ἀπαίτησιν καὶ διαταγὴν τῆς Πύλης μόνον ἐγίνετο. Μὴ ὑφισταμένης δὲ ἐν ταῖς ἐπαναστατικαῖς χώραις κεντρικῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως ἕκαστος τῶν ζώντων ἀρχιερέων καθίστατο αὐτοκέφαλος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ, ὅπου δ' ἔρχεον οἱ ἀρχιερατικοὶ θρόνοι οἱ ἱερεῖς αὐτοὶ καθίσταντο αὐτοκέφαλοι. Ἀτυχῶς δὲ μετὰ τῆς τοιαύτης ἀνωμάλου ἀπέναντι τῆς κυρίαρχου Μεγάλης Ἐκκλησίας θέσεως συνεδέετο παρὰ τισι καὶ ἡ πεπλανημένη γνώμη ὅτι ἡ Ἑλλὰς κυρῆσα τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ἔχῃ σχέσιν πρὸς πατριάρχην διατελοῦντα ὑπὸ τὸ κράτος καὶ τὰς διαταγὰς τοῦ ἐχθροῦ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ γένους σουλτάνου· ἀλλὰ τὴν πλημμελῆ ταύτην γνώμην ὀλίγοι ἦσαν οἱ πρεσβεύοντες τοῦναντίον αἰσθημα ἀφοσιώσεως παρὰ τῷ λαῷ ἐπεκράτει πάντοτε πρὸς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν. Αἱ δὲ διάφοροι ἐθνικαὶ συνελεύσεις ἐξέφραζον τὴν εὐχὴν ἵνα μετὰ ταύτης κανονισθῶσιν ἐν τῷ προσήκοντι χρόνῳ τὰ θέσμις τῆς ἐκκλησίας. Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα μέχρι τῆς κυβερνήσεως τοῦ Καποδιστρίου· ἐπὶ τοῦτο δὲ συνεστάθη καὶ ἐπιτροπὴ κληρικῶν διοικητικῇ προσωρινῶς διοικοῦσα τὰ τῆς ἐκκλησίας, φροντίζουσα δὲ καὶ περὶ τῆς μετὰ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας συνεννοήσεως.

Ὅτε τὸ 1828, ἀρξαμένου τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, τὸ Οἰκουμένικόν Πατριαρχεῖον κατ' εἰσήγησιν μυστικὴν τῆς Πύλης ἐπεμψεν ἀρχιερεῖς τοῦ Οἰκουμένικου Θρόνου εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔτυχον μὲν οὕτω εὐσεβάστου ὑποδοχῆς ἐκ μέρους τοῦ Κυβερνήτου καὶ ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ τῶν ἐπαρχιῶν ὡς ἐπεσκέψαντο, ἀλλὰ περὶ συνεννοήσεως οὐδένα ἠδύναντο νὰ ποιήσωνται λόγον ἀφοῦ ἡ ἐπίσημος ἀποστολὴ αὐτῶν ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ νουθετήσωσι τὸν λαὸν εἰς ὑποταγὴν πρὸς τὴν Πύλην. Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα ὅταν ἀνέλαβε τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν ἡ ἀντιβασιλεία. Ἐν τῇ τριπλῇ ταύτῃ ὑπερτάτῃ ἀρχῇ ἐν ἣ ὁ κόμης Ἀρμανσβεργ ἦν οἶονεϊ πρόεδρος ἰσοτίμων ἀρχόντων, τὴν πραγματικὴν διοίκησιν εἰς τὰ τῆς νομοθεσίας εἶχεν ὁ καθηγητὴς Γεώργιος Maurer, ἀνὴρ νομικὸς καὶ θεολόγος, ἀκαταπόνητος δ' ἐν τῇ ἐργασίᾳ καὶ ὁ Μάουρερ ὅπως πάντες οἱ συνετοὶ ἄνδρες ἐφρόνει ὅτι πάσης διοικητικῆς ὁργανώσεως τῆς ἐκκλησίας ἔδει νὰ προηγηθῇ συνεννόησις πρὸς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν· ἀλλ' εἴτα μετέβαλε τὸ φρόνημα παραπλανηθεὶς ὑπὸ τοῦ χρεὶ γραμματέως ἐν τῇ προσωρινῇ ἐκκλησιαστικῇ διοικητικῇ ἐπιτροπείᾳ ἐκτελοῦντος διαβοή-

του ἀρχιμανδρίτου Θεοκλήτου Φαρμακίδου. Ὁ κληρικὸς οὗτος, ὡς ἀρχιμανδρίτης ἀνήκων εἰς τὸν κλῆρον τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐθεωρεῖτο μὲν λόγιος καὶ θεολόγος, ἀλλὰ παιδεύσεως συστηματικῆς ἐστερεῖτο παντελῶς. Ὑπερετίσας δὲ ὡς ἱερεὺς ἐν τισιν ἐκκλησίαις τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐν Ρουμανίᾳ καὶ Αὐστρίᾳ, καὶ ἔνεκα τῆς ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ταύτῃ ἐν εὐρωπαϊκοῖς ὁμίλοις διατριβῆς, ὅτε φαίνεται ἡκροῶτο διδασκαλίας τινων ἐν πανεπιστημίῳ, οὐδεμίαν μὲν ἐκτίσαστο παιδευσιν καὶ γινῶσιν θεολογικὴν, παρεσύρθη δὲ εἰς δοξασίας προτεσταντικὰς. Ἐχων δὲ λόγους ὡς φαίνεται καὶ προσωπικῆς ἔχθρας πρὸς τοὺς ἐν Κων/πόλει, ἐν Ἑλλάδι γενόμενος διαρκοῦντος τοῦ ἀγῶνος ἐκήρυττε τὸ καινοφανὲς δόγμα ὅτι διὰ τῆς ἐπαναστάσεως ἐλύετο πᾶς δεσμὸς πρὸς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν καὶ ὅτι ἡ σύστασις ἰδίᾳς ἐκκλησίας ἐν τῷ κράτει ἦτο δικαίωμα ἀπόλυτον τοῦ βασιλέως, ὅστις κατ' αὐτὸν ἦτο καὶ ὁ μόνος ὑπερτάτος καὶ νόμιμος ἀρχηγὸς τῆς ἐκκλησίας (κατὰ τὰ προτεσταντικὰ διδάγματα). Ὑπὸ τούτου λοιπὸν παραπεμπόμενος ὁ Μάουρερ (προτεστάντης ὢν), ἔχων πρὸς τοῦτο συμφωνοῦντα καὶ τὰ μέλη τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου τὰ μηδὲν γινώσκοντα περὶ κανονικοῦ δικαίου, προέβη εἰς ἴδρυσιν ἐκκλησίας ἀνεξαρτήτου,

Θεόκλητος Φαρμακίδης

ἀνακηρυσσομένης τῆς ἀνεξαρτησίας ὑπὸ συνόδου δῆθεν ἀρχιερέων. Οἱ ἀρχιερεῖς οἱ ἀντιπροσωποῦντες τὴν συντακτικὴν σύνοδον τῆς ἐκκλησίας ἦσαν, ἐκτὸς τῶν ὀλίγων θρόνους μητροπολιτικοὺς ἢ ἐπισκοπικοὺς κατεχόντων κανονικῶν ἀρχιερέων κατὰ τὸ πλεῖστον οἱ πανταχόθεν συνελθόντες ἐν Ναυπλίῳ φυγάδες ἐκ Τουρκίας ἀρχιερεῖς. Ἀλλὰ καὶ ἡ οὕτω συνελθοῦσα σύνοδος δὲν θὰ ἐτόλμα νὰ προβῇ εἰς τὸ ὑπαγορευόμενον αὐτῇ τόλμημα, ἂν μὴ ὁ ρηθὲς Φαρμακίδης ἐμφανιζόμενος ἡπείλει καὶ ἐπιτακτικῶς ἀπήτει εἰς τὰ κελεύσματα τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς ἄμεσον καὶ ἀπόλυτον ὑποταγὴν. Οὕτως ἰδρὺθῃ ἐκκλησία τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου ἀνεξάρτητος πάσης ἄλλης ἐκκλησίας, ἔχουσα ἀνώτατον ἀρχηγὸν καὶ προστάτην τὸν βασιλέα, ἦτοι τὴν κυβέρνησιν, καὶ διοικουμένη ὅπως αἱ προτεσταντικαὶ ἐκκλησίαι ὑπὸ συνόδου διαρκοῦς πενταμελοῦς ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἀρχαιοτέρου κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἱερωσύνης, ἐξαρτωμένη δὲ ἀπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ἔχοντος δικαίωμα νὰ ἐπεμβαίνῃ εἰς πάσας τὰς διοικητικὰς αὐτῆς πράξεις, διοριζομένου ὅπως καὶ ἐν Ρωσίᾳ καὶ βασιλικῷ ἐπιτρόπου ἐν τῇ συνόδῳ, συνυπογράφοντος πάσας τὰς πράξεις τῆς συνόδου, οὐδεμιᾶς πράξεως ἐχούσης κῆρος ἄνευ τῆς ὑπογραφῆς αὐτοῦ. (Οἱ προβάντες εἰς τὸ τόλμημα τοῦτο τῆς καθολικῆς τῆς ἐκκλησίας ὑποδουλώσεως εἰς τὴν πολιτείαν ἐδικαιολόγησαν τὴν πράξιν φέροντες τὸ παράδειγμα τῆς Ρωσίας, ἔνθα ἐπίτροπος βασιλικὸς μετεῖχεν εἰς τὰς συνόδους. Ἀλλ' ἐν Ρωσίᾳ ἐγένετο τοῦτο διότι δὲν ὑπῆρχεν ὑπουργεῖον ἐκκλησιαστικῶν κατ' ἀκολουθίαν ἐκρίθη πρόσῃκον ἵνα διὰ τοῦ ἐπιτρόπου τῆς πολιτείας παρὰ τῇ συνόδῳ ὑπάρχῃ τις σύνδεσμος μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς πολιτείας, ἐνῶ ἐν Ἑλλάδι ὑπῆρχεν ὁ σύνδεσμος οὗτος διὰ τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐκκλησιαστικῶν). Καὶ τὸ σύστημα τοῦτο τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοι-

κήσεως, ἐγκριθὲν καὶ ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν συνελεύσεων τοῦ 1843-44 καὶ 1863-64, ἔμελλε νὰ ἰσχύῃ μέχρι πρὸς ὀλίγων ἐτῶν, ὅτε τὰ πάντα ἀνετράπησαν ἔν τε τῇ ἐκκλησιαστικῇ καὶ τῇ διοικητικῇ τάξει τοῦ κράτους.

Ἡ ἀντιβασιλεία διωργάνωσε καὶ τὰ τῆς πολιτικῆς διοικήσεως τοῦ κράτους, διαι-

Γεώργιος Μάουρεο

ρέσασα αὐτὸ διοικητικῶς εἰς νομαρχίας (μετὰ νομαρχιακῶν συμβουλίων) καὶ εἰς δήμους (μετὰ δημοτικῶν συμβουλίων καὶ δημάρχου διοριζομένου ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐκ τῶν τριῶν ὑπὸ τοῦ δήμου ἐκλεγόμενων ὑποψηφίων). Μόνον δὲ τὰ νομαρχιακὰ καὶ ἐπαρχιακὰ συμβούλια ἐξελέγοντο ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Ἀναλόγως δὲ πρὸς τὴν διαίρεσιν ταύτην διωργανώθη καὶ ἡ δημοσία ἐκπαίδευσις, εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐκάστου νομοῦ ἰδρυομένου ἐνὸς γυμνασίου, ἐλληνικοῦ δὲ σχολαρχείου εἰς τὰς ἐπαρχιακὰς πόλεις, καὶ δημοτικῶν σχολείων εἰς τοὺς δήμους. Καὶ ἡ μὲν γυμνασιακὴ παιδεία ὡς καὶ ἡ τῶν ἐλληνικῶν σχολείων ἐτελεῖτο δαπάναις τοῦ κράτους, ἡ δὲ δημοτικὴ δαπάναις τῶν δήμων βοηθοῦντος τοῦ δημοσίου ταμείου τοὺς πενестέρους δήμους. Ὅ ταῦτα δὲ διοργάνωσε Γ. Μάουρεο ἐβουλεύετο νὰ θέσῃ καὶ τὴν κορωνίδα εἰς τὰ τῆς παιδείας δι' ἰδρύ-

σεως ὑπερτάτου διδακτηρίου, Πανεπιστημίου δηλονότι, ὡς ἐκλήθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὸ ὄνομα τοῦτο ἐσηματίσθη κατὰ τὸ πρὸ πολλοῦ παρὰ τοῖς λογίοις τῆς Εὐρώπης καθιερωμένον Universitas τῶν καθολικῶν ἐπιστημονικῶν διδακτηρίων (Universitas scientiarum). Εἶχε δὲ προβῇ ὁ Μάουρεο καὶ εἰς προπαρασκευαστικὰς τοῦ μεγάλου τούτου βουλευμάτος ἐργασίας προσκαλῶν μεγάλους Ἕλληνας καὶ εὐρωπαίους ἐπιστήμονας εἰς τὸ ἀνώτατον τοῦτο διδακτήριον. Ἀλλὰ τὸ περὶ πανεπιστημίου βούλευμα τοῦ Μάουρεο καὶ τῆς ἀντιβασιλείας ἀπέτυχεν ἔνεκα τῆς ἀπροσδοκίτου εἰς Μόναχον ἀνακλήσεως τοῦ Μάουρεο.

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ κυριώτερα ἔργα τῆς ἀντιβασιλείας. Ἀλλὰ καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων ἐφρόντισεν αὕτη διαρκούσης μάλιστα τῆς ἀρχῆς τοῦ Μάουρεο.

Ἡ ἀντιβασιλεία ἐφρόντισε καὶ περὶ ταχυτέρας καὶ τακτικῆς συγκοινωνίας τελουμένης δι' ἱστοφόρων. Ταύτης τὸ κυριώτερον ἔργον ἀπετέλει ἡ ταχυδρομικὴ ὑπηρεσία. Ἐφρόντισε δὲ ἡ ἀντιβασιλεία καὶ περὶ τῆς προαγωγῆς τῆς γεωργίας, ἰδρύσασα καὶ γεωργικὴν σχολὴν ἐν Τίρυνθι, καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων εἰς τὴν ὕλικὴν εὐημερίαν ἀποβλεπόντων ἔργων σπουδαιότατον δ' ἔργον εἶναι, ἰδίως τοῦ ἀκαταπονήτου ἀνδρὸς οἷος ἦν ὁ Μάουρεο, ἡ σύνταξις τοῦ ἀστικού κώδικος. Καθόλου δ' εἶπεῖν γονιμοτάτῃ ὑπῆρξεν ἡ ὅλη ἐργασία τῆς ἀντιβασιλείας, ἐργασία συστηματικῆς διοργανώσεως τοῦ κράτους ὡς πολιτείας εὐνομουμένης, στηριζομένης ἐπὶ θεσμῶν οὐ μόνον συμφώνων πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἀπορρέοντων ἐκ τῶν ἀρίστων τότε θεωρουμένων περὶ διοικήσεως ἀρχῶν.

ΑΝΑΧΩΡΗΣΙΣ ΤΟΥ ΟΘΩΝΟΣ ΕΚ ΜΟΝΑΧΟΥ

Περατοῦντες τὸ περὶ Ἀντιβασιλείας κεφάλαιον ἀνάγκη νὰ μνημονεύσωμεν δι' ὀλίγων καὶ τινος ἐπεισοδίου ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης λίαν χαρακτηριστικοῦ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων καὶ τῶν πνευμάτων κατὰ τὴν μεταβατικὴν ἐκείνην περίοδον. Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο εἶναι ἡ περίφημος δίκη τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη. Ἐν τῇ τεταραγμένῃ ὑπὸ πολιτικῶν παθῶν ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ τῆς εἰρημένης περιόδου, τῆς διὰ τῆς Ἀντιβασιλείας εἰς ἑκτακτον καὶ πειθαρχοῦσαν πολιτειακὴν καὶ διοικητικὴν τάξιν ἀγομένης, ἦν ἀδύνατον νὰ μὴ ὑπάρχωσι καὶ τινες ἀφορμαὶ δυσαρρεσκειῶν ἐναντίον τοῦ νέου καθεστώτος, ἰδίως ἐν ταῖς τῶν παλαιῶν στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ἀνδρῶν τάξεσιν. Ἡ εὐνομίαν καὶ ἡσυχίαν διηρῶσα μεγάλη μερὶς τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἡ ὑπὸ τὸ κράτος νόμιμον ἀσφαλὼν καὶ τάξεως διοικητικῆς σταθερᾶς καὶ νομίμου προθύμους ἐργαζομένη νὰ προαγάγῃ ἐπὶ τὸ βέλτιον τὴν ὕλικὴν καὶ ἠθικὴν κατάστασιν ἑαυτῆς τε καὶ τοῦ κράτους, προθύμως ἔστεργε τὴν νέαν κατάστασιν ἄλλ' ὑπῆρχον καὶ ἄνδρες οἵτινες, διατελοῦντες νῦν ἐκτὸς τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς κυβερνήσεως, ἐπεθύμουν τὴν ἐν τιμῇ τῶν ἀπὸ αὐτῶν μεταβολῇ τῶν πραγμάτων. Οἱ τοιοῦτοι ἀνήκοντες πρὸ πάντων εἰς τὴν πρῶην κυβερνητικὴν ἢτοι Καποδιστριακὴν μερίδα, τὴν ἐπιτηδεύουσαν ἄκραν ἀφοσίωσιν πρὸς τὰ πάτρια, ἰδίως ἐν τοῖς ἀφορῶσιν εἰς τὰ τῆς ἐκκλησίας, μετὰ δυσαρρεσκείας λίαν φυσικῆς ἀπέβλεπον πρὸς τοὺς ὑπὸ τῆς Ἀντιβασιλείας ἐνεργηθέντας ἐναντίον τῶν θεσμῶν τῆς Ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ἐν τῇ ὁργανώσει τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως νεωτερισμούς. Οὔτε ἐπαναστάσεις καὶ ἀνατροπὰς οὔτε κατάλυσιν τῆς βασιλείας ἐπέζητουν οἱ τοιοῦτοι, ἀλλ' ἤθελον ἀπλῶς ἵνα τερματισθῇ ταχέως ἡ ὡς ξενοκρατία θεωρουμένη ὑπ' αὐτῶν ἀρχὴ τῆς Ἀντιβασιλείας, ἀναλάβῃ δὲ τὴν ἀρχὴν αὐτὸς ὁ Βασιλεὺς κηρυσσόμενος ἐν ἡλικίᾳ πρὸ τῆς συμπληρώσεως τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας κατὰ τὰ ὑπὸ τῆς Λονδινίας συμβάσεως τοῦ 1832 τεθεσπισμένα. Ἀλλὰ τοῦ τοιοῦτου σκοποῦ τὴν ἐπίτευξιν ἐπέζητουν οἱ εἰρημνοὶ ἄνδρες οὐχὶ διὰ συνωμοσιῶν καὶ ἀνταρσιῶν, ἀλλὰ δι' ἀναφορῶν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Νικόλαον. Ἄλλ' ἡ πρὸς συλλογὴν ὑπογραφῶν διὰ τοιαύτην ἀναφορὰν κίνησις εἰς ἣν, ὡς φαίνεται, δὲν ἔμεινε ξένος καὶ ὁ ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη Κολῖνος, καὶ τινες ἀκριτομυθίαι τοῦ Δ. Πλαπούτα περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ταχείας ἀναλήψεως τῆς ὑπερτάτης ἐξουσίας ὑπὸ τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ τερματισμοῦ τῆς πολυανθρώπου κυβερνήσεως, ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ Μάουρερ καὶ τοῦ Ἀβελ ἀποτελουμένην πλειονότητα τῆς Ἀντιβασιλείας νὰ υποθέσῃ ὅτι εἶχεν ἀπέναντι αὐτῆς συνωμοσίαν μυστικῶς ὀργανωμένην καὶ νὰ προβῇ εὐθὺς εἰς ἐνεργείας προληπτικὰς πρὸς ἀμυναν ἐναντίον τῶν συνωμοτούντων. Οἱ φόβοι τοῦ Μάουρερ καὶ τοῦ Ἀβελ ἦσαν τοσοῦτον μᾶλλον δεδικαιολογημένοι ὅσον κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον οἱ δύο εἰρημνοὶ ἀντιβασιλεῖς ἐξετίθεντο καὶ εἰς ἕτερον κίνδυνον παρασκευαζόμενον ὑπὸ τῶν θιασωτῶν τοῦ κόμητος Ἀρμανσπεργ, ζητούντων νὰ παραμερίσωσι τοὺς δύο ἄνδρας χάριν τῆς συγκεντρώσεως τῆς ὅλης ἀρχῆς εἰς ἓνα καὶ μόνον ἄνδρα, τὸν Ἀρμανσπεργ, ἀναφορὰ δὲ ἐνηργοῦντο πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν καὶ ὑπῆρχεν ὑπόνοια ὅτι καὶ ἐν τῷ ὑποπτευομένῳ κινήματι τῶν περὶ τὸν Θ. Κολοκοτρώνη ὑπῆρχε δάκτυλος τοῦ κόμητος ἵνα διευκολυνθῇ ὁ ὑπὸ τούτου ἐπι-

Ἀρμανσπεργ

διωκόμενος σκοπὸς τῆς πανταρχίας. Καὶ δὲν ἀπεδείχθη μὲν σαφῶς οἰαδήποτε συνάρφεια μεταξὺ τῶν δύο ὑποτιθεμένων συνωμοσιῶν, ἀλλ' ἐνδείξεις ὑπῆρχον ἱκαναὶ τοιαύτης συναρφείας, ἔξεγείρασαι τὴν ὀργὴν τῆς δυνάδου τῶν ἀντιβασιλέων Μάουρερ καὶ Ἀβελ ἐναντίον τῆς ὑποτιθεμένης συνωμοσίας Κολοκοτρώνη καὶ τῶν μετεχόντων ταύτης. Καὶ ὁ

Θεόδωρος Γρίβας

Ἐσωτερικῶν ὑπουργεῖον (τοῦ Μαυροκορδάτου ἀναλαβόντος τὸ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν ὑπουργεῖον). Τούτων γενομένων, συνελήφθησαν ἐν Ναυπλίῳ τῇ 7 Σεπτεμβρίου (1833) οἱ στρατηγοὶ Θ. Κολοκοτρώνης, Δ. Πλαπούτας καὶ Θ. Γρίβας. Καὶ ὁ μὲν Θ. Κολοκοτρώνης ἐστάλη εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ Ἰτς-Καλέ, οἱ δ' ἕτεροι δύο ἐκρατήθησαν ἐν ταῖς κατοικίαις αὐτῶν. Ἀλλ' ἐκ τῶν συλληφθέντων μόνοι ὁ Θ. Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Δ. Πλαπούτας ἔμειναν ἐν τῇ φυλακῇ καὶ μετὰ ἑπτὰ μῆνας παρεπέμφθησαν εἰς δίκην, τῶν λοιπῶν ἀπολυθέντων διὰ τῆς δοθείσης ὑπὲρ αὐτῶν ἀμνηστίας, λόγῳ μὲν «ἐνεκα τῶν προηγουμένων πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσιῶν», πράγματι δὲ διότι ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀντιβασιλείας ἤθελε νὰ χρησιμοποιοῖσιν τινὰς τούτων ἐναντίον τῆς ἐν Μάνη ἐπαναστάσεως (ἴδε περαιτέρω). Ἐναντίον δὲ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ Δ. Πλαπούτα ἐξεδόθη τῇ 16 Ἀπριλίου τοῦ ἐπιόντος ἔτους (1834) κατηγορητήριον καταγγέλλον αὐτοὺς διότι «κατ' Αὐγούστον καὶ Σεπτέμβριον τοῦ 1833, πρὸς παράλυσιν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας καὶ προπαρασκευὴν ἐμφυλίου πολέμου, παρεκίνησαν εἰς ληστεῖαν διαφόρους ἀρχιληστὰς καὶ διότι διὰ τῶν ἐν διαφόροις ἐπαρχίαις τῆς Πελοποννήσου γνωστῶν φίλων αὐτῶν ἐπροσπάθησαν νὰ καταφέρουν εἰς ἐμφύλιον πόλεμον τοὺς ὑπη-

Δ. Πλαπούτας

κόδους τῆς Α.Μ. καὶ προδίδοντες τὴν ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν ὑπέγραψαν καὶ παρεκίνησαν ἄλλους νὰ ὑπογράψουν παράκλησιν πρὸς ξένην Δύναμιν ἐπὶ σκοπῷ καταργήσεως τῆς Ὑψηλῆς Ἀντιβασιλείας, ἥγουν ἐπὶ σκοπῷ καταργήσεως τοῦ καθεστώτος πολιτεύματος».

Μετὰ πάροδον τῆς ὑπὸ τοῦ νόμου παρεχομένης τοῖς κατηγορουμένοις δεκαήμερου προθεσμίας ἤρξατο ἡ δίκη ἐνώπιον τοῦ κακουργοδικείου ἢ, ὡς ἐκαλεῖτο τότε, ἐγκληματικῶν δικαστηρίου, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀθῶν. Πολυζωΐδου, διεξήχθη δὲ χωρὶς μηδεμίαν ἀποσαφήνιση ἀπόδειξις τῶν εἰς τοὺς κατηγορουμένους ἀποδιδομένων ἐγκλημάτων, ἐφρρόντισαν δὲ οἱ δύο ἀντιβασιλεῖς ὅπως μηδεμία γένηται διαρκούσης τῆς δίκης μνεῖα τῆς ἀποδιδόμενης τοῖς περὶ τὸν Ἀρμανσπεργ συνωμοσίας, ἵνα μὴ ἐκτεθῇ οὕτως ἡ τῆς ὅλης Ἀντιβασιλείας ὑπόληψις.

Καὶ τὰ μὲν ἐναντίον τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη κατηγορούμενα ἀπεδείχθησαν ὡς ἀπλᾶ διαδόσεις, ἀφοῦ οὗτος ἐξήγησε καὶ τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τῆς βραχείας μετὰ τοῦ κόμητος Νεσσελρόδε ἀλληλογραφίας αὐτοῦ ὡς οὐδεμίαν ἐχούσης σχέσιν καὶ συνάφειαν πρὸς τὰ ἐναντίον αὐτοῦ ἐν τῇ προκειμένη προτάσει κατηγορούμενα. Ἡ δὲ κατὰ τοῦ Δ. Πλαπούτα μόνη ὁπωσοῦν σοβαρὰ μαρτυρία ἦτο ἡ ἔγγραφος μαρτυρία τοῦ Μπενιζέλου Ρούφου δοθεῖσα ἐνώρως ἐνώπιον τοῦ εἰρηνοδίκου Παλαιῶν Πατρῶν καὶ βεβαιώσα τὰ ἀνωτέρω περὶ Πλαπούτα λεχθέντα περὶ προτάσεως γενομένης ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τὸν Μπενιζέλον περὶ τῆς ἀμέσου ὑπὸ τοῦ Βασιλέως ἀναλήψεως τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς. Αὐτὸς δὲ ὁ νομάρχης Ἀρκαδίας ἦτις κατὰ τὴν καταγγελίαν ἦτο δῆθεν ἡ ἐστία τῶν τεκταινομένων ὑπὸ τῶν συνωμοτῶν, Ἀναγνώστης Μονορχίδης, ἀνὴρ πολιτευτὴς ἐκ τῶν ὀνομαστοτέρων τῆς τελευταίας περιόδου τοῦ ἀγώνος, κατέθηκεν εἰς τὸ δικαστήριον ὅτι πάντα τὰ καταγγελλόμενα ἦσαν ἀπλᾶ διαδόσεις καὶ ὅτι αὐτὸς οὐδὲν ἐκ τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης ἐξετάσεως ἠδυνήθη νὰ ἀνακαλύψῃ. Ἀλλὰ παρὰ πάντα ταῦτα τὸ δικαστήριον, ἥτοι ἡ πλειονοψηφία τῶν δικαστῶν, τοῦ προέδρου καὶ ἐνὸς ἄλλου τῶν δικαστῶν μειοψηφισάντων, ἐκήρυξεν (25 Μαΐου 1834) ἀμφοτέρους τοὺς κατηγορουμένους ἐνόχους ἐγκλήματος ἐσχάτης προδοσίας καὶ κατεδίκασεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν, συστήσαν ἅμα αὐτοὺς εἰς τὴν βασιλικὴν χάριν, ἣτις καὶ ἐδόθη εὐθύς, μεταβληθείσης τῆς θανατικῆς ποινῆς εἰς τὴν τῶν εἰκοσαετῶν δεσμῶν. Ὁ Θ. Κολοκοτρώνης ψυχρῶς καὶ γενναίως ἀκούσας τὴν καταδίκην εἶπεν, ὡς λέγουσι, «Κύριε ἐλέησον· μνήσθητί μου, Κύριε, ἐν τῇ βασιλείᾳ σου». Μετὰ πάροδον ἔτους, ὅτε ὁ Βασιλεὺς ἀνέλαβε τὴν ἐξουσίαν ὡς ἐνῆλιξ, ἀπένευμεν εὐθύς πλήρη ἀμνηστίαν εἰς τοὺς καταδίκους καὶ ἀποκατέστησεν αὐτοὺς εἰς τοὺς βαθμοὺς καὶ τὰ ἀξιώματα αὐτῶν. Οὕτως ἔληξεν ἡ ἐναντίον τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, κατ' οὐσίαν δὲ καὶ ἐναντίον τοῦ Ἀρμανσπεργ ἐνεργηθεῖσα δίκη, ἡ ἀπολήξασα εἰς τὴν νίκην τῆς ἐν τῇ Ἀντιβασιλείᾳ дуάδος τῶν Μάουρερ καὶ Ἀβελ καὶ εἰς τὴν λανθάνουσαν ἠθικὴν ἦταν τοῦ Ἀρμανσπεργ, ἥτις ὅμως ταχέως μετετράπη εἰς νίκην ἔνεκα τῆς μικρὸν μετὰ τὴν καταδίκην τοῦ Κολοκοτρώνη ἐπελθούσης ἀνακλήσεως τῶν Μάουρερ καὶ Ἀβελ. Τῶν ἀντικαταστησάντων τὰ δύο ἀνακληθέντα μέλη τῆς Ἀντιβασιλείας ἀνδρῶν Κόβελ καὶ Γράινερ ὄντων πολλῶ ὑποδεεστέρων κατὰ τὴν παιδείαν καὶ τὴν ἄλλην ἱκανότητα, ἡ ὅλη ἐξουσία περὶ ἧλθε νῦν κατ' οὐσίαν εἰς τὸν κόμητα Ἀρμανσπεργ, γενόμενον ἀληθῶς κυβερνήτην τοῦ κράτους μέχρι τῆς ἐνθλιώσεως τοῦ Βασιλέως.

Κόβελ

Οὕτως ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ περιόδῳ τῆς Ἀντιβασιλείας τὸ θερμομετρικὸν καὶ δημιουργικόν, συντακτικόν, διοργανωτικὸν καὶ ἀναμορφωτικὸν ἔργον τοῦ Μάουρερ διεδέξατο κυβέρνησις τυπικὴ τῆς τρεχούσης ὑπηρεσίας. Ταύτης δὲ ἔργα ἔχοντα ὁπωσοῦν σπουδαιότητά τινα ἦσαν ἡ κατάπαυσις τῶν ἐν Μάνη ἐπὶ τοῦ Μάουρερ ἤδη ἀρξαμένων ταραχῶν καὶ ἔπειτα ἡ μετάθεσις τῆς ἑδρας τῆς τοῦ κράτους κυβερνήσεως εἰς Ἀθήνας.

Αιτία τῶν ἐν Μάνη ταραχῶν ἦτο, ὅπως ἐπὶ τοῦ Κυβερνήτου, οὕτω καὶ νῦν ἡ ὑπὸ τοῦ Μάουρερ ἐπιχειρηθεῖσα ἀφομοίωσις τῆς μέχρι νῦν ἰδιορρύθμου διοικήσεως τῆς χώρας πρὸς τὸ σύστημα τῆς τοῦ ὅλου κράτους διοικήσεως, νῦν μάλιστα ὡς πρὸς τὰ τῆς

Ὁ ταγματάρχης Φέδεο

ἀπονομῆς τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης διὰ τῆς καταργήσεως τοῦ τότε ἰσχύοντος ἐν τῇ χώρᾳ ἔθους τῆς αὐτοδικίας καὶ διὰ τῆς εἰς συνήθεις κατοικίας μεταβολῆς τῶν πολλῶν εἰς ἐμφυλίους αἱματηροὺς ἀγῶνας χρησιμεύοντων ἰδιωτικῶν πύργων. Ἄλλ' ὁ βαναρικός στρατὸς ὁ πεμφθεὶς πρὸς καταστολὴν τῆς στάσεως, τοῦ Μάουρερ διατελοῦντος ἔτι ἐν τῇ ἐξουσίᾳ, περιπεσὼν ἔνεκεν ἀγνοίας τῶν τόπων εἰς ἐνέδραν ἠχμαλωτίσθη ὁλόκληρος ὑπὸ μικρᾶς ἐνόπλου ὁμάδος Μανιατῶν. Ἀκριβῶς δὲ τὸ γεγονός τοῦτο ἔπεισε τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἀντιβασιλείας πρὸ τῆς πτώσεως ἔτι τοῦ Μάουρερ νὰ ἀπολύσῃ τῶν φυλακῶν τοὺς συγχρόνως τῷ Κολοκοτρώνῃ καὶ Πλαπούτᾳ συλληφθέντας καὶ φυλακι-

σθέντας ὁπλαρχηγούς, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ Κολοκοτρώνῃ Γενναίου, καθ' οὗ ὑπῆρχον αἱ βαρύτεραι κατηγορίαι, ἐξαιρουμένου καὶ νὰ χρησιμοποιήσῃ τούτους, ἰδίως τὸν Θ. Γρίβαν, ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν. Ἄλλ' ἡ Μάνη εἰρήνευσε μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μάουρερ διὰ παραχωρήσεως γενικῆς ἀμνηστίας ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Μάουρερ καὶ Ἀβελ, ἰδίως διὰ τῆς συνετῆς πολιτείας τοῦ Βαναροῦ ταγματάρχου Φέδεο, ὅστις κατώρθωσε νὰ συγκροτήσῃ καὶ λόχους ἐκ Μανιατῶν, δι' ὧν κατεβλήθησαν καὶ τὰ ἐκτὸς Μάνης ἐν Μεσσηνίᾳ ἰδίως ἐκτραγέντα στασιαστικὰ κινήματα. Ταυτοχρόνως δὲ διὰ τῶν ἀποφυλακισθέντων στερεοελλαδῶν ὁπλαρχηγῶν (Κίτσου Τζαβέλλα, Μαιμούρη, Καρατάσσου καὶ Ρούκη) κατεστάλησαν αἱ ἐνιαχοῦ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐκτραγεῖσαι ταραχαὶ καὶ τὸ ἐπὶ ἐτος 1835 ἐν πλήρει γαλήνῃ καὶ εἰρήνῃ ἐσωτερικῇ ἐγένετο ἡ πρὸς τοῦ τέλους ἔτι τοῦ 1834 ἀρξαμένη εἰς Ἀθήνας μετάθεσις τῆς τοῦ βασιλείου ἑδρας.

Ἡ πόλις αὕτη, μετὰ τὴν κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1827 κατόπιν πολυμήνου πολιορκίας ὑπὸ τοῦ Ρεσίτ πασᾶ (Κιουταχῆ) ἄλωσιν τῆς Ἀκροπόλεως, ἐπανελθούσα ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Τούρκων δὲν ἀπῆλλάγη τούτου οὐδὲ μετὰ τὴν περίφημον μάχην τῆς Πέτρας (12 Σεπτεμβρίου 1829), ὅτε πᾶσα ἡ ἐντεῦθεν τῆς κοιλάδος τοῦ Σπερχειοῦ Στερεὰ Ἑλλάς πλὴν Ἀθηνῶν καὶ Θηβῶν ἔμενεν ἐντελῶς ἐλευθέρα. Καὶ ἀφοῦ δὲ ἡ Λονδινία συνδιάσκεψις διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 22 Ἰανουαρίου (3 Φεβρ.) 1830 καθώρισε τὰ τοῦ νέου κράτους ὅρια μέχρι τῆς κοιλάδος τοῦ Σπερχειοῦ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι, ἡ τουρκικὴ φρουρὰ ἔμενεν ἐν τῇ Ἀκροπόλει, τῆς κάτω πόλεως ἀπολαυούσης αὐτονομίας τινὸς κοινοτικῆς, τῶν χριστιανῶν διοικουμένων ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως καὶ τῆς δημογεροντίας, τῆς δὲ μικρᾶς ὁσαύτως τουρκικῆς κοινότητος ὑπὸ τῶν θρησκευτικῶν αὐτῆς ἀρχηγῶν. Οὕτως εἶχον τὰ

πράγματα καὶ μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ Βασιλέως μέχρι τοῦ Ἀπριλίου 1833, ὅτε ὡς ἔκτακτος βασιλικὸς ἐπίτροπος δι' Ἀττικὴν καὶ Βοιωτίαν ἦλθεν εἰς τὴν πόλιν ὁ Ἰάκωβος Ρίζος Νερουλὸς μετὰ τινων λόγων βαναρικῶν ὑπὸ τὸν ὑποστράτηγον Χέρφυ. Τότε ἡ τουρκικὴ φρουρὰ τῆς Ἀκροπόλεως ὑπεχώρησεν εἰς τὴν ὑπὸ τοὺς Τούρκους ἔτι διατελοῦσαν Εὐβοίαν. Μετ' ὀλίγον ἀφίκετο εἰς τὴν πόλιν καὶ ὁ νομάρχης Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας διορισθεὶς Μιχαὴλ Σχινᾶς. Ταύτῃ δὲ ἐπηκολούθησεν (11 Μαΐου 1833) ἡ τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Ἀντιβασιλείας ἐπίσκεψις.

Ὁ Βασιλεὺς μετέβη εἰς Ἀθήνας κατὰ γῆν διὰ Μεγάρων καὶ Ἐλευσίνος ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἀυταδέλφου πρίγκιπος διαδόχου τοῦ βαναρικοῦ θρόνου Μαξιμιλιανοῦ. Οὗτος ἀφοῦ, καθὰ ἐρορήθη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, συνώδευσε τῷ βασιλεῖ ἀδελφῷ ἀπὸ Μονάχου μέχρι Βοινδησίον, ἀπεχαιρέτισεν αὐτὸν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐπιστρέψας δ' ἐπὶ μικρὸν εἰς Γερμανίαν ἐπανῆλθεν εἰς Ἰταλίαν, ἵνα μετὰσχῃ περίπλου τινὸς δι' ἀτμοπλοίου ἐκτελουμένου ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς θαλάσσαις ἀπὸ Μεσσήνης μέχρι Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐκ ταύτης μέχρι Λιβόρνον. Ἐπιβάς λοιπὸν ὁ πρίγκιψ (ἐν Νεαπόλει) μετὰ 80 ἄλλων περιηγητῶν τοῦ νεαπολιτικοῦ ἀτμοπλοίου «Φραγκῖσκος Α'», αὐτοῦ ἐκείνου ἐρ' οὗ πρὸ πέντε μηνῶν εἶχε συμπλεύσει τῷ ἀυταδέλφῳ βασιλεῖ Ὅθωνι ἀπὸ Νεαπόλεως εἰς Βοινδήσιον, ὅτε τὸ πλοῖον τοῦτο ἀφίκετο εἰς Πάτρας κατέλιπεν αὐτὸ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἵνα ἐπανεύρῃ αὐτὸ ἐν Ναυπλίῳ ἢ ἐν Πειραιεῖ, εἴτα ἐπεσκέφθη ἀπὸ Πατρῶν ὁρμώμενος πρῶτον τοὺς Δελφούς, εἴτα δὲ πάλιν διὰ Πατρῶν τὸν ὑπὸ τοῦ Θεορσίου ἤδη καὶ ἔτι πρότερον ὑπὸ τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐπιτελείου τῆς γαλλικῆς εἰς Πελοπόννησον στρατείας τοῦ 1828 ἐρευνηθέντα χώρον τῆς Ὀλυμπίας, ὁπόθεν κατὰ γῆν ἀφίκετο εἰς Ναύπλιον. Ἀφοῦ δὲ ἐποιήσατό τινας ἀρχαιολογικὰς ἐκδρομὰς ἐν Ἀργολίδι μετὰ τοῦ Ὁθωνος, ἤθελε νὰ μεταβῇ εἰς Ἀθήνας κατὰ γῆν. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ καὶ ὁ βασιλεὺς Ὅθων συνώδευσε τῷ ἀδελφῷ ὁμοῦ μετὰ τῆς Ἀντιβασιλείας, ἀφίκετο δὲ ἡ βασιλικὴ συνοδεία εἰς Ἀθήνας τῇ 11 Μαΐου. Καθ' ὁδόν, ἰδίως ἐν Μεγάροις καὶ ἐν Ἐλευσίνι, πλήθη λαοῦ συνέρρεον εἰς τὴν ὁδὸν δι' ἧς διήρχετο ἡ συνοδεία, οἱ δὲ τῶν Ἀθηνῶν οἰκήτορες, ὅσοι δὲν ἔτρεχον μέχρι Δαφνίου ἵνα προῦπαντήσωσι τῷ Βασιλεῖ, κατελάμβανον τοὺς περὶ τὴν εἴσοδον τῆς πόλεως λόφους, ἵνα ἐκ τούτων θεάσωνται τὰ τῆς εἰσόδου τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς ἀκολουθίας αὐτοῦ, ἐν ἧ εὐρίσκοντο καὶ ἡ κυρία Ἀρμανσπεργ καὶ αἱ θυγατέρες αὐτῆς ἔφιπποι ἐλαύνουσαι, ὅπως ὁ Βασιλεὺς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τῆς Ἀντιβασιλείας, πρὸς τὸ ἐκ τῶν ἐρειπίων νῦν ἀνορθούμενον κλεινὸν ἄστυ.

Ἐν Δαφνίᾳ προῦπντησαν τῇ βασιλικῇ συνοδείᾳ αἱ ἀρχαὶ τῆς πόλεως ἡγουμένον τοῦ μητροπολίτου Ἀνθίμου, ἐνταῦθα δὲ προσεφώνησεν αὐτὴν ὁ νομάρχης. Μετ' ὀλιγοῦ μερον ἐν Ἀθήναις διατριβήν, καθ' ἣν ὁ Βασιλεὺς καὶ ὁ πρίγκιψ Μαξιμιλιανὸς ἐποιήσαντό τινας ἐπισκέψεις τῶν ἀρχαίων μνημείων ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ γερμανοῦ ἀρχαιολόγου Λουδοβίκου Ρῶς, καταπλεύσαντος εἰς τὸν Πειραιᾶ τοῦ μνημονευθέντος νεαπολιτικοῦ ἀτμοπλοίου ὁ μὲν πρίγκιψ Μαξιμιλιανὸς ἀπέπλευσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ οἱ Ἀντιβασιλεῖς ἐπέστρεψαν κατὰ θάλασσαν εἰς Ναύπλιον, ὁ δὲ βασιλεὺς Ὅθων μετέβη ἐπὶ τῆς εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ ἀγγλικῆς πολεμικῆς φρεγάτας «Μαδαγασκάρη» μετὰ τοῦ διοικητοῦ ταύτης Ἐδμόνδου Λαῖονος εἰς ἐπίσκεψίν τινων νήσων τοῦ Αἰγαίου, θέλων νὰ συναντηθῇ μετὰ τινας ἡμέρας ἐν Σύρῳ πρὸς τὰ μέλη τῆς Ἀντιβασιλείας

Ὁ πρίγκιψ Μαξιμιλιανὸς
τῆς Βαυαρίας

μέλλοντα νὰ μεταβῶσι αὐτόσε. Ἀλλὰ κατὰ τὸν πλοῦν αὐτῶν Βασιλεὺς καὶ Λαῖονες προῦχώρησαν μέχρι τῶν παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῇ 23 Μαΐου (1834) εἰσῆλθεν ἡ «Μαδαγασκάρη» εἰς τὸν λιμένα τῆς Σμύρνης ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπισημότητος. Τῇ ἐπαύριον ὁ Βασιλεὺς ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἀκτὴν ὡς ἀπλοῦς ἐπιβάτης τοῦ πλοίου ἢ περιηγητής, ὅλως ἄγνωστος καὶ ἀγνώριστος.

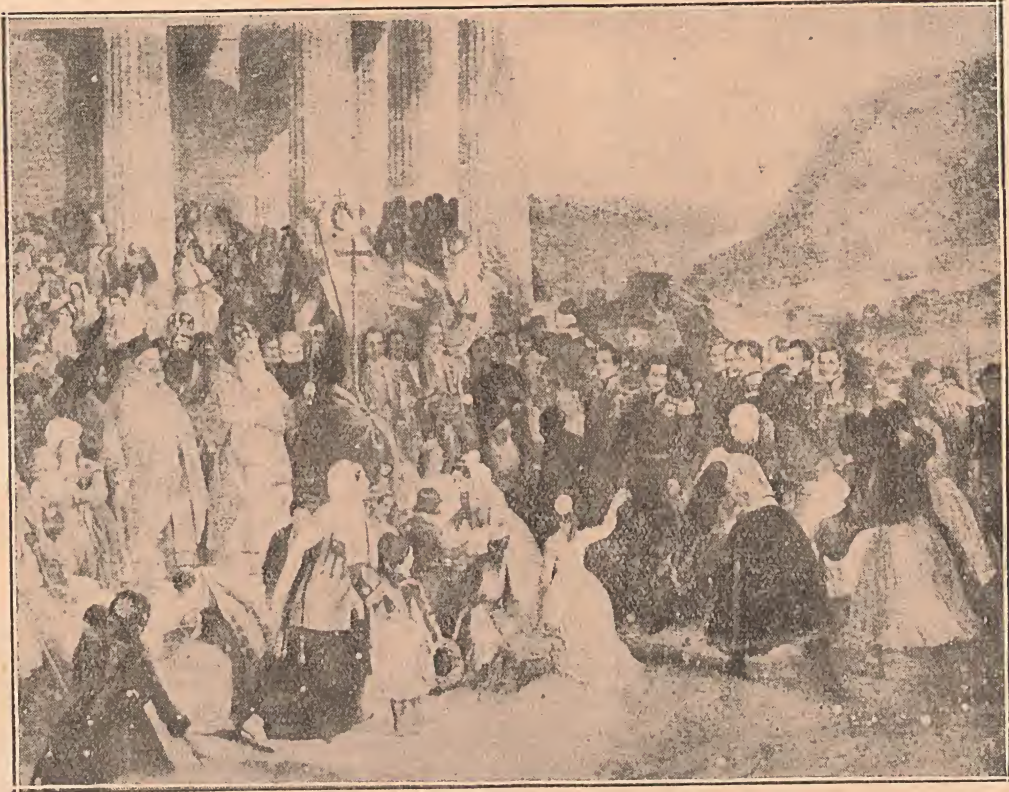
Ἀλλὰ περιοραζόμενος τὰ κατὰ τὴν παραλίαν ἐγνωρίσθη ὑπὸ τινων Ἑλλήνων καὶ ἡ ταχέως ἐν μέσῳ τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ διαδοθεῖσα φήμη περὶ τῆς ἐν τῇ πόλει παρουσίας τοῦ Βασιλέως μεγάλην προκαλέσασα, λίαν φυσικὴν, κίνησιν παρὰ τοῖς Ἑλλήσι τῆς πόλεως, μέγαν μὲν παρήγαγεν ἐνθουσιασμόν καὶ ἐνθουσιώδεις ἐκδηλώσεις σεβασμοῦ καὶ δοξολογίας ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ καὶ θορυβώδεις ἐπευφημίας καὶ ἄλλας ὡς εἰκὸς ἐορτὰς καὶ πανηγύρεις· ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ ὑπάρχειν ἔτι ἐπισήμους σχέσεις μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν παρήγαγε καὶ δυσαρέσκειαν ἐν τοῖς ἐπισήμοις τουρκικοῖς πολιτικοῖς κύκλοις, καὶ ἀξιώσει τῆς Πύλης ἐπετιμῆθη ἐπισήμως ὑπὸ τῶν Πατριαρχείων ὁ τελέσας τὴν δοξολογίαν μητροπολίτης Σεραφεῖμ καὶ ἐπαύθη τῆς θέσεως αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀντιβασιλεία ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῆς ἀπροσδοκίτου ταύτης εἰς πόλιν ὀθωμανικὴν ἐπισκέψεως τοῦ Βασιλέως σφόδρα ἐταράχθη. Ἀλλὰ τὸ γεγονὸς ὑπὸ καθόλου ἔποψιν ἐθεωρήθη ὡς ἀπλοῦν καὶ τυχαῖον ἐπεισόδιον, οὐδεμίαν κεκτημένον σημασίαν, καὶ οὐδεμίαν προὐκίλευσεν ἐπίσημον διαμαρτυρίαν ἐκ μέρους τῆς Πύλης.

Τὸ σχέδιον τῆς εἰς Σμύρνην ἐπισκέψεως συνελήφθη κατὰ τὸν πλοῦν ἐξαίφνης ὑπὸ τοῦ Βασιλέως καὶ ὑπὸ τοῦ Λαῖονος, ἵνα ὁ Βασιλεὺς συναντηθῇ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ μετὰ τοῦ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἐπιστρέφοντος ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μαξιμιλιανοῦ. Διὸ καὶ ἀνέμενεν αὐτὸν ἱκανὰς ἡμέρας ἐν Σμύρνῃ, μένων ἐν τῇ ἀγγλικῇ φρεγάτῃ, μεταβαίνων δὲ εἰς δεῖπνους καὶ χοροὺς καὶ εἰς οἴκους ἀγγλικούς καὶ ἑλληνικούς, οὐδαμῶς δὲ κοινωνῶν πρὸς τουρκικὰς ἀρχάς. Τέλος τῇ 5 Ἰουνίου μετὰ τὴν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἐπάνοδον τοῦ πρίγκιπος Μαξιμιλιανοῦ ἔπλευσε μετὰ τούτου εἰς Σῦρον, ἣν ἐπεσκέψατο νῦν πρῶτον, ἐνθουσιωδестаτὴς τυχὼν ἐκ μέρους τῶν κατοίκων ὑποδοχῆς.

Ἀπὸ Σύρου ὁ μὲν Μαξιμιλιανὸς ἐξηκολούθησε τὸν ἐπὶ τοῦ αἰμιπλοίου «Φραγκίσκος Α΄» πλοῦν πρὸς τὴν Ἰταλίαν, ὅθεν ἐπέστρεψεν εἰς Γερμανίαν, ὁ δὲ Ὅθων ἐπαυῆλθεν εἰς Ναύπليون.

Τρεῖς μῆνας μετὰ τὴν πρώτην ταύτην εἰς Ἀθήνας ἐπίσκεψιν ἐπεσκέψατο ὁ Βασιλεὺς τὸ δεύτερον τὴν πόλιν (κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1834), ἀφοῦ ἤδη ἐξεδόθη τὸ Διάταγμα τῆς αὐτόσε μεταθέσεως τῆς βασιλικῆς καθέδρας. Κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν δὲ ταύτην ἐγένοντο ἐνέργειαι πρὸς ἐκλογὴν καταλλήλου θέσεως πρὸς ἀνέγερσιν ἀνακτόρων μελλόντων νὰ ἀποτελέσωσι τὸ κυριώτερον κέντρον τῆς νέας πρωτεύουσας. Μετὰ πολλὰς δὲ διακυμάνσεις περὶ τῆς καταλλήλου θέσεως (μεταξὺ τῆς νῦν πλατείας τῆς Ὀμονοίας, τῆς θέσεως τῆς Ἀγίας Μαρίνης παρὰ τὸ νῦν ἀστεροσκοπεῖον, καὶ αὐτῆς τῆς Ἀκροπόλεως κατὰ τινα ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας Φρειδερίκου Γουλιέλμου Γ', θείου τοῦ βασιλέως Ὁθωνος, ἐκδηλωθεῖσαν ἐπιθυμίαν), ἐξελέγη ἡ θέσις ἐν ἣ κεῖνται νῦν τὰ ἀνάκτορα, κτισθέντα ἔτη ὀλόκληρα μετὰ τὴν εἰς Ἀθήνας μετάθεσιν τῆς καθέδρας. Ἡ μετάθεσις αὕτη ἤρξατο πρὸ τοῦ τέλους ἔτι τοῦ 1834, τῷ δὲ ἐπομένῳ ἔτει (20 Μαΐου 1835) συμπληρωθείσης τῆς ὑπὸ τῆς Λονδινίας συμβάσεως τοῦ 1832 καθορισθείσης ἡλικίας τοῦ Βασιλέως (τοῦ 20οῦ δηλονότι ἔτους αὐτῆς) ἐωρτάσθησαν τὰ ἀνακλητήρια, ἥτοι ἡ ἐορτὴ τῆς ὑπὸ τοῦ Βασιλέως ἀναλήψεως τῆς κυριάρχου βασιλικῆς ἐξουσίας.

Τὰ ἀνακλητήρια ἐφορτάσθησαν μετὰ πάσης δυνατῆς τῇ τότε Ἑλλάδι μεγαλοπρεπείας. Ὁ βασιλεὺς Ὅθων, ἔτη δύο καὶ ἡμῶν ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς Ἀντιβασιλείας ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους διατελέσας, ἐδαπάνησε κατ' ἰδίαν τὸν χρόνον τοῦτον

Ὁ Ὅθων ὑπὸ τοὺς κίονας τοῦ Ὀλυμπίου Ἀγῶς

εἰς διηνεκεῖς μελέτας προπαρασκευαστικὰς εἰς τὸ ἄρχειν, μετὰ πολλῆς σφοδρότητος καὶ μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ ἐπιμελείας ζητῶν νὰ μάθῃ πρὸ πάντων τὰ κατὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, ἐπισκεψάμενος ἐν ἄλλεπαλλήλοις περιοδεύσας πάσας τὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους καὶ μελετῶν τὰ πάντα καὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἐν συνόδῳ σοφῶν γερμανῶν καθηγητῶν, ἐν οἷς τὴν κυριωτάτην θέσιν εἶχεν ὁ μνημονευθεὶς ἀρχαιολόγος Λ. Ρῶς, μεταβαίνων εἰς τοὺς ἐκ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς μυθολογίας ἰδιαιτέρως δόξαν κεκτημένους τόπους, ἀνελθὼν πεζὸς πρὸς τοὺς ἄλλους εἰς τὴν ὑπερτάτην κορυφὴν τοῦ Παρνασσοῦ καὶ κατελθὼν ταύτης αὐθημερὸν ἐν διαστήματι 7 μόνον ὥρων καὶ κινῶν τῶν θαυμασιῶν τῶν ὁρώμενων τὴν ἀκαταπόνητον ταύτην κίνησιν καὶ ἐνέργειαν αὐτοῦ. Παρασκευασθεὶς δὲ ἀριτίωτα καὶ εἰς τὰ τῆς κυβερνήσεως καὶ διοικήσεως τοῦ κράτους ἀνέλαβε τὴν τοῦ κράτους διοίκησιν, ἐκδοὺς προκήρυξιν ἐν ᾗ ἀναμνηνίσκων τοῖς ὑπηκόοις μετὰ πόσης ἀγάπης πρὸς τὸν λαὸν τὸν Ἑλληνικὸν καὶ ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν τούτου εὐδαιμονίαν παρέστη ἐν μέσῳ αὐτοῦ, καταλιπὼν γονεῖς καὶ γενέθλιον τόπον καὶ πᾶν ὅ,τι εἶχε προσφιλές, ἵνα ἐκπληρώσῃ ὁλοψύχως τὰ πρὸς τὴν ἐκλεξαμένην αὐτὸν ὡς βασιλέα νέαν πατρίδα, καὶ τὴν ἀγαλλίασιν καὶ ἀγάπην μεθ' ὧν ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἀντή-

μειψε τὴν πρὸς τοῦτον ἀγάπην αὐτοῦ ἀπρηρίθμει τὰ ἔκτοτε ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ θρόνου τελεσθέντα ἀγαθὰ, τονίζων ἅμα ὅτι μεθ' ὅλας τὰς εὐεργεσίας τὰς ὑπὸ τῆς χάριτος τοῦ Ὑψίστου ἐπιδαψιλευθείσας εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔμμενον ἔτι ἀνοικταὶ πολυπληθεῖς πληγαὶ τῶν παρελθόντων χρόνων, καὶ ὅτι παρὰ πάσας τὰς ἔκτοτε τελεσθείσας προσόδους «εἶχεν ἡ Ἑλλὰς ἀνάγκην ἀπείρων βελτιώσεων, ἄκρας ἐπιμελείας, ὑπομονῆς ἔναντι πολυειδῶν στερησεων καὶ συντονωτάτης σπουδῆς», μέχρις οὗ ἐκλείψωσιν αἱ ἐπὶ τοσοῦτους αἰῶνας τὴν ὥραϊαν γῆν τῆς Ἑλλάδος κατεργημώσασαι ἀπαραδειγμάτιστοι συμφοραί. «Σταθερῶς θέλω διαμένει ἐν τῷ μέσῳ ὑμῶν, ἐξηκολούθει λέγουσα ἡ προκλήρυξις ἀμετατρέπτως θέλω ἔχει τὰ βλέμματά Μου ἐπάνω σας, εἰς τὸ καλὸν σας καὶ τὴν εὐδαιμονίαν σας. Δὲν θέλει μὲ ἀπαυδήσει μηδὲ κόπος (¹) μηδὲ δυσκολία καμμία ἐν ὑμῖν θέλω ζῆ καὶ ὑπὲρ ὑμῶν μόνον. Μακρὰν ἀπὸ σᾶς πᾶν πάθος, πᾶσα πρᾶξις αὐθαίρετος μακρὰν πᾶσα διχόνοια Ἑλληνες, ὁμονοεῖτε διὰ παντός.»

Ἰδιαιτέρως ἐτόνιζεν ἡ προκλήρυξις τὸν μέγαν σεβασμὸν τοῦ Βασιλέως πρὸς τὴν θρησκείαν τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ καὶ τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ περὶ ἀνατροφῆς τῶν τέκνων αὐτοῦ ἐν τῇ θρησκείᾳ ταύτῃ. «Καθ' ὅλας τὰς περιστάσεις, ἔλεγετο ἐν τῇ προκηρύξει, θέλω ἀποδείξει τὸ πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν βαθὺ σέβας Μου, καὶ διὰ τοῦτο θέλω λάβει ὑπὲρ τοῦ θρόνου τῆς Ἑλλάδος, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἀπογόνους Μου, ἰδιαιτέραν φροντίδα καὶ πρόνοιαν.» Ὁμοία ἐμφαντικὴ ὑπόσχεσις ἐδίδετο ὅτι ἔμελλε νὰ ἐπιστήσῃ ὅλην τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὸ σχολεῖα, εἰς τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας «διὰ νὰ εὕρωσι πάλιν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν πατρίδα καὶ δόξαν». Μετὰ τὰς ἐπαγγελίας δὲ τὰς διδομένας καὶ περὶ προαγωγῆς τῆς βιομηχανίας καὶ ἐμπορίας, περὶ τῆς θεωρίας τῶν ἐλλείψεων τῆς διοικήσεως καὶ τῆς «βελτιώσεως τῶν δημοσίων πόρων καὶ τῆς ταχίστης ἀποκαταστάσεως τῆς ἰσορροπίας τῶν εἰσδημάτων καὶ ἐξόδων» καὶ περὶ «τῆς κατὰ τὰ ἐνόντα» δοθησομένης ἀμοιβῆς διὰ τὰς πρὸς τὴν πατρίδα θυσίας ἐνός ἐκάστου, ἐτελεύτα ἡ προκλήρυξις λέγουσα·

«Ἑλληνες! Ἡ πρὸς ὑμᾶς ἐμπιστοσύνη, ἡ πρὸς ὑμᾶς ἀγάπη Μου, εἶναι ἀπεριόριστος· εἰς τὴν ἀγάπην, εἰς τὴν ἐμπιστοσύνην ὑμῶν εὐρίσκω τὴν μεγίστην μου ἀγαλλίασιν. Τὸ ἔργον τῆς κυβερνήσεως εἶναι πολύπλονον, τὸ αἰσθάνομαι. Ἑλληνες, δὲν πρέπει μηδὲ σεῖς νὰ παρασυρθῆτε ἀπὸ υπερβολὴν ἐλπίδων. Βαθμηδὸν καὶ κατὰ μικρὸν μόνον εἶναι δυνατόν νὰ φθάσητε εἰς τὸ τέρας τῶν εὐχῶν σας, αἱ ὁποῖαι εἶναι καὶ εὐχαὶ ἰδικαί Μου. Μὲ θάρρος ἀναλαμβάνω τὰ χρέη τὰ ὁποῖα ἡ χεὶρ τοῦ Ὑψίστου μ' ἐπέβαλε μὲ τὴν θεϊαν ἀντίληψιν καὶ τὴν ὑμετέραν συνδρομὴν θέλω τὰ ἐκπληρώσει. Ἡ δόξα, ἡ εὐδαιμονία σας εἶναι ὁ μόνος Μου σκοπός· ἡ ἐπιτυχία αὐτοῦ θέλει εἶσθαι ἡ μεγίστη Μου ἀνταμοιβή.»

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ὁ Ἀρμανσπεργ, προσφωνῶν τὸν Βασιλέα μετὰ πολλῆς εὐλαβείας καὶ σεβασμοῦ ἐκ μέρους τῆς Ἀντιβασιλείας, κατέθηκε τὴν μέχρι τοῦδε ἐξασκουμένην ἐξουσίαν καὶ παρέδωκεν εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ, ὥς ἔλεγε, τὰς ἡνίας τῆς κυβερνήσεως.

Ὁμοίως δὲ προσεφώνησε τὸν Βασιλέα ἐκ μέρους τοῦ ὑπουργείου καὶ ὁ τοῦτον ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν προεδρεύων Ἰ. Κωλέττης.

Τὰ ἀνακλητήρια τοῦ βασιλέως Ὀθωνος ἐωρτάσθησαν φαιδρῶς καὶ ζωηρῶς ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ οὐ μόνον ἐν τῇ νέᾳ πρωτευούσῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ κράτους, μετὰ νέων ἐλπίδων καὶ πόθων ἀτενίζοντος νῦν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πρὸς

(¹) Τὰ ἐν τῇ προκηρύξει γραμματικῶς κακῶς ἔχοντα ἦσαν ἔργον τοῦ τότε ἀρεοπαγίτου Μανούσου, ἐκ τοῦ γερμανικοῦ προτύπου ἀδεξιότατα μεταφράσαντος τὴν βασιλικὴν προκήρυξιν.

ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΟΥ ΟΘΩΝΟΣ ΕΙΣ ΝΑΥΠΑΛΙΟΝ

(Εικὼν Α. Βέργαν)

τὸν ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ αὐτοῦ θρόνου αὐτεξουσίως νῦν ἰθύνοντα τὰς τύχας αὐτοῦ νεαρὸν φέρελπιν ἡγεμόνα.

Μετὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Βασιλέως ἀναλήψεως τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς ἔληγεν ὀριστικῶς ἡ περίοδος τῆς τριμεροῦς ἀντιβασιλείας· ἀλλ' ἡ ἀρχὴ τοῦ μέχρι νῦν προϊσταμένου τῆς τρι-
αδικῆς ταύτης ἀρχῆς, τοῦ κόμητος δηλονότι ᾽Αρμανσπεργ, ἀνηγείρετο μετὰ νέας δυνάμεις
καὶ αἵγλης. Νῦν ὑπέρτατος ἄρχων καὶ κυβερνήτης πραγματικὸς καθίστατο ὁ Βασιλεὺς.
Ἄλλ' ὑπὸ τὸν Βασιλέα ὑπῆρχε πάντοτε κυβέρνησις ἢ ὑπουργεῖον ἢ ὑπουργικὸν συμ-
βούλιον ὑπὸ τὴν ἐκείνου διεύθυνσιν καὶ ὑπεύθυνον πρὸς αὐτὸν, κυβερνῶν τὰ τοῦ κρά-
τους. Τῆς κυβερνήσεως δὲ ταύτης ἀρχηγὸς καθίστατο νῦν οὐχὶ ἁπλῶς ὡς πρωθυπουργὸς
ἀλλ' ὡς ἀρχιγραμματεὺς ἢ ἐπὶ τὸ φραγκικώτερον *ἀρχικαγκελλάριος*, ἔχων ἴδιον γραφεῖον
κυβερνητικόν, αὐτὸ δηλονότι τὸ βασιλικὸν κυβερνητικὸν γραφεῖον ἢ ὡς ἐκαλεῖτο *ἀνακτο-
βούλιον* κατὰ ἀνέλληνα εἰς τὸ ἑλληνικὸν μετάφρασιν τοῦ παρὰ Φράγκοις *cabinet*,
καλούμενον δὲ καὶ *βουλευτήριον* (κατὰ τὴν κυριολεκτικὴν ἔννοιαν τοῦ ὀνόματος ἐκ τοῦ
βουλευέσθαι) μετ' ἰδιαιτέρων γραμματέων καὶ ἀποτελοῦν, ὥσπερ πρότερον ἡ Ἀντιβα-
σιλεία, ἰδίαν τινὰ μεσάζουσαν κυβερνητικὴν ἐξουσίαν μετὰ τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ ὑπουρ-
γείου· πᾶν διάταγμα τοῦ Βασιλέως ἵνα ἔχῃ ἰσχὺν καὶ κῦρος ἔδει νὰ φέρῃ καὶ τὴν τοῦ
ἀρχιγραμματεὺς ὑπογραφὴν, ἐνῶ ἔγγραφον ἐπίσημον ἢ διαταγὴ τις ἀπ' ἐνθειας ἀπὸ
τοῦ ἀρχιγραμματεὺς προερχομένη ἡδύνατο νὰ μὴ φέρῃ τὴν τοῦ Βασιλέως. Τῆς τοιαύτης
ἐκτάκτως ὑπερόχου ἐν τῇ κυβερνήσει θέσεως τοῦ ᾽Αρμανσπεργ (οἷαν οὐδ' οἱ προσηγο-
ρίαν ἀρχιγραμματέων, ἢ ὡς καλοῦνται, *chanciers de l'empire*, *Reichkanzler*, φέροντες
ἐν τοῖς μεγάλοις μοναρχικοῖς κράτεσιν, ἰδίως ἐν Αὐστροῖα καὶ ἐν Ρωσίᾳ, εἶτα δὲ καὶ ἐν τῷ
Γερμανικῷ κράτει ἡγέται τῆς κυβερνήσεως ἔχουσιν, καὶ ὧν ἡ δικαιοδοσίᾳ ἐκτείνεται κυρίως
εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς) αἰτία δὲν ἦτο ἡ ἐκτακτος πρὸς αὐτὸν εὐμέ-
νεια τοῦ Βασιλέως, ὅστις ἄλλως δὲν διέκειτο καὶ λίαν εὐμενῶς πρὸς τὸν ἄνδρα, ἀλλ' ἡ
παρὰ τῷ Βασιλεῖ ἰσχυρὰ ροπὴ τῆς Ἀγγλίας καὶ ἰδίως τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν
λόρδου Πάλμερστον, ἐκτιμῶντος τὸν ᾽Αρμανσπεργ ὡς ἄνδρα φιλελευθέρων ἀρχῶν καὶ
φρονημάτων, ὡς καὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι νεωστὶ ὡς πρέσβεως διορισθέντος πρῶν πλοιάρχου⁽¹⁾
τῆς «Μαδαγασκάρης» Λαΐονος τοῦ τοσοῦτον στενῶς συνδεδεμένου μετὰ τοῦ Βασιλέως ἀπὸ
τοῦ χρόνου τοῦ ἀπὸ Κερκύρας κατὰ τὸ 1833 εἰς Ναύπλιον πλοῦ αὐτοῦ. Ὁ τε Λαΐονος καὶ
ὁ προκάτοχος αὐτοῦ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀγγλίας Δῶκινς ἦσαν λίαν στενῶς συνδεδεμένοι
πρὸς τὸν ᾽Αρμανσπεργ καὶ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ καὶ ἰσχυρῶς ὑπεστήριζον τὸν ἄνδρα
παρὰ τῇ κυβερνήσει αὐτοῦ. Ἡ κοινὴ γνώμη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ
Βασιλέως ἀνάληψιν τῆς ἐξουσίας προσεδόκα κυβέρνησιν ἀκραιφνῶς ἑλληνικὴν ὑπὸ τινὰ
τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐπιλέκτων πολιτικῶν ἀνδρῶν, ὡς τοιοῦτοι δὲ ἐνεδείκνυντο πρὸ πάντων οἱ
Ι. Κωλέττης, Α. Μαυροκορδαῦτος ἢ Σ. Τρικούρης. Οἱ περὶ τὸν ᾽Αρμανσπεργ, ἵνα ἀπαλ-
λαγῇ πάσης ἐκ μέρους τῶν ἀνδρῶν τούτων ἀντιδράσεως, τὸν μὲν Μαυροκορδαῦτον διετή-
ρησαν ἐν τῇ ἐν Γερμανίᾳ παρὰ ταῖς αἰαῖς Βερολίνου καὶ Μονάχου θέσει αὐτοῦ, ὅπως
καὶ τὸν Σ. Τρικούρη ἐν Λονδίνῳ, τὸν δὲ ἐπιφοβώτερον Ι. Κωλέττην ἔπειμαν ὡς πρε-

(1) Τῆς πρὸς τὸν Ὁθωνα καὶ τὸν ᾽Αρμανσπεργ εὐνοίας τοῦ Πάλμερστον εὐτυχὲς ἀποτέλεσμα
ἦτο ἡ τῷ 1833 ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς βουλῆς προθύμως παρασχεθεῖσα συναίνεσις εἰς τὴν ὑπὸ τῆς
Ἀγγλίας ἐγγύησιν τοῦ πρῶτον τμήματος τοῦ δανείου τῶν 60 ἑκατομμυρίων, ἐνῶ ἐν ταῖς γαλλικαῖς
βουλαῖς μετὰ μακρὰς καὶ σφοδρὰς συζητήσεις καὶ ἐπομένως ἀντιρρήσεις ἐπετεύχθη τοῦτο. Ἐννο-
εῖται ὅτι ἐν Ρωσίᾳ οὐδὲν παρενεβλήθη κώλυμα, τῆς ἐγγυήσεως δοθείσης δι' ἀπλοῦ οὐκαζίου τοῦ
Τσάρου.

σβευτήν εἰς Παρισίους. Οὐδείς τῶν ὑπολειπομένων ἔτι μεγάλων ἀνδρῶν τοῦ ἀγῶνος, οἵτινες πάντες σχεδὸν γενόμενοι σύμβουλοι τῆς ἐπικρατείας διῆγον νῦν βίον εἰρηνικὸν καὶ ἀπράγμονα ἐν τιμῇ καὶ δόξῃ, φιλοδοξῶν ἐπὶ κυβερνητικὴν ἀρχὴν παρενέβαλλε τὸ ἐλάχιστον πρόσκομμα εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ ἀρχιγραμματεῶς. Εἷς δὲ τῶν ἐνδοξοτάτων τοῦ ἀγῶνος ἀνδρῶν, ὁ ναύαρχος Ἀνδρέας Μιαούλης, ἐτελεύτησε μικρὸν μετὰ τὰ ἀνακλητήρια τοῦ Βασιλέως ἐν Ἀθήναις, ὅπου εἶχε μεταβῆ μετὰ τὴν αὐτόσε μετάθεσιν τῆς καθέδρας,

Ἀνάκτορα Ἀθηνῶν

(οἰκοδομηθέντα κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Βαυαροῦ Γκαϊτνερ)

κατατρυχόμενος ἀπὸ ἐτῶν ὑπὸ νόσου ἀνιάτου καὶ μὴ δυνηθεὶς διὰ τοῦτο νὰ μετάρχη τῆς ἐορτῆς τῶν ἀνακλητηρίων, ἀλλὰ μεγάλα δείγματα εὐνοίας λαβὼν παρὰ τοῦ Βασιλέως αὐτοῦ ἐπισκεψαμένου αὐτὸν παρὰ τὴν ἐπιθανάτιον κλίνην καὶ περιβαλόντος αὐτὸν διὰ τῶν διασήμεων τοῦ μεγαλοσταύρου τοῦ Σωτήρος δύο ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου (ἐτελεύτησεν ὁ Μιαούλης τῇ 11 Ἰουνίου 1835).

Ἐπὶ τῆς ἀρχιγραμματείας τοῦ Ἀρμανσπεργ ἦλθον εἰς Ἀθήνας ὁ πατὴρ τοῦ βασιλέως Ὁθωνος βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκος Α΄, θερμοτάτης ὥς μέγιστος τῶν φιλελλήνων τυχὼν ὑποδοχῆς ἐκ μέρους τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, μῆνας ὀλοκλήρους διατριψάς ἐν Ἀθήναις καὶ εἰς πολλοὺς τόπους ἀρχαιολογικοὺς ποιησάμενος ἐκδρομὰς μετὰ τοῦ Ὁθωνος, παραστὰς δὲ καὶ εἰς τὴν λαμπρῶς τελεσεῖσαν ἐορτὴν τῆς τρίτης ἐπετείου τῶν Ἀποβατηρίων τῆς 26 Ἰανουαρίου (καθ' ἣν ὁ Ὁθων ἀπέβη εἰς γῆν Ἑλληνικὴν), ἔτι δὲ καὶ εἰς τὴν αὐθημερὸν γενομένην τελετὴν τῆς καταθέσεως τοῦ θεμελίου λίθου τῆς οἰκοδομῆς τῶν ἀνακτόρων (1836) μετέσχε μάλιστα βασιλικῶς ἀμφοτέρων τῶν ἐορτῶν.

Ὁ βασιλεὺς Λουδοβίκος ἀνεχώρησεν ἀπ' Ἀθηνῶν καὶ ἐκ τῆς Ἑλλάδος τῇ 15 Μαρτίου 1836, ἡμιόλιον δὲ μῆνα ὕστερον ἀνεχώρησεν εἰς Γερμανίαν ὁ βασιλεὺς Ὁθων κατὰ προηγουμένην μεταξὺ τῶν δύο ἡγεμόνων συμφωνίαν. Ἀμφοτέροι δὲ ἀπέπλευσαν ἐπὶ τοῦ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου κατὰ τὸν εἰς Ἑλλάδα πλοῦν αὐτοῦ τεθέντος ἀγγλικοῦ πολεμικοῦ «Μήδεια», ἐπιστρέψαντος εἰς Πειραιᾶ μετὰ τὴν εἰς Τρογέστην ἀπόβασιν τοῦ Λουδοβίκου. Ὁ βασιλεὺς Ὁθων ἀπὸ Μονάχου, ἔνθα ἔμενεν ἐπὶ τινα χρόνον παρὰ τῇ οἰκογενεῖᾳ αὐτοῦ, μετέβη εἰς Ὀλδεμβούργον, ἔνθα ἐτελέσθησαν οἱ γάμοι αὐτοῦ μετὰ τῆς ὡραίας καὶ χαριεστάτης θυγατρὸς τοῦ μεγάλου δουκὸς τοῦ Ὀλδεμβούργου Αὐγούστου Παύλου, συγγενοῦς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου τῆς Ρωσίας, Μαρίας Φρειδερίκης Ἀμαλίας (ἀφοῦ ἔνεκα θρησκευτικοῦ κωλύματος ἐμνηστεύθη τὸ μετὰ τῆς δευτεροτοκῆς θυγατρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου Ὁλγας σχεδιασθὲν συνοικέσιον, τοῦ αὐτοκράτορος θέντος ὥς ὅρον ἀπόλυτον τοῦ συνοικεσίου τὴν εἰς τὴν Ὁρθόδοξον ἐκκλησίαν μετάρτασιν τοῦ βασιλέως). Ἡ νῦν βασίλισσα τῆς Ἑλλάδος γενομένη Ἀμαλία ἦτο γυνὴ ἐκτάκτου πνεύματος, εὐφυΐας, βαθείας ἀντιληπτικότητος, μεγάλων ἰδεῶν καὶ βουλευμάτων καὶ εὐγενοῦς φιλοδοξίας. Γενομένη σύζυγος τοῦ βασιλέως τῆς Ἑλλάδος, ταχέως ἐνεκολπώθη τὴν ἰδέαν τῆς Ἑλλά-

δος καὶ ἐγένετο τελεία Ἑλληνὶς τὴν τε διάνοιαν καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ μάλιστα τὰς ἰδέας τὰς ἑλληνικὰς, ἐνθουσιῶσα ὑπὲρ τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἰδέας καὶ εἰς ταύτην ἀφοσιωθείσα καὶ ταύτης γενομένη κήρυξ καὶ ἀπόστολος, πιστὴ σύζυγος ἐν τῷ βίῳ καὶ σύντροφος ἐν πᾶσι τοῖς μεγάλοις βουλευμασι τῷ Ὅθωνι γενομένη. Ἐλθούσα δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας μετὰ τούτου ἐνθουσιώδους ἔτυχεν ὑποδοχῆς θαυμαζομένη διὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν χάριν αὐτῆς.

Ἡ βασίλισσα Ἀμαλία κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν γάμων της μετὰ τοῦ βασιλέως Ὁθωνος

Ἄλλ' ὁ Ὅθων ἐπιστρέφων εἰς τὰς Ἀθήνας δὲν εἶχε σύμπλουν μόνον τὴν Ἀμαλίαν, ἀλλὰ καὶ τὸν νέον πρωθυπουργὸν τοῦ κράτους Ἰγνάτιον Ρουδ-χάρδον. Ἡ πρὸ πολλοῦ ἐναντίον τῆς πανταρχίας τοῦ Ἀρμανσπεργ, μάλιστα δὲ ἐναντίον τῆς ἐν τούτῳ ἐκπροσωπομένης ἀγγλικῆς πολιτικῆς ῥοπῆς, ὑφισταμένη ἀντίδρασις τῆς ρωσικῆς καὶ τῆς αὐστρια-

κῆς πολιτικῆς, ἀδιαφόρου μενούσης τῆς γαλλικῆς, ἐπέτυχε τὴν διὰ τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἀνδρὸς ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ συμβούλου τοῦ βασιλέως Ὁθωνος. Ὡς ἀντικαταστάτην δὲ εὔρεν ἡ βαυαρικὴ αὐλὴ οὐχὶ τίνα ἐξ ἐπαγγέλματος πολιτικὸν ἢ διπλωμάτην ἄνδρα μᾶλλον ἢ ἥττον γνωστὸν καὶ ὀνομαστόν, ἀλλ' ἀνώτερόν τινα ὑπάλληλον Βαυαρὸν, πρῶην νομάρχην ἐπαρχιακῆς τινος πόλεως, ἄνδρα δεδοκιμασμένης τιμότητος καὶ φιλεργίας, ἀλλὰ παντάπασιν ἀπράγμονα περὶ τὰ πολιτικά, ἀπόνηρον καὶ τῆς ὑψηλῆς πολιτικῆς τέχνης ἀδαῇ, δυνάμενον νὰ ἐργάζεται τιμῶς ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ βασιλέως Ὁθωνος. Παραδόξως δὲ ὁ νέος πρῶτος σύμβουλος τοῦ Ὁθωνος εἰσῆλθεν εἰς τὴν τούτου ὑπηρεσίαν ὡς μίσθιος ὑπάλληλος διὰ συμβολαίου προσδιορίζοντος καὶ τὸν χρόνον τῆς ὑπηρεσίας αὐτοῦ. Οὐδεὶς ἐν Ἑλλάδι πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Βασιλέως ἐγίνωσκε τι περὶ τῶν ἐν Μονάχῳ νεωτερισθέντων. Ἀόριστοι μόνον φῆμαι διεδίδοντο περὶ ἐπιχειρήσεως ὁμοῦ μετὰ τῆς ἀφίξεως τοῦ Βασιλέως κυβερνητικῆς μεταβολῆς, καταργήσεως τῆς ἀρχιγραμματείας καὶ ἀναθέσεως τῆς προεδρίας τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου εἰς ἄνδρα Ἕλληνα.

Μόνον δὲ κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς τοῦ Βασιλέως ἐπανόδου ἐλέγετο ὅτι ὁ Βασιλεὺς εἶχε παρ' ἐαυτῷ Βαυαρὸν τίνα σύμβουλον, οὐχὶ ἀρχιγραμματέα οὐδὲ πρωθυπουργόν. Ὅτε δὲ τέλος τῇ 2 Φεβρουαρίου (1837) ἠγγέλθη ὅτι τὸ φέρον τὸν Βασιλέα ἀγγλικὸν πλοῖον ὤφθη παρὰ τὴν Αἴγιναν ὁ Ἀρμανσπεργ, καὶ ὁ προστάτης αὐτοῦ Λαίονς ἔσπευσαν εἰς Πειραιᾶ, ὁ δὲ Λαίονς μετέβη καὶ εἰς τὸ πλοῖον φορῶν ἐσθῆτα περιπάτου, κρατῶν δὲ

ῥάβδον ἐν τῇ χειρὶ πρὸς ἔκφρασιν δυσαρρεσκείας, ἅμα δὲ καὶ ἀπειλῆς ἐν περιπτώσει ἀληθεύσεως τῶν περὶ ἀπομακρύνσεως τοῦ ἀρχιγραμματέως θρυλουμένων. Ἄλλ' ὁ Βασιλεὺς ἔμεινεν ἀτάραχος ἀπέναντι τῶν περὶ ἐπαναστάσεως (ἐν περιπτώσει ἀπομακρύνσεως

Ἡ πανηγυρικὴ εἴσοδος Ὁθωνος καὶ Ἀμαλίας εἰς Ἀθήνας [τῷ 1837]

τοῦ Ὑαμανσπεργ) ἀπειλητικῶν προορήσεων τοῦ ἄγγλου πρέσβεως, καὶ ὁ Ρουνδχάρδος ἀνέβη εἰς Ἀθήνας ἐν τῇ συνοδείᾳ τοῦ Βασιλέως οὐχὶ ὡς ἀρχιγραμματεὺς, ἀλλ' ὡς ἀπλοῦς πρωθυπουργός. Ὁ δὲ Ὑαμανσπεργ, ὅστις ἵνα στερεώσῃ ἔτι μᾶλλον τὴν θέσιν αὐτοῦ συχνάκις προσέφερε τὴν παραίτησιν αὐτοῦ, μὴ γινομένην δεκτὴν, νῦν ἐν Πειραιεῖ ἔκπληκτος ἤκουσε παρὰ τοῦ Βασιλέως ὅτι εἶχεν ἀποφασίσει ἐπὶ τέλους νὰ δεχθῇ τὴν πολλάκις προσενεχθεῖσαν παραίτησιν αὐτοῦ. Καὶ ὁ μὲν Ὑαμανσπεργ ἀπογνοὺς ἀπῆλθε μετ' ὀλίγον τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς Ἑλλάδος, ὁ δὲ Βασιλεὺς ἐξετέθη ἀπὸ τοῦδε εἰς φοβερὰν ἐκδικήσεως μένεα πνέουσιν ὁργὴν τοῦ Λάϊου, μετ' ὀλίγον δὲ καὶ τοῦ λόρδου Πάλμερστον, ὅστις ἀπὸ θερμοῦ ὑπερμάχου τοῦ Ὁθωνος καὶ τοῦ οἴκου αὐτοῦ, οἷος ἦτο μέχρι νῦν, ἐγένετο ἀσπονδότητος καὶ ἀμείλικτος πολέμιος αὐτῶν. Ἡ ὁργὴ τῶν περὶ τὸν Πάλμερστον διὰ τὰ γεγόμενα ἦτο τοσούτῳ μᾶλλον μεγάλη καὶ σφοδρά, ὅσον κατὰ τὸν χρόνον ἀκριβῶς τοῦτον ὁ λόρδος οὗτος σφοδρὸν ἐν τῇ ἀγγλικῇ βουλῇ διεξῆγεν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ψηφίσεως τῆς τῇ Ἀγγλίᾳ ἀνηκούσης μερίδος τοῦ τρίτου τμήματος τοῦ δανείου τῶν 60 ἑκατομμυρίων, διεξῆγε δὲ συγχρόνως καὶ διπλωματικὸν ἀγῶνα πρὸς τὴν δυστροποῦσαν νὰ ἐγγυηθῇ τὸ τμήμα τοῦτο (ἔνεκεν ἀντιπολιτεύσεως πρὸς τὴν ὅλως ἀγγλίζουσαν πολιτικὴν τῆς κυβερνήσεως τοῦ Ὑαμανσπεργ) αὐτὴν Περτροπόλεως τῆς ἀπαιτούσης ἵνα ἡ Ἑλλὰς πρὸ τῆς ὑπὸ τῶν Δυνάμεων ἐγγυήσεως τοῦ τρίτου τμήματος τοῦ δανείου κανονίσῃ ἅπαξ διὰ παντὸς τὴν κανονικὴν ἀπότισιν τῶν

τόκων καὶ τῶν χορολυσίων τοῦ ὅλου δανείου. Τῆς εὐνοήτου ταύτης διὰ τὰ ἐν τῇ κυβερνήσει τῆς Ἑλλάδος τελεσθέντα ὀργῆς τοῦ Πάλμερστον πρῶτον θῦμα ὑπῆρξεν αὐτὸς ὁ ἄλλως ἀθρότατος Ρουδχάρδος.

Ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ θεωροῦσα αὐτὸν ὡς ὄργανον τοῦ σφόδρα μισητοῦ τῷ λόρδῳ Πάλμερστον πρίγκιπος Μεττερνίχου μυρίας ἐναντίον αὐτοῦ ἐξέφερε κατηγορίας, πρὸς τοῖς ἄλλοις δὲ ὅτι διελθὼν διὰ τῆς Βιέννης παρὰ τοῦ Μεττερνίχου ἔλαβεν ὁδηγίας καὶ συμβουλὰς περὶ τοῦ πῶς δεῖ πολιτεύεσθαι ἐν Ἑλλάδι καὶ ὅτι ἐν πᾶσι τοῖς διαβήμασι καὶ ἔργοις αὐτοῦ ἐνεπνέετο ὑπὸ τῆς αὐστριακῆς πρεσβείας. Ὁ Λαΐωνς δὲ πολυτρόπως ἐξῆπτε τὸ ἐναντίον τοῦ Ρουδχάρδου ὡς ὄργανου τῆς αὐστριακῆς πολιτικῆς μῖσος, ἐνῶ οὐδεμίαν ὁ ἀνὴρ εὗρισκεν ἀντίρροπον εὐμένειαν ἢ ὑποστήριξιν ἐν τῇ ῥωσιζούσῃ καὶ ἐν τῇ γαλλιζούσῃ πολιτικῇ μερίδι. Τὸ δὲ κατὰ τοῦ Ρουδχάρδου μῖσος ἐξαπτόμενον διηνεκῶς ὑπὸ μεγάλης μερίδος τοῦ ἀθηναϊκοῦ τύπου, πρωτοστατούσης τῆς ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Λεβίδου συντασσομένης καὶ ἐκδιδομένης ἐγκρίτου ἐφημερίδος «Ἑλπίς», ἐξετείνετο ἐπὶ

Ρουδχάρδος

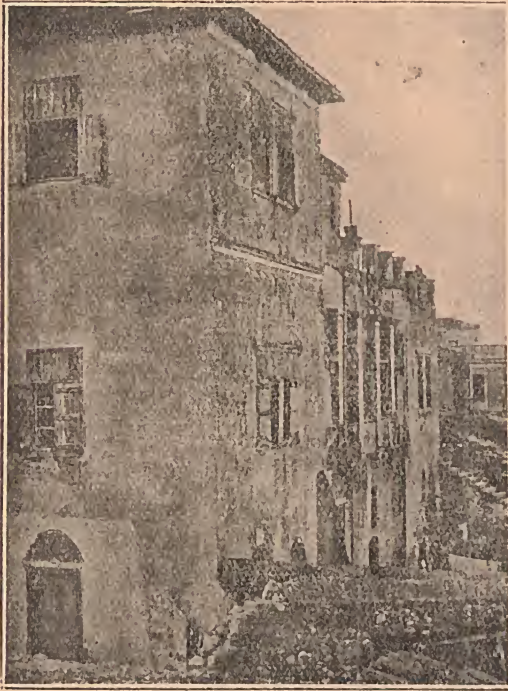
πάντας τοὺς Βαναροὺς τοὺς ἐκπροσωποῦντας τὴν τοσοῦτον διηνεκῶς μισητὴν εἰς τὸν λαὸν καθισταμένην ξενοκρατίαν. Ὑπὸ πάντων τούτων ταχέως καταβλήθεις ὁ νέος πρωθυπουργὸς τὴν τε ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ἐξήτησε τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ ἐν τῇ ταχείᾳ ἀπὸ τῆς ἐξουσίας ἀποχωρήσει καὶ ἀπεχώρησε τῷ αὐτῷ ἔτει τοῦ διορισμοῦ αὐτοῦ, πολὺ πρὸ τῆς λήξεως τῆς διὰ συμβολαίου ταχθείσης τετραετοῦς προθεσμίας τῆς ὑπηρεσίας αὐτοῦ. Γενομένης δὲ τῆς παραιτήσεως αὐτοῦ δεκτῆς ὑπὸ τοῦ Βασιλέως, μετὰ τινα χρόνους ἀναφυγῆς γενομένην περιοδεῖαν ἐν τῇ Ἀσιατικῇ Τουρκίᾳ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ἐτελεύτησεν ἐν Τεργέστη ἐπιστρέφων εἰς τὰ ἴδια (1838).

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ τοσοῦτον βραχυχρόνιος ἄμα δὲ καὶ τοσοῦτον πολυτάραχος κυβερνήσις τοῦ Ρουδχάρδου οὐδὲν ἠδύνατο νὰ καταλίπη μνημεῖον διαρκὲς τῆς κυβερνητικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας ἀναμνησκον τὴν διάβασιν αὐτοῦ. Καὶ ὅμως μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀνδρὸς τούτου συνδέθη ἐν τῶν σπουδαιωτάτων καὶ διαρκεστάτων μνημείων τοῦ πνευματικοῦ βίου τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τε τῷ ἑλληνικῷ κράτει καὶ ἐν ὅλῳ τῷ ἑλληνικῷ κόσμῳ.

Τὸ μνημεῖον τοῦτο εἶνε τὸ Πανεπιστήμιον, τὸ ἰδρυθὲν ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Ρουδχάρδου, τὸ κληθὲν «Πανεπιστήμιον Ὁθωνος». Ἰδρυσις πανεπιστημίου μετ' ἀκαδημίας ἐπιστημῶν ἦν, ὡς ἐρρήθη, ἐκ τῶν μεγαλεπήβολων σχεδίων τοῦ μεγαλοουργοῦ ἀντιβασιλέως Γ. Μάουρερ, παρασκευάζοντος τὸ ἔργον τοῦτο ὡς ἐπιστέγασμα καὶ

κορωνίδα τῆς ὅλης ὑπ' αὐτοῦ ἐπιχειρηθείσης διοργανώσεως τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως.

Κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Μάουρερ παρασκευασθὲν σχέδιον τὸ Πανεπιστήμιον ἔμελλε νὰ ὀργανωθῇ κατὰ τὸ σύστημα τῶν γερμανικῶν πανεπιστημίων, ἥτοι μετὰ σχολῶν τεσ-

Τὸ πρῶτον παρὰ τοὺς πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως
Πανεπιστήμιον

σάρων ἢ πέντε (ἥτοι Φιλοσοφικῆς περιλαμβανούσης ἐν τῇ τετραδί καὶ τὰς Μαθηματικὰς καὶ Φυσικὰς ἐπιστήμας, Θεολογικῆς, Νομικῆς, Ἰατρικῆς καὶ τῆς τῶν Μαθηματικῶν καὶ Φυσικῶν ἐπιστημῶν ἐν τῇ πεντάδι). Εἶχε δὲ φροντίσει ὁ ἀνὴρ καὶ περὶ τοῦ προγράμματος τῶν διδασκτέων ἐν ἐκάστη σχολῇ μαθημάτων καὶ περὶ τοῦ προσωπικοῦ ἔτι τῶν διδασκόντων, προσκαλὼν ἐπὶ τούτῳ πανταχόθεν τοῦ Ἑλληνικοῦ τοὺς ἐπὶ ὑψηλότερα παιδεία καὶ ἐπιστημονικῇ φήμῃ διακρινομένους Ἑλληνας διδασκάλους ἢ λογίους καθόλου ἄνδρας καὶ ξένους διασήμους καθηγητὰς τῶν εὐρωπαϊκῶν καὶ ἰδίως γερμανικῶν πανεπιστημίων, ἀσμένως δεχομένους τὴν κλήσιν, ἅτε ἐλαυνομένους ὑπὸ τῆς εὐγενοῦς φιλοδοξίας τοῦ διδάξαι ἐν τῇ πόλει ἐκεῖνη ἥτις ὑπῆρξε παιδεύμα καθολικὸν ἀπάσης τῆς νοούσης καὶ αἰσθανομένης ἀνθρωπότητος καὶ ἐν ἣ τὸ πρῶτον ἰδρύθησαν ἐκ-

παιδευτήρια ἥτοι σχολαὶ παρεμφερεῖς πρὸς τὰς νῦν πανεπιστημιακὰς (ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ ἐν Ναυπλίῳ σχεδιάζοντος τὸ πανεπιστήμιον ἀντιβασιλέως τὸ σχέδιον τῆς ἰδρύσεως τοῦ Πανεπιστημίου συνεδέετο μετὰ τοῦ σχεδίου τῆς εἰς Ἀθῆνας μεταθέσεως τῆς πρωτευούσης). Αἱ ἀναμνήσεις τῶν περιωνύμων σχολῶν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ Ρώμῃ ὑπὸ Ἑλλήνων πάλιν τὸ πλεῖστον καταλαμβανομένων καὶ ἐν τῇ Ἑλλάδι φωνῇ τὴν ρωμαϊκὴν Δύσιν πνευματικῶς καταυγαζουσῶν καθηδρῶν τοῦ λόγου καὶ τῆς σοφίας, ἐπλήρουν ἐνθουσιασμοῦ τοὺς πλείστους τῶν ἐν Εὐρώπῃ μεγάλων διδασκάλων τῆς σοφίας καὶ ἀντιπροσώπους τῆς πανεπιστημιακῆς παιδεύσεως. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα τὰ μεγάλα καὶ μεγαλεπήβολα σχέδια τοῦ Γ. Μάουρερ ἐματαιώθησαν (εὐτυχῶς ἐπὶ χρόνον οὐχὶ μακρὸν) διὰ τῆς ἀποτόμου κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1834 ἐξ Ἑλλάδος ἀνακλήσεως τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἀντικαταστάσεως αὐτοῦ δι' ἀνδρὸς παντάπασι ξένου πρὸς τὸ πνευματικὸν μεγαλεῖον καὶ τὰ κεδνὰ βουλευμάτα τοῦ ἀνακληθέντος. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ μετὰ τὴν ἀποχώρησιν ἅπασαν τὴν ἐξουσίαν ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ συγκεντρώσας, ὁ οὐδὲ εἰς τὸ γερμανικὸν ἐπιστημονικὸν ἰδεῶδες δυνάμενος νὰ ὑψωθῇ ἀντιβασιλεὺς καὶ εἶτα ἀρχιγραμματεὺς Ἀρμανσπεργ, ἐγκατέλιπε σχεδὸν ὀλοτελῶς τὸ ὑπὸ τοῦ Γ. Μάουρερ παρασκευασθὲν περὶ ἰδρύσεως πανεπιστημίου σχέδιον. Συνετέλεσε δὲ εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν ταύτην καὶ ἡ κατατροχύχουσα τότε τὴν Ἑλλάδα πολιτικὴ νόσος ἢ εἰς κομματικούς λογισμούς

θυσιάζουσα καὶ ἐκκλησίαν καὶ παιδευσιν. Καθ' ὃν λοιπὸν χρόνον διὰ τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ Γ. Μάουρερ τὸ τούτου περὶ πανεπιστημίου βούλευμα καὶ σχέδιον ἐγκατελείπετο εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἥκιστα περὶ ταῦτα πολυπραγμονοῦντος ἐρασιτέχονος

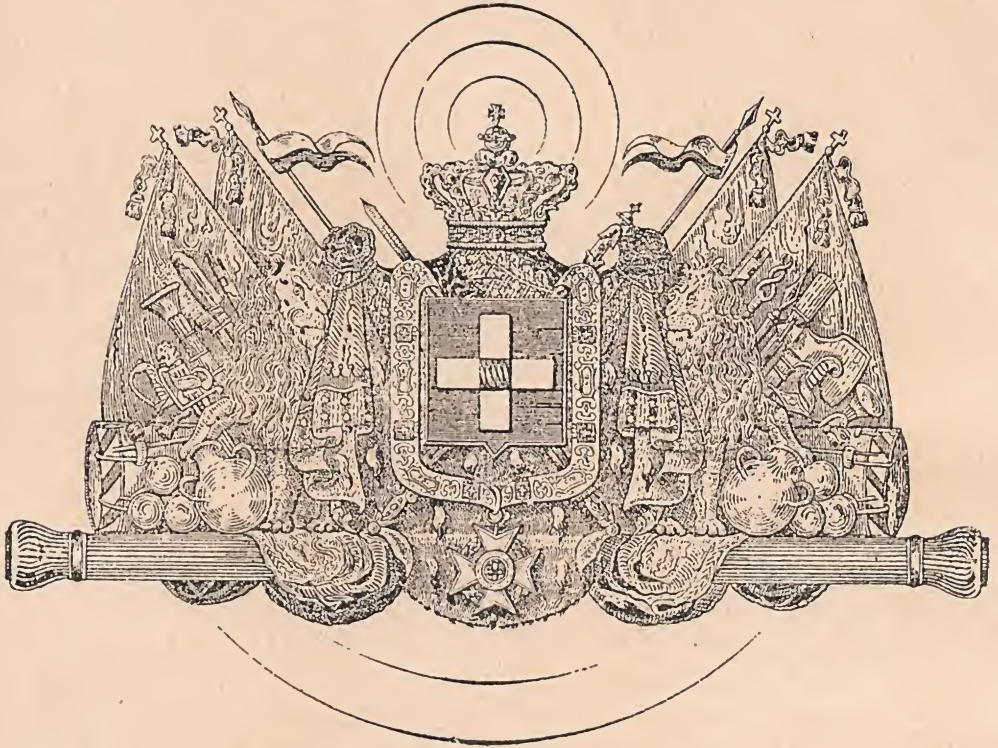

Ὁ βασιλεὺς Ὁθων περιστοιχόμενος ὑπὸ τῶν ἀναγεννωμένων ἐν Ἑλλάδι Τεχνῶν καὶ Ἐπιστημῶν
(Τοιχογραφία τοῦ βιενναίου ζωγράφου Φάλ, ἐν τῷ προστόφῳ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου)

πολιτικοῦ Ἄρμανσπεργ, εὐρέθησαν λόγιοι καὶ δὴ ἐκ τῶν ἐπιτηδείων ἐκεῖνων οὔτινες ἐκ τῶν πρώτων ὕστερον κατέλαβον θέσιν ἐν τῷ ἰδρυθέντι πανεπιστημίῳ, οἷος ἦν καὶ ὁ μέχρι γελοίου παιμμαθῆς ὁ ἀπὸ ἀρεοπαγίτου βασιλικὸς ἐπίτροπος παρὰ τῇ Ἱ. Συνόδῳ, καὶ εἶτα πανεπιστημιακὸς καθηγητὴς τῆς Παιδείας, εἶτα δὲ τῆς Στατιστικῆς ἢ Πολιτογραφίας ὡς ὠνόμαζε τὸ μάθημα αὐτοῦ, εἶτα δὲ τῆς Ἱστορίας καὶ Ἀρχαιολογίας· εὐρέθησαν λοιπὸν λόγιοι τοῦ εἴδους Μανούση χάριν τοῦ κολακεῦσαι τὸν Ἄρμανσπεργ κηρύσσοντες τὸ περὶ ἰδρύσεως Πανεπιστημίου βούλευμα τοῦ Μάουρερ γελοῖον.

Ἄλλοι δὲ λόγιοι δημοσιογράφοι ἀπλῶς χάριν ἀντιπολιτεύσεως πρὸς τοὺς Γερμανοὺς ἐχαρακτίζον τὸ εἰρημένον βούλευμα ὡς «γελοῖαν ἀγρυπτικὴν ἐπίδειξιν ἀποβλέπουσαν εἰς ἐμπαιγμὸν τῆς ἐπιστημονικῆς παιδευσιν διηρώσης ἑλληνικῆς νεολαίας». Καὶ ὅμως τὸ περὶ Πανεπιστημίου βούλευμα ἦτο τοσοῦτο δημοτικόν, ὥστε αὐτὸς ὁ Ἄρμανσπεργ, ἀφοῦ ἐπὶ δύο ἔτη ἡμέλησε παντελῶς τούτου, τῷ 1836 ἐνήργησε τὴν ἔκδοσιν δύο πολυφύλλων βασιλικῶν διαταγμάτων περιεχόντων τὸν ὄργανισμὸν τοῦ Πανεπιστημίου. Ἀλλὸ πρὸ τῆς ἐκτελέσεως τῶν διαταγμάτων τούτων ἐπῆλθεν ἡ πτώσις αὐτοῦ καὶ ἡ ἵδρυσις ἐπραγματοώθη ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Ρουδχάρδου, ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξὺ ἄνδρες λόγιοι οἱ οὗτοι ὁ Σπυρίδων Πήλικας, ὁ Γεώργιος Μαυροκορδαῆτος καὶ ἄλλοι ἐπιφανεῖς ἐπιστήμονες νομικοὶ τῶν τότε χρόνων (Δομνάνδος, Προβελέγγιος, Δόσιος, Ἀργυρόπουλος) ἐδίδασκον ἐν τῷ γυμνασίῳ Ἀθηνῶν ἢ κατ' οἶκον δωρεὰν τοὺς προσερχομένους, ἀποτελοῦντες πυρῆνα συλλόγου καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου. Τέλος πρωθυπουργοῦντος τοῦ Ἱ. Ρουδχάρδου ἐξεδόθη τῇ 22 Ἀπριλίου 1837 Β. διάταγμα περιλαμβάνον ἀτελῆ τινα ὄργανισμὸν τοῦ Πανεπιστημίου ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὄργανισμοῦ τοῦ ἐπὶ Ἄρμανσπεργ ἐκδοθέντος, οὗ ἐγένετο ἡδη μνεῖα. Τότε δὲ ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Βασιλέως χάριν τῆς διοργανώσεως τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ὁ περίφημος φιλόσοφος καὶ φιλόλογος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Βιέννης Χριστιανὸς Αὐγουστος Βράνδης (μεθ' οὗ ἦλθεν εἰς Ἀθήνας τὸ πρῶτον ὡς οἰκοδιδάσκαλος ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τοῦ Βράνδης ὁ νεαρὸς τότε διδάκτωρ φιλοσοφίας Ἐρνέστος Κούρτιος, ὁ παιδιόθεν ἐνθουσιῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καὶ ῥαπισθεὶς ἐν τῷ σχολείῳ ὑπὸ τοῦ διδασκάλου διὰ τὰς ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος θορυβωδῶς ἐνθουσιῶδεις ἐκδηλώσεις αὐτοῦ) ὁ τοσοῦτον ὕστερον περίφημος γενόμενος ὡς ἱστορικὸς καὶ ἀρχαιολόγος,

ὁ γράφας καὶ ἰδίαν περὶ τοπογραφίας Ἀθηνῶν ἀρχαιολογικὴν πραγματείαν). Ὁ σοφὸς οὗτος ἀνὴρ (Βοράνδης) διέτριψεν ἐν Ἀθήναις τρία ἔτη ἐργαζόμενος καὶ ὡς ἰδιαίτερος διδάσκαλος τοῦ Βασιλέως, ἔτι δὲ καὶ σύμβουλος ἀνεπίσημος ἐν τοῖς ἐκπαιδευτικοῖς ζη-

Ἐπικεφαλὴ στρατιωτικοῦ ἀπολυτηρίου ἐπὶ Ὅθωνος
(Ἔργον τῆς Βασιλικῆς Λιθογραφίας. Ἀνακοινοῦται ὑπὸ κ. Ι. Βλαχογιάννη)

τήμασι, καὶ ὁ τότε συνταχθεὶς «προσωρινὸς» κληθεὶς ὀργανισμὸς τοῦ Πανεπιστημίου ὑπῆρξεν ἐπὶ τρία τέταρτα αἰῶνος γονιμώτατος εἰς πολλὰ ἀγαθὰ.

Τὰ ἐγκαίνια τοῦ οὕτως ἰδρυθέντος Πανεπιστημίου ἐτελέσθησαν τῇ 3 Μαΐου 1837 μετὰ μεγάλῃς ἐπισημότητος ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἐκ τῶν ἐνθερμοτάτων θιασωτῶν τῆς ἰδέας τοῦ Πανεπιστημίου βασιλέως Ὅθωνος, τοῦ ὄντος καὶ θεωρηθέντος ἀληθοῦς ἰδρυτοῦ τοῦ ἀπ' αὐτοῦ λαβόντος τὸ ὄνομα Πανεπιστημίου Ὅθωνος. Κατὰ τὴν ρηθεῖσαν ἡμέραν ὁ Βασιλεὺς μετέβη ἔφιππος εἰς τὴν προσωρινῶς πρὸς χρῆσιν τοῦ Πανεπιστημίου ὀρισθεῖσαν κατὰ τὴν ἀνατολικὴν ὑπώρειαν τῆς Ἀκροπόλεως κειμένην οἰκίαν τοῦ Κλεάνθους. Πᾶσαι αἱ πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ ἀρχαί, μέρος τοῦ διπλωματικοῦ σώματος, ὁ κληρὸς ὁ ἀνώτερος μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Ἀττικῆς Δανιὴλ, οἱ μέλλοντες φοιτηταὶ καὶ ἀκροαταὶ καὶ ἄπειρον πλῆθος λαοῦ ἐνθουσιωδῶς προσερχόμενον παρευρέθησαν ἐν τῇ ἐπισήμῳ τελετῇ. Μετὰ τὸν συνήθη δ' ἐν σχολικαῖς ἑορταῖς ψαλλόμενον ὕμνον «Εὐλογητὸς εἰ, Χριστὲ ὁ Θεός, κτλ.», τὴν σύντομον εὐχὴν καὶ τὴν προσλαλίαν τοῦ ἀρχιερέως ὠρκίσθησαν πάντες οἱ ἤδη διωρισμένοι καθηγηταί, καὶ τὸ πρωτόκολλον ἐκράτησεν ὁ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας. Ἀφ' οὗ δὲ ὁ βασιλικῷ διατάγματι τὸ πρῶτον διορισθεὶς πρύτανης Κωνσταντῖνος Σχινᾶς ἐποιήσατο βραχεῖάν τινα καὶ εὐγλωττον προσφώνησιν πρὸς τὸν Βασιλέα, ἔδωκε τὸν λόγον εἰς τὸν καθηγητὴν τῆς φιλοσοφίας καὶ κοσμήτορα (ῖ), ὡς ἐκαλεῖτο τότε

Οδων
Εξέτασται
Βασίλειος ἡς Εἰχαυός.

11137
3/10/43
11137
12/10/43
11137

Αποκαταστάσει. ὡς ἂν Βασιλικὴν ἐμὴν εὐχαρίστη-
σιν εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ ἐκείνου ἡς βουλήν. Συνταγμα-
ταρχὴν καὶ Διαρκεσίου Καταρχὴν καὶ τοῦ Προέδρου
τοῦ Διαρκεσίου Συμβουλίου καὶ ἀντιπρόεδρος καὶ Συν-
ταγματάρχην. 1. Διαρκεσίου καὶ τοῦ ἀντιπρό-
εδρου καὶ ἀντιπρόεδρος καὶ βουλήν ἡς ἀντι-
πρόεδρος καὶ εὐλασίαν καὶ ἀντιπρόεδρος καὶ
ἀντιπρόεδρος καὶ εὐλασίαν καὶ ἀντιπρόεδρος καὶ

Οἱ ἀντιπρόεδροι εἰσὶν οὗτοι. Συνταγματάρχης καὶ
ἐκτελεστικὴν διαρκεσίου ἡς ἐκτελεστικὴν διαρκε-
σίου καὶ εὐλασίαν καὶ ἀντιπρόεδρος καὶ ἀντιπρόεδρος
καὶ ἀντιπρόεδρος καὶ ἀντιπρόεδρος καὶ ἀντιπρόεδρος
Ὑποκαταστάσει. Συνταγματάρχης καὶ ἀντιπρόεδρος
καὶ ἀντιπρόεδρος καὶ ἀντιπρόεδρος καὶ ἀντιπρόεδρος

11137
12/10/43
11137
12/10/43
11137

Ἀποὺ ὁ βασιλεὺς Ὁδων, πολιορκηθεὶς ὑπὸ τοῦ
στρατοῦ τὴν νύκτα τῆς 2ας πρὸς τὴν 3ην Σεπτεμ-
βρίου 1843, υπέγραψε τὸ διάταγμα τῆς συγκλή-
σεως Ἑθνικῆς Συνελεύσεως, μελλούσης νὰ ψηφί-
σῃ τὸ Σύνταγμα, ὑπεχρεώθη νὰ υπογράψῃ κα-
τεπειγόντως ἐφ' ἁπλοῦ χάρτον τὸ ἀνωτέρω ἱστορι-
κὸν ἔγγραφον, προχείρως καὶ μετὰ τινων διαγρα-
φῶν συνταχθέν, δι' οὗ ὁ βασιλεὺς υπεβάλλετο εἰς
τὴν ταπείνωσιν νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς ταπεινώσον-
τας αὐτόν, εἰς τὸ μέλλον δὲ ὑπεχρεοῦτο ἐμμέσως
νὰ μὴ καταδιώξῃ αὐτούς.

Εἰς τὸν ἐκβιασμὸν τοῦτον ἀντέστη ὁ Ὁδων
πολὺ ἐνεργότερον ἢ κατὰ τὴν παραδοχὴν τοῦ συν-
ταγματικῆς πολιτεύματος. Σχημαὶ ἱστορικαὶ ἐγέ-
νοντο ἐν τοῖς ἀνακτόροις καὶ ἐν τῷ Συμβουλίῳ
τῆς Ἑπικρατείας. Ἐπὶ τέλους ὁ Ὁδων, κατιδὼν
ὅτι ἀγνούμενος ἤθελεν ἀπολέσει τὸν θρόνον αὐ-
τοῦ, υπέγραψε λίαν τεταραγμένος (βλέπε τὴν ὑπο-

γραφήν αὐτοῦ, ἥτις συνήθως ἦτο κανονικωτάτη), υπέγραψαν δὲ τέσσαρες παρόντες ὑπουργοί, ὧν
δύο, τοῦ Δρόσου Μανούλα (τῶν Οἰκονομικῶν) καὶ Α. Μεταξά (τῶν Ναυτικῶν), αἱ ὑπογραφαὶ διε-
γράφησαν κατόπιν, ἐνφ' ὅτ' ἡ διάταγμα ὥριζεν ὅτι ἐμελλε νὰ προσυπογραφῇ καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων με-
λῶν τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου (μὴ ἐκλεγέντων εἰσέτι). Καὶ ὄντως ἐν τῇ «Ἐφημερίδι τῆς Κυβερ-
νήσεως» κατεχωρίσθη μὲ πᾶσας τὰς ὑπογραφὰς τῶν μελῶν τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ἔξ ἐν ὧν
Σμίκρυνσις κατὰ τὸ 1/4. Ἀνακοινοῦται ὑπὸ τοῦ κ. Ι. Βλαχογιάννη.

ΑΜΝΗΣΤΙΑ ΟΘΩΝΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΑΣ ΤΟΥ 1834

σχολάρχην) τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς διορισθέντα κληρικὸν Νεόφυτον Βάμβαν, ἀπαγγεΐλαντα τὸν κατάλληλον πανηγυρικὸν λόγον. Μετὰ τὸν σχολάρχην τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς ἐλάλησαν διὰ βραχέων καὶ οἱ τῶν τριῶν ἄλλων σχολῶν σχολάρχαι, ὁ ἀρχιμανδρίτης Μισαήλ Ἀποστολίδης τῆς Θεολογίας, Γ. Ράλλης τῆς Νομικῆς καὶ Λευκίας τῆς Ἱατρικῆς. Καθ' ὅλην ταύτην τὴν τελετὴν ὁ Βασιλεὺς ἱστατὸς ὄρθιος ἐπὶ τινος προσωρινῶς κατασκευασθέντος βήθρου, μετὰ μεγάλης προσοχῆς ἐνωτιζόμενος πάντας τοὺς λόγους· ἰδίως δὲ μεγίστην ἐντύπωσιν ἐποίησε τοῖς παροῦσι τὸ γεγονός ὅτι ψαλλομένου τοῦ «Εὐλογητὸς εἶ, Χριστὲ ὁ Θεὸς» καὶ τῶν ἄλλων τροπαρίων δις παρετηρήθη δακρύων (!). Οὕτω λαμπρῶς ἐτελέσθησαν τὰ ἐγκαίνια τοῦ Πανεπιστημίου Ὁθωνος, ἐν ἔτος δὲ μετὰ τὴν ἴδρυσιν αὐτοῦ ἤρξαντο ἐνέργειαι πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ μεγάρου τοῦ Πανεπιστημίου δι' ἐπικλήσεως τῆς πρυτανείας πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ Ἑλλήνας καὶ φιλέλληνας αἰτουμένης τὴν ὑλικὴν αὐτῶν συνδρομὴν πρὸς οἰκοδόμησιν εὐπρεποῦς μεγάρου, συνέστη δὲ καὶ ἐπιτροπεία πρὸς συλλογὴν ἐράνων, ἧς μετεῖχον πλὴν τοῦ πρυτάνεως καὶ τοῦ ἀντιπρυτάνεως καὶ ἄνδρες ἐνδοξοὶ τοῦ ἁγῶνος, οἱ Θ. Κολοκοτρῶνης, Γ. Κουντουριώτης, Ἀνδρ. Ζαΐμης, Γ. Γεννάδιος, Ν. Βάμβας, ἔτι δὲ ὁ μνημονευθεὶς ἐπιφανὴς Γερμανὸς φιλόσοφος καὶ φιλόλογος Βράνδης. Αὕτη δὲ διὰ τῆς προκηρῦξεως αὐτῆς συνήγαγε τὸ ἔτος ἐκεῖνο (1839) ἱκανῶς σημαντικὴν ποσότητα χρημάτων, αὐξηθεῖσαν μεγάλως διὰ νέας προκηρῦξεως τοῦ ἐπομένου ἔτους. Συναχθείσης οὕτω τῆς πρὸς περὶ αὐτῶν τῆς οἰκοδομῆς ὑπολογιζομένης ποσότητος χρημάτων ἤρξατο ἡ ἐργασία τῆς οἰκοδομῆς κατὰ τὸ ἐκπονηθὲν ὑπὸ τοῦ Λανοῦ ἀρχιτέκτονος Χάνσεν σχέδιον. Ἡ κατάθεσις τοῦ θεμελίου λίθου ἐγένετο ἐν μέσῳ ἀπείρου πλήθους λαοῦ καὶ παρουσίας τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Βασιλίσσης, παρισταμένων τῶν ὑπουργῶν, τῆς Ἱ. Συνόδου, τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας καὶ τῶν καθηγητῶν καὶ φοιτητῶν τοῦ Πανεπιστημίου. Ὁ πρύτανης τοῦ Πανεπιστημίου προσεφώνησε τὰς Α. Α. Μεγαλειότηας· ὁ ἐπίσκοπος Δανυληνὸς ἐλάλησε τὴν ὁμήγουσιν· ὁ ἐπίτιμος καθηγητὴς Ἱ. Σοῦτσος ἀπήγγειλε τὸν πανηγυρικόν, μετὰ ταῦτα δὲ ὁ Βασιλεὺς λαβὼν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ πρυτάνεως λίθον ἐσκαμμένον ἔρριπεν ἐντὸς αὐτοῦ πάντα τὰ εἶδη τῶν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ κράτους χαραχθέντων ἐλληνικῶν νομισμάτων, ἔτι δὲ καὶ νόμισμα χρυσοῦν ἐκτυπωθὲν τὴν προτεραιάν καὶ φέρον ἐπὶ τοῦ ἐνὸς μέρους τὴν εἰκόνα τοῦ Βασιλέως μετ' ἐπιγραφῆς κεφαλαίοις γράμμασι γεγραμμένης «Ὁθων Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος», ἐπὶ δὲ τοῦ ἑτέρου τὰς λέξεις «εἰς μνήμην», καὶ ἐν ἔτι νόμισμα ἀργυροῦν φέρον καὶ τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἐνὸς μέρους τὴν εἰκόνα τοῦ Βασιλέως καὶ πέραν τῆς εἰκόνης τὴν ἐπιγραφὴν (κεφαλαίοις γράμμασιν) *Otto rex Graeciae*, καὶ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου τὴν Ἑλλάδα εἰκονιζομένην καὶ πέραν αὐτῆς ἐπιγραφὴν *Graecia redi-vina* (ἡ Ἑλλὰς ἀναβιοῦσα), εἶτα δὲ λαβὼν παρὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος τὰ τεκτονικὰ ἐργαλεῖα ἐπέθηκεν ἄσβεστον ἐπὶ τοῦ λίθου, ὃν εὐθὺς ἐκάλυπεν ὁ ἀρχιτέκτων διὰ μαρμαροῦ φέ-

Κωνσταντῖνος Σχινᾶς,
πρῶτος πρύτανης τοῦ Πανεπιστημίου

(!) Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης τῶν πανηγυρικῶν ἐγκαινίων ἤρξατο καὶ ἡ διδασκαλία ἐν ταῖς τέσσαρσι σχολαῖς, εἰ καὶ βραχὺς ὑπελείπετο χρόνος μέχρι τοῦ ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζομένου τέρματος (15 Ἰουνίου) τῆς πανεπιστημιακῆς διδασκαλίας. Καὶ ὅμως καὶ ἐν τῷ βραχεῖ τούτῳ χρονικῷ διαστήματι ἡ γερμανικὴ φιλεργία τῶν καθηγητῶν ἐτέλει θαύματα, ἀφοῦ ὁ Ρῶς ἐν ἀκροατηρίῳ 20 φοιτητῶν κατώρθωσεν ἀπὸ 4 Μαΐου μέχρι 15 Ἰουνίου νὰ ἐρμηνεύσῃ τοὺς «Ἀχαρνεῖς» καὶ τοὺς «Πεπτεῖς» τοῦ Ἀριστοφάνους.

ροντος τὴν ἐπιγραφὴν (κεφαλαίοις γράμμασιν) «*Ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον ἀνεγερθὲν συνδρομῇ Ἑλλήνων καὶ Φιλελλήνων τῷ Ζ' ἔτει τῆς βασιλείας Ὁθωνος τοῦ Πρώτου τὴν 20 Ἰουλίου 1839*».

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην τὰ στρατεύματα παρουσίασαν ὅπλα, ἐρρίφθησαν δὲ 25 κα-
νονιοβολισμοί, παιανίζούσης τῆς στρατιωτικῆς μουσικῆς.

Μετὰ τὸν Βασιλέα ὁ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας, ἥτοι ὑπουργός, εἶτα δὲ καὶ οἱ λοιποὶ γραμματεῖς (ὑπουργοὶ) καὶ τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἐσφυροκόπουν κατὰ σειρὰν τὸν θεμέ-
λιον λίθον, μεθ' ὃ ὁ Βασιλεὺς εἶπε, πρὸς τὸν Πρύτανιν· «Θέτω μὲ ὑπέρμετρον χαρὰν
τὸν πρῶτον λίθον τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου. Ἡ ἑλληνικὴ νεολαία θέλει διδαχθῇ
εἰς τὸ κατάστημα τοῦτο τὰς ἠθικὰς καὶ ἐπιστημονικὰς ἐκείνας γνώσεις, αἱ ὁποῖαι μόναι
μορφώνουσαι τὸ πνεῦμα καὶ τὴν καρδίαν δύνανται νὰ καταστήσωσι τὸν ἄνθρωπον ἄξιον
νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν ὑψηλὸν τῆς Θείας Προνοίας προορισμόν του. Δὲν θέλει λησμονήσῃ
αὕτη ὅτι ἀπὸ τὸν κόλπον τῆς θέλουν ληφθῇ οἱ ἄνδρες, εἰς τοὺς ὁποίους θέλουν ἀνατεθῇ
τὰ βαρύτερα καὶ τὰ ὑψηλότερα τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας καθήκοντα, καὶ οὕτω θέλουν
προσπαθῆσαι νὰ ἀναφανοῦν ἄξιοι καὶ τῶν ἀγώνων τῶν πατέρων των καὶ τῶν προσπα-
θειῶν τὰς ὁποίας οἱ σύγχρονοὶ των ὑπὲρ αὐτῶν καταβάλλουσιν».

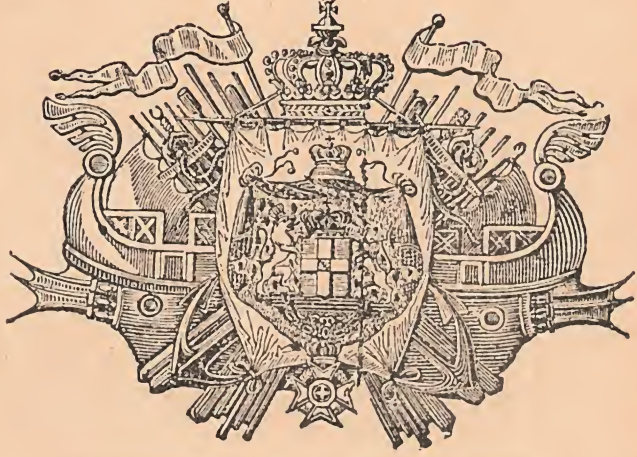
Μετὰ τὸν βασιλικὸν τοῦτον λόγον νεύματι τοῦ Βασιλέως ἔληξεν ἡ ἐορτὴ ἡ μέγι-
στον ἐξεγείρασα ἐνθουσιασμόν ἐν τε τῷ λαῷ τῆς πρωτευούσης, τῷ μετ' ἀγαλλιάσεως
μεγάλῃς καὶ ἀρρήτου συγκινήσεως μετασχόντι ἀπ' εὐθείας τῆς ἐορτῆς καὶ ἐν ὅλῳ τῷ
ἑλληνικῷ κόσμῳ τῷ νοερῶς μετέχοντι τῶν περὶ τὸ Πανεπιστήμιον τελουμένων καὶ
νοοῦντι κατὰ βάθος τὴν ὑψηλὴν σημασίαν τοῦ ἔργου⁽¹⁾.

Ἡ τοῦ Πανεπιστημίου ἵδρυσις μέγιστον ἐγένετο ἠθικὸν εὐεργέτημα τῇ ἑλληνι-
κῇ κοινωνίᾳ ὥς πρὸς τὴν μέλλουσαν πνευματικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν ἀνάπτυξιν, ἐπελθὼν
ἐν χρόνῳ καιριωτάτῳ πνευματικῶς καὶ κρισιμωτάτῳ ὥς μέγα ἀλεξιφάρμακον ἐναντίον
ἀρξαμένης ἐν τῷ ἐθνικῷ ὀργανισμῷ πνευματικῆς διαφθορᾶς ἐν τῇ γλώσσῃ καὶ τῇ φιλολο-
γίᾳ, ἀναξωπυροῦσα τὴν σπουδὴν καὶ μελέτην τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας καὶ τῶν ἐνδόξων
θησαυρῶν τῆς προγονικῆς ἐν τῷ πνευματικῷ βίῳ τῆς ἀνθρωπότητος εὐκλεοῦς μεγαλουρ-
γίας. Τὸ ἑλληνικὸν κράτος, ἡ ἐλευθέρᾳ δηλονότι πολιτικῇ ὑπαρξίς καὶ ὁ πολιτικὸς βίος
τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα κυρίως τῆς πνευματικῆς ἐν τῇ σπουδῇ τῶν
ἑλληνικῶν γραμμάτων ἀναγεννήσεως. Οἱ μεγάλοι ἐν τῷ πνευματικῷ βίῳ ἡγέται τοῦ
ἔθνους, οἱ ἀοίδιμοι Διδάσκαλοι τοῦ Γένους οἱ τοσοῦτον ἰσχυρῶς συμπράξαντες καὶ
συντελέσαντες εἰς τὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἔθνους, κατώρθωσαν τοῦτο πρὸ πάντων διὰ τῆς
ἀγάπης ἣν ἐνέπνευσαν τῇ διδασκομένῃ νεότητι πρὸς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, πρὸς τὴν
σπουδὴν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας, ἀφοῦ μόνῃ ἡ σπουδὴ αὕτη,
μόνῃ ἡ ἠθικὴ ἑξαρσις ἡ ἐκ τοῦ κάλλους καὶ τοῦ πνευματικοῦ πλούτου τῆς ἀρχαίας γλώσ-
σης προερχομένη καὶ ἡ ἐν τοῖς θανμασίῳις ἀθανάτοις μνημείοις τοῖς ἐν τῇ γλώσσῃ
ταύτῃ γεγραμμένοις παιδεύσις τῆς ψυχῆς ἀπεργάζεται ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς τὴν ἐν
ἐφικτῷ βαθμῇ τῆς ἠθικῆς τελειότητος τελείαν συνειδήσιν ἀνθρώπου καὶ δι' Ἑλληνας.

Ἡ ἵδρυσις τοῦ Πανεπιστημίου ἐν Ἀθήναις εἶναι τὸ κυριώτατον καὶ μέγιστον
τῶν ἐπὶ τῆς ὀλιγοχρονίου κυβερνήσεως τοῦ Ἰ. Ρουδχάρδου γεγονότων. Ἀλλὰ καὶ ἄλλα

(1) Μέγας ἀρωγὸς εἰς τὸ ἔργον τῆς συμπληρώσεως τῆς τοῦ Πανεπιστημίου οἰκοδομῆς ἦλθε
διὰ γενναιοτάτης δωρεᾶς 25 χιλ. δραχμῶν καὶ ὁ τότε ἡγεμὼν τῆς Σερβίας Μίλος Ὁβρένοβιτς.

ἔργα κοινωφελῇ τῷ αὐτῷ ἔτει ἐτελέσθησαν ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι. Ἐν Ἀθήναις ἰδρύθη τὸ Δημοτικὸν Νοσοκομεῖον. Ἐν Πελοποννήσῳ δὲ ἐθεμελιώθη ἡ νέα πόλις Σπάρτη παρὰ τὰ ἑρείπια τῆς ἀρχαίας Σπάρτης, καὶ ἡ νέα πόλις ὡς κέντρον διοικητικὸν καὶ πολιτικὸν τῆς Λακωνίας ἀντικατέστησε τὸν γείτονα Βυζαντιακὸν Μιστράν.

Ἐπισημαλὶς τῶν ἐπὶ τῆς βασιλείας Ὁθωνος
ἐκδομένων διπλωμάτων πλοιαρχίας
(Φυσικὸν μέγεθος. Ἀνακοίνωσις Ἰ. Βλαχογιάννη)

Ἀλλὰ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἡ Ἑλλὰς ἔπαθ' εἰς συμφορὰς ἀπὸ σεισμῶν καὶ λοιμῶν. Κατὰ Μάρτιον τοῦ 1837 αἱ νῆσοι Αἴγινα, Πόρος, Ὑδρα καὶ ἡ Ἀργολικὴ ἐπαρχία τῶν Μεθάνων ἐπὶ ἑβδομάδας ἐταλαιπωροῦντο ὑπὸ σεισμῶν. Τῷ αὐτῷ δὲ ἔτει ἐπεσκέψατο τὴν Ἑλλάδα καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ 1830 μαστίζουσα τὴν Εὐρώπην ἀσιατικὴ χολέρα, μὴ ἀψαμένη τῆς Ἑλλάδος μῆτε τότε μῆτε κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη ἕνεκα τῆς αὐστηρᾶς ἐφαρμο-

γῆς τῶν περὶ καθάρσεως ἀπὸ τοῦ 1830 ἰσχυρουσῶν ὑγειονομικῶν διατάξεων τοῦ Κυβερνήτου. Ἀλλὰ τὸ 1837 πλοῖον ἐκ Μακεδονικῶν παραλίων ἀφικόμενον μετ' ἐμπορευμάτων γουναρικῶν, διαφυγὸν δὲ τὴν προσοχὴν τῶν ὑγειονομικῶν ἀρχῶν, διὰ τῆς εἰς τὴν νῆσον ἀποβιβάσεως τῶν μεμολυσμένων ἐμπορευμάτων διέδωκε τὴν ἐπάρατον νόσον. Τὸ γεγονός γνωσθὲν ἐν Ἀθήναις προὐκάλεσεν ἐκ μέρους τῆς κυβερνήσεως δρακόντεια μέτρα καὶ ἡ φοβερὰ ἐπιδημία ἐξέλιπεν, ἀφοῦ ἐπὶ 4-6 ἑβδομάδας ἐλυμῆνατο τὴν γόραν καὶ διακόσια περίπου θύματα ἐξαπέστειλεν εἰς τὸν Ἄδην.

Μετὰ τὴν παραίτησιν καὶ ἀποχώρησιν τοῦ Ἰ. Ρουδχάρδου ὁ βασιλεὺς Ὁθων ἐνόησεν ὅτι εἶχεν ἐπιστῇ πλέον ἡ ὥρα νὰ παραδώσῃ τὴν κυβέρνησιν εἰς χεῖρας ἑλληνικὰς, αὐτὸς ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ συγκεντρῶν ὅλην τὴν ἐξουσίαν καὶ δι' ὑπουργείου ὑπευθύνου πρὸς αὐτὸν νὰ διοικῇ τὸ κράτος, ὃν μὲν αὐτὸς πρόεδρος τῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ἀλλ' ὡς πρῶτον σύμβουλον ἔχων ὑπουργόν τινα ἀντιπροσωπεύοντα αὐτὸν καὶ ἐν τῷ ὑπουργικῷ συμβουλίῳ ὁσάκις δὲν μετείχε τούτου προσωπικῶς. Καὶ νῦν μετὰ τῶν μᾶλλον ἢ ἥττον ἐνδεδειγμένων πρὸς τοιαύτην θέσιν ἀνδρῶν τοῦ ἀγῶνος ἐξελέξατο τὸν γνωστὸν καὶ ἐπιφανῆ Κωνσταντῖνον (κυρίως Μαυρονικόλαν) Ζωγράφον. Εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Βασιλέως συνέστησε τὸν ἄνδρα ἡ τετραετής αὐτοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπηρεσία ὡς πρέσβευς (πρώτου πρέσβευς τῆς Ἑλλάδος ἐν Τουρκίᾳ) καὶ ἡ ἀνάγκη τοῦ συνάψαι σχέσεις ἐπισήμους καὶ κανονικὰς πρὸς τὴν Τουρκίαν. Ἡ σύναψις τοιούτων σχέσεων, καίπερ ἐπιδιωχθεῖσα ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἀπὸ τῆς ἀφίξεως ἤδη τοῦ Βασιλέως καὶ κατ' ἐπίσημον τρόπον ζητηθεῖσα διὰ τῆς κατὰ τὸ 1834 εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀποστολῆς τοῦ Κ. Ζωγράφου, προσέκρουεν εἰς ἀνυπερβλήτους δυσχερείας διὰ τὴν ἄκαμπτον ἄρνησιν τοῦ σουλτάνου Μαχμὺν Β

νὰ συνάβῃ τοιαύτην σχέσιν πρὸς τὸ ἑλληνικὸν βασιλεῖον ἢ νὰ δεχθῇ εἰς ἀκρόασιν τὸν πρέσβιν τοῦ κράτους τούτου. Οὕτω δὲ ὁ Ζωγράφος κληθεὶς παρὰ τοῦ Βασιλέως μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Ρουδχάρδου εἰς Ἀθήνας ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ ἀντιπρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου οὐδὲν ἄλλο κέρδος εἶχεν ἀπεκομίσει ἐκ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπηρεσίας ἢ τὴν πείραν καὶ γνῶσιν τῶν ἐνταῦθα πραγμάτων. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τὰ πράγματα αὐτὰ διηκολύνον αὐτῷ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς πείρας ταύτης ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ κράτους. Τῷ 1839 (19/1 Ἰουλίου) ὁ σουλτάνος Μαχμουτ Β' ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν ἐν μέσῳ νέου μεγάλου πολέμου μετὰ τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ τῆς Αἰγύπτου καθ' ὃν τὰ τουρκικὰ στρατεύματα ἔπαθον (κατὰ Ἰούνιον τοῦ ἔτους τούτου) ἤτταν δεινὴν παρὰ τὴν Νίσιβιν (Νεδζίτ) τῆς Μεσοποταμίας, ἀνῆλθε δὲ εἰς τὸν θρόνον ὁ μόλις τὸ 16ον τῆς ἡλικίας ἄγων ἔτος πρωτότοκος υἱὸς αὐτοῦ Ἀβδ-ουλ-Μεδζίτ. Ἡ Πύλη κατ' ἀκολουθίαν τῶν γεγονότων τούτων εὐρίσκετο ἐν μεγάλῃ στενοχωρίᾳ, ἐκ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐπεμβάσεως μόνον προσδοκῶσα τὴν σωτηρίαν αὐτῆς. Τὴν στιγμὴν ταύτην ψυχολογικῶς καταλληλοτάτην ἐπωφελήθη ὁ Ζωγράφος ἵνα μεταβῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς ἔκτακτος ἀπεσταλμένος, διατελὼν ἅμα ὑπουργός, κομίζων καὶ ἐπιστολὴν αὐτόγραφον τοῦ Βασιλέως πρὸς τὸν νέον σουλτάνον συλλυπητήριον ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ πατρὸς καὶ συγχαρητήριον ἐπὶ τῇ εἰς τὸν θρόνον ἀνόδῳ τοῦ υἱοῦ. Ὁ νεαρὸς σουλτάνος, ἀμέτοχος ὢν τῆς τοῦ πατρὸς ὁργῆς καὶ μνησικακίας ἐναντίον τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου, περιστοιχιζόμενος δὲ ὑπὸ ὑπουργῶν μετριοπαθῶν καὶ συνετῶν τῆς νέας εὐρωπαϊκῆς σχολῆς τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Τουρκίας, ἐδέξατο εἰς τυπικὴν ἀκρόασιν τὸν Ἕλληνα πρεσβευτὴν καὶ ἐτίμησε μάλιστα αὐτὸν διὰ τοῦ μόνου τότε ὑπάρχοντος τουρκικοῦ παρασήμου *ἱππικό* (παρασήμου καυχήσεως). Τὴν τοιαύτην τροπὴν τῶν πραγμάτων ἐπωφελήθεις ὁ Ζωγράφος συνῆψε πρὸς τὴν Πύλιν (κατὰ Μάρτιον τοῦ 1840) καὶ τὴν πρώτην μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας συνθήκην, μεθ' ἧς καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας.

Ἄλλ' ἡ συνθήκη αὕτη, ἔνεκα τῶν ἐν τοῖς τουρκικοῖς παραλείψεις ἐπιβαλλομένων τῇ ἑλληνικῇ ναυτιλίᾳ περιορισμῶν καὶ διότι ἡ Πύλη δὲν ἀνεγνώριζεν ὡς Ἕλληνας ὑπηκόους πάντας τοὺς ἐκ τῶν χωρῶν τοῦ Βασιλείου καταγομένους Ἕλληνας καὶ ἐν τοῖς εἰς τὴν πόινικὴν δικαιοσύνην ἀναφερομένοις ἄρθροις οἱ ὑπῆκοοι τοῦ βασιλέως δὲν ἐτίθεντο ἐν ἴσῃ μοίρᾳ πρὸς τοὺς τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, κατεκρίθη σφόδρα ὑπὸ τῆς ἐν Ἑλλάδι δημοσίας γνώμης, διὸ καὶ δὲν ἐπεκυρώθη ὑπὸ τοῦ Βασιλέως, ἡ ἀρνησικυρία δὲ αὕτη ἐπῆνεγκε τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Ζωγράφου. Ἐννοεῖται ὅτι ὡς εἶχον τότε τὰ τῆς κυβερνήσεως τοῦ κράτους, τοῦ Βασιλέως ὄντος προέδρου τῆς κυβερνήσεως, ἡ ἀποχώρησις οἰοῦντίποτε ὑπουργοῦ εἶχε προσωπικὸν μόνον χαρακτῆρα, μὴ συνεπάγουσα παρὰ τῆσιν ὀλοκλήρου τοῦ ὑπουργείου. Οὕτω δὲ νῦν τὴν τοῦ Ζωγράφου θέσιν κατέλαβε προσωρινῶς ὁ ἐκ τῶν ὑπουργῶν Ἀ. Παΐκος, πρεσβευτῆς δὲ τακτικὸς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπέμφθη ὁ ἐκ τῶν γεγονότων τῶν ἐτῶν 1831-32 λίαν γνωστὸς γραμματεὺς τῆς ἐν Περαχώρα κυβερνήσεως τοῦ Ἰ. Κωλέττου λόγιος Δ. Χρηστίδης. Τυπικῆς ὑποδοχῆς ἔτυχε καὶ οὗτος ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἄλλ' ἐξ ἐνὸς ἢ μὴ ἐπικύρωσις τῆς συνθήκης τοῦ Μαρτίου, ἦν οἱ περὶ τὴν Πύλιν ἐνόμιζον ὅτι ἔμελλε νὰ κομίσῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν κεκυρωμένην ὁ Ζωγράφος, ἐξ ἄλλου δὲ αἱ ἐν Κρήτῃ, ἐπανερχομένη τότε ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐξουσίαν τοῦ σουλτάνου, ἐκραγεῖσαι ταραχαὶ ἅς ὁ Ὁθων ἐζήτει νὰ ὑποστηρίξῃ διαβλέπων, ὅπως πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων, ἐν πάσῃ τῇ ἐναντίον τοῦ Σουλτάνου ἐξεγέρσει οἰασθῇποτε χώρας ἑλληνικῆς τὴν ἀρχὴν τῆς πραγματώσεως τῆς Μεγάλης Ἰδέας, διέθεσαν δυσμενῶς τοὺς ἐν τῇ Πύλῃ πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὁ νέος πρεσβευτῆς ἔτυχεν ὑποδοχῆς ἥμιστα εὐμενοῦς οὐδ' ἀνεγνωρίσθη ἐν ἀρχῇ, ὡς φαίνεται, οὐδ' ἐτιμῆθη ὡς

πρεσβευτής. Μόνον δ' ὅτε, ἀνακληθεὶς, ἔμελλε ν' ἀπέλθῃ εἰς Ἀθήνας ἵνα λάβῃ θέσιν ἐν τῇ κυβερνήσει, ἠξιώθη ἀκροάσεως παρὰ τῷ Σουλτάνῳ, ὅστις ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἐκάλεσε τὸν Ὅθωνα «φίλον» αὐτοῦ, παρ' οὗ ἤξιον νὰ μὴ ὑποστηρίξῃ τὴν ἐν Κρήτῃ ἐπανάστασιν.

Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ μεταξὺ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως, ἐν ἣ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἦτο ὁ περίφημος ἱστορικὸς καὶ φιλόσοφος Γκιζῶ, καὶ τῆς ἀγγλικῆς, ἐν ἣ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν διετέλει ἔτι ὁ ἐπὶ τοῦ φιλελευθέρου ὑπουργείου λόρδος Μελβούρνου λόρδος Πάλμερστον, ἐμπιστευτικαὶ περὶ Ἑλλάδος συνεννοήσεις ἀπέληξαν εἰς τὴν ὑπ' ἀμφοτέρων ὑπόδειξιν τοῦ Ἀ. Μαυροκορδάτου, ὅντος τότε ἐν Λονδίῳ πρέσβεως τῆς Ἑλλάδος, ὡς μέλλοντος πρωθυπουργοῦ. Ὁ Μαυροκορδάτος ἐπανερχόμενος νῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τῶν Παρισίων παρεκάλεσε τὸν ἐνταῦθα πρεσβευτὴν Ἰ. Κωλέττην ἵνα μετὰ τὸν αὐτοῦ συγκροτηθῇ ὑπουργεῖον. Ἀλλ' ὁ Κωλέττης δὲν ἐδέχθη τὴν πρότασιν. Οὕτω δὲ ἀφικόμενος εἰς Ἀθήνας ὁ Ἀ. Μαυροκορδάτος (ἀφοῦ ἔλαβεν ἐν Παρίσις διαβεβαιώσεις παρὰ τοῦ Γκιζῶ περὶ τῆς εὐχρινοῦς ἐκ μέρους τούτου ὑποστηρίξεως) μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ μόχθου συνεκρότησεν ὑπουργεῖον, ἐν ᾧ κατώρθωσε νὰ προσλάβῃ ὡς ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν τὸν τῆς ρωσίζούσης πολιτικῆς μερίδος ἀρχηγὸν Ἀνδρέαν Μεταξᾶν, ἀνεκλήθη δὲ τότε, διορισθεὶς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ὁ Δ. Χρηστίδης. Ἀλλ' οὗτος ἐβράδυνε νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως, ἀφικόμενος δὲ ὑπεβλήθη ἐν Πειραιεὶ εἰς πολὺν μισῶν καὶ ἀντιπαράθεσιν καθ' ὃ διάστημα χρόνου ἐπῆλθεν ὑπουργικὴ κρίσις καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ ἕνεκά τινων κατ' αὐτοῦ ἀντενεργειῶν ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἐκ τοῦ γαλλίζοντος κόμματος, ἔτι δὲ ἐκ τῶν ἀντιπροσωπειῶν τῶν δύο γερμανικῶν κυβερνήσεων, Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας. Τότε δὲ εἰς τὴν ἀντιπροεδρίαν τῆς κυβερνήσεως κληθεὶς ἐδέξατο ταύτην ὁ μόλις ἀπὸ τοῦ λοιμοκαθατηρίου ἐξελθὼν Δ. Χρηστίδης. Ταῦτα ἐγένοντο κατ' Αὐγούστου τοῦ 1841 ἀκριβῶς καθ' ἃς περὶ τοῦ ἡμέρας παραιτηθέντος ἐν Λονδίῳ τοῦ φιλελευθέρου ὑπουργείου Μελβούρνου ἀπεχώρησε τοῦ ὑπουργείου καὶ ὁ λόρδος Πάλμερστον, ἐγένετο δὲ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ὁ λόρδος Ἀβερδίνος (19-31 Αὐγούστου 1841).

Γκιζῶ

ὑπουργὸς Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας

Ὁ Δ. Χρηστίδης ἦν ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς γαλλίζούσης πολιτικῆς μερίδος τῆς λεγομένης Μοσχομαγίτσας ἢ Μοσχομαγικῶν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Ναπαίους, ἵτοι τοὺς τῆς ρωσίζούσης μερίδος, καὶ τοὺς Μπαρλαίους τῆς ἀγγλικῆς (1).

Ὡς θιασώτης δὲ τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς ἐτύγγανεν ἰσχυρᾶς ὑποστηρίξεως ἐκ μέρους τοῦ διαδεξαμένου τὸν Λεγκράν νέου πρεσβευτοῦ τῆς Γαλλίας Πισκατόρου, ὅστις ὡς φιλέλλην εἶχε μετὰ τὸν αὐτοῦ μεγάλου ἀγῶνος διὰ τε τῶν βραχιόνων καὶ διὰ τοῦ βαλαντίου αὐτοῦ καὶ ἐθεωρήθη ὑπὸ τοῦ Γκιζῶ λίαν κατ' ἀλλήλους ν' ἀντιπροσωπεύσῃ

(1) Μοσχομαγίτται ἐκαλοῦντο οἱ Κωλεττικοὶ ὡς ἐκ τῆς ἀπὸ τοῦ πολλοῦ λαϊκοῦ πλήθους προελεύσεως αὐτῶν. Οἱ ρωσίζοντες ἐκαλοῦντο Ναπαῖοι ἢ Ναπισταὶ εἴτε ἀπὸ Νάπη τινὸς ἀνήκοντος εἰς τὴν μερίδα αὐτῶν, εἴτε διότι τὸ ὄνομα αὐτὸ Νάπη ἐσήμαινεν ἐν Ρωσίᾳ Ρῶσος ἢ Σλαῦος.

Οἱ Μπαρλαῖοι ἔλαβον τὸ ὄνομα ἀπὸ τινος ἐν τῇ Δ' Ἑθνικῇ Συνελεύσει (τῇ τοῦ Ἀργους) λίαν ζηλωτοῦ τῆς ἀγγλιζούσης πολιτικῆς τοῦ Ἀ. Μαυροκορδάτου.

τὴν Γαλλίαν ἐν Ἑλλάδι. Ἄλλ' εἶχεν ὁ Πισκατόρου ἀπέναντι αὐτοῦ τὸν Ἄγγλον πρεσβευτὴν Λαίονος, ἀντιπολιτευόμενον πάντοτε πρὸς τὸν Γάλλον πρεσβευτὴν καὶ πολλὰς παρασκευάζοντα δυσχερείας εἰς τὴν κυβέρνησιν. Ἄλλ' ὁ Χρηστίδης διὰ τῆς ἰσχυρᾶς ὑποστηρίξεως τῆς Γαλλικῆς πρεσβείας καὶ τοῦ Γκιζῶ αὐτοῦ, ὅστις διὰ τῆς πρὸς τὸν Ἄγγλον ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν προσωπικῆς αὐτοῦ φιλίας ἐξουδετέρου τὴν ἐκ τοῦ Λαίονος ἀντίδρασιν, καὶ διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ φρονίμου ἐσωτερικῆς πολιτικῆς κατώρθωσε νὰ δατηρηθῇ ἐν τῇ ἀρχῇ ἐπὶ δύο συναπτὰ ἔτη. Πέμψας δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς πρεσβευτὴν τὸν Ἀ. Μαυροκορδάτον, δὲν ἠδυνήθη μὲν νὰ συνάγῃ φιλικὰς σχέσεις πρὸς τὴν ἔνεκα τῆς εἰς τοὺς ἐπαναστάντας Κρητας διδομένης ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ὑποστηρίξεως καὶ διὰ τὴν ἀπόρριψιν τῆς συνθήκης τοῦ Μαρτίου λίαν παρωργισμένην Πύλιν, ἀλλ' ἠδυνήθη ὅπωςδὴποτε, βοηθεῖα καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν προστατίδων Δυνάμεων, νὰ προλάβῃ πᾶσαν ἐκ τῆς ἐκρήξεως τῆς ὁργῆς τῆς Πύλης πρὸς ταύτην ἐπικίνδυνον προστριβήν, ἣν προὔκαλει μᾶλλον ἢ προὔλαμβανεν ὁ ἄγαν ζήλος τοῦ ἐν Ἀθήναις ἀντιπροσώπου τῆς Πύλης Κωστάκη Μουσούρου (γαμβροῦ ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σάμου Στεφάνου Βογορίδου⁽¹⁾), ὅστις ὡς χριστιανός, ὅπως καὶ οἱ πλείστοι τῶν ἀπὸ τῶν χρόνων τούτων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Πύλης εἰσερχομένων Γραικῶν καὶ ἄλλων χριστιανῶν τῆς Τουρκίας, διὰ τοῦ υπερβολικοῦ ζήλου αὐτῶν ὑπὲρ παντὸς τουρκικοῦ καὶ μωαμεθανικοῦ, συνδεομένου πολλάκις μετὰ παραμελήσεως τῶν τοῦ ἰδίου αὐτῶν ἔθνους ἑθνικῶν καὶ θρησκευτικῶν καθηκόντων, ἐζήτουν νὰ ἀσφαλίσωσιν ἑαυτοῖς τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν κρατούντων καὶ νὰ ἐξουδετερώσιν πᾶσαν ὑπόνοιαν περὶ ἀπιστίας πρὸς τὴν κυβέρνησιν τῆς Πύλης.

Μετὰ μεγάλῃς δὲ συνέσεως ἡ κυβέρνησις Χρηστίδου ἐπραγματοποίησε κατ' οὐσίαν ἐκεῖνο ὅπερ ὁ Ἀ. Μαυροκορδάτος εἶχε θέσει εἰς τὸν Βασιλέα ὡς ὅρον τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀναλήψεως τῆς κυβερνήσεως, τὴν εὐρυσιν δηλονότι τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, οὕτως ὥστε αἱ ταύτης περὶ οἰκονομικῶν τοῦλάχιστον ζητημάτων ἀποφάσεις νὰ ἔχωσι κῆρος νόμου. Τοῦ τοιοῦτου σκοποῦ ἐπέτυχεν ὁ Χρηστίδης οὐχὶ διὰ νόμων συντακτικῶν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως ἐκδιδομένων, ἀλλὰ κατὰ τρόπον πρακτικὸν ἀπλούστατον, οὐδὲν ἐκδίδων νομοθετικὸν διάταγμα μὴ ὑποβαλλόμενον πρότερον εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας πρὸς μελέτην καὶ μὴ μελετώμενον, βασανιζόμενον καὶ ἐξονυχιζόμενον ὑπὸ τούτου. Τὰ οὕτω δὲ εἰς τὴν μελέτην τοῦ Συμβουλίου ὑποβαλλόμενα σχέδια νόμου τὰ καλούμενα ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον *προβουλευματα* μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου ἔγκρισιν αὐτῶν ἐκτῶντο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἰσχὺν νόμου, μὴ ἀπορριπτόμενα ὑπὸ τοῦ Στέμματος. Οὕτω δὲ τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας καθίστατο κατ' οὐσίαν Βουλὴ νομοθετική. Καὶ ὅμως ἐν πᾶσι τούτοις τοῖς ἔργοις αὐτῆς ἡ κυβέρνησις Δ. Χρηστίδου ἢ Ἀ. Κριεζῆ (διότι καὶ οὗτος προΐστατο τοῦ ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ὡς ἀντιπρόεδρος, ἣν δὲ ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν) δὲν εὗρισκε χάριν παρὰ τῷ Λαίονος, τῷ συμμαχοῦντι πάντοτε πρὸς τὴν ἀγγλικὴν καλουμένην πολιτικὴν μερίδα καὶ ἐρεθίζοντι αὐτὴν ἐναντίον τῆς γαλλιζούσης κυβερνήσεως. Τὴν ὁρμὴν ταύτην τοῦ φιλεκδίκου καὶ πολεμοχαροῦς πρέσβους προσκαίρως μόνον εἶχε κατευνάσει ὅπως οὖν ὁ διὰ τῶν Ἀθηνῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς πρεσβευτὴς μεταβαίνων Ἐστραφόροδος Κάννιγγ, τὸ πέμπτον νῦν ἐπι-

(1) Ἡ Σάμος μετὰ τὴν πρὸς τὰς τρεῖς Δυνάμεις διαμαρτυρίαν αὐτῆς διὰ τὸν ἀποκλεισμόν αὐτῆς ἀπὸ τῶν ὀρίων τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους ἔλαβε (1834) μεσιτείαν τῶν Δυνάμεων αὐτονομίαν ὑπὸ ἡγεμόνα διοριζόμενον καὶ πανόμενον ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου. Ὁμοία διαμαρτυρία τῆς Κρήνης δὲν ἐτελεσφόρησε.

σκεψάμενος τὰς Ἀθήνας μετὰ τὰ τῶν ἐτῶν 1826, 1828, 1831 καὶ 1833, ἐπισκέψεις, (λίαν τιμητικῆς τυχὼν ὑποδοχῆς παρὰ τοῦ Βασιλέως, εἰς ὃν ἔδωκε καὶ ἐπικαίρους ὑπ' αὐτοῦ θεωρουμένας νουθεσίας καὶ παραινήσεις.)

Σύνθημα τοῦ Λαΐου καὶ τῆς ἀγγλιζούσης μερίδος ἦτο νῦν ἐν τῇ πρὸς τὸν Βασιλέα καὶ τὴν τούτου κυβέρνησιν νουθεσία τὸ *Σύνταγμα* ἥτοι ἀντιπροσωπευτικὸν σύστημα κυβερνήσεως τοῦ κράτους. Οἱ περὶ τὸν Λαΐον ζητοῦντες νὰ ἐπιβάλωσι τὸ τοιοῦτον τῷ Βασιλεῖ ἠλπίζον ὅτι οὕτως ἢ θὰ ταπεινώσωσιν αὐτὸν πειθόμενον καὶ ὑποχωροῦντα εἰς τὴν ἀξίωσιν αὐτῶν ἢ θὰ ἀναγκάσωσιν αὐτὸν εἰς παραίτησιν ἵνα μὴ ταπεινωθῇ. Μετὰ τῆς μερίδος ταύτης συνέπραττε καὶ ἡ ὄλως ἀντιθέτους πολιτικὰς ἀρχὰς ἐπιτηδεύουσα τῶν Ναπαίων μερίς, ἀποβλέπουσα μόνον εἰς τὸν διὰ παντὸς τρόπον εἰς παραίτησιν ἐξαναγκασμὸν τοῦ Βασιλέως, ἵνα οὕτως ὁ χηρεύων θρόνος πληρωθῇ δι' ἡγεμόνος ὀρθοδόξου. Τσάρως καὶ Ρωσικῇ κυβέρνησις ἦσαν ὄλως ξένοι πρὸς

Νικίτας ἢ Νικηταρᾶς ὁ Τουρκοφάγος

τὰς τοιαύτας σκέψεις καὶ φρονήματα τῶν ἐν Ἀθήναις ρωσιζόντων τῶν καὶ *Φιλορθόδοξων* καλουμένων ἀλλ' ὅ ἐν Ἀθήναις πρεσβευτῆς τῆς Ρωσίας Ἑλλήν τὴν καταγωγὴν Γαβριὴλ Κατακάκης (κυρίως Κατρακάκης), ἀνὴρ εἰς πολιτικὰς ραδιουργίας λίαν ἐπιροεπής, ἐνόμιζεν ὅτι προσέφερεν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν κυβέρνησιν αὐτοῦ ὑποθάλπων καὶ ὑποστηρίζων τὰ τοιαῦτα βουλεύματα τῶν ρωσιζόντων. Καὶ ἐνῷ ὁ Ἀγγλος πρεσβευτῆς ἐμπαθῶς μὲν λίαν ἀλλ' ὀπωσοῦν γενναίως καὶ φανερῶς ἐπολέμει ἐναντίον τοῦ Ὀθωνοῦ, πιέζων τὴν τούτου κυβέρνησιν διὰ τῶν περὶ τῶν τόκων τοῦ δανείου ἐπιμόνων ἀπαιτήσεων, καὶ ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ συνηγνᾶτο μετὰ τοῦ πρέσβεως τῆς Ρωσίας, ἧς ἡ κυβέρνησις ὡσαύτως ἀπῆτει τὴν τακτοποίησιν τῆς τοῦ δανείου ὑπηρεσίας, ὁ Γ. Κατακάκης χωρὼν εὐθὺς πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ δὲν ἀπηξίου νὰ προκαλῇ καὶ νὰ ὑποστηρίξῃ μυστικὰς ἐταιρείας καὶ συνωμοσίας ἀποβλεπούσας εἰς τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Ὀθωνοῦ. Χάριν τοῦ τοιοῦτου σκοποῦ συνδεθεῖς στενώτατα καὶ διὰ κηδεστείας μάλιστα πνευματικῆς πρὸς τὸν παντελῶς μετὰ τὴν ἀμνηστέυσιν αὐτοῦ τῆς πολιτικῆς ἀπέχοντα Θ. Κολοκοτρώνην, τὸν τούτου ἀνεμὸν καὶ ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ναπιστῶν παλαίμαχον ἀγωνιστὴν Νικίταν τὸν Τουρκοφάγον (γενόμενον ἀνάδοχον τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ) παρεθάρρυνεν εἰς τὸ νὰ γίνῃ ἀρχηγὸς συνωμοσίας σκοπούσης διῆθεν τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς Μακεδονίας. Ὁ Νικίτας, γενναῖος μὲν διατελέσας μαχητῆς τουρκοφάγος, ἀλλ' ὢν ἀπλοῖκός καὶ ἥμισυ πολιτικὸς ἀνὴρ, ἐδέξατο προθύμως τὴν τοιαύτην ἀρχηγίαν κληθεὶς ὑπὸ τῶν συνωμοτῶν *Νικίτας ὁ Μακεδονικός*, ἵνα οὕτως ἀναρριπισθῇ ἔτι μᾶλλον ἡ φιλοδοξία αὐτοῦ. Οἱ συνωμοταὶ παρέστησαν τῷ

ἀφελεῖ ἀνδρὶ ὅτι πρὸς πραγμάτων τοῦ μεγάλου βουλευματος τόλμημά τι ἐναντίον τοῦ Βασιλέως (οὐχὶ διὰ βασιλοκτονίας ἀλλὰ δι' ἐκφοβίσεως καὶ ἐξαναγκασμοῦ εἰς παραίτησιν) ἦν ἀπαραίτητον πρὸς πραγμάτων τοῦ μεγάλου σχεδίου. Ὁ μόνος σκοπὸς τῶν συνωμοτῶν ἦτο ἡ ἐκφόβησις καὶ τρομοκρατήσις τοῦ Βασιλέως. Ἀλλ' ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς μελετωμένης ἐκτελέσεως τοῦ τολμήματος (ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης) ἀνεκαλύφθη ἡ συνωμοσία καὶ ὁ Νικήτας συλληφθεὶς ἐφυλακίσθη, ἵνα δικασθῇ καὶ τι-

Ἰωάννης Μακρυγιάννης

μωρηθῇ ὡς ἔνοχος ἐσχάτης προδοσίας. Μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς συνωμοσίας πάντες οἱ ἐπίσημοι ἀρχηγοὶ τῶν Ναπιστῶν, οἵτινες μετὰ μεγάλης προφυλάξεως εἰργάζοντο κρυφίως ὑπὲρ ταύτης καὶ δὲν ἦσαν ἐκτεθειμένοι, ἀπεκήρυξαν αὐτήν, καὶ ὁ Κατακάζης δὲ ἐφάνη ἀποδοκιμάσας τὸ παρασκευαζόμενον κίνημα.

Οὕτως ἀποκηρυχθείσης τῆς συνωμοσίας, ἵνα μὴ δοθῇ μεγάλη σημασία εἰς τὸ γενόμενον, ὁ Νικήτας κατηγορηθεὶς ἀπλῶς ἐπὶ πλημμελίᾳ ὡς ἐπιχειρήσας τόλμημα ἄφρον ἐν ταῖς Ὀθωμανικαῖς ἐπαρχίαις ἠθωώθη, περιορίσθη δὲ διὰ πειθαρχικῆς τιμωρίας ἐπὶ ἓν καὶ ἥμισυ ἔτος εἰς τὴν Αἴγιναν. Ταῦτα ἐγένοντο τῷ 1839. Ἀπὸ

τοῦ χρόνου τούτου ὁ Γ. Κατακάζης ἔτι μᾶλλον στενωῶς συνεδέθη πρὸς τὸν Λαῖον, ὑποστηρίζων τὰ τούτου δι' εἰρηνικῶν ἐνεργειῶν ἐπιδιωκόμενα σχέδια. Ὁ μετ' ὀλίγον διορισθεὶς εἰς Ἀθήνας Γάλλος πρεσβευτὴς Πισκατόρου, καίπερ ἐπιθυμῶν νὰ ὑποστηρίξῃ ἰσχυρῶς ἐναντίον ἀμφοτέρων τῶν πρέσβεων τὴν γαλλίζουσαν κυβερνήσιν τοῦ Ὀθωνος, ἀλλ' ἔχων ὁδηγίαν παρὰ τοῦ Γκιζῶ νὰ διατελῇ ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὸν Ἀγγλον ἰδίως πρεσβευτήν, ἀπείχετο ἐπὶ τινα χρόνον πάσης ἀντενεργείας πρὸς τὸν Λαῖον. Οὕτω δὲ κατάρθωσεν ἡ Ναπικὴ μερὶς νὰ διοργανώσῃ ἐν ἡσυχίᾳ νέαν συνωμοσίαν, ἣς ἀρχηγοὶ ἦσαν νῦν ἄνδρες πολιτικοὶ ἐπιφανεῖς, ἐν πρώτοις ὁ Ἀ. Λόντος «ὑπὸ φιλαντίας ὑποκνιζόμενος», ὡς λέγει ὁ Ν. Δραγούμης, μεθ' οὗ συνετάχθη ὁ Ἀ. Μεταξᾶς, τρίτος δὲ προσήλθεν εἰς τὴν συνωμοσίαν ὁ Κ. Ζωγράφος, ὅστις μετὰ τὴν τῷ 1840 ἀποδοκιμασίαν τῆς ὑπ' αὐτοῦ συνομολογηθείσης ἐν Κωνσταντινουπόλει συνθήκης τῆς ἐπενεγκούσης τὴν πτῶσιν αὐτοῦ, μείνας ἐφ' ἱκανὸν μακρὰν τῶν πραγμάτων ἐκαρᾶδοκει στιγμὴν κατάλληλον ἵνα ἐπανέλθῃ εἰς τὴν σκηνήν· τοιαύτη δὲ στιγμὴ ἐφάνη αὐτῷ ἡ συνωμοσία ὑπὲρ τοῦ Συντάγματος. Ἄλλως δὲ ὁ Ζωγράφος ἦν συνδεδεμένος καὶ μετὰ τῶν Ναπιστῶν, οἵτινες βλέποντες καὶ τὴν ἐπὶ 6 ἔτη ἀτεκνίαν τῆς βασιλείσης Ἀμαλίας ἐφοβοῦντο μὴ ἐνεκὰ ταύτης διάδοχος τοῦ θρόνου καταστῇ τις ἀδελφὸς τοῦ Βασιλέως Καθολικὸς τὸ θρόνον. Ἀλλ' ἡ τριανδρία τῶν εἰρημένων πολιτικῶν ἀνδρῶν αἰσθανομένη ὅτι συνωμοσίαι πολιτικαὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπιτύχωσιν ἄνευ ἐνόπλου βοηθείας προσηταιρίσθησαν ἄνδρα στρατιωτικὸν ἐκ τῶν ἀγωνιστῶν, γενναῖον μὲν τὸ φρόνημα, ἀλλὰ λίαν ἀφελῆ καὶ εὐπρόσιτον εἰς πάντα νεωτερισμὸν. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἦν ὁ Ἰωάννης Μακρυγιάννης ὁ πρόθυμος πάντοτε εἰς οἰονδήποτε νεωτερισμὸν οὐχὶ ἕνεκα στασιαστικοῦ πνεύματος, ἀλλὰ διότι ὢν ἀνὴρ κατὰ βάθος φιλόπατρις καὶ ἀχθόμενος ἐπὶ τοῖς κακῶς ἔχουσι κατὰ τὴν ἀντίληψιν αὐτοῦ ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ ἀφελὴς ἅμα καὶ εὐπιστος, ἐν πᾶσι τοῖς νεωτεριστικοῖς κινήμασι διέβλεπεν ἀγαθόν τι ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἀποδίδων τοῖς ἡγέταις τῶν κινήματων ἀγνότητα αἰσθημάτων οἷαν ἠσθάνετο ἐν ἑαυτῷ. Ἀλλ' ὁ Μακρυγιάννης, ὅστις διέθετεν ἔτι ἱκανοὺς μαχητὰς τῆς παλαιᾶς Σχολῆς, παλληκάρια πιστὰ εἰς αὐτὸν καὶ ὑπήκοα εἰς πᾶν νεῦμα αὐτοῦ, πράκτικῶς διανοούμενος ἐνόει ὅτι δι' ὀλίγων παλληκαρίων

Ἐὰν αὖτε πάλιν με
εἴη τοῖς ἐσπέραις αὐτῶν
μετὰ τὴν ἀποκρίσιν τοῦ
ἀποστόλου τοῦ πρώτου τοῦ
ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν
ἀποστόλου αὐτῶν αὐτῶν
ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν
ἀποστόλου αὐτῶν αὐτῶν
ἀποστόλου αὐτῶν αὐτῶν
ἀποστόλου αὐτῶν αὐτῶν
ἀποστόλου αὐτῶν αὐτῶν

Θῆ.

Ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν

ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν
ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν
ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν

Ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν

Ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν
ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν
ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν
ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν
ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν
ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν
ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν
ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν
ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν
ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν

Ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν

ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν
ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν
ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν
ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν
ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν
ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν
ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν
ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν
ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν
ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν

Μη 3 Σεπ. 1843

Ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν

Ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν

Ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν
ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν
ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν
ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν
ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν
ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν
ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν
ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν
ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν
ἐκείνου ἀποστόλου αὐτῶν

Τὸ πρῶτον ἱστορικὸν διάταγμα τὸ ὁποῖον ὑπεβλήθη εἰς τὸν ἐν τοῖς Ἀνακτόροις πολιορκηθέντα βασιλεῖα Ὁθωνα ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν τὴν νύκτα τῆς 2 πρὸς τὴν 3 Σεπτεμβρίου 1843 καὶ ὑπεγράφη παρ' αὐτοῦ, παραχωρηθέντος οὕτω συντάγματος εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν. Τὸ διάταγμα συνετάχθη ἐν τῷ Συμβουλίῳ τῆς Ἐπιτροπείας ὑπὸ τῆς ἐπικειμένης σχηματισθείσης ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως, ἧς τὰ μέλη συνεπεγράφησαν μετὰ τοῦ Βασιλέως· Ἀνδρέας Μιαούλης (ἀρχηγὸς τῆς ἐπαναστάσεως), Ἀνδρέας Λόντος, Δρόσος Μανσόλας, Λέων Μελάς, Μιχ. Γ. Σχινᾶς καὶ Πήγας Παλαμίδης.

(Ἰδιωτικὴ συλλογὴ κ. Ἀ. Κριεζῆ, ὑποναύαρχου Π. Ναυτικοῦ)

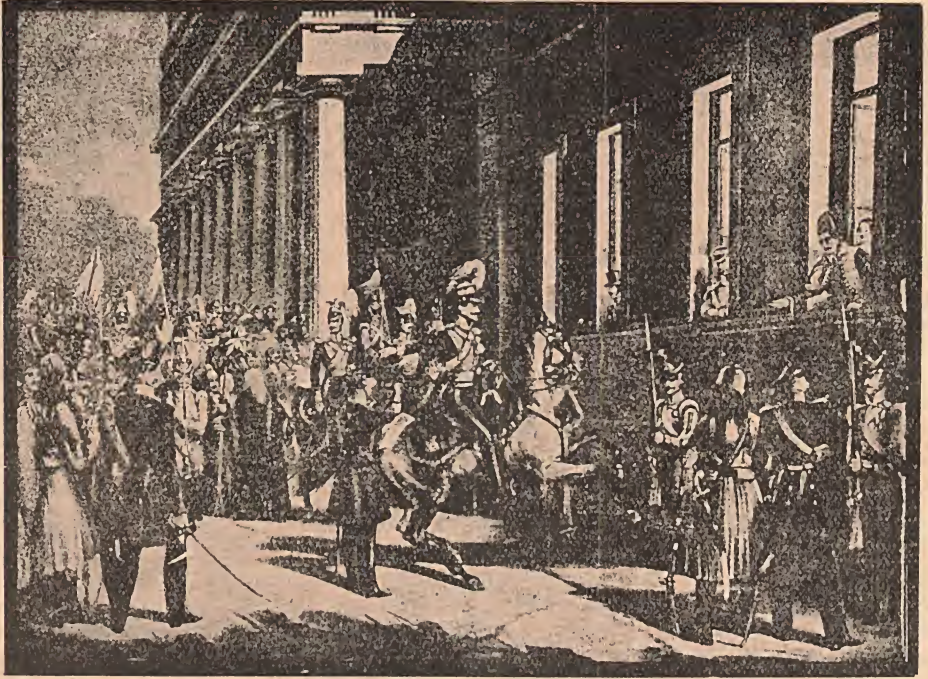
οὐδὲν ἡδύνατο νὰ κατορθωθῇ ἐναντίον κυβερνήσεως διαθετούσης ὑπὲρ ἑαυτῆς στρατὸν πεζικόν, ἱππικόν, ἔτι δὲ καὶ πυροβολικόν. Διὰ τοῦτο θεωρῶν ἀπαράιτητον συνεννόησιν τινα πρὸς τοὺς ἀρχηγούς τοῦ στρατοῦ προσητερίσθη ἐν ἀρχῇ τὸν συνταγματάρχην τοῦ ἱππικοῦ Δ. Καλλέργην, ἀγωνιστὴν τοῦ μεγάλου ἀγῶνος γενναῖον, ἀλλὰ καὶ ἄνδρα φιλόδοξον καὶ πολυπράγμονα. Διὰ τοῦ Καλλέργη δὲ προσῆλθεν εἰς τὴν συνωμοσίαν καὶ ὁ διοικητὴς τῆς Σχολῆς τῶν Εὐελπίδων Σπυρομήλιος. Τότε οἱ τρεῖς οὗτοι στρατιωτικοὶ ἦλθον εἰς ἄμεσον συνάφειαν πρὸς τὸν ἐκ τῶν πολιτικῶν ἀρχηγῶν τῆς συνωμοσίας Ἄ. Μεταξᾶν, διὰ τῶν ἐνεργειῶν δὲ τοῦ Καλλέργη προσελήφθη εἰς τὴν συνωμοσίαν καὶ ὁ διοικητὴς τοῦ ἐν Ἀθήναις τάγματος τοῦ πεζικοῦ συνταγματάρχης Σκαρβέλης. Διὰ τῶν εἰρημένων δὲ ἀξιωματικῶν μέγα πλήθος ἀξιωματικῶν ἐν πᾶσι τοῖς ὅπλοις ἐμυήθησαν τὰ τοῦ παρασκευαζομένου κινήματος. Προσδιορισθείσης ὥς ὥρας τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος τῆς νυκτὸς τῆς 2 πρὸς τὴν 3 Σεπτεμβρίου 1843 ἐφάνη ὁ Καλλέργης τὴν νύκτα ἐκείνην ἐν τῷ στρατῷ ἐν μέσῳ τῶν μεμυημένων ἀξιωματικῶν, ὑποδεξαμένων αὐτὸν μετὰ φωνῶν «ζήτω τὸ Σύνταγμα». Τότε καὶ ὁ Καλλέργης ἀναφωνήσας «ζήτω τὸ Σύνταγμα» ἀπήγγειλε καὶ μικρὸν τινα λόγον, μεθ' ὃ λαβὼν τὴν ἀρχηγίαν ὁδήγησε τὸν ἐκεῖ συνηγμένον στρατὸν μετὰ μουσικῆς καὶ μετὰ σαλπύγγων καὶ μετὰ σημαῶν κατὰ φάλαγγας πρὸς τὴν πλατεῖαν τῶν ἀνακτόρων, ὅπου εἶχον ἤδη μεταβῆ τὰ παλληκάρια τοῦ Μακρυγιάννη, γενομένου νῦν οἴκοθεν φρουράρχου Ἀθηνῶν, μετ' ὀλίγην δ' ὥραν καὶ ἐπισήμως διορισθέντος (ὑπὸ τοῦ Δ. Καλλέργη) εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο. Ὁ νέος φρούραρχος κατέλαβε νῦν δι' ἀποσπασμάτων στρατοῦ τὰ σπουδαιότερα δημόσια καταστήματα, τὰ ὑπουργεῖα δηλονότι καὶ τὴν Ἑθνικὴν Τράπεζαν καὶ τὸ ἐθνικὸν ταμεῖον, ἔπειθε δὲ συγχρόνως ἀγγελιαφόρους εἰς τὰς οἰκίας τῶν συμβούλων τῆς ἐπικρατείας, ἵνα συναχθέντες ἐν τῷ καταστήματι αὐτῶν διασκεφθῶσι περὶ τῆς καταστάσεως. Ἐκ τῶν συμβούλων συνῆλθον ταχέως οἱ ἀρχηγοὶ τῆς συνωμοσίας Μεταξᾶς, Λόντος καὶ Ζωγράφος, μετὰ τούτων δὲ καὶ ὁ στρατηγὸς Τζώρτζ, ὅστις δὲν μετεῖχε μὲν ἀπ' εὐθείας τῆς συνωμοσίας, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἐγίνωσκε τὰ κατ' αὐτήν. Μετ' ὀλίγον δὲ διὰ τῶν συντόνων ἐνεργειῶν τοῦ Μακρυγιάννη συνῆλθον καὶ ἄλλοι ἱκανοὶ σύμβουλοι.

Δημήτριος Καλλέργης

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ πρὸ τῶν ἀνακτόρων στρατὸς ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἄλλου πλήθους ἠνάγκασαν τὸν Βασιλέα νὰ κατέλθῃ εἰς τὸ κάτω πάτωμα τῶν ἀνακτόρων (ἀποῦ οἱ πρότερον ἐξεληθόντες τῶν ἀνακτόρων ἵνα λαλήσωσι πρὸς τὸ πλῆθος ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Βλαχόπουλος καὶ ὁ τοῦ Βασιλέως ὑπασπιστὴς Ἀλέξιος Γρίβας ὁ ἐπονομαζόμενος Γαρδικιώτης, ἀδελφὸς τοῦ Θεοδώρου Γρίβα, συνελήφθησαν ὑπὸ τοῦ στρατοῦ καὶ ἐπέμφθησαν εἰς τὸν στρατῶνα) ὁ δὲ βασιλεὺς ἔκ τινος τῶν παραυφῶν ἰδὼν τὸν Καλλέργην ἠρώτησεν αὐτὸν περὶ τῶν συμβαινόντων. Ἀπαντήσαντος δὲ τούτου ὅτι λαὸς καὶ στρατὸς ἐζήτουν σύνταγμα «Ἄς διαλυθῶσιν, εἶπεν ὁ Βασιλεὺς, καὶ θέλω φροντίσαι περὶ τοῦ αἰτήματος αὐτῶν». Ἀπευθυνόμενος δὲ ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν στρατὸν εἶπεν ἐπιτακτικῶς «Ἀπέλθετε εἰς τοὺς σταθμούς σας». Ἀλλ' ὁ Καλλέργης κραῖας τότε μεγαλοφώνως «Προσοχή!»,

κατέπνιξε τὴν φωνὴν τοῦ Βασιλέως, ἵνα μὴ οὕτω φανῇ ὁ στρατὸς παρακούων εἰς τὸ πρόσταγμα τοῦ Βασιλέως. Μετὰ διάλογον δὲ ὀλιγόλεπτον μεταξὺ τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Καλλέργη εἰς οὐδεμίαν, ὥς φέινεται, συνεννόησιν ἀπολήξαντα ὁ Βασιλεὺς ἔπεμψεν ἐκ

Ὁ Ὅθων προκύπτων ἐκ τοῦ παραθύρου τὴν νύκτα τῆς 2-3 Σεπτεμβρίου 1843

(Κατὰ σύγχρονον εἰκόνα)

τῶν ἀνακτόρων ἓνα τῶν διαγγελέων αὐτοῦ πρὸς τὸν λοχαγὸν Σχινᾶν νὰ φέρωσι πυροβόλα ἔμπροσθεν τῶν ἀνακτόρων καὶ ἠνέχθησαν μὲν τὰ πυροβόλα, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ εἰρημένου λοχαγοῦ κραζόντος «ζήτω τὸ Σύνταγμα» προσετέθησαν εἰς τὸν ἐπαναστατικὸν στρατὸν καθ' ὃν χρόνον καὶ οἱ πολλαχοῦ ἀνὰ τὴν ὁδὸν Ἑρμοῦ καὶ περὶ τὰ ἀνάκτορα τεταγμένοι πρὸς παρακώλυσιν τῆς συγκεντρώσεως τοῦ πλήθους χωροφύλακες διαταγῇ τοῦ Καλλέργη προσετέθησαν εἰς τὸν τούτου στρατόν. Τοιαύτης οὔσης τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων περὶ τὰ ἀνάκτορα, οἱ ἐν τῇ καταστάσει αὐτῶν διασκεπτόμενοι σύμβουλοι τῆς Ἐπικρατίας διετέλουν ὑπὸ τὴν πίεσιν ἄλλου πλήθους, τοῦ ἔξωθεν βοοῦντος καὶ θορυβοῦντος πλήθους. Ἐπέμφθη δὲ τότε ὑπὸ τοῦ συνωμότου Ἀ. Μεταξᾶ ὁ Μακρυγιάννης εἰς τὸ συμβούλιον, ἔχων ἐντολὴν νὰ ἐκλέξῃ τοὺς νέους ὑπουργούς (τῶν τέως ὑπουργῶν φόβῳ συσχεθέντων καὶ ἐξαφανισθέντων), αὐτοὺς δὴ τοὺς ὑπὸ τοῦ πέμποντος ἀνδρὸς συσταθέντας. Οὕτως ἐξελέγησαν ὑπουργοί· Ἀ. Μεταξᾶς πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, Ρήγας Παλαμίδης τῶν Ἐσωτερικῶν, Ἀ. Λόντος τῶν Στρατιωτικῶν, Κ. Κανάρης τῶν Ναυτικῶν, Μ. Σχινᾶς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Παιδείας καὶ ἄλλοι ἤττον ἐπιφανεῖς σύμβουλοι εἰς τὰ ἄλλα ὑπουργεῖα. Τὸ οὕτω συγκροτηθὲν καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς ἐπαναστάσεως ὑπουργεῖον ἐνῆργησεν εὐθὺς νὰ πεμφθῇ πρεσβεία ἐκ μέρους τοῦ Συμβουλίου πρὸς τὸν Βασιλέα ἵνα αἰτήσῃται παρ' αὐτοῦ

τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Συντάγματος, τὴν ἐκλογὴν Συνελεύσεως Ἑθνικῆς καὶ τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ νέου ὑπουργείου. Ἀποφάσει δὲ τοῦ Συμβουλίου συνετάχθη καὶ προκήρυξις ἐκ μέρους τούτου πρὸς τὸν λαόν, δι' ἧς τὴν τε ἡγεσίαν καὶ τὴν εὐθύνην τοῦ ὑπὲρ Συντάγματος κινήματος ἀνελάμβανεν αὐτὸ τὸ Συμβούλιον. Ἡ προκήρυξις ἀναγνωσθεῖσα εἰς ἐπήκοον τῶν ἐν τῇ πλατείᾳ εὐάρεστον ἐνεποίησεν ἐντύπωσιν. Ταῦτο χρόνως δὲ μετέβη εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ ἡ μνημονευθεῖσα πρεσβεία τοῦ Συμβουλίου, προσῆλθον δὲ προσκληθέντες ὑπὸ τοῦ Βασιλέως καὶ ἀντιπρόσωποι τῶν πέντε Μεγάλων Δυναμίσεων, ἐν οἷς εὐρίσκετο καὶ ὁ Λάϊος, ἀφοῦ πρότερον συνῆλθον ἅπαντες ἐν τῷ μεγάρῳ τῆς Ρωσικῆς πρεσβείας. Ἀλλ' οὗτος πρὶν μὴνυθῇ μετὰ τῶν ἄλλων συναδέλφων αὐτοῦ πρέσβων ἐμήνυσε δι' ἐμπίστου προσώπου τῷ Καλλέργη νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ εἰς τοὺς πρέσβεις τὴν πρὸς τὸν Βασιλέα πρόσδοον πρὶν κατέλθῃ ἐκ τῶν ἀνακτόρων ἡ ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας πεμφθεῖσα πρεσβεία, ἵνα μὴ ὁ Βασιλεὺς παραθαρυνθῇ εἰς ἄρνησιν ἐκ τῆς παρ' αὐτῷ παρουσίας τῶν πρέσβων, ὧν οὐδεὶς πλὴν τοῦ Λαΐου ἠδύνατο νὰ συστήσῃ αὐτῷ τὴν παραχώρησιν τοῦ Συντάγματος (καὶ τοῦ Κατακλιῆ ἐνδομύχως ἐπιθυμοῦντος οὐχὶ τὴν παραχώρησιν τοῦ Συντάγματος ἀλλὰ τὸν διὰ τῆς αἰτήσεως τοῦ Συντάγματος ἐξαναγκασμὸν τοῦ Βασιλέως εἰς παραίτησιν, μὴ δυναμένου δ' ὅμως νὰ εἴπῃ λέξιν τῷ Βασιλεῖ περὶ Συντάγματος, ὅπερ ἄλλως ἐν τῷ φανερῷ ἀπεδοκίμαζε ζωηρῶς ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀπολυταρχικωτάτου τῶν ἡγεμόνων Τσάρου). Ἐκ τῆς Ρωσικῆς πρεσβείας ἠγγειλαν οἱ πρέσβεις (καὶ ὁ Λάϊος!) ὅτι ἐπεθύμουν νὰ ἴδωσι τὸν Βασιλέα. Ἀλλ' ἐδηλώθη αὐτοῖς ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ ἀνέλθωσιν εἰς τὰ ἀνάκτορα πρὶν ἐνδώσῃ ὁ Βασιλεὺς εἰς τὴν περὶ τοῦ Συντάγματος αἴτησιν. Παρὰ τὴν τοιαύτην δήλωσιν τοῦ Καλλέργη οἱ πρέσβεις ἔσπευσαν εἰς τὰς πύλας τῶν ἀνακτόρων. Καὶ ἀφοῦ δὲ ἡ παρὰ τῷ Βασιλεῖ πρεσβεία τοῦ Συμβουλίου μαθοῦσα τὴν παρουσίαν τῶν πρέσβων ἐξῆλθεν ἵνα ἐνεργήσῃ παρὰ τῷ Καλλέργη τὴν εἴσοδον τῶν πρέσβων, οὗτος παραθαρυνθεὶς ἐκ τῆς μυστικῶς γενομένης αὐτῷ εἰσηγήσεως τοῦ Λαΐου ἀντίστη ἐπιμόνως καὶ εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς εἰσόδου τῶν πρέσβων αἴτησιν, τῆς τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας πρεσβείας ἀναγκασθεῖσης νὰ ἐπιστρέψῃ ἀπράκτου πλησίον τοῦ Βασιλέως. Καὶ οἱ μὲν πρέσβεις ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Ρωσικὴν πρεσβεῖαν ἀφοῦ διεμαρτυρήθησαν ἐντόνως διὰ τὴν γενομένην αὐτοῖς ἀπαγόρευσιν τῆς εἰς τὸν βασιλέα προσόδου, λαβόντες ὅμως τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ Καλλέργη ὅτι οὐδὲν ἔμελλε νὰ πάθῃ τὸ ἱερὸν πρόσωπον τοῦ Βασιλέως. Τότε ὁ Βασιλεὺς ἀπογνοὺς καὶ περὶ πάσης ἐκ μέρους τῶν πρέσβων βοηθείας ἐδέξατο τὰς τοῦ Συμβουλίου προτάσεις. Τῆς τοιαύτης δηλώσεως ἐκ μέρους τοῦ

Ἀνδρέας Μεταξᾶς

Βασιλέως γενομένης, ἡγγέλθη παραχορήμα τοῖς ἐν τῇ γειτονικῇ οἰκίᾳ ἀντιπροσώποις τῶν Δυνάμεων ὅτι αἱ πύλαι τῶν Ἀνακτόρων ἦσαν ἠνεωγμέναι αὐτοῖς. Ὅτε δὲ οἱ πρέσβεις παρέστησαν πρὸ τοῦ Βασιλέως οὗτος εἶπεν αὐτοῖς ὅτι τοῖς εἶχε γράψει ἵνα συγκα-

Ὁ Σὲρ Ἐδμόντ Λάϊονς

κυβερνήτης τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας ἣτις μετέφερε
τὸν Ὁθωνα εἰς Ἑλλάδα καὶ εἶτα πρεσβευτὴς
ἐν Ἀθῆναις

λέσῃ αὐτοὺς παρ' ἑαυτῷ, ἐπιθυμῶν νὰ ἔξη τὴν γνώμην αὐτῶν ἐν ᾗ εὐρίσκετο δυσχερεῖ θέσει, ἀνεκοίνωσε πρὸς τοὺς πρέσβεις ὅσα εἶχε μάθει περὶ τῆς ὑπὸ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις συνωμοτῶν ἀταλὴ φρεως τοῦ Ναυπλίου, τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῆς Χαλκίδος, προσέθηκε δὲ εἰς ταῦτα μετὰ συγκινήσεως ζωηρᾶς· «Ἐγκατέλιπον πάσας μου τὰς προνομίας· δὲν εἶμαι πλέον βασιλεὺς· μοὶ ἐπέβαλον ὑπουργοὺς καὶ σύγκλησιν Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, καὶ σύνταγμα· καὶ ἀφοῦ ὁ στρατὸς ἔπανσε νὰ ὑπακούῃ ἐμοί, περιέστην εἰς θέσιν νὰ ἐρωτήσω ἑμαυτὸν ἂν ὄφειλον νὰ διατηρήσω τὸ στέμμα ἢ νὰ παραιτηθῶ. Ὡς ἄνθρωπος ἐθεώρουν ἀξιοπρεπεστέραν τὴν παραιτήσιν, ἀλλ' ὡς βασιλεὺς ἀνελογίσθην τὴν ἀναρχίαν ἣν ἐμελλε νὰ συνεπαγάγῃ ἀπαραιτήτως ἢ ἐμὴ παραιτήσις· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὑπε-

τάγην εἰς τὴν βίαν τῶν περιστάσεων. Ἀλλ' οἱ νέοι ὑπουργοί, οἷς τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας μοὶ ἔδωκέν⁽¹⁾, ἰσχυρίζονται ὅτι δὲν δύνανται νὰ ἀναλάβωσιν εὐθύνην περὶ τῆς κοινῆς ἡσυχίας καὶ ν' ἀπομακρύνωσι στρατὸν καὶ λαόν, ὧν ἀκούετε τὰς κραυγὰς, ἐὰν μὴ ὑπογράψω προκήρυξιν εὐχαριστοῦσαν ἐκ μέρους μου τὸ ἔθνος διὰ τὴν φρόνησιν αὐτοῦ καὶ τὸν στρατὸν διὰ τὴν τηρηθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ τάξιν καὶ διάταγμα ἀγγέλλον ἀπονομὴν μεταλλίων εἰς πάντας τοὺς λαβόντας μέρος εἰς τὸ κίνημα. Ἀλλ' ὑποχώρησις εἰς τοιαύτην ἀξίωσιν εἶναι ταπεινώσις εἰς ἥν δὲν δύναμαι νὰ ὑποβάλω ἑμαυτόν. Τί ὑμεῖς, κύριοι, σκέπτεσθε περὶ τούτων ;»

Ὅτε ὁ Βασιλεὺς ἔλεγε ταῦτα καὶ ἰδίως ἐποιεῖτο λόγον περὶ παραιτήσεως προσήλου τὸ βλέμμα ἐπὶ τὸν Κατακλιτὴν κλίναντα τὴν κεφαλὴν σιωπηλῶς οἶονεϊ πρὸς ἐπιδοκμασίαν τοῦ περὶ παραιτήσεως βουλευματος. Τὸ αὐτὸ ἐποίει καὶ ὁ Ἀγγλος πρεσβευτής. Ἀλλ' ὁ Γάλλος πρεσβευτὴς Πισκατόρν λαλήσας εἶπεν· «Ἀφοῦ ἢ Ὑ. Μεγαλειότης τοσαύτας προσήνεγκε θυσίας ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, θὰ ἦν εὐκτέον ἵνα χάριν τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς τάξεως στέρξῃ καὶ ταύτην τὴν θυσίαν καὶ ἀναλάβῃ προθύμως καὶ συνετῶς τὸ ἔργον τοῦ συνταγματικοῦ ἡγεμόνος». Τότε ὁ βασιλεὺς ἐνδούς ἐπεκοινώνησεν αὐτῷ τῷ νέφῳ ὑπουργείῳ καὶ ἐξελθὼν μετὰ τούτου εἰς τὸν ἐξώστην ἀνευφημήθη ζωηρῶς ὑπὸ τοῦ πλήθους διὰ τῶν κραυγῶν «Ζήτω ὁ Βασιλεὺς! Ζήτω τὸ Σύνταγμα!». Οὕτως ἔληξε πολιτικῶς καὶ στρατιωτικῶς, ἔτι δὲ καὶ διπλωματικῶς, τὸ ζήτημα, ἀφοῦ οἱ τρεῖς ἐκ τῶν

(1) Σημειωτέον ὅτι ἀφοῦ ὁ βασιλεὺς ἐδήλωσε τῇ πρεσβείᾳ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας τὴν συγκατάθεσιν αὐτοῦ εἰς τὰς αἰτήσεις ταύτης, τὸ νέον ὑπουργεῖον μετέβη εἰς τὰ ἀνάγκιστα καὶ ἐπεκοινώνησε τῷ Βασιλεῖ καὶ ἠτήσατο τὰ ἀνωτέρω λεγόμενα.

πρέσβειων, οἱ τῶν προστατίδων λεγομένων Δυνάμεων, ἐν οἷς τὴν πλειονοψηφίαν εἶχον οἱ δύο τῶν συνωμοτῶν φίλοι, ὁ τῆς Ἀγγλίας ὁ καὶ τῆς Ρωσίας, υπέγραψαν ἐκθεσιν κοινὴν εἰς τὰς τρεῖς Δυνάμεις, ἱστοροῦσαν τὰ γενόμενα ὑπὸ πνεῦμα ἀνταποκρινόμενον μᾶλλον

Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος
(Κατὰ σχεδιάσμα τοῦ 1847)

εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Λαΐων καὶ ὑπὸ τοῦ Κατακάζη ἐπιδειχθεῖσαν πολιτικὴν, τοῦ Γάλλου πρέσβειος συνυπογράψαντος, ἵνα μὴ ἀπομακρυνθῇ τῆς ὑπὸ τοῦ Γκιζῶ συσταθείσης αὐτῷ πολιτικῆς τοῦ διατελεῖν πάντοτε ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τοὺς δύο συναδέλφους αὐτοῦ.

Τὰ γεγονότα τῆς τρίτης Σεπτεμβρίου, καίπερ μὴ ὄντα ἀπόρροια τῶν φρονημάτων καὶ αἰσθημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἰδίως τῶν ἐπαρχιῶν, εὗρον ἀπήχησιν τινα ἀσθενῇ ἐν τῇ δημοσίᾳ γνώμῃ τοῦ ὅλου ἑλληνικοῦ λαοῦ ὥς νεωτερισμὸς τελεσθεὶς ἄνευ ἐσωτερικῶν κλονισμῶν (δύο μόνον χωροφύλακες φρονευνέντες καὶ εἰς νεανίας σφοδρῶς κακοποιηθεὶς ἦσαν τὰ θύματα τοῦ ὅλου κινήματος), ὥς εἰρηνικὴ τις μεταπολίτευσις μὴ παρέχουσα μὲν πολλὰς υπερβολικὰς ἐλπίδας, ἀλλὰ καὶ μὴ ἀποδοκιμαζομένη ὑπὸ τῶν πολλῶν. Ἄλλ' ἢ ἐν τῷ ἑξωτερικῷ παρὰ ταῖς εὐρωπαϊκαῖς δυνάμειν ἐντύπωσις δὲν ἦτο εὐμενὴς πρὸς τοὺς δράστας. Ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ πρωθυπουργὸς Πήλ σφοδρῶς ἀπεδοκίμασε τὰ γενόμενα· μόνον ὁ μετριοπαθὴς ὑπουργὸς τῶν ἑξωτερικῶν Ἀβερδίνος κατώρθωσε νὰ μετριάσῃ τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ πρωθυπουργοῦ καὶ νὰ ἀπαντήσῃ ὁπωσοῦν εὐμενῶς εἰς τὴν ἐγκύκλιον τῆς νέας ἑλληνικῆς κυβερνήσεως τὴν ἐξαγγέλλουσαν τὴν ἐν τῷ πολιτικῷ καθεστῶτι τῆς Ἑλλάδος μεταβολήν. Καὶ ἐν Γαλλίᾳ ὁ φίλος συνάδελφος τοῦ Ἀβερδίνου ὑπουργὸς τῶν ἑξωτερικῶν Γκιζῶ, χωρὶς νὰ ἐπιδοκιμάσῃ τὰ γενόμενα, παρεδέχθη τὰ τετελεσμένα γεγονότα. Τοῦναντίον δὲ ἐν Ρωσίᾳ ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος σφοδρότατα ἀπεδοκίμασε τὰ τε γενόμενα καὶ ἰδίως τὴν διαγωγὴν τοῦ ἀντιπροσώπου αὐτοῦ Κατακάζη, καὶ νῦν ὁ ἀνήρ οὗτος ὁ νομίσας ὅτι ἡδύνατο νὰ παῖξῃ τοσοῦτον εὐκόλως τὸ ραδιουργικὸν αὐτοῦ παίγνιον τοῦ ἐν τῷ φανερῷ συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Τσάρου καταδικάζειν πᾶσαν ἐπανάστασιν, ἐν τῷ κρυπτῷ δὲ προκαλεῖν, ὑποκινεῖν καὶ ὑποστηρίξειν αὐτήν, αὐστηροτάτην ἀπέτισε ποινὴν τῆς ραδιούργου αὐτοῦ διπροσωπείας. Ὁ αὐτοκράτωρ ἅμα μαθὼν τὰ κατὰ τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ γενόμενος ἔξω φρενῶν, ἔπαυσεν αὐτὸν ἀμέσως τῆς θέσεως ἣν κατεῖχεν (ἔπαυσε, destitua, οὐχὶ ἀνεκάλεσεν ὕπως ἐπὶ τὸ εὐφημότερον ἔγραψαν τὰ Ναπιστικὰ φύλλα τῶν Ἀθηνῶν). Ἐπὶ μίαν στιγμὴν μάλιστα ἐγένετο καὶ λόγος περὶ τυφεκισμοῦ αὐτοῦ ἢ

ἐξορίας εἰς Σιβηρίαν. Ἐπὶ ἔτη ὁ Κατακάζης ἔμεινεν ἐκτὸς πάσης ὑπηρεσίας, μόνον δὲ βραδύτερον ἐτοποθετήθη ἐν γωνίᾳ τινί, ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἑξωτερικῶν, τμήματος τῶν Ἀσιατικῶν ὑποθέσεων ὡς μικρὸς καὶ ἀσήμαντος ὑπάλληλος, ὅπου ὑπηρετήσε μέχρι τοῦ 1868, ὁπότε καὶ ἀπέθανεν (1). Ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος, κηρύξας ὅτι τοῦ λοιποῦ δὲν ἡδύνατο νὰ ἔχῃ διαφέρον πρὸς τὰ ἑλληνικὰ πράγματα, κατήργησεν ἐν μέρει καὶ τὴν ἐν Ἀθῆναις ρωσικὴν πρεσβείαν, καταλείπων τὴν θέσιν πρέσβεως κενὴν πολλὰ ἔτη καὶ ἀντὶ πρέσβεως διατηρῶν κοινὸν ἐπιτετραμμένον. Ἐκ τῶν γερμανικῶν κυβερνήσεων ἡ μὲν τῆς Πρωσίας, ἥς ὁ βασιλεὺς Γουλιέλμος Δ' ἦτο καὶ στενὸς συγγενὴς τοῦ Ὁθωνος καὶ μεγάλως σινεπάθει πρὸς αὐτόν, κατέκρινεν αὐστηρῶς τὰ γενόμενα ἡ δὲ τῆς Αὐστρίας, ἔνθα ὁ πρίγκιψ Μεττερνίχος ἦτο γραμματεὺς, κατεδίκασεν ὡσαύτως ταῦτα, ἀλλὰ καὶ συμμορφοῦτο πρὸς τὰ τετελεσμένα γεγονότα. Τοιαύτην δὲ πολιτικὴν μετέλθε καὶ ἡ κυβερνήσις Βαυαρίας, ἔνθα ὁ τοῦ Ὁθωνος πατὴρ Λουδοβίκος Α' ἀνεχόμενος τὰ γενόμενα συνεβούλευε μόνον τῷ νῦν ἵνα τὸ ψηφισθησόμενον ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως σύνταγμα μὴ εἶναι φιλελευθέρωτερον τοῦ Βαυαρικοῦ.

Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὴν ἐν τοῖς εὐρωπαϊκοῖς πολιτικοῖς κύκλοις ἐπικρατήσασαν γνώμην περὶ τῆς μεταπολιτεύσεως τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1843· νῦν δὲ ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν ὀλίγα τινα περὶ τοῦ γεγονότος ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν καὶ καθόλου ἔποψιν ἱστορικὴν ἐξετάζοντες τὸ γεγονός.

Τὰ γεγονότα τῆς 3 Σεπτεμβρίου ὑπὸ ἀκραιφνῶς ἑλληνικὴν ἔποψιν ἀπεῖχον τοῦ ἔχειν σημασίαν οἷα ἀπεδόθη ἐν τοῖς εὐρωπαϊκοῖς πολιτικοῖς κύκλοις, σημασίαν δηλονότι ἀκραιφνοῦς ἐθνικοῦ κινήματος ἢ ἐπαναστάσεως ἀποβλεπούσης πρὸς κτήσιν συνταγματικῶν θεσμῶν καὶ ἐλευθέρου συνταγματικοῦ βίου. Τοιαύτη τις ἀντίληψις ἦν ὅλως ξένη πρὸς τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως πολλὰ ἀκούων περὶ φιλελευθέρων συνταγματικῶν θεσμῶν, εἰς πολλὰς ὥς πρὸς τοῦτο ὑποβληθεὶς δοκιμὰς διὰ τῶν ἀπὸ 1822 ἀρξαμένων ἐθνικῶν τακτικῶν συνελεύσεων, δοκιμάσας ἰδίως τὸ περίφημον σύνταγμα ὑπὲρ οὗ ὁ Κωλέττης ἐπεχείρησε τὸν ἐμφύλιον πόλεμον τοῦ 1831-1832, τὸ κατὰ Θ. Κολοκοτρώνη «σύντριμμα», δὲν ἀπέδιδε πολλὴν σημασίαν εἰς θεωρίας συνταγματικὰς ἐξαγγελλομένας αὐτῷ ὑπὸ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν μετ' εἰλικρινοῦς συνειδήσεως ἢ πρὸς δημοκοπίαν ταῦτα ποιούντων. Ἐκεῖνο ὅπερ διακαῶς ἐπεθύμει ὁ ἑλληνικὸς λαὸς καὶ ἐπέτυχεν ἐν μέρει ἐπὶ τε τοῦ Κυβερνήτου καὶ ἐπὶ τῆς Ἀντιβασιλείας καὶ ἐπὶ τοῦ Ὁθωνος πρὸ τῆς μεταπολιτεύσεως τοῦ 1843 ἦν ἡ πολιτικὴ ἐλευθερία μετὰ τάξεως καὶ ἀσφαλείας δημοσίας, ἐπιτρεπούσης αὐτῷ νὰ ἐργάζεται ὑπὸ τὴν

(1) Φαίνεται ὅτι τὸ πνεῦμα τῆς πολιτικῆς ραδιοργάνσεως ἦτο κληρονομικὸν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τοῦ Κατακάζη. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν ἑξωτερικῶν προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ πρέσβεως ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς (1872), εἰς τοιαύτας ραδιοργάνσεως ἐνεπλάκη, ἀναμειχθεὶς καὶ εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὥστε αὐτὸς ὁ πρόεδρος Ὁδυσσεὺς Γράντ παρὰ πάσας τὰς ὑφισταμένας μεταξὺ Ρωσίας καὶ Ἡνωμένων Πολιτειῶν φιλικωτάτας σχέσεις ἀπήτησε παρὰ τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως ἐπισήμως, παρὰ τὰ εἰθισμένα ἐν ταῖς πολιτικαῖς σχέσεσι, τὴν ἀντικατάστασιν αὐτοῦ, μὴ τελεσθεῖσης δ' ἀμέσως τῆς τοιαύτης ἀπαιτήσεως παρὰ τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως προέβη αὐτὸς εἰς τὴν παῦσιν ταύτην, διακόψας πᾶσαν σχέσιν πρὸς τὸν καταγγελλόμενον πρεσβευτὴν, καὶ δι' ἐπισήμου διαγγέλματος πρὸς τὴν Γερουσίαν καὶ πρὸς τὸ Συνέδριον τῶν Ἀντιπροσώπων ἐδικαιολόγησε τὴν πράξιν του στιγματίζων τὴν διαγωγὴν τοῦ ρώσου πρέσβεως καὶ ἠνάγκασεν οὕτω τὴν ρωσικὴν κυβερνήσιν νὰ παύσῃ αὐτὸν τῆς θέσεως αὐτοῦ, χωρὶς νὰ δοθῇ εἰς αὐτὸν ἄλλη ὑπηρεσία. Ἐκτοτε τὸ ὄνομα τοῦ οἴκου Κατακάζη, οἴκου ἑλληνικοῦ τὴν καταγωγὴν, ἐξέλιπε τῆς ἱστορίας.

αίγίδα τοῦ νόμου πρὸς προαγωγὴν τῆς ὕλικῆς αὐτοῦ εὐημερίας καὶ πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ πνευματικοῦ αὐτοῦ καὶ ἡθικοῦ βίου. Ἦτο δὲ ἀπηυδακνὴ ἀπὸ ἐπαναστάσεων καὶ ἐμφυλίων ἐρίδων, αἵτινες μετὰ τὸ εὖτυχές τέλος τοῦ κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνος παρηνώχλουν πολυειδῶς τὴν ἀληθὴ ἔννομον ἐλευθερίαν, ἀνάπτειν καὶ πρόοδον. Τὸ ὅτι ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ κυβερνήσεως ἐθνικῆς, πεφωτισμένης, ἀπῆλανε δημοτικῶν ἐλευθεριῶν καὶ τάξεως ἐννόμου πολιτικῆς, μετὰ συμβουλίου ἐπικρατείας περιλαμβάνοντος πάντα τὰ ἐνδοξα ὀνόματα τοῦ ἀγῶνος, καὶ ὅτι τὸ συμβούλιον τοῦτο οὐχὶ μὲν νόμῳ καὶ δικαιώματι ἀλλ' ἔργῳ καὶ πράγματι ἐπ' ἐσχάτων μάλιστα εἶχε καταστῆ ἀληθινῆ νομοθετικῇ ἐξουσίᾳ, ἦτο ἀρκοῦσα ἱκανοποιήσις. Τὰ νομαρχιακά, ἐπαρχιακά καὶ δημοτικά συμβούλια ἤρουν πρὸς πληρωσιν τῶν πρὸς αὐτοδιοίκησιν φυσικῶν εἰς τὸν Ἑλληνα ὁριῶν καὶ πόθων. Τὰ δὲ πρὸς παρασκευὴν τῆς λεγομένης ἐπαναστάσεως τῆς 3 Σεπτεμβρίου πολιτικά καὶ ἡθικά ἐλατήρια ἦσαν πᾶν ἄλλο ἢ ἐλατήρια ἡθικά καὶ εἰλικρινῆ, τείνοντα πρὸς κτῆσιν ἀγαθοῦ δικαίου, νομίμου καὶ ὑπάρχοντος.

Ὁ βασιλεὺς Ὁθων

Οὐδεὶς τῶν ὀνομαστῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τῆς τότε Ἑλλάδος ἐξίτηι ἢ συνηγόρει ὑπὲρ θεωρητικοῦ συντάγματος. Ὁ Θ. Κολοκοτρώνης χλευαστικῶς ἐλάλει περὶ τούτου. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἀντιπρόσωπος θεωρούμενος τῶν φιλελευθέρων ἀρχῶν ἡγέτης τῆς ἀγγλιζούσης μερίδος Ἀ. Μανροκορδάτος οὐδαμῶς συνηγόρει ὑπὲρ συντάγματος κατ' ἐννοίαν εὐρωπαϊκῇ δι' αὐτὸν σύνταγμα ἦτο ἢ ὑπαρξίς προέδρου κυβερνήσεως πολιτικῶς ὑπευθύνου πρὸς τὸν βασιλέα καὶ ἡθικῶς πρὸς τὸν λαὸν καὶ εὐρυνσις τῆς δικαιοδοσίας τοῦ συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας ἰδίως ἐν ζητήμασιν οικονομικοῖς. Οἱ ὑπὲρ τοῦ συντάγματος συνωμοτήσαντες πολιτικοὶ ἄνδρες ὥρμωντο κυρίως ὑπὸ ἐλατηρίων ἀτομικῶν.

Τοῦ συντάγματος τὴν σημαίαν ἀνεπέτασεν ἐν Ἑλλάδι ὁ Ἀγγλος πρεσβευτῆς Λαίονς, ὁρμηθεὶς πρὸς τοῦτο ἐκ πνεύματος ἐκδικητικοῦ ἔναντι τοῦ βασιλέως Ὁθωνος διὰ τὴν ἐκ τῆς ἐξουσίας ἀποπομπὴν τοῦ κόμητος Ἀρμανσπεργ, οὐδένα ποιούμενος λόγον περὶ συντάγματος, εὐνούστατος δὲ διατελὼν πρὸς τὸ καθεστὼς τῆς πραγματικῆς πανταρχίας τοῦ Ἀρμανσπεργ, τοῦ κυβερνῶντος τὴν Ἑλλάδα αὐταρχικῶς ὑπὸ θεωρητικῶς ἀπολυταρχικῇ μοναρχίᾳ· αὐτὸς δὲ παρέσυρε καὶ τὸν λόρδον Πάλμερστον μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ἀρμανσπεργ εἰς τὰ ὑπὲρ συντάγματος φρονήματα αὐτοῦ. Ὁ μόνος Ἑλλήν πολιτικὸς ὁ ἀποφαινόμενος γνώμην περὶ συντάγματος ἦν ὁ ἐν Λονδίνῳ πρεσβευτῆς Σ. Τριζούπης, παρασυρόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχῶν ὥς ἐπηγγέλλετο ὡς ἀνὴρ πολιτικὸς ἀγγλίζων. Ὁ ἐν Παρισίοις πρεσβευτῆς Κωλέττης, οὗ τὸ ὄνομα τοσοῦτον στενῶς συνεδέθη μετὰ τοῦ συντάγματος ἐν ταῖς ἐμφυλίοις ἔρσι τῶν ἐτῶν 1830—32 καὶ ὅστις ἐτρομοκράτησε μέρη τῆς Ἑλλάδος διὰ τοῦ συντάγματος, δὲν ἐσκέπτετο πλέον περὶ τοιούτων πραγμάτων· τοῦναντίον τὸ κίνημα τοῦ 1843 ἐθεώρησεν ἔργον ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ρα-

διουργίας (ρωσικῆς), καθ' οὗ ἤθελε νὰ ἀμύνεται κρατερῶς ποιούμενος ἔγκλησιν πρὸς τὰ παλληκάρια αὐτοῦ, ὡς ἐδήλου πρὸς τὸν Γάλλον ὑπουργὸν Γκιζῶ. Ὁ ἐν Ἀθήναις ἐπίσημος ἡγέτης τοῦ κινήματος Ἀ. Μεταξᾶς ἦτο στενῶς συνδεδεμένος μετὰ τοῦ ἑλληνορωσσοῦ πρέσβεως τῆς Ρωσίας Γ. Κατακάζη, τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ ἀπολυταρχικωτάτου μοναρχικοῦ κόσμου, τοῦ

Ἀνδρέας Λόντος

κηρύττοντος ἐν τῷ φανερῷ καὶ ἐξυμνοῦντος τὸ ἀπολυταρχικὸν σύστημα καὶ συμπράττοντος ἐν τῷ κρυπτῷ μετὰ τῶν συνωμοτῶν, οὐδὲν ἄλλο δὲ διὰ τῆς συνωμοσίας ζητοῦντος ἢ τὴν ἀνατροπὴν τοῦ θρόνου τοῦ Ὁθωνος χάριν Ὁρθοδόξου ἡγεμόνος κατὰ τὰς περὶ τούτου γνώμας καὶ ἐπιθυμίας τῆς Ναπικῆς μερίδος.

Ὁ δεύτερος ἐκ τῶν ἀρχηγῶν Ἀ. Λόντος διὰ τῆς μετὰ τὴν ἐπανάστασιν γενομένης αὐτοκτονίας αὐτοῦ τῆς ἀποδοθείσης εἰς τὴν διὰ τὰ πραχθέντα ὑπ' αὐτοῦ μεταμέλειαν καὶ ἀπογοήτευσιν ἔδειξεν ὅτι δὲν ἦτο ὁ ἴδιος ἀρχὼν ἀσφαλῶν καὶ ἐμπέδων καὶ ὅτι ὥρ-

μήθη εἰς τὴν ἐπιβολὴν τοῦ κινήματος «ἀποκνιζόμενος ὑπὸ φιλοδοξίας στιγμαΐας». Ὁ τρίτος τῶν πολιτικῶν ἀρχηγῶν Κ. Ζωγράφος ἐγένετο συνωμότης ἀπὸ δυσαρεσκείας πρὸς τὸν Βασιλέα καὶ τὴν κυβέρνησιν αὐτοῦ διὰ τὴν ἀντιδημοτικότητα τὴν μεγάλην εἰς ἣν δικαίως ἢ ἀδίκως εἶχε περιπέσει μετὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ συνομολόγησιν τῆς πρώτης πρὸς τὴν Τουρκίαν συνθήκης τῆς μὴ ὑπογραφείσης ὑπὸ τοῦ Βασιλέως καὶ ἀπορριφθείσης διὰ τὴν σφοδρὰν ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ ἐναντίον αὐτῆς γενομένην κατακραυγὴν καὶ καταδίκην, ὧν ἕνεκα καὶ ἐπὶ ἔτη ἔμεινε μακρὰν τῆς ἐξουσίας. Τὸ ὅτι δὲ καὶ αὐτὸ τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἐν τῷ ὑπὸ τούτου ἐκλεγέντι ἐπαναστατικῷ ὑπουργείῳ δὲν περιέλαβε καὶ τὸν Ζωγράφον παρὰ πᾶσαν τὴν ἐπιμονὴν τοῦ Ἀ. Μεταξᾶ, μόνον καὶ μόνον διότι ἦτο ἀντιδημοτικώτατος ὁ ἀνὴρ, καὶ τὸ ὅτι ἔκτοτε αὐτὸς οὗτος ἀποχωρήσας τοῦ δημοσίου βίου ἀπεχώρησε καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐγκατεβίωσε ἐν τῇ ἁλλοδαπῇ, ταῦτα μαρτυροῦσιν ὅτι ὁ ἀνὴρ δὲν ἦτο ἐκ τῶν ἀνευ ἰδιοτελείας καὶ μετ' αὐταπαρνήσεως ὑπὲρ μιᾶς ιδέας ἀγωνιζομένων. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ εἰς τὴν πολιτείαν τοῦ Δ. Καλλέργη τοῦ παρασύραντος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τὴν φρουρὰν τῆς πρωτεύουσας, εἶναι ὁμολογούμενον ὅτι ὁ ἀνὴρ οὗτος, ὡς ἀπέδειξε τοῦτο καὶ ὁ μετὰ πολλὰ ἔτη πολιτικὸς καὶ δὴ ὑπουργικὸς βίος αὐτοῦ, ἦν ὅσον γενναῖος στρατιώτης τοσοῦτον ἐλαφρὸς πολιτικὸς. Τὸ ὅτι δὲ αὐτὸς οὗτος διαλλαγείς πρὸς τὴν βασιλείαν ἐδήλωσε τὴν προθυμίαν αὐτοῦ πρὸς τὸν Βασιλέα πρὸς τὸ ἐνεργῆσαι τὴν περιστολὴν τοῦ Συντάγματος, προσφορὰν μετ' ἀγανακτήσεως ἀπορριφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ὁθωνος, μαρτυρεῖ τὸν βαθμὸν τῆς εἰλικρινείας μεθ' ἧς εἰργάσθη ὑπὲρ τοῦ Συντάγματος. Ὁ μόνος ἐκ τῶν πρωτεργατῶν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1843 ἀγνὸς εἰσελθὼν εἰς τὸν κύκλον τῶν συνωμοτῶν καὶ ἀγνὸς ἐξελθὼν ἦτο ὁ τίμιος ἐν πᾶσιν ἀλλὰ καὶ ἀφελὲς στρατηγὸς Μακρυγιάννης. Εἶναι ἀληθές ὅτι αἱ ἐπαρχίαι δὲν διεμαρτυρήθησαν

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑΣ ΤΩΝ ΒΙΤΕΣΒΑΧΩΝ
 Ὡς ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτῇ κατὰ τοὺς γάμους τοῦ Ὁθωνος (φεβρ. 1837).
 (Ἀνακοινωθέν ὑπὸ I. Βαχόγυδων)

NYN BAZIVERTN

ΑΔΑΦΙΚΟZ Α

MAIMIANON 1825H 806 πρωτος Βασιλευς της Βαυαρικας 1825

ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΡΑΤΗΡΙΟΥ ΚΑΛΑΟΥ

MAKIMIANOS AOMIAC 1651
 EPPOVXIOO MAPIAC 1670
 MEPIHIAVOT BEPIHXOYHAI 1728
 KAPOC ABICEPOC, OC MEZOYHAIOT 2 1747
 MEPIHXOCT TOME, O KPACT 1777

1793
 1794
 1795
 1796
 1797
 1798
 1799
 1800
 1801
 1802
 1803
 1804
 1805
 1806
 1807
 1808
 1809
 1810
 1811
 1812
 1813
 1814
 1815
 1816
 1817
 1818
 1819
 1820
 1821
 1822
 1823
 1824
 1825
 1826
 1827
 1828
 1829
 1830
 1831
 1832
 1833
 1834
 1835
 1836
 1837
 1838
 1839
 1840
 1841
 1842
 1843
 1844
 1845
 1846
 1847
 1848
 1849
 1850
 1851
 1852
 1853
 1854
 1855
 1856
 1857
 1858
 1859
 1860
 1861
 1862
 1863
 1864
 1865
 1866
 1867
 1868
 1869
 1870
 1871
 1872
 1873
 1874
 1875
 1876
 1877
 1878
 1879
 1880
 1881
 1882
 1883
 1884
 1885
 1886
 1887
 1888
 1889
 1890
 1891
 1892
 1893
 1894
 1895
 1896
 1897
 1898
 1899
 1900
 1901
 1902
 1903
 1904
 1905
 1906
 1907
 1908
 1909
 1910
 1911
 1912
 1913
 1914
 1915
 1916
 1917
 1918
 1919
 1920
 1921
 1922
 1923
 1924
 1925
 1926
 1927
 1928
 1929
 1930
 1931
 1932
 1933
 1934
 1935
 1936
 1937
 1938
 1939
 1940
 1941
 1942
 1943
 1944
 1945
 1946
 1947
 1948
 1949
 1950
 1951
 1952
 1953
 1954
 1955
 1956
 1957
 1958
 1959
 1960
 1961
 1962
 1963
 1964
 1965
 1966
 1967
 1968
 1969
 1970
 1971
 1972
 1973
 1974
 1975
 1976
 1977
 1978
 1979
 1980
 1981
 1982
 1983
 1984
 1985
 1986
 1987
 1988
 1989
 1990
 1991
 1992
 1993
 1994
 1995
 1996
 1997
 1998
 1999
 2000
 2001
 2002
 2003
 2004
 2005
 2006
 2007
 2008
 2009
 2010
 2011
 2012
 2013
 2014
 2015
 2016
 2017
 2018
 2019
 2020
 2021
 2022
 2023
 2024
 2025
 2026
 2027
 2028
 2029
 2030
 2031
 2032
 2033
 2034
 2035
 2036
 2037
 2038
 2039
 2040
 2041
 2042
 2043
 2044
 2045
 2046
 2047
 2048
 2049
 2050
 2051
 2052
 2053
 2054
 2055
 2056
 2057
 2058
 2059
 2060
 2061
 2062
 2063
 2064
 2065
 2066
 2067
 2068
 2069
 2070
 2071
 2072
 2073
 2074
 2075
 2076
 2077
 2078
 2079
 2080
 2081
 2082
 2083
 2084
 2085
 2086
 2087
 2088
 2089
 2090
 2091
 2092
 2093
 2094
 2095
 2096
 2097
 2098
 2099
 2100
 2101
 2102
 2103
 2104
 2105
 2106
 2107
 2108
 2109
 2110
 2111
 2112
 2113
 2114
 2115
 2116
 2117
 2118
 2119
 2120
 2121
 2122
 2123
 2124
 2125
 2126
 2127
 2128
 2129
 2130
 2131
 2132
 2133
 2134
 2135
 2136
 2137
 2138
 2139
 2140
 2141
 2142
 2143
 2144
 2145
 2146
 2147
 2148
 2149
 2150
 2151
 2152
 2153
 2154
 2155
 2156
 2157
 2158
 2159
 2160
 2161
 2162
 2163
 2164
 2165
 2166
 2167
 2168
 2169
 2170
 2171
 2172
 2173
 2174
 2175
 2176
 2177
 2178
 2179
 2180
 2181
 2182
 2183
 2184
 2185
 2186
 2187
 2188
 2189
 2190
 2191
 2192
 2193
 2194
 2195
 2196
 2197
 2198
 2199
 2200
 2201
 2202
 2203
 2204
 2205
 2206
 2207
 2208
 2209
 2210
 2211
 2212
 2213
 2214
 2215
 2216
 2217
 2218
 2219
 2220
 2221
 2222
 2223
 2224
 2225
 2226
 2227
 2228
 2229
 2230
 2231
 2232
 2233
 2234
 2235
 2236
 2237
 2238
 2239
 2240
 2241
 2242
 2243
 2244
 2245
 2246
 2247

Λαυρεν. Α. & 1397
Ερυστορ & 1388 και Ιουλιαν. & 1335
Αδερφοι & 1366
ΑΒΒΕΡΤΟΙ Δ' ολ' εν τω & 1508

EN MONASTRI

Αποδείξεις ἐπὶ τῆς ἀληθείας τῆς
 ἡμετέρας Ἐκκλησίας. Ἐκ τῆς
 ἐκκλησιαστικῆς ἐκείνης ἐποχῆς
 ἀναστάντες οὗτοι οὐκ ἔλαττον
 ἀντιπαραστήσαντες τὴν ἀλήθειαν

1294 = 1847

АВДРИКОЗ О БАКАРОЗ

ΤΟ ΕΩΥΤΕΡΑΝ ΒΑΧΙΚΟΝ ΚΑΝΟΝ

APPROPRIATE

[illegible]

A detail of a manuscript page showing a circular diagram. The text is written in a historical script, likely Hebrew or Aramaic. The text inside the circle includes the date "1319" and the name "Ezra". The text outside the circle includes the date "1320" and the name "Ezra".

ALTO TON STON

NOVEMBER 1911

NE, NSE, VIER

κατὰ τῶν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ γενομένων, τινὲς μάλιστα καὶ ἐπομένως προσεχώρησαν, ἀλλὰ τοῦτο ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς κατὰ τῆς Βαυαροκρατίας ἀντιπολιτευσέως, καὶ παρὰ τῇ μεγάλῃ μερίδι τοῦ λαοῦ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἢ ἐπανάστασις ἐθεωρήθη ὡς γενομένη ἐναντίον τῶν Βαυαρῶν καὶ τῆς ξενοκρατίας, ἐνῶ τῶν Βαυαρῶν ἡ ἀρχὴ εἶχε ἤδη λήξει κατ' οὐσίαν· καὶ Γερμανοὶ τότε τινὲς εὗρισκόμενοι ἐν Ἑλλάδι ὡμολόγησαν ὅτι ὁ πολὺς ἑλληνικὸς λαὸς ἐθεώρει τὴν ἐπανάστασιν γενομένην κατὰ τῶν Βαυαρῶν.

Παρὰ πάντα ταῦτα, οὐχὶ βεβαίως ὑπὲρ τοῦ ἠθικοῦ μεγαλείου τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1843 συνηγοροῦντα, πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι τὸ γεγονὸς κατὰ τοῦτο ἦτο εὐλογον καὶ δικαιολογούμενον, ὅτι ἦτο ἀναγκαῖον καὶ ἀπαραίτητον, ἐφ' ὅσον τὸ λεγόμενον σύνταγμα ἦτο ὄπλον τῆς δημοκρατίας ἐναντίον τοῦ καθεστώτος, ὄπλον φιλοδοξίας καὶ καινοδοξίας πολιτικῆς εἰς τοὺς Ἑλληνας πολιτευομένους καὶ ἐφιεμένους ἀρχῆς καὶ ἀξιωματῶν, ὄπλον δὲ καὶ εἰς τὰς χεῖρας ξένων πολιτικῶν τοῦ εἴδους Λάϊους, τοῦ ἀπαιτοῦντος σύνταγμα πρὸς ταπεινῶσιν τοῦ βασιλέως, καὶ τιμωρίαν αὐτοῦ, ὡς ἐρρήθη, διὰ τὴν ἀποπομπὴν τοῦ κόμητος Ἀρμανσπεργ. Διὰ τοῦτο, ὡς ἐγράφομεν καὶ εἰς ἄλλην ἡμῶν ἱστορικὴν πραγματείαν (ἴδε «Σύγχρονον Ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος», τόμος Β', σ. 476-477), «τὴν καθόλου ἠθικὴν, ἐθνικὴν καὶ ἱστορικὴν σημασίαν καὶ σπουδαιότητα τῆς μεταπολιτευσέως τῆς 3 Σεπτεμβρίου δὲν πρέπει νὰ ζητήσωμεν ἐν ταῖς ὑπὲρ ταύτης ἢ ἐναντίον αὐτῆς δηλώσει τῶν εὐρωπαϊκῶν πολιτικῶν κύκλων καὶ τοῦ διηρημένου ἐν ταῖς περὶ αὐτῆς κρίσεσιν εὐρωπαϊκοῦ τύπου, οὐδ' ἐν τῷ ἐπιτετηδευμένῳ ἐνθουσιασμῷ μεθ' οὗ ἀνέγραψαν τὰ κατ' αὐτὴν ὅ τε ναπιστικὸς καὶ ὁ φιλελεύθερος λεγόμενος τύπος τῶν Ἀθηνῶν, οὐδ' ἐν ταῖς αὐθορμητοῖς καὶ εἰλικρινέσιν, ἀλλ' οὐχὶ ἐκ βάθους τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς προοιούσαις ἐκδηλώσει τῶν δημοτικῶν συμβουλίων, οὐδαμῶς δὲ ἐν τοῖς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ παρενθύροισι ἐγκωμίοις καὶ ἐγκωμιαστικαῖς προσωνυμίαις, μεθ' ὧν ἐξύμνουσιν τὸ γεγονὸς ἐν τῇ Ἑθνικῇ Συνελεύσει οἱ μάλιστα παρὲνθυρσοὶ τῶν ῥητόρων, ἵνα περισσότερον κακολογήσωσι τὸ παρελθόν. Εἰς τὸν ἐπισταμένως ἐξετάζοντα τὸν ὅλον ἱστορικὸν ἑλληνικὸν βίον καὶ ἐννοοῦντα τὸν καθόλου χαρακτῆρα τῆς πολιτειακῆς καὶ κοινωνικῆς ἐξελίξεως τοῦ βίου τούτου τὸ σύνταγμα ἢ ἡ συνταγματικὴ πολιτεία καὶ οἱ συνταγματικοὶ θεσμοὶ ὡς τύποι πολιτειακοὶ καὶ θεσμοὶ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ βίου ἔχουσι σπουδαιότητα μᾶλλον ἀρνητικὴν ἢ θετικὴν, καὶ τὸ ἀγαθὸν καὶ ὠφέλιμον ὅπερ παρέχουσι τῇ ἑλληνικῇ πολιτείᾳ καὶ κοινωνίᾳ ἔχει ὡσαύτως χαρακτῆρα ἀρνητικόν. Δὲν εἶναι τι κεφάλαιον γόνιμον εἰς ἀγαθὰ ἀποτελέσματα, ἀλλ' ἔχει τὴν ἀξίαν αὐτοῦ ἐν τῷ εἶναι ἀναγκαῖον πρὸς ἀποσόβησιν κακοῦ, καὶ ἐντεῦθεν ἐν τῷ καθίστασθαι ἀναγκαῖον καὶ ἀπαραίτητον ἐν τῇ καθόλου ἐξελίξει τοῦ ἐν Ἑλλάδι πολιτειακοῦ βίου.»

Μετὰ τὰ γεγονότα τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1843 ἐξεδόθη βασιλικὸν διάταγμα περὶ ἐκλογῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως ἐντὸς μηνός, ἀκριβῶς τῇ 3 Ὀκτωβρίου, καὶ τῆς συγκροτήσεως τῆς συνελεύσεως τῇ 1 Νοεμβρίου. Διετάχθησαν δὲ αἱ ἐκλογαὶ νὰ ἐνεργηθῶσι κατὰ τὸν κανονισμὸν τῶν ἐκλογῶν τῆς πρώτης ἐν Ἐπιδαύρῳ ἐθνικῆς συνελεύσεως τοῦ 1822 καὶ τῆς τρίτης ἐθνικῆς συνελεύσεως ἐν Τροιζίνι. Ἐπέμφθησαν καὶ ἀντίγραφα τῶν κανονισμῶν τούτων ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως εἰς πάντα τὰ ἐκλογικὰ κέντρα. Ἐδόθη δὲ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν ἀντιπροσώπους οὐχὶ μόνον ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ κράτους ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ λεγόμενα σωματεῖα ἦτοι τοὺς ἐν Ἑλλάδι εὗρισκομένους ἐκ τῶν χωρῶν αἵτινες μετασχοῦσαι τῆς ἐπαναστάσεως δὲν περιελήφθησαν ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ κράτους (οἷον Κρήτη, Ψαρά, Μακεδονία, Θράκη, Ἠπειρος, Σερβία). Αἱ ἐκλογαὶ ἤρξαντο ἀπὸ τῆς 6 Ὀκτωβρίου καὶ παρετάθησαν μέχρι Νοεμβρίου, καὶ συνήλθον οἱ ἀντιπρόσωποι ἐν Ἀθήναις τῇ 1

Νοεμβρίου. Τῇ δὲ 8 Νοεμβρίου ἐποίησεν ἑναρξιν τῶν ἐργασιῶν ὁ Βασιλεὺς διὰ λόγου βασιλικοῦ ἐν ᾧ παρίστα τὸ σύνταγμα ὡς κορωνίδα τῶν φιλελευθέρων θεσμῶν μετ' ὧν ἤρ-
χισε τὴν κυβέρνησιν αὐτοῦ, τὰς δὲ δημοτικὰς ἐλευθερίας καὶ τὰ νομαρχιακὰ συμ-

Ἰάκωβος Ρίζος Νερουλός

βούλια καὶ τὸ συμβούλιον τῆς ἐπικρατείας ὡς ἔργα προπαρασκευαστικά τοῦ συντάγματος. Μετὰ τὸν βασιλικὸν λόγον ἐξελέγη ἐπιτροπεία ἵνα προπαρασκευάσῃ τὴν εἰς τὸν βασιλικὸν λόγον ἀπάντησιν, ἣτις κατὰ λανθάνοντα ἀνταγωνισμὸν πρὸς τὰ ἐν τῷ βασιλικῷ λόγῳ εἰρημένα ἀπεφαίνετο ὅτι ὁ λαὸς ὁ ἐλληνικὸς ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ μεγάλου ἀγῶνος παρεσκεύαζε καὶ τὸ πολίτευμα τὸ συνταγματικὸν διὰ τῶν συνελεύσεων τῶν ἐθνικῶν τῆς Ἐπιδαύρου, Τροιζῆνος καὶ Ἀργους, ἵνα οὕτω λεληθότως δικαιωθῇ καὶ ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1843 ὡς ἀπόρροια αὐτοῦ τοῦ ἐλευθέρου πολιτικοῦ βίου ὃν ἐξίτηι πάντοτε ὁ ἐλληνικὸς λαός. Μετὰ ταῦτα ἐξελέγη ἐπι-

τροπεία ἐκ τῶν λογιωτέρων καὶ νομομαθεστέρων ἀνδρῶν τῆς συνελεύσεως, ἵνα παρασκευασθῇ τὸ σχέδιον τοῦ συντάγματος τοῦ συζητηθησομένου ἐν τῇ συνελεύσει. Πρόεδρος τῆς συνελεύσεως ἐξελέγη ὁ τῶν συνελεύσεων τῆς Τροιζῆνος καὶ Ἀργους πρόεδρος γενόμενος Πανούτσος Νοταρᾶς, ἀντιπρόεδροι οἱ Ἀ. Μαυροκορδάτος, Ἀ. Μεταξᾶς, Ἰ. Κωλέττης καὶ Ἀ. Λόντος⁽¹⁾. Ἡ ἐπιφορτισθεῖσα τὴν σύνταξιν τοῦ σχεδίου ἐπιτροπεία προσήγαγε τὸ σχέδιον αὐτῆς μετὰ πολλὰς ἡμέρας (28 Δεκεμβρίου), κατήρτισε δὲ αὐτὸ μετὰ μακρὰν μελέτην τῶν λοιπῶν εὐρωπαϊκῶν συνταγμάτων, ἰδίως τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ Βελγίου, ἔτι δὲ καὶ πολλῶν ὑπομνημάτων πεμφθέντων ὑπὸ Ἑλλήνων πολιτευτῶν μετὰ σχεδίων συντάγματος, ἐν οἷς

(1) Μαυροκορδάτος καὶ Κωλέττης, διατελοῦντες πρέσβεις, ὁ μὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ δὲ ἐν Παρίσις, προσεκλήθησαν ἀμέσως ὑπὸ τοῦ ἐπαναστατικοῦ ὑπουργείου νὰ ἐπιστρέψωσι εἰς τὰς Ἀθήνας, ἵνα μετάσχῃσι τῆς νέας κυβερνήσεως. Ἐπέστρεψαν ἀμρότεροι, ὁ μὲν Μαυροκορδάτος ἐπὶ ἀγγλικῷ πλοίῳ, ὁ δὲ Κωλέττης ὡς ἀρχηγὸς τῆς φιλογαλλιζούσης μερίδος ἐπὶ κυβερνητικοῦ πλοίου, οἶονεὶ πρὸς πανηγυρικὴν δῆλφωσιν τῆς ιδιότητος ἐκατέρων ὡς ἀρχηγῶν τῆς ἀγγλικῆς καὶ γαλλικῆς πολιτικῆς μερίδος, ἀφοῦ ὁ προεδρεύων τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως Ἀ. Μεταξᾶς καὶ ἀρχηγὸς τῆς ρωσιζούσης μερίδος ἐθεωρεῖτο ἐκπροσώπων ταύτην παρὰ πᾶσαν τὴν ὑπὸ τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως γενομένην ἀποδοξίμασίαν τῆς ἐπαναστάσεως· παρεκλήθησαν δ' ἀμρότεροι νὰ μετάσχῃσι καὶ τοῦ ὑπουργείου, ἵνα οὕτω φαίνηται πᾶσα ἡ Ἑλλὰς ἡνωμένη ἐν τῇ νέᾳ τῶν πραγμάτων φάσει. Ἀλλ' ἀμρότεροι ἀπέσχον τοῦ νὰ λάβουν μέρος ἐνεργὸν ἐν τῷ ὑπουργείῳ, ἐδέχθησαν δὲ μόνον νὰ θεωρηθῶσιν ὑπουργοὶ ἄνευ χαρτοφυλακίου ὡς σύμβουλοι τῆς κυβερνήσεως. Τοῦτο δ' ἔπραξαν καὶ μετὰ τὴν ἑναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς συνελεύσεως.

γνωστότερον εἶναι τὸ τοῦ πρῶην ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν *Ἰακώβου Ρίζου Νερουλοῦ*(¹). Ἦρξαντο δὲ αἱ συζητήσεις ἐν αὐτῇ τῇ Συνελεύσει μετὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ νέου ἔτους 1844 καὶ παρετάθησαν μέχρι τέλους Μαρτίου. Τὸ οὕτω ἑξ ἑκατὸν περίπου συγκείμενον σύνταγμα ἐν ᾧ ὠρκίσθη ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ Συνέλευσις τοῦ κατὰ τὰ κυριώτατα στοιχεῖα αὐτοῦ ἐστηρίχθη ἐπὶ τῶν καὶ εἰς τὴν προηγουμένην συνέλευσιν κεκηρυγμένων ἀρχῶν· εἰς τὸ πρῶτον ἄρθρον ἐκήρυξεν ὡς ἐπικρατοῦσαν θρησκείαν τοῦ κράτους τὴν Ὁρθόδοξον πίστιν, ἐπιτρεπομένης ἐλευθερίας θρησκευτικῆς καὶ εἰς τὰ λοιπὰ γνωστὰ θρησκευτά καὶ ἀπαγορευομένου τοῦ προσηλυτισμοῦ, ἐν τῷ δευτέρῳ δὲ ἄρθρῳ ἐκήρυξε τὴν δογματικὴν καὶ κανονικὴν ἐνότητα ἥτοι ἐν τῇ τηρήσει τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐκκλησίας μετὰ τῆς ἐν Κων)πόλει Μεγάλῃς Ἐκκλησίας καὶ πασῶν τῶν ἄλλων αὐτοκεφάλων Ὁρθοδόξων ἐκκλησιῶν. Ἐν ταύτῳ δ' ἐκήρυξε καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς ἐκκλησίας τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος τὴν μὴ ἀναγνωρισθεῖσαν ἔτι ὑπὸ οὐδεμιᾶς τῶν αὐτοκεφάλων ἐκκλησιῶν, καὶ τὴν ὑπὸ συνόδου ἀρχιερέων διοίκησιν. Παρὰ πάσας τὰς ὑπὸ τινων εὐσεβῶν ρητόρων καὶ ἰδίως ὑπὸ τοῦ πληρεξουσίου Πυλίας Μ. Σχινᾶ γενόμενας νύξεις περὶ στενωτέρας τινὸς προσεγγίσεως πρὸς τὴν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν καὶ περὶ ἀναγνωρίσεως ὑπὸ ταύτης τοῦ ἐν Ἑλλάδι διοικητικοῦ καθεστώτος τῆς ἐκκλησίας τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος ἔμεινε κεχωρισμένη κανονικῶς ἀπὸ τοῦ λοιποῦ Ὁρθοδόξου κόσμου, διότι μὴ ἀναγνωριζομένη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κων)πόλεως, ἀφ' ἧς κανονικῶς ἐξηρτῶντο αἱ τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην ἀποτελοῦσαι ἐπαρχίαι, ὑπὸ οὐδεμιᾶς ἄλλης Πατριαρχικῆς (Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων) ἢ Συνοδικῆς (Ρωσίας, Καρλοβιτσίου) ἦτο δυνατόν νὰ ἀναγνωρισθῇ.

Μετὰ τὰ περὶ θρησκείας καὶ ἐκκλησίας ψηφίσματα ἡ Συνέλευσις συνεζήτησε καὶ ἐψηφίσατο τὰ περὶ προσωπικῆς ἐλευθερίας, κηρύξασα τοιαύτην ἐλευθερίαν εἰς πάντα ἄνθρωπον πατοῦντα τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος, ἰδίως δὲ τὰ τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν ἐπὶ τοιαύτην ἐλευθερίαν δικαιώματα, ἀπηγόρευσε δὲ ἀπολύτως τὴν δουλείαν καὶ δουλεμπορείαν. Ἀκολούθως προσδιώρισε τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα τῶν διαφόρων πολιτειακῶν ἀρχῶν, γενομένης ἀρχῆς ἀπὸ τοῦ Βασιλέως, ὅστις ἐκηρύχθη ἀρχηγὸς καὶ τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς ἐπὶ τὸ Πρωτεσταντικώτερον. Ἡ Ἐκτελεστικὴ ἢ Νομοτελεστικὴ ἐξουσία ἐδόθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν Βασιλέα, ἡ δὲ Νομοθετικὴ ἐμερίσθη μεταξὺ τοῦ Βασιλέως, ἔχοντος τὸ δικαίωμα τοῦ ἐπικυροῦν καὶ δημοσιεῖν τοὺς νόμους, ἔπειτα καὶ τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ διὰ τῶν ὑπουργῶν προτείνειν σχέδια νομῶν (προβουλευτάτα), καὶ τῶν δύο Νομοθετικῶν Βουλῶν, εἰς ἃς παρεχωρήθη καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ προτείνειν. Ἡ δὲ Δικαστικὴ ἐξουσία ἀπετέλεσε τὴν τρίτην ἀνεξάρτητον ἐξουσίαν. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ μέλη τῆς Γερουσίας ἐψηφίσθη νὰ διορίζωνται μόνον ὑπὸ τοῦ Βασιλέως ἰσοβίως, ἡ δὲ Βουλὴ τῶν ἀντιπροσώπων νὰ ἐκλέγεται ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ λαοῦ διὰ ψηφοφορίας καθολικῆς. Ἡ περίοδος ἐκάστης βουλῆς καθωρίσθη εἰς ἔτη τρία· τὰ λοιπὰ ἄρθρα τοῦ Συντάγματος ἀφεῶρων εἰς τὰς διαφόρους πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς ὑπηρεσίας.

Καθόλου εἰπεῖν τὸ σύνταγμα τὸ ψηφισθὲν ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τοῦ 43-44, στηριζόμενον κυρίως ἐπὶ τοῦ Γαλλικοῦ συντάγματος (τῆς Ἰουλιανῆς βασιλείας)

(¹) Ὁ Ἰ. Ρίζος καὶ οἱ λοιποὶ ὑπουργοὶ τοῦ ἐκπεσόντος τῇ 3 Σεπτεμβρίου ὑπουργείου οὐδαμῶς κατεδιώχθησαν ἐπὶ τῆς ἐπιτυχέως ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ δὲν ἐξέθεσαν καὶ ὑποψηφιότητα εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν, προβλέποντες ἀποτυχίαν ἢ καὶ μὴ θέλοντες νὰ παραστῶσιν ἐν τῇ συνέλευσει ταύτῃ.

καὶ τοῦ Βελγικοῦ, ὡς ἐψηφίσθη ἐν Ἑλλάδι ἦτο κατὰ τύπον τοῦλάχιστον οὐσιαστικῶς μοναρχικόν, ἀφοῦ καὶ ἡ εὐθύνη τῶν ὑπουργῶν ἐκηρύσσεται μὲν ὑπὸ γενικὸν τύπον, ἀλλὰ κυρίως ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἀπέναντι τοῦ Βασιλέως εὐθύνην, οὐχὶ δὲ καὶ τῶν νομοθετικῶν βουλῶν. Ἐντεῦθεν δὲ προῆλθεν ἡ μεγάλη παρανόησις ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τοῦ συντάγματος μεταξὺ τῆς βασιλείας καὶ τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας. Ὁ βασιλεὺς στηριζόμενος ἐπὶ τῶν περὶ αὐτῆς διατάξεων ἤθελε νὰ ἔχη τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν τοῦ διορίζειν καὶ παύειν τὴν κυβέρνησιν αὐτοῦ, ἐνῶ τὰ ἐν ταῖς βουλαῖς κόμματα ἐνόμιζον ὅτι κατὰ τὰ ἐν τισὶ κράτεσιν, ἐν οἷς ἴσχυε τὸ κοινοβουλευτικὸν σύστημα, εἰωθότα, οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ εἶχον τὸ δικαίωμα τοῦ μετέχειν τῆς κυβερνήσεως. Ἐντεῦθεν πολλὰι προήρχοντο προστριβαὶ μεταξὺ τῆς βασιλείας καὶ τῶν ἐν ταῖς βουλαῖς κομμάτων, πρὸ πάντων ἔνεκα τῆς ὑπὸ τῶν πολιτευομένων ἀγνοίας τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος. Ἀλλὰ περὶ τούτων μὲν ἐφεξῆς σαφέστερος γενήσεται λόγος ἐν τοῖς ἰδιαιτέροις κεφαλαίοις τῆς Ἱστορίας ταύτης. Νῦν δὲ περὶ τῶν ἔργων τῆς Συνελεύσεως ποιούμενοι τὸν λόγον, σημειούμεθα ἀπλῶς ὅτι αἱ ἐργασίαι αὐτῆς ἐπερατώθησαν ἐν χρόνῳ σχετικῶς μικρῷ (ἐντὸς τεσσάρων μηνῶν), καὶ ὁ μικρὸς μάλιστα αὐτὸς χρόνος ἐθεωρήθη μακρότερος τοῦ δέοντος καὶ ἡτιολογήθη διὰ τῆς ἀνάγκης ἣν εἶχεν ἡ πρὸς σύνταξιν ἐκλεγείσα ἐπιτροπεία νὰ μελετήσῃ τοὺς συνταγματικούς χάρτας πασῶν τῶν συνταγματικῶν πολιτεύματι χρωμένων χωρῶν. Μετὰ δὲ τὴν περάτωσιν τῆς ἐργασίας τῆς ἐπιτροπείας καὶ τὴν ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων συζήτησιν καὶ ψήφισιν, ἡ Συνέλευσις ἐμελέτησε καὶ τινὰς παρατηρήσεις, ἃς ὁ Βασιλεὺς μελετήσας τὸ κείμενον τοῦ ψηφισθέντος συντάγματος ἐνόμισε πρέπον νὰ ποιήσῃται. Ἡ Συνέλευσις τινὰς τῶν παρατηρήσεων τούτων ἐνέκρινε καὶ ἐπήνεγκε τὰς δεούσας μεταβολὰς εἰς τὸ κείμενον τοῦ συντάγματος, ἅλλας δ' ἀπέρριψε. Μετὰ τὴν οὕτως ἐπελιούσαν περάτωσιν τοῦ συντακτικοῦ ἔργου τῆς Συνελεύσεως ὁ Βασιλεὺς ἐν μεγάλῃ πομπῇ μετέβη εἰς τὴν Συνέλευσιν καὶ ὤμοσε τὸν προσήκοντα ὄρκον εἰς τὸ ψηφισθὲν σύνταγμα, ὅπερ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης (18 Μαρτίου 1844) ἐγένετο ὁ θεμελιώδης νόμος καὶ Καταστατικὸς Χάρτης τοῦ Βασιλείου.

Καὶ νῦν μεταβαίνομεν εἰς τὴν μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ Συντάγματος ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος.

Ὡς εἵπομεν, ἡ ὑπὸ τῆς Ἐπαναστάσεως προταθεῖσα καὶ ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας (1) κυβέρνησις ἦτο ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέου Μεταξᾶ προεδρευομένη. Ὁ Ἀ. Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Ἰ. Κωλέττης μετὰ τὴν εἰς Ἀθήνας ἄφικιν αὐτῶν μετέσχον τοῦ ὑπουργείου κατὰ κοινὴν τῆς δημοσίας γνώμης ἀπαίτησιν, ἀλλὰ μόνον ὡς σύμβουλοι ἢ ὑπουργοὶ ἄνευ χαρτοφυλακίου. Τοῦτο δὲ ἠκολούθησε καὶ ἀφοῦ συνῆλθεν ἡ Συνέλευσις. Ἀλλὰ διαρκούσης ἔτι τῆς συνελεύσεως ὁ Ἀ. Μεταξᾶς (περὶ τὰ μέσα Φεβρουαρίου 1844) ἔνεκά τινων διαφωνιῶν πρὸς αὐτὴν ἀπεχώρησε τῆς ἐξουσίας καὶ ἀντικατεστάθη προσωρινῶς μέχρι τέλους τῶν ἐργασιῶν τῆς συνελεύσεως ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Κ. Κανάρη, τῶν λοιπῶν ὑπουργῶν, πλὴν τοῦ ὡσαύτως ἀποχωρήσαντος Μ. Σχινᾶ, μεινάντων εἰς τὰς θέσεις αὐτῶν. Μετὰ δὲ τὴν λῆξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς συνελεύσεως καὶ τὴν διάλυσιν αὐτῆς, ὅτε ἔμελλε πλέον νὰ συγκροτηθῇ κυβέρνησις νέα, Βασιλέως καὶ τῆς κοινῆς γνώμης ἀξιώσει ἐκλήθησαν εἰς συγκρότησιν κυβερνήσεως οἱ Ἀ. Μαυροκορδάτος καὶ

(1) Τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας, ὅπερ ἐξετέλει νομοθετικὴν καὶ ἐλεγκτικὴν πράξιν (ἀλλὰ μόνον μετὰ ψήφου συμβουλευτικῆς), κατηργήθη μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ Συντάγματος καὶ τὴν ἴδρυσιν νέας νομοθετικῆς ἐξουσίας.

Ἰ. Κωλέττης, ὧν τὴν σύμπραξιν ἐπεθύμουν νῦν καὶ ὑπέθαλπον ὅ τε Ἕλληνας καὶ ὁ Γάλλος πρεσβευτής, τῆς ὑπὸ ἀπλοῦ ἐπιτετραμμένου διευθυνομένης ρωσικῆς πρεσβείας οὐδὲν πραττούσης ὑπὲρ τοῦ Ἀ. Μεταξᾶ. Ἀλλὰ συμφωνία μετὰ τῶν δύο ἀρχηγῶν δὲν ἐπετεύχθη, μὴ θέλοντος δὲ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Μπαρλαίων Μαυροκορδάτου νὰ συγκροτήσῃ κυβέρνησιν ὑπὸ τὴν προεδρίαν αὐτοῦ, ἐγένετό τις ἀπόπειρα συγκροτήσεως ὑπουργείου ἐκ τῆς αὐτῆς ἀγγλιζούσης μερίδος ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ὑπαρχηγοῦ τοῦ κόμματος Ἀ. Λόντου, μετέχοντος τῆς κυβερνήσεως ταύτης καὶ τοῦ μετὰ τὸν Ἀ. Μαυροκορδάτον ἰσχυροτάτου ἐν τῷ κόμματι Σ. Τριζούπη, ἀλλὰ μὴ δεξαμένου τούτου τὰ προσερχθέντα ἐν τῇ κυβερνήσει δύο ὑπουργεῖα, τὸ τῶν Ἑξωτερικῶν ἅμα δὲ καὶ τὰ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Παιδείας, συνεκρότησεν ἐπὶ τέλους τὴν νέαν κυβέρνησιν αὐτὸς ὁ Ἀ. Μαυροκορδάτος, λαβὼν αὐτὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν, καὶ τῆς κυβερνήσεως ταύτης μετέσχον ὅ τε Σ. Τριζούπης ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Παιδείας καὶ οἱ Λόντοι

Σπυρίδων Τριζούπης

ἀμφοτέρω ὅ τε Ἀνδρέας Λόντος (τοῦ Αἰγίου) καὶ ὁ Ἀ. Χ. (Χριστοδούλου) Λόντος (τῶν Πατρῶν), ὁ μὲν πρῶτος ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἑσωτερικῶν, ὁ δὲ δεύτερος ὡς ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης. Τὸ πρῶτον καὶ κύριον ἔργον τῆς οὕτω συγκροτηθείσης κυβερνήσεως ἦσαν αἱ βουλευτικαὶ ἐκλογαὶ διὰ τὴν πρώτην μετὰ τὸ σύνταγμα τοῦ 1844 καὶ κατὰ τὸ σύνταγμα τοῦτο ἐκλεχθισομένην βουλὴν τῶν ἀντιπροσώπων. Ἡ ἐκλογικὴ κίνησις καθ' ὅλον τὸ κράτος ἤρξατο εὐθὺς μετὰ τὴν συγκρότησιν τῆς νέας κυβερνήσεως, αἱ δὲ ἐκλογαὶ διενεργήθησαν ἐπὶ δύο μῆνας κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα ἐν διαφόροις ἐπαρχίαις τελεσθεῖσαι. Διενεργήθησαν δὲ ἐκλογαὶ δι' οὐκ ὀλίγων ἀθιμίων ἐκ μέρους τῆς κυβερνήσεως ἐπεμβάσεων καὶ ἐν μέσῳ βιαιοτάτων κομματικῶν παθῶν, τῶν ἀθιμίων δ' ἐπεμβάσεων ὑπεύθυνοι ἐθεωροῦντο ἰδίως ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἑσωτερικῶν Ἀ. Λόντος καὶ αὐτὸς ὁ πρόεδρος Ἀ. Μαυροκορδάτος. Αἱ κυβερνητικαὶ ἐπεμβάσεις αὗται ἦν ὡσαν ἐναντίον τῆς κυβερνήσεως Μαυροκορδάτου ἐν συμμαχίᾳ σιωπηλῇ τοὺς Ναπιστάς καὶ τοὺς Μοσχομαγκίτας. Δεινὴ ἠγέρθη νῦν κραυγὴ ἐναντίον τῶν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως διαπραχθεῖσων ἀθεμιτουργιῶν. Αὐτὸς ὁ Ἀ. Μαυροκορδάτος, διαπράξας οὐκ ὀλίγα σφάλματα ἐν ταῖς ἐκλογαῖς ἀναιροῦντα ἐν πολλοῖς τὴν περὶ αὐτοῦ τέως ἐπικρατοῦσαν φήμην ὡς ἀνδρὸς ἐμπείρου καὶ συνετοῦ περὶ τὰ πολιτικὰ καὶ πολιτειακὰ πράγματα, οὐ μόνον κατὰ τρόπον ἀτυχέστατον ἐφίηρμεσε τὸ λεγόμενον σύστημα τῶν ἐπισήμων ὑποψηφίων, ἥτοι τῆς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως αὐτῆς ὑποδείξεως τῶν ἀρεστῶν αὐτῇ ἀνδρῶν, ὅπερ ὅπου μὲν ἰσχύει τὸ σύστημα τὸ κοινοβουλευτικὸν ἐστὶν ὅλως περιττὸν καὶ ἄσκοπον, οἷκοθεν γνωστῶν καὶ φανερῶν ὄντων τῶν τῆς κυβερνήσεως θιασωτῶν, ὅπου δ' ἰσχύει τὸ ἀπλοῦν ἀντιπροσωπευτικὸν μοναρχικὸν σύστημα ὡς πρὸς μὲν τοὺς ἐκλογεῖς εἶναι ἡθικὴ ἐπὶ τούτων ἐκνομος ἐπίδρασις πρὸς ὑφαρπαγὴν τῶν ψήφων, ὡς πρὸς τὴν κυβέρνησιν δ' αὐτὴν ἀδέτησις τῶν

θεμελιωδεστάτων συνταγματικῶν ἀρχῶν ἐκ μέρους τῆς ὑπερτάτης ἐξουσίας καὶ ἐξουτελισμὸς ταύτης. Μὴ ἀρκουμένη δ' ἡ κυβέρνησις τοῦ Μαυροκορδάτου εἰς τὸ κεφαλαῖῳδες τοῦτο σφάλμα προσέφυγε καὶ εἰς τὸ ἤδη ἐπὶ κυβερνήτου Καποδιστρίου καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἐφαρμοσθὲν τῷ 1829 σύστημα τῶν πολλαπλῶν ἐκλογῶν, ὅπερ εἶχε μὲν καταδείξει τὸν Κυβερνήτην ἐκλεκτὸν τοῦ λαοῦ ἐν 30 ἐκλογικαῖς περιφερείαις, ἀλλ' εἶχε καὶ πολλοὺς τοὺς κατακρίνοντας. Ἀλλ' ὅ,τι ὁ λαὸς τῷ 1829 εἶχε συγχωρήσει τῷ Ἰ. Καποδιστρίῳ, τοῦτο δὲν ἠδύνατο νὰ συγχωρήσῃ τῷ 1844 εἰς τὸν πρωθυπουργὸν Ἀ. Μαυροκορδάτον. Ἀλλὰ τὸ κορύφωμα τῆς κυβερνητικῆς ἢ μᾶλλον πρωθυπουργικῆς ἀβελτηρίας ὑπῆρξεν ὅτι ὁ πρωθυπουργὸς προὐκάλεσεν ἢ ἐδέξατο οἰκοθεν προσενεχθεῖσαν ὑποψηφιότητα βουλευτοῦ τοῦ πανεπιστημίου ⁽¹⁾, καὶ ἐκλεγείς οὐχὶ παμψηφεί ἀλλὰ διὰ πλειονοψηφίας 19 ἐναντίον 6 καθηγητικῶν ψήφων (καὶ ἐντεῦθεν ἐπὶ τὸ ἀστειότερον πρωθυπουργὸς τῶν 19 ψήφων ὑπὸ τῶν ἀντιπολιτευομένων ἐπικληθεὶς), ἀπώλεσε πολὺ τῆς τέως αἰγλῆς καὶ γοητείας τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ.

Ἀλλὰ παρὰ πάσας τὰς πολλὰς ἐπεμβάσεις αὐτῆς ἡ κυβέρνησις Μαυροκορδάτου ὑπέστη ἥτταν δεινὴν ἐν ταῖς ἐκλογαῖς, ἀφοῦ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Μεσολογγίῳ ὁ πρὸ 20 μόλις ἔτων (τῷ 1823) τοσοῦτο συντελέσας εἰς τὴν τελεσφόρον ἄμυναν τῆς πόλεως δὲν κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ ἐν ὀλίγαις δὲ μόνον ἐπαρχίαις οἱ πολιτικοὶ αὐτοῦ φίλοι ἐπέτυχον (καὶ ὁ Δ. Καλλέργης, θεὶς ὑποψηφιότητα ἐν Ἀττικῇ, ἀπέτυχεν). Τοῦναντίον δὲ μεγάλη ἦτο ἡ τῶν ἀντιπολιτευομένων ἐπιτυχόντων πλειονοψηφία, καὶ ἡ πλειονοψηφία αὕτη ἠκρόωσεν ἐν ταῖς ἐξελέγξεσι τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν τὰς πλείστας τῶν ἐκλογῶν τῆς ὑπουργικῆς μερίδος, καὶ πάσας τὰς τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ αὐτὴν τὴν τοῦ Πανεπιστημίου. (Ἐκ τῶν 120 ἐκλεγέντων βουλευτῶν μόνον οἱ 40 ἔμειναν ἐν τῇ Βουλῇ, πάντες δὲ σχεδὸν οἱ ἀποκλεισθέντες ἦσαν κυβερνητικοί). Ἡ κυβέρνησις προβλέπουσα τὰ γενησόμενα παρητήθη πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν τῆς βουλῆς, ἀξιώσει ὡς φαίνεται αὐτοῦ τοῦ Βασιλέως, θέλοντος νὰ σώσῃ τὸ κύρος τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ καὶ νὰ μὴ καταλίπῃ τὴν τύχην τῆς κυβερνήσεως εἰς τὴν διάθεσιν τῆς βουλευτικῆς πλειονοψηφίας. Ἡ γερουσία ἢ συσταθεῖσα κατὰ τὰς περὶ ταύτης διατάξεις τοῦ συντάγματος (ἄρθρον 70 τοῦ συντάγματος), πρὶν ἔτι λήξωσιν αἱ βουλευτικαὶ ἐκλογαί, κατηρτίσθη ὡς πρὸς τὰ πρόσωπα τὰ συγκροτήσαντα αὐτήν, τῆς κυβερνήσεως προχωρησάσης ἐνταῦθα μέχρι τοῦ ἐσχάτου ὁρίου τοῦ ὑπὸ τοῦ συντάγματος καθοριζομένου ἀριθμοῦ 36 γερουσιαστῶν. (Κατὰ τὸ σύνταγμα ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἦν ὁ ἀνώτατος, εἰς ὃν οὐχὶ ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ, οὐδ' ἐν ἐνὶ ἔτει, ἀλλ' ἐν χρόνῳ ὑποτιθεμένῳ ἀρκούντως μακρῷ, ἠδύνατο νὰ ἀνέλθῃ ὁ ἀριθμὸς διὰ τῶν κατὰ καιροὺς ἀξίων τῆς ὑψηλῆς ταύτης θέσεως ἀναδεικνυομένων ἀνδρῶν. Ἀλλ' ἡ κυβέρνησις ποιησαμένη εὐθὺς ἐν ἀρχῇ χρῆσιν τοῦ ἀνωτάτου ἀριθμοῦ ἔκλειε τὰς πύλας τοῦ συμβουλίου εἰς οἰονδήποτε ἄξιον ἄνευ τῆς διὰ θανάτου κενώσεως ἔδρας τινὸς ἐν τῷ συμβουλίῳ) ⁽²⁾. Οὕτω δὲ κατέστη δυνατὸν ἵνα τῇ 7 Σεπτεμβρίου (1847) γίνῃ ἡ ἐναρξίς τῶν ἐργασιῶν τῶν δύο συμβουλίων, ἀφοῦ ἤδη μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Μαυροκορδάτου συνεκροτήθη τὸ συμμαχικὸν ὑπουργεῖον

(1) Τὸ Σύνταγμα τοῦ 1844 εἶχε παραχωρήσει καὶ τῷ πανεπιστημίῳ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγεσθαι ὑπὸ τῶν καθηγητῶν αὐτοῦ ἓνα ἀντιπρόσωπον ἐν τῇ Βουλῇ, εἴτε ἐκ τῶν καθηγητῶν αὐτοῦ τοῦ πανεπιστημίου, εἴτε καὶ ἔξωθεν οἰονδήποτε ἄξιον θεωρούμενον τῆς τοιαύτης τιμῆς.

(2) Ἡ κυβέρνησις κατεκρίθη εὐλόγως διότι καὶ ἐν τῷ μακρῷ τούτῳ καταλόγῳ πρὸς τοῖς ἐνδόξοις ὀνόμασι Πέτρου Μαυρομυχάλη, Λαζάρου καὶ Γεωργίου Κουντουριωτῶν, Π. Γιατράζου, Ρ. Τζώρτζ, Κ. Βότσαρη, Λ. Λαζαράκου, Πανούτσου Νοταρᾶ, ὑπῆρχον καὶ πολλὰ ἀφανῆ καὶ ἄσημα, ἔλειπον δὲ τὰ τοῦ Κ. Κανάρη, Πλαπούτα καὶ ἄλλων ἐπιφανῶν.

Κωλέττου-Μεταξᾶ. Ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο, καίπερ ὑποστηριζόμενον καὶ ὑπὸ τῶν δύο Δυτικῶν Δυνάμεων καὶ τῶν πρεσβειῶν αὐτῶν, δὲν διήρκεσεν οὐδ' ἐπὶ ἔτος, τῶν δύο ἀρχηγῶν μὴ συμφωνούντων ἀλλήλοις καὶ τοῦ Ἀ. Μεταξᾶ ὑποχρεωθέντος εἰς παραίτησιν κατ' Ἰούλιον ἤδη τοῦ ἐπομένου ἔτους. Τότε δὲ μείναν ἐν τῇ ἔξουσῃ τὸ ἀμυγῆς Κωλεττικὸν ὑπουργεῖον ἐκυβέρνησεν ἐπὶ δύο ἔτη συναπτὰ καὶ πλέον μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ ἀνδρός.

Ὁ Κωλέττης ἤρξεν ἐπὶ δύο ἔτη καὶ ἐπέκεινα κατὰ τύπον ὡς ἀπλοῦς πρωθυπουργός, πράγματι δὲ ὡς δικτάτωρ. Τῆς τοιαύτης αὐτοῦ πολιτικῆς δυνάμεως καὶ ὁπῆς αἷτια ἦσαν πρῶτον ἡ ὑπὸ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως (ιδίως τοῦ Γκιζῶ) διδομένη ἰσχυρὰ ὑποστήριξις, ἣν ἔτι μᾶλλον ἰσχυρὰν καθίστα ἡ ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις Γάλλου πρέσβεως ἀναφανδὸν διδομένη ὑποστήριξις, ἐνισχυομένη καὶ ὑπὸ τῆς τῶν τριῶν γερμανικῶν πρεσβειῶν (Αὐστρίας, Πρωσσίας καὶ Βαυαρίας), ἔπειτα δ' ἡ πρὸς τὸν Κωλέττην ἀπεριόριστος εὐνοία καὶ ἐμπιστοσύνη τοῦ βασιλέως Ὁθωνος, οὔτις τοσούτῳ μᾶλλον διέτέλει ἐν πᾶσιν ἐν ἀριονίᾳ πληρεὶ πρὸς τὸν πρωθυπουργὸν αὐτοῦ, ὅσον εἶχεν ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην πρὸς τὴν πρὸς αὐτὸν εὐμένειαν τῆς γαλλικῆς αὐλῆς καὶ κυβερνήσεως καὶ ιδίως τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Γκιζῶ, οὗ ταῖς ὁδηγίαις πιστῶς ἀκολουθῶν ὁ ἐν Ἀθήναις Γάλλος πρεσβευτὴς Πισκατόρου μεγίστην ἐπεδείκνυνεν ἀφοσίωσιν πρὸς τὸν βασιλέα Ὁθωνα καὶ τὴν δυναστείαν αὐτοῦ, ἡ δὲ τοιαύτη τοῦ Γάλλου πρέσβεως πρὸς τὸν Βασιλέα ἀφοσίωσις συνέπιπτε πρὸς τὴν τῶν τριῶν ἄλλων πρέσβων, Αὐστρίας, Πρωσσίας καὶ Βαυαρίας καὶ πρὸς τὴν εὐμενῆ πάντοτε πρὸς τὸν Ὁθωνα ἐπιδεικνυομένην πολιτείαν τοῦ Τσάρου καὶ τῆς αὐλῆς αὐτοῦ, ἀσχέτως πρὸς τὴν ὑπὸ τῆς Ρωσίας ἀπὸ τῶν γεγονότων τοῦ 1843 ἀποχὴν πάσης εἰς τὰ ἑλληνικὰ πράγματα ἀναμιξέως· συνέπιπτε δὲ καὶ πρὸς τὴν ἔνεκα προσωπικῆς πρὸς τὸν Γκιζῶ φιλίας τοῦ κόμητος Ἀβερδίνου καὶ τῆς καθόλου μετριοπαθοῦς ἑξωτερικῆς πολιτικῆς τῶν τριῶν ὑπουργείων Πήλ-Ἀβερδίνου, πολιτικῶς ἐξουδετερούσης τὰς ἐναντίον Ὁθωνος καὶ Κωλέττου ἀπαύστους ἐπιβουλὰς τοῦ Λαΐου καὶ τῶν Μπαρλαίων αὐτοῦ. Τοιούτων εὐνοϊκῶν ἔξωθεν τυγχάνων ὁ Ἰ. Κωλέττης περιστάσεων, ἔχων δὲ πλειονοψηφίαν ἰσχυρὰν ἐν τῇ βουλῇ τῶν ἀντιπροσώπων, οὐχὶ δὲ ἐχθρικὴν ἐν τῇ γερούσίᾳ, ἐκυβέρνησεν ἰσχυρῶς ἐπὶ ἔτη τὸ κράτος μέχρι τοῦ κατὰ τὸ 1847 ἐπελθόντος θανάτου αὐτοῦ, εἰς πολλὰς μὲν προσκρούων ἐσωτερικὰς τε καὶ ἑξωτερικὰς ἀντιξόους περιστάσεις, ἀλλὰ πάσας ταύτας ὑπερνικῶν διὰ τῆς ὅλως εὐνοϊκωτάτης αὐτῷ καταστάσεως πραγμάτων. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη κατάστασις δὲν ἦτο ἀπηλλαγμένη καὶ τινων ἀτοπημάτων ἐν τῇ ὅλῃ πολιτείᾳ τοῦ ἀνδρός καὶ ἐπεισοδίων περιπλεκόντων τὸ κράτος εἰς ὀχληρὰς καὶ ἀσκόπους περιπετείας.

Κυβερνῶντος τοῦ Κωλέττου πᾶσα ἡ ἑξωτερικὴ πολιτικὴ, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ αὐτὴ ἡ ἐσωτερικὴ διηρθύνετο ὑπὸ τῆς γαλλικῆς πρεσβείας. Οἱ βασιλικοὶ πρὸς τὰς βουλὰς λόγοι καὶ αἱ πρὸς τούτους ἀπαντήσεις (ἡ τῆς βουλῆς τῶν ἀντιπροσώπων) συνετάσσοντο ἐν τῇ γαλλικῇ πρεσβείᾳ (ὑπὸ τοῦ περιφήμου γραμματέως τῆς πρεσβείας ταύτης Καρόλου Θουβενέλ, οὗ ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Θουβενέλ δημοσιευθέντων Ἀπομνημονευμάτων πολλὰ καὶ περίεργα μανθάνομεν ἐκ τῆς τῶν χρόνων ἐκείνων ἱστορίας τοῦ βασιλείου, καὶ αὐτῆς δὲ τῆς γαλλιστὶ δημοσιευομένης ἡμερησίῃς ἐφημερίδος τῆς κυβερνήσεως «Ταχυδρόμος Ἀθηναίων (Courrier d'Athènes)». Πολλὰς ὁ Κωλέττης εἶχεν ἐναντίον αὐτοῦ ἐχθρικὰς ἐνεργείας ἰδίως ἐσωτερικὰς ἐκ μέρους τῶν νῦν ἐνωθιστῶν πρὸς ἀλλήλας μετὰ τὴν ἐκ τῆς κυβερνήσεως ἀποχώρησιν τοῦ Ἀ. Μεταξᾶ πολιτικῶν μερίδων τῶν Ναπαίων καὶ Μπαρλαίων. Καὶ ἐν μὲν τῇ βουλῇ ἡ κυβέρνησις ἦτο «πάντοτε ἰσχυρά, ἀλλ' ὁ τύπος, ἰδίως ὁ Ναπικὸς, ἦν ἀκάθεκτος καὶ ἀχαλίνωτος ἐν τῇ κατὰ τοῦ ὑπουργείου

ἀγρία ἐπιθέσει. Αἱ Ναπικαὶ ἐφημερίδες αἱ καλοῦσαι πρότερον τὰς ἐν τῇ κυβερνήσει ἠνωμένας μερίδας Κωλέττου καὶ Μεταξᾶ «μέγα ἐθνικὸν κόμμα», νῦν τὴν καθ' ἑαυτὸ κυβερνῶσαν τὸ κράτος μερίδα τοῦ Κωλέττου, ἐκάλουν «σπεῖραν Μοσχομαγικῶν». Ἄλλ' ὁ Κωλέττης δὲν ἔδιδε πολλὴν σημασίαν εἰς τοιαύτας ὕβρεις. Καὶ αὐταὶ δ' αἱ ἅπανστοι πίεςεις Ἀγγλίας ὁμοῦ καὶ Ρωσίας περὶ πληρωμῆς τῶν τόκων καὶ χρεωλυσιῶν τοῦ πρὸς τὰς τρεῖς Δυνάμεις χρέους εὗρισκον οἶονεϊ ἀντισηκώμα ἐν τῇ προθύμῳ [καὶ γενναϊόφρονι] ὑπὸ τῆς Γαλλίας προσφερομένη χρηματικῇ ἀρωγῇ. Εἰς τὰς ἀπειλητικὰς δηλώσεις τῶν δύο εἰρημένων Δυνάμεων, ἰδίως τῆς Ἀγγλίας, περὶ ἐπιβολῆς ἐλέγχου εἰς τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους ἢ μόνη ἀπάντησις τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἦτο ἡ δι' ἀκριβοῦς ἐκθέσεως τῶν προσόδων καὶ τῶν δαπανῶν τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐπιζητουμένη ἀπόδειξις τοῦ ἀδυνάτου τῆς ἀκριβοῦς ἐκπληρώσεως τῶν ἀξιώσεων τῶν Δυνάμεων καὶ ἡ διδομένη ὑπόσχεσις περὶ τῆς εἰς τὰς Δυνάμεις πληρωμῆς ἐκ τῶν περισσευμάτων τοῦ προϋπολογισμοῦ. Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ καθόλου κατάστασις τῶν πραγμάτων καὶ ὁ γενικὸς χαρακτήρ τῆς τοῦ Κωλέττου κυβερνήσεως. Γεγονότα δ' ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως ταύτης ἄξια λόγου εἰσὶ τάδε.

Ὁ ἐκ τῶν γνωστῶν Μακεδόνων ὀπλαρχηγῶν Τσάμης Καρατάσος ὁ καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰ. Καποδιστρίου ἐπιχειρήσας ἐναντίον τούτου στασιαστικὰ κινήματα ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι ταχέως κατασταλέντα, ὧν κατ' ἀκολουθίαν φυγὼν εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος καὶ μετὰ τινα χρόνον ἀμνηστευθεὶς καὶ ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ τῷ 1841 ἐν τῷ τότε Τουρκοαιγυπτιακῷ πολέμῳ ἐνεργήσας ἐπαναστατικὰ ἐν τοῖς μεθορίοις ἐναντίον τῆς Πύλης κινήματα εἰς μὴδὲν ἀπολήξαντα, γενόμενος βραδύτερον (τῷ 1844) ἐπίτιμος ὑπασπιστὴς τοῦ Βασιλέως καὶ ἐν τοιαύτῃ ὑπηρεσίᾳ διατελῶν, κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1846 μετέβη (12 Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους τούτου) εἰς τὸ γραφεῖον τῆς ἐν Ἀθήναις Ὀθωμανικῆς πρεσβείας πρὸς ἐπικύρωσιν τῶν διαβατηρίων αὐτοῦ, μέλλων νὰ μεταβῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ τοῦ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἀποπλέοντος αὐστριακοῦ πλοίου. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρὸς εὗρίσκετο ἐν τῷ καταλόγῳ ἐκείνων εἰς οὓς δὲν ἐπατρεύετο ὑπὸ τῆς Πύλης ἢ εἰς Τουρκίαν εἰσόδος, εἰς τὴν περὶ ἐπιθεωρήσεως τῶν διαβατηρίων αἵτησιν ἔλαβεν ἀπάντησιν ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γένηται δεκτὴ ἡ αἵτησις αὐτοῦ ἂν μὴ πρότερον ἠρωτᾶτο ἡ Πύλη. Ἀλλὰ συγχρόνως ὁ πρεσβευτὴς Κωσταντίνος Μουσοῦρος, ἵνα προλάβῃ πᾶσαν δυσἀρέσκειαν ἐνδεχομένην νὰ προσέλθῃ ἐκ τῆς δοθείσης ἀρνητικῆς ἀπαντήσεως, ἔσπευσεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πρωθυπουργοῦ, ἵνα δώσῃ αὐτῷ τὰς προσηκούσας ἐξηγήσεις, μὴ εὐρὼν δ' αὐτὸν ἔδωκεν εἰς τὸν γραμματέα τῆς πρεσβείας τὴν ἐντολὴν νὰ εὗρῃ τὸν πρωθυπουργὸν καὶ νὰ δώσῃ αὐτῷ τὰς ὑπὸ τοῦ πρέσβεως μελετωμένας ἐξηγήσεις. Τοῦτο δ' ἔπραξεν ὁ γραμματεὺς (Ἕλλην καὶ οὗτος, Κονεμένος βέης) τὴν ἐσπέραν τῆς ἡμέρας ἐκείνης. Τὴν ἐπαύριον (ἡμέραν Κυριακὴν, 13 Ἰανουαρίου) ὁ πρεσβευτὴς λαβὼν πρόσκλησιν ἐκ τοῦ αὐλαρχείου διὰ τὸν τὴν ἐσπέραν ἐκείνην δοθησόμενον ἐν τοῖς ἀνακτόροις χορὸν μετέβη εἰς τὰ ἀνάκτορα μετὰ τῆς συζύγου καὶ τῆς πρεσβευτικῆς αὐτοῦ ἀκολουθίας. Ἀλλ' ὅτε ὁ Βασιλεὺς, φανείς ἐν μέσῳ τῶν κεκλημένων, ἀπέτεινε πρὸς ἕκαστον τῶν ξένων ἀντιπροσώπων τὰς συνήθεις εὐμενεῖς ῥήσεις, στραφείς πρὸς τὸν Μουσοῦρον εἶπεν· «Ἦλπιζον ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος ἦν ἄξιος σεβασμοῦ μεζζονος τοῦ ὑφ' ὑμῶν δειχθέντος, κύριε, (j'espérais que le roi de Grèce méritait plus de respect que vous n'avez montré, Monsieur), (κατὰ τὰ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Μουσούρου ἐν τῇ διακοινώσει αὐτοῦ λεγόμενα, κατὰ δὲ τὰ ὑπὸ τοῦ Κωλέττου πρὸς τὸν Γκιζῶ γραφέντα εἶπεν ὁ Βασιλεὺς· «ἐνόμιζον ὅτι ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ ἐγγύησις αὐτοῦ ἦσαν ἄξιοι μεζζονος σεβασμοῦ), καὶ ταῦτα εἰπὼν ἔστρεψε τὰ νῶτα πρὸς τὸν πρε-

σβευτήν, ὅστις ἀκούσας εἶτα τὴν αὐτὴν μορφήν ἐκ μέρους τῆς Βασιλίσσης, συναινέσας τοῦ παρόντος ἐκεῖ Ἑγγλίου πρέσβεως, τοῦ δικαίωματι τῆς ἀρχιμάτης προΐσταμένου (doyen) τῶν ἐν Ἀθήναις ξένων ἀντιπροσώπων, κατέλειπεν εὐθὺς τὴν αἵθουσαν τοῦ χοροῦ μετὰ τῆς συζύγου καὶ πάντων τῶν ὑπαλλήλων τῆς πρεσβείας.

Τῇ ἐπαύριον (14 Ἰανουαρίου) ὁ Μουσοῦρος ἀπηύθυνε διακοίνωσιν πρὸς τὸν Κωλέττην μετὰ πολλῆς ἀξιοπρεπείας καὶ μετριοπαθείας συντεταγμένην, ἐν ἣ ἐκθέτων τὰ γενόμενα ἐξέφραζεν ἰδίως τὴν λύπην αὐτοῦ ὅτι ὁ Βασιλεὺς δὲν κατέλειπεν οὐδὲ μίαν στιγμὴν ἵνα ἀπολογηθῇ πρὸς τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως περὶ παραλείψεως τοῦ πρὸς αὐτὸν σεβασμοῦ, ἐξῆρε δὲ τὸ βαθύτατον σέβας ὅπερ ἐδείκνυε πάντοτε πρὸς τὴν Α. Μ. Αὐθιμερὸν καὶ ὁ Κωλέττης ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἑξωτερικῶν ἀπηύθυνε διακοίνωσιν πρὸς τὴν Πύλιν διατὰ τοῦ ἐν Κων-

Κωστάκης Μουσοῦρος
πρεσβευτὴς τῆς Τουρκίας ἐν Ἀθήναις

σταντινουπόλει ἐπιτετραμμένου Ἑμμ. Ἀργυροπούλου, μεφομένην τὴν διαγωγὴν τοῦ Μουσούρου μετὰ πολλῆς ὀξύτητος καὶ ἱταμότητος, ἐδήλου δ' ὅτι αὐτὸς ἀνελάμβανεν ὅλην τὴν εὐθύνην τῶν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως λεχθέντων. Ἐκ τοιαύτης ἐξ ὅλως ἀντιθέτων ἐκατέρωθεν ἀπόψεων καὶ γνωμῶν ἀντιλήψεως καὶ κρίσεως τῶν γεγονότων τὸ ἐπεισώδιον μετέστη κατὰ μικρὸν εἰς σοβαρὸν ζήτημα ἀπειλοῦν ρῆξιν τελείαν μετὰ τῶν δύο κυβερνήσεων, ἀφοῦ ὁ Μουσοῦρος κατ' ἐντολὴν τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ ἀπῆλθεν ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς πρωτεύουσας διὰ τοῦ ἐπίτηδες πεμφθέντος αὐτῷ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ ἀτμοπλοίου, διότι ἡ ἐντὸς τεταγμένης προθεσμίας ζητηθεῖσα κατ' ἐντολὴν τῆς Πύλης ἱκανοποίησις δὲν ἐδόθη αὐτῷ. Ἡ δὲ Πύλη προσέβη εὐθὺς εἰς ἀπειλητικὰ διαβήματα, σκοποῦσα νὰ ἀποκλείσῃ πάντας τοὺς λιμένας αὐτῆς εἰς τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα, ἐκδιώκουσα τὰ ἐν τούτοις ὑπάρχοντα, νὰ ἐξέλσῃ δὲ πάντας τοὺς ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ κράτει πολίτας τοῦ βασιλείου. Καὶ δὲν ἐξετέλεσε μὲν εὐθὺς τὰ βουλευόμενα αὐτῆς ταῦτα, μεσολαβούσης ἀνεπισημῶς τῆς διπλωματίας τῶν γερμανικῶν κυβερνήσεων καὶ τῆς Ρωσίας, ἰδιαίτατα δὲ τῆς Γαλλίας, καὶ ἐμάκρυνε τὰς πρὸς ἔκπλουν τῶν πλοίων καὶ ἀναχώρησιν τῶν πολιτῶν προθεσμίας, ἀλλ' ὁ κίνδυνος ρήξεως σοβαρᾶς καὶ πολέμου ἔτι μετὰ τῶν δύο κρατῶν, δυναμένου νὰ μεταστῇ εἰς πόλεμον ἀγγλογαλλικόν, ὑφίστατο ἐπὶ μακρόν. Ἐν τῷ μετὰ δὲ ὁ Κωλέττης, εἰσηγήσει γαλλικῇ, ἐπειράθη νὰ δώσῃ ἀλλοίαν διεύθυνσιν εἰς τὴν τῶν πραγμάτων πορείαν, προκαλέσας ἐπιστολὴν τοῦ βασιλέως Ὁθωνος πρὸς τὸν Σουλτάνον λίαν φιλόφρονα, ἐν ἣ διαβεβαίον τὸν Ὁθωμανὸν μονάρχην ὅτι «οἱ λόγοι αὐτοῦ ἀπηνυθύνοντο πρὸς μόνον τὸν ἐπιλαθόμενον τῆς ὑψηλῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς», ἐποιεῖτο δ' ἐκκλησιν

εἰς τὰ κοινὰ τῶν δύο ἡγεμόνων συμφέροντα ἐν ζητήματι τοῦ πρὸς αὐτοὺς ὀφειλομένου σεβασμοῦ ὥς καὶ εἰς τὰ συμφέροντα τῶν δύο κρατῶν. Ὁ Κωλέττης κατ' εἰσήγησιν τοῦ Γάλλου πρέσβεως ἤθελεν οὕτως νὰ ὑψώσῃ τὸ ζήτημα ἀπὸ κυβερνητικῶν ἀντεγκλήσεων εἰς ἀπ' εὐ-

Ὁ σουλτάνος Ἀβδούλ Μετζήτ

θείας μεταξὺ τῶν δύο ἡγεμόνων ἐξηγήσεις, ἵνα οὕτω ἐν τῇ συναισθήσει τῆς μοναρχικῆς ἀλληλεγγύης λύσωσι τὸ ζήτημα ἔξ ὑψηλῆς περιοπῆς ἐξετάζοντες αὐτὸ (ἵνα οὕτω καταδικασθῇ καὶ τιμωρηθῇ ὁ Μουσοῦρος ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, ὥς μὴ σεβασθεὶς τὸ μοναρχικὸν ἀξίωμα ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ βασιλέως Ὁθωνος). Θεωρῶν δ' ὁ Κωλέττης τὴν τοιαύτην τοῦ ζητήματος ἀντίληψιν καὶ ἔκφρασιν τὴν ὑποβληθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ τῆς γαλλικῆς διπλωματίας ὥς μεγάλην ἐπιβολὴν ἔκानχήθη καὶ ἐν τῇ Βουλῇ περὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης εἰς ὑψηλὰ ἀρχὰς ὑψώσεως τοῦ ζητήματος. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι ὑπουργοί, ὄντες λίαν πρακτικοὶ ἐν τῇ διαχειρίσει τῶν τοιούτων ζητημά-

των, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς προκατόχους αὐτῶν τοῦ 1821 ὑπουργοὺς τοῦ Σουλτάνου, οἵτινες ἐγοχλούμενοι ὑπὸ τοῦ τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει Ρώσου πρέσβεως κόμητος Στρογονῶφ ἔλεγον πρὸς αὐτὸν ὅτι οἱ δύο μονάρχαι (Σουλτάνος καὶ Τσάρος) ἠδύναντο εὐκόλως νὰ συνεννοηθῶσι πρὸς ἀλλήλους, μὴ ἀνεχόμενοι ἵνα τρίτος τις ταραξίας (ὁ πρεσβευτής) παρεμβληθῇ μεταξὺ αὐτῶν, φρονοῦντες καὶ λέγοντες ἀκριβῶς ἐκεῖνο ὅπερ καὶ ὑποβολὴν τοῦ Γκιζῶ ἔλεγε νῦν ὁ Κωλέττης, οἱ Τοῦρκοι οὗτοι ὑπουργοὶ ἔδιδον νῦν τῷ Ὁθωνί καὶ Κωλέττῃ μάθημα τοῦ πολιτεύεσθαι τὸν ἡγεμόνα ὅλως ἀντιθέτου πνεύματος. Ὁ ἀγαθὸς σουλτάνος Ἀβδούλ Μετζήτ ἐν τῇ πρὸς τὸν βασιλέα Ὁθωνα ὡσαύτως μετὰ πολλῆς μετριοπαθείας καὶ αξιοπρεπείας συντεταγμένη ἐπιστολῇ, ἀφοῦ διεβεβαίουν αὐτὸν ὅτι ἐκ βάθους καρδίας συνεμερίζετο τὰ περὶ ἡγεμονικῆς αξιοπρεπείας καὶ ἡγεμονικῆς ἀλληλεγγύης αἰσθήματα τοῦ βασιλέως Ὁθωνος, περὶ τοῦ ἐπεισοδίου ἔλεγε ξηρῶς· «Ὡς πρὸς δὲ τὸ δυσάρεστον γεγονός, ὅπερ ὑπαινίσσεται ἡ ἐπιστολὴ τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος, νομίζω ὅτι καταλληλότερον ἤθελεν εἶναι διὰ τὴν *ἀξιοπρέπειαν* τῶν δύο Στεμμάτων καὶ διὰ τὴν ἐμπέδωσιν τῆς φιλίας ἣν διαβεβαιούμεν ἀλλήλοις νὰ ἀφήσωμεν τὴν λύσιν *τοιούτων ζητημάτων* εἰς τὴν *φρόνησιν* τῶν ὑπουργῶν ἡμῶν» ὥσει ἔλεγεν ὁ Τοῦρκος μονάρχης, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Ὁθωνα· «Τοιαῦτα ζητήματα δὲν πρέπει νὰ ἀνέλθωσιν εἰς τὸ ὑψηλὸν ἐπίπεδον τῶν μεταξὺ τῶν μοναρχῶν προσωπικῶν σχέσεων, ἀλλὰ νὰ λύωνται ἐν τῷ χθαμαλῷ πεδίῳ τῶν μεταξὺ τῶν ὑπουργῶν συζητήσεων».

Ἀποτυχούσης οὕτω τῆς μεγάλης δῆθεν ἐπιβολῆς τοῦ Κωλέττου, οὗτος ὑποστηριζόμενος πάντοτε ὑπὸ τῆς γαλλικῆς διπλωματίας ἀνέθηκε τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος εἰς τὴν εὐμενῇ πρὸς τὸν Ὁθωνα αὐστριακὴν διπλωματίαν, καὶ ὁ πρίγκιψ Μεττερνίχος ὥς διαι-

τητῆς ὑπερχρέου μὲν τὸν βασιλέα Ὅθωνα νὰ ἐκφράσῃ ἐπισήμως τὴν λύπην αὐτοῦ, ἀλλ' εἰς νέον πρεσβευτὴν πεμπόμενον ὑπὸ τῆς Πύλης, οὐχὶ εἰς τὸν Μουσοῦρον. Ἡ Πύλη δὲν ὑπετάγη εἰς τὴν ἐτυμηγορίαν ταύτην, ἐπιμένουσα ἵνα ὁ βασιλεὺς ἐκφράσῃ τὴν λύπην αὐτοῦ εἰς αὐτὸν τὸν Μουσοῦρον ἐπανερχόμενον εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν προῆλθον νέαι βραδύτητες εἰς τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος καὶ ἡ μετέωρος κατάστασις ἔβλαπτε πολὺ τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα, δίκην ἐφιάλτου ἐπικειμένης πάντοτε τῆς ἐκ Τουρκίας ἐξελάσεως τῶν ἑλλήνων καὶ τοῦ εἰς τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἀποκλεισμοῦ τῶν τουρκικῶν λιμένων. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τελευτήσαντος τοῦ Κωλέττου ὑπὸ ἀνιάτου νόσου (κατ' Αὐγούστον 1847), ἣ τε ὁργὴ τῆς Πύλης (ἣτις μετὰ τὴν ματαίωσιν τῆς τοῦ Μεττερνίχου διαιτησίας εἰς νέας προσέβαινεν ἀπειλὰς) κατηνύνασθη ὅπως οὖν, τοῦ διαδεξαμένου τὸν Κωλέττην ἐκ τοῦ ἰδίου τούτου κόμματος Κ. Τσαβέλλα ἐνδοτικὴν μετερχομένου πολιτικὴν καὶ ἀρέντος κατὰ μέρος τὰς ἀσκόπους τοῦ Κωλέττου πρὸς ἐξέγερσιν τῶν Ἀλβανῶν ἐναντίον τῆς Πύλης ἐνεργείας. Τότε δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς Ὅθων, ὅστις εἶχε πάλιν νὰ παλαίῃ διηνεκῶς ἐναντίον τῆς ἐχθρικῆς πολιτικῆς τοῦ ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1846 ἐπανεληθόντος αὐθις εἰς τὴν κυβερνήσιν τῆς Ἀγγλίας ὡς ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν λόρδου Πάλμερστον, ἀπετάθη πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Νικόλαον, εἰς τοῦτον ὡς διαιτητὴν ἀναθέτων τὴν τῆς ἔριδος λύσιν. Ὁ Νικόλαος ἐξέδωκεν ἀπόφασιν συνηγοροῦσαν ὑπὲρ τῆς ἀξιώσεως τῆς Πύλης περὶ ἐπανόδου τοῦ Μουσούρου καὶ τῆς προσωπικῆς τούτου ἐκανοποιήσεως διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν ἐκφράσεως τῆς λύτης τοῦ Βασιλέως. Ὁ Μουσοῦρος ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας κατὰ Φεβρουάριον τῷ 1848 καὶ ἔτυχεν ὑποδοχῆς κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Τσάρου ὑπαγορευθέντα καὶ ὑπὸ τῶν δύο κυβερνήσεων συμφωνηθέντα, καὶ οὕτως ἔληξεν ἡ ἔτος καὶ πλέον διαρκέσασα Ἑλληνοτουρκικὴ διαφορὰ καὶ ἐπανῆλθε τὸ πρὸ ταύτης καθεστὼς ἐν ταῖς μεταξὺ τῶν δύο κυβερνήσεων σχέσεσιν, ἐγκύκλιος δὲ τῆς Πύλης πρὸς τὰς διοικητικὰς ἀρχὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ πρὸς πάσας τὰς νομαρχίας διέτατε τὴν ἄρσιν πάντων τῶν κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἔριδος ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν πρότερον διαταχθέντων ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ κράτει μέτρων.

Ἡ λύσις αὕτη τοῦ ζητήματος ἐπῆλθεν ἱκανὸν χρόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κωλέττου, θανόντος ὡς εἵπομεν τῇ 31 Αὐγούστου 1847 μετὰ δεκαπενθήμερον νόσον (νεφρίτιδα), ὑφ' ἧς καὶ πρὸ μηνῶν προσβληθεὶς εἶχεν ἀναλάβει ἐν τῷ μεταξύ. Καὶ ὁ θάνατος τοῦ ἀνδρός, ὅπως ὅλος ὁ πολιτικὸς αὐτοῦ βίος, ἐγένετο ἀφορμὴ ἵνα ἡ ὕλη πολιτικὴ ἐμφάνισις αὐτοῦ ὑπ' ἄλλων μὲν Ἑλλήνων τε καὶ ξένων (ιδίως Γάλλων, οὐδὲ τοῦ Γκιζῶ ἐξαίρουμένου) ἐξυμνηθῇ καὶ ἐγκωμιασθῇ, ὑπ' ἄλλων δὲ δυσφημηθῇ καὶ ἐν ἐπιγράμμασιν ἔτι σκωπτικωτάτοις ἐκφραλισθῇ καὶ ἀναθεματισθῇ. Ἀλλὰ τὸ κόμμα τὸ Κωλεττικὸν ἢ Μοσχομαγικικὸν καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀρχηγοῦ διετήρησε τὴν ἐξουσίαν, ὑποστηριζόμενον ὑπὸ τοῦ Βασιλέως καὶ ὑπὸ τῶν βουλῶν, μάλιστα δὲ πάντων ὑπὸ τῆς γαλλικῆς πρεσβείας καὶ ὑπὸ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως. Ἐλαβε δὲ νῦν τὴν προεδρίαν τοῦ ὑπουργείου ὁ ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν ὑπουργὸς Κίτσος Τσαβέλλας, διατηρῶν καὶ ὡς πρόεδρος τῆς κυβερνήσεως τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο, τοῦ ὑπὸ τοῦ Κωλέττου τέως κατεχομένου ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν δοθέντος εἰς τὸν τέως ὑπουργὸν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Γλαράκην. Αἱ ἡμέραι τοῦ νέου ὑπουργείου, ἀναλαβόντος τὴν κυβερνήσιν πρὶν ἔτι διευθετηθῇ, ὡς εἴρηται, ἡ ἐκ τῶν Μουσουλμικῶν προσελθοῦσα ἑλληνοτουρκικὴ διαφορὰ, ἐσημειώθησαν διὰ πολλῶν νέων ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν ἀνωμαλιῶν, αἵτινες κληροδοτηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ τελευτήσαντος πρωθυπουργοῦ ἔλαβον μείζονα ἐπίτασιν ἐπὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, πλὴν τοῦ διὰ τῆς διαιτησίας τοῦ Τσάρου ὀριστικῶς διευθετηθέντος

Μουσουριζοῦ. Αἱ ζῶντος ἔτι τοῦ Κωλέττου ἐκραγεῖσαι ἐν Ἀκαρνανίᾳ (ὑπὸ τοῦ Θ. Γρίβα) καὶ ἐν Εὐβοίᾳ ὑπὸ τοῦ Ν. Κριεζώτου ταραχαὶ εἶχον κατασταλῆ κατὰ τὰς τελευταίας τοῦ πρωθυπουργοῦ ἐκεῖνου ἡμέρας. Ἀλλὰ νῦν ἐπὶ τοῦ ὑπουργείου Τσαβέλλα τὰς κατασταλείσας ἐκεῖνας στάσεις καὶ ταραχὰς διεδέξαντο ἡ τοῦ συνταγματάρχου Ἰ. Φαρμάκη ἐν Ναυπακτίᾳ καὶ ἡ τῶν ἀντισυνταγματαρχῶν Παπακώστα, Τσαμάλᾳ καὶ Βελέντζα ἐν Φθιώτιδι, ἐνῶ συγχρόνως ἕνεκα τῆς ἀποτυχίας τοῦ ἐναντίον τῆς Πύλης κινήματος τοῦ ὑπὸ τοῦ Κωλέττου ὑποστηριζομένου Τουρκαλβανοῦ Γκουλέκα, Τουρκαλβανοὶ βέηδες, οἱ μετασχόντες τοῦ κινήματος τούτου, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ κινήματος ὑπερβάντες τὰ σύνορα ἐζήτουν καταφύγιον ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι, ἡ ληστεία δ' ἐλυμαίνετο τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, καὶ τὴν Ἀττικὴν δ' αὐτὴν διέτρεχε μετὰ 28 ληστῶν ὁ πρὸ πολλοῦ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς τοῦ Κωλέττου κυβερνήσεως (1846—47) τρομοκρατῶν αὐτὴν λήσταρχος Μπίμπης. Καὶ οὗτος μὲν ἐφρονεύθη ἐπὶ τέλους (περὶ τὰ μέσα Νοεμβρίου 1847) ὑπὸ τοῦ καταδιώκοντος αὐτὸν στρατιωτικοῦ ἀποσπάσματος, κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ περίπου χρόνον συνελήφθη ὁ συνταγματάρχης Φαρμάκης μετὰ τοῦ ταγματάρχου Μανρογιάννη καὶ τῶν λοιπῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ, οἱ δὲ ἀντισυνταγματάρχαι Παπακώστας καὶ Βελέντζας καὶ ὁ ταγματάρχης Μπαλάτσος καταδιωκόμενοι ἠναγκάσθησαν νὰ ὑπερβῶσι τὰ μεθόρια καὶ νὰ καταφύγωσιν εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος. Ἀλλ' ἡ ληστεία δὲν ἐξέλιπεν οὐδ' ἔγγυς τῆς πρωτευούσης, ἀφοῦ ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Μπίμπη ἐληστεύθη ἔγγυς τῶν Μεγάρων (τῇ 19 Νοεμβρίου) τὸ γενικὸν ταχυδρομεῖον. Μετ' ὀλίγον δὲ συνέβη ἄλλη τις σοβαρὰ καὶ παράδοξος ληστανταρτικὴ στάσις ἐν αὐταῖς ταῖς Πάτραις, ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς τῆς πόλεως, μαρτυροῦσα τὸ μὲν πόσον ὀλίγον ἀσφαλὲς ἐν Ἑλλάδι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους διετέλει ἡ δημοσία τάξις καὶ ἡσυχία, τὸ δὲ πόσον ὀλίγον συνετέλεσεν εἰς τὴν κοινωνικὴν εὐρωστίαν τὸ καὶ ὑπὸ τῶν Γάλλων διπλωματῶν μετ' ἐπαίνων διαφημισθὲν ἔργον τῆς Κωλεττικῆς κυβερνήσεως, ἡ διὰ τοῦ συστήματος δηλονότι καὶ τῆς μεθόδου τῆς πρὸς τὰ ἄτακτα στοιχεῖα ἐπιεικειᾶς καὶ τῆς τούτων μετὰ τῶν ὑγίων κοινωνικῶν τάξεων δῆθεν συναρμογῆς καὶ συσσωματώσεως ἐπιζητουμένη ἐμπέδωσις τῆς ἐν τῇ ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ καὶ πολιτείᾳ ἠθικῆς, πολιτικῆς καὶ ἀστικῆς εὐταξίας καὶ κοσμιότητος. Τὸ γεγονός τοῦτο τὸ μαρτυροῦν, πρὸς τοῖς ἄλλοις, πόσον πολὺ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους μετὰ τῶν ἐσωτερικῶν ταραχῶν συνεδέοντο καὶ ῥαδιουργίαι ἐπονείδιστοι ἐξωτερικαὶ καὶ ξένοι, εἶναι τὸ ἐν Πάτραις ληστανταρτικὸν ἐπεισόδιον τοῦ Μερεντίνου ἢ Μερενδίτου.

Ὁπλαρχηγός τις οὐχὶ σημαντικὸς ἐκ τῶν πρωτοπαλληκαρίων τοῦ κόμματος τῆς Μοσχομάγκας, τραπεῖς ἐν ἀρχῇ εἰς τὸν ληστρικὸν βίον εἶτα δ' ἀμνηστευθεὶς ἐπὶ Κωλέττου καὶ ἀνταλλάξας ὅπως πολλὰ τῶν παλληκαρίων καὶ πρωτοπαλληκαρίων τῆς Μοσχομάγκας τὸν ληστρικὸν ἀντὶ τοῦ στρατιωτικοῦ βίου καὶ εἰς λοχαγοῦ βαθμὸν προαχθεὶς εἶχε πεμφθῇ εἰς Πάτρας ὡς λοχαγὸς ἐνὸς λόχου τοῦ ἐκεῖ ὑπὸ τὸν ταγματάρχην Στουρνάραν σταθμεύοντος τάγματος τῶν ὀροφυλάκων. Ἀλλ' ἐν Πάτραις γενόμενος ὁ πρόφην ληστὴς λοχαγός, μὴ λησμονήσας καὶ μὴ ἀποθήμενος τὸν παλαιὸν ἀνθρωπον ἐν τῷ νέῳ αὐτοῦ βίῳ καὶ τῇ νέᾳ θέσει, ἴσως δὲ ὑποκινούμενος ὑπὸ κομματικῶν εἰσηγήσεων καὶ ὑπὸ τοῦ Θ. Γρίβα, ἤρξατο τηρῶν διαγωγὴν παρέχουσαν ὑπονοίᾳ πρὸς τὰς ἐν Πάτραις στρατιωτικὰς καὶ πολιτικὰς ἀρχάς, αἵτινες δὲν ὤκνησαν ν' ἀναφέρωσιν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τὰ κατὰ τὴν ὑποπτον διαγωγὴν τοῦ λοχαγοῦ. Διαδοθέντος δὲ ἐν Πάτραις τοῦ θρύλου περὶ τοῦ σκοποῦ ὃν εἶχεν ἡ κυβερνήσις νὰ διαλύσῃ τὸν λόχον τὸν διοικούμενον ὑπὸ τοῦ Μερενδίτου καὶ νὰ μεταθέσῃ εἰς

Πάτρας τὸν ἐν Τριπόλει λόχον τῶν ἀκροβολιστῶν, ὁ Μερενδίτης προσαγαγὼν εἰς τὰ στασιαστικὰ αὐτοῦ σχέδια δύο λόχους τοῦ ἐν Πάτραις τάγματος συνέλαβε καὶ ἐφυλάκισε τὸν ταγματάρχην Στουρνάραν, πολιορκήσας δὲ καὶ κυριεύσας τὸν ἐν τῇ ἄνω πόλει στρατῶνα καὶ γενόμενος κύριος τῆς ὅλης πόλεως ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸ ὑποκατάστημα τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζίης, ἐλήστευσεν περὶ τὰς 25 χιλ. δραχμῶν, ἀπήτησε δὲ νὰ παραδοθῶσιν αὐτῷ καὶ ὅλα τὰ ἐν τῷ δημοσίῳ ταμείῳ καὶ ἐν τῷ τελωνεῖῳ εὐρισκόμενα χρήματα. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως πτοηθέντες ἐκλείσθησαν ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν, ἐκλείσθησαν δὲ καὶ τὰ καταστήματα, οἱ δὲ πρόκριτοι τῶν πολιτῶν φοβούμενοι καταστροφὴν γενικὴν τῆς πόλεως ἐξήτησαν νὰ ἔλθωσιν εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῶν ληστανταρτῶν. Ἀλλ' ἔνεκα τῶν υπερβολικῶν ἀπαιτήσεων τούτου, μόλις περιορίζοντος νῦν τὰς ἀξιώσεις αὐτοῦ (ἀντὶ τῆς προτέρας τῆς εἰς αὐτὸν παραδόσεως τοῦ δημοσίου ταμείου καὶ τοῦ ταμείου τοῦ τελωνείου) εἰς 50 χιλ. ταλλήρων ἢ 290 χιλ. δραχμῶν περίπου (πλὴν ἐννοεῖται τῶν ἤδη ληστευθεισῶν ἐκ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζίης 25 χιλ. δραχμῶν), περιλαμβανομένων ἐν τῷ ποσῷ τούτῳ καὶ τῶν ὑπὸ τῶν ἐμπόρων εἰς τὸ δημόσιον ὀφειλομένων χρημάτων, παρεκλήθησαν καὶ οἱ πρόξενοι τῶν ξένων Δυνάμεων νὰ μεσολαβήσωσι χάριν τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως. Ἀλλ' ἡ τῶν προξένων μεσολάβησις δὲν ἐτελεσφόρησεν. Ὁ Μερενδίτης προσκληθεὶς εἰς τὸ αὐστριακὸν προξενεῖον δὲν προσῆλθε. Τότε δὲ ὁ Ἕλληνας πρόξενος Βοῦδ ἀναλαβὼν αὐτὸς τὰς διαπραγματεύσεις ἔπεισε τὸν ληστάρχον νὰ περιορίσῃ τὰς ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου ἀπαιτήσεις εἰς 16 χιλ. τάλληρα ἤτοι 92.800 περίπου δραχμάς, ὅσαι δηλονότι εὐρίσκοντο ἐν τῷ δημοσίῳ ταμείῳ, καὶ ἐπιβιβάζόμενος μετὰ τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ ἀγγλικοῦ πλοίου μεταβῆ ὅπου ἤθελεν. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ὁ ληστάρχος καὶ οἱ ἄνθρωποι αὐτοῦ εἰσέλθωσιν εἰς τὸ ἀγγλικὸν πλοῖον, εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν ὁ ἐν ἀρχῇ τῆς στάσεως ἐκφυγὼν ἀναπληρωτὴς τοῦ νομάρχου γραμματεὺς τῆς νομαρχίας Ροντόπουλος ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ τὰς ἐκ τῶν περιχώρων κατὰ διαταγὴν τῆς κυβερνήσεως συγκροτηθείσας ἐνόπλους ὁμάδας, δι' ὧν συγκροτήσας μάχην πρὸς τὸ στίφος τοῦ ληστάρχου κατετρόπωσεν αὐτό, φονευθέντων τινῶν ἐκ τοῦ στίφους καὶ συλληφθέντος ἐνός, ἀλλὰ τῶν λοιπῶν μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ κατορθωσάντων νὰ διασωθῶσιν εἰς τὸ ἀγγλικὸν πλοῖον. Οὕτως ἔλαβε πέρας ἡ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας τρομοκρατήσασα τὰς Πάτρας καὶ οὐκ ὀλίγας ζημίας ἀμέσους τε καὶ ἐμμέσους ἐπενεγκοῦσα εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τοὺς πολίτας ληστανταρτικὴ στάσις. Ἀλλὰ τὸ ἐπεισόδιον εἶχε καὶ τὰ πολιτικὰ αὐτοῦ ἐπακολουθήματα.

Ὁ μνημονευθεὶς νομαρχεὺς Ροντόπουλος ἀπήτησε παρὰ τοῦ Ἕλληνα προξένου, ἐν ὀνόματι τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως, τὴν εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν καὶ εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον ἀπόδοσιν τῶν ὑπὸ τῶν εἰς τὴν προστασίαν τῆς ἀγγλικῆς σημαίας εὐρισκομένων ληστῶν ἀρπαγαιῶν 117.800 δραχμῶν τοῦ δημοσίου ταμείου καὶ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζίης, ὡς καὶ τῶν 32 χιλ. δραχμῶν τοῦ τελωνείου, ἔτι δὲ καὶ τὴν εἰς τὰς ἐλληνικὰς ἀρχὰς παραδόσιν τῶν ληστῶν αὐτῶν. Ἀρνούμενου δὲ τοῦ Ἕλληνα προξένου νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὴν ἀξίωσιν ταύτην καὶ ἰσχυριζομένου τὸ ἀπαρξάστων τῆς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν ληστανταρτῶν συνομολογηθείσης συνθήκης(!), οἱ λοιποὶ πρόξενοι Ρωσίας, Γαλλίας καὶ Αὐστρίας, εἰς οὓς ἐγένετο ἔκκλησις ὑπὸ τοῦ νομαρχεῦντος, ἀπεφάσισαν ἵνα αἱ μὲν 32 χιλ. δραχμαὶ τοῦ τελωνείου ἐπιστραφῶσιν εὐθύς, τὸ πλοῖον μεταβιβάσῃ τοὺς ληστὰς εἰς τινὰ τῶν Ἰονίων νήσων, ἐνθα νὰ κλεισθῶσιν οὗτοι εἰς φρούριον, τὰ δὲ χρήματα νὰ τεθῶσιν ἐν ἀσφαλείᾳ ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τῶν Ἑπτανησιακῶν μέχρις οὗ ληφθῇ ὁριστικὴ τις ἀπόφασις ὑπὸ τῶν προξένων. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπόφασις αὕτη, εἰς ἣν ἐφαίνετο προσχωρῶν καὶ ὁ Ἕλληνας πρόξενος, δὲν ἐξετελέσθη. Ἡ Ἑπτανησιακὴ γερουσία ἀπηγόρευσε τὴν εἰς οἰανδήποτε τῶν νήσων τῆς Ἰονίου Πολι-

τείας ἀπόβασιν τῶν ληστῶν, οὔτινες οὕτως ἔπλευσαν εἰς Μελίτην, τὸ δὲ ἐκ τῶν ἐν Πάτραις γεγονότων προκῦψαν πολιτικὸν ζήτημα ἔλαβεν εὐρείας διπλωματικὰς διαστάσεις.

Αἱ ἑλληνικαὶ ἀρχαὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐνδείξων τινων περὶ μεγάλης συνωμοσίας συνδεομένης μετὰ τοῦ κινήματος τοῦ Μερενδίτου προσέβησαν εἰς συλλήψεις πολυαρίθμων προσώπων ἐν Πάτραις (ἐνθα συνελήφθη καὶ ὁ γνωστὸς πολιτευτὴς Ἄνδρ. Καλαμογδάκης) καὶ ἐν Ναυπλίῳ καὶ ἐν Ἀθήναις, ὡς ἐνεχομένων εἰς τὴν συνωμοσίαν. Καὶ τούτων μὲν οἱ πολλοὶ ταχέως ἀπελύθησαν, εἰ καὶ αἱ περὶ ὑπάρξεως ἐκτεταμένης συνωμοσίας ὑπόνοιαι τῶν ἀρχῶν δὲν διεψεύσθησαν ὁλοσχερῶς ὑπὸ τῶν πραγμάτων. Ἀλλὰ γεγονός τι ἄλλο ἔδωκεν εὐρυτάτας διαστάσεις εἰς τὸ ἐκ τοῦ ἐπεισοδίου παραχθὲν πολιτικὸν καὶ διπλωματικὸν ζήτημα.

Ὁ ἐν Ἀθήναις Ἀγγλος πρεσβευτὴς διεβίβασε πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν διαμαρτυρίαν τοῦ Ἀγγλοῦ πλοιάρχου τοῦ μνημονευθέντος ἀγγλικοῦ πλοίου «Σπίτορ», εἰς ὃ κατέφυγεν ὁ Μερενδίτης μετὰ τῆς ληστανταρτικῆς αὐτοῦ συμμορίας, διότι, ὡς ἔλεγεν, ἐν τῇ κατὰ τὴν προκυμαίαν συγκροτηθείσῃ μεταξὺ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ροντοπούλου καὶ τῶν ληστανταρτῶν μάχῃ αἱ σφαῖραι τῶν μαχομένων στρατιωτῶν αἱ ῥιπτόμεναι ἐναντίον τῶν εἰς τὰς λέμβους τοῦ ἀγγλικοῦ πλοίου προσφευγόντων ληστῶν προσέβαλον τὰς λέμβους καὶ ἐτραυμάτισαν τοὺς Ἀγγλοὺς κωπηλάτας αὐτῶν. Ἀλλ' ὁ Ἕλλην ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Ἰ. Γλαράκης ἀπηύθυνε τότε μακρὸν ὑπόμνημα πρὸς τοὺς ἐν Ἀθήναις πρέσβεις Ἀγγλίας, Γαλλίας, Ρωσίας καὶ Αὐστρίας, τῶν Δυνάμεων δηλαδὴ ὧν οἱ ἐν Πάτραις πρόξενοι ἀνemieθθησαν εἰς τὰ Μερενδιτικά, ἐν ᾧ ἐξετίθεντο λεπτομερῶς καὶ ἀκριβῶς τὰ κατὰ τὸ ἐπεισόδιον, ἐπεδοκιμάζοντο δὲ καὶ ἐψηνοῦντο τὰ ὑπὸ τοῦ Ροντοπούλουπραχθέντα. Τὸ ὑπόμνημα ἐκήρυττεν ἐντόνως ὅτι οὗτος εἶχε πᾶν δικαίωμα νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ τὰ μεταξὺ τοῦ Ἀγγλοῦ προξένου καὶ τῶν ληστανταρτῶν συμβληθέντα, κατέκρινε δὲ τὴν διαγωγὴν τοῦ Ἀγγλοῦ πλοιάρχου τοῦ «Σπίτορ», διότι δὲν ἀπέσυρε τὰς λέμβους ἀπὸ τῆς προκυμαίας ἅμα τῇ ἐν τῇ προκυμαίᾳ ἐμφανίσει τῆς ὑπὸ τὸν Ροντόπουλον ἐνόπλου δυνάμεως, ἵνα προστατεύσῃ τοὺς ληστὰς, οἷς ἐπέτρεπε τὴν εἰς τὰς λέμβους προσφυγὴν, ἐνέκρινε δὲ καὶ τὴν παρὰ τοῦ Ροντοπούλου γενομένην ἀπαίτησιν τοῦ ἐν τῷ ἀγγλικῷ προξενείῳ μέχρῃ τότε κρατουμένου ποσοῦ. Ἀλλ' ὡς ἐρρήθη ἤδη, τὰ χρήματα δὲν ἀπεδόθησαν, τὸ δ' ἀγγλικὸν πλοῖον ἀπέπλευσε μετ' ἱκανὰς ἡμέρας (τῇ 14 Δεκεμβρίου) ἐκ Πατρῶν φέρον τοὺς ληστὰς καὶ τὰ χρήματα (τὰ ἐμπιστευθέντα νῦν εἰς τὸν πλοίαρχον) εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, καὶ ἐντεῦθεν, μὴ ἐπιτραπείσης ὑπὸ τῆς γερουσίας τῆς εἰς τὸ Ἰονικὸν ἔδαφος ἀποβιβάσεως αὐτῶν, μετέφερεν αὐτοὺς εἰς Μελίτην κατ' ἀπόφασιν τοῦ ἁρμοστοῦ. Κατὰ τὸν μέχρῃ Μελίτης πλοῦν οἱ λησταντάρται ἔτυχον παντοίων περιποιήσεων ἐκ μέρους τοῦ πληρώματος. Ἀλλ' ὁ ἐν Μελίτῃ ναύαρχος Πάρκερ ἀπεδοκίμασε τὴν διαγωγὴν τοῦ τε προξένου καὶ τοῦ πλοιάρχου καὶ κατέσχε τὰ ὑπὸ τῶν ληστῶν ἐκβιασθέντα χρήματα, ἵνα διατεθῶσιν ὡς δεῖ κατὰ τὴν ὀριστικὴν λύσιν τοῦ ζητήματος.

Ὅτι τὸ γεγονός, ὅπερ καλοῦμεν ἐπεισόδιον Μερενδίτου, δὲν ἦτο ἄμοιρον πολιτικῆς χροιάς καὶ ὡς πρὸς τὴν γένεσιν ἔτι καὶ καταγωγὴν αὐτοῦ, ἀλλ' εἶχε χαρακτηριστικὰ πολιτικὸν ἐσωτερικὸν τε καὶ ἐξωτερικόν, φαίνεται μαρτυρῶν τοῦτο, ἀρνητικῶς τοῦλάχιστον, αὐτὸς ὁ ἐν πολλοῖς ἀμερόληπτος Ἀγγλος ἱστοριογράφος Φίνλεϋ δι' ὧν λέγει· «Ὁ Ἀγγλος πρεσβευτὴς σιρ Ἐδμόνδος Λάϊονς κατηγορήθη ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Ὀθωνος ὡς ὑποθάλλων τὰς ταραχὰς ταύτας διὰ τῆς γλώσσης ἣν ἔτῃρει, καὶ ὡς προσπαθὼν νὰ ῥύῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς κατάστασιν ἀναρχίας καὶ ἐπιτρέπων τὴν ὑπὸ τὴν βρετανικὴν σημαίαν προ-

στασίαν πράξεως στασιαστικῆς καὶ ληστρικῆς, οἷα ἦν ἡ τοῦ Μερενδίτου. Καὶ ἡ ἐναντίον τῆς βρετανικῆς κυβερνήσεως ἀγανάκτησις ἡ περιοριζομένη μέχρι νῦν εἰς τὴν Αὐλὴν καὶ εἰς τοὺς ὑπαλλήλους τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, διεδόθη νῦν εὐρέως ἐν τῷ λαῷ». Ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Φίνλεϋ μαρτυρουμένη αὕτη ἀγανάκτησις μεγάλου μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐναντίον τῆς ἐν Ἑλλάδι ἀγγλικῆς πολιτικῆς ἦν ἀρκούντως εὐλογος καὶ δικαία, ἀνεδείχθη καὶ ἐκ τῆς μετὰ τὸ Μερενδιτικὸν ἐπεισόδιον τηρηθείσης πρὸς τὴν Ἑλλάδα πολιτικῆς τῆς Ἀγγλίας, ἀκριβέστερον δὲ τῆς τοῦ λόρδου Πάλμερστον, τῆς παρεχούσης διηγετικῶς πράγματα τῇ κυβερνήσει τοῦ Τσαβέλλα καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ.

Ὁ ἐσωτερικὸς νομοθετικὸς βίος τοῦ ὑπουργείου Τσαβέλλα δὲν ὑπῆρξε γόνιμος εἰς σπουδαῖα νομοθετήματα. Τὰ σπουδαιότερα τῶν υποβληθέντων ὑπὸ τούτου εἰς τὰς βουλὰς σχεδίων νόμων ἦσαν τὸ περὶ φόρου τῶν προϊόντων τῆς γῆς ἡ τῶν ἐγκτήτων φόρων, τὸ περὶ ἐντὸς δέκα ἐτῶν ἀποτίσεως τῶν καθυστερουμένων εἰς τὸ δημόσιον χρεῶν κατὰ δόσεις ἐτησίας, τὸ περὶ τῆς ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταρρυθμίσεως τοῦ δικαστηρίου τῶν ἐνόρκων καὶ τὸ περὶ διανομῆς ἐνὸς στρέμματος ἐθνικῆς γῆς εἰς ἕκαστον γεωργόν. Ἀλλὰ καὶ στάσεις ἐσωτερικαὶ καὶ πίσεις ἄπυστος ἐκ μέρους τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως διὰ τὸ ζήτημα τῶν πρὸς τὰς Δυνάμεις χρεῶν παρέλκον τὸν βίον τῆς κυβερνήσεως. Ἐπελθούσης δ' ἐν Γαλλίᾳ κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1848 τῆς Φεβρουαριανῆς καλουμένης ἐπαναστάσεως, τῆς ἐπενεγκούσης τὴν πτώσιν τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου Φιλίππου καὶ τοῦ ὑπουργοῦ αὐτοῦ Γκιζῶ, ἡ ἐντεῦθεν ἐξασθενήσασα ἐν Ἑλλάδι ἀντιπολιτικὴ ροπὴ τῆς Γαλλίας ἐπενεγκοῦσα μετὰ τὸν πρῶτον κατὰ τὸ ἄκουσμα τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς δημοκρατίας ἐκραγέστα ἐνθουσιασμόν, τὸν προκαλέσαντα στασιαστικὰ κινήματα ἰδίως ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ ἡ ἐξ Ἀθηνῶν ὀριστικὴ ἀναχώρησις τοῦ Πισκατόρου ἔτι πρὸ τοῦ τέλους τοῦ 1847 ἔδωκαν, ὡς φαίνεται, ἀφορμὰς εἰς τὴν κατὰ Μάρτιον παραίτησιν τοῦ ὑπουργείου Τσαβέλλα (8 Μαρτίου 1848), ὃ διεδέξατο ὑπουργεῖον τοῦ Γ. Κουντουριώτου.

Ὁ Γ. Κουντουριώτης ἀναλαμβάνων τὴν συγκρότησιν ὑπουργείου εἶχε θέσει ὡς ὄρον τῆς πρὸς τοῦτο παραδοχῆς τὴν ἀπονομὴν γενικῆς ἀμνηστίας εἰς τοὺς μετασχόντας τῶν στάσεων τοῦ προηγουμένου ἔτους.

Ἀλλ' ὁ Βασιλεὺς ἐκτελῶν τὴν δοθεῖσαν περὶ ἀμνηστίας ὑπόσχεσιν ἐξήρесе ταύτης τινὰς τῶν ἀρχηγῶν τῆς στάσεως, οἷον τοὺς Θ. Γρίβαν, Ν. Κριεζώτην, τοὺς διαμένοντας ἔτι ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ κράτει (ἐν Ἰωαννίνοις ὁ Γρίβας, ἐν Προύσῃ ὁ Κριεζώτης, ὅπου εἶχον καταφύγει), ἐπιφυλασσόμενος ν' ἀποφασίσῃ βραδύτερον περὶ τούτων. Ἀλλ' οἱ μετὰ τοῦ Θ. Γρίβα καὶ τοῦ Ν. Κριεζώτου εἰς διηγετικὴν ἐπικοινωνίαν διατελοῦντες φρυγὰδες ἀξιωματικοὶ Παπακώστας, Κοντογιάννης καὶ Μπαλατσός, μὴ δεξάμενοι τὴν δοθεῖσαν αὐτοῖς ἀμνησίαν, ἔνεκα τῆς ἐκ ταύτης γενομένης ἐξαιρέσεως τῶν δύο μνημογευθέντων ὑποστρατῆγων, ἐξηκολοοῦντο μένοντες ἐν τοῖς τουρκικοῖς μεθορίοις, ἔνθεν ἔμελλον νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὸ ἔδαφος τὸ ἑλληνικόν, ἄγοντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ στίφη Τουρκαλβανῶν, ἄγριον ἐμπνέοντα τρόμον εἰς τὰς παραμεθορίους ἐπαρχίας, πολλὰς ἐπιφέροντες καταστροφὰς δι' ἀρπαγῶν καὶ λεηλασιῶν. Ἐναντίον τῶν ἐπιδρομῶν τούτων ἐστάλησαν οἱ ἄριστοι τῶν ὀπλαρχηγῶν Μαιμούρης, Σκυλτσοδήμος καὶ ἄλλοι μετὰ χιλιάδων τινῶν ὀπλιτῶν καὶ μετὰ πολλὰς συμπλοκάς αἱματηράς, ὧν αἱματηροτάτη ὑπῆρξεν ἡ τῆς 9 Μαΐου περὶ τὴν Ὑπάτην συγκροτηθεῖσα καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ πλείστου τῆς πόλεως ταύτης ἐπενεγκοῦσα μάχη, οἱ ἀντάρται ἠττηθέντες ἀπεχώρησαν αὐθις πέραν τῶν ὁρίων εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος.

Καθ' ὃν χρόνον οἱ ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι ἀντάρται ἐπιδρομεῖς ἠττώμενοι εὐρι-

σκον ἄσυχλον ἐπὶ τοῦ τουρκικοῦ ἐδάφους, οἱ ἐν Πελοποννήσῳ εἰς τὰ ἐπαναστατικὰ αὐτῶν κινήματα πολιτικὴν τινα χροιάν ἀμυδρὰν δίδοντες, καὶ ἀναμόρφωσιν πολιτικὴν καὶ ἡθικὴν εἰς τὸν λαὸν διὰ πεμποδῶν προκηρύξουν ὑπισχνούμενοι (χωρὶς ἐν τούτοις νὰ προσβάλλωσι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ τοῦ βασιλέως καὶ τὸ ἄξιωμα τῆς βασιλείας) καὶ σύγκλησιν ἐθνικῆς συνελεύσεως ἀπαιτοῦντες, ταγματάρχαι Λύκος ἢ Χελιώτης, Ἀριστείδης Ρένδης ἢ Ρέντης ἐν Κορινθίᾳ, καὶ Γ. Περγάκης ἐν Μεσσηνίᾳ, ὄντες καὶ οὗτοι κατὰ βάθος ἐπαναστάται, ἀφοῦ αἱ προκηρύξεις αὐτῶν οὐδεμίαν εὐρισκον ἡχὴ ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ λαοῦ καὶ τὰ ἐξ ἑκατοντάδων τινῶν ὁπλιτῶν συγκείμενα στίφη αὐτῶν καταπολεμήθεντα ὑπὸ τῶν ὑπὸ τοῦ Γ. καὶ Ἰ. Θ. Κολοκοτρώνη, Ἀντ. Μαυρομυχάλη, Παν. Νοταρᾶ στρατολογηθέντων σιφῶν, κατετροπώθησαν πανταχοῦ καὶ ἄλλοι μὲν τῶν ἀρχηγῶν, ὡς ὁ Ρέντης, συλληφθέντες ἐφυλακίσθησαν, ἄλλοι δέ, ὡς ὁ Περγάκης, κατέφυγον εἰς τὴν Ζάκυνθον, καὶ περὶ τὰ τέλη Μαΐου ὅπως ἡ Στρεὰ Ἑλλάς οὕτω καὶ ἡ Πελοπόννησος ἐκαθαρίσθη ἀπὸ τῶν ἀνταρτικῶν σιφῶν.

Διαρκούντων τῶν ἐσωτερικῶν τούτων ἐναντίον τῶν ἀνταρτῶν ἀγώνων, ἐπῆλθε καὶ νέα τις ἀφορμὴ προστριβῆς πρὸς τὸ ὅμορον κράτος, μὴ λαβοῦσα εὐτυχῶς χαρακτῆρα σοβαρὸν ἕνεκα τοῦ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς δηλωθέντος ἀπολύτως προσωπικοῦ χαρακτῆρος τοῦ γεγονότος. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἦν ἀπόπειρά τις φονικὴ ἐναντίον τοῦ ἄρτι ἐπανελθόντος εἰς Ἀθήνας πρέσβεως τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους Κωστάκη Μουσούρου.

Καθ' ὃν χρόνον συνεκροτήθη τὸ ὑπουργεῖον Γ. Κουντουριώτου, ἡ ἕνεκα τῶν Μουσουρικῶν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ἔρις εἶχε λάβει ὁριστικὸν πέρας διὰ τῆς εἰς Ἀθήνας ἐπανόδου τοῦ Κ. Μουσούρου καὶ τῆς συμφώνως πρὸς τοὺς ὅρους τῆς περὶ ἐπανόδου συμφωνίας γενομένης αὐτῷ ὑποδοχῆς, ἣτις τοσοῦτον ἀδιάφορον κατέλιπε τὸν ἑλληνικὸν λαόν, ὥστ' εὐλόγως ἠπόρει ὁ Θουβενέλ διατὶ ἡ ἐπίτευξις τοιαύτης λύσεως μάτην καὶ ἀσκόπως τοσοῦτον κατηνάλωσε χρόνον. Καὶ ἤδη ἐγένετο ἐν Ἀθήναις σκέψις περὶ ἀποστολῆς πρέσβεως τακτικοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν (ἐνθα ἀπὸ τῆς κατὰ τὸ 1843 ἀνακλήσεως καὶ τῆς κατὰ τὸ 1844 παραιτήσεως τοῦ Ἀ. Μαυροκορδάτου οὐδεὶς εἶχε πεμφθῆ διάδοχος αὐτοῦ) πρὸς τελείαν ἀποκατάστασιν τῶν φιλικῶν μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν πολιτικῶν καὶ διπλωματικῶν σχέσεων, ὅτε νέον θλιβερώτατον ἐπεισόδιον Μουσούρου πάλιν παρήγαγε μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν ὀχληρὸν πολιτικὸν ζήτημα. Τῇ 23 Ἀπριλίου 1848 γεγονὸς ἀποπειρας στυγεραῆς δολοφονίας ἐναντίον τοῦ Ὀθωμανοῦ πρέσβεως κατέπληξεν ἀλγεινότατα τὰς Ἀθήνας. Τὸ γεγονὸς ἀφηγοῦνται αἱ τοῦ χρόνου ἐκείνου ἀθηναϊκαὶ ἐφημερίδες ὡς ἑξῆς· «Νέος τις, Ἀπόστολος Ναδίρης καλούμενος, καταγόμενος ἐκ τῆς νήσου Ἀντιγόνης τῆς Προποντίδος, ἡλικίας 22 περίπου ἐτῶν, διετέλει ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Ἑλλήνος τὸ γένος (Κονεμένου βέη) γραμματέως τοῦ Μουσούρου ἀφ' οὗ χρόνου ἐπανῆλθεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ὡν δὲ καὶ φιλομαθὴς καὶ τὰ γράμματα τὰ ἑλληνικὰ κατ' ἰδίαν σπουδάζων (κατὰ Θουβενέλ ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας ἵνα σπουδάσῃ ἱατρικὴν), ἀπέλαυε καὶ αὐτοῦ τοῦ πρέσβεως τῆς εὐνοίας καὶ προστασίας. Οὗτος λοιπὸν ὁ Ναδίρης τὴν εἰρημένην ἡμέραν τῆς 23 Ἀπριλίου περὶ τὴν 4 μ. μ. ὥραν, ἀφοῦ διὰ ψευδῶν ἐντολῶν δῆθεν τοῦ πρέσβεως ἀπεμάκρυνε τῆς πρεσβείας τοὺς λοιποὺς ὑπηρέτας, λαβὼν εἰς χεῖρας τὸ πιστόλιον τοῦ μαγείρου τῆς πρεσβείας καὶ καλύπτων αὐτὸ ὑπὸ χαρτίου φερομένου δῆθεν εἰς ὑπογραφὴν πρὸς τὸν πρεσβευτὴν εὐρισκόμενον ἐν τῷ γραφείῳ μετὰ τῆς συζύγου, ἐπυροβόλησεν ἐναντίον αὐτοῦ ἀναφωνῶν ἄμα «Ζήτω ἡ ἐλευθερία!». Εὐτυχῶς ἡ βολή, ἐμπαγεῖσα εἰς τὸ ὅσπου τῆς δεξιᾶς χειρὸς τοῦ θύματος δὲν διεπέρασε τὸ στήθος. Εἰς τὰς γοεράς κραυγὰς τῆς συζύγου ἔδραμον πολ-

λοι ἔξωθεν, ὅτε ὁ δολοφόνος ἔφρευγε δρομαῖος κραζών «Ζήτω ἡ Ἑλλάς ! ἐσκότωσα τὸν τύραννον»· ἀλλ' ἐν τῇ φυγῇ, κρατηθεὶς ὑπὸ τινος τῶν ὑπηρετῶν τῆς πρεσβείας, συνελήφθη ὑπὸ τῶν προσδραμόντων πολιτῶν καὶ χωροφυλάκων καὶ ἐφυλακίσθη, συγχρόνως δὲ ἐπέμφθη καὶ στρατιωτικὴ φρουρὰ πρὸς φρούρησιν τῆς πρεσβείας. Πᾶσα ἡ πόλις ἐταράχθη ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τοῦ στυγεροῦ κακουργήματος, ἐπὶ τῇ πρώτῃ μάλιστα διαδοθείσῃ φήμῃ ὅτι τὸ θῦμα ἐφονεύθη. Ὑπουργοί, πρέσβεις, ἰατροὶ ἔσπευσαν εἰς τὴν πρεσβείαν, καὶ ἡ κοινὴ γνώμη τῶν πολιτῶν πολλαχῶς ἐμαρτύρησε τὴν πρὸς τὸ θῦμα συμπάθειαν καὶ τὴν ἐπὶ τῷ γεγονότι ἀγανάκτησιν.

Ἀνακρινόμενος ὁ Ναδίρης κατέβηκεν ὅτι αὐτὸς οἴκοθεν, οὐδενὸς παρορμήσαντος καὶ οὐδένα ἔχων συνένοχον ἢ συνωμότην, ἐτέλεσε τὴν πράξιν καὶ ὅτι ἐλυπεῖτο μάλιστα διότι δὲν ἐπέτυχε τοῦ τελικοῦ σκοποῦ, πρὸς ὃν ἀπέβλεπεν ἀποφασιστικῶς ὅτε ἤδη ἀνεχώρει ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ δὲν εἶναι μὲν ἀπίθανον ὅτι ὢν ἀνέκαθεν ἀνισόρροπος καὶ κουφόνους, ἐκ τῶν ὀλίγων γραμματῶν ἅτινα ἐδιδάχθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἐκ τῆς φιλομαθείας αὐτοῦ γενόμενος φανατικὸς φιλόπατρις καὶ μίσους ἔμπλεος ἐναντίον τοῦ Μουσούρου διὰ τὴν ἔνεκα τούτου παραχθεῖσαν πρὸ ἔτους ἑλληνοτουρκικὴν περιήρημον ἔρριν, ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἤδη εἶχε συλλάβει τὸ φονικὸν σχέδιον καὶ ὅτι ἐπὶ τοιοῦτῳ σκοπῷ προσεκολλήθη εἰς τὸν γραμματέα τῆς πρεσβείας συστάσει τραπεζίτου τινὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως (ἐννοεῖται Ἑλληνας τὸ γένος καὶ τούτου). Ἀλλὰ πιθανώτερον ὅτι ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἤδη ἔνεκα τῆς Μουσουρικῆς ἑλληνοτουρκικῆς διαφορᾶς ἐξεγερθεῖσα φιλοπατρία αὐτοῦ ἔτι μᾶλλον ἐξήφθη φανατικῶς ἐν Ἀθήναις ἔνεκα τῶν ἀπὸ Γαλλίας καὶ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης ἀγγελλομένων καθ' ἑκάστην περὶ ἐπαναστατικῶν κινήματων ἀγγελμάτων καὶ τῶν ἐν ταῖς καθ' ἑκάστην ὑπ' αὐτοῦ ἀναγινωσκομέναις ἐφημερίσι περὶ τε τῶν ἐν Εὐρώπῃ καὶ περὶ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ Κράτους ἐπαναστάσεων δημοσιευομένων ἄρθρων, συνδεομένων τῶν πάντων ἐν τῇ φαντασίᾳ αὐτοῦ πρὸς τὴν Μεγάλῃν Ἰδέαν. Τὸ γεγονός αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ οὐδεμίαν ἐκέκτητο σπουδαιότητα πολιτικὴν ἐξ ἀπόψεως διεθνoῦς, οὐδ' ἡδύνατο νὰ ἔχῃ ἐπακολουθήματα τοιαύτης φύσεως, ἀφοῦ ὁ ἔνοχος ἦτο ὑπηρετῆς τῆς πρεσβείας τῆς Ὁθωμανικῆς, ἐκ δὲ τῶν γενομένων ἀνακρίσεων οὐδεμίαν ἀπεδείχθη ὑφισταμένη συνάφεια τῆς πράξεως πρὸς τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος, πᾶσα δὲ ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία δεινῶς κατεδίκασε τὴν πράξιν, καὶ ἡ Πύλη δέ, μετὰ τὴν πρώτην αὐτῆς ἐκπληξιν, καθ' ἣν ἔβλεπε τὸ γεγονός ὑπὸ εἰδυτέραν πολιτικὴν ὄψιν, ἐνοχοποιούσα τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, ἐξετίμησεν ἔπειτα τὸ πρᾶγμα ὑπὸ τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ ἔννοιαν, πεισθεῖσα πρὸς τοῦτο οὐ μόνον ἐκ τῶν ἐκθέσεων τῆς τε ἑλληνικῆς καὶ τῆς ρωσικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβείας, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς τοῦ Μουσούρου. Ἀλλ' ὅμως περιπλοκῇ τις διπλωματικὴ μετὰ μικρῶν διπλωματικῶν μεταξὺ τῶν δύο Κρατῶν προστριβῶν δὲν ἔλειπεν ἐν τῷ γεγονότι, ἀφοῦ ἡ μὲν Πύλη ἀπῆτει τὴν εἰς τὴν ὀθωμανικὴν πρεσβείαν καὶ τὴν ὀθωμανικὴν δικαιοσύνην παραδόσιν τοῦ ἐνόχου, ὥς ὄντος ὑπηκόου Ὁθωμανοῦ καὶ ὑπηρετοῦ τῆς ὀθωμανικῆς πρεσβείας καὶ ἐπὶ ἐδάφους ὀθωμανικοῦ, ἐν τῇ πρεσβείᾳ δηλονότι, τελέσαντος τὴν πράξιν, ἡ δὲ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἡμφισβίητει τὸ ὀρθὸν καὶ δίκαιον τῆς τοιαύτης ἀξιώσεως, ἀντιλέγουσα ὅτι ὁ ἔνοχος συνελήφθη ἔξω τῆς πρεσβείας, ἐπὶ γῆς ἑλληνικῆς, καὶ δὲν ἦτο καταγεγραμμένος μεταξὺ τῶν τῆς πρεσβείας ὑπαλλήλων τῶν ἀπολαυόντων τοῦ προνομίου τῆς ἐτεροδικίας. Τὸ ζήτημα ἐπὶ τινι χρόνον ἔμεινεν ἐκκρεμὲς χωρὶς νὰ ἐπενέγκῃ σοβαρὰν τινα διατάραξιν τῶν ἑλληνοτουρκικῶν σχέσεων, μετὰ πολλοὺς δὲ μῆνας ἐλύθη κατὰ τὴν ἀξίωσιν τῆς Πύλης, παραδοθέντος τοῦ Ναδύρου, διὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλληνικῆς πρεσβείας, εἰς τὴν ὀθωμανικὴν κυβέρ-

νησιν καὶ καταδικασθέντος ὑπὸ τοῦ ἀνωτάτου δικαστικοῦ συμβουλίου εἰς διὰ βίου δεσμά.

Ὁ Μουσοῦρος οὐ πολὺ μετὰ τὴν ἐναντίον αὐτοῦ φονικὴν ἀπόπειραν κατέλιπε τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἄλλως εἶχεν ἐπιστρέψει ἁπλῶς χάριν ἱκανοποιήσεως τῆς τε Πύλης καὶ τῆς ἑαυτοῦ προσωπικῆς, ἔνεκα τῆς ὑπὸ τοῦ Βασιλέως γενομένης αὐτῷ προσβολῆς, ἀνε-

Θουβενέλ,
πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας
ἐν Ἀθήναις

κλήθη δ' ἐν πάσῃ τιμῇ ὑπὸ τῆς Πύλης ἥτις ἠθέλησε νὰ προαγάγῃ αὐτόν, ἀμείβουσα τὰς μέχρι τότε ὑπηρεσίας αὐτοῦ, εἰς βαθμὸν πρέσβεως πρώτης τάξεως (ambassadeur) παρὰ τῇ αὐλῇ τῆς Βιέννης· ἀλλὰ καὶ τὰς Ἀθήνας κατέλιπεν ἐν πάσῃ τιμῇ καὶ τάξει, παρουσιάσας τῷ Βασιλεῖ ἐπισήμως ἐν τοῖς ἀνακτόροις τὰ ἀνακλητήρια αὐτοῦ, ἀνέλαβε δὲ τότε τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐν Ἀθήναις πρεσβείας ἐπὶ μικρὸν χρόνον ὃ ἐξ Εὐβοίας καταγόμενος Ὁσμὴν ἐφέντης, ἀνὴρ ἑλληνόγλωσσος καὶ ἄλλως ἀγαθὸς καὶ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων λίαν ἔμπειρος.

Ἐτι πρὸ τοῦ ἔτους 1848, καθ' ὃ κατέλιπε τὰς Ἀθήνας ὁ Μουσοῦρος, εἶχεν ἀνακληθῆ ἅπ' Ἀθηναίων ὁ Γάλλος πρεσβευτὴς Πισκατόρου, ἀντικατασταθεὶς μετὰ διάλειμμά τι χρονικὸν ὑπὸ τοῦ πρώην γραμματέως Θουβενέλ, ὅστις ἀφοῦ ἐπὶ μικρὸν διηρῆνε τὴν πρεσβείαν ὥς ἐπιτετραμμένος, διωρίσθη τακτικὸς πρεσβευτής. Ὁ Θουβενέλ ὥς πρεσβευτὴς καὶ διπλωμάτης ἦν ἐπιτηδειότερος, ἀγχινούτερος, κριτικώτερος καὶ μετριοπαθέστερος τοῦ Πισκατόρου, ἀλλὰ δὲν ἦτο ὥς ὁ Πισκατόρου ἐνθουσιώδης φίλος τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλ' ἢ ἐντεῦθεν προερχομένητῃ Ἑλλάδι ἠθικὴ ζημία ἐξουδετεροῦτο διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς τῆς κυβερνήσεως ἀπὸ τῆς κηδεμονίας, ὅφ' ἦν διετέλει καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κωλέττου, τῆς γαλλικῆς πρεσβείας, εἰς ἣν ἀπαλλαγὴν συνετέλεσαν πάντως καὶ αἱ ἐν Γαλλίᾳ ἐπελθοῦσαι μεγάλαι ἐσωτερικαὶ μεταβολαί. Ἄλλ' ἢ ἀπὸ τοῦ 1845 ἀρξαμένη μεγάλη ἐν Ἑλλάδι πολιτικὴ ροπὴ τῆς Γαλλίας τοσαύτην εἶχε προσλάβει δύναμιν, καὶ αἱ ἐκατέρωθεν ὑποχρεώσεις ἦσαν τοσοῦτο μεγάλαι, ὥστε δὲν ἐβράδυνεν ἡ Γαλλία νὰ λάβῃ αὐθις θέσιν προστάτου καὶ κηδεμόνος τῆς Ἑλλάδος, ἀφορμῆς πρὸς τοῦτο δοθείσης ἐκ τοῦ ἀκοιμήτου ἐναντίον τοῦ Ὁθωνος μίσους τοῦ ἀπὸ 1846 αὐθις διὰ τῆς εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν εἰσόδου καὶ Ἑλλάδα καὶ Εὐρώπην συνταράττοντος λόρδου τοῦ ἐμπρησμοῦ (Lord Firebrand) κληθέντος Πάλμερστον.

Καθ' ὃν χρόνον ἤρξατο ἡ νέα ἐναντίον τοῦ Ὁθωνος καὶ τῆς Ἑλλάδος μεγάλη στρατεία (ἀτεχνῶς ληστοπειρατικὴ) τοῦ λόρδου Πάλμερστον, τὸ ὑπουργεῖον Γ. Κουντουριώτου εἶχεν ἀντικατασταθῆ ἤδη (κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1848) διὰ τοῦ ὑπουργείου Κανάρη, οὗ ἡ ἐπὶ ἔτος καὶ πλέον (μέχρι Δεκεμβρίου 1849) διαρκέσασα ζωὴ ὑπῆρξεν ἐν πολλοῖς οὐχὶ ἄμοιρος ἀνομαλιῶν ἐσωτερικῶν, ὧν ἔνεκα ἐπανειλημμένως μεταρρυθμισθὲν εἶχεν ἐπὶ τέλους καταντίσει διὰ τῆς προσλήψεως τοῦ Δ. Χρηστίδου ὑπουργεῖον μᾶλλον μοσχομαγκιτικόν. Ἡ πρὸς τοιαύτην ἐξέλιξιν ἀντίπραξις, ἀντιμαχομένη τὴν ἐν τῷ ὑπουργείῳ μερίδα τῶν ἀγγλοφρόνων, ἐπήνεγκεν ἐπὶ τέλους κρίσιν ὑπουργικὴν καὶ ἀποχώρησιν τοῦ ὑπουργείου Κανάρη καὶ συγκρότησιν ὑπουργείου Ἀ. Κριεζῆ, ὑπουργείου φέροντος χροιάν οὐχὶ κομματικὴν ἀλλ' αὐλικήν. Ἀκριβῶς δὲ ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν συγκρότησιν τοῦ νέου ὑπουργείου ἤρξατο καὶ ἡ στρατεία τοῦ λόρδου Πάλμερστον.

Ἀφορμὴν, μᾶλλον δὲ πρόφασιν εἰς τὴν στρατείαν ταύτην, ἔδωκε κυρίως τὸ κατὰ τὸ Πάσχα τοῦ 1847 γεγονὸς τῆς ὑπὸ μερίδος ὄχλου διαρπαγῆς τῆς οἰκίας τοῦ Πορτογάλου Ἰουδαίου Πατσιφίκου, παριστῶντος ἑαυτὸν ὡς ὑπῆκοον Ἕγγλον καὶ ὑπὸ τοῦ Πάλμερστον ὡς τοιοῦτου ἀναγνωρίζομένου. Ὁ Ἰουδαῖος οὗτος ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας ἐξίτηται ἀποζημιώσιν παρὰ τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως ἀνερχομένην εἰς τὸ φανταστικὸν ποσὸν τῶν 887 χιλ. δραχμῶν, κατὰ τὸν μέγαν κατάλογον τῶν ζημιῶν τὸν προσενεχθέντα εἰς τὸν πρεσβευτὴν ὑπὸ τοῦ Πατσιφίκου. Κατὰ τὸν κατάλογον τοῦτον πρὸς τοῖς ἄλλοις πολλοῖς ἐσημειοῦτο ἡ ἐπιθαλάμιος κλίνη (lit nuptial) τοῦ πτωχοῦ Ἰουδαίου ὡς ἔχουσα ἀξίαν λιρῶν στερλινῶν 150 (δραχμῶν χρυσῶν τῶν τότε χρόνων 4290), ἐν πύραυνον στρωμάτων (bassinoire) 120 δρχ., δύο ἡθητήρια ἀξίας τεσσαράκοντα δύο δραχμῶν, βιβλιοθήκη περιέχουσα τόμον ἀξίας διακοσίων τεσσαράκοντα δραχμῶν. Τὸ ὅλον τῶν ζημιῶν ἀνῆρχετο εἰς 750 χιλ. (τὸν Δεκέμβριον δὲ τοῦ 1849, ὅτε κατέπλευσεν εἰς Πειραιᾶ ὁ στόλος τοῦ Πάγκερ, μετὰ τῶν τόκων εἰς 886,736 δρχ. καὶ 67 λεπτά). Ὅτε ὁ Λαΐονς διεμαρτυρήθη τὸ πρῶτον πρὸς τὴν ἐλληνικὴν κυβέρνησιν διὰ τὴν γενομένην διαρπαγὴν, διέταξεν ἡ κυβέρνησις ἐρεῦνας καὶ ἀνακρίσεις πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν αὐτουργῶν τοῦ ἐγκλήματος· ἀλλ' αἱ ἐρευναι αὗται ἀπήτησαν χρόνον καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἡδυνήθη ἡ κυβέρνησις ν' ἀπαντήσῃ ταχέως. Ἀλλ' ὁ Λαΐονς διὰ τῆς διακοινώσεως αὐτοῦ (τῆς 2/14 Σεπτεμβρίου) ἀπαιτῶν ἀποζημιώσιν ὑπὲρ τοῦ Πατσιφίκου ἐπισυνῆπτε τῇ διακοινώσει καὶ τὰ ἔγγραφα τοῦ Ἰουδαίου τὰ ἀπαριθμοῦντα τὰς ζημίας αὐτοῦ.

Ἄ. Κριεζῆς

Μετὰ νέαν διακοίνωσιν ἣν ἔδωκεν ὁ Λαΐονς τῇ 19 Σεπτεμβρίου (1 Ὀκτωβρίου) καὶ ἐν ἣ ἐπριεῖτο λόγον περὶ νέας προσβολῆς ἐναντίον τῆς οἰκίας τοῦ Πατσιφίκου παντελῶς ἀνυποστάτου, ἐπέδωκε τῇ 10/22 Νοεμβρίου (1847) ἄλλην διακοίνωσιν, ἐν ἣ αὐθαδέστατα καὶ θρασύτατα ἔλεγεν ὅτι ὁ λόρδος Πάλμερστον εἶχε δικάσει καὶ καταδικάσει τὴν ἐλληνικὴν κυβέρνησιν καὶ ἐπεφυλάσσετο νὰ καταστήσῃ γνωστὸν εἰς αὐτὴν τὸ ποσὸν τῆς πληρωθησομένης ἀποζημιώσεως. Εἰς τὴν διακοίνωσιν ταύτην ἀπαντῶσα εὐθὺς ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις ἀξιοπρεπῶς παρέπεμπε τὸν Ἰουδαῖον εἰς τὰ ἐλληνικὰ δικαστήρια, ἡμφισβήτη δὲ τὴν ἀγγλικὴν ὑπηκοότητα τοῦ Πατσιφίκου, τρεῖς ἐν διαστήματι βραχέος χρόνου ἀλλάξαντος ἐθνικότητα καὶ ὑπηκοότητα, ἀπὸ Πορτογάλου γενομένου Ἰσπανοῦ καὶ ἀπὸ Ἰσπανοῦ Ἕγγλου, τὴν δὲ ἀγγελλομένην διὰ τῆς ἀγγλικῆς διακοινώσεως δικαστικὴν ἀπόφασιν τοῦ Ἕγγλου ὑπουργοῦ ἐθεώρει ὕβριστικὴν τῆς ἐθνικῆς ἀξιοπρεπείας τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους. Εἰς ταῦτα ὁ Λαΐονς ἀπαντῶν τῇ 25 Ἰανουαρίου (7 Φεβρουαρίου 1848) ἠγγέλλεν ὅτι ὁ λόρδος Πάλμερστον εἶχε προσδιορίσει μετὰ προηγηθεῖσαν γνωμοδότησιν τῶν τοῦ Στέμματος δικηγόρων νέον πρόστιμον τῇ Ἑλλάδι ἐκ 500 λιρ. στερλ. διὰ τὴν (ψευδῇ καὶ ἀνυπόστατον ἀποδειχθεῖσαν) νέαν ἐναντίον τῆς τοῦ Πατσιφίκου οἰκίας προσβολὴν τῆς 18/30 Σεπτεμβρίου. Ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις ἔδωκεν εἰς τὴν διακοίνωσιν ταύτην τὴν μόνην δικαίαν, λογικὴν καὶ ἀξιοπρεπῆ ἀπάντησιν, παραπέμποντα τὴν ὅλην ὑπόθεσιν εἰς τὰ ἐλληνικὰ δικαστήρια, ὁ δὲ Λαΐονς ἀνταπαντῶν δι' ἐπιστολῆς ἀπὸ τῆς 8/20 Δεκεμβρίου 1848, ἐπεσύναπτε μάλιστα καὶ ἐκθεσίν τινα τοῦ Πατσιφίκου «πλήρη ὕβρεων καὶ βανανσολογιῶν ἐναντίον τῆς κυβερνήσεως τοῦ Βασιλέως». Εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἀπαντῶν ὁ Ἕλλην ὑπουργὸς ἔλεγεν ὅτι ἐὰν δὲν ἐπιστρέφῃ τὸν ὕβριστικὸν λίβελλον εἰς τὸν πέμψαντα, ποιεῖ τοῦτο μόνον

ένεκα τῆς ὀφειλομένης εἰς τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς Μεγάλης Βρετανίας ὑπολήψεως. Εἰς τὴν διακοίνωσιν ταύτην τοῦ Ἑλλήνος ὑπουργοῦ ἀπήντησεν ὁ Ἄγγλος πρεσβευτὴς μετὰ πέντε ἑβδομάδας (31 Ἰανουαρίου/12 Φεβρουαρίου) λέγων ἀπλῶς ὅτι ὁ λόρδος Πάλμερστον δὲν ἀνεγνώριζε τὸ κῶρος τῶν λόγων τοῦ Ἑλλήνος ὑπουργοῦ καὶ ὅτι ἡ Ἑλλὰς ὀφείλει νὰ πληρώσῃ ὅ,τι ἀπαιτεῖ παρ' αὐτῆς ὁ Πατισίφικος. Εἰς τὴν διακοίνωσιν ταύτην οὐδεμία πλέον ἐδόθη ἀπάντησις μέχρι τοῦ εἰς Πειραιᾶ κατάπλου τοῦ στόλου τοῦ Πάρκερ.

Πάλμερστον

Τῇ 4 Ἰανουαρίου 1850 ἐφάνη πρὸ τοῦ Πειραιῶς στόλος ἰσχυρὸς ἀγγλικὸς ὑπὸ τὸν ναύαρχον Πάρκερ· αὐθιμερὸν δὲ ἀναβὰς ὁ ναύαρχος εἰς Ἀθήνας ἐπέδωκεν ὁμοῦ μετὰ τοῦ πρὸ ὀλίγου ἀντικαταστήσαντος τὸν Λαΐονος Ἄγγλου πρέσβεως Οὐαΐς (Wyse) τῷ ὑπουργῷ τῶν ἐξωτερικῶν Ἀ. Λόντῳ τηλεγράφημα τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως περιλαμβάνον τὰς γνωστάς ἀξιώσεις ὑπὲρ τοῦ Πατισίφικου, εἰς ἃς προσετίθετο νῦν καὶ ἄλλη τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως ἀξιώσεις περὶ τῶν δῆθεν ἐν Πάτραις καὶ ἐν Πύργῳ τῆς Ἡλείας ἐναντίον Ἑπτανησίων τινῶν (Ἑλλήνων, Ἄγγλων τὴν ὑπηκοότητα) γενομένων προσβολῶν καὶ κακοποιήσεων, καὶ περὶ τινῶν ἐν τοῖς παραλίαις τῆς Ἀκαρνανίας ἐναντίον Ἑπτανησίων γενομένων ληστρικῶν ἐπιθέσεων. Ὁ Οὐαΐς ἔψεξε προφορικῶς Ἑλληνα ὑπουργὸν καὶ κυβερνήτην ὥς μὴ ἀπαντήσαντας εἰς τὴν τελευταίαν περὶ τῶν ἀγγλικῶν ἀξιώσεων διακοίνωσιν τοῦ Λαΐονος, λαμβάνοντος μέρος εἰς τὸν διάλογον καὶ τοῦ Πάρκερ ὑποστηρίζοντος, ἐννοεῖται, τὸν Ἄγγλον πρεσβευτήν. Ὁ Λόντος ἐζήτησε προθεσμίαν βραχεῖαν ἵνα μελετήσῃ τὸ ζήτημα, ἅτε πρὸ μικροῦ μόλις ἀναλαβὼν τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν (διαδεξάμενος τὸν Γλαράκη).

Ἀλλ' ὁ Οὐαΐς ἀπήντησεν ὅτι οὔτε καιρὸς πλέον οὔτε συζητήσεων ὑπάρχει ἀνάγκη, ἀφοῦ αὗται ἐγένοντο ἐν Λονδίῳ. Ἐξαγαγὼν δὲ τὸ ὥρολόγιον αὐτοῦ εἶπεν· «Αὔριον κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν ἀναμένω τὴν ἀπάντησιν». Οἱ ὑπουργοὶ συνελθόντες τότε εἰς συμβούλιον ἀπεφάσισαν νὰ ζητήσωσι τὰς γνώμας νομομαθῶν ἀνδρῶν περὶ τοῦ δικαίου ἢ ἀδίκου τῶν ἀγγλικῶν ἀπαιτήσεων, καὶ πρὸς τοῦτο συνεκάλεσαν τὸν πρόεδρον τοῦ Ἀρχείου Πάγου, τὸν πρόεδρον τῶν Ἐφετῶν, καὶ τινὰς ἐγκρίτους δικηγόρους. Τὸ συμβούλιον τῶν νομομαθῶν ἐκήρυξεν ἀδίκους καὶ ἀντικειμένους εἰς τὰ διεθνή νόμιμα τὰς ἀγγλικὰς ἀξιώσεις. Τότε τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον συγκαλέσαν καὶ τοὺς προέδρους τῆς ἐβουλῆς τῶν ἀντιπροσώπων καὶ τῆς γερουσίας, καὶ μετὰ τούτων συσχεφθὲν ἀπεφάσισε νὰ δώσῃ ἀπάντησιν εἰς τὸν Οὐαΐς σύμφωνον πρὸς τὴν γνωμοδότησιν τοῦ συμβουλίου τῶν νομομαθῶν καί, καθ' ἣν περιπτώσιν δὲν πεισθῶσιν ὁ Οὐαΐς καὶ ὁ Πάρκερ, νὰ ἐπικαλεσθῶσιν εὐθὺς τὴν διαιτησίαν τῶν ἀντιπροσώπων τῶν δύο ἐτέρων εὐεργετῶν Δυνάμεων. Τῇ ἐπαύριον περὶ τὰς 2 μ. μ. ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἐποιήσατο ἀνακοίνωσιν τροφορικὴν τῷ Ἄγγλῳ πρέσβει σύμφωνον πρὸς τὴν ληφθεῖσαν πρὸς τὰ ἄνω εἰρημένα ἀπόφασιν. Ζητήσαντος δὲ τοῦ Οὐαΐς ἔγγραφον τὴν ἀνακοίνωσιν, ἤξιωσε καὶ ὁ Ἑλλήν ὑπουργὸς νὰ προηγηθῇ τῆς ἐγγράφου ἀπαντήσεως ἔγγραφος ἀξίωσις τοῦ Ἄγγλου πρέσβεως. Οὗτος προσχωρήσας εἰς τὴν ἀξίωσιν τοῦ ὑπουργοῦ ἐπεμψε μετὰ ἡμίσειαν ὥραν ἔγγραφον διακοίνωσιν περιλαμβάνουσαν τὰς γενομένας ἀπαιτήσεις καὶ δίδουσαν νέαν προθεσμίαν 24 ὥρῶν πρὸς ἐκτέλεσιν. Συγχρόνως δὲ ὁ Ἄγγλος πρεσβευτὴς ἐμήνυσεν διὰ τοῦ προξένου Γρὴν εἰς πάντας τοὺς ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ Ἄγγλους ὑπηκόους καὶ Ἑπτανησίους ὅτι αὐτὸς μετέβαιναν εἰς τὴν ναυαρχίδα, ἐν ᾗ ἔμελλε νὰ μείνῃ μέχρι τέ-

λους τῆς κρίσεως, παρήγγελλε δ' αὐτοῖς νὰ κλεισθῶσιν ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν καὶ νὰ καταγράψωσι τὰ ἐπιπλα. Ἐν τῷ μεταξύ τὸ γεγονός γνωσθὲν ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Πειραιεὶ σφοδροτάτην παρήγαγε συγκίνησιν ἐν τῇ κοινῇ γνώμῃ καὶ ἡβουλὴ συνῆλθεν οἴκοθεν εἰς συνεδρίαν τὴν ἐπαύριον, καίπερ οὔσαν ἐορτὴν μεγάλῃν τῶν Ἐπιφανείων (Θεοφανείων). Εἰς ταύτην προσελθὼν ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς Ἀ. Λόντος ἀνήγγειλεν ἐπισήμως τὰ γενόμενα καὶ ἡρίθμησε τὰς ἀπαιτήσεις τὰς ἀγγλικὰς, οὕσας ἔξ τὸν ἀριθμόν· 1) ἀποζημιώσιν 800 χιλ. δραχ. ὑπὲρ τοῦ Πατσιφίκου, 2) ἀποζημιώσιν δραχ. 41 χιλ. ὑπὲρ τοῦ Φίνλεϋ, διὰ τὸ ἐν τῷ βασιλικῷ κήπῳ περιληφθὲν ἐκ 2 χιλ. πύχεων συγκείμενον γήπεδον αὐτοῦ, 3) ἀποζημιώσιν 2 χιλ. ταλλήρων ἰσπανικῶν (δρ. 11500) ὑπὲρ πλοίου ἀλιευτικοῦ (Ἑπτανησίου) ληστευθέντος πρὸ ἐτῶν ἐν τοῖς παραλίαις τῆς Ἀκαρνανίας ἢ κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀχελόου, 4) πρόστιμον λιρῶν στερλινῶν δισχιλίων (δρ. 56 χιλ.) ὑπὲρ Ἑπτανησίων κακοποιηθέντων ἐν Πάτραις καὶ ἐν Ἡλείᾳ, καταλογισθὲν εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν παρὰ τῶν δικηγόρων τοῦ ἀγγλικοῦ Στέμματος, διότι δὲν ἀπῆντησεν ἡ κυβέρνησις αὕτη ἐγκαίρως εἰς τὴν περὶ ἀπαιτήσεως διακοίνωσιν, 5) χρηματικὴν ποινὴν 500 λιρῶν στερλινῶν (14 χιλ. δραχ.) διὰ κακοποίησιν Ἀγγλῶν ναυτῶν ἐν Πάτραις, 6) ἐκχώρησιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν τῶν νησιδίων Ὀνου γνάθου (Ἐλαφονήσου) καὶ Οἰνούσων (Σαπιέντζας), ὡς ἀνηκόντων πρότερον εἰς τὴν Ἰόνιον Πολιτείαν. Ἡ βουλὴ ἀκροασαμένη τῶν ἐξηγήσεων τῆς κυβερνήσεως ὑπεσχέθη πᾶσαν τὴν συνδρομὴν αὐτῆς εἰς τὴν κυβέρνησιν, παραθαρούνουσα αὐτὴν εἰς πολιτικὴν σταθερὰν καὶ ἀνδρικήν, σφύζουσαν τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ Στέμματος καὶ τοῦ κράτους.

Οὐάις,

πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας ἐν Ἀθήναις

Ἀδύημερόν περὶ τὴν 3 μ. μ., μετὰ τὴν παρέλευσιν δηλονότι τῆς ταχθείσης προθεσμίας, αὐτὸς ὁ Πάρερ ἡγγεῖλε τῇ κυβερνήσει ὅτι ἤρξατο ἤδη ἡ ἐνέργεια τῶν ἐκβιαστικῶν μέτρων καὶ ὅτι εἰς τὰ πολεμικὰ πλοῖα δὲν ἐπετρέπετο τοῦ λοιποῦ ἢ ἐκ τοῦ λιμένος τοῦ Πειραιῶς ἔξοδος, ἀποκλειομένου τοῦ λιμένος τούτου. Οἰονεὶ δίκην ἀπαντήσεως εἰς τὴν βάρβαρον ταύτην διακίρρυσιν ἡ κυβέρνησις ἡ ἑλληνικὴ, μετ' ἀξιοπρεπεστάτην καὶ ἠθικῶς ἔντονον πρὸς τὸν Ἀγγλὸν πρεσβευτὴν διαμαρτυρίαν, τὸ μὲν ἵνα προλάβῃ πᾶσαν ἀνωφελῆ καὶ ἐπιζήμιον εἰς τὴν σκαιὰν ὑπερτέραν ὕλικὴν βίαν ἀντίστασιν, τὸ δὲ ἵνα προσδώσῃ εἰς τὴν μοιραίαν ταύτην εἰς τὴν βίαν ὑποταγὴν χαρακτηριστὰ ἀξιοπρεποῦς ἠθικῆς διαμαρτυρίας, ἔπεμψεν ἐγκύκλιον πρὸς πᾶσας τὰς κατὰ τὰς παραλίας καὶ τὰς νήσους ἀρχὰς τοῦ κράτους, διαγράφουσιν αὐταῖς τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἔδει νὰ προσφέρωνται πρὸς τὰς ἀγγλικὰς πιέσεις καὶ ἐκβιάσεις. Συγχρόνως δὲ ἡ κυβέρνησις κατέστησε γνωστὰ εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Γαλλίας καὶ Ρωσίας πάντα τὰ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ Ἀγγλοῦ

πρέσβεως καὶ τοῦ ἀντιναυάρχου Πάρκερ διαμοιφθέντα, ἐπισυνάπτουσα εἰς τὰς ἀνακοινώσεις ταύτας καὶ ἀντίγραφα τῶν παρὰ τῶν Ἑγγλῶν πεμφθεισῶν διακοινώσεων καὶ τῶν εἰς ταύτας δοθεισῶν ἐκ μέρους αὐτῆς ἀπαντήσεων. Τὴν ἐπομένην ἡμέραν οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσίας, ἐκάτερος κατ' ἰδίαν, ἀπηύθυναν πρὸς τὸν Ἑγγλῶν πρεσβευτὴν ἔντιονον διαμαρτυρίαν διὰ τὰ γενόμενα, προσκαλοῦντες αὐτὸν νὰ δεχθῇ τὴν ὑπὸ τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως προταθεῖσαν διαιτησίαν αὐτῶν. Ἐνῶ δὲ ταῦτα ἐτελοῦντο ἐν τοῖς πολιτικοῖς καὶ διπλωματικοῖς κύκλοις, τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τοῦ λαοῦ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς ἐξήρθη εἰς τὸ ὑπέρτατον ὕψος συνειδήσεως καὶ συναισθήσεως φιλοτιμίας ἐθνικῆς οὕτω καιρίως τρωθείσης ἐν τοῖς ἱερωτάτοις αὐτῆς. Τὸ ὅλως ἀπροσδόκητον καὶ ἀπότομον, ἔτι δὲ σκαῶς, βαρβάρως καὶ ἀπανθρώπως βίαιον καὶ ἄδικον τῆς ἀγγλικῆς ἐνεργείας ἐξήγειρεν ἠθικὴν ἀγανάκτησιν ἱερὰν ἐν πάσαις ταῖς τάξεσι τοῦ λαοῦ τῶν δύο πόλεων, εἴτα δὲ καὶ τῆς ὅλης Ἑλλάδος. Ἄλλ' ἡ δικαία αὕτη ὀργὴ μὴ χωρισθεῖσα ἀπὸ τῆς πολιτικῆς φρονήσεως, ὑπηγόρευσε τῷ λαῷ τούτῳ διαγωγὴν ἀξιοπρεπῆ, εἰρηνικῶς ἀλλ' ἐκφραστικώτατα ἐκδηλοῦσαν τὰ πλημυροῦντα ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ αἰσθήματα. Καὶ νῦν ὑποκείμενον καὶ σύμβολον ἀπάσης ταύτης τῆς ἠθικῆς ἐξάρσεως ὑπῆρξεν ὁ Βασιλεὺς. Πάντες, καὶ οἱ νοοῦντες καὶ οἱ μὴ νοοῦντες τὴν ἀληθῆ αἰτίαν καὶ τὸν ἀληθῆ σκοπὸν τῆς ἀγγλικῆς βιαιότητος καὶ ἀδικοπραγίας, ὁρμεμφύτως οὕτως εἰπεῖν καὶ αὐτομάτως ἐνόουν ὅτι διὰ τῆς τοιαύτης διαγωγῆς ἡ ἀγγλικὴ διπλωματία ἀπέβλεπε κυρίως εἰς τὴν ταπεινῶσιν τοῦ Βασιλέως. Ἄλλ' ὁ ἀπεχθέστατος καὶ ἀπανθρωπώτατος τρόπος καθ' ὃν ἐνηργεῖτο ἡ ταπεινώσις τοῦ Βασιλέως καὶ παρεσκευάζετο ἡ ἐλπιζομένη ὑπὸ τῶν δραστῶν στάσις καὶ ἐπανάστασις τοῦ λαοῦ, ἐπὶνεγκεν ἀποτελέσματα πάντῃ ἀντίθετα πρὸς τὰ προσδοκώμενα. Ἀντὶ στάσεως καὶ ἐπαναστάσεως ὁ λαὸς νῦν εἴπερ ποτὲ συνεπυκνώθη καὶ περιεσφίγγθη περὶ τὸν θρόνον, καὶ ὁ βασιλεὺς κατέστη εἰδωλον τῆς ἀγάπης καὶ λατρείας τοῦ λαοῦ, διορῶντος τὴν ἐναντίον τῆς ἐθνικῆς ὑποστάσεως, ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας προσβολήν. Καὶ ἐνῶ πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ στόλου οἱ πολλοὶ τῶν Μπαρλαίων δὲν ἐδίσταζον νὰ προλέγωσι καὶ νὰ διαλαῶσι τὰ κατὰ τὴν προσέγγισιν αὐτοῦ, ἐλπίζοντες ἐξ αὐτῆς τῆς ἐμφανίσεως κοιμητικὴν δύναμιν, κατεδικάσθησαν νῦν εἰς σιωπὴν καὶ ἀφάνειαν, καὶ αἱ φωναὶ τῶν ὀλίγων *φιλοστερλίγκων* ἦσαν ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ ὁμοθυμῶς ἐκδηλουμένοις αἰσθήμασι «φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ». Ἀπὸ τῶν πρώτων ἡδὴ ἡμερῶν τῆς δεινῆς κρίσεως θερμόταται ἐγένοντο δηλώσεις καὶ διαδηλώσεις πίστεως καὶ ἀφοσιώσεως, ἀγάπης καὶ λατρείας πρὸς τὸν Βασιλέα. Τῇ 8 Ἰανουαρίου, ἡμέρᾳ Κυριακῇ (τῇ ἐπαύριον τῆς ἐνάρξεως τοῦ αποκλεισμοῦ), ὅτε ὁ βασιλεὺς ἐνεφανίσθη ἐν τῷ συνήθει τόπῳ τοῦ κατὰ Κυριακὴν περιπάτου τῶν Ἀθηναίων, τῷ καλουμένῳ πεδίῳ τοῦ Ἄρεως, ἀνευφημῆθη πολλὰ καὶ ζωηρότατα ὑπὸ μεγάλου πλήθους πολιτῶν, μεταβάντων ἐπίτηδες ἵνα ἴδωσι τὸν βασιλέα, ἐνθουσιῶντων καὶ ἀναρριπτόντων τοὺς πῖλους εἰς τὸν ἄερα. Τὸ πλῆθος τοῦτο συνώδευσεν τῷ βασιλεῖ κατὰ τὴν εἰς τὰ ἀνάκτορα ἐπάνοδον, ὅτε καὶ πᾶσα ἡ ἄλλη πόλις ἐν ἐπευφημίαις προσέτρεχεν εἰς ὑπάντησιν τῆς Α. Μ., πλεῖστοι δὲ τῶν πολιτῶν μετὰ δακρύων ἠσπάζοντο τὰς χεῖρας Αὐτῆς.

Τὸ αὐτὸ δὲ πλῆθος ἀπὸ τῆς πλατείας τῶν ἀνακτόρων διεθυνθὲν εἰς τὰ μέγαλα τῆς γαλλικῆς καὶ τῆς ὡσικῆς πρεσβείας ἀνευφήμει τὴν Γαλλίαν καὶ τὸν Πρόεδρον τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, καὶ τὴν Ρωσίαν καὶ τὸν αὐτοκράτορα Νικόλαον, ἔπειτα δὲ τὸ αὐτὸ ἐποiei καὶ πρὸ τῶν πρεσβειῶν Βαυαρίας, Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας. Πνεῦμα προθύμου ἐθελοθυσίας κατέλαβεν ἰδίως τὰς ἀνεπτυγμένας τάξεις (πλὴν τῶν φιλοστερλίγκων!). Οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ τάγματος τοῦ ἀποτελοῦντος τὴν φρουρὰν τῆς

πρωτενούσης ἐδήλωσαν πρὸς τὴν κυβέρνησιν ὅτι κατέλειπον ἀπὸ τοῦδε εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῆς τοὺς μισθοὺς αὐτῶν μέχρι τοῦ τέλους τῆς ἐνσηκίφσεως κρίσεως, πρὸς ἀνακούφισιν τῶν οἰκονομικῶν δυσχρεσιῶν τῶν προερχομένων ἐκ τῶν κινδύνων τοῦ παρόντος. Φοιτηταὶ δὲ τοῦ πανεπιστημίου δι' ἀναφορὰς αὐτῶν πρὸς τὸν Βασιλέα ἐξητοῦντο τὴν ἄδειαν νὰ συγκροτήσωσι φάλαγγα ἰδιᾶν πρὸς φρούρησιν τῆς τάξεως καὶ ἡσυχίας ἐν τῇ πόλει, ἐξητοῦντο δ' ἅμα νὰ ἐπιτραπῇ αὐτοῖς νὰ προσενέγκωσι τῇ Α. Μ. στέφανον δι' ἣν δεικνυσὶν εὐστάθειαν ὑπὲρ τῆς τιμῆς τοῦ θρόνου καὶ τῆς ὑπολήψεως τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Ἄλλ' εἰς τὰς εὐγενεῖς ταύτας αἰτήσεις ἐδόθησαν ἀπλῶς εὐχαριστήριοι ἀπαντήσεις ἐκ μέρους τοῦ Βασιλέως. Ὁ λαὸς τῶν ἐπαρχιῶν καὶ αὐτῶν ἐκείνων ἐν αἷς ὑπερεπλεόναζε τὸ φρίλαγγλον ἐμπορικὸν στοιχεῖον, ὥς ἐν Πάτραις καὶ ἐν Σύρῳ, συνεμερίσθη ἐν πᾶσι τὰ φρονήματα καὶ τὰ αἰσθήματα τοῦ λαοῦ τῆς πρωτενούσης, καὶ αἱ ἀντεθνικαὶ ἐλπίδες ὀλίγων Μπαρλαίων περὶ τῆς ἐκ τοῦ ὀθωμανικοῦ ἐδάφους εἰσβολῆς τῶν φυγᾶδων ἀξιοματικῶν Παπαζώστα, Βελέντζα καὶ λοιπῶν, καὶ περὶ βοήθειά τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου ἀνακηρύξεως τῆς δημοκρατίας ὑπὸ πρόεδρον τὸν Ν. Κριεζώτην (εἰς ὃν ἐνεργεῖα ἀγγλικῇ, ὥς ἀνεγράφη, ἐδόθη ἄδεια ὑπὸ τῆς Πύλης ἵνα ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως μεταβῇ εἰς Σμύρνην) ἐψεύθησαν οἰκτρῶς. Καὶ τὰ δραστήρια μέτρα ἅπερ ἐνόμισεν ἡ κυβέρνησις ὅτι ἔδει νὰ λάβῃ διὰ τὰ ἐνδεχόμενα νὰ συμβῶσι, πέμπουσα στρατιωτικοὺς ἀρχηγοὺς πιστοὺς εἰς Πελοπόννησον καὶ εἰς τινὰ μέρη τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἀπεδείχθησαν περιττὰ ἐνεκα τῆς πανταχοῦ τοῦ βασιλείου κρατούσης ἐνθέρμου ἀφοσιώσεως τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ πρὸς τὸν βασιλέα αὐτοῦ. Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Οὐαῖς καὶ ὁ Πάρκερ προέβαινον ἀπὸ βίας εἰς βίαν καὶ ἀπὸ ἀδικήματος εἰς ἀδίκημα. Διακοίνωσις τοῦ Οὐαῖς πρὸς τὸν ὑπουργὸν Ἄ. Λόντον ἀπὸ τῆς 7/19 Ἰανουαρίου ἡξίου παρὰ τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως, ὥς ἐροῖται ἤδη, ν' ἀπαγορεύσῃ τὴν ἀπὸ τοῦ λιμένος Πειραιῶς ἔξοδον τῶν πολεμικῶν πλοίων. Καὶ ὅμως τὸ γνωστὸν ἀτιμόπλοιον «*Ὁθων*», ἐνῶ μετέβαινεν εἰς Σύρον χάριν ἀναγκῶν κυβερνητικῶν, συνελήφθη κατὰ τὸν πλοῦν ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου, εἰ καὶ εἶχεν ἀποπλεύσει τοῦ Πειραιῶς πρὸ τῆς εἰδοποιήσεως τοῦ ἀγγλικοῦ αποκλεισμοῦ. Τὰ κατὰ τὴν βαιοπραγίαν ταύτην ἀγγέλλων ὁ Οὐαῖς μετὰ κυνισμοῦ πρὸς τὸν Ἑλληνα ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀνεκοίνου αὐτῷ συγχρόνως τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοῦ ναυάρχου δοθεῖσαν διαταγὴν ἵνα τὸ πλοῖον «*Ὁθων*» καὶ ἄλλα ἐν τῷ μεταξὺ συλληφθέντα ἐλληνικὰ πλοῖα ἀχθῶσιν εἰς Σαλαμῖνα καὶ κρατηθῶσιν ἐνταῦθα μέχρι τῆς ἀποτίσεως τῶν ἐν τῇ διακοινώσει τῆς 5 Ἰανουαρίου διαλαμβανομένων ἀπαιτήσεων. Συγχρόνως δὲ λέμβοι τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου παραπλέουσιν τὰς ἀκτὰς τοῦ λιμένος Πειραιῶς ἡγγέλλον εἰς τὰ ἐκεῖσε καταπλέοντα πλοῖα ὅτι δὲν ἐπετρέπετο αὐτοῖς νὰ ἐξαγάγωσι τὰ φορτία αὐτῶν ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου. Πρὸς τοιαύτην περὶ τῶν ἀγγλικῶν ληστοπειρατειῶν ἀνακοίνωσιν ὁ Ἕλλην ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἀπήντα διὰ τῆς ἀξιοπρεποῦς διακοινώσεως «*Μοὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐκφράσω ὑμῖν ὅποια αἰσθήματα διήγειρον ἐν τῇ Α. Μ. τῷ Βασιλεῖ καὶ ἐν τῇ κυβερνήσει αὐτοῦ ἡ ἀνάγνωσις τῆς ὑμετέρας διακοινώσεως, αἰσθήματα ἅτινα θέλει συμεμερίσθῃ ὁλόκληρος ὁ λαός. Ἡ Ἑλλὰς εἶναι ἀσθενής, κύρις, καὶ δὲν ἀνέμενε ποτὲ τοιαῦτα πλήγματα ἐκ μέρους κυβερνήσεως ἣν ἐσεμνύνετο νὰ συναριθμῇ μετὰ πεποιθήσεως ἐν τοῖς εὐεργέταις αὐτῆς. Ἀπέναντι τοιαύτης Δυνάμεως, ὅποια εἶναι ἐκείνη, ἥς τοῖς προστάγμασιν ὑπακούετε ὑμεῖς, ἡ κυβέρνησις τῆς Α. Ἑλληνικῆς Μεγαλειότητος δὲν δύναται ν' ἀντιτάξῃ ἄλλο τι εἰμὴ τὰ δίκαια αὐτῆς, καὶ διαμαρτυρίαν ἐπίσημον ἐναντίον τῶν ἐχθρικῶν πράξεων, αἵτινες γινόμενα ἐναντίον αὐτῆς ἐν μέσῳ πληροστάτης εἰρήνης, πλὴν τῆς κυρίας βλάβης ἣν ἐπιφέρουσιν εἰς τὰ οὐσιωδέστερα συμφέ-*

ροντα αὐτῆς, προβάλλουσιν εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς. Ἐν τοιαύτῃ κρισίμῳ περιστάσει ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ κυβέρνησις αὐτοῦ, σθηριζόμενοι μετὰ πεποιδήσεως ἐπὶ τῆς συνδρομῆς τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τῶν συμπαθειῶν ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου, θέλουσι περιμένει μετὰ θλίψεως καὶ μετὰ καρτερίας τὸ τέλος τῶν δοκιμασιῶν, ὡς κατὰ διαταγὴν τῆς κυβερνήσεως τῆς Α. Βρεττανικῆς Μεγαλειότητος ἔχετε ἔτι προωρισμένας ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος».

Ὁ Ὁλλὴν ὑπουργὸς ποιούμενος λόγον περὶ τῶν ὑπὲρ τοῦ Βασιλέως φρονημάτων καὶ αἰδοθημάτων οὐ μόνον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀλλὰ καὶ ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου εὐρίσκειτο ἐν πλήρει ἀληθείᾳ. Ἀλλὰ μὴ ὑπαρχούσης ἔτι τότε τηλεγραφικῆς συγκοινωνίας μηδεμιᾶς μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Εὐρώπης, αἱ ὑπὸ τοῦ ξένου κόσμου ἐπιδεικνύμεναι συμπάθειαι περιορίζοντο ἐν ἀρχῇ ἐπὶ τινας ἡμέρας ἐν τοῖς διπλωματικοῖς κύκλοις Ἀθηνῶν. Ἐν τοῖς κύκλοις δὲ τρύτοις, πλὴν τῶν κυρίως διπλωματικῶν ἐνεργειῶν καὶ διαμαρτυριῶν, εἰς ὧς συχνῶς προέβαινον οἱ πρέσβεις τῆς Γαλλίας, Ρωσίας, Αὐστρίας, ἐν μέρει δὲ καὶ αἱ λοιπαὶ ἐν Ἀθήναις πρεσβεῖαι, ἰδιαιτέρως οἱ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Αὐστρίας πρέσβεις, βλέποντες ὅτι διὰ τοῦ ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου ἐνεργουμένου ἀποκλεισμοῦ ἡ κυβέρνησις ἡ ἑλληνικὴ ἔστερεῖτο πάσης κατὰ θάλασσαν συγκοινωνίας πρὸς τὰς ἐπαρχίας καὶ ἰδίως πρὸς τὰς νήσους, ἔθεσαν ὑπὸ τὴν διάθεσιν τῆς κυβερνήσεως ταύτης τὰ ὑπὸ τὴν διάθεσιν αὐτῶν εὐρισκόμενα πλοῖα.

Συγχρόνως τὸ ἑλληνικὸν ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ἐξέδωκεν (τῇ 10 Ἰανουαρίου) μακρὰν ἐκθεσιν ἀναλυτικὴν τῆς ἱστορίας τῶν ἀγγλικῶν ἀπαιτήσεων, διαφωτίζουσαν καὶ χαρακτηρίζουσαν τὴν ὅλην κίνησιν καὶ πορείαν τῆς ἀγγλικῆς διπλωματίας καὶ ἰδίως τοῦ ἐπιβούλου καὶ δολίου τρόπου καθ' ὃν ἐπολιτεύετο ὁ λόρδος Πάλμερστον. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ μεγάλη ἠθικὴ ἀγανάκτησις ἐπὶ τῇ ἀγγλικῇ ληστοπειοιτικῇ ἐνεργείᾳ διεδόθη ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τοὺς ἐν Ἑπτανήσῳ καὶ ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνικοὺς καὶ αὐτοὺς δὴ τοὺς εὐρωπαϊκοὺς κύκλους (ἐννοεῖται τοὺς μὴ ἀγγλικούς).

Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις πασῶν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων (πλὴν, ἐννοεῖται, τοῦ τῆς Ἀγγλίας), συνελθόντες ἐν συμβουλίῳ ἐπεδοκίμασαν τὴν πολιτείαν τῶν ἐν Ἀθήναις πρέσβεων κατεξάνεστη δὲ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλίᾳ ἐν μέρει, ὁ τύπος (ἰδίως ὁ γαλλικὸς καὶ ὁ γερμανικὸς καὶ αὐταὶ αἱ ἐν Τουρκίᾳ ἐκδιδόμεναι γαλλόφωνοι ἐφημερίδες).

Οὐ μόνον δ' ἐν τῷ τύπῳ ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς βουλαῖς ταῖς εὐρωπαϊκαῖς σφοδρότατα κατεδικάσθη ἡ πολιτικὴ τοῦ Πάλμερστον. Ἐν τῇ γαλλικῇ ἐθνικῇ συνελεύσει ὁ μέλος ταύτης ἐκλεγείς πρόφην πρεσβευτὴς ἐν Ἀθήναις Πισκατόρου ὑψωσεν ὡς θερμὸς συνήγορος τῆς Ἑλλάδος ἰσχυροτάτην φωνὴν ὑπὲρ τῶν δικαίων αὐτῆς. Ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλίᾳ, ἐν τῇ βουλῇ τῶν λόρδων, ὁ λόρδος Στάνλεϋ, υἱὸς τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Τόρεων κόμητος Δέσβυ, διὰ μακροῦ κανστιχωτάτου λόγου ἐστιγμάτισε τὰς τοῦ Πάλμερστον ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἐνεργείας. Καὶ οἱ ἐν τῇ Βουλῇ δὲ τῶν Κοινοτήτων ἐπιφανεῖς ρήτορες ὑψωσαν ἐπίσης τὴν φωνὴν αὐτῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐναντίον τῆς πολιτικῆς τοῦ Πάλμερστον.

Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις μετὰ τὰς ἐντονωτάτας ἐν τῇ ἐθνικῇ συνελεύσει διαμαρτυρίας τοῦ Πισκατόρου, ζητοῦντος ἐξηγήσεις περὶ τῆς πολιτικῆς αὐτῆς, ἔπεμψεν εἰς Λονδὶνον ἐπὶ ἐκτάκτῳ ἀποστολῇ ἓνα τῶν ἐξοχωτάτων πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Γαλλίας, τὸν μετ' ὀλίγον ὑπουργὸν γενόμενον τῶν Ἐξωτερικῶν Drouyn de Lhuys, ἵνα ἐνεργήσῃ ὑπὲρ τῆς καταπαύσεως τῶν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἐνεργειῶν τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου.

Ὁ Πάλμερστον πανταχόθεν πιεζόμενος ἐδράξατο τῆς εὐκαιρίας ταύτης πρὸς εὐσχημον ὑποχώρησιν.

Τότε δέ, συμπράττοντος ἀνεπισήμως καὶ τοῦ ἐν Λονδίῳ Πρώτου πρέσβεως, ἀπεφασίσθη ἵνα ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις προσφέρουσα τῇ Ἀγγλίᾳ τὰς φιλικὰς αὐτῆς ὑπηρεσίας παρασκευάσῃ σχέδιον λύσεως τῆς ἔριδος. Τὸ σχέδιον τοῦτο παρασκευασθὲν ὑπὸ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως ἐνεκρίθη καὶ ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας Λουδοβίκου Ναπολέοντος. Συγχρόνως δὲ ὁ Πάλμερστον διεβίβασε διαταγὴν τῷ Οὐαίς καὶ τῷ Πάρκερ περὶ ἀναστολῆς τῶν ἐχθριστῶν πράξεων τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου⁽¹⁾. Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις εὐθὺς μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς παραδοχὴν τῆς μεσολαβήσεως αὐτῆς, εἰς ἣν προσεχώρησεν ἐξ ἀνάγκης καὶ ἡ ἑλληνικὴ, ἔπεμψεν εἰς Ἀθήνας ὡς ἔκτακτον διπλωματικὸν πρᾶκτορα τὸν πρότερον ἐν Λαπλάτῃ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς πρεσβευτὴν βαρῶνον Γκρὼ (Gros), ἵνα ἐκτελέσῃ τὸ ἔργον τῆς μεσολαβήσεως. Ὁ Γκρὼ, συνεργαζόμενον αὐτῷ καὶ τοῦ Θουβενέλ, ἐν χρόνῳ βραχεῖ ἡδυνήθη νὰ ἐλέγξῃ πάσας τὰς ἀγγλικὰς χρηματικὰς ἀξιώσεις· ἀλλ' ὁ ἀκριβὴς καθορισμὸς τῶν τοιούτων ἀπαιτήσεων, ἥτοι τῆς ποσότητος τῶν εὐλογοφανῶν ἀξιώσεων, προσέκρουεν οὐχὶ εἰς λογιστικὰς δυσχερείας, ἀλλὰ τὸ μὲν εἰς τὴν κακὴν πίστιν τοῦ Πατσιφίκου, τὸ δὲ εἰς τὴν ἐπιμονὴν τοῦ Ἀγγλοῦ στολάρχου εἰς τὸ νὰ κρατήσῃ ὡς ἐνέχυρον τὰ συλληφθέντα ὑπ' αὐτοῦ ἑκατὸν περίπου μεγάλα καὶ μικρὰ πλοῖα, ἔχοντα ἄξιαν ἀπείρως μείζονα τῶν ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἐλεγκτοῦ καθοριζομένων ὡς εὐλόγων ὀφειλημάτων.

Ἡ τοιαύτη δὲ διαγωγὴ τοῦ Ἀγγλοῦ στολάρχου, ἐμμέσως δὲ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, παροργίζουσα τὴν μετὰ ζώηροτάτου ἐνδιαφέροντος παρακολουθοῦσαν τὴν πορείαν τῶν πραγμάτων ρωσικὴν διπλωματίαν, ἠνάγκαζεν αὐτὴν ἵνα προβῇ εἰς διαμαρτυρίαν ἐπὶ διαμαρτυρίων. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ καὶ ἡ πορτογαλικὴ κυβέρνησις, ἥς ἦτο ἐν ἀρχῇ ὑπὸ πύκνους καὶ ὑπάλληλος ὁ Πατσιφίκος, παρέστη μάρτυς τῶν πολλῶν κακοπιστιῶν αὐτοῦ. Αἱ πορτογαλικαὶ διακοινώσεις ἀπέδειξαν ἐκ περισσοῦ καὶ τὸν τυχοδιω-

Λουὲν ντὲ Λουῖ, ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας

(1) Ἡ τοιαύτη μεταστροφὴ τοῦ λόρδου Πάλμερστον δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα ἀπλῶς τῆς γαλλικῆς μεσολαβήσεως, ἣν αὐτὸς ὁ κόμης Ἀβερδίνος ἐν τῇ βουλῇ τῶν λόρδων συνέστησεν ἰσχυρῶς καὶ ἐμφαντικῶτα εἰς τὴν κυβέρνησιν ὡς «μέλλουσαν ν' ἀπαλλάξῃ αὐτὴν ἀπὸ θέσεως ἀρκῶς δυσχεροῦς», ὡς ἔλεγεν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀπειλητικῆς θέσεως ἣν ἔλαβεν ἡ Ρωσία ἀπέναντι τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς, ἐκδηλωθείσης ἰδίως διὰ τῆς ἐντονωτάτης ἀπὸ 7 Φεβρουαρίου διακοινώσεως τοῦ κόμητος Νεσελρόδε, ἐν ᾗ ἔλεγεν οὗτος πρὸς τοὺς ἄλλους· «Ἡ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ πῶς ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις μετὰ τὰς πρὸ μικροῦ δοθείσας αὐτῇ φιλικωτάτας διαβεβαιώσεις ἀπεφάσισε νὰ μεταχειρισθῇ βίαν πρὸς ἱκανοποίησιν ὑπηκόων ἢ προστατευομένων ἐν ἀγνοίᾳ τῶν δύο Δυνάμεων». Ἰδίως δὲ περὶ τοῦ ζητήματος τῶν νησιδίων ἐλέγετο ἐν τῇ διακοινώσει·

«Ἡ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις διακηρύττει ῥητῶς ὅτι ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις δὲν δύναται νὰ θίξῃ σπιθαμὴν γῆς ἑλληνικῆς ἀνευ συναινέσεως τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς συμμάχου Γαλλίας». Ἡ διακοινώσις ἐτελεύτα διὰ τῆς ἐξῆς ἐμφαντικῆς ῥήσεως· «Ἡ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις ἐντέλλεται τῷ πρέσβει αὐτῆς ν' ἀπευθύνῃ πρὸς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν σοβαρὰς παρατηρήσεις, προσκαλὼν αὐτὴν λίαν σοβαρῶς νὰ σπεύσῃ νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν ἐν Ἑλλάδι κατὰστασιν πραγμάτων, τὴν οὔτε ἀναγκαίαν οὔτ' οὐδαμῶς δικαιολογούμενην. Διαρκοῦντος δὲ τοῦ ἀγγλικοῦ ἀποκλεισμοῦ ὁ Τσάρος ἔπεμψε τὸν ἐκ τῶν λεηπάνων τῆς ναυμαχίας τῆς Πύλου ὑπασπιστὴν αὐτοῦ ὑποναύαρχον Ποντιάκ εἰς τὰς Ἀθῆνας ἵνα ἐμπνεύσῃ θάρρος εἰς τὸν Ὀθωμᾶν.

κτικὸν βίον καὶ χαρακτηῖρα τοῦ Πατσιφίκου, ἀπεδείχθη δὲ καὶ ἐξ ἄλλων ἐγγράφων ὅτι ὁ τυχοδιώκτης οὗτος πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου εἶχε προτείνει τῇ ἐλληνικῇ κυβερνήσει συμβιβασμὸν, ἐν ᾧ ἤρκειτο εἰς ὀλίγον ποσὸν 12 χιλ. δραχμῶν! Ὁ λόρδος Πάλμερστον, εἰς ὃν κατὰ βάθος ἐλάχιστα μὲν ἔμελε περὶ τοῦ Ἰουδαίου, κυρίως δὲ ἡ τοῦ Ὁθωνος ταπείνωσις, ἀροῦ εἶδε πάσας τὰς διὰ τινὼν φιλοστεργλίκων Μπαρλαίων γενομένας πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦλάχιστον τοῦ ὑπουργείου διὰ Μπαρλαίων ἀποπείρας ἀποτυγχανούσας, προέβη εἰς νέον τι τόλμημα κακοπιστίας ἐνδεικτικόν, ἐλαττώσας μὲν σημαντικῶς τὸ ποσὸν τῆς ζητουμένης ἀποζημιώσεως ἀλλὰ διατάξας ἅμα (περὶ τὰ μέσα Ἀπριλίου) τὴν ἐπέκτασιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ εἰς πάσας τὰς παραλίας τοῦ βασιλείου ἐν περιπτώσει μὴ ἀμέσου ἀποτίσεως τοῦ ἡλαττωμένου ποσοῦ. Ὅτε τὸ ἀπειλητικὸν τοῦτο ἐγγράφον ἐπεδόθη τῇ ἐλληνικῇ κυβερνήσει, βουλὴ καὶ γερούσια (15 Ἀπριλίου 1850), ἐκατέρα χωριστὰ εἰς συνεδρίαν, ἐψήφισαν τὴν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν νέων ἀγγλικῶν ἀπαιτήσεων πίστῳσιν τῶν 330 χιλ. δραχμῶν, ὧν μόνον αἱ 180 χιλιάδες ἐδόθησαν εὐθὺς εἰς τὸν Οὐάις (αἱ λοιπαὶ 150 χιλιάδες ἔμειναν ὡς ἐνέχυρον μέχρι τῆς ὀριστικῆς ἐκκαθαρίσεως τῶν λογαριασμῶν τοῦ Πατσιφίκου). Τούτων γενομένων εὐθὺς ἤρθη ὁ ἀποκλεισμὸς καὶ ὁ μέχρι τότε ἐν τῇ ναυαρχίδι τοῦ Πάρκερ μένων Οὐάις ἐπέστρεψεν εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις μέγαρον τῆς πρεσβείας, ἡλευθερώθησαν δὲ τὰ κρατούμενα πλοῖα.

Οὕτως ἐπερατοῦτο διὰ τὴν Ἑλλάδα ὕλικῶς καὶ πραγματικῶς τὸ οἰκτρὸν ἐπεισόδιον τοῦ Πάρκερ καὶ Πατσιφίκου. Ἀλλ' ὁ Πάλμερστον, ὁ ἐπινοήσας τὴν τοιαύτην λύσιν μόνον ἵνα μὴ φανῇ ὅτι ἐνέδιδεν εἰς πίεσιν γαλλορωσικὴν, δὲν ἀπηλλάγη τῆς ἔνεκα τοῦ νέου τολμήματος νέας ταπεινώσεως.

Ἡ ἐπελθοῦσα ἐν Ἀθήναις λύσις ἔθιγε καιρῶς τὴν ἀξιοπρέπειαν τῶν δύο ἐτέρων Δυνάμεων, ἡ δ' ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῶν ἐν Ἀθήναις τελεσθέντων ἐγερεῖται μεγάλη δυσαρέσκεια ἐν τοῖς γαλλικοῖς καὶ ρωσικοῖς πολιτικοῖς κύκλοις ἔδιδε νέαν φράσιν εἰς τὸ ζήτημα. Ἡ κοινὴ γνώμη ἐξηγέρθη πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλίᾳ ἐναντίον τοῦ Πάλμερστον. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἐκλονήθη σοβαρῶς ἡ θέσις οὐ μόνον τοῦ Πάλμερστον, ἀλλὰ καὶ ὀλοκλήρου τοῦ ὑπουργείου Ἱ. Ρῶσσελ, οὗ ἀπετέλει μέλος ὁ Πάλμερστον ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν· ἐσώθη δὲ τὸ ὑπουργεῖον μόνον διὰ πλειονοψηφίας 21 ψήφων, καὶ τοῦτο συνδρομῇ τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἥτις δὲν ἤτο ἐτοιμὴ ἵνα διαδεχθῇ τὴν πίπτουσαν κυβέρνησιν. Ἀλλὰ σοβαρότητα μεῖζονα ἔλαβον τὰ πράγματα ὅτε ὁ Γάλλος πρεσβευτὴς ἀνεκλήθη ἀπὸ Λονδίνου διὰ διακοινώσεως ἐν ἣ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐλέγετο ὅτι «αἱ ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας δοθεῖσαι ὑποσχέσεις δὲν ἐτηρήθησαν» καὶ ὅτι ἔνεκα τούτου ἡ γαλλικὴ μεσολάβησις ἔληξεν εἰς ἀποτέλεσμα ἀλλόκοτον» καὶ ὅτι ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις «διέψευσε τὰς περὶ συνεννοήσεως ἐλπίδας τῆς Γαλλίας» καὶ ὅτι «τὰ γενόμενα ἐγένοντο κατ' ἀκολουθίαν παραβιάσεως τῆς δοθείσης ὑποσχέσεως».

Ὁ Ρῶσος ἐν Λονδίνῳ πρεσβευτὴς ὡς καὶ ὁ Γάλλος ἐπιτετραμμένος καὶ ὁ Βαυαρὸς πρεσβευτὴς προσκληθέντες δὲν μετέβησαν εἰς τὸ ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀνόδου τῆς βασιλείσεως Βικτωρίας συνήθως ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν διδόμενον δεῖπνον, δηλώσαντες εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν ὅτι τοῦτο ποιοῦσιν ἔνεκα τῆς τοῦ Πάλμερστον πολιτικῆς. Ὁ ἀγγλικὸς καὶ ὁ γαλλικὸς τύπος (¹) δὲν εἴρισκον λέξεις ἵνα σιγ-

(¹) Τὸ ἐγκριτὸν παρισινὸν περιοδικὸν «Ἐπιθεώρησις τῶν δύο Κόσμων (Revue des deux Mondes)» ἔγραψε πρὸς τοῖς ἄλλοις· «Βλέπομεν κράτος ἀδύνατον καὶ ἀπροστάτετον προσβαλλόμενον βαναύσως ὑπὸ στόλου καταπληκτικοῦ. Καὶ διατί; Διὰ τὴν οἰκτροτάτην τῶν ὑποθέσεων, διὰ τὰς

ματίσωσί δεόντως τὴν πράξιν τοῦ Ἀγγλοῦ ὑπουργοῦ καὶ ἐν ταῖς βουλαῖς δὲ ταῖς ἀγ-
γλικάῃς σφοδρότατοι ἀπηγγέλθησαν λόγοι ἐναντίον τῆς πολιτικῆς τοῦ Πάλμερστον.

Ὁ ἔξ Ἰουδαίων καταγόμενος Βενιαμὴν Δισραέλης, ἔγκριτον μέλος τῆς βουλῆς, ἐμέμψατο τὴν κυβερνήσιν ἐπὶ ἑλλείψει εὐθύτητος καὶ εἰλικρινείας. Σφοδρότατα δ' ἐλά-
λησεν ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Λόρδων ὁ λόρδος Στάνλεϋ, εἰπὼν ὅτι «ἡ διαγωγὴ τῆς κυβερνή-
σεως ὑπῆρξεν ἀπρεπής, ἄδικος, βάρβαρος», χαρακτηρίσας τὰς τελευταίας τοῦ Πάλμερ-
στον πράξεις «ἀπερισκέπτους, παρακαίρους» καὶ ἐπικαλούμενος τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ
ἵνα σώσῃ τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Εὐρώπην ἐκ τῆς ὑπὸ τῆς πολιτικῆς τοῦ Πάλμερστον
δημιουργηθείσης καταστάσεως· ὑπέβαλε δὲ πρότασιν ἀποδοκιμασίας τῆς πολιτικῆς
ταύτης, γενομένην δεκτὴν διὰ πλειονοψηφίας 37 ψήφων. Τὸ πλῆγμα ἦτο δεινόν· ἀλλ'
ὁ Πάλμερστον δὲν παρητήθη. Καὶ τότε ἐτέθη ἐν τῇ Ἀνω Βουλῇ τὸ ζήτημα ἂν ἦτο ὑπο-
χρεωμένος εἰς παραίτησιν ὁ λόρδος Πάλμερστον ἢ ὁλόκληρον τὸ ὑπουργεῖον Ἰ. Ρώσσελ,
ἐπεκράτησε δ' ἡ γνώμη ἵνα γίνῃ ἔκκλησις εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων, ἥς ἐνώπιον ὁ λόρδος
Πάλμερστον ἐν δυσὶ συνεδρίαις ἐπὶ ὥρας ὁλοκλήρους λαλῶν ἀπελογεῖτο ὑπὲρ τῆς ὅλης πο-
λιτικῆς αὐτοῦ. Γενομένης δὲ ψηφοφορίας (16/28 Ἰουνίου) περὶ τῆς ὅλης πολιτικῆς τοῦ
Πάλμερστον, ἐδικαιώθη αὕτη διὰ ψήφων 310 ἐναντίον 264, ἥτοι διὰ πλειονοψηφίας 46
ψήφων. Οὐχ ἦττον ἢ ἦττα ἦν ἔπαθεν ὁ Πάλμερστον ἐν τῇ Ἀνω Βουλῇ συνετέλεσε
σφόδρα εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ὀριστικὴν λύσιν τοῦ ζητήματος. Διότι ὁ Πάλμερστον
εὐθὺς μετὰ τὴν ἦτταν ἐκείνην κατέφυγε τεταπεινωμένος εἰς νέαν μεσολάβησιν τῆς Γαλ-
λίας προσάγων νέον σχέδιον λύσεως ἀκυροῦν τὰ γενόμενα ἐν Ἀθήναις τῇ 15 Ἀπριλίου.
Γενομένου δὲ δεκτοῦ ὑπὸ τῆς Γαλλίας τοῦ νέου σχεδίου, σιωπηλῇ συναινέσει καὶ τῆς Ρω-
σίας, ὁ Δρουὲν ντὲ Λουὴ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ, καὶ τοῦ νέου σχεδίου ἡ ἐπίση-
μος καὶ ὀριστικὴ ὑπογραφή μεταξὺ Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ἑλλάδος ἐγένετο, πρὸς ἱκα-
νοποίησιν Γαλλίας τε καὶ Ἑλλάδος, ἐν Ἀθήναις, ἐν αὐτῷ τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερι-
κῶν, ὑπεγράφη δ' ἡ σύμβασις (τῇ 6 Ἰουλίου 1850) ὑπὸ τῶν ἐν Ἀθήναις πρέσβεων
τῶν δύο Δυνάμεων καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀ. Λόντου ὡς ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν. Ὡς ποσὸν
τῆς δοθησομένης ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος ἀποζημιώσεως ἐδέχετο περίπου τὸ τῆς
15 Ἀπριλίου, 180 χιλ. δηλονότι, τῶν λοιπῶν 150 χιλ. τοῦ Πατσιφίκου παραπεμπο-
μένων εἰς νέον ἔλεγχον· ἀλλ' ἡ μεγίστη σπουδαιότης ἦν ἡ περιποιουμένη τῇ Ἑλλάδι
ἡθικὴ ἱκανοποίησις καὶ ὠφέλεια. Οὕτως ἔληξεν τέλει Ἰουλίου τοῦ 1850 τὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ
ἔτους τούτου ἀρξάμενον οἰκτρὸν ἐπείσῳδιον Πατσιφίκου καὶ Πάριος.

Καθ' ὃν χρόνον ἀκριβῶς ἡ Ἑλλὰς διὰ τῆς συμβάσεως τῶν Ἀθηνῶν ἀπηλλάσ-
σετο τοῦ δεινοῦ ἑξωτερικοῦ ὕλικου ἐφιάλτου τῆς ἐπονειδίστου βίας, ἐφάνη ἀπαλασ-

παρανόμους καὶ γελοίας ἀξιώσεις Ἰουδαίου τινὸς Πατσιφίκου. Ποῦ εἶνε τὸ δίκαιον τῶν Ἐθνῶν,
ἐὰν ἡ Ἀγγλία ἀποδίδῃ αὐτῇ εἰς ἑαυτὴν τὴν δικαιοσύνην ἄνευ προηγουμένης ἐξηγήσεως καὶ εἰδο-
ποιήσεως; Ὁλος ὁ κόσμος, καὶ ἰσχυροὶ καὶ ἀδύνατοι, προσεβλήθη ἐκ τοῦ ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος
κατενεχθέντος πλῆγματος. Τοῦ λοιποῦ οἱ Ἀγγλοὶ ὑπήκοοι, ἀλλ' ἀπατώμεθα, οἱ ὑπῆκοοι τοῦ λόρδου
Πάλμερστον δὲν θὰ δύνανται νὰ διαμείνωσιν ἐν Ρωσίᾳ ἢ ἐν Αὐστρίᾳ μὴ παραιτούμενοι τὴν προστα-
σίαν τῆς κυβερνήσεως αὐτῶν (εἰς τοιαύτην τινὰ ἀπειλὴν εἶχε προβῇ ὁ Νεσσελρόδε ἐν τῇ ἀνωτέρῳ
μνημονευθείσῃ περιρῆμφ διακοινώσει τῆς 7 Φεβρουαρίου, ἔτι δὲ πρὸ αὐτοῦ (τῷ 1849) ὁ αὐστριακὸς
πρωθυπουργὸς πρίγκιψ Σβάρτσεμπεργ καταδικάζων τὴν τότε ἐν τοῖς ἰταλικοῖς πράγμασιν πολι-
τικὴν τοῦ Πάλμερστον).

Ἡ δὲ «Ἐφημερὶς τῶν Συζητήσεων (Journal des Débats)» τὴν πρὸς τὴν Ἑλλάδα πολιτικὴν τοῦ
λόρδου Πάλμερστον κατεδίκαζεν ἐν ὀνόματι τῶν ὑψίστων ἀρχῶν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωπι-
σμοῦ, θεωροῦσα αὐτὴν «σύμπτωμα τῆς ἐπικρατοῦσης ἐν Εὐρώπῃ ἡθικῆς ἀναρχίας».

σομένη ἐπὶ μικρὸν καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἡθικοῦ ἐφιάλτου τῆς ἀπὸ τοῦ 1833 νομιμοποιηθείσης ἐν τῇ διοικήσει τῆς Ἐκκλησίας ἡθικῆς ἀναρχίας.

Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, ἀφ' ἧς ἐξηγοῦντο νομίμως καὶ κανονικῶς αἱ τῷ 1833 σιμωνικῶς, δι' ἐπεμβάσεως αὐθαιρέτου δηλονότι τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας, ἀποσπασθεῖσαι καὶ ἰδίαν ἀνεξάρτητον δῆθεν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ πολιτικῶς εἰς τὸ κράτος ὑπόδουλον Ἐκκλησίαν ἀποτελοῦσαι ἐπαρχίαι τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου, δὲν πρόεβη μὲν ἔνεκεν ὑφίστων λόγων ἀνοχῆς εἰς ἐπίσημον ἀποκήρυξιν τῆς νέας Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ εἰς οὐδεμίαν ἤλθε πρὸς ταύτην συνάφειαν καὶ ἐπικοινωνίαν. Ὡσαύτως δ' ἀπέφυγον πᾶσαν ἐπικοινωνίαν πρὸς ταύτην καὶ πᾶσαι αἱ λοιπαὶ ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, θεωροῦσαι τὴν νέαν Ἐκκλησίαν νομίμως καὶ κανονικῶς μὴ ὑφισταμένην, ἐφ' ὅσον ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία δὲν ἐπικοινωνῶναι πρὸς ταύτην. Ἐντεῦθεν τὸ Βασίλειον ἐκκλησιαστικῶς διετέλει ἐν τελείᾳ ἀπομονώσῃ ἐν τῷ ὁρθοδόξῳ χριστιανικῷ κόσμῳ, ἄσχετον καὶ ἀκοινωνήτον πρὸς τοῦτον.

Τὴν τοιαύτην θρησκευτικῶς καὶ ἡθικῶς ἀνώμαλον κατάστασιν μὴ ἀνεχομένη ἡ κοινὴ γνώμη τοῦ εὐσεβοῦς ὁρθοδόξου λαοῦ τοῦ βασιλείου, ἀπὸ πολλοῦ πιέζουσα τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ὑπεχρέωσε τέλος τῷ 1850 τὴν κυβέρνησιν Ἀ. Κριεζῆ-Λόντου ἵνα δι' ἀναφορᾶς εὐσεβάστου (τῇ 30 Μαΐου 1850) ὑπογεγραμμένης ὑφ' ἁπαντος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον αἰτήσῃται τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ δῆθεν ὑπὸ τοῦ *ἔθνους* αὐτοῦ ἀνακηρυχθέντος αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Βασιλείου. Τὴν αὐτὴν δ' αἴτησιν ἀπηύθυνε πρὸς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν καὶ ἡ λεγομένη Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον τὴν κατὰ τύπον οὐχὶ ἐν τάξει γενομένην αἴτησιν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἀποβλέπον μᾶλλον εἰς τὴν οὐσίαν, (εἰς τὴν αἰτουμένην δηλονότι πνευματικὴν συνάφειαν μεταξὺ τοῦ Ὁρθοδόξου λαοῦ τοῦ Βασιλείου καὶ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας), ἐδέξατο εὐμενῶς, οὐδεμίαν δίδον προσοχὴν καὶ οὐδεμίαν ἀπάντησιν εἰς τὴν τῆς ἀγνώστου αὐτῷ Ἱ. Συνόδου τῆς ἀγνώστου Ἐκκλησίας τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, ἀπλῶς δὲ μόνον ἐν τῇ ἀποφάσει αὐτοῦ ποιησάμενον λόγον περὶ τοῦ εὐσεβοῦς κλήρου καὶ λαοῦ τοῦ Βασιλείου. Τὴν οὐσίαν δὲ τῆς αἰτήσεως τῆς κυβερνήσεως τῆς ἑλληνικῆς ἐξετέλεσεν ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία οὐχὶ ἀναγνωρίζουσα τὴν ἔργῳ ὑφισταμένην Ἐκκλησίαν τοῦ Βασιλείου, ἀλλ' αὐτὴ διὰ συνόδου ἐκκλησιαστικῆς μεγάλης τῶν τεσσάρων Πατριαρχείων καὶ τῶν Συνοδικῶν ἀρχιερέων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, συνερχομένων ἀπάντων εἰς συνεδρίαν ἐπανειλημμένης ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀνθίμου Δ', πρόεβη κυριαρχικῶν δικαιώματι εἰς ἴδρυσιν Ἐκκλησίας τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ ὅρους ὑπ' αὐτῆς τεθέντας καὶ κανονισθέντας, ὧν ὁ σπουδαιότατος ἦν ὅτι ἡ τὴν ὑπερτάτην ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν τῆς νέας Ἐκκλησίας ἀποτελοῦσα Ἱερὰ Σύνοδος τῶν ἀρχιερέων ἔμελλε νὰ λειτουργῇ ὅλως ἐλευθέρᾳ καὶ ἀνεξάρτητος, ἀποκλειομένης πάσης ἀναμίξεως τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἀπόφασις αὕτη τῆς Μεγάλης Συνόδου ἐξεδόθη ἐν Ἱερῷ Τόμῳ ἀποτελοῦντι τὸ σύνταγμα καὶ θεμελιώδη νόμον τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Βασιλείου. Τοῦ Ἱεροῦ Τόμου δ' ἡ ἀναγγελία ἡ ἐπίσημος ἐγένετο ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ἐν τῷ μεγάλῳ Συνοδικῷ μετὰ λαμπρᾶς καὶ μεγαλοπρεποῦς ἐκκλησιαστικῆς τελετῆς τῇ 29 Ἰουνίου, ἑορτῇ τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, καὶ ἡ εἰς Ἑλλάδα ἐπιστολὴ ἀναγνωσθεῖσα ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις ἔχειρετίσθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ μετὰ μεγάλης καὶ ἱερᾶς θρησκευτικῆς κατανύξεως καὶ ἡθικῆς ἀνακουφίσεως ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε ἡθικῆς ἀθυμίας καὶ θλίψεως. Ἀλλ' ὑπῆρξαν καὶ ἀσεβεῖς τινες κύκλοι, ἡγουμένου τοῦ Θεοκλήτου Φαρμακίδου (τοῦ δημοσιεύσαντος τότε τὸν «Ἀντίτομον» αὐτοῦ, βιβλίον

κενὸν πάσης γνώσεως ὑγιoῦς θεολογικῆς, μεστὸν δὲ φληναφημάτων καὶ ὕβρεων καὶ λοιδοριῶν ἀσεβῶν καὶ βαναύσων ἐναντίον τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας). Ὑπὸ τὴν ροπὴν δὲ καὶ ἐπίδρασιν τῶν τοιούτων κύκλων ὁ μετὰ δύο ἔτη ὑποβληθεὶς εἰς τὴν Βουλὴν καὶ ψηφισθεὶς ὑπὸ ταύτης καταστατικὸς νόμος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Βασιλείου ἐξέκλινε πολὺ τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν τοῦ Ἱεροῦ Τόμου. Ὁ ἐν Ἑλλάδι δὲ διὰ τῶν περὶ τὸν Φαρμακίδην πολέμιον συνταχθεὶς καὶ νομοθετηθεὶς τῷ 1852 καταστατικὸς χάρις τῆς Ἐκκλησίας τοῦ βασιλείου κατέλυε τὸν Ἱερὸν Τόμον τὸν ἐκδοθέντα συγκαταβατικῶς ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τῷ 1850, ἀκριβῶς καθ' ὃν χρόνον ἡ μεγάλη ὁρθόδοξος τοῦ Βορρᾶ Δύναμις εἰς μέγαν ὑπεδύετο πόλεμον χάριν τῆς ὑπὸ τῆς Τουρκίας ὑποσκαπτομένης αὐτοτελείας καὶ αὐτονομίας τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Λόγιός τις Γάλλος, καλούμενος Βορέ, ἐπισκεψάμενος τοὺς Ἁγίους Τόπους τῷ 1851, ἐδημοσίευσεν περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου ἐν τοῖς τόποις τούτοις γενομένων ἐναντίον τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ὑπερβασιῶν, διὰ τοῦ δῆθεν ὑπὸ τῶν Ὁρθοδόξων σφετερισμοῦ πολλῶν ἱερῶν ἐν τοῖς Ἁγίοις Τόποις εἰς Καθολικοὺς ἀνηκόντων σεβασμάτων. Τὰ ὑπὸ τοῦ Βορέ δημοσιευθέντα, καίπερ ἀναρεθέντα ὑπὸ τοῦ πρῶην Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου

Κωνσταντίνου Α' τοῦ ἀπὸ Σιναίου, ἀνδρὸς σοφωτάτου καὶ περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας ἐντριβεστάτου, διατελοῦντα δ' ἐν συναφείᾳ πρὸς τὰς κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐπαναληφθείσας μεταξὺ τῶν δύο κλήρων ἐν Ἱερουσαλὴμ ἔριδας, συνεκίνησαν τὴν κοινὴν γνώμην τῶν Καθολικῶν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, καὶ ἰδίως τῆς Γαλλίας, ἐνθα ὁ τότε πρόεδρος τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, ὁ πρὸς ἀνίδρυσιν τῆς τῷ 1814 καὶ 1815 καταλυθείσης αὐτοκρατορίας τοῦ οἴκου τῶν Βοναπαρτῶν ἐργαζόμενος Λουδοβίκος Ναπολέων (ἀνειμὸς τοῦ Ναπολέοντος Α'), ἐνόμισεν ὅτι θὰ ἦτο λίαν συντελεστικὸν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ φιλοδόξου αὐτοῦ σκοποῦ ἢ διὰ τῆς ἐν τῷ προκειμένῳ ζητήματι ὑποστηρίξεως τῶν ἀξιώσεων τῶν Καθολικῶν προσέλκυσις τῆς εὐμενείας τοῦ πανισχύρου τότε ἐν Γαλλίᾳ Καθολικοῦ κλήρου. Καὶ διὰ τοῦτο, διὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει γαλλικῆς πρεσβείας ἐξήτησε παρὰ τῆς Πύλης τὴν εἰς τοὺς Καθολικοὺς ἀπόδοσιν ἢ παραδόσιν προσκυνημάτων τινῶν ἀνηκόντων πρότερον, ὡς ἤξιον οἱ Καθολικοί, εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ Πύλη προθύμως ἀνταπεκρίθη εἰς τὴν ἀξίωσιν ταύτην δι' ἐκδόσεως διατάγματος σουλτανικοῦ. Ἀλλὰ τοῦτο προὔκάλεσε τὴν ἔντονον διαμαρτυρίαν τοῦ ἐν τοῖς Ἁγίοις Τόποις Ὁρθοδόξου ἑλληνικοῦ κλήρου καὶ τῆς ὁριστικῆς κυβερνήσεως. Ἐπιστολὴ δὲ αὐτόγραφος τοῦ Τσάρου πρὸς τὸν Σουλτάνον ἀπῆτει τὴν ἐπ' αὐτοῖς τῶν γενομένων. Ὁ Σουλτάνος συνεμορφώθη πρὸς τὴν ἀξίωσιν τοῦ Τσάρου καὶ ἐξέδωκε νέον διάταγμα, ἐλαττοῦν σημαντικῶς τὰς εἰς τοὺς Λατίνους γενομένας παραχωρήσεις. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Τσάρος Νικόλαος ἐπεμψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς ἐκτακτὸν ἀπεσταλμένον ἓνα τῶν ἀνωτάτων λειτουργῶν τοῦ κράτους αὐτοῦ, τὸν στρατηγὸν καὶ ναύαρχον πρίγκιπα Ἀλέξανδρον Μενδζικῶφ, ἵνα ζητήσῃ παρὰ τοῦ Σουλτάνου

Ναπολέον Βοναπάρτης,
πρόεδρος τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας

καὶ τῆς Πύλης οὐ μόνον τὴν διὰ νέων διαταγμάτων αὐτοκρατορικῶν τελείαν καὶ δογματικὴν ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας λύσιν τοῦ ζητήματος τῶν Ἁγίων Τόπων, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐντελὴ ἀπὸ τῆς Πύλης ἀνεξαρτησίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν τῇ διοι-

Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐν Κριμαίᾳ συμμαχικῶν στρατῶν Καρομπέρ καὶ Σαιντ-Αρνώ, Γάλλοι, Ὁμέρ πασᾶς, Τοῦρκος, καὶ λόρδος Ράγκλαν, Ἀγγλος

κήσει τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Πύλη τὴν περὶ τῶν Ἁγίων Τόπων ἀξίωσιν ἐδέξατο εὐθύς, ἀλλ' εἰς τὴν περὶ ἀνεξαρτησίας τοῦ Πατριαρχοῦ ἀξίωσιν ἀντέτεινεν ἀντιρρήσεις αἰτινες, ὑποστηρικθεῖσαι φανερώς καὶ κρυφίως καὶ ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς διπλωματίας, ἐπήνεγκον τὴν ἀποτινχίαν καὶ τὴν ἄπρακτον εἰς τὰ ἴδια ἐπιστροφὴν τοῦ Μενδζικώφ. Τότε ἡ Ρωσία κατέλαβε στρατιωτικῶς εὐθύς τὰς δύο παραδανουβίους Ἡγεμονίας ὡς ἐνέχυρον μέχρι τῆς ἐκτελέσεως τῶν διὰ τοῦ Μενδζικώφ προταθεισῶν ἀξιώσεων. Ἀλλ' ἡ προᾶξις αἰτη ἔνθεν μὲν ἐξήγειρε τὸν θρησκευτικὸν φανατισμὸν τῶν Μωαμεθανῶν, προτιμώντων τὸν πόλεμον τῆς εἰς τὰς ἀξιώσεις τῆς Ρωσίας ὑποχωρήσεως, ἔνθεν δὲ τὴν ἀντίπραξιν τῶν δύο Δυτικῶν Δυνάμεων (Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας). Ἐκ τούτων δὲ παραθαρρυνθεῖσα ἡ Πύλη ἀπήτησε (κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1853) διὰ τηλεσιγράφου παρὰ τῆς Ρωσίας τὴν ἐντὸς προθεσμίας ὀλίγων ἡμερῶν ἐκκένωσιν τῶν ὑπ' αὐτῆς κατεχομένων Ἡγεμονιῶν. Τῆς Ρωσίας δὲ μὴ ἐνδούσης εἰς τὸ τουρκικὸν τηλεσίγραφον ἐκίρηνεν ἡ Πύλη τὸν πόλεμον. Καὶ ἐνῶ ἤρξαντο ἤδη αἱ μεταξὺ Ρώσων καὶ Τούρκων ἐχθρότητες παρὰ τὸν Δανουβίον, στόλος Ἀγγλῶν καὶ Γάλλων ἐπλευσεν εἰς τὸν Βόσπορον πρὸς ἄμυναν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὅτε δὲ μετ' ὀλίγον μοῖρα τοῦ Ρωσικοῦ στόλου τῆς Σεβαστουπόλεως ὑπὸ τὸν ναύαρχον Ναχίμωφ κατέστρεψε μοῖραν τοῦ τουρκικοῦ στόλου παρὰ τὴν

Σινώπην, οἱ εἰρημένον στόλοι ἐπλευσαν εἰς τὸν Εὐξείνον ἵνα ὑπερασπίσωσι τὰ τουρκικὰ παράλια ἐναντίον τοῦ Ρωσικοῦ στόλου. Ἡ Ρωσία ἐθεώρησε τοῦτο πρᾶξιν ἐχθρικὴν καὶ ἀνεκάλεσε τοὺς ἐν Παρισίοις καὶ Λονδίῳ πρέσβεις αὐτῆς, εἰς ὃ ἀπήντησαν αἱ δύο Δυνάμεις διὰ κηρύξεως πολέμου, ἀφοῦ πρότερον ἔπεμψαν τελεσίγραφον μὴ γενόμενον δεκτὸν ὑπὸ τῆς Ρωσίας. Καὶ νῦν αἱ Δυτικαὶ Δυνάμεις ἔπεμψαν ἐπικουρικά στρατεύματα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς τὴν Βάρναν ἐναντίον τοῦ παρὰ τὸν Δανούβιον ρωσικοῦ στρατοῦ. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τῆς Αὐστρίας καταλαβούσης στρατιωτικῶς τὰς Ἡγεμονίας συναινέσει τῆς τε Πύλης καὶ τῆς Ρωσίας, ἥτις ἀνεκάλεσε νῦν τὰ ἐκεῖ στρατεύματα αὐτῆς, τὸ θέατρον τοῦ πολέμου μετέστη εἰς τὴν Κριμαίαν, καὶ ἰδίως εἰς τὸν ὀχυρώτατον ἐνταῦθα πολεμικὸν λιμένα Σεβαστούπολεως, καὶ ὠνομάσθη ὁ πόλεμος Κριμαϊκός, διήρκεσε δὲ μέχρι τέλους περιπόου τοῦ 1855, ἀφοῦ κατ' Αὐγουστον ἤδη τοῦ ἔτους τούτου οἱ σύμμαχοι ἐκυρίευσαν τὴν Σεβαστούπολιν, καὶ ἔληξε κατὰ Μάρτιον τοῦ ἐπομένου ἔτους 1856 διὰ τῆς περὶ εἰρήνης συνθήκης τῶν Παρισίων. Ἀλλ' ἡμῖν διαφέρων ἔχουσιν ἐνταῦθα οὐχὶ αἱ λεπτομέρειαι τῆς ἱστορίας τοῦ πολέμου τούτου, ἀλλ' ἡ διαρκοῦντος τοῦ πολέμου τούτου ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου, εἰς ἣν καὶ μεταβαίνομεν.

Ἀρξαμένου τοῦ πολέμου μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας μεγάλη συγκίνησις κατέλαβε τὰ πνεύματα ἐν Ἑλλάδι καὶ μέγας ἠγέρθη ἐνθουσιασμός ἐν ταῖς τάξεσι τοῦ λαοῦ, μεγάλαι δ' ἐλπίδες συνεδέθησαν μετὰ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἐλπιζομένης νίκης τῶν ρωσικῶν ὅπλων.

Ὁ βασιλεὺς Ὀθων καὶ ἡ βασίλισσα Ἀμαλία ἐρωτοστάτουν ἐν τῷ πολεμικῷ ὀργασμῷ τῷ καταλαβόντι τὸν λαὸν ὅλον, πλὴν τῶν ὀλίγων φιλοστεργλίκων Μπαρλαίων καὶ τινων Μοσχομαγκιτῶν. Ἡ ἐξέγερσις δ' αὕτη ἐξεδηλώθη καὶ δι' ἐπαναστάσεων ἐν Ἡπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ. Τῇ 8 Ἰανουαρίου 1854 ἠγγέλθη εἰς Ἀθήνας ἀπὸ τοῦ Ἄργους τοῦ Ἀμφιλοχικοῦ ὅτι ἐξεργόγη ἐπανάστασις ἐν τῇ νοτίᾳ Ἡπείρῳ καὶ ὅτι ἐγένοντο δύο συγκρούσεις ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ἄρτης (ἐν τῇ κόμῃ Σκουλικαργιᾷ καὶ ἐν τῇ θέσει Παλαιοπαναγιᾷ), καθ' ἧς ὑπεχώρησαν οἱ Τοῦρκοι, καὶ ὅτι οἱ ἐπαναστάται ὕψωσαν σημαίαν κυανὴν ὑπὸ λευκοῦ σταυροῦ διατεταμένην, φέρουσιν ἐπιγραφὴν ἐντὸς τοῦ σταυροῦ «ἐν τούτῳ νίκα», καὶ ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ σταυροῦ «ἐλευθερία ἢ θάνατος». Μετὰ δέκα δὲ περιπόου ἡμέρας ἀφίκετο ἡ μεγίστην συγκίνησιν ἐμποιήσασα εἰδησις ὅτι Ἕλλην ἀξιωματικὸς ἐκ τῶν ταγματῶν τῆς ὀροφυλακῆς, φέρων ἐνδοξότατον ὄνομα, συνδεόμενον ἰδίως μετὰ τῆς Ἡπείρου, ὁ τοῦ μεγάλου ἥρωος Γεωργίου Καραϊσκάκη υἱὸς Δημήτριος Καραϊσκάκης, ἐξῆλθε τῶν ἑλληνικῶν πρὸς τὴν Ἡπειρον ὁρίων μετὰ πολλῶν ὀπλιτῶν καὶ ὅτι ἡ ἐμφάνισις αὐτοῦ ἠῤῥησε τὸ πλῆθος τῶν ἐπαναστατῶν, προσερχομένων πανταχόθεν νέων ὀπλιτῶν εἰς τὸν φανέντα ἀρχηγὸν καὶ ὀρκοζομένων ἐν ὑπαίθρῳ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου. Ἡ ἐπανάστασις διεδόθη τάχιστα καθ' ἅπαν τὸ διαμέρισμα τοῦ Ραδοβιτισίου, Τζουμέρκας, Σουλίου, Λήμερι καὶ Λάκκου, καὶ τὰ ἐπαναστατικὰ στίφη συγκροτούμενα πρὸς τὰ ἄτακτα τῶν Τουρκαλβανῶν στίφη κατετρόπουν αὐτά, φονευομένων καὶ τῶν ἀρχηγῶν βέηδων. Τῶν μικρῶν τούτων ἐπιτυχιῶν καὶ μάλιστα τῆς ἐπὶ εὐρείαν ἔκτασιν διαδόσεως τῆς ἐπαναστάσεως οἱ θρόλοι ἐξήγειρον ἐν τῷ Βασιλείῳ ἀκατάσχετον ἐνθουσιασμόν καὶ προυκάλουν ἐνθουσιώδη ἄρθρα ἐν τῷ τύπῳ, πρωτοστατοῦντος τοῦ καθηγητοῦ Ν. Βάμβα, κηρύττοντος τὰ νῦν γινόμενα ὡς συνέχειαν καὶ συμπλήρωσιν τῶν ἀπὸ τοῦ 1821 ἀρξαμένων ἀγώνων τῆς νέας μετὰ τὰ Μηδικὰ περιόδου τῶν πρὸς βαρβάρους καὶ ἐναντίον τῆς Ἀσίας πολέμων τοῦ Ἑλληνικοῦ (1).

(1) Τὸ πρῶτον ἄρθρον (ἴδε «Αἰὼνα» τῆς 27 Ἰανουαρίου) τοῦ ἀνδρὸς ἐτελεύτα οὕτως: «Ἐ-

Πανταχόθεν τοῦ βασιλείου συνέρρεον νῦν οἱ ἐθελονταί, καὶ ἰδίως ἐξ Ἀθηνῶν, καὶ αὐτῶν τῶν ὑπουργείων ἐκκενουμένων ἐνταῦθα τῶν ὑπαλλήλων αὐτῶν, πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Ἑπειρωτικοῦ ἀγῶνος. Οὕτω δὲ πᾶσα ἡ ὑπαιθρος χώρα τῆς νοτίας Ἑπείρου ἐκαθαρίσθη ἐντὸς ὀλιγίστου χρόνου ἀπὸ τουρκικῶν καὶ τουρκαλβανικῶν στιφῶν ἀτάκτων, (τακτικοῦ στρατοῦ μὴ ὑπάρχοντος τότε ἐν τῇ χώρᾳ) καὶ νῦν τόποι ἀνακαλοῦντες

Δημήτριος Γρίβας

εἰς τὴν μνήμην μεγάλα γεγονότα ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ μεγάλου ἀγῶνος, Πέτα, Κομποῖτι, ἀνέλαβον αὐθις ζωὴν πολεμικὴν ὡς στρατόπεδα στρατιωτικῶς ὀργανωμένων ἐπαναστατικῶν ταγμάτων. Ἐντὸς μικροῦ δέ, ἀφοῦ προσχώρησεν εἰς τὸν ἐπαναστατικὸν πόλεμον καὶ ὁ Δημήτριος Γρίβας, ἡ ἀξιολογωτάτη πόλις τῆς νοτίας Ἑπείρου Ἀρτα περιεζώσθη πανταχόθεν καὶ κατελήφθη μετὰ πεισματώδη μάχην, τοῦ φρουρίου μόνου μέιναντος εἰς τὰς χεῖρας τῆς τουρκικῆς φρουρᾶς. Μετ' ὀλίγον ἡ ἐπανάστασις προὐχώρησεν εἰς τὴν βόρειον Ἑπείρον, καὶ μετὰ τὴν παρὰ τὰ Πέντε Πηγὰδια ἦτταν τῶν Τούρκων περιῆλθεν εἰς κίνδυνον αὐτὴ ἡ πρωτεύουσα τῆς ὅλης Ἑπείρου Ἰωάννινα. Οὕτω πρὶν ἔτι λήξῃ ὁ πρῶτος μὴν τῆς ἐπαναστάσεως (Ἰανουάριος), πᾶσα ἡ ὑπαιθρος Ἑπείρος προσχώρησεν εἰς αὐτὴν καὶ πανταχοῦ, ἐκτὸς τῶν ὀχυρῶν πόλεων, ἠκούοντο κλαγγαὶ ὅπλων πολεμιστῶν μετὰ προκηρύξεων ἐπαναστατικῶν· μόνον δὲ τὸ ἐν Πέτᾳ στρατόπεδον τοῦ Δ. Καραϊσκάκη εἶχε τρισχιλίους περίπου πολεμιστάς.

Ἡ ἐπαναστατικὴ ὁρμὴ ἐγένετο ἔτι μείζων κατὰ τὸν Φεβρουάριον, ὅτε μάλιστα ὁ πόλεμος ἤρξατο μεταξὺ Ρωσίας καὶ τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων, καὶ ἡ ἐπίσημος Ρωσία ἐκηρύχθη σχεδὸν ἀναφανδὸν ὑπὲρ τῶν ἐπαναστάντων Ἑλλήνων. Ἡ Ἑπειρωτικὴ ἐπανάστασις, ἐνῶ ἐλάμβανεν ἐξωτερικὸν ὄγκον διηνεκῶς μείζονα, συρρεόντων διαρκῶς νέων ἐθελοντῶν (ἀφοῦ ἐκ Ζακύνθου, παρὰ τὰς αὐστηροτάτας ἐπιτηρήσεις καὶ τὰς ἀπηνῶς ἐπιβαλλομένας τιμωρίας τῶν ἀγγλικῶν ἀρχῶν χάριν τῶν συμμάχων Τούρκων, προσῆλθον χίλιοι ἐθελονταί), προσελάμβανε καὶ ἐσωτερικὴν δύναμιν συνοχῆς, ὀργανώσεως, πειθαρχίας καὶ ἠθικοῦ φρονήματος, ὅτε ἔσπευδον εἰς τὰς τάξεις αὐτῶν ἀξιωματικοὶ τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ (ὁ γραμματεὺς τοῦ Βασιλείου ταγματάρχης Φραῖζερ, ὁ σύνταγματάρχης Σ. Στράτος, οἱ ὑποστράτηγοι Ι. Ράγκος, Ν. Ζέρβας, ὁ ἀντιστράτηγος Κ. Τσαβέλλας, παραιτούμενοι πάντες τὰς ἐν τῷ ἐλληνικῷ στρατῷ θέσεις αὐτῶν), ὧν αἱ προκη-

νωσον πάντας, Θεέ, καὶ κραταίωσον τὸν Μέγαν Νικόλαον, ἵνα δοξασθῇ τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ». Τὸ δεῦτερον ἄρθρον (13 Φεβρουαρίου) τοῦ Ν. Βάμβα ἐτελεύτα διὰ τῶν ρημάτων: «Ἑλληνας! Ἐξεργάγη ὁ δεῦτερος πόλεμος ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλευθερίας παντὸς τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους· ὑψώθη ἡ σημαία τοῦ τιμίου Σταυροῦ φέρονσα τὸ σύνθημα «Ἐλευθερία ἢ θάνατος». Δράμετε ταχέως, ὡς αἰτοί· πολεμεῖτε ὡς λέοντες μετὰ φρονήσεως καὶ ὁμονοίας. Ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ πίστις θέλει στέφει τοὺς ἀγῶνας ἡμῶν μὲ Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν. Δίκαιος ὁ Θεός». Τὸ τρίτον ἄρθρον ἦν ἐρμηνεῖα τοῦ «Ἀναστήτω ὁ Θεός καὶ διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ Αὐτοῦ», καὶ ἐτελεύτα (τῇ 6 Μαρτίου) «Ὁ δίκαιος Θεός, ὁ μέγας Θεός τῶν Χριστιανῶν εἶναι μεθ' ἡμῶν καὶ ἡμεῖς μετὰ τοῦ Θεοῦ, διότι πολεμοῦμεν ὑπὲρ τῆς πίστεως τὴν ὁποίαν ἐλάβομεν παρὰ τῆς θείας Αὐτοῦ σοφίας καὶ δυνάμεως, καὶ ὑπὲρ τῆς Θεοδότου ἐλευθερίας».

ρῦξεις, ὅπως καὶ ἡ τοῦ Καραϊσκάκη, ἦσαν μεστὰι ρήσεων καὶ φρονημάτων ἐμπνεόντων δύναμιν ἡθικὴν, μένος πολεμικὸν καὶ ἐνθουσιασμὸν ἱερὸν⁽¹⁾.

Οὕτως ἐνισχυθεῖσα λαμπρῶς ἡ ἐπανάστασις ὑπερέβη περὶ τὰ μέσα Φεβρουαρίου τὰ ὅρια τῆς Ἡπείρου καὶ διεδόθη εἰς τὴν Θεσσαλίαν, εἰς τὸ διαμέρισμα Τρικκάλων, ὑπὸ τοὺς ὑπολοχαγοὺς Τσακόπουλον, Κόρακαν, Στουρνάραν καὶ Καραμήτσαν. Περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου ἡ ἐπανάστασις εἶχεν ἐξαπλωθῇ ἀπὸ Ραδοβιτσίου καὶ Ἀγρόφων εἰς πᾶσαν τὴν Ἡπειρον καὶ Θεσσαλίαν, ἔνθα ἐν τῷ διαμερίσματι Βόλου ἀνὴρ εὐπατριδῆς καὶ φιλόπατρις, ὁ Ἰ. Φιλάρετος, ἄσπασεν τὴν μεγάλην περιουσίαν αὐτοῦ ἐθυσίασεν εἰς τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας καὶ ἐνώσεως ἀγῶνα. Συγχρόνως δ' ἔσπευδον εἰς βοήθειαν τῶν ἐπαναστατῶν ἔξ Ἑλλάδος ὡς ὀπλαρχηγοὶ ἀξιωματικοὶ καὶ βουλευταὶ ἔτι, πρὸ πάντων οἱ ἔξ Ἡπείρου βοιωταί, μεθ' ἑκατοντάδων ὀπλιτῶν, τοῦ Καρβασαρά καὶ τῆς Λαμίας κατασταθέντων οἰονεὶ στρατοπέδων καὶ στρατηγείων, ἅμα δὲ καὶ ὀρμητηρίων. Ἡ ὀθωμανικὴ κυβέρνησις, μὴ δυναμένη ν' ἀποσπάσῃ δύναμιν ἐκ τῶν παρὰ τὸν Δανούβιον καὶ τὸν Καύκασον μαχομένων στρατευμάτων αὐτῆς καὶ ἀφιεμένη εἰς τὰς ὀλίγας διεσπαρμένας ἀνὰ τὴν Θεσσαλίαν καὶ Ἡπειρον φρουρὰς τῶν ὀχυρῶν πόλεων καὶ τοὺς ἀτάκτους Τουρκαλβανοὺς τῆς ὑπαίθρου χώρας καὶ τὰς 3-4 χιλιάδας ἐκ τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας διὰ Βόλου καὶ Πρεβέζης πεμπομένων εἰς τὸ πεδίον τοῦ ἀγῶνος πολεμιστῶν, οὐδὲν σπουδαῖον ἠδύνατο νὰ ἐνεργήσῃ ἐναντίον τῆς διηνεκῶς ὕλικῶς καὶ ἡθικῶς, εἰς βραχίονας καὶ ἐνθουσιασμόν, κραταιουμένης ἐπαναστάσεως. Αὕτη προσεκτᾶτο καὶ ἡθικὴν πολιτικὴν δύναμιν, γνωστῆς γενομένης τῆς τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου (ἀπὸ 9/21 Φεβρουαρίου) πρὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ προκηρύξεως, τῆς τελευτώσεως εἰς τὰ ἐμφαντικώτατα ρήματα. «Προοστρέχοντες εἰς τὰ ὄπλα ὑπὲρ τῶν κα-

Παναγιώτης Σούτσος

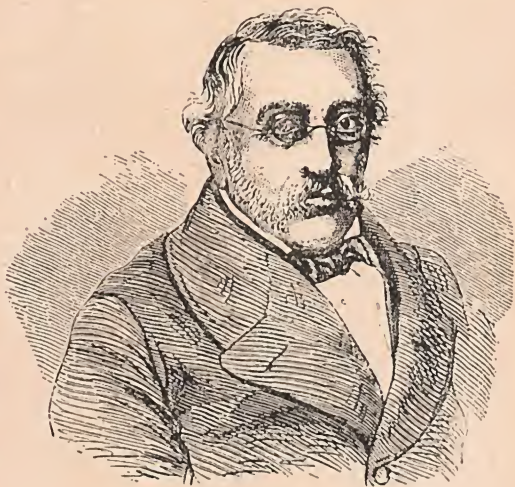
(1) Ἡ ἀπὸ τοῦ περὶ τὴν Ἄρταν στρατοπέδου προκήρυξις τοῦ Δ. Καραϊσκάκη (τῆς 30 Ἰανουαρίου 1854) ἔλεγεν· «Ἕλληνες! Ἀποθνήσκων ὁ πατήρ μου ἔκραξε· λυτροῦτε τὰς Ἀθήνας!, ἀρεῖς δ' ὡς μόνην κληρονομίαν εἰς ἐμὲ τὴν μάχαιραν αὐτοῦ ἐξέπνευσε. Λαβὼν τὸ κληροδότημα τοῦ πατρὸς καὶ τὰς μὲν Ἀθήνας εὐρὼν ἐλευθέρως, τὴν δὲ γῆν τῆς γεννήσεως αὐτοῦ δούλην, ἔδραμον πρὸς ὑμᾶς, ὦ λαὲ τῆς Ἡπείρου, καὶ τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας ὕψωσα μεθ' ὑμῶν. Ἕλληνες! Ὁ δευτέρως τουρκικὸς πόλεμος ἄρχεται ἢ πυρκαῖα ἡ ἐπαναστατικὴ ἦναψε, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς πίστεως ἐπιφοιτᾷ καὶ αὐξάνει τὰς φλόγας τῆς πυρκαϊᾶς. Ἰδοὺ ἡ Ἑπτάνησος ὡς ἐπτακέφαλος δράκων συρτίζει, ἡ Ἡπειρος κινεῖται, ἡ Θεσσαλία σείεται, ἡ Μακεδονία σαλεύει, ἡ Θράκη περιμένει ἢ δ' αὐτόνομος Ἑλλάς ὡς Αἴνι σφενδονίζει εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς φλογεροὺς μύδρους, τοὺς στρατηγούς αὐτῆς. Θαρρεῖτε λοιπὸν, θαρρεῖτε! Κατὰ τὸν πρῶτον τουρκικὸν πόλεμον οἱ Ἕλληνες μὲ πεντήκοντα χιλιάδας στρατοῦ ἐνίκησαμεν πεντακισίας χιλιάδας στρατοῦ τῆς Ἀσίας, τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Σήμερον αὐτόνομοι Ἕλληνες, Ἡπειρώται, Θεσσαλοὶ, Μακεδόνες καὶ Θράκες, ἔξ ἑκατομμυρίου, πολεμοῦμεν ἀδύνατον βασιλεῖον πολεμούμενον κατὰ τὸν Δούναβιν ὑπὸ πολυαριθμῶν καὶ φοβερῶν στρατῶν... Πρὸς τὰ ἐμπροσθεν! Τὸν Σταυρὸν εἰς τὴν μίαν χεῖρα, τὴν μάχαιραν εἰς τὴν ἄλλην, προβαίνωμεν καὶ μεταλλάζωμεν πᾶσαν ἡμέραν καὶ σταθμὸν ἓνα. Πρὸς τὰ ἐμπροσθεν! Ἡ κληρονομία τῶν Ἑλλήνων συζητεῖται κατὰ τὴν Ἑπτάλοφον παραστήσωμεν εἰς τοὺς Εὐρωπαίους ἡμεῖς οἱ κληρονόμοι τὰ ἔγγραφα ἡμῶν κεχαρσμένα διὰ σπάθης καὶ γεγραμμένα δι' αἵματος. Ἡ ἐνότης τοῦ Γένους ἔστω τὸ σύνθημα ἡμῶν! Ἡ ἐλευθερία ἢ θάνατος! ἔστω ἡ φωνὴ τῶν δέκα ἑκατομμυρίων Ἑλλήνων, Σέρβων καὶ Βουλγάρων (οἱ ἄνδρες τοῦ 1854 ἐφραντίζοντο ἔτι τὸ δυνατόν ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας περιλαμβανούσης Σέρβους καὶ Βουλγάρους) εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ τεσσάρων ἑκατομμυρίων Ἑλλήνων εἰς τὴν Ἀσίαν.»

ταπιεζομένων ἀδελφῶν ἡμῶν τῶν πρεσβευόντων τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ἀνακράζωμεν Ἀναστήτω ὁ Θεὸς καὶ διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ! ». Ἐν μέσῳ τοῦ γενικοῦ ἀκατασθέντος ἐνθουσιασμοῦ τοῦ ἐγερθέντος ἐκ τῆς αὐτοκρατορικῆς ταύτης προκηρύξεως καὶ τῶν κατ' ἐκάστην δημοσιευομένων ἐν ταῖς ἡμερίσι φλογερῶν ἄρθρων τοῦ Ν. Βάμβα καὶ τῶν θουρίων παιάνων τῶν ποιητῶν Παναγιώτου Σούτσου καὶ Σοφοκλέους Καρύδη καὶ τῶν πολλῶν ἐνθουσιωδῶν λόγων καὶ ἐπιταρίων ἔτι τοῦ Π. Σούτσου. Τὰ πολλαχού τῆς Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας ἀγωνιζόμενα τάγματα τῶν Ἑλλήνων ἐν πολλαῖς μάχαις καὶ συμπλοκαῖς κατενίκησαν τὰ τουρκικὰ στρατεύματα καὶ πᾶσαν τὴν ὑπαιθρον χώραν Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας ὑπέταξαν, ἀρχομένου τοῦ Μαρτίου 1854, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἐπαναστάσεως. Διὰ τοῦτο ἡ Πύλη, ἐννοήσασα τὸ δυσχερὲς τῆς διὰ τῶν ὅπλων βία καταστολῆς τῆς ἐπαναστάσεως, προσέφυγεν εἰς μέτρον πολιτικόν, πέμψασα εἰς τὰς ἐπαναστάσας χώρας τὸν Φουὰτ ἐφέντην ὡς ἔκτακτον ἐπίτροπον. Ἀλλ' αἱ ἐνέργειαι τοῦ Φουὰτ ἐλαχίστην ἢ οὐδεμίαν ἔσχον ροπὴν ἐπὶ τὴν πορείαν τοῦ ἀγῶνος. Καὶ τὰ πράγματα μοιραίως ἔληξαν εἰς τὴν διακοπὴν τῶν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας σχέσεων, ἀφοῦ ὁ ἐν Ἀθήναις Τοῦρκος ἐπιτετραμμένος Νεσοῦτ βέβυς μετὰ τινος ἀπαρρέκτους ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Βασιλέως ἀπαιτήσεις κατέλιπε τὰς Ἀθήνας (περὶ τὰ μέσα Μαρτίου), κατέλιπε δὲ τότε τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ὁ ἐνταῦθα Ἑλλήνων πρεσβευτὴς Ἀ. Μεταξᾶς. Ἀλλ' ἡ τῇ διακοπῇ ταύτῃ τῶν σχέσεων ἐπακολουθήσασα ξενικὴ ἐπὶ τῇ τοῦ Πειραιῶς καὶ τὰ παρομαρτοῦντα ταύτῃ γεγονότα ταχέως ἐπὶνενγκον τὸ τέλος τῆς ἐν Ἡπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ ἐπαναστάσεως.

Ἀπὸ τῆς διακοπῆς τῶν μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν σχέσεων ἡ τῶν πρεσβευῶν Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας πολιτεία κατέστη ἐπιδεικτικῶς δυσμενής. Ὁ εἰς Πειραιᾶ ἀφικόμενος τότε γαλλικὸς στόλος δὲν ἐχαιρέτησε τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν, δίκην στόλου ληστοπειραικοῦ. Καὶ κατὰ τὴν ἐθνικὴν δ' ἐορτὴν τῆς 25 Μαρτίου οἱ δύο πρεσβεῖς ἔλαμπον διὰ τῆς ἀπουσίας αὐτῶν, παρόντων τῶν λοιπῶν πρέσβων (Ρωσσίας, Αὐστρίας, Πρωσσίας καὶ Βαυαρίας). Ἐν ταῖς ἐχθρικαῖς νῦν ἐπιδείξεισι τὰ πρωτεῖα εἶχεν ἡ Γαλλία, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀγγλία δὲν ὑπελείπετο. Ἐννέα χιλιάδες ὅπλων, ἀγορασθέντων ἐν Γαλλίᾳ ἀντὶ 200 χιλ. φρ. πρὸς λογαριασμὸν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, κατὰ τὴν εἰς Ἑλλάδα μεταφορὰν κατεσχέθησαν ἐν Μερίτῃ ὑπὸ τῶν Ἀγγλῶν. Περὶ δὲ τὰ μέσα Ἀπριλίου ἐκάτερος τῶν δύο πρέσβων δι' ἰδιαιτέρας διακοινώσεως ἐπετίμα καὶ ἡ αἰτεῖται τὸ ὑπουργεῖον, ἀπῆται δὲ τὴν ἀποπομπὴν αὐτοῦ καὶ συγκρότησιν νέου ὑπουργείου ἐξ ἀνδρῶν γνωστῶν διὰ τὴν ἀφοσίωσιν αὐτῶν εἰς τὸ ἀγγλικὸν καὶ τὸ γαλλικὸν κόμμα.

Ἀγγλικά δὲ καὶ γαλλικὰ πλοῖα δὲν ἐστάθμευον μόνον ἐν Πειραιεῖ, καταπιέζοντα τὸν λαὸν τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς Σπέτσας, Χαλκίδα, Ναύπλιον καὶ Πάτρας, τὰ δὲ πληρώματα τῶν πλοίων τούτων ἐξερχόμενα ἠγώχουν καὶ ἠρεθίζον πολυειδῶς τὸν λαόν. Καὶ οὐ μόνον ἀπηγορεύετο αὐστηρῶς οἰαδήποτε ὀπλοφορία, ἀλλὰ καὶ ἂν ἐν τοῖς ἐμπορικῶς ἑλληνικοῖς πλοίοις, ἅτινα συχνῶς καὶ τακτικῶς ἐπισκεπτόμενοι οἱ ἀξιωματικοὶ τῶν ξένων πολεμικῶν ἠρεύνων αὐστηρῶς, εὐρίσκετό τι χρήσιμον εἰς πολεμικὰς ἀνάγκας, ἐρρίπτετο εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ αὐτῶν τῶν διὰ τὴν ὑγίαν τῶν κατοίκων προωρισμένων φαρμάκων μὴ ἐξαιρουμένων. Τέλος ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ἐχθρικῶν τούτων πράξεων, τῶν πρὸς καθάρσεις τοῦ Βασιλέως πρὸς τὸν στρατὸν ἰδίως παροτρύνσεων, καὶ τῶν διηνεκῶν ἀπειλῶν καὶ ἐπιμόνων ἀξιώσεων περὶ μεταβολῆς ὑπουργείου καὶ ἐπισήμου ἐκ μέρους τοῦ Βασιλέως ἀποδοκιμασίας καὶ ἀποκηρύξεως τῆς ἐν Ἡπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ ἐπα-

ναστάσεως, ὁ Βασιλεὺς, ὅστις ἄγρυπνος καὶ ἄνπρος, ἄοκνος, κάθιδρος τὸ πρόσωπον καὶ ἡλλοιωμένος τὴν ὄψιν, μετὰ σπανίου σθένους ἡθικοῦ τὴν τε ἐπανάστασιν ὑπεστήριξε καὶ οὔτε τὴν τῶν ὑπουργῶν οἰκιοθελῇ παραίτησιν ἐδέχετο οὔτε τοὺς ὑπαλλήλους ὧν τὴν κεφαλὴν ἀπήτουν ἐπὶ πίνாகι οἱ πρέσβεις ἔπαυνεν⁽¹⁾, ὑποστηριζόμενος ἐν τῷ χαλεπῷ τούτῳ ἀγῶνι καὶ ὑπὸ τῆς μεγαλόφρονος καὶ μεγαθύμου Βασιλίσσης, ἧς ὁ ὑπέρλαμπρος ἑλληνικὸς χαρακτήρ φαινώσκει ἐλαμπεν ἐν ταῖς ἀγωνιώδεσιν ἐκείναις στιγμαῖς, καταβληθεὶς ἡθικῶς ἐκ τῶν παθημάτων τοῦ λαοῦ ἀπεφάσισε νὰ ἐνδώσῃ, ἀφοῦ οἱ δύο πρέσβεις ἔδοσαν (29 Ἀπριλίου) τελεσίγραφον ἀπαιτοῦν τὴν ἐντὸς 15 ἡμερῶν ἐκτέλεσιν τῶν αἰτημάτων αὐτῶν, ἅτινα ἦσαν ἀντικατάστασις τοῦ ὑπουργείου, ἐπίσημος ἀποδοκιμασία τῆς ἐπαναστάσεως ἐκ μέρους τοῦ Βασιλέως καὶ ἀποκήρυξις αὐτῆς, ἔτι δὲ καὶ ὑπόσχεσις περὶ καταπολεμήσεως αὐτῆς. Ἐν περιπτώσει μὴ ἐκτελέσεως τῶν ἀξιώσεων τούτων, ἠπειλεῖτο ἡ καθαι-

Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος

ρεσις αὐτοῦ. Ὁ Βασιλεὺς, πίνων μέχρι τρυγὸς τὸ ποτήριον, ὑπεσχέθη καὶ ἐξετέλεσε πάντα ταῦτα, ἡ δ' ἀποδοχὴ τῶν ἀπαιτήσεων ἐδηλώθη τοῖς πρέσβεσι δι' ἀπαντήσεως εἰς τὸ τελεσίγραφον κατὰ σχέδιον σύνταχθὲν ὑπ' αὐτῶν τῶν πρέσβεων. Οὕτω δὲ τῇ 14 Μαΐου, ἡμέρᾳ καθ' ἣν ἔληγεν ἡ ὑπὸ τοῦ τελεσιγράφου ταχθεῖσα προθεσμία, τῇ 4 μ. μ. ὁ Βασιλεὺς ἐποιήσατο τὴν ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν πρέσβεων ἐπιβληθεῖσαν αὐτῷ ἀποδοκιμασίαν τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐγένετο ὑπουργικὴ μεταβολή, διωρισθησαν δὲ νέοι ὑπουργοὶ προταθέντες ὑπ' αὐτῶν τῶν πρέσβεων, τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἀγγλιζούσης μερίδος Ἀ. Μαυροκορδάτου γενομένου πρωθυπουργοῦ καὶ τοῦ ἐκ τῶν ἐπιφανῶν τῆς γαλλιζούσης Δ. Καλλέργη ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, (αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ ἀδόξου ἥρωος τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1843, ὅστις ἔκτοτε εἰς ἀφάνειαν περιπεσὼν καὶ ἐν Εὐρώπῃ πλανώμενος καὶ μετὰ τοῦ Λουδοβίκου Ναπολέοντος συνδεόμενος, πρὶν ἀνέλθῃ οὗτος εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ προέδρου τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, εἶτα δὲ μετ' αὐτοῦ ὡς αὐτοκράτορος τῶν Γάλλων, νῦν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Γαλλίας ἐπέστρεφεν ὡς δικτάτωρ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπιβαλὼν ἀσεβῶς καὶ οὗτος τῷ Βασιλεῖ ἀπαιτήσεις ταπεινωτικὰς ὡς ὅρον τῆς συμμετοχῆς αὐτοῦ εἰς τὸ ὑπουργεῖον, ζητῶν τὴν ἐκ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Βασιλέως ἀπόλυσιν τεσσάρων αὐτοῦ ὑπασπιστῶν, ἀνδρῶν ἐπιφανεστάτων οἰκῶν τοῦ μεγάλου ἀγῶνος, τῶν Ἰ. Κολοκοτρῶνη, Ἰ. Γούρα, Ἀ. Γρίβα Γαρδικιώτη, Σπύρου Μήλιου). Καὶ ὁ ἀνὴρ οὗτος τὴν παρὰ τῷ Ναπολέοντι θέσιν αὐτοῦ ἐχρησιμοποίει ἵνα διὰ τῆς κατοχῆς καὶ ξενοκρατίας, ἧς ὑπῆρξε συντελεστής, ἐπιβληθῇ τῇ Ἑλλάδι καὶ τῷ Βασιλεῖ, προηγηθεὶς μάλιστα τῆς ξένης κα-

(¹) Δικαιολογῶν τὴν τοιαύτην αὐτοῦ πολιτείαν πρὸς τοὺς ὑπουργοὺς ἔλεγε· «Γνωρίζω ὅτι ἐκθέτω τὸν θρόνον μου, ἀλλὰ χωρὶς θυσίας τὰ μεγάλα ἔργα δὲν κατορθώνονται. Ἡ ὑπόθεσις τὴν ὁποίαν ὑπερασπιζόμεθα εἶναι ἱερὰ. Εἶμαι καὶ ὁ μόνος χριστιανὸς βασιλεὺς τῆς Ἀνατολῆς. Χρεωστῶ λοιπὸν νὰ τὴν ὑπερασπισθῶ».

τοχῆς, ὡς προάγγελος ταύτης ἔλθων καὶ ἡθικῶς προπαρασκευάζων αὐτήν. Ἐκ τῶν πρώτων ἔργων τῆς νέας κυβερνήσεως ὑπῆρξεν ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ ἐν Ἡπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος καὶ ἡ ἐντελής καταπάυσις αὐτοῦ, εἴτα δ' ἡ ὑπὸ τοῦ Καλλέργη ἀγρία καταδίωξις πάντων τῶν πιστῶν τῷ Βασιλεῖ ἀνδρῶν, Ἑλλήνων τε καὶ ξένων (ἐν οἷς ἰδίως τοῦ διευθυντοῦ τῆς Ἑθνικῆς Τραπέζης Γεωργίου Σταύρου καὶ τῶν ἐπιφανῶν δημοσιογράφων Ἰ. Φιλήμονος καὶ Κ. Λεβίδου). Ἀλλ' ὁ ὕψ' Ἑλληνος ὑπουργοῦ ἀγρίος καταδιωγμὸς ἐπιφανῶν Ἑλλήνων δὲν ἦτο τὸ μέγιστον τῶν κακῶν τῆς ξενικῆς εἰσβολῆς. Ἡ κατοχὴ ἐπὶ νενεγκε μεθ' ἑαυτῆς τὴν βοροτολιγὸν ἐκείνην νόσον, ἀφ' ἧς μόνη σχεδὸν τῶν τῆς Εὐρώπης χωρῶν ἡ Ἑλλὰς μέχρι τοῦ 1854 ἔμμενεν ἀπρόσβλητος, ἔνεκα τῆς αὐστηρᾶς τηρήσεως τῶν περὶ καθάρσεως ὑγιεινονομικῶν διατάξεων τοῦ κυβερνήτου Ἰ. Καποδιστρίου. Ἡ νόσος ἐνέσκηψε δεινὴ εἰς Πειραιᾶ καὶ ἐντεῦθεν εἰς Ἀθήνας διὰ τῶν Γάλλων στρατιωτῶν, τῶν Γάλλων ἀποκρουσάντων τὴν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως προταθεῖσαν ὑγιεινομικὴν γραμμὴν μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, ἣν οἱ Ἄγγλοι ἐδέξαντο. Ἐπὶ πέντε μῆνας ἡ πρωτεύουσα διετέλει ὑπὸ τὰς πληγὰς τῆς μάστιγος ταύτης, ἥτις ἀπεδεκάτισε δεινῶς τὸν πληθυσμὸν τῆς πόλεως ταύτης, ἐκ τῶν τρισμυρίων αὐτῆς κατοίκων πέμψασα εἰς τὸν Ἄδην τρεῖς χιλιάδας⁽¹⁾.

Κατὰ τὰς θλιβερὰς ἐκεῖνας ἡμέρας μόνος κύριος ἐν τῷ κράτει ἦν ὁ Καλλέργης, οὗ ἀπέναντι οὔτε Βασιλεὺς, οὔτε πρωθυπουργός, οὔτε νόμος εἶχον ἰσχύν.

Τέλος ὅτε αἱ ὑπερβασίαι τοῦ ἀνδρὸς ἔλαβον χαρακτῆρα καὶ ἡθικῆς ἀνομίας καὶ ἀταξίας, Βασιλεὺς καὶ Βασίλισσα, τέως καρτερικῶς ὑπομείναντες τὰς τοῦ ἀνθρώπου ἀτασθαλίας, ἀπήτησαν καὶ ἐνῆργησαν εὐσταθῶς τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἐωσφορικῶς ἐπηρμένου ἀλαζόνος δικτάτορος, ἐπιζαλεσάμενοι καὶ τῶν φίλων ξένων ἡγεμονικῶν αὐλῶν τὴν συνδρομὴν⁽²⁾. Ἀλλ' ἡ οὕτως ἐπιτευχθεῖσα (κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1855) ἐκ τῆς ἐξουσίας πτώσις τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν παρέσυρεν εἰς παραίτησιν ὁλόκληρον

(1) Οἰκτρὸν θέαμα παρίστα τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας (λέγει ὁ ἐπιζήσας τῇ φοβερᾷ ἐπιδημίᾳ πολιτευτὴς Ν. Δραγούμης) ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν, καθόσον διὰ τὸ καινοφανὲς τῆς νόσου καὶ τὴν πρόδρομον αὐτῆς τρομερὰν φήμην μέγας ἀριθμὸς κατοίκων ἐφυγεν ἐκ τῆς πρωτεύουσας, τινὲς δὲ καὶ τοὺς φιλάτους τῶν οἰκείων παλαίοντας πρὸς τὸν θάνατον ἐγκατέλιπον ἄνευ παραμυθίας, ἵνα ζητήσωσι δι' ἑαυτοὺς ζώην. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἄλλο δὲν ἔβλεπες εἰμὴ ὄχηματα καὶ ὑποζύγια μετακομίζοντα εἰς τοὺς ἀγροὺς σωροὺς ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδίων. Μετ' ὀλίγον δὲ αἱ ὁδοὶ μετεβλήθησαν εἰς ἐρήμους, τὰ ἐργαστήρια ἐκλείσθησαν, ἐντὸς τῶν οἰκιῶν ἐξέψυξε πᾶσα φωνή... Πάντα φρικαλέα... Τὴν πρωτὰν μόνον, ἐνίστε δὲ καὶ τὴν ἐσπέραν, προσέβαλλεν εἰς τὰς ἀκοὰς ὡς γόος βαθὺς ὁ πένθιμος τριγμὸς τῶν φορεῶν, ἅτινα βαρέως καὶ βραδῶς ἐλαυνόμενα μετεκόμιζον σωροὺς ἀσαβανώτων, πολλάκις δὲ καὶ ὀλογύμων νεκρῶν πρὸς λάκκους. Ἐνίστε δὲ ἔβλεπες καὶ ῥακενδύτην γέροντα ἱερέα ὅστις νρατῶν σταυρὸν καὶ μόλις κινῶν τὰ χεῖλη ἐπορεύετο μακρὰν πρὸ τοῦ φορείου. Νόμους, ἀστυνομίαν, νοσοκομεῖα, ἰατροὺς, πάντα καὶ πάντας εἶχε παραλῦσει ὁ φόβος καὶ ὁ θάνατος· ὑπουργοὶ δὲ καὶ νομάρχης καὶ πολλοὶ τῶν δημοσίων λειτουργῶν, καταλιπόντες αὐτογνωμόνως τὰς θέσεις, κατέφυγον εἰς τὰ ὄρη καὶ νήσους, *ἀμειφθέντες μάλιστα ἐπὶ παραβάσει τοῦ καθήκοντος διὰ παρασῆμον ὑπὸ προσυποληπτούσης ἐξουσίας*· οὐδ' ὁ θάνατος ἀφοπλίζει τὰ πάθη. Εἰς τὴν μεγάλην ἀγορὰν, εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος, εἰς τὰς ὁδοὺς Ἐρμιῶν καὶ Αἰόλου, ὅπου πρὸ μικροῦ ἔθαλλεν ἡ ζωή, οὐδὲ πνοὴ ἤκούετο, καὶ *μόνοι οἱ βασιλεῖς ὡς καὶ δύο τῶν ἑταίρων* τῆς ἐπὶ τῶν χολεριῶντων δεκαπενταμελοῦς ἐπιτροπῆς διασχίζοντες καθ' ἑκάστην τὴν πόλιν παρεμυθοῦντο καὶ ἐνεθάρρουνον τοὺς δυσέλπιδας.

(2) Ἡ τοῦ Καλλέργη ὑπερβασία ἡ κατακριθεῖσα ἰσχυρῶς ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ κατεδικάσθη καὶ ἐν ταῖς βουλαῖς, ἀφοῦ αὐτὸς ὁ Βασιλεὺς κατεδίκασεν αὐτὴν ἐπισημότατα ἐν τῷ ἐναρκτηρίῳ λόγῳ, χαρακτηρίσας αὐτὴν ὡς *γεγονὸς ἀπτόμενον τῆς ἀξιοπρεπείας τῆς βασιλείας, ὑποχρεῶσαν τὸν Βασιλέα ἵνα χρώμενος τῷ συνταγματικῷ αὐτοῦ δικαιώματι, τροποποιήσῃ τὸ ὑπουργεῖον*.

τὸ ὑπουργεῖον, ἀντικαταστήσαντος τὸν παραιτηθέντα πρόεδρον τῆς κυβερνήσεως Ἀ. Μανροκορδάτον τοῦ ἐκ τῶν γερουσιαστῶν Δημητρίου Βούλγαρη, ἀνδρὸς ἀπαι δεύτου κατὰ βάθος καὶ φιλάρχου, ἀλλὰ χαρακτῆρος εὐθέος καὶ ἀξιοπρεποῦς, μὴ ἀποκλείοντος καὶ αὐθαιρεσίας τινὰς καὶ ὑπερβασίας αὐταρχικὰς ἐν τῇ διαχειρίσει τῆς ἐξουσίας.

Εὐτύχημα διὰ τὸ ὑπουργεῖον Βούλγαρη ἦτο ὅτι τὸ πεσὸν ὑπουργεῖον Ἀ. Μανροκορδάτου εἶχεν ἐξομαλύνει ἤδη ὀριστικῶς τὰς πρὸς τὴν Τουρκίαν σχέσεις, συνομολογηθείσης μάλιστα ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν δύο Δυτικῶν Δυνάμεων καὶ συνθήκης φιλίας καὶ ἐμπορίας μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, τῆς περιφήμου συνθήκης τοῦ Κάνλιτσα. Ἡ κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1854 μετὰ τὴν διακοπὴν τῶν μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν σχέσεων ἐπελθούσα κατάστασις δὲν ἦτο μὲν ἐμπόλεμος, ἔνεκα τῆς τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων ὑπὲρ τῆς Τουρκίας παρεμβάσεως καὶ τῆς κατοχῆς τοῦ Πειραιῶς, ἀλλ' ὅπως δὴ ποτε ἐχθρική καὶ βλαπτική τῶν ἐμπορικῶν ἰδίως συμφερόντων, ἀφοῦ τὰ τουρκικὰ παράλια ἦσαν ἀποκεκλεισμένα εἰς τὸ ἑλληνικὸν ναυτικόν. Ἀλλὰ τὴν ἐντεῦθεν προερχομένην ζημίαν ἤρξατο νὰ μετριάζῃ ὅπως οὖν πρὸ τοῦ τέλους

Φουὰτ πασᾶς

ἔτι τοῦ 1854 ἡ μεσιτεία τῶν εἰρημένων Δυνάμεων δοθεῖσα ὑπὸ τῆς Πύλης ἄδεια τοῦ ἔκπλου τῶν ἐν τοῖς τουρκικοῖς λιμέσι μετὰ τὴν διακοπὴν τῶν σχέσεων ἀποκλεισθέντων ἑλληνικῶν πλοίων. Περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1855 νέαι παρεσχέθησαν ὠφέλειαι εἰς τὰ τοιαῦτα πλοῖα. Κατὰ τὸ ἔαρ δὲ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπέμφθη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς πρόεδρος ὑπουργὸς (ministre résident) ἡ ἀντιπροσβεντής ὁ Ἀνδρέας Κουντουριώτης, ὅστις καὶ συνωμολόγησε μετὰ τοῦ Ὀθωμανοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Φουὰτ πασᾶ ἐν τῷ ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ὁχθῆς τοῦ Βοσπόρου (ἐν τῷ προαστείῳ Κάνλιτσα) θερινῷ μεγάρῳ τούτου τὴν φερώνυμον τοῦ εἰρημένου προαστείου συνθήκην, τὴν ἀποτελοῦσαν μέχρι τοῦ πολέμου τοῦ 1897 τὸν χάριτον τοῦ δημοσίου δικαίου καὶ τῶν διεθνῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν. Μετὰ τὴν συνομολόγησιν δὲ τῆς συνθήκης ταύτης συνήφθησαν σχέσεις ὁμαλαὶ καὶ τακτικαὶ μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν, τοῦ μὲν Ἀ. Κουντουριώτου διορισθέντος τακτικοῦ πρέσβεως ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἰς δὲ τὰς Ἀθήνας πεμφθέντος ὡς πρέσβεως τοῦ Χαλίλ βέϋ. Μετὰ τὴν συνθήκην δὲ τοῦ Κάνλιτσα συνωμολογήθη τῷ ἐπομένῳ ἔτει, ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν διορισθέντος τοῦ Ἀλεξάνδρου Ραγκαβῆ, καὶ ἡ περὶ καταδιώξεως τῆς ληστείας μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν σύμβασις.

Σπουδαῖον γέγονος ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως Βούλγαρη εἶναι ἡ λήξις τῆς ξενικῆς κατοχῆς καὶ ἡ ἐλευθέρωσις τοῦ Πειραιῶς ἀπὸ τῶν κατεχόντων αὐτὸν ξενικῶν στρατευμάτων. Ἡ κατοχὴ αὕτη ἡ γενομένη τῷ 1854 ἔνεκα τῆς ἐν Ἡπείρῳ καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ ἐπαναστάσεως ἔδει νὰ παύσῃ εὐθὺς ὡς κατεστάλῃ τὸ ἴδιον ἔτος (κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1854) ἡ ἐπανάστασις ἐκεῖνη. Ἀλλὰ δὲν ἐγένετο οὕτω, διότι αἱ δύο Δυνάμεις τῆς κατοχῆς κύριον σκοπὸν διὰ ταύτης εἶχον νὰ καταστήσωσι τὸν Πειραιᾶ σταθμὸν συγγκοινωνίας μεταξὺ τῶν χωρῶν αὐτῶν καὶ τοῦ θεάτρου τοῦ πολέμου. Διὰ τοῦτο διήρκεσεν ἡ κατοχὴ μέχρι τοῦ τέλους τοῦ πολέμου καὶ μετὰ τὸ τέλος. Μόνον δ' ὅτε ὁ τῷ 1856 διορισθεὶς

Ρώσος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας πρίγκιψ Ἀλέξανδρος Γορτσακόφ διὰ περιφήμου διακονώσεως διεμαρτυρήθη (περὶ τὰ τέλη τοῦ 1856) κατὰ τῆς ἐξακολουθήσεως τῆς κατοχῆς, καὶ ἀφοῦ τὰ ἀγγλικά καὶ γαλλικά στρατεύματα μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης καὶ αὐτὸς ὁ ἐν τῷ Εὐξείνῳ ἀγγλικὸς στόλος ἐπέστρεψαν οἴκαδε, ἀνεκλήθη ἐκ Πειραιῶς καὶ ὁ στρατὸς τῆς κατοχῆς καὶ ἀπηλλάγη ἡ Ἑλλὰς τῆς ἐπονειδίστου ξενοκρατίας (κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1857).

Ἀλέξανδρος Γορτσακόφ

Οἱ κυριώτατοι ὄροι οἱ ἐπιβληθέντες εἰς τὴν Ρωσίαν ὑπὸ τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων, οὓς ὑπεστήριξε καὶ ἡ Αὐστρία, πρὸς κατάπαυσιν τοῦ πολέμου καὶ συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης ἦσαν· α') ἡ ὑπὸ πασῶν τῶν Δυνάμεων ἀναγνώρισις καὶ ἐγγύησις τῆς ἀνεξαρτητοῦ καὶ ἀνεξαρτησίας τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους, β') ἡ ἐξουδετέρωσις τοῦ Εὐξείνου, ἡ ἀπαγόρευσις δηλονότι ναυτικοῦ στόλου πολεμικοῦ ἐν τῷ Εὐξείνῳ, ὅστις γὰ μὲν ἄλλως ἀνοικτὸς εἰς τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν ἀπάντων τῶν λαῶν, γ') ἀντικατάστασις τῆς

ἐπὶ τῶν δύο παραδανουβίων ἡγεμονιῶν (Βλαχίας καὶ Μολδαβίας) ρωσικῆς προστασίας διὰ τῆς ἐγγυήσεως καὶ προστασίας πασῶν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, δ') βελτίωσις τῆς θέσεως τῶν ἐν Τουρκίᾳ Χριστιανῶν ὑπηκόων τοῦ Σουλτάνου. Ἐν τῇ Παρισινῇ δὲ συνθήκῃ τῆς εἰρήνης τῆς 18/30 Μαρτίου 1856 πάντες οἱ ὄροι οὗτοι ὑπεγράφησαν ὑπὸ τῶν συμβαλλομένων Δυνάμεων, ἐν αἷς κατετάχθησαν πλὴν τῶν μετεχουσῶν τοῦ πολέμου καὶ ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Πρωσσία, ἔτι δὲ καὶ τὸ μικρὸν Πεδεμόντιον ἕνεκα τῆς μικρᾶς ἐπικουρίας (10 χιλιάδων ἀνδρῶν), ἣν προσήνεγκεν εἰς τὰς ἐναντίον τῆς Ρωσίας πολεμίους Δυνάμεις. Ὁ περὶ Χριστιανῶν ὅρος δὲν ἐτέθη ἐν τῇ συνθήκῃ, τῆς Πύλης ἀρνούμενης γὰ δεχθῆ τοιαύτην διὰ συνθήκης ἐπιβαλλομένην ὑποχρέωσιν ὥς ἄγουσαν εἰς διηνεκὴ ἀνάμειξιν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἐν τῇ χριστιανικῇ Εὐρώπῃ, ἰδίως ἐν Ἀγγλίᾳ, κοινὴ γνώμη ἀπῆτει ἵνα μετὰ τόσας εἰς αἷμα καὶ χοῖμα λύσεις χάριν τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους γίνῃ τι καὶ ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν τοῦ κράτους τούτου, ἡ Πύλη μετὰ μυστικὴν συνεννόησιν πρὸς τὰς πρεσβείας τῶν συμμάχων Δυνάμεων ἐξέδωκε νομοθετικὸν αὐτοκρατορικὸν διάταγμα, τὸ καλούμενον *Χάττι Χουμαγιούν* ἥτοι Διάταγμα τῆς Μεγαλειότητος, οὗ τὸ περιεχόμενον συνετάχθη τὸ πλεῖστον κατ' εἰσήγησιν τῶν ἐν Πέραν πρέσβεων τῶν συμμάχων καὶ δι' οὗ καθιεροῦτο ἐν Τουρκίᾳ, ἀλλ' ἐπὶ χάριτος μόνον, ἰσονομία καὶ ἰσοπολιτεία πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς ὑπηκόους τοῦ Σουλτάνου. Τοῦ διατάγματος δὲ τούτου, ἀνακοινωθέντος καὶ εἰς τὰς Μεγάλας εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις, ἐγένετο μνεῖα εὐφημος καὶ ἐν τῇ συνθήκῃ τῆς 18/30 Μαρτίου, μετὰ τῆς προσθήκης ὅτι τοῦτο δὲν ἐπιτρέπει εἰς οἰανδήποτε Δύναμιν ἢ καὶ εἰς ἀπάσας ὁμοῦ οἰανδήποτε ἐπέμβασιν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. Τὸ Χάττι Χουμαγιούν ἐνεκαίνισέ τινες μεταρρυθμίσεις διοικητικὰς ἐν Τουρκίᾳ, ἀλλὰ μόνον διοικητικὰς καὶ ταύτας ἐπιπολαίους. Εἰσῆχθη ἀπλῶς εἰς τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος ὁ εὐρωπαϊκὸς ἐμπορικὸς καὶ ποινικὸς κώδιξ. Κατὰ τὰ ἄλλα, τὰ πράγματα ἔμειναν ὥς ἦσαν πρὸ τοῦ μεγάλου πολέμου. Ἐξ ἄλλου δὲ ἡ ἔκδοσις τοῦ Χάττι Χουμαγιούν καὶ ἡ διὰ τούτου ἐξαγγελλομένη ἰσοπολιτεία τῶν Χριστιανῶν ἐξῆψε πολλοῦ τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους τὸν μουςουλμανικὸν φανατισμόν, οὗ ἀποτέλεσμα ἦσαν σφαγαὶ Χριστιανῶν ἐν

Ἀραβία καὶ ἐν Συρίᾳ, τραγικωτάτας λαβοῦσαι διαστάσεις ἰδίως ἐν Λιβάνῳ καὶ Ἀντιλιβάνῳ καὶ ἐν Δαμασκῷ καὶ προκαλέσασαι ἐπέμβασιν εὐρωπαϊκὴν καὶ ὑπὸ γαλλικοῦ στρατοῦ κατοχὴν τῆς Συρίας καὶ τιμωρίαν τῶν ἐνόχων, ἔτι δὲ διοικητικὴν τινα βελτίωσιν ἐν Λιβάνῳ, ἐγγυηθεῖσαν ὑπὸ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Καθόλου δὲ ἡ θέσις τῶν Χριστιανῶν ἦκιστα ἐβελτιώθη διὰ τῶν ἐπὶ χάριτος τουρκικῶν μεταρρυθμίσεων. Μόνον δ' ἡ ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου ἀρξαμένη μείζων μεταξὺ Τουρκίας καὶ Εὐρώπης ἐπικοινωνία, διὰ τῆς γενικῆς ἐπιδόσεως τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ συνετέλεσεν ὁπωσοῦν εἰς τὴν ὑλικὴν εὐημερίαν τῶν Χριστιανῶν.

Σίμων Σίνας

Ἡ τὸν μέγαν πόλεμον τῶν τριῶν ἐτῶν 1853-56 διαδεξαμένη νέα τριετὴς περίοδος 1856-59 ὑπῆρξε διὰ τὴν Ἑλλάδα περίοδος μεγάλης ὑλικῆς τε καὶ πνευματικῆς ἐπιδόσεως.

Ἔργα σπουδαῖα δημοσίας ὠφελείας, κατασκευὴ ὁδῶν ἐνιαχοῦ τοῦ κράτους, εὔρυνσις τοῦ πορθμιοῦ τοῦ Εὐρίπου, τηλεγραφικὴ σύνδεσις Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, εἴτα δὲ Πειραιῶς-Σύρου-Χίου-Κωνσταντινουπόλεως-Εὐρώπης, ἴδρυσις τῆς Ἐθνικῆς Ἀτμοπλοικῆς Ἑταιρείας, σύμβασις πρὸς τὴν ρωσικὴν Ἀτμοπλοίαν τοῦ Εὐξείνου, ἴδρυσις ναυπηγείου ἐν Σύρῳ, καρποφόρος λειτουργία τῶν ἐν τῇ νήσῳ δύο βυρσοδεψείων, περιορισμὸς τῆς τοσοῦτον ἐπὶ τῆς ξενοκρατίας αὐξηθείσης ληστείας, πληροῦσι τὴν περίοδον ταύτην. Μετὰ τούτων δὲ τῶν πρὸς ὑλικὴν εὐημερίαν ἀποβλεπόντων ἔργων συνεδέετο καὶ ἡ μεγάλη πρὸς καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων ροπή, μεθ' ἧς πάλιν ἠνοῦντο ἔργα συνδυάζοντα φιλανθρωπίαν καὶ ἡμέρωσιν καὶ πολιτισμὸν μετὰ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως. Τῷ 1855 πρωτοβουλία εὐγενῶν τινῶν δεσποινῶν τῆς πρωτευούσης συνέστη ἀδελφότης πρὸς ἴδρυσιν ὀρφανοτροφείου κορασίδων, τεθέντος ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας καὶ κληθέντος Ἀμαλειῶν. Ταυτοχρόνως ἰδρύετο διὰ Β. Διατάγματος ὀρφανοτροφεῖον ἀρρένων, φερώνυμον τῶν χορηγῶν Γεωργίου καὶ Αἰκατερίνης Χαδζή-Κώστα. Μικρόν ὕστερον ὁ ἐν Περουπόλει πλούσιος ὁμογενὴς Κ. Κοντογιάννης προσέφερεν 80 χιλ. ρουβλίων πρὸς ἴδρυσιν βρεφοκόμειον ἐν Ἀθήναις, ἰδρυθέντος εὐθὺς μετ' ὀλίγον. Ἄλλος δὲ βαθύπλουτος ὁμογενὴς ἐν Περουπόλει, ὁ Κ. Α. Βερναρδάκης, προσέφερε 200 χιλ. ρουβλίων πρὸς ἴδρυσιν μεγάλου μουσείου ἐν τῇ πόλει, οἰκοδομηθέντος μετὰ πολλὰ ἔτη συνδρομῇ χρηματικῇ καὶ τοῦ δημοσίου. Κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον ὁ ἐν Βιέννῃ πλουσιώτατος Ἕλλην τραπέζίτης, ὁ ἐκ Μακεδονίας καταγόμενος Σίμων Σίνας, μέγα χρηματικὸν ποσὸν προσήνεγκε πρὸς ἀνέγερσιν μεγάρου Ἀκαδημίας, ὑπερδιπλασιασθὲν δὲ μέχρι τῆς περατώσεως τοῦ ἔργου. Τῷ 1857 ὁ Ἡπειρώτης ἱατρὸς χειρουργὸς Εὐαγγέλης Ζάπ-

πας (Μαχάων ἐν τῷ ἡπειρωτικῷ ἀγῶνι τοῦ 1854), μετὰ τὸ ἀτυχὲς τέλος τοῦ ἀγῶνος μεταβὰς εἰς τὴν Βλαχίαν καὶ ἐνταῦθα μέγα κτησάμενος ὄνομα, ἐξέπληξε τὸ Ἑλληνικὸν διὰ μεγάλης δωρεᾶς χάριν πρωτοτύπου φιλορχαίου μεγάλου σκοποῦ, τῆς τελέσεως Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς δωρεᾶς ταύτης εἶναι καὶ τὸ νῦν μέγα κόσμημα τῆς πόλεως ἀποτελοῦν μεγαλοπρεπὲς Ζάππειον καλούμενον μέγαρον, μετὰ τοῦ περὶ αὐτὸ μεγάλου χειμερινοῦ κήπου. Ὁ μέγας χορηγὸς ἔθηκεν ὑπὸ τὴν διάθεσιν τῆς Κυβερνήσεως καὶ τὰ χρήματα τὰ ἀπαιτούμενα διὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου, ἣτις καὶ τελεσθεῖσα μετ' ὀλίγον ἀνήγειρεν ἐκ τοῦ σωροῦ τῶν χωμάτων ἐν τῶν ἀξιολογωτάτων νῦν ἀρχαιολογικῶν μνημείων τῶν Ἀθηνῶν. Κατὰ τὴν ρηθεῖσαν τριετῇ περίοδον καὶ ἡ ἐσωτερικὴ πολιτικὴ κατάστασις τοῦ βασιλείου ἦτο λίαν εὐχάριστος ὑπὸ ἔποσιν εὐνομίας καὶ τάξεως. Οὔτε στάσεις ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἢ ἐν τοῖς μεθορίοις, οὔτε πολιτικαὶ κομματικαὶ διαμάχαι ἐτάραττον τὴν ἐν τάξει, ἡσυχίᾳ καὶ ἀσφαλείᾳ προόδον καὶ κανονικὴν λειτουργίαν τῶν θεσμῶν τοῦ δημοσίου βίου. Ἡ τῆς βασιλείας δημοτικότης, αὐξηθεῖσα μεγάλως διαρκούσης τῆς κατοχῆς ἔνεκα τῆς τηρηθείσης ὑπ' αὐτῆς ἀξιοπρεποῦς κατεργίας, διετηρεῖτο ἀκμαία καὶ μετὰ τὴν ἄρσιν τῆς κατοχῆς. Καὶ ἡ τῷ 1858 τελεσθεῖσα εἰκοσιπενταετηρὶς τῆς εἰς Ἑλλάδα ἀφίξεως καὶ εἰς γῆν ἑλληνικὴν ἀποβάσεως τοῦ Ὁθωνος ἐωρτάσθη μεγαλοπρεπῶς ἐν Ἀθήναις, συρρευσάντων εἰς Ἀθήνας ἀντιπροσώπων πανταχόθεν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, ἀπέδειξαν δ' αἱ ἐορταὶ αὗται καὶ τὴν διεθνῇ ἐντιμὴν θέσιν ἣν ἐκτήσατο τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον καὶ ἐν τῇ χορείᾳ τῶν κρατῶν, ἀφοῦ πάντα σχεδὸν τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη καὶ μάλιστα οἱ ἡγεμονικοὶ οἴκοι Ρωσίας, Αὐστρίας, Πρωσσίας, Βαυαρίας δι' ἐκτάκτων ἀπεσταλμένων ἐτίμησαν τὴν ἐορτήν. Προσῆλθε δ' εἰς αὐτὴν καὶ ὁ τοῦ Βασιλέως νεώτατος ἀδελφὸς πρίγκιψ Ἀδόλφερτος, οὐ μόνον ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας Μαξιμιλιανοῦ καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ πρῶην βασιλέως Λουδοβίκου Α', ἀλλὰ καὶ ὡς διάδοχος τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου λαμπρὰν ποιήσας ἐντύπωσιν ἰδίως ἔνεκα τῆς εὐσεβείας ἣν ἔδειξεν ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς τελεταῖς, μεταβὰς δ' εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὡς διάδοχος τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου, ἐφιλοξενήθη ἐν τῇ ἑλληνικῇ πρεσβείᾳ καὶ ἐν ιδιότητι ταύτῃ τοῦ διαδόχου τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου πολυειδῶς ἐτίμηθη ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου. Ἀτυχῶς τὴν ἐκ πολλῶν ἀπόψεων λαμπρὰν ταύτην ἐσωτερικῶς καὶ ἑξωτερικῶς κατάστασιν τοῦ βασιλείου ἤρξαντο νὰ ταράττωσιν ἀπὸ τοῦ 1859 τὰ ἐν Ἰταλίᾳ γεγονότα διὰ τῆς ὁλεθρίας αὐτῶν ἐπὶ τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τοῦ βασιλείου ἐπιδράσεως.

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1859 προκλητικὴν ἔλαβε θέσιν ὁ Ναπολέων ὁ Γ' ἀπέναντι τῆς Αὐστρίας, ἀφοῦ πρότερον συνῆψε συμμαχίαν ἐπιθετικὴν μετὰ τοῦ Πεδεμοντίου σκοποῦσαν τὴν ἀπὸ τῆς Αὐστρίας ἐλευθέρωσιν τῆς Λομβαρδίας καὶ τῆς Βενετίας δοθησομένων εἰς τὸ Πεδεμόντιον ἢ βασίλειον Σαρδηνίας ἀντὶ ἀνταλλαγμάτων ἐκ μέρους τοῦ βασιλείου τούτου, διδομένων εἰς τὴν Γαλλίαν τῆς Σαβοΐας καὶ τῆς Νικαίας. Ἡ Αὐστρία οὐδαμῶς φοβηθεῖσα ἐκ τῶν εἰρημνίων ἀπειλῶν ἀπήτησε διὰ τελεσιγράφου παρὰ τοῦ Πεδεμοντίου τὴν παῦσιν πάσης πολεμικῆς παρασκευῆς, μὴ γενομένης δὲ δεκτῆς τῆς ἀπαιτήσεως προέβη εὐθὺς εἰς ἐχθρικὰς ἐνεργείας. Τότε δὲ καὶ ἡ Γαλλία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Αὐστρίας, καὶ μετ' ὀλίγον ἦλθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ Ναπολέων ἡγούμενος τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Μετὰ μάχας κρατερὰς ἡ συμμαχικὴ τῶν Γάλλων καὶ τοῦ Πεδεμοντίου στρατιὰ ἐνίκησε τοὺς Αὐστριακοὺς καὶ κατέλαβε τὴν πρωτεύουσαν τῆς Λομβαρδίας Μεδιόλανον, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησε νὰ προχωρήσῃ μέχρι Βενετίας, καὶ ἐν συνεντεύξει μεταξὺ τοῦ Ναπολέοντος καὶ τοῦ νεαροῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας Φραγκίσκου Ἰωσήφ συνωμολογήθη

οὓς πολλάκις ἐξηγησάμεθα ἐν τῇ ἱστορίᾳ ταύτῃ, ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τοῦ τε βασιλείου καὶ τῆς πέραν τῶν τότε ὁρίων ἐκτεινομένης μεγάλης Ἑλλάδος, ἀείποτε βαρέως φέρων τὸ ἐπικρατοῦν ἐν Ἀνατολῇ πολιτικὸν καθεστὼς καὶ ἐν τοῖς ἀγνωτέροις, εὐρύτεροις, βαθύτεροις καὶ ὑψηλοτέροις πολιτικοῖς αὐτοῦ διανοήμασι, βουλευμασι καὶ αἰσθήμασιν ἐκ τῆς Μεγάλης αὐτοῦ Ἐθνικῆς Ἰδέας ἐμπνεόμενος, κατελαμβάνετο συχνῶς ὑπὸ ἐξάλλου ἐνθουσιασμοῦ ὁσάκις οὐχὶ ἔβλεπεν, ἀλλ' ἐφαντάζετο ὅτι ἔβλεπε σημεῖα προσεγγίσεως εἰς τὴν πραγμάτωσιν τῆς Μεγάλης Ἰδέας, εἰς τὸ τέρας τῶν πόθων καὶ τῶν ὀνείρων αὐτοῦ. Καὶ νῦν ἡ ἐκ τῶν λομβαρδικῶν πεδίων τῆς Ἀνω Ἰταλίας, ἔνθα ὁ Ναπολέων Γ' μετὰ τῶν Πεδεμοντιακῶν ἐπολέμει ἐναντίον τῆς Αὐστρίας, ἐκπεμπομένη κλαγγὴ τῶν ὅπλων ἵκει εἰς τὰ ὄτα αὐτοῦ ὥσπερ σάλπιγξ καλοῦσα τοὺς Ἕλληνας εἰς νέον ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα. Ποῦ δ' ἐστηρίζοντο αἱ κουφόνοι αὐταὶ ἐλπίδες; Ὁ πόλεμος ὁ ἐν Ἰταλίᾳ, ἐφρόνουν καὶ ἔλεγον αἱ ἐξημιμέναι κεφαλαί, θὰ λάβῃ ἐν τάχει διαστάσεις μεγάλου εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, ἐν ᾧ ἡ Ἑλλάς, προσηκόντως παρασκευαζομένη εἰς πόλεμον, τασσομένη μετὰ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἑτέρας μερίδος τῶν πολεμούντων δύναται νὰ διεκδικήσῃ τὰ ἐθνικὰ αὐτῆς δίκαια. Ὁ Ναπολέων Γ', ἔλεγον οὗτοι, ἐν ὀνόματι τῆς ἀρχῆς τῶν ἐθνότητων, τῆς ἐθνικῆς δηλονότι ἐλευθερίας τῶν λαῶν πολεμῶν ἐν Ἰταλίᾳ, δὲν δύναται νὰ μὴ ἐπιχειρήσῃ ὅμοιον πόλεμον ἐν Ἀνατολῇ. Δὲν ἠδύναντο τὰ ἐξημιμένα ταῦτα πνεύματα νὰ ὑποτάξωσιν ἐπὶ μίαν στιγμὴν τὸ αἶσθημα εἰς τὴν ψυχρὰν σκέψιν καὶ νὰ διανοηθῶσι κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἀπλουστάτης λογικῆς ὅτι ὁ Ναπολέων Γ', ὁ πρὸ μικροῦ διεξαγαγὼν μέγαν καὶ φοβερὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς μεγάλης Ὁρθοδόξου Δυναμείας τοῦ Βορρᾶ ὑπὲρ τῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας καὶ καταλαβὼν τὸν Πειραιᾶ διὰ στόλου καὶ στρατοῦ καὶ καταδυναστεύσας τοσοῦτον ἀγενῶς τῆς Ἑλλάδος, ἵνα διὰ τῆς βίας κατασταλῇ ὁ ἐν Ἠπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ ἐθνικώτατος ὑπὲρ ἐλευθερίας ἑλληνικὸς ἀγὼν, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐμφανισθῇ ἐν Ἀνατολῇ προστάτης τῆς ἐλευθερίας τῶν λαῶν. Τοιαῦται στοιχειωδέσταται λογικαὶ σκέψεις καὶ διανοήματα διέφυγον τὴν διάνοιαν πρὸ πάντων τῆς ὑπὸ στιγμιαίας ἐξεγέρσεως αἰσθημάτων πλανομένης νεότητος. Καὶ τοῦτο δὲν ἦτο τὸ μέγα κακόν. Ἀλλὰ τὰ ἀθῶα ταῦτα αἰσθήματα τῆς νεότητος, πρὸ πάντων τῶν φοιτητῶν καὶ τῶν τῶν γυμνασίων μαθητῶν, συνεμερίζοντο καὶ πολλοὶ πεπαιδευμένοι, ἰδίως δημοσιογράφοι, χάριν πολιτικῆς κερδοσκοπίας, καὶ δὴ καὶ πολιτευταὶ ἀντιπολιτευόμενοι ἅπλως ἀπὸ πνεύματος καὶ σκοποῦ ἀντιπολιτευτικοῦ. Οὐ μόνον ὁ ἄλλοπρόσαλλος καὶ ἐλαφρόνους Δ. Καλλέργης, ἀλλὰ καὶ οἱ Κ. Κανάρης, Δ. Βούλγαρης, Ἀ. Μεταξᾶς, Δ. Χρηστίδης, Ἰ. Φιλήμων, Γ. Θ. Κολοκοτρώνης καὶ αὐτὸς ὁ Ἀ. Μαυροκορδάτος ἐπωφελοῦντο τὴν φυσικῶς ἢ τεχνητῶς ἐξεγειρομένην παρὰ τῷ λαῷ συγκίνησιν πρὸς ἀντιπολίτευσιν ἐναντίον τῆς κυβερνήσεως, πιστεύοντες ἢ μᾶλλον ἐπιτηδεύοντες ὅτι ἐπίστευον ὅτι ἐκ τοῦ Σαρδογαλλικοῦ πολέμου, ἐπεκτεινομένου εἰς τὴν Ἀνατολὴν, ἠδύναντο νὰ ὠφεληθῇ πολιτικῶς ἡ Ἑλλάς, καὶ καταδικάζοντες τὴν κυβερνήσιν ὡς μὴ προβαίνουσαν δραστηρίως εἰς πολεμικὰς παρασκευάς. Μέγας θόρυβος ἐγένετο ἐν ταῖς στήλαις τῶν ἐφημερίδων τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἐπὶ ταῖς ἀγγελλομέναις σαρδογαλλικαῖς νίκαις, ταῖς διὰ παραρτημάτων τῶν ἀντιπολιτευομένων ἐφημερίδων διαλαλουμέναις ἀνὰ τὰς ὁδοὺς. Εἰκόνες τοῦ Ναπολέοντος Γ', ἀνθῆσιν ἐστεμμέναι, περιεφέροντο ἀνὰ τὰς ὁδοὺς καὶ ἀνηρτῶντο ἐν τοῖς καφενείοις, ἐκκλησίαι δὲ ἐναντίον τῶν αὐστηρῶν ἀπαγορευτικῶν διατάξεων τῆς Ἱ. Συνόδου ἐπολιορκοῦντο ἵνα ψαλῶσιν ἐν αὐταῖς δοξολογίαι ἐπὶ ταῖς σαρδογαλλικαῖς νίκαις, καὶ αἱ ὑπὸ μεμονωμένων τινῶν τυχοδιωκτῶν ἱερέων ἐν ἐξοκκλησίαις ἐκφερόμεναι εὐχαὶ ὑπὲρ τῆς νίκης τῶν Ἰταλῶν καὶ Γάλλων παρεβάλλοντο ἀσεβῶς ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων τῆς ἀντιπολιτεύσεως πρὸς τὰς ὑπὲρ ἐλευθερίας εὐχὰς τοῦ κλήρου τοῦ 1821 καὶ δὴ τοῦ

Γερμανοῦ Παλαιῶν Πατρῶν (!). Καὶ τὸ μωρὸν παράδειγμα τῶν Ἀθηνῶν εὗρισκε μιμητὰς καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχιακαῖς πόλεσιν, ἰδίως ἐν Πάτραις, ὅπου ὑπῆρχε καὶ Ἰταλῶν παροικία μικρά. Καὶ ταῦτα καθ' ὃν χρόνον αὐτὴ ἡ γαλλικὴ διπλωματία οὐ μόνον ἀπεδοκίμαζε ταῦτα, ὡς ἐκήρυττεν ὁ ὑπουργὸς Ραγκαβῆς ἐν τῇ βουλῇ τῶν ἀντιπροσώπων, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀπειλὰς ἔτι προέβαινε περὶ ἀποκλεισμοῦ ἐν περιπτώσει ἐλαχίστου κινήματος. Πρὸς ἐπίμετρον δὲ τῆς μωρίας, αὐτὸς ὁ Βασιλεὺς διεβάλλετο ὡς μετερχόμενος πολιτικὴν φιλαστριακὴν ἐναντίον τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων, οὐδεμίαν δ' εὗρισκον ἡχῶ ἐν τοῖς ὡσὶ τῶν εἰς τοιαύτας διαβολὰς προσφευγόντων αἱ συνετώταται ἐν τῇ Βουλῇ ἀπαγγελεῖσθαι βασιλικαὶ ῥήσεις· «Ἡ κυβέρνησίς μου ἀείποτε θέλει βαδίσαι τὴν ὁδόν, ἣν διαγράφουσιν τὰ μεγάλα συμφέροντα καὶ ἡ τιμὴ τῆς Πατρίδος». Διότι τοῖς ἀρχηγοῖς τῆς ἀντιπολιτεύσεως δὲν ἔμελε τοσοῦτον οὔτε παρασκευῶν πολεμικῶν, πολλοῦ γε δεῖ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἰταλίας καὶ τῶν νικῶν τῶν γαλλικῶν, ὅσον τῆς πτώσεως τοῦ ὑπουργείου καὶ τῆς ὑπ' αὐτῶν καταλήψεως τῆς ἐξουσίας. Ἐπειδὴ δ' ὁ Βασιλεὺς ἀντὶ νὰ ῥίψῃ τὸ ὑπουργεῖον μετερνούμηνεν ἁπλῶς αὐτό, εἰσαγαγὼν τινὰς ἄνδρας κεκρηγμένους θιασώτας τῆς Μεγάλης Ἰδέας, αἱ κατὰ τοῦ Βασιλέως διαβολαὶ δὲν εὗρισκον τέλος, καίπερ σφοδρῶς καταπολεμούμεναι καὶ ἀμειλίκτως πατασόμεναι ὑπὸ τοῦ ἰσχυροῦ καλὰμου τοῦ συντάκτου τῆς «Ἐλπίδος» Κωνσταντίνου Λεβίδου. Οὕτω δὲ ἡ βασιλεία τοῦ Ὁθωνος, ἡ ἀπὸ τοῦ 1854 μέχρι 1859 ἀνελθούσα εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δημοτικότητος, νῦν ἤρξατο ἐκπίπτουσα ἐν τῇ συνειδήσει πολλῶν εἴτε ἀκουσίως πλανωμένων εἴτε ἐν γνώσει νεωτερισμοὺς ζητούντων. Ἡ κατ' Ἰούλιον τοῦ 1859 συνομολογηθεῖσα εἰρήνη τῆς Βιλλαφράγκας, ἡ περατώσασα τὸν πόλεμον τρεῖς μόλις μῆνας μετὰ τὴν κήρυξιν αὐτοῦ, θεῖσα τέρμα εἰς πάσας τὰς φαντασιώδεις ὑποθέσεις περὶ ἐπεκτάσεως τοῦ πολέμου εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἀνέστειλεν ὅπως οὖν τὴν ὁρμὴν τῶν ἀντιπολιτευομένων. Ἀλλὰ τὰ ἐπακολούθησαντα τῇ εἰρήνῃ ταύτῃ μεγάλα ἐν Ἰταλίᾳ γεγονότα, διὰ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Γαριβάλδου καὶ τῆς ἐπελθούσης πολιτικῆς ἐνώσεως τῆς Ἰταλίας, νέους διήνοιγον ὀρίζοντας νέων προσδοκιῶν ἐν Ἰταλίᾳ· παρὰ τοῖς περὶ τὸν Καβούρ, μετὰ τὰ ἐπιτευχθέντα ἀποτελέσματα τοῦ 1859 καὶ 1860, ὧν κατ' ἀκολουθίαν ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ ἐκρηύχθη βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας (κατὰ Μάρτιον τοῦ 1861), καὶ ἐν τισιν ἀνεπισήμοις πολιτικοῖς κύκλοις ἰταλικῶς, ἰδίως τοῖς περὶ τὸν Βίκτωρα Ἐμμανουήλ, ἐπεκράτει ἡ πρόθεσις τῆς διὰ νέου πολέμου ἐναντίον τῆς Αὐστρίας προσκλήσεως τῆς Βενετίας. Οἱ αὐλικοὶ δ' οὗτοι κύκλοι τὰς περὶ ἐπιτυχίας τοῦ νέου πολέμου ἐλπίδας ἐστηρίζον ἐπὶ σχεδίων ἐπαναστάσεως τῶν σλαβικῶν λαῶν τῆς Αὐστρίας ἐναντίον τῆς Αὐστριακῆς μοναρχίας διὰ συγχρόνου ἐναντίον τῆς Πύλης ἐπαναστάσεως τῶν σλαβικῶν καὶ ἑλληνικῶν λαῶν τῆς Τουρκίας, τοῦ Γαριβάλδου ἐμφανιζομένου ἐν Δαλματία ἢ ἄλλοθι πού τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τοῦ Ἀδρίου. Ὁ κατὰ τὸ 1861 ἀρξάμενος ἐναντίον τοῦ Μαυροβουνίου πόλεμος τῆς Πύλης καὶ αἱ σερβικαὶ πολεμικαὶ παρασκευαὶ ἐθεωροῦντο συντελεστικαὶ πρὸς τὸ μελετώμενον σχέδιον. Ἦδη μόνῃ ἡ ἐν Τουρκίᾳ ἐξέγερσις τοῦ χριστιανικοῦ λαοῦ ἐθεωρεῖτο μέγας ἀντιπερισπασμὸς ἐναντίον τῆς Αὐστρίας. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ βασιλεὺς Ὁθων δὲν ἦτο ἀμύητος εἰς τὰ σχέδια ταῦτα καὶ διετέλει ἐν μυστικαῖς διαπραγματεύσεσι πρὸς τὴν αὐλὴν τοῦ Τουρίνου, ἀναμένων τὸ σύνθημα ἐκ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Γαριβάλδου ἢ ἐκ τοῦ πολέμου τοῦ σερβικοῦ. Ἀλλ' οὐδέτερον τούτων ἐγένετο. Ἐκ περισσοῦ δὲ ὁ Ὁθων ἐξετέθη εἰς νέαν δυσμένειαν τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως καὶ μάλιστα τοῦ λόρδου Πάλμερστον, μὴ δεξάμενος τὴν γενομένην αὐτῷ πρότασιν περὶ ἐνώσεως τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῷ ὅρῳ τοῦ ὑποχρεωθῆναι εἰς μὴδὲν μὴδέποτε νὰ προβῇ κίνημα ἐναντίον τῆς Τουρκίας. Ὁ βασιλεὺς Ὁθων δὲν ἠδύνατο ἀπολύτως νὰ

δεσμευθῇ διὰ τοιαύτης υποσχέσεως καθ' ὃν χρόνον ὑπῆρχον ἀπατηλαὶ πάντως, ἀλλ' ὅπωςδήποτε ὑπῆρχον, ἐλπίδες περὶ γενικῆς ἐξεγέρσεως τῶν χριστιανικῶν λαῶν τῆς Τουρκίας. Ὡς δὲ ἔλεγεν αὐτὸς ὁ Βασιλεὺς, ἦτο μὲν καὶ ἡ ἔνωσις τῆς Ἑπτανήσου μέγα συμφέρον ἐθνικόν· ἀλλ' οἱ Ἑπτανήσιοι υπέκειντο εἰς κρᾶτος ὅπωςδήποτε χριστιανικὸν καὶ πεπολιτισμένον, ἐνῶ ἡ τῶν Ἑλλήνων τῆς Τουρκίας θέσις ἀπῆτει τὴν ταχυτέραν καὶ ἀμειωτέραν ὑπὲρ τούτων ἐνέργειαν. Ἀλλ' ἡ ἀγγλικὴ δυσμένεια δὲν ἦτο ἡ μόνη αἰτία τῆς ἀρξάμενης ἤδη κλονίσεως, καὶ τῆς τῷ 1862 συντελεσθείσης ἀνατροπῆς τοῦ θρόνου τοῦ Ὁθωνος. Πλεῖστα ἦσαν τὰ προπαρασκευάσαντα τὴν τοιαύτην καταστροφὴν αἰτία.

Ἡ τοῦ Ὁθωνος βασιλεία ἀπὸ ἐτῶν ἤδη πολλῶν κατεπολεμεῖτο ὑπὸ δύο ἐπιμόνων πολεμίων. Τούτων ὁ μὲν ἦτο ἡ ἀγγλικὴ διπλωματία ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς πτώσεως τοῦ ὑπὸ ταύτης λίαν εὐνοουμένου κόμητος Ἀρμiansπεργ, καὶ μάλιστα ὁ κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν λόρδος Πάμμερστον, ὁ οὐδέποτε παύσας ἔκτοτε τὸν κατὰ τοῦ Ὁθωνος ἀμείλικτον πόλεμον. Ὁ δεύτερος πολέμιος ἦν ἡ ἐν Ἑλλάδι ρωσίζουσα μερὶς ἡ φιλορθόδοξος καλουμένη, ἣτις ἐξήτει τὴν πτώσιν τοῦ Ὁθωνος ἵνα ὁ Καθολικὸς τὴν θρησκείαν βασιλεὺς ἀντικατασταθῇ δι' Ὁρθόδοξον, εἰ δυνατόν Ῥώσον, χωρὶς ἡ Ῥωσία, ἣτοι ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις (πλὴν τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐξ Ἑλλήνων καταγομένου Ῥώσου πρέσβεως Γ. Κατακάζη) νὰ συμμερισθῇ τὰ τοιαῦτα βουλευματα. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1843 ἦτο ἔργον κυρίως τῆς μερίδος ταύτης, ζητούσης δι' αὐτῆς ν' ἀναγκάσῃ εἰς παραίτησιν τὸν Βασιλέα. Ἡ Γαλλία τῶν Ὁρλεανιδῶν διέκειτο εὐμενέστατα πρὸς τὸν Ὁθωνα· ἀλλ' ὅτε ὁ Λουδοβίκος Ναπολέων, αὐτοκράτωρ γενόμενος, ἐπεχείρησε τὸν κατὰ τῆς Ῥωσίας πόλεμον, ὁ δὲ Ὁθων ἐφαίνετο συμμαχῶν τῷ Τσάρῳ διὰ τῆς υποστηρίξεως ἣν παρείχε τῇ Ἑπειροθεσσαλικῇ ἐπαναστάσει, διετέθη δυσμενέστατα πρὸς αὐτόν, ἡ δὲ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου κατοχὴ τοῦ Πειραιῶς, καθ' ὃν χρόνον οἱ δύο πολέμοι τοῦ Ὁθωνος ἠνώθησαν ἐν τῷ κατὰ τῆς Ῥωσίας πολέμῳ, ἀπέβλεπεν ἐπίσης εἰς τὴν τοῦ Ὁθωνος καθάρεσιν, ὅπως καὶ ὁ τῷ 1850 ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοῦ ναυάρχου γενόμενος ἀποκλεισμὸς πρὸς τοῦτον ἀπέβλεπε τὸν σκοπόν. Ἀλλ' ἡ πιστὴ ἀφοσίωσις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πρὸς τὸν βασιλέα αὐτοῦ καὶ ἡ τοῦτου καρτερικὴ ἐν ταῖς προσβολαῖς ἀντοχὴ ἔσωσαν τὸν θρόνον, ἀφοῦ μάλιστα ἡ μὲν τῶν ρωσιζόντων μερὶς ἐταπεινώθη τότε καὶ κατεδιώχθη ὑπὸ τῶν ἐπιδρομῶν, ἡ δὲ τοῦ Καλλέργη ἀπόπειρα πρὸς καθάρεσιν τοῦ Βασιλέως οὐδένα εὖρε συνήγορον. Ἡ ἀπόπειρα εἰς ἣν προέβησαν τῷ 1856 ὁ Πάμμερστον καὶ ὁ Γάλλος ἐν τῷ Συνεδρίῳ ἀντιπρόσωπος καὶ πρόεδρος τούτου Βαλέβσκις, ἵνα λάβωσιν ἐντολὴν παρὰ τοῦ Συνεδρίου πρὸς κατάπαυσιν τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐπικρατούσης δῆθεν ἀναρχίας, ὅπως οὕτως εὐρωπαϊκῇ δῆθεν ἐντολῇ καθαιρέσωσι τὸν Ὁθωνα, ἀπέτυχε καταπολεμηθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ῥωσίας ὁμοῦ καὶ τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Πρωσίας, μαντευσάντων τὸν κύριον σκοπὸν τῆς ζητουμένης ἐντολῆς. Ἡ ἀποτυχία αὕτη τῶν ἔξωθεν πολεμίων ἀπεθάρρυνε καὶ τοὺς ἐσωτερικοὺς πολεμίους, οἵτινες μετὰ τὴν πτώσιν μάλιστα τοῦ Δ. Καλλέργη ἀπέβαλον πᾶσαν ἐλπίδα περὶ τῆς εὐχεροῦς ἐπιτεύξεως τοῦ σκοποῦ αὐτῶν.

Ἀλλ' οἱ ἐσωτερικοὶ πολέμοι ἐγκαταλιπόντες νῦν τὸν κατὰ μέτωπον πρὸς τὸν Ὁθωνα ἀγῶνα ἐστράφησαν ἐναντίον τοῦ οἴκου τοῦ Ὁθωνος, ζητοῦντες νὰ στερήσωσι τοῦτον τοῦ ἐπὶ τὸν ἑλληνικὸν θρόνον κληρονομικοῦ δικαιώματος, ὅπλον πρόχειρον εὐρίσκοντες ἐν τῷ πολέμῳ αὐτῶν τὸ περὶ διαδοχῆς καὶ κληρονομίας τοῦ θρόνου τοῦ Ὁθωνος ζήτημα.

Κατὰ τὸ 40 ἄρθρον τοῦ Συντάγματος τοῦ 1844 διάδοχος τοῦ Ὁθωνος ἔδει νὰ ᾖ Ὁρθόδοξος, αὐτὴν δὲ τὴν διάταξιν ἐπεκύρωσε καὶ ἡ ἀπόφασις τῶν τριῶν ἐγγυητριῶν

Δυνάμεων διὰ τῆς ἐν Λονδίῳ συνελθούσης τῇ 1850 συνδιασκέψεως καὶ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν. Ἀλλὰ τοῦ Ὁθωνος, ἀτέκνου μείναντος, διάδοχος ἦν κατὰ τὰς διατάξεις τῆς Λονδινίου συνθήκης τοῦ 1832 ὁ πρεσβύτετος τῶν μετ' αὐτὸν ἀδελφῶν Λουϊτπόλδος, τούτου δὲ παραιτουμένου τὸ δικαίωμα οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ τούτων παραιτουμένων ὁ τοῦ Λουϊτπόλδου νεώτερος ἀδελφὸς Ἀδάλβερος. Καὶ νῦν οἱ λεγόμενοι φιλορθόδοξοι ἢ πολιτικῶς Ναπαῖοι ἢ Ναπισταὶ ἤξιον ἵνα ὀρισθῇ, τίς ἐκ τῶν εἰρημένων πριγκίπων ἔμελλε νὰ κληρονομήσῃ τὸν θρόνον, ἵνα ἔλθῃ οὗτος εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ μεταστῇ ἐπισήμως εἰς τὴν Ὁρθόδοξον ἐκκλησίαν. Τέλος ὁ πρίγκιψ Ἀδάλβερος ἡμεμισήμως ἐδήλωσεν ὅτι ἐδέχετο τὴν διαδοχὴν, καίπερ ἔχων σύζυγον πριγκίπισσαν Ἰσπανίδα τὸν ἐκ ταύτης τεχθέντα υἱὸν ὀνόμασεν ὁ Ἀδάλβερος Κωσταντῖνον, πρὸς μείζονα βεβαίωσιν ὅτι ἢ αὐτὸς ἢ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐπιτροπευόμενος ἐν τῇ ἀνηλικιότητι υἱὸς Κωσταντίνος ἔμελλε νὰ καταστῇ διάδοχος τοῦ Ὁθωνος, μεθιστάμενος κατὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἄνοδον εἰς τὴν πίστιν τῶν ὑπηκόων. Τὸν ὅρον τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀνόδου ἔθετον οἱ Βαυαροὶ πρίγκιπες μέχρι τινὸς εὐλόγως, διότι δὲν ἤθελον ἀπὸ τοῦδε ἀλλαξοπιστοῦντες νὰ ἐκτεθῶσιν ἐν τῷ μέλλοντι εἰς τὰς διηνεκῶς ἀπειλούσας τὸν θρόνον τοῦτον περιπετείας καί, καθ' ἣν περιπτῶσιν ἤθελε καταλυθῇ ὁ θρόνος οὗτος ἢ ὑπὸ τῶν Δυνάμεων ἢ ὑπὸ ἐσωτερικῆς ἐπαναστάσεως, ἔξελθωσι τοῦ ἀγῶνος ἡττημένοι, μόνον κέρδος φέροντες τὴν ἐπιβληθεῖσαν αὐτοῖς ἀλλαξοπιστίαν. Πρὸς τὴν βουλὴν δὲ ταύτην αὐτῶν ἐπεκαλοῦντο καὶ τὴν μόνην ὀρθὴν ἐρμηνείαν τοῦ 40 ἄρθρου τοῦ Συντάγματος, καθ' ἣν διάδοχος σημαίνει τὸν διαδεχόμενον, οὐχὶ τὸν διαδεχόμενον. (Τοιαύτην δὲ ἐρμηνείαν ἔδωκε καὶ ἡ Λονδινία συνδιάσκεψις τοῦ 1852, ἀποδοῦσα τὸ διάδοχος διὰ τοῦ successeur. Τοιαύτη δ' ἦν ἡ χρῆσις τοῦ ὀνόματος διάδοχος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις συγγραφεῦσι, σπανιωτάτης οὔσης τῆς ἐτέρας χρήσεως, τῆς τοῦ μέλλοντος. Πλημμελῶς δὲ παρ' ἡμῖν ἐπεκράτησεν ἡ χρῆσις τοῦ ὀνόματος προκειμένου περὶ τοῦ μέλλοντος ἢ ἐπιδόξου διαδόχου). Ἐνῶ δὲ οἱ Ναπαῖοι δημοσιογράφοι τῶν Ἀθηνῶν εἰς τοιοῦτον ἐπίπεδον κατεβίβαζον τὸ τῆς διαδοχῆς ζήτημα, ἄλλα ἐπαίζοντο παίγνια ἐν ἄλλοις παρασκηνίοις. Κατὰ τὸ 1859, ὅτε μεγάλη συγκίνησις κατεῖχε τὰ πνεύματα ὑπὲρ τῆς Ἰταλίας, ἐπιτήδειοί τινες κερδοσκόποι ἔτρεχον εἰς τὸ Τουρῖνον, ἵνα σιτίζωνται ὑπὸ τῆς αὐλῆς τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ διὰ τὰς περὶ συνδρομῆς πρὸς τὸν Γαριβάλδην καὶ τὸν Ἰταλικὸν ἀγῶνα ἐν τῇ Ἀνατολῇ δι' ἐπαναστάσεως τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ἑλλήνων καὶ ἄλλων ἀτελεσφορήτους ὑποσχέσεις. Οἱ τοιοῦτοι δὲ θιασῶται τοῦ ἰταλικοῦ προσηλυτισμοῦ, ὧν ἐκ τῶν ἀρχηγῶν ἦν ἐν Ἀθήναις ὁ Παῦλος Λάμπρος, ἐπινόησαν τότε καὶ τὸ ζήτημα τῆς εἰς τὸν ἑλληνικὸν θρόνον ὑποψηφιότητος τοῦ δευτεροτόκου υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Ἰταλίας πρίγκιπος Ἀμαδαίου. Προσῆγαγον δ' οὗτοι εἰς τὸ σχέδιον αὐτῶν καὶ πολλοὺς ἐπιφανεῖς Ἑπτανήσιους, θεωροῦντας τὸν Ὁθῶνα ἐμποδῶν ἱστάμενον εἰς τὴν ἔνωσιν τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τοῦ βασιλείου. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ὑψηλότερῳ πολιτικῷ χώρῳ ἐφάνησαν νῦν ὑποψήφιοι τῆς τοῦ θρόνου διαδοχῆς.

Εἰς τούτων ἦν ὁ τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου ἐκ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ μεγάλης δουκίσσης Μαρίας Νικολαΐβνας ἔγγονος Εὐγένιος πρίγκιψ Λαΐχτεμπεργ, ἔγγονος δὲ καὶ τοῦ περιφήμου Εὐγενίου Βωαρναῖ, προγονοῦ τοῦ Ναπολέοντος Α' ἅτε υἱοῦ τῆς αὐτοκρατορίας Ἰωσηφίνης ἐκ τοῦ πρώτου αὐτῆς συζύγου ὑποκόμητος Βωαρναῖ, λαβόντος τῇ 1817 τὸ δουκάτον Λαΐχτεμπεργ (τούτου ὁ δευτερότοκος υἱὸς Μαξιμιλιανὸς Εὐγένιος Ἰωσήφ Ναπολέων δούξ Λαΐχτεμπεργ εἰσελθὼν εἰς τὴν ῥωσικὴν ὑπηρεσίαν συνῆψε γάμον τῇ 1839 μετὰ τῆς εἰρημένης θυγατρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου Μαρίας, ἐκ τοῦ γάμου δὲ τούτου ὡς δευτερότοκος ἐγεννήθη ὁ πρίγκιψ Εὐγένιος (τῇ 1847), ἀνατραφεὶς ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ

πίστει τῆς μητρὸς αὐτοῦ. Τοῦτον λοιπὸν τὸν πρίγκιπα, ὅστις πρὸς τὸ εἶναι Ὁρθόδοξος εἶχε καὶ τὸ ἄλλο πλεονέκτημα ὅτι ἦτο συγγενὴς καὶ τοῦ Ναπολέοντος Γ' (τούτου ἡ υἱὴ βασιλίсса Ὁρτενσία ἦν ἀδελφὴ τοῦ Εὐγενίου Βωαρναῖ, ὥστε ὁ Ναπολέων Γ' ἦν πρῶ-

Πρίγκιπ τοῦ Λάιχτεμβεργ

τος ἐξάδελφος τοῦ πατρὸς τοῦ νεαροῦ πρίγκιπος Εὐγενίου, καὶ ἀσμένως θὰ ἐπεδοκίμαζε τὴν τούτου ὑποψηφιότητα) ἡ ρωσίζουσα μερὶς εἶχεν ἀπὸ τοῦ 1852 ὡς ἴδιον αὐτῆς ὑποψήφιον. Τῷ ἔτει ἐκείνῳ ἐπεσκέψατο τὰς Ἀθήνας ὁ τῆς Βασιλείσης Βικτωρίας δευτερότοκος υἱὸς πρίγκιψ Ἀλφρέδος, δούξ Ἐδιμβούργου (κατὰ τρία ἔτη πρεσβύτερος τοῦ Εὐγενίου) ὡς ἀπλοῦς μαθητευόμενος ἐν τῷ στόλῳ τῆς Μεσογείου, καὶ ἔτυχε λαμπροτάτης ὑποδοχῆς παρὰ τε τῆς αὐλῆς καὶ παρὰ τοῦ λαοῦ τῶν Ἀθηνῶν. Τοῦτον δὲ οἱ τῆς ἀγγλιζούσης μερίδος ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου προέτεινον ὡς ὑποψήφιον τοῦ Ὁθωνος. Οὔτε οἱ φιλορθόδοξοι οὔτε οἱ ἀγγλίζοντες διὰ τῶν εἰρημένων ὑποψηφίων αὐτῶν ἠπείλουν ἀπ' εὐθείας τὸν

θρόνον τοῦ Ὁθωνος διὰ βιαίον κινήματων ἢ ἐπαναστάσεων, ἀλλ' ἀπέβλεπον ἀπλῶς εἰς τὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ὁθωνος γενησόμενα· μόνον οἱ τοῦ Ἰταλοῦ πρίγκιπος διασῶται, ὄντες οὗτοι μᾶλλον συνωμόται ἢ μερὶς πολιτικῇ, ἐτεκταίνοντο κινήματα ἐπαναστατικά, ἀλλ' οὐδὲν ἠδύναντο νὰ ἐνεργήσωσιν ἐφ' ὅσον κατὰ τὰς προσδοκίας αὐτῶν δὲν ἐγίνετο ἰταλικόν τι κίνημα ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς ἐπαρχίαις τῆς Τουρκίας ἢ δὲν ἐνεφανίζετο ὁ Γαοιβάλδης. Τοιοῦτον δὲ ἐνδεχομένου μὴ ὄντος πιθανοῦ, καὶ ὁ ἐντεῦθεν κίνδυνος τοῦ θρόνου τοῦ Ὁθωνος ἦν ἐκλελοιπὼς κατὰ τὰ ἔτη 1860-62. Διότι μετὰ τὸ τέλος τοῦ Σαρδογαλλικοῦ πολέμου τοῦ 1859, ὅτε ἐξέλιπε πᾶς φόβος δυσαρσεκειᾶς ἐκ μέρους τῆς Αὐστρίας διὰ πολιτικὴν ἀπ' εὐθείας ἐναντίον τῆς Δυνάμεως ταύτης ἐργαζομένην, ὁ Ὁθων διετέλει εἰς ἀπ' εὐθείας συνεννοήσεις πρὸς τὸν Βίττωρα Ἐμμανουὴλ περὶ γενικῆς τινος ἐνεργείας τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς ἐναντίον τῆς Πύλης. Οἱ τοῦ Ὁθωνος ὑπολογισμοὶ ἦσαν πλημμελεῖς, διότι ἡ ἰταλικὴ αὐλὴ τὴν τοιαύτην κίνησιν ἐσχεδίαζε μὲν ὡς ἀντιπερισπασμὸν ἐναντίον τῆς Αὐστρίας καθ' ἣν περίπτωσιν ἠθελεν ἐπιτεθῆ ἑναντίον τῆς Δυνάμεως ταύτης διὰ τὴν πρόσκτησιν τῆς Βενετίας. Ἀλλ' ὁ Ὁθων ἐφρόνει ὅτι ἐν τῇ μεθ' ὧν τῶν χριστιανικῶν λαῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας κοινῇ κατὰ τῆς Τουρκίας ἐπιθέσει δὲν ἦτο δυνατόν νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐνεργῶν κατὰ τῆς Αὐστρίας.

Ὅτε ὁ Πάιμμερστον διὰ τοῦ Σπ. Τριζούπη ἐποιεῖτο τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν περὶ Ἑπτανήσου πρότασιν, ὁ Ὁθων καὶ ἡ Ἀμαλία ἤγοντο καὶ ἐφέροντο ὑπὸ παλιμπλάγκτων ἐλπίδων περὶ ἐπικειμένης μεγάλης πολιτικῆς κρίσεως, μελλούσης νὰ ἐπενέγκῃ μεγάλης μεταβολῆς καὶ νὰ προσδοποιήσῃ τὴν πραγμάτωσιν τῆς Μεγάλης Ἰδέας. Ὁ τῷ 1860 τὸν φρονευνέντα θεῖον αὐτοῦ Δανιὴλ διαδεξάμενος ἡγεμὼν τοῦ Μαυροβουνίου Νικόλαος περιῆλθε τῷ 1862 εἰς πόλεμον πρὸς τὴν Τουρκίαν, διότι ὑπεστήριζε τοὺς ἐπαναστάντας ἐναντίον αὐτῆς ὁμοφύλους Χριστιανοὺς τῆς Ἑρζεγοβίνης. Ἡ ὁμόφυλος

Σερβία παρεσκευάσθη τότε εἰς ὑποστήριξιν τοῦ Μαυροβουνίου, καὶ μυστικάι συνεννοήσεις διεξήγοντο μεταξύ τῶν αὐτῶν καὶ τῶν πολιτικῶν κύκλων Σερβίας καὶ Ἀθηνῶν περὶ συγχρόνου ἐξεγέρσεως τῶν χριστιανικῶν λαῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας καὶ συνασπισμοῦ τῶν χριστιανικῶν κρατῶν Ἑλλάδος, Μαυροβουνίου καὶ Σερβίας. Ἀληθῶς δὲ οἱ Σέρβοι εἶχον λάβει ἐχθρικὴν στάσιν πρὸς τὴν Τουρκίαν. Ἀλλὰ τὴν μὲν Σέρβων καὶ Τούρκων σύγκρουσιν προέλαβεν ἡ εὐρωπαϊκὴ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἐπέμβασις, τὸ δὲ Μαυροβούνιον, ἐγκαταλειφθὲν ὑπὸ τῆς Εὐρώπης τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, μετὰ ἡρωϊκωτάτην ἀμυναν ἐναντίον τῶν πολλαπλασίων στρατιῶν τοῦ Ὁμέρ πασᾶ, ὑπέκλυψεν εἰς τοὺς ἐπιβληθέντας αὐτῷ ὑπὸ τοῦ νικητοῦ τραχεῖς ὅρους εἰρήνης, διετήρησεν ὅμως τὴν αὐτονομίαν αὐτοῦ.

Νικόλαος, ἡγεμὼν τοῦ Μαυροβουνίου

Ἡ τοιαύτη σκληρὰ διάψευσις τῶν ἐλπίδων τοῦ Ὁθῶνος, ἐξ ᾧ τῆς πραγματώσεως ἐξηρτάτο καὶ ἡ ἀποκατάστασις τῆς διηνεκῶς μᾶλλον ἐπισκιάζομένης αἴγλης τῆς βασιλείας αὐτοῦ, καθίστα τὸν θρόνον αὐτοῦ διηνεκῶς μᾶλλον κλονούμενον. Αἱ μετὰ κουφότητος πολιτικῆς ὑπ' αὐτοῦ νῦν συλληφθεῖσαι ἐκ τῆς φαινομένης ἀνακινήσεως τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος ἐλπίδες, ὅπως αἱ μετὰ μείζονος κουφότητος πολιτικῆς συνδεθεῖσαι ὑπὸ μεγάλου πλήθους Ἑλλήνων μεγάλαι ἐκ τῆς ἰταλικῆς ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως περὶ τῆς διὰ τοῦ Γαριβάλδη πολιτικῆς ἀναμορφώσεως προσδοκίαι, δὲν εἶχον οὐδ' ἡδύναντο νὰ ἔχωσιν ὑπόστασιν οὐδεμίαν ἐν τοῖς πράγμασιν. Ἡ μόνη Δύναμις, παρ' ἧς οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς ἡδύναντο νὰ ἐλπίσωσι μεταβολὴν τινὰ τοῦ πολιτικοῦ καθεστώτος, μετὰ πόλεμον μέγαν ἀνυλῆ, ἡσχολεῖτο ἀνενδότως εἰς τὴν ἐσωτερικὴν περισυλλογὴν καὶ τὴν λύσιν χαλεπῶν ἐσωτερικῶν κοινωνικῶν, πολιτικῶν καὶ οικονομικῶν ζητημάτων, ἀποφεύγουσα ἐπιμελῶς πᾶσαν ἀνάμixin σοβαρὰν εἰς τὰ τῆς Ἀνατολῆς· αἱ δὲ δύο Δυτικαὶ Δυνάμεις, αἱ διέπουσαι ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ τὰ τῆς Ἀνατολῆς, πρὸ μικροῦ ἔτι τοσαύτας καταναλώσασαι εἰς αἶμα καὶ χρῆμα δυνάμεις ὑπὲρ τοῦ καθεστώτος τοῦ 1856, οὐδὲ νὰ διανοηθῶσιν ἡδύναντο περὶ ἀλλοιώσεως τοῦ καθεστώτος ἐκείνου· τοιαῦται ἐλπίδες ἐν τῇ συλλήψει αὐτῶν καταδεδικασμέναι εἰς διάψευσιν οὐδὲν ἕτερον ἡδύναντο νὰ ἔχωσιν ἀποτέλεσμα ἢ τὴν ἀπογοήτευσιν τὴν ἡθικὴν. Ἀλλ' εἰς ἔθνος οἷον τὸ ἐλληνικόν, ὑπὸ πόθων ἐθνικοῦ μέλλοντος ἀείποτε κατεχόμενον, ἡ ἀπογοήτευσις δὲν μένει ἐν τῇ παθητικῇ ἡρεμίᾳ τοῦναντίον ἐμποιεῖ ἀγανάκτησιν καὶ ζητεῖ θύματα, καὶ ζητεῖ ταῦτα εἰκότως ἐν τοῖς διευθύνουσι τὴν πολιτείαν κύκλοις, καὶ δὴ ἐν τῷ τὴν ὑπάτην διευθύνουσι τῆς πολιτείας ἔχοντι, ἥτοι τῷ Βασιλεῖ. Ἐναντίον λοιπὸν τοῦ βασιλικοῦ θρόνου συνώνμυε νῦν καὶ αὐτὴ ἡ ἔνεκα διαψευσθεισῶν κοινοφρόνων ἐλπίδων καὶ προσδοκιῶν ἀδίκως ἀλλ' εἰλικρινῶς καὶ ἐπὶ καλῇ πίστει ἀγανακτοῦσα μερίς, ἥτοι δ' αὕτη πρὸ πάντων ἡ τῆς σπουδαζούσης νεότητος καὶ αἱ ἐπὶ τὴν τοιαύτην ἄδικον ἀλλ' εἰλικρινῇ ἀγανάκτησιν τῆς νεότητος κερδοσκοποῦσαι κομματικαὶ διαίρεσεις, μετὰ τούτων δ' ἀμφοτέρων καὶ ἡ ξένῃ πολιτικῇ. Ἡ ἐκ τοιούτων πολλαπλῶν πρὸς τὸ καθεστὼς εἰλικρινῶν ἢ προσποιητῶν δυσαρεσκειῶν φυσικῶς καὶ ἐν μέρει τεχνητῶς ἐπηρεαζομένη κοινὴ γνώμη, ἐξεγειρομένη φανερῶς ἢ λεληθότως ἐναντίον τοῦ θρόνου εἶχε καὶ τινες εὐλόγους ἢ τοῦ-

λάχιστον εὐλογοφανεῖς ἀφορμὰς ἐξεγέρσεως. Τῶν ἀφορμῶν τούτων ἡ πρώτη ἦτο ὅτι ὁ ἄτεκνος βασιλεὺς δὲν εἶχεν ἔτι δεῖξει τὸν μέλλοντα διάδοχον αὐτοῦ. Δευτέρα ἀφορμὴ ἦτο ὅτι δὲν ἐφρόντιζε περὶ καθολικῆς στρατιωτικῆς παρασκευῆς τοῦ λαοῦ διὰ τῆς καθιερώσεως τοῦ θεσμοῦ τῆς πολιτοφυλακῆς ἢ ἐθνοφυλακῆς, καὶ τρίτον, ὅτι ἐνοθεύετο τὸ Σύνταγμα ἐν τῇ λειτουργίᾳ αὐτοῦ δι' αὐθαιρέτων ἐπεμβάσεων τοῦ Στέμματος. Ἀλλ' αἱ τοιαῦται αἰτιάσεις ἦσαν μᾶλλον εὐλογοφανεῖς ἢ κατ' οὐσίαν εὐλογοί. Διότι τὸ μὲν ζήτημα τῆς διαδοχῆς εἶχε λυθῇ κατ' οὐσίαν διὰ τῆς ὑποψηφιότητος τοῦ πρίγκιπος Ἀδαλβέρτου. Τὸ τῆς ἐθνοφυλακῆς ἢ κυβερνήσεως ἔλυνε διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ στρατοῦ καὶ τῶν ἐφεδρειῶν, οὐχὶ δὲ διὰ τοῦ ἀμέσου ὀπλισμοῦ παντὸς στρατευσίμου πολίτου δυναμένου νὰ ὑποβάλῃ τὰς ἐπαναστατικὰς ὁρμὰς. Ὡς πρὸς δὲ τὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς, ἡ τοιαύτη αἰτίασις ἦν ὡς πρὸς τὸν Ὅθωνα οὐχὶ δικαία, διότι ἅπαξ μόνον ἐν εἴκοσι περίπτου ἔτεσιν ἐποιήσατο χρῆσιν τοῦ νομιμωτάτου τούτου δικαιώματος. Αἱ δὲ κατὰ τὰς ἐκλογὰς διαπραχθεῖσαι παρανομίαι ἐβάρυνον τὸ διαδεξάμενον τὸ τοῦ Βούλγαρη ὑπουργεῖον Ἀ. Μιαούλη. Καὶ ὅμως διὰ τῶν τοιούτων αἰτιάσεων καὶ ἀφορμῶν ἡ παθητικὴ πολιτικὴ ἀπογοήτευσίς, ἡ προερχομένη ἐκ διαφύσεως ἐλπίδων ἐθνικῶν μὴ πραγματοποιουμένων, μετεβάλλετο εἰς ἐνεργὸν πολιτικὴν ἀντίδρασιν, ἐν ᾗ τὸ ἐμφανέστερον ἀλλὰ καὶ εἰλικρινέστερον καὶ ἐν τῇ εἰλικρινείᾳ καὶ ἀφώρτῃ τὸ ὀρμητικώτερον καὶ πολιτικῶς λεληθότως ἐγκληματικώτερον πρόσωπον παρίστανεν ἡ νεότης, καὶ δὴ ἡ τῶν σπουδάζοντων νέων. Καὶ τοῦ τὴν νεότητα καταλαβόντος τότε κακῶς νοουμένου αἰσθήματος ζήλου, προθυμίας καὶ αὐταπαρνήσεως ἔργον ὑπῆρξεν ἡ τῇ 6 Σεπτεμβρίου (1861) γενομένη ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ γυμνασίου Ἀριστείδου Λοσίου ἐναντίον τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας ἀπόπειρα, τιμωρηθεῖσα μὲν διὰ τῆς εἰς ἰσόβιον εἰρκτὴν καταδίκης τοῦ ἐγκληματίου, ἀλλ' ἐν τῇ τιμωρίᾳ αὐτῇ προκαλέσασα τὴν τῶν πολλῶν ὑπὲρ τοῦ ἐγκληματίου συμπάθειαν. Καὶ ἐξήγειρε μὲν τὸ γεγονὸς παρὰ τοῖς ὁπωσοῦν συντηρητικωτέροις κύκλοις καὶ τινὰ ἀντίδρασιν ἡθικὴν ὑπὲρ τῆς βασιλείας, μετὰ δειγμάτων νομιμόφρονος ἀφοσιώσεως· ἀλλ' ἡ ἀντίδρασις αὕτη ὑπῆρξεν ἀσθενὴς καὶ παροδική, ἐνῶ τοῦναντίον ἡ κατὰ τοῦ θρόνου ἀντιπολιτεία ἐν μὲν τῷ τύπῳ προέβαινε μέχρι τῆς δυσφήμου προσωνομίας «τύραννος» (περὶ Ὅθωνος) καὶ «ῥάινα» (περὶ Ἀμαλίας), ἐν ταῖς βουλαῖς δ' εὗρισκε σφοδροτάτους ἀγορητὰς, ἐν μὲν τῇ βουλῇ τῶν ἀντιπροσώπων τοὺς περὶ τὸν Ἐ. Δεληγιώργην καὶ Θρασ. Ζαΐμην βουλευτὰς, ἐν δὲ τῇ γερουσίᾳ τὸν Δ. Βούλγαρην. Ὁ Ὑδραῖος οὗτος πολιτικὸς ἀνὴρ, θεωρούμενος καὶ ἀγωνιστής, ἀπὸ τῶν τελευταίων ἡδὴ ἐτῶν τοῦ ἀγῶνος μετέχων ὑπουργεῖον, εἶχε κληθῇ εἰς τὴν προεδρίαν τῆς κυβερνήσεως τῷ 1856, ὑπὸ τοῦτον δὲ διηύθυνε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ὁ Ἀ. Ραγκαβῆς. Ἀλλὰ τῷ 1857, θέλων νὰ μεταρρυθμίσῃ τὸ ὑπουργεῖον ἐπὶ τὸ αὐταρχικώτερον καὶ διὰ τοῦτο παραιτηθεῖς, ἵνα ἀνασχηματίσῃ τὸ ὑπουργεῖον κατὰ βούλησιν, ἀλλ' ἀποτυχὼν ἀπροσδοκῆτως καὶ ἀποτόμως γενομένης δεκτικῆς τῆς παραιτήσεως, ὣν δ' ἀνὴρ λίαν φιλόδοξος καὶ συγχρόνως βίαιος καὶ ἀρχικός, διατηρῶν ἐν τῷ βίῳ τὰς ἕξεις καὶ τὰ ἥθη τῶν ὑπερηφάνων προεσίων ἢ δημογερόντων τῆς Ὑδρας, καὶ ἐν τῇ ἐξωτερικῇ δ' ἔτι περιβολῇ φέρον τὴν βυζαντιακὴν ἑλληνικὴν στολὴν καὶ ἐντεῦθεν προσωνυμιούμενος *Τσουμπές*, ἦτο πολιτικὸς δυνατώτατος καὶ ἐν Ὑδρᾷ καὶ ἐκτὸς ταύτης καὶ εὐκόλως δυνάμενος νὰ καταστή διὰ τῆς ἀρχικῆς αὐτοῦ φύσεως πυρὴν ἰσχυρᾶς πολιτικῆς μερίδος, πρὸ πάντων ἀντιπολιτευτικῆς. Ὡν δ' ἄμιρος μὲν παιδεύσεως, ἀλλ' ἔχων νοῦν φρυσικὸν καὶ δύναμιν λόγου οὐχὶ ἀπὸ ῥητορικῆς δεινότητος καὶ εὐγλωττίας, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἐπιτακτικοῦ τοῦ ὕφους καὶ τοῦ ἥθους προερχομένην, ἅμα δὲ καὶ φιλεκδικιώτατος, ἦτο ἐπικινδυνότατος ἐν τῇ γερουσίᾳ πολέμιος, ἐκπροσώπων τὴν ἐνταῦθα ἀντιπολίτευσιν. Ἀλλὰ καὶ ὁ μετριοπαθέστε-

ΒΑΒΕΡΕΥΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ.

Τὸ ἐνθάδε νομοσχέδιον θέλει εἰσαχθῆν, ὡς ἔχει, εἰς τὴν Βουλὴν
τὴν ὑπὸ τῶν ἡμετέρων βασιλέων ἐθνεγεργειῶν καὶ οἰκονομικῶν
ἐργασιῶν καὶ ὑποστηρίχθῃ ὑπ' αὐτῶν κατὰ τὴν συζήτησιν.

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 7 Οὐλαβρίου 1861.

Ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως.

Ἡ Βασίλισσα.

Ἀμαλία

Ἐγγράφον ἐκ τῶν κατὰ κανόνα ἀπαραίτητων, συνοδευόντων τὰ ὑποβαλλόμενα πρὸς τὴν Βουλὴν νομοσχέδια.
Ἐπιστολὴ καλλιγραφημένη καὶ διὰ μεταξωτῆς ταινίας ἐρραμμένη. Περίτεργος εἶναι ἡ σιγερρότερος
φράσις ἢ παραγγέλλουσα πρὸς τοὺς ὑπουργοὺς τὴν ὑποστήριξιν τοῦ νομοσχεδίου κατὰ τὴν ἐν τῇ
Βουλῇ συζήτησιν. Ἐν τῷ παρόντι ἐγγράφῳ ἡ Βασίλισσα Ἀμαλία ὑπέγραψεν ὡς ἀντιβασίλισσα,
ἀπόντος εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ βασιλείου.

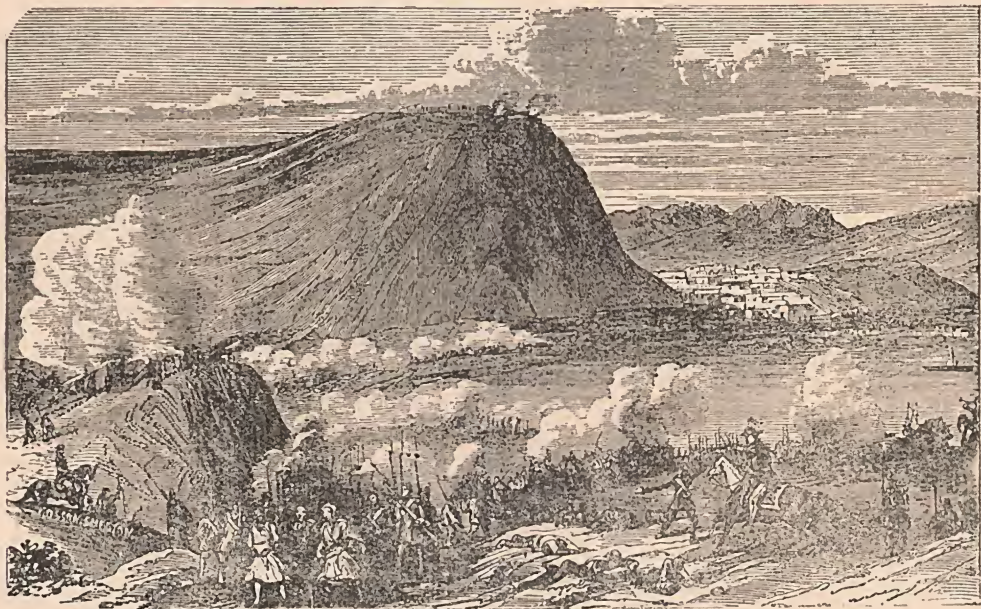
ρος δοκῶν ὑποναύαρχος Κ. Κανάρης ἦν ἐκ τῶν κατὰ βάθος δυσηρεστημένων, ἅτε μὴ προαχθεὶς εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀντιναύαρχου καθ' ὃν χρόνον τοιαύτη τιμὴ ἐδίδετο εἰς τὸν Ἀ. Κριεζῆν. Ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ ἐν Ἑλλάδι τύπου καὶ τῶν βουλῶν, πολέμιος δεινὸς τοῦ Ὁθωνος ἦτο καὶ τὸ ἔξω, ἰδίως τὸ ἐν Τουρκίᾳ, Ἑλληνικόν, ἀφ' οἷασδήποτε μεταβολῆς δυναστικοῦ καθεστῶτος προσδοκῶν τὴν προαγωγὴν τῶν ἐθνικῶν πόθων, ἐν τῷ Ὁθωνι δὲ βλέπον στασιμότητα καὶ ἀδράνειαν. Πολλὰι πολλαχόθεν ἐκ τοῦ ἔξω Ἑλληνικοῦ, ἰδίως ἐκ τῶν ἐν ταῖς παραδανουβίοις Ἡγεμονίαις ἑλληνικῶν κοινοτήτων, ἀπηυθύνοντο ἀντιπολιτευτικαὶ δηλώσεις καὶ ἀναφοραὶ εἰς τὸν Βούλγαρον καὶ παρεῖχον ἀφορμὴν καὶ ὕλην ἐπιθέσεως εἰς τὴν ἐν τῇ Γερουσίᾳ ἀντιπολιτευτικὴν ἐνέργειαν. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων ὁ Ὁθων διενόηθη τέλος ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν ἀπὸ τοῦ 1857 μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Δ. Βούλγαρη εἰς τὴν πρωθυπουργίαν κληθέντα καὶ διὰ πολλὰς αὐθαιρεσίας, ἰδίως διὰ τὰς εἰς τὰς βουλευτικὰς ἐκλογὰς τῶν ἐτῶν 1859 καὶ 1861 ἐπεμβάσεις αὐτοῦ, σφόδρα καταλαλούμενον Δ. Μιαούλην, υἱὸν τοῦ μεγάλου Ἀνδρέου Μιαούλη, καλέσῃ δ' εἰς τὴν ἐξουσίαν τὸν δημοτικώτατον τότε διατελοῦντα ὑποναύαρχον Κωνσταντῖνον Κανάρη. Ἀλλ' οἱ ὅροι, οὓς προέβαλεν οὗτος (αὐστηρὰν ἐφαρμογὴν τοῦ συντάγματος, διάλυσιν τῆς Βουλῆς, ἀπομάκρυνσιν ἐκ τῆς αὐλῆς πάντων τῶν ἰδιαιτέρων συμβούλων, πολιτοφυλακίην ἢ ἐθνοφυλακίην κατὰ τὸ σερβικὸν σύστημα, ἦτοι τὴν ἐν τοῖς ὅπλοις ἄσκησιν σύμπαντος τοῦ φέρειν ὅπλα δυναμένου λαοῦ), δὲν ἔτυχον τῆς τοῦ βασιλέως ἐγκρίσεως. Ἡ ἀποτυχία τῆς τοῦ Κ. Κανάρη εἰς τὴν ἐξουσίαν ἀνόδου εἶχεν ὥς ἄμεσον ἐπακόλουθον τὴν ἐκρηξιν στρατιωτικῆς ἐπαναστάσεως ἐν Ναυπλίῳ.

Κ. Κανάρης

Ἡ φρουρὰ τοῦ Ναυπλίου στασιάσασα τῇ 1 Φεβρουαρίου 1862 ἀπῆτει (2 Φεβρουαρίου) συγκρότησιν ὑπουργείου φιλελευθέρου καὶ σύγκλησιν οὐχὶ νέας Βουλῆς, ἀλλ' Ἑθνικῆς Συνελεύσεως. Ἦτο δ' ἡ ἐπανάστασις αὕτη ἀποτέλεσμα εὐρείας συνωμοσίας διαδεδομένης καθ' ἅπαν τὸ κράτος. Διὰ τῆς συγκαλουμένης δ' Ἑθνικῆς Συνελεύσεως οἱ μὲν τῶν συνωμοτούντων ἐξήτουν αὐτὴν τὴν ἔξωσιν τοῦ Βασιλέως καὶ τὴν κατάλυσιν τῆς δυναστείας αὐτοῦ, ἵνα κληθῇ εἰς τὸν θρόνον βασιλεὺς Ὁρθόδοξος· ἦσαν δ' οὗτοι οἱ φιλορθόδοξοι ἢ ρωσίζοντες, εἰ καὶ ἀπὸ τῆς κατοχῆς τοῦ 1854 ἕως 1858 ἡ εἰς κόμματα ξενίζοντα (ἀγγλικόν, γαλλικόν, ρωσικόν) διαίρεσις εἶχε σχεδὸν ἐκλίπει· οἱ δὲ ἐξήτουν ἀπλῶς τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὁθωνος καὶ τὴν καθιέρωσιν πολιτεύματος μᾶλλον φιλελευθέρου (οὐχὶ δημοκρατικοῦ). Οὐδεμία τῶν τριῶν Μεγάλων Δυνάμεων οὔτε προὐκάλεσεν οὔτε ὑπεστήριξε τὴν ἐπανάστασιν. Ἡ Ἀγγλία τοῦ λόρδου Πάλμερστον (διατελοῦντος ἔτι τότε πρωθυπουργοῦ), ἡ ἀπὸ τοσοῦτου χρόνου ἐπιβουλεύουσα τῷ Ὁθωνι καὶ τῇ δυναστείᾳ αὐτοῦ, οὐ μόνον οὐδαμῶς προὐκάλεσεν ἢ ὑπεστήριξε τὸ κίνημα, ἀλλὰ καὶ αὐστηρῶς διὰ τοῦ ἡμιεπισήμου κυβερνητικοῦ τύπου ἀπεδοκίμασε καὶ κατεδίκασεν αὐτό. Διότι οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ κίνημα ἐθεώρουν καθαρῶς ῥωσικόν, ῥωσικῇ ἐνεργείᾳ ἐκτραγέν. Ἐντεῦθεν τὸ κίνη-

μα καὶ ἐν Ἑλλάδι δὲν εὗρε πολλὴν συμπάθειαν παρὰ τῷ λαῷ. Ἀμφότεραι δ' αἱ Βουλαί, Ἱερὰ Σύνοδος καὶ ὁ λοιπὸς στρατὸς ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τοῦ Βασιλέως. Διαδηλώσεις τινὲς τῆς νεότητος ἐν τισι τόποις καὶ ἰδίως ἐν Ἀθήναις ταχέως κατεπαύθησαν, ἐκλεί-

Ἡ κατὰ τοῦ Ὁθωνος ἐπανάστασις ἐν Ναυπλίῳ (ἐκ λαϊκῆς εἰκόνης τῆς ἐποχῆς)

σθη δὲ καὶ τὸ Πανεπιστήμιον. Οὕτως ἡ ἀπομονωθείσα στρατιωτικὴ στάσις κατεβλήθη ἐντὸς δύο μηνῶν διὰ τοῦ τακτικοῦ βασιλικοῦ στρατοῦ τοῦ σταλέντος ἐναντίον τῶν στασιαστῶν ὑπὸ τὸν ἐν τῇ ἑλληνικῇ ὑπηρεσίᾳ ἀξιότατον φιλέλληνα στρατηγὸν Χάν, περιορίσαντα ταχέως τοὺς στασιαστὰς εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ναυπλίου καὶ ἐξαναγκάσαντα αὐτούς (8 Ἀπριλίου 1862) εἰς τὴν τούτου παράδοσιν. Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς στάσεως κατέφυγον εἰς τὰ πλοῖα καὶ εἴτα διεσκορπίσθησαν εἰς Σμύρνην καὶ εἰς ἄλλας παραλίους πόλεις τῆς Τουρκίας. Πρὸς δὲ τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς μένοντες ἀρχηγοὺς προσηνέχθη ὁ Ὁθων μετὰ συνετῆς ἐπεισεύσεως ἀπονεύμας ἀμνηστίας, ἧς ἐξηρροῦντο μόνοι οἱ μεμαρτυρημένοι ἔνοχοι· ἀντικατέστησε δὲ καὶ τὸ ὑπουργεῖον Δ. Μιαούλη, τὸ κληθὲν ὕστερον «ὑπουργεῖον αἵματος», διὰ τοῦ φιλελευθέρου ὑπουργείου τοῦ Γενναίου Κολοκοτρώνη. Καὶ οὕτω μὲν ἔληξαν αἱ ἐν Ἑλλάδι ταραχαί. Ἀλλὰ νῦν ἡ ἐναντίον τοῦ Ὁθωνος ἀντιπολιτεία ἐνισχύθη ἐν τῷ ἐξωτερικῷ. Οἱ εἰς τὰς ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνικὰς κοινότητας καὶ εἰς ἄλλας ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις ἀποικίας μεταβάντες φυγάδες ἀρχηγοὶ τῆς στάσεως ἀνέφλεξαν πανταχοῦ τὸ κατὰ τοῦ Βασιλέως μῖσος, ὅπερ καὶ ἐν Ἑλλάδι μὴ ἐκλιπὸν εὗρισκε τροφὴν ἐν τοῖς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ πεμπομένοις χρήμασι καὶ ἐν τῇ μετὰ ζέσεως νῦν ἐνεργουμένη καθ' ἅπασαν τὴν χώραν ὑπὸ τῶν ἀρχῇθεν συνωμοτῶν καὶ τῶν φίλων καὶ συγγενῶν τῶν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν φυγόντων ἀντιδράσει. Οὕτω τὸ ἐπακολουθῆσαν τῇ στάσει θῆρος τοῦ 1862, ὅτε ὁ Ὁθων καὶ ἡ Ἀμαλία ἐτρέφοντο ἔτι ὑπ' ἐλπίδων ἕνεκα τοῦ οὐπω λήξαντος μαυροβουνιωτικοῦ καὶ τοῦ προσδοκίμου δοκοῦντος σερβικοῦ πολέμου, νέους ἐνεκυμόνει ἐναντίον τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου κινδύνους, οἵτινες καὶ δὲν ἐβράδυνον νὰ ἐπέλθωσι κατὰ τὸ φθινόπωρον μετὰ πάσης ὁρμῆς καὶ νὰ ἀνα-

τρέψωσι τὸν ἤδη κλονούμενον θρόνον καὶ τὴν δυναστείαν τοῦ Ὁθωνος. Τὸ νέον ὑπουργεῖον, παρὰ πᾶσαν τὴν καλὴν θέλησιν αὐτοῦ, δὲν ἠδυνήθη ν' ἀντιμετωμίῃ τὴν δημιουργηθεῖσαν ἐκ τῆς καθ' ὅλον τὸ βασιλείον διαδεδομένης καὶ συστηματικῶς ὀργανωμένης συνωμοσίας, ἐνόμισε δ' ὅτι περιοδεῖα τις τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Βασιλίσσης εἰς τὰς ἐπαρχίας ἠθελεν ἐμπεδώσει πανταχοῦ τὴν τάξιν καὶ δὲν ἐδίστασε νὰ συμβουλευσῇ τοιαύτην περιοδεῖαν τῷ Βασιλεῖ ἢ καὶ σχεδιασθεῖσαν ὑπὸ τούτου νὰ συστήσῃ. Οὕτω δ' ἀπὸ τῆς 1 Ὀκτωβρίου (1862) ἤρξατο ἡ μοιραία Ὁθωνος καὶ Ἀμαλίας ἀναχώρησις ἐξ Ἀθηνῶν, ἃς οὐδέποτε πλέον ἔμελλον νὰ ἐπανίδωσιν οὗτοι.

Στρατηγὸς Χάν

Ἡ βασιλικὴ περιοδεῖα ἤρξατο ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου· ὅτε δ' ἡ βασιλικὴ συνοδεία εὗρίσκετο ἤδη ἐν Μεσσηνίᾳ, τῇ 6 Ὀκτωβρίου ὁ γηραιὸς ἥρως τοῦ ἀγῶνος, ἀλλὰ καὶ τῶν συνωμοσιῶν καὶ στάσεων ἱστορικὸς ἥρως Θεόδωρος Γρίβας ἤρε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Βονίτῃ. Τῇ ἐπομένῃ ἡμέρᾳ ἀπέστη τὸ Μεσολόγγιον, τῇ δὲ μεθεπομένῃ (8 Ὀκτωβρ.) αἱ Πάτραι, ὅπου ἀρχηγὸς τῆς συνωμοσίας ἦτο ὁ Μπενιζέλος Ροῦφος, προσεχώρησαν εἰς τὴν ἐπανάστασιν. Μετὰ δύο ἡμέρας, τῇ 10 Ὀκτωβρίου, ἡ ἐπανάστασις ἐξεργάγη ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις, δόντος τὸ σύνθημα τοῦ συνταγματάρχου Παπαδιαμαντοπούλου. Οἱ πρῶτοι ἐπαναστατήσαντες ἦσαν οἱ σκαπανεῖς καὶ οἱ τοῦ ὀρεινοῦ πυροβολικοῦ στρατιῶται. Ἐνῶ δ' οἱ κυρίως ἀρχηγοὶ τῆς συνωμοσίας Δ. Βούλγαρης, Θ. Ζαΐμης καὶ ἄλλοι, ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῆς ἀπὸ Μεσολογγίου καὶ Πατρῶν εἰς

τὴν πρωτεύουσιν ἐγγιζούσης ἐπαναστάσεως φόβῳ καὶ τρόμῳ συνεχόμενοι ἐκρύπτοντο ἐν κρυφίοις τόποις, οἱ ὑπουργοί, καὶ μάλιστα ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Σπυρομήλιος, ἔδειξαν ἀδράνειαν παρὰδοξον καὶ ἀδεξιότητα καταπληκτικὴν, οὐδεμίαν ἀντιτάσσοντες δύναμιν στρατιωτικὴν ἐκ τῶν ἔτι πιστῶν μενουσῶν, καὶ μετ' ἀπαθείας ἔβλεπον εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἐπαναστάσεως, εἰς ἣν προσεχώρουν νῦν καὶ πολῖται πάσης τάξεως προστρέχοντες εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος καθ' ὃν χρόνον πάντα τὰ τμήματα τοῦ στρατοῦ ἠδελφοῦντο πρὸς ἄλληλα. Ὁ ἐκ τῶν πολιτικῶν συνωμοτῶν τὴν μείζονα δεῖξας τόλμην καὶ ἐνέργειαν ἦν ὁ Ἐπαμεινώνδας Δελγιώργης, οὗτος δὲ τὴν νύκτα ἐκείνην, σπεύσας εἰς τὸν

Μπενιζέλος Ροῦφος

στρατῶνα τοῦ πυροβολικοῦ, ἐπὶ τινος πυροβόλου στηρίξας χάρτου τεμάχιον συνέταξε· πρῶτόκολλον δι' οὗ δικαίωματι ἐπαναστατικῷ ἐκηρύσσετο ἔκπτωτος ὁ Ὁθων καὶ ἡ δυναστεία αὐτοῦ, ἀπεφασίζετο δ' ἡ σύγκλησις Συνελεύσεως Ἐθνικῆς. Αἱματοχυσία μεγάλη δὲν ἐγένετο, εἰ καὶ ἱκανὴ ἐγένετο κατανώσως πυρίτιδος. Ἐν Πειραιεὶ ἐφρονεύθη ὁ φρούραρχος, διότι προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν στασιαστῶν ν' ἀναφωνήσῃ «κάτω ὁ βασιλεὺς» ἀπήντησε «ζήτω ὁ βασιλεὺς». Τὰ ἀνάκτορα κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ ἐπαναστατικοῦ πλήθους, ἀλλὰ δὲν ἐληλατήθησαν, ὅπως δὲν ἐληλατήθησαν αἱ οἰκίαι τῶν Γερμανῶν, ὡς ψευδῶς ἀνε-

γράφει υπό τινων Γερμανῶν ιστοριογράφων. Ταῦτα ἐγένοντο κατὰ τὴν νύκτα τῆς 10 πρὸς τὴν 11 Ὀκτωβρίου, ὅτε οἱ ὑπουργοὶ τοῦ Βασιλέως συνηγμένοι ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν πάσῃ ἀδρανεῖα καὶ ἀδιαφορίᾳ ἀπέβλεπον πρὸς τὰ γινόμενα. Ὑποφωσκούσης δὲ τῆς

Ἐπαμ. Δεληγιώργης

στάσεως Ἐ. Δεληγεώργης.

11 Ὀκτωβρίου ἡ ἐπανάστασις εἶχε γίνει ἐντελῶς κυρία τῆς πόλεως, καὶ τότε οἱ πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ τῆς συνωμοσίας ἐξεληθόντες μετέβησαν μετὰ πολλοῦ πλήθους εἰς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἐν τῇ μεγάλῃ τοῦ Πανεπιστημίου αἰθούσῃ ἐσχηματίσθη ἐπαναστατικὴ «Προσωρινὴ Κυβέρνησις», ἀντικαθιστῶσα τὴν καταλυθεῖσαν βασιλικὴν ἐξουσίαν. Ἦν δ' αὕτη τριανδρία Δ. Βούλγαρη ὡς προέδρου (ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἀντιβασιλέως καλουμένον), Κ. Κανάρη, Μπενιζέλου Ρούφου, αὕτη δὲ διώρισε καὶ τὸ νέον ὀκταμελὲς ὑπουργεῖον, τοῦ ὑπὸ Γ. Κολοκοτρώνην οἰκοθεν καταλυθέντος, τοῦ δ' ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Παιδείας διαιεθεθέντος εἰς δύο χωριστὰ ἀπ' ἀλλήλων ὑπουργεῖα ἵνα λάβῃ ὑπουργεῖον καὶ ὁ ἐκ τῶν πρωτουργῶν τῆς ἐπανα-

Καὶ τοιοῦτο μὲν πέρας ἔλαβεν ἡ πρώτη καὶ ὀξυτάτη φάσις τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Ἀθήναις. Τῇ αὐτῇ δ' ἡμέρᾳ τῆς ἐν Ἀθήναις συγκροτήσεως τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως ὥφθη ἐν ταῖς μεταξὺ Σαλαμῖνος καὶ Πειραιῶς ὕδασις ἡ ὥραία κορβέττα «Ἀμαλία», δι' ἧς ἐποιεῖτο τὴν περιοδεῖαν αὐτῆς ἡ βασιλικὴ συνοδεία, ἡ πανταχοῦ ἕως τότε ἐν τῇ περιοδεῖᾳ αὐτῆς πανηγυρικῆς τυγχάνουσα ὑποδοχῆς. Αὕτη κατὰ τὰ παράλια τῆς Μεσσηνίας μαθοῦσα τὴν ἐν Βονίττῃ καὶ Μεσολογίῳ στάσιν ἐπέσπευσε τὴν εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐπάνοδον. Ἄλλ' ὅτε ἐγνώσθη ἐν Ἀθήναις ἡ ἐπάνοδος, οἱ ἐνταῦθα πρέσβεις ἔσπευσαν εἰς συνάντησιν τοῦ Βασιλέως ἐπὶ τοῦ πλοίου αὐτοῦ τοῦ προσωρισμένου παρὰ τὴν Σαλαμῖνα. Ἐνταῦθα οἱ πρέσβεις συνεβούλευσαν τῷ Βασιλεῖ νὰ μὴ ἐξέλθῃ τοῦ πλοίου, ἵνα μὴ ἐκθέσῃ εἰς κίνδυνον τὴν ζωὴν αὐτοῦ, ἀλλ' εὐρισκόμενος ἤδη ἀπέναντι γεγονότων τετελεσμένων ἀπέλθῃ τῆς Ἑλλάδος· ὁ Ἄγγλος μάλιστα πρεσβευτῆς (Σκάρλετ) προσήνεγκεν αὐτῷ πρὸς ἀναχώρησιν τὸ ἐν Πειραιεὶ σταθμεῦον ἀγγλικὸν ἀτμόπλοιον «Σκύλλα». Ὁ βασιλεὺς Ὄθων συσκεφθεὶς ἐπὶ τούτῳ μετὰ τῆς Βασιλίσσης καὶ τῶν πιστῶν μενόντων ἐκ τῆς συνοδείας αὐτοῦ, ἐναντίον τῆς ἐμφαντικώταται καὶ ἐπιμονώταται ἐκδηλωθείσης γνώμης καὶ ἀξιώσεως τῆς Βασιλίσσης ἵνα ἐπιστρέψας εἰς Πελοπόννησον καλέσῃ τὸν λαὸν εἰς διαμαρτυρίαν κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ εἰς ἔνοπλον ἀντί-

Δ. Βούλγαρης

στασιν, προϋτίμησε ν' ἀπέλθῃ, μὴ θέλων νὰ προκαλέσῃ ἀδελφοκτόνον πόλεμον καὶ αἱματοχυσίαν ἀνωφελῆ, ἐξ ἄλλου δὲ καὶ ἀπηυδηκῶς ἐκ τῶν πολλῶν μέχρι νῦν γενομένων ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ στάσεων. Διὰ τοῦτο δ' ἐδέξατο καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοῦ πρέσβεως γενομένην προσφορὰν τοῦ πλοίου, εἰς ᾧ μετέβη μετὰ τῆς Βασιλίσσης καὶ πάντων τῶν ἐκ τῆς ἀκολουθίας ἐθελησάντων νὰ μείνωσι παρὰ τῷ βασιλεῖ, ἐν οἷς καὶ ὁ γενναῖος πλοίαρχος τῆς «Ἀμαλίας» Παλάσκας. Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως δ' αὐτοῦ ἡ κατὰ τὴν ἀναχώρησιν ἐξέδωκε προκήρυξιν πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, δημοσιευθεῖσαν διὰ τῶν ἑλληνικῶν ἐφημερίδων Κερκύρας καὶ Τεργέστης καὶ ἔχουσαν ὧδε· «Ἕλληνες! Πεισισμένοι ὅτι μετὰ τὰ τελευταῖα συμβάντα ἅτινα ἔλαβον χώραν εἰς διάφορα μέρη τοῦ βασιλείου, ἰδίως εἰς τὴν πρωτεύουσιν, ἡ περαιτέρω ἐν Ἑλλάδι διαμονή μου κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἡδύνατο νὰ φέρῃ τοὺς κατοίκους αὐτῆς εἰς ταραχὰς αἱματηρὰς καὶ δυσκόλους νὰ καταβληθῶσιν, ἀπεφάσισα ν' ἀναχωρήσω τοῦ τόπου τούτου τὸν ὁποῖον ἠγάπησα καὶ εἰσέτι ἀγαπῶ, καὶ πρὸς τὴν εὐημερίαν τοῦ ὁποίου ἀπὸ τριακονταετίας σχεδὸν οὔτε φροντίζων οὔτε κόπων ἐφείσθην· ἀποφεύγων πᾶσαν ἐπίδειξιν, εἶχον πρὸ ὀφθαλμοῦ μόνον τ' ἀληθινῆς Ἑλλάδος συμφέροντα, καὶ πάσαις δυνάμεσι προσεπάθισα νὰ προαγάγω τὴν ὑλικὴν καὶ ἡθικὴν αὐτῆς ἀνάπτυξιν, ἐπιστήσας ἰδίως τὴν προσοχὴν μου εἰς τὴν ἀμερόληπτον τῆς δικαιοσύνης ἀπονομήν. Ὅσάκις δ' ἐπρόκειτο περὶ τῶν κατὰ τοῦ προσώπου μου ἐγκλημάτων ἔδειξα πάντοτε μεγίστην ἐπιείκειαν καὶ λήθην τῶν πεπραγμένων. Ἐπιστρέφων εἰς τὴν γῆν τῆς γεννήσεώς μου λυποῦμαι ἀναλογιζόμενος τὰς συμφορὰς ὑφ' ὧν ἐπαπειλεῖται ἡ προσφιλέ μου Ἑλλάς ἐκ τῆς νέας πλοκῆς τῶν πραγμάτων, καὶ παρακαλῶ τὸν εὖσπλαχνον Θεὸν ν' ἀπονέμῃ πάντοτε τὴν χάριν του εἰς τὰς τύχας τῆς Ἑλλάδος. Ἐξεδόθη ἐκ τοῦ λιμένος τῆς Σαλαμῖνος, τῇ 12/24 Ὀκτωβρίου 1862. Ὅθων».

Ὅθων καὶ Ἀμαλία ἐν γεροντικῇ ἡλικίᾳ

Ἡ βασιλικὴ συνοδεία μετέβη εἰς Μόναχον διὰ Τεργέστης, καὶ μετὰ βραχείαν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ταύτῃ διαμονὴν ἐγκατεστάθη ἐν Βαμβέργῃ, ἔνθα ἐπέζησεν ὁ Ὅθων πέντε περίπου ἔτη τῇ ἐξ Ἑλλάδος ἐξορία, περιστοιχιζόμενος ὑπὸ θεραπείας τὸ πλεῖστον ἑλληνικῆς καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν (ὥπως καὶ ἡ Ἀμαλία) ἔχων γλῶσσαν τοῦ οἴκου αὐτοῦ. Εἰ καὶ οὔτε αὐτὸς οὔτε ὁ οἶκος καὶ οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ μέχρι σήμερον παρητήσαντο τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Ἑλλάδος δικαιώματα αὐτῶν, ὁ ἀγαθὸς ἀλλ' ἀτυχὴς Βασιλεὺς, καίπερ θερμώτατον πάντοτε τρέφων διαφέρον πρὸς τὰς περαιτέρω τύχας τῆς Ἑλλάδος, ἀπέσχε πάσης, καὶ τῆς ἐλαχίστης ἔτι καὶ ἐμμεσωτάτης, ἀναμίξεως εἰς τὰ τῆς Ἑλλάδος, παρακολουθῶν μετὰ συμπαιδείας τὰς τύχας τῆς χώρας καὶ τοῦ λαοῦ, οὗ ἔβασίλευσεν ἐπὶ τριάκοντα περίπου ἔτη, καὶ εὐχόμενος καὶ ποιῶν πᾶν ἀγαθὸν ὑπὲρ αὐτοῦ,

ιδίως ὡς πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν μεγάλων ἐθνικῶν πόθων (εἰς τὴν ὑπὲρ τοῦ κρητικῷ ἀγῶνος τοῦ 1866-69 ἐπιτροπείαν ἔπεμψεν ἐκ τῶν πρώτων 30 χιλ. φρ. ἐκ τῆς μετρίας αὐτοῦ ἐκ τῆς βαυαρικῆς αὐλῆς ἐπιχορηγήσεως), ἐτελεύτησε δὲ τῇ 14/26 Ἰουλίου

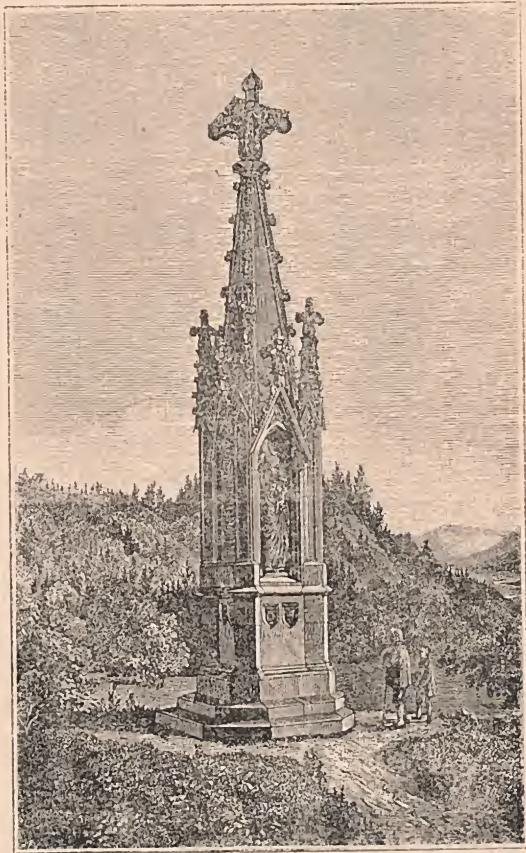
Ὁ Ὀθων νεκρός

1867, τῷ 52 ἔτει τῆς ἡλικίας, ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ κρητικῷ ἀγῶνος, μετὰ τῆς χαρᾶς τῆς τότε ἐλπυζομένης ὑφ' ὅλου τοῦ Ἑθνους καὶ λίαν προσεχοῦς θεωρουμένης, ἀλλὰ μὴ πραγματοποιείσης ἐλευθερώσεως τῆς Κρήτης. Ὁ νεκρὸς αὐτοῦ περιβεβλημένος τὴν ἑλληνικὴν αὐτοῦ στολήν, κατὰ παραγγελίαν αὐτοῦ πρὸ τοῦ θανάτου γενομένην, μετηνέχθη εἰς Μόναχον καὶ ἐτάφη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγ. Γαετανοῦ, ἔνθα ὁ τάφος οὗτος εἶναι νῦν προσκυνητήριον τῶν εἰς Μόναχον μεταβαινόντων Ἑλλήνων. Ὅτι τὸ ἔτη ἐπέζησε τῇ τοῦ Ὀθωνος τελευτῇ ἡ βασίλισσα Ἀμαλία (θανοῦσα τῇ 8/20 Μαΐου 1875), διατηρήσασα μέχρι τέλους τὴν ἑλληνικὴν αὐτῆς ὑπὸ Ἑλληνίδων δεσποινῶν καὶ δεσποινίδων θεραπείαν καὶ τὴν χρῆσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης.

Μετὰ τὴν ἥσυχον καὶ εἰρηνικὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ὀθωνος, ἡ ἐπανάστασις ἔλαβεν ἐν Ἑλλάδι τὴν ὁμαλὴν αὐτῆς πορείαν ἐξελίξεως· ἀντίδρασις σπουδαία οὐδαμοῦ τοῦ κράτους ἐφάνη. Αἱ ἐνιαχοῦ τῆς Ἀρκαδίας καὶ ἐν Μάνῃ ὑπὲρ τοῦ ἐξωσθέντος Βασιλέως διαδηλώσεις αἵτινες, ἂν ὁ Ὀθων μετέβαινεν αὐτόσε, ὡς ἡξίου ἢ Ἀμαλία, ἠδύναντο νὰ λάβωσιν εὐρυτάτας καὶ κινδυνωδεστάτας διαστάσεις καὶ χαρακτηριστὰ ἐμφυλίου πολέμου, ταχέως κατέπαυσαν μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ὀθωνος. Ἄλλος κίνδυνος σοβαρώτατος ἐμφυλίου πολέμου ἐξ αὐτῆς τῆς κοιτίδος τῆς ἐπαναστάσεως, ἐξ Ἀκαρνανίας ἀπολυθείς, ἀπεσοβήθη ἐν τῇ γενέσει αὐτοῦ ὑπὸ τῆς καλῆς τύχης τῶν ἐν Ἀθήναις ἀρχηγῶν. Ὁ ἐν Βονίτῃ πρωτοεργὸς τῆς ἐπαναστάσεως Θεόδωρος Γρίβας, βλέπων ὅτι οἱ ἐν Ἀθήναις συνωμόται ἐδρέποντο αὐτοὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ σπαρέντας καρπούς, ἀμνημονοῦντες ὅλους αὐτοῦ, παρεσκευάσθη εὐθύς εἰς στρατείαν ἐναντίον αὐτῶν, τρόμον ἐμποιῶν τοῖς ἄρχουσιν

τούτοις. Ἐνῶ δ' οὗτοι ἐξήτουν παντὶ τρόπῳ νὰ ἐξευμενίσωσι τὸν ἄνδρα, δημιουργοῦντες ἀξιώματα στρατιωτικὰ ἀνύπαρκτα ἐν πολλοῖς καὶ ἀναγορεύοντες αὐτὸν *στρατηγοῦν* (!), αἴφνης ἠγγέλθη ὁ ἐν Μεσολογγίῳ ἀπροσδοκῆτως ἐπελθὼν θάνατος αὐτοῦ. Καὶ πάντως μὲν πιθανώτατον ὅτι ὁ θάνατος τοῦ γηραιοῦ ὀπλαρχηγοῦ (θανόντος κατὰ τὸ 65 ἔτος τῆς ἡλικίας) ἦν ἀποτέλεσμα τῶν μόχθων τῆς στρατείας καὶ τῶν πολλῶν ἠθικῶν συγκινήσεων τῆς ἐπαναστάσεως· ἀλλ' ἦν ὁ θάνατος τοσοῦτον ἀπροσδόκητος καὶ τοσοῦτον ἐπίκαιρος διὰ τὸ συμφέρον τῶν ἐν Ἀθήναις ἀρχηγῶν τῆς ἐπαναστάσεως, ὥστε δὲν ἔλειπον καὶ καχύποπτοι ὑποθέσεις περὶ τοῦ μὴ ὅλως φυσικοῦ τοῦ γεγονότος. Ὅπως δὴποτε ὅμως διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Θ. Γρίβα ἢ ἐν Ἀθήναις κυβέρνησις καὶ κινδύνου ἀτηλλάγη σοβαροῦ καὶ εἰς ὀμαλωτέραν, ἐξ ἐσωτερικῆς πολιτικῆς ἀπόψεως, διηύθυνεν ὁδὸν τὴν τῆς ἐπαναστάσεως πορείαν.

Ἐξωτερικῶς ἡ ἐπανάστασις οὐδεμίαν ἡγείρε διαμαρτυρίαν, εἰς οὐδεμίαν προσέκρουσεν ἀντίδρασιν. Ἐκ τῶν τριῶν προστατίδων Δυνάμεων ἡ Ρωσία δὲν εἶδε μὲν μετ' ὅμματος εὐμενοῦς τὴν ἐπανάστασιν θριαμβεύουσιν ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ καὶ οὐδαμῶς διεμαρτυρήθη, ἀφοῦ μάλιστα οἱ ἐν Ἑλλάδι φίλοι τῆς Ρωσίας πρὸ πολλοῦ ἐπειθύνουν τὴν ἀνατροπὴν τοῦ θρόνου τοῦ Ὁθωνος, ἵνα ἀνέλθῃ εἰς τοῦτον ὁ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Β' ἐκ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ ἀνεψιὸς μέγας δούξ Εὐγένιος Λαΐχτενμπεργ, Ὁρθόδοξος τὸ θρήσκευμα. Ἡ Γαλλία ὡσάτως μετ' ἀδιαφορίας ἀπέβλεπεν εἰς τὰ γενόμενα, ἀφοῦ ὁ Ὁθων δὲν ἦτο πρόσωπον λίαν ἀρεστὸν τῷ Ναπολέοντι Γ'. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἀγγλικὴν πολιτικὴν συνέβη τι νῦν ἰδιὸν τε καὶ παράδοξον. Ἡ Ἀγγλία αὕτη

Ἡ παρὰ τὴν λίμνην Tegernsee

«Στήλη τοῦ Ὁθωνος»

Επὶ τῶν πλευρῶν αὐτῆς αἱ κάτωθι ἐπιγραφαὶ γερμανιστί·

Βασιλεῶς Λουδοβίκου
ὁ δευτερότοκος υἱὸς
Ὁθων

ἀπεσπᾶσθη ἐνταῦθα ἐκ τῆς μητρικῆς ἀγκάλης
μεταβαίνων εἰς Ἑλλάδα
ὡς βασιλεὺς καὶ σωτὴρ αὐτῆς
τῇ 6 Δεκεμβρίου 1832

Οἱ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας Rosenheim
καὶ ἐξ ὅλων τῶν νομῶν τῆς Βαυαρίας
συμπονοῦσαι γυναῖκες
δαιώνισαν ἐνταῦθα τὴν συμπάθειάν των
καὶ τὴν τῆς βασιλείσεως των μητρικὴν στοργὴν
τῇ 1 Ἰουνίου 1835

Ἡ βασίλισσα τῆς Βαυαρίας Θερεσία
ἔχυσεν ἐνταῦθα
διὰ τὸν προσφιλέστατον αὐτῆς υἱὸν
Ὁθωνα
πικρὰ δάκρυα ἀποχωρισμοῦ.
Εἶθε νὰ γίνωσι ταῦτα δάκρυα χαρᾶς

καὶ μάλιστα ὁ πρωθυπουργὸς αὐτῆς Πάλμερστον, ἐνῶ πρὸ τοσούτου χρόνου εἶχε κηρυχθῆ κατὰ τοῦ Ὁθωνος καὶ πρὸ πολλοῦ εἰργάζετο ἵνα καταστήσῃ ἀφόρητον τὴν θέσιν τοῦ ἀτυχοῦς Βασιλέως καὶ ἐξαναγκάσῃ αὐτὸν εἰς παραίτησιν, ἀπὸ τῆς ἐν Ναυπλίῳ στάσεως τοῦ Φεβρουαρίου μεταβαλοῦσα πολιτικὴν ἐκηρύσσετο θερμὴ ὑπέρμαχος τοῦ Ὁθωνος καὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι δυναστείας τῶν Βιττελσβάχων· τοῦτο δ' ἐποίει διότι εἶχε τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ ἐπανάστασις τοῦ Ναυπλίου ἦτο ἔργον τῆς ἐν Ἑλλάδι φιλορρώσου μεριδος, ἥτις ἀπὸ ἐτῶν εἶχε κηρυχθῆ ὑπὲρ τῆς ὑποψηφιότητος τοῦ εἰρημένου μεγάλου δουκὸς Λάιχτεμβεργ εἰς τὸν ἑλληνικὸν θρόνον καὶ παρῆναι τῷ Ὁθωνι νὰ κηρύξῃ διάδοχον αὐτοῦ τὸν εἰρημένον ἡγεμονόπαιδα. Ἡ δ' ἀγγλικὴ κυβέρνησις οὐδαμῶς ἀνεχομένη νὰ γίνηται λόγος περὶ τοιοῦτον ἐνδεχομένον, ἐκηρύσσετο ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τοῦ Ὁθωνος ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου· καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ λαβοῦσα εἰδήσεις ἀμυδρὰς περὶ τῶν ἐν Ἀκαρνανίᾳ ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Γρίβαν ἐναντίον τοῦ Ὁθωνος τεκταινομένων, εἶχε πέμψει πολεμικὸν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀκαρνανίας, ἵνα πατάξῃ οἰονδήποτε ἐντεῦθεν ἐκρηγνύμενον ἐπαναστατικὸν κίνημα· αὐτὸς δ' ὁ διοικητὴς τοῦ πολεμικοῦ εἶχε δηλώσει τῷ Ὁθωνι τὸν σκοπὸν τοῦ κατὰ τὰ εἰρημένα παράλια περίπλου τοῦ πλοίου, ὑπισχνούμενος τῷ Βασιλεῖ πᾶσαν συνδρομὴν ἐναντίον παντὸς ἐν Ἀκαρνανίᾳ καὶ ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι κινήματος. Ἀλλ' ὁ Ὁθων, ὑπόπτως ἔχων πρὸς τὴν ἀγγλικὴν ταύτην δωρεάν, δὲν ἐπωφελήθη αὐτήν, σκοπῶν μετὰ τὴν ἐν Πελοποννήσῳ περιοδείαν νὰ ἐπισκεφθῇ καὶ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ εἰρηνεύσῃ πανταχοῦ τὰ πνεύματα. Ἀλλ' εὐθὺς ὡς ὁ Ὁθων καθιρέθη ὑπὸ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἠναγκάσθη ν' ἀπέλθῃ διὰ παντὸς ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ, ἡ ἐπ' ἐσχάτων τοσούτον ὑπερμαχοῦσα τοῦ θρόνου τοῦ Ὁθωνος, ἅπᾳ ἀνατραπέντος τούτου ἔτεινεν εὐθὺς χεῖρα φιλικωτάτην πρὸς τὴν ἐπανάστασιν, οὐ μόνον ἐπιδοκιμάζουσα ταύτην διὰ τοῦ τύπου τοῦ ἀγγλικοῦ, ἀλλὰ καὶ ὑπισχνουμένη καὶ τὴν τῆς Ἑπτανήσου ἔνωσησιν ἂν μὴ ἡ ἐπανάστασις παρεξέτρεπετο τῆς δημοσίας τάξεως καὶ ἡσυχίας καὶ ἐνέμενεν ἐν τῷ συστήματι τῷ μοναρχικῷ.

Οὕτω προσεφέρετο νῦν ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ πρὸς τὴν ἐπανάστασιν, ἵνα μὴ ἡ Ρωσία καὶ ἡ ὥσίζουσα ἐν Ἑλλάδι μερὶς ἐπωφελιθῶσι τὴν ἐπανάστασιν ταύτην πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ ἑλληνικοῦ ἀνάρρησιν τοῦ Ὁρθοδόξου ἡγεμονόπαιδος δουκὸς Λάιχτεμβεργ, ὑπὲρ οὗ ἐδήλου διαφέρον καὶ ἡ Γαλλία ὡς συγγενοῦς καὶ πρὸς τὸν Ναπολεόντειον αὐτοκρατορικὸν οἶκον. Ἡ προσωρινὴ ἐπαναστατικὴ κυβέρνησις, ἐννοήσασα τὰ μυστήρια τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς, ἐκηρύχθη εὐθὺς ὑπὲρ τῆς μοναρχίας καὶ διὴ μονάρχου ἐκ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Ἀγγλίας πρίγκιπος Ἀλφρέδου (δουκὸς Ἐδιμβούργου), τοῦ δευτεροτόκου υἱοῦ τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας. Καὶ νῦν τὸ πλεῖστον τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐν τε τῷ βασιλείῳ καὶ ἐν τῷ ἔξωτερικῷ ἀμέσως ἐκηρύχθη ὑπὲρ τοῦ Ἀγγλοῦ βασιλόπαιδος, αὐτὴ δ' ἡ κυβέρνησις προλαμβάνουσα τὸ ἔργον τῆς Συντακτικῆς Συνελεύσεως, ἥς ἡ ἐκλογὴ ἐκηρύχθη ἤδη, καὶ μειοῦσα τὰ κυριαρχικὰ ταύτης δικαιώματα (δυναμένης καὶ δημοκρατικὸν πολίτευμα νὰ ἰδρῇ), διεξήγαγε δημοψηφισμα καθ' ὅλον τὸ κράτος καὶ ἐν ταῖς ἑξὺ ἑλληνικαῖς ἀποικίαις πρὸς ὑπόδειξιν τοῦ νέου βασιλέως τοιοῦτος δ' ὑπεδείχθη διὰ μεγίστης πλειοψηφίας ὁ πρίγκις Ἀλφρέδος, τοῦ δουκὸς Λάιχτεμβεργ λαβόντος ἀναλόγως πολλῶ ὀλιγοτέρας ψήφους. Οὕτως δ' ἡ Συντακτικὴ Συνέλευσις εὐρεθεῖσα πρὸς τετελεσμένον γεγονότος οὐδ' ἡδύνατο καὶ νὰ συζητήσῃ τὸ ζήτημα μοναρχίας ἢ δημοκρατίας, ἀλλ' ἐπεκύρωσεν ἀπλούστατα τὸ ἔργον τοῦ δημοψηφίσματος. Οὕτως ἐθριάμβευσεν ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ, ἥτις καὶ ἄλλως ὑψώθη ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἔθνους διὰ τῆς ἐπισήμου ὑποχρεώσεως ἣν ἔδωκε περὶ ἐνώσεως τῆς Ἑπτανήσου ἂν οἱ Ἕλληνες ἤθελον ἐκλέξει

ΨΗΦΙΣΜΑ.

Η ΒΟΥΛΗ ΤΗΣ ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ

Ἐκλεχθεῖσα συνεπείᾳ προσκλήσεως τῆς ΠΡΟΣΤΑΤΙΔΟΣ ΔΥΝΑΜΕΩΣ καὶ συνελθοῦσα ὅπως ὀριστικῶς ἀποφανθῇ περὶ τῆς Ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ Ἰονίου λαοῦ· πιστῶς δὲ ἐκδηλοῦσα τὸν διάπυρον πόθον καὶ τὴν ἀνέκαθεν σταθερὰν αὐτοῦ θέλησιν, καὶ συμφῶνως πρὸς τὰς προηγηθείσας εὐχὰς καὶ διακηρύξεις τῶν ἐλευθέρων Ἰονίων Βουλῶν

ΨΗΦΙΖΕΙ

Αἱ Νῆσοι ΚΕΡΚΥΡΑ, ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ, ΖΑΚΥΝΘΟΣ, ΛΕΥΚΑΣ, ΙΘΑΚΗ, ΚΥΘΗΡΑ, ΠΑΞΟΙ καὶ τὰ ἐξαρτήματα αὐτῶν ἐνοῦνται μετὰ τοῦ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, ὅπως ἐσὶν ἀποτελεῖσιν ἀναπόσπαστον αὐτοῦ μέρος ἐν μιᾷ καὶ ἀδιαίρετῇ πολιτείᾳ ὑπὸ τὸ Συνταγματικὸν Σκῆπτρον ΤΗΣ ΑΥΤΟΥ ΜΕΓΑΛΕΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α', ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΙΑΔΟΧΩΝ ΑΥΤΟΥ.

Ἐγένετο ἐν τῇ Βουλευτηρίᾳ. Κerkύρα, τῇ χγ'. Σεπτεμβρίου τοῦ Σωτηρίου ἔτους αὐτοῦ.

1. Κερκύρα	2. Κερκύρα	3. Κερκύρα	4. Κερκύρα	5. Κερκύρα	6. Κερκύρα	7. Κερκύρα	8. Κερκύρα	9. Κερκύρα	10. Κερκύρα	11. Κερκύρα	12. Κερκύρα	13. Κερκύρα	14. Κερκύρα	15. Κερκύρα	16. Κερκύρα	17. Κερκύρα	18. Κερκύρα	19. Κερκύρα	20. Κερκύρα	21. Κερκύρα	22. Κερκύρα	23. Κερκύρα	24. Κερκύρα	25. Κερκύρα	26. Κερκύρα	27. Κερκύρα	28. Κερκύρα	29. Κερκύρα	30. Κερκύρα	31. Κερκύρα	32. Κερκύρα	33. Κερκύρα	34. Κερκύρα	35. Κερκύρα	36. Κερκύρα	37. Κερκύρα	38. Κερκύρα	39. Κερκύρα	40. Κερκύρα	41. Κερκύρα	42. Κερκύρα	43. Κερκύρα	44. Κερκύρα	45. Κερκύρα	46. Κερκύρα	47. Κερκύρα	48. Κερκύρα	49. Κερκύρα	50. Κερκύρα	51. Κερκύρα	52. Κερκύρα	53. Κερκύρα	54. Κερκύρα	55. Κερκύρα	56. Κερκύρα	57. Κερκύρα	58. Κερκύρα	59. Κερκύρα	60. Κερκύρα	61. Κερκύρα	62. Κερκύρα	63. Κερκύρα	64. Κερκύρα	65. Κερκύρα	66. Κερκύρα	67. Κερκύρα	68. Κερκύρα	69. Κερκύρα	70. Κερκύρα	71. Κερκύρα	72. Κερκύρα	73. Κερκύρα	74. Κερκύρα	75. Κερκύρα	76. Κερκύρα	77. Κερκύρα	78. Κερκύρα	79. Κερκύρα	80. Κερκύρα	81. Κερκύρα	82. Κερκύρα	83. Κερκύρα	84. Κερκύρα	85. Κερκύρα	86. Κερκύρα	87. Κερκύρα	88. Κερκύρα	89. Κερκύρα	90. Κερκύρα	91. Κερκύρα	92. Κερκύρα	93. Κερκύρα	94. Κερκύρα	95. Κερκύρα	96. Κερκύρα	97. Κερκύρα	98. Κερκύρα	99. Κερκύρα	100. Κερκύρα
------------	------------	------------	------------	------------	------------	------------	------------	------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	--------------

ΤΟ ΕΝΩΤΙΚΟΝ ΨΗΦΙΣΜΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΗΣ ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ ΤΟΥ 1863

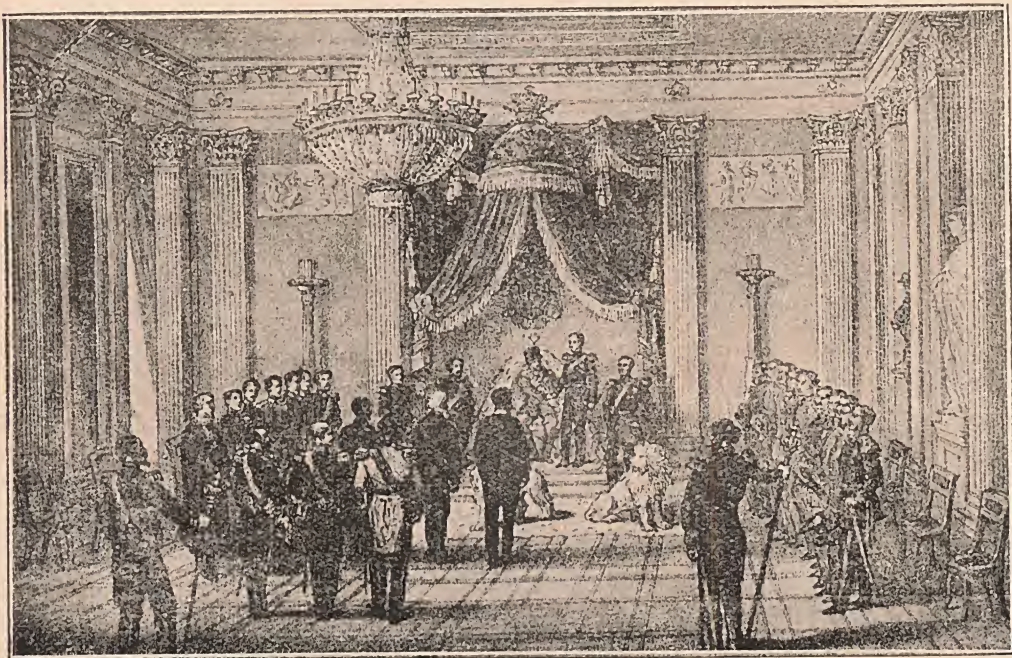
βασιλέα ἀρεστὸν τῇ βασιλείῃ τῆς Ἀγγλίας, πέμψασα ἐπὶ τούτῳ καὶ ἔκτακον ἐπίτροπον τὸν σερ Ἐρρῖκον Ἑλλιοτ εἰς Ἑλλάδα, ὅστις ἐνθουσιωδεστάτης, ὥς εἰκός, τυγῶν ὑποδοχῆς ἐν Ἀθήναις ἐπισημώτατα ἐκήρυξε τὰς περὶ ἐνώσεως τῆς Ἑπτανήσου ἐπαγγελίας. Ἀλλ' ἡ διενεργηθεῖσα ἐκλογὴ τοῦ Ἀλφρέδου προὔκάλεσε διαμαρτυρίαν τῶν δύο ἐτέρων προστατίδων καλουμένων Δυνάμεων, Ρωσίας ὁμοῦ καὶ Γαλλίας, αἵτινες στηριζόμεναι ἐπὶ τῆς συνθήκης τοῦ 1830 τῆς ἀποκλειούσης ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου τὰ μέλη τῶν βασιλικῶν οἰκῶν τῶν τριῶν Δυνάμεων, ἡμφισβήτησαν τὴν ἐξ ἀπόψεως διεθνoῦς νομιμότητα τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἀγγλου πρίγκιπος. Ἡ Ἀγγλία συνήνεσε τότε εἰς τὴν μὴ παραδοχὴν τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἀλφρέδου, ἀλλ' ἀπῆται συγχρόνως ν' ἀποκλεισθῇ τῆς ὑποψηφιότητος καὶ ὁ Λάιχτεμβεργ. Ἡ Ρωσία, μετὰ τινὰς ἀντιρρήσεις ὡς πρὸς τὴν ἰσχὴν τῶν διατάξεων τῆς συνθήκης τοῦ 1830 προκειμένου περὶ τῆς συγγενείας τοῦ Λάιχτεμβεργ πρὸς τὸν αὐτοκρατορικὸν οἶκον τῆς Ρωσίας, συνήνεσεν εἰς τὸν ἀποκλεισμόν τοῦ Λάιχτεμβεργ. Ἀποκλεισθέντων δ' οὕτω τοῦ τε Ἀγγλου καὶ τοῦ Ρώσου ἡγεμονοπαίδων, ἡ Ἀγγλία ἀνέλαβε τὸ ἔργον τῆς εὐρέσεως ἡγεμόνος εἰς τὸν ἑλλη-

Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος κατὰ τὴν ἐποχὴν
τῆς ἐκλογῆς του εἰς τὸν θρόνον
τῆς Ἑλλάδος

νικὸν θρόνον, καὶ μετὰ πολλὰς πρὸς διαφόρους ἡγεμονικοὺς οἴκους διαπραγματεύσεις ἡ ἐκλογὴ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ λόρδου Πάλμερστον ἔπесεν ἐπὶ τὸν πρίγκιπα Γουλιέλμον Γεώργιον τῆς Δανίας, ἐκ πλαγίου κλάδου τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Δανίας, υἱὸν τοῦ ὑπὸ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ὡς νομίμου μέλλοντος διαδόχου τοῦ δανικοῦ θρόνου ἀναγνωρισθέντος πρίγκιπος Χριστιανοῦ Χολσταῖν-Σόνδερβουργ-Γλυξβούργου. Τῆς ἀγγλικῆς περὶ ὑποψηφιότητος προτάσεως γενομένης δεκτῆς κατ' ἀρχὴν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας Φρειδερίκου Ζ' καὶ ὑπὸ τοῦ πατρὸς τοῦ πρίγκιπος (κατὰ Μάρτιον τοῦ 1863), ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις κατ' εἰσήγησιν ἀγγλικὴν ἀνεκήρυσεν ὁμοφώνως τὸν εἰρημένον πρίγκιπα Γουλιέλμον Γεώργιον «Συνταγματικὸν Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων», ἐξελέξατο δ' ἐπιτροπεῖαν τριῶν ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς, Κ. Κανάρη, Θ. Ζαΐμη καὶ Α. Γρίβα (υἱοῦ τοῦ Θ. Γρίβα), ἵνα μεταβᾷσα εἰς Κοπενάγην προσενέγκῃ τὸ στέμμα τὸ ἑλληνικὸν εἰς τὸν Δανὸν πρίγκιπα. Ἡ ἐπιτροπεῖα μεταβᾷσα εἰς τὴν δανικὴν πρωτεύουσιν ἔτυχε τιμητικῆς ὑποδοχῆς παρὰ τῆς αὐλῆς καὶ παρὰ τοῦ λαοῦ, ἰδίως δ' ὁ Κανάρης ἐγένετο ὑποκείμενον θαυμασμοῦ ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ καὶ ὕμνων πολλῶν ἐν ταῖς στήλαις τοῦ ἐγχωρίου τύπου· ἀλλὰ δὲν ἡδυνήθη νὰ ἐκτελέσῃ εὐθὺς τὴν ἀνατεθεισάν αὐτῇ ἐντολήν. Διότι ἡ δανικὴ αὐλὴ δεξαμένη κατ' ἀρχὴν τὴν ὑποψηφιότητα προέτεινεν ἱκανοὺς ὄρους ἐν ταῖς λεπτομερείαις, πρὸ πάντων τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἔνωσιν τῆς Ἑπτανήσου, τὴν αὔξησιν τῆς εἰς τὸν Ὅθωνα δεδομένης, μόλις ἀνερχομένης εἰς ἑκατομμύριον δρχμ., ἐπιχορηγήσεως, ἀλλὰ καὶ τὸν μάλιστα δυσεκτέλεστον ὅρον ἵνα ὁ οἶκος Βίττελσβαχ παραιτήσῃται τὰ ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου δικαιώματα αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν αἱ διαπραγματεύσεις παρετάθησαν μέχρις Ἰουνίου. Καὶ ὁ μὲν περὶ ἐνώσεως τῆς Ἑπτανήσου ὅρος ἐγένετο δεκτός ὑπὸ τῶν τριῶν Δυνάμεων καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων τὴν Παρισινήν συνθήκην τοῦ 1815 ὑπογραψαῶν Δυνάμεων, παρὰ πάσας τὰς ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Αὐστρίας ἐγερθεῖσας ἀντιρρήσεις, ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ περὶ αὐξήσεως τῆς ἐπιχορηγήσεως, ἀφοῦ καὶ αἱ

Ίόνιοι νῆσοι ἔμελλον νὰ λάβωσι τὸ ἀνήκον αὐταῖς μέρος εἰς τὴν ἐπιχορήγησιν, ὑπεσχέθησαν δὲ καὶ αἱ τρεῖς αὐλαὶ νὰ καταλείπωσιν ἐνιαυσίως ὑπὲρ τοῦ βασιλέως μικρόν τι μέρος (10 χιλ. λίρ. στερλ.) ἐκάστη τῆς εἰς αὐτὰς διδομένης ἐτησίως ἀπέναντι τοῦ δανείου

Ἡ ἑλληνικὴ ἐπιτροπὴ προσφέρει τὸ στέμμα εἰς τὸν πρίγκιπα Γεώργιον τῆς Δανίας

τῶν 60 ἑκατ. χρηματικῆς ποσότητος. Ἄλλ' ὁ ὅρος περὶ παραιτήσεως τοῦ Βιτελσβαχικοῦ οἴκου ἀπὸ τῶν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου δικαιωμάτων δὲν ἦτο δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῇ, ἀντὶ δὲ τῆς τοιαύτης παραιτήσεως ἀνέλαβον αὐταὶ αἱ τρεῖς Δυνάμεις νὰ καταργήσωσι τὰ δικαιώματα ταῦτα. Οὕτω προεξομαλυνθείσων τῶν δυσχερειῶν, οἱ ἐν Λονδίνῳ κατ' Ἰούνιον συνελθόντες ἀντιπρόσωποι τῶν τριῶν Δυνάμεων (οἱ πρέσβεις τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσίας ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀγγλοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Ἰωάννου Ρώσσελ) διὰ τριῶν συνεδριῶν καὶ πρωτοκόλλων ἔλυσαν τὸ ὅλον ζήτημα καὶ τῆς δανικῆς δ' αὐλῆς ἀρκεσθείσης εἰς τὰ γενόμενα, ὁ Κανάρης ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Συνελεύσεως προσήνεγκε τὸ στέμμα εἰς τὸν Γεώργιον ἐν μεγάλῃ καὶ λαμπρᾷ τελετῇ, εἰς ἣν ἐπηκολούθησαν αἱ συνήθεις ἐφορταί. Μετὰ ταῦτα ἡ μὲν ἐπιτροπεὶα ἐπέστρεψεν εὐθὺς οἴκαδε, ὁ δὲ νεαρὸς Βασιλεὺς, ὁ τὸ 18 τῆς ἡλικίας ἄγων τότε ἔτος, ἐνήλικος κηρυχθεὶς, ἀφοῦ ἔμεινεν ἔτι μέχρι τοῦ φθινοπώρου ἐν Κοπενάγῃ, ἀνεχώρησε κατὰ Σεπτέμβριον ἀπὸ τῆς Δανίας καί, ἀφοῦ ἐπεσκέψατο τὴν αὐλὴν Πετροπόλεως, εἶτα δὲ καὶ τὴν τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν Παρισίων καὶ ἐν πάσαις ταύταις, ἰδίως ἐν Πετροπόλει καὶ ἐν Λονδίνῳ, συμπαιθητικωτάτης ἔτυχεν ὑποδοχῆς, ἀφίκετο περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐνθουσιωδῶς γενόμενος δεκτὸς ὑπὸ τοῦ ἐναγωνίως προσδοκῶντος αὐτὸν ἑλληνικοῦ λαοῦ (1).

(1) Ὡς σύμβουλος ἰδιαίτερος ἀλλ' ἰδιωτικὸς ἐπέμψθη εἰς τὴν Ἑλλάδα τῇ 1863 ὑπὸ τῆς δανικῆς αὐλῆς ἀνὴρ Δανός, πολιτικὸς πολυμαθέστατος, ἐμπειροτάτος δὲ καὶ περὶ τὰ τῆς διοικήσεως καὶ κυβερνήτης ἐν Δανίᾳ ἀναδειχθεὶς, ὁ Γουλιέλμος Σπόνεκ. Ὁ ἀνὴρ ἦν λίαν χρήσιμος τῇ βασιλεῖ Γεωρ-

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Βασιλεὺς κατήρχετο εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ Ἰόνιος Βουλὴ ἐκίρυντε τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἔνωσιν, καὶ Ἰόνιοι πληρεξούσιοι ἐκλεγέντες μετέβαινον εἰς τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν, ἵνα μετέχωσι τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς, τῆς τε συντακτικῆς καὶ τῆς νομοθετικῆς. Ἡ συντακτικὴ ἐργασία τῆς Συνελεύσεως, παρασκευασθεῖσα ὑπὸ πολυμελοῦς ἐπιτροπείας, βραδέως συνεζητήθη ἐν τῇ ὁλομελείᾳ τῆς Συνελεύσεως, κατέληξε δ' εἰς τὴν ψήφισιν τοῦ νέου Συντάγματος, εἰς ὃ ὥμοσε καὶ ὁ νέος Βασιλεὺς πανηγυρικῶς. Αἱ θεμελιώδεις ἀρχαὶ τοῦ νέου Συντάγματος ἦσαν ἡ ἀνακήρυξις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ὡς ἐκκλησίας τοῦ κράτους, μετὰ τῆς καὶ ἐν τῷ προηγουμένῳ Συντάγματι καθιερωμένης ἀρχῆς τῆς ἀνξιοδοτικῆς, ἡ ἐπίσημος ἀνακήρυξις τῆς τοῦ λαοῦ κυριαρχίας καὶ τῆς ἐκ ταύτης ἐκπορεύσεως καὶ ἐπὶ ταύτης ἐδραιώσεως πασῶν τῶν ἀρχῶν καὶ ἐξουσιῶν, καὶ διατάξεις ἀσφαλέστερον ἐγγυόμεναι τὴν προσωπικὴν τῶν πολιτῶν ἐλευθερίαν, Βουλὴ ἀντιπροσώπων διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἀπ' εὐθείας δι' ἀπλῆς ἐκλογῆς ἐκλεγομένη κατὰ τετραετίαν (παρεχομένου τῷ Στέμματι τοῦ ἀπεριορίστου δικαιώματος τῆς διαλύσεως) καὶ κατάργησις τῆς Γερουσίας. Ἡ Συνέλευσις ἐκήρυξεν ἄδικτον τὸ Σύνταγμα ἐπὶ 10 ἔτη, μεθ' ὧν τὴν ἀπόδοσιν ἐπετρέπετο ἡ τῶν μὴ οὐσιωδῶν ὅρων μεταβολὴ ὑπὸ Βουλῆς ἀναθεωρητικῆς, ἐχούσης διπλάσιον τοῦ τῆς τακτικῆς Βουλῆς ἀριθμὸν βουλευτῶν, ἐργαζομένης δὲ κατ' ἰδιαιτέρας ἐν τῷ Συντάγματι ἀναγραφόμενας διατάξεις. Τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τοῦ Συντάγματος ἡ Συνέλευσις ἀνέθηκεν εἰς τὴν φιλοπατρίαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐξεπόνησε δ' ἡ Συνέλευσις, πρὶν κηρῦξιν τὸ τέλος τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς (κατὰ Ὀκτώβριον 1864), καὶ νέον νόμον περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν καὶ τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν καὶ ἰδίως τοῦ δημάρχου, ἐκλεγομένου διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Κατὰ δὲ τὸν νόμον τοῦτον ἐγένοντο βουλευτικαὶ ἐκλογαὶ τῆς πρώτης ἐπὶ τῆς νέας βασιλείας Βουλῆς κατὰ τὸ 1865, ἀφοῦ κατὰ Μάιον τοῦ προηγουμένου ἔτους (1864) ἐτελέσθη ἐπισημότατα καὶ ἡ ἔνωσις τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, μεταβάντος τοῦ βασιλέως εἰς Κέρκυραν καὶ εἰς τὰς ἄλλας Ἰονίους νήσους καὶ παραλαβόντος ἐν πάσῃ πανηγυρικῇ ἐπισημότητι παρὰ τῶν ἀγγλικῶν ἀρχῶν τὴν ἀρχὴν καὶ κυριότητα τῶν νήσων.

Ἐπὶ τοιοῦτοις οἰωνοῖς ἤρξατο ἡ βασιλεία τοῦ Γεωργίου Α' (1).

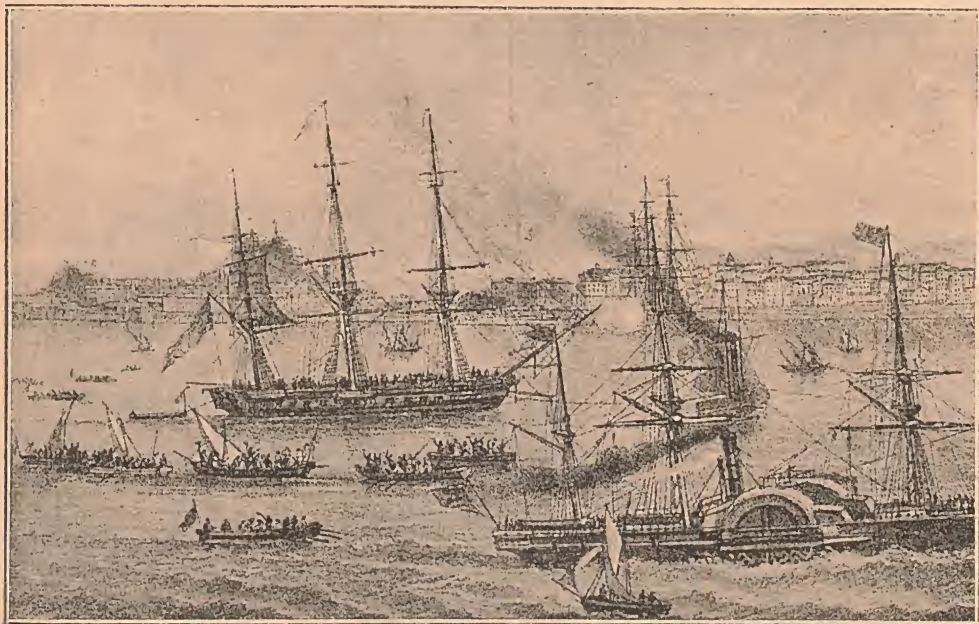

Γουλιέλμος Σπόνεζ

γίγν' ἀλλ' ἡ θέσις αὐτοῦ ἦτο λίαν ἀνόμαλος ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ τῇ αὐτῇ, ὡς οὐδεμίαν ἐπίσημον θέσιν ὑπεύθυνον κατέχοντος καὶ ὅμως θεωρουμένου ὑπὸ τῶν ἀντιπολιτευομένων τῇ καθεστηκυίᾳ κυβερνήσει ὡς ραδιοεργοῦντος ἐν τῇ αὐτῇ καὶ ἄλλως δὲ λίαν ἀγερώχου καὶ ὑπερόπτου ἐμφαινομένου. Διὰ τῶν ἐναντίων αὐτοῦ ἐντόνων φωνῶν τοῦ Δεληγεώργη καὶ τῶν δημαγωγικῶν διαδηλώσεων αὐτοῦ, δύο ἔτη μετὰ τὴν εἰς Ἑλλάδα ἀφίξιν ἠναγκάσθη νὰ καταλίπῃ τὴν χώραν καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ οἰκαδε, ἔνθα καὶ ἐτελεύτησε μετὰ τινα ἔτη (1869).

(1) Ἡ πολυπόθητος ἔνωσις τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τοῦ βασιλείου, ἡ καθαγιάσιμα τὴν ἀρχὴν τῆς βασιλείας ταύτης, τελεσθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τῆς 10 Ὀκτωβρίου, ἐν τῇ λαμπρᾷ αὐτῆς εἰζόνῃ ἐδέξατο ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τούτων καὶ τινας κηλίδας ἡθικάς. Ἡ πρώτη τούτων ἦν ἡ τῷ 1866 εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν τοῦ βασιλείου γενομένη ὑποταγὴ καὶ προσάρτησις τῆς Ἑπτανησιακῆς Ἐκκλησίας, τῆς τέως ἐπὶ τῆς ἀγγλικῆς κυριαρχίας ἀπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης

Ἡ Ἐθνικὴ Συντακτικὴ Συνέλευσις, ὡς ἐρρήθη ἤδη, διελύθη ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 64, ἀφοῦ ἐνήρισε καὶ τὸν νέον περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν νόμον, καθ' ὃν ἐμελ-

Πρώτη ἀφίξις ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς Κέρκυραν

λον νὰ διεξαχθῶσι καὶ νῦν αἱ βουλευτικαὶ ἐκλογαί. Ὑπουργεῖον ὅπερ ἡ Ἐθνικὴ Συν-

Ἐκκλησίᾳς ἐξαρτομένης, καὶ πολλὰ ὑπὸ τὴν ταύτης αἰγίδα ὀρθοτομησάσης τὸν λόγον τῆς ἀληθείας καὶ θαυμαστοὺς ἀναδειξάσης λειτουργοὺς τῆς ἐκκλησίας ἄνδρας ἐπὶ σοφίᾳ καὶ ἀρετῇ διαπρέψαντας (Ἡλίαν Μηριάτην, Εὐγένιον Βούλγαριν, Νικηφόρον Θεοτόκην καὶ ἄλλων μεγαλοπρεπῇ χορείᾳ σοφῶν θεολόγων ἀνδρῶν), νῦν δ' εἰς τὴν αὐτὴν ἡθικὴν καὶ πνευματικὴν θέσιν μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ βασιλείου καταδικαζομένης. Ἡ δευτέρα εἶναι ὅτι ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις κατήργησε νῦν ἐν φωτοβόλον ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ἀνατολῇ συμπάσῃ κέντρον, τὴν Ἰόνιον καλουμένην Ἀκαδήμειαν τῆς Κερκύρας, ἐστὶν παιδεύσεως γραμμάτων ἑλληνικῶν, μεγάλῃν παραγαγούσαν καὶ ἀναδείξασαν χορείαν ἀνδρῶν σοφῶν καὶ διδασκάλων τοῦ Γένους. Ἡ Ἀκαδήμεια αὕτη ἦν ἴδρυμα τοῦ μεγάλου καὶ μοναδικοῦ φιλέλληνης Ἀγγλοῦ κόμητος Γκιλφόρδου, μεγάλου ἐραστοῦ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας καὶ ἀρχαιολογίας, καὶ θαυμαστοῦ παντός, ὅτι ἑλληνικοῦ, περιηγησαμένου πάσας τὰς χώρας ἐν αἷς ἐλαλεῖτο ἡ γλῶσσα ἡ ἑλληνικὴ, καὶ αὐτὸ δὴ τὸ Ἅγιον Ὅρος, καὶ ἀγάπην καὶ σεβασμὸν ἀπειρον καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν ἑλληνικὴν Ὁρθοδοξίαν ἐμπνευσθέντος, ἦν ἐπὶ τέλους καὶ ἡσπάσατο. Ὁ Γκιλφόρδ ἴδρυσεν καὶ ἐπροΐεισε τὴν Ἰόνιον Ἀκαδήμειαν, τὴν προσενεγκοῦσαν τοσαύτας ὑπηρεσίας καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν παιδευσιν. Ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι τῆς 10 Ὀκτωβρίου κατήργησαν τὸ μέγα τοῦτο φητώριον καὶ ἐμβιωτήριον τῆς ἑλληνικῆς σοφίας, ἐσβησαν δὲ καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ τοῦ μεγάλου εὐεργέτου ἰδρυτοῦ (θανόντος τῷ 1827 κατὰ τὸ 61 ἔτος τῆς ζωῆς αὐτοῦ, πρὶν εὐτυχῆσαι νὰ ἴδῃ τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς ἀγωνιζομένης ὑπὲρ ἐλευθερίας Ἑλλάδος). Ἡ Ἀκαδήμεια κατηργήθη διότι δῆθεν ὑπῆρχε Πανεπιστήμιον ἐν Ἀθῆναις. Ὁ ἡθικὸς οὗτος καὶ πνευματικὸς παραλογισμὸς ἀπέβη λίαν ἐπιζήμιος διὰ τὴν καθόλου ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, ἦν ἐστέρησε πολυτίμου πνευματικοῦ κέντρου, ἰδίως δὲ εἰς τὴν τῆς Ἑπτανήσου πνευματικὴν ζωὴν, ἡ ὁποία ὡς παράδοσις τὰ μέγιστα συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐξήντησιν τῆς ἑλληνικῆς ιδέας κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς χρόνους τῆς δουλείας.

έλευσις κατέλιπεν ὀπισθεν αὐτῆς ἦν τὸ ὑπουργεῖον Κανάρη - Κουμουνδοῦρου, ἐν ᾧ μετὰ τοῦ προέδρου Κ. Κανάρη, ἔχοντας τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν, κυριώτατον πρόσωπον ἦν ὁ Ἀλέξανδρος Κουμουνδοῦρος, ὢν ὑπουργὸς τῶν Ἑσωτερικῶν. Ἀλλ' ἀκριβῶς ἕνεκα τῆς δυαρχίας ταύτης τὸ οἶονεῖ συμμαχικὸν τοῦτο ὑπουργεῖον δὲν ἐπέζησε πολὺ τῆς διαλύσεως τῆς Συνελεύσεως, καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐπομένου ἔτους (1865) παραιτηθέντος τοῦ Κανάρη ὁ Κουμουνδοῦρος ἀνέλαβε καὶ τὴν προεδρίαν τοῦ ὑπουργείου· οὗτος δὲ διεξήγαγε κατ' Ἀπρίλιον τὰς βουλευτικὰς ἐκλογὰς τῆς πρώτης περιόδου, αἵτινες κατὰ τὰς ὁμολογίας καὶ αὐτῶν τῶν ἀντιθέτων διεξήχθησαν μεθ' ἱκανῆς τάξεως καὶ ἐλευθερίας, ἐκλεγέντων πάντων τῶν ἐπισήμων προσώπων τῆς διαλυθείσης Ἑθνοσυνελεύσεως, Δ. Βούλγαρη, Ἐ. Δεληγεώργη, Δ. Χρηστίδου, Σωτηροπούλου καὶ ἄλλων ἐπισήμων ἀνδρῶν.

Γεώργιος Α' κατὰ τὴν ἔλευσίν του εἰς Ἑλλάδα

Ἀλλὰ καὶ πρὸ τῶν ἐκλογῶν καὶ κατὰ τὰς ἐκλογὰς καὶ μετὰ ταύτας μέχρι τῆς ἐνάξεως τῆς πρώτης συνόδου τῆς βουλευτικῆς περιόδου πολλὰς ἡ Κυβέρνησις ἐπάλαιεν ἀνωμαλίας. Ἡ διαλυθεῖσα Συνέλευσις κατέλιπεν ὀπισθεν αὐτῆς πολλὰς φιλοδοξίας μὴ ἱκανοποιηθείσας, πολλὰ πολιτικὰ καὶ δὴ καὶ κομματικὰ πάθη. Ἐγίνετο δὲ λόγος καὶ περὶ συνωμοσιῶν ἐναντίον τῆς νέας τάξεως τῶν πραγμάτων καὶ περὶ ἀπογοητεύσεως τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς μελλούσης παραιτήσεως αὐτοῦ.

Καὶ τούτων μὲν τῶν φημῶν αἱ πολλαὶ ἦσαν ψευδεῖς ἀφοῦ διαρκουσῶν τῶν ἐκλογῶν ὁ Βασιλεὺς εὗρίσκετο ἐν περιοδείᾳ. Ἀλλ' ὅτι ὑπῆρχέ τις βάσις εἰς τὰ διαδιδόμενα ἔμαρτύρουν αἱ τε ἐμπιστευτικαὶ καὶ ἐπίσημοι πρὸς τὰς ἐπαρχιακὰς ἀρχὰς ἐγκύκλιοι τῆς κυβερνήσεως, ἐφιστῶσαι τὴν προσοχὴν αὐτῶν εἰς τὰ διαδιδόμενα καὶ διατάττουσαι αὐταῖς νὰ συμπράττωσι μετὰ τῶν δικαστικῶν ἀρχῶν πρὸς καταστολὴν οἰουδῆποτε ἀτακτήματος. Τὸ πλεῖστον τοῦ ἔτους 1865 διῆλθεν ἐν μέσῳ τοιούτων ἀνησυχητικῶν φημῶν καὶ διαδόσεων· εὐτύχημα ὅμως μέγα διὰ τὴν Ἑλλάδα ἦτο ὅτι τὸ κράτος ἔμεινεν ἀλύμαντον ἀπὸ τῆς βροτολογίου χολέρας, ἥτις κατὰ τὸ θέρος τοῦτο φοβερὰν ἔφερε

θραῦσιν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς τὴν Τουρκίαν, χιλιάδας μὲν ἐν Σμύρῃ, μυριάδας δ' ἐν Κωνσταντινουπόλει πέμψασα εἰς τὸν Ἄδην.

Γκίλφορδ

Τὸ εὐτύχημα τοῦτο ὠφείλετο εἰς τὴν ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τῶν αὐστηρῶν ὑγειονομικῶν διατάξεων, αἵτινες καθιερωθεῖσαι ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Καποδιστρίου διεφύλαξαν τὴν Ἑλλάδα πάντοτε ἀπὸ τῶν μασματικῶν ἐπιδημιῶν νόσων, ἐξαιρουμένου μόνον τοῦ ἔτους 1854, ὅτε ἡ ξενικὴ ἐκείνη γαλλικὴ κατοχὴ μετὰ τῶν στρατευμάτων αὐτῆς ἐφιλοδώρησεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὸν Πειραιᾶ τὴν τρομερὰν νόσον μετὰ τῶν μυριάδων θυμάτων αὐτῆς.

Ἄλλ' ἡ πολιτικὴ καχεξία ἡ κατατρώχουσα τὴν Ἑλλάδα ἐδηλώθη δεινῶς μετὰ τὴν ἔναρξιν τῶν βουλευτικῶν ἐργασιῶν, ὅποτε τὸ μὴ ἔτι ἀκριβῶς νοούμενον καὶ ἐνεργούμενον κοινοβουλευτικὸν σύστημα τοῦ κυβερνᾶν ἔδωκεν εἰς τὴν φαύλην κομματικὴν φιλαρχίαν στάδιον εὐρύτατον, ἐν ᾧ

συχνότεραι ἦσαν αἱ ὑπουργικαὶ μεταβολαί, τῆς βασιλείας οὐδένα δυναμένης ν' ἀντιτάξῃ φραγμὸν ἔνεκα τῆς ἀκολάστου βουλευτοκρατίας καὶ τοῦ κράτους περιορχομένου εἰς τὴν διάκρισιν μιᾶς μόνης Βουλῆς.

Ἦ τοῦ κακοῦ τούτου ἐπίτασις ἐξήγειρε σφοδρὰν ἐναντίον τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους κατακραυγὴν ἐν τῷ εὐρωπαϊκῷ τύπῳ καὶ ἰδίως ἐν τῷ ἀγγλικῷ. Καὶ ἤδη ἐγένετο λόγος σοβαρὸς περὶ τῆς ἀμέσου παραιτήσεως τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς εἰς Δανίαν ἐπιστροφῆς, ἀγγλικαὶ δ' ἐφημερίδες συντηρητικαὶ ἀπήτην τὴν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐπιστροφὴν τῶν Ἰονίων νήσων.

Ἄλλ' ἐν μέσῳ τῆς ἀνεμοζάλης ταύτης ἡ εὐμενὴς δήλωσις τῆς Ρωσίας (ἣτις καὶ τὸ παρελθὸν ἔτος προΐδουσα τὰ γενησόμενα εἶχε προτείνει εἰς τὰς δύο ἐτέρας Προστάτιδας Δυνάμεις νὰ ἐπέμβωσιν ἀπὸ κοινοῦ ἵνα περιορίσωσι τὸ ἄγαν φιλελεύθερον καὶ δημοκρατικὸν τοῦ νέου Συντάγματος καὶ ἐνισχύσωσι τὴν βασιλείαν, ἀλλὰ δὲν εἶχεν εἰσακουσθῇ) περὶ ἐπιδράσεως μᾶλλον ἡθικῆς καὶ ἢ τοῦ Ἀγγλοῦ πρέσβεως Ἐρσκιν πρόθυμος ἡθικὴ μεσολάβησις προσέλαβον τὸν κίνδυνον τῆς ἐπεμβάσεως καὶ ἐπὶ νηὶ παροδικήν τινα ἀνακωχὴν τῶν κομματικῶν διενέξεων διὰ τοῦ σχηματισμοῦ ὑπουργείου μικτοῦ ἀπὸ Κουμουνδουρικῶν καὶ Βουλγαρικῶν βουλευτῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μπενιζέλου Ρούφου, κομμιτάρχου ἄνευ ὁμάδος βουλευτικῆς. Τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο τῆς ἀνοχῆς ἐκυβέρνησε μετ' ἀνεκτῆς ἡσυχίας μέχρι τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1866, ὅτε παραιτηθέντος τοῦ ὑπουργείου αὐτοῦ ὁ Βασιλεὺς ἄνευ συμμετοχῆς τῆς τότε μὴ συνεδριαζούσης Βουλῆς συνεκρότησεν ὑπουργεῖον νέον διὰ συμπράξεως Βούλγαρη καὶ Δεληγεώργη, ἐν ᾧ ὑπὸ τὸν Δ. Βούλγαρην ὡς πρόεδρον καὶ ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν ὁ Ἐ. Δεληγεώργης ἔλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ ὁ Δ. Χρηστίδης τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν.

Ὡς κύριον ἔργον τὸ νέον ὑπουργεῖον ἔθηκεν ἑαυτῷ τὴν βελτίωσιν τῶν λῖαν κακῶς ἐχόντων οἰκονομικῶν καὶ προέβη εἰς αὐστηροτάτας οἰκονομίας διὰ καταργήσεως πολλῶν θέσεων ὑπαλληλικῶν. Ἄλλ' ἐν μέσῳ τῶν ἐνεργειῶν τούτων ἐπὶ ἤλθεν ἡ κρητικὴ ἐπανάστασις, ἣτις νέαν ὅλως παρήγαγε κατάστασιν πραγμάτων καὶ νέαν ἔδωκε διεύ-

θυσιν εἰς τὴν καθόλου πολιτικὴν πορείαν τοῦ κράτους καὶ τῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἡ ἐπανάστασις Κρήτης προῆλθεν ἐκ τῆς συνήθως ἐν τῇ μεγάλῃ ταύτῃ νήσῳ ἐνδημικῆς κατασταθείσης διοικητικῆς καχεξίας. Ἡ ἐκ μέρους τῶν Τούρκων μὴ πιστὴ τήρησις τῶν κατὰ τὸ 1858 δοθεισῶν τῇ νήσῳ κοινοτικῶν τινων αὐτονόμων θεσμῶν ἔδωκεν ἀφορμὴν τοῖς Χριστιανοῖς νὰ ζητήσωσι τὴν διατήρησιν καὶ τὴν ἐμπέδωσιν τῶν θεσμῶν τούτων, ἀλλ' ἡ τουρκικὴ διοίκησις ἀπέρριψε πάσας ταύτας. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς τοιαύτης πολιτείας ὑπῆρξε τὸ κήρυγμα τῆς ἐπαναστάσεως, εἰς ὃ συνετέλεσαν πολλὰ αἷτια τῆς μεγάλης καὶ μικρᾶς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς.

Κατὰ τὸ θῆρος τοῦ ἔτους τούτου εἶχε διεξαχθῇ μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας μέγας πόλεμος ἀπολήξας εἰς τὴν διὰ ὁαгдаίων πρῶσσιων νικῶν ἔξωσιν τῆς Αὐστρίας ἀπὸ τῆς Γερμανικῆς Ὁμοσπονδίας καὶ τὴν συγκρότησιν νέας Ὁμοσπονδίας τῆς Βορείου Γερμανίας ὑπὸ τὴν στρατιωτικὴν καὶ πολιτικὴν ἡγεμονίαν τῆς Πρωσσίας. Τὸ γεγονός τοῦτο μετὰ μεγίστης δυσαρεσκείας ἰδοῦσα ἡ Γαλλία τοῦ Ναπολέοντος Γ' ἐξήτει ὑπὲρ τῆς Γαλλίας ὡς ἀντιστάθισμα τῆς πρῶσσι- κῆς μεγεθύνσεως τὴν εἰς τὴν Γαλλίαν παραχώρησιν γερμανικῶν διαμερισμάτων παρὰ τὸν Ῥήνον. Τῆς ἀξιώσεως ἀπορριφθείσης ὑπὸ τῆς Πρωσσίας, ἡ Γαλλία ἔμελλεν εὐθὺς νὰ δρᾷξῃται τῶν ὅπλων. Ἵνα δ' ἔχῃ ἀντιπερισπασμὸν τινα καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐναντίον τῆς Ρωσίας, εἰργάσθη διὰ τοῦ ἐν Κρήτῃ γενικοῦ προξένου Ἱερσὲ εἰς τὴν ματαίωσιν τῆς εἰρηνικῆς λύσεως. Ἀλλὰ καὶ ἐν Ἑλλάδι ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Ἐ. Δεληγεώργης παρώτρυνε τοὺς Κρητας εἰς ἔνοπλον διαμαρτυρίαν. Λέγεται πρὸς τούτοις ὅτι ἡ Γαλλία ἐκώλυσε τὴν εἰρηνικὴν λύσιν σκοποῦσα νὰ μεταβιβάσῃ τὴν νήσον εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἵνα διὰ τῆς Αἰγύπτου ἀσφαλίσῃ τὰ ἐν τῷ πορθμῷ τοῦ Σουεῦς συμφέροντα αὐτῆς. Ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, τάχιστα μετετράπη ἡ γαλλικὴ πολιτικὴ, καὶ εὐθὺς ὅτε οἱ Κρητες ἐπανε- στησαν ἡ Γαλλικὴ κυβέρνησις ἐκηρύχθη ἀναφανδὸν κατὰ τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως. Τοῦτο δ' ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς ταχέως ἐπελθούσης μεταβολῆς εἰς τὴν ὅλην πολιτικὴν τῆς Γαλλίας.

Ὅτε ὁ Βίσμαρκ ἀποτόμως ἀπέρριψε τὴν περὶ Μογοντιάκου (Mainz) ἀξίωσιν τῆς Γαλλίας καὶ προὐκάλεσε τὴν παραίτησιν τοῦ φιλοπολέμου Δρουὲν ντε Λουί, ὁ Ναπολεὼν ἀντικαταστήσας αὐτὸν διὰ τοῦ ἐν Κων)πόλει πρέσβεως μαρκησιού Μουτιέ, ἀπεφάσισε νὰ μετέλθῃ εἰρηνικὴν πολιτικὴν, ἵνα ἀνετώτερον παρασκευασθῇ στρατιωτικῶς καὶ πολιτικῶς εἰς τὸν μελετώμενον πόλεμον. Ἐντεῦθεν δ' ἤρξατο μετερχομένη ἐν Ἀνατολῇ πολιτικὴν ὅλως συντηρητικὴν καὶ φιλότουρκον, καὶ ὁ μαρκήσιος Μουτιέ διελη- θὼν δι' Ἀθηνῶν κατὰ τὴν εἰς Παρισίους μετάβασιν εἰς σοβαρὰς προέβη παραστάσεις πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, συνιστῶν ἐντόνως εἰρηνικὴν πολιτικὴν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ γενικὴ συνέλευσις τῶν Κρητῶν, ἡ συγκροτηθεῖσα περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου, ἐν Σφακίοις τῆς Κρήτης, ἐκήρυξε τὴν προσάφτησιν τῆς νήσου εἰς τὸ βα- σίλειον τῆς Ἑλλάδος, καὶ καταλύσασα τὴν ἐξουσίαν τοῦ Σουλτάνου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ Βασιλέα τῆς νήσου ἐκήρυξε τὸν Γεώργιον Α' τῆς Ἑλλάδος.

Ἰάνης Κορωναῖος

Τὸ κήρυγμα τοῦτο μέγαν ἡγείρεν ἐνθουσιασμὸν ἐν ὅλῳ τῷ Ἑλληνικῷ καὶ ἐν τῷ φιλελληνικῷ κόσμῳ. Ἐξ Ἑλλάδος συνέρρεον νῦν πολυπληθεῖς ἐθελονταὶ ἐν οἷς καὶ

Γαβριήλ, ἡγούμενος τοῦ Ἀρκαδίου

στρατιωτικοὶ ἀνώτεροι, καὶ οἱ συνταγματάρχαι Πάνος Κορωναῖος καὶ Χαράλαμπος Ζυμπρακάκης. Ἦλθον δὲ πολλοὶ ἐθελονταὶ καὶ ἀπὸ τῆς Ἰταλίας Γαριβαλδῖνοί, καὶ αὐτὸς δ' ὁ Γαριβάλδης ἐλέγετο ὅτι ἐπεθύμει νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν νῆσον. Συνιστῶντο δὲ καὶ ἐπιτροπεῖαι φιλοκρητικαὶ οὐ μόνον ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Σύρῳ καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν Εὐρώπῃ ἑλληνικαῖς ἀποικίαις, ἀλλὰ καὶ ἐν Παρισίοις, ἐν Γενεύῃ, ἐν πολλαῖς ἰταλικάς πόλεσι καὶ πρὸ πάντων ἐν τῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ, χάριν συλλογῆς καὶ εἰς Κρήτην ἀποστολῆς χρημάτων καὶ ἄλλων ἐφοδίων.

Ἡ ἐν Σύρῳ δ' ἐπιτροπεῖα ἐστελλε συνεχῶς πολεμοφόδια καὶ τροφὰς εἰς τοὺς ἐπαναστάτας· καὶ ἐκήρυξε μὲν ἡ Τουρκία ἐν ἀποκλεισμῷ ὅλην τὴν νῆσον ἐκτὸς τριῶν πόλεων παραλίων, ἀλλὰ τὰ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπεύσεως τῆς Σύρου πεμπόμενα πλοῖα τῆς Ἀτμοπλοικῆς Ἑταιρείας «Πανελλήνιον» καὶ «Υδρο» διέ-

σχιζον ἀφόβως τὸν ἀποκλεισμὸν καὶ προσήγγιζον εἰς τὰ ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν τὸ πλεῖστον κατεχόμενα παράλια τῆς νήσου, φεύγοντα τὴν καταδίωξιν τοῦ πολυαρίθμου τὴν νῆσον ἀποκλείοντος τουρκικοῦ στόλου. Συγχρόνως δὲ καὶ ἐν τῇ νήσῳ ἐν ταῖς πρώταις μεταξὺ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων συμπλοκαῖς οἱ ἐπαναστάται ἤρροντο νίκας, τάγματα δ' ὁλόκληρα αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ περιζυκλωθέντα ἡχμαλωτίζοντο ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν.

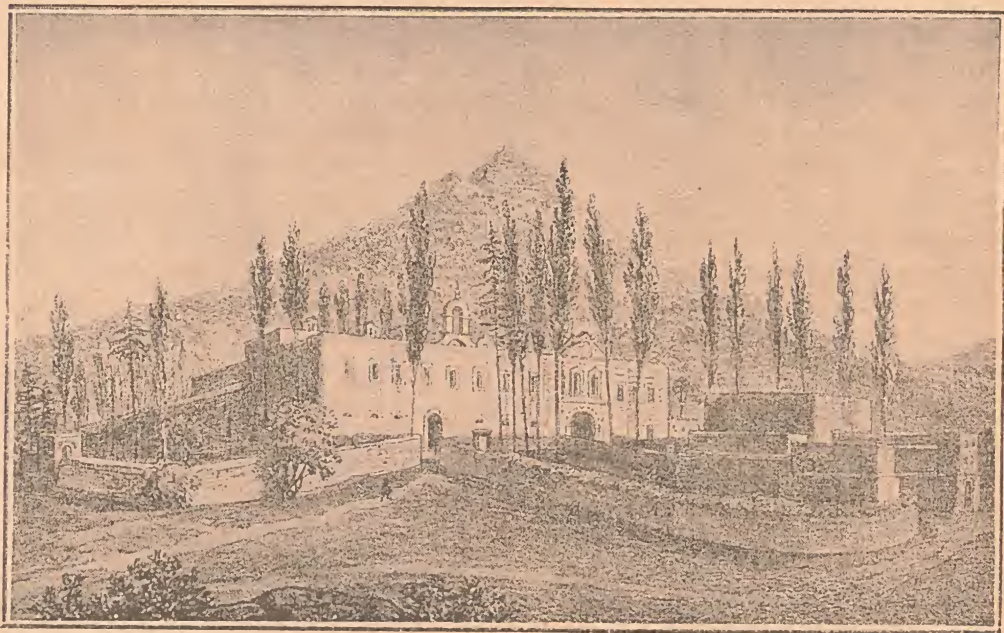
Τῆς νήσου διοικητὴς διορίσθη ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως ὁ τὴν νῆσον ἐπὶ πολλὰ ἔτη διοικήσας καὶ ἄριστα τὰ κατ' αὐτὴν γινώσκων Ἀλβανὸς Μουσταφᾶ-πασᾶς, ἐπικαλούμενος Κυριτλῆς ἦτοι Κρητικὸς, ὅστις καὶ προέτεινε παραχωρήσεις εἰς τοὺς ἐπαναστάτας χάριν ὑποταγῆς, ἀπορριφθεῖσας ὑπὸ τούτων.

Τὰς πολλὰς ἀποτυχίας τῶν Τούρκων ἐμετρίασεν ὀλίγον ἡ κατὰ τὴν 12 Ὀκτωβρίου συγκροτηθεῖσα ἐν Βαφῇ τοῦ Ἀποκωρόνου μάχη, καθ' ἣν οἱ Κρήτες καὶ οἱ ἐθελονταὶ πολεμήσαντες κατὰ πενταπλασίονου τουρκοαιγυπτιακοῦ στρατοῦ ὑπεχρεώθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ κατὰ τὴν ὑποχώρησιν ἀπώλεσαν δεκαπέντε φονευθέντας μαχητάς, ἐν οἷς καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ Πραϊδης, Βαρνάβας καὶ Ἑσλιγκ, συνελήφθησαν δ' αἰχμάλωτοι οἱ ἀξιωματικοὶ Μάνος, Βαρόδης, Βούλγαρης, οἵτινες θορυβωδῶς ἐπέμφθησαν εἰς Κων(σταντι)ν.

Τὸ αὐτόχημα τοῦτο ἐν τούτοις οὔτε τῶν Κρητῶν τὸ φρόνημα κατέβαλε, οὔτε τὸ τοῦ λαοῦ τῆς Ἑλλάδος, οὔτε τοῦ φιλελληνισμοῦ τὸν ἐνθουσιασμὸν ἠλάττωσε· τὸ δὲ περὶ τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου γεγονός ἐν τῇ Μονῇ Ἀρκαδίου εἰς τὰ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ρεθύμνῃ ἔτι μᾶλλον ὑψωσε τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀγῶνος ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου.

Ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ ταύτῃ Μονῇ τῇ κτισθείσῃ κατὰ παράδοσιν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου καὶ διατηρηθείσῃ ἐπὶ τοὺς καθόλου ἔκτοτε αἰῶνας εἶχον συγκεντρωθῆ ἱκανοὶ ἐπαναστάται μετὰ τῶν καλογήρων μοναχῶν τῆς Μονῆς, ὀπλισμένων καὶ τούτων. Οἱ Τοῦρκοι περιζώσαντες τὴν Μονὴν καὶ ζητήσαντες τὴν ἄνευ ὅρων παράδοσιν καὶ μὴ ἐπιτυχόντες, ἤρξαντο κανονιοβολοῦντες τὰ τεῖχη τῆς Μονῆς καὶ διὰ τῶν οἰχημάτων τῶν οὕτω ἐπιφερομένων ἤρξαντο ἔφοδον εἰς τὴν αὐλήν. Οἱ ἐπαναστάται οἵτινες καὶ πρότε-

ρον ἀπὸ τῶν πύργων τῆς Μονῆς ἔφερον μεγάλην θραῦσιν εἰς τοὺς πολιορκητὰς πυροβολοῦντες, δὲν ἔπαυσαν τὴν ἄμυναν καὶ ἐντὸς τῆς αὐλῆς. Ὅτε δ' ἔμελλον νὰ εἰσβάλωσι καὶ εἰς τὰ οἰκήματα τῆς Μονῆς, τὰ ἐντὸς εὐρισκόμενα γυναικόπαιδα καθῶς καὶ πολλοὶ

Ἡ μονὴ Ἀραδίου

τῶν μοναχῶν, ἵνα μὴ περιπέσωσιν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἐπροτίμησαν τὸν θάνατον καὶ ὁ ἡγούμενος Γαβριὴλ κατελθὼν εἰς τὰ ὑπόγεια ἔθηκε πῦρ εἰς τὰ εὐρισκόμενα ἐκεῖ φορτία πυρίτιδος· καὶ οὕτω πάντες οἱ ἐν τῇ Μονῇ, ἐκτὸς δύο ἢ τριῶν δεκαδῶν γυναικοπαίδων ἐλαφρῶς τραυματισθέντων καὶ αἰχμαλωτισθέντων, ἐγένοντο ὁλοκαύτωμα πυρός, ἡ δὲ Μονὴ σωρὸς ἐρείπειον.

Τὸ γεγονός ἀκουσθὲν ἐξήγειρε μέγαν θαυμασμόν ὑπὲρ τῶν θυμάτων καὶ μέγαν ἐνθουσιασμόν ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος τῶν Κρητῶν. Ἐκτοτε δ' ἤρξατο καὶ διπλωματικὴ τις ἐνέργεια ὁπωσοῦν ἰσχυρὰ ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος.

Ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου ἡ γαλλικὴ πολιτικὴ, ἡ τοσοῦτον δυσμενὴς μέχρι τότε φανεῖσα πρὸς τὸν ἀγῶνα, ἤρξατο εὐμενέστερον πρὸς αὐτὸν διακειμένη, καὶ ἦτο μὲν τοῦτο ἀποτέλεσμα καὶ τῆς ἐν τῇ δημοσίᾳ γνώμῃ ἀπηχίσεως τῆς κρητικῆς αὐτοθυσίας, ἀλλὰ πρὸ πάντων τῆς ὅλης ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Γαλλίας (1).

(1) Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἀκριβῶς, ὅτε μέγας βεζύρης ἦν ὁ Ρουσὶ πασσάς Μουτερδζίμ (διερμηνεύς, ὡς ἀπὸ διερμηνέως προαχθεὶς εἰς τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα), ὅστις ὅπως καὶ ὁ σουλτάνος ἠθελον νὰ διακόψωσι τὰς διπλωματικὰς σχέσεις πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ὁ τότε ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν διατελὼν Ἀαλὴ πασσάς μέχρι παραιτήσεως ἀντετάχθη κατὰ τῆς τοιαύτης πολιτικῆς, ἐνεργείᾳ δὲ καὶ τῶν Δυνάμεων ἐπῆλθε (περὶ τὰ τέλη τοῦ 1866) ὑπουργικὴ μεταβολή, δι' ἧς ὁ Ἀαλὴς διαορίσθη μέγας βεζύρης, προσελήφθη δ' εἰς τὴν κυβερνήσιν ὁ Φουάτ πασσάς ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν.

Ὁ Ναπολέων Γ' παρασκευαζόμενος σοβαρῶς εἰς πόλεμον ἐναντίον τῆς Πρωσίας ἐζήτηε συμμαχίαν μετὰ τῆς Αὐστρίας, τῆς πνεύσεως ἐκδίκησιν ἐναντίον τῆς Πρωσίας διὰ τὸ πάθημα τῆς Σαδόβας καὶ τὴν ἐκ τῆς Γερμανικῆς Ὁμοσπονδίας ἔξωσιν αὐτῆς. Καὶ ἦτο μὲν βέβαιος περὶ τῆς τοιαύτης συμμαχίας, ἀφοῦ μάλιστα ἡ διεύθυνσις τῆς αὐστριακῆς πολιτικῆς ἀνετέθη εἰς τὸν πρῶτον Σάξωνα ὑπουργὸν κόμητα Beust (τὸ κάρφος τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Βίσμαρκ), ἀλλ' ἵνα ἡ αὐστρογαλλικὴ αὕτη συμμαχία κατορθώσῃ τι σπουδαῖον ἔδει νὰ ἐξουδετερωθῇ ἐκ τῶν προτέρων πᾶς ἐκ μέρους τῆς Ρωσίας ἐναντίον τῆς Αὐστρίας ἀντιπερισπασμός. Διὰ τοῦτο δέ, καθ' ὃν χρόνον ὁ αὐστριακὸς ὑπουργὸς δι' ἐγκυκλίου διακοινώσεως αὐτοῦ πρὸς τὰς συνυπογραφίσσας τὴν Παρισίνην συνθήκην Δυνάμεις προέτεινε μερικὴν ἀναθεώρησιν τῆς Παρισίνης συνθήκης τοῦ ὄθ, ἵνα τροποποιηθῶσι τινὲς διὰ τὴν Ρωσίαν ταπεινωτικοὶ ὅροι τῆς συνθήκης ταύτης, αὐτὸς δὲ Ναπολέων ἐδήλου τῷ ἐν Παρισίοις Ρώσῳ πρεσβευτῇ ὅτι ἀσμένως θὰ ἤρχετο εἰς συνεννόησιν πρὸς τὴν Ρωσίαν διὰ τὰ ἀνατολικά πράγματα. Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ρώσος ὑπουργὸς πρίγκιψ Γορτσάκωφ ἀσμένως δεξάμενος τὴν πρότασιν ὡς πρῶτον ὅρον τῆς συνεννόησεως ἔθηκε τὴν εἰς τὸ ἐλληνικὸν βασίλειον προσάρτησιν τῆς νήσου Κρήτης. Ἐκτοτε δ' ἤρξαντο διαπραγματεύσεις μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν περὶ κοινού διαβήματος πρὸς τὴν Πύλην. Μετέσχον δὲ τῶν συνεννοήσεων τούτων καὶ αἱ ἄλλαι Δυνάμεις, ἡ μὲν Πρωσία χάριν τῆς Ρωσίας, ἡ δ' Ἰταλία χάριν τῆς Γαλλίας. Μόνῃ ἡ Ἀγγλία ἀπέκρουσεν ἀποτόμως πᾶσαν συμμετοχὴν εἰς τὸ διαβήμα.

Ἐν τούτοις αἱ τέσσαρες ἄλλαι Δυνάμεις ἐπέδωσαν κατὰ Μάρτιον τοῦ 1867 αὐτόσημον διακοινώσιν, δι' ἧς προετίετο κατὰ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἀξιώσεις τοῦ Ναπολέοντος νὰ ἐρωτηθῇ διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας ὁ κρητικὸς λαὸς ἐὰν θέλῃ νὰ προσαρτηθῇ εἰς τὸ ἐλληνικὸν βασίλειον. Ἄλλ' ὁ τότε Τοῦρκος ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Φουὰτ πασᾶς, ἀπαντῶν εἰς ἕνα ἕκαστον τῶν τεσσάρων πρέσβων, ἀφοῦ ἐξέφρασε τὴν ἀπορίαν καὶ ἐκπλήξιν αὐτοῦ διότι αἱ αὐταὶ Δυνάμεις, αἱ ποδὸ ὀλίγων ἐτῶν δόγμα εὐρωπαϊκῆς τάξεως καὶ συμφέροντος κηρύττειν τὴν ἀκεραιότητα τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους, νῦν διὰ τῆς ὑπ' αὐτῶν γενομένης προτάσεως ζητοῦσι πράγματα ἀθετοῦντα τὸ δόγμα τοῦτο καὶ παρασκευάζοντα κινδύνους εἰς τὴν ὑπαρξίν αὐτὴν τοῦ κράτους, εἶπε· «Δὲν εἶμαι ἐγὼ ἀρμόδιος ν' ἀποφαίνωμαι γνώμην περὶ τοῦ κατὰ πόσον εἶναι συμφέρον τὸ σύστημα τοῦτο τοῦ (διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας) οἰουδήποτε λαοῦ ἀποφασίζειν περὶ τῆς τύχης οἰουδήποτε κράτους· ἀλλ' αἱ θεμελιώδεις ἀρχαὶ ἐφ' ὧν στηρίζεται τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος εἰσὶν ὅλως ἀντίθετοι πρὸς τὸ τοιοῦτον σύστημα καὶ δὲν δύναται ἡ ὀθωμανικὴ κυβέρνησις νὰ παραδεχθῇ αὐτὸ κἂν ἔτι ἐπανάστασις νικηφόρος ἤθελε κρούσει τὰς πύλας τῆς Κωνσταντινουπόλεως»· ἐκήρυξε δ' ἐν τέλει ὁ Τοῦρκος ὑπουργὸς ἐμφαντικώτατα ὅτι μόνον μία νέα μάχη Ναυαρίνου ἡδύνατο ν' ἀφαιρέσῃ τὴν Κρήτην (ἐν ἣ κατὰ τὸν Φουὰτ ὤκουν τότε 120 χιλ. μουαμεθανῶν ἔναντι 200 χιλ. χριστιανῶν) ἀπὸ τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. «Ἀλλὰ καὶ τότε, προσετίθει, ἀφοῦ αἱ τέσσαρες Δυνάμεις καταστρέψωσι τὸν στόλον καὶ τὸν ἐν τῇ νήσῳ στρατὸν ἡμῶν, πρέπει νὰ λογαριασθῶσι καὶ μετὰ τῶν 120 χιλιάδων Ὀθωμανῶν τῆς νήσου, τῶν οὐδέποτε ἐκουσίως ὑποταχθισμένων εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν Δυνάμεων». Ὁ αὐτὸς ὑπουργὸς εἶπεν ἰδιαιτέρως πρὸς τὸν Αὐστριακὸν πρεσβευτὴν· «Ἄν αἱ Δυνάμεις ἀπεφάσιον νὰ διαμελίσωσι τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος, εἰσὶν ἐλεύθεροι νὰ πρᾶξωσι τοῦτο, ἀλλ' οὐδέποτε θὰ δυνηθῶσι ν' ἀναγκάσωσι τὴν Πύλιν νὰ προβῇ αὐτὴ ἡ ἰδία εἰς τοιαύτην αὐτοκτονίαν». Ἐκεῖνο ὅπερ παρεθάρρυνε τὴν Πύλιν εἰς τοιαύτας πρὸς τὰς τέσσαρας Δυνάμεις ὑπερηφάνους ἀπαντήσεις ἦτο πρὸ πάντων ἡ πολιτικὴ ἡν ἡσπάζετο ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις, ἥτις οὐ μόνον ἀποτόμως ἀπέκρουε τὴν ὑπὸ τῆς γαλ-

λικῆς κυβερνήσεως γενομένην αὐτῇ περὶ συμμετοχῆς εἰς τὸ διάβημα τῶν λοιπῶν Δυνάμεων πρόσκλησιν, ἀλλὰ καὶ ἔμφαντικῶς κατέκρινε τὸ διάβημα τοῦτο ἔν τε τῇ Βουλῇ τῶν Λόρδων δι' αὐτοῦ τοῦ πρωθυπουργοῦ κόμητος Λέοβυ (τοῦ περιφήμου Ἑγγλουν μεταφραστοῦ τοῦ Ὀμήρου), δορυφύτα ψέξαντος τὴν πολιτικὴν τῆς Ἑλλάδος ὡς προκαλεσάσης καὶ ὑποστηριζούσης τὴν ἐν τῇ νήσῳ ἐπανάστασιν, καὶ ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων διὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν λόρδου Στάνλεϋ, ἀμφοτέρων κηρυχθέντων λίαν ἔμφαντικῶς ἐναντίον πάσης εἰς τὰ ἑσωτερικὰ τῆς Τουρκίας ἀναμύξεως· (ἔτι πρότερον ὁ λόρδος Στάνλεϋ εἶχε κηρύξει εἰς τὸ ρωσικὸν ἀνακτοβούλιον ὅτι ἡ Πύλη εἶχε τὸ αὐτὸ δικαίωμα ἐν Κρήτῃ πρὸς καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως ὅπερ ἐν Πολωνίᾳ ἢ Ρωσίᾳ, καταπνίξασα αἱματηρῶς τὴν πολωνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1863, καὶ ἡ Ἀγγλία ἐν τῇ Ἰνδικῇ, καταπνίξασα αἱματηρότατα τὴν Ἰνδικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1857). Θερμοτάτας δ' εὐχαριστίας ἐξέφρασεν ἡ Πύλη διὰ τοῦ Φουάτ πρὸς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν διὰ τὴν μὴ σύμπραξιν αὐτῆς μετὰ τῶν ἄλλων Δυνάμεων ἐν τῷ κρητικῷ ζητήματι. Ἡ τοιαύτη πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας, ἐν ἣ ἦσαν σύμφωνοι οἱ τε *συντηρητικοί* (Τόρροι) καὶ οἱ *Οὐῆγοι* (φιλελεύθεροι), ἤνεγκε τὸ πρῶτον ρῆγμα εἰς τὴν διπλωματικὴν ἐπέμβασιν καὶ εἰς τὴν διὰ ταύτης ἐλπιζομένην λύσιν, τὴν τοσαύτας ἐξεγείρασαν ἐλπίδας ἐν τε τῷ ἑλληνικῷ καὶ τῷ φιλελληνικῷ κόσμῳ περὶ τῆς αἰσίας ἐκβάσεως τοῦ ἀγῶνος. Οὐχ ἦττον αἱ τέσσαρες Δυνάμεις καὶ μετὰ τὴν ἀπολύτως ἀρνητικὴν ἀπάντησιν τῆς Πύλης δὲν ἔπαυσαν τὰ παρ' αὐτῇ διαβήματα αὐτῶν, ὑποστηρίζουσαι τὰς ἐν τῇ ταυτοσίμῳ διακοινώσει τοῦ Μαρτίου προτάσεις, καὶ λαμβάνουσαι τὰς αὐτὰς ἀρνητικὰς ἀπαντήσεις. Ἡ τοιαύτη διαγωγὴ τῆς Πύλης, ἣν ἄλλως αἱ τέσσαρες Δυνάμεις οὐδαμῶς ἠπειλουν διὰ τρόπον καταναγκαστικοῦ, πλὴν τῆς Πρωσσίας ἣτις καὶ αὐτὴ μόνον διὰ τοῦ ἡμεπισήμου κυβερνητικοῦ τύπου ἐπέσειεν ἀπειλὰς ἐν τοιούτῳ πνεύματι, ὑπεχρέωσε τὸν Ναπολέοντα Γ' νὰ μεταρρυθμίσῃ τὴν περὶ διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας πρότασιν κατὰ τρόπον περισσότερον φειδόμενον τῆς φιλοτιμίας καὶ ἀξιοπρεπείας τῆς Πύλης καὶ νὰ προτείνῃ (κατ' Ἰούνιον τοῦ 1867) ἀντὶ ἀμέσου ἐπερωτήσεως τῆς γνώμης τοῦ κρητικοῦ λαοῦ τὴν συγκρότησιν ἐπιτροπείας διεθνoῦς ἀπὸ ἐκτάκτων ἀντιπροσώπων τῶν Δυνάμεων μετὰ προσέδρου ὑπὸ τῆς Πύλης αὐτῆς διοριζομένου, ἥτις μεταβάσῃ εἰς τὴν νῆσον νὰ ἐξετάσῃ τὰ κατὰ τὴν κατάστασιν καὶ τὰς ἀνάγκας αὐτῆς, ἔτι δὲ καὶ τὰ φρονήματα τῶν κατοίκων αὐτῆς. Ἡ πρότασις αὕτη, ὡς νοεῖ πᾶς τις, κατ' οὐσίαν ἦτο ἐναντία πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐνώσεως. Καὶ ὅμως Ἕλληνες καὶ φιλέλληνες δὲν ἔδιδον τοιαύτην εἰς αὐτὴν σημασίαν, φρονοῦντες ὅτι ἡ πρὸς τὴν ἐπιτροπείαν πάνδημος ἐκδήλωσις τοῦ περὶ ἐνώσεως πόθου ἤθελεν ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐνωσιν. Ἡ Ἀγγλία οὐδὲ νῦν συμμετέσχε τοῦ ὑπὸ τῶν ἄλλων πρέσβων γενομένου διὰ διακοινώσεως τῶν Δυνάμεων διαβήματος, δοῦσα ἰδιαίτερον διακοίνωσιν προτρέπουσαν τὴν Πύλην εἰς παραχωρήσεις τινὰς ἀπλῶς διοικητικὰς. Ὁ δὲ Φουάτ ἀπαντῶν εἰς τὴν νέαν διακοίνωσιν ἐν πρώτοις διεμαρτύρετο ἐναντίον τῶν ἐν ταῖς ὑπὸ τῶν Δυνάμεων δοθείσαις ταυτοσίμοις διακοινώσεσι γενομένων αἰτιάσεων ὅτι ἡ Πύλη παρενόησε τὰς ἀγαθὰς τῶν Δυνάμεων ὑπὲρ αὐτῆς διαθέσεις, ἐνῶ αἱ Δυνάμεις καὶ καθῆζον εἶχον

Λόρδος Στάνλεϋ Δέριμπυ

καὶ δικαίωμα νὰ παραινώσι τῇ Πύλῃ τὰ καλὰ καὶ ἀληθῆ συμφέροντα αὐτῆς. Εἰς ταῦτα ἀναφερόμενος ὁ Φουὰτ ἔλεγεν ὅτι ἡ Πύλῃ καὶ ἐννοεῖ καὶ ἀναγνωρίζει τὰς ἀγαθὰς ὑπὲρ αὐτῆς διαθέσεις τῶν Δυνάμεων, ἀλλ' ὅτι τὸ πρῶτον καθήκον πάσης κυβερνήσεως εἶναι νὰ

Ἀβδοῦλ-Ἀζίζ

φροντίξῃ πρὸ παντὸς περὶ τῶν ἀπαραιτήτων ὄρων τῆς ἰδίας αὐτῆς ὑπάρξεως. Ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν δὲ τῆς νέας προτάσεως, ὁ Τοῦρκος ὑπουργὸς δὲν ἀπέριπτε μὲν κατ' ἀρχὴν τὴν περὶ διανοῦς ἐπιτροπείας πρότασιν, ἀλλὰ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς ἐξήρτα ἐκ δύο ὄρων, πρῶτον τῆς διατηρήσεως τῆς ἐπὶ τῆς νήσου κυριαρχίας τῆς Πύλης, καὶ δεύτερον τῆς ἐκ τῆς νήσου ἀπομακρύνσεως τῶν ἐξακισχιλίων τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου ἐθελοντῶν τῶν πιεζόντων τὸν κρητικὸν λαὸν καὶ μὴ ἐπιτρεπόντων αὐτῷ νὰ ἐκδηλώσῃ ἐπισήμως τὸ φρόνημα αὐτοῦ.

Τὴν ἀπάντησιν ταύτην ἔδωκεν ὁ Φουὰτ εἰς τοὺς τέσσαρας πρέσβεις ἀκριβῶς τὴν ἡμέραν κατ' ἣν ἐπέβαινε τοῦ πλοίου ἵνα ὁμοῦ μετὰ τοῦ κυρίου αὐτοῦ σουλτάνου Ἀβδοῦλ-Ἀζίζ μεταβῇ εἰς τὴν τότε γενομένην ἐν Παρισίοις παγκόσμιον ἐκθεσιν.

Εἰς τὴν ἐκθεσιν ταύτην ὁ Ναπολέων Γ' εἶχε καλέσει πάντας τοὺς ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης, οἵτινες προθύμως μετέβησαν, ἰδίως ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας Ἀλέξανδρος Β' καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας Γουλιέλμος Α'. Ὁ σουλτάνος δὲν προσεκλήθη, οὐχὶ περιφρονήσεως ἕνεκεν, ἀλλὰ διότι ἐθεωρεῖτο ἀδύνατος ἢ εἰς Παρισίους, πόλιν πρωτεύουσαν κράτους χριστιανικοῦ, μετάβαις τοῦ Χαλίφου, τοῦ υπερτάτου ἀρχηγοῦ σύμπαντος τοῦ ἰσλαμικοῦ κόσμου, εἰς ὃν δὲν ἐπιτρέπεται καὶ νὰ πατήσῃ ἔδαφος μὴ μωαμεθανικόν, ἀλλὰ κατακτώμενον διὰ τοῦ ξίφους καὶ ὑποτασσόμενον εἰς αὐτόν. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι πολιτικοὶ ἄνδρες ἐν τῇ εἰς Παρισίους μεταβάσει τοῦ τσάρου βλέποντες ὀλέθρια διὰ τὴν Τουρκίαν βουλευόμενα ἐκ τῆς μεταξὺ Ναπολέοντος Γ' καὶ Ἀλεξάνδρου Β' συνεννοήσεως, ἀντίρροπον ἐναντίον τῆς τοῦ τσάρου εἰς Παρισίους μεταβάσεως ἐξήγησαν ἐν ὁμοίᾳ ἐπισκέψει τοῦ σουλτάνου εἰς Παρισίους. Καὶ ἐν μεγάλῳ συμβουλίῳ, οὗ μετέσχε καὶ ὁ ἰνώτατος θρησκευτικὸς τοῦ κράτους λειτουργός (Σεῖχ-οὐλ-ἰσλάμ) ἀπεφασίσθη ἡ ἐπίσκεψις. Ἀνακοινωθείσης δὲ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ σουλτάνου τῷ Ναπολέοντι Γ' εὐμενῶς ἐγένετο δεκτὴ, καὶ τότε ἀπῆλθεν ὁ σουλτάνος ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Παρισίους ἐν μεγάλῃ πομπῇ καὶ ἐπισημότητι, ἀπεδείχθη δ' εὐθύς ὅτι οἱ Τοῦρκοι πολιτικοὶ ἄνδρες εἶχον καλῶς ὑπολογίσει ἅπασαν τὴν σημασίαν τοῦ τοιοῦτου ταξιδίου. Ἀμα γνωσθείσης τῆς ἀποφάσεως τοῦ σουλτάνου περὶ μεταβάσεως εἰς τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσαν, ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐξήγησε καὶ ἔλαβε παρὰ τοῦ σουλτάνου τὴν ὑπόσχεσιν νὰ μεταβῇ ἀπὸ Παρισίων καὶ εἰς Ἀγγλίαν, καὶ ἤδη ὁ ἀγγλικὸς τύπος, ὅπως μερὶς καὶ τοῦ γαλλικοῦ καὶ ὁ λοιπὸς φιλότουρκος χρήμασι διαφθειρόμενος ὑπὸ τῆς Πύλης εὐρωπαϊκὸς τύπος ἤρξαντο πλέκοντες ἐγκώμια περὶ τοῦ φιλοπροόδου πνεύματος τοῦ σουλτάνου καὶ νὰ προσφέρωσι θυμιάματα κολακευτικωτάτων φιλοφρονήσεων πρὸς τὸν εὐρωπαϊζόντα σουλτάνον, τὸν διὰ τῆς εἰς Εὐρώπην ἐπισκέψεως διαλλάττοντα τὸν ἀσιατικὸν καὶ μωαμεθανικὸν

κόσμον πρὸς τὸν εὐρωπαϊκὸν καὶ χριστιανικόν. Μεγαλοπρεπεῖς ἑορταὶ ἐδόθησαν ἐν Παρισίοις πρὸς τιμὴν τοῦ σουλτάνου, ἔτι δὲ μεγαλοπρεπέστεραι ἐν Λονδίῳ. Μάτην ἐν μέσῳ τῶν ἑορτῶν τούτων ἠγωνίσθη ὁ Ναπολέων Γ' νὰ πείσῃ τὸν σουλτάνον νὰ συνανέσῃ εἰς τὴν περὶ διεθνoῦς ἐπιτροπείας ἐν Κρήτῃ πρότασιν. Ὁ σουλτάνος παρέπεμπε τὸ ζήτημα εἰς τὸν Φουάτ, οὗτος δ' ἀντέλεγεν ὅτι οὐδεμία ἀπόφασις ἡδύνατο νὰ ληφθῇ πρὶν ἢ ὑπόθεσις ἐξετασθῇ ἐν Διβανίῳ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀλλ' ἐν Λονδίῳ ὁ σουλτάνος ὑπεσχέθη εἰς τὴν βασιλίссαν ὅτι ἐμελλε νὰ δώσῃ ἰδιαίτερον σύνταγμα εἰς τὴν Κρήτην. Ἀπ' Ἀγγλίας ὁ σουλτάνος μετέβη εἰς Βέλγιον καὶ ἐντεῦθεν διερχόμενος διὰ τῶν παραρρηγίων χωρῶν τῆς Πρωσσίας, ἵνα μεταβῇ εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἔλαβε βραχυτάτην συνέντευξιν καὶ μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας. Ἐβολιδοσκοπήσε δὲ κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον καὶ τὰς διαθέσεις τῆς αὐτῆς τῆς Πετροπόλεως περὶ ἐπισκέψεως αὐτοῦ εἰς Πετρούπολιν, ἀλλὰ μὴ εὐρὼν ταύτας εὐμενεῖς μετέβη ἀπὸ Γερμανίας εἰς Βιέννην, μὴ ἐπισκεψάμενος καὶ τὴν αὐτὴν τῆς Φλωρεντίας, καὶ ἀπὸ Βιέννης, ἔνθα ὁσαύτως τιμητικῆς ἔτυχεν ὑποδοχῆς, ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν (κατ' Αὐγούστον τοῦ 1867) μεθ' ὕμνων διθυραμβικῶν καὶ ἐγκωμίων παρενθύρσων ἐξυμνούμενος καὶ ἀνευφημούμενος ὥς ποθητὸς καὶ «ποθούμενος» οὐ μόνον ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου τοῦ Βυζαντίου, καὶ δεχόμενος τὰς κολακευτικὰς προσρήσεις ἐπὶ τῷ ὥς εὖ παρέστη ἐπισήμως ἐν ὀνόματι τοῦ ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὑπὸ τῶν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ἀπὸ τοῦ 1862 ἐγκατασταθέντων ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἑθνικοῦ Συμβουλίου.

Μετὰ τῶν γεγονότων τούτων λίγαι ἡ πρώτη μετὰ τοσούτων ἐλπίδων συνδεθεῖσα περίοδος τοῦ πολιτικοῦ καὶ διπλωματικοῦ μέρους τῆς ἱστορίας τοῦ κρητικοῦ ἀγῶνος. Ἰδωμεν νῦν τὰ ἐν Ἑλλάδι αὐτῇ κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον τελεσθέντα.

Ὡς ἐρρήθη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, εἰς τὴν ἔκρηξιν τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως συνέπραξεν ἡ κυβερνήσις Δ. Βούλγαρη, ἀλλὰ συνέπραξεν ἀδρανῶς. Διότι μόνος ὁ Ἐ. Δεληγεώργης ἦν ὁ ἐν τῷ ὑπουργείῳ τούτῳ εἰς τὴν ἔκρηξιν ταύτην συμπράξας. Ἡ τοιαύτη πολιτεία τοῦ Δεληγεώργη ἐφάνη τοσοῦτο μᾶλλον παραδόξος ὅσῳ ὁ ἀνὴρ οὗτος ἦν ὁ μόνος μέχρι τότε κεκηρυγμένος θιασώτης πολιτικῆς ἐξωτερικῆς λίαν συντηρητικῆς, τῆς ἐν εἰρήνῃ προόδου καὶ εἰλικρινῶν φιλικῶν σχέσεων πρὸς τὴν Τουρκίαν, χάριν τῆς εὐμερίας τοῦ ἐν Τουρκίᾳ Ἑλληνικοῦ ἐκ τῆς τριαυτῆς δὲ πολιτικῆς ἐξήρτα τὴν εἰρηνικὴν λύσιν τοῦ ἀνατολικοῦ λεγομένου ζητήματος, διὸ καὶ ἡ πολιτικὴ αὕτη τοῦ Δεληγεώργη ἐκαλεῖτο σκωπτικῶς «σαβάνωμα τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος». Πῶς λοιπὸν ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐν τῷ πρώτῳ ἔτι σταδίῳ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ δράσεως ἀντίθετον ὅλως μετῆλθε πολιτείαν ἐν τῷ κρητικῷ ζητήματι; Ἡ μόνη ἐξήγησις εἶναι ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐθεώρει τὸ κρητικὸν ζήτημα ἄσχετον πρὸς τὸ ὅλον ἀνατολικὸν ζήτημα, ὥς ζήτημα ὅλως τοπικόν, δυνάμενον νὰ λυθῇ δι' ἀπλῆς τοπικῆς ἐπαναστάσεως καὶ περιορισμένης εἰρηνικῆς εὐρωπαϊκῆς ἐπεμβάσεως, ὥς ζήτημα ἀπλῆς καιροσκοπίας πολιτικῆς ὑπὸ τῆς ἐν Εὐρώπῃ καταστάσεως τῶν πραγμάτων ὑπαγορευομένης. Ἡ δὲ κατὰ θέρος τοῦ 1866 δημιουργηθεῖσα μετὰ τὸν αὐстроπρωσικὸν πόλεμον κατάστασις, ὁ ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἐπικείμενος φανερὸς μεταξὺ Γαλλίας καὶ Πρωσσίας πόλεμος καὶ ἡ ἐν Κρήτῃ αὐτῇ πολιτικὴ ἐνέργεια τῆς Γαλλίας, ὠθούσης τὰ πράγματα εἰς ἐπανάστασιν, ἐφάνησαν τῷ ἀνδρὶ ὥς ἐπικαιρὸς καὶ εὐθετος στιγμὴ πρὸς τὴν κατὰ τὰς ἰδέας αὐτοῦ ζητουμένην λύσιν τοῦ κρητικοῦ ζητήματος. Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ Δεληγεώργης, ἐνῶ μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως, ἐν μέσῳ τοῦ διὰ τὸν κρητικὸν ἀγῶνα θορόβου, ἄλλοι πολιτευταὶ συνεκρότουν ἐπιτροπείας μυστικὰς πρὸς ἐξέγερσιν ἐν Ἡπείρῳ καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐφαίνοντο δὲ τὰ πρῶτα ἐπαναστατικὰ συμ-

πτώματα ἐν Ἀγράφους καὶ ἐν Ραδοβιτσίφ, αὐτὸς διὰ τῶν ἐφημερίδων αὐτοῦ αὐστηρῶς κατεδίκασε τὰ τοιαῦτα κινήματα καὶ ἀπῆτει τὸν περιορισμὸν πάσης προσοχῆς καὶ ἐνεργείας τῶν ἐν Ἑλλάδι εἰς τὸν κρητικὸν καὶ μόνον εἰς τὸν κρητικὸν ἀγῶνα. Καὶ ὁ πρωθυπουργὸς δὲ Βούλγαρης δὲν ἐφαίνετο ἄγαν πρόθυμος εἰς πολιτικὴν φιλο-

Χ. Τρικούπης

πόλεμον, πολλῷ δ' ὀλιγώτερον τοιαύτην πολιτικὴν ἡσπάζετο ὁ τὰς οἰκονομίας ἐπὶ τῆς σημαίας αὐτοῦ γράφων καὶ διὰ τῆς οἰκονομικῆς αὐτοῦ πολιτικῆς ἀναστατῶν τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους Δ. Χρηστίδης. Ἐντέϋθεν τὸ ὑπουργεῖον Δ. Βούλγαρη ἦτο καταδεδικασμένον εἰς ἀδράνειαν, πᾶσα δ' ἡ κίνησις καὶ ἐνεργεῖα ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Σύρῳ κρητικῶν ἐπιτροπῶν ἐγένετο ὑπὸ τῆς ὑπὸ τὸν Κουμουνδοῦρον ἀντιπολιτεύσεως, καὶ αὐτὸς δ' ὁ μόνος ἐν τῷ ὑπουργείῳ ἀνὴρ ἐνεργείας, ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, Κρής τὴν ἰδιαίτην πατρίδα, Χ. Ζυμβρακάκης ἐνήργει διὰ μυστικῆς συνεννοήσεως μετὰ τῆς ἀντιπολιτεύσεως. (Καὶ ἡ πολιτικὴ δὲ καὶ διπλωματικὴ ἐνεργεῖα τῆς κυβερνήσεως ταύτης ἦν λίαν ἀσθενὴς ἐν τῷ ὅλῳ.

Ἄμα τῇ ἐκρήξει τῆς ἐπαναστάσεως, τὸ ὑπουργεῖον Βούλγαρη διὰ μακροῦ ὑπομνήματος ἐξιστοροῦντος τὴν ἐν Κρήτῃ ἀνώμαλον κατάστασιν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ βασιλείου ἐξητεῖτο παρὰ τῶν Δυνάμεων λύσιν ἐξαλείφουσαν ριζικῶς τὸ αἷτιον τοῦ κακοῦ· ἀλλ' αἱ Δυνάμεις, πλὴν τῆς Ρωσίας οὐδ' ἠξίωσαν ἀπαντήσεως τὸ ὑπόμνημα. Ὁ Δ. Βούλγαρης ἐντόνως ἐλάλησε πρὸς τὸν ὑπουργὸν Μουτιῆ κατὰ τὴν ἐξ Ἀθηνῶν διάβασιν τούτου, πρὸς τοῖς ἄλλοις καλέσαντος τὴν Ἑλλάδα κατὰ προτότυπὸν τινα ἀντίληψιν καὶ φράσιν «*μέγα μηδενικὸν πλήρες ζωῆς*»). Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα ὅτε περὶ τὰ μέσα Δεκεμβρίου ἤρξατο ἡ δευτέρα σύνοδος τῆς Βουλῆς τῆς α' περιόδου. Εὐθύς ἐν ἀρχῇ τῆς συνόδου ταύτης ἡ ὑπὸ τὸν Κουμουνδοῦρον ἕνεκα τοῦ κρητικοῦ ἀγῶνος ἰσχυρῶς συνταχθεῖσα ἀντιπολίτευσις, καταδικάζουσα τὴν τῆς κυβερνήσεως ἀσθενῆ πολιτικὴν, ἐπήνεγκε τὴν πτῶσιν τοῦ ὑπουργείου Βούλγαρη, ἐκλήθη δὲ νῦν εἰς τὴν κυβέρνησιν ὁ Ἀ. Κουμουνδοῦρος καὶ συνεκρότησε τὸ ἰσχυρότατόν ποτε ἀπὸ τοῦ 1844 συγκροτηθὲν ὑπουργεῖον, ἐν ᾧ ὑπὸ Ἀ. Κουμουνδοῦρον, πρόεδρον καὶ ὑπουργὸν τῶν Ἑσωτερικῶν, τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ἔλαβε, νῦν πρῶτον μετασχὼν τῆς κυβερνήσεως, ὁ τέως γραμματεὺς ἐν τῇ ἑλληνικῇ πρεσβείᾳ Λονδίνου ὑπὸ πρεσβευτὴν τὸν πατέρα αὐτοῦ Σ. Τρικούπην Χ. Τρικoupης, πληρεξούσιος Λονδίνου ἀποσταλὴς εἰς τὴν Ἑθνικὴν Συνέλευσιν τοῦ 1863-64 καὶ ἐνεργότατον λαβὼν μέρος διπλωματικὸν ἐν ταῖς μετὰ τῆς Ἀγγλίας περὶ ἐνώσεως τῆς Ἑπτανήσου διαπραγματεύσεις, τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης ὁ βουλευτὴς Ζακύνθου Κ. Λομβάρδος, ὁ τοσοῦτον ἐπ' ἐσχάτων ἐνεργὸν λαβὼν μέρος εἰς τὸν ὑπὲρ ἐνώσεως ἀγῶνα τῶν Ἑπτανησίων καὶ ἐκπροσωπῶν κατ' ἐξοχὴν τὴν δημοτικὴν μερίδα τοῦ ἑπτανησιακοῦ λαοῦ, τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν ὁ Δ. Βότσαρης, τὸ τῶν Ναυτικῶν ὁ Δ. Γρίβας, τὸ τῶν Οἰκονομικῶν ὁ Εὐθύμιος Κεχαγιάς καὶ τὸ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Παιδείας ὁ Χ. Χρηστόπουλος. Τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο εἶχε καὶ τὸ ἄλλο πλεονέκτημα ὅτι, ἐξαιρουμένων τῶν τοῦ Αἰγαίου Πελάγους νήσων, πᾶσαι αἱ ἄλλαι χώραι τοῦ βασιλείου ἀντεπροσωπεύοντο ἐν αὐτῷ ἐπὶ ἴση καὶ ὁμοίᾳ, ἡ μὲν Πελοπόννησος διὰ τῶν Κουμουνδοῦρου καὶ Χρηστοπούλου, ἡ Ἑπτανήσος διὰ τοῦ Κ. Λομβάρδου, ἡ Δυτικὴ Ἑλλάς διὰ τῶν Δ. Βότσαρη καὶ Δ. Γρίβα καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλάς διὰ τοῦ Ἐ. Κεχαγιά (βουλευτοῦ Παρνασσίδος). Τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο ἐν τῇ ἐμφανίσει αὐτοῦ πρὸ τῆς Βουλῆς

ἐποιήσατο μακρὸν καὶ συγκινητικὸν λόγον περὶ τῶν κρητικῶν, κηρῦττον ὅτι ἔμελλε νὰ διατηρῇ οὐδενερότητα ἀπέναντι τῆς Πύλης, ἀλλ' ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ μένῃ ἀδιάφορον πρὸς τὰ πολλὰ θύματα τοῦ ἀγῶνος γυναικόπαιδα, ἅτινα διὰ τῶν πλοίων τῶν εὐεργετῶν Δυνάμεων μετήγοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῶν διαφόρων παραλίῶν τῆς Κρήτης, φεύγοντα τὰς ἐπιδρομὰς καὶ τὰς ὑπὸ τῶν ἐπιδρομέων αἰχμαλωσίας καὶ ἀτιμώσεις (παραδόξως πρῶτος περισώσας καὶ εἰς Πειραιᾷ μεταγαγὼν γυναικόπαιδα Κρητῶν ἦτο ὁ Ἄγγλος διοικητὴς τοῦ περὶ τὴν Κρήτην ἀγγλικοῦ πολεμικοῦ φιλάνθρωπος Πήμ, ἀλλ' ἔνεκα τῆς πράξεως αὐτοῦ ταύτης ἐπαύθη τῆς θέσεως αὐτοῦ ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως Δέρβυ-Στάνλεϋ πρὸς διαπίστωσιν τῆς ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας τηρουμένης αὐστηράς καὶ ὁμως φιλοτοῦρκου οὐδετερότητος. Τότε δ' ἤρξαντο καὶ τὰ ὑπὸ τὸν φιλέλληνα ὑποναύαρχον Βοντάκωφ πολεμικὰ ἐκπληροῦντα τὸ φιλάνθρωπον ἔργον καὶ ἐξηκολούθησαν αὐτὸ μέχρι τέλους τοῦ ἀγῶνος, βραδύτερον δέ, ὅτε ἤρξατο ἡ ἐπισήμῃ πρωτοβουλία τῆς Γαλλίας παρὰ τῇ Πύλῃ διπλωματικὴ ἐνέργεια, καὶ τὰ γαλλικὰ πλοῖα). Καὶ ἐπὶ τῇ ἀφορμῇ αὐτῇ τῆς ὑπὲρ τῶν προσφύγων μερίμνης ὑπέβαλεν εἰς τὴν Βουλὴν νομοσχέδιον περὶ δανείου 28 ἑκατομμυρίων δραχμῶν, τοῦ πρώτου δημοσίου δανείου τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὸ τῶν 60 ἑκατομμυρίων τῶν τριῶν Δυνάμεων. Τὸ δάνειον ἐξεδόθη ἐπὶ ὅροις λίαν συμφέρουσι τοῖς δανεισταῖς καὶ βραδέως ἐκαλύφθη ὑπὸ τῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἰδίως ὑπὸ τῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ χρηματιστικῶν ἑλληνικῶν κύκλων. Οἱ Ἕλληνες τοῦ ἐξωτερικοῦ ἔπεμπον μὲν προθύμως εἰς τὰς ὑπὲρ Κρήτης ἰδρυμένας ἐπιτροπείας, ἀλλὰ δυσκόλως ἐνεπίστευον τὰ χρήματα αὐτῶν εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος (¹). Αὕτη οὐκ ἦτον ἡ κυβέρνησις ἐπὶ ἥρκει κατὰ τὸ δυνατόν καὶ εἰς τὴν διατροφὴν τῶν προσφύγων καὶ εἰς τὰς ὑπὸ τῆς ἐπαναστάσεως αὐτῆς ἀπαιτουμένας χορηγίας, προέβη δὲ καὶ εἰς παρασκευὰς καὶ προμηθείας πολεμικὰς πέμπουσα ὅπλα καὶ ἄλλα ἐφόδια πολέμου εἰς Κρήτην, παραγγέλλουσα δὲ καὶ πολεμικὰ πλοῖα ἐν τοῖς ἀγγλικοῖς ναυπηγείοις (ὧν τὸ ἓν, ὁ «Βασιλεὺς Γεώργιος», βραδύτερον δὲ παρηγγέλθη καὶ τὸ ἡμιθωρηκτὸν «Βασίλισσα Ὀλγα» εἰς τὸ ἐν Τεργέστη ναυπηγεῖον Τονέλλο, ἀλλ' οὐδέτερον τῶν πλοίων τούτων ἐγένετο δυνατόν νὰ παραδοθῇ πρὸ τοῦ τέλους τῆς ἐπαναστάσεως). Ἡ κυβέρνησις Κουμουνδούρου ἀποκατέστησε καὶ τὰς καταργηθείσας παρὰ ταῖς Μεγάλαις Δυνάμεσι πρεσβείας, διωρίσασα παρ' αὐταῖς πρέσβεις (ἐν Λονδίνῳ τὸν Βραΐλαν Ἀρμένην, ἐν Παρισίοις τὸν Θ. Π. Δηλιγιάννην, ἐν Πετροπόλει τὸν Ἀ. Μεταξᾶν, ἐν Βιέννῃ καὶ Βερολίνῳ τὸν Γ. Ὑψηλάντην, ἐν Φλωρεντίᾳ τὸν Ἀ. Κουντουριώτην καὶ ἐν Οὐάσιγκτωνι τὸν Δ. Καλλέργην) καὶ ὅπως οὖν γεναιότερον καὶ ἐντονώτερον ὑπεστήριξε τὰ δίκαια τῶν Κρητῶν διὰ τοῦ ὑπουργοῦ Χαριλάου Τρικούπη. Τὸ πᾶν ἐν τούτοις ἐξηρτάτο ἐκ τῆς πορείας τῶν μεταξὺ τῶν

Κ. Λομβάρδος

(¹) Ἡ τοῦ Λονδίνου ἑλληνικὴ ἀποικία διὰ συνεισφορῶν αὐτῆς ἠγόρασε καὶ ἔπεμψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα (εἰς τὴν Σῶρον δηλονότι) πλοῖον καταδρομικὸν ἐξαίρετον, ὀνομασθὲν ἐνταῦθα «Ἀρχάδιον» πρὸς τιμὴν τῆς ἐν Κρήτῃ ἡρωϊκῆς ἱερᾶς μονῆς Ἀρχαδίου, περὶ ἧς ἐγένετο ἤδη λόγος. Τὸ «Ἀρχάδιον» τολμηρότατα διασχίζον τὸν ἀποκλεισμόν τῆς νήσου ἐτροφοδοτεῖ διαρκῶς τὴν ἐπανάστασιν. Ἀλλὰ μετὰ πολὺμηνον τελεσφοροτάτην ὑπηρεσίαν τὸ «Ἀρχάδι» καταδιωχθὲν ὑπὸ τοῦ τουρκοῦ πολεμικοῦ «Ἰξεν» τιν' ἠναγκάσθη νὰ ἐξοκεῖλῃ καὶ κατελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, τοῦ πληρώματος διασωθέντος. Ἐκτοτε τὴν ὑπηρεσίαν τῆς τροφοδοτήσεως τῆς ἐπαναστάσεως ἐξετέλει τὸ ἐν Λονδίνῳ ἀγορασθὲν καταδρομικὸν «Ἐνωσις».

Μεγάλων Δυνάμεων συνεννοήσεων καὶ τῶν τούτων παρὰ τῇ Πύλῃ ἐνεργειῶν. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἐνέργειαι αὗται καίπερ ἐντόνως ὅπως οὖν διεξαγόμεναι προσέκρουον εἰς ἀνυπέρβλητον ἀντίστασιν τῆς Πύλης, κυρίως διὰ τὴν συστηματικὴν ἔχθραν ἣν ἐτήρει ἡ Ἀγγλία ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ ἀγῶνος. Αἱ ἐλπίδες αἱ συνδεθεῖσαι πρὸ πάντων μετὰ τῆς εἰς

Βορδίας Ἀρμένης

Παρισίους χάριν ἐπισκέψεως τῆς παγκοσμίου ἐκθέσεως μεταβάσεως τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου ἀπέβησαν ἡρροῦνται, τῆς μεταξὺ τῶν δύο αὐτοκρατόρων συνεντεύξεως ἐπεκταθείσης εἰς εὐρύτερα καὶ γενικώτερα ζητήματα καὶ εἰς οὐδεμίαν ἀποληξιάσης συμφωνίαν.

Καὶ εἰργάσθη μὲν ἡ Ρωσία νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα καὶ διὰ μονομεροῦς ἐνεργείας παρὰ τῇ Πύλῃ, ἀλλ' οὐδὲν οὐδ' οὕτω κατώρθωσεν. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος κατ' Αὐγούστον τοῦ 1867 μετέβη πρὸς βραχὺν παραθερισμὸν εἰς τὴν Λεβάδειαν τῆς Κριμαίας, ὃ δὲ σουλτάνος κατὰ τὸ σὺνηθες ἔπειψε πρὸς χαιρετισμὸν τοῦ ἐγγὺς τῶν μεθορίων ἀφικομένου ἐπισήμου

ξένου ἐπὶ τὸ μεγαλοπρεπέστερον αὐτὸν τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν Φουὰτ πασσᾶν. Ὁ ὑπουργὸς οὗτος τοῦ σουλτάνου πολλῶν ἔτυχε τιμῶν παρὰ τοῦ τσάρου, ἀλλ' οὐ μόνον ἀπέφυγεν ἐπιμελῶς πᾶσαν συνεννόησιν πολιτικὴν, ἀλλ' ἔδωκεν εἰς τὰς ἐχθρικὰς πρὸς τὴν Ρωσίαν βιενναίας ἐφημερίδας, οἷα ἦτο πρὸ πάντων ὁ «Νέος Ἑλεῦθερος Τύπος», ἀφορμὴν καὶ ὑπόθεσιν ἐχθρικῶν κατὰ τῆς Ρωσίας διαδόσεων, ὅτι δηρὸν ὁ τσάρος ἐπειράθη νὰ σαγηνέυσῃ τὸν Τούρκον ἀπεσταλμένον διὰ προτάσεων περὶ συμμαχίας μεταξὺ Ρωσίας καὶ Πύλης, προτάσεων μὴ τυχουσῶν ἀποδοχῆς παρὰ τοῦ Τούρκου ὑπουργοῦ. Καὶ διεψεύσθησαν μὲν ἐντόνως ἀπὸ Πετροπόλεως τὰ ἀναγραφέντα, ἀλλ' ὁ φιλότουρκος εὐρωπαϊκὸς τύπος ἔλαβεν ἀφορμὴν ἐντεῦθεν νὰ διαβάλλῃ τὴν ρωσικὴν πολιτικὴν καὶ τὸ ὑπὲρ Κρήτης διαφέρον τῆς Ρωσίας νὰ παραστήσῃ ἀπλῶς ὡς ἀποβλέπον εἰς τὴν δι' ἐνώσεως τῆς νήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος ὑπὲρ τῆς Ρωσίας κατάλυσιν τοῦ κυριωτάτου ὅρου τῆς Παρισίνης συνθήκης, τοῦ περὶ τῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας. Ἐν τῷ μεταξὺ νέον τι γεγονὸς ἐχαλάρωσεν ἔτι μᾶλλον τὴν ρωσογαλλικὴν συνεννόησιν. ἦτο δὲ τοῦτο ἡ ἐν Σαλτσβούργῳ (περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου) συνέντευξις τοῦ Ναπολέοντος Γ' μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας Ἰωσήφ Φραγκίσκου, δι' ἧς ἡ στενωτέρᾳ μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν Γαλλίας καὶ Αὐστρίας προσέγγισις καὶ ἡ πρὸς γενικώτερον σκοπὸν ἀποβλέπουσα συμμαχία ἐξήλειφον ἐκ τοῦ προγράμματος αὐτῆς τὸν ἀπὸ τῆς Τουρκίας ἀποχωρισμὸν τῆς Κρήτης. Τελευταῖον ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἐπεχείρησε τὸ ἔργον τῆς διὰ προσωπικῆς ἐνεργείας αὐτοῦ λύσεως τοῦ ζητήματος. Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ρῶσος ἀντιπρόσωπος, ὅστις ἀκριβῶς ἐν τῷ κρητικῷ ἀγῶνι καὶ χάριν τούτου προήχθη εἰς βαθμὸν πρέσβεως πρώτης τάξεως, ἵνα λαλήσῃ μετὰ μεῖζονος κύρους καὶ τόνου πρὸς τὴν Πύλιν, μεταβὰς ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Λεβάδειαν ἵνα προσφέρῃ τὰ σέβη αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτοῦ κυρίαρχον ἔλαβε παρὰ τούτου ἐντολὴν ἵνα ἐν ὀνόματι τοῦ τσάρου ζητήσῃ παρὰ τοῦ σουλτάνου ἐν ἐπισήμῳ παρ' αὐτῷ ἀκροάσει τὴν εἰς Ἑλλάδα παραχώρησιν τῆς Κρήτης. Ἀλλ' ὁ σουλτάνος Ἀζίζ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἐλάλησε πρὸς τὸν Ρῶσον πρεσβευτὴν ἐν γλώσσῃ ἐμφραντικωτάτῃ καὶ σθεναρωτάτῃ περὶ τοῦ ἀδυνάτου τοιαύτης τινὸς πράξεως, ποιούμενος ἐκκλησιν εἰς τὴν ἡγεμονικὴν συνείδησιν τοῦ τσάρου καὶ οἶονεὶ τὴν τούτου ἐπικαλούμενος μαρτυρίαν ὑπὲρ τοῦ πόσον δύσκολον εἶναι εἰς ἡγεμόνα, ἀνελθόντα εἰς τὸν θρόνον μετ' ὅρκου μηδὲ

σπιθαμὴν νὰ θυσιάσῃ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἀναληφθέντος, νὰ παραιτήσῃ ἑκουσίως τὰ δικαιώματα αὐτοῦ ἐπὶ μίαν κτῆσιν τοσοῦτο πολύτιμον ὥς ἡ Κρήτη. Τὸ γεγονός δὲ τοῦτο προηγήθη τῆς κατακλείδος τῆς διπλωματικῆς ἱστορίας τοῦ κρητικοῦ ἀγῶνος, ἐγκαταλειφθέντος ἀπὸ τότε ὑπὸ τῆς Ρωσίας εἰς τὴν τύχην αὐτοῦ. Ὁ πρίγκιψ Γορτσάκωφ τοῦ μὲν ἐν Πετροπόλει Ἑλληνος πρέσβεως τὴν προσοχὴν ἐπέστησεν ἐπὶ τὴν ἀνυπερβλήτον ἀντίστασιν τῆς Πύλης εἰς τὴν ἔνωσιν τῆς νήσου, παραινῶν ἅμα τῇ ἑλληνικῇ κυβερνήσει ἵνα ἐπωφελομένη τὴν τότε εἰς Κρήτην μετάβασιν τοῦ μεγάλου βεξύρου Ἀαλῆ πασσᾶ συστήσῃ τοῖς ἐπαναστάταις συμβιβασμὸν τινα μετὰ τῆς Πύλης ἐπὶ τῇ βάσει αὐτονομίας τῆς νήσου· εἰς δὲ τὸν Γάλλον πρεσβευτὴν ἐρωτήσαντα αὐτὸν περὶ τοῦ περαιτέρω ἐκ μέρους τῶν τεσσάρων Δυνάμεων πρακτέου, ἀφοῦ ἡ μὲν Πύλη ἀντιτάσσει τοσοῦτο πείσμονα ἀντίστασιν εἰς τὰ μέχρι νῦν ὑπὸ τῶν Δυνάμεων προτεινόμενα, μετὰ δὲ τῶν Δυνάμεων δὲν ὑπάρχει συμφωνία περὶ οἵασιδήποτε καταναγκαστικῆς ἐναντίον τῆς Πύλης ἐνεργείας, προέτεινεν ἀπλῶς ἵνα αἱ Δυνάμεις προβῶσιν εἰς διακήρυξιν κοι-

Φραγκίσκος Ἰωσήφ
αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας

νήν ὅτι ἔμελλον τοῦ λοιποῦ ν' ἀπέχωσιπάσης παραιnéσεως πρὸς τὴν Πύλην, καθιστῶσαι αὐτὴν ὑπεύθυνον δι' ὅ,τι ἔμελλε τοῦ λοιποῦ νὰ προέλθῃ ἐκ τῆς πολιτικῆς αὐτῆς πορείας. Γαλλία, Πρωσσία καὶ Ἰταλία δεξάμεναι, τῆς Αὐστρίας μὴ προσχωρησάσης, τὴν ρωσικὴν πρότασιν προέβησαν (περὶ τὰ μέσα Ὀκτωβρίου 1867) εἰς τοιαύτην διακήρυξιν. Ἡ Πύλη ἐν ἀρχῇ ἐφάνη πως ταρασσομένη ἐπὶ τῷ τοιούτῳ διαβήματι τῶν τεσσάρων Δυνάμεων, ἀλλὰ ταχέως συνῆλθεν ἀπὸ τῆς πρώτης ἐκπλήξεως εὐθὺς ὥς ἐμβαθύνασα εἰς τὴν ἔννοιαν αὐτῆς ἐνόησε τὴν κενότητα αὐτῆς, οὔσης κατ' οὐσίαν διακηρύξεως εὐσχήμου ὑποχωρήσεως καὶ παύσεως τῆς περαιτέρω διὰ τοῦ κρητικοῦ ζητήματος ἐνοχλήσεως τῆς Πύλης. Τὴν ὅλην δὲ κενότητα τῆς διακηρύξεως ἀπέδειξεν εὐθὺς ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις, δηλώσασα τῇ Πύλῃ ὅτι ἔμελλε καὶ τοῦ λοιποῦ νὰ διατελῇ φίλη πρὸς τὴν Πύλην. Ταῦτα δ' ἐποίει ἡ γαλλικὴ πολιτικὴ καθ' ὃν χρόνον ἡ γαλλικὴ αὐλὴ ἐξένιζεν ἐπιδεικτικῶς τὸν (κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1867) εἰς Παρισίους χάριν τῆς Ἐκθέσεως μεταβάνα αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας, τὸν συνοδευόμενον ὑπὸ τοῦ ἀρχιγραμματέως αὐτοῦ κόμητος Βάυστ, ὅστις ἔλαβεν οὕτω νέαν ἀφορμὴν ἐπιδείξεως τῶν φιλοτουρκικῶν αὐτοῦ αἰσθημάτων, μελετῶν καὶ προτείνων νέαν συνθήκην ἐξασφαλίζουσαν τὴν ἀκεραιότητα τῆς Τουρκίας καὶ ἐπὶ τούτῳ μεταβάς ἐκ Παρισίων εἰς Λονδῖνον, ἵνα συνεννοηθῇ καὶ μετὰ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως περὶ τοῦ σχεδίου αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ λόρδος Στάνλεϋ ἐθεώρησε περιττὴν πᾶσαν νέαν συνθήκην, ἀρκούσης πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Αὐστριακοῦ ὑπουργοῦ ζητούμενον τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων.

Καὶ δυσηρέστησε μὲν ἡ τοιαύτη πολιτεία τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως σφόδρα τῇ Ρωσίᾳ, καὶ τραχύτατα ἐδημοσιεύθησαν ἄρθρα ἐν ταῖς κυβερνητικαῖς ρωσικαῖς ἐφημερίσι

καὶ ἰδίως ἐν τῷ «Ρώσῳ Ἀπομάχῳ» καὶ αἱ μεταξὺ Πετροπόλεως καὶ Παρισίων σχέσεις ἱκανῶς ἐταράχθησαν. Ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις, ἵνα δείξῃ τὴν κακοπιστίαν τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς ἐδημοσίευσεν τὰ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν Δυνάμεων περὶ τοῦ κρητικοῦ ζητήμα-

Ἄλῃ πασσᾶς

τος καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ ἀγῶνος ἀνταλλαγέντα ἔγγραφα, ἐπὶ μίαν στιγμὴν δ' ἐθεωρήθη (περὶ τὰ τέλη τοῦ 1867) ὁ πόλεμος ἐπικείμενος, καὶ αἱ ἀγγλικαὶ ἐφημερίδες ἠπεύλουν εἰσπλουν τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου εἰς τὸν Εὐξείνιον· ἀλλ' ἐν μεγάλῳ συμβουλίῳ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Τσάρου, μόνος ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν καὶ ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴς στρατηγὸς Ἰγνάτιεφ ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τοῦ πολέμου, πάντες δ' οἱ ἄλλοι μετὰ τοῦ Γορτσακώφ, καὶ ἰδίως ὁ ἐν Λονδίνῳ πρεσβευτὴς βαρὼν Βρουνάβ, ἐναντίον αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν γνώμην δὲ ταύτην προσεχώρησε καὶ ὁ αὐτοκράτωρ. Καὶ πόλεμος μὲν δὲν ἐγένετο· ἀλλ' οὐχ ἦττον ἡ Γαλλία καὶ ὁ Ναπολέων βαρεῖαν ἀπέτισαν μετ' οὐ πολὺν τὴν ποινὴν τῆς πρὸς τὴν Ρωσίαν χάριν τῆς Αὐστρίας κακοπιστίας. Ὅτε μετὰ δύο ἔτη ἡ Γαλλία πάσχουσα τὰς δεινотάτας ὑπὸ τῆς ἠνωμένης

Γερμανίας ἦττας ἐπεκαλεῖτο τὰς συμμαχικὰς ὑποχρεώσεις τῆς Αὐστρίας, αὕτη δὲν ἠδύνατο νὰ κινηθῇ ἕνεκα τοῦ ἐκ Ρωσίας ἀπειλητικοῦ νεοῦ, ἐτοιμῆς οὖσης νὰ ἐπιπέσῃ ἐπὶ τῆς Αὐστρίας κινουμένης ἐναντίον τῆς Γερμανίας. Ταῦτα ἐγένοντο κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ 1867, μετὰ τῆς ἔκτοτε δ' ἀρξαιμένης εἰρηνικῆς πολιτικῆς ἐξέλιπον καὶ αἱ τελευταῖον ἐκ τῶν περὶ πόλεμον φημῶν ἀναρριπισθεῖσαι ἐλπίδες περὶ τῆς κατὰ τοὺς ἑλληνικοὺς πόθους λύσεως τοῦ κρητικοῦ ζητήματος. Ἐν τῷ μεταξὺ δ' ἐπῆλθον σπουδαῖα τινὰ γεγονότα καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Τουρκίᾳ ἕνεκα τοῦ κρητικοῦ ζητήματος.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ πρίγκιψ Γορτσακώφ, ἀπογνὸς περὶ τῆς διὰ διπλωματικῆς ὁδοῦ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος λύσεως τοῦ κρητικοῦ ζητήματος, παρήνει τῇ ἑλληνικῇ κυβερνήσει νὰ ἐργασθῇ ὑπὲρ εἰρηνικῆς λύσεως δι' αὐτονομίσεως τῆς νήσου, ἡ Πύλη αὕτη ἔπεμπεν εἰς Κρήτην αὐτὸν τὸν μέγαν βεζύρην Ἀλῆ πασσᾶν ἵνα εἰρηνεύσῃ τὴν νήσον. Τοῦτο δὲν ἦτο τὸ πρῶτον ὑπὸ τοιαύτην ἔννοιαν διάβημα τῆς Πύλης. Ἐξ ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος ὁ Μουσταφᾶ πασσᾶς Κυριτλῆς εἶχεν ἐν τῷ κηρύγματι τῷ ἐκδοθέντι ὑπ' αὐτοῦ ἅμα τῇ εἰς Κρήτην ἀφίξει ὑποσχεθῇ τὴν ἐκ μέρους τῆς Πύλης παραδοχὴν τῶν πρὸ τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως αἰτημάτων τῶν νησιωτῶν, ἀλλ' ὥς εἴπομεν οὐδεμίαν εἰς τὰς τοιαύτας ὑποσχέσεις ἔδωσαν προσοχὴν οἱ Κρήτες. Διαρκούντος δὲ τοῦ ἀγῶνος κατὰ τὰς πρώτας ἡδὴ ἡμέρας τοῦ ἔτους 1867 ἡ Πύλη ἔπεμψεν ἰδιαίτερον ἐπίτροπον ἑκτακτον εἰς Κρήτην, τὸν Σερβιὸ ἐφέντην, ὅπως ἐκλέξῃ ἀντιπροσώπους χριστιανούς καὶ μωαμεθανούς, 15 ἑξ ἑκατέρου ἔθνους, ἵνα μεταβάντες εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκθέσωσι τὰς ἀνάγκας τῆς νήσου καὶ διασκεφθῶσι μετὰ τῶν ὑπουργῶν τῆς Πύλης περὶ τῶν ἐπενεχτέων εἰς τὴν διοίκησιν

τῆς νήσου μεταρρυθμίσεων. Καὶ εὐρέθησαν μὲν χριστιανοὶ (ἐν ταῖς πόλεσιν, ἐννοεῖται), οἵτινες μετέβησαν εἰς τὴν Πύλῃν καὶ παρουσιάσθησαν μάλιστα εἰς τὸν σουλτάνον, εὐμενέστατα δεξάμενον αὐτούς, ἐπεσκέψαντο δὲ καὶ τὸν πατριάρχην (Γρηγόριον Ξ') καὶ παρηνέθησαν ὑπ' αὐτοῦ νὰ παύσωσι τὴν ἐπανάστασιν, ἀλλὰ μετὰ τινων ἡμερῶν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ διαμονὴν ἐπέστρεψαν οἵκαδε οὐδὲν πράξαντες. Ἡ ἀποτυχία αὕτη συνέπιπτε περίπου μετὰ τοῦ χρόνου τῆς ἀρξαμένης τῶν πέντε Δυνάμεων ἐπεμβάσεως, ὅτε ἡ Πύλη ἀπεφάσισε νὰ προβῇ εἰς σοβαρωτέρας καὶ ἀποτελεσματικωτέρας ἐνεργείας πρὸς καταστολὴν τοῦ ἀγῶνος, ἀνακαλέσασα τὸν Μουσταφᾶ πασσᾶν καὶ πέμψασα τὸν ἀρχαῖον ἔξωμότην Κροάτην στρατηγὸν Ὁμέρ πασσᾶν (πρότερον Κάρολον Λάτας) τὸν διακριθέντα ἐν τῷ κατὰ τῶν Μαυροβουνίων πολέμῳ τῷ 1852 καὶ 1862, μετασχόντα δὲ καὶ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου εὐδοξίμῳ. Ἀλλ' αἱ τοῦ Ὁμέρ πασσᾶ ἑναντίον τῶν τε δυτικῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν Σφακίων (κατὰ Μάρτιον καὶ Ἀπρίλιον τοῦ 1867) καὶ ἑναντίον τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν (κατ' Ἰούλιον καὶ Αὐγούστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους) ἐπὶ νήγκον μὲν πολλὰς καταστροφὰς καὶ ἐρημώσεις τῆς νήσου καὶ σφαγὰς καὶ πνιγμοὺς ἐν σπηλαίοις λαβυρινθώδεσι γυναικοπαίδων, τοῦθ' ὅπερ προὐκάλεσεν ἀποστολὰς πλοίων πολεμικῶν ἐκ μέρους πασῶν τῶν μεγάλων Δυνάμεων (ἐξαιρουμένης τῆς Ἀγγλίας) πρὸς διάσωσιν τῶν γυναικοπαίδων, ἀλλ' οὐδεμίαν ἐσημείωσεν ἐπιτυχίαν σημαντικὴν, τῶν νησιωτῶν καὶ τῶν ἐθελοντῶν γενναίως ἀμυνομένων, ἰδίως ἐν Σφακίοις καὶ ἐν Λασηθίῳ. Ἡ Πύλη τότε (κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1867) νέαν ἔτεμεν ὁδὸν πόρεας, ἀνακαλέσασα τὸν Ὁμέρ πασσᾶν καὶ πέμψασα ὡς διαλλακτὴν τὸν Ἀαλῆ πασσᾶν μετὰ πολλῶν χρημάτων καὶ ἀπολύτου ἔξουσίας, παρασχοῦσα συγχρόνως καὶ μὴνιαιὰν ἀναχωρῆσιν ὅπλων, ἥς διαρκούσης ἐπετρέπετο τοῖς ἐπαναστάταις νὰ εἰσέρχωνται καὶ ἔνοπλοι εἰς τὰς πόλεις. Ὁ Ἀαλῆ πασσᾶς ἄμα ἀφικόμενος εἰς Κρήτην ἐξέδωκε προκήρυξιν ἑλληνιστί, ὑπισχνουμένην πλήρη ἀμνηστείαν τοῖς ἐπαναστάταις καὶ προτείνουσαν πολλὰς βελτιώσεις διοικητικὰς ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν. Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως ἔτι τοῦ Ἀαλῆ πασσᾶ ἡ Πύλη εἶχε δηλώσει ἀνεπισήμως εἰς τοὺς πρέσβεις ὅτι ἦτο πρόθυμος εἰς εὐρυτάτας παραχωρήσεις οὐκ ἀπεχούσας τῆς αὐτονομίας. Ἐρρήθη ὅτι ὁ Ἀαλῆς ἐν Κρήτῃ ἐφάνη πρόθυμος εἰς πᾶσαν παραχώρησιν πλην τῆς μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἐνώσεως, καὶ εἰς αὐτὴν ἔτι τὴν εἰς ἡγεμονίαν ὑποτελεῖ μετὰστασιν τῆς νήσου. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν φαίνεται ἀκριβῶς εἰρημένον. Ἐν διακοινώσει πρὸς τὸν ἐν Παρισίοις πρεσβευτὴν, καταχωρισθεῖσιν ἐν τῇ Κιτρίνῃ (διπλωματικῇ) Βίβλῳ τῆς Γαλλίας, ἀποκρούει ὁ Φουὰτ ἐντόνως τὴν περὶ ἡγεμονίας πρότασιν, λέγων ὅτι τοῦτο ἤθελεν εἶσθαι τὸ ἀσφαλὲς διάβημα πρὸς τὴν ἑνωσίν. Ἀλλ' ἦτο, ὡς φαίνεται, πρόθυμος ὁ Ἀαλῆς εἰς παραχώρησιν εὐρείας διοικητικῆς αὐτονομίας, κατεχομένων μόνον τῶν φρουρῶν ὑπὸ φρουρῶν ὀθωμανικῶν. Ὅπως δὲ ποτε οἱ Κοῆτες πρὶν ἀπορρίψωσι τὰς περὶ αὐτονομίας προτάσεις τοῦ Ἀαλῆ ἀπετάθησαν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβερνήσιν ἐρωτῶντες, ἂν θὰ δυνήθῃ αὕτη νὰ διατηρήσῃ χρηματικῶς τὴν ἐπανάστασιν. Τῆς κυβερνήσεως Κουμουνδούρου δούσης ἀπάντησιν καταφατικὴν μετὰ τινος μετριασμοῦ τῶν ζητουμένων χρηματικῶν χορηγιῶν, γενικὴ συνέλευσις συγκροτηθεῖσα ἐν Ὀμαλῷ τοῦ Ἀποκορώνου ἀπέρριψε πάσας τὰς προσφορὰς τοῦ Ἀαλῆ καὶ ἐκήρυξεν ὅτι ἔμενεν ἀκλόνητος ἐν τῷ περὶ ἐνώσεως κηρύγματι τοῦ παρελθόντος ἔτους. Οὕτω δ' ἐξηκολούθησεν ἡ ἐπανάστασις, ὑποστηριζομένη ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, μετ' ἐλπίδων ἔτι ἀκμαίων ἐκ μέρους τοῦ πολλοῦ

Ἀαλῆ πασσᾶς

ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἄφ' ἐτέρου μετὰ προβλέψεως καταστροφῆς τελικῆς διὰ τοὺς βαθυτέρον καὶ ψυχρότερον τὴν ὅλην κατάστασιν βλέποντας καὶ κρίνοντας ὀλίγους.

Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος καὶ ἡ βασίλισσα Ὀλγα
κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν γάμων των (1867)

Πάντως καὶ ἡ κυβερνήσις ἡ ἑλληνικὴ καὶ ὁ τότε προϋστάμενος αὐτῆς Ἀλέξανδρος Κουμουνδοῦρος διέβλεπον καὶ αὐτοὶ τὸ μοιραῖον τέλος οὐχὶ ἐν αἰσιοδοξίᾳ ἀπολύτῳ, ἀλλ' ὅμως δὲν ἐπωφελήθησαν πρεπόντως τὰς περιστάσεις ἵνα προλάβωσι τὴν κατὰστροφὴν. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσαν πολλὰ, ἐξηγοῦντα ἂν μὴ δικαιολογοῦντα τὴν πολιτείαν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως. Ἡ πρὸς τὸν κρητικὸν ἀγῶνα συμπάθεια διετηρεῖτο ἔτι ἀκμαία καὶ παρὰ μεγάλη μοῖρα τοῦ ἑλληνικοῦ, ἀκμαιότερα δὲ παρὰ τῷ φιλελληνικῷ κόσμῳ καὶ ἰδίως ἐν τῇ Βορείᾳ Ἀμερικῇ, ὁπόθεν χορήματα, τροφαὶ καὶ φάρμακα ἐστέλ-

λοντο ἀφθονώτατα, καὶ ἄνδρες θερμότατα φιλέλληνες, μάλιστα ὁ καὶ ἐν τῇ μεγάλῃ ἐπαναστάσει ἐκεῖθεν ἐλθὼν καὶ πολλὰ εὐεργετήσας τὴν Ἑλλάδα Δρ. Howes, ἐλθὼν νῦν μεθ' ἀπάσης τῆς οἰκογένειας αὐτοῦ μυριοτρόπως εὐηργέτησε τοὺς τε ἀγωνιζομένους ὁπλίτας καὶ τὸ ἄοπλον πλῆθος τῶν γυναικοπαίδων. Μυρία δὲ ἄλλα τεκμήρια τοῦ ἀμερικανικοῦ φιλελληνισμοῦ ἐνεψύχουν ἔτι τὸ φρόνημα τῶν ὑπερμάχων τῆς κρητικῆς ἐλευθερίας. Ἀλλὰ μήπως καὶ ἡ ἐν Ἀθήναις «ἄτιμος καὶ ἀντεθνικὴ» ἀντιπολίτευσις, ὡς ὠνόμασεν αὐτὴν ἡ ἐν Τεργέστη ἐκδιδομένη «Κλειώ», ἡσύχαζε ἢ ἄφηνεν ἡσυχον τὴν κυβέρνησιν; Αὕτη ἐν παντὶ ἔργῳ τῆς κυβερνήσεως διέβλεπεν ἀποτυχίαν καὶ προὔλεγεν ἀπαίσιαν. Ὁ δὲ Κουμουνδοῦρος, ὁ πρὸ δύο ἐτῶν τολμήσας ν' ἀποτρέψῃ τοὺς Κρητὰς τοῦ τότε ἤδη μελετωμένου ὑπὸ τούτων ἐπαναστατικοῦ κινήματος, δὲν εἶχε τῷ 1867 τὴν τόλμην ἣν ἔδειξε μετὰ δεκατέσσαρα ἔτη ἐν τῷ Ἑπειροθεσσαλικῷ ζητήματι, οὐχὶ μόνον τὴν τόλμην ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρετὴν, θυσιάσας χάριν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ σαφέςτατα καὶ διαβλεπομένου καὶ

νοούμενου ἀληθοῦς συμφέροντος τῆς πατρίδος τὴν ἐφήμερον δημοτικότητα εἰς τὴν ὑπερτέραν συνείδησιν τοῦ καθήκοντος. Ὅτε δ' ἐν μέσῳ τῆς ἀνωτέρω σκιαγραφηθείσης καταστάσεως ἐπέστρεψεν ὁ βασιλεὺς (περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Νοεμβρίου 1867) μετὰ τῆς βασιλίσσης Ὀλγας ἀπὸ Πειρουπόλεως, ἔνθα εἶχον τελεσθῇ οἱ γάμοι αὐτοῦ, σμῆνῃ ἀντιπολιτευομένων, πρὸ πάντων τῶν περὶ τὸν Δ. Βούλγαρον, διετραγώδουν πρὸς αὐτὸν τὴν κατάστασιν τοῦ κράτους ὑπὸ ζοφερώτατα χρώματα, ἐνῷ ὁ γηραιὸς ἀπόμαχος πολιτευτὴς Χρηστίδης ἐπλήρου καθ' ἑκάστην τὰς στήλας τοῦ ὁργάνου αὐτοῦ «Ἐθνοφύλαξ» διὰ περιγραφῶν ἀπηνεστάτων, ἐν αἷς ἡ ληστεία ἐφαίνετο ἄρχουσα τῆς Ἑλλάδος, τὸ δημόσιον ταμεῖον λεηλατούμενον, τὰ οἰκονομικὰ φερόμενα εἰς τελείαν καταστροφὴν καὶ χρεωκοπίαν. Μόνος ὁ Δελιγεώργης καίπερ ἀντιπολιτευόμενος καὶ οὗτος σφοδρῶς ἐφαίνετο ἀπαθέστερον κρίνων τὰ πράγματα καὶ κατακρίνων πᾶσαν ὑπουργικὴν μεταβολήν, ἐκ τῆς ἐν τῇ ἐξουσίᾳ παραμονῆς τοῦ Κουμουνδούρου (ὅστις διὰ τινος διαφυγούσης τὰ χεῖλη αὐτοῦ φράσεως περὶ πυρὸς καὶ σιδήρου ⁽¹⁾) παρεστάθῃ ὡς ἀπειλῶν τὴν Εὐρώπην δι' ἀναστατώσεως ἐν Ἀνατολῇ) προσδοκῶν τὴν δι' ἐπεμβάσεως εὐρωπαϊκῆς καταστροφὴν τοῦ κρητικῷ ἀγῶνος, καταστροφὴν πολλῇ ἐντιμοτέραν, ὡς ἔγραψεν ἡ ἐφημερὶς αὐτοῦ «Μέλλον», τῆς διὰ τῶν ἐγκλημάτων τοῦ Δ. Βούλγαρη μεθ' ὀλόκληρον ἔτος παρασκευασθείσης. Πάντες οἱ ἐκτὸς τῆς ἐξουσίας καὶ τοῦ ὑπουργείου ἐπιφανεῖς πολιτευταί, μὴδ' αὐτοῦ τοῦ πάντοτε μετριοπαθοῦς Θ. Ζαΐμη ἐξαιρουμένου, συνεστράτευον παρὰ τῷ Βασιλεῖ ἐναντίον τοῦ ὑπουργείου Κουμουνδούρου. Ἡ ἀντιπολίτευσις ἐμαίνετο ἰδίως κατὰ τῆς συμμορίας τῶν 97, ὡς ἀπεκάλει τὴν πιστὴν εἰς τὸν Κουμουνδούρον μέινασαν πλειονοψηφίαν τῶν 97 (ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν 150 βουλευτῶν), ἧς ἔνεκεν ἡ δευτέρα σύνοδος τοῦ 1867 ἀπέναντι τῆς τοῦ παρελθόντος ἔτους φρικώδους εἰκόνης ὑπουργικῆς ἀναρχίας, ὅτε καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα ἐπιπτον ὑπουργεῖα, καὶ ἐν ἀντιθέσει πρὸς ταύτην, παρίστα εἰκόνα σεμνότητος κοινοβουλευτικῆς διὰ τῆς διαρκοῦς ὑποστηρίξεως ἦν παρεῖχεν εἰς τὴν κυβέρνησιν, καὶ τοῦτο ἔνεκα τοῦ τὸ κράτος καὶ τὸ ἔθνος ὅλον τοσοῦτον ἀπασχολοῦντος μεγάλου ἐθνικοῦ κρητικοῦ ἀγῶνος. Ἀλλ' εἰς τὸν ἀντεινικὸν τοῦτον χαρακτηρισμὸν τῆς πλειονοψηφίας τῶν 97 προσέβλεπον οἱ ἀντιπολιτευόμενοι, ὡς δῆθεν κηδόμενοι τῆς βασιλείας, ὅτι διὰ τῆς διαρκοῦς ταύτης ὑποστηρίξεως δημιουργεῖται βουλευτικὴ δικτατωρία προσβάλλουσα τὰ δικαιώματα τῆς βασιλείας. Ταῦτα ἔλεγον οἱ περὶ τὸν Δ. Βούλγαρον, οἱ ἀνατρέψαντες τὸν θρόνον τοῦ Ὀθῶνος διότι διέλυσε νομιμώτατα μίαν βουλὴν!! Ἦθελον λοιπὸν οἱ αὐτόκλητοι οὗτοι ὑπέρμαχοι τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας νὰ παυθῇ ἡ κυβέρνησις καὶ νὰ δια-

Θρ. Ζαΐμης

(1) Ὁ Κουμουνδούρος δικαιολογῶν ἐν τῇ Βουλῇ τὰς ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου γενομένας δαπάνας ἐθεώρει ἄκαιρον τὰς περὶ τούτων μικρολογίας, καθ' ὃν χρόνον, ἔλεγε, τὰ μεγάλα ζητήματα λύονται διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου. Τοῦτο ἤρκεσεν ἵνα ἡ ἀντιπολίτευσις παραστήσῃ αὐτὸν ὡς ἀπειλοῦντα πόλεμον.

λυθῇ ἡ μόλις εἰς τὸ δευτέρον ἔτος εἰς δευτέραν σύνοδον τῆς περιόδου αὐτῆς εἰσελθούσα Βουλὴ, ἵνα ἐμπεδωθῇ ἡ βασιλικὴ ἐξουσία. Ὁ δὲ βασιλεὺς Γεώργιος ὁ ἐν τῇ Εὐρώπῃ λαβὼν πεποιθήσιν ὅτι τὸ κρητικὸν ζήτημα εἶναι ἀδύνατον νὰ λυθῇ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅτι ἡ περαιτέρω παράτασις τοῦ ἀγῶνος πλὴν τῆς ματαίας αἱματοχυσίας

Πέτρος Δελιγιάννης

καὶ τῆς ἐρημώσεως τῆς νήσου οὐδὲν ἄλλο ἡδύνατο νὰ πορίσῃ ἀγαθόν, ἐπανελθὼν εἰς τὰς Ἀθῆνας ὑπέδειξε καὶ συνέστησε τῷ ὑπουργεῖῳ μεταβολὴν τινὰ ἐν τῇ μέτρῳ νῦν πολιτικῇ αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Κουμουνδούρος καὶ οἱ συνάδελφοι αὐτοῦ ἔμειναν ἀνένδοτοι, ἀφοῦ ἄλλως ἦτο βέβαιον ὅτι καὶ αὕτη ἡ ἀντιπολίτευσις ἤθελε κατεξαναστῇ ἐναντίον αὐτῶν κατηγοροῦσα αὐτοὺς ἐπὶ προδοσίᾳ. Καὶ παρητήθη μὲν τὸ ὑπουργεῖον, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς μὴ καλέσας εὐθὺς τὴν ἀντιπολίτευσιν συνεκρότησεν ὑπουργεῖον μὴ κοινοβουλευτικὸν ἀπὸ τοῦ προέδρου τοῦ Ἀρείου Πάγου Μωραΐτην καὶ ἄλλων μὴ βουλευτῶν, ἐν οἷς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν διωρίσθη ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτῆς Πέτρος Δηλιγιάννης. Σκοπὸς τοῦ βασιλέως ἦτο νῦν, καθ' ἣν πιθανὴν καὶ βεβαίαν περίπτωσιν τὸ νέον ὑπουργεῖον δὲν ἤθελεν ἔχει πλειονοψηφίαν ἐν τῇ Βουλῇ, νὰ ἐνεργήσῃ νέας βουλευτικὰς ἐκλογὰς διὰ τοῦ ἀρχοῦ ὑπουργείου. Ἀλλ' οἱ ἄνδρες οἱ ἀποτελοῦντες τὸ νέον ὑπουργεῖον δὲν ἤθελον ν' ἀναλάβωσι τοιαύτας εὐθύνας καὶ διὰ τοῦτο παρητήθησαν, πλὴν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τοῦ τῶν Στρατιωτικῶν (Σπύρου Μήλιου). Τότε δ' ὁ Βασιλεὺς ὑπεχρεώθη νὰ καλέσῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἀντιπολιτεύσεως θεωρούμενον Δ. Βούλγαρη, οὗτος δὲ χωρὶς νὰ παραστῇ εἰς τὴν Βουλὴν αὐθημερὸν τοῦ διορισμοῦ αὐτοῦ διέλυσε τὴν Βουλὴν, διατάξας νὰ κολλήσωσιν ἀντίγραφον τοῦ διατάγματος ἐπ' αὐτῆς τῆς θύρας τοῦ βουλευτηρίου, ἐξαγγελίας δὲ εἰς τὸν λαὸν τῆς πρωτευούσης τὸ γεγονὸς διὰ τυμπανοκρουσίας θορυβῶδους ἐν ταῖς ὁδοῖς. Προέβη δ' εὐθὺς ὁ πρωθυπουργὸς καὶ εἰς τὴν ἀναστάσιν τῆς διοικητικῆς ὑπαλληλίας καθ' ὅλον τὸ κράτος, ἵνα ἐξασφαλίσῃ ἐαυτῷ τὴν νίκην ἐν ταῖς ἐκλογαῖς. Πρὸς τοῖς ἄλλοις δὲ προέβη καὶ εἰς ἀνάδειξιν ἐπισήμων ὑποψηφίων ἐναντίον τοῦ πνεύματος τοῦ νέου Συντάγματος.

Διεξήχθησαν δὲ αἱ ἐκλογαὶ (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ὑπὸ τοῦ Κουμουνδούρου τῷ 1865 ἐνεργηθείσας) μετὰ πολλῶν βιαιοτήτων, ἀποκλεισμοῦ ἐκλογέων, καλπονοθεισῶν καὶ πλαστογραφιῶν ἀναμνησκουσῶν τὰς τοῦ 1844 καὶ 1862 καὶ ὑπερτερουσῶν τούτων ἐγένοντο δ' αἱ μέγιστα ἀθεμιτουργίαι ἰδίως ἐν ταῖς ἐκλογικαῖς περιφερείαις τοῦ Κουμουνδούρου καὶ τῶν ἐπιφανῶν τῶν τοῦ τούτου κόμματος. Καὶ διὰ πασῶν τούτων τῶν ἀθεμιτουργιῶν ἐνίκησεν ἡ κυβέρνησις δι' ὀλίγων ψήφων. Μεθ' ὁμοίων παρανομιῶν ἐτελέσθησαν καὶ αἱ τῶν ἐκλογῶν ἐξελέξεις. Ἀντὶ νὰ γίνωνται αὗται ὑπὸ τῶν τημάτων τῆς Βουλῆς, ἰδρύθη δωδεκαμελὴς ἐπιτροπεία βουλευτῶν ἐλεγκτῶν, ἀπάντων Βουλγαρικῶν, οἵτινες συνερχόμενοι καθ' ἑκάστην νύκτα ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Δ. Βούλγαρη καθώριζον τοὺς ἀποβλητέους καὶ ὑπέβαλλον τὰ ὀνόματα αὐτῶν εἰς τὴν ὁλομέλειαν τῆς λεγομένης Βουλῆς, ἣτις ὑπὸ τὸ κράτος φόβου καὶ τρόμου διατελοῦσα συνεμορφοῦτο ἐν πᾶσι πρὸς τὰς ὑπαγορεύσεις τῆς ἐπιτροπείας. Οὕτω δὲ μόνον κατωρθώθη ἵνα κατὰ τι αὐξηθῇ ἡ δύναμις τῆς πλειονοψηφίας.

Ἐν τῷ κρητικῷ ζήτηματι ἡ κυβέρνησις Δ. Βούλγαρη, παρὰ τὴν δοθεῖσαν ὑπ' αὐτῆς ἐν τῷ πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν κηρύγματι περὶ «βοηθείας» δοθησομένης εἰς τὸν «πάσχοντα ἀδελφικὸν λαόν», ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους κατεδίωξε τὸν ἀγῶνα, ἐλαττώσασα ση-

μαντικῶς τὰς χρηματικὰς χορηγίας, καταδιώξασα ἀπηνῶς τοὺς ὑπὸ τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν Κρητῶν ἐκλεγέντας διὰ τὴν Βουλὴν ἀντιπροσώπους καὶ μὴ ἐπιτρέψασα αὐτοῖς νὰ πατήσωσι τὸ ἐλληνικὸν ἔδαφος.

Ἡ ὀθωμανικὴ κυβέρνησις ἐζήτησεν ἵνα τὰ εἰς Ἑλλάδα καταφυγόντα κρητικὰ γυναικόπαιδα τὰ κακῶς τροφοδοτούμενα ὑπὸ τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως ἐπιστρέψωσιν ἐλευθέρως, ναυλώσασα ἐπὶ τούτῳ καὶ ἀτιμόπλοια μεγάλα τῆς γαλλικῆς Ἑταιρείας Διαπορθμιύσεων καὶ πέμψασα αὐτὰ εἰς τοὺς ἐλληνικοὺς λιμένας εἰς Πειραιᾶ, Ναύπλιον καὶ Ἀλλαχόσε, ἡ δὲ κυβέρνησις Βούλγαρη κατέφυγεν εἰς τὰς ξένας πρεσβείας, ἰδίως εἰς τὴν γαλλικὴν, ἐπικαλουμένη πείσιν ἐκ μέρους αὐτῶν ἵνα θέσῃ τέρομα εἰς τὴν κρητικὴν ἐπανάστασιν, καθὰ αὐτὸς ὁ Γάλλος πρεσβευτὴς ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν Γάλλον φιλέλληνα Φλουράνς, τὸν ἐλθόντα εἰς Κρήτην καὶ πολιτογραφηθέντα ἐνταῦθα, εἶτα δ' ἐξελαθέντα ἐκ τῆς Ἑλλάδος, ὅπου εἶχεν ἔλθει χάριν τῶν υποθέσεων τῆς Κρήτης, κοινῇ συμφωνίᾳ τοῦ Γάλλου πρέσβεως καὶ τοῦ Δ. Βούλγαρη, πρὸς δυσαρέσκειαν αὐτοῦ τοῦ Ναπολέοντος Γ'. Λόγῳ μὴ ἀποτίσεως τῶν συμφωνηθεισῶν ἐν προθεσίαις δόσεων τῶν ὑπὸ τοῦ Κουμουνδούρου παραγγεληθέντων θωρηκτῶν πολεμικῶν πλοίων ἐκωλύθη ἡ ἔγκαιρος τούτων εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀφίξις. Αἱ παρανομίαι τοῦ Βούλγαρη ἐξίγγειρον πανταχοῦ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα ἐναντίον αὐτοῦ. Αὐτὸς ὁ «Αἰὼν» ὁ ὑψώσας αὐτὸν ἐν ἀρχῇ τῆς κυβερνήσεως μέχρι τρίτου οὐρανοῦ ἑωσοῦ ἐπιτύχη ὁ ἰδιοκτήτης αὐτοῦ θέσιν βουλευτοῦ, μετὰ τὴν ταύτης ἐπίτευξιν ἤρξατο σφοδρῶς κατακρίνων τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ. Ἄλλ' ὁ μετὰ πάθους καὶ πόνου πατριωτικοῦ ἐνδομύχου ἰσχυροῦ στιγματίζων τὴν πολιτικὴν ταύτην ἦτο ὁ γηραιὸς παλαίμαχος δημοσιογράφος Κωνσταντῖνος Λεβίδης, ὁ ἀποθανὼν ἀκριβῶς ἐν μέσῳ τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ κρητικοῦ ἀγῶνος.

Πολλὰ καὶ μεγάλα καὶ ἀναρίθμητα εἶναι τὰ ὑπὸ τοῦ Δ. Βούλγαρη ἐν τῇ ἐνιαντὸν διαρκεσάσῃ πρωθυπουργίᾳ αὐτοῦ διαπραχθέντα ἀνομήματα. Ἀλλὰ δύο καὶ μεγάλα ἐν τοῖς πολλοῖς τούτοις ἔτι πλέον ἐμαρτύρησαν τὸ αὐθαίρετον τῆς ὑπ' αὐτὸν κυβερνήσεως. Τὸ πρῶτον τούτων ἦν ὅτι ἀφοῦ διὰ παρανομιῶν κατεπολέμησε καὶ ἐματαιώσε τὴν ἐν Μεσσήνῃ ἐκλογὴν τοῦ Κουμουνδούρου, ἡμπόδισεν ἐκ νέου ταύτην ὅτε ὁ Κουμουνδούρος μετὰ μεσολαβήσαντά ἱκανὸν χρόνον ἔθιγεν αὐθις ὑποψηφίότητα ἐν τῇ ἰδιαίτερᾳ αὐτοῦ πατρίδι Οἰτύλῳ τῆς Μάνης, προκειμένης ἐκλογῆς ἀναπληρωματικῆς (κατ' Ἰούλιον τοῦ 1868), πρῶττων τοῦτο συμφωνότατα πρὸς τὸ σύνταγμα τὸ καθορίζον ὅτι πρέπει νὰ θέσῃ τις κάλπην ἢ ἐν τῷ τόπῳ τῆς γεννήσεως ἢ ἐν τῷ τόπῳ τῆς πολιτογραφήσεως. Ἡ πρᾶξις ἦτο συνταγματικῶς νομιμωτάτη, ὥς ἐμαρτύρησεν αὐτὸς ὁ πρόεδρος τῆς δωδεκαμελοῦς ἐξελεγκτικῆς ἐκ βουλευτῶν ἐπιτροπείας Γεώργιος Ἰακωβάτος, ἐμφαντικῶτα δηλώσας τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἀπὸ τοῦ βήματος αὐτοῦ τῆς Βουλῆς. Ἀλλ' ἡ κυβέρνησις Βούλγαρη, φρονοῦσα ἢ ἐπιτηδεύουσα ὅτι ἐφρόνει ὅτι ἅπαξ ποιησάμενος χρῆσιν τοῦ δικαϊώματος τῆς κάλπης ἐν μᾶ τῶν δύο περιφερειῶν δὲν δύναται νὰ θέσῃ κάλπην ἐν τῇ ἐτέρᾳ, ἀπέλυσεν ἐναντίον τοῦ τόπου τῆς ψηφοφορίας σμῆνος χωροφυλάκων καὶ ἄλλων ἐνόπλων, ἵνα ἀνατρέψωσι τὴν κάλπην τοῦ Κουμουνδούρου. Ἐπειδὴ δὲ οἱ περὶ τὴν κάλπην φίλοι φρουροὶ τοῦ Κουμουνδούρου ἀντέστησαν εἰς τὴν βίαν ταύτην, ἀφοῦ τέλος ἀνετράπη ἡ κάλπη, ἐξεδόθη διὰ τινος εἰσαγγελέως ἐνταλμα συλλήψεως ἐναντίον τοῦ Κουμουνδούρου αὐτοῦ καὶ τῶν φίλων αὐτοῦ.

Καὶ τούτων μὲν τινες συλληφθέντες ἐφυλακίσθησαν, ὁ δὲ Κουμουνδούρος ἀπεχώρησεν ἀπὸ τῆς Οἰτύλου εἰς τὸν ὀχυρὸν οἰκογενειακὸν αὐτοῦ πύργον Ζαρνάταν, πολιτοκούμενος μὲν ἐνταῦθα ὑπὸ τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως τῆς ἐκπεμφθείσης ἐναντίον αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ φρουρούμενος ἰσχυρῶς ὑπὸ τῶν γενναίων Μανιατῶν αὐτοῦ. Μῆνας διήρκεσεν ἡ κατάστασις αὕτη (ἀπὸ Ἰουλίου μέχρις Ὀκτωβρίου). Ἐν τῷ μεταξύ δ' οἱ ἄλλοι

συλληφθέντες και πρωτοδίκως καταδικασθέντες ήθρωθήσαν δια βουλεύματος του έφετείου. Τότε δέ μήπω ισχυούσης τής υπό του νέου Συντάγματος καθιερωθείσης ισοβιότητος ή μονιμότητος των έφετων, επαύθησαν ούτοι υπό τής κυβερνήσεως. Τέλος δ' εκδοθέντος βουλεύματος εναντίον του Κουμουνδούρου άπλως εις πλημμελειοδικεϊον παραπεμπτικού, κατέλιπεν ούτος τὸ άσυλον αὐτοῦ και επέστρεψεν εις Ἀθήνας, εν αγαλλιάσει γενόμενος δεκτὸς υπό των φίλων αὐτοῦ, γενομένης δέ τής δίκης μετά την πώσιν του Βούλγαρη, εντελὼς ήθρωθεὶς ανέλαβε την εν τῇ πολιτείᾳ ὡς αρχηγοῦ μεγάλου κόμματος θέσιν αὐτοῦ.

Τὸ δεύτερον μέγα ήθικόν, ήθνικὸν και πολιτικὸν σφάλμα του Δ. Βούλγαρη ήν ὁ τρόπος καθ' ὃν έπειράθη ν' άπαλλαγῇ του ὄχληροῦ εις αὐτὸν κρητικὸν ζητήματος, θέτων τέρμα εις τὸν κρητικὸν άγῶνα. Διαρκούντος του θέρους ὁ άγὼν οὔτος εγκαταλειφθεὶς υπό τής έλληνικῆς κυβερνήσεως έκλινε πρὸς την δύσιν αὐτοῦ, εγκαταλειφθεὶς δέ και υπό τής φιλέλληνικῆς Εὐρώπης ἔζη μόνον εν τῇ φιλέλληνικῇ Ἀμερικῇ, ένθα ὁ φιλέλλην στρατηγὸς Σάξ μετά μακρὸν ὕμνον τής Κρήτης, εν ᾧ έπεκάλειτο και τὰς ψυχὰς των εν τῇ μονῇ Ἀρχαδίου ὀλοκαῦτωμα έαυτὰς προσενεγκουσῶν «άγίων» γυναικῶν, προέτεινε την υπό τής Μεγάλης Δημοκρατίας αναγνώρισιν τής κρητικῆς ανεξαρτησίας. Βραδύτερον ὁ Σάξ προέτεινε την εις την Ἑλλάδα δωρεάν προσφορὰν δύο θωρηκτῶν (monitors) άμερικανικῶν, ὁ δέ περίφημος πρόεδρος τής άμερικανικῆς Γερουσίας Σόμμερ υπέβαλεν εν τῇ Γερουσίᾳ πρότασιν, προκαλοῦσαν την Πύλιν εις παραχώρησιν αὐτονομίας εις Κρήτην. Ἡ πρότασις γενομένη δεκτὴ διεβιβάσθη εις την Πύλιν, αλλά δὲν έτελεσφόρησεν.

Ἀλλ' ὅσῳ πλέον προσήγγιζε ὁ άγὼν πρὸς τὸ μοιραῖον αὐτοῦ τέλος, τοσοῦτον ή ήθικὴ άγανάκτησις του έλληνικοῦ λαοῦ και ή ὀργή και ή κατάρα ηὔξάνετο. Καὶ εν μέσῳ τής γενικῆς άπογνώσεως μόνη έλπίς, άλλ' έλπίς άπλως «εὐσεβής», υπελείπετο ή προσεχὴς εις την έξουσίαν άνοδος του φιλέλληρος Γουλιέλμου Γλάδστωνος εν Ἀγγλίᾳ και ή άγγελθεῖσα ὡς προέδρου τής Ἀμερικανικῆς Δημοκρατίας έκλογή του φιλέλληρος Ὁδυσσεῶς Γράντ. Ἀλλ' ὁ μὲν Γλάδστων ανελθὼν εις την έξουσίαν καθ' ήν στιγμὴν ἔπνεε τὰ λoίσθια ή επανάστασις, έδεσμεύετο υπό τής πολιτικῆς του προκατόχου ὑπουργείου, εν Ἀμερικῇ δ' έπεκράτει τὸ δόγμα του Μονρόε τὸ μὴ έπιτρέπον ενεργὸν άνάμιξιν εις τὰ εὐρωπαϊκά πράγματα. Τότε ὁ Βούλγαρης ενήργησε την συγκρότησιν σώματος μισθοφόρων ήθελοντῶν, μελλόντων νά μεταβῶσιν εις Κρήτην πρὸς ανάζωογόνησιν τής επαναστάσεως. Ἐδόθη δ' έντολή τοῖς ήγουμενοις του σώματος νά διελάσωσι τὰς κυριωτέρας ὁδοὺς τής πόλεως, ιδίως την του Πανεπιστημίου, ὅπου ή Ὁθωμανικὴ πρεσβεία, και παρελαύνοντες πρὸ του μεγάρου τής πρεσβείας νά προβῶσιν εις διαδηλώσεις υπέρ τής Κρήτης ὕβριστικὰς πρὸς τὸ Ὁθωμανικὸν κράτος και την πρεσβείαν. Τούτων τελεσθέντων ὁ πρεσβευτὴς Ἰωάννης Φωτιάδης, Ἑλλήν τὸ γένος, ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρὸς του τεθνεῶτος τῷ 1860 ήγεμόνος τής Σάμου Στεφάνου Βογορίδου και σύγγαμβρος του περιφήμου εν Λονδίῳ πρέσβεως Κωστάκη Μουσούρου (του κατὰ τὸ έτος 1867 ὅτε ὁ σουλτάνος έπεσκέψατο την άγγλικὴν πρωτεύουσαν προαχθέντος εις βαθμὸν μουσίρου και βεζύρου), ανεκοίνωσεν εὐθὺς τὰ γεγόμενα και θεωρῶν την θέσιν αὐτοῦ άφόρητον υπηγόρευσεν αὐτὸς τῇ κυβερνήσει τὸ δέον πραχθῆναι. Ἦν δέ τοῦτο ή άμεσος διακοπὴ των διπλωματικῶν σχέσεων μεταξύ των δύο κρατῶν μεθ' ὅλων των άπαραιτήτων επακολουθημάτων αὐτῆς, ήτοι άποκλεισμός των έλληνικῶν πλοίων ἀπὸ των τουρκικῶν λιμένων και έξέλασις των εν Τουρκίᾳ Ἑλλήνων ὑπηκόων. Προσέθηκε δέ ὁ Ἰ. Φωτιάδης

ὅτι οἱ πρέσβεις τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, εἰς οὓς ἀνεκοίνωσε τὰ γεγονότα καὶ τὰς περὶ τοῦ πρακτέου γνώμας αὐτοῦ, ἐπεδοκίμασαν πληρέστατα ταύτας. Ἡ ὀθωμανικὴ κυβέρνησις (καὶ δὴ ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἑξωτερικῶν καὶ μέγας βεζύρης Ἀαλῆ πασᾶς, ὅστις ἀρῶν ἔδωκεν εἰς τὴν Κρήτην μίαν ἡμιαιτόνόμον διοίκησιν ἐπὶ χιῆτον ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἔδωκε τῷ σουλτάνῳ μακρὸν ὑπόμνημα, ἐν ᾧ ἐπετιύετο λαύρως ἐναντίον τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, κεκαλυμμένῳ δὲ τῷ τρόπῳ καὶ ἐναντίον τῆς Ρωσίας), ἣτις καὶ ὑπὸ τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως παρωτρύνετο εἰς σοβαρόν τι διάβημα ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, ἐπεδοκίμασε πληρέστατα τὰς τοῦ πρέσβως αὐτῆς προτάσεις καὶ διέταξεν αὐτῷ νὰ ἐπιδώσῃ τελεσίγραφον αὐστηρὸν τῇ ἑλληνικῇ κυβερνήσει. Ἀληθῶς δὲ τὸ τελεσίγραφον τὸ ἐπιδιδόν ἐκ τῆς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Νοεμβρίου ἐμέμερετο ὑβριστικώτατα τὴν ὅλην ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος ἐν τῇ κρητικῇ ἐπαναστάσει διαγωγὴν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, κατηγοροῦσα αὐτὴν πρὸς τοὺς ἄλλοις ὅτι οἱ πολλὰς ὥς ἐθέλονται εἰς τὴν Κρήτην πεμφθέντες ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ταύτης ἦσαν ληστὰι ἐξαχθέντες ἐκ τῶν δεσμοτηρίων καὶ σταλέντες αὐτόθι (τὸν τουρκικὸν τοῦτον ἰσχυρισμὸν ἐβεβαίωσεν ἐμφαντικώτατα ὁ Ἀγγλος ὑπουργὸς τῶν Ἑξωτερικῶν λόρδος Κλάρενδον), ἀπῆτει δὲ ὁ Τοῦρκος πρεσβευτὴς τὴν ἐντὸς ὥρισμένης βραχείας προθεσμίας παραδοχὴν ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως α') τὴν ἐντελῆ κατάπαυσιν τῶν ἐκ τῶν ἑλληνικῶν λιμένων εἰς Κρήτην ἀποστολῶν πειρατικῶν πλοίων (οὕτως ἐχαρακτήριζε τὴν «Ἐνωσιν» καὶ τὴν «Κρήτην») μετ' ἐθέλοντων καὶ πολεμευομένων, β') τὴν αὐστηρὰν ἀπαγόρευσιν πάσης εἰς Κρήτην ἀποστολῆς ἐθέλοντων καὶ ὅπλων, γ') ἐγγύησιν ὅτι τοῦ λοιποῦ ἔμελλε νὰ συμμορφωθῇ ἐν τῇ πρὸς τὴν Τουρκίαν πολιτείᾳ αὐτῆς πρὸς τὰ διεθνή νόμιμα καὶ πρὸς τὰς μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν συνθήκας. Τῆς εἰς τὸ ὑβριστικὸν τελεσίγραφον ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ Π. Δεληγιάννη δοθείσης ἀπαντήσεως, ἀξιοπρεποῦς μὲν, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν ἀπορριπτέουσης τὰς τουρκικὰς ἀπαιτήσεις ἢ μᾶλλον ἀμφισβητούσης τὸ εὖλογον καὶ δίκαιον αὐτῶν, θεωρηθείσης, ὥς ἦν ἀληθές, μὴ ἱκανοποιητικῆς, ὁ Ἰ. Φωτιάδης κατέλιπε τὰς Ἀθήνας μεθ' ὅλου τοῦ προσωπικοῦ τῆς πρεσβείας, μεταβαίνων εἰς Κωνσταντινούπολιν. Μετάχθισαν δὲ πάντες οἱ ἐν Ἑλλάδι Ὀθωμανοὶ πρόξενοι νὰ καταλίπωσι τὰς θέσεις αὐτῶν ἐπιστρέφοντες εἰς Τουρκίαν. Ὁ σουλτάνος καὶ ἡ Πύλη τιμητικῶς ἐδέξαντο τὸν Φωτιάδην, ὁ σουλτάνος μάλιστα καὶ ἡμίειπε αὐτὸν διὰ δώρων, ἐπέστρεψε δ' εἰς Ἀθήνας καὶ ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλλήν πρεσβευτὴς Ἰωάννης Δεληγιάννης, ἀρῶν δίκην ἀρθίου βέλους ἔδωκεν εἰς τὴν τουρκικὴν κυβερνήσιν διακοίνωσιν οὐχὶ μὲν πλήρη ὕβρεων, ὥς ἦν ἡ τοῦ Φωτιάδου, ἀλλὰ πλήρη μομφῶν διὰ τὴν ἐν Τουρκίᾳ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐτῇ ἐπικρατοῦσαν ἀνομίαν καὶ βαρβαρότητα. Μετὰ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐφίξιν τοῦ Φωτιάδου ἤρξαντο ἐφαρμοζόμεναι ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ αἱ ἐν τῷ τελεσίγραφῳ τοῦ Φωτιάδου ἀγγελθεῖσαι ἀπειλαί, ἀλλ' οὐχὶ μετὰ πολλῆς αὐστηρότητος ἔνεκα τῆς ἐπισήμου μεσιτείας κυβερνήσεων καὶ πρεσβειῶν ἐκ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Συγχρόνως δ' ἡ Πύλη ἠῤῥησε σημαντικῶς καὶ τὰς παρὰ τὰ ἐκθόρια στρατιωτικὰς δυνάμεις αὐτῆς, ἀρχηγὸν αὐτῶν διορίσασα τὸν Ὠμερ πασᾶν, ἐπέταξε δὲ τὰ τοῦ πολεμικοῦ στόλου διὰ τὸν ἐνδεχόμενον πόλεμον.

Τί δ' ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐποίει ἀπέναντι τῶν τουρκικῶν παρασκευῶν; Ὁ Δ. Σούλγαρης προσποιοῦμενος νῦν τὸν φιλοπόλεμον⁽¹⁾ προέβαινε καὶ αὐτὸς εἰς τινὰς μικρὰς

(1) Ὁ ἐν Ἀθήναις τότε πρόξενος τῆς Β. Ἀμερικῆς Στήλιαν, ἀνὴρ φιλέλλην καὶ πρὸ πάντων ἄλλος ἀγκραιφνὴς τῶν Κρητῶν, ἰσχυρίσθη ὅτι ὅλος οὗτος ὁ θόρυβος διακοπῆς σχέσεων καὶ πολεμικῶν ἐδείξεων ἦτο συμφωνία σκηνοθετηθεῖσα διὰ μυστικῆς συνεννοήσεως μεταξὺ Βούλγαρη καὶ τῆς Πύλης.

παρασκευάς, ἀνοίγων στρατολογικὰ γραφεῖα ἐν μέσαις Ἀθήναις πρὸς ἀπαρτισμὸν δῆθεν ἐθελοντικοῦ στρατοῦ, διαπραγματευόμενος περὶ ἀγορᾶς δύο μικρῶν ποταμίων θωρηκτῶν τοῦ συστήματος *monitor* (ἀλλὰ καὶ ταῦτα προλαβοῦσα ἠγόρασεν ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις), ἐκδίδων καὶ τοιχοκολλῶν προκηρύξεις εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, φερούσας τὰς ὑπογραφὰς τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ἰδρύνων ἄγλημα μόνον κατ' ὄνομα ὑφιστάμενον, αἰτούμενος τὴν ἐκουσίαν χρηματικὴν συνδρομὴν τοῦ λαοῦ, ἀπαλλοτριῶν μοναστηριακὰ κτήματα καὶ προκαλῶν ἔριδας πρὸς τοὺς καλογήρους, ζητῶν δάνεια παρὰ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς καὶ ἀποκρουόμενος (ὁ διοικητὴς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς Γεώργιος Σταύρου ἠναγκάσθη νὰ ἐπικαλεσθῇ, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἐκινδύνευον καὶ εὐρωπαϊκὰ συμφέροντα ἐκ τῶν ἀπαιτήσεων τῆς κυβερνήσεως, καὶ αὐτῆς τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας τὴν ἐπέμβασιν ἐναντίον τῆς αὐθάδους πολιτείας τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν Βαλασσοπούλου), εἶτα δ' ἐκβιάσας τὸν δανεισμὸν 30 ἑκατομμυρίων δραχμῶν, τὸ πλεῖστον εἰς τραπεζιτικὰ χαρτονομίσματα, καὶ ὡς ἀντάλλαγμα συναινέσας εἰς καταναγκαστικὴν κυκλοφορίαν τῶν τραπεζικῶν χαρτονομισμάτων. Διεβουζόλει δ' ἐκ περισσοῦ ἡ κυβέρνησις τὴν κοινὴν γνώμην διὰ ψευδῶν διαδόσεων περὶ ταχείας ἀφίξεως τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν Τεργέστη κατασκευαζομένων θωρηκτῶν, ὧν αἱ ἐργασίαι μάλιστα εἶχον διακοπῇ διότι ὁ Βούλγαρος δὲν ἔπεμπε, ὡς εἴπομεν, τὰς συμπεφωνημένας χρηματικὰς δόσεις. Ἐν τῇ κρισίμῳ ταύτῃ θέσει τῶν πραγμάτων, ὅτε πόλεμος μὲν σοβαρὸς ἐπιθετικὸς ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας δὲν ἦπείλειτο, ἀλλὰ καὶ ἡ δημιουργηθεῖσα ἀπλῶς ἐχθρικὴ ἀπέναντι τοῦ βασιλείου στάσις τοῦ κράτους ἐνεκυμόνει πολλοὺς ὑπὸ πολλὰς ἀπόψεις κινδύνους τῇ Ἑλλάδι, μόνῃ ἡ νεότης, καὶ ἰδίως ἡ ἀκαδημαϊκὴ, ἐνεφορεῖτο ἐνθουσιασμοῦ τινος καὶ φιλοπολέμου ζέσεως, καὶ λόγοι ὑπὸ φοιτητῶν ἀπηγγέλλοντο ἀναμνηνίσκοντες τὴν νεότητα τοῦ Αἰσχυλείου ἐμβατηρίου « Ἴτε παῖδες Ἑλλήνων.... νῦν ὑπὲρ πάντων ὁ ἀγών », ἀλλὰ τὸ πολὺ τοῦ λαοῦ μεταξὺ ἐλπίδων καὶ φόβου περὶ τοῦ μέλλοντος κυμαίνόμενον μετ' ἀγωνίας παρηκολούθει τὴν τῶν πραγμάτων ἐξέλιξιν. Οὐχ' ἦττον μείζων ἐπεκράτει ἐνθουσιασμός ἢ φόβος, ἡ δὲ προᾤψις τοῦ Κουμουندούρου πρόθυμον ἐπιδειξαμένου ἠθικὴν σύμπραξιν πρὸς τὴν κυβέρνησιν Βούλγαρη εἰς τὸν ἐπιστάντα ἐθνικὸν ἀγῶνα ἀγαθωτάτην εἶχεν ἐπιδρασιν ἐπὶ τὰ πνεύματα ὡς πρὸς τὰς ἐλπίδας καὶ προσδοκίας αὐτοῦ. Αἱ ἐλπίδες μάλιστα αὗται ἀνεροπίσθησαν παρὰ τοῖς πολλοῖς ἕως ὅτου ἠγγέλθη ὅτι ἔμελλε νὰ συγκροτηθῇ ἐν Παρισίοις συνδιάσκεψις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τῶν ὑπογραφασῶν τὴν Παρισινήν συνθήκην, διότι οἱ πολλοὶ δὲν ἠδύναντο νὰ φαντασθῶσι συνδιάσκεψιν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων μὴ ἐπιλαμβανομένην ὀριζικῆς τινος λύσεως τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος, ἥτοι τῇ μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἐνώσεως τῆς νήσου, τινῶν δ' αἱ προσδοκίαι ἐχώρουν καὶ μέχρι Θεσσαλίας καὶ Ἡπείρου. Καὶ ἀφοῦ δ' ἐγένετο γνωστὸν ὅτι βάσις τῶν διασκέψεων ἔμελλε ληφθῇ αὐτὸ τὸ τουρκικὸν τελεσίγραφον, καὶ ἡ ἐπίσημος ἐφημερὶς τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως ἐβεβαίωσε ταῦτα γράψασα ὅτι ἡ συνδιάσκεψις ἔμελλε νὰ φροντίσῃ ἀπλῶς περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἐν τῷ τουρκικῷ τελεσιγραφῷ διατυπωμένων ἀξιώσεων ἢ φαντασία τῶν πολλῶν ἐπενόει μεγεθύνσεις τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔεραν τῆς Κρήτης ἔτι. Τὰς χιμαιρικὰς δὲ ταύτας ἐλπίδας ὑπέτρεφε καὶ ὁ ἀθηναϊκὸς τύπος, ἐξαιρουμένου τοῦ « Αἰῶνος », ὅστις μόνος ἐξέθετε τὰ πράγματα ψυχρῶς καὶ σχεδὸν ἀπαισιοδόξως, κινῶ τὴν ὁργὴν καὶ τὰ σκώμματα πολλῶν καὶ χαιρεκάκως σχεδὸν συλλέγων πάντα τὰ περὶ Ἑλλάδος ἐχθρικά ἢ ἀπαισιόδοξα ἄρθρα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου.

Μετὰ τὴν ἐπελθούσαν πολιτικὴν καὶ διπλωματικὴν Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ὁρξιν ἡ Ρωσία, μετὰ φόβου βλέπουσα οὐ μόνον πρὸς τὸ ἐνδεχόμενον πολέμου, ἀλλὰ καὶ

πρὸς αὐτὴν τὴν ἔκρυθμον, μεστὴν παντοίων κινδύνων, κατάστασιν εἰς ἣν περιῆλθεν ἡ Ἑλλάς καὶ ὁ βασιλεὺς Γεώργιος, καὶ μὴ δυναμένη μήτε διὰ πολέμου, μήτε διὰ πολεμικῶν ἐπιδείξεων, οὐδ' ἰσχυρᾶς καὶ ἐντόνου πολιτικῆς καὶ διπλωματικῆς ἐνεργείας παρὰ τῇ Πύλῃ νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν τῆς Ἑλλάδος, ἐξίτηι καταφύγιον ἐν εὐρωπαϊκῇ συνδιασκέψει, δυναμένη νὰ παρασκευάσῃ τοῦλάχιστον ἀξιοπρεπῆ ὑποχώρησιν τῇ Ἑλλάδι, ἐπιβαλλομένην ὑπὸ τῆς ἀπαραιτήτου ἀνάγκης καὶ φορᾶς τῶν πραγμάτων. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἡ ῥωσικὴ κυβέρνησις ἀπετάθη εἰς τὴν γαλλικὴν, ὑποστηριζομένη, ὥς φαίνεται, καὶ ὑπὸ τῆς λιαν φιλικῆς τότε πρὸς αὐτὴν Πρωσσίας, ἀνεπισήμως πραξάσης τὸ ἔργον τοῦτο (1).

Μεταξὺ τῶν προσκεκλημένων ἦτο καὶ ἡ Τουρκία, καίπερ μὴ συναριθμουμένη ταῖς Μεγάλαις Δυνάμεσιν, ἀλλ' οὔσα Δύναμις συνυπογράψασα τὴν Παρισινὴν συνθήκην. Ἀλλ' ἡ τῆς Τουρκίας πρόσκλησις νέον παρήγαγε ζήτημα. Ἡ Πύλη δὲν ἤθελε νὰ μετᾶσχῃ τῆς συνδιασκέψεως εἰμὴ ἐπὶ τῷ ὅρῳ οὐ μόνον τῆς ἐκ τῶν προτέρων ἀναγνωρίσεως τῆς ἀκεραιότητος καὶ ἀνεξαρτησίας αὐτῆς, ὥς ἐξ ἀρχῆς ἐθρυλήθη καὶ ἐγράφη, ἀλλὰ τῆς μὴ συζητήσεως μηδενὸς ἄλλου ζητήματος πλὴν τῶν ἐν τῷ τελεσιγράφῳ αὐτῆς διατυπωθέντων ὅρων. Καὶ αὐταὶ μὲν αἱ ἀξιώσεις ἐγένοντο εὐθὺς δεκταὶ ὑπὸ τῶν μελλουσῶν νὰ συνέλθωσιν εἰς συνδιάσκεψιν Δυνάμεων. Ἀλλὰ νῦν καὶ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἡγείρεν ἀξιώσεις νὰ μετᾶσχῃ τῆς Συνδιασκέψεως. Ἀλλ' ἡ Τουρκία διαμαρτυρομένη κατὰ τῆς ἐνδεχομένης παραδοχῆς τῆς Ἑλλάδος, ἣν ἐθεώρει ὑπόδικον κριθησομένην ὑπὸ συμβουλίου εὐρωπαϊκοῦ, ἐκήρυξεν ὅτι δὲν ἔμελλε νὰ συμμετάσχῃ τῆς διασκέψεως ἂν μετείχε ταύτης ἡ Ἑλλάς ἐν ἰσοτιμίᾳ πρὸς αὐτήν. Τότε ἡ γαλλικὴ διπλωματία, ἀκριβέστερον ὁ Ναπολέων, ἐνόμισεν ὅτι ἡδύνατο νὰ διευθετήσῃ τὴν νέαν ἔριν διὰ τῆς εἰσόδου τῆς Ἑλλάδος μετὰ ψήφου οὐχὶ ἀποφασιστικῆς (vote décisif) ὅπως αἱ τῶν ἄλλων Δυνάμεων καὶ τῆς Τουρκίας, ἀλλ' ἁπλῶς συμβουλευτικῆς (vote consultatif) ὅπερ ἔθετε κατ' οὐσίαν τὴν Ἑλλάδα εἰς θέσιν κρινομένης καὶ ἀπολογουμένης. Ἀλλ' ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις δὲν ἐδέχετο κατ' οὐδένα τρόπον τοιοῦτον δικαίωμα εἰσόδου. Ὁ ὑπουργὸς μάλιστα τῶν Ἐξωτερικῶν Π. Δεληγιάννης ἀκούσας ὅτι ὁ τότε ἐν Νικαίᾳ ἔνεκα τῆς ἀσθενείας αὐτοῦ διατρίβων Τοῦρκος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἔμελλε νὰ μεταβῇ εἰς Παρισίους ἵνα ἀντιπροσωπεύσῃ τὴν κυβέρνησιν αὐτοῦ, ἐξίτηι νὰ μεταβῇ καὶ αὐτὸς ἐκεῖσε ἐν ἰσοτιμίᾳ πρὸς τὸν Τοῦρκον συνάδελφον (εἰ καὶ πλὴν τοῦ προέδρου κόμητος Λαβαλέτ οὐδεὶς τῶν ἄλλων Δυνάμεων παρέστη ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀλλ' ἦσαν ἅπαντες πρέσβεις), εἰρωνικῶς χαρακτηριζόμενος διὰ τοῦτο ὑπὸ

(1) Ἡ παρισινὴ ἐφημερὶς «Διπλωματικὸς Μνῆμων» ἔγραψεν ὅτι ἡ περὶ συνδιασκέψεως πρότασις ἐγένετο ὑπὸ τῆς Πρωσσίας. Ἡ τοιαύτη ἀναγραφὴ ἦτο πλημμελής. Αὐτὴ ἡ «Ἐπίσημος Ἐφημερὶς τῆς γαλλικῆς αὐτοκρατορίας» ἡγγεῖλε τὰ κατὰ τὴν σύγκλησιν τῆς συνδιασκέψεως ὥς ἐξῆς: «Εὐθὺς ὥς ἐπῆλθεν ἡ ρῆξις τῶν διπλωματικῶν σχέσεων τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Ἑλλάδος, ἡ Ρωσία ἀναφερομένη εἰς τὰς ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ τῆς 2 (14 Ἀπριλίου) ἐκδηλωθείσας εἰρηνικὰς εὐχὰς (ἐννοεῖ τὸ περὶ τοῦ λουξεμβουργικοῦ ζητήματος τοῦ 1867 πρωτόκολλον), ἐδήλωσε τὴν γνώμην ὑπὲρ μεσολαβήσεως τινος φιλικῆς τῶν υπογραψασῶν τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων Δυνάμεων, συνηγμένων ἐν συνδιασκέψει. Ἡ κυβέρνησις τοῦ αὐτοκράτορος ἀνεγνώρισε τὸ πρόσφορον τῆς τοιαύτης προτάσεως, συνέστησεν εἰς τὰς Ἀλλὰς πάσας ὅπως τὴν ἀποδεχθῶσι, συμφωνήσασα μετ' αὐτῶν ἵνα ἡ συνδιάσκεψις ἔχῃ θέμα μοναδικόν καὶ ὀρισμένον τὸ νὰ ἐξετάσῃ τίνι τρόπῳ δύνανται νὰ ἐκτελεσθῶσιν αἱ ὑπὸ τοῦ τελεσιγράφου τῆς ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως διατυπωθεῖσαι πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀξιώσεις.» Αὐτὰ δὲ ταῦτα ἐκήρυξε περὶ τῆς ρωσικῆς πρωτοβουλίας ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας καὶ πρόεδρος τῆς Συνδιασκέψεως ἐν τε τῇ Συνδιασκέψει καὶ ἐν ἐγκυκλίῳ πρὸς τοὺς νομάρχας.

Ἐν αὐταῖς δὲ ταῖς Ἀθήναις ἡ ἐφημερὶς «Παλιγγενεσία» ὥς ἀντιπολιτευομένη ἐφημερὶς ὑπηνίξατο ὅτι ἡ Ρωσία προέβη εἰς τὸ διάβημα κατ' αἰτησιν τῆς κυβερνήσεως Βουλγαρίας.

τῶν ἀντιπολιτευομένων ὡς ἐπιθυμῶν νὰ παραστήσῃ πρόσωπον Καβούρ τῆς Ἑλλάδος. Τὴν μὴ συμμετοχὴν τῆς Ἑλλάδος ἄνευ ἰσοτιμίας πρὸς τὴν Τουρκίαν ἀπῆτει καὶ ὁ ἑλληνικὸς τύπος, προτιμοτέραν θεωρῶν τὴν ὑποταγὴν εἰς τὸ ὁμόφωνον κέλευσμα τῆς Εὐρώπης ἢ τὴν ἀκρόασιν κατηγορητηρίου ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας ὡς δικαστοῦ. Ἐν τούτοις τὸ ζήτημα τῆς συμμετοχῆς τῆς Ἑλλάδος ἔμενεν ἐκκρεμὲς μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῶν συνεδριῶν, ὅτε αὐτὸς ὁ Πρόεδρος κατ' ἀπόφασιν τῆς Συνδιασκέψεως ἐκάλεσε τὸν Ραγκαβὴν νὰ μετᾶσχῃ τῶν συνεδριῶν τῆς Συνδιασκέψεως, ἀλλ' ὁ Ἕλλην πρεσβευτὴς ἔδωκεν εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην ἀξιοπρεπῆ ἀρνητικὴν ἀπάντησιν. Τότε δ' ὁ Ρῶσος πρεσβευτὴς καὶ πληρεξούσιος ἐν τῇ Συνδιασκέψει βαρῶνος Στάκελβεργ ἐδήλωσεν ὅτι ἀντὶ τοῦ Ἑλλήνος ἀντιπροσώπου αὐτὸς ἔμελλε νὰ συνηγορῇ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ὅπου τοῦτο ἐνεδείκνυτο.

Ἀληθῶς δ' ὁ Ρῶσος πρεσβευτὴς συνηγόρησεν ὅσον ἡδύνατο ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἀντειπὼν ἰδίως εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Τούρκου ἀντιπροσώπου, πρέσβεως ἐν Παρίσιος Δζεμάλ πασσᾶ, γινόμενον χαρακτηρισμὸν τῶν εἰς Κρήτην στελλομένων ἑλληνικῶν πλοίων ὡς *πειρατικῶν*, ἐνῷ ἦσαν ἀπλῶς καταδρομικὰ (*croiseurs*). Τοῦναντίον ὁ Ἰταλὸς ἀντιπρόσωπος ἱππότης Νίγκρας τραχέως ἐλάλει πάντοτε περὶ Ἑλλάδος. Τέλος ἡ Συνδιάσκεψις μετὰ δέκα ἡμερῶν περὶπου διάρκειαν καὶ 6 συνεδριάς συνέταξε τὴν ἀπόφασιν καὶ τὸ πρωτόκολλον αὐτῆς, ἐν ᾧ ἐλέγετο μετὰ τινος φειδοῦς τῆς φιλοτιμίας καὶ τῆς ἀξιοπρεπείας τῆς Ἑλλάδος ὅτι «ἡ Ἑλλάς παρασυρθεῖσα ὑπὸ τοῦ πατριωτισμοῦ αὐτῆς προέβη ἐναντίον τῶν τοῦ σουλτάνου κτήσεων εἰς πράξεις ἀντιβαινούσας εἰς τὰ μετὰ τῶν ἐθνῶν ἰσχύοντα νόμιμα, παρηγεῖτο δ' αὕτη ἐν τοῖς κυριωτάτοις ὅροις ὑπὸ τῆς Συνδιασκέψεως ν' ἀπέχῃ τοῦ λοιποῦ τοιούτων πράξεων ἀντικειμένων εἰς τὸ διεθνὲς δίκαιον καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέπῃ μηδεμίαν προσβολὴν εἰς τὰς κτήσεις τοῦ σουλτάνου διὰ πλοίων καταδρομικῶν καὶ δι' ἐθελοντῶν ἐξ Ἑλλάδος πεμπομένων ἢ δι' ἀποστολῆς ὀπλῶν καὶ πολεμοφοδίων». Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἢ τὸ πρωτόκολλον ἐπέμφθη εὐθὺς εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τοῦ ἐν τῷ γαλλικῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν ἀνωτέρου ὑπαλλήλου κόμητος Βαλέβσκη, υἱοῦ τοῦ κόμητος Βαλέβσκη τοῦ προεδρεύσαντος τοῦ συνεδρίου τῶν Παρισίων κατὰ τὸ 1856, κομίζοντος καὶ ἐπιστολὴν τοῦ προέδρου Λαβαλὲτ πρὸς τὸν Ἕλληνα πρωθυπουργὸν ἐξηγοῦσαν ἐκάστην τῶν ληφθεισῶν ὑπὸ τῆς Συνδιασκέψεως ἀποφάσεων ὡς μὴ θίγουσαν μηδαμῶς μήτε τὴν ἀξιοπρέπειαν μήτε τὰ οὐσιώδη συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος, καὶ συμβουλεύουσιν τὴν παραδοχὴν αὐτῶν.

Ἀφικομένου τοῦ Βαλέβσκη εἰς Ἀθήνας (25 Ἰανουαρίου 1869), τὸ ὑπουργεῖον Δ. Βούλγαρη, γνωστοῦ ὄντος ἐκ τῶν προτέρων τοῦ περιεχομένου τοῦ πρωτοκόλλου, ἐδήλωσε τῷ Βασιλεῖ ὅτι δὲν ἡδύνατο νὰ δεχθῇ αὐτὸ καὶ ἔδωκε τὴν παραίτησιν αὐτοῦ χωρὶς νὰ προκληθῇ πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ Βασιλέως. Οὗτος, καίπερ φρονῶν ὅτι ἔδει νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν ἀναπότρεπτον ἀνάγκην τῶν πραγμάτων, ἀφοῦ ὁ τσάρος Ἀλέξανδρος διὰ θερμῶν τηλεγραφημάτων αὐτοῦ προέτρεπεν αὐτὸν εἰς τοῦτο, ὡς μὴ ὑπάρχοντος ἄλλου τρόπου ἀποτροπῆς τῆς κρίσεως (*pour conjurer la crise*), ὡς δ' ἐλέχθη καὶ φαίνεται πιθανώτατον, καὶ ὁ πατὴρ τοῦ Βασιλέως βασιλεὺς τῆς Δανίας καὶ ὁ πρίγκιψ τῆς Οὐαλλίας, ὁ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸς τοῦ Βασιλέως, τὰς αὐτὰς ἔδωσαν κατεπειγούσας παραινέσεις. Τότε δ' ὁ Βασιλεὺς διὰ τηλεγραφήματος αὐτοῦ πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς Συνδιασκέψεως κόμητα Λαβαλὲτ ἠτήσατο παρ' αὐτοῦ τὴν ἐπὶ τινος ἡμέρας παράτασιν τῆς ὑπὸ τῆς Συνδιασκέψεως ταχθείσης πρὸς ἀπάντησιν προθεσμίας. Ἀφοῦ δ' ἐκάλεσε παρ' ἑαυτῷ πάντας τοὺς πρῶην πρωθυπουργοὺς (πλὴν τοῦ Κουμουνδούρου περὶ οὗ εἶπον οἱ αὐλοκόλακες ὅτι ὦν ἔτι ὑπόδικος δὲν ἔπρεπε νὰ κληθῇ) καὶ ἄλλους ἐπιφανεῖς πολιτευτάς, ἐν οἷς καὶ τὸν

Θ. Ζαΐμην καὶ Δ. Χρηστίδην, τὸν ἀποβληθέντα ἐκ τῆς Βουλῆς τοῦ Δ. Βούλγαρη, ἐξή-
τησε τὴν γνώμην αὐτῶν περὶ τοῦ πρακτέου. Φαίνεται δ' ὅτι πάντες, τοῦλάχιστον οἱ
πλεῖστοι, ἀπεφώνησαν γνώμην περὶ ὑποταγῆς εἰς τὰ κελεύσματα τῆς Συνδιασκέψεως (τοῦ
'Ε. Δεληγεώργη κατακρίναντος μὲν τὴν μέχρι νῦν πολιτικὴν πορείαν τοῦ ὑπουργείου, ἀλλὰ
μὴ ἀποφηναμένου γνώμην σαφῇ περὶ τοῦ πρακτέου). Τότε
δ' ὁ Βασιλεὺς ἀνέθηκε τὴν συγκρότησιν ὑπουργείου εἰς
τὸν Θ. Ζαΐμην, ὅστις καὶ συνεκρότησεν αὐτὸ λαβὼν ὡς
ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τὸν Θ. Π. Δεληγιάννην. Τὸ
νέον ὑπουργεῖον διὰ τοῦ Θ. Π. Δεληγιάννη ἐδήλωσε τὴν
ὑποταγὴν τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς
Συνδιασκέψεως, ἥτις συνελθοῦσα τότε ὑπὸ τὴν προεδρίαν
τοῦ Λαβαλέτ ἐκήρυξεν ὅτι ἀποδεξαμένης τῆς Ἑλλάδος τὰς
ἀποφάσεις τῆς Συνδιασκέψεως ἐκπληροῦται τὸ ἔργον τῆς
Συνδιασκέψεως, αὐτοδικαίως ἰδ' ἐπαναλαμβάνονται αἱ με-
ταξὺ τῆς Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας διακεκομμέναί σγῆσεις, ἐκί-
ρυξε δὲ καὶ τὴν διάλυσιν αὐτῆς. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις
ἀσμένως ἐδέξατο τὰς ἀποφάσεις τῆς Συνδιασκέψεως, ἐξέ-
φρασε μάλιστα διὰ τοῦ Ἀαλῆ πασσᾶ τὴν εὐαρέσκειαν καὶ
τὰς εὐχαριστίας αὐτῆς ἐπὶ τοῖς γενομένοις. Ἐν Ἑλλάδι δὲ τὸ νέον ὑπουργεῖον Θ.
Ζαΐμη διὰ προκηρύξεως πρὸς τὸν ἐλληνικὸν λαὸν ἐξέθηκε τὰ γενόμενα καὶ ἐδικαιο-
λόγησε τὴν πολιτείαν αὐτοῦ. Ἡ Πύλη ἔπεμψε νῦν εἰς τὰς Ἀθήνας πρὸς ἄθικτον διατή-
ρησιν τῆς ἀξιοπρεπείας αὐτῆς ὡς πρεσβευτὴν αὐτὸν τοῦτον τὸν Ἰ. Φωτιάδην, τὸν ἐπι-
δόντα τῇ ἐλληνικῇ κυβερνήσει τὸ ὕβριστικὸν τελεσίγραφον. Ἀλλ' ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις
δὲν ἔπεμψεν ἐκ νέου εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν πρεσβευτὴν τὸν ἐπιδόντα τῇ Πύλῃ τὴν
πάρθιον αὐτοῦ ὕβριστικὴν ἀποχαιρετιστήριον διακοίνωσιν, ἐπέμψθη δ' ἀντ' αὐτοῦ ὁ Ἀλέ-
ξανδρος Ραγκαβῆς, τέως πρεσβευτὴς ἐν Οὐασινγκτῶν (ἔνθα εἶχεν ἀντικαταστήσει ἀπὸ
τοῦ 1867 τὸν εἰς Οὐασινγκτῶνα ὡς πρεσβευτὴν πεμφθέντα, ἀλλὰ πρὶν μεταβῆ εἰς τὴν
θέσιν αὐτοῦ ἐν Παρισίοις τελευτήσαντα, Δ. Καλλέργην).

Θ. Π. Δεληγιάννης

Τοιοῦτον τέλος πολιτικὸν καὶ διπλωματικὸν ἔλαβε τὸ ζήτημα τὸ κρητικόν. Ὀλί-
γας δ' ἡμέρας πρότερον εἶχε λήξει καὶ τὸ πολεμικὸν μέρος τοῦ κρητικοῦ ἀγῶνος διὰ τῆς
τελείας ἀπομονώσεως τῆς νήσου ἀπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ κόσμου. Ὁ τουρκικὸς στόλος ὁ ἐπὶ
δύο ἔτη οὐδὲν κατορθώσας πλὴν τῆς συλλήψεως τοῦ «Ἀρκαδίου» εἶχε ταχθῇ τῷ 1868
ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ εἰς τουρκικὴν ὑπηρεσίαν προσληφθέντος ἁγγλοῦ ναυτικοῦ Χό-
βαρτ, λαβόντος βαθμὸν πασσᾶ καὶ ἀξίωμα ναυάρχου ὑπὸ τὸ ὄνομα Χόβαρτ πασσᾶς. Ὁ
ἁγγλότουρκος πασσᾶς καταδιώκων τὰς μετὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ «Ἀρκαδίου» τροφοδοτού-
σας τὴν ἐπανάστασιν «Ἐνωσιν» καὶ «Κρήτην» εἶχεν ἀναγκάσει τὴν «Ἐνωσιν» ν' ἀντι-
πυροβολήσῃ ἐναντίον τῆς πυροβολούσης αὐτὴν ναυαρχίδος τοῦ Χόβαρτ πασσᾶ, ὅστις μι-
κροῦ δεῖν μάλιστα ἐκινδύνευε τὴν ζωὴν ἀπὸ τῶν σφαιρῶν τῆς «Ἐνώσεως». Τότε (περὶ τὰς
ἀρχὰς Δεκεμβρίου 1869) εἰσέπλευσεν ὁ Χόβαρτ ἐντὸς τοῦ λιμένος Σύρου μετὰ δύο με-
γάλων πλοίων καὶ ἀπήτησε τὴν εἰς αὐτὸν παράδοσιν τῆς «Ἐνώσεως», ἣν ἐκάλει πλοῖον
πειρατικόν, μετ' ὀλίγον δ' εἰσέπλευσαν καὶ ἄλλα πλοῖα ὀθωμανικὰ πολεμικά, καὶ ὁ ἀριθ-
μὸς τῶν ἀποκλειόντων τὸν λιμένα τῆς νήσου τουρκικῶν πλοίων ἀνῆλθεν εἰς ὀκτώ. Με-
τὰ πολλὰς ἀπειλὰς καὶ διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ νομάρχου Δρακοπούλου, μεσολαβη-
σάντων καὶ τῶν ἐν τῇ νήσῳ προξένων, συγκατένευσεν ὁ τοῦ Χόβαρτ ὑποναύαρχος Ἰσ-

μαίηλ πασσᾶς ἵνα ἡ «Ἐνωσις» πλεύσῃ ὑπὸ τὴν φρουρὰν ἑλληνικοῦ πολεμικοῦ εἰς τὸν Πειραιᾶ ἵνα δικασθῇ. Ἀφοῦ δ' ὁ Χόβαρτ ἔδωκε καταγγελίαν ἐναντίον τοῦ πλοίου

Ὁ στόλος τοῦ Χόβαρτ πρὸ τῆς Σύδου

ὡς πειρατικοῦ, κατεσχέθη τοῦτο ὑπὸ τοῦ Ἑλληνος εἰσαγγελέως καὶ παρεπέμφθη εἰς δίκην. Ἡ αὕτη καταγγελία ἐγένετο καὶ ἐναντίον τῆς «Κρήτης».

Οἱ δὲ τῆς Κρήτης ἐν τοῖς ὅρεσιν ἔτι ἀντέχοντες μαχηταί, στερηθέντες νῦν πάσης βοηθείας, διεσκορπίσθησαν, τινὲς δὲ τούτων, ἐν οἷς καὶ τρία μέλη τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως τῆς νήσου τῆς κυβερνώσης ταύτην μέχρι νῦν, κυκλωθέντες ὑπὸ Τούρκων ἐφρονεύθησαν. Ὡσαύτως δ' οἱ τελευταῖοι ἐθελονταὶ οἱ πεμψθέντες ὑπὸ τοῦ Δ. Βούλγαρη εἰς τὴν νῆσον, ἀφοῦ ἐπλανήθησαν ἐπὶ τινα χρόνον πεινῶντες καὶ διψῶντες, δι' ὁμολογίας πρὸς τὰς τουρκικὰς στρατιωτικὰς ἀρχὰς ἤχθησαν ἐπὶ τουρκικῶν πλοίων ὑπόσπονδοι εἰς τὰς ἑλληνικὰς παραλίας. Οὕτω δ' ἐπερατώθη καὶ τὸ στρατιωτικὸν καὶ πολεμικὸν μέρος τῆς υπερδιετοῦς ἐπαναστάσεως, ἀτυχοῦς μὲν ἐν τοῖς ἀποτελέσμασιν, ἀλλ' ἐνδοξοτάτης ἐν τοῖς πολεμικοῖς ἔργοις καὶ ἀνδραγαθήμασι, πρὸ πάντων δ' ἐν τῇ ἀκλονήτῳ πίστει εἰς τὸ ἰδεῶδες μεγαλεῖον τῆς πατρίδος καὶ εἰς τὴν Μεγάλην ταύτης Ἰδέαν.

Ἡ μεγάλη καὶ ἀνέκαθεν ἔν τε τῇ προῖστορικῇ καὶ τῇ ἱστορικῇ Ἑλλάδι μεγαλουργὸς αὕτη καὶ μεγαλόψυχος καὶ ἀκραιφνῶς ἑλληνικὴ νῆσος, ἡ μεθ' ὑψηλοῦ μετώπου ἐπιπλεύσασα τοῦ πελάγους τῶν συμφορῶν, υπερήφανον πάντοτε φέρουσα τὴν σημαίαν τοῦ ἐθνικοῦ μεγαλείου καὶ τῆς ἐθνικῆς δόξης, διὰ τοῦ υπερδιετοῦς αὐτῆς νέου μεγάλου ἀγῶνος προσήνεγκε τῇ ἱερᾷ Ἰδέᾳ μεγίστην ὑπηρεσίαν ὅτι ἐξήγειρεν αὐτὴς ἐκ τοῦ ἡθικοῦ ληθαργοῦ καὶ τῆς πολιτικῆς ἀκαταστασίας τὸ νυστάζον πανελλήνιον ἐθνικὸν φρόνημα καὶ αἴσθημα, καὶ διὰ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ὃν ἐπὶ δύο ἔτη καὶ ἐπέκεινα, ἀγωνιζομένη ἐναντίον ὀλοκλήρου τοῦ μωαμεθανικοῦ κόσμου τῆς ἀχανοῦς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἡγεῖρε καὶ τῶν ἐλπίδων ἃς ἐνέπνευσεν, ἔδειξε τῷ ὄλῳ γένει τῶν Ἑλλήνων τὴν δι' ἐπαναλήψεως τῶν ἀγώνων τοῦ 1821 μόνην διανοιγομένην ὁδὸν τοῦ ἐθνικοῦ μεγαλείου. Ἡ μεγάλη κορητικὴ ἐπανάστασις τῶν ἐτῶν 1866—69 ἔπесε μὲν παροδικῶς αἰμόφυρτος, ἀλλ' ἔπесεν ἵνα ταχέως ἀνορθωθῇ καὶ καταστῇ ὁρμητήριον, ἀφορμὴ καὶ σημαιοφόρος πάντων τῶν ἔκτοτε ἀγώνων τοῦ 1877—78, τοῦ 1897 καὶ τοῦ 1912. Καὶ περὶ τῆς τοιαύτης Κρήτης δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ Μέγας Περικλῆς εἶπε

περὶ τῆς πόλεως Ἀθηνῶν, ἐπὶ τὸ κρητικώτερον μεταποιῶν τις τοῦτο, ὅτι, πᾶσαν μὲν γῆν καὶ θάλασσαν ἑλληνικὴν τῷ ἑαυτῆς ἑσβατὸν τῇ ἑαυτῆς τόλμῃ ἐποίησε, καὶ πανταχοῦ ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν αἶδια μνημεῖα κατέλιπεν⁽¹⁾.

Ἡ Ἑλλάς, ἡ διὰ τοῦ κρητικοῦ ἀγῶνος ἐπὶ μικρὸν μετεωρισθεῖσα εἰς ὀρίζοντας αἰθρίους ὑψηλοὺς τῆς ἔθνικης ἰδέας καὶ τῶν ἔθνικῶν ἀγώνων, μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀγῶνος ἐκείνου ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πεζότητά τοῦ συνήθους πολιτικοῦ καὶ ψευδοκοινοβουλευτικοῦ αὐτῆς βίου. Ὁ Θ. Ζαΐμης, καθ' ὃν χρόνον ἀνελάμβανε τὴν κυβέρνησιν μετὰ τὴν ἐκ Παρισίων πεμφθεῖσαν δικαστικὴν ἐτυμηγορίαν, εἶχε λάβει ὑπόσχεσιν παρὰ τοῦ Ἀ. Κουμουνδούρου περὶ πολιτικῆς ὑποστηρίξεως ἐπὶ τῷ ὄρῳ τῆς διαλύσεως τῆς τοῦ Βουλγαρῆς Βουλῆς, τοῦτον δὲ τὸν ὅρον ὑπέβαλε καὶ ὁ Θ. Ζαΐμης τῷ Βασιλεῖ διὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς ἀνατιθεμένης αὐτῷ ἀρχῆς, ὅρον εἰς ὃν ἐκὼν ἄκων συνήνεσεν ὁ Βασιλεὺς. Οὕτω δὲ κατὰ Μάρτιον τοῦ 1869, πρὶν ἔτι παρέλθῃ ἔτος ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς, διελύθη ἡ Βουλὴ τοῦ 1868 καὶ ἐξελέγη νέα Βουλὴ ἄνευ ἐπεμβάσεων οὔτε θεμιτῶν ἢ ἀθεμίτων⁽²⁾ καὶ ἐπισήμων ὑποψηφιότητων. Ἡ πλειονοψηφία τῆς νέας βουλῆς προσέχειτο τῇ κυβερνήσει Ζαΐμη, ἀλλ' ἐξελέγησαν καὶ οὐκ ὀλίγοι φίλοι τοῦ Ἀ. Κουμουνδούρου. Ὁ Δ. Βουλγαρῆς ἐξελέγη μετ' ὀλιγίστων ὁπαδῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ δὲν ἐπάτησεν εἰς τὸ βουλευτήριον, θεωρῶν τὴν διάλυσιν τῆς ἑαυτοῦ Βουλῆς οὐχὶ νομίμως γενομένην. Ἐξελέγη δὲ καὶ ὁ Ἐ. Δελιγεώργης, ἀλλ' ἀπέτυχεν ἐν τῇ αὐτῇ ἐκλογικῇ περιφερείᾳ (Μεσολογγίου) ὁ Χ. Τριζούπης.

Μετὰ τῆς πλειονοψηφίας ταύτης ὁ Ζαΐμης διήνυσεν ὁλόκληρον ἔτος καὶ μῆνάς τινας ἀθορύβως καὶ ἀταράχως, ἐν ἀρχῇ ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ Ἀ. Κουμουνδούρου, βραδύτερον δὲ ἀσθενῶς πολεμούμενος παρ' αὐτοῦ. Ἐπεσε δὲ κατ' Ἰούνιον τοῦ 1870 οὐχὶ ἔνεκα λόγου ἐσωτερικῆς πολιτικῆς, ἀλλ' ἔνεκα τῆς λυπηρᾶς κατ' Ἀπρίλιον συμβάσεως θρασυτάτης ληστείας τοῦ Μαραθῶνος, ἔνθα οἱ πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ ἐνδόξου πεδίου μεταβάιντες Ἀγγλοι, ἐν οἷς εὐρίσκοντο καὶ ὁ λόρδος Μουγκάστερ μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ, καὶ ὁ γραμματεὺς τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας Ἑρμπερτ καὶ ὁ τῆς ἰταλικῆς, καὶ ὁ Ἀγγλος δικηγόρος τῆς Λαυριακῆς Ἐταιρείας Ροῦ-Σερπιέρη, περιέπεσαν (τὴν Μεγάλην Δευτέραν) εἰς χεῖρας τῆς μεγάλης ληστρικῆς συμμορίας τῶν Ἀρβανταίων, οἵτινες ἀπαγαγόντες εἰς Ὠρωπὸν τοὺς αἰχμαλωτισθέντας (ἀφοῦ ἀπέλυσαν τὰς γυναῖκας) συνῆψαν ὥς

(1) Κατ' Ἰούλιον τοῦ ἔτους τῶν ἔθνικῶν καὶ πολιτικῶν ἀτυχημάτων τῆς Ἑλλάδος φῶς παραμυθητικὸν εἰς τὸν ἔθνικὸν ἱστορικὸν ὀρίζοντα ἔλαμψε διὰ τῆς γεννήσεως τοῦ διαδόχου τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου (γεννηθέντος τῇ 20 Ἰουλίου 1868) καὶ λαβόντος κατὰ τὴν ἀπαίτησιν τοῦ ἐνθουσιῶντος ἐπὶ τῷ γεγονότι ἑλληνικοῦ λαοῦ τῆς πρωτευούσης καὶ κατὰ τὴν πρὸς τοῦτο ἐπαγγελίαν τοῦ πρωθυπουργοῦ Δ. Βουλγαρῆ τοῦ ὀνόμα *Κωνσταντῖνος*. Τὸ νεογνὸν ἐβαπτίσθη νάμασιν Ἰορδανίων ῥεϊθρων, κομισθέντων ἐπίτηδες ἐκ Παλαιστίνης πρὸς ἐπαγγελίαν καὶ βεβαίωσιν τῆς δοθησομένης αὐτῷ αὐστηρᾶς ἑλληνικῆς καὶ χριστιανικῆς ἀνατροφῆς. Πάντες οἱ ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης καὶ ὁ σουλτάνος αὐτὸς συνεχάρησαν τῷ βασιλεῖ Γεωργίῳ ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ ἐπιδόχου διαδόχου.

(2) Ὁ Δ. Βουλγαρῆς ἐν τῷ περὶ διαλύσεως τῆς Βουλῆς καὶ νέων ἐκλογῶν ζηρῶνται τοῦ 1868 ἔλεγεν· «ἡμεῖς μὲν (οἱ ὑπουργοί), θὰ ἀπόσχωμεν πάσης ἀθεμίτου ἐπεμβάσεως», ἐναντίον δὲ τῶν ἀντιπολιτευομένων ἡγγέλλε τὸ διάτοῦ βραχίονος τοῦ νόμου ἰσχυρὸν πλῆγμα. Ἐπειδὴ διὰ τῆς ἀποχῆς ἀπὸ ἀθεμίτων ἐπεμβάσεων ὑπενόετο ὅτι δὲν ἔμελλε ν' ἀπέχη τῶν θεμιτῶν ἐπεμβάσεων, ὁ Ζαΐμης οἶονεὶ καταδικάζων ἐμφαντικῶς καὶ τὰς ἐλαστικωτάτας θεμιτὰς ἐπεμβάσεις ἐκήρυττεν ἀποχὴν ἀπὸ ἐπεμβάσεων θεμιτῶν τε καὶ ἀθεμίτων.

δύναμις ἐπίσημος διαπραγματεύσεις πρὸς τοὺς ἐν Ἀθήναις πρέσβεις Ἀγγλίας καὶ Ἰταλίας δι' ἐπιστολῶν. Ἡ κυβέρνησις ἐντολῇ τοῦ Βασιλέως ἡτοίμασεν εὐθὺς διὰ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τὰς ζητηθείσας ὑπὸ ληστῶν πολλὰς ἑκατοντάδας χιλιάδων· ἀλλ' οὗτοι θρασύτεροι γενόμενοι ἐξήτουν νῦν καὶ ἀπονομὴν ἀμνηστίας, ἵνα τὰ ληφθησόμενα χρήματα

Γουλιέλμος Γλάδστων

καταναλίσκωσιν ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις. Ἀλλὰ τοῦ νέου Συντάγματος μὴ ἐπιτρέποντος ἀμνηστίαν, ἀλλὰ μόνον χάριν μετὰ δίκην καὶ καταδίκην, περιῆλθον τὰ πράγματα εἰς μεγάλην δυσχερείαν. Μάτην ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις προσέτεινε τοῖς λησταῖς νὰ παραλάβῃ αὐτοὺς διὰ πλοίου πολεμικοῦ καὶ μεταγάγῃ αὐτοὺς ἐλευθέρους εἰς Μελίτην. Μάτην ὁ Ἄγγλος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν λόρδος Κλάρενδον ἐπέμεινε παρὰ τῇ κυβερνήσει ν' ἀπονείμῃ ἀμνηστίαν ἀφοῦ, ἔλεγε, τοιαύτη ἀμνηστία εἴχεε δοθῇ εἰς ληστὰς ἐξαχθέντας ἐκ τοῦ δεσμοτηρίου καὶ πεμφθέντας εἰς Κρήτην (ὡς ἰσχυρίζετο καὶ ὁ Φωτιάδης). Ἡ ἀδεξία ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως διεξαγωγῇ τοῦ ὅλου ζητήματος (1),

συνεργοῦντος εἰς τὴν ἀδεξιότητα ταύτην καὶ τοῦ Ἀγγλου πρέσβεως Ἐρσκιν, ἐπῆνεγκε τὴν φοβερὰν ἐν Δήλεσι σφαγὴν τῶν αἰχμαλώτων (τῇ ἡμέρᾳ αὐτῇ τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς). Τὰ πτώματα τῶν ἀτυχῶν ἐπισκεπτῶν τοῦ Μαραθῶνος εὐρεθέντα μετεκομίσθησαν εἰς Ἀθήνας, καὶ κηδευθέντα ἐνταῦθα ἐν μέσῳ μεγάλου καὶ εἰλικρινοῦς πένθους τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ(2) ἐστάλιν εἰς τὰς πατρίδας αὐτῶν. Ἡ φρικώδης καταστροφή ἀπέλυσεν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος τὰς φοβερωτάτας κατακραυγὰς ἐν τε τῷ τύπῳ καὶ ἐν ταῖς Βουλαῖς ταῖς ἀγγλικαῖς ἐν αἷς ἐζητεῖτο ἡ διακοπὴ πάσης σχέσεως πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ πλείστῳ ἄλλῳ εὐρωπαϊκῷ τύπῳ, ἰδίως τῷ αὐστριακῷ, σφοδρότατα ἐδημοσιεῦθησαν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἄρθρα, ὃ δὲ ἀρχιγραμματεὺς Βέϊστ ἀσμένως ἐπελήφθη τῆς περιστάσεως ἵνα προσενέγκῃ τὴν συνδρομὴν τῆς Αὐστρίας εἰς τὴν ἐνδεχομένην κατοχὴν τῆς Ἑλλάδος. Εὐρέθη δὲ τότε ἐν τῇ προεδρίᾳ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως πρωθυπουργὸς φιλέλληνας οἷος ὁ Γλάδστων καὶ ὑπουργὸς ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν οἷος ὁ λόρδος Γράμβιλλ, υἱὸς τοῦ μεγάλου φιλέλληρος ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως λόρδου Γράμβιλλ, ἵνα μετριάσωσι τὸν φοβερὸν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἐξάφαλμον καὶ σμικρύνωσι τὴν εὐθύνην τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ἀποστρέψωσι τὴν ξένην κατοχὴν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ μέγας φιλέλληνας Γλάδστων ἐκίρυσεν ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων ὅτι πᾶν μέτρον ληφθησόμενον ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος πρέπει ν' ἀποβλέπῃ οὐχὶ εἰς ἐκδίκησιν ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας, ἀλλ' εἰς ὠφέλειαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τῶν ληστῶν οἱ πλεῖστοι ἐφρονεύθησαν ἐν τῇ σφαγῇ τῶν αἰχμαλώτων, οἱ δὲ συλληφθέντες καταδικασθέντες ἀπεκεφαλίσθησαν, τῆς δίκης καὶ τῆς τιμωρίας ἐπεκταθείσης καὶ εἰς τοὺς πρὸ τοῦ γεγονότος συλληφθέντας καὶ φυλακισμένους ὁπαδούς τῆς συμμορίας. Ἡ ἑλληνικὴ Βουλὴ δὲ ἠναγκάσθη νὰ ψηφίσῃ τὴν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἀπαιτήσιν τοῦ Ἀγγλου πρέσβεως ὁρισθεῖσαν διὰ τὴν πτωχὴν οἰκογένειαν

(1) Ἡ ἀδεξιότης αὕτη ἐδείχθη ἐν τινι ἐσπευσμένη πρὸς τὸν Ἀγγλον πρεσβευτὴν προφορικῇ δηλώσει τοῦ Θ. Ζαΐμη ὅτι ἄνθρωποι ἀντιπολιτευόμενοι πρὸς τὴν κυβέρνησιν ὠδήγησαν τοὺς ληστὰς. Ὁ Ἀγγλος πρεσβευτὴς ἐτηλεγράφησεν εὐθὺς περὶ συνενοχῆς τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ὅπερ σφοδρὰν προὐκάλεσεν ἐκ μέρους τῆς μερίδος τοῦ τε Βούλγαρη καὶ τοῦ Κουμουνδούρου διαμαρτυρίαν ἐναντίον τῶν ἀποδιδωμένων εἰς τὸν πρωθυπουργὸν δηλώσεων.

(2) Ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Βίνερ ἐγράφη ὅτι ἐφρονεύθη οὐχὶ ὑπὸ ληστῶν ἐν Ἑλλάδι, ἀλλ' ὑπὸ ἑλλήνων ληστῶν.

τοῦ Λούδ ἀποζημίωσιν 10 χιλιάδων λιρῶν ἀγγλικῶν. Ἐκτοτε κατεδιώχθη ἀπηνῶς ἡ ληστεία ἐν Ἑλλάδι, ἐψηφίσθησαν δ' οἱ δρακόντριοι ἐναντίον τῆς ληστείας νόμοι.

Τὸ Ὁρώπιον ἄγος ἐπὶνεγκε καὶ τὴν πᾶσιν τοῦ ὑπουργείου Ζαΐμη, προσκληθέντος ὑπὸ τοῦ Βασιλέως αὐθορμήτως εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ *ελαχίστην μειονότητα ἐν τῇ Βουλῇ ἔχοντος Δεληγεώργη*. Αἱ μόναι ἄξιοι λόγου πράξεις τοῦ ὑπουργείου Δεληγεώργη, ὅπερ ἀνετράπη ὑπὸ τῶν κομμάτων Κουμουνδούρου καὶ Ζαΐμη εὐθὺς ὡς συνῆλθεν ἡ Βουλὴ κατὰ Νοέμβριον, θεωρηθὲν ὡς μὴ κοινοβουλευτικόν, ἦσαν ἡ προσχώρησις τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως καταρτισθέντα σύνδεσμον τῶν οὐδετέρων ἐν τῷ τῇ 7 Ἰουλίου ἀρξαμένῳ γαλλογερμανικῷ πολέμῳ καὶ εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπελευθύναν ἐν Γαλλίᾳ ἐπανάστασιν τῆς 23/4 Σεπτεμβρίου καὶ ἰδρυσιν ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως. Συνελθούσης δὲ τῆς Βουλῆς κατὰ Νοέμβριον καὶ πεσούσης τῆς κυβερνήσεως Δεληγεώργη, ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν ὁ Κουμουνδούρος ὑποστηριζόμενος καὶ ὑπὸ τῆς πλειονοψηφίας τοῦ Θ. Ζαΐμη μὴ θέλοντος νὰ ἐπανέλθῃ εὐθὺς εἰς τὴν ἐξουσίαν. Ὁ Κουμουνδούρος ἐκυβέρνησεν ἐπὶ ἔτος, ἐν ἐσωτερικῇ ὁμαλότητι διελθὼν ἅπασαν τὴν σύνοδον τοῦ 1870—71, παλαίων δὲ μόνον πρὸς τὰς ἀξιώσεις τῆς ἰταλογαλλικῆς εταιρείας τοῦ Λαυρίου, σφετεριζομένης, ὡς ἰσχυρίζετο ἡ κυβέρνησις, περιουσίαν τοῦ κράτους. Ἀρξαμένης κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1871 νέας συνόδου τῆς Βουλῆς, τὸ ὑπουργεῖον τοῦ Κουμουνδούρου καταπολεμηθὲν ὑπὸ τοῦ Ζαΐμη ἔπεσεν, ἀλλὰ καὶ ὁ Ζαΐμης δὲν ἠδυνήθη νὰ στηριχθῇ ἐπὶ πλειονοψηφίας ἀσφαλοῦς καὶ ἔπεσε. Τότε δ' ἐπῆλθεν ἀκαταστασία κυβερνητικὴ ὁμοία περίπου τῶν τελευταίων ἡμερῶν τοῦ 1865 ἕως οὗ ἡ εἰς Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν (κατ' Ἰανουάριον τοῦ 1872) γενομένη ἐπίσκεψις τῶν γονέων τοῦ Βασιλέως μετὰ τῆς νεωτάτης θυγατρὸς αὐτῶν Θήρας ἐνέπνευσε τῷ βασιλεὶ Χριστιανῷ τὴν σκέψιν τοῦ σχηματισμοῦ ἰσχυρᾶς κυβερνήσεως συμμαχικῆς διὰ τῆς ἐνώσεως Βούλγαρη καὶ Κουμουνδούρου. Τὸ οὕτω σχηματισθὲν δικέφαλον ὑπουργεῖον (τοῦ Κουμουνδούρου ὄντος καὶ καλουμένου εἰρωνικῶς πρωθυπουργοῦ ἄνευ χαρτοφυλακίου), ἐν ᾧ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Δ. Βούλγαρη τὰ λοιπὰ ὑπουργεῖα διενεμήθησαν μεταξὺ τῶν δύο κομμάτων, διήρκεσε μέχρι τοῦ Ἰουλίου 1872 ὅτε, ἀπολέσαν τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Βασιλέως, παρητήθη, ἐκλήθη δ' εἰς τὴν ἐξουσίαν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως αὐτογνώνως, ὅπως πρὸ δύο ἐτῶν, ὁ Ἐ. Δεληγεώργης πρὸς ὃν ὁ Βασιλεὺς ἰδιαιτέραν ἐφαίνετο τρέφων εὐνοίαν καὶ ἐμπιστοσύνην, ἀκριβῶς διότι ὁ Δεληγεώργης ἐκηρύσσετο ὑπὲρ τοῦ κύρους τοῦ βασιλικοῦ καὶ ἐναντίον τῆς βουλευτικῆς ἀκαταστασίας. Ὁ Δεληγεώργης, ὁ πρῶην ἐπαναστάτης καὶ δημοκρατικὸς, ὁ ἐκ τῶν πρωτοεργῶν τῆς συνωμοσίας καὶ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1862, νῦν καταδικάσας τὸ κοινοβουλευτικὸν σύστημα ἦτοι τὴν βουλευτοκρατίαν, καθ' ἣς ἐκίρυσσε τὸν πόλεμον, νῦν ἐπηγγέλλετο τὸν βασιλικώτατον ἄμα καὶ δημοκρατικώτατον. «Λαὸς καὶ Βασιλεὺς» ἦτο νῦν τὸ λόγιον τοῦ ἐμβλήματος αὐτοῦ. Διὰ τῆς εὐνοίας δὲ τοῦ Βασιλέως κατώρθωσε νὰ διατηρηθῇ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ παρὰ πᾶσαν τὴν σμικρότητα τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑποστηριζόντων αὐτόν.

Ἐν τῇ ἐξωτερικῇ πολιτικῇ ὁ Δεληγεώργης ἐπάλαιε κυρίως ἐν τῷ Λαυριακῷ ζήτηματι πρὸς τὰς υπερφιλάλους ἀξιώσεις τῆς ἰταλογαλλικῆς εταιρείας, τὰς ὑποστηριζόμενας καὶ ὑπὸ τῶν κυβερνήσεων Γαλλίας καὶ Ἰταλίας, ὧν ἡ δευτέρα, ἡ ἰταλική, μικροῦ δεῖν καὶ διέκοπτε τὰς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν σχέσεις· κατώρθωσεν ὅμως ἐπὶ τέλους νὰ δώσῃ μίαν λύσιν εὐπρεπῇ διὰ τῆς ἰδρύσεως ἑλληνικῆς μεταλλουργικῆς εταιρείας Λαυρίου, ἣτις ἠγόρασε τὰ ἐπὶ τὰ ἀμφισβητούμενα μεταλλεῖα δικαιώματα τῆς ξέ-

νης εταιρείας καὶ ἔδωκε τέρμα εἰς τὸ ὄκληρόν ζητήμα. Ἀλλὰ τὸ ἰδιαίτερος χαρακτηρίζον τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τοῦ Ἐ. Δεληγεώργη ἦτο ἡ στενωτάτη προσέγγις πρὸς τὴν Τουρκίαν, πρὸς τὸν σκοπὸν ὕλικῆς, ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς προόδου τοῦ Ἑλληνικοῦ διὰ τῶν εἰρηνικῶν καὶ φιλικωτάτων πρὸς τὴν Τουρκίαν σχέσεων, πέμψας πρὸς τοῦτο καὶ πρεσβευτὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἄνδρα ἐμπνέοντα ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν Πύλην, τὸν Εὐστάθιον Σῆμον (μετὰ τὴν ματαίωσιν τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀ. Κουμουνδούρου τῷ 1870 βουλευθέντος, ἀλλ' ὑπὸ τῆς Πύλης μὴ γενομένου δεκτοῦ, διορισμοῦ τοῦ Χ. Τρικούπη, ἔνεκα τῆς ἐν τῷ κρητικῷ ὥς ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν πολιτείας αὐτοῦ), τοῦ ἀπὸ τοῦ 1869 ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτοῦ μετετεθέντος εἰς Παρισίους· ἐκόσμησε δὲ καὶ τὰ στήθη τοῦ σουλτάνου διὰ τοῦ Μεγαλοσταύρου τοῦ Σωτήρος ἀδαμαντοποικίλου, μεθ' ὃ καὶ ὁ σουλτάνος ἐτίμησε τὸν Βασιλέα διὰ τῆς μεγάλης ταινίας τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθέντος παρασήμερον Ὁσμανιέ. Καὶ ταῦτα μὲν πάντα ἦσαν βεβαίως πολὺ καλῶς λελογισμένα καὶ ὠφέλιμα. Ἀλλ' ὁ Δεληγεώργης τὴν πρὸς τὴν Τουρκίαν προσέγγισιν συνέδεσε καὶ μετ' ἐπιδεικτικῆς ἔχθρας πρὸς τοὺς σλαυικοὺς λαούς, ὑπέθαλψε δὲ καὶ τὴν ἐν μερίδι τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου, ἰδίως τοῦ ἐν Τουρκίᾳ, ἐχθρικὴν πρὸς τὴν Ρωσίαν στάσιν, ὑπεστήριξε δὲ ἠθικῶς τὴν ἐν τῷ κλήρῳ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας μερίδα τὴν ζητοῦσαν σχίσμα πρὸς τοὺς Βουλγάρους, γενόμενος ἐν μέρει αἷτιος τοῦ σχίσματος. Τὸ λίαν τρωτὸν μέρος τῆς τοῦ Δεληγεώργη τοιαύτης ἀντιπολιτικῆς πολιτικῆς ἦν ὅτι αὐτὸς ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ὅτι Ἑλληνισμὸς καὶ Πανσλανισμὸς καὶ ἡ ὀπισθεν τούτου ἰσταμένη Ρωσία οὐδεμίαν ἐκέκτηντο δύναμιν μεγάλην πολιτικὴν, καθ' ὃν χρόνον ἡ τῆς Γαλλίας ἦτα καὶ ἡ τῆς Γερμανίας ἀυξηθεῖσα δύναμις ἐπέρρωσαν κατὰ τὸν χρόνον ἐκείνον λίαν τὴν ἐν Ἀνατολῇ καὶ ἐν Εὐρώπῃ θέσιν καὶ δύναμιν τῆς Ρωσίας. Ἡ δὲ μετ' ὀλίγον τῷ 1875 ἀρξαμένη ἀπὸ Ἑρζεγοβίνης κίνησις τῶν νοτίων Σλαύων ἀπέληξεν εἰς τὸν σερβοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1876, καὶ εἰς τὸν ρωσικὸν πόλεμον τοῦ 1877, δι' ὧν τοσαύτη ἐπῆλθε μεταβολὴ πραγμάτων ἐν τῇ καθόλου Ἀνατολῇ. Ὁ Κουμουνδούρος ἀντιπολιτευόμενος πρὸς τὸν Δεληγεώργην, ἰδίως ἐν τῇ ἐξωτερικῇ πολιτικῇ, πρόγραμμα ταύτης εἶχε τὴν διατήρησιν εἰρηνικῶν φιλικῶν σχέσεων πρὸς τὴν Τουρκίαν καὶ πρὸς πάντας τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς. Ἀλλ' ἡ ὑπὸ τοῦ Βασιλέως διαρκῶς παρεχομένη ἠθικὴ ὑποστήριξις πρὸς τὸν Δεληγεώργην, οὗ ἡ κομματικὴ δύναμις οὐδὲ διὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐνεργηθειῶν (κατὰ Μάρτιον τοῦ 1873) βουλευτικῶν ἐκλογῶν ἠῤῥήθη καὶ ἐκραταιώθη, ἦνωσε τοὺς ἄλλους κομματάρχας, Κουμουνδούρον, Ζαΐμην, Τρικούπην (1) καὶ Βούλγαρην εἰς κοινὸν ἐναντίον τοῦ Δεληγεώργη πόλεμον καὶ ἐπήνεγκε τὴν πτῶσιν αὐτοῦ, μεθ' ὃ ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν ὁ Δ. Βούλγαρης. Καὶ ἡ νέα πρωθυπουργία τοῦ Δ. Βούλγαρη, ὅπως ἡ τοῦ 1868, ἦτο μεστὴ αὐθαιρεσιῶν, παρανομιῶν, ἀλλὰ κατέστη ἰδίως διαβόητος ἔνεκα τοῦ ἐγκλήματος τῆς σιμωνίας τῆς διαπραχθείσης ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης, ὅστις ἦν ὁ ἐν τοῖς ἐμπροσθεν μνημονευθεὶς Βαλασσόπουλος, καὶ τοῦ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Νικολοπούλου, ἐπὶ θυγατρὶ γαμβροῦ τοῦ πρωθυπουργοῦ, διορισάντων ἀρχιερεῖς εἰς τὰς ἐπαρχίας διὰ δωροδοκιῶν. Ἀλλ' ὁ Βούλγαρης καὶ ἄλλην προὐκάλεσε κρίσιν ἐσωτερικὴν ἐπικίνδυνον, βουλευσάμενος νὰ τροποποιήσῃ τὸ Σύνταγμα διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῶν δι-

1) Ὁ Χ. Τρικούπης μετ' ἄλλων τινῶν ἐπιφανῶν τοῦ Κουμουνδουρικοῦ κόμματος, ἐν οἷς ἦν καὶ ὁ βουλευτὴς Ζαζύνθου Λομβάρδος, ἀποσχισθέντες τῷ 1871 ἀπὸ τοῦ Κουμουνδούρου ἔνεκα τῆς τούτου, ἐνεργείας τοῦ βασιλέως Χριστιανοῦ, μετὰ τοῦ Βούλγαρη ἐνώσεως, ἴδρυσαν ἴδιον κόμμα ὑπὸ Λομβάρδον καὶ Τρικούπην, καλούμενον ἐν ἀρχῇ Ἐκλεκτικόν, εἶτα δὲ Τρικουπιζόν, τοῦ Τρικούπη κατὰσταθέντος ὀριστικοῦ ἀρχηγοῦ.

καιωμάτων τῆς Βουλῆς καὶ τῆς ἀνιδρύσεως τῆς Γερουσίας. Ἦθελε δὲ νὰ προβῇ εἰς τὸ ἔργον τοῦτο οὐχὶ τοῦλάχιστον διὰ πολιτικῆς γενναίας, ἐκφραζὼν ἐν τῇ Βουλῇ τὰς γνώμας αὐτοῦ, ἀλλὰ διὰ συνωμοσιῶν καὶ στάσεων φαύλων ἀνθρώπων. Διέπραξε δ' ὁ Βούλγαρης καὶ ἄλλας παρανόμους καὶ ἀντισυνταγματικὰς πράξεις ἐν τῇ συγκροτήσει τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκλεγείσης νέας Βουλῆς (1874), αἵτινες ἐξήγειρον σφόδρα τὴν δημοσίαν γνώμην ἐναντίον αὐτοῦ καὶ ἐνίσχυσαν ἠθικῶς τὴν ἐναντίον αὐτοῦ συστάσαν ἔνωσιν πάντων τῶν ἀρχηγῶν τῶν κομμάτων. Κουμουνδούρος, Ζαΐμης, Δεληγεώργης, Τρικούπης, ἔδωσαν ἀλλήλοις τὰς χεῖρας πρὸς καταπολέμησιν τοῦ τυράννου. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ Βασιλεὺς ἐφαίνετο σιωπηλῶς ἐπιδοκιμάζων τὰς περὶ περιορισμοῦ τῶν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν βουλὰς τοῦ Βούλγαρη, ὃν ἐθεώρει ἄνδρα πολιτικὸν γενναῖον, ἡ ἐναντίον τοῦ Βούλγαρη ἀντιπολίτευσις ἐλάμβανε καὶ χαρακτῆρα ἀντιβασιλικόν. Ὁ Τρικούπης μάλιστα ἐν ἄρθρῳ δημοσιευθέντι ἐν τῇ ἔφημερίδι «Καιροὶ» ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «τίς πταίει» ὑπὴνίσσετο φανερώς ὅτι ἀπάσης τῆς πολιτικῆς κακοπραγίας καὶ ἀκαταστασίας αἴτιος ἦν ὁ βασιλεὺς, διὸ καὶ συλληφθεὶς ἐφυλακίσθη ἐπὶ 24 ὥρας. Ὁγκουμένου δὲ καθ' ἑκάστην ἔτι πλέον τοῦ ἀντιπολιτευτικοῦ ρεύματος, καὶ ἀπειλοῦντος νὰ μεταστῇ εἰς ἐπαναστατικόν, ἐβουλεύσατο ἐπὶ στιγμὴν ὁ Βασιλεὺς νὰ παραιτηθῇ καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ μάλιστα τὴν παραίτησιν ἐφ' ἅπαντα τὰ τέκνα αὐτοῦ, ὧν οὐδὲν εἶχε φθάσει ἔτι εἰς ἐνηλικιότητα. Ὁ δὲ συντάκτης τοῦ «Αἰῶνος» Τιμολέων Φιλήμων εἶχεν ἤδη ὑψώσει τὴν σημαίαν τῆς Δημοκρατίας. Ἀλλ' ὁ κίνδυνος οὗτος ἀπεσοβήθη ἐνεργείαις τῶν πρεσβειῶν τῶν εὐεργετῶν Δυνάμεων, ἰδίως τῆς πρεσβείας τῆς ἀγγλικῆς, ἧς μεσιτεία ἐκλήθη εἰς τὴν κυβέρνησιν αὐτὸς ὁ πρὸ μικροῦ φυλακισθεὶς διὰ τὰ ἐναντίον τοῦ Βασιλέως γραφέντα Χαρίλαος Τρικούπης. Οὗτος δεξιόμενος τὴν ἐντολήν νὰ συγκροτήσῃ ὑπουργεῖον καὶ συγκροτήσας τοῦτο, ἐν σιωπηλῇ ἐπιδοκιμασίᾳ καὶ τῶν λοιπῶν κομματάρχων, περιέλαβεν εἰς αὐτὸ τοὺς ὀνομαστωτέρους τοῦ ὀλιγαρχικοῦ αὐτοῦ κόμματος, ἐν οἷς τὸν Κ. Λομβάρδον (κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1875). Ἔργον ἄμεσον τοῦ νέου ὑπουργείου ὑπῆρξεν ἡ διάλυσις τῆς τοῦ Βούλγαρη βουλῆς καὶ νέαι ἐκλογαὶ βουλευτικά, διεξαχθεῖσαι μετὰ παραδειγματικῆς τάξεως καὶ ἐλευθερίας. Ὁ Τρικούπης καὶ οἱ ἐπιφανεῖς τοῦ κόμματος αὐτοῦ ἐξελέγησαν, ἀλλ' οὐδεμίαν ὥς πρὸς τὸν ἀριθμὸν ἐκέρδισε νέαν δύναμιν, τοῦναντίον δὲ μεγάλην προσέλαβε δύναμιν ἠθικὴν τὸ κόμμα αὐτοῦ, βαπτισθὲν ἐν ἀγῶνι ἐκλογικῷ μετὰ τιμῆς καὶ εὐθύτητος. Ὁ Χ. Τρικούπης ἐκπληρώσας τὴν ἀναληφθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ ἐντιμὴν ἀποστολήν κατέθηκεν εὐθὺς τὴν ἐξουσίαν ἅτε μὴ ἔχων πλειονοψηφίαν ἐν τῇ Βουλῇ, ἐκλήθη δ' εἰς τὴν κυβέρνησιν ὁ ἔχων τὰς πλείονας ψήφους ἐν τῇ Βουλῇ Κουμουνδούρος, ἐπινευόντων καὶ τῶν ἄλλων ἀρχηγῶν.

Ἡ πρώτη πράξις τοῦ νέου ὑπουργείου Κουμουνδούρου ἦν ἡ εἰς εἰδικὸν δικαστήριον ἐπὶ ἐγκλήματι σιμωνίας παραπομπὴ τῶν ἐπὶ σιμωνίᾳ κατηγορουμένων δύο ὑπουργῶν, οἵτινες κατεδικάσθησαν εἰς 1-2 ἔτων φυλακὴν, ἀποδειχθέντος τοῦ ἐγκλήματος αὐτῶν, εἴτα δὲ ἡ εἰς εἰδικὸν ὡσαύτως δικαστήριον παραπομπὴ τοῦ ὅλου ὑπουργείου Δ. Βούλγαρη, οὗ ἀπεδείχθησαν ὡσαύτως αἱ πολλαὶ ἀθεμιτοουργίαι καὶ ἀνεγνώρισε μὲν τὸ δικαστήριον τὴν ἐνοχὴν αὐτοῦ εἰς τὰ καταγγελλόμενα καὶ ἐστιγμάτισεν ἠθικῶς τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ, δὲν κατεδίκασεν ὅμως αὐτό, ἔτι μὴ ὑπαρχούσης ποινικῆς ρήτηρας σαφοῦς διὰ τὰ καταγγελλόμενα. Ἡ διπλῇ αὕτῃ καταδίκη τοῦ Δ. Βούλγαρη, ἡ μὲν ποινικὴ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβροῦ, ἡ δὲ ἠθικὴ τοῦ ὅλου ὑπουργείου, ἐπιτίπτουσα κυρίως καὶ καιρίως ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ κατήνεγκε τραῦμα τελικόν εἰς τὸ αὐταρχικὸν μὲν καὶ σατραπικὸν ἀλλὰ καὶ ὑπερήφανον καὶ φιλότιμον ἦθος αὐτοῦ, καὶ παρεσκεύασεν εὐθὺς μὲν τὸν πολιτικὸν αὐτοῦ θάνατον, μετ' ὀλίγον δὲ καὶ τὸν φυσικόν.

Οὕτως ἐξέλιπεν ἐκ τῆς σκηνῆς τῆς πολιτικῆς εἰς τύπος ἔκτακτος διὰ τὰς φυσικὰς αὐτοῦ ἀρετὰς τῆς ἀρχιότητος, τῆς ἐξωτερικῆς σατραπικῆς μεγαλοπρεπείας, καὶ διὰ τὰ ἡθικὰ ἐλαττώματα, ἀνὴρ τῆς γενεᾶς τῶν ἀγωνιστῶν, ὑπουργός, σύμβουλος ἐπικρατείας,

Κόμης Ἀνδράσυ

γερουσιαστής, πρωθυπουργός, συνωμότης, ἐπαναστάτης, ἀνατροπεὺς τοῦ θρόνου τοῦ Ὁθωνος, ἀντιβασιλεὺς, σατραπικὸς πρωθυπουργὸς αὐτῆς ἐπὶ πολλὰς περιόδους, ἀδόξως ἐν ιδιωτικῇ βίῃ τελευτήσας. Βραδύτερον λείψανά τινα τοῦ μεγάλου κόμματος Βουλγαρῆ ἐπειράθησαν νὰ συνταχθῶσιν εἰς κόμια ὑπὸ τὸν πρεσβύτερον υἱὸν τοῦ ἀνδρὸς Γεώργιον, διορισθέντα ἅπαξ καὶ ὑπουργὸν τῶν Ναυτικῶν, ἀλλὰ ταχέως ἐκλιπόντα ἐκ τοῦ βίου, ὅπως καὶ ὁ νεώτερος ἀδελφὸς αὐτοῦ Σπυρίδων. Τὸ ὑπουργεῖον Κουμουνδούρου ἔμεινεν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ μέχρι τέλους τοῦ 1875 καὶ κατὰ τὸ 1876, ἐπασχολούμενον οὐχὶ τοσοῦτον ὑπὸ ἐσωτερικῶν ὅσον ὑπὸ ἐξωτερικῶν ζητημάτων σοβαρῶν. Καθ' ὃν περίπου χρόνον τῷ 1875 ἀνελάμβανε τὴν κυβέρνησιν ὁ Κουμουνδοῦρος, ἤρξατο ἡ ἐπανάστασις ἐν Ἑρζεγοβίνῃ, ἐπεκαθεῖσα ἐντὸς συμ-

κροῦ καὶ εἰς τὴν Βοσνίαν, καὶ διαρκῶς ὑποστηριζομένη ὑπὸ τε τῶν ὁμογενῶν Σλαύων τῶν ὁμόρων αὐστριακῶν ἐπαρχιῶν, καὶ ὑπὸ τῶν σλαβικῶν καὶ πανσλαβιστικῶν συλλόγων τῆς Ρωσίας, καὶ προκαλοῦσα τὴν προσοχὴν τῶν αὐτοκρατοριῶν Αὐστρίας καὶ Ρωσίας, αἵτινες συνδεόμεναι ἀμφοτέραι διὰ στενῆς πολιτικῆς φιλίας πρὸς τὴν Γερμανίαν συνεδέθησαν καὶ πρὸς ἀλλήλας, φιλικῶς συνεννοούμεναι περὶ εἰρηνικῆς λύσεως παντὸς ζητήματος ἀναφυομένου ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ἀλλὰ πᾶσαι αἱ ὑπὸ τῶν δύο αὐτοκρατοριῶν πρὸς κατάπαυσιν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ παραχώρησιν περιορισμένου αὐτονόμου θεσμοῦ εἰς τὰς ἐπαναστάσας ἐπαρχίας καταβληθεῖσαι προσπάθειαι διὰ τε τῆς περιφήμου διακονώσεως τοῦ αὐστριακοῦ ὑπουργοῦ κόμητος Ἀνδράσυ καὶ διὰ τοῦ ὑπομνήματος τοῦ πρίγκιπος Γορτσάκωφ ἀπέτυχον τοῦ σκοποῦ, καὶ τὸ θέρος τοῦ 1876 Σερβία καὶ Μαυροβούνιον συμμαχοῦσαι ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας· καὶ οἱ μὲν Μαυροβούνιοι ἐφάνησαν νικηταὶ μέχρι τέλους, πολλὰς κυριεύσαντες σπουδαίας θέσεις ἐν τε τῇ Ἑρζεγοβίνῃ καὶ ἐν τῇ ἄνω Ἀλβανίᾳ, οἱ δὲ Σέρβοι, μετὰ γενναίαν ἄμυναν ἐπὶ ἑξ. περίπου μῆνας, ὑπέκνυσαν εἰς τὸν ὑπέρτερον ὄγκον τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ προελάσαντος μέχρι τῶν προθύρων τῆς πρωτεύουσας Βελιγραδίου· ἀλλ' οἱ τοῦρκοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ εἰσελάσσωσιν εἰς τὴν σερβικὴν πρωτεύουσαν, ἐπισχούσης τὴν πορείαν αὐτῶν τῆς ἀπὸ Κριμαίας ἐκπεμφθείσης φωνῆς τοῦ Τσάρου, ἀπαιτήσαντος διὰ τηλεσιγράφου πρὸς τὴν Πύλην τὴν ἐντὸς 48 ὥρῶν κατάπαυσιν τῆς περαιτέρω πορείας τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ (περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου 1876). Ἡ Πύλη οὐ μόνον ὑπέκνυσεν εἰς τὸ κέλευσμα τοῦ Τσάρου, ἀλλ' ἤρξατο εὐθὺς καὶ διαπραγματεύσεων περὶ εἰρήνης, ἥτις καὶ συνωμολογήθη μετ' ὀλίγον ἄνευ οὐδεμιᾶς περιχοπῆς ἐδάφους σερβικοῦ ἢ χρηματικῆς πολεμικῆς ἀποζημιώσεως, ἀπολύτως ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πρὸ τοῦ πολέμου καθεστῶτος. Ἡρξάντο δὲ διαπραγματεύσεις καὶ πρὸς

τὸ Μαυροβούνιον περὶ εἰρήνης, ἀλλ' αὕτη ἐματαιώθη μεσολαβηθεῖσα ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος κηρυχθέντος ἐναντίον τῆς Τουρκίας ἐκ μέρους τῆς Ρωσίας πολέμου.

Ὁ ρωσοτουρκικὸς πόλεμος δὲν εἶχεν ἀφορισμὴν τὴν Ἑρζεγοβίνην ἢ τὴν Σερβίαν ἢ τὸ Μαυροβούνιον, ἀλλὰ τὴν Βουλγαρίαν. Αἱ βουλγαρικαὶ ἐπαναστατικαὶ ἐταιρεῖαι αἱ λεγόμεναι κομιτᾶτα ἀπὸ πολλοῦ εἰργάζοντό δι' ἐπαναστατικὰ κινήματα ἐν ταῖς δυσχωρίαις τοῦ Αἷμου. Ἀρξαμένου δὲ τοῦ σερβοτουρκικοῦ πολέμου κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1876 τὰ κινήματα ταῦτα ὀργανώθησαν ἐν ταῖς νοτίαις πρὸς τὴν Θράκην ὑπορείαις τοῦ Αἷμου, ἐπὶ ἐδάφους θρακικοῦ, ἵνα μαρτυρηθῇ ὁ βουλγαρικὸς χαρακτήρ τῆς Θράκης, ἐφ' ἣν οἱ Βούλγαροι ἤγειρον ἀξιώσεις ἐθνικὰς. Ἀλλὰ τὰ κινήματα ταῦτα, λίαν ἀσθενῶς ἐκρηγνύμενα, εὐχερῶς κατεβλήθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἵτινες τὰς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων διαπραχθείσας ἐναντίον εἰρηνικῶν τουρκικῶν πληθυσμῶν ὁμότητας καὶ σφαγὰς ἀνταπέδωκαν νῦν δι' ὀμοτάτων σφαγῶν καὶ θηριωδῶν πράξεων ἐναντίον γυναικῶν καὶ παιδῶν, πληρώσαντες πτωμάτων ὀλοκλήρους ἐκτάσεις ἐδάφους. Αὗται ἀνακαλυφθεῖσαι ὑπ' Ἀγγλῶν ἀνταποκριτῶν ἀγγλικῶν ἐφημερίδων καὶ γνωσταὶ γενόμεναι ἐξήγειραν φρίκην ἐν πάσῃ τῇ Εὐρώπῃ, ἰδίως ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐνθα ἡ κοινὴ γνώμη ἀπῆτει αὐστηρὰν ἱκανοποίησιν διὰ τὰς διαπραχθείσας ἀκατανομάστους βαρβαρότητας τῶν Τούρκων. Τότε ἐξηγέρθη ὁ μέγας φιλόνθρωπος πολιτικὸς ἀνὴρ τῆς Ἀγγλίας Γλάδστον, ὅστις διατελὼν τότε μακρὰν τοῦ ἐνεργοῦ πολιτικοῦ βίου καὶ τῶν πολιτικῶν εὐθυνῶν ἐν πάσῃ ἐλευθερίᾳ καὶ παρρησίᾳ ἐστιγμάτισε τὰς τουρκικὰς ὁμότητας, ἀξιῶν τὴν ἀπὸ τῆς Εὐρώπης ἐξέλασιν τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας. Ἡ φωνὴ τοῦ Γλάδστονος μεγάλην ἐξήγειρε συγκίνησιν καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως ἐν Ρωσίᾳ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ αὐτῇ, ἐνθα περιώρισε τὴν ὑπὲρ τῶν Τούρκων πάντοτε κινουμένην καὶ ἀγορεύουσαν γλῶσσαν τοῦ πρωθυπουργοῦ Δισραέλη, παρεθάρρυνε δὲ τὴν Ρωσίαν ν' ἀπαιτήσῃ παρὰ τῆς Τουρκίας καὶ παρὰ τῆς Εὐρώπης μετὰ γλώσσης σθεναρᾶς καὶ πολεμοχαροῦς τὴν ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ ἀπαλλαγὴν τῶν Βουλγάρων. Ὁ αὐτὸς δὲ Γλάδστον διὰ μακροτάτων ἄρθρων ἐν τῇ ἐγκρίτῳ ἀγγλικῇ «Ἐπιθεωρήσει τοῦ Ἐδιμβούργου» ὑπερήσπισεν εὐγλωττότατα καὶ τὰ ἐθνικὰ δίκαια τῶν Ἑλλήνων. Αἱ μεγάλαι Δυνάμεις συνεφώνησαν τότε νὰ συνέλθωσιν εἰς Συνδιάσκεψιν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἣτις καὶ συγκροτηθεῖσα κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ 1876 καὶ τὰς πρῶτας τοῦ 1877, ἐξεπόνησεν ὀργάνωσιν αὐτονόμου πολιτείας Βουλγαροθρακικῆς, διαρρυθμμένης εἰς ἀνατολικὴν μετὰ πρωτευούσης τῆς Σόφιας καὶ δυτικὴν μετὰ πρωτευούσης τῆς Φιλιππουπόλεως. Τῆς Τουρκίας μὴ δεξαμένης τὸ τῆς Συνδιασκέψεως σχέδιον, ἰδίως τὸ τῆς κατοχῆς τῶν αὐτονομηθησομένων χωρῶν ἐπὶ τινα χρόνον ὑπὸ στρατοῦ εὐρωπαϊκοῦ (βελγικοῦ), ἡ Ρωσία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον (κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1877), ὃν καὶ διεξήγαγεν ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν Ἀσίᾳ, ἐν ἀρχῇ προσκρούουσα εἰς ἀτυχήματα οὐκ ὀλίγα ἔνεκα τῆς σθεναρᾶς ἀντοχῆς καὶ ἀποτελεσματικῆς ἀμύνης τῆς περὶ ζωῆς καὶ θανάτου πολεμοῦσης Τουρκίας. Ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους ὁ πολλαχῶς ἐνισχυθεὶς ὡσικὸς στρατὸς δι' ἐρρωμένης ἐπιθετικῆς πορείας ἐν Ἀσίᾳ μὲν προήλασεν εἰς τὰ ἔνδον τοῦ ἀρμενικοῦ ὀροπέδιου καταλαβὼν τὰ ὀχυρώτατα ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ φρούρια, τὰ μὲν ἐξ ἐφόδου (Κάρς, Ἀρδαχάν), τὰ δὲ δι' ὁμολογίας παραδιδόμενα (Ἑρζερούμ, Βατούμ), ἐν Εὐρώπῃ δὲ κατέλαβεν τὰς μεταξὺ Δανουβίου καὶ Αἷμου ὀχυρὰς θέσεις, ἰδίως δὲ τὴν πεισματωδέστατα ἀμυνομένην Πλεύναν, καὶ ἐν μέσῳ χειμῶνος ὑπερβὰς τὸν Αἶμον ἠνάγκασε τὴν Πύλην νὰ ζητήσῃ ἀναχωρῆν, ἣτις καὶ παρεχωρήθη μεθ' ὑπογραφῆς τῶν προκαταρκτικῶν ὅρων εἰρήνης, δι' ὧν ἡ Πύλη συνήνει εἰς τὴν ἴδρυσιν ὑποτελοῦς αὐτῇ βουλγαρικοῦ κράτους ἐκτεινομένου ἀπὸ τοῦ Δανουβίου μέχρι Χαλκιδικῆς καὶ τῆς περιοχῆς τῆς Θεσσαλονίκης.

παρέδιδε δ' εἰς τοὺς Ρώσους ἀμαχητὶ πάσας τὰς ἀπὸ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Αἴμου μέχρι τῶν προθύρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὀχυρὰς θέσεις, ἰδίως τὰ φοβερὰ δυσπρόσθητα ὀχυρώματα τῆς μεταξὺ Σηλυβρίας καὶ Δέρκων ἀμυντικῆς γραμμῆς τῆς Τσατάλ-
τζης, τοῦ «μεγάλου τείχους» τῶν βυζαντινῶν χρόνων. Μετ' ὀλίγας δ' ἡμέρας συνωμο-

Στρατηγὸς Ἰγνάτιεφ

λογήθη καὶ ὀριστικὴ εἰρήνη ἐν τῇ ὑπὸ τῶν Ρώσων κατε-
χομένῳ, ὥραν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἀπέχοντι, προα-
στείῳ Ἀγίῳ Στεφάνῳ. Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ἐπεκυ-
ροῦντο πάντα τὰ ἐν τοῖς προκαταρκτικοῖς ὅροις συνωμο-
λογηθέντα, οὕτω δ' ὁλόκληρος ἡ Μακεδονία ἐξαίρουμένης
μόνης τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Χαλκιδικῆς καὶ τὸ ἥμισυ
περίπου τῆς Θράκης ἐδίδοντο εἰς τὴν ἰδρυομένην ὑποτελῆ
βουλγαρικὴν ἡγεμονίαν, ἐμεγεθύνετο δὲ καὶ ἡ Σερβία, μέ-
χρι τῶν ὁρίων τῆς Μακεδονίας ἐκτεινομένη, ὡσαύτως δὲ
καὶ τὸ Μαυροβούνιον, αὐξανόμενόν πρὸς βορρᾶν καὶ νότον
καὶ πρὸς δυσμὰς πρὸς τὴν θάλασσαν· συγχρόνως ἐπεβάλ-
λετο εἰς τὴν Πύλην ἡ αὐστηρὰ ἐφαρμογὴ τοῦ ὀργανικοῦ
νόμου τῆς Κρήτης μετὰ τῶν τελευταίων ἀπαιτήσεων τῶν
νησιωτῶν, παρεχωρεῖτο δὲ καὶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν

Ἡπειρον διοικητικὴ ἡμιαυτονομία ὁμοία τῇ τῆς Κρήτης, ὀργανωθησομένη ὑπὸ συμβου-
λίου ἐγγχωρίου καὶ ἐπικυρωθησομένη ὑπὸ τῆς Πύλης, ἐποπτεία καὶ τῆς Ρωσίας, ὁλόκλη-
ρα δὲ διαμερίσματα ἐν Ἀσίᾳ προσηρτώοντο εἰς τὰς ἀσιατικὰς κτήσεις τῆς Ρωσίας. Περὶ
Ἑλλάδος οὐδεὶς ἐγένετο λόγος ἐν τῇ συνθήκῃ, κατὰ ρητὴν τοῦ Τσαροῦ διαταγὴν πρὸς
τὸν ὑπαγορευόντα τὴν συνθήκην στρατηγὸν Ἰγνάτιεφ «Μηδεμίαν σπιθαμὴν γῆς ὑπὲρ
τῆς Ἑλλάδος!». Καὶ τοιαύτη μὲν ἦτο ἡ περιβόητος συνθήκη εἰρήνης τοῦ Ἀγίου Στε-
φάνου. Τί δ' ἐγένετο νῦν ἐν Ἑλλάδι ;

Ἐν Ἑλλάδι, ὡς ἐρρήθη, ἡ τοῦ Κουμουνδούρου κυβερνήσις ἐξηκολούθει ὑφιστα-
μένη μέχρι τῶν τελευταίων περιόδου ἡμερῶν τοῦ ἔτους 1876. Ἀλλ' ἡ καθόλου κατάστα-
σις τῶν πραγμάτων, οἱ ἐν Ἀνατολῇ ἐγκυμονοῦμενοι νέοι πόλεμοι καὶ μετὰ τὴν εἰρήνευ-
σιν τῆς Σερβίας, καὶ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνερχομένη χάριν τῆς Βουλγαρίας συν-
διάσκεψις τῶν Δυνάμεων, καὶ ὁ ἐκ Ρωσίας ἀπειλούμενος πόλεμος ἐν περιπτώσει μὴ ἐπι-
τυχίας τῆς Συνδιασκέψεως διετήρουν τὴν κοινὴν γνώμην ἐν μεγάλῃ συγκινήσει καὶ
πολεμικῷ ὀργασμῷ, ὑποτρεφομένων καὶ ὑπὸ τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Ἡπείρῳ ἐπαναστα-
τικῶν κινήματων τῶν ὑποστηριζομένων ὑπὸ τοῦ συλλόγου τῆς τότε ἰδρυθείσης «Ἐθνι-
κῆς Αἰῶνης» εἰς ἣν συνέρρεον χορήματα πανταχόθεν τοῦ Ἑλληνικοῦ· ἀπῆται δ' αὖ-
τι πρὸ πάντων ἵνα οἱ ἀρχηγοὶ τῶν κομμάτων, ἀφέντες κατὰ μέρος πάσας τὰς κομμα-
τικὰς διαφορὰς καὶ διαμάχας, ἐνωθῶσιν εἰς μίαν κυβερνήσιν πανελλήνιον οὕτως εἰπεῖν,
φροντίζουσιν σοβαρῶς περὶ ἀμύνης τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων, τοῦτο δὲ ἤθελε καὶ αὐ-
τὸς ὁ Κουμουνδούρος, πρόεδρος τῆς τοιαύτης κυβερνήσεως προτείνων τὸν ἀπὸ τοῦ 1865
ἐφησυχάζοντα ἐν προαστείῳ τινὶ τῶν Ἀθηνῶν γηραιὸν ναύαρχον Κ. Κανάρην. Καὶ νῦν
συνελθόντες πάντες οἱ ἀρχηγοὶ (πλήν, ἐννοεῖται, τοῦ ἀποσυναγώγου θεωρουμένου Δ.
Βούλγαρη) καὶ ὁ Κανάρης αὐτὸς ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ἐ. Δεληγεώργη συνεφώνησαν περὶ
συνγκροτήσεως κυβερνήσεως ὁμαδικῆς ἢ συμμαχικῆς ἢ συγχωνευτικῆς, ὅπως ἐλέγοντο
αἱ τοιαῦται συμμαχικαὶ κυβερνήσεις ἐπὶ Ὀθωνος, κληθείσης ἔκτοτε οἰκουμένης, διὰ τῆς
ὀνομασίας ταύτης χαρακτηρισθείσης ὑπὸ τοῦ Θ. Ζαΐμη τῆς τοιαύτης κυβερνήσεως κατὰ

τοὺς ὄρους *Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, Οἰκουμενικὴ Σύνοδος κ. λ.* (1). Καὶ πρόεδρος μὲν τοῦ τοιοῦτου ὑπουργείου καὶ ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν ἐδείχθη ὁ ναύρχος Κανάρης, ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἑσωτερικῶν ὁ Ἀ. Κουμουνδοῦρος, ἐπὶ τῶν Ἑξωτερικῶν ὁ Χ. Τρικούπης, τῆς Δικαιοσύνης ὁ Θ. Ζαΐμης, τῶν Στρατιωτικῶν ὁ Χ. Ζυμβρακάκης, τῶν Οἰκονομικῶν ὁ Ἑ. Δεληγώργης καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ὁ μὴ διατελέσας ἔτι πρωθυπουργὸς (καὶ διὰ τοῦτο ἐν ἀρχῇ μὴ ἐγκριθεὶς ὑπὸ τῶν ἄλλων, ἀλλ' ὀργῶν πρὸς πρωθυπουργίαν καὶ ἔχων περὶ ἑαυτὸν μικρὰν ὁμάδα πολιτικῶν φίλων, ἀυξηθέντων μετ'ὀλίγον εἰς ἑννέα) Θ. Δεληγιάννης. Ἡ συγκρότησις οἰκουμενικῆς κυβερνήσεως ἀνεκούφισεν ἐπὶ τινα χρόνον τὰς ἀγωνίας τοῦ λαοῦ, πολλὰ ἐλπίζοντος ἐκ τῆς τοιαύτης κυβερνήσεως. Καὶ αὐτὴ δ' ἡ κυβέρνησις εἰργάζετο κατὰ τὸ ἐνὸν ὑπὲρ παρασκευῶν κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, ἀλλὰ προσέκρουεν

Κ. Κανάρης (εἰς γεροντικὴν ἡλικίαν)

εἰς πολλὰς δυσχερείας ἑξωτερικάς. Ἀρξαμένου τοῦ ρωσικοῦ πολέμου, ἐνῶ ἡ Ρωσία ἐπίεζεν ἰσχυρῶς τὴν κυβέρνησιν, μάλιστα μετὰ τὰς ἐν Πλεύρᾳ ἀποτυχίας τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ, εἰς ἀντιπερισπασμὸν τινα ὑπὲρ τῆς Ρωσίας δι' ἐπιδείξεως πολεμικῆς πρὸς τὰ μεθόρια, καὶ ὁ Τσάρος αὐτὸς δι' ἐπιστολῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν Βασιλέα τοιαύτην ἐξήτει βοήθειαν, Βασιλεὺς δὲ καὶ Κουμουνδοῦρος καὶ Κανάρης ἐκηρύσσοντο ὑπὲρ τοιαύτης ἐνεργείας, οἱ λοιποὶ ὑπουργοὶ ἔνεκα τῆς ὑπὸ τῆς φιλοτοῦρκου ἀγγλικῆς κυβερνήσεως τοῦ Διοδραέλη γενομένης ἀντιθέτου πίεσεως οὐδὲν τοιοῦτον ἐπεθύμουν, ἀπὸ δὲ τοῦ κατὰ τὸ θέρος βεβληθέντος θανάτου τοῦ Κανάρη, ἐκλιπούσης καὶ πάσης κεντρικῆς διευθύνσεως καὶ ἐκάστου τῶν ὑπουργῶν διευθύνοντος τὸ ἑαυτοῦ τμήμα αὐταρχικῶς, τῆς βουλῆς δ' ἐν ὁλομείᾳ σιωπηρῶς ὑποστηρίζουσης τὴν ἀκέφαλον κυβέρνησιν, οὐδεμία ἦτο δυνατόν νὰ γένηται σπουδαία ἐνέργεια. Πλὴν τούτων ἡ Πύλη καὶ πρὸ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου καὶ μετὰ τὴν τούτου κήρυξιν, μετὰ σπανίας ἐνεργοῦσα δραστηριότητος πολεμικῆς καὶ 800—900 χιλιάδας ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν Ἀσίᾳ παρατάξασα, ἤθελεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τοῦ πολέμου ν' ἀπαλλαγῇ τοῦ ἐξ Ἑλλάδος ἀντιπερισπασμοῦ, πέμπουσα στόλον εἰς τὸν Πειραιᾶ «ἵνα ἐξαλείψῃ τὸ κακὸν ἐκ τῆς ρίζης», ὥς ἔλεγεν εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν βολιδό-σκόποῦσα τὰς διαθέσεις αὐτῆς. Ἡ Ἀγγλία ἀπέτρεψε τὴν Πύλην τοῦ μελετωμένου διαβήματος, ἀναλαμβάνουσα αὐτὴ νὰ κωλύσῃ τὸν ἐξ Ἑλλάδος κίνδυνον. Τοιαύτην δὲ λαβοῦσα ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ὑποχρέωσιν πρὸς τὴν Πύλην, σφόδρα ἐπέβλεπε τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ἵνα μὲν ἀπολύτως οὐδετέρα. Ἔθηκε δὲ ἡ Ἀγγλία τὴν κυβέρνησιν καὶ πρὸ τοῦ ἐξῆς οἶονεὶ διλήμματος· «Εἰ μὲν, εἶπε, νικήσῃ ἡ Ρωσία, ἡ εἰρήνη δὲν θὰ συνομο-

(1) Ὁ Θ. Ζαΐμης, ἀπλῶς ἀποφαινόμενος πρὸς δημοσιογράφον τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, εἶχεν εἰπεῖ ἐκ τυχαίας στιγμῆς ἐμπνεύσεως· «Κὰν ἔτι μὴ συγχροτηθῇ οἰκουμενικὸν ὑπουργεῖον, οἱ ἀρχιγοὶ τῶν κομμάτων θὰ συμπράξωσιν ἐν ὁμονοίᾳ καὶ ὁμοφωνίᾳ».

λογηθῇ ὑπὸ ταύτης, ἀλλ' ὑφ' ἀπάσης τῆς Εὐρώπης τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἐν εὐρωπαϊκῷ συνεδρίῳ, ὅτε ἡ Ἀγγλία θὰ ὑποστηρίξῃ τὰς ἑλληνικὰς ἀξιώσεις ὥσεί ἦτο ἡ Ἑλλάς ἐμπόλεμος, εἰ δὲ νικήσῃ ἡ Τουρκία, δὲν θὰ ἀφειδῇ ἡ Ἑλλάς εἰς τὴν ταύτης ὡς νικητρίας διακρισιν». Οὕτως ἡ Ἑλλάς ἔμεινεν οὐδετέρω μέχρι τέλους τοῦ πολέμου, ἐνήργησε δ' ἡ Ἀγγλία διὰ τῶν πρακτόρων αὐτῆς ἵνα καὶ αἱ ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Ἡπείρῳ ἐπαναστάσεις καταπαύσων, ὑπισχνουμένη ὅτι ἐν τῇ συνομολογήσει τῆς εἰρήνης θὰ θεωρήσῃ τὰς ἐπαναστάσεις ὡς ὑφισταμένας ἔτι. Ἀλλ' ὅτε κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1878 ἐγνώσθησαν τὰ κατὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς συνθήκης τοῦ Ἀγίου Στεφάνου καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, ἡ σφοδρὰ ἱερὰ ἀγανάκτησις καὶ ὀργὴ ἡ καταλαβοῦσα τὸν λαὸν ἐξέσπασεν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς τῆς Οἰκουμενικῆς. Αὐθόρμητος ὁ λαὸς νῦν ἄνευ οἰασδήποτε κομματικῆς ἐνεργείας καὶ βλέψεως ὥρμησεν ἐπὶ τὰς οἰκίας τῶν ὑπουργῶν, καὶ ἰδίως τοῦ Κουμουνδούρου, ὑβρίζων, λιθοβολῶν, ραβδίζων τοὺς ἀνθισταμένους, πυροβολῶν καὶ πυροβολούμενος καὶ φοβερὰν ἀπειλὴν αἵματοχυσίαν. Οὐ μόνον δ' ἐν ταῖς οἰκίαις ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς

Ἀλέξ. Κουμουνδούρος

ἠπειλοῦντο οἱ ὑπουργοί, μόλις δ' ἐσώθησαν ἐκ τοῦ κινδύνου οἱ ὁμοῦ ἐν ταῖς ὁδοῖς βαδίζοντες Κουμουνδούρος καὶ Ζαΐμης. Κοπᾶσαντος εἴτα ὀλίγον τοῦ θορύβου συνῆλθεν ἡ μέχρι νῦν ἐξ ἀνάγκης ἀναυδος κατασταθεῖσα Βουλὴ καὶ ἐν ταύτῃ ὁ τὴν ἐπονείδιστον πτώσιν πεσοῦσαν Οἰκουμενικὴν διαδεξάμενος Ἀ. Κουμουνδούρος μεθ' ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τοῦ Θ. Δηλιγιάννη, ἀφοῦ διετραγώδησε πρὸς τὴν Βουλὴν τὰ συμβάντα ἐκήρυξεν ὅτι εἶχεν ἀνάγκην ἀπλῶς ἐσωτερικῆς ἡσυχίας καὶ τάξεως ἵνα ἐνεργήσῃ ἐξωτερικῶς καὶ μετ' ὀλίγον διέταξε νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὰς ὁμόρους ἐπαρχίας τῆς Θεσσαλίας ὁ παρὰ τὰ μεθόρια προχείρως συγκροτηθεὶς ἐκ 5—6 χιλιάδων ὁπλιτῶν στρατός, ὅστις καὶ προελάσας μέχρι Δομοκοῦ περιέζωσε τὸ φρούριον τοῦτο. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ὀλίγων ὥρῶν στρατείᾳ ταύτῃ ἐφάνησαν πᾶσαι αἱ ἐλλείψεις πολεμικῆς παρασκευῆς. Ἐξ ἄλλου ἡ διὰ τῆς συνομολογήσεως τῆς εἰρήνης ὀλίγον ἐλαφρυνθεῖσα Τουρκία ἠδυνήθη νὰ πέμψῃ εὐθὺς τάγματα ὁλόκληρα εἰς τὸν Βόλον, ἀπειλοῦντα νὰ εἰσβάλωσιν ἐνταῦθεν εἰς τὰς ἑλλαδικὰς χώρας. Καὶ νῦν ἠναγκάσθη ὁ Θ. Δηλιγιάννης νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τῶν πρεσβειῶν ἵνα ἀλαλλαγῇ τῆς ἀμυγάνου θέσεως. Οἱ πρέσβεις, ἰδίως ὁ τῆς Ἀγγλίας, συνεβούλευσαν τὴν ἄμεσον ἀνάκλησιν τοῦ στρατοῦ τῆς εἰσβολῆς, ἐπαναλαμβάνοντες (ὁ Ἀγγλος δηλονότι πρεσβευτής) ὅτι ἡ Ἑλλάς ἔμελλε νὰ θεωρηθῇ ὅπωςδήποτε ἐμπόλεμος ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ συνομολογήσει τῆς νέας ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας μελετωμένης πανευρωπαϊκῆς συνθήκης. Οὕτω δὲ τάχιστα ἔληξεν ἡ μεγάλη ἀναίμακτος καὶ ἄδαρκος στρατεία τοῦ Δομοκοῦ, καὶ ὁ στρατὸς ὁ ἑλληνικὸς κατέλαβε τὰς ἐντὸς τῶν ὁρίων θέσεις αὐτοῦ, παρασχὼν ἀφορμὴν τῷ νέῳ Τούρκῳ πρωθυπουργῷ ν' ἀγγεῖλῃ εἰς τὴν ὀθωμανικὴν Βουλὴν ὅτι ὀλίγα τάγματα τουρκικοῦ στρατοῦ πεμφθέντα εἰς Βόλον ἤρκεσαν ἵνα τραπῇ εἰς φυγὴν ὁ ἐπιδραμὼν εἰς Θεσσαλίαν ἑλληνικὸς στρατός.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΕΞΗΓΩΝ ΤΗΝ ΣΥΝΘΗΚΗΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ

Ἡ συνθήκη τοῦ Ἀγίου Στεφάνου ἡ παραδοῦσα τὴν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Τσάρου, ἥ, ὡς ἔγραφεν ὁ «Νέος Ἐλευθέρος Τύπος» τῆς Βιέννης, ἡ καθιστῶσα τὸν μέλλοντα κατὰ τύπον καὶ ὄνομα ὑποτελὴ τῷ σουλτάνῳ *ισποδάρον*, ἥτοι ἡγεμόνα τῆς Βουλγαρίας, κατ' οὐσίαν κυρίαρχον τοῦ σουλτάνου, καὶ ὑνθμίζοντα καὶ διευθύνοντα ἀπὸ Σόφιας τὴν πολιτικὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δὲν ἦτο ἀρεστὴ οὔτε τῇ Αὐστρίᾳ οὔτε τῇ Ἀγγλίᾳ. Ἀλλ' ἡ μὲν Αὐστρία διετέλει ἐν ἀναμονῇ, καιροσκοποῦσα ἰδίως ἐπὶ τὴν πορείαν καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς, ἐν Ἀγγλίᾳ δὲ ἡ κυβερνήσις Δισραέλη (νῦν διαρκοῦντος τοῦ πολέμου γενομένου λόρδου Βήκονσφηλδ) -Σώλσβουρν, ἀφοῦ διὰ τῆς περιφήμου ἐγκυκλίου διακοινώσεως τῆς 20/1 Ἀπριλίου διεμαρτυρήθη ἐναντίον τῆς συνθήκης τοῦ Ἀγίου Στεφάνου, καὶ ἐν τῇ διαμαρτυρίᾳ ταύτῃ ἐτόνισεν ἰδιαίτερος τὸ ἀδίκημα τὸ γενόμενον εἰς τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν Μακεδονίας καὶ Θράκης διὰ τῆς Μεγάλης Βουλγαρίας τῆς συνθήκης τοῦ Ἀγίου Στεφάνου, ἠξίωσε παρὰ τῆς Ρωσίας νὰ ὑποβάλλῃ τὴν συνθήκην ταύτην εἰς συνέδριον εὐρωπαϊκόν. Ἡ Ρωσία ἐφάνη πρόθυμος νὰ ὑποβάλλῃ εἰς τὴν ἔγκρισιν τῆς Εὐρώπης μόνον τὰ ἄρθρα τὰ ἔχοντα σχέσιν πρὸς τὰ γενικὰ εὐρωπαϊκὰ συμφέροντα, οὐχὶ δ' ἅπασαν τὴν συνθήκην. Ἀλλ' ἡ Ἀγγλία ἐπέμεινεν εἰς τὴν ἀξίωσιν αὐτῆς νὰ ἀναγνώριση ἡ Ρωσία τὸ ὑπερτάτον κύρος τῆς Εὐρώπης ἐφ' ὅλην τὴν συνθήκην. Ἐκ τῆς τοιαύτης διαφωνίας ἐνετάθησαν λίαν αἱ μεταξὺ τῶν δύο Δυνάμεων σχέσεις καὶ ἦν ὁ πόλεμος προσδόκιμος ἐν ἐγγυτάτῳ χρόνῳ, συντασσομένης καὶ τῆς Αὐστρίας τῇ Ἀγγλίᾳ. Παρασκευαί δὲ πολεμικαὶ ἐκατέρωθεν μεγάλαι ἐτελοῦντο μετὰ πολλῆς ζέσεως. Ὁ ἐν τῇ Μεσογείῳ ἀγγλικὸς στόλος ἠϋξάνετο τεραστίως, στρατεύματα δ' ἀγγλοῖνδικὰ μεταπεμπόμενα ἐκ τοῦ Ἰνδικοῦ ἐστρατοπέδευον ἐν Μελίτῃ.

Ἐν μέσῳ τοιαύτης καταστάσεως πραγμάτων ἡ διὰ τοῦ πολέμου οἰκονομικῶς ἀρκοῦντως καταπονηθεῖσα Ρωσία πρῶτῃ ὑπεχώρησε καὶ ἀποταθεῖσα πρὸς τὴν γερμανικὴν κυβερνήσιν ἐζήτησε τὴν μεσιτείαν ταύτης σύγκλησιν συνεδρίου. Τὸ συνέδριον τοῦτο, οὗ ἡ σύγκλησις ἦτο ἡ ἐκ μέρους τῆς Ρωσίας ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας ἀπαιτουμένη ἀναγνώρισις τοῦ ὑπερτάτου κύρους τῆς Εὐρώπης, συνῆλθε (καὶ μετὰ τινὰς ἰδιαίτερας μυστικὰς μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας συνεννοήσεις) κατ' Ἰούλιον 1878 ἐν Βερολίῳ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ πρίγκιπος Βίσμαρκ, ἐγένοντο δὲ δεκτοὶ ἐν αὐτῷ καὶ ὡς ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑλλάδος ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Θ. Δεληγιάννης καὶ ὁ ἐν Βερολίῳ πρεσβευτὴς Ἀ. Ραγκαβῆς, ἐλάλησαν δ' ἀμφότεροι περὶ τῶν ἀξιώσεων τῆς Ἑλλάδος ὡς πρὸς τὴν ἀνάγκην τῆς προσαρτήσεως τῆς Κρήτης καὶ τῆς Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας. Ἀφοῦ δ' ἐκάτερος τῶν ἀντιπροσώπων ἀνέγνω τὸ ὑπόμνημα αὐτοῦ, ἐξῆλθον τοῦ συνεδρίου ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀπαντήσεως πρὸς τὰ προτεινόμενα ἢ συζητήσεως τούτων. Οὕτω δ' ἐξεπληροῦτο κατὰ σοφιστικωτάτην καὶ κακοπιστοτάτην ἀπόφασιν ἡ εἰς τὴν Ἑλλάδα δοθεῖσα ἀγγλι-

Λόρδος Βήκονσφηλδ

κὴ ὑπόσχεσις. Εἰς τὴν διαμαρτυρίαν δὲ τῶν ἀντιπροσώπων ὅτι οὐδὲν οὕτως ἐκέρδαιεν ἢ Ἑλλάς, μετὰ κυνισμοῦ ἀπῆντα ὁ Ἄγγλος ἐπὶ τῶν Ἑξωτερικῶν ὑπουργός· «ἐπὶ τέλους, δὲν ἐπολεμήσατε ἵνα ἔχητε ἀξιώσεις ἐδαφικῶν παραχωρήσεων» (!). Ὁ Δισραέλης δὲ μετὰ σοφιστείας ἡθικῆς συνεβούλευσε τοῖς Ἑλλήσιν ἀντιπροσώποις ἀντὶ νὰ ζητήσωσιν ἐδαφικὴν ἐπέκτασιν νὰ ζητήσωσι τὴν προστασίαν τῶν ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνικῶν πληθυσμῶν. Τῆς παραινέσεως ταύτης τὸ κενὸν ἐννοεῖται οἰκοθεν, προκειμένου περὶ πλατωνικῶν ἀποφάσεων ἢ εὐχῶν περὶ βελτιώσεως τῆς τύχης τῶν Χριστιανῶν τῆς Τουρκίας, τοιαύτην δὲ πρὸς τὸ Συνέδριον εὐχὴν καὶ παράκλησιν καὶ προστασίαν ἐκ μέρους τῆς Εὐρώπης ἐνόει ὁ Δισραέλης καὶ οὐχὶ τὴν ὑπὸ τινων Ἑλλήνων πλημμελῶς ἐρμηνευομένην προστασίαν ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος⁽¹⁾.

Οὕτω κατ' οὐσίαν τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα ἐξέπνεε καὶ ἀπέθνησκεν ὡς θνησιγενὲς βλάστημα πρὶν ἔλθῃ εἰς πραγματικότητα, καὶ δίκην πομφόλυγος διερρήγνυντο πᾶσαι αἱ ἐκ τοῦ Συνεδρίου ἐλπίδες, τῆς Ἑλλάδος παραπεμπομένης διὰ τὸ μέλλον αὐτῆς εἰς αὐτὸ τὸ ἀχανὲς μέλλον, κατὰ τὴν μετ' ὀλίγον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Δισραέλη μετὰ τὴν εἰς Ἀγγλίαν ἐπάνοδον ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Λόρδων ἀπαγγελθεῖσαν πρὸς τὴν Ἑλλάδα παραίνεσιν· «Μάθε νὰ περιμένῃς». Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε αἷτια μᾶλλον τυχαῖα καὶ μικρὰ ἔδοσαν τῷ ἑλληνικῷ ζήτηματι ὑπόστασιν καὶ ζοήν.

Πρωθυπουργὸς τότε ἐν Γαλλίᾳ καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἑξωτερικῶν, ὡς ἤδη ἐρρήθη, ἦτο ὁ Βάδδινγκτον, πρόεδρος δὲ τῆς Βουλῆς ὁ περιώνυμος Λέων Γαμβέττας. Ὁ Βάδδινγκτον ἀπῆλθεν ἐκ Παρισίων μετ' ἀποφάσεως νὰ μὴ περιπλέξῃ τὴν Γαλλίαν εἰς ζητήματα ἐν τῇ Ἀνατολῇ μὴ ἀπ' εὐθείας ἀπτόμενα τῶν γαλλικῶν συμφερόντων. Ἀλλ' ὁ Γαμβέττας, ὡς ἀνὴρ φιλελεύθερος καὶ φιλέλληνα, παρακαλούμενος δὲ διηνεκῶς, ὡς λέγεται, ὑπὸ τοῦ στενοῦ φίλου αὐτοῦ Ἑλληνος ἱατροῦ Μεταξᾶ, ἐπέμενε παρὰ τῷ Γάλλῳ ὑπουργῷ ἵνα γίνῃ τι ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Ἐλθὼν ὁ Βάδδινγκτον εἰς τὸ Βερολῖνον ἔτι μᾶλλον ἐξ ὧσων εἶδε καὶ ἐνόησεν ἐσχημάτισε τὴν πεποίθησιν ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἀνακινήσῃ οἰονδήποτε μὴ γαλλικὸν ζήτημα. Καὶ ὅμως διηνεκῶς παρωτρύνετο τηλεγραφικῶς ὑπὸ τοῦ Γαμβέττα νὰ ἐνεργήσῃ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ὅπως ὁ Γαμβέττας εἰς τὰς συχνὰς ἐπικλήσεις τοῦ Μεταξᾶ ἀπῆντα λακωνικῶς «confiance». Τέλος ἐπείσθη ὁ Γάλλος ὑπουργὸς καὶ ἐνεργήσας παρ' ἐκάστῳ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων κατώρθωσεν ἵνα ἐν τῷ 14 πρωτοκόλλῳ τοῦ Συνεδρίου τεθῇ *πρόσκλησις* τοῦ Συνεδρίου πρὸς τὰς κυβερνήσεις Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος ἵνα συνεννοηθῶσι περὶ διορθώσεως τῶν ὁρίων, ὡς καταλληλοτάτης μεθορίου γραμμῆς «κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Συνεδρίου» λαμβανομένης τῆς διηκούσης ἐν Θεσσαλίᾳ μὲν

(1) Εἰς τοιαύτην πλημμελὴ ἐρμηνείαν περιέπεσε καὶ ὁ Χαρίλαος Τρικούπης, κατηγορήσας ὕστερον ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς τὴν κυβερνήσιν Κουμουνδούρου ὡς προτιμήσασαν ἐδαφικὰς ἐπεκτάσεις ἀντὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ προστατεύειν τοὺς Ἕλληνας τῆς Τουρκίας. Καὶ πῶς ἡδύνατο ἢ Ἑλλάς νὰ ἀσκήσῃ τὴν τοιαύτην προστασίαν ἄνευ τῆς πρὸς ταύτην ἀναγκαίας πολιτικῆς, στρατιωτικῆς καὶ οἰκονομικῆς δυνάμεως; Τὸ κατ' οὐσίαν μηδαμινὸν τῶν παραινέσεων τοῦ Δισραέλη ἀπέδειξε μετ' ὀλίγον διὰ μικρὰς εἰρωνείας ὁ Γάλλος πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἑξωτερικῶν καὶ πληρεξούσιος ἐν τῷ συνεδρίῳ Βάδδινγκτον, δι' ὧσων εἶπεν ἔξω τοῦ Συνεδρίου εἰς τοὺς Ἕλληνας πληρεξούσιους τοὺς ἀξιούντας νὰ δοθῇ τῇ Ἑλλάδι δικαίωμα ὁμοιον τῷ εἰς τὴν Αὐστρίαν δοθέντι δικαίωματι τοῦ κατέχεν στρατιωτικῶς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἑλληνικὰς ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας ἵνα ἀποκαταστήσωσιν ἐν αὐταῖς ἐν χρόνῳ ὁρισμένῃ ἢ ὁριστῇ τὴν τάξιν, ὅπως ἡ Αὐστρία ἐν Βοσνίᾳ καὶ Ἑρζεγοβίνῃ. Ὁ Γάλλος ἀντιπρόσωπος ἀπῆντησεν αὐτοῖς ἀπλούστατα· «Ἡ Αὐστρία ἵνα κατέχῃ τὰς ἐπαρχίας παρέρταξεν ἀπὸ τοῦδε εἰς τὰ σύνορα αὐτῶν 80 χιλ. στρατοῦ· ἂν ἔχητε καὶ ὑμεῖς νῦν 80 χιλ. στρατοῦ, σπεύσατε νὰ καταλάβητε τὰς χώρας ὡς ἀξιούτε, χωρὶς νὰ ἐρωτήσητε μηδὲν καὶ χωρὶς νὰ περιμένητε τίποτε ἀπὸ τὸ Συνέδριον!»

διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Πηνειοῦ, ἐν Ἡπείρῳ δὲ τῆς τοῦ Θανάμιδος (Καλαμᾶ), ἐλέγετο δὲ ἐν τῷ εἰρημένῳ πρωτοκόλλῳ ὅτι καθ' ἣν περιίτων δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ συνεννοηθῶσιν ἡδύναντο νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν μεσιτείαν τῶν ὑπογραφουσῶν τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου Δυνάμεων. Ἄλλ' ὁ Γάλλος ὑπουργός, εἴτε οἴκοθεν φοβούμενος μὴ ἡ πρότασις αὐτοῦ ταφῇ ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ, εἴτε ὑπὸ τοῦ Γαμβέττα παρορμώμενος, εἰργάσθη παρὰ τοῖς ἀντιπροσώποις ἵνα ἡ πρότασις αὐτοῦ καταχωρισθῇ καὶ ἐν τῷ κειμένῳ αὐτῷ τῆς συνθήκης ὡς ἄρθρον ἀκροτελεύτιον (en acte final). Πολὺ πρὸς τοῦτο ἐμόχθησεν ὁ «δύστηνος» Βάδδινγκτων, ἱκετεύων σχεδὸν ἕκαστον τῶν πληρεξουσίων, ἰδιαιτέρως λεγόντων πρὸς ἀλλήλους· «ποιήσωμεν αὐτὴν τὴν χάριν εἰς τὸν δύστηνον (πτωχὸν) Βάδδινγκτων (pour le pauvre monsieur Waddington)», ὡς ἐτηλεγράφει εἰς τοὺς «Καιροὺς» τοῦ Λονδίνου ὁ ἐν Παρισίοις περιήγημος ἀνταποκριτὴς αὐτῶν Βλῶβιτς. Τέλος, εὐδοκησάντων πάντων (τῶν Ἀγγλῶν μετ' ὀπισθοβουλίας, καὶ αὐτῶν τῶν Τούρκων μὴ διδόντων σπουδαίαν σημασίαν εἰς τὴν πρότασιν ἕνεκα τοῦ τρόπου καθ' ὃν διευτυπώθη· ἦν δὲ πρῶτος Τούρκος, πληρεξούσιος ὁ Ἕλλην Ἀλέξανδρος Καραθεοδωρῆς), τὸ 46 ἄρθρον τῆς συνθήκης διελάμβανεν, ὅτι ἐὰν Τουρκία καὶ Ἑλλάς μὴ δυνηθῶσι νὰ συμφωνήσωσι περὶ διορθώσεως τῶν ὁρίων αὐτῶν κατὰ τὰ ἐν τῷ 14 πρωτοκόλλῳ λεγόμενα, δύνανται νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν μεσιτείαν τῶν ὑπογραψασῶν τὴν συνθήκην ταύτην Δυνάμεων.

Τὸ ἄρθρον τοῦτο ἦτο λίαν χλιαρόν, ἡ δ' ἐκτέλεσις αὐτοῦ καὶ ὡς ὑποχρεωτικὴ ἡδύνατο νὰ ἐξημερευθῇ καὶ ὡς μὴ ὑποχρεωτικὴ. Τοιαύτην δ' ἐξημερίαν δοῦσα ἡ Τουρκία δὲν ἤθελε νὰ ἔλθῃ εἰς οὐδεμίαν διαπραγματεύσιν πρὸς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐν μακρῷ ὑπομνήματι ὁ ἐπὶ τῶν Ἑξωτερικῶν ὑπουργὸς Σαρφεὲρ πασᾶς ἀπέρριπτε πᾶσαν ἰδέαν μεταρρυθμίσεως ὁρίων, καὶ τὴν Ἑλλάδα συνεβούλευε νὰ ζητήσῃ ἐπέκτασιν ὁρίων ἐπὶ τὴν περιβάλλουσαν τὴν χώραν θάλασσαν. Εἰς τὴν πρότασιν δὲ τῆς Ἑλλάδος περὶ ἐνάρξεως διαπραγματεύσεων συμφώνως πρὸς τὸ πρωτόκολλον καὶ τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου οὐδεμίαν ἔδωκεν ἀπάντησιν ἡ Πύλη. Τότε δ' ἡ Ἑλλάς, ἀφοῦ μάτην ἀνέμεινεν ἀπάντησιν ἐφ' ἱκανὸν χρόνον, ἀπετάθη πρὸς τὰς Δυνάμεις κατὰ τὰς διατάξεις τῆς συνθήκης καὶ ἐπεκατέσματο τὴν μεσολάβησιν αὐτῶν. Μετὰ πολλὰς ἀνεπισήμους ἐκ μέρους τῶν Δυνάμεων ἐνεργείας ἔπεμψε τέλος ἡ Πύλη ἀντιπροσώπους εἰς τὰ μεθόρια ἵνα συνεννοηθῶσι περὶ μεταρρυθμίσεως ὁρίων. Ἄλλ' ἡ μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἀπεσταλμένων συνέντευξις τούτων ἐν Κερκίρα, εἴτα δ' ἐν Πρεβέζῃ, εἰς οὐδὲν ἀπέβη, τῶν Τούρκων περιοριζόντων τὴν ἐπέκτασιν τῶν ἐλληνικῶν ὁρίων εἰς ἐλάχιστόν τι περὶ τὸν Δομιοκὸν τρίγωνον, τοῦ ὑπουργοῦ μάλιστα τῶν Ἑξωτερικῶν Καραθεοδωρῇ μετ' ἀπορίας διαμαρτυρομένου ἐναντίον πάσης ἐπεκτάσεως πρὸς τὸν Βόλον, ὅστις ὅπως καὶ ἡ Πρέβεζα ἦσαν αἱ ἀναγκαιόταται ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Ἡπείρῳ φυσικαὶ ἔξοδοι τῆς Τουρκίας. Τέλος τὸ ἐπόμενον ἔτος (1879), ἐνεργείᾳ πάλιν τῶν Δυνάμεων καὶ ἰδίως τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Γάλλου πρέσβεως Φουρνιέ, ὅτε ὑπουργὸς τῶν Ἑξωτερικῶν ἐγένετο ὁ Ἕλλην Σάββας πασᾶς, ἐπέμφθη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ ἐν Λονδίνῳ πρεσβευτὴς Βράιλας Ἀρμένης ἵνα μετὰ τοῦ πρέσβεως Ἀ. Κουντουριώτου καὶ στρατιωτικῶν ἀκολούθων ἐκθέσῃ καὶ ὑποστηρίξῃ τὰς ἐλληνικὰς ἀξιώσεις. Ἀληθῶς δὲ ἡ στρατιωτικὴ ἀποστολὴ μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας διετύπωσε τὰ τῆς προσηκούσης μεθορίου γραμμῆς, ἐκτείνασα ταύτην μέχρι Σερβίων τῆς Μακεδονίας, ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς οὐδεμιᾶς ἔτυχεν ἀπαντήσεως ἐκ μέρους τῶν Τούρκων, εἰπόντων ἀπλῶς ὅτι ἡ ἐκθεσις ἐγένετο μόνον χάριν τῶν ἐλληνικῶν συμφερόντων. Ἀποτυχούσης δὲ καὶ ταύτης τῆς ἀποπείρας πρὸς συνεννόησιν, ἀπεφασίσθη μεταξὺ τῶν Δυνάμεων ἵνα ἐπιτροπεΐα εὐρω-

παϊκή τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἐπὶ τόπου ὑποδείξῃ τὴν κατάλληλον γραμμήν. Ἀλλὰ τὴν συγκρότησιν καὶ μετάβασιν τῆς ἐπιτροπείας ταύτης ἐκώλυεν ὁ Ἕλλησ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν μαρκήσιος Σώλσβουρν, ἐξαρτῶν τὴν μετάβασιν αὐτῆς ἀπὸ τῆς συναινεσεως καὶ ἀδείας τῆς Πύλης. Παρενέβαλλε δ' ὁ Ἕλλησ ὑπουργὸς καὶ ἄλλα προσκόμματα εἰς τὴν προόδον τῶν διαπραγματεύσεων, ἀξιῶν ἐκ τῶν προτέρων ἵνα ἐπιβληθῇ τῇ Ἑλλάδι ἡ ὑποχρέωσις ὅπως ἐν τῷ προσαρτηθησομένῳ εἰς τὸ κράτος αὐτῆς νέῳ ἐδάφει ἰσχύῃ ἀπόλυτος θρησκευτικὴ ἐλευθερία, καὶ δικαιολογῶν τὴν τοιαύτην αὐτοῦ ἀξίωσιν ἐκ τοῦ ὅτι ἐν Ἑλλάδι ἐν ταῖς ὑπὸ προτεσταντῶν διευθυνομέναις σχολαῖς, καὶ μάλιστα παρθεναγωγείοις, ἀνηρτᾶτο ἡ εἰκὼν τῆς Παρθένου πρὸς προσκύνησιν, προκαλῶν δὲ συζητήσεις πρὸς τὴν Ρωσίαν, μὴ δεχομένην τοιαύτην ἀξίωσιν. Οὕτως, ἔνεκα τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπουργείου κατηναλώθη ἅπαν τὸ ἀπὸ Ἰουλίου 1878 μέχρι Μαρτίου 1880 διετὲς περίπου χρονικὸν διάστημα εἰς λόγους καὶ ἀντιρρήσεις καὶ ἀτέρμονας διαπραγματεύσεις, ὧν ἔνεκα τὸ ζήτημα κατέστη ἀνιαρὸν καὶ ἀπογοητευτικὸν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι, ἔνθα ὀλίγοι πλεόν ἦσαν οἱ ἐλπίζοντες λύσιν οἰανδῆποτε ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Αὐτὸς δὲ ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀντιπολιτεύσεως Χ. Τρικούπης δὲν ἐδίσταζε νὰ κηρύττῃ ὅτι δὲν ὑπῆρχε ζήτημα ἑλληνικόν, καὶ ἔφεγε τὰς τοῦ Κουμουνδούρου μικρὰς στρατιωτικὰς παρασκευάς. Ὅτε δὲ κοινοβουλευτικῶς πεσόντος τοῦ ὑπουργείου Κουμουνδούρου ἦλθεν ἐπὶ μικρὸν εἰς τὴν ἐξουσίαν ὁ Τρικούπης, πρῶτον ἔργον αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ δημοκρατικὴ παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τοῦ Κουμουνδούρου ἐκποίησις τῶν ἵππων καὶ τῶν ὑποζυγίων τοῦ στρατοῦ καὶ πάντων τῶν πρὸς ἐπιστροφάτευσιν ἐφοδίων, ἅτε μὴ ὑπάρχοντος ζητήματος ἐπεκτάσεως ὁρίων καὶ καταλήψεως στρατιωτικῶς νέας χώρας.

Ἀλλ' ἀκριβῶς ἐν τῇ ἐσχάτῃ ταύτῃ φαινομένη καὶ κηρυσσομένη ὥρα τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος καὶ τῆς ὀριστικῆς ταφῆς τῶν περὶ ἐνώσεως Θεσσαλίας καὶ Ἡπείρου ἐλπίδων, γεγονὸς τι τυχαῖον διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἡ μᾶλλον δεξιὰ Κυρίου ἀόρατος ἡλλοίωσε τὰ πάντα. Τότε ὡς ἀπὸ Θεοῦ ἐνεφανίσθη ἡ εὐγενὴς φυσιognωμία τοῦ Γουλιέλμου Γλάδστωνος. Ὁ ἀνὴρ οὗτος πρὸ πολλοῦ ἀποχωρήσας τοῦ ἐνεργοῦ πολιτικοῦ βίου, παρατησάμενος δὲ καὶ τὴν ἐπίσημον ἀρχηγίαν τοῦ τῶν Οὐίτων κόμματος, ὡς ἰδιώτης ἀνεύθυνος συνεχίνει ἀπὸ τινος χρόνου τὸν πολιτικὸν κόσμον δι' ὅσων ἔλεγε καὶ ἔγραφεν ἐπικρίνων τὴν πολιτικὴν τοῦ Δισραέλη, ἠλεγχε δὲ καὶ κυβερνήσεις καὶ ἡγεμόνας καὶ αὐτοκράτορας ἔτι (τὸν τῆς Αὔστρίας), συνηγορῶν ὑπὲρ τῶν δικαίων τοῦ λαοῦ, πᾶσα δὲ ἡ περὶ αὐτὸν χορεία τῶν τοῦ κόμματος ἐπιφανῶν, ἐν οἷς ὁ λόρδος Γράμβιλ, ὁ Δίλκε, ὁ Ἀρκουρ, ὁ Ρόσμπερν, ὁ Μωνδύλλας, ἦσαν μέλη φιλελληνικοῦ συλλόγου ἰδρυθέντος τότε ἐν Λονδίῳ ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων. Ἀκριβῶς δὲ καθ' ὃν χρόνον ἐφαίνετο πνέον τὰ λοιπὰ τὰ ἑλληνικὸν ζήτημα, ὁ ἐκ τῶν φαινομένων μεγάλων πολιτικῶν αὐτοῦ ἐπιτυχιῶν ἑωσφορικῶς ἐπηρμένος καὶ ἐκ τῶν εὐτυχῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ ἀφγανικοῦ πολέμου τοῦ 1879 νέαν κτησάμενος αἴγλην ψευδῇ ἰουδαϊοῦ πρωθυπουργὸς Βενιαμὶν Δισραέλης (λόρδος Βήκονσφηλδ) διέλυε τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων ἵνα ἔτι μᾶλλον ἐνισχύσῃ τὴν θέσιν ἑαυτοῦ καὶ τοῦ κόμματος αὐτοῦ. Ἐν τῷ ἐκλογικῷ ἀγῶνι ἰσχυρὸν μέρος ἔλαβε τότε ὁ Γλάδστων διὰ τῶν φλογερῶν αὐτοῦ κατὰ τῆς κυβερνήσεως λόγων, καὶ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν τῆς λοιπῆς Εὐρώπης κατήγαγε θρίαμβον μοναδικὸν καὶ ἀπροσδόκητον, ἀνελθὼν δ' εἰς τὴν ἐξουσίαν ἐπελάβετο εὐθὺς τῆς λύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος, ἐνεργήσας παρὰ τῇ γερμανικῇ κυβερνήσει σύγκλησιν συνδιασκέψεως ἐν Βερολίῳ (χάριν τοῦ σκοποῦ τούτου δούς ἐξηγήσεις ἱκανοποι-

Λοναί Βαδινκτόν Χοενλόε Κόρτι Μονϋ Σαίν-Βαλλιέ Ντεπερέ Μπύχερ Όλστάν Μπούς Έ. Βίσμαρκ Σαδουλλάχ Ρώσελ Σώλσβαρν Μεχμέτ Άλή πασάς
 Καρόλυ Γορτσάκωφ Βήκονσφελδ Ράδοβιτς Ούμπριλ Άνδράσσ Ό. Βίσμαρκ Σουβάλωφ Φόν Μπύλωφ Καραθεοδωρής

ητικὰς καὶ διὰ τινὰς ἐναντίον τῆς Αὐστρίας, συμμάχου τῆς Γερμανίας, προσβλητικὰς ἐκφράσεις αὐτοῦ). Ἡ συνδιάσκειψις αὕτη καθώρισε τὰ νέα μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ὅρια δι' εὐρείας ἐξηγήσεως τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ Βερολίνου, ἐν Θεσσαλίᾳ μὲν ἐκτείνασα τὰ ὅρια τοῦ βασιλείου μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ Ὀλύμπου, ἐν Ἠπείρῳ δὲ πέραν τοῦ ὄου τοῦ Θυάμιδος, περιλαβοῦσα ἐντὸς αὐτῶν οὐ μόνον τὰ Ἰωάννινα ἀλλὰ καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ διαμερίσματος τοῦ Ζαγορίου. Ἡ Πύλη, εἰς ἣν ἀνεκοινώθη ἡ ἀπόφασις αὕτη, ἐνδοτικωτέρα γενομένη νῦν ἡξίωσε τὴν ἐκ τῶν νέων ὁρίων ἐξαίρεσιν τῆς Λαρίσης καὶ τοῦ Μετσόβου (διὰ λόγους, ὡς ἔλεγε, στρατηγικοῦς) καὶ τῶν Ἰωαννίνων (διὰ λόγους φυλετικούς, ὡς τοῦ διαμερίσματος ὄντος ἀλβανικοῦ καὶ οὐχὶ ἑλληνικοῦ), συναινοῦσα εἰς τὴν ἐκχώρησιν τῶν ἄλλων (πλὴν τῆς Πρεβέζης). Ἡ Τουρκία ἐν ταῖς ἀξιώσεσι ταύταις ὑπεστηρίχθη μυστικῶς καὶ φανερῶς ὑπὸ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Αὐστρίας, ἡ δὲ Γαλλία, ἥς τὴν συμμαχικὴν συνδρομὴν ἐξήτει νῦν ἡ Ἀγγλία (τῆς Ρωσίας τηρούσης ἀπλῶς εὐμενὴ οὐδετερότητα), μετὰ τὴν συνδιάσκειψιν καὶ ἀπόφασιν τοῦ Βερολίνου ἐκήρυττε τὸ ἔργον αὐτῆς τετελεσμένον, καὶ ὁ ἐν Ἀθήναις Γάλλος πρεσβευτὴς Δεμονὲ ἐκήρυξεν ὅτι ἡ Γαλλία διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς νέας Βερολινίου ἀποφάσεως δὲν ἔμελλε νὰ δαπανήσῃ οὐδὲ ἐν σαντίμῳ. Τότε ἡ Ἀγγλία ἀπομονωθείσα ἐνήργησε τὴν σύγκλησιν νέας συνδιασκέψεως τῶν Δυνάμεων (κατὰ Μάρτιον τοῦ 1881), ἣτις ἐξέδωκεν ὡς ὑπερτάτην τελεσίδικον ἀπόφασιν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τὸν καθορισμὸν τῶν νέων ὁρίων, δι' οὗ ἅπασα ἡ Θεσσαλία, πλὴν τοῦ διαμερίσματος Ἐλασσόνης, καὶ ἐν Ἠπείρῳ τὸ διαμέρισμα τῆς Ἀρτης ἐδίδοντο τῇ Ἑλλάδι. Τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἀνακοινωθείσαν τῇ Πύλῃ ἐδέξατο αὕτη μετὰ τινων ἐπιφυλάξεων καὶ ἀξιώσεων ἀπορριφθεῖσων ὑπὸ τῆς Συνδιασκέψεως, ἐν Ἑλλάδι δὲ ὁ πάλιν ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους ἀνελθὼν εἰς τὴν ἐξουσίαν Κουμουνοῦρος, παρὰ πάσας τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ Τρικούπη καὶ τινων διημαγωγῶν, ἀξιούντων πόλεμον διὰ τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν Ἰωαννίνων, ἐδέξατο τὴν λύσιν ταύτην, ὑψίστην οὕτω προσφέρων ὑπηρεσίαν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, καὶ δούς ἀφορμὴν τῷ μεγάλῳ φιλέλληνι Γλάδστωνινὰ εἶπῃ τὴν χρυσοῖς γραμμασί γραπτέαν εἰς τὸν ἀνδριάντα τούτου ρῆσιν· «Οὐδέποτε ἐν τῷ βίῳ μου ἠσθάνθην χαρὰν μεῖζονα τῆς ἐπὶ τῇ ἀναιμάκτῳ ἐνώσει τῆς Θεσσαλίας μετὰ τῆς Ἑλλάδος». Τὸ ἔργον δὲ τῆς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν μέγαν φιλέλληνα καὶ φιλάνθρωπον ἀνέλαβε προθύμως καὶ ὁρηρῶς αὐτὸ τὸ Πανεπιστήμιον, ὅπερ ἀποταθὲν πρὸς τὸ Πανελλήνιον ἠτήσατο τὴν διὰ τῆς συνδρομῆς πάντων τῶν Ἑλλήνων, μεγάλων καὶ μικρῶν, πλουσίων καὶ ἐνδεῶν, ἀνέγερσιν ἀνδριάντος τοῦ ἀνδρός, φανέντος, ὡς ἔλεγε πρυτανικὴ προκήρυξις, «λέγειν καὶ πράσσειν δυνατωτάτου». Διὰ τῶν χρημάτων τούτων κατεσκευάσθη ἀνδριὰς Γλάδστωνος, ἰδρυθεὶς πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ Πανεπιστημίου, πρὸς διαίονισιν τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ Πανελληνίου πρὸς τὸν μέγαν ἄνδρα καὶ πρὸς ἡθικὴν ἐποικοδόμησιν εὐγενοῦς ἀκαδημαϊκῆς νεότητος. Οἱ Τοῦρκοι ἐξεκένωσαν τὰς ἐπιδικασθείσας θέσεις καὶ οἱ Ἕλληνες κατέλαβον ταύτας πρὶν ἔτι λήξῃ τὸ 1881.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Οὕτως ἐξικόμενοι μετὰ τὴν ἀφήγησιν καὶ παράστασιν τετρακισχιλιοτῶς περίπου ἱστορικοῦ βίου τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ παρόντος, ἰδόντες ποικίλον ἐν τῇ ἐνότητι τὸ παρελθόν, καὶ εὐρισκόμενοι πρὸ νέας περιόδου ἐξελίξεων τοῦ ἀχανοῦς μέλλοντος, ἔχομεν ἱκανὰ σημεῖα φωτεινὰ ἐκ τοῦ διασωθέντος παρελθόντος

ἴνα, ὡς ἐφόδια ταῦτα παραλαβόντες, οὐχὶ μὲν ἄνευ τινὸς δέους, ἀλλὰ καὶ οὐχὶ ἄνευ ἐλπίδων, ὡς λαὸς καὶ γένος ἑλληνικὸν εἰσέλθωμεν εἰς τὸ στάδιον νέων ἀγώνων ἱστορικῶν ὑπὲρ διατηρήσεως τῶν μέχρι νῦν κεκτημένων καὶ ὑπὲρ τῆς ἐπὶ τὸ τελειότερον ἀναπτύξεως καὶ προαγωγῆς αὐτῶν. Καὶ πυκνὴ μὲν ἔτι ὁμίχλη ἐν πλείστοις σημείοις καὶ κεφαλαίοις τοῦ βίου τοῦ ἐθνικοῦ περικαλύπτει τὸν ἱστορικὸν ὁρίζοντα ἡμῶν, νυκτὶ μᾶλλον ἐοικότα, «ἦν πυρὰ μὲν οὐδεμία τό γε νῦν κατισχύει φωτίζειν, οὔτε ἄστρον ἐκλαμπροὶ φλόγες καταυγάζειν ὑπομένουσι», μέγας δ' ἐστὶν ὁ κίνδυνος ὁ ἐκ τοῦ κράτους τοῦ ὕλισμοῦ ἀπειλῶν τὴν ἠθικὴν ὑπόστασιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ· ἀλλὰ δὲν ἐκλείπουσιν ἔτι ἐν τῷ ἑλληνικῷ γένει αἱ πάτριαι ἀρεταὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἀγάπης, τῆς πρὸς τὸ εἰδέναι καὶ φιλοσοφεῖν μεγάλης ἢ μικρᾶς ὁρμῆς, καὶ τῆς μετ' ἀφοσιώσεως πρὸς τὰ ἑλληνικὰ ἰδεώδη, ἐν μέσῳ μυρίων ἀντιξῶν περιστάσεων, καὶ ὑπὸ τῆς τύχης καὶ ὑπὸ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἀδυναμίας παραγομένων, διευθύνσεως τοῦ ἑλληνικοῦ βίου.

Δὲν ἐξέλιπε δ' ἔτι εὐτυχῶς ἐν τῷ ὕγει καὶ γνησίῳ τιμήματι τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἡ ζωογόνος πίστις πρὸς τὴν ἠθικὴν τάξιν τοῦ κόσμου καὶ τὴν πανσοφίαν καὶ δικαιοσύνην Ἐκείνου «ὃς κάλαμον συντετριμμένον οὐ κατάρξει καὶ λύχνον σβεννύμενον οὐκ ἀποσβέσει».

Τ Ε Λ Ο Σ

Ἡ Ἑθνικὴ Πίστις
(Ἔργον Δ. Μπισκίνη)

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ	ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
536	Σύνοδος Κ)πόλεως 537 Ἐγκαίνια τῆς Ἀγ. Σοφίας (πισθείσης τῷ 532—7 ὑπὸ τῶν ἀρχιεπτ. Ἀνθεμίου καὶ Ἰσιδώρου) 540 Ὁ Βελισσάριος κυριεύει τὴν Ράβενναν. Ὁ βασιλ. τῶν Περσῶν Χοσρόης καταλαμβάνει τὴν Συρίαν, Σλάβοι ἐξακολουθοῦν εἰσβάλλοντες εἰς τὰς ἑλλην. χώρας, Οὐννοι εἰς τὸ Ἰλλυρικὸν καὶ πλησιάζουν πρὸς τὴν Κ)πολιν, ἐνθα τῷ 542—546 ἐπικρατεῖ φοβερός λοιμός 543 Διάταγμα τῶν τριῶν Κεφαλαίων 547 Ἐγκαίνια τοῦ Ἀγ. Βιταλίου τῆς Ραβέννης, 549 τοῦ ἐκεῖ Ἀγ. Ἀπολλιναρίου 548 Θάνατος τῆς Θεοδώρας. Ὁ συναξαριστὴς Κύριλλος. Κοσμάς ὁ Ἰνδικοπλεύστης.
552	Σλαβικὰ στρατεύματα ἀπειλοῦν τὴν Θεσσαλονικὴν 553 Ε' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (Κων)πόλεως). Οἱ ἱστοριογράφοι Προκόπιος καὶ Πέτρος ὁ Πατρικίος 559 Οὐννοι ἐμφανίζονται πρὸ τῆς Κων)πόλεως, ἥτις σφύζεται ὑπὸ τοῦ Βελισσαρίου 562 Συνθήκη μετὰ τῆς Περσίας. Ὁ χρονογράφος Μαλάλας.
565—578	Αὐτοκράτωρ Ἰουστίνος Β', ἀνεψιὸς τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Διὰ τῆς εἰσβολῆς τῶν Λογγοβάρδων (568) ἀπόλλυται τὸ ἥμισυ τῆς Ἰταλίας 572 Ἐκρήγνυται νέος πόλεμος πρὸς τοὺς Πέρσας.
578—682	Αὐτοκράτωρ Τιβέριος Β'. Ἀγαθίας ὁ ἐπιγραμματοποιὸς, Ἰωάννης Μόσχος ὁ ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς, Ἀγαθίας ὁ ἱστορικός 579 Θάνατος Χοσρόου τοῦ Μεγάλου 581 Κατάληψις Σιριίου ὑπὸ Ἀβάρων 582 Δημιουργία τῶν ἐξαρχιῶν Ἀφρικῆς καὶ Ραβέννης. Ὁ ἱατρὸς Ἀλέξανδρος ὁ ἐκ Τράλλων.
582—602	Αὐτοκράτωρ Μαυρίκιος 585 Ἐγκαίνια τοῦ Ἀγ. Δημητρίου τῆς Θεσσαλονίκης 588 Ἀβάρες καὶ Σλάβοι εἰς Πελοπόννησον 591 Εἰρήνη πρὸς τοὺς Πέρσας 597 Πολιορκία Κων)πόλεως ὑπὸ Ἀβάρων. Ὁ ἱστορικὸς Εὐάγριος 601 Νίκαι τοῦ Πρίσκου κατὰ τῶν Ἀβάρων. Ὁ συγγραφεὺς Γεώργιος ὁ Κύπριος 602 Ἀνταρσία τοῦ Φωκά, ὅστις διατάσσει τὴν θανάτωσιν τοῦ Μαυρικίου.
602—610	Αὐτοκράτωρ Φωκάς. Τρομοκρατία. 608 Οἱ Πέρσαι κυριεύσαντες τὴν Συρίαν προχωροῦν μέχρι Χαλκηδόνης 610 Ἐκανάστασις τοῦ Ἡρακλείου ἀνατρέπει τὸν Φωκᾶν.
610—641	Αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος. Ὁ συγγραφεὺς Θεοφύλακτος Σιμοκάττης, ὁ ποιητὴς Γεώργιος ὁ Πισίδης. Τὸ μυθιστόρημα Βαρλαάμ καὶ Ἰωασαφὰτ τοῦ Ἰωάννου 615 Ἀλωσις τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τῶν Περσῶν καὶ ἀπαγωγή τοῦ Τιμίου Σταυροῦ εἰς Κτησιφῶντα 617 Κατάκτησις τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τῶν Περσῶν 619 Ἀβάρες πρὸ τῆς Κων)πόλεως 622 Ἐπίθεσις τοῦ αὐτοκράτορος κατὰ τῶν Περσῶν 626 Ἀβάρες καὶ Πέρσαι προσβάλλουν τὴν Κων)πολιν. Ὁ «ἀκάθιστος ὕμνος» τοῦ πατριάρχου Σεργίου.
627	Νικηφόρος μάχη τῆς Νινευῆς. Πρώτην φορὰν ἀναγράφεται εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν πρωτόκολλον ἡ ἑλληνικὴ προσωνυμία «πιστὸς ἐν Θεῷ βασιλεὺς», ἀναγνωρίζεται δὲ ἡ ἑλληνικὴ ὡς ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ κράτους 628 Νίκη πρὸ τῆς Κτησιφῶντος 629 Ἐπαναφορά τοῦ Τιμίου Σταυροῦ καὶ ὕψωσις αὐτοῦ (14 Σεπτ.) ἐν Ἱερουσαλὴμ συνθήκη εἰρήνης πρὸς τοὺς Πέρσας. Ἐγκατάστασις Κροατῶν καὶ Σέρβων εἰς τὸ Ἰλλυρικόν 631—649 Ἰωάννης ὁ Ἀντιοχείας. Τὸ Πασχάλιον χρονικόν 632 Οἱ Ἀραβες προσβάλλοντες τὴν Κύπρον κυριεύουν τὸ Κίτιον. Σωφρόνιος πατριάρχης Ἱεροσολύμων, Λεόντιος ἐπίσκοπος τῆς ἐν Κύπρῳ Νεαπόλεως 636 Ἀτυχὴς μάχη παρὰ τὸν ποταμὸν Ἱερομιάκα 637 Παράδοσις τῆς Ἱερουσαλὴμ εἰς τὸν Ὁμάρ 638 Ὁ Ἡράκλειος δημοσιεύει τὴν «Ἐκθεσιν» περὶ τῶν Μονοθελητῶν. Οἱ Ἀραβες καταλαμβάνουν τὴν Ἀντιόχειαν καὶ 640—2 τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον.
641	Αὐτοκράτορες Κωνσταντίνος Γ' (ἀποθανὼν τῷ αὐτῷ ἔτει) καὶ Ἡρακλεωνᾶς. Ἀνακηρύσσεται ὑπὸ τοῦ στρατοῦ ὁ υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου Κωνσταντῆς Β' (641—668). Ὁ ἱατρὸς Παῦλος ὁ Αἰγινήτης 648 Δημοσίευσις τοῦ «Τύπου», δι' οὗ ἀπαγορεύεται συζήτησις περὶ μιᾶς ἢ δύο θελήσεων Χριστοῦ 649 Οἱ

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ	ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
421	Ἡ Ἀθηναῖς βαπτισθεῖα (Εὐδοκία) ὑπανδρεύεται τὸν αὐτοκράτορα Θεοδοσίον 425 Ἰδρυαὶς πανεπιστημίῳ ἐν Κ)πόλει. Ἀνέγερσις τῆς Βασιλικῆς (Ἑσκήτουμά) εἰς Θεσσαλονίκην 426 Ὁ Θεοδοσίος καταδικάζει τὴν εἰδωλολατρείαν 429 Τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς μετακομίζεται ἐκ τοῦ Παρθενῶνος εἰς Κ)πολιν 429—438 Ἐκπόνησις τοῦ Θεοδοσιανοῦ κώδικος 431 Οἰκουμένηκὴ Σύνοδος τῆς Ἐφέσου καταδικάζει τὸν Νεστόριον.
438	Σεισμός καταρρίπτει μέρος τῶν τειχῶν τῆς Κ)πόλεως 441 Ἐπιδρομὴ τῶν ὑπὸ τὸν Ἀτίλαν Οὐννων, μεθ' ὧν κλείεται τῷ 443 συνθήκη ὑπὸ βαρυτάτους ὅρους 444 Πλήμμυρα καὶ σεισμός κυρίως ἐν Βιθυνίᾳ 446 Λιμός καὶ λοιμός ἐν Κ)πόλει καὶ ταῖς ἐπαρχίαις. Ἀκμὴ τοῦ φιλοσ. Πιρόκλου (410—485. Ὁ φιλόσ. Ἱεροκλῆς.
447	Ὁ Ἀτίλας προχωρεῖ λεηλατῶν μέχρι Θεσσαλίας, παραχωρεῖται δὲ εἰς τοὺς Οὐννους χώρα ἐντεῦθεν τοῦ Δουνάβεως 449 Σύνοδος Ἐφέσου (ἡ λεγ. ληστρικὴ) 450 Τὸν θανόντα Θεοδοσίον διαδέχεται ὁ Μαρκιανός (450—7), ὅστις καταργεῖ τὸν εἰς τοὺς Οὐννους φόρον. Οἱ ἱατροὶ Ἀέτιος καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Τραλλιανός. Ὁ λεξικογράφ. Ἡσύχιος 451 Ἡ Δ' Οἰκουμένη. Σύνοδος (τῆς Χαλκηδόνος) καταδικάζει τὸν Εὐτυχιανισμόν.
454—474	Αὐτοκρ. Λέων ὁ Μέγας. Ἀτ' αὐτοῦ οἱ αὐτοκράτορες στέφονται ὑπὸ τοῦ πατριάρχου 458 Σεισμός καταστρέφει ἐν μέρει τὴν Ἀντιόχειαν 460 καὶ 472 Ἐτεροὶ σεισμοί 461 Μεγάλῃ πυρκαϊᾷ Κ)πόλεως 468 Ἐκστρατεία ὑπὸ τὸν Βασιλίσκον κατὰ τῶν ἐν Ἀφρικῇ Βανδύλων πειρατῶν ἀποτυγχάνει οὐκ ἐλαφρῶς 473 Ὁ Γότθος Θεοδέριχος, στρατηγὸς ἐν Θράκῃ, κυριεύσας τὴν Ἀδριανούπολιν ἐπιβάλλει τὰς ἀπαιτήσεις του.
474—491	Αὐτοκρ. Ζήνων ὁ Ἰσαυρός. Ἀνατραπεῖς διὰ τῶν ραδιοουργιῶν τῆς πενθερᾶς του Βηρίνης, ἥτις ἀνηγόρευσε τὸν ἀδελφόν της Βασιλίσκον, ἀποκαθίσταται τῷ 477 πάλιν 482 Τὸ Ἐνωτικὸν τοῦ πατριάρχου Ἀκακίου ἐξασφαλίζει μὲν τὴν εἰρήνην τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, προκαλεῖ δὲ τὸ πρῶτον σχίσμα πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Δύσεως. Ὁ λεξικογράφος Στέφανος ὁ Βυζάντιος. Ὁ χριστιαν. σοφιστὴς Αἰνεΐας. Ὁ ἱστοριογράφος Ζώσιμος 484 Ἐπανάστασις τοῦ Ἰλλου, ἥτις τῷ 488 καταπνίγεται.
491—518	Αὐτοκράτωρ Ἀναστάσιος. Καταβάλλει τοὺς Ἰσαύρους καὶ πολεμεῖ κατὰ τῶν εἰσβαλλόντων ὅλον ἐν Σλάβων, κατασκευάζει δὲ τῷ 502 τὰ μακρὰ τεῖχη τῆς Κ)πόλεως. Ὁ ὕμνωδός Ρωμανός 502—6 Πόλεμος κατὰ τῶν Περσῶν, καθ' ὃν ἀπόλλυνται καὶ ἐξαγοράζεται πάλιν ἡ Ἀμιδα (Διαρμπεζίρ). Ὁ ρήτωρ Προκόπιος ὁ Γαζαῖος 514 Στάσις τοῦ Βιταλιανοῦ, ἀρχηγοῦ τῶν Γότθων, λήγει διὰ συμβιβασμοῦ, κατὰ νέαν δ' ἐξέγερσιν (515) ὁ Βιταλιανὸς σκαταρρώνεται ἐν ναυμαχίᾳ.
518—527	Αὐτοκράτωρ Ἰουστίνος. Ἀποκαθιστᾷ τῷ 519 τὴν θρησκευτικὴν ἑνωσιν πρὸς τὴν Ρώμην. Συμμεῶν ὁ νέος Σκυλίτης. Γεώργιος ὁ Χοιροβοσκός.
527—565	Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός, ὁ κυβερνήσας πραγματικῶς ἦδη ἐπὶ Ἰουστίνου, σύζυγον δ' ἔχον τὴν Θεοδώραν. Ὁ ποιητὴς Μουσαῖος (;), ὁ ἐπιγραμματοποιὸς Παῦλος ὁ Σιλεντιάριος, οἱ ἱστορικοὶ Εὐνάπιος καὶ Ἰωάννης ὁ Λυδός 529 Ἐκδοσις τοῦ Ἰουστινιανείου κώδικος. Παῦσις τῶν ἐν Ἀθήναις σχολῶν 531 Λοιμός εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας 532 Στάσις τοῦ «Νίκα» καταπνίγεται ὑπὸ τῆς Θεοδώρας καὶ τοῦ στρατηγοῦ Βελισσαρίου. Συνθήκη εἰρήνης πρὸς τοὺς Πέρσας 533—534 Ὁ Βελισσάριος νικήσας τοὺς Βανδύλους τῆς Ἀφρικῆς καταλαμβάνει τὰς ἐκεῖ κτήσεις τῶν 533 Ἐκδοσις τῶν Πανδεκτῶν καὶ τῶν Εἰσηγήσεων 535 Ἐκδοσις τῶν Νεαγῶν. Ὁ Βελισσάριος νικήσας τοὺς Ὀστρογότθους καταλαμβάνει Σικελίαν, Νεάπολιν καὶ Ρώμην. Ὁ Συνακδήμιος τοῦ Ἱεροκλέους.

Ε' ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ
ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΥΠΟ ΤΩΝ ΦΡΑΓΚΩΝ

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ	ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
330	Ὁ Κωνσταντῖνος τελεῖ τὴν 11 Μαΐου τὰ ἐγκαίνια τοῦ Βυζαντίου ὡς νέας πρωτεύουσας τοῦ κράτους, ὀνομάζων αὐτὴν Κωνσταντινούπολιν, τῷ δὲ 337 (21 Μαΐου) ἀποθνήσκει ἐν Δρεπάνῳ τῆς Βιθυνίας, δεχθεὶς ὀλίγον πρὶν τὸν χριστιανισμόν. Ἐκ τῶν διαδεχθέντων αὐτὸν υἱῶν Κωνσταντῖνος ὁ Β' φονεύεται 340, ὁ Κώνστας 350, ὁ δὲ Κωνσταντῖος νικῆσας 351 παρὰ τὴν Μοῦρσαν τὸν ἀντίπαλον Μαγνέντιον γίνεται μόνος αὐτοκράτωρ (353). Ὁ ποιητὴς Κόϊντος Σμυρναῖος 350—360 (;) Ἀνέγερσις τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγ. Γεωργίου ἐν Θεσσαλονίκῃ.
355	Ὡς συνάρχων καλεῖται ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Κωνσταντίου Ἰουλιανὸς (γενν. 331) ἐξ Ἀθηνῶν, ἔνθα καταγίνεται εἰς φιλοσοφικὰς μελέτας. Εἰσβαλόντος τοῦ Σαπώρη, βασιλέως τῆς Περσίας, εἰς τὸ Βυζαντικὸν κράτος κηρύσσεται ὁ Ἰουλιανὸς ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τῆς Γαλατίας αὐγουστός καὶ βαδίζει κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος, τὸν ὁποῖον ἀποθανόντα διαδέχεται (361). Οἱ ρήτορες Λιβάνιος (314—393), Θεμίστιος (320—390) καὶ Ἰουέριος (315—;). Ὁ μυθιστορ. Ἀχιλλεὺς Τάτιος, ὁ φιλόσοφος Σαλούστιος, ὁ ἱατρὸς Ὁρειβάσιος.
363	Ὁ Ἰουλιανὸς ἐκστρατεύσας κατὰ τῶν Περσῶν πέραν τοῦ Εὐφράτου πληγώνεται ἐν συμπλοκῇ καὶ ἀποθνήσκει, ὁ δὲ διάδοχός του Ἰοβιανὸς τῷ 364. Ὁ διαδεχθεὶς τοῦτον Οὐαλεντινιανὸς παραχωρεῖ τὴν Ἀνατολὴν εἰς τὸν συνάρχοντα καὶ ἀδελφόν του Οὐάλεντα (364—378). Γρηγόριος ἐπίσκοπος Νύσσης, Ἐπιφάνιος ἐπίσκ. Κωνσταντίας (Κύπρου) 373 Θάνατος Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου. Στοβαῖος συγγραφεὺς τῆς Ἀνθολογίας 375 Μέγας σεισμός ἐν Ἑλλάδι 376 Συνθήκη εἰρήνης πρὸς τὸν Σαπώρη.
378	Οἱ Βησιγότθοι τῆς Θράκης ἐπαναστατήσαντες νικοῦν τὸν Οὐάλεντα, ὅστις κατὰ τὴν ὑποχώρησιν ἀποθνήσκει 379 Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως Γρατιανὸς ἀνακηρύττει αὐτοκρ. τῆς Ἀνατολῆς τὸν Θεοδοσίον. Θάνατος Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, διοργανωτοῦ τοῦ μοναχικοῦ βίου. Οἱ Βησιγότθοι ἐγκαθίστανται ἐν Μοισίᾳ, 50 χιλ. κατατάσσονται εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Βυζαντίου 381 Οἰκουμένη τῆς Σύνδοδος ἐν Κων)πόλει 390 Στάσις τῆς Θεσσαλονίκης καταπνίγεται ὑπὸ τοῦ Θεοδοσίου καὶ θανατώνονται 7000 ἀνθρώπων. Θάνατος Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζινοῦ, ὑπάρχοντος πατριάρχου Κ)πόλεως.
393	Κατάργησις τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων. Ὁ χρυσελεφάντινος Ζεὺς τοῦ Φειδίου μετακομίζεται εἰς Κ)πολιν 395 Ὁ Θεοδοσίος γενόμενος μονοκράτωρ ἀποθνήσκει μετ' ὀλίγον. Οἱ μαθηματικοὶ Πάππος καὶ Θεών. Ὁ ποιητὴς Νόννος (;)
395	Νέα διανομὴ τοῦ κράτους μετὰ τῶν υἱῶν τοῦ Θεοδοσίου Ἀρκαδίου (Ἀνατ.) καὶ Ὀνωρίου (Δύσεως). Οἱ Γότθοι ὑπὸ τὸν Ἀλάρικον λεηλατοῦν τὰ περὶ τὴν Κ)πολιν καὶ εἰσβαλόντες εἰς Ἑλλάδα καταστρέφουν τὴν Ἐλευσίνα, νικῶνται δὲ (396) παρὰ τὴν Φολόην ὑπὸ τοῦ Στελίωνος, πρωθυπουργοῦ τοῦ Δυτ. κράτους. Ὁ ἐπιγραμματοποιὸς Παλλαδᾶς. Νεμέσιος ἐπίσκοπος Ἐμέσης 399 Ἐξέγερσις τῶν ἐν Φρυγίᾳ ἐγκατεστημένων Ὀσιρογότθων καὶ Γρανθογγῶν, οἱ ὅποιοι τῷ 400 καταβάλλονται.
404	Καθαίρεσις τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ὅστις ἀποθνήσκει εἰς Κόμανα (407). Ὁ ἐπίσκοπος Συνέσιος 403 Τὸν ἀποθανόντα Ἀρκαδίον διαδέχεται Θεοδοσίος ὁ μικρὸς, ὑπὸ κηδεμονίαν τοῦ Ἀνθεμίου, ὅστις νικᾷ τοὺς εἰσβαλόντας Οὐννους καὶ Σκίρους 412 Κύριλλος πατριάρχης Ἀλεξανδρείας 414 Τὸν Ἀνθέμιον διαδέχεται ἡ ἀδελφὴ τοῦ αὐτοκράτορος Πουλχερία, ἀνακηρυχθεῖσα αὐγοῦστα 415 Φονεύεται ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὁ φιλόσοφος Ὑπατία.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ	ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
	διαφρυνθίμει τις τὰς φιλοσοφικὰς σχολὰς εἰς εἶδος πανεπιστημίου. Ὁ χριστ. φιλόσοφ. Ἀριστειδὴς καὶ ὁ ἱερομάρτυς Ἰουστίνος. Ὁ ποιητὴς Ὀππιανός. Ἡ ρωδιανὸς ὁ Τεχνικός καὶ οἱ λεξικογράφοι Ἀρποκρατίων καὶ Πολυδεύκης. Ὁ ρήτωρ Ἑρμογένης. Ὁ μυθιστορ. Λόγγος. Οἱ χριστ. συγγραφ. Ἀθηναγόρας, Εἰρηναῖος, Θεόφιλος καὶ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς. Ὁ περιηγητὴς Παυσανίας καὶ ὁ φιλόσοφος Σέξτος ὁ Ἐμπειρικός.
198	Τὸ Βυζάντιον, ὑποστηρίξαν τὸν Περσικόν Νίγηρον ὑποβάλλεται ὑπὸ τοῦ αὐτοκρ. Σεπτιμίου Σεβήρου εἰς τριετὴ πολιορκίαν, καθ' ἣν καταστρέφονται τὰ τείχη. Τατιανὸς ὁ Σύριος. Οἱ συγγραφεῖς Κάσσιος Δίων, Διογένης Λαέρτιος, Κλαύδιος Αἰλιανός.
215—230	Οἱ Φιλόστρατοι. Ἀμμόνιος ὁ Σακκάς. Ὁ διδάσκ. Ἐκκλ. Ὠριγένης 244 Ὁ φιλόσ. Πλωτῖνος (204—270) ἐγκαθίσταται ἐν Ρώμῃ. Ὁ πατὴρ Ἐκκλησίας Ἰππόλυτος 249 Ἐπὶ Δεκίου αὐτοκρ. εἰσβάλλουν οἱ Γότθοι εἰς τὰς ἑλλήν. χώρας, φονεύεται δὲ ὁ αὐτοκράτωρ (251) ἐν μάχῃ παρὰ τὴν Φιλίππουπολιν. Γεώργιος ὁ Θαυματουργός.
253	Οἱ Γότθοι πολιορκοῦν τὴν Θεσσαλονίκην. Ὁ αὐτοκράτωρ Οὐαλεριανὸς περιβάλλει τὰς Ἀθήνας διὰ τοῦ φερωνύμου τείχους, τὸ ὁποῖον συμπληρῶνεται ἔπειτα ἐπὶ Γαλλιανοῦ. Ἀποκρουσθέντες ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ οἱ Γότθοι κυριεύουν τὴν Τραπεζοῦντα (περὶ τὸ 259) καὶ εἰσδύνουν εἰς τὰ ΒΔ. τῆς Μ. Ἀσίας. Οἱ συγγραφεῖς Ἡρωδιανὸς καὶ Δογγίνος 262 Οἱ Γότθοι λεηλατήσαντες Θράκην καὶ Μακεδονίαν καὶ φθάσαντες μέχρις Ἀχαιοῦ, ἀποκρούονται ὑπὸ τοῦ Μαρκιανοῦ, καταστρέφουν δὲ (263) τὸν ἐν Ἐφέσῳ ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος. Ὁ φιλόσοφ. Πορφύριος.
267	Ἦτα τῶν Γότθων (Ἑρούλων) παρὰ τὴν Χρυσούπολιν. Καταλαμβάνουσιν αἰφνης τὰς Ἀθήνας, κατατροπώνονται ὁμως ὑπὸ τοῦ Πιοπλίου Δεξιππου συναγείραντος τοὺς πολίτας 270 Οἱ Γότθοι λαμβάνουν παρὰ τοῦ Ἀυρηλιανοῦ τὴν Δακίαν πρὸς ἐγκατάστασιν καὶ ἐπέρχεται εἰρήνη. Ὁ μυθιστορ. Ἡλιόδορος.
286	Ὁ αὐτοκρ. Διοκλητιανός· ἐκλέγει ἔδραν του καὶ πρωτεύουσιν τοῦ Ἀνατολικοῦ κράτους τὴν Νικομήδειαν (293), ἀνακηρύττει συνάρχοντα καίσαρα τοῦ κράτους τούτου τὸν Γαλέριον καὶ ἀναδιοργανώνει ὅλην τὴν αὐτοκρατορίαν. Ὁ φιλόσοφος Ἰάμβλιχος 303—5 Φανατικός διωγμὸς τῶν χριστιανῶν. Τὸν Διοκλητιανὸν καὶ τὸν συνάρχοντα Μαξιμιανὸν διαδέχονται ὁ Γαλέριος καὶ ὁ Κωνσταντῖος (305). Μεθόδιος ἐπίσκοπος Ὀλύμπου (Λυκίας).
312	Ὁ υἱὸς τοῦ Κωνσταντίου Κωνσταντῖνος (γενν. 274) νικᾷ τὸν αὐτοκράτορα Μαξιέντιον ἐν Ρώμῃ καὶ κηρύττει ἐν Μεδιολάνῳ ἀνεξιδρησχεῖαν διὰ τοὺς χριστιανούς (313), λαμβάνει δὲ παρὰ τοῦ αὐτοκρ. Λικινίου μέγα μέρος τοῦ Ἀνατολ. κράτους (314). Ὁ Εὐσέβιος (265—340) ἐπίσκοπος Καισαρείας 321 Τοπικὴ Σύνοδος τῆς Ἀλεξανδρείας καταδικάζει τὸν Ἀρειανισμόν.
323	Ὁ Κωνσταντῖνος νικήσας τὸν Λικίνιον παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ τὴν Χρυσούπολιν γίνεται κύριος ἅπαντος τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους 325 Ἡ Α' Οἰκουμένη Σύνοδος (τῆς Νικαίας) ψηφίζει τὸ πρῶτον σύμβουλον τῆς πίστεως καὶ καταδικάζει τὸν Ἀρειανισμόν 327 Ἡ ἀγ. Ἐλένη ἀνακαλύπτει ἐν Ἱερουσαλὴμ τὸν τάφον τοῦ Σωτῆρος καὶ τὸν Τίμιον Σταυρόν, ἀποθνήσκει δὲ 328. Ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Ἀθανάσιος (295—373).

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ μ. Χ.	ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
14	Ὁ διάδοχος τοῦ Αὐγούστου Τιβέριος διαφοροτρόπως εὐεργετῇ τὴν Μακεδονίαν καὶ Ἀχαΐαν (Ἑλλάδα).
17, 23, 29	Σεισμοὶ ἐν Ἑλλάδι· καὶ Μ. Ἀσίᾳ ἐπιφέρουν μεγάλας ζημίας 18—19 Ἐπισκέπτεται τὴν Ἑλλάδα ὁ Γερμανικός, ὅστις δολοφονεῖται ἐν Συρίᾳ 37 Ὁ διάδοχος τοῦ Τιβερίου Καλιγόλας ἀπαιτεῖ παρὰ τῶν Ἑλλήνων θεϊκὴν λατρείαν, ἀρπάζει δὲ πλεῖστα ἀγάλματα ἐκ τῆς χώρας. Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεύς. Φίλων ὁ φιλόσοφος.
44	Ἐπὶ Κλαυδίου αὐτοκρ. (41—54) ἐπιστρέφονται πολλὰ ἐξ Ἑλλάδος ἀρπαγέντα ἀγάλματα ὡς καὶ παῖδες ἀπαχθέντες.
45—58	Περιοδεῖται τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἀνά τὴν Κύπρον, Μ. Ἀσίαν, Μακεδονίαν καὶ Ἑλλάδα 50 εἰς Κύπρον, Παμφυλίαν, Γαλατίαν, 52—54 εἰς Μακεδονίαν, Φιλίππους, Θεσσαλονίκην, Βέροιαν, Ἀθήνας (ἐνθα κηρύττει τὸ Εὐαγγέλιον πρὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου τῷ 53) καὶ Κόρινθον 53—58 εἰς Ἐφεσον, Τρωάδα, Μακεδονίαν, Κόρινθον καὶ Ἰωνίαν. Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης. 46 Ἀναδύει παρὰ τὴν Θῆραν ἡ νησίς Θεία καὶ ἐξαφανίζεται ἔπειτα πάλιν.
54—68	Αὐτοκρατορία Νέρωνος. Ἀρπαγὴ ἀγαλμάτων ἐκ Δελφῶν, Ὀλυμπίας κ. ἄ. Περιοδεῖται Νέρωνος ἀνά τὴν Ἑλλάδα, δρέποντος δάφνας εἰς ἀγωνίσματα. Πρὸς ἀμοιβὴν δίδει ἀσυδοσίαν, κηρύττει (57) ἐν Κορίνθῳ τὴν Ἑλλάδα ἐλευθερίαν καὶ ἀρχίζει τομὴν τοῦ Ἰσθμοῦ. Ὁ ἱστοριογράφος Ἰώσηπος. Ὁ ἱατρὸς Διοσκορίδης.
74	Ὁ αὐτοκρ. Βεσπασιανὸς ἀνακαλεῖ τὴν ἀσυδοσίαν τῶν Ἑλλήνων. Ἀκμὴ Πλουτάρχου (46—120). Ὁ φιλόσ. Ἐπίκτητος 98—117 Αὐτοκρατορία Τραϊανοῦ, ὅστις ἐπανειλημμένως ἐπισκέπτεται τὴν Ἑλλάδα. Πλίνιος ὁ νεώτερος διοικητὴς τῆς Βιθυνίας. Θάνατος τοῦ μάρτυρος Ἰγνατίου. Ἰδρυσίς τοῦ μνημείου τοῦ Φιλοπάππου ἐν Ἀθήναις (114—6). Ὁ ποιητὴς Βάβριος. Ὁ σοφιστὴς Δίων ὁ Χρυσόστομος. Οἱ ἱατροὶ Σωρανὸς καὶ Ἀρεταῖος.
117—138	Αὐτοκρατορία Ἀδριανοῦ. Οὗτος ἀνακηρυχθεὶς (112) ἄρχων ἐπώνυμος τῶν Ἀθηνῶν περιηγεῖται εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ (125) τὰς λοιπὰς ἑλληνικὰς χώρας, διαμένει δὲ μακρὸν χρόνον ἐν Ἀθήναις, εἰς ἃς ἐπανερχεται καὶ τῷ 129. Διὰ παντὸς ἀφειδῶς ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἰδίως δ' ἐπὲρ τῶν Ἀθηνῶν, ἐνθα κτίζει ναὸν Ἡρας καὶ Διὸς Πανελληνίου, γυμνάσιον, στοὰν μετὰ βιβλιοθήκης, ὑδραγωγεῖον κ. ἄ., ἀποπερατώνει δὲ τὸν ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καὶ δημιουργεῖ νέον τμῆμα τῆς πόλεως, χωριζόμενον ἀπὸ τῆς λοιπῆς διὰ τῆς ἀπ' αὐτοῦ ὀνομαζομένης πύλης. Ἀκμὴ τοῦ Ἀδριανοῦ, τοῦ φιλοσ. Φαβωρίνου καὶ τοῦ Ἀπολλοδώρου (συγγρ. τῆς Βιβλιοθήκης).
138—179	Ὁ πλούσιος σοφιστὴς (ρήτωρ) Τ. Κ. Ἀττικὸς Ἡρόδης (γεν. 103 ἐν Μαραθῶνι) κτίζει μεταξὺ ἄλλων ἐν Ἀθήναις τὸ Στάδιον καὶ τὸ Ὁδεῖον (τῆς Ρηγίλλης), ἐν Ὀλυμπίᾳ ὑδραγωγεῖον καὶ ἐξέδραν, ἐν Κορίνθῳ κρήνην, ἐπισκευάζει τὸ ἐν Δελφοῖς στάδιον κ. ἄ. Ὁ χριστιανὸς συγγραφεὺς Ἑρμᾶς.
155	Φοβερὸς σεισμός καταστρέφει κυρίως τὴν Κῶ καὶ τὴν Ρόδον, ὡς καὶ τὴν Σικυῶνα, εἰς ἃς ἔρχεται ἀρωγὸς ὁ αὐτοκράτωρ Ἀντώνιος ὁ Εὐσεβὴς (138—161), ὅστις κανονίζει καὶ τὰ τοῦ ἐν Ἑλλάδι κληρονομικοῦ δικαίου. Ὁ ἱστοριογρ. Ἀλπιανός, ὁ ἐπιστολογράφος Ἀλκίφρων.
155—190	Ἀκμὴ τοῦ σοφιστοῦ Ἀριστείδου. Ὁ ἀστρον. Πτολεμαῖος. Ὁ Λουκιανός. Οἱ γραμμ. Ἀπολλώνιος ὁ Δύσκολος καὶ Ἡφαιστίων. Οἱ ἐπίσκοποι Πολύκαρπος (Σμύρνης) καὶ Παπίας (Ἱεραπόλεως). 165 Ὁ ἱατρὸς Γαληνός (130—201) ἐγκαθίσταται ἐν Ρώμῃ 167 Μέγας λοιμὸς ἐν Ἑλλάδι καὶ κυρίως ἐν Ἀθήναις, ἃς ἐπισκέπτεται ὁ αὐτοκρ. Μάρκος Αὐρήλιος (161—180) τῷ 176 καὶ

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ	ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
120	Τὸν δολοφονηθέντα Μιθριδάτην Ε', βασιλέα τοῦ Πόντου, διαδέχεται ὁ υἱὸς του Μιθριδάτης Ζ' Εὐπάτωρ καὶ προάγει τὸ βασιλεῖόν του εἰς μεγίστην ἀκμὴν 107—83 Ἡ Κύπρος ἀποτελεῖ ἀνεξάρτητον κράτος ὑπὸ τὸν βασιλέα Πτολεμαῖον Λάθυρον 103 Ὁ φιλόσ. καὶ ἱστοριογρ. Ποσειδώνιος.
87	Α' Μιθριδατικὸς πόλεμος (—84). Σφάζονται ἅπαντες οἱ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν Ρωμαῖοι Πλείσται πόλεις τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος ἀσπάζονται τὰ τοῦ Μιθριδάτου. Οἱ ἐν Δήλῳ Ρωμαῖοι φονεύονται ὑπὸ ἀθηναϊκοῦ στρατοῦ. Ποντικὰ στρατεύματα καταλαμβάνουν τὰς Κυκλάδας καὶ τὴν Ἀνατολ. Ἑλλάδα.
87—84	Ὁ Σύλλας διέρχεται νικηφόρος τὴν Ἑλλάδα καὶ πολιορκεῖ τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ, τὸν ὑπερασπιζόμενον ὑπὸ Ἀρχελαίου, στρατηγοῦ τοῦ Μιθριδάτου, 86—5 κυριεῦει καὶ τιμωρεῖ τὰς Ἀθήνας σκληρῶς, καταστρέφει δὲ τὸν Πειραιᾶ καὶ νικᾷ τὸν Ἀρχελαον ἐν Χαιρωνείᾳ καὶ Ὁρχομενῷ, τέλος μεταβάς εἰς Ἀσίαν ἀναγκάζει τὸν Μιθριδάτην νὰ κλείσῃ συνθήκην εἰρήνης ἐν Δαρδάνῳ τῆς Τρωάδος (84) 85—65 Διαμονὴ ἐν Ἀθήναις Πομπωνίου τοῦ Ἀττικοῦ. Ἀκμὴ τοῦ πολυτίστορος Ἀλεξάνδρου.
83	Ὁ Σύλλας ἐπιστρέφων εἰς Ρώμην ἐπισκέπτεται τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Αἰδηψόν, ἔνθα κάμνει χρῆσιν τῶν ἱαματικῶν ὑδάτων.
83—81	Β' Μιθριδατικὸς πόλεμος 79 Ἡ Λέσβος τιμωρεῖται σὺστηρῶς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων διὰ τὴν σφαγὴν τὴν γενομένην κατὰ τὸν Α' πόλεμον. Ὁ Κικέρων ἔρχεται εἰς Ἀθήνας καὶ μεταβαίνει (77) εἰς Ρόδον, ἔνθα Ἀπολλώνιος ὁ Μόλων ἀνακαταλαμβάνει τὴν ρητορικὴν σχολήν 74 Δυνάμει διαθήκης Νικομήδους Γ' ἡ Βιθυνία περιέρχεται εἰς τὴν Ρώμην.
74—63	Γ' Μιθριδατικὸς πόλεμος 69 Ὁ Λούκουλλος νικᾷ τὸν γαμβρὸν τοῦ Μιθριδάτου Τιγράνην. Ὁ ἀνθύπατος Μέτελλος καταστρέφει τὴν Κρήτην, ἣτις ὑποκύπτει (67) εἰς τὸν ζυγὸν τῆς Ρώμης. Ὁ γραμματικὸς Αἰδύμος 67 Ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἐξοντοῦται ἡ πειρατεία τοῦ Αἰγίου πελάγους ὑπὸ τοῦ Πομπηίου, ὅστις κατατροπώνει (66) τὸν Μιθριδάτην παρὰ τὸν Λύκον ποτ. 63 Ὁ Μιθριδάτης εὐρίσκει οἰκιοθελῶς τὸν θάνατον διὰ τῆς χειρὸς δούλου ἐν Παντικαπαίρ.
58	Οἱ Ρωμαῖοι ὑποτάσσουν τὴν Κύπρον, ἡ ὁποία ἔκτοτε ἀποτελεῖ τμήμα τῆς ἐπαρχίας Κιλικίας 49—8 Πόλεμος μεταξὺ Καίσαρος καὶ Πομπηίου, ὅστις νικᾷ μὲν παρὰ τὸ Δυρράχιον, ἡττᾶται δὲ παρὰ τὴν Φάρσαλον. Αἱ Ἀθηναὶ παραδίδονται εἰς τὸν Καίσαρα, ὅστις φεῖδεται αὐτῶν, ἐξανδραποδίζει ὁμως τὰ Μέγαρα 47 Ἡ Αἴγυπτος ὑπάγεται ὑπὸ τὴν ρωμαϊκὴν ἐπικυριαρχίαν.
44	Ὁ Καῖσαρ ὀνιδρύει τὴν Κόρινθον, ἣτις ἐπὶ Αὐγούστου γίνεται ἔδρα ἀνθυπάτου τῆς ἐπαρχίας Ἀχαΐας (Ἑλλάδος). Ὁ δολοφόνος τοῦ Καίσαρος Βροῦτος μεταβαίνει εἰς Ἀθήνας, ἔνθα εὐρίσκεται καὶ ὁ Ὁράτιος 43 Ὁ Βροῦτος καὶ ὁ Κάσιος, ὁ δηρώσας τὴν Ρόδον, νικῶνται παρὰ τοὺς Φιλίππους ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου καὶ τοῦ Ὁκταβιανοῦ 42—1 Ὁ Ἀντώνιος ἐπισκέπτεται ὡς φιλέλλην τὰς Ἀθήνας, εἶτα τὴν Ἐφεσον καὶ τὴν Ρόδον καὶ περιοδεύει ἀνὰ τὴν Μ. Ἀσίαν.
32—31	Παραχειμάσας ἐν Πάτραις ὁ Ἀντώνιος, συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς Κλεοπάτρας πλέει πρὸς συνάντησιν τοῦ Ὁκταβιανοῦ, ἡττᾶται δὲ τῇ 2 Σεπτεμβρ. 31 ἐν Ἀκτίῳ καὶ φεύγει εἰς Αἴγυπτον, ἔνθα αὐτοκτονεῖ (30). Ὁ Ὁκταβιανὸς (Αὐγούστος) ἰδρύει παρὰ τὸ Ἀχιον τὴν Νικόπολιν.
29	Περιγραφή τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (67 π. Χ.—19 μ. Χ.) 27 Ἡ Κύπρος γίνεται ἰδίᾳ ρωμαϊκὴ ἐπαρχία 24 Μέγας σεισμὸς ἐν Ἑλλάδι 24—21 Ὁ Αὐγούστος ἐπισκέπτεται τὴν φίλην του Σπάρτην, ἔνθα εὖνοι κυρίως καὶ τὸν «δυνάστην» Εὐρυκλέα, τὰς δὲ Ἀθήνας τῷ 19, ὅτε εὐρίσκεται ἐκεῖ καὶ ὁ Βιργίλιος. Οἱ ἱστοριογρ. Διόδωρος ὁ Σικελιώτης καὶ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ	ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
193	Οἱ Ῥωμαῖοι κηρύσσουν τὸν πόλεμον πρὸς τὸν Ἀντίοχον Γ' 192 Ὁ Νάβις κυριεύει τὸ Γύθειον, ἡττᾶται δ' ἐν Σελλασίᾳ ὑπὸ τοῦ Φιλοποίμενος καὶ φονεύεται. Ὁ Ἀντίοχος ἐκστρατεύει εἰς τὴν Ἀνατολ. Ἑλλάδα, ἀλλὰ 191—190 ἡττᾶται μετὰ τῶν Αἰτωλῶν παρὰ τὰς Θερμοπύλας ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ὑποστὰς δὲ καὶ ἄλλας ἡττας κατὰ θάλασσαν κατατροπώνεται παρὰ τὴν Μαγνησίαν (τὴν πρὸς Σιπύλῳ) ὑπὸ τοῦ Λευκίου Σκυπίωνος. Αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας ὑποτάσσονται οἰκιοθελῶς εἰς τοὺς Ῥωμαίους. Ἡ Περγαμηνή σχολὴ γλυπτικῆς: Ἀπολλώνιος καὶ Γαυρίσκος 189 Ἐν συνθήκῃ εἰρήνης ἀναγνωρίζουν οἱ Αἰτωλοὶ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Ῥώμης.
188	Ὁ Φιλοποίμην κυριεύει τὴν Σπάρτην καὶ καταργεῖ τὴν Λυκούργειον πολιτείαν, 184 νικᾷ τοὺς ἀποστατήσαντας ὀλιγαρχικοὺς τῶν Μεσσηνίων, πληρωθεὶς δὲ αἰχμαλωτίζεται καὶ φονεύεται. Ὁ διάδοχός του Λυκόρτας καταπνίγεται ἐν ἀνταρσίᾳ 183 Ὁ Ἀννίβας καταφυγὼν εἰς Βιθυνίαν παρὰ τὸν βασ. Προυσίαν καὶ καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων αὐτοκτονεῖ διὰ δηλητηρίου. 180 Ὁ Ἀρίσταρχος γίνεται διευθυντὴς τῆς βιβλιοθ. Ἀλεξανδρείας, προτιμηθεὶς τοῦ ἀντιπάλου του Κράτητος.
178	Τὸν ἀποθανόντα Φίλιππον Ε' διαδέχεται ὁ υἱός του Περσεύς. Ὁ περιηγητὴς Πολέμων. 172 Ὁ Περσεύς διαβληθεὶς ἐν Ῥώμῃ ἐκδιώκει τοὺς σταλέντας πρὸς αὐτὸν πρεσβευτὰς τῶν Ῥωμαίων καὶ ἐκρήγνυται ὁ Γ' Μακεδονικὸς πόλεμος (171). Νίκη Περσέως ἐν Καλλινίκῳ 169 Οἱ Ῥωμαῖοι διελάσαντες διὰ τῶν παρὰ τὸν Ὀλυμπον διόδων ὑπὸ τὸν Αἰμ. Παῦλον κατατροπώνουν καὶ αἰχμαλωτίζουν τὸν Περσέα παρὰ τὴν Πύδναν (168), ἥ δὲ Μακεδονία κυριευθεῖσα διανέμεται εἰς ὁμοσπονδίας· ἔπειτα ὑποτάσσεται καὶ ἡ Ἡπειρος.
167	Οἱ ἀντιρρωμαῖκοι πατριῶται τῆς Ἀχαΐκῃς συμπολιτείας ἀπάγονται εἰς Ἰταλίαν (Τυρρηνίαν), ὁ ἱστοριογράφος Πολύβιος (210—127) εἰς Ῥώμην. Ὁ Περσεύς ἀποθνήσκει εἰς Ἀλβαν τοῦ Λατίου 155 Ὁ Καρνεάδης (213—129) γίνεται ἀρχηγὸς τῆς Νέας Ἀκαδημείας, Διογένης ὁ τῆς Στοᾶς καὶ Κριτόλαος ὁ τῆς Περιπατητικῆς σχολῆς. Ἀκμάζουν οἱ γραμματικοὶ Ἀπολλόδορος καὶ Διονύσιος ὁ Θράξ 150 Ἐκ τῶν αἰχμαλώτων Ἀχαιῶν οἱ ἐπιζήσαντες 300 ἐπιστρέφουν εἰς τὴν Ἑλλάδα.
149—148	Ὁ Ψευδοφίλιππος (Ἀνδρίσκος) κυριεύσας Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν κατατροπώνεται ὑπὸ τοῦ Μετέλλου, μεθ' ὃ ἡ Μακεδονία γίνεται ρωμαϊκὴ ἐπαρχία 142 Στάσις αὐτῆς ὑπὸ τὸν· δηθεν υἱὸν τοῦ Περσέως Ἀλέξανδρον καταπνίγεται.
148—147	Εἰς πόλεμον μεταξὺ Ἀχαΐκῃς συμπολιτείας καὶ Σπάρτης ἀναμιχθέντες οἱ Ῥωμαῖοι ὑπὸ τὸν Μετέλλον νικοῦν παρὰ τὴν Σκάρφειαν τοὺς Ἀχαιοὺς. Ὁ δὲ Μόμμιος νικήσας αὐτοὺς πάλιν ἐν Λευκοπέτρῳ παρὰ τὴν Κόρινθον κυριεύει (146) τὴν Κόρινθον καὶ τὴν καταστρέφει. Ἑλλάς καὶ Μακεδονία γίνονται φόρου ὑποτελεῖς εἰς τὴν Ῥώμην, ἀνατίθεται δὲ ἡ διοίκησις εἰς Ῥωμαῖον ἐπίτροπον.

Δ' ΡΩΜΑΪΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ

145—	Πατριωτικὴ δρᾶσις τοῦ Πολυβίου ἐν Ἑλλάδι καὶ Ῥώμῃ. Ἡ Δῆλος κηρυχθεῖσα ἐλεύθερον ἐπίνειον ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἀκμάζει, κυρίως διὰ τῆς σωματεμπορίας τῶν δούλων 133 Ἐπανάστασις τῶν δούλων ἐν Δήλῳ κἀ. Τὸ βασίλειον τῆς Περσέου δυνάμει διαθήκης Ἀττάλου Γ' περιέρχεται εἰς τὴν Ῥώμην, ἥ δὲ πόλις Πέργαμος ὀρίζεται πρωτεύουσα τῆς ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας Ἀσίας. Οἱ ποιεῖται Βίων καὶ Μόσχος. Ὁ ἀστρονόμος Ἰππαρχος.
------	---

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ	ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
247	Πτολεμαῖος Γ' Εὐεργέτης βασιλεὺς Αἰγύπτου (-221). Σέλευκος Β' (Καλλίνικος) μέγας βασιλεὺς Ἀσίας (-223). Πόλεμοι μεταξύ Σελευκιδῶν καὶ Λαγιδῶν (-223) 244 Ἀγίς Δ' βασιλεὺς Σπάρτης καταγινόμενος εἰς μεταρρυθμίσεις φονεύεται (241) 242 Ὁ Ἄρατος κυριεῖ τὴν Κόρινθον.
240	Ἀτταλος Α' βασιλεὺς Περγάμου (-197) 239 Δημήτριος, ἔγγονος τοῦ Πολιορκητοῦ, βασιλ. Μακεδονίας, πολεμεῖ κατὰ τῶν Αἰτωλῶν, τῶν Δαρδάνων καὶ τῶν Ἰλλυριῶν, ἀποθνήσκει δὲ τῷ 229 235 Κλεομένης Γ' βασιλεὺς Σπάρτης (-219). Ἐρατοσθένης διευθυντὴς τῆς βιβλιοθήκης Ἀλεξανδρείας 232 Ὁ Χρύσιππος σχολάρχης τῆς Στοᾶς. Ὁ φιλόσοφος Ἀντίγονος Καρύστιος, ὁ μαθηματικὸς Ἀπολλώνιος.
229-228	Ὁ Ἀτταλος Α' κατατροπώνει τοὺς Γαλάτας. Ἀντίγονος Δώσων βασιλ. Μακεδονίας (-220). Ἀποστασία Ἀθηνῶν ἀπὸ τῆς Μακεδονίας καὶ συνεννόησις αὐτῶν μετὰ τῆς Ρώμης. Ἀκμὴ τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας 228 Ἡ Κέρκυρα παραχωρεῖται ὑπὸ τῆς βασιλείας τῆς Ἰλλυρίας Τεύτας εἰς τοὺς Ρωμαίους.
227	Ἀρχεται πόλεμος μεταξύ Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας καὶ Σπάρτης, τῆς ὁποίας ὁ Κλεομένης Γ' μεταρρυθμίζει τὴν πολιτείαν 222 Ἀντίοχος Γ' (Μέγας) μέγας βασιλεὺς τῆς Ἀσίας (-187). Μάχη τῆς Σελλασίας, καθ' ἣν οἱ Σπαρτιῆται ἡττῶνται ὑπὸ τῶν ἡνωμένων Ἀχαιῶν καὶ Μακεδόνων.
221	Πτολεμαῖος Δ' Φιλοπάτωρ βασιλεὺς Αἰγύπτου (-205) 220 Φίλιππος Ε' βασιλ. Μακεδονίας (-179) 220-217 Πόλεμος μεταξύ Ἀχαιῶν καὶ Αἰτωλῶν 219 Θάνατος Κλεομένου Γ' ἐν Αἰγύπτῳ. Διαδέχεται αὐτὸν ὁ Λυκοῦργος ὁ καὶ τελευταῖος βασιλ. Σπάρτης (-211) 217 Φίλιππος Ε' καὶ οἱ σύμμαχοί του Ἀχαιοὶ κλείουν ἐν Ναυπάκτῳ συνθήκην εἰρήνης μετὰ τῆς Αἰτωλικῆς συμπολιτείας.
215	Συμμαχία Φιλίππου Ε' μετὰ τοῦ Ἀννίβα καὶ τῶν Αἰτωλῶν κατὰ τῶν Ρωμαίων (Α' Μακεδονικὸς πόλεμος). Ἀνεπιτυχὴς ἐκστρατεία Φιλίππου κατὰ τῶν Ἰλλυρικῶν ἀκτῶν καὶ δῆσις Μεσσηνίας 213 Θάνατος Ἀράτου, ὃν διαδέχεται ὁ Φιλοποίμην ὡς στρατηγὸς τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας 212 Ἀλωσις Σαρακουσῶν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καὶ θάνατος Ἀρχιμήδους (γενν. 287).
211	Συμμαχία Ρωμαίων καὶ Αἰτωλῶν, εἰς ἣν προσέρχονται ἔπειτα καὶ Ἀθηναῖοι καὶ Σπαρτιῆται (ὑπὸ τὸν τύραννον αὐτῶν Μαχανίδα) 208 Ὁ Φιλοποίμην νικᾷ τὸν Μαχανίδα ἐν Μαντινείᾳ, φονεύει δ' αὐτὸν ἐν ἐτέρᾳ μάχῃ (207).
207	Νάβις τύραννος Σπάρτης 206 Συνθήκη εἰρήνης Φιλίππου Ε' καὶ Αἰτωλῶν 205 Ἐτέρα Φιλίππου καὶ Ρωμαίων. Ἐπίθεσις Φιλίππου κατὰ τῶν Κυκλάδων τῶν ἀνηκουσῶν εἰς Πτολεμαῖον Ε' τῆς Αἰγύπτου.
200	Πόλεμος μεταξύ Φιλίππου καὶ Ρωμαίων (Β' Μακεδονικὸς). Οὗτοι εἰσβάλλουν εἰς Μακεδονίαν (199) καὶ Θεσσαλίαν (198). Συμμαχία τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας μετὰ τῆς Ρώμης Ὁ μαθηματ. Ἀπολλώνιος ὁ Περγαῖος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 197 Ἦττα Φιλίππου παρὰ τὰς Κυνὸς Κεφαλᾶς. Ὁ βασιλεὺς Ἀτταλος Α' ἀφιερώνει πολλὰ ἀγάλματα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν. Κατ' ἐκκλήξιν ἡφισιστιακὴν ἀναδύει παρὰ τὴν Θήραν ἡ Παλαιὰ Καμημένη (ἢ Ἰερά).
196	Συνθήκη εἰρήνης Μακεδονίας καὶ Ρώμης. Ὁ Ρωμαῖος Φλαμίνιος κηρύττει τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Κόρινθος γίνεται πρωτεύουσα τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας 195 Ὁ Φλαμίνιος κατατροπώνει τὸν Νάβιν ἐν αὐτῇ τῇ Σπάρτῃ. Τὸν ἀποθανόντα Ἐρατοσθένην διαδέχεται ὡς διευθυντὴς τῆς βιβλιοθήκης Ἀλεξανδρείας ὁ Ἀριστοφάνης.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ	ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
315—311	Πόλεμος μεταξύ Ἀντιγόνου καὶ τῶν ἄλλων Διαδόχων. Ὁ κωμφοδοπιὸς Μένανδρος (342—290) 311—305 Πόλεμος Ἀγαθοκλέους, ἡγεμόνος τῶν Συρακουσῶν, πρὸς τοὺς Καρχηδονίους 308 Ὁ Ζήνων (340—270) ἰδρύει ἐν Ἀθήναις τὴν Στωϊκὴν σχολὴν 307 Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς καταλαμβάνει τὰς Ἀθήνας Ὁ μαθηματικὸς Εὐαλείδης.
306	Πόλεμος μεταξύ Ἀντιγόνου καὶ Πτολεμαίου. Οἱ βασιλεῖς τῶν ἐν Κύπρῳ πόλεων ἀναγνωρίζουν τὴν κυριαρχίαν τοῦ Πτολεμαίου. Οἱ Διάδοχοι κηρύττουν ἑαυτοὺς βασιλεῖς. Ὁ φιλόσοφος Ἐπίκουρος ἐν Ἀθήναις.
305—304	Ὁ Δημήτριος πολιορκεῖ ματαίως τὴν Ρόδον. Οἱ ἱατροὶ Ἡρόφιλος καὶ Ἐρασίστρατος 301 Ἥττα καὶ θάνατος τοῦ Ἀντιόχου ἐν τῇ μάχῃ τῆς Ἰψου. Οἱ ποιεῖται Φιλητᾶς, Ἀσκληπιάδης, Ποσειδίππος. Ὁ ἐρευνητὴς Πυθίας. Ἀρχαὶ τῆς Αἰτωλικῆς συμπολιτείας.
297	Θάνατος Κασσάνδρου. Λαχάρης τύραννος Ἀθηνῶν. Πύρρος βασιλεὺς Ἡπείρου. 294—3 Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς προσβάλλει τὰς Ἀθήνας καὶ γίνεται βασιλεὺς Μακεδονίας.
285	Ὁ Πτολεμαῖος Β' Φιλάδελφος βασιλεὺς Αἰγύπτου (—277). Παρ' αὐτῷ ἀκμάζουν οἱ ποιηταὶ Καλλιμάχος καὶ Θεόκριτος· ὁ Ζηνόδοτος διευθυντὴς τῆς βιβλιοθήκης Ἀλεξανδρείας. Ὁ ἱστοριογράφος Μανευῶ. Ὁ μηχανικὸς Κτησίβιος 283 Ἰδρυαῖς τοῦ βασιλείου Περγᾶμου. Θάνατος Δημητρίου. Ὁ Ἀντίγονος Γονατᾶς υἱὸς αὐτοῦ διατηρεῖται ἐν Ἑλλάδι ὡς ἐπίτροπος τῶν κτήσεών του.
282	Λυσίμαχος, βασιλεὺς Θράκης, πίπτει ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Κουροπεδίου, ἡττηθεὶς ὑπὸ Σελεύκου 281 Ἀντίοχος Α' (Σωτήρ) μέγας βασιλεὺς Ἀσίας (—261). Ὁ Ἀρίσταρχος κάμνει ἀστρονομικὰ παρατηρήσεις ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ὁ ποιητὴς Ἀρατος 280 Ἰδρυαῖς τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας. Ὁ Πύρρος εἰσβάλλει εἰς Ἰταλίαν. Ὁ ποιητὴς Ἡρό(ν)δας.
279	Οἱ Κέλται (Γαλάται) εἰσβάλλουν εἰς Μακεδονίαν καὶ προχωροῦν μαχόμενοι εἰς Ἑλλάδα (μάχη ἐν Θερμοπύλαις 278)· ἔπειτα μεταβάντες εἰς Μ. Ἀσίαν (277) ἐγκαθίστανται εἰς τὴν ἀπ' αὐτῶν κληθεῖσαν Γαλατίαν. Ἀκμὴ τῆς Αἰτωλικῆς συμπολιτείας.
277	Ἀντίγονος ὁ Γονατᾶς βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας (—239) 275 Ὁ Πύρρος νικῇ· σὺν ἐπανειλημμένῳ τοῖς Ῥωμαίοις ἡττᾶται ἐν Βενεβέντῳ (274) καὶ ἐπιστρέφει εἰς Ἡπειρον φονεύεται ἐν Ἀργεῖ (272).
271	Ἰέρων Β βασιλεὺς Συρακουσῶν (—215). Οἱ Ῥωμαῖοι κυριεύουν τὸν Τάραντα. Ὁ κωμφοδοπιὸς Ἀπολλόδωρος 266 Πόλεμος Σελευκιδῶν καὶ Ἀντιγονιδῶν πρὸς τοὺς Λαγίδας, οἱ ὅποιοι ἡττῶνται (265) παρὰ τὴν Κῶ 263—2 Χρῆμωνίδειος πόλεμος· ὁ Ἀντίγονος ὁ Γονατᾶς κατατροπώνει τοὺς Ἀθηναίους καὶ Σπαρτιάτας καὶ κυριεύει τὰς Ἀθήνας 263 Εὐμένης Α' βασιλεὺς Περγᾶμου (—240).
261	Ἀντίοχος Β' (Θεός) μέγας βασιλεὺς Ἀσίας (—247). Θανάτος τοῦ Ζήνωνος ὁ Κλεάνθης γίνεται ἀρχηγὸς τῆς Στωϊκῆς σχολῆς. Οἱ ποιεῖται Λυκόφρων καὶ Ἀπολλώνιος ὁ Ρόδιος 251 Ὁ Ἀρατος ἀπελευθερώνει τὴν Σικυῶνα ἀπὸ τοῦ τυράννου Νικοκλέους καὶ γίνεται στρατηγὸς τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας (245).

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ	ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
356—346	Φωκικός ἱερὸς πόλεμος. Ὁ Φίλιππος ὡς ἐντολοδόχος τῶν Ἀμφικτιόνων καταστρέφει τὴν Φωκίαν, ἐμποδίζεται δὲ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων νὰ διέλθῃ διὰ τῶν Θερμοπυλῶν 351 Ὁ α' Φιλιππικὸς λόγος τοῦ Δημοσθένους 348 Ὁ Φίλιππος καταστρέφει τὴν Ὀλυνθον 347 Θάνατος τοῦ Πλάτωνος, ὃν διαδέχεται ἐν τῇ Ἀκαδημείᾳ ὁ Σπείσιππος. Ὁ Ἀριστοτέλης ἀπέρχεται τῶν Ἀθηνῶν καὶ γίνεται (343) διδάσκαλος Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου 346 Συνθήκη Φιλίππου καὶ Ἀθηναίων. Ὁ ρήτωρ Αἰσχίνης (390—314).
342—1	Ὁ Φίλιππος ὑποτάσσει τὴν Θράκην 339—8 Ἱερὸς πόλεμος κατὰ τῆς Ἀμφισσης. Κατάληψις Ἐλατίας ὑπὸ τοῦ Φιλίππου. Ὁ Τιμολέων κατατροπώνει τοὺς Καρχηδόνιους παρὰ τὸν Κριμισόν ποτ. Ὁ Ξενοκράτης γίνεται σχολάρχης τῆς Ἀκαδημείας.
338—7	Ὁ Φίλιππος νικήσας παρὰ τὴν Χαιρώνειαν κηρύσσεται ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν, ἀλλὰ φονεύεται (336), διαδέχεται δὲ αὐτὸν Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας. Ὁ κυνικός φιλόσοφος Διογένης. Ὁ γλύπτης Λύσιππος, οἱ ζωγράφοι Ἀπελλῆς καὶ Πρωτογένης 335 Αἱ Θῆβαι ἐπαναστατήσασα κατὰ τῶν Μακεδόνων καταστρέφονται. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐγκαθίσταται ἐν τῷ Λυκείῳ Ἀθηνῶν 338—326 Ὁ Λυκοῦργος (396 - 324) διοικεῖ τὰ οἰκονομικὰ τῶν Ἀθηνῶν.
334	Ἐκστρατεία Ἀλεξάνδρου εἰς Ἀσίαν καὶ νίκη αὐτοῦ παρὰ τὸν Γρανικὸν ποταμόν. 333 Νίκη αὐτοῦ ἐν Ἰσῳ. Αἱ πόλεις τῆς Κύπρου ἀναγνωρίζουν αὐτὸν ὡς κυρίαρχον 332 Πολιορκία Τύρου καὶ ἰδρυσις τῆς Ἀλεξανδρείας 331 Νίκη ἐν Ἀρβήλοις.
330	Θάνατος Δαρείου καὶ τέλος τῆς Περσικῆς μοναρχίας. Ὁ βασιλεὺς Σπέρτης Ἅγις Β' ἐπαναστατήσας ἡττᾶται ἐν Μεγαλοπόλει καὶ πίπτει ἐν τῇ μάχῃ. Ὁ λόγος τοῦ Λυκούργου κατὰ Λεωκράτους 327 Ἐκστρατεία Ἀλεξάνδρου εἰς Ἰνδίας 324 Ὁ Αἰσχίνης μεταβάς εἰς Ρόδον ἰδρύει ρητορικὴν σχολήν, ἣτις κατόπιν φημίζεται μεγάλης. Οἱ λόγοι τοῦ Δεινάρχου καὶ τοῦ Ὑπερίδου κατὰ τοῦ Δημοσθένους ἐν τῇ ὑποθέσει τοῦ Ἀρπάλου καὶ καταδίκη Δημοσθένους καὶ Δημάδου. Ὁ κωμωδοποιὸς Φιλίμων.
323	Θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν Βαβυλῶνι. Ἰδρυσις τῶν διαφόρων κρατῶν τῶν Διαδόχων. Ὁ Ἐπίκουρος ἔρχεται εἰς Ἀθήνας. Ὁ ἱστοριογράφος Βηρωσσός.

Γ' ΑΠΟ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

323—319	Ὁ Ἀντίπατρος ἐπίτροπος αὐτοκράτωρ ἐν Ἑλλάδι. Ὁ Πτολεμαῖος λαμβάνει ὡς μερίδιόν του τὴν Αἴγυπτον, ἣς βασιλεύει (ἀπὸ τὸ 306) μέχρι τοῦ 285. 323—2 Λαμιακὸς πόλεμος. Ἡ μάχη τῆς Κραννῶνος ἀσφαλίζει τὴν ἐν Ἑλλάδι κυριαρχίαν τῆς Μακεδονίας. Μακεδονικὴ φρουρὰ ἐν Ἀθήναις. Θάνατος Δημοσθένους καὶ Ὑπερίδου 323 Ὁ Ἀριστοτέλης ἀποθνήσκει ἐν Χαλκίδι, διαδέχεται δὲ αὐτὸν ἐν τῷ Λυκείῳ ὁ Θεόφραστος, οὗ ἀντίπαλος ἦτο ὁ Ἀριστόξενος 321 Θάνατος τοῦ Κρατεροῦ καὶ δολοφονία τοῦ Περδίκκου. Ὁ Σέλευκος (Νικάτωρ) λαμβάνει τὴν Βαβυλῶνα 319 Θάνατος τοῦ Ἀντιπάτρου, ὃν διαδέχεται ὁ Πολυσπέρχων. Ὁ Δημάδης θανατώνεται ἐν Πέλλῃ.
318	Ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Φωκίων, ἀδίκως καταδικασθεὶς, πίνει τὸ κώνειον. Ἡ διοίκησις τῶν Ἀθηνῶν ἀνατίθεται ἐπὶ δεκαετίαν εἰς Δημήτριον τὸν Φαληρέα. Ἀκμὴ τοῦ φιλοσ. καὶ φυσιοδίφου Θεοφράστου. Ὁ ἱστοριογρ. Τίμαιος 316 Ὁ Κάσσανδρος κυριεύει τὴν Μακεδονίαν δι' αὐτόν, ἰδρύει δὲ τὴν Θεσσαλονίκην.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ	ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
401	Ἀνάβασις Κύρου τοῦ νεωτέρου εἰς Περσίαν καὶ θάνατος αὐτοῦ παρὰ τὰ Κού- ναξα. Ἐπιστροφή τῶν Μυρίων ὑπὸ τὸν Ξενοφῶντα (431—355;) εἰς Τροπε- ζοῦντα 400—394 Πόλεμος Σπάρτης πρὸς τοὺς Πέρσας ὑπὸ τὸν Θίμβρωνα, Δερκυλλίδαν καὶ Ἀγησίλαον βασιλεῖα Σπάρτης. 399 Ὁ Σωκράτης καταδι- κασθεὶς πίνει τὸ κώνειον 397 Ὁ Διονύσιος τῶν Συρακουσῶν κηρύττει τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Καρχηδονίων.
396—395	Ἐκστρατεία τοῦ Ἀγησιλάου εἰς Λεδιάν καὶ Φρυγίαν 395—4 Συμμαχία Ἀθη- νῶν, Θηβῶν καὶ. κατὰ τῆς Σπάρτης. Μάχη ἐν Ἀλιάδα, καθ' ἣν ἡττώνται οἱ Σπαρτιάται καὶ φονεύεται ὁ Λύσανδρος.
394—386	Κορινθιακὸς πόλεμος. 394 Ὁ Ἀθηναῖος Κόνων καταστρέφει τὸν στόλον τῶν Σπαρτιатῶν παρὰ τὴν Κνίδον. Ὁ Ἀγησίλαος νικᾷ παρὰ τὴν Κορώνειαν. (393) Ἀνοικοδόμησις τῶν μακρῶν τειχῶν ὑπὸ Κόνωνος 393—369 Ἀμύντας Β' βασιλεὺς Μακεδονίας. Ἰσοκράτης διδάσκαλος ρητορικῆς. Ἀντισθένης ἰδρυτὴς τῆς Κυνικῆς σχολῆς.
390	Νίκα Ἰφικράτους κατὰ τῶν Σπαρτιатῶν 389 Ἐπιτυχὴς θαλασσία ἐκστρατεία τοῦ Θρασυβούλου. Ὁ ρήτωρ καὶ λογογράφος Ἰσαῖος (—353).
387	Ἀιταλικίδειος εἰρήνη μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Περσῶν. Ὁ Πλάτων ἀρχίζει τὴν δι- δασκαλίαν του εἰς τὴν Ἀκαδήμειαν 382 Ὁ Σπαρτιάτης Φοιβίδης καταλαμ- βάγει τὴν Καδμεΐαν τῶν Θηβῶν. Οἱ γλύπται Σκόπας καὶ Πραξιτέλης, οἱ ζω- γράφοι Τιμόντης, Ζεξίς καὶ Παρράσιος.
379—378	Ὁ Πελοπίδας ἐκβάλλει τοὺς Σπαρτιάτας ἐκ τῆς Καδρείας. Συμμαχία Θηβαίων καὶ Ἀθηναίων. 378—7 Νέα συμμαχία τῶν παραθαλασσίων πόλεων ὑπὸ τοὺς Ἀθηναίους. Οἱ στρατηγοὶ Ἀθηνῶν Ἰφικράτης, Χαβρίας, Τιμόθεος. 376—5 Νίκη Χαβρίου παρὰ τὴν Νάξον, νικηφόρος ἐκστρατεία Τιμοθέου περὶ τὴν Πελοπόννησον. Οἱ Θηβαῖοι καταστρέφουν τὰς Πλαταιάς. Ὁ Ἰά- σων τῶν Φερῶν γίνεται ταγὸς τῆς Θεσσαλίας.
371	Ὁ Ἐπαμεινώνδας κατατροπώνει τοὺς Σπαρτιάτας παρὰ τὰ Λεῖκτρα. Ἡγεμο- νία Θηβῶν εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα. Ὁ γλύπτης Κηφισοδοτος, ὁ φιλόσο- φος Εὐδοξος 370 Ἱδρυσις Μεγαλοπόλεως, ἀνοικοδόμησις Μαντινείας. Ἐκ- στρατεία Ἐπαμεινώνδου καὶ Πελοπίδου εἰς Πελοπόννησον.
369—366	Ἱδρυσις Μεσσήνης. Ἐκστρατεία Βοιωτῶν εἰς Πελοπόννησον καὶ Πελοπίδου εἰς Θεσσαλίαν 368 Νίκη Σπαρτιатῶν κατὰ τῶν Ἀρκάδων παρὰ τὴν Μιδεάν 367 Ὁ Πελοπίδας αἰχμαλωτισθεὶς εἰς Θεσσαλίαν ἀπελευθεροῦται ὑπὸ τοῦ Ἐπαμεινώνδου. Θάνατος Διονυσίου τυράννου Συρακουσῶν 365 Ὁ Τιμό- θεος κυριεύει τὴν Σάμον.
364	Ὁ Πελοπίδας νικᾷ Ἀλέξανδρον τὸν Φερῶν παρὰ τὰς Κυνὸς Κεφαλὰς, ἀλλ' ἀπο- θνήσκει μαχόμενος. Ἐκστρατεία Ἐπαμεινώνδου ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Δίκη Δημοσθένους (383—322) κατ' Ἀφρόβου 362 Μάχη τῆς Μαντινείας, ἐν ἣ ὁ Ἐπαμεινώνδας νικήσας ἀποθνήσκει ἐκ τῶν τραυμάτων του.
359	Φίλιππος Β' βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας 357—5 Συμμαχικὸς πόλεμος, καταλήξας εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν πολλῶν νήσων ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων. Διαμάχη τοῦτων καὶ Φιλίππου περὶ τῆς Ἀμφιπόλεως. Οἱ ζωγράφοι Εὐφράνωρ καὶ Ἀρι- στείδης.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ	ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
481—404	Πελοποννησιακός πόλεμος 431 Οἱ Θηβαῖοι προσβάλλουν ματαίως τὰς Πλαταιάς. Οἱ Λακεδαιμόνιοι εἰσβάλλουν εἰς τὴν Ἀττικὴν. Παράστασις τῆς Μηδείας τοῦ Εὐριπίδου (484—406). Ὁ γλύπτης Πολύκλειτος 430 Ἐκρήγνυται λοιμὸς ἐν Ἀθήναις 429 Ὁ Περικλῆς, καταδικασθεὶς, μετ' ὀλίγον ἐκλέγεται πάλιν στρατηγός. Ἐκπόρθησις τῆς Ποιτιδαίας.
429	Βοιωτοὶ καὶ Σπαρτιάται πολιορκοῦν τὰς Πλαταιάς. Νίκαί Φορμίωνος. Θάνατος τοῦ Περικλέους. Ἀκμὴ τοῦ Ἱπποκράτους (460—377;) 428—7 Ἀποστασία Μυτιλήνης, ἣτις κυριεύεται πάλιν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Καταστροφή Πλαταιῶν. Ἐμφύλιος σπαραγμός ἐν Κερκύρᾳ. Ἐπιτυχὴς ἐκστρατεία Δημοσθένους εἰς Ἀχαρνανίαν. Θάνατος Ἀναξαγόρου εἰς Ἀμάρακον 425 Νίκαί Ἀθηναίων ἐν Πύλῳ καὶ Σφακτηρίᾳ (Κλέων).
424	Ἦττα Ἀθηναίων ἐν Δηλίῳ. Ὁ Σπαρτιάτης Βρασίδας κυριεύει τὴν Ἀμφίπολιν, ἣν μὴ προφθάσας νὰ σῶσῃ ὁ Θουκυδίδης ἐξορίζεται 422 Ἦττα Ἀθηναίων παρὰ τὴν Ἀμφίπολιν καὶ θάνατος τῶν στρατηγῶν Βρασίδα καὶ Κλέωνος 421 Νικίειος εἰρήνη. Παράστασις τῆς Εἰρήνης τοῦ Ἀριστοφάνους (450—385;).
420	Συμμαχία Ἀθηναίων, Ἀργείων, Μαντινέων καὶ Ἡλείων. Ὁ ἱστοριογρ. Ἑλλάνικος, ὁ φιλόσ. Δημοκρίτος 418 Μάχη τῆς Μαντινείας καὶ ἦττα τῶν Ἀργείων 416 Οἱ Ἀθηναῖοι κυριεύουσιν τὴν Μῆλον. Δραματικὴ νίκη τοῦ Ἀγάθωνος (Συμπέσιον Πλάτωνος).
415	Δίκη τῶν Ἑρμοκοπιδῶν. Ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων εἰς Συρακούσας. Ἀνάκλησις ἐκείθεν τοῦ Ἀλκιβιάδου. Οἱ γλύπται Σρογγυλίων, Ἀγοράκριτος καὶ Ἀλκαμένης. Ὁ ρήτωρ Ἀἰδοκίδης.
413	Οἱ Σπαρτιάται καταλαμβάνουν τὴν Δεκέλειαν. Β' ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων εἰς Συρακούσας, ἔνθα (9 Σεπτ.) ἐντὸς τοῦ λιμένος καταστρέφονται αἱ δυνάμεις τῶν 413—399 Ἀρχέλαος βασιλεὺς Μακεδονίας 412 Ἀποστασία τῶν πλείστων Ἰώνων ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Ἀλκιβιάδης, μεταβάς εἰς Σπάρτην, ἐκείθεν καταφεύγει πρὸς τὸν Πέρσῃν Τισσαφέρνῃν.
411	Βραχυρόντιος ὀλιγορχικὴ βουλὴ τῶν 400. Ὁ Ἀλκιβιάδης πάλιν ἐπὶ κεφαλῇς τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου καὶ στρατοῦ. Νίκη Ἀθηναίων κατὰ θάλασσαν παρὰ τὸ Κυνὸς Σῆμα ὑπὸ Θρασύβουλον καὶ Θρασύλλον, εἰτα ἐτέρα παρὰ τὴν Ἀβυδὸν ὑπὸ τὸν Ἀλκιβιάδην. Ὁ ρήτωρ Ἀντιφῶν καταδικάζεται εἰς θάνατον. Ὁ Εὐαγόρας, ἡγεμὼν τῆς ἐν Κύπρῳ Σαλαμίνας, ἐπανακτᾷ τὴν πάτριον βασιλείαν, ἀλλὰ μένει φόρου ὑποτελὴς εἰς τοὺς Πέρσας.
410	Ὁ Ἀλκιβιάδης νικᾷ παρὰ τὸ Κύζικον καὶ κυριεύει (409) τὸ Βυζάντιον. Ὁ πολυίστωρ Ἰππίας 408 Οἱ Καρχηδόνιοι καταστρέφουν τὴν Σελινούντα καὶ τὴν Ἱμέραν. Ρυμοτομία τῆς νέας πόλεως Ρόδου ὑπὸ τοῦ Ἱπποδάμου.
407	Ὁ Σπαρτιάτης ναύαρχος Λύσανδρος νικᾷ παρὰ τὸ Νότιον. Ὁ Ἀλκιβιάδης στερηθεὶς τῆς ἀρχῆς του μεταβαίνει εἰς Μ. Ἀσίαν, ἔνθα φονεύεται (404). Ὁ Πλάτων (427—347) προσέρχεται πρὸς τὸν Σωκράτην (469—399).
406	Νίκη Ἀθηναίων παρὰ τὰς Ἀργινοῦσας. Δικαστικὸς φόνος τῶν νικηφόρων στρατηγῶν. Διονύσιος Α' τύραννος Συρακουσῶν. Θάνατος Εὐριπίδου καὶ Σοφοκλέους 405 Ἦττα Ἀθηναίων παρὰ τοὺς Αἰγὸς Ποταμούς. Συνθήκη εἰρήνης τοῦ τυράννου Διονυσίου καὶ τῶν Καρχηδονίων. Ὁ κωμωδοποιὸς Πλάτων.
404	Ὁ Λύσανδρος καταλαμβάνει τὰς Ἀθήνας. Κατεδαφίζονται τὰ μακρὰ τεῖχη. Οἱ 30 τύραννοι. Ὁ Θρασύβουλος ἐγκαθίσταται εἰς τὴν Φυλὴν. Ὁ Μιλήσιος Τιμόθεος μεταρρυθμιστὴς τῆς μουσικῆς. 403 Ὁ Θρασύβουλος καταλαβὼν τὸν Πειραιᾶ κατανικᾷ τοὺς τυράννους παρὰ τὴν Μουνιχίαν. Γενικὴ ἀμνηστία ἐπὶ ἄρχοντος Εὐκλείδου. Λόγος τοῦ Λυσίου (444—380;) κατ' Ἐρατοσθένους.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ	ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
476—445	Ἐκστρατεία Κίμωνος ἀνά τὸ Αἰγαῖον πέλαγος 474 Ὁ Ἴέρων καταναίχῃ παρὰ τὴν Κύμην (τῆς κάτω Ἰταλίας) τοὺς Τυρρηνοὺς ἐν κρατερᾷ ναυμαχίᾳ. Ἀκμὴ τοῦ ποιητοῦ Βαχχυλίδου (507—430). 472—1 Ὁ Θεμιστοκλῆς ἐξοστρακίζεται καὶ μεταβαίνει εἰς Ἄργος 469 Ἡ Νάξος ἀποστατήσασα τῶν Ἀθηνῶν κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Κίμωνος. 468 ἐπίσης ἡ Σκῆρος. Νίκη Κίμωνος κατὰ Περσῶν παρὰ τὸν Εὐρυμέδοντα. Πρώτη νίκη τοῦ δραμ. ποιητοῦ Σοφοκλέους.
466	Θάνατος τοῦ Πανσαίου ἐν Σπάρτῃ. Θάνατος Ἰέρωνος 465 Ἀποστασία Θάσου, ἣτις ὑποτάσσεται (463) 464 Σεισμός ἐν Λακωνίᾳ Ἐκρήγνυνται ὁ Γ' Μεσσηνιακὸς πόλεμος 462 Ρήξις μετὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης, ἣτις δὲν ἐδέχθη τὰς ἀθηναϊκὰς ἐπικουρίας. Μείωσις τῆς δυνάμεως τοῦ Ἀρείου πάγου ὑπὸ Ἐφιάλτου καὶ Περικλέους. Συμμαχία Ἀθηνῶν καὶ Ἀργούς. Οἱ Ἀργεῖοι καταστρέφουν τὴν Τίρυνθα καὶ τὰς Μυκήνας. Ὁ φίλος. Ἀναξαγόρας ἐγκαθίσταται ἐν Ἀθήναις.
460	Οἱ Ἀθηναῖοι κυριεύουν τὴν Ναύπακτον 459 Συμμαχία Μεγάρων καὶ Ἀθηνῶν. Ἐκστρατεία Ἀθηναίων εἰς Αἴγυπτον. Οἱ Σπαρτιάται κυριεύουν τὴν Ἰθώμην, οἱ Μεσσήνιοι ἐγκαθίστανται ἐν Ναυπάκτῳ Ἐκρήγνυνται ὁ Δ' Πελοποννησιακὸς πόλεμος. Θάνατος Θεμιστοκλέους ἐν Μαγνησίᾳ.
457	Οἱ Σπαρτιάται ἐκστρατεύσαντες εἰς Βοιωτίαν καὶ Φωκίδα νικοῦν τοὺς Ἀθηναίους παρὰ τὴν Τάναγραν, ἡττῶνται δὲ παρὰ τὰ Οἰνόφυτα. 457—6 Οἱ Ἀθηναῖοι κυριεύουν τὴν Αἰγίαν. Συμπλήρωσις τῶν μακρῶν τειχῶν τῶν Ἀθηνῶν.
456—445	Ἐκστρατεία τοῦ Ἀθηναίου Τολμίδου ἀνά τὸν Κορινθιακὸν κόλπον 454—413 Περδικκας Β' βασιλεὺς Μακεδονίας 454 Οἰκτρὸν τέλος τῆς εἰς Αἴγυπτον ἐκστρατείας 454—3 Τὸ ταμεῖον τῆς περὶ Δῆλον συμμαχίας μεταφέρεται εἰς Ἀθήνας.
451—450	Τριακονταετῆς σπονδαὶ μετὰ τῶν Ἀργείων καὶ Σπάρτης 450—49 Πενταετῆς σπονδαὶ μετὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ Πελοποννησίων. Ὁ κωμωδοποιὸς Κρατίνος, ὁ φιλόσοφος Λεύκιππος 449—8 Θάνατος τοῦ Κίμωνος κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Κιτίου τῆς Κύπρου ὁ στρατὸς νικᾷ τοὺς Πέρσας ἐκεῖ παρὰ τὴν Σαλομίνα. Ἐπικράτης Περικλέους 448 Συνθήκη εἰρήνης Ἀθηναίων καὶ Περσῶν.
447—446	Οἱ ὑπὸ τὸν Τολμίδην Ἀθηναῖοι ἡττῶνται ὑπὸ τῶν Βοιωτῶν φυγὰς παρὰ τὴν Κορώνειαν ἀπώλεια τῆς Βοιωτίας καὶ Μεγαρίδος. Οἱ Ἀθηναῖοι πέμπουν κληρουχίας εἰς Εὐβοίαν, Χερσόνησον κλπ. Οἱ ἀρχιτέκτονες Ἰκτίνος καὶ Καλλικράτης ἀρχίζουν τὴν οἰκοδομὴν τοῦ Παρθενῶνος.
446—415	Τριακονταετῆς σπονδαὶ Ἀθηναίων καὶ Πελοποννησίων. Ρυμοτομία τοῦ Περικλέους ὑπὸ τοῦ Ἱπποδάμου. Ὁ καλλιτέχνης Φειδίας (500—430). Ὁ ἱστοριογράφος Ἡρόδοτος (500—424). Ἀκμὴ Σοφοκλέους (496—406) 444—29 Διοίκησις Περικλέους, ἐκλεγμένου κατ' ἔτος στρατηγοῦ 444 Ἰδρυσις Θουρίου τῆς κάτω Ἰταλίας. Ὁ φιλόσοφος Ἐμπεδοκλῆς 440 Κατασκευὴ τοῦ τρίτου μακροῦ τείχους Ἀθηνῶν.
440—439	Πόλεμος μετὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ Σάμου. Κατάληψις Σάμου καὶ Βυζαντίου 438 Ἀποπεράτωσις τοῦ Παρθενῶνος 436—32 Κατασκευὴ τῶν Προπυλαίων.
436	Ἐπανάστασις τῆς Ἐπιδάμνου 435—4 Ἀρχὴ πολέμου μετὰ τῶν Κερκυραίων καὶ Κορίνθιων 433 Νικᾷ Κερκυραίων παρὰ τὰ Σύβοτα 432 Ἡ ἀποστατήσασα Ποτιδαία πολιορκεῖται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Μεγαρεῖς ἀποκλείονται τῶν ἀγορῶν Ἀθηνῶν καὶ συμμάχων. Κατηγορία ἐναντίον Ἀσπασίας, Φειδίου καὶ Ἀναξαγόρου. Οἱ σοφισταὶ Πρωταγόρας καὶ Προδίκος.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ	ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
525	Ἡ Κύπρος καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Περσῶν 524 Πτώσις τοῦ Λυγδάμωδος 522 Ὁ ποιητὴς Θέογνις 520 Κλεομένης Α' βασιλεὺς Σπάρτης. Ὁ πρεσβύτερος Μιλτιάδης εἰς τὴν Θρακικὴν χερσονήσον.
514	Ὁ Ἰπαρχος φονεύεται ὑπὸ Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος 513 Ὁ Ἰππίας νικᾷ τοὺς ὑπὸ τὸν Κλεισθένη παρὰ τὸ Λειψύδριον.
512	Οἱ Πέρσαι κυριεύουσιν τὴν Μακεδονίαν 511 Οἱ Κροτωνιάται καταστρέφουσιν τὴν Σύβοριν.
510	Κατάργησις τῆς τυραννίδος τῶν Πεισιστρατιδῶν ὑπὸ τοῦ Σπυρτιάτου Κλεομένης βοηθουμένου ὑπὸ τοῦ Κλεισθένους καὶ τοῦ Ἰσαγόρου 508 Ὁ Κλεισθένης μεταρρυθμίζει τὴν Σολώνειον πολιτείαν 507 Ὁ Κλεομένης προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰσαγόρου εἰς βοήθειαν ἀναγκάζεται εἰς παρόδοσιν 506 Ὁ Κλεισθένης κατατροπώνει τοὺς Θηβαίους καὶ Χαλκιδαίους. Γενικὴ ὑπεροχὴ τῆς Σπάρτης εἰς τὴν Πελοπόννησον 504 Ὁ γλύπτης Ἐνδοῖος.

Β' ΑΠΟ ΤΩΝ ΜΗΔΙΚΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

500 499	Ἐκστρατεία τοῦ Ἀρισταγόρου κατὰ τῆς Νάξου. Ἐπανάστασις τῶν Ἰώνων ὑπὸ τὸν Ἰστιαῖον καὶ τὸν Ἀρισταγόραν. Ὁ γεωγράφος Ἐκαταῖος. Οἱ γλύπται Κάναχος καὶ Ἀγελάδας 498 Καταστροφή τῶν Σάρδεων. Ἥττα τῶν Ἑλλήνων παρὰ τὴν Ἐφεσον. Ἀκμὴ Πινδάρου (522—448) καὶ Αἰσχύλου (525—456). Ὁ φιλόσοφος Ἡράκλειτος.
495	Ἥττα τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου παρὰ τὴν Λάδην 494 Καταστροφή τῆς Μιλήτου ὑπὸ τῶν Περσῶν.
493	Ὁ Θεμιστοκλῆς ἄρχων ἐπώνυμος· ἔναρξις ὀχυρώσεως τοῦ Πειραιῶς 492 Πρώτη ἐκστρατεία Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος μέχρι τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Μακεδονίας, ὁ στόλος τῶν καταστρέφεται παρὰ τὸν Ἄθω 490 Β' ἐκστρατεία Περσῶν ὑπὸ Δάτιν καὶ Ἀρταφέρνην. Ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη (Μιλτιάδης) τὴν 12 Σεπτεμβρίου. Ὁ Γέλων γίνεται τύραννος τῆς Γέλας. Ὁ φιλόσοφος Παρμενίδης.
489	Ἀτυχὴς ἐκστρατεία Μιλτιάδου κατὰ Πάρου καὶ θάνατος αὐτοῦ ἐν τῇ φυλακῇ 488 Λεωνίδας βασιλεὺς Σπάρτης. Θήρων ἡγεμὼν Ἀκράγαντος 487 Πόλεμος μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Αἰγίνης 485 Ὁ Γέλων κυριεύσας τὰς Συρακούσας ἱδρύει κράτος ἐν τῇ Ἀνατολ. Σικελίᾳ 482 Ὁ Ἀριστείδης ἐξοστρακίζεται.
480	Γ' ἐκστρατεία Περσῶν (ὑπὸ τὸν Ξέρξην) κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ναυμαχία πλησίον τοῦ Ἀρτεμισίου. Μάχη Θερμοπυλῶν (Λεωνίδας) καὶ κρατερὰ νίκη ἐν ναυμαχίᾳ παρὰ τὴν Σαλαμίνα (Εὐρυβιάδης καὶ Θεμιστοκλῆς). Νίκη Γέλωνος καὶ Ἡρόωνος κατὰ τῶν Καρχηδονίων παρὰ τὴν Ἱμέραν.
479	Νῆκαι ἐν Πλαταιαῖς (Παυσανίας, Ἀριστείδης) καὶ παρὰ τὴν Μυκάλην (Λεωτυχίδης, Ξάνθιππος) 478 Κατὰληψις Σηστοῦ ὑπὸ Ξανθίππου. Τεῖχισις Ἀθηνῶν ὑπὸ Θεμιστοκλέους. Κυρίευσις μεγάλου μέρους τῆς Κύπρου ὑπὸ Παυσανίου. Συμμαχία τῶν νήσων καὶ παραλίων πόλεων ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηναίων περὶ τὴν Δῆλον ὡς κέντρον, διοργανωθεῖσα ὑπὸ Ἀριστείδου. Οἱ γλύπται Μύρων, Κρίτιος καὶ Νησιώτης 477 Ὁ Παυσανίας κυριεύσας τὸ Βυζάντιον ἀρχίζει διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν Περσῶν. Ὁ Ἰέρων Α' βασιλεὺς Συρακουσῶν.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ	ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
700	Ἀρχεται ἡ ἐξελληνισις τῆς Χαλκιδικῆς 700—650 Ἐχθροπραξίαι μεταξὺ Χαλκίδος καὶ Ἑρετρίας περὶ τοῦ Ἀηλαντίου πεδίου 684 Οἱ Ρόδοι ἰδρύουν τὴν Γέλαν.
682	Οἱ ἄρχοντες ἐν Ἀθήναις γίνονται ἐτήσιοι 670 Ὁ ποιητὴς Ἀρχίλοχος.
668	Νίκη Ἀργείων κατὰ Σπαρτιατῶν ἐν Ὑσιαῖς, ἀσφαλίσασα εἰς τοὺς Ἀργείους τὴν κτῆσιν τῆς Κυνουρίας.
665	Τυραννίς τῶν Ὀρθαγοριδῶν ἐν Σικυῶνι 664 Ναυμαχία Κορινθίων καὶ Κερκυραίων 660 Ζάλευκος νομοθέτης τῶν Ἐπιξεφυρίων Λοκρῶν.
658	Ἰδρυσις τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ Μεγαρέων 655 Τυραννίς τοῦ Κυψέλου ἐν Κορίνθῳ.
645—628	Δεύτερος Μεσσηνιακὸς πόλεμος : Ἀριστομένης καὶ αἱ μάχαι περὶ τὴν Εἵραν. Ὁ ποιητὴς Τυρταῖος 640 Ὁ ποιητὴς Σιμωνίδης (Ἀμοργίνος) 640 Θεαγένης τύραννος Μεγάρων.
632	Στάσις τοῦ Κύλωνος ἐν Ἀθήναις (Κυλώνειον ἄγος), ἐξορία τῶν Ἀλκμεωνιδῶν.
625—585	Περίαςδρος τύραννος Κορίνθου 621 Νομοθεσία τοῦ Δράκοντος ἐν Ἀθήναις.
600	Ἀκμή Σαλφοῦς, Ἀλκαίου, Πιπτακοῦ (Μιτυλήνης), Ἀρίωνος. Ἀρχαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ γλυπτικὴ ἐν Σελινούντι καὶ Ἀθήναις. Ἰδρυσις Μασσαλίας ὑπὸ Φωκαέων.
600—590	Α' Ἰερὸς πόλεμος : Ἀθηναὶ καὶ Σικινῶν καταστρέφουν Κρίσαν καὶ Κίρραν 596—565 Κλεισθένης τύραννος Σικυῶνος.
594—583	Σόλων ἄρχων ἐν Ἀθήναις : σεισάχθεια, νομοθεσία 590—589 Πόλεμος Ἀμφικτιόνων κατὰ Κρίσης (Β' Ἰερὸς) 585 Ἀκμή Θάλητος φιλοσόφου.
580—570	Μεταρρῦμμις Χεΐλωνος ἐν Σπάρτῃ. Ὁ ποιητὴς Ἀλκμάν 570 Οἱ Ἀθηναῖοι καταλαμβάνουν τὴν Σαλαμίνα 569 Ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου Ἀμισις κυριεῖ τὴν Κύπρον 569 Ὁ φιλόσοφος Ἀναξίμανδρος.
563—560	Ὁ Κροῖσος ὑποτάσσει τοὺς Ἕλληνας τῆς Μ. Ἀσίας 560 Πεισίστρατος τύραννος Ἀθηναίων 548—540 Κύρος βασιλεὺς τῶν Περσῶν κυριεῖ τὴν Λυδίαν καὶ ὑποβάλλει τὴν Ἰωνίαν εἰς τὴν ἐπικυριαρχίαν του 544 Οἱ Φωκαεῖς ἐκβληθέντες μεταναστεύουν εἰς Κορσικὴν.
548—547	Ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Δελφοῖς ἀποτεφροῦται 540—520 Οἰκοδομὴ τοῦ ναοῦ Αἰγίνης 540—498 Ἀμύντας Α' βασιλεὺς Μακεδονίας. Οἱ ποιηταὶ Φωκυλίδης καὶ Ἰππώναξ. Ὁ φιλόσοφος Ἀναξίμανης.
537	Λύγδαμις τύραννος Νάξου, Πολυκράτης τύραννος Σάμου 536 Ὁ καλλιτέχνης Θεόδωρος 532 Ὁ Πυθαγόρας (γενν. 580) ἐγκαθίσταται εἰς Κρότιωνα 530 Ὁ Ξενοκράτης ἰδρυτὴς τῆς Ἑλεατικῆς σχολῆς.
528—527	Θάνατος Πεισιστράτου, ὃν διαδέχονται οἱ υἱοὶ Ἰππίας καὶ Ἰπαρχος. Οἱ ποιηταὶ Σιμωνίδης καὶ Ἀνακρέων. Ἐπίσημος ἐκδοσις τῶν Ὀμηρικῶν ἑπῶν.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Α΄ ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΜΗΔΙΚΩΝ

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ	ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
2800	Πολιτισμός τοῦ Αἰγαίου πελάγους 2000 Παλαιότερα ἀνάκτορα Κνωσοῦ καὶ Φαιστοῦ (Κᾶρες) 1400 Καταστροφή τῶν ἀνακτόρων τῆς Κνωσοῦ. Ἀχαιοὶ (Ἕλληνες) κατέρχονται ἀπὸ Βορρᾶ εἰς Ἑλλάδα. Ἱερατικὴ ποίησις.
1300	Νεώτερα ἀνάκτορα Κνωσοῦ (Μίνως). Συνοικισμὸς Ἀθηνῶν (Θησεύς). Τὸ κρά- τος τῶν Ἀχαιῶν περιλαμβάνει τὴν κυρίως Ἑλλάδα, Πελοπόννησον (Ἀχα- ϊκὸν Ἄργος), Ἰονίους νήσους (Ὀδυσσεύς), νήσους τοῦ Αἰγαίου, Κρήτην (Ἴδομενεύς), Ρόδον (Γλαπτόλεμος), Λέσβον, Παμφυλίαν (ὡς τιμᾶριον ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ βασιλέως τῶν Χετσίων) καὶ τμήματα Κύπρου.
1200	Τρωϊκὸς πόλεμος 1150 Ὁμηρος.
1100	Νεαὶ μεταναστεύσεις. Κάθοδος τῶν Δωριέων εἰς Πελοπόννησον. Καταστροφή γεωτέρων ἀνακτόρων Κνωσοῦ ὑπ' αὐτῶν. 1068 Θάνατος τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν Κόδρου καὶ κατάργησις τῆς βασιλείας. Αἰολικαί, Ἰωνικαὶ καὶ Δω- ρικαὶ ἀποικίαι εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τὰς πλησίον νήσους.
820	Νομοθεσία Λυκούργου ἐν Σπάρτῃ. 800 Οἱ Σπαρτιάται κυριεύουν τὰς Ἀμύ- κλας. Ἀκμὴ τῆς Δελφικῆς ἀμφικτιονίας.
776	Ἐναρξίς τῆς ἀριθμήσεως τῶν Ὀλυμπιάδων 770 Οἱ Σπαρτιάται καταλαμβάν- ουν τὴν κοιλάδα τοῦ Εὐρώτα καὶ τὴν πόλιν Ἑλος. Ὁ ποιητὴς Ἡσίοδος.
770 - 740	Φεΐδων βασιλεὺς τοῦ Ἄργους 752 Δεκαετείς ἄρχοντες ἐν Ἀθήναις 745 Ἀρχὴ τυραννίδος τῶν Βακχιαδῶν ἐν Κορίνθῳ.
743—724	Πρώτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος : Ἀριστόδημος, καὶ αἱ περὶ τὴν Ἰθώμην μάχαι 734 Οἱ Κορίνθιοι ἰδρύουν τὴν Κέρκυραν καὶ τὰς Συρακούσας 707 Οἱ Σπαρτιάται ἰδρύουν τὸν Τάραντα.

Ἡ Ἑλλάς κατὰ τὰ ἔτη 1855—1859	σελ. 295
Τὰ ἐν Ἰταλίᾳ γεγονότα τοῦ 1859 καὶ ἡ Ἑλλάς	296
Τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς τοῦ Ὁθωνος	300
Ὁ πρίγκιψ Ἀδαλβέρτος τῆς Βαυαρίας—Ὁ πρίγκιψ Λαίχτεμπεργ	301
Τὰ ἐν τῇ Χριστιανικῇ Ἀνατολῇ κατὰ τὰ ἔτη 1860-1862—Αἱ κατὰ τοῦ Ὁθω- νος αἰτιάσεις	305
Ἡ ἐν Ναυπλίῳ στρατιωτικῇ στάσις	305
Ἡ ἐπανάστασις 10—11 Ὀκτωβρίου 1862	307
Ἐπιστροφὴ τοῦ βασιλέως καὶ ὀριστικὴ ἐξ Ἑλλάδος ἀναχώρησις	308
Οἱ βασιλεῖς ἐν τῇ ἐξορίᾳ—Θάνατος αὐτῶν	309
Τὰ ἐν Ἑλλάδι μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ὁθωνος	310
Ἡ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἐντύπωσις ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως	311
Ἐκλογὴ νέου βασιλέως	312
Ἐκλογὴ τοῦ Γουλιέλμου Γεωργίου τῆς Δανίας ὡς βασιλέως	313
Ἐνωσις τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος—Σύνταγμα τοῦ 1864	315
Τὰ μετὰ τὸ σύνταγμα τοῦ 1864—Κυβερνητικαὶ μεταβολαὶ	316
Ὑπουργεῖα Μπ. Ρούφου καὶ Βούλγαρη—Δεληγεώργη	318
Κρητικὴ ἐπανάστασις (1866-1869)	319
Διπλωματικαὶ ἐνέργειαι τῶν Δυνάμεων διὰ τὴν Κρήτην	322
Ὁ σουλτάνος Ἀβδούλ-Ἀζίζ ἐν Παρισίοις	324
Πτῶσις τοῦ Ὑπουργείου Βούλγαρη—Ὑπουργεῖον Ἀ. Κουμουνδούρου	325
Νέαι εὐρωπαϊκαὶ ἐνέργειαι διὰ τὸ κρητικὸν ζήτημα	328
Ὁ μέγας βεζίρης Ἀαλῆ-Πασᾶς ἐν Κρήτῃ	330
Δεινὴ θέσις τοῦ ὑπουργείου Κουμουνδούρου	332
Πτῶσις Κουμουνδούρου — Ὑπουργ. Βούλγαρη-Διάλυσις Βουλῆς — Ἐκλογαί	334
Ὑπουργεῖον Δ. Βούλγαρη—Καταδίωξις Κουμουνδούρου	335
Ἡ τελευταία φάσις τοῦ κρητικοῦ ἀγῶνος	336
Ἡ συνδιάσκεψις τῶν Παρισίων τοῦ 1868	338
Τὰ κατὰ τὴν συνδιάσκεψιν τῶν Παρισίων τοῦ 1868	339
Ἡ συνδιάσκεψις τῶν Παρισίων τοῦ 1868—Παραίτησις ὑπουργ. Βούλγαρη	340
Τὸ τέλος τοῦ κρητικοῦ ἀγῶνος	341
Τὰ ἐπὶ κυβερνήσεως Ζαῖμη—Τὸ Ὠρώπειον ἄγος—Αἱ σφαγαὶ τοῦ Δήλεσι	343
Παραίτησις Ζαῖμη—Τὰ μετὰ ταύτην ὑπουργεῖα	345
Ὑπουργ. Κουμουνδούρου—Δίκαι ἐναντίον τῶν μελῶν ὑπουργ. Βούλγαρη	347
Πόλεμος Σερβίας καὶ Μαυροβουνίου κατὰ τῆς Τουρκίας	348
Ὁ ρωσοτουρκικὸς πόλεμος τῶν ἐτῶν 1877-78—Ἡ συνθήκη Ἀγίου Στεφάνου	349
Ὑπουργεῖον οἰκουμενικὸν ὑπὸ τὸν Κανάρην	350
Θάνατος Κανάρη	351
Ὑπουργεῖον Α. Κουμουνδούρου—Εἰσβολὴ Θεσσαλίας	352
Ἀγγλορωσικὴ διένεξις—Συνέδριον καὶ συνθήκη Βερολίνου	353
Συνέδριον καὶ συνθήκη Βερολίνου	354
Ἀποτυχοῦσα ἀπόπειρα ἑλληνοτουρκικῆς συνεννοήσεως	355
Κυβερνήσις Γλάδστωνος—Εὐρωπαϊκὴ συνδιάσκεψις	356
Ἐπίλογος	357

Δολοφονία τοῦ Καποδιστρίου	σελ. 215
Τὰ μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Κυβερνήτου	216
Ἐκλογή τοῦ Ὁθωνος	218
Ἐλευσις τοῦ Ὁθωνος	219
Χαρακτήρ τῆς πολιτείας—Ἀντιβασιλεία	221
Συμβούλιον Ἐπικρατείας—Ἐκκλησιαστικὴ διοίκησις	222
Διοργάνωσις τῆς πολιτικῆς διοικήσεως	224
Ἡ δίκη τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη	225
Ταραχαὶ ἐν Μάνῃ—Αἱ Ἀθηναὶ πρωτεύουσα τοῦ Κράτους	228
Τὰ ἀνακλητήρια	231
Ἀρχιγραμματεία	233
Ὁ βασιλεὺς Λουδοβίκος ἐν Ἀθήναις—Γάμοι τοῦ βασιλέως Ὁθωνος	234
Ὁ νέος πρωθυπουργός	235
Πτώσις τοῦ Ρουδχάρδου—Ἰδρυσις τοῦ πανεπιστημίου Ὁθωνος	237
Ἡθικὴ ἐπίδρασις τοῦ πανεπιστημίου ἐπὶ τὸν πνευματικὸν βίον	242
Σεισμοὶ καὶ χολέρα—Τὰ μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Ρουδχάρδου	243
Κυβέρνησις Κ. Ζωγράφου—Πρεσβεία Δ. Χρηστίδου	244
Ὑπουργεῖον Ἀ. Μαυροκορδάτου—Ὑπουργεῖον Δ. Χρηστίδου	245
Συνωμοσία τοῦ 1839 καὶ μεταπολίτευσις τῆς 3 Σ/βρίου 1843	247
Τὰ ἀποτελέσματα τῶν γεγονότων τῆς μεταπολιτεύσεως	253
Ἡ μεταπολίτευσις τοῦ 1843 ὑπὸ καθόλου ἔποψιν	254
Ἐθνικὴ συντακτικὴ συνέλευσις 1843—1844	257
Τὰ ἀπὸ τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1843 κυβερνήσαντα ὑπουργεῖα	260
Ὑπουργεῖον Κωλέττου	263
Τὰ Μουσουργικά	264
Θάνατος τοῦ Κωλέττου—Οἱ διάδοχοι αὐτοῦ	267
Ταραχαὶ καὶ ληστεῖαι	268
Τὸ ληστανταρτικὸν ἐπεισόδιον τοῦ Μερενδίτου	269
Ἀγγλοελληνικὴ διπλωματικὴ ἔρις ἔνεκα τῶν Μερενδιτικῶν	270
Ὑπουργεῖα Ὑσαβέλλα καὶ Κουντουριώτου	271
Νέον ἐπεισόδιον Μουσουργικόν (1848)	272
Ὁ Θουβενέλ πρεσβευτὴς—Ὑπουργεῖα Κ. Κανάρη καὶ Ἀ. Κριεζῆ	274
Τὰ τοῦ Ἰουδαίου Πατσιφίκου	275
Ὁ ναύρχος Πάρκερ ἐν Πειραιεὶ καὶ Ἀθήναις	276
Ἐκβιαστικὰ μέτρα τῆς Ἀγγλίας—Ἡ στάσις τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους	277
Ἡ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἐντύπωσις—Γαλλικὴ μεσολάβησις	280
Ἡ λύσις τοῦ ἐπεισοδίου τοῦ Πατσιφίκου	282
Τὸ ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα—Ὁ ἱερὸς τόμος	283
Ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος	285
Ἡ Ἑλλάς καὶ ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος—Ἐπανάστασις Ἡπείρου	287
Ἐπέκτασις τῆς ἐπαναστάσεως—Ἑλληνοτουρκικαὶ προστριβαὶ	288
Ἀγγλογαλλικὴ πίεσις ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος	290
Ὑπουργεῖον Ἀ. Μαυροκορδάτου—Χολέρα ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεὶ	291
Ὑπουργεῖον Βούλγαρη—Τὸ τέλος τῆς κατοχῆς καὶ τῆς ξενοκρατίας—Τὰ τοῦ ἐν Τουρκίᾳ Ἑλληνικοῦ Γένους μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου	294

Πολιτική τῶν Δυνάμεων—Ρωσία μέχρι τοῦ 1825	σελ. 131
» » » —Αὐστρία—Μέττερνιχ	134
» » » —Γαλλία	137
» » » —Ἀγγλία	138
Ἐκτίμησις τῆς πολιτικῆς ἰδίως τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Ἀγγλίας	143
Ἡ διπλωματία τῆς ἐπαναστάσεως.—Μαυροκορδάτος.—Ἀρχαὶ αὐτοῦ	146
Αἱ ἐν Ἀγγλίᾳ ἐνέργειαι τοῦ Μαυροκορδάτου	148
Περιοριστάτη μετὰ τοῦ Γέντζ ἀλληλογραφία τοῦ Μαυροκορδάτου	149
Αἱ παρὰ τῇ ἀγγλικῇ κυβερνήσει ἐνέργειαι τοῦ Μαυροκορδάτου	152
Πολιτεία τοῦ Κάννιγγ	153
Δεινόταται περὶ τὰ μέσα τοῦ 1825 περιπέτεται τῆς Ἑλλάδος	154
Ἡ προᾶξις δι' ἧς τὸ ἔθνος ἐτέθη ὑπὸ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Ἀγγλίας	156
Ἀπάντησις τοῦ Κάννιγγ.—Αἱ περὶ μεσολοβήσεως ἐνέργειαι	157
Ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ Γ' Συνέλευσις δέχεται τὴν ἐπικυριαρχίαν	159

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

Αἱ περιπέτεται τῶν ὁλεθρίων ἐτῶν 1825, 1826 καὶ 1827

Γενικὴ ἄποψις τῆς περιόδου ταύτης—Καρτερία τοῦ ἔθνους	σελ. 162
Τὰ ἐν Πελοποννήσῳ—Σφακτηρία—Μανιάκι—Δραμπάλα—Μύλοι	164
Ἡ περιπυστος πολιορκία καὶ ἄλωσις τοῦ Μεσολογγίου	165
Ἐν τῇ ἐσχάτῃ ταύτῃ ἀμηχανίᾳ παρέστη εἰς μέσον ὁ Καραϊσκάκης	170
Ἀείμνηστα πολεμικὰ ἔργα τοῦ Καραϊσκάκη	173
Κόχραν καὶ Τζώρτζ — Διαφωνίαι πρὸς τὸν Καραϊσκάκην	176
Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη — Ἡ ἐν Φαλήρῳ πανωλεθρία	177
Ἀπόπειρα πυρπολήσεως τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ στόλου	178
Τὰ πολεμικὰ σκάφη «Ἑλλάς» καὶ «Καρτερία»	180
Πειρατεία—Μόλις ὁ Κολοκοτρώνης ἀντέχει ἔτι ἐν Πελοποννήσῳ	182
Πρώτη ἐπέμβασις τῶν Δυνάμεων—Ἡ ἐν Πύλῳ ναυμαχία	184
Ἡ Ρωσία κηρύττει τὸν πόλεμον—Οἱ Γάλλοι ἐν Πελοποννήσῳ	193
Ἡ Πύλη ἀναγνωρίζει τελευταῖον τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος	195

ΠΑΥΛΟΥ ΚΑΡΟΛΙΔΟΥ

ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΙΣ

ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΓΩΝΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1831

Τὰ μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου	σελ. 199
Ἰωάννης Καποδίστριας	200
Κυβερνητικαὶ πράξεις τοῦ Καποδιστρίου	203
Ἐκλογαὶ πληρεξουσίων διὰ τὴν ἐν Ἀργεὶ Δ' Ἐθνικὴν Συνέλευσιν	206
Τὰ μετὰ τὴν Συνέλευσιν τοῦ Ἀργους	209
Ὁ ὁσσοτουρκικὸς πόλεμος τῶν ἐτῶν 1828—1829	210
Τὸ ζήτημα τῶν ὁρίων τοῦ Κράτους	211
Παραίτησις Λεοπόλδου—Ἀντιπολίτευσις κατὰ τοῦ Κυβερνήτου	212
Καταστροφή τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου ὑπὸ Ἀ. Μιαούλη	214

Μακεδονία—Θεσσαλία—'Αλαμάνα—Διάκος	σελ. 61
'Οδυσσεὺς ἐν Γραβιᾷ—Μάχη Βασιλικῶν—Γούρας—Δεινὴ ἀναρχία	63
Δυτικὴ 'Ελλάς—Οἱ πρόμαχοι τῆς 'Ηπείρου Σουλιῶται	65
'Η Κυβέρνησις οὐδὲν πράττει ὑπὲρ τῶν Σουλιωτῶν—Μαυροκορδάτος	67
Στρατὸς Μαυροκορδάτου—Καταστροφὴ ἐν Πέτᾳ — Πτώσις Σουλίου	68
'Εκστρατεία τοῦ Δράμαλη	71
Τὸ Μεσολόγγιον σφύζεται ὑπὸ τοῦ Μαυροκορδάτου	75

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

'Ο ναυτικὸς ἀγὼν κατὰ τὰ ἔτη 1821 καὶ 1822

Γενικὴ ἄποψις τῆς ἐπαναστάσεως τῶν νήσων	σελ. 77
'Υδρα, Σπέτσαι, Ψαρά—Χρηματικαὶ αὐτῶν θυσίαι	79
'Αξιόγαστος τῶν τριῶν νήσων ὁμοφροσύνη	80
Χαρακτὴρ τοῦ 'Ανδρέου Μιαούλη	85
Δυσχέρειαι πρὸς παρασκευὴν τῆς ναυτικῆς δυνάμεως	87
Πῶς οἱ στολίσκοι ἡμῶν ἀντετάχθησαν εἰς πελώρια σκάφη	89
Ναυτικὰ ἔργα τοῦ 1821 καὶ τῶν πρώτων δύο μηνῶν τοῦ 1822	90
Καταστροφὴ Χίου—Πυρπόλησις ναυαρχίδος ὑπὸ Κανάρη	91
Ναυμαχία τοῦ 'Αργολικοῦ κόλπου—Νέον τοῦ Κανάρη κατόρθωμα	93
Πολιτεία τοῦ γαλλικοῦ ναυτικοῦ ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπαναστάσεως	95
'Αξιοσημεῖωτος ἐκθεσις τοῦ Γάλλου ναυάρχου 'Αλγάν	98

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

*'Ο ἐμφύλιος πόλεμος τῶν ἐτῶν 1823 καὶ 1824—Τὰ κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα
κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν πολεμικὰ ἔργα*

Προμηνύματα ἐμφυλίου πολέμου—Πάντες κατὰ Κολοκοτρώνη	σελ. 99
'Εμφύλιος πόλεμος—'Ο Κολοκοτρώνης ἡττηθεὶς ἀμνηστεῖται	102
Νέος ἐμφύλιος ἀγὼν—'Ο Κολοκοτρώνης ἡττηθεὶς φυλακίζεται	104
'Εκστρατεία τοῦ Μουσταῖ τῆς Σκόδρας—Θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη	106
'Ο Μαυροκορδάτος ἐν Μεσολογγίῳ—'Ηττα Δερβίς πασᾶ εἰς 'Αμπλιανην	108
Ναυτικὰ ἔργα τοῦ 1823—Χοσρὲφ—De Rigny—'Αρχαὶ πειρατείας	109
Παρέμβασις τοῦ Μεχμέτ 'Αλῆ—Καταστροφὴ τῆς Κάσου	112
'Αλωσις καὶ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν	114
'Ολέθριος πολιτεία τῆς ἐλληνικῆς Κυβερνήσεως	116
Τὰ κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 1824 μεγάλα ναυτικὰ ἔργα	118
'Η μεγάλη ναυμαχία τοῦ Γέροντος	119
Νικηφόροι ναυμαχίαι κατὰ Σεπτέμβριον καὶ 'Οκτώβριον	121

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Σ'

*'Η ἀπόβασις τοῦ 'Ιβραήμη εἰς τὴν Πελοπόννησον—'Η πολιτικὴ τῶν Δυνά-
μεων — 'Η διπλωματία τῆς ἐπαναστάσεως*

Πράγματι ἡ Κυβέρνησις ἀσθενής, οἱ δὲ κίνδυνοι φοβερώτατοι	σελ. 124
'Απόβασις τοῦ 'Ιβραήμ πασᾶ εἰς Μεσσηνίαν	125
'Ο Κολοκοτρώνης διορίζεται Γ. 'Αρχηγὸς Πελοποννήσου	127
'Αδράνεια καὶ μάταιαι μεψιμοιρίαι τῆς Κυβερνήσεως	128

Π Ι Ν Α Ξ
ΤΩΝ ΕΝ ΤΩ Ε' ΤΟΜΩ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

Ἡ μεγάλη ἐπανάστασις καὶ ἡ πρώτη πολιτικὴ ἀποκατάστασις
τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Φιλικὴ Ἑταιρεία — Τὸ ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις κίνημα — Πρώτη πολιτικὴ τῆς Ρωσίας

Φιλικὴ Ἑταιρεία	σελ.	5
Ἰωάννης Καποδίστριας—Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης	"	8
Ἀ. Ὑψηλάντης, Γεν. Ἐπίτροπος τῆς ἀρχῆς	"	12
Τὸ ἐν Ἡγεμονίαις κίνημα δὲν ἦτο παράλογον	"	13
Ἀδέξιος διεξαγωγή τοῦ κινήματος—Ὑποχώρησις Ὑψηλάντου	"	14
Ἀθ. Καρπενισιώτης—Γεώργιος Ὀλύμπιος—Φαρμάκης	"	18
Ὁ Ἀλέξανδρος Α' προτείνει ἔνοπλον ἐπέμβασιν	"	19

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Ἐναρξίς τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐπαναστάσεως—Τὰ πολιτεύματα τῆς ἐπαναστάσεως

Ποικίλοι λόγοι δι' οὓς ἐγενικεύθη ἡ ἐπανάστασις	σελ.	30
Σύγκρισις τῶν δυνάμεων τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς Τουρκίας	"	32
Πρῶτα τοπικὰ πολιτεύματα—Δ. Ὑψηλάντης	"	35
» » —Ἀλέξ. Μανροκορδάτος	"	37
Τὰ ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ ἐν Ἀστρεὶ ψηφισθέντα γενικὰ πολιτεύματα	"	41
Ὀλέθρια ἀποτελέσματα τῶν πολυαρχικῶν πολιτευμάτων	"	43
Ἡ οἰκονομικὴ διαχείρισις τῶν χρόνων ἐκείνων	"	46

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Ὁ χερσαῖος ἀγὼν κατὰ τὰ ἔτη 1821 καὶ 1822

Πελοπόννησος—Θεόδωρος Κολοκοτρώνης	σελ.	50
Ὁρθὴ ἀντίληψις τῶν πραγμάτων ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη	"	52
Βαλτέτσι—Μαυρομυχάλοι—Κολοκοτρώνης—Δολιανά—Νικητάς	"	53
Ἀλωσις Λάλα, Μονεμβασίας, Ναυαρίνου καὶ Τριπόλεως	"	54
Ματαίᾳ πολιορκία Ναυπλίου—Ἀλωσις Ἀκροκορίνθου	"	56
Ἀρίστη διακρήρυξις τῆς Συνελεύσεως—Κυβερνητικὴ παραλυσία	"	58

ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΥΝΘΗΚΗΝ ΤΟΥ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ (1878)

	Σελ.	ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ	Σελ.
του	132	Ὁ αὐτοκράτωρ Ρωμανὸς Διογένης αἰχμαλωτίζεται ὑπὸ τοῦ Ἀλπ-Ἀρσλάν	4
Ἡ βασιλόπαις Ἀννα ἀναχωρεῖ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ρωσίαν ἐν ἔτει 988 ὅπως νυμφευθῇ τὸν ἡγεμόνα Βλαδίμιρον Α΄	164	Κάλυμμα Εὐαγγελίου τοῦ Θ' αἰῶνος	36
Ἡ ἐπίδρασις τῆς Βυζαντινῆς τέχνης ἐν Ἰσπανίᾳ. Τὸ τέμενος τῆς Κορδούης	212	Ἡ Ἀννα Κομνηνὴ ὑπαγορεύουσα τὴν Ἀλεξιάδα	52
Ἡ παρὰ τὰς Ἀθήνας μονὴ Δαφνίου	228	Εἰς ἐκ τῶν σταυροφόρων κάθηται ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ	68
Βυζαντινὴ τέχνη ἐν Ἰταλίᾳ. Τὰ μωσαϊκά τῆς Ραβέννης ἐκ τοῦ ναοῦ Ἁγίου Ἀπολλιναρίου	260	Βυζαντινὴ χαλκινὴ εἰκὼν	84
Βυζαντινὴ τέχνη ἐν Ἰταλίᾳ	276	Βυζαντινὸν τρίπτυχον τοῦ Ι' αἰῶνος	164
		Πανομοίωτον Βυζαντινοῦ χειρογράφου	244

ΧΑΡΤΑΙ ΚΑΙ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΝΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ	Σελ.	ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ	Σελ.
Ἡ Δυτικὴ Αὐτοκρατορία ἐπὶ Ὀθωνος Α΄	128	Κράτος καὶ ἐπιδρομαὶ τῶν Σελτζουκιδῶν Χάρτης τῆς Α΄ σταυροφορίας	13
Ἡ Βουλγαρία ἀπὸ τοῦ 888 μέχρι τοῦ 1018	174	Τὸ Λατινικὸν Βασίλειον τῶν Ἱεροσολύμων Σταυροφορίαι Α΄ καὶ Δ΄	92 115 225

ΧΑΡΤΑΙ ΚΑΙ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΚΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ	Σελ.	ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ	Σελ.
Χάρτης τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Θ' αἰῶνος	36	κῆς Αὐτοκρατορίας	244
Οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου. Μακεδονικὴ δυναστεία	100	Οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου. Δοῦκαι, Κομνηνοί, Ἀγγελοὶ	116
Ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία κατὰ τὸν θάνατον Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου	116	Χάρτης Κωνσταντινουπόλεως	204
Κάτοψις καὶ μωσαϊκὸς διάκοσμος τῆς παρὰ τὰς Ἀθήνας μονῆς Δαφνίου	228	Ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία κατὰ τὸ 1190 καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Λατίνων κατοχὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως	212
Ἡ κατὰ θέματα διαίρεσις τῆς Ἀνατολῆς			

ΤΟΜΟΣ Ε΄

ΕΙΚΟΝΕΣ ΕΝΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ		Σελ.
	Σελ.	
Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Καντακουζηνὸς	δ'	αἰῶνος ἐκ τοῦ μεταβληθέντος εἰς χρι- στianiζήν ἐκκλησίαν Ἐρεχθείου
Ψηφιδωτὰ τῆς ἐν Βηθλεὲμ ἐκκλησίας		Ἀργυρὰ μονογράμματα Ὁραίας Πύλης
τῆς Θεοτόκου ἐκ τῶν χρόνων Μανουὴλ		Ἀγ. Σοφίας
τοῦ Κομνηνοῦ	ε'	Ἐπιγραφὴ τοῦ ὑπερθύρου τῆς ἐν Νάξῳ
Ἐπιστύλιον βυζαντινοῦ τέμπλου ἐκ πα-		ἐκκλησίας τῶν Φράγκων
λαιохριστιανικῶν γλυπτῶν προερχομέ-		Σφραγὶς Βονιφατίου τοῦ Μομφερατικοῦ
νων ἐκ τοῦ ἡρειπωμένου ναοῦ τοῦ Ἀγ.		μετὰ τῆς εἰκόνης τῆς Θεσσαλονίκης
Δημητρίου Θεσσαλονίκης	1	Νόμισμα Μιχαὴλ δεσπότη τοῦ Ἡπείρου
Ἡ Ὁραία Πύλη τῆς Ἀγίας Σοφίας	2	Ὁ τάφος τοῦ Ἐρρίκου Δανδόλου ἐν Ἀ-
Μοσαϊκὸν βυζαντινὸν τέμπλον IB		γία Σοφίᾳ
		Μολυβδόβουλλον τοῦ αὐτοκράτορος Ἐρ-

	Σελ.
γίου Λουκά ἐν Φωκίδι	5
Ἀλέξιος Κομνηνὸς καὶ Ἰσαάκιος Κομνη- νός	6
Βυζαντινὸν ἀνάγλυφον τοῦ Ι' ἢ ΙΑ' αἰ- νος παριστάνον τὸν Ἡρακλέα παλαίοντα πρὸς τὸν Λέοντα τῆς Νεμέας	8
Ὁ Ἰσαάκιος Κομνηνὸς σπαθηφορῶν ἐπὶ νομίσματος	9
Ὁ Ἰσαάκιος Κομνηνὸς	12
Νόμισμα Ρωμανοῦ Δ' Διογένη	16
Ρωμανὸς Δ' καὶ Εὐδοκία	19
Νόμισμα Μιχαὴλ Ζ' Δούκα	23
Τὸ στέμμα τῆς Οὐγγαρίας δωρηθὲν τῷ 1074 ὑπὸ τοῦ αυτοκράτορος Μιχαὴλ Ζ' Δούκα πρὸς τὸν βασιλέα Γεῖζαν τῆς Οὐγγαρίας ἐπὶ τῇ ἀναρρήσει του εἰς τὸν θρόνον	24
Νικηφόρος Βοτανειάτης	25
Μαρία, σύζυγος Νικηφόρου Βοτανειάτου	26
Μολυβδόβουλλον Ἀλεξίου Κομνηνοῦ	30
Ἐπιστύλιον τῆς μονῆς Δαφνίου	31
Μολυβδόβουλλον Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ	33
Ὁ Πάπας Γρηγόριος Ζ'	39
Νορμαννικὸν πλοῖον	42
Νορμαννοὶ πολεμισταὶ	49
Νόμισμα Ἀλεξίου Κομνηνοῦ	50
Εὐλινος πολιορκητικὸς πύργος	52
Ἀλέξιος Κομνηνός	54
Νομίσματα τῶν Δανισμενδῶν	59
Σφραγὶς Ἐδουάρδου τοῦ Ἐξομολογητοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας	60
Ὁ Πάπας εὐλογεῖ τοὺς σταυροφόρους πρὸς τῆς ἀναχωρήσεώς των	61
Ἄλωσις τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν σταυ- ροφόρων	63
Οὐρβανὸς ὁ Β'	69
Γοδοφρέδος τῆς Βουιλλῶνος δούξ τῆς κάτω Λοθαριγγίας	73
Σφραγὶς τοῦ Ραιμούνδου, κόμητος τῆς Τολώσσης	78
Τὸ τεῖχος τῆς Ἀντιοχείας	81
Τὸ τεῖχος τῶν Ἱεροσολύμων	83
Ἐπεισόδια μαχῶν τῶν σταυροφόρων πρὸς τοὺς μουσουλμάνους	98
Ἐπεισόδια κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τῆς Ἀντιοχείας ὑπὸ τῶν σταυροφόρων	103
Τὸ στέμμα τοῦ Βλαδимиρου Β'	105
Ὁ τάφος Γοδοφρέδου τῆς Βουιλλῶνος	112
Ἐλεφάντινον ἀνάγλυφον τοῦ ΙΒ' αἰῶνος	113
Μολυβδόβουλλον Ἰωάννου Β' Κομνηνοῦ	119
Ἄγαλμα Κορράδου Γ' ἐν Βαμβέργῃ	124
Ρογήρος Β'	127
Τὸ παλαιὸν φρούριον τῆς Κερκύρας	129
Φρειδερίκος Α' τῆς Γερμανίας	135
Νόμισμα τοῦ Σαλλαδίνου	139

	Σελ.
Μανουὴλ Κομνηνός, ἡ δευτέρα αὐτοῦ σύζυγος Μαρία ἡ ἐξ Ἀντιοχείας καὶ ὁ υἱὸς αὐτῶν Ἀλέξιος	145
Σταυρὸς βυζαντινὸς σωζόμενος ἐν μονῇ Ἰβηρίας	148
Νόμισμα Μανουὴλ Κομνηνοῦ	151
Ψηφιδωτὰ τῆς ἐν Βηθλεὲμ ἐκκλησίας τῆς Θεοτόκου	152
Σκηνὴ πολιορκίας κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα	163
Τὰ τεῖχη τῆς Θεσσαλονίκης	169
Ἐπιγραφή τῶν παραθαλασσίων τευχῶν Θεσσαλονίκης	172
Ἡ πύλη τοῦ Ἀξιοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ	174
Ἐσωτερικὸν ἐκκλησίας Ἀγίου Δημητρί- ου ἐν Θεσσαλονίκῃ	176
ΟἰκὸσHEMA Λουζινιάν	183
Τὸ νορμαννικὸν φρούριον τῆς Φαλκονά- ρας ἐν Σικελίᾳ	184
Μωσαϊκὸν κόσμημα ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ Ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Τάφου κτισθεῖ- σα ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου	190
Ἡ πύλη Δαυὶδ	191
Φίλιππος Αὐγουστος βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Χρυσόβουλλον αυτοκράτορος Φρειδερί- κου Βαρβαρόσσα	195
Ἐρρίκος Στ' αυτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Τὰ τεῖχη τῆς Τραπεζοῦντος	201
Μολυβδόβουλλον Μιχαὴλ Ἀκομινάτου	203
Μολυβδόβουλλον Λέοντος Σγουροῦ	211
Ἰννοκέντιος Γ'	215
Σφραγὶς τῶν Ναϊτῶν	217
Φρούριον τῶν σταυροφόρων ἐν Τριπόλει τῆς Συρίας	218
Νόμισμα τῆς Ἑνετίας ἐπὶ τοῦ δόγου Ἐρ- ρίκου Δανδόλου	219
Ἡ ἄλωσις τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων	220
Δισκοπότηρον τιμαλφές ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀγ. Μάρκου, πιθανώτατα ἐκ τῶν τοῦ τῆς Ἀγ. Σοφίας	233
Αἱ σφραγαὶ καὶ αἱ δηλώσεις ἐν Κων)πόλει Οἱ τέσσαρες χαλκοὶ ἵπποι τοῦ ἱπποδρό- μου Κων)πόλεως	236
Κυρία εἰσόδος ναοῦ Ἀγίου Μάρκου Ἐ- νετίας μετὰ τῶν ἐκ Κων)πόλεως με- ταφερθέντων χαλκίνων ἵππων	240
Σφραγὶς τοῦ αυτοκράτορος Βαλδουίνου Ἐξακέραιος σταυρὸς τοῦ προπυλαίου τοῦ νάρθηκος τῆς Ἀγίας Σοφίας	242
Ψηφιδωτὸν τοῦ θόλου τῆς Ἀγίας Σο- φίας ἐν Θεσσαλονίκῃ	243
Μολυβδόβουλλον μεγάλου διερμηνευτοῦ τῶν Βαριάγων	249
Κιονόκρανον τῶν μεγάλων κίωνων τῆς Ἀγίας Σοφίας	250
	253
	256

ΕΙΚΟΝΕΣ ΕΚΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

	Σελ.
Βυζαντινὰ χρυσόβουλλα	4

	Σελ.
Ἡ βάπτισις τοῦ Βογόριδος (864) ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Γ'	52
Τὸ χριστιανικὸν ἀνάγλυφον τῆς Περιβλέ-	

Σελ.	
13	Συμπόσιον ἐν τοῖς ἀνακτόροις
16	Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἐν ἐπισήμῳ ἀμ- φιέσει
19	Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ
21	Ὁ Ἱππόδρομος τῆς Κων)πόλεως οἷος ἐσφίξετο μέχρι τοῦ ΙΕ' αἰῶνος
22	Σφραγὶς τῶν Βενέτιον
32	Σφραγὶς ἡ μολυβδόβουλλον Παραζοιμο- μένου
37	Σφραγίδες Κοιμερζίων
38	Σφραγὶς κριτοῦ τοῦ θέματος Χαρσιανού .
39	Σφραγὶς κριτοῦ τοῦ θέματος Στρουμόνος .
40	Σφραγὶς «Κατεπάνω» τῆς Ἱταλίας . . .
40	Σφραγὶς στρατηγοῦ τῆς Καλαβρίας . .
41	Σφραγὶς κριτοῦ τοῦ Φοσσάτου
42	Βαριάγος
43	Σφραγὶς στρατηγοῦ τοῦ Αἰγαίου
49	Ξένα νομίσματα φέροντα τὸν βυζαντινὸν τύπον
50	Ξένα νομίσματα φέροντα τὸν βυζαντινὸν τύπον
52	Κόσμημα κόγχης τῆς Ἀγίας Σοφίας . . .
53	Μεσημβρινὴ ὀψις ἀμβωνος τῆς Ἀγίας Σοφίας
56	Ο Βασίλειος Α' ἐπὶ νομίσματος ἐν με- γεθύνσει
60	Ἐλεφαντίνον λευκανοφυλάκιον τῶν χρό- νων Βασιλείου τοῦ Μακεδόνης, παρι- στάνον πιθανῶς τοὺς κατὰ τῶν Ἀρά- βων ἀγῶνας τοῦ αὐτοκράτορος
62	Νόμισμα τοῦ Βασιλείου Α'
65	Σφραγὶς Κοσμά κοιμερζιαρίου Μεσημ- βρίας
66	Τσάρος τῶν Βουλγάρων
69	Ρῶσοι πολεμισταὶ ἐντὸς μονοξύλου . . .
72	Νόμισμα χρυσοῦν Κωνσταντίνου Πορφυ- ρογενήτου καὶ Ρωμανοῦ Δεκατηνοῦ .
73	Ἡ καταστροφὴ τῶν Ρώσων πρὸ τῆς Κ)πόλεως ὑπὸ τοῦ Πατριζίου Θεο- φάνους
77	Ρῶσοι κληνηγοὶ
80	Νόμισμα χαλκοῦν Κωνσταντίνου Πορφυ- ρογενήτου καὶ Ρωμανοῦ Δεκατηνοῦ .
82	Ἀνάκτορον Κωνσταντίνου Πορφυρογεν- νήτου
86	Σκηπτρον βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος . . .
89	Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογενήτης φέρων στολὴν βασιλέως τοῦ Ἰούδα
91	Περίεργον ρωσικὸν τέχνης βυζαντινῆς . .
92	Ἀνάγλυφος μαρμαρίνη πλάξ τοῦ Ἀγιά- ματος τῆς μονῆς τῆς Λαύρας, ἐν Ἀγίῳ Ὄρει, κτισθεῖσης ὑπὸ τοῦ ἀγ. Ἀθανασίου ἐπὶ Νικηφόρου Φωκά . . .
94	Νόμισμα Ρωμανοῦ Β'
97	Μολυβδόβουλλον μέλους τῆς οἰζογενείας τῶν Ἀνεμιάδων, ἀπογόνων τοῦ ἑμίρου Ἀβδούλ-Ἀζίζ
98	Ἡ ἀκρόπολις τοῦ Χαλεπίου
100	Τὸ μόνον ὑπάρχον νόμισμα τῆς Θεοφα- νοῦς
102	Δύο νομίσματα τοῦ Νικηφόρου Φωκά . . .
103	Νικηφόρος Φωκάς
	Νόμισμα ἀραβικὸν κοπὲν ἐν Ταρσῷ τῇ ἔτει 354 ἀπὸ Ἑγείρας, ἥτοι τῇ 965 μ. Χ., δηλ. τῇ αὐτῇ ἔτει τῆς καταλήψε-

Σελ.	
104	ως τῆς πόλεως ὑπὸ Νικηφόρου Φωκά .
105	Μολυβδόβουλλον «Κατεπάνω» τῆς Κύπρου μετὰ τὴν ἀνάκτησιν αὐτῆς ὑπὸ Νικη- φόρου Φωκά
107	Ρῶσοι διώκοντες Βουλγάρους
110	Νικηφόρος Φωκάς ὡς εἰκονίζεται ἐπὶ νο- μίσματος
113	Νόμισμα Νικηφόρου Φωκά
114	Ὁ ναὸς τῆς Θεοτόκου τῆς Πηγῆς ἔξωθεν τοῦ μεγάλου τείχους Κων)πόλεως . .
117	Νόμισμα ἀργυροῦν τοῦ πάπα Ἰωάννου ΙΒ', κοπὲν πρὸ τοῦ 962 καὶ φέρον μόνον τὸ ὄνομα αὐτοῦ
117	Νόμισμα ἀργυροῦν τοῦ πάπα Ἰωάννου ΙΒ' κοπὲν μετὰ τὴν στέφιν τοῦ Ὁθω- νος Α'
119	Νόμισμα τῆς Χερσῶνος ἐπ' ὀνόματι Νι- κηφόρου Φωκά, φέρον μονογράμματα τὴν λέξιν «Νικηφόρος» καὶ «δεσπότης» Ἀνδριάς τοῦ Ὁθωνος Α' ἐν τῇ καθεδρι- κῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Μαγδεμβούργου . . .
122	Νόμισμα τοῦ Νικηφόρου Φωκά ἐφ' οὗ εἰκονίζεται καὶ ὁ ἕτερος τῶν μικρῶν αὐτοκρατόρων Βασίλειος
133	Ἐγκριτοὶ Ρῶσοι
134	Μιλιαρίσιον Κωνσταντίνου καὶ Ρωμανοῦ .
137	Ὁ Ἰωάννης Τσιμισχὴς ἀναρριχάται εἰς τὸν ἐξώστην τῶν ἀνακτόρων πρὸς συ- νάντησιν τῆς αὐτοκρατορίας Θεοφα- νοῦς
140	Σταυροθήκη ἐν σχήματι κάλυκος ἀνήζου- σα εἰς τὸν πρόεδρον καὶ παραζοιμώ- μενον Βασίλειον
142	Ἡ ἐπιγραφὴ τῆς σταυροθήκης
146	Ἀργυροῦν νόμισμα Ἰωάννου Τσιμισχῆ .
147	Μολυβδόβουλλον Θεοδώρου πατριάρχου Ἀντιοχείας
148	Ρῶσοι πολεμισταὶ κατὰ τὸν Ι αἰῶνα Μαρμαρίνον ἀνάγλυφον τοῦ Ι' αἰῶνος ἐν Πραισθλαύᾳ
151	Κιονόγραμμα τοῦ Ι' αἰῶνος ἐν Πραισθλαύᾳ .
153	Παράδοσις βουλγαρικῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Ρώσων
156	Ἡ συνάντησις Ἰωάννου Τσιμισχῆ καὶ Σβιατοσλάου
158	Ὁθων καὶ Θεοφάνης, (ἀνάγλυφοι χρυσαῖ παραστάσεις ἐπὶ τοῦ καλύμματος Εὐ- αγγελίου ἀποκειμένου ἐν τῷ δουκιῷ μεγάλῳ τῆς Γόθας)
161	Ἐρείπια τοῦ τείχους τῆς Ἀναζάρβου . .
166	Χαλκοῦν νόμισμα τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Τσιμισχῆ
167	Μάχη Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων
168	Ὁ στρατὸς ἀναγορεύει αὐτοκράτορα τὸν Βάρδαν Σκληρὸν
166	Ὁ Βάρδας Φωκάς πληγώνει τὸν Βάρδαν Σκληρὸν
171	Ὁ Κωνσταντῖνος Σκληρὸς στέλλεται ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του πρὸς τὸν καλίφην . .
172	Ἑλληνικὸν δίπλωμα «Κατεπάνω» τῆς Ἱταλίας
176	Νόμισμα τοῦ Βλαδμίρου
177	Ὁ Σκληρὸς κατατροπώνει τοὺς Πέρσας .
178	Ὁ Σκληρὸς ὁδηγεῖται χειραγωγούμενος πρὸς τὸν βασιλέα
185	

	Σελ.
Σπανιώτατον ἀργυροῦν νόμισμα τοῦ βασι- λέως Δαυὶδ τῆς Ἰβηρίας	186
Τσάρος βούλγαρος μετὰ τῆς οἰκογενείας του	188
Εἰκὼν ἐκ τοῦ περιφήμου Μηνολογίου τοῦ βασιλέως Βασιλείου Β'. Ὁ Μιχαὴλ κα- τανικὼν τοὺς δαίμονας	191
Ὁ τσάρος τῶν Βουλγάρων ἀποθνήσκει ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν τυφλωθέντων στρατιω- τῶν του.	194
Σφραγὶς Κωνσταντίνου Διογέנוους πρωτο- προέδρου, ἀνθυπάτου, πατριζίου καὶ «Κατεπάνω» τῆς Θεσσαλονίκης	196
Ἡ μάχη τῆς Σεταίνης. Οἱ Βούλγαροι φεύ- γουν ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει τοῦ Βασιλείου	197
Τὸ φρούριον τῆς Ἀχρίδος	199
Χρυσὸν νόμισμα κοπὲν ὑπὸ Σέρμου ἢ Ζέρμου, τοῦ βουλγάρου ἡγεμόνος τοῦ Σερμίου τοῦ δολοφονηθέντος ὑπὸ Κων- σταντίνου Διογένοους	204
Ἐρεΐτια τῆς ἀρμενικῆς πόλεως Ἀνίου	205
Νόμισμα Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου	210
Ἐπιγραφὴ τῆς πύλης τῆς Σηλυμβρίας τοῦ μεγάλου τείχους τῆς Κων/πόλεως. Μολυβδόβουλλον Νικηφόρου πρωτοβεστι- αρίου Κωνσταντίνου τοῦ Η'.	211
Χρυσὸν νόμισμα Κωνσταντίνου Η'	212
Ὁ γάμος τῆς Ζωῆς καὶ τοῦ Ρωμανοῦ Ἀργυροῦ.	213
Ρωμανὸς Γ' Ἀργυρὸς.	214
Νόμισμα Ρωμανοῦ Ἀργυροῦ	215
Ὁ πνιγμὸς τοῦ Ρωμανοῦ Ἀργυροῦ ἐν τῇ βαλανεῖᾳ	216
Μιχαὴλ Δ' ὁ Παφλαγὼν	218
Μολυβδόβουλλον τοῦ εὐνούχου Ἰωάννου τοῦ ὀφθαυτοδόφου	219
Σφραγὶς Γεωργίου Μανιάκη.	220
Μολυβδόβουλλα· α) προνοητοῦ τῆς Βουλ- γαρίας μετὰ τὴν κατάκτησιν αὐτῆς ὑπὸ Βασιλείου τοῦ Β'. β') Ἰωάννου Τριακονταφύλλου, γ') Κωνσταντίνου Διογένοους, δ) ἔτερον τοῦ αὐτοῦ με- τὰ τοὺς τίτλους «ἀνθυπάτου, πατριζίου καὶ δουκὸς Βουλγαρίας».	223
Ὁ ἐν Ἐνετίᾳ λέων τοῦ Πειραιῶς	225
Μιχαὴλ Ε' ὁ Καλαφάτης	226
» » »	227
Μιχαὴλ ὁ Ε' ὁμιλεῖ πρὸς τὸ πλῆθος	229
Κωνσταντῖνος Θ' ὁ Μονομάχος	231
Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος, ὡς εἰκονίζε- ται εἰς πλάκα ἐπὶ τοῦ στέμματος	233
Ἡ Ζωή, ὡς εἰκονίζεται εἰς πλάκα ἐπὶ τοῦ στέμματος Κωνσταντίνου τοῦ Μο- νομάχου	234
Ἡ Θεοδώρα, ὡς εἰκονίζεται εἰς πλάκα ἐπὶ τοῦ στέμματος Κωνσταντίνου τοῦ Μο- νομάχου	235
Γιαροσλάβ.	236
Τρία νομίσματα Κωνσταντίνου τοῦ Μονο- μάχου	238
Ὁ Στέφανος Λειχούδης ἡττᾶται ὑπὸ τῶν Σελτζουκιδῶν	240
Πετсенέγοι.	242
Ἡ Ζωή.	245
Ἡ Θεοδώρα	246

	Σελ.
Μιχαὴλ Στρατιωτικὸς	247
Νόμισμα Μιχαὴλ Στρατιωτικοῦ.	248
Νόμισμα Ἰσααζίου Κομνηνοῦ	249
Ἀνάγλυφον ἐκ τῆς παρὰ τὰς Ἀθήνας μονῆς Ἰωάννου τοῦ Κυνηγοῦ τῶν Φίλο- σόφων, κτισθείσης κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα	250
Εὐαγγέλιον τοῦ Ι' αἰῶνος	251
Ἡ κορύπτη τῆς ἐν Φωκίδι μονῆς Ἀγίου Λουκά, κτισθείσης περὶ τὸ 1000 μ. Χ.	255
Ἡ Παναγία τοῦ Ὁρχομενοῦ (Σκριποῦς) κτισθεῖσα τῷ 873 μ.Χ.	257
Ἡ παρὰ τὰς Ἀθήνας μονὴ τοῦ Δαφνί- ου κτισθεῖσα κατὰ τὸ πρῶτον τέταρ- τον τοῦ ΙΑ' αἰῶνος	260
Ὁ Χριστὸς. Ἐκ τοῦ ψηφιδωτοῦ τοῦ πα- ριστῶντος τὴν Ἀνάστασιν ἐν τῇ μονῇ Δαφνίου	262
Ἡ γέννησις τῆς Θεοτόκου. Ψηφιδωτὸν ἐν τῇ μονῇ Δαφνίου	264
Ἡ ἐκκλησία τῶν Ἁγίων Θεοδώρων ἐν Ἀθήναις, κτισθεῖσα τὸν ΙΑ' αἰῶνα	266
Ἡ ἐκκλησία Παναγίας τῆς Γοργοεπηκό- ου (μικρὰς Μητροπόλεως) ἐν Ἀθήναις κτισθεῖσα τὸν ΙΑ' αἰῶνα	268
Ἁγιος Ἀθανάσιος ὁ Λαυριώτης, κτίτωρ τῆς Μονῆς τῆς Λαύρας ἐν Ἀγίῳ Ὁρει, σύγχρονος Νικηφόρου Φωκά	271
Ἡ ἐκκλησία τῆς Ἀγίας Σοφίας ἐν Ἀχρίδι τῆς Μακεδονίας ΙΑ' αἰῶνος	274
Ἡ Παναγία. Ἐκ τοῦ θαυμασίου βυζαν- τιακοῦ μωσαϊκοῦ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ἐν τῇ μητροπόλει Κιέβου τοῦ παριστῶν- τος τὸν Εὐαγγελισμόν	277
Εἰκὼν ἐκ τοῦ Λειτουργικοῦ Βασιλείου τοῦ Α', παριστῶσα τὸ ὄραμα τοῦ Ἰε- ζεκιλ. Ἔργον τέχνης τοῦ Θ' αἰῶνος	279
Λειτουργικὸν τοῦ Ι' αἰῶνος. Εἰκὼν ἀλλη- γορικῇ παριστῶσα τὴν Νύκτα καὶ τὴν Λύγην συνοδευούσας τὸν προφήτην Ἠσαΐαν	280
Ὁ Πάπας Λέων Θ'.	282
Σταυροθήκη τοῦ Θ' αἰῶνος	286
Ψηφιδωτὸν παρὰ τὴν θύραν τοῦ ἐξωνάρ- θου τῆς μονῆς τοῦ Βατοπεδίου ἐν Ἀγίῳ Ὁρει	289
Ὁ Ἁγιος Γεώργιος. (Ἐσμαγδωμένον χρυ- σοῦν ἐγκόλπιον τοῦ ΙΑ' αἰῶνος)	290
Κερατίνη σάλπιγξ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος	291
Βυζαντινοὶ ἱππεῖς καταδιώκοντες ἐχθρούς (Εἰκὼν ἐκ χειρογράφου τοῦ Ι' ἢ ΙΑ' αἰ- ῶνος)	295
Νόμισμα τῶν Ἀρμενίων βασιλέων, τύπου βυζαντιακοῦ	300
Ἀρμενικὴ ἐσμαγδωμένη εἰκὼν τοῦ ΙΑ' ἢ ΙΒ' αἰῶνος	301
Βυζαντιακὸν ἐλεφαντουργημα τοῦ Ι' αἰῶ- νος, ἐφ' οὗ παρίστανται στρατιῶται φέροντες στολὰς βυζαντινῶν στρατιω- τῶν τῶν τότε χρόνων	306

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Διάγραμμα τοῦ τέμπλου τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀ-

	Σελ.
αὐτῆς	46
Στέμματα καὶ κοσμήματα χρυσῶν τῶν	
Οὐσιγότων βασιλέων	78
Ἡ Ἁγία Σοφία οἷα φεκοδομήθη ὑπὸ τοῦ	
Ἀνθεμίου (537—658).	126
Ὁ Ἡράκλειος ἐκστρατεῖων	174
Ἡ δολοφονία τοῦ Κωνσταντῶς ἐν τῷ λου-	
τρῶνι	222
Ὁ Ἰουστινιανὸς Β' ὁρξίζεται ἐξδίδωσιν	
κατὰ τῆς Χερσῶνος	254

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

	Σελ.
Κινοστοιχία τῆς νοτίου ὑπερφῶν πλευ-	
ρᾶς τῆς Ἁγίας Σοφίας	4

	Σελ.
Βυζαντινοὶ σταυροὶ τοῦ Στ' αἰῶνος . . .	20
Βυζαντιακὴ χαλκίνη καὶ ἐπίχρυσος εἰκὼν	
τοῦ ΙΒ' αἰῶνος	68
Ἡ διαπόμπη τοῦ πατριάρχου Κων-	
σταντίνου πρὸ τῆς καρατομῆσεώς του.	100
Ὁ θρίαμβος τῆς Εἰρήνης.	116
Ἐσφαλτομένον κάλυμμα βιβλίου μετὰ	
τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ	148
Βυζαντινὸς σταυρὸς ὁ λεγόμενος τοῦ Ζα-	
χαρίου	180
Οἱ ἅγιοι Παῦλος καὶ Ἰωάννης	212
Εἰκονογραφημένη σελὶς Εὐαγγελίου τοῦ	
Στ' αἰῶνος	244
Βυζαντινὴ λευκανοθήκη—Ἐπίτιλος Εὐ-	
αγγελίου Ζ' αἰῶνος	276
Βασίλειος Α' ὁ Μακεδὼν δαμάζων ἀτί-	
θασσον ἵππον	308

ΧΑΡΤΑΙ ΚΑΙ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΝΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

	Σελ.
Ἀνατολικὴ αὐτοκρατορία καὶ τὸ κράτος	
τοῦ Χοσρόου	189
Ὁ Ἰσλαμισμὸς ἀρχίζει τὴν ἐπίθεσιν του	
Ἡ αὐξησης τῆς δυνάμεως τοῦ Ἰσλαμι-	216

	Σελ.
σμοῦ ἐντὸς 25 ἐτῶν	230

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

	Σελ.
Τὰ ἀραβικὰ κράτη κατὰ τὸν Η' καὶ Γ' αἰ-	
ῶνα.	15

ΧΑΡΤΑΙ ΚΑΙ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΚΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

	Σελ.
Ἡ Εὐρώπη περὶ τὸ ἔτος 480 μ.Χ.	κ'
Τὸ βυζαντινὸν κράτος ἐπὶ Ἰουστιανοῦ .	62
Διάγραμμα τῆς ἐπὶ τοὺς Βανδύλους στρα-	
τείας τοῦ Βελισαρίου τῷ 533	94
Διάγραμμα πρόσγειον τῆς Ἁγίας Σοφίας	
ἀπὸ τοῦ 537 ἄχρι τοῦ 1453	142

	Σελ.
Αὐτοκράτορες Βυζαντίου (324-717) . . .	206

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

	Σελ.
Χάρτης Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ	37
Αὐτοκράτορες Βυζαντίου. Οἶκος Λέοντος	196

ΤΟΜΟΣ Δ'

ΕΙΚΟΝΕΣ ΕΝΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

	Σελ.
Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόνος	4

	Σελ.
Ἀνάγλυφον ἐξ ἐλεφαντοστοῦ	5
Βασίλειος τοῦ Ἰούδα μετὰ στολὴν βυζαντι-	
νοῦ αὐτοκράτορος	11

	Σελ.
Χριστιανισμὸς τοιοχογραφία τοῦ εἰς χρι- στιανισμὸν κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα μετα- τραπέντος Παρθενῶνος	44
Χειρόγραφον ὁμιλιῶν Ἰωάννου τοῦ Δαμα- σκηνοῦ ἐκ βυζαντινοῦ χειρογράφου εὐ- ρισκομένου ἐν Ἱεροσολύμοις	48
Αὐτόγραφον Νικήτα	54
Κιονόκρανον τοῦ Στ' αἰῶνος (Μονὴ τῆς Λαύρας ἐν Ἀγίῳ Ὄρει)	61
Ὁ θάνατος τοῦ Ἰσαάκ (ἐλεφάντινον ἀνά- γλυφον IB' αἰῶνος)	62
Ὁ Ἀρτάβασδος ὡς βασιλεὺς (εἰκὼν ἐκ νομίσματος)	64
Κωνσταντῖνος Ε' (εἰκὼν ἐκ νομίσματος). Ἐπίσκοπος (εἰκὼν βυζαντινοῦ χειρογρά- φου).	69
Κιονόκρανον τοῦ Η' αἰῶνος ἐν Στάρρα Ζαγορά τῆς Βουλγαρίας	79
Ἡ Μονὴ τῆς Λαύρας ἐν Ἀγίῳ Ὄρει	81
Μεταφορὰ ἁγίων λευκάνων (ἐλεφαντουρ- γικὴ Στ' ἐκ/δος)	85
Ἐρεΐτια ἰδρωτογείου Οὐάλεντος	90
Βυζαντιὰ ἀνάγλυφα τοῦ Ζ' καὶ Η' αἰ- ῶνος ἐν Στάρρα-Ζαγορᾷ τῆς Βουλγα- ρίας	95
Σύμπλεγμα ἀνθέων καὶ καρπῶν ὑπὲρ τὸ "Ἅγιον Βῆμα τῆς Ἀγίας Σοφίας"	99
Αἰῶνα καὶ κορωνίς τοῦ νάρθηκος τῆς Ἀγίας Σοφίας	104
Νόμισμα Εἰρήνης καὶ Κωνσταντίνου Στ' » τοῦ Κωνσταντίνου μόνου	105
Ὁ Παῦλος εἰς τὴν ὁδὸν τῆς Δαμασκού	110
Ὁ ἅγιος Δημήτριος καὶ προσκυνητῆς	113
Ἡ Ἐκτομυλιανή, ναὸς ἐν Πάρῳ τοῦ 700 μ. Χ.	114
Κάρολος ὁ Μέγας	119
Ὑπογραφή Καρόλου τοῦ Μεγάλου	125
Πανομοιότυπος σελὶς Εὐαγγελίου γρα- φέντος ὑπὸ βασιλείας Μαρίας	129
Ἡ Εἰρήνη μόνη ἐπὶ νομίσματος	130
Ἐπιτραχήλιον τοῦ Θ' αἰῶνος	133
Νόμισμα τοῦ Ἀαρὸν-Ἀλ-Ρασίδ	137
Νόμισμα Λέοντος Γ'	140
Βυζαντιὰ ἀνάγλυφον ἐν Δρενὸβῳ Βουλγαρίας	143
Ἀραβικὸν κράνος	151
Ἡ μὴ τοῦ Στουδίου	152
Ὁ Πάπας Λέων Γ' καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Κάρολος ὁ Μέγας πρὸ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου	156
Ἡ ἑλὶνον ἔκτυπον ὁμοίωμα τοῦ Ἀγ. Ἀν- δρέου, Ε' αἰῶνος	159
Ὁ Κροῦμμος	163
Νόμισμα τοῦ Νικηφόρου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Σταυρακίου	170
Νόμισμα τοῦ Σταυρακίου	173
	176
	177

	Σελ.
Ἡ κεφαλὴ τοῦ Νικηφόρου φερομένη πρὸς τὸν Κροῦμμον	178
Ἡ καθεδρικὴ ἐκκλησία τοῦ Ἀζουισ- γράνου	184
Εἰκὼν ἐκ Μεσημβρίας μετ' ἑλληνικὴν ἐπι- γραφήν	186
Σφραγὶς διευθυντοῦ τοῦ «Σκρινίου τῶν Βαβάρων» κλπ.	189
Βασιλεὺς κοιμώμενος κλπ.	193
Βυζαντινὴ αὐτοκράτειρα (Εἰκὼν παρι- στῶσα τὴν ἁγίαν Ἑλένην ἐνδεδυμέ- νην ὡς αἰ αὐτοκράτειρα τοῦ Θ' αἰῶ- νος)	196
Ἡ Χρυσὴ Πύλη τῆς Κ)πόλεως	197
Θωρακεῖον τῆς Φιάλης τῆς Μεγίστης τοῦ Ἀγίου Ὁρους	198
Μωσαϊκὰ Ἀγίου Δημητρίου Θεσφόνκης	199
Νόμισμα Λέοντος Ε'	201
Σφραγίδες Κοιμητηρίων	205
Ὁ ναὸς τῶν Ἀγίων Σεργίου καὶ Βάχχου ἐν Κωνσταντινουπόλει	207
Εἰκονοκλάται καταστρέφοντες ἱερὰν εἰ- κόνα	213
Ἡ σαρκοφάγος τῆς ἁγίας Θεοδώρας ἐν Ἀρτῇ	222
Ὁ ναὸς τῆς ἁγίας Θεοδώρας ἐν Ἀρτῇ Μιχαὴλ Β' (νόμισμα)	223
Τὸ παρὰ τὴν Προποντίδα τιμῆμα τοῦ μεγ. τείχους τῆς Κων)πόλεως	225
Λουδοβίκος Α' ὁ Εὐσεβὴς	232
Ἡ ἐκλογή τοῦ Θεοφύλου	238
Σφραγὶς στρατηγοῦ θέματος Χερσῶνος	243
Σφραγὶς πρωτοδημάρχου τῶν φατριῶν	247
Βυζαντινοὶ ἱππεῖς προσβάλλοντες φρούρια Νόμισμα Θεοφύλου	253
Κόσμημα φατνώματος τόξου ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ	254
Μωσαϊκὸς ὀκτακέρατος σταυρὸς ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ	263
Χειροτονία ἐπισκόπου	266
Νόμισμα Μιχαὴλ Γ'	267
Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου	270
Ὁ πατριάρχης Φώτιος	277
Ὁ πάπας Νικόλαος Α' καὶ ὁ αὐτοκρά- τωρ Λουδοβίκος Β'	285
Λουθάριος Α'	293
Τὸ στέμμα τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Δύσεως, τὸ λεγόμενον Καρόλου τοῦ Μεγάλου	297
Ρωσικὰ τροχαντήρια	299
Δακτύλιος Βασιλείου Μακεδόνης ὡς παρα- κοιμωμένου	304
Ἡ σύζυγος τοῦ Βασιλείου Εὐδοκία μετὰ τῶν υἱῶν αὐτῆς Λέοντος καὶ Ἀλεξάν- δρου	306
Βυζαντιὰ ὄφρασμα	309
	311

ΕΙΚΟΝΕΣ ΕΚΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐν μέσῳ τῆς ἀκολουθίας

αὐτοῦ 8'
Ἡ Θεοδώρα ἐν μέσῳ τῆς ἀκολουθίας

	Σελ.
τοῦ Χριστοῦ	62
Ὁ Ἰουστινιανὸς ὡς στρατιώτης	64
Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπιψηφιδωτῶν Ραβέννης	75
Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἐν Ραβέννῃ ναοῦ τοῦ ἁγίου Βιταλίου	78
Ἱπποδρόμος Κ' πόλεως ἐπὶ ὑφάσματι	81
Τὸ αὐτοκρατορικὸν κάθισμα ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ	83
Ἀγωνίσματα ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ	86
Ἡ Θεοδόρα διευθύνει τὴν ἀντίστασιν κατὰ τὴν στάσιν τοῦ «Νίκαι»	89
Ὁ ζῶν καὶ ὁ γιγάντειος ἀνδριάς τοῦ Ἰουστινιανοῦ	91
Ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ὁ Βελισάριος	93
Ἡ πολιουρχία τῆς Ρώμης ὑπὸ Οὐνισγύθων	99
Μετάλλιον κοπὲν ἐπὶ τῇ ἀνακτῇ τῆς Ἀφρικτῆς	102
Ἡ Ἁγία Σοφία (ἐξωτερικὴ ἀποψις)	122
Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγ. Σοφίας	127
Ἡ Β. Α. πλευρὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας	128
Μολυβδόβουλλον τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἐκκλησεκδικίων τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας	131
Εἰκὼν ἁγίου ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ	132
Βυζαντινοὶ οἰκοδόμοι	133
Ἡ Ε' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος	136
Μωσαϊκὴ διακόσμησις τῶν ἐφῶν παραθύρων τῆς Ἀγίας Σοφίας	140
Κιονόκρανον τῆς Ἀγίας Σοφίας	141
Κοσμήματα κορωνίδος τῆς Ἀγίας Σοφίας	142
Πάπας Γρηγόριος ὁ Μέγας	144
Μαρμάρινον ἀνάγλυφον τοῦ Στ' αἰῶνος εὐρεθὲν παρὰ τὴν Σινώπην παριστάον τὸν Ἅγιον Πέτρον	147
Σφραγὶς πατριαρχοῦ Κ' πόλεως	150
Ψηφιδωτὴ εἰκὼν τοῦ ἁγίου Πέτρου ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ	152
Νόμισμα Ἰουστίνου Β' καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ Σοφίας	154
Εἰκὼν ἱεράρχου τοῦ νοτίου θυριδωτοῦ τοῖχου τῆς Ἀγ. Σοφίας	154
Εἰκὼν ἱεράρχου τοῦ νοτίου θυριδωτοῦ τοῖχου τῆς Ἀγίας Σοφίας	155
Ὁ περιήρημος σταυρὸς τοῦ Ἰουστίνου Β' σταλεὶς εἰς Ρώμην καὶ εὐρισκόμενος ἐν Βατικανῷ	159
Χειρογράφον βασιλέως Μανρικίου ἐπὶ παπύρου (600 μ. Χ.)	161
Νόμισμα Μανρικίου	164
» Ὁρμισδα	169
Ὁ Φωκᾶς ἀναγορεύεται αὐτοκράτωρ	170
Ὁ αὐτοκράτωρ Φωκᾶς	171
Κιονόκρανον τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου	172
Ἐπιστέλλον κόσμημα βυζαντινοῦ χειρογράφου	173
Ἀργυροῦς δίσκος τῆς Στ' ἐξατονταετηρίδος	175
Λινοῦς χιτὼν τῆς Στ' ἐξατονταετηρίδος	178
Χοσρόης ἐπιπλοῦς	181
Νόμισμα Χοσρόου	182

	Σελ.
Ἄλωσις Ἱεροσολύμων ὑπὸ τῶν Περσῶν	183
Ὁ Ἡράκλειος	193
Κρυστάλλινον κύπελλον φέρον εἰκόνα τοῦ Χοσρόου	199
Νόμισμα Σιρόου	203
Μετάλλιον ἐπὶ ταῖς νίκαις τοῦ Ἡρακλείου	204
Ὁ ἀρχάγγελος Μιχαὴλ	207
Ἀραβικὴ εἰκὼν παριστώσα τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ θείου λόγου πρὸς τὸν προφήτην Μωάμεθ ὑπὸ τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ	209
Νόμισμα τοῦ ἄραβος στρατηγοῦ Καλὲδ	218
Ψηφιδωτὸν τοῦ Στ' ἢ Ζ' αἰῶνος ἐν Ἀγ. Δημητρίῳ Θεσσαλονίκης	223
Ἐνώτιον τοῦ Στ' ἢ Ζ' αἰῶνος	227
Ἐπιστύλιον ἐκ Δαμασκοῦ	228
Νόμισμα τοῦ Κωνσταντοῦ	229
Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνάτος	235
Μέγα τεῖχος Κων'πόλεως, ὁρῶμενον ἀπὸ Ἐπαυρηγίου	238
Τὸ παλάτιον τοῦ Ἐβδόμου	240
Ἀραβικὴ χειροβολὴ ἐξ ὁπτῆς γῆς πληρουμένη ἐκρηκτικῆς ὕλης καὶ ἐκτοξευομένη	241
Πλοῖον μεταφέρων ὑγρὸν πῦρ	242
Νόμισμα τοῦ Μωαμῆ	244
Ἐσωτερικὸν τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ ναοῦ Ἀγίου Δημητρίου πρὸ τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ 1916	245
Ἀραβικὸς στρατὸς	259
Πιθανὴ ἐξωτερικὴ βᾶσις θόλου Ἀγίας Σοφίας	267
Χάλκινον νόμισμα Ἀβδαλμελὶκ	268
Νόμισμα Ἰουστίνου Β'	270
Πύλη τῶν τευχῶν τῆς Νικαίας	273
Λέων ὁ Γ' καταστρέφει τὸν ἀραβικὸν στόλον	278
Κιονόκρανον τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ ναοῦ Ἀγ. Δημητρίου	281

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

	Σελ.
Διάζωμα ναοῦ τοῦ Ζ' αἰῶνος	5
Βασιλεὺς θηρεῶν λέοντας	6
Νορμανδικὸν πλοῖον εὐρεθὲν ἐν Σλέσβιχ	9
Βυζαντινὸν πορφυροβαφεὲς ὕφασμα	11
Ἡ Πεντηκοστὴ (μυρογραφία ἐν Εὐαγγελίῳ Στ' αἰῶνος)	20
Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου (ψηφιδωτὸν ἐν Παλέρμῳ)	27
Ψηφιδωτὸν τοῦ Η' αἰῶνος μετ' ἐπιγραφῆς ἐκ τῆς ἀριδὸς τῆς Ἀγίας Εὐφρηνῆς Κων'πόλεως	29
Κίονες καὶ ἐπιστύλιον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Σεργίου ἐν Κων'πόλει	30
Λέων Γ' (εἰκὼν ἐκ νομίσματος)	33
Ψηφιδωτὸν τῶν κτιθῶν τοῦ Ἀγίου Δημητρίου ἐν Θ)νίκῃ	37
Χριστιανικαὶ τοιχογραφίαι τοῦ εἰς χριστιανισμὸν ναὸν κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα μετατραπέντος Παρθενῶνος	42

	Σελ.		Σελ.
Παλλάς Ἀθηνᾶ—Νόρκισσος	56	τακόμβης	104
Τὰ ἐρείπια τοῦ ἐν Ἀθῆναις ναοῦ τοῦ Ὁ- λυμπίου Διὸς	88	Ὁ Κωνσταντῖνος χαράσσει τὰ ὅρια τῆς νέας πρωτεύουσας	136
Γραφικὸς διάκοσμος Παλμυριακῆς κα-		Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας	152

ΧΑΡΤΑΙ ΚΑΙ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΝΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ			Σελ.
	Σελ.	Γ' π. Χ. αἰῶνος	226
Ἡ Μακεδονία κατὰ τὴν ἀνάορσιν καὶ κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Φιλίππου	45		
Ἡ ἐν Ἰσῶ μάχη	84		
Τύρος	87		
Βακτριανὴ καὶ Σογδιανὴ	106		
Βορειοδυτικὴ Ἰνδία	108		
Διανομὴ τῶν Σατραπειῶν	145		
Τὰ ἐλληνικὰ κράτη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ			

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Χάρτης χαρκτηριστικὸς τῶν πλεονεκτη- μάτων τῆς Κωνσταντινουπόλεως . . .	127
--	-----

ΧΑΡΤΑΙ ΚΑΙ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΚΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ			Σελ.
	Σελ.	τείας	276
Ἡ ἐν Γρανιῶ μάχη	68		
Ἡ ἐν Γαυγαμήλοις μάχη	84		
Χάρτης κράτους Μ. Ἀλεξάνδρου . . .	132		
» Αἰτωλικῆς ἢ Ἀχαϊκῆς Συμπολι-			

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Χάρτης τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν . .	248
-------------------------------------	-----

ΤΟΜΟΣ Γ'

ΕΙΚΟΝΕΣ ΕΝΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ			Σελ.
	Σελ.	Τεμάχιον ἄμβωνος τοῦ Ε' αἰῶνος ἐν Θεσ- σαλονίκῃ	25
Τὸ λεγόμενον στέμμα Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου	δ'	Πανηγυρισμὸς αὐτοκράτορος	29
Παραπλάσματα τῆς Ραβέννης (7' αἰῶνος)	ε'	Ἡ Θεοτόκος	34
Μωσαϊκὸν Ἀγίας Σοφίας	ιε'	Τὸ ἐν Ραβέννῃ ἀνάκτορον τοῦ Θεοδορί- χου	40
Κιονόκρανον Ἀγίας Σοφίας	1	Ὁ Ἀναστάσιος ἐπὶ νομίσματός	43
Τὸ μέγα Α. Μ. τείχος τῆς Κων/πόλεως .	5	Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀνακτοροῦ τῆς Ραβέν- νης	45
Ἡ λατρεία τῶν Μάγων	11	Τὸ μέγα Β. Α. τείχος τῆς Κων/πόλεως .	47
Ἐχίνος Θεοδοσιανοῦ κιονοκράνου . . .	19	Ἡ Βυζαντιακὴ τέχνη τοῦ Ε' αἰῶνος . .	51
Σύλλινος σύνδεσμος κεντρικοῦ τόξου Ἀ- γίας Σοφίας	20	» » » » » αἰῶνος	57
Νόμισμα Λέοντος Β' καὶ Ζήνωνος . . .	22	Θεοδοσιανὸν κιονόκρανον	61
» Ζήνωνος	23	Αὐτοκράτωρ γονυπετῶν πρὸ τοῦ θρόνου	

	Σελ.		Σελ.
Ἀνάγκυρον τοῦ Δ' αἰῶνος παριστάνον τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ	85	Ὁ Ἰουλιανὸς θύων τοῖς εἰδώλοις . . .	173
Χριστιανικὴ τοιχογραφία ρωμαϊκῆς κατα- κόμβης	87	Ἰουλιανὸς	175
Ὁ ἀπόστολος Παῦλος κηρύσσων ἀπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου	89	Ὁ Ἰουλιανὸς καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ Ἑ- λένη	178
Χριστιανικὴ παράστασις ἑλλ. τέχνης ἐν κατακόμβῃ. Ὁρφεύς, ἐπεισόδια Γρα- φῶν	92	Πέρσης ἱπτεὺς	181
Αἰθουσα τοῦ ἐν Λουζοτέζιᾳ ἀνακτόρου . .	94	Μετᾶλλιον τοῦ Οὐάλεντος	186
Διοκλητιανὸς	98	Οὐάλεντιανὸς Α', Οὐάλης καὶ Οὐάλεντι- νιανὸς Β' ἐπὶ μετᾶλλιον	188
Εἰδωλοκρατικὴ γελοιογραφία κ.τ.λ. . . .	99	Νῖζαι τοῦ Θεοδοσίου (ἀνάγκυρον) . . .	189
Πρωτομὴ Κωνσταντίνου	100	Β' Οἰζουμενική Σύνοδος	192
Μαξιμιανὸς	101	Βάσις τοῦ ὀβελίσκου τοῦ Θεοδοσίου ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ Κηπόλεως	193
Κωνστάντιος ὁ Χλωρὸς	102	Εὐαγγελιστὴς ὡς καλλιγράφος . . .	196
Τὸ Λάβαρον	103	Ὁ ὄγκος τῆς Ἀλεξανδρείας καταστρέφων τὸ Σεράτειον	198
Σαρκοφάγος τῆς Κωνσταντίας, ἀδελφῆς τοῦ Κωνσταντίνου	104	Ἀγρυπᾶ ἀσπίς κατασκευασθεῖσα ἐπὶ τῇ δεξατερῇ τῆς βασιλείας τοῦ Θεο- δόσιου	201
Νόμισμα Κωνσταντίνου	109	Ὁ Ἀμβρόσιος ἐμποδίζων τὸν Θεοδόσιον νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν	202
Λίγνοι χριστιανικοὶ	113	Εἰσβολὴ Οὐννων	204
Χριστιανικὴ τοιχογραφία ἐν Ρώμῃ . . .	114	Ὁ Στελίκιον καὶ ἡ σύζυγός του	209
Ἀγιογραφία κατακόμβης ρωμαϊκῆς . .	115	Τὸ ἐμπροσθότυπον χρυσοῦ μετᾶλλιον τοῦ Ὀνωρίου	214
Αὐτογραφοὶ ὑπογραφαὶ τῶν μαθησθέντων τῆς ἐν Νιζαίᾳ Συνόδου πατέρων	118	Τὸ ὀπισθότυπον χρυσοῦ μετᾶλλιον τοῦ Ὀνωρίου	215
Νόμισμα καίσαρος Κρίστου	121	Ὁ Ὀνώριος φέρων τὰ ἐμβλήματα τῆς νίκης ἐν στολῇ στρατηγοῦ	219
Ἡ Φάβστα ἐπὶ νομισματοῦ	122	Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος	228
Ἡ Ἑλένη » »	123	» » κηρύσσων	232
Ἡ εὐρεσις τοῦ Σταυροῦ	124	Οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι	234
Ὁ ἐν Κων/πόλει ζῶν τοῦ Μ. Κωνσταν- τίνου	130	Χρυσὸν μετᾶλλιον Θεοδοσίου	238
Κωνσταντίνος καὶ Ἑλένη	135	Κυμάτιον (Ε' ἑξατονταετηρίδος μ. Χ.) .	239
Ἀθανάσιος ὁ Μέγας	138	Εἰσβολὴ τοῦ Ἀττίλα	248
Ἡ σαρκοφάγος τῆς Ἑλένης	143	Ὁ Μαρκιανὸς φερόμενος ἐπὶ τῶν ἀσπί- δων τοῦ στρατοῦ ἀνακηρύσσεται αὐ- τοκράτωρ	251
Νόμισμα τῆς Κων/πόλεως	152	Νόμισμα τοῦ Λέοντος Α'	254
Μωσαϊζὶον Ε' αἰῶνος	153	Κίων Μαρκιανῶν ἐν Κων/πόλει	257
Κωνσταντίνος ἐπὶ χρυσοῦ μετᾶλλιον .	154	Μανσωλεῖον τοῦ Θεοδοσίου ἐν Ραβέννῃ .	261
Κωνσταντίνος ἐπὶ χρυσοῦ μετᾶλλιον (τὸ ὀπισθότυπον αὐτοῦ)	155	Κιονόκρανον τῆς ἐν Θεσ/νίκῃ ἐκκλησίας τοῦ Ἀγ. Δημητρίου	266
Χρυσὸν μετᾶλλιον τοῦ Κωνσταντίνου .	156		
Ὁ Ἰουλιανὸς συζητῶν πρὸς χριστιανὸς θεολόγους	159		
Νόμισμα τοῦ Ἰουλιανοῦ	166		
Ἡ ἐν Δελφοῖς Καστάλια πηγὴ	168		

ΕΙΚΟΝΕΣ ΕΚΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

	Σελ.
·Ο Δημοσθένης ἀγορεύων	8
Μακεδονικὴ φάλαγξ	4
·Η κεφαλὴ τοῦ Ἑρμοῦ τοῦ Πραξιτέλους	20
Κεφαλὴ Ἑφήβου Ἀντικυνηδῶν	36
·Ο γάμος τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν Σούσις	100
Θάνατος Μ. Ἀλεξάνδρου	116
·Η Νίκη τῆς Σαμοθράκης	164
Λαοκόων	180
·Ο Ἀτταλὸς νικηφόρος προσφέρει θυ- σίαν τῇ Ἀθηνᾷ	196
·Η Ἀζοδότις τῆς Περγάμου	212

	Σελ.
Κεφαλή Ἑρμοῦ Ἀνδρου	228
Ἡ σαρχοφάγος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου .	241
Ἀναπαράστασις τῆς Νίκης τοῦ Παωνίου	260
Ἡ ἀρχαία Κόρινθος (ἀναπαράστασις)	292
Ἄλφωσις Κοοίνθου ὑπὸ Μομίῳ .	308

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

	Σελ..
Οἱ πρόξυτοι Ἀχαιοὶ μεταφέρονται εἰς	
Ρώμην	8
Αἱ Ἀθῆναι ἐπὶ Ἀδριανοῦ	40

	Σελ.
δαίον	140
Σέλευκος	143
Νόμισμα τοῦ Ἀριαράθου	154
» τῶν Αἰτωλῶν	157
Διπλοῦς στατήρ κοπείς ἐν Ταρσῷ ὑπὸ Σελεύκου καὶ Πτολεμαίου	158
Φωκίων	167
Ἡ Ὀλυμπιάς ἐπὶ μεταγενεστέρου νομί- σματος	168
Χάλκινον νόμισμα φέρον τὸ ὄνομα τοῦ Κασσάνδρου	169
Μάχιμος ἑλέφας	174
Ἡ ἐξέδρα τῶν ἀνακτόρων Περσεπό- λεως	176
Δημήτριος ὁ Ἀντιγόνου	183
Νόμισμα τοῦ Ἀγαθοκλέους	184
Μένανδρος	187
Ἀντίγονος καὶ Δημήτριος βασιλεῖς (νο- μίσματα)	195
Πτολεμαῖος, Λυσίμαχος, Κάσσανδρος, Σέλευκος βασιλεῖς (νομίσματα)	197
Ὁ περιφρημος ναυτιλὸς κωδῆς τῆς Ρόδου	200
Κριοφόρος	203
Νόμισμα Δημητρίου τοῦ Ἀντιγόνου	210
Ἡ πύλη τῆς Μεσσηνίας ὡς εἶχε τὸ πάλαι	214
Μεσσηνίας δυτικὰ τεῖχη	215
Νόμισμα Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ	218
Γαλάτης πληγόμενος	222
Διαδόμενος	223
Ζωφόρος τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς ἐν Περγάμῳ	225
Πύρρος	228
Ναὸς ἐν Ἐγέστη	232
Θάνατος Ἀρχιμήδους	234
Ὁ τάφος τοῦ Ἀρχιμήδους	235
Προυσίας Α'	236
Φαρνάκης Α'	237
Νόμισμα Λαοδιζεΐας—Συννάδων	239
Γαλάτης πληγόμενος	240
Γαλάτης φονεύσας τὴν σύζυγόν του καὶ αὐτοκτονῶν διὰ ν' ἀποφυγῇ τὴν αἰχμα- λωσίαν	241
Ἐρείπια τοῦ μεγάλου ναοῦ ἐν Ἡλιου- πόλει Συρίας	242
Νόμισμα Σελεύκου Α'	246
Εὐκρατίδας, βασιλεὺς τῆς Βακτριανῆς (νόμισμα)	248
Νόμισμα Πτολεμαίου Β'	250
Πτολεμαῖος Β' καὶ Ἀρσινόη ἐπὶ λίθου	255
Ἀγάλμα τῆς Ἰσιδος, ἑλλ. τέχνης	260
Τεμάχια πατύρου τοῦ Σερατείου, περιέ- χοντος 44 στήχους Εὐρεπίδου	261
Ἡλιακὸν ὠρολόγιον κατασκευασθὲν ὑπὸ Θεμισταγόρου κ.τ.λ.	262
Νομίσματα Κυπριακά κοπέντα ἐπὶ Πτο- λεμαίων	264
Νομίσματα Πύρρου	265
Ὁ Δημήτριος ἐπὶ νομίσματος	267
Νομίσματα τῆς Αἰτωλικῆς Συμπολιτείας	269
Κλεομένης Γ' ὁ Λεωνίδου	284
Φίλιππος ὁ Ἀντιγόνου, βασιλεὺς τῆς Μα- κεδονίας	287
Ἡ σφαγὴ τῶν Νιοβιδῶν	290
Νόμισμα Ἀντίχου Γ'	292
Πτολεμαῖος Δ' καὶ Ε' (νόμισμα)	293
Ἀγάλμα παριστάνον τὴν Βυθυνίαν ὑπό-	

	Σελ.
δουλον εἰς Ρωμαίους	294
Εἰμένης Β'	294
Τίτος Κοϊντιος Φλαμίνιος	295
Νομίσματα Γενθίου	298
Ὁ Περσεὺς ἐπὶ νομίσματος.—Ὁ Περ- σεὺς καὶ τὰ τέχνα του (μετάλλιον)	299
Προυσίας Β' (νόμισμα)	300
Καταστροφή τῆς Κορίνθου ὑπὸ Μομμίου	302
Λεγόμενον ἀνάγλυφον Πολυβίου	305
Σίμων Μακκαβαῖος, ἀρχιερεὺς	308
Ὁ μέγας ναὸς τῆς Ἱερουσαλήμ	309
Νόμισμα Δημητρίου Α' βασιλέως τῆς Συρίας	311
Νιζομῆδης Β' καὶ Νιζομῆδης Γ' (νομί- σματα)	312
Κρατὴρ ἐξ Εὐπατορίας, ἑλλ. πόλεως τοῦ Βοσπόρου, ἐποχῆς Μιθριδάτου	313
Ἑλπίς (ἐγγράφατος λίθος)	316

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

	Σελ.
Ὁ ἐν Φιγαλείᾳ ναὸς τοῦ Ἐπιζουρίου	5
Ἀπόλλωνος	7
Ρωμαῖκαὶ νῆες	10
Νόμισμα Μιθριδάτου	13
Δακτυλιόλιθος παριστάνων τὸν Μιθρι- δάτην	16
Σύλλας	23
Ἐρείπια τοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἀσκληπείου	24
Ἀνάγλυφον τῶν Ἀθηναίων παριστάνον τὸν Ἀσκληπιὸν καὶ τὴν κόρην του Ὑγείαν κλπ.	25
Μᾶρκος Ἀντώνιος	26
Ἰούλιος Καῖσαρ	27
Κλεοπάτρα	29
Ὁκταῖος Αὐγουστος	34
Τιβέριος	38
Ὁ Νέρων νικητὴς εἰς τοὺς ἐλληνιζοὺς ἀγῶνας	39
Νόμισμα ἀναμνηστικὸν τῆς ἀνὰ τὴν Ἑλ- λάδα περιουσίας τοῦ Νέρονος	40
Οὐεσπασιανὸς	46
Ἀδριανὸς	49
Τραϊανὸς	50
Μνημεῖον Φιλοπάππου ἐν Ἀθήναις	51
Ἀγορὰ Ἀδριανοῦ ἐν Ἀθήναις	52
Ἡ Πύλη τοῦ Ἀδριανοῦ ἐν Ἀθήναις	54
Ἐπίγραμμα ἐπὶ τῇ μνήμῃ τοῦ Ἀδρια- νοῦ εἰς τὰ Ἐλευσίνια	55
Ἡρώδης ὁ Ἀττικὸς	56
Θέατρον Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ ἐν Ἀθή- ναις	58
Νόμισμα ἀναμνηστικὸν τῆς ἐν Ἑλλάδι πε- ριουσίας τοῦ Ἀδριανοῦ	61
Ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἑρωτος τοῦ Πραξιτέλους	72
Ὁ Γαλιηνὸς (χαλκοὺν μετάλλιον)	81
Ὁ αὐτοκράτωρ Οὐαλεριανὸς πρὸ τοῦ βα- σιλέως Σαπῶρ	82
Ἡ Ζηνοβία (νόμισμα)	83
Πύλη τῶν ἀνακτόρων Ζηνοβίας	83
Σαρχοφάγος τῶν ρωμαϊκῶν Πατρῶν	84
Ἀψὶς Μ. Κωνσταντίνου ἐν Ρώμῃ	

	Σελ.		Σελ.
Ἑλλ. ἀποτίμια τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος		τητα	234
καὶ τῆς Σικελίας	123	Πόλος καὶ Σφακτηρία	247
Ὁ Κόσμος κατὰ τὸν Ἡρόδοτον	132	Τὸ κράτος τοῦ Διονυσίου	348
Αἱ Ἀθῆναι, ὁ Πειραιεὺς καὶ τὰ μαζρά		Τοπογραφικὸς πλῆξ τῶν ἀρχαίων Θη-	
τείχη	161	βῶν	352
Κάτοψις Παρθενῶνος	183	Τοπ. χάρτης τῆς ἐν Δελφείοις μάχης	365
Γλυπτικὸς διάκοσμος Παρθενῶνος	184	Ἀριανὰ, Σημιτιζαὶ καὶ Χαμιτιζαὶ γλῶσ-	
Χάρτης τῆς Ἀττικῆς κατὰ τὴν ἀρχαί-		σαι	412

ΧΑΡΤΑΙ ΚΑΙ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΚΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

	Σελ.
Σχέδιον ἀνακτόρου Κνωσοῦ	λς'
Ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὸ 433 π. Χ.	96

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

	Σελ.
Χάρτης τῶν κρατῶν Ἀθηνῶν καὶ Σπάρ-	
της κατὰ τὰς ἀρχάς τοῦ Πελοποννη-	
σιακοῦ πολέμου	208
Χάρτης τοῦ Κορινθιακοῦ πολέμου	320
Χάρτης πορείας τῶν Μυρρίων	336
Μάχη ἐν Μαντινείᾳ	384

ΤΟΜΟΣ Β'

ΕΙΚΟΝΕΣ ΕΝΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

	Σελ.
Ὁ Ἀλέξανδρος ὁρᾷ κατὰ τοῦ Δαρείου	δ'
Ἀλέξανδρος	17
Ἀρματοδρομία	1
Νομίσματα τῶν πρὸ Φιλίππου βασιλέων	
τῆς Μακεδονίας. Ἀλέξανδρον Α',	
Περδίκκᾳ Β', Ἀρχελαῖου καὶ Ἀε-	
ρόπου	4
Νομίσματα τῶν πρὸ Φιλίππου βασιλέων	
τῆς Μακεδονίας. Πανσάνιου, Ἀμύν-	
τα Β', Περδίκκᾳ Γ'—Νόμισμα Ἀμφι-	
πολιτῶν	5
Φίλιππος	14
Κανσία	16
Μακεδὼν ὀπλίτης	17
Ἀριστοτέλης	22
Ἐρεμία τῆς Σπάρτης	24
Κεφαλὴ τοῦ ἐν τῷ Βατικανῷ ἀγάλματος	
τοῦ Δημοσθένους	33
Ὀλίμπιας (χορσοῦν μετὰλλιον Γ' π. Χ.	
αἰῶνος)	40
Νόμισμα Φιλίππου	49
Ἀνάγλυφον ἐκ τῆς σαρκοφάγου τοῦ Ἀλε-	
ξάνδρου	51
Ἀλέξανδρος μελέμφηρος	52
Ἀλέξανδρος εἰς νεανιὴν ἡλιζίαν	55

	Σελ.
Νομίσματα τῶν Κελτῶν	56
» χορσᾷ Ἀλεξάνδρου	58
Ἀλέξανδρος καὶ Διογένης	61
Ὁ Ἀλέξανδρος (μεγέθυνσις νομίσματος)	63
Δαρεῖος ὁ Κοδομανὸς	64
Ἀλέξανδρος (ἐξ ἀγάλματος εὐρεθέντος	
ἐν Μαγνησίᾳ)	68
Νόμισμα σατραπῶν Σπιθριδάτου μετ' ἐπι-	
γραφῆν ἑλληνιστῶν	71
Ἀργυροὺν τετραδραχμῶν Ἀλεξάνδρου	75
Νόμισμα τῆς Ἐφέσου κοπέν ἐπὶ Ἀλεξάν-	
δρου	76
Ἡ Ἀφροδίτη τῶν Τράλλεων	77
Νόμισμα τῆς Τρωσοῦ	80
» τῆς Μαλλοῦ	81
» τῆς Γάζης	89
Ζεὺς Ἀμμων	91
Σαρδόνιξ ἐγγράμματος	92
Ἀνάγλυφον παριστῶν τὴν ἐν Γαργαμῆ-	
λοις μάχην	100
Ἀρμαγεῶν νόμισμα τοῦ Ἀλεξάνδρου	111
Ἀλέξανδρος θνήσκων	114
Νόμισμα κοπέν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μετὰ τὸν	
θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου	130
Ὁ περιπλοκὸς μαῖανδρος τῶν τοιχογρα-	
φιῶν.	137
Χάλκινα νομίσματα τοῦ Φιλίππου Ἀρρι-	

	Σελ.		Σελ.
λέως	411	θρος	444
Νόμισμα ἐξ ἡλέκτρον τοῦ λυδίου Γύγου	428	Κυπριακὸν νόμισμα	445
Φοινικιστὸν νόμισμα τῆς Κύπρου	431	Ἡ νίκη τοῦ Ραμέσεως Ι' κατὰ Δαναῶν	454
Ἀργυρὸν νόμισμα τῆς Κρητικῆς Γόρτυνος	436	ζλπ.	462
Ἀρχαιοτάτον ἀγγεῖον εὑρεθὲν ἐν Θήρᾳ	439	Φοινικιστὸν ὑέλινον ἀγγεῖον	463
Ἀσάριτι	441	Ὁ Ὀδυσσεὺς ἀποτυφλοῖ τὸν Πολύφημον	468
«Γύλαμις ὁ Βαβυλώνιος» Ἡρακλῆς	443	Ἀλφάβητος αἰγυπτιακός, φοινικιστὸς καὶ ἑλληνιστὸς	470
Ὁ Ἡρακλῆς ἀπάγων τοὺς βόας τοῦ Γηρυόνου καὶ ὁ τριζέφαλος κύνων Ὀρ-		Κυπριακὴ ἐπιγραφή	475
		Παιδίον καὶ λαγῶς (ἀγγεῖον)	

ΕΙΚΟΝΕΣ ΕΚΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

	Σελ.
Κωνσταντῖνος Παπαρηγόπουλος	ιβ'
Διάδρομος τῶν ταμείων τῆς Κνωσοῦ	ξη'
Προμηθεὺς ζωογονῶν τὸ σπ' αὐτοῦ ποιη- θὲν ὁμοίωμα ἀνθρώπου	ρπ'
Πρόρρησις τῆς Θέμιδος τῇ νύφ' αὐτῆς Προμηθεὶ	16
Ἡ Ἀγδρομάχη αἰχμάλωτος	32
Ὁ Ὀλυμπος	48
Ἀφροδίτη—Ψυχή	64
Ἀφροδίτῃ καλλιπυγος— Νηρηΐς ἐπὶ θα- λασσίῳ τέρατος	80
Ἀφροδίτῃ τῆς Μήλου	112
Ὁ Ἀπόλλων τοῦ Belvédère	128
Ἄρης ἀναπαυόμενος	144
Ἡ Πύλη τῶν Λεόντων ἐν Μυζήναις	160
Μυζηναϊκὴ τέχνη (ἀγγεῖα, ξίφη κ.λπ.)	169
Ἀγῶνες δρόμου ἐν Ὀλυμπίᾳ	176
Ὁ Διαγόρας θριαμβευτικῶς φερόμενος ὑ- πὸ τῶν νύων του	192
Ὁ Σόλων ὀρκίζων τοὺς Ἀθηναίους	224
Ὁ Σόλων παρὰ τῷ Κροίσῳ	256
Θέατρον Διονύσου (ἐν Ἀθήναις)	272
Τὸ θέατρον τῆς Ἑλλην. πόλεως Ταυρο- μενίου ἐν Σιζελίᾳ	288
Ἡ Ἑλλ. ἀποικία Μασσαλίας 900 π. Χ.	304

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

	Σελ.
Ἡ Ἀρτεμις τῆς Ἐφέσου	δ'
Ἀναπαράστασις τῆς Ὀλυμπίας	64
Τὰ προπύλαια τοῦ ναοῦ τῆς Ἐλευσίως Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Πορθενῶνος (ἀνα- παράστασις)	80
Β. Δ. πλερὰ τοῦ Παρθενῶνος (ἐν Ἀθή- ναις)	96
Ὁ ἐν Σουνίῳ ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος	128
Ὁ Πειραιεὺς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα	144
Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα	160
Κεφαλὴ ἀγαλματίου Ἀθηνᾶς παρθένου	176
Ἡ ἀγορὰ ἐν Ἀθήναις (ἀναπαράστασις)	192
Σελίς IV πατῆρος τοῦ Βρεττανικοῦ Μου- σείου περιέχοντος τὴν Ἀριστοτέλους Πολιτείαν Ἀθηναίων	224
Ἡ ναυμαχία ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς	272
Θάλαττα! θάλαττα! (Οἱ στρατιῶται τοῦ Ξενοφῶντος βλέποντες τὸν Πόντον.)	288
Τὸ συμπόσιον τοῦ Πλάτωνος	304
Θάνατος τοῦ Ἐπαμεινώνδου ἐν τῇ μάχῃ τῆς Μαντινείας	352
Ὁ Δισκοβόλος τοῦ Μύρωνα	368
	416

ΧΑΡΤΑΙ ΚΑΙ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΝΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

	Σελ.
Ἡ προέλευσις καὶ ἡ κατανομή τῶν Ἑλλη- νικῶν φυλῶν	7
Αἱ Φοινικικαὶ ἀποικίαι	113

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

	Σελ.
Κράτη Λυδῶν, Μήδων καὶ Βαβυλωνίων	2

	Σελ.
Τοπογραφικὸς χάρτης τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης	35
Τὸ Περσικὸν κράτος ἐπὶ Δαρείου καὶ Ξέρξου	51
Τοπογραφικὸς χάρτης τῆς ἐκστρατείας τοῦ Δαρείου, τῆς ἐκστρατείας τοῦ Δά- τιδος καὶ Ἀρταφέρνηος καὶ τῆς τοῦ Ξέρξου κατὰ τῆς Ἑλλάδος	59
Τοπογραφικὸς χάρτης τῶν ἐν Θερμοπύ- λαις μαχῶν	75
Τοπ. χάρτης τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας	95
» » » » Πλαταιαῖς μάχης	112

	Σελ.
Χρυσούς τρίπους Δελφῶν, ἀριέρομα μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην	116
Ἐπιγραφή τοῦ τρίποδος— Μία τῶν τριῶν κεφαλῶν τοῦ ὄψεως	117
Τὰ ἐρείπια τῶν ἐν Περσεπόλει ἀνακτόρων τοῦ Ξέρξου	121
Νόμισμα Σηστοῦ	122
Νομίσματα Ἀζράγαντος, Συρακουσῶν, Γέλας	124
Νόμισμα τῆς Καρχηδόνος— Νομίσματα τῶν ἐν Σικελίᾳ Καρχηδονιζῶν πόλεων Μοτύης, Πανόρμου, Σολόεντος	125
Νόμισμα τοῦ Γέλωνος	128
Τετραδραχμιον Μαγνησίας. — Περσικὸν νόμισμα	129
Παναθηναϊκὸν ἀγγεῖον	130
Ἐπίδανρος Ὑδρορροή	131
Ἡρόδοτος	131
Ὁ Περσικὸς καὶ τὰ μαζοῦ τείχη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα	134
Ὅστρακον θεωρούμενον ὡς ριφθὲν κατὰ τὸν ὀστρακισμόν ἐναντίον τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ φέρον τὸ ὄνομά του	140
Νόμισμα Θεμιστοκλέους ὡς δεσπότης Μαγνησίας	141
Δακτυλιόλιθος με κεφαλὴν τοῦ Κίμωνος Περιζήλης	145
Νομίσματα Ἡϊόνος καὶ σατράπου Βόγου	148
Νόμισμα Θάσου	152
Νόμισμα Φασηλιτῶν	155
Ἀναπαράστασις τοῦ δυτικῶν αἰετώματος τοῦ Παρθενῶνος	157
Νομίσματα Κεραιλληνίας, Ζακύνθου	158
Αἰσχύλος	164
Εὐριπίδης	178
Σοφοκλῆς	179
Εὐριπίδης καὶ Μελοποιμένη ἐπὶ λίθου	180
Ὁ Παρθενῶν	181
Ἀναπαράστασις Παρθενῶνος	182
Ἐρείπια Ἐρεχθεῖου	185
Τὰ προπύλαια τῆς Ἀκροπόλεως	186
Ὁ Περικλῆς ἀγορεύων	187
Ἀθλητὴς τοῦ Πολυκλείτου	188
Καρνάτις ἐκ τῶν τοῦ Ἐρεχθεῖου	191
Δυτικὴ μετώπῃ ναοῦ Διὸς ἐν Ὀλυμπίᾳ	192
Δραχμὴ καὶ ὀβολὸς τῶν Ἀθηναίων	193
Καρνάτιδες (ἐκ τῆς Β. Δ. πλευρᾶς)	199
Τὸ Ἐρεχθεῖον (Α. Μ. πλευρᾶ)	201
Ἡ μόνη ἀπομένουσα στήλη ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς Ἥρας ἐν Σάμῳ	202
Νόμισμα τῶν Μεγάρων	204
Νόμισμα τῆς Ἐπιδάμου	206
Νομίσματα Κερκύρας	207
Νομίσματα Κορίνθου	208
Νομίσματα Μακεδόνων ἐπὶ Περδίκκᾳ	209
Τμῆμα μαρμαρίνης ἀσπίδος	210
Ἀσπασία	214
Φειδίᾳς	221
Ἀθηνᾶ ἢ Ἀθηνᾶ, ἔργον τοῦ Φειδίου	223
Ἀγάλματα τοῦ ἐν Αἰγίνῃ ναοῦ	224
Τμῆμα τοῦ καταλόγου τῶν κατατιθεμένων εἰς τὸν θησαυρὸν τῆς Ἀθηνᾶς ποσῶν ἐκ τοῦ φόρου τῶν συμμάχων	228
Ἱπποκράτης	229

	Σελ.
Νόμισμα Ποτιδαίας	242
Ἀριστοφάνης	251
Θουκυδίδης	257
Νόμισμα Ἀμφιπόλεως	260
Ἔρις (ἐξ ἀγγείου)	261
Ὁ Τριζορμος Τυφῶν	262
Ὁ Ἀλκιβιάδης νεανίας	265
Ὅστρακον γεγραμμένον εὐρεθὲν ἐν Ἀττικῇ	269
Ναὸς τῆς Ἥρας Λακωνίας ἐν Ἀζράγαντι θέατρον Συρακουσῶν	270
Τὰ λατομεῖα τῶν Συρακουσῶν	273
Ἀλκιβιάδης	275
Ἐρείπια τοῦ τείχους τῆς Κυζίκου	284
Σωκράτης	286
Ἐπίκρανον ἐπιτυμβίου στήλης	294
Πύργος ἐρείπια τοῦ φρουρίου τῆς Φυλῆς	301
Ὁ θάνατος τοῦ Σωκράτους	306
Νομίσματα τῆς Ἡλίδος	313
Ναὸς Ἀρτέμιδος ἐν Ἐφέσῳ	317
Φρυγικὸν νόμισμα	319
Ἀρχαία πύλη ἐν Ἐφέσῳ	322
Ναὸς Κυβέλης ἐν Σάρδεσι	325
Ἐρείπια ἐν Κορίνθῳ καὶ ὁ Ἀκροκόρινθος	326
Ἐρείπια ἀκροπόλεως Ὀρχομενοῦ	329
Ἐπιτύμβιον μνημεῖον ἐν τῷ Κεραμεικῷ τῶν Ἀθηναίων	330
Ἀφροδίτη τῆς Κνίδου	332
Ὀδὸς ἀπὸ Κορίνθου πρὸς Λέχαιον	334
Νόμισμα τοῦ Τιριβάζου με ἐπιγραφήν ἑλληνικὴν	338
Ἰσοκράτης	341
Νόμισμα Εὐαγόρου	343
Νόμισμα τῆς Ὀλύμπου	344
Νομίσματα Ὀλύμπου καὶ Ἀμύντα Β'	345
Λυσίας	346
Μέρος συνθήκης τῆς Β' Ὀμοσπονδίας ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηναίων	350
Νόμισμα Θηβαίων	354
Νομίσματα Θηβῶν	355
Κιθαρῶν	360
Ἀπόλλων καὶ Μαρσύας	370
Ἐρείπια Μεγαλοπόλεως	373
Θηβαϊκὸν νόμισμα	374
Νόμισμα Ἀλεξάνδρου, τυράννου τῶν Φερῶν	376
Τεγεατίδες, ἔργον τοῦ Σκόπα	377
Νόμισμα Θηβαίων φέρον τὸ ὄνομα τοῦ Ἐπαμεινώνου	380
Ἡ ἱερὰ ὁδὸς ἐν Δελφοῖς	384
Ὁ Κολοσσὸς τῆς Ρόδου	385
Τὰ ἐρείπια τοῦ ἐν Δελφοῖς ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος	387
Χορὸς νυμφῶν	389
Ὁ Ἡνίοχος τῶν Δελφῶν	391
Τὸ ἀνανθόστηλον τῶν Δελφῶν	392
Ἀριέρομα Ναξίων πρὸς Ἀπόλλωνα	393
Δημοσθένης	394
Σελὶς ἐκ τοῦ ἀρχαιοτάτου κώδικος Σ τοῦ Δημοσθένους	398
Αἰσχίνης	401
Ὁ ἐν Χαιρωνείᾳ στηθεὶς ὑπὸ τῶν Θηβαίων λέων	403
Ὁ Ὀδυσσεὺς παραδίδων εἰς τὸν Νεοπτόλεμον τὰ ὅπλα τοῦ πατρὸς του Ἀχιλλεύου	408

	Σελ.
Ἀναπαράστασις τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ ναοῦ τοῦ Διὸς	176
Γονία θησαυροῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ	178
Χρυσοὺν νόμισμα τῶν Πισατῶν	179
Παγκρατιασταί	179
Ὁ Πέλοψ ἀπάγων τὴν Ἰπποδάμειαν	181
Λυκοῦργος	182
Ὁ Λυκοῦργος ἐπὶ νομίσματος	183
Νόμισμα Σπάρτης (Γερόντων)	185
» » (Ἐφόρων)	186
Νομίσματα Σπαρτιατῶν	187
Ἐφηβοὶ γυμναζόμενοι	190
» »	191
Σπαρτιατικὴ τέχνη	196
Νομίσματα Κυθηρίων—Ἠλειων	198
Παναχαδικὴ δραχμή	203
Νομίσματα Ἀραχαδιῶν πόλεων Φενεοῦ, Μαντινείας, Τεγέας	203
Λάρισα Ἀργους	204
Δίδραχμον Ἀργους	205
Χρυσοὺν νόμισμα Σικωνίων	207
Παλαιώτατον νόμισμα τῆς Κορίνθου	210
Ἀργυροὺν νόμισμα τῶν Μεγάρων	214
Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν ὡς ἔχει σήμερον	215
Ἀθηναϊκὸν νόμισμα φέρον ἐκτὸς τῆς γλυνῶς καὶ τέττιγα, σύμβολον τοῦ Κέρκροπος καὶ τῶν αὐτοχθόνων	217
Ἀθηνᾶ καὶ Ἀθηναϊκὸς λαὸς προσωποποιούμενος	226
Σόλων—Σόλων ἐπὶ νομίσματος	227
Ὁ Ἄρειος Πάγος	230
Αἱ Μοῦσαι	236
Πίναξ τῶν κυριωτέρων Ἀθηναϊκῶν νομισμάτων τοῦ Ε' καὶ Στ' αἰῶνος	240
Πίναξ τῶν κυριωτέρων Ἀθηναϊκῶν νομισμάτων τοῦ Ε' καὶ Στ' αἰῶνος	243
Ἀριερόμα Πεισιστράτου ἀνακαλυφθὲν τῇ 1877 ἐπὶ δεξιᾷ ὁθῆς Ἰλισοῦ	270
Ναὸς Ὀλυμπίου Διὸς (ἐν Ἀθήναις)	271
Ἀριόδιος καὶ Ἀριστογείτων	273
Ἡ πομπὴ τῶν Παναθηναίων	277
» »	278
Ἀμφικλεὺς Κλαζομένιος Στ' ἔκατοντ. π. Χ.	285
Ὁ ναὸς τῆς Δήμητρος ἐν Ποσειδονίᾳ τῆς Μ. Ἑλλάδος	286
Νόμισμα Πανευβοϊκῶν	287
Νομίσματα Εὐβοϊκῶν πόλεων Ἐρετρίας, Χαλκίδος καὶ Καρύστου	287
Νόμισμα Νάξου	288
Ἡ ἐν Δήλῳ στοὰ τῶν λεόντων—Νόμισμα Σάμου	289
Σφαριζὸν τετραδραχμον Λέσβου	290
Νομίσματα Ἐφέσου, Φωκαίας, Σιδώνης	291
Νόμισμα Τέω	293
Δίδραχμον τῶν Ἀβδήρων. — Δραχμὴ τῆς Μασσαλίας	294
Νομίσματα Κνωσοῦ, Γόρτυνος καὶ Κυδωνίας	295
Νομίσματα Κυρήνης	296
Ἀρχεσίλαος ὁ Δ', τελευταῖος βασιλεὺς Κυρήνης	297
Νομίσματα Συκελιῶν πόλεων Νάξου, Συρακουσῶν, Καμαρίνης καὶ Κατάνης	299
Ναὸς Ποσειδῶνος ἐν Ποσειδονίᾳ	300

	Σελ.
ΒΑ. πλευρὰ τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος ἐν Ποσειδονίᾳ	301
Νομίσματα τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος (Ρηγίου, Κύμης, Τάραντος, Μεταποντίου, Θουρίου καὶ Κρότωνος)	302
Νόμισμα Συβάρως	303
Νόμισμα Μασσαλίας	305
Νομίσματα Ἀκάνθου, Ἀπολλωνίας	307
Νόμισμα Βυζαντίου	310
Νομίσματα Τραπεζοῦντος, Σινώπης	311
Νομίσματα Παντιζαπαίου	312
Κοσμήματα εὐρεθέντα ἐν Ὀλβίᾳ	313
Ἀργυροὺν ἀγγεῖον ἐξ ἑλλ. ἀποικίας τῆς νοτίου Γαλλίας εὐρεθὲν ἐν Ἀλεσίᾳ τῆς κεντρικῆς Γαλλίας	315
Ὁ ἐν Ἀθήναις Κερμαειζὸς	316

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

	Σελ.
Νομίσματα Σάμου, Χίου, Μιλήτου, Πριήνης καὶ Λέσβου	1
Ὁ τάφος τοῦ Κύρου παρὰ τὰς Πασαργάδας	5
Διπλοὺς Δαρεικὸς	6
Σκύθαι ἐπὶ ἑλλην. ἀγγεῖον ἐξ ἡλέκτρον	10
Νόμισμα Σιγείου	13
Ὁρομάσδης ὁ θεὸς τῶν Περσῶν	15
Κυλινδρικὴ σφραγὶς τοῦ Δαρείου	17
Ὁ Δαρεῖος ἐπὶ περσικοῦ ἀναγλύφον	21
Τύποι ἑλληνικῶν ἀγγείων	22
Ἀρχαιώτατον νόμισμα Αἰγινήτων	25
Ὁ ναὸς τῆς Ἀφραίας ἐν Αἰγίνῃ	26
Ὁ Δαρεῖος ἐπὶ τοῦ θρόνου τόν	27
Μιλτιάδης	29
Ἀθηναῖος ὀπλίτης, ὁ κοινῶς λεγόμενος Μαραθωνομάχος	38
Ὁ τύμβος τῶν Μαραθωνομάχων	46
Φοινικικὴ πεντηκόντορος	56
Πέρσαι αἰχμοφόροι	62
Μέρος ἀθηναϊκῆς τριήρους	65
Ἑλλήν πελταστής	69
Ἑλληνικοὶ θώρακες	72
Θεμιστοκλῆς	81
Νομίσματα Πλαταιῶν—Θεσπιῶν	83
Νόμισμα Ἀλεξάνδρου Α' βασιλέως τῆς Μακεδονίας	86
Ἐρεπία τοῦ τάφου τοῦ Λεωνίδου παρὰ τὴν Σπάρτην	87
Νόμισμα Σαλαμῖνος	89
Περσικὴ τριήρης ἐπὶ περσικοῦ νομίσματος	94
Φοινικικὴ τριήρης ἐπὶ φοινικικοῦ νομίσματος τῆς ἐποχῆς τοῦ Ξέρξου	97
Ἀθηναϊκὰ νομίσματα πρὸς τιμὴν τοῦ Θεμιστοκλέους	99
Προτύλαια τῶν ἐν Περσεπόλει ἀνακτόρων τοῦ Ξέρξου	100
Νόμισμα Ἀνδρου	101
Ὁ ἐν Δελφοῖς θησαυρὸς τῶν Ἀθηναίων	102
Περσικὰ νομίσματα	106
Πέρσης ἱππεὺς θωρακοφόρος	108
Νόμισμα Ἀλεξάνδρου Α' τῆς Μακεδονίας	109
Τεγεάτης ὀπλίτης	114

Σελ.	Σελ.		
"Αρπυια	19	ἵνα μὴ ἀποκαλυφθῇ κ.τ.λ. Εὐμαιος	81
Ἡ Μήδεια πρὸ τῆς σφαγῆς τῶν τέκνων	20	Ἡ Ναυσικάπλινουσα βλέπει τὸν Ὀδυσσεῖα	82
Οἰδίπους καὶ Σφιγξ	21	Ὀμιλητῆς Μυκηναϊκῆς ἀγορᾶς	83
Ὁ Ἀμφιάραος ἀποχαιρετῶν τὴν οἰκογένειάν του	22	Ἀγαμέμνων, Νέστορ καὶ Θερσίτης	84
Μίνως καὶ Πασυράη κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ Μινωταύρου	23	Θέμις καὶ Αἰγέως	86
Ὁ Γανυμήδης καὶ ὁ αἰετὸς τοῦ Διὸς	24	Ὁ περὶ φόνου νόμος τοῦ Δράκοντος	89
Ἡ Ἀφροδίτη παραπεῖθει τὴν Ἑλένην	25	Συνθήκη συμμαχίας Ἡλείων καὶ ἀγνώστου λαοῦ	90
Μίνως (νόμισμα Γόρτυνον)	25	Πηνελόπη	91
Ὁδυσσεὺς (νόμισμα Ἰθάκης)	26	Γαμήλιος πομπή	93
Ἡ πολιορκία τοῦ Ἰλίου	27	Ὁ Τηλέμαχος λαμβάνων δῶρα παρὰ τοῦ Νέστορος	94
Ἡ ἀπαγωγή τῆς Βρισηίδος	28	Ὁ Ἄδης	100
Ὁ Ἀντίλοχος ἀγγέλλει εἰς τὸν Ἀχιλλεῖα τὸν θάνατον τοῦ Πατρόκλου	29	Ὁ Ἥλιος ἐπὶ τοῦ δίφρου του κ.τ.λ.	103
Ὁ Αἴας μονομαχεῖ πρὸς τὸν Ἐκτορα	29	Ὁ Ἄτλας φέρων τὰ μῆλα τῶν Ἑσπερίδων πρὸς τὸν Ἡρακλεῖα βαστάζοντα τὸν Κόσμον	107
Μονομαχία Ἀχιλλέως καὶ Ἐκτορος	30	Οἱ Μῆνες	109
Ὁ Πρίαμος φέρων δῶρα προσέρχεται εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Ἀχιλλέως. Ὁ νεκρὸς τοῦ Ἐκτορος	31	Κύπελλον Φοινικικὸν κλπ.	116
Ὁ ἀγὼν περὶ τὸν νεκρὸν τοῦ Ἀχιλλέως	32	Θήρα ταύρων	117
Ὁ Ὀδυσσεὺς ὡς ἐπαίτης εἰσέρχεται εἰς τὸ Ἴλιον	32	Νομίσματα Αἰνιάνων-Υπατέων Αἰνιάνων	121
Ὁ θάνατος τοῦ Πριάμου καὶ ἡ ἀρπαγὴ τῆς Κασσάνδρας	33	Νομίσματα Φερῶν, Φαρσάλων, Σκοτούσης Λαφίσης	122
Ἰλίου πέρσις	34	Νομίσματα Κρανῶνος, Ἀτρακος, Τριζυγῆς καὶ Ἡρακλείας	123
Ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ὁ κύνων αὐτοῦ Ἄργος	35	Νομίσματα Πανθεσσαλικά	124
Σύνδοδος τῶν θεῶν ἐν Ἐλευσίῃ	37	Νομίσματα Δελφικῆς Ἀμφικτυονίας	125
Καθαρισμὸς μυομένου εἰς τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια	38	Τρημιώβολον Περγαίων	126
Μύθις εἰς τὰ Βακχικά μυστήρια	39	Νόμισμα Ὀπουντίων Λοκρῶν	126
Ὁ Θάνατος καὶ ὁ ὕπνος θάπτοντες πολέμιστῃν	41	Νομίσματα Ἀμφίσσης Φωκεῶν	128
Ὁ Ἐκτορ ἀποχαιρετῶν τὴν Ἀνδρομάχην, ὁ Πάρις καὶ ἡ Ἑλένη	44	Θυσία	129
Ὁ Φοῖβος καὶ ἡ Ἑλλήν φεύγουν ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς Νεφέλης	48	Ὁ ἐν Δελφοῖς ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος	130
Ἡ Σκύλλα ἀρπάζει σύντροφον τοῦ Ὀδυσσεῦς	51	Τὸ θέατρον τῶν Δελφῶν	131
Ἡ Ἀθηνᾶ συμβουλεύουσα τὸν Κάδμω	52	Ἡ ἐν Δελφοῖς Σφιγξ τῆς Νάξου	132
Ἀζόπολις τῆς Τίρυνθος	57	Νομίσματα Δελφῶν	134
Στοαὶ τῆς Τίρυνθος	58	> Παμβροιωτικά	135
Ἀττικὸν κύπελλον τῆς Στ' ἑκατονταετηρίδος π. Χ.	60	> Θηβῶν	136
Σαρκοφάγος ἐκ Κλαζομένων τῆς Στ' ἑκατονταετηρίδος π. Χ.	61	> Ὀρχομενοῦ	137
Ὁμηρος	63	> Βοιωτικῶν πόλεων Ἀλιάρτου, Τανάγρας, Θεσπιῶν	138
Ἡ ἀποθέωσις τοῦ Ὀμήρου	64	Νόμισμα Πλαταιῶν	141
Δωδεκάθεον	65	Ὁ Ἀχελεὺς προσοποιοῦμενος ἐπὶ νομίσματος	143
Ζεὺς	66	Ἐρεΐπια τοῦ τείχους τῆς Καλυδῶνος	144
Ὁ Ζεὺς προστατεύει διὰ τοῦ ὕετος τὴν Ἀλκμήνην	67	Νομίσματα Μολοσσῶν	145
Ὁ Ἀπόλλων προστατεύει τὸν Ὀρέστην προσφέρων χοιριδίον ὡς ἐξιλαστήριον θῆμα πρὸς τὰς Ἑρινύας, ἐνῶ ἡ Κλυταιμνήστρα ἀρπυνίζει αὐτάς κ.τ.λ.	70	Νόμισμα Ἀθαμίων	145
Ψυχοσάσια	71	Πανηπειρωτικά νομίσματα—Νόμισμα Ἀλεξάνδρου Α'	146
Ὁ Χάρων καὶ ὁ ψυχοπομπὸς Ἑρμῆς	73	Ὁ Ἀκροζόρινθος καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος	149
Σκηνὴ θυσίας	74	Ζεὺς καὶ Ἀθηνᾶ ἐπὶ νομίσματος	151
Ἀνθρωποθύσια. Ὁ Ἀχιλλεὺς σφάζει Τρῶας ἐπὶ τῆς πυρᾶς τοῦ Πατρόκλου	75	Ἀγὼν δρόμου	153
Ὁ Ὀδυσσεὺς ναυπηγὸς	79	Δωριεὺς δαλίτης	154
Ὁ Ὀδυσσεὺς κλείων τὸ στόμα τῆς ἀγνωρισάσης αὐτὸν τροφῆς Εὐρυκλείας		Οἱ Διόσκουροι καὶ οἱ γονεῖς αὐτῶν Τινιδάρεως καὶ Αἰλῆα	157
		Νομίσματα Μεσσηνίων	165
		Νομίσματα Λακεδαιμονίων	166
		Νόμισμα Ἀργείων	167
		Νόμισμα Σικωνίων	168
		Ἀναπαράστασις τριήρους	169
		Τὸ νόμισμα τοῦ Φειδωνος	171
		Ἡ ἐν Ὀλυμπίᾳ παλαίστρα	172
		Ἡ Ἄλτις τῆς Ὀλυμπίας (ἀναπαράστασις)	173
		Ἀρματοδρομία	175

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΕΝΤΟΣ & ΕΚΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΕΙΚΟΝΩΝ

ΧΑΡΤΩΝ & ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΤΟΜΟΣ Α΄.

ΕΙΚΟΝΕΣ ΕΝΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

	Σελ.		Σελ.
Ἀνατολικὸν αἶτωμα ναοῦ Διὸς ἐν Ὀλυμπίᾳ. Ἀγὼν Πέλοπος πρὸς Οἰνόμαον. Ζωφόρος ἐκ Παλαιοκάστρου Σητείας. Κεφαλαιὶ ἐκ τῆς σαρχοφαγοῦ τῆς λεγομένης τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.	ε΄ θ΄ ζ΄	Τοιχογραφία ἐν Ἀγίᾳ Τριάδι τῆς Κρήτης (Γαλῆ καὶ πτηνόν). Τοιχογραφία ἐν Κνωσῷ (Τὸ ἄλμα ἐπὶ τῆς ῥάχεως ταύρου) Αἰθουσα τῶν ἀνακτόρων τῆς Φαιστοῦ Σαρχοφάγος εὐρεθεῖσα ἐν Ἀγίᾳ Τριάδι Κρήτης	ρζ΄ ρκα΄ ρκβ΄ ρκε΄
Κλειώ, ἡ μοῦσα τῆς Ἱστορίας.	κβ΄	Ἡ αἰθουσα τοῦ θρόνου ἐν Κνωσῷ.	ρκη΄
Τίρυνς. Κόσμημα ὀρθοστάτου.	κγ΄	Νόμισμα τῆς Τενέδου.	ρκθ΄
Κρητικοὶ τύποι τῶν περιόδων Β΄ καὶ Γ΄ τῆς μεσομινωϊκῆς ἐποχῆς	κγ΄	Ὁ ἀριστερὰ τῆς Γοργοῦς λέων, ἐκ τοῦ ἐν Κερκύρα ναοῦ.	ρλα΄
Τοιχογραφία Κνωσοῦ, ἡ παριστῶσα τὴν λεγομένην «Παρισινήν».	κς΄	Λυκόσουρα. Ἐρείπια ἱεροῦ τῆς Δεσποίνης	ρλβ΄
Ὁ ἐν Φρυγίᾳ τάφος τοῦ βασιλέως Μίδα	εα΄	Μήδεια, ἐπὶ ἀρχαίου ἀγγείου	ρλε΄
Ἐρείπια τοῦ Ἰλίου	ες΄	Τίρυνς. Τὸ δάπεδον τοῦ μικροῦ Μεγάρου	ρμα΄
Ἀγγεῖα εὐρεθέντα ἐν Τροίᾳ	εη΄	Τοιχογραφία Τίρυνθος. Κύνες καὶ κάπρος	ρμδ΄
Κέρφι εἰκονιζόμενος ἐπὶ Αἰγυπτιακοῦ τάφου.	ος΄	Τοιχογραφία Τίρυνθος. Νεανίας λογχοφόρος.	ρμε΄
Κέρφι φέροντες τοὺς φόρους.	οη΄	Γενικὴ ἀποψις τῆς Δωδώνης.	ρμς΄
Εἰκὼν ἐκ τοῦ τάφου τοῦ Σάνμου.	οθ΄	Ποσειδῶν (ἀγαλμάτιον ἐκ Δωδώνης).	ρμη΄
Χετταϊκὸς σφραγιστῆρ.	πδ΄	Δίσκος ἐκ Δωδώνης μεταγενεστέρας ἐποχῆς	ρμθ΄
Χετταϊκὴ ἀζρόπολις.	πε΄	Χρυσοὺν Μυκηναϊκὸν κύπελλον	ρν΄
Αἱ Χετταϊκαὶ σφίγγες τοῦ Οὐγίου.	πς΄	Ξίφος χρυσοκόλλητον εὐρεθὲν ἐν Μυκῇναις	ρνα΄
Ὁ Ψευδοσέσωτρις.	πς΄	Χρυσοὺν προσωπεῖον ἐκ Μυκηνῶν.	ρνβ΄
Ὁ δικέφαλος αἰτὸς τῶν Χετταίων.	πη΄	Χετταϊκὸν ἀνάγλυφον μετὰ Χετταϊκῆς ἐπιγραφῆς	ρνγ΄
Χετταϊκὴ ἐπιγραφὴ εὐρεθεῖσα εἰς τὰ ἔρειπια τῆς Πτερίας.	πθ΄	Ὁ λόφος τῆς Τροίας (ἀποψις ἀπὸ τῆς κοιλάδος τοῦ Σιμόεντος)	ρνε΄
Χετταῖοι πολεμισταὶ (ἀνάγλυφον).	ιβ΄	Ἡ Πύλη τῶν Λεόντων ἐν Μυκῇναις.	1
Κυβέλη-Νιόβη ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους Σιτύλου.	ργ΄	Μάχη Ἑλλήνων καὶ Ἀμαζόνων.	2
Ἡ παρὰ τὴν Μαγνησίαν Κυβέλη-Νιόβη	ρε΄	Ἡ Πέα δίδει εἰς τὸν Κρόνον πέτραν ἐσπαργανωμένην, ἀντὶ τοῦ βρέφους Διὸς	2
Ἀναπαράστασις τοῦ ναοῦ τῆς Γοργοῦς ἐν Κερκύρα	ρς΄	Τιτανομαχία.	3
Ἀνθρωπομορφοὶ κάλπαι ἐκ Τροίας.	ριβ΄	Προμηθεὺς.	4
Στοιὰ τῆς Τίρυνθος.	ρινγ΄	Προμηθεὺς καὶ Ἀτλας.	5
Κνωσός. Νοτιοδυτικὴ γωνία τοῦ φεγγίτου τῶν ἀνακτόρων.	ριδ΄	Ραδάμανθις, Μίνως καὶ Αἰαλός.	10
Κεφαλὴ ταύρου εὐρεθεῖσα ἐν Κνωσῷ.	ριε΄	Βελλεροφόντης καὶ Χίμαιρα.	11
Αἱ λεγόμεναι Θεαὶ τῶν Ὀφρων καὶ ἄλλα ἀντικείμενα λατρείας.	ρις΄	Θησεὺς καὶ Μινώταυρος (τοιχογραφία).	12
Ἀσπίς ἐκ τοῦ Ἰδαίου ἄντρου.	ρις΄	Θησεὺς καὶ Μινώταυρος (ἑλλ., ἀγγεῖον).	13
Οἱ πτερωτοὶ ἰχθύες τῆς Φυλακοπῆς (τοιχογραφία).	ριη΄	Ἀγγεῖα παριστῶντα τοὺς ἄθλους τοῦ Ἡρακλέους.	15
Ὁ δακτύλιος τοῦ Νέστορος.	ριδ΄	Ἡ Ἀργὼ ἐπὶ νομίσματος τῆς Μαγνησίας	17
		Ὁ Φινεὺς ἰζετεύων τοὺς Θεοὺς.	18

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ	ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
1866	Ἐπανάστασις τῆς Κρήτης (—1868) ὑπὸ τοὺς πρωταγωνιστὰς Ζυμπραζάκη, Κορωναῖον, Κόρακαν. Ἦτα εἰς Βαφέ. Ἡρωϊκὴ ἀμυνα εἰς τὴν μονὴν Ἀρ- γαδίου (Νοέμβριος). Πρωθυπουργὸς Δ. Βούλγαρης. Ἡ πρώτη ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Σπ. Βασιλειάδου. Ὁ «Φίλιππος» τοῦ Ἀ. Ἀντωνιάδου. Ὁ Κ. Κόντος ἰδρύει ἐν Ὀλλανδίᾳ τὸν «Λόγιον Ἑρμῆν». Τὸ περιοδικὸν τοῦ «Ἐλ- λην. Φιλολογικοῦ Συλλόγου» εἰς Κων/πολιν. Καθ' ἡφαιστειώδη ἐκρηξίν πεν- τατάλασιάζεται ἡ παρὰ τὴν Θήραν Νέα Καϋμένη καὶ ἀναδύουν αἱ νησίδες Γεώργιος καὶ Ἀφροδέσσα, αἵτινες ἔπειτα ἐνώνονται μετὰ τῆς Νέας Καϋμένης. Τὸ «Ἀργαδίον» τοῦ Γεωργ. Παράσχου, αἱ «Ποιήσεις» τοῦ Δημ. Παπαρρη- γοπούλου. Οἰκοδόμησις Ἑθνικοῦ Μουσείου (—1869). Καθ. Πανετ. Ἀ. Χρη- στομάνος χημείας.
1867	Πρωθυπουργὸς Ἀ. Μωραΐτινης. Ἀντιβασιλεία τοῦ Ἰωάννου, θείου τοῦ βασι- λέως. (15 Ὀκτωβρίου) Γάμος βασιλέως Γεωργίου καὶ Ὀλγας. Ὁ ναύαρχος Χόβαρτ πασᾶς ἀποκλείει τὴν ἐλληνικὴν «Ἐνωση» εἰς τὸν λιμένα Ἑρμου- πόλεως. 1868 Πρωθυπ. Δ. Βούλγαρης. Διακοπὴ σχέσεων Τουρκίας καὶ Ἑλ- λάδος ἔνεκα ὑποστηρίξεως τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ «Ὁργανισμὸς Χάρτης» τῆς Κρήτης. Ὁ Ἀγγ. Βλάχος ποιητὴς καὶ συγγραφεὺς. Ὁ γλύ- πτης Δρόσος. Ἡ «Νεοελλην. Φιλολογία» τοῦ Κ. Σάθα. (21 Ἰουλ.) Γεννά- ται ὁ διάδοχος Κωνσταντῖνος. 1869 Κατ' Ἰανουάριον σύσχεψις τῶν Δυ- νάμεων φέρει τέλος εἰς τὸ κρητικὸν ζήτημα. Πρωθυπουργ. Θ. Ζαΐμης. Καθηγ. Πανετ. Κ. Κόντος καὶ Γ. Μιστριώτης ἑλλην. φιλολ. Οἱ «Παράλληλοι Βίοι» τοῦ Ἀ. Γούδα (—1876).
1870	Κατὰ Μάρτιον ληστροικὸν ἐπεισόδιον εἰς Αἴλεσι. Πρωθυπουργοὶ Ἐπαμ. Δεληγε- ώργης καὶ Ἀ. Κουμουνδούρος. Τὰ πρῶτα ποιήματα Ἀ. Προβελεγγίου. Τὸ «Ἀθήναιον» τῶν Ἐ. Καστόρχη καὶ Στ. Κομμανοῦδη (—1881). 1872 Ἐκδοσις τῆς Μεσαιωνικῆς Βιβλιοθήκης. ὑπὸ Κ. Σάθα (—1894). Δ. Βάλβης πρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου (—1885). 1873 Ἐξέγερσις λόγῳ τῶν «Λαυρεωτικῶν». Ἰδρύ- εται ἡ «Ἐφημερίς» ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ Δημ. Κορομηλά καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Λάμπρου. 1874 Ὁ ἐθνικὸς ζωγράφος Ν. Γύζης. Τὸ «Τίς πταίει» τοῦ Χ. Τρι- κούπη, ὅστις σχηματίζει Ἀπριλ. 1875 «διαβατικὸν ὑπουργεῖον» (—Ὀκτωβρ.) Ἡφαιστειώδης ἐκρηξίς ἐν Θήρᾳ. Ὁ «Ὁρμος» τοῦ Γ. Μαζοροῦ. Ἰδρυσις τοῦ «Ἀσμοδαίου» ὑπὸ Θεμ. Ἀννίνου κ. ἄ. 1876 Ἀνασταφὴ Δωδώνης ὑπὸ Κ. Καραπάνου. 1877 Τὴν 8 Ἀπριλίου ἐπίσημος τελετὴ τῆς ἀνακομιδῆς τῶν λειψάνων τοῦ Κοραῖ εἰς Ἀθήνας. Πρωθυπουργὸς Κ. Κανάρης. Ὁ Ἀντ. Μηλιαράκης ἀρχίζει τὴν δημοσίευσιν ἔργων περὶ Κυζλάδων. 1878 Στρατιωτικὰ σώματα εἰσβάλλουν εἰς Ἠπειρον καὶ Θεσσαλίαν, ἀποσύρονται ὅμως τῇ συμβουλῇ τῶν προστατίδων Δυνάμεων. Ἡ περὶ Κρήτης σύμβασις τῆς Χαλέπας. 1879 Ὁ «Λουκῆς Λάρας» τοῦ Δ. Βιζέλα. Πρωθυπουργὸς Χ. Τρι- κούτης.
1881	Ἡ συνδιάσκεψις τοῦ Βερολίνου ἐπιδιμάζει εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Θεσσαλίαν μέχρις Ὀλύμπου καὶ τὴν Ἠπειρον μέχρι τοῦ ποταμοῦ Καλαμᾶ, παραδίδεται ὅμως μόνον ἡ Θεσσαλία καὶ μικρὸν τμήμα τῆς Ἠπείρου. Ἡ «Ἐφημ. ἑλλην. καὶ γαλλ. Νομοθεσίας» τοῦ Σ. Μπαλάνου, ὁ «Ἐσπερος» τοῦ Ἰω. Περβάνογλου (ἐν Λειψίᾳ), ἡ «Ἐκκλησι. Ἱστορία» τοῦ Ἀ. Διομήδους Κυριακοῦ. Ἀρχονται ἀνασταφαί Ἐπιδάφου ὑπὸ Π. Καββαδίου. 1882 Κατ' Ἀπρίλιον ἀρχεται ἡ τομὴ τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου. Ἡ ἑλλην. μετάφρασις τοῦ Δάντου ὑπὸ Κ. Μουσούρου. Ἰδρυσις τῆς Ἱστορ. καὶ Ἑθνολ. Ἐταιρείας ὑπὸ Ν. Πολίτου κ. ἄ.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ	ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
1853	Σεισμός εις τὴν Στερεάν Ἑλλάδα. Ὁ Μ. Ρενιέρης ὑπεύθ. συντάκτης τοῦ «Spectateur d' Orient». Ἡ «Ἱστορία τῆς Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως» τοῦ Σπ. Τρικούτη. 1854 Ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος προκαλεῖ εἰσβολὰς ἑλλην. σωμάτων εἰς Θεσσαλίαν καὶ Ἥπειρον. ἐξ ὧν ἐπέρχεται διακοπὴ σχέσεων μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας καὶ ἐπέμβασις Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας. Πρωθυπουργὸς Ἀ. Μανροκορδάτος. Κατὰ Μάρτιον ἀποκλεισμός τοῦ Πειραιῶς· γαλλικὸς στρατὸς ἀποβιβάζεται καὶ μένει μέχρι 15 Φεβρουαρίου 1857, μεταδούς καὶ τὴν χολέραν εἰς Πειραιᾶ καὶ Ἀθήνας. Ἐκδόσις τῶν «Ἑλληνικῶν» τοῦ Ἰ. Ρίζου Παγκαβῆ. Ὁ «Ἰπότης» τοῦ Ἀγ. Παράσχου. Ἡ «Νεοελλ. Φιλολογία» τοῦ Ἀ. Παπαδοπούλου Βρετοῦ (—1857).
1855	Ἀ. Βουλγαρῆς, πρωθυπουργός. Ἰδρύσις Ἀμαλειῶν ὀρφανοτροφείου. Ὁ «Θάνατος Βλέκας» τοῦ Π. Καλλιγᾶ, ἡ «Ἡρώς τῆς Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως» τοῦ Στεφ. Ξένου. Τὰ «Κυπριακά» τοῦ Ἀ. Σακελλαρίου. «Τοῦ Κουτρούλη ὁ γάμος» τοῦ Ἀ. Παγκαβῆ. Καθηγητὴς πανεπιστημίου Μ. Ποτλῆς ἐκκλησιαστ. δι-καίου. 1856 Καταδίκη τῶν «Μυστηρίων τῆς Κεφαλλονιάς» τοῦ Ἀ. Λασκαράτου. Ὁ λόγιος Θ. Λιβαδάς ἐγκαθίσταται ἐν Τεργέστῃ ὡς διευθυντὴς ἑλλην. σχολῆς. Ἐκδόσις ἔργων περὶ Ἠπείρου κ.λ. ὑπὸ Π. Ἀραβαντινοῦ. Ἰδρύσις ὀρφανοτροφείου Χατζηχώστα. Τὰ «Ποιήματα» τοῦ Ἰουλ. Τυπάλδου. 1857 Ἀ. Μισούλης πρωθυπουργός. Τὸ «Τίρι-λίρι» τοῦ Θ. Ὀρφανίδου. Αἱ «Βυζαντιναὶ Μελέται» τοῦ Ζαμπελίου. 1858 Ὁ Γάλλοςτον κατέρχεται εἰς Ἑπτάνησον ἵνα κατευνάσῃ τὴν πρὸς τὴν ἔνωσιν αὐτῆς μετὰ τῆς Ἑλλάδος κίνησιν, ἀλλ' ἀποτυγχάνει. Ὁ Κωνστ. Δομβάρδος. Οἱ «Στεναγμοὶ» τοῦ Ἀθ. Μανούση. Ἡ «Μαρία Δοξαπατρῇ» τοῦ Δημ. Βερναρδάκη.
1859	Ἀρχεται ἡ οἰκοδόμησις τοῦ Πολυτεχνείου ὑπὸ Λ. Κανταντζόγλου, ὡς καὶ τῆς Ἀκαδημίας κατὰ σχέδιον τοῦ Θ. Χάνσεν (—1885). Τὰ «ΠΑΪΓΝΙΑ καὶ Στιχοεργήματα» τοῦ Ἡ. Τανταλίδου. 1860 Ἡ «Πάπισσα Ἰωάννα» τοῦ Ἐ. Ροΐδου, ἡ «Ἱστορία τοῦ Ἑλλην. Ἐθνους» τοῦ Κ. Παπαρηγοπούλου (—1874). 1861 Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μισαήλ Ἀποστολίδης (—1862). Ὁ Μ. Παπαδόπουλος Βρετὸς ἰδρύει τὸ «Ἐθνικὸν Ἡμερολόγιον». Τὰ «Δράματα καὶ Λυρικά» τοῦ Ἀ. Ζωηροῦ. Στρατιωτικὴ συνωμοσία καὶ ἀπόπειρα κατὰ τῆς ζωῆς τῆς Ἀμαλίας (6 Σεπτεμβρίου).
1862	Τὴν 1 Φεβρουαρίου ἐκρήγνυται ἀνταρσία τῆς φρουρᾶς Ναυπλίου, μεταδιδομένη καὶ ἀλλαχοῦ. Τὸ Ναῦπλιον κυριεύεται διὰ πολιορκίας. Γενν. Κολοκοτρώνης πρωθυπουργός. Τὴν 7 Ὀκτωβρίου κατ' ἀπουσίαν τῶν Βασιλέων ἐξ Ἀθηνῶν ἐκρήγνυται νέα ἐπανάστασις εἰς Βόνιτσαν, Μεσολόγγιον, Πάτρας καὶ Ἀθήνας καὶ σχηματίζεται προσωρινὴ κυβερνήσις. Οἱ Βασιλεῖς ἐπανακείμενοι (12 Ὀκτωβρίου) δὲν γίνονται πλέον δεκτοὶ καὶ ἀπέρχονται εἰς Βαναρίαν. Πρωθυπουργός Ἀ. Βουλγαρῆς. Τὴν 10 Δεκεμβρίου συνέρχεται Β' Ἐθνικὴ Συνέλευσις.

Θ'—ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α'

1863	Κατὰ Φεβρουάριον ταραχαὶ ἐν Ἀθήναις, καταλήγουσαι κατ' Ἰούνιον εἰς μάχας. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐκλέγεται (18 Μαρτίου) βασιλεὺς ὁ πρίγκιψ Γουλιέλμος Γεώργιος τῆς Δανίας. ὅστις δέχεται τὸ ὄνομα Γεώργιος Α' (καὶ ἀφικνεῖται εἰς Ἀθήνας τὴν 18 Ὀκτωβρίου). Τὴν 23 Σεπτεμβρίου ψηφίζεται ἡ προσάρτησις τῆς ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας παραχωρηθείσης Ἑπτανήσου. Πρωθυπουργός Ζ. Βάλβης καὶ ἔπειτα ἀλληλοδιαδόχως Δ. Κυριακοῦ καὶ Β. Ροῦφος. Ἰδρύσις Πτωχοκομείου Ἀθηνῶν. Βραχύχρονοι διάφοροι κυβερνήσεις. Ἐφορος Ἀρχαιοτήτων Π. Εὐστρατιάδης. 1864 16 Νοεμβρίου ψηφίζεται νέον Σύνταγμα. 1865 Πρωθυπουργοὶ ἀλληλοδιαδόχως: Ἀ. Κουμουνδούρος, Ἐπ. Δελιγεωργῆς, Β. Ροῦφος.
------	--

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ	ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
	<p>πούλου, Πλαπούτα) καὶ ἐπανάστασις Μάνης. 31 Μαρτίου Παράδοσις τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων. Κατὰ Δεκέμβριον μεταφέρεται ἡ ἔδρα τῆς κυβερνήσεως εἰς Ἀθήνας, τὴν νέαν πρωτεύουσαν. 1834 (—38) οἰκοδομὴ τῶν βασιλ. Ἀνακτόρων 1835 29 Ἰουν. Ἑνγλιζιώσις Ὁθωνος Ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκος Α' ἐπισκέπτεται τὴν Ἑλλάδα. Ἰδρυσις τοῦ Ἀρσακείου 1836 10 Νοεμβρίου τελοῦνται οἱ γάμοι Ὁθωνος καὶ Ἀμαλίας. Ὁ Γ. Κουντουριώτης πρωθυπουργός.</p>
1837	<p>Ἰδρυσις τῆς Ἀρχαιολογ. Ἑταιρείας. Ὁ «Καραϊσκάκης» τοῦ Παν. Σούτσου. Ἰδρυσις τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Καθηγηταί: Θεολογικῆς Σχολῆς Μ. Ἀποστολίδης, Θ. Φαρμακίδης, Κ. Κοντογόννης Νομικῆς Σχολῆς, Γ. Ράλλης (ἐμπ. δικον.), Ἰω. Σούτσος (πολ. δικον.), Γ. Μαυροκορδάτος (γαλλ. δ.), Π. Ἀργυρόπουλος (διοικ. δ.), Γ. Φέδερ (πολ. δικον.), Αἰ. Ἐρτσον (ῥωμ. δ.) Ἰατρ. Σχολῆς, Α. Πάλλης (ιατροδικ.), Ἰω. Ὀλύμπιος (χειρ. παθ.), Ἰω. Βούρος (εἰδ. παθ.), Α. Λευκίας (ιστορ. ἱατρ.), Δ. Μαυροκορδάτος (ἀνατ. καὶ φυσιολ.), Ε. Τράϊμπερ (χειρ.), Ἰω. Νικολαΐδης Λεβαδεύς (ὕγιειν.) Φιλοσ. Σχολῆς, Κ. Σχινᾶς (ιστορ.), Θ. Μανούσης (πολιτειογραφ.), Ν. Βάμβας (φιλοσ.), Γ. Γεννάδιος (ἑλλην. φιλολ.), Κ. Νέφης (μαθηματ.) Κ. Δομνάνδος (φυσ. ἱστ.), Γ. Βούρος (μαθημ.), Α. Ρός (ἀρχαιολ.), Ε. Οὐλερίκος (λατιν. φιλ.), Δ. Φάρος (βοταν.), Ξ. Λάνδερερ (χημείας). Ἰδρυσις τοῦ Πολυτεχνείου. Λοιμὸς εἰς Πόρον. Τὰ «Διάφορα Πουήματα» τοῦ Α. Ραγκαβῆ. Ὁ Κ. Π. Μάκης ἀρχίζει τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἀρχαιολογ. Ἐφημερίδος. Σπ. Πήληκας καθηγ. ῥωμ. διζ. 1838 Ἐπίσκεψις Ὁθωνος εἰς Σμύρνην, ἔνθα ἱδρύεται τὸ πρῶτον Μουσεῖον καὶ ἡ ἐφημ. «Ἀμάλθεια» 1839 Θεμελιώσις τοῦ Πανεπιστημίου. Ἡ «Λύρα» τοῦ Ι. Καραδρέτσα. Ὁ «Τιμολέων» τοῦ Ἰω. Ζαμπελίου.</p>
1841	<p>Ἡ Κρήτη ἐκχωρεῖται πάλιν εἰς τὴν Τουρκίαν, ἐπανάστασις δὲ μερικὴ ἐκεῖ ὑπὸ Χαιρέτην καὶ Βασιλογεώργην ταχέως καταβάλλεται. Ὁ Α. Μαυροκορδάτος πρωθυπουργός. Ἰδρυσις τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς ὑπὸ Γεωργίου Σταύρου. Φιλολογικαὶ μελέται Μ. Μινωΐδου εἰς Ἅγιον Ὀρος 1842 ἄρχεται ἡ κατασκευὴ τοῦ Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν δαπάναις Γ. Σίνα. Τὰ Antiquités helléniques τοῦ Α. Ραγκαβῆ (- 1855). Ὁ «Καραϊσκάκης» τοῦ Παν. Σούτσου 1843 Ὁ «Ἑλληνομνήμων» τοῦ Α. Μουστοξύδη (-1853). Π. Καλλιγᾶς καθ. ῥωμ. δ., Κ. Μαυρογιάννης καθ. κλινικῆς παθ., Κ. Ἀσώπιος καθ. ἑλλην. γραμμ.</p>
1843	<p>3 Σεπτεμβρίου Στρατιωτικὴ ἐπανάστασις ὑπὸ Καλλέργην καὶ Μακρυγιάννην, ἥτις καταλῆγει εἰς ἔκδοσιν συνταγματικοῦ χάρτου (19 Φεβρουαρίου 1844) καὶ ἀπομάκρυνσιν τῶν βαυαρικῶν στρατευμάτων. Α. Μεταξᾶς πρωθυπουργός. 1844 (Φεβρ.) Α. Μαυροκορδάτος, (Αὐγ.) Ἰω. Κωλέττης πρωθυπουργός, Α. Ραγκαβῆς καθ. ἀρχαιολ. 1845 Π. Παπαρρηγόπουλος καθ. ῥωμ. δ., 1846 ἔκδοσις τῆς «Πείρας» τοῦ Ν. Ἰωαννίδου (- 4866). Γ. Οἰκονομίδης καθ. ῥωμ. δ., Ν. Σαρίπολος καθ. συνταγμ. δ. Διαφορὰ μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ἐξ αἰτίας τοῦ Καρατάσου, εἰς ὃν ὁ πρεσβευτὴς τῆς Τουρκίας Μουσοῦρος ἠρνήθη τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ διαβατηρίου. Θάνατος Κωλέττη. Γ. Κουντουριώτης πρωθυπουργός, ἔπειτα Κ. Κανάκης. Ἡ «Ἀπλὴ γλῶσσα» τοῦ Γ. Τερτσέτη.</p>
1848	<p>Ἀνταρσία τῶν χωρικῶν ἐν Κεφαλληνίᾳ. Τὰ «Ἱστορικά Ἀπομνημονεύματα Ζακύνθου» ὑπὸ Α. Χιώτου 1849 Ὁ Ν. Δραγοῦμης μετ' ἄλλων ἱδρύει τὴν «Πανδώραν» (- 1872). Πρόεδρος Ἀρείου Πάγου Γ. Ράλλης Ἐκδοσις Ρωμαϊκοῦ Δικαίου ὑπὸ Π. Καλλιγᾶ. Ἀντ. Κριεζῆς πρωθυπουργός. 2850 Ὁ «Βότσαρης» τοῦ Α. Ζαλοκώστα. Διαφοραὶ μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἀγγλίας, τὰ τοῦ Ἰσραηλίου Πατσίφικου κ. ἄ. Ἀποκλεισμός τοῦ Πειραιῶς ὑπὸ ἀγγλικῷ στόλῳ. Ἀναγνώρισις τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τοῦ βασιλείου ὑπὸ τοῦ Οἰκουμ. Πατριαρχείου 1851 Τὸ «Μεσολόγιον» τοῦ Γ. Ζαλοκώστα βραβεύεται. Κ. Παπαρρηγόπουλος καθ. ἱστορ. 1852 ἔκδοσις τοῦ Συντάγματος τῶν Θεῶν καὶ Ἱερῶν Κανόνων ὑπὸ Γ. Ράλλη καὶ Μ. Ποτλῆ (- 1859).</p>

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ	ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
	Μαΐου) ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουτσοῦς εἰς τὸ χάνι τῆς Γραβιάς, (6 Ἰουνίου) ὁ Κανάρης καταστρέφει τὴν τουρκικὴν ναυαρχίδα. (9 Ἰουνίου) κυρίευσις τῆς Ἀκροπόλεως. (4 Ἰουλίου) ἦττα παρὰ τὸ Πέτα. (25—27 Ἰουλίου) καταστροφή τοῦ Δράμαλι εἰς τὰ Δερβενάκια ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη. (30 Νοεμβρίου) κυρίευσις Ναυπλίου. (Νοέμβριος) ἀ' πολιορκία Μεσολογγίου.
1823	Β' Ἐθνικὴ συνέλευσις εἰς Ἄστρος. Ὁ Ἐμμ. Τομπάξης ὁρμοστὴς Κρήτης, ἔνθα ὁ Χουσεῖν-μπέης καταπνίγει τὴν ἀντίστασιν. (9 Αὐγούστου) ἀτυχὴς μάχη τοῦ Καρπενησίου, καθ' ἣν πίπτει ὁ Μάρκος Μπότσαρης. Ὁ Βύρων ἀφικνεῖται εἰς Κεφαλληνίαν. Ἀνακατάληψις Κορίνθου. Διγασμὸς τῆς ἑλλ. κυβερνήσεως εἰς Κρανίδιον καὶ Τρίπολιν. (23 Δεκ.) ἀφίξις Βύρωνος εἰς Μεσολόγγιον.
1824	(Ἰανουάριος) ἔκδοσις τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν» ἐν Μεσολογγίῳ. (7 Ἀπριλίου) θάνατος Βύρωνος. Ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς τῆς Αἰγύπτου ἔρχεται εἰς βοήθειαν τοῦ σουλτάνου Μαχμούτ. Καταστροφή Κάσου καὶ Ψαρῶν. Ὁ «Υμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν» τοῦ Δ. Σολωμοῦ. Ἡ «Λύρα» τοῦ Α. Κάλβου.
1825	Ὁ Ἰμπραήμ εἰς Μεθώνην. Ἄλωσις Ναυαρίνου (ἤρωες Σανταρόζας καὶ Τσαμαδός). Μάχι εἰς Μανιάκι (Παπαφλέσσας), Μακρυπλάγι (Κολοκοτρώνης), Μύλους (Υψηλάντης). Κατάληψις Τριπολιτσᾶς ὑπὸ Ἰμπραήμ. Β' πολιορκία Μεσολογγίου. Γ. Καραϊσκάκης. Θανάτωσις Ὀδυσ. Ἀνδρουτσοῦ.
1826	(10 Ἀπριλίου) ἡρωϊκὴ ἔξοδος Μεσολογγίου καὶ ἄλωσις αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Τούρκων (3 Αὐγούστου) ἄλωσις Ἀθηνῶν. Εἰς τὴν ἀνδισταμένην ἀκόμη Ἀκρόπολιν ἀνέρχεται (Δεκέμβριος) ὁ Φαβιέρος.
1827	Ὁ Γόρδων εἰς Μουνιχίαν. Γ' Ἐθνικὴ Συνέλευσις εἰς Τροιζῆνα. Ἐκλογὴ ὡς κυβερνήτου Ἑλλάδος τοῦ Ἰω. Καποδιστρίου. Μάταιαι ἀπώπειραι τοῦ ναυάρχου Κόρχραν καὶ τοῦ στρατηγοῦ Τζώρτζ πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἀθηνῶν. (22 Ἀπριλίου) μάχη Φαλήρου καὶ θάνατος Καραϊσκάκη, (24 Μαΐου) παράδοσις τῆς Ἀκροπόλεως. Σύμβασις Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας πρὸς τερματισμὸν τοῦ πολέμου. (8 Ὀκτωβρίου) καταστροφή τοῦ αἰγυπτ. στόλου εἰς Ναυαρίνον.
1828	Ὁ ποιητὴς Δ. Σολωμὸς ἐγκαθίσταται εἰς Κέρκυραν. (Ἰανουάριος) ἀφίξις τοῦ κυβερνήτου Καποδιστρίου. Τὸ «Πανελλήνιον». Ὁ Βιάρος Καποδιστριας. Ἀνταρσία Ἀλβανῶν στρατ. εἰς Κορώνην κατὰ τοῦ Ἰμπραήμ, τοῦ ὁποίου τὰ τελευταῖα στρατεύματα διώκονται ὑπὸ τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ Μαιζῶνος ἐκ Πελοπονν. Ἐπιστημ. ἀποστ. Γάλλων σοφῶν ἀρχίζει τὴν μελέτην τῆς χώρας.
1829	Ὁ Τζώρτζ ἀνακαταλαμβάνει τὸ Μεσολόγγιον. (11 Ἰουλίου) Δ' Ἐθν. Συνέλευσις εἰς Ἀργος. (12 Σεπτεμβρίου) Ὑψηλάντης καὶ Κριεζώτης κατατροπώνουν τουρκικὸν σῶμα εἰς Πέτραν 1830 Ἐπανάστασις εἰς Μάνην κατὰ τοῦ Κυβερνήτου. Ἐν Σμύρῃ ἐκτυποῦται τὸ πρῶτον βιβλίον «Ὁ Φίλος τῶν Νέων» 1831 (Ἰανουάριος) ἀντικαποδιστριακὴ προσωρινὴ κυβέρνησις. Ὁ διδάσκαλος τοῦ Γένους Γ. Γεννάδιος. (1 Αὐγούστου) Ὁ Μιαούλης, ἵνα μὴ παραδοθῇ ὁ ἑλλην. στόλος εἰς τοὺς Ρώσους, τὸν καταστρέφει εἰς Πόρον. (27 Σεπτεμβρίου) δολοφονία Ἰω. Καποδιστρίου. Ὁ Αἰγυπτίνος Καποδιστριας ὀρίζεται προεστὸς Ἑλλάδος ὑπὸ τῆς εἰς Ἀργος Ἐθν. Συνελεύσεως, ἑτέρα δὲ Συνέλευσις ἀνταπολιτευομένων συνέρχεται εἰς Περαχώραν ὑπὸ τὸν Κωλέττην 1832. Τῇ συναινέσει Ἑλλάδος, Βαυαρίας καὶ προστατῶν Δυνάμεων ὀρίζεται βασιλεὺς Ἑλλάδος ὁ Βαυαρὸς βασιλόπαις Ὁθων, ὅστις καὶ ἀνακηρύσσεται ὑπὸ τῆς Ἐθν. Συνελεύσεως ἐν Ναυπλίῳ.
1833	(25 Ἰανουαρίου) εἰσοδος τοῦ Ὁθωνος, τῆς Ἀντιβασιλείας καὶ βαυαρικῆς στρατ. εἰς Ναύπλιον. (25 Μαρτίου) θάνατος Ἀδὰμ. Κοραῆ. Τὸ «Πανόραμα τῆς Ἑλλάδος» τοῦ Ἀλ. Σούτσου. Νεόφυτος Μεταξᾶς ἐπίσκοπος Ἀττικῆς καὶ ἔπειτα πρῶτος μητροπολίτης Ἀθηνῶν (—1861). Ὁ Σπ. Τρικούντης πρωθυπουργός. 1834 Συνωμοσία κατὰ τῆς Ἀντιβασιλείας (Κολοκοτρώνη, Κολλιο-

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ	ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
	<p>βαν κατά τοῦ Ἀλῆ, ὅστις συλλαβὼν αὐτὸν φονεῖει ἀπανθρώπως. Ὁ Κολοκοτρῶνης βοηθεῖ τὸν Ἀλῆ-Φαρμάκην τῆς Δάλας κατὰ τοῦ Βελῆ. Ἀγγλικά πλοῖα ἀποκλείουν ἐπανειλημμένους λιμένας τῆς Ἑπτανήσου. Ἰδρυσίς τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας εἰς Κέρκυραν.</p>
1809	<p>Ὁ Καποδίστριας εἰσέρχεται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ρωσίας. Τὸ «Ἑλληνικὸν λεξικόν» τοῦ Α. Γαζῆ (—1816). Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος φιλόλογος καὶ ἐκκλησιαστικὸς ρήτωρ ἐν Σμύρνῃ. Οἱ Ἀγγλοὶ καταλαμβάνουν τὴν Ἑπτανήσον ἐξαιρέσει τῆς Κερκύρας, ἥτις ἀντίσταται ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Δονζελῶ. Ὁ Βύρων ἐπισκέπτεται τὰς Ἀθήνας καὶ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος (τῷ 1811 τὴν Κων/πολιν). 1811 Ὁ «Λόγιος Ἑρμῆς» τοῦ Α. Γαζῆ. Ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης βέης τῆς Μάνης. Τὰ «Ἐρωτικά καὶ Βαχικά» τοῦ Α. Χριστοπούλου. Ἡ «Ἱστορία Σουλίου καὶ Πάργας» τοῦ Χ. Περραιβοῦ 1812 Ἰδρύεται ἡ Ἑταιρεία τῶν Φιλομούσων (ἥς πρόεδρος γίνεται τῷ 1814 ὁ Καποδίστριας). Καταστροφὴ τοῦ Γαρδικίου ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ. Ὁ Πουκεβίλ γενικὸς πρόξενος Γαλλίας ἐν Πάτραις (τὰ περὶ Ἑλλάδος ἔργα του δημοσιεύονται 1805—35) 1813 Ἰδρυσίς γυμνασίου ἐν Κυδωνίαις 1814 Ἡ Πάργα καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Ἀγγλων. Ὁ ἱατρὸς καὶ ποιητὴς Ἰωάννης Βιλαρῆς (1771—1823). Ὁ Ὀδυσσεύς Ἀνδρουτσοῦς ἀρχηγὸς τῆς σωματοφυλακῆς τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ. Ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης. Ἡ Ἑταιρεία τῶν Φιλικῶν ἐν Ὁδησσῷ (Ν. Σκουφᾶς, Ἀθ. Τσακάλωφ, Ἐμμ. Ξάνθος). Παράδοσις τῆς Κερκύρας εἰς τοὺς Ἀγγλους. Ἐν Σμύρνῃ ἰδρύεται τὸ «Φιλολογικὸν Γυμνάσιον», ἐν τῷ ὁποίῳ διδάσκουν ὁ Κ. Οἰκονόμου καὶ ὁ Κούμας. Ὁ ἰνδολόγος Δημήτριος Γαλανός. Τὰ «Κορακίστικα» τοῦ Ἰακ. Ρίζου Νερουλοῦ.</p>
1815	<p>Διὰ τῆς Συνθήκης τῶν Παρισίων αἱ Ἰόνιοι νῆσοι κηρύσσονται ἡνωμένοι πολιτεία ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας. Ὁ Π. Προσαλέντης διευθυντὴς σχολῆς καλῶν τεχνῶν ἐν Κερκύρᾳ. Ὁ Ἰωάννης Κωλέττης ἱατρὸς τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ. Ὁ Νεόφυτος Δούκας σχολάρχης ἐν Βουκουρεστίῳ. Ὁ Κ. Κοκκινάκης καὶ ἔπειτα ὁ Θ. Φαρμακίδης ἐκδίδουν τὸν «Λόγιον Ἑρμῆν». Ὁ ποιητὴς Γουζέλης 1818 Ὁ «Τιμολέων» τοῦ Ἰωάννου Ζαμπελίου 1818—9 Πώλησις τῆς Πάργας ὑπὸ τῶν Ἀγγλων εἰς τὸν Ἀλῆ-πασᾶν οἱ κάτοικοι γίνονται δεκτοὶ ὡς πολῖται εἰς Κέρκυραν 1820 Ἡ Πύλη κηρύσσει τὸν Ἀλῆ-πασᾶν προδότην, ἡ δὲ κατ' αὐτοῦ ἐκστρατεία χρησιμεῖει εἰς τοὺς Ἕλληνας πρὸς προπαρασκευὴν τῆς ἐπαναστάσεως. Κατὰ Δεκέμβριον μέγας σεισμός ἐν Πελοποννήσῳ. Οἱ Σουλῶται πείθονται ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του κατὰ τῶν Τούρκων. Ὁ λόγιος Κωνσταντῖνος Κούμας. Ὁ ποιητὴς Οὔγος Φώσκολος. Οἱ φιλόλογοι Ἀνθιμος Γαζῆς, Γρηγόριος Κωνσταντᾶς καὶ Νεόφυτος Δούκας.</p>

Η' ΑΠΟ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α'

1821	<p>Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης προσεταιρισθεὶς τὸν ἡγεμόνα Μολδαβίας Μιχ. Σουτσον καὶ διαβάς τὸν Προῦθον (23 Φεβρ.) εἰσβάλλει εἰς τὸ Ἰάσιον καὶ κηρύσσει τὴν ἐξέγερσιν τῆς Ἑλλάδος. Τῇ 23 Μαρτίου ὁ ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν Γερμανός, ὁ Ἄνδρ. Ζαΐμης καὶ ὁ Ἄνδρ. Λόντος κηρύσσουν τὴν ἐπανάστασιν ἐν Πελοποννήσῳ. (28 Μαρτίου) προσωρινὴ κυβέρνησις ἐν Καλάμαις. (10 Ἀπριλίου) ἀπαγχονισμός τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου Ε' ἐν Κων/πόλει. (6 Ἰουνίου) καταστροφὴ τοῦ Ἱεροῦ Λόχου καὶ τῶν ἑλλήν. στρατευμάτων ἐν Δραγατσάνῳ. Δημήτριος Ὑψηλάντης καὶ Ἀλέξιος Μαυροκορδάτος εἰς Ἑλλάδα. (26 Σεπτεμβρίου) ἄλωσις τῆς Τριπόλεως ὑπὸ τοῦ Θεοδ. Κολοκοτρῶνη. Οἱ διδάσκαλοι τοῦ Ἑθνους Γεώρ. Γεννάδιος, Νεόφυτος Βάμβας καὶ Κωνστ. Οἰκονόμος. Ὁ ἱστοριοδίφης Ἄνδρ. Μουστοξύδης.</p>
1822	<p>(1 Ἰαν.) Σύνταγμα τῆς Ἐπιδαύρου, εἴτα προσωρινὸν πολίτευμα Ἑλλάδος. Ἀλωςὶς Κορίνθου. Φόνος τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ. (Μάρτιος) καταστροφὴ Χίου. (8</p>

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ	ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
	<p>κυραν. 1723 Ἡ σχολή Ἰωαννίνων μεταρρυθμίζεται ὑπὸ Βασιλοπούλου 1733 Ἰδρυσις (Εὐαγγελικῆς) σχολῆς ἐν Σμύρνῃ. 1750 Ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης γίνεται σχολάρχης εἰς Κοζάνην καὶ 1753 σχολάρχης τῆς Ἀθωνιάδος ἀκαδημίας εἰς Βατοπέδιον 1759—60 Λοιμὸς ἐν Ἑλλάδι 1760 Ὁ καθηγητὴς Νικηφόρος Θεοτόκης εἰς Κέρκυραν. Ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἐθνους Νεόφυτος Κausοκαλυβίτης. Ὁ ποιητὴς Καίσαριος Δαπόντης 1762 Τυπογραφεῖον ἐν Σμύρνῃ (:) 1764 Ἰδρυσις σχολείου εἰς Δημητσάναν. Ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἐθνους Παναγ. Παλαμᾶς.</p>
1766	<p>Ἐπανάστασις ἐν Πελοποννήσῳ ὑπὸ τὸν Γρηγόριον Παπαδόπουλον, κατὰ προτροπὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὁρλώφ 1770 Τὰ ἐλληνικὰ καὶ ρωσικὰ στρατεύματα ἡττῶνται παρὰ τὴν Τρίπολιν καὶ τὰς Πάτρας. Ὁ Ἀνδρουτσος νικᾷ παρὰ τὴν Βοστίτσαν, ὁ ρωσικὸς στόλος παρὰ τὸν Τσεσμέ. Οἱ Σφακιῶται, ἐπαναστατήσαντες ὑπὸ τὸν Δασκαλογιάννην, τέλος ὑποταχθέντες τιμωροῦνται ἀνηλεῶς 1772 Ὁ κλέφτης Μητρομάρας πίπτει μαχόμενος 1774 Συνθήκη τοῦ Κουτσουκ-Καϊναρτζί, δι' ἧς οἱ χριστιανοὶ τῆς Τουρκίας τίθενται οὕτως εἰπεῖν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ρωσίας. Ἡ ναυτιλία τῶν νησιωτῶν ἀρχεταὶ ἀναπτυσσομένη 1774—98 Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης εἰς τὰς παραδουναβίους ἐπαρχίας, παρ' αὐτῷ ὁ Ρήγας Φεραῖος 1777 Ὁ βοεβόδας Ἀθηνῶν Χασεκὴ βῆης κατατροπώνει παρὰ τὸ Χαλάνδρι 3500 Ἀλβανούς λεηλατοῦντας τὴν Ἀττικὴν καὶ ἀνεγείρει 1778 νέα τεῖχη τῆς πόλεως. Ὁ Γεώργιος Ζαβίρας ἱστοριογράφος τῆς ἐλληνικῆς παιδείας. Ὁ λεξικογράφος Γεώργιος Βενδότης 1779 Ὁ Ἰωάννης Κολοκοτρώνης μετὰ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐξαφανίζει παρὰ τὴν Τρίπολιν τοὺς Ἀλβανοὺς τοὺς τρομοκρατήσαντας ἐπὶ ἔτη τὴν Πελοπόννησον 1781—4 Λοιμὸς θερίζει τὴν Πελοπόννησον 1787 Οἱ Ὑμνοι τοῦ Ρήγα Φεραίου.</p>
1788	<p>Ὁ Ἀλῆ-πασᾶς γίνεται κύριος τῶν Ἰωαννίνων, ἔπειτα δὲ καὶ τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἀχαρνανίας. Οἱ Σουλῶται παρακινοῦνται ὑπὸ τῆς Ρωσίας εἰς ἀποστασίαν ἀπὸ τῆς Τουρκίας 1789 καὶ 1792 Πανόλης εἰς Ἀθήνας. Ὁ ἀρματολὸς Ἀνδρουτσος. Ὁ κλέφτης Λάμπρ. Κατσώνης ἡττᾶται παρὰ τὴν Ἄνδρον (1790) καὶ εἰς τὸ Πόρτο Κάλγιο (1792) 1792 Ὁ Ἀλῆ-πασᾶς ματιῶς ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ Σουλίου. Ὁ Τζανέτος Γρηγοράκης βῆς τῆς Μάνης 1794—1827 Ἐκδοσις Ἑλλήνων συγγραφέων ὑπὸ Ἀδαμαντίου Κοραῖ (1748—1835) 1795 Ἀκμὴ τῆς σχολῆς τοῦ Βουκουρεστίου ὑπὸ τὸν Λάμπρον Φωτιάδην. Ὁ φιλόλογος Παναγιώτης Κοδρικᾶς 1796 Ἀ Ὁ Ρήγας Φεραῖος εἰς Βιέννην.</p>
1797	<p>Κατάληψις Κερκύρας ὑπὸ Γάλλων. Ἡ κατ' Ὀκτώβριον συνθήκη τοῦ Κάμπου-Φορμίου παραχωρεῖ τὴν Ἐπτανήσον εἰς τὴν Γαλλίαν. Οἱ Δῆμος καὶ Νικόλαος Στεφανόπουλοι ἀποστέλλονται ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος εἰς Μάνην 1797 Γρηγόριος Ε' γίνεται τὸ α' Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης. 1798 Ὁ Ρήγας Φεραῖος συλληφθεὶς εἰς Τεργέστην καὶ παραδοθεὶς εἰς τὸν πασᾶν τοῦ Βελιγραδίου φονεύεται. Ὁ Ἀλῆ-πασᾶς κυριεύει τὴν Πρέβεζαν. Ρῶσοι καὶ Τούρκοι ἡνωμένοι κυριεύουν Κύθηρα, Ζάκυνθον, Κεφαλληνίαν καὶ (τέλη Φεβρουαρίου 1799) Κέρκυραν. 1799 Ὁ κλέφτης Ζαχαρίας αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τὸν Τούρκων φονεύεται 1800 Ἡ Ἐπτανήσος γίνεται δημοκρατία ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Πύλης· πρόεδρος Σπυρίδων Θεοτόκης, γραμματεὺς Γερουσίας Ἰωάννης Καποδίστριας.</p>
1801	<p>Νεαὶ ἐπιθέσεις τοῦ Ἀλῆ κατὰ τῶν ὑπὸ τὸν Φῶτον Τζαβέλλαν Σουλιωτῶν καταλήγουν εἰς παράδοσιν τούτων (1803) Ὁ μοναχὸς Σαμουήλ. Αὐτοθυσία τῶν Σουλιωτιστῶν εἰς Ζάλογγον. Ἡ «Ἐταιρεία τῶν Φίλων» εἰς Κέρκυραν. Συντάσσεται τὸ «Ἑλληνικὸν Θέατρον» τοῦ Γ. Ζαβίρα 1804—9 Διαμονὴ ἐν Ἀνατολῇ τοῦ Ἀγγλου Λήκ, οὗ τὰ περὶ Ἑλλάδος ἔργα δημοσιεύονται 1821—59 1805 Ἐκστρατεία ἀρματολῶν ὑπὸ τὸν Νικοτσάραν εἰς βοήθειαν τῶν Σέρβων 1807 Ἡ Ἐπτανήσος παραχωρεῖται ὑπὸ τῆς Ρωσίας εἰς τὴν Γαλλίαν. Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλῆ Βελῆς διορίζεται πασᾶς Μωρέως, ὁ ἕτερος Μουχτάρ πασᾶς τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ἡ Σκίαθος κέντρον Ἑλλήνων πειρατῶν, εἰς οὓς προσέρχονται καὶ ὁ Νικοτσάρας καὶ ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης 1808 Ἐπανάστασις τῶν ἀρματολῶν τῆς Θεσσαλίας ὑπὸ τὸν Εὐθ. Βλαχά-</p>

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
1576—78	<p>‘Αλληλογραφία μεταξύ Μαρτίνου Κρουσίου της Τυβίγγης καὶ ‘Ελλήνων 1579 Τὸ δουκάτον τοῦ Αἰγαίου γίνεται τουρκικὸν σαντζάκιον 1583 Θεόδωρος Ζυγομαλᾶς σχολάρχης τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς Κων)πόλεως 1585 ‘Επανάστασις ‘Ελλήνων καὶ ‘Αλβανῶν ὑπὸ Θεόδωρον Μπούαν καΐ. 1586 ‘Ο ζωγράφος Β. Κορένσιος ἐγκαθίσταται ἐν Νεαπόλει 1590 Πατριάρχης ‘Αλεξανδρείας Μελέτιος Πηγᾶς. ‘Ο ἐκκλησιαστικὸς ρήτωρ Μάξιμος Μαργούνιος. ‘Ο θαλασσοπόρος Ἰωάννης Φωκάς. ‘Ο φιλόλογος Αἰμίλιος Πόρτος 1593 Πανῶλης ἐν Κρήτῃ 1595 ‘Ισπανῶν ἀποτεφρωσάντων τὰς Πάτρας ἐξορίζονται οἱ ‘Ελληνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Μέγας σεισμός καὶ λιπὸς ἐν Κρήτῃ. ‘Ο ποιητὴς Γεώργιος Χορτάτσης. ‘Ο ζωγράφος Κυριακὸς Θεωτοκόπουλος εἰς ‘Ισπανίαν 1603—25 Στόλος τῶν ‘Ιωαννιτῶν τῆς Μελῖτης λεηλατεῖ ἐπανελημμένως τὰς ἐλληνικὰς παραλίας. ‘Ο λόγιος Γεώργιος Κορέσσιος. ‘Ο πολυίστωρ Λέων ὁ ‘Αλλάτιος (—1669) 1612 14 καὶ 20—28 Οἰκουμ. πατριάρχης Κύριλλος Λούκαρις 1626 ‘Ο Θεόφιλος Κορυδαλλεὺς σχολάρχης τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς. ‘Ο ἐκκλησιαστικὸς ρήτωρ Μελέτιος Συρίγος 1627 ‘Ο Νικόδημος Μεταξᾶς συνιστᾷ ἐν Κων)πόλει ἐλληνικὸν τυπογραφεῖον 1630 Πατριάρχης ‘Αλεξανδρείας Μητροφάνης Κριτόπουλος. ‘Ο «Χρονογράφος» τοῦ μητροπολίτου Μονεμβασίας Δωροθέου 1641 ‘Ο λόγιος Λεον. Φιλαράς πρᾶκτωρ τοῦ δουκὸς Νεβέρ τοῦ σχεδιάσαντος ἀνακατάληψιν τῆς Κων)πόλεως.</p>
1645	<p>Τουρκοβενετικὸς πόλεμος ἐκρήγνυται περὶ Κρήτης. Κυριεύονται ὑπὸ τῶν Τούρκων τὰ Χανιά καὶ 1646 τὸ Ρέθυμνον. ‘Ο ἱατρὸς καὶ ποιητὴς ‘Αθανάσιος Σκληρὸς 1647 Τὸ ‘Ηράκλειον πολιορκούμενον ἐπὶ δύο ἔτη ἀνδίσταται ἀνδρείως. Νίκαι Βενετῶν παρὰ τὸ Πόρτο Ράφτη καὶ 1656 ἐν τῷ ‘Ελλησπόντῳ 1666 Τὸ ‘Ηράκλειον κυριευθὲν καταστρέφεται ὑπὸ τῶν Τούρκων 1669 ‘Η Κρήτη παραχωρεῖται εἰς τὴν Τουρκίαν 1670 ‘Υποτάσσονται οἱ Μανιάται, ἐκπατρίζονται δ’ οἱ Στεφανόπουλοι εἰς Κορσικήν.</p>
1672	<p>Περιγραφή ‘Αθηνῶν ὑπὸ τοῦ ἱησουΐτου Μπαμπέν 1673 ‘Ο ‘Αλέξ. Μαυροκορδάτος Μέγας διερμηνεύς 1675 ‘Ανακαίνισις τῆς σχολῆς ‘Ιωαννίνων 1676 ‘Ο Σπὼν ἐπισκέπτεται τὰς ‘Αθήνας. ‘Ο Δοσίθεος Νοταρᾶς, πατριάρχης ‘Ιεροσολύμων, ἰδρύει ἐν ‘Ιασίῳ ἐλληνικὸν τυπογραφεῖον 1681 ‘Η «Τέχνη ρητορικὴ» τοῦ Φρ. Σκούφου 1684 Πόλεμος εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων κατὰ τῆς Τουρκίας, ὑπὸ γενικὸν ναύαρχον τὸν Φραγκίσκον Μοροζίνην. ‘Ιδρύσις ἐλληνικῆς σχολῆς (εἰτα ἀκαδημίας) εἰς Μόσχαν ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Λειχουδῶν 1685—87 Κατάληψις ‘Ιονίων νήσων καὶ Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων 1687 (26 Σεπτεμβρίου) Καταστροφή τοῦ Παρθενῶνος κατὰ πολιορκίαν τῆς ‘Ακροπόλεως. Μεγάλη ἐπιδημία εἰς πλεῖστα μέρη τῆς ‘Ελλάδος —1688. Ματαίᾳ ἐπίθεσις τοῦ Μοροζίνη κατὰ τῆς Εὐβοίας 1688 Πατριάρχης Κων)πόλεως Καλλίνικος κατὰ τρεῖς περιόδους μέχρι 1702) 1692 Πολιορκία Χανίων ὑπὸ τοῦ βενετοῦ Μοτσενίγου ἀποτυγχάνει.</p>
1694	<p>‘Η Χίος καταλαμβάνεται προσκαίρως ὑπὸ τοῦ βενετοῦ Ζήγωνα 1694 Δράσις τοῦ Ἀμπεράκη, τὸ κατ’ ἀρχὰς τῇ ἐντολῇ τῆς Βενετίας, ἐν τῇ Βορ. Δυτικῇ ‘Ελλάδι· εἰτα ληστὴς γενόμενος συλλαμβάνεται καὶ ἀποθνήσκει ἐν ἰταλικῇ φυλακῇ 1699 Συνθήκη τοῦ Κάρολιτς, καθ’ ἣν ἡ Βενετία κρατεῖ Αἴγιναν, Πελοπόννησον καὶ Λευκάδα. ‘Ο ζωγράφος Παναγιώτης Δοξαράς 1702 ‘Ο Παρθένιος ἰδρύει ἐν Λαρίσῃ γυμνάσιον («Μουσεῖον») 1703 ‘Ο μητροπολίτης ‘Αθηνῶν Μελέτιος. ‘Ο πατριάρχης ‘Ιεροσολύμων Χρύσανθος Νοταρᾶς 1707 Καθ’ ἡφαιστειώδη ἐκρηξιν ἀναδύει παρὰ τὴν Θήραν ἡ Νέα Καμμένη ‘Εν Σμύρνῃ ἰδρύεται ἐλληνικὴ σχολὴ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Δ. Ρυσίου πάππου τοῦ Κораῆ.</p>
1714	<p>Νέος τουρκοβενετικὸς πόλεμος. Οἱ Τούρκοι κυριεύουν Κόρινθον καὶ Ναύπλιον, ὧν τοὺς κατοίκους ἀνδραποδίζουν, Μεθώνην, Μονεμβασίαν, Λευκάδα καΐ. 1715 ‘Ο Γεώργιος Σωτήρας ἰδρύει ἐν ‘Αθήναις φροντιστήριον. Ἀπὸ τοῦ 1715 ἐκλέγονται ἡγεμόνες Μολδαβίας καὶ Βλαχίας ἐκ τῶν Φαναριωτῶν 1716 Πολιορκία Κερκύρας ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀποκρούεται ὑπὸ τοῦ Σουλεμβούργου, ὅστις κυριεύει Βουθρωτὸν καὶ Λευκάδα 1718 Διὰ συνθήκης εἰρήνης ἡ Βενετία κρατεῖ μόνον τὰς ‘Ιονίους νήσους, Βουθρωτὸν, Πάργαν, Πρέβεζαν καὶ Βόνιτσαν. Κατ’ ‘Οκτώβριον μεγάλη ἐκρηξὶς πυριτιδαποθήκης εἰς Κέρ.</p>

Ζ' ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ	ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
1454	Γεώργιος Σχολάριος αναγνωρίζεται πατριάρχης Κων(σταντι)πόλεως ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ. Ἐπανάστασις τῶν Ἀλβανῶν τῆς Πελοποννήσου καταβάλλεται 1456 Ὁ στρατηγὸς Ὁμάρ καταλαμβάνει τὰς Ἀθήνας 1457 Μεγάλη ἡφαιστειώδης ἔκρηξις εἰς τὴν Παλαιὰν Καμμένην τῆς Θήρας 1458 Αὐτοκρ. Τραπεζοῦντος Δαυίδ, σφετεριστῆς τοῦ θρόνου, καθαιρεῖται (1462) ὑπὸ τῶν Τούρκων. Διοικητὴς τῆς νέας τουρκικῆς ἐπαρχίας τοῦ Μωρέα διορίζεται ὁ Ὁμάρ. Ὁ Μωάμεθ ἐπισκέπτεται τὰς Ἀθήνας ἐπὶ 4 ἡμέρας, ἔπειτα δὲ τὴν Χαλκίδα 1459 Ἀδελφοκτόνος πόλεμος ἐν Πελοποννήσῳ μεταξὺ τῶν δεσποτῶν Δημητρίου καὶ Θωμᾶ Παλαιολόγου. Οἱ ἱστοριογράφοι Γεώργιος Φραντζῆς, Γεώργιος Βουστρώνης, Χαλκοκονδύλης, Δούκας, Κριτόβουλος 1460 Β' ἐκστρατεία τοῦ Μωάμεθ εἰς Πελοπόννησον. Ὑποτάσσεται ὁ Δημήτριος Παλαιολόγος καὶ καταλύεται ἡ ἑλληνικὴ κυριαρχία τοῦ Μιστρά, ὁ δὲ Θωμᾶς Παλαιολόγος ὕστερον ἐγκαταλείπει τὴν Ἑλλάδα, συναποφέρων τὴν ἀράν τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου. Ἡ Μονεμβασία ἀνθίσταται καὶ γίνεται κτήμα τοῦ πάπα τῆς Ρώμης. Ὁ Μωάμεθ ἐπισκέπτεται πάλιν τὰς Ἀθήνας καὶ ἐκμηδενίζει πᾶν ἔχνος τοῦ δουκάτου 1462 Κατάληψις τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τῆς Λέσβου.
1463—79	Τουρκοβενετικὸς πόλεμος 1466 Ὁ Βενετὸς Καμπέλλος καταλαμβάνει τὰς Ἀθήνας, ὁ Μιστράς πολιορκεῖται ματαίως ὑπὸ τῶν Βενετῶν 1470 Πολιορκία καὶ ἄλλωσις Χαλκίδος ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ παράδοσις τῆς λοιπῆς Εὐβοίας 1471 Ὁ φιλόσοφος Δημήτριος Χαλκοκονδύλης εἰς Ἰταλίαν 1472 Ὁ Βενετὸς Μοισενίγος καταστρέφει τὴν Σμύρνην 1479 Ἡ συνθήκη εἰρήνης παρᾶχωρεῖ εἰς τὴν Βενετίαν Ναύπακτον, Ναύπλιον, Μονεμβασίαν, Κορώνην, Μεθώνην, Ναυαρίνον. Ἡ χομιτεία Κεφαλληνίας καταργεῖται, ὁ δὲ τελευταῖος κόμης Λεονάρδος Τόκκος μεταβαίνει εἰς Νεάπολιν.
1480	Ἐπίθεσις τῶν Τούρκων κατὰ τῆς Ρόδου, κτήσεως τῶν Ἰωαννιτῶν. Ἐπανάστασις Μανιατῶν καὶ Σλάβων ὑπὸ τὸν Κροκόδειλον Κλαδᾶ ἀποτυγχάνει 1485 Ἡ Ζάκυνθος πωλεῖται εἰς τὴν Βενετίαν 1489 Ματαία ἐπανάστασις τοῦ Ἀνδρέου Παλαιολόγου. Ἡ Αἰκατερίνη Κορνάρου, χήρα τοῦ τελευταίου βασιλέως τῆς Κύπρου, μεταβιβάζει τὴν νῆσον εἰς τὴν Βενετίαν 1498—9 Φοβερός λοιμὸς τῆς Ρόδου, ὃν περιγράφει ὁ Ἑμμανουὴλ Γεωργιλλᾶς 1499 Νέος τουρκοβενετικὸς πόλεμος, δι' οὗ ἡ Βενετία ἀποβάλλει Ναύπακτον, Μεθώνην, Ναυαρίνον καὶ Κορώνην, κρατεῖ δὲ τὸς νήσους τοῦ Αἰγαίου Ζάκυνθον καὶ Κεφαλληνίαν (1503). Οἱ φιλόλογοι Μάρκος Μουσοῦρος καὶ Ἰάνος Λάσκαρις ἐγκαθίστανται ἐν Ἰταλίᾳ. Ἐκδοσις τοῦ Μεγάλου Ἑτυμολογικοῦ ὑπὸ Ζαχαρίου Καλλιέργου.
1522	Σουλεϊμάν ὁ Μεγαλοπρεπὴς κυριεύει τὴν Ρόδον. Μέγας λοιμὸς ἐν Ἀθήναις 1528 Σεισμὸς καὶ λοιμὸς εἰς Ζάκυνθον 1532 Τῆς Κορώνης κυριευθεῖσης ὑπὸ τῶν Τούρκων οἱ κάτοικοι φεύγουν εἰς Νεάπολιν 1534 Νέος λοιμὸς ἐν Ἀθήναις 1537 Ματαία πολιορκία τῆς Κερκύρας ὑπὸ τοῦ Χαϊρεδδίν Βαρβαρόσσα, ὅστις καταστρέφει τὴν Αἴγινα καὶ ἄλλας νήσους 1510 Συνθήκη εἰρήνης: Πελοπόννησος καὶ αἱ νῆσοι, πλὴν τῶν ἡμιαυτονόμων Νάξου καὶ Ἀνδρου, περιέρχονται εἰς τὴν Τουρκίαν 1550 Βιτζέντιος Κορνάρος ποιητὴς τοῦ Ἑρωτοκρίτου 1554—58 Ἐπίμονος λοιμὸς ἐν Ἀθήναις 1562 Ὁ φιλόσοφος Φραγκίσκος Πόρτος ἐν Γενεύῃ.
1535	Ὁ σουλτάνος Σελὶμ Γ' παραδίδει τὸ δουκάτον τοῦ Αἰγαίου (Νάξου) εἰς τὸν ἱσραηλίτην Ἰωσήφ Νάξιν 1566 Λεηλασία Χίου ὑπὸ τοῦ Πιαλῆ πασᾶ καὶ ὀριστικὴ κατάληψις αὐτῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων 1570 Καθ' ἡφαιστειώδῃ ἔκρηξιν καταβυθίζεται ἡ νοτία παραλία τῆς Θήρας καὶ σχηματίζεται ἡ Μικρὰ Καμμένη 1570—71 Κυρίεσις Λευκωσίας καὶ Ἀμμοχώστου ὑπὸ τῶν Τούρκων 1571 Ὁ τουρκικὸς στόλος καταστρέφεται παρὰ τὴν Ναύπακτον ὑπὸ τῶν ἠνωμένων χριστιανικῶν στόλων τοῦ Ἰωάννου τῆς Αὐστρίας 1572—95 (μετὰ διακοπῶν) Πατριάρχης Κων(σταντι)πόλεως Ἱερεμίας Β' 1573 Δυναμίει συνθήκης Βενετίας καὶ Τουρκίας ἅπανα ἡ Ἑλλάς μετὰ τῆς Κύπρου περιέρχεται εἰς τοὺς Τούρκους.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ	ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
1402	Ἦττα τῶν Τούρκων ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Μογγόλων Τιμούρ παρὰ τὴν Ἀγκυραν καὶ καταστροφή τῆς Σμύρνης. Ὁ Ἀντώνιος Ἀτσαϊώλης γίνεται κύριος Ἀθηνῶν καὶ Ἀκροπόλεως 1403 Ὁ αὐτοκράτωρ Μανουὴλ ἀνακαταλαμβάνει τὴν Θεσσαλονίκην 1407—43 Δεσπότης Μιστρά Θεόδωρος Β', παρ' ᾧ ζῆ ὁ φιλόσοφος Γεμιστὸς ἡ Πλήθων (—1452) 1412—25 Αὐτοκράτωρ Τραπεζοῦντος Ἀλέξιος Α 1415 Ὁ αὐτοκράτωρ Μανουὴλ ἐκστρατεύσας εἰς Μιστράν ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τοῦ τελευταίου ἡγεμόνος Τσεντουριῶν Ζαχαρία (1404—32) ἐπικυρίαρχος 1416 Ἀνδραποδισμὸς πλείστων κατοίκων τοῦ Αἰγαίου ὑπὸ τουρκ. στόλου 1419 Οἱ Βενετοὶ ὑποστηρίζοντες ἀνταρσίαν τοῦ Τσεντουριῶν κυριεύουν τὴν Μονεμβασίαν 1422 Πολιορκία Κωνπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀποκρούεται ἀνδρείως. Ὁ συγγραφεὺς Ἰωάννης Καναβούτζης, ὁ χρονογράφος Μαχαιρᾶς 1422—3 Λοιμὸς ἐν Βοιωτίᾳ καὶ Ἀθῆναις 1423 Ἡ Θεσσαλία πωλεῖται ὑπὸ τοῦ βασιλοπαίδος Ἀνδρονίκου εἰς τὴν Βενετίαν. Ἐκστρατεία Τούρκων ὑπὸ τὸν Τουραχάν εἰς Πελοπόννησον.
1425—48	Αὐτοκράτωρ Βυζαντίου Ἰωάννης Η'. Οὗτος κλείει ἐπονείδιστον εἰρήνην πρὸς τοὺς Τούρκους, πλείει δὲ 1427 μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Κωνσταντίνου εἰς Πελοπόννησον, ἔνθα ὁ Κωνσταντῖνος κυριεύει Γλαρέντσαν καὶ Πάτρας. Τὸ δουκᾶτον τοῦ Αἰγαίου γίνεται φόρου ὑποτελὲς εἰς τοὺς Τούρκους 1428—48 Δεσπότης Μιστρά ὁ αὐτὸς Κωνσταντῖνος, ὅστις εἶτα διαδέχεται τὸν Ἰωάννην ὡς αὐτοκράτωρ Βυζαντίου 1430 Οἱ Τούρκοι κυριεύουν τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὰ Ἰωάννινα, ἐπιτιθέμενοι δὲ 1431 κατὰ τῆς Κερκύρας ἀποκρούονται. Οἱ Βενετοὶ λεηλατοῦν τὴν ἀποικίαν τῶν Γενουατῶν Χίον.
1429—53	Ἐγκαθίστανται ἐν Ἰταλίᾳ οἱ Ἑλληνες φιλόλογοι καὶ φιλόσοφοι Θεόδωρος Γαζῆς, Γεώργιος Τραπεζοῦντιος, Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος, Κωνσταντῖνος Λάσκαρις, Λαόνικος Χαλκοκονδύλης κᾶ.
1432—49	Θωμᾶς ὁ Παλαιολόγος δεσπότης Ἀχαΐας, ἔπειτα μετὰ τοῦ ὀδελφοῦ του Δημητρίου δεσπότης Μιστρά (—1460) 1432 Οἱ Γενουαῖται ἐπιτίθενται κατὰ τῆς Κερκύρας 1435 Οἱ Τούρκοι καταλαμβάνουν τὰς Θήβας 1435—49 Περιοδεῖται Κυριακοῦ τοῦ ἐξ Ἀγκῶνος ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα 1437 Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης μεταβαίνει εἰς Ἰταλίαν (εἰς τὴν σύνοδον Φλωρεντίας) πρὸς τερματισμὸν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σχίσματος, δὲν δύναται δὲ αὐτὸν νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὸν λαόν του. Ὁ συγγραφεὺς Ἰωάννης ὁ Εὐγενικός καὶ ὁ ἀδελφὸς του μητροπολίτης Ἐφέσου Μάρκος, ἐχθρὸς τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, ὁ Βησσαρίων ἐνθερμος ὁπαδὸς αὐτῆς 1440 Ὁ βαρῶνος Πάρου Κρουσῖνος Σομμαρίπας γίνεται καὶ βαρῶνος Ἀνδρου.
1444	Μάχη τῆς Βάρνης καὶ καταστροφή τῶν ἠνωμένων христиανικῶν στρατῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ὁ συγγραφεὺς Γεώργιος ὁ Κωδινός 1446 Εἰσβολὴ Τούρκων εἰς Πελοπόννησον, ἥτις γίνεται φόρου ὑποτελὲς εἰς αὐτοὺς. Αὐτοκράτωρ Τραπεζοῦντος Ἰωάννης Δ' (Καλοῖωάννης) —1458.
1448—53	Αὐτοκράτωρ Βυζαντίου Κωνσταντῖνος ΙΑ' ὁ Παλαιολόγος (Δραγάσης) 1451 Ἡ Βενετία ἀποκτᾷ τὴν Αἰγιναν, ἐξ ἧς μετακομίζεται ἡ κόρη τοῦ ἁγίου Γεωργίου εἰς Βενετίαν, 1453 καὶ τὰς Βορείους Σποράδας 1452 Νέα ἐκστρατεία τοῦ Τουραχάν εἰς Πελοπόννησον, ἔνθα ἡττάται παρὰ τὰ Δερβενάκια ὑπὸ τοῦ Ματθαίου Ἀσάνα.
1453	Ἀλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τοῦ σουλτάνου τῶν Τούρκων Μωάμεθ (29 Μαΐου) καὶ ἡρωϊκὸς θάνατος τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ	ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
1348	<p>Ὁ Μανουὴλ Καντακουζηνὸς ἰδρύει ἐν Μιστρᾷ ἑλληνικὸν δεσποτᾶτον 1349—90 Αὐτοκράτωρ Τραπεζοῦντος Ἀλέξιος Γ'. Ὁ πρωτεύων συγγραφεὺς τῶν Ἑσυχαστῶν Γρηγόριος Παλαμᾶς 1351 Ὁ Στέφανος Δουσάν πολιορκεῖ τὴν Θεσσαλονίκην 1354—75 Ὁ πατριάρχης Κων/πόλεως Φιλόθεος 1354 Οἱ Τούρκοι εἰς Καλλιπὸλιν, ἔπειτα εἰς Διδυμότειχον καὶ Τυρολόην (1357) 1355 Ὁ Στέφανος Δουσάν κυριεύσας Ἀδριανούπολιν καὶ Θράκην ἀποθνήσκει αἰφνιδίως. Ἡ Λέσβος ὑπάγεται εἰς τοὺς Γενουάτας Γκατελούζους.</p>
1357	<p>Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Ε' γίνεται μονοκράτωρ. Ὁ Λεονάρδος Τόκκος κόμης Κεφαλληνίας, εἰτα δούξ. Νικόλαος Καβάσιλας ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης 1358 Ὁ Νικόλαος Ἀτσαϊώλης κύριος Κορίνθου καὶ Ἀκροκορίνθου. Ἡ Ἡπειρος διανέμεται μεταξὺ Σέρβων καὶ Ἀλβανῶν 1361 Ὁ Μουράτ Α' καταλαμβάνει τὴν Θράκην. Ὁ ἐν Θήβαις Ρογήρος Λιούρια, ἐπιτροπος τοῦ δουκάτου Ἀθηνῶν, προσκαλεῖ εἰς βοήθειαν κατὰ τῶν Βενετῶν τοὺς Τούρ- κους· οὗτοι καταλαμβάνουν (1363) τὰς Θήβας, ἀλλ' ὁ στόλος τῶν καταστρέ- φεται ὑπὸ τῶν ἡνωμένων Φράγκων καὶ Ἑλλήνων παρὰ τὰ Μέγαρη 1363 Μεγάλῃ ἐπανάστασις τῆς Κρήτης κατὰ τῆς Βενετίας 1364 Ὁ Ροβέρτος τοῦ Τάραντος τελευταῖος ἡγεμὼν Ἀχαΐας.</p>
1365	<p>Ἡ Ἀδριανούπολις γίνεται πρωτεύουσα τῶν Τούρκων 1369 Ὁ αὐτοκρ. Ἰω- ἄννης ματαίως ζητεῖ εἰς τὴν Δύσιν (Ἀβινιώνα) βοήθειαν 1371 Οἱ Τούρκοι κατασυντρίβουν Σέρβους καὶ Βουλγάρους παρὰ τὸν Ἐβρον 1372 Οἱ Γενουάται κυριεύουν τὴν Ἀμμόχωστον τῆς Κύπρου, μένουν δὲ κύριοι αὐτῆς μέχρι τοῦ 1494 1373 Ὁ Ἰωάννης Ε' γίνεται ὑποτελεὺς τῶν Τούρκων. Κατά- ληψις Μεγάρων ὑπὲρ Νερίου Ἀτσαϊώλη 1374 Ἡ Ἰωάννα Α', βασίλισσα Νεαπόλεως, γίνεται ἡγεμονίς, «ἡγεμόνη», Ἀχαΐας, ἐνεχυριάζει δ' αὐτὴν τῷ 1377 εἰς τοὺς Ἰωαννίτας ἱππότεας.</p>
1376—79	<p>Αὐτοκράτωρ Βυζαντίου Ἀνδρόνικος Δ', μετ' ὃν πάλιν Ἰωάννης Ε'. 1379—91 Οἱ Ναβαρραῖοι (Ἰσπανοὶ μισθωτοὶ) εἰσβάλλουν εἰς Πελοπόννησον, Βοιωτίαν καὶ Ἀττικὴν, ἔνθα ἀνθίσταται ἡ Ἀκρόπολις ὑπὸ τὸν φρούραρχον Μπελάμπρε καὶ τὸν συμβολαιογράφον Ρέντιν 1380—83 Δεσπότης Μιστρᾷ Ματθαῖος ὁ Καντακουζηνός. Ἐγκατάστασις πολλῶν Ἀλβανῶν ἐν Ἀττικῇ 1383—1407 Δεσπότης Μιστρᾷ Θεόδωρος Α' ὁ Παλαιολόγος 1383 Ὁ Φραγκίσκος Κρί- σπος καταλαμβάνει τὸ δουκάτον τοῦ Αἰγαίου, 1385 ὁ Νέριος Ἀτσαϊώλης τὰς Ἀθήνας καὶ 1387 τὴν Ἀκρόπολιν 1386 Ἡ Κέρκυρα παραδίδεται ὑπὸ τῶν κατοίκων εἰς τὴν Βενετίαν.</p>
1386—1408	<p>Δεσπότης Ἡπείρου Ἡσαῦ Βουονδελμόντης 1388 Οἱ Βενετοὶ ἀγοράζουν τὸ Ἀρ- γος καὶ τὸ Ναύπλιον 1389 Διὰ τῆς μάχης τοῦ Κοσσυφοπεδίου καταστρέ- φεται ἡ Σερβία ὑπὸ τῶν Τούρκων.</p>
1390	<p>Αὐτοκράτωρ Βυζαντίου Ἰωάννης Ζ', υἱὸς τοῦ Ἀνδρονίκου Δ'. Ὁ σουλτάνος Βαγιαζίτ ἐπιβάλλει τὴν μερικὴν κατεδάφισιν τῶν τειχῶν τῆς Κων/πόλεως. 1390—1412 Αὐτοκράτωρ Τραπεζοῦντος Μανουὴλ Γ'.</p>
1391—1425	<p>Αὐτοκράτωρ Βυζαντίου καὶ συγγραφεὺς Μανουὴλ Β'. Τουρκικὰ στίφη λεηλατοῦν τὴν Πελοπόννησον καὶ Ἀττικὴν 1391 Ἀλώσις Φιλαδελφείας ὑπὸ τῶν Τούρκων, 1393 ἡ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ Θεσσαλίας καὶ 1394 ἡ τῶν Σα- λωνων. Ὁ Νέριος Ἀτσαϊώλης ἀναγνωρίζεται δούξ Ἀθηνῶν, φόρον ὑποτε- λῆς τοῦ Βαγιαζίτ, ἀποθανόντος δὲ αὐτοῦ αἱ Ἀθηναὶ γίνονται κτήσις τῶν Βενετῶν (—1402), οἵτινες κυριεύουν καὶ τὸ Ἀργος 1395 Ἡ Κόρινθος κατα- λαμβάνεται ὑπὸ τοῦ δεσπότη Μιστρᾷ Θεοδώρου Α' 1396 Ὁ Βαγιαζίτ πολιορκεῖ τὴν Κων/πολιν καὶ ἐν τῷ μεταξὺ κατατροπώνει τὰς ἡνωμένας ду- νάμεις τῆς Δύσεως παρὰ τὴν Νικόπολιν. Ὁ Μιστρᾶς γίνεται ὑποτελεὺς τῶν Τούρκων 1397—9 Ὁ Γάλλος στρατάρχης Μπουσιχώ ὑπερασπίζει τελε- σφόδρως τὴν Κων/πολιν 1400 Ὁ δεσπότης Μιστρᾷ πωλεῖ Μιστρᾶν, Καλά- βρυτα καὶ Κόρινθον εἰς τοὺς Ἰωαννίτας.</p>

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ	ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
1282—1328	Αυτοκράτωρ Βυζαντίου Ἀνδρόνικος Β', ἀπὸ 1295—1320 μετὰ τοῦ υἱοῦ του Μιχαὴλ Θ' 1283 Οἱ Σέρβοι κυριεύουν τὴν Δυτ. Μακεδονίαν 1283—89 Πατριάρχης Κων. πόλεως Γρηγόριος (ὡς συγγραφεὺς Γεώργιος) ὁ Κύπριος. Ὁ φιλόσοφος Νικηφόρος Χοῦμνος. Ὁ λόγιος Ἰωάννης ὁ Γλυκὺς (ἢ Γλυκάς) 1287 Γουίδων Β' δούξ Ἀθηνῶν καὶ «φρουρὸς Θεσσαλίας» 1289 Ἰσαβέλλα Βιλλαρδουίνη ἡγεμονὶς Ἀχαΐας (μετὰ Φλωρεντίου τοῦ Ἀννονικίου, ἀπὸ δὲ τοῦ 1301 μετὰ Φιλίππου τοῦ Σαβοῦκου). Ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ Ἑλλήνων ἐν Θεσσαλίᾳ 1290 Ὁ φιλόλογος Μάξιμος Πλανούδης 1292 Ὁ Ἀραγώνιος Ρογήρος Λιούρα λεηλατεῖ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου 1296 Οἱ Βενετοὶ προκαλοῦν φοβερὰν πειρατείαν κατὰ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος.
1297—1330	Αυτοκράτωρ Τραπεζοῦντος Ἀλέξιος Β' 1301 Ἦττα τοῦ αυτοκράτορος Μιχαὴλ ὑπὸ τῶν Ὀσμάνων παρὰ τὸ Βαφαῖον. Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης ἀρχηγὸς τῶν Ἡσυχαστῶν ἐν τῷ Ἀγίῳ Ὄρει. Οἱ φιλόλογοι Μανουὴλ ὁ Μοσχόπουλος, Θωμᾶς ὁ Μάγιστρος, Θεόδωρος ὁ Μετοχτής. Ἐκδοσίς ἑλληνικῆ τῶν Ἀσιζῶν τῶν βασιλείων Ἱερουσαλὴμ καὶ Κύπρου.
1302—11	Ἡ Καταλανικὴ Ἑταιρεία εἰσελθοῦσα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους λεηλατεῖ εἰτα τὰς ἑλλήν. χώρας. Τὰ ψηφιδωτὰ τῆς Μονῆς τῆς Χώρας ἐν Κων. πόλει. 1304 Μέγας σεισμὸς εἰς Πελοπόννησον, ἣν πρὸς τούτοις λεηλατεῖ ὁ Ρογήρος Λιούρα 1307 Φίλιππος Α', ἡγεμὼν Τάραντος γίνεται καὶ ἡγεμὼν Ἀχαΐας. 1309 Οἱ Ἰωαννῖται καταλαμβάνουν τὴν Ρόδον, ἐξ ἧς ἐκδιώκουν τοὺς Τούρκους πειρατὰς. Βάλλερος Βριέννιος, δούξ Ἀθηνῶν 1311 Οἱ Καταλάνοι ἐκμηδενίζουν (15 Μαρτίου) τὸν στρατὸν τῶν Φράγκων ἱπποτῶν παρὰ τὸν βοιωτικὸν Κηφισόν (;), διορίζουν δὲ δοῦκα Ἀθηνῶν τὸν Ρογήρον Δελώρ, ὃν διαδέχεται (1312) ὁ Μαμφρέδος, υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας Φρειδερίκου Β', διοικῶν τὸ δουκάτον δι' ἀντιπροσώπων. Ὁ φιλόλογος Δημήτριος ὁ Τριζλίσιος, οἱ διδάσκαλοι Ἰωάννης ὁ Πεδιάσιμος καὶ Γεώργιος ὁ Λακατηνός, ὁ χρονογράφος Ἐφραίμ 1318 Καὶ τὸ δεσποτᾶτον Νέων Πατρῶν περιέρχεται εἰς τοὺς Καταλάνους. Τὸ «Χρονικὸν τοῦ Μωρέως». Πρῶτῃ ἐμφάνισις Ἀλβανῶν εἰς Θεσσαλίαν.
1325—28	Ἑσωτερικὸς πόλεμος μεταξὺ τῶν δύο Ἀνδρονίκων, τοῦ πάππου (αὐτοκρ.) καὶ τοῦ ἐγγόνου. Ὁ ποιητὴς Κωνσταντῖνος Ἑρμονιακός 1326 Ἀλωσις Προύσης ὑπὸ Τούρκων. Ὁ ἡγεμὼν Ἀχαΐας Ἰωάννης ὁ Γαβινάιος μεταβιβάζει τὴν ἡγεμονίαν εἰς τὴν (αὐτοκράτειραν) Αἰκατερίνην τὴν Βαλεσιανήν, ἥτις ἔπειτα διαμένει ἐπὶ δύο ἔτη ἐν Πάτραις.
1328—41	Αυτοκράτωρ Βυζαντίου Ἀνδρόνικος Γ', ἐπικρατήσας τοῦ πάππου του καταλαμβάνει τὴν Ἠπειρον. Ὁ πολυτίτωρ Γρηγοράς 1329 Ἀλωσις Νικαίας ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ὁ Ἀπόκανκος ἀφαίρει ἀπὸ τῶν Γενοואτῶν τὴν Χίον. Ὁ ποιητὴς Μανουὴλ Φίλης.
1330	Αυτοκράτωρ Τραπεζοῦντος Μανουὴλ, ἀνθ' οὗ βασιλεύει ὁ θεῖός του Βασίλειος —1340, εἰτα δὲ ἡ μήτηρ του Εἰρήνη 1331—55 Στέφανος ὁ Δουσάν βασιλεὺς τῆς Σερβίας 1332 Αυτοκράτωρ Τραπεζοῦντος Μανουὴλ Β', ἔπειτα Βασίλειος Α' (—1340) 1336 Ἀνακατάληψις τῆς Ἑσθον 1337 Κυρίευσις τῆς Νικομηδείας ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἱ ὅποιοι τῷ 1338 προχωροῦν μέχρι τοῦ Βοσπόρου 1340—1 Αυτοκράτειρα Τραπεζοῦντος Εἰρήνη, εἰτα 1341 Ἄννα.
1341—76	Αυτοκράτωρ Βυζαντίου ὁ θεολόγος Ἰωάννης Ε'. Ἐπανάστασις Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ, ὅστις κατέχει τὸν θρόνον —1355 ὁπότε μεταβὰς εἰς μοιρὴν συγγράφει τὴν ἱστορίαν του 1341 (1344)—49 Αυτοκράτωρ Τραπεζοῦντος Μιχαὴλ 1341—51 Ἐρις τῶν Ἡσυχαστῶν 1342—49 Ἐπανάστασις τῶν Ζηλωτῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ 1343 Κυρίευσις καὶ λεηλασία Νάξου καὶ ἄλλων νήσων ὑπὸ Τούρκων πειρατῶν 1345 Πανώλης εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος καὶ Εὐρώπην 1346 Στέφανος ὁ Δουσάν ἀναγορεύεται αυτοκράτωρ τῶν Σέρβων καὶ τῶν Ρωμαίων. Ροβέρτος ὁ Ἀνδριανὸς ἡγεμὼν Ἀχαΐας (—1364) 1347 Κατάληψις Χίου ὑπὸ Γενοואτῶν καὶ ἐγκατάστασις ἐκεῖ τῶν Ἰουστινιάνων. Πυρπόλησις τῆς βενετικῆς καὶ τῆς ἰουδαϊκῆς συνουκίας τῆς Χαλκίδος. Ὁ συγγραφεὺς Δημήτριος ὁ Κυδωνής.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ	ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
	τζουκίδας. Ὁ Βίλλαρδουίνος καταλαμβάνει Ναύπλιον καὶ Ἄργος. 1214 Ἡ Κέρκυρα καταλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ δεσπότη τοῦ Ἡπείρου Μιχαὴλ Ἀγγέλου, ὃν διαδέχεται ὡς δεσπότης Θεόδωρος Δούκας ὁ Ἀγγελος (1230).
1217	Αὐτοκράτωρ Βυζαντίου Πέτρος Κουρτεναί, ὃν κατατροπωθέντα ἐν μάχῃ ὑπὸ τῶν Ἡπειρωτῶν καὶ ἀποθάνοντα ἐκ τῶν πληγῶν διαδέχεται ἡ χήρα του Ἰολάνθη (—1219) 1218 Γοδοφρέδος Β' ἡγεμὼν Ἀχαΐας.
1221—28	Αὐτοκράτωρ Βυζαντίου Ροβέρτος, υἱὸς τοῦ Πέτρου 1222 Ἀνακατάληψις Θεσσαλονίκης ὑπὸ Θεοδώρου Δούκα, δεσπότη τοῦ Ἡπείρου, ὅστις στέφεται αὐτοκράτωρ 1222—54 Αὐτοκράτωρ Νικαίας Ἰωάννης Γ' ὁ Βατάσης 1222-35 Αὐτοκράτωρ Τραπεζοῦντος Ἀνδρόνικος 1222—40 Γερμανὸς Β' πατριάρχης Κων/πόλεως 1225 Γουίδων Α' Μέγας Κύρ Ἀθηνῶν.
1228—61	Αὐτοκράτωρ Βυζαντίου Βαλδουίνος Β' 1229—37 Συμβασιλεὺς αὐτοῦ Ἰωάννης Βριέννιος, πρῶτον βασιλεὺς τῶν Ἱεροσολύμων 1229 Ἀποστασία Κρήτης ἀπὸ τῆς Βενετίας 1230 Ὁ αὐτοκράτωρ Θεσσαλονίκης Θεόδωρος ἐπιτεθεὶς κατὰ τῶν Βουλγάρων ἡττᾶται καὶ αἰχμαλωτίζεται. Ὁ ἀδελφὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ ὡς δεσπότης Ἡπείρου Μανουὴλ ἀναγορεύεται αὐτοκράτωρ καὶ διατηρεῖται μέχρι τοῦ 1240 1235—8 Αὐτοκράτωρ Τραπεζοῦντος Ἰωάννης Α' 1235—6 Ἐπίθεσις Ἑλλήνων ὑπὸ τὸν Ἰωάννην Βατάσην) καὶ Βουλγάρων (ὑπὸ τὸν Ἰωάννην Ἀσάν) κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τινος ἐπιτυχίας ναυαγεῖ 1238—63 Αὐτοκράτωρ Τραπεζοῦντος Μανουὴλ Α' 1244 Τὸ κράτος τῆς Θεσσαλονίκης γίνεται ὑποτελὲς τῇ τῆς Νικαίας 1246 Ὁ αὐτοκράτωρ Νικαίας Βατάσης κυριεύει τὴν Θεσσαλονίκην καὶ μέρος τῆς Μακεδονίας καὶ Βουλγαρίας. Ὁ Γουλιέλμος Βίλλαρδουίνος, ἡγεμὼν Ἀχαΐας, κυριεύει τὴν Μονεμβασίαν (1248), κτίζει τὸν Μιστράν καὶ ὑποτάσσει τοὺς Μελιγγούς. Ὁ μέγας λογοθέτης Γεώργιος ὁ Ἀζροπολίτης 1250 Ἰδρυσίς ναοῦ Παναγίας Παντανάσσης (Μεγ. Μοναστηρίου) ἐν Ἀθήναις.
1254—58	Αὐτοκράτωρ Νικαίας Θεόδωρος Β' ὁ Λάσκαρις. Γίνεται ἐπικυρίαρχος τοῦ δεσποτάτου Ἡπείρου καὶ νικᾷ (1255) τοὺς Βουλγάρους εἰς τὴν διόδον Ροῦπελ. Ὁ φιλόσοφος Νικηφόρος ὁ Βλεμμύδης 1258—9 Αὐτοκράτωρ Νικαίας Ἰωάννης Δ' ὁ Λάσκαρις 1259—61 Αὐτοκρ. Νικαίας Μιχαὴλ Η' ὁ Παλαιολόγος. Νικᾷ τὸν δεσπότην τῆς Ἡπείρου καὶ τοὺς Φράγκους παρὰ τὴν Πελαγονίαν, ἐνθα αἰχμαλωτίζεται ὁ Γουλ. Βίλλαρδουίνος. Ἡ Κέρκυρα παραχωρεῖται εἰς Μαμμερόδον, βασιλέα τῶν Δύο Σικελιῶν 1260 Γουίδων Α' κηρύσσεται δούξ Ἀθηνῶν.
1261	Ὁ Μιχαὴλ Η' τῆς Νικαίας παραχωρεῖ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Νυμφαίου σποιδαῖα προνόμια εἰς τοὺς Γενουάτας, ἀνακαταλαμβάνει δὲ διὰ τοῦ Ἀλεξίου Στρατηγοπούλου τὴν Κων/πολιν καὶ βασιλεύει ὡς αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ Η' μέχρι τοῦ 1282. Μετ' ἄλλων νήσων καὶ ἡ Χίος περιέρχεται πάλιν εἰς τὸ Βυζαντιανὸν κράτος 1262 Οἱ Βυζαντινοὶ ἐγκαθίστανται ἐκ νέου εἰς Πελοπόννησον, ἐνθα Μονεμβασία, Μιστράς καὶ Μίνη παραχωροῦνται εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ Γουιέλμου Βίλλαρδουίνου.
1263—66	Αὐτοκρ. Τραπεζοῦντος Ἀνδρόνικος Β' 1263 Μάχη ἐν Μακρυπλαγίῳ Φράγκων καὶ Τούρκων κατὰ Ἑλλήνων καὶ πρώτη ἐγκατάστασις Γούρκων ἐν Πελοποννήσῳ 1265 Οἱ Βούλγαροι λεηλοῦν τὴν Θράκην 1266—80 Αὐτοκρ. Τραπεζοῦντος Γεώργιος Α' 1267 Κάρολος Α' ὁ Ἀνδεγαυικὸς καταλαμβάνει τὴν Κέρκυραν, 1263 παράλια Ἰονίου πελάγους καὶ Ἀλβανίαν καὶ γίνεται 1278 ἡγεμὼν Ἀχαΐας 1271 Σχηματίζεται ἴδιον δεσποτάτον Νέων Πατρῶν ὑπὸ τὸν Ἰωάννην Α' Ἀγγέλον. Ὁ ποιητὴς Μανουὴλ ὁ Ὀλόβολος 1280—97 Αὐτοκράτωρ Τραπεζοῦντος Ἰωάννης Β'. Γουλιέλμος δούξ Ἀθηνῶν καὶ βάιλος Ἀχαΐας 1281 Τὰ ἀνδεγαυικά στρατεύματα ἡττῶνται παρὰ τὸ Βεράτιον ὑπὸ Ἑλλήνων.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ	ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
1185—99	Αυτοκράτωρ 'Ισαάκιος Β' ὁ Ἀγγελος 1185 Μάχη παρὰ τὴν Μοσυνόπολιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ἀλέξιος Βρανᾶς νικᾷ τοὺς Νορμαννοὺς 1187 Ὁ Σαλαδδῖνος σουλτάνος τῆς Αἰγύπτου κυριεύει τὴν Ἱερουσαλὴμ 1189 Φρειδερίκος ὁ Βαρβαρόσσας ἀφικόμενος εἰς τὴν Ἀνατολὴν μετὰ διαμονὴν ἐν Φιλίππουπόλει μεταβαίνει τῷ 1190 εἰς Μ. Ἀσίαν, κυριεύει τὸ Ἰκόνιον, ἀλλὰ πνίγεται ἐν τῇ Καλυκάδων ποταμῷ τῆς Κιλικίας. Ὁ Ἰσαάκιος ἡττᾶται ὑπὸ τῶν Βουλγάρων παρὰ τὴν Βέροιαν 1191 Οἱ Βυζαντινοὶ ἀναγκάζονται τὴν Κέρκυραν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας Ριχάρδος Α' κυριεύσας τὴν Κύπρον δίδει αὐτὴν φέουδον εἰς Γουτδωνα τὸν Λουσινιάνον, εἰς ὃν ἔπονται ἔπειτα ἄλλοι 17 τῆς νήσου βασιλεῖς ἐκ τοῦ αὐτοῦ οἴκου 1194 Ὁ Ματθαῖος Ὁρσίνης γίνεται κόμης Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου.
1195—1203	Αυτοκράτωρ Ἀλέξιος Γ', ἐκθρονίσας τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἰσαάκιου. Ὁ τούτου υἱὸς Ἀλέξιος δραπετεύσας ἐκ Κων)πόλεως ζητεῖ βοήθειαν εἰς τὴν δυτ. Εὐρώπῃν καὶ ἐτοιμάζεται οὕτως ἡ Δ Σταυροφορία. Γρηγόριος ὁ μητροπολίτης Κορίνθου 1197—1207 Ὁ τσάρος τῆς Βουλγαρίας Ἰωαννῖσας (Καλογιάννης) 1198 Μεγάλῃ πυρκαϊᾷ Κων)πόλεως, ἣν περιγράφει Κωνσταντῖνος ὁ Στιλβῆς 1202 Λέων ὁ Σγουρός, ἀρχὸν Ναυπλίου, καταλαμβάνει Ἄργος καὶ Κόρινθον ἐκστρατεία δὲ αὐτοῦ κατὰ τῶν Ἀθηνῶν ματαιοῦται ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Μιχαὴλ Ἀχοιμνάτου 1203 Οἱ Σταυροφόροι ἐπιλαμβάνονται τῆς πολιορκίας τῆς Κων)πόλεως, ὁ Ἀλέξιος Γ' δραπετεύει.
1203—04	Αυτοκράτωρ Ἰσαάκιος Β' (τὸ δεύτερον), συμβασιλεὺς δ' αὐτοῦ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλέξiou Δ'. Δι' ἐπαναστάσεως ἀνέρχεται 1204 εἰς τὸν θρόνον Ἀλέξιος Ε' ὁ Μούρτζουφλος. Ἀρνήσις νέων πληρωμῶν ἐπιφέρει τὴν ἄλωσιν τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων καὶ Ἰδρουσιν Φραγκικοῦ κράτους.

ΣΤ' ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΜΕΧΡΙΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ (1453)

1204— 05	Αυτοκράτωρ Βυζαντίου ἐκλέγεται ὁ κόμης Φλάνδρας Βαλδουῖνος, βασιλεὺς Θεσσαλονίκης ὁ μαρκίων Μομφερράτου Βονιφάτιος. Ἡ Βενετία λαμβάνει νήσους καὶ ἐπίνεια, ἀγοράζει δὲ τὴν Κρήτην. Ὁ Βονιφάτιος εἰσελαύνει εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ Λέων Σγουρός ἀνθίσταται ἐν Κορίνθῳ. Ἰδρυσις τῶν μαρκιωνεῶν Βοδογίτης καὶ Σαλώνων. Ὁ Γοδοφρέδος Βιλλαρδουῖνος καταλαμβάνει τὰ Δυτικὰ τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Μιχαὴλ Ἀγγελος ἰδρύει τὸ δεσποτᾶτον Ἠπείρου, ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς τὴν αυτοκρατορίαν Τραπεζοῦντος (βασιλ.—1222) 1205 Ὁδὼν Δελαρὸς μέγας κύρ' Ἀθηνῶν. Γουλιέλμος Σαμπλῆτης ἡγεμὼν Ἀχαΐας. Οἱ Λατῖνοι ἡττῶνται παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ἐξαφανίζεται δὲ ὁ Βαλδουῖνος.
1206—16	Αυτοκράτωρ Βυζαντίου Ἐρρίκος, κόμης Φλάνδρας. Μεθώνη, Κορώνη καὶ Κέρκυρα καταλαμβάνονται ὑπὸ τῶν Βενετῶν 1206—22 Αυτοκράτωρ Νικαίας Θεόδωρος ὁ Λάσκαρις 1207 Ὁ τσάρος τῆς Βουλγαρίας Καλογιάννης λεηλατήσας τὴν Μακεδονίαν ἀποθνήσκει πρὸ τῆς πολιορκουμένης Θεσσαλονίκης. Ὁ Μάρκος Σανούδος ἰδρύει τὸ δουκάτον τοῦ Αἰγαίου (Νάξου).
1207—22	Βασιλεὺς Θεσσαλονίκης Δημήτριος 1208 Ὁ Λέων Σγουρός ἀποστερηθεὶς τὰς κτήσεις τοῦ αυτοκτονεῖ 1210 Ὁ Γοδοφρέδος Α' Βιλλαρδουῖνος, ἡγεμὼν Ἀχαΐας, κυριεύει τὴν Κόρινθον 1211 Ὁ Θεόδωρος Λάσκαρις νικᾷ τοὺς Σελ-

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ	ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
1078—81	Αυτοκράτωρ Νικηφόρος Γ' ὁ Βοτανιάτης. Νυμφεύεται τὴν σύζυγον τοῦ προκατόχου Μαρίαν. Ὁ στρατηγὸς Ἀλέξιος Κομνηνὸς νικᾷ τοὺς Ἀπάρτας Βρυέννιον καὶ Βασιλάκην. Οἱ Τούρκοι ἐν Νικαίᾳ ὑποστηρίζοντες ὡς αυτοκράτορα τὸν Ν. Μελισσηνὸν καταλαμβάνουν τὴν Χρυσούπολιν 1081 Ἰδρυσις Ἀγ. Σωτήρος Κων)πόλεως. Λοιμὸς εἰς Μακεδονίαν. Παραίτησις τοῦ αυτοκράτορος.
1081—1118	Αυτοκράτωρ Ἀλέξιος Α' ὁ Κομνηνός. Οἱ θεολόγοι καὶ συγγραφεῖς Εὐθύμιος Ζιγανῆς καὶ Ἰωάννης πατριάρχης Ἀντιοχείας. Ἰωάννης ὁ Ἰταλὸς «ὑπάτος τῶν φιλοσόφων». Ὁ ποιητὴς Φίλιππος ὁ Μονότροπος 1081—4 Εἰσβολὴ τῶν ὑπὸ Ροβέρτον Γουισκάρδον Νορμαννῶν εἰς Ἡπειρον καὶ Θεσσαλίαν, ἐνθα ἡ Λάρισα ἀνθίσταται ἀποτελεσματικῶς 1082 Συνθήκη μετὰ τῆς Βενετίας, ἣτις ὑποστηρίζασα τὸν αὐτοκράτορα ἐναντίον τῶν Νορμαννῶν λαμβάνει σπουδαῖα προνόμια 1091 Ἦττα τῶν Πατινακῶν (Πετσενέγων) εἰς τὸ Λεβυνιον τῆς Θράκης, 1094 τῶν Κομάνων παρὰ τὸ Ταυρόκιον (Ἀδριανουπόλεως) 1096 Οἱ Σταυροφόροι ἐν Κων)πόλει 1097 Ἀλώσις τῆς Νικαίας ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων. Μάχη Δορυλαίου. Κυρίευσις Ἀντιοχείας (1098) καὶ Ἱερουσαλὴμ (1099). Τὸ δράμα «Χριστὸς πάσχω» 1107—8 Πόλεμος πρὸς τὸν ἐγκατασταθέντα εἰς Ἀντιόχειαν Βοημούνδον. Ὁ ἀρχίατρος καὶ ποιητὴς Νικόλαος ὁ Καλλιζλῆς 1116 Νέα ἐκστρατεία κατὰ τῶν Τούρκων καὶ Ἀλωσης τοῦ Φιλομηλίου. Συνθήκη μετὰ τῶν Πισατῶν λεηλατησάντων κυρίως τὰς Ἰονίους νήσους. Συμφέρουσα συνθήκη πρὸς τοὺς Τούρκους (1117).
1118—43	Αυτοκράτωρ Ἰωάννης Β' ὁ Κομνηνός, ματαιώσας τὴν ἐναντίον του συνωμοσίαν τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἀλεξίου Ἄννης (ποιητρίας καὶ συγγραφέως) καὶ τῆς μητρὸς τῆς Εἰρήνης 1119 Κυρίευσις τῆς Λαοδικείας ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ στρατηγὸς καὶ συγγραφεὺς Νικηφόρος Βρυέννιος. Ὁ «Σπανέας» τοῦ Ἀλεξίου, υἱοῦ τοῦ αὐτοκράτορος 1120 Οἱ Βενετοὶ πολιορκοῦν ματαιῶς τὴν Κέρκυραν 1123 Ἦττα τῶν Πατινακῶν 1124—6 Οἱ Βενετοὶ λεηλατοῦν τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ καταστρέφουν τὴν Μεθώνην, φωλεὰν πειρατῶν (1125). Εἰς τὴν Χίον ἐγκαθίσταται ὁ βενετικὸς οἶκος Μικιέλη 1126 Οἱ Βενετοὶ καταλαμβάνουν τὴν Κεφαλληνίαν 1137—42 Ὁ αὐτοκράτωρ ἐκστρατεύει εἰς Κιλικίαν καὶ Συρίαν καὶ ἀποθνήσκει ἐν Κιλικίᾳ (1143).
1143—80	Αυτοκράτωρ Μανουὴλ Α' ὁ Κομνηνός. Ὁ θεολογ. συγγραφεὺς Νικόλαος, ἐπίσκοπος Μεθώνης. Ὁ εἰδικὸς τοῦ αὐτοκράτορος «γραμματικὸς» Ἰωάννης ὁ Κίνναμος. Ὁ φιλόσοφος καὶ ρήτωρ Μιχαὴλ ὁ Ἰταλός. Θεόδωρος ὁ Πρόδρομος (Πτωχοπρόδρομος) 1147 Ἡ Β' Σταυροφορίᾳ 1147—49 Πόλεμος πρὸς τοὺς Νορμαννοὺς, οἱ ὅποιοι γίνονται δεκτοὶ ἐν Κερκύρα, ἀποκροῦνται ἐν Μονεμβασίᾳ, λεηλατοῦν τὴν Εὐβοίαν καὶ Ἀττικὴν, διαρπαῖζον τὰς Θήβας καὶ τὴν Κόρινθον, παραδίδεται δὲ εἰς αὐτοὺς καὶ ὁ Ἀκροκορινθὸς 1150 Ἰδρυσις ναοῦ Ταξιαρχῶν Ἀθηνῶν 1151 Οἱ Βυζαντινοὶ πρὸς σιγὴν καταλαμβάνουν τὴν Ἀγκῶνα 1152—4 Πόλεμος πρὸς τοὺς Οὐγγυροὺς. Οἱ φιλόσοφοι Ἰσαάκιος καὶ Ἰωάννης Τζέτζης. Οἱ χρονογράφοι Ἰωάννης ὁ Ζωναρᾶς καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Μανασσῆς 1158 Ἐκστρατεία τοῦ Μανουὴλ εἰς Συρίαν 1168 Κατάκτησις τῆς Δαλματίας. Ὁ συγγραφεὺς Μιχαὴλ ὁ Γλυκᾶς 1171 Διάρρηξις τῶν μετὰ τῆς Βενετίας σχέσεων 1174 Εὐστάθιος ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης 1175—1204 Μιχαὴλ Ἀκομινάτος ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν 1176 Ἐκστρατεία κατὰ τοῦ Σελτζουκικοῦ Κιλιτς Ἀρσλάν Β'. Ἀτυχὴς μάχη παρὰ τὸ Μυριοκέφαλον τῆς Φρυγίας, ἀλλὰ 1177 μεταβολὴ πρὸς συμφέρουσαν εἰρήνην.
1180—83	Αυτοκράτωρ Ἀλέξιος Β' ὁ Κομνηνός, ὑπὸ κηδεμονίαν τῆς βασιλομήτορος Μαρίας καὶ τοῦ πρωτοσεβαστοῦ Ἀλεξίου. Ὁ μέγας λογοθέτης Νικήτας Ἀκομινάτος 1182 Ἐξέγερσις Ἀνδρονίκου τοῦ Κομνηνοῦ κατὰ τοῦ λατινικοῦ στοιχείου τῆς Κων)πόλεως καὶ περὶ χρόνων μετὰ φοβερὰς αἱματοχυσίας.
1183—85	Αυτοκράτωρ Ἀνδρόνικος Α' ὁ Κομνηνός 1184 Στραγαλλίζεται ὁ Ἀλέξιος. Ὁ Ἰσαάκιος Δούκας Κομνηνός ἀνακηρύσσει ἑαυτὸν αὐτοκράτορα τῆς Κύπρου, ἀλλ' ἐκθρονίζεται τῷ 1191 ὑπὸ Ριχάρδου, βασιλ. τῆς Ἀγγλίας 1185 Ἀλωσης Θεσσαλονίκης ὑπὸ Νορμαννῶν καὶ φόνος πλείστον κατοίκων. Ὁ ποιητὴς Εὐστάθιος (ἢ Εὐμάθιος) ὁ Μακρεμβολίτης. Ὁ Ἀνδρόνικος φονεύεται ὑπὸ τοῦ ὄχλου.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ	ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
	Σπερχειών 1000—14 Νέος πόλεμος πρὸς Βουλγάρους. Κατάληψις Μακεδονίας καὶ μερῶν Βουλγαρίας παρὰ τὸν Δούναβιν 1014 Ἡττα Βουλγάρων παρὰ τὰς Σέρρας· μετ' ὀλίγον ἀποθνήσκει ὁ Σαμουήλ.
1016	Πρώτη ἐμφάνις Νορμανῶν εἰς τὴν Ν. Ἰταλίαν. Αὐτοὺς κατατροπώνει ὁ κατεπᾶνω Βοιάννης παρὰ τὰς Κάννας καὶ ἰδρύει τὸ φρούριον Τροίας 1018 Ὑποταγὴ τῆς Βουλγαρίας. Ὁ Βασίλειος διέρχεται τὴν Στερεάν Ἑλλάδα καὶ ἐπισκέπτεται τὰς Ἀθήνας, ἵνα προσκυνήσῃ εἰς τὸν Παρθενῶνα, ναὸν τῆς Θεοτόκου, διὰ τὴν κατατρόπωσιν τῶν Βουλγάρων. Πρώτη εἰσβολὴ Ἀλβανῶν εἰς Ἑλλάδα 1021—2 Προσάρτησις τῆς Ἀρμενίας. 1025—28 Μονοκρατία Κωνσταντίνου Η' μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του Βασιλείου Β'.
1028—50	Συμβασιλεία τῆς θυγατρὸς τοῦ Κωνσταντίνου Ζωῆς μετὰ τῶν ἀλληλοδιαδόχων συζύγων της. Ὁ ποιητὴς Χριστοφόρος ὁ Μυτιληναῖος 1028—34 Αὐτοκράτωρ Ρωμανὸς Γ' ὁ Ἀργυρὸς 1032 Κατάληψις τῆς Ἐδέσσης ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν. Ληλασίαι Σαρακηνῶν κατὰ τὰς Κυκλάδας καὶ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καὶ λοιμὸς ἐκεῖ 1033—43 Χάραλδος Χαρδράδε ἀρχηγὸς τῶν Βαράγγων σωματοφυλάκων ἐν Κων/πόλει.
1034—41	Αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ Δ' ὁ Παφλαγών 1038 Ἐπιτυχία τοῦ Γεωργίου Μανιάκη ἐν Κάτῳ Ἰταλίας καὶ Σικελίᾳ 1040 Ἐξέγερσις τῆς δυτ. Βουλγαρίας ὑπὸ Πέτρον, ἀπόγονον τοῦ Σαμουήλ. Ἡ Θεσσαλονίκη ἀνδίσταται τελεσφόρως, προστάτην θεωροῦσα τὸν Ἅγ. Δημήτριον. Βαράγγοι ὑπὸ τὸν Χάραλδον ἐρχονται εἰς Ἀθήνας. 1041—42 Αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ Ε' ὁ Καλαφάτης. Ἐκθρονίζεται δι' ἐπαναστάσεως τῆς πρωτευούσης. Μετὰ βραχεῖαν κοινήν βασιλείαν Ζωῆς καὶ Θεοδώρας ἡ Ζωὴ ἐκλέγει σύζυγον Κωνσταντῖνον τὸν Μονομάχον.
1042—54	Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Θ'. Ὁ μάγιστρος Συμεὼν Σήθ. Ὁ ποιητὴς Ἰωάννης ὁ Μαυρόπουλος (εὐχαΐτης). Ὁ Μανιάκης νικᾷ τοὺς ἐπαναστατήσαντας Νορμαννοὺς παρὰ τὴν Μονόπολιν (1042), ἀγανακτῆσας δὲ διὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Κωνσταντίνου ἐκστρατεύει τῷ 1043 κατὰ τοῦ Βυζαντίου, ἀλλ' ἀποθνήσκει καθ' ὁδόν 1044 Ἰδρυσίς τοῦ Ἅγ. Νικοδήμου Ἀθηνῶν 1045 Ἡ Ἀρμενία ὑποτάσσεται. Ἰδρυσίς τῆς Νομικῆς Σχολῆς Κων/πόλεως Ὁ ρήτωρ Ἰωάννης ὁ Δοξοπατρῆς 1047 Ἀνταρσία τοῦ Ἀρμενίου Λ. Τορνικίου ἀποτυγχάνει 1048—51 Πόλεμος πρὸς τοὺς Πατζινάκας καταλήγει εἰς συμφέρονσαν εἰρήνην 1050 Ἀνακαίνισις Ἅγ. Θεοδώρων καὶ ἀνέγερσις Παναγίας Καπνικαρέας Ἀθηνῶν 1054 Ὁ πατριάρχης Κηρουλάριος διαρρηγνύει ὀριστικῶς τὰς σχέσεις μετὰ τῆς Ρώμης. Λοιμὸς εἰς Κων/πολιν (—1055). 1054—56 Μονοκρατία τῆς Θεοδώρας. Ὑποδεικνύει ὡς διάδοχόν της Μιχαὴλ τῶν Στρατιωτικόν, ὅστις ὅμως τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐκθρονίζεται.
1057—59	Αὐτοκράτωρ Ἰσαάκιος Α' ὁ Κομνηνός. Ἀνελθὼν ἐπὶ τοῦ θρόνου βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κηρουλαρίου, παραιτεῖται πάλιν ταχέως 1059—67 Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Γ' ὁ Δούκας, ἔχων σύζυγον τὴν λογιαν Εὐδοκίαν τὴν Μακρεμβολίτισσαν 1060 Οἱ Νορμαννοὶ κυριεύουν τὴν ὀχερὰν Τροίαν τῆς Κάτω Ἰταλίας 1064 Ἀλώσις τοῦ Ἀνίου ὑπὸ τῶν Τούρκων Σελτζουκιδῶν. Ἰωάννης Ξιφιλίνος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (—1075). Ὁ ἱστορικὸς Μιχαὴλ ὁ Ἀτταλειάτης.
1068—72	Αὐτοκράτωρ Ρωμανὸς Δ' ὁ Διογένης. Συμεὼν ὁ Νέος Θεολόγος. Ὁ χρονογράφος Ἰωάννης Σκυλίτης 1071 Ἀλώσις τῆς Βάρεως ὑπὸ τῶν Νορμαννῶν καὶ ὀριστικὴ ἀπώλεια τῆς Βυζαντιακῆς Ἰταλίας. Κατὰ τὴν μάχην παρὰ τὸ Μαντζικέρτ, αἰχμαλωτίζεται ὁ αὐτοκράτωρ ὑπὸ τοῦ Ἀρπ. Ἀρσλάν καὶ ἀποβάλλεται οὕτω τὸν θρόνον. ἀπολυθεὶς δ' εἶτα τυφλοῦτας ὑπὸ ἀντιπάλων καὶ ἀποθνήσκει.
1071—78	Αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ Ζ' ὁ Δούκας (Παραπινάκης), προγονὸς τοῦ Ρωμανοῦ· πρωθυπουργὸς εἶναι ὁ «ὑπάτος τῶν φιλοσόφων» Ψελλός (1018—1079). Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας Θεοφύλακτος. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Νορμαννῶν μισθοφόρων Οὐρσέλιος 1076 Λοιμὸς εἰς Κων/πολιν 1077 Ὁ στρατηγὸς Νικηφόρος ὁ Βοτανιάτης ἀνακηρύσσεται ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀσίᾳ στρατοῦ αὐτοκράτωρ καὶ καθαιρεῖται ὁ Μιχαήλ.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ	ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
886—912	Αυτοκράτωρ Λέων ΣΤ' ὁ Σοφός, γνωστός καὶ ὡς ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεύς. Ἀναγκάζει τὸν πατριάρχην Φώτιον νὰ παραιτηθῇ. Λέων ὁ Φιλόσοφος 887—893 Δημοσίευσις τῶν «Βασιλικῶν» 893 Διάρρηξις σχέσεων μεταξύ τοῦ Λέοντος καὶ τοῦ Βουλγάρου τσάρου Συμεών (893—927). Εἰσβολὴ Οὐγγρων εἰς Βουλγαρίαν ἀναγκάζει τοῦτον νὰ ὑποχωρήσῃ. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας Ἀρέθας 902 Καταστροφὴ τῆς Δημητριάδος ὑπὸ Μουσουλμάνων πειρατῶν. Κατάληψις τοῦ Ταυρομενίου ὑπὸ Ἀράβων καὶ ἀπώλεια τῆς Σικελίας 904 Ἡ Θεσσαλονίκη λεηλατεῖται ὑπὸ τῶν Ἀράβων Λέοντος τοῦ Τριπολίτου 907 Οἱ Ρῶσοι ἀπειλοῦν τὴν Κων/πολιν 909—911 Ἐκστρατεία ἐναντίον τῶν πειρατῶν καταλήγει εἰς ἥτταν τῶν Βυζαντινῶν 912—913 Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος, ἀδελφὸς τοῦ Λέοντος.
913—959	Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Ζ' ὁ Πορφυρογέννητος, διαπρέφας κυρίως ὡς συγγραφεύς. Κατὰ τὴν ἀνηλικιότητα αὐτοῦ διευθύνει τὰ τοῦ κράτους ὁ πατριάρχης Νικόλαος 915 Νίκη τῶν Βυζαντινῶν παρὰ τὸν Γαρίλλιανον ποταμὸν κατὰ τῶν Ἀράβων ἐξασφαλίζει πάλιν τὴν ὑπεροχὴν ἐκείνων ἐν Ἰταλίᾳ 917 Οἱ Βούλγαροι νικοῦν παρὰ τὴν Ἀγγίλιον 919—944 Συμβασιλεία Ρωμανοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ. Αἰστοασία Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα 920—942 Νικηφόρου ἑκστρατεία (ἐν Ἀσίᾳ κ.ά.) Ἰωάννου Κουρκούα καὶ Βάρδα Φωκά 921 Ἀνάγκωσις καὶ ἐπικυρώσις τοῦ «Τόμου τῆς Ἐνώσεως» 924 Ὁ τσάρος Συμεὼν τῶν Βουλγάρων πρὸ τῆς Κων/πόλεως 927 Θάνατος αὐτοῦ. Μέγας λοιμὸς εἰς τὰς ἐπαρχίας 928 Ἡ Θεοδοσιούπολις (Ἐρζερούμ) ἀνακαταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν καὶ 934 ἡ Μελιτηνή. Ὁ ποιητὴς Κωνσταντῖνος ὁ Ρόδιος. Ὁ λεξικογράφος Σουΐδας 941 Ἀπόκρουσις Ρώσων πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως 942 Κτίσις μονῆς Ἀγ. Λουκά παρὰ τὴν Στείριν 944 Ἐπιτυχὴς πολιιοχία τῆς Ἐδέσσης. Ἐκθρόνισις Ρωμανοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ ὑπὸ τῶν υἱῶν του 949 Ἐπίσκεψις τοῦ Λατίνου ἐπισκόπου καὶ ἱστοριογράφου Λιουτπράνδου εἰς Κων/πολιν. Κτίσις μονῆς Δαφνίου 957—8 Ἀνακατάληψις τῆς Ἀμίδας (Διαρμπεκίρ) καὶ τῶν Σαμοσάτων. Ἐπίσκεψις τῆς τσαρίνας Ὀλγας τῶν Ρώσων εἰς Κων/πολιν. ἔνθα βαπτίζεται. Ὁ πατριάρχης Πολύευκτος (—970)
959—963	Αὐτοκράτωρ Ρωμανὸς Β', ἔχων σύζυγον τὴν φίλαρχον Ἀναστασίαν (Θεοφανώ) 961 Ἀνακατάληψις Κρήτης ὑπὸ Νικηφόρου Φωκά 962 Ὁ ὅσιος Ἀθανάσιος ἱδρύει τὴν ἐν Ἀγίῳ Ὄρει Λαύραν.
963—969	Αὐτοκράτωρ Νικηφόρος Β' Φωκάς. Νυμφεύεται τὴν χήραν αὐτοκράτειρα Θεοφανώ καὶ προσλαμβάνει καίσαρα τὸν πατέρα του Βάρδα Φωκά. Ὁ ποιητὴς Θεοδόσιος 965 Κατάκτησις Κιλικίας (Ταρσοῦ κ.λπ.) 967 Ἐπανάληψις πολέμου πρὸς τοὺς Βουλγάρους καὶ συμμαχία μετὰ τῶν Ρώσων τοῦ Κιέβου, οἱ ὅποιοι τῷ 968 εἰσβάλλουν εἰς Βουλγαρίαν. Ἀνακατάληψις Ἀντιοχείας 969 Συνωμοσία Θεοφανοῦς καὶ Ἰωάννου Τσιμισκῆ καὶ δολοφονία τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ ποιητὴς Ἰωάννης ὁ Κυριώτης ἡ Γεωμέτρης.
969—976	Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Α' ὁ Τσιμισκῆς. Ὁ ἡγεμὼν Κιέβου Σβιατοσλάβος λεηλάτησας τὴν Φιλιπούπολιν ἡττᾶται τῷ 970 παρὰ τὴν Ἀρχαδιούπολιν (Λουλέ-Μπουράς) καὶ ὑποτάσσεται (971). Ἡ ἀνατολικὴ Βουλγαρία προσαρτᾶται εἰς τὸ Βυζαντιανὸν κράτος. Γάμος Τσιμισκῆ καὶ Θεοδώρας, θυγατρὸς Κωνσταντίνου Ζ'. Ὁ ἱστοριογράφος Λέων ὁ Διάκονος 974 Ἐκστρατεία τοῦ αὐτοκράτορος εἰς Συρίαν καὶ κατάληψις Δαμασκοῦ καὶ Βηρυτοῦ.
976	Αὐτοκράτωρ Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόνος (—1025) καὶ Κωνσταντῖνος Η' (—1028), διοικητὴς τοῦ Κράτους ὁ υἱὸς τοῦ Ρωμανοῦ Βασιλείου (—985) 976—9 Ἐπανάστασις τοῦ Βάρδα Σκληροῦ, καταλαβόντος τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἀπειλήσαντος τὴν Κων/πολιν, καταπνίγεται ὑπὸ τοῦ Βάρδα Φωκά 977—986 Ὁ τσάρος Βουλγαρίας Σαμουήλ καταλαμβάνει Μακεδανίαν καὶ Θεσσαλίαν καὶ εἰσχωρεῖ εἰς Πελοπόννησον, ἡττῶνται δὲ οἱ Βυζαντινοὶ εἰς τὰ στενὰ τῆς Πύλης Τραϊανοῦ 987—9 Ἀνταρσία Βάρδα Φωκά καὶ Βάρδα Σκληροῦ. Ὁ Φωκάς ἡττηθεὶς παρὰ τὴν Χρυσούπολιν φονεύεται μαχόμενος ἐν Ἀβύδῳ (989), ὁ Σκληρὸς ὑποτάσσεται 995 Ἐκστρατεία τοῦ αὐτοκράτορος εἰς Συρίαν, ἔνθα κυριεύει τὸ Χαλέπιον κ.ά. 996 Ἡττα Βουλγάρων παρὰ τὸν

Σελ.	Σελ.		
οίκου Α'	22	Τὸ φρούριον τῶν Καλαμῶν	116
Οικόσημον Κρίσπων	25	Γλαρέντζα (Ήλειας) Φραγκοβυζαντινὸς ναός	120
Τὸ κάστρον τῆς Βοδονίτισης κατὰ τὸν Μπυσῶν	26	Τὸ Ἀγγελόκαστρον τῆς Κερκύρας	121
Πύργος τοῦ φρουρίου τῶν Θηβῶν	29	Ἀποψις Μυστρά	123
Τὸ κάστρον τῆς Καρυταίνης	34	Ἐρείπια Μυστρά	124
Τὸ φρούριον τοῦ Γερακίου	35	Τὸ κάστρον Ἀπαλίου ἐν Νάξῳ	126
Τὸ φρούριον τοῦ Πασαβᾶ	36	Τὸ κάστρον τῆς Ἀγίας Μαρίνης ἐν Κέῳ	127
Νόμισμα τῶν Φράγκων τῆς Κύπρου	39	Στολὴ τῶν Ἰωαννιτῶν ἱπποτῶν	128
Θεόδωρος Λάσκαρις	42	Νόμισμα σελδζουκίδου ἐμίρου τῆς Ἐ- φέσου	133
Χαλκοῦν νόμισμα Μιχαὴλ δεσπότη τοῦ Ἡ- πειρου	43	Τὸ κάστρον Καρυταίνης	135
Νόμισμα Ἀλεξίου Β' Κομνηνοῦ αυτοκρά- τορος Τραπεζοῦντος	44	Ὁ Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος εὐλογοῦμε- νος ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ	139
Φραγκοβυζαντινὸν μαρμαρίνον ἀνάγλυ- φον τῶν	46	Τοξότης τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων	143
Ἰάκωβος Τίεπλος, δόγης τῆς Ἑνετίας	47	Τὸ φραγκικὸν κάστρον τῶν Σαλῶν	144
Σφραγὶς Θεοδώρου Λασκάρεως	48	Τεῖχος τῆς Χαλκίδος	149
Νόμισμα τῶν Γαβαλάδων αὐθεντῶν τῆς Ρόδου	50	Ὁ μέγας λογοθέτης Θεόδωρος Μετοχίτης ἐν στολῇ, προσφέρων τὴν ὑπ' αὐτοῦ κτισθεῖσαν ἐκκλησίαν εἰς τὸν Χριστὸν	155
Νόμισμα Ἰωάννου Β' Ἀσάν	53	Ὁ πύργος Σανταμέρη τῶν Θηβῶν	161
Νόμισμα τοῦ Τσιγγισχάν	55	Τὸ κάστρον τῶν Σαλῶν	162
Νόμισμα Θεοδώρου Β' Δούκα Λασκά- ρεως	58	Σφραγὶς Λουδοβίκου τοῦ βουργουνδικοῦ	164
Ἰννοκέντιος Γ'	59	Τὰ εἰρεῖπια τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας τῆς Ἀνδραβίδας	165
Φρειδερίκος Β' τῆς Γερμανίας φέρων τὰ ἐμβλήματα τῶν σταυροφόρων	60	Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας ἐν Ἀν- δραβίδᾳ	166
Ὁ ἱστορικὸς Γεώργιος Παχυμέρης	61	Ὁ φραγκικὸς πύργος τοῦ Μπεζᾶ πλησίον τοῦ Ἀχμέταγα ἐν Εὐβοίᾳ	167
Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγος	64	Τὸ κάστρον τῆς Καρύστου κατὰ τὸν Μπυσῶν	168
Νόμισμα Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγου	65	Μεσαιωνικὴ γέφυρα Χαλκίδος	170
Οικόσημα Φράγκων ἐν Ἑλλάδι	66	Νόμισμα Ἰωάννου Β' σεβαστοκράτορος τῆς Θεσσαλίας	171
Ἡ μεγάλη στοὰ τοῦ κάστρου τοῦ Χλο- μουτσίου	69	Οικόσημον τῶν Μελισσηνῶν	172
Τορνέζιον	70	Ἡ ἔξωσις τοῦ δονικὸς τῶν Ἀθηνῶν Βηρηνίου ἐκ Φλωρεντίας	173
Σφραγὶς Ὄθωνος Λαρόσιλ, δονικὸς τῶν Ἀθηνῶν	77	Ἐρείπια τῆς φραγκικῆς γεφύρας τῆς Κω- παίδος	174
Νόμισμα Γουίδωνος Λαρόσιλ	77	Ἀνάγλυφος πλάξ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος	175
Ἡ εἰρκτὴ τοῦ κάστρου τοῦ Χλομουτσίου	80	Συμβούλιον τῶν ἀρχηγῶν τῶν γενιτσά- ρων (1357)	176
Ἡ Μονεμβασία κατὰ παλαιὰν χαλκογρα- φίαν	81	Γενίτσαρος	179
Τὸ δυτικὸν τεῖχος τῆς Μονεμβασίας	82	Τὸ παιδομάζωμα	182
Ἡ παλαιὰ Ἐπισκοπὴ εἰς Νίκλι	85	Πύλη τῆς Νικαίας	186
Τὸ κάστρον τῆς Μαίνης	87	Νομίματα Ἀνδρέου καὶ Δομνίκου δυ- ναστῶν τῆς Φωκαίας	199
Τὸ κάστρον τῶν Σαλῶν	89	Ἀνάγλυφος ἐνετικὸς λέων τῶν τειχῶν τῆς Χαλκίδος	201
Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ἐν Σαλῶνις φραγκι- κῆς Ἐκκλησίας	91	Νόμισμα τοῦ Στεφάνου Δουσάν	203
Τὸ κάστρον τοῦ Ζητουνίου (Λαμίας)	92	Τάφος τοῦ Νικολάου Ἀγκιαϊούλη ἐν τῇ μονῇ Τσερτόζας παρὰ τὴν Φλωρεντίαν	204
Τὸ ἐν Εὐβοίᾳ κάστρον τῶν Φύλλων	93	Τάφος τοῦ Ἀγκιαϊούλη πατρὸς τοῦ μεγάλου στρατοπεδάρχου Νικολάου, ἐν τῇ μονῇ Τσερτόζας	206
Τὸ κάστρον τῆς Λέσβου	95	Ὁ τελευταῖος τάφος τῶν Βουλγάρων Ἰ- βάν Σπίσμαν Γ' (1365—1393)	209
Τὸ οἰκόσημον τοῦ δονικοῦ οἴκου Κου- νὴ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ κάστρου Ἀ- στυπαιλίας	96	Ὁ σουλτάνος Μουράτ ὁ Α'	211
Σφραγὶς Λατίνου ἐπισκόπου τῆς Ἀν- δρου	98	Βαγιαζήτ ὁ Α'	216
Ὁ Παντοκράτωρ, ἐκκλησία τοῦ ΙΒ' αἰ- ῶνος ἐν Κ)πόλει, νῦν Ζεϊρέκ Τζαμί	99	Μέρος τῶν τειχῶν τοῦ Μυστρά	227
Μιχαὴλ Παλαιολόγος	100	Ἡ λεγομένη καταλανικὴ εἰκὼν τῆς Πα- ναγίας τῶν Ἀθηνῶν	229
Ὁ πάπας Κλήμης Δ'	103	Ραϊνέριος Α' ἡγεμὼν τῶν Ἀθηνῶν	230
Ὁ Πατριάρχης Ἰωάννης Βέζκος	105	Ἀντώνιος Ἀγκιαϊούλης	233
Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος	108	Σφραγὶς Θεοδώρου Α Παλαιολόγου δε-	
Κάρολος ὁ Ἀνδεγαυινὸς ἐπὶ νομισμάτος	113		
Διαπιστευτήριον γράμμα ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀραγω- νίας διὰ τὸν πρεσβευτὴν αὐτοῦ παρὰ τῷ Ἀνδρονίκῳ Β' τῷ Παλαιολόγῳ	114		

	Σελ.
σπότου Μυστρά	234
Μανουήλ Παλαιολόγος	236
Σφραγίς Θεοδώρου Β' δεσπότης Πελοποννήσου	242
Τὸ ἀνατολικὸν τεῖχος τῆς Μονεμβασίας	246
Ἑλληνικὴ ὑπογραφή τῆς Φραγκίσκης Ἀγκιαϊούλης, συζύγου Καρόλου Α' Τόκκου	248
Ἰωάννης Β' Παλαιολόγος	250
Ὁ ἐκ Κ) πόλεως ἀπόπλους Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου	259
Ἰωάννης Παλαιολόγος ἐν Φερράρα καὶ δεξιῶσις αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ πάπα	265
Μετάλλιον τοῦ Βίκτωρος Πισάνου παριστάνον Ἰωάννην τὸν Παλαιολόγον	268
Ἰωάννης Παλαιολόγος	272
Ὁ τάφος τοῦ πατριάρχου Ἰωσήφ ἐν Φλωρεντία	273
Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ ὅρου τῆς ἐνώσεως ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Φλωρεντίας	275
Ὁ ἐξ Ἑνετίας εἰς Κ) πολὺν ἀπόπλους Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου	276
Ἀνάγλυφος πλάξ ἐκ βυζαντινῆς σαρκοφάγου τῆς ἐποχῆς τῶν Παλαιολόγων	278
Τὸ ἐν τῇ ὀπλοθήκῃ τοῦ Τουρίνου εὐρισκόμενον καὶ λεγόμενον ξίφος Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου	279
Δύο μετάλλια παριστῶντα τὸν Μωάμεθ Κωνσταντίνος Παλαιολόγου	282
Σφραγίς καὶ ὑπογραφή Ματθαίου Ἀσάν ἐπὶ ἐγγράφου ἐν τῷ ἀρχαιοφυλακίῳ τῆς Μοδένης	285
Ἐρεΐτια τοῦ Μυστρά	287
Νέριος Β' Ἀγκιαϊούλης	289
Σκεντέρμπεης	293
Σφραγίς Δημητρίου Παλαιολόγου ἐπὶ ἐγγράφου ἐν τῷ ἀρχαιοφυλακίῳ τῆς Μοδένης	298
Οἰκόσημον τῶν Παλαιολόγων. Σταυρὸς χρυσοῦς ἐπὶ ἐρυθροῦ πεδίου καὶ τέσσαρα Β	300
Τὸ φρούριον Ρούμελη Χισσάο, κτισθὲν ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ Β' ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου	305
Κωνσταντίνος Παλαιολόγος	309
Σφραγίς Κωνσταντίνου Παλαιολόγου ἐν τῷ ἀρχαιοφυλακίῳ τῆς Μοδένης	312
Ὁρειχάλκινον τηλεβόλον τοῦ Μωάμεθ καὶ τομὴ αὐτοῦ	315
Τὸ μέγα τεῖχος τῆς Κων)πόλεως	319
Ὁ παρὰ τὴν Προποντίδα μαρμάρινος πύργος τοῦ μεγάλου τεύχους	323
Ἡ πολιορκία τῆς Κων)πόλεως	326
»	329
Ὁ Μωάμεθ, βλέπων τὴν ἥτταν τοῦ στόλου αὐτοῦ, ὁρμᾷ εἰς τὴν θάλασσαν	330
Ὁ Μωάμεθ ἐπιστατεῖ εἰς τὴν διαβίβασιν τοῦ στόλου του διὰ διόλκου	333
Τεμάχιον τῆς ὑποτιθεμένης ἀλύσεως τοῦ Κερατίου	338
Τὸ μέγα ῥήγμα τοῦ μεγάλου τεύχους τῆς Κων)πόλεως	343
Ἡ πολιορκία τῆς Κων)πόλεως. Λιτανεία ἐν τῇ πόλει	345
Ὁ Κωνσταντίνος (Παλαιολόγος) καὶ ὁ	

	Σελ.
θάνατος	347
Ἡ ἄλωσις τῆς Κων)πόλεως	350
Ὁ Κωνσταντίνος (Παλαιολόγος) νεκρὸς	363
Ἡ σφαγὴ ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ	364
Εἰσόδος τοῦ Μωάμεθ εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν	366
Ὁ ὑποτιθέμενος τάφος Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου	367
Ἀραβικὴ ἐπιγραφή ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θόλου τῆς Ἀγίας Σοφίας	377
Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος, βυζαντινὴ εἰκὼν ἸΓ' αἰῶνος	378

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

	Σελ.
Τουρκοὶ καὶ Χριστιανοί. (Εἰκὼν τοῦ ΙΕ' αἰῶνος)	5
Θηραταὶ	6
Μία τῶν πολλῶν εἰκόνων τοῦ Μεσαίωνος παριστῶσα τὴν πολιορκίαν καὶ ἄλωσιν τῆς Κων)πόλεως καὶ τὴν ἐμποληθεῖσαν ἐν τῇ Δύσει ἐντύπωσιν ἐκ τῆς ἀλύσεως	8
Χαλκοῦν μετάλλιον τοῦ Φλωρεντινοῦ χαράκτου Βερθόλδου Τζοβάννι	11
Ἐπίτιλος βυζαντινοῦ χειρογράφου	12
Μωάμεθ ὁ Β'. (Εἰκὼν τοῦ Μπελλίνι)	19
Μανουήλ Χρυσολωρᾶς	23
Βησσαρίων	25
Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος	32
Ἰάνος Λάσκαρις	34
Βυζαντινὰ Εὐαγγέλια	39
Κάλυμμα Εὐαγγελίου ἀφιερωθὲν τῷ 1438 εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν	40
Ὁ ναὸς τῆς Παμμακαρίστου, νῦν Φετῆ Τζαμί ἐν Κων)πόλει	41
Σελήμ ὁ Α'	47
Μωάμεθ ὁ Β' καὶ Γεννάδιος	50
Χλαμὺς αὐτοκρατορικῆς δαλματικῆς	56
Ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας Β'	58
Ἀντίγραφα ὑπογραφῶν Ἱερεμίου Β', τοῦ πρωτονοταρίου τῆς ἐν Κιέβῳ Μητροπόλεως καὶ ἐξ ῥώσων ἀρχιερέων ἐκ σιγίλλου	61
Κύριλλος ὁ Λούκαρις	64
Γουσταῖος Ἀδόλφος, βασιλεὺς τῆς Σουηδίας	66
Ὁρφεὺς (Τοιχογραφία ἐξ Ἀγίου Καλλίστου)	72
Μουράτ Γ'	76
Βαγιαζήτ Β'	79
Σαμουήλ Α'	81
Ὁ ἐν Μυστρά ναὸς τῆς Παντανάσσης	82
Βυζαντινὸν ζιωνόχρινον	83
Ἐπίδρασις τῆς ἐλληνικῆς ὀρθοδοξίας ἐπὶ τῶν Σλαβῶν τῆς Δαλματίας	85
Εὐλόγητος σταυρὸς, ἔργον τοῦ 1654	87
Ἐπίτιλος Εὐαγγελίου ἡγεμόνος Οὐγγροβλαχίας	89
Σερμπάν βόδας Καντακουζηνός, αὐθέντης Βλαχίας	
Ἀκρόασις πρεσβείας ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ	

Σελ.	Σελ.			
Σουλτάνου	95	Διονύσιος Σολωμός	162	
Ἡ πολιορκία τῆς Βιέννης ὑπὸ τῶν	101	Τὰ Ἰωάννινα. Τὸ φρούριον μετὰ τῆς	λίμνης	165
Νικόλαος Μαυροκορδάτος, υἱὸς τοῦ Ἀλε-	105	Ἀδαμάντιος Κοραΐς.	169	
ξάνδρου Μαυροκορδάτου, μέγας διερ-	107	Τὸ λάβαρον τῆς Πάργας μεταφερθὲν ὑπὸ	τῶν Παργινῶν εἰς Κέρκυραν	170
Μολδαβίας	105	Σφραγὶς Ἐφορίας τῆς Σπάρτης 1826	17	
Κωνσταντῖνος Μαυροκορδάτος, υἱὸς τοῦ	107	Ἀπὸ τὰ ναυτικά τρόπαια τῆς Ἐπαναστά-	σεως	172
Νικολάου Μαυροκορδάτου, ἐπανειλημ-	107	Ἡ Κορώνη κατὰ παλαιὰν χαλκογραφίαν	175	
μένως ἡγεμονεύσας τῆς Μολδαβίας	107	Κάρολος Ζ' ἢ Η' βασιλεὺς τῆς Γαλλίας	177	
καὶ τῆς Βλαχίας	107	Ἀνδρέας Δόρις	178	
Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, πατὴρ τοῦ	110	Πάπας Πῖος Ε' ἐπὶ μεταλλίου ἀναμνη-	στικοῦ τῆς ναυμαχίας Ναυπάκτου	179
Κωνσταντίνου καὶ πάππος τοῦ ἀρχη-	113	Ἰωάννης ὁ Αὐστριακὸς	180	
γοῦ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας Ἀλεξάν-	113	Ὁ σουλτάνος Σουλεῖμάν ὁ Β'	183	
δρου Ὑψηλάντου, ἡγεμὼν τῆς Μολ-	114	Ὁ λιμὴν τῆς Σούδας κατὰ παλαιὰν	χαλκογραφίαν	184
δαβίας καὶ τῆς Βλαχίας	114	Ἡλίας Μηνιάτης	186	
Ἐμβλημα τῆς ἡγεμονίας τῆς Βλαχίας	120	Ἀνδριάς τοῦ Σχουλεμβουργίου ἐν Κερ-	κύρᾳ	189
Ὁ Παρθενῶν καὶ τὸ ἐπὶ τῆς Ἀκροπό-	123	Ὁ Μέγας Πέτρος	192	
λεως τζαμίον	124	Ἡ καταστροφή τοῦ τουρκικοῦ στόλου	εἰς τὸν Τσεσμέν	198
Τὰ Ἀμπελάκια	125	Ἰωσήφ ὁ Β'	204	
Ἡ Μακρινίτσα	127	Αἰκατερίνη ἡ Β'	205	
Ἡ Συράκω	128	Λάμπρος Κατσώνης	208	
Ἰωάννινα	129	Ρήγας Φεραίος	212	
Ἡ ἐν Ἀθήναις μονὴ τῶν Καπουκίνων	131	Ὁ ἐν Ἀθήναις ἀνδριάς τοῦ Ρήγα Φε-	ραίου	213
καὶ τὸ μνημεῖον τοῦ Λυσικράτους	131	Θυρεὸς τῆς Ἰονίου Πολιτείας ἐπὶ τῆς	ἀγγλικῆς προστασίας	214
Τὸ ἐν Ἀθήναις τουρκικὸν τέμενος	133	Κωνσταντῖνος Ὑψηλάντης, ἡγεμὼν τῆς	Βλαχίας	215
Αἱ Ἀθῆναι κατὰ τὸν 12' αἰῶνα πρὸ τῆς	134	Σελῆμ ὁ Γ'	219	
κατὰστrophῆς τοῦ Παρθενῶνς	145	Ὁ λιμὴν τῆς Πάργας	223	
Ὁ Μοροζίνης βομβαρδίζων τὸν Παρθε-	151	Γενικὴ ἀποψὶς Πάργας	224	
νῶνα	155	Ἀλὴ Πασᾶς	225	
Σφραγὶς ἀγνώστου Ἐπαναστατικῆς Ἐπι-	156	Ἡ Βλαχέραινα τῆς Πάργας	229	
τροπῆς πιθανῶς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ	159			
Ὅπλα κλεφτῶν καὶ ἀρματολῶν				
Τὰ βουνὰ τοῦ Ζαλόγγου εἰς τὸ Σοῦλι				
Ὑδρα				
Σφραγὶς Ἐπαναστάσεως κοινότητος Ἀ-				
θηναίων				
Ἡ Ἀκρόπολις κατὰ τὸ 1687				
Εἰκὼν χειρόγραφος ἐκ τοῦ Ἐρωτοκρίτου				

ΕΙΚΟΝΕΣ ΕΚΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

	Σελ.
Ἡ Ἀγία Σοφία κατὰ τὴν ὑπὸ Μιχαὴλ Παλαιολόγου ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταν- τινουπόλεως	74
Οἱ πορφυροὶ κίονες τῆς Ἀγίας Σοφίας Κυπόλεως	122
Ὅρισμός τοῦ Δεσπότη Δημητρίου Πα- λαιολόγου τοῦ ἔτους 1462	250
Ὑπογραφή τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιο- λόγου	298

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

	Σελ.
Ρωσικὴ πρεσβεΐα ὑποδέχεται τὴν πρὸς τέλεσιν τῶν γάμων τῆς μετὰ τοῦ με- γάλου δουκὸς Ἰωάννου Γ' μεταβαί- νουσαν ἡγεμονίδα Σοφίαν Παλαιολό- λόγου (1472)	36
Ἡ πρώτη ἑλληνικὴ «Ἐφημερίς»	108
Ἀνδρέας Παλαιολόγος, υἱὸς τοῦ Θωμᾶ	148
Ἡ ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου	180
Ὁ ναύαρχος Ὁρλώφ. Ἡ προκήρυξις αὐ- τοῦ	196
Ἡ ναυμαχία τῆς Καρπάθου	208

ΧΑΡΤΑΙ ΚΑΙ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΝΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Σελ.
Ἡ αὐτοκρατορία τοῦ Τιμούρ ἢ Ταμερλάν
Διάγραμμα τῆς (Κων)πόλεως κατὰ τὸ 1420
Τὸ ὀθωμανικὸν κράτος ἐπὶ Μουράτ Β'

Δοξίμιον ἀναπαραστάσεως τοῦ μεγάλου τείχους μεταξύ τῆς Χρυσῆς Πύλης καὶ τῆς Στρατιωτικῆς	341
--	-----

Σελ.	ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ	Σελ.
Θέσις τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς πολιορκίας	349	Ἡ Εὐρώπη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πτώσε- ως τῆς Κων)πόλεως 38 Παράταξις τῶν στόλων κατὰ τὴν ναυμα- χίαν τῆς Ναυπάκτου 181

ΧΑΡΤΑΙ ΚΑΙ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΚΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ	Σελ.	ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ	Σελ.
Οἱ ἐν Νικαίᾳ αὐτοκράτορες	8	Οἱ πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῆς ἀλώσεως μέχρι τοῦ 1600	68
Οἱ αὐτοκράτορες τῆς Τραπεζοῦντος	26	Οἱ πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως (1601-1685)	116
Ἡ Ἑλλάς κατὰ τὰ ἔτη 1214 καὶ 1278	218	Οἱ πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως (1686-1821)	212
Οἱ πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως (327-1450)	314	Οἱ πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως (1821-1884)	228
Οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου. Οἶκος Παλαιολόγων	362		

ΤΟΜΟΣ ΣΤ'

ΕΙΚΟΝΕΣ ΕΝΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Σελ.	Σελ.
Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ὑψὼν τὴν σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως ἐν Ἰασίῳ Σύμβολον καὶ χρονογράφημα τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας	5
* Ἀνθίμος Γαζῆς	7
Καρὰ-Γεώργης	8
* Ἀθανάσιος Τσακάλωφ	9
* Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης	15
Μιχαὴλ Σούτσος	17
Γεώργιος Ὀλύμπιος	21
Ἡ θυσία τοῦ Ὀλυμπίου	25
* Ἀλέξανδρος Α' αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας	26
Ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ἀπαγόμενος εἰς τὴν ἀγχόνην	27
Ὁ ἐν Ἀθήναις ἀνδριὰς τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου Ε'	28
Κενοτάφιον Γρηγορίου Ε'	29
Τὸ φρούριον τοῦ Ἀστρους	30
Γρηγόριος Δικαῖος ἢ Παπαφλέσας	31
Ὁ σουλτάνος Μαχμούτ Β'	33
Οἱ ἐντὸς τῆς Ἀκροπόλεως πολιορκημένοι πολεμισταί	35
* Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος	39
Σφραγὶς τῆς Γερουσίας τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος	40
Δημήτριος Ὑψηλάντης	44
Ὁ Παλαιὸν Πατρὼν Γερμανὸς ὑψὼν τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας	46
Ὁ Παλαιὸν Πατρὼν Γερμανὸς εὐλογῶν τοὺς ἐπαναστάτας κλπ.	47
Ἡ σφραγὶς τῆς Πελοποννησιακῆς γερουσίας	49
Τὸ χάνι τῆς Γραβιάς	50
Ἡ ἀκρόπολις τῆς Καρυταίνης	53
Ὁ Κολοκοτρώνης	54
Ἡ ἀλώσις τοῦ Λάλα ὑπὸ τῶν Ἑπτανήσιων	55
Ἡ Τρίπολις	56
Ἡ ἱστορικὴ πλάτανος τῆς μονῆς Καλαβρυτίων	57
Ὁ Ἀκροκόρινθος κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν	58
Ὁ Κολοκοτρώνης καὶ τὰ παλληκάρια του	59
Ἡ παρὰ τὸ Παλαιμῆδιον στρατοπέδευσις τῶν Ἐπαναστατῶν	60
Σφραγὶς τῆς Μαγνησίας	61
Ἀθανάσιος Διάκος	62
Ὁδυσσεὺς Ἀνδρουτσός	65
* Ὑπογραφή καὶ σφραγὶς Ὁδυσσεὺς Ἀνδρουτσός	65
* Ἠλίας Μανρομυγάλης	67
Ὁ στρατηγὸς Νορμάνν	68
Λιθογραφία τοῦ Σεγιέρ παριστώσα ὁμιλίαν ἀξιωματικῶν διαφόρων ἐθνότητων ἐκ τῶν σπενσαντῶν εἰς Ἑλλάδα ὅπως ἀγωνισθῶσιν ὑπὲρ αὐτῆς	69
Ὁ Ἀνδρέας Λόντος ἐξολοθὼν παρὰ τὴν Βοστίτσαν διὰ λ. 75000 ἐχθρῶν	74
Ἡ σφραγὶς τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη	76
Αἱ σημαίαι τῶν ναυτικῶν νήσων	77

Σελ.

‘Ο Ἀντώνιος Οἰκονόμου ἐπαναστατεῖ τὴν Ὑδραν	79
Λάζαρος Κουντουριώτης	81
Ἀνδρέας Μιαούλης εἰς νεανιζὴν ἡλικίαν	82
Ἀνδρέας Μιαούλης	83
Υπογραφή Γεωργίου Ἀνδρούτσου	86
Υπογραφή Λαζάρου Κουντουριώτου	87
Ἰάκωβος Τομπάζης	88
Παπανιζολῆς	91
‘Ο Κανάρης	92
‘Ο ναύαρχος Ἀμιλτων	97
Ἀκρόπρωρον	98
Τύπος πυρπολικοῦ	99
Ἡ Πύλη τοῦ Παλαμειδείου	101
Ἡ νησίς Βουρτζι	102
Ἡ Καρύταινα	103
Ἀνδρέας Ζαΐμης	104
Ἰωάννης Κωλέτις	105
Μάρκος Μπότσαρης καὶ ἡ ὑπογραφή του	106
‘Ο θάνατος τοῦ Μάρκου	107
‘Ο Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ἐν μέσῳ τῶν πολεμιστῶν τοῦ Μεσολογγίου	109
Ἡ Κάρυστος καὶ τὸ φρούριόν της	110
Μεχμέτ Ἀλῆς	113
‘Ο Γεώργιος Σαχτούρης κατὰ τὴν ναυμα- χίαν τοῦ Γέροντος	120
Σφραγὶς φιλανθρωπικῆς Ἐταιρείας (1824 —1828)	122
Γάλλοι ἀπόμαχοι τοῦ στρατοῦ τοῦ Ναπο- λέοντος διδάσκοντες εἰς τοὺς Ἕλλη- νας τὸν χειρισμὸν τῶν τηλεβόλων	123
Ἰβραήμ πασᾶς	125
Ἡ «Ἀσία» (τουρκικὴ φρεγάς, πυρπολη- θεῖσα ὑπὸ Μιαούλη ἐν τῷ λιμένι τῆς Μεθώνης)	126
Αἰγύπτιοι τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ τοῦ Ἰβ- ραήμ	127
Σφραγίδες τῶν ὑπουργείων τοῦ Πολέμου καὶ τῆς Οἰκονομίας	129
Σφραγὶς τῶν Ἀρχάδων	130
Λουδοβίκος διάδοχος τῆς Βαυαρίας, βα- σιλεὺς ἀπὸ τοῦ 1825	134
Μέττερνιχ	135
‘Ο λόρδος Βύρων φέρων ἑλληνικὴν ἐν- δυμασίαν	139
‘Ο δούξ Οὐέλλικτων	142
Στράτηφορδ Κάννινγ, πρεσβευτὴς τῆς Ἀγ- γλίας ἐν Κιόλκει (1825—1828)	145
Ἡ ἀφίξις τοῦ Βύρωνος εἰς Μεσολόγγιον	147
Ἡ ὑπογραφή τοῦ Α. Μαυροκορδάτου	148
Φρειδερίκος Γέντς	151
Γεώργιος Κάννινγ, ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτε- ρικῶν τῆς Ἀγγλίας (1822—1827)	154
Βασιλεὺς Γεώργιος Δ΄ τῆς Ἀγγλίας	156
Ναύαρχος Κόχραν	158
‘Ο ἐν Ἀθήναις ἀνδριάς τοῦ Θ. Κολοκο- τρώνη	161
Νομίσματα τοῦ Καποδιστριαίου	162
‘Ο κόμης Σανταρόζας, στρατηγὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν τοῦ Πε- δεμοντίου, φρονευθεὶς ἐν Σφακτηρίᾳ	163
‘Ο θάνατος τοῦ Σανταρόζα, κατὰ παλαιὰν χαλκογραφίαν	164
Ἡ ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου	169
Γεώργιος Καραϊσκάκης	171

Σελ.

Ἡ παρὰ τὴν μονὴν (σήμερον ναὸν) τοῦ Ἀγίου Σπυρίδωνος ἀμυνα τοῦ Πειραιῶς	172
‘Ο Φαβιέρος μετ’ ἑλληνικὴν περιβολὴν	174
Ἡ Ἀκρόπολις καὶ τὸ νότιον μέρος τῶν νέων Ἀθηνῶν	175
Ριχάρδος Τζώρτζ	176
Ἡ ἐν Φαλήρῳ κατὰ τὴν θέσιν Ἀνάτολ πανωλεθρία τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ	177
‘Ο Κανάρης, κατὰ τὴν εἰκόνα Ν. Λύτρα	179
‘Ο Καρα-Ἀλῆ πασᾶς, ὁ ὑπὸ τοῦ Κανάρη μετὰ τῆς ναυμαχίας τοῦ τορπιλλισθεὶς ἀρχηγὸς τοῦ τουρκικοῦ στόλου	180
Ἡ «Καρτερία»	181
‘Ο Πετρόμπετης ἐπαναστατῶν τὴν Μεση- νίαν	183
Ἀστιγξ	184
Οἱ τρεῖς ναύαρχοι τοῦ Ναυαρίνου, Δεργι- νὺ, Κόδριγκτων καὶ Εὐδεν	188
Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου	189
Ἰωάννης Καποδιστριας	192
Εἰσιτήριον μελῶν Συνελεύσεως τοῦ 1829	193
Ἡ ἀπόβασις τοῦ Μαϊζῶνος εἰς Πελοπόν- νησον	194
‘Ο Ὄθων κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ ὡς βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος	195
Λέων, εἰς τὸ προάστειον Προνοῖα τοῦ Ναυ- πλίου, εἰς μνήμην τῶν ἐν Ἑλλάδι θα- νόντων τῷ 1833—1834 βασιλέων ἀξιο- ματικῶν καὶ στρατιωτῶν	196
Χαρτονόμισμα σπανιώτατον, χρώματος κεραμιόχρου, ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Καποδί- στρια	199
Γεώργιος Γεννάδιος	200
Ι. Γ. Εὐνάδης	201
Νεόφυτος Δούκας	206
Ἐπικεφαλὴ τῶν ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως Καποδιστριαίου ἐκδιδομένων διπλωμά- των τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου	207
Νικόλαος Α΄ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας	210
Αὐγουστίνος Καποδιστριας	212
Λεοπόλδος ὁ ἐκλεγείς Ἱερειμὸν Κυρίαρχος τῆς Ἑλλάδος	213
‘Ο ποιητὴς Ἀλέξανδρος Σούτσος	214
Γεώργιος Μαυρομυζῆλης	215
Ἡ δολοφονία τοῦ Κυβερνήτου Καποδί- στρια	216
Ἀλέξανδρος Ραγκαβῆς	217
Κάρολος Θεόδωρος	218
‘Ο Πάπας Γρηγόριος ΙΣΤ΄	219
‘Ο Ὄθων ἐν τῇ λέμβῳ δι’ ἧς ἀπεβιβάσθη παρὰ τὴν Τροινα	220
Ἀπόβασις καὶ ὑποδοχὴ τοῦ Ὄθωνος	221
Μετάλλιον Ὄθωνος ὡς βασιλέως, μετ’ ἑρ- μανικὴν ἐπιγραφὴν	222
Θεόκλητος Φαριμακίδης	223
Γεώργιος Μάουρερ	224
Ἀρμανσπεργ	225
Θεόδωρος Γρίβας	226
Δ. Πλαπούτας	226
Κόβελ	227
‘Ο ταγματάρχης Φέδερ	228
‘Ο πρίγκιψ Μαξιμιλιανὸς τῆς Βαυαρίας	229
‘Ο Ὄθων ὑπὸ τοὺς κίονας τοῦ Ὀλυμ- πίου Διὸς	231
Ἀνάκτορα Ἀθηνῶν	234

	Σελ.
'Η βασίλισσα 'Αμαλία κατά την εποχήν των γάμων της μετά του βασιλέως 'Οθωνος	235
'Η πανηγυρική είσοδος 'Οθωνος και 'Αμαλίας εις 'Αθήνας τῇ 1835	236
Ρουδχάρδος	237
Τὸ πρῶτον Πανεπιστήμιον	238
'Ο βασιλεὺς 'Οθων περιστοιχούμενος ὑπὸ τῶν ἀναγεννωμένων ἐν 'Ελλάδι Τεχνῶν καὶ 'Επιστημῶν	239
'Επικεφαλὴς στρατιωτικοῦ ἀπολυτηρίου ἐπὶ 'Οθωνος	240
Κωνσταντίνος Σχινάς, πρῶτος πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου	241
'Επικεφαλὴς τῶν ἐπὶ τῆς βασιλείας 'Οθωνος ἐκδεδομένων διπλωμάτων πλοιαρχίας	243
Γκιζώ, ὑπουργὸς τῶν 'Εξωτερικῶν τῆς Γαλλίας	245
Νικητὰς ἡ Νικηταρὰς ὁ Τουρκοφάγος	247
Ἰωάννης Μακρυγιάννης	248
Δημήτριος Καλλέργης	249
'Ο 'Οθων προκύπτων ἐκ τοῦ παραθύρου τὴν νύκτα τῆς 2—3 Σεπτεμβρίου 1843	250
'Ανδρέας Μεταξάς	251
'Ο Σερ 'Εσμοντ Λάιονς, κυβερνήτης τῆς ἀγγλικῆς φρεγάτας ἣτις μετέφερε τὸν 'Οθωνα εἰς 'Ελλάδα, καὶ εἶτα πρεσβευτὴς ἐν 'Αθήναις	252
'Η 'Εθνικὴ Τράπεζα τῆς 'Ελλάδος	253
'Ο βασιλεὺς 'Οθων	255
'Ανδρέας Δόντος	256
Ἰάκωβος Ρίζος Νερουλὸς	258
Σπυρίδων Τριζούπης	261
Κωστάκης Μουσσοῦρος, πρεσβευτὴς τῆς Τουρκίας ἐν 'Αθήναις	265
'Ο σουλτάνος 'Αβδουλ Μετζήτ	266
Θουβενέλ, πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας ἐν 'Αθήναις	274
Α. Κριεζῆς	275
Πάλμερστον	276
Οὐαίς, πρεσβευτὴς τῆς 'Αγγλίας ἐν 'Αθήναις	277
Δρουέν ντε Λουῆ, ὑπουργὸς τῶν 'Εξωτερικῶν τῆς Γαλλίας	281
Ναπολέον Βοναπάρτης, πρόεδρος τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας	285
Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐν Κριμαίᾳ συμμαχικῶν στρατῶν Κανρομπέρ καὶ Σαίντ 'Αρνώ (Γάλλοι), 'Ομιρ πασᾶς (Τούρκος), καὶ λόρδος Ράγκλαν ('Αγγλος)	286
Δημήτριος Γαίβας	288
Παναγιώτης Σούτσος	289
'Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος	291

	Σελ.
Φουὰτ πασᾶς	293
'Αλέξανδρος Γορτσακώφ	294
Σίμων Σίνας	295
Πρίγκιψ τοῦ Λαϊχτεμβέργ	302
Νικόλαος, ἡγεμὼν τοῦ Μαυροβουνίου	303
Κ. Κανάρης	305
'Η κατὰ τοῦ 'Οθωνος ἐπανάστασις ἐν Ναυπλίῳ	306
Στρατηγὸς Χάν	307
Μπενιζέλος Ρούφος	307
'Εσπμ. Δεληγεώργης	308
Δ. Βούλγαρης	308
'Οθων καὶ 'Αμαλία ἐν γεροντικῇ ἡλικίᾳ	309
'Ο 'Οθων νεκρὸς	310
'Η παρὰ τὴν λίμνην Tegernsee «Στήλη τοῦ 'Οθωνος»	311
'Ο βασιλεὺς Γεώργιος κατὰ τὴν εποχὴν τῆς ἐκλογῆς τοῦ εἰς τὸν θρόνον τῆς 'Ελλάδος	313
'Η ἑλληνικὴ ἐπιτροπὴ προσφέρει τὸ στέμμα εἰς τὸν πρίγκιπα Γεώργιον τῆς Δανίας	314
Γουλιέλμος Σπόνεξ	315
Πρώτη ἀφίξις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς Κέρκυραν	316
Γεώργιος Α' κατὰ τὴν ἔλευσίν του εἰς τὴν 'Ελλάδα	317
Γκίλφορδ	318
Πάνος Κορωνάτος	319
Γαβριήλ, ἡγούμενος τοῦ 'Αρκαδίου	320
'Η μονὴ 'Αρκαδίου	321
Λόρδος Στάνλεϋ Δέρμπυ	323
'Αβδουλ 'Ατζίζ	324
Χ. Τριζούπης	326
Κ. Λομβάρδος	327
Βράιλας 'Αρμένης	328
Φραγκίσκος Ἰωσήφ, αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας	329
'Ομιρ πασᾶς	330
'Ααλή πασᾶς	331
'Ο βασιλεὺς Γεώργιος καὶ ἡ βασίλισσα 'Ολγα κατὰ τὴν εποχὴν τῶν γάμων των	332
Θρ. Ζαΐμης	333
Πέτρος Δεληγιάννης	334
Θ. Π. Δεληγιάννης	341
'Ο στόλος τοῦ Χόβαρτ πρὸ τῆς Σύρου	342
Γουλιέλμος Γιάδστων	344
Κόμης 'Ανδράς	348
Στρατηγὸς Ἰγνάτιεφ	350
Κ. Κανάρης εἰς γεροντικὴν ἡλικίαν	351
'Αλ. Κομμουνοδούρος	352
Λόρδος Βήκονσφελδ	353
'Η 'Εθνικὴ Πίστις	358

ΕΙΚΟΝΕΣ ΕΚΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

	Σελ.
Προκήρυξις Α. 'Υψηλάντη κατὰ τὴν εἰς Βλαχίαν εἰσβολὴν αὐτοῦ	8
'Ο ὄρκος τῶν Φιλικῶν	16
Πανταγούσια Γρηγορίου Ε'	24
Τὸ σκῆνωμα Γρηγορίου Ε' ἀνασυρόμε-	

	Σελ.
νον ἐκ τῆς θαλάσσης	32
Δίπλωμα ἀπονομῆς παρασήμου εἰς τοὺς πληρεξουσίου τῆς Α' ἐν 'Επιδαύρῳ 'Εθνικῆς Συνελεύσεως	40

Σελ.	Σελ.		
*Εγγραφο Δ. Ὑψηλάντου	44	*Ἡ ἑλληνικὴ ἀντιπροσωπεία παρουσιάζεται ἐνώπιον τοῦ βασιλέως Ὁθωνος	216
*Ὁμολογία Ἐθνικοῦ Δανείου 1823. . . .	48	*Ἀναχώρησις τοῦ Ὁθωνος ἐκ Μονάχου	224
Αὐτόγραφος ἐπιστολὴ Ἀθανασίου Διάκου	56	Εἴσοδος τοῦ Ὁθωνος εἰς Ναύπλιον . .	232
Πρωτόκολλον καὶ Συνθήκη παραδόσεως τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν	64	*Ἀμνηστεία τοῦ Ὁθωνος πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας τοῦ 1834	240
Δίπλωμα καταδρομῆς ὑδραϊκοῦ πλοίου .	80	Διάταγμα ὑποβληθὲν τὴν νύκτα τῆς 2 πρὸς τὴν 3 Σεπτεμβρίου 1843 ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν εἰς τὸν Ὁθωνα καὶ ὑπογραφέν ὑπ' αὐτοῦ, δι' οὗ παρεχωρεῖτο σύνταγμα εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν	248
*Ἡ πρώτη ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἐκδοθεῖσα ἐφημερίς «Σάλπιγξ Ἑλληνική»	88	*Εγγραφο τῆς βασιλείσεως Ἀμαλίας, ὡς ἀντιβασιλείσεως, συνοδεῦον ὑποβαλλόμενον τῇ Βουλῇ νομοσχέδιον	304
*Ἡ ναυμαχία τῆς Μεθώνης	96	Τὸ ἐνωτικὸν ψήφισμα τῆς Βουλῆς τῆς Ἑπτανήσου τοῦ 1863	312
*Ἡ «Δόξα» τοῦ Γκύζη	112	Οἱ ἀντιποδῶσχοι τῶν Δυνάμεων καὶ τῆς Τουρκίας εἰς τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου	356
*Ἡ δευτέρα ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐκδοθεῖσα ἐφημερίς «Ἑλληνικὰ Χρονικά»	128		
*Ὁ «Φίλος τοῦ Νόμου», ἐφημερίς ἐκδοθεῖσα ἐν Ὑδρᾷ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν	144		
Παγινιόχαρτα φέροντα τὸς εἰκόνας ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τοῦ ἀγῶνος	176		
*Ἐγκύκλιος δι' ἧς ἡ Γερουσία ἀνγγεῖλε τὸν θάνατον τοῦ Καποδιστρίου	208		

ΧΑΡΤΑΙ ΚΑΙ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΝΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Σχεδιάγραμμα τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῶν πέριξ	Σελ. 166
--	----------

ΧΑΡΤΑΙ ΚΑΙ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΚΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

	Σελ.		Σελ.
*Ἡ μάχη τῶν Δερβενακίων	72	Οἰκογενειακὸν δένδρον τῆς δυναστείας τῶν Βιττελσβάχων	256
*Ἡ ναυμαχία τοῦ Γέροντα τῆς 24 Αὐγού- στου 1824	120	*Ἡ Ἑλλάς κατὰ τὸ ἔτος 1864	320
*Ἡ ναυμαχία τοῦ Γέροντα τῆς 29 Αὐγού- στου 1824	120	Γενεαλογικὸν δένδρον Γεωργίου Α' . .	336
Γενεαλογικὸν δένδρον Ἰωάννου Καποδι- στρίου	192	Διάγραμμα ἐξηγοῦν τὴν συνθήκην τοῦ Ἀ- γίου Στεφάνου	352
*Ἡ Ἑλλάς κατὰ τὸ ἔτος 1832	196	Χάρτης τῆς Τουρκίας κατὰ τὴν συν- θήκην τοῦ Βερολίνου (1878)	358

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΝ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ

Τὸ παρὸν Ἀναλυτικὸν Εὐρετήριον κυρίων ὀνομάτων καὶ πραγμάτων τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ὑπὸ Κ. Παπαρηγοπούλου ἐγένετο τῇ ἡμετέρᾳ μερίμνῃ ὥπως εὐκολυνθῇ ὁ ἀναγνώστης εἰς τὴν μελέτην αὐτῆς.

Δι' ἐκάστην παραπομπὴν δίδεται ὁ τόμος, τὸ μέρος τοῦ τόμου καὶ ἡ σελίς. Ὁ τόμος σημειοῦται διὰ κεφαλαίων γραμμάτων, Α (πρῶτος), Β (δεύτερος), Γ (τρίτος), Δ (τέταρτος), Ε (πέμπτος), Στ (ἕκτος), τὸ δὲ μέρος ἐκάστου τόμου διὰ μικρῶν γραμμάτων, α (πρῶτον), β (δεύτερον). Αἱ σελίδες ὀρίζονται δι' ἀριθμῶν. Οὕτως, Αβ 125 σημαίνει σελ. 125 τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ πρώτου τόμου, Εα 83 σημαίνει σελ. 83 τοῦ πρώτου μέρους τοῦ πέμπτου τόμου, καὶ οὕτω καθέξης. Ἐξαιρετικῶς διὰ τὸν Στ' τόμον σημειοῦται μόνον ὁ τόμος καὶ ὄχι τὸ μέρος, καθότι ἡ ἀρίθμησης τῶν σελίδων ἐξακολουθεῖ ἡ αὐτὴ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους. Ἡ Εἰσαγωγὴ εἰς τὸ ὅλον ἔργον, εὐρισκομένη εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πρώτου τόμου, σημειοῦται ἀπλῶς Εἰσ., χωρὶς παραπομπὴν εἰς τὸν τόμον, ἡ δὲ ἀρίθμησης τῶν σελίδων γίνεται δι' ἑλληνικῶν γραμμάτων.

Ὅταν γίνονται ἀλλεπάλληλοι παραπομπαὶ εἰς τὸν αὐτὸν τόμον καὶ εἰς τὸ αὐτὸ μέρος, μόνον εἰς τὴν πρώτην σημειοῦται τόμος καὶ μέρος, εἰς δὲ τὰς λοιπὰς μόνον αἱ σελίδες, πρὸς ἀποφυγὴν ἐπαναλήψεων περιττῶν.

Ἐλήφθη πρόνοια ὥπως τὸ Εὐρετήριον συνταχθῇ κατὰ τὴν σειρὰν τῶν τόμων, ὡσάκις ὅμως γεγονότα τινὰ ἀναφέρονται πρωθυστερώς, ὁ κανὼν οὗτος δὲν τηρεῖται. Ἰδίᾳ ἡ Εἰσαγωγὴ ἀναφέρεται ἐνίοτε εἰς γεγονότα τὰ ὁποῖα κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν ἔπονται τῶν ἐκτιθεμένων ἐν τῇ Ἱστορίᾳ. Ὁ ἀναγνώστης δέον ὅθεν νὰ προσέξῃ εἰς ποῖον τόμον γίνεται ἡ παραπομπή.

Αἱ εἰκόνες σημειοῦνται διὰ τοῦ (εἰκ.).

Τὸ Εὐρετήριον δὲν χρησιμεύει μόνον διὰ τὰ κύρια ὀνόματα, ἀλλ' ἀναφέρεται καὶ εἰς πᾶν ὅ,τι περιέχεται εἰς τὴν «Ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους», νόμους, ἔθιμα, διατάγματα, αἰρέσεις κλπ.

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ "ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ,,

Ἀαλῆ πασάς, ὑπουργὸς τῶν Ἑξωτερικῶν, εἶτα μέγας βεζίρης, Στ' 321' μεταβάσας αὐτοῦ εἰς Κρήτην, 329, 330' προκήρυξις πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας, 331 (εἰκ.)' τελεσίγραφον πρὸς τὴν Ἑλλάδα, 337.

Ἀαρὸν-ἄλ-Ρασίδ, καλὶφης, Γ' β' 108' ἐπιβάλλει δεινοὺς ὅρους εἰς τὸ Ἀνατολικὸν Κράτος, 112' προσβάλλει τὴν Κύπρον, 134' ὁ «δικαίος», 143' νόμισμα, 143 (εἰκ.)' πόλεμος πρὸς Νικηφόρον Α', 155-157' θάνατος αὐτοῦ, 175.

Ἀαρών, υἱὸς τοῦ Βουλγάρου βοεβδά Σίσμαν, φονεύεται ὑπὸ τοῦ Σαμουήλ, Δα 173.

Ἀαρών, υἱὸς τοῦ τελευταίου Βουλγάρου βασιλέως Ἰωάννου, στρατηγὸς Μηδίας, Δα 240, 248.

Ἀβαντες, ἀρχαιότατος λαὸς τῆς Εὐβοίας, Δα 23, 27 καὶ ἐπ., 57, 217.

Ἀβαρας, φυλὴ Σκυθικὴ· πρώτη αὐτῶν ἐν Ἀνατολῇ ἐμφάνισις, Γα 152—153' ζητεῖται ἡ βοήθεια αὐτῶν κατὰ τῶν Σλαύων, 154' μεγάλη κατὰ τοῦ Ἀνατολικοῦ Κράτους ἐπιδρομή, 156' συνθήκη πρὸς τὸν Ἡράκλειον, 177, 180' συμμαχία πρὸς τοὺς Πέρσας κατὰ τοῦ Ἀνατολικοῦ Κράτους, 190' πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, 191' διάλυσις τῆς πολιορκίας, 192' ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν Σλαύων πολιορκία τῆς Θεσσαλονίκης, 246.

Ἀβαρῆκον, ἐν τῶν τεσσάρων χωρίων τῶν Σουλιωτῶν, Εβ 145.

Ἀββοτ Γεώργιος, ἀρχιεπίσκοπος Κανταβρυγίας' σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸν Λούκαριν, Εβ 67.

Ἀβδαλμελίκ, καλὶφης, εἰρηνεὺς πρὸς Ἰουστινιανὸν Β', Γα 256-257' κόπτει τὸ πρῶτον μωαμεθανικὸν νόμισμα, 258, 265

(εἰκ.)' νίκη αὐτοῦ κατὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ Β', 259-260' καταλαμβάνει ὁλόκληρον τὴν βόρειον Ἀφρικὴν, 263' θάνατος αὐτοῦ, 268.

Ἀβδῆρα, ἀποικία τῶν Τηίων ἐν Θράκῃ, Αα 294, 307, Βα 66' νόμισμα, 294 (εἰκ.).

Ἀβδουλ Ἀζίς, σουλτάνος, Στ, 324 (εἰκ.), 328.

Ἀβδουλ Ἀζίς, ἐμίρης τῆς Κρήτης κατὰ τὴν κατάληψιν αὐτῆς ὑπὸ Νικηφόρου Φωκά, Δα 95, 96.

Ἀβδουλ Μεδζίτ, σουλτάνος, Στ' 244' ἡ πρὸς τὸν Ὀθωνα ἀλληλογραφία αὐτοῦ ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἐπεισοδίου Μουσούρου, 265-266.

Ἀβελ Κάρολος, μέλος τῆς ἀντιβασιλείας ἐπὶ Ὀθωνος, Στ' 220' ἀντιπολίτευσις αὐτοῦ κατὰ τοῦ Ἀρμανσεργὶ καὶ ἀνάκλησις,

225-227.

Ἀβερδίνος, λόρδος, ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας, Στ' 245· φιλικὴ αὐτοῦ πολιτικὴ πρὸς τὴν Ἑλλάδα, 253.

Ἀβησσυνία, σχέσεις αὐτῆς πρὸς τὸ Ἀνατολικὸν Κράτος, Γα 140-141· νομίσματα κατὰ τὸν Βυζαντινὸν τύπον, Δα 49 (εἰκ.).

Ἀβιοι, λαὸς παρ' Ὀμήρῳ, Αα 104.

Ἀβού-Ἀλῆ-Χασάν, Ἀραψ διοικητῆς Ἀρμενίας, ἡττάται ὑπὸ Βασιλείου Β', Δα 187.

Ἀβουβέκερ, ὁ πρῶτος καλῖρης, Γα 215.

Ἀβού Κασέμ, Σελτζουκίδης ἄρχων Νικαίας, Δβ 58.

Ἀβουλαβέρ, ναύαρχος Ἀραψ, νικᾷ τὸν Κώνσταντα παρὰ τὴν Λυκίαν, Γα 230.

Ἀβούλ-Ἀφάρ, Ἀραψ δυνάστης τῆς Σικελίας, Δα 219.

Ἀβουλίτης, πατράτης Σουσιανῆς ἐπὶ Ἀλεξάνδρου, τιμωρεῖται διὰ θανάτου, Βα 111.

Ἀβουλεβάρ, ἡγεμὼν Τιβίου καὶ Περασμενίας, συμπτράττει πρὸς τοὺς Ἕλληνας κατὰ τοῦ Κατηζίου, Δα 238· ἡττάται ὑπὸ τοῦ Κατακαλὸν Κεχαυμέ-νου, 239· εἰρηνεύει, 242.

Ἀβουλφαράγιος, Ἀραψ ἱστορικός, Γα 143.

Ἀβουσαῖδ, ὁ ἐπονομασθεὶς βασιλεὺς τοῦ διανοητικοῦ κόσμου, Δβ 14.

Ἀβουσαῖδ Μεχεμέχ, Μωαμεθανὸς θεολόγος, Δβ 14.

Ἀβού-Ταγλάβ, Ἀραψ στρατηγός, νικᾷ τοὺς Ἕλληνας περὶ Μαρτυρόπολιν, Δα 164.

Ἀβού-Χάφς, Ἀραψ δυνάστης τῆς Σικελίας, Δα 219.

Ἀβού Χάφς Ὁμάρ Α', πρῶτος Ἀραψ δυνάστης Κρήτης, Γβ 234-235.

Ἀβρώνυχος, Ἀθηναῖος πλοίαρχος, Αβ 81, 133

Ἀβυδος, Αβ 54, 190, Βα 66.

Ἀγάθη, Ἑλληνικὸν κτίσμα ἐν Γαλιατί, Αα 206.

Ἀγαθίας, χρονογράφος Βυζαντινός, Γα 105, 107, 111· ἀξία τοῦ ἔργου αὐτοῦ, 112-113.

Ἀγαθοκλῆς, ὁ Λυσιμάχου, νικᾷ τὸν Δημήτριον, Βα 217· φονεύ-εται ὑπὸ τοῦ πατρὸς του, 218.

Ἀγαθοκλῆς, τύραννος Συρακουσίων, Βα 183· νόμισμα 184 (εἰκ.).

Ἀγάθων, τραγικὸς ποιητής, Βα 5.

Ἀγάθων, στρατηγὸς Μακεδῶν, Βα 72.

Ἀγάθωνος νῆσος, Βα 251.

Ἀγαλλιανός, στρατηγὸς τῶν Ἑλλαδικῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Κοσμά, Γ β 39.

Ἀγαμέμνων, βασιλεὺς τῶν Μυκηνῶν, Αα 14, 24 καὶ ἐπ., 33, 45, 84 (εἰκ.)· ὁ θῶραξ, 110.

Ἀγάπιος, ὁ Ἀσκληπιάδης, ἐθνικὸς φιλόσοφος τῆς Ε' ἑκατ. μ. Χ., Γα 35, 39.

Ἀγαρίστη, θυγάτηρ τοῦ Σικωνίου Κλεισθένους, Αα 177· οἱ μνηστῆρες αὐτῆς, 208.

Ἀγαρίστη, ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Ἀλκμαϊωνιδῶν, μήτηρ τοῦ Περιζεύς, Αβ 31.

Ἀγγεῖα, τύπος Ἑλληνικῶν, Αβ, 22 (εἰκ.), 130.

Ἀγγελος Ἀλέξιος, δύο αὐτοκράτορες ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο, βλ. Ἀλέξιος Γ' καὶ Ἀλέξιος Δ'.

Ἀγγελος Ἀνδρόνικος, στρατηγός, Δβ 141, 159.

Ἀγγελος Δημήτριος, βλ. Δημήτριος Ἀγγελος.

Ἀγγελος Θεόδωρος, δεσπότης Ἑλλάδος, βλ. Θεόδωρος Α' Ἀγγελος Κομνηνός.

Ἀγγελος Ἰσαάκιος, αὐτοκράτωρ, βλ. Ἰσαάκιος Β'.

Ἀγγελος Ἰωάννης Β', βλ. Ἰωάννης Β' Ἀγγελος.

Ἀγγελος Ἰωάννης, στρατηγός, Δβ 141.

Ἀγγελος Ἰωάννης, υἱὸς Θεοδώρου Α', βλ. Ἰωάννης Ἀγγελος.

Ἀγγελος Κωνσταντῖνος, ὁ μετονομασθεὶς Μιχαήλ Β', δεσπότης Ἡπείρου, βλ. Μιχαήλ.

Ἀγγελος Κωνσταντῖνος, δεσπότης Νέων Πατρῶν, βλ. Κωνσταντῖνος Ἀγγελος.

Ἀγγελος Μανουήλ, υἱὸς Ἰσαακίου Β', συμπτράττει πρὸς Βονιφάτιον τὸν Μομφερρατικόν,

Εα 17· ἐξορίζεται ὑπὸ τοῦ πατρὸς του, 23.

Ἀγγελος Μιχαήλ, δεσπότης Ἡπείρου, βλ. Μιχαήλ.

Ἀγγλία· οἱ κατὰ τοῦ Ναπολέοντος ἄγῶνες αὐτῆς καὶ ἡ ἔμμεσος ἀνάμιξις εἰς τὰ ἑλληνικά ζητήματα, Εβ 215-218· κατάληψις τῆς Ἑπτανήσου, 219· πώλησις τῆς Πάργας εἰς τὸν Ἀλῆν, 224-225· στάσις τῆς Ἀγγλίας κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Ἑλληνικῆς ἐπανάστασεως, Στ 28· ἀναγνώρισις τοῦ κηρυχθέντος ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως τῷ 1822 ἀποκλεισμοῦ, Στ 96· στάσις τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Ἑλληνικῆς ἐπανάστασεως, Στ 28· μεταβολὴ τῆς πολιτικῆς τῆς Ἀγγλίας, 138-143· ἐκτίμησις τῆς πολιτικῆς αὐτῆς 143-146· τὸ ἐπεισόδιον Μερεντίτου 272-273· τὸ ἐπεισόδιον Πατοϊφίκου, 275-276· ἀποκλεισμός τοῦ Πειραιῶς, 278-282· Κριμαϊκὸς πόλεμος, 286-287· πολιτικὴ εἰς τὸ Κρητικὸν ζήτημα, 321-324· πολιτεία κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον, 352· κατὰ τὴν ἐν Βερολίῳ διάσκεψιν, 353 - 357.

Ἀγέλαος, ὁ Ναυπάκτιος, συμβουλεύει τὸν ἐνέωσιν τῶν Ἑλλήνων, Βα 286, 287-288.

Ἀγνήνωρ, βασιλεὺς τῆς Φοινίκης, πατήρ τοῦ Κάδμου, Αα 14, Αβ 435.

Ἀγῆσανδρος πρεσβευτῆς Σπαρτιάτης, Αβ 225.

Ἀγησίλαος Β', ὁ Ἀρχιδάμου, ὁ μέγας βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, Αα 184, Αβ 316· ἀναλαμβάνει τὴν ἀρχὴν, 319· χαρακτήρ αὐτοῦ, 319-320· ἐκστρατεία αὐτοῦ εἰς Ἀσίαν, 322-325· νικᾷ τοὺς Πέρσας παρὰ τὸν Πακτωλόν, 326· ἀνακαλεῖται εἰς τὴν Σπάρτην, 327· κρίσις περὶ τῆς εἰς Ἀσίαν ἐκστρατείας, 328-329· ἡ περὶ Κορώνειαν μάχη, 330-333· συμβουλεύει τὴν διατήρησιν τῆς καταληφθείσης ὑπὸ τοῦ Φοιβίδου Κадμείας, 346· ἀρνεῖται νὰ μετᾷσῃ τῆς κατὰ Θηβῶν ἐκστρατείας, 353· στρατεύει εἰς Βοιωτίαν, 359, ἡ στάσις αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐν Σπάρτῃ συνέλευσιν τῶν πρέσβεων τῶν Ἑλλήνων, 363-364· ἀπαλλάσσει τῆς τιμωρίας τοὺς φυγάδας τῆς ἐν Λεύκτροις μάχης, 369· σφᾷζει τὴν Σπάρτην ἀπὸ τοῦ Ἑπαμεινώνδου, 379· μάχη ἐν Μαντι-

- νεία, 380-383· ἐκστρατεία εἰς Αἴγυπτον καὶ θάνατος, 386.
- Ἀγροίλαος**, θεῖος τοῦ Ἀγίδος Γ', ἀντιτίθεται εἰς τὴν πολιτικακίην μεταρρύθμισιν, Βα 281.
- Ἀγροίπολις**, ὁ Πausανίου, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, Αβ 327.
- Ἀγία Σοφία**, μεγαλεῖον τοῦ ναοῦ Γα ιε'-ιστ'· ὁ πρῶτος ναός, ἀνεγερθεὶς ὑπὸ Κωνσταντίνου, Γα 123· ἀνακτίζεται ὑπὸ Κωνσταντος καὶ Θεοδοσίου Β', 123-124· πρωτεύουσα ἐκκλησία, 124· ἐξ ὑπαρχῆς ἀνέγερσις ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ, 124-130· ἡ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ γενομένη Λατινικὴ λειτουργία, Εα 313· ἡ ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ σφαγὴ, 364 (εἰκ.) —365· εἰσοδος τοῦ Μωάμεθ καὶ μεταβολὴ τῆς ἐκκλησίας εἰς τζαμίον, 366, Εβ 76. Εἰζόνες, Γα ιε', Γα 1, Γα 20, 62, 122, 127, 128, 131, 132, 133, 140, 141, 142, 152, 154, 155, 267, Γβ 194, 195, 266, 267, Δα 52, 53, Δβ 184, 236, 249, 256, Εα 4, 377.
- Ἀγία Σοφία** Θεσσαλονίκης, ψηφιδωτόν, Δ β 250 (εἰκ.)· δήμευσις τῶν κτημάτων τοῦ ναοῦ ὑπὸ τῶν Φράγκων, Εα 33.
- Ἀγιάτις**, σύζυγος Ἀγίδος Γ', εἰτα Κλεομένους Γ', βασιλέων τῆς Σπάρτης καὶ συνεργάτις αὐτῶν εἰς τὴν πολιτικακίην ἀναμόρφωσιν, Βα 282.
- Ἄγιον Ὄρος**, βλ. Ἀθῶς.
- Ἅγιος Δημήτριος**, ναὸς ἐν Θεσσαλονικίᾳ· εἰκόνες Ββ 265, Γα 172, 223, 245, 281, Γβ 37, 119, 199, Δβ 174.
- Ἀγιοστεφανῖται**, ἰσχυρὸς οἶκος ἐν Κρήτῃ ἡγήθεις τῆς κατὰ τῶν Ἑνετῶν ἐπαναστάσεως τῷ 1212, Εα 40.
- Ἄγιον Στεφάνου** συνθήκη, Στ 350.
- Ἄγρις Β'**, υἱὸς Ἀρχιδάμου Α', βασιλεὺς τῆς Σπάρτης (426-397 π. Χ.), Αβ 278, 279, 297· καταβάλλει τοὺς Ἰπλείους, 317· θάνατος αὐτοῦ 319.
- Ἄγρις Β'**, υἱὸς Ἀρχιδάμου Γ', βασιλεὺς τῆς Σπάρτης (338-330 π. Χ.)· φονεῖται ἐν μάχῃ πρὸς τὸν Ἀντίπατρον παρὰ τὴν Μεγάλην Πόλιν, Βα 102.
- Ἄγρις Γ'**, υἱὸς Εὐδαμίδα, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης (244-241 π. Χ.)· ἐπιχειρεῖ πολιτικακίην ἀναμόρφωσιν, Αα 182, Βα 281· θανάτωσις αὐτοῦ, Βα 281.
- Ἄγρις**, ποιητὴς Ἀργεῖος, Βα 108
- Ἀγκυρα**, πόλις τῆς ἐν Ἀσίᾳ Γαλατίας, Βα 239· καταλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Μουράτ Α', Εα 208.
- Ἀγνή**, ἡ μετονομασθεῖσα Ἄννα, σύζυγος Ἀλεξίου Β', βλ. Ἄννα.
- Ἀγωνίδης**, Ἀθηναῖος, κατήγορος τῶν ἐπὶ ὀλιγαρχίας ἀρχόντων, Βα 165.
- Ἀγορά**, κατὰ τοὺς ἀρχαιότατους χρόνους Αα 82, 83 (εἰκ.) 84, ἐν Σπάρτῃ, Αα 182.
- Ἀγραφιῶτης**, πολέμαρχος τῆς Δολοπίας, Δβ 214.
- Ἀγριᾶνες**, φυλὴ Παιονική, Βα 18, 56.
- Ἀγρίνιον**, ἐπαναστατεῖ κατὰ τῶν Τούρκων, Στ 66.
- Ἀγχιάλος**, πόλις, Ββ 127, Γα 156, 158, 159, Δα 65.
- Ἀγχίσης**, πατὴρ τοῦ Αἰνείου. Αα 22.
- Ἀγῶνες**, Πανελλήνιοι (δρα ἐπίσης Ἰσθμια, Νέμεα, Ὀλύμπια, Πύθια) Αα 118, 126, 134, 135, 313-314) δρόμου, Αα 154 (εἰκ.)· προστάτης αὐτῶν, Αα 6· περιοδονίκαι, Αα 313· ἀποκλεισμός τῶν βαρβάρων, Αα 313· ἀρματοδρομία, Βα 1 (εἰκ.).
- Ἀδελβέρτος**, ἀδελφὸς τοῦ Ὁθωνος, ἀφικνέται εἰς Ἑλλάδα, Στ 296· δέχεται τὴν διαδοχὴν εἰς τὸν θρόνον, 301.
- Ἀδελβέρτος**, υἱὸς Βερεγγαρίου Β', καταφεύγει εἰς Κωνσταντινούπολιν, Δα 122, 127.
- Ἀδαλγίς**, Λομβαρδὸς ἡγεμὼν, καταφεύγει εἰς Κωνσταντινούπολιν, Γβ 111· μετονομάζεται Θεόδωτος, 130· στέλλεται εἰς Ἰταλίαν, 132.
- Ἄδαμ** Φρειδεरिकος, ἀρμοστής τῆς Ἑπτανήσου, Στ 139.
- Ἄδανα**, πόλις τῆς Κιλικίας, κατὰληψις ὑπὸ Νικηφόρου Β', Δα 105.
- Ἀδεϊμαντός**, ναύαρχος Κορινθίων, Αβ 72, 80, 89, 90.
- Ἀδεμάρ**, ἀρχιερεὺς τοῦ Πουῦ, πρῶτος ἐπίσκοπος γενόμενος σταυροφόρος, Δβ 69.
- Ἄδης**, Αα 73· παρ' Ὁμήρω, Αα 100 (εἰκ.), 105· Ἄδης Ζεύς, Βα 259.
- Ἄδμητος**, βασιλεὺς τῶν Μολοσσῶν, Αα 146.
- Ἄδραστος**, βασιλεὺς τοῦ Ἀργους, Αα 20, 21, 207, Αβ 458.
- Ἀδριανίς**, φυλὴ ἐν Ἀθήναις, Ββ 53.
- Ἀδριανός**, Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ, Ββ 39· ζητεῖ τὸ ἄξιωμα ἐπ' οὐμῶν ἀρχόντος τῶν Ἀθηναίων, 40, 50· προτομὴ, 46 (εἰκ.)· δωρεαὶ πρὸς τὰς Ἀθήνας, 50-51. ἀγορὰ ἐν Ἀθήναις, 51 (εἰκ.)· ἀψίς, 52 (εἰκ.)· μῆσις εἰς τὰ Ἑλευσίνια, 54 (εἰκ.).
- Ἀδριανός**, ὁ Τύριος, σοφιστής, Ββ 45-46, 58.
- Ἀδριανὸς Α'**, πάπας Ρώμης· σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸ Ἀνατολικὸν Κράτος καὶ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, Γβ 117-118.
- Ἀδριανὸς Β'**, πάπας ἀναθεματίζει τὸν Φώτιον, Δα 254.
- Ἀδριανὸς Γ'**, πάπας· φιλικὴ αὐτοῦ πρὸς τὸν Φώτιον πολιτεία, Δα 269.
- Ἀδριανούπολις**, καθίσταται πρωτεύουσα τοῦ Τουρκικοῦ κράτους, Εα 208.
- Ἀδρίας**, Αα 107, 119.
- Ἀέθλιος**, προστάτης τῶν ἀγῶνων, Αα 6.
- Ἀείμνηστος**, στρατηγὸς τῶν Πλαταιέων ἐν Μαραθῶνι, Αβ 40.
- Ἀείμνηστος**, Σπαρτιάτης, φονεῖ τὸν Μαρδόνιον, Αβ 113.
- Ἀέροπος**, Τημενίδης, Βα 4.
- Ἀέροπος Α'**, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, Βα 4.
- Ἀέροπος Β'**, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, Βα 6· νόμισμα, Βα 5, (εἰκ.).
- Ἀέτιος**, εὐνοῦχος, πρωτοσπαθάριος ἐπὶ Εἰρήνης, Γβ 141· παντοδυναμία αὐτοῦ, 146.
- Ἀέτιος**, στρατηγὸς τῶν ἀνατολικῶν ἐπὶ Θεοφίλου, Γβ 255, 256· φονεῖται διὰ βασάνων ἐν Βαγδατί, 257.
- Ἀξεδίη**, Σουλτάνος Ἰκονίου, ἐισηγεῖται πρὸς τὸν Μανουὴλ Α', Δβ 134· νέος πόλεμος κατὰ Μανουὴλ καὶ ἔτα τῶν Ἑλλήνων, 141.
- Ἀζωτος**, πόλις ἐλληνικὴ τῆς Ἰ-

ουδαίας, Ββ 76-77.

Ἀθαλάριχος, νόθος υἱὸς Ἡρακλείου, Γα 224.

Ἀθαμῶνες, φυλὴ τῆς Ἡπείρου, Αα 144, νόμισμα, 145 (εἰκ.).

Ἀθάμας, υἱὸς τοῦ Αἰόλου, Αα 1ς, 14, 95.

Ἀθανάσιος, ὁ Μέγας, Ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας· ἡ πρώτη αὐτοῦ κατὰ τοῦ Ἀρειανισμοῦ ἀντιδρασίς, Ββ 112-117· ἐκλέγεται ἐπίσκοπος, 137, εἰκόνη, 138· ἐξορία αὐτοῦ, 138-144· δις ἐπανέρχεται εἰς Αἴγυπτον καὶ δις ἐξορίζεται, 155-157· ἐπανέρχεται εἰς Ἀλεξάνδρειαν, 172· τελευταία ἐξορία, ἐπιστροφὴ καὶ θάνατος, 173-174· κρίσεις περὶ τοῦ ἀνδρός, 174-176· ὁ «κατὰ Ἑλλήνων» λόγος αὐτοῦ, Γα 14.

Ἀθανάσιος Β', πατριάρχης ἐπὶ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, ἀντιτιθέμενος εἰς τὴν ἔνωσιν, Εα 301.

Ἀθανάσιος Γ', ὁ Πατελλάριος, πατριάρχης, λατινίζει, Εβ 79.

Ἀθάνατος, Πέρσαι ἐπίλεκτοι στρατιῶται, Αβ 54.

Ἀθάνατοι, ἴλη ἐπίλεκτων ἱππέων, ὁργανωθείσα ὑπὸ Ἰωάννου Τσιμισκῆ, Δα 150, 151.

Ἀθηνᾶ, θεὰ, Αα 4, 13, 41, 65· σχέσις πρὸς Αἰγυπτίαν θεάν Νεῖθ, Αα 51· Αἰγυπτιακὴ φυσιογνωμία ἐπὶ νομισμάτων, Αα 52· συμβουλευεὶ τὸν Κάδμον, Αα 52 (εἰκ.)· ναοί, Αα 113, 138, 312, Αβ 114· ἀνάγλυφα, Αα, 226 (εἰκ.)· Λημνία, Αβ 224 (εἰκ.).

Ἀθηναγόρας, Χριστιανὸς φιλόσοφος, Γα 13.

Ἀθῆναι, βλ. ἐπίσης Ἀκρόπολις, Μαραθῶν, Σαλαμίς, Μυκάλῃ, Πελοποννησιακὸς πόλεμος.

Ἐκστρατεία κατὰ τῆς Τροίας, Αα 23, νόμος τοῦ Δράκοντος, 88, 89 (εἰκ.), 111, 136, 153, 233 καὶ ἐπ. νόμισμα φέρον γλαυκὰ καὶ τέττιγα, 227, (εἰκ.)· τὸ πρὸ τοῦ Δράκοντος πολίτευμα, 227· «Πολιτεία Ἀθηνῶν», 228· αἱ πρώται φυλαί, 229· χουσαὶ νομίσματα, 240 (εἰκ.)· ἀργυρὰ νομίσματα, 243 (εἰκ.)· πολιτικαὶ μερίδες, 245· πολίτευμα τοῦ Σόλωνα, 247· πολιτικοὶ ἄγῳνες, 267· τυραννίς Πεισιστράτου, 269-274· πολιτικὴ ὁριμότης, 274· αἱ δέκα φυλαί, 275· ὁριστικὴ κατάλυσις τῆς δημοκρατίας, 280-285·

αἱ Ἀθῆναι κυριαρχοῦσιν Εὐβοίας καὶ Κυκλάδων, 288.

Παροχή βοήθειας πρὸς τοὺς Ἰωνᾶς, Αβ 14· ἐκστρατεία τῶν Περσῶν, 26-47· πολιτικὴ καὶ ἠθικὴ κατάστασις τῶν Ἀθηνῶν, 28-30· ναυπήγησις στόλου, 65· παραχώρησις τῆς στρατηγίας εἰς τὴν Σπάρτην, 67· κατάληψις τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Ξέρξου, 87· ἀπορριψίς προτάσεων τοῦ Μαρδονίου, 104· ὁχύρωσις Ἀθηνῶν, 133 καὶ ἐπ. ναυτικὴ ἡγεμονία, 136·

Κράτος Ἀθηναίων, Αβ 149-154· πόλεμοι πρὸς τοὺς Πέρσας, 151-157· ἀκμὴ, 158-191· ἥττα ἐν Τανάγρα, 163· ἐκστρατεία εἰς Αἴγυπτον, 164-165· συνθήκη πρὸς τοὺς Πέρσας καὶ τοὺς Σπαρτιάτας, 165-175· νέα τοῦ πολιτεύματος ῥυθμίσις, 175-179· δραματικὴ ποιήσις, 179-180· δημόσια ἔργα 181-189· ἔκτασις τοῦ κράτους, 189-192· πρώτοι ἀκρωτηριασμοί, 193-196· ἡ κατάστασις μετὰ τὴν Νικίειον εἰρήνην, 263· συμμαχία πρὸς τοὺς Ἀργεῖους, 267· ἡ ἐπὶ Σικελίαν στρατεία, 272-275· ἐπανάληψις τοῦ πολέμου πρὸς τὴν Σπάρτην, 275· τροπολογία τοῦ πολιτεύματος ἐπὶ τὸ ὀλιγαρχικώτερον, 279-285· κατάλυσις τοῦ κράτους μετὰ τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ναυμαχίαν καὶ ἄλλωσις τῶν Ἀθηνῶν, 297-300.

Χαρακτὴρ τῆς τυραννίας τῶν τριάκοντα, 303-304· τὰ θύματα τῆς τυραννίας, 305-306· κατάλυσις τῆς ἀρχῆς τῶν τριάκοντα, 306-307· μετοχὴ τῶν Ἀθηνῶν εἰς συμμαχίαν κατὰ τῆς Σπάρτης, 327· ἀνόρθωσις τῶν τειχῶν ὑπὸ Κόνωνος, 334· φαινομενικὴ ἀκμὴ καὶ ἠθικὴ παρακμὴ, 335· συμμαχία πρὸς τὰς Θήβας, 353· ἡ δευτέρα δημοσπονδία ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηνῶν, 353-354· μέρος τῆς συνθήκης, 354 (εἰκ.)· αὔξησις τῆς ναυτικῆς δυνάμεως, 359· σύναψις εἰρήνης πρὸς τὴν Σπάρτην, 363-364· αὔξησις τῆς δυνάμεως ἐν Μακεδονίᾳ, 376· πτώσις τῆς δευτέρας ναυτικῆς τῶν Ἀθηναίων ἡγεμονίας, 386-387.

Σχέσεις πρὸς τὸν Φίλιππον, Βα 11· παρακμὴ, 24· πόλεμος πρὸς τὸν Φίλιππον, 25-36· Λαμιακὸς πόλεμος καὶ εἰρήνη, 149-152· μετατροπὴ τοῦ πολιτεύματος, 152· αἱ Ἀθῆναι ἐπὶ τῶν διαδόχων, 186· ἀπελευθέρωσις ὑπὸ τοῦ Δημητρίου 189-190· ἄλωσις ὑπὸ τοῦ Δημητρίου, 215· ἡγεμονία κατὰ τὸν πρὸς τοὺς Γαλάτας ἀγῶνα, 222· ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τῆς Μακεδονικῆς φρουράς, 281· αἱ Ἀθῆναι ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους, 291-301. Ββ 5· ἀνάμειξις εἰς τὸν πρῶτον Μιθριδατικὸν πόλεμον, 10 καὶ ἐπ. ἄλλωσις ὑπὸ τοῦ Σύλλα, 16-18· ἐπὶ Αὐγούστου, 31· σγέσεις πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, 33· μειώσεις τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν προνομίων τῆς πόλεως ἐπὶ Σεπτιμίου Σεβήρου, 67· ἄλλωσις ὑπὸ τῶν Ρόθων, 69-70· ἀπελευθέρωσις ὑπὸ Δεζίππου, 72· νέα ἐπιδρομὴ καὶ καταστροφὴ τῆς πόλεως, 73-74· ἡ πόλις κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα μ.Χ. 158-161· ἐισοδος τοῦ Ἀλαρίχου εἰς τὴν πόλιν, 207· ἡ περὶ Ἀθηνῶν ἐπιστολὴ τοῦ Συνεσίου, 207-208.

Αἱ Ἀθῆναι κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα μ.Χ., Γα 233-234· ἀπὸ τοῦ Η' μέχρι τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, Δα 202· ἡ Ρουνικὴ ἐπιγραφὴ περὶ στάσεις τῶν Ἀθηνῶν, 224-227· ἀκμὴ τῶν ἐκπαιδευτηρίων τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα, Δβ 144· ἡ πόλις κατὰ τὸν ΙΑ' καὶ ΙΒ' αἰῶνα, 205-212· προνόμια αὐτῆς, 212-214.

Αἱ Ἀθῆναι ἐπὶ Φραγκοκρατίας, Εα 84-86· κατάληψις τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Καταλανῶν, 163· ὑπὸ τῶν Ἀκκαιοῦσολων, 230· κατάληψις ὑπὸ τοῦ Βαγιαζήτ, 233· κοινωνικὴ ὁργάνωσις κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, Εβ 126· κοινότης, 127· ἡ παιδεία ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα 128-130· εἰκόνες τῶν Τουρκοκρατημένων Ἀθηνῶν, 127, 128, 129, 155· ἄλωσις τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Μοροζίνη καὶ τῶν Ἑνετῶν καὶ καταστροφὴ τοῦ Παρθενῶν, 131 (εἰκ.). 132· ἀνάκτησις τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ τυραννία τοῦ Χασσεκῆ, 132· Ἐταιρεία Φιλομούσων, πρῶτοδρομος τῆς Φιλικῆς, 132-133· σφραγίς τῆς Κοινοῦτος κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, 154 (εἰκ.).

Ἄλωσις τῆς Ἀκροπόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, Στ 65· πολιορκία ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ, 173 καὶ ἐπ. κατάληψις ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἀπελευθέρωσις, 228-229· πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος, 229-230.

Ἀθῆναιοι, ἱστορικὸς ἐκ Ναυ-

- κράτιδος, συγγραφεὺς τῶν «Δειπνοσοφιστῶν», Ββ 11, 80.
- Ἀθηναῖς**, αὐτοκράτειρα, βλέπε Εὐδοκία.
- Ἀθηνίων**, σοφιστής, ἀπεσταλμένος τοῦ Μιθριδάτου εἰς Ἀθήνας, Ββ 12· θανάτωσις αὐτοῦ ὑπὸ Σύλλα, 18.
- Ἀθηνόδωρος**, ὁ ὑποκριτής, Βα 93.
- Ἀθηνόδωρος**, ὁ στρατηγὸς τῶν Ἰσαύρων ἐπὶ Ἀναστασίου Α', Γα 43.
- Ἀθηνόδωρος**, Ἰσαυρὸς, ἀξιωματικὸς ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ Α', Γα 103.
- Ἀθίγγανοι**, ὄνομα καὶ καταγωγὴ αὐτῶν, Εα 238-239.
- Ἀθως**, ὄρος· Πελασγικά πόλινματα, 58· Ἀθῶς παρ' Ὀμήρῳ, Α 104· καταστροφὴ τῶν Περσῶν ἐκ τριζυμίας, Αβ 23· τομὴ αὐτοῦ ὑπὸ Ξέρξου, 53· αἱ μοναὶ ἐπὶ Φραγκοκρατίας, Εα 30-31· ὑποταγὴ τῆς μοναχικῆς πολιτείας εἰς τοὺς Τούρκους, 253.
- Αἶα**, μητροπολις τῶν Κόλχων, Αα 17, 101.
- Αἰαίη**, ἡ νῆσος τῆς Κίρκης, Αα 100.
- Αἰάκης**, δεσπότης τῆς Σάμου, Αβ 10, 11, 19, 20.
- Αἰακίδαι**, γένος, Αα 146, Αβ 144, Βα 3, 146, 228.
- Αἰακίδης**, βασιλεὺς τῆς Ἡπείρου, Βα 168, 169, 179, 228.
- Αἰακός**, πρῶτος βασιλεὺς τῆς Αἰγίνης, Αα 10· εἰκὼν ἐπὶ ἀγγείου 10.
- Αἰαντίδης**, ὁ Ἰππόκλου, Αα 273.
- Αἶας**, ὁ Οὐλέως, Αα 23, 29, 33· ἐπὶ νομίσματι, 126 (εἰκ.).
- Αἶας**, ὁ Τελαμώνιος, Αα 28, 29, (εἰκ.), 32, 88.
- Αἰγαῖον** πέλαγος, Αα 107, 119· «ἡμετέρα θάλασσα», 287· αἱ νῆσοι, 287-288· θέμα τοῦ Ἀνατολικοῦ κράτους, Αα 29· σφραγὶς στρατηγοῦ, 43 (εἰκ.).
- Αἰγαῖος** πολιτισμὸς, Εἰσ. ρη', ρμ'.
- Αἰγεύς**, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀθηνῶν, Αα 86 (εἰκ.).
- Αἰγιαλεῖς**, φυλὴ ἐν Σικυῶνι, Αα 167.
- Αἰγιαλεὺς**, ὁ Ἀδράστου, Αα 21.
- Αἰγιαλός**, πόλις Παφλαγονικῆ παρ' Ὀμήρῳ, Αα 102.
- Αἰγικορεῖς**, μία τῶν ἀρχαίων Ἀθηναϊκῶν φυλῶν, Αα 229.
- Αἰγίνα**· πρῶτος βασιλεὺς αὐτῆς Αα 10· παρ' Ὀμήρῳ, 104· δίδει γῆν καὶ ὕδωρ εἰς τὸν Δαρεῖον, Αβ 23· νόμισμα, 25 (εἰκ.)· ναὸς Ἀφαιάς, 26 (εἰκ.)· πόλεμοι πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, 23, 61, 65, 159, 163· μετέχει τοῦ κατὰ τῶν Περσῶν πολέμου, 66-100· καταλαμβάνεται ὑπὸ Ἀθηναίων κληρούχων, 235· ἀφίξεις τοῦ Καποδιστρίου, Στ 203· ἱδρυσίς μουσείου 206.
- Αἰγιον**, πόλις τῆς Ἀχαΐκης ὁμοσπονδίας, Βα 270, 284· βλέπε καὶ Βοστίταια.
- Αἰγὸς ποταμοί**, ναυμαχία ἐν—, Αβ 296.
- Αἶγουσα**, νῆσος παρ' Ὀμήρῳ, Αα 104.
- Αἶγυπτος**, ἀδελφὸς Δαναοῦ, Αα 14.
- Αἶγυπτος**· ἡ κατ' αὐτῆς ἐπίθεσις τῶν Χετταίων, Εἰσ. ρνα· σχέσεις πρὸς τὴν Ἑλλάδα, Αα 14, 51, 52, 312, Αβ 2· ἐπίσκεψις τῶν Ἀργοναυτῶν, Αα 18· ἀποικίαι ἐν ταῖς νήσοις καὶ τῇ Ἡπειρωτικῇ Ἑλλάδι, Αα 59· ὑπεροχὴ τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῆς, 97· ὄνομα τοῦ Νείλου παρ' Ὀμήρῳ, 100, 102· ὑποταγὴ αὐτῆς ὑπὸ τῶν Περσῶν, Αβ 5· καταγωγὴ τῶν Αἰγυπτίων, 430· σχέσεις Αἰγυπτίων καὶ Φοινίκων, 436· κατάληψις ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, Βα 91· σατραπεία Πτολεμαίου, 143· ἡ Αἶγυπτος ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων, 249-264· Ἑλληνιστὶ πόλεις, 250-251· Ρωμαϊκὴ ἐπαρχία, Ββ 28· κατάκτησις ὑπὸ τῶν Ἀράβων Γα 221-223.
- Ἀΐδιν**, Τούρκος ἀρχὼν μέρους τῆς Λυδίας, Εα 133, 136.
- Αἰήτης**, βασιλεὺς Κολχίδος, Αα 16 καὶ ἐπ., 49, 100.
- Αἰθαλία**, νῆσος, ἡ νῦν Ἑλβα, καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Συρακουσίων, Αβ 127.
- Αἰθαλίδης**, υἱὸς Ἐρμοῦ, Αα 11.
- Αἰθήρ**, υἱὸς Ἐρέβους καὶ Νυκτός, Αα 1.
- Αἰθίοπες**, Αἰθιοπία, Αα 100 καὶ ἐπ' Ἀισιόδῳ, Αα 106· ὑπὸ τοὺς Πτολεμαίους, Βα 264.
- Αἰθιοπικά**, ἡ τὰ κατὰ Θεογένην καὶ Χαρίκλειαν, μυθιστόρημα Ἡλιοδώρου τῆς Τρίκκης, Γα 12.
- Αἰθιοπίς**, ἔπος, Αβ 469.
- Αἶθρα**, Αα 93.
- Αἰκατερίνη** Κουρτεναῖν Βαλουᾶ, νυμφεύεται Φίλιππον τὸν Ἀνδεγαυικόν, Εα 129· κυβερνᾷ δι' ἐπιτρόπων τὴν Πελοπόννησον, 200.
- Αἰκατερίνη Β'**, αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσίας, καλεῖ τοὺς Ἕλληνας εἰς ἐξέγερσιν, Εβ 194· συνάπτει εἰρήνην πρὸς τὴν Τουρκίαν, 200· μελετᾷ τὴν ἱδρυσιν Ἑλληνικοῦ κράτους, 204-206 εἰκὼν 205.
- Αἴλιος Ἀριστείδης**, σοφιστής, Ββ 56, 58.
- Αἰμιλιανός**, στρατηγὸς Ρωμαῖος, νικᾷ τοὺς Γότθους, Ββ 68.
- Αἰνείας**, ὁ Ἀγχίσου, Τρώς, Αα 22, 28, 33· ἡ γνώμη περὶ παραμονῆς τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ ἐν Δαρδανίᾳ, Εἰσ. ρνε'· ὁ Αἰνείας ὡς κτίστης τῆς Ρώμης, ρνσ'.
- Αἰνείας**, ὁ ἱστορικός, Βα 15.
- Αἰνείας**, ὁ Γαζαῖος, Γα 22.
- Αἰνιᾶνες**, φυλὴ Ἑλληνικὴ, Αα 24, 57, 121, Αβ 62· νομίσματα, Αα 121 (εἰκ.)· ὑποταγὴ εἰς τὸν Ξέρξην, Αβ 68.
- Αἶνος**, πόλις ἐν Θράκῃ, Αα 104 307.
- Αἶνος**, πόλις Ἑλληνίς ἐν τῇ Κοίλῃ Συρίᾳ, Βα 245.
- Αἶνος**, πόλις Ἑλληνίς ἐν Μεσσοποταμίᾳ, Βα 245.
- Αἰολεῖς**, Αα 6, 56, 216 καὶ ἐπ' ἀποικίαι ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, 289· ὀνόματα τῶν πόλεων, 290.
- Αἰόλος**, βασιλεὺς τῆς Θεσσαλίας, γενάρχης τῶν Αἰολέων, Αα 6· τέκνα αὐτοῦ, 10.
- Αἰόλου** νῆσος, παρ' Ὀμήρῳ, Αα 104.
- Αἰρέσεις**, βλέπε ὀνόματα αὐτῶν· πληθος καὶ ἀκμὴ αὐτῶν, Γα 33-35.
- Αἶρουλοι**, βαρβαρικὴ φυλὴ, σύμμαχος τοῦ Ἀνατολικοῦ Κράτους, Γα 104, 110.

Αἰσούμη, πόλις Θρακική παρ' Ὀμήρῳ, Αα 104.

Αἰσχίνης, ὁ ρήτωρ, περὶ τοῦ Περσικοῦ κινδύνου, Βα 35· πρεσβευτής, Βα 31-32, 35-36· λόγος κατὰ Κτησιφῶντος, 103· εἰκῶν, Αβ 408.

Αἰσχίνης, τύραννος Σικυῶνος, Αα 209.

Αἰσχίνης ὁ Νόθωνος, Ἐρετριεύς, Αβ 27.

Αἰσχύλος, ὁ τραγικός, Αα 69, 312, Αβ 152, 178 (εἰκ.), 179.

Αἴσων, πατὴρ Ἰάσονος, Αα 16.

Αἰτωλία, Αἰτωλοί, Αα 57, 143· παρ' Ὀμήρῳ, Αα 103· ὥμοφαγία, 144· μετοχὴ εἰς τὴν ἀποδοὺν τῶν Ἡρακλειδῶν, 153· μετοχὴ εἰς Λαμιακὸν πόλεμον, Βα 149, 152, 159· νόμισμα, 157 (εἰκ.)· ἀνεξάρτητος ὑπὸ τοὺς διαδόχους, 185· συμπολιτεία, 226· ἀνάπτυξις αὐτῆς, 266-269· νομίματα συμπολιτείας, 269 (εἰκ.)· νέα ἐπέκτασις, 281· πόλεμος πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ τὸν Φίλιππον, 287· συμμαχία πρὸς τοὺς Ρωμαίους καὶ νέος πρὸς Φίλιππον πόλεμος, 288· κατὰ τῶν Ρωμαίων, 293-295· αὐτονομία ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους, Αβ 6· περιέρχεται εἰς χεῖρας Φράγκων, Εα 116.

Αἰχμάλωτοι, συμπεριφορὰ πρὸς —, Αα 80· θυσίαι, 96.

αἰσέρεσι, Πέρσαι στρατιᾶι, Αβ 54, 62 (εἰκ.).

Αἰών, ἐφημερίς τοῦ Ι. Φιλήμονος, Στ 335, 338, 347.

Ἀκαδημία Ἰόνιος, Στ 316.

Ἀκάθιστος Ὕμνος, ὁ ποιηθεὶς ἐπὶ τῇ λύσει τῆς πολιορκίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀβάρων, Γα 193-195.

Ἀκάσιος, πατριάρχης, Γα 24, 26.

Ἀκάσιος, ἀρκτοτόφος Κύπριος, πατὴρ τῆς αὐτοκρατορίας Θεοδώρου, Γα 65.

Ἀκάμης, ἀρχὼν τῶν Σλαύων τῆς Βελγητίας ἐν Θεσσαλίᾳ, Γβ 141.

Ἀκανθός, ἀποικία Ἀνδρίων ἐν Χαλκιδικῇ, Αα 307· νόμισμα, 307 (εἰκ.)· ζητεῖ τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης κατὰ τῶν Ὀλυνθίων, Αβ 346.

Ἀκαρῶνες, Ἀκαρνανία, Αα 103, 107, 144· σύμμαχοι Φι-

λίππου κατὰ Ρωμαίων, Βα 291-292· αὐτόνομοι ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους, Ββ 6· Ἀκαρνάνων Θυρραίων, νόμισμα, Αα 143 (εἰκ.).

Ἀκέφαλοι, οἱ ἄκροι μονοφυσῖται, Γα 43.

Ἀκτογκόρ, Σελδζουκίδης στρατηγός, ἀρχὼν Χαλεπίου, Δβ 36.

Ἀκισώριος, ἡγεμὼν τῶν Γαλατῶν, Βα 221.

Ἀκκισαῖονόλαι, Φλωρεντίνη οἰκογένεια, λαβοῦσα τὸ δουκάτον τῶν Ἀθηναίων, Εα 154, 175· ἡ δύναμις αὐτῶν ἐν Πελοποννήσῳ, 225· εἰκῶν τῆς Θεοτόκου, φέρουσα τὸ οἰκόσημον, 229.

Ἀκκισαῖονόλης Νικόλαος, βαρὼνος Καρινθίας, Εα 201, 204, τάφος αὐτοῦ, 204 (εἰκ.).

Ἀκκισαῖονόλης Ραϊνέριος Α', καταλαμβάνει τὰ Μέγαρα, Εα 228· δούξ τῶν Ἀθηναίων, 230· εἰκῶν, 230.

Ἀκκισαῖονόλα Φραγκίσκα, νυμφεύεται τὸν Κάρολον Α' Τόκκον, Εα 231· Ἑλληνικὴ ὑπογραφή αὐτῆς, 248 (εἰκ.)· λαμβάνει τὸν τίτλον βασιλείσσης, 247.

Ἀκκισαῖονόλης Ἀντώνιος, ἡγεμὼν Θηβῶν καὶ Λεβαδείας, Εα 233· καθίσταται ὑποτελὴς τοῦ Μωάμεθ Α', 237· πολιτεία αὐτοῦ, 250· εἰκῶν 233.

Ἀκκισαῖονόλης Νέριος ἢ Ραϊνέριος Β', καθίσταται ὑποτελὴς Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, Εα 288· εἰκῶν, 289.

Ἀκοβα, βαρωνία ἐν Ἀρκαδίᾳ, Εα 34.

Ἀκοίμητοι, οἱ ἄκροι ὀρθόδοξοι, Γα 43.

Ἀκομινᾶτος Χωνιάτης, βλέπε Χωνιάτης.

Ἀκουιλίνος, στρατηγὸς πεσὼν ἐν τῇ πρώτῃ κατὰ Βουλγάρων μάχῃ, Γα 107.

Ἀκράγας, Ἑλληνὶς πόλις ἐν Σικελίᾳ, Αα 176, 299, Αβ 124, 127, 270 (εἰκ.), 271· νόμισμα Αβ 124 (εἰκ.).

Ἀκραι, Ἑλληνικὴ πόλις ἐν Σικελίᾳ, Αα 299.

Ἀκραφίαι, πόλις Βοιωτικῇ, Αα 137.

Ἀκρίτας Διγενεὺς Βασιλεῖος,

Βυζαντινὸς ἥρωας, βλέπε Διγενεὺς.

Ἀκροκεραυνία ὄρη, Αα 119, 298.

Ἀκροκόρινθος, ἀκρόπολις τῆς Κορίνθου, Αα 146, 149 (εἰκ.), Βα 266, 279, 283, 284· ἄλωσις τοῦ φρουρίου ὑπὸ τοῦ Δημ. Ὑψηλάντου, Στ 57· ὡς εἶχε κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, 58 (εἰκ.)· παραδίδεται εἰς τὸν Δράμαλιν, 71· ἄλωσις ὑπὸ τοῦ Νικητά, 102.

Ἀκρόπολις Ἀθηναίων (βλ. ἐπίσης Ἀθηναίαι καὶ Παρθενῶν), Αα 215 (εἰκ.), Αβ 181 καὶ ἐπ., 186 (εἰκ.), 187 (εἰκ.)· τὸ ἐπ' αὐτῆς τζαμίον, Εβ 114 (εἰκῶν τοῦ 1751)· κατὰ τὸ 1687, Εβ 155 (εἰκ.)· ἄλωσις ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, Στ 65· πολιορκία ὑπὸ τοῦ Κιουταχλή, 173 καὶ ἐπ.· ἄλωσις αὐτῆς καὶ μεταβάσεις εἰς τοὺς Ἑλληνας, 228-229.

Ἀκροπολίτης Γεώργιος, χρονογράφος τοῦ ΙΙ' αἰῶνος, Εα 57, 62, 99.

Ἀκτίου ναυμαχία, Ββ 28.

Ἀκύφας, πόλις τῆς Δωρίδος, Αα 127.

Ἀλαεδίν, τρεῖς Σελδζουκίδαὶ σουλτάνοι ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο, Εα 130.

Ἀλαεδίν, Τοῦρκος ἡγεμὼν Καρμανίας, Εα 135.

Ἀλαεδίν, ἀδελφὸς καὶ βεζίρης τοῦ Οὐρχάν, Εα 177.

Ἀλαλία ἢ Κάλαις, ἀποικία τῶν Φωκαέων ἐν Κύρρῳ, Αα 305· Ἀλαλίας ναυμαχία, Αα 305, Αβ 126.

Ἀλαλκομεναί, πόλις Βοιωτικῇ, Αα 136.

Ἀλαμάνας μάχη, Στ 62-63.

Ἀλέριχος, ἡγεμὼν τῶν Οὐσιγόντων, λεηλατεῖ τὴν Θράκην, Ββ 204· εἰσβάλλει εἰς τὴν Ἑλλάδα, 205-207· εἰσέρχεται εἰς τὰς Ἀθήνας, 207· εἰσόδος αὐτοῦ εἰς Πελοπόννησον, 208· συνδιαλλαγή αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἀρκαδίον καὶ ἐπιδρομὴ εἰς Ἰταλίαν, 209.

Ἀλβανοί, καταγωγή αὐτῶν, Δα 298· συνεργασία αὐτῶν πρὸς τὸ Ἀνατολικὸν Κράτος, Δβ 55-56· πρώτη ἐθνικὴ ἐμφάνισις αὐτῶν, Εα 25· ἐποικήσεις εἰς Θεσσαλίαν, 170· Ἀλβανικὸν κράτος ὑπὸ τὸν Κάρολον Τό-

πιαν, 203· ἐποίκησις εἰς Πελοπόννησον, 227, 233· ἄλβανοί· ἡγεμονικοὶ οἶκοι καὶ ἀγῶνες αὐτῶν, 231-232· μέγας ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐξισλαμισθέντων, Εβ 16-18· ἐπιδίδονται εἰς σφαγὰς καὶ δηλώσεις ἐν Πελοποννήσῳ, 200· καταστροφὴ αὐτῶν, 201.

Ἀλδουῖνος, στρατηγὸς Γουλιέλμου Β', καταλαμβάνει τὸ Δυρράχιον, Δβ 163· τὴν Θεσσαλονίκην, 174· αἰχμαλωτίζεται, 185.

Ἀλεμάν Γουλιέλμος, βαρῶνος Πατρῶν, Εα 32, 33.

Ἀλεξάνδρεια ἡ ἐν Αἰγύπτῳ· κτίσις αὐτῆς, Βα 91· πρωτεύουσα τοῦ πολεμαίου χρόνου, 258· Μουσεῖον, 260· Βιβλιοθήκη, 261· Φάρος, 262· κατὰληψις ὑπὸ τῶν Ἀράβων, Γα 221-222· προσωρινὴ ἀνάκτισις ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, 229· παρακμὴ, 229.

Ἀλεξάνδρεια ἡ ἐν Ἀρείοις, τὸ σημερινὸν Χερὰτ, κτίσμα Ἀλεξάνδρου, Βα 104.

Ἀλεξάνδρεια ἡ ἐν Ἀραχώτοις, τὸ σημερινὸν Κανδαχάρ, κτίσμα Ἀλεξάνδρου, Βα 104.

Ἀλεξάνδρεια ἡ παρὰ τὸν Ἰνδόν, κτίσμα Ἀλεξάνδρου, Βα 109.

Ἀλεξάνδρεια ἡ ἐν Κανκασῳ, τὸ σημερινὸν Καρούλ, κτίσμα Ἀλεξάνδρου, Βα 104.

Ἀλεξάνδρεια ἡ ἐν Σόγδοις, πρωτεύουσα τῶν Σόγδων, Βα 110.

Ἀλεξάνδρεια ἡ παρὰ τῷ Τανάδῃ, ἡ Ἐσχάτη, κτίσμα Ἀλεξάνδρου, Βα 104.

Ἀλεξάνδρεια ἡ ἐν Ὠρείταις, κτίσμα Ἀλεξάνδρου, Βα 110.

Ἀλέξανδρος, ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, ἀρνεῖται νὰ κοινωνήσῃ τὸν Ἀρειον, Ββ 145.

Ἀλέξανδρος, ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, ἀντιδρᾷ κατὰ τῆς αἰρέσεως τοῦ Ἀρείου, Ββ 113-117· θάνατος αὐτοῦ, 136.

Ἀλέξανδρος υἱὸς Βασιλείου τοῦ μακεδόνα, Δα 62· συμβασιλεὺς Κωνσταντίνου Ζ', 71.

Ἀλέξανδρος ἡ Πάρις, ἰδὲ Πάρις.

Ἀλέξανδρος Α', βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, Αβ 104, 109· Βα 4· νομίσματα, Αβ 86, 109

(εἰκ.)· Βα 4 (εἰκ.).

Ἀλέξανδρος Β', ὁ Ἀμύντου, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας· εἰσβάλλει εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ καταλαμβάνει τὴν Λάρισαν, Αβ 373· ἐκδιώκεται ὑπὸ Πελοπίδου, 374· δολοφονεῖται, Βα 7.

Ἀλέξανδρος, τύραννος Φερῶν, Αβ 373· ἡττάται ὑπὸ τοῦ Πελοπίδου, 374· συλλαμβάνει τὸν Πελοπίδαν καὶ καθίσταται ἡγεμὸν τῆς Θεσσαλίας, 376· νόμισμα, 376 (εἰκ.)· καταβάλλεται ὑπὸ τῶν Θηβαίων, 377· δολοφονία αὐτοῦ, 388.

Ἀλέξανδρος βασιλεὺς τῆς Ἡπείρου, Βα 41-42· νόμισμα, Αι 146 (εἰκ.)· φονεῖται κατὰ τὸν πρὸς τοὺς Λευκανοὺς πόλεμον, Βα 230.

Ἀλέξανδρος Α', βασιλεὺς τῆς Συρίας, Βα 310.

Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας, ἀντίληψις αὐτοῦ περὶ τῆς ἑλληνικότητος τοῦ ἔργου του, Βα ε'· γέννησις, Βα 13· διένεξις πρὸς τὸν Φίλιππον, Βα 41-42· ἀνατροφή Βα 51· μελέτη, Βα 52· (εἰκ.)· ἐν Χαίρωνείᾳ, Βα 52· βασιλεὺς, Βα 53· στρατηγὸς αὐτοκράτωρ τῆς Ἑλλάδος, Βα 54· νεανίας, Βα 55 (εἰκ.)· στρατεῖα κατὰ Τριβαλλῶν, Γετῶν, Πασιόνων καὶ Ἠλυριῶν Βα 56· στάσις, ἄλωσις καὶ κατασκαφή τῶν Θηβῶν, Βα 57· στρατεῖα ἐπὶ τὴν Ἀσίαν, 63 καὶ ἐπ. δυνάμεις, 66-67· ἡ ἐν Γρανικῷ μάχῃ, 72 καὶ ἐπ. ἀντίληψις περὶ τῆς ἑλληνικότητος τοῦ ἔργου του 75· εἰς Γόρδιον, 77· μάχῃ περὶ Ἰσὸν, 83-86 (χάρτης ἐν σ. 84)· προτάσεις Λαρείου, 86· ἄλωσις Τύρου, 88· Ἰουδαίων ὑποταγή, 89-90· κατὰληψις Αἰγύπτου καὶ κτίσις Ἀλεξανδρείας, 91· μάχῃ ἐν Γαυγαμήλοις, 93-99· ἄλωσις Βαβυλῶνος καὶ Σούσων, 100· δῶξις Λαρείου, 101· θρόνος Λαρείου, 103· κατὰληψις Μηδίας, Γεδρωσίας, Βακτριανῆς, Σογδιανῆς, 104-106· θρόνος, Παρμενίωνος καὶ Φιλώτα, 105· θρόνος Κλέιτου 107· κατάκτησις τῆς Ἰνδικῆς, 109· γάμοι, 108, 111· πολιτικὴ 111-113· ἀσθένεια καὶ θάνατος, 115· κρίσεις περὶ τοῦ ἔργου, 115 καὶ ἐπ. παραδόσεις τῶν ἀνατολικῶν λαῶν περὶ Ἀλεξάνδρου, 130-135· ἀνακήρυξις διαδόχου, 137-140· σαρκοφάγος,

Εἰσ. κ. (εἰκ.)· εἰκόνες καὶ προτομαί, Βα 1στ', 52, 55, 61, 63, 68, 92, 114· νομίσματα Βα 58, 75, 111, 130, 158.

Ἀλέξανδρος, υἱὸς Ἀλεξάνδρου καὶ Ρωξάνης, Βα 147, 158· 159· περιορίζεται εἰς Ἀμφίπολιν ὑπὸ τοῦ Κασσάνδρου, 169· θρόνος αὐτοῦ, 181.

Ἀλέξανδρος, υἱὸς Λυσιμάχου, Βα 217, 219.

Ἀλέξανδρος, υἱὸς Πολυστέροντος, καταλαμβάνει τὰς Ἀθήνας, Βα 165· στρατηγὸς Πελοποννήσου, 178· θρόνος αὐτοῦ, 179.

Ἀλέξανδρος, υἱὸς Κασσάνδρου, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, Βα 215.

Ἀλέξανδρος, υἱὸς Πύρρου, βασιλεὺς τῆς Ἡπείρου, Βα 265.

Ἀλέξανδρος, μητροπολίτης Νικαίας, καθηγητὴς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Κωνσταντινουπόλεως, Δα 89.

Ἀλέξανδρος Β', πάπας κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα, στέλλει ἀποκρισάριον εἰς Κωνσταντινούπολιν, Δβ 35.

Ἀλέξανδρος Γ', πάπας, Δβ 135.

Ἀλέξανδρος Στ', πάπας· ματαιώνει τὸ σχέδιον Καρόλου Η' περὶ ἐπιθέσεως κατὰ τῶν Τούρκων, Εβ 177.

Ἀλέξανδρος Α', αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας, Στ 9-11· ἀποδοκιμαζέται τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντου, 15, 19· προτάσεις αὐτοῦ πρὸς τὴν Πύλην καὶ ἀπειλητικαὶ διακοινώσεις, 21-26· προτάσεις αὐτοῦ περὶ ἐνόπλου ἐπεμβάσεως, 26-28· μεταβολὴ τῆς πολιτικῆς του ἔναντι τῆς Τουρκίας, 131· θάνατος αὐτοῦ 140· εἰκῶν, 26.

Ἀλέξανδρος Β', αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας· ἐπέμβασις αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν Κρητῶν, Στ 328-330· συστάσεις αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἑλλάδα, 340.

Ἀλέξιος Α', ὁ Κομνηνός, αὐτοκράτωρ, Δβ 16, 26· στρατηγὸς αὐτοκράτωρ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, 27· καταβάλλει τὰς στάσεις Βουεννίου καὶ Βασιλακίου, 27-28· μολυβδόβουλλον, 30 (εἰκ.), 33 (εἰκ.)· στάσις αὐτοῦ, 29-30· Κατάστασις τοῦ κράτους κατὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ

- ἀνάληψιν τῆς ἀρχῆς, 31-36· ἐκστρατεία τῶν Νορμαννῶν καὶ κατὰληψις τῆς Κερκύρας, 41-45· πολιτικαὶ ἐνέργειαι κατὰ Νορμαννῶν καὶ πάπα, 45-47· ἐπιζήμιοι παραγορήσεις πρὸς τοὺς Ἑνετοὺς, 47-48· οἰκονομικὴ τοῦ κράτους κατὰστασις, 48-49· νόμισμα, 50 (εἰκ.). ἦττα περὶ τὸ Δυροράχιον, 52-55· νίκη αὐτοῦ περὶ Λάρισαν, 56· ἀποχώρησις τῶν Νορμαννῶν ἐξ Ἑλλάδος, 57· ἡ φερομένη ἐπιστολὴ αὐτοῦ πρὸς τὸν Ροβέρτον τῆς Φλάνδρας, 60-67· ἡ ἀφίξις τῶν πρώτων σταυροφόρων, 69-78· ἄλλωσις τῆς Νικαίας, 79-80· συμπεριφορὰ πρὸς τοὺς σταυροφόρους, 80-90· πόλεμος κατὰ τοῦ Βοημούνδου καὶ τελικὴ νίκη περὶ τὸ Δυροράχιον, 90-99· πολιτεία τοῦ Ἀλεξίου ὡς πρὸς τὰ ἐκκλησιαστικά ζητήματα, 105-108· θάνατος Ἀλεξίου καὶ κρίσεις περὶ αὐτοῦ, 108-112.
- Ἀλέξιος Β'**, ὁ Κομνηνός, αὐτοκράτωρ· διαδέχεται τὸν Μανουὴλ Α', ὑπὸ ἐπιτροπείαν, Δβ 152· ἐπίτροπος αὐτοῦ ὁ Ἀνδρόνικος Κομνηνός, 159· ὑπογράφει τὴν καταδίκην τῆς μητρὸς του, 160-161· καθαιρεῖται καὶ φονεύεται, 161.
- Ἀλέξιος Γ'**, ὁ Ἀγγελοσ-Κομνηνός, αὐτοκράτωρ, ἐκθρονίζει καὶ τυφλώνει τὸν ἀδελφόν του Ἰσαάκιον, Δβ 200· πλήρη παραλυσία τοῦ κράτους, 201-203, 214-216· τετάρτη σταυροφορία, 221-224· ἐκθρονίσις αὐτοῦ, 225-227· θάνατος αὐτοῦ, Σα 17.
- Ἀλέξιος Δ'**, Ἀγγελοσ αὐτοκράτωρ· ζητεῖ τὴν προστάσιαν τοῦ πάπα κατὰ τοῦ Ἀγγέλου Γ', Δβ 221· συνθήκη αὐτοῦ πρὸς τοὺς σταυροφόρους, 223· συμβασιλεὺς τοῦ Ἰσαακίου Β', 227· ἄκρα τοῦ κράτους ἀθλιότης, 228-229· κήρυξις τοῦ πολέμου ὑπὸ τῶν σταυροφόρων, 229· καθαιρέσεις καὶ φόνος αὐτοῦ, 230.
- Ἀλέξιος Ε'** Δούκας, ὁ Μούρτζουφλος, αὐτοκράτωρ· ἀγὼν αὐτοῦ κατὰ τῶν σταυροφόρων, Δβ 229· ἀναγορεῖται αὐτοκράτωρ 230· πόλεμος πρὸς τοὺς σταυροφόρους καὶ ἄλλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, 231-233· ἐγκαταλείπει τὴν πόλιν, 234· συλλαμβάνεται καὶ θανατοῦται ὑπὸ τῶν Φράγκων, Εα 17.
- Ἀλέξιος Α'**, ὁ Κομνηνός, αὐτοκράτωρ Τραπεζοῦντος· ἴδρυσις τοῦ κράτους δι' ἐπαρχίων τῆς ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας, Δβ 203· ἔκτασις τοῦ κράτους, Εα 16.
- Ἀλέξιος**, ὁ Ψευδαλέξιος, στασιάζει κατὰ Ἰσαακίου Β', Δβ 197.
- Ἀλέξιος**, ὁ Κανσαλώνης, στασιάζει κατὰ Ἰσαακίου Β', Δβ 197.
- Ἀλέξιος**, ὁ Μουσσελέμ, ἐπιθεωρητὴς τοῦ στρατοῦ ἐπὶ Εἰρήνης τῆς ἀθηναίας, Γβ 134, 136.
- Ἀλέξιος**, πατριάρχης, εὐλογεῖ τὸν γάμον τῆς Ζωῆς μετὰ τοῦ Μιχαὴλ Δ', φρονέως τοῦ πρώτου συζύγου τῆς, Δα 216· ἔξασφαλίζει τὸν θρόνον του, 218· ἐξορίζεται ὑπὸ Μιχαὴλ Ε', 229.
- Ἀλενάδαι**, δυνάσται τῆς Λαρίσης, Λα 123 καὶ ἐπ. ἐξοθιοῦσι τὸν Ξερόην κατὰ τῆς Ἑλλάδος, Δβ 50· συμπράττουσι πρὸς τοὺς Πέρσας, 68-69, 111, 136· καλοῦσι τὸν Φίλιππον, 394, Βα 25.
- Ἀληκτώ**, Ἑρινός, Λα 69.
- Ἀλῆ πασᾶς**, ὁ πρῶτος μέγας βεζίρης, υἱὸς τοῦ Χαϊρεδίν ἢ Χαλὴλ Τσεντερελί, Εα 211· δωροδοκεῖται ὑπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, 217.
- Ἀλῆ πασᾶς Τεπελενλῆς**· ἀγῶνες αὐτοῦ κατὰ τῶν Σουλτιωτῶν, Εβ 217-219· ἀγῶνες αὐτοῦ κατὰ τῶν ἄρματολῶν, 219· ἐξοντώνει τοὺς ὀπλαρχηγούς Θεσσαλίας καὶ Στερεᾶς, 221· ἀγοράζει παρὰ τῶν Ἀγγλῶν τὴν Πάργαν, 224-225· ἀπόλυτος κύριος τῆς μέχρι τοῦ Ἰσθμοῦ χώρας, 225· παραδίδεται, 227· (εἰκ.) 225· ἐπίδρασις τῆς ἐπαναστάσεως αὐτοῦ ἐπὶ τῆς τύχης τῶν Ἑλλήνων, Στ 13, 32.
- Ἀλήτης**, ἡρακλείδης, καταλαμβάνει τὰ Μέγαρα, Λα 169, 209.
- Ἀλῆ Φαρμάκης**· συνεννόησις αὐτοῦ μετὰ τοῦ Θεοδ. Κολοκοτρώνη περὶ κοινῆς ἐπαναστάσεως Ἑλλήνων καὶ Μουσουλμάνων, Εβ 223.
- Ἀλιάρτος**, πόλις βοιωτικῆ, Λα 137· νόμισμα, 138 (εἰκ.).
- Ἀλιζῶνες**, πανάρχαιος λαὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, Εἰσ. ρε'-ρστ', Λα 101.
- Ἀλικαρνασσός**, ἀποικία δωρι-
- κή, Λα 292, Αβ 190, Βα 76-77, 182.
- Ἀλιοχῆρ**, τοῦρκος ἡγεμὼν τοῦ Κέρκιαν, πολιορκεῖ τὴν Φιλαδέλφειαν, Εα 135.
- Ἀλκαῖος**, ποιητῆς λέσβιος, Λα 118, 290, 291, 312· περὶ Σπάρτης, Λα 194.
- Ἀλκαμένης**, ὁ Τηλέκλου, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, Λα 197.
- Ἀλκέτας**, βασιλεὺς τῶν Μολοσσῶν, Βα 228.
- Ἀλκηστis**, σύζυγος Ἀδμήτου, Λα 92.
- Ἀλκαῖος**, ποιητῆς λέσβιος, Λα 194, 291, 292.
- Ἀλκέτας**, ἀδελφὸς Περγάμνου τοῦ ἐπιμελητοῦ, Βα 155, 159, 161.
- Ἀλκέτας**, βασιλεὺς τῆς Ἠπείρου, ἀδελφὸς Αἰακίδου, Βα 181.
- Ἀλκέτας Α'**, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, Βα 3.
- Ἀλκέτας Β'**, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, Βα 4.
- Ἀλκίας**, ἡλείος, στρατηγὸς Ἀλεξάνδρου, Βα 80.
- Ἀλκιβιάδης**, καταγωγή καὶ χαρακτὴρ αὐτοῦ, Αβ 264-268· συνιστᾷ τὴν εἰς Σικελίαν ἐκστρατείαν, 271· στρατηγός, 272· δίκη τῶν Ἑρμοκοπιδῶν, 272-274· ἐν Σπάρτῃ, 274, 279· φυγὰς παρὰ Τισσαφέρνη, 279· μετὰ κλησίς αὐτοῦ, 284· ἡγεμὼν αὐτοκράτωρ, 287-288· δυσμένεια τῶν Ἀθηναίων κατ' αὐτοῦ, 289-290· συμβουλεύει τοὺς ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς στρατηγούς τῶν Ἀθηναίων, 296· φόνος αὐτοῦ, 314· εἰκόνες, 265, 284.
- Ἀλκίνοος**, βασιλεὺς Φαιάκων, Λα 78, 79, 113.
- Ἀλκμαίων**, ὁ Ἀμφιαράου, α 21.
- Ἀλκμαίων**, ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων, Λα 134, 267, 312, Αβ 31.
- Ἀλκμαίων**, ὑστατος ἰσόβιος ἄρχων τῶν Ἀθηναίων, Λα 227.
- Ἀλκμαιωνίδαι**, πλούσιος οἶκος ἐν Ἀθήναις, Λα 176, 235, 245, 269, 270, 272, 273, Αβ 31, 204.
- Ἀλκμάν**, ποιητῆς, Λα 312.
- Ἀλκμήνη**, σύζυγος Ἀμφικτυόνος, Αα 11, 67 (εἰκ.), 93.

πιαν, 203' ἐποίησις εἰς Πελοπόννησον, 227, 233' ἀλβανικοὶ ἡγεμονικοὶ οἰκοὶ καὶ ἀγῶνες αὐτῶν, 231-232' μέγας ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐξισλαμισθέντων, Εβ 16-18' ἐπιδίδονται εἰς σφαγὰς καὶ δηρώσεις ἐν Πελοποννήσῳ, 200' καταστροφὴ αὐτῶν, 201.

Ἀλδοῦνος, στρατηγὸς Γουλιέλμου Β', καταλαμβάνει τὸ Δυρράχιον, Δβ 163' τὴν Θεσσαλονίκην, 174' αἰχμαλωτίζεται, 185.

Ἀλεμάν Γουλιέλμος, βαρῶνος Πατρῶν, Εα 32, 33.

Ἀλεξάνδρεια ἡ ἐν Αἰγύπτῳ· κτίσις αὐτῆς, Βα 91' πρωτεύουσα τοῦ πολεμιαίου κράτους, 258' Μουσεῖον, 260' Βιβλιοθήκη, 261' Φάρος, 262' κατὰληψις ὑπὸ τῶν Ἀράβων, Γα 221-222' προσωρινὴ ἀνάκτῃς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, 229' παρακμῇ, 229.

Ἀλεξάνδρεια ἡ ἐν Ἀρείοις, τὸ σημερινὸν Χερὰτ, κτίσμα Ἀλεξάνδρου, Βα 104.

Ἀλεξάνδρεια ἡ ἐν Ἀραχώτοις, τὸ σημερινὸν Κανδαγάρ, κτίσμα Ἀλεξάνδρου, Βα 104.

Ἀλεξάνδρεια ἡ παρὰ τὸν Ἰνδόν, κτίσμα Ἀλεξάνδρου, Βα 109.

Ἀλεξάνδρεια ἡ ἐν Κανκάσῳ, τὸ σημερινὸν Καβούλ, κτίσμα Ἀλεξάνδρου, Βα 104.

Ἀλεξάνδρεια ἡ ἐν Σόγδοις, πρωτεύουσα τῶν Σόγδων, Βα 110.

Ἀλεξάνδρεια ἡ παρὰ τῷ Τανάϊδ, ἡ Ἐσάτι, κτίσμα Ἀλεξάνδρου, Βα 104.

Ἀλεξάνδρεια ἡ ἐν Ὠρείταις, κτίσμα Ἀλεξάνδρου, Βα 110.

Ἀλέξανδρος, ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, ἀρνείται νά κοινωνήσῃ τὸν Ἀρείον, Ββ 145.

Ἀλέξανδρος, ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, ἀντιδρῶν κατὰ τῆς αἰρέσεως τοῦ Ἀρείου, Ββ 113-117' θάνατος αὐτοῦ, 136.

Ἀλέξανδρος υἱὸς Βασιλείου τοῦ μακεδόνος, Δα 62' συμβασιλεὺς Κωνσταντίνου Ζ', 71.

Ἀλέξανδρος ἡ Πάρις, ἰδὲ Πάρις.

Ἀλέξανδρος Α', βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, Αβ 104, 109' Βα 4' νομίματα, Αβ 86, 109

(εἰκ.)· Βα 4 (εἰκ.).

Ἀλέξανδρος Β', ὁ Ἀμύντου, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας εἰσβάλλει εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ καταλαμβάνει τὴν Λάρισαν, Αβ 373' ἐκδιώχεται ὑπὸ Πελοπίδου, 374' δολοφονεῖται, Βα 7.

Ἀλέξανδρος, τύραννος Φερῶν, Αβ 373' ἡττάται ὑπὸ τοῦ Πελοπίδου, 374' συλλαμβάνει τὸν Πελοπίδαν καὶ καθίσταται ἡγεμὸν τῆς Θεσσαλίας, 376' νόμισμα, 376 (εἰκ.)· καταβάλλεται ὑπὸ τῶν Θηβαίων, 377' δολοφονία αὐτοῦ, 388.

Ἀλέξανδρος βασιλεὺς τῆς Ἡπείρου, Βα 41-42' νόμισμα, Αα 146 (εἰκ.)· φονεῖται κατὰ τὸν πρὸς τοὺς Λευκανοὺς πόλεμον, Βα 230.

Ἀλέξανδρος Α', βασιλεὺς τῆς Συρίας, Βα 310.

Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας, ἀντίληψις αὐτοῦ περὶ τῆς ἐλληνικότητος τοῦ ἔργου του, Βα ε' γέννησις, Βα 13' διένεξις πρὸς τὸν Φίλιππον, Βα 41-42' ἀνατροπὴ Βα 51' μελλέφηρος, Βα 52' (εἰκ.)· ἐν Χαιρωνείᾳ, Βα 52' βασιλεύς, Βα 53' στρατηγὸς αὐτοκράτωρ τῆς Ἑλλάδος, Βα 54' νεανίας, Βα 55 (εἰκ.)· στρατεῖται κατὰ Τριβαλλῶν, Γετῶν, Παιόνων καὶ Ἑλλυρῶν Βα 56' στάσις, ἄλωσις καὶ κατασκαφὴ τῶν Θηβῶν, Βα 57' στρατεία ἐπὶ τὴν Ἀσίαν, 63 καὶ ἐπ. δυνάμεις, 66-67' ἡ ἐν Γρανικῷ μάχῃ, 72 καὶ ἐπ. ἀντίληψις περὶ τῆς ἐλληνικότητος τοῦ ἔργου του 75' εἰς Γόρδιον, 77' μάχῃ περὶ Ἰσόν, 83-86 (χάρτης ἐν σ. 84)' προτάσεις Λαρείου, 86' ἄλωσις Τύρου, 88' Ἰουδαίων ὑποταγή, 89-90' κατὰληψις Αἰγύπτου καὶ κτίσις Ἀλεξανδρείας, 91' μάχῃ ἐν Γαυγαμήλοις, 93-99' ἄλωσις Βαβυλῶνος καὶ Σούσων, 100' διώξις Λαρείου, 101' θόνος Λαρείου, 103' κατὰληψις Μηδίας, Γεδρωσίας, Βακτριανῆς, Σογδιανῆς, 104-106' θόνος, Παρμενίου καὶ Φιλώτα, 105' θόνος Κλείτου 107' κατὰκτησις τῆς Ἰνδικῆς, 109' γάμοι, 108, 111' πολιτικὴ 111-113' ἀσθένεια καὶ θάνατος, 115' κρίσεις περὶ τοῦ ἔργου, 115 καὶ ἐπ. παραδόσεις τῶν ἀνατολικῶν λαῶν περὶ Ἀλεξάνδρου, 130-135' ἀναμνήσεις διὰ δόχου, 137-140' σαρκοφάγος,

Εἰσ. κ. (εἰκ.)· εἰκόνες καὶ προτομαί, Βα ιστ', 52, 55, 61, 63, 68, 92, 114. νομίματα Βα 58, 75, 111, 130, 158.

Ἀλέξανδρος, υἱὸς Ἀλεξάνδρου καὶ Ρωξάνης, Βα 147, 158' 159' περιορίζεται εἰς Ἀμφίπολιν ὑπὸ τοῦ Κασσάνδρου, 169' θόνος αὐτοῦ, 181.

Ἀλέξανδρος, υἱὸς Λυσιμάχου, Βα 217, 219.

Ἀλέξανδρος, υἱὸς Πολυστέρχοντος, καταλαμβάνει τὰς Ἀθῆνας, Βα 165' στρατηγὸς Πελοποννήσου, 178' θόνος αὐτοῦ, 179.

Ἀλέξανδρος, υἱὸς Κασσάνδρου, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, Βα 215.

Ἀλέξανδρος, υἱὸς Πύρρου, βασιλεὺς τῆς Ἡπείρου, Βα 265.

Ἀλέξανδρος, μητροπολίτης Νικαίας, καθηγητὴς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Κωνσταντινουπόλεως, Δα 89.

Ἀλέξανδρος Β', πάπας κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα, στέλλει ἀποκριτάριον εἰς Κωνσταντινούπολιν, Δβ 35.

Ἀλέξανδρος Γ', πάπας, Δβ 135.

Ἀλέξανδρος Στ', πάπας μεταίχνηται τὸ σχέδιον Καρόλου Η' περὶ ἐπιθέσεως κατὰ τῶν Τούρκων, Εβ 177.

Ἀλέξανδρος Α', αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας, Στ 9-11' ἀποδοκιμάζει τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντου, 15, 19' προτάσεις αὐτοῦ πρὸς τὴν Πύλιν καὶ ἀπειληταὶ διακοινώσεις, 21-26' προτάσεις αὐτοῦ περὶ ἐνόπλου ἐπεμβάσεως, 26-28' μεταβολὴ τῆς πολιτικῆς του ἔναντι τῆς Τουρκίας, 131' θάνατος αὐτοῦ 140' εἰκόν, 26.

Ἀλέξανδρος Β', αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας ἐπέμβασις αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν Κρητῶν, Στ 328-330' συστάσεις αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἑλλάδα, 340.

Ἀλέξιος Α', ὁ Κομνηνός, αὐτοκράτωρ, Δβ 16, 26' στρατηγὸς αὐτοκράτωρ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, 27' καταβάλλει τὰς στάσεις Βουεννίου καὶ Βασιλαζίου, 27-28' μολυβδόβουλλον, 30 (εἰκ.), 33 (εἰκ.)· στάσις αὐτοῦ, 29-30' Κατάστασις τοῦ κράτους κατὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ

- ανάληψιν τῆς ἀρχῆς, 31-36· ἐκστρατεία τῶν Νορμαννῶν καὶ κατάληψις τῆς Κερκύρας, 41-45· πολιτικά ἐνέργειαι κατὰ Νορμαννῶν καὶ πάπα, 45-47· ἐπιζήμιοι παραχωρήσεις πρὸς τοὺς Ἑνετοὺς, 47-48· οἰκονομικὴ τοῦ κράτους κατάστασις, 48-49· νόμισμα, 50 (εἰζ.)· ἦττα περὶ τὸ Δυρράχιον, 52-55· νίκη αὐτοῦ περὶ Λάρισαν, 56· ἀποχώρησις τῶν Νορμαννῶν ἐξ Ἑλλάδος, 57· ἡ φερομένη ἐπιστολὴ αὐτοῦ πρὸς τὸν Ροβέρτον τῆς Φλάνδρας, 60-67· ἡ ἀφίξις τῶν πρώτων σταυροφόρων, 69-78· ἄλλοις τῆς Νικαίας, 79-80· συμπεριφορὰ πρὸς τοὺς σταυροφόρους, 80-90· πόλεμος κατὰ τοῦ Βοημούνδου καὶ τελικὴ νίκη περὶ τὸ Δυρράχιον, 90-99· πολιτεία τοῦ Ἀλεξίου ὡς πρὸς τὰ ἐκκλησιαστικά ζητήματα, 105-108· θάνατος Ἀλεξίου καὶ κρίσεις περὶ αὐτοῦ, 108-112.
- Ἀλέξιος Β'**, ὁ Κομνηνός, αὐτοκράτωρ· διαδέχεται τὸν Μανουὴλ Α', ὑπὸ ἐπιτροπείαν, Δβ 152· ἐπίτροπος αὐτοῦ ὁ Ἀνδρόνικος Κομνηνός, 159· ὑπογράφει τὴν καταδίκην τῆς μητρὸς του, 160-161· καθαιρεῖται καὶ φονεῖται, 161.
- Ἀλέξιος Γ'**, ὁ Ἀγγελος-Κομνηνός, αὐτοκράτωρ, ἐκθρονίζει καὶ τυφλώνει τὸν ἀδελφόν του Ἰσαάκιον, Δβ 200· πλήρης παραλυσία τοῦ κράτους, 201-203, 214-216· τετάρτη σταυροφορία, 221-224· ἐκθρονίσις αὐτοῦ, 225-227· θάνατος αὐτοῦ, Σα 17.
- Ἀλέξιος Δ'**, Ἀγγελος αὐτοκράτωρ· ζητεῖ τὴν προστασίαν τοῦ πάπα κατὰ τοῦ Ἀγγέλου Γ', Δβ 221· συνθήκη αὐτοῦ πρὸς τοὺς σταυροφόρους, 223· συμβασιλεὺς τοῦ Ἰσαακίου Β', 227· ἄκρα τοῦ κράτους ἀθλιότης, 228-229· κήρυξις τοῦ πολέμου ὑπὸ τῶν σταυροφόρων, 229· καθαιρέσεις καὶ φόνος αὐτοῦ, 230.
- Ἀλέξιος Ε'** Δούκας, ὁ Μούρτζουφλος, αὐτοκράτωρ· ἀγὼν αὐτοῦ κατὰ τῶν σταυροφόρων, Δβ 229· ἀναγορεῖται αὐτοκράτωρ 230· πόλεμος πρὸς τοὺς σταυροφόρους καὶ ἄλλοις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, 231-233· ἐγκαταλείπει τὴν πόλιν, 234· συλλαμβάνεται καὶ θανατοῦται ὑπὸ τῶν Φράγκων, Εα 17.
- Ἀλέξιος Α'**, ὁ Κομνηνός, αὐτοκράτωρ Τραπεζοῦντος· ἴδρυσις τοῦ κράτους δι' ἐπαρχίων τῆς ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας, Δβ 203· ἐκτασις τοῦ κράτους, Εα 16.
- Ἀλέξιος**, ὁ Ψευδαλέξιος, στασιάζει κατὰ Ἰσαακίου Β', Δβ 197.
- Ἀλέξιος**, ὁ Κανσαλώνης, στασιάζει κατὰ Ἰσαακίου Β', Δβ 197.
- Ἀλέξιος**, ὁ Μουσσελέμ, ἐπιθεωρητὴς τοῦ στρατοῦ ἐπὶ Εἰρήνης τῆς ἀθηναίας, Γβ 134, 136.
- Ἀλέξιος**, πατριάρχης, εὐλογεῖ τὸν γάμον τῆς Ζωῆς μετὰ τοῦ Μιχαὴλ Δ', φονέως τοῦ πρώτου συζύγου τῆς, Αα 216· ἐξασφαλίζει τὸν θρόνον του, 218· ἐξορίζεται ὑπὸ Μιχαὴλ Ε', 229.
- Ἀλενάδαι**, δυνάσται τῆς Λαρίσης, Αα 123 καὶ ἐπ. ἐξωθοῦσι τὸν Ξερόην κατὰ τῆς Ἑλλάδος, Δβ 50· συμπτᾶνται πρὸς τοὺς Πέρσας, 68-69, 111, 136· καλοῦσι τὸν Φίλιππον, 394, Βα 25.
- Ἀληκτώ**, Ἑρινύς, Αα 69.
- Ἀλῆ πασᾶς**, ὁ πρῶτος μέγας βεζίρης, υἱὸς τοῦ Χαϊρεδίν ἢ Χαλῆλ Τσεντελεῆ, Αα 211· δωροδοκεῖται ὑπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, 217.
- Ἀλῆ πασᾶς Τεπελενλῆς**· ἀγῶνες αὐτοῦ κατὰ τῶν Σουλωτῶν, Εβ 217-219· ἀγῶνες αὐτοῦ κατὰ τῶν ἄρματολῶν, 219· ἐξοντώνει τοὺς ὀπλαρχηγούς Θεσσαλίας καὶ Στερεᾶς, 221· ἀγοράζει παρὰ τῶν Ἀγγλῶν τὴν Πάργαν, 224-225· ἀπόλυτος κύριος τῆς μέχρι τοῦ Ἰσθμοῦ χώρας, 225· παραδίδεται, 227 (εἰζ.) 225· ἐπίδρασις τῆς ἐπαναστάσεως αὐτοῦ ἐπὶ τῆς τύχης τῶν Ἑλλήνων, Στ 13, 32.
- Ἀλήτης**, ἡρακλείδης, καταλαμβάνει τὰ Μέγαρα, Αα 169, 209.
- Ἀλῆ Φαρμάκης**· συνεννόησις αὐτοῦ μετὰ τοῦ Θεοδ. Κολοκοτρώνη περὶ κοινῆς ἐπαναστάσεως Ἑλλήνων καὶ Μουσουλμάνων, Εβ 223.
- Ἀλῆατος**, πόλις βοιωτικὴ, Αα 137· νόμισμα, 138 (εἰζ.).
- Ἀλῖζωνες**, πανάρχαιοι λαὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, Εἰς. ρε'-ρστ', Αα 101.
- Ἀλικαρνασός**, ἀποικία δωρι-
- κή, Αα 292, Δβ 190, Βα 76-77, 182.
- Ἀλισχῆρ**, τοῦρκος ἡγεμὸν τοῦ Κέρμαν, πολιορκεῖ τὴν Φιλιδέλφειαν, Εα 135.
- Ἀλκαῖος**, ποιητὴς λέσβιος, Αα 118, 290, 291, 312· περὶ Σπάρτης, Αα 194.
- Ἀλκαμένης**, ὁ Τηλέκλου, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, Αα 197.
- Ἀλκέτας**, βασιλεὺς τῶν Μολοσσῶν, Βα 228.
- Ἀλκηστis**, σύζυγος Ἀδμήτου, Αα 92.
- Ἀλκαῖος**, ποιητὴς λέσβιος, Αα 194, 291, 292.
- Ἀλκέτας**, ἀδελφὸς Πεοδίκζου τοῦ ἐπιμελητοῦ, Βα 155, 159, 161.
- Ἀλκέτας**, βασιλεὺς τῆς Ἠπείρου, ἀδελφὸς Αἰακίδου, Βα 181.
- Ἀλκέτας Α'**, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, Βα 3.
- Ἀλκέτας Β'**, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, Βα 4.
- Ἀλκίας**, ἡλείος, στρατηγὸς Ἀλεξάνδρου, Βα 80.
- Ἀλκιβιάδης**, καταγωγή καὶ χαρακτὴρ αὐτοῦ, Δβ 264-268· συνιστᾷ τὴν εἰς Σικελίαν ἐκστρατείαν, 271· στρατηγός, 272· δίκη τῶν Ἑρμοζοπιδῶν, 272-274· ἐν Σπάρτῃ, 274, 279· φυγὰς παρὰ Τισσαφέρνει, 279· μετάκλησις αὐτοῦ, 284· ἡγεμὸν αὐτοκράτωρ, 287-288· δυσμένεια τῶν Ἀθηναίων κατ' αὐτοῦ, 289-290· συμβουλεύει τοὺς ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς στρατηγούς τῶν Ἀθηναίων, 296· φόνος αὐτοῦ, 314· εἰκόνες, 265, 284.
- Ἀλκίνοος**, βασιλεὺς Φαιάκων, Αα 78, 79, 113.
- Ἀλκμαίων**, ὁ Ἀμφιαράου, Αα 21.
- Ἀλκμαίων**, ὁ στρατηγός τῶν Ἀθηναίων, Αα 134, 267, 312, Δβ 31.
- Ἀλκμαίων**, ὕστατος ἰσόβιος ἄρχων τῶν Ἀθηναίων, Αα 227.
- Ἀλκμαιωνίδαι**, πλούσιος οἶκος ἐν Ἀθήναις, Αα 176, 235, 245, 269, 270, 272, 273, Δβ 31, 204.
- Ἀλκμάν**, ποιητὴς, Αα 312.
- Ἀλκμήνη**, σύζυγος Ἀμφιτρούωνος, Αα 11, 67 (εἰζ.), 93.

- Ἀλκυνόη**, θυγάτηρ Αἰόλου, Λα 10.
- Ἀλλαγμα**, πόλις ἑλληνίς ἐν Μεσοποταμίᾳ, Βα 245.
- Ἀλλακασσεύς**, στρατηγὸς τοῦ Θέματος Ἑλλάδος, ἡττάται ὑπὸ τῶν Βουλγάρων παρὰ τὰς Θήβας, Λα 223.
- Ἀλμαμούν**, καλίσφης, Γβ 229· πόλεμοι πρὸς τὸν Θεόφιλον, 248· ἡ πρεσβεία Ἰωάννου τοῦ Γραμματικοῦ, 248-250· θάνατος αὐτοῦ, 250.
- Ἀλμογάβαροι**, ἰσπανικὸν στρατιωτικὸν σῶμα, Εα 144, 147.
- Ἀλουσιάνος**, Βούλγαρος ἐκ τοῦ βασιλικοῦ γένους, συνεργεῖ εἰς τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Βουλγαρίας, Λα 224.
- Ἀλπ-Ἀρσλάν**, σουλτῆνος τῶν σελτζουκιδῶν Τούρκων, Δβ 14· οἱ πόλεμοι αὐτοῦ κατὰ τοὺς κράτους, 15-19· αἰχμαλωτίζει τὸν Ρωμανόν, Δ', 19· θάνατος αὐτοῦ, 20.
- Ἀλπηγνός**, ἡ πρώτη πόλις τῶν Λοκρῶν, Αβ 70.
- Ἀλυάτης**, βασιλεὺς τῶν Λυδῶν, Λα 312.
- Ἀλύβη**, ἡ χώρα τῶν Ἀλιζώνων παρ' Ὀμήρω, Λα 101.
- Ἀλύπιος**, πατριζίος, πενθερὸς Κωνσταντίνου Η', Λα 212.
- Ἀλφάβητος**, Αβ 467-470· ἀλφάβητος Ἑλλήνων, Αἰγυπτίων καὶ Φοινίκων, 468 (πίναξ)· βλέπε καὶ Γράμματα.
- Ἀλφρέος**, Σπαρτιάτης, ἀνδραγαθήσας ἐν Θερμοπύλαις, Αβ 77.
- Ἀλφειός**, ποταμός, Λα 147, 148, 150.
- Ἀλφόνσος**, νόθος υἱὸς Φρειδερίκου τοῦ Ἀραγωνικοῦ, Εα 147· ἐπίτροπος τοῦ σουζάτου τῶν Ἀθηνῶν, 168· πόλεμος αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἑνετοὺς 168-169, 173· θάνατος αὐτοῦ, 201.
- Ἀλφρέδος**, δούξ τοῦ Ἑδιμβούργου, προτείνεται ὡς διάδοχος τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου, Στ 302· ὑποψήφιος βασιλεὺς μετὰ τὴν ἔξοσιν τοῦ Ὀθωνος, ὑποδεικνύεται διὰ μεγάλης πλειοψηφίας κατὰ τὸ δημοψήφισμα, 312· διαμαρτυρία Γαλλίας καὶ Ρωσίας διὰ τὴν ἐκλογὴν του, 313.
- Ἀλωπός**, Θεόδωρος, πρόεδρος, Δα 248, Δβ 8.
- Ἀμαδαῖος**, πρίγκιψ ἰταλός, προτείνεται ὡς βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος, Στ 302.
- Ἀμαζόνες**, Εἰς. σ., οα' αἱ περὶ αὐτῶν παραδόσεις, ρλστ' ἐκστρατεία αὐτῶν μέχρις Ἀθηνῶν, ρλζ', Λα 101.
- Ἀμαλάρχος**, βασιλεὺς τῶν Ἱεροσολύμων, νυμφεύεται τὴν Μαριὰν Κομνηνὴν, Δβ 136· ἐκστρατεῖται εἰς Αἴγυπτον 138-139.
- Ἀμαλία**, πρώτη βασίλισσα τῆς Ἑλλάδος, Στ 234· χαρακτηρὸς αὐτῆς, 235· ἡ ἀτεκνία αὐτῆς ἐνισχύει τὴν ἀντιπολίτευσιν, 28· πρωτοστατεῖ εἰς τὸν φιλοπόλεμον ὄργανον κατὰ τὸν Κοριμαϊκόν, 287, 291· ἡ κατ' αὐτῆς δολοφονικὴ ἀπόπειρα, 304· ἐξορία αὐτῆς καὶ θάνατος, 308-310· εἰζόνες 235, 309.
- Ἀμαλασούνθα**, θυγάτηρ Θεοδέρχου, βασίλισσα τῆς Ἰταλίας, Γα 96-97.
- Ἀμασις**, βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου· σχέσεις πρὸς τοὺς Ἑλλήνας, α, 312· β, 2, 9.
- Ἀμαστρις**, ἀνεμιά Δαρείου τοῦ Κοδομανοῦ, σύζυγος Κρατεροῦ, εἴτα Διονυσίου, δυνάστου Ἡρακλείας, εἴτα Λυσιμάχου, Βα 213, 218.
- Ἀμαστρις**, πόλις ἑλληνίς τοῦ Πόντου, Βα 237· κατὰ τὸν Α', αἶωνα μ.Χ., Ββ 127.
- Ἀμβλαδχ**, ἀποικία Λακεδαιμονίων ἐν Πισιδίᾳ, Βα 243.
- Ἀμβρακία**, πόλις Ἡπειρωτικῇ, Λα 146, 210, 298, Αβ 85, 107, Βα 229.
- Ἀμβρόσιος**, ἐπίσκοπος Μεδιολάνων, Ββ 200· ἐμποδίζει ὁ Θεοδόσιος τὸν Α' νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, 201-202 (εἰκ.).
- Ἀμβρόσιος**, ἐπίσκοπος Εὐβοίας, μετέχει τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1684, Εβ 186.
- Ἀμεινίας**, ὁ ἀλληνεύς, ἀδελφὸς τοῦ Ἰσχύλου, τριήραρχος ἐν Σαλαμίνι, αβ 96, 97, 98, 101.
- Ἀμεινίας**, ὁ στρατηγὸς τῶν Ροδίων, Βα 205.
- Ἀμίλκας**, στρατηγὸς τῶν Καρχηδονίων, φονεύεται ἐν τῷ πολέμῳ πρὸς τὸν Γέλωνα, Αβ 126.
- Ἀμιλτων**, ναύαρχος ἄγγλος· πολιτεία αὐτοῦ ἔναντι τῶν Ἑλλήνων, Στ 97 (εἰκ.).· συμβουλεύει νὰ ζητηθῇ ἀγγλικὴ ἐπέμβασις, 156· εὐχεται ἐπέμβασιν τῶν Δυνάμεων, 185.
- Ἀμισός**, πόλις ἑλληνίς τοῦ Πόντου, Βα 237· ὑφίστατο ὡς πόλις ἑλληνικὴ κατὰ τὸν Δ' αἶωνα μ.Χ., Ββ 127.
- Ἀμιτροχάτης**, υἱὸς Σανδροκότου, βασιλεὺς τῆς Ἰνδιχῆς, Βα 226.
- Ἀμμώνιος**, φιλόσοφος τῆς Α' ἑκατ. μ.Χ., Αβ 142.
- Ἀμμώνιος**, φιλόσοφος τῆς Ε' ἑκατ. Μ.Χ., Γα 35.
- Ἀμοιρούτης** Γεώργιος, πρωτοβεστιάριος τῆς αὐτοκρατορίας Τραπεζούντος καὶ ἱεροφίλοσος, ἀσπάζεται τὸν Ἰσλαμισμὸν, Εβ 22· ἡ πολιτεία αὐτοῦ, 23-25.
- Ἀμομφάρετος**, σπαρτιάτης λοχαγός, Αβ 110-111, 115.
- Ἀμόριον**, πόλις τῆς Φρυγίας· κατάληψις αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Ἀρβων καὶ ἀνάκτισις ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, Γα 232· κατάληψις αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Μοτασέμ, 254-259.
- Ἀμπελάκια**, κοινότης ἐν Θεσσαλίᾳ· πλοῦτος καὶ ὀργάνωσις αὐτῆς ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Εβ 120-122· εἰζόν, 120.
- Ἀμοσῶν**, ἄραφ στρατηγός, καταλαμβάνει τὴν ἐν Παλαιστίνῃ Γάζαν, Γα 215· καταλαμβάνει τὴν Αἴγυπτον, 221-223.
- Ἀμυδών**, πόλις παρὰ τὸν Ἀξιόν, παρ' Ὀμήρω, Λα 104.
- Ἀμύκλαι**, πόλις, Λα 113, 165, 188, 197.
- Ἀμύντας Α'**, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, Αβ 12, Βα 3.
- Ἀμύντας**, ὁ Φιλίππου, ἀπαιτητὴς τοῦ μακεδονικοῦ θρόνου, Βα 4.
- Ἀμύντας Β'** βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, Αβ 345· ζητεῖ τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης κατὰ τῶν Ὀλυνθίων, 346· ἀνακτὰς προσχωρησάσας εἰς τὴν Ὀλυνθιακὴν δημοσπονδίαν πόλεις, 347, Βα 6-7· νομίσματα, Αβ 346 (εἰκ.), Βα 5 (εἰκ.).
- Ἀμύντας**, ὁ Περδίκκου, ἀπαιτητὴς τοῦ μακεδονικοῦ θρόνου, Βα 53.
- Ἀμύντας**, στρατηγός Ἀλεξάν-

- δρου, Βα 72, 73, 83· σατράπης Σογδιανῆς, 146.
- Ἀμυρταῖος**, ἡγεμὼν αἰγύπτιος, Αβ 165, 174.
- Ἀμφιάραος**, Αα 16, 20, 21, 22 (εἰκ.).
- Ἀμφικτυοναῖαι**, θρησκευτικαὶ σύνοδοι (διὰ τὴν δελφικὴν βλ. λέξιν), Αα 8, 90· αἱ κυριώτεραι αὐτῶν, 124· ἀρχολογική, 167 καὶ ἐπ. ἡ τῆς Καλαυρίας, 170.
- Ἀμφικτύων**, ἀδελφὸς τοῦ Ἑλλήνος, Αα 6, 8· ἱερόν, 125.
- Ἀμφίλοχος**, ὁ Ἀμφιαράου, Αα 21.
- Ἀμφίμαχος**, μακεδὼν σατράπης Μεσοποταμίας, Βα 171.
- Ἀμφίπολις**, πόλις ἐν Θράκη, Αβ 257-259, 261, Βα 11, 66· νομίματα, Αβ 260 (εἰκ.), Βα 5 (εἰκ.).
- Ἀμφίπολις**, πόλις ἐλληνίς ἐν Μεσοποταμίᾳ, Βα 245.
- Ἀμφισσα**, Ἀμφισσεῖς, Αα 127· νόμισμα, 128· διὰ τὰ ἐπὶ Φραγκοκρατίας, βλέπε Σάλωνα.
- Ἀμφιτρύων**, πατὴρ τοῦ Ἡρακλέους, Αα 11.
- Ἀναγνωσταρᾶς**, Στ 51.
- Ἀνάξαρχος**, φρούριον τῆς Κιλικίας· κατὰ τὴν ἐπὶ Νικηφόρου Β', Δα 105· ἐρείπια, 166 (εἰκ.).
- Ἀνακες**, ἐπίθετον Διοσκούρων, Αα 11.
- Ἀνάκτορα** Ἀθηνῶν· ἐκλογή τῆς θέσεως αὐτῶν, Στ 230· κατὰ θέσις τοῦ θεμελίου λίθου, 234 (εἰκ.).
- Ἀναγνωστόπουλος** Παναγιώτης Α., Φιλικός, Στ' 6.
- Ἀναΐτις**, ἀσιατικὴ θεά, Εἰς. ρλ', Βα 256.
- Ἀνακρέων**, ὁ τίμιος ποιητής, Αα 272, 312.
- Ἀνακτόριον**, χορινθιακὴ ἀποικία, Αα 298, Αβ 107.
- Ἀναξαγόρας**, φιλόσοφος, Αα 39, Αβ 145, 199, 221· κατηγορία ἐπὶ ἀσεβείᾳ, 222.
- Ἀνάξανδρος**, ὁ κατὰ Πλούταρχον στρατηγὸς τῶν Θηβαίων ἐν Θερμοπύλαις, Αβ 78.
- Ἀνάξαρχος**, φιλόσοφος ἀβδηριτῆς, φίλος Ἀλεξάνδρου, Βα 108.
- Ἀναξίλαος**, τύραννος τοῦ Ρηγίου, Αβ 124, 126.
- Ἀναξιμένης**, ρήτωρ, Βα θ'.
- Ἀνάργυροι**, οἶκος ἐκ Σπετσῶν· αἱ ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος θυσίαι αὐτῶν, Στ 81.
- Ἀνάργυρος**, ζαμπιτῆς Σπετσῶν, Εβ 154.
- Ἀνάστασία**, ὀρχηστρίς, ἀδελφὴ τῆς αὐτοκρατειρας Θεοδώρας, Γα 65.
- Ἀναστασία**, σύζυγος Κωνσταντίνου Πωγωνάτου, μαστιγοῦται ὑπὸ τοῦ εὐνούχου Στεφάνου, Γα 262.
- Ἀναστάσιος**, αὐτοκράτωρ, ὁ Δίκορος, Γα 41· νυμφεύεται τὴν Ἀριάνην, 42· νόμισμα, 43 (εἰκ.)· θρησκευτικὰ ζητήματα, 44-46· βελτίωσις τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ φορολογικοῦ συστήματος, 46-49· πόλεμος πρὸς τοὺς Πέρσας, 47· θάνατος, 62· ἡ ἐξαγορὰ τῶν αἰχμάλωτων τῶν Βουλγάρων, 107.
- Ἀναστάσιος Β'**, αὐτοκράτωρ, χαρακτὴρ αὐτοῦ, Γα 272· μέτρα αὐτοῦ διὰ τὴν ὑπεράσπιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, 272-274· ἐκθρόνισις αὐτοῦ, 274· ἐπιχειρεῖ ἀνάγκη τῆς ἀρχῆς καὶ φρονεῖ ὑπὸ τοῦ Λεοντος Γ', 280-281.
- Ἀναστάσιος**, θετὸς υἱὸς τοῦ στρατηγοῦ Θωμᾶ, στασιαστοῦ κατὰ Μιχαὴλ Β', Γβ 231· φόνος αὐτοῦ, 234.
- Ἀναστάσιος**, ὁ εἰκονομάχος πατριάρχης, Γβ 42, 74.
- Ἀναστάσιος**, ἐπίσκοπος Ἀθηνῶν, Δα 203.
- Ἀναστασόπουλος Μ.**, φυλακίζεται μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη, Στ 106.
- Ἀνατολικῶν** θέμα, Γβ 89, Δα 29.
- Ἀνατόλιος**, πατριάρχης, στέφει τὸν Λέοντα Α', Ββ 254.
- Ἀναυρος**, ποταμὸς, Αα 16.
- Ἀναχάρσις**, σκύθης φιλόσοφος, Αα 310.
- Ἀνδεγαυινὸς Κάρολος Α'**, βασιλεὺς Σικελίας καὶ κάτω Ἰταλίας, λαμβάνει τὴν ἐπικυριαχίαν Ἀχούρις καὶ Ἠπείρου, Εα 88· καθίσταται κύριος Ἀλβανίας καὶ Κερκύρας, 106· χάνει τὴν Σικελίαν, 107· κυβερνᾷ τὴν Ἀλβανίαν δι' ἐπιτρόπου, 106· ἐπίσης τὴν Πελοπόννησον, 111· θάνατος αὐτοῦ, 111· νόμισμα 113 (εἰκ.).
- Ἀνδεγαυινὸς Κάρολος Β'**, βασιλεὺς Σικελίας, αἰχμάλωτος τῶν Ἀραγωνίων, Εα 111· ἐλευθεροῦται, 113· ὀρίζει ἀρχοντα τῆς Πελοποννήσου Φλωρέντιον τὸν Ἐννεγαυικόν, 114.
- Ἀνδεγαυινὸς Φίλιππος**, υἱὸς Καρόλου Α', Εα 88.
- Ἀνδεγαυινὸς Φίλιππος Α'**, υἱὸς Καρόλου Β', νυμφεύεται τὴν Θαιμά, θυγατέρα τοῦ δεσπότη τῆς Ἠπείρου, Εα 115· ἐπιχειρεῖ ἐκστρατεῖαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, 124· νυμφεύεται εἰς δευτέρον γάμον τὴν Αἰκατερίνην Κουρτεναίν, 129.
- Ἀνδεγαυινὸς Ροβέρτος**, βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως, βουλεύεται τὴν κατὰ τὴν τῆς Πελοποννήσου. Εα 165-167.
- Ἀνδεγαυινὸς Φίλιππος Β'**, Εα 226.
- Ἀνδεγαυινὸς Οὐγών**, Εα 226.
- Ἀνδεγαυινὸς Ὀθων**, παραχωρεῖ τὰ ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου δικαιώματά του εἰς τοὺς Ἰωαννίτας, Εα 226.
- Ἀνδραβίδα**, πρωτεύουσα τῆς φραγκικῆς ἡγεμονίας τῆς Πελοποννήσου, Εα 34· ἐρείπια ναοῦ, 165 (εἰκ.), 166 (εἰκ.).
- Ἀνδράσιν** κόμης, ὑπουργὸς τῶν Ἑξωτερικῶν τῆς Αὐστρίας· προσπαθεῖ αὐτοῦ πρὸς τὴν Πύλην πρὸς παραχώρησιν αὐτονομίας εἰς τὴν Βοσνίαν ἀποτυχάνει, Στ 348 (εἰκ.).
- Ἀνδρέας** ἡ Ὁρθαγόρας, τύραννος Σικυώνος, Αα 207.
- Ἀνδρέας**, στρατηγός, ἀνακτᾷ τὸ Ἀμόριον ἀπὸ τῶν Ἀράρων, Βα 232· ἐμποδίζει τὴν ἀναχώρησιν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, 233.
- Ἀνδρέας**, μοναχός, ὁ Καλυβίτης, ἀντιδρᾷ εἰς τὴν μεταρρυθμίσειν καὶ φονεύεται, Γβ 80 81.
- Ἀνδρέσκος** ἡ Ψευδοφίλιππος, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, ἡττάται ὑπὸ τοῦ Μετέλλου, Βα 3.1.
- Ἀνδροκλείδας**, θηβαῖος πρόσφυς ἐν Ἀθήναις, Αβ 352.
- Ἀνδρομάχη**, σύζυγος Ἐκτορος, Αα 32, 44 (εἰκ.), 92.
- Ἀνδρόμαχος**, ἀρχηγὸς Ἑλλή-

- νων ἱππέων ἐν Γαυγαμήλοις, Βα 96.
- Ἀνδρόνικος Α΄**, ὁ Κομνηνός, αὐτοκράτωρ χαρακτηρ καὶ νεανικός αὐτοῦ βίος, Δβ 153-159· ἀρπάζει τὴν ἀρχὴν, 159-163· φονεῖ τὴν Μαρίαν Κομνηνὴν καὶ τὸν Ἀλέξιον Β΄, 161· κακουργήματα αὐτοῦ, 161-162· πτώσις καὶ οἰκτρὸς θάνατος αὐτοῦ, 177-183.
- Ἀνδρόνικος Β΄**, ὁ Παλαιολόγος, αὐτοκράτωρ, Εα 99· εἰκόνας, 108, 139· ἐπιχειρεῖ νὰ ἔξομαλύνῃ τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, 108-111· παραχωρήσεις αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἑνετίους, τοὺς Γενοαίους καὶ τοὺς Καταλωνίους, 113· εἰρηνεύει πρὸς τὸν Φλωρεντίνον Ἐννεγαυικόν, 114· πόλεμος πρὸς τὴν Ἑνετίαν, 126· χαρακτηρ καὶ πνευματικὴ ἀνάπτυξις τοῦ Ἀνδρονίκου, 138· ἡ καθόλου πολιτεία αὐτοῦ, 141-143· πρόσληψις Καταλανῶν μισθοφόρων, 145-150· οἰκτρά τοῦ κράτους κατάστασις, 150-153· ἐν τῷ μεταξὺ ὁ βασιλεὺς ἀσχολεῖται εἰς ἐπισκευὰς ναῶν, 154· στάσις τοῦ νέου Ἀνδρονίκου, 157· ὁ Ἀνδρόνικος Γ΄ στέφεται συμβασιλεὺς, 158· ἐμφύλιος πόλεμος καὶ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, 159· θάνατος Ἀνδρονίκου Β΄, 169.
- Ἀνδρόνικος Γ΄**, ὁ Παλαιολόγος, αὐτοκράτωρ ἄθλιος αὐτοῦ χαρακτηρ, Εα 154· στασιάζει κατὰ τὸν πατέρα του, 157· συμβασιλεὺς τοῦ Ἀνδρονίκου Β΄, 157-158· μόνος αὐτοκράτωρ, 159-160· ἡττᾶται ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ γάνει τὴν Νίκαιαν, 186· συμμαχία αὐτοῦ πρὸς μωαμεθανοὺς δυνάστας, 191· θρησκευτικαὶ ἐριδές, 191-193· θάνατος Ἀνδρονίκου Γ΄, 194.
- Ἀνδρόνικος Δ΄**, Παλαιολόγος, ἐπαναστατεῖ κατὰ τοῦ πατρὸς του Ἰωάννου Ε΄, Εα 212· ἀναρρεῖται αὐτοκράτωρ ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Α΄, 213· πολιτεία αὐτοῦ ἐναντι τοῦ πατρὸς του, 216-217.
- Ἀνδρόνικος**, ὀλύμπιος, σίμβουλος Δημητρίου τοῦ Ἀντιγόνου, Βα 179.
- Ἀνδρόνικος**, ἐπαρχος Κυρηναϊκῆς, καθαιρεῖται ἐνεργείας τοῦ Συνεσίου, Ββ 220-221.
- Ἀνδρόνικος**, ὁ λυδὸς, στρατηγός, Δα 169· οἱ παῖδες αὐτοῦ δημοῦσι τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, 171.
- Ἀνδρος**, νῆσος, Αβ 99, 100, 101, 189· Βα 183· ὑπὸ τοὺς Φράγκους Εα 24· νόμισμα, Αβ 101 (εἰκ.)· σφραγὶς λατίνου ἐπισκόπου, Εα 98· τάσσεται πρὸς τὴν νέαν ἀθηναϊκὴν ὁμοσπονδίαν, 347.
- Ἀνδροῦσα**, πρωτεύουσα τῆς ἡγεμονίας τῆς Πελοποννήσου, καταλαμβάνεται ὑπὸ τῆς ναυαρχικῆς ἐταιρείας, Εα 229.
- Ἀνδροῦττος**, ἄρματολός, ἐπιβαίνει τοῦ στόλου τοῦ Κατσώνη μετὰ 500 κλεφτῶν, Εβ 207· σύλληψις καὶ θάνατος αὐτοῦ, 210.
- Ἀνδροῦττος** Ἀναστάσιος, πρῶκριτος σπετσιώτης, Στ 84.
- Ἀνδροῦττος** Γεώργιος, ναύαρχος ἐκ Σπετσῶν, Στ 84· ὑπογραφὴ αὐτοῦ, 86· κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Γέροντος, 120.
- Ἀνδροῦττος** Ὀδυσσεύς, νίκη αὐτοῦ εἰς Γραβιάν, Στ 63-64· εἰκὼν, 65· σφραγίς, 65 (εἰκ.)· στασιάζει κατὰ τῆς ἐν Κορίνθῳ κυβερνήσεως, 65· καταλαμβάνει τὰ στενὰ τῆς Μεγαρίδος καὶ κλείει τὸν δρόμον εἰς τὸν Δράμαλιν, 74· ἡττᾶται ὑπὸ τοῦ Μεχμέτ, 75· ἀνταρσία, σύλληψις αὐτοῦ καὶ θάνατος, 106.
- Ἀνεμᾶς**, ἐπωνυμία τῶν ἐκχριστιανισθέντων ἀπογόνων τοῦ ἐμίρου Ἀβδούλ Ἀζίζ, Δα 96· μολυσδόβολλον, 97 (εἰκ.)· ὁ πρῶτος τῶν Ἀνεμάδων, βασιλικὸς σωματοφύλαξ, 96· φρονεῖται παρὰ τὸ Δορύστολον, 156.
- Ἀνεμᾶς** Μιχαήλ, Δα, 97.
- Ἀνζοῦ**, βλέπε Ἀνδευανικός.
- Ἀνθεια** ἡ Εὐανθία, νεώτερον ὄνομα τῶν Τράλλων, Βα 243.
- Ἀνθέμιος**, βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας, ζητεῖ τὴν βοήθειαν τοῦ Λέοντος Α΄ κατὰ τῶν Βανδύλων, Ββ 258.
- Ἀνθέμιος**, ὁ τραλλιανός, ἀρχιτέκτων τῆς Ἀγίας Σοφίας, Γα 124-130.
- Ἀνθέμιος**, ἐπαρχος Κωνσταντινουπόλεως, ἐπίτροπος τῆς ἀρχῆς ἐπὶ ἀνηλικότητος Θεοδοσίου Β΄, Ββ 240.
- Ἀνθεμουσία**, ἐπαρχία τῆς Μακεδονίας, Βα 245.
- Ἀνθεμουσία**, ἐπαρχία τῆς Μεσοποταμίας, Βα 245.
- Ἀνθηδών**, πόλις ἐλληνικῆς τῆς Μεσοποταμίας, Βα 245.
- Ἀνθηδών**, πόλις βοιωτικῆς, Δα 126, 137.
- Ἀνθηδών**, πόλις ἐλληνικῆς ἐν τῇ Κοίλῃ Συρίας, Βα 245.
- Ἀνθηδών**, πόλις ἐλληνικῆς τῆς Ἰουδαίας, Ββ 76-77.
- Ἀνθήλη**, κόμη, ἔδρα δελφικοῦ συνεδρίου, Αα 125, Αβ 70.
- Ἀνθιμος**, ἐπίσκοπος Ἑλούς, Στ 36.
- Ἀνθιμος**, μητροπολίτης Ἀθηνῶν, ὑποδέχεται τὸν Ὀθωνα, Στ 229.
- Ἀνθιμος** Γαζής, ἀρχιμανδρίτης, διευθυντὴς τοῦ «Λογίου Ἑρμοῦ», Φιλικός, Στ 6· εἰκὼν, 7· ἐπιστολὴ αὐτοῦ πρὸς τὸν Καποδίστριαν, 8· ἐξεγείρει τοὺς Θετταλομάγνητας, 61.
- Ἀνθιμος**, υἱὸς Κωνσταντίνου Ε΄, Γβ 106, 109-137, 141.
- Ἀνθιμος**, στρατηγὸς βούλγαρος, νικᾷ τὸν στρατηγὸν Ἀλ-λακασέα περὶ Θήβας, Δα 223·
- Ἀνθοῦσα**, θυγάτηρ Κωνσταντίνου Ε΄, Γβ 94.
- Ἀνθρωπος**, πλάσις αὐτοῦ κατὰ τὴν μυθολογίαν, Δα 3, 68· γέννη καθ' Ἡσίοδον, 68· ἀνθρωποι καὶ θεοί, 69· θυσίαι ἀνθρώπων, 74, 75 (εἰκ.), 96.
- Ἀνιον**, πόλις καὶ χώρα ἐν Ἀρμενίᾳ, παραδίδεται εἰς τὸν Βασίλειον Β΄, Δα 205-206· ἐρείπια, 205 (εἰκ.).
- Ἄννα**, ἡ χήρα, παραχωρεῖ τὴν οἰκίαν αὐτῆς εἰς τὸν Ἰουστινιανόν, Γα 125-126.
- Ἄννα**, ἀδελφὴ Βασιλείου Β΄ καὶ σύζυγος Βλαδιμίρου, Δα 177· ὁ γάμος αὐτῆς κατὰ τὸ ρωσικὸν χρονικόν, 181-185.
- Ἄννα**, Δαλαόσηνή, βλέπε Δαλαόσηνή.
- Ἄννα**, Κομνηνὴ, βλέπε Κομνηνὴ.
- Ἄννα**, πρότερον Ἀγνή, θυγάτηρ Λουδοβίκου Ζ΄, σύζυγος Ἀλεξίου Β΄, Δβ 152· συζεύγνυται εἰς δεύτερον γάμον τὸν Ἀνδρόνικον Α΄, 161· παλλακὴ τοῦ Θεοδώρου Βρανᾶ, 184· δέχεται τὰ σεβάσματα τῶν σταυροφόρων, 227.
- Ἄννα**, σύζυγος Νικηφόρου Α΄,

- δεσπότης της Ἡπείρου, Εα 121, 122 πόλεμος αὐτῆς κατὰ Φιλίππου τοῦ Ἀνδεγαυικοῦ, 124.
- Ἄννα**, σύζυγος Ἀνδρονίκου Γ' καὶ ἐπίτροπος Ἰωάννου Ε', Εα 194, 196.
- Ἀννιβαλιανός**, ἀδελφὸς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, Ββ 121, 133, 146· σφάζεται ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου, 151.
- Ἀννιβαλιανός**, υἱὸς Ἀννιβαλιανού, ἀδελφοῦ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, καθίσταται ἡγεμὼν Πόντου καὶ Ἀρμενίας, Ββ 146· σφάζεται ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου, 151.
- Ἀννίβας**, ὁ στρατηγὸς τῶν Καρχηδονίων, Βα 287.
- Ἀνουαρη**, μουσουλμάνος ποιητής, Δβ 14.
- Ἀνται**, σλανική φυλή· εἰσβολὴ αὐτῶν εἰς Θράκην καὶ πανωλεθρία, Γα 108-109.
- Ἀνταλκίδας**, σπαρτιάτης, στέλλεται εἰς Ἀσίαν ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν σύναψιν εἰρήνης, Δβ 340· δευτέρα αὐτοῦ εἰς Ἀσίαν ἀποστολὴ, 341· ἡ «Ἀνταλκίδειος» εἰρήνη, 342· στέλλεται ἐκ τρίτου εἰς Περσίαν ὅπως ζητήσῃ ἐπέμβασιν, ἀλλ' ἀποτυγχάνει, 362.
- Ἀντανδρος**, ἀδελφὸς Ἀγαθοκλέους, τυράννου Συρακουσίων, Βα 183.
- Ἀντεία**, Λα 93.
- Ἀντάραδος**, ὁ ἐπὶ τῆς φοινικικῆς παραλίας λιμὴν τῆς Ἀράβου, Γα 264.
- Ἀντήνωρ**, Λα 33, 113.
- Ἀντιβασιλεία**, ἐπὶ Ὁθωνος, Στ 221-230.
- Ἀντιγένης**, ἡγεμὼν τῶν ὑπασιστών ἐπὶ Ἀλεξάνδρου, εἰσαγαγόμενος Σουσιανῆς, Βα 159, 174· θάνατος ὑπὸ Ἀντιγόνου, 175.
- Ἀντιγόχεια**, πόλις ἐν Βιθυνίᾳ, ἡ κατόπιν Νίκαια, Βα 237.
- Ἀντιγόχεια**, πρὸς τῷ Δασυλεύῳ, ἑτέρα πόλις ἐν Βιθυνίᾳ, Βα 237.
- Ἀντιγόχεια ἡ κυζικηνή**, ἑτέρα πόλις ἐν Βιθυνίᾳ, Βα 237.
- Ἀντιγονιάς**, φυλὴ ἀθηναϊκὴ ἀπὸ τοῦ 307 π.Χ., Βα 190.
- Ἀντίγονος**, ὁ Φιλίππου, σατράπης Μεγάλης Φρυγίας ἐπὶ Ἀλεξάνδρου, εἰτα καὶ Παμφυλίας, Βα 142, 144, 153, 159· ἀγῶνες πρὸς Εὐμένην, 159-176· κύριος τῆς Ἀσίας, 176· ἀγῶνες πρὸς Κάσσανδρον, Πτολεμαῖον, Λυσίμαχον, 178-181· νομίσματα, 195· βασιλεὺς, 196· ἀτυχὲς εἰς Αἴγυπτον ἐκστρατεία 197-198· ἀγὼν κατὰ Κασσάνδρου, Λυσίμαχου, Πτολεμαίου καὶ Σελεύκου, 209-211· θάνατος, 211.
- Ἀντίγονος Γονατᾶς**, υἱὸς Δημητρίου Πολιορκητοῦ, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, Βα 217· νόμισμα, 218· ἐλευθερώνει τὴν Μακεδονίαν, 223· μάχεται ἐν Ἀργεὶ πρὸς τὸν Πύρρον, 265· ἀσφαλίζει τὴν ἀρχὴν, 266.
- Ἀντίγονος Δώσων**, ἐπίτροπος τῆς ἀρχῆς ἐν Μακεδονίᾳ, Βα 281· σύμμαχος τῶν Ἀχαιῶν κατὰ Κλεομένους, 283-285· θάνατος αὐτοῦ, 285.
- Ἀντίκλεια**, μήτηρ Ὀδυσσέως, Λα 71, 92.
- Ἀντίλοχος**, ὁ Νέστορος, Λα 23, 29 (εἰζ.), 45.
- Ἀντίνοος**, εἷς τῶν μνηστήρων, Λα 89.
- Ἀντιόχεια ἡ ἐπὶ Κραγίῳ**, Βα 243.
- Ἀντιόχεια ἡ πρὸς Σάρῳ**, πόλις τῆς Κιλικίας, Βα 243.
- Ἀντιόχεια Κιλικίας**, Βα 243.
- Ἀντιόχεια ἡ πρὸς Πισιδίᾳ**, Βα 239.
- Ἀντιόχεια ἡ πρὸς Εὐφράτην**, πόλις τῆς ἄνω Συρίας, Βα 245.
- Ἀντιόχεια**, ἑλληνικὴ πόλις ἐν Μηδίᾳ, Βα 249.
- Ἀντιόχεια ἡ ἐν τῇ Μαργιανῇ**, Βα 249.
- Ἀντιόχεια ἡ ἐν Σκυθίᾳ**, Βα 249.
- Ἀντιόχεια Χοσρόου**, πόλις ἐν Περσίᾳ, οἰκισθεῖσα ὑπὸ τῶν κατοικούντων Ἀντιοχείας τῆς ἐπὶ Δάφνῃ, Γα 106.
- Ἀντιόχεια ἡ ἐπὶ Δάφνῃ**, πρωτεύουσα τῆς Συρίας, Βα ἡ· πλοῦτος αὐτῆς, 244· καταστροφὴ αὐτῆς ὑπὸ Χοσρόου, Γα 106· κατάληψις ὑπὸ τῶν Ἀράβων, 218· ἀνάκτησις ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, Λα 116· ἄλωσις ὑπὸ τῶν σταυροφόρων, Δβ 80-83· τὰ τεῖχη τῆς πόλεως, 81 (εἰζ.).
- Ἀντιόχεια**, ὄνομα δύο πόλεων τῆς Κοίλης Συρίας, Βα 245.
- Ἀντιόχεια ἡ πρὸς Μαϊάνδρῳ**, Βα 243.
- Ἀντιόχεια ἡ ἐπὶ τῷ Ταύρῳ**, πόλις τῆς ἄνω Συρίας, Βα 245.
- Ἀντιόχεια**, νεώτερον ὄνομα τῶν Τράλλεων, Βα 243.
- Ἀντιόχεια Πιερίας**, πόλις τῆς Συρίας, Βα 244.
- Ἀντιόχεια Μυρδονική**, πρότερον Νίσιβις, πόλις τῆς Μεσοποταμίας, Βα 245.
- Ἀντίοχος Α' Σωτήρ**, βασιλεὺς τῆς Συρίας, Βα 220, 244, 247, 249, 254, 256, 292.
- Ἀντίοχος Β' Θεός**, βασιλεὺς τῆς Συρίας, Βα 247, 249, 292.
- Ἀντίοχος Γ' Μέγας**, ἔκτος Σελευκίδης βασιλεὺς τῆς Συρίας, Βα 248· συνθήκη πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, 252· σύμμαχος Φιλίππου, ἐγκαταλείπει αὐτόν, 291-293· νόμισμα, 292 (εἰζ.). πόλεμος πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, 293-294· ἐπαχθὴς εἰρήνη, 295.
- Ἀντίοχος Δ' Ἐπιφανής**, βασιλεὺς τῆς Συρίας, Βα 308.
- Ἀντίοχος Ε' Εὐπάτωρ**, βασιλεὺς τῆς Συρίας, Βα 310.
- Ἀντίοχος Ζ' Φιλοπάτωρ**, βασιλεὺς τῆς Συρίας, Βα 256.
- Ἀντίοχος Η' Γρυπός**, βασιλεὺς τῆς Συρίας, Βα 253.
- Ἀντίοχος ΙΑ'**, βασιλεὺς τῆς Συρίας, ἡττάται ὑπὸ Πομπηίου, Βα 311.
- Ἀντίοχος**, κυβερνήτης τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου, ἡττάται περὶ Ἐφεσον, Αβ 289.
- Ἀντίοχος**, ἀνθύπατος τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ Ἀρχαδίου, Ββ 205.
- Ἀντίοχος**, εὐνοῦχος, παιδιστὴς τοῦ Θεοδοσίου Β', Ββ 239, 240.
- Ἀντίοχος**, αὐλικὸς εὐνοῦχος ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, Γα 190.
- Ἀντίοχου σωλήν**, ἑλληνικὸν ἱδρυμα παρὰ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, Βα 251.
- Ἀντίπατρος**, φιλόσοφος ταρσεύς, Βα ἡ'.
- Ἀντίπατρος**, στρατηγὸς Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου, Βα 32,

- 59· ἐπίτροπος τῆς ἀρχῆς ἐν Μακεδονίᾳ, 66, 100· νικᾷ τοὺς Σπαρτιάτας παρὰ τὴν Μεγάλην Πόλιν, 102· περιορισμὸς τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ, 145-146· ἀξιοὶ τὴν παρὰδοσιν τοῦ Ἀρπάλου, 148· ἡττᾷται περὶ Λαμίας, 149· νικᾷ τοὺς Ἀθηναίους περὶ Κραννῶνα, 151· ἄγων πρὸς Περδίκκαν, 154-158· ἐπιμελητὴς αὐτοκράτορος, 158-159· θάνατος, 162.
- Ἀντίπατρος**, ὁ Κασσάνδρου, φρονεῖ τὴν μητέρα του, Βα 215.
- Ἀντίπατρος**, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας, Βα 221.
- Ἀντίπατρος**, ἐπίτροπος τῆς Ἰουδαίας, ὑποτελεῖς εἰς τοὺς Ρωμαίους, Ββ 76.
- Ἀντίπολις**, ἑλληνικὴ πόλις ἐν Γαλατίᾳ, Αα 306.
- Ἀντίρριον**, θυσιάαι Λοκρῶν ἐν —, Αα 127-143.
- Ἀντισθένης**, ναύαρχος Ἀντιόχου, Βα 193.
- Ἀντίφιλος**, στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὸν λαμιακὸν πόλεμον, Βα 150.
- Ἀντιφίλου λιμὴν**, ἑλληνικὸν ἴδιον ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ, Βα 251.
- Ἀντιφος**, ὁμηρικὸς ἦρως, Αα 24.
- Ἀντιφῶν**, Ἀθηναῖος, ὀλιγαρχικός, Αβ 282, 285.
- Ἀντωνίνα**, σύζυγος Βελισαρίου· ἀνατροφή καὶ χαρματῆρ, Γα 98-99.
- Ἀντωνῖνος** ὁ Εὐσεβής, αὐτοκράτωρ ρωμαῖος, Ββ 56.
- Ἀντώνιος**, ἐπίσκοπος Συλίου, ὑπέρμαχος τῆς μεταρρυθμίσεως Γβ 208· ἀφορισμὸς αὐτοῦ, 210· καθίσταται πατριάρχης, 229.
- Ἀντώνιος Α'**, ὁ Στουδίτης, πατριάρχης, Δα 165.
- Ἀντώνιος Β'**, ὁ Κωνσταντῖνος, πατριάρχης, Δα 270-271.
- Ἀντώνιος**, ὁ Πάχης, εὐνοῦχος, ἐπίσκοπος Νικομηδείας, Δα 217.
- Ἀντώνιος**, μητροπολίτης Ἡρακλείας, κηρύσσει κατὰ τῆς ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν, Εα 275, 277.
- Ἀντώνιος Μάρκος**, ὁ νεώτερος, μέλος τῆς ρωμαϊκῆς τριανδρίας, Ββ 27· ἡττᾷται ὑπὸ Ὀκταβίου, 28.
- Ἀνώνυμος**, χρονογράφος τῆς βασιλείας Λέοντος Ε', Γβ 198, 201.
- Ἀξίοχος**, ἀδελφὸς τοῦ ἀνθυπάτου τῆς Ἑλλάδος Ἀντιόχου, Ββ 205.
- Ἀξιώματα** ἐν τῷ ἀνατολικῷ κράτει, Δα 22· κουροπαλάτης καὶ παρακοιμώμενος, 22-23· βασιλεσπάτωρ, 23· διορισμὸς καὶ ὁρμαί, 23-25· μάγιστρος, 25· λογοθέτης, ἐπαρχος, κομιστὴρ, 26-29· στρατηγὸι θεμάτων, 29, 32-33· ἀρχηγοὶ στρατοῦ καὶ στόλου, 30, 41 καὶ ἐπ' ἑτεροὶ στρατιωτικοὶ ἄρχοντες, 33-34· πολιτικοὶ ἄρχοντες τῶν θεμάτων, 34.
- Ἀξούχ**, τοῦρκος μέγας δομέστικος καὶ φίλος Ἰωάννου Β', Δβ 119, 121, 129.
- Ἀξυλος**, ἡ φιλοξενία αὐτοῦ, Αα 95.
- Ἀοιδοί**, παρ' Ὀμήρῳ, Αα 112.
- Ἀορσοί**, λαὸς κατοικῶν παρὰ τὸν Τάναϊν, Βα 255.
- Ἀπάμεια**, πόλις ἑλληνικὴ ἐν Βιθυνίᾳ, Βα 237.
- Ἀπάμεια ἢ Κιβωτός**, πόλις ἑλληνικὴ ἐν Φρυγίᾳ, Βα 239.
- Ἀπάμεια**, πρότερον Πέλλα, πόλις ἑλληνικὴ τῆς Συρίας, Βα 244, 254.
- Ἀπάμεια**, πόλις ἑλληνικὴ ἐν Μεσοποταμίᾳ, Βα 245.
- Ἀπάμεια**, πόλις ἑλληνικὴ ἐν Μηδίᾳ, Βα 249.
- Ἀπάμη**, σύζυγος Σελεύκου Α', Βα 239.
- Ἀπελλῆς**, ὁ περιώνυμος ζωγράφος, Βα 242.
- Ἀπελλικῶν**, περιπατητικὸς φιλόσοφος, στρατηγὸς κατὰ Ρωμαίων, Ββ 14.
- Ἀποικίαι** Ἑλλήνων, Αα 168 καὶ ἐπ., 287-315· αἱ πρώται ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, 290· αἰολικαί, ἰωνικαί, δορικαί, 289-294· αἱ ἐν Ἀφρικῇ, 295-297· αἱ ἐν γὰτο Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ, 298-304, Αβ 123 (χάρτης), 124-128· αἱ ἐν Ἰβηρίᾳ, Αα 306· αἱ ἐν Γαλατίᾳ, 306, 315 (εἰκ.)· αἱ ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου, 308· αἱ τῶν Κορινθίων, 298, 307· αἱ τῶν Χαλκιδικέων, 298, 307· αἱ τῶν Μεγαρέων, 298· αἱ τῶν Φωκαέων, 305, 306· αἱ τῶν Ἐρετριέων, 307· αἱ τῶν Σαμίων, Μιλησίων καὶ Μεγαρέων, 308.
- Ἀπόκαυκος**, Βασίλειος στρατηγὸς Κορινθίου, Δα 173.
- Ἀπόκαυχος**, μέγας δούξ, ἀντιδρᾷ εἰς τὸν Ἰωάννην Καντακουζηνόν, Εα 195· δολοφονία αὐτοῦ, 197.
- Ἀποκλεισμός** τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας διὰ τὸ ἐπαισώδιον Παταυρίκου, Στ 277.
- Ἀποκοπος**, ἑλληνικὸν ποίημα, Εβ 160.
- Ἀπολλόδωρος** Ἀλεξανδρεὺς, Αα 44.
- Ἀπολλόδωρος**, βουλευτὴς Ἀθηναῖος, Βα 29.
- Ἀπόλλων**, θεότης πελασγικῇ, Εἰς, ὅλα· ἐνότης αὐτοῦ πρὸς τὸν θεὸν Διόνυσον, ὀλγ· θεότης ἑλληνικῇ, Αα 11, 26, 65, 70· ναοὶ (βλ. καὶ Δελφοί), 112, 130 (εἰκ.), Ββ 5 (εἰκ.)· Ἀμυζλαῖος, Αα 188· Τριόπιος, 292.
- Ἀπόλλων**, ἐφημερίς τῆς Ὑδρας, ἀντιπολιτευομένη τὸν Καποδίστριαν, Στ 214.
- Ἀπολλωνία**, χορινθιακὴ ἀποικία ἐν Ἰλλυρίᾳ, Αα 298· νόμισμα, 307 (εἰκ.).
- Ἀπολλωνία** ἡ ἐν τῇ Χαλκιδικῇ· ζητεῖ τὴν βοήθειαν τῶν Σπαρτιατῶν κατὰ τὸν Ὀλυμπιον, Αβ 346.
- Ἀπολλωνία**, πόλις ἑλληνικὴ ἐν τῇ Κοίλῃ Συρίας, Βα 245.
- Ἀπολλώνιος**, ἱστορικὸς, Βα 262.
- Ἀπολλώνιος** ὁ τυανεύς, πυθαγόρειος φιλόσοφος, Ββ 38, 39, 48.
- Ἀπολλώνιος**, πόλις τοῦ περγαμηνοῦ βασιλείου, Βα 242.
- Ἀπολλώνιος**, σταθμὸς ἐν Αἰγύπτῳ, Βα 251.
- Ἀπολλῶς**, Ἰουδαῖος ἐξ Ἀλεξανδρείας, χριστιανός, κηρύττει ἐν Κορινθίῳ, Ββ 91.
- Ἀπολλῶς**, χριστιανὸς φιλόσοφος, Γα 10.
- Ἀποστόλαι**, οἶκος τῶν Ψαδῶν· οἰκονομικαὶ ὑπὲρ τοῦ ἀγώνος θυσιάαι, Στ 81.
- Ἀποστόλης**, ναύαρχος τῶν Ψαριανῶν, ΣΤ 84.
- Ἀποστολίδης** Μισαήλ, πρῶτος καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν

- τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, Στ 241.
- Ἀπόχαψις**, βλέπε Ἀβου-Χάρς-Όμαρ.
- Ἀππιανός**, ἱστορικὸς συγγραφεύς, Ββ 79.
- Ἀπρίης**, βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, Αα 296.
- Ἀραβες**, δέχονται τὸν Ἰσλαμισμόν, Γα 208-212· αἱ πρώται πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν ἐχθροπραξίαι, 215· κατάληψις τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου, 215-223· χάρις τῆς ἐνάρετος τῆς ἐπιθέσεως, 216· αἰτία τῶν νικῶν, 218-221· χάρις τῶν προόδων ἐντὸς 25 ἐτῶν, 230· ἐμφύλιοι πόλαιοι μετὰ τὸν φόνον τοῦ Ὀθμῆν καὶ ἐπιζράτησις τοῦ Μωαυῖα, 231· πρώτη πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, 236-244· εἰρήνη πρὸς τὸ ἀνατολικὸν κράτος, 249-251· στρατός, 259 (εἰκ.)· ἦται ἐν Συρίᾳ, 264-265· κατάληψις τῆς Ἰσπανίας, 268· δευτέρα πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, 276-281· διάσπασις τῆς ἐνοτήτος τοῦ κράτους, Γβ 15-16· τὰ ἀραβικά κράτη, 15 (χάρτης)· πολιορκία τῆς Νιζαίας, 39-40· ναυτική ἦται ἐν Κεραμέϊ, 68· ἐπανειλημμένα ἦται ἐπὶ Λέοντος Δ', 108· ἐπὶ Εἰρήνης τῆς ἀθηναίας ἐπιβάλλον δεινοὺς ὄρους εἰς τὸ κράτος, 112· κύριοι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐπὶ Εἰρήνης, 141-142· κράνος, 156 (εἰκ.)· πόλεμοι πρὸς Νικηφόρον Α', 155-157· καταλαμβάνουσι Κρήτην καὶ Σικελίαν, 234-236· καθίστανται κύριοι ἄλλων τμημάτων τοῦ κράτους ἐπὶ Μιχαὴλ Γ', 283· νόμισμα κατὰ τὸν βυζαντινὸν τύπον, Δα 50 (εἰκ.)· τὰ ἀραβικά κράτη κατὰ τὴν I ἐκατονταετηρίδα, 51· νῆται τοῦ Κοιροκούα κατὰ τὸν Ἀράβων, 78· νῆται τῶν Ἀράβων ἐπὶ Κωνσταντίνου Ζ', 84· κατάληψις τῆς Κρήτης ὑπὸ Νικηφόρου Φωκά, 94-96· ἀποβάλλουσι τὴν Ταρσόν, τὴν λοιπὴν Κυλικίαν καὶ τὴν Κύπρον, 105· τὴν Ἀντιόχειαν, 116· νῆται Ἰωάννου Α' κατὰ τὸν Ἀράβων, 163-167· ἐξστρατεία Βασιλείου Β' κατὰ τῶν ἐμιρῶν Ἀρμενίας καὶ Συρίας, 187· νῆται τοῦ Μανιάκη κατὰ τὸν Ἀράβων, 214-219· οἱ Ἀραβες καθίστανται κύριοι τῆς Σικελίας, 220-221.
- Ἀραβία**, Δα 102· ἑλληνικά ἡ δρύματα Βα 251· διὰ τὰ ἀφορῶντα τὸ ἀραβικὸν ἔθνος βλέπε Ἀραβες.
- Ἀραγωνία**, βασιλεῖον ἐν Ἰσπανίᾳ· σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀνατολικὸν κράτος, Εα 107· διαπιστευτήριον, 114 (εἰκ.).
- Ἀραδος**, νῆσος παρὰ τὴν Συρίαν, καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Ἀράβων, Γα 229-230.
- Ἀρακος**, ναύαρχος λακεδαιμόνιος, Αβ 295.
- Ἀρατος**, σικωνόιος, στρατηγὸς τῆς ἀχαϊκῆς συμπολιτείας, Βα 271· χαρακτηριστὸ αὐτοῦ, 279-280· ἦται περὶ Μεγάλῃν Πόλιν, 283· ἦται ἐν τῷ κατὰ τὸν Αἰτωλὼν πολέμῳ, 287· θάνατος 288.
- Ἀραχωσία**, τὸ νῦν Ἀφγανιστάν· κατάληψις ὑπὸ Ἀλεξάνδρου, Βα 103· στρατεία ὑπὸ Σιβύτιον, 146.
- Ἀρβηλα**, ἰδὲ Γαυγάμηλα.
- Ἀργαῖος**, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, Βα 3.
- Ἀργαῖος**, ἀπαιτητὴς τοῦ θρόνου τῆς Μακεδονίας, Βα 7, 11.
- Ἀργεία**, ὄρα Ἀργολίδος.
- Ἀργεῖοι**, ὄνομα κοινὸν τῶν Ἑλλήνων, Δα 7, 29, 28, 91.
- Ἀργινούσαι**, νῆσοι παρὰ τὴν Λέσβον· ναυμαχία περὶ — — Αβ 291· καταδίξις τῶν στρατηγῶν, 292-295.
- Ἀργκοῦς**, γάλλος πλοίαρχος· ἀφήγησις αὐτοῦ τῶν κατὰ τὴν ἀπόπειραν πυρπολήσεως τοῦ γαλλικοῦ στόλου, Στ 179-180.
- Ἀργοβάτης**, φράγκος στρατηγός, φρονεῖ τὸν Οὐαλεντινιανὸν καὶ φονεύεται ὑπὸ τοῦ Θεοδοσίου, Ββ 203.
- Ἀργολίς**, Αα 147· γεωγραφία, 148, 166.
- Ἀργοναῦται**, Δα 14· ἐρμηνεία τοῦ μύθου, 47· ὁ πλοῦς αὐτῶν κατὰ τὰς παραδόσεις, Αβ 457.
- Ἀργος**, πόλις· τὸ κυριώτατον κράτος τῶν Ἀχαιῶν. Εἰς, ρηθ' — —, Αα 10, 14, 20, 23, 52, 103, 111, 149, 153· νομίσματα, 167 (εἰκ.), 171 (εἰκ.), 205 (εἰκ.)· πολιτικὴ παρακμὴ, 178 καὶ ἐπ. Λάρισα Ἀργους, 204 (εἰκ.)· πόλεμος πρὸς τὴν Σπάρτην, 204, Αβ 25· προσεδρία τῶν Νεμεῶν, Δα 205· ἀτραξία κατὰ τὸν περσικὸν πόλεμον, Αβ 68· συνεννόησις πρὸς τὸν Μακεδόνιον, 106· συμμαχία πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, 158, 267· συμμετοχὴ εἰς τὸν κορινθιακὸν πόλεμον, 327· ἐπανάστασις κατὰ τῆς Σπάρτης, Βα 284· λεηλασία τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Γότθων, Ββ 70· νέα ὑπὸ τῶν Γότθων λεηλασία 208· ὑπὸ τοὺς Φράγκους, Εα 38· δῆψις τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, 234· ἄλωσις καὶ σφαγὴ τῆς φρουρᾶς, Εβ 175.
- Ἀργος ἀμφιλοχικόν**, Αβ 245.
- Ἀργος ἀχαϊκόν**, παρ' Ὀμήρῳ, πιθανῶς ἡ Πελοπόννησος, Αα 106.
- Ἀργος Ἰάσον**, παρ' Ὀμήρῳ, πιθανῶς Ἀργος ἰωνικόν, Α, α, 216, 217.
- Ἀργος ὄρεστικόν**, Βα 3.
- Ἀργος**, υἱὸς Φριξίου, Δα 16.
- Ἀργος**, κῶν Ὀδυσσεῶς, Αα 35 (εἰκ.).
- Ἀργυρόπουλοι**, εἰς τῶν πρωτευόντων ἐν Κρήτῃ οἰκῶν, Δα 300.
- Ἀργυρόπουλος** Ἰωάννης, μετέχει συννομοσίας κατὰ τῶν Ἑνετῶν ἐν Κρήτῃ, Εβ 183.
- Ἀργυρόπουλος** Ἰωάννης, ἑλλιν λόγιος, διδάσας ἐν Φλωρεντίᾳ γραμματολογίαν καὶ φιλοσοφίαν, Εβ 18· βίος αὐτοῦ, 25-26· εἰκῶν, 32.
- Ἀργυρόπουλος** Ἐμμ., πρεσβευτὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει, Στ 265.
- Ἀργυρὸς Βασίλειος**, στρατηγὸς Μηδίας, Δα 196· κατεπᾶν Ἰταλίαν, 208.
- Ἀργυρὸς Μαρνανός**, στρατηγός, συμπαύεται εἰς τὴν καθάρσιν Ρωμανοῦ Α', Δα 80· νικᾷ τοὺς Ἀραβας ἐν Σικελίᾳ, 84.
- Ἀργυρὸς Πόθος**, στρατηγός, νικᾷ τοὺς Μαγάρους, Δα 85.
- Ἀργώ**, πλοῖον, Αα 16, 50· ἐπὶ νομίσματος, 17 (εἰκ.).
- Ἀρδαβούρ**, υἱὸς τοῦ Ἀσπαρ, Ββ 254· φονεύεται κατὰ διαταγὴν τοῦ Λέοντος Α', 259.
- Ἀρεθούσα**, ἑλληνικὸν ἱδρυμα ἐν Ἀραβίᾳ, Βα 251.
- Ἀρειος**, Ἀρειανοί· πρώτη ἐμφάνισις τῆς αἵρέσεως, Ββ 112· διὰδοσις τῆς αἵρέσεως, 113-117· ἡ ἐν Νιζαίᾳ σύνοδος καταδικάζει τὸν Ἀρειον, 117-120· ἀνά-

- κλησις τοῦ Ἀρείου, 135-137· ἐνέργειαι αὐτοῦ, 137-144· θάνατος, 145· θρίαμβος τοῦ Ἀρειανισμοῦ, 154-155, 172· ὁριστικός θρίαμβος τῆς Ὀρθοδοξίας, 190-191.
- * **Ἀρειος Πάγος**, Λα 88, 230 (εἰκ.), 231 καὶ ἐπ., 253, 278, Αβ 176.
- * **Ἀρειος Πάγος**, Γερουσία τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, Στ 40-42.
- * **Ἀρείων**, ἵππος τοῦ Ἀδράστου, Λα 21.
- * **Ἀρέτας**, στρατηγὸς Ἀλεξάνδρου ἐν Γαυγαμήλοις, Βα 96, 97.
- * **Ἀρετος**, σωματοφύλαξ Ἀλεξάνδρου, Βα 74.
- * **Ἀρεύς**, ὁ Ἀκροτάτου, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, Βα 265.
- * **Ἀρης**, θεότης ποντικῇ ἢ χελυβικῇ, Εἰσ. ρκδ', ρκθ'· θεότης ἑλληνικῇ, Λα 11, 16, 65· υἱοὶ αὐτοῦ, 11.
- * **Ἀριαβίγνης**, ἀδελφὸς τοῦ Ξέρου, φρονεῖται ἐν Σαλαμῖνι, Αβ 97.
- * **Ἀριάδνη**, θυγάτηρ Λέοντος Α' καὶ σύζυγος Ζήνωνος, Γα 21-22, 38, 41.
- * **Ἀριαι φυλαί**, Εἰσ. λα', μ'· μεταναστεύσεις αὐτῶν, μα'· κοινὴ αὐτῶν γλῶσσα, μβ'· πολιτισμὸς καὶ γλωσσικὰ μνημεῖα, μγ', Αβ 411-413· κλάδοι αὐτῶν, 412 (πίν.).
- * **Ἀριανίτης** Δαυὶδ, στρατηγὸς Θεσσαλονίκης, Λα 190, 196· στρατηγὸς αὐτοκράτορ Σκοπίων, 199· πιθανὴ ἄλβανικὴ καταγωγή αὐτοῦ, 201.
- * **Ἀριανίτης** Κομνηνός, ἡγεμὼν τῶν Ἀλβανῶν· ἀγῶνες αὐτοῦ κατὰ τῶν Τούρκων, Εα 292-293.
- * **Ἀριανίτης** Κωνσταντῖνος, στρατηγός, ἡττᾶται ὑπὸ τῶν Πετσενέγων, Λα 243.
- * **Ἀριαράθεια**, πόλις ἑλληνικῆς τῆς Καπαδοκίας Βα 238.
- * **Ἀριαράθης Β'**, βασιλεὺς τῆς πρὸς τῷ Πόντῳ Καπαδοκίας, Βα 143· ἡττᾶται καὶ φονεῖται ὑπὸ Περδίκκου, 153· νόμισμα, 154.
- * **Ἀριαράθης Γ'**, βασιλεὺς τῆς Καπαδοκίας, Βα 212.
- * **Ἀριαράθης Ε'**, βασιλεὺς τῆς Καπαδοκίας, ὁ Φιλοπάτωρ, Βα θ', 238.
- * **Ἀριαράθης Ζ', Η', Θ'**, βασι-
- λεῖς τῆς Καπαδοκίας, φρονεῖ-
θέντες ὑπὸ Μιθριδάτου Στ',
Ββ 10.
- * **Ἀρμασποί**, μυθικὸς λαὸς τῆς
μέσης Ἀσίας, Λα 309.
- * **Ἀρίμνηστος**, πλαταιεύς, Αβ 113.
- * **Ἀρίμων**, ἡ γῆ τῶν——, Λα
100 καὶ ἐπ.
- * **Ἀριοβαρζάνης**, σατράπης Λα-
σκυλείου, Αβ 341.
- * **Ἀριοβαρζάνης**, ὁ Φιλοπάτωρ,
βασιλεὺς τῆς Καπαδοκίας, ἀ-
νοικοδομεῖ τὸ ἐν Ἀθήναις Ὡ-
δεῖον, Ββ 21.
- * **Ἀρισταγόρας**, ἐπίτροπος τῆς
ἀρχῆς ἐν Μιλήτῳ, Αβ 12· ἐκ-
στρατεῖται κατὰ τῆς Νάξου, 13·
ἐπαναστατεῖ τὴν Ἰωνίαν, 13-16.
- * **Ἀρισταγόρας**, δεσπότης τῆς ἐν
Ἀσίᾳ Κύμης, Αβ 11.
- * **Ἀριστάρχης** Σταυράκης, μέγας
διερμηνεὺς τῆς Πύλης, Εβ 107.
- * **Ἀρίσταρχος**, μαθηματικὸς καὶ
ἀστρονόμος σάμιος, Βα ια'.
- * **Ἀρίσταρχος**, κριτικὸς ἀλεξαν-
δρεὺς, Βα 262.
- * **Ἀρίσταρχος**, ἀθηναῖος, ὀλι-
γαρχικός, Αβ 285.
- * **Ἀριστέας**, προkonzήσιος, ἐξε-
ρευνητὴς τῆς μέσης Ἀσίας καὶ
συγγραφεὺς, Λα 309.
- * **Ἀριστείδης** Λυσιμάχου, ὁ Δί-
καμος, Αβ 32· χαρακτηρισ αὐτοῦ,
33-34· ἀντίθεσις πρὸς Θεμιστο-
κλέα, 61-64· ὁστρακισμὸς, 64·
ἀνάγκησις 85· κατὰ τὴν ἐν Σα-
λαμῖνι ναυμαχίαν, 93-99· πρε-
σβευτὴς εἰς Σπάρτην, 133· ναύ-
αρχος, 136· θάνατος, 142.
- * **Ἀριστείδης**, ὁ χριστιανὸς φι-
λόσοφος, Γα 13.
- * **Ἀρίστιππος**, ὁ κυρηναῖος φι-
λόσοφος, Λα 296.
- * **Ἀριστόβουλος**, ὁ Ἀριστοβού-
λου, στρατηγὸς καὶ ἱστορικὸς
τοῦ Ἀλεξάνδρου, Βα 70.
- * **Ἀριστόβουλος**, ἡγεμὼν τῆς Ἰ-
ουδαίας, Βα 311.
- * **Ἀριστίων**, ἡ Ἀθηνίων, βλέπε
Ἀθηνίων.
- * **Ἀριστογείτων**, Λα 273 (εἰκ.).
- * **Ἀριστόδωμος**, ἀρχηγὸς τῶν Ἡ-
ρακλειδῶν, Λα 153, 154.
- * **Ἀριστόδωμος**, ὁ τρέσας ἐν Θερ-
μοπύλαις, Λα 193, Αβ 78, 118.
- * **Ἀριστόδωμος**, βασιλεὺς τῆς
Μεσσηνίας, Λα 199.
- * **Ἀριστόδωμος**, μιλῆσιος, φί-
λος Ἀντιγόνου, Βα 178, 195.
- * **Ἀριστόδωμος**, ἐπίτροπος τοῦ
ἀνγλίκου σπαρτιάτου βασιλέως
Ἀγησιπόλιδος, Αβ 327· νικᾷ
περὶ Κόρινθον τοὺς Ἀθηναίους,
Θηβαίους, Εὐβοεῖς καὶ Κοριν-
θίους, 328.
- * **Ἀριστοκράτης**, εἰς τῶν ὑπὸ τοῦ
ἀθηναίου δήμου καταδικασ-
θέντων νικητῶν ἐν Ἀργινοῦ-
σαις, Αβ 292.
- * **Ἀριστόμαχος**, τύραννος τῶν
Ἀργείων, Βα 281.
- * **Ἀριστομένης**, ἥρωας μεσσηνίος,
Λα 199.
- * **Ἀριστονίκη**, Πυθία, Αβ 66.
- * **Ἀριστόνικος**, μαραθῶνιός, εἰς
τῶν ἡγετῶν τῆς ἐν Ἀθήναις
ἀντιμακεδονικῆς μερίδος, Βα
151, 152.
- * **Ἀριστόνικος**, περγαμηνός, ἀν-
θίσταται εἰς τοὺς Ρωμαίους,
Βα 312.
- * **Ἀριστόνους**, πελλαῖος, σωμα-
τοφύλαξ Ἀλεξάνδρου, Βα 139.
- * **Ἀριστος**, στρατηγὸς τοῦ Ἰλλυ-
ρικοῦ, ἀντιτάσσεται εἰς τοὺς
Βουλγάρους, Γα 107.
- * **Ἀριστοτέλης**, ὁ φιλόσοφος, Λα
140, 144· «Ἀθηναίων Πολιτεία»,
228, Αβ 281· περὶ τῆς ἐλλεί-
ψεως πολιτικῆς ἐνότητος παρ'
Ἑλλήσι, 316· εἰζών, Βα 22.
- * **Ἀριστοτέλης**, στρατηγὸς ἀρ-
γεῖος, Βα 284.
- * **Ἀριστοφάνης**, ὁ κωμικὸς ποι-
τὴς, Αβ 189, 198, 251 (εἰκ.).
- * **Ἀριστοφάνης**, ὁ βυζάντιος,
Βα 262.
- * **Ἀρίστην**, βασιλεὺς τῆς Σπάρ-
της, Αβ 25, 26.
- * **Ἀρίστων**, στρατηγὸς Ἀλεξάν-
δρου ἐν Γαυγαμήλοις, Βα 96.
- * **Ἀριστωνίς**, σταθμὸς ἐν Αἰγύ-
πτῳ, Βα 251.
- * **Ἀριχίς**, δοῦξ τοῦ Βενεέντου,
ζητεῖ τὴν βοήθειαν τῆς Εἰρη-
νῆς κατὰ τοῦ Καρόλου, Γβ
130-131· θάνατος αὐτοῦ, 132.
- * **Ἀρίων**, ποιητής, Λα 112.
- «Ἀρκάδι», πλοῖον χρησιμοποιο-
θὲν διὰ τὸν ἀνεφοδιασμόν τῶν
κρητῶν ἐπαναστατῶν, Στ 327.

- σύλληψις αὐτοῦ, 341.
- Ἀρχαδία**, πρῶτος βασιλεὺς, Λα 10· πόλεμος κατὰ τῶν Θηβῶν, 21· γεωγραφία καὶ πόλεις, 147, 150, 203· νομίσματα, 203 (εἰκ.).· πόλεμοι κατὰ τῆς Σπάρτης, 204· συγκρότησις ἀρχαδικῆς ὁμοσπονδίας, Αβ 370· κατατροπώσεις τῶν Ἀρχαδῶν ὑπὸ Ἀρχιδάμου, 375· ἐπὶ τῶν διαδόχων, Βα 185· βλ. καὶ ὀνόματα πόλεων.
- Ἀρχάδιος**, αὐτοκράτωρ τῆς Ἀνατολῆς, Ββ 203· καθίσταται ὄργανον τοῦ Εὐτροπίου, 205· διατάσσει τὴν κατεδάφισιν τῶν ναῶν τῶν ἐθνικῶν, 206· συνδιαλλάσσεται πρὸς τὸν Ἀλάρικον, 209· θάνατος αὐτοῦ, 210.
- Ἀρχαδίον** μονή· πολιορκία καὶ ἀνατίναξις αὐτῆς, Στ 320-321 (εἰκ.).
- Ἀρχάθιος**, υἱὸς Μιθριδάτου Στ', Ββ 12, 19.
- Ἀρκεσίλαος**, βοιωτὸς μαχητῆς, Αα 24.
- Ἀρκεσίλαος** Β', Γ' καὶ Δ', βασιλεῖς τῆς Κυρήνης, Αα 296, 297 (εἰκ.).
- Ἀκρίσιος**, βασιλεὺς τοῦ Ἀργου, Αα 11.
- Ἀρκολέον** Μιχαήλ, ἀρχηγὸς ἐπαναστάσεως ἐν Κρήτῃ κατὰ τῶν Ἑνετῶν, Εα 97.
- Ἀρμανσπερχ**, μέλος τῆς ἀντιβασιλείας ἐπὶ Ὀθωνος, Στ 220· ἡ κίνησις ὑπὲρ τῆς εἰς μόνον αὐτὸν ἀναθέσεως τῆς ἀρχῆς, 225-226· ἀρχιγραμματεὺς, 233· ἀπομάκρυνσις αὐτοῦ, 235· εἰζών, 225.
- Ἀρμάτος**, στρατηγὸς Βασιλίσσου καὶ ἐραστής Ζηνωνίδος, Γα 22.
- Ἀρματολοί** ἱδρυσις τοῦ σώματος, Εβ 134· ἀναλαμβάνουν τὴν τήρησιν τῆς τάξεως, 135· πολιτεία αὐτῶν, 136.
- Ἀρμένιοι** τὰ περὶ αὐτῶν μυθολογήματα, Εἰσ. ιδ'· συγγένεια πρὸς τοὺς Ἕλληνας, νε'· ξ', ρησ'.
- Ἀρμενία**, σατραπεία, Βα 146· πόλεις ἐλληνικαὶ καὶ σχέσεις πρὸς Ἑλληνισμόν, 247· ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῶν Σελευκιδῶν, 313· ἱστορία τῆς Ἀρμενίας μέχρι τῆς Ε' ἐκατονταετηρίδος, Ββ 248-249· θέσις τῶν Ἀρμενίων ἐν τῷ ἀνατολικῷ κράτει,
- Γα 235· ἀρμενικὸν νόμισμα κατὰ τὸν τύπον τῶν Βυζαντινῶν, Δα 300 (εἰκ.).· ἀρμενικὴ εἰκὼν μεθ' ἑλληνικῆς ἐπιγραφῆς, 301 (εἰκ.).· ἀρμενικὸν κράτος τῆς Κιλικίας, Αβ 115.
- Ἀρμενικόν**, θέμα, Δα 29.
- Ἀρμόδιος**, ὁ τυραννοκτόνος, Αα 273· ἄγαιμα, 273 (εἰκ.).
- Ἀρμοκύδης**, στρατηγὸς τῶν Φωκέων, Αβ 107.
- Ἀρμονία**, θυγάτηρ Ἀρεως, Αα 14, 42.
- Ἀρπάδ**, ἡγεμὼν τῶν Μαγιάρων, Δα 66.
- Ἀρπαλος**, σατραπῆς τῆς Βαβυλῶνος ἐπὶ Ἀλεξάνδρου, Βα 109, 111· ἐπιχειρεῖ ἐξεγερσιν τῶν Ἑλλήνων, δολοφονεῖται, 147-148.
- Ἀρπίνος**, κόμης Λυκαρίου, ἐλευθεροῦται ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐνεργείᾳ Ἀλεξίου Α', Αβ 89.
- Ἀρπυιαι**, πτερωτὰ τέρατα, Αα 16 καὶ ἐπ. 19 (εἰκ.), 65.
- Ἀρραβαῖος**, ὁ Ἀεροπύου, μακεδὼν συνωμότης κατὰ Φιλίππου, Βα 53.
- Ἀρριανός**, ἱστορικός, Βα 70, Ββ 46, Ββ 79.
- Ἀρριδαῖος**, ἑτεροθαλὴς ἀδελφὸς Φιλίππου, φρονευνθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, Βα 10.
- Ἀρριδαῖος Φίλιππος**, νόθος υἱὸς Φιλίππου, διάδοχος Ἀλεξάνδρου, Βα 138, 158, 159· νομίσματα, 140 (εἰκ.).· θανατοῦται ὑπὸ τῆς Ὀλυμπιάδος, 169.
- Ἀρριδαῖος**, σατραπῆς τῆς ἐφ' Ἑλλησπόντῳ Φρυγίας, Βα 158, 163.
- Ἀρρύβας**, βασιλεὺς τῶν Μολοσσῶν, Αα 146, Βα 228.
- Ἀρσάκης**, βασιλεὺς τῆς δυτικῆς Ἀρμενίας, Ββ 249.
- Ἀρσάκης**, βασιλεὺς τῶν Πάρθων, Βα 248.
- Ἀρσακίδαι**, τὸ βασιλεῖον τῶν Πάρθων γένος, Βα 249.
- Ἀρσάκιος**, ἐπίσκοπος Γαλατίας· ἡ πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴ τοῦ Ἰουλιανοῦ, Ββ 168.
- Ἀρσαμένης**, πέρας στρατηγὸς τοῦ ἱππικοῦ ἐν Γρανικῷ, Βα 73.
- Ἀρσάμης**, σατραπῆς τῆς Κιλικίας ἐπὶ Δαρείου Κοδομανοῦ, Βα 80.
- Ἀρσάφιος**, πρέσβυς Νικηφόρου Α' πρὸς τὸν Πιπτινον, Γβ 183-184.
- Ἀρσένιος**, ὁ ἅγιος, μητροπολίτης Κερκύρας, Δα 304.
- Ἀρσένιος**, πατριάρχης, ἐπίτροπος Ἰωάννου Β' Λασκάρεως, Εα 60, 100· ἀφορίζει τὸν αὐτοκράτορα, 102.
- Ἀρσὴν**, βασιλεὺς τῶν Περσῶν, Βα 64.
- Ἀρσινόη**, θυγάτηρ Πτολεμαίου καὶ σύζυγος Λυσιμάχου, Βα 213, 218· σύζυγος τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Πτολεμαίου Κερσαννοῦ, 220· εἰς τοῦ ἐτέρου ἀδελφοῦ τῆς Πτολεμαίου Β'., 220· ἐπὶ νομίματος, 250 (εἰκ.).· ἐπὶ ἐγκαρτάτου λίθου 255· (εἰκ.).
- Ἀρσινόη** θυγάτηρ Λυσιμάχου, σύζυγος Πτολεμαίου, Β', Βα 217-218.
- Ἀρσινόη**, πόλις τοῦ περγαμηνοῦ βασιλείου, ἡ παλαιὰ Ἐφεσσος, Βα 242.
- Ἀρσινόη**, πόλις τῆς Λυκίας, Βα 243.
- Ἀρσινόη**, πόλις τῆς Κιλικίας, Βα 243.
- Ἀρσινόη**, πόλις ἐλληνικῆς τῆς Κυρηναϊκῆς, Βα 250.
- Ἀρσινόη**, πόλις ἐλληνικῆς τῆς Αἰγύπτου, Βα 251.
- Ἀρσινόη**, ὄνομα δύο ἐλληνικῶν ἱδρυμάτων παρὰ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν.
- Ἀρσίτης**, σατραπῆς τῆς Φρυγίας, Βα 71, 73, 75.
- Ἀρσλάμβης**, ἡττάται ἐν Πέτραι, Στ 211.
- Ἀρτα**, κυριεύεται ὑπὸ τῶν Νορμαννῶν, Αβ 56· κυριεύεται τῷ 1854 ὑπὸ ἑλλήνων ἐπαναστατῶν, Στ 284.
- Ἀρτάβαζος**, στρατηγὸς πέρας, Αβ 100, 107, 109, 113, 115, 135.
- Ἀρτάβανος**, ἀδελφὸς τοῦ Δαρείου, Αβ 50, 55, 88.
- Ἀρτάβανος Δ'**, βασιλεὺς τῶν Πάρθων, Ββ 80.
- Ἀρτάβασδος**, στρατηγὸς τῶν ἀρμενικῶν ταγμάτων, Γα 274· στάσις, ἡττα καὶ τήλωσις αὐτοῦ, Γβ 63-65.

[illegible]

- Ἀσπεροπαῖος**, ἡγεμὼν Παϊόνων, Αα 25.
- Ἀσπὴρ**, τοξότης ὀλύνθιος τραυματίσας τὸν Φίλιππον, Βα 30.
- Ἀστιγξ**, ἄγγλος πλοίαρχος τῆς «Καρτερίας», Στ 181, 184 (εἰκ.)· καταστρέφει ἐπὶ τουργικὰ πλοῖα, 184· κατορθώματα αὐτοῦ καὶ θάνατος, 210.
- Ἀστρονομικαὶ γνώσεις** τῶν πρώτων Ἑλλήνων, Αα 107 καὶ ἐπ.
- Ἀστρος**, τὸ φρούριον, Στ 30 (εἰκ.), 31· ἡ συνέλευσις καὶ τὸ πολίτευμα, 40-42.
- Ἀστυόχος**, ναύαρχος σπαρτιάτης, Αβ 279.
- Ἀσσωπόδωρος**, ἀρχηγὸς τοῦ ἱππικοῦ τῶν Θηβαίων ἐν Πλαταιαῖς, Αβ 114.
- Ἀσσωπός**, ποταμός, Αα 20, 137, Αβ 70, 72, 106, 108· ὅριον Θηβῶν καὶ Πλαταιῶν, Αα 142.
- Ἀταλάριχος**, γότθος βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας, Γα 96-97.
- Ἀτη**, Αα 41, 95.
- Ἀτιζύης**, ἐπιφανὴς πέρσης, φονευθεὶς ἐν Γρανικῷ Βα 71, 75.
- Ἀτλαντίς**, νῆσος μυθική, Αα 106, 306.
- Ἀτλας**, Αα 4, 5 (εἰκ.), 99, 105, 107 (εἰκ.).
- Ἀτοσσα**, σύζυγος τοῦ Δαρείου Αβ 50.
- Ἀτραξ**, πόλις θεσσαλική, Αα, 121· νόμισμα, 123 (εἰκ.).
- Ἀτρεύς**, υἱὸς τοῦ Πέλοπος, βασιλεὺς τῶν Μυκηνῶν, Αα 14, 95, Αβ 453.
- Ἀτριοις**, ἡγεμῶν τῶν Τυρρηνῶν, ἐπώνυμος τῆς Ἀδριατικῆς, Α, α, 106.
- Ἀτροπατηνὴ**, ἡ βόρειος Μηδία, βασιλεῖον ἀπὸ Ἀτροπάτου, Βα 146, 227.
- Ἀτροπάτης**, στρατηγὸς πέρσης κατὰ τὴν ἐν Γαυγαμήλοις μάχην, Βα 94· πενήτερός τοῦ Περδίκκα καὶ σατραπὴς μεγάλης Μηδίας, 146.
- Ἀτταγῖνος**, ὁ Φρύωνος, ἐχθρὸς Θηβαίος, Αβ 106, 117.
- Ἀττάλεια**, ὄνομα δύο ἐλληνικῶν πόλεων ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, Βα 241.
- Ἀτταλειάτης**, χρονογράφος, Δβ 251-252.
- Ἀτταλειώτης**, ἀρχὼν Μαγνησίας, καλεῖ τοὺς Καταλανούς, Εα 146.
- Ἀτταλος**, στρατηγὸς Φιλίππου, Βα 41· φόνος αὐτοῦ, Βα 53.
- Ἀτταλος**, στρατηγὸς Ἀλεξάνδρου ἐν Γαυγαμήλοις, Βα 96, 159.
- Ἀτταλος Α'**, βασιλεὺς τῆς Περγᾶμου, Βα 240· σύμμαχος τῶν Αἰτωλῶν, 288· σύμμαχος τῆς Ρώμης κατὰ Φιλίππου, 289-291.
- Ἀτταλος Β'**, βασιλεὺς τῆς Περγᾶμου, Βα 240.
- Ἀτταλος Γ'**, βασιλεὺς τῆς Περγᾶμου, Βα 240· καταλείπει τὸ κράτος αὐτοῦ εἰς τοὺς Ρωμαίους, 312.
- Ἀττική**, βλ. καὶ 'Ἀθῆναι'· πρῶτος βασιλεὺς Ἐρεχθεύς, Αα 10· γεωγραφία, 215· χάρτης, Αβ 234· ἐπαναστάσεις τῶν δούλων, Ββ 11.
- Ἀττίλας**, βασιλεὺς τῶν Οὐννων· ἡ κατὰ τοῦ κράτους ἐπιδρομὴ αὐτοῦ, Ββ 249-250· εἰκόνων, 248.
- Αὔγαρος**, βασιλεὺς τῆς ἐν Μεσσοποταμίᾳ Ἐδέσσης, κάτοχος εἰκόνος τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ, Γβ 274.
- Αὔγουστινος**, Αα 36.
- Αὔγουστος**, Ὁκταῖος, Ββ 27· πολιτεία αὐτοῦ ἐναντὶ τῶν Ἑλλήνων, 28· ἄγαλμα, 29 (εἰκ.).
- Αὐλὶς**, τόπος συναθροίσεως διὰ τὴν κατὰ Τροίας στρατείαν, Αα 25.
- Αὐρηλιανός**, αὐτοκράτωρ ρωμαῖος, κατατροπώνει τοὺς Γότθους, Ββ, 75· νικᾷ καὶ αἰχμαλωτίζει τὴν Ζηνοβίαν, 82· δίδωκε τοὺς χριστιανούς, 97.
- Αὐρήλιος**, Ὁρέστης, ἰδὲ Ὁρέστης.
- Αὐστρία**, στάσις τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, Στ 28· ἀναγνώρισις τοῦ ὑπὸ τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως κηρυχθέντος τῷ 1882 ἀποκλεισμοῦ, 96· ἡ πολιτικὴ αὐτῆς ἐναντὶ τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, 134 καὶ ἐπ. πολιτικὴ αὐτῆς κατὰ τὸ ἐπείσπδιον Πατριάρχου, 283· ὁ ἰταλικὸς πόλεμος, 296· ἥττα αὐτῆς καὶ
- ἔξωσις ἐκ τῆς γερμανικῆς ὁμοσπονδίας, 319.
- Ἀυτοδικία**, παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, Αα 88.
- Ἀυτοκλῆς**, πρέσβυς ἀθηναῖος κατὰ τὴν ἐν Σπάρτῃ συνέλευσιν, Αβ 362.
- Ἀυτοκράτορες** (βλέπε καὶ ὀνόματα αὐτοκρατόρων, ἀξιώσεις, ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Ρώμης, Γα 28· πανηγυρισμός, 29 (εἰκ.)· σχέσις πρὸς ἐκκλησίαν, 30-35· καθήκοντα καὶ δικαιώματα, Δα 6-9· σχέσις πρὸς τὴν ἐκκλησίαν, 9-11· στολή, 11 (εἰκ.), Γβ 193 (εἰκ.)· προσηγορίαι 11-13· προσαγορεύσεις ξένων ἡγεμόνων, 13· διαδοχὴ τοῦ θρόνου, 14· ἀναγόρευσις, 15-23· στολὴ αὐτοκρατορίας Γβ 196, Δα 16 (εἰκ.)· αὐλή, 22· τίτλοι διδόμενοι ὑπὸ τῶν ξένων εἰς τὸν αὐτοκράτορα, 51· σκήπτρον, Δα 86 (εἰκ.).
- Ἀυτόλυκος**, πάππος τοῦ Ὀδυσσεως, Αα 96.
- Ἀυτόνοος**, ἥρως δελφός, Αβ 86.
- Ἀφερίων**, ἀρχὼν ἀθηναῖος, Αβ 152.
- Ἀφροδίτη**, θεά, Αα 4, 17, 22, 65· παραπειθεὶς τὴν Ἑλένην 25 (εἰκ.)· τῆς Κνίδου, Αβ 334· Τράλλεων, Βα 77 (εἰκ.)· προσομοιοῦται πρὸς τὴν συριακὴν Ἀσρατίν, Βα 256.
- Ἀφτέκιος**, ἐμίρης Δαμασκοῦ, ὑποτάσσεται εἰς τὸν Ἰωάννην Α', Δα 165.
- Ἀχαῖα**, Πελοποννήσου, Αα 147· ἀρχαῖα ὁμοσπονδία, ἀνάπτυξις αὐτῆς, Βα 266-281· πόλεμος πρὸς τὴν Σπάρτην, 282 καὶ ἐπ. πόλεμος πρὸς τοὺς Αἰτωλοὺς, 287· συμμαχία πρὸς τοὺς Ρωμαίους κατὰ Φιλίππου, 291· ἡ συμπολιτεία περιλαμβάνει ἅπασαν τὴν Πελοπόννησον, 297· μεταφορὰ χιλίων πολιτῶν εἰς Ρώμην, 300· ἀτυχὴς πρὸς Ρωμαίους πόλεμος, 301-303.
- Ἀχαῖα**, Φθιώτιδος, Αα 121, Αβ 68.
- Ἀχαῖα**, πόλις ἐλληνίς ἐν Ἀργεῖ, Βα 249.
- Ἀχαῖα**, ὄνομα τῆς Ἑλλάδος ὡς ῥωμαϊκῆς ἐπαρχίας, Ββ 34, 39.
- Ἀχαῖς**, ὄνομα τῆς Φθίας, Εἰσ. ρμς.
- Ἀχαιμένης**, υἱὸς τοῦ Δαρείου, σατραπὴς Αἰγύπτου, Αβ 50, 79.

- Ἀχαιμενίδαι**, βασιλείον γένος ἐν Περσίᾳ, Αβ 5.
- Ἀχαιοί**, φυλὴ ἑλληνίς καὶ ὄνομα κοινὸν τῶν Ἑλλήνων, Εἰσ. ριστ'-ριη', Αα 6, 7, 11, 25, 56, 91, 121, 125, 151, 154, 289· πρώτη αὐτῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐμφάνις, Αβ 452· παραγωγή τοῦ ὀνόματος, 455, 458.
- Ἀχαιός**, υἱὸς τοῦ Ξούθου, Αα 6, 10, 11.
- Ἀχαῖς**, πόλις ἑλληνίς ἐν Μηδίᾳ, Βα 249.
- Ἀχελῷος**, ποταμός, Αα 143· ἐπὶ νομίσματος, 143 (εἰκ.)· σχέσις πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ Ἀχιλλεύου, 161.
- Ἀχιλλεύς**, Αα 25, 28, 29 (εἰκ.), 3 (εἰκ.), 31 (εἰκ.), 45, 69, 72, 94, 96· ἀνθρωποποιουσία, 74-75 (εἰκ.)· ἀσις, 77, 113· σχέσις τοῦ ὀνόματος πρὸς τὸ τοῦ Ἀχελῷου, 161.
- Ἀχιλλεύς**, φρούραρχος Ἀκροκορίνθου, παραδίδει τὸ φρούριον εἰς τὸν Δράμαλιν, Στ 71.
- Ἀχρίς**, πόλις καὶ φρούριον τῆς Μακεδονίας· ἄλωσις ὑπὸ Βασιλείου Β', Αα 196· τὸ φρούριον 199 (εἰκ.).
- Ἀψίμαρος**, στρατηγὸς τῶν Κιβρυρριωτῶν, αὐτοκράτωρ ὑπὸ τὸ ὄνομα Τιβέρριος, Γα 264· ἰδὲ Τιβέρριος.
- Βαάνης**, αὐτοκρατορικὸς ἐπίτροπος ἐπὶ Βασιλείου Α', πρὸς Φοινικαῖους παραινέσεις αὐτοῦ, Αα 255.
- Βαβυλών**, Βαβυλωνία· κατάκτησις ὑπὸ τῶν Περσῶν, Αβ 5· θρησκευτικαὶ δοξασαί, 440· κατάληψις ὑπὸ Ἀλεξάνδρου, Βα 100· σατραπεία ὑπὸ Ἀρχόντα, 146· ὑπὸ Σέλευκον, 159· χάρις, Αβ 2.
- Βαριαζήτ Α'**, σουλτάνος, υἱὸς Μουράτ Α', Εα 183, 209· ἀναλαμβάνει τὴν ἀρχήν, 213· πολιορκεῖ τὴν Κωνσταντινούπολιν 214· νίκη αὐτοῦ ἐν Νιζοπόλει, 216 (εἰκ.)· ἐπετείνει τὸ κράτος αὐτοῦ μέχρις Εὐφράτου καὶ τῆς κυρίως Ἑλλάδος, 219· ἐπιδρομὴ τοῦ Ταμερλάνου, μάχη ἐν Ἀγκύρᾳ καὶ σύλληψις τοῦ Βαριαζήτ, 220-223· θάνατος αὐτοῦ, 224, εἰκὼν, 216.
- Βαριαζήτ Β'**, σουλτάνος, Εβ 76 (εἰκ.).
- Βαγί-Σεϊάν**, σελδζουκίδης, ἄρχων Ἀντιοχείας, Δβ 36.
- Βαγκὸς** Ζάρδαρις, ἄλβανὸς ἡγεμονίσκος, Εα 247.
- Βαρώας**, πέρις στρατηγὸς τοῦ Ὁζου, Βα 64.
- Βάδδ-γκτων**, ἀντιπρόσωπος τῆς Γαλλίας εἰς τὸ βερολίνιον συνέδριον, Στ 354-355.
- Βαϊανός**, χαγάνος τῶν Ἀβάρων, Γα 153.
- Βακόλας** Γῶγος, νιζα τὸν Ἰσμαῖλ Πλιάσαν, Στ 66· συνθηκολογεῖ, 71.
- Βακτάριος**, στρατηγὸς τοῦ Ἀρταβάσδου, ἀποκεφαλίζεται, Γβ 65.
- Βάκτρα**, πόλις τῆς Βακτριανῆς, Εα 108.
- Βακτριανή**, χώρα τῆς μέσης Ἀσίας· κατάκτησις ὑπὸ Ἀλεξάνδρου, Εα 106· χάρις, Βα 106· σατραπεία ὑπὸ Ἀμύνταν, 146.
- Βακχιάδαι**, οἶκος καὶ σωματεῖον ἐν Κορίνθῳ, Αα 138, 209, Εα 3.
- Βακχικοί**, Αα 36 καὶ ἐπ.
- Βάλακρος**, στρατηγὸς μακεδόνων, Εα 96.
- Βαλάμηρος**, ἐπιφανὴς γότθος, Ββ 260.
- Βαλάντης**, Λέων, εἷς τῶν κατὰ Νικηφόρου Β' συνωμοτῶν, πρῶτος τραυματίζει αὐτόν, Αα 141· καταδικάζεται ὑπὸ τοῦ Τσιμισκῆ εἰς ἔξορίαν, 146.
- Βαλαρῆσσος** Μαρίνος, ἐνετός, δοῦξ Δυρραχίου, Εα 25.
- Βαλασσόπουλος**, ὑπουργὸς τῶν οἰκονομικῶν τῆς κυβερνήσεως Βούλγαρη, Στ 338.
- Βαλαωρίτης** Μόσχος, ἀρματολός, Εβ 188.
- Βαλαωρίτης** Χρήστος, ἀρματολός, Εβ 186.
- Βαλδουῖνος**, αὐτοκράτωρ λατίνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως· μετέχει τῆς τετάρτης σταυροφορίας ὡς κόμης Φλανδρίας, Δβ 219· συνθήκη διανομῆς τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, 232· ἐκλέγεται αὐτοκράτωρ, 244· σφραγίς, 244 (εἰκ.)· πόλεμος πρὸς τὸν Βονιφάτιον καὶ συμβασίς πρὸς αὐτόν, Εα 13-14· θάνατος αὐτοῦ ἐν μάχῃ πρὸς τοὺς Βουλγάρους, 19-20.
- Βαλδουῖνος Β'**, λατίνος αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ἐσχάτη ἀθλιότης τοῦ φραγκικοῦ κράτους, Εα 51-53· κατάληψις τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ φυγὴ αὐτοῦ, 64-65· παρέχει εἰς τὸν Κάρολον Ἀνδεγαυικὸν τὸν τίτλον ἐπικυριαρχοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἠπείρου, 88.
- Βαλδουῖνος** Βουιλλῶνος, σταυροφόρος, Δβ 69· δολοφονεῖ τὸν διοικητὴν Ἐδέσσης καὶ καταλαμβάνει τὴν πόλιν, 80· στέφει αὐτοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις, 86· διαδέχεται τὸν Γοδοφρέδον, 104.
- Βαλδουῖνος**, κόμης Ἐννεγαύης, σταυροφόρος Δβ 83.
- Βαλδουῖνος**, ὁ ἐκ Βούργης, σταυροφόρος, Δβ 91.
- Βαλδουῖνος Γ'**, βασιλεὺς Ἱεροσολύμων, ταπεινοῦται πρὸς τοῦ Μανουήλ Α', Δβ 134.
- Βαλδουῖνος Δ'**, βασιλεὺς τῶν Ἱεροσολύμων, Δβ 189.
- Βαλέστιας**, γάλλος ὑπολοχαγός, ἀρχηγὸς γερμανῶν φιλελλήνων, Στ 57· φονεύεται ἐν Κρήτῃ, 68.
- Βαλέφσκη** κόμης, ἀπεσταλμένος τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως εἰς Ἀθήνας, Στ 340.
- Βαλίος**, ἵππος τοῦ Πηλέως, Αα 24.
- Βαλλῆς** Ἀναστάσιος, ὕδραϊος, κυβερνήτης καταδρομικοῦ, Εβ 220.
- Βαλτεσίον** μάχη, Στ 53-54.
- Βάμβας** Νεόφυτος, πρῶτος κοσμήτωρ τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ πανεπιστημίου, Στ 241, 287.
- Βάνδηλοι**, ἔθνος γερμανικόν, ἐγκατασταθὲν ἐν Ἀφρικῇ, Ββ 257· ὁ κατ' αὐτῶν πόλεμος τοῦ Λέοντος Α', 258· σχέσεις αὐτῶν πρὸς τὸ ἀνατολικὸν κράτος, Γα 69· πόλεμος καὶ κατάληψις τῆς χώρας αὐτῶν ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ, 92-96.
- Βαρθάκης**, κυβερνήτης Ψαριαβοῦ· καταδρομικοῦ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770 καὶ εὐεργέτης τῆς Ἑλλάδος, Εβ 200.
- Βάρβαρος**, ἀρχικὴ καὶ μεταγενεστέρᾳ σημασία τῆς λέξεως, Αα 97, 98, 164, 312· κατὰ τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν ἐν τῇ ἀνατολικῇ κράτει, Δβ 454· διὰ τὰς εἰσβολὰς, βλ. τὰ ὀνόματα

των λαών.

Βαρβαρόσσης, τοῦρκος ναύαρχος, καταγωγῆς ἑλληνικῆς, Εβ 16.

Βαρβάρων, ἐπιδρομαί· γενικά αίτια αὐτῶν, Ββ 64-67· βλέπε τὰ ὀνόματα τῶν διαφόρων βαρβαριζῶν φύλων.

Βαρβάτης, ἀρχηγός τῶν κερκυραίων ἐθελοντῶν κατά τὸν ἄγωνα τοῦ 1684 κατά τῶν Τούρκων, Εβ 186.

Βαρδαλάχος, ἐπιχειρεῖ νὰ μάθῃ τὰς σκέψεις τοῦ Καποδιστρίου, Στ 9.

Βαρδάνιος, στρατηγός τῶν Ἀνατολικῶν, στασιάζει κατά Νικηφόρου Α', Γβ 153-154, 190.

Βαρδάνιος, ὁ Ἀνεμᾶς, στρατηγός Νικηφόρου Α', Γβ 172.

Βαρδαριῶται, ἀποικία Περσῶν παρὰ τὸν Ἀξίον, Δβ 53.

Βάρδας, ἀδελφός τῆς αυτοκρατορίας Θεοδώρας, Γβ 244· χαρακτηρὸς αὐτοῦ, 267· ἐπιβουλευεται τὴν Θεοδώραν, 279· καθίσταται κουροπαλάτης, 282-283· ἐπιβάλλει πατριάρχην τὸν Φώτιον, 288-291· συμπληροῖ τὴν σχολὴν τῆς Μαγναίρας, 302-303· δολοφονία αὐτοῦ, 306.

Βάρδας, ὁ Πλατυπόδης, στρατηγός Πελοποννήσου, ἐπαναστατεῖ κατά τοῦ κράτους, Δα 79.

Βάρδας Σκληρός, μάγιστρος, στέλλεται ὑπὸ Ἰωάννου Α' κατά τὸν Ρώσον, Δα 147· νικᾷ αὐτοὺς, 148· καταβάλλει τὴν στάσιν τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, 149· μετέχει τῆς πολιουχίας τοῦ Δοροστόλου, 154· τρέπει εἰς φυγὴν τοὺς Ρώσους, 157· ἀφαιρεῖται ἀπ' αὐτοῦ ἡ ἀρχή, 168· ἐπαναστατεῖ, 169 (εἰζ.)· νικᾷ τοὺς βασιλικούς, 170· ἡττᾶται, 171· ἡρεῖται τοῦ στρατοῦ τοῦ καλίου καὶ καταβάλλει στάσιν τῶν Περσῶν, 178 (εἰζ.)· στασιάζει κατά Βασιλείου Β', 179· ὑποτάσσεται, 189· ὀδηγεῖται πρὸς τοῦ Βασιλείου, Β' 185 (εἰζ.).

Βάρδας Φωκᾶς, νικᾷ τοὺς Ρώσους, Δα 74· χαρακτηρὸς αὐτοῦ, 83· οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, 83-84· καταφύγει εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν ὅπως σωθῇ ἀπὸ τοῦ Βρίγγα, 101· καίσαρ, 104· θάνατος αὐτοῦ, 137.

Βάρδας Φωκᾶς, υἱὸς τοῦ Λέον

τος, στρατηγός Χαλδείας, Δα 143· ἐπαναστατεῖ κατά Ἰωάννου Α', 148· ἡττᾶται, 149· καταβάλλει τὸν στασιαστὴν Βάρδαν Σκληρόν, 170-171· στασιάζει κατά Βασιλείου Β', 178-179· αἰφνίδιος θάνατος αὐτοῦ, 185.

Βάρδυλλις, ἡγεμὼν τῶν Ἰλλυριῶν, Βα 7.

Βαριάγοι, κατ' ἀρχάς μόνον οἱ Σκανδιναβοί, εἴτα πάντες οἱ ξένοι μισθοφόροι στρατιῶται τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, Δα 41, 42 (εἰζ.), Δβ 253-254· σφραγίς, 253 (εἰζ.).

Βάρκη, ἑλληνικὴ πόλις ἐν Ἀφρικῇ, Δα 297, Αβ 5· μετονομάζεται Πτολεμαίς, Βα 250.

Βαρκιάροκ, Σελδ'οῦκος, σουλτάνος, υἱὸς τοῦ Μαλεσάχ, Δβ 82.

Βαρλαάμ, μοναχός, προκαλεῖ μακρὰς συζητήσεις περὶ τοῦ ἀκτίστου φωτός, Εα 192-195.

Βαρνανιώτης Γιώργης, ἀρματολός, Εβ 139, Στ 66, 71.

Βαρότζης Ἰάκωβος Α', κύριος Σαντορίνης, Εα 24.

Βαροῦχαι, εἰς τῶν πρωτευόντων ἐν Κρήτῃ οἰκῶν, Δα 300.

Βαρσίνη, σύζυγος Μένονος, ἐρωμένη Ἀλεξάνδρου, Βα 138, 182.

Βασδέκης Θεόδωρος, ὀπλαρχηγός Μαγνησίας, Στ 61.

Βασιλάκιος Νικηφόρος, μάγιστρος, Δβ 18, 24· στασιάζει καὶ ἡττᾶται ὑπὸ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, 28.

Βασιλείδης, κοιαιστὼρ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, Γα 88.

Βασιλείος Α', ὁ μακεδὼν, αὐτοκράτωρ· εὐνοούμενος τοῦ Μιχαήλ Γ', Γβ 305· ἀναγορεύεται συμβασιλεύς, 307· δολοφονεῖ τὸν Μιχαήλ, 310· χαρακτηρὸς αὐτοῦ, Δα 53· νομοθετικὰ μέτρα, 54· ἐπὶ νομίσματος, 56 (εἰζ.)· ἀνοργάνωσις τοῦ στρατοῦ, 56-57· νικᾷ κατὰ τὸν Μωαμεθανῶν, 59-61· θάνατος αὐτοῦ καὶ τελευταῖαι κρίσεις, 61-63· νόμισμα, 62 (εἰζ.)· αἱ σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸν Πάπα, 252 καὶ ἐπ.

Βασιλείος Β', ὁ Βουλγαροκτόνος, αὐτοκράτωρ, Δα 98· ἀναγορεύσις αὐτοῦ, 99· ἐπὶ νομίσματος, 133 (εἰζ.)· στρατεὺν

κατὰ τῶν Βουλγάρων, 175· νίκη κατὰ Ὀθωνος Β' καὶ ἐξασφάλισις τῆς κάτω Ἰταλίας, 177· καταστολὴ τῶν στάσεων Βάρδα Φωκᾶ καὶ Βάρδα Σκληροῦ, 178-179, 185· νυμφεὺς τὴν ἀδελφὴν τοῦ Ἀνναν πρὸς τὸν Βλαδίμηρον, 177, 181-185· καταλαμβάνει τὴν Ἰβηρίαν, 186· ἐκστρατεία κατὰ τῶν Ἀράβων, 187· ὁ μέγας κατὰ τῶν Βουλγάρων πόλεμος, 188-202· ἐπιβάλλει τὸν φόρον «ἀλληλέγγυον», 192· καταργεῖ τὴν περιμονὴν νεαρῶν τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, 192-193· λαμβάνει παρὰ τοῦ Σαναχρείμ τὴν Μηδίαν, 196· ὁ Βασιλείος κατὰ τὴν μάχην τῆς Σεταίνης, 197 (εἰζ.)· οἱ θρίαμβοι ἐν Ἀθήναις καὶ Κωνσταντινουπόλει, 202-204· ὑποταγὴ Σιρμίου καὶ Ἀρμενίας, 204-206· μέγα ἀξίωμα τοῦ κράτους ἐν τῷ κόσμῳ, 206· θάνατος, 209-210· νόμισμα, 210 (εἰζ.).

Βασιλείος, ὁ Μέγας· ἡ ἐν Ἀθῆναις διατριβὴ αὐτοῦ, Ββ 164· σπουδαὶ αὐτοῦ, 177· ἀρχιερεὺς Κασσαρείας, 180-184· θάνατος, 195.

Βασιλείος, σικελιώτης, ἀναγορεύεται βασιλεὺς τῆς Σικελίας, Γα 280.

Βασιλείος, υἱὸς τοῦ Λέοντος Ε', Γβ 227.

Βασιλείος, πατριζιος, πρεσβευτὴς τοῦ Θεοφίλου πρὸς τὸν Μωτασέμ, Γβ 256-257.

Βασιλείος, φιλόφ· ὀνόματι ἐπίσκοπος Κρήτης, διορίζεται ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης, Γβ 275.

Βασιλείος, εὐνοῦχος, νόθος υἱὸς Ρωμανοῦ Α', παραδυναστεύων τῆς συγγλήτου, Δα 81, 93· βοηθεῖ τὸν Νικηφόρον νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχὴν, 101· πρόεδρος τῆς συγγλήτου, 104· σπαιροθήρη, 142 (εἰζ.)· συντάσσεται πρὸς τὸν Ἰωάννην Α', 143· μετέχει τῆς κατὰ τὸν Ρώσον ἐκστρατείας, 150· δηλητηριάζει τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην, 166· διαχειριστὴς τῆς ἀρχῆς, 168· καθαιρεῖται ὑπὸ Βασιλείου Β' καὶ ἐξορίζεται, 178.

Βασιλείος, ὁ Πετεινός, βλέπε Πετεινός.

Βασίλειος, ὁ Ἐξαμιλίτης, στρατηγός Κιβυρραιωτῶν, κατατροπώνει τοὺς Ἀράβας, Δα 84.

Βασίλειος, ὁ ἀναχωρητής, πα-

- τριάρχης, Δα 146· εξορίζεται, 165.
- Βασίλειος**, ὁ Σκληρός, πατριάρχης, Δα 212.
- Βασίλειος**, ιατρός, αἰρεσιάρχης, καταδικάζεται εἰς τὸν διὰ πυρὸς θάνατον, Δβ 105.
- Βασίλειος**, ὁ Καματηρός, πατριάρχης, ὄργανον Ἀνδρονίκου Κομνηνοῦ, Δβ 161· καθαιρέσις αὐτοῦ, 198.
- Βασιλεῖς**, οἱ πρῶτοι ἱστορούμενοι, Αα 10· δικαιώματα καὶ καθήκοντα παρ' Ἑλλήσιν, 76, 83 καὶ ἑπ., 183· ὑπέρτατος βασιλεὺς, 78· τέμενος βασιλέως, 78· κληρονομικοί, 79· πρὸ τῆς ἀγορᾶς, 84· κατάλογοι, 118· διατήρησις τοῦ ἀξιώματος ἐν Ἡπείρῳ, 145· διπλὴ βασιλεία ἐν Σπάρτῃ, 154, 182, 183· μετὰ τὴν ὁμηροικὴν ἐποχὴν, 206· βλ. καὶ ὀνόματα βασιλέων· περὶ Βυζαντινῶν, βλ. αὐτοκράτορες.
- Βασιλόπολις**, πόλις ἐν Σικελίᾳ, κτισθεῖσα πρὸς τιμὴν Βασιλείου Α'. Δα 61.
- Βασιλικῖνος**, ἐρέτης, εὐνοοῦμενος Μιχαὴλ Γ', Γβ 310.
- Βασιλικῶν μάχη**, Στ 64.
- Βασιλίσκος**, γυναικάδελφος τοῦ Λέοντος Α', ἡττάται ὑπὸ τῶν Βανδύλων, Ββ 258.
- Βασιλίσκος**, βασιλεὺς, Γα 22· προστατεύει τοὺς Μονοφυσίτας, 22· ἐγκύκλιος, 23· ἀντεγκύκλιος, 24.
- Βασιλίσκος**, υἱὸς Ἀρμάτου, ἀναγορεύεται Καίσαρ, εἴτα κατατάσσεται ἀναγνώστης, Γα 22-23.
- Βασιλόπουλος** Κολλίνος, καρουσηγός, πρωτοβεστιάριος τῆς ἡγεμονίας Ἀγαῖας, Εα 79.
- Βάσσης** Μαυροβουνιώτης, Στ 174.
- Βατάτσης** Βασίλειος, δομέστικος τῶν σχολῶν τῆς Δύσεως, φρονεῖται ἐν μάχῃ πρὸς τοὺς Βλαχобουλγάρους, Δβ 199.
- Βατάτσης** Ἀνδρόνικος, ἀνεψιὸς Μανουὴλ Α', πίπτει ἐν μάχῃ πρὸς τοὺς Τούρκους, Δβ 141.
- Βατάτσης** Ἰωάννης, στρατηγός, στασιάζει κατὰ Κωνσταντῖνον Θ', Δα 238.
- Βατάτσης** Ἰωάννης, αὐτοκράτωρ Νικαίας, βλέπε Ἰωάννης Γ' Βατάτσης.
- Βατάτσης** Ἰωάννης Κομνηνός, στασιάζει κατ' Ἀνδρονίκου Α', Δβ 176.
- Βατικιώτης** Γεώργιος, πυρπολητὴς ὕδρατος, καταστρέφει δύο τουρκικοὺς πάρωνας, Στ 118, 121.
- Βάτις**, εὐνοῦχος, φρούραρχος Γάζης, ἐπὶ Λαρεῖου Κοδομανοῦ, Βα 90.
- Βάτναι**, πόλις ἑλληνίς ἐν Μεσοποταμίᾳ, Εα 245.
- Βαττιάδαι**, βασιλείον γένος τῆς Κυρήνης, Δα 296.
- Βάττος**, πρῶτος βασιλεὺς τῆς Κυρήνης, Αα 296.
- Βαφέ**, μάχη, Στ 320.
- Βαφειό**, κύπελλον εὑρεθὲν ἐν Βαφειῷ, Αα 117 (εἰκ.).
- Βέικος** Λάμπρος, φρονεῖται ἐν Φαλήρῳ, Στ 178.
- Βέκκος** Ἰωάννης, πατριάρχης, βλέπε Ἰωάννης Βέκκος.
- Βέλας**, βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας, προστατεύμενος τοῦ Μανουὴλ Α', Δβ 131· καταλαμβάνει τὴν περὶ τὴν Ναῖσον χώραν, 176.
- Βελέντζας**, ἀντισυνταγματάρχης ἐπὶ Ὄθωνος, στασιάζει, Στ 268.
- Βέλιγος**, ἀρχηγὸς τῶν Γαλατῶν κατὰ τὴν εἰς Μακεδονίαν εἰσβολήν, Βα 221.
- Βελῆς**, υἱὸς τοῦ Ἀλῆ Τεπελενλῆ, παῖς Πελοποννήσου, Εβ 219· μετατίθεται εἰς Τρίκαλα, 225· ὑποτάσσεται εἰς τὸν σουλτάνον, 227.
- Βελιγοστή**, βαρωνία ἐν Ἀρκαδίᾳ, Εα 35.
- Βελισάριος**, ὁ στρατηγὸς Ἰουστινιανοῦ Γα 66· νικᾷ τοὺς Πέρσας, 70· κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκα, 89-92· νικᾷ τοὺς Βανδύλους, 92-96· καταλαμβάνει τὴν Σικελίαν, 97· καταλαμβάνει τὴν Ἰταλίαν, 98-99· νικᾷ τὸν Χοσρόην, 106· νικᾷ τὸν Ζαβεργάν πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, 111-112· δίδει αὐτοῦ καὶ ἀιψώσις, 119· ὁ μῦθος περὶ τυφλώσεως αὐτοῦ, 119-120.
- Βέλκερ**, συγγραφεὺς, Αα 52.
- Βελλεροφόντης**, φρονεῖ τὴν Χίμαιραν, Αα 12· ἐξημενεία τοῦ μύθου, 43· ἐπὶ νομίσματος, 11 (εἰκ.).
- Βεμπηξιώτης**, στρατηγὸς ἐπὶ Ἀλεξίου Α', νικᾷ τοὺς Πιερσένεγους Δβ 60.
- Βένδης**, θρηακικὴ θεότης, Εἰσ. ρλ'.
- Βένετοί**, δήμιος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Γα 81, 83· κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκα, 87· κατὰ τὴν ἀναγόρευσιν Ἰουστινίνου, Δα 19-20· σφραγίς, 22 (εἰκ.)· κατὰ τὴν ὑποδοχὴν Νικηφόρου Φωκά, 102.
- Βενετανάκης** Παναγιώταρος, κλέφτης, φρονεῖται, ἀρνηθεὶς νὰ παραδοθῇ εἰς τοὺς Τούρκους, Εβ 202.
- Βενιαμὴν** Τουνδέλας, βλέπε Τουνδέλας.
- Βενιζέλοι** Γιάννης καὶ Δημήτριος, πρόκριτοι ἀθηναῖοι, Εβ 127.
- Βεργάριος Β'**, βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας, Δα 117.
- Βερενίκη**, σύζυγος Πτολεμαίου Α', ἐπὶ νομίσματος, Βα 250 (εἰκ.).
- Βερενίκη**, πόλις ἑλληνίς ἐν Κυρηναϊκῇ, ἡ πρότερον Ἐσπερίς, Βα 250.
- Βερενίκη**, ὄνομα τριῶν ἑλληνικῶν ἱδρυμάτων, παρὰ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, Βα 251.
- Βέρθα**, θυγάτηρ Οὐγγωνος καὶ μνηστὴ Ρωμανοῦ Β', Δα 79· θάνατος αὐτῆς, 92.
- Βέρθα**, ἡ μετονομασθεῖσα Εἰρήνη, σύζυγος Μανουὴλ Α', βλέπε Εἰρήνη.
- Βεριβόης**, στρατηγὸς Χίου, νικᾷ τὸν ἀραβικὸν στόλον, Δα 212.
- Βερκόφτσαλης**, Ἰουσοῦφ πασῶς, Στ 106.
- Βερναρδάκης** Κ. Δ., ἰδρυτὴς μουσείου ἐν Ἀθήναις, Στ 295.
- Βέροια**, πόλις ἑλληνίς τῆς ἁνω Συρίας, Βα 244.
- Βερολίνου** συνέδριον καὶ συνέληξη, Στ 353-357.
- Βερσαέντης**, πατρίτης τῆς Ἀρχαρωσίας, κατὰ τὴν ἐν Γαυγαμήλῳ μάχην, Βα 94.
- Βερτράνδος**, κόμης Τριπόλεως, Δβ 104.
- Βερώνης** σύνοδος, βλ. Οὐρηῶνος.
- Βεῦρὰν** πα. ἁς, ἡττάται εἰς Βασιλικά, Στ 64.
- Βήκονσφηλδ**, πρωθυπουργὸς

- της Ἀγγλίας· μομφή αὐτοῦ κατὰ τῆς κυβερνήσεως Ρωσσελ διὰ τὸ ἐπείσδιδον Πασιφίκου, Στ 283· φιλότουρκος πολιτικῇ αὐτοῦ, 349· διαμαρτυρία κατὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἀγ. Στεφάνου, 253 (εἰκ.)· συμβουλεύει τὴν Ἑλλάδα νὰ ζητήσῃ τὴν προστασίαν τῶν Ἑλλήνων τῆς Τουρκίας, 354.
- Βηρίνα**, σύζυγος Λέοντος Α', Ββ 258, Γα 21-22· φυλακίζεται, 38.
- Βησσαρίων**, ἀρχιεπίσκοπος Νικαίας, μετέχει τῆς ἐν Φλωρεντίας συνόδου, Εα 260· ἡγείται τῆς μεριδος ὑπὲρ τῆς ἐνοσιῶς τῶν ἐκκλησιῶν, 277· βίος αὐτοῦ, Εβ 20-21· εἰκόν, 25.
- Βησσοί**, ἱερεῖς θράκας καὶ θρακικῇ φυλῇ, Εἰσ. μθ'.
- Βήσσοι**, σατράπεις τῆς Βακτριανῆς, κατὰ τὴν ἐν Γαυγαμήλοις μάχην, Βα 94, 96, 99, φονεῖ τὸν Δαρεῖον, 103· δίκη καὶ θάνατος αὐτοῦ, 106.
- Βιανδράτες** Ὀβέρτες, λομβαρδός, μεγιστάν τοῦ βασιλείου Θεσσαλονίκης, Εα 26, 28, 29, 44.
- Βίας**, πριηνεῖς, εἴς τῶν ἑπτὰ σοφῶν, Λα 211.
- Βίας**, κληρονομικὴς σατράπης Βιθυνίας, Βα 236.
- Βιελλά**, κυβερνήτης τῆς γαλλικῆς προελαδὸς «*Εὐρίππος*», περὶ τῶν ναυτικῶν δυνάμεων Ἑλλήνων καὶ Τούρκων κατὰ τὴν ἐπαναστάσιν, Στ 93-94.
- Βιελλά**, ὑποκόμης, πρέσβης τῆς Γαλλίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, Στ 29.
- Βιθυνία**, χώρα ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἐξελληνισθὲς αὐτῆς, Βα 236-237· ἄγαλμα, 294 (εἰκ.)· οὐσιαστικὴ ὑποταγὴ εἰς τοὺς Ρωμαίους, 295· ρωμαϊκῇ ἐπαρχία, 312.
- Βίκτωρ** Ἐμμανουήλ, βασιλεὺς τοῦ Πεδεμοντίου καὶ εἰτα τῆς Ἰταλίας, Στ 297, 299, 301.
- Βίκτωρ Γ'**, πάπας· ἐπιστολὴ αὐτοῦ πρὸς Ἀλέξιον Α', Δβ 67.
- Βιλλαρέτ** Φάλλων, μέγας μάγιστρος τῶν Ἰωαννιτῶν, καταλαμβάνει τὴν Ρόδον, Εα 128.
- Βιλλεαρδουῖνος** Γοδοφρέδος, μετέχει τῆς δ' σταυροφορίας, Δβ 219.
- Βιλλεαρδουῖνος** Γοδοφρέδος, δύο ἡγεμόνες τῆς Ἀχαΐας, ἰδὲ Γοδοφρέδος Α' καὶ Β'.
- Βιλλενεῦ**, γάλλος πλοίαρχος· ἡ περὶ τῆς ἀλώσεως τῶν Ψαρῶν ἐκθέσις αὐτοῦ, Στ 114-116.
- Βιταλιανός**, γότθος, κόμης τῶν φουδεράτων, στασιάζει κατ' Ἀναστασίου, Γα 45· κατατροποῦται, 46.
- Βιτσέντζος** Κορνάρος, συγγραφεὺς τοῦ Ἐρωτοκριτοῦ, Εβ 160.
- Βλαδιμιρέσκος** Θεόδωρος, Βλάχος ὀπλαρχηγός, Στ 14, 15· συνεννοεῖται πρὸς τοὺς Τούρκους καὶ φονεῖται ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου, 16.
- Βλαδίμιρος**, ἡγεμὼν τῶν Ρώσων, νυμφεύεται τὴν ἑλληνίδα Ἀνναν καὶ δέχεται τὸν Χριστιανισμόν, Λα, 177· νόμισμα, 177 (εἰκ.)· ὁ γάμος μετὰ τῆς Ἀννης κατὰ τὸ ρωσικὸν χρονιζόν, 181-185.
- Βλαδίμιρος**, υἱὸς τοῦ ἡγεμόνος τῶν Ρώσων Γιαροσλάβ, ἐπέχεται κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Λα 233· κατατροποῦται, 233-234.
- Βλαδίμιρος Β'**, μέγας δούξ τῆς Ρωσίας, Δβ 110· τὸ στέμμα αὐτοῦ, 105 (εἰκ.)·
- Βλαδίμιρος**, ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων, Λα 65.
- Βλαδισλάος**, βασιλεὺς Πολωνίας καὶ Οὐγγαρίας ἀντιτάσσεται εἰς τὸν Μουράτ Β', Εα 280· φονεύεται περὶ Βάρναν, 283.
- Βλαδισλαῦος**, ὁ καὶ Ἰωάννης, ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων, Λα 195, 196, 197· φονεῖται παρὰ Δυρράχιον, 198.
- Βλαντῆς** Σπυρίδων, κηθῆριος, διδάσκαλος ἐν Ἐνετίᾳ, Εβ 164.
- Βλάσιος** Θεόδωρος, μινίστρος τοῦ Δικαίου, Στ 59.
- Βλαστοί**, εἰς τῶν πρωτευόντων ἐν Κορίθῳ οἴκων, Λα 300, Δβ 148· ἐπίσης ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὴν 17ην ἐκατονταετηρίδα, Εβ 93.
- Βλαστός** Σήφης, παρασκευάζει ἐπανάστασιν ἐν Κορίθῳ κατὰ τῶν Ἐνετῶν, Εβ 183.
- Βλαχάβας**, πατᾶ-Εὐθύμιος, ἀρματολὸς Χασιῶν, ἐπιβιβάζεται τοῦ στολοῦ τοῦ Σταθὰ ὡς ἀρχηγὸς μοίρας, Εβ 220· καλεῖ τοὺς καπεταναίους εἰς σύνοδον, συλλαμβάνεται καὶ φονεύεται, 221.
- Βλάχοι**, κυριώτατοι αὐτῶν κατοικίαι νοτίως τοῦ Ἰστροῦ καὶ προέλευσις αὐτῶν, Λα 296· ἐπανάστασις αὐτῶν ἀπὸ κοινοῦ πρὸς τοὺς Βουλγάρους, Δβ 186, 199, 202· μετέχονσι τῆς κατὰ τῶν Τούρκων συμμαχίας, Εα 282· εἰς τὸ Κοσσυφοπέδιον μεθίστανται πρὸς τοὺς Γούρκους, 292.
- Βλαχόπουλος**, ὀπλαρχηγός Ἀργιῶν, Στ 66.
- Βλάχος** Γεράσιμος, Κρής, ἀπευθύνει ἐκκλησίαν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρωσίας ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, Εβ 193.
- Βλαχοχώρια** τῆς Ἠπείρου· αἱ κοινοτικαὶ ὁμοσπονδία αὐτῶν, Εβ 123.
- Βλεμμίδης** Νιζηφόρος, διδάσκαλος τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, Εα 57.
- Βόγδανος**, βούλγαρος στρατηγός, συνεννοεῖται πρὸς τὸν Βασίλειον Β', Λα 198.
- Βόγης**, πέρσης στρατηγός, Δβ 151· νόμισμα αὐτοῦ 152 (εἰκ.).
- Βογομίλοι**, αἵρεσις ἐν Βουλγαρίᾳ, περιστέλλεται ὑπὸ Ἀλεξίου Α', Δβ 105.
- Βογορίδης** Στέφανος, ἡγεμὼν τῆς Σάμου, Στ 246, 336.
- Βόγορις**, ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων, ζητεῖ παρὰ τοῦ κράτους τὴν πληρωμὴν φόρου, Γβ 276· δέχεται τὸν Χριστιανισμόν, μετονομαζόμενος Μιχαήλ, 298, Λα 65.
- Βόγορις**, υἱὸς Πέτρου, ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων, βλέπε Βορίς.
- Βόγορις Β'**, ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων, βλέπε Βορίς Β'.
- Βοδίνος**, ἡγεμὼν τῶν Σέρβων, σύμμαχος τοῦ Ἀλεξίου Α' κατὰ τῶν Νορμαννῶν, Δβ 53· ἐγκαταλείπει τὴν τάξιν ἐν τῇ μάχῃ, 54.
- Βοδοντίσης** μαρκιονία, Εα 26· φροῦδων, 26 (εἰκ.).
- Βοήθιος**, ρωμαῖος συγγραφεὺς, Εα 140.
- Βοημουνδος**, υἱὸς Ροβέρτου Γυσκάρδου· ἀτυχὴς αὐτοῦ ἐκστρατεία κατὰ τῆς Κερκύρας Δβ 45· ἡττάται ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν, 50· ἡττάται ὑπὸ Ἀλεξίου Α' περὶ Λάρισαν, 56· μετέχει τῆς Α' σταυροφορίας, 69· χαρμηλὴ καὶ σοκοπὴ αὐτοῦ, 76·

- 77· κατακρατεῖ τὴν Ἀντιόχειαν, παρὰ τὰς συνθήκας, καὶ ἰδρύει ἡγεμονίαν, 83-84· νέμει παραβιάσεις τῶν συνθηκῶν, 89· πόλεμος αὐτοῦ πρὸς Ἀλέξιον Α', ἥττα καὶ θάνατος, 90-99.
- Βοημοῦνδος Β'**, κόμης τῆς Ἀντιοχείας, Δβ 114.
- Βοθέρικος**, φρούραρχος Θεσσαλονίκης, φονεύεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ, Ββ 200.
- Βοῖος**, πόλις τῆς Δωριδος, Αα 127.
- Βοϊωάννης**, κατεπάνω τῆς κάτω Ἰταλίας, αἰχμαλωτεύεται ὑπὸ τῶν Νορμαννῶν, Δα 221.
- Βοιωτία**, ὅρα καὶ Θῆβαι· οἰκίζεται ὑπὸ τῶν Βοιωτῶν, Αα 34· παρ' Ὀμήρῳ, 103· οἱ Βοιωτοὶ ἐκδιώκονται ἐκ Θεσσαλίας, 121· νομίσματα, 135, 136, 137, 138, 141 (εἰκ.)· πόλεις καὶ πολιτεύματα, 135 καὶ ἐπ' ἡ κατὰ τῶν Βοιωτῶν καταφορά, 140-141· Παμβουώτια καὶ Βοιωτάρχα, 138· ἐκστρατεία κατὰ τῶν Ἀθηναίων, 283· ὑποταγὴ εἰς τὸν Ξέρξην, Αβ 68· ὑπὸ τοῖς διαδόχοις, Βα 185· εἰσόδος εἰς τὴν αἰτωλικὴν ὁμοσπονδίαν, Βα 268.
- Βοιωτικὸς πόλεμος**, Αβ 327-330· βλέπε καὶ Κορινθιακός.
- Βοναπάρτης**, βλέπε Ναπολέον.
- Βόνιτσα**, Στ 66.
- Βονιφάτιος**, ὁ Μομφερρατικός, ὕπατος ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ κατὰ τὴν τετάρτην σταυροφορίαν, Αβ 219· συνθήκη διανομῆς τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, 232· συζεύγνυται τὴν χήραν Ἰσαακίου Β', 243· λαμβάνει τὸ βασίλειον τῆς Θεσσαλονίκης, Εα 13-14· σφραγίς, 16· κύριος ὁλοκλήρου τοῦ Στερεᾶς, 17· φόνος αὐτοῦ, 22.
- Βονιφάτιος Β'**, πάπας, Γα 146.
- Βονιφάτιος**, ἄρχων Καρύστου, Εα 168-169.
- Βορέ**, γάλλος λόγιος, γράψας περὶ Ἀγίων Τόπων, Στ 285.
- Βορέας**, ἐρᾷται τῶν ἵππων Δαρδάνου, Αα 22.
- Βορίλος**, σλαῦος, σύμβουλος Νικηφόρου Γ', Δβ 26, 28.
- Βορίς Α'** ἢ Βόγορις, ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων, βλέπε Βόγορις.
- Βορίς**, υἱὸς τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Πέτρου, αἰχμάλωτος τῶν Ρώσων, Δα 107, 151· αἰχμάλωτος τῶν Ἑλλήνων, 152· καταθέτει τὸ στέμμι καὶ λαμβάνει τὸ ἄξιωμα μαγίστρου, 158· δραπετεύει καὶ φονεύεται, 173.
- Βορίς Β'**, ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων, Εα 23, 41.
- Βορυσθενίς**, πόλις, βλ. Ὀλβία.
- Βοσνία**· ἐπανάστασις τοῦ 1875, Στ 348.
- Βόσπορος** Κιμμέριος, ὅρα Κιμμέριος Βόσπορος.
- Βοστίτσα**, βλέπε καὶ Αἴγιον· βαρονία ὑπὸ τὸν Δελίλλην, Εα 34· καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Ναυαργίων, 229.
- Βοτανιάτης** Νικηφόρος, βλέπε Νικηφόρος Γ'.
- Βοτανιάτης** Θεοφύλακτος, στρατηγός, νικᾷ τοὺς Βουλγάρους εἰς τὸ Κλειδίον, Δα 193· φονεύεται, 195.
- Βότσαρης Δ.**, ὑπουργὸς τῆς Κυβερνήσεως Κουμουνδούρου, Στ 326· μέλος τῆς οἰκουμ. κυβερνήσεως, 351.
- Βότσαρης** Μάρκος, βλ. Μπότσαρης.
- Βότσαρης** Νότης, πρόεδρος ἐπιτροπῆς τῶν Σουλτανῶν μετὰ τὴν ἀνακατάληψιν τοῦ Σουλίου, Εβ 227.
- Βούας** Πέτρος, ἀποκρούει τοὺς Τούρκους, Εβ 28-29· μετέχει τοῦ ἀγώνος τοῦ 1463 κατὰ τῶν Τούρκων, 175.
- Βούας** Μερκούριος, ἀρχηγὸς τῶν «στρατιωτῶν», Εβ 30.
- Βουγιανός**, κατεπάνω τῆς Ἰταλίας, νικᾷ τοὺς Νορμαννίους, Δα 209· ἀνακαλεῖται ὑπὸ Κωνσταντίνου Η', 212.
- Βουνδουραῖοι**, οἶκος ἐξ Ὑδρας· αἱ ὑπὲρ τοῦ ἀγώνος θυσίαι, Στ 81.
- Βουκελλαρίων**, θέμα, Γβ 89, Δα 29.
- Βουκεφάλα**, κτίσμα Ἀλεξάνδρου ἐν Ἰνδιῇ, Βα 109 (ἰδὲ χάριτην ἐν σ. 108).
- Βουκουρεστίου** συνθήκη τοῦ 1812 μετὰ τὴν Τουρκίαν καὶ Ρωσίαν· ὅροι αὐτῆς, Εβ 222-223.
- Βούλγαρης** Γεώργιος, διοικητὴς τῆς Ὑδρας, Εβ 154-155· ἀντιτίθεται εἰς τὴν ἰδέαν μεταναστεύσεως τῶν Ὑδραίων εἰς Ἑπτανήσον, 220.
- Βούλγαρης** Γεώργιος, ὑπουργὸς τῶν ναυτικῶν, Στ 348.
- Βούλγαρης** Δημήτριος, διορίζεται τὸ πρῶτον πρωθυπουργός, Στ 293· ἡ πρὸς τὴν Τουρκίαν συνθήκη τοῦ Κάνλιτσα, 293· παραίτησις αὐτοῦ καὶ ἐχθρότης κατὰ τοῦ Ὀθωνος, 304, 307· πρόεδρος τῆς κυβερνητικῆς ἐπιτροπῆς, 308 (εἰκ.)· πρωθυπουργὸς τὸ δεύτερον, 318· παραίτησις αὐτοῦ, 326· ὄξεια ἀντιπολιτευσις αὐτοῦ κατὰ τοῦ Κουμουνδούρου, 333· πρωθυπουργὸς τὸ τρίτον, διεξάγει σκανδαλωδῶς τὰς ἐκλογάς, 334· πολιτεία αὐτοῦ ἐν τῇ χρητικῇ ζητήματι, 334-336· φιλοπόλεμοι ἐνέργειαι αὐτοῦ, 337· παραίτησις αὐτοῦ, 340· ἀρνεῖται ν' ἀναγνωρίσῃ τὸ κύρος τῶν ἐκλογῶν τοῦ 1866, 343· συμπρωθυπουργὸς πρὸς τὸν Κουμουνδούρου, 345· ἐκ νέου πρωθυπουργός, 346· παραπομπὴ εἰς δικὴν καὶ θάνατος, 347.
- Βούλγαρης** Σπυρίδων, Στ 348.
- Βούλγαρις** Εὐγένιος, μέγας διδάσκαλος τοῦ Γένους, Εβ 165, 166.
- Βούλγαροι**· πρώτη ἐμφάνισις αὐτῶν, Γα 107· πρώτη ἐντεῦθεν τοῦ Ἰστροῦ ἐγκατάστασις, 251-252· κατατρόπως αὐτῶν ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ Β', 257· λαμβάνουσι μοῖραν τῆς Θράκης, 268· κατατροποῦνται ὑπὸ Κωνσταντίνου Ε', Γβ 81-84, 97-101· νικῶσι τὸν Κωνσταντίνον ΣΤ', 136· νέοι πόλεμοι καὶ φόνος Νικηφόρου, 174-177· αἱ περὶ εὐνήνης προτάσεις τοῦ Κρούμμου, 186· νέος πόλεμος καὶ ἥττα Μιχαὴλ Α', 187-195· νομίσματα κατὰ τὸν βυζαντινὸν τύπον, Δα 49, 204 (εἰκ.)· κατὰστασις κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα, 64-65· τσάρος, 66 (εἰκ.)· ὁ Σαμουὴλ κινεῖ πόλεμον κατὰ τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, 66· πρῶτος «βασίλεις» τῶν Βουλγάρων, 67· κατάλυσις τῆς πέραν τοῦ Ἰστροῦ βουλγαρικῆς κυριαρχίας, 73· ἀπάντησις Νικηφόρου Β' εἰς τὴν αἰτησιν φόρων, 106· κατάληψις τῆς Βουλγαρίας ὑπὸ τοῦ Σβιατοσλαύου, 105, 147· ἡ Βουλγαρία ἐπαρχία τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, 158-160· ἐπανάστασις, 172-173· τὸ βουλγαρικὸν κράτος, 174 (χάρτης)· ἡ μεγάλη παρὰ

τὸν Σπερχεῖον ἥττα 188· τσάρος, 188 (εἰκ.). ὁ πρὸς τὸν Βασιλεῖον Β' μέγας πόλεμος, 189-202· ἐπανάστασις, 222-224· τὸ ζήτημα τῆς βουλγαρικῆς ἐκκλησίας καὶ ἡ ἀπόφασις τῶν πέντε πατριαρχῶν, 258-259· ἀναλογία βουλγαρικῶν πληθυσμοῦ ἐν τῇ ἀνατολικῇ κρᾷ, 295· ἐπανάστασις καὶ ἰδρύσεις κρᾶτους ὑπὸ τὸν Καλοϊωάννην, 186, 199, 202· πόλεμος κατὰ τῶν Φράγκων, Εα 20-22 ῥυθμισαί, ἐπὶ Ἀσάν, τῶν τυγχόντων κρᾶτους Θεσσαλονίκης, 53-54· ὑποταγὴ τῆς χώρας ὑπὸ τῶν Τούρκων, 214-215· ἐπανάστασις τοῦ 1876 καὶ σφαγαί, Στ 349· τὰ ὅρια τῆς Βουλγαρίας κατὰ τὴν συνθήκην τοῦ Ἀγ. Στεφάνου, 350.

Βουλευσιῶν, κατὰ τὰ πολιτεύματα Ἐπιδαύριον καὶ Ἀστρους, Στ 41· διενέξεις πρὸς τὸ Ἐκτελεστικόν, 43.

Βουλή, παρ' Ὀμήρῳ, Αα 78 τῶν πεντακροσίων, ἐν Ἀθήναις, 278 καὶ ἐπ.

Βούλις, πόλις φωκιζή, Αα 137.

Βούλις, εὐπορος Σπαρτιάτης, Αα 194.

Βουονδελμόντης Ἡσαΐ, ἡγεμὼν Ἰωαννίνων, Εα 232.

Βούρα, πόλις τῆς Ἀχαΐας, καταστρέφεται τῷ 372 π. Χ. ὑπὸ σεισμοῦ, Αβ 362.

Βούρβαχης, ἀγωνιστὴς κεφαλὴν, φρονεῖται κατὰ τὴν μάχην τοῦ Φαλήρου, Στ 176.

Βούρτζης Μιχαήλ, ταξίαρχος, καταλαμβάνει τὴν Ἀντιόχειαν, Αα 116· εἰς τὸν συνωμοτικὸν κατὰ Νικηφόρου Φωκά, 139· διορίζεται μάγιστρος καὶ στρατηγὸς Ἀντιοχείας, 168· συνεννοεῖται πρὸς τὸν Σελήρον, 169· ἐγκαταλείπει αὐτόν, 170.

Βούρτζι, νησίς καὶ φρούριον, παρὰ τὸ Ναύπλιον, Στ 101 102 (εἰκ.).

Βουτάδαι, γένος ἀθηναϊκόν, Αα 229.

Βουτζαράς Δοξαπατρῆς, βλέπε Δοξαπατρῆς.

Βουτουμίτης, στρατηγὸς ἐπὶ Ἀλεξίου Α', ἀρχηγὸς τῶν τουρκοκόλων, κυριεύει τὴν Νίκαιαν, Δβ 79· στρατεία κατὰ τοῦ Βοημούνδου, 90.

Βούφφα Ἀμεδαῖος, λομβαρδός,

μεγιστὰν τοῦ βασιλείου Θεσσαλονίκης, Εα 26, 29.

Βράγκοβιτς Γεώργιος, ἡγεμὼν τῶν Σέρβων, Εα 250· ἐξαγοράζει τινὰς τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ αἰχμαλωτισθέντων Ελλήνων, 253· συμμαχεῖ πρὸς τοὺς Οὐγγρους κατὰ τῶν Τούρκων, 281· ἀπέχει τοῦ δευτέρου κατὰ τῶν Τούρκων πολέμου, 282· ἀπέχει καὶ τοῦ τρίτου πολέμου, 291.

Βράιλας Ἀρμένιος Πέτρος, πρεσβευτὴς ἐν Λονδίνῳ, Στ 327, 328 (εἰκ.), 355.

Βρανᾶς Ἀλέξιος, νικᾷ κατὰ κρᾶτος τοὺς Σικελούς, Δβ 184-185· ἐπιχειρεῖ νὰ ἀρπάσῃ τὴν βασιλείαν, 186· νικᾷ τοὺς Βουλγάρους, 186· ἐπιχειρεῖ ἐκ νέου νὰ ἀρπάσῃ τὴν βασιλείαν, 187· φρονεῖται, 188.

Βρανᾶς Γεώργιος, νικᾷ τοὺς Οὐγγρους, Δβ 137.

Βρανᾶς Δημήτριος, ναύαρχος Μανουὴλ Κομνηνοῦ, Δβ 122.

Βρανᾶς Θεόδωρος, ἐπιλεγόμενος Κομνηνός, καίσαρ· ἐραστὴς τῆς βασιλίδος Ἄννης, Δβ 181· συνωμοτεῖ κατὰ Ἰσαακίου Β', 200· ἰδρύει κρᾶτος Ἀδριανουπόλεως καὶ Διδυμοτείχου, Εα 21, 79.

Βρανᾶς Μαριανός, στρατηγός, στασιάζει κατὰ Κωνσταντίνου Θ', Δα 238.

Βρανᾶς Νικόλαος, στρατηγός Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, Δβ 52, 59.

Βρανᾶς ἢ Βρανῆλος, πρότερον Χάμιζας, ἀνεμῖος τοῦ Σκεντέρμπεῦ, Εα 295, 296.

Βράνδης Χ. Α., καθηγητὴς αὐστριακός, καλεῖται πρὸς ὀργανωσιν τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Στ 239-240.

Βρασίδης, στρατηγὸς σπαρτιάτης, Αβ 248· χαρμητὴρ αὐτοῦ, 255-256· ἐν Μακεδονίᾳ, 257· νίκη καὶ θάνατος αὐτοῦ περὶ Ἀμφίπολιν, 259· σύγχροισις αὐτοῦ πρὸς Λύσανδρον, 288.

Βρατσάνος Γ., πυρπολητὴς ψαριανός, Στ 95.

Βραχύλλης, βοιωτὸς, διοικητὴς Σπάρτης, Βα 285.

Βρένθη, πόλις τῆς Ἀρκαδίας, Αα 148.

Βρέννος, ἀρχηγὸς τῶν Γαλατῶν, Βα 221· φρονεῖται παρὰ τοὺς

Δελφούς, 223.

Βρέντιοι, ἰθαγενὲς φυλὴ τῆς κάτω Ἰταλίας, Βα 230.

Βρέντιος Σούρρας, στρατηγὸς ρωμαῖος, Ββ 15.

Βρίγγας Ἰωσήφ, βλέπε Ἰωσήφ.

Βρίγες, μακεδονικὸν ὄνομα τῶν Φρυγῶν, βλέπε Φρύγες.

Βρισεύς, Αα 26.

Βρισῆς, Αα 26, 28 (εἰκ.).

Βρίσων, στρατηγὸς μακεδῶν ἐν Γαυγαμήλοις, Βα 96.

Βριώνης Ὀμέρ, στρατηγὸς τοῦ Ἀλῆ, προδίδει αὐτόν, Εβ 227· στέλλεται κατὰ τῆς Ἑλλάδος, 61· μάχη παρὰ τὴν Ἀλαμάναν, 62· ἐν Γραβιά, 63-64· ἀποτυγχάνει πρὸ τοῦ Μεσολογγίου, 75· στέλλεται ἐκ νέου κατὰ τῆς Ἑλλάδος, 107, 108.

Βροζάρδοι, τρεῖς ἀδελφοί, φρουροῦσι τὴν πύλην Πολύανδρον κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Εα 324.

Βρουούερος, ὀλλανδὸς συγγραφεύς, περὶ μύθων, Αα 40.

Βροῦτος οἱ Ἕλληνες συντάσσονται μετ' αὐτοῦ, Ββ 27.

Βρυάντιος, Αα 39.

Βρυέννιος Νικηφόρος, στρατηγός, Δα 244· μετέχει τῆς στάσεως κατὰ Μιχαὴλ Στ', 246· συλλαμβάνεται καὶ τυφλοῦται, 247.

Βρυέννιος Νικηφόρος, μάγιστρος, Δβ 18· στασιάζει κατὰ Μιχαὴλ Ζ', 25· ἀποκρούει τὸν συμβιβασμὸν πρὸς τὸν Βοτανειάτην, 27· ἡττᾶται καὶ αἰχμαλωτίζεται, 28.

Βρυέννιος Νικηφόρος, υἱὸς τοῦ μαγίστρου, σύζυγος Ἄννης Κομνηνῆς, Δβ 109.

Βρυέννιος, φράγκος, κονόσταυλος Ἀπουλίας καὶ Καλιβρίας ἐπὶ Ροβέρτου Γυσκάδου, Αβ 56· αἰχμαλωτίζεται ὑπὸ Ἀλεξίου Α', 57.

Βρυέννιος Ἰωάννης, φράγκος βασιλεὺς Ἱεροσολύμων, Εα 51.

Βρυέννιος Οὐγγων, φράγκος δυνάστης Καρυνίων, Εα 118.

Βρυέννιος Οὐάλτερος, δούξ Ἀθηνῶν, βλέπε Οὐάλτερος Α'.

Βυζάντιον ὁ περὶ τῆς γτίσεως αὐτοῦ μῦθος, Εἰς. μὴ παρα-

- γωγῇ τοῦ ὀνόματος, μὲν ἀποι-
κία Μεγαρέων, Αα 170, 308· νό-
μισμα 310 (εἰκ.)· κυριεύεται ὑπὸ
τῶν Περασῶν, Αβ 12· ἐλευθε-
ροῦται ὑπὸ Παισανίου, 135·
κυριεύεται ὑπὸ Λυσάνδρου,
297· ἀποστασία ἀπὸ τῶν Ἀθη-
ναίων, 387· ἡ ἐπιτηδεῖα θεοῖς
τῆς πόλεως, Ββ 125· ἀνόρθω-
σις αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Σεβήρου,
127· ἐκλέγεται ὡς πρωτεύουσα
ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου, 128·
διὰ τὰ λοιπὰ βλέπε Κωνσταν-
τινούπολις.
- Βύρων** λόρδος Νόελ, κατέρχεται
εἰς Ἑλλάδα, Στ 138, 139 (εἰκ.),
147 (εἰκ.).
- Βῶκος** Ἀνδρέας Μιαούλης, βλέ-
πε Μιαούλης.
- Βῶκος** Α. Θ., πυρπολητής, Στ
178.
- Βῶνος**, μάγιστρος ἐπὶ Ἡρα-
κλείου, Γα 182, 191, 192, 203.
- Γαβαλάδες**, εἷς τῶν πρωτευόν-
των ἐν Κρήτῃ οἴκων, Αα 300,
Δβ 148· αὐθένται τῆς Ρόδου,
νόμισμα αὐτῶν, Εα 50 (εἰκ.).
- Γαβαλᾶς** Γεώργιος, μετέχει συ-
ννομοσίας κατὰ τὸν Ἐνετῶν ἐν
Κρήτῃ, Εβ 183.
- Γαβρᾶς** Γρηγόριος, δούξ Χαλ-
δίας, Δβ 147.
- Γαβρᾶς** Θεόδωρος, εἷς τῶν πρω-
τευόντων ἐν Τραπεζοῦντι, Δβ
147.
- Γαβρᾶς** Θεόδωρος Β', κύριος Ἀ-
μισού, Δβ 147, Εα 15.
- Γαβρᾶς** Κωνσταντῖνος, κύριος
Τραπεζοῦντος, Δβ 147.
- Γαβρᾶς** Κωνσταντῖνος, στρατη-
γὸς τοῦ στασιαστοῦ Βέρδα
Σκληροῦ, Αα 170.
- Γαβρᾶς** Μιχαήλ, κύριος Τραπε-
ζοῦντος καὶ στρατηγός, Δβ 147.
- Γαβρᾶς** Μιχαήλ, πρόκριτος ἐν
Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸν
ΙΣΤ' αἰῶνα, Εβ 88.
- Γαβριήλ**, ὁ καὶ Ρωμανός, ἡγε-
μὼν τῶν Βουλγάρων, υἱὸς τοῦ
Σαμουήλ, Αα 188, 193· διαδέ-
χεται τὸν πατέρα του, 195· δο-
λοφονεῖται, 195.
- Γαβριήλ**, ἡγούμενος Ἀρκαδίου,
ἀντινάσσει τὴν μονήν, Στ 320
(εἰκ.), 321.
- Γαβριηλόπουλος**, ἐπίτροπος τοῦ
ἀντιλήζου Κωνσταντίνου Ζ', Αα
71.
- Γάδαρα**, πόλις ἐλληνίς ἐν Συ-
ρίᾳ, Βα 245.
- Γάδεира**, φοινικικὴ ἀποικία ἐν
Ἰβηρίᾳ, Αα 306.
- Γάζα**, πόλις τῶν Φιλισταίων· ἄ-
λωσις ὑπὸ Ἀλεξάνδρου, Βα
89-91· νόμισμα, 89 (εἰκ.)· ἐλ-
ληνικὸς χαρακτὴρ τῆς πόλεως
ἐπὶ Ρωμαίων, Ββ 77.
- Γαζῆς** Ἀνθιμος, βλ. Ἀνθιμος.
- Γαζῆς** Θεόδωρος, ἔλλην λόγιος,
πρῶτος πρύτανης τοῦ ἐν Φερ-
ράρᾳ πανεπιστημίου, Εβ 18, 19.
- Γαζιανιδῶν** κράτος, ἐν Περίᾳ,
Αα 239.
- Γαῖα**, μυθολογικὴ θεοῦ, Αα
1 καὶ ἐπ., 69· ἡ λατρεία αὐτῆς
παρὰ τοῖς πρώτοις Ἑλλήσιν,
Αβ 418.
- Γαῖνᾶς**, γότιδος στρατηγός, φε-
νέει τὸν Ρουφῖνον, Ββ 205·
συνεννοεῖται πρὸς τὸν Γότθον
Τριβίγγλδον κατὰ τοῦ Κράτους,
210· φόνος αὐτοῦ, 210.
- Γάιος** Ἰούλιος, ὁ Εὐρυκλέους,
Ββ 33.
- Γαῖτα**, σύζυγος Ροβέρτου Γυ-
σκάροδου, μάχεται ἡρωικῶς
Ἀνυράχιον, Δβ 55.]
- Γαλάται**, εἰσβολὴ αὐτῶν εἰς
Θράκην, Μακεδονίαν καὶ Ἰλ-
λυρίαν, Βα 221· καταλαμβάνου-
νται τὰς Θερμοπύλας καὶ ἡτ-
τῶνται εἰς Δελφούς, 223· εἰκό-
νες, 221, 240, 241· εἰσβολὴ
αὐτῶν εἰς Μικρὰν Ἀσίαν, Γα
2-3.
- Γαλατία**, Αα 106.
- Γαλατία** ἡ ἐν Ἀσίᾳ, ἰδὲ Γαλλο-
γραικία.
- Γαλάτης** Νικόλαος, Φιλικός· φέ-
νος αὐτοῦ, Στ 7.
- Γαλέριος**, αὐτοκράτωρ ρωμαῖος,
προβαίνει εἰς διωγμὸν τῶν χρι-
στιανῶν, Ββ 97-98· δυσμένεια
αὐτοῦ πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον,
99· θάνατος αὐτοῦ, 101.
- Γαληνός**, ὁ μέγιστος τῶν ἱατρῶν
τῆς ἀρχαϊότητος, Ββ 80.
- Γαλίνας** Βιζέντιος, ἰταλός, βο-
ηθεὶ εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ πολι-
τευματος τῆς Ἐπιδάουρου, Στ
41.
- Γαλλία**· στάσις τῆς γαλλικῆς κυ-
βερνήσεως κατὰ τὰς ἀρχάς τῆς
ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, Στ
28, 95-98· γάλλοι ἀξίωματικοὶ
διδάσκοντες εἰς τοὺς Ἑλληνας
- τὸν χειρισμὸν τῶν τηλεβόλων,
123 (εἰκ.)· ἡ πολιτικὴ τῆς Γαλ-
λίας ἔναντι τῆς προτάσεως περὶ
ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος,
137· στάσις τῆς Γαλλίας εἰς τὸ
ζήτημα Πατισφίκου, 280-282·
κοιμιστικὸς πόλεμος, 285-287·
πολιτικὴ κατὰ τὴν κρητικὴν
ἐπαναστασιν, 319, 321.
- Γαλληγνός**, αὐτοκράτωρ ρωμαῖ-
ος, Ββ 69· ἡ ἐπὶ τῆς βασιλείας
αὐτοῦ μεγάλη τῶν Γότθων ἐπι-
δρομὴ, 70· μεταλλιον, 72 (εἰκ.)·
ἀποστασία Αὐριόλου, 72· δολο-
φονία τοῦ Γαλληγνοῦ, 73.
- Γαλλογραικία** ἢ Γαλατία ἐλ-
ληνικὴ, Βα 227, Γα 3, Εα 9·
ἔξελληνισμὸς αὐτῆς, Γα 239.
- Γάλλος**, αὐτοκράτωρ ρωμαῖος,
συνθηκολογεῖ πρὸς τοὺς Γότ-
θους, Ββ 68.
- Γάλλος**, υἱὸς τοῦ Ἰουλίου Κων-
σταντῖνου, ἀδελφοῦ τοῦ Με-
γάλου Κωνσταντίνου, Ββ 152·
ἀποζεφραλίζεται κατὰ διαταγὴν
τοῦ Κωνσταντίνου, 158.
- Γαμβέττας** Λέων· αἱ ὑπὲρ τῆς
Ἑλλάδος προσπάθειαι αὐτοῦ,
Στ 354.
- Γαμέρ**, βλ. Κιμμέριοι.
- Γάμος** κατὰ τοὺς ὀμηρικὺς
χρόνους, Αα, 92, 93 (εἰκ.)· ἱε-
ρεῶν, Γα 260-261· κατὰ τὴν
ἐκλογὴν νόμων, Γβ 54-56.
- Γανυμήδης**, Αα 22, 24 (εἰκ.).
- Γαρδικιώτης**, βλ. Γρίβας Γαρ-
δικιώτης.
- Γαριβάλδης** Ἰωσήφ, Στ 297,
299, 301, 320.
- Γασμουῖλοι**, φράγκοι ἐξ Ἑλληνί-
δων, Εα 9.
- Γάτσος** Σταμούλης, ὀπλαρχη-
γός, Στ 66.
- Γανάνης** Τημενίδης, Βα 3.
- Γανγαμήλων** μάχη, Βα 94-99·
ἀνάγλυφον, Βα 100 (εἰκ.).
- Γεδρωσία**, χώρα τῆς μέσης Ἀ-
σίας, Αβ 7· κατὰκτησις ὑπὸ Ἀ-
λεξάνδρου, Βα 103· σατραπεία
ὑπὸ Σιβύρτιον, 146.
- Γεῖδ**, υἱὸς τοῦ καλῖφου Μωα-
υῖ, ἀρχηγὸς κατὰ τὴν πολιορ-
κίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως,
Γα 242.
- Γεῖζας**, βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρῆ-
ας, Δβ 136.
- Γέλα**, ἐλληνίς πόλις ἐν Σικελίᾳ,

- Αα 299· νόμισμα, Αβ 124 (εἰκ.).
- Γελάνωρ**, βασιλεὺς Ἀργους, Αα 14.
- Γελέοντες**, μία τῶν ἀρχαιοτάτων ἀθηναϊκῶν φυλῶν, Αα 229.
- Γελίμερ**, βασιλεὺς τῶν Βανδήλων, ἡττάται καὶ αἰχμαλωτίζεται ὑπὸ Βελισαρίου, Γα 92-96.
- Γέλων**, τύραννος τῆς Γέλας καὶ τῶν Συρακουσῶν, Αα 304· πόλεμος κατὰ τῶν Καρχηδονίων, Αβ 68, 124-128· νόμισμα, Αβ 128 (εἰκ.).
- Γεμιστὸς** Ἀνδρόνικος, ἄρχων Βρύσσης, Εα 285.
- Γεμιστὸς** Γεώργιος, υποβάλλει πρὸς τοὺς Μανουὴλ καὶ Θεόδωρον Παλαιολόγους τὸ σχέδιον τοῦ κοινωνικῆς μεταρρυθμίσεως, Εα 7· χαρακτηρὴ καὶ βίος αὐτοῦ, 239-241· ὅποιον τὸ σύστημα αὐτοῦ, 241-244· θρησκευτικαὶ αὐτοῦ ἀντιλήψεις, 244-245· μετέχει τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου, 262.
- Γεμιστὸς** Δημήτριος, ἄρχων Φαναρίου, Εα 285.
- Γένζων**, υἱὸς τοῦ Γιζερίχου, βασιλεὺς τῶν Βανδήλων, Ββ 259.
- Γένθιος**, βασιλεὺς τῆς Ἰλλυρίας, Βα 297· νομίσματα, 298 (εἰκ.)· κατατροποῦνται ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, 298.
- Γενίτσαροι**, τουρκικὸν σῶμα ἐκ χριστιανοπαίδων· συμβόλιον αὐτῶν, 176 (εἰκ.)· ἱδρυσις τοῦ σώματος καὶ ὀργανισμός, 178-181· ἱδρυσις σώματος «γιαντισάρων» ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει αυτοκρατορίας, 267· ἀνάπτυξις τοῦ γενιταρικοῦ τάγματος καὶ τὸ παιδομάζωμα, Εβ 12-14· κατάργησις τοῦ παιδομαζώματος, 14, 91.
- Γεννάδιος**, πατριάρχης· ὡς λαϊκός, Γεώργιος Σχολάριος, μετέχει τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου, Εα 262· κηρύσσει κατ' ὀρχάς ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν, 275· καθίσταται ἀρχηγὸς τῆς ἀνθενωτικῆς μεριδος, 313· ἐκλέγεται πατριάρχης, τῇ ἐπιταγῇ τοῦ Μωάμεθ, Εβ 46· εἰκὼν, 50.
- Γεννάδιος** Γεώργιος, διδάσκαλος τοῦ Γένους, Εβ 166· δίδει τὸ παράδειγμα διὰ τὴν συλλογὴν ἐγράφων, Στ 200· εἰκὼν, 206.
- Γεννατᾶς**, διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας ἐπὶ Καποδιστρίου, Στ 213.
- Γένονα**, ἰταλικὴ δημοκρατία, βοηθεῖ τὸν Βοημιόνδον κατὰ τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, Αβ 91· παροχὴ προνομίων ὑπὸ Μανουὴλ Α', 132· προσπάθεια καταλήψεως τῆς Κρήτης, Εα 40, 41· παροχὴ προνομίων ὑπὸ Μιχαὴλ Η', 63-64· ἡ πρὸς τὴν πολιορκουμένην Κωνσταντινούπολιν βοήθεια, 312.
- Γέντζ**, σύμβουλος τοῦ Μεττερνίχου· ἡ μετὰ τοῦ Ἀλ. Μαυροκορδάτου ἀλληλογραφία αὐτοῦ, Στ 124, 149-152· εἰκὼν 151.
- Γεπίδαι**, βαρβαρικὸν ἔθνος, καταλαμβάνει τὴν Δακίαν, Ββ 260, Γα 104· καθυπόταξις αὐτῶν ὑπὸ τῶν Ἀβάρων, 153.
- Γερακάρης** Λιβέριος, βέης τῆς Μάνης, Εβ 147· πολιτεία αὐτοῦ καὶ θάνατος, 187-188.
- Γεράκι**, φραγκικὸν φρούριον ἐν Τσακωνίᾳ, Εα 35 (εἰκ.).
- Γεράνεια** ὄρη, Αα 136.
- Γέραςα**, πόλις ἑλληνικῆς Κοίλης Συρίας, Βα 245.
- Γερβάσιος**, ὁ δευτέρως λατίνος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, Εα 43.
- Γερμανικός**, ἀνεψιὸς καὶ ἀπεσταλμένος τοῦ Κλαυδίου, Ββ 35.
- Γερμανός**, ἀνεψιὸς καὶ στρατηγὸς Ἰουστινιανοῦ Α'· χαρακτηρὴ αὐτοῦ, Γα 108· νίκη κατὰ τῶν Ἀντῶν, 109· οἱ Σλαῦοι φεύγουν πρὸ αὐτοῦ, 111· θάνατος αὐτοῦ, 119.
- Γερμανός**, ὁ Δωροθέου, στρατηγὸς ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, νικᾷ τοὺς Οὐννους, Γα 112.
- Γερμανός**, πατριάρχης, ἀρνεῖται τὴν ὑπογραφὴν τοῦ κατὰ τὴν εἰκὼν διατάγματος, Γβ 9-40.
- Γερμανός**, σλαῦος, σύμβουλος Νικηφόρου Γ', Δβ 26, 28.
- Γερμανός**, πατριάρχης ἐπὶ Μιχαὴλ Η', Εα 100.
- Γερμανός**, μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν, Στ 30· κηρύττει τὴν ἐναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως, 46 (εἰκ.), 47 (εἰκ.).
- Γεροδήμας** Σταθᾶς, ὑπώνει τῷ 1770 ἐν Βάλτῳ τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως, Εβ 195· συνθηκολογεῖ, 196.
- Γερόντιος**, φρούραρχος Θερμοπυλῶν, Ββ 205· ἀφήνει ἑλευθερίαν τὴν ὁδὸν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν Ἀλάρικον, 206.
- Γερόντος** ναυμαχία, Στ 119-122.
- Γερουσία**, μεσσηνιακὴ, Στ 35· δυτικῆς Ἑλλάδος, 40 (εἰκ.), 41· ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, 40· πελοποννησιακὴ, 49 (εἰκ.).
- Γέσσιος**, ἐθνικὸς φιλόσοφος τῆς Ε' ἑκατ. μ. Χ., Γα, 35, 39.
- Γέται**, φυλὴ οἰκοῦσα πέραν τοῦ Ἰστροῦ, Βα 56.
- Γέφυρα**, πόλις ἑλληνικῆς τῆς Συρίας, Βα 244.
- Γεωγραφία** τοῦ Ὀμήρου, Αα 99 καὶ ἐπ., τοῦ Ἡσιόδου, 105 καὶ ἐπ.· αἱ δευτερεύουσαι πόλεις τῆς Ἑλλάδος, 117 καὶ ἐπ.
- Γεωργία**, γεωργοί, προστασία αὐτῶν ἐν τῷ ἀνατολικῷ κράτει, Γα 55.
- Γεώργιος Α'**, βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων· ἡ ἐκλογὴ αὐτοῦ, Στ 313· ἡ προσφορὰ τοῦ στέμματος, 314 (εἰκ.)· αἱ πρῶται πολιτικαὶ δυσχέρειαι, 316-318· ἡ κρητικὴ ἐπανάστασις, 319· γάμος αὐτοῦ, 333.
- Γεώργιος**, ἡγεμὼν τῆς βορείου Ἰβηρίας ἢ Ἀβασγίας, Δα 186· κατατροποῦνται ὑπὸ Βασιλείου Β', 204-205.
- Γεώργιος Β'**, ἡγεμὼν τῆς Ἰβηρίας, Δβ 204.
- Γεώργιος Γ'**, ἡγεμὼν τῆς Ἰβηρίας, Δβ 205.
- Γεώργιος Δ'**, βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας, Στ 156 (εἰκ.).
- Γεώργιος**, ὁ Μαρτίνου, καππαδόκης, στρατηγὸς Ἰουστινιανοῦ Α', Γα 103.
- Γεώργιος**, πατριάρχης, ἐπὶ Ἡρακλείου, Γα 192.
- Γεώργιος**, ὁ ἀρμένιος, στρατηγὸς τοῦ Ἡρακλείου, Γα 197.
- Γεώργιος**, πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, Γα 220.
- Γεώργιος**, ὁ Πισίδης, διάκονος καὶ ποιητῆς, Γα 225.
- Γεώργιος**, ὁ Βούρραφος, στρατηγὸς ἑπαναστατεῖ κατὰ Φιλίππου, Γα 272.

- Γεώργιος**, ὁ μοναχός, χρονογράφος, Γβ 198.
- Γεώργιος**, ὁ παφλαγών, ἀδελφὸς Μιχαὴλ Δ', πρωτοβεστιάριος, Δα 217· ἐξορίζεται ὑπὸ τῆς Ζωῆς, 228.
- Γεώργιος**, ὁ ἀντιοχεύς, Ἕλληγ, ναύαρχος Ρογέρου Β' ἐπέροχεται κατὰ τῆς Ἑλλάδος, Δβ 126.
- Γεώργιος**, Τόπιας, ἡγεμὼν τῆς Ἀλβανίας, ἀνθίσταται εἰς τοὺς Τούρκους, Εα 232· παραχωρεῖ τὸ Δυρράχιον εἰς τοὺς Ἑνετούς, 246.
- Γεώργιος Βράγχοβιτς**, βλέπε Βράγχοβιτς.
- Γήβων**, θανατοῦται ὡς λέγων ἐαυτὸν υἱὸν τῆς αυτοκρατορίας Θεοδώρας, Γβ 284.
- Γηρυόνης**, Αα 65.
- Γιαροσλάβ**, ἡγεμὼν τῶν Ρώσων, ἐκτέμπτει στόλον καὶ στρατὸν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Δα 233· εἰκὼν αὐτοῦ, 236.
- Γιβραλτάρ**, Ἰσμαὴλ, ναύαρχος Αἰγύπτου, Στ 114, 118.
- Γίδος** Ἀλέξιος, δομέστικος τῶν Ἀνατολικῶν ἐπὶ Ἀνδρονίκου Α', Δβ 166· ἡττάται ὑπὸ τῶν Βλαχοβουλγάρων, 199.
- Γιζέριχος**, βασιλεὺς τῶν Βανδύλων, ἐπιχειρεῖ ἐπιδρομὴν κατὰ τῆς Ἑλλάδος, Ββ 257· νικᾷ τὸν Βασιλίσκον, 258.
- Γίζης**, ὄνομα οἰκογενείας, κυρίας τῆς Τήνου, Μυζώνου, Σκύρου, Σιάθου καὶ Σκοπέλου, Εα 24, 94-95.
- Γίζης**, Βαρθολομαῖος Α', ἄρχων Τήνου, ὑποτελὴς τῆς Ἑνετίας, Εα 113· πόλεμος πρὸς τὸν Μάρκον Β' Σανούτον, 126.
- Γίζης** Φίλιππος, δυνάστης τῶν Σποράδων, ἀπάγεται αἰχμάλωτος εἰς Κωνσταντινούπολιν, Εα 95.
- Γιολδασαῖτοι**, οἰκογένεια κλεφτῶν τοῦ Καρπενισίου, Στ 66.
- Γιόνμας** Μάνος, ἰωαννίτης, ἰδρὺει ἱεροσπουδαστήριον, Εβ 165.
- Γιουσούφ πασᾶς**, στρατηγὸς ἑλληνικῆς καταγωγῆς, πορθητὴς τῶν Χανίων, Εα 185.
- Γισέλα**, θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῶν Φράγκων Πιπίνου, Γβ 92-93.
- Γκαριασεδιν** Καίχοσροῦ, βλέπε Καίχοσροῦ.
- Γκάιερ**, γερμανοελβετὸς φιλέλληγ, φίλος τοῦ Καποδιστρίου, Στ 202.
- Γκέρλαχ** Στέφανος, λουθηρανὸς θεολόγος σταλεῖς εἰς Κωνσταντινούπολιν, Εβ 63.
- Γκιζῶ**, ὑπουργὸς τῶν Ἑξωτερικῶν τῆς Γαλλίας, Στ 245 (εἰκ.), 263, 271.
- Γκίκαι**, μεγάλη ἑλληνικὴ οἰκογένεια, ἐκβλαχισθεῖσα, Εβ 107· ὀκτὼ ἡγεμόνες, 108.
- Γκίκας** Γρηγόριος, μέγας διερχμηνεύς, Εβ 107.
- Γκίλφορντ** λόρδος, ἰδρυτὴς τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας, Στ 316, 318 (εἰκ.).
- Γκουλέκας**, τουρκαλβανός· ἀντιτουρκικὸν κίνημα αὐτοῦ, Στ 268.
- Γκρό**, διπλωμάτης γάλλος, μεσολαβεῖ εἰς τὸ ζήτημα Πασιφίκου, Στ 281.
- Γλαβρίων**, ὕπατος ρωμαῖος, νικᾷ τὸν Ἀντίοχον ἐν Θερμοπύλαις, Βα 293-294.
- Γλάδστων** Γουλιέλμος, ἄγγλος πολιτικός, Στ 336· ὡς πρωθυπουργός, ἀποτρέπει κατοχὴν τῆς Ἑλλάδος, 344· συνηγορία αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων, 349· θερμιοτάτη συνηγορία αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων καὶ ἐπέμβασις εἰς τὴν ἑλληνοτουρκικὴν διαφορὰν, 356.
- Γλαζάκης**, ὑπουργός ἐπὶ *Ο-θωνος, Στ 267.
- Γλαρέντζα**, πόλις ἐν Ἡλιδι, ὅπου τὸ φραγκικὸν νομισματοκοπεῖον, Εα 70, 111, 119, 120 (εἰκ)· δίδεται προῖξ εἰς τὸν Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον, 250.
- Γλανκίας**, βασιλεὺς τῶν Ταυλαντίων, Βα 56, 181, 228.
- Γλαῦκος**, ἄρχων Λυκίων, Αα 25· ἀνταλλάσσει ὅπλα πρὸς Διομήδην, 95.
- Γλαῦκος**, χῖος ἐφευρέτης, Αα 293.
- Γλυκᾶς** Μιχαὴλ, χρονογράφος, Γα 49, 119.
- Γλυκέρα**, ἐρωμένη τοῦ Πραξιτέλους, Ββ 60.
- Γλυκὺς** Ἰωάννης, λογοθέτης τοῦ
- δρόμου καὶ κατόπιν πατριάρχης, Εα 140.
- Γλυπτική**, παρ' Ὀμήρῳ, Αα 113.
- Γλώσσαι** ἄριαναί, σημιτικαὶ καὶ χαμιτικαί, Αβ 411-413· πῖναξ, 412· ἰδὲ καὶ *Αῤιαί, Σημιτικαί· ἐπίσης ἄλλας γλώσσας εἰς οἰκείας θέσεις.
- Γογγύλης** Κωνσταντῖνος, στρατηγὸς ἐπὶ Κωνσταντίνου Ζ', Δα 94.
- Γοδοφρέδος** τῆς Βουιλλῶνος, σταυροφόρος, Δβ 69· σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀνατολικὸν κράτος, 72· εἰκὼν, 73· συνθήκη πρὸς τὸν Ἀλέξιον Α', 73-74· ἐνδείξεις εὐλαβείας πρὸς τὸν Ἀλέξιον Α', 74· βασιλεὺς τῶν Ἱεροσολύμων, 85-86· τάφος αὐτοῦ, 112 (εἰκ.).
- Γοδοφρέδος Α'** Βίλλεαρδουίνος, ἡγεμὼν τῆς Ἀχαΐας· ἐπιχειρεῖ τὴν κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου, Εα 18· ἀναγνωρίζεται ἡγεμὼν, 26· πολιτεία αὐτοῦ, 33· ἡ πρὸς αὐτὸν ἀφοσίωσις τῶν ὑπηκόων του, 37· θάνατος αὐτοῦ, 69.
- Γοδοφρέδος Β'**, ἡγεμὼν τῆς Ἀχαΐας, Εα 69· δύναμις αὐτοῦ, 80-81· ὑπέρτατος κυρίαρχος Αἰγαίου καὶ Εὐβοίας, 81.
- Γολόφκιν**, πρέσβυς τῆς Ρωσίας ἐν Βιέννῃ κατὰ τὸ 1821, Στ 26, 27.
- Γομέρ**, βλ. Κιμμέριοι.
- Γονιτσιάτης** Γεώργιος, στρατηγός, ἐμπίπτει εἰς ἐνεδραν τῶν Βουλγάρων καὶ φονεύεται, Δα 196.
- Γόννοι**, πόλις θεσσαλική, Αα 121.
- Γοργίας**, στρατηγὸς Περγίκου τοῦ ἐπιμελητοῦ, Βα 156.
- Γοργίας**, λεοντίνος, σοφιστής, Ββ 43.
- Γοργίδας**, θηβαῖος, Αα 141.
- Γοργολέων**, πολέμαρχος σπαρτιάτης, ἡττάται περὶ Τεγύρας ὑπὸ τῶν Θηβαίων καὶ φονεύεται, Αβ 361.
- Γοργόνες**, Αα 65.
- Γοργοὺς** ναός· ἀναπαράστασις, Εἰς' ρη', (εἰκ.)· ὁ λέων, ρλα' (εἰκ.).
- Γοργώ**, σύζυγος τοῦ Λεωνίδου Αβ 71.

Γορτακώφ, πρίγκιψ Ἀλέξανδρος, ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας. Στ 294 (εἰζ.). ἡ διαμαρτυρία του διὰ τὴν κατοχὴν τοῦ Πειραιῶς, 294· προτείνει τὴν προσάρτησιν τῆς Κρήτης εἰς τὴν Ἑλλάδα, 322· συμβουλαὶ αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἑλλάδα, 329· κηρύσσεται κατὰ τοῦ πολέμου πρὸς Τουρκίαν καὶ Ἀγγλίαν, 330· ἐνέργειαι αὐτοῦ πρὸς παραχώρησιν αὐτονομίας εἰς τὴν Βοσνιοερζεγοβίνην, 348.

Γόρτυν, πόλις τῆς Κρήτης, Λα 294· κτίσμα τῶν Φοινίκων, Αβ 433· νομίσματα, Λα 25 (εἰζ.), 295 (εἰζ.), Αβ 436 (εἰζ.).

Γόρτυς, πόλις ἀρκαδική, Λα 148.

Γοτθογαῖκοι, ἑξελληνισθέντες Γότθοι, Γα 3, Εα 9.

Γότθοι· πρῶται αὐτῶν κατοικίαι. Ββ 65· πρώτη αὐτῶν ἐπιδρομὴ εἰς τὴν Ἀνατολίην, 67· νικῶσι τοὺς Ρωμαίους περὶ Φιλιπούπολιν, 68· δευτέρα ἐπιδρομὴ καὶ κατάληψις τῶν Ἀθηνῶν, 69-70· ἐκδιώξις αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Δεξίππου, 72· νέα ἐπιδρομὴ καὶ καταστροφὴ αὐτῶν, 73-74· εἰσέρχονται ὡς φίλοι εἰς τὸν Κράτος ἐπὶ Οὐάλεντος, ἀλλ' ἐπιδίδονται εἰς λεηλασίας, 187· καθίστανται «φριδεοῖται» λαμβάνοντες κατοικίας ἐντὸς τοῦ κράτους, 188-189· μεγάλη ἐπιδρομὴ ὑπὸ τὸν Ἀλάριχον κατὰ τῆς κυρίως Ἑλλάδος, 206-209· σφαγὴ ἑπτακισχιλίων Γότθων ἐν Κωνσταντινουπόλει, 210· στάσις Γότθων καὶ νέα σφαγὴ, 259· βλ. καὶ Ἀσπαρ, Θεουδέριχος, Θεουδεμιούδος, Ἀταλάριχος, Οὐτίγις, Τωτίλας.

Γοῦιδαν, βουργούνδιος, περιηγητής, περὶ τῶν Ἀθηνῶν, Λα 203.

Γοῦιδαν, νορμαννός, ἀνεψιὸς Βοημούνδου, ἡττάται ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Κανταζουξήνου, Δβ 94.

Γοῦιδαν, ὁ Λουζινιάν, βασιλεὺς τῶν Τερσολύμων, ἡττάται καὶ αἰχμαλωτίζεται ὑπὸ τοῦ Σαλαδδίν, Δβ 189.

Γοῦιδαν Λαρόσης, ὄνομα δύο δουκῶν τῶν Ἀθηνῶν· βλέπε Λαρόσης.

Γουλιανὸς Κωνσταντίνος, μέγας λογοθέτης τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, Εβ 93.

Γουλιέλμος, βασιλεὺς Σικελίας·

προτείνει εἰρήνην εἰς τὸν Μαυροῦλ Α', Δβ 131.

Γουλιέλμος Β', βασιλεὺς τῆς Σικελίας· ἐκστρατεία κατὰ τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, Δβ 162-175· οἰκτρὸν τῆς ἐκστρατείας τέλος, 185.

Γουλιέλμος Σαμπλίτης, βλέπε Σαμπλίτης.

Γουλιέλμος Βιλλεαρδουίνος, ἡγεμὼν τῆς Ἀχαΐας, αἰχμαλωτίζεται ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγου, Εα 61-62· κυριεῖ τὴν Μονεμβασίαν, 82-83· παραχωρεῖ εἰς τὸν Μιχαὴλ Η' τὴν Μονεμβασίαν, τὸν Μυστράν καὶ τὴν Μαΐνην, 86-87· θάνατος αὐτοῦ, 88.

Γουλιέλμος, ὁ Μομφερρατικός, ἀπαιτητὴς τοῦ θρόνου τῆς Θεσσαλονίκης, Εα 47-49.

Γουλιέλμος, λομβαρδὸς βαρὼν, ἡγεμὼν Λαρίσης καὶ Ἀλμυροῦ, Εα 26.

Γουλιέλμος, ἄρχων τῆς Βελγισσῆς, Εα 84.

Γουλιέλμος, υἱὸς Φρειδερίκου τοῦ Ἀρραγωνικοῦ, δούξ Ἀθηνῶν, Εα 168.

Γουνεύς, ἡγεμὼν τῶν Αἰνιάνων, κατ' Ὀμηρον, Λα 24.

Γούρας Ἰωάννης, διακρίνεται κατὰ τὴν μάχην τῶν Βασιλιῶν, Στ 64· μετέχει τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, 105· συλλαμβάνει καὶ φυλακίζει τὸν Ἀνδρουτσον, 106· λαμβάνει μεγάλα ποσὰ ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου, 126· φρονεύεται, 174.

Γουσταῦος Ἀδόλφος, βασιλεὺς τῆς Σουηδίας· σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸν Λούζαριν, Εβ 69· εἰζών, 66.

Γραῖτοι, λαὸς μακεδονικός, Εἰσ. ογ'-οδ'.

Γραβιάς χάνι, Στ 50 (εἰζ.)· μάχη, 63-64.

Γραδένιγος Ἀγγελος, δούξ τῆς Κρήτης, Εα 97.

Γραδένιγος Μάρκος, ἄρχων τῶν Ἐνετῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τῆς καταλήψεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Στρατηγοπούλου, Εα 64-65.

Γραικοί φυλὴ ἑλληνικὴ παρ' Ἀριστοτέλει. Εἰσ. ογ' ὄνομα γενικὸν τῶν Ἑλλήνων, Εἰσ. οε', Αβ 414-415.

Γράινερ, ἀντιβασιλεὺς ἐπὶ Ὀθωνος, Στ 227.

Γράμβιλλ λόρδος, ἀποτρέπει κατοχὴν τῆς Ἑλλάδος, Στ 344.

Γράμματα, παρ' Ὀμήρῳ, Λα 114· φωνικὰ, 114· κέτρια Αβ 470.

Γραμματικός Ἰωάννης, ἐπέρμαχος τῆς μεταρρυθμίσεως, Γβ 206, 207, 208, 240-242· στέλλεται πρεσβευτὴς πρὸς τὸν καλὴν Ἀλφιαμούν, 248-250· χειροτονεῖται πατριάρχης, 260· καθαιρέσις αὐτοῦ 271-273· ἐξορία καὶ παθήματα αὐτοῦ, 275.

Γρανικοῦ μάχη, Βα 72· καὶ ἐπ.

Γράντ Ἰωάννης, μηχανικός· ἡγεμὸς, ἀρχηγὸς σώματος τῆς ἀμύνης τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὴν πολιορκίαν, Εα 325· ματαίωει τὰς ἀποπείρας πρὸς ἀντιτάξις τοῦ τείχους, 339-340.

Γράντ Ὀδυσσεύς, πρόεδρος τῆς ἀμερικανικῆς συμπολιτείας, Στ 336.

Γρατιανός, αὐτοκράτωρ, καλεῖται συνάροντα τὸν Θεοδόσιον, Ββ 188· θάνατος αὐτοῦ, 190.

Γραβίνας Ἰωάννης, ἡγεμὼν Ἀχαΐας, Εα 165, 172.

Γραφή, ὄρα Γράμματα.

Γρηγοῶς, ἑξαρχος Ἀφρικῆς, θεῖος τοῦ Ἡρακλείου, Γα 173.

Γρηγοῶς Νικηφόρος, χρονολόγος, Γα 107, Εα 48, 140, 158· ἀναμνησθῆναι εἰς τὴν περὶ ἡσυχαστῶν συζήτησιν, 193.

Γρηγόριος, ὁ ναζιανζηνός· ἡ ἐν Ἀθήναις διατριβὴ αὐτοῦ, Ββ 164, 177· βίος αὐτοῦ, 184-186· ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, 191· παραίτησις αὐτοῦ, 193-195· θάνατος αὐτοῦ καὶ τελευταῖαι κρίσεις, 195-197.

Γρηγόριος Γ', ὁ Μελισσηνός, πατριάρχης, ὁπαδὸς τῆς ἐνώσεως, καθαιρεῖται, Εα 301· μνημονεύεται ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ μετὰ τὴν ἀποδοχὴν τοῦ περὶ ἐνώσεως ὁρου, 313.

Γρηγόριος Ε', πατριάρχης, συνιστᾷ τυπογραφεῖον καὶ συνιστᾷ τὴν διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, Εβ 78· διετέλει ἐν γνώσει τῶν ἐνεργειῶν τῶν Φιλικῶν, Στ 7· ἀφορισμὸς τῶν ἐπαναστατῶν ὑπ' αὐτοῦ

- 15' απαγχονισμὸς αὐτοῦ. 21' εἰκόνες 27, 28, 29.
- Γεργόριος ΣΤ'**, πατριάρχης, συνιστᾷ τὴν κατάπαυσιν τῆς χρητικῆς ἐπαναστάσεως, Στ 331.
- Γεργόριος Α'**, πάπας, ὁ Μέγας, ἀντιτίθεται πρὸς τὸν Μαυρίκιον, Γα 144, εἰκὼν, 144.
- Γεργόριος Β'**, πάπας, ἀντιτίθεται εἰς τὴν μεταρρυθμίσιν, Γβ 37' προκαλεῖ ἐπαναστάσιν ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι, 38-39' καταδικάζει τὸν Λέοντα Γ' ὡς αἰρετικόν, 43.
- Γεργόριος Γ'**, πάπας, ἀντιτάσσεται εἰς τὴν μεταρρυθμίσιν καὶ τὸν Λέοντα Γ'. Γβ 49' κατὰ λυσιν τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ ἐν ταῖς ἐλληνικαῖς χώραις, 49-50.
- Γεργόριος Ζ'**, πάπας, Δβ 35' μελετᾷ ἐκστρατεῖαν κατὰ τῆς Ἀνατολῆς, 37-44' εἰκὼν, 39.
- Γεργόριος Ι'**, πάπας, καλεῖ τὸν Μιχαὴλ Η' εἰς τὴν ἐν Αὐθῶνι σύνοδον, Εα 103.
- Γεργόριος ΙΣΤ'**, πάπας, ὑποδέχεται τὸν βασιλέα Ὁθῶνα, Στ 219 (εἰκ.).
- Γεργόριος**, ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, ἀντικαθιστᾷ τὸν Μ. Ἀθανάσιον, Ββ 156.
- Γεργόριος**, διοικητῆς τῆς Ἀφρικῆς' κηρύττει ἐαυτὸν ἀνεξάρτητον καὶ πίπτει ἐν μάχῃ πρὸς τοὺς Ἀράβας, Γα 229.
- Γεργόριος**, ἐπίσκοπος Συρακουσῶν, Γβ 287' χειροτονεῖ τὸν Φώτιον, 290' καθαιρεῖται ὑπὸ τοῦ πάπα, 297.
- Γεργόριος**, υἱὸς τοῦ Λέοντος Ε'. Γβ 227.
- Γεργόριος**, ἀνεμὶς τοῦ Λέοντος Ε', ἐξορίζεται εἰς Σκυθρον, Γβ 227' συντάσσεται πρὸς τὸν στασιαστὴν Θωμᾶν, 230' χωρίζεται ἀπὸ τοῦ Θωμᾶ καὶ φρονεῖται ὑπ' αὐτοῦ, 233.
- Γεργόριος**, καθηγητῆς τῆς ἀστρονομίας ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Κωνσταντινουπόλεως, Δα 89.
- Γρίβας** Γαρθικιώτης Ἀλέξιος, ὑπασιπότης τοῦ Ὁθῶνος, Στ 249.
- Γρίβας** Γκίνης, φρονεῖται μαχόμενος κατὰ τῶν Τούρκων, Εβ 180.
- Γρίβας** Δημήτριος, ἀρχηγὸς σωματος κατὰ τὴν Ἑπειρωτικὴν ἐπαναστάσιν, Στ 288 (εἰκ.) μέλος τῆς προσενεγούσης εἰς τὸν Γεώργιον Α' τὸ στέμμα ἐπιτροπῆς, 313' ὑπουργός, 326.]
- Γρίβας** Θεόδωρος, συνεργάζεται μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον καὶ φυλακίζεται μετ' αὐτοῦ, Στ 106' σύλληψις αὐτοῦ καὶ καταδίκη, 226-227' ἀποφυλάκισις αὐτοῦ, 228' προκαλεῖ ταραχὰς ἐν Ἀκαρνανίᾳ, 268' φυγὰς ἐν Τουρκίᾳ, 271' ἐπαναστατεῖ κατὰ τοῦ Ὁθῶνος, 206' παρασκευάζεται εἰς στρατείαν κατὰ τῶν Ἀθηῶν, 310' θάνατος αὐτοῦ, 311' εἰκὼν, 226.
- Γρίβας** Θεόδωρος Μπούας, ἀρματολὸς Βονίτσης καὶ Λούρου κατὰ τὴν ΙΣΤ' ἐκατονταετηρίδα, Εβ 134' ἐπαναστατεῖ κατὰ τῶν Τούρκων, 179-180.
- Γρίβας** Χρήστος, ὑψώνει τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως τῷ 1770 ἐν Βονίτῃ καὶ Ξερομερῷ, Εβ 195' φρονεῖται παρὰ τὸ Ἀγγελόκαστρον, 196.
- Γρίβας** Τσέλιος, φρονεῖται τῷ 1771 μαχόμενος κατὰ τῶν Τούρκων, Εβ 196.
- Γρίζαλης**, φυλακίζεται μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη, Στ 106.
- Γρότε** Γεώργιος, ἄγγλος συγγραφεὺς, Αα 37 καὶ ἐπ., 53, 57 καὶ ἐπ., 114, Αβ 52, Βα 5.
- Γρύλλος**, ὁ Ξενοφώντας, φρονεῖται ἐν Μαντινείᾳ, Αβ 380.
- Γρυῖλος**, φίλος τοῦ Μιχαὴλ Γ', μετέχει τῶν ὁργίων αὐτοῦ, Γβ 281, 282.
- Γύραρος**, νησίς, τί ἐπλήρωσεν εἰς τοὺς Ρωμαίους, Ββ 33.
- Γύλιππος**, στρατηγὸς σπαρτιάτης, νικᾷ τοὺς Ἀθηναίους ἐν Σιζελίᾳ, Αβ 274.
- Γύλις**, πολέμαρχος σπαρτιάτης, Αβ 331.
- Γυνή**, κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους, Αα 80 καὶ ἐπ. θέσις αὐτῆς ἐν τῷ οἴκῳ, 92.
- Γωβρίνας** Ἀγγελῆς, ὀπλαρχηγὸς τῆς Εὐβοίας, Στ 64, 111.
- Δαβίδ**, βλ. Δαυίδ.
- Δαγοβέρτος**, βασιλεὺς τῆς Γαλλίας' πρέσβεις αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἡράκλειον, Γα 238.
- Δαιμονογιάννη**, οἶκος πρωτεύον ἐν Μονεμβασίᾳ, Δβ 145, Εα 19.
- Δαιμονογιάννης** Γεώργιος, μέγας στρατοπεδάρχης τοῦ δεσποτάτου τοῦ Μωρέως ἐπὶ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, Εα 285, Εβ 29.
- Δαιμονογιάννης** Ἰωάννης Σοφριανός, μεσάζων ἢ πρωθυπουργός τοῦ δεσποτάτου τοῦ Μωρέως, Εα 285, Εβ 29.
- Δαιμονογιάννης** Νικόλαος, εἰς τὸν ἀρχηγὸν ἐπαναστάσεως ἐν Κρήτῃ κατὰ τῶν Ἑνετῶν, Εα 97.
- Δαιωμβουσῶν**, μέγας μάγιστρος τῶν ἱπποτῶν τῆς Ρόδου, Εβ 85.
- Δαλασσηνὴ** Ἄννα, μήτηρ τοῦ Ἀλεξίου Α', Κομνηνοῦ, Δβ 32.
- Δαλασσηνὸς** Δαμιανός, στρατηγός, ἡττᾶται ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, Δβ 24.
- Δαλασσηνὸς** Κωνσταντίνος, ἐξορίζεται ὑπὸ τοῦ Ὁρφανοτρόφου, Δα 217.
- Δαλμάτης** Ἰωάννης, Εα 362.
- Δαλματία**, ἐπαναστάσις αὐτῆς ἐπὶ Μιχαὴλ Β', Γβ 236-237' θέμα τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, Δα 29' λυτρωσίς ἀπὸ τῶν Σαρακηνῶν, 57' σχέσεις τῶν σλαύων κατοίκων πρὸς τὸ κράτος, 58.
- Δαλμάτιος**, υἱὸς Ἀννιβαλιανοῦ, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, καθίσταται ἡγεμὼν Θράκης, Μακεδονίας καὶ Ἰλλυρίας, Ββ 146' σφάζεται ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου, 151.
- Δαλμάτιος**, ἀδελφὸς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, Ββ 121, 133' σφάζεται ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου, 151.
- Δαλταβάν**, μέγας βεζίρης, Εβ 104.
- Δαμαρέτη**, σύζυγος τοῦ Γέλωνος, Αβ 127-128,
- Δαμασίθυμος**, βασιλεὺς τῶν Καλυδναιῶν, φρονεῖται ἐν Σαλαμῖνι, Αβ 98.
- Δαμασκηνὸς** Ἰωάννης, μοναχός' καταγωγή καὶ ἀνατροφή αὐτοῦ, Γβ 43-45' ἀντίδρασις αὐτοῦ κατὰ τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως, 45-49' χειρογράφων τῶν ὁμιλιῶν αὐτοῦ, 48 (εἰκ.).
- Δαμάσκιος**, ἐθνικὸς φιλόσοφος τῆς Ε' ἐκατ. μ. Χ., Γα 35.

- Δαμάσκιος**, ἕτερος φιλόσοφος· ἀποδημία αὐτοῦ πρὸς Χοσρόην, Γα 133.
- Δαμασκός**, πόλις ἐν Συρίᾳ, Βα 245· ἄλλως ἐπὶ τῶν Ἀράβων, Γα 215-216.
- Δάμασος Α΄**, πάπας ἐπὶ Θεοδοσίου Α΄, Ββ 190.
- Δαμάτ Χασάν** πασάς, μέγας βεζίρης ἑλληνικῆς καταγωγῆς, Εβ 16.
- Δαμιανός**, πατριζιος, φίλος Κωνσταντίνου ΣΤ΄, Γβ 132.
- Δαμιανός**, παρακοιμώμενος Μιχαὴλ Γ΄, Γβ 305.
- Δαμιανός**, ἀρνησίθρησκος, ναύαρχος τοῦ ἐμίρου Κρήτης, Δα 67.
- Δαμοκλείδας**, εἰς τῶν ἐλευθερωτῶν τῶν Θηβῶν, Αβ 356.
- Δαμόκριτος**, στρατηγὸς τῶν Ἀχαιῶν, Βα 301.
- Δαμόνικος**, ἀντιοχεύς, στρατηγὸς· φρονεῖται κατὰ τὸν πρὸς τοὺς Βανδήλους πόλεμον, Ββ 258.
- Δάμων**, διδάσκαλος τῆς μουσικῆς καὶ φιλόσοφος, Αα 236, Αβ 145, 221.
- Δάν**, ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας, Εα 291.
- Δανάη**, μήτηρ Περσέως, Αα 11.
- Δαναΐδες**, Αα 14.
- Δαναῖς**, ἔπος, Αβ 460.
- Δαναοί**, παλαιότατον ὄνομα τῶν Ἑλλήνων, Αα 7, 10, 25, 91· ἀναφέρονται ἐπὶ ἱερογλυφικοῦ κειμένου. Εἰσ. ρνβ΄, Αβ 454· νίκη τοῦ Ραμέσεως κατὰ Δαναῶν, Αβ 454 (εἰκ.).
- Δαναός**, οἰκιστὴς τοῦ Ἄργους, Αα 10, 14, 52, Αβ 445.
- Δάνδολος** Ἐρριζος, δόγης, βουλεύεται τὴν κατάλυσιν τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, Δβ 217· συνθήκη πρὸς τοὺς σταυροφόρους, 219· νόμισμα, 220 (εἰκ.)· συνθήκη πρὸς τὸν Μαλέκ Ἀδελ, 220· στρατεία κατὰ τῆς Ζάρας, 222-223· κατάληψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, 226· νέα πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, 230-242· κύριος τοῦ τεταρτημορίου καὶ ὀγδόου τοῦ κράτους, Εα 14· θάνατος αὐτοῦ, 20· τάφος, 20 (εἰκ.).
- Δάνδολος Ρινιέρης**, υἱὸς τοῦ Ἐρριζου, καταλαμβάνει τὴν Κέρκυραν, Εα 23.
- Δάνδολος** Μαρίνος, κύριος τῆς Ἀνδρου, Εα 24.
- Δανηλῖς**, πλουσία χήρα ἐκ Πατρῶν· δῶρα αὐτῆς πρὸς τὸν Βασίλειον Α΄, Γβ 305.
- Δανιήλ**, ὁ Σινωπίτης, στέλλεται πρὸς τὸν καλὶφην Οὐαλίδ, Γα 272.
- Δανιήλ**, ἐπίσκοπος Ἀττικῆς, κατὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ πανεπιστημίου, Στ 240.
- Δανισμένδαι**, μοιαιθανικὴ δυναστεία τῆς Μελιτηνῆς· νομίματα αὐτῶν φέρονται ἑλληνικοὺς χαρακτῆρας, Δα 50, Δβ 59· κατατροποῦνται ὑπὸ τῶν σελδζουκιδῶν Τούρκων, Δβ 13.
- Δάννις**, φιλέλλην Ἰταλός, Στ 68, 70.
- Δαπόντες** Καισάριοι, χρονολόγος, Εα 183· περὶ τοῦ Καντακουζηνοῦ «σεϊτάνογλου», Εβ 88-89· περὶ τῆς Ρωξάνδρας Μαυροκορδάτου, 99.
- Δαργάμ**, στρατηγὸς ἐν Αἰγύπτῳ, Αβ 138.
- Δαργαμηρός**, ἡ Δραγομῖρ, προσβευτῆς τοῦ Κρούμιον, Γβ 186, Δα 64.
- Δαργεντάλ**, βλέπε Φερριόλ.
- Δαρδανία**, Αα 22.
- Δάρδανοι**, Αα 22· ὅρα καὶ Τροία.
- Δάρδανος**, υἱὸς τοῦ Διός, Αα 22, 32.
- Δαρεῖτος** ὁ Α΄, βασιλεὺς τῶν Περσῶν, Αα 284, 314· νομίματα, Αβ 6 (εἰκ.), 8· ἐκστρατεία κατὰ τῶν Σκυθῶν, Αβ 10, 59 (χάρτης)· σφραγίς, Αβ 17 (εἰκ.)· ἀνάγλυφον, Αβ 21 (εἰκ.)· θρόνος, Αβ 27 (εἰκ.)· πρώτη ἀτυχὴς ἐκστρατεία, Αβ 23· δευτέρα ἀτυχὴς ἐκστρατεία, Αβ 26· θάνατος, Αβ 50· τὸ περσιζὸν κράτος ἐπὶ, Αβ 51 (χάρτης).
- Δαρεῖτος**, ὁ Β΄, βασιλεὺς τῶν Περσῶν, Αβ 276, 314.
- Δαρεῖτος** ὁ Κοδομανός, βασιλεὺς τῶν Περσῶν, Αβ 60, Βα 64 (εἰκ.)· μάχη περὶ Ἰσσόν, Βα 78-86· προτάσεις πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, 86-88· μάχη ἐν Γαυγαμήλοις, 93-99· φηγὴ καὶ θάνατος 99-103.
- Δασκαλογιάννης**, ζηροῦττει τῷ 1770 τὴν ἐπανάστασιν ἐν Κρήτῃ, Εβ 195· συλλαμβάνεται καὶ φρονεῖται, 199.
- Δαῖτις**, στρατηγὸς τοῦ Δαρείου, στέλλεται κατὰ τῆς Ἑλλάδος, Αβ 26-28, 34-42, 51, 59 (χάρτης).
- Δαυίδ**, ὁ ἀπὸ Ἀχαιδῶν, στρατηγὸς Σάμου, νικᾷ τὸν ῥώσον Χουσόχειρα περὶ Λήμινον, Δα 206.
- Δαυίδ**, ἡγεμὼν τῆς Ἰβηρίας, βοηθεῖ τὸν Βάρδαν Σκληρόν, Δα 171· καταλείπει τὸ κράτος αὐτοῦ διὰ διαθήκης εἰς τὸν Βασίλειον Β΄, 186.
- Δαυίδ Β΄**, ἡγεμὼν τῆς Γεωργίας, στέλλει Γεωργιανούς νέους εἰς Ἀθήνας πρὸς ἐκπαίδευσιν, Δβ 144.
- Δαυίδ**, υἱὸς τοῦ βουλγάρου βοεβόδα Σίσμαν, Δα 173.
- Δαυίδ** Ἀριανίτης, πατριζιος, Δα 190.
- Δαυίδ Κομνηνός**, στρατηγὸς Θεσσαλονίκης, Δβ 164-166.
- Δαυίδ Νεστορίτης**, στρατηγὸς βούλγαρος, Δα 193.
- Δάφνη**, προσάστειον τῆς Ἀντιοχείας, Βα 244.
- Δαφνίου** μονή, ἐν Ἀττικῇ, Εα 89· δι' εἰκόνας βλέπε Τέχνη βυζαντινὴ.
- Δαφνομήλης** Εὐστάθιος, στρατηγὸς Βασιλείου Β΄, Δα 189· ὄρων Ἀχαιδῶν, 199· τυφλῶναι καὶ συλλαμβάνει τὸν Ἰβάζην, 200· στρατηγὸς Δυρραχίου, 201· μασ τιγοῦται κατὰ διαταγὴν Ρωμαίου Γ΄, 213.
- Δαφνοῦς**, Αα 126.
- Δεβρυγέρ** Οὐγών, δυνάστης Καρταίνης, Εα 34.
- Δεβρυγέρ** Γοδοφρέδος, δυνάστης Καρταίνης, Εα 84· ὁ Γουλιέλμος Βιλλεαρδουίνος περιορίζει τὰ δικαιώματα αὐτοῦ, 85-86.
- Δεινοκράτης**, ὁ γλύπτης, Βα 70.
- Δεινοκράτης**, στρατηγὸς τῶν Φωκίων, Αβ 406.
- Δεινομάχη**, μήτηρ τοῦ Ἀλκιβιάδου, Αβ 31, 264.
- Δεῖνον**, πολέμαρχος σπαρτιάτης, φρονεῖται ἐν Λεύκτροις, Αβ 367.
- Δεσιδαιμονίαι** τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, Αα 128.
- Δεκάμνηχος**, μακεδὼν, φρονεῖς

τοῦ Ἀρχελάου, Βα 5.

Δέκιος, ρωμαῖος αὐτοκράτωρ· πᾶν μαχόμενος κατὰ τῶν Γότθων, Ββ 68· οἱ κατὰ τῶν χριστιανῶν διωγμοὶ αὐτοῦ, 97.

Δελαδέτσιμας Ἀγγελος, εἷς τῶν ἀρχηγῶν τῶν κεφαλλήνων ἐβελοντῶν κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1684, Εβ 186.

Δελαρός, βλέπε Λαρόσης.

Δελεάνος Πέτρος, δοῦλος, λέγει ἑαυτὸν ἔγγονον τοῦ Σαμουήλ, Λα 222· ἀρχηγὸς τῆς ἐπανάστασως τῶν Βουλγάρων, 222-224.

Δεληγεώργης Ἐπαμεινώνδας· ἡ κατὰ τοῦ Ὀθωνος ἀντιπολιτευσίς αὐτοῦ, Στ 304· συντάσσει τὸ πρωτόκολλον περὶ ἐκθρονίσεως τοῦ Ὀθωνος, 307· ὑπουργός, 308· (εἰκ.)· ὑπουργὸς τῆς δευτέρας κυβερνήσεως Βουλγαρίᾳ, 318· πολιτεία αὐτοῦ εἰς τὸ χρητικὸν ζήτημα, 319, 325· ἡ πρώτη καὶ ἡ δευτέρα κυβερνήσις αὐτοῦ, 345· λαυρεϊακὸν ζήτημα, 345-346· στενὴ πρὸς τὴν Τουρζιαν προσέγγισις, 346· διενεργεῖα ἐκλογῶν καὶ πῶσις, 346· μέλος τῆς οἰκουμένης κυβερνήσεως, 351.

Δεληγιανναῖοι, πρόκριτοι τῆς Κασταίνης, Στ 51· φυλάξις αὐτῶν, 106.

Δεληγιάννης Ἀναγνώστης, μέλος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, Στ 58· φυλάξις αὐτοῦ, 106.

Δεληγιάννης Ἰωάννης, πρεσβυτὴς ἐν Κων/πόλει· διαζοίνωσις πρὸς τὴν Πύλιν ἐπὶ τῇ διαζοπῇ τῶν σχέσεων, Στ 337.

Δεληγιάννης Πέτρος, πρεσβυτὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει, διορίζεται ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν, Στ 334 (εἰκ.)· ἀπάντησις αὐτοῦ εἰς τὸ τουρκικὸν τηλεσίγγραφον, 337· ζητεῖ ἰσοτιμίαν πρὸς τὸν τοῦρκον ἀντιπρόσωπον εἰς τὴν Διάσκεψιν τῶν Παρισίων, 339.

Δελίλλης, βλέπε Σαορινῦ.

Δελφικὴ ἀμικτιονία, Λα 8· φῦλα μετέχοντα αὐτῆς, 125· νομίματα, 125 (εἰκ.)· τιμωρεῖ τοὺς Κιρραίους, 134· καθίσταται ὄργανον τῶν Θιβαίων, Αβ 390· ἐκδίδει ἀπόφασιν κατὰ τῶν Φωκέων, 406.

Δελφινᾶς Καλοκυρός, πατριζίος

στρατηγὸς τοῦ στασιαστοῦ Βάρδα Φωκᾶ, Λα 179.

Δελφῖνος Δομένικος, ἐνετὸς δοῦξ Κρήτης, Εα 96.

Δελφῶν μαντεῖον, Λα 8, 15, 19, 112, 128· διαταγὴ τοῦ μαντείου ἰδρύνονται ἀποικίαι, 129· παγκόσμιον ἱερὸν, 130 (εἰκ.)· πυρπολήσις τοῦ ναοῦ καὶ ἀνοικοδόμησις αὐτοῦ, 130, 274· θέατρον, 131 (εἰκ.)· θησαυροί, 130-131· ἐφορεία, 132. Σφιγξ τῆς Νάξου, 132 (εἰκ.)· ὁ Ἀμασις συμβάλλει εἰς τὴν ἀνέγερσιν, 312· Ἀθηναίων θησαυρός, Αβ 102· νομίματα, Λα 134 (εἰκ.)· χρησιμοί, 297, Αβ 66, 391, Βα 61, Ββ 167· τρίπους, ἀφιέρωμα τῶν ἐν Πλαταιαῖς νικητῶν, Αβ 115-116, 117 (εἰκ.), Γα 82· ἡ Ἱερά Ὀδός, Αβ 385 (εἰκ.)· ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, 389 (εἰκ.)· κατάληψις τῶν Δελφῶν ὑπὸ τῶν Φωκέων καὶ σύλησις τῶν ἱερῶν χρημάτων, 390-392· χορὸς νυμφῶν ἐν Δελφοῖς, 391 (εἰκ.)· ὁ ἡνίοχος τῶν Δελφῶν, 392 (εἰκ.)· τὸ ἀκανθόστηλον, 393 (εἰκ.)· ἀφιέρωμα τῶν Ναξίων, 394 (εἰκ.)· ἐπιδρομὴ τῶν Γαλατῶν, Βα 223· ὁ Νέρων καταλύει τὸ μαντεῖον, Ββ 37· χρησμός πρὸς Ἰουλιανόν, 167· ἡ Κασταλία, 168 (εἰκ.).

Δένδρις, γελοιοποιὸς τῆς αὐλῆς τοῦ Θεοφίλου, Γβ 253.

Δενελλῦ Ἰωάννης, βαρῶνος τοῦ Πασσαβά, Εα 35.

Δεξιλεω μνημεῖον, Αβ 332 (εἰκ.).

Δέξιππος, ἱστοριογράφος καὶ ἄρχων Ἀθηνῶν κατὰ τὴν ἄλωση τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τῶν Γότθων, Ββ 70· λόγος αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, 71· ἐκδιώκει τοὺς ἐπιδρομεῖς, 72· τιμὰ πρὸς τὸν Δέξιππον, 72-73,

Δερβενακίων μάχη, Στ 72-74.

Δερβῆς πασᾶς, Ρούμελη βαλεσῆς, ἡττάται περὶ Ἀμπλιανην, Στ 109.

Δέρβυ κόμης, πρωθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας, κηρύσσεται κατὰ τὴν χρητικὴν ἐπανάστασιν ἐναντίον τῆς ἐπεμβάσεως, Στ 323.

Δέρδας, ἡγεμὼν τῆς Μακεδονίας, Αβ 210.

Δερινῦ, γάλλος ναύαρχος· συνέντευξις αὐτοῦ πρὸς τὸν Χοσ-

ρεφ πασάν, Στ 110· ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου, 185 (εἰκ.), 188.

Δερκυλλίδας, στρατηγὸς σπαρτιάτης· στέλλεται εἰς βοήθειαν τῶν Ἰώνων, Αβ 321· εἰρηνεῖι πρὸς τὸν Τισσαφέρην καὶ ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ Φαρναβάζου, 322· ἄρμοστής Ἀβύδου, 333.

Δερμοκαϊτῆς Ἀνδρόνικος, δεσπότης, γαμβρὸς καὶ στρατηγὸς Θεοδώρου Λασκάρεως, Εα 42.

Δερμοκαϊτῆς Μιχαήλ, στρατηγὸς Δυρραχίου, Λα 222.

Δερμοκαϊτῆς Παλαιολόγος Δημήτριος, φεουδάρχης ἐν Πελοποννήσῳ, Εα 285.

Δεροζιέρ Γωτιέ, ἄρχων Ἀκροβάς ἐν Ἀρκαδίᾳ, Εα 34.

Δεσλὼρ Ρογέρος, βλέπε Ρογέρος.

Δέσποινα, ὄνομα τῆς μεγάλης θρησκοπελαστικῆς θεᾶς, Εἰς. ρλ', ρλα'.

Δευκαλίων, Λα 5, 6.

Δευκαλιωνίδαι, εὐπατρίδαι ἐν Δελφοῖς, Λα 132.

Δεφλὼρ Ρογέρος, βλέπε Ρογέρος, ἀρχηγὸς τῶν Καταλανῶν.

Δηιδάμεια, θυγάτηρ Λιαζίδου καὶ σύζυγος Δημοτρίου Πολιορκητοῦ, Βα 209, 228.

Δηίμαχος, πρέσβυς ἐν Ἰνδιᾳ, Βα 226.

Δηίφοβος, υἱὸς τοῦ Πριάμου, Λα 33.

Δηιών, υἱὸς τοῦ Διόλου Λα 10.

Δήλεσι, σφαγὴ περηνγητῶν ὑπὸ ληστῶν, Στ 343-345.

Δηλιγιάννης Θ. Π., διορίζεται πρεσβυτὴς ἐν Παρισίοις, Στ 327· ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν, 341 (εἰκ.)· μέλος τῆς οἰκουμ. κυβερνήσεως, 351· ὑπουργὸς τῆς κυβερνήσεως Ζαΐμη, 352· ἀντιπρόσωπος εἰς τὸ συνέδριον Βερολίνου, 353.

Δήλιον, λιμὴν τῆς Ταναγρακῆς· ἡ παρὰ τὸ — μεγάλη ἡττα τῶν Ἀθηναίων, Αβ 258.

Δῆλος, νῆσος, Λα 104, 271, 287· ἡ πανήγυρις, 288· ἡ στοὰ τῶν λεόντων, 289 (εἰκ.)· σύνοδος, Αβ 136· μέγα ἐμπορεῖον, Βα 312, Ββ 9· καταστροφὴ, Ββ 14-15.

Δημαγωγοί, ἐν Ἀθήναις, Αβ

- 249-254.
- Δημάδης**, ρήτωρ ἀθηναῖος, Βα 57, 103, 147, 162.
- Δημάρατος**, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, Αα 283, 284, Αβ 14· ἐκπίπτει τῆς ἀρχῆς, 25-26· συνεκστρατεύει μετὰ τοῦ Ξέρξου, 60, 79.
- Δημάρατος**, ὁ χορίνθιος, Βα ζ', Βα 74, 101.
- Δημέας**, υἱὸς Δημάδου τοῦ ρήτορος, Βα 162.
- Δήμητρα**, Αα, 2.65· Ἀμφικτυονίς Αα 125.
- Δημητριάς**, φυλὴ ἀθηναϊκὴ προστεθεῖσα εἰς τὰς δέκα ἄλλας πρὸς τιμὴν Δημητρίου, Βα 190.
- Δημητριάς**, πόλις ἑλληνὶς ἐν Βακτριανῇ, Βα 249.
- Δημήτριος**, συγγραφεὺς τοῦ Τρωικοῦ διαδόσιμου, Βα θ'.
- Δημήτριος**, ὁ Ἀντιγόνου, Βα 154, 175· ἡττᾶται παρὰ τὴν Γάζαν, 179· νικᾷ περὶ Μυοῦντα, 180· ἀποζοοῦει τὸν Πτολεμαῖον ἐκ Κιλικίας, 182· ἀγαλιάτιον, 183 (εἰζ.)· χαρὰ τὴν αὐτοῦ, 188· ἀπελευθεροῖ τὰς Ἀθήνας, 189-190· πολιορκεῖ τὴν Σαλαμίνα 192· ναυτική νίκη ἐπὶ Πτολεμαίου, 193-195· νομίματα, 195 (εἰζ.), 210 (εἰζ.)· βασιλεὺς, 196· πολιορκία Ρόδου, 198-208· ἡγεμὼν τῆς Ἑλλάδος κατὰ Κασσιάνδρου, 208-209· κατὰ τὴν ἐν Ἴφω μάχην, 210-211· θαλασσοκράτωρ, 212· συζεύγνυται τὴν Πτολεμαῖδα, 213· ἡ κατ' αὐτοῦ συμμαχία, 215· κύριος τῆς Μακεδονίας, 215· τελευταία πτώσις αὐτοῦ, 216· ἐκστρατεία εἰς Ἀσίαν καὶ θάνατος, 217.
- Δημήτριος**, ὁ φαληρεὺς, Βα 165, 168· ἀνατροφή, 186· κυβερνήτης Ἀθηνῶν, 187-189.
- Δημήτριος**, ἑλλην βασιλεὺς τῆς δυτικῆς Ἰνδίας, Βα 248.
- Δημήτριος**, ὁ Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, Βα 280.
- Δημήτριος**, ὁ φάριος, Βα 286, 287.
- Δημήτριος Α'**, βασιλεὺς τῆς Συρίας, ἀγῶνες αὐτοῦ πρὸς Ἰουδαίους, Βα 310· νόμισμα, 311 (εἰζ.).
- Δημήτριος** Ἀγγελος, ὁ τελευταῖος δεσπότης Θεσσαλονίκης, Εα 54.
- Δημήτριος**, δευτέρως λατίνως βασιλεὺς Θεσσαλονίκης, Εα 22.
- Δημήτριος**, πρῶτος ἡγεμὼν τῶν Ἀλβανῶν, Εα 25.
- Δημόδοκος**, αἰδὸς παρ' Ὀμήρῳ, Αα 112.
- Δημοκίδης**, κροτωνιάτης, ἱατρὸς τοῦ Δαρείου, Α', Αβ 8, 44.
- Δημόκριτος**, ὁ χρονολόγος, Αα 44.
- Δημόκριτος**, νάξιος, τριήραρχος ἐν Σαλαμίνι, Αβ 96.
- Δῆμος**, δικαίωμα αὐτοῦ, Αα 79 καὶ ἐπ. ἀγοραί, 82· ἐν Σπάρτῃ 181· ἐν Ἀθήναις, 214· ἐν Κωνσταντινουπόλει, Γα 81-84, Δα 7.
- Δημοσθένης**, ὁ Δημοσθένους, ρήτωρ· καταγωγή, ἀνατροφή καὶ ἀσκήσις αὐτοῦ, Αβ 395-399· πολιτικὸν αὐτοῦ σύστημα, 399· καταρτίζει συμμαχίαν κατὰ τοῦ Φιλίππου, 407· ὁμολογεῖ τὴν ἀδυναμίαν τῶν Ἀθηναίων πρὸ τοῦ Φιλίππου, Βα 26· διαπραγματεύεται εἰρήνην, 31, 32· νέοι αὐτοῦ κατὰ τοῦ Φιλίππου ἀγῶνες 35-39· ὑποκινεῖ στάσιν ἐν Ἀθήναις, 53-54, 57· ὁ Ἀλέξανδρος ζητεῖ τὴν παράδοσιν αὐτοῦ, 60· ὁ περὶ στεφάνου λόγος, 103· καταδίδει καὶ φυγὴ, 148-151· θάνατος, 152-153. Τὸ ἐν τῷ Βατικανῷ ἀγαλμα τοῦ Δημοσθένους, Αβ 398 (εἰζ.)· ἡ νεκρὰ τοῦ ἀγάλματος, Βα 33 (εἰζ.)· ἀπόσπασμα κώδικος τοῦ Δημοσθένους, Αβ 401 (εἰζ.).
- Δημοσθένης**, στρατηγὸς ἀθηναῖος, Αβ 245-248, 274.
- Δημοσθένης**, στρατηγὸς τῆς Καισαρείας, Βα ια'· σφῆζει τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν Περσῶν, Ββ 81.
- Δημόφιλος**, ἀρειανὸς ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Ββ 191.
- Δημόναξ**, νομοθέτης τῆς Κυρήνης, Αα 203, 297.
- Διαγόρας**, ὀλυμπιονίκης, ῥόδιος, καὶ οἱ ὀλυμπιονίκαί υἱοὶ αὐτοῦ, Αα 176.
- Δίαιος**, στρατηγὸς τῶν Ἀχαιῶν, Βα 301-303.
- Διάδοχοι** Ἀλεξάνδρου, Βα 137 καὶ ἐπ. ὅρα καὶ ὀνόματα διαδόχων. Χάρτης διανομῆς τῶν σατραπειῶν, εἰς. 145. Χάρτης τῶν κρατῶν τῶν διαδόχων κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα π. Χ., 226.
- Διαδοχοὺς πόλεις**, ἑλληνικὴ πόλις ἐν Συρίᾳ, Βα 247.
- Διακονίτης**, ἀρχηγὸς τῶν Πανλιανιτῶν εἰς τὴν κατὰ τῶν Σαρακηνῶν τῆς Σικελίας ἐκστρατείαν, Δα 61.
- Διάκος** Ἀθανάσιος, ἐξεγείρει τὴν Λεβάδειαν κατὰ τῶν Τούρκων, Στ 61· χαρὰ τὴν αὐτοῦ, 62· θάνατος εἰς Ἀλαμάναν, 63· δημοτικὸν ποίημα, 62-63· εἰκόν, 62.
- Διάκριοι**, πολιτικὴ μερὶς ἐν Ἀθήναις, Αα 245, 267 καὶ ἐπ.
- Διγενῆς** Βασίλειος, Ἀκρίτας, ἔπος, Γα 247, Γβ 51-52.
- Διδασκόμενος** ἢ Φιλόπατρις, διάλογος γραφεὶς τὴν Ἰ· ἐκαστονταετηρίδα, Γα ιβ', Δα 131-136.
- Διγνέκης**, σπαρτιάτης, ἀνδραγαθὴς ἐν Θερμοπύλαις, Αβ 77.
- Διδύραμβος**, θεσπιεὺς, ἀνδραγαθὴς ἐν Θερμοπύλαις, Αβ 77.
- Δικαῖος**, ἀρχιμανδρίτης, βλ. Παπαφλέσας.
- Δικαιοσύνη**, ἀπονομή αὐτῆς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, Αα 76 καὶ ἐπ., 86 καὶ ἐπ. Ἰουστινιανέιος νομοθεσία, Γα ιδ', 71-80· νέον ἀστικὸν δίκαιον· ἐπὶ Λέοντος Γ', Γβ 53-58· ἀπονομή τῆς δικαιοσύνης ἐν Πελοποννήσῳ ἐπὶ Φράγκων, Εα 71-75.
- Δικταία**, κρητικὴ θεότης, Εἰς. ρλ'.
- Διογένης**, ὁ κυνικὸς φιλόσοφος, Βα 61 (εἰζ.).
- Διογένης**, ὁ μακεδὼν στρατηγὸς καὶ φρουράρχος Ἀττικῆς, Βα 281.
- Διογένης**, ὁ Φοῖνιξ, φιλόσοφος, Γα 133.
- Διογένης** ὁ Λαέρτιος, Ββ 80.
- Διογένης**, ὁ πατρίκιος Γα 43.
- Διογένης**, στρατηγὸς Εἰρήνης τῆς ἀθηναίας, ἡττᾶται ὑπὸ τῶν Βουλήρων, Γβ 132.
- Διογένης** Ρωμανὸς, βλέπε Ρωμανὸς Δ'.
- Διογένης** Κωνσταντῖνος, στρατηγὸς Θεσσαλονίκης, Δα 195·

σφραγίς, 196 (εἰζ.).· φυλακίζεται ὑπὸ Ρωμανοῦ Γ' 213· αὐτοκτονεῖ, 215.

Διόδοτος, ἱστορικός, Βα 70.

Διόδοτος Α', ἰδὲ Θεόδοτος.

Διόδοτος Τρύφων, ὁ «ἐπὶ τῶν πραγμάτων» ἐν Συρίᾳ, Βα 253.

Διόδωρος ὁ σικελιώτης, Αα 132, Αβ 133, Βα 70, Ββ 46.

Διοκλῆς, κορίνθιος ὀλυμπιονίκης, Αα 138.

Διοκλητιανός, αὐτοκράτωρ ρωμαῖος, προβαίνει εἰς διωγμοὺς τῶν χριστιανῶν, Ββ 97· προσλαμβάνει συνάρχοντα, 99· εἰκὼν, 98.

Διομέδων, ναύαρχος ἀθηναῖος, Αβ 291· καταδικάζεται ὑπὸ τοῦ δήμου εἰς θάνατον, 292-295.

Διομήδης, Αα 21, 23, 26 καὶ ἐπ. ἀποδημία αὐτοῦ, 33, 45, 94, 95.

Δίων, πόλις τῆς Λυκίας, Βα 243.

Διονύσιος, ναύαρχος τῶν Φωκαέων, Αβ 18, 19.

Διονύσιος, ζωγράφος κολοφώνιος, Αβ 199.

Διονύσιος, μακεδὼν, φρούραρχος Μουνιχίας, Βα 189.

Διονύσιος, τύραννος τῶν Συρακουσῶν, Αβ 300.

Διονύσιος, τύραννος τῆς ἐν Συρίᾳ Τριπόλεως, Βα 254.

Διονύσιος, τύραννος Συρακουσίων, ὁ πρεσβύτερος, καθίσταται κύριος τῆς Σικελίας καὶ τῆς κάτω Ἰταλίας, Αβ 347· τὸ κράτος αὐτοῦ, 348 (χάρτης)· ἡ ἐν Ὀλυμπίᾳ θεοφία αὐτοῦ, 350· θάνατος αὐτοῦ, 388.

Διονύσιος, τύραννος Συρακουσίων ὁ νεώτερος, πείθεται νὰ παρατηθῇ τῆς τυραννίας, Αβ 388.

Διονύσιος, ὁ ἀλικαρνασσεύς περὶ Δημοσθένους, Αβ 398, Ββ 46, 79.

Διονύσιος, τραγῳδὸς ταρσεύς, Βα 71.

Διονύσιος, δυνάστης τῆς ἐν Πόντῳ Ἡρακλείας, Βα 218.

Διονύσιος, πρεσβευτὴς Πτολεμαίου Β' ἐν Ἰνδιῇ, Βα 226.

Διονύσιος, ἀρχιεπίσκοπος Σάρδεων, μετέχει τῆς ἐν Φλωρεν-

τίᾳ συνόδου, Εα 260.

Διονύσιος, μητροπολίτης Φιλίππουπόλεως, αὐξάνει τὸν καταβαλλόμενον εἰς τὴν Πύλιν φόρον ἵνα προκαλέσῃ καθαίρεσιν τοῦ πατριάρχου Συμεῶν, Εβ 75.

Διονυσόπολις, ἑλληνὶς πόλις ἐν Φρυγίᾳ, Βα 239· ὑφίστατο ὡς πόλις ἑλληνικὴ κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα μ.Χ., Ββ 127.

Διόνυσος, Αα 31, 65· αἱ ὀργαστικαὶ τελεταὶ αὐτοῦ, Εἰς. ρλγ'.

Διόσκορος, ἱατρός, ἀδελφὸς τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἀνθεμίου, Γα 124.

Διόσκορος, πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, μονοφυσίτης, Ββ 245.

Διοσκουριάς, ἑλληνὶς πόλις ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου, Αα 308· ὑφίστατο ὡς πόλις ἑλληνικὴ κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα μ.Χ., Ββ 127.

Διόσκουροι, Αα 11, 46, 157 (εἰζ.).· ἐπὶ νομισμάτων, 166 (εἰζ.), 187 (εἰζ.).

Διότιμος, εἷς τῶν ἡγετῶν τῆς ἀντιμακεδονικῆς μερίδος ἐν Ἀθήναις, Βα 60.

Διπλοβατάξαι, ἐπιφανὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει οἰκογένεια κατὰ τὴν ΙΖ' ἐκαντονταετηρίδα, Εβ 93.

Δισραῆλης, βλ. Βήσκονοφιλδ.

Δίστομον, νίκη τοῦ Καραϊσκάκη περὶ—, Στ 175.

Δίων, κάσσιος, ἱστορικός, Ββ 36, 37, 38, 79.

Δίων Χρυσόστομος, περὶ τρωικοῦ πολέμου, Αα 45· περὶ φιλοσόφων, Ββ 44· καταγωγή αὐτοῦ, 80.

Δοβρομήρ, βούλγαρος φρούραρχος Βερούας, παραδίδει τὴν πόλιν εἰς Βασίλειον Β', Δα 189.

Δοκειανὸς Θεόδωρος, ἀνεψιὸς Ἰσαακίου Α', Δβ 11.

Δοκειανὸς Μιχαὴλ, κατεπάνω τῆς κάτω Ἰταλίας· ἡττᾶται ὑπὸ τῶν Νορμανῶν, Δα 221.

Δοκιμία, πόλις ἑλληνὶς ἐν Φρυγίᾳ, Βα 238.

Δόλοπες, φυλὴ ἑλληνικὴ, Αα 121, Αβ 68, 152.

Δολφῖνος, ἐνετός, ἀρχηγὸς σώματος κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Εα

325.

Δομιτιανός, ρωμαῖος αὐτοκράτωρ· ζητεῖ τὸ ἀξίωμα ἐπωνύμου ἀρχοντος τῶν Ἀθηνῶν, Ββ 40· ἐπιτρέπει εἰς τοὺς σοφιστὰς τὴν εἰς Ρώμην ἐπιστροφήν, 49· προβαίνει εἰς διωγμοὺς τῶν χριστιανῶν, Ββ 97.

Δομνάνδος, λόγιος, Στ 239.

Δοξαπατρῆς Βουτσαράς, μάχεται κατὰ τῶν Φράγκων εἰς Σκόρτα, Εα 19.

Δοξαράς Παναγιώτης, ζωγράφος, Εβ 162.

Δόξας, ἀρχων Καλαβρύτων, ἀνθίσταται εἰς τοὺς Τούρκους, Εβ 28.

Δόρις Ἀνδρέας, ναύαρχος τοῦ Καρόλου Ε', καταλαμβάνει τὰς Πάτρας καὶ προκαλεῖ ἐξέγερσιν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῆς Τουρκίας, Εβ 177-178.

Δορίσκος, πεδῖον καὶ φρούριον ἐν Θράκῃ, Αβ 55, 57, 137.

Δόρκις, σπαρτιάτης στρατηγός, Αβ 136.

Δόρκων, ὁ πολεμὸς ἵππος τοῦ Ἡρακλείου, Γα 196.

Δοσίθεος, πατριάρχης, Δβ 198-199.

Δόσιος, λόγιος, Στ 239.

Δόσιος Ἀρ., ἡ κατὰ τῆς Ἀμαλίας δολοφονικὴ ἀπόπειρα αὐτοῦ, Στ 304.

Δούγκας Στέφανος, λόγιος, Εβ 166.

Δούκας Κωνσταντῖνος, βλέπε Κωνσταντῖνος Γ'.

Δούκας Μιχαὴλ, βλέπε Μιχαὴλ Ζ'.

Δούκας Ἰωάννης, ἀδελφὸς τοῦ Κωνσταντίνου Γ', καίσαρ, Δβ 12, 15, 20, 23, 30.

Δούκας Ἀνδρόνικος, υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου Γ', Δβ 12.

Δούκας Κωνσταντῖνος, υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου Γ', Δβ 12, 25, 29· συμβασιλεὺς Ἀλεξίου Α', 32· φρονεῖται παρὰ τὸ Δυρράχιον, 54.

Δούκας Ἀνδρόνικος, υἱὸς τοῦ καίσαρος Ἰωάννου, Δβ 15· προδίδει τὸν Ρωμανὸν Δ', 18, 20.

Δούκας Κωνσταντῖνος, υἱὸς τοῦ καίσαρος Ἰωάννου, Δβ 15, 20.

Δούκας Ἰωάννης, στρατηγὸς Μανουὴλ Α', νικᾷ τοὺς Νορ-

- μανούς, Δβ 131.
- Δούκας**, Ἰωάννης, Λογοθέτης τοῦ δρόμου ἐπὶ Ἰσαακίου Β', Δβ 191.
- Δούκα** Ἀλέξιος, ὁ Μούρτζουφλος, αὐτοκράτωρ, βλέπε Ἀλέξιος Ε'.
- Δούκα** Θεόδωρος, Δβ 234.
- Δούκας** Βατάτσης Ἰωάννης, αὐτοκράτωρ Νικαίας, βλέπε Ἰωάννης Α'.
- Δούκας** Κωνσταντῖνος, προχειρίζεται στρατηγὸς ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου, Στ' 16· τρέπεται εἰς φυγὴν, 17.
- Δούκας** Νεόφυτος, διδάσκαλος τῆς ἐν Αἰγίνῃ, ἀνωτέρας σχολῆς, Στ 206 (εἰκ.).
- Δούκας**, ὁ χρονογράφος, Εα 276, 303· 313.
- Δούκουορθ**, ἄγγλος ναύαρχος, παραβιάζει τῷ 1807 τὰ Λαρδανέλλια καὶ ἐμφανίζεται πρὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Εβ 216.
- Δουλίχιον**, Αα 23.
- Δούλοι**, κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους· σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τοὺς κυρίους καὶ υἱηρεσίαι, Αα 80· παρὰ Θεσσαλοῖς, Αα 121.
- Δούρα**, πόλις ἑλληνίς ἐν Μεσοποταμίᾳ, Βα 245.
- Δούρις**, χρονολόγος, Αα 44.
- Δούρις**, κεραμεύς· ἔργον αὐτοῦ, Αβ 411 (εἰκ.).
- Δουσάν** Στέφανος, βασιλεὺς τῶν Σέρβων, καταλαμβάνει πλείστας ἑλληνικὰς χώρας καὶ λαμβάνει τὸν τίτλον αὐτοκράτορος τῆς Ρωμανίας, Εα 196, 202-203· νόμισμα. 203 (εἰκ.).
- Δραγάσης** Κωνσταντῖνος, σέρβος ἡγεμὼν, πάππος πρὸς μητρὸς Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου. Εα 284.
- Δραγασανίου** μάχη, Στ 17.
- Δραγριανή**, ἡ νῦν Σεϊστάν· κατὰ κτησις ὑπὸ Ἀλεξάνδρου, Βα 103· σατραπεία ὑπὸ Στασάνορα, 146.
- Δραγόμουζ**, βούλγαρος φρούραρχος Στρουμπίτης, παραδίδεται εἰς τὸν Βασίλειον Β', Αα 198.
- Δρακοντίδης**, εἷς τῶν ἐν Ἀθίηναις τριάκοντα, Αβ 299.
- Δρακοντόπουλοι** Μανουὴλ καὶ Κωνσταντῖνος, ἡγοῦνται τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1228 κατὰ τὸν Ἐνετῶν, Εα 97.
- Δράκος** Πούλιος, ἀρματολὸς τῆς Ἠλείου, Εβ 134· καταλαμβάνει τὴν Ἀρταν, 179.
- Δρακούλης**, ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας, ἡττάται ὑπὸ τῶν Τούρκων Εα 249· μετέχει τῆς κατὰ τὸν Τούρκων συμμαχίας, 282· συλλαμβάνει τὸν Οὐνιάδην, 291· ἀποκεφαλίζεται, 291.
- Δράκων**, νομοθέτης ἀθηναῖος, Αα 88 καὶ ἐπ., 89 (εἰκ.), 233 καὶ ἐπ.
- Δράμαλης** Μαχμουτ πασῶς. καταβάλλει τὰ κινήματα Ἀγρόφων, Ἀσπροποτάμου καὶ Μαγνησίας, Στ 66· στέλλεται πρὸς καταστολὴν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, 71· ἡτταί αὐτοῦ εἰς Δερβενάκια καὶ εἰς Μύλους, 73· ἀποκλεισμός αὐτοῦ εἰς Κόρινθον καὶ θάνατος, 74.
- Δραξάν**, βούλγαρος φρούραρχος Βοδενῶν, Αα 190.
- Δριμυτικὸς** Νικόλαος, ποιητὴς τοῦ εἰδυλλίου «Εὐμορφη Βοσκοπούλα», Εβ 160.
- Δρόκτων** ὑποστράτηγος ἐπὶ Μαυρικίου, Γα 157.
- Δρομιχαίτης**, στρατηγὸς τοῦ Μιθριδάτου ΣΤ', Βα θ', Ββ 17.
- Δρουὲν δὲ Δουῆ**, ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας, Στ 280-283· (εἰκ.), 281.
- Δρουπίς**, Αα 34· μετονομασία εἰς Δωρίδα, 156.
- Δρύπετις**, θυγάτηρ Δαρείου Κοδομανοῦ, σύζυγος Ἡφαιστίωνος, Βα 147.
- Δύμαι**, πόλις τῆς Ἀχαΐας, Βα 270· μάχη, 283.
- Δυμανᾶται** ἢ Δυμᾶνες, φυλὴ ἐν ἐκᾷστῃ τῶν πόλεων τῆς Πελοποννήσου, Αα 167, 184.
- Δύμας**, ἀρχηγὸς τῶν Δωριέων, κατὰ τὴν καθόδον τῶν Ἡρακλειδῶν, Αα 153, 157.
- Δυννατοί**, οἱ πλοῦσοι ἐν τῇ ἀνατ. κρᾷτει νομοθετήματα κατὰ τῆς πλεονεξίας αὐτῶν, Γα 55, ἀποτελοῦν τὴν κυβερνήσιν τῆς Χερσῶνος, Γβ 11· νομοθέτημα Βασιλείου Β', Αα 187.
- Δυοβουνιώτης** Ἰωάννης, Στ 61, 62. 64.
- Δυρράχιον**, θέμα, Αα 29· παραδίδεται εἰς τοὺς Ἕλληνας, 189· πολιορκία καὶ ἄλωσις τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Νορμαννῶν, Δβ 50-56· δευτέρα ὑπὸ τῶν Νορμαννῶν ἄλωσις, 163· κατάληψις ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν, Εα 23.
- Δυτικῆς** Ἑλλάδος γερούσια, Στ 40-41· σφραγίς, 40 (εἰκ.).
- Δωδώνη**· τὸ μαντεῖον, Εἰς. ν', ριζ (εἰκ.)· ἡ φηγός, ριμ' (εἰκ.), Αα 16· παρ' Ὀμήρῳ, 104, 129, 145.
- Δωκινς**, ἐπιτετραμμένος τῆς Ἀγγλίας ἐν Ἑλλάδι, Στ 233.
- Δωριεῖς**, Αα 6· οἰκισταὶ Δωρίδος, 34· εἰσβολὴ εἰς Πελοπόννησον καὶ κατάληψις αὐτῆς, 34, 35, 127, 153 καὶ ἐπ. (δρα καὶ Ἡρακλειδῶν καθόδος)· μία τῶν κεφαλαιωδῶν φυλῶν, 56· διώκονται ἐκ Θεσσαλίας, 121, 143, 151· Δόριοι τεθμοί, 156· δωριστὶ ζῆν, 157· δωρικὸς ἠνθμός, 157· δωρίς ἐσθής, 157· γένεσις τοῦ ὀνόματος, 158· νεώτεροι γινώμει περὶ τῆς καταλήψεως τῆς Πελοποννήσου, 158· ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἑλληνες, παρ' Ὀμήρῳ, 161 καὶ ἐπ. ἀποικίαι ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, 290 καὶ ἐπ.
- Δωρόθεος**, ἐπίσκοπος Χρυσόπολεως, στέλλεται πρέσβυς πρὸς τοὺς Ἀραβας, Γβ 141.
- Δωρίς**, Αα 34, 127, 156.
- Δῶρος**, Αα 6, 10.
- Ἐβριωνῖται**, χριστιανικὴ αἵρεσις Ἰουδαϊζουσα, Ββ 123.
- Ἐβρενός**, στρατηγὸς τοῦ Μουράτ Α', Εα 208, 209· διέρχεται τὸν Ἰσθμὸν καὶ δροῖ τὴν Πελοπόννησον, 233-234.
- Ἐγεστα**, πόλις ἐν Σικελίᾳ, Αβ 124, 271· ναός, Βα 233 (εἰκ.).
- Ἐδεσσα**, ἡ παλαιὰ πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας, Βα 2, 3· ἐπ.
- Ἐδεσσα**, ἡ πόλις ἑλληνίς ἐν Μεσοποταμίᾳ, Βα 243· ταπείνωσις τοῦ ἐμίρου αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Κορκοῦσά, Αα 78· κατάληψις αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Βαλδουίνου διὰ προδοσίας, Δβ 80.
- Ἐδνα**, παρ' Ὀμήρῳ. Αα 92.
- Ἐδονάρδος**, ὁ Ἐξομολογητής, βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας· σφραγὶς αὐτοῦ φέρουσα ἑλληνιστὶ τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως, Δβ 60.

Ἐδρσιῇ, ἄραφ γεωγράφος, περὶ τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, Δβ 142.

Ἐξερίται, φυλὴ σλανικὴ οἰκοῦσα τὰς πλευρὰς τοῦ Ταϊγέτου, Γβ 283· ἐπανάστασις αὐτῶν ἐπὶ Ρωμανοῦ Λεκαπηνοῦ, Δα 78-80.

Ἐθνικὴ Ἀμυνα, σωματεῖον πατριωτικὸν δράσαν τῷ 1876-1878, Στ 350.

Ἐθνικὴ Τράπεζα, ἴδρυσις αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου, Στ 206· χαρτονομίσμα, 199 (εἰκ.)· παλαιὸν σχέδιασμα, 253 (εἰκ.).

Εἰκασία, ἡ ἄλλως Κασσιανή, Γβ 242-243.

Εἰκονομαχία, χαρακτηρ καὶ σημασία αὐτῆς, Γα ια'· ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς Δύσεως, ιγ'.

Εἰκονομάχοι βασιλεῖς, βλέπε ὀνόματα βασιλέων καὶ Ἐκκλησία.

Εἴλωτες, Αα 187· παραγωγή τοῦ ὀνόματος, 188· θέσις καὶ ἔργα αὐτῶν, 189.

Εἰοῦπ, εἷς τῶν βοηθῶν τοῦ προφήτου καὶ ὁ παρὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν τάφος αὐτοῦ, Γα 239.

Εἶρα, ὄρος, Αα 150· ὁ περὶ αὐτὴν διεξαχθεὶς δευτέρως μεσηνιακὸς πόλεμος, 199.

Εἰρήνη, ἡ ἀθηναία, σύζυγος Λέοντος Δ', Γβ 93· πιστὴ εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς τῆς λατρείας τύπους, 94, 105· ὁ Λέων διακόπτει τὰς πρὸς αὐτὴν σχέσεις, 109· ἐπίτροπος τῆς ἀρχῆς, 109· νόμισμα, 110 (εἰκ.)· εὐνοεῖ τοὺς φίλους τῶν εἰκόνων, 110 καὶ ἐπ. σύγκλησις τῆς Ζ' οἰκουμένης συνόδου, 117-128· διαλύει τὰς πρὸς τὸν Κάρολον σχέσεις, 130-132· ματαιώνει ἀπόπειραν ἀνατροπῆς αὐτῆς, 132-133· ἀποκηρύσσεται ὑπὸ τοῦ στρατοῦ, 134· ἀνακαλεῖται εἰς τὴν ἀρχήν, 135· ἐπὶ νομίσματος, 137 (εἰκ.)· τυφλώνει τὸν υἱὸν τῆς Κωνσταντίνου Στ', 139-140· τὸ κράτος περιέρχεται εἰς παράλυσιν, 141-143· περιποιήσεις πρὸς τοὺς μοναχοὺς καὶ τὸν ὄχλον, 146-148· προτάσεις γάμου μετὰ τοῦ Καρόλου, 148· καθαιρεῖται ὑπὸ τοῦ στρατοῦ, 148-149· κρίσεις, 149-151.

Εἰρήνη, θυγάτηρ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Χαζάρων καὶ σύζυγος

Κωνσταντίνου Ε'. Γβ 94.

Εἰρήνη, σύζυγος Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ, Δβ 32· προσπαθεῖ νὰ ἀναβιβάσῃ εἰς τὸν θρόνον τὸν γαμβρὸν τῆς Βουέννιον ἀντὶ τοῦ υἱοῦ τῆς Ἰωάννου, 109.

Εἰρήνη, ἡ πρότερον Βέρθα, σύζυγος Μανουὴλ Κομνηνοῦ, γυναικαδέλφη Κορράδου Γ', Δβ 122· καυχᾶται διὰ τὴν ἀνδρείαν τοῦ συζύγου αὐτῆς, 129.

Εἰρήνη, σύζυγος τοῦ αυτοκράτορος Φιλίππου τῆς Γερμανίας, θυγάτηρ Ἰσαακίου Β', Δβ 216.

Εἰρήνη, σύζυγος Ἀσάν καὶ θυγάτηρ Θεοδώρου Α' Ἀγγέλου, Εα 54.

Ἐκάβη, Αα 22 καὶ ἐπ., 92.

Ἐκαταῖος, ἱστοριογράφος, Αα 118, 292· ἀντιτίθεται εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἰώνων, Αβ 12.

Ἐκάτη, ἔφορος τῶν τοκετῶν, Αα 65.

Ἐκατόγχερες, υἱοὶ Οὐρανοῦ καὶ Γῆς, Αα 1, 2, 65.

Ἐκατόπολις, πόλις ἑλληνίς τῆς Μηδίας, Βα 249.

Ἐκατόμυλος, πόλις ἑλληνίς τῆς Ὑρκανίας, Βα 249.

Ἐκβάτανα, πόλις τῆς Μηδίας, Βα 103, 104· μετονομάζονται Ἐπιράνεια, 249.

Ἐκδίκησις, προσωπική, ἀντίληψις κατὰ τοὺς ὁμηρικὺς χρόνους, Αα 87· αὐτοδικία, 88.

Ἐκηβόλος, Τύριος, διοικητὴς Πενταπόλεως, Γα 65.

Ἐκθεσις, Ἡρακλείου, προσπάθεια συνδιαλλαγῆς πρὸς τοὺς αἰρετικούς, Γα 32, 220.

Ἐκκλησία, πρώτη διάστασις τῶν Ἐκκλησιῶν, Γα 26 καὶ ἐπ. σχέσεις πρὸς βασιλείαν, 33 καὶ ἐπ. νέα αἷτια διαστάσεως, 143-151· κανονισμὸς τῆς ἰσότητος πάπα καὶ πατριάρχου ὑπὸ τῆς «πενθέκτης» συνόδου, 61· μοναχικὸς βίος κατὰ τοὺς πρώτους μ. Χ. αἰῶνα, Γβ 17-19· ἐξωτερικοὶ τύποι τῆς λατρείας πρὸ τῆς μεταρρυθμίσεως, 19-24· τὰ προηγθέντα τῆς μεταρρυθμίσεως, 24-27· οἱ ἀντιμεταρρυθμισταί, 27-29· ἡ μεταρρυθμίσις, 29-38, 40-50, 72-81, 88· ἡ ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι ἐκκλησία, 38· καταργησις τῶν μονῶν ὑπὸ Κωνσταντίνου

Ε', 88-92· ἐπικράτησις τῶν ἀντιμεταρρυθμιστικῶν ἐπὶ Εἰρήνης, 110-117· Ζ' Σύνοδος καὶ ἀναστήλωσις τῶν εἰκόνων, 117-128· σχέσεις πρὸς τὴν πολιτείαν, 159-166· παντοδυναμία τῶν μοναχῶν ἐπὶ Μιχαὴλ Α', 181-183· σχέσεις πρὸς τοὺς Φράγκους, 184· νέα τῶν εἰκόνων καθαιρέσεις ἐπὶ Λέοντος Ε', 206-216· εἰκονοκλάσται, 213 (εἰκ.)· ἐπίδρασις τῆς μεταρρυθμίσεως ἐπὶ τῶν πνευμάτων, 216-220· τὸ ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα ἐπὶ Μιχαὴλ Β', 227, 237-240· ἐπὶ Θεοφίλου 260-266· ἡ ἐπὶ τῆς Θεοδώρας μεταβολή, 268-273· Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, 273-274· διωγμὸς τῶν ὁπαδῶν τῆς μεταρρυθμίσεως, 275-276· ἡ μεταξὺ Φωτίου καὶ πάπα Νικολάου διάστασις, 294-302· ἐκκλησία καὶ βασιλεὺς, Δα 9-11· διατάξεις Νικηφόρου Β' περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, 108-111· αἱ σχέσεις, τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Δυτικὴν μερὶ τῆς πτώσεως τοῦ Φωτίου, 250-270· αἱ μετέπειτα σχέσεις, 270-283· ἡ ρῆξις μεταξὺ τῶν ἐκκλησιῶν, 283-290· πλεονεξία πολλῶν ἀρχιερέων, 304· αἱ σχέσεις τῶν ἐκκλησιῶν κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα, Δβ 5· νέα διατύπωσις τῶν ἀξιώσεων τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ Ἀλεξίου Α', 100-108· ἐπὶ Μανουὴλ Α' ἡ συνεννόησις ἀποδεικνύεται ἀδύνατος, 134-136· ἡ τετάρτη σταυροφορία καὶ ἡ ἐνωσις, 221-231· κατάληψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν σταυροφορῶν καὶ ἐκλογή λατίνου πατριάρχου, 244-245· ὁ κληρὸς ἐν Ἡελοποννήσῳ ἐπὶ Φράγκων, Εα 71· ἡ ἐν Λυδῶν σύνοδος ἀποφασίζει τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν πάπαν, 102-104· ἡ ἀντίδρασις κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς συνόδου, 104-105, 108-111· ἡ περὶ «κτιστὸς» φωτὸς συζητήσεις, 192· ἡ ἐν Φλωρεντίας σύνοδος καὶ ἡ ὑπογραφή τοῦ ἐπὶ ἐνώσεως ὅρου, 254-275· ἱστορία τῆς ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας, 260-264· ἡ προκληθεῖσα κατὰ τῆς ἐνώσεως ἀντίδρασις, 275-279, 313-314· ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν, Εβ 44-82· διοίκησις τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ σχέσεις πρὸς τὴν Μεγάλαν Ἐκκλησίαν ἐπὶ Ὀθωνος, Στ 222 καὶ ἐπ.· κηρύσσεται ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, 250· ἀναγνώρισις τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκ-

- κλησίας ὑπὸ τοῦ πατριαρχείου, 285.
- Ἐκκλησίαι** δήμιον· πόθεν προέκυψαν, Αα 88· ὅρα καὶ Ἀγορά ἐν Σπάρτῃ, 182.
- Ἐκτελεστικόν**, κατὰ τὰ πολιτεύματα Ἐπιδάιρου καὶ Ἀστρους, Στ 41· διενέξεις πρὸς τὸ Βουλευτικόν, 43· ἐκλογή τῶν μελῶν αὐτοῦ, 58· ἐκλογή νέου Ἐκτελεστικοῦ, 101.
- Ἐκτωρ**, ὁ Πριάμου, Αα 22 καὶ ἐπ., 29 (εἰκ.), 30 (εἰκ.), 31 (εἰκ.), 45, 128.
- Ἐκτωρ**, ὁ Παρμενίωνος, Βα 105.
- Ἐλαιούσα**, ἐλληνὶς πόλις ἐν Κιλικίᾳ, Βα 243.
- Ἐλαφόνησος**, ἀξίωσις τῆς Ἀγχιᾶς περὶ παραχωρήσεως αὐτῆς, Στ 277.
- Ἐλέα**, ἀποικία τῶν Φωκαέων ἐν Ἰταλίᾳ, Αα 294.
- Ἐλένη**, ἡ σύζυγος Μενελάου, Αα 23 καὶ ἐπ.· παραπειθόμενη ὑπὸ Ἀφροδίτης, 25 (εἰκ.), 30, 32, 44 (εἰκ.), 45, 46, 81, 92· ἀναλαμβάνει τὸ πρότερον ἀξίωμα, 93.
- Ἐλένη**, μήτηρ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, Ββ 99· ἡ ἀγανάκτησις αὐτῆς διὰ τὸν θρόνον τοῦ Κρίσπου, 122· ἀπέρχεται εἰς Παλαιστίνην, 122-123· ἐπὶ νομίσματος, 123 (εἰκ.)· θάνατος αὐτῆς, 123· ἡ εὐρεσις τοῦ Σταυροῦ, 124 (εἰκ.)· σαρκοφάγος, 143 (εἰκ.).
- Ἐλένη**, θυγάτηρ Ρωμανοῦ Α' καὶ σύζυγος Κωνσταντίνου Ζ', Αα 80, 81, 93.
- Ἐλένη**, ἀνεψιά Ρωμανοῦ Γ', νυμφεύεται τὸν Παγκράτιον ἡγεμόνα Ἀβασγίας, Αα 215, 221.
- Ἐλένη**, θυγάτηρ Ροβέρτου Γουακάδου καὶ μηστὴρ Κωνσταντίνου Δούκα, Αβ 38.
- Ἐλεούσα**, Αα 147· ὅρα καὶ Σπέτσαι.
- Ἐλέπολις**, ἐπινοεῖται ὑπὸ Δημητρίου τοῦ Ἀντιγόνου, Βα 192.
- Ἐλευθέρια**, ἀγὼν πενταετηρικὸς ἐν Πλαταιαῖς, ἀναμνηστικὸς τῆς μάχης, Αβ 118.
- Ἐλευθερολακῶνων κοινόν**, Ββ 29, 31.
- Ἐλευθερόπολις**, ἐλληνίζουσα

πόλις τῆς Ἰουδαίας, Ββ 77.

Ἐλευσίνα μυστήρια, Αα 36 καὶ ἐπ., 38 (εἰκ.)· μῆσις Δημητρίου Πολιορκητοῦ, Βα 209.

Ἐλευσίς, βλ. καὶ Ἐλευσίνα, Αα 36, Αβ 107· σύνοδος θεῶν, Αα 37 (εἰκ.)· ἀνάκτησις τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, Αβ 307.

Ἐλέφαντες πολεμιστήριον, οἱ πρῶτοι ἐν Εὐρώπῃ, Βα 159· οἱ πρῶτοι ἐν Ἀττικῇ, 168· ἐπὶ δακτυλιόλιθου, 174 (εἰκ.).

Ἐλεφήνωρ, στρατηγὸς τῶν Ἀβάντων, Αα 23.

Ἐλική, πόλις τῆς Ἀχαΐας, καταποντίζεται ἐκ σεισμοῦ τῷ 372 π. Χ., Αβ 361.

Ἐλίκρανον, πόλις τῆς Ἠπείρου, Αα 145.

Ἐλικών, ὄρος ὑπὸ Θερμάκων καθιερωθὲν ταῖς Μούσαις, Εἰσ. ρλδ', Αα 136, 137, 143.

Ἐλισσαῖοι, χριστιανικὴ αἵρεσις Ἰουδαϊζούσα, Ββ 123.

Ἐλισσαῖος, σοφὸς Ἕλλην διδάσκαλος τῆς θυγατρὸς Καρόλου τοῦ Μεγάλου, Γβ 111.

Ἐλλάνικος, ἱστοριογράφος λέσβιος, Αα 118, 192.

Ἐλλανοκράτης, θεσσαλός, φρονεὺς τοῦ Ἀρχελάου, Βα 5.

Ἐλλάς, πόλις παρ' Ὀμήρῳ, Αα 103.

Ἐλλάς, ἡ περὶ τὴν Δωδώνην χώρα, Εἰσ. ν' κατ' Ἀριστοτέλην, Αα 144, 157.

Ἐλλάς, θέμα τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, Αα 29.

Ἐλλάς Μεγάλη, ὅρα Μεγάλη Ἑλλάς.

Ἐλλάς, πλοῖον κατασκευασθὲν ἐν Ἀμερικῇ ἐκ τῶν χρημάτων δανείου τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, Στ 175, 180, 182· πυροβολεῖται ὑπὸ τοῦ Μιαούλη, 214.

Ἐλλάς—**Ἑλληνες**· ἡ ἐπὶ τοῦ πνεύματος τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς ἐπίδρασις τοῦ περιβάλλοντος, Εἰσ. λδ'-λζ'· φουσιζὸς καὶ γεωγραφικὸς τῆς Ἑλλάδος σχηματισμός, λζ'-λθ'· ἡ προϋστορικὴ Ἑλλάς, λθ'· ὀνόματα ἐπισφηνειδῶν ἐπιγραφῶν, οβ'· ὀνόματα Ἑλλήνων ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ, οβ'· τὰ παρὰ Λατίνοις ὀνόματα, ογ'· τὰ ἐπὶ αἰγυπτιακῶν ἐπιγραφῶν, οε'· πρῶ-

τῇ τῶν Ἑλλήνων πατρίς, ρμ'.

Καταγωγή τῶν Ἑλλήνων, Αα 1, 6 καὶ ἐπ., 157 καὶ ἐπ' ἐλληνικαὶ φυλαί, 6, 7 (χάρτης), 11, 25· μεταναστεύσεις μετὰ τρωικὸν πόλεμον, 32 καὶ ἐπ' ἀρχὴ ἱστορίας, 53· γλώσσα καὶ συγκρίσις αὐτῆς πρὸς ἀσιατικὰς καὶ εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, 54 καὶ ἐπ' καταγωγή κατὰ τὴν νεωτέραν ἐπιστήμην καὶ ὁδοὶ δι' ὧν ἤλθον οἱ Ἕλληνες εἰς Ἑλλάδα, 55· συγγένεια πρὸς ἰταλικὰς φυλάς, 56· κεφαλαιώδεις ἐλληνικαὶ φυλαί, 56· φυλαὶ ἀναφερόμεναι ὑπὸ Ὀμήρου, 57· κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ κατάστασις, 62· πρῶτα ἐπη, 62· θρησκεία, 65· πολιτεύματα, 75 καὶ ἐπ' ναυτιλία, 107· ἀστρονομικαὶ γνώσεις, 107 καὶ ἐπ' χορομετρία, 108· ἐμπορία, 109· ὅρα χώρας ἐκπαλαι κατοικουμένης ὑπὸ Ἑλλήνων, 119· προλήψεις, 128· φυλαὶ Ἠπείρου, 144 καὶ ἐπ' Ἕλληνες οἱ Δωριεῖς παρ' Ὀμήρῳ, 161· τὸ Αἰγῶνον ἐλληνικὴ θάλασσα, 287· ἀποικία, 287-310· ἠθικὴ ἐνότης, 310-314, Αβ 24· πολιτικὰ ἐρείσματα, Αα 314· ψήφισμα περὶ ἐνόσεως, Αβ 199· ἡγεμονία τῆς Σπάρτης, 301· ὁ Ἀριστοτέλης περὶ τῆς ἐλλείψεως πολιτικῆς ἐνότητος, 316· ἡ ἐπὶ τὴν Ἀσίαν στρατεία τοῦ Ἀγησιλάου, 322-329· ὁ βοιωτικὸς καὶ κορινθιακὸς πόλεμος, 327-340· ἡ ἀνταλικίδειος συνθήκη, 341-342· ἡ σημασία αὐτῆς, 343-344· ἡγεμονία Θηβῶν, 360-384· ἐξάντησις τῆς χώρας, 385-389· ἱερὸς πόλεμος, 389-408· σχέσεις τῶν Ἑλλήνων πρὸς ἄλλας φυλάς, 413-462.

Ὁ ἐλληνισμὸς καὶ ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἀλεξάνδρου, Βα ε'. ἐλληνισμοῦ μεταβολὴ ἐν Ἀσίᾳ, Βα ι' ἐλληνισμὸς μακεδονικὸς, Βα 1. Γα στ'-ζ' ἐλληνικότης τοῦ ἔργου τοῦ Ἀλεξάνδρου, Βα 75, 102· ἐξάπλωσις τοῦ ἐλληνισμοῦ, 115 καὶ ἐπ. ἀναγνώρισις τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας ὑπὸ τῶν διαδόχων, 180-188· ὁ ἐλληνισμὸς ἐπὶ τῶν διαδόχων, 225· ἐν Ἠπείρῳ, 227· ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ, 233· ἐξελληνισμὸς τῶν ἀσιατικῶν κρατῶν, 236· κτίσματα ἐλληνικὰ ἐπὶ διαδόχων, 239-252· ἀντίθεσις πρὸς τὸν ὅρον «ἐθνικὸς», 252· ἀδιάλειπτοι ἐμφύλιοι πόλεμοι, 280-289· πρῶται ἐπεμβάσεις τῶν Ρωμαίων, 286· ἀνακήρυξις τῆς ἐλευθερίας καὶ οὐσιαστικὴ ὑποταγή, 291-296.

κατάστασις κατὰ τὴν β' ἐκατονταετηρίδα π. Χ., 300-301' πάλη πρὸς τὸν ἰουδαϊσμόν ἐν Ἀνατολῇ, 307' τελεία ὑποταγή ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους, 314' διάδοσις τοῦ χριστιανισμοῦ διὰ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, 315' ὁ ἑλληνισμὸς ὑπὸ τὴν ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν, Ββ 5-64' ὁ ἑλληνισμὸς ἐν Συρίᾳ καὶ Ἰουδαίᾳ, 76' ἐν τῇ λοιπῇ Ἀνατολῇ, 79' ὁ χριστιανισμὸς ἑλληνισμός, 85 καὶ ἐπ. ἀκμὴ τοῦ χριστιανικοῦ ἑλληνισμοῦ, 153' ἐπιζωράσεις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν τῷ ἀνατολικῷ κράτει, 210-211' κατάρσεις τοῦ ἑλληνισμοῦ, 243.

Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία· ἀντιλήψεις ἱστορικῶν περὶ τῆς διαρκείας τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας, Γα ε'. μεσαιωνικὸς ἑλληνισμός, Γα στ'-ζ'. ὁ ἑλληνισμὸς οὗτος ἔναντι τοῦ ἀρχαίου, Γα ιζ', βαθμιαία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐπιζωράσεις, ιθ'. ἐπιδράσεις τῆς λατινικῆς, Γα ιθ'-κ'. ὀνόματα τοῦ ἔθνους καὶ σημασία τοῦ ὀνόματος Ἑλλήν, Γα κ', Γα 14' βαθμιαῖος τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους ἐξελληνισμός, Γα 1-20' ἑλληνικὴ ἐπὶ τῆς ἰουστινιανείου νομοθεσίας ἐπιδράσεις, 73 καὶ ἐπ. ἑλληνισμὸς ἐν Σικελίᾳ καὶ κατὰ Ἰταλίᾳ κατὰ τὴν στ' ἐκατονταετηρίδα μ. Χ., 97' ἡ δοξασία περὶ ἐξοντώσεως τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, βλ. Φαλλμεράνδου· υποχώρησις τοῦ ἑλληνισμοῦ πρὸς τὰ βόρεια ἐπὶ Ἡρακλείου, 177-179' ἑξελληνισμὸς τῆς διοικήσεως, 255.

Ἐκτασις τοῦ κράτους κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἡ' ἐκατονταετηρίδος, Γβ 5' ἡ κυρίως Ἑλλάς κατὰ τὴν η' καὶ θ' ἐκατονταετηρίδα, 10-11' ἐξελληνισμὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, 12-14' ἐπανάστασις τῆς κυρίως Ἑλλάδος κατὰ τοῦ Λέοντος, Γβ 39' κατάλυσις τῆς ἀρχῆς τοῦ πάπα, 49-50' ἡθικαὶ καὶ ὕλιναι τοῦ κράτους δυνάμεις, Δα 291-293' βαθμιαία ἐλάττωσις τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, Δα 293-295' ἀναλογία τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ σλαβικοῦ πληθυσμοῦ, 295' ὁ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἑλληνισμός, 300' ἐθνικὴ καὶ ἡθικὴ ἀλλοίωσις, 302' ἐλάττωσις τοῦ ἐν Ἀσίᾳ ἑλληνισμοῦ ἐπὶ τὸν Κομνηνῶν, Δβ 118-120' ἐπιτολή τοῦ νεωτέρου ἑλληνισμοῦ μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ κράτους ὑπὸ τὸν σταυροφοροῦν, 246-248, Εα 5-8' γλῶσσα τοῦ

νέου ἑλληνισμοῦ, Εα 8-12' ἡθικὴ κρίσις κατὰ τὸν ιγ' καὶ ιδ' αἰῶνα, 137-141' κατάλυσις τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ὑπὸ τὸν Τούρκων, 310-363' ἡ ἐπὶ τὸν τυχὼν τῆς Εὐρώπης ἐπιδράσις τῆς καταλύσεως τῆς αὐτοκρατορίας, Εβ 6' ἀθροοὶ ἐξισλαμισμοὶ Ἑλλήνων (βλέπε καὶ Γενίτσαροι), Εβ 12-18' ἀποδημίαι λογίων καὶ προυχόντων, 18-40' ἐθνολογικὴ κατάσταση ἐπὶ τουρκοκρατίας, 41' γλῶσσα 42' ἐξελληνισμὸς Τούρκων καὶ Φράγκων, 43' Βλάχων, Ἀλβανῶν καὶ Σλαβῶν, 44' εἰσδοξὶς Ἑλλήνων εἰς τὴν τουρκικὴν ὑπηρεσίαν 83' ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἰς τὴν τουρκικὴν διπλωματικὴν ἀλληλογραφίαν, 84-86' ἀνάληψις ἀξιοματῶν ὑπὸ Ἑλλήνων, 92' μεγάλοι διερχομένοι καὶ ἡγεμόνες Ἕλληνας, 93-111' ὀργανώσεις τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ, 114-133' στρατιωτικαὶ καὶ ναυτικαὶ δυνάμεις τοῦ ὑποδούλου ἑλληνισμοῦ, 134-154' διανοητικὸς βίος, 155-171' ἔνοπλοι ἐξεγέρσεις κατὰ τὸν Τούρκων, 172-190' τὰ βλήματα τὸν Ἑλλήνων στρέφονται πρὸς τὴν Ρωσίαν, 190-194' ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1770 καὶ κρίσεις περὶ αὐτῆς, 194-203' προμηγύματα τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως, 205-229' ἡ σημασία τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ 1821, Στ 5' ἡ φιλικὴ Ἐταιρεία, 6-13' τὸ ἐν ταῖς ἡγεμονίαις κίνημα, 14-18' αἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει σφαγαί, 21-22' ἀπειλητικαὶ τῆς Ρωσίας διακινήσεις πρὸς τὴν Πύλιν, 22-26' ἡ στάσις τῶν δυνάμεων κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως, 26-29' τὸ κίνημα ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς ἐπαρχίαις, 30' αἱ δυνάμεις τῶν ἐπαναστατῶν, 33-34' τοπικὰ πολιτεύματα, 35-41' τὰ ἐν Ἐπιδάφῳ καὶ Ἀστρεὶ ψηφισθέντα πολιτεύματα, 41-42' οἱ κατὰ θάλασσαν ἀγῶνες τῶν πρώτων δύο ἐτῶν τῆς ἐπαναστάσεως, 77-98' οἱ ἐμφύλιοι τῶν ἐτῶν 1823-24 πόλεμοι, 99-106' ἡ κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατεία τοῦ Ἰβραήμ, 118' αἱ πρὸς τὰς δυνάμεις ἐνέργειαι, 132' ἡ πολιτικὴ τῶν δυνάμεων, 132-146' ἡ διπλωματία τῆς ἐπαναστάσεως, 146-154' ζητεῖται ἡ ἀγγλικὴ ὑπεράσπισις, 156' ἡ ἐπιζωριαρχία γίνεται δεκτή, 159' ἡ πτώσις τοῦ Μεσολογίου, 166-173' περιπέτεται τῆς ἐπαναστάσεως, 171-184' ἐπέμ-

βασίς τῶν δυνάμεων καὶ ἡ ἐν Πύλῳ ναυμαχία, 184-193' κήρυξις τοῦ πολέμου ὑπὸ τῆς Ρωσίας κατὰ τῆς Τουρκίας, 193 καὶ ἐπ. αἱ διαπραγματεύσεις περὶ τῶν ὁρίων, 194' Ἰωάννης Καποδίστριας κυβερνήτης, 194-215' Ὄθων βασιλεὺς, 217-312' ἡ ἀγγλογαλλικὴ κατοχή, 287-292' Γεώργιος Α' βασιλεὺς, 313' ἡ κρητικὴ ἐπανάστασις, 319-343' ἡ σφαγὴ τοῦ Δήλεσι, 343-347' ὁ ρωσοτουρκικὸς πόλεμος καὶ ἡ Ἑλλάς, 349-352' ἡ συνθήκη τοῦ Βερολίνου, 353' ἡ ἔνωσις τῆς Θεσσαλίας, 357.

Ἑλλη, Αα 14, 48 (εἰκ.).

Ἑλλην, ἀρχηγέτης Ἑλλήνων, Αα 4' γενεαλογία αὐτοῦ, 6, 11.

Ἑλληνικά Χρονικά, ἐφημερίς ἐκδιδομένη ἐν Μεσολογίῳ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, Στ 84, 129.

Ἑλληνικὸν πῦρ, Γα ιστ'· χρησιμοποίησις αὐτοῦ, Γα 241-242.

Ἑλληνόπολις, πόλις τοῦ Περγαμηνῶ βασιλείου, Βα 241.

Ἑλλήσποντος, Αα 15, 48, 287' ζευξίς ὑπὸ Ξέρξου, Αβ 52-55.

Ἑλλιοτ σὲρ Ἑρρίκος, ἔκτακτος ἐπίτροπος τῆς Ἀγγλίας εἰς Ἑλλάδα· ὑποδοχὴ αὐτοῦ, Στ 313.

Ἑλλοί, οἱ ἱερεῖς τοῦ Δωδωναίου Διὸς καὶ φυλὴ οἰκοῦσα παρὰ τὴν Δωδώνην, Εἰσ. ρμ', Αα 161.

Ἑλλοπία, χώρα τῆς Ἠπείρου, πιθανῶς κοιτὶς τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, Εἰσ. ν', Αα 161.

Ἑλλώτια, ἐορταὶ τῆς Ἑλλωτίδος, Εἰσ. ρзд'.

Ἑλλωτίς, κρητικὴ θεότης, Εἰσ. ρзд'.

Ἑλος, πόλις ἐν τῇ Λακωνικῇ, Αα 165, 188, 198.

Ἑλπίδιος, στρατηγὸς Σικελίας, στασιάζει κατὰ τῆς Εἰρήνης, Γβ 112.

Ἑλπινίκη, ἀδελφὴ Κίμωνος, Αβ 144, 205.

Ἑλπίς, Αα 5' ἐγγράφατος λίθος, Βα 316 (εἰκ.).

Ἑλπίς, ἐφημερίς τοῦ Κ. Λεβίδου, ἀντιπολιτευθεῖσα τὴν Βαυαροκρατίαν, Στ 237.

Ἑλυμοί, φυλὴ σικελικὴ, Αβ

124.

Ἐλφινιστων, ἄγγλος, ναύαρχος τοῦ ρωσικοῦ στόλου, Εβ 197· μετέχει τῆς ναυμαχίας τοῦ Τσεσιμέ, 198· ἐμβάλλει εἰς τὸν Ἑλλησποντον, 199.

Ἐμπορία, παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλήσιν Αα 109 καὶ ἐπ. ἑκασίς αὐτῇ· μέχρι τῆς Κίνας, 309· κανονιστικὰ διατάγματα τῆς διὰ ξένων πλοίων ἐμπορίας ἐν τῷ ἀνατολικῷ κράτει, Δα 207--208, Δβ 254-255.

Ἐμπορία, ἀποικία ἑλληνικὴ ἐν Ἰβηρίᾳ, Αα 306.

Ἐνετία τῇ αἰτήσῃ τοῦ Ἰωάννου Α' ἀπαγορεύει διὰ θανάτου τὴν μεταφορὰν τῶν πρὸς πόλεμον ἐπιτηδείων εἰς τοὺς Ἀραβας, Δα 16· σχέσεις ὑποτελείας πρὸς τὸ κράτος κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα, 186, 207· παραχωρήσεις Ἀλεξίου Α' πρὸς τὴν Ἐνετίαν, Δβ 47-48· πόλεμος πρὸς τὸν Ἰωάννην Β', 114· βοήθεια τοῦ Μανουὴλ Α' πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Κερκύρας, 128· πόλεμος πρὸς τὸν Μανουὴλ, 139-140· συνθήκη πρὸς τοὺς σταυροφόρους, 219· νόμισμα, 220 (εἰκ.)· ἐξασφάλισις προνομίων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, 220· συνθήκη διανομῆς τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, 230-232· ἡ Ἐνετία λαμβάνει τὴν Κρήτην, Πελοπόννησον, νήσου, ἡ Πειρον καὶ τὸ ἡμισυ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Εα 14· κατάληψις Δυρραχίου, Κερκύρας, Μεθώνης, Κορώνης, 23-24· ἐγκαταστασι ὑποτελῶν εἰς τὰς Κυκλάδας, 24· κατάληψις Κρήτης, 40· παραχωρήσεις τοῦ Ἀνδρονίκου Β', 113· πολιτεία αὐτῆς ἐν Ἀνατολῇ, 129· καταλαμβάνει Μονεμβασίαν, Δυρράχιον, καὶ Ναύπακτον, 246, 247· ἀσθενὲς βοήθεια πρὸς τὴν πολιορκουμένην Κωνσταντινούπολιν, 311-312· συμπεριφορὰ ἐναντι τῶν ὑποτεταγμένων Ἑλλήνων, Εβ 50· σχέσεις πρὸς τὸ οἰκουμένικόν πατριαρχεῖον, Εβ 51-53· ἡ ἐν Ἐνετίᾳ ἑλληνικὴ κοινότης, 164· εὐεργεσίαι αὐτῆς πρὸς τὸ ὅλον ἔθνος, 165-166· ἡ Ἐνετία καλεῖ τῷ 1463 εἰς τὰ ὅπλα τοὺς Ἑλληνας τῆς Πελοποννήσου, 175· καλεῖ πάλιν τοὺς Ἑλληνας εἰς τὰ ὅπλα τῷ 1499, 177· ἀσθένεια τῆς Κρήτης, 183-184· κατάκτησις τῆς Πελοποννήσου, 185.

Ἐνετοί, λαὸς ἀσιατικὸς παρ'

Ὀμήρῳ, Αα 102, 103.

Ἐννεγαυικὸς Φλωρέντιος, βλέπε Φλωρέντιος.

Ἐντέντζας Βερεγγάριος, ἀρχηγὸς μισθοφόρων τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, Εα 147, 148, 149.

Ἐνωσις, πλοῖον τροφοδοτοῦν τοὺς κρητὰς ἐπαναστάτας· καταδιώκεται ὑπὸ τοῦ Χόβαρτ, Στ 341-342.

Ἐνωτικὸν Ζήνωνος, κείμενον αὐτοῦ, Γα 24.

Ἐξακοντίτης Νικηφόρος, πατριάρχης, στρατηγός, Δα 101.

Ἐξηκεστίδης, πατὴρ τοῦ Σόλωνος, Αα 236.

Ἐξισλαμισμοί· βλέπε καὶ Γενίτσαροι· τὸ παιδομάζωμα, Εβ 12-14· προτίμησις πρὸς τοὺς ἐξωμώτας κατὰ τὴν ἀπονομὴν τῶν ἀξιωμάτων, 15-16· ἐξισλαμισμοὶ πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ πιέσεων, 16-18· κατάργησις τοῦ παιδομαζώματος, 91.

Ἐξκούβιτα, τμήμα τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς ἐν τῷ ἀνατολικῷ κράτει, Δα 41· σφραγίδες εὐρεθεῖσαι, Δβ 253.

Ἐπαμεινώνδας, στρατηγὸς θηβαῖος· τὸ ἔργον αὐτοῦ, Αβ 356· καταγωγὴ καὶ χαρακτηρισ, 357-358· πρῆσβις τῶν Θηβαίων κατὰ τὴν ἐν Σπάρτῃ συνέλευσιν, 362· ἀγέρωχος αὐτοῦ στάσις, 363-364· νίκη αὐτοῦ ἐν Λεύκτροις, 365-368· πρώτη εἰς Πελοπόννησον εἰσβολή, 370· δε τέρτα καὶ τρίτῃ αὐτοῦ εἰσβολή εἰς Πελοπόννησον, 374· ἡ κατ' αὐτοῦ ἀντίδρασις ἐν Θήβαις, 375· ἀνακηρύσσεται στρατηγὸς ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν του, 376· πεῖθει τοὺς Θηβαίους εἰς κατασκευὴν στόλου, 377· τελευταία στρατεία εἰς Πελοπόννησον, 378· μάχη ἐν Μαντινείᾳ, 378-383· τελευταῖαι κρίσεις περὶ τοῦ ἀνδρός, 383-384· νόμισμα Θηβαίων φέρον τὸ ὄνομα τοῦ Ἐπαμεινώνδου, 384 (εἰκ.).

Ἐπειοί, λαὸς τῆς Ἠλίδος, Αα 90, 151, 165.

Ἐπειός, ὁ Πανοπέως, Αα 32.

Ἐπιβολή, φόρος ἐν τῷ ἀνατ. κράτει, Γα 52, 54.

Ἐπίγονοι, Αα 21.

Ἐπίδαμνος, κορινθιακὴ ἀποικία ἐν Ἰλλυρίᾳ, Αα 132, 298, Αβ 207· νόμισμα 207 (εἰκ.).

Ἐπίδαυρος, Αα 136, 167, 168, 210, Αβ 72, 85, 107, 159, Βα 283, 305.

Ἐπιδάυρου συνέλευσις, Στ 41· διακήρυξις, 58.

Ἐπικνημίδιοι Λοκροί, Αα 127.

Ἐπίκτητος, Ἱερσπολίτης, φιλόσοφος, Ββ 46.

Ἐπιμενίδης, ὁ κρῆς, καθαίρει τὰς Ἀθήνας, Αα 246.

Ἐπιμηθεύς, ἀδελφὸς τοῦ Προμηθέως, Αα 4-6.

Ἐπίστροφος, ἡγεμὼν τῶν φωκικῶν πόλεων, παρ' Ὀμήρῳ, Αα 24.

Ἐπιφάνεια, μήτηρ τοῦ Ἡρακλείου, Γα 173.

Ἐπιφάνεια, πόλις ἑλληνίς ἐν Κιλικίᾳ, Βα 243.

Ἐπιφάνεια, πόλις ἑλληνίς ἐν Συρίᾳ, Βα 245.

Ἐπιφάνεια, πόλις ἑλληνίς ἐν Ἀρμενίᾳ, Βα 247.

Ἐπιφάνεια, πόλις ἑλληνίς ἐν Βιθυνίᾳ, Βα 237.

Ἐπιφάνεια, ἡ πρὸς Εὐφράτη, πόλις ἑλληνίς ἐν Ἀνω Συρίᾳ, Ββ 245.

Ἐπιφάνεια, ἡ πρότερον Ἐκβάτανα, Βα 249.

Ἐπιφάνιος, διδάσκαλος ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα μ. Χ., Ββ 159.

Ἐπιφάνιος, πατριάρχης, Γα 93.

Ἐπιφάνιος, ὁ θεῖος, Γβ 47.

Ἐπιφάνιος, Ἡγούμενος, ἰδρύει τῷ 1647 δύο ἑλληνικὰς σχολὰς, Εβ 165.

Ἐπος, ὅρα Ποίησις, Ὀμηρος, Ὀδύσσεια, Ἰλιάς, Δαναΐς.

Ἐπτάνησος, βλ. καὶ τὰ ὀνόματα τῶν νήσων· κατάληψις ὑπὸ τῶν Γάλλων, Εβ 210· ἡ πρώτη αὐτόνομος ἑλληνικὴ πολιτεία, 214· θυρεός, 214 (εἰκ.)· παραχώρησις τῶν νήσων εἰς τὴν Γαλιάν, 219· οἱ Ἀγγλοὶ καταλαμβάνουσι τὰς νήσους, 223· ὁ Ὄθων ἀποκροῦει τὴν ὑπὸ ὅρους ἑνώσιν τῆς Ἐπτανήσου, 299-300· ἡ ἀπόφασις περὶ ἐνώσεως, 313· ἡ πραγματοποιήσις τῆς ἐνώσεως, 315, 316 (εἰκ.).

Ἐρασινίδης, εἰς τῶν ὑπὸ τοῦ ἀθηναϊκοῦ δήμου καταδικασθέντων νικητῶν ἐν Ἀργινοῦσαις, Αβ 292-295.

- Ἐρατοσθένης**, ὁ ἀλεξανδρινὸς χρονολόγος, Αα 44.
- Ἐρβαῖος**, ἀρχιεπίσκοπος Καπύης, συνεννοεῖται μετὰ τοῦ Ἀλεξίου Α' κατὰ τῶν Νορμαννῶν, Δβ 45.
- Ἔργα** τέχνης, ὄρα Τέχνη, Γλυπτικὴ κλπ.
- Ἐργάδεις**, μία τῶν ἀρχαιοτάτων ἀθηναϊκῶν φυλῶν, Αα 229.
- Ἐρεβος**, θεότης, Αα 1, 69, 102.
- Ἐρεμβοί**, λαὸς οἰκῶν παρὰ τὴν Μεσόγειον, κατὰ τὸν Ὀμηρον, Αα 101, 102.
- Ἐρέτρια**, πόλις τῆς Εὐβοίας, Αα 269, Αβ 85, 189· νόμισμα, Αα 287 (εἰκ.)· βοήθεια πρὸς τοὺς Ἰωνας, Αβ 15· ἄλωσις ὑπὸ τῶν Περσῶν, 27-28.
- Ἐρεχθεύς**, Αα 6, 10.
- Ἐρζεγοβίνη**· ἐπανάστασις τοῦ 1875, Στ 348.
- Ἐριγύιος**, μυτιληναῖος, στρατηγὸς Ἀλεξάνδρου, Βα 67, 144.
- Ἐρινεός**, πόλις τῆς Δωρίδος, Αα 127.
- Ἐρινύες**, ἐκπρόσωποι τῆς ἠθικῆς βασιάνου, Αα 69 καὶ ἐπ., 70 (εἰκ.), 95.
- Ἐρις**, θεότης, Αα 41, Αβ 261 (εἰκ.).
- Ἐριφύλη**, Αα 92.
- Ἐριφύλη**, ποίημα τοῦ Γεωργίου Χορτάτζη, Εβ 160.
- Ἐριχθόνιος**, ὁ Δαρδάνου, Αα 22.
- Ἐρμαγόρας**, σοφιστὴς ρόδιος, Ββ 25.
- Ἐρμαναρίχ**, βάρβαρος υἱὸς τοῦ Ἀσπαρ, Ββ 254, 259.
- Ἐρμαννος**, γερμανὸς συγγραφεύς, Αα 36 καὶ ἐπ.
- Ἐρμᾶννος**, ἀνεμῖος τοῦ Ροβέρτου Γυσκάρδου, συνεννοεῖται πρὸς τὸν Ἀλέξιον Α', Δβ 45.
- Ἐρμείας**, ὁ Φοινιῆς φιλόσοφος, Γα 133.
- Ἐρμηνεῖται** μύθων, Αα 35 καὶ ἐπ.
- Ἐρμῆς**, θεός, Αα 4, 11, 13, 65, 71 (εἰκ.), 73 (εἰκ.).
- Ἐρμιόνη**, πόλις, Αα 136, 149, Αβ 85, 107, Βα 283.
- Ἑρμιππος**, κωμικὸς ποιητὴς ἀθηναῖος, Αβ 220.
- Ἑρμόδωρος**, ὁ συντελέσας εἰς τὴν σύνταξιν τῆς ρωμαϊκῆς δωδεκαδέλτου, Γα 71.
- Ἑρμοκράτης**, ὁ Ἑρμωνος, ρήτωρ συρακοῦσιος, Αβ 271, 274.
- Ἑρμόλαος**, εἷς τῶν περὶ τὸν Ἀλεξάνδρον παίδων, Βα 109.
- Ἑρμόλυκος**, ὁ Εὐθύνου, ἀθηναῖος παγκρατιαστής, Αβ 120.
- Ἑρμων**, ὁ μεγαρεὺς, πλοίαρχος, Αβ 291.
- Ἑρμπερτ**, γραμματεὺς τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας, σφάζεται ὑπὸ ληστῶν εἰς Δήλσει, Στ 343-344.
- Ἑρμώνημος**, βλέπε Χαριτώνημος.
- Ἑρρίκος Α'**, λατίνος αὐτοκράτωρ Κωνσταντινουπόλεως· ἐπιχειρεῖ τὴν κατάκτησιν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, Εα 14· ἐπίτροπος τῆς ἀρχῆς, 20· στέφεται ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, 21· μολυβδόβουλλον, 21 (εἰκ.)· εἰσέρχεται εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν, 28· κανονίζει τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, 30-33· πόλεμος κατὰ τοῦ Λασκάρεως, 40-41· θάνατος αὐτοῦ 44.
- Ἑρρίκος Β'**, αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας, ἐπιχειρεῖ κατάληψιν τῶν ἐν Ἰταλίᾳ κτήσεων τοῦ κράτους, Αα 209.
- Ἑρρίκος Δ'**, αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας, Δβ 40· ταπεινοῦται ὑπὸ τοῦ πάπα Γρηγορίου Ζ', 41· σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἀλέξιον Α', 46.
- Ἑρρίκος Ε'**, αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας, αἰχμαλωτίζει τὸν πάπαν Πασχάλην, Δβ 106.
- Ἑρρίκος Στ'**, αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας, ἀξιοὶ νὰ λάβῃ τὴν Ἠπειρον καὶ Μακεδονίαν, Δβ 201-202 (εἰκ.), 201.
- Ἑρσκιν**, ἄγγλος πρεσβευτὴς ἐν Ἀθήναις, Στ 318, 344.
- Ἑρτογορὺλ**, πατὴρ τοῦ Ὀσμάν, ἀρχηγέτου τῶν ὁσμανιδῶν Τούρκων, Εα 131.
- Ἑρυνθῖνοι**, λαὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας· ὁ Ὀμηρὸς περὶ αὐτῶν, Αα 102.
- Ἑρυνθραῖ**, πόλις ἰωνικὴ, Αα 291, Αβ 189.
- Ἑρυνθραῖος**, ἐθνικὸς φιλόσο-
- φος τῆς Ε' ἑκατ. μ. Χ., Γα 35.
- Ἑρύθριος**, ἐπαρχὸς Κωνσταντινουπόλεως, Γα 21.
- Ἑρυνθρῶ** ἡ Ροτρούνδη, θυγάτηρ Καρόλου τοῦ Μεγάλου, Γβ 111, 131.
- Ἑρύμανθος**, ὄρος, Αα 146.
- Ἑρυνξ**, πόλις τῆς φυλῆς τῶν Ἑλύμων, ἐν Σικελίᾳ, Αβ 124.
- Ἑρυνξίας**, τελευταῖος δεκαετὴς ἄρχων ἐν Ἀθήναις, Αα 227.
- Ἐρως**, ἔργον τοῦ Πραξιτέλους· τύχαι αὐτοῦ, Ββ 60, 61 (εἰκ.).
- Ἐρωτικὸς** Θεόφιλος, ὁ ἐπαρχὸς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ Κωνσταντίνου Ζ', Αα 89.
- Ἐρωτικὸς** Θεόφιλος, ὁ στρατηγὸς Σερβίας ἐπὶ Μιχαὴλ Δ'· ἡττᾶται ὑπὸ τοῦ Στεφάνου, ἡγεμόνος τῶν Σέρβων, Αα 222· στασιάζει ἐν Κύπρῳ καὶ αἰχμαλωτίζεται, 233.
- Ἐρωτόκριτος**, Εβ 159-160· εἰκὼν χειρογράφος, 159.
- Ἑσμάν** ἡ Ὀσμάν, ἐμίρης Ταρσοῦ, ἐπέρχεται κατὰ τῆς Εὐβοίας, Αα 59-60.
- Ἑσπερίδων** κήποι, παρ' Ἡσιόδῳ, Αα 106· μῆλα, 107 (εἰκ.).
- Ἑσπερίς**, πόλις ἐν Κυρηναϊκῇ, εἶτα ὀνομασθεῖσα Βερνίκη, Βα 250.
- Ἑστανιδὸλ** Βερεγγάριος, ἐπίτροπος τῆς ἀρχῆς τοῦ δουκάτου Ἀθηνῶν, Εα 167.
- Ἑστερξαῶν** πρίγκιψ, πρεσβευτὴς τῆς Αὐστρίας ἐν Λονδίνῳ κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, Στ 142.
- Ἑστία**, Αα 2, 65.
- Ἑταιρεία**, τμήμα τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς ἐν τῷ ἀνατολικῷ κράτει, Αα 41· Χριστόφορος, υἱὸς Ρωμανοῦ Α', ἑταιρειάρχης, Αα 72· ἄλλοι ἑταιρειάρχαι, Δβ 253.
- Ἑταιρεία** καταλανικὴ, βλέπε Καταλινική.
- Ἑταιρεία** ναυαρικὴ, βλέπε Ναυαρικὴ.
- Ἑταιρεία** φιλομούσων, βλέπε Φιλομούσων.
- Ἑταιρεία** Φιλική, βλέπε Φιλική.
- Ἑταῖροι**, μακεδονικὸν στρατιωτικὸν σῶμα, Βα 19.

Ἐτεοκλῆς, υἱὸς Οἰδίποδος, Αα 20 καὶ ἐπ.

Ἐτεόκρητες ἢ γνήσιοι Κρητες, Εἰσ. ρι', Αβ 433.

Ἐτεόνικος, ναύαρχος λακεδαιμόνιος, Αβ 292, 297.

Ἐτροῦσκοι, βλέπε Τυρρηνοί.

Ἐπιγκεν κόμης, πληρεξούσιος τῆς Ἀδστροφίας κατὰ τὴν διάσκεψιν τοῦ Κάρολιτις, Εβ 102.

Εὐάγγελος, ἐπιστάτης Περιοχέων, Αβ 145.

Εὐαγόρας, ὁ πατριάρχης Ἀσίας, Βα 176.

Εὐαγόρας, βασιλεὺς τῆς ἐν Κύπῳ Σαλαμίως, βοηθεῖ τοὺς Ἀθηναίους κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν, Αβ 323· μόνος ἀνθίσταται πρὸς τοὺς Πέρσας καὶ φονεύεται, 344· νόμισμα, 344 (εἰζ.).

Εὐάγριος, ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικός, Γα 44, 158, 160.

Εὐαίνετος, σπαρτιάτης στρατηγός, Αβ 62.

Εὐαλκίδης, στρατηγὸς τῶν Ἐρετριέων, Αβ 15.

Εὐανθία ἢ Ἀνθεια, νεώτερον ὄνομα τῶν Τράλλεων, Βα 243.

Εὐβοία, Αα 23, 104· πόλεις, 288· νομίσματα, 287 (εἰζ.)· εὐβοϊκὸν τάλαντον, 288· ἐπαναστάσεις κατὰ τῶν Ἀθηναίων, Αβ 194-195, Βα 29· ὑπὸ τὴν Ἐνετίαν, Εα 24-27, 39, 92-94, 125-126· φρούρια, 93 (εἰζ.). 149, 167 (εἰζ.), 168 (εἰζ.), 170 (εἰζ.), 201 (εἰζ.)· ἐπανάστασις κατὰ τῶν Τούρκων, Στ 64.

Εὐβοία, νύμφη, ἐπὶ νομίσματος, Αα 287 (εἰζ.).

Εὐγενικός Μαρκος, βλέπε Μαρκος.

Εὐγένιος Δ', πάπας· ἢ ἐν Βασιλείᾳ σύνδοξος, Εα 256-258· ἢ ἐν Φλωρεντίᾳ σύνδοξος διὰ τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, 258-275· ἐπιχειρεῖ νὰ συναγείρη τοὺς χοιστιανούς κατὰ τῶν Τούρκων, 279.

Εὐγένιος, πρίγκιψ Βοαρναί, προτείνεται ὑπὸ τοῦ Μαυροζορδάτου ὡς ἡγεμὼν τῆς Ἑλλάδος, Στ 39.

Εὐγένιος, δούξ τοῦ Λάιχτεμβουργ, ὑποψήφιος διάδοχος τοῦ ἐλληνικοῦ θρόνου, Στ 301-302 (εἰζ.), 312· ἀποκλεισμός αὐτοῦ,

313.

Εὐγραφία, δέσποινα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐχθρὰ τοῦ Χρυσοστόμου, Ββ 235.

Εὐδαίμων, ἑπαρχὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, Γα 87.

Εὐδαμίδας, στρατηγὸς σπαρτιάτης, στέλλεται κατὰ τῆς Ὀλύμπου, Αβ 346.

Εὐδεν, ναύαρχος ῥώσος κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου, Στ 185' (εἰζ.), 188.

Εὐδημος, μακεδὼν σατραπὴς Ἰνδικῆς, Βα 171, 175.

Εὐδοκία, ἡ πρότερον Ἀθηναῖς, σύζυγος Θεοδοσίου Β', Ββ 241· λόγος αὐτῆς πρὸς τοὺς Ἀντιοχεῖς, 242· ἀποχώρησις αὐτῆς εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ θάνατος, 243.

Εὐδοκία, ἡ πρώτη σύζυγος Ἡρακλείου, Γα 223.

Εὐδοκία, ἡ Δεκαπολίτισσα, σύζυγος Μιχαήλ Γ', Γβ 279, 304.

Εὐδοκία Ἰγγερίνη, σύζυγος Βασιλείου Δ'· ἐρωμένη Μιχαήλ Γ', Γβ 279· νυμφεύεται τὸν Βασίλειον, 306 (εἰζ.), 309.

Εὐδοκία, ἡ Μελισσηνή, τρίτη σύζυγος Κωνσταντίνου Ε', Γβ 89, 94.

Εὐδοκία, θυγάτηρ Κωνσταντίνου Η', γίνεται μοναχή, Δα 212.

Εὐδοκία, σύζυγος Κωνσταντίνου Ι', ἡ σοφολογιώτατη, Αβ 11· λαμβάνει δεῦτερον σύζυγον τὸν Ρωμανὸν Δ', 12-13, 15, 16, 19 (εἰζ.)· προδίδει τὸν σύζυγόν της, 20.

Εὐδοκία, θυγάτηρ Ἀλεξίου Γ', φεύγει ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετ' Ἀλεξίου Ε', Αβ 234.

Εὐδόκιμος ἢ Εὐδόξιος, υἱὸς Κωνσταντίνου Ε', Γβ 106, 109, 137, 141.

Εὐδοξία, σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου, Ββ 204· θάνατος αὐτῆς, 210· ἢ κατὰ τοῦ Χρυσοστόμου ἐχθρότης αὐτῆς, 235-237.

Εὐήμερος, ἐρμηνευτὴς μύθων, Αα 35 καὶ ἐπ., 43.

Εὐήμερος, φίλος τοῦ Ἰουλιανοῦ καὶ συνεργάτης αὐτοῦ, Ββ 165.

Εὐηρος, ποταμὸς, Αα 143.

Εὐθιππος, ὁ ἀναφλύστιος, φίλος τοῦ Κίμωνος, Αβ 163.

Εὐθύδημία, πόλις ἐλληνίς τῆς Βακτριανῆς, Βα 249.

Εὐθύδημος, ῥήτωρ ἐν Μυλάσοις, Βα θ'.

Εὐθύδημος, Ἕλλην βασιλεὺς τῆς Βακτριανῆς, Βα 248.

Εὐθύμιος, πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, Δα 275, 276.

Εὐθύμιος, μητροπολίτης Σάρδεων, ἀντιτίθεται πρὸς τὴν μεταρρύθμισιν, Γβ 209.

Εὐθύμιος, σπαθάριος, αὐτομολεῖ πρὸς τοὺς Βουλγάρους, Γβ 174.

Εὐκλείδας, ἀδελφὸς τοῦ Κλεομένου Γ', βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, Βα 283, 285.

Εὐκράτης, νευρορράφος καὶ δημιουργὸς ἐν Ἀθήναις, Αβ 251.

Εὐκράτης, ἀδελφὸς Νικίου, θανατοῦται ὑπὸ τῶν Τριάκοντα, 304.

Εὐκράτης, εἰς τῶν ἡγετῶν τῆς ἐν Ἀθήναις ἀντιμακεδονικῆς μερίδος, Βα 151, 152.

Εὐκρατίδας Α' καὶ Β', Ἕλληνες βασιλεῖς τῆς Βακτριανῆς, νῦν Βουχαρίας, Βα 248· νόμισμα, 248 (εἰζ.).

Εὐκρατιδία, πόλις ἐλληνίς τῆς Βακτριανῆς, Βα 249.

Εὐλάμπιος, ὁ φρύξ, φιλόσοφος· ἀποδημῶν αὐτοῦ πρὸς Χοσρόην, Γα 133.

Εὐλογία, ἀδελφὴ τοῦ Μιχαήλ Παλαιολόγου, Εα 104.

Εὐλόγιος, φιλόσοφος, Εβ 262.

Εὐμαιο, δοῦλος Ὀδυσσεως, Αα 80, 81 (εἰζ.), 82.

Εὐμένεια, πόλις ἐλληνίς τῆς Φρυγίας, Βα 239.

Εὐμένεια, πόλις ἐλληνίς τῆς Ὑρκανίας, Βα 249.

Εὐμένης, ἀθηναῖος τριήραρχος ἐν Σαλαμῖνι, Αβ 101.

Εὐμένης, καρδιανός, ἀρχιγραμματεὺς Ἀλεξάνδρου, Βα 70, 141· σατραπὴς Καπαδοκίας καὶ Παφλαγονίας, 144, 153· ἀγὼν πρὸς Κρατερόν, 154-157· καταδίχη εἰς θάνατον, 158, 159· ἀγῶνες πρὸς Ἀντίγονον καὶ θάνατος, 159-176.

Εὐμένης Α', βασιλεὺς τῆς Πεο-

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ	ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
	<p>Ἄραβες καταλαμβάνουν τὴν Κύπρον 654, τὴν Ρόδον, ἐκ τῆς ὁποίας ἀρπάζουν πολλὰ ἀγάλματα 655 Καταστροφή βυζαντιακοῦ στόλου εἰς τὰ ὕδατα τῆς Λυκίας 664 Οἱ Ἄραβες καταλαμβάνουν τὴν Σμύρνην καὶ 668 τὴν Χαλκηδόνα. Ὁ Κώνστας μεταβάς εἰς Συρακοῦσας δολοφονεῖται ἐκεῖ ἐν βαλανεῖῳ.</p>
668—685	<p>Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Δ' ὁ Πωγωνᾶτος, υἱὸς τοῦ Κωνσταντοῦ· συμβασιλεῖς ἀναγορεύει τοὺς ἀδελφοὺς του Ἡράκλειον καὶ Τιβέριον. Ἀπὸ τοῦ 673 κατ' ἔτος προσβάλλουν οἱ Ἄραβες τὴν Κων)πολιν, ἀποκρούονται δὲ διὰ τοῦ ὕψους πυρός. Ἀραβικὸς στόλος καταστρέφεται παρὰ τὴν Παμφυλίαν 675—681 Ἡ Θεσσαλονικὴ προσβάλλεται τετράκις ὑπὸ τῶν Σλάβων 679 Ἐγκαθίστανται οἱ Βούλγαροι πρὸς Ν. τοῦ Δουνάβεως 680—1 Ἡ ΣΤ' Οἴκου· μενικὴ σύνοδος (Κων)πόλεως) καταδικάζει τοὺς Μονοθελίτας.</p>
685—695	<p>Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Β' ὁ Ρινότμητος, υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου 691 Σύνοδος, καλουμένη «Πενθέκτη» ἢ «ἡ ἐν τῷ Τρούλλῳ» τῆς Κων)πόλεως 692 Ἦττα Ἀράβων παρὰ τὴν Σεβαστούπολιν τῆς Κιλικίας 695—717 Εἰκοσαετὴς περίοδος ἀναρχίας (6 αὐτοκρατόρων) 695—8 Αὐτοκράτωρ Λέοντιος 697—8 Ἄλωσις τῆς Καρχηδόνης καὶ ἀπώλεια τῆς Ἀφρικῆς 698—705 Αὐτοκράτωρ Τιβέριος Γ' 701 Οἱ Ἄραβες καταλαμβάνουν τὴν Μοψουεστίαν 705 11 Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (τὸ δεύτερον), ἐνθρονισθεὶς ὑπὸ Βουλγάρων καὶ Σλάβων 708 Ἀνεπιτυχὴς ἐκστρατεία κατὰ τῶν Βουλγάρων, εἰτα δὲ κατὰ τῶν ἐν Ραβέννῃ καὶ Χερσῶνι ἐπαναστατῶν (710) 711—13 Αὐτοκράτωρ Φιλίππικὸς (Βαρδάνης, τὴν καταγωγὴν Ἀρμένιος) 712 Οἱ Βούλγαροι πλησιάζουν πρὸς τὴν Κων)πολιν 712—17 Πρόδοσις Ἀράβων ἐν Μ. Ἀσίᾳ 713—15 Αὐτοκράτωρ Ἀναστάσιος Β' 715—17 Αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος Γ', ἀντὶ τοῦ ὁποίου οἱ σπουδαιότεροι σωματάρχαι ἐκλέγουν τὸν στρατηγὸν Λέοντα.</p>
717—741	<p>Αὐτοκράτωρ Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρὸς· προσλαμβάνει ὡς συνάρχοντα τὸν υἱόν του Κωνσταντῖνον 717—18 Οἱ Ἄραβες καταλαμβάνουν τὴν Πέργαμον, πολιορκία δὲ τῆς Κ)πόλεως ἀποκρούεται ἀνδρείως 726 Διάταγμα κατὰ τῆς εἰκονολατρείας. Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς διαπρεπέστατος ὑπέρμαχος τῆς εἰκονολατρείας. Μεγάλῃ ἡφαιστειώδῃς ἔκρηξις εἰς Θήραν. Οἱ ἐν τῇ κυρίῳς Ἑλλάδι ὀπαδοὶ τῆς εἰκονολατρείας ἐκστρατεύουν διὰ στόλον κατὰ τοῦ Βυζαντίου, ἀποκρούονται δὲ διὰ τοῦ ἐλληνικοῦ πυρός 740 Ἦττα τῶν Ἀράβων παρὰ τὸ Ἀκροῖόν. Δημοσίευσις τῆς «Ἐκλογῆς τῶν Νόμων».</p>
741—775	<p>Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Ε' ὁ ἐπικαλούμενος Κοπρώνυμος, υἱὸς τοῦ Λέοντος 746 Ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς καταλαμβάνει τὴν Κύπρον 746—7 Λοιμὸς ἐν Ἑλλάδι. Ἐξάπλωσις τοῦ σλαβικοῦ στοιχείου εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ δὴ ἀνὰ τὸν Ταύγετον 747—8 Πανώλης βουβωνικὴ εἰς Κωνσταντινούπολιν κ.ά. 751 Κατάληψις τῆς Ραβέννης ὑπὸ τῶν Λογγοβάρδων 754 Ἡ ὑπὸ τοῦ Πιπίνου, βασιλ. τῶν Φράγκων, δωρεὰ πρὸς τὸν ἅπαν τῆς Ρώμης ἐπιφέρει τὴν ἀπώλειαν τῆς βυζαντιακῆς Ἰταλίας. Σύνοδος τῆς Ἱερείας κατὰ τῶν μοναχῶν 755 Ἐπιτυχὴς πόλεμος πρὸς τοὺς Βουλγάρους. 758 Ἐξέγερσις Σλάβων ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ καταστέλλεται 759 Οἱ Βούλγαροι νικοῦν παρὰ τὴν Βερέγαν, ἀλλ' ἡττῶνται παρὰ τὰς Μαρκέλλας καὶ 762 παρὰ τὴν Ἀγγιᾶλον, δέχονται δὲ 764 τὴν εἰρήνην 765 Διωγμὸς τῶν εἰκονολατρῶν 769 Γάμος τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τῆς Ἀθηναίας Εἰρήνης 772 Ἐπανάληψις τοῦ πρὸς τοὺς Βουλγάρους πολέμου.</p>
775—780	<p>Αὐτοκράτωρ Λέων Δ' ὁ Δ', υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου, ἔχων σύζυγον Εἰρήνην τὴν Ἀθηναίαν 778 Ἐκστρατεία εἰς Συρίαν καὶ νίκη παρὰ τὴν Γερμανίειαν.</p>
780—797	<p>Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ΣΤ', κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τὴν ἐπιτροπείαν τῆς Εἰρήνης τῆς ὑποστηρίζουσας τὴν εἰκονολατείαν 782 Οἱ Μογγόλοι προχωροῦν μέχρι τῆς Χρυσουπόλεως, ἔνθα συνάπτεται 783 ταπεινωτικὴ συνθήκη εἰρήνης 787 Οἰκουμενικὴ σύνοδος (ὑπὲρ τῶν εἰκόνων) ἐπὶ πατριάρχου Ταρασίου 790 Ἡ Εἰρήνη ἀναγκάζεται νὰ παραιτηθῇ προσωρινῶς τῆς ἀρχῆς. Ὁ χρονογράφος Σύγκελλος 792 Ἡ Εἰρήνη πάλιν συμβασιλεύουσα.</p>

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ	ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
797—802	Αυτοκράτειρα Ειρήνη, ἐκθρονίσασα καὶ τυφλώσασα τὸν υἱὸν τῆς Κωνσταντίνου ΣΤ'. Τὴν διοίκησιν κατέχει κατ' ἀρχάς ὁ εὐνοῦχος Σταυράκιος καὶ ὕστερον ὁ Ἀέτιος. Θεόδωρος ὁ Στουδίτης. Ὁ χαλίφης τοῦ Βαγδατίου Ἀρουν Ἀλ-Ρασίτ ἐπαναλαμβάνει τὰς κατὰ τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους ἐπιθέσεις καὶ ἐπὶ βάλλει πληρωμὴν φόρου. Ἰδρυσίς τῆς Παναγίας Γοργοεπικόου (Ἀγ. Ἐλευθερίου) ἐν Ἀθήναις 802 Ἡ Εἰρήνη ἐκθρονίζεται ὑπὸ τῶν μεγιστάνων.
802—811	Αυτοκράτωρ Νικηφόρος Α', πρῶτον λογοθέτης. Ὁ πατριάρχης Νικηφόρος (806—815) ὑπερασπιστὴς τῶν εἰκόνων 806 Οἱ Ἀραβες λεηλατοῦν Ρόδον καὶ Κύπρον 807 Ἐπανάστασις τῶν Σλάβων τῆς Πελοποννήσου, ὧν ἐπίθεσις κατὰ τῶν Πατρῶν ἀποκρούεται, ὡς λέγεται, τῇ βοήθειᾳ τοῦ Ἀγ. Ἀνδρέου 809 Ἐπιδρομὴ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Κρούμου. Αὐστηρὰ μέτρα ἐναντίον τῶν Στουδιτῶν μοναχῶν, ὁπαδῶν τῶν εἰκόνων 811 Φόνος τοῦ αυτοκράτορος ἐν τῷ ἀγῶνι πρὸς τὸν Κρούμον, ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων.
811—813	Αυτοκράτωρ Μιχαὴλ Α' ὁ Ραγκαβὴς, ὁπαδὸς τῶν Στουδιτῶν. Ὁ χρονογράφος Θεοφάνης ὁ Ὁμολογητὴς 813 Ὁ Κρούμος πρὸ τῆς Κων/πόλεως.
813—820	Αυτοκράτωρ Λέων Ε' ὁ Ἀρμένιος, ἐνθρονισθεὶς ὑπὸ τοῦ στρατοῦ. Ἡ Ἀδριανούπολις κυριεύεται ὑπὸ τῶν Βουλγάρων 815 Σύνοδος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπικυρώνει τὰς εἰκονομαχικὰς ἀποφάσεις τοῦ 754 717 Νίκη κατὰ Βουλγάρων περὶ τὴν Μεσημβρίαν 820 Δολοφονεῖται ὁ Λέων διὰ συνωμοσίας ὑπὸ τῶν στρατηγῶν Μιχαήλ.
820—829	Αυτοκράτωρ Μιχαὴλ Β' ὁ Τραυλὸς 822—3 Ὁ ἐπαναστατήσας στρατηγὸς Θωμᾶς ἐπιτίθεται δις κατὰ τῆς Κων/πόλεως καὶ συλληφθεὶς θανατώνεται 824 Οἱ Ἀραβες κυριεύουν τὴν Κρήτην. Θεόδωρος ὁ Στουδίτης ἀποθνήσκει ἐξόριστος 827 Οἱ Ἀραβες ἐγκαθίστανται ἐν Σικελίᾳ.
829—842	Αυτοκράτωρ Θεόφιλος, υἱὸς τοῦ Μιχαήλ. Ἡ ποιήτρια Κασία (Κασσιανή;) 831 Οἱ Ἀραβες τῆς Ἀφρικῆς κυριεύουν τὸ Παλέριον 832 Διάταγμα αυτοκρατορικὸν κατὰ τῆς εἰκονολατρείας. Ὁ πατριάρχης Ἰωάννης ὁ Γραμματικὸς (826—42) 837 Οἱ Βυζαντινοὶ καταλαμβάνουν πάλιν τὰ Σαρμάτα, οἱ δὲ Ἀραβες 838 τὸ Ἀμόριον καὶ 842 τὴν Μεσσηνίαν τῆς Σικελίας.
842—867	Αυτοκράτωρ Μιχαὴλ Γ' (ὁ Μέθυσος), τὸ κατ' ἀρχάς ὑπὸ τὴν ἐπιτροπείαν τῆς βασιλομήτορος Θεοδώρας, ἐχούσης σύμβουλον τὸν ἀδελφόν τῆς Βάρδαν. Ὁ χρονογράφος Μοναχὸς 843 Σύνοδος τῆς Κων/πόλεως ἀναστηλώνει τὰς εἰκόνας (Κυριακῇ τῆς Ὁρθοδοξίας) 850 Ὁ καῖσαρ Βάρδας ἀνασυνιστᾷ τὴν σχολὴν τῆς Κων/πόλεως. Διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ μεταξὺ τῶν Σλάβων τῆς Πελοποννήσου 852 Νέα ἐπιθέσεις Βουλγάρων 857 Καθαίρεσις τοῦ πατριάρχου Ἰγνατίου καὶ ἐνθρόνισις τοῦ Φωτίου (πατριάρχου 857—886, πλὴν τῶν ἐτῶν 867—877) 860 Πρώτη ἐμφάνισις Ρώσων πρὸς τῆς Κων/πόλεως 861 Σύνοδος Κων/πόλεως «πρώτῃ καὶ δευτέρᾳ» 863 Ἀποστολὴ Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου πρὸς τοὺς Μοραβούς (ὁ Κύριλλος ἀποθνήσκει 868, ὁ Μεθόδιος 885) 864—5 Ἐπιθέσεις τῶν Ρώσων κατὰ τῆς Κων/πόλεως. Δολοφονηθέντος τοῦ Βάρδα ἀναγορεύεται καῖσαρ καὶ συμβασιλεὺς ὁ Μακεδὼν Ἰπποκόμος Βασίλειος 867 Ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ τοῦ Φωτίου κατὰ τῆς Ρώμης. Ὁ Μιχαὴλ δολοφονεῖται ὑπὸ τῶν μοιθοφόρων τοῦ Βασιλείου.
867—886	Αυτοκράτωρ Βασίλειος Α' (Μακεδόν). Ὁ ἐκκλησιαστικὸς ρήτωρ Νικήτας Λαυιδ 869 Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Ρώμῃ 870 Δημοσίευσις τοῦ «Προχείρου Νόμου» 875 Ἀνακατάληψις τῆς Βάρεως (Ἰταλίας) ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Νικήτα Ὁρούφα, ὅστις κατόπιν καταστρέφει στόλον τῶν Ἀράβων ἐν τῷ Ἑλλησπόντῳ καὶ ἕτερον παρὰ τὴν Κόρινθον, διαβιβάσας ἐν μιᾷ νυκτὶ τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ (διόλκου) 878—9 Οἱ Ἀραβες κυριεύουν τὰς Συρακούσας. Ἐπιτυχεῖς ἐκστρατεῖαι τῶν Βυζαντινῶν εἰς Καππαδοκίαν καὶ Κιλικίαν 880 Οἱ Ἕλληνες καταλαμβάνουν τὸν Τάραντα καὶ 885 τὴν Καλαβρίαν 884 Δημοσίευσις τῆς νομικῆς «Ἐπαναγωγῆς».

- φία τὸ κάτοπτρον, Ββ 38.
- Δαιστρυγόνες*, χώρα αὐτῶν παρ' Ὀμήρῳ, Αα 104.
- Δακεδαίμονιοι*, Δακεδαίμων. ὄρα Σπάρτη.
- Δακεδαίμονιος*, ὁ Κίμωνος, στρατηγός, Αβ 209, 219.
- Δακρυαιμονία*, μεσαιωνικὸν ὄνομα τῆς Δακεδαίμονος, Εα 35.
- Δακτάντιος*, Αα 36.
- Δακωνική*, πρῶτος βασιλεὺς αὐτῆς, Αα 10'· βασίλειον γένος, Αα 11'· γεωγραφία, Αα 150, 165'· νομίσματα, 166-168'· οἱ κάτοικοι δέχονται τὸν Χριστιανισμόν, Δα 59.
- Δάλα*, χωρίον ἀλβανικὸν ἐν Ἰλιδί, Στ 55'· κατάληψις αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, 55 (εἰκ.), 56.
- Δαλασαγίν*, στρατηγός τοῦ Μουράτ Α', Εα 208.
- Δάμαχος*, στρατηγός ἀθηναῖος, Αβ 272-274.
- Δάμια*, περιώνυμος ἐταῖρα, ἐρωμένη Δημητρίου Πολιορκητοῦ, Βα 197, 209.
- Δαμία*, Βα 149'· διὰ τὰ ἐπὶ Φραγκοκρατίας, βλέπε Ζητοῦνι.
- Δαμιακὸς πόλεμος*, Βα 149-151.
- Δαμπαρδᾶς* Ἀνδρόνικος, στρατηγός, νικᾷ τοὺς Οὐγγρούς, Αβ 137.
- Δάμπρος*, ἀθηναῖος διδάσκαλος τῆς μουσικῆς, Αα 236.
- Δάμπων*, αἰγινήτης στρατηγός ἐν Πλαταιαῖς, Αβ 115.
- Δάμψακος*, πόλις, Αβ 296, Βα θ'.
- Δανίκη*, ἀδελφὴ Κλείτου, ἡ ἀναδρέψασα τὸν Ἀλέξανδρον, Βα 107.
- Δαντοῦλφος*, ναύαρχος λομβαρδὸς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν Ἀλεξίου Α', νικᾷ τοὺς Πισάτας, Δβ 90.
- Δαοδάμας*, δεσπότης Φωκαίας, Αβ 11.
- Δαοδάμων*, ὁ Ἐτεοκλέους, Αα 21.
- Δαοδίκεια*, ἡ ἐν Φρυγίᾳ, Βα η', 238.
- Δαοδίκεια ἡ πρὸς Λύκω*, ἐτέρᾳ πόλιν ἐν Φρυγίᾳ, Βα 239' νόμισμα, 239 (εἰκ.).
- Δαοδίκεια*, ἡ ἐν Πόντῳ, Βα 237.
- Δαοδίκεια*, μεγάλῃ πόλιν ἑλληνίς ἐν Συρίᾳ, Βα 244, 254.
- Δαοδίκεια ἡ πρὸς Λιβάνῳ*, πόλις ἑλληνίς ἐν τῇ Κοίλῃ Συρίᾳ, Βα 245.
- Δαοδίκεια*, πόλις ἑλληνίς ἐν Περσίδι, Βα 249.
- Δαοδίκεια*, πόλις ἑλληνίς ἐν Μηδίᾳ, Βα 249.
- Δαοδίκη*, φίλη τοῦ Πολυγνώτου, Αβ 144.
- Δαοκόων*, Αα 32, 33.
- Δαομέδων*, ὁ Ἰλου, Αα 22.
- Δαομέδων*, ὁ Λαρίχου, μυτιληναῖος, σατράπης τῆς ἐντὸς τοῦ Εὐφράτου Συρίας, Βα 144.
- Δαπίθαι*, Αα 24.
- Δαρδατύρης*, Θεοφάνης, στρατηγός Κοῆτης ἐπὶ Κωνσταντίνου Ε', Γβ 91.
- Δάρισα*, σύζυγος Πρσειδῶνος, Αα 11.
- Δάρισα*, ἡ Λάρισσα, πόλις ἐν Θεσσαλίᾳ, Αα 121 καὶ ἐπ.· νόμισμα, Αα 122 (εἰκ.).
- Δάρισα*, πόλις ἑλληνίς ἐν Συρίᾳ, Βα 245, 254.
- Δαρόσης* Ὀθων, μέγας Κύρ τῶν Ἀθηνῶν· μετέχει τῆς τετάρτης σταυροφορίας, Δβ 219' λαμβάνει τὰς Ἀθήνας καὶ τὰς Θήβας, Εα 17, 26' σφραγίς, 77 (εἰκ.).
- Δαρόσης* Γουίδων Α', μέγας Κύρ τῶν Ἀθηνῶν, Εα 84' ἡττάται ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου Βιλλεαρδουίνου 85' καθίσταται δούξ καὶ ἀναλαμβάνει τὴν διοίκησιν τῆς Πελοποννήσου, 86-87' θάνατος αὐτοῦ, 89.
- Δαρόσης*, Γουίδων Β', δούξ Ἀθηνῶν· στρατὸς αὐτοῦ, Εα 76' νόμισμα, 77 (εἰκ.)· νυμφεύεται Ματθίλδην τὴν Ἑννεγαυικὴν, 118' ἡ λαμπρότης τῆς αὐλῆς αὐτοῦ, 119' ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἡγεμόνος Μεγαλοβλαχίας ἀσφαλίζει τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, 122' θάνατος αὐτοῦ, 125.
- Δαρόσης*, Γουίδων Β', δούξ Ἀθηνῶν· στρατὸς αὐτοῦ, Εα 76' νόμισμα, 77 (εἰκ.)· νυμφεύεται Ματθίλδην τὴν Ἑννεγαυικὴν, 118' ἡ λαμπρότης τῆς αὐλῆς αὐτοῦ, 119' ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἡγεμόνος Μεγαλοβλαχίας ἀσφαλίζει τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, 122' θάνατος αὐτοῦ, 125.
- Δαρόσης* Ἰωάννης, δούξ Ἀθηνῶν, Εα 89' βοηθεῖ τὸν Ἰωάννην, δεσπότην Νέων Πατρῶν, 90-92' αἰχμαλωτίζεται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, 93' θάνατος αὐτοῦ, 94.
- Δαρόσης* Ἰάκωβος, διοικητὴς Ναυπλίου, Εα 93.
- Δαρόσης* Γουλιέλμος Α', δούξ τῶν Ἀθηνῶν, Εα 94' ἐπίτροπος τῆς ἀρχῆς ἐν Πελοποννήσῳ, 111.
- Δαρόση* Ἑλένη, ἐπίτροπος τοῦ υἱοῦ τῆς Γουίδωνος Β', Εα 111, 118.
- Δαρόχρος*, γάλλος ἱστορικός, Αα 58.
- Δασθένης*, στρατηγός κρης εἰς τὸν κατὰ Ρωμαίων πόλεμον, Ββ 24-25.
- Δάσκαρις* Θεόδωρος, αὐτοκράτωρ, βλέπε Θεόδωρος.
- Δάσκαρις* Θεόδωρος Β', αὐτοκράτωρ, βλέπε Θεόδωρος Β'.
- Δάσκαρις* Ἰωάννης, αὐτοκράτωρ, βλέπε Ἰωάννης Β' Δάσκαρις.
- Δάσκαρις*, Κωνσταντῖνος, ἀδελφὸς καὶ στρατηγός Θεοδώρου Α', Εα 42, 48.
- Δάσκαρις* Ἀλέξιος, ἀδελφός Θεοδώρου Α', Εα 50.
- Δάσκαρις*, Ἰσαάκιος, ἀδελφός Θεοδώρου Α', Εα 50.
- Δάσκαρις* Ἀθανάσιος, πρέσβυς Δημητρίου Παλαιολόγου εἰς Φλωρεντίαν, Εα 285.
- Δάσκαρις* Ἀλέξιος, διοικητὴς Πατρῶν, Εα 285.
- Δάσκαρις* Κωνσταντῖνος, διδάξας τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἐν Μεδιολάνῳ καὶ Μεσσήνῃ, Εβ 26.
- Δάσκαρις* Ἰωάννης ἡ Ἰάνος, ἔλληγ λόγιος καὶ διπλωμάτης, διδάξας ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ Ρώμῃ, πρεσβευτὴς τῆς Φλωρεντίας καὶ τῆς Γαλλίας, Εβ 18, 26.
- Δάσκαρις* Θεόδωρος καὶ Δάσκαρις Δημήτριος, ἀκολουθοῦν εἰς Ρωσίαν τὴν Σοφίαν Παλαιολόγου, Εβ 31.
- Δᾶσος*, ἐρμιονεὺς διθυραμβοποιός, Αα 272.
- Δατῖνοι*, λαός, Αα 106.
- Δατῖνος*, βασιλεὺς τῶν Τυρρηνῶν, Αα 106.
- Δατρεία* (ὄρα καὶ θεοί), Αα 114' σύμβολα λατρείας, 114.
- Δατρεμουί* Ὀδεβέρτος, κύριος Καλαβρύτων, Εα 34.

- πόλεως, Δα 89.
- Κωνσταντίνος**, υἱὸς Βασιλείου Α', Δα 62-63.
- Κωνσταντίνος**, υἱὸς Ρωμανοῦ Λεκαπηνοῦ, Δα 72, 81.
- Κωνσταντίνος** ὁ παρακοιμώμενος, Δα 71.
- Κωνσταντίνος** Φωκᾶς, στρατηγὸς Σελευκείας, Δα 83.
- Κωνσταντίνος** Σκληρός, ἀδελφὸς Βάρδα, ἀνδραγαθεῖ ἐν τῇ πρώτῃ πρὸς Ρώσους μάχῃ. Δα 148 μετέχει τῆς στάσεως τοῦ Βάρδα. 170· στέλλεται πρὸς τὸν καλίφην, 171, 172 (εἰκ.).
- Κωνσταντίνος** Διογένης, βλέπε Διογένης.
- Κωνσταντίνος**, ὁ θρᾷξ, ἀξιωματικὸς ἐπὶ Ίουστινιανοῦ Α', Γα 103.
- Κωνσταντίνος**, ὁ παφλαγών, ἀδελφὸς Μιχαὴλ Δ', δούξ Ἀντιοχείας, Δα 217· ἐξορίζεται ὑπὸ τῆς Ζωῆς, 228.
- Κωνσταντίνος**, βασιλικὸς θησαυροφύλαξ, ἀναγορεύει βασιλέα τὸν Ἰσαάκιον Β', Δβ 227· τάσσεται πρὸς τὸν Ἀλέξιον Ε', 230.
- Κωνσταντίνος**, μέγας· δούξ τῆς Ρωσίας, προτείνεται ὑπὸ τῆς Αἰκατερίνης Β' ὡς αὐτοκράτωρ τῆς Ἑλλάδος, Εβ 204-206· ὡς κυβερνήτης Πολωνίας· ἐμποδίζει τῷ 1822 ἐπέμβασιν τοῦ Ἀλεξάνδρου Α' ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, Στ 131.
- Κωνσταντίνος**, υἱὸς τοῦ Ἀδαλβέρτου, ἀδελφοῦ τοῦ Ὁθωνος· εἷς τῶν φερομένων διαδόχων τοῦ ἐλληνικοῦ θρόνου, Στ 301.
- Κωνσταντίνος Α'**, πατριάρχης, ὁ ἀπὸ Σιναίου, Στ 285.
- Κωνσταντίνος**, διάδοχος τῆς Ἑλλάδος· γέννησις αὐτοῦ, Στ 343.
- Κωνσταντινούπολις**· ἡ ἐπιτηδεῖα θεοῖς αὐτῆς, Ββ 125· χάρις δεικνύων τὴν θέσιν τῆς πόλεως ἐν τῷ τότε γνωστῷ κόσμῳ, 127· κτίσις καὶ ἐγκαίνια τῆς πόλεως, 128-132· νόμισμα, 152 (εἰκ.).· τὸ πανδιδακτήριον, 213· τὸ μέγα τέγχος, Γα 5 (εἰκ.), 47-48, 238 (εἰκ.), Γβ 52, 232 (εἰκ.), Εα 319, 323, 341, 343· πολιορκία ὑπὸ τῶν Ἀβάρων, Γα 191-195· πρώτη πολιορκία ὑπὸ τῶν Ἀράβων, 236-244· τὸ παλάτιον τοῦ Ἐβδόμου, 240 (εἰκ.).· δευτέρα πολιορκία ὑπὸ τῶν Ἀράβων, 276-281· σπουδαίους τῆς θέσεως καὶ χάρις, Γα 4-5· πλοῦτος, 57· τὸ μέγιστον τοῦ κόσμου ἐμπορεῖον, Γβ 7-10· ἡ βιβλιοθήκη, 36· Χρυσὴ Πύλη, 197 (εἰκ.).· κτίσματα τοῦ Θεοφίλου, 251-253· σχολὴ τῆς Μαγναύρας, 302· ἱππόδρομος, Δα 21 (εἰκ.).· πολιορκίαι ὑπὸ τῶν σταυροφόρων, ἄλωσης καὶ δῆ-ωσις, Δβ 226-242· ἀνάκτησις ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, Εα 64-65· ἡ πρώτη ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιορκία, 214· διάγραμμα τῆς πόλεως κατὰ τὸ 1420, Εα 235· ἡ δευτέρα τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιορκία ἐπὶ Μουράτ Β', Εα 2-8· ἡ τρίτη ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιορκία καὶ ἄλωσης, Εα 310-363· λεηλασία τῆς πόλεως, 363· ἡ ἐπὶ τῶν τυχῶν τῆς Εὐρώπης ἐπιδράσεις τῆς ἀλώσεως, Εβ 6· καταστροφὴ χειρογράφων, 7· ἡ προκληθεῖσα ἐκ τῆς ἀλώσεως ἐντύπωσις ἐν Εὐρώπῃ, 7-8 (εἰκ.).· εἰκόνας τῆς πολιορκίας, Εα 326, 329, 330, 333, 338, 343, 345, 347, 349, 350· διὰ τὰ ἀφωρῶντα τὸ κράτος βλέπε τὰς λέξεις Ἑλλάς, Ἑλληνες καὶ τὰ ὀνόματα τῶν αὐτοκρατόρων.
- Κωνσταντινουπόλεως** θρῆνος, βλέπε Θρῆνος.
- Κωνσταντίος**, ὁ Χλωρός, συνάρχων τοῦ Διοκλητιανοῦ, Ββ 99· θάνατος αὐτοῦ, 100· εἰκὼν, 102.
- Κωνσταντίος**, υἱὸς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, καθίσταται ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἡγεμὼν τῆς Ἀνατολῆς, Ββ 146· σφάζει τοὺς θεῖους καὶ τοὺς ἐξαδέλφους αὐτοῦ, 151· μόνος κύριος τοῦ κράτους, 152· ἡ πολιτεία αὐτοῦ ἔναντι χριστιανῶν καὶ ἐθνικῶν, 153-155· μέταλλον ἐκ λάθους σημειούμενον τοῦ Κωνσταντίνου, 156 (εἰκ.).· ἡ πολιτεία αὐτοῦ ἔναντι ὀρθοδόξων καὶ ἀρειανῶν, 155-157· θάνατος αὐτοῦ, 165.
- Κωνσταντίος**, θετὸς υἱὸς τοῦ στασιαστοῦ στρατηγοῦ Θωμά, Γβ 230· φόνος αὐτοῦ, 231.
- Κώνστας**, αὐτοκράτωρ, υἱὸς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, Ββ 121· καθίσταται ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἡγεμὼν Ἰταλίας, Ἰλλυρίας καὶ Ἀφρικῆς, 146· δολοφονία αὐτοῦ, 152.
- Κώνστας**, ὁ ἑγγονος τοῦ Ἡρακλείου, στέφεται αὐτοκράτωρ, Γα 228· νόμισμα, 229· ἦτα αὐτοῦ ἐν ναυμαχίᾳ πρὸς τοὺς Ἀράβας, 230· στρατεία αὐτοῦ κατὰ Σκλαβήνων, 231· ἐπανάληψις τῶν ἐχθροπραξιῶν πρὸς τοὺς Ἀράβας, 231-232· σύλληψις τοῦ πάπα Μαρτίνου καὶ ἀναχώρησις εἰς Ἰταλίαν, 232· δολοφονία αὐτοῦ, 234-235.
- Κῶπαι** πόλις βοιωτικῇ καταποντισθεῖσα. Αα 137.
- Κῶς**, νῆσος, Αα 24. Βα 242.
- Λαβαλέτ**, ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας, πρόεδρος τῆς συνδιασκεψέως τῶν Παρισίων τοῦ 1869, Στ 339, 340, 341.
- Λάβαρον**, παραγωγὴ τοῦ ὀνόματος, Εἰσ. ρκη'.
- Λάβαρον**, ἡ πρώτη χριστιανικὴ σημαία, Ββ 103-105· εἰκὼν, 103.
- Λάβρυς**, θρακοπελασγικὸν σύμβολον, Εἰσ. ρκστ'· ἡ πρὸς τὸν Λαβύρινθον καὶ τὸ Λάβαρον σχέσις, ρκζ', ρκη'.
- Λαβύνητος**, βασιλεὺς τῶν Ἀσσυρίων, Αβ 2.
- Λαβύρινθος**· παραγωγὴ τοῦ ὀνόματος καὶ σχέσις πρὸς τὴν Λάβρυν, Εἰσ. ρκζ', ρκη'· ἐπὶ νομίσματος, Αα 295 (εἰκ.).
- Λαγίδαι**, ἐλληνικὴ δυναστεία τῆς Αἰγύπτου. βλ. ὀνόματα βασιλέων· πολιτεῦμα, Εα 257-259· θησαυροὶ, 263· κτήσεις, 264.
- Λάδη**, νησίς παρὰ τὴν Μίλητον, Δβ 17· ἡ παρ' αὐτὴν ναυμαχία, 18-19.
- Λαδισλάος**, βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας, Δβ 136-137.
- Λαέρτης**, πατὴρ τοῦ Ὀδυσσεως, εἷς τῶν Ἀργοναυτῶν, Αα 16, 23, 79, 92.
- Λάζαρος**, βασιλεὺς τῆς Σερβίας, ὑποτελὴς Μουράτ Α', Εα 208· αἰχμαλωτίζεται κατὰ τὴν μάχην τοῦ Κοσσυφοπεδίου, 209-210.
- Λαιμοκοπία**, φρούριον. βλέπε Ρούμελι Χιόαρ.
- Λάιος**, βασιλεὺς Θηβῶν, Αα 19.
- Λαῖς**, ἐταῖρα, ἀφιερῶν τῇ Πα-

136· νίκαι του Κωνσταντίνου κατά των Γότθων και Σαρματών, 139· βάπτισις αὐτοῦ 147· θάνατος, 148· τελευταῖαι κρίσεις, 148-152· μετάλλια 154 (εἰκ.), 155 (εἰκ.).

Κωνσταντῖνος Β', αὐτοκράτωρ, υἱὸς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, Ββ 121· καθίσταται ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἡγεμὼν Γαλατίας καὶ Ἰσπανίας, Ββ 146· θάνατος αὐτοῦ, 152.

Κωνσταντῖνος Γ', υἱὸς τοῦ Ἡρακλείου, ἐπίτροπος τῆς ἀρχῆς, Γα 182· ὑποδέχεται τὸν πατέρα του νικητὴν, 202-203· στέλλεται κατὰ τῶν Ἀράβων, ἀλλὰ κατατροποῦται, 218· τρίμηνος βασιλεία αὐτοῦ καὶ θάνατος, 228.

Κωνσταντῖνος Δ', ὁ Πωγωνάτος, καταβάλλει τὴν στάσιν τοῦ Μιζιζίου καὶ ρινοκοπεῖ τοὺς ἀδελφούς του, Γα 235· ἐπὶ νομίσματος, 235 (εἰκ.)· διὰ αὐτοῦ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, 236-244· ἐνδοξος πρὸς τοὺς Ἀραβας εἰρήνην, 249-251· συγκαλεῖ τὴν ἐκτὴν Οἰκουμένην Σύνοδον, 253· ἐπιχειρεῖ διοικητικὴν μεταρρυθμίσιν, 254· θάνατος αὐτοῦ, 256.

Κωνσταντῖνος Ε', ὁ Κοπρώνυμος, αὐτοκράτωρ· ἀκολουθεῖ τὸν πατέρα του Λέοντα εἰς τὴν κατὰ τῶν Ἀράβων ἐκστρατείαν, Γβ 50· διαδέχεται τὸν πατέρα του, 62· στάσις Ἀρταβάσδου, 63· λαμπραὶ κατὰ τῶν Ἀράβων ἐπιτυχίαι, 68· μέγας λοιμός, 68-69· ἐπὶ νομίσματος, 69 (εἰκ.)· ἐπιλαμβάνεται τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ ἔργου, 70· συγκαλεῖ Οἰκουμένην Σύνοδον, 74-81· σειρὰ νικῶν κατὰ Σλαύων καὶ Βουλγάρων, 82-84· ἀντιδράσεις κατὰ τῆς μεταρρυθμίσεως, 84-88· κατάργησις τῶν μοναστηρίων, 88-92· ἐσωτερικὴ διοίκησις, 95-97· νέαι νῆikai κατὰ Βουλγάρων, 97-101· θάνατος καὶ τελευταῖαι περὶ αὐτοῦ κρίσεις 101-104.

Κωνσταντῖνος ΣΤ', αὐτοκράτωρ, στέφεται ὑπὸ τοῦ πατρὸς του Λέοντος Δ', Γβ 106-107· ἀναλαμβάνει τὴν ἀρχὴν, 109· νομίσματα, 110 (εἰκ.), 113 (εἰκ.)· νυμφεύεται, 131· ἐπιχειρεῖ νὰ ἀρπάσῃ ἀπὸ τῆς μητρὸς του τὴν ἐξουσίαν, 132-133· ἀναλαμβάνει μόνος τὴν ἀρχὴν, 134· ἀσκοποὶ ἐκστρα-

τεῖαι κατὰ Βουλγάρων καὶ Ἀράβων, 135· ἀνάκλησις τῆς Εἰρήνης εἰς τὴν ἀρχὴν, 135-136· ἄδοξος ἦτα ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, 136· ἀποπέμπει τὴν σύζυγόν του Μαρίαν καὶ νυμφεύεται τὴν Θεοδότην, 137· συλλαμβάνεται καὶ τυφλοῦται, διαταγὴ τῆς μητρὸς του, 139-140.

Κωνσταντῖνος Ζ', ὁ Πορφυρογέννητος, αὐτοκράτωρ, Δα 71· ὁρίζει συμβασιλεῖα Ρωμανὸν τὸν Λεκαπηνόν, 72· νομίσματα 72 (εἰκ.), 80 (εἰκ.), 137 (εἰκ.)· θέσις αὐτοῦ ἐν τῷ κράτει, 72, 80· μόνος βασιλεὺς, 81· ἀνάκτορον, 82· βάπτισις τῆς ρωσίδος Ὀλγας, 86-88· εἰκόν, 89· προαγωγή τῆς παιδείας, 89· συγγραφὰ τοῦ Κωνσταντίνου, 89-91· θάνατος, 92.

Κωνσταντῖνος Η', αὐτοκράτωρ, ἀναγόρευσις αὐτοῦ, Δα 99· νομίσματα, 210 (εἰκ.), 212 (εἰκ.)· χαρακτὴρ αὐτοῦ, 211· δυσμένεια πρὸς τοὺς καλοὺς στρατηγούς, 212· θάνατος αὐτοῦ, 212.

Κωνσταντῖνος Θ', ὁ Μονομάχος, αὐτοκράτωρ· νυμφεύεται τὴν Ζωήν, Δα 231· εἰκόν ἐπὶ χειρογράφου, 231· στάσις Μανιάκη, 232-233· ἐπὶ πλακόδ τοῦ οὐγγρικοῦ στέμματος, 233 (εἰκ.)· ἀπόκρουσις τῆς ἐπιθέσεως τοῦ ρωσικοῦ στόλου, 233-235· ἡ κατ' αὐτοῦ δυσαρρέσκεια, 235· κολακεύει τὸν ὄχλον 236· νομίσματα, 238 (εἰκ.)· στάσις Τορνικίου, 238· πόλεμοι πρὸς τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Πέρσενους, 240-243· θάνατος αὐτοῦ, 244.

Κωνσταντῖνος Ι', ὁ Λούκας, αὐτοκράτωρ· παραδίδεται εἰς τὴν μερίδα τῶν λογίων, Δβ 11· τὰ ἐνσκήψαντα κατὰ τοῦ κράτους δεινὰ, 11-12.

Κωνσταντῖνος ΙΑ', Παλαιολόγος, παρεπωνυμούμενος Δραγάσης, αὐτοκράτωρ· νυμφεύεται τὴν ἀνεψιάν τοῦ Καρόλου Τόκκου καὶ λαμβάνει προῖκα τὴν Γλαρέντζαν, Εα 250· κυριεύει τὰς Πάτρας, 250· ἐπίτροπος τῆς ἀρχῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει, 258· τὸ ἔξοφός αὐτοῦ, 279 (εἰκ.), 280 (εἰκ.)· τὸ παρεπώνυμον αὐτοῦ, 283-284· πολιτεία αὐτοῦ ὡς δεσπότην Μωρέως, 286· ἐπεκτείνει τὸ κράτος μέχρι Θεσσαλίας, 287-288· πόλεμος πρὸς τὸν Μου-

ράτ, 289-290· διαδέχεται τὸν Ἰωάννην Β', αὐτοκράτορα, 29· ὁ δεύτερος γάμος τοῦ Κωνσταντίνου, 298· πρεσβεία εἰς Ἱβηρίαν πρὸς ἀναζήτησιν ἐτέρας συζύγου, 298· δὲν ἠθέλησε νὰ στεφθῇ, 299· ἡ ἐκτασις τοῦ κράτους αὐτοῦ, 299-300· οἰκόσημον τῶν Παλαιολόγων, 300 (εἰκ.)· ἀπειλὴ αὐτοῦ κατὰ τοῦ Μωάμεθ, 303, ἀνεγερσις φρουρίου ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου, 304-305· ἀποφασίζει τὴν συναγιν τρίτου γάμου, 306· πρεσβεία πρὸς τὸν Μωάμεθ καὶ ἀπειλητικὴ ἀπάντησις αὐτοῦ, 306-307· νέα πρεσβεία πρὸς τὸν Μωάμεθ, 308· οἰκτρὰ κατὰστασις τῶν τοῦ κράτους κατὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου, 310· δέχεται τὸν περὶ ἐνώσεως ὕρον, 313· ἐναρξίς τῆς πολιορκίας, 319· δυνάμεις τοῦ Μωάμεθ καὶ τοῦ Κωνσταντίνου, 319-328, αἱ περιπέτειαι τῆς πολιορκίας, 328-344· ἡ τελευταία γενικὴ ἐφοδος ἀποφασίζεται διὰ τὴν 29 Μαΐου, 345· ὁ αὐτοκράτωρ ἐνθαρρύνει τοὺς συμμαχητάς, 346· ἡ μεγάλη ἐφοδος ἀρχικῶς ἀποκρούεται, 347-350· τραυματισμός τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ὑποχώρησις, 350-351· ἡ ἄλωσις τῆς πόλεως, 351-362· ἡρωικὸς θάνατος τοῦ Κωνσταντίνου, 362-363· ἀναγνώρισις καὶ ταφὴ τοῦ νεκροῦ αὐτοῦ, 366-367· εἰκόνες, 283, 3, 9, 347, 363· ὁ τάφος αὐτοῦ, 367 (εἰκ.)· σφραγίς, 312 (εἰκ.).

Κωνσταντῖνος Ἀγγελος, δεσπότης Νέων Πατρῶν ἢ Μεγαλοβλαχίας, Εα 120.

Κωνσταντῖνος, αὐτόμολος πρὸς τοὺς Βουλγάρους, γαμβρὸς τοῦ Κρούμου, Γβ 201.

Κωνσταντῖνος, ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων, Εα 64.

Κωνσταντῖνος, ὁ Λειχοῦδης, πατριάρχης, βλέπε Λειχοῦδης.

Κωνσταντῖνος, εἰκονομάχος ἐπίσκοπος Συλαίου, προχειρίζεται πατριάρχης, Γβ 77-78· συνωμοτήσας διαπομπεύεται καὶ καρατομεῖται, 86-87.

Κωνσταντῖνος, ὁ Ποδοπάγουρος, συνωμοτεῖ κατὰ Κωνσταντίνου Ε', Γβ 86.

Κωνσταντῖνος, πρωτοσπαθάριος, καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Κωνσταντινου-

Κησιφών, πόλις ἑλληνίς τῆς Συρίας, Βα 247.

Κυβέλη, θεὰ ἀσιατικὴ, Εἰσ. ργ' (εἰκ.), ρδ', ρε' (εἰκ.), ρλ' διάδοσις τῆς λατρείας αὐτῆς, Αβ 442.

Κυδωνία, πόλις τῆς Κρήτης, Αα 294· νόμισμα, 295 (εἰκ.).

Κύζικος, Μιλήσιον ἀποικία ἐν τῇ Προποντίδι, Αα 308· νίκη τῶν Ἀθηναίων περὶ —, Αβ 287· καταστροφή τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Γότθων, Ββ 70· ἄλλοις ὑπὸ τῶν Ἀράβων, Γα 236.

Κύθηρα, νῆσος, Αα 150, 188, 198, 287, Αβ 255· Κυθηροδίκαι, Αα 188· νόμισμα, 198(εἰκ.).

Κύθνος, ἀποικία Δρυόπων, Αα 288· μετέχει τοῦ πολέμου κατὰ τῶν Περσῶν, Αβ 85.

Κυκλάδες, Αα 104, 287-288.

Κύκλωπες, υἱοὶ Οὐρανοῦ καὶ Γῆς, Αα 1, 2, 83, 95· χώρα αὐτῶν παρ' Ὀμήρῳ, 104.

Κυλλήνη, Αα 146.

Κύλων, ὁ ἀθηναῖος, Αα 235.

Κύλων, δημαγωγὸς ἐν Κρότῳ, Αα 304.

Κύμη, αἰολικὴ πόλις τῆς Μιζρᾶς Ἀσίας, Αα 290, 298· κτίζει τὴν ἐν Ἰταλίᾳ Κύμην, 298· γενικωτέρα σημασία τῆς κτίσεως τῆς ἀποικίας, Εἰσ. ρστ' παλαιότερον κτίσμα τῶν Ἀμαζόνων, ρλζ'.

Κύμη, πόλις τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, Εἰσ. ρστ', Αα 298· νόμισμα, Αα 302 (εἰκ.)· ἄλλοις, 304· συμμαχία πρὸς τὸν Γέλωνα, Αβ 126.

Κυνάνη, νόθος θυγάτηρ Φιλίππου καὶ σύζυγος Ἀμύντου, Βα 154.

Κυνέγειρος, ὁ Εὐφορίωνος, ἀδελφὸς τοῦ Λίσχυλου, Αβ 41.

Κυνὸς κεφαλαί, μάχηπαρὰ —, Βα 291.

Κυνουρία, ἔριδες Ἀργεῶν καὶ Σπάρτης περὶ αὐτῆς, Αα 150.

Κύπρος, κατ' ἀρχὰς κτήσεις τῶν Φοινίκων, Αα 295· καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων, 312· ἐπαναστατεῖ κατὰ τῶν Περσῶν, Αβ 15· ἐλευθεροῦται ὑπὸ Πανουραίου, 135· ὑπὸ τοὺς Πτολεμαίους, Βα 264· ρωμαϊκὴ ἐπαρχία, 314· λεηλασία ὑπὸ τῶν Ἀράβων, Γα 229· ἢ

περὶ φόρων τῆς νήσου συμφωνία πρὸς τοὺς Ἀράβας, 257· μεταφορὰ τῶν κατοίκων εἰς Ἰουστινιανούπολιν, 258· θέμα, Δα 29· ἀνάκτησις ὑπὸ Νικητᾶ Χαλκούτση, 105· μολυβδόβουλλον, 105 (εἰκ.)· κατάληψις ὑπὸ Ριζάρδου καὶ πώλησις εἰς τοὺς Λουζινιάν, Δβ 175-176· νόμισμα φραγκικόν, Εα 39 (εἰκ.)· κατάληψις ὑπὸ τῶν Τούρκων, Εβ 11.

Κυρήνη, ἑλληνὶς πόλις ἐν Ἀφρικῇ, Αα 203, 295-297, 312· νομίσματα, 296 (εἰκ.)· κυρηναϊκὴ φιλοσοφία, 296· ὑπὸ τοὺς Πέρσας, Αβ 5· ὑπὸ τὸν Πτολεμαῖον, Βα 154, 183-184· ἱστορία τῆς Κυρήνης μέχρι τοῦ Δ' αἰῶνος μ. Χ., 212-213, 220-222.

Κυριακός, ναύαρχος Βασιλείου Β', Αα 185.

Κυριακὸς Ἰωάννης, ἀντιναύαρχος τῶν Σπετσῶν, Στ 120.

Κύριλλος ὁ Λούκαρις, βλέπε Λούκαρις.

Κύριλλος ὁ Κονταρῆς, πατριάρχης· μαρτυρικὸς θάνατος αὐτοῦ, Εβ 74.

Κύριλλος, ἐπίσκοπος Κορινθίας, προσφωνεῖ τὸν Ὁθωνα, Στ 220.

Κύριλλος, πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, Ββ 245, Γα 9-10.

Κύριλλος Ζ', πατριάρχης, φρονεῖται κατὰ τὴν ἐκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως, Εβ 78, Στ 21.

Κύρνος ἢ Κορσική, νῆσος· ἀποικισμὸς Φωκαέων, Αα 305.

Κύρος, ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν, Αα 205· καταλβεῖ τὸ βασίλειον τῶν Λυδῶν καὶ υποτάσσει τὰς ἑλληνικὰς ἀποικίας, 294, Αβ 4· θάνατος αὐτοῦ, 5· τάφος, 5 (εἰκ.).

Κύρος, ὁ νεώτερός, μελετᾷ κατάληψιν τῆς ἀρχῆς ἐν Περσίᾳ, Αβ 314· φρονεῖται περὶ τὰ Κούναξα, 315.

Κύρος, ἐπαρχος Κωνσταντινουπόλεως, οἰκοδομεῖ μέγα τεῖχος, Βα 47, Ββ 242.

Κύρος, πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, ἐπιτυγχάνει τὴν συνεννόησιν πρὸς πολλοὺς μονοφυσίτας, Γα 220· ἐπιχειρεῖ ν' ἀποτρέψῃ τὴν εἰσβολὴν τῶν Ἀράβων, 222.

Κύτωρος, πόλις παφλαγονικὴ

παρ' Ὀμήρῳ, Αα 102· ὑφίστατο ὡς πόλις ἑλληνίς κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα μ. Χ., Ββ 127.

Κύψελος, τύραννος τῆς Κορίνθου, Αα 209· οἶκος τῶν Κυψελιδῶν, 208.

Κχανεράν, βεζίρης τοῦ σελδζουκικοῦ Κράτους, Δβ 14.

Κῶς, στρατηγὸς τῶν Μυτιληναίων, Αβ 11, 12.

Κωλέττης Ἰωάννης, διορίζεται ὑπὸ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ μινίστρος τῶν Ἑσωτερικῶν, Στ 59· ὀρίζεται μέλος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, 103, 104, 105(εἰκ.), 124· ἡμεγὰλῃ ἐπιβολῇ αὐτοῦ, 130· ἀπειλεῖ ἐμφύλιον πόλεμον, 216· ὑπογράφος ἐπὶ τῆς ἀντιβασιλείας, 226· πρεσβευτὴς ἐν Παρισίοις 233· ἀντιπρόεδρος τῆς Ἀ' Ἐθνικῆς συνέσεως, 258· πρωθυπουργός, 263· ἢ κατ' αὐτοῦ ἀντιπολιτευσις, 264· τὸ ἐπισόδιον Μουσούρου, 264· θάνατος, 267.

Κωνσταντᾶς Γρηγόριος, ἱερομόναχος, Εβ 206.

Κωνσταντία, ἀδελφὴ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, Ββ 102· σαρκοφάγος αὐτῆς, 104 (εἰκ.)· γάμος αὐτῆς πρὸς τὸν Λικίνιον, 106.

Κωνσταντία, θυγάτηρ καὶ κληρονόμος Βοημοῦνδου Β', κόμητος Ἀντιοχείας, Δβ 114-115.

Κωνσταντῖνος, ὁ Μέγας, αὐτοκράτορ, Ββ 99· ἀνακηρύσσεται Αὐγουστος ὑπὸ τὸν στρατοῦ, 100· ἢ πρὸς τοὺς Χριστιανούς ἐθιμμένα αὐτοῦ, 101· νυμφεύεται τὴν Φαῦσταν, 101· πόλεμος αὐτοῦ κατὰ τοῦ Μαζεντίου, 102· τὸ ὄραμα αὐτοῦ, 103· εἰκόνας 100, 135· κατατροπώνει καὶ φρονεῖ τὸν Μαζέντιον, 105· θρησκευτικὸν αὐτοῦ σύστημα, 105-107· κατατροπώνει τὸν Λικίνιον, 107-109· νόμισμα, 109· (εἰκ.)· μόνος κύριος τοῦ κράτους, 109-111· ἀντίδρασις τοῦ πολυθεϊσμοῦ κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ, 111· ἀνάμειξις τοῦ Κωνσταντινίου εἰς τὰς θρησκευτικὰς διενέξεις, 116· συγκαλεῖ σύνοδον ἐν Νικαίᾳ, 117-119· οἰζογενειακὴ τραγωδία, 120-122· ἀποφασίζει τὴν μεταφορὰν τῆς πρωτεύουσας εἰς τὴν Ἀνατολήν, 124-128· κτίζει τὴν Κωνσταντινούπολιν, 129-132· ὁ ζῶν τοῦ Κωνσταντίνου, 130 (εἰκ.)· μεταρρυθμίσις τοῦ πολιτεύματος, 132-134· παροχὴ συγγνώμης πρὸς τὸν Ἀρειον, 135,

Κρανών, πόλις Ἡπειρωτικῇ, Αα 145.

Κραταῖος, θεσσαλός, φρονεὺς τοῦ Ἀρχελαίου, Βα 5.

Κρατερός, στρατηγὸς τῶν Κιβυρραίων, ἡττάται ὑπὸ τῶν Ἀράβων τῆς Κρήτης, Γβ 235.

Κρατερός, στρατηγὸς Ἀλεξάνδρου, Βα 69, 72, 83, 95, 104, 105, 112, 113, 146, 150, 154· ἀγὼν πρὸς Εὐμένη καὶ θάνατος, 155· 156.

Κράτης, ὕδραυλικὸς χαλκιδεὺς, Βα ι'.

Κρατισκίλεια, σύζυγος Λεωνίδου τοῦ Κλεωνύμου καὶ μήτηρ Κλεομένης Ι', Βα 282.

Κρατησίπολις, σύζυγος Ἀλεξάνδρου τοῦ Πολυσπέρχοντος, Βα 179, 182, 189.

Κρατισπιπίδας, ναύαρχος λακεδαιμόνιος, Αβ 289.

Κράτος, Αα 41.

Κρεββατᾶς, προϊστάμενος Λακεδαιμόνος κατὰ τὸν ἰδ' αἰῶνα, Εα 166.

Κρέουσα, θυγάτηρ Ἐρεχθίδος, Αα 6, 10, 93.

Κρεσφόντης, ἀρχηγὸς τῶν Ἡρακλειδῶν, Αα 153.

Κρεῦξερως, γερμανὸς συγγραφεὺς, Αα 36 καὶ ἐπ.

Κρέων, βασιλεὺς Θηβῶν, Αα 19.

Κρέων, ὁ πρῶτος ἐνιαύσιος ἀρχὼν ἐν Ἀθήναις, Αα 227.

Κροθεύς, υἱὸς Αἰόλου, Αα 10, 16.

Κρηνίτης, στρατηγός, πίπτει μαχόμενος κατὰ τῶν Βουλγάρων, Δα 66.

Κρηνίτης, ὁ Ἀροτράς, πρωτοσπαθάριος, στρατηγὸς Πελοποννήσου, Δα 79.

Κρηστών, πόλις πελασγικῇ, Αα 58.

Κρήτη· τύποι τῆς μεσομνηστικῆς ἐποχῆς, Εἰσ. γγ' (εἰκ.)· ἀρχαιοτάτη τέχνη, θ' (εἰκ.), νστ' (εἰκ.), ριδ' (εἰκ.), ριε' (εἰκ.), ρια' καὶ ἐπ., ριστ' (εἰκ.)· πολιτισμός, ρθ' (εἰκ.), ριε' (εἰκ.), ρκ' (εἰκ.), ρκα' (εἰκ.), ρκβ' (εἰκ.), ρκε' (εἰκ.), ρκη' (εἰκ.)· πρῶτοι βασιλεῖς, Αα 10· νομίσματα, 25 (εἰκ.), 295 (εἰκ.)· ὁμοίωσις θεσμῶν πρὸς τοὺς τῆς Σπάρτης, 294· ἀπραξία εἰς τὸν κα-

τὰ τῶν Περσῶν πόλεμον, Αβ 68· ἡ ἐν τῇ ἀπωτάτῃ ἀρχαιοτάτῃ θαλασσοκρατία, 449-450· ρωμαϊκὴ ἐπαρχία, Βα 313· ἀτυχὴς κατὰ Ρωμαίων ἀγὼν, Ββ 24-25· κατὰκτησις τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Ἀράβων, Γβ 234-235· ἀνάκτησις ὑπὸ Νικηφόρου Φωκά, Δα 93-96· ἐξελληνισμός, Δα 300· κατὰληψις ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν καὶ ἀποικισμός ἐνετικῶν οἰκογενειῶν, Εα 40· ἐπαναστάσεις κατὰ τῆς Ἑνετίας, 40, 96-98, 205· κατὰληψις ὑπὸ τῶν Τούρκων, Εβ 96· ἥρωικοὶ κατὰ τῶν ξένων κυριάρχων ἀγῶνες, 183-185· μόνη ἐκ τῶν μεγάλων νήσων ἡ Κρήτη μετέχει τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, Στ 77-78· ἡ μεγάλη ἐπανάστασις 1866-1869, 319-327· αἱ ἐνέργειαι τῶν Δυναμειῶν, 328-330· τέλος τοῦ ἀγῶνος, 341-343.

«Κρήτη», πλοῖον τροφοδοτοῦν τοὺς κρήτας ἐπαναστάτας, Στ' 341-342.

Κρητικὸς Ἰωάννης, στρατηγὸς Πελοποννήσου ἐπὶ Βασιλείου Α', Δα 61.

Κριεζῆς Ἀντώνιος, πλοίαρχος ὑδραῖος, εἶτα ναύαρχος, Στ 79, 120, 178· ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν, 246· πρωθυπουργός, 274· τὸ ἐπείσοδιον Πασιφίκου, 275· ἀναγνώρισις τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου, 284-285· ἐξαναγκάζεται εἰς παραίτησιν, 291· εἰκὼν, 275.

Κριεζώτης Ν., ὄπλαρχηγὸς τῆς Εὐβοίας, Στ 110 φρούραρχος τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν, 174· προκαλεῖ ταραχὰς ἐν Εὐβοίᾳ, 268· φυγὰς ἐν Τουρκίᾳ, 271· λόγος περὶ αὐτοῦ ὡς περὶ προέδρου Ἑλληνικῆς δημοκρατίας, 279.

Κριμαϊκὸς πόλεμος, Στ 285-287· ἡ ἐν Ἑλλάδι συγκίνησις καὶ ἡ κατοχή, 287-194· οἱ ὅροι τῆς εἰρήνης, 294.

Κρότος, ὁ Πολυκρίτου, αἰγινίτης, Αβ 25, 26.

Κρίσπαι, οἰκογένεια ἄρξασα τῆς Νάξου, Εα 24· οἰκίστημον, 25.

Κρίσπης Φραγκῆστος Α', δούξ τῆς Νάξου, Εα 230.

Κρίσπος, ἡ Πρίσκος, γαμβρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Φωκά, Γα 172, 173, 174.

Κρίσπος, υἱὸς Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, Ββ 108· κατατροπώνει τὸν στόλον τοῦ Λικινίου, 109· ἡ κατ' αὐτοῦ ἐξθρόνις τῆς Φαύστας, 121· νόμισμα, 121 (εἰκ.)· θανάτωσις αὐτοῦ, 122.

Κρίσσα, πόλις φωκικῇ, Αα 133.

Κριτίας, εἰς τῶν τριάκοντα τυράννων, Αβ 304· καταδικάζει τὸν Θηραμένην εἰς θάνατον, 305· φόνος αὐτοῦ, 307.

Κριτόβουλος, ἱατρὸς τοῦ Φιλίππου, Βα 30.

Κριτόβουλος, ὁ λήμνιος, ἱστορικός· περὶ τῆς πολιορκίας τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ Μουράτ Β', Εα 252· περὶ τοῦ μεγάλου τηλεβόλου τοῦ Μωάμεθ, 316.

Κριτόλαος, στρατηγὸς τῶν Ἀχαιῶν, Βα 301.

Κροῖσος, βασιλεὺς τῆς Λυδίας, ζητεῖ τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης, Αα 205, 294, Αβ 4· συναντάται πρὸς τὸν Σόλωνα, Αα 264· ὑποτάσσει τὰς ἑλληνικὰς ἀποικίας, 293· νικᾶται ὑπὸ τοῦ Κίρου, 294, Αβ 4· εὐνοία πρὸς τοὺς Ἕλληνας, Αα 312.

Κρόνος Αα 2 (εἰκ.), 40, 42, 69.

Κρότων, πόλις ἑλληνικῇ ἐν Ἰταλίᾳ, Αα 175· ἀθληταί, Αα 175, 304· νόμισμα, 302 (εἰκ.)· τεῖχη, 303· σχολὴ Πυθαγόρου, 304.

Κροῦμμος, ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων, Γβ 172, 173 (εἰκ.)· πόλεμοι κατὰ τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, 174-177· κατασκευάζει ποτιρίον ἐκ τοῦ κρανίου τοῦ Νικηφόρου Α', 178, 179 (εἰκ.)· προτείνει εἰρήνην, 184-186· νῆκαι κατὰ Μιχαὴλ Α', 187-195· ἐμφανίζεται πρὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, 200· ἐπιβουλή τοῦ Λέοντος Ε' κατ' αὐτοῦ, 201· ὁλοσχερὴς αὐτοῦ περὶ Μεσημβρίαν ἥττα, 202-204.

Κρῶμνα, πόλις παφλαγονικῇ, Αα 102.

Κτενᾶς, ἱερεὺς, λαμβάνει τὸν βαθμόν πρωτοσπαθαρίου, Αα 306.

Κτησίας, ἑλλην ἱατρὸς ἐν τῇ αὐτῇ Ἀρταξέρξου Β'· ἡ πολιτικὴ αὐτοῦ ἐπιρροή, Αβ 323.

Κτησίας, ἱατρὸς καὶ ἱστοριογράφος, Αβ 44, 60.

Κτησιφῶν, πρεσβυτέρης τῶν Ἀθηναίων, Βα 31.

χώρησις αὐτοῦ, 123-125.

Κορράδος, κοντόσταυλος τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, αἰχμάλωτος ἐν Αἰγύπτῳ, ἐλευθεροῦται ἐνεργείᾳ τοῦ Ἀλεξίου Α', Δβ 89.

Κορράδος, ὁ Μομφερρατικός, νυμφεύεται τὴν ἀδελφὴν τοῦ Ἰσαακίου Β', Δβ 187· καταστέλλει τὴν στάσιν τοῦ Βρανᾶ, 188.

Κορωνάος Πάνος, συνταγματάρχης, μετέχει τῆς χρητικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1866, Στ 320· εἰκὼν, 319.

Κορωνεῖα, πόλις βοιωτικὴ, Αα 137.

Κορωνεῖας μάχη, Αβ 194.

Κορώνη, πόλις μεσσηνιακὴ, Αα 165, Εα 24, 94, Εβ 175 (εἰκ.), 177.

Κορωνίς, θυγάτηρ Φλεγύου, Αα 93.

Κοσμάς, ὁ βασιλεὺς ὃν οἱ Ἑλλαδικοὶ ἀντέταξαν εἰς τὸν Λέοντα Γ', Γβ 39.

Κοσμάς, μοναχὸς σοφός, διδάσκαλος Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, Γβ 44.

Κοσμάς, ἐπίσκοπος Ἐπιφανείας, ἀσπάζεται τὴν μεταρρυθμίσιν, Γβ 80.

Κοσμᾶς, ἔμπορος, ἔχων τὸ μονοπώλιον τοῦ βουλγαρικοῦ ἐμπορίου, Δα 65-66.

Κοσμογονία κατὰ ἑλληνικὴν μυθολογίαν, Αα 1 καὶ ἑπ.

Κοσσαῖοι, ἔθνος τῆς Ἀσίας, ἀποσφαγὲν ἡβηδὸν ὑπὸ Ἀλεξάνδρου, Βα 113.

Κοσσυφοπεδίου μάχη, Εα 209-210· δευτέρα μάχη, 292.

Κοτσάδες, οἶκος ἐκ Ψαρῶν· οἰκονομικαὶ θυσίαι ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος, Στ 81.

Κόττυς, θρησκικὴ θεότης, Εἰσ. ρλ'.

Κότυς, ἡγεμὼν τῶν Ὀδρουσῶν, σύμμαχος τοῦ Περσέως, Βα 298.

Κοτύωρα, ὑψίστατο ὡς πόλις ἑλληνίς κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα μ. Χ., Ββ 127.

Κούβρατος, ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων, σύμμαχος τοῦ Ἡρακλείου, Γα 251.

Κουρίνης Ἰωάννης Α', κύ-

ριος Ἀστυπалаίας, Εα 24· οἰκόσημον, 96 (εἰκ.).

Κουρίνης Παῦλος, δούξ τῆς Κρήτης, συνθηκολογεῖ πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας, Εα 96.

Κουλέων, ἀρχηγὸς τῶν Πανλιανιτῶν εἰς τὸν στρατὸν Ἀλεξίου Α', Δβ 52.

Κούμας Κωνσταντῖνος, λόγιος, Εβ 166.

Κουμουνοῦρος Ἀλέξανδρος, ὑπουργὸς τῶν Ἑσωτερικῶν τῆς κυβερνήσεως Κανάρη, εἴτα πρωθυπουργός, Στ 317· τὸ δευτερον πρωθυπουργός, 326· παρωθεῖ τοὺς Κρήτας εἰς ἀπόρριψιν τῶν προτάσεων τῆς Πύλης, 331· δεινὴ θέσις τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ, 332-333· παραιτήσις, 334· καταδιώξις αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Βούλγαρη, 334-336· παρέχει βοήθειαν εἰς τὴν κυβέρνησιν Βούλγαρη, 338· δὲν καλεῖται εἰς τὸ συμβούλιον τοῦ Στέμματος, 341· σχηματίζει τὴν τρίτην αὐτοῦ κυβέρνησιν, 345· συνεργάζεται πρὸς τὸν Βούλγαρη, 345· ἀναλαμβάνει μόνος τὴν ἀρχὴν, 347· μέλος τῆς οἴκουμ. κυβερνήσεως, 351· ἢ κατ' αὐτοῦ μῆνις τοῦ λαοῦ, 352· σχηματίζει κυβέρνησιν, 352· πτώσις αὐτοῦ, 356· ἀναλαμβάνει ἐκ νέου τὴν ἀρχὴν, 357· εἰκὼν, 352.

Κούναξ, πόλις τῆς Βαβυλωνίας· μάχη περὶ τὰ—, Αβ 315, Βα 63.

Κουντουριώτης Ἀνδρέας· δολοφονία αὐτοῦ, Εβ 154.

Κουντουριώτης Λάζαρος, Εβ 153, 154· αἱ ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος θυσίαι αὐτοῦ, Στ 80, 81 (εἰκ.)· χαρὰ τῇ αὐτοῦ, 82· ἀναδεικνύει ναύαρχον τὸν Μιαούλην, 85-86· ὑπογραφή αὐτοῦ 87.

Κουντουριώτης Γεώργιος, Εβ 153, Στ 82· ὁρίζεται πρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, 103· 104, 124· πρωθυπουργός, 271-274.

Κουντουριώτης Ἀνδρέας, πρεσβευτὴς ἐν Κων·πόλει, Στ 293· ἐν Φλωρεντίᾳ 327· πρεσβευτὴς ἐκ δευτέρου ἐν Κων·πόλει, 355.

Κούριον, ὄρος, Αα 143.

Κουρκούας, Θεόφιλος, ἀδελφός καὶ συνεργάτης τοῦ Ἰωάννου, Δα 78· ὁ οἶκος αὐτοῦ, 144.

Κουρκούας Ἰωάννης, υἱὸς Ρω-

μανοῦ, δομέστικος τῶν σχολῶν, νικᾷ τοὺς Ρώσους, Δα 74· νῖ-
και αὐτοῦ κατὰ τῶν Ἀράβων, 77-78· παύεται ὑπὸ Ρωμανοῦ ἐπὶ ἐπαναδιορίζεται ὑπὸ Κωνσταντίνου Ζ', 81· ὁ οἶκος αὐτοῦ, 144.

Κουρκούας Ἰωάννης, υἱὸς τοῦ δευτέρου Ρωμανοῦ, στρατηγός ἐπὶ Ἰωάννου Α', Δα 144, 149, 154, 155.

Κουρκούας Μιχαὴλ Β', πατριάρχης, Δα 144.

Κουρκούας Ρωμανός, δομέστικος τῶν Ἰκανάτων, συνωμότης κατὰ Βασιλείου Α', Δα 144.

Κουρκούας Ρωμανός, υἱὸς καὶ συνεργάτης τοῦ Ἰωάννου, Δα 78· προτρέπει τὸν Νικηφόρον Φωκᾶν νὰ ἀναλάβῃ τὸ στέμμα, 101.

Κουρκούας Ρωμανός, υἱὸς τοῦ δευτέρου Ἰωάννου, πατριάρχης, Δα 144, 212.

Κούρμας, ἀρματολὸς Παρνασσίδος, Εβ 186, 187.

Κουρτίκιος, στρατηγός, πίπτει μαχόμενος κατὰ τῶν Βουλγάρων, Δα 66.

Κουρτίκιος, ναύαρχος τοῦ στασιαστοῦ Βάρδα Σκληροῦ, ἡττᾶται περὶ Φώκαιαν, Δα 170.

Κούρτιος, Ἑρνεστος, ἱστορικὸς γερμανός· ὁ φιλελληνισμὸς αὐτοῦ, Στ 239.

Κουτούβαλης Ἰωάννης, ἀρχηγὸς ζακυνθίων ἐθελοντῶν εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ 1684 κατὰ τῶν Τούρκων, Εβ 186.

Κουτούζωφ, στρατηγός ρώσος, νικᾷ τοὺς Τούρκους, Εα 222.

Κουτρούλης Ἰωάννης, ἱππότης πελοποννησίος, Εα 79, 238.

Κουτσομύτης Ἰωάννης, στρατηγὸς τοῦ θέματος Νικοπόλεως, φρονεῖται ὑπὸ τῶν κατοίκων, Δα 223.

Κόχραν, λόρδος, ναύαρχος, Στ 158 (εἰκ.)· στόλαρχος τῆς ἐπαναστάσεως, 176· παράβολα ἐγχειρήματα αὐτοῦ, 182.

Κρακράς, βούλγαρος φρούραρχος Πεονίκου, Δα 191, 197· παραδίδεται εἰς τὸν Βασίλειον Β', 198.

Κρανῶν, πόλις θεσσαλική, Αα 121· νόμισμα, 123 (εἰκ.)· μάχη περὶ —, Βα 151.

[illegible]

Κολοκοσιθῆς Κόλιος, υἱὸς τοῦ Θεοδότου, περὶ τῆς ἀντιπολίτευσεως μετὰ τῆς ἀντι-βασιλείας, 225.
Κολοκοσιθῆς Πάρος, υἱὸς τοῦ Θεοδοίου, 2102, 1047 φθὺς αὐτοῦ, 105.
Κολοφών, πόλις ἰωνική, Αα 291, Βα 242.
Κολχίς, πόλις, Αα 15, 47, 51.
Κολώνεια, βεῖα, Δα 29.
Κομάροι, τοπικὴ φηλὴ τῆς Θούνης· ἐπαναστασ αὐτῶν μετὰ τοῖς Κιόταις, Δβ 59-60.
Κομενησίους, σιγαριῶς εἰς Μαγειρίον, νικτὲς τοῖς Στάτοις, Ια 156.
Κομητὰς, κατηγότης τῆς ἐκκλη- νιακῆ φιλοσοφίας ἐν τῇ σχολῇ τῆς Μανναδίας, Ιβ 802.
Κομνήστου Α΄, Φιλιστός, 216.
Κομισκόστης, ἀλλυνοῦς, γένος δυνάστεω, Δβ 55-56.
Κομῆς, δρχήτορας, ἀνεκλή- ρητος αυτοκρατορίας Θεοδώρου, Ια 65.
Κομπεντικόν σφαιρίδες, Ιβ 205 (ειζ.).
Κόμμοδος, αυτοκράτωρ οὐ- μιος, Εβ 66.
Κομποστός Νικόλαος, ἀρχιεπὺς τῶν ἐκκαθάρσεων ἐπιλόγων κα- τὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ 1684 μετὰ τῶν Τούρκων, Εβ 186.
Κομηνή Άνω, θυγάτηρ Ἀλε- ξίου Α΄, συγγενεὴς τῆς Ἀλε- ξάνδρας Άνω, θυγάτηρ Ἰου- λιάου, ηγεμόνος Ἀζίας, θυγάτηρ Μιχαήλ Β, δεσπότου τῆς Ηπειροῦ, Βα 86.
Κομηνή Βρεσκία, σέκυος Mi- χαήλ Γαβρᾶ, Δβ 147. ἐξώκει- νη Ἀνδοκίκου Κομνηνοῦ, 154.
Κομηνή Θεόδωρα, σέκυος Βασιλείου, βλάτε Θεοδώρα.
Κομηνή Μελέτι, θυγάτηρ Ἰω- άννου Κομνηνοῦ, σέκυος Ἀ- νδρό.

[illegible]

Κλαύδιος, ρωμαῖος αὐτοκράτωρ, Ββ 35· κατατροπώνει τοὺς Γότθους, Ββ 74· θάνατος αὐτοῦ, 75.

Κλαύδιος, χιλιάρχος ρωμαῖος, στέλλεται πρὸς φύλαξιν τῶν Θερμοπυλῶν ἀπὸ τῶν Γότθων, Ββ 68.

Κλανιέρος, γάλλος συγγραφεύς, περὶ τῶν μύθων, Αα 43, 58.

Κλέανδρος, τύραννος τῆς Γέλας, Αβ 124.

Κλέανδρος, μακεδὼν, ἀρχηγὸς τῶν μισθοφόρων ἐν Γαυγαμήλοις, Βα 96.

Κλέαρχος, σπαρτιάτης ἀρμοστής Βυζαντίου, στρατεύει μετὰ Κύρου τοῦ νεωτέρου κατ' Ἀρταξέρξου, Αβ 314-315.

Κλειγένης, δημαγωγὸς ἀθηναῖος, Αβ 292.

Κλειδίον, κλεισώρεια καὶ φρούριον ἐν Μακεδονίᾳ, ἄλωσις ὑπὸ Βασιλείου Β', Δα 193.

Κλεινίας, ὁ πατὴρ τοῦ Ἀλκιβιάδου, Αβ 31, 264.

Κλεισθένης, τύραννος Σικωνίων, Αα 134· νικητὴς Πυθικοῦ ἀγῶνος, 135· καλεῖ μνηστήρας τῆς Ἀγαρίστης, 177, 208.

Κλεισθένης, ὁ Μεγακλέους, Ἀλκιμαωνίδης, Αα 209· ἐνισχύει τὸ σολωνεῖον πολίτευμα, 274 καὶ ἐπ. Αβ 31.

Κλείταρχος, Αα 44.

Κλεῖτος, ἡγεμὼν τῶν Ἰλλυριῶν, Βα 56.

Κλεῖτος, ὁ Δρωπίδου, σφύζει τὸν Ἀλέξανδρον ἐν Γρανικῷ, Βα 74· φρονεῖται ὑπ' αὐτοῦ, Βα 107.

Κλεῖτος, ναύαρχος μακεδόν, Βα 150, 163.

Κλείτωρ, πόλις τῆς Ἀρκαδίας, Αα 148.

Κλειώ, Μοῦσα τῆς Ἱστορίας, Εἰς. κβ' (εἰκ.).

Κλεόδαμος, μηχανικός, στέλλεται ὑπὸ τοῦ Γαλλικηνοῦ πρὸς ὀχύρωσιν τῶν ἐλληνικῶν πόλεων, Ββ 69, 70.

Κλεόμβροτος, ἀδελφὸς τοῦ Λεωνίδου, ἐπίτροπος τῆς βασιλείας, Αβ 83.

Κλεόμβροτος, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, στρατεύει κατὰ τῶν

Θηβῶν, Αβ 352· νέα αὐτοῦ στρατεία κατὰ τῶν Θηβῶν, 359· ἐμποδίζει τὴν κατάληψιν τῆς Φωκίδος ὑπὸ τῶν Θηβαίων, 361· τρίτη αὐτοῦ στρατεία κατὰ τῶν Θηβῶν καὶ φρόνος ἐν Λεύκτροις, 364-368.

Κλεομένης Α', βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, Αα 157, 181, 274, 282 καὶ ἐπ.· ἀρνείται βοήθειαν πρὸς τοὺς Ἰώνας, Αβ 14, 24, 25· θάνατος αὐτοῦ, 61.

Κλεομένης Γ', βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, ἐπιχειρεῖ πολιτικαὴν ἀναμόρφωσιν, Αα 182· χαρακτὴρ αὐτοῦ, Βα 282· πόλεμος πρὸς τὴν ἀχαϊκὴν συμπολίτειαν, 282-284· διατάσσει τὰ τῆς νέας καταστάσεως, 283· ἐπὶ νομίσματος, 284 (εἰκ.)· κατατροποῦται ὑπὸ Ἀντιγόνου, 284· αὐτοκτονεῖ, 285.

Κλεοπάτρα, μία τῶν συζύγων τοῦ Φιλίππου, Βα 41, 53.

Κλεοπάτρα, θυγάτηρ Φιλίππου καὶ Ὀλυμπιάδος καὶ σύζυγος Ἀλεξάνδρου, βασιλέως τῆς Ἡπείρου, Βα 42, 154, 159· φρόνος αὐτῆς, 184.

Κλεοπάτρα, βασίλισσα τῆς Αἰγύπτου, Ββ 27· (εἰκ.).

Κλεοφῶν, δημαγωγὸς ἀθηναῖος, Αβ 287, 292· θανάτωσις αὐτοῦ, 298.

Κλέφται, πρώτη ἐμφάνισις αὐτῶν, Εβ 134· πολιτεία αὐτῶν, 138-140· βίος αὐτῶν, ἀσκήσεις καὶ φρονήματα, 140-143· βοηθοῦσι τὸν Χασάν Τζεζάρη κατὰ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Ἀλβανῶν, 202.

Κλέων, δημαγωγὸς ἀθηναῖος, Αβ 234, 251-255.

Κλεωναί, πόλις τῆς ἀχαϊκῆς συμπολιτείας, Βα 271, 283.

Κλεώννυμος, ὁ Κλεομβρότου, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης· ἐκστρατεία αὐτοῦ εἰς Σικελίαν, Βα 230.

Κλεώννυμος, τύραννος Φλιασίων, Βα 281.

Κλεώννυμος, ὁ Σφοδρίου, φρονεῖται ἐν Λεύκτροις, Αβ 367.

Κλήμης, ὁ ἀλεξανδρεὺς, Γα 13.

Κλήμης Δ', πάπας· διαπραγματεύσεις διὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑκκλησίας, Εα 102· εἰκόν, 103.

Κλήμης Ε', πάπας, ὑπόσχεται

ἄρσιν ἀμαρτιῶν εἰς τοὺς ἐκστρατεύοντας κατὰ τῶν Ἑλλήνων, Εα 142.

Κληρονομία, κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους, Αα 93.

Κληρονόμοι, Γιαννάκης καὶ Γεώργιος, διερχομένους τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐστριακῆς πρεσβείας, Εβ 99.

Κλοκοτινίτσα, ἡττα Θεοδώρου Α' Ἀγγέλου ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, Εα 53.

Κλονίος, ὁμηρικὸς ἦρως, Αα 24.

Κλυμένη, σύζυγος Ἰαπετοῦ, Αα 4.

Κλυταιμνήστρα, Αα 33, 45, 70 (εἰκ.), 92, 93.

Κνημῖς, ὄρος, Αα 126, 127.

Κνίδος, ἀποικία δωρική, Αα 292· ὁ ἐν Δελφοῖς θησαυρὸς, 132 (εἰκ.).

Κνίδου Ἀφροδίτη, Αβ 334 (εἰκ.)· ναὸς ἐν Πειραιεῖ, 335.

Κνίδου ναυμαχία, Αβ 333.

Κνωσός, ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα, Εἰς. ριε'· τοιχογραφίαι, νοτ' (εἰκ.), ραα' (εἰκ.), ἀνάκτορα, ριδ', ρζη' κεφαλὴ ταύρου, ριε' (εἰκ.), αἱ θεαὶ τῶν ὄψεων, ριστ' (εἰκ.)· νόμισμα, Αα 295 (εἰκ.).

Κόβελ, ἀντιβασιλεὺς ἐπὶ Ὀθωνος, Στ 227 (εἰκ.).

Κόδριγκτον, ναύαρχος ἄγγλος, Στ 141, 182· ἀναγκάζει τουρκικὰ πλοῖα νὰ ἐπιστρέψουν εἰς Πύλον, 184· καταστρέφει τὸν τουρκοαγρυπτικὸν στόλον ἐν Πύλῳ, 185· εἰκόν, 188.

Κοδρίδαι, γένος ἀθηναϊκόν, Αα 227 καὶ ἐπ. 236.

Κόδρος, τελευταῖος βασιλεὺς τῶν Ἀθηναίων, Αα 227.

Κοζαρίδης Καλογιάννης, πρῶτος ἐστὼς Καρυταίνης ἐπὶ φενοκοκρατίας, Εα 79.

Κοῖνος, στρατηγὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν Γρανικῷ, Ἰσθμ. καὶ Ἀρβήλοις, Βα 72, ρβ', 95, 98, 104.

Κοινότητες· ἡ ὁρ. ανωσις αὐτῶν ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ ἡ καταγωγὴ τοῦ δι

Κόιντος, Μάρκος Φίλιππος, πρέσβυς τῶν ρωμαίων πρὸς τὸν Περσέα, Βα 297.

- τόν κατά τῶν Περσῶν πόλεμον, Αβ 68· πόλεμος πρὸς Κορινθίους, Αβ 207· νομίσματα, Αβ 208 (εἰκ.).· δέχεται Ρωμαϊκὴν προστασίαν, Βα 286· κατὰ τὴν ΙΒ' ἑκατονταετηρίδα, Γβ 14· κατάληψις ὑπὸ τῶν Νορμαννῶν, Δβ 45· ἐπανάστασις καὶ ἀνακατάληψις αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Ροβέρτου, 57· κατάληψις ὑπὸ Ρογέρου Β', 126· ἀνάκτησις ὑπὸ Μανουὴλ Κομνηνοῦ, 128-130. Τὸ παλαιὸν φρούριον, 129· (εἰκ.).· κατάληψις ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, Εα 23· προσπάθεια ἐξενετισμοῦ, 24-25· ἄλωσις ὑπὸ τοῦ Μιχαήλ, δεσπότη τοῦ Ἡπείρου, 25· κατάληψις ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, 231· ἥρωικὴ κατὰ τῶν Τούρκων ἄμυνα τῶν κατοίκων, Εβ 189-190· συμμετοχὴ Κερκυραίων εἰς τὰς ἐπανάστασεις τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ 1684 καὶ 1770, 186-196.
- Κέρμιαν**, τοῦρκος ἄρχων βορείου Φρυγίας, Εα 133.
- Κέσε** Μιχαήλ, αἰχμάλωτος τοῦ Ὀσμάν, καθίσταται φίλος καὶ σύμβουλος αὐτοῦ, Εα 132· διαπραγματεύεται τὴν παράδοσιν τῆς Προύσης, 135.
- Κεφαλληνία**, Αα 298, Αβ 107, 164· παρ' Ὀμήρου, Αα 104· νόμισμα, Αβ 164 (εἰκ.).· μετέχει τῆς αἰτωλικῆς συμπολιτείας, Βα 268· θέμα, Δα 29· ἐπιδρομὴ Σαρακηνῶν, 60-61· κατάληψις ὑπὸ τῶν Νορμαννῶν, Δβ 58· ὀριστικὴ ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Μαργαριτίνῃ κατάληψις, 185· σώματα Κεφαλλήνων συμμετέχουν εἰς τὰς ἐλληνικὰς τοῦ 1684 καὶ τοῦ 1770 ἐπανάστασεις, Εβ 186, 196.
- Κέφτι**, αἰγυπτιακὸν ὄνομα τῶν Φοινίκων, Εἰσ, σε'· εἰκόνες Κέφτι ἐπὶ τάφων, οστ', οη', οθ'.
- Κεχαγάμπεϋς**, ἀρχηγὸς λογάδων Ἀλβανῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, Στ 175.
- Κεχαγάμπεϋς** Εὐθύμιος, ὑπουργὸς τῆς κυβερνήσεως Κουμουνδούρου, Στ 326.
- Κέως**, Αβ 72, 85, 189, Εα 24, 127 (εἰκ.).
- Κηρουλάριος**, Μιχαήλ, ἀρχηγὸς συνομοσίας κατὰ τοῦ ὀργανοτρόφου Ἰωάννου, Δα 224· προχειρίζεται πατριάρχης, 232· στέφει τὸν Ἰσαάκιον Α', 249· χαρακτὴρ καὶ πολιτεία αὐτοῦ ἔναντι τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, 283-286· ἀντίθεσις αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰσαάκιον Α', Δβ 9· ἐξορία καὶ θάνατος αὐτοῦ, 10.
- Κήρυκες**, ἔργα αὐτῶν, Αα 82 καὶ ἐπ'· τάξις κληρονομικῇ, 90.
- Κηφισόδωρος**, ἱππαρχος τῶν Ἀθηναίων, φρονεῖται περὶ τὴν Μαντινείαν, Αβ 380.
- Κιατίπογλου**, δυνάστης Σμύρνης· τὸ κράτος αὐτοῦ καταλύεται ὑπὸ Μαχμούτ Β', Εβ 226.
- Κιάφα**, ἐν τῶν τεσσάρων χωρίων τῶν Σουλτανῶν, Εβ 145.
- Κιβύρα**, Λακεδαιμονίων ἀποικία ἐν Πισιδίᾳ, Βα 243.
- Κιβυρραιωτῶν**, θέμα, Γα 264· στρατιωτικὴ δύναμις, Γβ 13, Δα 29.
- Κιθαιρών**, ὄρος, Αα 19, 127, 143, Αβ 359, 360 (εἰκ.).
- Κίονες**, λαὸς ὀμηρικὸς, Αα 104.
- Κίλικες**, Κιλικία· Εἰσ. ἡ'· ἑλληνικά ἐν Κιλικίᾳ ἱδρύματα, Βα 243· κατάληψις ὑπὸ τῶν περσικῶν, Ββ 22-24.
- Κίλλης**, στρατηγὸς Πτολεμαίου Α', Βα 180.
- Κιμμέριοι**, Εἰσ. οβ', ἡδ'—ἡγ', Αα 101, 105.
- Κιμμέριος Βόσπορος**, Αα 294· ἄγγειον, Αα 52 (εἰκ.).
- Κίμων**, ὁ πατὴρ Μιλτιάδου, Αα 272.
- Κίμων**, ὁ Μιλτιάδου, στρατηγός, Αβ 50, 85, 135-136· νεανικὸς βίος, 143· δακτυλιόλιθος, 145 (εἰκ.).· στρατηγός, 151-157· ἐξοστρακισμός, 157· ἀνάκλησις, 163· θάνατος, 165· συνθήκη κινώνειας, 165-174.
- Κινάδων**, σπαρτιάτης, ἐπιχειρεῖ ἀνατροπὴν τοῦ πολιτεύματος τοῦ Λυκούργου, Αβ 320· σύλληψις καὶ θανάτωσις αὐτοῦ, 321.
- Κινέας**, ὁ Γόνιος, ταγὸς τῶν Θεσσαλῶν, Αα 123, 274.
- Κινέας**, ὁ Ἡπειρώτης, Βα 231.
- Κίνναμος** Ἰωάννης, συγγραφεὺς τῆς ἱστορίας Ἰωάννου καὶ Μανουὴλ Κομνηνῶν, Αβ 118, 128· περὶ τῆς ταπεινώσεως τοῦ Ρενάλδου πρὸ τοῦ Μανουὴλ, 133.
- Κινύρας**, μυθικὸς βασιλεὺς Κύπρου, Αα 110.
- Κίος**, ἄλωσις αὐτῆς ὑπὸ τῶν βαρβάρων· καὶ δῆωσις, Ββ 69.
- Κιοσέ Μεχμέτ** πασάς, στέλλεται κατὰ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, Στ 53, 61.
- Κιουπριλῆ**, οἶκος δώσας εἰς τὴν Τουρκίαν πέντε μεγάλους βεζίρας, Εβ 91· ἡ πρὸς τοὺς χριστιανοὺς ἐπείκεια αὐτοῦ, 91-92.
- Κιουπριλῆ** Μουσταφᾶ, μέγας βεζίρης, βελτιώνει τὴν θέσιν τῶν χριστιανῶν, Εβ 92· διορίζει βένν τῆς Μάνης, 147.
- Κιουπριλῆ** Μεχμέτ, μέγας βεζίρης, φρονεῖ 30.000 Τούρκους καὶ ἀπαγχονίζει τὸν πατριάρχην Παρθένιον, Εβ 94.
- Κιουπριλῆ** Ἀχμέτ, μέγας βεζίρης, Εβ 94-97.
- Κιουπριλῆ** Χουσεῖν, μέγας βεζίρης, Εβ 104.
- Κιουταχῆς**, νικᾷ τοὺς φιλέλληνας εἰς Πέτα, Στ 70· εἰσβολὴ αὐτοῦ εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, 128· πολιορκεῖ τὸ Μεσολόγιον, 166· πολιορκεῖ τὴν Ἀκρόπολιν, 173.
- Κιουτσούκ Καϊναρτζή**, συνθήκη· τὸ περὶ ἐλευθεροπλοίας ἄρθρον αὐτῆς εὖνοι τὸ ἐλληνικὸν ναυτικόν, Εβ 149· οἱ ἄλλοι ὅροι τῆς συνθήκης, 200-201.
- Κίρκη** καὶ νῆσος αὐτῆς, Αα 100, 101, 105· (ὄρα καὶ Αἰαίη).
- Κίρρα**, πόλις τῆς Φωκίδος, Αα 133, 134, 208.
- Κιτίτιον**, πόλις τῆς Δωριδος, Αα 127.
- Κίτιον**, πόλις τῆς Κύπρου, Αα 295, Αβ 165.
- Κλαδάδες**, προύχοντες τῆς Πελοποννήσου, καταφεύγουν πρὸς τοὺς Ἑνετοὺς, Εβ 29.
- Κλαδᾶς** Δημήτριος, ἀρχηγὸς τῶν στρατιωτῶν, Εβ 30.
- Κλαδᾶς** Κορκόδειλος, ἀρχηγὸς τῶν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Ἑνετίας ἀρματολῶν, καταλαμβάνει τὴν Μάνην, Εβ 176.
- Κλάδοι**, εἰς τῶν πρωτευόντων ἐν Κρήτῃ οἰκῶν, Δα 300, Δβ 148.
- Κλαζομεναί**, πόλις ἰωνικῇ, Αα 291· σαρχοφάγος, 61 (εἰκ.).· ἀμφορεὺς, 285 (εἰκ.).
- Κλάρενδον**, ὑπουργὸς τῶν Ἑξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας, Στ 337.

- ρος· οἱ Ἕλληνες συνάσσονται μετ' αὐτοῦ, Ββ 27.
- Κάσος**, παροχή βοηθείας πρὸς τὴν Κρήτην, Στ 78· καταστροφή τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων, 113.
- Κασσωπαῖοι**, φυλὴ τῆς Ἡπείρου, Αα 144· πόλις αὐτῶν Κασσώπη, 145.
- Κασσωτῆς**, πηγὴ ἐν τῷ ἱερῷ τῶν Δελφῶν, Αα 131.
- Κασταλία**, κρήνη ἐν Δελφοῖς, Αα 131.
- Καστελρήγ**, ὑπουργὸς τῶν Ἑξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας, αὐτοκτονεῖ, Στ 139.
- Καστορία**, κατοχὴ ὑπὸ τῶν Νορμανῶν, Αβ 56· ἀνάκτησις τῆς πόλεως ὑπὸ Ἀλεξίου Α', 57.
- Κάστος**, στρατηγὸς τοῦ Μαυρικίου· ἡττᾶται ὑπὸ τῶν Ἀβάρων, Γα 156.
- Καστρικία**, δέσποινα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐχθρὰ τοῦ Χρυσοστόμου, Ββ 235.
- Καστριώτης** Γεώργιος, ὁ ἄλλως Σκεντέρμπεϋς, ἡγεμὼν τῶν Ἀλβανῶν, Εα 282, 291· λαμπροὶ αὐτοῦ κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνες, 292-296· εἰκόν, 293.
- Κάστωρ**, Αα 11, 16.
- Κατακάξης** Γαβριήλ, πρέσβυς τῆς Ρωσίας ἐν Ἀθήναις· μηχανορραφίαι αὐτοῦ, Στ 247· ἀποδοκιμάζεται ὑπὸ τοῦ τσάρου, 253.
- Κατακαλὼν**, στρατηγὸς Λέοντος ΣΤ', ἡττᾶται ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, Δα 67.
- Κατακαλὼν** Κεκανμένος, βλέπε Κεκανμένος.
- Κατάκλυας**, στρατηγὸς τοῦ δέματος Ὀψικίων ἐπὶ Μιχαήλ Β', Γβ 231, 233.
- Καταλανικὴ** εἰταιρεία, Εα 7, 144· εἰσέρχεται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, 145· ἀντὶ βοηθείας παρέχει πράγματα, 146-147· δῆσις τῆς Θράκης, 148· ἀδόδος εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, 149-152, 160· καθίσταται κυρία τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, 161-163· πόλεμος τῆς εἰταιρείας πρὸς τὴν Ἑνετίαν, 168-169· ἡ εἰταιρεία καταλαμβάνει τὴν Θεσσαλίαν, 170.
- Καταλούσιος** ἢ Κατελούσιος Φραγκῖσος, Εα 199, 207.
- Καταλούσιος** Δωρῖνος Α', ἡγεμὼν τῆς Λέσβου, πενθερὸς Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, Εα 298.
- Καταναῖοι**, γενονατικὸς οἶκος ἄρξας τῆς Νικαίας, Εα 199· νομίσματα, 199 (εἰκ.).
- Καταναῖος** Μαυρίκιος, γενοναῖος, κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Εα 325.
- Κατάνη**, ἑλληνικὴ ἀποικία ἐν Σικελίᾳ, Αα 298· νόμισμα, 299 (εἰκ.).
- Κατάνης** Θωμᾶς, κερκυραῖος, διδάσκαλος ἐν Ἑνετίᾳ, Εβ 164.
- Κατάονες**, βλέπε Χεταῖοι.
- Κατεπάνω** θεμάτων, Δα 32· σφραγίς, 40 (εἰκ.)· τῆς Ἰταλίας, 176 (εἰκ.), 177.
- Κατξενελλενενβόγεν** Βερθόλδος, γερμανὸς, κύριος Βελεστίνου, Εα 26, 28, 29.
- Κατοχὴ** τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν Ἀγγλογάλλων, Στ 290.
- Κατρακάξης**, βλ. Κατακάξης.
- Κατσαντώνης**, ὁ διάσημος κλέφτης, συλλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ καὶ φονεύεται, Εβ 223.
- Κατσαρὸς Α'**, φυλακίζεται μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη, Στ 106.
- Κατσώνης** Λάμπρος· καταγωγὴ καὶ στάδιον αὐτοῦ, Εβ 206· ἀποκροεῖ προτάσεις τῆς Πύλης, 207· ἡ περὶ Καφηρέα ναυμαχία, 208· θάνατος αὐτοῦ, 210· εἰκόν, 208.
- Καύαρος**, γαλάτης βασιλεὺς ἐν Θράκῃ, Βα 223.
- Κανκάνος**, στρατηγὸς βούλγαρος, καταλαμβάνει τὸ Δυρράχιον, Δα 223.
- Καύκασος**, ὄρος, Αα 17.
- Καύκωνες**, λαὸς παρ' Ὀμήρῳ, Αα 103.
- Καυλωνία**, πόλις ἑλληνὶς ἐν Ἰταλίᾳ, Αα 299.
- Κανσία**, μακεδονικὸς στρατιωτικὸς πῖλος, Βα 16 (εἰκ.), 17.
- Καφάτοι**, εἰς τῶν πρωτεύοντων ἐν Κρήτῃ οἰκῶν, Δα 300.
- Κάφτι**, βλ. Κέφτι.
- Καψάλης**, ὁ μεσολογγίτης, Στ 168.
- Καφοκαλύβας** Μανουήλ, εἷς τῶν ἀρχηγῶν ἐπαναστάσεως ἐν Κρήτῃ, ἀνασκοποῦνται ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, Εα 206.
- Κεγένης**, Πετсенέγος, εἰσέρχεται ἐντὸς τοῦ κράτους καὶ ἀναγορεύεται πατριάρχης, Δα 241· φυλακίζεται, 242.
- Κεδίκ** Ἀχμέτ πασᾶς, μέγας βεζῖρης τοῦ Μωάμεθ Β', Εβ 15.
- Κεδρηνός**, χρονογράφος, Γα 107.
- Κεκανμένος** Κατακαλὼν, ὁ μέγας στρατηγός· ὡς φρουραρχὸς Μεσσηνίας, σώζει τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν Ἀράβων, Δα 220· νικᾷ περὶ Βάρναν τοὺς Ρώσους, 235· νικᾷ τὸν ἡγεμόνα τοῦ Γιβρίου, 238· τραυματίζεται ἐν μάχῃ πρὸς τοὺς Πετсенέγους, 243· μετέχει τῆς στάσεως κατὰ Μιχαήλ ΣΤ', 246· διορίζεται κορυοπαλάτης, 249.
- Κεκανμένος** Μιχοήλ, ἡγετὰι ὑπὸ τοῦ Νορμαννοῦ Γουίδωνος, Δβ 94.
- Κέκρωρ**, Αα 14, 51, 52, 59.
- Κελένδερις**, πόλις ἐν Κιλικίᾳ, Αβ 190.
- Κελεστῖνος**, πάπας, ἀντιπροσωπεύεται εἰς τὴν Γ' Οἰκουμένην Σύνοδον, Ββ 245.
- Κελιδξὲ Ἀρσλάν**, σελδζουκίδης ἡγεμὼν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, Δβ 59· ἡτταί αὐτοῦ ὑπὸ τῶν σταυροφόρων, 78-80.
- Κελιδξὲ Ἀρσλάν Β'**, σελδζουκίδης ἡγεμὼν, Δβ 201.
- Κένταυροι**, Αα 25, 65.
- Κεραμέα**, λιμὴν τῆς Κύπρου· ναυτικὸν ἐν — τρόπαιον κατὰ τῶν Ἀράβων, Γβ 68.
- Κερασσοῦς**, ἑλληνικὴ ἀποικία ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου, Αα 308, Βα 237· ὑφίστατο ὡς πόλις ἑλληνὶς κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα μ. Χ., Ββ 127.
- Κεραύνεια**, ὄρη, Αα 119, 143.
- Κερβογά**, στρατηγὸς τοῦ σελδζουκικοῦ κράτους, ἐπὶ τῆς α' σταυροφορίας, Δβ 82.
- Κερέθριος**, ἡγεμὼν τῶν Γαλατῶν, Εα 221.
- Κερησσός**, κόμη, ἐν Βοιωτίᾳ, Αα 138.
- Κέρκυρα**, κτίσις τῆς πόλεως, Αα 169, 298· κατέχεται ὑπὸ τῆς Κορίνθου, 210· ἀπραξία εἰς

Καραντηγός Νιζηφόρος, στρατηγός Ναυπλίου, καταναιμαγεί εταπεινωμένως τοὺς Ἀραβας, Λα 213.

Καρασμάνογλου Χουσεΐν, δυνάστης Ἀτταλείας· τὸ κράτος αὐτοῦ καταλύεται ὑπὸ Μαχμούτ Β', Εβ 226.

Καρασῆ, τοῦρκος ἄρχων Μυσίας, Εα 133, 136.

Καρατάσος, ὀπλαρχηγός, Στ 105· ἐπανάστασις αὐτοῦ κατὰ τοῦ Καποδιστρίου καὶ φυγή, 215· καταβάλλει στάσιν ἐν τῇ Στερεᾷ, 228· τὸ ἐπεισόδιον πρὸς τὴν Τουρκίαν ἐξ ἀφορμῆς τοῦ διαβατηρίου αὐτοῦ, 264.

Καρατζᾶ, ἀρχηγός τῆς πρωτοπορείας Μωάμεθ Α', ὑποτάσσει τὸς παρὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν πόλεις, Εα 318.

Καρατζᾶς Γεώργιος, ὁ ἐξ ἀπορριπτῶν, Εβ 106.

Καρατζᾶς Ἰωάννης, διερχομένης τοῦ τουρκικοῦ στόλου, Εβ 108.

Καρα-Χαλήλ Τσεντερελῆς, βλέπε Χαλήλ Τσεντερελῆς.

Καρβέας, ἀρχηγός τῶν Παυλιανῶν, ὁδηγεῖ αὐτοὺς πρὸς τοὺς Ἀραβας, Γβ 277· φόνος αὐτοῦ, 303.

Κάρδαμος, ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων, Γβ 135· νικᾷ τὸν Κωνσταντῖνον ΣΤ', 136.

Καρδιά, ἀποικία τῶν Μιλησίων, Αα 308, Βα 183.

Καρδιά, φρούριον ἐν Μακεδονίᾳ, κτισθὲν ὑπὸ Βασιλείου Β', Δα 195.

Κᾶρες, φυλὴ θρακικὴ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, Εἰδ. ξη', Αα 97, 103, Αβ 421, 427, 430· συμμετοχὴ εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἰωάνων, Αβ 15· σατραπεία Ἀσάνδρου, Βα 145.

Καρίνας Σεκουῦδος, Ἕλληνας φιλόσοφος, ἀπάγει εἰς Ρώμην τὰ ἐν Ἑλλάδι ἀγάλματα, Ββ 61.

Κάρλοβιτς συνθήκη, Εβ 102· αἱ περὶ τῆς εἰρήνης συζητήσεις Μαυροκορδάτου καὶ Σολῆζ, 103.

Καρμανία, σατραπεία, Βα 146.

Κάρνεια, πανήγυρις ἐν Σπάρτῃ καὶ κατάλογος νικητῶν ἀγώνων, Αα 118.

Κάρολος, ὁ Μέγας, αὐτοκρά-

τωρ τῆς Δύσεως· σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὴν αὐτοκράτειραν Εἰρήνην, Γβ 111· διακοπὴ αὐτῶν, 130· στέφεται αὐτοκράτωρ, 144-145, προτάσεις γάμου αὐτοῦ πρὸς τὴν Εἰρήνην, 148· σχέσεις πρὸς τὸν Νιζηφόρον Α', 153· εἰκόνας, 129, 163· ὑπογραφή, 130· ζητεῖ τὴν ἀναγνώρισιν αὐτοῦ ὡς αὐτοκράτορος, 183-184.

Κάρολος Τόπιαν, βασιλεὺς Ἀλβανίας, Εα 203· ἀνθίσταται εἰς τοὺς Τούρκους, 232.

Κάρολος, ὁ Βαλουᾶ, ἀποβλέπει εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Εα 150.

Κάρολος, ὁ Ἀνδεγαυικὸς ἢ Ἀνζού, βλέπε Ἀνδεγαυικὸς.

Κάρολος Α' καὶ **Β'** Τόκκοι, βλέπε Τόκκος Κάρολος Α' καὶ Β'.

Κάρολος Η', βασιλεὺς τῆς Γαλλίας, σχεδιάζει ἐπιθεσιν κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ συνειννοεῖται πρὸς τοὺς Ἕλληνας, Εβ 176· σκληρὰ ἐκδίκησις τοῦ Βαγιαζήτ κατὰ τῶν Ἑλλήνων, 177· (εἰκ.), 177.

Κάρολος Β', τοῦ Νεβέρ, βλέπε Νεβέρ.

Κάρπαθος, Αα 24, 287.

Καρπενσιόου μάχη, Στ 107.

Καρπενσιώτης Ἀθανάσιος, φρονεῖται εἰς Σκουλένιον τῆς Μολδαβίας, Στ 18-19.

Καρτερία, πλοῖον κατασκευασθὲν ἐν Ἀγγλίᾳ ἐκ τῶν χρημάτων δαείου τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασεως, Στ 175, 180, 181 (εἰκ.), 182· καταστρέφει ἐπὶ τὰ τουρκικὰ πλοῖα, 184.

Κάρτσερι Ραυάνο, ἄρχων Εὐβοίας, ζητεῖ τὴν βοήθειαν τῆς Ἑνετίας κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἐρρίκου, Εα 26, 29.

Καρνάτιδες, Αβ 192 (εἰκ.), 201 (εἰκ.).

Καρνοφύλλης, μέγας λογοθέτης τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, Εβ 93.

Καρυστηγός Θεόδωρος, ἀρχηγὸς σώματος κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Εα 338.

Κάρυστος, πόλις τῆς Εὐβοίας, Αα 288· νόμισμα, 287 (εἰκ.)· κατάληψις ὑπὸ τῶν Περγῶν, Αβ 27· πόλεμος πρὸς τοὺς Ἀ-

θηναίους, 52· ἐπὶ φραγκοκρατίας, βλ. Εὐβοία· πολιορκία ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, Στ 110 (εἰκ.).

Καρύταινα, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ· βαρωνία, Εα 34· κάστρον, 34 (εἰκ.), 135, Στ 53 (εἰκ.)· πολιορκία τῆς ἀκροπόλεως ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη, Στ 51-52· ἐξστρατεία τοῦ Ζαΐμη κατὰ τῆς Καρυταίνης, 103 (εἰκ.), 104.

Καρχηδών, Αα 296, 303· πόλεμος πρὸς τοὺς ἐν Κύρῳ Φωκαεῖς, 305· πόλεμος πρὸς τὸν Γέλιωνα, Αβ 68, 124-128· ἀποικία ἐν Σικελίᾳ, 124· νομίσματα, 125 (εἰκ.)· πόλεμος πρὸς Ἀγαθοκλέα, Βα 183-184· ἄλλοις ὑπὸ Βελισαρίου, Γα 94-95· μετάλλιον ἐπὶ τῇ ἀνακτῇ, 102 (εἰκ.)· ἀτυχὴς ἀπόπειρα τῶν Ἀρσάκων πρὸς ἄλωσιν αὐτῆς, 258· ἄλωσις αὐτῆς ὑπὸ Χασάν, 263.

Κάσαμβος, ὁ Ἀριστοκράτης, αἰγινίτης, Αβ 26.

Κασῆς Ἀνδρέας, ἀρჩνεῖ τῷ 1751 μέγα κληροδόμημα ὑπὲρ τῆς παιδείας, Εβ 165.

Κασκάνος Δομετιανός, σύμβουλος τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Γαβριήλ, Δα 195.

Κασκάνος, ἀδελφὸς τοῦ Δομετιανοῦ, πρέσβυς τοῦ Βλαδισλάβου πρὸς τὸν Βασίλειον Β', Δα 196.

Κασμέναι, ἑλληνικὴ ἀποικία ἐν Σικελίᾳ, Αα 298.

Κασσάνδρα, θυγάτηρ τοῦ Πριάμιου, μάντις, Εἰδ. ρλδ', Αα 33.

Κασσάνδρεια, κτίσμα Κασσάνδρου ἐπὶ τῆς χερσονήσου Παλλήνης, νῦν Κασσάνδρα, Βα 169, 220.

Κάσανδρος, στρατηγός Ἀλεξάνδρου, Βα 67, 69.

Κάσανδρος, ὁ Ἀντιπάτρον, Βα 113· ἡγεμὼν τῶν παίδων ἐπὶ Ἀρριδαίου, 143· χιλιάρχος, 159· φρονεῖ τὸν Δημάδην, 162· ἀγῶνες πρὸς τὸν Πολυσπέρχοντα, 163-169· νόμισμα, 169· δύναμις αὐτοῦ, 178· ἀγῶνες πρὸς τὸν Ἀντίγονον, 178-181· βασιλεὺς, Αα 36, Βα 196· νόμισμα, 197 (εἰκ.)· νέοι πρὸς τὸν Ἀντίγονον ἀγῶνες, 209, 212· θάνατος αὐτοῦ, 215.

Κασσιανή, βλέπε Εἰκασία.

Κάσσιος, ὁ φρονεὺς τοῦ Καίσα-

- τὸν Ἀγγλογάλλον, 291· ἀπομάκρυναι αὐτοῦ, 292· πρεσβευτὴς ἐν Οὐασινγκτόνι, 327· θάνατος αὐτοῦ, 341.
- Καλλέργης** Λέων, ἀρχηγὸς κρητικῆς ἐπαναστάσεως, φονεῖται ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, Εα 206.
- Καλλιάρχης** Νικόλαος, διδάσκαλος ἐν Ἑνετίᾳ, Εβ 164.
- Καλλίας**, πρεσβυς τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὴν ἐν Σπάρτῃ συνέλευσιν, Αβ 362.
- Καλλίας**, στρατηγὸς τῶν Φωκέων, Αβ 406.
- Καλλίας**, ὁ Ἱππονίκου, πρεσβευτὴς τῶν Ἀθηναίων εἰς Σούσα, Αρ 167 καὶ ἐπ.
- Καλλίβιος**, σπαρτιάτης, ἀρμοστής Ἀθηναίων, Αβ 304.
- Καλλικράτης**, σπαρτιάτης, Αβ 112, 115.
- Καλλικράτης**, ὁ καλλιτέχνης, Αβ 181.
- Καλλικράτης**, προδότης ἀχαιῶς, Βα 300.
- Καλλικρατίδας**, ναύαρχος λακεδαιμόνιος· χαράκτηρ αὐτοῦ, Αβ 290· νίκη περὶ Μυτιλήνης, 291· ἦτα περὶ Ἀργινούσας καὶ θάνατος, 291.
- Καλλιμάχαι**, μεγάλη οἰκογένεια μολδαυικῇ, ἐξελληνισθεῖσα, Εβ 107· τρεῖς Καλλιμάχαι ἡγεμόνες, 108.
- Καλλιμάχης** Ἰωάννης, μέγας διερμηνεύς, Εβ 107· ἀποκεφαλίζεται, 195.
- Καλλιμάχης** Σκαρλάτος, ἡγεμὼν Μολδαβίας, Εβ 215.
- Καλλιμάχος**, ὁ ἀφιδναῖος, πολέμαρχος, Αβ 34, 36, 37, 40, 41.
- Καλλιμάχος**, ὁ ἱστορικός, Αα 44.
- Καλλιμέδων** ὁ Κάραβος, ἀθηναῖος, Βα 152, 165.
- καλλινίκος**, μηχανικός, ἐφευρέτης τοῦ ἐλληνικοῦ πυρός, Γα τοῦ· ἀξία καὶ χρησιμοποίησις Αα 241-242.
- Καλλινίκος**, πατριάρχης ἐπὶ Ἰουστινιανου Β', Γα 261, 267.
- Καλλιξένος**, ποιητής, Αα 312.
- Καλλιξένος**, ἀθηναῖος, ὁ εἰσηγὴς τῶν ἐν βουλευματικῇ κατῶν, Αρ 293· Ἀργινούσας νικῶν εἰς δίκην, 293· εἰσαγωγή αὐτοῦ 5.
- Καλλιόπη**, πόλις ἐλληνίς ἐν Παρθίᾳ, Βα 249.
- Κάλλιπος**, ὁ Μοιροζέου, ἀθηναῖος στρατηγὸς κατὰ τῶν Γαλατῶν, Βα 220.
- Καλλισθένης**, φιλόσοφος καὶ ἱστορικός, ἀνεμῖος τοῦ Ἀριστοτέλους, Αα 53· ἀρνεῖται νὰ προσκυνήσῃ τὸν Ἀλέξανδρον, Βα 108· θανατοῦται ὑπ' αὐτοῦ, 109.
- Κάλλιστος**, ἔλλην, στρατηγὸς τῶν Ρωμαίων, ἀναγκάζει εἰς ὑποχώρησιν τοὺς Πέρσας, Ββ 80.
- Κάλλιστος** Ἀνδρόνικος, λόγιος ἐκ Θεσσαλονίκης, διδάσκει ἐν Ρώμῃ, Φλωρεντίᾳ καὶ Φερράρᾳ, Εβ 26.
- Καλλίστρατος**, ἀθηναῖος δημηγόρος καὶ στρατηγός· ὁ πρὸς αὐτὸν χρησμός τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν, Αα 133· ἀρχηγὸς ναυτικῆς μοίρας, Αβ 353, 354· πρέσβυς κατὰ τὴν ἐν Σπάρτῃ συνέλευσιν, 362.
- Καλλιφῶν**, ἀθηναῖος, πείθει τὸν Σύλλαν νὰ παύσῃ τὴν σφαγὴν τῶν Ἀθηναίων, Ββ 18.
- Καλογερόπουλος** Σπ., Στ 160.
- Καλοκύρης**, πατριάρχης, πρέσβυς παρὰ τῷ Σβιατοσλάφῳ, Δα 106-107, 151.
- Καλομαρία**, ἀδελφὴ τῆς αυτοκρατορίδας Θεοδώρας, Γβ 286.
- Καλομόδιος**, κολλυβιστής, Δβ 202.
- Καλονίσκος Ταῦρος**, σοφιστής ἐκ Βηρυτοῦ, Ββ 51.
- Καλοπύξος** Ἰωάννης, ὑψώνει τῷ 1770 τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Λεβαδείᾳ, Εβ 195-197.
- Καλτεζῶν** μονή· ἡ ἐν αὐτῇ σύνοδος τῶν πελοποννησίων προυχόντων, Στ 36.
- Καλυδὼν**, πόλις αἰτωλική, Αα 143· ἐρείπια, 144 (εἰκ.).
- Καλόκη**, θυγάτηρ Αἰδίου, Αα 10.
- Καλυψώ**, θεά, Αα 5, 105.
- Καλώννμος**, ἀλεξανδρεὺς, ἀρχηγὸς τοῦ στόλου κατὰ τὸν βαλδελικὸν πόλεμον, Γα 93.
- Καμάρινα**, ἐλληνικὴ ἀποικία ἐν Συκελίᾳ, Αα 298· νόμισμα, Αα 299 (εἰκ.)· καταστροφή τῆς πόλεως, Αβ 125.
- Καμαρινός**, Φιλικός· φόνος αὐτοῦ, Στ 7.
- Καμβούνια**, ὄρη, Αα 119.
- Καμβύσης**, βασιλεὺς τῶν Περσῶν, Αα 314, Αβ 5.
- Κάμειρος**, πόλις τῆς Ρόδου, Αα 292, Αβ 189.
- Καμπταγάνος**, ἐπιφανὴς βούλγαρος, Γβ 98.
- Καμύτζης** Μανουήλ, στρατηγὸς ἐπὶ Ἀνδρονίκου Α', Δβ 166· προσφέρει τὴν περιουσίαν του διὰ τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ Βρανᾶ, 187· ἀνακηρύσσει ἑαυτὸν ἡγεμόνα Πελαγονίας, 202.
- Καπαβὸς** Νικόλαος, στέφεται αυτοκράτωρ καὶ φονεῖται ὑπὸ Ἀλεξίου Ε', Δβ 230.
- Κανακάρης** Ἀθανάσιος, μέλος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, Στ 58.
- Κανακή**, θυγάτηρ Αἰδίου, Αα 10.
- Κανάρης** Κωνσταντῖνος, καταστρέφει τὴν ναυαρχίδα τοῦ Καρα-Ἀλή, Στ 92 (εἰκ.), 93· τρέπει εἰς φυγὴν τὸν στόλον τοῦ Μεχμέτ πασᾶ, 95· πυρπολεῖ τουρκικὴν φρεγάδα, 118· ἀπώπεια αὐτοῦ πρὸς πυρπόλησιν τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου, 178-179 (εἰκ.)· τίθεται εἰς περιορισμὸν ὑπὸ τοῦ Μιαούλη, 214· ὑπουργός, 250· πρωθυπουργός, 260· ἐκ δευτέρου πρωθυπουργός, 274· δυσαρέσκεια αὐτοῦ κατὰ τοῦ Ὁθωνος, 305 (εἰκ.)· οἱ ὄροι αὐτοῦ διὰ τὸν σχηματισμὸν κυβερνήσεως ἀπορρίπτονται, 305· μέλος τῆς τριμελοῦς κυβερνητικῆς ἐπιτροπῆς, 308· μέλος τῆς προσενεγκούσης τῷ στεμμῇ εἰς τὸν Γεώργιον Α' ἐπιτροπῆς, 313· πρωθυπουργός, 317· πρόεδρος οἰκουμ. κυβερνήσεως, 350· θάνατος αὐτοῦ, 351 (εἰκ.).
- Κανλίτζα**, συνθήκη μεταξύ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, Στ 293.
- Κάννιγκ** Γεώργιος, ὑπουργός τῶν ἐξωτερικῶν καὶ εἴτα πρωθυπουργός τῆς Ἀγγλίας, Στ 132· ἀναγνωρίζει τὴν ἐλληνικὴν κυβερνήσιν, 139· ἀναγνωρίζει τὸν ἀποκλεισμόν, 140· θάνατος αὐτοῦ, 141· ἐγγράφον αὐτοῦ πρὸς τὴν ἐλληνικὴν κυβέρνησιν, 153· ἀπάντησις εἰς τὴν περὶ βοηθείας αἰτησιν, 157· συμβουλαὶ αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἕλληνας, 158· ὑπογραφή τοῦ

ποννήσου καταφεύγουσι πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, 154· γένεσις ὀνόματος, 164· καταγωγή, 216 καὶ ἐπ'· πόλεις καὶ γλῶσσα, 226· ἀποικίαι ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, 289· ἀρίθμησις τῶν πόλεων, 291· ὑποταγὴ αὐτῶν ὑπὸ τῶν Περσῶν, Αβ 4· ἐπανάστασις, 13-16· συμμετοχὴ τῶν Ἰωνῶν εἰς τὴν κατὰ τῆς Ἑλλάδος στρατείαν, 26· ἐν Μυκάλλῃ, οἱ Ἰῶνες ἐγκαταλείπουνσι τοὺς Πέρσας, 120· ζητοῦσι τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης κατὰ τοῦ Τισαφέρνη, 321· ἡ Σπάρτη διαπραγματεύεται πρὸς τοὺς Πέρσας περὶ αὐτονομίας τῶν ἰωνικῶν πόλεων, 340· διὰ τῆς ἀνταλκιδείου συνθήκης, οἱ Ἰῶνες ὑποτάσσονται εἰς τοὺς Πέρσας, 341-342· ἡ τύχη τῶν Ἰωνῶν, 343.

Ἰώσηπος, ἱστορικός, ἰουδαῖος ἐξελληνισθεὶς, Ββ 46, 79.

Ἰωσήφ, ἱερεὺς, ζήτημα ἄρσεως τοῦ κατ' αὐτοῦ ἀφορισμοῦ, Γβ 159 καὶ ἐπ'· καθαιρέσεις αὐτοῦ, 182.

Ἰωσήφ, ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης· ἀγῶνες αὐτοῦ κατὰ Νικηφόρου πατριάρχου, Γβ 160-161.

Ἰωσήφ, ὁ Βούγγας, πατρικίος, Δα 81· παραδυναστεύων τῆς συγκλήτου, 93, 94, 97· επιβουλεύεται τὸν Νικηφόρον Φωκᾶν, 98-101· ἐξορία αὐτοῦ, 104.

Ἰωσήφ, πατριάρχης ἐπὶ Μιχαὴλ Η', Εα 103.

Ἰωσήφ, πατριάρχης, συνοδεύει τὸν Ἰωάννην Ζ' εἰς Φλωρεντίαν, Εα 260, 265, 266, 271· θάνατος αὐτοῦ, 273· ταφος ἐν Φλωρεντίᾳ, 273 (εἰκ.).

Ἰωσήφ Β', αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας, ἡ περὶ ἰδρύσεως ἐλληνικοῦ κράτους ἀλληλογράφια αὐτοῦ πρὸς τὴν Δικατερίνην Β', Εβ 204· εἰκὼν 204.

Ἰωσήφ, ἐπίσκοπος Ἀνδρούσης, μνίστρος τῶν Ὀρησκευτικῶν, Στ 59.

Ἰωσήφ Γενέσιος, χρονογράφος, Γβ 198, 201, 205.

Ἰωσήφ, ἐπίσκοπος Ρωγῶν, φονεύεται ἐν Μεσολογγίῳ, Στ 168.

Καβαλλάρης Παναγιώτης, πρόκριτος ἀθηναῖος, Εβ 127.

Καβαλλάριος Μιχαὴλ, στρατη-

γός, ἡττᾶται ὑπὸ τῶν Φράγκων περὶ Φάρσαλον, Εα 94.

Καβάσιλας Ἀλέξανδρος, ἀρχηγός τῶν Θεσσαλῶν εἰς τὸν στρατὸν Ἀλεξίου Α', Δβ 52.

Καβάσιλας Ἀλέξιος, βοηθεῖ τὸν Νικηφόρον Β' καὶ τὴν Δικατερίνην Βαλουᾶ, Εα 202.

Καβάσιλας Νικηφόρος, στρατηγός Θεσσαλονίκης, κατανανμαχεῖ τὸν ῥῶσον Χρυσόχειρα περὶ Ἀἷμνον, Δα 206.

Καδμεία, Καδμεῖοι, βλεπε Θῆβαι.

Κάδμος, οἰκιστὴς Θηβῶν, Δα 14, 15, 19, 42· ἐξηγητὴς μύθου Σφιγγὸς ὑπὸ Παλαιφάτου, 42-52 (εἰκ.), 59· παραγωγή τοῦ ὀνόματος, 59· ἀνοσιουργήματα, 95· ἡ παράδοσις, 435.

Κάδμος, λογογράφος μυλήσιος, Δα 118, 292.

Καθαρός Μιχαὴλ, νόθος υἱὸς Κωνσταντίνου Παλαιολόγου τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου Β', Εα 154.

«Καιροί», ἐφημερίδες, δημοσιεύει τὸ ἀρθρον «Τίς πταίει» τοῦ Χ. Τριζούτη, Στ 347.

Κάιρον, κτίσις τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Ἀρροῦ, Γα 229.

Καῖσαρ, πόλεμος αὐτοῦ πρὸς Πομπήιον, Ββ 26.

Καισάρεια, πρωτεύουσα τῆς Καππαδοκίας, σφύζεται ἀπὸ τῶν Περσῶν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Δημοσθένους, Ββ 80.

Κάισος, ἀρνησὶθησοὺς χριστιανός, ναύαρχος τῶν Ἀράβων, Γα 236.

Καῖχοσροῦ Α' Γκαγιασεδίν, σελδζουκίδης ἡγεμὼν Ἰκονίου, Δβ 201· φονεύεται ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Λασκάρεως, 41.

Καῖχοσροῦ Β', Γκαγιασεδίν, σελδζουκίδης ἡγεμὼν Ἰκονίου, καθίσταται ὑποτελὴς τῶν Μογγόλων, Εα 130.

Κακίκιος, ἡγεμὼν τοῦ ἐν Ἀρμενίᾳ Ἀνίου, παραδίδει τὴν χώραν αὐτοῦ καὶ τῆματά μαγίστρος, Δα 237-238.

Κακοβούλια, καπετανᾶτον τῆς Μάνης, Εβ 146.

Κακόριζος, στρατηγός, ἐκβάλλει τῆς Κύπρου τοὺς Ἀράβας, Γα 229.

Καλάβρυτα, βαρωνία ὑπὸ τὸν

Λατρεμούι, Εα 34.

Κάλαϊς, Δα 16 καὶ ἐπ.

Καλάμαι, πρωτεύουσα τῆς Μεσσηνίας, Εα 117· κατάληψις τῆς πόλεως ὑπὸ τῆς ναυαριζικῆς ἐταιρείας, 229.

Καλαπόδιος, εὐνοῦχος, παιδαγωγὸς Θεοδοσίου Β', Ββ 240.

Κάλαρις, ἀποικία τῶν Φωκαέων ἐν Κύρῳ, πόλεμος πρὸς Τυρρηνοὺς καὶ Καρχηδονίους, Δα 305.

Καλαρρῦτη, κόμη τῆς Ἠπείρου, ἔδρα κοινοτικῆς ὁμοσπονδίας, Εβ 123.

Καλαυρίας, ἀμφικτυονικὸν συνέδριον, Δα 124, 136.

Καλέδ, στρατηγός ἄραβ, καταλαμβάνει τὴν Δαμασκόν, Γα 215-216· νικᾷ τὸν Μανουὴλ παρὰ τὸν Ἀαρμόν, 217· νόμισμα αὐτοῦ με ἐλληνικὰς ἐπιγραφάς, 218.

Καλέτεροι, εἰς τῶν πρωτευόντων ἐν Κρήτῃ οἴκων, Δα 300.

Καλίφαι, διάδοχοι τοῦ Μωάμεθ, βλεπε Ἀβουβέζο, Ὁμάο, Ὁθμάν, Μωανιά, Ἀβδαλμελίχ, Οὐαλίδ, Σουλεϊμάν, Ὁμάο Β', Ἰσάμ, Σουλεϊμάν υἱὸς Ἰσάμ, Μαχαδῆς, Ἀαρῶν.

Κάλλας, στρατηγός Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου, Βα 66, 67, 69, 72.

Κάλλατις, ὑρίστατο ὡς πόλις ἑλληνικὴ κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα μ. Χ., Ββ 127.

Καλλέργαι, εἰς τῶν πρωτευόντων ἐν Κρήτῃ οἴκων, Δα 300, Δβ 149.

Καλλέργης Ἀλέξιος, ἡγεῖται ἐπαναστάσεως κατὰ τῶν Ἑνετῶν, Εα 205.

Καλλέργης Ἀλέξιος, ἑγγονος τοῦ προηγούμενου, πιστὸς τῶν Ἑνετῶν φίλος, Εα 205· νικᾷ τοὺς κρητὰς ἐπαναστάτας, 206.

Καλλέργης Βάρδας, μετέχει ἐπαναστάσεως κατὰ τῶν Ἑνετῶν καὶ φονεύεται, Εα 206.

Καλλέργης Δημήτριος, συνταγματάρχης, ἀρχηγὸς τῆς στάσεως τῆς Γ' Σεπτεμβρίου, Στ 249 (εἰκ.)· ὡς ὑπουργὸς προσφέρεται νὰ περιστείλῃ τὸ σύνταγμα, 256· ἀποτυγχάνει ὡς ὑποψήφιος πληρεξούσιος, 262· ἐπιβάλλεται ὡς ὑπουργὸς ὑπὸ

- εἶτα ἁπλῶς δεσπότης Θεσσαλονίκης, Εα 54.
- Ἰωάννης**, ἐπονομασθεὶς Ἀγγελος Κομνηνός, δεσπότης Ἡπείρου, φρονεῖ τὸν ἀδελφόν του Νικόλαον, Εα 171.
- Ἰωάννης ὁ Φιλόπονος**, φιλόσοφος τῆς Στ' ἑκατ. μ. Χ., Γα 13.
- Ἰωάννης**, πατριάρχης ἐπὶ Ἰουστίνου Α', Γα 69.
- Ἰωάννης Α'**, πάπας, Γα 69.
- Ἰωάννης Καππαδόκης**, ἔπαρχος τῆς αὐλῆς ἐπὶ Ἰουστινιανού, Γα 84, 94, 119.
- Ἰωάννης**, ὁ Κυρτός, στρατηγός ἐπὶ Ἀναστασίου Α', Γα 43.
- Ἰωάννης**, ὁ ἔπαρχος Ἰλλυρίας ἐπὶ Ἀναστασίου Α', Γα 107.
- Ἰωάννης**, ὁ ἀρμένιος, στρατηγός ἐπὶ Ἰουστινιανού Α', Γα 103.
- Ἰωάννης**, ὁ ἀντιοχεύς, χρονογράφος, Γα 105.
- Ἰωάννης**, ὁ Τσέσης, βλέπε Τσέσης.
- Ἰωάννης**, ὁ σκύθης, στρατηγός Ζήνωνος, Γα 39, 43.
- Ἰωάννης Α'**, ὁ Νηστευτής, πατριάρχης, πρῶτος λαμβάνει τὸν τίτλον τοῦ οἰκουμενικοῦ, Γα 145.
- Ἰωάννης**, ὁ Μυστάκων, στρατηγός, κατατροπώνει τοὺς Ἀβάρους, Γα 157.
- Ἰωάννης Δ'**, πάπας, ἀποκρούει τὴν ἑνωσιν πρὸς τοὺς μονοφυσίτας, Γα 220.
- Ἰωάννης** Πιτσικαΐτης, ἰδὲ Πιτσικαΐτης.
- Ἰωάννης**, πατρίκιος, στέλλεται ὑπὸ τοῦ Λεοντίου εἰς Ἀφρικήν κατὰ τῶν Ἀράβων, Γα 263· φρονεῖται ἐν Κρήτῃ, 264.
- Ἰωάννης**, ὁ δαμασκηνός, βλέπε Δαμασκηνός.
- Ἰωάννης**, λογοθέτης τοῦ στρατιωτικοῦ ἐπὶ Εἰρήνης, ἐκστρατεύει εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν, Γβ 132.
- Ἰωάννης ὁ Ἀπλάκης**, στρατηγός Μιχαὴλ Α', πίπτει κατὰ τὸν πρὸς τοὺς Βουλγάρους πόλεμον, Γβ 190, 191, 193, 194.
- Ἰωάννης**, πατρίκιος, σύμβουλος τοῦ πρωτοβεστιάριου Λέοντος, Δα 169.
- Ἰωάννης**, πατρίκιος, στρατηγός Χαλδίας, αἰχμαλώτος τοῦ Σαμουὴλ ἐπὶ 22 ἔτη, Δα 198.
- Ἰωάννης**, ὁ Ὀρρανοτρόφος, εὐνούχος, ἀδελφὸς Μιχαὴλ Δ', Δα 216· πραγματικὸς διαχειριστὴς τῆς ἐξουσίας, 217· πολυβδόβουλλον, 219 (εἰκ.)· προκαλεῖ διὰ τῆς ἀπληστίας του ἐπανάστασιν τῆς Βουλγαρίας, 222· ἐξορίζεται ὑπὸ τῆς Ζωῆς, 228· ζεῖρεται μοναχός, 230· θάνατος αὐτοῦ, 231.
- Ἰωάννης**, ὁ καὶ Βλαδισλαῦς, βλέπε Βλαδισλαῦς.
- Ἰωάννης Η'**, πάπας, ἀναγνωρίζει τὸν Φώτιον, Δα 262· εἶτα ἀναθεματίζει αὐτόν, 264.
- Ἰωάννης Γ'**, πάπας, Δα 278.
- Ἰωάννης ΙΑ'**, πάπας· σκανδαλώδης διαγωγή αὐτοῦ, Δα 280-281.
- Ἰωάννης ΚΑ'**, πάπας, Εα 105.
- Ἰωάννης Βρυέννιος**, βασιλεὺς τῶν Ἱεροσολύμων, ἐπιμελητὴς τῆς ἀρχῆς τοῦ λατινικοῦ κράτους Κωνσταντινιπόλεως, Εα 51.
- Ἰωάννης**, Ἰωαννίσσης, ὁ Καλοϊωάννης, ὁ Βλάχος, ἡγεῖται ἐπαναστάσεως τῶν Βλαχοβουλγάρων, Δβ 186· ἀναγνωρίζεται ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου Γ', 202· διαπραγματεύσεις πρὸς τὸν πάπαν καὶ στέψης, 217-218· καλεῖται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τῆς Θράκης εἰς βοήθειαν, Εα 20· πόλεμος κατὰ τῶν Φράγκων 21· θάνατος αὐτοῦ, 23.
- Ἰωάννης**, Ἀσάν, βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων, συμμαχεῖ πρὸς τὸν Βατάσην κατὰ τῶν Φράγκων Εα 51· νόμισμα, 53 (εἰκ.)· νικᾷ καὶ αἰχμαλωτίζει τὸν Θεόδωρον Α' Ἀγγελον, 53· θάνατος αὐτοῦ, 54.
- Ἰωάννης Βέκκος**, πατριάρχης ὑπερίμαχος τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, Εα 104-105· εἰκὼν, 105.
- Ἰωάννης ὁ Ξιφιλίνος**, πατριάρχης, βλέπε Ξιφιλίνος.
- Ἰωάννης ὁ Καματηρός**, πατριάρχης, ἀναγνωρίζει τὰ πρωτεῖα τοῦ πάπα, Δβ 229.
- Ἰωάννης ΙΒ'**, πάπας, στέφει αὐτοκράτορα τὸν Ὁθωνα Α', Δα 117· νομίσματα, 117· καθαιρεῖται διὰ τὸν ἀνήθικον βίον του, 123, 281.
- Ἰωάννης**, ὁ ἐκ Πούτσης, ὁ ἐπιτετραμμένος τὰ οἰκονομικά τοῦ κράτους ἐπὶ Ἰωάννου Β', Δβ 118.
- Ἰωάννης**, κόμης Κεφαλληνίας, φρονεῖ Φερδινάνδον τὸν ἀρραγωνικόν. Εα 161· δηλητηριάζει Λουδοβίκον τὸν βουργουνδικόν, 162.
- Ἰωάννης** Οὐρεὺς Δούκας Παλαιολόγος, δεσπότης Μεγαλοβλαχίας, διαβιοῖ εἰς τὰ Μετέωρα, Εα 232.
- Ἰωάννης Γ'**, μέγας δούξ τῆς Ρωσίας, Εβ 31.
- Ἰωάννης ὁ αὐστριακός**, ναύαρχος, νικᾷ παρὰ τὴν Ναύακτον τὸν τουρκικόν στόλον, Εβ 178· μετέλλειον, 180 (εἰκ.).
- Ἰωαννίκιος Β'**, πατριάρχης, Γα 164.
- Ἰωάννινα**, κυριεύονται ὑπὸ τῶν Νορμαννῶν, Δβ 56· ὑπὸ Ἀνδρονίκου Γ', Εα 202· ὑπὸ τῶν Τούρκων 253-254· ἀκμὴ τῆς πόλεως, Εβ 124· εἰκόνες 125, 165· τὰ ἐκπαιδευτήρια τῆς πόλεως, 165-166· πολιορκία τῶν Ἰωαννίνων ὑπὸ Πασόμπεϋ καὶ Χουρσίτ, 226-227.
- Ἰωαννίσσης**, βλέπε Ἰωάννης ἡ Ἰωαννίσσης.
- Ἰωαννῖται**, κληρικιστρατιωτικὸν τάγμα, καταλαμβάνουσι τὴν Ρόδον, Εα 128-129· στολή, 128 (εἰκ.)· προσφωνῶνς καταλαμβάνουσι Κόρινθον καὶ Καλάβρυτα, 237· καλοῦσιν ἐκ Μελίσσης τοὺς Ἑλληνας εἰς ἐπανάστασιν, Εβ 180.
- Ἰωάσαφ Α'**, πατριάρχης, ἀποζεῖρεται διαταγὴ τοῦ Μωάμεθ, Εβ 73.
- Ἰῶβ**, πατριάρχης Ἀντιοχείας, στέφει τὸν στασιαστὴν Θωμᾶν, Γβ 230.
- Ἰωβανεσίκης**, ἄρχων τοῦ ἐν Ἀρμενίᾳ Ἀνίου, παραδίδει τὴν χώραν του εἰς τὸν Βασίλειον Β', Δα 205-206.
- Ἰωβιανός**, αὐτοκράτωρ, εἰσηγνέει πρὸς τοὺς Πέρσας, Ββ 172.
- Ιωλκός**, βασιλεῖον γένος αὐτῆς, Δα 11, 16, 47, 136.
- Ἰων**, υἱὸς Ξοῦθου, Δα 6, 10.
- Ἰων**, ποιητὴς χῖος, Δβ 203.
- Ἰωνες**, Δα 6, 56, 125· ἐκ Πελο-

Ἰταλία, ἀπελευθερωτικός πόλεμος, Στ 296-297· ἡ ἐπίδρασις αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι, 298.

Ἰταλογραικοί, βλέπε Πελασγοί.

Ἰταλοπελασγοί, βλέπε Πελασγοί.

Ἰφικλος, πατήρ Πρωτεσιλάου, Αα 92.

Ἰφικράτης, στρατηγὸς ἀθηναῖος, ὁργανώνει τὸ σῶμα τῶν πελταστών, Αβ 336· περὶ Κόρινθον καταστρέφει ὁλόκληρον μόραν Σπαρτιωτῶν, 337-339· ἀσφαλίζει τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἀθηναίων εἰς Βόσπορον καὶ Ἑλλησποντον, 341· ἐπιχειρεῖ νὰ διαζωλύσῃ τὴν διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ διάβασιν τῶν Θηβαίων, 373.

Ἰφίτος, Αα 24.

Ἰχναί, πόλις ἑλληνίς ἐν Μεσσοποταμίᾳ, Βα 245.

Ἰψον μάχη, Βα 210-211.

Ἰώ, ἡ Ἰνάχου· ἡ ἀπαγωγή αὐτῆς ὑπὸ Φοινίκων· πρώτη καθ' Ἡρόδοτον αἰτία ἔχθρας Ἑλλήνων καὶ Ἀσιαίων, εἰς. ρνζ'.

Ἰωάννης Α'· Τιμισκῆς, αὐτοκράτωρ, Δα 101· μάγιστρος καὶ δομestικοστῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς, 104· ὑπὸ δυσμένειαν, 138· ἐραστὴς τῆς Θεοφανοῦς, 139. 140 (εἰ.κ.)· φονεὺς τὸν Νικηφόρον Φωκίαν, 141· ἀναλαμβάνει τὴν ἀρχὴν, 142· καταγωγὴ αὐτοῦ, 144· νόμισμα, 146 (εἰ.κ.). 167 (εἰ.κ.)· ἐκλέγει πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀντιοχείας, 146· παρασκευάζεται δι' ἐκστρατείας κατὰ τὸν Ρώσον, 147· νυμφεύεται τὴν Θεοδώραν, 150· νικᾷ τοὺς Ρώσους παρὰ τὴν Πραισθλαῦαν, 150-152· νικᾷ εἰς Δορύστολον, 153-157· σύναψις εἰρήνης καὶ θριαμβευτικὴ ἐπιστροφή, 157-158· ἡ Βουλγαρία ἐπαρχία τοῦ κράτους, 159· σύναψις συνθήκης πρὸς τὸν Ὁθωνα Α', 160-162· νίκα κατὰ τῶν Ἀράβων, 162-166· δηλητηρίασις αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ προέδρου Βασιλείου, 167.

Ἰωάννης Β', Κομνηνός, ὁ Καλοῖωάννης, αὐτοκράτωρ, Αβ 109· ὁ χαρακτήρ αὐτοῦ, 113· οἱ πρῶτοι πρὸς τοὺς Τούρκους πόλεμοι, 113· ἀτυχὴς πόλεμος πρὸς Ἑνετοὺς, 114· πόλεμοι αὐτοῦ πρὸς Τούρκους, Ἀρμενίους καὶ Φράγκους, 115-117· κρίσεις περὶ τῆς βασιλείας τοῦ

Ἰωάννου, 117-120· μοιυδδό-βουλλον, 119 (εἰ.κ.)· θάνατος αὐτοῦ, 120.

Ἰωάννης Β', Παλαιολόγος, διὰ τὸν οὗτω σημειούμενον ἐν τῇ Ἱστορίᾳ Παπαρρηγοπούλου αὐτοκράτορα βλέπε Ἰωάννης Ζ'.

Ἰωάννης Γ' Βατάτσης, αὐτοκράτωρ Νικαίας, διαδέχεται τὸν Θεόδωρον Λάσκαριν· χαρακτήρ αὐτοῦ, Εα 48· νικᾷ τοὺς Φράγκους καὶ καταλύει τὸ ἀσιατικὸν κράτος αὐτῶν, 50· καταλαμβάνει τὴν Θεσσαλονίκην, 54· ἐσωτερικὴ διοίκησις καὶ σχέσεις πρὸς τὸν πάπαν καὶ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας, 56-57· θάνατος αὐτοῦ, 58.

Ἰωάννης Δ' Λάσκαρις, αὐτοκράτωρ Νικαίας· ἀναλαμβάνει ὀκταετής τὸν θρόνον, Εα 60· τυφλοῦται ὑπὸ Μιχαὴλ Η', 100.

Ἰωάννης Ε' ὁ Παλαιολόγος, αὐτοκράτωρ, Εα 194· ὁ Καντακουζηνός· ὁρίζεται συμβασιλεύς, 195· ἐμφύλιος πόλεμος καὶ ἀνάμιξις Σέρβων καὶ Τούρκων εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τοῦ κράτους, 196-200· χάνει τὸν θρόνον, 198· ἀνακτᾷ τὴν ἀρχὴν, 199· μένει μόνος αὐτοκράτωρ 199-200· ἀθλία κατὰστασις τοῦ κράτους, 207· δὲν μετέχει τῆς κατὰ τῶν Τούρκων συμμαχίας, 208· μεταβαίνει εἰς Ρώμην καὶ ἀναγνωρίζει τὴν ἀρχὴν τοῦ πάπα, 212· φυλακίζεται ὑπὸ τοῦ Βαγιαζήτ Α', 213· ἀκολουθεῖ τὸν Βαγιαζήτ εἰς ἐκστρατείας κατὰ τῆς Φιλαδελφείας, 214· θάνατος αὐτοῦ, 214.

Ἰωάννης ΣΤ', ὁ Καντακουζηνός, αὐτοκράτωρ· εἷς τῶν λογιωτέρων ἀνδρῶν τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, Εα 140· προτρέπει τὸν νέον Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον νὰ στασιάσῃ κατὰ τοῦ πάππου του, 155 - 156· δρᾷσις αὐτοῦ κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, 157-160· δολοφονεῖ τὸν Συργιάννην, 191· χαρακτήρ αὐτοῦ 194· ἀναζηρῶσεται βασιλεύς, 195· ἐμφύλιος πόλεμος καὶ συμμαχία πρὸς Σέρβους καὶ Τούρκους 196-200· δίδει τὴν θυγατέρα του σύζυγον εἰς τὸν Οὐρχάν, 197· καταλαμβάνει τὴν Κωνσταντινούπολιν, 197· ἐπικυροῖ τὰ προνόμια τῶν Γενουαίων, 198· παραιτεῖται τῆς ἀρχῆς, 199.

Ἰωάννης Ζ', σημειούμενος ἐν

τῇ ἱστορίᾳ ὡς Ἰωάννης Β', καθὼ δεύτερος τοῦ ὀνόματος, τοῦτον τῆς δυναστείας τῶν Παλαιολόγων, αὐτοκράτωρ, Εα 248· παραδίδει εἰς τὸν Μουράτ Β' τὰς πόλεις τῆς Θράκης καὶ καθίσταται ὑποτέλης, 249· προτομή, 250· μελετᾷ ἔνωση τῶν Ἐκκλησιῶν ἵνα ἐπιτύχῃ βοήθειαν τῆς Δύσεως, 254-256· ἀναχώρησις ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, 258· ἀνάγκη παριστάνον τὴν ἀναχώρησιν, 259 (εἰ.κ.)· ἡ ἐν Φερράρα δεξιῶσις ὑπὸ τοῦ πάπα, 265 (εἰ.κ.)· μετὰλλιον, παριστάνον τὸν Ἰωάννην, 268 (εἰ.κ.)· ἡ σύνοδος καὶ ἡ ὑπογραφὴ τοῦ ὅρου τῆς ἐνώσεως, 266-275· ἡ ἀνάγνωσις τοῦ ὅρου, 275 (εἰ.κ.)· ὁ ἐξ Ἑνετίας ἀπόπλους, 276 (εἰ.κ.)· ἀπέχει πάσης ἀναμίξεως εἰς τὰς κατὰ τῶν Τούρκων συμμαχίας, 280-282· θάνατος αὐτοῦ, 297· εἰκών, 272.

Ἰωάννης Α', δεσπότης Νέων Πατρῶν, νόθος υἱὸς Μιχαὴλ Β', Εα 89· πόλεμος αὐτοῦ πρὸς τὸν Μιχαὴλ Παλαιολόγον, 90· ἀσφαλίζει τὸ κράτος αὐτοῦ, 94· δὲν ἀναγνωρίζει τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, 104· πόλεμος κατ' Ἀνδρόνικον Β', 115.

Ἰωάννης Β' Ἀγγελος Κομνηνός, δεσπότης Μεγαλοβλαχίας, Εα 121· παραλαμβάνει εἰς τὴν ὕπηρεσίαν του τὴν καταλανικὴν ἑταιρείαν, 160· νόμισμα, 171 (εἰ.κ.).

Ἰωάννης, Εὐαγγελιστής, Ββ 97.

Ἰωάννης Χρυσόστομος, καταγωγὴ καὶ ἀνατροφή αὐτοῦ, Ββ 223-226· ἡ ρητορικὴ αὐτοῦ· δεινότης, 226-230· ἀρχιερεὺς Κωνσταντινουπόλεως, 231· πολιτεία καὶ χαρακτήρ αὐτοῦ, 231-235· ἡ κατ' αὐτοῦ ἐχθρότης τῆς Εὐδοξίας καὶ ἡ ἐξορία αὐτοῦ, 235· ἐξέγεγραψις τοῦ λαιοῦ καὶ σφαγαί, 236· πρόσκαιρος τοῦ Χρυσόστομου θριαμβος, νέα ἐξορία καὶ θάνατος, 236-237· μεταφορά τῶν λειψάνων αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν, 238· εἰκόνες, 229, 231.

Ἰωάννης, ὁ Γραμματικός, βλέπε Γραμματικός.

Ἰωάννης, ὑποστράτηγος, φονεὺται κατὰ τὸν πρῶτον πρὸς τοὺς Βανδύλους πόλεμον, Ββ 259.

Ἰωάννης Ἀγγελος, υἱὸς Θεοδώρου Α', αὐτοκράτωρ καὶ

- ἀκολουθεῖ τοὺς Πέρσας κατὰ τῆς Ἑλλάδος, 26· θάνατος αὐτοῦ, 42.
- Ἱπποδάμεια**, Αα 181 (εἰκ.).
- Ἱππόδαμος**, φυσικὸς καὶ ἀρχιτέκτων μιλῆσις, Αβ 199.
- Ἱππόδρομος**, τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀγῶνες, Γα 80-84· εἰκόνες, 81, 83, 86.
- Ἱπποκλείδης**, ὁ Τισάνδρου, ἀθηναῖος, μνηστήρ τῆς σικυωνίας Ἀγαρίστης, Αα 208 καὶ ἐπ.
- Ἱπποκλος**, τύραννος Λαμψάκου, Αα 273, Αβ 11.
- Ἱπποκράτης**, ὁ τύραννος τῆς Γέλας, Αβ 125.
- Ἱπποκράτης**, ὁ Μεγακλέους, Ἀλκιμαωνίδης, Αβ 31.
- Ἱπποκράτης**, ἱατρὸς κῶος, Αβ 137 (εἰκ.).
- Ἱππομέδων**, εἷς τῶν ἐπτά ἐπὶ Θήβας, Αα 20.
- Ἱππόνικος**, ἀθηναῖος πεσὼν εἰς Δήλιον, πενθερὸς Ἀλκιβιάδου, Αβ 264, 265.
- Ἱππος**, πόλις ἑλληνίς ἐν τῇ Κοίλῃ Συρίᾳ Βα 245.
- Ἱππόστρατος**, στρατηγὸς Ἀντιγόνου, Βα 176.
- Ἰρανική** γλῶσσα, σύγκρισις αὐτῆς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν, Αα 55.
- Ἰρις**, Αα 65.
- Ἰσα**, υἱὸς Βασιᾶζητ Α', Εα 235.
- Ἰσαάκιος Α'**, ὁ Κομνηνός, αὐτοκράτωρ, στρατηγὸς ἐπὶ Κωνσταντίνου Θ' καὶ Μιχαὴλ ΣΤ' Αα 244 ἀρχηγὸς στάσεως 246· στέφεται αὐτοκράτωρ, 249· νομίσματα, 249 (εἰκ.), Δβ 9 (εἰκ.)· πολιτεία αὐτοῦ, Δβ 9· παρατήρησις, 10· ἐπὶ χειρογράφου, 11 (εἰκ.).
- Ἰσαάκιος Β'**, ὁ Ἀγγελὸς, αὐτοκράτωρ· στάσις αὐτοῦ ἐν Προύσῃ, Δβ 176· καταλαμβάνει τὴν ἀρχὴν, 178· ὀλεθρία διοικήσεις, 186-188· αἱ πρὸς τοὺς σταυροφόρους διενέξεις, 191· συνεννοήσεις αὐτοῦ πρὸς τὸν Σαλαδδῖν, 192· ἡ τρίτη σταυροφορία, 194-197· ἤττα αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Βλαχοβουλγάρων, 199· ἐκθρόνισις καὶ τύφλωσις αὐτοῦ, 200· ἐκ νέου ἀναγόρευσις αὐτοῦ, 227· ἀθλιότης τοῦ κράτους, 228-229· καθάρσεις αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ θάνατος, 230.
- Ἰσαάκιος**, Κομνηνὸς Δούκας, στασιάζει καὶ καταλαμβάνει τὴν Κύπρον, Δβ 175· νικᾷ τὸν στόλον τοῦ Ἰσαακίου Ἀγγέλου, 186· δηλητηρίασις αὐτοῦ, 201.
- Ἰσαβέλλα**, θυγάτηρ Γουλιέλμου Βιλλεαρδουίνου καὶ σύζυγος Φιλίππου Ἀνδεγαυικοῦ, Εα 88· νυμφεύεται εἰς δευτέρον γάμον Φλωρέντιον τὸν Ἐννεγαυικόν, 114· ἀναλαμβάνει μόνη τὴν ἀρχὴν ἐν Πελοποννήσῳ, 118· λαμβάνει εἰς τρίτον γάμον Φίλιππον τὸν Σαβαυδικόν, 119.
- Ἰσαγόρας**, ὁ Τισάνδρου, ἡγέτης τῶν εὐπατριδῶν ἐν Ἀθήναις, Αα, 274, 282.
- Ἰσαῖος διδάσκαλος** τοῦ Δημοσθένους, Αβ 396.
- Ἰσὰκ πασᾶς**, μέγας βεζίρης τοῦ Μωάμεθ Β', Ἀλβανικῆς καταγωγῆς, Εβ 15.
- Ἰσάμ**, καλὶφης, Γβ 50.
- Ἰσαυροὶ**, φυλὴ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν ἀμυναν κατὰ τῶν βαρβάρων. Ββ 256· ὁ πρῶτος ἀρχηγὸς αὐτῶν Ζήνων, 256· ὁ δεῦτερος ἀρχηγὸς Ζήνων, νυμφεύεται τὴν Ἀριδνὴν, 256· σφαγὴ ἐν Κωνσταντινουπόλει, Γα 22· στασιάζουσιν καὶ κατατροποῦνται, 43· ἡ Ἰσαυρικὴ καταγωγὴ τοῦ Λέοντος Γ', Γβ 58.
- Ἰσδεγέρεθης**, βασιλεὺς τῶν Περόσων· σχέσει αὐτοῦ πρὸς τὸ κράτος, Ββ 239.
- Ἰσθμια**, ἀγῶνες, Αα 135, 210, 313, Ββ 36, 41.
- Ἰσίδωρος**, φιλόσοφος, Γα 35.
- Ἰσίδωρος** ὁ μιλῆσις, ὁ μέγας ἀρχιτέκτων, Γα 124-130.
- Ἰσίδωρος**, ὁ νεώτερος, ἀρχιτέκτων, Γα 144.
- Ἰσίδωρος**, ὁ γαζαῖος, φιλόσοφος, Γα 133.
- Ἰσίδωρος**, μητροπολίτης Ρωσίας μετέχει τῇ ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδῳ, Εα 261· κηρύσσεται ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, 277· γενόμενος καρδινάλιος, στέλλεται ὑπὸ τοῦ πάπα εἰς Κωνσταντινούπολιν, 312· λειτουργεῖ ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ, 313· ὑπερασπίζει τὸ τμήμα Βλαχερνῶν κατὰ τὴν πολιορκίαν, 324· αἰχμαλωτίζεται καὶ πολεῖται ὡς δούλος, 364· βίος αὐτοῦ, Εβ 18, 22.
- Ἰσις**, αἰγυπτία θεὰ· ταυτισμὸς πρὸς Δήμητραν, Βα 259· διάδοσις τῆς λατρείας, 260 (εἰκ.).
- Ἰσκος**, ἀρματολὸς ἀπὸ τὴν Δούνιτσαν, Εβ 139.
- Ἰσλαμισμός**, βλέπε Μωάμεθ.
- Ἰσραβες**, Τούρκοι καὶ τὰ ὀνόματα καλιφῶν καὶ σουλτάνων· ἐναρξίς τῆς ἐπιθέσεως, Γα 216 (χάρτης)· αὐξήσις τῆς δυνάμεως ἐντὸς 25 ἐτῶν, 230 (χάρτης).
- Ἰσμαήλ πασᾶς**, ὑποναύαρχος τοῦ Χόβαρτ, Στ 341.
- Ἰσμαήλ πασᾶς** Πηλιάσας, ἡττάται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, Στ 66.
- Ἰσμηνίας**, θηβαῖτες, πρωταγωνιστεῖ εἰς τὸν κατὰ τῆς Σπάρτης πόλεμον, Αβ 328· θανατοῦται ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, 346.
- Ἰσοδίκη**, ἡ σύζυγος τοῦ Κίμωνος, Αβ 31, 143-145.
- Ἰσοκάσιος**, φιλόσοφος, κοιναίστορ ἐπὶ Λέοντος Α', Ββ 262.
- Ἰσοκράτης**, ρήτωρ ἀθηναῖος περὶ τῆς ἀνταλκιδείου συνθήκης, Αβ 342· ἡ συναναστροφή αὐτοῦ πρὸς τὸν Δημοσθένη, 396· εἰκὼν 343· διὰ τοῦ «πανηγυρικοῦ» αὐτοῦ καταγγέλλει τοὺς Σπαρτιάτας ὡς προδότας τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, Αβ 351.
- Ἰσοσὸς μάχη**, Βα 83-86· χάρτης 84.
- Ἰστιάια**, ἡ Ὠρεός, πόλις τῆς Εὐβοίας, Αβ 69, 82.
- Ἰστιαιὸς**, δεσπότης Μιλήτου, Αβ 11-17.
- Ἱστορία**· ἡ μοῦσα τῆς ἱστορίας Κλειώ, Εἰσ. κβ' (εἰκ.)· ἡ ἔννοια τῆς ἱστορίας, κγ'-κστ'· διαίρεσις τῆς ἱστορίας, κστ'· κεφάλαια τῆς ἱστορικῆς ἰδιοφυσίας, κζ'· ἡ ἀνθρωπίνη φυλὴ, κη'-κθ'· ἡ κατὰ γλώσσας διαίρεσις τῶν λαῶν, κθ'.
- Ἱστρούπολις**, ἡ Ἱστρούπολις, Ββ 127, Αα 65.
- Ἱστρος**, ποταμὸς, Αα 106, 119, Αβ 10.
- Ἰταλία**, παρ' Ἡσιόδῳ, Αα 106· ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, 298-304, Βα 230-235· νομίσματα, Αα 302· Ἰταλιῶται, 303.

- Αβ 159.
- ¹**Ιναχος**, πρώτος βασιλεὺς Ἀργους, Αα 10.
- ²**Ινδική**, κατάκτησις ὑπὸ Ἀλεξάνδρου, Βα 109· χάρις, Βα 108· σχέσεις πρὸς τοὺς Ἑλληνας ἐπὶ διαδόχων, 226-227.
- ³**Ινδική θάλασσα**, περιήγησις, Αα 36· διάπλους ὑπὸ Νεάρχου Βα 110.
- ⁴**Ινδος** ἢ Ἰνδης, στρατηγὸς τῶν Ἰσαύρων ἐπὶ Ἀναστασίου Α', Γα 43.
- ⁵**Ιννοκέντιος**, στρατηγὸς πεσὼν ἐν τῇ πρώτῃ κατὰ Βουλγάρων μάχῃ Γα 107.
- ⁶**Ιννοκέντιος Γ'**, πάπας, ἀποφασίζει τὴν τετάρτην σταυροφορίαν, Δβ 216-218· εἰκὼν, 217· πολιτεία αὐτοῦ, 220-223, 244· ἐπιστολὴ αὐτοῦ περὶ Ἀθηνῶν, Εα 31· εἰκὼν, 59· ἡ περὶ σταυροφορίας κατὰ τῶν Ἑλλήνων προκήρυξις αὐτοῦ, 141-142.
- ⁷**Ιννοκέντιος Δ'**, πάπας, Εα 105.
- ⁸**Ινώ**, σύζυγος Ἀθάμαντος, Αα 15.
- ⁹**Ιοκάστη**, Αα 19, 92.
- ¹⁰**Ιολάντα**, σύζυγος τοῦ λατίνου αὐτοκράτορος Πέτρου Κουρτεναίν, Αα 46.
- ¹¹**Ιόλαος**, φίλος Ἡρακλέους, Αα 94.
- ¹²**Ιοσελίνος**, γάλλος σταυροφόρος, Δβ 91.
- ¹³**Ιουβέντιος**, ρωμαῖος στρατηγός, ἡττάται ὑπὸ Ἀνδρίσου, Βα 301.
- ¹⁴**Ιουδαϊσμός**, πάλιν αὐτοῦ πρὸς τὸν ἑλληνισμόν, Βα 307 καὶ ἐπ' ἐπανάστασις Μακκαβαίων, 308, 310-311· ἐξελληνισμὸς τῶν βασιλέων, 311· ἡ ἐπὶ Ρωμαίων νέα πάλιν ἰουδαϊσμοῦ καὶ ἑλληνισμοῦ, Ββ 76-79· ἔξωσις τῶν Ἰουδαίων ἐξ Ἰταλίας, 90· Ἰουδαίον ἐν τῷ ἀνατολικῷ κράτει, Δα 299· ἐγκύκλιος τοῦ πατριάρχου Μητροφάνους, ἀπαγορεύουσα τὴν κακοποίησιν τῶν Ἰουδαίων, Εβ 53.
- ¹⁵**Ιουλιανός**, ὁ παραβάνης, αὐτοκράτωρ, Ββ 152, 157· αἱ Ἀθῆναι δορίζονται κατοικίαι αὐτοῦ, 158· συζήτησις αὐτοῦ πρὸς χριστιανούς θεολόγους, 159 (εἰκ.)· ἀνατροπὴ καὶ αἷτια τῆς πλάνης αὐτοῦ, 161-164· ἡ ἐν Ἀθῆναις διαμονὴ αὐτοῦ, 164· καῖσαρ καὶ κυβερνήτης Γαλατίας, 165· ἀναλαμβάνει τὴν ἀρχήν, 165· νόμισμα, 166 (εἰκ.)· ἀπόπειρα αὐτοῦ πρὸς ἀνόρθωσιν τοῦ ἀρχαίου θρησκευματος, 166-167· χρησμός τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν, 167· πολιτεία αὐτοῦ πρὸς τοὺς χριστιανούς, 168· ἡ κατὰ τῶν Περσῶν ἐκστρατεία αὐτοῦ, 170· θάνατος αὐτοῦ, 171· θυσία εἰς τὰ εἶδωλα, 173 (εἰκ.)· ἀγάλμα, 175 (εἰκ.)· ἐγγάρακτος λίθος, 178 (εἰκ.).
- ¹⁶**Ιούλιος Κωνστάντιος**, ἀδελφὸς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, Ββ 121.
- ¹⁷**Ιούλιος**, ὁ ἄττικός, πατὴρ τοῦ Ἡρώδου, εὐρίσκει θησαυρόν, Ββ 53· κληροδόμημα αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, 54.
- ¹⁸**Ιούλιος ἀφρικανός**, ὁ χρονολόγος, Αα 53.
- ¹⁹**Ιούλιος Καῖσαρ**, βλ. Καῖσαρ.
- ²⁰**Ιουσούφ πασᾶς**, τῆς Βραΐλας, ἐκστρατεύει κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου, Στ 16· καταλαμβάνει τὸ Γαλάζιον, 18.
- ²¹**Ιουσούφ πασᾶς**, φρουραρχὸς Πατρῶν, σώζει τὰ ὑπολείμματα τοῦ στρατοῦ τοῦ Δράμαλη, Στ 74· ἀποκλείει διὰ θαλάσσης τὸ Μεσολόγγιον, 75.
- ²²**Ιουστινιάναι**, γενουατικὴ οἰκογένεια, κυρία τῆς Χίου, Εα 207.
- ²³**Ιουστινιάνειος** νομοθεσία, Γα ιδ', 71-80.
- ²⁴**Ιουστινιάνης** Πέτρος, κατακτᾷ τὴν Σέρριον, Εα 24.
- ²⁵**Ιουστινιανὸς Α'**, Γα 63· χαρακτηρ αὐτοῦ, 64· νυμφεύεται τὴν Θεοδώραν, 65-66· πόλεμος κατὰ τῶν Περσῶν, 70· νομοθετικὸν ἔργον, Γα ιδ', Γα 71-80· στάσις τοῦ Νίκα, 84-92· βανδηλικὸς πόλεμος, 92-96· κατάληψις Σικελίας καὶ Ἰταλίας, 97-99· ἔκτασις τοῦ κράτους, 101· στρατός, 103-106· νέος πρὸς τοὺς Πέρσας πόλεμος, 106· ξηλοτυπία κατὰ Βελισαρίου, 110-111· μεγάλοι φουσι καὶ συμφοραὶ καθ' ἅπαν τὸ κράτος, 113-115· τὰ κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος ὑπὸ τοῦ Προκοπίου γραφέντα, 116-119· ὁ μῦθος περὶ τυφλώσεως τοῦ Βελισαρίου, 119-120· κτίσματα Ἰουστινιανοῦ, 120-123· ἀνέγερσις τοῦ ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, 124-130· νόμοι κατὰ τῶν ἐτεροδόξων, 132· πολιτεία εἰς τὸ
- θρησκευτικὸν ζήτημα καὶ Ἐ' Οἰκουμένην Σύνδοδος, 135-138· θάνατος αὐτοῦ καὶ τελευταῖαι κρίσεις, 138-140· εἰσαγωγή τῆς μετὰ τῆς, 140-141.
- ²⁶**Ιουστινιανὸς Β'**, αὐτοκράτωρ υἱὸς τοῦ Παυγανάτου, Γα 256· εἰρήνη πρὸς τοὺς Ἀραβας, 257· νέος πόλεμος, 258· ἡττα παρὰ Σεβαστοπόλιν, 260· συγκαλεῖ τὴν ἐν Τροῦλλῳ «πενθέκτην» σύνοδον 260-261· πτώσις αὐτοῦ, 261-263· ρινοτομία καὶ ἐξορία, 263· ἡ ἐν Χερσῶνι διαμονὴ του, 265· λαμβάνει σύζυγον τὴν ἀδελφὴν τοῦ χαγάνου τῶν Χαζάρων 266· ἀνακτᾷ τὸν θρόνον 266· ἀγριότητες αὐτοῦ, 267· δίδει εἰς τοὺς Βουλγάρους μοῖραν τῆς Θράκης, 268· ἐκθρόνισις καὶ θανάτος αὐτοῦ, 269-270· νόμισμα, 270 (εἰκ.).
- ²⁷**Ιουστινιανός**, στρατηγὸς ἐπὶ Ἰουστίνου καὶ Τιβερίου, νικᾷ Χοσρόην τὸν μέγαν, Γα 169.
- ²⁸**Ιουστινιανὸς Ἰωάννης**, ἀρχηγὸς γενοατικὸν σώματος κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Εα 312· τραυματισμὸς αὐτοῦ, 350.
- ²⁹**Ιουστινιανούπολις**, κτίσμα Ἰουστινιανοῦ Β' οἰκισθὲν ὑπὸ τῶν Κυπρίων, Γα 258.
- ³⁰**Ιουστινὸς Α'**, αὐτοκράτωρ, Γα 62, 65· ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ καταπαύουν αἱ εἰσβολαὶ τῶν Βουλγάρων, 108.
- ³¹**Ιουστίνος Β'**, αὐτοκράτωρ, Γα 142, 143· διαπραγματεύσεις αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἀραβας, 153· νόμισμα, 154 (εἰκ.)· στανρός Ἰουστίνου, 159 (εἰκ.)· ἀτυχὴς πρὸς τὸν Χοσρόην πόλεμος, 168· θάνατος, 169.
- ³²**Ιουστίνος**, ὁ μάρτυς, χριστιανὸς φιλόσοφος, Γα 13.
- ³³**Ἰππαρέτη**, ἡ Ἰππονίκου, σύζυγος Ἀλκιβιάδου, Αβ 264, 266.
- ³⁴**Ἰππαρχος**, ὁ Χάρμων, Κόλλυτεύς, ὁ πρῶτος ὀστρακισθεὶς, Αα 281, Αβ 63.
- ³⁵**Ἰππαρχος**, ὁ Πεισιστράτου, Αα 44, 272· φόνος αὐτοῦ 273.
- ³⁶**Ἰππημολγοί**, λαὸς σκυθικὸς, παρ' Ὀμήρῳ, Αα 106.
- ³⁷**Ἰππίας**, ὁ Πεισιστράτου, Αα 44, 272· ἐκδίωξις αὐτοῦ ἐξ Ἀθηνῶν, 273· μετάβασις εἰς Σπάρτην, 284· ζητεῖ τὴν προστασίαν τῶν Περσῶν, Αβ 12.

- τυφλοῦται καὶ συλλαμβάνεται
ὑπὸ τοῦ Δαρνομίλη, 200.
- Ἰβράτης** Μανουὴλ, πιθανῶς
υἱὸς τοῦ βουλγάρου στρατηγοῦ,
εἰς τῶν ἀρχηγῶν βουλγαρικῆς
ἐπαναστάσεως, Δα 223· αἰχμα-
λωτίζεται, 224.
- Ἰβηρία**, χώρα παρὰ τὸν Καν-
κασον· ὁ ἡγεμὼν αὐτῆς λαμβάνει
τὸν τίτλον κουροπαλάτου, Δα
79· ἡγεμὼν Δαυὶδ, 171· νόμισμα
φέρον τὸν τίτλον κουροπαλά-
του, 186 (εἰκ.)· καταλείπεται διὰ
διαθήκης εἰς τὸν αὐτοκράτορα
Βασίλειον Β', 186.
- Ἰβηρική**, χερσόνησος· κατάλη-
ψις τοῦ νοτίου μέρους ὑπὸ τοῦ
στρατοῦ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, Γα
101.
- Ἰβρος**, ὁ ἐδεσσηνός, Γα 137.
- Ἰβραήμ Ἰνάλ**, σελδζουκίδης, νι-
κᾷ τοὺς Ἕλληνας περὶ τὸ φρού-
ριον Καπετροῦ, Δα 240-241.
- Ἰβραήμ πασᾶς**, μέγας βεζίρης
ἐπὶ Σουλεϊμάν Α', ἐλληνικῆς
καταγωγῆς, Εα 185, Εβ 15.
- Ἰβραήμ πασᾶς**, υἱὸς τοῦ Με-
χμέτ Ἀλῆ, στέλλεται κατὰ τῆς
Ἑλλάδος, Στ 118· ἦρτα τοῦ
στόλου αὐτοῦ παρὰ τὸν Γέρον-
τα, 121-122· ἀπόβασις αὐτοῦ
εἰς Πελοπόννησον, 125 (εἰκ.)·
στρατιωτὰς τοῦ Ἰβραήμ, 127
(εἰκ.)· οἱ ἀγῶνες αὐτοῦ κατὰ
τῶν Ἑλλήνων, 162-163· μετέ-
χει τῆς πολιορκίας τοῦ Με-
σολογγίου, 166-168· κατα-
κυβεῖται τὴν Πελοπόννησον,
182-184· δέχεται ἀναχωρῆν
ἀλλὰ παραβιάζει αὐτήν, 184·
καταστροφὴ τοῦ στόλου αὐτοῦ
ἐν Πύλῳ, 185 καὶ ἐπ.
- Ἰγνάτιος**, πρεσβυτεῖς τῆς Ρω-
σίας ἐν Κωνσταντινουπόλει· ἡ
πρὸς αὐτὸν περὶ Κρήτης ἀπάν-
τησις τοῦ σουλτάνου, 328·
κηρύσσεται ὑπὲρ τοῦ πολέμου,
330· ὑπαγορεύει τὴν συνθήκην
τοῦ Ἀγίου Στεφάνου, 350
(εἰκ.).
- Ἰγνάτιος**, πατριάρχης, ὁ πρό-
τερον Νιζήτας· υἱὸς Μιχαὴλ Α',
Γβ 197, 281· ἀρνείται νὰ κερῆ
μοναχὴν τὴν Θεοδόραν, 284·
ἐξορίζεται ὑπὸ τοῦ Βάρδα,
284· πῶς ἐγένετο ἡ ἐκλογὴ
αὐτοῦ, 287· ἀρνείται νὰ ὑπο-
βάλῃ παραίτησιν, 288-292· κα-
θαίρεται ὑπὸ Συνόδου, 293·
ἀναβιβάζεται εἰς τὸν θρόνον
ὑπὸ Βασιλείου Α', Δα 54, 250-
260· θάνατος αὐτοῦ, 261.
- Ἰγνάτιος**, ἀρχιεπίσκοπος· Ἀρ-
της, Εβ 227.
- Ἰγρόε**, ἀρχὼν τῶν Ρώσων, ἐπι-
χειρεῖ ἐπιθεσιν κατὰ τῆς Κων-
σταντινουπόλεως, Δα 73· κατα-
στροφὴ τοῦ στόλου αὐτοῦ, 73
(εἰκ.), 74.
- Ἰδαῖοι** Δάκτυλοι, ἱερεῖς τῆς μη-
τρὸς τῶν θεῶν, Εἰσ. ρια'.
- Ἰδας**, Αα 16.
- Ἰδη**, ὄρος Τροίας, Αα 22, 26.
- Ἰδμων**, υἱὸς Ἀπόλλωνος, Αα
11, 16, 17.
- Ἰδομενεύς**, Αα 24, 94.
- Ἰερεμίας Β'**, πατριάρχης, ἄλ-
ληλογραφεῖ πρὸς τὸν δόγην Ι.
Νταπόντε, Εβ 52-53· ἀναγο-
ρεῖται πατριάρχην Ρωσίας τὸν
μητροπολίτην Μόσχας, 58,
εἰκὼν 58.
- Ἰερόθεος**, ἐπίσκοπος Θηβῶν,
μετέχει τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ
1684, Εβ 186.
- Ἰεροὶ πόλεμοι**· ὁ πρῶτος, Αα
134· ὁ δεῦτερος, Αβ 193-194· ὁ
τρίτος, 391-406· ὁ τέταρτος,
407-408, Βα 25-37.
- Ἰερομνήμονες**, Αα 125.
- Ἰερομνήμων** Πάνος, εὐεργέτης
σχολῶν, Εβ 165.
- Ἰερόπολις**, ἐλληνικὴ πόλις τῆς
ἀνω Συρίας, Βα 245.
- Ἰερός λόχος**, οἱ ἀποτελέσαντες
αὐτόν, Στ 14· καταρτισμὸς
αὐτοῦ, 15· ἐξολόθρευσις αὐτοῦ
ἐν Δραγασσανίῳ, 17.
- Ἰεροσόλυμα**, ἀνεγερσις πόλεως
ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς παλαιᾶς,
Ββ 123· παράδοσις εἰς τοὺς
Ἀραβας, Γα 217· τὸ τεῖχος,
Δβ 83 (εἰκ.)· ἄλωσις ὑπὸ τῶν
σταυροφόρων, 84-85· φραγι-
κὸν κράτος, 85-86, 115 (χάρ-
της).
- Ἰερσέ**, πρόξενος τῆς Γαλλίας
ἐν Κύπρῳ τῷ 1866, Στ 319.
- Ἰέρων Α'**, βασιλεὺς τῶν Συρα-
κουσῶν, Αα 176· νίκη κατὰ
τῶν Τυρρηνῶν, Αβ 126· ἀφιέ-
ρωμα εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, Αβ
127.
- Ἰέρων Β'**, βασιλεὺς τῶν Συ-
ρακουσῶν, Βα 233, 263.
- Ἰέρων**, εὐεργέτης τῆς Λαοδι-
κείας, Βα η'.
- Ἰερώνυμος**, καρδιανός, συγ-
γραφεὺς, Βα 70, 79.
- Ἰεσδεγέρθης**, ὁ τελευταῖος βασι-
σανίδης βασιλεὺς τῆς Περσίας·
Γα 215.
- Ἰησουῖται**, καθολικὸν ἱερατι-
κὸν τάγμα· ἐγκατάστασις αὐ-
τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ
αἱ κατὰ τοῦ πατριαρχείου μη-
χανορραφαί, Εβ 67 καὶ ἐπ., 77.
- Ἰθάκη**, Αα 23, 298· νόμισμα,
26 (εἰκ.)· βασιλεῖς, 78· ἀντίλη-
ψις περὶ ὑποχρεώσεων πρὸς
συμμάχους, 89· παρ' Ὀμήρῳ,
104· τμήμα τῆς δεσποτείας
τῆς Ἡπείρου, Εα 89· συμμε-
τοχὴ Ἰθακησίων εἰς τὴν ἐλ-
ληνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1684,
Εβ 186.
- Ἰθαμίτης**, ναύαρχος πέρσης
Αβ 120.
- Ἰθώμη**, ὄρος, Αα 150· ὁ περὶ
τὴν — διεξαχθεὶς πρῶτος
μεσσηνιακὸς πόλεμος 198, 199·
κατάληψις ὑπὸ τῶν εἰλωτῶν
καὶ ἐπανάλωσις, Αβ 155-156·
Ἰθωμίτας Ζεὺς, Αα 132, 165
(εἰκ.).
- Ἰκανᾶτοι**, σῶμα τῆς αυτοκρα-
τορικῆς φρουράς ἐν Κωνσταν-
τινουπόλει, Γβ 175.
- Ἰκέτης**, θέσις αὐτοῦ καὶ ἱερό-
της, Αα 95.
- Ἰκμωρ**, ῥῶσος ἀρχὼν, πίπτει
παρὰ τὸ Δορύστολον, Δα 156.
- Ἰκτινος**, ὁ μέγας καλλιτέχνης·
Αβ 181.
- Ἰλδέριχος**, βασιλεὺς τῶν ἐν
Ἀφρικῇ Βανδήλων, Γα 69, 93.
- Ἰλιάς**, Αα 62 καὶ ἐπ., 111.
- Ἰλιον**, ὄρα Τροία.
- Ἰλλος**, στρατηγός, Γα 22, 23, 35,
37-39.
- Ἰλλυρική** φυλὴ, Αα 56, Βα 11.
- Ἰλλυριοί**, φυλὴ τῆς ἐλλήνι-
κῆς χερσονήσου, Εἰσ. μζ'.
- Ἰλλος** ὁ Τρωός, Αα. 22.
- Ἰμβρος**, νῆσος, Αβ 12, 19. Βα
151.
- Ἰμέρα**, ἐλληνικὴ ἀποικία ἐν
Σικελίᾳ, Αα 299. Αβ 124.
- Ἰμεραῖος** φαληρεὺς, εἷς τῶν
ἡγετῶν τῆς ἐν Ἀθήναις ἀντι-
μακεδονικῆς μερίδος, Βα 151,
152, 186.
- Ἰμέριος**, πατρίκιος φίλος Μι-
χαὴλ Γ', Γβ 279.
- Ἰνάρως**, δεσπότης τῶν Λιβύων.

Θήβη, άσιατική ή Θήβαι, Αα 26.

Θήρα, τὸ κύπελλον τοῦ Βαρειοῦ, Αα 117 (εἰκ.).

Θήρα, πόλις ἑλληνίς ἐν τῇ Βακτριανῇ, Βα 249.

Θήρα, νῆσος, ὁ βίος τῶν ἀρχαιοτάτων τῆς νήσου κατοίκων. Αβ 433· ἀρχαιότατον ἀγγεῖον ἀνακαλυφθὲν ἐν Θήρᾳ· 439· ἡ μεγάλη ἔκρηξις τοῦ 726, Γβ 39.

Θηραμένης, ὁ Ἄγωνος, τρίτοραρχος ἀθηναῖος, εἴτα εἰς τῶν Τριάκοντα, Αβ 282· εἰς τῶν κατηγόρων τῶν ἐν Ἀργινούσαις νικητῶν, 292-295· πρεσβευτῆς παρὰ τῷ Λυσάνδρῳ, 298· τύραννος 304· καταδίκη αὐτοῦ εἰς θάνατον, 305.

Θήρων, τύραννος τοῦ Ἀκράγαντος, Αα 176, Αβ 127.

Θησανροί, Αα 112, 113· Κνιδίων ἐν Δελφοῖς, 132 (εἰκ.).

Θησεύς, κατορθώματα αὐτοῦ, Αα 13· τοιχογραφία Πομπηίας, 12 (εἰκ.).· ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἀγγείου, 12 (εἰκ.).· 16, 94.

Θῆτες, θέσις καὶ ἔργα αὐτῶν, Αα 81 καὶ ἐπ.

Θίβα, Ἀμαζών, εἰς. ρλε'.

Θίμβρων, στρατηγὸς σπαρτιάτης, στέλλεται εἰς βοήθειαν τῶν Ἰώνων. Αβ 321· φονεύεται ἐν μάχῃ παρὰ τὴν Ἐφεσον, 341.

Θίσβη, κόμη ἐν Βοιωτίᾳ, Αα 138.

Θόας, ἥρως αἰτωλός, Αα 24.

Θουβενέλ, γραμματεὺς τῆς ἐν Ἀθήναις γαλλικῆς πρεσβείας, Στ 263· προάγεται εἰς πρεσβευτὴν, 274 (εἰκ.).

Θουδιππος, ἀθηναῖος, καταδικασθεὶς ἐπὶ προδοσίᾳ, Βα 166.

Θουκυδίδης συγγραφεὺς, περὶ τρωικοῦ πολέμου, Αα 43 καὶ ἐπ.· περὶ τῆς καθύδου τῶν Ἡρακλειδῶν, 154· περὶ εἰλώτων, 189· ἐξορία καὶ ἔργον αὐτοῦ, Αβ 257 (εἰκ.).· 285-286.

Θουκυδίδης, ὁ Μελησίου, ρήτωρ καὶ στρατηγός, Αβ 196-198.

Θούριοι ἑλληνικὴ πόλις ἐν Ἰταλίᾳ· νόμισμα, Αα 302 (εἰκ.).· δέχεται ρωμαϊκὴν φρουράν, Βα 230.

Θράκες, παναρχαία φυλὴ τῆς

ἑλληνικῆς χερσονήσου καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, Εἰς. μη'.· σχεσις αὐτῶν πρὸς τοὺς Ἕλληνας, μη'·να'· χῶραι κατοικοῦνται ὑπ' αὐτῶν, νβ'. ρλδ'.· παναρχαία τῆς Θράκης πρὸς τὴν Ἑλλάδα οἰκειότης. Αα 56· παρ' Ὀμήρῳ, 104· κατάκτησις ὑπὸ τῶν Περσῶν. Αβ, 12· ἐπιδρομὴ τῶν Γαλατῶν καὶ Γαλατικὸν βασίλειον, Βα 221-223· δῆμοις τῆς χώρας ὑπὸ τῶν Γότθων κατὰ τὴν πρώτην αὐτῶν ἐπιδρομὴν, Ββ 67· νέα εἰσβολὴ Γότθων, 187· ἐγκατάστασις αὐτῶν ἐν τῇ χώρᾳ, 189· θέμα, Αα 29· δεινὴ τῆς χώρας δῆμοις ὑπὸ τῶν Καταλανῶν, Εα 148-149· νέα δῆμοις ὑπὸ τῶν Τούρκων, 152-153.

Θρακησίων, θέμα, Γβ 89, Αα 29.

Θρακίδαι, οἱ κυβερνῶντες τὰ θρησκευτικὰ καὶ πολιτικὰ πράγματα τῶν Δελφῶν· φόνος αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Φιλομήλου, Αβ 391, 421.

Θρασύβουλος, ὁ ἐλευθερωτῆς τῶν Ἀθηνῶν, Αα 142, Αβ 284, 285, 289, 292· κατελκεῖ τὴν ἀρχὴν τῶν Τριάκοντα, 306-307· δολοφονία αὐτοῦ, 341.

Θρασύβουλος, ἀδελφὸς τοῦ Γέλωνος, Αβ 127. 271.

Θρασυδαῖος, Ἀλενάδης, Αβ 111.

Θρασύλλος, στρατηγὸς ἀθηναῖος, Αβ 284, 285, 290· καταδικάζεται ὑπὸ τοῦ δήμου εἰς θάνατον, 292-295.

Θρηγος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ποίημα γραφέν μαζὸν μετὰ τὴν ἄλωσην, Εβ 172-175.

Θρινακία, νῆσος παρ' Ὀμήρῳ, Αα 104.

Θνάτειρα, πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, Βα 242.

Θυσίαι, παρ' ἀρχαίοις, Αα 73. 74. (εἰκ.).· ἀνθρωποθυσίαι, 74, 75 (εἰκ.)., 129 (εἰκ.).

Θωμαῖσται, αἵρεσις χριστιανικὴ ἐν Ἰνδικῇ, Γα 254.

Θωμάς, πλούσιος κάτοικος Λυκανδοῦ, Γβ 12-13.

Θωμάς Στρομογκούρτ, βλέπε Στρομογκούρτ.

Θωμάς, στρατηγὸς ἐπὶ Μιχαήλ Α' καὶ Μιχαήλ Β', Γβ 190, 199· στάσις αὐτοῦ 229-234· φόνος αὐτοῦ, 234.

Θωμάς, υἱὸς Νιζηφόρου δεσπότη τοῦ Ἡπείρου. Εα 115· λαμβάνει τὸν θρόνον, 121· συμμαχεῖ πρὸς τὸν Ἀνδρόνικον Β' κατὰ Φιλίππου Ἀνδευανιζοῦ, 170· δολοφονεῖται, 171.

Θωμάς Πρελιούλοβιτς, σέρβος ἡγεμὼν Ἰωαννίνων, Εα 231.

Θώραξ, Αβ 72 (εἰκ.).

Θώραξ, Ἀλενάδης, Αβ 111.

Θώραξ, λαρισαῖος, σωματοφύλαξ Ἀντιγόνου, Βα 211.

Ἰαβγού, ἀνεψιὸς τοῦ Σελδζούζ, Αα 239.

Ἰακούβ, υἱὸς τοῦ Μουράτ Α', Εα 209.

Ἰακωβάτος Γεώργιος, Στ 335.

Ἰάκωβος, ἱατρὸς τοῦ Λέοντος Α', Ββ 262.

Ἰάκωβος Βαραδαῖος καὶ Ἰακωβίται, Γα 221, 222.

Ἰάκωβος Β', βασιλεὺς τῆς Ἀραγωνίας· διαπιστευτήριον τοῦ πρεσβευτοῦ τοῦ παρὰ τῷ Ἀνδρονίκῳ Β', Εα 114 (εἰκ.).· στάσις τοῦ ναυάρχου τοῦ Λούρια, 116.

Ἰάλμενος, Αα 11.

Ἰαλυσός, πόλις τῆς Ρόδου, Αα 292, Αβ 189.

Ἰαξάρτης, ποταμὸς τῆς μέσης Ἀσίας, Βα 106.

Ἰαπετός, εἰς τῶν Τιτάνων, Αα 4.

Ἰάπυγες, φυλὴ τῆς νοτίου Ἰταλίας, Εἰς. μδ'.

Ἰαρμούκ, ὁ ἑλληνιστὶ Ἱερομιάς, ποταμὸς τῆς Συρίας· ἦτα τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τῶν Ἀράβων παρὰ τὸν —, Γα 217.

Ἰασίτης Μιχαήλ, στρατηγὸς Ἰβηρίας, Αα 237, , 238.

Ἰάσων, ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀργοναυτῶν, Αα 16 καὶ ἐπ., 49· βλέπε καὶ ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία, Αα 95.

Ἰάσων, δυνάστης φερῶν. Αβ 369· δολοφονία αὐτοῦ, 373.

Ἰάσων, ὁ τραλλι νὸς ὑποκριτῆς, Βα 249.

Ἰβάγκο βογιάρος βούλγαρος, ἡγεμὼν Φιλίππουπόλεως, Αβ 202.

Ἰβάτζης, εἰς τῶν δοκιμωτέρων βουλγάρων στρατηγῶν, Αα 196·

(εἰκ.)· θάνατος αὐτοῦ. 265.

Θεόφιλος, πατρίκιος, κατατροπώνει τὸν στασιαστὴν Ἑλπίδιον, Γβ 112.

Θεόφιλος, στρατηγὸς τῶν Κυβερραιωτῶν, ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ στόλου τοῦ Ἀαρὸν, αἰχμαλωτίζεται καὶ φρονεῖται, Γβ 134.

Θεόφιλος, πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, Ββ 215, 218· ἡ κατὰ τοῦ Χρυσόστομου ἐχθρότης αὐτοῦ, 235.

Θεόφιλος, ὁ Ἑρωτικός, βλέπε Ἑρωτικός.

Θεόφοβος, ἐκχριστιανισθεὶς ἡγεμὼν τοῦ Χορασάν καὶ στρατηγὸς τοῦ Θεοφίλου, Γβ 248, 254, 255, 265.

Θεόφραστος, φιλόσοφος· ἀπέρχεται τῶν Ἀθηνῶν μετὰ τῶν δισχιδίων μαθητῶν του, Αβ 57.

Θεοφύλακτος, αἰγύπτιος χρονογράφος, περὶ τοῦ ἀβαρικῶς πολέμου, Γα 156, 157.

Θεοφύλακτος, υἱὸς Μιχαὴλ Α', Γβ 197.

Θεοφύλακτος, υἱὸς Ρωμανοῦ Α', ἀναγορεύεται πατριάρχης ἐν ἡλικίᾳ 16 ἐτῶν, Δα 80, 280-281.

Θεοφύλακτος, ἀθηναῖος, πρωτοσπαθᾶριος, πρέσβυς Ρωμανοῦ Γ' πρὸς τὸν ἐμίρην Χαλεπίου, Δα 215.

Θεοχάρης, Γεώργιος, ὕδραϊος πυρπολητὴς, Στ 121.

Θέρμα, πόλις αἰτωλική, Αα 144.

Θερμοπύλαι, πῶς εἶχον τῷ πάλαι, Αβ 68-71· ἡ μάχ. 74-79 (χάρτης ἐν σ. 75)· ἐπιγραμματα, 82· ὁχύρωσις τοῦ στενοῦ ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ, Γα 121.

Θέρσανδρος, ὁ Πολυνεΐζους, Αα 21.

Θέρσανδρος, ἐγκριτος ὀρχομένιος, Αβ 106.

Θερσίτης, αἰτωλὸς ἡγεμὼν, Αα 84 (εἰκ.) καὶ ἐπ.

Θεσπιαί, πόλις τῆς Βοιωτίας· νομίσματα, Αα 138 (εἰκ.), Αβ 83 (εἰκ.)· ἀρνοῦνται ὑποταγὴν εἰς τὸν Ξέρξην, Αβ 68· μετοχὴ εἰς τὸν κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον, 71, 76, 108· ἀνοικισμός, 155· οἱ κάτοικοι διώκονται ἐκ τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Ἑπαμεινώνου, 369.

Θεσπρωτία, Θεσπρωτοὶ παρ' Ὀμήρῳ, Αα 104-144, 145.

Θεσσαλία, οἰκίζεται ὑπὸ Θεσσαλῶν, Αα 34· γεωγραφία, ἱστορία, πόλεις, 119 καὶ ἐπ. Θεσσαλοὶ ὀνομαστότατοι ἱππεῖς, 122· στρατός, 124· νομίσματα πανθεσσαλικά, 124 (εἰκ.)· πόλεων θεσσαλικῶν, 122 (εἰκ.), 123 (εἰκ.)· ἐπὶ πολὺ οἱ Θεσσαλοὶ δὲν ἐθεοροῦντο ἀνήκοντες εἰς τὸν ἐλληνικὸν κόσμον, 141· κατὰ τοὺς πολέμους πρὸς τοὺς Πέρσας, Αβ 68-69· συμμαχία πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, 158· εἰσβολὴ Γότθων, Ββ 187· κατάληψις ὑπὸ τῆς καταλανικῆς ἐταιρείας καὶ ἐποιήσεις Ἀλβανῶν, Εα 170· κοινοτικὴ ὀργάνωσις, Εβ 117· ἐπανάστασις, Στ 289· ἐνωσις πρὸς τὴν Ἑλλάδα, 357.

Θεσσαλονίκη, θυγάτηρ Φιλίππου τοῦ μακεδόνης, Βα 169. 192· φρονεῖται ὑπὸ τοῦ υἱοῦ της, 215.

Θεσσαλονίκη, πόλις· στάσις τῶν δήμεων ἐπὶ Θεοδοσίου καὶ ἀνηλεῆς αὐτῶν τιμωρία, Ββ 200· κατὰ τὴν Η' ἑκατονταετηρίδα μ. Χ., Γβ 10· ἄλλοις ὑπὸ τῶν Ἀράβων, Δα 67-68· πολιορκία καὶ ἄλλοις ὑπὸ τῶν Νορμαννῶν, Αβ 164-175· εἰζόνες, 169, 170, 172, 174· βασιλείων, ἰδὲ Θεσσαλονίκης· ἐκπορθεῖται ὑπὸ Στεφάνου Δουσάν, Εα 203· παραδίδεται ὑπὸ τῶν κατῶν εἰς τοὺς Ἑνετούς, 249· πολιορκία τῆς πόλεως ὑπὸ Μουράτ Β', ἄλλοις καὶ δῆμοις αὐτῆς, 251-253.

Θεσσαλονίκης, θέμα, Δα 29.

Θεσσαλονίκης, βασιλεῖον λατινικόν, ἴδρυσις αὐτοῦ, Εα 13-14· τέλος βασιλείας Βονιφατίου, 22· κατάλυσις ὑπὸ Θεοδώρου, δεσπότην Ἑλλάδος, 49.

Θεσσαλονίκης, αὐτοκρατορία ἐλληνική· ἴδρυσις αὐτῆς ὑπὸ Θεοδώρου Α', Αα 49· κατάλυσις ὑπὸ Ἰωάννου Βατάτση, 54.

Θεσσαλός, ὁ Πεισιστράτου, Αα 272.

Θεσσαλός, ὁ Κίμωνος, Αβ 274.

Θεσσαλός, ὁ ὑποκριτής, Βα 93.

Θέτις, Αα 25, 40, 121.

Θενδᾶτος, γότθος βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας, Γα 97.

Θενδέμιρος, εἰς τῶν ἡγεμόνων

τῶν ἐν Πανονίᾳ Γότθων, Ββ 260· συνθηκαὶ πρὸς Λέοντα Α', 261.

Θενδεμοῦνδος, ἀδελφὸς Θευδερίχου, Γα 41.

Θενδέριχος, υἱὸς Τριαρίου, ἐπιφανὴς γότθος, Ββ 260· ὑπατος στρατηγὸς ἐπὶ Λέοντος Α' καὶ ἡγεμὼν τῶν Γότθων, Ββ 260· συμμαχεῖ πρὸς Θευδερίχον τὸν Θευδεμίρου, Γα 40.

Θενδέριχος, υἱὸς Θευδεμίρου, ὁμηρος εἰς Κωνσταντινούπολιν, Ββ 260· ἡγεμὼν τῶν ἐν Πανονίᾳ Γότθων, Γα 39· ἀνάκτορον, 40 (εἰκ.)· εἰσβάλλει εἰς τὴν Ἑλλάδα, 41, στρέφεται πρὸς τὴν Ἰταλίαν 41, 96.

Θενδέριχος, ἐπίσκοπος Μογοντιᾶκου, πρέσβυς Ὀθωνος Α' πρὸς Ἰωάννην Α', Δα 161.

Θέων, μαθηματικὸς ἀλεξανδρεὺς, πατὴρ τῆς Ὑπατίας, Γα 9.

Θήβη, σύζυγος τοῦ τυράννου Φερῶν Ἀλεξάνδρου, Αβ 388.

Θῆβαι, πόλις τῆς Βοιωτίας· ὄνομα αὐτῶν, εἰς. ρζγ'· κτίσις, Αα 14· πόλεμος τῶν ἐπτά, 19· τῶν ἐπιγόνων, 21· παραγωγή τοῦ ὀνόματος 59· νομίσματα 136 (εἰκ.)· πολίτευμα Φιλολάου, 138· ἱπποτροφία, 140· πολιτεία ἐναντι τῶν βοιωτικῶν πόλεων, 142· γῆ καὶ ὕδωρ εἰς τὸν Δαρείον, Αβ 23· οἱ Θηβαῖοι ἐν Θερμοπύλαις παραδίδονται, 76-78· ἐκπτώσις, 155· ἐκστρατεία κατὰ τῶν Πλαταιῶν, 228· συμμετοχὴ εἰς τὸν κορινθιακὸν πόλεμον, 327· κατάληψις τῶν Θηβῶν ὑπὸ τῆς Σπάρτης, 346· τοπογραφικὸς πῖναξ τῶν Θηβῶν 352· ἀπελευθέρωσις τῆς πόλεως, 352· νομίσματα, 354 (εἰκ.), 355 (εἰκ.), 374 (εἰκ.)· χαρακτηριστὴ τῶν Θηβαίων, 355-356· ὁ κατὰ τῆς Σπάρτης πόλεμος (βλέπε καὶ Ἑπαμεινώνδας καὶ Πελοπίδας) 357-384· συναφίς εἰρήνης, 385· σύμμαχος τῶν Ἀθηνῶν. 386· τὰ περὶ ἀρχαίων Θηβῶν ποιήματα, 458· ἄλλοις ὑπὸ Ἀλεξάνδρου καὶ κατασκαφῇ, Βα 57· ἐπὶ τῶν διαδόχων, 185· ἡ πόλις κατὰ τὸν Η' αἰῶνα μ.Χ., Γβ 10-11· κατάληψις ὑπὸ τῶν Νορμαννῶν καὶ λεηλασία, Αβ 126-127· ὑπὸ τοὺς Φράγκους 17, 26, 29 (εἰκ.), 161 (εἰκ.).

Θῆβαι, πόλις τῆς Αἰγύπτου· ὄνομα αὐτῶν, εἰς. ρζγ', Αα 102.

Θεόδωρος, ὁ Μοψουεστίας, διδάσκαλος τοῦ Νεστορίου, Γα 137.

Θεόδωρος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἡρακλείου, Γα 173, 190· κατατροπώνει τὸν περσικὸν στρατὸν, 195· ἡττᾶται ὑπὸ τοῦ Ἀραβὸς Καλὲδ, 215· ἐλέγγει τὸν Ἡρακλείον διὰ τὴν πρὸς τὴν Μαρτίαν ἀδυναμίαν του, 224.

Θεόδωρος, υἱὸς Θεοδώρου τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἡρακλείου, οἰνοτομεῖται καὶ ἐξορίζεται, Γα 224.

Θεόδωρος, ὁ Στουδίτης, ἀφορίζει τὸν Κωνσταντῖνον ΣΤ', Γβ 138· ἀνακαλεῖται ἐκ τῆς ἐξουσίας, 147· ἀγὼν αὐτοῦ κατὰ Νικηφόρου, πατριάρχου, 159-166· συζητήσεις αὐτοῦ πρὸς τὸν Λέοντα Ε', 209· σφοδρὰ αὐτοῦ ἀντίθεσις πρὸς τὴν μεταρρυθμίσιν, 210-214· ἐπαναφέρεται εἰς τὴν ἡγουμενίαν ὑπὸ Μιχαήλ Β', 228· ἐνέργειαι αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν εἰκόνων, 237-238· θάνατος αὐτοῦ, 240.

Θεόδωρος, ὁ Κουφαρᾶς, μοναχός, αἰχμάλωτος παρὰ τοῖς Βουλγάροις, Γβ 276, 298.

Θεόδωρος, στρατηγὸς Σικελίας, ἐπὶ Εἰρήνης τῆς ἀθηναίας, ἐκστρατεύει εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν, Γβ 132.

Θεόδωρος, ὁ Καμουλιανός, πατριζίος, φίλος Κωνσταντίνου ΣΤ', Γβ 132.

Θεόδωρος, ὁ Σαλιβαρᾶς, πατριζίος, Γβ 175.

Θεόδωρος, ὁ Μετοχίτης, βλέπε Μετοχίτης.

Θεόδωρος, ὁ τιμρσεύς, ἐπίσκοπος Κανταβριγίας, Γα 256.

Θεόδωρος, παιδαγωγὸς καὶ σύμβουλος Κωνσταντίνου Ζ', Δα 71, 72.

Θεόδωρος, πατριάρχης Ἀντιοχείας, ἐκλεγείς ὑπὸ Ἰωάννου Τσιμισκῆ, Δα 146· μολυβδόβουλλον, 147· συμβουλεύει τὴν μεταφορὰν τῶν ἐν Ἀσίᾳ Παυλιανιτῶν εἰς Εὐρώπην, 159.

Θεόδωρος, ὁ Σανταβαρηνός, ἐπίσκοπος Εὐχαΐτων, ἐξορίζεται εἰς Ἀθήνας, Δα 202· ἡ πρὸς τὸν Φώτιον φιλία αὐτοῦ, Δα 270.

Θεόδωρος, ὁ Κρίθινος, ἀρχιεπίσκοπος Σικελίας, Γβ 264.

Θεόδωρος, μοναχός, ὑπέρμαχος

τῶν εἰκόνων· τιμωρεῖται ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου, Γβ 262.

Θεόδωρος, καθηγητὴς τῆς γεωμετρίας ἐν τῇ σχολῇ τῆς Μαγναύρας, Γβ 302.

Θεόδωρος, ὑπηρέτης τῆς Θεοδώρας, διορισθεὶς ὑπ' αὐτῆς δομέστικος τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς, Δα 244, 248.

Θεόδωρος, δικικτῆς Ἐδέσσης, ἐπὶ Ἀλεξίου Α'· δολοφονεῖται ὑπὸ τοῦ σταυροφόρου Βαλδουίνου, Δβ 80.

Θεόδωρος, ὁ Βαλασιμῶν, πατριάρχης Ἀντιοχείας, Δβ 198-199.

Θεοί, ἰδὲ ὀνόματα θεῶν· ἀθάνατοι καὶ ἀνθρωπόμορφοι, Δα 41· δωδεκάθεον, μικρότεροι θεοί, θεῖαι δυνάμεις, 65· οἱ ἐξ Ἀνατολῆς νέοι θεοί, Αβ 440-448.

Θεόκριτος, βουκολικὸς ποιητής, Βα 235, 262.

Θεοκτίστη, μήτηρ τῆς αυτοκρατορίδας Θεοδώρας, Γβ 244· ὑπέρμαχος τῆς λατρείας τῶν εἰκόνων, 263.

Θεόκτιστος, ὁ Βρυένιος, πρωτοσπαθᾶριος, ὑποτάσσει τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ Σλαῦους, Γβ 283.

Θεόκτιστος, μέγας λογοθέτης, Γβ 267, 269· ὑπέρμαχος τῆς ἀναστηλώσεως τῶν εἰκόνων, 271-273· διγόνοια αὐτοῦ πρὸς τὸν Μανουήλ, 279, 282· δολοφονία αὐτοῦ, 282.

Θεόκτιστος, μάγιστρος, Γβ 177· βοηθεῖ τὸν Μιχαὴλ Τραυλὸν νὰ καταλάβῃ τὴν ἀρχήν, 223.

Θεόκτιστος, πρωτοσπαθᾶριος, στρατηγὸς Ἀντιοχείας, νικᾷ τοὺς Ἀραβας, Δα 214-215.

Θεομήστορ, σάμιος, τριήραρχος ἐν Σαλαμῖνι, Αβ 97.

Θεόπομπος, ὁ ἱστορικός, Αα 53.

Θεόπομπος, πολέμαρχος σπαρτιάτης, ἡττᾶται καὶ φονεύεται περὶ Τεγύρας, Αβ 361.

Θεόπομπος, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, Αα 198, 203.

Θεοσκόπολις Κυριακὸς ἡ Θεοτοκόπουλος Δομένικος, μέγας ζωγράφος, Εβ 161.

Θεοτόκης Νικηφόρος, μέγας τοῦ Γένους διδάσκαλος, Εβ

166.

Θεοφάνης, ἱστορικός, μυτιληναῖος, Ββ 25.

Θεοφάνης, ὁ Μονώτιος, μάγιστρος, προδίδει τὸν Κωνσταντῖνον Ε', Γβ 63.

Θεοφάνης, μοναχός, ὑπέρμαχος τῆς λατρείας τῶν εἰκόνων, τιμωρεῖται ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου, Γβ 262· χειροτονεῖται μητροπολίτης Νίκαιας, 263, 274.

Θεοφάνης, πατριζίος, καταστρέφει πρὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸν ρωσικὸν στόλον, Δα 74.

Θεοφάνης, ὁ ὁμολογητής, ἱστορικός· ἀξία τοῦ ἔργου αὐτοῦ, Γα ιη', 107, 119· βίος καὶ πολιτεία αὐτοῦ, Γβ 34-36· τέλος τῆς χρονογραφίας αὐτοῦ, 197-198· τὰ περὶ διωγμοῦ αὐτοῦ, 215.

Θεοφάνης Λαρδατύρης, βλέπε Λαρδατύρης.

Θεοφανώ, αυτοκράτειρα ἀθηναία, σύζυγος Σταυρακίου, Γβ 177· λαμβάνει τὸ μοναχικὸν σχῆμα, 178.

Θεοφανώ, σύζυγος Ρωμανοῦ Β', Δα 93, 98, 99· νυμφεύεται τὸν Νικηφόρον Φωκᾶν, 104· ἐπιβουλὴ αὐτῆς κατὰ Νικηφόρου, 137-140· ἐξορίζεται ὑπὸ τοῦ Τσιμισκῆ εἰς Πρώτην, 146· μεταβαίνει λάθρα εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀλλ' ἐξορίζεται πάλιν, 149-150.

Θεοφανώ, θυγάτηρ Ρωμανοῦ Β' καὶ Θεοφανοῦς, Δα 116· ὁ Ὀθων Α' ζητεῖ αὐτὴν ὡς σύζυγον τοῦ υἱοῦ του, 117, 121-131· γάμος αὐτῆς πρὸς Ὀθωνα Β', 161· χαρακτὴρ καὶ βίος αὐτῆς, 162· εἰκὼν, 161.

Θεοφιλόπουλος Γεώργιος, διοικητῆς τῶν ἐν Ἀσίᾳ κτήσεων τῆς λατινικῆς αυτοκρατορίας, Εα 42.

Θεόφιλος, αυτοκράτωρ, τιμωρεῖ τοὺς φρονεῖς Λέοντος Ε', Γβ 224, 240-241· ὁ γάμος αὐτοῦ μετὰ τῆς Θεοφανοῦς, 242-245· ἡ ἐκλογὴ τῆς Θεοδώρας, 243 (εἰκ.)· χαρακτὴρ αὐτοῦ, 244-246· οἱ πόλεμοι κατὰ τῶν Ἀράβων καὶ ἡ πρὸς τὸν καλὴν προσβεία, 248-250· κτίσματα αὐτοῦ, 251-253· νέοι κατὰ τῶν Ἀράβων πόλεμοι, 253-259· ἀπαγορεύει τὴν λατρείαν τῶν εἰκόνων, 260· νόμισμα, 263 (εἰκ.)· θάνατος αὐτοῦ, 265.

Θεόγνωστος, ἀρχιμανδρίτης, ἀπεσταλμένος τοῦ πατριάρχου Ἰγνατίου πρὸς τὸν πάπαν Νιζόλου, Γβ 296, 297.

Θεοδήγιος, καθηγητὴς τῆς σχολῆς τῆς Μαγναύρας, Γβ 302.

Θεοδοσία, σύζυγος Λέοντος Ε', Γβ 216, 238.

Θεοδοσία, ὑφίστατο ὡς πόλις ἑλληνὶς κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα μ. Χ., Ββ 127.

Θεοδοσίος, στρατηγός, πατὴρ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου, Ββ 188.

Θεοδοσίος, ὁ Μέγας, αὐτοκράτωρ, καλεῖται ὑπὸ τοῦ Γρατιανοῦ ὡς συνάρχων, Ββ 188· αἰνᾷ αὐτοῦ, ἀνάγνωστον, 189 (εἰζ.)· ὀρίζει τὴν Ὁρθοδοξίαν ὡς μόνον θρησκειὰ τὸν ὑπηκόον αὐτοῦ, 190-191· συγκαλεῖ τὴν Β' οἰκουμένην συνόδον, 191-194· ὁβελίσκος τοῦ Θεοδοσίου, 193 (εἰζ.)· στάσις τῶν δῆμων Θεσσαλονίκης καὶ ἀπηνῆς τιμωρία αὐτῶν, 200· ὁ Ἀμβρόσιος Μεδιολάνων ἀπαγορεύει αὐτῷ τὴν εἴσοδον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, 201-202 (εἰζ.)· ἀσπίς, 201 (εἰζ.)· φρονεῖ τὸν Μάξιμον, 202· ἀποκαθιστᾷ τὴν ἐνότητα τοῦ κράτους, 203· θάνατος αὐτοῦ, 203· μετάλλιον, 238 (εἰζ.).

Θεοδοσίος Β' ὁ Μικρός, αὐτοκράτωρ, Ββ 238· ἀνάληψις τῆς ἀρχῆς ὑπ' αὐτοῦ, 239· ἀνατροφή, 240· νυμφεύεται τὴν Ἀθηναΐδα, 241-242· θάνατος αὐτοῦ, 245.

Θεοδοσίος, μέγας λογοθέτης Ἰουστινιανοῦ Β', Γα 262· συλλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ δήμου καὶ καίεται, 263.

Θεοδοσίος, υἱὸς τοῦ Λέοντος Ε', Γβ 227.

Θεοδοσίος Γ', εἰσπράκτωρ τῶν φόρων, ἀναγορεύεται ἄκων βασιλεὺς, Γα 273.

Θεοδοσίος, ἀρχιεπίσκοπος Ἐφέσου, υἱὸς τοῦ Ἀψιμάρου, προεδρεύει τῆς ἐν Ἱερείᾳ συνόδου, Γβ 74.

Θεοδοσίος, πατριάρχης, ἀρνεῖται νὰ καταστή ὄργανον τοῦ Ἀνδρονίκου Α', Δβ 161.

Θεοδότη, θαλαμηπόλος Εἰρήνης τῆς ἀθηναίας, δευτέρα σύζυγος Κωνσταντίνου ΣΤ', Γβ 137-139.

Θεόδοτος Α' καὶ Β', Ἕλληνες βασιλεῖς τῆς Βυζαντινῆς, νῦν Βουχαρίας, Βα 248.

Θεόδοτος, ὁ Μελισσηνός, πατριάρχης· ὑπέρμαχος τῆς μεταρρυθμίσεως, Γβ 206-208· χειροτονεῖται πατριάρχης, 210· θάνατος αὐτοῦ, 229.

Θεόδοτος, ὁ ἄλλως Ἀδαλγίς, βλ. Ἀδαλγίς.

Θεοδώρα, ἡ σύζυγος Ἰουστινιανοῦ ἀνατροφή καὶ χαρὰ τῆς αὐτῆς Γα 65-66· κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκα, 89 (εἰζ.), 90· γγῶμαι αὐτῆς διὰ τὸ θρησκευτικὸν ζήτημα, 136.

Θεοδώρα, αὐτοκράτειρα, θυγάτηρ Κωνσταντίνου Η', Δα 212· ἐκβάλλεται τῶν ἀνακτόρων ὑπὸ Ρωμανοῦ Γ', 213· κεῖρεται μοναχῇ, 215· ὁ λαὸς ἀποκαθιστᾷ αὐτὴν εἰς τὴν ἀρχὴν, 230· ὡς εἰκονίζεται ἐπὶ πλακῶς τοῦ στέμματος τοῦ Μονομάχου, 235 (εἰζ.)· μόνη αὐτοκράτειρα, 244· εἰζών ἐπὶ χειρογράφου, 246· θάνατος αὐτῆς, 245.

Θεοδώρα, σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος Θεοφίλου, Γβ 243· ἡ ἐκλογὴ αὐτῆς, 243 (εἰζ.)· ὑπέρμαχος τῆς λατρείας τῶν εἰκόνων, 263· πραγματικὴ κυρία τῆς ἀρχῆς, 267· ἡ ἐπ' αὐτῆς ἀναστήλωσις τῶν εἰκόνων, 268-274· ἄγριος διωγμὸς τῶν Πανλιανιτῶν, 276-277· παραιτεῖται τῆς ἀρχῆς, 282· κεῖρεται μοναχῇ, 283.

Θεοδώρα, θυγάτηρ Κωνσταντίνου Ζ', σύζυγος Ἰωάννου Α', Δα 150.

Θεοδώρα, ρωμαία, ἐρωμένη καὶ προστάτις παπῶν, Δα 273.

Θεοδώρα, ἡ νεώτερα, θυγάτηρ τῆς προηγούμενης, ἐρωμένη καὶ προστάτις τοῦ πάπα Ἰωάννου Γ', Δα 273, 278.

Θεοδώρα, χήρα Βαλδουίνου Γ' τῶν Ἱεροσολύμων, ἐρωμένη Ἀνδρονίκου Κομνηνοῦ, Δβ 156.

Θεοδώρα, ἀδελφὴ τοῦ Ἰσαακίου Β' καὶ σύζυγος Κοσμάδου τοῦ Μομφερρατικοῦ, Δβ 187.

Θεοδώρα, σύζυγος Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγου, Εα 61, 109.

Θεοδωρητος, ὁ καππαδόκης, στρατηγὸς Ἰουστινιανοῦ Α', Γα 103.

Θεοδωρητος, ὁ Κύρου, Γα 137.

Θεοδωρητος, ἐπίσκοπος Βρεσθένης, Στ 36.

Θεοδωροκάνος, στρατηγὸς καὶ φρούραρχος Φιλιππουπόλεως ἐπὶ Βασιλείου Β', Δα 189, 190.

Θεοδωροκάνος Γεώργιος, στρατηγὸς Σάμου, νικᾷ τοὺς Ἀράβας, Δα 212.

Θεόδωρος Α', ὁ Λάσκαρις, αὐτοκράτωρ, Δβ 216· ἡρωικὴ κατὰ τῶν σπαιοφόρων ἀμυνα, 226· ἀναγορεύεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ αὐτοκράτωρ, 234· διατεταραμένον εἰς τὴν Ἀσίαν, ὑποχωρῶν πρὸ τῶν σπαιοφόρων, 235· κατ' ἀρχὰς λαμβάνει τὸν τίτλον δεσπότη, Εα 15· στέφεται αὐτοκράτωρ, 16· ἐκτίσας τοῦ κράτους, 16· ἐκδιώκει τοὺς Λατίνους ἐξ Ἀσίας, 30· φρονεῖ ἰδιοχείρως τὸν συντάνον Καίσαροσ, 41· ἠττᾶται ὑπὸ τῶν Φράγκων, 42· εἰζών, 42· οἰχμαλωτίζεται ὑπὸ τῶν Τούρκων, 43· νόμισμα, 48 (εἰζ.)· θάνατος αὐτοῦ, 48.

Θεόδωρος Β' Δούκας Λάσκαρις, αὐτοκράτωρ Νιζάας, διάδοχος Ἰωάννου Α'· χαρὰ τῆς αὐτοῦ, Εα 58-59· νόμισμα, 58 (εἰζ.)· θάνατος αὐτοῦ, 59.

Θεόδωρος Α', ὁ Ἀγγελος-Κομνηνός, δεσπότης Ἑλλάδος, ἀδελφὸς Μιχαὴλ Α', διοικητὴς τῆς Κορίνθου, Εα 30· πολέμειται ὑπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ, 37-38· διαδέχεται τὸν Μιχαὴλ Α' καὶ ἐπεκτείνει τὸ κράτος, 43· κυριεῖται τὸ Δυρράχιον καὶ φρονεῖ τὸν λατίνον αὐτοκράτορα Πέτρον Κομνηναῖν, 46· καταλαμβάνει τὴν Θεσσαλονίκην καὶ στέφεται αὐτοκράτωρ, 49· νικᾷται καὶ αἰχμαλωτίζεται ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, 53· ἀναλαμβάνει τὴν ἀρχὴν διὰ τοῦ υἱοῦ του Ἰωάννου, 54.

Θεόδωρος Α', ὁ Παλαιολόγος, δεσπότης Μορέως, Εα 218, 227· καθίσταται ὑποτέλης τῶν Τούρκων, 234· σφραγίς, 234 (εἰζ.)· παραχωρεῖ Κορίνθον καὶ Καλάβρυτα εἰς τοὺς Ἰωαννίτας, 237· θάνατος αὐτοῦ, 238.

Θεόδωρος Β', ὁ Παλαιολόγος, δεσπότης Μορέως, Εα 238· σφραγίς, 242 (εἰζ.).

Θεόδωρος Α', πάπας, καταδικάζει τὸν πατριάρχην Παῦλον, Γα 232.

Θεόδωρος, σάμιος, ἐφευρέτης, Λα 293.

- έλληνιζκῆς ἱστορίας, Αα 53· ἡ κάθοδος, 31, 35, 143· μάχαι καὶ κατάληψις τῆς Πελοποννήσου, 153· διανομὴ τῆς χώρας, 153· καὶ ἐπ.· ἐρμηνεία, 154 καὶ ἐπ.· νεώτεραι γνώμαι, 158· κατάληψις τῶν Μεγάρων, 211.
- *Ηράκλειος**, ἑξαρχος, *Αφρικτῆς ἐπὶ Φωκῇ, πατὴρ Ἡρακλείου τοῦ αὐτοκράτορος, Γα 172· νικάει αὐτοῦ κατὰ τῶν Περσῶν, 173.
- *Ηράκλειος** αὐτοκράτωρ, Γα 172· χαρακτηριστὴρ αὐτοῦ, 173· συνθήκη πρὸς τοὺς *Αβαρας, 177, 180· στρατεία ἐπὶ τοὺς Πέρσας, 180· ἡ πρώτη νίκη αὐτοῦ, 185· δευτέρα στρατεία ἐπὶ τοὺς Πέρσας, 186· νέαι νικαὶ αὐτοῦ, 187-190· ἀγάλημα, 193(εἰκ.)· εἰσβολὴ εἰς τὴν Περσίαν, 195· οἱ εὐρεθέντες εἰς Δασταγέρδ θησαυροί, 197· σύναψις εἰρήνης πρὸς τοὺς Πέρσας, 198· ἐπιστολὴ αὐτοῦ, 199-200· θοῖαμβρος αὐτοῦ, 203· μετάλλιον ἐπὶ ταῖς νίκαις, 204 (εἰκ.)· κοιτικὴ τῶν στρατειῶν, 203-205· ἀγῶνες πρὸς ἐπίρρωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθηματος, 205· ὑψώσεις τοῦ σταυροῦ, 207· ἐμφάνις τοῦ Μωάμεθ, 208· αἱ πρῶται πρὸς τοὺς *Αραβας ἐχθροπραξίαι, 215· ἀπώλεια Συρίας, 216-218· αἷτια τοῦ θοῖαμβρου τῶν *Αράβων, 218-221· ἀπόπειρα ἐξαλείφωσ τῶν αἰρέσεων, 220· ἀπώλεια Αἰγύπτου, 221 - 223· θάνατος τοῦ *Ηρακλείου, 222-223· τελευταῖαι περὶ αὐτοῦ κρίσεις, 223-227.
- *Ηράκλειος**, στρατηγός, ἀδελφὸς τοῦ *Αψιμάρου, νικᾷ κατ' ἐπανάληψιν τοὺς *Αραβας, Γα 264-265· ἀπαγχονισμὸς αὐτοῦ, 267.
- *Ηρακλεῶτης**, ἀρχηγὸς σώματος Ζυκυνθίων κατὰ τὴν ἐλληνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770, Εβ 196.
- *Ηρακλεών**, ὁ «ἐπὶ τῶν πραγμάτων» ἐν Συρίᾳ, φρονεὺς *Αντίχου Η', Βα 253.
- *Ηρακλεωνᾶς**, υἱὸς *Ηρακλείου καὶ Μαρτίνης, Γα 224· ρινοκοπεῖται, 228· θάνατος αὐτοῦ, 229.
- *Ηρακλῆς**, Αα 5, 10, 11, 13, 15 (εἰκ.), 16, 60 (εἰκ.), 65 (εἰκ.), 94, 95, 107 (εἰκ.), 153, 306, 307· αἱ στῆλαι, 306· ὁ Μελιζάρθ τῶν Φοινίκων, Αβ 443· τὸ κατὰ Γηρυόνου κατόρθωμα, 444 (εἰκ.)· ὁ Τύριος *Ηρακλῆς, 445 (εἰκ.).
- *Ηρακλῆς**, νόθος υἱὸς *Αλεξάνδρου ἐκ Βαρσίνης, Βα 138, 139, 182.
- *Ηριππίδας**, σύμβουλος τοῦ *Αγησιλάου, Αβ 325.
- *Ηρόδοτος** ἱστορικός, Αα 44, 58, 118, Αβ 131 (εἰκ.), 199· περὶ τῶν αἰτίων ἐχθρότητος *Ελλήνων καὶ *Ασιατῶν, Εἰσ. ονζ'· περὶ τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς. Αα 161· περὶ *Ιώνων, Αα 226· περὶ τῆς Ξέρξου ἐκστρατείας, Αβ 53 καὶ ἐπ.· βίος *Ηροδότου, 131-132· ὁ κόσμος αὐτοῦ, 132 (χάρτης).
- *Ηρομένης**, μαζεδὼν συνομήτης κατὰ Φιλίππου, Βα 53.
- *Ηροφίλη**, Σίβυλλα, Εἰσ. ρλδ'.
- *Ηρώδης**, βασιλεὺς τῆς *Ιουδαίας, ἐλληνίζει, Βα 311· σχέσεις πρὸς τὴν Σπάρτην, Ββ 33· ἐπ' αὐτοῦ προάγεται ὁ ἐλληνισμὸς ἐν *Ιουδαίᾳ, 76-77· θάνατος αὐτοῦ, 78.
- *Ηρώδης** ὁ ἀπικτικός, φιλόσοφος, εὐεργέτης τῶν *Αθηνῶν, Ββ 44-45, 51· ἀνατροπὴ αὐτοῦ, 54· ὕπατος ἐν Ρώμῃ, 55· ἔργα, 55· θέατρον, 56 (εἰκ.).
- *Ηρωδιανός**, ἱστορικός συγγραφεύς, Ββ 79.
- *ΗΣΙΟΔΟΣ**, περὶ ἀνθρώπου πλάσεως, Αα 3· περὶ μύθων, 39 καὶ ἐπ.· περὶ *Αργοναυτῶν, 48· ποιήματα, 63· γέννη ἀνθρώπων, 68· δίκη *ΗΣΙΟΔΟΥ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Πέρσου, 77· γεωγραφία, 105 καὶ ἐπ.· διδακτικὴ ποιήσις, 111.
- *ΗΣΥΧΑΣΤΑΙ**, οἱ πιστεύοντες τὸ ἀκτιστον τοῦ Θείου φωτός, Εα 192.
- *Ηφαιστίων**, στρατηγὸς καὶ φίλος Μ. *Αλεξάνδρου, Βα 69, 91, 98, 104, 105, 110· θάνατος, 112· 113· ἐκφορὰ, 115.
- *Ηφαιστος**, θεός, Αα 4, 17, 31· σχέσις πρὸς αἰγύπτιον θεὸν Φθᾶ, 51, 65.
- *ΗΣΩΣ**, θεά, Αα 31, 105.
- Θάλασσα**, Αα 3.
- Θαλῆς**, ὁ μυήσιος, εἷς τῶν ἑπτὰ σοφῶν, Αα 210, 292-293.
- Θάμαρ**, ἡ μεγάλη, βασίλισσα τῆς Γεωργίας, Αβ 203-205.
- Θάμαρ**, ἡ θυγάτηρ *Ανδρονίκου Κομνηνοῦ, Αβ 204.
- Θάμαρ**, σύζυγος Φιλίππου *Ανδεγαυικοῦ, θυγάτηρ Νικηφόρου δεσπότης τῆς *Ηπείρου, λαμβάνει προίκα τὴν Αἰτωλίαν, Εα 115· διαζεύγνυται, 129.
- Θάμυρις**, ἀοιδὸς θοῤῥᾶς, Εἰσ. ν'.
- Θάνατος**, Αα, 41 (εἰκ.)· ζωὴ μετὰ θάνατον παρ' ἀρχαίους, 71· τιμωρία μετὰ θάνατον, 73.
- Θάσος**, νῆσος, κατοχὴ αὐτῆς ὑπὸ τῶν Φοινίκων, Αα 110· κατάληψις αὐτῆς ὑπὸ τῶν *Ελλήνων, 307· ἄλωσις ὑπὸ τῶν *Αθηναίων, Αβ 154· νόμισμα, 155 (εἰκ.).
- Θεαγένης**, νικητὴς εἰς ἀγῶνας, Αα 13.
- Θεαγένης**, τύραννος τῶν Μεγάρων, Αα 211, 235.
- Θεανὼς**, σύζυγος *Αντήνορος, Αα 113.
- Θεαρίδης**, ἀδελφὸς Διονυσίου, τοῦ τυράννου Συρακουσῶν, Αβ 350.
- Θερίσιος**, φιλέλλην, προβαίνει εἰς ἐράνους ἐν Γερμανίᾳ ὑπὲρ τῶν *Ελλήνων, Στ 134· ἐπίσχεψις αὐτοῦ εἰς *Ελλάδα, 217· προλαμβάνει ἐμφύλιον πόλεμον, 218 (εἰκ.).
- Θέκλα**, θυγάτηρ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοφίλου, Γβ 263, 264· ψιλῶ τῷ ὀνόματι αὐτοκράτειρα, 267· κτερίζεται μοναχῇ, 284.
- Θέματα** τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, Δα 29.
- Θέμις**, ἡ περὶ αὐτῆς ἀντίληψις κατὰ τοὺς παλαιότερους χρόνους, Αα 85 καὶ ἐπ., 86 (εἰκ.).
- Θεμισταγόρας**, κατασκευαστὴς ἡλιακοῦ ὥρολογίου, Βα 262 (εἰκ.).
- Θεμιστοκλῆς**, ὁ Νικοκλέους· χαρακτηριστὴρ αὐτοῦ, Αβ 32-34· ἀντίθεσις πρὸς τὸν *Αριστείδην, 61-64· ναύαρχος, 88-102· νομίματα πρὸς τιμὴν αὐτοῦ, 99· τευχίζει τὰς *Αθῆνας, 132· ἐξοστρακισμὸς καὶ θάνατος, 138-142· ὄστρακον, 140 (εἰκ.)· νόμισμα, 141 (εἰκ.).
- Θεμισώιον**, πόλις ἐλληνὶς ἐν Φρυγίᾳ, Βα 239.
- Θεογνῆς**, ποιητὴς μεγαρέυς, Αα 211 καὶ ἐπ., 312.

199, 221.

Ζήνων, ὁ Ἰσαυρος, αὐτοκράτωρ ἄρχηγός τῶν Ἰσαύρων, Ββ 259· στέφεται ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, Γα 20· νομίματα, 22 (εἰκ.), 23 (εἰκ.)· ἐξορίζεται, ἀλλ' ἐπανέρχεται, 21-23· «ἐνωτικόν», 24· ἀγῶνες πρὸς τοὺς Γότθους, 40-41· θάνατος, 41.

Ζηνωνίς, σύζυγος Βασιλίσκου, Γα 22.

Ζήτης, Αα 16 καὶ ἐπ.

Ζητοῦνι, ἡ Λαμία, δίδεται ὡς προῖξ εἰς τὸν φράγκον Γουλιέλμον, δυνάστην Λεβαδείας, Εα 91· φρούριον, 92 (εἰκ.).

Ζιάνης Πιέτρος, δόγης τῆς Ἑνετίας, Εα 23.

Ζιποίτης, σατράπης τῆς Βιθυνίας, Βα 9', 236.

Ζιποίτιον, πόλις ἑλληνίς τῆς Βιθυνίας, Βα 237.

Ζουριέν δὲ λὰ Γραβιέρ, γάλλος ναύαρχος καὶ ἱστορικός, περὶ τοῦ ἑλλ. ναυτικοῦ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, Στ 92, 95, 96, 178-280· περιγραφή τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου, 185.

Ζυγομαλᾶς Θεοδόσιος, συγγραφεὺς ἱστορίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Εβ 163.

Ζυγός, καπετανῆτον τῆς Μάνης, Εβ 146.

Ζυμπρακάκης Χαράλαμπος, μετέχει τῆς μεγάλης κρητικῆς ἐπαναστάσεως, Στ 320· ὑπουργός τῶν στρατιωτικῶν, 326.

Ζωγράφος Κωνσταντῖνος, πρῶτος πρέσβυς ἐν Κωνσταντινουπόλει, δὲν γίνεται δεχτός ὑπὸ τοῦ σουλτάνου, Στ 243· ὀρίζεται ὑπουργός τῶν Ἑξωτερικῶν, 244· μετέχει τῆς κατὰ τοῦ Ὀθωνος ἀντιπολιτεύσεως, 248, 249· ἐλατήρια αὐτοῦ, 256.

Ζωή, αὐτοκράτειρα, θυγάτηρ Κωνσταντίνου Η', νυμφεύεται τὸν Ρωμανὸν Ἀργυρόν, Αα 212, 213 (εἰκ.)· ἐρωτεύεται τὸν Μιχαὴλ Παφλαγόν, 216· δεύτερος αὐτῆς γάμος, 217· μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιχαὴλ Δ' ἐξορίζει τὸν ὀρφανοτρόφον Ἰωάννην καὶ υἱοθετεῖ τὸν Μιχαὴλ Ε' 228· περιορίζεται ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Ε' εἰς Πρίγκηπον, 229· ὁ λαὸς ἀποκαθιστᾷ τὴν Ζωὴν εἰς τὴν ἀρχήν, 230· ὡς

εἰκονίζεται ἐπὶ πλακὸς τοῦ στέμματος τοῦ Μονομάχου, 234 (εἰκ.)· ἐπὶ χειρογράφου, 245 (εἰκ.)· θάνατος αὐτῆς, 244.

Ζωή Ζαούτσα, ἐρωμένη Λέοντος Στ', Αα 66· σύζυγος αὐτοῦ, 273.

Ζωή, ἡ Καρβωνοπύνα, τετάρτη σύζυγος Λέοντος ΣΤ' τοῦ σοφοῦ, Γβ 34, Αα 63, 71· συζήτησις περὶ τετραγαμίας ἐξ ἀφορμῆς τοῦ γάμου αὐτῆς, 273-275.

Ζωναράς, ἱστορικός, ἀξία τοῦ ἔργου αὐτοῦ, Γα 107· περὶ Βελισαρίου 119.

Ζώσιμος, ὁ ἱστορικός, Ββ 171, 205, 207.

Ζώσιμος, ὁ φιλόσοφος, Γα 39.

Ἡβη, Αα 65.

Ἡγεμών, ποιητῆς θάσιος, Αβ 265.

Ἡγήμων, ἀθηναῖος ἄρχων κατηγορηθεὶς ἐπὶ προδοσίᾳ, Βα 165.

Ἡγησικλῆς, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, Αα 203.

Ἡγίσσιππος, ἀλικαρνασσεύς, ναύαρχος Δημητρίου Πολιορκητοῦ, Βα 193.

Ἡγίσιστρατος, νόθος υἱὸς Πεισιστράτου, Αα 271.

Ἡεῖον, ναύαρχος ἀθηναῖος κατὰ τὸν λαμιακὸν πόλεμον, Βα 150.

Ἡθικὴ, κατὰ τοὺς ὁμηροὺς χρόνους, Αα 90 καὶ ἐπ.· ἠθικὴ ὑπεροχὴ τῶν Ἑλλήνων, 96· ἠθικαὶ ἀντιλήψεις, 96· ἠθικὴ κατάστασις ἐπὶ Ἡσιόδου, 97.

Ἡϊών, πόλις ἐπὶ τοῦ Στρυμόνος, Αβ 137, 151, 154· νομίματα 152 (εἰκ.).

Ἡλεκτρώων, πατὴρ Ἀλκιμήνης, Αα 11.

Ἡλιαδὼν οἶκος, Αα 26.

Ἡλιαία, δικαστήριον ἐν Ἀθῆναις, Αβ 177.

Ἡλίας, σπαθᾶριος, ἐπανασταεὶς κατὰ Ἰουστινιανοῦ Β', Γα 270.

Ἡλίας, πατριάρχης Ἱεροσολύμων· περὶ ἰσότητος τῶν πέντε κεφαλῶν τῆς Ἐκκλησίας, Αα 254.

Ἡλιόδωρος, ὁ ἐξ Ἑμέσσης, ἐπίσκοπος Τρίκκης, συγγραφεὺς

τῶν «Αἰθιοπικῶν», Γα 12.

Ἡλιόδωρος, ὁ «ἐπὶ τῶν πραγμάτων» ἐν Συρίᾳ, Βα 253.

Ἡλιος, Αα 3, 103 (εἰκ.)· βόες, 104-105.

Ἡλις, Αα 14, 89, 147, 150· συνθήκη, 90 (εἰκ.)· παρ' Ὀμήρῳ, 103· κατάληψις ὑπὸ τῶν Αἰτωλῶν, 153· ἐπεκτασις τῆς κυριαρχίας, 198· πολιτεύμα, 198· νομίματα, Αα 198 (εἰκ.), Αβ 317 (εἰκ.)· οἱ Ἡλεῖοι ἡττώνται ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, Αβ 317· εἰσόδος εἰς τὴν αἰτωλικὴν ὁμοσπονδίαν, Βα 268.

Ἡλίτζης, βουλγαρος φρούραρχος Μογλενῶν, Αα 195.

Ἡμαθία, πόλις τῆς Παιονίας, παρ' Ὀμήρῳ, Αα 104.

Ἡμέρα, θυγάτηρ Ἑρέβους καὶ Νυκτός, Αα 1.

Ἡμέριος, ναύαρχος, ἐπιχειρεῖ ἐπιδρομὴν κατὰ τῶν ἐν Κρήτῃ Σαρακηνῶν, Αα 67· νικάται ὑπὸ τοῦ τριπολίτου Λέοντος, 68.

Ἡμεροσκοπεῖον, ἀποικία ἑλληνικὴ ἐν Ἰβηρίᾳ, Αα 306.

Ἡπειρος, βλ. καὶ Πύρρος, Αα 34, 119. Φυλαί, 144· ἑλληνικὸς χαρακτήρ καὶ ἑλληνώνυμοι πόλεις, 145· νομίματα, 145 (εἰκ.), 146 (εἰκ.)· διατήρησις τῆς βασιλείας, 145, Βα 227-228· ὑπὸ τοὺς Μακεδόνας, 228· παρὰ καμῶν, 265· ἐξανδραποδισμὸς τῶν κατοίκων ὑπὸ Παύλου Αἰμιλίου, 299· δεσποτῆτον Ἡπείρου, Δβ 248, Εα 5-19, 43-49, 54-62, 202· ὀργάνωσις τῶν κοινοτήτων ἐπὶ τουρκοκρατίας, Εβ 123-124· ἐπανάστασις τοῦ 1854, Στ 287.

Ἡρα, Αα 2, 17, 19, 42, 65· ναὸς ἐν Σάμῳ, 118, Αβ 10, ἐν Ἀκράγαντι, 270 (εἰκ.).

Ἡραία, πόλις ἀρκαδική, Αα 148.

Ἡραΐσκος, ἐθνικὸς φιλόσοφος τῆς Ε' ἑκατ. μ.Χ., Γα 35, 39.

Ἡράκλεια, πόλις Ἡπειρωτικῆ, Αα 145.

Ἡράκλεια, πόλις ἑλληνίς ἐν Πόντῳ, Βα 237, Ββ 127.

Ἡράκλεια Πιερίας, πόλις ἑλληνίς τῆς ἄνω Συρίας, Βα 244.

Ἡράκλεια, ἑτεροὶ δύο πόλεις ἑλληνίδες τῆς ἄνω Συρίας, Βα 245.

Ἡρακλειδῶν κάθοδος, ἀρχὴ τῆς

Εὐφορίων, δραματικός ποιητής, διευθυντής τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ βιβλιοθήκης, Βα 256.

Εὐφρόνιος, ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας, Ββ 139.

Εὐφροσύνη, θυγάτηρ Κωνσταντίνου Στ', μοναχή, νυμφεύεται τὸν Μιχαήλ Β', Γβ 240· ἀναζητεῖ νύμφην διὰ τὸν προγονὸν αὐτῆς Θεόφιλον, 242· ἀπέρχεται εἰς μονήν, 243.

Εὐφροσύνη, ἡ Δούκαινα, σύζυγος Ἀλεξίου Γ' Δβ 200, 234, Εα 17.

Εὐχίται, οἱ πιστεύοντες τὸ ἄκτιστον τοῦ θεοῦ φῶτος, Εα 192.

Ἐφεσος, κτίσμα τῶν Ἀμαζόνων, Εἰς. ρλζ'· πόλις ἰωνική, Λα 118· ὁ ἐν αὐτῇ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος, 118· νομίσματα, 291' (εἰκ.), Βα 76· μάχη, Αβ 15· ὁ ναὸς, Αβ 319 (εἰκ.)· πύλη, 325 (εἰκ.)· κέντρον τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Ἀγησιλάου, 322-325· καταλυρπὸλῆσις τοῦ ναοῦ ὑπὸ τῶν Γότθων, Ββ 73.

Ἐφιάλτης, μαλιεύς, προδότης, Αβ 74.

Ἐφιάλτης, ὁ Σοφωνίδου, ἀθηναῖος, Αβ 175.

Ἐφιάλτης, στρατηγὸς ἀθηναῖος, Βα 57, 60.

Ἐφοροι, ἐξουσία αὐτῶν ἐν Σπάρτῃ, Λα 183.

Ἐφορος, Λα 44· περὶ εἰλώτων, 188.

Ἐφύρα, πόλις Θεσπρωτῶν, παρ' Ὀμήρῳ, Αα 104, 145.

Ἐφφτερ, συγγραφεὺς, Λα 52.

Ἐχινάδες Αα 23· παρ' Ὀμήρῳ, 104.

Ἐχίων, υἱὸς Ἐρμού. Αα 11.

Ζαβεργάν, ἡγεμὸν τῶν Κατρηγούρων Οὐννων· εἰσβολὴ αὐτοῦ εἰς τὸ ἀνατολικὸν κράτος καὶ ἦτα πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Γα 110-112.

Ζαγανός, πασᾶς, γυναικάδελφος· καὶ στρατηγὸς τοῦ Μωάμεθ Β', Εα 320, 342, 343.

Ζάγκλη, παλαιὸν ὄνομα τῆς Μεσσηνίας, Αα 298, Αβ 124.

Ζαγόρια, ἐπαρχία τῆς Ἡπείρου καὶ ὁμοσπονδία χωρίων, Εβ 123.

Ζαῖμαι, ἐπιφανὲς οἰκογένεια τῶν Καλαβρύτων, Εβ 125.

Ζαῖμης Ἀνδρέας, μετέχει τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν Τούρκων εἰς Ἀκρόταν, Στ 74· μέλος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, 102, 104 (εἰκ.), 105.

Ζαῖμης Ἀσημάκης, πρόκριτος Καλαβρύτων, Στ 30, 31, 74.

Ζαῖμης Θρασύβουλος· ἡ κατὰ τοῦ Ὁθωνος ἀντιπολίτευσις αὐτοῦ, Στ 304, 307· μέλος τῆς προσενεγκούσης τὸ στέμμα εἰς τὸν Γεώργιον Α' ἐπιτροπῆς, 313· ἀντιπολίτευσις αὐτοῦ κατὰ τοῦ Κουμουνδούρου, 333 (εἰκ.)· σχηματίζει κυβερνήσιν, 341· διενεργεῖ ἐκλογάς, 343· ἡ σφαγὴ τοῦ Δήλεσι, 343-344· πτώσις τῆς κυβερνήσεως, 345· μέλος τῆς οἰκ. κυβερνήσεως, 351.

Ζάκανθα ἡ Σάγοντον, ἐλληνική ἀποικία, ἐν Ἰβηρίᾳ, Αα, 306.

Ζάκυνθος, νῆσος, παρ' Ὀμήρῳ, Αα 104, 298· σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων, Αβ 164· νόμισμα, 164 (εἰκ.)· ἐπιδρομὴ τῶν Βανδύλων, Ββ 257· ἐπιδρομὴ τῶν Σαρακηνῶν, Δα 61· κτήμα τοῦ Μαργαριτόνη, Δβ 185· συμμετοχὴ Ζακυνθίων εἰς τὴν ἐλληνικὴν ἐπανάστασιν τῷ 1684, Εβ 186· ἐπίσης εἰς τὴν τοῦ 1770 ἐπανάστασιν, 196.

Ζάλευκος, νομοθέτης τῶν ἐπιξεφυριῶν Λοκρῶν, Λα 299.

Ζαλόγκου βουνα, Εβ 145 (εἰκ.)· ὁ χορὸς τοῦ Ζαλόγκου, 218.

Ζαούτσα Ζωή, βλέπε Ζωή.

Ζαούτσας Στυλιανός, βασιλεοπάτωρ, Δα 25, 66.

Ζάππας Εὐαγγέλης, ἰδρυτὴς τοῦ Ζαπτείου, Στ 296.

Ζαρίτσης, βούλγαρος στρατηγός, παραδίδεται εἰς τὸν Βασίλειον Β', Δα 199.

Ζαρνάτα, κατετανάτον τῆς Μάνης, Εβ 146.

Ζασσῆ, πλουσία οἰκογένεια ἐν Τσακωνίᾳ καὶ Καλαβρύτοις, Εα 117· Ζασσῆς Ἰάκωβος, 117.

Ζαχαρία, οἶκος γενονατικός, κυριαρχήσας Φωκαίας, Χίου, Σάμου καὶ Κῶ, Εα 95.

Ζαχαρίας Βενέδικτος Α', δυνάστης Φωκαίας, Εα 126.

Ζαχαρίας Κεντουριώνης Α', ἄρ-

χων τοῦ Λαμαλά, Εα 200· καθίσταται ἀρχηγὸς τῆς ναυαρχικῆς ἐταιρείας, 237· κατατροποῦται ὑπὸ τοῦ Θωμᾶ Παλαιολόγου, 250.

Ζαχαρίας, ἐπίσκοπος, ἀπεσταλμένος τοῦ πάπα Νικολάου, Γβ 293, 296, 297.

Ζαχαριάς, διάσημος κλέφτης ἐν Πελοποννήσῳ, Εβ 141.

Ζεγγί Ἐμαδεδδίν, σελτζουκίδης σουλτάνος Συρίας, Δβ 122.

Ζένος Μαρτίνος, ἐκλέγεται ἀρχὸν τῶν ἐν τῇ λατινικῇ κράτει Ἐνετῶν, Εα 23· ὡς δοῦξ Κρήτης ἡττάται ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν, 97.

Ζένος Πέτρος, δοῦξ Κρήτης, ἡττάται ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν, Εα 97.

Ζέρβας Λιαμάντης, ὀπλαρχηγὸς σουλιώτης, Στ 66.

Ζέρβας Ν. ὑποστράτηγος, μετέχει τῆς Ἡπειρωτικῆς ἐπανάστασεως τοῦ 1824, Στ 288.

Ζεῦγμα, πόλις ἐλληνίς ἐν Συρίᾳ, Βα 245.

Ζεῦγμανον, νίκη τῶν στρατηγῶν Μανουὴλ Α', κατὰ τῶν Οὐγγῶν περὶ—, Δβ 137.

Ζεῦξις, ζωγράφος, Λα 53.

Ζεὺς, θεὸς τῆς κρητικῆς, Εἰς. ρκδ'· Ζεὺς Ἀστέριος, Στράτιος, Λαβρανδεὺς, ρκδ'-ρκστ', γέννησις τοῦ Διός, Αα 2 (εἰκ.)· Ζεὺς Προμανθεὺς, 9· ἔρωτες τοῦ Διός, 11, 14, 32· Ζεὺς Τριφώλιος, 36· θεὸς τοῦ αἵθερος, 41, 42, 65, 66 (εἰκ.), 67 (εἰκ.)· πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε, 69· ὁργὴ Διός, 77· ναὸς Ὀλυμπίου ἐν Ἀθήναις, Λα 118, 270, 271 (εἰκ.), Εβ 28· ὁ Σῦλλας μεταφέρει τοὺς κιονας τοῦ ναοῦ εἰς Ῥώμην, Βα 60· Ζεὺς Ἰθωμάτας, Αα 132, 165 (εἰκ.)· μαντεῖον ἐν Δωδώνῃ, 145· τὸ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἄγαλμα, 177· ἡ λατρεία τοῦ Διός, Αβ 417· Ζεὺς Ἀμμων, Εα 91· Ζεὺς Ἀδης Βα 259.

Ζήδρος ἡ Ζήτρος, ἀρματολὸς τῆς Ἐλασσόνης, Εβ 138, 142.

Ζηνοβία, βασίλισσα τῆς Παλμύρας, Ββ 70· νόμισμα αὐτῆς μετ' ἐλληνικῆς ἐπιγραφῆς, 82 (εἰκ.)· πόλεμος αὐτῆς κατὰ τῶν Ρωμαίων, 82· ἐρεῖλια τοῦ ἀνακτόρου αὐτῆς, 83 (εἰκ.).

Ζήνων, ὁ φιλόσοφος, Αβ 145,

- γάμου, Βα 240.
- Εὐμένης Β'**, βασιλεὺς τῆς Περγάμου, Βα 240, 294 (εἰκ.). ταπεινώσεις ἐν Ρώμῃ, 294-295· κατηγορία αὐτοῦ κατὰ Περσέως, 298· τιμωρία αὐτοῦ, 299.
- Εὐμενίδες**, ὄρα 'Ερινύες.
- Εὐμηλος**, ὁμηρικὸς ἦρωας, Αα 24.
- Εὐμολπίδαι**, γένος ἀθηναϊκόν, Αα 229.
- Εὐνάπιος**, ἱστορικὸς, Ββ 158, 159, 205.
- Ἐννάρδος Ι. Γ.**, ἐλβετὸς τραπεζίτης φιλέλλην, Στ 201 (εἰκ.).
- Εὐνόμιος**, ὁπαδὸς τοῦ 'Αρείου, Ββ 178.
- Εὐνομος**, ἀθηναῖος, ἐνθαφρύνει τὸν Δημοσθένην κατὰ τὰς ἀρχάς τοῦ σταδίου του, Αβ 397.
- Εὐξεινος Πόντος**, Αα 15, 48, 99, 107.
- Εὐόδος**, ἐπίσκοπος, Ββ 168.
- Εὐπατορία**, πρόκτισμα τῆς 'Αμυσού Βα 237.
- Εὐπατορία**, πόλις ἐλληνίς ἐν Πόντῳ, Βα 237.
- Εὐπατορία**, ὑφίστατο ὡς πόλις ἐλληνίς κατὰ τὸν 'Δ' αἰῶνα μ. Χ., Ββ 127.
- Εὐπατορία**, πόλις ἐλληνίς τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου, Βα 313 (εἰκ.).
- Εὐπολις**, κωμικὸς, περὶ 'Αλκιβιάδου, Αβ 264.
- Εὐπράξιος**, στρατηγὸς τῆς Σικελίας ἐπὶ Βασιλείῳ Α', Δα 61.
- Εὐριπίδης**, Αα 52, Αβ 179 (εἰκ.), 181 (εἰκ.), 198, Βα 5.
- Εὐρύαλος**, ὁ Μηκιστέως, Αα 21.
- Εὐρύαναξ**, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, Αβ 111.
- Εὐρυβιάδης**, ναύαρχος σπαρτιάτης, Αβ 71, 72, 76, 84, 89, 99, 102.
- Εὐρυδίκη**, βασίλισσα τῆς Μακεδονίας, καλεῖ εἰς βοήθειαν τὸν 'Ιερικράτη, Αβ 374, Βα 7.
- Εὐρυδίκη**, θυγάτηρ 'Αμύντου καὶ Κυνάνης, σύζυγος Φιλίππου 'Αρριδαίου, Βα 154, 158, 168· θανατοῦται ὑπὸ τῆς 'Ολυμπιάδος, 169.
- Εὐρυδίκη**, ἰαθηναία, σύζυγος 'Οφέλλα, εἶτα Δημητρίου τοῦ 'Αντιφόνου, Βα 191.
- Εὐρυδίκη**, θυγάτηρ Λυσιμάχου καὶ σύζυγος 'Αντιπάτρου τοῦ Κασσάνδρου, Βα 215, 217.
- Εὐρύκλεια**, τροφὸς 'Οδυσσέως, Αα 81 (εἰκ.), 92.
- Εὐρυκλῆς**, ὁ Λαχάρους, ἡγεμὼν τῶν Λακεδαιμονίων, Ββ 32-33.
- Εὐρύλοχος**, ὁ στρατηγὸς τῶν Θεσσαλῶν, Αα 134.
- Εὐρύμαχος**, εἷς τῶν ἐν 'Ιθάκῃ ἡγήτορων, Αα 78.
- Εὐρυμέδων**, ποταμὸς, μάχη, Αβ 152-153.
- Εὐρυμέδων**, στρατηγὸς ἀθηναῖος, Αβ 245.
- Εὐρυμεναί**, πόλις τῆς 'Ηπείρου, Αα 145.
- Εὐρυπτόλεμος**, ὁ Μεγακλέους, 'Αλκιμαιωνίδης, Αβ 31.
- Εὐρύπυλος**, ὁμηρικὸς ἦρωας, Αα 24.
- Εὐρύπυλος**, 'Αλευάδης, Αβ 111.
- Εὐρυσθένης**, ὁ 'Αριστοδήμου, πρῶτος βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, Αα 154.
- Εὐρυσθένης**, ἀποδιώκει τοὺς υἱοὺς 'Ηρακλέους, Αα 153.
- Εὐρυτος**, υἱὸς τοῦ 'Ερμού, Αα 11.
- Εὐρυτος**, σπαρτιάτης, διακριθεὶς ἐν Θερμοπύλαις, Αβ 78.
- Εὐρώπη**, θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Τύρου· ἡ καθ' 'Ηρόδοτον ἀρπαγὴ αὐτῆς, Εἰς. ρνζ', ὁ μῦθος, Αβ 435.
- Εὐρωπὸς**, πόλις ἐν Μακεδονίᾳ Βα 245.
- Εὐρωπὸς**, πόλις ἐλληνίς ἐν Μεσσοποταμίᾳ, Βα 245.
- Εὐρωπὸς**, πόλις ἐλληνίς ἐν Μηδίᾳ, Βα 249.
- Εὐρώτας**, ποταμὸς, Αα 148.
- Εὐσέβεια ἡ πρὸς τῷ Ταύρῳ**, πόλις ἐλληνίς ἐν Καππαδοκίᾳ, Βα 238.
- Εὐσέβεια ἡ πρὸς τῷ 'Αργαίῳ**, ἄλλως Μάζακα, πόλις ἐλληνίς ἐν Καππαδοκίᾳ, Βα 238.
- Εὐσεβία**, σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου, Ββ 158, 165.
- Εὐσέβιος**, ἐπίσκοπος Νικομηδείας, ὁπαδὸς τοῦ 'Αρείου, Ββ 116· ἐνέργειαι αὐτοῦ, 139.
- Εὐσέβιος** ὁ Παμφίλου, ἐπίσκοπος, συγγραφεὺς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, Ββ 103· ὁπαδὸς τοῦ 'Αρείου, 116· ἡ πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴ τοῦ Κωνσταντίνου, 129.
- Εὐστάθιος**, ἐπίσκοπος 'Αντιοχείας, καθαιρεῖται ἐνεργείαις τῶν 'Αρειανῶν, Ββ 139.
- Εὐστάθιος**, ἀρχιερεὺς Θεσσαλονίκης, ἱστορικὸς ἀξία τοῦ ἔργου αὐτοῦ, Γα ιη' περιγραφὴ τῆς ὑπὸ τῶν Νορμαννῶν ἁλώσεως τῆς Θεσσαλονίκης, Δβ 164-173.
- Εὐστάθιος**, ὑπηρετῆς Κωνσταντίνου Η', διορίζεται μέγας ἐταρειάρχης, Αα 211.
- Εὐστάθιος**, Βουιλλῶνος, σταυροφόρος, Δβ 69, Εα 23, 46.
- Εὐτρόπιος**, εὐνοῦχος, ἰσχυρὸν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ 'Αρκαδίου, Ββ 204, 205· ραδιουργία, πτώσις καὶ θάνατος αὐτοῦ, 210· ὁ περὶ αὐτοῦ λόγος τοῦ Χρυσόστομου, 231.
- Εὐτυχῆς**, αἰρεσιάρχης ἰδρυτῆς τοῦ μονοφυσισμοῦ· κήρυγμα αὐτοῦ, Ββ 245· καταδίκη ὑπὸ τῆς δ' συνόδου, Βα 246· ἐγκύκλιος Βασιλείου, Γα 23-26· διάδοσις αἰρέσεως, 24· προσπάθειαι συμβιβασμοῦ, 24, 32, 137, 220-221· συνεννόησις πρὸς τοὺς 'Αραβας ἐν Αἰγύπτῳ, 221· αἱ χώραι ἐν αἷς ἐπεκράτουν οἱ μονοφυσῖται, 253.
- Εὐτυχίδης**, ἑλλήν τεχνίτης, Βα 256.
- Εὐτυχιανός**, λογοθέτης, ὑπέρμαχος τῆς μεταρρυθμίσεως, Γβ 208.
- Εὐτυχίδης**, τεχνίτης ἑλλήν, Βα 256.
- Εὐτύχιος**, πατριάρχης, ἐπὶ 'Ιουστινιανοῦ Α', Γα 119.
- Εὐφημία**, σύζυγος 'Ιουστίνου Α', Γα 63, 65.
- Εὐφήμιος**, ἐπιφανὴς συρακοῦσις, ἀνακηρύσσεται ἡγεμὼν τῆς Σικελίας ἐπὶ Μιχαὴλ Β', Γβ 236.
- Εὐφήμιος**, πατριάρχης, καθαιρεῖται, Γα 43, 44.
- Εὐφημος** υἱὸς Ποσειδῶνος, Αα 17.
- Εὐφορβος**, ἐρετριεύς, προδότης, Αβ 28.

Λάυβαχ, συνέδριον τοῦ —, Στ 19.

Λάυνος Ἐδμόνδος, κυβερνήτης τῆς ἀγγλικῆς φρεγάτας «Μαδαγασκάρης», Στ 229· διορίζεται πρεσβευτὴς ἐν Ἑλλάδι, 233· ἢ κατὰ τοῦ Ὁθωνος ἐχθρότης αὐτοῦ, 235-237· ἀντίδρασις κατὰ τῆς κυβερνήσεως Χρηστίδου, 246· πολιτεία αὐτοῦ κατὰ τὴν στάσιν τῆς Γ' Σεπτεμβρίου, 251· αἱ διακονώσεις αὐτοῦ διὰ τὸ ἐπεισόδιον Πατισφίζου, 275· ἀντικατάστασις αὐτοῦ, 276· εἰκόν, 252.

Λαῦραι παραγωγὴ τοῦ ὀνόματος, Εἰς. ρκη'.

Λαυρεϊακὸν ζήτημα, Στ 345-346.

Λαύρειον, μεταλλεῖα, Αβ 64· ἐπανάστασις τῶν δούλων, Ββ 11.

Λαῦσος, εὐνοῦχος, διδάσκαλος Θεοδοσίου Β', Ββ 240.

Λαχανοδράκων Μιχαὴλ, στρατηγὸς τοῦ θέματος Θοακρησίων ἐπὶ Κωνσταντίνου Ε', ὑπέρμαχος τῆς μεταρρυθμίσεως, Γβ 89· νικᾷ ἐπανειλημμένους τοὺς Ἀραβας, 108· ἢ ἐξουσία αὐτοῦ περιορίζεται ὑπὸ τῆς Εἰρήνης, 111-112· ὁ στρατὸς ἀνακηρύσσει αὐτὸν ἀρχηγόν, 134· θάνατος αὐτοῦ ἐν μάχῃ πρὸς τοὺς Βουλγάρους, 136.

Λαχάρης, δημαγωγὸς ἀθηναῖος, Βα 214-215.

Λαχοῦρης Γεώργιος, ὑψώνει τῷ 1770 τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Ἀγγελοκάστρῳ, Εβ 195-196.

Λεάρχος, υἱὸς Ἀθάμαντος, Αα 15.

Λεβάδεια, πόλις τῆς Βοιωτίας, Αα 137, 140· ὀργάνωσις καὶ ἀκμὴ τῆς κοινότητος ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Εβ 125.

Λέβεδος, πόλις ἰωνική, Αα 291.

Λεβέντης Γεώργιος, Φιλικός, Στ 6· διεξάγει συνεννόησιν πρὸς τὸν Καρα-Γεώργην, 7· διευθύνει τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ ρωσικὸν προξενεῖον, 11.

Λεβίδης Κωνσταντίνος, δημοσιογράφος, Στ 237, 292, 299, 335.

Λεγκράν, πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας ἐν Ἑλλάδι, Στ 245.

Λειδεκέρκης Οὐάλερος, διοικητὴς Κορίνθου ἐπὶ Φλωρεντίου, πιεζει τοὺς Ἕλληνας κατοίκους, Εα 117.

Λειχοῦδης Κωνσταντίνος, παραδυναστεύων Κωνσταντίνου Θ', Αα 238-239, 248, Αβ 8· προερίζεται πατριάρχης, Αβ 10· θάνατος αὐτοῦ, 12.

Λειχοῦδης Στέφανος, στρατηγὸς Μηδίας, νικᾷται ὑπὸ τῶν σελτζουκιδῶν Τούρκων, Αα 240 (εἰς.).

Λέλεγες, πανάρχαιοι λαὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, Εἰς. ξη', Αα 57, Αβ 427.

Λελεγίς, τὸ πρῶτον ὄνομα τῆς Μιλήτου, Εἰς. ξη'.

Λέλεξ, πρῶτος βασιλεὺς Λακωνικῆς, Αα 10.

Λεμπέσης Ἀνάργυρος, πλοίαρχος, Στ 120.

Λεονάρδος, λατίνος ἐπίσκοπος Μυτιλήνης, μεταβαίνει εἰς βοήθειαν τῆς πολιορκουμένης Κωνσταντινουπόλεως, Εα 312.

Λεονῆτος, εἰς τῶν ἐταίρων Ἀλεξάνδρου, Βα 86, 139, 142· σατραπὴς μικρᾶς Φρυγίας, 145, 150, 155.

Λεοντία, θυγάτηρ Λέοντος Α', σύζυγος Μαρκιανοῦ, Γα 21.

Λεοντιάδης, στρατηγὸς Θηβαίων, Αβ 78· καλεῖ εἰς τὴν πόλιν τοὺς Σπαρτιάτας, Αβ 346· φρονεῖται ὑπὸ συνωμοτῶν, 352.

Λεοντῖνοι, Ἕλληνις πόλις ἐν Σικελίᾳ, Αα 298, Αβ 125, 271.

Λεόντιος, πατριζίος, ὁ ἀντίπαλος τοῦ Ζήνωνος, Γα 38.

Λεόντιος, φιλόσοφος, πατὴρ τῆς Ἀθηναΐδος ἢ Εὐδοκίας, Ββ 241.

Λεόντιος, ἡγούμενος τῆς μονῆς Στουδίου, ὑπέρμαχος τῆς μεταρρυθμίσεως, Γβ 216.

Λεόντιος, στρατηγὸς ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ Β', Γα 256, 257· ἀναγορεύεται αὐτοκράτωρ, 262-263· ἐκθρονίζεται καὶ ρινοκοπείται, 264· φρονεῖται ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ Β', 266.

Λεοντίσκος, υἱὸς Πτολεμαίου τοῦ Λάγου, Βα 195.

Λεοπόλδος, δούξ τοῦ Σάξ-Κοβούργου, ὑποψήφιος ἡγεμὼν τῆς Ἑλλάδος· αἱ πρῶται συνεννοήσεις πρὸς τὸν Μαυροκορδάτον, Στ 149· ἀναγόρευσις αὐτοῦ ὡς ἡγεμόνος τῆς Ἑλλάδος, 195· παραίτησις αὐτοῦ, 212· εἰκόν, 213.

Λεπενιώτης, συλλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ καὶ φρονεῖται, Εβ 224.

Λέσβος, νῆσος, ὑποκύπτει εἰς τὸν Ἀγίλλεα, Αα 24· νομίσματα, Αα 290 (εἰς.), Αβ 1· σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων, 189· ἐπὶ Ἐνετῶν, Εα 95· φρούριον, 95 (εἰς.)· δίδεται ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Ε' εἰς τοὺς Γενουαίους, 199.

Λέσχης, ποιητής, Αα 292.

Λευκανοί, ἰθαγενὲς φυλὴ τῆς κἄτω Ἰταλίας· πόλεμος πρὸς ἑλληνίδας πόλεις, Βα 230.

Λευκάς, Αα 210, 298· παρ' Ὀμήρῳ, Αα 105· μετοχὴ εἰς τὸν κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον, Αβ 85, 107.

Λευκάς, πόλις ἑλληνίς ἐν τῇ ἄνω Συρίᾳ, Βα 245.

Λευκάς, πόλις ἑλληνίς ἐν τῇ Κοίλῃ Συρίᾳ, Βα 245.

Λευκίας, πρῶτος καθηγητὴς τῆς ἱατρικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, Στ 241.

Λεύκιος, ὕπατος ρωμαῖος, Βα 290.

Λεύκιος Αἰμίλιος Παῦλος, βλέπε Παῦλος Αἰμίλιος.

Λεύκιος Μόμμιος, βλέπε Μόμμιος.

Λεύκτρα, κώμη βοιωτική, Αα 138.

Λεύκτρων μάχη, Αβ 365-368· χάρτης, 365.

Λεωκράτης, ὁ Στροίβου, ἀθηναῖος στρατηγός, Αβ 159.

Λεωκύδης ὁ Φεΐδωνος, ἀργεῖος, Αα 207.

Λέων, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, Αα 203.

Λέων Α', αὐτοκράτωρ· Ββ 254· νόμισμα, 254 (εἰς.)· χαράκτηρ αὐτοῦ, 255· ὁ κατὰ τῶν Βανδύλων πόλεμος αὐτοῦ, 258· κρίσις περὶ τοῦ Λέοντος, 262· θάνατος αὐτοῦ, 263.

Λέων Β', ὁ Μικρός, Γα 21· νόμισμα, 22 (εἰς.).

Λέων Γ', αὐτοκράτωρ· ὡς στρατηγὸς τῶν Ἀνατολικῶν, Γα 274-275· καταλαμβάνει τὴν ἀρχὴν, 275· πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων, 276-279· ἢ καταστροφὴ τοῦ ἀραβικοῦ στόλου, 278 (εἰς.)· ἢ σημασία τῆς ἑλληνι-

- κῆς νίκης, 279-280· ἡ ἀπὴχησις αὐτῆς ἐν Εὐρώπῃ, 280· ἡ κατάστασις τοῦ κράτους πρὸ τῆς μεταρρυθμίσεως, Γβ 5-24· φρονήματα καὶ πολιτεία τοῦ Λέοντος, 30-34· ἐπὶ νομίματα, 33 (εἰκ.)· ἡ μεταρρυθμίσις, 36-38, 40-50· ἐπανάστασις τῆς κυρίας Ἑλλάδος, 39-40· νίκη κατὰ τῶν Ἀράβων, 40· νέαι κατὰ τῶν εἰκόνων διατάξεις, κατάλοιποι τῆς ἀρχῆς τοῦ Πάπα ἐν Ἑλλάδι, 49-50· νικᾷ τοὺς Ἀραβας ἐν Ἀζροϊνῷ, 50· ἐκλογὴ τῶν νόμων καὶ νέος γεωργικός νόμος, 53-58· θάνατος καὶ κρίσεις περὶ τοῦ ἔργου αὐτοῦ, 58-61· νόμισμα, 151 (εἰκ.).
- Λέων Δ'**, αὐτοκράτωρ, υἱὸς Κωνσταντίνου Ε', Γβ 92· συζεύγνυται τὴν ἀθηναίαν Εἰρήνην, 93· χαρακτηριστὸν αὐτοῦ, 105· ἐνέργειαι τῶν ἀντιμεταρρυθμιστῶν, 106-107· πόλεμος κατὰ τῶν Ἀράβων, 108· θάνατος τοῦ Λέοντος 109.
- Λέων Ε'**, ὁ ἀρμένιος, αὐτοκράτωρ, Γβ 190, 191, 194· ἀνακηρύσσεται αὐτοκράτωρ ὑπὸ τοῦ στρατοῦ, 195· συμπεριφορὰ αὐτοῦ πρὸς τὸν Μιχαὴλ Α' καὶ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ, 196-197· νόμισμα, 201 (εἰκ.)· λαμτρά αὐτοῦ νίκη περὶ Μεσημβρίαν κατὰ τῶν Βουλγάρων, 202-204· ἀνόρθωσις τῆς διοικήσεως, 204-206· προβαίνει εἰς νέαν τῶν εἰσόνων καθαιρέσιν, 206-220· γόνος αὐτοῦ, 221-225.
- Λέων ΣΤ'**, ὁ Σοφός, αὐτοκράτωρ, υἱὸς Βασιλείου Α' τοῦ μακεδόνα, Δα 62· ἀνατροπὴ αὐτοῦ, 63· ἀτυχὴς κατὰ τῶν Βουλγάρων πόλεμος, 67-68· ἐπιδρομὴ Ρώσων, 69-71· θάνατος Λέοντος, 72· τὸ περὶ τετραγαμίας ζήτημα, 274-278.
- Λέων Γ'**, πάπας· σγέσσει αὐτοῦ πρὸς Κάρολον τὸν Μέγαν, Γβ 144· στέφει αὐτὸν αὐτοκράτορα, 145· εἰκόν, 163· σγέσσει αὐτοῦ πρὸς Νικηφόρον Α', 165, 166.
- Λέων Δ'**, πάπας, Γβ 287.
- Λέων Ζ'**, πάπας, Δα 281.
- Λέων Θ'**, πάπας, Δα 272, 282 (εἰκ.)· πολιτεία αὐτοῦ ἐναντι τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, 283-286.
- Λέων**, φιλόσοφος καὶ μαθηματικός ἐπὶ Θεοφίλου, Γβ 250-251, 275· διευθυντὴς τῆς σχολῆς τῆς Μαγναύρας, 302.
- Λέων** ὁ Κάτωρ, γραμματεὺς, Γβ 307.
- Λέων, στρατηγὸς** ἐπὶ Ἀρκαδίου, Ββ 210.
- Λέων**, ὁ Κουλούκης, νόθος υἱὸς Μιχαὴλ Λαχανοδράκοντος, Γβ 89.
- Λέων**, ὁ Κουτσοδάκτυλος, Γβ 90.
- Λέων**, ὁ Ἀποστύπτης, στρατηγὸς ἐπὶ Βασιλείου Α', βοηθεῖ εἰς τὴν ἀνάκτισιν τῆς Καλαβρίας, Δα 61.
- Λέων** ἀδελφὸς τοῦ εὐνοῦχου Ἀετίου, μονοστράτηγος Μακεδονίας καὶ Θράκης, Γβ 146.
- Λέων**, ὁ Ἀγέλαστος, πρωτοσπαθάριος, Δα 79.
- Λέων** Τριπολίτης, ναύαρχος τοῦ Ἐμίρου τῆς Κρήτης, κυριεύει τὴν Σάμον, Δα 61· καταλαμβάνει τὴν Θεσσαλονίκην, 68.
- Λέων**, στρατηγὸς ἐπὶ Λέοντος ΣΤ', ἀναλαμβάνει τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Θεσσαλονίκης, Δα 68.
- Λέων**, ὁ Φωκᾶς, υἱὸς Νικηφόρου, στρατηγός, Δα 71, 72, 82.
- Λέων**, ὁ Φωκᾶς, υἱὸς Βάρδα, στρατηγός, Δα 82, 101· κουροπαλάτης καὶ μάγιστρος, 104· ἡ πλεονεξία αὐτοῦ, 114· ἔξορίζεται εἰς Λέσβον, 143· ὑποκινεῖ εἰς στάσιν κατὰ Ἰωάννου Α', 148-149· στασιάζει ἐκ νέου, συλλαμβάνεται καὶ τυφλοῦται, 154-155.
- Λέων**, πατρικίος, δρουγγάριος τοῦ πλωίμου, συλλαμβάνει τοὺς Φωκάδες, Δα 155.
- Λέων**, ὁ πρωτοβεστιάριος, στέλλεται κατὰ τοῦ στασιαστοῦ Βάρδα Σκληροῦ, Δα 169, 170.
- Λέων**, ἐπίσκοπος Ἀθηνῶν κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα, Δα 203.
- Λέων**, ἡγεμὼν τῶν ἐν Κιλικίᾳ Ἀρμενίων, Δβ 115.
- Λεωνίδας**, ὁ Ἀναξανδρίδου, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, μάχεται καὶ πίπτει ἐν Θερμοπύλαις, Αβ 71-79· τάφος, Αβ 87 (εἰκ.).
- Λεωνίδας**, ὁ Κλεωνόμου, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, ἀντιτίθεται εἰς τὴν πολιτικὴν μεταρρυθμίσιν, Βα 281.
- Λεωσθένης**, ἡγέτης τῆς ἀντιμακεδονικῆς μερίδος ἐν Ἀθήναις, Βα 148· θάνατος αὐτοῦ, 149.
- Λεωτυχίδης**, ὁ Ἀρχιδάμου, ἀποκλείεται τῆς ἀρχῆς ἐνεργείᾳ τοῦ Λυσάνδρου, Αβ 319.
- Λεωτυχίδης**, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, Αβ 25-26, 61, 103, 119· 136.
- Λήδα**, μήτηρ τῶν Διοσκοῦρων, Αα 157 (εἰκ.).
- Λήτος**, Αα 24.
- Λῆμνος**, νῆσος, Αα 16· πανάρχαιοι κάτοικοι, 97· κατάκτησις ὑπὸ τῶν Περσῶν, Αβ 12· ἐξελληνισμός, 20· ἀφαιρέσεις ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων, Βα 151· κατάληψις ὑπὸ τῶν Ἀράβων, Δα 67· κατάληψις ὑπὸ τῶν Φράγκων, Εα 24· ἀνάκτισις ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, 95· δίδεται εἰς τὴν Καταλωνίαν, 310.
- Λιακαταῖοι**, οἰκογένεια κλεφτῶν τοῦ Ἀσπροποτάμου, Στ 66.
- Λιβαδάριος**, στρατηγὸς Λυδίας ἐπὶ Ἀνδρόνικου Β', Εα 142· προχειρίζεται μέγας στρατοπεδάρχης, 143.
- Λιβάνιος**, σοφιστής, Ββ 200.
- Λιβέριος**, στρατηγὸς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καταλαμβάνει τὴν νότιον Ἰσπανίαν, Γα 101.
- Λιβίνης**, ἀρματολὸς τοῦ Καρπενισίου, Εβ 140, 186.
- Λιβύη**, Αα 100 καὶ ἐπ., 106.
- Λίβυς**, ἀδελφὸς τοῦ Λυσάνδρου, ναύαρχος, Αβ 307.
- Λίγνες**, παρ' Ἡσιόδω, Αα 106.
- Λικάριος**, ἐπὶ πότης καρυστηνός, Εα 93.
- Λικίνιος** Φλάβιος, ρωμῆος αὐτοκράτωρ, Ββ 101· νυμφεύεται τὴν Κωνσταντίαν, 106· πόλεμος αὐτοῦ πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον, 106-109.
- Λίνδος**, πόλις τῆς Ρόδου, 292, Αβ 189.
- Λίνσιγκ**, βυρτεμβέργιος φιλέλην, φρονεθεὶς πρὸ τοῦ Ναυπλίου, Στ 57.
- Λιουτπράνδος**, ἐπίσκοπος Κρεμόνης, βλέπε Λουιπράνδος.
- Λιπάρα**, ἀποικία ἑλληνικὴ ἐν τῇ ὁμωνύμῳ νήσῳ, Αα 306.
- Λισαρίτης**, εἰς τῶν ἀρχόντων Ἰβηρίας, ἡττάται ὑπὸ τῶν σελ-

- δξουκιδῶν, Δα 240-241.
- Δοβέρδος** Ἀγάπιος, κεφαλὴν, διδάσκαλος ἐν Ἑνετίᾳ, Εβ 164.
- Δογγιβαρδία**, θέμα, Δα 29.
- Δογγίνος**, ἀδελφὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ζήνωνος, Γα 37, 38, 41, 42.
- Δογγίνος**, σύρος, ῥήτωρ καὶ πολιτικός, Ββ 46.
- Δογγίνος**, ῥήτωρ καὶ φιλόσοφος, σύμβουλος τῆς Ζηνοβίας, Ββ 70, 82-83.
- Δογγίνος**, στρατηγός, συντάσσεται πρὸς τὸν στασιαστὴν Ἀρτάβασδον, Γβ 63.
- Δογογράφοι**, τῆς Στ' ἑκατ. π.Χ. Αα 118.
- Δογοθέτης** Ἰωάννης, μέλος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, Στ 58.
- Δοθάριος Α'**, αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως, Γβ 297 (εἰκ.), 298.
- Δοκροί**, Αα 103, Αβ 68· εἰσόδος εἰς τὴν αἰτωλικὴν ὁμοσπονδίαν, Βα 268· Δοκροὶ Ὀπούντιοι, Αα 126 (εἰκ.), 127, Αβ 71, 87· Δοκροὶ Ἐπικνημίδιοι, Αα 127· Δοκροὶ Ὀζόλαιοι ἢ Ἐσπέραιοι, Αα 127, 143.
- Δοκροὶ Ἐπιζεφύριοι**, ἑλληνικὴ ἀποικία ἐν Ἰταλίᾳ, Αα 299.
- Δολιανός**, ἐφέσιος σοφιστὴς ἐν Ἀθήναις, Ββ 39, 51, 58.
- Δομβαρδοί**, ἔθνος γερμανικόν, κατοικῆσαν τὴν Δομβαρδίαν, Γα 100-101· ταπεινοῦνται ὑπὸ Παπίνου καὶ Καρόλου, Γβ 111· νόμισμα κατὰ τὸν βυζαντινὸν τύπον, Δα 49.
- Δομβάρδος** Κωνσταντῖνος, τὸ πρῶτον ὑπουργὸς τῷ 1866, Στ 326· ὑπουργὸς τῆς πρώτης κυβερνήσεως Τριζούπη, 347· εἰκόν, 327.
- Δόντοι**, ἐπιφανὲς οἰκογένεια τῶν Καλαβρύτων, Εβ 125.
- Δόντος** Ἀνδρέας, Στ 30, 74 (εἰκ.), 250, 256 (εἰκ.), 261.
- Δόντος** Α. Χ., Στ 261· στάσις αὐτοῦ ὡς ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν εἰς τὸ ζήτημα τοῦ Πατισβίου, 278-282.
- Δόντος** Νικόλαος, Στ 103, 105.
- Δορδανός**, ναύαρχος ἐνετός, κατατροπώνει τὸν τουρκικὸν στόλον, Εα 237.
- Δορδανός** Ἰάκωβος, ναύαρχος ἐνετός, διατάσσεται νὰ βοηθήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τῶν Τούρκων, Εα 311.
- Δόριας** Ρογέρος, κυβερνήτης Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας ἐν ὀνόματι τοῦ ἀραγωνικοῦ οἴκου καὶ τῆς καταλανικῆς ἐταιρείας, Εα 227· καλεῖ τοὺς Τούρκους εἰς βοήθειαν κατὰ τῶν Ἑνετῶν, 228.
- Δουόδουνον**, πόλις ἐν Γαλατίᾳ· αἱ ἐν αὐτῇ ἑλληνικαὶ σχολαί, Βα 234.
- Δουδοβίκος Α'**, ὁ Εὐσεβής, αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως, Γβ 238 (εἰκ.)· σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀνατολικὸν κράτος, 238-239.
- Δουδοβίκος Β'**, αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως, ἀναγνωρίζεται ὑπὸ Μιχαὴλ Γ'. Γβ 250, 293 (εἰκ.)· 298· σχέσεις αὐτοῦ, πρὸς Βασίλειον Α', Δα 58· ἀξιώσεις αὐτοῦ, 252.
- Δουδοβίκος Ζ'**, βασιλεὺς τῆς Γαλλίας μετέχει τῆς δευτέρας σταυροφορίας, Δβ 123· ἀποτυχία αὐτοῦ, 125· συνηγορεῖ πρὸς τὸν Μανουὴλ ὑπὲρ τοῦ πάπα Ἀλεξάνδρου, 135.
- Δουδοβίκος Θ'**, βασιλεὺς τῆς Γαλλίας, καθίσταται κριτὴς τῶν ἐν Ἑλλάδι Φράγκων, Εα 85.
- Δουδοβίκος** βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας, πατὴρ τοῦ Ὁθωνος. Στ 134· ἐπίσκεψις αὐτοῦ εἰς Ἀθήνας, 234· συμβουλαὶ αὐτοῦ πρὸς τὸν Ὁθωνα, 254.
- Δουδοβίκος** τῶν Βλεσσῶν, μετέχει τῆς δ' σταυροφορίας, Δβ 219· συνθήκη διανομῆς τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους 232.
- Δουδοβίκος** ὁ Βουργουνδικός, νυμφεύεται Μαθιῦλδην τὴν Ἑννεγαυικὴν καὶ λαμβάνει κυριαρχικά ἐπὶ τῆς Ἀχαΐας διακωήματα, Εα 164· σφραγίς, 164 (εἰκ.).
- Δουζινιάν**, κύριοι τῆς Κύπρου, Δβ 176· οἰκόσημα αὐτῶν, 176 (εἰκ.)· παρέχουσιν ἄσυλον εἰς τοὺς Ἰωαννίτας, Εα 128.
- Δούθηρος**, Εβ 63.
- Δουιπόλδος**, ἀδελφὸς τοῦ Ὁθωνος, παραιτεῖται τῆς διαδοχῆς, Στ 301.
- Δουιπράνδος**, ἐπίσκοπος Κρεμόνης· χαρακτήρ αὐτοῦ, Δα 117· πρώτη αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν πρεσβεία, 118-121· δευτέρα πρεσβεία, 117, 121-131.
- Δούκαρις**, Κύριλλος, πατριάρχης αὐτοῦ πρὸς τὸν καθολικισμὸν καὶ συνεργασία πρὸς τοὺς πρεσβυτάς τῶν προτεσταντικῶν κρατῶν, 67-68· σχέσεις πρὸς τὸν Γουσταῖον Ἀδόλφον, 69· θανάτωσις αὐτοῦ, 69· εἰκόν, 64· ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυσις τοῦ πρώτου τυπογραφείου, 77.
- Δουκάς** Νοταρᾶς, βλέπε Νοταρᾶς Λουκάς.
- Δουκιανός**, συγγραφεὺς σαμοσατεύς, Βα ιβ', 245· περὶ σοφιστῶν, Ββ 46, 47.
- Δούκουλλος**, ρωμαῖος στρατηγός, Ββ 17, 20, 25.
- Δούριας** Ρογέρος, ναύαρχος τῆς Ἀραγωνίας, τρέπεται εἰς τὴν πειρατείαν, Εα 116.
- Δουριώτης** Ἀνδρέας, Στ 148.
- Δουσοί**, προομηρικὴ πόλις, Αα 111.
- Δύδαμης**, ὁ συραζούσιος, ὀλυμπιονίκης, Αα 175.
- Δύδαμης**, τύραννος τῶν Ναξίων, Αα 269, 270, Αβ 12.
- Δύρηρος**, εἰς τῶν πρωτεύοντων ἐν Κρήτῃ οἰκῶν, Δα 300, Αβ 148.
- Δυγκεύς**, υἱὸς Αἰγύπτου, Αα 14, 16.
- Δυδιάδης** ἢ Δυσιάδης, τύραννος τῆς Μεγάλης Πόλεως, Βα 281.
- Δυδοί**, φυλὴ θρακικὴ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, Εἰσ. ξξ' Αα 102, 293· χάρις τῆς Δυδίας, Αβ 2· βασίλειον, 428· νόμισμα, 428 (εἰκ.).
- Δυναδός**, πόλις τῆς Ἀρμενίας, Γα 12-13· θέμα, Γα 29.
- Δυκάνδης**, δούξ Πισιδίας καὶ Λυκαονίας ἐπὶ Μιχαὴλ ΣΤ', Δα 247, 248.
- Δυκάνες**, βλ. Λύκιοι.
- Δύκια**, κοινὴ τῶν Ἀρχάδων θυσία, Αα 203.
- Δυκία**, ἑλληνικὰ ἰδρύματα ἐν —, Βα 243.
- Δυκιαρδόπουλος** Σπυρίδων, ἀρχηγὸς τῶν Κεφαλλήων κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770, Εβ 196.
- Δυκίδης**, ἀθηναῖος βουλευτής, λιθοβολεῖται, Αβ 105.
- Δύκιοι**, σύμμαχοι τῶν Τρῶων,

- Είς. ξθ', Αα 25· παρ' Ὀμήρω, Αα 101, 103· καταγωγή αὐτῶν, Αβ 425-426.
- Ανκίσκος**, στρατηγὸς Κασσάνδρου τοῦ Ἀντιπάτρου, Βα 181.
- Ανκίσκος**, δημαγωγὸς Ἀθηναῖος, Αβ 264.
- Ανκόποδες**, μισθοφόροι τοῦ Πεισιστράτου, Αα 272.
- Ανκόρτας**, ἀγαιὸς στρατηγὸς καὶ πολιτικός, πατὴρ τοῦ Πολυβίου, Βα 268, 280, 300, 301, 304.
- Αύκος**, ταγματάρχης ἐπὶ Ὀθωνος, στασιαστής, Στ 272.
- Ανκόσουρα**, ἡ πρώτη πόλις, Εἰς. ρλα', ρλβ' (εἰκ.), Αβ 417.
- Ανκοῦργος**, ὁ νομοθέτης τῆς Σπάρτης. Αα 129· ἡ περὶ αὐτοῦ γνῶμη τοῦ Πλουτάρχου, 180· τὸ πολίτευμα αὐτοῦ, 180 καὶ ἐπ' ἐπὶ νομίματος, 182 (εἰκ.).
- Ανκοῦργος**, ὁ Ἀριστολαΐδου, Ἀθηναῖος, Αα 267, 269.
- Ανκοῦργος**, ὁ ρήτωρ, Βα 57, 60.
- Ανκοῦργος**, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης μετὰ τὸν Κλεομένη, Βα 289.
- Ανκόφων**, ταγὸς τῶν Φερῶν, Αβ 388· καλεῖ τοὺς Φωκεῖς εἰς βοήθειαν κατὰ τοῦ Φιλίππου, 394, Βα 25.
- Ανκώρεια**, πόλις Αα 111.
- Ανρηνσός**, πόλις, Αα 26.
- Ανσαρόνας**, πάριος, ἐχθρὸς τοῦ Μιλτιάδου, Αβ 48.
- Ανσάνδρα**, θυγάτηρ Πτολεμαίου, σύζυγος Ἀγαθοκλέους τοῦ Λυσιμάχου, Βα 218, 219.
- Ανσανδρος**, ναύαρχος τῶν Λακεδαιμονίων κατὰ τὸν Πελοποννησιακόν· χαρακτηριστὴρ αὐτοῦ, Αβ 288· νίκη περὶ Ἐφεσον, 289· οἱ σύμμαχοι τῆς Σπάρτης ζητοῦσι τὸν ἐπαναδιορισμόν του, 295· νίκη ἐν Αἰγῶς ποταμοῖς, 296· κατάλυσις τοῦ κράτους τῶν Ἀθηναίων, 297· θριαμβευτικὴ αὐτοῦ ἐπιστροφή εἰς Σπάρτην, 301· στέλλεται πρὸς βοήθειαν τῶν τριακοντα tyrάνων, 307· μελετᾷ ἀνατροπὴν τῶν καθεστῶτων ἐν Σπάρτῃ, 318· ἀποκλείει τῆς ἀρχῆς τὸν Λεωτυχίδην, 319· ἀπομακρύνεται τῆς διευθύνσεως τῶν πραγμάτων ὑπὸ Ἀγησίλαου, 324· θάνατος κατὰ τὴν περὶ Ἀλίκρον μάχην, 328.
- Αυσανίας** ἢ Αυσίμαχος, βασιλεὺς τῆς ἐν Συρίᾳ Χαλκίδος, Βα 254.
- Αυσίας**, εἷς τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ δήμου καταδικασθέντων νικητῶν ἐν Ἀργινούσαις, Αβ 292.
- Αυσίας**, ὁ ρήτωρ, ἐν λόγῳ αὐτοῦ καταδικάνει τοὺς ἀπὸ τῶν Περσῶν καὶ τοῦ Διονυσίου κινδύνους τῆς Ἑλλάδος, Αβ 349· εἰκόν, 350· χαρακτηρισμὸς αὐτοῦ, 397.
- Αυσίας**, πόλις ἑλληνίς ἐν Φρυγίᾳ, Βα 234.
- Αυσίας**, πόλις ἑλληνίς ἐν Συρίᾳ, Βα 245, 254.
- Αυσικλῆς**, προβατοπώλης καὶ δημαγωγὸς ἐν Ἀθήναις, Αβ 251.
- Αυσιμάχεια**, κτίσμα Αυσιμάχου ἐν Θράκῃ, Βα 183, 219.
- Αυσιμάχεια**, πόλις τοῦ περγαμηνοῦ βασιλείου, Βα 241.
- Αυσίμαχος**, ὁ Ἀριστείδου, Αβ 143.
- Αυσίμαχος**, στρατηγὸς Ἀλεξάνδρου, Βα 69· σατράπης Θράκης, 145, 150· δύναμις αὐτοῦ, 177-178· ἄγωνες πρὸς Ἀντίγονον, 178-181· βασιλεὺς, 196· νόμισμα, 197 (εἰκ.)· νέοι πρὸς Ἀντίγονον ἄγωνες, 210-211· λαμβάνει τὴν δυτικὴν Ἀσίαν, 212· πόλεμος κατὰ Δημητρίου, 216· οἰκιστικαὶ δυστυχίαι, 217-218· θάνατος, 219.
- Αυσίμαχος**, βασιλεὺς τῆς ἐν Συρίᾳ Χαλκίδος, Βα 254.
- Αύσιππος**, ἀνδριαντοποιός, Βα 75, Γα 82.
- Αύτζωβ**, πρέσβυς τῆς Αὐστρίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, Στ 28.
- Αωρῆς**, ὑψώνει τῷ 1770 τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Λοιδωρικῷ, Εβ 195, 197.
- Αωτοφάγοι**, Αα 102 καὶ ἐπ.
- Μᾶ**, Ἀσιατικὴ θεά, εἰς. ρλ'.
- Μάγερ**, γερμανὸς φιλέλλην, συντάκτης τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν», Στ 168.
- Μαγίairoi**, φυλὴ σύμμαχος τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους κατὰ τῶν Βουλγάρων, Δα 66· ἐπιδρομαὶ αὐτῶν κατὰ τοῦ κράτους, 84-85· διάδοσις τοῦ χριστιανισμοῦ παρ' αὐτοῖς, 85· βλ. καὶ Οὐγγαρία, Οὐγγροι.
- Μαγκαφᾶς** Θεόδωρος, ὁ Μωροθεόδωρος, στασιάζει κατὰ Ἰσαακίου Β', Δβ 188-189· δεσπότης Φιλαδέλφειας, Εα 15.
- Μαгнаύρας** σχολή ἐν Κωνσταντινουπόλει, Γβ 302.
- Μαγνέντιος**, ἡγεμὼν τῶν σωματοφυλάκων τοῦ Κωνσταντίνου Α', δολοφονεῖ τὸν Β', Εβ 152.
- Μάγνης**, Αα 10, 161.
- Μαγνησία**, Μάγνητες, Αα 17, 121· νομίσματα 17 (εἰκ.) Αβ 127 (εἰκ.), 141 (εἰκ.)· ὑποταγὴ εἰς τὸν Ξέρξην, Ἰβ 68· ἐξεγερσις κατὰ τῶν Τούρκων, Στ 61· σφραγίς, 61 (εἰκ.).
- «**Μαδανασκάκη**», ἀγγλινὸν πολεμινόν, δι' οὗ ὁ Ὀθων ἐπεσκέφθη τὴν Σμύρνην, Στ 230.
- Μαδεμοχόνια**, κοί ὀντες τῆς Χαλκιδικῆς· ὀργανώσεις αὐτῶν, Εβ 119.
- Μαζαῖος**, στρατηγὸς πέρσης, Βα 94, 98.
- Μίξακα** ἢ Εὐσέβεια ἡ ἔπειτα Καισάρεια, πόλις ἑλληνίς ἐν Καππαδοκίᾳ, Βα 238.
- Μαζάκης**, σατράπης Αἰγύπτου ἐπὶ Δαρείου Κοδομανοῦ, Βα 91.
- Μαϊάνδρος**, τύραννος τῆς Σάμου, Αβ 10.
- Μαιζόν**, γάλλος στρατάρχης, στέλλεται μετὰ στρατοῦ εἰς Ἑλλάδα, 194 (εἰκ.).
- Μαινάκη**, ἀποικία ἑλληνίς ἐν Ἰβηρίᾳ, Αα 306.
- Μαῖονες**, φυλὴ συγγενὴς τῶν Φρυγῶν Εἰς. ξξ'· ἡ χώρα Μαϊονία, Αα 102.
- Μαῖονμας**, στρατηγὸς τῶν Ἀράβων· ἡττάται ὑπὸ Μαριανοῦ, Γα 269.
- Μαίτλανδ** σὲρ Θωμᾶς, πρῶτος ἀγγλὸς ἀρμοστής τῶν Ἰονίων νήσων, Στ 138, 143.
- Μάκαρ**, οἰκιστὴς Λέσβου, Αα 26.
- Μακάριος**, ἐπίσκοπος Λαρίσης, μετέχει τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1684, Εβ 186.
- Μακάριος**, ἐπίσκοπος Κορίνθου, μετέχει τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1770, Εβ 195.
- Μακάρων νῆσοι**, Αα 306.

- Μακεδονία**· βλ. καὶ Φίλιππος, Ἀλέξανδρος, Ἀντίπατρος, Κάσσανδρος, Φίλιππος Δημητρίου, Ἀντίγονος Γονατᾶς, Περσεύς. Σύγκρισις τῆς γλώσσης πρὸς τὰς ἑλληνοπελασγικὰς, Εἰς, ξγ'-ξε'· συγγένεια πρὸς τὴν Ἑλλάδα, Αα 56, 161, 307, Αβ 401, Βα ε' παρ' Ἡσιόδου, Αα 106· φόρου ὑποτελῆς εἰς τοὺς Πέρσας, Αβ 12, 51· νομισματα, Αα 210 (εἰκ.), Βα 4 (εἰκ.), Βα 5 (εἰκ.).
- Μακεδονικὸς ἑλληνισμός, βλ. καὶ Ἑλλάς, Βα 1 καὶ ἐπ'· διαίρεσις καὶ γλώσσα, 2· οἱ μέχαι Φιλίππου βασιλεῖς, 3-9· πολίτευμα, 10· στρατός, 13-21 (εἰκ. ἐν σ. 16, 17)· ἐπὶ Φιλίππου, 45 (χάρτης)· ἔκτασις ἐπὶ Ἀντιγόνου Γονατᾶ, 227· ἐξάντησις ἐκ τῶν πολέμων, Βα 264· ὑπαγωγή ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους, 28-302· εἰσβολὴ Γότθων, Ββ 187· θέμα τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, Αα 29· διὰ τὰς λοιπὰς εἰσβολὰς βλ. ὀνόματα φυλῶν καὶ βασιλέων.
- Μακεδόنيος**, πατριάρχης, καθαιρεῖται, Γα 44, 45.
- Μακεδών**, ἐπώνυμος ἥρωος τῶν Μακεδόνων, Αα 106, 161.
- Μακκαβαῖοι**, Ματθαίας, Ἰούδας, Ἰωάννου, Σίμων, Βα 308 (εἰκ.)· ἐπανάστασις κατ' Ἀντιόχου, 310· Ἰωάννης, Ὑρκανός, Ἀριστόβουλος, Ἀλέξανδρος, Ἰανναῖος, 311· σχέσεις πρὸς τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Σπάρτην, Ββ 31· αἱ ἔσθιδες Ἀριστοβούλου Β' καὶ Ὑρκανοῦ Β' φέρουσι τὴν ὑποταγὴν εἰς τοὺς Ρωμαίους, 76.
- Μακαλὸς** Δημήτριος, πρόκριτος ἀθηναῖος, Εβ 127.
- Μακρὰ Τείχη**, Αβ 133-135 (εἰκ. ἐν σελ. 134), 160-162 (χάρτης ἐν σελ. 161).
- Μακρεμβολίτης** Ἰωάννης, ἀρχηγὸς συνωμοσίας κατὰ τοῦ ὀρφανοτρόφου Ἰωάννου, Αα 224.
- Μακρῆς**, ἀρχηγὸς σώματος Ζακυνθίων κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770, Εβ 196.
- Μακρῆς Δημήτριος**, ὀπλαρχηγὸς τοῦ Ζυγοῦ, Στ 66.
- Μακρυγιάννης** Ἰωάννης, ὀπλαρχηγός, ὑποκινητὴς στάσεως τῆς 3 Σεπτεμβρίου Στ 248, 249· ἐλατήρια αὐτοῦ, 256· εἰκὼν, 248.
- Μακώλαιν**, συγγραφεὺς, Αα 52.
- Μαλακηνὸς** Ἰωάννης, κατηγορεῖται ὡς συνενοούμενος πρὸς τοὺς Βουλγάρους, Αα 189.
- Μαλάλας**, χρονογράφος, Γα 107, 118, 119.
- Μαλάμος**, ἀρματολὸς τῆς Ἡπείρου, Εβ 134· καταλαμβάνει τὴν Ἄρταν, 179-180.
- Μαλαξὸς** Μανουήλ, λόγιος, Εβ 163.
- Μαλατέστα** Πανδούλου οἰκόσημα, Εα 66.
- Μαλέα** ἄκρα, Αα 119, 147.
- Μαλεῖνος** Εὐστάθιος, στρατηγός, Αα 177-178· ὑποδέχεται τὸν Βασίλειον Β', 187.
- Μαλέκ**· Ἀδελφός τοῦ Σαλαδδίν, καταβάλλει τὰ λύτρα χριστιανῶν αἰχμαλώτων, Δβ 190· συνθήκη πρὸς τὴν Ἑνετίαν, 220.
- Μαλεκσάχ**, σουλτάνος τῶν Σελδζουκιδῶν, υἱὸς τοῦ Ἀλπ-Ἀρολάν, Δβ 20· κατακερματίζει τὸ κράτος αὐτοῦ, 22-23, 36.
- Μαλεκσάχ Β'**, βλέπε Σαῖσας.
- Μαλιεῖς**, φυλὴ, Αα 121, 143, Αβ 68.
- Μαλλός**, ἀποικία τῶν Ἀργείων ἐν Κιλικίᾳ· καταλαμβάνεται ὑπὸ Ἀλεξάνδρου, Βα 81· νόμισμα Βα 81 (εἰκ.).
- Μάμιζα**, ἀδελφὴ τοῦ Σκεντέρμπεῦ, Εα 295.
- Μαμορᾶς** Μιχαλάκης, ἱατρός, μέγας λογοθέτης τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, Εβ 93.
- Μάμουκας**, διερχομὲνός τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, Εβ 160.
- Μαμούν**, καλὴρης, βλέπε Ἀλμαμιούν.
- Μαμουρῆς**, ὀπλαρχηγός, Στ 228, 271.
- Μαμφρέδος**, βασιλεὺς τῆς Σικελίας, Εα 61· ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἡττάται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, 62.
- Μαμφρέδος**, υἱὸς Φρειδερίκου τοῦ Ἀραγωνικοῦ, δούξ Ἀθηνῶν, Εα 167.
- Μαμωνάδες**, οἶκος πρωτεῶν ἐν Μονεμβασίᾳ, Δβ 145, Εα 19.
- Μαμωνᾶς** Γρηγορᾶς Δημήτριος, κύριος τοῦ φρουρίου Ποινίκου ἐν Πελοποννήσῳ, Εα 285.
- Μάνδαλος** Ἀθανάσιος, ὀπλαρχηγός Στ 66.
- Μανδροκλῆς**, σάμιος, ἀρχιτέκτων τοῦ Δαρείου, Αβ 10, 44.
- Μανέθων**, αἰγύπτιος ἀρχιερεὺς καὶ συγγραφεὺς, Βα 259.
- Μάνη**, Μανιάται· ὁ Φαλλμεράνερ περὶ Μανιατῶν, Γα 257, Αα 48· ὁργάνωσις τῆς Μάνης, Εβ 146-147· ἐξεγέρσεις κατὰ τῶν Τούρκων τῷ 1684, 186· νέα ἐξεγέρσεις τῷ 1770. τῇ βοήθειᾳ τῶν Ρώσων, 195· ἐξεγέρσεις ἐπὶ τῆς ἀντιβασιλείας, Στ 227-228.
- Μάνης**, στρατηγὸς τοῦ θέματος Βουκελλαρίων, ὑπέρμαχος τῆς μεταρρυθμίσεως, Γβ 89.
- Μανιάκης** Γεώργιος, ὁ μέγας στρατηγός· νικᾷ τοὺς Ἀραβας, καὶ διορίζεται κατεπάνω τῆς κάτω Μηδίας· Αα 214· κατατροπώνει τοὺς Ἀραβας τῆς Σικελίας, 219· σφραγίς, 220 (εἰκ.)· ἀπάγεται δέσμιος εἰς Κωνσταντινούπολιν, 220· διορίζεται στρατηγὸς Ἰταλίας ὑπὸ τῆς Ζωῆς καὶ παύεται ὑπὸ Κωνσταντίνου Θ', 232· στασιάζει, 232-233· πίπτει ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ φονεύεται 233.
- Μανιχαῖοι**, αἵρεσις, Γα 31, Εα 239.
- Μανουήλ Α'**, ὁ Κομνηνός, αὐτοκράτωρ, Δβ 114· χαρακτηρὸς αὐτοῦ, 120· συζεύγνυται τὴν γερμανίδα Βέρθαν ἢ Εἰρήνην, 122· δευτέρα σταυροφορία καὶ πολιτικὴ τοῦ Μανουήλ, 123-125· ἐπιδρομὴ τῶν Νορμαννῶν, 126-130· κατατρόφωσις Δαλματῶν, Οὐγγρων, Σέρβων καὶ Πετσενέγων, 131· ἐκστρατεία κατὰ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Νορμαννῶν, 131-132· παροχὴ προνομίων εἰς τοὺς Γεγονάτας, 132· κατὰκτησις τῆς Κιλικίας, 133· ταπεινώσις τοῦ δουκὸς Ἀντιοχείας, 133· θριαμβευτικὴ εἰς Ἀντιόχειαν εἰσόδος τοῦ Μανουήλ, 134· πολιτεία αὐτοῦ πρὸς τὸν πάπαν, 134-136· νικᾷ κατὰ τῶν Οὐγγρων καὶ θριαμβὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει, 137· ἀτυχὲς ἐπὶ Αἰγυπτὸν ἐκστρατεία, 138· ἀτυχὲς πρὸς τοὺς Ἑνετοὺς ρήξις, 139· ἀτυχὲς πρὸς τοὺς Τούρκους ἀγών, 140-141· θάνατος τοῦ Μανουήλ, 141· κρίσεις περὶ αὐτοῦ, 142-151· εἰκὼν, 145· νόμισμα, 151 (εἰκ.)· αἱ δύο σύζυγοι αὐτοῦ, 152.
- Μανουήλ Β'**, Παλαιολόγος, υἱ-

ὁς Ἰωάννου Ε', αὐτοκράτωρ, Εα 212· πόλεμος αὐτοῦ πρὸς τὸν Βαγιαζήτ Α' καὶ πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, 214· ἀναγκάζεται νὰ παραδώσῃ τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν Ἰωάννην Παλαιολόγον, 217· φεύγει πρὸς τὸν ἀδελφόν του δεσπότην Θεόδωρον, 218· τὰ κατὰ τὸν βίον αὐτοῦ, κατὰ Χαλκοκονδύλην καὶ κατὰ Φραντζήν, 218-221· ἀναλαμβάνει τὴν ἀρχὴν, 236· ἀδράνεια αὐτοῦ, 237· πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ Μουράτ Β', 248· θάνατος Μανουήλ, 249· εἰκὼν, 236.

Μανουήλ Α' Ἀγγελος, δεσπότης Ἑλλάδος, Εα 53.

Μανουήλ, ἀρμένιος, στρατηγὸς τοῦ Ἡρακλείου, ἡττάται ὑπὸ τῶν Ἀράβων, Γα 217.

Μανουήλ, πρωτοστράτωρ ἐπὶ Μιχαὴλ Α', καθίσταται πατριῆς καὶ στρατηγὸς τῶν Ἀρμενίων, Γβ 199-200· φεύγει πρὸς τοὺς Ἀράβας, 248· ἐπιστρέφει εἰς Κωνσταντινούπολιν, 250.

Μανουήλ, μάγιστρος, θεὸς τῆς αὐτοκρατείας Θεοδώρου, Γβ 267, 269· ἐνεργεῖ ὑπὲρ τῆς ἀναστηλώσεως τῶν εἰκόνων, 270-273· διγόνοια αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεόκτιστον, 279, 282.

Μανουήλ, πατριῆς, πίπτει μαχόμενος ἐν Σικελίᾳ, Δα 115-116.

Μαντίας, ναύαρχος ἀθηναῖος, Βα 11.

Μαντική παρὰ τοῖς πρώτοις Ἑλλήνων, Αα 128· μαντεῖα ἐν Ἑλλάδι, 129 καὶ ἐπ.

Μαντινεῖα, πόλις ἀρχαδική, Αα 203, 204, Αβ 71· διοικισμὸς τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Σπαρτιωτῶν, 344· ἀνάγλυφον τοῦ Πραξιτέλους ἐν Μαντινεῖᾳ, 270· κατὰ τὴν σπαρτιωτικὴν τυραννίαν, 370· ἐξανδραποδισμὸς τῶν κατοίκων ὑπὸ Ἀντιγόνου, Βα 284· νόμισμα, Αα 203 (εἰκ.).

Μαξέντιος, ἀνακηρύσσεται Αὐγουστος ὑπὸ τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ, Ββ 101· πόλεμος αὐτοῦ κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου, 102· φόνος αὐτοῦ, 105.

Μαξιμιανός, αὐτοκράτωρ ρωμαῖος, Ββ 99· ἐπιβουλεύεται τὴν ζωὴν τοῦ Κωνσταντίνου, 101· εἰκὼν, 101.

Μαξιμιλιανός, ἀδελφὸς τοῦ Ὁθωνος, Στ 219· ἐπίσκεψις αὐ-

τοῦ εἰς Ἑλλάδα, 229 (εἰκ.).

Μαξιμίνος, καῖσαρ, Ββ 100· ἡττάται ὑπὸ τοῦ Λικινίου καὶ αὐτοκτονεῖ, 106.

Μάξιμος, διδάσκαλος τοῦ Ἰουλιανοῦ, Ββ 167.

Μάξιμος φρονεῖν τὸν Γρατιανὸν καὶ ἀνακηρύσσεται αὐτοκράτωρ, Ββ 190· θανατοῦται ὑπὸ τοῦ Θεοδοσίου, 202.

Μάξιμος ἀπεσταλμένος τοῦ Τραϊανοῦ εἰς Ἑλλάδα, Ββ 50.

Μάξιμος, ὁ χριστιανὸς φιλόσοφος, Γα 13.

Μάξιμος, πατριάρχης, ἀλληλογραφεῖ πρὸς τὸν δόγην Ἰωάννην Μοσενίγον. Εβ 51· πολιτεία αὐτοῦ, 73.

Μάουρερ Γεώργιος, μέλος τῆς ἀντιβασιλείας ἐπὶ Ὁθωνος, Στ 220· πολιτεία αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα, 222· ἀντιπολίτευσις αὐτοῦ κατὰ τοῦ Ἀρμανσπεργ, 225-226· ἀνάκλησις, 227· εἰκὼν, 224.

Μαραθὼν, Αα 270· ἀπόβασις τῶν Περσῶν, Αβ 28· ἡ μάχη, 34-47 (χάρτης ἐν σελ. 35)· τύμβος, 46 (εἰκ.).

Μαραθωνομάχος, ἀνάγλυφον, Αβ 38 (εἰκ.)· τύμβος, 46 (εἰκ.).

Μαράκανδα, ἡ σημερινὴ Σαμαρκάνδα, πρωτεύουσα τῆς Σογδιανῆς, Βα 107.

Μαργαρίτα, ἡ οὐγγαρικὴ, σύζυγος Ἰσαακίου Β', Δβ 227, 235· λαμβάνει δεύτερον σύζυγον τὸν Βονιφάτιον Μομφερρατικόν, Εα 16· ἐπίτροπος τῆς ἀρχῆς ἐν τῷ βασιλείῳ Θεσσαλονίκῃς, 23, 28.

Μαργαρίτα, θυγάτηρ Γουλιέλμου Βιλλεαρδουίνου, Εα 164.

Μαργαριτάνης, ναύαρχος Γουλιέλμου Β', στέλλεται κατὰ τῆς Ἑλλάδος, Δβ 164· κύριος Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, 185· κατὰστρέφει τὸν στόλον τοῦ Ἰσαακίου Ἀγγέλου, 186.

Μαρδαῖται, ὅποιοι ἦσαν οὗτοι, Γα 245-249· εἰσβολὴ αὐτῶν εἰς τὸν Λίβανον, 249· ἀνάκλησις αὐτῶν ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ Β', αἰτία συμφορῶν, 257.

Μαρδόνιος, πέρσης στρατηγός, πρώτη ἀτυχὴς ἐκστρατεία αὐτοῦ, Αβ 23· παρῳθεῖ τὸν Ξέρξην εἰς πόλεμον, 50· προτάσεις αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους,

104· ἐπιχειρεῖ ἐξόντωσιν τῶν Φωκέων, 106· ἦττο ἐν Πλαταιαῖς καὶ θάνατος, 107-115.

Μαρδόντης, πέρσης στρατηγός, πίπτει ἐν Μυκάλη, Αβ 126.

Μαρία, ἀδελφὴ τοῦ Ἡρακλείου καὶ μήτηρ τῆς συζύγου αὐτοῦ Μαρτίνας, Γα 173, 224.

Μαρία, σύζυγος Κωνσταντίνου ΣΤ', Γβ 131· χειρογράφον αὐτῆς, 133 (εἰκ.)· ἀναγκάζεται νὰ λάβῃ τὸ μοναχικὸν σχῆμα, 137.

Μαρία, σύζυγος Ἰωάννου, τοῦ καὶ Βλαδισλαῦν, ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων, παραδίδεται εἰς τὸν Βασίλειον Β', Δα 198, 199· λαμβάνει τὸ ἀξίωμα ζωστῆς, 201· ἐξορίζεται ὑπὸ Ρωμανοῦ Γ', 213.

Μαρία, σύζυγος Μιχαὴλ Ζ', εἶτα Νικηφόρου Γ', Δβ 25-26· (εἰκ.)· 26· ἐξεργεῖται τῶν βασιλείων, 32.

Μαρία Κομνηνή, ἰδὲ Κομνηνή.

Μαρία, θυγάτηρ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοφίλου, Γβ 242, 261· κείρεται μοναχῇ, 284.

Μαρία ἡ Ξένη, ἡ δευτέρα σύζυγος Μανουὴλ Κομνηνοῦ, Δβ 152· σκανδαλώδης διαγωγὴ αὐτῆς, 153· φυλακίζεται ὑπὸ Ἀνδρονίκου Κομνηνοῦ καὶ ἀπαγχονίζεται, 160-161.

Μαρία, ἡ σύζυγος τοῦ Μουράτ Β', Εα 298.

Μαριάμ, βασίλισσα τῶν Ἀβασγῶν, διαπραγματεύεται εἰρήνην πρὸς τὸ κράτος, Δα 215, 221.

Μαριανός, στρατηγὸς Ἰουστινιανοῦ Β', νικᾷ τοὺς Ἀράβας, Γα 269.

Μαριανός, ἀδελφὸς τοῦ Βασιλείου Α', Γβ 306.

Μαριανός, ὁ Ἀργυρός, βλέπε Ἀργυρός.

Μαρίνος, πατὴρ τῆς αὐτοκρατείας Θεοδώρας, Γβ 244.

Μαρίνος, ἐθνικὸς φιλόσοφος τῆς Ε' ἑκατ. μ. Χ., Γα 35.

Μαρίνος, ὑπάτος, εἰς τῶν συντακτῶν τῆς ἐκλογῆς νόμων, Γβ 54.

Μαρίνος, πάπας· ἀντίθεσις αὐτοῦ πρὸς τὸν Φώτιον, Δα 269.

Μαρίνος Ζένος, βλέπε Ζένος.

Μαρκελλίνος, ὁ βιογράφος τοῦ

- λεως, Γα 237· βίος καὶ πολιτεία αὐτοῦ, Γβ 34-36· ἐκλογή αὐτοῦ ὡς πατριάρχου, 158· ἀγῶνες τῶν μοναχῶν κατ' αὐτοῦ, 158-166· συμβουλευεὶ ἐξευμενισμὸν τοῦ κλήρου, 182· ἀντιτίθεται εἰς τὴν μεταρρύθμισιν, 208-209· παραίτησις αὐτοῦ, 210-212· ἡ ἐναντι αὐτοῦ πολιτεία Μιχαὴλ Β', 228-229· θάνατος αὐτοῦ, 240.
- Νικηφόρος**, πατριζιος, καθηγητὴς τῆς γεωμετρίας ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Κωνσταντινουπόλεως, Δα 89.
- Νικηφόρος**, θαλαμηπόλος Κωνσταντίνου Η', διορίζεται πρωτοβεστιάριος, Δα 211.
- Νικηφόρος** Οὐρανός, βλέπε Οὐρανός.
- Νικηφόρος** Ξυφίας, βλέπε Ξυφίας.
- Νικηφόρος**, εὐνοῦχος, ὑπηρετῆς Κωνσταντίνου Θ', διορίζεται στρατηγὸς κατὰ τῶν Πετсенέγων καὶ ἡττᾶται, Δα 243.
- Νικηφόρος**, ὁ Νικηφορίτης, εὐνοῦχος, μέγας λογοθέτης ἐπὶ Μιχαὴλ Ζ', Δβ 22.
- Νικηφόρος**, παραζοιμώμενος Ἀνδρονίκου Α', Δβ 166.
- Νικίας**, στρατηγὸς καὶ πολιτικός ἀθηναῖος, Αβ 250-254· Νικίειος εἰρήνη, 259-261· στρατηγὸς ἐν Σικελίᾳ, 271-275.
- Νίκλι**, βαρωνία ἐν Ἀρκαδίᾳ καὶ φρούριον, Εα 35· ἡ ἐπισκοπή, 85 (εἰκ.).
- Νικόδημος** Κ., ὑποναύαρχος, Στ 88.
- Νικολῆς**, ὁ Εὐαγόρου, βασιλεὺς τῆς ἐν Κύπρῳ Σαλαμίνας, Αβ 344.
- Νικολῆς**, ἄρχων ἀθηναῖος, κατηγορηθεὶς ἐπὶ προδοσίᾳ, Βα 165.
- Νικολῆς**, τύραννος τῆς Σικωνῶνος, ἐκβλήθεις ὑπὸ τοῦ Ἀράτου, Βα 271.
- Νικοκρέων**, ὁ βασιλεὺς τῆς ἐν Κύπρῳ Σαλαμίνας, Βα 93, 260.
- Νικόλαος Α'**, ἡγεμὼν τοῦ Μαυροβουνίου, Στ 302, 303 (εἰκ.).
- Νικόλαος Α'**, αυτοκράτωρ τῆς Ρωσίας· ἐπεμβαίνει ὑπὲρ τοῦ Ὑψηλάντου παρὰ τῇ Αὐστροίᾳ, Στ 19· διαδέχεται τὸν Ἀλέξανδρον Α', 140· ἀποδοκιμάζει τὸν ἐν Ἀθῆναις πρεσβευτὴν αὐτοῦ, 253· διαιτητὴς εἰς τὸ ἐπεισόδιον Μουσούρου, 267· ἀξιοὶ τὴν ἀπόδοσιν τῶν Ἀγίων Τόπων εἰς τοὺς Ὀρθοδόξους, 285· χρηματικὸς πόλεμος, 287· ἡ προκηρῦξις τοῦ τσάρου, 289· εἰκὼν, 210.
- Νικόλαος**, πατριάρχης ἐπὶ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ περὶ κατοχῆς τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Ἀβάρων, Γα 160, Δβ 105.
- Νικόλαος**, εὐνοῦχος, πατριζιος, ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀνατολῆς ἐπὶ Ἰωάννου Α', Δα 147, 163.
- Νικόλαος**, θαλαμηπόλος Κωνσταντίνου Η', διορίζεται δομέστικος τῶν σχολῶν, Δα 211.
- Νικόλαος Α'**, πάπας, στέλλει ἀντιπροσώπους εἰς Ρώμην καὶ ζητεῖ δικαιοδοσίαν ἐπὶ τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν, Γβ 293· εἰκὼν, 293· ἡ πρὸς αὐτὸν ἐπιστολή τοῦ Φωτίου, 296· καθαιρεῖ τὸν Φώτιον διὰ συνόδου, 297, Δα 250.
- Νικόλαος**, ἱστορικὸς συγγραφεύς, ὁ Δαμασκηνός, Ββ 79.
- Νικόλαος**, ὁ Μυστικός, πατριάρχης· ἡ στάσις αὐτοῦ εἰς τὸ περὶ τετραγαμίας ζήτημα, Δα 274-278· ἡ σύλληψις καὶ ἐξορία αὐτοῦ, 275· ἡ ἐκ δευτέρου ἀνοδος εἰς τὸν θρόνον, 276.
- Νικόλαος Γ'**, πάπας, ἀξιοὶ ὅπως οἱ Ἕλληνες δεχθῶν τοὺς ἐξωτερικοὺς τῆς λατρείας τῶν Λυτικῶν τύπους, Εα 105.
- Νικόλαος**, κόμης Ζακύνθου καὶ Κεφαλληνίας, ἀναγορεύεται δεσπότης Ρωμανίας, Εα 171.
- Νικόλαος Ε'**, πάπας, στέλλει βοήθειαν πενήτην ἀνδρῶν πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον, Εα 312.
- Νικολιτσᾶς**, βούλγαρος στρατηγός, αἰχμαλωτίζεται καὶ δραπετεύει, Δα 189, 190, 201.
- Νικόμαχος**, μαθηματικὸς ἐκ Γερᾶσων, Ββ 80.
- Νικομήδεια**, πρωτεύουσα τῆς Βιθυνίας, Βα 236, 237, Ββ 69· ἄλωσις ὑπὸ τῶν Τούρκων, Εα 186.
- Νικομήδειον**, πόλις ἑλληνίς ἐν Βιθυνίᾳ, Βα 237.
- Νικομήδης**, ἐπίτροπος τῆς βασιλείας ἐν Σπάρτῃ, Αβ 162.
- Νικομήδης Α'**, βασιλεὺς τῆς Βιθυνίας, Βα 223, 236, 237.
- Νικομήδης Β'**, βασιλεὺς τῆς Βιθυνίας, Βα 312 (εἰκ.).
- Νικομήδης Γ'**, βασιλεὺς τῆς Βιθυνίας, κληροδοτεῖ τὸ κράτος του εἰς τοὺς Ρωμαίους, Βα 312 (εἰκ.).
- Νικόπολις**, ἑλληνὶς πόλις ἐν Συρίᾳ, Βα 245.
- Νικόπολις**, κτίσμα Ὁκταβίου παρὰ τὸ Ἀκτιον, Ββ 28, 30· θέμα, Δα 29.
- Νικόπολις**, ἡ ἐν Βουλγαρίᾳ ἡ παρ' αὐτὴν μάχη, Εα 215.
- Νικόστρατος**, στρατηγός, πίπτει ἐν τῇ πρώτῃ κατὰ Βουλγάρων μάχῃ, Γα 107.
- Νικοτσάρας**, διάσημος ἄρματολός, Εβ 137, 142· ἐπιχειρεῖ ἐκστρατεῖαν εἰς Σερβίαν, ἀλλ' ἀποτυγχάνει, Εβ 219· ἀντιναύαρχος τοῦ στόλου τοῦ Σταθα, 220.
- Νικούσης** Παναγιώτης, μέγας διερχομενὸς τῆς Πύλης, Εβ 93· τὸ στάδιον αὐτοῦ, 94· αἱ ὑπηρεσίαι αὐτοῦ πρὸς τὴν Πύλιν καὶ τὴν Αὐστροίαν, 95-96· εὐπατριδὴς τῆς Γενούης, 96· διαπραγματεύεται τὴν παράδοσιν τοῦ Χ νδακος, 96· ἐπιτυγχάνει παραχώρησιν τοῦ Ἀγίου Τάφου εἰς τὸν Ἕλληνα, 97· θάνατος αὐτοῦ καὶ τελευταῖαι κρίσεις 98.
- Νίκων**, ὁ ὄσιος, Δα 173.
- Νινίλικος**, στρατηγός τῶν Ἰσαυρῶν ἐπὶ Ἀναστασίου Α', Γα 43.
- Νιόβη**, μνημεῖον, Εἰσ. ργ' (εἰκ.), ρε' (εἰκ.).
- Νιοβιδῶν** σφαγή, Βα 290 (εἰκ.).
- Νίσιβις**, πόλις τῆς Μεσοποταμίας, εἶτα ὀνομασθεῖσα Ἀντιόχεια μυγδονική, Βα 245.
- Νιφάτης**, πέσης στρατηγός πεσὼν ἐν Γρανικῷ, Βα 71, 75.
- Νοαντέλ**, πρέσβυς τῆς Γαλλίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, Εβ 96· περιοδεῖα αὐτοῦ εἰς τοὺς Ἀγίους Τόπους, 97· λογομαχία αὐτοῦ πρὸς τὸν μέγαν βεζίρη, 100· ἐπίσκεψις αὐτοῦ εἰς Ἀθήνα, 130.
- Νογαῶι**, τουρκομαῖνοι, κατακτῶσι τὴν Συρίαν, Δβ 36.
- Νόθοι**, τὰ ἐπὶ τῆς κληρονομίας

- 154· εἶτα σύζυγος Λυσιμάχου, 217.
- Νίκαια**, πόλις τῆς Βιθυνίας, Βα 237, λεηλασία καὶ πυρπόλησις τῆς πόλεως ὑπὸ φύλων βαρβαρικῶν, Ββ 69· ἄλωσις ὑπὸ τῶν Τούρκων, Εα 186· πύλη, 186 (εἰκ.)· αὐτοκρατορία Νικαίας, βλέπε Θεόδωρος Α' Λάσκαρις καὶ λοιπὰ ὀνόματα αὐτοκρατόρων.
- Νίκαια**, πόλις ἑλληνίς ἐν τῇ Λιγυστικῇ, Αα 306, 307.
- Νίκαια**, πόλις ἑλληνίς ἐν Κύρῳ, Αα 307, Αβ 126.
- Νίκαια**, πόλις ἑλληνίς ἐν Ἀρμενίᾳ, Βα 247.
- Νίκαια**, πόλις ἐν Ἰνδικῇ, κτίσμα Ἀλεξάνδρου, Βα 109 (ἰδὲ χάρτην ἐν σ. 108).
- Νικάνωρ**, ὁ Πικμενιωνος στρατηγὸς Ἀλεξάνδρου ἐν Γρανικῷ καὶ Γαυγαμήλοις. Βα 72, 76, 95, 105· φρουραρχος Μουνιχίας, 163, 165, 168.
- Νικαρχος**, πρόπαιπος τοῦ Πλουτάρχου, Ββ 28.
- Νικάτωρις**, πόλις ἑλληνίς τῆς ἄνω Συρίας, Βα 245.
- Νικηάτος**, ὁ Νικίου, θανατοῦνται ὑπὸ τῶν τριάκοντα, Εβ 304.
- Νικήτας**, ὁ Τουρνογάγοι, Στ 51· νίκη αὐτοῦ εἰς Δολιανὰ, 54· συμμετοχὴ εἰς τὴν μάχην τῶν Δερβενακίων, 73· καταλαμβάνει τὸν Ἀκροκόρινθον, ἀνάμειξις αὐτοῦ εἰς τὴν πολιτικὴν, 247· σύλληψις αὐτοῦ, 249· εἰκῶν, 247.
- Νικήτας**, κοιαίστωρ καὶ εἰς τῶν συντακτῶν τῆς ἐκλογῆς νόμων, Γβ 54· χειρόγραφον, 54 (εἰκ.).
- Νικήτας**, υἱὸς Ἀρταβάσδου, μετέχει τῆς στάσεως τοῦ πατρὸς του, Γβ 63-64· τυφλοῦται ὑπὸ Κωνσταντίνου Ε', 65.
- Νικήτας**, εἰκονομάχος πατριάρχης, Γβ 87, 89.
- Νικήτας**, υἱὸς Μιχαὴλ Α', ἀρχηγὸς τῶν Ἰσανάτων, μετονομάζεται Ἰγνάτιος, Γβ 197· βλ. Ἰγνάτιος, πατριάρχης.
- Νικήτας**, πατριάρχης, ἀρχηγὸς τῆς βασιλικῆς φρουρᾶς ἐπὶ Εἰρήνης, Γβ 142.
- Νικήτας**, νωβελίσσιμος, υἱὸς Κωνσταντίνου Ε', Γβ 106, 109, 137, 141.
- Νικήτας**, στρατηγὸς ἐπὶ Λέοντος ΣΤ', ἀναλαμβάνει τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Θεσσαλονίκης, Δα 68.
- Νικήτας**, ὁ παφλαγών, δοῦξ Ἀντιοχείας, Δα 217.
- Νικήτας** Σκληρός, πατριάρχης, Δα 147.
- Νικήτας**, ἐπίσκοπος Ἀθηνῶν κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα, Δα 203.
- Νικήτας**, δοῦξ Ἰβηρίας, Δα 211.
- Νικήτας**, στρατηγὸς Ἀντιοχείας, Δα 214.
- Νικήτας**, ὑπέρτης τῆς Θεοδώρου, διορισθεὶς λογοθέτης τοῦ δρόμου, Δα 244-247.
- Νικήτας**, ὁ Χωνιάτης, βλέπε Χωνιάτης.
- Νικήτας**, ὁ Μουντάνης, πατριάρχης ἐπὶ Ἰσαακίου Β', Δβ 198.
- Νικήτης**, δικαιώματα αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἡτημένου, κατὰ τοὺς ἀρχαίους, Αα 95.
- Νικηφόρος Α'**, ὁ Λογοθέτης, αὐτοκράτωρ, Γβ 148· πρεσβεία πρὸς τὸν Κάρολον, 153· πόλεμοι πρὸς τοὺς Ἀραβίας, 155-157· ἀγῶνες αὐτοῦ πρὸς τοὺς μοναχοὺς, 158-166· ἀνοργάνωσις τοῦ στρατοῦ, 166-167· φορολογικαὶ μεταρρυθμίσεις, 167-170· περιστολὴ τῶν Σλαύων τῆς Ἑλλάδος, 167, 170-172· στρατεία κατὰ τὸν Βουλγάρων· 174· νόμισμα, 176 (εἰκ.)· νέα κατὰ τῶν Βουλγάρων στρατεία καὶ νίκη αὐτοῦ, 176· φόνος τοῦ Νικηφόρου, 177· κρίσεις περὶ αὐτοῦ, 178-180.
- Νικηφόρος Β'** Φωκάς, αὐτοκράτωρ ἐπὶ Κωνσταντίνου Ζ' διορίζεται στρατηγὸς τῶν Ἀνατολικῶν, Δα 83· καταλαμβάνει τὴν Κρήτην, 94-96· ἐκστρατεία εἰς Ἀσίαν, 98-99· στρατηγὸς αὐτοκράτωρ, 100· ἀναγορευεῖται αὐτοκράτωρ ὑπὸ τοῦ στρατοῦ, 101· ἡ ὑποδοχὴ ἐν Κωνσταντίνῳ πόλει, 102· νομίσματα, 102 (εἰκ.)· 113 (εἰκ.), 133 (εἰκ.)· σύζυγος τῆς Θεοφανοῦς, 104· κυριεύει τὴν Ταρόν καὶ τὴν λοιπὴν Κιλικίαν, 105· ἐκδιώκει τοὺς πρέσβεις τῶν Βουλγάρων, 106· ὑποκινεῖ κατὰ τῶν Βουλγάρων τοὺς Ρώσους, 106-107· πόλεμος κατὰ Βουλγάρων καὶ Ρώσων, 107· διατάξεις περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, 108-111· ἐπὶ νομίσματος, 110 (εἰκ.)· εὐνοια πρὸς τὸν
- στρατὸν, 111· αἱ προκληθεῖσαι δυσσεβείαι, 110-115· ἀτυχῆς ἐπὶ Σικελίαν ἐκστρατεία, 115-116· ἀνάκτησις τῆς Ἀντιοχείας, 116· ἡ πρεσβεία Ὁθωνος Α' πρὸς Νικηφόρον, 117, 121-131· φόνος τοῦ Νικηφόρου, 137-141· τελευταῖαι κρίσεις, 141· ὁ νεκρὸς αὐτοῦ περιυβρίζεται, 143.
- Νικηφόρος Γ'**, ὁ Βοτανειάτης, αὐτοκράτωρ μετέχει τῆς στάσεως κατὰ Μιχαὴλ ΣΤ', Δα 247· καταστέλλει ἐξέγερσιν τῶν Βουλγάρων, Δβ 24· καταλαμβάνει τὸν θρόνον, 25· παραμυθίη τοῦ κράτους, 26· σωτηρία αὐτοῦ ὑπὸ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, 26-28· παραιτεῖται, 30.
- Νικηφόρος Α'**, δεσπότης Ἡπείρου, Εα 89· δὲν ἀναγνωρίζει τὴν ἔνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν, 104· καθίσταται ὑποτελὴς τοῦ Ἀνδεγαυικοῦ οἴκου, 113· πόλεμος αὐτοῦ καὶ τῶν Φράγκων πρὸς τὸν Ἀνδρόνικον Β', 115· θάνατος αὐτοῦ, 120.
- Νικηφόρος Β'**, δεσπότης Ἡπείρου, παραδίδεται εἰς τὸν Ἀνδρόνικον Γ', Εα 202· θάνατος αὐτοῦ ἐν μάχῃ πρὸς τοὺς Ἀλβανούς, 203.
- Νικηφόρος**, υἱὸς Ἀρταβάσδου, μετέχει τῆς στάσεως τοῦ πατρὸς του, Γβ 63· τυφλοῦται ὑπὸ Κωνσταντίνου Ε', 65.
- Νικηφόρος**, καῖσαρ, υἱὸς Κωνσταντίνου Ε', Γβ 106· συνωμοτεῖ καὶ ἐξορίζεται, 107· κείρεται μαχαίρῃ, διαταγὴ τῆς Εἰρήνης, 109-110· τυφλοῦται, 137· ἐξορίζεται εἰς Πάνορμον, 141.
- Νικηφόρος Φωκάς**, στρατηγὸς νικάει αὐτοῦ ἐν Σικελίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ, Δα 61, 66, 82.
- Νικηφόρος Φωκάς**, αὐτοκράτωρ, βλέπε Νικηφόρος Β'.
- Νικηφόρος Φωκάς**, ὁ υἱὸς τοῦ Λέοντος, πατριάρχης, Δα 143· συνεννοεῖται πρὸς τὸν στασιαστὴν Ἀδελφόν τὸν Βάρδα, 148-149· στασιάζει ἐκ νέου, συλλαμβάνεται καὶ τυφλοῦται, 154-155.
- Νικηφόρος Φωκάς**, υἱὸς τοῦ νεωτέρου Βάρδα, στασιάζει κατὰ Βασιλείου Β', Δα 205.
- Νικηφόρος**, πατριάρχης καὶ ιστορικὸς περὶ τῆς πρώτης πολιορκίας τῆς Κωνσταντινουπό-

- πολέων Γ', Στ 281· κριμαϊκός πόλεμος, 285-287· ὁ ἰταλικὸς πόλεμος, 297· προκαλεῖ ματαίωσιν εἰρηνικῆς λύσεως τοῦ κρητικῷ ζητήματος, 319· αἱ περὶ ἐπεμβάσεως προτάσεις αὐτοῦ, 322, 323· συνάντησις αὐτοῦ πρὸς τὸν Φρ. Ἰωσήφ, 328.
- Ναρσῆς**, εὐνοῦχος, στρατηγὸς Ἰουστινιανοῦ, νικᾷ τὸν Γότθον Τωτίλαν, Γα 100 ἀνακτᾷ τὴν Ἰταλίαν, Δα 61.
- Νάσσαρ**, ναύαρχος τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, νικᾷ τοὺς Σαρακηνούς καὶ ἀνακτᾷ τὴν Καλαβρίαν, Δα 61.
- Ναυαγαριόζος** Φιλόκαλος, κύριος Λήμνου, Εα 24.
- Ναυαγαριόζος** Παῦλος, μέγας δούξ Λήμνου, ἀπάγεται αἰχμάλωτος εἰς Κωνσταντινούπολιν, Εα 95.
- Ναυαρικὴ** Ἐταιρεία, Εα 7, 226· καταλαμβάνει τὴν Λεβάνδειαν καὶ μέρος τῆς Πελοποννήσου, 229· καθίσταται ὑποτελὴς τῶν Τούρκων, 234.
- Ναυαρίνον**, ἀναφέρεται εἰς τὰ «Χρονικά τοῦ Μωρέως», Εα 112· φρούριον τῶν Ναυαράϊων, 229.
- Ναυαρίνου** ναυμαχία, Στ 185 καὶ ἐπ'· οἱ ναύαρχοι, 188(εἰκ.)· ἡ ναυμαχία, 189(εἰκ.)· ἡ ἡθικὴ σημασία τῆς ναυμαχίας, 192.
- Ναυκράτιος**, ὁ Στουδίτης, Γβ 240.
- Ναύκρατις**, ἀποικία τῶν Μιλησίων ἐν Αἰγύπτῳ, Αα 311.
- Ναύπακτος**, Αα 153, 165, Εα 116, 247, Στ 66.
- Ναυπάκτου** ναυμαχία· καταστροφὴ τοῦ τουρκικοῦ στόλου ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Αὐστριακοῦ, Εβ 178· εἰκόνες, 179, 180, 181.
- Ναυπλία** ἢ Ναύπλιον, Αα 136, 149, 166, Εα 38· ματαία πολιορκία τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη, Στ 57· παράδοσις αὐτῆς εἰς τὸν Κολοκοτρώνην, 74· ἄφιξις τοῦ Ὁθωνος, 219· στάσις τῆς φρουρᾶς, 305-306(εἰκ.).
- Ναύπλιος**, υἱὸς Ποσειδῶνος, Αα 11.
- Ναυσικάα**, θυγάτηρ Ἀλκινόου, Αα 81, 82(εἰκ.) 92-93.
- Ναυτιλία**, κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους, Αα 107.
- Νεαρχος**, ναύαρχος Ἀλεξάνδρου, Βα 70, 110, 138, 144, 171, 175, 179.
- Νεβέρ**, υἱὸς τοῦ δουκὸς τῆς Βουργουνδίας, αἰχμαλωτίζεται κατὰ τὴν ἐν Νιζοπόλει μάχην, Εα 215.
- Νεβέρ**, Κάρολος Β', δούξ τοῦ —, καλεῖ τοὺς Ἕλληνας εἰς ἐξέγερσιν, ὥς ἀπὸγονος τῶν Παλαιολόγων, Εβ 181.
- Νέγρης** Θεόδωρος, ἐπιχειρεῖ νὰ μάθῃ τὰς σκέψεις τοῦ Καποδιστρίου, Στ 9· διενεξεῖ αὐτοῦ πρὸς τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην, 37· βοηθὸς τοῦ Μανροκορδάτου, 38 συντάσσει τὴν διακήρυξιν τῆς Ἐπιδιόρου, 58· ὁρίζεται ἀρχιγερματεὺς τῆς Ἐπικρατείας, 59.
- Νέδα**, ποταμὸς ὁρίζων τὴν Μεσσηνίαν, Αα 150.
- Νεζάμ-ἔλ-Μούλκ**, βεζίρης τοῦ σιδηζουκικοῦ κράτους, ἐργασθεὶς διὰ τὴν διάδοσιν τῆς παιδείας, Δβ 14-15.
- Νεῖβουρὸς**, ἱστορικό, Αα 58.
- Νεῖθ**, αἰγυπτία θεὰ σχέσις αὐτῆς πρὸς, Ἀθηναίαν, Αα 51.
- Νεῖλος**, ποταμός, Αα 17, 100, 106.
- Νεκτανεβώ**, βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, Βα 64.
- Νεκτάριος**, πατριάρχης, δι' ὁδοῦ Γεηγορίου τοῦ νασιανζηνοῦ, Ββ 231.
- Νέμεα**, ἀγῶνες πανελλήνιοι, Αα 135, 205, 312, Ββ 36, 41.
- Νεμέα**, Αα 149.
- Νεμονὺρ** δούξ, ὑποψήφιος βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος, Στ 155.
- Νενέκος**, πρόκριτος ἡλείος, φονεύεται ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη, Στ 184.
- Νεοπτόλεμος**, ὁ Ἀχιλλεύς, Αα 32.
- Νεοπτόλεμος**, ὁ βασιλεὺς τῶν Μολοσσῶν, Βα 13, 228.
- Νεοπτόλεμος**, ἀρχιπασιπστής Ἀλεξάνδρου, εἶτα σατράπης Ἀρμενίας, Βα 146, 155, 156, 157.
- Νερούας** (ἄλλως Νέρβα), αὐτοκράτωρ ρωμαῖος, Ββ 53.
- Νέρων**, ρωμαῖος αὐτοκράτωρ· χαρακτηριστὴρ αὐτοῦ, Ββ 35· μετέχει τῶν ἀγώνων, 36· ἀνακηρύσσει ἐλευθερίαν τὴν Ἑλλάδα, 36· κακουργατα αὐτοῦ, 37· νικητὴ, 8(εἰκ.)· ἐπιχειρεῖ τομὴν τοῦ Ἰσθμοῦ, 33· νόμισμα ἀναμνηστικόν, 39(εἰκ.)· κα ἡγορεῖ τοῦ χριστιανούς ὥς τυροπλήσαντας τὴν Ρώμην καὶ προβαίνει εἰς διωγμὸν αὐτῶν, 96.
- Νεσελῶδ νόης**· ἐπιστολὴ αὐτοῦ πρὸς τὸν Γολόφριν, ἀπὸ 10 Ἰουνίου 1821, Στ 28· πολιτικὴ αὐτοῦ κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, 135· πολιτεία αὐτοῦ κατὰ τὸ ἐπεισόδιον Πατισφίκου, 281, 283.
- Νεσσέτ** βῆης, πρέσβυς τῆς Τουρκίας ἐν Ἀθήναις, Στ 290.
- Νεστόριος**, αἰρεσιάρχης, κήρυγμα αὐτοῦ, Εβ 244· καταδικα ὑπὸ τῆς γ' συνόδου, 245· ἐξορίε Νεστορίου, 245· καταδικα ὁ δὲ τῆς Δ' συνόδου, καταδίωξε Νεστοριανὸν ἐπὶ Ζήωνες, Γα 32· καταδικα τῶν Νεστοριανῶν ὑπὸ τῆς β' συνόδου, 137· σήμερον εἰς τῶν Νεστοριανῶν πρὸς τοὺς Πέρσας, 190.
- Νέστωρ**, βῆσιλεὺς τῆς Πύλου· ὁ λεγόμενος σφουγιστὴρ δακτύλις αὐτοῦ, Εἰς. ριζ' ριθ' (εἰκ.), Αα 16, 23, 27 καὶ ἐπ., 84(εἰκ.), 89, 96.
- Νέστωρ**, φιλόσοφος ταρσεὺς, Βα η'.
- Νέστωρ**, ῥήσος ἱστορικός, Δα 69, 74, 156.
- Νέστωρ**, στρατηγὸς τῶν παριστινῶν, Δβ 24.
- Νεστοριότης** Δανὶδ, βούλγαρος στρατηγός, νικᾷται εἰς τὸ Κλειδίον, Δα 193· παραδίδεται, 199.
- Νεφέλη**, θεά, Αα 14, 48(εἰκ.).
- Νηλεῖδαι**, καταλαμβάνουν τὴν ἀρχὴν ἐν Ἀθήναις, Αα 289.
- Νηλεύς**, Αα 11, 16, 92.
- Νηλεύς**, ὁ Σκίηφιος, κάτοχος μεγάλης βιβλιοθήκης, Ββ 14.
- Νηρεὺς**, Αα 24.
- Νηρηίδες**, Αα 40.
- Νίργας** κόμης, ἀντιπρόσωπος τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν διάσκεψιν Παρισίων, Στ 340.
- Νίνα**, στάσις τοῦ —, Γα 84-92.
- Νίκαϊα**, θυγάτηρ Ἀντιπάρου καὶ σύζυγος Περδίκκου, Βα

- δος, συγγραφεύς, Αα 39, 47, 58.
- Μυρίων**, Ἀνάβασις καὶ Κάθοδος, Αβ 314-316.
- Μύρκινος**, πόλις παρὰ τὸν Στρυμόνα, Αβ 12.
- Μυρμιδόνες**, πρῶτοι Ἕλληνες, Αα 6· στρατεία ἐπὶ Τροίαν, 24, 57.
- Μύρων**, τύραννος Σικυῶνος, Αα 207.
- Μυρωνίδης**, ἀθηναῖος στρατηγός, Αβ 160, 163.
- Μυσοί**, σύμμαχοι Τρώων, Αα 25· χώρα αὐτῶν, 104.
- Μυστήρια**, Αα 36 καὶ ἐπ., 38 (εἰκ.), 39 (εἰκ.).
- Μυστράς** ἢ Μιστράς ἢ Μυζηθράς, φρούριον τῶν Φράγκων ἐν Λακωνικῇ· παραχωρεῖται εἰς τὸν Μιχαὴλ Παλαιολόγον, Εα 87· εἰκόνες, 123, 124, 227, 287· οἱ κάτοικοι ἐκδιώκουν τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν Ἰωαννιτῶν, 237· ὁ ναὸς τῆς Παντανάσσης, Εβ 81 (εἰκ.).
- Μωάμεθ**, ὁ προφήτης, ἐμφάνισις καὶ κήρυγμα αὐτοῦ, Γα 208· ἡ ἀποκάλυψις τοῦ θείου λόγου, 209 (εἰκ.)· ὁ μωαμεθανισμὸς θρήσκευμα ἐνεργητικόν, 212· πρῶται ἐχθροπραξίαι πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν, 215· διὰ τὰ ἀφορῶντα τοὺς Ἀραβας καὶ τοὺς Τούρκους, βλέπε εἰς τὰς οἰκείας λέξεις.
- Μωάμεθ Α'**, σουλτάνος, Εα 235· φιλικαὶ σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸν Μανουὴλ Β', Εα 237· θάνατος αὐτοῦ, 248.
- Μωάμεθ Β'**, ὁ Κατακτητῆς, σουλτάνος· ἀναλαμβάνει τετραδεκαέτης τὴν ἀρχήν. Εα 281· δύο μετάλλια, 282 (εἰκ.)· ἀναλαμβάνει ὀριστικῶς τὴν ἀρχήν, 297· εἰρηνικὴ ἐν ἀρχῇ πολιτεία αὐτοῦ ἐναντὶ τῶν Ἑλλήνων, 301· ἡ κατ' αὐτοῦ ἀπειλὴ τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, 303· προσηνύματα πολέμου κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου, 304· κήρυξις τοῦ πολέμου, 310· παρασκευαὶ τοῦ Μωάμεθ, 314· ὀρεγάζοντο τηλεβόλον αὐτοῦ, 315 (εἰκ.)· δυνάμεις αὐτοῦ, 319-322· ὑπερνωάλης τοῦ τουρκικοῦ στόλου εἰς τὸν Κεράτιον, 331-335· ὁ Μωάμεθ ὁρμᾷ εἰς τὴν θάλασσαν, 330· (εἰκ.)· ἐπιστατεῖ εἰς τὴν νωάλησιν, 333 (εἰκ.)· ἀπόκρουσις ἐφόδων ὑπὸ τῶν πολιορκουμένων, 837-340· προτείνει πρὸς τὸν Κωνσταντίνον νὰ παραδῶσιν τὴν πόλιν, 340-342· ἡ τελευταία ἐφοδος, 343-350· ἄλωσις τῆς πόλεως, 351-363· λεηλασία τῆς πόλεως, 363· εἴσοδος αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν, 365· εἴσοδος εἰς Ἀγίαν Σοφίαν, 366 (εἰκ.)· οἱ τελευταῖοι υπερασπισταὶ καταβάλλονται, 375· μετάλλιον τοῦ Μωάμεθ, Εα 11 (εἰκ.)· εἰκόν, Εβ 19· προσπάθεια αὐτοῦ ὅπως προλάβῃ τὴν ἐξοδὸν τῶν Ἑλλήνων πρὸ τὴν Ἑσπερίαν, Εβ 27· πολιτεία αὐτοῦ ἐναντὶ τοῦ Πατριαρχείου, 44-49· κατάληψις τῆς Χαλκίδος, 175.
- Μωάμεθ**, στρατηγὸς τοῦ Ἀδελμαλίκ, νικᾷ τὸν Ἰουστινιανὸν Β', Γα 260.
- Μωανιᾶ**, διοικητὴς Συρίας, εἶτα καλιφίς, λεηλατεῖ τὴν Κύπρον, Γα 229· καταλαμβάνει τὴν νήσον Ἀραδὸν, παρὰ τὴν Συρίαν, 230· βουλευεται τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' ἀποτυγχάνει, 230-231· πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, 236-244· νόμισμα 244 (εἰκ.)· εἰρήνη πρὸς τὸ ἀνατολικὸν κράτος, 249-251· θάνατος αὐτοῦ, 256.
- Μωρέας**, ὄνομα τῆς Πελοποννήσου, Δβ 142, Εα 66-69.
- Μωραϊτίνης** Ἀριστείδης, πρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου, διορίζεται πρωθυπουργός, Στ 334.
- Μωσλεμᾶς**, ἀδελφὸς τοῦ καλιφου Οὐαλὶδ, κυριεῖ τα Τάνα, Γα 269· ἡγεῖται τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως 276-279.
- Μωῦσῆς**, υἱὸς τοῦ βουλγάρου βοεβόδα Σίσμαν, πίπτει παρὰ τὰς Σέρρας, Δα 173.
- Μωχαρρέμβεῦς**, αἰγύπτιος ναύαρχος κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου, Στ 185.
- Νάβις**, τύραννος τῆς Σπάρτης, Βα 289, 291· ἦτα καὶ θάνατος αὐτοῦ, 297.
- Ναδίρης** Ἀπόστολος, πειράται νὰ δολοφονήσῃ τὸν Κωνσταντίνον Μουσοῦρον, Στ 272-273.
- Ναζωρηνοί**, χριστιανικὴ αἵρεσις ἰουδαϊκοῦσα, Ββ 123, 169, Γα 31.
- Ναῖται**, τάγμα ἐκκλησιαστικόν, ἀγοράζει καὶ μεταπωλεῖ τὴν Κύπρον, Δβ 175· σφραγίς, 218 (εἰκ.).
- Νάκος** Ἰωαννοῦλης, μέλος τῆς ἀντιτραπεζηντικῆς ἐπιτροπῆς, Στ 182.
- Νάκος** Λάμπρος, μινίστρος τῆς ἀστυνομίας, Στ 59.
- Νάκρασσα**, πόλις τοῦ περγαμηνοῦ βασιλείου, Βα 242.
- Ναμπίτης**, ἀρχηγὸς τῶν Βαριάγων, Δβ 53.
- Νάξος**, νῆσος, Αα 287, 288· ἡ ἐν Δελφοῖς Σφίγξ, 132 (εἰκ.)· νόμισμα, 288 (εἰκ.)· ἐκστρατεία τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Νάξου καὶ κατὰληψις αὐτῆς, Αβ 13, 27· συμμετοχὴ εἰς τὸν κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον, 85· ἀποστασία καὶ πόλεμος κατὰ τῶν Ἀθηναίων, 152· εἴσοδος εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν ὁμοσπονδίαν, 347· ἄλωσις ὑπὸ τοῦ ἐνεσθὺ Μάρκου Σανούτου, Εα 24· τὸ φρούριον Ἀπαλίρη, 126 (εἰκ.).
- Νάξος**, ἀποικία Χαλκιδῶν ἐν Σικελίᾳ, Αα 298· νόμισμα, 299 (εἰκ.).
- Ναοί**, παρ' Ὀμήρῳ, Αα 112· Ἀπόλλωνος ἐν Δελφοῖς καὶ Τροίᾳ, 112, 312· Ἀθηνᾶς ἐν Τροίᾳ, 113· ναοὶ μετὰ τὴν Στ' ἐκατ., 118· Ἰωνίας Ἀθηνᾶς, 138· Ἀπόλλωνος ἐν Κορίνθῳ, 149 (εἰκ.)· Ἀθηνᾶς ἐν Μιλήτῳ, 302· Ἦρας ἐν Σάμῳ, Αβ 10· Ἀλέας Ἀθηνᾶς, 114· Διμήτρος ἐν Σουνίῳ, 182· Ἀθηνᾶς ἐν Σουνίῳ, 182· Νεμέσως ἐν Ραμνουντί, 182· Ἦρας ἐν Ἀζχαράντι, 271 (εἰκ.)· Ἀπόλλωνος ἐν Φιγαλείᾳ, 5 (εἰκ.)· καταστροφὴ ναῶν ὑπὸ τῶν πειρατῶν τῆς Κιλικίας, Ββ 22· λεηλασία ναῶν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων 60-62· καταπυρπόλησις τοῦ ἐν Ἐρέσῳ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος ὑπὸ τῶν Ῥόθων, 73· διὰ τοὺς ἐπισημοτέρους χριστιανικοὺς ναοὺς βλ. ὀνόματα αὐτῶν.
- Ναπαῖοι**, ἡ ρωσίζουσα μερὶς ἐν Ἑλλάδι, Στ 245, 247, 263.
- Ναπολέων** Βοναπάρτης, ὁ Μέγας· ἐνεργεῖ ὑπὲρ ἐξεγέρσεως τῶν Ἑλλήνων, Εβ 210-211· συνεννοήσεις αὐτοῦ πρὸς τὸν Ρήγγαν Φεραῖον, 213· ἐξοιδεῖ τὸν Ἀλῆ πασάν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, 219.
- Ναπολέων** Βοναπάρτης, πρόεδρος τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας καὶ εἶτα αὐτοκράτωρ Να-

Μολοσσοί, φυλή τῆς Ἡπείρου, Αα 144· νόμισμα, 145 (εἰκ.)· βασιλεῖς αὐτῶν, Βα 228.

Μόμμιος, ρωμαῖος ἑπατος, νικᾷ τοὺς Ἀχαιοὺς, Βα 302· καταστρέφει τὴν Κόρινθον, 303.

Μομφερρατικός, ἰδὲ Ραινέριος, Κορράδος, Βονφάτις, Γουλιέλμος.

Μοναί· ἀπαγόρευσις ἀφιερώσεως κτημάτων, Γα 56, Δα 80· ἡ κατὰ τῆς ἀφιερώσεως κτημάτων καὶ ἀνεγέρσεως μονῶν νεαρά Νικηφόρου Β', Δα 108-111.

Μοναρχίδης Ἀναστάσιος, πρόεδρος τῆς Γερουσίας τῆς Ἑλλάδος· κοιτάγματα Ψαῶν, Εβ 153.

Μοναρχίδης Ἀριστείδης, νομάρχης καὶ πολιτευτής, Στ 227.

Μοναστρᾶς, στρατηγὸς Ἀλεξίου Α', ἀνακτᾷ ἀπὸ τῶν σταυροφορῶν τὴν Κιλικίαν, Δβ 91.

Μοναστρᾶς, στρατηγὸς τοῦ βουλγάρου βασιλέως Ἰωάννου, δολοφονεῖ αὐτόν, Εα 23.

Μοναχοὶ καὶ μοναχικὸς βίος, βλέπε Ἐκκλησία.

Μονεμβασία, χειρόγραφον περὶ τῆς κτίσεως αὐτῆς, Γα 162, Γβ 69· πότε τὸ πρῶτον ἀναφέρεται τὸ ὄνομα, Γβ 68· αὐτοτέλεια αὐτῆς, Δβ 145· ἄλωσις αὐτῆς ὑπὸ τῶν Φράγκων, Εα 82-83· εἰκόνες, 81, 82· ἡ πόλις περιέχεται εἰς τὸν Μιχαήλ Η', 87· λεηλατεῖται ὑπὸ πειρατῶν, 116· παροχὴ προνομίων, 116· καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν, 246.

Μονοθελῆται, αἵρεσις, Γα 232, 253.

Μονοίκος, ἢ Μονοίκου λιμὴν, ἐλληνικὴ ἀποικία ἐν Γαλατίᾳ, Αα 306.

Μονομαχᾶτος Γεώργιος, στρατηγὸς Ἰλνυρίας, Δβ 49.

Μονοφυσίται, βλέπε Εὐτυχίς.

Μόνς Ματθαῖος, βαρῶνις Βελιγοστῆς ἐν Ἀρκαδίᾳ, Εα 35.

Μόργγητες, ἀρχαία φυλὴ τῆς Ἰταλίας, Αα 300.

Μοροζίνης Θωμᾶς, ἐνετὸς Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, Δβ 244, Εα 23· πολιτεία αὐτοῦ, καὶ θάνατος, 27-28.

Μοροζίνης Νικόλος, βάλιος τῆς Ἐνετίας ἐν Χαλκίδι, ὑπερα-

σπίζει τὴν πόλιν, Εα 93-94.

Μοροζίνης Μαρίνος, ἐνετὸς δουξ Κρήτης, Εα 97.

Μοροζίνης Ἰερώνυμος, κυβερνήτης ἐνετικῆς γαλέρας, μεταφέρει τροφὰς εἰς τὴν πολιορκουμένην Κωνσταντινούπολιν, Εα 311.

Μορτάγων, ἡγεμῶν τῶν Βουλγάρων, προσφέρει βοήθειαν εἰς τὸν Μιχαήλ Β', Γβ 233.

Μοσενίγος Ἰωάννης, δόγης τῆς Ἐνετίας· ἡ πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴ τοῦ πατριάρχου Μαξίμου, Εβ 51.

Μοσενίγος Νικόλαος, ἐνετὸς, ἀρχηγὸς σώματος κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Εα 325.

Μοσχομάγκα, ἡ γαλλίζουσα πολιτικὴ μερίς ἐν Ἑλλάδι, Στ 245.

Μοσχόπολις, καταστροφή αὐτῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1771, Εβ 196.

Μόσχος Ἰωάννης, λόγιος, Εβ 43.

Μόσχος Σιέφανος, ἱερεὺς καὶ διδασκαλὸς ἐν Ἐνετίᾳ, Εβ 164.

Μοτασσέμ, καλὶφης, Γβ 218, 250· καλεῖ εἰς Βαγδάτιον τὸν μαθηματικὸν Λέοντα, 251· πόλεις αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεόφιλον, 253-259.

Μοτῶη, καρχηδόνιον ἐμπορεῖον ἐν Σικελίᾳ, Αβ 124, 125 (εἰκ.).

Μοναμέδ, ἀρνησιβερησὸς χριστιανὸς, ναύαρχος τῶν Ἀράβων, Γα 236.

Μουγκάστερ, λόρδος καὶ λαῖδη, συλλαμβάνονται ὑπὸ ληστῶν καὶ σφάζονται εἰς Δήλεσι, Στ 343-344.

Μουζάλων Γεώργιος, πρωτοβεστιάριος, ἐπίτροπος τῆς ἀρχῆς ἐν Νικαίᾳ, φρονεῖται ὑπὸ τοῦ στρατοῦ, Εα 60.

Μουζάλων, ἐταιρειάρχης, κατατροποῦται ὑπὸ τοῦ Ὀσμάν, Εα 134.

Μουκτάρ, πασᾶς Ναυπάκτου, υἱὸς τοῦ Ἀλῆ Τεπελενλή, Εβ 219· ὑποτάσσεται εἰς τὸν σουλτάνον, 227.

Μοῦνδος, στρατηγὸς τῶν Ἰλλυριῶν, κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκα, Γα 90-92.

Μουντάνερ, Ἰσπανὸς χρονογράφος καὶ διαχειριστῆς τῆς

καταλανικῆς ἐταιρείας, Γα 58, Εα 118, 148, 150.

Μούραι Κάρολος, ἀγγλὸς φιλέλλην, Στ 148.

Μουράτ Α', σουλτάνος, υἱὸς Οὐρχάν, Εα 183· λαμβάνει τὴν ἀρχὴν, 200· καταλαμβάνει τὴν ἐν Γαλατίᾳ Ἀγκυραν, τὸ Διδυμότειχον, τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ τὴν Φιλιππούπολιν, 207· κυριεύει τὰ Βιτώλια καὶ τὴν Σόφιαν, 209· φρονεῖται κατὰ τὴν μάχην τοῦ Κοσσυφοπέδιου, 209-210· ἦτο τελείως ἀγράμματος, 210· εἰκόν, 211.

Μουράτ Β', σουλτάνος, υἱὸς Μωάμεθ Α'. πολιορκεῖ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εα 248· κυριεύει τὴν Θεσσαλονίκην, 251-253· κυριεύει διὰ τοῦ Σινάν τὰ Ἰωάννινα, 253· τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτος ἐπὶ Μουράτ, 255 (ἐλπίς)· ἵκται τῶν στρατῶν αὐτοῦ περὶ Ἐρμανστια, Εασάγ καὶ Νίσσαν, 280-281· συναφί· εἰρήνη· πρὸς τοὺς Οὐγγρους καὶ τοὺς Σέρβους καὶ νέος πόλεμος, 281-282· παραιτεῖται ὑπὲρ τοῦ Μωάμεθ Β', 281· νικᾷ τοὺς Οὐγγρους περὶ Βάρναν καὶ ἀναλαμβάνει τὴν ἀρχὴν, 283· πόλεμος πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον, δεσπότην Μωρεῶς, 289-290· νίκη αὐτοῦ εἰς Κοσσυφοπέδιον, 292· ἀγωνεῖ αὐτὸς κατὰ τοῦ Σκενέρμπεϋ, 295· θάνατος τοῦ Μουράτ, 296.

Μουράτ Γ', σουλτάνος, ἐμπαίζει τὰς κατ' αὐτοῦ παπικὰς βούλας, Εβ 72· εἰκόν, 72.

Μουρμούρης Ἰωάννης, πρωτοβεστιάριος ἐν τῇ δουκάτῳ Ἀχαΐας, Εα 200.

Μουρουζαί, ἐσχέων ἐλληνικὸς οἶκος· δύο Μουρουζαί ἡγεμόνες, Εβ 108.

Μουρουζῆς Νικόλαος, ἡγεμὼν Βλαχίας, Εβ 108.

Μουρουζῆς Ἀλέξανδρος, ἡγεμὼν Μολδαβίας· ὡς πληρεξούσιος κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις ἐν Σιστοβίῳ καὶ Ἰασίῳ, Εβ 106· ὑποστηρίζει τὴν ἐξοδὸν τῆς Τουρκίας εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γαλλίας, 215.

Μουρουζῆς, Δημήτριος, διαπραγματευθεὶς τὴν συνθήκην τοῦ Ἰουκουρεστίου, φρονεῖται κατὰ διαταγὴν τῆς Πύλης, Εβ 222.

(εἰκ.), ἐπὶ νομίσματος, 295(εἰκ.).
Μιρξεύσκης, φιλέλλην πολωνός, Στ 68, 70.

Μιστρᾶς, βλέπε Μυστρᾶς.

Μισώ, γάλλος ιστορικός, περὶ τῶν σταυροφοριῶν, Αβ 64, 70, 86, 88, 116.

Μιχαήλ Α', ὁ Κουροπυλάτης, αὐτοκράτωρ, Γβ 177· χαρακτηριστὴρ αὐτοῦ, 181· παραδίδεται εἰς τὴν μοναχικὴν φαιρίαν, 182-184· ἀναγνωρίζει τὸν Κάρολον, 184· ἀνυχεῖς πρὸς τοὺς Βουλγάρους πόλεμοι, 186-195· ἐκθρόνισις αὐτοῦ, 196.

Μιχαήλ Β', ὁ Τραυλός, αὐτοκράτωρ, 190, 195· ἐπὶ Λέοντος Ε' καθίσταται πατριάρχης καὶ ἀρχηγός τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουράς, 199· φρονεῖ τὸν Λέοντα Ε' καὶ καταλαμβάνει τὴν ἀρχὴν, 221-225· νόμισμα, 225· (εἰκ.)· καταγωγή καὶ χαρακτήρ αὐτοῦ, 225-227· ἡ μεγάλη στάσις τοῦ Θωμᾶ, 229-234· ἀπόλεια Κρήτης, Σικελίας καὶ Δαλματίας, 235-237· τὸ ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα, 227, 237-240· θάνατος αὐτοῦ, 240.

Μιχαήλ Γ', αὐτοκράτωρ, Γβ 273· ὁ ἐπ' αὐτοῦ διωγμὸς τῶν Πουλαντιῶν, 276· νόμισμα, 277 (εἰκ.)· ὀλεθρία αὐτοῦ ἀνατροφή, 277-282· διατάσσει νὰ καθῇ μοναχὴ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, 284· ἡ διαγωγή αὐτοῦ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν, 294· ἡ πρὸς τὸν πάπαν ὑβριστικὴ ἐπιστολή αὐτοῦ, 297· παραχωρεῖ μίρους τῆς Θράκης εἰς τοὺς Βουλγάρους, 299· ἀναγορεύει συμβασιλεῖ τὸν Βασίλειον, 307· φρονεῖται ὑπ' αὐτοῦ, 309-312.

Μιχαήλ Δ', ὁ παφλαγόν, αὐτοκράτωρ, σύζυγος τῆς Ζωῆς· πνίγει τὸν Ρωμανὸν Γ', Δα 216· εἰκὼν, 218· τὸ κράτος ἀποβάλλει τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Σερβίαν, 219-222· θάνατος αὐτοῦ, 228.

Μιχαήλ Ε', ὁ Καλαφάτης, αὐτοκράτωρ· καίσαρ ἐπὶ Μιχαήλ Δ', Αα 217· υἱοθετεῖται ὑπὸ τῆς Ζωῆς καὶ στέφεται αὐτοκράτωρ, 228· εἰκόνες ἐπὶ χειρογράφου, 227, 229· περιορίζει τὴν Ζωὴν, ἀλλ' ὁ λαὸς ἐξεγείρεται καὶ καθαιρεῖ αὐτόν, 229, 230· ἐξορίζεται εἰς Χίον, 231.

Μιχαήλ ΣΤ', ὁ Στρατιωτικός, αὐτοκράτωρ, Δα 245· εἰκὼν, 247· περιφρονεῖ τοὺς παλαιούς στρατηγούς, 246· στάσις Κο-

μνηνοῦ, 246· παραίτησις τοῦ Μιχαήλ, 249· νόμισμα, 248 (εἰκ.).

Μιχαήλ Ζ', ὁ Δούκας, ἐπικληθεὶς Παραπινάκιος, αὐτοκράτωρ, Αβ 12, 20· ἄθλιος χαρακτήρ αὐτοῦ, 22· νόμισμα, 23 (εἰκ.)· στέμμα προσφερθὲν ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τὸν Βασιλέα Γεῖζαν, 24 (εἰκ.)· ἐκθρονίζεται ὑπὸ Νικηφόρου Βοτανευαίτου, 25.

Μιχαήλ Η', Παλαιολόγος, αὐτοκράτωρ· ἀκολουθεῖ τὸν πατέρα του Ἀνδρόνικον εἰς Θεσσαλονίκην, Εα 54· κατηγορεῖται ὡς ἀποβλέπων εἰς τὴν ὑπερτάτην ἀρχὴν, 59· στέφεται αὐτοκράτωρ, 61· νίκη τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ κατὰ τῶν Φράγκων καὶ ὁ διάλογος αὐτοῦ πρὸς τοὺς Φράγκους πρέσβεις, 62-63· παραχωρήσεις αὐτοῦ πρὸς τοὺς Γενουαίους, 63-64· εἰκὼν, 64· κατάληψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, 64-65· νόμισμα, 65 (εἰκ.)· συνθήκη αὐτοῦ πρὸς τὸν Γουλιέλμον καὶ κατάληψις τῆς Μάνης, 87· πόλεμοι ἐν Ἑλλάδι, 89-94· ἡ εἰς Κωνσταντινούπολιν εἰσόδος αὐτοῦ, 99· εἰκὼν, 100· ἡ κατάστασις τοῦ κράτους, 100-101· παραχωρήσεις πρὸς τοὺς Ἑνετοὺς, 102· ὀλέθρια πρὸς τὸν Πάπαν παραχωρήσεις, 102-104· ἡ ἐγεγνηθεῖσα ἀντίδρασις, 105· θάνατος αὐτοῦ, 105.

Μιχαήλ Θ', Παλαιολόγος· αὐτοκράτωρ· συμβασιλεὺς Ἀνδρόνικου Β', Εα 145, ἡττάται ὑπὸ τῶν Καταλανῶν, 148· ἡττάται ὑπὸ τῶν τουρκικῶν μισθοφόρων, 152· θάνατος αὐτοῦ, 154.

Μιχαήλ Α', Ἀγγελος, δεσπότης Ἡπείρου· στασιάζει κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Α' καὶ καταρעύγει πρὸς τοὺς Τούρκους, Αβ 203· «αὐθέντης ὅλης τῆς Ἑλλάδος», 248· ἔκτασις τοῦ κράτους αὐτοῦ, Εα 5-6· πολιτεία αὐτοῦ, 17-19· νόμισμα 18 (εἰκ.)· συνθήκη πρὸς τοὺς Ἑνετοὺς, 25· νῆρος Κορίνθου, Ναυπλίου καὶ Ἀργους, 29-30· πόλεμος αὐτοῦ κατὰ τῶν Φράγκων, 41· νόμισμα, 42 (εἰκ.)· δολοφονία αὐτοῦ, 42.

Μιχαήλ Β' Ἀγγελοῦ, νόθος υἱὸς Μιχαήλ Α', δεσπότης Ἡπείρου· ἐπονομασθεὶς καὶ Κομνηνὸς Δούκας, Εα 54· συμμάχια αὐτοῦ πρὸς Φρειδερίκον Β', 56· ἀτυχὴς αὐτοῦ πρὸς τὸν Μιχαήλ Η' πόλεμος, 62· νέοι πό-

λεμοὶ καὶ ὑποταγὴ αὐτοῦ εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐτοκρατορίαν, 89.

Μιχαήλ Β', ὁ Κουρκούας, πατριάρχης, Δα 144.

Μιχαήλ, ἐπίσκοπος Ἀθηνῶν κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα, Δα 203.

Μιχαήλ, στρατηγὸς Δυορραχίου, ἡττάται ὑπὸ τῶν Σέρβων, Δα 232.

Μιχαήλ Δ', ὁ Αὐτοριανός· πατριάρχης ἑδρεύων ἐν Νικαίᾳ, Εα 10.

Μιχαήλ, ὁ Κηρουλάριος, πατριάρχης, βλέπε Κηρουλάριος.

Μιχαήλ, ὁ Οὐρανός, δοῦς Ἀντιοχείας, Δα 245.

Μιχαήλ, βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων, ἀναγκάζεται νὰ εἰρηνεύσῃ πρὸς τὸν Ἰωάννην Α' Βατάσσην, Εα 54.

Μιχαήλ Λαχανοδράκων, βλέπε Λαχανοδράκων.

Μιχαήλ Μελισσηνός, βλέπε Μελισσηνός.

Μιχαήλ Ἀχομινάτος, ὁ Χωνιάτης, βλέπε Χωνιάτης.

Μιχαήλος, ἡγεμὼν τῶν Σέρβων, σύμμαχος Κωνσταντίνου Θ', τιμᾶται πρωτοβεστιάριος, Δα 244.

Μιχάλογλου, ἐπιφανὴς τουρκικὴ οἰκογένεια, καταγομένη ἀπὸ τοῦ ἐξισλαμισθῆτος Μιχαήλ Κέσε, Εα 1-2· κληρονομικοὶ ἡγεμῶες τοῦ Ἀζιντζι, 183.

Μηνησικλῆς, καλλιτέχνης, Αβ 182.

Μνησίφιλος, ἀθηναῖος, Αβ 88.

Μνήστρα, ἐρωμένη Κίμωνος, Αβ 144.

Μογγόλοι, εἰσβολὴ αὐτῶν εἰς τὴν δυτικὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Εὐρώπην, Ελ 55· ἐπικυρίαρχοι τοῦ σελτζουκικοῦ κράτους, 130.

Μογγός, υἱὸς Ἀνδρόνικου τοῦ λυδοῦ, ὑποτάσσει τοὺς ἐν τῇ Ταυρικῇ Χαζάρους, Δα 196.

Μόγλενα, φρούριον ἄλωσις αὐτοῦ ὑπὸ Βασιλείου Β', Δα 195.

Μοιροκλῆς, εἰς τῶν ἡγετῶν τῆς ἀνιμακεδονικῆς μερίδος ἐν Ἀθήναις, Βα 60.

Μοκανκᾶς, Ἰακωβίτης, διαπραγματεύεται πρὸς τὸν ἄραβα Ἀμρουῦ, Γα 222.

- ως, Αα 29, 94·
- Μητίσχος**, ῥήτωρ καὶ ἀρχιτέκτων ἀθηναῖος, Αβ 220.
- Μητροδόωρος**, τύραννος Προξοννήσου, Αβ 11.
- Μητροδόωρος**, γραμματικὸς, ἀδελφὸς τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἀνθεμίου, Γα 124.
- Μητρομάρας**, ὑψώνει τῷ 1770 τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Μεγαρίδι, Εβ 195, 197· ἀναλαμβάνει ἐκ νέου ἐπιθεσιν, πολιορκεῖ τὰς Ἀθήνας καὶ φρονεῖται, 199.
- Μητρόπολις**, πολὺς θεσσαλική, Αα 121.
- Μητροφάνης**, στρατηγὸς τοῦ Μιθριδάτου ΣΤ', Βα θ', Ββ 12, 15.
- Μητροφάνης**, μητροπολίτης Σμύρνης, περὶ ἰσότητος τῶν πέντε κερφαλῶν τῆς Ἐκκλησίας, Δα 254.
- Μητροφάνης Γ'**, πατριάρχης, ἐκδίδει ἐγκύκλιον ἀπαγορεύουσαν τὴν κακοποίησιν τῶν Ἰουδαίων, Εβ 53.
- Μητροφάνης**, ἀρχιεπίσκοπος Σμύρνης, Γβ 276.
- Μητσάκης**, πρῶτος διερχομένου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ρωσικῆς πρεσβείας, Εβ 148.
- Μιαούλης Ἀνδρέας**, ναύαρχος, Εβ 220· ἐκλογὴ αὐτοῦ ὡς ναυάρχου, Στ 83-85· χαρακτηρὸν αὐτοῦ, 85-87· νίκη αὐτοῦ περὶ Πάτρας, 90· καταναυμαχεῖ τοὺς Τουρκοαιγυπτίους παρὰ τὸν Γέροντα, 120-122· τάσσεται πρὸς τοὺς ἀντιπολιτευομένους τὸν Καποδίστριαν, 213· ἐπαναστατεῖ καὶ καίει τὸν στόλον, 214· μέλος τῆς σταλείσης εἰς Μόναχον ἐπιτροπῆς, 219· θάνατος αὐτοῦ, 234· εἰκόνας, 82, 83.
- Μιαούλης Δ'**, υἱὸς τοῦ Ἀνδρέου, πρωτοπυργός, Στ 305.
- Μίνδων**, σπαρτιάτης, ἀρχηγὸς τῶν ἐξ Ἀσίας στρατιωτῶν τοῦ Ἀγησιλάου, Αβ 325.
- Μιδάνος**, ἀρχηγὸς τῶν κερκυραίων ἐθελοντῶν κατὰ τὸν ἄγωνά τοῦ 1684 κατὰ τῶν Τούρκων, Εβ 186.
- Μίδας**, βασιλεὺς τῆς Φρυγίας, Βα 239· ὁ τάφος αὐτοῦ, Εἰς. ξα' (εἰκ.).
- Μιζίξιος**, ἀξιωματικὸς ἀρμένιος· στασιάζει ἀλλὰ καταβάλλεται ὑπὸ τοῦ Πωγωνάτου, Γα 235.
- Μιθρήνης**, φρούραρχος τῶν Σάρδεων ἐπὶ Δαρείου Κοδομανοῦ, Βα 76.
- Μιθριδάτης**, πέρσης στρατηγὸς φρονευνεὺς ἐν Γρανικῷ, Βα 71, 74.
- Μιθριδάτης Γ'**, βασιλεὺς τοῦ Πόντου, καταλαμβάνει τὴν Ἀμαστριν, Βα 237.
- Μιθριδάτης Δ'**, βασιλεὺς τοῦ Πόντου, Βα 238.
- Μιθριδάτης ΣΤ'**, βασιλεὺς τοῦ Πόντου, Βα 238, 312· κύριος τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου, 313· νόμισμα, Ββ 10 (εἰκ.)· κινεῖ πόλεμον κατὰ τῶν Ρωμαίων, Ββ 10· ἐπὶ δακτυλιοῦ, 13 (εἰκ.)· εἰρήνη, 20· δευτέρος πολέμου κατὰ Ρωμαίων, 25.
- Μιθροβαρζάνης**, σατράπης τῆς Καππαδοκίας, φρονευνεὺς ἐν Γρανικῷ, Βα 74.
- Μιθροβαρζάνης**, ἄρχων τῆς Ἀρμενίας ἐπὶ διαδόχων, Βα 212.
- Μικιέλης Δομένιος**, δόγης τῆς Ἑνετίας, πόλεμος αὐτοῦ κατὰ τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, Αβ 114.
- Μικιέλης Βιτάλης**, δόγης τῆς Ἑνετίας· πόλεμος κατὰ τοῦ Μανουὴλ Α', Αβ 139.
- Μικιέλης Δομένιος**, κατακτᾷ τὴν Κέα, Εα 24.
- Μικίων**, ναύαρχος μακεδόν, Βα 150.
- Μίκος** Ἀπόστολος, διδάσκαλος ἐν Ἑνετίᾳ, Εβ 164.
- Μίκων**, ζωγράφος ἀθηναῖος, Αβ 199.
- Μιλαήτης** Ἰωάννης· μέλος τῆς ἀντικυβερνητικῆς ἐπιτροπῆς, Στ 182.
- Μιληγγοί**, σλαυικὴ φυλὴ οἰκοῦσα τὰς πλευρὰς τοῦ Ταῦγέτου, Γβ 283· ἐπαναστάσεις αὐτῶν, Δα 78-80.
- Μίλητος**, κτίσμα τῶν Λελέγων, ἀποικισθὲν ὑπὸ Κορητῶν, Εἰς. ξη'· ἰωνικὴ ἀποικία, Αα 291· ἀποικία αὐτῆς, 292, 308-309· συναλλαγὰς πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀσίας, 309· νόμισμα, Αβ 1 (εἰκ.)· ἀκμή, 12· ἐπανά-
- στασις κατὰ τῶν Περσῶν, 13-16· «Μιλήτου ἁλωσις», ἔργον Φουρνίχου, 22· ἁλωσις ὑπὸ Ἀλεξάνδρου, Βα 76.
- Μιλιούτιν**, βλέπε Στέφανος.
- Μίλιτζ**, βαρῶνος, πρέσβυς τῆς Πρωσίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, Στ 29.
- Μίλος Κοβίλοβιτς**, σέρβος εὐπατριδῆς, φρονεῖ τὸν Μουράτ Α', Εα 209-210.
- Μιλόσης**, ἡγεμὼν τῆς Σερβίας, φρονεῖ τὸν Καρα-Γεώργιον, Στ 8· γινώσκει τὰς ἐνεργείας τῶν Φιλικῶν, 11· φρόνος τοῦ πρὸς αὐτὸν ἀπεσταλμένου τῶν Φιλικῶν, 13.
- Μιλτιάδης**, ὁ Κυψέλου, στρατηγὸς ἀθηναῖος, Αα 271, 312.
- Μιλτιάδης**, ὁ Κίμωνος, δεσπότης τῆς Θρακικῆς χερσονήσου καὶ στρατηγὸς ἐν Μαραθῶνι, Αα 271· παρακολουθεῖ τὸν Δαρεῖον κατὰ τῶν Σκυθῶν, Αβ 11· ἐγκαταλείπει τὴν Θράκην, 12· εἰς τῶν δέκα στρατηγῶν, 30· νίκη ἐν Μαραθῶνι, 36-42· ἐκστρατεία ἐπὶ Πάρον, 47· καταδίκη καὶ θάνατος, 48· χαρακτηρισμός, 48-50.
- Μίλων**, ὁ Διοτίμου, ὀλυμπιονίκης, Αα 175.
- Μίνδαρος**, ναύαρχος σπαρτιάτης, φρονευνεὺς περὶ Κύζικον, Αβ 287.
- Μινερβίνη**, πρώτη σύζυγος τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, Ββ 121.
- Μινιάκ**, φιλέλλην γάλλος, φρονεῖται ἐν Πέτρᾳ, Στ 70.
- Μινότος** Ἰερώνυμος, βάιλος ἐνετὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὴν πολιορκίαν, Εα 324· αἰχμαλωτίζεται, 364.
- Μινούκιος**, συγγραφεὺς, Αα 36.
- Μινύαι**, Αα 47 καὶ ἐπ'· ἐν τῶν ἐπιφανεστάτων ἐθνῶν τῆς ἡρωικῆς ἐποχῆς, 136· ὑδραυλικὰ ἔργα, 136· ὁ Κούρτιος περὶ Μινυῶν, 219· ἔτεροι περὶ Μινυῶν πληροφορίαι, 446.
- Μίνως**, βασιλεὺς τῆς Κρήτης· ὁ περὶ αὐτὸν μῦθος, Εἰς. ραγ'· ὁκδ', Αα 10 (εἰκ.), 23 (εἰκ.), Αβ 435· ἐπὶ νομίσματος, Αα 25· δικαστὴς ἐν Ἄδου, 72.
- Μινώταυρος**, τοιχογραφία Πομπηίας, Αα 12 (εἰκ.)· ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἀγγείου, 13 (εἰκ.), 23

Μενοίτιος, Αα 4.

Μεντεσχέ, τουρκος ἄρχων τῆς Καρίας, Εα 133, 136.

Μέντης, βασιλεὺς τῶν Ταφίων, Αα 110.

Μέντωρ, ρόδιος, σατράπης, Βα 64.

Μένυλλος, μακεδὼν φρούραρχος Μουνιχίας, Βα 152, 163.

Μένων, ὁ φαρσάλιος, Αα 123.

Μέξαι, προύγοντες τῆς Πελοποννήσου, καταφεύγουν πρὸς τοὺς Ἑνετοὺς, Εβ 29· ἐπίσης οἶκος ἐκ Σπετωῶν· αἱ ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος θυσίαι αὐτοῦ, Στ 81.

Μερενδίτης, ὄπλαρχηγός· τὸ προκληθὲν ὑπ' αὐτοῦ ληστανταριστὶς ἐπεισόδιον, Στ 268-270· ἡ ἔρις πρὸς τὴν Ἀγγλίαν διὰ τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο, 270-271.

Μεσάλας, ἀνθύπατος Ἀχαιᾶς ἐπὶ Δεκίου, Ββ 68.

Μεσαρέα, ὄνομα τῆς Ἀρκαδίας κατὰ τὸν Μεσαίωνα, Εα 34, 35.

Μεσημβρία, πόλις ἐλληνίς τῆς Βουλγαρίας, Δα 65· εἰκὼν, Γβ 186.

Μεσημβρίας μάχη, ὁλοσχερῆς τῶν Βουλγάρων ἥττα, Γβ 202-204.

Μεσόγειος θάλασσα, ὀνόματά αὐτῆς, Αα 99.

Μεσολόγγιον· ὑψώνει τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως, Στ 65· ἡ πολιορκία καὶ ἄλωσις, 165-170· σχεδιογράφημα, 166· ἡ ἐξοδος, 169 (εἰκ.)· ἡ ἐντύπωσις ἐν Εὐρώπῃ, 168-170· ἀνάγκη τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Μιαούλη τῷ 1829, 210.

Μεσονύκτης Θεοδόσιος, ὁ πρῶτος ἀνελθὼν τὸ τεῖχος τῆς πολιορκουμένης Πραισθλαῦας, Δα 152· μετέχει τῆς στάσεως τοῦ Βάρδα Φωκά, 185.

Μεσοποταμία· ἐξελληνισμὸς αὐτῆς, Βα 245· θέμα τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, Δα 29.

Μεσσήνη, πόλις τῆς Πελοποννήσου, κτίσις αὐτῆς ὑπὸ Ἑπαμεινώνδου, Αβ 372· κυριεύεται ὑπὸ Δημητρίου, Βα 214 (εἰκ.).

Μεσσήνη, ἀποιζία Χαλκιδέων ἐν Σικελίᾳ, Αα 298.

Μεσσηνία, πόλεμος κατὰ Θηβῶν, Αα 21, 147, 154· νομίματα, 165(εἰκ.)· πόλεμοι κατὰ

Σπάρτης, οἱ μεσσηνιακοί, 198 καὶ ἐπ'· εἴσοδος εἰς τὴν αἰτωλικὴν ὁμοσπονδίαν, Βα 268.

Μεσσηνιακὴ Γερουσία, τὸ πρῶτον ἀντιπροσωπευτικὸν σῶμα κατὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν, Στ 35.

Μεταξα, εἰσαγωγή αὐτῆς εἰς τὴν Ἀνατολήν, Γα 140-141.

Μεταξᾶς Νικὸδῆμος, μοναχός, ἰδρύει ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ πρῶτον τυπογραφεῖον, Εβ 77.

Μεταξᾶς Ἰωάννης Βαπτιστής, ἀρχηγὸς κεφαλληνῶν καὶ ἰθακησίων ἐθελοντῶν κατὰ τὸν πόλεμον τῆς Ἑνετίας κατὰ τῶν Τούρκων τῷ 1684, Εβ 186.

Μεταξᾶς Ἰωάννης καὶ Μεταξᾶς Σπυρίδων, ἀρχηγοὶ σώματος Κεφαλληνῶν κατὰ τὴν ἐλληνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770, Εβ 196.

Μεταξᾶς Ἀνδρέας, καταλαμβάνει τὸ Λάλα, Στ 55 (εἰκ.), 56· μέλος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, 102· μέλος ἐπιτροπῆς σταλείσης πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης, 132· ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν, 245· μετέχει τῆς ἀντιπολιτεύσεως κατὰ τοῦ Ὀθωνος, 248, 249· πρωθυπουργός, 250· ἀντιπρόεδρος τῆς Α' Ἐθνοσυνελεύσεως, 258· παραιτεῖται τῆς πρωθυπουργίας, 260· νέα ἀνοδος εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ παραίτησις, 262-263· πρεσβευτὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει· ἀνακαλεῖται, 290· πρεσβευτὴς ἐν Περουπόλει, 327· εἰκὼν, 251.

Μεταξᾶς Κωνσταντῖνος, συνεργεῖ εἰς τὴν κατάληψιν τοῦ Λάλα, Στ 56.

Μεταπόντιον πόλις ἐλληνίς ἐν Ἰταλίᾳ, Αα 299, 304· νόμισμα, 302 (εἰκ.).

Μεταρρύθμισις, βλέπε Ἐκκλησία.

Μετέλλα, σύζυγος τοῦ Σύλλα, Ββ 18.

Μετέλλος, ὁ μακεδονικός, ρωμαῖος στρατηγός, νικᾷ τὸν Ἀνδρίσκον, Βα 301.

Μετέλλος, ὁ χρητικὸς, ρωμαῖος στρατηγός, ὑποτάσσει τὴν Κρήτην, Ββ 24-25.

Μετζίμπεϋς, ἀρχιπλοκάμιος τοῦ Μουράτ Β', ἡττάται ὑπὸ τοῦ Οἰνῶδου, Εα 280.

Μετοχίτης Θεόδωρος, μέγας λογοθέτης, Εα 138· ὁ ἐπικήδειος αὐτοῦ, 139· εἰκὼν, 155· ἐξορίζεται, 159.

Μέττερνιχ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Αὐστρίας, Στ 20-21· πολιτεία αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐλληνικὴν ἐπανάστασιν, 134, 135 (εἰκ.), 136· χαρακτηρισμὸς αὐτοῦ περὶ τῆς πολιτικῆς τῶν Δυνάμεων, 143· διαιτητὴς διὰ τὸ ἐπεισόδιον Μουσούρου, 266.

Μέτων ἀστρονόμος, Αβ 198· ἀποτρέπει τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τῆς εἰς Σικελίαν στρατείας 272.

Μεχμέτ πασᾶς, νικᾷ τὸν Ὀδυσσεᾶ Ἀνδρουτσόν, Στ 75.

Μεχμέτ πασᾶς, ἀρχιναύαρχος τουρκος, Στ 93· ἀθλία αὐτοῦ φρυγὴ πρὸ τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου, 94-95.

Μεχμέτ Ἀλῆς, πασᾶς τῆς Αἰγύπτου· συγκατοεῖ τακτικὸν στρατόν, Στ 112, 113 (εἰκ.)· παρέχει βοήθειαν εἰς τὸν σουλτάνον κατὰ τῶν Ἑλλήνων, 113· πόλεμος καὶ νίκαι κατὰ τοῦ σουλτάνου, 244.

Μεχμέτ Ρούμ, βλέπε Ρούμ Μεχμέτ.

Μήδεια, θυγάτηρ τοῦ Αἰήτου, Εἰς, ὀλε' (εἰκ.), ὀλστ', Αα 17 καὶ ἐπ., 20 (εἰκ.), 95.

«*Μήδεια*», ἀγγλικὸν πολεμικόν, τοῦ ὁποίου ἐπέβη ὁ Ὀθων ἐρχόμενος εἰς Ἑλλάδα, Στ 219.

Μηδία, μυητικοὶ πόλεμοι, βλ. Περσία· ἐλληνικαὶ πόλεις κτισθεῖσαι ἐπὶ Σελευκιδῶν, Βα 249.

Μήδιος, ναύαρχος ἀθηναῖος ὑπὸ Δημήτριον τὸν Πολιορκητὴν, Βα 193.

Μήλιος Σπύρος, βλ. Σπυρομήλιος.

Μηλιώνης Χρήστος, ἀρματολὸς τῆς Ἀχαρνανίας, Εβ 137.

Μῆλος, νῆσος, καταστρέφεται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, Αβ 269· οἱ Καταλανοὶ ἀπάγουν 700 αἰχμαλώτους, Εα 169.

Μηναῶς, πατριάρχης, Γα 145.

Μῆνές παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησι, Αα 108, 109 (εἰκ.).

Μηνιατὴς Ἠλίας, μέγας ἱεροκλήρως τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, Εβ 161, 185, 186· εἰκὼν, 186.

Μηριόνης, φίλος τοῦ Ἰδομενέ-

- Μεθόδιος**, πατριάρχης· ὑπέρμαχος τῶν εἰκόνων ἐπὶ Θεοφίλου. Γ' 261· ἐνέργειαι αὐτοῦ ἐπὶ Θεοδώρου, 271· ἐκλέγεται πατριάρχης, 272-273· ἡ κατ' αὐτοῦ συκοφαντία, 276.
- Μεθύδριον**, πόλις τῆς Ἀρχαδίας, Αα 148.
- Μεθύνη**, ἀποικία Ἐρετριέων ἐν Πιερίᾳ, Αα 307, Βα 13.
- Μεθύνη**, πόλις ἑλληνίς ἐν Περσίδι, Βα 249.
- Μεθύνη**, πόλις τῆς Πελοποννησου, κατάληψις αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, Εα 24, 94· κατάληψις ὑπὸ τῶν Τούρκων, Εβ 177.
- Μεῦ παῖς**, ναύαρχος· ἡ κατὰ τῆς Ρόδου ἐπίθεσις αὐτοῦ ἀποκρούεται Εβ 11,
- Μειδίας**, πείθει τὸν Σύλλαν νὰ παύσῃ τὴν σφαγὴν τῶν Ἀθηναίων, Ββ 18.
- Μεῦτάνης**, Πάνος, ἀρματολὸς ἐκ Κατύνης, Εβ 186-187, 189.
- Μέλ**, πρόκριτος Βάριος, στασιάζει κατὰ τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, Δα 208· ὁδηγεῖ τοὺς Νορμαννοὺς κατὰ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ κτήσεων, 209.
- Μελάγχθων** Φίλιππος, φίλος τοῦ Λιουθέρου, διαβιβάζει πρὸς τὰ Πατριαρχεῖα τὴν ὁμολογίαν τῶν Λουθηρανῶν, Εβ 63.
- Μελάνθιος**, στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων, Αβ 14.
- Μελάνθιος**, ποιητής, Αβ 144.
- Μελάνιππος**, Αα 21.
- Μελέαργος**, εἷς τῶν Ἀργοναυτῶν, Αα 16.
- Μελέαργος**, στρατηγὸς Ἀλεξάνδρου ἐν Γρανικῷ, Ἰσάφ καὶ Γαυγαμήλοις, Βα 72, 83, 91, 138· φόνος αὐτοῦ, 142.
- Μελέαργος**, υἱὸς Πτολεμαίου, ἀναγορεύεται βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, ἀλλ' ἐκδιώκεται κατόπιν, Βα 221.
- Μελέαργου Χάραξ**, πόλις ἑλληνίς ἐν Συρίᾳ, Βα 245.
- Μελένικον**, φρούριον· ἄλωσις αὐτοῦ ὑπὸ Βασιλείου Β', Δα 195.
- Μελετιανοί**, χριστιανικὴ αἵρεσις, Ββ 140, 141.
- Μελέτιος**, ὁ Πηγᾶς, πατριάρχης Εβ 65, 66.
- Μελέτιος Β'**, πατριάρχης, στροβιλοῦται καὶ ἐξορίζεται ὑπὸ τῶν Τούρκων, Εβ 194.
- Μελήσιππος** προσευτὴς σπαρτιάτης, Αβ 225, 233.
- Μελικέρτης**, υἱὸς τοῦ Ἀθάμαντος, Αα 15.
- Μελίσσα**, σύζυγος Περιάνδρου, Αα 210.
- «**Μελίσσα**», γαλλικὸν πολεμικόν, σφίξει τὴν αἰγυπτιακὸν στόλον ἀπὸ τοῦ Κανάρη, Στ 179-180.
- Μελισσηνοί**, ἐξέχων εἶκος ἐν Κωνσταντινουπόλει. Γ' 206· ἐπίσης ἐν Κρήτῃ, Δα 300, Αβ 146, 148, 149· ἐπίσης ἐν Μεσσηνίᾳ, Δβ 214· οἰκόσημον, Εα 172 (εἰς.).
- Μελισσηνὸς** Μιχαήλ, στρατηγὸς τοῦ θέντος τῶν Ἀνατολικῶν, ὑτέρομαχότης μεταρρυθμίσεως, Γβ 89, 206.
- Μελισσηνὸς** Θεόδωτος, υἱὸς τοῦ Μιχαήλ, ἀξιωματικὸς τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουράς, ὑπέρμαχος τῆς μεταρρυθμίσεως, Γβ 206, 207· πατριάρχης, βλέπε Θεόδωτος.
- Μελισσηνὸς** Λέων, μάγιστρος ἐπὶ Βασιλείου Β', Δα 175· στασιάζει καὶ αἰχμαλωτίζεται, 185.
- Μελισσηνὸς** Θεόγνοτος, ἀδελφὸς τοῦ Λέοντος, μετέχει τῆς στάσεως τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, Δα 185.
- Μελισσηνὸς** Νικηφόρος· αἰχμαλωτίζεται ὑπὸ τῶν Τούρκων, Αβ 17· στασιάζει κατὰ Νικηφόρου Γ' καὶ συμμαχεῖ πρὸς τοῦ Τούρκου, 28, 30· δέχεται παρὰ τοῦ Ἀλεξίου Α' τὸ ἀξίωμα τοῦ Καίσαρος, 31, 52.
- Μελισσηνὸς** Θεόδωρος, δεσπότης Μεσσηνίας, Αβ 214.
- Μελισσηνὸς** Θεόδωρος, ἡγεῖται τῷ 1218 ἐπαναστάσεως τῶν Κρητῶν κατὰ τῆς Ἑνετίας, Εα 96.
- Μελισσηνὸς** Μιχαήλ, εἷς τῶν ἀρχηγῶν τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1223-1230 κατὰ τῶν Ἑνετῶν, Εα 97.
- Μελισσηνὸς** Ἰωάννης, εἷς τῶν ἀρχηγῶν συννομοσίας ἐν Κρήτῃ κατὰ τῶν Ἑνετῶν, Εβ 183.
- Μελίσσος**, ὁ Ἰθαγένους, φιλόσοφος καὶ στρατηγὸς σάμιος, Αβ 204.
- Μελιτηνή**, πόλις τῆς Ἀρμενίας· ὁ ἐμίρης αὐτῆς, Δα 78.
- Μελκίται**, οἱ ἐν Αἰγύπτῳ ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει βασιλείᾳ, Γα 221.
- «**Μέλλον**», ἐφημερίς, ὄργανον τοῦ Ἐπ. Δεληγεώργη, Στ 333.
- Μέλλων**, θηβαῖος· ἐκ τῶν καταλυσάντων τὴν τυραννίδα, Αα 141, Αβ 352.
- Μέμμος**, Τριβούνος, δόγης τῆς Ἑνετίας, πέμπει τὸν υἱὸν του εἰς Κωνσταντινούπολιν, Δα 186.
- Μέμμος** Μανυρίκιος, ἐνετός, Δα 186.
- Μέμνων**, ρόδιος, στρατηγὸς Δαρείου τοῦ Κοδομανοῦ, Βα στ', Βα 66, 71, 73, 76, 78.
- Μέμνων**, υἱὸς τῆς Ἥους, Αα 31.
- Μέμνων**, νόθος υἱὸς Καρόλου Α' Τόκκου, καλεῖ τὸν Μουράτ εἰς βοήθειαν κατὰ τοῦ Καρόλου Β', Εα 253-254.
- Μεναλκίδας**, σπαρτιάτης, στρατηγὸς τῶν Ἀχαιῶν, Βα 301.
- Μένανδρος**, σατραπὴς Λυδίας Βα 145.
- Μένανδρος**, ζωμοφοποιός, Βα 187 (εἰς.), 190.
- Μένανδρος**, ἑλλήν βασιλεὺς τῆς Βακτριανῆς, νῦν Βουχαρίας, Βα 248.
- Μένανδρος**, χρονογράφος βυζαντινός, Γα 142, 153, 154, 155.
- Μενδζικῶφ**, πρίγκιψ Ἀλέξανδρος, ἔκτακτος ἀπεσταλμένος τοῦ τσάρου Νικολαου Β' εἰς Κωνσταντινούπολιν, Στ 285-286.
- Μενεκλείδας**, ἀρχηγὸς τῆς κατὰ τοῦ Ἐλαμεινῶδου ἀντιπολιτεῦσεως ἐν Θήβῃς, Αβ 377.
- Μενέλαος**, ὁ Ἀτρέως, Αα 22 καὶ ἐπ., 110.
- Μενέλαος**, ἑτεροθαλὴς ἀδελφὸς τοῦ Φιλίππου, φονευθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, Βα 10.
- Μενέλαος**, ἀδελφὸς Πτολεμαίου, Βα 192-195.
- Μενεσθεύς**, Αα 23, 28.
- Μενίδας**, ἀρχηγὸς τῶν ἑλλήνων ἱππέων ἐν Γαυγαμήλοις, Βα 96, 98.
- Μένιππος**, ρήτωρ στρατιωνεύς, Βα θ'.
- Μενοικεύς**, ὁ Κρέοντος, Αα 20.

104· εικόν, 104· τὸ ὑπὲρ τῆς παιδείας ἐνδιαφέρον αὐτοῦ, 111.

Μαυροκορδάτος Ἰωάννης, υἱὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου, τρίτος πληρεξούσιος κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις ἐν Πασσάροβις, Εβ 106.

Μαυροκορδάτος Κωνσταντῖνος, ἡγεμὼν Βλαχίας καὶ Μολδαβίας, Εβ 107 (εἰκ.).

Μαυροκορδάτος Γεώργιος, λόγιος, Στ 239.

Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος· μυεῖται εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν, Στ 7· ἀφίξις αὐτοῦ εἰς Ἑλλάδα καὶ χαρὰ τῆς, 37· ἐνέργειαι αὐτοῦ, 38-41· ἐκλέγεται πρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, 58· ὁργανώσεις στρατοῦ, 68-70· ἦτα εἰς Πέτα, 70-71· σφῆζει τὸ Μεσολόγγιον, 75· αἱ ἀντιλήψεις αὐτοῦ περὶ ἀνάγκης ἐνιαυτῶς κυβερνήσεως, 75-76· ἡ κατ' αὐτοῦ ἐχθρότης τοῦ Κολοκοτρώνη, 102· ὁργανώνει ἐκ νέου τὸ Μεσολόγγιον δι' αἰμυναν, 108· ἡ περὶ τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν ἐπιστολὴ αὐτοῦ πρὸς τὸν Γέντζ, 124· ἡ πολιτικὴ αὐτοῦ εἰς τὰ ἔξωτερικά ζητήματα, 146-149· ὑπογραφή, 148· ἀλληλογραφία αὐτοῦ μετὰ τοῦ Γέντζ, 149-152· ἐνέργειαι αὐτοῦ παρὰ τῇ ἀγγλικῇ κυβερνήσει, 152-153· ἡ κατὰ τοῦ Καποδιστρίου ἀντιπολίτευσις αὐτοῦ, 214· πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, 226· πρεσβευτὴς ἐν Γερμανίᾳ, 233· πρωθυπουργὸς ἐπὶ Ὄθωνος, 245· πρεσβευτὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει, 246· ἀντιπρόεδρος τῆς πρώτης ἐθνοσυνελεύσεως, 258· πρωθυπουργὸς τὸ δεύτερον, 261· ἡ κατ' αὐτοῦ ἀντιπολίτευσις, 262· ἐπιβάλλεται ὑπὸ τῶν Δυνάμεων ὡς πρωθυπουργός, 291· παραιτεῖται, 293, εἰκόνες, 39, 109, 291.

Μαυροκορδάτου Ρωξάνδρα· ἡ παιδεία αὐτῆς, Εβ 99· θάνατος αὐτῆς· ἐν τῇ φυλακῇ, 102.

Μαυρομιχαλαῖοι, ἡγεμονικὴ οἰκογένεια τῆς Μάνης, Εβ 147.

Μαυρομιχάλης Ἰωάννης, ἐγκαταλίπεται ὑπὸ τῶν Ρώσων κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770 καὶ φρονεῖται ἐν Μελιπύργῳ, Εβ 197.

Μαυρομιχάλης Ἡλίας, Στ 51· καταλαμβάνει τὸ Βαλτέτσι, 53· στέλλεται εἰς τὴν Στερεάν, 64·

πολιορκεῖ τὴν Ἀκρόπολιν, 64· φρονεῖται ἐν Εὐβοίᾳ 65· εἰκόν, 67.

Μαυρομιχάλης Ἰωάννης, Στ 53.

Μαυρομιχάλης Κυριακούλης, Στ 53, 54, 64, 65, 69, 70.

Μαυρομιχάλης Γεώργιος, υἱὸς τοῦ Πέτρου, μέλος τῆς ἀντικυβερνητικῆς ἐπιτροπῆς. Στ 182· φρονεῖ τὸν Καποδίστριαν καὶ τουφεκίζεται, 216· εἰκόν, 215.

Μαυρομιχάλης Πέτρος, βέης τῆς Μάνης, μυεῖται εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν, Στ 7· κυριεύει τὰς Καλῖμας καὶ συγκαλεῖ τὴν μεσσηνιακὴν Γερουσίαν, 35· ἡ θέσις αὐτοῦ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως, 50· πρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, 101· σύλληψις αὐτοῦ κατὰ δυνταγὴν τοῦ Καποδιστρίου, 215· εἰκόν, 183.

Μαυρομιχάλης Κωνσταντῖνος, δολοφονεῖ τὸν Καποδίστριαν καὶ φρονεῖται, Στ 216.

Μαῦρος, ἐπίσκοπος Ἀμάλφης, ληγάτος τοῦ πάπα παρ' Ἀλεξίου Α', Δβ 98.

Μαυρουδῆδες, ἐπιφανὲς οἶκος ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὴν ΙΖ' ἐκατονταετηρίδα, Εβ 93.

Μαχαδῆς, καλῖφης, ἡττάται παρὰ τὸ Δορύλαιον, Γβ 108.

Μαχανίδας, τύραννος τῆς Σάρδεως, φρονεῖται ὑπὸ Φιλοπολιμενος, Βα 289.

Μαχάων, ἡγήτης, Αα 24.

Μαχμούτ Β' σουλτάνος, Εβ 221· κηρύττει ἔνοχον προδοσίαν τὸν Ἀλῆν τῶν Ἰωαννίνων, 226· αἱ μεταρρυθμίσεις αὐτοῦ ἐν Τουρκίᾳ, Στ 33· εἰκόν, 33· ζητεῖ τὴν βοήθειαν τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ κατὰ τῶν Ἑλλήνων, 113· ἀρνεῖται νὰ δεχθῇ τὸν πρεσβευτὴν τῆς Ἑλλάδος, 243· θάνατος αὐτοῦ, 244.

Μαχμούτ Ρουμί, μέγας βεζίρης ἑλληνικῆς καταγωγῆς, Εα 185, Εβ 15· βίος αὐτοῦ, Εβ 21-22.

Μαχμούτ, πασᾶς τῆς Δράμας, βλ. Δράμαλης.

Μεγάβαζος, στρατηγὸς τοῦ Λαρείου, Αβ 12-13.

Μεγαβάτης, ἀρχιναύαρχος τοῦ Λαρείου καὶ τοῦ Ξερῶν, Αβ 13, 73.

Μέγαιρα, Ἐρινός, Αα 69.

Μεγακλέων, ἀβδηρῆτης, Αβ 61.

Μεγακλῆς, ὁ Ἀλκμαίωνος, Ἀθηναῖος, μνηστήρ τῆς Ἀγαρίστης, Αα 208 καὶ ἐπ.· ἄρχων ἐπώνυμος, 235· ἀρχηγὸς τῶν Παράλων, 267, 269.

Μεγακλῆς, ὁ Ἱπποκράτους, Ἀλκμαϊωνίδης, Αβ 31.

Μεγακλῆς, ὁ Κλεισθένης, Ἀλκμαϊωνίδης, Αβ 31.

Μεγάλη Ἑλλάς, Αα 298 καὶ ἐπ. βλ. καὶ ὀνόματα τῶν πόλεων.

Μεγάλη Πόλις τῆς Ἀρκαδίας· ἴδρυσις καὶ τεῖχισις ὑπὸ Ἐλαμεινώνδου, Αβ 372· ἐρείπια, 373 (εἰκ.).· μάχη Βα 102· πολιτορχία, 168· ἐπὶ τῶν διαδόχων, 185· εἰσέρχεται εἰς τὴν ἀρχαίαν συμπολιτείαν, 281· νίκη Κλεομένους κατ' Ἀράτου καὶ κατασκαφὴ τῆς πόλεως, 283-284· ἐρήμωσις ἐπὶ Ρωμαίων, Ββ 31.

Μέγαρα, βλ. καὶ Πελοποννησιακὸς πόλεμος· ὁ κατὰ Θηβῶν πόλεμος, Αα 21· ἄλλως ὑπὸ τῶν Κορινθίων, 169· ἀπελευθέρωσις καὶ ἀκμή, 211· Θεογένης τύραννος, 211· ποιήματα Θεόγνιδος, 211· νομίσματα, 214 (εἰκ.). Αβ 206 (εἰκ.).· ἀποικίαι ἐν Σικελίᾳ, Αα 298· ἐν Προποντίδι, 305· μετοχὴ εἰς τὸν κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον, Αβ 72, 85, 107· συμμάχια πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, 158· ἐπανάστασις, 195· ἀποκλεισμός ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν, 206· κατάλυσις τῆς ὀλιγαρχίας, 370· ἐπὶ τῶν διαδόχων, Βα 185, 189.

Μέγαρα, πόλις ἑλληνίς ἐν Συρίᾳ, Βα 245.

Μεγαρεῖς Ὑβλαῖοι, βλ. Ὑβλα.

Μεγασθένης, πρέσβυς ἐν Ἰνδικῇ, Βα 226.

Μέγης, βασιλεὺς Δουλικίου, Αα 23.

Μεγιστίας, μάντις, ἀχαρνάν, φρονεῖται ἐν Θερμοπύλαις, Αβ 76· ἐπίγραμμα Σιμωνίδου, 82.

Μέδονσα, Αα 13.

Μέδων, ὁ Κόδρου, πρῶτος ἰσόβιος ἄρχων τῶν Ἀθηνῶν, Αα 227.

Μεθόδιος, βαπτίζει τὸν βασιλέα τῆς Βουλγαρίας Βόγοριν, Γβ 298.

Θουκυδίδου, Αβ 218.

Μαρκελλίνος, ὁ χρονογράφος, Γα 107.

Μαρκελλίνος ἐπίσκοπος Γαγγηρῶν, συμπράττει πρὸς τὸν Ἀρτάβασδον, Γβ 64.

Μαρκεσίνα, γερμανὶς ἐρωμένη τοῦ Ἰωάννου Α' Βατάτση, Εα 57.

Μαρκιανός, αὐτοκράτωρ γάμος αὐτοῦ πρὸς τὴν Πουλχερίαν, Ββ 245· εἰκόν, 251· ἡ κατάστασις τοῦ κράτους, 250-253· πολιτεία τοῦ Μαρκιανοῦ, 253· θάνατος αὐτοῦ, 254· ὁ κίων, 257 (εἰκ.).

Μαρκιανός, ρωμαῖος στρατηγός, Ββ 72.

Μαρκιανός, θρᾷξ, σύζυγος καὶ συνάρχων Πουλχερίας, Ββ 253.

Μαρκιανός, σύζυγος Λεοντίας, θυγατρὸς Λέοντος Α', Γα 21, 23.

Μαρκιανούπολις, πρωτεύουσα τῆς κάτω Μοισίας, Ββ 67.

Μάρκος Ἀντώνιος, στρατηγὸς ρωμαῖος, ἡττάται ἐν Κρήτῃ, Ββ 24, 25 (εἰκ.).

Μάρκος Ἀντώνιος, ὁ νεώτερος, βλέπε Ἀντώνιος.

Μάρκος, ἐπίσκοπος Ἀρεθουσίῳ, σφίζεται ὑπὸ τοῦ Ἰουλιανοῦ, Ββ 168.

Μάρκος Εὐγενικός, ἀρχιεπίσκοπος Ἐφέσου, μετέχει τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου, Εα 260· ἀρνεῖται τὴν ὑπογραφήν τοῦ ὅρου τῆς ἐνώσεως, 275· ἡγήτης τῆς ἀνθενωτικῆς μερίδος, 277.

Μάρκος Σανούτος, βλέπε Σανούτος.

Μάρκος Αὐρήλιος, ρωμαῖος αὐτοκράτωρ καὶ φιλόσοφος, προάγει τὰς ἐν Ἀθήναις σχολάς, Ββ 56-58.

Μάρκος Βότσαρης, βλέπε Βότσαρης.

Μαροκία, θυγάτηρ Θεοδώρου, ἐρωμένη καὶ προστάτις πατρῶν, ἐξλέξασα τέσσαρας αὐτῶν, μήτηρ Ἰωάννου ΙΑ' καὶ μύμη ΙΒ', Δα 273, 281.

Μαροῦλα, ἡρώς ἐκ Λήμνου, σφίζει τὴν νῆσον ἀπὸ τῶν Τούρκων, Εβ 182.

Μαροῦλλα, θυγάτηρ καὶ κληρονόμος Βονιφατίου, αὐθέντου

Καρύστου, Εα 168.

Μαρούτσηδες Λάμπρος καὶ Σίμων, ἰδρύουσι σχολὰς ἐν Ἰωαννίνοις, Εβ 165.

Μάρση, δέσποινα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐχθρὰ τοῦ Χρυσοστόμου, Ββ 235.

Μαρσῦας, ἱστορικός καὶ ναύαρχος, Βα 70, 193.

Μαρτίνα, ἀνειψία καὶ σύζυγος τοῦ Ἡρακλείου, Γα 173, 174, 223· ἡ κατ' αὐτῆς ἀγανάκτησις τοῦ λαοῦ, 224· καθαιρέσεις καὶ ρινοκοπία, 228· θάνατος, 229.

Μαρτίνος, στρατηγὸς ἐπὶ Μανρικού, νικᾷ τοὺς Ἀβαρας, Γα 156.

Μαρτίνος Α', πάπας, ἀναθεματίζει τὸν «Τύπον» τοῦ Κωνσταντος, συλλαμβάνεται καὶ ἐξορίζεται, Γα 232.

Μαρτίνος Δ', πάπας, ἀφορίζει τὸν Μιχαὴλ Η', Εα 105.

Μάρων, σπαρτιάτης, ἀνδραγαθήσας ἐν Θερμοπύλαις, Αβ 77.

Μάρων, ἀντιοχεύς, ἰδρυτὴς τοῦ Μουσείου, Βα 256.

Μαρώνεια, ἀποικία τῶν Χίων ἐν Θράκῃ, Αα 307, Βα 66.

Μαρώνεια, πόλις ἐλληνίς ἐν Συρίᾳ, Βα 245.

Μασίστιος, ἀρχηγὸς τοῦ ἱπποκτοῦ τοῦ Μαρδονίου, Αβ 108.

Μασσαλία, ἀποικία τῶν Φωκαέων, Αα 294· ἱστορία τῆς ἀποικίας, Αα 305-307, Βα 233· νομίσματα, Αα 294 (εἰκ.), 305 (εἰκ.)· ἀποικία, Αα 306· καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, Βα 233-234.

Μασσούδ, σουλτάνος τοῦ Ἰζονίου, Δβ 104.

Μαστροθεόδωρος Στέφανος, Εα 228.

Ματθίλδη ἡ Ἑννεγαυική, σύζυγος Γουίδωνος Β', δουκὸς Ἀθηνῶν, Εα 118· λαμβάνει εἰς δεύτερον γάμον Λουδοβίκον τὸν Βουργουνδικόν, 164· καθιερῶς καὶ θάνατος αὐτῆς, 165.

Ματρόζος Ι, πλοίαρχος σπετσιώτης, Στ 121· πυρπολεῖ τουρκικὸν δρόμωνα περὶ Καφηρέα, 127.

Ματρόζος Λέκας, πυρπολητὴς σπετσιώτης, καταστρέφει τουρκικὸν δρόμωνα, Στ 118.

Μαυρίκιος, αὐτοκράτωρ, Γα 142. ἀπαγορεύει τὴν εἰς τὴν ἱερὴν σύνην εἴσοδον δημοσίων λειτουργῶν καὶ στρατιωτῶν, 143· ἐπιδρομὴ τῶν Ἀβάρων, 156· χειρόγραφον, 161 (εἰκ.)· νόμισμα, 164 (εἰκ.)· ὡς στρατηγός, ἐπὶ Τιβερίου, κατανικᾷ τοὺς Πέρσας, 169· βοηθεῖ Χοσρόην τὸν νέον κατὰ τῶν στασιαστῶν, 169-170· καθαιρέσεις καὶ φόνος αὐτοῦ, 170-171.

Μαυροβούνιον πόλεμος πρὸς τὴν Τουρκίαν καὶ συνεννοήσεις πρὸς τὴν Ἑλλάδα, Στ 302-303· ὁ πρὸς τὴν Τουρκίαν πόλεμος τοῦ 1876, 348.

Μαυρογένηδες, ἐπιφανὲς ἐλληνικὸς οἶκος, Εβ 108.

Μαυρογένης Στέφανος καὶ Μαυρογένης Νικόλαος, διεξιμένεις τοῦ τουρκικοῦ στόλου, Εβ 108· ὁ Νικόλαος καθίσταται ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας, 109· ἀρχιστρατήγος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, 110· προστατεύει τοὺς Ψαριανούς, 111.

Μαυρογιάννης, ταγματάρχης ἐπὶ Ὀθωνος, στασιάζει, Στ 268.

Μαυροζῶμαι, μία τῶν πρωτευουσῶν ἐν Πελοποννήσῳ οἰκογενειῶν, Δβ 147, 165.

Μαυροζώμης Ἰωάννης, κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Θεσσαλονίκης, Δβ 165.

Μαυροζώμης Μανουὴλ, γαμβρὸς τοῦ σουλτάνου Καϊχοσή, Δβ 166· δεσπότης τῆς περὶ τὸν Μαϊάνδρον χώρας, Εα 15.

Μαυροκατακαλὼν, στρατηγός, νικᾷ τοὺς Πετσενέγους, Δβ 60.

Μαυροκατακαλὼν, ναύαρχος Ἀλεξίου Α', Δβ 95.

Μαυροκορδάτοι, ἐπιφανὲς οἰκογένεια ἐν Κωνσταντινουπόλει, Εβ 93· τρεῖς ἡγεμόνες, 108.

Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος, μέγας διεξιμένος τῆς Πύλης, Εβ 99· τὸ στάδιον αὐτοῦ, 100· φυλακίζεται, 101· διαπραγματεύεται τὴν εἰρήνην ἐν ὀνόματι τῆς Τουρκίας, 102· «ἐξ ἀπορητῶν» καὶ πρίγκιψ, 104· παρὰ τῆς καὶ θάνατος αὐτοῦ, 105-106.

Μαυροκορδάτος Νικόλαος, μέγας διεξιμένος καὶ ἡγεμὼν Βλαχίας καὶ Μολδαβίας· διαδέχεται τὸν πατέρα του, Εβ

ὁς Ἰωάννου Ε', αὐτοκράτωρ, Εα 212· πόλεμος αὐτοῦ πρὸς τὸν Βαγιαζήτ Α' καὶ πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, 214· ἀναγκάζεται νὰ παραδώσῃ τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν Ἰωάννην Παλαιολόγον, 217· φεύγει πρὸς τὸν ἀδελφόν του δεσπότην Θεόδωρον, 218· τὰ κατὰ τὸν βίον αὐτοῦ, κατὰ Χαλκοκονδυλὴν καὶ κατὰ Φραντζήν, 218-221· ἀναλαμβάνει τὴν ἀρχήν, 236· ἀδράνεια αὐτοῦ, 237· πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ Μουράτ Β', 248· θάνατος Μανουήλ, 249· εἰκὼν, 236.

Μανουήλ Α' Ἀγγελος, δεσπότης Ἑλλάδος, Εα 53.

Μανουήλ, ἀρμένιος, στρατηγὸς τοῦ Ἡρακλείου, ἡττᾶται ὑπὸ τῶν Ἀράβων, Γα 217.

Μανουήλ, πρωτοστράτωρ ἐπὶ Μιχαὴλ Α', καθίσταται πατριῆκιος καὶ στρατηγὸς τῶν Ἀρμενίων, Γβ 199-200· φεύγει πρὸς τοὺς Ἀραβας, 248· ἐπιστρέφει εἰς Κωνσταντινούπολιν, 250.

Μανουήλ, μάλιστα, θεὸς τῆς αὐτοκρατείας Θεοδώρας, Γβ 267, 269· ἐνεργεῖ ὑπὲρ τῆς ἀναστήλωσεως τῶν εἰκόνων, 270-273· διχνοῖα αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεόκτιστον, 279, 282.

Μανουήλ, πατριῆκιος, πίπτει μαχόμενος ἐν Σικελίᾳ, Δα 115-116.

Μαντίας, ναύαρχος ἀθηναῖος, Βα 11.

Μαντική παρὰ τοῖς πρώτοις Ἕλλησιν, Δα 128· μαντεῖα ἐν Ἑλλάδι, 129 καὶ ἐπ.

Μαντινεία, πόλις ἀρκαδική, Αα 203, 204, Αβ 71· διοικισμὸς τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, 344· ἀνάγλυφον τοῦ Πραξιτέλους ἐν Μαντινείᾳ, 270· κατὰ τὰς τῆς σπαρτιατικῆς τυραννίδος, 370· ἐξανδραποδισμὸς τῶν κατοίκων ὑπὸ Ἀντιφρόνου, Βα 284· νόμισμα, Αα 203 (εἰκ.).

Μαξέντιος, ἀνακηρύσσεται Αὐγουστος ὑπὸ τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ, Ββ 101· πόλεμος αὐτοῦ κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου, 102· φόνος αὐτοῦ, 105.

Μαξιμιανός, αὐτοκράτωρ ρωμαῖος, Ββ 99· ἐπιβουλεύεται τὴν ζωὴν τοῦ Κωνσταντίνου, 101· εἰκὼν, 101.

Μαξιμιλιανός, ἀδελφὸς τοῦ Ὁθωνος, Στ 219· ἐπίσκεψις αὐ-

τοῦ εἰς Ἑλλάδα, 229 (εἰκ.).

Μαξιμῖνος, καῖσαρ, Ββ 100· ἡττᾶται ὑπὸ τοῦ Λικινίου καὶ αὐτοκτονεῖ, 106.

Μάξιμος, διδάσκαλος τοῦ Ἰουλιανοῦ, Ββ 167.

Μάξιμος φρονεῖ τὸν Γρατιανὸν καὶ ἀνακηρύσσεται αὐτοκράτωρ, Ββ 190· θανατοῦται ὑπὸ τοῦ Θεοδοσίου, 202.

Μάξιμος ἀπεσταλμένος τοῦ Τριαννοῦ εἰς Ἑλλάδα, Ββ 50.

Μάξιμος, ὁ χριστιανὸς φιλόσοφος, Γα 13.

Μάξιμος, πατριάρχης, ἀλληλογραφεῖ πρὸς τὸν δόγην Ἰωάννην Μοσενίγον, Εβ 51· πολιτεία αὐτοῦ, 73.

Μάουρερ Γεώργιος, μέλος τῆς ἀντιβασιλείας ἐπὶ Ὁθωνος, Στ 220· πολιτεία αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα, 222· ἀντιπολίτευσις αὐτοῦ κατὰ τοῦ Ἀρμανσπεργ, 225-226· ἀνάκλησις, 227· εἰκὼν, 224.

Μαραθῶν, Αα 270· ἀπόβασις τῶν Περσῶν, Αβ 28· ἡ μάχη, 34-47 (χάρτης ἐν σελ. 35)· τύμβος, 46 (εἰκ.).

Μαραθωνομάχος, ἀνάγλυφον, Αβ 38 (εἰκ.)· τύμβος, 46 (εἰκ.).

Μαράκανδα, ἡ σημερινὴ Σαμαρκάνδα, πρωτεύουσα τῆς Σογδιανῆς, Βα 107.

Μαργαρίτα, ἡ σύγγαρις, σύζυγος Ἰσακίου Β', Δβ 227, 235· λαμβάνει δεύτερον σύζυγον τὸν Βονιφάτιον Μομφερουατικόν, Εα 16· ἐπίτροπος τῆς ἀρχῆς ἐν τῷ βασιλείῳ Θεσσαλονίκῃς, 23, 28.

Μαργαρίτα, θυγάτηρ Γουλιέλμου Βιλλεαρδουίνου, Εα 164.

Μαργαριτάνης, ναύαρχος Γουλιέλμου Β', στέλλεται κατὰ τῆς Ἑλλάδος, Δβ 164· κύριος Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, 185· καταστρέφει τὸν στόλον τοῦ Ἰσακίου Ἀγγέλου, 186.

Μαρδαῖται, ὅποιοι ἦσαν οὗτοι, Γα 245-249· εἰσβολὴ αὐτῶν εἰς τὸν Λίβανον, 249· ἀνάκλησις αὐτῶν ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ Β', αἰτία συμφορῶν, 257.

Μαρδόνιος, πέρσης στρατηγός, πρώτη ἀτυχὴς ἐκστρατεία αὐτοῦ, Αβ 23· παρωθεῖ τὸν Ξέρξην εἰς πόλεμον, 50· προτάσεις αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους,

104· ἐπιχειρεῖ ἐξόντωσιν τῶν Φωκέων, 106· ἦτο ἐν Πλαταιαῖς καὶ θάνατος, 107-115.

Μαρδόντης, πέρσης στρατηγός, πίπτει ἐν Μυκάλη, Αβ 126.

Μαρία, ἀδελφὴ τοῦ Ἡρακλείου καὶ μήτηρ τῆς συζύγου αὐτοῦ Μαριτίας, Γα 173, 224.

Μαρία, σύζυγος Κωνσταντίνου ΣΤ', Γβ 131· χειρογράφων αὐτῆς, 133 (εἰκ.)· ἀναγκάζεται νὰ λάβῃ τὸ μοναχικὸν σχῆμα, 137.

Μαρία, σύζυγος Ἰωάννου, τοῦ καὶ Βλαδισλαύου, ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων, παραδίδεται εἰς τὸν Βασίλειον Β', Δα 198, 199· λαμβάνει τὸ ἄξιωμα ζωστής, 201· ἐξορίζεται ὑπὸ Ρωμανοῦ Γ', 213.

Μαρία, σύζυγος Μιχαὴλ Ζ', εἴτα Νικηφόρου Γ', Δβ 25-26· (εἰκ.)· 26· ἐξεργεῖται τὸν βασιλεῖον, 32.

Μαρία Κομνηνή, ἰδὲ Κομνηνή.

Μαρία, θυγάτηρ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοφίλου, Γβ 242, 261· κείρεται μοναχή, 284.

Μαρία ἡ Ξένη, ἡ δευτέρα σύζυγος Μανουήλ Κομνηνοῦ, Δβ 152· σκανδαλώδης διαγωγή αὐτῆς, 153· φυλακίζεται ὑπὸ Ἀνδρονίκου Κομνηνοῦ καὶ ἀπαγχονίζεται, 160-161.

Μαρία, ἡ σύζυγος τοῦ Μουράτ Β', Εα 298.

Μαριάμ, βασίλισσα τῶν Ἀβασγῶν, διαπραγματεύεται εἰρήνην πρὸς τὸ κράτος, Δα 215, 221.

Μαριανός, στρατηγὸς Ἰουστινιανοῦ Β', νικᾷ τοὺς Ἀραβας, Γα 269.

Μαριανός, ἀδελφὸς τοῦ Βασίλειου Α', Γβ 306.

Μαριανός, ὁ Ἀργυρός, βλέπε Ἀργυρός.

Μαρῖνος, πατὴρ τῆς αὐτοκρατείας Θεοδώρας, Γβ 244.

Μαρῖνος, ἐθνικὸς φιλόσοφος τῆς Ε' ἐκατ. μ. Χ., Γα 35.

Μαρῖνος, ὑπάτος, εἷς τῶν συντακτῶν τῆς ἐκλογῆς νόμων, Γβ 54.

Μαρῖνος, πάπας· ἀντίθεσις αὐτοῦ πρὸς τὸν Φώτιον, Δα 269.

Μαρῖνος Ζένος, βλέπε Ζένος.

Μαρκελλῖνος, ὁ βιογράφος τοῦ

- Μακεδονία**, βλ. καὶ Φίλιππος, Ἀλέξανδρος, Ἀντίπατρος, Κάσσανδρος, Φίλιππος Δημητρίου, Ἀντίγονος Γονατᾶς, Περσεύς.
Σύγκρισις τῆς γλώσσης πρὸς τὰς ἑλληνοπελασγικὰς, Εἰς, ξγ'-ξε', συγγένεια πρὸς τὴν Ἑλλάδα, Αα 56, 161, 307, Αβ 401, Βα ε' παρ' Ἡσιόδου, Αα 106' φόρου ὑποτελῆς εἰς τοὺς Πέρσας, Αβ 12, 51' νομισματα, Αα 210 (εἰκ.), Βα 4 (εἰκ.), Βα 5 (εἰκ.).
Μακεδονικὸς ἑλληνισμὸς, βλ. καὶ Ἑλλάς, Βα 1 καὶ ἐπ. διαίρεσις καὶ γλώσσα, 2' οἱ μέγχοι Φιλίππου βασιλεῖς, 3-9' πολίτευμα, 10' στρατός, 13-21 (εἰκ. ἐν σ. 16, 17)· ἐπὶ Φιλίππου, 45 (χάρτης)· ἐκτασις ἐπὶ Ἀντιγόνου Γονατᾶ, 227' ἐξάντλησις ἐκ τῶν πόλεμον, Βα 264' ὑπαγωγή ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους, 28-302' εἰσβολὴ Γότθων, Ββ 187' θέμα τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, Δα 29' διὰ τὰς λοιπὰς εἰσβολὰς βλ. ὀνόματα φυλῶν καὶ βασιλέων.
- Μακεδόνιος**, πατριάρχης, καθαιρεῖται, Γα 44, 45,
- Μακεδών**, ἐπώνυμος ἥρωος τῶν Μακεδόνων, Αα 106, 161.
- Μακκαβαῖοι**, Ματθαίας, Ἰούδας, Ἰωάννου, Σίμων, Βα 308 (εἰκ.)· ἐπανάστασις κατ' Ἀντιόχου, 310' Ἰωάννης, Ὑρκανός, Ἀριστόβουλος, Ἀλέξανδρος, Ἰανναῖος, 311' σχέσεις πρὸς τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Σπάρτην, Ββ 31' αἱ ἐριδες Ἀριστοβούλου Β' καὶ Ὑρκανοῦ Β' φέρουσι τὴν ὑποταγὴν εἰς τοὺς Ρωμαίους, 76.
- Μακαλὸς** Δημήτριος, πρόκριτος ἀθηναῖος, Εβ 127.
- Μακρὰ Τεῖχη**, Αβ 133-135 (εἰκ. ἐν σελ. 134), 160-162 (χάρτης ἐν σελ. 161).
- Μακρεβολίτης** Ἰωάννης, ἀρχηγὸς συνωμοσίας κατὰ τοῦ ὀφφανοτρόφου Ἰωάννου, Δα 224.
- Μακρῆς**, ἀρχηγὸς σώματος Ζακυνθίων κατὰ τὴν ἐλληνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770, Εβ 196.
- Μακρῆς Δημήτριος**, ὀπλαρχηγὸς τοῦ Ζυγοῦ, Στ 66.
- Μακρυγιάννης** Ἰωάννης, ὀπλαρχηγός, ὑποκινητὴς τῆς στάσεως τῆς 3 Σεπτεμβρίου Στ 248, 249' ἐλατήρια αὐτοῦ, 256' εἰκὼν, 248.
- Μακώλαιν**, συγγραφεὺς, Αα 52.
- Μαλακηνὸς** Ἰωάννης, κατηγορεῖται ὡς συνενοούμενος πρὸς τοὺς Βουλγάρους, Δα 189.
- Μαλάλας**, χρονογράφος, Γα 107, 118, 119.
- Μαλάμος**, ἀρματολὸς τῆς Ἡπείρου, Εβ 134' καταλαμβάνει τὴν Ἄρταν, 179-180.
- Μαλαξὸς** Μανουήλ, λόγιος, Εβ 163.
- Μαλατέστα** Πανδούφου οἰκόσημα, Εα 66.
- Μαλέα** ἄκρα, Αα 119, 147.
- Μαλεῖνος** Εὐστάθιος, στρατηγός, Δα 177-178' ὑποδέχεται τὸν Ρασσίλειον Β', 187.
- Μαλέκ**· Ἀδέλ, ἀδελφὸς τοῦ Σαλαδδίν, καταβάλλει τὰ λύτρα χριστιανῶν αἰχμαλώτων, Δβ 190' συνθήκη πρὸς τὴν Ἑνετίαν, 220.
- Μαλεκσάχ**, σουλτάνος τῶν Σελδζουκιδῶν, υἱὸς τοῦ Ἀλπ-Ἀρολάν, Δβ 20' κατακερματίζει τὸ κράτος αὐτοῦ, 22-23, 36.
- Μαλεκσάχ Β'**, βλέπε Σαῖσας.
- Μαλιεῖς**, φυλὴ, Αα 121, 143, Αβ 68.
- Μαλλός**, ἀποικία τῶν Ἀργεῖων ἐν Κιλικίᾳ· καταλαμβάνεται ὑπὸ Ἀλεξάνδρου, Βα 81' νόμισμα Βα 81 (εἰκ.).
- Μάμιζα**, ἀδελφὴ τοῦ Σκεντέρμπεϋ, Εα 295.
- Μαμορᾶς** Μιχαλάκης, ἱατρός, μέγας λογοθέτης τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, Εβ 93.
- Μάμουνκας**, διερχομένης τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, Εβ 100.
- Μαμούν**, καλὶφης, βλέπε Ἀλμαμούν.
- Μαμούρης**, ὀπλαρχηγός, Στ 228, 271.
- Μαμφρέδος**, βασιλεὺς τῆς Σικελίας, Εα 61' ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἡττᾶται ὑπὸ τῶν Ελλήνων, 62.
- Μαμφρέδος**, υἱὸς Φρειδερίκου τοῦ Ἀραγωνικοῦ, δούξ Ἀθηνῶν, Εα 167.
- Μαμονάδες**, οἶκος πρωτεύων ἐν Μονεμβασίᾳ, Δβ 145, Εα 19.
- Μαμωνᾶς** Γρηγορᾶς Δημήτριος, κύριος τοῦ φρουρίου Πρινίκου ἐν Πελοποννήσῳ, Εα 285.
- Μάνδαλος** Ἀθανάσιος, ὀπλαρχηγός, Στ 66.
- Μανδροκλῆς**, σάμιος, ἀρχιτέκτων τοῦ Δαρείου, Αβ 10, 44.
- Μανέθων**, αἰγύπτιος ἀρχιερεὺς καὶ συγγραφεὺς, Βα 259.
- Μάνη**, Μανιάται· ὁ Φαλλμεράνεο περὶ Μανιατῶν. Γα 257, Δα 48' δογάνωσις τῆς Μάνης, Εβ 146-147' ἐξέγερσις κατὰ τῶν Τούρκων τῇ 1684, 186' νέα ἐξέγερσις τῇ 1770, τῇ βοηθείᾳ τῶν Ρώσων, 195' ἐξέγερσις ἐπὶ τῆς ἀντιβασιλείας, Στ 227-228.
- Μάνης**, στρατηγὸς τοῦ θέματος Βουκελλαρίων, ὑπέρμαχος τῆς μεταρρυθμίσεως, Γβ 89.
- Μανιάκης** Γεώργιος, ὁ μέγας στρατηγός· νικᾷ τοὺς Ἀραβας, καὶ διορίζεται κατεπάνω τῆς κάτω Μηδίας· Δα 214' κατατροπώνει τοὺς Ἀραβας τῇ Σικελίας, 219' σφραγίς, 220 (εἰκ.)· ἀπάγεται δέσμιο εἰς Κωνσταντινούπολιν, 220' διορίζεται στρατηγὸς Ἰταλίας ὑπὸ τῆς Ζωῆς καὶ παύεται ὑπὸ Κωνσταντίνου Θ', 232' στασιάζει, 232-233' πίπτει ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ φονεύεται 233.
- Μανιχαῖοι**, αἵρεσις, Γα 31, Εα 239.
- Μανουήλ Α'**, ὁ Κομνηνός, αὐτοκράτωρ, Δβ 114' χαρακτηρ τοῦτο, 120' συζεύγνυται τὴν γερμανίδα Βέρθαν ἢ Εἰρήνην, 122' δευτέρα σταυροφορία καὶ πολιτικὴ τοῦ Μανουήλ, 123-125' ἐπιδρομὴ τῶν Νορμανῶν, 126-130' κατατρόπως Δαλματῶν, Οὐγγρων, Σέρβων καὶ Πετσενέγων, 131' ἐκστρατεία κατὰ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Νορμανῶν, 131-132' παροχὴ προνομίων εἰς τοὺς Γενοῦτας, 132' κατάκτησις τῆς Κιλικίας, 133' ταπεινώσις τοῦ δυνάδε Ἀντιοχείας, 133' θριαμβευτικὴ εἰς Ἀντιόχειαν εἰσόδος τοῦ Μανουήλ, 134' πολιτεία αὐτοῦ πρὸς τὸν πάπαν, 134-136' νικαὶ κατὰ τῶν Οὐγγρων καὶ θρίαμβος ἐν Κωνσταντινουπόλει, 137' ἀτυχὴς ἐπὶ Αἰγυπτίον ἐκστρατεία, 138' ἀτυχὴς πρὸς τοὺς Ἑνετοὺς σῆξις, 139' ἀτυχὴς πρὸς τοὺς Τούρκους ἀγών, 140-141' θάνατος τοῦ Μανουήλ, 141' κρίσεις περὶ αὐτοῦ, 142-151' εἰκὼν, 145' νόμισμα, 151 (εἰκ.)· αἱ δύο σύζυγοι αὐτοῦ, 152.
- Μανουήλ Β'**, Παλαιολόγος, υἱ.

- Εἰς. ξθ', Αα 25· παρ' Ὁμήρω, Αα 101, 103· καταγωγή αὐτῶν, Αβ 425-426.
- Λυκίσκος**, στρατηγὸς Κασσάνδρου τοῦ Ἀντιπάτρου, Βα 181.
- Λυκίσκος**, δημαγωγὸς Ἀθηναῖος, Αβ 264.
- Λυκόποδες**, μισθοφόροι τοῦ Πεισιστράτου, Αα 272.
- Λυκόρτας**, ἀχαιὸς στρατηγὸς καὶ πολιτικὸς, πατὴρ τοῦ Πολυβίου, Βα 268, 280, 300, 301, 304.
- Λύκος**, ταγματάρχης ἐπὶ Ὁθωνος, στασιαστής, Στ 272.
- Λυκόσουρα**, ἡ πρώτη πόλις, Εἰς. ρλα', ρλβ' (εἰκ.), Αβ 417.
- Λυκοῦργος**, ὁ νομοθέτης τῆς Σπάρτης, Αα 129· ἡ περὶ αὐτοῦ γνώμη τοῦ Πλουτάρχου, 180· τὸ πολίτευμα αὐτοῦ, 180 καὶ ἐπ' ἐπὶ νομίσματος, 182 (εἰκ.).
- Λυκοῦργος**, ὁ Ἀριστολαΐδου, Ἀθηναῖος, Αα 267, 269.
- Λυκοῦργος**, ὁ ρήτωρ, Βα 57, 60.
- Λυκοῦργος**, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης μετὰ τὸν Κλεομένη, Βα 289.
- Λυκόφρων**, ταγὸς τῶν Φερῶν, Αβ 388· καλεῖ τοὺς Φωκεῖς εἰς βοήθειαν κατὰ τοῦ Φιλίππου, 394, Βα 25.
- Λυκώρεια**, πόλις Αα 111.
- Λυρνησός**, πόλις, Αα 26.
- Λυσάργος**, πάριος, ἐχθρὸς τοῦ Μιλτιάδου, Αβ 48.
- Λυσάνδρα**, θυγάτηρ Πτολεμαίου, σύζυγος Ἀγαθοκλέους τοῦ Λυσίμαχου, Βα 218, 219.
- Λύσανδρος**, ναύαρχος τῶν Λακεδαιμονίων κατὰ τὸν Πελοποννησιακόν· χαράκτηρ αὐτοῦ, Αβ 288· νίκη περὶ Ἐφεσον, 289· οἱ σύμμαχοι τῆς Σπάρτης ζητοῦσι τὸν ἐπαναδιορισμόν του, 296· νίκη ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς, 295· κατάλυσις τοῦ κράτους τῶν Ἀθηνῶν, 297· θριαμβευτικὴ αὐτοῦ ἐπιστροφή εἰς Σπάρτην, 301· στέλλεται πρὸς βοήθειαν τῶν τριάκοντα τυράνων, 307· μελετᾷ ἀνατροπὴν τῶν καθεστώτων ἐν Σπάρτῃ, 318· ἀποκλείει τῆς ἀρχῆς τὸν Λεωτυχίδην, 319· ἀπομαζώνεται τῆς διευθύνσεως τῶν πραγμάτων ὑπὸ Ἀγησιλάου, 324· θάνατος κατὰ τὴν περὶ Ἀλίκρον μάχην, 328.
- Λυσανίας** ἢ Λυσίμαχος, βασιλεὺς τῆς ἐν Συρίᾳ Χαλκίδος, Βα 254.
- Λυσίας**, εἷς τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ δήμου καταδικασθέντων νικητῶν ἐν Ἀργινοῦσαις, Αβ 292.
- Λυσίας**, ὁ ρήτωρ, ἐν λόγῳ αὐτοῦ καταδεικνύει τοὺς ἀπὸ τῶν Περσῶν καὶ τοῦ Διονυσίου κινδύνους τῆς Ἑλλάδος, Αβ 349· εἰκὼν, 350· χαρακτηρισμὸς αὐτοῦ, 397.
- Λυσίας**, πόλις ἑλληνίς ἐν Φρυγίᾳ, Βα 23*.
- Λυσίας**, πόλις ἑλληνίς ἐν Συρίᾳ, Βα 245, 254.
- Λυσικλῆς**, προβατοπώλης καὶ δημαγωγὸς ἐν Ἀθήναις, Αβ 251.
- Λυσιμάχεια**, κτίσμα Λυσιμάχου ἐν Θράκῃ, Βα 183, 219.
- Λυσιμάχεια**, πόλις τοῦ περγαμηνοῦ βασιλεῖος, Βα 241.
- Λυσίμαχος**, ὁ Ἀριστείδου, Αβ 143.
- Λυσίμαχος**, στρατηγὸς Ἀλεξάνδρου, Βα 69· σατράπης Θράκης, 145, 150· δύναμις αὐτοῦ, 177-178· ἀγῶνες πρὸς Ἀντίγονον, 178-181· βασιλεὺς, 196· νόμισμα, 197 (εἰκ.)· νέοι πρὸς Ἀντίγονον ἀγῶνες, 210-211· λαμβάνει τὴν δυτικὴν Ἀσίαν, 212· πόλεμος κατὰ Δημητρίου, 216· οἰκιακαὶ δυστυχίαι, 217-218· θάνατος, 219.
- Λυσίμαχος**, βασιλεὺς τῆς ἐν Συρίᾳ Χαλκίδος, Βα 254.
- Λύσιππος**, ἀνδριαντοποιός, Βα 75, Γα 82.
- Λύττωβ**, πρέσβυς τῆς Αὐστρίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, Στ 28.
- Λωρῆς**, ὑψώνει τῷ 1770 τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Λοιδωρικίῳ, Εβ 195, 197.
- Λωτοφάγοι**, Αα 102 καὶ ἐπ.
- Μα**, Ἀσιατικὴ θεά, εἰς. ρλ'.
- Μάγερ**, γερμανὸς φιλέλλην, συντάκτης τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν», Στ 168.
- Μαγιάροι**, φυλὴ σύμμαχος τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους κατὰ τῶν Βουλγάρων, Αα 66· ἐπιδρομαὶ αὐτῶν κατὰ τοῦ κράτους, 84-85· διὰ δόσεις τοῦ χριστιανισμοῦ παρ' αὐτοῖς, 85· βλ. καὶ Οὐγγαρία, Οὐγγροι.
- Μαγκαφᾶς** Θεόδωρος, ὁ Μωροθεόδωρος, στασιάζει κατὰ Ἰσαακίου Β', Δβ 188-189· δεσπότης Φιλαδελφείας, Εα 15.
- Μαгнаύτας** σχολή ἐν Κωνσταντινουπόλει, Γβ 302.
- Μαγνέντος**, ἡγεμὼν τῶν σωματοφυλάκων τοῦ Κωνσταντίνου Α', δολοφονεῖ αὐτὸν, Ββ 152.
- Μάγνης**, Αα 10, 161.
- Μαγνησία**, Μάγνητες, Αα 17, 121· νομίσματα 17 (εἰκ.) Αβ 127 (εἰκ.), 141 (εἰκ.)· ὑποταγὴ εἰς τὸν Ξέρξην, Αβ 68· ἐξεγέρσεις κατὰ τῶν Ἰουρῶν, Στ 61· σφραγίς, 61 (εἰκ.).
- «**Μαδανασκάκη**», ἀγγλινὸν πολεμικόν, δι' οὗ ὁ Ὁθων ἐπεσκέφθη τὴν Σμύρνην, Στ 230.
- Μαδεμοχόρια**, κοί ὁτιοι τῆς Χαλκιδικῆς· ὁργανώσεις αὐτῶν, Εβ 119.
- Μαζαῖος**, στρατηγὸς πέρσης, Βα 94, 98.
- Μάζακα** ἢ Εὐσέβεια ἡ ἑπειτα Καισάρεια, πόλις ἑλληνίς ἐν Καππαδοκίᾳ, Βα 238.
- Μαζάκης**, σατράπης Αἰγύπτου ἐπὶ Δαρείου Κοδομανοῦ, Βα 91.
- Μαϊάνδρος**, τύραννος τῆς Σάμου, Αβ 10.
- Μαῖζον**, γάλλος στρατάρχης, στέλλεται μετὰ στρ. τοῦ εἰς Ἑλλάδα, 194 (εἰκ.).
- Μαϊνάκη**, ἀποικία ἑλληνίς ἐν Ἰβηρίᾳ, Αα 306.
- Μαίονες**, φυλὴ συγγενὴς τῶν Φρυγῶν Εἰς. ξξ'· ἡ χώρα Μαϊονία, Αα 102.
- Μαῖουμᾶς**, στρατηγὸς τῶν Ἀράβων· ἡττᾶται ὑπὸ Μαριανοῦ, Γα 269.
- Μαίτλανδ** σερ Θωμᾶς, πρῶτος ἀγγλὸς ἀρμοστής τῶν Ἰονίων νήσων, Στ 138, 143.
- Μάκαρ**, οἰκιστὴς Λέσβου, Αα 26.
- Μακάριος**, ἐπίσκοπος Λαρίσης, μετέχει τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1684, Εβ 186.
- Μακάριος**, ἐπίσκοπος Κορίνθου, μετέχει τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1770, Εβ 195.
- Μακάρων νῆσοι**, Αα 306.

- δξουκιδων, Δα 240-241.
- Δοβέρδος** Ἀγάπιος, κεφαλλήν, διδάσκαλος ἐν Ἑνετίᾳ, Εβ 164.
- Δογγιβαρδία**, θέμα, Δα 29.
- Δογγίνος**, ἀδελφὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ζήνωνος, Γα 37, 38, 41, 42.
- Δογγίνος**, σύρος, ῥήτωρ καὶ πολιτικός, Ββ 46.
- Δογγίνος**, ῥήτωρ καὶ φιλόσοφος, σύμβουλος τῆς Ζηνοβίας, Ββ 70, 82-83.
- Δογγίνος**, στρατηγός. συντάσσεται πρὸς τὸν στασιαστὴν Ἀρτάβασδον, Γβ 63.
- Δογογράφοι**, τῆς Στ' ἑκατ. π.Χ. Αα 118.
- Δογοθέτης** Ἰωάννης, μέλος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, Στ 58.
- Δοθάριος Α'**, αὐτοκράτωρ τῆς Λύσεως, Γβ 297 (εἰκ.), 298.
- Δοκροί**, Αα 103, Αβ 68· εἰσόδος εἰς τὴν αἰτωλικὴν ὁμοσπονδίαν, Βα 268· Δοκροὶ Ὀπούντιοι, Αα 126 (εἰκ.), 127, Αβ 71, 87· Δοκροὶ Ἐπικνημίδιοι, Αα 127· Δοκροὶ Ὀξόλαιοι ἢ Ἐσπέραιοι, Αα 127, 143.
- Δοκροὶ Ἐπιζεφύριοι**, ἐλληνικὴ ἀποικία ἐν Ἰταλίᾳ, Αα 299.
- Δολιανός**, ἐφέσιος σοφιστὴς ἐν Ἀθήναις, Ββ 39, 51, 58.
- Δομβαρδοί**, ἔθνος γερμανικόν, κατοικῆσαν τὴν Δομβαρδίαν, Γα 100-101· ταπεινῶνται ὑπὸ Πιτίνου καὶ Καρόλου, Γβ 111· νόμισμα κατὰ τὸν βυζαντινὸν τύπον, Δα 49.
- Δομβάρδος** Κωνσταντῖνος, τὸ πρῶτον ὑπουργὸς τῷ 1866, Στ 326· ὑπουργὸς τῆς πρώτης κυβερνήσεως Τριζούτη, 347· εἰκὼν, 327.
- Δόντοι**, ἐπιφανὲς οἰκογένεια τῶν Καλαβρύτων, Εβ 125.
- Δόντος** Ἀνδρέας, Στ 30, 74 (εἰκ.), 250, 256 (εἰκ.), 261.
- Δόντος Α. Χ.**, Στ 261· στάσις αὐτοῦ ὡς ὑπουργοῦ τῶν ἐσωτερικῶν εἰς τὸ ζήτημα τοῦ Πατισιρικοῦ, 278-282.
- Δόντος** Νικόλαος, Στ 103, 105.
- Δορδανός**, ναύαρχος ἐνετός, κατατροπώνει τὸν τουρκικὸν στόλον, Εα 237.
- Δορδανός** Ἰάκωβος, ναύαρχος ἐνετός, διατάσσεται νὰ βοηθήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τῶν Τούρκων, Εα 311.
- Δόρις** Ρογέρος, κυβερνήτης Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας ἐν ὀνόματι τοῦ ἀραγωνικοῦ οἴκου καὶ τῆς καταλανικῆς ἐταιρείας, Εα 227· καλεῖ τοὺς Τούρκους εἰς βοήθειαν κατὰ τῶν Ἑνετῶν, 228.
- Δούδουνος**, πόλις ἐν Γαλιτίᾳ· αἱ ἐν αὐτῷ ἐλληνικαὶ σχολαί, Βα 234.
- Δουδοβίκος Α'**, ὁ Εὐσεβής, αὐτοκράτωρ τῆς Λύσεως, Γβ 238 (εἰκ.)· σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀνατολικὸν κράτος, 238-239.
- Δουδοβίκος Β'**, αὐτοκράτωρ τῆς Λύσεως, ἀναγνωρίζεται ὑπὸ Μιχαῆλ Γ'. Γβ 250, 293 (εἰκ.)· 298· σχέσεις αὐτοῦ, πρὸς Βασίλειον Α', Δα 58· ἀξιώσεις αὐτοῦ, 252.
- Δουδοβίκος Ζ'**, βασιλεὺς τῆς Γαλλίας μετέχει τῆς δευτέρας σταυροφορίας, Δβ 123· ἀποτυχία αὐτοῦ, 125· συνηγορεῖ πρὸς τὸν Μανουὴλ ὑπὲρ τοῦ πάπα Ἀλεξάνδρου, 135.
- Δουδοβίκος Θ'**, βασιλεὺς τῆς Γαλλίας, καθίσταται κοιτῆς τῶν ἐν Ἑλλάδι Φράγκων, Εα 85.
- Δουδοβίκος** βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας, πατὴρ τοῦ Ὁθωνος, Στ 134· ἐπίσκεψις αὐτοῦ εἰς Ἀθήνας, 234· συμβουλαὶ αὐτοῦ πρὸς τὸν Ὁθωνα, 254.
- Δουδοβίκος** τῶν Βλεσσῶν, μετέχει τῆς δ' σταυροφορίας, Δβ 134· συνήχηξ διανομῆς τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους 232.
- Δουδοβίκος** ὁ Βουργουνδικός, νυμφεύεται Ματθίλδην τὴν Ἑννεγαυικὴν καὶ λαμβάνει κυριαρχικὰ ἐπὶ τῆς Ἀχαΐας δικαιώματα, Εα 164· σφραγίς, 164 (εἰκ.).
- Δουζινιάν**, κύριοι τῆς Κύπρου, Δβ 176· οἰκόσημα αὐτῶν, 176 (εἰκ.)· παρέχουσιν ἄσυλον εἰς τοὺς Ἰωαννίτας, Εα 128.
- Δούθηρος**, Εβ 63.
- Δουτιπόλδος**, ἀδελφὸς τοῦ Ὁθωνος, παρατίθεται τῆς διαδοχῆς, Στ 301.
- Δουτιπράνδος**, ἐπίσκοπος Κρεμόνης· χαράσσει αὐτοῦ, Δα 117· πρώτη αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν πρεσβεία, 118-121· δευτέρα πρεσβεία, 117, 121-131.
- Δούκαρις**, Κύριλλος, πατριάρχης, Εβ 61· δέξια ἀντίθεσις αὐτοῦ πρὸς τὸν καθολικισμόν καὶ συνεργασία πρὸς τοὺς πρεσβευτὰς τῶν προτεσταντικῶν κρατῶν, 67-68· σχέσεις πρὸς τὸν Γουστάβον Ἀδόλφον, 69· θανάτωσις αὐτοῦ, 69· εἰκὼν, 64· ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἰδρύσις τοῦ πρώτου τυπογραφείου, 77.
- Δουκᾶς** Νοταρᾶς, βλέπε Νοταρᾶς Δουκᾶς.
- Δουκιανός**, συγγραφεὺς σαμοσατεῖς, Βα β', 245· περὶ σοφιστῶν, Ββ 46, 47.
- Δούκουλλος**, ρωμαῖος στρατηγός, Ββ 17, 20, 25.
- Δούρις** Ρογέρος, ναύαρχος τῆς Ἀραγωνίας, τρέπεται εἰς τὴν περατείαν, Εα 116.
- Δουριώτης** Ἀνδρέας, Στ 148.
- Δουσοί**, προσημρικὴ πόλις, Αα 111.
- Δύδαμεις**, ὁ συρακούσιος, ὀλυμπιονίκης, Αα 175.
- Δύδαμεις**, τύραννος τῶν Ναξίων, Αα 269, 270, Αβ 12.
- Δύγηνοι**, εἰς τῶν πρωτεύοντων ἐν Κρήτῃ οἴκων, Δα 300, Δβ 148.
- Δυκενός**, υἱὸς Αἰγύπτου, Αα 14, 16.
- Δυδιάδης ἡ** Λυσιάδης, τύραννος τῆς Μεγάλης Πόλεως, Βα 281.
- Δυδοί**, φυλὴ θρακικὴ τῆς Μιζῶς Ἀσίας, Εἰσ. ξξ' Αα 102, 293· χάρις τῆς Δυδιάδης, Αβ 2· βασίλειον, 428· νόμισμα, 428 (εἰκ.).
- Δυκανδός**, πόλις τῆς Ἀρμενίας, Γα 12-13· θέμα, Γα 29.
- Δυκάνθης**, δούξ Πισιδίας καὶ Λυκαονίας ἐπὶ Μιχαῆλ ΣΤ', Δα 247, 248.
- Δυκάονες**, βλ. Λύκιοι.
- Δύκια**, κοινὴ τῶν Ἀρχάδων θυσία, Αα 203.
- Δυκία**, ἐλληνικὰ ἱδρύματα ἐν —, Βα 243.
- Δυκιαρδόπουλος** Σπυρίδων, ἀρχηγὸς τῶν Κεφαλλήων κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770, Εβ 196.
- Δυκίδης**, ἀθηναῖος βουλευτὴς, λιθοβολεῖται, Αβ 105.
- Δύκιοι**, σύμμαχοι τῶν Τρῶων,

- κῆς νίκης, 279-280· ἡ ἀπὸ νῆ-
σεως αὐτῆς ἐν Εὐρώπῃ, 280· ἡ
κατάστασις τοῦ κράτους πρὸ
τῆς μεταρρυθμίσεως, Γβ 5-24·
φρονήματα καὶ πολιτεία τοῦ
Λέοντος, 30-34· ἐπὶ νομίσμα-
τος, 33 (εἰκ.)· ἡ μεταρρυθμίσις,
36-38, 40-50· ἐπανάστασις τῆς
κυρίως Ἑλλάδος, 39-40· νίκη
κατὰ τῶν Ἀράβων, 40· νῆαι
κατὰ τῶν εἰκόνων διατάξεις,
κατάλυσις τῆς ἀρχῆς τοῦ Πάπα
ἐν Ἑλλάδι, 49-50· νικᾷ τὸς
Ἀραβας ἐν Ἀκροῖνῳ, 50· ἐκ-
λογή τῶν νόμων καὶ νέος γεωρ-
γικὸς νόμος, 53-58· θάνατος
καὶ κρίσεις περὶ τοῦ ἔργου
αὐτοῦ, 58-61· νόμισμα, 151
(εἰκ.).
- Λέων Δ'**, αὐτοκράτωρ, υἱὸς
Κωνσταντίνου Ε', Γβ 92· συ-
ζεύγνυται τὴν ἀθηναίαν Εἰρή-
νην, 93· χαρακτηρ αὐτοῦ, 105·
ἐνέργειαι τῶν ἀντιμεταρρυθμι-
στῶν, 106-107· πόλεμος κατὰ
τῶν Ἀράβων, 108· θάνατος
τοῦ Λέοντος 109.
- Λέων Ε'**, ὁ ἀρμένιος, αὐτοκρά-
τωρ, Γβ 190, 191, 194· ἀνακη-
ρύσσεται αὐτοκράτωρ ὑπὸ τοῦ
στρατοῦ, 195· συμπεριφορὰ
αὐτοῦ πρὸς τὸν Μιχαὴλ Α' καὶ
τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ, 196-197·
νόμισμα, 201 (εἰκ.)· λαμπρὰ
αὐτοῦ νίκη περὶ Μεσημβρίαν
κατὰ τῶν Βουλγάρων, 202-204·
ἀνδρόθωσις τῆς διοικήσεως,
204-206· προβαίνει εἰς νέαν
τῶν εἰσόνων καθάρεισιν, 206-
220· νόμος αὐτοῦ, 221-225.
- Λέων ΣΤ'**, ὁ Σοφός, αὐτοκρά-
τωρ, υἱὸς Βασιλείου Α' τοῦ
μακεδόνος, Δα 62· ἀνατροπὴ
αὐτοῦ, 63· ἀτυχὴς κατὰ τῶν
Βουλγάρων πόλεμος, 67-68· ἐ-
πιδρομὴ Ρώσων, 69-71· θάνα-
τος Λέοντος, 72· τὸ περὶ τετρα-
γαμίας ζήτημα, 274-278.
- Λέων Γ'**, πάπας· σχέσει αὐτοῦ
πρὸς Κάρολον τὸν Μέγαν, Γβ
144· στέφει αὐτὸν αὐτοκράτο-
ρα, 145· εἰκόν, 163· σχέσεις
αὐτοῦ πρὸς Νικηφόρον Α',
165, 166.
- Λέων Δ'**, πάπας, Γβ 287.
- Λέων Ζ'**, πάπας, Δα 281.
- Λέων Θ'**, πάπας, Δα 272, 282
(εἰκ.)· πολιτεία αὐτοῦ ἐναντι
τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας,
283-286.
- Λέων**, φιλόσοφος καὶ μαθημα-
τικὸς ἐπὶ Θεοφίλου, Γβ 250-
251, 275· διευθυντὴς τῆς σχο-
λῆς τῆς Μαγναύρας, 302.
- Λέων** ὁ Κάστωρ, γραμματεὺς,
Γβ 307.
- Λέων**, στρατηγὸς ἐπὶ Ἀρχαδίου,
Ββ 210.
- Λέων**, ὁ Κουλούκης, νόθος υἱὸς
Μιχαὴλ Λαχανοδράκοντος, Γβ
89.
- Λέων**, ὁ Κουτσοδάκτυλος, Γβ
90.
- Λέων**, ὁ Ἀποστύπτης, στρατη-
γὸς ἐπὶ Βασιλείου Α', βοηθεῖ
εἰς τὴν ἀνάκτισιν τῆς Καλα-
βρίας, Δα 61.
- Λέων** ἀδελφὸς τοῦ εὐνούχου Ἀ-
ετίου, μοναστηρίου Μακεδο-
νίας καὶ Θράκης, Γβ 146.
- Λέων**, ὁ Ἀγέλαστος, πρωτο-
σπαθάριος, Δα 79.
- Λέων** Τριπολίτης, ναύαρχος τοῦ
Ἐμίρου τῆς Κρήτης, κυριεύει
τὴν Σάμον, Δα 61· καταλαμβάνει
τὴν Θεσσαλονίκην, 68.
- Λέων**, στρατηγὸς ἐπὶ Λέοντος
ΣΤ', ἀναλαμβάνει τὴν ὑπερά-
σπισιν τῆς Θεσσαλονίκης, Δα
68.
- Λέων**, ὁ Φωκᾶς, υἱὸς Νικηφό-
ρου, στρατηγός, Δα 71, 72, 82,
- Λέων**, ὁ Φωκᾶς, υἱὸς Βάρδα,
στρατηγός, Δα 82, 101· κουρο-
παλάτης καὶ μάγιστρος, 104· ἡ
πλεονεξία αὐτοῦ, 114· ἐξορίζε-
ται εἰς Λέσβον, 143· ὑποκινεῖ
εἰς στάσιν κατὰ Ἰωάννου Α',
148-149· στασιάζει ἐκ νέου, συλ-
λαμβάνεται καὶ τυφλοῦται, 154-
155.
- Λέων**, πατρίκιος, δρουγγάριος
τοῦ πλοῖμου, συλλαμβάνει τοὺς
Φωκάδες, Δα 155.
- Λέων**, ὁ πρωτοβεστιάριος, στέλ-
λεται κατὰ τοῦ στασιαστοῦ
Βάρδα Σκληροῦ, Δα 169, 170.
- Λέων**, ἐπίσκοπος Ἀθηνῶν κατὰ
τὸν ΙΑ' αἰῶνα, Δα 203·
- Λέων**, ἡγεμὼν τῶν ἐν Κιλικίᾳ
Ἀρμενίων, Δβ 115.
- Λεωνίδας**, ὁ Ἀναξανδρίδου, βα-
σιλεὺς τῆς Σπάρτης, μάχεται
καὶ πῖπτει ἐν Θερμοπύλαις, Αβ
71-79· τάφος, Αβ 87 (εἰκ.).
- Λεωνίδας**, ὁ Κλεωνύμου, βασι-
λεὺς τῆς Σπάρτης, ἀντιτίθεται
εἰς τὴν πολιτειακὴν μεταρρύ-
θμισιν, Βα 281.
- Λεωσθένης**, ἡγέτης τῆς ἀντι-
μακεδονικῆς μερίδος ἐν Ἀθή-
ναις, Βα 148· θάνατος αὐτοῦ,
149.
- Λεωτυχίδης**, ὁ Ἀρχιδάμου, ἀ-
ποκλείεται τῆς ἀρχῆς ἐνεο-
γείᾳ τοῦ Λυσάνδρου, Αβ 319.
- Λεωτυχίδης**, βασιλεὺς τῆς Σπάρ-
της, Αβ 25-26, 61, 103, 119·
136.
- Λήδα**, μήτηρ τῶν Διοσκούρων,
Λα 157 (εἰκ.).
- Λήϊτος**, Αα 24.
- Λῆμνος**, νῆσος, Αα 16· πανάρ-
χαιοι κάτοικοι, 97· κατάκτησις
ὑπὸ τῶν Περσῶν, Αβ 12· ἐξελ-
ληνισμός, 20· ἀπαίρεσις ἀπὸ
τῶν Ἀθηναίων, Βα 151· κατά-
ληψις ὑπὸ τῶν Ἀράβων, Δα
67· κατάληψις ὑπὸ τῶν Φράγ-
κων, Εα 24· ἀνάκτισις ὑπὸ τῶν
Ἑλλήνων, 95· δίδεται εἰς τὴν
Καταλωνίαν, 310.
- Λιακαταῖοι**, οἰκογένεια κλεφτῶν
τοῦ Ἀσπροποτάμου, Στ 66.
- Λιβαδάριος**, στρατηγὸς Λυδίας
ἐπὶ Ἀνδρονίκου Β', Εα 142·
προχειρίζεται μέγας στρατοπε-
δάρχης, 143.
- Λιβάνιος**, σοφιστής, Ββ 200.
- Λιβέριος**, στρατηγὸς τοῦ Ἰου-
στινιανοῦ, καταλαμβάνει τὴν
νότιον Ἰσπανίαν, Γα 101.
- Λιβίνης**, ἀρματολὸς τοῦ Καρ-
πενισίου, Εβ 140, 186.
- Λιβύη**, Αα 100 καὶ ἐπ., 106.
- Λίβυς**, ἀδελφὸς τοῦ Λυσάνδρου,
ναύαρχος, Αβ 307.
- Λίγυες**, παρ' Ἡσιόδω, Αα 106.
- Λικάριος**, ἱππότης καρυστηνός,
Εα 93.
- Λικίνιος** Φλάβιος, ρωμαῖος αὐ-
τοκράτωρ, Ββ 101· νυμφεύεται
τὴν Κωνσταντίαν, 106· πόλε-
μος αὐτοῦ πρὸς τὸν Κωνσταν-
τῖνον, 106-109.
- Λίνδος**, πόλις τῆς Ρόδου,
292, Αβ 189.
- Λίνσιγκ**, βυρτεμβέργιος φιλέλ-
λην, φονευθεὶς πρὸ τοῦ Ναυ-
πλίου, Στ 57.
- Λιουτπράνδος**, ἐπίσκοπος Κρε-
μόνης, βλέπε Λουιτπράνδος.
- Λιπάρα**, ἀποικία ἑλληνίς ἐν τῇ
ὁμωνύμῳ νήσῳ, Αα 306.
- Λισαρίτης**, εἰς τῶν ἀρχόντων
Ἰβηρίας, ἡττάται ὑπὸ τῶν σελ-

Λάυβαχ, συνέδριον τοῦ —, Στ 19.

Λάυνος Ἐδμόνδος, κυβερνήτης τῆς ἀγγλικῆς φρεγάτας «Μαδαγασκάρης», Στ 229· διορίζεται πρεσβευτὴς ἐν Ἑλλάδι, 233· ἡ κατὰ τοῦ Ὁθωνος ἐχθρότης αὐτοῦ, 235-237· ἀντίδρασις κατὰ τῆς κυβερνήσεως Χρησιτίδου, 246· πολιτεία αὐτοῦ κατὰ τὴν στάσιν τῆς Γ' Σεπτεμβρίου, 251· αἱ διακονίαι αὐτοῦ διὰ τὸ ἐπεισόδιον Πατισφίτου, 275· ἀντικατάστασις αὐτοῦ, 276· εἰκὼν, 252.

Λαῦραι παραγωγή τοῦ ὀνόματος, Εἰσ. ρη'.

Λαυρεϊακὸν ζήτημα, Στ 345-346.

Λαύρειον, μεταλλεῖα, Αβ 64· ἐπαναστάσις τῶν δούλων, Ββ 11.

Λαῦσος, εὐνοῦχος, διδάσκαλος Θεοδοσίου Β', Ββ 240.

Λαχανοδράκων Μιχαήλ, στρατηγὸς τοῦ θέματος Θρακησίων ἐπὶ Κωνσταντίνου Ε', ὑπέρμαχος τῆς μεταρρυθμίσεως, Γβ 89· νικᾷ ἐπανειλημμένους τοὺς Ἀραβας, 108· ἡ ἐξουσία αὐτοῦ περιορίζεται ὑπὸ τῆς Εἰρήνης, 111-112· ὁ στρατὸς ἀναζητῶσκει αὐτὸν ἀρχηγόν, 134· θάνατος αὐτοῦ ἐν μάχῃ πρὸς τοὺς Βουλγάρους, 136.

Λαχάρης, δημαγωγὸς ἀθηναῖος, Βα 214-215.

Λαχούρης Γεώργιος, ὑψώνει τῷ 1770 τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Ἀγγελοκάστρῳ, Εβ 195-196.

Λεάρχος, υἱὸς Ἀθάμαντος, Αα 15.

Λεβάδεια, πόλις τῆς Βοιωτίας, Αα 137, 140· ὁργάνωσις καὶ ἀκμὴ τῆς κοινότητος ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Εβ 125.

Λέβεδος, πόλις ἰωνικὴ, Αα 291.

Λεβέντης Γεώργιος, Φιλικός, Στ 6· διεξάγει συνεννόησιν πρὸς τὸν Καρα-Γεώργην, 7· διεκδικεῖ τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ ρωσικὸν προξενεῖον, 11.

Λεβίδης Κωνσταντῖνος, δημοσιογράφος, Στ 237, 292, 299, 335.

Λεγκράν, πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας ἐν Ἑλλάδι, Στ 245.

Λευδεκέρκης Οὐάλτερρος, διοικητὴς Κορίνθου ἐπὶ Φλωρεντίου, πιέζει τοὺς Ἕλληνας κατοίκους, Εα 117.

Λευκούδης Κωνσταντῖνος, παραδυναστεύων Κωνσταντίνου Θ', Δα 238-239, 248, Δβ 8· προχειρίζεται πατριάρχης, Δβ 10· θάνατος αὐτοῦ, 12.

Λευκούδης Στέφανος, στρατηγὸς Μηδίας, νικᾶται ὑπὸ τῶν σελτζουκιδῶν Τούρκων, Δα 240 (εἰκ.).

Λέλεγες, πανάρχαιος λαὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, Εἰσ. ξη', Αα 57, Αβ 427.

Λελεγίς, τὸ πρῶτον ὄνομα τῆς Μιλήτου, Εἰσ. ξη'.

Λέλεξ, πρῶτος βασιλεὺς Λαζωνικῆς, Αα 10.

Λεμπέσης Ἀνάργυρος, πλοίαρχος, Στ 120.

Λεονάρδος, λατίνος ἐπίσκοπος Μυτιλήνης, μεταβαίνει εἰς βοήθειαν τῆς πολιορκουμένης Κωνσταντινουπόλεως, Εα 312.

Λεοννάτος, εἷς τῶν ἐταίρων Ἀλεξάνδρου, Βα 86, 139, 142· σατραπὴς μικρᾶς Φρυγίας, 145, 150, 155.

Λεοντία, θυγάτηρ Λέοντος Α', σύζυγος Μαρξιανοῦ, Γα 21.

Λεοντιάδης, στρατηγὸς Θηβαίων, Αβ 78· καλεῖ εἰς τὴν πόλιν τοὺς Σπαρτιάτας, Αβ 346· φρονεῖται ὑπὸ συνωμοτῶν, 352.

Λεοντῖνοι, Ἕλληνις πόλις ἐν Σικελίᾳ, Αα 298, Αβ 125, 271.

Λεόντιος, πατρικίος, ὁ ἀντίπαλος τοῦ Ζήνωνος, Γα 38.

Λεόντιος, φιλόσοφος, πατὴρ τῆς Ἀθηναίδος ἢ Εὐδοκίας, Ββ 241.

Λεόντιος, ἡγούμενος τῆς μονῆς Στοδίου, ὑπέρμαχος τῆς μεταρρυθμίσεως, Γβ 216.

Λεόντιος, στρατηγὸς ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ Β', Γα 256, 257· ἀναγορεύεται αὐτοκράτωρ, 262-263· ἐκθρονίζεται καὶ ρινοζοπεῖται, 264· φρονεῖται ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ Β', 266.

Λεοντίσκος, υἱὸς Πτολεμαίου τοῦ Λάγου, Βα 195.

Λεοπόλδος, δούξ τοῦ Σάξ-Κοβούργου, ὑποψήφιος ἡγεμὼν τῆς Ἑλλάδος· αἱ πρῶται συνεννοήσεις πρὸς τὸν Μαυροζορδάνον, Στ 149· ἀναγορεύεται αὐτοῦ ὡς ἡγεμόνος τῆς Ἑλλάδος, 195· παραίτησις αὐτοῦ, 212· εἰκὼν, 213.

Λεπενιώτης, συλλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ καὶ φρονεῖται, Εβ 224.

Λέσβος, νῆσος, ὑποκύπτει εἰς τὸν Ἀχιλλέα, Αα 24· νομίσματα, Αα 290 (εἰκ.), Αβ 1· σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων, 189· ἐπὶ Ἐνετῶν, Εα 95· φρούριον, 95 (εἰκ.)· δίδεται ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Ε' εἰς τοὺς Γενουαίους, 199.

Λέσχης, ποιητής, Αα 292.

Λευκανοί, ἰθαγενὲς φυλὴ τῆς γάτω Ἰταλίας· πόλεμοι πρὸς Ἕλληνας πόλεις, Βα 230.

Λευκάς, Αα 210, 298· παρ' Ὀμήρῳ, Αα 105· μετοχὴ εἰς τὸν κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον, Αβ 85, 107.

Λευκάς, πόλις Ἕλληνις ἐν τῇ ἄνω Συρίᾳ, Βα 245.

Λευκάς, πόλις Ἕλληνις ἐν τῇ Κοίλῃ Συρίᾳ, Βα 245.

Λευκίας, πρῶτος καθηγητὴς τῆς ἱατρικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, Στ 241.

Λεύκιος, ἕπατος ρωμαῖος, Βα 290.

Λεύκιος Αἰμίλιος Παῦλος, βλέπε Παῦλος Αἰμίλιος.

Λεύκιος Μόμμιος, βλέπε Μόμμιος.

Λεῦκτρα, κώμη βοιωτικὴ, Αα 138.

Λεύκτρον μάχη, Αβ 365-368· χάρτης, 365.

Λεωκράτης, ὁ Στρούβου, ἀθηναῖος στρατηγός, Αβ 159.

Λεωκύδης ὁ Φεῖδωνος, ἀργεῖος, Αα 207.

Λέων, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, Αα 203.

Λέων Α', αὐτοκράτωρ· Ββ 254· νόμισμα, 254 (εἰκ.)· χαράκτηρ αὐτοῦ, 255· ὁ κατὰ τὸν Βανδύλων πόλεμος αὐτοῦ, 258· κρίσεις περὶ τοῦ Λέοντος, 262· θάνατος αὐτοῦ, 263.

Λέων Β', ὁ Μικρός, Γα 21· νόμισμα, 22 (εἰκ.).

Λέων Γ', αὐτοκράτωρ· ὡς στρατηγὸς τῶν Ἀνατολικῶν, Γα 274-275· καταλαμβάνει τὴν ἀρχὴν, 275· πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων, 276-279· ἡ καταστροφὴ τοῦ ἀραβικοῦ στόλου, 278 (εἰκ.)· ἡ σημασία τῆς ἑλληνι-

- παρά την Ἐρυθράν, Βα 251.
Πεῖων ὄρος, Αα 126, 137.
Πυνγαῖοι, λαὸς παρ' Ὀμήρω, Αα 102 καὶ ἐπ.
Πύδνα, πόλις ἐν Μακεδονίᾳ, Βα 13· ἦττα τοῦ Περγέως ἐν —, 298.
Πυνθαγόρας, ὁ σάμιος φιλόσοφος, Αα 292· ἡ ἐν Κρότωνι σχολή, 304.
Πυνθαγόρας, τύραννος Σελινούντος, Αβ. 124.
Πυνθαγόρας, ναύαρχος σπαρτιάτης, στέλλεται εἰς βοήθειαν Κύρου τοῦ νεωτέρου, Αβ 315.
Πυνθέας, θαλασσοπόρος μασσαλιώτης, Βα 233.
Πύθης, ὁ Ἰσχενοῦ, αἰγινήτης, Αβ 73.
Πύθια, ἀγῶνες, Αα 126, 134, 135, 312, Ββ 36, 41.
Πυνθία, Αα 130-131· ἡ πρώτη, Αα 131· Ἀριστονίκη, Αβ 66.
Πυνθόδωρος, δαδούχος τῶν Ἐλευσινίων, Βα 209.
Πυνθοκλείδης, διδάσκαλος τῆς μουσικῆς καὶ φιλόσοφος, Αα 236, Αβ 145, 221.
Πυνθοκλῆς, ἀθηναῖος καταδικασθεὶς ἐπὶ προδοσίᾳ, Βα 166.
Πυνθόλαος, ταγὸς τῶν Φερῶν, Αβ 388.
Πύθων, ὁ Ἀγήνορος, σατράπης τῆς περὶ τὸν κάτω Ἰνδὸν χώρας ἐπὶ Ἀλεξάνδρου, Βα 110, 146· σατράπης Βαβυλωνίας, 177· σύμβουλος Δημητρίου τοῦ Ἀντιγόνου, 179.
Πύθων, ὁ Κρατεῖ, σατράπης μικρᾶς Μηδίας, Βα 146, 147· ἐπιμελητὴς αὐτοκράτωρ, 158· στρατηγὸς τῶν ἄνω σατραπειῶν, 169· φρυγὰς παρὰ Σελεύω, 170, 176.
Πυλαγόραι, Αα 125.
Πυλάδης, φίλος Ὀρέστου, Αα 94.
Πυλαῖαι, Αα 125.
Πύλος, Αα 23, 47, 289· ἴδρυσις τοῦ βασιλείου, 16· πόλεμος πρὸς τοὺς Ἡλείους, 89· κατάληψις ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, Αβ 245-254· χάρις, 247· κατάληψις ὑπὸ τοῦ Ἰβραήμ, Στ 125-126· ἡ ἐν τῷ λιμένι τῆς Πύλου καταστροφή τοῦ τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου, 185 καὶ ἐπ· εἰκόν, 189· ἡ ἠθικὴ σημασία τῆς ναυμαχίας, 192· ἀρχαιολογικαὶ ἀνασκαφαί, Εἰς. ριζ'.
Πύργος, πόλις ἑλληνίς τῆς Βουλγαρίας, Δα 65.
Πυρπολικά· χρησιμοποίησις αὐτῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, Στ 89-91· ἡ ἀνατίναξις τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος παρὰ τὴν Χίον, 92· τύπος πυρπολίου, 99 (εἰκ.)· καταστροφή τῶν υρ-κικῶν πλοίων παρὰ τὴν Σάμον, 118· κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Γέροντος, 121.
Πύρρα, σύζυγος Δευκαλίωνος, Αα 6.
Πύρρος, ὁ Αἰακίδου, βασιλεὺς τῆς Ἠπείρου, Αα 146, Βα 181, 2· 8· ὁμηρος Δημητρίου παρὰ Πτολεμαίῳ, 213· εἰσβάλλει εἰς Μακεδονίαν, 215, 216· εἰς νες, 228, 267 (κατὰ λάθος· ἄλλως ἀναφερομένη)· χαρακτηρ. 229· ἐκστρατεία εἰς κάτω Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν, 231 223· νομίματα, 265 (εἰκ.)· νέαι ἐκστρατεῖαι καὶ θάνατος, 265.
Πύρρος, πατριάρχης· καθαρεῖται ὑπὸ τοῦ δήμου Κωνσταντινουπόλεως, Γα 228.
Πῶρος, ἡγεμὼν Ἰνδός, ἡττάται ὑπὸ Ἀλεξάνδρου, Βα 109· ἡμιανεξάρτητος, 146.
Ραγκαβῆς Ἀλέξανδρος, προσλαμβάνεται ὡς γραμματεὺς τοῦ Κωλέττη, Στ 217 (εἰκ.) ὑποურ-γὸς τῶν ἐξωτερικῶν, 293· πρεσβευτὴς εἰς Παρισίους, 340· εἰς Οὐασικτῶνα, εἰτα εἰς Κωνσταντινοῦπολιν, 341· πρεσβευτὴς εἰς Βερολίνον καὶ ἀντιπρόσωπος εἰς τὴν Διάσκεψιν, 353.
Ράγκος Ἰωάννης, νικᾷ τὸν Ἰσμαῖλ Πλιάσαν, Στ 66· συνθηκολογεῖ, 71.
Ραβδούχος, στρατηγὸς Δυρραχίου, Δα 61.
Ραδάμανθυς, κριτὴς ἐν Ἄδου, Αα 10 (εἰκ.), 77.
Ραδηνός Ἰωάννης, ναύαρχος, συντρίβει τὴν θαλασσίαν δύναμιν τῶν Ἀράβων τῆς Κρήτης, Δα 78.
Ραδινός Κωνσταντῖνος, ἐκλεγείς αὐτοκράτωρ, προτιμᾷ τὸ μοναχικὸν σχῆμα, Δβ 230.
Ραδομήρ Γαβριήλ Ρωμανός, βλ. Γαβριήλ.
Ράδουλ, ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας, Εβ 99.
Ραζάτης, πέρσης στρατηγός, Γα 195· ἦττα καὶ φόνος αὐτοῦ ἐν τῇ παρὰ Ζάβατον μάχῃ πρὸς Ἡράκλειον, 196.
Ραζῆς Ἀθανάσιος, Στ 168.
Ραΐκτωρ, μοναχὸς· ἐκ Κρότωνος, ὑποκρίνεται τὸ πρόσωπον τοῦ Μιχαήλ Ζ', Δβ 39-40.
Ραιμούνδος, κόμης Πικτανίας, λαμβάνει τὴν κομητείαν Ἀντιοχείας, Δβ 15· ἡττάται ὑπὸ Μανουὴ Κομνηνοῦ καὶ ὀμνύει πίστιν, 122.
Ραιμούνδος, κόμης τῆς Τολώσης· σταυροφόρος, Δβ 69· προτείνει κατὰλυσιν τοῦ ἀνατολικῶν κράτους, 78· σφραγίς αὐτοῦ, 79 (εἰκ.)· ἡ Ἄννα Κομνηνὴ πρὶ αὐτοῦ, 79.
Ραινένιος, υἱὸς τοῦ μαρκίονος τοῦ Μομφερρατικοῦ, γαμβρὸς Μανουὴλ Α', Δβ 152.
Ρακοβίτζας Μιχαήλ, ὁ μόνος Βλάχος μέγας διερμηνεύς, Εβ 107.
Ράλληδης, οἶκος ἐμφανῆς τῆς Πελοποννήσου, Εβ 27, 28· Δημήτριος καὶ Θωμᾶς, ἄρχοντες τῆς χερσονήσου, 28· Μανίλιος, φράγεύσας, ἀρχιεπίσκοπος Μομφερρατίας, 27, 28· Μιχαήλ, 28, Εβ 175· Ἰωάννης Παλαιολόγος, ἄρχων Ἀρχαδίας, 31.
Ράλλης Γ., πρῶτος καθηγητὴς τῆς νομικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, Στ 241.
Ραμαντάναι, ἐπιφανὴς ἑλληνικὸς οἶκος ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὴν ΙΖ' ἐκατονταετηρίδα, Εβ 91.
Ράμφιος, πρεσβευτὴς σπαρτιάτης, Αβ 225.
Ραούλ, ὁ ἐπιλεγόμενος Δυοκόφρος, πρέσβυς Ροβέρτου Γουσκάρδου, Δβ 44.
Ραύεννα, καταλαμβάνεται ὑπὸ Βελισαρίου, Γα 99· καταλαμβάνεται ὑπὸ Λέοντος Γ', Γβ 40· εἰκόν, Γα 4, 45.
Ραφαήλ Α', πατριάρχης μέθυσος καὶ ἀμαθὴς, ἐπιβάλλεται ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ, Εβ 73.
Ραφία, πόλις τῆς Ἰουδαίας, Ββ 77.
Ράχοβα, νίκη τοῦ Καραϊσκάκη περὶ —, Στ 175.

Πρόβος, αυτοκράτωρ ρωμαίος, ἐγκαθιστᾷ Γ' τῆθου· εἰς τὴν Θράκην καὶ Φράγκους παρὰ τὸν Εὐξείνιον, Ββ 75.

Πρόβος, χαιρετίζεται ὁ γουστός κατὰ τὴν στάσιν τοῦ «Νίκας», Γα 88.

Προθοήνωρ, Αα 24.

Πρόθοος, ὁμηρικὸς ἦρως, Αα 24.

Προθύτης, θηβαῖος ἀρχηγὸς τῆς ἀντιμακεδονικῆς μερίδος, Βα 58.

Προΐξ, κατὰ τοὺς ὁμηρικὸς χρόνους, Αα 92.

Προκακιάντης Ἀντώνιος, ἑλληγν διδάσκαλος ἐν Ἑνετίᾳ, Εβ 164.

Προκίδας Ἰωάννης, προκαλεῖ ἐπανάστασιν κατὰ τὸν Γάλλον ἐν Σικελίᾳ, Εα 107.

Προκλῆς, ὁ Ἀριστοδήμου, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, Αα 154.

Προκλῆς, τύραννος τῆς Ἐπιδάουρου, Αα 210.

Πρόκλος, ὁ φιλόσοφος καὶ χημικός, ἐπινοεῖ ὕλην κατακαύσασαν τὸν στόλον τοῦ Βιταλιανοῦ, Γα 12, 46.

Πρόκλος, ὁ ἐπικληθεὶς μέγας, πλατωνικὸς φιλόσοφος, Γα 35, 37.

Προκοπία, σύζυγος Μιχαὴλ Α', Γβ 179, 181, 185, 190, 195.

Προκόπιος, ὁ ἱστορικὸς τῆς ΣΤ' ἑκατονταετηρίδος· ἀξία τοῦ ἔργου αὐτοῦ, Γα ιη'· βίος καὶ συγγράμματα, Γα 66-69· γραμματεὺς τοῦ Βελισαρίου, 70· περὶ τῆς εἰσβολῆς τῶν Οὐννων, 109· περὶ τῆς σλαυικῆς εἰσβολῆς, 110· περὶ τοῦ μεγάλου λοιμοῦ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, 114· ὑπερβολαὶ αὐτοῦ, 116-119· περὶ τῶν Ἰουστινιανοῦ κτισμάτων, 120.

Προκόπιος, πρωτοβεστιάριος, Δα 61.

Προλήψεις τῶν Ἑλλήνων, Αα 128 καὶ ἐπ.

Προμανθεύς (Ζεύς), σχέσις πρὸς Προμηθεά, Αα 9.

Πρόμαχος, ὁ Παρθενοπαίου, Αα 21.

Προμηθεύς, Αα 3, 4 (εἰκ.), 5 (εἰκ.)· ἐξηγήσεις μύθου, 4, 5, 17, 65 (εἰκ.), 68.

Προτεστάνται, αἱ πρῶται αὐτῶν πρὸς τὰ πατριαρχεῖα σχέσεις, Εα 63, 64.

Προῦσα, ἄλλοις αὐτῆς καὶ δή-
ωσις ὑπὸ τῶν βαρβάρων, Ββ 69.

Προουσίας Α', βασιλεὺς τῆς Βιθυνίας, Βα 236 (εἰκ.), 237, 312.

Προουσίας Β', βασιλεὺς τῆς Βιθυνίας, Βα 295· ἐπὶ νομίσματος, 300 (εἰκ.)· ταπεινοῦται πρὸ τῆς ρωμαϊκῆς συγκλήτου, 299, 312.

Προουσίας, ἡ νῦν Προῦσα, Βα 237.

Προχύτας, βλέπε Προκίδας.

Πρυτάνεις, ἐν Ἀθήναις, Αα 279 καὶ ἐπ.

Πρώιος Δωροθέος, λόγιος, Εβ 166.

Πρωσία· στάσις τῆς πρωσιακῆς κυβερνήσεως κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, Στ 28· νίκη κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ προστριβὰ πρὸς τὴν Γαλλίαν, 319.

Πρωταγόρας, φιλόσοφος ἀβδηρίτης, Αβ 145, 199, 221.

Πρωτεσίλαος, ὁμηρικὸς ἦρως, Αα 24, 92· φόνος αὐτοῦ Αα 25, 28· θυσιά Ἀλεξάνδρου, Βα 66.

Πρωτεύων Ἰωάννης, στρατηγὸς Πελοποννήσου, Δα 28.

Πρωτεύων Νικηφόρος, ἄρχων Βουλγαρίας· ὀρίζεται ὑπὸ Κωνσταντίνου Θ' διαδόχου αὐτοῦ· ὁ λαὸς περιορίζει αὐτὸν εἰς μονήν, Δα 244.

Πρωτογένεια, θυγάτηρ Δευκαλίωνος, Αα 6.

Πρωτόμαχος, στρατηγὸς Ἀθηναῖος, εἰς τῶν ἐν Ἀργινούσαις νικητῶν, Αβ 292.

Πτολεμαῖοι, βλέπε Λαγίδαι.

Πτολεμαῖος ὁ Ἀλωρίτης, ἐπίτροπος τῆς ἀρχῆς ἐν Μακεδονίᾳ, Αβ 374· φονεύεται ὑπὸ τοῦ Περδίκκου, 376, Εα 7.

Πτολεμαῖος, ὁ ἀνεψιὸς Ἀντιγόνου, Βα 160, 178-180· θάνατος αὐτοῦ, 182.

Πτολεμαῖος Κλαύδιος, ἀστρονόμος καὶ γεωγράφος, Ββ 79.

Πτολεμαῖος, ὁ Φιλίππου, ἱλάρχης ἐν Γρανικῷ, Βα 73.

Πτολεμαῖος ὁ Λάγου, στρατη-

γὸς Ἀλεξάνδρου, Βα 70, 73, 77, 83, 107, 138· σατραπὴς Αἰγύπτου, 143· ἀποστασία, 154-159· ἀπέχει τῶν ἀγώνων τῶν ἄλλων σατραπῶν, 163· δύναμις αὐτοῦ, 171· ἀγῶνες πρὸς Ἀντίγονον, 178-181· ἀγὼν ἀπελευθερώσεως τῶν ἑλληνίδων πόλεων, 182-184· ναυτικὴ ἥττα περὶ Κύπρον, 193-195· βασιλεὺς, 196· νόμισμα, 197 (εἰκ.)· ἀγὼν πρὸς Ἀντίγονον, 210-211· πόλεμος κατὰ Δημητρίου 216· θάνατος αὐτοῦ, 219· ἐπὶ νομίσματος, 250 (εἰκ.).

Πτολεμαῖος, ὁ Σελεύνου, στρατηγὸς Ἀλεξάνδρου, Βα 79-

Πτολεμαῖος Β', ὁ Φιλάδελφος, βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, Βα 220, 250, 263· νόμισμα 250 (εἰκ.)· ἐπὶ ἐγχαράκτου λίθου, 255 (εἰκ.)· ἰδρυτὴς τοῦ μουσείου, 260.

Πτολεμαῖος Γ', ὁ Εὐεργέτης, βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, Βα 250, 284, 285.

Πτολεμαῖος Δ', ὁ Φιλοπάτωρ, βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, Βα 285, 292· νόμισμα, 293 (εἰκ.).

Πτολεμαῖος Ε', ὁ Επιδανεύς, βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, Βα 293· νόμισμα, 293 (εἰκ.)· πολιτεύεται ὡς ὑποτελής τῆς Ρώμης, 295.

Πτολεμαῖος ΙΒ', ὁ Διόνυσος, Βα 314.

Πτολεμαῖος, ὁ Κεραυνός, διώκεται ὑπὸ τοῦ πατρὸς του Βα 218· φονεύει τὸν Σέλευκον καὶ ἀναγορεύεται βασιλεὺς Θράκης καὶ Μακεδονίας, 219· νυμφεύεται τὴν ἀδελφὴν του Ἀρσινόην, 220· φονεύεται ἐν μάχῃ πρὸς τοὺς Γαλάτας, 221.

Πτολεμαῖος, ὁ γεωγράφος, Βα 251.

Πτολεμαῖς, θυγάτηρ Πτολεμαίου καὶ σύζυγος Δημητρίου, Βα 213.

Πτολεμαῖς, πρότερον Βάρκη, ἑλληνὶς πόλις ἐν Κυρηναϊκῇ, Βα 250.

Πτολεμαῖς, μεγάλη ἑλληνὶς πόλις ἐν Αἰγύπτῳ, Βα 251.

Πτολεμαῖς, πόλις τῆς Λυκίας, Βα 243.

Πτολεμαῖς, πόλις καὶ φρούριον τῆς Κοίλης Συρίας, Βα 245.

Πτολεμαῖς, ἑλληνικὸν ἱδρυμα

- τούς διηγητικούς χρόνους, Αα 89.
- Πολυάδης** Κ., μέλος της επιτροπής του 1827 ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν λογαριασμῶν, Στ 46.
- Πολύβιος**, ὁ ἱστορικός, Αα 52, Βα 268· μεταφέρεται εἰς Ρώμην, 300· χαρακτηρὴ καὶ ἔργον αὐτοῦ, 304 ἀνάγλυφον, 305 (εἰκ.)· ἡ περὶ Δημοσθένους κρίσις αὐτοῦ, Αβ 402.
- Πόλυβος**, βασιλεὺς Κορίνθου, Αα 19.
- Πολύβοτος**, πόλις ἑλληνίς ἐν Φρυγίᾳ, Βα 238.
- Πολύγνωτος**, ζωγράφος θάσιος, Αβ 144, 199.
- Πολυδάμας**, ὁ τρώς, Αα 128.
- Πολυδάμας**, ὁ φαρσάλιος, Αα 123, Αβ 369.
- Πολυδεύκης**, Αα 11, 16.
- Πολύδωρος**, ὁ Ἀλκαμένους, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, Αα 198.
- Πολύδωρος**, τύραννος Φερῶν, Αβ 373.
- Πολύευκτος**, ρήτωρ ἀθηναῖος, εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἀντιμακεδονικῆς μερίδος, Βα 60.
- Πολύευκτος**, πατριάρχης, Αα 100, 101, 104, 145, 146, 281.
- Πολύζηλος**, ἀδελφὸς τοῦ Γέλωνος, Αβ 127.
- Πολυζωίδης** Ἀθανάσιος, τάσσεται πρὸς τὴν κατὰ τοῦ Καποδιστριαίου ἀντιπολίτευσιν, Στ 214.
- Πολυκάστη**, θυγάτηρ Νέστορος, Αα 92.
- Πολύκλειτος**, ὁ γλύπτης, Αβ 191 (εἰκ.).
- Πολύκλειτος**, ὁ λαρισταῖος μηχανικός, Βα 1, Βα 254.
- Πολύκλειτος**, ναύαρχος Πτολεμαίου Α', Βα 178.
- Πολυκράτης**, τύραννος Σάμου, Αα 214, 294, Αβ 8-10.
- Πολύκριτος**, ὁ Κρίου, αἰγινήτης, τριήραρχος ἐν Σαλαμῖνι, Αβ 98, 101.
- Πολυοικήκης**, υἱὸς Οἰδίποδος, Αα 20 καὶ ἐπ.
- Πολυποίτης**, διηγητὸς ἥρως, Αα 24.
- Πολυσπέρχων**, στρατηγὸς Ἀλεξάνδρου, Βα 95, 142, 159· ἐπιμελητὴς τῶν βασιλείων, 162· ἀγῶνες πρὸς Κάσανδρον καὶ Ἀντίγονον, 163· φονεὺς Ἡρακλέα, τὸν υἱὸν Ἀλεξάνδρου, 182.
- Πολύφρων**, τύραννος Φερῶν, Αβ 373.
- Πομπήιος**, ὁ μέγας ρωμαῖος στρατηγός, πέμπεται κατὰ τῶν πειρατῶν τῆς Κιλικίας, Ββ 23-24· στρατηγὸς κατὰ τὸν δευτέρον Μιθριδατικόν, 25· πόλεμος πρὸς Καίσαρα, 26· καταλύει τὸ κράτος τῶν Σελευκιδῶν, 75· καταλύει τὴν ἐλευθερίαν τῶν Ἰουδαίων, 76.
- Πομπώνιος** εὐπατρίδης ρωμαῖος, φίλος τῶν Ἀθηνῶν, Ββ 21.
- Πόντος**, υἱὸς Γαίας, Αα 1.
- Πόντος**, αἱ περὶ τὸν Εὐξείνιον γῶραι, Αα 99· ἑλληνίζοντες βασιλεῖς καὶ ἑλληνικὰ κτίσματα, Βα 237-238· ἀγῶνες Μιθριδάτου κατὰ Ρωμαίων, 311-312· αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα μ. Χ., Ββ 127.
- Πόντος Ἑλλης**, ἰδὲ Ἑλλήσποντος.
- Πορφύριος**, ὁ νεοπλατωνικός, Γα 13.
- Πορφυρίτας** Γιαννάκης, διερμηνεὺς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐστριακῆς πρεσβείας, Εβ 99.
- Ποσειδῶν**, θεὸς τῆς θαλάσσης, Εἰσ. ριη' (εἰκ.)· Αα 2, 11, 16, 22, 40, 41, 65, 120, Αβ 73.
- Ποσειδωνία**, ἑλληνικὴ ἀποικία ἐν Ἰταλίᾳ, Αα 299· ναοί, Αα 286, 300, 301 (εἰκ.)· ἄλλωσις αὐτῆς ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν φυλῶν, 304.
- Ποσειδώνιος**, σπαρτιάτης διακριθεὶς ἐν Πλαταιαῖς, Αβ 115.
- Ποσειδώνιος**, σοφιστὴς ρόδιος, Ββ 25.
- Ποσειδώνιος**, ἀστρονόμος, Ββ 80.
- Ποτίδαια**, ἀποικία Κορινθίων, Αα 307, Αβ 103, 107, 210, 238, Βα 12· νόμισμα, Αβ 242 (εἰκ.).
- Πούλιος** Δράκος, βλέπε Δράκος.
- Πουλχερία**, ἀναγορεύεται Αὐγούστα, Ββ 240· νυμφεύει τὸν Θεοδόσιον Β', 241-242· ἀντίθεσις αὐτῆς πρὸς τὴν Εὐδοκίαν, 243· νυμφεύεται τὸν Μαρκιανόν, 245· ὁ κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμος, 248· ἡ κατάστασις τοῦ κράτους, 250-253.
- Πουπάκης**, δορυφόρος τοῦ Ἀξούχ, ἀνδραγαθεῖ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κερκύρας, Αβ 129.
- Πραισθλαύα**, πρωτεύουσα τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους· ἄλλωσις ὑπὸ Σβιατοσλάου, Αα 107· ἔργα τέχνης, 151, 153 (εἰκ.)· ἄλλωσις ὑπὸ Ἰωάννου Τσιμισκῆ 151-152· ἄλλωσις ὑπὸ Βασιλείου Β', 189.
- Πραιτεξτάτος**, ἀνθύπατος Ἀχαΐας ἐπὶ Οὐαλεντινιανοῦ, Ββ 172.
- Πραξιτέλης**, ὁ μέγας γλύπτης· τύχη τοῦ ἔργου αὐτοῦ Ἐρωτος, Ββ 60· ἡ κεφαλὴ τοῦ ἔργου, 61 (εἰκ.).
- Πρασιαί**, πόλις, Αα 136.
- Πράσινοι**, δημὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Γα 22, 81, 83· στάσις τοῦ «Νίκα», 84-92· κατὰ τὴν ὑποδοχὴν Νικηφόρου Φωκά, Αα 102.
- Πρελιούβοβιτς**, βλέπε Θωμᾶς.
- Πρεμαρίνης** Ρουγέρος, ναύαρχος ἐνετιός, καταλαμβάνει τὴν Κέρκυραν, Εα 23.
- Πρέσπα**, πόλις τῆς Μακεδονίας, πρωτεύουσα τῶν Βουλγάρων ἐπὶ Σαμουήλ, Αα 173.
- Πρίamos**, βασιλεὺς Τροίας, Αα 22 καὶ ἐπ., 30, 31 (εἰκ.)· θάνατος αὐτοῦ, 33 (εἰκ.), 45.
- Πριγκήπιος**, ἀξιωματικὸς ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ Α', Γα 103.
- Πριήγη**, ἰωνικὴ πόλις, Αα 291· νόμισμα, Αβ 1 (εἰκ.).
- Πρικοσίρης** Νικόλαος, ἡγέτης ἐπαναστάσεως τῶν Κοητῶν, ἀνασκοιοπίζεται ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, Εα 206.
- Πρισκος**, στρατηγὸς ἐπὶ Μαυρικίου, Γα 157.
- Πρίσκος** ἢ Κρίσπος, γαμβρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Φωκά, Γα 172, 175.
- Πρίσκος**, ρήτωρ, σοφιστὴς καὶ συγγραφεὺς Βυζαντινῆς ἱστορίας, Ββ 251.
- Προιυρέσιος**, διδάσκαλος ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα μ. Χ., Ββ 159.
- Προβατᾶς** Γεώργιος, εὐνοῦχος, ἡττάται ὑπὸ Στεφάνου τοῦ ἡγεμόνος τῶν Σέρβων, Αα 222.
- Προβελέγγιος** λόγιος, Στ 239.

- γύπτου, Βα 91.
- Πηνειός**, ποταμός, Αα 120.
- Πηνέλεως**, Αα 23.
- Πηνελόπη**, σύζυγος Ὀδυσσεώς, Αα 81, 91 (εἰκ.), 92, 93.
- Πηρώ**, θυγάτηρ Νηλέως, Αα 92.
- Πιερία**, παρ' Ὀμήρω, Αα 104.
- Πιλᾶτος**, Λέων ἢ Λεόντιος, ἑλλην λόγιος, δι' ἀσκαλὸς τοῦ Πετράρχου, Εβ 18.
- Πίνδαρος**, ποιητής, Αα 123, 140, 176, 312, Βα 59.
- Πίνδος**, ὄρος, Αα 119, 127.
- Πίνδος**, πόλις τῆς Δωριδος, Αα 127.
- Πίος Ε'**, πάπας· μετάλλιον, Εβ 179 (εἰκ.).
- Πιπῖνος Γ.**, πυρπόλητής, Στ 92.
- Πιπῖνος**, ὁ μικρός, βασιλεὺς τῶν Φράγκων, Γβ 74· δέχεται ἑλληνικὴν πρεσβείαν, 78· 79· νέαι διαπραγματεύσεις πρὸς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει βασιλείαν, 92· 93.
- Πῖσα**, πόλις ἐν Ὀλυμπίᾳ, καὶ Πισαῖτις· ἡ περὶ αὐτὴν χώρα, Αα 151, 172, 178· νόμισμα, 179 (εἰκ.).
- Πῖσα**, πόλις ἐν Ἰταλίᾳ πέμπτου στόλου πρὸς βοήθειαν τοῦ Βοημιούνδου κατὰ Ἀλεξίου Α', Δβ 90· προνόμια δοθέντα ὑπὸ Ἀλεξίου Α', 101.
- Πισιδία**, ἑλληνικὰ ἰδρύματα ἐν —, Βα 243.
- Πισκατόρι**, πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας ἐν Ἑλλάδι, Στ 245, 263, 271, 274, 280.
- Πισσοῦθνης**, σατράπης τῶν Σάρδεων, Αβ 203.
- Πισικαύτης** Ἰωάννης, πατρικός πρεσβευτὴς παρὰ τῷ καλιφῇ Μωαυιά, Γα 249.
- Πιττακός**, ὁ μυτιληναῖος, εἰς τῶν ἐπὶ σοφῶν, Αα 211, 290, 291.
- Πιτυοῦσα**, Αα 147· βλ. καὶ Σπέτσαι.
- Πίχλερ**, γερμανός, ἱστορήσας τὰ κατὰ τὴν διαίρεσιν τῶν Ἑκκλησιῶν, Γα 30· περὶ τῆς σημασίας τοῦ τίτλου Οἰκουμενικός, 145 καὶ ἐπ.
- Πλαγκταὶ** πέτραι (βλ. καὶ Συμ-
- πληγάδες), παρ' Ὀμήρω, Αα 104.
- Πλακία**, πόλις πελασγική, Αα 58.
- Πλανούδης** Μάξιμος· λόγιος καὶ πολιτικός τοῦ ἸΔ' αἰῶνος, Εα 140.
- Πλαπουνταῖοι**, ὄπλαρχηγοὶ Καρυταίνης, Στ 51.
- Πλαπούτας** Δημήτριος, ἐμποδίζει τὴν Δοικησιν νὰ εἰσέλθῃ εἰς Ναύπλιον, Στ 160· βοηθεῖ τὴν κυβερνήσιν κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη, 105· μέλος τῆς εἰς Μόναχον σταλείσης ἐπιτροπῆς, Στ 219· ἀτιπολιτεύεται τὴν ἀντιβασιλείαν, 225· σύλληψις αὐτοῦ, 226· εἰκὼν, 226.
- Πλάς**, γερμανός συγγραφεὺς, παρὰ ἀργοναυτῶν, Αα 51.
- Πλαταιαί**, Αα 137· νομίσματα, 141 (εἰκ.)· Αβ 83 (εἰκ.)· παραδίδονται εἰς τὰς Ἀθήνας, Αα 142· μετέχουν τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης, Αβ 37, 40, 46· ἀρνοῦνται ὑποταγὴν εἰς τὸν Ξέρξην, 68· μάχη, 107-115 (χάρτης ἐν σ. 112)· ἀπονομή τιμῶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, 118· ἐπίθεσις τῶν Θηβαίων, 228· ἀνοικοδόμησις τῆς πόλεως, 344.
- Πλάτων**, Αα 52· γνώμη αὐτοῦ περὶ τῆς καθόδου τῶν Ἑρακλειδῶν, 154.
- Πλάτων**, ἡγούμενος τῆς μονῆς Σακκουδίωνος, καταδικάζει τὴν πολιτείαν Κωνσταντίνου ΣΤ', Γβ, 138· ἀποσυλλακίζεται ὑπὸ τῆς Εἰρήνης, 147· ἀγῶνες αὐτοῦ κατὰ Νικηφόρου, πατριάρχου, 158-164.
- Πλεισταρχος**, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, υἱὸς τοῦ Λεωνίδου, Αβ 83, 106.
- Πλεισταρχος**, ἀδελφὸς Κασσάνδρου, Βα 210· λαμβάνει τὴν Κιλικίαν, 212· ἐκδιώκεται ὑπὸ Δημητρίου, 213.
- Πλειστίας**, κῶος, ἀρχικυβερνήτης τοῦ στόλου Δημητρίου Πολιορκητοῦ, Βα 193.
- Πλειστοάναξ**, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, Αβ 195, 259.
- Πλειστός**, ποιητής, Αα 133.
- Πλευρίας**, βασιλεὺς τῶν Ἰλλυριῶν, Βα 41.
- Πλευρών**, αἰτωλικὴ πόλις, Αα 143.
- Πλήθων**, βλέπε Γεμιστός.
- Πλίνιος** ὁ νεώτερος, συγγραφεὺς καὶ ὑπουργὸς τοῦ Τραϊανου· ὁδηγία αὐτοῦ πρὸς Μάξιμον, Ββ 49.
- Πλούταρχος**, Αα 41· περὶ θεῶν, Ββ 85.
- Πλουτώ**, ὠκεανίς, Αα 14.
- Πλούτων**, ὁ θεὸς τοῦ Ἄδου, Αα 2, 13, 65.
- Πλωτῖνος**, ὁ ἰδρυτὴς τοῦ νεοπλατωνικοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματος, Ββ 80.
- Πνυταγόρας** ὁ Εὐαγόρου, δολοφονεῖται μετὰ τοῦ πατρὸς του· βασιλέως τῆς ἐν Κύπρῳ Σαλαμῖνος, Αβ 344.
- Ποδαλείριος**, ἱητὴρ, Αα 24.
- Ποίησις**, παρὰ τοῖς πρώτοις Ἑλλήσιν, Αα 111· μετὰ τὸν Ὀμηρον καὶ τὸν Ἡσίοδον, 117 καὶ ἐπ.
- Πόλεις**, πῶς ἐκτίζοντο, Αα 111· αἱ δευτερεύουσαι τῆς Ἑλλάδος, 117 καὶ ἐπ.· Θεσσαλίας, 121· Δωριδος, 127· Φωκίδος, 133· Βοιωτίας, 137 καὶ ἐπ.· Ἠπείρου, 145· Ἀργολίδος, 149· Μεσσηνίας, 165· Λακωνικῆς, 165· Ἀρκαδίας, 148, 203· ἰωνικαὶ ἐν Ἀσίᾳ, 226· ἑλληνικαὶ ἐν τῇ πέραν τῆς Ἰωνίας Ἀσίᾳ καὶ Ἀφρικῇ, Βα 235-250.
- Πόλεμος** καὶ πολεμικὴ τέχνη, παρὰ τοῖς πρώτοις Ἑλλήσιν, Αα 110· πολεμικὴ βιομηχανία, 111· πρώτος Ἰερός, 134.
- Πολέμων**, στρατηγὸς μακεδῶν, ἀδελφὸς Ἀμύντου, Βα 159, 161.
- Πολέμων**, σοφιστὴς λαοδικεύς, Ββ 44, 45.
- Πολεμόνιον**, πόλις ἑλληνὶς ἐν Πόντῳ, Βα 237.
- Πολιορκία**, παρὰ τοῖς πρώτοις Ἑλλήσιν, Αα 111· πολιορκητικαὶ μηχαναί, Βα 192, 201-206· κριός, 203 (εἰκ.)· ἐξυλinoι πολιορκητικοὶ πύργοι, Δβ 51, 52 (εἰκ.).
- Πόλλις**, ναύαρχος σπαρτιάτης, ἡττάται ὑπὸ τοῦ Χαβρίου, Αβ 359.
- Πολυβιάδης**, στρατηγὸς σπαρτιάτης, ἀναγκάζει τοὺς Ὀλυνθίους νὰ ζητήσουν εἰρήνην Αβ 347.
- Πολιτεῖται**, σχέσεις αὐτῶν κατὰ

- Περίλαος**, στρατηγός σικυώνιος, πίπτει ἐν Μυκάλη, Αβ 120.
- Περιμήδη**, θυγάτηρ Αἰόλου, Αα 10.
- Πέρινθος**, Σαμίων ἀποικία ἐν τῇ Προποντίδι, Αα 308.
- Περιοδονῖκαι**, Αα 312.
- Περουλός** Δημήτριος, πρόκριτος ἀθηναῖος, Εβ 127.
- Περραιβοί**, φυλὴ ἑλληνική, Αα 24, 57, 121· νόμισμα, Αα 126 (εἰκ.)· ὑποταγὴ εἰς τὸν Ξέρξην, Αβ 68.
- Περραιβός** Χριστοφόρος, συνεργάζεται πρὸς τὸν Ρήγαν Φεραῖον, Εβ 213· μεταφέρει ἐπιστολὴν τοῦ Ὑψηλάντου πρὸς τοὺς Σουλιώτας, 227.
- Περράκης** Γ', ταγματάρχης ἐπὶ Ὀθωνος, στασιαστής, Στ 272.
- Περσέπολις**, μία τῶν πρωτευουσῶν τῆς Περσίας, Βα 100, 176 (εἰκ.).
- Περσέυς**, Αα 11· φονεὺς τὴν Μέδουσάν, 13.
- Περσεύς**, ὁ Φιλίππου, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, Βα 297· ἦττα καὶ θάνατος, 298· ἐπὶ νομίσματος καὶ μεταλλίου, 299 (εἰκ.).
- Περσεφόνη**, Αα 65.
- Περσία**, Αα 205· ἴδρους καὶ αὐξήσις τοῦ κράτους, Αα 294-314, Αβ 2-3· χάρις, Αβ 2· ὑποταγὴ Ἰωνῶν καὶ Αἰολέων, Αβ 4· νομίσματα, 6 (εἰκ.), 106 (εἰκ.)· 127 (εἰκ.)· διοίκησις, Αβ, 6· ἐκστρατεία κατὰ τῶν Σκυθῶν 10, 59 (χάρις)· ἐκστρατεία κατὰ τῆς Ἑλλάδος, 23, 26 καὶ ἐπ., 50 καὶ ἐπ.· ἀνάμιξις τῶν Περσῶν εἰς τὰ τῆς Ἑλλάδος, 327-340· ὁ μέγας βασιλεὺς καθίσταται διαιτητὴς τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων, 341· πρὸ τῆς ἐκστρατείας Ἀλεξάνδρου, Βα 63 καὶ ἐπ.· καθυπτάταις ὑπὸ Ἀλεξάνδρου, 100· σαυραπεία ὑπὸ Πευκέστην, 146· ἀγῶνες πρὸς τὴν Ρώμην καὶ τὸ ἀνατολικὸν κράτος, Ββ 69-81, 152, 170-171· πέρσις ἱππεύς, 181 (εἰκ.)· κατάλυσις τοῦ κράτους τῶν Σασσανιδῶν ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν, Γα 215· τὸ ζωροαστρικὸν θρησκεῦμα, Γβ 71.
- Πεσκένιος** Νίγρος, ἀπαιτητὴς τοῦ ρωμαϊκοῦ θρόνου, Ββ 66.
- Πεσσινοῦς**, πόλις τῆς ἐν Ἀσίᾳ Γαλιτίας, Βα 239.
- Πέτα** μάχη, Στ 70.
- Πτευνός** Βασίλειος, στρατηγός, συμπράττει εἰς τὴν καθαίρεσιν Ρωμανοῦ Α', Αα 80, 81.
- Πτήνης**, πέρσις στρατηγός φονεὺς κατὰ τὴν ἐν Γρανικῷ μάχην, Βα 71, 75.
- Πετμεζάδες**, Βασίλειος, Ἀντωνίος, Γεωργάκης, Καλαβруτινοί, φονεύονται ὑπὸ τῶν Τούρκων, Εβ 202.
- Πετμεζᾶς**, πρόκριτος ἐκ Καλαβρύτων, Στ 74.
- Πετραλεῖφαι**, τέσσαρες φράγχοι ἀδελφοί, εἰς τὴν ἑπηρεσίαν τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, Δβ 128-129.
- Πέτρας** μάχη, Στ 211.
- Πέτρος**, ἀπόστολος, θανατοῦται ὑπὸ τοῦ Νέρωνος, Ββ 97.
- Πέτρος**, ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ἐπὶ Θεοδοσίου Α', Ββ 190, 199.
- Πέτρος**, ὁ ἀναγνώστης τῆς ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, Γα 10.
- Πέτρος**, ὁ μογγός, μονοφυσίτης πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, Γα 26, 34.
- Πέτρος** ὁ γναφεὺς μονοφυσίτης πατριάρχης Ἀντιοχείας, Γα 26.
- Πέτρος**, μάγιστρος, φίλος Κωνσταντίνου ΣΤ', Γβ 132-133.
- Πέτρος**, ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων, υἱὸς τοῦ Συμεῶν, Αα 106· θάνατος αὐτοῦ, 107.
- Πέτρος**, εἰνούχος, στρατοπεδάρχης, πολιορκεῖ τὴν Ἀντιόχειαν, Αα 116· στέλλεται ὑπὸ Ἰωάννου Α' κατὰ τῶν Ρώσων, 147, 154· διορίζεται στρατηλάτης τῆς Ἀνατολῆς, 168· ἡττάται ὑπὸ Βάρδα Σκληροῦ, 169· φονεύεται, 170.
- Πέτρος**, ὁ ἐρημίτης, ὁ πρῶτος κηρύξ τῆς πρώτης σταυροφορίας, Δβ 61, 62, 67.
- Πέτρος**, ὁ Βλάχος, ἡγείται ἐπαναστάσεως τῶν Βουλγαροβλάχων, Δβ 186· δολοφονία αὐτοῦ, 202.
- Πέτρος**, βασιλεὺς τῆς Ἀραγωνίας, συμμαχεῖ πρὸς τὸν Μιχαὴλ Παλαιολόγον κατὰ τῶν Ἀνδεγαυῶν, Εα 107.
- Πέτρος** Κουρτεναῖν, λατίνος αὐτοκράτωρ Κωνσταντινουπόλεως· ἄμα τῇ ἀφίξει του εἰς Ἀνατολὴν φονεύεται, Εα 46.
- Πέτρος** Λιόσας, ἄλβανὸς ἡγεμὼν Ἀχελῷου καὶ Ἀγγελοκάστρου, Εα 231.
- Πέτρος** ὁ Μέγας, αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας, προκήρυξε αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἕλληνας, Εβ 191-193· (εἰκ.) 192.
- Πετρωνᾶς**, ἀδελφὸς τῆς αὐτοκρατείας Θεοδώρας, Γβ 244· τιμωρεῖται δι' ἀδικίαν διαπραχθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ, 245· ἀποκείρεται μοναζὴν τὴν Θεοδώραν, 284· νικᾷ τοὺς Παυλιανίτας, 303.
- Πετρωνᾶς**, μηχανικὸς κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Θεσσαλονίκης, ὑπὸ τῶν Ἀράβων, Αα 68.
- Πετούσας**, στρατηγὸς τοῦ Ἀλεξίου Α', Δβ 92.
- Πετσενέγοι** ἢ Πατινάκοι, φυλὴ τουρκική, κατοικοῦσα βορείως τοῦ Δουνάβεως· συμμαχία πρὸς τὸ ἀνατολικὸν κράτος κατὰ τῶν Βουλγάρων, Αα 66, 73· κατὰ τῶν Μαγάρων, 84· εἰκὼν ἐκ χειρογράφου, 242· εἰσβολὴ εἰς τὸ κράτος, αἰχμαλωσία καὶ ἀποικισμὸς αὐτῶν εἰς Βουλγαρίαν, 241-242· ἐπανάστασις αὐτῶν, 243-244· νέα ἐπανάστασις αὐτῶν, Δβ 59-60.
- Πευκέστας**, σατράπης Περσίδος, Βα 146, 170, 174-176.
- Πήγασος**, Αα 13· κατὰ τὴν ἐρμηνείαν Παλαιφάτου, 43.
- Πηγονίτης** Νικίτας, πατριάρχης, νικᾷ τοὺς Ἀρσάβας καὶ προσελαύνει μέχρι Βαβυλῶνος, Αα 215.
- Πήδασος**, πόλις, Αα 26.
- Πήλ**, πρωθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας, Στ 253.
- Πηλεύς**, Αα 16, 25, 40, 95, 121.
- Πήλικας** Σπυρίδων, λόγιος καὶ πολιτικός, Στ 239.
- Πίος** Ζ', πάπας, ἀρνεῖται εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπιτροπὴν νὰ διαβῇ διὰ τῶν χωρῶν του, Στ 132.
- Πήλιον**, ὄρος, Αα 119 καὶ ἐπ.· ὀργάνωσις τῶν χωριῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Εβ 122-123 (εἰκ.).
- Πήλιος** Γούσης, σουλιώτης πρόδότης, Εβ 218.
- Πήλλιον**, πόλις τῶν Ἰλλυριῶν, Βα 56, 58.
- Πηλούσιον**, φρούριον τῆς Αἰ-

μάζει τὸν τίτλον «Οἰκουμενικός», Γα 146.

Πελαγοί, Εἰς. μα' Ἰταλοπελασγοί, καὶ Ἑλληνοπελασγοί, μδ', με' πελασγικὸς πολιτισμὸς ἡθ'· ὁ πνευματικὸς πελασγικὸς βίος, ρλγ'-ρλστ' σύγκρισις πελασγικοῦ καὶ ἀχαικοῦ πολιτισμοῦ, ρν'· ἔθνη πελασγικά ἐπὶ Ἡροδότου, Αα 57, 58· γλώσσα αὐτῶν, 59· πρῶτοι τῆς Ἑλλάδος κάτοικοι, Αβ 415.

Πελαγός, πρῶτος βασιλεὺς τῆς Ἀρκαδίας, Αα 10, 11.

Πέλειαι, προφητιδὲς παρὰ Πελασγοῖς, Εἰς. ρλδ'.

Πελεκάνος, χωρίον τῆς Βιθυνίας, ὅπου ὁ Ἀνδρόνικος Γ' ἡττήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, Εα 186.

Πέλεκος ἡ λάβρος, σύμβολον θρακοπελασγικόν, Εἰς. ρκστ'· ρκθ'.

Πελίας, υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος, βασιλεὺς τῆς Ἰωλκοῦ, Αα 11, 16, 50, 92.

Πέλλα, πρωτεύουσα πόλις τῆς Μακεδονίας· συντάσσεται μετὰ τῶν Ὀλυνθίων, Αβ 345.

Πέλλα, πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας, Βα 20.

Πέλλα, εἴτα Ἀπάμεια, πόλις τῆς ἄνω Συρίας, Βα 244.

Πέλλα, πόλις τῆς Κοίλης Συρίας, Βα 245.

Πέλλιννα, πόλις θεσσαλική, Αα 121.

Πελοπίδας, βοιωτάρχης, Αβ 352· ἔργον αὐτοῦ καὶ χαράκτηρ, 358-359· νικᾷ τοὺς Σπαρτιάτας περὶ Τεγύρας, 360-361· ὑποτάσσει τὴν Θεσσαλίαν, 374· εἰσβάλλει εἰς Μακεδονίαν καὶ λαμβάνει ὁμηρον Φίλιππον τὸν Ἀμύντου, 374-375· στέλλεται εἰς Σούδα, πρεσβευτὴς πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα, 375-376· φυλακίζεται ὑπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ Φεραίου, 376· φρονεῖται κατὰ τὴν ἐν Κυνὸς Κεφαλαίᾳ μάχην, 377.

Πελοποννησιακὸς πόλεμος· προσοίμια, Αβ 193· τριακονταεῖς σπονδαί, 195· ἡ κατάστασις πρὸ τοῦ πολέμου, 196-200· ἀφορηαί, 207-210· συζητήσεις καὶ ἀποφασεῖς περὶ πολέμου, 211-216· αἱ ἀμφοτέρωθεν δυνάμεις, 129-132· ἐναρξὶς τῶν ἐχθροπραξιῶν, 228· πολιορ-

κία τῶν Ἀθηνῶν, 236· κατάληψις τῆς Πύλου, 245-254· προτάσεις τῶν Σπαρτιατῶν περὶ εἰρήνης, 252· ἡτταί τῶν Ἀθηναίων ἐν Βοιωτίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ, 256-259· Νικίειος εἰρήνη, 259-261· ἐπισηφελὴς βάσις αὐτῆς, 262-263· συμμαχία Ἀθηναίων πρὸς Ἀργεῖους, 267· ἡ ἐπὶ Σικελίαν στρατεία, 272-275· γενικευσίς τοῦ πολέμου, 276· συμμαχία Σπάρτης πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα, 276-277· νίκαι Ἀθηναίων εἰς Κυνὸς σῆμα, Σηστόν καὶ Κύζικον 285-287· νίκη τῶν Ἀθηναίων, εἰς Ἀργινοῦσας, 291-292· καταστροφή τῶν Ἀθηναίων ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς, 296· ὁλοσχερῆς κατάλυσις τοῦ κράτους αὐτῶν, 297· ἄλωσις τῶν Ἀθηνῶν, 298· τέλος τοῦ πολέμου καὶ κρίσεις περὶ αὐτοῦ, 299-300.

Πελοπόννησος, παρ' Ὀμήρῳ, Αα 103 καὶ ἐπ., 106, 146· κατάληψις αὐτῆς ὑπὸ Δωριέων καὶ Ἡρακλειδῶν καὶ διανομὴ τῶν χωρῶν, Αα 153 καὶ ἐπ.· σπαρτιατικὴ ἡγεμονία, 179· διὰ τὰ μετέπειτα βλ. ὀνόματα πόλεων καὶ Πελοποννησιακὸς πόλεμος.

Θέμα, Αα 29· ὑποκύπτει εἰς τοὺς Φράγκους ὑπὸ ὄρους, Εα 6· διοικήσεως αὐτῆς, 33-34, 65-89· ἡ κατάστασις αὐτῆς κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα, καθ' ἃ ἐκ τῶν λόγων τοῦ Γεμιστοῦ συνάγεται 241-243· ὁ ἑλληνισμὸς ἐν Πελοποννήσῳ κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα, 285· ὀργάνωσις τῶν ἐπαρχιῶν ὑπὸ τοὺς Τούρκους, Εβ 117· ἡ κατὰ τῶν Τούρκων ἐπανάστασις τοῦ 1463, 175· αἱ ἐπαναστάσεις τοῦ 1499 καὶ τοῦ 1532, 177· ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1571, 179· ἡ μεγάλη ἐπανάστασις τοῦ 1770, 194-200· σφαγαὶ καὶ δηλώσεις μετὰ τὴν εἰρήνευσιν πρὸς τὴν Ρωσίαν, 201.

Πέλωψ, Εἰς. ε' (εἰκ.)· Αα 14, 181 (εἰκ.), Αβ 453.

Πέλται πόλις ἑλληνικὴ ἐν Φρυγίᾳ Βα 238.

Πελώδης λιμὴν, πόλις τῆς Ἡπειρου, Αα 145.

Πενθεύς, ὁ περὶ αὐτοῦ μῦθος, Αβ 448.

Πεντάπολις, νεώτερον ὄνομα τῆς Κυρήνης· βλέπε Κυρήνη.

Πέντε Πηγάδια· νίκη τῶν Σουλιωτῶν, Στ 66· ἡ μάχη τοῦ

1854, Στ 288.

Πέργαμος ἡ δαρδανιζή, ἡ Πέργαμον Αα 22, Αβ 54.

Πέργαμος ἡ Πέργαμον, πρωτεύουσα τοῦ περγαμηνικοῦ βασιλείου, Βα 239· ἐπίδοσις εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας, 240-241· ναὸς τοῦ Διὸς, 227 (εἰκ.)· ρωμαϊκὴ ἐπαρχία, 312.

Περδίκκας, Τημενίδης, πρόγονος τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας, Βα 3.

Περδίκκας Α', βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, Βα 3.

Περδίκκας Β', ὁ Ἀλεξάνδρου, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, Αβ 210, Βα 4· νομίσματα, Αβ 210 (εἰκ.), Βα 4 (εἰκ.)· βοηθεῖ τὰς ἐν Χαλκιδικῇ ἑλληνικὰς ἀποικίας κατὰ τῶν Ἀθηναίων, Αβ 345.

Περδίκκας Γ', ὁ Ἀμύντου, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας· παραδίδεται ὑπὸ τῆς μητρὸς του εἰς τοὺς Ἀθηναίους, Αβ 374· δολοφονεῖ τὸν ἐπίτροπον Πτολεμαῖον καὶ ἀναλαμβάνει τὴν ἀρχήν. 376· θάνατος αὐτοῦ, 393, Βα 7.

Περδίκκας, στρατηγὸς Ἀλεξάνδρου, Βα 68, 72, 83, 95, 107, 115· ἐπιμελητὴς αὐτοκρατορῶν, 138-142, 153-154· θάνατος αὐτοῦ, 157-158.

Περιάνδρος, τύραννος τῆς Κορίνθου, Αα 210.

Περιήρης, υἱὸς Αἰόλου, Αα 10.

Περικλῆς, ὁ Ξανθίππου, ὁ μέγας Ἀθηναῖος, Αβ 31, 143· ἔρωτες, 145, 220-223· ἀντίθεσις πρὸς Κίμωνα, 145-146· κρίσεις, 146-149· προτομή, 148 (εἰκ.)· ρύθμισις τοῦ πολιτεύματος τῶν Ἀθηναίων, 175-179· δημοσία ἔργα, 181-189· ἐκστρατεία κατὰ τῆς Εὐβοίας, 194· πολιτικὴ ἐπικράτης, 196-198· ψήφισμα περὶ ἐνώσεως τοῦ ἑλληνισμοῦ, 199· ἐκστρατεία κατὰ τῆς Σάμου, 203· λόγοι, 204-206, 235-236, 239-240· αἵτησις τῶν Σπαρτιατῶν περὶ ἑξουρίας, 219-225· ἐκστρατεία κατὰ τῆς Ποτιδαίας, Αβ 238· θάνατος, Αβ 240.

Περικλῆς, ὁ Περικλείους καὶ Ἀσπασίας, εἰς τῶν καταδικασθέντων νικητῶν ἐν Ἀργινοῦσας, Αβ 292-295.

Περικλύμενος, ἀργοναύτης, Αα 16, 21.

Πατριάρχης, εὐπατρίδης πέρας, ἡνίοχος τοῦ Ξέρξου, Αβ 54.

Πατούσας Γεώργιος, διδάσκαλος ἐν Ἑνετίᾳ, Εβ 164.

Πατούσας Ἰωάννης, ἀθηναῖος, διδάσκαλος ἐν Ἑνετίᾳ, Εβ 164.

Πάτραι, πόλις τῆς ἀρχαίας συμπολιτείας, Βα 270· εὐνοία Αἰγυπτίου, Ββ 29· κατὰ τὴν Η' ἑκατονταετηρίδα μ. Χ., Γβ 10· πολιτοχρῆμα ὑπὸ τῶν Σλαβῶν, 170· ὑπὸ τοὺς Φράγκους, Εα 32, 33· κατάληψις τῆς πόλεως ὑπὸ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, 250.

Πατριάρχαι, βλ. καὶ ὀνόματα πατριαρχῶν· ἡ ἐν τῇ πολιτείᾳ θέσις, Δα 9-11· πολιτεία Τούρκων ἐναντι τῶν πατριαρχείων. Εβ 44-50· σχέσεις πρὸς τὴν Ἑνετίαν, 50-53· σχέσεις πρὸς τὴν Ρωσίαν, 54-61· σχέσεις πρὸς τοὺς προτεστάντας, 62-69· θανάτωσις πατριαρχῶν, 69· παραβιάσεις τῶν προνομίων ὑπὸ τῆς Πύλης, 71-74· παραβιάσεις ἐξ ὑπαιτιότητος τῶν πατριαρχῶν, 75· ὁ ναὸς τῆς Παμμακαρίστου, ὅπου τὸ πατριαρχεῖον κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, 76, 41 (εἰκ.)· μεταφορὰ τοῦ πατριαρχείου εἰς Διπλοφράνριον, 77· αἱ περὶ ἐκπαιδεύσεως φροντίδες πατριαρχῶν τινῶν, 77-78.

Πατρίκιος, μάγιστρος, ἐραστής τῆς Βηρύνης, Γα 21-22.

Πατρίκιος, βάρβαρος, ἀναγορεῖται καῖσαρ, Ββ 254· τραυματισμὸς αὐτοῦ, 259.

Πάτροκλος, Αα 28, θάνατος αὐτοῦ, 29 (εἰκ.)· κηδεῖα, 31· ψυχὴ Πατρόκλου, 72, 94.

Πατσιμάδης Νικόλαος Ν., Φιλικός, Στ 6.

Πασιφικός, πορτογάλλος Ἰουδαῖος· τὸ προκλήθην ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἐπεισθίδον πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, Στ 275-284.

Παυλιανῖται· ἐπίδρασις αὐτῶν εἰς τὴν Δύσιν, Γα ιδ'· θρησκέμια αὐτῶν καὶ μετοικισμὸς αὐτῶν εἰς Θράκην, Γβ 71-74· ἐκ τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ μεινόντων, ἑκατοντακισχίλιοι φρονέονται, Γβ 276· οἱ λοιποὶ ὑπὸ Καρβέαν φεύγουν πρὸς τοὺς Ἀραβίους, 277· νῆται κατ' αὐτῶν, Δα 59· συνεργασία πρὸς τὸν στρατὸν τῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τῶν Σαρακηνῶν, 61·

νέα μετοικεσία εἰς Θράκην, 159-160· ἐπανάστασις οὐτῶν καὶ συμμαχία πρὸς τοὺς Πετσενέγους ἐπὶ Ἀλεξίου Α', Δβ 59-60.

Παυλῖνος, μάγιστρος, εὐνοούμενος τῆς Εὐδοκίας, Ββ 242.

Παῦλος, ὁ ἀπόστολος· ἑλληνικὴ αὐτοῦ ἀνατροφή, Ββ 87· τὸ κήρυγμα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου, 89 (εἰκ.)· ἡ ἐν Ἑλλάδι διαμονὴ αὐτοῦ, 90-91· αἱ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολαὶ αὐτοῦ, 91-92· θανάτωσις αὐτοῦ, 97.

Παῦλος, λατῖνος διάκονος καὶ ἱστορικός, Γα 143.

Παῦλος, πατριάρχης, συντάκτης τοῦ «Τύπου» τοῦ Κωνσταντος, Γα 232.

Παῦλος, ὁ κύπριος, ἀντιμεταρρυθμιστὴς πατριάρχης, Γβ 109, 113.

Παῦλος Αἰμίλιος, ρωμαῖος στρατηγός, νικητὴς τοῦ Περσέως, Βα 298· ἐξανδραποδίζει τοὺς Ἑπειρώτας, 299· μετάλλιον, 299 (εἰκ.).

Πανσανίας, ὁ περιηγητής, Αα 41, 114, Ββ 80.

Πανσανίας, ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, Βα 6-7· νόμισμα, Βα 5.

Πανσανίας, φρονεὺς τοῦ Φιλίππου, Βα 43.

Πανσανίας, στρατηγὸς μακεδόν, Βα 76.

Πανσανίας, ὁ Κλεομβρότου, ἐπίτροπος τῆς βασιλείας ἐν Σπάρτῃ, Αβ 106· ἀρχιστρατηγὸς τῶν Ἑλλήνων, 106-116, 135· ἐπιβουλεύεται τὴν Ἑλλάδα, Αβ 135-137.

Πανσανίας, ὁ Πλειστοδάναντος, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, Αβ 297· στέλλεται κατὰ τῶν Ἀθηναίων, Αβ 307· καταδικάζεται εἰς θάνατον ὡς ἀνάνδρος καὶ φεύγει εἰς Τεγέαν, 327.

Πανσανίας, ἀπαιτητὴς τοῦ θρόνου ἐν Μακεδονίᾳ, καταβάλλεται ὑπὸ τοῦ Ἰφικράτους, Αβ 374.

Παφλαγονία, Αα 102, Βα 79, 80· σατραπεία Εὐμένους, 144· θέμα, Δα 29.

Παχυμέρης Γεώργιος, ἱστορικός, Εα 59, 61 (εἰκ.), 64, 136, 152.

Παχώμιος Β', πατριάρχης, ἐξαγοράζει διὰ δωροδοκίας τὸν

θρόνον, Εβ 75.

Πεδεμόντιον· συμμετέχει εἰς τὸν Κριμαϊκὸν καὶ τὴν συνθηκὴν τῶν Παρισίων, Στ 294· ὁ κατὰ τῆς Αὐστρίας πόλεμος, 296.

Πεδιαδίτης Βασίλειος, εὐνοῦχος, στρατηγός, ἡττᾶται ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἐν Σικελίᾳ, Δα 240.

Πεδιάσιμος Λέων, συνωμοτεῖ κατὰ Νικηφόρου Φωκά μετὰ Τσιμισχῆ, Δα 139.

Πεδιῖς, πολιτικὴ μερὶς ἐν Ἀττικῇ, Αα 245, 267 καὶ ἐπ.

Πέξαρος Ἰωάννης Δημητριάδης, λόγιος, Εβ 166.

Πειραιεύς, βλ. Ἀθῆναι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, Αβ 134 (εἰκ.). 161 (χάρτης).

Πειρατεία, κατὰ τοὺς ὁμηρικὸς χρόνους, Αα 96· μετὰ τὸν Ὀμηρον, 97, Αβ 19· κατάδειξις, 137· «Πειρατικὸς πόλεμος», Ββ 22-24· κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα, Εα 95, 96, 115.

Πειρίθους, φίλος τοῦ Θησέως, Αα 24, 94.

Πείσανδρος, ποιητής, Αα 292.

Πείσανδρος, στρατηγὸς ἀθηναῖος, Αβ 279-280, 282, 285.

Πείσανδρος, ναύαρχος σπαρτιάτης, ἡττᾶται περὶ Κνίδου, Αβ 333.

Πεισιδίχη, θυγάτηρ Αἰόλου, Αα 10.

Πεισικράτης, βασιλεὺς τῶν Σολίων, Βα 93.

Πεισιστρατίδαι, τύραννοι τῶν Ἀθηναίων, βλ. καὶ Ἰππαρχος, Ἰππίας, Θεσσαλός, Αα 272, Αβ 50, 87· φόνος Ἰππάρχου, Αα 273· ἔξωσις ἐξ Ἀθηναίων, 274.

Πεισίστρατος, τύραννος Ἀθηναίων, Αα 44· συναρμολογεῖ τὰ ποιήματα Ὀμήρου, Αα 114, 178, 267-271· ἀρχηγὸς τῶν Διακρίων, 267 καὶ ἐπ.· καταλαμβάνει τὴν ἀρχὴν, 268· ἐξορίζεται, 269· ἀνακτᾷ τὴν ἀρχὴν, 270· ἔργα αὐτοῦ Αα 270, 271· ἀφιέρωμα, 270. (εἰκ.).

Πείσων, διοικητὴς Συρίας, ὑβρίζει τοὺς Ἀθηναίους, Ββ 35.

Πελάγιος Α', πάπας, δέχεται τὰ θεσπισθέντα ὑπὸ τῆς Ε' Συνόδου, Γα 138.

Πελάγιος Β', πάπας, ἀποδοκι-

- Πανουριᾶς**, ἐξεγείρει εἰς ἐπανάστασιν τὴν Ἀμφισσαν, Στ 31, 61· τρέπεται εἰς Χαλκοράταν, 62· μετέγει τῆς εἰς Βασιλικὰ νίκης, 64.
- Πάνταϊνος**, χριστιανὸς φιλόσοφος, Γα 13.
- Παντικάπαιον**, ἑλληνὶς πόλις ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου, Αα 308, Βα 313, Ββ 127· νομίσματα, Αα 312 (εἰκ.).
- Παπαγιαννόπουλος** Ἀναγνώστης, βλέπε Δεληγιάννης.
- Παπαδιαμαντόπουλος**, Ἰωάννης· φρούραρχος Μεσολογγίου, φονεύεται κατὰ τὴν ἐξοδον, Στ 168.
- Παπαδιαμαντόπουλος**, συνταγματάρχης, δίδει τὸ σύνθημα τῆς κατὰ τοῦ Ὁθωνος ἐπαναστάσεως ἐν Ἀθήναις, Στ 307.
- Παπαδόπουλος** Στέφανος· διδάσκαλος ἐν Ἑνετίᾳ, Εβ 161.
- Παπάζωλης** Γεώργιος, ἔλληνας ἄξιωματικὸς ἐν Ρωσίᾳ, στέλλεται εἰς Ἑλλάδα δῶτος προκαλέσει ἐξεγέρσιν, Εβ 194.
- Πάπαι**, βλ. καὶ ὀνόματα παπῶν ἀξιώσεις κοσμητικῆς κυριαρχίας, Γα 28-29· ἀξιώσεις πρωτείων, 143· ἀντιρρήσεις διὰ τὸν τίτλον «Οἰκουμενικός», 145-150· σύλληψις· δίκην καὶ ἐξορία τοῦ πάπα Μαρίνου Α'· 23· ἀντίδρασις κατὰ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ Λέοντος Γ', Γβ 37-43, 49· κατάλυσις τῆς ἀρχῆς τῶν παπῶν ἐν Ἑλλάδι, 49-50· δήμευσις τῶν πατριάρχων ὑπὸ Λέοντος, 52· ἀντίθεσις αὐτῶν πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν· Δα 258-272· ἡ «πορνοκρατία», 273· αἱ σχέσεις πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Φωτίου, 274-283· ἡ οἷξις μετὰ τῶν Ἐκκλησιῶν, 283-290· αἱ προβληθεῖσαι ὑπὸ τοῦ πάπα Πασχάλιος Β' ἀξιώσεις, Δβ 106-108· ὁ Μιχαὴλ Η' δέχεται τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, Εα 102-04· ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντίδρασις 104-105, 108-111· ἡ ἐν Βασιλείᾳ κατὰ τῶν Οὐσσιτῶν σύνοδος, 256-258· ἡ ἐν Φλωρεντίας σύνοδος καὶ ἡ ὑπογραφὴ τοῦ ὅρου τῆς ἐνώσεως, 259-275.
- Παπακώστας**, ἀντισυνταγματάρχης, στασιάζει, Στ 268, 271.
- Παπανικολῆς**, πυρπολητὴς Ψαριανός, καταστρέφει τουρκικὸν δίκροτον, Στ 90, 91 (εἰκ.).
- Παπαρηγόπουλος** Δημήτριος, τραπεζίτης, ἀπάγχονίζεται ὑπὸ τῶν Τούρκων, Στ 21.
- Παπᾶς** Ἀριστείδης, ἀπεσταλμένος τῶν Φιλικῶν πρὸς τὸν Μιλόσιν, συλλαμβάνεται καὶ αὐτοκτονεῖ, Στ 13.
- Παπᾶς** Ἐμμανουήλ, ἀρχηγὸς τῆς Χαλκιδικῆς, Στ 61.
- Παπατσόνης**, φυλακίζεται μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη, Στ 106.
- Παπαφλέσας**· ἀρχιμανδρίτης Δικαῖος, κηρύττει ἐν Πελοποννήσῳ τὴν ἐπικειμένην ἐπανάστασιν, Στ 30, (εἰκ.) 31· ἐμπαίζει τὸν Κολοκοτρώνην, 52· συμμετοχὴ αὐτοῦ εἰς τὴν μάχην τῶν Δερβενακίων, 73· ἡρωικὸν θάνατος εἰς Μανιάκι, 165.
- Παρακοιμώμενος**, ἀξίωμα αὐλικὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει, Δα 22-23· σφραγίς, 32 (εἰκ.).
- Πάραλοι**, πολιτικὴ μερίς ἐν Ἀττικῇ, Αα 245, 267 καὶ ἐπ.
- Πάραλος**, ὁ Περικλέους, Αβ 221.
- Παραπινάκιος**, βλέπε Μιχαὴλ Ζ'.
- Παρασουλιῶται**, βλέπε Σούλι.
- Πάργα**, πόλις τῆς Ἠπείρου αὐτόνομος, Εβ 218· καταλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ, 224· οἱ Πάργιοι φεύγουν εἰς τὴν Ἐπτανήσον, 224-225· τὸ λάβαρον τῆς Πάργας, 170 (εἰκ.)· ματαία ἀποπειρά τῶν Παργινῶν πρὸς ἀνάκτισιν τῆς πόλεως τῶν, Στ 66· εἰκόνες, Εβ 223, 224.
- Πάρδος**, πρωτοσπαθάριος· φονεύεται ὑπὸ τοῦ Μανιάκη, Δα 232.
- Παρθένιος Β'**, πατριάρχης· σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας καὶ θανάτωσις ἐνεργείας τῶν καθολικῶν, Εβ 69, 74.
- Παρθένιος Γ'**, πατριάρχης· μαρτυρικὸς θάνατος αὐτοῦ, Εβ 74.
- Παρθένιος**, μητροπολίτης Πατρῶν, ὑψώνει τῷ 1770 τὴν σημαίον τῆς ἐπαναστάσεως, Εβ 195.
- Παρθένιος**, ποταμὸς τῆς Παφλαγονίας, Αα 102.
- Παρθενοπαῖος** Αα 20.
- Παρθενών**, Αβ 182 καὶ ἐπ.· εἰκόνες, Αβ 158, 182, 183, 184, 185· τὸ παρὰ τὸν Παρθενῶνα τζαμίον τῷ 1751, Εβ 114 (εἰκ.)· καταστροφὴ ὑπὸ τοῦ Μοροζίνι, Εβ 131 (εἰκ.).
- Πάρθοι**, καταγωγὴ αὐτῶν, Βα 248· ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τῶν Σελευκιδῶν, 248-249.
- Παρδυνηοί**, τὸ νῦν Χωρασάν· κατὰκτησις ὑπὸ Ἀλεξάνδρου, Βα 103· σατραπεία ὑπὸ Στάγνορα, 146.
- Πάρις**, Αα 22 καὶ ἐπ., 44 (εἰκ.), 45.
- Παρισίων** συνθήκη, μετὰ τὸν κρηματικὸν πόλεμον, Στ 294.
- Πάρκερ**, νομάρχος ἄγγλος κατὰ τὸ ἐπαισώδιον Μερενδίου, Στ 270· ἐφαρμόζει ἐκβιαστικά μέτρα κατὰ τὸ ἐπαισώδιον Παταφίκου, 276-282.
- Παρμενίων**, στρατηγὸς μακεδόν, Βα 13, 41, 61, 66, 67, 72, 77, 81, 83, 86, 98· φόνος αὐτοῦ, 105.
- Παρνασσός**, ὄρος, Αα 127, 143· καθισσωμένος εἰς τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὰς Μούσας, 132.
- Πάρνης**, ὄρος, Αα 127.
- Πάρος**, νῆσος, Αβ 47, 189· ἐκ· στρατεία Μιλητιάδου, Αβ 47.
- Παρτεσιπάτιο** Ἰουστινιανός, δόγης τῆς Ἑνετίας, Δα 207.
- Παρόνσας**, σύζυγος τοῦ Δαρείου Β', βασιλέως τῶν Περσῶν, βοήθει τὸν δευτερότονον υἱὸν αὐτῆς Κύρον νὰ καταλάβῃ τὴν ἀρχὴν, Αβ 314.
- Παρόνσας**, θυγάτηρ Ὁγου, σύζυγος Ἀλεξάνδρου, Βα 111.
- Πασιφάη**, Αα 23 (εἰκ.).
- Πασόμπεϋς** Ἰσμαήλ, στρατεύει κατὰ τοῦ Ἀλῆ τῶν Ἰωαννίνων, Εβ 226· ἀντικαθίσταται, 227.
- Πασσαβᾶς**, φραγκικὸν φρούριον ἐν Μάνη, Εα 35· τὸ φρούριον, 36 (εἰκ.).
- Παστιλλᾶς**, ἐπίσκοπος Πέργης, προεδρεύει τῆς ἐν Ἱερείᾳ συνόδου, Γβ 75.
- Πασχάλιος Α'**, πάπας, Γβ 214.
- Πασχάλιος Β'**, πάπας, Δβ 89, 105, 106.
- Πάταλα**, πόλις Ἰνδική, ναύσταθμος Ἀλεξάνδρου, Βα 110 (ἰδὲ χάρτην ἐν σελ. 108).

- τοκράτορες ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ-
το· βλ. Ἰωάννης Ε' καὶ Ζ'.
- Παλαιολόγος** Ἰωάννης, στρα-
τηγὸς Μιχαὴλ Η', ἡττάται ὑπὸ
τῶν Φράγκων κατὰ ξηρὰν καὶ
νικᾷ αὐτὸν κατὰ θάλασσαν,
Εα 91, 93.
- Παλαιολόγος** Ἰωάννης, υἱὸς
Ἀνδρονίκου Δ', ἐπιβάτης τοῦ
θρόνου, Εα 217-218· ἐξορίζε-
ται εἰς Λήμνον, 236.
- Παλαιολόγος** Ἰωάννης, πρό-
κριτος Ἀθηνῶν, Εβ 127.
- Παλαιολόγος** Κωνσταντῖνος, αὐ-
τοκράτωρ, β. Κωνσταντῖνος ΙΑ'.
- Παλαιολόγος** Κωνσταντῖνος, υἱ-
ὸς Ἀνδρονίκου Β', Εα 154,
157.
- Παλαιολόγος** Κωνσταντῖνος ἀρ-
χιηγὸς τῶν «στρατιωτῶν», Εβ 30.
- Παλαιολόγος** Κωνσταντῖνος
Πορφυρογέννητος, φυλακίζε-
ται ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀν-
δρονίκου Β', Εα 142.
- Παλαιολόγος** Μανουὴλ, αὐτο-
κράτωρ, βλ. Μανουὴλ Β'.
- Παλαιολόγος** Μανουὴλ, υἱὸς
Μιχαὴλ Θ', φρονεῖται ὑπὸ τῶν
φρουρῶν τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀν-
δρονίκου Γ', Εα 154.
- Παλαιολόγος** Μιχαὴλ· δύο αὐ-
τοκράτορες ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ-
το· βλ. Μιχαὴλ Η' καὶ Θ'.
- Παλαιολόγος** Μιχαὴλ, στρατη-
γὸς ἐπὶ Μανουὴλ Α', Δβ 131.
- Παλαιολόγος** Νικόλαος ἢ Μα-
νουὴλ, φρούραρχος Μονεμβα-
σίας, ἀποκροῦει τοὺς Τούρ-
κους, Εβ 28.
- Παλαιολόγος** Νικηφόρος, ὑπέρ-
τιμος, Δβ 15, 28, 30· φρονεῖ-
ται παρὰ τὸ Δυσράχιον, 54.
- Παλαιολόγος** Νικηφόρος, ἀρ-
χηγὸς σώματος κατὰ τὴν πο-
λιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπό-
λεως, Εα 325.
- Παλαιολόγος** Σταμάτης, πρό-
κριτος Ἀθηνῶν, Εβ 127.
- Παλαιολόγος** Φιλῆς, νικᾷ κατὰ
κράτος ἐν Θράκῃ τοὺς Τούρ-
κους, Εα 153.
- Παλαιολόγου** Σοφία, βλ. Σοφία.
- Παλαιστίνη**· ἡ περὶ αὐτῆς συν-
θήκη Χετταίων καὶ Αἰγυπτίων,
Εἰσ, ρνα'· ἐπὶ Σελευκιδῶν, Βα
453· ἡ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους
πολιτεία τῶν Ῥωμαίων, Ββ
75-76· ὁ ἐν Παλαιστίνῃ Ἑλ-
ληνισμός, 76-78.
- Παλαίφατος**, ἐριμνευτὴς μύ-
θων, Αα 42 καὶ ἐπ.
- Παλαμᾶς**, ἀρχηγὸς τῶν ἡσυχ-
στῶν, Εα 193.
- Παλαμᾶς** Παναγιώτης, διδά-
σκαλος, κατηγεῖται ὑπὸ τοῦ
Πατάξωλη εἰς τὴν ιδεάν ἐξε-
γέρσεως κατὰ τῆς Τουρκίας,
Εβ 194.
- Παλαμήδης** Ρήγας, Στ 250.
- Παλαμήδι**, φρούριον τοῦ Ναυ-
πλίου, Στ 101 (εἰκ.).
- Παλάσκας**, πλοίαρχος τῆς θα-
λαμηγοῦ Ἀμαλίας, Στ 309.
- Παλλαβιτσίνη** Γουίδων, μαρ-
κίων Βοδονίτης, Εα 26, 2θ.
- Παλλαβιτσίνη** Ἰσαβέλλα, μαρ-
κιονίς, Εα 89.
- Παλλαβιτσίνη** Οὐβερτίνος, μαρ-
κίων Βοδονίτης, μετέχει τῆς
κατὰ τοῦ Γουλιέλμου συμμα-
χίας, Εα 84, 89.
- Παλλαδᾶς**, ἐπιγραμματοποιὸς
Ἀλεξανδρείας, Γα 39.
- Παλλάδιον** Ἰλίου, Αα 32.
- Παλληκάρια**, πρώτη σημασία
τῆς λέξεως, Γα κα'· ἡ λέξις
ἀναφέρεται τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ
Πασχαλίου χρονικοῦ, Γα 191.
- Παλλήνη**, μία τῶν γλωσσῶν
τῆς Χαλκιδικῆς, Αβ 103.
- Πάλμερστον**, ὑπουργὸς τῶν
Ἑξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας, Στ
233· ἡ κατὰ τοῦ Ὁθωνος ἐ-
χθρότης, 236-237· ὑποδεικνύει
ὡς πρωθυπουργὸν τὸν Μαυρο-
κορδάτον, 245· ἡ πρὸς τὴν
κυβέρνησιν Τζαβέλλα ἐχθρό-
της αὐτοῦ, 271· τὸ ἐπεισόδιον
Πατσιφίκου, 274-282· περιά-
γεται εἰς θέσιν δυσχερῆ ἐκ τοῦ
επεισοδίου, 282-283· προσφέ-
ρει ὑπὸ ὀρους τὴν Ἐπτανησον
εἰς τὸν Ὁθωνα, 299· ὑποδει-
κνύει τὸν πρίγκιπα Γουλιέλ-
μον Γεώργιον τῆς Δανίας ὡς
βασιλέα τῆς Ἑλλάδος, 313· εἰ-
κόν, 276.
- Παλμύρα**, πόλις ἐν τῷ μέσῳ
τῆς ἀραβικῆς ἐρήμου ἐξελη-
νισθεῖσα· ἀκμὴ αὐτῆς, Ββ 81-
82· ἐρείπτει, 83 (εἰκ.).
- Παμμένης**, θηβαῖος, Αα 141.
- Παμπρέπιος**, ἐθνικὸς φιλόσο-
φος τῆς Ε' ἐκατ. μ. Χ., Γα 35,
37-39.
- Πάμφυλοι**, φυλὴ ἐν ἐκάστῃ τῶν
πόλεων τῆς Πελοποννήσου, Αα
167, 184.
- Πάμφυλος**, ἀρχηγὸς τῶν Δω-
ριέων κατὰ τὴν καθόδον τῶν
Ἡρακλειδῶν, Αα 153, 157.
- Πάν**, θεὸς, ἔφορος τῶν ποιμέ-
νων, Αβ 45.
- Παναγιώταρος**, διάσημος κλέ-
φτης τῆς Πελοποννήσου, Εβ
141.
- Παναγιώτας** Λάζαρος, πρόκρι-
τος ὕδραϊος, Στ 79.
- Παναθήναια**, Αα 270, 277 (εἰκ.)
278 (εἰκ.).
- Πάναινος**, ζωγράφος ἀθηναῖος,
Αβ 199.
- Παναίτιος**, ὁ Σωσιμένους, τριή-
ραρχος τήνιος Αβ, 94.
- Παναίτιος**, τύραννος τῶν Λεον-
τίνων, Αβ 125.
- Πανάρης**, στρατηγὸς κρής, συν-
θηκολογεῖ πρὸς τοὺς Ῥωμαί-
ους, Ββ 25.
- Πανᾶς** Γρηγόριος, εἷς τῶν ἀρ-
χιγῶν τῶν Κεφαλλήνων κατὰ
τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770, Εβ
196.
- Πανᾶς** Σπύρος, ἀρχηγὸς σώμα-
τος Ἑπτανήσιων κατὰ τὴν ἐ-
πανάστασιν, Στ 68.
- Πανδοῦλφος** ἡγεμὼν Βενενέν-
του, πρέσβυς Ἰωάννου Α' πρὸς
Ὁθωνα Β', Δα 160.
- Πανδώρα**, γυνὴ τοῦ Προμηθέ-
ως, Αα 4, 5, 40.
- «**Πανελλήνιον**», σῶμα συμβου-
λευτικὸν ἐπὶ Καποδιστριαί, Στ
204, 206, 207.
- «**Πανελλήνιον**», πλοῖον χρησί-
μοποιηθὲν πρὸς ἀνεφοδιασμὸν
τῶν κρητῶν ἐπαναστατῶν, Στ
320.
- Πανεπιστήμιον** Ἀθηνῶν· ἡ
πρώτη περὶ ἰδρύσεως αὐτοῦ
ιδέα, Στ 224· ἰδρυαὶς αὐτοῦ,
237· ὁργάνωσις, 238· τὰ ἐγκαί-
νια, 239-243· εἰκόνες, 238, 239.
- Πάνορμος**, πόλις τῆς Ἡπείρου,
Αα 145.
- Πάνορμος**, καρχηδόνιον ἐμπο-
ρεῖον ἐν Σικελίᾳ, Αβ 124, 125
(εἰκ.).
- Πάνος** Γ., ζαμπίτης Σπετσῶν,
Εβ 154.
- Πανονκομίτης**, ἀρχηγὸς τῶν
Φράγκων εἰς τὸν στρατὸν Ἀ-
λεξίου Α', Δβ 53.

- Οὐννάδης** Ἰωάννης, στρατηγὸς οὐγγρος, νικᾷ κατὰ κράτος τοὺς Τούρκους εἰς Ἐρμινιστά, Βασάγ καὶ Νίσσαν, Εα 280-281· ἤττα αὐτοῦ περὶ Βάρναν, 283· γενικὸς ἐπίτροπος τῆς ἀρχῆς, 291· προδίδεται ὑπὸ τῶν Βλάχων καὶ ἠττάται εἰς τὸ Κοσσυφοπέδιον, 292· λαμβάνει τὴν Μεσημβρίαν ὡς ἀμοιβὴν βοήθειας πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον, ἀλλὰ βοήθειαν δὲν παρέχει, 310.
- Οὐδόλιος** Φρ. Αὔγουστος, γερμανὸς συγγραφεὺς, Αα 114.
- Οὐραλαλταϊκαὶ** γλῶσσαι, Εἰσ. λα'.
- Οὐρανός**, υἱὸς Γαίας, Αα 1, 2, 3, 40, 42, 69· ἡ λατρεία αὐτοῦ παρὰ τοῖς πρώτοις Ἑλλήσιν, Αβ 418.
- Οὐρανὸς** Νικηφόρος, πρέσβυς πρὸς τὸν καλῖφην, Δα 171· νικᾷ τοὺς Βουλγάρους παρὰ τὸν Σπερχειόν, 188· κατατροπώνει τοὺς Ἀραβας, 190.
- Οὐρανὸς Β'**, πάπας, Δβ 66· καλεῖ τοὺς ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης εἰς ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Παλαιστίνης, 68-69 (εἰκ.).
- Οὐρβανὸς Δ'**, πάπας, διαπραγματεύσεις αὐτοῦ πρὸς τὸν Μιχαήλ Η', Εα 102.
- Οὐρβανὸς Ε'**, πάπας, καταρτίζει συμμαχίαν κατὰ τοῦ Μουράτ Α', Εα 208.
- Οὐρβανός**, οὐγγρος, κατασχευάζει μέγα τηλεβόλον διὰ τὸν Μωάμεθ Β', Εα 315.
- Οὐρσέολος** Πέτρος, δόγης τῆς Ἑνετίας, πέμπει τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν, Δα 186.
- Οὐρσέολος** Ἰωάννης, υἱὸς τοῦ δόγου τῆς Ἑνετίας, νυμφεύεται τὴν Μαρίαν Ἀργυροῦ, Δα 186.
- Οὐρσος**, βασιλεὺς τῆς Σερβίας, καταλαμβάνει τὸ Δυρράχιον, Εα 171.
- Οὐρχάν**, υἱὸς τοῦ Ὄσαν, κυριεύει τὴν Προῦσαν, Εα 134-135· ἀναλαμβάνει τὴν ἀρχήν, 176-177· σύστασις τοῦ γενιτσάρκου σώματος, 178-181· γενικώτερος ἐξισλαμισμός, 181-185· κυριεύει Νικομήδειαν καὶ Νίκαιαν, 186· λαμβάνει σύζυγον τὴν θυγατέρα τοῦ Ἰωάννου ΣΤ' Καντακουζηνοῦ, 197· ἐπεμβαίνει εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τοῦ κράτους καὶ καταλαμβάνει τὴν Καλλιπόλιν, 198· θάνατος αὐτοῦ, 199.
- Οὐρχάν**, ἡγεμονόπαις τοῦρκος καταφυγὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν· ὁ Μωάμεθ δέχεται νὰ πληρώσῃ τὰ πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ, Εα 301· ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ἀπειλεῖ τὸν Μωάμεθ δι' ἀπολύσεως τοῦ Οὐρχάν, 303· μετέχει τῆς ἀμύνης τῆς πόλεως κατὰ τοῦ Μωάμεθ, 325· αἰχμαλωτίζεται καὶ φονεύεται, 364.
- Οὐρῶς** Συμεών, βλέπε Συμεών.
- Οὐρῶς** Ἰωάννης, βλέπε Ἰωάννης.
- Ὀφέλλας**, διοικητὴς Κυρήνης, ἐπαναστατεῖ κατὰ Πτολεμαίου, Βα 182· φρονεῖται ὑπὸ Ἀγαθοκλέους, 184.
- Ὀψικίου** θέμα, ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ· μεταφορὰ Σλαύων εἰς τὸ θέμα ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ Β', Γα 258, Δα 29.
- Παγανός**, ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων, ταπεινοῦται πρὸς τοῦ Κωνσταντίνου Ε', Γβ 83-84.
- Παγασαί**, λιμὴν τῶν Φερῶν, Βα 26.
- Παγαιτικὸς**, κόλπος, Αα 119, 121.
- Πάγκαλος** Μ. Κ., Στ 46.
- Παγκράτιος**, κυνικὸς φιλόσοφος, Ββ 40.
- Παγκράτιος**, υἱὸς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀβασγίας Γεωργίου, στέλλεται ὁμηρος εἰς Κωνσταντινούπολιν, Δα 205· νυμφεύεται τὴν Ἑλένην, ἀνεψίαν Ρωμανοῦ Γ', 215· ἐπιχειρεῖ ἐπιδρομὰς κατὰ τῆς Ἱηρίας, 221.
- Παρχαία**, χώρα ἀνύπαρκτος ἀναφερομένη ὑπὸ Εὐήμερου, Αα 36.
- Παγωμένοι**, Νικόλαος καὶ Μιχαήλ, προύχοντες τῆς Πελοποννήσου, κατατρέχουσιν πρὸς τοὺς Ἑνετοὺς, Εβ 29.
- Παιδομάζωμα**, βλέπε Γενίτσαιοι· εἰκόν, Εα 182.
- Πάικος** Α, ὑπουργὸς ἐπὶ Ὀθωνος, Στ 244.
- ΠΑΐονες**, Παιονία, Αα 25· παρ' Ὀμήρῳ, 104· ὄρια, Βα 1· κατατρόπως ὑπὸ τοῦ Φιλίππου, 11· στρατεία Ἀλεξάνδρου, 56.
- Πακουριανός**, ἀρμένιος στρατηγός, Δβ 29· δομέστικος τῆς Δύσεως, 52· πίπτει ἐν μάχῃ πρὸς τοὺς Πετσενέγους, 59.
- Παλαιολόγος** Ἀνδρόνικος, στρα-
- τηγὸς Ἀνδρονίκου Α', Δβ 166.
- Παλαιολόγος** Ἀνδρόνικος· τρεῖς αυτοκράτορες ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο· βλ. Ἀνδρόνικος Β', Γ' καὶ Δ'.
- Παλαιολόγος** Ἀνδρόνικος Ἀσάν, ἀνακτᾷ τὴν Ἀρκαδίαν, Εα 166, Εβ 43.
- Παλαιολόγος** Ἀνδρόνικος Κομνηνός, μέγας δομέστικος ἐπὶ Ἰωάννου Α' Βατάτση καὶ ἐπίτροπος αὐτοῦ ἐν Μακεδονίᾳ, Εα 54· θάνατος αὐτοῦ, 59.
- Παλαιολόγος** Ἀσάν, βλ. Ἀσάν Παλαιολόγος.
- Παλαιολόγος** Βριώνης, Εα 232.
- Παλαιολόγος** Γεώργιος, στρατηγός, β 28, 29, 30· ἡρωικὴ αὐτοῦ μύνα ἐν Δυρραχίῳ, 49-56· καὶ ἀλληψις τῆς Καστορίας ὑπ' αὐτοῦ, 57.
- Παλαιολόγος** Γραϊτζας, ἥρωες τοῦ κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνος ἐν Πελοποννήσῳ κατὰ τὸ 1460, Εβ 28· ἀρχηγὸς τῶν ψιλῶν ἱππέων ἐν Ἑνετίᾳ, 28.
- Παλαιολόγος** Γραϊτζας Θεόδωρος, ἀρχηγὸς τῶν «στρατιωτῶν», Εβ 30.
- Παλαιολόγος** Δερμοκαϊτης, βλ. Δερμοκαϊτης Παλαιολόγος.
- Παλαιολόγος** Δημήτριος, ἀδελφὸς Ἰωάννου Ζ', ἀνθίσταται εἰς τὴν ἐνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ καλεῖ τοὺς Τούρκους εἰς βοήθειαν, Εα 278· ὡς ἀρχὼν Σηλυβρίας, ἐπιχειρεῖ νὰ ἀρπάσῃ τὴν ἀνωτάτην ἀρχήν, 297· σφραγίς, 298 (εἰκ.)· συνθηκολόγησις αὐτοῦ πρὸς τοὺς Τούρκους, Εβ 28.
- Παλαιολόγος** Ἐμμανουήλ, νόθος υἱὸς Ἰωάννου Ε', νικᾷ τὸν τουρκικὸν στόλον, Εα 236.
- Παλαιολόγος** Θεόδωρος, δεσπότης Μωρέως, βλ. Θεόδωρος Α' δεσπότης καὶ Θεόδωρος Β' δεσπότης.
- Παλαιολόγος** Θεόφιλος, ἑλληνιστῆς, ἀρχηγὸς σώματος κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Εα 325· φόνος αὐτοῦ, 362.
- Παλαιολόγος** Θωμᾶς, ἀρχὼν Καλαβρυτῶν, κατατροπώνει τὸν Ζαχαρίαν καὶ λαμβάνει τὴν Ἀχΐαν, Εα 250· φεύγει εἰς Ἑνετίαν, Εβ 28.
- Παλαιολόγος** Ἰωάννης· δύο αὐ-

Όρχοις, παρὰ τοῖς πρώτοις Ἑλλήσιν, Αα 112.

Όρχομενός, πόλις βοιωτικῆ, Αα 14, 47, 136 καὶ ἐπ. νομίματα, 137 (εἰκ.)· παροχὴ βοήθειας εἰς τὴν Σπάρτην κατὰ τὸν κορινθιακὸν πόλεμον, 330· ἡ ἀκρόπολις, 330 (εἰκ.).

Όρχομενός, πόλις τῆς Ἀρκαδίας, μετέχει τοῦ κατὰ τὸν Περσῶν πολέμου, Αβ 71, 107· δὲν μετέχει τῆς ἀρκαδικῆς ὁμοσπονδίας, 370· καταλαμβάνεται ὑπὸ Ἀντιγόνου, Βα 284.

Όρωπός, πόλις ἑλληνίς τῆς Συρίας, Βα 245.

Όσμαν ἢ Όθμάν, καλῆρης, Γα 231.

Όσμαν, ἀρχηγέτης τῶν ὁσμανιδῶν Τούρκων, Εα 131· αἱ πρῶται αὐτοῦ εἰσβολαὶ εἰς ἑλληνικὸν ἔδαφος, 132-133· ἄλωσης τῆς Προύσης, 134-135· θάνατος αὐτοῦ, 135.

Όσμαν ἐφένδης, πρεσβευτῆς τῆς Πύλης ἐν Ἀθήναις, Στ 274.

Όσμανίδαι, βλ. Τούρκος, ἀπὸ Εα 110.

Όσσα, ὄρος, Αα 119 καὶ ἐπ.

Όστρακισμός, εἰσαγωγή καὶ λειτουργία τοῦ θεσμοῦ, Αα 280-282, Αβ 63, 140 (εἰκ.), 269 (εἰκ.).

Όστρογότθοι, βλέπε Γότθοι.

Όστρως, ὑπασιπστής τοῦ Ἄσπαρ, Ββ 259.

Ότάνης, στρατηγὸς τοῦ Δαρείου, Αβ 12.

Όάις, πρεσβευτῆς τῆς Ἀγγλίας ἐν Ἀθήναις ἐπὶ τῆς υποθέσεως Πατσιφίκου, Στ 276· ἡ ὕβριστικὴ στάσις αὐτοῦ, 277 (εἰκ.).

Όυαλεντινιανός, αὐτοκράτωρ, Ββ 172· θάνατος αὐτοῦ, 188· ἐπὶ μεταλλίου, 188 (εἰκ.).

Όυαλεντινιανός Β', αὐτοκράτωρ, 188, ἐπὶ μεταλλίου, 188 (εἰκ.)· ἀναγνωρίζει συναρχοντα τὸν Μάξιμον, 190· ἐκδιώκεται ὑπὸ τοῦ Μαξιμίου καὶ ἀποκαθίσταται εἰς τὸν θρόνον ὑπὸ τοῦ Θεοδοσίου, 202· φόνος αὐτοῦ, 203.

Όυαλεντινιανός Γ', αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως, Ββ 253.

Όυαλεντίνος, στασιάζει κατὰ τῆς Μαρτίνης καὶ ἀναγορεύε-

ται καῖσαρ, Γα 228.

Όυάλεντος ὕδραγωγεῖον, τὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Γβ 95 (εἰκ.)· ἐπισκευὴ αὐτοῦ ὑπὸ Κωνσταντίνου Ε', 96.

Όυαλεριανός, αὐτοκράτωρ ρωμαῖος, Ββ 68· αἰχμαλωτίζει αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Σαπῶρ, 69, 81 (εἰκ.).

Όυάλης, αὐτοκράτωρ, ἀσπάζεται τὸν ἀρειανισμόν, Ββ 172· πολιτεία αὐτοῦ εἰς τὸ θρησκευτικὸν ζήτημα, 180-181, 191· μετὰλλιον, 186 (εἰκ.)· πίπτει μαχόμενος κατὰ τὸν Γότθων, 187.

Όυαλιδ, καλῆρης, μῖσος αὐτοῦ κατὰ τὸν χριστιανῶν, Γα 268· προετοιμάζεται διὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, 272· θάνατος αὐτοῦ 273.

Όυάλτερος Α', ὁ Βρυνέννιος, τελευταῖος γάλλος δούξ Ἀθηνῶν, Εα 125· φρονεῖται ἐν μάχῃ πρὸς τοὺς Καταλανούς, 161-162.

Όυάλτερος Βρυνέννιος, υἱὸς Οὐαλτέρου Α', Εα 173 (εἰκ.)· ἐπιχειρεῖ ἀνάκτησιν τοῦ δουκάτου Ἀθηνῶν, 174-175.

Όυάλτερος, ὁ «Μηδὲν ἔχων» σταυροφόρος, Δβ 70.

Όυαράνης, στρατηγὸς πέρας τῆς ἐπὶ Χοσρόου καὶ Ὁρμίσδα, Γα 169.

Όυαρος, σοφιστὴς σιμυριανός, Ββ 45.

Όυάρρων Μάρκος Τερέντιος, ὁ ρωμαῖος, Αα 53.

Όυγγαρία, Οὐγγροί, βλέπε καὶ Μαγιάροι· ἐπέμβασις τοῦ Μανουήλ Α' εἰς τὰ εσωτερικὰ τῆς χώρας, Δβ 136-137· ἄ. ὄντες κατὰ τὸν Τούρκων, Εα 280-283, 291-292.

Όυγων, βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας, ζητεῖ βοήθειαν κατὰ τὸν Σαρακηνῶν, Δα 79.

Όυγων, κόμης, ἀδελφὸς τοῦ Φιλίππου Α' τῆς Γαλλίας, σταυροφόρος, Δβ 69· ἀφίξις εἰς Κωνσταντινούπολιν, 72· πρεσβευτὴς τῶν σταυροφόρων πρὸς τὸν Ἀλέξιον, 82.

Όυγων, κόμης τοῦ ἁγίου Παύλου, μετέχει τῆς Δ' σταυροφορίας, Δβ 219, 232· θάνατος αὐτοῦ, Εα 26.

Όυγων δὲ Σουλλί, ἐπίτροπος Καρόλου τοῦ Ἀνδεγαυικοῦ ἐν Ἀλβανίᾳ· ἡττᾶται καὶ αἰχμα-

λωτίζεται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, Εα 106.

Όυγων Βρυνέννιος, κύριος τοῦ ἡμίσεος τῆς Καρυταίνης, Εα 118,

Όυέλλιγκτων, δούξ τοῦ —, χαρακτίζει τὴν ναυμαζίαν τοῦ Ναυαρίνου ὡς ἀτυγὲς γεγονός, Στ 141-142 (εἰκ.)· ὀργεῖται νὰ βοηθήσῃ τὴν Τουρκίαν, 142.

Όυενεριανός, ρωμαῖος στρατηγός, Ββ 70.

Όυεσπασιανός, ρωμαῖος αὐτοκράτωρ· πολιτεία αὐτοῦ ἐναντι τῶν Ἑλλήνων, Ββ 39· προτομή, 40 (εἰκ.)· ἐκδιώκει τῆς Ρώμης τοὺς ἑλληνας φιλοσόφους, 42.

Όυζοί, φυλὴ τουρκικὴ· σύμμαχος τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους κατὰ τὸν Βουλγάρων, Δα 66· εἰσβολὴ αὐτῶν εἰς τὸ κράτος ἐπὶ Κωνσταντίνου Γ', Δβ 11-12.

Όυηρῶνος σύνοδος, Στ 131· ἀρνεῖται νὰ δεχθῇ τοὺς ἑλληνας ἀντιπροσώπους, 132.

Όυιγίλιος, πάπας ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, Γα 137-138.

Όυίκτωρ, ἀντίπαπας, Δβ 135,

Όύνιμ, αἰγυπτιακὸν ὄνομα τῶν Ἑλλήνων, Εἰς. οε'.

Όυισιγότθοι, βλέπε Γότθοι.

Όυίτιγς, γότθος βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας, 98, 99, 105, 106.

Όυμβερτόπουλος, νορμαννὸς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, Δβ 29, 45, 53.

Όυμβερτος, ἀδελφὸς τοῦ Ροβέρτου Γυσκάρδου, καταφεύγει εἰς Κωνσταντινούπολιν, Δβ 45.

Όυμμεῖᾶδαι, βλέπε Ὁμμάδαι.

Όυμούρμπες, τοῦρκος δυνάστης Κασταμώνος, Εα 133, 135.

Όυμούρμπες, τοῦρκος δυνάστης Ἀιδινίου, Εα 196, 207.

Όυννοι, εἰσβολὴ αὐτῶν εἰς τὴν Εὐρώπην, Ββ 187· εἰσβολὴ εἰς τὰς ἀσιατικὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους, 204 (εἰκ.)· νέα αὐτῶν εἰσβολὴ καὶ παγωλευθρία, 240· ὀλεθρία τῶν Οὐννων ὑπὸ τὸν Ἀττίλαν ἐπιδρομῇ, 249-250· εἰσβολὴ εἰς τὸ ἀνατολικὸν κράτος, Γα 109· εἰσβολὴ αὐτῶν ὑπὸ τὸν Ζαβεργάν καὶ ἦττα, 110-112· καταστρέφονται λόγω τῶν ἐμφυλίων διενέξεων, 152.

- τὸν Ἀρριδαῖον καὶ τὴν Εὐρυδί-
κην, 169· θανατοῦται ὑπὸ τοῦ
Κασσάνδρου, 169.
- ***Ὀλυμπιόδωρος**, ἀθηναῖος στρα-
τηγός, Αβ 108.
- ***Ὀλυμπιόδωρος**, ἄρχων τῶν
Ἀθηνῶν ἐπὶ τῶν διαδόχων,
Βα 214, 217.
- ***Ὀλυμπιόδωρος**, ἱστορικός, Γα
35.
- ***Ὀλυμπιόδωρος**, νεοπλατωνικός
φιλόσοφος, Γα 130.
- ***Ὀλυμπιονίκαι**, Αα 118· κατά-
λογος, 118, 173· ἀγάλματα,
175, 177.
- ***Ὀλύμπιος**, νομομαθής, ἀδελ-
φὸς τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἀνθε-
μίου, Γα 124.
- ***Ὀλύμπιος** Γεωργάκης, φιλικός,
Στ 14· συλλαμβάνει τὸν Βλα-
διμιρέσκον, 16· κατὰ τὴν μά-
χην τοῦ Δραγασσανίου, 17· ἀ-
νατινάσσει τὴν μονὴν Σέκκου
καὶ θάπτεται ὑπ' αὐτήν, 19·
εἰκόνας, 21, 25.
- ***Ὀλύμπιος** Ζεύς, ὄρα Ζεύς.
- ***Ὀλυμπος**, ὄρος, Αα 2· παρ'
Ὀμήρου, 99, 119 καὶ ἐπ.
- ***Ὀλυνθος**, πόλις τῆς Χαλκιδι-
κῆς χερσονήσου, Αα 307, Αβ
103· πρωτεύουσα τῆς ὀλυν-
θιακῆ· ὁμοσπονδίας, 345· νο-
μίματα, 345 (εἰκ.), 346 (εἰκ.)·
πόλεμος πρὸς τὴν Σπάρτην καὶ
κατάλυσις τῆς ὁμοσπονδίας,
316-317· παραχώρησις τῆς
Ποτιδαίας εἰς τὴν Ὀλυνθον
ὑπὸ Φιλίππου, 394· πόλεμος
πρὸς τὸν Φίλιππον καὶ ἄλωςις
τῆς Ὀλύνθου, 405-406, Βα
28-30.
- ***Ὀμάρ**, δεῦτερος καλὶφης τῶν
Ἀράβων, ὑπογράφει τὰς συν-
θήκας περὶ Ἱεροσολύμων, Γα
217· πέμπει τὸν Ἀμροῦ κατὰ
τῆς Αἰγύπτου, 221.
- ***Ὀμάρ Β'**, ὄγδοος καλὶφης τῶν
Ἀράβων, ἐνισχύει τὸν πολιορ-
κοῦντα τὴν Κωνσταντινούπο-
λιν στόλον, Γα 277.
- ***Ὀμέρ** Βριώνης, βλέπε Βριώ-
νης.
- ***Ὀμέρ**, πασᾶς τῆς Καρύστου,
Στ 173, 175.
- ***Ὀμέρ πασᾶς**, στέλλεται κατὰ
τῶν χρητῶν ἐπαναστατῶν, βλ.
Ὁμέρ.
- ***Ὀμηρος**, Αα 5, 6, 22· περὶ μύ-
θων, 39 καὶ ἐπ., 47· περὶ ἀρ-
γοναυτῶν, 48, 52· ἔπη, 62
καὶ ἐπ.· ἀποθέσεις, 63 (εἰκ.),
64 (εἰκ.), 72· βουλὴ παρ'
Ὀμήρου, 78· γεωγραφία Ὀμήρου,
99 καὶ ἐπ.· Ἀδης παρ'
Ὀμήρου, 100 (εἰκ.)· ποιήσις Ὀμή-
ρου, 111· συναρμολογήσις ποι-
ημάτων ὑπὸ Περιστράτου, 114.
- ***Ὀμμιάδαι**, ἀραβικὴ δυναστεία
τῆς Δαμασκοῦ, Γβ 68.
- ***Ὀμφάλη**, βασίλισσα τῆς Λυδίας
Εἰσ. ρκζ'.
- ***Ὀμφαλόφυχοι**, οἱ πιστεύοντες
τὸ ἄκτιστον τοῦ θεοῦ φωτός,
Εα 192.
- ***Ὀνησίκριτος**, συγγραφεύς, Βα
70.
- ***Ὀνομακλῆς**, ἀθηναῖος, ὀλιγαρ-
χικός, Αβ 285.
- ***Ὀνομάκριτος**, ἐρημνευτὴς τῶν
χρησμών, Αα 272.
- ***Ὀνόμαχος**, στρατηγὸς τῶν
Φωκέων, συλεῖ τὸ χρηστήριον
τῶν Δελφῶν, Αβ 392· νικᾷ δις
τὸν Φίλιππον τῆς Μακεδονίας
καὶ τοὺς Θηβαίους, 394· θόνος
αὐτοῦ, 394.
- ***Ὀνώριος**, αὐτοκράτωρ τῆς Λύ-
σεως, Ββ 203· μετάλλιον, 214
(εἰκ.), 215 (εἰκ.)· δίπτυχον,
219 (εἰκ.)· δὲν ἀνατίθεται εἰς
αὐτὸν ἡ ἐπιτροπεία τοῦ Θεο-
δοσίου Β', 239.
- ***Ὀνώριος Β'**, πάπας, Αβ 117.
- ***Ὄζάθρης**, υἱὸς Ἀβουλίτου, φε-
νέεται ὑπὸ Ἀλεξάνδρου, Βα
111.
- ***Ὄζαθρης**, στρατηγὸς πέρσης,
Βα 94.
- ***Ὄζαρθης**, βάκτριος, πατὴρ τῆς
Ρωξάννης, Βα 108, 146, 171,
176.
- ***Ὄξυλος**, ἡγεμὼν τῶν Αἰτωλῶν,
λαμβάνει τὴν Ἥλιν, Αα 153.
- ***Ὀπικοί**, οἱ λαοὶ τῆς Ἰταλίας,
Εἰσ. οδ'.
- ***Ὀπλητες** ἢ Ὀπλίται, μία τῶν
ἀρχαίων ἀθηναϊκῶν φυλῶν,
Αα 229.
- ***Ὀποῦς**, πόλις τῆς Λοκρίδος,
Αα 126 (εἰκ.), 127.
- ***Ὀπτίματον**, θέμα τοῦ ἀνατο-
λικοῦ κράτους, Δα 29.
- ***Ορειβάσιος**, φίλος τοῦ Ἰουλι-
ανοῦ καὶ συνεργάτης αὐτοῦ, Ββ
165, 166.
- ***Ορέστης**, υἱὸς τοῦ Ἀγαμέμνονος,
Αα 70 (εἰκ.), 94, 95.
- ***Ορέστης**, βασιλεὺς τῆς Μακε-
δονίας, Βα 6.
- ***Ορέστης**, ἐπαρχος Ἀλεξανδρεί-
ας, Γα 9.
- ***Ορέστης**, στρατηγὸς Βασιλείου
Β', φονεύεται ὑπὸ τῶν Βουλ-
γάρων, Δα 196.
- ***Ορέστης**, εὐνοῦχος, στέλλεται
ὑπὸ Βασιλείου Β' εἰς Ἰταλίαν
πρὸς καταστολὴν τῶν νορ-
μαννικῶν ἐπιδρομῶν, Δα 209·
ἀνακαλεῖται ὑπὸ Κωνσταντίνου
Η', 212.
- ***Ορέστης** Αὐρήλιος, πρέσβυς τῆς
Ρώμης παρ' Ἀγαιοῖς, Βα 301.
- ***Ορη**, τέκνα τῆς Γαίας, Αα 1.
- ***Ορθαγόρας** ἢ Ἀνδρέας, τύραν-
νος Σικυῶνος, Αα 207.
- ***Ορθρενς**, ὄρος, Αα 2, 119 καὶ ἐπ.
- ***Ορθωσία**, πόλις ἑλληνίς ἐν Συ-
ρίᾳ, Βα 245.
- ***Ορλάνδος** Ἰωάννης, μέλος τοῦ
Ἐκτελεστικοῦ, Στ 58· ἀντιπρό-
εδρος, 102.
- ***Ορλώφ** Θεόδωρος, ναύαρχος
ρῶσος, στέλλεται εἰς τὴν Με-
σόγειον κατὰ τῶν Τούρκων,
Εβ 195· μετέχει τῆς ναυμαχίας
τοῦ Τσεσμέ, 197-198.
- ***Ορλώφ** Ἀλέξιος, ναύαρχος ρῶ-
σος, διοικητὴς τῆς δευτέρας
μοίρας τῆς Μεσογείου κατὰ
τὸν πόλεμον τοῦ 1769 πρὸς τὴν
Τουρκίαν, Εβ 196· ἐγκαταλεί-
πει τοὺς Ἕλληνας, 197.
- ***Ορμίδας**, υἱὸς Χοσρόου τοῦ
μεγάλου, βασιλεὺς τῶν Περ-
σῶν, Γα 169· νόμισμα, 169
(εἰκ.).
- ***Ορμίδας**, πάπας, Γα 69.
- ***Ορομάσδης**, θεὸς τῶν Περσῶν,
Αβ 15 (εἰκ.).
- ***Ορόντης**, ποταμὸς τῆς Συρίας,
Βα 244.
- ***Οροντοβάτης**, μῆδος, σατράπης
ἐπὶ Ἀντιγόνου, Βα 176.
- ***Ορτόκ**, Νογαῖος τουρκομάνος,
ἄρχων Ἱεροσολύμων, Αβ 36.
- ***Ορτυγία**, Αα 104· παρ' Ἡσιόδου,
106.
- ***Ορφενός**, συμπλωτὴρ ἀργοναυ-
τῶν, Αα, 16, 111.
- ***Ορφικοί**, Αα 36 καὶ ἐπ.
- ***Ορχάν**, υἱὸς Ὁσμάν, βλέπε
Οὐρχάν.

- *Οδοάκερος**, βάρβαρος βασιλεύς της Ἰταλίας, Ββ 263.
- *Οδρύσαι**, λαὸς τῆς Θράκης, Βα 150, 298.
- *Οδύσεια**, Αα 62 καὶ ἐπ., 71, 72, 81, 83, 111.
- *Οδυσεύς**, βασιλεὺς Ἰθάκης, Αα 23, 26 (εἰκ.), 32 (εἰκ.), 49, 51 (εἰκ.), 72, 79 (εἰκ.), 80, 81 (εἰκ.), 82 (εἰκ.), 83, 84· ἐν ἀγορᾷ ἐπιτιμᾷ τὸν Θεοσίτην, 85· ἐπὶ νομισματός, 26 (εἰκ.).
- *Οδυσεὺς** Ἀνδρουῖτος, βλέπε Ἀνδρουῖτος Ὀδυσεύς.
- *Οζόλαι** Λοκροί, ὄρα Λοκροί Ὀζόλαι.
- *Οθμάν**, καλίφης, δολοφονεῖται, Γα 231.
- *Οθμάν**, υἱὸς τοῦ καλίφου Μαχαδῆ, ἡττᾶται ὑπὸ τοῦ Λαχανοδράζοντος καὶ φρονεύεται, Γβ 108.
- *Οθων Α'**, αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως, στέφεται ὑπὸ τοῦ πάπα Ἰωάννου, Δα 117· ζητεῖ ὡς νύμφην ἐπὶ τῷ υἱῷ τὴν Θεοφανώ, 117· ἀνδριάς, 122· ἡ δικτὴ αὐτοκρατορία ἐπὶ Ὀθωνος Α', 128 (χάρτης)· ἡ πρεσβεία Λουιπεράνδου, 117, 121-131, συνθήκη πρὸς Ἰωάννην Α', 160-162.
- *Οθων Β'**, αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως, συζεύγνυται τὴν ἑλληνίδα Θεοφανώ, Δα 160-162· εἰσβάλλει εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν, ἀλλὰ κατατροποῦται, 176-177.
- *Οθων Γ'**, αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως, υἱὸς Ὀθωνος Β' καὶ Θεοφανοῦς, Δα 162.
- *Οθων**, πρῶτος βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος, Στ 195· ἡ ἀναγγελία περὶ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ, 218· ἐπιτροπὴ στέλλεται εἰς Μόναχον ὅπως ὀρκισθῇ πιστὸν εἰς αὐτόν, 219· ἀφίξις αὐτοῦ εἰς Ἑλλάδα καὶ εἰσδοξὸς εἰς Ναύπليون, 219-220 (εἰκ.), 221 (εἰκ.)· μετάλλιον, 222 (εἰκ.)· ἐπίσκεψις αὐτοῦ εἰς Ἀθήνας, 229, 231 (εἰκ.)· μεταβίσεις εἰς Σμύρνην, 230· ἐνηλικιώσεις, 231· προκήρυξις, 231-232· νυμφεύεται τὴν Ἀμαλίαν, 234· ἡ εἰσδοξὸς εἰς Ἀθήνας, 236 (εἰκ.)· ἐχθρότης τοῦ Λαίνου, 236· ἡ κατ' αὐτοῦ ἀντιπολίτευσις, 247· ἡ ἐπανάστασις τῆς Γ' Σεπτεμβρίου καὶ ἡ μεταπολίτευσις, 248-249, 250 (εἰκ.)· ἀποκρούει περιστολὴν τοῦ Συντάγματος, 256· τὸ ἐπεισόδιον Μουσούρου, 264· ἐπιστολὴ τοῦ Ὀθωνος πρὸς τὸν σουλτάνον, 265· πρωτοστατεῖ εἰς τὸν φιλοπόλεμον ὀργασμὸν κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, 287, 291· αἷτια ἀντιδημοτικότητος τοῦ βασιλέως, 299· ἡ δυσμένεια τῶν Δυνάμεων, 300· ἕτερα αἷτια ἀντιδημοτικότητος, 303-305· στάσις ἐν Ναυπλίῳ, 305-306· ἐπανάστασις καὶ ἔξωσις τοῦ Ὀθωνος, 306-308· ἡ προκήρυξις, 309· θάνατος τοῦ Ὀθωνος, 310· εἰκό. ες, 195, 255, 309, 310, 311.
- *Οθων** Λαρόσης, βλέπε Λαρόσης.
- Οιδίπους**, Αα 19, 21 (εἰκ.)· ἐρμηνεία μύθου ὑπὸ Παλαιφάτου, 42,
- Οἰκογένεια**, κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους καὶ σχέσεις μελῶν αὐτῆς πρὸς ἄλληλα, Αα 91 καὶ ἐπ.
- Οἰκονομίδης** Χριστόδουλος, Στ 46.
- Οἰκονόμος** Κωνσταντῖνος, λόγιος, Εβ 166.
- Οἰκονόμον** Ἀντώνιος, πλοίαρχος ἐξ Ὑδρας, καταλαμβάνει τὴν ἀρχὴν ἐν τῇ νήσῳ, Στ 78· ἐπανάστατεῖ τὴν Ὑδραν, 79 (εἰκ.)· φόνος αὐτοῦ, 79.
- Οἰκουμενικός**, τίτλος τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως· σημασία αὐτοῦ καὶ ἡ περὶ αὐτοῦ ἔρις πρὸς τὴν Ρώμην, Γα 145-150· σφραγὶς οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, 150 (εἰκ.).
- *Οιλεύς**, Αα 23.
- Οἰνιάτης**, στρατηγὸς τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ Βασιλείου Α', ἀποκρούει ἀραβικὴν ἐπιδρομὴν, Δα 60· συνεργάζεται εἰς τὴν ἀνάκτησιν τῆς Καλαβρίας, 61.
- Οἰνὴ**, φρούριον παρὰ τὸν Κιθαιρώνα, Αβ 233.
- Οἰνοτροί**, φυλὴ τῆς Ἰταλίας, Αα 300.
- Οἰόβαζος**, πέρσης στρατηγός, ἡττᾶται ἐν Σηστῷ, Αβ 122.
- Οἰχαλία**, Αα 24.
- *Οκταῖος** Αὐγουστος, βλέπε Αὐγουστος.
- *Ολβία** ἢ Βορυσθενίς ἢ Μιλητούπολις, μεγάλη ἑλληνικὴ πόλις ἐν Σκυθίᾳ, Αα 308, 309-310· κοσμήματα, 313 (εἰκ.)· ὑφίστατο ὡς πόλις ἑλληνίς κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα μ. Χ., Ββ 127, 128.
- *Ολβία**, πόλις ἑλληνίς ἐν Γαλατίᾳ, Αα 303.
- *Ολβία**, πόλις τῆς Παμφυλίας, Αα 309.
- *Ολβία**, πόλις ἑλληνίς ἐν Σαρδοῖ Αα 303.
- *Ολβιανός**, στρατηγὸς τοῦ θέματος Ἀρμενιῶν ἐπὶ Μιχαὴλ Β', Γβ 2 1, 233.
- *Ολγα**, βασίλισσα τῆς Ἑλλ.δος, Στ 332 (εἰκ.)· γάμος αὐτῆς, 333.
- *Ολγα**, ἡγεμονίς τῶν Ρώσων δεχθεῖσα τὸν χριστιανισμόν. Δα 85· ὑποδοχὴ αὐτῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει, Δα 86-88.
- *Ολέγ**, ἡγεμὼν τῶν Ρώσων ἡ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκστρατεία αὐτοῦ. Δα 69.
- *Ολιγαρχία**, τίνες ἀπετέλουν αὐτήν, Αα 20· γὰρ τὰς τυραννίδας, 207· ἀνατρέπει ἐν Κορίνθῳ 209· Θεόγγις ὁ ποιητὴς περὶ ολιγαρχίας, 2 1· ἀνατρέπει ἐν Μεγάροις, 212.
- *Ολμωνες**, κώμη βοιωτικὴ, Αα 138.
- *Ολπαι**, κώμη ἀκαρνανικὴ, Αα 144, Αβ 245.
- *Ολύμπια**, ἀγῶνες (ὄρα καὶ Ἀγῶνες) Αα 118, 135· πρῶτοι κοινοῖ, 166· ἵδρυσις 172· σφεραγίτης, 173· ἀγῶνες πανελλήνιοι, 174· ἀρματοδρομίαι, 174, 175 (εἰκ.)· παγκράτιον, 174, 179 (εἰκ.)· πένταθλον, 174· λαμπροτάτης τῶν ἀγώνων ἐποχὴ, 175· συμμετοχὴ τοῦ Νέωνος, Ββ 36· παραμυθί, 41· κατάργησις τῶν ἀγώνων ἐπὶ Θεοδοσίου Α'. Ββ 198· ὁ ἐν Ἀντιοχείᾳ ὀλυμπιακὸς ἀγὼν, Γα 80.
- *Ολυμπία**, Αα 118, 171, 172 (εἰκ.), 173 (εἰκ.), 176 (εἰκ.), 178 (εἰκ.). Αβ 193 (εἰκ.)· ἀέτωμα τοῦ ναοῦ τοῦ Διός. Εἰσ. ε' (εἰκ.)· ἀγάλμα τοῦ Ὀλυμπίου Διός, Αα 177.
- *Ολυμπιάδες**, πρώτη, Αα 53, 117· χρονολογικὸν σύστημα, 173· ὀγδόη, ἡ «ἀνολυμπιάς», 178· ἀναγραφὴ, 198· ἡ 99η, κατ' ἣν ἐξεφωνήθη ὁ Λυσίου λόγος, Αβ 350.
- *Ολυμπιάς**, σύζυγος τοῦ Φιλίππου, Βα 13, 40 (εἰκ.), 41-42, 154, 163, 168 (εἰκ.)· θανατώνει

δικαιώματα αὐτῶν, Αα 93· κατὰ τὴν ἐκλογὴν νόμων, Γβ 55-56.

Νομίματα, οὐδεμία μνεία αὐτῶν παρὰ τοῖς πρώτοις ποιηταῖς, Αα 110 (διὰ τὰ καθέκαστα νομίματα βλ. ὀνόματα πόλεων) τὰ πρῶτα νομίματα, 170· τὸ πρῶτον κεχαραγμένον νόμισμα τοῦ Φεῖδωνος, 171 (εἰκ.)· τὰ τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, Γα 7, 1β 52· νομίματα τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους (βλέπε ὀνόματα αὐτοκρατόρων)· ξένα, φέροντα τὸν βυζαντινὸν τύπον, Αα 49 (εἰκ.), 50 (εἰκ.)· τὰ ἐπὶ φραγκοκρατίας χρυσά, Αα 38, 39. (εἰκ.)· τὰ τορνεζία, 70 (εἰκ.).

Νόμος, ἀντίληψις περὶ νόμου κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους, Αα 85 καὶ ἐπ.· νόμος Δράκοντος, 88, 89 (εἰκ.)· νόμοι Φιλόλαου, καλούμενοι θετικοί, 138· νόμοι Αἰγυμίου ἢ Αἰγυμίου ἢ Δωριεὶ τεθιμοί, 156· νόμοι Λυκούργου, 156, 157· νομοθεσία Ἰουστινιανοῦ, Γα ιδ', 71-80. ἐκλογὴ τῶν νόμων ὑπὸ Λέοντος Γ', Γβ 53-58.

Νόννος, ὁ Πανοπολίτης, Γα 12.

Νόννος, ὁ ἑπάτος, εἰς τῶν συντακτῶν τῆς Ἐκλογῆς Νόμων, Γβ 54.

Νορμάν, φιλέλλην στρατηγός, σιλλεται εἰς βοήθειαν τῶν Σουλτανῶν, Στ 66· ἐκίων, 66· τραυματίζεται εἰς Πέτα, 71.

Νορμαννοί, λαὸς σκανδιναβικός· πρώτη αὐτῶν ἀνάμιξις εἰς τὰ τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, Αα 208-209· καθίστανται κύριοι τῆς κάτω Ἰταλίας, 220-221· καταλαμβάνουσι τὴν Κέρκυραν, Δβ 45· νορμαννικὸν πλοῖον, 42 (εἰκ.)· ἐσωτερικαὶ διχονομαί, 45· πολεμισταί, 49 (εἰκ.)· καταλαμβάνουσι τὸ Δυρράχιον, 50-56· ἡττῶνται περὶ τὴν Λάρισαν, 56· ὀριστικὴ ἀποτυχία τῆς κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείας, 58· νέα κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπιδρομὴ ἐπὶ Ρογέρου Β', 126-128· ἐκστρατεία Μανουὴλ Α' κατὰ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Νορμαννῶν, 130-132· νέα ἐκστρατεία Νορμαννῶν ἐπὶ Ἀνδρονίκου Α', 163· ἄλωσης Δυρραχίου, 164· ἄλωσης Θεσσαλονίκης, 165-175· οἰκτρὸν τέλος τῆς ἐκστρατείας, 185.

Νοταράδες, ἐξέχων οἶκος ἐν Πελοποννήσῳ, Εβ 29.

Νοταρᾶς Λουκᾶς, μέγας δούξ

ἐπὶ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, κηρύσσεται κατὰ τῆς ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν, Εα 314· ἀρχηγὸς σώματος κατὰ τὴν πολιορκίαν, 325· αἰχμαλωτίζεται, 364· συνάντησις αὐτοῦ πρὸς τὸν σουλτάνον, 366· φρόνος αὐτοῦ καὶ τῶν τέκνων του, 376.

Νοταρᾶς Ἰωάννης, Στ 105, 106, 109.

Νοταρᾶς Πανοῦτσος, μινίστρος τῆς οἰκονομίας, Στ 59· πρόεδρος τῶν Συνελεύσεων Τροικηνός, Ἄργους καὶ τῆς Α' μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν, Στ 258.

Νοταρᾶς Γεωργαντᾶς καὶ Νοταρᾶς Σπυρίδων, μετέχουν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1770, Εβ 194-195.

Νουρεδδίν, σελδζουκίδης σουλτάνος Συρίας, καταλαμβάνει ἀπὸ τῶν σταυροφορῶν τὴν Ἐδεσσαν, Δβ 122· ἐξαιτεῖ εἰρήνην παρὰ τοῦ Μανουὴλ Α', 134· ἐπέμβασις αὐτοῦ ἐν Αἰγύπτῳ, 138· θάνατος αὐτοῦ, 189.

Νταπόντε Νικόλαος, δόγης τῆς Ἑνετίας· αἱ πρὸς αὐτὸν δύο ἐπιστολαὶ τοῦ πατριάρχου Ἱεροσείμου, Εβ 52-53.

Ντέκας Ἰωάννης, ἀθηναῖος, ἰδρύει σχολεῖον, Εβ 165.

Νύξ, Αα 1, 69.

Νῶε, σχέσις πρὸς Νοῦν, Αα 39.

Νῶνακρῖς, πόλις προομηρικὴ, Αα 111.

Ξάνθιππος, ὁ Ἀρίφρονος, στρατηγός, πατὴρ τοῦ Περικλέους, Δβ 31-32, 49, 63, 85, 120, 122.

Ξάνθιππος, ὁ Περικλέους, Αβ 221, 222.

Ξανθόπουλος, ἀρχηγὸς σώματος Ζακυνθίων κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770, Εβ 196.

Ξάνθος, ἵππος Πηλέως, Αα 25.

Ξάνθος, ποταμὸς ἐν Λυκίᾳ, Αα 102.

Ξάνθος, πόλις ἐλληνὶς ἐν Λυκίᾳ, Βα 182.

Ξάνθος, εἷς τῶν ιδρυτῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, Στ 6· ἀποστολὴ αὐτοῦ πρὸς τὸν Καποδίστριαν, 8.

Ξαντᾶς, ἀρχηγὸς τῶν Παυλιαν-

τῶν εἰς τὸν στρατὸν Ἀλεξίου Α', Δβ 52.

Ξανάκης, Ἕλλην πρόκριτος ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ Σελήμ Α', Εβ 87.

Ξένη, σύζυγος Μιχαὴλ Θ', συλλαμβάνεται ὑπὸ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, Εα 157.

Ξενοκλῆς, σπαρτιάτης ἀρχηγὸς τῶν ἱππέων τοῦ Ἀγησιλάου, Αβ 325.

Ξενοκράτης, ὁ κολοφώνιος φιλόσοφος, Αα 292.

Ξένος Ἐμμανουήλ, Στ 160.

Ξενοφίλος, φρουραρχος τῶν Σούσων, Βα 171.

Ξενοφῶν, στρατηγὸς καὶ ἱστορικὸς ἀθηναῖος, Αα 35· περὶ σπαρτιανικοῦ βίου, 192, 193· ἀξία τοῦ ἔργου αὐτοῦ, Αβ 285, 315-316.

Ξένων, τύραννος τῶν Ἐρμιονέων, Βα 281.

Ξέρξης, βασιλεὺς τῶν Περσῶν· ἡ περὶ ἐκστρατείας κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἀπόφασις αὐτοῦ, Αβ 50· τὸ περσικὸν κράτος ἐπ' αὐτοῦ, 51 (χάρτης)· ἡ διέλευσις εἰς Εὐρώπην, 55· ὁ στρατός, 56-60· καταστροφὴ τοῦ στόλου ὑπὸ τεκμηρίας, 73· μάχη Θερμοπυλῶν, 74-78· ἡ ἐν Σαλαμῖνι ἡττα, 95-98· φυγὴ ἐξ Ἑλλάδος, 99-100· τὰ ἐν Περσεπολεὶ ἀνάκτορα, 100 (εἰκ.), 121 (εἰκ.).

Ξηρόμερον, ὑψώνει τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως, Στ 66.

Ξιφίας Νικηφόρος, πρωτοσπαθᾶριος ἐπὶ Βασιλείου Β', Αα 189, 190, 193, 195, 196· στασιάζει καὶ αἰχμαλωτίζεται, 205· ἀνακαλεῖται ἐκ τῆς ἐξορίας, 213.

Ξιφιλῖνος Ἰωάννης, πατριάρχης, Δβ 12-14.

Ξιφιλῖνος Βάρδας, ἀδελφὸς τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου, Δβ 13.

Ξιφιλῖνος Γεώργιος Β', πατριάρχης, Δβ 199.

Ξοῦθος, υἱὸς Ἑλληνος, Αα 6, 164.

Ξοῦθος, ἐπίθετον Ἀπόλλωνος, Αα 11.

Ὀδησσός, ἑλληνικὴ ἀποικία ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου, Αα 308.

Ρέα, θεά, σύζυγος τοῦ Κρόνου, Εἰς. ρλ', Αα 2, Αβ 442.

Ρενάλδος, δούξ Ἀντιοχείας, δῆοι τὴν Κύπρον, Δβ 133' ἡ οἰκτρά αὐτοῦ ταπεινώσις πρὸ τοῦ Μανουήλ Α', 133-134.

Ρενιέρης Μάρκος, Εβ 523.

Ρενιέρης Νικόλαος, Στ 160.

Ρέντης Ἀρ., ταγματάρχης ἐπὶ Ὀθωνος, στασιαστής, Στ 272.

Ρεομήθρης, πέρσης στρατηγὸς κατὰ τὴν ἐν Γρανικῷ μάχην, Βα 71, 73.

Ρεσινὸς Κωνσταντῖνος, λόγιος, Εβ 43.

Ρεσιτ πασᾶς, βλ. Κιουταχῆς.

Ρήγας Φεραίος· ἀνατροφή καὶ χαρακτήρ αὐτοῦ, Εβ 212' ἐνέργειαι αὐτοῦ ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως τῶν Ἑλλήνων, σύλληψις καὶ θάνατος, 213' εἰκόνας, 212, 213.

Ρηγίλλη, σύζυγος Ἡρόδου τοῦ Ἀττικοῦ, Ββ 55.

Ρήγιον, ἑλληνικὴ ἀποικία ἐν Ἰταλίᾳ. Αα 299, Αβ 124, Γα 97 νόμισμα, Αα 302 (εἰκ.).

Ρίζος Νερούλος Ἰάκωβος, βασιλικὸς ἐπίτροπος εἰς Ἀττικὴν, Στ 229' ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, 259' εἰκόν, 258.

Ρικάρδος, κόμης, στρατηγὸς Γ' υἱέλιου Β', σταλεῖς κατὰ τῆς Ἑλλάδος, κυριεύει τὸ Δυοράχιον, Δβ 164' τὴν Θεσσαλονικίαν, 174' αἰχμαλωτίζεται 185.

Ρικόρδος, κόμης Κεφαλληνίας, Εα 115.

Ρικάρδος, ναύαρχος ρώσος, Στ 216, 218.

Ρινοτομία, πρώτη ἐφαρμογὴ τῆς ποινῆς ὑπὸ Ἡρακλείου, Γα 224' ρινοτομία Ἡρακλεωνᾶ, 228' τῶν ἀδελφῶν τοῦ Πωγωνάτου, 235' Ἰουστινιανοῦ Β', 263' Λεοντίου, 264.

Ρίτσος Ἀντώνιος, κυβερνήτης ἐνετικῆς γαλέρας, βυθισθείσης μὲ φορτίον κρηθῆς διὰ τὴν πολιορκουμένην Κωνσταντινούπολιν, Εα 311.

Ριχάρδος, βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας, καταλαμβάνει τὴν Κύπρον. Δβ 175' μετέχει τῆς Γ' σταυροφορίας, 191' ἐπιστρέφει εἰς Ἀγγλίαν, 196.

Ροβέρτος, δούξ τῆς Νορμαννίας,

σταυροφόρος, Δβ 69.

Ροβέρτος, κόμης Φλανδρίας· ἡ φερομένη ἱκετήριος· πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴ Ἀλεξίου Α', Δβ 60-67' σταυροφόρος 69' ὀρίζεται πίστιν πρὸς τὸν Ἀλέξιον, 77.

Ροβέρτος, ὁ Γυσκάρδος, ἡγεμὼν τῶν Νορμαννῶν τῆς κατὰ Ἰταλίας, Δβ 32, 34' χαρακτήρ αὐτοῦ, 38' ἐνέργειαι κατὰ τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, 39, 43' πολεμικαὶ αὐτοῦ παρασκευαί, 44-45' καταλαμβάνει τὴν Κέρκυραν, 45' καταλαμβάνει τὸ Δυοράχιον, 50-56' διὰ τῶν πολιτικῶν ἐνεργειῶν Ἀλεξίου Α' ἀναγκάζεται νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἰταλίαν, 56' νέα ἐκστρατεία καὶ θάνατος αὐτοῦ, 57, 58.

Ροβέρτος, τέταρτος λατίνος αὐτοκράτωρ Κωνσταντινουπόλεως, Εα 47' κατὰστασις τῆς αὐτοκρατορίας, 49' θάνατος αὐτοῦ, 50.

Ροβέρτος Βασεβίλιος, κόμης Λοριτέλης, σύμμαχος Μανουήλ Α', Δβ 131.

Ρογέρος Α', νορμαννός, ἀδελφὸς Ροβέρτου Γυσκάρδου, κατὰ τὴν Σικελίαν, Δβ 38, 126.

Ρογέρος Β', νορμαννός, βασιλεὺς τῆς Σικελίας, Δβ 123' ἐπέρχεται κατὰ τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους καὶ καταλαμβάνει τὴν Κέρκυραν, 126' ψηφιδωτὴ εἰκόν, 127.

Ρογέρος Β', κόμης τοῦ Φουά, σταυροφόρος, Δβ 69.

Ρογέρος, ἀρχηγὸς τῶν Καταλάνων, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν Ἀνδρονίκου Β', Εα 135' ἀρχιναύαρχος, 145' νικᾷ τοὺς Τούρκους, 146' δολοφονία αὐτοῦ, 147.

Ρογέρος Δεσλὼρ, γάλλος, αἰχμάλωτος τῶν Κ' καταλάνων, ἀναγορεύεται ὑπ' αὐτῶν κυβερνήτης τοῦ δουκάτου Ἀθηνῶν, Εα 162-163' αὐθέντης Σαλώνων, 167.

Ρογέρος Λόριος, βλέπε Λόριος.

Ρόδιος Π. Γ., προσωρινὸς γενικὸς γραμματεὺς τῆς ἐν Ναυπλίῳ κυβερνήσεως, Στ 153.

Ροδοῦλδος, ἐπίσκοπος ἀπεσταλμένος τοῦ πάπα Νικολάου εἰς Κωνσταντινούπολιν, Γβ 293,

296, 297.

Ροδόπολις ἢ Ρόδη, κτίσμα ἑλληνικὸν ἐν Ἱβηρίᾳ Αα 306.

Ρόδος, νῆσος, Αα 24, 287, 289 καὶ ἐπ., Αβ 189 ἀποστασία ἀπὸ τῆς σπαρτιατικῆς ἡγεμονίας, Αβ 327' ἀποστασία ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων, 387' ὁ κολοσσός, 387 (εἰκ.)· πολιορκία ὑπὸ Δημητρίου τοῦ Ἀντιγόνου, Βα 198-208' ὁ ναυτικὸς κώδις, 200 (εἰκ.)· ἀκμὴ, 227' συμμαχία πρὸς Ρωμαίους κατὰ Φιλίππου 289-291' τιμωρία ἐπιβληθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, 299' παρακμὴ, 312' κατάληψις ὑπὸ τῶν Ἀράβων καὶ καταστροφή τοῦ κολοσσοῦ, Γα 230' ὑπὸ τοὺς Γαβαλάδες, Δα 300' Δβ 148, Εα 50' περιέρχεται εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐτοκρατορίαν, Εα 96' κατάληψις τῆς νήσου τῶν Ἰωαννιτῶν, 128' κατάληψις τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Τούρκων, Εβ 11.

Ρόδος, ἀποικία τῶν Ροδίων ἐν Γαλατίᾳ, Αα 306'

Ροῖκος, σάμιος ἐφευρέτης, Αα 293.

Ροισάνης, πέρσης στρατηγός, φρονεθεὶς κατὰ τὴν ἐν Γρανικῷ μάχην, Βα 74.

Ροκαφόρτε Βερεγγάριος, ἀρχηγὸς τῆς καταλανικῆς ἐταιρείας, Εα 148-150.

Ροκνεδίν, Σελτζουκίδης ἡγεμὼν Τοκατίου, Δβ 201.

Ροντόπουλος, νομαρχεὺς Ἀχαΐας κατὰ τὸ ἐπεισόδιον Μερντίτου, Στ 269.

Ρόουε Θωμᾶς, πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας ἐν Κωνσταντινουπόλει· συνεργασία αὐτοῦ πρὸς τὸν Λούκαριν, Εβ 67.

Ροσσέτος, ἐπιφανὴς ἑλληνικὴ οἰκογένεια ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὴν ΙΖ' ἑκατονταετηρίδα, Εβ 93, 108.

Ροσσέτος Μιχαήλ, μέγας σκευοφύλαξ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας Εβ 93.

Ρόσσος Νικολός, λομβαρδός, πρέσβυς Ἀλεξίου Γ' πρὸς τοὺς σταυροφόρους, Δβ 224.

Ροτρούνδη, θυγάτηρ, Καρόλου τοῦ Μεγάλου, Γβ 111, 130.

Ρονδχάρδος Ἰγνάτιος, βαναρὸς πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ Ὀθωνος, Στ 235' ἀπομάκρυνσις αὐτοῦ, 237 (εἰκ.).

Ρούκης, όπλαρχηγός, Στ 228.

Ρούμ Μεχμέτ πασάς, μέγας βεζίρης του Μωάμεθ Β' καταγωγής ελληνικής, Εβ 15.

Ρούμελι Χισσάρ, φρούριον κτισθέν υπό Μωάμεθ Β' επί της ευρωπαϊκής άκτης του Βοσπόρου, Εα 304-310· εικών, 305.

Ρουσέλιος, φράγκος στρατηγός εις την ύπηρεσίαν του άνατολικού κράτους, Δβ 17· προδοσίαι αυτών, σύλληψις και μαρτυρώσεις, 23.

Ρουφίνος, έπίσκοπος της αρχής εν Άνατολή επί Άρχαδίου Ββ 204· φόνος αυτού, 205.

Ρούφος Μπενιζέλος, Στ 227· μετέχει της έπαναστάσεως κατά του Όθωνος, 307 (εικ.)· μέλος της προσωρινής κυβερνήσεως, 308· πρωθυπουργός, 318.

Ροχέτιος Ραούλ, γάλλος συγγραφέυς, Αα 43, 58.

Ρωμαίον βασιλείς, ό τίτλος των αυτοκρατόρων του άνατολικού κράτους, Γα 143, Γβ 8.

Ρωμανός Α' Δεκαπηνός, αυτοκράτωρ νομοθετήματα κατά των «δυνατών», Γα 55· συμβασιλεύς Κωνσταντίνου Ζ', Δα 71· νομίσματα, 72 (εικ.), 80 (εικ.), 131 (εικ.), έπανάστασις των εν Πελοποννήσω Σλαύων, 78-79· αξίωμα του κράτους επί Ρωμανού, 79-80· εκθρόνισις και περιορισμός αυτού, 81.

Ρωμανός Β', αυτοκράτωρ συζεύγνυται Βέρθαν, την θυγατέρα του βασιλέως της Ιταλίας, Δσ 79· χαρακτηρισμόν αυτού, 92· νόμισμα, 94· οι επί της βασιλείας αυτού πόλεμοι, 96-99· θάνατος, 99.

Ρωμανός Γ' Άργυρός, αυτοκράτωρ νυμφεύεται την Ζωήν, θυγατέρα Κωνσταντίνου Η', Δα 212· χαρακτήρ αυτού, 213· εικών, 214· νόμισμα, 215 (εικ.)· ήττάται υπό των Άράβων, 214· αποπνίγεται εν τω βυθαιώ, 216· εικών εκ χειρογράφου (δημοσιευομένη, κατά λάθος, με άλλον τίτλον), 226.

Ρωμανός Δ', ό Διογένης, αυτοκράτωρ, Δβ 13· συζεύγνυται την χήραν του Κωνσταντίνου Ι', 14· καταγωγή και χαρακτήρ αυτού, 14-15· νόμισμα, 16 (εικ.)· στρατεία αυτού κατά των Τούρκων, αιχμαλωσία και λύτρωσις, 16-20· ει-

κόν, 19· εκθρόνισις και θάνατος αυτού, 20.

Ρωμανός, φρούραρχος της εν Συ ία Βόστρας, παρ' αδίδει την πόλιν εις τους Άραβας και εξισλαμίζεται, Γα 215.

Ρωμανός, υιός του ήγεμόνος των Βουλγάρων Πέτρου, συλλαμβάνεται υπό των Ρώσων, Δα 107· δραστεύει, 173· παρ' αδίδει τα Σκόπια εις τον Βασίλειον Β', 190.

Ρωμανός, ό και Γαβριήλ, ήγεμών των Βουλγάρων, βλέπε Γαβριήλ.

Ρωμανός Σκληρός, υιός του Βάρδα Σκληρού, Δα 179.

Ρωμανός Σκληρός, ό νεώτερος, μάγιστρος και πρωτοστράτωρ επί Κωνσταντίνου Μονομάχου, άδελφός της έρωμένης του αυτοκράτορος, Δα 232· μετέχει της στάσεως κατά Μιχαήλ ΣΤ', 247, 248.

Ρωμανός Ευστάθιος, αρχηγός του έπανησιακού στόλου κατά τον άγώνα του 1684 κατά των Τούρκων, Εβ 186.

Ρώμη· ό περί κτίσεω· αυτής υπό του Αίνειου μύθος, Εισ. ρονσ'· ή προς την Ελλάδα αντίθεσις της τρωικής Ρ μης, ρον'. πρώτη ανάμειξις εις τα των Έλλήνων της κάτω Ιταλίας, Ρα 230· κατάληψις της Ιλλυρίας και της Κερκυρας, 286· πρώτη ανάμειξις εις τα της Ελλάδος, 286-289· κατ' απόψεις Φιλίππου και Άντιόχου, 291-295· καταρροπώσις του Περασέως, 298· διοικήσις της Ελλάδος υπό Ρωμαίων, 306-307, 311-316, Εβ 9-10· ρωμαϊκαί νηες, Ββ 7 (εικ.)· πρώτος Μιθριδατικός πόλεμος, 10-20· πειρατικός, 22-24· δεύτερος Μιθριδατικός, 25· έμφύλιος Καίσαρος και Πομπηίου, 26· βαρβαρικά επιδρομαί εις τω ρωμαϊκόν κράτος, Εβ 67-75· πολιτεύμα, 132· μεταρρύθμισις αυτού υπό του Κωνσταντίνου, 133· κατάληψις τη Ρώμης υπό Βελισαρίου, Γα 98· πολιορκία υπό των Γότθων, 98, 99 (εικ.)· διά την Ρώμην υπό του Πάπας, βλ. Πάπας.

Ρωμύλος Αύγουστύλος, τελευταίος ρωμαίος αυτοκράτωρ, Ββ 263.

Ρωζάννη, σύζυγος του μεγάλου Άλεξάνδρου, Βα 108, 138,

147, 159· περιορίζεται εις Άμφίπολιν υπό του Κασσάνδρου, 169· φόνος αυτής, 181.

Ρώς Λουδοβίκος, αρχαιολόγος γερμα ό· έπίσκεψις αυτού εις Ελλάδα, Στ 229, 231.

Ρώσελ Ι., πρωθυπουργός της Άγγλίας· κλονισμός της κυβερνήσεως αυτού εξ αίτίας του έπεισοδίου Πατσιφίκου, Στ 282-283.

Ρώσοι, πρώτη αυτών κατά της Κωνσταντινουπόλεως επιδρομή. Γβ 303-304· δευτέρα επιδρομή. Δα 69· συναψι συνθήκης φιλίας και έμπορίου, 69-71· νέα επιδρομή και καταστροφή του στόλου αυτών, 73-74· νέα συνθήκη, 74-77· εισβολή εις την Βουλγαρίαν, 107· εικόνες Ρώσων επί σλαβονικών χειρογράφων, 107, 148, 156· κύριοι άπάσεις της Βουλγαρίας, 147· ήττώνται εις Παισθλαύαν, 151-152 και Αορυστολόν, 153-157· συναψις ειρήνης, 157· τελευταία επιδρομή κατά της Κωνσταντινουπόλεως και κατατρόπωσις του στόλου αυτών, 233-235· αι επί της κληρονομίας των Ελλήνων αυτοκρατόρων αξιώσεις, Εβ 57· ή πολιτική του Μεγάλου Πέτρου, 190-194· ό κατά της Τουρκίας πόλεμος του 1769 και ή εξέγερσις των Έλλήνων, 194-204· τό περί άπελευθερώσεως των Ελλήνων βούλευμα της Αικατερίνης Β', 204-206· αι επί την Ρωσίαν έλπίδες των Ελλήνων, Στ 7· ή ρωσική πρότασις περί ένόπλου έπεμβάσεως κατά την έγερσιν της έλλ. έπαναστάσεως, 21· αι δύο διακοινώσεις προς την Πύλην, 22-26· ή μετέπειτα πολιτική αυτής, 131 και έπ.· εκτίμησις της πολιτικής αυτής, 143-146· κληρίεις πολέμου κατά της Τουρκίας, 193, 211· πολιτική της Ρωσίας εις τό ζήτημα Πατσιφίκου, 281· Κριμαϊκός πόλεμος, 285-287· ό Ρωσοτουρκικός πόλεμος του 1877, 349-350.

Σαβάτζιος, φρουγοπελασγική θεότης Εισ. ρλγ'.

Σάββας, δυνάστης Άμισού, Εα 15.

Σάββας, φιλικός, Στ 14, 15, 16.

Σάββας πασάς, ύπουργός των έσωτερικών της Τουρκίας, Στ 355.

Σαββάτιος, ὁ πατήρ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, Γα 63,

Σαββάτιος, υἱὸς τοῦ Λέοντος Ε', Γβ 227.

Σαββάτιος, μοναχός, ὑπέρμαχος τῆς μεταρρυθμίσεως, Γβ 208.

Σαβανδικὸς Φίλιππος, τρίτος σύζυγος Ἰσαβέλλας Βιλλεαρδουίνου, ἡγεμὼν τῆς Ἀχαΐας, Εα 119· στάσις τῶν ἀρχόντων Ἀρχαδίας, 122· μετέχει τῆς κατὰ τῆς Ἡπείρου ἐκστρατείας Φιλίππου τοῦ Ἀνδεγαυικοῦ, 124· καθαίρει αὐτοῦ, 124.

Σαβέρ, βεζίρης τῆς Αἰγύπτου, Δβ 138.

Σαβρινανός, στρατηγὸς τοῦ Ἰλνυρικοῦ, Γα 41.

Σαβῖνος, ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων, Γβ 83, 84.

Σαγαλασός, ἀποικία Λακεδαιμονίων, Βα 243.

Σάγουντον, ὄρα Ζάκανθα.

Σαδήμας Κωνσταντίνος, ὄπλαρχηγὸς Ναυπαιτίας, Στ 66, 168.

Σαιβούλφ, ἰσλανδός, περιηγητής, περὶ Ἀθηνῶν καὶ Πατρῶν, Δα 203.

Σαίντ-Ὁμέρ Νικόλαος Β', δυνάστης Θηβῶν, Εα 111· τὸ πλοῖστίον ἀνάκτορον αὐτοῦ, 112.

Σαίντ-Ὁμέρ Νικόλαος Γ', πρωτοστράτωρ τοῦ Μωρέως, Εα 115.

Σαῖσσας, σελδζουκίδης ἡγεμὼν τοῦ Ἰκονίου, ταπεινοῦται πρὸ τοῦ Ἀλεξίου Α', Δβ 104.

Σαῖτ, ἐμίσης Κρήτης κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα, ἐπιχειρεῖ ἐπιδρομὴν κατὰ τοῦ κράτους, Δα 60.

Σαλαδδίν, σουλτάνος τῆς Αἰγύπτου, Δβ 138· νόμισμα, 139 (εἰκ.)· καταλαμβάνει τὴν Συρίαν, 189· ἀρεταί αὐτοῦ, 189-190· θάνατος αὐτοῦ, 218.

Σαλαμῖς, νῆσος, Αα 23, 104· οἱ περὶ αὐτῆς πόλεμοι Ἀθηναίων καὶ Μεγαρέων, 244-245· ὁ περὶ αὐτῆς χρησιμότης, Αβ 66· ἡ ναυμαχία, 85-102· νόμισμα, 89· χάρις, 95.

Σαλαμῖς, πόλις τῆς Κύπρου, Αβ 165, 192, 195.

Σαλβιανός, ὑποστράτηγος ἐπὶ Μαυρικίου, Γα 157.

Σαλῆ πασᾶς, ναύαρχος τοῦρκος, καταγωγῆς ἑλληνικῆς, Εβ

16.

Σαλινιάκ, πρέσβυς τῆς Γαλλίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, Εβ 67.

Σαλμυδησός, ὑφίστατο ὡς πόλις ἑλληνικὴ κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα μ. Χ., Ββ 127.

Σαλμωνεύς, ἡγεμὼν τῶν Αἰολιδῶν, Αβ 451.

Σάλωνα, βλέπε καὶ Ἀμφισσα· ἡγεμονία τοῦ οἴκου Στρομογκούρτ, Εα 26, 84, 89· φραγκικὴ ἐκκλησία, 91 (εἰκ.)· τὸ κάστρον, 89 (εἰκ.), 144 (εἰκ.), 162 (εἰκ.).

Σαμάρεια, πόλις ἑλληνίζουσα τῆς Παλαιστίνης, Ββ 76-77.

Σαμοθράκη· μυστήρια, Αα 36 καὶ ἐπ.

Σάμος, νῆσος, Αα 214, 290-291, Αβ 5, 8-10. 26· νομίσματα, Αα 289 (εἰκ.), Αβ 1 (εἰκ.)· ἀποικίαι, Αα 308· ὑποταγὴ εἰς τοὺς Πέρσας, Αβ 8-10· ἐπανάστασις, Αβ 120· συμμαχία πρὸς Ἀθηναίους, 189· ἐπανάστασις κατ' Ἀθηναίους, 203· ἀπόδοσις εἰς τοὺς ἐαυτῆς κατοίκους, Βα 151-152· ἀναζηροῦσι τῆς ἐλευθερίας ὑπὸ Αὐγούστου, Ββ 30· ἡ συμμετοχὴ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, Στ 81· οἱ Σάμιοι κινουσιν εἰς ἐπανάστασιν τὴν Χίον, 91· ἡ νῆσος καθίσταται αὐτόνομος, 246.

Σαμόσατα, πόλις ἐν Συρίᾳ, Βα 245.

Σάμου, θέμα, Γβ 13, Δα 29.

Σαμουήλ, ὁ μέγας ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων, υἱὸς τοῦ Σίσμαν, καταλαμβάνει τὴν Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν, Δα 173, 187· ἡττᾶται ὑπὸ Νικηφόρου Οὐράνου παρὰ τὸν Σπερχεῖον, 188· ἡττᾶται ὑπὸ Βασιλείου Β' παρὰ τὸν Ἀξιόν, 190· γένεσις αὐτοῦ παρὰ τὸ Κλειδίον, 193· θάνατος αὐτοῦ, 195.

Σαμουήλ Α', πατριάρχης, Εβ 74· εἰκὼν, 79.

Σαμουήλ, μοναχός, ἀνατινάζει τὴν Ἀγίαν Παρασκευὴν διὰ νὰ μὴ παραδοθῇ εἰς τὸν Ἀλῆν, Εβ 218.

Σαμπλίτης Γουλιέλμος, στανροφόρος, ὁ πρῶτος λατίνος κυβάρχηος Πελοποννήσου, Δβ 219, Εα 19· θάνατος αὐτοῦ, 26.

Σαμωνίβα, ἐν τῶν τεσσάρων χωρίων τῶν Σουλωτῶν, Εβ 145.

Σανδζάρ, σελδζουκίδης σουλτάνος, Δβ 14.

Σανδρόκοτος, ἰνδὸς ἡγεμὼν σχεσεῖς πρὸς Σέλευζον, Βα 209, 226.

Σανούτος Μάρκος Α', καταλαμβάνει Ἀνδρον, Πάρον, Μήλον, Σαντορίνην, Νάξον, Εα 24· καταλαμβάνει προσχαίρως τὴν Κρήτην, 40-41· θάνατος αὐτοῦ, 94.

Σανούτος Ἀγγελος, ἡγεμὼν Νάξου, Εα 94.

Σανούτος Μάρκος Β', ἡγεμὼν Νάξου, Εα 94, 113· πόλεμος πρὸς τὸν Βαρθολομαῖον Α' Γκιζην, 126.

Σανούτος Γουλιέλμος Α', ἡγεμὼν Νάξου, Εα 126, 128, 207.

Σανούτος Νικόλαος Α', ἡγεμὼν Νάξου, ἐκλιπαρεῖ τὴν βοήθειαν τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους κατὰ τῶν Τούρκων, Εα 172-173, 207.

Σανούτος Ἰωάννης Α', ἡγεμὼν Νάξου, Εα 207.

Σανούτος Μαρίνος, λατίνος ἱστορικός, Εα 80.

Σανσκριτικὴ γλῶσσα, σχέσις αὐτῆς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν, Εἰσ. λ'-λα', Αα 55.

Σανταρόζας, φιλέλλην ἰταλός, φρονεῖται ἐν Σφρακτιρίᾳ, Στ 164· εἰκόνες, 163, 164.

Σαντζής, βλέπε Σαουτζής.

Σάξ, ἀμερικανὸς στρατηγός, φιλέλλην, Στ 336.

Σαουτζής, υἱὸς Μουράτ Α', ἐπαναστατεῖ κατὰ τοῦ πατρός του, Εα 212, 216.

Σαπιέντσα ἀξίωσις τῆς Ἀγγλίας περὶ παραχωρήσεως αὐτῆς, Στ 277.

Σαπφώ, ποιήτρια, Αα 290, 312.

Σαπώρ, βασιλεὺς τῶν Περσῶν, αἰχμαλωτίζει τὸν Οὐαλεριανόν, Ββ 69· πορθεῖ τὴν Συρίαν καὶ τὴν Μικράν Ἀσίαν, 81· ἡ αἰχμαλωσία τοῦ Οὐαλεριανοῦ, 81 (εἰκ.).

Σαπώρ Β', βασιλεὺς τῆς Περσίας· πρεσβεῖται αὐτοῦ πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον, Ββ 139, 147· εἰσβολὴ αὐτοῦ εἰς τὸ κράτος, 152· ὁ κατ' αὐτοῦ πόλεμος τοῦ Ἰουλιανοῦ, 170-171.

Σαραπειὼν, ναὸς τοῦ Σαράπιδος, Βα 259· τεμάχιον πατύρου, 261 (εἰκ.)· καταστροφή αὐτοῦ, Ββ 198 (εἰκ.), 199.

Σάραπισ, αἰγύπτιος θεός· ταυτισμὸς πρὸς τὸν Δία Ἄδην, Βα 259· πρὸς Ἀσκληπιόν, Ἥλιον καὶ Διόνυσον, 260.

Σαρδική, ἡ ὕστερον Σόφια, Γα 111· κυριεῖται ὑπὸ τοῦ Κρούμου, Γβ 174.

Σαρδώ, νῆσος, Λα 305.

Σάρισσα, ἡ μακεδονικὴ λόγχη, Βα 16, 19.

Σαρκοφάγος ἐκ Κλαζομενῶν, Λα 61 (εἰκ.)· Ἀλεξάνδρου, Βα 51 (εἰκ.)· χριστιανικῇ, Γα 11 (εἰκ.).

Σαροῦ-Χάν, τοῦρκος ἄρχων μέρους τῆς Λυδίας, Εα 133, 136.

Σαρπηδών, ἡγεμὼν τῶν Λυκίων κατὰ τὸν τρωικόν, θεοποιηθεὶς, πιθανῶς, ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν Σάραπιν, Εἰσ. ξθ', Αα 25, 28.

Σαρπινῦ Οὐγὼν Δελίλλης, βαρῶνος Βοστίτης, Εα 34.

Σαρπινῦ Γουίδων, βαρῶνος Βοστίτης, Εα 111, 118.

Σασάν, τοῦρκος ἡγεμὼν, καταλαμβάνει τὴν Ἐφεσον, Εα 135.

Σάτυρος, περιφρῆμος ὑποκριτὴς ἀθηναῖος, Αβ 397.

Σαχτούρης Γεώργιος, πρόκριτος ὕδρατος, Στ 79· ἀντιναύαρχος, 85, 119, 120 (εἰκ.)· νικᾷ τὸν τουρκικὸν στόλον περὶ Καφηρέα, 126, 127.

Σβάρτσεμπεργ, πρωθυπουργὸς τῆς Αὐστρίας· πολιτεία αὐτοῦ κατὰ τὸ ἐπεισόδιον Πατισφίκου, Στ 283.

Σβιατοσλαῦος, ἡγεμὼν τῶν Ρώσων, Λα 85· εἰσβάλλει εἰς Βουλγαρίαν, 105· ἀπειλεῖ τὸν Ἰωάννην Α', 147· ἡττᾶται παρὰ τὸ Δορύστολον, 153· 157· ζητεῖ εἰρήνην καὶ συναντᾶται πρὸς Ἰωάννην Α', 157, 158 (εἰκ.)· φόνος αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Πετσενέγων, 157.

Σβιατοσλαῦος, ἡγεμὼν τῆς δυτικῆς Βουλγαρίας, ἀναγνωρίζει τὴν ἀρχὴν τῶν Φράγκων, Εα 23.

Σγουρομαλλαῖοι, ἰσχυρὸς οἶκος ἐν Πελοποννήσῳ ἐπὶ φραγκοκρατίας, Εα 79, 117.

Σγουρομαλλαῖος Γεώργιος, παραδίδει τὰς Καλάμιας εἰς τοὺς Φράγκους, Εα 117.

Σγοῦρος Μορίκιος Βούας, ἄλβανὸς ἡγεμὼν Ἠπείρου, Εα

247.

Σγουρὸς Λέων, κύριος Ναυπλίου, Δβ 146-147· γίνεται κύριος τοῦ Ἀργους, τῆς Κορίνθου καὶ τῶν Θηβῶν, 214· μολυβδόβουλλον, 215 (εἰκ.)· συζεύγνυται τὴν Εὐδοκίαν, θυγατέρα Ἀλεξίου Γ', Εα 17· θάνατος αὐτοῦ, 29.

Σεβαλιέ, φιλέλλην ἐλβετός, Στ 68.

Σεβαστείας θέμα, Λα 29.

Σεβαστιανός, ἑπαρχος Κωνσταντινουπόλεως, ἐκθέτει εἰς δημοπρασίαν τὰ δημόσια λειτουργήματα, Γα 21.

Σεβριανός, φιλόσοφος ἐθνικός τῆς Ε' ἑκατ. μ. Χ., Γα 39.

Σεβῆρος Σεπτίμιος, αὐτοκράτωρ ρωμαῖος, Ββ 66.

Σεβῆρος Φλάβιος, καῖσαρ, Ββ 100· ἀνακηρύσσεται Αὐγούστος 100· φονεύεται 101.

Σεζίν, πρέσβυς τῆς Γαλλίας ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντίθεσις αὐτοῦ πρὸς τὸν Λούκαριν, Εβ 67-69.

Σειρήνες νῆσος αὐτῶν παρ' Ὀμήρῳ, Αα 105.

Σεισάχθεια, Αα 249.

Σέκερης Παναγιώτης, Φιλικός, Στ 6.

Σέκκον μονή· ἡ ἐν αὐτῇ ἄμυνα τοῦ Ὀλυμπίου, Στ 19.

Σεκοῦνδος, σοφιστὴς ἀθηναῖος, Ββ 44, 51.

Σέλγη, ἀποικία Λακεδαιμονίων ἐν Πισιδίᾳ, Βα 243.

Σελδζουκίδαι, βλέπε Τοῦρκοι.

Σελεύκεια, νεώτερον ὄνομα τῶν Τράλλεων, Βα 243.

Σελεύκεια, πόλις τῆς Λυκίας, Βα 243.

Σελεύκεια, πόλις τῆς Κιλικίας, Βα 243.

Σελεύκεια ἡ ἐν Πιερίᾳ, πόλις τῆς Συρίας, Βα 244.

Σελεύκεια ἡ πρὸς Ἡδυφῶντι, πόλις τῆς Συρίας, Βα 247.

Σελεύκεια, πόλις τῆς Μεσοποταμίας, Βα 245, 254.

Σελεύκεια ἡ ἐπὶ τῷ Τίγρει, πρωτεύουσα τῆς Βαβυλωνίας ἐπὶ Σελευκιδῶν, Βα 245, 246, 247.

Σελευκίας θέμα, Λα 29.

Σελευκίδαι, ἑλληνικὴ δυναστεία τῆς Συρίας, ἰδὲ ὀνόματα βασιλέων· ἐκτασις τοῦ κράτους, Βα 227· πολίτευμα, 233· στρατός, 254.

Σελευκόβηλον, πόλις ἐλληνίς τῆς Συρίας Βα 245.

Σέλευκος, ὁ Ἀντίοχου, ἡγεμὼν τῶν παίδων ἐπὶ Ἀλεξάνδρου, χιλιάρχος ἐπὶ Ἀρριδαίου, Βα 143· ἐπὶ νομίσματος, 143 (εἰκ.)· σατράπης Βαβυλωνίας, 159· φυγὰς, 177· καταλαμβάνει τὴν Κύπρον, 178· κύριος τῆς ἀνατολικῆς Ἀσίας, 181· βασιλεὺς, 196· νόμισμα, 197 (εἰκ.)· αὔξησις τοῦ κράτους, 209· ἀγὼν πρὸς Ἀντίγονον, 210-211· λαμβάνει τὴν Συρίαν, 212· πόλεμος κατὰ Δημητρίου, 216· δέχεται τὸν Δημήτριον φεγγάδα, 217· νικᾷ τὸν Λυσίμαχον, 219· φονεύεται ὑπὸ Πτολεμαίου τοῦ Κεραινοῦ, 219· ἑλληνικαὶ πόλεις κτισθεῖσαι ὑπὸ Σελεύκου, 244· νομίσματα, 246 (εἰκ.)· σχέδιον ἐνώσεως Κασπίας καὶ Εὐξείνου, 254· πολιτεία πρὸς τὰ ἁσιανὰ θρησκείματα, 255.

Σέλευκος Β' καὶ Γ', βασιλεῖς τῆς Συρίας, Βα 292.

Σέλευκος Δ', βασιλεὺς τῆς Συρίας, Βα 252, 308.

Σελήγη, Αα 3.

Σελίμ Α', σουλτάνος, τὰ θρυλούμενα περὶ ἀποφάσεως αὐτοῦ περὶ σφαγῆς τῶν χριστιανῶν, Εβ 45, 71, 76· εἰκῶν, 47.

Σελίμ Γ', σουλτάνος· ἀνατροπὴ αὐτοῦ, Εβ 216· εἰκῶν, 216.

Σελινοῦς, ἀποικία ἐν Σικελίᾳ, Αα 170, 298, Αβ 124, 271.

Σελλοί, ὑποφῆται τοῦ Λαδωναίου Διός, Εἰσ. οη', Αα 104, 105· φυλὴ, Εἰσ. οη', βλέπε καὶ Ἑλλοί.

Σεναχειρίμ, βασιλεὺς τῆς Ἀσσυρίας, Εἰσ. πθ'.

Σεναχηρείμ, ἄρχων τῆς Ἄνω Μηδίας, παραδίδει τὴν χώραν του εἰς τὸν Βασίλειον Β', Λα 196.

Σεναχηρείμ, στρατηγὸς Νικοπόλεως, Εα 17.

Σέντιος, ρωμαῖος στρατηγὸς Μακεδονίας, Ββ 15.

Σεποῦ Θεοβάλδος, ἀπεσταλμένος τοῦ Καρόλου Βαλουᾶ, ἀνα-

- λαμβάνει τὴν ἀρχὴν τῆς Καταλανικῆς Ἑταιρείας, Εα 150· ὁδηγεῖ αὐτὴν εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, 151.
- Σεραντάπηχοι**, Θεοφύλακτος καὶ Κωνσταντῖνος, πατρίκιοι, συγγενεῖς Εἰρήνης τῆς ἀθηναίας, Γβ 93, 141.
- Σεραπεῖον**, Σέραπς, βλέπε Σαραπεῖον, Σάραπς.
- Σεράπιον**, βλ. Σαραπεῖον.
- Σεραφεῖμ**, μητροπολίτης Σμύρνης, τελεῖ δοξολογίαν ἐπὶ τῇ ἀφίξει τοῦ Ὁθωνος, Στ 230.
- Σερβίρ** πασάς, ἑκτακτος ἐπίτροπος τῆς Πύλης εἰς Κρήτην, Στ 330.
- Σέρβοι**, φυλὴ σλαυική· ἐπανάστασις αὐτῶν κατὰ τοῦ κράτους, Δα 222· ἡ Σερβία ἀνεξάρτητος, 224· ἀνάμειξις εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, Εα 196· μεγάλη αὔξησις τοῦ σερβικοῦ κράτους ἐπὶ Στεφάνου Δουσάν καὶ ὁ μετέπειτα διαμλισμὸς αὐτοῦ, 202-203· τὸ σερβικὸν κράτος καθίσταται ὑποτελὲς εἰς τὸν Βαγιαζήτ, 213· ἀποστολὴ βοήθειας πρὸς τὸν Μωάμεθ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, 310-311· ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία ζητεῖ τὴν σύμπραξιν τῆς Σερβίας, Στ 7· ἡ Σερβία τηρεῖ οὐδετερότητα, 8· συνεννοήσεις πρὸς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ 1860 περὶ κοινῆς ἐνεργείας, 303· ὁ πρὸς τὴν Τουρκίαν πόλεμος τοῦ 1876, 348.
- Σέργιος**, πατριάρχης ἐπὶ Ἡρακλείου, Γα 182, 191, 202, 220, 224.
- Σέργιος**, στρατηγὸς τοῦ Ἡρακλείου, ἡττᾶται ὑπὸ τοῦ ἄραβος Ἀμρού, Γα 215.
- Σέργιος**, ὁ πατὴρ Ἰωάννου τοῦ Δαμσκοηνού, μέγας λογοθέτης τοῦ ἀραβικοῦ κράτους, Γβ 44.
- Σέργιος**, ἀδελφὸς τοῦ Μεγάλου Φωτίου, Γβ 244, 286.
- Σεργίου** καὶ Βάχχου μονὴ ἐν Κωνσταντινουπόλει, Γβ 207 (εἰκ.).
- Σέρμος**, βούλγαρος ἡγεμὼν Σιρμίου, δολοφονεῖται ὑπὸ Κωνσταντίνου Διογένης, Δα 204· Ἕλλητικὸν αὐτοῦ νόμισμα, 204 (εἰκ.).
- Σέρρας**, ἀρχηγὸς σώματος Ζακυνθίων κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770, Εβ 196.
- Σέταινα**, πόλις ἐν ἣ τὰ βασίλεια τοῦ Σαμουήλ· μάχη τῆς —, Δα 197 (εἰκ.).
- Σεύθης** βασιλεὺς τῶν Ὀδρυσῶν, Βα 150, 178, 179.
- Σεχαβεδὶν** πασάς, στρατηγὸς τοῦ Μουράτ Β', ἡττᾶται καὶ φονεῖται ὑπὸ τοῦ Οὐννάδου, Εα 281.
- Σηλυβρία**, ἀποικία Μεγαρέων, Αα 308.
- Σημαῖται** τῶν ναυτικῶν νήσων κατὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ αἱ πρῶται ἑλληνικαὶ σημαῖται, Στ 77 (εἰκ.).
- Σημιτικά** γλῶσσαι, Εἰσ. λα' Αβ 411-413· κλάδοι, 412 (πίν.).
- Σηστός**, ἀποικία Αἰολέων, Αα 104, 308, Αβ 122, 296, Βα 66· νόμισμα, Αβ 122 (εἰκ.).
- Σθενελαΐδας**, ἔφορος ἐν Σπάρτῃ, Αβ 211, 214-215.
- Σθενέλαος**, ἀριστὴς λακεδαιμόνιος ἐν Βυζαντίῳ, Αβ 297.
- Σθένελος**, Αα 21, 23, 94.
- Σίβυλλαι**, αἱ ἀρχαιόταται προφῆτιδες· ὀνόματα αὐτῶν, Εἰσ. ρλδ'.
- Σιβύρτιος**, μακεδὼν σατράπης Ἀραχωσίας καὶ Γεδρωσίας, Βα 146, 170, 176.
- Σιγγιδῶν**, πόλις παρὰ τὸν Δούναβιν, ὅπου νῦν τὸ Βελιγράδιον, καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Ἀβάρων, Γα 156, 157.
- Σίγειον**, πόλις Αα 271, Αβ 12· νόμισμα, 13 (εἰκ.).
- Σιγισμοῦνδος**, βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας, εἶτα αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας, ἡττᾶται ἐν Νικοπόλει ὑπὸ τοῦ Βαγιαζήτ, Εα 215-216.
- Σιγισμοῦνδος Γ'**, βασιλεὺς τῆς Πολωνίας, ἐνεργεῖ ὑπὲρ τῆς ὑποταγῆς τῆς Ἀατολικῆς Ἑκκλησίας εἰς τὴν Δυτικὴν, Εβ 66.
- Σίδηρος**· χρῆσις αὐτοῦ ἐπὶ Ἡσιόδου, Αα 111· χώνευσις καὶ κόλλησις αὐτοῦ, 293.
- Σιδῶν**, Σιδόνιοι, Αα 100 καὶ ἐπ., 110.
- Σικανία**, ὄρα Σικελία.
- Σικανοί**, φυλὴ τῆς Σικελίας καὶ τῆς νοτίου Ἰταλίας, Αα 299, 300 (ὄρα καὶ Σικελία), Αβ 124.
- Σικελία**, Αα 104· αἱ ἐν αὐτῇ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, 298 καὶ ἐπ., Αβ 124-128, Βα 230· νομίσματα τῶν ἀποικίων, Αα 299 (εἰκ.). Αβ 124 (εἰκ.), 128 (εἰκ.)· αἱ τῆσις βοήθειαι τῶν ἐν Κορίνθῳ Ἑλλήνων, Αβ 66· πόλεμος πρὸς τοὺς Καρχηδονίους, 124-128· καρχηδονικαὶ ἀποικίαι, 124-125 (εἰκ.)· ἐκστρατεία Ἀθηναίων, 271-275· κατάληψις ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, Βα 233· κατάληψις ὑπὸ Βελισαρίου, Γα 97· κατάληψις ὑπὸ τῶν Ἀράβων, Γβ 235-236· θέμα, Δα 29· ὑπὸ τοὺς Νορμαννοὺς, 220-221, ὑπὸ τὸν ἀνδεγαυικὸν οἶκον, Εα 88 καὶ ἐπ.· σικελικὸς ἔσπερινός, 107.
- Σίκιννος**, δοῦλος τοῦ Θεμιστοκλέους σταλεῖς πρὸς τὸν Ξέρξην, Αβ 92-99.
- Σικυνών**, πόλις τῆς Πελοποννήσου, Αα 103, 134, 148, 166-168, 177-178, Αβ 72, 85, 107· τυραννίς, Αα 207· νομίσματα, Αα 168 (εἰκ.). 207 (εἰκ.)· ἀλωσις ὑπὸ Πτολεμαίου, Βα 183· εἰσδοδὸς εἰς τὴν ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν, 271.
- Σικιντάρ** Πόττας, αὐτομολεῖ πρὸς τὸν Χουρσίτ, Στ 65.
- Σιλκῶ**, βασιλίσκος τῶν Νουβαδῶν γράφει ἑλληνιστί, Γα 3.
- Σιμμία**, φιλόσοφος θηβαῖος, Αβ 357.
- Σιμμίας**, στρατηγὸς Ἀλεξάνδρου, Βα 95.
- Σίμος** Εὐστάθιος, πρεσβευτὴς ἐν Κων. πόλει, Στ 346.
- Σιμπλίκιος**, πάπας, Γα 26.
- Σιμπλίκιος**, φιλόσοφος τοῦ Ε' αἰῶνος· ἀποδημία αὐτοῦ πρὸς Χοσρόην, Γα 133.
- Σιμωνίδης**, κείος ποιητὴς· ἐπιγράμματα αὐτοῦ, Αα 175, 176· ἐπίγραμμα εἰς Μαραθονομάχους, Αβ 47· ἐπίγραμμα εἰς τοὺς ἐν Θερμοπύλαις, 82, 83· ἐπίγραμμα εἰς Δημόκριτον, 96· ἐπίγραμμα εἰς δελφικὸν τρίποδα, 127.
- Σινάν** ἡ Καρα-Σινάμπεϋς, στρατηγὸς Μουράτ Β', κυριεύει τὰ Ἰωάννινα, Εα 253-254.
- Σίνας** Σίμων ἰδρυτὴς τῆς Ἀκαδημίας, Στ 295 (εἰκ.).
- Σινιάβιν**, ναύαρχος ρῶσος, δε

- οικητής του στόλου της Μεσογείου κατά τους έναντίον του Ναπολέοντος πολέμους, Εβ219.
- Σίντιες**, πανάρχαιοι κάτοικοι Λήμνου, Αα 97.
- Σίνων**, Αα 33.
- Σινόπη**, άποικία των Μιλησίων, Αα 308, Βα 237· καταλαμβάνεται υπό του Φαρνάκου Α', 238· υφίστατο ως πόλις ελληνική κατά τον Δ' αιώνα μ. Χ., Ββ 127· νόμισμα, Αα 311 (εικ.).
- Σιρκούχ**, στρατηγός του σουλτάνου της Συρίας, εισβάλλει εις Αίγυπτον, Δβ 138.
- Σίρμιον**, φρούριον παρά τον Δούναβιν, Γα 153· παραδίδεται εις τους Άβαρας, 156· καταλαμβάνεται υπό Κωνσταντίνου Διογένους, Δα 204.
- Σιρόης**, βασιλεὺς των Περσών, φρονεῖ τὸν πατέρα του Χοσρόην καὶ συνάπτει εἰρήνην πρὸς τὸν Ἡράκλειον, Γα 198· νόμισμα, 203 (εικ.).
- Σισίνης**, Στ 105, 106.
- Σισίνιος**, στρατηγός, συντάσσεται πρὸς τὸν στασιαστὴν Ἀρτάβαδον, Γβ 63· τιμωρεῖται ὑπὸ Κωνσταντίνου Ε', 65.
- Σίσμαν**, βοεβόδας Τουρνόβου, Δα 173.
- Σίσμαν Γ'**, βασιλεὺς των Βουλγάρων, καθίσταται ὑποτελής του Μουράτ Α', 208, 209 (εικ.)· θαντοῦται ὑπὸ τοῦ Βαγιαζήτ Α', 215.
- Σίσυφος**, υἱὸς Αἰόλου, Αα 10, 12, 73· ὁ περὶ αὐτοῦ μῦθος, Αβ 451.
- Σίφαι**, πόλις βοιωτική, Αα 138.
- Σίφνος**, νῆσος· τὰ πλουσιώτατα ὄρυχεῖα αὐτῆς, Αβ 9, 189.
- Σκαιαί**, πόλιν Τροίας, Αα29,31.
- Σκαλτσᾶς** Δῆμος, ἐξεγείρει τὴν Λωριδα κατὰ τὸν Τούρκων, Στ 61· μετέχει τῆς μάχης τῆς Ἀμπλανης, 109· στέλλεται κατὰ τὸν στασιαστὸν, 271.
- Σκάμανδρος**, ποταμός, Αα 22.
- Σκανδαλίδης** Ἀθ., Στ 46.
- Σκαρβέλης**, συνταγματάρχης, μετέχει τῆς στάσεως τῆς Γ' Σεπτεμβρίου, Στ 249.
- Σκάρλετ**, πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας ἐν Ἑλλάδι, Στ 308.
- Σκεντέρμπεϋς**, ἡγεμὼν τῆς Ἀλβανίας, βλέπε Καστριώτης Γεώργιος.
- Σκῆψις**, πόλις τῆς Τρωάδος, Βα θ'.
- Σκίροι**, ἔθνος βαρβαρικόν, τυγχάνει τῆς βοηθείας τοῦ κράτους κατὰ τὸν Γότθων, Ββ 257.
- Σκλήραινα**, ἡ ἐρωμένη Κωνσταντίνου Θ' τοῦ Μονομάχου, Δα 232· ὁ λαὸς ζητεῖ τὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτῆς, 235.
- Σκληροί**, στρατιωτικὴ οἰκογένεια τῆς Κωνσταντινουπόλεως· τὰ κυριώτερα μέλη αὐτῆς, Δα 147· ἰδὲ καὶ ὀνόματα Βάρδας Σκληρός, Νικῆτας, Κωνσταντῖνος, Ρωμανός, Βασίλειος.
- Σκληροί**, Λεονάρδος καὶ Δημήτριος, πρόκριτοι ἀθηναῖοι, Εβ 127.
- Σκόδρας** παῖς, βλ. Μουσταῆς.
- Σκοπάδαι**, οἶκος ἐπιφανῆς, Αα 123, 208, 272.
- Σκοπελιανός**, σοφιστὴς κλαζομένιος ἐν Ἀθήναις, Ββ 51, 58.
- Σκορδῖλης** Σεβαστός, πρόκριτος κρῆς, Εα 40.
- Σκορδῖλης** Κωνσταντῖνος, πρόκριτος κρῆς, ἀρχηγὸς ἐπαναστάσεως κατὰ τὸν Ἐνετῶν, Εα 96.
- Σκότουσα**, πόλις Θεσσαλική, Αα 121· νόμισμα, 122 (εικ.).
- Σκουλενίου** μάχη, Στ 18-19.
- Σκούρτης** Κυριάκος, ὑδραῖος, κυβερνήτης καταδρομικοῦ, Εβ 219.
- Σκουντάρι**, καπετανάτορ τῆς Μάνης, Εβ 146.
- Σκουφᾶς**, εἰς τὸν ἵδρυτῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, Στ 6.
- Σκύθαι**, Αα 106· ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἐν Σκυθίᾳ, Αα 308-310· ἑλληνοσκύθαι, 309· ἐπιφανεῖς Σκύθαι, 310· ἀστυνόμοι ἐν Ἀθήναις, 310, Αβ 10 (εικ.)· ἐκστρατεία Κύρου, 5· ἐκστρατεία Δαρείου, 10, 59 (χάρτης).
- Σκύθης**, τύραννος τῆς Ζάγκλης, Αβ 124.
- Σκύθης**, σπαρτιάτης, ἀρχηγὸς τὸν νεοδαμωδῶν τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἀγησιλάου, Αβ 325.
- Σκυνδόπολις**, ἑλληνίζουσα πόλις τῆς Παλαιστίνης, Ββ 76-77.
- Σκυλάκη**, πόλις πελασγική, Αα Αα 58.
- Σκύλαξ**, καρυνανδεὺς, γεωγράφος, Αα 7, 47.
- Σκυλίτης**, χρονογράφος, Δβ 9, 13, 15, 17, 28, 29· ἀξία τοῦ ἔργου αὐτοῦ, 251-252.
- Σκύλλα**, Αα 49, 51 (εικ.), 104.
- «**Σκύλλα**», ἀγγλικὸν πολεμικόν, δι' οὗ ἀνεχώρησεν ἐξ Ἑλλάδος μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν αὐτοῦ ὁ Ὀθων, Στ 308-309.
- Σκυλοδήμος**, διάσημος κλέφτης, Εβ 140.
- Σκῦρος**, Αα 32· ἄλλοις καὶ Ἐξανδραποδισμός, Αβ 151-152· ἀφαίρεσις ἀπὸ τὸν Ἀθηναίων, Βα 151.
- Σκῶλος**, κόμη βοιωτική, Αα 137, Αβ 106.
- Σλαῦοι**· πρῶται αὐτῶν εἰσβολαὶ εἰς τὸ ἀνατολικὸν κράτος, Γα 108, 110· ἐπιθεσις τὸν Ἀβάρων κατ' αὐτῶν, 153· νέα εἰσβολή, 154· τὰ περὶ ἐγκαταστάσεως αὐτῶν ἐν Ἑλλάδι, 154-156· ἐπιδρομὴ αὐτῶν καὶ ἀποκρουσις ὑπὸ Κομεντιόλου, 156· κατατρόπωσις αὐτῶν ὑπὸ Πρίσκου, 157· ὁ Ἡράκλειος δίδει εἰς αὐτοὺς χώρας ἐντὸς τοῦ κράτους, 177· συμπράξις αὐτῶν πρὸς τοὺς Ἀβαρας, 191· πολιορκία τῆς Θεσσαλονίκης, 246-250· αἱ «ἐπὶ γενεαὶ» ὑποτάσσονται ὑπὸ τὸν Βουλγάρων, 251· κατατρόπωσις ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ Β', 257· μεταφορὰ πολλῶν Σλαύων εἰς Ἀσίαν, προδοσία καὶ σφαγὴ αὐτῶν, 258, 260· ἐγκατάστασις εἰς ἑλληνικὰς χώρας, Γβ 69-70· οἱ ἐν Μακεδονίᾳ κατατροπῶνται ὑπὸ Κωνσταντίνου Ε', 82· νέα μετοικεσία εἰς Μικρὰν Ἀσίαν, 82· ἐπαναστάσεις τὸν ἐν Πελοποννήσῳ, 170-172· νέα ἐπαναστάσεις τὸν ἐν Πελοποννήσῳ Σλαύων, Δα 78· ἀναλογία ἑλληνικοῦ καὶ σλαυικοῦ πληθυσμοῦ ἐν τῷ ἀνατολικῷ κράτει, 295.
- Σμερδῖς**, βασιλεὺς των Περσών, Αβ 5.
- Σμερίλιος** Κωνσταντῖνος, ὑπαρχηγὸς τῆς κατὰ τὸν Ἐνετῶν ἐπαναστάσεως τοῦ 1341 ἐν Κρήτῃ, Εα 206.
- Σμύρνη**, κτίσμα τὸν Ἀμαζό-

- νον, Εισ. ρλζ' πόλις ἰωνική, Αα 290, Βα 242· κατακτάται τῷ 1343 ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν καὶ τῷ 1402 ὑπὸ τῶν Μογγόλων. Εα 207· ἡ ἐπίσκεψις τοῦ Ὁθωνος, Στ 230.
- Σογδιανή**, ἡ σημερινή Βουχάρα· κατάκτησις ὑπὸ Ἀλεξάνδρου, Βα 106· χάρις, Βα 106.
- Σόκολης** Μεχμέτ, μέγας βεζίρης χριστιανικῆς καταγωγῆς, Εα 185, Εβ 15.
- Σολιμάν Α'**, σελδζουκίδης, κυρίαρχος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, Δβ 23, 24, 49, 58.
- Σολιώτης** Ν. προβαίνει ἐν Καλαβρύτοις τῷ 1821 εἰς τὰς πρώτας κατὰ τῶν Τούρκων ἐχθροπραξίας, Στ 30.
- Σολόεις**, καρχηδόνιον ἐμπορεῖον ἐν Σικελίᾳ, Αβ 124, 125 (εἰκ.).
- Σολόμων**, διοικητὴς τῆς Ἀφρικῆς μετὰ τὸν βανδηλικὸν πόλεμον, Γα 96, 103.
- Σόλυμοι**, λαός, Αα 101.
- Σολωμός** Διονύσιος· ὁ ὕμνος αὐτοῦ εἰς τὴν Ἐλευθερίαν, Εβ 162· εἰκὼν, 162.
- Σόλων**, ὁ νομοθέτης, Αα 118, 134· προτομή, 227 (εἰκ.)· ἀρχὴ τοῦ σταδίου του, 235· ποιητῆς, 238· στρατηγὸς 244· ἐπώνυμος ἀρχων, 246· σεισάχθεια, 249· ρυθμίσις τοῦ πολιτεύματος ὑπ' αὐτοῦ, 253· τιμοκρατία, 257· φορολογικὸν σύστημα, 259· ἀποδημία καὶ συνάντησις πρὸς Κροίσον, 264· ἀπόπειρα πρὸς ἀνατροπὴν Πεισιστρατίου, 270· θάνατος, 270· ἐπίδρασις τῆς νομοθεσίας αὐτοῦ, Αβ 28-30.
- Σομαρίπα**, οἰκὸσημον, Εα 66 (εἰκ.).
- Σόμνερ**, πρόεδρος τῆς ἀμερικανικῆς Γερουσίας, προτείνει τὴν παραχώρησιν αὐτονομίας εἰς τὴν Κρήτην, Στ 336.
- Σοράντσου**· οἰκὸσημον, Εα 66 (εἰκ.).
- Σορβόλης**, κρῆς, μεταφέρει διὰ ξηρᾶς τὸν στόλον τῶν Ἑνετῶν, Εα 332.
- Σουγδουρῆς** Γεώργιος, ἱερεὺς, διδάσκαλος ἐν Ἰωαννίνοις, Εβ 166.
- Σουλεϊμάν**, υἱὸς Ἀβδαλμελίκ, καλὶφης, Γα 269, 273· θάνατος αὐτοῦ, 279.
- Σουλεϊμάν**, υἱὸς Ἰσάμ, καλὶφης, ἡττάται ὑπὸ Λέοντος Γ', Γβ 50.
- Σουλεϊμάν**, υἱὸς Βαγιαζήτ Α', διεκδικεῖ τὸν πατρικὸν θρόνον, Εα 234· συμμαχεῖ πρὸς τὸν Μανουὴλ Β', 235· δολοφονεῖται, 235.
- Σουλεϊμάν Β'**, σουλτάνος, Εβ 182-183 (εἰκ.).
- Σουλεϊμάν πασᾶς**, υἱὸς τοῦ Οὐρχάν, μέγας βεζίρης, Εα 186.
- Σουλεϊμάν πασᾶς**, μέγας βεζίρης, ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ἐπὶ Σουλεϊμάν τοῦ Μεγαλοπρεποῦς, Εα 15.
- Σουλεϊμανσάχ**, ἀρχηγὸς τουρκικῆς φυλῆς, πάππος τοῦ Ὁσμάν, ἀρχηγέτου τῶν Ὁσμανιδῶν, Εα 131.
- Σούλι**, καὶ Σουλιώται· πρῶτοι οἰκισταὶ τοῦ Σουλίου. Εβ 144-145· τὰ βουνὰ τοῦ Ζαλόγγου, 145 (εἰκ.)· ὁργάνωσις τῆς ὁμοσπονδίας καὶ τὰ μετέχοντα αὐτῆς χωρία, 145-146· πόλεμοι τῶν Σουλιωτῶν κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, 217· ἄλλοις τοῦ Σουλίου διὰ προδοσίας, 218-219· οἱ Σουλιώται προσποιοῦνται ὅτι βοηθοῦσι τὸν Ἀλῆν, 226-227· ἐπιθέσεις τῶν Σουλιωτῶν κατὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Χουρσίτ, Στ 32· ἡ συμμαχία τῶν πρὸς ἄλβανους ἀγάδες, 65· κατατροποῦσι τὰ τουρκικὰ στρατεύματα, 66· εἰς μάτην ζητοῦσιν ἐπικουρίαν, 67.
- Σουλτάνος**, ἡ σημασία τῆς λέξεως, Εα 189.
- Σουμίλας** Ἀγγελῆς, ἀρματολός, Εβ 186-188.
- Σοῦσα**, πρωτεύουσα τῆς Περσίας, Βα 100, 111.
- Σουσμάνης** Κωνσταντῖνος, ὑψώνει τῷ 1770 τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Κραββάροις, Εβ 195, 197.
- Σοῦτσοι**, ἐπιφανὲς οἶκος ἐν Κωνσταντινουπόλει, Εβ 93· τρεῖς ἡγεμόνες Σοῦτσοι, 108.
- Σοῦτσος** Ἀλέξανδρος, μέγας χαρτοφύλαξ, Εβ 93.
- Σοῦτσος** Μιχαήλ, ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας, Εβ 111.
- Σοῦτσος** Νικόλαος, μέγας διερχομηνεὺς τῆς Πόλεως, ἀποκεφαλίζεται, Εβ 195.
- Σοῦτσος** Κωνσταντῖνος, ἡγεμὼν Βλαχίας, Εβ 215.
- Σοῦτσος** Ἀλέξανδρος, ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας· θάνατος αὐτοῦ, Στ 14.
- Σοῦτσος** Μιχαήλ, ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας, μνεῖται εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν, Στ 7, 13· ἀπέρχεται εἰς Βεσσαραβίαν, 18· εἰκὼν, 17.
- Σοῦτσος** Ἀλέξανδρος, ποιητῆς, ἀντιπολιτεύεται τὸν Καποδίστριαν, Στ 214 (εἰκ.).
- Σοφία** Παλαιολόγου, θυγάτηρ Θωμᾶ καὶ σύζυγος Ἰωάννου Γ' Βασιλειάδου, μεγάλου δουκὸς τῆς Ρωσίας, Εβ 31· ὁ γάμος αὐτῆς καὶ ἡ εἰς αὐτὸν ἀποδοθεῖσα σημασία, 55-57.
- Σοφιανοί**, εἰς τῶν πρωτεύοντων ἐν Μονεμβασίᾳ οἰκῶν, Δβ 145, Εα 19.
- Σοφισταί**, οἱ ἐπισημότεροι καὶ αἱ ματαιοσχολῖαι αὐτῶν, Ββ 42-49· τελεταί τῆς περιβολῆς τοῦ τρίβωνος, Γα 35.
- Σοφοκλῆς**, Αβ 152, 179, 180 (εἰκ.), 198· στρατηγεῖ τῶν Ἀθηναίων, Αβ 203, 245.
- Σοφοκλῆς**, ὁ ἐκ Σουνίου, προτείνει τὴν ἀπαγόρευσιν ἰδρύσεως ἰδιωτικῶν σχολῶν, Αβ 57.
- Σπαθόγιαννης**, ἀρματολός, Εβ 186, 187.
- Σπανός**, ἀρματολός ἐξ Ὑπάτης, Εβ 187, 188.
- Σπάρτη**, βλ. ἐπίσης Πελοποννησιακὸς πόλεμος.
Δίδεται εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἀριστοδήμου, Αα 154· μνημεῖα ἐν Σπάρτῃ, 157· βοήθεια πρὸς τοὺς Ἠλείους, 178· πολίτευμα, 180 καὶ ἐπ' γερονσία καὶ δῆμος, 181, 184· βασιλεῖον γένος, 181· ἀπόπειρα πολιτειακῆς ἀναμορφώσεως, 182· ἔφοροι, 183, 186· νομίσματα Σπάρτης, 183 (εἰκ.), 185 (εἰκ.), 186 (εἰκ.), 187 (εἰκ.)· βασιλεῖς, δικαιώματα καὶ καθήκοντα αὐτῶν, 184· τὸ κρυπτόν τῆς πολιτείας, 185· κυρίως Σπαρτιάται, 187· περιόικοι, 187· κυθηροδίκαι, 187· κέντρον ἐξουσίας, 187· εἰλωτες, 187 καὶ ἐπ' νεοδαμώδεις, 189· κρυπτεία καὶ φρόνοι εἰλωτῶν, 189· ἀνατροπὴ καὶ βίος Σπαρτιατῶν, 190 καὶ ἐπ., 190 (εἰκ.), 191 (εἰκ.)· βραχυλογία, 192· κοσμιότης, 192· στρατὸς καὶ στρατιωτικὴ ὁργάνωσις, 192 καὶ ἐπ' συσσίτια

ἡ φρειδίτια, 193 καὶ ἐπ.· ἰσοκρημοσύνη, 194· πλεονεκτήματα καὶ ἐλαττώματα τῶν θεσμῶν, 195 καὶ ἐπ.· σπαρτιατικὴ τέχνη, 196 (εἰκ.)· ἀρχὴ τῆς ἀκμῆς, 198· μεσοσηνακοὶ πόλεμοι, 198 καὶ ἐπ.· «εὐνομία», 198· ἐκστρατεία κατὰ τῶν Ἀρκάδων, 203 καὶ ἐπ.· ἡ κρίσις περὶ Σαλαμῖνος, 205· ὁ Κροῖσος ζητεῖ τὴν βοήθειαν τῆς —, 205· καταλύει τὰς τυραννίδας, 208 καὶ ἐπ., 273· ἐκστρατεία κατὰ τῆς Σάμου, 214· ἐκστρατεία Κλεομένης κατὰ τῶν Ἀθηναίων, 273, 283· κτίσις τοῦ Τάραντος, 299· φόνος τοῦ κίρυνκος τοῦ Δαρείου, Αβ 23· ἀρχηγία εἰς τὸν κατὰ Περσῶν πόλεμον, 67· ἐν Θερμοπύλαις, 71, 74-79· σεισμός καὶ ἐπαναστάσις τῶν εἰλωτῶν, 155-156· βοιωτικὴ ἐκστρατεία, 162-163· ἐκστρατεία εἰς Δελφοὺς, 194· ἀποφάσεις περὶ πολέμου κατὰ τῶν Ἀθηναίων, 211· ἡ κατάστασις μετὰ τὴν Νικίειον εἰρήνην, 263· ἐπαναληψὶς τοῦ πολέμου, 274· συμμαχία πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα, 276-277· ἁλώσις Ἀθηναίων καὶ τέλος τοῦ πολέμου, 297-300· ἡγεμονία ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος, 302· δυσἀρέσκεια τῶν συμμαχῶν τῆς Σπάρτης, 303, 313-314· βοήθεια πρὸς τὸν Κύρον κατ' Ἀρταξέρξου, 315· αἰτία παρακμῆς, 316-319· παροχὴ βοηθείας πρὸς τοὺς Ἰωνας κατὰ τοῦ Τισσαφέρνηος, 321· ἐκστρατεία Ἀγησιλάου εἰς Ἀσίαν, 322-329· βοιωτικὸς καὶ κορινθιακὸς πόλεμος, 327-340· ἡ ἀνταρκίδειος συνθήκη, 341-342· ἡ σημασία τῆς συνθήκης, 343· κατάληψις τῶν Θηβῶν, 346· ἀπελευθέρωσις τῶν Θηβῶν καὶ πόλεμος κατ' αὐτῶν, 347-384· ἀδυναμία τῆς Σπάρτης, 385-386· δωροδοκία τοῦ βασιλέως καὶ τῶν γερόντων ὑπὸ τῶν Φωκίων, 392.

Παρακμῆ, Βα 23-24· ἐρείπια, 24 (εἰκ.)· ἐπὶ διαδόχον, 185-186· ἀποτερεῖ ἀναβιώσεως τοῦ παλαιοῦ πολιτεύματος, 281-285· κατάληψις ὑπὸ Ἀντιγόνου, 285· ὑπὸ τοὺς τυράννους, 289· εὐνοία Ὀκτανίου, Ββ 28· σχέσεις πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, 33· λεηλασία τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Γότθων, 70· νέα ὑπὸ τῶν Γότθων λεηλασία αὐτῆς, 208.

Σφραγὶς τῆς ἐφορείας κατὰ τὸ 1826, Εβ 171· θεμελιώσις τῆς νέας πόλεως ἐπὶ τῆς παλαιᾶς, ἐπὶ Ὀθωνος, Στ 243.

Σπάτας Μπούας Γκίνης, ἀλβανὸς ἡγεμὼν Ἡπείρου καὶ Αἰτωλίας, Εα 231.

Σπάτας Παῦλος Μπούας, ἀλβανὸς ἡγεμὼν, Εα 247.

Σπερθίας, εὐπορος σπαρτιάτης, Αα 194.

Σπερχειός, ποταμός, Αα 25, 120, Αβ 69, 70, 71.

Σπέτσαι, νῆσος· κοινοτικὴ ὁργάνωσις, Εβ 116· ναυτικὴ ἐπίδοσις, πλοῦτος καὶ κάτοικοι, 150-155· ἡ σημαία τῶν Σπετσῶν, 77· αἱ ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος χρηματικά καὶ θυσίαι, 79· ναυτικὴ ὁργάνωσις, 83.

Σπηλιωτάκης Ἀναγνώστης, Στ 103, 104, 130,

Σπιθριδάτης, πέρσης μεγιστάν, προσχωρεῖ μεθ' Ἰππικίου σώματος πρὸς τὸν Ἀγησίλαον, Αβ 324.

Σπιθριδάτης, σατράπης Λυδίας καὶ Ἰωνίας, Βα 71, 73, 74· νόμισμα, Βα 71 (εἰκ.).

Σπονδύλης, εὐνοῦχος, δούξ Ἀντιοχείας, Δα 211· ἡττάται ὑπὸ τῶν Ἀράβων, 214.

Σπόμεν Γουλιέλμος, δανὸς σύμβουλος τοῦ Γεωργίου Α', Στ 314, 315 (εἰκ.).

Σποράδες, Αα 287-288.

Σπυρίδωφ, ρῶσος ναύαρχος· καταστρέφει τὸν τουρκικὸν στόλον εἰς Τσεσμέν, Εβ 197-198.

Σπυρομήλιος, διοικητὴς τῆς Σχ. Εὐελπίδων, μετέχει τῆς στάσεως τῆς Γ' Σεπτεμβρίου, Στ 249· ὑποργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, 334.

Στάγνων, μακεδὼν σατράπης Παρθυαίας, Βα 146.

Σταθάς Γιάννης, κλέφτης, ὁργανώνει στόλον καὶ δριζέται ναύαρχος, Εβ 220.

Στάν Κάρολος, γερομανὸς πολιτικός, φιλέλλην, Στ 202.

Στάκελβεργ, πρεσβευτὴς τῆς Ρωσίας ἐν Παρισίοις, Στ 340.

Στάνλεϋ λόρδος, καυτηριάζει τὴν ἔναντι τῆς Ἑλλάδος· πολιτικὴν τοῦ Πάλμερστον, Στ 280, 283· κηρύσσεται κατὰ τῆς ἐπεμβάσεως εἰς τὴν κρητικὴν ἐπαναστάσιν, 323 (εἰκ.).

Στασάνωρ, κύπριος, σατράπης Δραγγιανῆς, Βα 146, 176.

Στασίνο, ποιητὴς, Αα 292.

Στάσις, ἑλληνὶς πόλις ἐν Περσίδι, Βα 249.

Στάτειρα, θυγάτηρ Δαρείου Κοδομανοῦ, σύζυγος Ἀλεξάνδρου, Βα 111· φόνος αὐτῆς, 147.

Σταυράκιος, αὐτοκράτωρ, νῶς Νικηφόρου Α', Γβ 177· λαμβάνει τὸ μοναχικὸν σχῆμα, 178· νομίσματα, 177, 178 (εἰκ.).

Σταυράκιος, εὐνοῦχος φίλος τῆς Εἰρήνης, διορισθεὶς ὑπ' αὐτῆς λογοθέτης τοῦ δρόμου, Γβ 111, 112, 132, 134, 135, 139, 142.

Σταυράκιος, ἔμπορος ἔχων τὸ μονοπώλιον τοῦ βουλγαρικῆς ἐμπορίου, Δα 65-66.

Σταύρου Γεώργιος, διοικητὴς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, Στ 292, 338.

Σταυροφορίαι· ἡ πρώτη ἰδέα περὶ σταυροφορίας κατὰ τῶν Μωαμεθιδῶν, Αβ 37· τὸ κήρυγμα Πέτρου τοῦ Ἐρημίτου, 60· ἁλώσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, 63 (εἰκ.)· οἱ πρῶτοι ἀσύντακτοι σταυροφόροι, 70· ἡττα αὐτῶν, 71· ἀφίξις τοῦ Γοδοφρέδου, 72· συνθήκη πρὸς τὸν Ἀλέξιον Α', 73· ἐνδείξεις εὐλαβείας πρὸς τὸν Ἀλέξιον, 74· ἁλώσις τῆς Νικαίας, 78-80· ἁλώσις τῆς Ἀντιοχείας, 82· παραβίασις τῶν συνθηκῶν πρὸς τὸν Ἀλέξιον, 83-84· ἁλώσις Ἱεροσολύμων καὶ ἱδρύσις φραγκικοῦ κράτους, 84-87· ἀναχώρησις τῶν πρώτων σταυροφόρων καὶ ἀφίξις νέων, πανωλεθρία αὐτῶν, 88· πόλεμος Βοημούνδου κατ' Ἀλεξίου Α', 90-98· ἡ πρώτη σταυροφορία, 92 (χάρτης)· ἐπεισόδια μαχῶν, 98, 103 (εἰκ.)· κρίσεις περὶ τῆς πρώτης σταυροφορίας, 99-104.

Δευτέρα σταυροφορία, Αβ 122· συγκρούσεις πρὸς τοὺς Ἕλληνας, 123· τελικὴ ἀποτυχία, 125.

Τρίτη σταυροφορία, αἰτία αὐτῆς, Αβ 189-190· περιπέτεια καὶ ἀποτυχία, 191-197.

Τετάρτη σταυροφορία, οἱ ζωῶντες μοχλοὶ αὐτῆς, Αβ 216-218· αἱ πρῶται ἐνέργειαι, 219-221· στρατεία κατὰ τῆς Ζάρας, 222· κατάληψις τοῦ Δυρραχίου 223· πρὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, 224· χάρις, 225· κατάληψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, 226-227· κή-

- οὔξιν τοῦ πολέμου κατὰ Ἀλεξίου Δ', 229· νέα πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, 231· συνθήκη διανομῆς τοῦ κράτους, 232· ἀλώσεις τῆς πόλεως, 233 (εἰκ.), 235· φρόνοι, δηλώσεις καὶ βανδαλισμοί, 235-242· εἰκόν, 240· διχόνοια μεταξὺ τῶν σταυροφόρων, Εα 13· εἰσαγωγή τοῦ φρουδαλικοῦ συστήματος, 14· πόλεμοι ἐν Πελοποννήσῳ καὶ Στερεῇ Ἑλλάδι, 16-18· πόλεμος πρὸς τοὺς Βουλγάρους, 20-22· διὰ τὰ μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Φράγκων, βλέπε Ἑρρίκος, Βονιφάτιος, Ἐνετία καὶ τὰ ὀνόματα ἡγεμόνων καὶ πόλεων.
- Στελιχων**, ἐπίτροπος τῆς ἀρχῆς ἐν τῇ Δύσει ἐπὶ Ὀνωρίου, Ββ 204· σπεύδει εἰς βοήθειαν τῆς Ἀνατολῆς κατὰ τῶν Γότθων, ἀλλὰ δὲν γίνεται δεκτός, 205· ἐπέρχεται κατὰ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Γότθων καὶ καταστρέφει αὐτούς, 208-209· σαρκοφάγος, 209 (εἰκ.)· ἐπιβουλὴ κατὰ τοῦ ἀνατ. κράτους 209.
- Στεφανόπολοι**, ἐξέχουσα οἰκογένεια τῆς Μάνης, μετέχει τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος τοῦ 1612, Εβ 181.
- Στεφανόπολοι** Δῆμος καὶ Νικολός, στέλλονται εἰς Ἑλλάδα ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου τῷ 1797 πρὸς παρασκευὴν ἐπαναστατικοῦ κινήματος, Εβ 211.
- Στέφανος**, ὁ πρωτομάρτυς, ἑλληνιστής, Ββ 87.
- Στέφανος**, γεωγράφος, Βα 243.
- Στέφανος**, πέρσης, σακελλάριος Ἰουστινιανοῦ Β', Γα 262· κατακαίεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ 263.
- Στέφανος**, ὁ Ρούσσιος, στρατηγὸς ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ Β', Γα 262.
- Στέφανος**, ὁ Ἀσμιζτος, στέλλεται ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ Β' νὰ φράξῃ τοὺς κατοίκους τῆς Χερσῶνος, Γα 269.
- Στέφανος**, στρατηγὸς τῶν Ἑλλαδικῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Κοσμά, Γβ 39.
- Στέφανος Β'**, πάπας, στέφει τὸν βασιλέα Πιπίνον τὸν μικρόν, Γβ 74.
- Στέφανος Ε'**, πάπας· ἀγέρωχος αὐτοῦ ἐπιστολὴ πρὸς Βασίλειον Α', Δα 269-270.
- Στέφανος**, μοναχός, ἀντιδρῶν κατὰ τῆς μεταρρυθμίσεως καὶ φονεύεται, Γβ 84-85.
- Στέφανος**, υἱὸς Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα, Δα 62· πατριάρχης ἐν ἡλικίᾳ 16 ἐτῶν, 63, 270-271.
- Στέφανος**, υἱὸς Ρωμανοῦ Λεκαπηνοῦ, Δα 72, 81.
- Στέφανος**, ἐπίσκοπος Ἀβύδου, μετέχει τῆς στάσεως Βάρδα Φωκά, Δα 148.
- Στέφανος**, πατρίκιος, ναύαρχος, ἡττᾶται ὑπὸ τῶν Ἀράβων, Δα 219-220.
- Στέφανος**, πατριάρχης, Βα 280.
- Στέφανος**, ἡγεμὼν τῶν Σέρβων, Δα 222· νικᾷ τὸν στρατηγὸν τοῦ Δυρραχίου, 232.
- Στέφανος** Δουσάν, βασιλεὺς τῶν Σέρβων, βλέπε Δουσάν.
- Στέφανος** Μιλιούτιν, ἡγεμὼν τῶν Σέρβων, καταλαμβάνει τὸ Δυρράχιον, Εα 120.
- Στέφανος**, βασιλεὺς τῶν Σέρβων, υἱὸς τοῦ Λαζάρου, καθίσταται ὑποτέλης Βαγιαζήτ Α', Εα 213· λαμβάνει μέρος εἰς τὴν ἐν Νικοπόλει μάχην ὡς σύμμαχος τῶν Τούρκων, 216· θάνατος αὐτοῦ, 249.
- Στέφανος**, ὁ κόμης Βλεσῶν καὶ Σαρτρῶν, σταυροφόρος, Δβ 82.
- Στέφανος**, ὁ Ἀγιοχριστοφορίτης, Δβ 166· προκαλεῖ στάσιν διὰ τῆς πολιτείας αὐτοῦ κατ' Ἀνδρονίκου Α', 177.
- Στέφανος**, υἱὸς Γεῖζα, βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας, παραιτεῖται, Δβ 136· ἐπανέρχεται εἰς τὸν θρόνον, 137.
- Στέφανος**, ἀδελφὸς Γεῖτα, βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας, Δβ 136-137.
- Στέφανος**, ἡγεμὼν Μολδαβίας, συμμαχεῖ πρὸς τὸν Οὐνιάδην κατὰ τῶν Τούρκων, Εα 291.
- Στησαγόρας**, στρατηγὸς σάμιος, Δβ 203.
- Στησίλαος**, ὁ Θρασύλου, ἀθηναῖος στρατηγός, Δβ 41.
- Στησίχορος**, ποιητής, Δα 312.
- Στίλπων**, φιλόσοφος μεγαρεὺς, Βα 187, 190.
- Στορλάδος** Ἰωάννης, ἐνετὸς δούξ Κρήτης, Εα 97.
- Στορνάρης** Νικόλαος, ὀπλαρχηγός Ἀσπροποτάμου, Στ 66, 168.
- Στουδίου** μονή, Γβ 147, 159 (εἰκ.), 216, Εα 100.
- Στουδίτης** Θεόδωρος, βλ. Θεόδωρος.
- Στουρνάρας**, ταγματάρχης ἐπὶ Ὀθωνος, συλλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ στασιαστοῦ Μερκεντίτου, Στ 269.
- Στουρνάρης**, ἀρματολὸς περὶ τὸ 1710, Εβ 136.
- Στούρτζας** Ἀλέξανδρος, Στ 132.
- Στραβομύτης** Θεόδωρος, στρατηγός, στασιάζει κατὰ Κωνσταντίνου Θ', Δα 238· φονεύεται ἐν μάχῃ πρὸς τοὺς Πετσενέγους, 243.
- Στραβορωμανός**, στρατηγός, Δβ 25.
- Στραβοσπόνδυλος** Λέων, πρῶτος σύμβουλος τῆς αυτοκρατορίας Θεοδώρας, Δα 244, Δβ 8.
- Στράβων**, ὁ γεωγράφος, Δα 36, Βα η', θ', Ββ 30, 46, 80.
- Στράγκφορδ**, λόρδος, πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας ἐν Κωνσταντινουπόλει· ἐγκρίνει τὰ κατὰ τῶν Ἑλλήνων μέτρα τῆς Πύλης, Στ 28· περὶ τῆς καταστροφῆς τῶν Ψαρῶν, 116· νέει πρὸς αὐτὸν ὁδηγίαι, 139· ἡ πρὸς τὸν ναύαρχον Κόδριγκτων ἀπάντησις αὐτοῦ, 141.
- Στραζομή**, ὁ Χρυσός, βούλγαρος ἡγεμὼν, Στρουμνίτζης, Δβ 202.
- Στρατηγόπουλος** Ἀλέξιος, στρατηγὸς Μιχαὴλ Η', νικᾷ τοὺς Φράγκους, Εα 62· καταλαμβάνει τὴν Κωνσταντινούπολιν, 64-65· θρίαμβος αὐτοῦ, 100.
- Στρατηγόπουλος** Μιχαὴλ, στρατηγὸς Ἀνδρονίκου Β', Εα 142.
- Στρατηγόπουλος**, κατετάνιος Ἰωαννίνων καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Παῦλος, Εα 254.
- Στράτος** Σ., συνταγματάρχης, μετέχει τῆς ἡπειρωτικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1854, Στ 288.
- Στρατιῶται**, σῶμα ἱππικὸν ἐξ Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐνετίας, Εβ 29-30.
- Στρατιωτικός**, βλ. Μιχαὴλ ΣΤ'.
- Στρατοκλῆς**, δημαγωγὸς ἀθηναῖος, Βα 150, 190, 209.
- Στρατονίκη**, πόλις ἐν Καρίᾳ, Βα θ', 243.
- Στρατονίκη**, θυγάτηρ Δημητρίου τοῦ Ἀντιγόνου καὶ σύζυγος Σελεύκου, Βα 213.

Στρατός, περί στρατών κατὰ διαφόρους μάχας ἢ ἐκστρατείας βλέπε σχετικὰ ὀνόματα· σώματα τοῦ περσικοῦ στρατοῦ, Αβ 54· μακεδονικοῦ στρατός, βλέπε εἰς λέξιν φάλαγξ· ὁ στρατός τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, Γα 101, Γβ 13-14, Δα 40, 51, 166-167· αἱ ἐξαιρέσεις ἐκ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, 305· στρατιωτικὴ ὁργάνωσις τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Φράγκων καὶ κατὰξίς Ἑλλήνων, Εα 75-80.

Στρατῆς, δεσπότης Χίου, Αβ 11.

Στρατών, τύραννος τῆς ἐν Συρίᾳ Βερσίου, Βα 254.

Στρατώνος Πύργος, πόλις ἐλληνίς ἐν Συρίᾳ, Βα 245.

Στρέζας, βούλγαρος δυνάστης Προσάκου, ἡγιάται ὑπὸ τὸν Φράγκων καὶ φονεύεται, Εα 41.

Στρογόνοφ, πρέσβυς τῆς Ρωσίας ἐν Κωνσταντινουπόλει· ἡ κατὰ τὰς ἀρχάς τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως διπλωματικὴ ἀλληλογραφία του μετὸν Ρεῖζ ἐφέντην, Στ 21-26· ἀναχωρεῖ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, 29.

Στρομογκούρτ Θωμᾶς Α', ἄρχων τῶν Σαλώνων, Εα 26.

Στρομογκούρτ Θωμᾶς Β', ἄρχων τῶν Σαλώνων, Εα 84.

Στρομογκούρτ Θωμᾶς Γ', ἄρχων τῶν Σαλώνων, Εα 89, 119· φονεύεται ἐν μάχῃ πρὸς τοὺς Καταλανούς, 162.

Στρούθας, ἀναπληρωτὴς σατραπῆς Ἰωνίας, βοηθεῖ τοὺς Ἀθηναίους κατὰ τῶν Σπαρτιᾶτων, Αβ 341.

Στρομόνος, θέμα, Δα 29· σφραγίς, 39 (εἰκ.).

Στρυφνός Μιχαήλ, ἀρχιναύαρχος· παράλυσίς τοῦ στόλου, Αβ 200· κατατροπύεται ὑπὸ τῶν σταυροφόρων, 224.

Στύρα, πόλις ἐν Εὐβοίᾳ, Αβ 72, 85, 107.

Σύβαρις, ἑλληνικὴ ἀποικία ἐν Ἰταλίᾳ, Αα 299· νόμισμα, 303 (εἰκ.)· πλούτος καὶ ἰσχύς, 303· τρυφιλότης, 304· καταστροφὴ, 304.

Συνένσεις, ἡγεμῶν τῶν Κιλικίων, κατὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν, Αβ 97.

Σύλλας, στρατηγὸς ρωμαῖος, πέμπεται κατὰ Μιθριδάτου, Ββ 15, 16 (εἰκ.)· πολιορκία

καὶ ἄλλωσις Ἀθηνῶν, 16-18· νίκη ἐν Χαιρωνείᾳ, 19.

Συλοσῶν, τύραννος τῆς Σάμου, Αβ 10.

Συμβάτιος, γαμβρὸς τοῦ καίσαρος Βάρδα, μετέχει εἰς τὴν δολοφονίαν αὐτοῦ, Γβ 306, 307· στασιάζει καὶ φονεύεται, 309.

Συμεών, ἡγεμῶν τῶν Βουλγάρων· ἑλληνικὴ αὐτοῦ ἀνατροπὴ, Δα 66· ζηρύττει πόλεμον κατὰ τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, 67· πρῶτος λαμβάνει τὸν τίτλον «βασιλέως», 68· θάνατος αὐτοῦ, 73.

Συμεών, μάγιστρος, χρονογράφος, Γβ 198, 201.

Συμεών, ὑπὸ τῆς Κωνσταντίνου Η', διορίζεται δρουγγάριος τῆς βίγλης, Δα 211· δομέστικος τῶν σχολῶν ἐπὶ Ρωμανοῦ Γ', 214.

Συμεών, πατριάρχης, ὁ τραπεζούντιος, ἀναλαμβάνει τὴν πληρωμὴν φόρου πρὸς τὴν Πύλην, Εβ 75.

Συμεών, πατριάρχης Ἱεροσολύμων· ἡ φερομένη αἰτήσις αὐτοῦ πρὸς τὸν Πάπαν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἀγίων Τόπων, Αβ 61· ἡ πρὸς αὐτὸν συμπεριφορὰ τῶν σταυροφόρων, 86.

Συμεών Οὐδρὼς, ἐπιχαλούμενος Παλαιολόγος, δεσπότης Θεσσαλίας ἢ Μεγαλοβλαχίας, ἀδελφὸς Στεφάνου Δουσάν, Εα 231· κατασκευάζει τὰ ἐρημητήρια τῶν Μετεώρων, 232.

Σύμη, Αα 24.

Σύμμαχος, πάπας, περὶ τῆς κοσμητικῆς τῶν λατῶν ἐξουσίας, Γα 30.

Συμπληγάδες πέτραι, Αα 17· σύγκρισις πρὸς Σκύλλαν καὶ Χάρυβδιν, Αα 50.

Συναδηνός Βασίλειος, στρατηγὸς Δυρραχίου, καθαιρεῖται ὑπὸ τοῦ Ὁρφανοτρόφου, Δα 222.

Συναδηνός Νικηφόρος, στρατηγός, πίπτει περὶ τὸ Δυρράχιον, Αβ 54.

Συναδηνός Ἰωάννης, στρατηγός, αἰχμαλωτίζεται περὶ Φάρσαλα, Εα 94.

Συνέσιος, ἀρχιερεὺς Πτολεμαίδος, Ββ 212-222.

Σύνναδα, πόλις ἐλληνίς τῆς Φρυγίας, Βα 238· νόμισμα, 239

(εἰκ.).

Σύνοδοι Οἰκουμενικαὶ καὶ ἄλλαι· Α' Οἰκουμενικὴ ἐν Νικαίᾳ (ἐν εἰσι 325), Ββ 117-120· Β' Οἰκουμενικὴ ἐν Κωνσταντινουπόλει (381), Ββ 191· Γ' Οἰκουμενικὴ ἐν Ἐφέσῳ (431), Ββ 244· Δ' Οἰκουμενικὴ ἐν Χαλκηδόνι (451), Ββ 245· Ε' Οἰκουμενικὴ ἐν Κωνσταντινουπόλει (553), Γα 135-138· ΣΤ' Οἰκουμενικὴ ἐν Κωνσταντινουπόλει (681), Γα 253· ἡ «Πενθέκτη», μὴ ἀριθμουμένη ἐν Τρούλφῳ Κωνσταντινουπόλεως (691), Γα 260· Ζ' Οἰκουμενικὴ ἐν Νικαίᾳ (787), Γβ 117-128.

Ἡ λεγομένη «πρῶτη καὶ δευτέρα» ἐν Κωνσταντινουπόλει (861), Γβ 293-294.

Ἡ «ψευδοδόγη» κατὰ τοὺς ἡμετέρους, Η' κατὰ τοὺς Λατίνους, ἐν Κωνσταντινουπόλει (869), Δα 254· ἡ ἐν Λατερανῷ, Εα 43· ἡ ἐν Λυῶνι, ἀποφασίσασα τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν Πάπαν, Εα 102-105· ἡ ἐν Βασιλείᾳ σύνοδος τῶν καθολικῶν ἀρχιερέων Εα 256-258.

Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος, τὸ πρῶτον, Στ 258-260.

Συράκουσαι, ἑλληνικὴ ἀποικία ἐν Σικελίᾳ, Αα 169, 298· νομίσματα, Αα 299 (εἰκ.), Αβ 124, 128 (εἰκ.)· πόλεμος πρὸς Καρχηδονίους, 126-128, 300, Βα 183-184· ἐκστρατεία Ἀθηναίων καὶ πανωλεθρία αὐτῶν, Αβ 275· θέατρον, 273 (εἰκ.)· τὰ λατομεῖα, 275 (εἰκ.)· ὑπὸ Διονύσιον τὸν πρεσβύτερον, τύραννον, 347-350· κατάλυσίς τῆς τυραννίδος ὑπὸ Τιμολεόντος, 388· πόλεμος πρὸς τοὺς Ἑλλήνας τῆς κάτω Ἰταλίας, Βα 230· ἄλλωσις ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, 233.

Συράκω, κόμη τῆς Ἠλείου, ἔδρα κοινοτικῆς ὁμοσπονδίας, Ββ 123· εἰκόν, 124· καταστροφὴ αὐτῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων, Στ 66.

Συργιάννης, προτρέπει τὸν Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον νὰ στασιάσῃ κατὰ τοῦ πάππου του, Εα 155· συνεννοεῖται πρὸς τὸν πρεσβύτερον Ἀνδρόνικον, 157· καταδικάζεται εἰς θάνατον, 158· φόνος αὐτοῦ, 191.

Συρία, σατραπεία Λαομέδοντος, Βα 144· ἐπὶ Σελεύκου, 243· ὁ ἐν αὐτῇ ἑλληνισμός, 244 καὶ ἐπ.· κυβερνήσις καὶ στρατός

ἐπὶ Σελευκιδῶν, 253-256· κατάληψις ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, Ββ 75· ὃ ἐν αὐτῇ ἑλληνισμός, 76-79· κατάληψις ὑπὸ τῶν Ἀράβων, Γα 215-217.

Συριανός, ἑπαρχος Αἰγύπτου ἐπὶ Κωνσταντίου, Ββ 156.

Συρίγος Μελέτιος, λόγιος καὶ ἱεροκῆρυξ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, Εβ 93.

Σύριξ, πόλις ἑλληνίς ἐν Παρθικῇ, Βα 249.

Σύριοι ἢ Καππαδόκαι, Εἰς. ξθ'.

Σύριος ἢ Σύρος, υἱὸς καὶ ἐπίθετον τοῦ Ἀπόλλωνος, Εἰς. σ', σά', ρλβ'.

Συρόπουλος, ἱστοριογράφος τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου, Εα 260, 261, 266.

Σύρος, παρ' Ὀμήρῳ, Αα 104.

Σφακτηρία, νῆσος, Αβ 246-255 (χάρτης ἐν σελ. 247), Στ 164.

Σφάγγελος, ρώσος στρατηγός, ἡττάται παρὰ τὴν Πραισιθλαῦαν ὑπὸ Ἰωάννου Τσιμισκῆ, Δα 151-152· φρονεῖται εἰς Δορύστολον, 154.

Σφηνοειδεῖς ἐπιγραφαὶ χεταίκαί, Εἰς. ρνα'.

Σφίγξ, τέρας, Αα 19. 20 (εἰκ.)· ἔρμηνεῖα μύθου ὑπὸ Παλαιφάτου, 42, 65· Σφίγξ Νάξου ἐν Δελφοῖς, 132 (εἰκ.).

Σφοδρίας, σπαρτιάτης ἀρμοστής, ἐπιχειρεῖ νὰ καταλάβῃ τὸν Πειραιᾶ, Αβ 323· φόνος αὐτοῦ ἐν Δεύκροις, 367.

Σχεδῖος, ὁμηρικὸς ἦρως, Αα 24.

Σχερία, ἡ νῆσος τῶν Φαιάκων, Αα 104.

Σχινᾶς, λοχαγός, προσχωρεῖ εἰς τὸ κίνημα τῆς Γ' Σεπτεμβρίου, Στ 250.

Σχινᾶς Κωνσταντῖνος, πρῶτος πρύτανης τοῦ πανεπιστημίου, Στ 240, 241 (εἰκ.).

Σχινᾶς Μιχαήλ, ὁ πρῶτος νομάρχης Ἀττικῆς, Στ 229· ὑπουργός, 250· ἀντιτίθεται εἰς τὸν χωρισμὸν ἀπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, 259, παραιτεῖται, 260.

Σχολαί, ἐν Ἀθήναις, ὁργάνωσις αὐτῶν ἐπὶ Ἀδριανοῦ, Βα 56· προτέρᾳ ὁργάνωσις, 57-58· φιλοσοφικαὶ κατὰ τὴν Δ' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα, Ββ 158· κατὰ τὴν Στ ἑκατονταετηρίδα,

Γα 130.

Σχολάριος, βλέπε Γεννάδιος, πατριάρχης.

Σχουλεμβούργιος, κόμης, στρατηγὸς σάξων, ὑπερασπίζεται τὴν Κέρκυραν κατὰ τῶν Τούρκων, Εβ 189-190· ἄγαλμα, 189 (εἰκ.).

Σωξόπετρα, πόλις τῆς Κομαγενῆς, καταλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου, Γβ 254.

Σωξόπολις, ἑλληνίς πόλις τῆς Βουλγαρίας, Δα 65.

Σωκράτης, ὁ σοφός, Αβ 198, 272· ἀντιτίθεται εἰς τὴν κατάδεικν τῶν ἐν Ἀργινούσαις νικητῶν, 294· ἀποκρούει προσκλησίν τοῦ βασιλέως Ἀρχελαῦ, Βα 5· μολονότι ὀνειδίζει τοὺς τριάκοντα δὲν καταδιώκεται ὑπ' αὐτῶν, Αβ 308· ἡ φιλοσοφία αὐτοῦ, 309· βίος αὐτοῦ καὶ θάνατος, 311-313· ὁ θάνατος, 313 (εἰκ.).

Σωκράτης, ἡλόρχης Ἀλεξάνδρου ἐν Γρανικῷ, Βα 72-73.

Σωκράτης, ὁ ἱστορικὸς τῆς ἐκκλησίας, Γα 10, 11.

Σώλσβαρν, μαρκήσιος, ὑπουργὸς τῶν Ἑξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας, Στ 355.

Σωσθένης, στρατηγός, σφίζει τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τῶν Γαλατῶν, Βα 221, 223.

Σωσίβιος, σύμβουλος Πτολεμαίου Δ', Βα 292.

Σωσιγένης, ἀστρονόμος Ἀλεξάνδρου, Ββ 80.

Σωσικλῆς, ἀντιπρόσωπος τῶν Κορινθίων, Αα 284.

Σώστρατος, ὁ Δεξιφάνους, Κνίδιος, ὁ κατασκευαστὴς τοῦ Φάδρου, Βα ια', 262.

Σώτειρα, ἑλληνίς πόλις ἐν Ὑρκανίᾳ, Βα 249.

Σωφάνης, στρατηγὸς τῶν Φωκέων Αβ 406.

Σωφρόνιος, πατριάρχης Ἱεροσολύμων, παραδίδει τὰ Ἱεροσόλυμα εἰς τοὺς Ἀραβας ἐπὶ συνθήκῃ, Γα 217-218· ἀποκρούει τὴν συνεννόησιν πρὸς τοὺς μονοφυσίτας, 220.

Ταγκρέδος, ἱππότης νορμαννός, σταυροφόρος, Αβ 69, 76· καταλαμβάνει τὴν Κιλικίαν, 92.

Ταίναρον, ἀκρωτήριον, Αα 146.

Τάϊχμανν, φιλέλλην, φρονεῖται ἐν Πέτῳ, Στ 70.

Ταμερλάνος, ἀρχηγὸς ταταρικών φυλῶν· ἐπιδρομὴ αὐτοῦ εἰς Μικρὰν Ἀσίαν, Εα 220-223· νίκη αὐτοῦ περὶ Ἀγκυραν, 223-224· ἡ ἀφορμὴ τοῦ κατὰ τοῦ Βαγιαζήτ πολέμου, 224-225· ἡ αὐτοκρατορία τοῦ Ταμερλάνου, 224 (χάρτης)· αἱ σχέσεις πρὸς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐτοκρατορίαν, 225-226.

Τάναγρα, πόλις βοιωτικῇ, Αα 137, Αβ 106· νόμισμα, Αα 138 (εἰκ.)· μάχη, Αβ 163.

Τάναϊς, ἑλληνικὴ ἀποικία ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου, Αα 308· ὑφίστατο ὡς πόλις ἑλληνικὴ κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα μ. Χ., Ββ 127.

Τάνταλος, πατὴρ Πέλοπος, Αα 14, 73.

Ταξίλης, ἡγεμὼν ἰνδός, Βα 146.

Ταξίλλης, στρατηγὸς τοῦ Μιθριδάτου Στ', Ββ 19.

Τάρας, πόλις ἑλληνικὴ ἐν Ἰταλίᾳ, Αα 299, 304· πόλεμοι πρὸς Λευκανοὺς, Βρεττίους, Συρακουσίους, Ῥωμαίους, Βα 230-233· νόμισμα, Αα 302 (εἰκ.).

Ταράσιος, πατριάρχης· καταγωγὴ αὐτοῦ, παιδεία καὶ δοξασίαι περὶ μεταρρυθμίσεως, Γβ 114· ἀναγορεύεται πατριάρχης, 115-117· σχέσεις πρὸς τὸν πᾶπαν Ἀδριανόν, 117-118· πρόεδρος τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, 119-128· διενέξεις αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἀντιμεταρρυθμιστάς, 128-130· θάνατος αὐτοῦ, 157.

Ταρέλλα, ἰταλὸς φιλέλλην, Στ 66, 70.

Ταρμουνδος, Ἰσαυρος, στρατηγὸς ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ Α', Γα 103.

Ταρσίσις Θωμᾶς, διερχομένης, Εβ 102.

Ταρσός, πόλις τῆς Κιλικίας, Βα η'· καταλαμβάνεται ὑπὸ Ἀλεξάνδρου, Βα 80· νομίσματα, Βα 80 (εἰκ.)· καταλαμβάνεται ὑπὸ Νικηφόρου Β', Δα 105.

Τάρταρος ἢ Τάρταρα, Αα 1, 2, 73, 100.

Ταρχανιώτης Βασίλειος, στρατηγός, ἡττάται ὑπὸ τοῦ στασιαστοῦ Ἰσαακίου Κομνηνοῦ, Δα 248.

Ταρχανιώτης Δημήτριος καὶ Ταρχανιώτης Γεώργιος· ἐκρωσίζονται, Εβ 31.

Ταρχανιώτης Ἰωσήφ, στρατηγός, ἐγκαταλείπει τὸν Ρωμανὸν Δ' κατὰ τὸν πρὸς τοὺς Τούρκους πόλεμον, Δβ 17-18.

Ταρωνίτης Ἀσώτης, υἱὸς Γρηγορίου, αἰχμαλωτίζεται ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, Δα 187· νυμφεύεται τὴν θυγατέρα τοῦ Σαμουήλ, 188· φεύγει εἰς Κωνσταντινούπολιν, 189.

Ταρωνίτης Γεώργιος, ἀρχηγὸς στρατιωτικῆς συνωμοσίας κατὰ τοῦ ὀρφανοτρόφου Ἰωάννου, Δα 224.

Ταρωνίτης Γρηγόριος, ἀρμένιος, μάγιστρος, Δα 186· φονεύεται ἐν μάχῃ πρὸς τοὺς Βουλγάρους, 187.

Ταρωνίτης Μιχαήλ, αἰχμαλωτίζεται ὑπὸ τῶν Τούρκων, Δβ 17· πανυπερσέβαστος, 32.

Τασσίκας Κ., Στ 46.

Τα' αράκνης Κωνσταντῖνος, πλοίαρχος τοῦ στόλου τοῦ Κατσώνη, Εβ 207.

Τάταροι· ἐπιδρομὴ αὐτῶν εἰς τὴν Μικράν Ἀσίαν ὑπὸ τὸν Ταμερλάνον, βλέπε Ταμερλάνος.

Τατζάτης, στρατηγὸς τῶν Βουλγαρίων, φεύγει πρὸς τοὺς Ἀραβας, Γβ 112.

Τατιανός, χριστιανὸς φιλόσοφος, Γα 13.

Τατίκιος, τοῦρκος ἐκχριστιανισθεὶς, στρατηγὸς τῶν Περσῶν Βαρδάρειων εἰς τὸν στρατὸν τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, Δβ 53· νικᾷ τοὺς Πετσενέγους, 60· ἀρχηγὸς τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ κατὰ τὴν πρώτην σταυροφορίαν, 78· νίκη αὐτοῦ κατὰ τοῦ στόλου τῶν Πισατῶν, 90.

Ταττίκιος Κωνσταντῖνος, στασιάζει κατὰ Ἰσααζίου Β', Δβ 197.

Τατίσιεφ, μυστικοσύμβουλος τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου Α', Στ 131, 132.

Ταῦγκετος, ὄρος, Αα 147, 150.

Ταυλάντιοι, φυλὴ ἱλλυρικῇ, Βα 56.

Ταυρόεις ἢ Ταυροέντιον, ἀποικία ἐλληνικὴ ἐν Γαλατίᾳ, Αα 306.

Ταφιασσός, ὄρος, Αα 143.

Τάφοι, παρὰ τοῖς πρώτοις Ἑλλησιν, Αα 112· ἥρωικῆς ἐποχῆς 113.

Τάφος, νῆσος, Αα 89, 107, 110.

Ταχίε πασᾶς, ναύαρχος τοῦρκος κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου, Στ 185.

Ταχίε Ἀμπάξης, τουρκαλβανὸς ἀρχηγός, Στ 66.

Ταχώς, βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, καλεῖ εἰς βοήθειαν κατὰ τῶν Περσῶν τὸν Ἀγισίλαον, Αβ 386.

Τεγέα, ἐστία κοινὴ τῶν Ἀρκάδων, Αα 203· νόμισμα, 203· (εἰκ.)· συμμαχία πρὸς τὴν Σπάρτην, 204· Τεγεᾶται ἐν Θερμοπύλαις, Αβ 71· ἐν Πλαταιαῖς, 107· ὀπλίτης, 114 (εἰκ.)· ἡ Τεγέα ἀφίσταται τῆς Σπάρτης καὶ μετέχει τῆς ἀρκαδικῆς ὁμοσπονδίας, 370· Τεγεατίδες, ἔργον τοῦ Σκόπα, 380 (εἰκ.)· ἡ κατάληψις ὑπὸ τῶν Ἀντιγόνου, Βα 284· κατάληψις ὑπὸ τῶν Γότθων καὶ λεηλασία, Ββ 70.

Τεδισίας Ζαχαρίας, γενουήνσιος δυνάστης Θάσου, Εα 150.

Τεθμοὶ Δώριοι, Αα 156· βλ. καὶ Νόμος.

Τειρεσίας, μάντις, Αα 20.

Τειχομηρός, εἷς τῶν ἀρχηγῶν βουλγαρικῆς ἐπαναστάσεως, Δα 222.

Τεκέ, τοῦρκος ἄρχων Λυκίας καὶ Παμφυλίας, Εα 133.

Τεκνέας, ἄβυδηνός, ναύαρχος, νικᾷ τοὺς Ἀραβας, Δα 215.

Τελαμών, Αα 16, 95.

Τελέοντες, βλ. Γελέοντες.

Τελέτης, ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων, ἡττάται περὶ Ἀγχίαλον καὶ φονεύεται ὑπὸ τῶν ὑπηκόων του, Γβ 83.

Τελεντίας, ἀδελφὸς τοῦ Ἀγισίλαου· φονεύεται ἐν μάχῃ πρὸς τοὺς Ὀλυνθίους, Αβ 347.

Τελχίνες, φυλὴ, Εἰσ. ρη', Αα 57.

Τέμικες, φυλὴ, Αα 57.

Τεμουτζίν, βλέπε Τσιγγισχάν.

Τέμπη, Αα 120, Αβ 68, 69.

Τένεδος, νῆσος· πελευφόρα νομίσματα, Εἰσ. ρηθ' (εἰκ.)· σύμμαχος τῶν Τρώων, Αα 26, 32-33, 290· δίδεται ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Ε' εἰς τοὺς Ἑνετούς,

Εα 213.

Τένεδος, πόλις ἐν Καρίᾳ, Εἰσ. ρηθ'.

Τερβέλης, ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων, βοηθεῖ τὸν Ἰουστινιανὸν Β' πρὸς ἀνάκτησιν τοῦ θρόνου, Γα 266.

Τερόξης, ἡγεμὼν τῶν ἐν Κιλικίᾳ Ἀρμενίων, Δβ 132.

Τετραφυλία, πόλις ἡπειρωτικῇ, Αα 145.

Τεῦκροι, Εἰσ. ηγ'.

Τεῦκρος, ὁ Τελαμώνος, Αα 33.

Τευμησός, ὄρος, Αα 126,

Τεύταμος, ἡγεμὼν τῶν ἀργυρασπίδων, Βα 174.

Τεφρική, πόλις ἐν τῷ Πόντῳ, κτισθεῖσα ὑπὸ τῶν Παυλιανίων, Γβ 277.

Τέχνη· παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησιν, Αα 110, 111, Αβ 471.

Τῶν πρώτων μ. Χ. αἰώνων, εἰκόνας: Ββ 85, 87, 113, 114, 115, 153, 196, 239, 257, 266.

Παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, ἔργα μαρμαρογλυφικῆς, ξυλογλυφικῆς, ὑφαντουργικῆς, ψηφιδουρικῆς, ἐλεφαντουργικῆς, διακοσμητικῆς, μικρογραφίας, εἰκόνας: Γα 25, 34, 51, 57, 61, 75, 81, 93, 133, 147, 159, 173, 178, 207, Γβ 5, 6, 11, 20, 27, 29, 30, 37, 48, 61, 62, 79, 81, 90, 99, 114, 140, 152, 198, 199, 222, 223, 280, 285, 311, Δα 5, 11, 16, 60, 89, 103, 142, 191, 233, 234, 235, 249, 250, 262, 264, 279, 280, 290, 291, Δβ 8 (ἀπομίμησις τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς τέχνης), 19, 30, 113, 145, 148, 152, Εα 1, 2, 3, 99, 175, 278, 378. Βλ. ἐπίσης Ἁγία Σοφία, Ἅγιος Δημήτριος κλπ.

Τέως, ἀποικία ἰωνικῇ, Αα 291· νόμισμα, 293 (εἰκ.).

Τζαβέλλας Κίττος, Εβ 218. Στ 105, 109, 228· πρωθυπουργός, 267· ἑσωτερικαὶ ταραχαί, 268· τὸ ἐπιτεσόδιον Μερενδίου, 269-271· παραίτησις τοῦ Τζαβέλλα, 271· μετέχει τῆς ἡπειρωτικῆς ἐπαναστάσεως, 288.

Τζαχᾶς, τοῦρκος πειρατής, κύριος Ἰωνίας, Χίου καὶ Λέσβου, Δβ 59.

Τζεζαεργι Χασάν, ἀρχιναύαρχος τοῦ τουρκοῦ στόλου, Εβ 198· ἡ μετριοπάθεια αὐτοῦ ἐ-

- ναντι τῶν νησιωτῶν, 201' κατὰστρέφει τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ Ἀλβανούς, 202.
- Τζέριγος**, ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων, καταφεύγει πρὸς τὸν Λέοντα Δ', Γβ 100, 107.
- Τζέτζης**, βλέπε Τσέτσης.
- Τζιοβάρας** Νικολός, κλέφτης καὶ ἀρματολὸς ἐξ Ἡπείρου· τὸ περὶ αὐτοῦ ποίημα, Εβ 139.
- Τζόγκας**, κλέφτης, ὑποτάσσεται εἰς τὸν Ἀλῆν, Εβ 224.
- Τζόρλι** Ἀλῆ πασᾶς, μέγας βεζίρης, ἐλληνικῆς καταγωγῆς, Εβ 16.
- Τζουβάρας**, βλέπε Τζιοβάρας.
- Τζωρτζ** Ριχάρδος, ὀρίζεται ἀρχιστράτηγος τῶν κατὰ ξηρὰν δυνάμεων τῆς ἐπαναστάσεως, Στ 176 (εἰκ.)· διαφωνία αὐτοῦ πρὸς τὸν Καραϊσκάκη, 177· ἀναμειγνύεται εἰς τὰ τῆς στάσεως τῆς Γ' Σεπτεμβρίου, 249.
- Τηθύς**, σύζυγος Ὠκεανοῦ, Αα 10.
- Τηλεβοά**, φυλή, Αα 57.
- Τηλεβόλα**, πρώτη ἀναφερομένη χρῆσις αὐτῶν ἐν Ἀνατολῇ, Εα 248· κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, 314-316.
- Τήλεκλος**, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, Αα 165, 197.
- Τηλέμαχος**, ὁ υἱὸς τοῦ Ὀδυσσεώς, Αα 78, 80, 92, 110.
- Τήμενος**, ἀρχηγὸς τῶν Ἡρακλειδῶν, Αα 153, Βα 3.
- Τήνος**, νῆσος, Αβ 189. Εα 24.
- Τήριλλος**, τύραννος τῆς Ἱμέρας, Αβ 124, 126.
- Τηβαρηνοί**, λαὸς τῆς Ἀσίας, Εἰσ. ρκε', ρκστ'.
- Τιβέριος**, ρωμαῖος αὐτοκράτωρ, Ββ 34 (εἰκ.), 35.
- Τιβέριος**, αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως· χαρακτηρ αὐτοῦ, Γα 142· κατὰ τὸν ἀραβα Ἀβουλφαράγιον, ὁ πρῶτος Ἕλλην αὐτοκράτωρ, 143· στρατηγὸς παρὰ τὸν Ἰστρον, 153· συνάρχων Ἰουστίνου Β', 154· νικηφόρος πόλεμος κατὰ Χοσρόου, 169.
- Τιβέριος** ἡ Ἀψίμαρος, αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Γα 264· νίκαι κατὰ τῶν Ἀράβων, 264-265· θανάτωσις αὐτοῦ, 266.
- Τιγράνης**, στρατηγὸς τῶν Περσῶν, ἡττάται ἐν Μυκάλη, Αβ 119-120.
- Τιγράνης Α'**, βασιλεὺς τῆς Ἀρμενίας, Ββ 238.
- Τιγράνης Β'**, βασιλεὺς τῆς Ἀρμενίας, σύμμαχος Μιθριδάτου, ἡττάται ὑπὸ Πομπηίου, Ββ 25.
- Τιγρανόκερτα**, πόλις τῆς Καπαδοκίας, ὑπὸ Ἑλλήνων οἰκισθεῖσα, Βα 238.
- Τίειον**, μικρὸν ἐλληνικὸν κτίσμα ἐν Πόντῳ, Βα 239.
- Τίεπολος** Ἰάκωβος, δούξ Κρήτης, εἶτα προϊστάμενος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐνετικῆς παροικίας καὶ τέλος δόγης Ἐννετίας, Εα 40, 47 (εἰκ.).
- Τιθραύστης**, σατράπης Λυδίας, πείθει τὸν Ἀγισίλαον νὰ στραφῇ κατὰ τοῦ Φαρναβάξου, Αβ 326· ἐπιτυχάνει τὴν σύναψιν συμμιχίας ἐν Ἑλλάδι κατὰ τῆς Σπάρτης, 327.
- Τιμαία**, σύζυγος Ἀγιδος Α', Αβ 279.
- Τίμαιος**, ἱστορικός, Αα 44, Βα 235.
- Τιμάσιος**, στρατηγὸς ἐπὶ Οὐάλεντος καὶ Θεοδοσίου, Ββ 210.
- Τιμμενίδης**, θηβαῖος, σύμβουλος τοῦ Μαρδονίου, Αβ 109, 117, 118.
- Τιμόδμηος**, ἀφιδναῖος, χλευάζει τὸν Θεμιστοκλέα, Αβ 103.
- Τιμόθεος**, ὁ Κόνωνος, στρατηγὸς ἀθηναῖος, Αβ 353, 354, 360, 361.
- Τιμόθεος**, μαθητὴς τοῦ ἀποστόλου Παύλου, Ββ 91.
- Τιμόθεος**, ὁ Εὐμολπίδης, ἐξηγητὴς τῶν Ἑλευσινίων, Βα 259.
- Τιμόθεος Α'**, πατριάρχης, πληρώνει 30.000 τάλληρα διὰ τὴν διατηρήσιν τὸν θρόνον, Εβ 75.
- Τιμόθεος** Τυπάλδος, βλέπε Τυπάλδος.
- Τιμοκράτης**, ρόδιος, ἀπεσταλμένος τοῦ πέρσου Τιθραύστου, ἐπιτυχάνει τὴν σύναψιν ὁμιχμίας ἐν Ἑλλάδι κατὰ τῆς Σπάρτης, Αβ 327.
- Τιμοκρατία**, πολίτευμα καθ' ὃ ἀρχοῦσιν οἱ εὐπορώτεροι τῶν πολιτῶν, Αα 210· διαδέχεται τὰς τυραννίδας, 214· τὸ τιμοκρατικὸν πολίτευμα τοῦ Σόλωνος, 257.
- Τιμοκρέων**, ποιητὴς ρόδιος, Αβ 32.
- Τιμολέων**, στρατηγὸς κορινθίως, καταλύει τὰς τυραννίδας ἐν Σικελίᾳ, Αβ 188.
- Τιμούρ**, βλέπε Ταμερλάνος.
- Τίμων**, ὁ Ἀνδροβούλου, ἔγκριτος Δελφός, Αβ 66.
- Τιπάργητος**, Αα 147, βλ. καὶ Σπέτσαι.
- Τιρίβαζος**, σατράπης Ἰωνίας, βοηθεῖ τὸν Ἀνταλκίδαν διὰ τὴν σύναψιν εἰρήνης, Αβ 341· νόμισμα, 341 (εἰκ.)· καλεῖ εἰς Σάρδεις τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν Ἑλλήνων διὰ νὰ μάθουν τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης, 342.
- Τιριδάτης**, ἐπιφανὴς ἀρμένιος, πίπτει μαχόμενος κατὰ Κωνσταντίνου Ε', Γβ 64.
- Τίρυνς**, πόλις ἀρχαιοτάτη, Αα 23· εἰκόνες: Εἰσ. κγ', ργ', ρμα', ρμδ', ρμε', Αα 57, 58, 111, 149, 165, 204, Αβ 107.
- Τισαμενός**, υἱὸς Ὁρέστου, φονεύεται ἐν μάχῃ πρὸς τοὺς Ἡρακλειδας, Αα 153.
- Τισαμενός**, μάντις σπαρτιάτης, μετέχει τῆς συνωμοσίας τοῦ Κινάδωνος, Αβ 321.
- Τισαφόνη**, Ἑρινύς, Αα 69.
- Τισίφονος**, ταγὸς τῶν Φερῶν, Αβ 388.
- Τισσαφέρνης**, σατράπης Ἰωνίας καὶ Καρίας, Αβ 276, 279· βραβεύεται ὑπὸ Ἀρταξέρξου διὰ τὴν πίστιν αὐτοῦ, 321· συνάπτει ἀνακωχὴν πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας, 322-323· θανатоῦται κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀρταξέρξου, 326.
- Τιτᾶνες**, υἱοὶ Οὐρανοῦ καὶ Γῆς, Αα 1, 2, Τιτανομαχία (εἰκ.), 3, 78.
- Τιτανίδες**, θυγατέρες Οὐρανοῦ καὶ Γῆς, Αα 1.
- Τίτος** Κοῖντιος Φλαμινῖος, βλ. Φλαμῖνος.
- Τίφους**, κυβερνήτης τῆς Ἀργοῦς, Αα 16.
- Τληπόλεμος**, μακεδὼν σατράπης Καρμανίας, Βα 146, 170, 176.
- Τληπόλεμος**, ὁμηρικὸς ἥρωας, Αα 24.
- Τογρουβέλγ**, ἄρχων τῶν σελδζουκιδῶν Τούρκων, ἀναγορεῖται

- σουλτάνος Περσίας, Δα 239·
 ἀγώνες αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἑλ-
 ληνας, 240-241· θάνατος αὐ-
 τοῦ, Δβ 14.
- Τόκκοι**, φραγκικὸς οἶκος, ἡγε-
 μονεύσας Κεφαλληνίας καὶ Ζα-
 κύνθου, Εα 231· οἰζόσημον,
 66 (εἰκ.).
- Τόκκος** Κάρολος Α', Εα 231·
 λαμβάνει τὴν Κορινθίαν, 233·
 καταλαμβάνει τὴν Ἠπειρον καὶ
 λαμβάνει τὸν τίτλον δεσπότην,
 247· θάνατος αὐτοῦ, 248.
- Τόκκος** Κάρολος Β', ἡγεμὼν
 Κεφαλληνίας, Ζακύνθου, Λευ-
 κάδος, Ἠπείρου καὶ Ἀκαρνα-
 νίας, Εα 248· ἀποβάλλει τὰ Ἰ-
 ωάννινα καὶ καθίσταται ὑποτε-
 λῆς τοῦ σουλτάνου, Εα 253-254.
- Τόκκος** Λεονάρδος, Εα 231.
- Τόκος** ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων,
 Γβ 97.
- Τολμίδης**, ὁ Τολμαίου, στρατη-
 γὸς ἀθηναῖος, Αβ 164, 194.
- Τόμαρον**, ὄρος ἐν Ἠπείρῳ, Εἰσ.
 ν', νά'.
- Τόμις**, ὑφίστατο ὡς πόλις ἑλλη-
 νική κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα μ. Χ.,
 Ββ 127.
- Τόμουροι**, ἱερεῖς Διὸς τοῦ Δω-
 δωναίου, Δα 145.
- Τομπαζαῖοι**, οἶκος ἐξ Ὑδρας·
 αἱ ὑπὲρ τοῦ ἀγώνος θυσίαι,
 Στ 81.
- Τομπάζης** Ἐμμανουήλ, πλοί-
 αρχος ὁδρεῖος, Στ 120, 178.
- Τομπάζης** Ἰάκωβος Νικολάου,
 ναύαρχος ὁδρεῖος, Στ 85· εἰ-
 κών, 88.
- Τομπάζης** Νικόλαος, πλοίαρχος,
 Εβ 167-168.
- Τόξαις**, ἐπιφανὴς σκύθης, φι-
 λαθηναῖος, Δα 310.
- Τοπάλ** Ὁσμάν πασᾶς, μέγας βε-
 ζῖρης, ἑλληνικῆς καταγωγῆς,
 Εβ 16.
- Τόπερον**, παράλιον φρούριον
 τῆς Θράκης· κατάληψις αὐτοῦ
 ὑπὸ τῶν Σλαύων, Γα 110.
- Τόπιας**, βλέπε Κάρολος Τόπιας
 καὶ Γεώργιος Τόπιας.
- Τορνίκιοι**, στρατιωτικὴ οἰκογέ-
 νεια, Δα 80, 101. Εα 60.
- Τορνίκιος** Κωνσταντῖνος, στρα-
 τηγὸς Μιχαήλ Η', νικᾷ τοὺς
 Φράγκους, Εα 62.
- Τορνίκιος** Λέων, στρατηγὸς Ἰ-
- βηρίας, στάσις αὐτοῦ κατὰ
 Κωνσταντῖνου Θ', Δα 238.
- Τόσκας**, ἀρματολὸς τῶν Γρεβε-
 νῶν, Εβ 138.
- Τουδέλας** Βενιαμίν· Ἰουδαῖος
 περιηγητὴς, περὶ τοῦ πλούτου
 τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, Γα
 57, Δα 37.
- Τουρανικαὶ** γλῶσσαι, Εἰσ. λβ'.
- Τουραχάν**, μπευλέρμπεϋς Ρού-
 μελῆς ἐπὶ Μουράτ Β', Εα 288,
 293· στέλλεται ὑπὸ Μωάμεθ
 Β' κατὰ τῆς Πελοποννήσου,
 313.
- Τουρκικαὶ** γλῶσσαι, Εἰσ. λβ'.
- Τουρκοβασίλης**, ὑπασπιστὴς τοῦ
 Κολοκοτρώνη, Στ 184.
- Τούρκοι**, πρώτη ἐμφάνισις αὐ-
 τῶν, Δα 237, 239· τουρανικὴ
 καταγωγὴ αὐτῶν, 239· οἱ Σελ-
 δζουκίδαι, 239· οἱ πρῶτοι πρὸς
 τοὺς Ἑλλήνας ἀγῶνες, 240,
 241· ἐπὶ Κωνσταντῖνου Ι' κυ-
 ριεύουν τὴν Ἰβηρίαν, Μεσοπο-
 ταμίαν καὶ μεγάλην Ἀρμενίαν,
 Δβ 11· προελαύνουν πρὸς τὴν
 Καισάρειαν καὶ τὴν Συρίαν, 13
 (χάρτης)· ἀκμὴ αὐτῶν, 14· νί-
 και κατὰ Ρωμανοῦ Δ', 15-20·
 κύριοι τῆς Κιζύκου καὶ τῆς
 Νικαίας, 28· ἡ πρώτη σταυρο-
 φορία καὶ ἄλωσης τῆς Νι-
 καίας, Ἀντιοχείας καὶ Ἐε-
 ροσολύμων 78-86· ταπεινώσις
 τῶν Τούρκων ὑπὸ Ἀλεξίου Α',
 104· νίκαι Μανουήλ Α' κατὰ
 τῶν Τούρκων, 132· μεγάλη νί-
 κη τῶν Τούρκων ἐν Μυριοκε-
 φάλῳ, 141· γίνονται κύριοι τῆς
 βορειοανατολικωτέρας Μικρᾶς
 Ἀσίας, 203· συμμαχία πρὸς τοὺς
 Φράγκους κατὰ τοῦ Λασκά-
 ρεως· παρακμὴ καὶ διάλυσις
 τοῦ σελδζουκικοῦ κράτους, 130-
 133· σελδζουκικὸν νόμισμα
 τῆς Ἐφέσου, 133 (εἰκ.).
- Ὁσμανίδαι Τούρκοι· ἡ πρῶ-
 τη ἐμφάνισις αὐτῶν, Εα 110·
 ζητοῦσιν ἄσυλον εἰς τὴν χώραν
 τῶν Σελζουκιδῶν, 131· αἱ πρῶ-
 ται αὐτῶν πολεμικαὶ ἐνέργειαι,
 132-133· ἄλωσης τῆς Προύσης
 134-135· Γεντίσαροι καὶ ξει-
 σλαμισμοὶ χριστιανῶν, 178-
 185· ἄλωσης Νικητηδείας καὶ
 Νικαίας, 186· ἄλωσης Ἀδρια-
 νουπόλεως, Φιλίππουπόλεως,
 Βιτωλίων καὶ Σόφιας, 208-209·
 κατάκτησις τῆς Βουλγαρίας,
 214-215· νίκαι κατὰ τῶν χρι-
 στιανῶν ἐν Νικοπόλει, 215·
 ἦττα καὶ αἰχμαλωσία τοῦ Βα-
 γιάζήτ, 220-224· κατάκτησις
 τῆς Θεσσαλίας, 233· ἐμφύλιος
- πόλεμος, 235· ἐπέκτασις τοῦ
 κράτους πρὸς βορρᾶν καὶ νό-
 τον, 237· τὸ ἀνατολικὸν κρά-
 τος καθίσταται ὑποτελὲς εἰς
 τοὺς Τούρκους, 249· ἄλωσης τῆς
 Θεσσαλονίκης, 251-253· τῶν
 Ἰωαννίνων, 254· νίκη περὶ
 Βάρναν, 283· νίκη εἰς Κοσσυ-
 φοπέδιον, 292· πολιορκία καὶ ἄ-
 λωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως,
 314-363· πόροι τοῦ τουρκικοῦ
 κράτους, Εβ 9· πολιτεία ἐναντι
 τῶν Ἑλλήνων, 44-113· ἡ πολι-
 ορκία τῆς Βιέννης, 100-101·
 (εἰκ.)· ἦττα τοῦ τουρκικοῦ
 στόλου περὶ Ναύπακτον, 178·
 κατάκτησις τῆς Κρήτης, 183-
 185· ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις
 τοῦ 1770 καὶ κρίσεις περὶ αὐ-
 τῆς, 194-203· ἡ μεγάλη ἑλλη-
 νικὴ ἐπανάστασις, 205-229, Στ
 5-212· Κοιμαϊκὸς πόλεμος,
 285-294· ἡ μεγάλη χρητικὴ
 ἐπανάστασις, 319-342· ὁ ρω-
 σσοτουρκικὸς πόλεμος καὶ αἱ
 συνθήκαι Ἀγ. Στεφάνου καὶ
 Βερολίνου, 349-357.
- Τουρκοκωνσταντάκης**, προε-
 στὴς τοῦ Καρπενισίου, φίλος
 τῶν Τούρκων, Εβ 140.
- Τουρκομάνοι** Νογαῖοι, βλέπε
 Νογαῖοι.
- Τουρκοπαῖοι**, στρατιωτικὸν ὄσῳ-
 μα ἐκ τουρκοπαίδων ἐν τῷ ἀ-
 νατολικῷ κράτει, Δβ 79 Εα 152.
- Τουρκοχωῶρι**, νίκη τοῦ Καραϊ-
 σκάκη περὶ—, Στ 175.
- Τουτούς**, ἀδελφὸς τοῦ Σελδζου-
 κίδου σουλτάνου Μαλεσάχ,
 ἡγεμὼν τῆς Συρίας, Δβ 36, 58.
- Τραϊάνος**, ρωμαῖος αυτοκράτωρ,
 Ββ 49 (εἰκ.)· χάριτες ἐπιδιαι-
 λευθεῖσαι εἰς Ἑλλάδα, 50.
- Τράκας** Κομνηνός, ὑψώνει ἐν
 Παρνασσίδι τῷ 1770 τὴν ση-
 μαίαν τῆς ἐπαναστάσεως, Εβ
 195, 197.
- Τράλλεις**, πόλις τῆς Μικρᾶς
 Ἀσίας, Βα 77, 243.
- Τραπεζούντιος** Γεώργιος, ἑλλην
 λόγιος, καθηγητὴς τῆς ρητο-
 ρικῆς ἐν Ρώμῃ Εβ 18, 19.
- Τραπεζούντος** αυτοκρατορία,
 ἴδουσις αὐτῆς, Δβ 203· ἔκτασις
 Εα 16· ἀντιζηλία πρὸς τὸ κρά-
 τος τῆς Νικαίας, 22, 44· νό-
 μισμα, 44 (εἰκ.)· ὀνόματα αυτο-
 κρατόρων, 45· κατάλυσις αὐ-
 τῆς Εβ 74.
- Τραπεζοῦς**, ἑλληνικὴ πόλις ἐπὶ
 τοῦ Εὐξείνου, Δα 308, 312

- Βα 237· νόμισμα Αα 311 (εἰκ.)· αὐτοκρατορία Τραπεζούντος· βλέπε Τραπεζούντος.
- Τραυλός**, Παυλιανίτης, ὑπὸ τῆς 'Αλεξίου Α'. προκαλεῖ ἐπαναστάσιν τῶν ὁμοφύλων του, Δβ 59.
- Τρεβιζάνος** Γαβριήλ, ἄγει δύο ἐνετικὰς γαλέρας πρὸς βοήθειαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τῶν Τούρκων, Εα 311· μετέχει τῆς ἀμύνης τῆς πόλεως, 325· ἐπιχειρεῖ τὴν πυρπόλησιν τοῦ τουρκικοῦ στόλου, 334-335.
- Τριάκοντα** τύραννοι, βλ. 'Αθῆναι, Θηραμένης, Κριτίας.
- Τριβαλλοί**, μεγάλη θρηκτική φυλή, Βα 56.
- Τριβίγιλδος**, ἡγεμὼν τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ Ὀστρογόττων, στασιάζει, Ββ 210.
- Τριβωνιανός**, μέγας νομοδιδάσκαλος· χαρακτηριστὸν αὐτοῦ, Γα 74-77· ἔργον, 78-80· ἐξέγερεται τοῦ λαοῦ κατ' αὐτοῦ, 84, 88· ἀναλαμβάνει τὸ ἀξίωμα, 92.
- Τριθεῖται**, αἵρεσις διδασχομένη ἐν Ἀθήναις τὸν ΣΤ' αἰῶνα μ. Χ., Γα 233.
- Τριήρης**· ἡ πρώτη, Αα 299· οἱ Ἀθηναῖοι κατασκευάζουσι διακοσίας Αβ 65· περσικὴ ἐπὶ νομίσματος, 94 (εἰκ.)· φοινικικὴ ἐπὶ νομίσματος, 97 (εἰκ.).
- Τρίκκη**, Αα 24, 121· νόμισμα, 123 (εἰκ.)· θανάτωσις 3.000 Τρικκαληνῶν τῷ 1771 ὑπὸ τῶν Τούρκων, Εβ 196.
- Τρικούπης** Σπυρίδων, γραμματεὺς τῆς ἐπικρατείας ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν, Στ 207· ἀντικαθίσταται ὑπὸ τῆς ἀντιβασιλείας, 226· πρεσβευτὴς ἐν Λονδίνῳ 233· ὑπουργός, 261 (εἰκ.).
- Τρικούπης** Χαρίλαος, λαμβάνει τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν, Στ 326 (εἰκ.)· ἀποτυγχάνει κατὰ τὰς ἐκλογάς, 343· δὲν γίνεται δεκτὸς ὑπὸ τῆς Πύλης ὡς πρεσβευτὴς, 346· τὸ ἄθρονον «Τίς πταίει;», 347· σχηματίζει τὴν πρώτην κυβερνήσιν του, 347· μέλος τῆς οἰκουμ. κυβερνήσεως, 351· ἀναλαμβάνει τὸ δεύτερον τὴν ἀρχήν, 356.
- Τρινακρία**, Αα 104· βλ. καὶ Σικελία.
- Τρίπολις**, πολιορκία αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη, Στ 53-54· ἄποψις, 66 (εἰκ.)· ἄλωσις τῆς πόλεως, 56.
- Τρίπους**, ὁ τῶν Δελφῶν, Αα 131, 132.
- Τρίτων**, θεός, Αα 18.
- Τριφυλία**, ἔγνη τῶν Μινυῶν, Αα 136-150, 178.
- Τροία**, θέσις καὶ κτίσις αὐτῆς, Αα 21· βασιλεῖον γένος, 22· Τρωικὸς πόλεμος, 23 καὶ ἐπ.· πολιορκία 26 καὶ ἐπ., 27 (εἰκ.)· Ἰλίου πέρις, 34 (εἰκ.)· Θουκυδίδης περὶ τρωικοῦ πολέμου, 43 καὶ ἐπ.· χρονολογία ἀλώσεως κατὰ γάλλους χρονολόγους, 44· Βίων Χρυσόστομος περὶ τρωικοῦ πολέμου, 45· τετελιχισμένη, 111· θυσίαι τοῦ Ξέρξου, Αβ 54· θυσίαι τοῦ Ἀλεξάνδρου, Βα 66-67.
- Τροισήν**, Αα 299, Αβ 84, 85, 107, Βα 271, 283.
- Τροισήνος** συνέλευσις, ἐκλέγει κυβερνήτην τὸν Καποδίστριαν, Στ 176.
- Τροκοῦνδος**, στρατηγός, Γα 22.
- Τρύφων**, πατριάρχης, Αα 280.
- Τρώες**, συγγένεια πρὸς τοὺς Φρύγας, Εἰς. ξε'-ξξ'· κοινὰ Μακεδόνων καὶ Τρώων ὀνόματα, ξστ'· Ἰλίου ἐρείτεια, ξστ' (εἰκ.)· ἄγγεια εὐρεθέντα ἐν Τροίᾳ, ξη' (εἰκ.)· ἀνθρωπόμορφοι κάλται ἐν Τροίᾳ ριβ' (εἰκ.)· ὑπεροχὴ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ τῶν Τρώων ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων, ρνγ'· καταγωγή καὶ γλῶσσα τῶν Τρώων, Αβ 424-425· (βλ. ἐπίσης Τροία καὶ Τρωικὸς πόλεμος).
- Τρωικὸς πόλεμος**· (βλ. καὶ Τροία καὶ Τρώες)· κατὰ τὰς αἰγυπτιακὰς ἐπιγραφάς, Εἰς. ρνβ'· ὁ τρωικὸς πόλεμος καὶ ἡ Ρώμη, ρνε'· ἡ παρὰ τῷ ἑλληνικῷ κόσμῳ ἰδέα περὶ τρωικοῦ πολέμου, ρνστ'· ὁ Θουκυδίδης περὶ τρωικοῦ πολέμου, Αα 43 καὶ ἐπ.· ἱστορικὸς ἔλεγχος Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας, Αβ 459-462.
- Τρώς**, βασιλεὺς τῶν Δαρδάνων, Αα 22.
- Τσακάλωφ**, εἷς τῶν ἰδρυτῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, Στ 6· εἰκὼν, 9.
- Τσακόπουλος**, ὑπολοχαγός, μετέχει τῆς θεσσαλικῆς ἐπαναστάσεως, Στ 289.
- Τσαμαδὸς** Ἀναστάσιος, πλοίαρχος· ἡμερολόγιον αὐτοῦ περὶ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἐπαναστάσεως, Στ 31-32· κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Γέροντος, 120· θάνατος αὐτοῦ, 164.
- Τσαμάλας**, ἀντισυνταγματάρχης ἐπὶ Ὀθωνος, στασιάζει, Στ 268.
- Τσάρας**, Νίζος, βλέπε Νικοτσάρας.
- Τσεντερελής**, Καρὰ-Χαλήλ, βλέπε Χαλήλ.
- Τσεσμέ**, ναυμαχία, Εβ 197-199· εἰκὼν, 198.
- Τσέσης** Ἰωάννης, χρονογράφος· ὁ μῦθος αὐτοῦ περὶ τυφλώσεως τοῦ Βελισαρίου, Γα 119-120· συγγραφεὺς τῶν «Ἰλιακῶν», Δβ 207.
- Τσιγγισχάν**, ἀρχηγὸς μογγολικῶν σιφῶν· εἰσβολὴ εἰς Ἀσίαν καὶ Εὐρώπην, Εα 55· νόμισμα 55 (εἰκ.).
- Τσιμισχί** Ἰωάννης, ἰδὲ Ἰωάννης Α'.
- Τσόγκας** Γεώργιος, ὀπλαρχηγὸς Βονίτσης, Στ 66.
- Τύανα**, πόλις ἑλληνιστῶν ἐν Καπαδοκίᾳ, ἄλλως Εὐσέβεια, Βα 238· ἄλωσις ὑπὸ τῶν Ἀράβων, Γα 269.
- Τυδεύς**, Αα 20.
- Τύλη**, Γαλιταζὶν βασιλεῖον ἐν Θράκι, Βα 223.
- Τυμφορηστός**, ὄρος, Αα 119.
- Τυνδάρεως**, Αα 45, 46, 157 (εἰκ.).
- Τυνάλδος** Τιμόθεος, ἐπίσκοπος Κεφαλληνίας, ἡγείται σώματος ἐξ ἱερῶν κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Λευκάδος ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, Εβ 186.
- Τύπος** Κωνσταντος, Γα 32· ἔκδοσις αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Πούλου καὶ ἀναθεματισμοὶ ὑπὸ τῶν παπῶν Θεοδώρου καὶ Μαρτίνου, 232.
- Τυραννίδες**, πῶς ἐγεννήθησαν αἱ πρώται, Αα 207 καὶ ἐπ.· καταλύονται ἐν Πελοποννήσῳ, 208 καὶ ἐπ.
- Τυραννοκτόνοι**, Βα 273 (εἰκ.).
- Τύρας**, ὑφίστατο ὡς πόλις ἑλληνιστῶν κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα μ. Χ., Ββ 127.
- Τυράχ**, ἡγεμὼν τῶν Πετσενέγων, εἰσβάλλει εἰς τὸ κράτος,

- αίχμαλωτίζεται και βαπτίζεται, Δα 239-240.
- Τύρος**, πολιορκία και άλωση υπό 'Αλεξάνδρου, Βα 88-89· χάρτης, Βα 87· άλωση υπό 'Αντιγόνου, 179.
- Τύρου** σύνοδος· καταδικάζει τὸν Μέγαν 'Αθανάσιον, Ββ 140-144.
- Τυρρηνοί**, ἰταλικὴ φυλή, Εἰσ. με'-μέ', Αα 106· πόλεμος πρὸς τοὺς ἐν Κύρῳ Φωκαεῖς, 305. πόλεμος πρὸς τοὺς Συρακουσίους, Αβ 126.
- Τυρταῖος**, ποιητής, Αα 118, 191 198 καὶ ἐπ. 312.
- Τυρώ**, θυγάτηρ Σαλμωνέως, Αα 16, 93.
- Τυφών**, Αβ 262 (εἰκ.).
- Τωτίλας**, γότθος βασιλεὺς τῆς 'Ιταλίας, Γα 100, 106, 109, 110.
- Υακίνθια**, πανήγυρις ἐν Σπάρτῃ, Αα 188, Αβ 104.
- Υαντες**, φυλή, Αα 57.
- Υβλα**, ἀποικία Μεγαρέων ἐν Σικελίᾳ, Αα 298.
- Υβρέας**, ρήτωρ ἐν Μυλάσοις, Βα θ'.
- Υδάρνης**, στρατηγὸς πέρσης, Αβ 48, 74.
- Υδρα**, νῆσος· ἀγοράζεται ὑπὸ τῶν Σαμίων, Αβ 9· κοινοτικὴ ὀργάνωσις με' ἄρχοντα τὸν κληρὸν ἐπὶ τουρκοκρατίᾳ, Εβ 117· ναυτικὴ ἐπίδοσις πλοῦτος· καὶ κατοικοί· 150-155· εἰκὼν, 151· ἡ σημαία τῆς 'Υδρας Στ 77· αἱ ὑπὲρ τοῦ ἁγῶνος χρηματικαὶ θυσίαι, 79· ναυτικὴ ὀργάνωσις, 83· οἱ 'Υδραῖοι σπεύδουσι πρὸς βοήθειαν τῶν Ψαριανῶν, 117· ἡ 'Υδρα καθίσταται κέντρον τῆς ἀντιπολιτευσεως κατὰ τοῦ Καποδιστρίου, 213.
- «Υδρα»**, πλοῖον χρησιμοποιηθὲν πρὸς ἀνεφοδιασμόν τῶν κρητῶν ἐπαναστατῶν, Στ 320.
- Υηττός**, κώμη βοιωτικὴ, Αα 138.
- Υλλεῖς**, φυλὴ ἐν ἐκástῃ τῶν πόλεων τῆς Πελοποννήσου, Αα 154, 167, 184.
- Υλλος**, υἱὸς τοῦ 'Ηρακλέους, Αα 153.
- Υπασπισταί**, μακεδονικὸν στρατιωτικὸν σῶμα, Βα 19.
- Υπάτα** ἢ 'Υπάτη, ἐπισημοτάτη πόλις Αἰνιάνων, Αα 121· νόμισμα, 121 (εἰκ.).
- Υπατία**, ἀλεξανδρινὴ φιλόσοφος, Ββ 213, 215· φόνος αὐτῆς, Γα 9-10.
- Υπάτιος**, ἀνεμὸς τοῦ 'Αναστασίου Α', ἀναγορεύεται βασιλεὺς κατὰ τὴν στάσιν τοῦ «Νίκα», Γα 89-90· θανατοῦται, 91.
- Υπατρος**, ὑπασπιστὴς τοῦ 'Αλ. 'Υψηλάντου, Στ 13.
- Υπέρβολος**, λυχνοπώλης καὶ δημαγωγὸς ἐν 'Αθήναις, Αβ 251, 270.
- Υπερείδης**, ρήτωρ ἀθηναῖος, Βα 57, 60, 148, 151, 152.
- Υπερμνήστρα**, μία τῶν Δαναίδων, Αα 14.
- Υπνος**, Αα 41 (εἰκ.).
- Υπομίσiones**, σπαρτιάται ἐστεργημένοι τῶν πολιτικῶν δικαιοῦν τῶν συνωμοσιᾶ αὐτῶν κατὰ τὴν εἰς Πελοπόννησον πρώτην εἰσβολὴν τῶν Θηβαίων, Αβ 372.
- Υρκανία**, χώρα τῆς 'Ασίας· σατραπεία ἐπὶ 'Αλεξάνδρου κα' τῶν διαδόχων, Βα 146· πόλις ἐλληνικαί, 249.
- Υρκανοί** Μακεδόνες, Βα 243.
- Υρνηθία**, φυλὴ ἐν 'Αργεὶ καὶ 'Επιδαύρῳ, Αα 165.
- Υφάντιον**, ὄρος, Αα 137.
- Υψηλάνται**, ἐπιφανὲς ἑλληνικοὶ οἴκοι, Εβ 108.
- Υψηλάντης** 'Αλέξανδρος, ἡγεμὸν Μολδανίας καὶ Βλαχίας, Εβ 110 (εἰκ.)· βασανίζεται καὶ θανατοῦται ὑπὸ τῶν Τούρκων, 216.
- Υψηλάντης** 'Αλέξανδρος, υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου ἀρχηγὸς τῆς Φιλικῆς 'Εταιρείας, καλεῖ τοὺς Σουλιώτας νὰ εἶναι ἐτοιμοὶ διὰ τὸν ἀγῶνα, Εβ 227· ὑποὶ τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν 'Ιασίῳ Στ 4 (εἰκ.)· ἀξίωμα αὐτοῦ ἐν Ρωσίᾳ, 8· γενικὸς ἐπίτροπος τῆς ἀρχῆς, 9-10· χαράκτηρ καὶ ἐνέργειαι αὐτοῦ, 12-13· τὸ ἐν ταῖς ἡγεμονίαις κίνημα 13-17· φυγὴ αὐτοῦ εἰς Αὐστρίαν, 18· φυλάκισις αὐτοῦ καὶ θάνατος, 19· εἰκὼν, 15.
- Υψηλάντης** Γεώργιος, ἀδελφὸς τοῦ 'Αλεξάνδρου, Στ 14.
- Υψηλάντης** Γρ., πρεσβευτὴς ἐν Βιέννῃ, Στ 327.
- Υψηλάντης** Δημήτριος ἀδελφὸς τοῦ 'Αλεξάνδρου· ἀπόβασις αὐτοῦ εἰς 'Αστρος, Στ 31· χαράκτηρ αὐτοῦ, 36· γενικὸς πληρεξούσιος ἐν 'Ελλάδι, 36-37· ἡ κατ' αὐτοῦ ἀντιπολιτευσίς τῶν προεστώτων καὶ τοῦ Μαυροκορδάτου, 38-41, 60· ἐνισχύει τὴν φρουρὰν τοῦ 'Αργους, 72· συμμετοχὴ αὐτοῦ εἰς τὴν μάχην τῶν Δερβενακίων, 73· ἀποκρούει εἰς Μύλους τὸν 'Ιβραήμ, 165· ἐπιτυχία αὐτοῦ ἐν τῇ ἀνατολικῇ 'Ελλάδι, 211· εἰκὼν, 44.
- Υψηλάντης** Κωνσταντῖνος, ἡγεμὸν τῆς Βλαχίας, ὑποστηρίζει παρὰ τῇ Πύλῃ τὴν προσχώρησιν εἰς τὴν κατὰ τῆς Γαλλίας συμμαχίαν, Εβ 215· εἰκὼν, 215.
- Υψηλάντης** Νικόλαος, ἀδελφὸς τοῦ 'Αλεξάνδρου, Στ 14, 17.
- Υφιστάριοι**, αἰρεσις χριστιανικῆ, ἰουδαίζουσα καὶ μονοθεῖουσα, Ββ 184.
- Φαβιέρος**, συνταγματάρχης γάλλος, ὑπηρετῶν εἰς τὸν ἑλληνικὸν στρατόν, Στ 173· διαφωνία αὐτοῦ πρὸς τὸν Καραϊσκάκη, 173, 174 (εἰκ.)· εἰσάγει ἐφόδια εἰς τὴν πολιορκουμένην 'Ακρόπολιν, 175.
- Φαβωρίνος**, σοφιστὴς γαλάτης ἐν 'Αθήναις, Ββ 51.
- Φαίαιες**, Αα 78, 80· λαὸς ναυτικός, 109-111.
- Φαίδιμος**, βασιλεὺς τῶν Σιδωνίων, Αα 110.
- Φαίδρα**, Αα 93.
- Φαιδριάδες** πέτραι, ἐν Φωκίδι, Αα 133.
- Φαιστός**, ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα, Εἰσ. ριε', ἀνάκτορα, ριβ' (εἰκ.).
- Φάλαγξ** μακεδονικὴ, Βα 16, 19· ἡ περὶ αὐτῆς γνώμη τοῦ ρωμαίου Λευκίου, Βα 290-291.
- Φάλαικος**, στρατηγὸς τῶν Φωκέων· ἡττάται ὑπὸ Φιλίππου τοῦ μακεδόνος, Αβ 395, Βα 37· ἐγκαταλείπει τὴν Φωκίδα καὶ φεύγει εἰς Πελοπόννησον, Αβ 406.
- Φάλαρις**, τύραννος τοῦ 'Ακράγαντος, Αβ 124.

Φάλκης, ὁ Τημέων. τύραννος Σικυώων, Αα 207.

Φαλλμεράνερ, ιστορικός γερμανός, υποστηρίξας τὴν περὶ ἔξον-
τώσεως τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς δο-
ξασίαν, Γα 151· τὰ ἐπιχειρή-
ματα αὐτοῦ, 154-168· ἡ μαρ-
τυρία τοῦ Πορφυρογεννήτου,
Γβ 69.

Φαναγόρεια, ἀποικία τῶν Τηίων
ἐν τῷ Κιμμερίῳ Βοσπόρῳ, Αα
294, 308, Βα 313.

Φαναγόρεια, ὕφιστατο ὡς πόλις
ἑλληνίς κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα μ.
Χ., Ββ 127.

Φαναριῶται, ἡ πολιτικὴ ἀρι-
στοκρατία τοῦ ἔθνους, Εβ 108·
ἡ πολιτεία αὐτῶν, 109-113.

Φανίας, Αα 44.

Φαρανδάτης, ἔγκριτος πέρσης,
Αβ 117.

Φαρκιδῶν, πόλις θεσσαλική,
Αα 121.

Φαρμάκης, Φιλικός, Στ 14, 18·
θάνατος αὐτοῦ, 19.

Φαρμάκης Ι., συνταγματάρχης·
στάσις αὐτοῦ, Στ 268.

Φαρμακίδης Θεόκλητος, ἀρχι-
μανδρίτης, ἐπιτυγχάνει τὴν ἀ-
νακήρουσιν τῆς ἀνεξαρτησίας
τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, Στ
224 (εἰκ.)· δημοσιεύει τὸν «Ἀν-
τίτομον», 284· ἐπίδρασις αὐτοῦ
διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ καταστα-
τικοῦ χάρτου τῆς Ἐκκλησίας,
285.

Φαρνάβαζος, σατραπὴς Φρυγίας,
φονεῖ τὸν Ἀλκιβιάδην, Αβ
314· πόλεμος τῶν Σπαρτιατῶν
κατ' αὐτοῦ, 322· νόμισμα, 322
(εἰκ.)· ἀπὸ κοινοῦ πρὸς τὸν Κό-
ωνα καταλαμβάνει τὰ Κύθη-
ρα, 334· ἀνάκλησις αὐτοῦ εἰς
Σοῦσα, 341.

Φαρνάβαζος, πέρσης στρατηγός
Περδίκκου τοῦ ἐπιμελητοῦ, Βα
156.

Φαρνάκης, ἐπιφανὴς πέρσης, Βα
71, 74.

Φαρνάκης Α', βασιλεὺς τοῦ Πόν-
του, Βα 237 (εἰκ.)· 238.

Φαρνακία, πόλις ἑλληνίς τοῦ
Πόντου, Βα 237.

Φάρος, νησίς παρὰ τὴν Ἀλεξάν-
δρειαν, Βα ια', 91, 262.

Φάρος, νήσος δαλματικὴ, πατρίς
Δημητρίου, Βα 286.

Φάροσλος, Αα 113, 121· νόμι-

σμα 122 (εἰκ.).

Φάσηλις, πόλις δωρική, Αα 292,
Αβ 152, 189, Βα 182· νόμισμα
Αβ 157 (εἰκ.).

Φᾶσις, ποταμός, Αα 17, 106.

Φᾶσις, ἑλληνικὴ πόλις ἐπὶ τοῦ
Εὐξείνου, Αα 308.

Φᾶσις, ὕφιστατο ὡς πόλις ἑλλη-
νίς κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα μ. Χ.
Ββ 127.

Φάυλλος, κροτωνιάτης, πυθιο-
νίκης, Αα 175, τριήραρχος ἐν
Σαλαμῖνι, Αβ 85.

Φάυλλος, στρατηγός τῶν Φω-
κίων, συμπληροῖ τὴν σύλησιν
τοῦ χρηστορίου τῶν Δελφῶν,
Αβ 392· θάνατος αὐτοῦ, 394.

Φαῦστα, δευτέρα σύζυγος Κων-
σταντίνου τοῦ Μεγάλου, Ββ
101· ἡ κατὰ τοῦ Κρίσπου ἐ-
χθρότης αὐτῆς, 121· ἐπὶ νομί-
σματος, 122 (εἰκ.).

Φέδερ, ταγματάρχης βαναρός,
καταβάλλει τοὺς ἐπαναστατή-
σαντας Μανιάτας, Στ 228 (εἰκ.).

Φειδίας, ὁ διάσημος ἀνδριαν-
τοποιός, Αα 177, Αβ 182, 214
(εἰκ.), 221, 223 (εἰκ.)· θάνατος,
Αβ 223· ἔργον, Αβ 224 (εἰκ.).

Φειδιππίδης, ἀθηναῖος ταχυ-
δρόμος, Αβ 35.

Φειδιππος, ὁμηρικὸς ἥρωες, Αα
24.

Φείδων, βασιλεὺς Ἀργούς, Αα
167· κόπτεي τὸ πρῶτον κεχα-
ριγμένον νόμισμα, 171 (εἰκ.)·
ἐπεκτείνει τὴν κυριαρχίαν αὐ-
τοῦ, 177 καὶ ἐπ.

Φέλδχαρς, φιλέλλην γερμανός,
φονεῖται ἐν Πέτα, Στ 70.

Φερεός, πόλις ἀρκαδική· νόμι-
σμα, Αα 203.

Φέουνδα Φράγκων ἐν Ἑλλάδι,
Εα 33-36· Ἑλλήνων ἐπὶ Φραγ-
κοκρατίας, 75· ἐν Κρήτῃ, 97.

Φεραί, Αα 24, 121· νομίσματα,
122 (εἰκ.)· κυριεύεται ὑπὸ τοῦ
Φιλίππου, Βα 25-26.

Φεραί, ἑλληνὴς πόλις ἐν Παρθι-
κῇ, Βα 249.

Φεραῖος Ρήγας, βλέπε Ρήγας.

Φερδινάνδος, ἀνεψιὸς Φρειδε-
ρίκου τοῦ Ἀραγωνικοῦ, κατέρ-
χεται εἰς Ἑλλάδα, Εα 149·
αἰχμαλωτίζεται ὑπὸ τῶν Κατα-
λανῶν, 150· ἀναγνωρίζεται ἐπὶ
τινα χρόνον ἐπίτροπος τῆς ἀρ-

χῆς ἐν Ἀχαΐᾳ, αἰχμαλωτίζεται
καὶ φονεύεται, 161.

Φέρεκλος, ὁ Ἀρμονίδου, Αα
110.

Φερεκύδης, πεζογράφος, Αα 292.

Φερενδάτης, στρατηγὸς πέρσης,
Αβ 153.

Φερετίμη, βασίλισσα τῆς Κυρή-
νης, Αα 297.

Φεριόλ, μαρκίων Δαργεντάλ,
πρίσβυς τῆς Γαλλίας ἐν Κων-
σταντινουπόλει, ἀρνεῖται νὰ
παρουσιασθῇ πρὸ τοῦ σουλ-
τάνου ἀνευ ξίφους, Εβ 104-105.

Φήλιξ, συγγραφεὺς, Αα 36.

Φήλιξ Β', πάπας, Γα 26.

Φήμιος, αἰοιδὸς παρ' Ὀμήρῳ,
Αα 112.

Φημονόη, ἡ πρώτη Πυθία, Αα
131.

Φθά, αἰγύπτιος θεός, σχέσις
πρὸς Ἡρακλεῖον, Αα 51.

Φθία, παρ' Ὀμήρῳ, Αα 103.

Φθῖος, ἀδελφὸς Ἀχαιοῦ, Αα 11.

Φθιώτις, Αα 121.

Φίλα, θυγάτηρ Ἀντιπάτρου καὶ
σύζυγος Κρατεροῦ, Βα 153·
εἶτα σύζυγος Δημητρίου, 209·
ὑπερασπίζεται τὴν Κύπρον·
216· αὐτοκτονεῖ, 216.

Φιλάργιος, ἐπαρχος Αἰγύπτου
ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγά-
λου, Ββ 140.

Φιλάργιος, ὑπουργὸς καὶ φίλος
Κωνσταντίνου Γ', Γα 228.

Φίλαργος, ὁ Κυνέου, ἐρετριεὺς
προδότης, Αβ 28.

Φιλαδέλφεια, πόλις ἐν τῇ Μι-
κρῇ Ἀσίᾳ, Βα 242, Εα 214.

Φιλαδέλφεια, πόλις ἐν τῇ Κοί-
λῃ Συρίᾳ, Βα 245.

Φιλαδέλφεια, πόλις ἐν Ἀρμε-
νίᾳ, Βα 247.

Φιλαδέλφεια, πόλις ἐν Αἰγύ-
πτῳ, Βα 250.

Φιλανθρωπηνός Ἀλέξιος, νάυ-
αρχος Μιχαὴλ Η', Εα 90, 93.

Φιλανθρωπηνός Ἀλέξιος, στρα-
τηγὸς Ἀνδρονίκου Β', στασιάζει,
συλλαμβάνεται καὶ τυφλοῦ-
ται, Εα 142-143.

Φιλαρετος Ι., θυσιάζει τὴν πε-
ριοσίαν του ὑπὲρ τοῦ θεσσε-
λικοῦ ἀγῶνος, Στ 289.

Φιλέλληνες μετασχόντες τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος, Στ 68, 69 (εἰκ.)· ἦττα ἐν Πέττᾳ 70· ἢ ἐν Εὐρώπῃ φιλελληνικὴ κίνησις, 175, 200.

Φιλέταιρος, φύλας τῶν θηστυρῶν Λυσιμάχου, Βα 219· ἰδρυτῆς τοῦ περγαμηνοῦ βασιλείου, 239.

Φιλήμων, κωμωδοποιός, Βα 187.

Φιλήμων Ι., δημοσιογράφος, Στ 292.

Φιλήμων Τιμ., δημοσιογράφος, Στ 347.

Φιλῆς Παλαιολόγος, βλέπε Παλαιολόγος.

Φιλότης, στρατηγὸς Εἰρήνης τῆς ἀθηναίας, ἦττάται ὑπὸ τῶν Ἀράβων, Γβ 132.

Φιλικὴ Ἑταιρεία, Εβ 133, 227-228· σύμβολον τῆς Ἑταιρείας καὶ χρυπτογράφημα, Στ 5 (εἰκ.)· σύστασις καὶ ἐξάπλωσις αὐτῆς, 6-8· ἐνέργειαι παρὰ τῷ Καποδίστρια καὶ τῷ Ὑψηλάντῃ, 8-12· προπαρασκευὴ τοῦ κινήματος, 12-13· σημασία αὐτοῦ, 13-14· ἀποτυχία τοῦ κινήματος ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις, 14-18· ἢ γενομένη ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς ἐπαρχίαις ἐργασία, 30-31.

Φιλίππα, θυγάτηρ Ραιμούνδου τῆς Ἀντιοχείας, ἐρωμένη Ἀνδρονίκου Κομνηνοῦ, Δβ 157-158.

Φιλιππικός, αὐτοκράτωρ, Γα 271-272.

Φιλία, δεσμοὶ μεταξὺ ἡρώων, Αα 93.

Φίλιπποι, πόλις ἐν Μακεδονίᾳ, Βα 13· μάχη παρὰ—, Ββ 27.

Φίλιππος, ὁ Ἀλεξάνδρου, ἡγεμὼν τῆς Μακεδονίας, Αβ 210, Βα 4.

Φίλιππος, στρατηγὸς Ἀλεξάνδρου ἐν Γρανικῷ, Βα 72, 146, 170.

Φίλιππος, ὁ Μενελάου, στρατηγὸς τοῦ ἱππικοῦ τῶν συμμάχων Ἀλεξάνδρου ἐν Γρανικῷ, Βα 72.

Φίλιππος, ἀκαρνάν, ἱατρὸς Ἀλεξάνδρου, Βα 81.

Φίλιππος πολέμαρχος θηβαῖος, φρονεῦται ὑπὸ συνωμοτῶν, Αβ 352.

Φίλιππος Β', ὁ Ἀμύντου, βα-

σιλεὺς τῆς Μακεδονίας, πατὴρ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου· δεκατριετής προστατεύεται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, Αβ 374· δίδεται ὅμηρος εἰς τοὺς Θηβαίους, 375· ἀνατροφὴ αὐτοῦ, Βα 8-9· ἀναλαμβάνει τὴν ἀρχήν, Αβ 393· πρῶται αὐτοῦ πράξεις, 394· πρῶται πρὸς τοὺς Ἑλλήνας σχέσεις αὐτοῦ, Βα 11-13· διοργανώσεις τοῦ στρατοῦ, 13-21· νικᾷ τοὺς Φωκεῖς, Αβ 394· καταλαμβάνει τὴν Ὀλυμπον, 406, Βα 28-30· πολιορκεῖ Πέρινθον καὶ Βυζάντιον, Αβ 407· ἢ ἐν Χαιρωνείᾳ μάχη, 407-408· καθίσταται κύριος ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος, 408· στρατηγὸς αὐτοκράτωρ, Βα 41· θάνατος αὐτοῦ, 43· κρίσεις περὶ τοῦ ἀνδρός, Βα 43-50.

Φίλιππος, ὁ υἱὸς Δημητρίου, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, Βα 281-286· ἐπὶ νομιματός, 287 (εἰκ.)· σύμμαχος τῶν Ἀχαιῶν κατὰ τῶν Αἰτωλῶν, 287· πόλεμος πρὸς Αἴγυπτον, Πέργαμον, Ρόδον, Ἀχαιοὺς, Αἰτωλοὺς, Σπάρτην καὶ Ρώμην, 289-291· ἦττα ἐν Κυνὸς Κεφαλαῖς, 291· θάνατος, 297.

Φίλιππος ὁ ἄραψ, αὐτοκράτωρ ρωμαῖος, Ββ 67.

Φίλιππος, αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας, Δβ 216-217, 221.

Φίλιππος Α', βασιλεὺς τῆς Γαλλίας, Δβ 41, 92.

Φίλιππος, πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Πέτρου Κουρτεναίου, ἀποποιεῖται τὸ στέμμα, Εα 47.

Φίλιππος Αὔγουστος, βασιλεὺς τῆς Γαλλίας, μετέχει τῆς τοῦ τῆς σταυροφορίας, Δβ 191· εἰκόν, 192· ἐπιστροφή αὐτοῦ εἰς Γαλλίαν, 196.

Φίλιππος, ὁ Σαβανδικός, βλέπε Σαβανδικός.

Φιλιππούπολις, ἀλίσκεται ὑπὸ τῶν Γότθων καὶ δηοῦται, Ββ 68.

Φιλισταῖοι ἢ Πελασγοί, Εἰσ. μα', πβ'.

Φίλων ὁ ἰουδαῖος, γράφει εἰς τὴν ἑλληνικὴν, Ββ 79.

Φιλόθεος, ἐπίσκοπος Σαλόνων, μετέχει τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1684, Εβ 186-188.

Φιλοίτιος, δοῦλος τοῦ Ὀδυσσεως, Αα 80.

Φιλόκαλος Εὐμάθιος, στρατηγὸς Κύπρου, ἀποκρούει τοὺς

Πισάτας, Δβ 90· μάχεται πρὸς τοὺς Τούρκους, 104.

Φιλοκτῆτης, Αα 24.

Φιλοκύων, σπαρτιάτης, διακριθείς ἐν Πλαταιαῖς, Αβ 115.

Φιλόλαος, νομοθέτης τῶν Θηβῶν, Αα 138 καὶ ἐπ.

Φιλόμηλος, στρατηγὸς τῶν Φωκεῶν, συλεῖ τὸ χρηστήριον τῶν Δελφῶν, Αβ 390-392· ἦττάται καὶ αὐτοκτονεῖ, 393.

Φηλομήλιον ἢ Φιλόμηλον, πόλις ἑλληνίς τῆς Φρυγίας, Βα 238.

Φιλομούσων ἑταιρεία ἐν Ἀθήναις, πρόδρομος τῆς Φιλικῆς, Εβ 132-133.

Φιλοξενία, κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους, Αα 94 καὶ ἐπ.· ἱερότης τοῦ δεσμοῦ, 95.

Φιλόξενος, στρατηγὸς Ἀλεξάνδρου, Βα 100.

Φιλόξενος, ἐπίσκοπος Ἱεραπόλεως, ἀπαγορεύει τὰς εἰκόνας, Γα 25.

Φιλόπαππος ὁ Βησσαεύς, ἀπόγονος τῶν Σελευκιδῶν, Βα 50· μνημεῖον, 50 (εἰκ.).

Φιλόπατρις ἢ Λιδασκόμενος, διάλογος, Γα ιβ' Αα 131-136.

Φιλοποίμην, μεγαλοπολίτης, στρατηγὸς τῆς ἀρχαῖκῆς συμπολιτείας, Βα 280, 285· χαρακτηριστὴρ καὶ ἔργον αὐτοῦ, 288-289· νίκη περὶ Μαντινείαν, 289· θάνατος αὐτοῦ, 297.

Φιλορθόδοξοι, βλέπε Ναταῖοι.

Φιλόστρατος, ἱστορικὸς λήμιος, Ββ 38, 39, 44.

Φίλων, μαθητὴς τοῦ Ἀριστοτέλους, Αβ 57.

Φίλων, Αἰνιάν, στρατηγὸς Ἀλεξάνδρου, Βα 147.

Φιλώτας, ὁ Παρμενίωνος, στρατηγὸς μακεδόν, Βα 53, 67, 72, 104· φόνος αὐτοῦ, 105.

Φιλώτας, ταξίαρχος ἐπὶ Ἀλεξάνδρου, σατραπὴς Κιλικίας ἐπὶ Ἀρριδαίου, Βα 144.

Φιλοτέρα, πόλις ἑλληνίς ἐν τῇ Κοίλῃ Συρίᾳ, Βα 245.

Φίμβριος, στρατηγὸς ρωμαῖος, στέλλεται κατὰ Μιθριδάτου. Ββ 21.

Φινεύς, μάντις, Αα 16 καὶ ἐπ., 20 (εἰκ.).

Φιννοουραλικά γλῶσσαι. Εἰς. λα', λβ'.

Φιρούσμπεις, στρατηγὸς τοῦ Μουράτ Β', κατατροπώνει τὸν Δρακούλην, Εα 249· φρούραρχος τοῦ Ρούμελι Χισσάρ, 310.

Φλαβιανός, ἐπίσκοπος Καισαρείας ἐπὶ Θεοδοσίου Α', Ββ 199.

Φλαβιανός, ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας κατὰ τὴν στάσιν τῶν δῆμων. Ββ 224 226.

Φλαγγῖνος Θωμᾶς, κεγκυραῖος, ἰδρύει ἑλληνικὸν φροντιστήριον ἐν Ἐνετίᾳ, Εβ 164.

Φλάκκος, στρατηγὸς ρωμαῖος, πέμπεται κατὰ Μιθριδάτου, Ββ 21.

Φλαμινῖνος Τίτος Κοῖντιος, ἀπεσταλμένος τῆς Ρώμης εἰς Ἑλλάδα, Βι 291, 295 (εἰκ.)· κηρύττει τοὺς Ἑλληνας ἐλευθέρους, 295-296· μεταφέρει εἰς Ρώμην τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ ἀνδραγατάς, Ββ 60.

Φλαντανελάς, κυβερνήτης νηὸς βασιλικῆς, διασπᾷ τὸν τουρκικὸν στόλον καὶ εἰσέρχεται εἰς Κωνσταντινούπολιν, Εα 329-331.

Φλεγύαι, Αα 20, 57.

Φλιοῦς, πόλις τῆς Ἀργολίδος, Αα 166, Αβ 71, 107, Βα 283· κατάληψις τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Σπαρτιатῶν, Αβ 347· κατάλυσις τῆς σπαρτιατικῆς τυραννίας, 370.

Φλογίας, ἥρως, Εἰς. σ'.

Φλουράνς, γάλλος φιλέλλην, πρῶην πρεσβευτῆς, Στ 335.

Φλωρέντιος Ἐννεγαυικός, καθίσταται ἡγεμὼν τῆς Πελοποννήσου, Εα 114· βοηθεῖ τὸν Ἰωάννην Α' κατὰ τοῦ Ἀνδρονίκου Β', 115· θάνατος αὐτοῦ, 118.

Φοιβίδας, στρατηγὸς σπαρτιάτης, καταλαμβάνει τὴν Καδμείαν Αβ 346.

Φοιδεράτοι, οἱ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀνατ. κράτους βάρβαροι, Γα 45, 101.

Φοίνικες, Φοινίκη· μικρὰ τῆς φοινικικῆς γλώσσης ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς, Εἰς. ρμα'· ἡ ὑπὸ Φοινίκων ἀρπαγὴ τῆς Ἰού· πρώτη καθ' Ἡρόδοτον αἰτία ἐχθρότητος Ἑλλήνων καὶ Ἀσιατῶν, ρνζ'.

ἀποικία ἐν Ὁρχομενῷ καὶ Θήβαις, Αα 51, 52· ἀποικία ἐν ταῖς νήσοις καὶ τῇ ἡπειρωτικῇ Ἑλλάδι, 59· πολιτισμός, 97· ἐμπορικαὶ συναλλαγαί, 110· κατάληψις νήσων, 110· αἱ φοινικικαὶ ἀποικίαι, 113 (χάρτης), 306· ἔργα τέχνης ἐν Ἑλλάδι, 114· γράμματα, 114· κύπ. λλον, 116 (εἰκ.)· ὑποταγὴ τῶν Φοινίκων ὑπὸ τῶν Περσῶν, Αβ 5· συμμετοχὴ εἰς τὴν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν, 53 καὶ ἐπ'· πεντηκόντορος, 56 (εἰκ.)· καταγωγὴ τῶν Φοινίκων, 429-430· κατάληψις τῆς Κύπρου καὶ ἄλλων νήσων ὑπὸ τῶν Φοινίκων. 430-431· φοινικικὸν νόμισμα τῆς Κύπρου, 431 (εἰκ.)· Ἀσάριη, 441 (εἰκ.)· ἡ λατρεία τοῦ Μελέαρθ, 443· Μελέαρθ, 443 (εἰκ.)· φοινικικὸν ἀγγεῖον, 462 (εἰκ.)· κατάληψις φοινικικῶν πόλεων ὑπὸ Ἀλεξάνδρου, Βα 86-88· ἡ Φοινίκη ἐπὶ Σελευκιδῶν, 253.

Φοινίκη, πόλις τῆς Ἠπείρου, Αα 145.

Φοῖνιξ, ὁ Ἀμύντορος, διδάσκαλος τοῦ Ἀχιλλέως, Αα 87.

Φοῖνιξ, ἀρχηγὸς τῆς ἀντιμακεδονικῆς μερίδος ἐν Θήβαις, Βα 58.

Φοῖνιξ, τενέδιος, στρατηγὸς Πελοπόννησου τοῦ ἐπιμελητοῦ, Βα 156.

Φοῖνιξ, μυστικὴ φιλόρρωσος ἐταιρεία ἐν Πελοποννήσῳ, Στ 176.

Φολούιος Νοβίλιωρ, ρωμαῖος στρατηγός, ληστεύει τὸν ναὸν τῆς Ἀμφρακίας, Ββ 60.

Φόνος, ἡ ἐπιβαλλομένη κατὰ τοὺς ὀμηρικοὺς χρόνους τιμωρία, Αα 87, 88 καὶ ἐπ.

Φορμίων, ναύαρχος ἀθηναῖος, Αβ 242.

Φορμόζος, πάπας, ἀξιοὶ ὅτι οἱ χειροτονηθέντες ὑπὸ Φωτίου εἶναι λαϊκοί, Δα 272.

Φορολογία ἐν τῷ ἀνατολικῷ κράτει. Αα 48-59, Γβ 167-170, Δα 307.

Φορτούνης, ἀρχηγὸς σώματος Ζακυνθίων κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770, Εβ 196.

Φόσκολος Λεονάρδος, κύριος Ἀνάφης, Εα 24.

Φουάτ, ἔκτακτος ἐπίτροπος τῆς

Πύλης εἰς Ἠπειρον καὶ Θεσσαλίαν, Στ 290.

Φουὰτ πασάς, ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Τουρκίας, ὑπογράφει τὴν συνθήκην τοῦ Κάνιτζα, Στ 293 (εἰκ.)· ἀποκρούει τὸ δημογραφίσμα διὰ τὴν Κρήτην, 322-324· ἐπίσκεψις αὐτοῦ πρὸς τὸν τσάρον, 328· ἀντιτίθεται εἰς τὴν ἀνακηρύξιν τῆς Κρήτης εἰς ἡγεμονίαν, 331.

Φούλκων, βασιλεὺς Ἱεροσολύμων, Δβ 115, 116.

Φραγκίσκος, αυτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας· ἐπιστολὴ αὐτοῦ πρὸς τὸν τσάρον Ἀλέξανδρον Β', Στ 134.

Φραγκίσκος Ἰωσήφ, αυτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας, Στ 296, 328, 329 (εἰκ.).

Φράγκοι, γερμανικὴ φυλὴ· ἐπιδρομὴ αὐτῶν εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας ἐπὶ Παρόβου, Ββ 95· κατάληψις τῆς Γαλατίας ὑπ' αὐτῶν, 152.

Φραγκόπουλοι, ἐπιφανὲς οἰκογένεια Γασμούλων ἐν Πελοποννήσῳ, Βα 286.

Φραγκόπουλος Μανουήλ, μέγας δούξ, ἐπίτροπος τοῦ δεσποτάτου Μωρέως, Εα 238.

Φραγκόπουλος Λέων, πρωτοστράτωρ Θεοδώρου Β', δεσπότης, Εα 286.

Φραγκόπουλος Ἐρβέβιος, ἀρχηγὸς τῶν μισθοφόρων Φράγκων, Δα 243· ἀπέρχεται πρὸς τοὺς Τούρκους, 307.

Φραιζερ, γραμματεὺς τοῦ Ὁθωνος, μετέχει τῆς ἡπειρωτικῆς ἐπαναστάσεως, Στ 287.

Φραντζῆς Γεώργιος, φίλος καὶ ὑπουργὸς Κωνσταντίνου ΙΑ' Παλαιολόγου, ἱστορήσας τὰ πρὸ τῆς ἀλώσεως καὶ τὰ κατὰ τὴν ἀλωσιν, Εα 285· κηρύσσεται ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, 314· αἰχμαλωτίζεται ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἐξαγοράζεται, 364.

Φραουῖτος, γότθος στρατηγός, νικᾷ τὸν Γαῖνάν, Ββ 210.

Φραταφέρνης, πέρσης σατράπης Ὑρκανίας ἐπὶ Ἀλεξάνδρου, Βα 146.

Φρειδερίκος Α', ὁ Βαρβαρόσας, αυτοκράτωρ τῆς Γερμανίας, ἐχθρὸς τοῦ πάπα, Δβ 135 (εἰκ.)· μετέχει τῆς τρίτης σταυ-

ροφορίας, 191· διενέξεις αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰσαάκιον Β', 192-194· χρυσόβουλλον, 195 (εἰκ.). καταλαμβάνει τὸ Ἰκόνιον, 196· πνιγμὸς αὐτοῦ ἐν τῷ Καλυκάδην, 196.

Φρειδερίκος Β', αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας· συμμαχικαὶ καὶ συγγενικαὶ σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰωάννην Α' Βατάτιν, Εα 56-57· εἰκόν, 60.

Φρειδερίκος Γ', αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας, δὲν παρέχει βοήθειαν πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον, Εα 310.

Φρειδερίκος Β', βασιλεὺς τῆς Ἀραγωνίας, καταλαμβάνει τὴν Σικελίαν, Εα 145· στέλλει εἰς Ἀθήνας ἐπίτροπον τῆς ἀρχῆς, 167.

Φρερέτος, γάλλος συγγραφεὺς, Αα 43.

Φριζος, Αα 14, 15, 48 (εἰκ.)· βλ. καὶ Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία.

Φριτιγέρνης, ἡγεμὼν τῶν Γότθων, Ββ 188.

Φρύγες, λαὸς θρακομακεδονικὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Εἰς. γγ'· σύγκρισις τῆς φρυγικῆς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν ἀρμενικὴν, ξα', ξβ'· ὁ τάφος τοῦ Μίδα, ξα' (εἰκ.). συγγένεια πρὸς τὴν μακεδονικὴν γλῶσσαν, ξγ', Αβ 424· ἡ χώρα αὐτῶν, Αα 43· αἱ ἐν αὐτῇ ἑλληνικαὶ πόλεις, Βα 238.

Φρόνιχος, ὁ τραγικός, Αβ 22.

Φρόνων, στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων, Αα 291.

Φυλαί ἑλληνικαί, βλ. Ἑλληνες· ἐν ταῖς πελοποννησιακαῖς πόλεσιν, Αα 167, 184· νέαι φυλαὶ ἐν Σικυῶνι, 208· αἱ πρῶται ἐν Ἀθήναις, 229· αἱ δέκα φυλαὶ τῶν Ἀθηναίων, 275.

Φυλάκη, Αα 24, 25.

Φυλακοπή Μήλου, τοιχογραφία, Εἰς. ρη' (εἰκ.).

Φύλακος, σάμιος, τριήραρχος ἐν Σαλαμῖνι, Αβ, 97.

Φύλακος, ἥρω· δελφός, Αβ 86.

Φυλή, φρούριον ἐν Ἀττικῇ, καταλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Θρασυβούλου, Αβ 306· εἰκόν, 306.

Φυλλίδας, θηβαῖος συνωμότης, Αβ 352.

Φώκαια, Αα 107, 291· νόμισμα,

Αα 291 (εἰκ.)· ἀποικίαι, 305· παρακμή, Αβ 18· ὑπὸ τοὺς Γενοῦτας ἀδελφοὺς Ζαχαρία, Εα 95.

Φωκάδες, οἰκογένεια καταλαβούσα ἀνώτατα ἀξιώματα ἐν τῷ ἀνατολικῷ κράτει, Αα 80, 81, 125· τὰ κυριώτερα μέλη αὐτῆς, 82-84· βλ. ἐπίσης Βάρδας Φωκάς, Κωνσταντῖνος, Λέων, Νικηφόρος, στρατηγός, Νικηφόρος Β', αὐτοκράτωρ.

Φωκάς, ἑπαρχος τῆς αὐλῆς ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, Γα 88.

Φωκάς, αὐτοκράτωρ, Γα 142· ἑξομοιοὶ πρὸς τοὺς μάρτυρας τῆς πίστεως τοὺς ἐν πολέμῳ πίπτοντας, 151· ἀναγόρευσις αὐτοῦ, 170-171· θανάτωσις Μαυρικίου, 171· εἰκόν, 171· καθάρσεις καὶ θανάτωσις αὐτοῦ, 172· ὀλεθρία ἐπίδρασις τῆς τυραννίας αὐτοῦ, 175.

Φωκάς Νικόλαος, εἰς τῶν μετασχόντων εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770 Κεφαλίωνων, Εβ 196.

Φωκεῖς, Φωκίς, Αα 20, 134, 135. Αβ 70, 71, 86, 104· ὁ Ὀμηρος περὶ Φωκίδος, Αα 103· ὁμοσπονδία Φωκέων, 127 καὶ ἐπ. νομίσματα, 128 (εἰκ.). συνέδριον, 128· οἱ Φωκεῖς ἀρνοῦνται ὑποταγὴν εἰς τὸν Ξέρξην, Αβ 86· συμπεράττουσι πρὸς τὸν Μαρδόνιον, 104-107· παρέχουσι βοήθειαν εἰς τὴν Σπάρτην κατὰ τὸν Κορινθιακὸν πόλεμον, Αβ 330· σὺλῶσι τὸ χρηστήριον τῶν Δελφῶν, 390-392· πόλεμος πρὸς τοὺς Θηβαίους (ὁ Ἰερός), 393· πρὸς τὸν Φίλιππον 394-406· κατασφαγὴ τῶν πόλεων, 406, Βα 37· εἰσόδος εἰς τὴν αἰτωλικὴν ὁμοσπονδίαν, Βα 268.

Φωκίων ὁ Φώκου, ρήτωρ καὶ στρατηγὸς ἀθηναῖος· χαράκτηρ αὐτοῦ, Αβ 403-404· ἀναγκάζει τὸν Φίλιππον νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Περίνδου, 407· στέλλεται κατὰ τὸν εὐβοέων στασιαστῶν, Βα 29· ἐπιχειρεῖ νὰ ἀποτρέψῃ πόλεμον κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, 54, 57· πρεσβευτὴς παρ' Ἀλεξάνδρῳ, 60· ἀποτρέπει ἐπανάστασιν κατὰ τῶν Μακεδόνων, 103, 147· δὲν κατορθώνει νὰ ἀποτρέψῃ τὸν Λαμακὸν πόλεμον, 149· στρατηγὸς κατὰ τῶν Μακεδόνων, 150-151· ἀποκρούει πρεσβεσίαν παρὰ τῷ Ἀντιπάτρῳ, 162· πρεσβευτὴς παρ' Ἀλεξάνδρῳ

τῷ Πολυσπέρχοντος, 165· καταδίκη καὶ θάνατος αὐτοῦ, 166-167· ἄγλημα, 167 (εἰκ.).

Φωτάκος, γραμματεὺς τοῦ Κολοκοτρώνη, Στ 56.

Φωτεινός, στρατηγὸς ἐπὶ Μιχαήλ Β', ἡττᾶται ὑπὸ τῶν Ἀράβων τῆς Κρήτης, Γβ 235· ὑποτάσσει τὴν ἀποστατήσασαν Σικελίαν, 236.

Φωτήλας Ἀσημάκης, μέλος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, Στ 104· παραιτεῖται, 105.

Φωτιάδης Ἰωάννης, πρεσβευτὴς τῆς Πύλης ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866-1869, Στ 336· διακόπτει τὰς σχέσεις, 337· ἐπιστρέφει εἰς Ἀθήνας, 341.

Φωτιάδης Λάμπρος, λόγιος, Εβ 166.

Φώτιος, ὁ μέγας πατριάρχης· ἀξία τοῦ ἔργου αὐτοῦ, Γα ιστ'· καταγωγή καὶ παιδεία αὐτοῦ, Γβ 284-287· εἰκόν, 285· ἐκλογή αὐτοῦ ὡς πατριάρχου, 287-290· κρίσεις περὶ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ, 291· διαμαρτύρεται διὰ τοὺς διωγμοὺς τῶν Ἰγνατιακῶν, 292· ἐλευθεριάζει ἀπὸ τοῦ ἁμβωνος, 294-295· ἡ πρὸς τὸν παπᾶν ἐπιστολὴ αὐτοῦ, 296· καθαιρεῖται ὑπὸ τοῦ πάπα, 297· καλεῖ σύνοδον καὶ καθαιρεῖ τὸν πάπᾶν, 299-302· διαγωγή αὐτοῦ κατὰ τὴν στέψιν Βασιλείου Α', 308· καταβιβάζεται τοῦ θρόνου ὑπὸ τοῦ Βασίλειου, Αα 54· ἀρχηγὸς ἐκκλησιαστικῆς μερίδος, 250· καταδίκη αὐτοῦ, 256· ἀναλαμβάνει τὸν θρόνον, 261· πολιτεία αὐτοῦ ἐναντι τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, 262-269· δευτέρα αὐτοῦ πτώσις ἐπὶ Λέοντος, 270· θάνατος αὐτοῦ, 271.

Φώτιος, Ἑλληνας, μετασχὼν τῆς κατὰ τοῦ κράτους ἐπιδρομῆς τοῦ ἐμίρου Σαῖτ, Αα 60.

Φωτομάρας Χρήστος, Στ 168.

Χαβρίας, στρατηγὸς ἀθηναῖος, Αβ 353· νικᾷ κατὰ θάλασσαν τοὺς Σπαρτιάτας, 359· πίπτει μαχόμενος κατὰ τῶν Χίων, 387.

Χάγα Κορνήλιος, πρεσβευτὴς τῆς Ὀλλανδίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, Εβ 67.

Χαγὲ Κωνσταντῖνος, στρατηγὸς

- Κιβυρραιωτῶν, κατατροπώνει τοὺς Ἀραβας, Δα 218· νικᾷ καὶ αἰχμαλωτίζει τὸν στασιαστὴν Ἑρωτικόν, 233.
- Χαζάραι**, φυλὴ τουρκικὴ· συμμάχια μετὰ τοῦ Ἡρακλείου κατὰ τῶν Περσῶν, Γα 195· βοηθοῦσιν εἰς τὴν ἀνατροπὴν Ἰουστινιανοῦ Β', 270· συμμάχια πρὸς τὸν Λέοντα ΣΤ' κατὰ τῶν Βουλγάρων, Δα 66· υποτάσσονται ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Μογγού, 196.
- Χαιρέας**, θηβαῖος στρατηγός, Αβ 365.
- Χαῖρεδιν** πασᾶς, ὁ πρότερον Χαλὴλ Τσεντερελῆς, βλ. Χαλὴλ.
- Χαιρώνεια**, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ, Αα 137, 138.
- Χαιρωνείας μάχαι**· ἡ μεταξὺ Φιλίππου καὶ Θηβαίων καὶ Ἀθηναίων, Αβ 407-408· ὁ στηθεὶς μαρμάρινος λέων, 408 (εἰκ.)· ἡ πρώτη μεταξὺ Ἀρχελάου καὶ Ρωμαίων, Ββ 15· ἡ δευτέρα, 19.
- Χαλὴλ**, ἀρχηγὸς τούρκων μισθοφόρων τῆς καταλανικῆς ἐταιρείας, Εα 152.
- Χαλὴλ** πασᾶς, μέγας βεζίρης, δωροδοκηθεὶς, πεῖθει τὸν Μουράτ Β' νὰ μὴ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Εα 259· ἡττᾶται περὶ Νίσσαν ὑπὸ τοῦ Οὐνυάδου, 281· διαμνηνύει πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰ περὶ τοῦ μεγάλου τηλεβόλου τοῦ Μωάμεθ, 316· ἡ ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ θανάτωσις αὐτοῦ, 317· ἡ τελευταία αὐτοῦ ἀπόπειρα πρὸς διάλυσιν τῆς πολιορκίας, 342.
- Χαλὴλ** Τσεντερελῆς, ὁ ἰδρυτὴς τοῦ σώματος τῶν Γενιτάρων. Εα 178-181· καθίσταται βεζίρης ὑπὸ τὸ ὄνομα Χαῖρεδιν πασᾶς, 210.
- Χαλίλ** βέης, πρεσβευτὴς τῆς Τουρκίας ἐν Ἀθήναις, Στ 292.
- Χαλκηδὼν**, ἀποικία Μεγαρέων, Αα 308, Αβ 12, 297· δ' Οἰκουμένης Σύνδοδος ἐν—, Ββ 245.
- Χαλκιδικὴ** χερσόνησος, Αα 307, Αβ 103· αἱ ἐν αὐτῇ ἀποικίαι, Αα 307· κοινοτικὴ ὀργάνωσις ἐπὶ τουρκοκρατίας, Εβ 118-119· ἡ συμμετοχὴ εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, Στ 61.
- Χαλκιόπη**, θυγάτηρ Αἰήτου, Αα 16-51.
- Χαλκίς**, πόλις τῆς Εὐβοίας, Αα 103, 137, ὁ κατὰ τῶν Ἀθηναίων πόλεμος, 283· νόμισμα, 287 (εἰκ.)· πλοῦτος καὶ ἀποικίαι, 288, 298, 307· μετοχὴ εἰς τὸν κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον, Αβ 72, 87, 107· ὑπὸ τὴν Ἑνετίαν βλ. Εὐβοία· ἄλωσις ὑπὸ τῶν Τούρκων, Εβ 175.
- Χαλκίς**, νύμφη ἐπὶ νομίσματος, Αα 287 (εἰκ.).
- Χαλκίς**, πόλις τῆς Ἡπείρου, Αα 145.
- Χαλκοκονδύλης** Δημήτριος, καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Φλωρεντίας, Εβ 18· βίος αὐτοῦ, 26.
- Χαλκοκονδύλης** Λαόνικος, ἱστορικός, Εα 218.
- Χαλκοκονδύλης** Σταμάτης, πρόκριτος ἀθηναῖος, Εβ 127.
- Χαλκός**, χρῆσις αὐτοῦ, Αα 111· ἡ χυτὴ διαμόρφωσις αὐτοῦ, 293.
- Χαλκούτσης** Νικήτας, στρατηγὸς ἐπὶ Νικηφόρου Φωκά, ἀνακτᾷ τὴν Κύπρον, Δα 105.
- Χαλούφης** Νικηφόρος, στρατηγός, παραδίδει τὴν Κόρινθον εἰς τοὺς Νορμαννοὺς, Δβ 127.
- Χάλυβες**, βλέπε Ἀλίζωνες.
- Χάλυψ**, θεὸς τῶν Τιβαρηγῶν καὶ τῶν Μόσχων, Εἰς. ρε'.
- Χαμάρετος** Λέων, δεσπότης Λακεδαιμόνος, Δβ 214, Εα 18.
- Χαμίτ**, τοῦρκος ἄρχων Πισιδίας καὶ Ἰσαυρίας, Εα 133· παραχωρεῖ πόλεις αὐτοῦ εἰς τὸν Μουράτ Α', 209.
- Χάν**, στρατηγός, καταβάλλει τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ναυπλίου, Στ 306, 307 (εἰκ.).
- Χάνδαξ**, πρωτεύουσα τῆς Κρήτης ἐπὶ τῆς ἄραβικῆς κατοχῆς, Γβ 235· κατάληψις ὑπὸ Νικηφόρου Φωκά, Δα 95.
- Χάονες**, φυλὴ τῆς Ἡπείρου, Αα 144 καὶ ἐπ., 300.
- Χάονες**, φυλὴ τῆς Ἰταλίας, Αα 300.
- Χάος**, Αα 1.
- Χάους**, ἀμερικανὸς φιλέλλην· βοήθεια αὐτοῦ πρὸς τοὺς κρητας ἐπαναστάτας, Στ 332.
- Χαράδρα**, πόλις τῆς Ἡπείρου, Αα 145.
- Χαραλάμπης** Σωτήριος, πρόκριτος Καραβούτων, Στ 74· μέλος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, 102.
- Χαράλδ**, ὁ μικρός, ἀρχηγὸς τῶν Βαριάγων, καταβάλλει στάσιν ἐν Ἀθήναις, Δα 224-225· βίος αὐτοῦ, 225-227.
- Χάραξ**, πόλις ἑλληνίς ἐν Μηδίᾳ, Βα 249.
- Χαρβούρης** Μαρῖνος, διάσημος μηχανικός, Εβ 152.
- Χάρης**, στρατηγὸς ἀθηναῖος, Αβ 406-408, Βα 60.
- Χαρίδημος**, ρήτωρ ἀθηναῖος, ἐξορίστος παρὰ Δαρεῖω τῷ Κοδομανῶ, Αβ 60, Βα 78.
- Χαρίδημος**, μισθοφόρος στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων, Βα 27, 57, 60.
- Χαρικλῆς**, ἀθηναῖος ἄρχων, Βα 165.
- Χάρις**, πόλις ἑλληνίς ἐν Ἀρεΐᾳ, Βα 249.
- Χάριτες**, Αα 4.
- Χαριτώνμμος** Γεώργιος ἡ Ἑρμῶνμμος, ἑλλήν λόγιος, ὁ πρῶτος διδάξας τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἐν Παρισίοις, Εβ 26.
- Χαρσιανοῦ**, θέμα τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, Δα 29· σφραγίς, 38 (εἰκ.).
- Χάρυβδεις**, Αα 49, 104.
- Χάρων**, βοιωτάρχης, Αβ 352.
- Χάρων**, ὁδηγὸς τῶν νεκρῶν, Αα 73 (εἰκ.).
- Χάρων**, βοιωτάρχης, Αα 141.
- Χάρων**, συγγραφεὺς, Βα θ'.
- Χὰς Μουράτ** πασᾶς, μπεϊλέρ-μπεῦς τῆς Ρούμελης ἐπὶ Μωάμεθ Β', καταγόμενος ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Παλαιολόγων, Εβ 18.
- Χασάν**, στρατηγὸς τοῦ Ἀβδελμαλίκ, Γα 263.
- Χασάν** Τζεζάεργι, βλέπε Τζεζάεργι.
- Χασέ**, πρωτοσπαθάριος, σαρακηνός, Δα 202.
- Χασσεκῆς**, τύραννος τῶν Ἀθηναίων, Εβ 132.
- Χατζῆ Ἰλβεκῆ**, στρατηγὸς τοῦ Μουράτ Α', Εα 208.
- Χατζῆ-Κώστα** Γεώργιος καὶ Αἰκατερίνη, ἰδρυταὶ ὀρφανοτροφείου,

φείου, Στ 295.

Κατζηπέτρος Χριστόδουλος, όπλαρχηγός, Στ 66.

Κατζή-Τούκας 'Αγτώνιος, ύδραϊός, κυβερνήτης καταδρομικού, Εβ 219.

Κάττι-Χουμαγιούν, σουλτανικών διάταγμα περί ίσοπολιτείας Τούρκων και Χριστιανών, Στ 294.

Κειρίσοφος, εις των Μυρίων, κατ' όνομα στρατηγός αυτών κατά την κάθοδον, Αβ 315.

Κείρων, Κένταυρος, Αα 25.

Κερσέν 'Αγμέτ πασάς, μέγας βεζίρης, υίός του ήγεμόνος της 'Ερζεγοβίνης Στεφάνου, Εβ 15.

Κερσών, πόλις της Ταυρικης, 'Ιουστινιανός Β' αποφασίζει την σφαγήν των κατοίκων της, Γα 266, 269· θέμα, Γβ 11, Αα 29· νόμισμα, 119 (εικ.)· κατάληψις της πόλεως υπό Βλαδимиρου και απόδοσις αυτής, 177· κατά τὸ ρωσικόν χρονικόν, 181-185· διοικήσις του θέματος, 246· διορισμός στρατηγού υπό Θεοφίλου, 247· σφραγίς στρατηγού, 247 (εικ.).

Κέρψτ, ύποστράτηγος βαναρός, καταλαμβάνει τὰς 'Αθήνας, Στ 229.

Κετταίοι, πανάρχαιος λαός της Μ. 'Ασίας, Εισ. πδ'-ή'- σγέσις πρὸς τοὺς Κατόνας, ή', ήα' ή κατά της Αιγύπτου επίθεσις αυτών, ρνα'· άκμή και παρακμή του κράτους αυτών, ρνα'-ρνβ'· εικόνες, πδ', πε', πστ', πη', πθ', ήβ'.

Κιλās 'Ιωάσαφ, λόγιος, Εβ 43.

Κιλδούβιος, στρατηγός Θράκης επί 'Ιουστινιανού, Γα 109.

Κίλων, εις των έπτὰ σοφών, Αα 210.

Χίμαιρα, πόλις 'Ηπειρωτική, Αα 145.

Χίμαιρα, τέρας, επί νομίσματος της Κορίνθου, Αα 11 (εικ.)· φονος αυτής, 12· έρμηνεία μύθου, 43, 65· επί νομίσματος της Σικυώνος, 168.

Χιμενές Φερνάνδος, εις των άρχηγών της καταλανικής εταιρείας, Εα 145, 149.

Χίος, νήσος, Αα 290, 291, Αβ 189· νόμισμα, Αβ 1 (εικ.)· άποστασία από των 'Αθηναίων,

387· κατάληψις υπό των 'Ενετών, Δβ 114· κοινοτική όργάνωσις, Εβ 116· πλούτος των Χίων, 125· επανάστασις κατά των Τούρκων και καταστροφή της νήσου, Στ 91-92.

Χλομούτσι, φραγκικόν φρούριον έν 'Ηλιδι, Εα 69 (εικ.)· περιγραφή αυτού, 70· ή είρκτή αυτού, 80 (εικ.).

Χόβαρτ πασάς, ναύαρχος του τουρκικού στόλου, άποκλείει την Σύρον, Στ 340-341 (εικ.).

Χοιρίλος, έποποιός, Βα 5.

Χοιροσφάκτης, πρέσβυς 'Αλεξίου Α' πρὸς 'Ερρίκον Δ' της Γερμανίας, Δβ 46.

Χορμόπουλος, άρματολός έξ 'Αρχαφών, Εβ 186, 187.

Χορτάτζαι, βλέπε Χορτάτοι.

Χορτάτοι, εις των πρωτευόντων έν Κρήτη οίκων, Αα 300, Δβ 148, 148· μετονομάζονται Χορτάτζαι, Εα 5· Γεώργιος και Θεόδωρος Χορτάτζαι, ήγούνται επαναστάσεως κατά των 'Ενετών, 97· Μιχαήλ Χορτάτζης, μετέχει της επαναστάσεως 'Αλεξίου Καλλέργη, 205· Γεώργιος Χορτάτζης, ποιητής της 'Εριφύλης, Εβ 160.

Χοσρέφ Μεχμέτ πασάς, άρχιναύαρχος, στέλλεται κατά της 'Ελλάδος, Στ 110· τρέπεται εις φυγήν πρὸ του ελληνικού στόλου, 111· κυριεύει και καταστρέφει τὰ Ψαρά, 114-116· ήττάται παρὰ τον Γέροντα, 120-122.

Χοσρόης, ό μέγας, βασιλεύς των Περσών, ήττάται υπό Βελισαρίου, Γα 70· νέος πόλεμος κατά του ανατολικού κράτους, 106· ή πρὸς αυτόν άποδημία των φιλοσόφων, 133-134· νικηφόρος αυτού πόλεμος κατά 'Ιουστίνου, 168· νέος πόλεμος, ήττα και θάνατος Χοσρόου, 169.

Χοσρόης Β', βασιλεύς των Περσών, ζητεί την προσασίαν του Μαυρικίου, Γα 169-170· νυμφεύεται 'Ελληνίδα, 170· κηρύττει τον πόλεμον κατά του ανατολικού κράτους, 171-172· ειζών, 181· προσελάνει μέχρι Χαλκηδόνας, 181· νόμισμα, 182 (εικ.)· κατάληψις των 'Ιεροσολύμων, 183 (εικ.)· αί δύο εκστρατείαι αυτού (χάρτης), 189· άποκλείει την Κωνσταντινού-

πολιν από της άσιατικής όχθης, 191· θησαυροί αυτού, 197· φόνος αυτού υπό του υίου του Σιρόου, 198· κύπελλον φέρον εικόνα αυτού, 199 (εικ.).

Χοσρόης, βασιλεύς της ανατολικής 'Αρμενίας, Ββ 249.

Χότζα Μουσταφά πασάς, μέγας βεζίρης, ελληνικής καταγωγής, Εβ 15.

Χοτζās Βασίλειος, στασιάζει κατά 'Ισαακίου Β', Δβ 197.

Χοῦμνος, στρατηγός επί 'Ανδρονίκου Α', Αβ 166.

Χουρσίτ πασάς, διοικητής της Πελοποννήσου, στέλλεται υπό του Μαχμούτ Β' κατά του 'Αλή, Εβ 227, Στ 32· πέμπει στρατόν κατά της 'Ελλάδος, 53· ήττάται υπό των Σουλωτών, 66-67· ή κατ' αυτού ζηλοτυπία του σουλτάνου, 71· άπέχει πάσης παροχής βοηθείας πρὸς τον Δράμαλην, 73· αυτοκτονία αυτού, 75.

Χουσεϊμπεύς, στρατηγός αϊγύπτιος, καταστρέφει την Κάσον, Στ 114· καταλαμβάνει την Σφακτηριάν, 164· φρονεῖται πρὸ του Μεσολογγίου, 167.

Χρησμοί, βλ. Μαντική, Δελφοί, Πυθία.

Χρηστιδής Δ., γραμματεὺς του Κωλέττη, Στ 217· πρεσβευτής έν Κωνσταντινουπόλει, 244· πρωθυπουργός, 245· εύρῖνει την δικαιοδοσίαν του συμβουλίου 'Επικρατείας, 246· ύπουργός των έξωτερικών της κυβερνήσεως Κανάρη, 274· ύπουργός της κυβερνήσεως Βούλγαρη, 318, 326· αντιπολίτευσις αυτού κατά του Κουμουνδούρου, 333.

Χριστόπουλος Χ., ύπουργός της κυβερνήσεως Κουμουνδούρου, Στ 326.

Χριστιανισμός (βλ. και 'Εκκλησία)· διάδοσις αυτού διά του ελληνισμού, Ββ 85· ελληνικός αυτού όργανισμός, 93· τὸ λάβαρον του Κωνσταντίνου, 103-105· τὸ θρησκευτικόν του Κωνσταντίνου σύστημα, 105-107· αντίδρασις του πολυθεϊσμοῦ, 111· 'Αρειανοί, 111-146· προσωρινός θρίαμβος του 'Αρειανισμού, 154-155, 172· κατίσχυσις της 'Ορθοδοξίας επί Θεοδοσίου, 190· διωγμοί των έθνικων, 197-199· αίρέσεις Νεστο-

- ρίου καὶ Εὐτυχοῦς, 244-247.
- Χριστιανός**, βασιλεὺς τῆς Δα-
νίας, Στ 345.
- Χριστίτζ** Θωμᾶς, ἡγεμὼν τῆς
Βοσνίας, συμμαχεῖ πρὸς τοὺς
Οὐγγρούς κατὰ τῶν Τούρκων,
Εα 281.
- Χριστόπουλος** Ἀναστάσιος,
πρόκριτος Ἀνδριταίνης, με-
τέχει τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ
1770, Εβ 195.
- Χριστοφόρος**, κοῖσαρ, υἱὸς
Κωνσταντίνου Ε', Γβ 106, 109,
137, 141.
- Χριστοφόρος**, συγγραφεὺς ποι-
ηματίου διὰ τὴν ἐμπορίαν
τῶν λειψάνων, Γβ 217-220.
- Χριστοφόρος**, υἱὸς Ρωμανοῦ
Δεκαπηνού, συμβασιλεὺς, Δα
72· θάνατος αὐτοῦ, 80.
- Χριστοφόρος** στρατηγὸς Βασι-
λείου Α', νικᾷ τοὺς Παυλιανί-
τας, Δα 59.
- Χριστοφόρος**, πατριάρχης· συνο-
μιλία αὐτοῦ πρὸς Λουιπράν-
δον περὶ τοῦ τίτλου τοῦ αὐτο-
κράτορος, Δα 129-130.
- Χριστοφόρος**, πατριάρχης Ἀν-
τιοχείας, φρονεῖται ὑπὸ τῶν
Μωαμεθανῶν, Δα 146.
- Χρονᾶς**, ἀρματολὸς ἐκ Χρυσο-
βίτσης, Εβ 136.
- Χρονικά** τῶν ἐν Ρωμανίᾳ καὶ
μάλιστα τῶν ἐν Μωρέᾳ πολέ-
μων τῶν Φράγκων, Εα 9-10.
- Χρονολογικά**· πάριος πίναξ,
Αα 44· γάλλοι χρονολόγοι.
44· ἀλεξανδρινοί, 44.
- Χρονομετρία**, παρὰ τοῖς πρώ-
τοις Ἕλλησιν, Αα 108.
- Χρυσάνθιος**, διδάσκαλος τοῦ
Ἰουλιανοῦ, Ββ 167.
- Χρυσάργυρον**, φόρος, Γα 48-49.
- Χρυσάφιος**, εὐνοῦχος, διδάσκα-
λος Θεοδοσίου Β', Ββ 240,
244, 253.
- Χρυσήϊς**, Αα 26.
- Χρυσήλιος**, δυνάστης τοῦ Δυρ-
ραχίου, παραδίδει τὴν πόλιν,
Δα 189.
- Χρυσολᾶνος** Πέτρος, ἀρχιεπί-
σκοπος Μεδιολάνων, στέλλεται
πρὸς τὸν Ἀλέξιον Α' ὑπὸ τοῦ
- πάπα, Δβ 106.
- Χρυσολωρᾶς** Μανουήλ, Ἕλλην
λόγιος διδάξας ἐν Φλωρεντίᾳ,
Εβ 18· εἰκὼν, 23.
- Χρυσολωρᾶς** Ἰωάννης, Ἕλλην
λόγιος, διαδεχθεὶς τὸν Μανουήλ
Χρυσολωρᾶν, Εβ 18.
- Χρυσόστομος** Ἰωάννης, βλέπε
Ἰωάννης Χρυσόστομος.
- Χρυσόχειρ**, ἀρχηγὸς τῶν Παυ-
λιανιτῶν, πολεμεῖ πρὸς τὸ ἀ-
νατολικὸν κράτος, Δα 56· φό-
νος αὐτοῦ, 59.
- Χρυσόχειρ**, ῥῶσος ἄρχων, ἐπι-
χειρεῖ ἐπιδρομὴν κατὰ τοῦ
κράτους ἀλλὰ καταναυμαχεῖται,
Δα 206.
- Χωματιανός**, ἀρχηγὸς σώματος
στρατιωτικοῦ ἐπὶ Φραγκοκρα-
τίας, Εα 79.
- Χωνιάτης** Νικήτας, χρονογρά-
φος, Δβ 110, 205· πολιτικὴ
αὐτοῦ δοᾶσις, 208-209· περὶ
τῶν δηλώσεων τῶν σταυροφό-
ρων ἐν Κωνσταντινουπόλει, 236.
- Χωνιάτης** Μιχαήλ Ἀζομινάτος,
ἀρχιερεὺς Ἀθηνῶν, Δβ 205-
214· μολυβδόβουλλον 211· ἀν-
θίσταται εἰς τὸν Λέοντα Σγου-
ρόν, 215· θάνατος αὐτοῦ ἐν
Κέῳ, Εα 17.
- Ψαλίδας** Ἀθανάσιος, λόγιος, Εβ
166, 206.
- Ψαμμήνιτος**, βασιλεὺς τῆς Αἰ-
γύπτου, Αβ 5.
- Ψαμμήτιχος**, ὁ Γορδίου, τελευ-
ταῖος τύραννος τῆς Κορίνθου,
Αα 210.
- Ψαρά**, νῆσος· κοινοτικὴ ὁργά-
νωσις, Εβ 116· ναυτικὴ ἐπίδο-
σις, πλοῦτος καὶ κάτοικοι, 150
-155· συμμετοχὴ τῶν Ψαρια-
νῶν εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ
1770. 199-200· ἡ σημαία τῶν
Ψαρῶν, Στ 77· αἱ ὑπὲρ τοῦ
ἀγῶνος χρηματικαὶ θυσίαι, 79·
ναυτικὴ ὁργάνωσις 83· ἄλλωσις
καὶ καταστροφή τῶν Ψαρῶν,
114-116.
- Ψαρομήλιγκοι** Μιχαήλ καὶ Ἰω-
άννης, ἀρχηγοὶ ἐπαναστάσεως
τῶν Κρητῶν κατὰ τῶν Ἑνετῶν,
Εα 206.
- Ψαρὸς** Ἀντώνιος, κατὰ τὴν ἐπα-
νάστασιν τοῦ 1769 καταλαμβάνει
τὸν Μυστράν, Εβ 195· ἀπο-
τυχάνει εἰς τὴν κατὰ τῆς Τρι-
πολιτῆς ἐκστρατείαν, 196.
- Ψελλὸς** Μιχαήλ, φιλόσοφος ἐπὶ
Μιχαήλ Α', Γβ 250.
- Ψελλὸς** Μιχαήλ, ὁ ἐπιλεγόμενος
ὑπάτος τῶν φιλοσόφων, καθη-
γητὴς τῆς φιλοσοφίας καὶ σύμ-
βουλος Μιχαήλ ΣΤ' καὶ Ἰσα-
ακίου Α', Δα 248, Δβ 8· ἄθλιος
αὐτοῦ χαρακτήρ, 22.
- Ψευδοσεσώστριος** μνημεῖον, Εἰς.
πς' (εἰκ.), ργ'.
- Ψυττάλεια**, νησίς, Αβ 93, 98.
- Ψυχή**, παρ' Ἑλλήσιν, Αα 71 καὶ
ἐπ' ψυχαστασίᾳ, 71 (εἰκ.)· ψυ-
χοποιμὸς, 73 (εἰκ.).
- Ψωφίς**, πόλις τῆς Ἀρκαδίας, Αα
148.
- Ῥαγύνης**, βασιλεὺς τῆς Ἀττικῆς,
ὁ ἐπ' αὐτοῦ κατακλισμός, Αα 5.
- Ῥαγυρία**, νῆσος Αα 5, 105.
- Ῥαδένανθος**, βασιλεὺς τῆς Παλ-
μύρας, Ββ 82.
- Ῥακεανός**, εἰς τῶν Τιτάνων, Αα
4, 10, 17· καθ' Ὀμηρον, 99.
- Ῥαμὲρ** παῖς, στρατηγός, στέλ-
λεται κατὰ τῶν κρητῶν ἐπανα-
στατῶν, Στ 330 (εἰκ.), 331.
- Ῥορὺφας**, στρατηγός, ἡττᾶται
ὑπὸ τῶν Ἀράβων τῆς Κρήτης,
Γβ 235.
- Ῥορὺφας** Νικήτας, ναύαρχος
Βασιλείου Α', λυεῖ τὴν πολιορ-
κίαν τοῦ Ραουσίου, Δα 57·
ἀνακτᾷ τὴν Βάριν ἀπὸ τῶν Σα-
ρακηνῶν, 58· νικᾷ ἐπανειλημ-
μένως τοὺς Μωαμεθανοὺς τῆς
Κρήτης, 60.
- Ῥωπος** Κωνσταντίνος, διοικητὴς
τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς
ἐπὶ Ἀλεξίου Α', Δβ 52.
- Ῥωπος** Λέων, κατεπάνω τῆς κά-
τω Ἰταλίας, νικᾷ τοὺς Ἀραβας
ἐν Σικελίᾳ, Δα 219.
- Ῥωρᾱ**, Αα 65, 108.
- Ῥωρίων**, Αα 72.
- Ῥωροπός**, Αα 137.
- Ῥωρος** Ἀρταξέρξης, βασιλεὺς τῶν
Περσῶν, Βα 63-64.

ΟΛΙΓΑΙ ΤΙΝΕΣ ΕΞΗΓΗΣΕΙΣ

(Σελ. 136 τοῦ παρόντος τόμου). Ὁ,τι ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἠπάτησε τὸν πρίγκιπα Μέτερνιχ ἦτο τὸ ἀπὸ 4/16 Νοεμβρίου 1828 πρωτόκολλον, δι' οὗ αἱ χώραι αἱ ὑπὸ τὴν προσωρινὴν ἐγγύησιν τῶν Δυνάμεων τεθεῖσαι περιορίσθησαν εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὰς παρακειμένας αὐτῇ νήσους καὶ τὰς Κυκλάδας· καὶ προσέτι τὸ ἐπισυνημμένον Β τοῦ εἰρημένου πρωτοκόλλου, ἦτοι ἡ προφορικὴ διακοίνωσις τοῦ πληρεξουσίου τῆς Μεγάλης Βρεταννίας, ἐν ἣ οὗτος ἀνθίστατο τῷ ὀνόματι εἰς πᾶσαν ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου ἐπέκτασιν τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος. Ἐὰν ὅμως ὁ πρίγκιψ Μέτερνιχ δὲν παρέσχετο ὑπὸ τῶν πόθων αὐτοῦ, ἐξετίμα δὲ ἄνευ προκαταλήψεως οὐ μόνον τὰς ἀπαραιτήτους συνεπειὰς τῶν πραγμάτων ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν θέσιν αὐτῶν, ὅπως εἶχον ὅτε ἔγραφε τῇ 28 Νοεμβρίου πρὸς τὸν βαρῶνον Ὅττενφελς, ἥθελε παρατηρήσει

1ον ὅτι τὸ ἐπισυνημμένον Α (ἦτοι τὸ ὑπόμνημα τοῦ πληρεξουσίου τῆς Γαλλίας) καὶ τὸ ἐπισυνημμένον Γ (ἦτοι ἡ προφορικὴ διακοίνωσις τοῦ πληρεξουσίου τῆς Ρωσίας) ἐπέμενον τὸ μὲν πρῶτον νὰ δοθῶσι μεγαλύτερα ὅρια εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐπὶ τούτῳ νὰ καταλάβωσι προσέτι τὰ γαλλικὰ στρατεύματα τὰς ἐκτὸς τοῦ ἰσθμοῦ χώρας, τὸ δὲ δεύτερον νὰ μὴ προδικασθῇ διὰ τῆς ἐγγυήσεως τὸ ζήτημα τῶν ὁριστικῶν ὁρίων·

2ον ὅτι ὥς ἐκ τούτου αὐτὸ τὸ πρωτόκολλον ὥρισεν ὅτι ἡ ἐγγύησις καὶ οὐδὲν προδικάζει τὸ ζήτημα τῶν ὁριστικῶν τῆς Ἑλλάδος ὁρίων·

3ον ὅτι τὸ πρωτόκολλον τοῦτο, καίτοι ἀφῆσαν ἄλυτον τὸ ζήτημα τῶν ὁρίων, δὲν ἐκoinοποιήθη οὐδὲν ἦττον ἐπισήμως εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν (ἴδε τὴν ἐκθεσιν τοῦ Κυβερνήτου ἐνώπιον τῆς ἐν Ἀργεὶ Ἑθνικῆς Συνελεύσεως)·

4ον ὅτι κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ Ἀγγλία εἶχεν ἀφορμὰς νὰ εἶναι σφόδρα δυσηρεστημένη διὰ τὴν τροπὴν ἣν εἶχον λάβει τὰ ἀνατολικά πράγματα. Ἡ μὲν Ρωσία κατεῖχε τὰς ἡγεμονίας καὶ μέρος τῆς Βουλγαρίας, ἡ δὲ Γαλλία τὴν Πελοπόννησον, καὶ μὴ ἀρκουμένη εἰς τοῦτο ἐξήτει νὰ καταλάβῃ προσέτι τὴν ἐκτὸς τοῦ ἰσθμοῦ χώραν ἐπὶ πᾶσιν ἡ Ἑλλὰς ἐκυβερνᾶτο ὑπ' ἀνδρὸς ὅστις ἐλογίζετο, ἀδίκως μὲν, ὅπωςδήποτε ὅμως ἐλογίζετο, ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας ὡς ἀπλοῦς τῆς Ρωσίας πράκτωρ. Ἐντεῦθεν ἡ Ἀγγλία, θεωροῦσα ἑαυτὴν ὑποσκελισθεῖσαν ὑπὸ τῶν δύο ἄλλων Δυνάμεων ἐν τῇ πραγματικῇ ῥυθμίσει τῆς τύχης τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν, ἠθέλησε πρὸ πάντων ἅψ' ἐνὸς μὲν νὰ παρακωλύσῃ τὴν ἔξοδον τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων ἐκτὸς τοῦ ἰσθμοῦ ἅψ' ἐτέρου δὲ νὰ μὴ παραχωρηθῶσιν εἰς τὸν *Κυβερνήτην* ἰδίως νέαι ὁσμανικαὶ χώραι· τὸ τελευταῖον τοῦτο καθίσταται πρόδηλον ἐκ τῆς ἀπὸ 8/20 Δεκεμβρίου 1828 ἐπιστολῆς τοῦ λόρδου Ἀβερδὴν πρὸς τὸν Στράτφορντ Κάννιγγ, ἐν ἣ, λόγου γινομένου ἰδίως περὶ Κρήτης, ὁ πρῶτος ἔλεγεν ὅτι ἡ *Βρεταννικὴ κυβέρνησις* δὲν θέλει ποτε ἐπιτρέψει ὥστε ἡ *μεγάλῃ αὐτῇ νήσῳ* νὰ μεταβῇ ὑπὸ τὴν *κυριαρχίαν* τοῦ *κόμητος Καποδιστρίου* ἢ οἴασδήποτε ἄλλης *Δυνάμεως* (le gouvernement britannique ne permettra jamais que cette île importante passe sous la domination du comte Capodistrias ou de quelque autre puissance que ce soit). Ἀλλ' ἡ κατάστασις αὕτη τῶν πραγμάτων ἦτο προδήλως προσωρινή. Ἄμα ἡ Ἀγγλία ἐπέτυχε τὴν περιστολὴν τῆς γαλλικῆς κατοχῆς, δὲν ἐδίστασε νὰ συμπράξῃ εἰς τὴν πρὸς βορρᾶν ἐπέκτασιν τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος διὰ τοῦ ἀπὸ 10/22 Μαρτίου 1829 πρωτοκόλλου· ἅμα δὲ ἐξέλιπε, διὰ τῆς εἰρήνης τῆς Ἀδριανουπόλεως, ὁ ἀπὸ τῆς

Ρωσίας κίνδυνος, ἡ Ἀγγλία ἐπανῆλθεν ἔτι ὀριστικώτερον εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα εὐμένειαν, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς ἀπὸ 12 Ὀκτωβρίου ἔ.ν. 1829 ἐκθέσεως τοῦ πρίγκιπος Ἑστερχάζυ πρὸς τὸν πρίγκιπα Μέτερνιχ (σελ. 142 τοῦ παρόντος τόμου).

Ἦν ὅτι καὶ ὅπως εἶχον τὰ πράγματα περὶ τὰ τέλη τοῦ 1828 δεινὴ διαφωνία ὑφίστατο περὶ τῶν ὁρίων μεταξὺ τοῦ λόρδου Ἀβερδὴν καὶ τοῦ Στράτφορδ Κάννιγγ (ἴδε τὴν τε προμνημονευθεῖσαν ἀπὸ 8/20 Δεκεμβρίου ἐπιστολὴν περὶ Κρήτης καὶ τὴν ἑτέραν τῆς αὐτῆς ἡμερομηνίας τὴν πραγματευομένην ἐν γένει περὶ τῶν ὁρίων), ὁ δὲ Στράτφορδ Κάννιγγ ἐπέμενεν εἰς ὅρια πολὺ μεγαλύτερα.

Ἐπαναλαμβάνω ἐνταῦθα τὸ καὶ ἐν τῇ πρώτῃ ἐκδόσει τῆς παρούσης ἱστορίας ῥηθέν, ὅτι γράφων κυρίως ἐπροσπάθησα νὰ γίνω ὅσον ἔνεστι καταληπτός. Οἱ περὶ τὴν γλῶσσαν ἀκριβολογοῦντες θέλουσιν εὖρει τὸν λόγον μου πολλάκις ἀνώμαλον καὶ ἐνίοτε ἡμαρτημένον. Ἀλλ' ἵνα τύχω τῆς προσηκούσης ἐπιεικειᾶς ὡς πρὸς τὸ τελευταῖον τοῦτο λέγω ὅτι παρηκολούθησα μὲν τὴν ὁσημέραι προαγομένην διόρθωσιν τῆς γλῶσσης, οὐχὶ ὅμως ὅσον ἐπεθύμουν, ἅτε περισπώμενος ὑπὸ τῆς ἀδιακόπου ἱστορικῆς μελέτης καὶ ἀφηγήσεως. Ὡς δὲ πρὸς τὸ ἀνώμαλον, ἃς ἔχωσι πρὸ ὀφθαλμῶν οἱ δίκαιοι ἐπικριταὶ καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ παροῦσα ἱστορία περιλαμβάνει περίοδον 2500 ἐνιαυτῶν ὅτι ἐν τῷ ἀχανεῖ τούτῳ διαστήματι αἱ ἱστορικαὶ πηγαὶ ἀδιακόπως μετεβάλλοντο, παρακολουθοῦσαι τὰς ποικίλας ἀλλοιώσεις ὅσας ὑπέστη ἡ γλῶσσα ἀπὸ τοῦ Θουκυδίδου μέχρι τῶν μεγάλων τῆς Ἐκκλησίας πατέρων, ἀπὸ τούτων μέχρι τῶν μεσαιωνικῶν χρονογράφων, ἀπὸ τῶν μεσαιωνικῶν μέχρι τῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας χρονογράφων καὶ ἀπὸ τούτων μέχρι τῆς γλώσσης τῶν κατ' ἡμᾶς χρόνων ὅτι ἦτο δυσκολώτατον εἰς τὸν συγγραφέα νὰ διαφυγῇ πάντοτε τὴν ἐπίδρασιν τῶν τοσοῦτο διαφόρων ἐκείνων χρωματισμῶν καὶ ὅτι ἐνίοτε οὐδὲ ἠθέλησεν ἴσως νὰ τὴν διαφυγῇ, ἵνα ἐκ διαλειμματικῶν παραστάσεων τὸν ἰδιάζοντα ἐκάστης περιόδου χαρακτῆρα.

Τὰ περὶ τὴν ὀρθογραφίαν παροράματα δὲν ἐσημειώθησαν. Καλὸν εἶναι βεβαίως νὰ μὴ γίνωνται, ἀλλ' ὅταν γίνωνται δὲν ἐννοῶ εἰς τί χρησιμεύει ἡ ἀναγραφὴ αὐτῶν ἐν τῷ τέλει τοῦ βιβλίου.

Πολὺ σπουδαιότερα εἶναι τὰ παροράματα τὰ παραμορφοῦντα τὴν ἔννοιαν τοῦ λόγου. Τοιοῦτό τι συνέβη λ. χ. ἐν σελ. 156 τοῦ πρώτου μέρους τοῦ πρώτου τόμου, ὅπου ἐν στίχῳ 2 ἐτυπώθη «ὅτι τοὺς μὲν Αἰτωλοὺς ἀποκατέστησαν εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν οἱ Αἰτωλοί», ἀντὶ τοῦ «ὅτι τοὺς μὲν Ἑπειοὺς ἀποκατέστησαν εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν οἱ Αἰτωλοί». Ὡσαύτως ἐν τῇ αὐτῇ σελ. 156, ὅπου ἐν στίχῳ 29 ἐτυπώθη «ὅτι ἅπαντες οἱ ἐκ τῆς Πελοποννήσου οἰκοῦντες ὠνομάζοντο Δωριεῖς», ἀντὶ τοῦ «ὅτι ἅπαντες οἱ ἐκ τῆς Πελοποννήσου οἰκοῦντες ὠνομάζοντο Δωριεῖς». Ὡσαύτως ἐν σελ. 71 τοῦ πρώτου μέρους τοῦ πέμπτου τόμου, στίχῳ 9-10, ὅπου ἐτυπώθη ἐδήμευσαν ὅμως αὐτὰ οὐχὶ ὑπὲρ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἀντὶ τοῦ «ἐδήμευσαν ὅμως αὐτά, κατ' ἀρχὰς τοῦλάχιστον, οὐχὶ ὑπὲρ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας».

Τὰ τοιαῦτα ἠθέλεν εἶναι χρήσιμον τῶνόντι νὰ διορθωθῶσιν ἅπαντα, ἐπὶ τούτῳ ὅμως ἔπρεπε νὰ ἀναγνώσω αὐθις ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοὺς πέντε τόμους τῆς ἱστορίας μου, ὅπερ ὁμολογῶ ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ πράξω ἐπὶ τοῦ παρόντος. Πέποιθα δὲ ὅτι οὔτε εἶναι πολλὰ τὰ σπουδαῖα ἐκεῖνα παροράματα.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

ΤΟΜΟΣ Α΄

ΜΕΡΟΣ Α΄

Ἐν σελ.	ζ'	στίχῳ	5	γραπτέον	1891
»	»	»	35	»	<i>διευκρινουσῶν</i>
»	ι'	»	5	»	<i>τοιούτων ἀγκυλῶν</i>
»	ιγ'	»	10	»	1830
»	ιε'	»	1	»	<i>ἐλογίζετο μονονοῦ</i>
»	»	»	9	»	ἠθικῶς συνέχοντος
»	»	»	22	»	ἢ ἐπακολουθήσασα ταύτῃ
»	»	»	45	»	ὅτε
»	ιστ' σημ. 1	»	»	»	<i>τοσοῦτο κάλλος</i>
»	ιζ'	»	8-9	»	τῆς ἀναδημιουργήσεως
»	ιθ' σημ. 1	»	3	»	ἐπεκτείνουσι
»	κδ'	»	14-15	»	καὶ ἐπιδρώντος ἐπὶ τοῦτον
»	κε'	»	3	»	καὶ οἱ μεγάλοι Ρωμαῖοι
»	»	»	17	»	Β. Περικλέους
»	κζ'	»	9	»	προγενεστέρας τυχὸν περιόδου
»	κη'	»	8	»	αἰδίδιμος
»	»	»	11	»	Εὐρωπαῖοί τινες
»	λ'	»	15	»	<i>προωδοποιοῦν</i>
»	»	»	25	»	ὁ γάλλος Ἀνκετίλ
»	λβ' σημ. 2	»	3	»	(πληθυντ. Τουρ-άν ἐν τῇ περσικῇ· Τουρ-κ ἐν τῇ τουρκικῇ)
»	λη' » 2	»	5	»	παραγωγῶν
»	λθ'	»	20	»	παραδεδομέναι
»	μζ' σημ. 1	»	6	»	ὅλ πρόφερε <i>ül</i>
»	μη'	»	4	»	νοῦσα=νύμφη
»	μθ'	»	6	»	(ἢ <i>Ποδανδός</i> ἢ <i>Ποδενδός</i> ἢ Ποδυανδός)
»	»	»	38	»	καὶ παρὰ Πέρσ. <i>τέμνειν</i>
»	να' σημ. 1	»	1	»	τὸ ἐνταῦθα <i>τομοῦρος</i> =χρησμός
»	νε'	»	4	»	ὀνόματα καὶ <i>δῆθεν</i> παραδόσεις
»	ξα'	»	7	»	τὰ μὲν ὡς λέξεις, τὰ δὲ ὡς εὕρισκόμενα
»	» σημ. 1	»	4	»	<i>Φάναξ</i>
»	ξε'	»	12	»	νὰ καθορίσωμεν
»	οα' σημ.	»	12	»	τὸ καλεῖν τὴν Ρόδον
»	οστ' »	»	1	»	<i>Αἰγυπτισί</i>
»	πα'	»	33	»	Γαθθαίων
»	πε'	»	24	»	καὶ οἱ τοῦ Ἡροδότου Ἀλαρόδιοι
»	» σημ. 2	»	7	»	Ἐντεῦθεν
»	πθ'	»	1	»	Σαβακῶ ἢ Σαβάκωνος
»	ι' σημ. 1	»	4	»	δίων
»	ια'	»	15	»	Ἀλλ' ἐνῶ
»	»	»	20	»	περὶ τῶν δεσμῶν μεταξὺ τῶν δ. Χαιτῶν... ἀπο-τελούντων ἔρμα
»	ιστ'	»	2	»	καὶ ταῖς πέριξ ἀγταῖς
»	ρ' σημ. 1	»	27	»	ὅλως τοῦναντίον συμβαίνει ἐν τῇ ποιητικῇ ἠθικῇ ἀντιλήψει τοῦ σιδήρου ὡς κτλ.
»	ρβ' » 2	»	10	»	εὕρισκόμενον ἐν Λονδίῳ
»	ρδ'	»	8	»	ὀρειχάλκου
»	» σημ. 1	»	20	»	ἐπτά στρωμαῖ
»	ρε'	»	13	»	ἢ Τιβαρηνῶν
»	»	»	30	»	(=ἀργύρια)
»	ρστ'	»	2	»	εἰς πλημμελῇ παράδοσιν
»	ρζ'	»	13-14	»	ἐκκλησιαστικῶς
»	»	»	32-33	»	διαφερουσῶν ἀπ' ἀλλήλων φυλῶν

Ἐν σελ.	ρδ'	στίχῳ	32	γραπτέον	πάντες
»	ριβ'	»	21	»	ἐπεχειρήθησαν
»	ριστ'	»	4	»	οὐ μακρὰν
»	»	»	10	»	νὰ ἐκταθῶμεν
»	ρη' σημ. 1	»	2	»	πραγματεῖ σαμένων
»	ργ'	»	20	»	(ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ περὶ τῶν παναρχαίων
»	»	»	33	»	μύθων τῶν Ἀρίων)
»	»	»	33	»	τὴν μεταξὺ τοῦ ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου...
»	ρκστ'	»	3	»	Αὐτὸν δὲ τὸν ἐν Πόντῳ τῷ Καππαδοκικῷ
»	ρκζ'	»	29	»	χρησιμεῖον δῆθεν
»	ρλ'	»	25	»	Δίκτυννα
»	ρλα'	»	6	»	Λύκαιον
»	ρλβ'	»	1	»	Ἀπολλύοντι
»	ρμε'	»	38	»	μετὰ τοῦς χρόνους καθ' οὓς ἐκ τοῦ Πελασγικοῦ κτλ.
»	ρνβ'	»	23-24	»	Σέθω

Ἐν σελ.	1	στίχῳ	3	γραπτέον	ἀρχαῖοι (οὐχὶ οἱ ἀρχαῖοι)
»	»	»	13	»	κυριώτατα
»	2	»	7	»	ἐβασίλευσεν
»	»	»	8	»	ἔμειναν
»	»	»	26	»	Ὀθρυν
»	3	»	1	»	πολύ
»	5	»	32	»	Πέρος.
»	»	»	39	»	Α 38, 7
»	6	»	24	»	μένῃ
»	7	»	33	»	οἷζυς
»	8	»	35	»	ἐκ Προμηθέως
»	9	»	3	»	ἀνθρωπίνου
»	10	»	27	»	οἱ ἐγγονοὶ
»	11	»	3	»	πολύ
»	»	»	17	»	Ἀχρισίου
»	(ὑπὸ τὰς εἰκόνας καὶ ἀλλαγῶν)	»	»	»	Βελλεροφόντης
»	12	στίχῳ	1	»	ἀνεφερόμεν
»	»	»	5	»	πράξεις
»	17	»	19	»	μικρὸν
»	19	»	8	»	εἰς ποιμένα
»	»	»	29	»	ἐβασίλευσε
»	20	»	12	»	οἱ κατὰ τῆς πόλεως
»	22	»	27	»	θέον
»	23	»	19	»	ὁ ὁμοῖος
»	24	»	12	»	Κραπάθου
»	25 (ὑπὸ τὴν εἰκόνα)	»	»	»	Γόρτυνος
»	28	»	13	»	ἀκατάπληκτος
»	»	»	4	»	τὸν κονιορτόν
»	»	»	26	»	συνανατραφῇ
»	29	»	8	»	πολεμίους
»	(ὑπὸ τὴν εἰκόνα)	»	»	»	Ἀντίλοχος
»	31	»	20	»	αὐτός
»	»	»	39	»	μετὰ τῶν τοῦ Πατρόκλου
»	»	»	40	»	ἀπέθηκαν
»	32	»	23	»	Ἐπειός
»	34	»	2	»	ἀπ' αὐτῶν
»	39	»	23	»	ἐκεῖνος
»	»	»	30	»	οἰκεῖν μονίμως
»	»	»	38	»	γεννηθήτω φῶς
»	»	»	45	»	εἰσέρχεται
»	42	»	41	»	Καδμείοι
»	45	»	9	»	ὑμνηθεῖσα
»	»	»	13	»	καί
»	»	»	»	»	ἀμφισβητηθέντων
»	46 μετὰ τὸν στίχον	16	»	»	Πρὸβλ. πρὸς τὰ τοῦ Δίωνος ταῦτα τὰ παρ' Ἡρο-
»	»	»	»	»	δότῳ (Β' 113-117) περὶ μεταβάσεως Ἀλε-
»	»	»	»	»	ξάνδρου καὶ Μενελάου εἰς Αἴγυπτον ἐκτιθέ-
»	»	»	»	»	μενα
»	49	»	10	»	ταί τ'
»	50	»	36	»	στονόνεντας

Ἐν σελ.	52	στίχῳ	28	γραπτέον	εἰς τὴν διάκρισιν
»	55	»	20	»	προσηλθε
»	57	»	4	»	Αἰνιάνας
»	58	»	23	»	τὸ μὴ δυνάμενον
»	»	»	34	»	περιρρέοντος
»	59 σημ.	»	»	»	φοινικικόν
»	68	»	31	»	ὑπὸ τοῦ Προμηθέως
»	69	»	10	»	περιφανῇ
»	72	»	2	»	λειμῶνας
»	» σημ.	»	12	»	θητευμέν
»	75	»	8	»	ὑπάρχουσαι
»	78	»	35	»	καὶ δωτῖναι
»	82	»	28	»	βεβαρηότες
»	»	»	31	»	ψηφοφορία
»	88	»	8	»	γενόμενον
»	»	»	32	»	πολὺ συνετωτέραν
»	89	»	21	»	ἐν στήλῃ
»	92	»	24	»	πολλάκις νά δώσῃ
»	94	»	28	»	δῶρα, δεσμοῦ
»	96	»	27	»	ἀκάθεκτον
»	97	»	6	»	Μαστίας,
»	98	»	42	»	πλουτήσῃ
»	» σημ. 1	»	7	»	Ἐν Λιβύῃ δὲ βαρβάρους ἐκάλουν
»	» » »	»	12	»	οἱ αὐτόσε κτλ.
»	» » »	»	»	»	ἐν ᾧ (οὐχὶ ἐνῶ)
»	» » τελ.	»	»	»	ἐν ᾧ
»	99 1	»	»	»	προνάσται
»	101	στίχῳ	11	»	mare
»	102	»	13	»	ὁ Τυφωεύς
»	»	»	»	»	νά τεθῇ ἐν παρενθέσει ἢ φράσις — Ὅμοίως παρὰ τὴν μεσό-
»	»	»	»	»	γειον οἰκοῦσιν—ἵνα εὐοδωθῇ ἡ σύνδεσις πρὸς
»	»	»	»	»	τὰ πρὸ τῶν ἀγκυλῶν τῆς σελ. 101 γραφόμενα
»	»	»	»	»	τεχνῖται
»	»	»	»	»	χαλκοῖς
»	109	»	»	»	μετενίσσετο
»	121	»	31	»	οἱ κυρίαρχοι
»	122	»	15	»	τῆς
»	»	»	22	»	μέ
»	»	»	33	»	λιβανομαντεία
»	»	»	35	»	ἄν
»	129	»	16	»	τὸ δὲ χρηστήριον
»	130	»	2	»	ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ
»	133	»	3	»	τὴν Πυθίαν
»	»	»	6	»	τὸν Ὀρχομενόν
»	»	»	7	»	τὸ ὁποῖον
»	»	»	8	»	περὶ νίκης
»	141	»	35	»	τὰς ἡγεμονικάς
»	»	»	41	»	ἀναληγσίαι
»	144	»	9	»	περὶ τῆς
»	»	»	30	»	ἐτέλουν ἐν Ἀκτίῳ
»	146	»	15	»	καὶ περιστάσεων
»	150	»	39	»	οὐδὲν ἦτον
»	154	»	38	»	ἐνταῦθα
»	155	»	28	»	ὑμεῖς
»	156	»	4	»	ἰδρυθεῖσαι
»	166	»	10	»	παρέμειναν
»	170	»	18	»	συνασπισμός
»	»	»	21	»	ὄργασμός
»	»	»	25	»	τῆς Ὀδυσσεΐας καὶ τῆς Ἰλιάδος
»	171	»	28	»	τὰ νομισματικά
»	174	»	34	»	τοσαύτη
»	»	»	36	»	τεθριπποτρόφον
»	175	»	14	»	τὸν ἐκ Συρακουσῶν
»	179	»	19	»	ἔκτης

Ἐν σελ.	184	στίχῳ	9	γραπτέον	ἐγίνοντο
»	185	»	11	»	60
»	»	»	14	»	ἐγίνετο
»	»	»	23	»	ἡ περὶ
»	»	»	36	»	ἐγίνετο
»	186	»	26	»	ὄργανα
»	187	»	42	»	πολίται
»	188	»	35	»	ἀκριβῆς
»	»	»	38	»	τοιούτοι ἦσαν
»	189	»	5	»	Οἱ
»	191	»	7	»	ὁ χορὸς αὐτός
»	»	»	12	»	αἱ δὲ λῆς
»	»	»	2	»	Ἑρμεόν
»	192	»	3	»	πιρᾶς
»	»	»	33	»	ἦτο ἐν Σπάρτῃ
»	»	»	37	»	ἡ
»	»	»	38	νὰ διαγραφῶσιν αἱ ἐξῆς ἐπαναληφθεῖσαι ἑνδεκα λέξεις: ἐνῶ εἰς Σπάρτῃν αἰέποτε ὑπῆρξαν εἰδικαὶ στρατιωτικαὶ διαιρέσεις καὶ ὑποδιαιρέσεις αὐτοῦ	
»	»	»	41	γραπτέον	ἡ 36
»	»	»	43-45	»	ἐνωμοτία—ἐνωμοτίας
»	»	»	»	»	ἐνωμοτάρχης - ἐνωμοτίαν
»	194	»	9	»	ἰσοκτημοσύνη
»	»	»	26	»	ἐς τὰ πρῶτα
»	»	στ. 35 καὶ ἀλλαχοῦ	»	»	κατὰ τὸ μάλλον ἢ ἥττον
»	198	»	17	»	κατὰ
»	206	»	17	»	εἰς τινὰς
»	»	»	31	»	γ')
»	207	»	19	»	περὶ τό
»	209	»	11	»	τὸν Ἀλκμαίωνος
»	210	»	9	»	περὶ τούτων
»	»	»	25	»	582
»	211	»	18	»	Θεαγένῃ
»	»	»	33	»	καὶ τοῦ
»	212	»	15	»	καταβῇ
»	213	»	10	»	ἴσος
»	»	»	25	»	ἀπεδήμησαν
»	»	»	26	»	εἰς τὴν Ρωσίαν
»	220	»	42	»	τοῦ

ΜΕΡΟΣ Β'

Ἐν σελ.	83	σημ. 1	στίχῳ 1-2	γραπτέον	ὁ ἀθηναῖος ρήτωρ
»	87	(ὑπὸ τὴν εἰκόνα)	»	»	τοῦ... λεγομένου τάφου τοῦ Λεωνίδου
»	126	»	» 24	»	τῆς πόλεως Καίρε (ἢ Καίρες ἢ Καιρέας)
»	188	(ὑπὸ τὴν εἰκόνα)	» 4	»	Φιλοκαλοῦμεν μετ' εὐτελείας
»	373	»	» 3	»	Ἑρείπια τῆς Μεγάλης πόλεως

ΤΟΜΟΣ Β'

ΜΕΡΟΣ Α'

Ἐν σελ.	54	(ἐπικεφαλ.)	γραπτέον	Ὁ Ἀλέξανδρος ἀναγορεύεται ἐν Κορίνθῳ αὐτοκράτωρ στρατηγὸς τῆς Ἑλλάδος
»	»	»	»	αὐτοκράτορα στρατηγὸν (οὐχὶ ἡγεμόνα)
»	121	»	» 28	ὡς στρατηγοὶ καὶ συμπολεμισταὶ
»	127	»	» 35	Ὁμηρικοῦ
»	129	»	» 3	τὰ δύο Κόμματα (οὐχὶ δύο κόμματα)
»	»	»	» 7	πνεῦμα ἑλληνισμοῦ ἰσχυρὸν διαπνέει τὴν χειρ-σόνῃσιν
»	131	»	» 14-15	Ρᾶ (Ἀμμὼν Ρά). Ὁ Ἀμμὼν Ρᾶ

ΤΟΜΟΣ Γ'

ΜΕΡΟΣ Α'

Ἐν σελ.	79 σημ. 1	στίχῳ 15	γραπτέον	ἐκλαβόντος ταῦτα
»	»	» 16	»	δὲν ἐπέζησε τῇ ἀποκαλύψει τοῦ ψεύδους
»	177 σημ.	» 3	»	ἀδελφοὺς ἐν τῇ εἰς τὴν Βίβλον πίστει
»	191 »	» 2	»	μετέπεσεν εἰς τὴν σημασίαν
»	222 (ὑπὸ τὴν εἰκόνα)	»	»	τοῦ Κώνσταντος
»	243 σημ.	» 8	»	ἐφ' ὅσον πυκνῶν
»	254 »	» 14	»	προσηλθὼν εἰς αὐτούς

ΤΟΜΟΣ Δ'

ΜΕΡΟΣ Α'

Ἐν σελ.	179	στίχῳ 35-36	»	τῆς βασιλόπαιδος Ἀννης, ἀδελφῆς τῆς εἰς τὸν Ὀθωνα Β' τῆς Γερμανίας ἐκδοθείσης Θεοφρανοῦς
»	180	» 4	»	ἐν τῷ ἀνω εἰρημένῳ
»	226	» 26	»	ἀστήρ ἐν τῇ βουλῇ (ἐν τῷ βουλευέσθαι)
»	255 (ὑπὸ τὴν εἰκόνα)	» 5	»	τοῦ <i>δσίου Λουκά</i> (οὐχὶ τοῦ ἁγίου Λουκά (τοῦ Εὐαγγελιστοῦ))
»	271 (ὑπὸ τὴν εἰκόνα)	»	»	κτῆτωρ τῆς Μονῆς
»	298 σημ. 1	» 3	»	καὶ τὴν ἀμοιβαίαν σχέσιν τῶν ὀνομάτων
»	303 » »	» 1	»	μετὰ ἢ ἀνευ τοῦ ἵνα (Κύριε, ποῦ θέλεις ἐτοιμάσω· μέν σοι τὸ Πάσχα (Μάρκος) καὶ «οὐ χορεῖαν ἔχεις ἵνα τίς σε ἐρωτῇ» πρβλ. τὸ τοῦ Ξενοφώντος Βούλει σκεπώμεθα;)

ΜΕΡΟΣ Β'

Ἐν σελ.	64 σημ. 1	στίχῳ 11	»	οὐδαμοῦ οὐδέποτε ἀναφέρεται τὸ ὄνομα Ἀλέξιος
»	65 » »	» 28	»	εἰς τὰ ὑμέτερα λατινικά
»	86 » 2	» 9	»	τῷ 1106
»	87 » τέλος	»	»	πατριάρχην
»	111 » 1	» 17	»	ἐκ τοῦ λατ. caesar' c'sar

ΤΟΜΟΣ Ε'

ΜΕΡΟΣ Α'

Ἐν σελ.	38 σημ. 1	στίχῳ 5	γραπτέον	(<i>numimus</i>)
»	72 » »	» 5	»	ἐν τῇ ἀνω εἰρημένῃ συνηθείᾳ
»	145 » »	» 4	»	ἐν ταῖς τάξεσι τῶν <i>Ἀλμογοβάρων</i>
»	179 (ὑπὸ τὴν εἰκόνα)	»	»	ΙΕ' αἰῶν
»	181 σημ. 1	» 1	»	τῆς πασῶν τῶν ἄλλων
»	187 » α'	» 13	»	<i>παρὰ τοῖς Ζεῖβκαῖς</i>
»	» » β'	» 3	»	ἀρχοντικῇ τάξει
»	189 » δ'	» 10 11	»	Προτασόμενον τοῦ κυρίου ὀνόματος σημαίνει ἡγεμῶν (χανζαδὲ=ἡγεμονόπαις)
»	190 » στ'	» 3	»	ἡγεμῶν, ὑποκείμενον
»	» σημ. η'	» 3	»	Μεχμὲτ Β'
»	» »	» 17	»	δικαίωμα .. τοῦ περιζωννύνει τὸν σουλτάνον <i>ξίφει</i>
»	204 (ὑπὸ τὴν εἰκόνα)	»	»	ἐν τῇ μονῇ Certosa di Val d'Ema
»	225 σημ.	» 9-10	»	Μετὰ τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους διετήρει σχέσεις
»	248 » 1	» 3	»	τοῦ <i>Διοδωράτου</i> (Metz)
»	261 »	» 19-20	»	(ὁ Δόνσκοϊ=Ταναϊκὸς ἔνεκα τῆς μεγάλης αὐτοῦ παρὰ τὸν Τάναϊν (Δόν) ἐναντίον τῶν Μογγ. νίκης)
»	302 »	» 3	»	τοῦ μουσουλμάνου ἢ Σουλεϊμάν

Ἐν σελ.	360	στίχῳ	7	γραπτέον	καὶ οἶκτος αὐτὸν ἐπῆει
»	368	»	23	»	πλησίον τοῦ αὐθεντοῦ μου

ΜΕΡΟΣ Β΄

Ἐν σελ.	31	σημ.	στίχῳ	21	γραπτέον	(τῷ 1623)
»	135	»	»	1	»	ν' ἀναφέρωμεν, ἀνάλογόν τι ὑπῆρχε
»	173	» 2	»	4	»	τοῦ διδομένου ἄνω (οὐχὶ ἄνωθι) ἀριθμοῦ

ΤΟΜΟΣ ΣΤ΄

Ἐν σελ.	54	σημ. 1	στίχῳ	1-2	γραπτέον	ἀποκλεισμός τῆς Τριπόλεως
»	82	»	»	5	»	ἰδιαιτέρως δέ
»	97	(ὕπὸ τὴν εἰκόνα)	»	»	»	ὁ μοίραρχος (οὐχὶ ναύαρχος)
»	116	σημ. 1	»	4	»	τῆς φερωνύμου τῆς νήσου
»	120	(ὕπὸ τὴν εἰκόνα)	»	»	»	τοῦ Γέροντα
»	150	σημ. 2	στίχῳ	2-3	»	τὸ ἀνακηρυττόμενον περὶ αὐτῆς
»	200	»	»	29	»	εἰς τὴν σωτηρίαν
»	201	»	»	25-26	»	ἐν τοῖς μεγάλοις... συνεδρίοις
»	»	»	»	29	»	τῆς φιλανθρωπικῆς τούτου τάσεως
»	»	σημ. 1	»	2	»	ἐν Ἰστροῖς
»	202	»	»	19	»	δευτέραν Παρισιανὴν συνθήκην
»	203	»	»	7	»	ἀπὸ φιλελληνισμοῦ
»	»	»	»	9	»	παρὰ τοῦ βασιλέως Γ.
»	»	σημ. 1	»	4	»	αἱ παραδανούβ. Ἡγεμονίαι
»	205	»	»	11	»	πολιτειακῆς μονιμότητος
»	»	»	»	19	»	(Μπαρμπαγιάννη)
»	»	»	»	23	»	ἐπαρκοῦν ταῖς...
»	211	»	»	20	»	ὀρρωμένων
»	215	»	»	25	»	ἐν αὐτῷ
»	»	»	»	29	»	τὴν χεῖρα αὐτοῦ
»	217	»	»	13	»	προσέρχοντο
»	»	»	»	34	»	ὅτε ἐτι ἔζη
»	218	»	»	2	»	ἀπέτυχον
»	219	»	»	29	»	φιλοξενιθέντες ἐν τῇ Β. αὐλῇ
»	220	»	»	17	»	πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν
»	222	»	»	31	»	ἐπὶ τούτου δέ
»	225	»	»	22	»	Κυβερνητικὴν
»	227	»	»	24	»	μειονοψηφησάντων
»	233	»	»	32	»	κυβερνήσει αὐτῶν
»	»	»	»	36	»	ἀπαλλαγῇ οὗτος
»	»	σημ. 1	»	4	»	καὶ ἐπιμόνους ἀντιρρήσεις
»	237	»	»	26	»	ἐφημερίδος Ἑλπίδος
»	239	(ὕπὸ τὴν εἰκόνα)	»	»	»	περιστοιχιζόμενος
»	246	»	»	18	»	τῶν πρὸς τὸ ἴδιον αὐτῶν ἔθνος
»	250	»	»	4	»	μετὰ διαταγῆς νὰ φέρωσι
»	»	»	»	12	»	βοῶντος
»	252	(ὕπὸ τὴν εἰκόνα)	»	»	»	Ἐδμόνδος
»	254	»	»	10	»	ἢ το ἀρχιγραμματεὺς
»	»	»	»	17	»	καὶ τὴν καθόλου ἱστορικὴν ἔποψιν
»	255	»	»	7	»	ἀπέλανε
»	259	»	»	17	»	ἔμενεν αὐτῇ
»	»	»	»	33	»	εἰς τὰ μέλη
»	260	»	»	6	»	περὶ αὐτοῦ
»	»	»	»	30	»	ἐγκριθεῖσα κυβερνήσις
»	263	»	»	24	»	τοῦ τορικοῦ ὑπουργείου (οὐχὶ τῶν τριῶν ὑπουργείων)
»	»	»	»	41	»	Ταχυδρομίου Ἀθηνῶν
»	264	»	»	2	»	καθ' ἑαυτήν
»	»	»	»	18	»	καὶ κατ' ἀκολουθίαν τούτων φυγῶν
»	268	»	»	31	»	Μερεντίτου
»	271	»	»	35	»	ὅθεν ἐμελλον
»	272	»	»	7	»	οὐδεμίαν διὰ τῶν προκηρύξεων αὐτῶν εὐρισκον ἡχώ

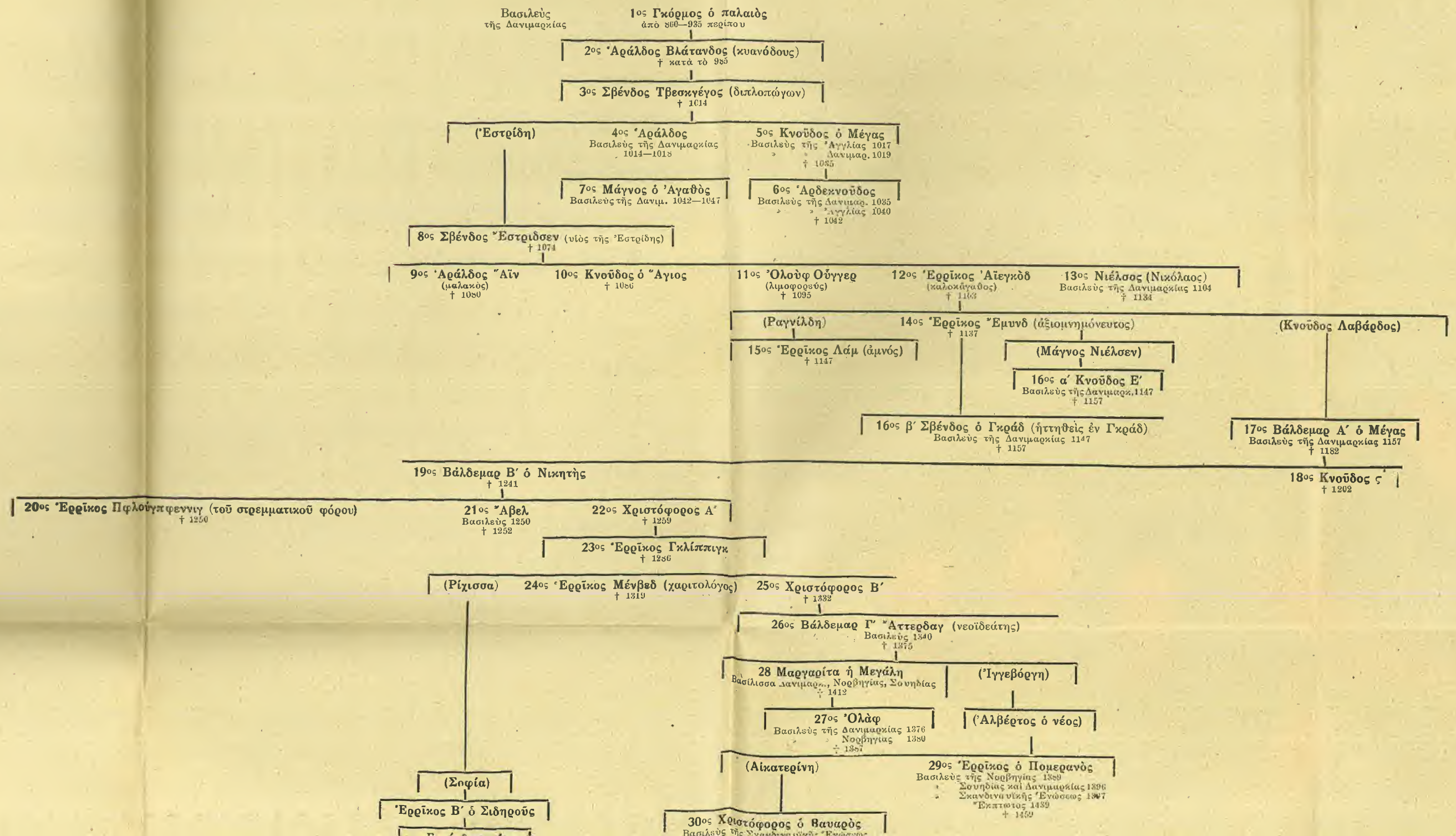
Ἐν σελ.	274	στίχῳ	38	γραπτέον	πρὸς τὴν ἐν τῷ ὑπουργείῳ
»	281	»	25	»	ζωηροτάτου διαφέροντος
»	288	»	31	»	(ὁ γραμματεὺς τοῦ βασιλέως)
»	290	»	6-7	»	τοῦ Π. Σούτσου, τὰ πολλὰ τοῦ
»	298	»	26	»	πλανωμένης
»	314	»	14	»	κηρυχθεῖς ὑπὸ τῆς Ἐθν. Συνελεύσεως
»	316 σημ.	»	10	»	παντὸς ὅ,τι ἑλληνικόν
»	»	»	15	»	ἔσβησαν
»	»	»	20	»	ὡς εἶναι πρόδηλον (οὐχὶ ὡς παράδοσις)
»	317	»	31	»	πρὸς πολλὰς ἐπάλαιεν
»	319	»	11	»	τῆς τε μεγάλης καὶ τῆς μικρᾶς
»	»	»	19	»	ἀντιστάθμιμα
»	»	»	23	»	Δερσέ (Derché)
»	324	»	5	»	τῆς ἰδίας αὐτῆς
»	»	»	28	»	καὶ μὴ κατακτώμενον
»	»	»	37	»	ὑπολογίσει
»	325	»	19	»	Συμβουλίου κοτσαμπασίδων
»	326	»	23	»	πρὸς τοῖς ἄλλοις καλέσας (ὁ Βούλγαρος) τὴν
»	»	»	»	»	Ἑλλάδα κατὰ πρωτότυπὸν τινὰ ἀντίληψιν
»	327	»	6	»	ἀτιμάσεις
»	»	»	14	»	Βουτάνκωφ
»	»	»	33	»	διορίσασα
»	» σημ. 1	»	5	»	Ἰζεττίν
»	»	»	6	»	ἐξοκεῖλη
»	330	»	9	»	τοῦ ἀγγλογαλλικοῦ στίχου
»	333	»	11	»	Ἐθνοφύλακος
»	»	»	12	»	διὰ περιγραφῶν ἐκτενεστάτων
»	337	»	14	»	αὐτόσε
»	339	»	3	»	μηδ' ἰσχυρᾶς
»	343	»	2	ἐξαλειπτέον	τῷ ἑαυτῆς
»	345	»	7-8	γραπτέον	καὶ ἡ εὐθύς... ἀναγνώρισις τῆς κυβερνήσεως
»	»	»	»	»	ταύτης
»	346	»	7	»	βουλευθέντας
»	»	»	19	»	Σλουισμὸς καὶ Πανστανισμὸς
»	349	»	7	»	ὑπορείαις
»	»	»	30-31	»	εἰς δυτικὴν μετὰ Σόφιας καὶ ἀνατολικὴν μετὰ
»	»	»	»	»	Φιλιππουπόλεως
»	351	»	41	»	εἰ μὲν νικήσει...
»	352	»	3	»	εἰ δὲ νικήσῃ ἡ Τουρκία, θὰ ἀφεθῇ ἡ Ἑλλάς
»	355	»	6-7	»	καὶ ἐν τῷ ὀριστικῷ κειμένῳ αὐτῷ τῆς συνθηκῆς
»	»	»	»	»	(acte final)
»	356	»	22	»	στρατιωτικῆς
»	»	»	31-32	»	τῶν δικαίων τῶν λαῶν
»	357	»	7	»	τῆς Λαρίσης (διὰ λόγους θρησκευτικῶν)
»	»	»	14	»	Δεμουί (De Moui)
»	»	»	29	»	καὶ φιλάνθρωπον ἄνδρα

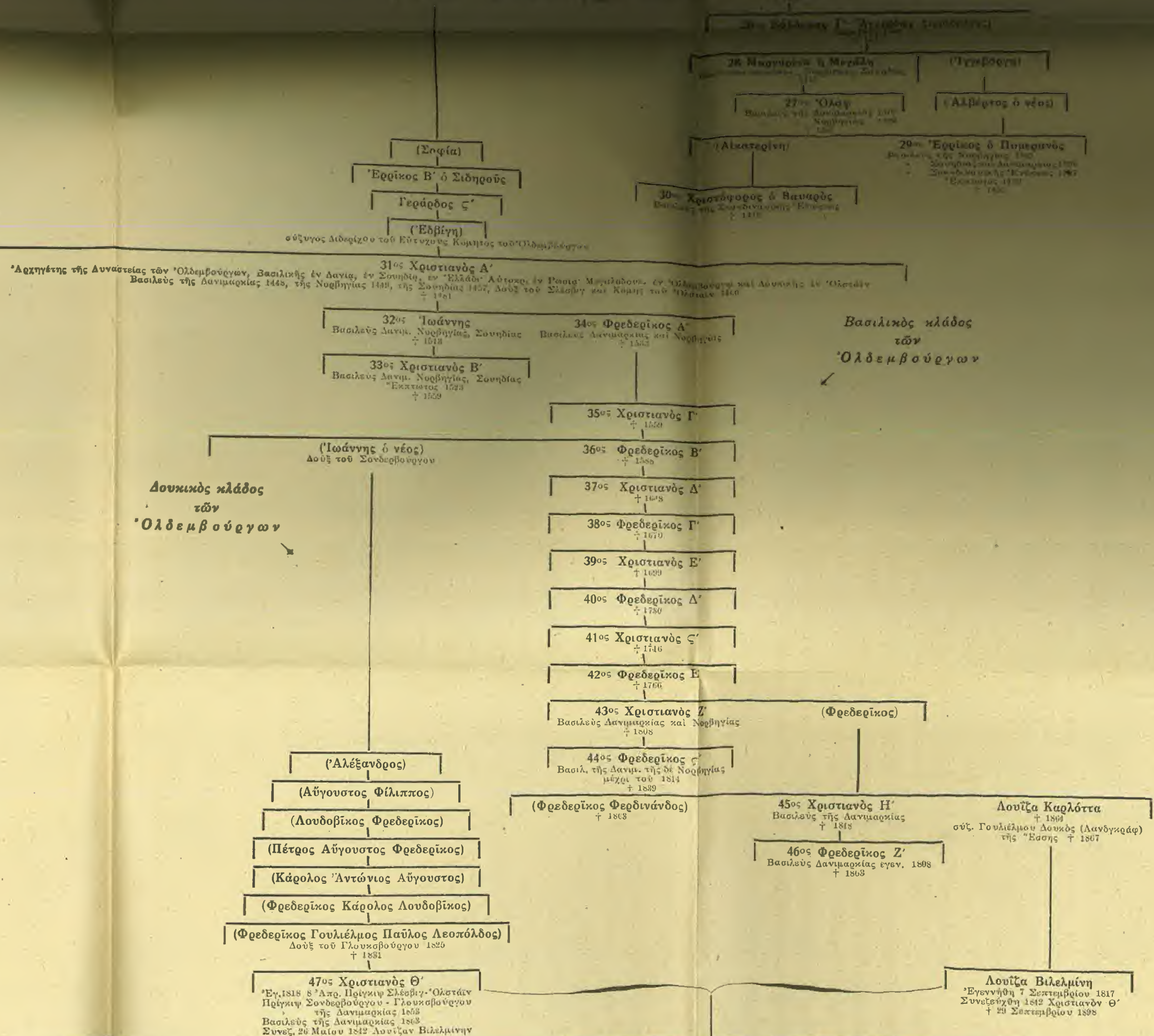

THEOLOGY LIBRARY
CLAREMONT, CALIF.

110863

ΒΑΣΙΛΙΚΟΝ ΚΑΙ ΔΟΥΚΙΚΟΝ ΔΕΝΔΡΟΝ
ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α'
(860 - 1881 μ. χ.)

2^η Αλεξάνδρα Βασίλισσα της Αγγλίας
4^η Αγάμα Ατοκράτειρα της Ρωσίας (Μήτηρ του Τσάρου Νικολάου Β')

1^{ος} Χριστιανός Φρεδερίκος Γουλιέλμος Κάρολος Διάδοχος

5^η Θύρα Δούκισσα του Κούμπεργλάντ

6^{ος} Βάλδεμαρ

3^η Αλεξάνδρα Εγν. 28 Αυγούστου 1870

2^{ος} Γεώργιος Εγν. 12 Ιουνίου 1869

4^{ος} Νικόλαος Εγν. 9 Ιανουαρίου 1872

6^η Όλγα Εγν. 27 Μαρτίου 1880

5^η Μαρία Εγν. 20 Φεβρουαρίου 1876

3^η Αλεξάνδρα Εγν. 28 Αυγούστου 1870

2^{ος} Γεώργιος Εγν. 12 Ιουνίου 1869

4^{ος} Νικόλαος Εγν. 9 Ιανουαρίου 1872

6^η Όλγα Εγν. 27 Μαρτίου 1880

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α'

Εγν. 12 24 Δεκεμβρίου 1845
Βασίλευς των Ελλήνων 1863

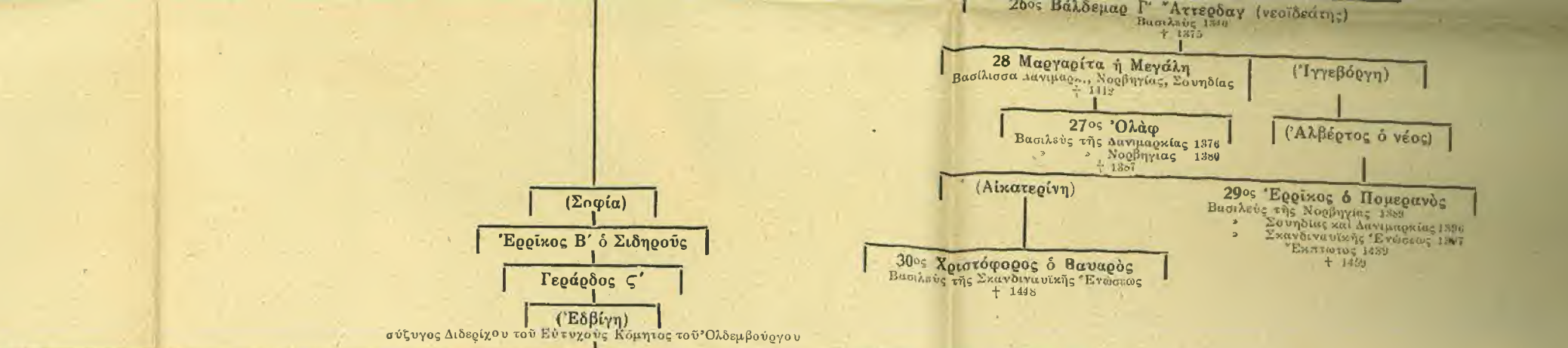
Συνεξ. 15 Οκτωβρίου 1867
Εγν. 22 Αυγούστου 1861

ΟΛΓΑ Φυγάτσα Μεγ. Δουκός της Ρωσίας Κωνσταντίνου

Εγν. 22 Αυγούστου 1861

1^{ος} ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

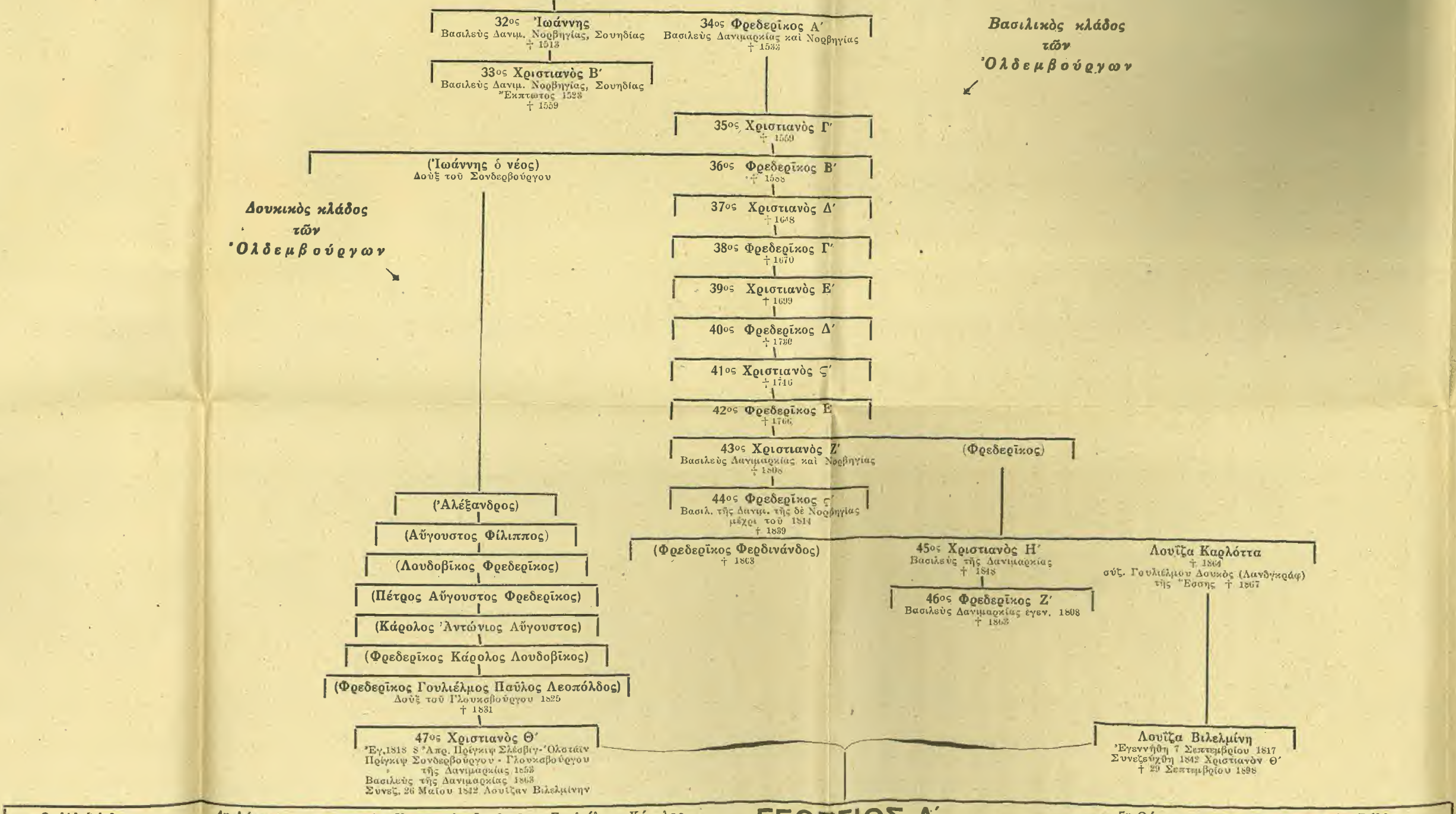
Διάδοχος

31ος Χριστιανός Α'
Αρχηγέτης της Δυναστείας των Όλδεμβούργων, Βασιλικής εν Δανία, εν Σουηδία, εν Ελλάδι Αύτοκρ. εν Ρωσία Μεγαλόδουκ. εν Όλδεμβούργω και Δουκιής εν Όλσταιν
Βασίλευς της Δανιμαρκίας 1448, της Νορβηγίας 1448, της Σουηδίας 1457, Δούξ του Σλέσβιργ και Κόμης του Όλσταιν 1460
† 1481

Βασιλικός κλάδος
των
Όλδεμβούργων

Δουκικός κλάδος
των
Όλδεμβούργων

2α Άλεξάνδρα
Βασίλισσα της Άγγλιας

4η Δάγμαρ
Αύτοκράτειρα της Ρωσίας
(Μήνηρ του Τσάρου Νικολάου Β')

1ος Χριστιανός Φρεδερίκος Γουλιέλμος Κάρολος
Διάδοχος

5η Θύρα
Δούκισσα του Κούμπεργλάνδ

6ος Βάλδεμαρ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α'
Εγυν. 12/24 Δεκεμβρίου 1845
Βασίλευς των Ελλήνων 1863
Συνεξ. 15 Οκτωβρίου 1867

ΟΛΓΑΝ
Φυγάτρα Μεγ. Δουκός της Ρωσίας Κωνσταντίνου
Εγυν. 22 Απριλίου 1861

5η Μαρία
Εγ. 20 Φεβρουαρίου 1876

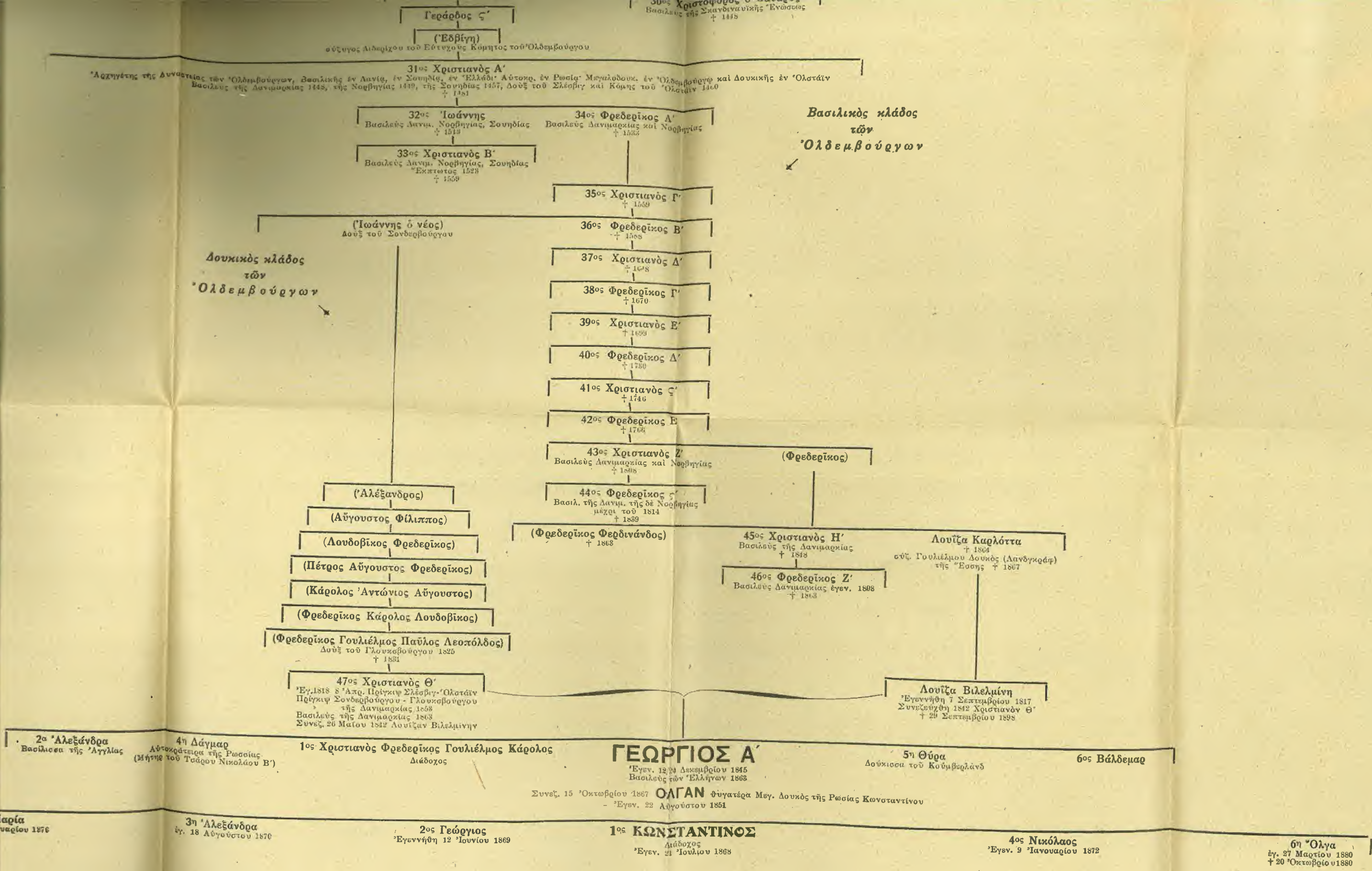
3η Άλεξάνδρα
Εγ. 18 Αύγουστου 1870

2ος Γεώργιος
Εγεννήθη 12 Ιουνίου 1869

1ος ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
Διάδοχος

4ος Νικόλαος
Εγυν. 9 Ιανουαρίου 1872

6η Όλγα
Εγ. 27 Μαρτίου 1880

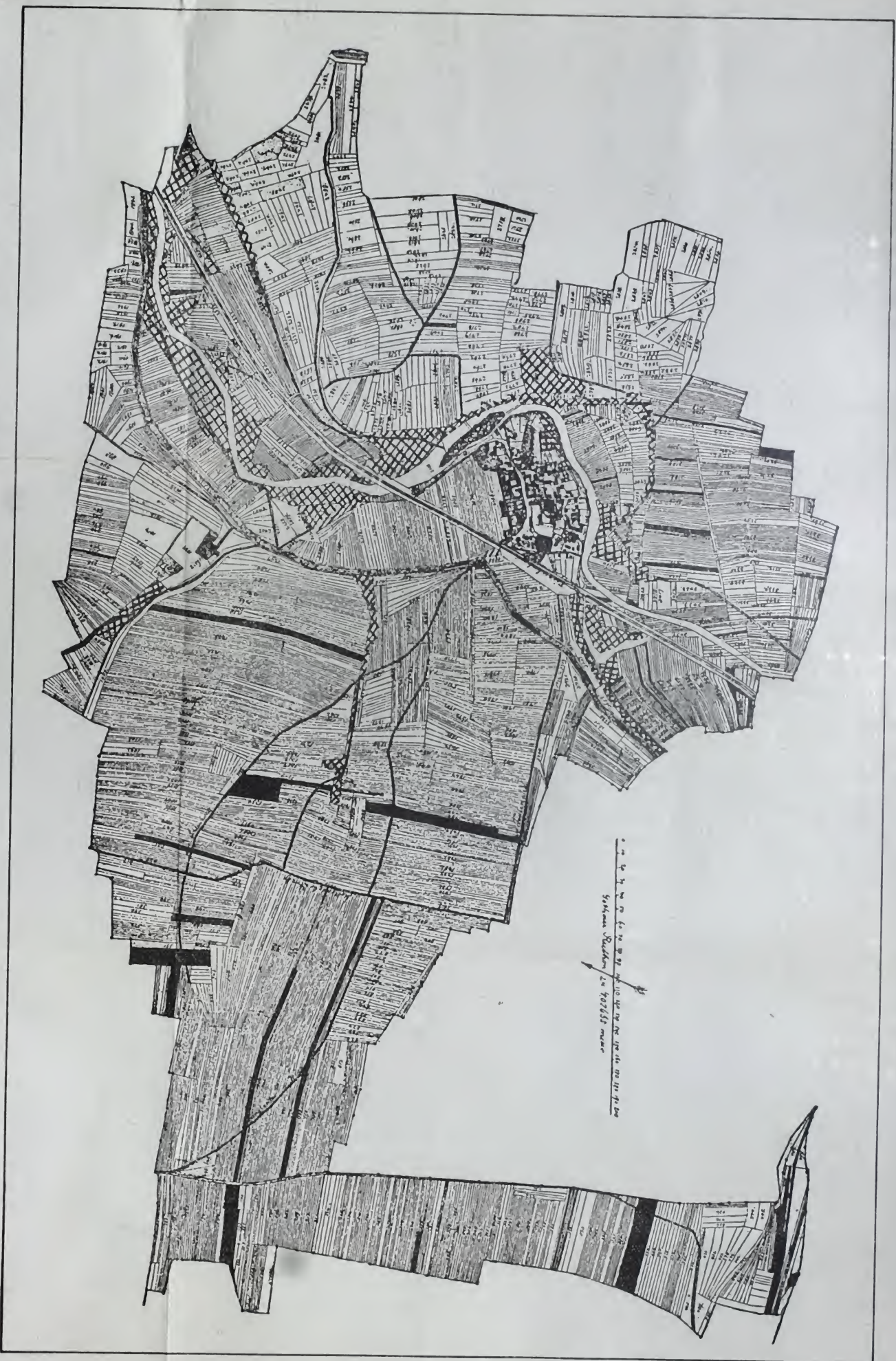

Βασιλικός κλάδος
των
Όλδεμבורγκων

Δουκικός κλάδος
των
Όλδεμבורγκων

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ 'ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ,

(Κατά Δ. Καμπούρογλου)

Survey of the village Bishleben, reproduced from August Meitzen's Atlas—Supplement of his work, "Siedelung und Agrarwesen der Westgermanen, der Kelten, Römer, Finnen und Slaven." Berlin, 1895.

Survey of the village Friedberg in Wetterau, reproduced from Meitzen's "Siedlung und Agrarwesen," Vol. III, Atlas.